

Bundel - Provinciale Staten van 11 november 2021

Agenda bijlagen

Brief voorzitter met uitnodiging voor Statenvergadering 11 en 12 november 2021

Agenda Provinciale Staten 11 en 12 november 2021

Besluitenlijst (concept) Provinciale Staten 11 en 12 november 2021

- 1 Opening
Verhinderende van:
- de leden Van Burg, Rottier, De Kunder en Van Dijk (donderdag en vrijdag)
- de leden Koevoets en Van Hoecke (donderdagavond).
- 2 Mededelingen
- 3 Vaststellen agenda
Afdoeningsvoorstel: vaststellen
- 4 Vaststellen van concept-besluitenlijst van de Statenvergadering op 8 oktober 2021
Afdoeningsvoorstel: vaststellen
Besluitenlijst (concept) Provinciale Staten 8 oktober 2021
- 5 Ingekomen stukken
- 5.1 Brief Auditcommissie van 29 oktober 2021 Advies Auditcommissie inzake Begroting 2022 en Najaarsnota 2021 - 101766
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstellen Begroting 2022 en Najaarsnota 2021
Brief Auditcommissie van 29 oktober 2021 Advies Auditcommissie inzake begroting 2022 en Najaarsnota 2021 - 101766
- 5.2 Brief Fractievoorzitter D66 Utrecht van 18 oktober 2021 over Modernisering verlofregeling politici (met bijlagen) - 103036
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan Statenlid.nu.
Brief Fractievoorzitter D66 Utrecht van 18 oktober 2021 Modernisering verlofregeling politici (met bijlagen) - 103036
- 5.3.N Brief (verzoek) van het lid Bos (namens de fracties van Pro Zeeland en FVD) van 9 november 2021 tot interpellatie over het gebruik van het coronatoegangsbewijs bij activiteiten van de Provincie Zeeland - 104447
Afdoeningsvoorstel: verzoek behandelen en bij instemming bepalen moment van interpellatie
Brief (verzoek) van het lid Bos (namens de fracties van Pro Zeeland en FVD) van 9 november 2021 tot interpellatie over het gebruik van het coronatoegangsbewijs bij activiteiten van de Provincie Zeeland - 104447
- 6 Ingekomen stukken GS en CvdK
- 6.1 Brief GS van 19 oktober 2021 over Erratum begroting 2022 Provincie Zeeland - 100787
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstel Begroting 2022
Brief GS van 19 oktober 2021 Erratum begroting 2022 Provincie Zeeland - 100787
Brief GS (bijlage) van 19 oktober 2021 Begroting in 1 oogopslag - 100787
- 6.2 Brief GS van 21 oktober 2021 PFAS-dossier Westerschelde - 101477
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan commissie Ruimte van 26 november 2021
Brief GS van 21 oktober 2021 PFAS-dossier Westerschelde - 101477
- 6.3 Brief GS van 28 september 2021 over 4e begrotingswijziging 2021 en 1e begrotingswijziging 2022 Externe Veiligheid RUD Zeeland - 97795
Afdoeningsvoorstel: geen zienswijze vaststellen
Brief GS van 28 september 2021 over 4de begrotingswijziging 2021 en 1ste begrotingswijziging 2022 (externe veiligheid) RUD Zeeland - 97795
Brief GS (bijlage - brief RUD d.d. 15 september 2021) van 28 september 2021 over 4de begrotingswijziging 2021 en 1ste begrotingswijziging 2022 (externe veiligheid) RUD Zeeland - 97795
Brief GS (bijlage - AB RUD voorstel) van 28 september 2021 over 4de begrotingswijziging 2021 en 1ste begrotingswijziging 2022 (externe veiligheid) RUD Zeeland - 97795
Brief GS (bijlage bij voorstel RUD en VRZ) van 28 september 2021 over 4de begrotingswijziging 2021 en 1ste begrotingswijziging 2022 (externe veiligheid) RUD Zeeland - 97795

- Brief GS (bijlage - voorstel begeleidingscommissie) van 28 september 2021 over 4de begrotingswijziging 2021 en 1ste begrotingswijziging 2022 (externe veiligheid) RUD Zeeland - 97795
- 6.4 Brief GS van 27 september 2021 over Nazorgfonds Gesloten Stortplaatsen Zeeland - 97791
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstel Begroting 2022
Brief GS van 27 september 2021 over Nazorgfonds Gesloten Stortplaatsen Zeeland - 97791
- 6.5 Brief GS van 1 november 2021 over Toepassing corona richtlijnen (RIVM) bij externe evenementen - 103050
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
Brief GS van 1 november 2021 Toepassing corona richtlijnen (RIVM) bij externe evenementen - 103050
- 6.6 Brief GS van 2 november 2021 over PFAS-dossier Westerschelde - 103045
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan commissie Ruimte van 26 november 2021
Brief GS van 2 november 2021 PFAS-dossier Westerschelde - 103045
- 6.7 Brief GS van 2 november 2021 over beantwoording vragen begroting 2022 en najaarsnota 2021 - 103162
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstellen Begroting 2022 en Najaarsnota 2021
Brief GS van 2 november 2021 over beantwoording vragen begroting 2022 en najaarsnota 2021 - 103162
Brief GS (bijlage - antwoorden Begroting 2022) van 2-11-2021 over beantwoording vragen Begroting 2022 en Najaarsnota 2021 - 103162
Brief GS (bijlage - antwoorden Najaarsnota) van 2 november 2021 over beantwoording vragen Begroting 2022 en Najaarsnota 2021 - 103162
- 6.8.N Brief GS van 9 november 2021 over beantwoording vraag over aanbevelingen commissie MER n.a.v. behandeling Zeeuwse Omgevingsvisie -
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie
Brief GS van 9 november 2021 - beantwoording vraag -aanbevelingen commissie MER n.a.v. behandeling Zeeuwse Omgevingsvisie-104515 - 104515
Brief GS (bijlage) van 9 november 2021 - beantwoording vraag over aanbevelingen commissie MER n.a.v. behandeling Zeeuwse Omgevingsvisie -104515
- 7 Behandelstukken
- 7.1 Statenvoorstellen Begroting 2022 en najaarsnota 2021 - 97979
Afdoeningsvoorstel: behandelen
Vaste sprekersvolgorde voor algemene beschouwingen 11 en 12 november 2021 Begroting 2022 / Najaarsnota 2021
 CDA - Hannie Kool-Blokland
 GL - Gerwi Temmink
 50PLUS - Willem Willemse
 PvdA - Ralph van Hertum
 SP - Ger van Unen
 FVD - Martin Bos
 PvZ - François Babijn
 PvdD - Trees Janssens
 D66 - Ton Veraart
 VVD - Kees Bierens
 Lijst-Bosch - Vincent Bosch
 SGP - Harold van de Velde
 CU - Jan Henk Verburg
 PRO - Robèrt Brunke
 PVV - Peter van Dijk
Statenvoorstel Begroting Provincie Zeeland 2022 - 97979
Begroting 2022 Provincie Zeeland - 97979
Najaarsnota 2021 Provincie Zeeland - 97979
Statenvoorstel - Najaarsnota 2021 - 97979
Brief GS van 28 september 2021 Begroting 2022 en najaarsnota 2021 - 97979
- 7.1.1 Ingediende moties en amendementen
Motie 1 - CDA, SGP, CU, PvdA, VVD, GL, D66 - Van inspraak naar participatie - AANGENOMEN
Motie 2 - CDA, SGP - Voedselzekerheid - AANGENOMEN
Motie 3 - CDA, VVD, PvdA, CU, SP - Biodiversiteitwapen voor natuurlijke plaagbestrijding en bestuiving - AANGENOMEN
Motie 4 - GroenLinks, SP - Instellen hulpkoket rendabele voedselbossen in Zeeland - INGETROKKEN
Motie 5 - GroenLinks - Onderzoek provincie Zeeland als matchmaker MKB-bedrijven - INGETROKKEN
Motie 6 - Herzien - GroenLinks, PvdA, PvdD, SP - Inzet provinciaal kunstenaar - VERWORPEN

Motie 7 - PvdA, VVD, GL, CU, PvdD, SP, D66, 50PLUS - Cultuurbus - AANGENOMEN

Motie 8 - PvdA, CU, GL, PvdD, SP, D66, 50PLUS, PvZ - Groene daken - INGETROKKEN

Motie 9 - PvdA, GL, CU, PvdD, SP, D66 - Insectenvriendelijk bermbeheer - INGETROKKEN

Motie 10 - PvdA, GL, CDA, PvdD, SP - Stop onnodige verlichting - AANGENOMEN

Motie 11 - PvZ, FVD, PRO - Inzetten op vestiging TWEEDE kerncentrale - VERWORPEN

Motie 12 - PvZ, FVD, PRO - Inzetten op langer openhouden kerncentrale Borssele - VERWORPEN

Motie 13 - PvZ, FVD, PRO - Ontwikkeling Thoriumcentrale - VERWORPEN

Motie 14 - CU, GL - Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst - INGETROKKEN

7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Afdoeningsvoorstel: behandelen

Sprekers:

PvdD - Trees Janssens

SP - Alex de Burger (maidenspeech)

FVD - Fred Walravens

CDA - Rinus van 't Westeinde

VVD - Hans van Geesbergen

SGP - Harold van de Velde

GL - Maaïke Walraven - Janssen

CU - Lars Jacobusse

50PLUS - George Lernout

PRO - Robert Brunke

PvdA - Eddy Heerschop

D66 - Ton Veraart

Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Deel A Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Deel B Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Antwoordnota Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 MER Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Passende Beoordeling Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Reactie GS op advies Commissie MER - 97960

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Advies commissie MER - 97960

Brief GS van 28 september 2021 met Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

7.2.1 Ingediende moties en amendementen

A1 - FVD - Verbod op zonneparken op agrarische gronden - VERWORPEN

A2 - FVD - Kernenergie opnemen als erkende duurzame manier van energie opwekken - VERWORPEN

A3 - FVD - Verwijderen van onderdeel Gezondheid - VERWORPEN

A4 - FVD, PvZ - Opnemen aantal door agrariërs gemelde problemen met beschikbaarheid van voldoende geschikt zoet water - VERWORPEN

A5 - CU, D66, GL, CDA - Ruimte voor woningen - AANGENOMEN

A6 - SGP, VVD, PvZ, CDA - inzake Zeeuwse Omgevingsvisie - AANGENOMEN

Motie 15 - PvdD, GL - Geitenstop - VERWORPEN

Motie 16 - GroenLinks - Veilig en gezond wonen in Zeeland - VERWORPEN

Motie 17 - 50PLUS - Energietransitie en Distributie - VERWORPEN

Motie 18 - FVD, PvZ - Zeeland opent deuren voor kernenergie uit Small Modular Reactors - VERWORPEN

Motie 19 - FVD - Zonnepanelen - Die kunnen nog steeds het dak op - VERWORPEN

7.3 Brief (concept) PS aan GS met wensen en bedenkingen Dividendbeleid PZEM NV - 97980

Afdoeningsvoorstel: behandelen

Sprekers:

CDA - Hannie Kool- Blokland

VVD - Kees Bierens

SGP - Wim Kok

PRO - Robert Brunke

PvdA - Corina van der Vliet

D66 - Ton Veraart

Brief (concept) PS aan GS met wensen en bedenkingen dividendbeleid PZEM NV - 97980

Brief GS van 30 september 2021 Dividendbeleid PZEM NV - 97980

Brief GS (Bijlage 1) van 30 september 2021 Dividendbeleid PZEM 2021 - 97980

Brief GS (Bijlage 2) van 30 september 2021 Memo Nauta inzake PZEM dividendbeleid - 97980

Brief GS (Bijlage 3) van 30 september 2021 Memorandum PwC inz. voorgenomen dividendbeleid PZEM NV - 97980

Brief GS (Bijlage 4) van 30 september 2021 Effecten provinciale begroting - 97980

7.4 Statenvoorstel Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027 - 97813

Afdoeningsvoorstel: behandelen

Sprekers:

CDA - Anton Geluk

SGP - Harold van de Velde

PRO - Robert Brunke

D66 - Ton Veraart

Statenvoorstel Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027 - 97813

Brief GS van 28 september 2021 Regionaal Waterprogramma 2022-2027 (RWP) - 97813

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Nota beantwoording Zienswijzen Regionaal Waterprogramma (RWP) - 97813

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Regionaal Waterprogramma 2022-2027 Provincie Zeeland - 97813

Brief GS (bijlage) van 28 september 2021 Bijlagenrapport Regionaal Waterprogramma 2022-2027 (RWP) - 97813

8 Vragensessie

9 Moties niet behorend bij een agendapunt

Motie 21 - PvdD - Carnivoor geef het door - VERWORPEN

Motie 20 - SP, GL, 50PLUS - Verbeteren gezag, coördinatie en regie GS - VERWORPEN

Motie 22 - PRO, FVD - Gelijkwaardige Statenleden - VERWORPEN

Motie 23 - herzien - FVD, PRO - Geen draagvlak voor het invoeren CTB en of het 2G systeem voor werknemers - AANGENOMEN

10 Stemming over amendementen, voorstellen en moties

11 Hamerstukken

Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel

11.1 Statenvoorstel Beslissing op bezwaarschrift Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau - 97796

Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel

Statenvoorstel - beslissing op bezwaarschrift Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau - 97796

Statenvoorstel (bijlage - concept brief van PS) beslissing op bezwaar Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau - 97796

Statenvoorstel (bijlage - verslag CBB) bezwaar Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau - 97796

Statenvoorstel (bijlage - advies CBB) bezwaar Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau - 97796

11.2 Statenvoorstel 10e wijziging begroting 2021 en 1e wijziging begroting 2022 provincie Zeeland - 100784

Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel

Statenvoorstel 10e wijziging begroting 2021 en 1e wijziging begroting 2022 provincie Zeeland - 100784

Statenvoorstel (Bijlage 1) - Recapitulatie 10e wijziging begroting 2021 - 100784

Statenvoorstel (Bijlage 2) - Recapitulatie 1e wijziging begroting 2022 - 100784

Brief GS van 19 oktober 2021 Statenvoorstel - 10e wijziging begroting 2021 en 1e wijziging begroting 2022 Provincie Zeeland - 100784

11.3 Statenvoorstel Protocol accountantscontrole - 97793

Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel

Statenvoorstel Protocol accountantscontrole 2021-2025 - 97793

Brief GS van 28 september 2021 over Statenvoorstel Protocol accountantscontrole - 97793

11.4 Statenvoorstel benoemen nieuw lid commissie Integriteit - 103094

Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel

Statenvoorstel - benoemen nieuw lid commissie Integriteit - 103094

12 Resumptie van de besluiten. Statengriffier gemachtigd

- 13 Sluiting
- 100 Bijlagen bij de agenda voor Provinciale Staten van 11 en 12 november 2021
- 101 Ingekomen stukken ter kennisneming
- 101.1 Brief Underdog Buro Kunst en Markt van 8 oktober 2021 met afschrift van brief aan PS met bezwaar tegen project Creative City Boost - 98744
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
Brief Underdog Buro Kunst en Markt van 8 oktober 2021 afschrift van brief aan PS met bezwaar tegen project Creative City Boost - 98744
- 101.2 E-mail Stichting Vrienden van Middelburg van 13 oktober 2021 met afschrift aan PS over staat van het Abdijplein - 99534
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
E-mail Stichting Vrienden van Middelburg van 13 oktober 2021 met afschrift aan PS over staat van het Abdijplein - 99534
- 101.3 Brief University College Roosevelt van 18 oktober 2021 over Zeekraal QuickScan Participatie in de RES - 100619
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
Brief University College Roosevelt van 18 oktober 2021 Zeekraal QuickScan Participatie in de RES - 100619
- 101.4 Brief burger van 21 oktober 2021 met toezending Artikel SDU over ontwerp Omgevingsverordening - 101381
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
Brief burger van 21 oktober 2021 toezending Artikel SDU over ontwerp Omgevingsverordening - 101381
- 101.5 Brief Statenfractie ProZeeland van 24 oktober 2021 over Coronapas voor volksvertegenwoordigers - 101719
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
Brief Statenfractie ProZeeland van 24 oktober 2021 Coronapas voor volksvertegenwoordigers - 101719
Brief Statenfractie ProZeeland van 26 oktober over toegang tot Zeeuwse Dag in Den Haag op 2 november 2021 - 101719
- 101.6 Brief van Bestuur Stichting Bewusd van 27 oktober 2021 over de klimaatnoodtoestand - 102249
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
Brief van Bestuur Stichting Bewusd van 27 oktober 2021 over de klimaatnoodtoestand - 102249
- 101.7 Brief Statenfracties Forum voor Democratie en ProZeeland van 31 oktober 2021 over Protest tegen het uitsluiten van volksvertegenwoordigers - 102736
Afdoeningsvoorstel; ter kennisneming
Brief Statenfracties Forum voor Democratie en ProZeeland van 31 oktober 2021 Protest tegen het uitsluiten van volksvertegenwoordigers - 102736
- 101.8 Brief Vereniging Bescherm de Delta van 26 oktober 2021 over Opmerkingen en vragen nav Gebiedsvisie Veerse Meer 2020-2030 - 102737
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
Brief Vereniging Bescherm de Delta van 26 oktober 2021 Opmerkingen en vragen nav Gebiedsvisie Veerse Meer 2020-2030 - 102737
- 101.9 E-mail burger van 29 oktober 2021 over Toezenden informatief boek De toekomst van de toekomst - 102800
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
E-mail burger van 29 oktober 2021 Toezenden informatief boek De toekomst van de toekomst - 102800
- 102 Antwoorden van Gedeputeerde Staten op schriftelijke (art. 44) statenvragen
- 102.1 Antwoorden Statenvragen - FVD - Bedieningstijden van de bruggen over het Kanaal door Walcheren - 84713 - 222
Antwoorden Statenvragen - FVD - Bedieningstijden van de bruggen over het Kanaal door Walcheren - 84713 - 222
- 102.2 Antwoorden Statenvragen - PRO - Zanddijk hogere kosten tracé Roze - Zwart - 82634 - 223
Antwoorden Statenvragen - PRO - Zanddijk hogere kosten tracé Roze - Zwart - 82634 - 223
- 102.3 Antwoorden Statenvragen - FVD - Cultuurbus - 84287 - 224
Antwoorden Statenvragen - FVD - Cultuurbus - 84287 - 224
- 102.4 Antwoorden Statenvragen - PvdA - Cultuurbus - 83954 - 225
Antwoorden Statenvragen - PvdA - Cultuurbus - 83954 - 225
- 102.5 Antwoorden Statenvragen - CDA - Kamernood onder studenten - 90323 - 226
Antwoorden Statenvragen - CDA - Kamernood onder studenten - 90323 - 226
- 102.6 Antwoorden Statenvragen - CDA - Beheer jacobskruiskruid - 81190 - 227
Antwoorden Statenvragen - CDA - Beheer jacobskruiskruid - 81190 - 227

- 102.7 Antwoorden Statenvragen - PvZ - Jacobskruiskruid - 81149 - 228
 Antwoorden Statenvragen - PvZ - Jacobskruiskruid - 81149 - 228
- 102.8 Antwoorden Statenvragen - FVD - Uitbesteden van werk aan private bedrijven - 81449 - 229
 Antwoorden Statenvragen - FVD - Uitbesteden van werk aan private bedrijven - 81449 - 229
- 102.9 Antwoorden Statenvragen - FVD - Zonnepark Koudekerke - 98491 - 230
 Antwoorden Statenvragen - FVD - Zonnepark Koudekerke - 98491 - 230
- 102.10 Antwoorden Statenvragen - CU - Onorthodoxe maatregelen om de huidige druk op de huizenmarkt te
 verlichten - 84218 - 231
 Antwoorden Statenvragen - CU - Onorthodoxe maatregelen om de huidige druk op de huizenmarkt te
 verlichten - 84218 - 231
- 102.11 Antwoorden Statenvragen - PvdA - Pesticiden - 70655 - 232
 Antwoorden Statenvragen - PvdA - Pesticiden - 70655 - 232
- 103 Verdagingsbrieven beantwoording (art. 44) statenvragen
- 103.1 Brief GS van 5 oktober 2021 met verdaging beantwoording artikel 44 vragen - CU - Onorthodoxe
 maatregelen om de huidige druk op de huizenmarkt te verlichten - 98348
 Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
 Brief GS van 5 oktober 2021 met verdaging beantwoording artikel 44 vragen - CU - Onorthodoxe
 maatregelen om de huidige druk op de huizenmarkt te verlichten - 98348

Aan de leden van Provinciale Staten van Zeeland
p/a Statengriffie

Onderwerp
Uitnodiging voor de
Statenvergadering
op 11 / 12 november
2021

Zaaknummer
97983

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 3 november 2021

Geachte Statenleden,

Hierbij nodig ik u uit voor de openbare vergadering van Provinciale Staten op 11 en 12 november 2021 in de Statenzaal, Abdij 10 te Middelburg. Voor deze vergadering zijn drie dagdelen uitgetrokken.

De agenda voor deze vergadering is bijgevoegd.

Hoogachtend,

De voorzitter van Provinciale Staten van Zeeland,

Drs. J.M.M. Polman.

Agenda Statenvergadering 11 en 12 november 2021

Datum en tijd:	11 november 2021, 19.00 – 22.15 uur (eerste termijn PS) 12 november 2021, 9:30 - 17:30 uur (vervolg start met eerste termijn GS)
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	J.M.M. Polman
Toelichting	Statenvergadering

- 1 Opening**
- 2 Mededelingen**
- 3 Vaststellen agenda**
Afdoeningsvoorstel: vaststellen
- 4 Vaststellen van concept-besluitenlijst van de Statenvergadering op 8 oktober 2021**
Afdoeningsvoorstel: vaststellen
- 5 Ingekomen stukken**
 - 5.1 Brief Auditcommissie van 29 oktober 2021 Advies Auditcommissie inzake Begroting 2022 en Najaarsnota 2021 - 101766**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstellen Begroting 2022 en Najaarsnota 2021
 - 5.2 Brief Fractievoorzitter D66 Utrecht van 18 oktober 2021 over Modernisering verlofregeling politici (met bijlagen) - 103036**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan Statenlid.nu.
- 6 Ingekomen stukken GS en CvdK**
 - 6.1 Brief GS van 19 oktober 2021 over Erratum begroting 2022 Provincie Zeeland - 100787**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstel Begroting 2022
 - 6.2 Brief GS van 21 oktober 2021 PFAS-dossier Westerschelde - 101477**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan commissie Ruimte van 26 november 2021
 - 6.3 Brief GS van 28 september 2021 over 4e begrotingswijziging 2021 en 1e begrotingswijziging 2022 Externe Veiligheid RUD Zeeland - 97795**
Afdoeningsvoorstel: geen zienswijze vaststellen

- 6.4 Brief GS van 27 september 2021 over Nazorgfonds Gesloten Stortplaatsen Zeeland - 97791**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstel Begroting 2022
- 6.5 Brief GS van 1 november 2021 over Toepassing corona richtlijnen (RIVM) bij externe evenementen - 103050**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
- 6.6 Brief GS van 2 november 2021 over PFAS-dossier Westerschelde - 103045**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan commissie Ruimte van 26 november 2021
- 6.7 Brief GS van 2 november 2021 over beantwoording vragen begroting 2022 en najaarsnota 2021 - 103162**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstellen Begroting 2022 en Najaarsnota 2021
- 7 Behandelstukken**
- 7.1 Statenvoorstellen Begroting 2022 en najaarsnota 2021 - 97979**
Afdoeningsvoorstel: behandelen
- Vaste sprekersvolgorde voor algemene beschouwingen 11 en 12 november 2021
Begroting 2022 / Najaarsnota 2021
CDA - Hannie Kool-Blokland
GL - Gerwi Temmink
50PLUS - Willem Willemse
PvdA - Ralph van Hertum
SP - Ger van Unen
FVD - Martin Bos
PvZ - François Babijn
PvdD - Trees Janssens
D66 - Ton Veraart
VVD - Kees Bierens
Lijst-Bosch - Vincent Bosch
SGP - Harold van de Velde
CU - Jan Henk Verburg
PRO - Robèrt Brunke
PVV - Peter van Dijk
- 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960**
Afdoeningsvoorstel: behandelen
- 7.3 Brief (concept) PS aan GS met wensen en bedelingen Dividendbeleid PZEM NV - 97980**
Afdoeningsvoorstel: behandelen
- 7.4 Statenvoorstel Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027 - 97813**
Afdoeningsvoorstel: behandelen

- 8 **Vragensessie**
- 9 **Moties niet behorend bij een agendapunt**
- 10 **Stemming over amendementen, voorstellen en moties**
- 11 **Hamerstukken**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
- 11.1 **Statenvoorstel Beslissing op bezwaarschrift Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau - 97796**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
- 11.2 **Statenvoorstel 10e wijziging begroting 2021 en 1e wijziging begroting 2022 provincie Zeeland - 100784**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
- 11.3 **Statenvoorstel Protocol accountantscontrole - 97793**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
- 11.4 **Statenvoorstel benoemen nieuw lid commissie Integriteit - 103094**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
- 12 **Resumptie van de besluiten. Statengriffier gemachtigd**
- 13 **Sluiting**
- 100 **Bijlagen bij de agenda voor Provinciale Staten van 11 en 12 november 2021**
- 101 **Ingekomen stukken ter kennisneming**
- 101.1 **Brief Underdog Buro Kunst en Markt van 8 oktober 2021 met afschrift van brief aan PS met bezwaar tegen project Creative City Boost - 98744**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
- 101.2 **E-mail Stichting Vrienden van Middelburg van 13 oktober 2021 met afschrift aan PS over staat van het Abdijplein - 99534**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
- 101.3 **Brief University College Roosevelt van 18 oktober 2021 over Zeekraal QuickScan Participatie in de RES - 100619**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
- 101.4 **Brief burger van 21 oktober 2021 met toezending Artikel SDU over ontwerp Omgevingsverordening - 101381**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming

- 101.5 Brief Statenfractie ProZeeland van 24 oktober 2021 over Coronapas voor
volksvertegenwoordigers - 101719**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
- 101.6 Brief van Bestuur Stichting Bewusd van 27 oktober 2021 over de
klimaatnoodtoestand**
- 101.7 Brief Statenfracties Forum voor Democratie en ProZeeland van 31 oktober 2021
over Protest tegen het uitsluiten van volksvertegenwoordigers - 102736**
Afdoeningsvoorstel; ter kennisneming
- 101.8 Brief Vereniging Bescherm de Delta van 26 oktober 2021 over Opmerkingen en
vragen nav Gebiedsvisie Veerse Meer 2020-2030 - 102737**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
- 101.9 E-mail burger van 29 oktober 2021 over Toezenen informatief boek De toekomst
van de toekomst - 102800**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
- 102 Antwoorden van Gedeputeerde Staten op schriftelijke (art. 44) statenvragen**
- 102.1 Antwoorden Statenvragen - FVD - Bedieningstijden van de bruggen over het
Kanaal door Walcheren - 84713 - 222**
- 102.2 Antwoorden Statenvragen - PRO - Zanddijk hogere kosten tracé Roze - Zwart -
82634 - 223**
- 102.3 Antwoorden Statenvragen - FVD - Cultuurbus - 84287 - 224**
- 102.4 Antwoorden Statenvragen - PvdA - Cultuurbus - 83954 - 225**
- 102.5 Antwoorden Statenvragen - CDA - Kamernood onder studenten - 90323 - 226**
- 102.6 Antwoorden Statenvragen - CDA - Beheer jacobskruiskruid - 81190 - 227**
- 102.7 Antwoorden Statenvragen - PvZ - Jacobskruiskruid - 81149 - 228**
- 102.8 Antwoorden Statenvragen - FVD - Uitbesteden van werk aan private bedrijven -
81449 - 229**
- 102.9 Antwoorden Statenvragen - FVD - Zonnepark Koudekerke - 98491 - 230**
- 102.10 Antwoorden Statenvragen - CU - Onorthodoxe maatregelen om de huidige druk
op de huizenmarkt te verlichten - 84218 - 231**
- 102.11 Antwoorden Statenvragen - PvdA - Pesticiden - 70655 - 232**
- 103 Verdagingsbrieven beantwoording (art. 44) statenvragen**

- 103.1** **Brief GS van 5 oktober 2021 met verdaging beantwoording artikel 44 vragen - CU**
 - Onorthodoxe maatregelen om de huidige druk op de huizenmarkt te verlichten -
 98348
 Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming

Besluitenlijst (concept) Provinciale Staten

Datum	11 en 12 november 2021
Tijd	11 november : 19:00 – 21:45 uur 12 november : 09:30 – 19:53 uur
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	J.M.M. Polman
Statengriffier	F.J. van Houwelingen
Link naar videotulen	Provinciale Staten 11 november 2021
11 november 2021	
Link naar videotulen	Provinciale Staten 12 november 2021
12 november 2021	
Aanwezig zijn de leden:	F. Babijn, C.L.M. van den Berge, C.W. Bierens, M. Bos, A.R.A. de Burger, D. de Clerck, H.J. van Geesbergen, A.J. van Geluk, I.A. Flameling, E.E.P.M. Heerschop, J.A.M. van Hertum, C. Jacobusse, T.A.O. Janssens, M.J.J. Janssens, W.H. Kok, J.L. Kool-Blokland, F.P. Kuijpers, G.L.C. Lernout, J.R. Oudeman, M.J.A. Reinders-Stijnman, H.G.A. Steur, G.W.A. Temmink, G. van Unen, J.A. van de Velde, A.G.M. Veraart, J.H. Verburg, C.J. van der Vliet-Hart, M.J.A.W. Walraven-Janssen, F.C. Walravens, M.A. van 't Westeinde en W. Willemse
Verder zijn aanwezig:	A. Pijpelink, J. de Bat, A.J. van der Maas en B.L.L. van der Velde, leden van Gedeputeerde Staten
Afwezig zijn de leden:	11 november 2021: V.L. Bosch, J.J. van Burg, P. van Dijk, E.A.A. van Hoecke, R.W. Koevoets, J.A. Rottier
Afwezig zijn de leden:	12 november 2021: J.J. van Burg, P. van Dijk, J.A. Rottier

1 Opening om 19:00 uur.

Bericht van verhindering van de leden Koevoets, Bosch en Van Hoecke (11 november) en de leden Van Burg, Rottier, De Kunder en Van Dijk (11 en 12 november).

Het lid Steur is 12 november aanwezig vanaf 19:35 uur. Het lid Lernout is 12 november 's ochtends afwezig, het lid Veraart is 12 november afwezig vanaf 17:35 uur. De leden De Burger en De Clerck zijn 12 november '21 afwezig vanaf 19:40 uur (vanaf stemming motie 23).

2 Mededelingen

De voorzitter stelt voor de leden Van der Vliet en Bos aan te wijzen als leden van het stembureau, voor de benoeming van een lid van de commissie Integriteit.

Conclusie: het stembureau wordt ingesteld.

3 Vaststellen agenda

Afdoeningsvoorstel: vaststellen

Aan de agenda is toegevoegd:

5.3.N: Verzoek van de heer Bos (FVD), mede namens PRO Zeeland, van 9 november '21 tot interpellatie volgens artikel 43 van het Reglement van Orde over het gebruik van het coronatoegangsbewijs bij activiteiten van de Provincie Zeeland.

6.8.N: brief GS d.d. 9 november 2021 over beantwoording vraag over aanbevelingen commissie MER n.a.v. behandeling Zeeuwse Omgevingsvisie.

Voorstel tot wijziging afdoeningsvoorstel bij:

102.9 (art. 44 vragen en antwoorden over zonnepark Koudekerke): overdragen aan commissie economie van 26 november 2021 in plaats van ter kennisneming.

Conclusie: de agenda wordt aldus gewijzigd vastgesteld, met inachtneming van het niet inwilligen van de Staten van het interpellatieverzoek onder 5.3.N.

4 Vaststellen van concept-besluitenlijsten van de Statenvergaderingen op 8 oktober 2021

Afdoeningsvoorstel: vaststellen

Conclusie: ongewijzigd vastgesteld.

5 Ingekomen stukken

6 Brief Auditcommissie van 29 oktober 2021 Advies Auditcommissie inzake Begroting 2022 en Najaarsnota 2021 - 101766

Afdoeningvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstellen begroting 2022 en Najaarsnota 2021

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.

7 Brief Fractievoorzitter D66 Utrecht van 18 oktober 2021 over Modernisering verlofregeling politici (met bijlagen) – 103036

Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan StatenlidNu.

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.

8 Brief (verzoek) van het lid Bos (namens de fracties van Pro Zeeland en FVD) van 9 november 2021 tot interpellatie over het gebruik van het coronatoegangsbewijs bij activiteiten van de Provincie Zeeland – 104447

Afdoeningsvoorstel: verzoek behandelen en bij instemming bepalen moment van interpellatie

Conclusie t.a.v. verzoek: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties FVD, SP, GL, PvZ en PRO Zeeland voor.

9 Ingekomen stukken GS en CvdK

10 Brief GS van 19 oktober 2021 over Erratum begroting 2022 Provincie Zeeland - 100787

Afdoeningvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstel Begroting 2022

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.

- 11 Brief GS van 21 oktober 2021 PFAS-dossier Westerschelde – 101477**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan commissie Ruimte van 26 november 2021
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.
- 12 Brief GS van 28 september 2021 over 4^e begrotingswijziging 2021 en 1^e begrotingswijziging 2022 Externe Veiligheid RUD Zeeland – 97795**
Afdoeningsvoorstel: geen zienswijze vaststellen
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 13 Brief GS van 27 september 2021 over Nazorgfonds Gesloten Stortplaatsen Zeeland – 97791**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij statenvoorstel Begroting 2022
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 14 Brief GS van 1 november 2021 over Toepassing corona richtlijnen (RIVM) bij externe evenementen – 103050**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 15 Brief GS van 2 november 2021 over PFAS-dossier Westerschelde – 103045**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en overdragen aan commissie Ruimte van 26 november 2021
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 16 Brief GS van 2 november 2021 over beantwoording vragen begroting 2022 en najaarsnota 2021 – 103162**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij statenvoorstellen Begroting en Najaarsnota 2021
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 17 Brief GS van 9 november 2021 over beantwoording vraag over aanbevelingen commissie MER n.a.v. behandeling Zeeuwse Omgevingsvisie – 104515**
Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 18 Behandelstukken**
Na de eerste termijn PS is op 11 november 2021 om 21:45 uur geschorst en op 12 november 2021 om 09:30 uur heropend.
- 19 Statenvoorstel Begroting 2022 en najaarsnota 2021 - 97979**
Afdoeningsvoorstel: behandelen
Conclusie t.a.v. statenvoorstel: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van CDA, SGP, VVD, PvdA, GL, CU, 50PLUS, SP, PRO, PvdD, Lijst Bosch voor.

Motie 1 ingediend door het lid Kool-Blokland (CDA), mede namens SGP, CU, GL, PvdA, VVD en D66 over 'Van inspraak naar participatie'
Conclusie t.a.v. motie 1: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, SGP, VVD, PvdA, PvZ, 50PLUS, CU, GL, SP, PvdD en Lijst Bosch voor.

Motie 2 ingediend door het lid Kool-Blokland (CDA) mede namens SGP over 'voedselzekerheid'.
Conclusie t.a.v. motie 2: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, SGP, VVD, PvdA, PvZ, FVD, 50PLUS, PRO en Lijst Bosch voor.

Motie 3 ingediend door het lid Kool-Blokland (CDA) mede namens VVD, PvdA, CU en SP over 'Biodiversiteit wapen voor natuurlijke plaagbestrijding en bestuiving'.
Conclusie t.a.v. motie 3: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, SGP, VVD, PvdA, CU, GL en SP voor.

Motie 4 ingediend door het lid Temmink (GL) mede namens SP over 'instellen hulploket rendabele voedselbossen in Zeeland'.
Conclusie t.a.v. motie 4: ingetrokken door de indiener.

Motie 5 ingediend door het lid Temmink (GL) over 'onderzoek provincie als matchmaker MKB-bedrijven'.
Conclusie t.a.v. motie 5: ingetrokken door de indiener.

Motie 6 ingediend door het lid Temmink (GL) over 'inzet provinciaal kunstenaar'.
Conclusie t.a.v. motie 6: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvdA, 50PLUS, GL, SP en PvdD voor.

Motie 7 ingediend door het lid Van Hertum (PvdA) mede namens VVD, GL, CU, PvdD, SP, D66 en 50 PLUS over 'Cultuurbus'.
Conclusie t.a.v. motie 7: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties SGP, VVD, PvdA, FVD, 50PLUS, CU, GL, SP en PvdD voor.

Motie 8 ingediend door het lid Van Hertum (PvdA) mede namens CU, GL, PvdD, SP, D66, 50PLUS en PvZ over 'subsidieregeling groene daken en de uitbreiding daarvan voor tegelijkertijd neststenen en nestdakpannen'.
Conclusie t.a.v. motie 8: ingetrokken door de indiener.

Motie 9 ingediend door het lid Van Hertum (PvdA) mede namens GL, CU, PvdD, SP en D66 over 'insectenvriendelijk bermbeheer'.
Conclusie t.a.v. motie 9: ingetrokken door de indiener.

Motie 11 ingediend door het lid Babijn (PvZ) mede namens FVD en PRO Zeeland over 'Inzetten op vestiging tweede kerncentrale'.
Conclusie t.a.v. motie 11: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvZ, FVD, PRO en Lijst Bosch voor.

Motie 12 ingediend door het lid Babijn (PvZ) mede namens FVD en PRO Zeeland over 'Inzetten op langer openhouden kerncentrale Borsele'.
Conclusie t.a.v. motie 12: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvZ, FVD, PRO en Lijst Bosch voor.

Motie 13 ingediend door het lid Babijn (PvZ) mede namens FVD en PRO Zeeland over 'Ontwikkeling Thoriumcentrale'.
Conclusie t.a.v. motie 13: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvZ, FVD en Lijst Bosch voor.

Motie 14 ingediend door het lid Verburg (CU) mede namens GL over 'resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst (het verwerken van de gevolgen van te verwachten hogere jaarlijkse prijsstijging in de risico berekening en risico paragraaf)'.
Conclusie t.a.v. motie 14: ingetrokken door de indiener

Toezeggingen gedeputeerden:

- Gedeputeerde De Bat zegt toe met het marketing team van de provincie Zeeland te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor een Zeeuwse Van Haasteren puzzel;
- Gedeputeerde De Bat zegt toe op de motie 2 voedselzekerheid dat deze past binnen het programma landelijk gebied, maar dat de term voedselzekerheid nog niet gebruikt wordt door de Provincie. Gedeputeerde gaat dit onderzoeken en komt er op terug bij de voorjaarsnota;
- Gedeputeerde De Bat zegt toe Impuls Zeeland in het voorjaar (van 2022) de Staten uitgebreid te laten informeren over hun programma op het punt provincie als matchmaker (motie nr 5);
- Naar aanleiding van motie 14 over het verwerken van te verwachten hogere jaarlijkse prijsstijging in de risicoberekening en risicoparagraaf zegt gedeputeerde De Bat toe in de voorjaarsnota de actuele situatie te zullen schetsen, mede door een uitgebreide toelichting op de grote projecten (analyse van de prijsstijging plus een doorkijk naar de langere termijn);
- Gedeputeerde Van der Maas zegt toe haast te maken met het onderzoek naar de 54 pijlers en 52 bruggen van de Zeelandbrug en het aandeel van zwaar verkeer inclusief de betekenis daarvan voor de provincie en komt er in de voorjaarsnota op terug, waarbij hij toezegt om tevens te onderzoeken of er nog meer objecten zijn die met een wellicht langere scope dan de genoemde 10 jaar onderhoud nodig hebben;
- Gedeputeerde Pijpelink zegt toe voorafgaand aan de uitkomst van het onderzoek van Rijkswaterstaat over Perkpolder bij de Staten terug te komen op de aanpak, naar verwachting in de eerste helft van 2022;
- Gedeputeerde Pijpelink zegt toe mondeling terug te zullen komen op de normen agrarische sector (voor sloten) die in Nederland en of deze inderdaad anders zijn dan in andere Europese landen;
- Naar aanleiding van motie 8 doet Gedeputeerde Pijpelink de toezegging om, bij de evaluatie van de groenedaken-regeling begin 2022, te bekijken of de bestaande subsidieregeling moet worden verbreed of dat een aanvullende subsidieregeling wenselijk is met betrekking tot natuurinclusief bouwen.
- Gedeputeerde Pijpelink zegt toe te zijner tijd te komen met een voorstel hoe het traject 'cultuurbus' na 2023 voortgezet kan worden;
- Gedeputeerde Pijpelink zegt toe om een Zicht op Beleid-bijeenkomst te organiseren ten aanzien van governance inzake de verschillende rollen van de waterkwaliteitseisen oppervlaktewater;
- Commissaris van de Koning Polman zegt toe de eerste helft van 2022 naar de Staten te komen met een voorstel – samen met burgemeesters en waterschap – over een baseline 'weerbaar Zeeland', hoe werken we als overheid aan het weerbaar worden (in het kader van ondermijning). Ook de RUD wordt hier bij betrokken;

20 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Afdoeningsvoorstel: behandelen

Amendement 1 ingediend door het lid Walravens (FVD) over 'verbod op zonneparken op agrarische gronden'

Conclusie: het amendement wordt verworpen na hoofdelijke stemming, met 9 stemmen voor en 25 stemmen tegen

Stemmen voor: de leden Babijn, Bos, Brunke, De Burger, Van Hoecke, Koevoets, Steur, Van Unen en Walravens.

Stemmen tegen: de leden Van den Berge, Bierens, Bosch, De Clerck, Flaming, Van Geesbergen, Geluk, Heerschop, Van Hertum, Jacobusse, Janssens (M.J.J.), Janssens (T.A.O.), Kok, Kool-Blokland, Kuijpers, Lernout, Oudeman, Reinders-Stijnman, Temmink, Van de Velde, Verburg, Van der Vliet-Hart, Walraven-Janssen, Van 't Westeinde, Willemse.

Amendement 2 ingediend door het lid Walravens (FVD) over 'Kernenergie opnemen als erkende duurzame manier van energie opwekken'

Conclusie t.a.v. amendement 2: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvZ, FVD, PRO en Lijst Bosch voor.

Amendement 3 ingediend door het lid Walravens (FVD) over 'verwijderen van onderdeel 'gezondheid' uit de Zeeuwse Omgevingsvisie'.

Conclusie t.a.v. amendement 3: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fractie FVD voor.

Amendement 4 ingediend door het lid Walravens (FVD) mede namens PvZ over 'opnemen aantal door agrariërs gemelde problemen met beschikbaarheid voldoende geschikt zoet water in Zeeuwse Omgevingsvisie'.

Conclusie t.a.v. amendement 4: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvZ, FVD en PRO voor.

Amendement 5 ingediend door het lid Jacobusse (CU) mede namens D66, GL en CDA over 'ruimte voor woningen'.

Conclusie t.a.v. amendement 5: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, FVD, 50PLUS, CU, GL, PRO, SP en Lijst Bosch voor.

Amendement 6 ingediend door het lid Van de Velde (SGP) mede namens VVD, PvZ en CDA over 'verwijderen tekst van de Zeeuwse Omgevingsvisie deel B op pagina 97'.

Conclusie t.a.v. amendement 6: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, SGP, VVD, PvdA, PvZ, FVD, 50PLUS, CU, GL, PRO, SP PvdD en Lijst Bosch.

Conclusie t.a.v. het statenvoorstel: aangenomen met inachtneming van de aangenomen amendementen 5 en 6 met stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, SGP, VVD, PvdA, GL, CU, 50PLUS, SP, PvdD en Lijst Bosch.

Motie 10 ingediend door het lid Van Hertum (PvdA) mede namens GL, CDA, PvdD en SP over 'stop onnodige verlichting'.

Conclusie t.a.v. motie 10: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, PvdA, 50PLUS, CU, GL, SP en PvdD.

Motie 15 ingediend door het lid Janssens (PvdD) mede namens GL over 'geitenstop'.

Conclusie t.a.v. motie 15: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvdA, GL, SP en PvdD voor.

Motie 16 ingediend door het lid Walraven (GL) over 'veilig en gezond wonen in Zeeland'.

Conclusie t.a.v. motie 16: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties FVD, GL, PRO en PvdD voor.

Motie 17 ingediend door het lid Lernout (50PLUS) over 'energietransitie en distributie'.

Conclusie t.a.v. motie 17: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvdA, PvZ, FVD, 50PLUS en GL voor.

Motie 18 ingediend door het lid Walravens (FVD) mede namens PvZ over 'Zeeland opent deuren voor Small Modular Reactors'.

Conclusie t.a.v. motie 18: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvZ, FVD, PRO en Lijst Bosch voor.

Motie 19 ingediend door het lid Walravens (FVD) over 'Zonnepanelen die nog steeds het dak op kunnen'.

Conclusie t.a.v. motie 19: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvZ, FVD, PRO en SP voor.

Toezegging gedeputeerde:

- Gedeputeerde Van der Velde zegt ten aanzien van minicampings toe de komende vier maanden beschikbare gegevens te verzamelen en te inventariseren welke scenario's er mogelijk zijn;

21 Brief (concept) PS aan GS met wensen en bedenkingen Dividendbeleid PZEM NV - 97980

Afdoeningsvoorstel: behandelen

Conclusie t.a.v. brief: de brief wordt vastgesteld met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, SGP, VVD, PvdA, PvZ, GL, CU, 50PLUS, SP, PRO, PvdD en Lijst Bosch voor.

22 Statenvoorstel Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027 – 97813

Afdoeningsvoorstel: behandelen

Conclusie t.a.v. statenvoorstel: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties CDA, SGP, VVD, PvdA, GL, CU, 50PLUS, SP, PRO, PvdD en Lijst Bosch.

23 Vragensessie

Er zijn geen vragen gesteld.

24 Moties niet behorend bij een agendapunt

Motie 20 ingediend door het lid Van Unen (SP) mede namens GL en 50PLUS over 'verbeteren gezag coördinatie en regie GS'.

Conclusie t.a.v. motie 20: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvZ, 50PLUS, GL en SP.

Motie 21 ingediend door het lid Janssens (PvdD) over 'Carnivoor geef het door'.

Conclusie t.a.v. motie 21: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties PvdA, SP en PvdD voor.

Motie 22 ingediend door het lid Koevoets (PRO) mede namens FVD over 'gelijkwaardige statenleden'.

Conclusie t.a.v. motie 22: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties FVD en PRO voor.

Motie 23 ingediend door het lid Bos (FVD) mede namens PRO over 'geen draagvlak CTB en/of het 2G-systeem'.

Conclusie: de motie wordt aangenomen na hoofdelijke stemming, met 21 stemmen voor en 11 stemmen tegen.

Stemmen voor: de leden Kool-Blokland, Geluk, Janssens (M.J.J.), Kuipers, Oudeman, Westeinde, Van de Velde, Van den Berge, Kok, Van der Vliet-Hart, Babijn, Van Hoecke, Steur, Bos, Walravens, Verburg, Jacobusse, Van Unen, Brunke, Koevoets en Bosch.

Stemmen tegen: de leden Bierens, Van Geesbergen, Reinders-Stijnman, Van Hertum, Flaming, Heerschop, Temmink, Walraven-Janssen, Willemse, Lernout, Janssens (T.A.O.)

25 Stemming over amendementen, voorstellen en moties

De mondelinge stemming over amendementen, voorstellen en moties heeft onder dit agendapunt plaatsgevonden.

De conclusie is vermeld bij het betreffende agendapunt

Na schriftelijke stemming wordt het lid Janssens (CDA) benoemd tot lid van de commissie Integriteit. Er werden in totaal 34 stemmen uitgebracht waarvan 0 ongeldig. Van de geldige stemmen waren er 28 stemmen voor benoeming en 6 tegen.

- 26 Hamerstukken**
- 27 Statenvoorstel Beslissing op bezwaarschrift Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau – 97796**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 28 Statenvoorstel 10^e wijziging begroting 2021 en 1^e wijziging begroting 2022 provincie Zeeland – 100784**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 29 Statenvoorstel Protocol accountantscontrole – 97793**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen met stem tegen van PvZ en FVD
- 30 Statenvoorstel benoemen dhr. M.J.J. Janssens als lid commissie Integriteit – 103094**
Afdoeningsvoorstel: instemmen met voorstel
Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen
- 31 Resumptie van de besluiten. Statengriffier gemachtigd**
- 32 Sluiting om 19:53 uur**

Besluitenlijst (concept) Provinciale Staten

Datum	8 oktober 2021
Tijd	9:30 – 17.45 uur
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	J.M.M. Polman
Statengriffier	F. J. van Houwelingen
Link naar videotulen:	Provinciale Staten (royalcast.com)
Aanwezig zijn de leden:	F. Babijn, C.L.M. van den Berge, C.W. Bierens, M. Bos, V.L. Bosch, K. van den Broeke (vanaf 13:30 uur), J.J. van Burg, A.R.A. de Burger, D. de Clerck, P. van Dijk, H.J. van Geesbergen (vanaf 11:15 uur), A.J. van Geluk, I.A. Flaming, E.E.P.M. Heerschop, J.A.M. van Hertum, E.A.A. van Hoecke, C. Jacobusse, T.A.O. Janssens, M.J.J. Janssens, R.W. Koevoets (vanaf 14:20 uur), W.H. Kok, J.L. Kool-Blokland, F.P. Kuijpers, G.L.C. Lernout, J.R. Oudeman, M.J.A. Reinders-Stijnman (vanaf 13:30 uur), J.A. Rottier, H.G.A. Steur, G.W.A. Temmink, G. van Unen, J.A. van de Velde, A.G.M. Veraart, J.H. Verburg (tot 15:45 uur), C.J. van der Vliet-Hart, M.J.A.W. Walraven-Janssen, F.C. Walravens (tot 13:30 uur), M.A. van 't Westeinde en W. Willemse
Verder zijn aanwezig:	A. Pijpelink, J. de Bat, A.J. van der Maas en B.L.L. van der Velde, leden van Gedeputeerde Staten
Afwezig zijn de leden:	R.L. Brunke

- 1 Opening om 9.30 uur.**
Bericht van verhindering van de leden Koevoets en Van den Broeke, Reinders-Stijnman (allen 's ochtends), Walravens (in de middag) en Brunke.
- 2 Mededelingen**

Instellen commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven van de heer J.L.L. de Kunder, wonende te Waarde, bestaande uit de leden Steur (voorzitter), De Burger en Rottier.

Instelling stembureau, bestaande uit de leden Oudeman en Van Hoecke.
- 3 Vaststellen agenda**
Afdoeningsvoorstel: vaststellen

Aan de agenda is toegevoegd:
6.1.N Brief GS van 5 oktober 2021 met beantwoording vragen Klimaatadaptatie-strategie Zeeland KasZ - 98345
6.2.N Brief GS van 5 oktober 2021 met Beantwoording toezegging Cie Ruimte m.b.t. Gebiedsvisie Veerse Meer 2020-2030

en op de bijlage (ter kennisneming):

101.9.N E-mail van ZLTO afdeling van 6 oktober 2021 over besluitvorming
Gebiedsvisie Veerse Meer – 98343

101.10.N Brief burger van 6 oktober 2021 inzake Veerse Meer visie – 98478

101.11.N Brief burger van 6 oktober 2021 inzake Gebiedsvisie Veerse Meer – 98542

101.12.N Brief AJK de Bevelanden van 7 oktober 2021 inzake Gebiedsvisie Veerse Meer

Voorstel tot wijziging afdoeningsvoorstel bij :

agendapunt 101.7 (E-mail Dierenbescherming van 27 september 2021 met Brief over aanbieden boek Met de schrik vrij – 97687): overdragen aan commissie Ruimte i.p.v. ter kennisneming.

Conclusie: de agenda wordt aldus gewijzigd vastgesteld.

4 Vaststellen van concept-besluitenlijsten van de Statenvergaderingen op 23 juli 2021

Afdoeningsvoorstel: vaststellen

Conclusie: ongewijzigd vastgesteld.

5 Ingekomen stukken

6 Brief K. van den Broeke van 7 september 2021 - 95240

Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.

7 Ingekomen stukken GS en CvdK

8 Brief GS van 5 oktober 2021 beantwoording vragen Klimaatadaptatiestrategie Zeeland KasZ - 98345

Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstel
Klimaatadaptatiestrategie Zeeland - 79369

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.

9 Brief GS van 5 oktober 2021 over Gebiedsvisie Veerse Meer – Antwoord op toezegging Cie Ruimte - 98375

Afdoeningsvoorstel: ter kennisneming en betrekken bij Statenvoorstel Gebiedsvisie
Veerse Meer 2020 -2030- 92864

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.

10 Hamerstukken

11 Statenvoorstel instelling bestuurscommissie aanbesteding accountant - 58536

Afdoeningsvoorstel: instemmen met het voorstel

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.

12 Statenvoorstel Vergaderschema 2022 - 97807

Afdoeningsvoorstel: instemmen met het voorstel

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen.

13 Statenvoorstel Deelnemen aan de Benelux Groepering voor Territoriale Samenwerking North Sea Port District - 91709

Afdoeningsvoorstel: instemmen met het voorstel

Conclusie: afdoeningsvoorstel overgenomen

14 Behandelstukken

15 Statenvoorstel Klimaatadaptatiestrategie Zeeland - 79369

Afdoeningsvoorstel: behandelen

Conclusie t.a.v. statenvoorstel: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van PVV, 50PLUS, SGP, Lijst Bosch, VVD, CDA, CU, PvdA, D66, GL, SP en PvdD voor.

Motie 1 ingediend door het lid Bos (FVD) over 'Er is geen klimaatprobleem'

Conclusie t.a.v. motie 1: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties FVD en PRO voor.

Motie 2 ingediend door het lid Bos (FVD), mede namens PvdD, over 'een boom opzetten over kapbeleid'.

Conclusie t.a.v. motie 2: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties vanPvZ, FVD, GL, PRO, SP, PvdD, Lijst Bosch voor.

Motie 3 ingediend door het lid Janssens (PvdD), mede namens GL en SP over 'minder gewasbeschermingsmiddelen'.

Conclusie t.a.v. motie 3: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van GL, SP, D66 en PvdD voor.

Motie 4 ingediend door het lid Janssens (PvdD), mede namens FVD en SP over 'Klimaatadaptatie voor Dieren'.

Conclusie t.a.v. motie 4: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van FVD, SP en PvdD voor.

Toezeggingen van gedeputeerde Piipelink:

1. GS zullen een voorstel doen aan PS hoe PS te voorzien van een jaarlijks overzicht van de invulling budget 700K voor klimaatadaptatie en de jaarlijkse update van de gezamenlijke uitvoeringsagenda van het OZO.
2. Effect Klimaatparagraaf als onderdeel van de RES bespreken met GS en komt gedeputeerde op terug.
3. Gedeputeerde komt schriftelijk terug op de drie vragen met betrekking tot kernenergie, waterstof en thorium van Partij voor Zeeland.
4. Naar aanleiding van de motie 4 (Klimaatadaptatie voor Dieren) zegt gedeputeerde toe om dit in het netwerk onder de aandacht te brengen, ook bij de agrarische organisaties, dat bij klimaatadaptatie ook aan dieren wordt gedacht en aan dierenwelzijn.
5. Gedeputeerde doet de toezegging om naar aanleiding van motie 4 te kijken naar de vergunningsvoorschriften, hoe het zit en of er belemmeringen zijn. Er komt een inventarisatie als input voor de vaststelling van de Omgevingsvisie.

6. Naar aanleiding van motie 2 (kapbeleid) is gedeputeerde bereid om in het netwerk aandacht te vragen voor een duidelijke manier van communiceren waarom dit gebeurt.

16

Statenvoorstel Gebiedsvisie Veerse Meer 2020-2030 - 92864

Afdoeningsvoorstel: behandelen

Conclusie t.a.v. statenvoorstel: aangenomen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van PvdD, SP, GL, D66, CDA, PvdA, VVD, SGP, 50PLUS, CU, PVV en Lijst Bosch voor.

Motie 5 ingediend door het lid Bos (FVD) over 'referendum over de Gebiedsvisie Veerse Meer'.

Conclusie t.a.v. motie 5: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van FVD, PRO en 1 lid SP voor.

Motie 6 ingediend door het lid Van Unen (SP), mede namens PvdD, PvdA, GL en D66 over 'gebruik van elektrische motoren te stimuleren en faciliteren'.

Conclusie t.a.v. motie 6: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van PvdA, GL, SP, D66 en PvdD voor.

Amendement 1 door het lid Veraart (D66) mede namens SP en PvdA over 'veranderen jaartal naar 2022'.

Conclusie t.a.v. amendement 1: ingetrokken door de indiener

Toezeggingen van gedeputeerde Van der Velde

1. GS zullen het adviesrapport scenario's gebiedsontsluiting dat naar de gemeenteraden gaat ook ter kennisname aan PS sturen.
2. Gedeputeerde doet naar aanleiding van motie 6 de toezegging om bij het RES-team aandacht te vragen voor het zo duurzaam of zo elektrisch mogelijk 'varen'.
3. Naar aanleiding van Amendement 1 zegt gedeputeerde toe direct na de beschikbaarheid van het rapport van Rijkswaterstaat samen met verantwoordelijke partijen aan de slag te gaan met de uitkomsten van de onderzoeken.

17

Vragensessie

Vragen van het lid Heerschop (PvdA) naar aanleiding van artikelen in NRC en Volkskrant over mogelijk verdwijnen van dorp Sluiskil bij kanaalverbreding en over vervuiling in het dorp.

Vraag van het lid Janssens (PvdD) naar aanleiding van nieuwe samenwerkingsovereenkomst gladheidsbestrijding Zeeland in relatie tot op 5 februari 2021 door PS aangenomen motie van de Partij voor de Dieren, GL, PvdA, D66 : 'Grass2Grit en duurzame gladheidsbestrijding'.

Vraag van het lid Temmink (GL) over PFAS en vervuiling van de Westerschelde.

Verzoek van het lid Bos (FVD) ingevolge art. 44, lid 7 reglement van orde PS: nadere inlichtingen van Gedeputeerde Staten betreffende de beantwoording van de schriftelijke (art. 44) vragen van Fred Walravens en Martin Bos (FVD) over de bedieningstijden van de bruggen over het Kanaal door Walcheren.

18

Moties niet behorend bij een agendapunt

Motie 7 ingediend door het lid Babijn (Partij voor Zeeland), mede namens FVD, over 'bestrijding Jacobskruid'.

Conclusie t.a.v. motie 7: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van PvZ, FVD, 50PLUS, PRO en Lijst Bosch voor

Motie 8 ingediend door het lid Babijn (Partij voor Zeeland) over 'stop ontpoldering Hertogin Hedwigepolder'.

Conclusie t.a.v. motie 8: verworpen met de stemmen van de aanwezige leden van de fracties van PvZ, FVD, 50PLUS, PRO en PVV voor.

Toezegging gedeputeerde Pijpelink

Gedeputeerde zegt toe onderzoek te laten doen naar het gehalte PFAS in de Hertogin Hedwigepolder en de uitkomsten te zullen delen met PS.

Motie 9 ingediend door het lid Koevoets (Pro Zeeland), mede namens FVD, over 'tegen verdeeldheid en uitsluiting in Zeeland'.

Conclusie: de motie wordt verworpen na hoofdelijke stemming, met 2 stemmen voor en 35 stemmen tegen.

Stemmen voor: de leden Bos en Koevoets.

Stemmen tegen: de leden Geluk, Janssens, Kool-Blokland, Kuipers, Oudeman, Van den Broeke, Van 't Westeinde, Van Burg, Van de Berge, Kok, Rottier, Van de Velde, Bierens, De Clerck, Van Geesbergen, Reinders, Flameling, Heerschop, Hertum, Van der Vliet Hart, Van Hoecke, Babijn, Steur, Temmink, Walraven-Janssens, Jacobusse, Verburg, Lernout, Willemse, Van Unen, De Burger, Veraart, Janssens, Bosch en Van Dijk.

Motie 10 ingediend door het lid Bos (FVD), mede namens Pro Zeeland, over 'geen medische apartheid binnen de provincie Zeeland'

Conclusie: de motie wordt verworpen na hoofdelijke stemming, met 2 stemmen voor en 34 stemmen tegen.

Stemmen voor: de leden Bos en Koevoets

Stemmen tegen: de leden Geluk, Janssens, Kool-Blokland, Kuipers, Oudeman, Van den Broeke, Van 't Westeinde, Van Burg, Van de Berge, Kok, Rottier, Van de Velde, Bierens, De Clerck, Van Geesbergen, Reinders, Flameling, Heerschop, Hertum, Van der Vliet Hart, Van Hoecke, Babijn, Steur, Temmink, Walraven-Janssens, Jacobusse, Lernout, Willemse, Van Unen, De Burger, Veraart, Janssens, Bosch en Van Dijk.

Motie 11 ingediend door het lid Van Unen (SP) over regie provincie bij lozingen giftige stoffen in Zeeuwse wateren

Conclusie t.a.v. motie 11: ingetrokken door de indiener

19

Stemmingen over amendementen, voorstellen en moties

- 20 De stemming over amendementen, voorstellen en moties heeft onder dit agendapunt plaatsgevonden. De conclusie is vermeld bij het betreffende agendapunt.
- Installatie en beëdiging nieuw statenlid**
Onderzoek geloofsbrieven, installatie en beëdiging van nieuw statenlid
- Schorsing van de vergadering i.v.m. de toelating en beëdiging van de opvolger in de Staten.
- Afscheid van het lid K. van den Broeke
- De commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven heeft de door de Kieswet gevorderde bescheiden van de heer J.L.L. de Kunder onderzocht en in orde bevonden en adviseert Provinciale Staten om hem toe te laten tot de Staten van Zeeland.
Conclusie: de heer De Kunder wordt toegelaten tot de Staten van Zeeland
- Beëdiging van de heer De Kunder door het afleggen van de eed.
- 21 **Resumptie van de besluiten. Statengriffier gemachtigd**
- 22 **Sluiting om 17.45 uur.**

**Aan de voorzitter van
Provinciale Staten van Zeeland**

Onderwerp
Advies Auditcommissie
Begroting 2022 en
Najaarsnota 2021

Zaaknummer
101766

Uw kenmerk

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 29 oktober 2021

Geachte voorzitter,

Gedeputeerde Staten hebben de Begroting 2022 ter vaststelling en de Najaarsnota 2021 ter instemming aan Provinciale Staten aangeboden. Naar aanleiding van deze voorstellen ontvangt u onderstaand advies van de Auditcommissie vanuit haar vergadering van 21 oktober 2021.

In de commissie Bestuur is de wens aangegeven om bij de eventuele bestemming van het PZEM dividend betrokken te worden bij het proces richting de Voorjaarsnota 2022.

In de Najaarsnota 2021 wordt bij verschillende onderwerpen aangegeven dat hierop teruggekomen wordt in de Voorjaarsnota 2022. Daarnaast kan het af te sluiten Regeerakkoord ook consequenties hebben voor het provinciale beleid en de daarmee benodigde middelen.

- *De Auditcommissie pleit er voor om Provinciale Staten in een vroegtijdig stadium te betrekken bij het proces richting Voorjaarsnota 2022, met name over de eventuele gevolgen van het PZEM dividend voor het financieel meerjarenperspectief met inbegrip van de algemene reserve, maar ook indien er tussentijds ontwikkelingen voordoen met mogelijke substantiële beleidsmatige en/of budgettaire consequenties*

De Auditcommissie constateert dat de geprognostiseerde stand in de begroting van de algemene reserve per eind 2025 € 17,5 miljoen bedraagt. Afgezet tegen het benodigde weerstandsvermogen van € 5,8 miljoen wordt met een ratio van 3,0 ruimschoots voldaan aan het minimale niveau van 1,0. Het totaal beschikbare weerstandsvermogen bedraagt € 38,3 miljoen, waarmee de ratio weerstandsvermogen uitkomt op 6,6. Dit valt in de klasse 'uitstekend'.

- *De Auditcommissie is van mening dat de financiële positie van de provincie Zeeland ruim voldoende is om eventuele risico's af te dekken.*

Gedeputeerde Staten geven aan dat naast het verder concretiseren van de begroting, dat een proces is dat stap-voor-stap wordt doorlopen, extra aandacht te hebben besteed aan het leesbaar maken van teksten, zodat deze voor iedereen 'direct duidelijk' zijn. Dit laatste sluit aan bij een advies van de accountant van vorig jaar.

- *De Auditcommissie onderstreept deze ontwikkeling. Zij adviseert om ook de komende jaren dit verbeterproces te continueren, zodat de leesbaarheid verder verbeterd wordt en aandacht behouden blijft voor het verder concretiseren van de maatschappelijke effecten, de beleidsdoelstellingen en de acties.*

De Provinciale Rekenkamer heeft eerder een quick scan uitgevoerd over de financiële kengetallen in de jaarstukken. Gedeputeerde Staten hebben, zoals toegezegd, de aanbeveling overgenomen om de leesbaarheid van de kengetallen te verbeteren. In de begroting zijn de waarden van de kengetallen, visueel, middels een kleur zichtbaar gemaakt. Dit verhoogt het inzicht in de signaleringswaarde.

- *De Auditcommissie concludeert dat deze aanpassing de leesbaarheid van de kengetallen verbetert, en adviseert dit ook toe te passen in de jaarstukken;*
- *De Auditcommissie vraagt het college van Gedeputeerde Staten met een voorstel richting de Auditcommissie te komen over het hanteren van provinciale signaleringswaarden naar aanleiding van het rapport van de Provinciale Rekenkamer inzake financiële indicatoren*

Hoogachtend,

Namens de Auditcommissie Provincie Zeeland,

Voorzitter Auditcommissie,
A.G.M Veraart.

Secretaris Auditcommissie,
S. de Visser.

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Van: [Jony Ferket](#)
Aan: statengriffie@provinciegroningen.nl; staten@fryslan.frl; statengriffie@drentsparlement.nl; statengriffie@noord-holland.nl; statengriffie@pzh.nl; griffie@flevoland.nl; statengriffie@overijssel.nl; statenleden@mailman.prvqld.nl; statengriffie@brabant.nl; statengriffier; staten@prvlimburg.nl; statengriffie@provincie-utrecht.nl
Cc: griffie@gelderland.nl; statengriffie@fryslan.frl
Onderwerp: Hulp gevraagd | sluit aan bij de lobby modernisering verlofregeling politici
Datum: maandag 18 oktober 2021 21:29:48
Bijlagen: [Brief commissie BZ modernisering verlofmogelijkheden raadsleden.pdf](#)
[Brief rechtspositie raadsleden getekend.pdf](#)

Aan: alle provinciale statenleden van Nederland – vriendelijk verzoek aan de griffie om dit bericht door te geleiden waarvoor dank

Beste heer, mevrouw,

In onze gemeenteraden vinden we de verlofregeling voor raadsleden te beperkt en niet meer van deze tijd. Je kunt alleen met verlof en vervangen worden als raadslid als je ziek of zwanger bent. Verlof bij adoptie of langdurige zorg voor een naaste is niet mogelijk. En in de uitvoering is de regeling inflexibel. Je zit aan (opvolgende) vaste periodes van 16 weken vast. Gevolg is dat raadsleden in de praktijk soms gewoon niet of te kort met verlof gaan, of juist langer moeten dan nodig. Hoog tijd voor modernisering en versoepeling van de verlof- en vervangersregeling!

Wij zijn daarom een lobby gestart en hebben een brief gestuurd aan de Vaste commissie Binnenlandse Zaken (zie bijlage). Onze oproep heeft geleid tot [Kamervragen](#). De Minister heeft aangegeven geen aanleiding te zien voor nieuwe verlofmogelijkheden voor volksvertegenwoordigers. Net als wij vindt ook de [Vereniging voor Raadsleden](#) dit een teleurstellende reactie. Wel zal het ministerie binnenkort in overleg treden met beroepsgroepen (verenigingen voor raadsleden, statenleden en algemeen bestuurders waterschappen) en bestuurlijke koepels (VNG, IPO, UvW en genootschap voor burgemeesters) over de wenselijkheid van modernisering de regeling. Bijgevoegd ook de brief die de burgemeester van Groningen heeft verstuurd aan de Minister en de brief die Jan van Zanen, de vorige burgemeester van Utrecht, al verstuurde.

Steun

Om hiernaast ook als gemeenteraden maar ook provinciale staten (!) zelf duidelijk te maken dat dit een landelijke door politici breed gedragen oproep is, vragen we jullie hulp. In Utrecht heeft de gemeenteraad het standpunt ingenomen via de werkgeverscommissie in het presidium (fractievoorzittersoverleg), in Breda via de griffier die de fractievoorzitters heeft gepolst en in Groningen via het aannemen van een motie (zie bijgevoegd). Ons betoog en argumenten zijn niet alleen van belang van gemeenteraadsleden maar voor alle volksvertegenwoordigers in ons land. Wij hopen dat dit ook door u en uw leden wordt (h)erkend. Indien gewenst lichten wij onze standpunten graag toe in een telefonisch gesprek. **Willen jullie laten weten of er steun is bij een meerderheid van jullie staten voor de standpunten zoals eerder verwoord in onze brief? Stuur graag een reactie naar j.ferket@gemeenteraad@utrecht.nl.**

Met vriendelijke groet,

Jony Ferket, en Merel van Hall – fractievoorzitter D66, senior adviseur griffie en

griffier namens de gemeenteraad van Utrecht,

Mede namens:

Tim van het Hof, Rick Zagers, Paul Piket - fractievoorzitter D66, gemeenteraadslid VVD en griffier namens de gemeenteraad van Breda

Ceciel Nieuwenhout, Rik van Nijenhuis en Josine Spier - gemeenteraadsliden GroenLinks en PvdA en griffier namens de gemeenteraad van Groningen

--

Jony Ferket

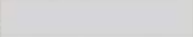
Fractievoorzitter **D66 Utrecht**

j.ferket@raad.utrecht.nl

@JonyFerket

www.jonyferket.nl

Onderwerp: Modernisering verlofregeling gemeenteraadsleden

Steller:

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mevrouw drs. K.H. Ollongren
Postbus 20011
2500EA DEN HAAG

Telefoon 14 050

Bijlagen: -

Ons kenmerk 316888-2021

Datum 8-7-2021

Uw brief van

Uw kenmerk

Geachte mevrouw Ollongren,

Als burgemeester zie ik dat het werk van gemeenteraadsleden ingewikkelder en zwaarder is geworden, maar ook steeds belangrijker. Gemeenten spelen een sleutelrol bij grote maatschappelijke vraagstukken rond bijvoorbeeld de jeugdzorg, woningbouw, of de energietransitie. Tegelijkertijd is het voor veel partijen lastig om nieuwe raadsleden te werven. Het is van belang dat raadsleden en lokale bestuurders ondersteund worden om hun taak goed kunnen te vervullen. Ik onderschrijf dan ook de maatregelen die u die u eerder dit jaar in uw brief over versterking en vernieuwing van de lokale democratie heeft aangekondigd.

Naast het feit dat het raadslidmaatschap steeds meer vraagt, constateer ik nog een knelpunt dat ik graag bij u onder de aandacht breng. Steeds vaker zie ik namelijk dat het raadslidmaatschap moeilijker te combineren is met het 'gewone' dagelijks leven van raadsleden: met een drukke baan, met een gezinsleven of met zorgtaken. De verouderde verlofregeling voor raadsleden maakt dit bovendien niet eenvoudiger. De mogelijkheden om je als politicus tijdelijk te laten vervangen zijn te beperkt, te star en bieden geen ruimte voor flexibiliteit. Dit zorgt voor lastige situaties bij terugkeer van ziekte of zwangerschapsverlof, of bij andere redenen voor tijdelijke afwezigheid. Door de regels te moderniseren, kunnen raadsleden flexibeler omgaan met verlof. Dit kan bijvoorbeeld door de redenen voor verlof uit te breiden en de duur eenvoudig aanpasbaar te maken. Het zal onnodig lange of soms juist te korte afwezigheid en vervanging verminderen, wat zijn weerslag zal hebben op het algehele niveau van kennis en ervaring binnen gemeenteraden.

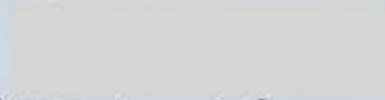
Een tweetal leden uit de gemeenteraad van Groningen heeft samen met raadsleden uit Breda en Utrecht op 20 mei 2021 een brief over dit onderwerp gestuurd aan de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en aan u als verantwoordelijk minister.

In deze brief bepleit en zij het volgende:

1. Ruimere invulling van de redenen waarvoor verlof kan worden aangevraagd, bijvoorbeeld zorgverlof, ouderschapsverlof en verlof bij pleegzorg/adoptie.
2. Bij meer dan één aansluitende verlofperiode de mogelijkheid te creëren om de duur van de tweede (of derde) vervangingsperiode te beperken - bijvoorbeeld tot een vooraf bepaalde periode welke in lijn ligt met de herstelverwachting of verwachte terugkeer van het raadslid.
3. Wanneer bij het eerste verzoek tot verlof reeds duidelijk is dat de 1e periode van 16 weken ontoereikend zal zijn, zowel het verzoek als het tijdelijk ontslag en de tijdelijke vervanging in één keer vooraf voor de gehele periode geregeld kan worden. Op deze wijze zijn aanvang en duur vooraf bepaald, hoeft het raadslid niet in de weer met verklaringen tijdens een soms kwetsbare periode en heeft ook de tijdelijke vervanger vooraf zekerheid en hoeft diegene niet opnieuw tussentijds te worden beëdigd.

Ik wil u met klem vragen zich in te spannen om deze voorstellen serieus te overwegen. Een gemoderniseerde verlofregeling zal voor vele zittende en potentiële raadsleden het werk van raadslid beter te combineren maken met het dagelijks leven. Dat is van enorm belang voor de vitaliteit van de lokale democratie en daarmee voor de kwaliteit van het openbaar bestuur, dat de komende jaren voor grote opgaven staat.

Hoogachtend,

burgemeester van Groningen,
Koen Schuiling

Aan: Vaste commissie Binnenlandse Zaken

Van: Jony Ferket en Dimitri Gilissen (fractievoorzitters D66 en VVD namens de gemeenteraad van Utrecht)

Tim van het Hof en Rick Zagers (fractievoorzitter D66 en gemeenteraadslid VVD namens de gemeenteraad van Breda).

Ceciel Nieuwenhout en Rik van Niejenhuis (gemeenteraadsliden GroenLinks en PvdA in Groningen)

Afschrift: demissionair minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties

VNG commissie Raadsleden en Griffiers

Vereniging van Raadsleden

Onderwerp: Modernisering verlof- en vervangingsregeling voor gemeenteraadsliden

Datum: 20 mei 2021

Geachte commissie Binnenlandse Zaken,

Met hart en ziel zetten raadsleden zich in voor de lokale democratie. Samen met inwoners bouwen we aan sterke steden en vitale dorpen. De opgaven waar we vandaag de dag voor staan zijn complexer dan ooit. Tegelijkertijd schuurt en kraakt het om het raadswerk te combineren met een baan of functie in de maatschappij en ons gezins- en privéleven. De uitdaging groeit om het raadswerk zo goed mogelijk te vervullen en legt daarmee steeds meer druk op de lokale democratie.

In de kamerbrief van 22 maart jl. 'Versterking en vernieuwing lokale democratie' (2021-0000145999) schrijft demissionair minister van Binnenlandse zaken dat: *'de positie van volksvertegenwoordigers versterking behoeft en de aantrekkelijkheid van het politieke ambt wordt bepaald door de randvoorwaarden'*. Kasja Ollongren schrijft in de brief wel dat politiek verlof bij werkgevers te knellend is, maar schrijft niet over de randvoorwaarde die de wetgever zelf biedt om het raadswerk te kunnen combineren. Van heel dichtbij maakten wij als gemeenteraadsliden de afgelopen jaren mee hoe de wettelijke verlof- met vervangingsregeling voor politici te knellend is. De gemeenteraad van Utrecht schreef hierover al in 2019 een brief aan de minister. Ook meerdere fracties van uw Kamer stelden eind 2018 Kamervragen over een deel van de regeling aan de ministers van BZK en Defensie.¹ Maar tot op heden heeft dit alles niet tot resultaat geleid. In deze brief willen we onze zorgen daarom ook aan u uiten en een aantal voorstellen doen om de verlof- en vervangingsregeling voor raadsleden te moderniseren. Graag gaan we hierover met u in gesprek.

¹ Schriftelijke vragen Politiek verlof voor militairen om uitzending mogelijk te maken van D66 en PvdA ([2018Z23177](#)) en Schriftelijke vragen De mogelijkheid tot 'politiek verlof' voor militairen van VVD ([2018Z23421](#)).

Achtergrond en huidige verlofmogelijkheden voor politieke ambtsdragers

Het is mogelijk voor een gemeenteraadslid, statenlid, Eerste of Tweede Kamerlid om zich voor een periode van 16 weken tijdelijk te laten vervangen wegens zwangerschap, bevalling of ziekte. De basis voor deze mogelijkheid is verankerd in art. 57a van de Grondwet en in de Kieswet. Hierin is de procedure (en bijbehorende termijn van maximaal drie keer 16 weken) nader uitgewerkt. De grondwettelijke basis voor de verlofmogelijkheid is twintig jaar geleden doorgevoerd om vooral de positie van vrouwen in de politiek te versterken. Een goede regeling voor het combineren van arbeid en zorg zal het voor vrouwen aantrekkelijker maken om zitting te (blijven) nemen in een vertegenwoordigend orgaan, als dus de Memorie van Toelichting.² Er is bij de introductie in de Kieswet van de vervangingsregeling van volksvertegenwoordigers door de wetgever bewust gekozen voor een vaste periode van zestien weken. Het stellen van een vaste termijn werd van belang geacht voor de uitvoerbaarheid van de regeling en het bieden van duidelijkheid aan de vervanger.³

Verlofmogelijkheden zijn te knellend

De afgelopen decennia is de samenleving en de arbeidsmarkt sterk veranderd. Meer flexibiliteit, ruimere verlofregeling voor aanstaande ouders en mantelzorg of (zorg)verlof voor speciale gevallen zijn steeds meer normaal geworden. Echter, de verlofregeling van volksvertegenwoordigers is in die tijd niet mee veranderd. Wij zijn er stellig van overtuigd dat deze regeling niet meer van deze tijd is. De mogelijkheden om je als politicus tijdelijk te laten vervangen zijn te beperkt, te star en bieden geen ruimte voor flexibiliteit.

In het belang van kwaliteit en diversiteit in samenstelling van gemeenteraden, en om het lidmaatschap voor een zo breed mogelijke doelgroep aantrekkelijk te laten zijn, is modernisering van de vervangingsregeling noodzakelijk. In veel gemeenten is het lastig om voldoende kandidaten voor het raadslidmaatschap te vinden én te behouden die hun raadslidmaatschap uitoefenen naast een maatschappelijke carrière en verdere invulling van het gezins- en privéleven.

Wij hebben in onze gemeenteraden de afgelopen jaren ook zelf ervaren dat de huidige regeling niet meer passend is. Raadsleden die zwanger zijn of ziek zijn en die hebben overwogen zich tijdelijk te laten vervangen, hebben dit wel of niet gedaan met een onbevredigende uitkomst. Zieke raadsleden hebben geen verlof aangevraagd en hebben weken doorgemodderd. Zieke raadsleden die een iets langere herstelperiode nodig hadden, zijn toch na 16 weken weer gestart omdat ze anders nog een keer 16 weken uit de running zouden zijn. Zwangere raadsleden die 32 (2x16) weken verlof hebben moeten nemen omdat vooraf al duidelijk was dat 16 weken net te kort was, ook mede door het vele werk in de avonden, maar veel liever de mogelijkheid voor een periode tussen de 16-32 weken hadden gehad. Maar ook raadsleden die niet zwanger of ziek zijn ondervinden nadeel van de huidige regeling. Een partner van een zwangere vrouw kan geen ouderschapsverlof opnemen. Er bestaan geen mogelijkheid voor zorgverlof om voor een naaste die ziek is te zorgen. Er is geen verlof mogelijkheid bij adoptie. Ook is het niet mogelijk om je tijdelijk als raadslid te laten vervangen wanneer zich een maatschappelijke kans voordoet of voor een stage of tijdelijk studeren in het buitenland. Zo zijn er voorbeelden van een raadsleden die voor defensie wilden deelnemen aan een buitenlandse uitzending, maar dit enkel konden doen als zij ontslag als raadslid zouden indienen omdat de reden niet onder de wettelijke verlofmogelijkheden valt. Wij vinden het onwenselijk dat raadsleden ofwel niet ofwel te kort met verlof gaan vanwege omstandigheden in hun gezins- en

² TK 2001-2002, 28 051, nr.3 pag. 1 (MvT) en TK 2005-2006, 30 229, nr. 6 pag. 5 (Nota n.a.v. Verslag)

³ TK 2004-2005, 30 229, nr. 3 pag. 3 (MvT)

privéleven dan wel dat raadsleden veel langer met verlof moeten gaan en zich niet kunnen inzetten in hun gemeenteraad.

Onze conclusie is dat de verlof- en vervangingsregeling aan modernisering toe is. Wij pleiten voor een bredere en flexibelere 'verlofregeling' waarbij tevens rekening wordt gehouden met het bieden van duidelijkheid aan de vervanger. Ons inziens dient wettelijk verankerd te worden:

- Dat een ruimere invulling van de redenen van verlof mogelijk is met onder meer: zorgverlof, ouderschapsverlof en ook verlof bij pleegzorg of adoptie, en verlof voor maatschappelijke rol/functie zoals betaalde baan of studie;
- Dat bij twee aaneensluitende periodes de mogelijkheid bestaat om de duur van in ieder geval de tweede of derde vervangingsperiode te beperken - bijvoorbeeld tot een vooraf bepaalde periode welke in lijn ligt met de herstelverwachting of verwachte terugkeer van het raadslid;
- Dat in die gevallen waarbij bij het eerste verzoek reeds duidelijk is dat de 1e periode van 16 weken ontoereikend zal zijn, zowel het verzoek als het tijdelijk ontslag en de tijdelijke vervanging in één keer vooraf voor de gehele periode geregeld kan worden. Op deze wijze zijn aanvang en duur vooraf bepaald, hoeft het raadslid niet in de weer met verklaringen tijdens een soms kwetsbare periode en heeft ook de tijdelijke vervanger vooraf zekerheid en hoeft diegene niet opnieuw tussentijds te worden beëdigd.

Wij verzoeken u dit onderwerp en deze brief te agenderen voor bespreking in uw commissie en vernemen graag in vervolg daarop op welke wijze u gehoor geeft aan ons pleidooi. Wij hopen hiervoor ook graag uitgenodigd te worden en zouden graag vooraf met u in gesprek gaan.

Met vriendelijke groet,

Jony Ferket en Dimitri Gilissen (fractievoorzitters D66 en VVD)
namens de gemeenteraad van Utrecht

Tim van het Hof en Rick Zagers (fractievoorzitter D66 en raadslid VVD)
namens de gemeenteraad van Breda)

Ceciel Nieuwenhout en Rik van Niejenhuis (raadsleden GroenLinks en PvdA in Groningen)

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
drs. K.H. Ollongren
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

Behandeld door	[redacted]	Datum	18 juli 2019
Doorkiesnummer	[redacted]	Ons kenmerk	6310649
E-mail	[redacted]	Onderwerp	Rechtspositie raadsleden
Bijlage(n)	Geen		
Uw kenmerk	6707410	Verzonden	23 juli 2019
Uw brief van			Bij antwoord datum, kenmerk en onderwerp vermelden

Geachte mevrouw Ollongren,

In de vergadering van het Presidium van maandag 25 maart is gesproken over de laatste wijziging van het Rechtspositiebesluit decentrale politieke ambtsdragers die vanaf 1 januari 2019 van kracht is. Naar aanleiding hiervan schrijven wij deze brief waarin we een tweetal oproepen aan u doen.

Vergoedingen en voorzieningen raadsleden

Het besluit kent raadsleden een aantal vergoedingen en voorzieningen toe voor onder meer het lidmaatschap van de vertrouwenscommissie (art. 3.1.2), reizen binnen de gemeente (art. 3.1.7), informatie en communicatie (ICT, art. 3.3.2).

Het Presidium is van mening dat deze bepalingen weinig ruimte bieden voor de raad om zelfstandig invulling te geven aan of af te zien van bepaalde vergoedingen en voorzieningen. Het Presidium onderschrijft nut en noodzaak van adequate vergoedingen en voorzieningen voor raadsleden, maar vindt het bij de regelvrijheid en autonomie van raden passen om daar zelf over te kunnen beslissen. Een zeer bewuste keuze van de Utrechtse gemeenteraad voor een Bring Your Own Device ICT vergoeding is bijvoorbeeld geheel onmogelijk gemaakt.

Wij roepen u dan ook op om bij een volgende herziening van het rechtspositiebesluit te komen tot een minimale variant van vergoedingen en voorzieningen waarbij de raad via een 'kan-bepaling' nadere regels kan stellen, of af kan zien van bepaalde vergoedingen en voorzieningen. We zijn overigens gaarne bereid hierover met u in gesprek te gaan.

Vervanging bij ziekte

Het is mogelijk dat een raadslid zich voor een periode van 16 weken kan laten vervangen wegens ziekte. Wij hebben onlangs kunnen vaststellen dat het wenselijk zou zijn om bij twee aaneensluitende periodes de mogelijkheid te hebben om de duur van de tweede vervangingsperiode te beperken tot een vooraf bepaalde periode welke in lijn ligt met de herstel verwachting van het raadslid (met een maximum van 16 weken).

Tot slot zou het wenselijk zijn, wanneer er sprake is van bij voorbaat bekende aaneensluitende periodes, de vervanging ook in één keer juridisch en benoemingstechnisch te kunnen formaliseren. Ook hierbij vragen we uw medewerking om deze wijze van vervanging bij ziekte mogelijk te maken en zijn we gaarne bereid onze ervaring uit de praktijk met u te bespreken.

Een afschrift van deze brief wordt ook gezonden aan de Vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Uw reactie zien we graag tegemoet.

Hoogachtend,

Gemeenteraad van Utrecht,

de griffier,

Mr. M. van Hall

de voorzitter,

Mr. J.H.C. van Zandvoort

Aan:
de voorzitter van Provinciale Staten van Zeeland
Provinciehuis
Abdij 6
4331 BK Middelburg

Middelburg, 09.11.2021

Betreft: bede tot het toekennen van verlof voor een interpellatie

Geachte mijnheer de voorzitter,

De fracties van Pro Zeeland en het Forum voor Democratie (FVD) in de Provinciale Staten van Zeeland willen, bij dezen, Provinciale Staten om verlof vragen voor een interpellatie (art. 151 lid 2 Provinciewet jo. art. 43 RvO PS Zeeland) over het gebruik van het "Coronatoegangsbewijs" (CTB) bij activiteiten van de Provincie Zeeland, waardoor enkele Statenleden uitgesloten zijn (of dreigen te worden) van deelname daaraan.

Voor de inhoudelijke achtergrond voor ons verzoek verwijs ik naar de brief van 13.09.2021 van de leden Walravens en ondergetekende aan Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten, naar de brief van 24.10.2021 van de leden Brunke en Koevoets en naar de brief van de fracties van Pro Zeeland en FVD van 31.10.2021 aan u als voorzitter.

De vragen die wij zeker en vast willen stellen aan Gedeputeerde Staten (GS) zijn:

- Waarom hebben GS gekozen om de „Zeeuwse Dag” op 02.11.2021 door te laten gaan in een locatie (Nieuwspoort) waar het CTB wordt toegepast of moet worden toegepast?
- Waarom hebben GS niet verzocht aan de locatie in kwestie om het gebruik en de controle op het CTB achterwege te laten? Temeer GS, in elk geval binnen Zeeland, deze werkwijze wel hanteren richting diverse (horeca)gelegenheden?
- GS hebben, bij monde van de heer Polman, aangegeven niet strenger te zijn met het toepassen van coronaregels dan strikt noodzakelijk. Waarom is het dan toch zo ver kunnen komen dat Statenleden zijn uitgesloten van deelname aan Provinciale bijeenkomsten?
- En aangezien GS wisten dat er Statenleden zijn die niet beschikken over een CTB, waarom zijn die leden dan tenminste niet van te voren geïnformeerd, dat men toch de bijeenkomst liet doorgaan op een locatie waarmee men zonder CTB geen toegang had?
- Zijn GS voornemens in de toekomst nog bijeenkomsten te organiseren waarvoor men voor deelname een CTB nodig heeft?
- Hoe gaan GS er zorg voor dragen dat personen, waaronder Statenleden, die niet beschikken over het CTB toch kunnen deelnemen aan deze bijeenkomsten?

Over deze vragen willen wij in debat met GS tijdens de (openbare) Statenvergadering van 11 en 12 november a.s. Onze fracties nemen de zaak hoog op, maar toch kunnen wij ons voorstellen dit punt te behandelen in het vrijdagdeel van de vergadering.

Hoogachtend namens de fracties van Pro Zeeland en FVD,

Martin Bos.

Aan de voorzitter van Provinciale Staten
P/a Statengriffie
Postbus 6001
4330 LA Middelburg

Onderwerp
Erratum begroting Provincie 95504-99535
Zeeland 2022

Zaaknummer

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 19 oktober 2021

Geachte voorzitter,

In onze vergadering van 28 september 2021 hebben wij de begroting 2022 vastgesteld. We hebben geconstateerd dat in deze begroting een onjuistheid is opgetreden, waarvan we voorstellen deze te corrigeren:

De begroting 2022 in één oogopslag, op pagina 7 van de vastgestelde versie door ons College, werd onvolledig en onjuist getoond. In de digitale versie van de begroting 2022, die te benaderen is via <https://pcportal.zeeland.nl>, is deze wijziging reeds verwerkt. De juiste versie treft u als bijlage aan.

Via de Statengriffie zijn papieren versies van de begroting 2022 verstrekt. In deze versie is deze onjuistheid in het onderdeel 'begroting in één oogopslag' reeds verwerkt.

Daarnaast is bij het samenstellen van deze papieren begroting vanuit de digitale omgeving, door een technische fout, in een aantal gevallen de voortgang op de acties uit de jaarrekening 2020 zichtbaar. Dat is niet correct en inmiddels is dit probleem ook opgelost. Dit heeft overigens geen invloed gehad op door ons vastgestelde begroting, evenals op de digitale begroting die u kunt benaderen via de P&C portal. Wij zullen via de Statengriffie een nieuwe papieren versie van de begroting aan u ter beschikking stellen.

Wij verzoeken u dit erratum te betrekken bij uw besluitvorming op de begroting 2022, zoals voorzien in de auditcommissie van 21 oktober 2021 en de Statenvergadering van 11/12 november 2021.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

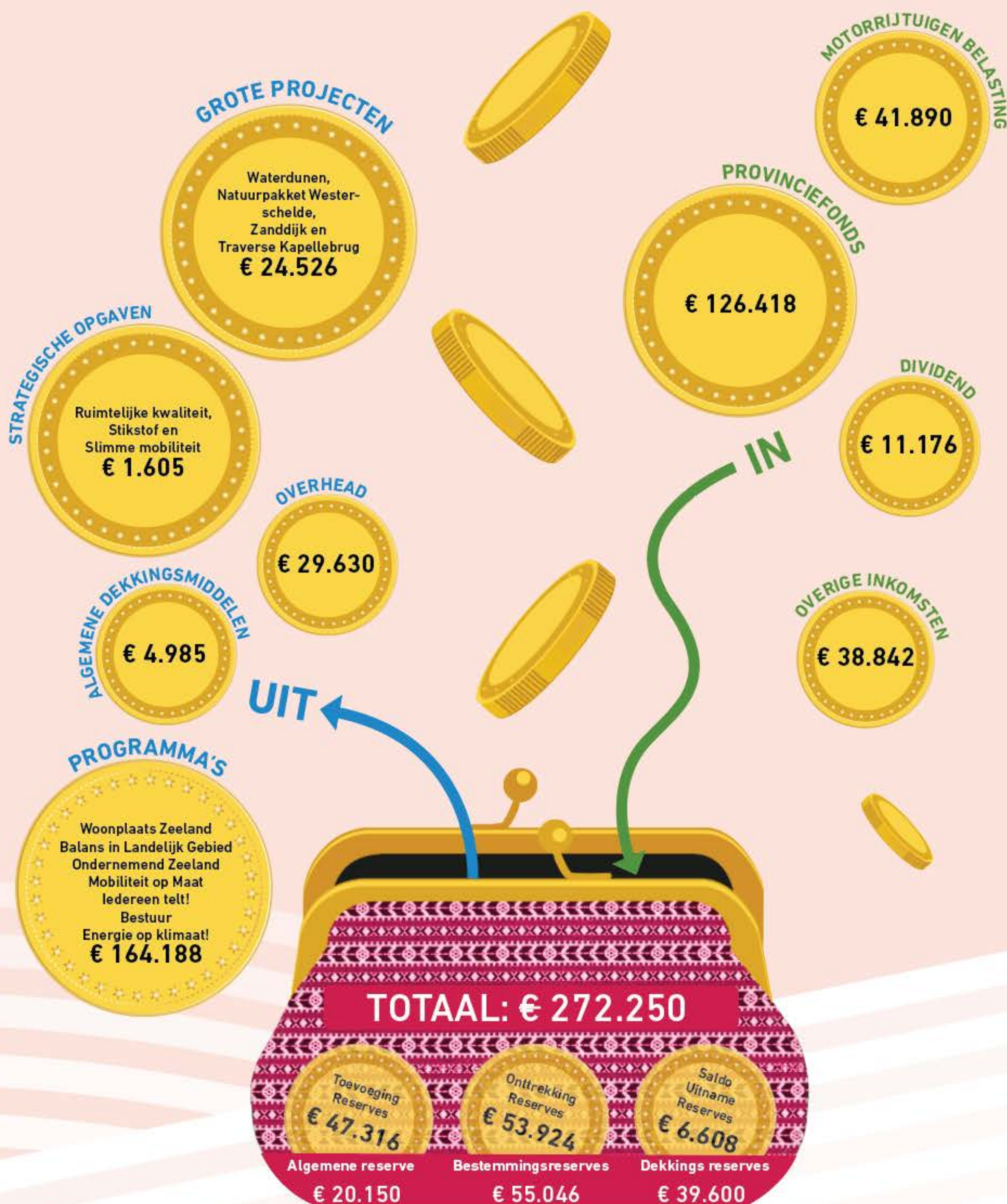
Bijlagen:

1. Definitieve begroting in één oogopslag

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Begroting 2022 in één oogopslag

Bedragen zijn x € 1.000

De voorzitter van Provinciale Staten van Zeelandp/a Statengriffie
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG**Onderwerp**
PFAS-dossier
Westerschelde**Zaaknummer**
101216**Behandeld door****Verzonden**

Middelburg, 21 oktober 2021

Geachte Voorzitter,

De afgelopen maanden hebben we naar aanleiding van de PFAS-problematiek belangrijke stappen kunnen zetten. Ondanks onze beperkte bevoegdheden was de urgentie, gezien de voor Nederlandse wateren hoge PFAS-gehalten in de Westerschelde en het Kanaal Gent-Terneuzen, duidelijk aanwezig. Met de informatiebijeenkomst afgelopen woensdagavond sluiten we hierin een eerste fase af.

Ondanks een betrekkelijk korte voorbereidingstijd zijn de deskundige en verantwoordelijke partijen bereid geweest om toelichtingen te komen geven. Zij hebben vanuit hun eigen deskundigheid en bevoegdheden veel van uw en onze vragen beantwoord.

Wij constateren dat de inspanningen van de laatste vier maanden effect hebben. De problematiek staat op de agenda bij de verantwoordelijke instanties en ook veel informatie is en wordt gedeeld. Duidelijk is geworden dat het ministerie de coördinerende rol oppakt, waarbij de Internationale Schelde Commissie een belangrijke rol gaat spelen. Het ministerie maakt dankbaar gebruik van de door ons geïnitieerde werkgroepen. U heeft ook samen met ons van de Vlaamse verantwoordelijke partijen kunnen vernemen dat serieus inzet gepleegd wordt om de verontreinigingsbronnen weg te nemen.

Daarnaast hebben wij ook vanuit onze eigen bevoegdheden acties in gang gezet, waar we inmiddels ook al lessen uit getrokken hebben. Het gaat specifiek om de inventarisatie van PFAS in indirecte lozingen, het meenemen van PFAS in de reguliere bemonstering van grondwatermonitoring, het verzamelen van informatie vanuit het Natuurpakket Westerschelde en het initiatief om de omgang met adviesaanvragen over vergunningen met grensoverschrijdende effecten af te stemmen.

De voorbereiding van de informatiebijeenkomst is in een mooie samenwerking tussen Provinciale Staten en ons college verlopen. Wij waarderen de manier waarop vanuit Provinciale Staten is meegedacht over de informatiebehoefte en invulling van de bijeenkomst. Wij zetten die wijze van samenwerking graag door op dit dossier.

Op het punt van de vragen rondom volksgezondheid werden wij, net als u, verrast. Meermalen hebben wij, zowel ambtelijk als bestuurlijk, aan het Ministerie en de verantwoordelijke instanties gevraagd om richting onze inwoners duidelijk te communiceren of er gezondheidsrisico's bij het eten van voedsel uit de Westerschelde zijn. Ook uw vragen rondom voedselveiligheid hebben wij al voor de zomer, en nogmaals ter voorbereiding van de informatiebijeenkomst doorgeleid aan de bevoegde instanties. Tot woensdagavond hebben wij daar geen afdoende antwoord op gekregen.

Wij betreuren samen met u dat het RIVM nu aangeeft dat antwoorden pas gegeven kunnen worden als er verder onderzoek is gedaan. En dat zij verder onderzoek pas opstarten nadat zij opdracht hebben ontvangen. Het verantwoordelijk ministerie zag tot nu toe blijkbaar geen aanleiding specifiek aanvullend onderzoek te laten doen.

Vanuit de bestaande bevoegdheden en verantwoordelijkheden zijn wij de mening toegedaan dat opdrachtgeverschap van een dergelijk onderzoek vanuit het Rijk moet worden geïnitieerd. Gedeputeerde Van der Velde heeft daar inmiddels ook contact over gehad met de minister van I&W. Het ministerie heeft daarop volgend laten weten op korte termijn ambtelijk overleg te organiseren met betrokken instanties over de mogelijkheid om relevante vragen alsnog mee te nemen in lopende onderzoekstrajecten. Wij zullen u over de ontwikkelingen op dit punt op de hoogte houden.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Provinciale Staten van Zeeland
t.a.v. de voorzitter

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
4 ^e begrotingswijziging 2021 en 1 ^e begrotingswijziging 2022 (externe veiligheid) RUD Zeeland	23894		

Middelburg, 28 september 2021

Geachte voorzitter,

De RUD Zeeland stuurt bij brief van 15 september de 4^e begrotingswijziging 2021 en de 1^e begrotingswijziging 2022 voor zienswijze naar u toe.

De begrotingswijzigingen hebben betrekking op het onderdeel externe veiligheid.

Deze begrotingswijzigingen zijn nodig omdat de wijze van financiering van dit werkterrein is gewijzigd. In het verleden werden deze kosten voor de gemeenten en de provincie betaald via een rijkssubsidie die de provincie daarvoor ontving.

Thans ontvangen de gemeenten en de provincie ieder afzonderlijk een rijksbijdrage via het Gemeentefonds respectievelijk het Provinciefonds.

De RUD Zeeland geeft aan dat de 4^e begrotingswijziging 2021 niet van toepassing is op de provincie omdat zij de daarin genoemde bijdrage in de kosten van € 30.800 reeds in het met de RUD Zeeland gesloten jaarplan 2021, waarvoor financiële dekking beschikbaar is, heeft opgenomen.

De 1^e begrotingswijziging 2022 houdt voor de provincie in dat vanaf dat jaar structureel een bedrag van € 31.100 voor dit werkterrein benodigd is.

Via het Provinciefonds is de toezegging door het rijk gedaan dat voor de jaren 2022 tot en met 2024 dit bedrag voor het werkterrein externe veiligheid beschikbaar zal worden gesteld. Dit is ook meegenomen in de provinciale meerjarenbegroting.

Vooralsnog gaan wij er vanuit dat het rijk ook na 2024 een financiële bijdrage beschikbaar zal stellen voor het werkveld externe veiligheid.

Gelet op het bovenstaande is er voor ons geen aanleiding om u te adviseren een zienswijze in te dienen ten aanzien van de door de RUD Zeeland ingediende begrotingswijzigingen.

Als u toch zou besluiten om een zienswijze bij de RUD Zeeland in te dienen dan moeten Provinciale Staten deze zienswijze uiterlijk 10 november indienen bij de secretaris van het Dagelijks Bestuur van de RUD Zeeland.

Echter Provinciale Staten vergaderen pas 11 november. Daarom wordt voorgesteld om vanuit de Commissie Ruimte in haar vergadering van 15 oktober de eventuele zienswijze in te laten dienen bij de RUD Zeeland, dit onder het voorbehoud dat Provinciale Staten met die in te dienen zienswijze uiteindelijk akkoord gaan.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen:

1. Brief RUD inzake 4^e wijziging begroting 2021 en 1^e wijziging 2022 externe veiligheid
2. Voorstel AB externe veiligheid
3. Bijlage 1 Voorstel RUD en VRZ Financiering Externe Veiligheid
4. Begeleidingscommissie- financiering externe veiligheid-adviesbrief

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Aan:
Gemeenteraden Zeeuwse gemeenten,
Provinciale Staten van Zeeland,
Algemene Vergadering Waterschap
Scheldestromen

ons kenmerk : 00274987
behandeld door :
telefoonnummer :
e-mail :

Terneuzen, 15 september 2021

Betreft: 4^e begrotingswijziging 2021 en 1^e begrotingswijziging 2022 Externe Veiligheid

Geachte raadsleden, Statenleden en leden van de Algemene Vergadering,

Op 13 september 2021 heeft het dagelijks bestuur van RUD Zeeland ingestemd met de 4^e begrotingswijziging 2021 en 1^e begrotingswijziging 2022 en het voorstel voor zienswijze voor te leggen aan de deelnemers.

Door RUD Zeeland is in de begeleidingscommissie op 12 januari 2021 de wijziging nader toegelicht. De begeleidingscommissie heeft in een beknopte reactie haar bevindingen ten aanzien van de wijziging samengevat.

De wijziging en het concept voorstel dat aan het algemeen bestuur zal worden voorgelegd en de bevindingen van de begeleidingscommissie vindt u terug in de bijlagen bij deze brief.

De zienswijze kan onder vermelding van ons kenmerk **00274987** tot en met 10 november 2021 worden ingediend bij de secretaris van het Dagelijks Bestuur van de RUD Zeeland (email: post@rud-zeeland.nl en in cc naar g.vonk@rud-zeeland.nl).

De tijdig ingediende zienswijzen worden in het Dagelijks Bestuur van 15 november 2021 behandeld. Daarna wordt de ontwerpbegroting met de daarop indiende zienswijzen ter besluitvorming voorgelegd aan het Algemeen Bestuur van 6 december 2021. Over deze besluitvorming wordt uw raad, staten of algemeen bestuur geïnformeerd.

Hoogachtend,

ing. A. van Leeuwen
Directeur RUD Zeeland

AB voorstel: financiering externe veiligheid

Agendapunt:
IZISnummer: 00274987

Terneuzen, mei 2021
Opsteller: Patrick van den Brande, André
Lindenbergh en Gerben Vonk

Portefeuillehouder: VV

Aan het AB van RUD Zeeland

1. Gevraagde beslissing / besluit

Vaststellen 4e begrotingswijziging 2021 en 1e begrotingswijziging 2022: *Financiering externe veiligheid (EV)* voor RUD Zeeland.

2. Effect van het besluit

Structureel aanpassen van de begroting vanaf 2021.

3. Samenvatting

De bijlage bij dit voorstel bevat een nadere toelichting op de EV taken en de begrotingswijziging voor zowel de deelnemers van RUD Zeeland als Veiligheidsregio Zeeland.

De begrotingswijziging voor RUD Zeeland bestaat uit de volgende taken en inzet per deelnemer; voor de tarieven baseren we ons op P*Q en de tarievenlijst 2021:

Taken:

Nr.	Omschrijving	Basistaak	Inzet (in €)	Inzet (in uren)
1.	Advisering m.b.t. EV voor vergunningverlening/toezicht en handhaving/ruimtelijke ordening	VV, TenH zijn basistaak, RO is plustaak	140.000	1.051
2.	Beleid(svorming)/ondersteunen landelijke ontwikkelingen/ Interne afstemming/verantwoording	Generieke taak	30.000	225
3.	Overige wettelijk verplichte taken (bv. buisleidingen/routeringen)	Plustaak	10.000	75
4.	Risicokaart	Plustaak	40.000	300
Totaal			220.000	1.652

Inzet per deelnemer:

Deelnemer	Door RUD te vragen bedrag	Uren
Borsele	15.400	116
Goes	17.600	132
Hulst	8.800	66
Kapelle	8.800	66
Noord-Beveland	2.200	17
Middelburg	11.000	83
Reimerswaal	22.000	165
Schouwen-Duiveland	11.000	83
Sluis	8.800	66
Terneuzen	48.400	363
Tholen	6.600	50
Veere	4.400	33
Vlissingen	24.200	182
Provincie Zeeland*	30.800	231
Totaal	220.000	1.652

*Provincie Zeeland verwerkte de mutatie voor 2021 al de in het Jaarplan en begroting van 2021

4. Uitvoering en communicatie

a. Aanpak

n.v.t.

b. Planning

13 september 2021 : DB

15 september 2021 : start zienswijzeprocedure (verzending begrotingswijziging)

10 november 2021 : einde zienswijzeprocedure

11 november 2021 : nazending stukken DB

15 november 2021 : DB inclusief zienswijzen

25 november 2021 : deelnemersoverleg

6 december 2021 : AB inclusief zienswijzen

7 december 2021 : addendum op Jaarplan 2021

5. Risico's, kosten, baten en dekking (restant budget)

a. Risico's: (kosten-baten), niet gehonoreerd wat dan + risico's besluit

b. Organisatorisch (wat betekent dit voor de organisatie)

Structurele mutaties worden verwerkt in de Jaarplannen en planningen van de afdelingen

c. Juridisch

n.v.t.

d. Financiën

De 4^e begrotingswijziging Externe Veiligheid 2021 en 1^e wijziging begroting 2022¹ leidt tot de volgende aanpassingen in de deelnemersbijdragen voor de begroting 2021 en begroting 2022:

*Provincie Zeeland heeft EV al verwerkt in het Jaarplan / Begroting 2021

e. Overige consequenties

n.v.t.

Bijlagen:

- Bijlage bij voorstel RUD en VRZ voor financiering Externe Veiligheid
- Advies begeleidingscommissie ten aanzien van de begrotingswijziging

	Begroting 2021			Begroting 2022					
Deelnemer	Begroting na 3e wijziging	4e wijziging: EV	Begroting na 4e wijziging	Primaire begroting 2022	1e wijziging 2022	Begroting 2022 na 1e wijziging	Begroting 2023 na 1e wijziging	Begroting 2024 na 1e wijziging	Begroting 2025 na 1e wijziging
Borsele	576.702	15.400	592.102	584.000	15.500	599.500	601.400	606.800	612.200
Goes	647.819	17.600	665.419	615.300	17.800	633.100	635.100	640.800	646.500
Hulst	563.540	8.800	572.340	578.100	8.900	587.000	588.800	594.200	599.600
Kapelle	265.853	8.800	274.653	266.700	8.900	275.600	276.400	278.900	281.400
Noord-Beveland	242.047	2.200	244.247	222.900	2.200	225.100	225.800	227.900	230.000
Middelburg	293.537	11.000	304.537	297.700	11.100	308.800	309.700	312.500	315.300
Reimerswaal	476.544	22.000	498.544	494.200	22.200	516.400	518.000	522.600	527.200
Schouwen-Duiveland	688.647	11.000	699.647	687.900	11.100	699.000	701.200	707.600	714.000
Sluis	746.017	8.800	754.817	744.100	8.900	753.000	755.400	762.300	769.200
Terneuzen	1.014.550	48.400	1.062.950	978.200	48.800	1.027.000	1.030.100	1.039.200	1.048.300
Tholen	336.968	6.600	343.568	332.800	6.700	339.500	340.600	343.600	346.800
Veere	218.728	4.400	223.128	226.200	4.400	230.600	231.300	233.400	235.500
Vlissingen	340.594	24.200	364.794	296.600	24.400	321.000	321.900	324.700	327.500
Waterschap	307.255	0	307.255	307.255	0	307.255	307.255	307.255	307.255
Provincie*	5.131.728	0	5.131.728	3.596.400	31.100	3.627.500	3.638.900	3.672.300	3.705.900
Totaal	11.581.039	189.200	11.770.239	10.016.600	222.000	10.238.600	10.270.400	10.363.500	10.457.000

¹ Voor de wijziging 2022 pasten we de uitgangspunt van inflatiecorrectie van +0,9%, van de begroting 2022 toe op de begroting 2021. De begroting 2022 is vastgesteld door het AB op 5 juli 2021.

Bijlage bij voorstel RUD en VRZ voor financiering Externe Veiligheid

Opstellers:

Patrick van den Brande, Andre

Lindenbergh en Gerben Vonk (namens RUD

Zeeland) en Henk van Dalfsen en Wim Kosten
(namens Veiligheidsregio Zeeland)

Deze notitie is een gezamenlijke notitie van Veiligheidsregio Zeeland en RUD Zeeland met als doel de financiering van externe veiligheid ter besluitvorming voor te leggen aan de dertien Zeeuwse gemeenten. Allereerst gaat de notitie in op hetgeen externe veiligheid (EV) inhoudt. Vervolgens wordt beschreven hoe de financiële dekking van externe veiligheidstaken er tot 1 januari 2021 heeft uitgezien en hoe voorgesteld wordt dit in de toekomst vorm te geven. Hierna wordt ingegaan op de EV-taken van Veiligheidsregio Zeeland en RUD Zeeland waarna een toelichting wordt gegeven op de voorgestelde begrotingswijziging, het beoogd effect hiervan en de planning.

1. Wat is Externe Veiligheid?

Bij externe veiligheid (EV) gaat het om de risico's veroorzaakt door navolgende activiteiten:

- opslag, productie en het transport van gevaarlijke stoffen; en
- het in werking hebben van windturbines en luchthavens.

Voorbeelden van gevaarlijke stoffen zijn LPG, aardgas, bestrijdingsmiddelen en ammoniak.

Het begrip risico is een combinatie van kans en effect. Namelijk de kans dat een ongeval zich voordoet en het effect ervan. Het doel van externe veiligheid is om te voorkomen dat er (dodelijke) slachtoffers vallen als gevolg van (ongevallen bij) het uitvoeren van de hierboven genoemde activiteiten. Bij externe veiligheid wordt daarbij specifiek gekeken naar slachtoffers 'buiten de poort'. Zo wordt bijvoorbeeld voorkomen dat omwonenden het slachtoffer kunnen worden van (het transport door) een aardgasleiding of de opslag van bestrijdingsmiddelen bij een naastgelegen bedrijf.

Om dit te bereiken is externe veiligheid een onderdeel van het beoordelen van vergunningaanvragen, het beoordelen van bestemmingsplan(wijziging)en en het houden van toezicht. In de PDC staat externe veiligheid dan ook niet als een apart product vermeld, omdat het een onderdeel is van meerdere in de PDC genoemde producten.

2. Financiële dekking Externe Veiligheid- tot 1 januari 2021 en daarna

Sinds 2004 verstrekt het Rijk subsidie¹ om de kwaliteit van de uitvoering van EV-taken te stimuleren. De subsidie was in de aanvang (na de vuurwerkramp in Enschede) bedoeld om een impuls te geven aan het vakgebied externe veiligheid, en daarmee de veiligheid van de bevolking. In de praktijk is deze subsidie ook ingezet om de uitvoering van EV-taken financieel te dekken. Dit is op zich legitiem, daar door het uitvoeren van EV-taken, EV-taken ook worden gestimuleerd. Hierdoor is de afgelopen jaren bij de omgevingsdiensten expertise opgebouwd op het gebied van externe veiligheid om gemeenten en provincies te ondersteunen bij de uitvoering van (wettelijke) taken op het gebied van externe veiligheid.

Vanaf 1 januari 2021 keert het Rijk de bijdrage uit via het provinciefonds en het gemeentefonds. Deze bijdrage is bestemd voor zowel de inzet van RUD Zeeland en VeiligheidsRegio Zeeland. Bovendien wordt het subsidiebedrag gekort. Omdat vanaf 1 januari 2021 de RUD de subsidie niet meer rechtstreeks via Provincie Zeeland ontvangt, moet de RUD vanaf dat moment de uitvoering van de EV-taken in rekening brengen bij de deelnemers. Ditzelfde geldt voor Veiligheidsregio Zeeland, die het subsidiebedrag voor 2021 rechtstreeks via de Provincie Zuid Holland ontving. De provincie informeerde de gemeenten hierover middels haar schrijven van 15 september 2020 reeds geïnformeerd.

In dit schrijven geeft de provincie de deelnemers in overweging, gelet op het belang van het thema externe veiligheid voor gemeenten en inwoners, om de betreffende gelden vanaf 2021 ter beschikking te stellen aan de RUD Zeeland en de Veiligheidsregio Zeeland, en op die manier gebruik te blijven maken van de expertise van deze uitvoeringsdiensten.

De VNG heeft benadrukt dat, nu gemeenten van 2021 tot 2024 vanuit het Rijk een gedeelte van de financiën voor externe veiligheid direct in het gemeentefonds ontvangen, de gemeente verantwoordelijk is en blijft voor vergunningverlening, toezicht, handhaving en advisering rondom ruimtelijke ordening. De omgevingsdienst en veiligheidsregio hebben de taak om de gemeente te adviseren over de lokale externe veiligheid. Dit kunnen ze alleen blijven doen als deze taak wordt bekostigd met de uitkering uit het gemeentefonds. De VNG adviseert gemeenten daarover afspraken te maken met de eigen omgevingsdienst en veiligheidsregio.

3. EV-taken

EV-taken Veiligheidsregio Zeeland

VRZ heeft een wettelijke taak om bij milieuvergunningen voor Bevi-bedrijven (art. 12 Bevi) en bij ruimtelijke ontwikkelingen nabij bedrijven (art. 13 Bevi), transportroutes (art. 9 Bevt) en buisleidingen (art. 12 Bevb) met gevaarlijke stoffen het bevoegd gezag te adviseren over de aspecten zelfredzaamheid en bestrijdbaarheid. Daarnaast is VRZ conform art. 25 van de Wet veiligheidsregio's (Wvr) belast met toezicht en handhaving bij Bevi-bedrijven.

Verder is het bestuur van VRZ overeenkomstig Wvr art. 46 verplicht om de bevolking te informeren over risico's van (onder meer) gevaarlijke stoffen en de mogelijke handelingsperspectieven bij incidenten.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet (naar verwachting op 1 juli 2022) vervallen de besluiten externe veiligheid. De wettelijke adviestaak van de veiligheidsregio op het gebied van externe veiligheid wordt dan anders geregeld. Voor milieuvergunningen voor Bevi-bedrijven geldt dat de adviestaak dan wordt geborgd in art. 3.25 van het Omgevingsbesluit. De wettelijke

¹ Van 2012 tot en met 2016 gebeurde dat via een subsidie die werd verleend door de provincie Zuid Holland. Vanaf 2017 ontving de provincie e.e.a. in de vorm van een bijdrage via het Provinciefonds.

adviestaak voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt geborgd in art. 5.2 van het Besluit kwaliteit leefomgeving, de artikelen 10, 14 en 25 van de Wet veiligheidsregio's en in het regionaal beleidsplan van de veiligheidsregio.

Hoewel de adviestaak wettelijk op een andere manier wordt geregeld, zal de omvang van de adviestaak naar verwachting niet noemenswaardig veranderen. De wettelijke adviestaak zal na 1 juli 2022 met de huidige beschikbare capaciteit worden uitgevoerd, indien de bijdrage wordt toegewezen. Mocht dit niet het geval zijn, dan kent dit risico's voor mens en milieu bij gebruik, opslag en vervoer van gevaarlijke stoffen omdat de middelen en capaciteit voor EV-adviezen over vergunningverlening, toezicht, handhaving en ruimtelijke ordening niet kan worden geleverd.

EV-taken RUD Zeeland

RUD Zeeland kent voor de EV-taken een onderscheid in basis- en plustaken:

Basistaken

De EV-taken die onderdeel vormen van vergunningverlening en toezicht en handhaving zijn basistaken. Deze moeten wettelijk gezien door de RUD worden uitgevoerd. Geraamd wordt dat hiervoor een bedrag van € 100.000,-- benodigd is.

Plustaken

Daarnaast voert RUD Zeeland ook EV-taken uit waarvan de deelnemers niet wettelijk verplicht zijn deze over te dragen aan RUD Zeeland: de plustaken.

4. Waarom uitvoering van EV-(plus)taken door RUD?

Hieronder wordt gemotiveerd aangegeven waarom RUD Zeeland de meest geschikte organisaties in Zeeland zijn om deze taken uit te voeren:

In de **Kwaliteitscriteria 2.2** (2019) is met betrekking tot EV opgenomen:

“Onderstaande activiteiten 1 t/m 5 moeten binnen de overheid uitgevoerd worden. Activiteit 5 wordt bij voorkeur door bovenregionale samenwerkingsverbanden en/of gespecialiseerde bureaus uitgevoerd. Dit geldt ook voor activiteit 6, omdat een relatief groot en ruimtelijk complex grondgebied nodig is om met voldoende frequentie het grote aantal verschillende typen situaties te kunnen beoordelen.

- 1. Vaststellen EV-situatie op basis van het Bevi, Bevb, Bevt en Basisnet (relatie kunnen leggen tussen risicobronnen en ruimtelijke situatie en ontwikkelingen en vice versa).*
- 2. Inbrengen aspecten externe veiligheid in het kader van vergunningverlening, toezicht en handhaving en Ruimtelijke Ordening.*
- 3. Het bijhouden van de EV-situatie (risicokaart).*
- 4. Toetsen ontvankelijkheid QRA en het beoordelen van het resultaat van een QRA*
- 5. Uitvoeren van risicoberekening in het kader van Bevi, Bevb, Bevt (Safeti, RBMII, LPG-rekentool, CAROLA), inclusief uitvoeren van een GR-berekening.*
- 6. Advisering ten aanzien van verantwoord groepsrisico (inclusief beheersmaatregelen”*

Voor al deze taken (met uitzondering van taak 6) dient een organisatie minimaal 2 medewerkers in dienst te hebben die minimaal 1/3 van hun tijd aan deze activiteiten besteden. Het is duidelijk dat, indien de EV-plustaken, die voor RUD Zeeland geraamd worden op € 120.000,--, door de deelnemers afzonderlijk uitgevoerd zouden worden, geen enkele individuele deelnemer aan de kwaliteitscriteria kan voldoen.

Voor het bijhouden van de risicokaart is bovendien input nodig uit de door de RUD beheerde (en verleende) milieuvergunningen. Het is niet efficiënt om deze gegevens centraal te beheeren bij de RUD om vervolgens een deel van deze gegevens bij de deelnemers afzonderlijk te verwerken in

de risicokaart. Bovendien vraagt het bijhouden van de risicokaart voor alle deelnemers circa 300 uur op jaarbasis. Per deelnemer iemand opleiden om op jaarbasis 40 uur of minder te werken aan het bijhouden van de risicokaart is niet zinvol.

De taken met betrekking tot RO, buisleidingen en beleidsvorming komen op Zeeuwse schaal gezien voldoende frequent voor om hierin de benodigde expertise te behouden. Op het niveau van een individuele deelnemer is dit niet het geval en is het niet ondenkbaar dat er jaren voorbijgaan zonder dat deze taak door één individuele deelnemer uitgevoerd moet worden.

Algemeen

Bij de RUD en VRZ is de afgelopen 6 jaar veel expertise opgebouwd voor het uitvoeren van deze taken. Tevens is voldoende kwaliteit en capaciteit beschikbaar om ook in de toekomst deze taken te kunnen uitvoeren tegen minimale kosten.

5. Overzicht EV-taken RUD en VRZ

In navolgende tabellen wordt aangegeven welke EV-taken de RUD en VRZ jaarlijks uitvoeren. Per taak is een raming gegeven van de jaarlijkse bijbehorende kosten.

In de tabel van de RUD is per taak aangegeven of er sprake is van een basis- of plustaak.

Basistaken zijn taken die (wettelijk gezien) door de RUD moeten worden uitgevoerd. Plustaken mogen door de deelnemers zelf worden uitgevoerd.

VRZ kent geen onderscheid in basis- en plustaken. VRZ heeft alleen wettelijke EV-taken en taken die daaraan ondersteunend zijn.

Taken RUD:

Nr.	Omschrijving	Basistaak	Inzet (in €)	Inzet (in uren)
1.	Advisering m.b.t. EV voor vergunningverlening/toezicht en handhaving/ruimtelijke ordening	VV, TenH zijn basistaak, RO is plustaak	140.000	1.051
2.	Beleidsvorming/ondersteunen landelijke ontwikkelingen/ Interne afstemming/verantwoording	Generieke taak	30.000	225
3.	Overige wettelijk verplichte taken (bv. buisleidingen/routeringen)	Plustaak	10.000	75
4.	Risicokaart	Plustaak	40.000	300
Totaal			220.000	1.652

Taken VRZ:

Nr.	Omschrijving	Inzet (in €)	Inzet (in uren)
1.	Advisering externe veiligheid - Ruimtelijke ordening	53.284	761
2.	Advisering externe veiligheid - Milieuvergunningen voor Bevi-bedrijven	9.625	138
3.	Toezicht en handhaving Bevi-bedrijven	7.161	102
4.	Risicocommunicatie Gevaarlijke stoffen	1.309	19
5.	Beleidsvorming (bijdrage aan Regionaal Risicoprofiel en beleidsplannen)	1.309	19
6.	Participatie regionale en landelijke vak- en werkgroepen (Brandweer NL en Coördinatiegroep EV Zeeland)	8.778	125
7.	Implementatie Omgevingswet (Ondersteuning gemeenten & provincie t.a.v. het vernieuwde Omgevingsveiligheidsbeleid, advisering op Omgevingsvisies, -plannen en -vergunningen, interne scholing, deelname SamenwerkingsPlatform Omgevingswet Zeeland)	17.094	244
Totaal:		€ 98.600	1.408

De bovengenoemde kosten werden tot op heden gedekt door de rechtstreeks van het Rijk verkregen subsidie voor het stimuleren van de kwaliteit van EV-taken. Dit betekent dat een bedrag van € 220.000 (1.652 uur) vanaf 1 januari 2021 niet meer is gedekt door rechtstreeks

aan de RUD uitgekeerde subsidie. Voor VRZ gaat het om een bedrag van afgerond € 98.600 (1.408 uur). Voorgesteld wordt daarom om beide bedragen ten laste te leggen van de gemeenten.

Voor de RUD is de bovengenoemde inzet voor Externe Veiligheid bepaald op basis van historische gegevens (2018 en 2019) uit het tijdschrijfsysteem van de RUD. De inzet voor EV registreren we tot en met 2020 op één separaat product (subsidies Impuls) in ons tijdschrijfsysteem. Deze registratie was noodzakelijk voor de onderbouwing van de subsidieaanvraag voor Impuls EV. Door deze wijze van registratie is er geen inzicht in de inzet per product (vergunningen, toezicht, (RO) advies) per deelnemer.

De inzet van VRZ op de wettelijke taken 1 t/m 4 is eveneens gebaseerd op de urenregistraties uit 2018, 2019 en 2020 voor de onderbouwing voor de subsidieaanvraag voor Impuls EV. De inzet op de ondersteunende taken 5 t/m 7 is bepaald aan de hand van de gegevens uit het teamjaarplan.

6. Begrotingswijziging

Het Rijk hanteert een verdeelsleutel om de bijdrage voor het provincie- / gemeentefonds per deelnemer te bepalen; zie hiervoor de navolgende tabel. Op basis van deze verdeelsleutel wordt voorgesteld de totaal door RUD Zeeland en Veiligheidsregio Zeeland geraamde inzet van Externe Veiligheid over de deelnemers te verdelen.

In het overzicht is ook aangegeven welk totaal bedrag per deelnemer door de RUD en VRZ structureel gevraagd wordt.

Deelnemer	Te ontvangen bijdrage van het Rijk*	Door RUD te vragen bedrag	Door VRZ te vragen bedrag	Verschil
Borsele	8.000	15.400	8.216	-15.616
Goes	9.000	17.600	9.243	-17.843
Hulst	5.000	8.800	5.135	-8.935
Kapelle	4.000	8.800	4.108	-8.908
Noord-Beveland	1.000	2.200	1.027	-2.227
Middelburg	6.000	11.000	6.162	-11.162
Reimerswaal	11.000	22.000	11.297	-22.297
Schouwen-Duiveland	6.000	11.000	6.162	-11.162
Sluis	4.000	8.800	4.108	-8.908
Terneuzen	25.000	48.400	25.675	-49.075
Tholen	3.000	6.600	3.081	-6.681
Veere	2.000	4.400	2.054	-4.454
Vlissingen	12.000	24.200	12.324	-24.524
Provincie Zeeland	16.000	30.800	0	-14.800
Totaal	112.000	220.000	98.592	-206.592

* bijdrage bestemd voor zowel de RUD als VRZ .

Het door VRZ te vragen bedrag is gebaseerd op het uurtarief *Schaal 10, productieve uren, excl. btw* uit de Handleiding Overheidstarieven 2021, die is vastgesteld door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dit betreft een uurtarief van €70,-. VRZ vraagt alleen

de personeelslasten. De kosten voor overhead en ondersteuning worden gedekt uit de algemene middelen van VRZ.

Het door RUD Zeeland te vragen bedrag is gebaseerd op de vastgestelde tarievenlijst P*Q voor 2021.

Vervolg besluitvorming RUD

Na instemming door het Algemeen Bestuur RUD wordt de door RUD Zeeland gevraagde bijdrage voor EV-taken toegevoegd aan het Jaarplan 2021.

Vervolg besluitvorming VRZ

Na instemming door het Algemeen Bestuur VRZ wordt dit verwerkt in de Begroting 2023. Voor 2021 en 2022 geldt dat dekking van de werkzaamheden voor rekening van VRZ komen.

7. Beoogd effect

Bestendiging van de huidige situatie, hetgeen inhoudt dat de deelnemers akkoord gaan dat:

- RUD Zeeland en Veiligheidsregio Zeeland de huidige EV-taken blijven uitvoeren voor de deelnemers;
- de deelnemers zorgdragen voor voldoende en adequate financiering van de uitvoering van de EV-taken.

8. Uitvoering en communicatie

a. B1. Planning RUD

21 juli 2021	: MT
4 augustus 2021	: Informeren BC
13 september 2021	: DB
15 september 2021	: Start zienswijzeprocedure (verzending begrotingswijziging)
10 november 2021	: Einde zienswijzeprocedure
11 november 2021	: Nazending stuk DB
15 november 2021	: DB inclusief zienswijzen
6 december 2021	: AB inclusief zienswijzen
7 december 2021	: Addendum op Jaarplan 2021

B2. Planning VRZ

31 augustus	: MT
20 september	: BAO
21 september	: ACF
30 september	: DB
14 oktober	: AB (eerste behandeling)
16 oktober	: Start zienswijze procedure (verzending begrotingswijziging)
16 december	: Einde zienswijzeprocedure
2 december	: DB inclusief zienswijzen
17 december	: AB inclusief zienswijzen

begeleidingscommissie

datum 20 januari 2021
onderwerp voorstel Financiering externe veiligheid

aan het dagelijks bestuur van de RUD-Zeeland
p/a Postbus 35
4530 AA TERNEUZEN

Geacht bestuur,

De begeleidingscommissie heeft op 12 januari 2021 het ontwerp-voorstel 'Financiering externe veiligheid', inclusief de daaruit voortvloeiende ontwerp 2^e begrotingswijziging 2021 besproken.

De begeleidingscommissie merkt op dat de 2^e begrotingswijziging 2021 een structureel karakter heeft. De verhoging van het gemeente- en provinciefonds bij de deelnemers voor deze taak is (vooralsnog) maar voor de periode 2021-2024 toegekend en is tevens bedoeld voor de taken externe veiligheid van de Veiligheidsregio Zeeland (VRZ). Wij vragen u in het voorstel duidelijk te maken dat de toevoeging aan het gemeentefonds voor beide gemeenschappelijke regelingen bestemd is en hierin geen onderverdeling is gemaakt. Duidelijkheid over de financiële bijdrage die de VRZ in dat kader bij deelnemers van de RUD Zeeland zal neerleggen, zou het beeld compleet maken.

De begeleidingscommissie heeft de ambtelijke vertegenwoordigers van de RUD Zeeland verder een aantal tekstuele verbeter suggesties gegeven. Zonder tegenbericht gaat de begeleidingscommissie er van uit dat deze in de definitieve versie worden verwerkt.

De begeleidingscommissie geeft, rekening houdend met bovenstaande, een positief advies over dit voorstel.

Desgewenst is de begeleidingscommissie bereid de inhoud van deze brief nader toe te lichten.

De begeleidingscommissie verzoekt u deze reactie/dit advies aan de deelnemers en aan het algemeen bestuur beschikbaar te stellen.

Met vriendelijke groet,
namens de begeleidingscommissie,

Ronny de Troije
voorzitter

Provinciale Staten van de Provincie Zeeland
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
Nazorgsfonds Gesloten Stortplaatsen Zeeland	53699		

Middelburg, 27 september 2021

Geachte voorzitter,

Wij hebben in onze vergadering van 28 september 2021 de begroting 2022 fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen vastgesteld. Deze begroting wordt u hierbij ter kennisname aangeboden. De digitale begroting is via de link <https://pcportal.zeeland.nl/> te benaderen. Wij adviseren u de begroting van het Nazorgfonds te betrekken bij de behandeling van de begroting 2022 van de Provincie Zeeland.

Samenvatting begroting 2022

Het doel van het nazorgfonds is het beheren van de financiële middelen ten behoeve van de eeuwigdurende nazorg van de gesloten stortplaatsen.

De middelen zijn verkregen uit een door de Provincie opgelegde aanslag aan de exploitanten van de stortplaatsen. Op basis van de Leemtewet zijn deze middelen in een door GS beheert fonds ondergebracht. Deze middelen en het verplichte rendement van 5% zijn alleen bedoeld voor de kosten van de nazorg van de gesloten stortplaatsen.

De middelen zijn voor ca 23% belegd in de duurzaam aandelenfonds van de ASN bank en voor ca 77% uitgezet bij de Provincie Zeeland (via een rekeningcourantverhouding.) In de begroting 2022 van het fonds is daarom een rentevergoeding van de Provincie opgenomen. Met deze post wordt ook in de Provinciale begroting rekening gehouden.

Het fonds beheert slechts de middelen die nodig zijn voor het eeuwig durend onderhoud van de gesloten (Koegorspolder) en de te sluiten stortplaats (Noord en Midden Zeeland). De kosten van de uitvoering van het nazorgplan van de Koegorspolder is opgenomen in de Provinciale begroting, evenals de bijdrage uit het nazorgfonds voor deze kosten. De vergoeding aan de Provincie komt ten laste van de in het Fonds opgenomen voorziening Koegorspolder.

In de begroting van het Fonds zijn behalve de toevoegingen aan de voorzieningen (de verplichte 5% rendement) geen lasten opgenomen.

Tot en met 2018 zijn de tekorten en overschotten op het te realiseren 5% rendement ten laste c.q. ten gunste van de Provincie gebracht. Vanaf jaarrekening 2019 wordt het resultaat toegevoegd of onttrokken aan de egalisatie reserve. Over het saldo van de egalisatiereserve wordt geen 5% rente vergoed.

Egalisatiereserve

Tijdens de behandeling van de jaarstukken 2020 zijn in de auditcommissie vragen gesteld over de hoogte van de egalisatiereserve en het eventueel maximeren van deze reserve. De egalisatiereserve is bedoeld om enerzijds de meerjarige beleggingsresultaten in beeld te brengen en anderzijds te voorkomen dat binnen de Provinciale begroting de fluctuaties op het jaarlijkse rendement moeten

worden opgevangen. Op dit moment vinden er gesprekken plaats met de exploitant om de rekenrente van het Nazorgfonds aan te passen. Dit houdt in dat waarschijnlijk een extra storting in het nazorgfonds nodig is om het benodigde doelvermogen te behalen op de einddatum (ingang nazorg). Voor de stortplaats in exploitatie (Noord en Midden Zeeland) betekent dit dat de exploitant een extra storting moet doen. De stortplaats Koegorspolder bevindt zich reeds in de nazorgfase en is financieel afgerekend met de exploitant. De aanvullende storting bij verlaging van de rentevoet komt voor de Koegorspolder dan voor rekening van de Provincie. De huidige rekenrente bedraagt 5%. Het nu maximeren en afnemen ten gunste van de Provincie van deze egalisatiereserve kan betekenen dat de Provincie bij een aanvullende storting later moet bijbetalen vanuit de provinciale begroting. Ons voorstel is om de egalisatiereserve nu niet te maximeren, maar eerst de uitkomsten van de aanpassing van de rekenrente en de gevolgen hiervoor voor de omvang van de egalisatiereserve af te wachten.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Voorzitter Provinciale Staten van ZeelandPostbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
Economisch Uitvoeringsprogramma (Regionale Economie)	102573		

Middelburg, 9 november 2021

Geachte voorzitter,

Hierbij sturen wij u, ter kennisname, het Economisch Uitvoeringsprogramma 2022-2027. Dit Economisch Uitvoeringsprogramma hebben wij op dinsdag 9 november 2021 vastgesteld. Via deze brief informeren wij u over de inhoud van het Economisch Uitvoeringsprogramma en het proces dat is doorlopen om tot dit programma te komen.

In onze brief van 6 april 2021 met kenmerk 'Evaluatie EA / Proces en doorkijk Economisch Uitvoeringsprogramma (zaaknummer 45047)' informeerden wij u omtrent de evaluatie van de huidige Economische Agenda 2017-2021. Samenvattend werd er (door Berenschot) geconcludeerd dat de juiste weg met de Economische Agenda is ingeslagen en het niet wenselijk is om het nieuwe Economisch Uitvoeringsprogramma een heel andere richting te geven. Het versterken van de uitvoeringskracht en projectopbouwend vermogen kregen specifieke aandacht in de evaluatie. Dit alles om te komen tot sociaal economische structuurversterking van Zeeland. Vanuit het perspectief van brede welvaart richt het nieuwe uitvoeringsprogramma zich niet alleen op economische productie en groei, maar ook op waardecreatie voor mensen.

Het Economisch Uitvoeringsprogramma is gebaseerd op het brede beleidskader van Provincie Zeeland: de Zeeuwse Omgevingsvisie die op 12 november 2021 door uw Staten is vastgesteld. Vanuit de Zeeuwse Omgevingsvisie zijn de economische doelstellingen gedestilleerd en uitgewerkt naar vier Zeeuws economische speerpunten:

- Europa, Rijk en Regio
- Vestigingsklimaat, talent en kennis
- Innovatie, valorisatie en ontwikkelkracht
- Transitie naar een duurzame en klimaatneutrale economie

De omschrijving van deze speerpunten en de doorvertaling naar uitvoering kunt u lezen in het Economisch Uitvoeringsprogramma 2022-2027. Deze vindt u in de bijlage.

In- en externe afstemming

Het Economisch Uitvoeringsprogramma 2022-2027 is in- en extern afgestemd met verschillende partijen en stakeholders. Hierbij is voornamelijk gesproken over de stap naar uitvoering vanuit het reeds bepaalde beleidskader: Zeeuwse Omgevingsvisie. Er hebben sessies plaatsgevonden met onderstaande partijen en stakeholders:

- UCR College Roosevelt
- Toeristisch Ondernemend Zeeland
- VNO-NCW Brabant – Zeeland
- NV Economische Impuls Zeeland
- Dockwize
- North Sea Ports
- OZO
- Economic Board Zeeland
- Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
- Jouw Zeeland

Ook heeft er een sessie plaatsgevonden met Zeeuwse Ondernemers. Deze sessie kunt u hier terugkijken: <https://youtu.be/f-3uJrhUZwY>

Monitoring en rapportage

Monitoring en rapportage worden georganiseerd vanuit de Zeeuwse Omgevingsvisie. De beleidsdoelen in de Omgevingsvisie geven aan welke ontwikkelingen in Zeeland worden nagestreefd. Acties uit de Zeeuwse Omgevingsvisie en eruit voortvloeiende uitvoeringsprogramma's, zoals dit Economisch Uitvoeringsprogramma worden gevolgd via de reguliere planning en control-cyclus (P&C) en in aanvullende rapportages.

Tot slot willen wij u wijzen op bijlage "Begroting Ondernemend Zeeland 2022" waarin u, voor 2022 een overzicht aantreft met geformuleerde acties.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen:

1. Economisch Uitvoeringsprogramma 2022-2027
2. Begroting Ondernemend Zeeland 2022

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

De voorzitter van Provinciale Staten van Zeeland

p/a Statengriffie
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Onderwerp
PFAS-dossier
Westerschelde

Zaaknummer
102836

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 2 november 2021

Geachte Voorzitter,

Vorige week heeft ambtelijk overleg met de ministeries van I&W, LNV en VWS en het RIVM plaatsgevonden over het laten doen van een onderzoek naar het eten van vis, schelpdieren en zeegroenten uit de Westerschelde. Conclusie is dat deels sprake zal moeten zijn van nieuw onderzoek en dat mogelijk deels gebruik kan worden gemaakt van genomen monsters in het kader van eerdere onderzoeken naar vis en schelpdieren. De komende week gaat duidelijk worden of dit hergebruik van monstermateriaal mogelijk is en of er voldoende monsters beschikbaar zijn om daar conclusies uit te kunnen trekken. Dit zou een aanzienlijk verschil voor de kosten en planning kunnen opleveren.

Het Rijk is voornemens het grootste deel van de kosten van het onderzoek op zich te nemen en vindt het belangrijk gezamenlijk op te trekken in de begeleiding van dat onderzoek. Wij achten dat ook belangrijk, omdat uitspraken over voedselveiligheid in deze ook door het Rijk zullen moeten worden gedaan. Om te zorgen dat het onderzoek nu ook daadwerkelijk voortvarend opgestart kan worden, hebben wij besloten als provincie het formele opdrachtgeverschap op ons te willen nemen.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Aan de voorzitter van Provinciale Staten

P/a Statengriffie
Postbus 6001
4330 LA Middelburg

Onderwerp
Beantwoording vragen
begroting 2022 en
najaarsnota 2021

Zaaknummer
96808-102006

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 2 november 2021

Geachte voorzitter,

Van de verschillende fracties hebben wij vragen binnengekregen met betrekking tot de begroting 2022 en de najaarsnota 2021.

In de separate bijlagen treft u de vragen en de daarbij behorende antwoorden met betrekking tot de begroting 2022 en de najaarsnota 2021 aan.

Wij verzoeken u de beantwoording te betrekken bij de behandeling van deze begroting en najaarsnota in de Statenvergadering van 11 en 12 november 2021.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen:

1. Beantwoording vragen begroting 2022
2. Beantwoording vragen najaarsnota 2021

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Beantwoording vragen Begroting 2022

	Fractie	Pagina-nr. (PDF), met vermelding van onderwerp	Vraag	Reactie/Antwoord Gedeputeerde Staten
1	PvdA	Pagina 6. De financiële positie van de provincie is gezond, maar zeker de structurele vrije ruimte voor nieuwe vraagstukken is beperkt. <i>Paragraaf Weerstandsvermogen: Pagina 114. Geen van de kengetallen bevindt zich in een gevarezone. Sterker nog, de kengetallen laten allen een positieve ontwikkeling zien, waaruit ook blijkt dat de Provincie een gezonde balanspositie kent.</i> <i>Pagina 115. Uit de berekening van de kengetallen blijkt dat de structurele baten ruim voldoende zijn om de structurele lasten af te dekken, en dat er zelfs ruimte is om de structurele lasten te verhogen.</i>	Is hier sprake van een tegenstrijdigheid? Aan de ene kant 'structurele vrije ruimte is beperkt' en aan de andere kant 'er zelfs ruimte is om de structurele lasten te verhogen'. Graag een nadere toelichting.	Er zijn twee zaken die hierin relevant zijn. Enerzijds is de budgettaire ruimte (structurele vrije ruimte) in het meerjarenperspectief beperkt. Dit is de ruimte waarop nieuwe structurele financiële vraagstukken binnen de begroting kunnen worden ingerekend. Anderzijds zijn de structurele baten van de provincie een stuk hoger dan de structurele lasten die in de meerjarenbegroting zijn ingerekend. Die ruimte is in het meerjarenperspectief ingezet om incidentele (tijdelijke) vraagstukken te dekken. Een belangrijk onderdeel daarvan is de toevoeging aan de investeringsagenda, waarover PS jaarlijks besluit bij het toevoegen van een nieuwe jaarschijf. Indien meer structurele lasten in de begroting worden ingerekend, kan dat ook betekenen dat de ruimte om aan de investeringsagenda toe te voegen wordt beperkt. Dat holt daarmee het investeringsvermogen van de Provincie uit, en zal gezien de overprogrammering in de investeringsagenda, tot scherpe keuzes leiden om investeringen in Zeeland te doen.
2	PvdD	Pag. 11 Doelstelling Waterdunen "Een oplossing voor kustveiligheid. Dijken en duinen ter hoogte van Breskens zijn versterkt. Voor het project Zwakke Schakels, is als doel gesteld dat de kust voor tweehonderd jaar is beschermd. De kustversterking bij Waterdunen is een resultaat van dit project. Als we kijken naar recente inzichten in klimaatverandering is het de vraag of deze voorspelling realistisch is."	Aangezien de kust voor tweehonderd jaar beschermd moet zijn, wordt deze voorspelling getoetst? En indien niet realistisch, wordt daar dan actie op ondernomen?	Wettelijk rust de primaire verantwoordelijkheid en zorg voor de veiligheid van primaire waterkeringen op de waterkering beheerder (het waterschap) en is het formeel wettelijk toezicht daarop (periodieke veiligheidstoetsing door het waterschap) belegd bij het Rijk. Het Rijk is tevens de normsteller voor primaire keringen. Bij het bepalen van de normen betreft het Rijk de op dat moment vigerende relevante gegevens met betrekking tot het scenario voor de zeespiegelstijging en de daarbij te hanteren tijdshorizon.
3	GL	blz. 11 GREX besluiten	GREX besluiten worden doorgaans eind van het jaar door PS genomen. Nu hier niets over vermeld staat bij Waterdunen, betekent dit dat daarover ook definitief geen GREX besluit meer hoeft te worden genomen?	Met de jaarlijkse vaststelling van de GREX is er duidelijkheid over de projectscope. Met de afronding van de werkzaamheden in Waterdunen door de provincie en de overdracht van de gronden aan Molecaten kan het rode gedeelte van de GREX worden afgesloten. Voor het groene gedeelte van de GREX wordt voorgesteld dit om te vormen in een meerjarige projectbegroting. De laatste stap die de provincie nog moet zetten is de overdracht van de grond naar HZL. Dan gaat de nazorgfase van start

Beantwoording vragen Begroting 2022

				conform het handboek grote projecten. Dit voorstel zal naar verwachting in december 2021 aan uw Staten worden voorgelegd.
4	D66	Pagina 12, Natuurpakket Westerschelde	Welke impact zou een vertraging van Hedwigepolder hebben op de financiële situatie van het project NPW?	In het risicodossier van het programma is een risico opgenomen voor wat betreft PFAS. Dit risico gaat uit van een vertraging in tijd van drie maanden en extra inzet personeel. Het risico is (vooralsnog) laag ingeschat.
5	D66	Pagina 12, Natuurpakket Westerschelde	Welke impact zou het hebben als de getijdennatuur Perkpolder tijdelijk droog komt te liggen bij het mogelijk weghalen van de TGG? In hoeverre zouden we dan in de problemen komen met onze verplichtingen richting België?	Estuariëne natuur is natuur die onder invloed staat van het getij van de Westerschelde. Om deze reden is het niet mogelijk om het natuurgebied af te sluiten van de Westerschelde zonder schade aan de in dit gebied ontwikkelde natuur. Perkpolder telt in het Natuurpakket Westerschelde (realisering van minimaal 600 hectare estuariëne natuur) mee voor 35 hectare.
6	PvdA	Pag. 15	De voorbereidingsfase van fase 2 Zanddijk duurt van mei 2022 tot april 2025 (zonder beroepsprocedures). Wanneer is de voorbereidingsfase uiterlijk klaar als er wel beroepsprocedures gaan lopen in verband met de Zanddijk? Graag een onderbouwing.	In het geval dat er beroepsprocedures gaan komen is het niet te zeggen wanneer de voorbereidingsfase gereed zal zijn. Dit is afhankelijk van het aantal procedures en tot hoe ver er wordt doorgeprocedeerd. Bij beroepsprocedures bij een rechtbank gaat de rechtbank ook over de planning. Als provincie kunnen we dan planning dan dus niet meer zelf bepalen, maar zijn wij afhankelijk van de planning van een derde.
7	GL	20 Bouwstenen ruimtelijke kwaliteit	Hoezo wellicht inzetten kustvisie als bouwsteen gebied Kanaalzone? Die is toch al vertaald in Omgevingsplan 2018 en de daarbij behorende verordening?	Het is niet de bedoeling om de kustvisie in te zetten als bouwsteen bij de uitwerking van het NOVI gebied Kanaalzone. De bedoeling van deze zin was om aan te geven dat het wellicht handig is om naast het NOVI gebied Kanaalzone ook het gebied dat valt onder de kustvisie in gezamenlijkheid met het Rijk op te pakken.
8	PvdD	Pag. 21 Stikstof 2 na laatste alinea: "Naast het verlenen van vergunning, maken we met een aanpak gericht op bepaalde gebieden de natuur sterker. Dat doen we door middel van natuurontwikkeling, natuurherstel en door de	Klopt het dat hiermee bronnen in de buurt van ongeacht welk Natura2000 gebied worden bedoeld, ook de waterparken?	Bij het aanpakken van de emissiebronnen wordt in beginsel geen onderscheid gemaakt tussen sectoren en/of typen bronnen. Bij de keuze welke bronnen worden aangepakt spelen 2 zaken een rol. Op de eerste plaats is het belangrijk om die bronnen aan te pakken die een grote nadelige invloed hebben op de stikstofgevoelige en/of overbelaste Natura 2000 gebieden. Op de tweede plaats wordt gekeken naar de kosteneffectiviteit van een maatregel. Dat wil zeggen dat de kosten van de maatregel

Beantwoording vragen Begroting 2022

		bronnen in de buurt van Natura2000 gebieden aan te pakken.”		in verhouding moeten zijn met het effect ervan (mate waarin de stikstofdepositie op de Natura2000 gebieden wordt verlaagd).
9	D66	Pagina 21, Stikstof	Een van de maatregelen voor het versterken van de natuur is het zogeheten afplaggen. Kan worden aangegeven wat er met het afgeplagde materiaal gebeurt en welke kosten en opbrengsten er bij dit proces komen kijken? Biedt afplaggen, als het gaat om verwijdering van een onnatuurlijk verrijkte of anderszins vervuilde bovenste bodemlaag, een tijdelijke danwel blijvende bijdrage aan natuurherstel?	Doorgaans vervalt het afgeplagde materiaal aan de aannemer. Het is gebruikelijk dat dit plagsel wordt afgevoerd uit het N2000 gebied en aan een erkend verwerkingsbedrijf wordt aangeboden. Het kan ook dat de aannemer het plagsel voor doeleinden buiten het N2000 gebied aanbiedt b.v. voor structuurverbetering van landbouwgrond of ophoging van percelen. De kosten die gemoeid zijn met het afplaggen worden vooral veroorzaakt door de transportafstand. Als de grond vervalt aan een aannemer zal die dus naar een bestemming zoeken zo dicht mogelijk bij de plaglocatie. De aannemer berekent de kosten door aan de opdrachtgever van de herstelmaatregel. Door blijvende stikstofdepositie vormt afplaggen een tijdelijke oplossing aan natuurherstel. Maar door steeds meer brongerichte aanpak van stikstof biedt plaggen een steeds duurzamere maatregel binnen natuurherstelopgaven.
10	D66	Pagina 21, Stikstof (Ambitie en Inzet)	Hoe verhoudt de korte termijnambitie (stikstofruimte vrijmaken, ontwikkeling systeem voor vergunningverlening) en de inzet (in eerste instantie zoeken naar oplossingen voor vergunningverlening) zich tot het sterker maken van de natuur (natuurontwikkeling, natuurherstel en bronaanpak) zonder in het licht van de uitspraak van de Raad van State van 29 mei 2019 te vervallen in een nieuw Pas-probleem? Of anders gezegd, waarom al ambitie en inzet op vergunningverlening zolang er geen voldoende zekerheid is over daadwerkelijke resultaten van maatregelen voor het sterker maken van de natuur? Bij natuurontwikkeling en natuurherstel is immers resultaat vooral een zaak van de wat langere adem. Over dat resultaat valt niet zonder meer reeds met voldoende zekerheid wat te zeggen in het stadium dat in eerste instantie wordt gezocht naar oplossing voor de problemen bij veergunningverlening.	De inzet op vergunningverlening was met name gericht op het opheffen van de abrupte crisis in vergunningen, en om bedrijven die tegen hun schuld in nu illegaal zijn geworden (PAS melders). Hiervoor zijn beleidsregels vastgesteld, met onder andere het instrument salderen. Initiatieven die niet kunnen garanderen dat er geen toename is van stikstofdepositie op overbelaste hexagonen, kunnen niet vergund worden. Wel is de opmerking terecht dat tegelijk ook aantoonbaar werk van bronaanpak en natuurversterking plaats moet vinden. Het programma natuur (versterking natuur) en landelijke bronaanpak (onder andere opkoopregeling, inzet op walstroom) moeten daar invulling aan geven.

Beantwoording vragen Begroting 2022

11	PvdD	Pag. 22 Stikstof 2 na laatste alinea: 'In 2022 wordt daarnaast voor alle natura 2000 gebieden gewerkt aan een gebiedsplan'	Hoe krijgt zo'n gebiedsplan vorm en wordt dit ook afgerond in 2022?	In de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) is opgenomen dat Gedeputeerde Staten van alle provincies binnen twee jaar na vaststelling van de wet de Minister een gebiedsplan voorleggen. De Wsn is op 1 juli 2021 in werking getreden. In het gebiedsplan is voor de stikstofgevoelige habitats in de N2000 gebieden opgenomen: - De omvang en bronnen van de stikstofdepositie, de verwachte autonome ontwikkeling van de stikstofdepositie - De binnen en buiten de betrokken N2000 gebieden uitgevoerde en uit te voeren maatregelen - De te verwachte effecten, haalbaarheid en gevolgen voor de stikstofdepositie van de maatregelen. Het voornemen is om voor Zeeland één gebiedsplan op te stellen waarin de verschillende gebieden worden beschreven en deze medio 2023 aan te bieden aan de Minister.
12	PvdD	Pag. 22 Stikstof laatste alinea: Tot slot gaat de Provincie Zeeland in 2022 door met vergunningverlening. ... Een tweetal belangrijke punten in vergunningverlening zullen zijn het legaal maken van de PAS melders en het opzetten van de stikstofdepositie bank.	Hoe wil men omgaan met vergunningen die zijn uitgegeven die nog niet zijn benut?	Hiermee wordt bedoeld op de zogenaamde "latente ruimte". Vergunningen behouden hun ruimte, tenzij in de toekomst besloten wordt om die ruimte wel in te trekken na verloop van tijd zoals onder het PAS. Daarvan is nu (nog) geen sprake.
13	D66	Pagina 24, ruimtelijke kwaliteit	Waarom zijn er geen lasten opgenomen voor omgevingsvisie? Zitten mogelijke kosten al verwerkt in de voorbereiding omgevingswet?	De middelen voor de omgevingsvisie zijn doorgeschoven naar volgend jaar. Er zijn namelijk voldoende middelen gereserveerd. Door het uitstel van de omgevingswet worden ze meer gespreid ingezet.
14	GL	27 Beleidskader programma woonplaats Zld	Waarom staat het Schone Lucht Akkoord hier niet bij? Wordt wel aangehaald in de tekst.	Het Schone Lucht Akkoord is uitvoering van het Milieuprogramma dat wel als beleidskader is opgenomen.

Beantwoording vragen Begroting 2022

15	D66	Pagina 28, Ruimtelijke Kwaliteit versterken: Wonen	De stijgende woningprijzen zijn zorgelijk. In hoeverre wordt er ook gekeken naar mensen die door omstandigheden in een veel te groot huis wonen (bijv. partner overleden/kinderen uit huis) en de mogelijke onbenutte capaciteit die daar in zit?	Het woonbeleid is gericht op het stimuleren van doorstroming, door geschikte woningen voor ouderen op goede plekken te bouwen, waardoor er zogenaamde 'lange verhuisketens' ontstaan. Er zijn nog geen initiatieven in uitvoering om huishoudens persoonlijk te benaderen om hen te verleiden naar een kleine woning te verhuizen. Een voorbeeld van zo'n initiatief is de zogenaamde 'verhuiscoach' zoals elders in Nederland met wisselend succes wordt toegepast, waarbij mensen ontzorgd worden bij een verhuizing richting kleinere levensloopbestendige behuizing nabij voorzieningen. Het stimuleren van woningsplitsing is ook een mogelijkheid, maar wordt nog niet actief toegepast.
16	PvdA	Pagina 32 Woonplaats Zeeland. Verder uitwerken en bestendigen wettelijke coördinatietaak van de provincie op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (met partners op bestuursrechtelijk- en strafrechtelijk vlak).	Graag uitleg hoe we een robuuste RUD en een goede vergunningverlening gaan continueren.	De coördinatietaak houdt in dat de provincie afstemming organiseert met provinciale partners over de genoemde taken. Dat is veel breder dan de deelnemers van de RUD Zeeland. Deze afstemming hebben we nu geborgd in het Bestuurlijk Overleg Omgevingsrecht (BOOR). Op het vraagstuk van een robuuste RUD zetten we in bij het vervolg van de provinciale verkenning naar de milieutaken. Deze verkenning is onderwerp van gesprek binnen het AB van de RUD en binnen het BOOR. Met de RUD Zeeland en DCMR maken wij afspraken over een goede vergunningverlening voor de provinciale bedrijven.
17	PvdA	Pagina 32. Uitwerken en uitvoeren van projectplan Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS). Doelstelling woon- en werkklimaat zijn versterkt	Wanneer is de uitwerking klaar en start de uitvoering? Gaat het van projectplan naar regulier uitvoeringsplan?	Het projectplan bestaat uit verschillende onderdelen. Inventarisatie van ZZS bij de reguliere bedrijven is grotendeels afgerond. Bij deze bedrijven gaat men over naar de volgende fase en dat is het actualiseren van de vergunningen en het opvragen en opstellen van vermijdings- en reductieprogramma's. Bij de afvalverwerkende bedrijven is een achterstand ontstaan door de complexiteit van de materie. Landelijk wordt nu gekeken hoe deze problematiek aangepakt kan worden. Op dit moment nog geen zicht op wanneer het projectplan kan worden omgezet naar een regulier uitvoeringsplan.
18	PvdA	Pagina 33 Woonplaats Zeeland. Aanwijzen en bewaken beschermingsgebieden drinkwaterwinningen.	Graag meenemen dat bij grondboringen ten behoeve van geothermie er strikte regels zijn aan het gebruik van de smeermiddelen die gebruikt worden bij boren. Handhaving is belangrijk. Zijn Gedeputeerde Staten dat met ons eens?	In de Zeeuwse grondwaterbeschermingsgebieden zijn boringen - anders dan t.b.v. de drinkwaterwinning - verboden dan wel niet zonder vergunning toegestaan. Het uitvoeren van grondboringen t.b.v. geothermie (> 500 m diepte) valt onder de Mijnbouwwet. Hiervoor is het

				Ministerie van Economische Zaken en Klimaat bevoegd gezag. Provincies en gemeentes hebben bij vergunningverlening adviesrecht. Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) houdt toezicht op de veiligheid en milieubescherming bij mijnbouwactiviteiten, alsmede de naleving van wet- en regelgeving. Gedeputeerde Staten acht goede handhaving zeker van belang, en gaat ervan uit dat SodM hier naar behoren op toeziet. Er zijn momenteel geen geothermische installaties aanwezig in Zeeland. Voor het gebruik van bodemenergie (< 500 m diepte) worden open en gesloten bodemenergiesystemen ingezet. Voor open bodemenergiesystemen is de Provincie bevoegd gezag. De RUD verzorgt hier de toezicht en handhaving voor. Vanuit de verleende vergunningen worden de voorschriften op de open bodemenergiesystemen gecontroleerd. Hierbij worden voor de inrichting van open bodemenergiesystemen de volgende aspecten bekeken: • De locaties van de bronnen. • De filterstelling van de bronnen met de juiste diameter. • De boorbeschrijvingen. • De afwerking van de boorputten met de inbouw- en aanvulstaten. • Overzicht van de installaties met de plc's (programmable logic controller) die de watermeters en temperatuurmeters aansturen. Daarnaast wordt er door de RUD ook gecontroleerd op de volgende aspecten met betrekking tot de waterkwaliteit: • Indien vereist (bij zoetwater) de analyseresultaten t.b.v. de waterkwaliteit van het onttrokken grondwater. Bij zoutwater met name het chloridegehalte van het water. • Een hydrologische veldproef, indien deze moet worden uitgevoerd om de kwaliteit van de bronnen te kunnen bepalen. Voor gesloten bodemenergiesystemen zijn de gemeenten bevoegd gezag. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) heeft op 24 maart jl. een signaalrapportage over <i>'Risico's bij de aanleg van gesloten bodemenergiesystemen'</i> toegestuurd aan staatssecretaris
--	--	--	--	--

Beantwoording vragen Begroting 2022

				Van Veldhoven. Vervolgens is de signaalrapportage op 10 mei jl. naar de Tweede Kamer verzonden. Met het oog op milieurisico's beveelt het ILT onder andere aan om milieuschadelijke smeermiddelen te verbieden en milieuvriendelijke alternatieven in het protocol op te nemen. De ILT houdt zelf ook toezicht op de aanleg van bodemenergiesystemen op basis van meldingen van overtredingen door omgevingsdiensten, gemeenten en provincies aan de ILT.
19	PvdA	Pagina 32 Woonplaats Zeeland. Evalueren onderzoek RUD Zeeland naar een adequaat uitvoeringsniveau van het natuurtoezicht in Zeeland, na evaluatie vervolgacties bepalen.	Aan welke vervolgacties denken Gedeputeerde Staten?	De vervolgacties houden in dat na ontvangst van het rapport door gedeputeerde staten een keuze zal dienen te worden gemaakt in het gewenste niveau van een adequate handhaving. Provinciale Staten zullen in dit proces worden betrokken.
20	PvdD	Pag. 34 Woonplaats Zeeland 2de alinea: "Ook is gestart met een onderzoek naar een onderwaterreservaat in de Oosterschelde".	Tot wanneer loopt het onderzoek en worden de resultaten bekend?	Het onderzoek loopt tot half 2022. Daarna worden de tussentijdse resultaten bekend, tussentijds omdat het een eerste fase van onderzoek betreft.
21	SGP	Begroting pag 34 – Uitgevoerde Lange Termijn Perspectief Natuur Westerschelde doorvertalen	Beschreven wordt dat er een systeemanalyse gemaakt is van het estuarium. Beschreven wordt dat er in vervolg daarop een tweede fase gestart wordt die tot doel heeft, wederom gezamenlijk, natuurdoelen te definiëren en voorstellen voor denkbare maatregelen uit te werken. Vragen: 1 Wij gaan ervanuit dat de doelstellingen m.b.t. de KRW hierin meegenomen worden? Oftewel, ook de chemische kwaliteit van het water in het Schelde estuarium? 2 Omdat het gaat over een grensoverschrijdend estuarium, worden er dan ook natuurdoelen beschreven waarbij dan ook voldaan wordt aan de Europese Kaderrichtlijn Water (zoals bijv. wel op pag. 34 naar verwezen wordt m.b.t. de Oosterschelde)? Ook m.b.t. PFAS / PFOS en andere toxische vervuilingen voor zover daar al doelstellingen voor zijn? En als daar geen vastgestelde doelen voor zijn, wordt dan uitgegaan van de strengste normen van NL of BE?	1. De zoektocht in het LTP-N gaat bewust niet strikt uit van de bestaande regelgeving, zoals Natura2000 of KRW. Uiteraard kan die regelgeving niet genegeerd worden, maar in de overeengekomen aanpak is besloten de gezamenlijke zoektocht niet vanuit de regels op te zetten, maar vanuit de inhoud. De natuurdoelen die dit oplevert worden vervolgens getoetst aan de regelgeving. Binnen de groep stakeholders is de kennis over de Natura2000 overigens zó ruim aanwezig dat dat juridisch kader in de praktijk gedurende het hele proces op de achtergrond in beeld is. De chemische kwaliteit van het Scheldewater is geen specifiek aandachtspunt binnen LTP-N, zolang die waterkwaliteit de natuurkwaliteit niet expliciet beperkt. 2. In lijn met het voorgaande geldt dat de toegestane concentraties van chemische stoffen geen uitgangspunt vormen voor het LTP-N. De waterkwaliteit is ook geen bevoegdheid van de VNSC (de opdrachtgever voor het LTP-N) maar valt onder de Internationale Scheldec commissie. Uiteraard is er

Beantwoording vragen Begroting 2022

				een onderlinge relatie wanneer de waterkwaliteit beperkend wordt voor de natuurwaarden. Overigens zijn binnen de KRW 45 prioritair stoffnormen Europees voorgeschreven. Voor andere dan deze 45 stoffen hanteren landen in meerderheid eenzelfde methode voor de bepaling van de norm.
22	SGP	Begroting pag. 34 – Uitgevoerde Lange Termijn Perspectief Natuur Westerschelde doorvertalen	M.b.t. ditzelfde item: welke stappen worden er gezet om de democratische legitimiteit van deze besluitvorming te vergroten? Er wordt nu een 2e fase opgestart op natuurdoelen te definiëren etc, hoe en wanneer komt dit bij PS langs, en zo niet, hoe gaat GS daar werk van maken dat dat wel kan? Het gaat grotendeels over Zeeuws grondgebied en onze leefomgeving.	Het LTP-N is niet besluitvormend, maar een stakeholderproces dat tot doel heeft een breedgedragen advies te geven t.a.v. de natuur in het estuarium aan het beleidsbevoegd gezag, i.c. de VNSC. Met de stakeholderaanpak heeft de VNSC gehoor gegeven aan een verzoek van Provincie Zeeland.
23	GL	34 Lange termijn perspectief natuur Schelde-estuarium	Is er bij de bepaling van een periode van 2 jaar om de doelen te halen rekening gehouden met alles rond de vervuiling van de Westerschelde zoals die nu bekend is met o.a. PFAS?	Zoals aangegeven bij het antwoord op vraag 21, is de waterkwaliteit geen specifiek aandachtspunt binnen LTP-N. De hele PFAS-problematiek is tot nu toe dan ook nog niet aan de orde geweest. Het spreekt voor zich dat dit wijzigt, mocht PFAS direct beperkend blijken te zijn voor de ontwikkeling van de beoogde natuurwaarden.
	CU	Blz. 36 trendindicatoren bij programma woonplaats Zeeland	De indicatoren draagvlak voor toerisme en tevredenheid over beleving van Zeeland zijn beide niet gemeten in 2020. Wat is daarvan de reden?	De indicator 'draagvlak voor toerisme' is het resultaat van een uitgebreid inwonersonderzoek. Dat onderzoek is voor het eerst uitgevoerd in 2019 en er waren geen afspraken gemaakt over jaarlijkse monitoring. Daarom zat deze indicator niet in het TUA voor 2020 en 2021. Het voorstel zal zijn om dit op te nemen in een komende TUA-meerjarenprogramma. De trendindicator 'tevredenheid over beleving in Zeeland' kan overigens afgeleid worden uit het landelijke ContinuVakantieOnderzoek. Zeeland scoort hier het landelijk gemiddelde cijfer een 8,3.
24	SGP	Begroting pag. 37 – doelindicatoren – waterkwaliteit	In 2027 moeten we voldoen aan de KaderRichtlijnWater. Al jaren hebben we blijkbaar weinig beeld van hoe ver we hiermee staan, en in 2027 moeten we op 100% staan. Hoe realistisch is dat? Wat zijn de knelpunten? Moeten er extra inspanningen komen, of bijstelling van doelstellingen omdat ze niet mogelijk zijn om te halen door bijv. natuurlijk aanwezige stoffen in de ondergrond?	Om de mate van doelbereik voor de KRW te kunnen beoordelen loopt een monitoringprogramma. Daaruit blijkt dat de doelen voor zowel ecologie als chemie nog niet bereikt zijn en dat er nog een forse inspanning nodig is. Voor een belangrijk deel gaat het dan om het beperken van emissies van stoffen. Met name de uit- en afspoeling van stikstof van landbouwgronden is een knelpunt. Bij de afleiding van de doelen wordt rekening gehouden met natuurlijk aanwezige stoffen waardoor die niet belemmerend zijn voor het realiseren van de doelen.

Beantwoording vragen Begroting 2022

				De komende jaren wordt ingezet op een evaluatie van de doelen en maatregelen.
25	D66	Pagina 39, Balans in Landelijk Gebied	Waarom onder kopje inleiding en ontwikkelingen vooral aandacht voor herstel natuur en minder voor bronmaatregelen?	Deze komen aan de orde in het hoofdstuk over de opgave stikstof. In de uitwerking brengen we deze natuurlijk met elkaar in verband.
26	D66	Pagina 39, Balans in Landelijk Gebied	Waarom geen aandacht voor de betekenis voor die balans van het vrijkomen van agrarische opstallen wegens het ontbreken van een opvolger?	In de Omgevingsvisie is hier aandacht aan gegeven. We verwijzen daar graag naar.
27	PvdD	Pag. 39 Programma Balans in Landelijk Gebied De begroting van de Bosvisie omvat een breed scala aan projectmogelijkheden, onder meer groene lijnelementen, dorpsbossen, landgoederen, natuurbos, agroforestry en voedselbossen.	Waar kan het budget voor de Zeeuwse Bosvisie worden teruggevonden in de Begroting 2022?	In de Najaarsnota 2021, die gelijktijdig behandeld wordt, is hier invulling aan gegeven. Daar verwijzen we graag naar.
28	PvdD	Pag. 39 Programma Balans in Landelijk Gebied Dit programma richt zich voor een belangrijk deel op verbetering van de biodiversiteit. "Zowel de landbouw, als de natuur en het landschap zijn belangrijk voor de Zeeuwse economie. De Zeeuwse landbouw ... moet in samenhang gezien worden met de integrale aanpak van de landbouwtransitie, achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid en bodembiodiversiteit" en "De Zeeuwse Delta herbergt aantrekkelijke natuur en een prachtig landschap, met kust en deltawateren, kreken, poelgronden en oude kreekruggen. ... De zorgen om de achteruitgang van de biodiversiteit zijn ook in Zeeland groot."	We lezen dat 13,5 miljoen naar natuurbeheer en natuurbescherming gaat, en 3,9 miljoen voor natuurherstel. Waarom is in 2022, naar verhouding, slechts 250.000 euro gereserveerd (najaarsnota 2021) voor het stimuleren van nieuwe projecten op het gebied van biodiversiteit, verbreding natuur en volhoudbare landbouw? Bovendien moet binnen hierboven genoemde budget van 250.000 euro ook nog ruimte gezocht worden voor projecten die betrekking hebben op de uitvoering van de Zeeuwse Bosvisie?	Dat is niet juist. Het bedrag dat in de Najaarsnota wordt genoemd komt bovenop de bedragen die hiervoor al in de Begroting 2022 worden genoemd. In de Begroting 2022 is geld opgenomen voor nieuwe projecten natuurherstel, soortenbeleid, exotenbeleid, faunabeleid, enz. Het bedrag is extra, bovenop de al in de begroting opgenomen bedragen.
29	PvdA	Pagina 39. De maatregelen in de tweede fase programma natuur zullen gebaseerd moeten zijn op de maatregelen die voortvloeien uit de op te stellen gebiedsplannen stikstof en N2000 natuurbeheerplannen.	Geldt dit voor alle te ontwikkelen projecten dus ook voor Veerse Meer? Wat zegt dat over de afspraken die gemaakt zijn om te meten vanaf de waterkanten?	Dat geldt voor die gebieden waar sprake is van stikstofgevoelige natuur, want alleen voor die gebieden is in het Programma Natuur geld beschikbaar. Het Veerse Meer is niet één van die gebieden. We verwijzen hiervoor

Beantwoording vragen Begroting 2022

			Is een buffer dan toch noodzakelijk?	graag naar de stukken Uitvoeringsprogramma Natuur en bijlagen die uw Staten in september in de Statencommissie Ruimte hebben besproken.
30	PvdA	Balans in Landelijk gebied. In 2022 zullen we tenminste twee KPI's in gebruik nemen die het mogelijk maken het landbouwbeleid te monitoren op basis van objectieve gegevens.	Welke twee en waarom juist die twee?	Dat is op dit moment nog niet bekend en hangt ook af van onze partners.
31	PvdA	Pagina 40. Met de verwachte toeristische toename zal de druk op het landelijk gebied alleen maar toenemen.	Om welke gebieden gaat dit?	Dit zal in het algemeen gelden. En met name rond de meest gevoelige gebieden vraagt het om een goede geleiding van deze druk. Een goede inrichting is hierbij cruciaal.
32	PvdA	Pagina 40. Ondersteunen initiatieven die bijdragen aan de transitie naar volhoudbare landbouw.	“Volhoudbare landbouw” wordt genoemd als speerpunt. Is er een duidelijke begripsomschrijving van volhoudbare landbouw? Heeft deze term een officiële status? Is er een bijpassend kader waaraan deze vorm van landbouw kan worden getoetst, analoog aan dat van “biologische landbouw”? Zo niet, hoe kan dan worden getoetst of dit doel is bereikt binnen de gestelde termijn?	Hiervoor verwijzen we graag naar het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied dat in september aan uw Staten is aangeboden. Daarin zijn deze begrippen gedefinieerd en uitgewerkt. Volhoudbare landbouw is geen wettelijk erkend begrip. Wij bedoelen ermee dat we werken aan een sector die op lange termijn kan blijven bestaan op basis van economie, ecologie en sociale aspecten. Deze Triple P (People, Planet, Profit) benadering betekent dat groei van een van de kapitalen (bijvoorbeeld economie) niet ten koste mag gaan van ecologie. Sterker nog wij streven naar een groei in alle drie de kapitalen.
33	D66	Pagina 40, Balans in Landelijk Gebied	In hoeverre wordt er bij het maken van de nieuwe generatie N2000 beheerplannen rekening gehouden met een mondiale opwarming van de aarde? Worden ook de instandhoudingsdoelen geëvalueerd?	Bij het opstellen van de beheerplannen wordt gekeken naar externe invloeden in het gebied en wat de effecten daarvan zijn. Klimaatverandering is er één van waarbij eerst onderzocht zal worden in hoeverre klimaatverandering als externe factor van invloed is op de instandhoudingsdoelstellingen en de kansen die er mogelijk zijn voor een beter doelbereik en tegelijkertijd een veilig Zeeland in de toekomst. Bijvoorbeeld: Dynamische kustbeheer is een van de sleutelfactoren om de duinen natuurlijk te laten meegroeien met de zeespiegelrijzing. Op dit moment loopt een evaluatie van de kop van Schouwen en van de Manteling van Walcheren. De laatste is vrijwel af, de eerste wordt nu gestart. Deze evaluatie

Beantwoording vragen Begroting 2022

				wordt meegenomen bij het opstellen van de beheerplannen voor deze gebieden. In het algemeen worden de instandhoudingsdoelstellingen gemonitord en met de evaluaties dus periodiek geëvalueerd.
34	D66	Pagina 40, Balans in Landelijke Gebied	Welke bedrijven zijn momenteel al benaderd om bos te sponsoren? Deze toezegging hebben wij gekregen van de gedeputeerde in de bespreking van de Zeeuwse bosvisie. Is hiervoor al een ambtelijk traject opgestart?	Op dit moment hebben we vanuit de provincie concreet contact met een bedrijf. We weten dat dit bedrijf ook contact heeft met Staatsbosbeheer. Daarnaast is er vanuit verschillende bedrijven interesse getoond voor het aanplanten van bomen, o.a. als klimaatadaptieve maatregel, CO2 compensatie en houtproductie. We willen onderzoeken om samen met de bedrijven hier invulling aan te geven. Zo kunnen we borgen dat er kwalitatief goede beplanting gerealiseerd wordt op gunstige plaatsen.
35	D66	Pagina 41, Realisatie Natuurnetwerk	Wat wordt onder kopje Acties, eerste blokje, precies bedoeld met 'geen planologische schaduwwerking' ?	Daarmee wordt bedoeld dat een aanduiding als natuurontwikkelingsgebied geen beperkingen betekent voor het bestaande gebruik.
36	PvdA	Pagina 41. Reguliere taken: subsidieverlening aan de faunabeheereenheid, die faunabeheerplannen opstelt en uitvoert,	Faunabeheerplannen omvatten ook de zogenaamde "benuttingsjacht". Kan worden gesteld dat de regulering van de benuttingsjacht dus mede wordt betaald uit de post natuurbeheer? Graag een toelichting.	Het betreft hier de middelen voor het organisatie Faunabeheereenheid. De provincie is hiervoor wettelijk verantwoordelijk.
37	PvdA	Pag. 43 natuurbeheer en natuurbescherming Actie: Uitvoeren van minimaal drie projecten op het gebied van actief soortenbeleid.	Welke drie soorten?	Voor de invulling van het actief soortenbeleid wordt met partijen samengewerkt in de werkgroep soorten. Daarin worden de meest kansrijke initiatieven besproken en verder geholpen. De programmering 2022 ligt op dit moment nog niet vast.
38	PvdA	Pagina 44.	Worden wandelpaden en recreatieve voorzieningen uitsluitend geboekt onder de post natuurbeleving of worden ze ook nog mee gefinancierd vanuit andere programma's zoals woonplaats Zeeland of ondernemend Zeeland?	Daar waar mogelijk wordt gezocht naar koppelkansen met andere fondsen en budgetten, zowel intern als extern.
39	GL	46 Doelindicatoren volhoudbare landbouw	Waarom wordt er niet ingezet op een groeiend aantal deelnemers hieraan? Is toch een speerpunt?	Dit aantal gaat uit van de jaarlijkse capaciteit in lopende projecten. Met nieuwe projecten/initiatieven hopen we uiteraard wel een groei in deze aantallen te zien.

Beantwoording vragen Begroting 2022

40	PvdD	Pag. 47 Programma Balans in Landelijk Gebied Onderdeel: "Wat mag het kosten?" Voor natuurbeheer en natuur bescherming is berekend dat dit 13,5 miljoen gaat kosten.	Kunnen de kosten voor natuurbeheer en de kosten voor natuurbescherming gesplitst worden weergegeven? Wat zijn de kosten voor natuurbeheer? Wat zijn de kosten voor natuurbescherming? Graag een specificatie van de geraamde kosten.	Provinciale Staten heeft de afspraak gemaakt dat zij stuurt op doelstellingsniveau. Dat is ook het niveau dat in de begroting is opgenomen. Overigens is natuurbescherming vooral een wettelijke taak (beleidskaders, vergunningverlening e.d.) en zijn de in de Begroting opgenomen middelen in hoofdzaak bestemd voor het natuurbeheer.
41	PvdD	Pag. 53 Progr. Balans in Landelijk Gebied "Eiwittransitie is de overgang van dierlijke eiwitten naar meer plantaardige eiwitten. Zeeland kan daar goed op inspelen vanuit de traditie van de teelt van eiwitgewassen op land en uit zee. We hebben ook de gehele ketens in onze provincie. In 2022 zullen we de netwerkvorming in Protein Delta verder ondersteunen en ook minimaal 2 concrete ketenprojecten uitvoeren." * Ondersteunen van minimaal één initiatief dat zich richt op de doelstelling voor de biologische sector. * Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die zich richten op eiwittransitie. * Ondersteunen van kansrijke innovaties en nieuwe ontwikkelingen in de visserij- en aquacultuursector die kunnen leiden tot nieuwe bedrijvigheid of een hogere toegevoegde waarde in de keten. Hiertoe ondersteunen we tenminste 4 initiatieven.	Kunt u verklaren hoe u tot deze verhouding met betrekking tot de verschillende initiatieven bent gekomen? Zeewier en/of algen komen niet voor in de begroting. Waarom wordt in de landbouw wel en in de visserij en aquacultuursector niet ingezet op transitie naar plantaardig?	Dat is een indicatie. Als er op een onderwerp meer initiatieven zijn zullen we deze kansen zeker ook aangrijpen. Ook binnen ons visserijbeleid werken wij aan de eiwittransitie. Dit doen we door projecten en initiatieven te ondersteunen die zich richten op visserij en kweek in een maritieme omgeving. Verschillende initiatieven op het gebied van zeewierkweek hebben wij hierbij recentelijk, zowel inhoudelijk als financieel, ondersteund.
42	GL	51 voortgang logistiek	Waar staat KIC/MPI voor?	Kennis- en Innovatiecentrum Maintenance Procesindustrie
43	GL	53 Visserij	Heeft de provincie ook een visie op de kleine visserij? Zo ja, hou luidt die (kort), waar is die te vinden?	Wij gaan ervan uit dat u met de term 'kleine visserij' doelt op de kleinschalige visserij op onder andere paling en kreeft. Evenals de andere deelsectoren van de Zeeuwse visserij, steunen wij deze vorm van visserij in onze provincie.

Beantwoording vragen Begroting 2022

				In de Economische Agenda 2017 – 2021 staat hierover het volgende: “De inkomsten in de kleinschalige binnenvisserij op paling en kreeft loopt terug. Wij helpen de sector door verbreding van de bedrijfsvoering door andere activiteiten, visserij gerelateerd of bijvoorbeeld toeristisch, mogelijk te maken”. Daarnaast is in december 2018 samen met de verschillende deelsectoren van de Zuid-Nederlandse visserij de Visserijagenda Zuidwest Nederland opgesteld. Hierin is een apart hoofdstuk gewijd aan deze vorm van visserij (‘deelsector Kreeft’). Aan de gezamenlijk geformuleerde actiepunten (o.a. ‘versterken organisatie’, ‘meer toegevoegde waarde ontwikkelen’, ‘optimaliseren vergunningen’ wordt thans samen met de sector invulling gegeven.
44	PvdD	Pag. 56 Ondernemend Zeeland 040105 Innovatie infrastructuur en -fondsen Uitvoering geven aan de Europese programma's waarin Zeeland partner is Hieronder wordt onder meer begrepen het monitoren van ontwikkelingen op het gebied van de Europese Green Deal (w.o. in het bijzonder de Europese Digitale Agenda en Farm2Fork strategie)	Zijn er al ideeën over de wijze waarop Zeeland in gaat spelen op de Europese Green Deal?	Concretisering digitalisering, Green Deal en F2F laat voor een deel op zich wachten. Wel bekend is dat de uitrol van digitalisering, Green Deal en F2F gecombineerd zal worden met gebruik van (bestaande en nieuwe) Europese fondsen, waar de provincie partnerrol in heeft, zoals OPZuid, Interreg V/NL, POP/GLB, React EU en JTF. Deze programma's dienen voor 30% procent hun budget aan klimaatdoelstellingen te besteden. Verwachting is dat dit voor provinciale speerpunten kansen biedt. Denk hierbij in het bijzonder aan zaken als energietransitie, water en landbouwbeleid, waar ruimte is voor verduurzaming/vergroening. Andere onderdelen zijn nog in ontwikkeling. Hier monitort de provincie de ontwikkelingen.
45	GL	56 EU-fondsen	Hoe ver staat het met de opvolging van de Interreg 2 zeeën? Komt die er? En zo ja, dienen we rekening te houden met extra budget voor cofinanciering?	2Zeeën loopt af en wordt uit gefaseerd. Er is hiervoor geen extra budget benodigd.
46	GL	56/62 ZPF 77 gemeenten moeten bushaltes voor jul 2020 aanpassen (moet dan toch al bekend zijn?)	Hier staat dat er minimaal 2 aanvragen in 2020 gehonoreerd kunnen worden en dat er meer lopen. Moet hier niet staan 2022 (anders lijkt dit meer op een jaarverslag). Zo ook paar andere voorbeelden.	Nb: abusievelijk is hier een voortgang van een actie van de jaarstukken 2020 meegekomen in de pdf. Zie ook erratum-brief.
	CU	Blz. 59 trendindicatoren	Saldo in-en uitgaande pendel is in 2020 en 2021 niet bepaald. Gaat dat voor het jaar 2021 wel gebeuren?	De cijfers voor december 2020 ontbreken, deze worden door het CBS in maart 2022 gepubliceerd. Dit is nu nog niet bekend.

Beantwoording vragen Begroting 2022

47	PvdD	Pag.60 Ondernemend Zeeland 040105 Innovatie infrastructuur en -fondsen Wat mag het kosten? Een groot bedrag: 4,4 miljoen	Zeeland ontvangt in 2022 in het kader van 'Wind in de Zeilen' 5 miljoen euro dat zij mag verdelen over verschillende innovatieve projecten. Daarnaast legt u zelf ook nog 4,4 miljoen euro extra op tafel. Begrijpen wij goed dat het de bedoeling is dat voor innovatie infrastructuur in 2022 een bedrag van 9,4 miljoen euro gereserveerd wordt? Graag zouden wij een specificatie willen zien voor de geraamde kosten voor innovatie infrastructuur en -fondsen.	De genoemde € 4,4 miljoen betreft de provinciale uitgaven op het gebied van Innovatie infrastructuur en –fondsen. Hieronder vallen bijvoorbeeld de door Provinciale Staten beschikbaar gestelde middelen voor het regionaal fonds Vroege Fase Financiering, het aandeel van de Provincie Zeeland in de MIT-Zuid regeling, maar ook de uitvoeringskosten POP3, EFRO en InnoGo! en de bijdrage aan Zeeland Financial Matching en de financieringstafels. De € 5 miljoen in het kader van 'Wind in de Zeilen' is de jaartranche 2022. In het kader van 'Wind in de zeilen' vergroot het Rijk haar inbreng in het Investeringsfonds Zeeland, waardoor het investeringsvermogen wordt vergroot. De totale omvang van de storting bedraagt - vanaf 2021 - € 20 miljoen. Het Rijk heeft een belang van 47,3%, de Provincie 29,1% en Impuls 23,6% in Investeringsfonds Zeeland B.V. In het kader van het versterken van het fondsvermogen ROM's, zoals Impuls Zeeland, leveren de Staat en Provincie Zeeland gezamenlijk een extra bijdrage van in totaal € 5,4 miljoen in Investeringsfonds Zeeland B.V. De Staat zal een extra bijdrage leveren van in totaal € 2,7 miljoen middels een agiostorting in 2021. De Provincie Zeeland levert een bijdrage van in totaal € 2,7 miljoen in Investeringsfonds Zeeland B.V. middels agiostortingen in de jaren 2021-2023, verspreid over de volgende (3) tranches: • uiterlijk 31 december 2021: € 0,3 miljoen • uiterlijk 31 december 2022: € 1,2 miljoen • uiterlijk 31 december 2023: € 1,2 miljoen
48	VVD	61; mobiliteit op maat	Er wordt aangegeven dat op diverse locaties VRI worden geïnstalleerd, om welke locaties gaat dit?	In 2022 gaat het om de vier VRI-kruispunten op de Deltaweg en om de VRI op de N289 bij afrit 33 van de A58 bij Kruiningen. Verder werkt de Provincie samen met de Zeeuwse steden (Goes, Middelburg ,Vlissingen en Terneuzen) aan een subsidie aanvraag richting het Rijk om tot 2025 op veel meer kruispunten de huidige VRI's om te bouwen naar iVRI.

Beantwoording vragen Begroting 2022

49	D66	Pagina 67, Wegeninvesteringen	Wij citeren m.b.t. de verkeersvisie rondom Zierikzee: “De kans op realisatie daarbij sterk afhankelijk is van de bereidheid van partijen w.o. Rijkswaterstaat om te investeren.” Dat roept de (bestuurlijke vraag) op wat GS eraan doet om de kans te verhogen dat de kans wordt verhoogd?	“Voor wat betreft de uitvoering van de voorgestelde maatregelen rondom Zierikzee wordt er een Gebiedsgerichte Aanpak (GGA) opgestart. De gemeente Schouwen-Duiveland is daarbij de initiator. Daar zit normaliter een bestuurlijk traject aan vast. Via die weg worden afspraken gemaakt (over o.a. uitvoering, financiën, planning etc.) met de verschillende wegbeheerders, waaronder Rijkswaterstaat (RWS). Dit is het moment om RWS te wijzen op haar verantwoordelijkheden. Daarnaast zijn er diverse overleggen tussen de Provincie en het Rijk waarbij het onderwerp rijkswegen in de provincie aan bod komt. Ook bij deze gesprekken zal aandacht zijn voor dit vraagstuk”.
50	VVD	67; Rail gent-Terneuzen	Rail Gent-Terneuzen, er wordt aangegeven dat e.a. ertoe moet leiden dat in 2023 een voorstel voor aanleg en financiering wordt gedaan mits de indicatoren uitstijgen boven de vooraf overeen gekomen waarden. Kan inzicht geboden worden in deze indicatoren en de waarden?	In de intentieverklaring RGT (Together. Smarter. Rail Ghent Terneuzen) is het adaptieve systeem met KPI's en indicatoren uitgewerkt (zie met name bijlage II van de intentieverklaring). Graag verwijzen wij daar naar.
51	D66	Pagina 71, Trendindicatoren, toegenomen aantal fietsongelukken van 2018 naar 2019.	- Is bekend hoe vaak het gaat om elektrische fietsen? - Is bekend op welke plaatsen de ongelukken gebeuren?	VIA, het programma waaruit we onze data over ongelukken e.d. halen biedt de mogelijkheid om te selecteren op “e-bike”. Dat betekent dus dat we het aantal ongelukken waarbij een e-bike betrokken is uit het systeem kunnen halen. Dat is echter niet een heel betrouwbaar cijfer. Er gebeuren veel ongelukken waarbij de vervoerswijze onbekend (dat wil zeggen niet geregistreerd) is. Daarbij komt dat de e-bike een sub categorie is en we niet weten hoe vaak er “fiets” is ingevuld terwijl het een e-bike betrof. Wanneer we e-bike als selectiecriteria nemen genereert het systeem dus de ongelukken waarbij een e-bike betrokken is geweest en het ook als zodanig is geregistreerd. Daarnaast wordt het aantal betrokkenen, gewonden en dodelijke slachtoffers (die op een E-bike reden) weergegeven. Ook kan het systeem een kaart van Zeeland genereren met daarop aangegeven waar de ongelukken hebben plaatsgevonden.

Beantwoording vragen Begroting 2022

				Wanneer we dit doen voor 2018 en 2019 komen we op de volgende cijfers: • 2018: 37 ongelukken met 28 gewonden en 1 dodelijk slachtoffer. • 2019: 47 ongelukken met 34 gewonden en 1 dodelijk slachtoffer. Wanneer we naar de locaties kijken waar de ongelukken gebeurden, dan blijkt dat ongelukken met e-bikes veruit het meest voorkomen in het stedelijk gebied (ongeveer ¾). Het meeste in Vlissingen, Middelburg en Goes. In iets mindere mate in Terneuzen en Zierikzee. Het restant van de ongelukken met e-bikes gebeurt verspreid over Zeeland in het landelijk gebied. Het antwoord op de vragen van D'66 is dus op beide ja, maar niet zonder de kanttekening dat zeer waarschijnlijk niet alle ongelukken waarbij een e-bike is betrokken in beeld zijn.
52	D66	Pagina 71, Doelindicatoren	Doelindicatoren Er staat bij vraaggericht OV 30% als einddoel aangegeven. Wat wordt hier bedoeld met einddoel? Willen we niet een hogere bezetting dan 30%?	Vraaggericht OV, Doelindicator 'bezettingsgraad kernnet (daggemiddelde)', doel 30%. De bezettingsgraad is het aantal gevulde zitplaatsen ten opzichte van het aantal aangeboden zitplaatsen. Doel is dat gemiddeld 30% van alle zitplaatsen (stoelen) bezet zijn, in 2019 was dat 24,4%. Gekeken wordt naar alleen de kernnetlijnen, dus niet naar de scholierenlijnen, spitslijnen of buurtbuslijnen. De gemiddelde bezetting op de scholierenlijnen (2019: 43%) ligt hoger. De bezetting op spitslijnen (18%) en 8-persoons buurtbussen (15%) ligt lager. De bezettingsgraad wordt berekend over het totaal aantal ritten op kernnetlijnen op werkdagen inclusief vakanties, van 5:00-24:00 uur. Voor kernnetlijnen op werkdagen buiten de vakanties geldt 25,6%. Voor alle ritten op alle lijnen is het percentage 24,3%.

Beantwoording vragen Begroting 2022

				Uitgangspunt binnen het Beleidsplan Nieuwe Lijnen is dat het OV-aanbod aansluit op de vraag. Dus alleen op die plekken en momenten OV aanbieden waar en wanneer voldoende mensen er gebruik van willen maken. Het rijden met 'lege' bussen is uit maatschappelijk en financieel oogpunt namelijk ongewenst. Binnen de concessieovereenkomst is er echter geen ondergrens bepaald voor wat betreft de minimale bezettingsgraad, reizigersaantallen of reizigerskilometers op een buslijn en de kostendekkingsgraad daarvan. Om een hogere bezetting te halen (>30%) zouden er meer reizigers aangetrokken moeten worden of ritten worden geschrappt (bijv. in de dal) om het gemiddelde omhoog te halen. Het aantrekken van nieuwe reizigers doet Connexxion door gerichte marketing, maar is door de jaren heen lastig gebleken. Aan de andere kant kende het aantal reizigers, voor de Corona-pandemie, echter ook geen dalende trend. Het schrappen van ritten met een lagere bezetting is maatschappelijk gezien niet wenselijk. Het einddoel van 30% moet derhalve worden gezien als een ambitie om nog enigszins meer reizigers te trekken, en niet als ondergrens voor het in stand houden van busritten.
53	D66	Pagina 72, Doelindicatoren	Reistijd Goes-Hellegatsplein? Wie stapt daar nu uit? De meeste reizigers reizen door naar Rotterdam. En dus de vraag: Welke effecten op de reisduur per bus Goes-Rotterdam verwacht GS van de werkzaamheden aan de Haringvlietbrug de komende twee jaar?	Dit gaat niet om de reistijd per openbaar vervoer, maar per auto. Dit is één van de hoofdverbindingen van/naar Zeeland die we maatgevend achten. De werkzaamheden aan de Haringvlietbrug hebben een tijdelijk effect.
54	PvdA	Pagina 73 tot en met 77.	Wat is de huidige stand van zaken met betrekking tot het opstellen van de visies op cultureel erfgoed? De Zeeuwse kerkenvisie, molenvisie, maritieme erfgoed, sportgeschiedenis en industrieel erfgoed?	De ontwikkelagenda cultuurland 2021-2024 is het uitvoeringsprogramma cultuur in de breedste zin van het woord, daarmee ook voor erfgoed. Het onderdeel erfgoed krijgt in alle gevallen een uitwerking in de drie pijlers van de ontwikkelagenda. In lijn met de aanpak van de ontwikkelagenda kiezen wij ook hier voor een organische aanpak in afstemming met gemeenten, cultuurland en eigenaren. Behoud, instandhouding, ontwikkeling en herbestemming is immers ook een gedeelde verantwoordelijkheid van deze partijen. Echter, in veel gevallen zijn gemeenten of Rijk eerstverantwoordelijke en is de provinciale rol aanvullend. Wij willen de wens voor

Beantwoording vragen Begroting 2022

				een visie dan ook primair inzetten om in overleg met deze partijen duidelijk te maken op welke wijze invulling wordt gegeven aan de rol- en taakopvatting en welke lacunes hier qua invulling zijn. Hieruit kunnen dan afspraken volgen. OZO heeft inmiddels het initiatief genomen voor een startbijeenkomst, en wij zullen Erfgoed Zeeland vragen hierin te ondersteunen.
55	D66	Pagina 75, Toekomstbestendige culturele infrastructuur	Onder het kopje “basis op orde” staat dat “we” periodiek het aanbod evalueren etc. Hoe vindt deze evaluatie plaats en wie worden daarbij betrokken?	Zoals gemeld in de voorjaarsnota 2021 starten we dit jaar met het opzetten van een Zeeuwse cultuurmonitor. Hiertoe is opdracht verleend aan de Boekmanstichting, een landelijk opererend kenniscentrum. De boekmanstichting is gestart met een nul-meting waarbij wordt samengewerkt met het Kenniscentrum Zeeuwse samenleving en het eveneens landelijk opererende PON&Telos. Op deze wijze wordt landelijke kennis verbonden met Zeeuwse kennispartners. Tevens wordt het mogelijk om te gaan benchmarken. De nul-meting richt zich op het in beeld brengen van de beschikbare kennis en de lacunes daarbinnen, evenals een eerste beeld van het veld en nadere duiding van de opgaven die daar spelen. Hiertoe worden onder meer het cultuurveld (zowel instellingen, kleinere organisaties als zelfstandige cultuurprofessionals) en overheden bevraagd via een zogeheten research-community. De verwachting is dat wij begin 2022 starten met een verdiepend onderzoek dat zich meer richt op de behoefte of vraag van de bewoners en bezoekers van onze provincie. Wij denken met deze acties in 2022 te beschikken over een betere basis voor monitoring van de ontwikkelingen in het cultuurveld, die wij dan periodiek zullen actualiseren.
56	PvdD	Pag. 76 Stimuleren cultureel klimaat “Daarnaast wordt onderzocht hoe we het cultureel opleidings- en beroepsklimaat kunnen versterken”	Waar richt dit onderzoek zich precies op en wanneer is het afgerond en zijn er resultaten bekend? Wordt er ook gedacht aan specifieke vormen van opleiding zoals b.v. een kunstacademie? Dit ook in het kader van behoud van jongeren voor de provincie?	Het gaat hier met name om de inzet van de middelen uit de Rijksmatchingsregeling ‘verbreden en vernieuwen’ die loopt in de huidige cultuurplanperiode (2021-2024) van het Rijk. De regeling biedt Zeeland de ruimte om de culturele infrastructuur te versterken. PS hebben hiervoor € 333.000 beschikbaar gesteld in de cultuurplanperiode van het Rijk 2021-2024. Omdat het hier gaat om een meerjarige

				regeling die kansen biedt op een meer structurele financiering door het Rijk, zetten wij deze middelen gericht in. Daarbij zijn er twee aandachtsgebieden: 1.) het versterken van de organisatiekracht van het Zeeuwse cultuurveld, gericht op het beter verbinden van Zeeuwse instellingen en makers op landelijke en Europese financieringsmogelijkheden 2.) het dichten van een belangrijke lacune in de culturele keten, namelijk: het versterken van het culturele opleidings- en beroepsklimaat voor de talentontwikkeling van jongeren. Via een Zeeuwse vooropleiding willen wij een betere aansluiting vinden bij landelijke kunstvakopleidingen, en daarnaast in Zeeland een voedingsbodem creëren om een beroepspraktijk te kunnen starten. In de bovenstaande ontwikkelopdracht (beide aandachtsgebieden) worden wij ondersteund door een via de Rijksfondsen betaalde kwartiermaker.
57	PvdA	Pagina 76. De Zeeuwse cultuur is relatief sterk naar binnen gekeerd. Er wordt nog te weinig geïnvesteerd in samenwerking met andere domeinen of over de grens.	Hoe gaan Gedeputeerde Staten de samenwerking op het gebied van culturele infrastructuur verbeteren? Welke acties worden hierop gezet?	In het kader van de ontwikkelagenda zijn wij gesprekken gestart met de instellingen waarmee wij als provincie een subsidierelatie hebben. Dit doen wij op basis van reflecties op de uitgangspunten van de ontwikkelagenda. Deze reflecties hebben de instellingen op ons verzoek gemaakt. De gesprekken zijn verrijkend, temeer ze gaan over de kansen die men ziet. De Corona-pandemie heeft gemaakt dat veel instellingen hebben nagedacht over de toekomst. Dit beoordelen wij als positief. Wij nodigen partijen uit hier met elkaar invulling aan te geven en daar in de subsidieaanvraag voor 2022 invulling aan te geven. Dit moet echter ook passen, dus de verandering gaat ook stapsgewijs. Naast dit gesprek stimuleren wij ook op andere wijze, bijvoorbeeld via het project creative cityboost (voorheen REACT-EU) waar detailhandel, horeca en cultuur in de Zeeuws steden gezamenlijk inzetten op een revitalisering van de binnensteden.

Beantwoording vragen Begroting 2022

				Ook in de stimuleringsregeling Samen in Zee wordt ingezet op domeinverbindingen en dit is ook terug te zien in de gehonoreerde aanvragen.
58	PvdA	Pagina 77. Iedereen telt	De uitkomsten van het rapport werden in “2020”verwacht. Waar blijven de uitkomsten? En wat gaan Gedeputeerde Staten doen met deze uitkomsten met betrekking tot boerderijcomplexen?	Abusievelijk is hier een voortgang van een actie van de jaarstukken 2020 meegekomen in de pdf van de begroting. Zie ook erratum brief. Naar aanleiding van de inventarisatie van cultuurhistorische boerderijen, heeft de boerderijenstichting een subsidie ontvangen om een boerderijenregisseur aan te stellen voor twee jaar (t/m 2022).
59	D66	Pagina 77, Kunsten	Wij vragen ons af of de culturele producties die daar worden genoemd bijdragen aan Zeeland als vestigingsplaats voor jongeren? Onze persoonlijk waarneming is dat met bijvoorbeeld het ZNF toch vooral een ouder publiek wordt bereikt. Dus een vraag is of wordt bijgehouden in hoeverre met door de provincie ondersteunde culturele producties ook een jonger publiek wordt bereikt?	Er zijn maar beperkt gegevens over cultuur in Zeeland aanwezig en dat wordt zowel door de sector als door onszelf als een lacune gezien. Het is daarom dat we nu werken aan een nulmeting voor opzet van een brede cultuurmonitor én aan het verkennen zijn welke vorm van –structureel- publieksonderzoek de organisaties en ons helpt meer inzicht in het publiek te krijgen en ontwikkelingen daarin te kunnen volgen. Vooralsnog wordt dit dus niet of beperkt bijgehouden (bij de festivals wel al beperkt gegevens beschikbaar vanuit de evenementenmonitor). Niettemin voelen de organisaties vooral ook zelf de noodzaak om meer in te zetten op verjonging publiek; dit blijkt ook uit de verkenningen van de cultural board en heeft mede geleid tot het advies voor faciliteren van onderzoek.
60	PvdA	Pagina 84. Bestuur, Om naar buiten te kunnen optreden, is eendrachtige samenwerking binnen Zeeland noodzakelijk. Alhoewel daarin belangrijke stappen zijn gezet, resteren er ook nog zorgen.	Hoe wordt geïnvesteerd in het gelijk laten lopen van de agenda's en prioriteiten van de Zeeuwse overheden? Welke acties worden uitgezet en waar zitten de knelpunten?	Er vindt permanente afstemming plaats via de overlegstructuren onder het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) en de kerngroep OZO. Uit de evaluatie van het OZO in 2021 is de behoefte aan een Zeeuwse strategische agenda als aanbeveling opgenomen. Binnen het OZO met ondersteuning van het Regiobureau wordt momenteel gewerkt aan een gezamenlijke Zeeuwse agenda. Met name rond de lobbyactiviteiten trekken we zoveel mogelijk samen op. Succesvolle voorbeelden hiervan zijn

Beantwoording vragen Begroting 2022

				o.a. Wind in de Zeilen, tolvrije Westerscheldetunnel en herverdeling gemeentefonds. Ook worden initiatieven ontplooid om de Zeeuwse samenwerking verder te versterken (zie ook vraag 84), De zorgen bevinden zich voornamelijk op: 1. het aanbrengen van focus binnen de thema's en 2. de beschikbare capaciteit om interbestuurlijk aan opgaven te werken.
61	GL	84 regionale proeftuin opzetten i.s.m. Friesland	Waar moeten we dan aan denken? Hoe wordt PS daarbij betrokken?	De gedachten rond een proeftuin richten zich op het versterken van de interbestuurlijke samenwerking in Zeeland. Uitgangspunt is – in lijn met de evaluatie van het OZO – dat niet de bestuurlijke structuur of taaktoedeling voorop staat, maar juist de inhoud en de meerwaarde voor de inwoners door maximaal afgestemde inzet van de huidige instrumenten van alle partners in het OZO. Vooralsnog is dit in een verkennend stadium. Via de gebruikelijke kanalen wordt u over de voortgang geïnformeerd.
62	GL	85 beleidskader bestuur	Waarom staat hier niet de nieuwe grensvisie Euregio Scheldemond (2021) bij het beleidskader?	De nieuwe grensvisie moet inderdaad worden toegevoegd aan het beleidskader.
63	D66	Pagina 85, Bestuur	In de tekst staat dat de rol van PS verschuift naar vormen van netwerksturing. Wat wordt hieronder verstaan en welke consequenties heeft dit?	De tekst zoals nu opgenomen in de begroting 2022 kan worden gelezen als een traject dat nog in ontwikkeling is, maar moet in breder perspectief worden uitgelegd waardoor ook betere aansluiting wordt gevonden op de acties genoemd onder <i>Sterk provinciaal bestuur</i>. Provincie Zeeland werkt in een aantal opgaven in netwerkverbanden. Het idee achter het sturen in netwerken is dat de provincie haar opgaven in die gevallen realiseert door intensief met andere partijen samen te werken. Om in te spelen op deze intensievere vorm van samenwerken, hebben Provinciale Staten gekozen voor de expliciete politiek (essay NSOB, Expliciete politiek, april 2019). Hiermee geven uw staten richting aan de wijze waarop doelen worden gerealiseerd, geeft u kaders mee

Beantwoording vragen Begroting 2022

				bij het uitwerken van de opgaven. In eerste instantie is de keuze aan PS of een opgave al dan niet middels netwerksturing kan worden gerealiseerd. In ultimo blijft het primaat van de politiek, de bevoegdheid van Provinciale Staten, ook bij netwerksturing geborgd. Afhankelijk van de manier waarop vorm wordt gegeven aan de maatschappelijke opgaven kiezen de Staten positie zonder af te doen aan hun wettelijke taken en bevoegdheden.
64	PvdA	Pagina 88. Het uitdaagrecht opnemen in een nieuw vast te stellen provinciale participatieverordening als uitwerking van de Wet versterking participatie op decentraal niveau.	Welke definitie hanteren Gedeputeerde Staten bij het begrip 'uitdaagrecht'? Wanneer komt er een nieuwe participatieverordening?	GS volgt de landelijke definiëring dat het uitdaagrecht een specifieke vorm van participatie is. Het uitdaagrecht wordt dan omschreven als het 'recht van ingezetenen en lokale maatschappelijke partijen om een verzoek bij het bevoegde bestuursorgaan in te dienen om de feitelijke uitvoering van een provinciale taak over te nemen, als zij denken deze taak beter en goedkoper uit te kunnen voeren'. Dit sluit aan bij de Memorie van Toelichting van artikel 147 Provinciewet. Naar verwachting wordt in 2022 een voorstel aangeboden aan PS over vaststelling van de Participatieverordening.
65	PvdA	Pagina 91. Speerpunt opbrengst windenergie (op land) 700 MW in 2030 en zonne-energie 1000 MW in 2030.	Wat is de huidige stand van zaken hiervan? Zijn er trendgegevens beschikbaar? Hoeveel moet er jaarlijks nog worden gerealiseerd om dit doel in 2030 te halen?	Stand van zaken: Geplaatst vermogen windenergie 525 MW Geplaatst vermogen zonenergie 314 MW Realisatie van wind en zonprojecten gaat met sprongen van project naar project en verloopt niet via een trend. Er zal ook de komende jaren geen sprake zijn van een gelijkmatige groei.
66	GL	92 programma energie op klimaat	Waarom staan hier de KRW niet bij het beleidskader?	De Kaderrichtlijn Water is niet bij alle programma's uitdrukkelijk als beleidskader benoemd, maar is dat in feite voor het gehele provinciale beleid. Vermelding van de KRW zou hier en bij Balans in het landelijk gebied wel op z'n plaats zijn.
67	PvdA	Pagina 94. Verduurzamen particuliere woningen.	Wat is de huidige stand van zaken hiervan? Zijn er trendgegevens beschikbaar? Hoeveel moet er jaarlijks nog worden gerealiseerd om dit doel in 2030 te halen?	Alle Zeeuwse gemeenten stellen dit jaar de Transitievisie Warmte vast. Vervolgens zal vanaf januari 2022 gewerkt worden aan wijkuitvoeringsplannen.

Beantwoording vragen Begroting 2022

				Voor trendgegevens maken we gebruik gemaakt van de Klimaatmonitor. Voor particuliere woningen is de huidige stand van zaken weer te geven middels de energie labels. Het doel voor 2030 is voor particuliere woningen een gemiddeld label B. Het gasverbruik is gemiddeld 1500m3. Het doel voor 2030 is 49% reductie hiervan (reductie van 735m3).
68	PvdD	Pag. 94 Energie op klimaat! Het onderzoek naar de mogelijke toepassing van aquathermie in Zierikzee is een van de startprojecten uit de RES. Landelijk draaien al veel succesvolle aquathermie projecten. Zeeland wordt omringd met een grote hoeveelheid oppervlaktewater, maar is opvallend afwezig op dit gebied.	Zijn er mogelijkheden voor het opstarten van meerdere onderzoeken naar de toepassing van aquathermie in Zeeland? Is het project in Zierikzee al van start gegaan? Zo ja, hoe ver zijn ze hiermee? Wat is het budget voor dit onderzoek in Zierikzee?	In Zierikzee is een haalbaarheidsonderzoek gedaan en een businesscase ontwikkeld. Er is nog wel sprake van een onrendabele top van ca. 4,3 miljoen. De gemeente is met de bewoners van de wijk in gesprek en er wordt een afweging gemaakt wat voor bewoners het beste alternatief voor verwarmen op gas is. Het project is aangemeld voor NieuweWarmteNu!, een gezamenlijke aanvraag (van 29 warmtenetten in ontwikkeling door heel NL), dat beoogt vanuit het Nationaal Groeifonds de onrendabele top van de betreffende warmtenetten af te dekken. Daarmee zou de realisatie van het warmtenet op basis van aquathermie in Zierikzee dichterbij komen.
69	GL	96 Doelindicatoren RES	Is bekend hoe groot de gezamenlijke uitstoot van CO2 in Zeeland was in 1990? Wel handig om te weten willen we i.i.g. 49% minder uitstoten in 2030.	Volgens de gegevens in de Klimaatmonitor bedraagt de gezamenlijke uitstoot van CO2 in Zeeland 10,3 Mton in 2010 en 6,4 Mton in 2019. Actuelere gegevens dan 2019 zijn nog niet beschikbaar. Gegevens van voor 2010 zijn onvolledig. Emissies van CO2 en overige broeikasgassen in 1990 zijn niet of onvolledig beschikbaar in de Klimaatmonitor. Daarom wordt het percentage vermindering van uitstoot ook niet weergegeven in de begroting. Mede naar aanleiding van onderzoek van de gezamenlijke Provinciale Rekenkamers lopen er momenteel enkele acties. Enerzijds de ontwikkeling van een gezamenlijke interprovinciale kerndataset voor monitoring energietransitie inclusief o.a. CO2 en overige broeikasgasemissies. Anderzijds loopt er nog een actie om met aanvullende berekeningen gegevens in de Klimaatmonitor over de emissies van 1990 te reconstrueren.

Beantwoording vragen Begroting 2022

70	GL	106 Par Prov. Heffingen: Omgevingswet en legesverordening	Bij de vaststelling van de Omgevingsvisie eind dit jaar komt ook een bijbehorende verordening. Die gaat pas 1 juli in wanneer de Omgevingswet ingaat. Waarom moet de verordening behorende bij de leges (en ook die wet) dan al in april 2022 ingaan?	De datum april is verkeerd opgenomen in de begroting. Het statenvoorstel willen wij in PS behandelen in april maar de ingangsdatum wordt juli 2022 of indien later, op het moment dat de Omgevingswet van kracht wordt.
71	GL	121 Par onderhoud Kapitaalgoederen. Tijd en plaats bewust werken	Wordt bij het TPBW ook al rekening gehouden met de (verdergaande?) samenwerking met het waterschap?	Ja, er wordt bij TPBW rekening gehouden met de huidige en toekomstige samenwerking. En om daarin naar de toekomst flexibel te blijven is het uitgangspunt dat er voldoende ruimte op de Abdij aanwezig blijft om alle medewerkers van een (flexibele) werk en ontmoetingsplek te kunnen voorzien.
72	PvdA	Pagina 129. Par. Bedrijfsvoering, Financieel Meerjaren perspectief. Hierbij bekijken we naar de omvang van begrote lasten en van (toekomstige) verplichtingen. Dit proces zal in de vorm van een 'zero-based light' eind 2021 gaan starten.	Uit welke stappen bestaat dit proces en hoe is de betrokkenheid vanuit Provinciale Staten geborgd?	De eerste stap in het proces richt zich op het inzichtelijk maken van de afweegbare ruimte (budgetten die niet reeds zijn verplicht (vanwege bestuursovereenkomsten, subsidieverplichtingen, etc.) die binnen de meerjarenbegroting beschikbaar is, alsmede tot eventuele keuzes komen om bestaande beleidstaken of acties te beëindigen (of temporiseren), om op die wijze ruimte in de begroting te behouden. Vervolgens zal GS, afhankelijk van de omvang van de financiële vraagstukken die in de voorjaarsnota 2022 voorliggen, een voorstel doen om deze vraagstukken binnen de vrije ruimte in de meerjarenbegroting te dekken, waarbij dat keuzes met zich mee kan brengen om voorgenomen taken te stoppen, te temporiseren of te verlagen, zodat daarmee budgetten vrijkomen. De eerste stap biedt GS handvaten om daarin tot een weloverwogen en onderbouwd voorstel te komen. Gezien haar budgetrecht zullen deze keuzes gemotiveerd aan PS ter besluitvorming worden voorgelegd in de voorjaarsnota 2022.

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

	Fractie	Pagina-nr (PDF) met vermelding van onderwerp	Vraag	Reactie/Antwoord Gedeputeerde Staten
1	VVD	blz. 7; Strategische opgaven naar uitvoering	Er wordt geschetst dat GS in enkele gebieden invulling wil geven om een aantal opgaven regionaal en in samenhang uitvoering te geven. Kan GS aangeven welke gebieden zij hierbij op het oog heeft?	In het kader van het NOVI-gebied North Sea Port District vindt deze benadering al plaats. Dit gebied is een van de ca 12 landelijke voorbeeldprojecten. En ook voor Grenspark Oost Zeeuws-Vlaanderen vanuit het NCW wordt op deze wijze gewerkt. Andere gebieden waar aan gedacht kan worden zijn bijvoorbeeld de gebieden waar de stikstofopgave het grootste is. Vanuit de stikstof aanpak is een gebiedsplan wettelijk voorgeschreven. Dit wordt nog nader uitgewerkt.
2	GL	8 strategische aanpak stikstof	Wat wordt verstaan onder robuuste natuur?	Onder robuuste natuur verstaan we natuur die het vermogen heeft om zich met een bepaalde stabiliteit en draagkracht in het biologisch evenwicht kan handhaven bij verstoringen van het ecosysteem. Als de verstoring groter is dan de draagkracht, verdwijnt de stabiliteit van een ecosysteem. Robuuste natuur is van voldoende omvang en kwaliteit waardoor het tegen een stootje kan.

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

3	VVD	blz. 10; Ondernemend Zeeland	Er wordt voorgesteld een bijdrage van 3.5 miljoen te leveren aan centrale gate. Kan aangeven worden waar deze middelen aan besteed zullen worden (welke onderdelen) en over welke locatie(s) Sloegebied?	Het project Central Gate is onderdeel van het investeringsprogramma Zeeland in stroomversnelling 2.0 op basis van de Regio Deal Zeeland die wij namens de regio met het rijk hebben gesloten. Over de subsidieaanvraag van NSP wordt nog verder afgestemd. Deze heeft nog verder onderbouwing nodig op staatssteunaspecten. NSP heeft hier extern advies over ingehuurd. De aanvraag is gericht op: • toepassen van Bio-asfalt • onderzoeken naar - wat nodig en mogelijk is in verband met de energietransitie in het wegvervoer (Elektrificatie en waterstof) - hoe lokale hernieuwbare energieopwekking slim aan te kunnen wenden - mogelijkheden voor integratie van openbaar vervoer en MaaS (Mobility as a Service) in de Central Gate • een marktdemonstratie van een digitale pre-terminal gate en • eventueel de aanleg van de beoogde ontsluiting Uit een locatieonderzoek in 2018 komt naar voren dat de Sloepoort de meest geschikte locatie is voor Central Gate. Recentelijk is op verzoek van het bestuurlijk overleg van Gemeente, Provincie, Ministerie EZK en TenneT een compensatieplan Borsele opgesteld. In het advies is ook de locatie van de Central Gate betrokken. Er wordt ingegaan op meerdere alternatieve locaties voor de Central Gate. NSP zal deze alternatieven onafhankelijk laten onderzoeken voordat NSP definitief besluit over de beoogde locatie.
4	D66	Pagina 10, Ondernemend Zeeland	Wat houdt Central Gate precies in?	De Central Gate omvat een centrale servicelocatie voor vrachtwagenchauffeurs nabij het havengebied, voorzien van o.a. een beveiligde truckparking en restaurant. Het is een platform dat als katalysator dient voor de beoogde ontwikkelingen en innovaties op het gebied van duurzaamheid en logistiek en hierop is voorbereid. Deze innovaties omvatten o.a. een pre-terminal faciliteit die vrachtwagenchauffeurs de mogelijkheid biedt om gecentraliseerd op een afgesloten terrein het geautomatiseerde aanmeldproces voor de terminals te doorlopen en zich vervolgens op de afgesproken slottijd bij de terminal te melden voor verdere afhandeling.

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

5	D66	11; Par 2.2.2 Woonplaats Zeeland Algemeen	Hoeveel statushouders moeten er in 2021 nog worden gehuisvest? Op welke wijze worden de gemeenten door de provincie ondersteund in het realiseren van hun taakstelling m.b.t. het huisvesten van statushouders?	Dit kan slechts bij benadering worden aangegeven, omdat dit aantal met de dag verandert. Per 1 oktober moesten er nog 214 statushouders worden gehuisvest. De totale taakstelling voor de Zeeuwse gemeenten voor 2021 was 545 personen. De provincie houdt toezicht op de huisvesting van statushouders. Dat is een wettelijke taak. Door actief toezicht ondersteunt de Provincie de gemeenten door de vinger aan de pols te houden, gemeenten tijdig te informeren over de voortgang bij de uitvoering van de huisvesting van statushouders. Daarbij neemt de provincie ook deel aan het ambtelijk overleg met gemeenten en het COA. Door dit actief toezicht wordt voorkomen dat gemeenten te ver achter raken bij hun taakstelling. Daarnaast stimuleert de Provincie via de actielijn flexwonen uit de Woonagenda het ontwikkelen van nieuwe flexibele woonvormen voor spoedzoekers, waaronder statushouders.
6	D66	12; Par 2.2.2, fietsknooppuntensysteem	"50.000 is nodig voor onderzoek en overbrugging van het onderhoud van het fietsknooppuntensysteem." Waar wordt deze 50.000 aan besteed? En wie gaat het dan na een eventuele overdracht betalen?	Waar wordt deze 50.000 aan besteed? - Dit wordt besteed aan te verwachten extra personeelskosten voor het Routebureau begin 2022 en de (onderzoeks-)kosten om te komen tot daadwerkelijke oprichting van een nieuw Routebureau. En wie gaat het dan na een eventuele overdracht betalen? - Over de financiering van de kosten van een nieuw Routebureau worden nog financiële afspraken gemaakt met de partners voor een nieuw Routebureau, zoals de Zeeuwse gemeenten.

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

7	SGP	Blz. 13 Landbouwroutte Poortvliet	In de landbouwroutte Poortvliet is een tekort ontstaan van € 250.000,- etc. Worden er nog tekorten verwachten en/of zijn de uitvoeringskosten met deze aanvulling weer in lijn met hetgeen nodig? Wat is de status van het project ?	Ja, met deze aanvulling is de begroting weer sluitend, hoewel er natuurlijk altijd onzekerheden zijn in het definitieve financieel plaatje. In de begroting is rekening gehouden met onvoorzien en gebaseerd op prijspeil 2022. Er is uitgegaan van de marktsituatie 2020. Enige onzekerheid nu is gelegen in de veel sterkere prijsstijging dan voorzien van bouwmaterialen energie. Omdat de aanbesteding nog moet plaats vinden en de verdere prijsontwikkeling onzeker is op dit moment niet aan te geven wat het effect van e.e.a. zal zijn. Tegen het bestemmingsplan lopen nog een tweetal bezwaar- en beroepsprocedures. Eind november vindt de behandeling van het eerste beroep bij de Raad van Staten plaats. Het ingestelde beroep wordt door het college als weinig kansrijk ingeschat. Niettemin is als gevolg van de benodigde proceduretijd de nodige vertraging ontstaan. De verwachting is dat in de loop van 2022 de voorbelasting kan worden aangebracht op het tracé van de landbouwweg. Deze voorbelasting moet 6 maanden blijven liggen. Daarna is realisatie van de landbouwroutte aan de orde.
8	VVD	blz. 13; Mobiliteit op Maat	Er wordt aangegeven dat bij de voorjaarsnota 2022 een voorstel voor de rondweg Oud-Vossemeer + enkele andere infrastructurele projecten zal volgen. Kan aangegeven worden om welke andere infrastructurele projecten dit gaat?	Gewerkt wordt in elk geval aan voorstellen voor de volgende bestedingsgerede projecten: - Snelfietsroute Terneuzen – Zelzate - Vervanging VRI door een rotonde bij Biggekerke - Vervanging VRI door een rotonde bij Hulst (Tivoli) Indien de uitwerking (ontwerp en kostencalculatie) komend voorjaar voldoende gevorderd is zullen ook deze projecten aan Provinciale Staten worden voorgelegd. De kredietaanvragen hebben dan betrekking op de jaren 2023 en 2024. Daarnaast is het Zeeuws Toekomstbeeld Fiets in voorbereiding en wordt er een versnelling aangebracht in het vervangingsprogramma van verkeersregel installaties naar zogeheten slimme VRI's. Als er extra investeringen nodig zijn zullen eveneens voorstellen worden voorgelegd. Mogelijk nog in 2022.

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

9	PvdD	Pag. 14 2.2.5 Balans in Landelijk Gebied Voorgesteld wordt om de volgende twee zaken te combineren: 1. De aangenomen motie Voorjaarsnota Biodiversiteit. Hierin werd gevraagd om een bezuiniging op nieuwe projecten t.b.v. biodiversiteit, volhoudbare landbouw en verbreding natuur van 264.000 euro terug te draaien. 2. De belofte om uiterlijk in de najaarsnota 2021 een financieel voorstel te doen voor de Zeeuwse Bosvisie. (zie pagina 27 In de voorjaarsnota 2021)	Begrijpen wij het goed dat de bezuinigingen die eerder bedacht waren op projecten t.b.v. biodiversiteit en met een motie teruggedraaid werden nu dus indirect een bezuiniging betekenen voor de uitvoering van de bosvisie? Of dat projecten biodiversiteit die wel binnen de bosvisie vallen eigenlijk indirect minder financiën krijgen? Bovendien bestaat biodiversiteit niet alleen uit bos-biodiversiteit. Hoe dan met projecten biodiversiteit die niet binnen de bosvisie passen? B.v. biodiversiteit bevordering door ander bermbeheer. Biodiversiteit in water etc... Moet nu bij alle nieuwe projecten die ingediend worden op het gebied van verbetering van de biodiversiteit, volhoudbare landbouw en verbreding van natuur, eerst gekeken worden of ze passen binnen de kaders van de Zeeuwse Bosvisie?	De provincie heeft belangrijke taken op het gebied van natuur en biodiversiteit. Daar horen forse jaarlijkse investeringen bij, zoals ook blijkt uit de Begroting 2022. De eerder voorgestelde ombuigingen zijn maar een fractie van deze investeringen. Het is dus zeker niet zo dat ALLE projecten getoetst worden aan de Bosvisie. De voorgestelde oplossing in de Najaarsnota overstijgen de eerder opgenomen ombuigingen in de Voorjaarsnota, leiden derhalve tot extra inspanningen voor bos en biodiversiteit. In de combinatie zien wij mogelijkheden voor flexibiliteit en kansen om werk met werk te maken.
10	PvdA	Pagina 16. Instandhouding infrastructuur	Uit welke bespaarde kosten zijn de € 800.000 en € 428.000 bespaarde kosten groot onderhoud voor 2026 en verder opgebouwd? Waarom is er een groot overschot op de kosten van het groot onderhoud?	Het beeld dat er een overschot is op de kosten van het groot onderhoud klopt niet. Het getoonde overzicht laat zien dat er door periodieke inspectie en programmering voor de komende jaren een stabiel financieel beeld mogelijk is. Tegelijk zal er de komende jaren, gelet op de veroudering van het infranetwerk ((vaar)wegen inclusief kunstwerken), rekening gehouden moeten worden met oplopende kosten. Door ver vooruit te kijken kunnen hierop tijdig prioriteiten worden bepaald.

11	SGP	Blz. 16 Instandhouding infrastructuur	De aangenomen motie m.b.t. tekort aan ligplaatsen voor binnenvaartschepen wordt niet genoemd in de uitwerking. Wanneer worden de resultaten en inzicht in de knelpunten verwacht met een plan van aanpak? Welke middelen worden er in de begroting van 2022 gereserveerd om uitvoering te geven aan dit plan van aanpak? Welke zaken die eenvoudig opgelost kunnen worden zijn er inmiddels al opgelost? Zie verder inhoud motie 11 juni 2021.	Tijdens de behandeling van de vraag van Provinciale Staten is met zowel afgevaardigden van binnenvaart als de havenbeheerders gesproken over de problematiek van het tekort aan ligplaatsen. Tijdens deze overleggen werd duidelijk dat er geen oplossingen zijn die “snel” (laaghangend fruit) kunnen worden ingevoerd. De provincie heeft een onderzoek gestart naar de kosten van de mogelijke oplossingen bij de PZEM-kade. In december wordt dit onderzoek afgerond. Gezien de complexiteit van het probleem is besloten een gedegen marktonderzoek in samenwerking met alle betrokkenen uit te voeren. Hieronder zijn de ondernomen acties beschreven, te weten: • <u>Bestuurlijk overleg met de sector</u> Er is een bestuurlijk overleg gevoerd met afgevaardigden van de sector. Dhr. v/d Maas, mevr. De Voogd (Schuttevaer), dhr. Mol (Interstream Barging) en de heer Geluk (binnenvaartschipper). De problemen zijn besproken en tevens is er een onderbouwing van de problemen gegeven. De conclusie was dat onderzoek noodzakelijk is. Daarnaast is afgesproken om 2 keer per jaar een overleg met de sector te organiseren. • <u>Marktonderzoek tekort aan ligplaatsen Zeeland</u> In januari a.s. wordt de rapportage van het marktonderzoek (incl. verbetervoorstellen) aangeboden. Dit onderzoek geeft antwoord op de vragen: • de werkelijke omvang en oorzaak van het tekort aan ligplaatsen. • oplossingsrichtingen • indicatie van de kosten om de verbeteringen te realiseren. De benaderde havenbeheerders zijn bereid hun medewerking te verlenen aan het onderzoek en zitting te nemen in het platform. Op 11 maart a.s. zullen de uitkomsten en het plan van aanpak aan de commissie worden aangeboden. Ook wordt er een regionaal platform “binnenvaart Zeeland” samengesteld. Het doel is om de afstemming met de sector te verbeteren en de innovatie te in de sector te stimuleren.
----	-----	---------------------------------------	---	--

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

				PZEM-kade. De provincie onderzoekt de mogelijkheden om deze kade weer open te stellen. Er zijn enkele oplossingen onderzocht. Het onderzoek betreft inzicht krijgen in de kosten en de effectiviteit en borging van de veiligheid van de oplossing. Naar verwachting wordt het onderzoek dit jaar afgerond.
12	PvdA	Pagina 17. Er wordt € 50.000 gereserveerd voor het PFAS-dossier.	Wordt bijgehouden hoeveel de provincie aan het PFAS-dossier besteedt (in de ruimste zin, dus ook in menskracht) zodat dit kan worden ingebracht als er sprake is van schadeclaims in de toekomst?	De inzet in het PFAS-dossier is gericht op het zorgen dat de bevoegde partijen stappen ondernemen om PFAS-lozingen zo spoedig mogelijk terug te brengen en de vragen die bij inwoners leven beantwoorden. Inzet in geld en capaciteit wordt op de reguliere manier geregistreerd en bijgehouden.
13	GL	19 Ontwikkeling accres provinciefonds	In hoeverre wordt er voortgang geboekt inzake de aanpassing van hoe het provinciefonds tot stand komt? Met name niet meer zozeer kijkend naar het aantal inwoners, maar ook naar andere factoren (zoals voor Zld bv. afstanden ook van belang zijn)? Wanneer zijn deze aanpassingen gereed of worden die vanaf 2022 al toegepast?	Het proces van herijking is gericht om het concept van het nieuwe model begin 2022 gereed te hebben, waarna provincies (in IPO-verband) en Rijk tot bestuurlijke vaststelling moeten komen. Beoogd is dat die uitkomsten in de meicirculaire 2022 van het provinciefonds gepresenteerd worden, waarna het nieuwe model met ingang van het begrotingsjaar 2023 van kracht wordt. Op dit moment zijn er geen verdere tussentijdse resultaten te melden.
14	GL	19 Aanpassing indexering	Graag een nadere toelichting waarom 1% stijging van de materiele kosten zou moeten volstaan. Overal lezen we dat allerlei producten en diensten flink in prijs stijgen.	Overeenkomstig de door uw Staten vastgestelde Financiële verordening, art. 3.6.2, is bij de Voorjaarsnota 2020 het indexpercentage vastgesteld voor de komende vier jaar, die gebaseerd is op het achtjarig gemiddelde van overheidsindexcijfers van het CPB. In de voorjaarsnota 2021 is dat indexcijfer voor de meerjarenbegroting 2022 bekrachtigd. Tevens is in de financiële verordening (art. 3.6.3) opgenomen dat voor de budgetten van de zogenaamde IKS-instellingen een afwijkend indexpercentage gehanteerd wordt (zie ook paragraaf 3.3.2 van de najaarsnota 2021). Buitenom de actualisatie van het onderhoud infrastructuur (paragraaf 3.1. najaarsnota) voorzien we op dit moment geen knelpunten door eventueel oplopende indexcijfers. Indien dat zich toch voordoet zullen we dat via de reguliere budgetbewakingsrondes (voor- en najaarsnota) aan u voorleggen.

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

15	PvdD	Pag. 22 Samenwerkingsovereenkomst gladheidsbestrijding Over dit onderwerp is een motie aangenomen van de Partij voor de Dieren, GL, PvdA, D66 op 5 februari 2021: “Grass2Grit en duurzame gladheidsbestrijding.” Bij de bespreking is destijds aangegeven dat bij de uitvoering van deze motie rekening gehouden moest worden met het samenwerkingsverband.	Hoe en wanneer wordt de motie “Grass2Grit en duurzame gladheidsbestrijding” uitgevoerd en door wie? Door het samenwerkingsverband of door de provincie?	Uitvoering van de gladheidsbestrijding zal worden verzorgd door de centrale organisatie. Provincie is opdrachtgever voor haar eigen wegen. Uniforme uitvoering op alle wegen van deelnemende partijen in het samenwerkingsverband is uitgangspunt. Daarmee volgen we de richtlijnen en kwaliteitseisen die landelijk worden vastgesteld en geven we als Provincie aan dat we gebruik van duurzamere middelen dan zout gewenst vinden. Alternatieven als vervanging voor zout zijn op dit moment (helaas) nog onvoldoende effectief gebleken.
----	------	--	--	---

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

16	SGP	Najaarsnota pag 23 – hoofdstuk 3.5.4.	'GS stelt voor om 'op een later moment terug te komen naar PS met een voorstel om de resterende middelen in de reserve, met eventuele aanvulling van deze middelen, in te zetten voor deze maatregelen'. Wij willen graag inzicht in wat GS nu voorstelt om te doen aan verduurzaming van de gebouwen, en in hoeverre daar een duurzaamheidsslag gemaakt wordt. Het is niet omdat een pand monumentaal is en daarmee geen energielabel C moet hebben in 2023, dat je er niet naar kunt streven.	Fase 1: Op basis van Wet- en regelgeving moeten op 1 januari 2023 kantoorgebouwen energielabel C hebben anders mogen ze niet meer als kantoor gebruikt worden. Dit geldt niet voor monumenten en gebouwen waarvan minder dan 50% van de vloeroppervlakte gebruikt wordt als kantoor. Voor de gebouwen van het Abdijcomplex gaat het om de gebouwen A; B; C; D; K en N. Alle andere panden zijn Rijksmonumenten. De Wegensteunpunten hebben geen (of een geringe) kantoorfunctie. De belangrijkste maatregelen die we willen gaan uitvoeren zijn: • Vervanging van de huidige CV installatie in gebouw I door een hybride lucht/ warmtepompsysteem. Deze installatie levert warmte voor de gebouwen A, B, C, F, H, I en N en voor een gedeelte van het Zeeuws Museum; • Vervangen van de conventionele verlichting door LED verlichting (waar dit nog niet is doorgevoerd) in de gebouwen A, B, C, D, K en N; • Het aanbrengen van PV (zonne)panelen op de gebouwen K en N (wanneer de gemeente hiermee akkoord gaat); • Het aanbrengen van dakisolatie in gebouw N waar dit nog niet aangebracht is; • Het vervangen van de CV-ketel in gebouw K door een hybride ketel. Fase 2: Het nemen van energiebesparende maatregelen in alle gebouwen, welke niet in fase 1 worden verduurzaamd. Dit betreft met name de Monumentale panden binnen het Abdijcomplex en gebouwen in de buitendienst. Komende tijd gaan we deze fase voorbereiden. Afhankelijk van de beschikbaarheid van voldoende financiële middelen is uitvoering voorzien vanaf 2023. Fase 1 heeft nu prioriteit om ook onze bedrijfsvoering vanaf 2023 te garanderen.
----	-----	---------------------------------------	--	--

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

17	PvdA	Pagina's 23 en 24. Er wordt € 174.000 structureel gereserveerd voor extra ICT-ondersteuning	Er staat "we voorzien dat digitaal werken en vergaderen – met alle ondersteuningsvragen van dien- blijvend op een hoger niveau zal liggen dan voor corona het geval was". Waarop is deze verwachting gebaseerd? Is er bekend bij welke mensen/afdelingen de grootste hulpvraag zit en is het mogelijk om de hulpvraag bij deze personen te verminderen door bijvoorbeeld het aanbieden van een eenmalige extra training?	Er worden twee vragen gesteld, hierbij de antwoorden: 1) De algemene tendens is dat organisaties vanwege Corona meer gebruik maken van digitale mogelijkheden voor vergaderen en samenwerken. Hybride werken (deels op kantoor, deels thuis) is de nieuwe norm aan het worden. Dit is ook het geval bij de provincie Zeeland. Als concreet voorbeeld: er vinden inmiddels gemiddeld tweeduizend digitale overleggen (met bovendien meerdere deelnemers) per maand plaats. Dit betekent dat de ICT infrastructuur en persoonsgebonden ICT middelen zwaarder en frequenter worden belast. Het bieden van een garantie m.b.t. de goede werking en beschikbaarheid is essentieel voor de bedrijfscontinuïteit en vergt extra ICT capaciteit. 2) Het ICT beheervraagstuk behelst niet alleen het bieden van ondersteuning bij gebruikersvragen maar omvat met name het borgen van deskundig personeel ten behoeve van het beschikbaar houden van de ICT-infrastructuur. Dit is essentieel om de respons bij verstoringen te garanderen, ook bij bestuurlijke vergaderingen. Digivaardigheid wordt al gestimuleerd door het aanbieden van trainingen en hands-on ondersteuning door een skilled service desk. Hier is ook structureel aandacht voor vanuit de (interprovinciale) digitale agenda.
----	------	---	---	---

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

18	GL	25 voorgeschreven beleidsindicatoren BBV	Graag een nadere toelichting op deze 3 abstracte indicatoren. Hoe meetbaar is bv. de kwaliteit van elk van deze indicatoren? Hoe betrouwbaar en bruikbaar is elk van deze indicatoren? Wat zijn de normen en hoe zijn die tot stand gekomen?	Deze beleidsindicatoren zijn middels een ministeriële regeling voorgeschreven: wetten.nl - Regeling - Regeling beleidsindicatoren provincies - BWBR0040204 (overheid.nl) Wij achten deze indicatoren bruikbaar en meetbaar, omdat ze ook direct aansluiten bij de beleidstaken van de Provincie. Zo geeft de indicator voor natuurbeheer aan voor welke omvang van het natuurnetwerk de Provincie het natuurbeheer dient te regelen. Het streefcijfer is gebaseerd op de gewenste omvang van het natuurnetwerk (zie doelstelling natuurontwikkeling). Voor de indicator ecologische kwaliteit waterlichamen ligt de aansluiting bij de vereisten uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). Deze indicator wordt gemeten op basis van verschillende parameters, die allemaal goed moeten scoren, wil er sprake zijn van goede ecologische kwaliteit. We bezien de mogelijkheden om een aantal van deze parameters in beeld te brengen, om meer inzicht te bieden in de geboekte voortgang. Voor wat betreft het Restauratievolume: De gegevens zijn afkomstig uit de monumentenmonitor van de provincie. Elke vier jaar wordt de staat van onderhoud van de rijksmonumenten (niet-woonhuismonumenten) gemonitord. Dit gebeurt in iedere provincie en de geaggregeerde resultaten worden ook gedeeld met het rijk (Rijksdienst voor het cultureel Erfgoed, RCE). • Het einddoel is tot stand gekomen met de gemiddelde afname van het percentage matige en slechte monumenten. Indien deze afname doorzet komt je uit op 10%. • Genoemde monitor geeft inzicht in de ontwikkeling van de gemiddelde staat van de betreffende rijksmonumenten. Deze worden iedere 4 jaar gemonitord. • De indicator is meetbaar doordat iedere 4 jaar de rijksmonumenten op dezelfde wijze worden gemonitord.
----	----	--	---	---

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

19	PvdA	Pagina 26.	Waaruit bestaan de € 735.000 kosten voor de instandhouding van infrastructuur in 2025?	In paragraaf 3.1. is een nadere uitsplitsing opgenomen van dit bedrag in 2025. De grootste component betreft het groot onderhoud van de natte infrastructuur. De belangrijkste oorzaak voor de kostenstijging in 2025 van die component is het actualiseren van de onderhoudsplanning. Dat leidt ertoe dat werkzaamheden in de planperiode 2021 – 2031 verschuiven, waardoor ook kostenverschuivingen optreden. In 2025 betekent dat een kostenstijging, maar in 2024, en ook in de periode na 2025 leidt dit tot een kostendaling.
20	VVD	blz. 32; Ruimtelijke kwaliteit, wonen	Er vloeit een bedrag van 570.000 euro terug vanuit de PIW. Welke verklaring is er voor de beperkte hoeveelheid inschrijvingen?	De veronderstelling is dat hier drie oorzaken voor aan te wijzen zijn. - De belangrijkste is vermoedelijk dat met twee ronden in 2020 deze ronde te kort op de vorige ronde zat. - Daarnaast was het door de beperkingen nog steeds niet mogelijk om informatiebijeenkomsten te houden. - Tot slot viel een deel van de openstellingsperiode in de zomervakantie, waardoor er mogelijk minder belangstelling was door particuliere aanvragers.
21	SGP	Blz. 33 Food, Visserij	Positief dat diverse Europese subsidies benut konden worden. Zijn er geen financiële middelen gereserveerd voor oa pilot projecten Schelpdierkweek Voordelta, Kweek op Oestertafels, etc. ?	Eventueel noodzakelijke financiële bijdragen zullen wij in eerste instantie dekken uit de reeds beschikbare middelen binnen het budget Visserij & Aquacultuur. Het reserveren van extra middelen achten wij op dit moment prematuur gelet op het feit dat nog te weinig inzicht bestaat in de financiële en inhoudelijke plannen.
22	GL	34 Effecten 2e ronde budgetbewaking 2021	Onder bestuur 070101 staat dat er i.v.m. corona minder activiteiten voor PS, waaronder opleidingen, konden plaatsvinden. Welke opleidingen worden hier bedoeld en voor wie?	In verband met corona zijn er minder activiteiten voor PS. De volgende trainingen voor statenleden zijn niet gegeven: • media/presentatietraining • debattraining • dagtraining Purple Monkey, snellezen en mind-mappen
23	SGP	Blz. 36 Het project Aquaconnect	Subsidie over te hevelen van later jaren naar 2021. Loopt het onderzoek water vraag en aanbod (en opslag) in landbouw en industrie voor op schema, wat op zichzelf prima zou zijn. Graag even toelichting.	Begrotingstechnisch dient de last van de subsidievaststelling te worden verantwoord in het jaar waarin de subsidie is toegekend, in dit geval dus 2021. Het budget wordt dus feitelijk niet naar voren gehaald.

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

24	SGP	Najaarsnota pag 39 – post 060102	GS hevelt hier 25.000 over van doelstelling 'Cultureel Erfgoed' naar doelstelling 060101 'Toekomstbestendige culturele Infrastructuur'. Onze vraag is of of dit dan besteed gaat worden aan uitvoering van de toezegging (december 2020) tot het realiserend van een Provinciale Erfgoed Visie? Zo niet, waar zien we daar de budgettaire middelen dan voor terug?	De middelen worden ingezet om voor het NOVI-gebied North Sea Port District een zogeheten gebiedsbiografie op te stellen. De gebiedsbiografie richt zich op het in beeld brengen van de culturele waarden in het gebied zoals gebouwd erfgoed en archeologie opdat deze bij de ruimtelijk-economische ontwikkeling van het gebied kunnen worden betrokken. Tevens biedt de biografie door de geschiedenis van het gebied als basis te nemen een perspectief op de verdere ontwikkeling van het gebied gericht op vergroten van de omgevingskwaliteit en leefbaarheid via cultuur. Voor de gebiedsbiografie is door het Rijk financiering beschikbaar gesteld, die nu regionaal gematched worden door provincie en gemeenten. Het proces wordt begeleid door de Rijksdienst voor cultureel erfgoed. De uitwerking van de 'provinciale erfgoedvisie' wordt binnen de ontwikkelagenda meegenomen in het jaarprogramma 2022. Zie hiervoor beantwoording bij de vragen van PvdA bij de begroting 2022.
25	PvdD	Pag.44 - Bijlage 4: Als enige is er het voorstel om de ontbrekende verplichte indicatoren op te nemen in de begroting van 2021, zie pag.25 – 3.7 (deze zijn al wel opgenomen in de begroting van 2022)	Wat zijn de consequenties van het weglaten ervan?	De indicatoren zijn in een ministeriële regeling voorgeschreven. Het niet verantwoorden van deze indicatoren zou er toe kunnen leiden dat onze toezichthouder, de minister van BZK, de Provincie hierop aanspreekt. Door het voorgestelde besluit in de najaarsnota worden deze indicatoren alsnog opgenomen in de begroting 2021, zodat ook in de jaarstukken 2021 hierover verantwoording plaatsvindt.
		Nagekomen vragen		
1	CU	Pag. 10	Central Gate: Provincie betaalt 3,5 M van de €14,5M Is dat de enige bijdrage die van ons wordt gevraagd? Wie financieren de overige 11M?	In het Investeringsprogramma Zeeland in stroomversnelling is € 4,0 miljoen begroot voor de Central Gate, waarvan nu wordt voorgesteld € 3,5 miljoen ten laste te brengen van de overprogrammering. € 500.000 komt ten laste van de bijdrage van het rijk. De overige kosten zullen worden gefinancierd door de initiatiefnemer, waarbij overigens ook een beroep wordt gedaan op andere financierings- mogelijkheden zoals het CEF (Connecting Europe Facility).

2	CU	Pag. 13	"Wij stellen daarom voor de pilot niet meer uit te voeren en de nu vrijkomende middelen terug te laten vloeien naar de investeringsagenda." • Betekent dit dat het streven is zero-emissie zonder verdere tests/pilots in te voeren of lopen er nog andere voorbereidingstrajecten voorafgaand aan de invoering? Wordt er met het oog op de aanschaf van zero emissie voertuigen rekening gehouden met leveringsvertraging a.g.v. het wereldwijde chiptekort en grondstof-tekorten? Op dit moment is de algemene verwachting dat de tekorten nog wel enige jaren aan zullen houden.	De pilot met 11 ZE bussen in Goes is niet meer uitgevoerd vanwege o.a. de grote impact op de nieuwe concessie. Ondertussen rijden er in een groot deel van de concessies elektrische bussen rond, en is de ervaring omtrent invoering, dienstregeling, en continuïteit geborgd bij vervoersautoriteiten en vervoerders. Het is daarom niet langer noodzakelijk die kennis zelf op te doen. Een van de lessen die hieruit getrokken wordt is het tijdig beginnen met voorbereidingen en de daadwerkelijke aanbestedingsprocedure. De nieuwe concessiehouder zal na gunning 1,5 jaar de tijd krijgen voor start van de nieuwe concessie, dit wordt voldoende geacht om levering van materieel en aansluiting op het net te realiseren. In een eerdere fase zal reeds gekeken worden naar de mogelijkheden tot aansluiting op het net om eventuele vertraging aldaar te voorkomen. Recentelijk is besloten om in plaats van een grote pilot, de inzet van een elektrische (kleine) stadsbus te realiseren per januari 2022. Dit is een eerste stap naar zowel elektrisch als ook kleinschaliger (vraaggestuurd) vervoer. De inzet van deze stadsbus heeft echter geen negatieve gevolgen voor de nieuwe concessie en heeft daarom wel doorgang kunnen vinden.
3	CU	Pag. 14	De CU Motie biodiversiteit hield in: maak korting op projecten biodiversiteit ongedaan. 88.000 op branding mocht eraf, bedrag van 3*88k= 264k voor 2021 moest worden gecompenseerd. Biodiversiteit (inclusief bosvisie) wordt nu vanaf 2022 +250 +300 +300 en in 2025 +500k echter incl. bosvisie. U schrijft dat 'de voorgestelde vrijwel geheel is teruggedraaid'. Op zich biedt dit gevraagde compensatie voor biodiversiteit maar onze vraag is wat er hiervan van 2022 t/m 2025 kan worden toegerekend aan de Bosvisie. M.a.w. welke bedragen per jaar zijn er met het Rijk overeengekomen voor onze bijdrage aan de Zeeuwse bosvisie en welk deel van de plusbedragen is dus het resultaat van de motie?	Wij hebben deze beide zaken gecombineerd omdat dat de mogelijkheid biedt de doelen van biodiversiteit en bosbeleid te combineren. Op voorhand aangeven waar precies de knip zit is helpt niet bij het zoeken van die mogelijkheden. Wel mag gezegd worden de de motie nadrukkelijk heeft bijgedragen aan het voorstel dat er nu ligt en de structurele invulling daarvan. Met het Rijk zijn voor het bosbeleid buiten het natuurnetwerk geen financiële afspraken overeen gekomen. Er ligt een inhoudelijke inspanningsverplichting.

Beantwoording vragen Najaarsnota 2021

4	CU	Pag. 21, Par. 3.5.1 IPO en BIJ12 begroting 2022	Terecht wordt hier opgemerkt dat samenwerking op interprovinciaal niveau effectiviteit winst geeft. Om dit beter inzichtelijk te maken zouden wij graag zien waar deze winst dan wordt geboekt: immers iets dat in IPO verband wordt gedaan, hoeven wij niet te doen. Hoeveel zouden wij bijvoorbeeld zonder IPO meer uitgeven aan de op-gave stikstof en de digitale agenda?	Stikstof en de digitale agenda zijn beleidsvraagstukken die ten opzichte van het verleden nieuw, of in omvang fors gegroeid zijn, en daarom ook meer inzet vragen. Daardoor is er ook geen vergelijk mogelijk met voorgaande perioden. Duidelijk is wel dat door samenwerking kennis gedeeld kan worden, uitvoering op onderdelen gezamenlijk opgepakt kan worden en daardoor effectiever en efficiënter is dan dat we dat zelfstandig doen. Het stikstof rekenmodel Aeries is een voorbeeld van een onderdeel waar provincies niet zelfstandig de kennis, mensen en middelen voor hebben.
5	CU	Pag. 26, Par. 4.2. Recapitulatie financieel meerjarenperspectief	De grote hoeveelheid geld die onder andere voor coronamaatregelen in de Eurozone zijn gepompt leiden onvermijdelijk tot een ongekennde inflatie. We zien daarvan al duidelijke signalen. Is voor het meerjarenperspectief nagedacht over de gevolgen die dit heeft voor de uitgaven, immers een 1% indexatie is bij prijsstijgingen van 10% en meer per jaar volstrekt onvoldoende?	Zie antwoord op vraag 14 gesteld door GL

Provinciale Staten van de provincie Zeeland
T.a.v. de voorzitter van de Commissie Strategische Opgaven
Postbus 6001
4330 LA Middelburg

Onderwerp
Vraag over
aanbevelingen
commissie mer n.a.v.
behandeling Zeeuwse
Omgevingsvisie

Zaaknummer
102934

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 9 november 2021

Geachte voorzitter,

In uw Commissie van 22 oktober 2021 is een technische vraag gesteld waarvoor schriftelijke beantwoording is toegezegd. In deze brief beantwoorden wij die vraag.

Vraag in eerste termijn fractie CDA, dhr. Van 't Westeinde, en in tweede termijn fractie ChristenUnie, dhr. Jacobusse:

Het lijkt erop dat de aanbevelingen van de commissie MER niet zijn overgenomen. Is dit het geval? Zo ja, waarom niet?

Antwoord:

Bij de totstandkoming van een omgevingsvisie hoort milieueffectrapportage een belangrijke rol te spelen. In tegenstelling tot eerdere omgevingsplannen hebben we bij de Zeeuwse Omgevingsvisie milieueffectrapportage ingezet en gebruikt tijdens het proces van tot stand komen. Daardoor heeft milieueffectrapportage een bepalende bijdrage geleverd aan de keuze van de ambities en de inhoud van de visie en niet enkel gefungeerd als een toetsing achteraf.

Wij zijn verplicht de Commissie voor de milieueffectrapportage om advies te vragen over het milieueffectrapport en het gevolgde proces. We zijn echter niet verplicht de aanbevelingen van de Commissie over te nemen. Niettemin hebben we naar aanleiding van 2 aanbevelingen aanpassingen gedaan in de visie en voeren we de meeste aanbevelingen, soms in aangepaste vorm, uit.

De Commissie voor de milieueffectrapportage heeft 5 aanbevelingen gedaan:

Aanbeveling 1 gaat over het toepassen van milieueffectrapportage bij herzieningen en uitwerkingen van de visie.

De wet schrijft voor wanneer een passende beoordeling en milieueffectrapportage uitgevoerd moeten worden. Voor de gevallen waar geen milieueffectrapportage en geen passende beoordeling nodig zijn volgens de wet, bieden we de (nog te ontwikkelen) Beste Keuzehulp aan die helpt bij het waarborgen van integraliteit en het rekening houden met of bijdragen aan andere ambities en doelen. Naar aanleiding van deze aanbeveling is in deel A (paragraaf 1.5.2) beschreven dat er een Beste Keuzehulp wordt gemaakt.

Aanbeveling 2 gaat over de kwaliteit van het milieueffectrapport zelf en de analyse om tot een beoordeling te komen.

Het opvolgen van deze aanbeveling zou alleen tot een betere kwaliteit van het milieueffectrapport zelf leiden en zou geen gevolgen hebben voor de inhoud en de kwaliteit van de visie. We hebben daarom deze aanbeveling niet overgenomen.

Aanbeveling 3 gaat over het formuleren en beoordelen van alternatieven binnen milieueffectrapportage bij toekomstige herzieningen van de omgevingsvisie en uitvoeringsprogramma's.

Voor de voorliggende visie was het niet meer mogelijk en niet meer zinvol om alsnog met alternatieven te werken. Voor herzieningen en uitvoeringsprogramma's kunnen en willen we dit vanuit de visie niet opleggen. Van geval tot geval moet bekeken worden of milieueffectrapportage verplicht en, zo niet, zinvol is en wat daarbij de beste aanpak is. Deze aanbeveling zal daarin zeker meegenomen worden, zoals we ook bij deze omgevingsvisie de aanbevelingen uit het vorige advies van de commissie (bij het Omgevingsplan 2018) hebben meegenomen.

Aanbeveling 4 gaat over het SMART maken van de kernkwaliteiten.

Dit zal binnen de uitwerking van de Beste Keuze Hulp worden meegenomen, maar heeft niet tot een tekstwijziging van de visie geleid.

Aanbeveling 5 gaat over monitoring.

Deze aanbeveling is overgenomen en heeft tot een tekstwijziging geleid in deel A (paragraaf 6.5).

U vindt in de bijlage meer informatie over de wijze waarop wij omgaan of zijn omgegaan met de aanbevelingen van de Commissie voor de milieueffectrapportage. Deze bijlage is eerder met het Statenvoorstel over de Zeeuwse Omgevingsvisie aan u meegestuurd.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen:

1. Bijlage bij brief beantwoording vraag cie SO 22-10-2021

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Bijlage: Reactie van GS op advies Commissie voor de milieueffectrapportage

Op basis van het voorontwerp van de Zeeuwse Omgevingsvisie zijn het milieueffectrapport en de Passende Beoordeling opgesteld. Deze zijn tijdens de achterbanraadpleging voorgelegd aan de commissie voor de milieueffectrapportage voor advies. De commissie heeft op 1 april 2021 haar advies uitgebracht. Via deze oplegnotitie bij het advies willen wij u informeren hoe wij met de aanbevelingen van de commissie zijn omgegaan.

Aanbeveling 1 van de commissie:

Geef bij het besluit over de Omgevingsvisie expliciet aan op welke manier de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 wordt uitgewerkt in concrete doelen en besluiten. Beschrijf het belang en de rol van Provinciale Staten daarin. Geef hierbij aan hoe gezorgd wordt dat het milieubelang volwaardig wordt meegewogen, bijvoorbeeld door voor herzieningen van de Omgevingsvisie en/of programma's en andere besluiten een m.e.r.-procedure te doorlopen. Geef daarnaast aan hoe bewaakt wordt dat steeds integraal naar de effecten wordt gekeken. Als gezamenlijke doelen zijn geconcretiseerd en vertaald in ruimtelijke oplossingen en meer richtinggevende keuzes, kunnen de effecten ervan nauwkeuriger worden bepaald en vergeleken. Ook kan dan in samenhang beoordeeld worden of de provinciale doelen gehaald worden.

Reactie van GS:

Provinciale Staten stellen kaders via de Zeeuwse Omgevingsvisie. De visie wordt uitgewerkt in verschillende uitvoeringsprogramma's onder de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten. In deel A van de Omgevingsvisie is een lijst met uitvoeringsprogramma's opgenomen.

Om de integraliteit bij de uitvoering van de visie te waarborgen wordt een Beste Keuze Hulp gemaakt. Deze is bedoeld om partijen die betrokken zijn bij de uitvoering te stimuleren om

- de kansen voor andere thema's te onderzoeken en te verzilveren tijdens de uitvoering;
- de risico's voor andere thema's te vermijden of minimaliseren.

Wij zien de Beste Keuze Hulp als alternatief voor milieueffectrapportage in geval van projecten en programma's waarvoor de wet geen milieueffectrapportage voorschrijft.

Aanpassingen in de visie naar aanleiding van deze aanbeveling:

In deel A van de Zeeuwse Omgevingsvisie is beschreven dat een Beste Keuze Hulp wordt gemaakt (paragraaf 1.5.2).

Aanbeveling 2 van de commissie:

De commissie mist informatie in het milieueffectrapport die zij essentieel acht voor het volwaardig meewegen van het milieubelang bij het vaststellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie. Het gaat dan om het (ruimtelijk) inzicht in de huidige situatie, waaronder kernkwaliteiten, en daarmee samenhangend inzicht in knelpunten, het onderscheid tussen bestaand en voorgenomen beleid en een betere, navolgbare en consistente onderbouwing van de effectbeoordeling. De commissie verzoekt deze informatie op te nemen in een aanvulling op het MER, voordat wordt besloten over de gezamenlijke Zeeuwse Omgevingsvisie.

Reactie van GS:

Wij hebben ervoor gekozen de Zeeuwse Omgevingsvisie niet ruimtelijk te vertalen, omdat de wet dit niet voorschrijft. Daarom kan ook het milieueffectrapport geen integraal ruimtelijk beeld tonen. De

ruimtelijke weerslag is opgenomen in de Zeeuwse Omgevingsverordening, voor zover dit van belang is voor de werking van de verordening.

Wij onderschrijven dat de onderbouwing van de beoordeling in het milieueffectrapport beter had gekund. De gevraagde toevoegingen zullen naar verwachting echter niet tot andere inzichten leiden. Om die reden hebben wij besloten geen aanvullingen op het milieueffectrapport te doen.

Aanbeveling 3 van de commissie:

Gebruik bij de herziening van de Omgevingsvisie en bij de uitwerking in sectorale en gebiedsgerichte programma's de m.e.r.-procedure meer als instrument voor de afweging van alternatieven. Denk daarbij naast ruimtelijke en strategische keuzes aan de verschillende samenwerkings- en sturingsvormen en instrumenten die de provincie en andere partijen kunnen inzetten om tot de gewenste resultaten te komen en die ruimtelijk kunnen worden gedifferentieerd, zoals de omgevingsverordening.

Reactie van GS:

De Zeeuwse Omgevingsvisie is via een uitgebreid participatief proces tot stand gekomen. Binnen dit proces bleek het niet mogelijk om met alternatieven te werken. Milieueffectrapportage heeft echter wel degelijk een rol gespeeld bij het duidelijk maken van ambities en de inzet die gepleegd zal worden om deze ambities te halen. We kunnen ervan uit gaan dat het beleid niet wezenlijk anders zou zijn geworden als we wel met alternatieven gewerkt hadden. Bij de uitwerking in programma's leggen we vanuit de visie geen verplichting op om met alternatieven te werken.

Aanpassingen in de visie naar aanleiding van deze aanbeveling:

Geen.

Aanbeveling 4 van de commissie:

Maak zo spoedig mogelijk de kernkwaliteiten meer 'SMART' (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdgebonden), zodat deze de basis kunnen vormen voor de integrale afweging van belangen.

Reactie van GS:

De kernkwaliteiten zullen een rol spelen binnen de Beste Keuze Hulp. In de visie ligt vast dat landschappelijke, aardkundige en cultuurhistorische kernkwaliteiten verder worden uitgewerkt en beschermd via de omgevingsverordening. Voor de overige kernkwaliteiten zullen inspirerende voorbeelden bij de Beste Keuze Hulp aangeboden worden.

Aanpassingen in de visie naar aanleiding van deze aanbeveling:

Geen.

Aanbeveling 5 van de commissie:

Monitoring en evaluatie zijn cruciaal als controle en bijsturingsinstrument voor de visie. Formuleer meetdoelen op basis waarvan de monitoring kan worden ingericht. Definieer maatregelen om meer sturing te geven om achter de hand te houden. Benoem in het monitoringplan- of programma voor de Omgevingsvisie mijlpalen en bijsturingsmomenten.

Reactie van GS:

Wij onderschrijven dat monitoring en evaluatie belangrijke instrumenten zijn om te bewaken of ambities gehaald worden en om te bepalen of bijsturing nodig is. In de visie is dan ook opgenomen dat monitoring een essentieel onderdeel is van de beleidscyclus. De details uit de aanbeveling worden meegenomen bij het opstellen van het monitoringsplan.

Aanpassingen in de visie naar aanleiding van deze aanbeveling:

Naar aanleiding van de aanbeveling is in deel A in paragraaf 6.5 opgenomen dat de monitoring een belangrijke basis is voor evaluatie en dat de wijze van monitoring, inclusief de mogelijkheden tot bijsturing, wordt vastgelegd in een monitoringsplan.

Financiële consequenties externe inhuur:

Kostensoort: Externe inhuur
Bedrag: €

Financiële consequenties opdracht/uitbesteding:

Kostensoort: Uitbesteding
Bedrag: € Bedrag_uitbesteding

Gedeputeerde

Vergadering PS: 11/12 november 2021

belast met
behandeling: dhr. drs. J. de Bat - Financiën

Nr: 97979
Agenda nr:
Vergadering GS: 28 september 2021

Nr: 96808

Onderwerp: Begroting Provincie Zeeland 2022

Aan de Provinciale Staten van Zeeland

Samenvatting:

De begroting 2022 is de derde begroting in deze bestuursperiode die door ons college is voorbereid. Ook dit jaar leggen we u de begroting digitaal en interactief voor. In deze derde begroting van de lopende Statenperiode geven we in gezamenlijkheid verder invulling aan de Zeeuwse opgaven.

Wat willen we bereiken?

In de voorjaarsnota 2021 zijn de beleidsvoornemens voor de begroting 2022 uiteengezet. De begroting 2022 is daarmee ook een directe vertaling van de voorjaarsnota 2021. In de najaarsnota 2021, die gelijktijdig voorligt met de begroting 2022, worden voorstellen gedaan om de begroting 2022 verder te wijzigen. De najaarsnota 2021 is daarmee de eerste wijziging van de begroting 2022.

Een belangrijk accent voor 2022 is om de strategieën, die samen met onze netwerkpartners zijn ontwikkeld, nu ook om te zetten in uitvoering en concrete resultaten. Om die strategieën daadwerkelijk in uitvoering om te zetten is in deze begroting, in lijn met de besluiten omtrent de voorjaarsnota 2021, budget toegekend.

In het kader van het compensatiepakket 'Wind in de Zeilen' is het afgelopen jaar de weg vrijgemaakt voor de ontvlechting van Evides. Daarmee is een belangrijke voorwaarde ingevuld om in 2022 verdere stappen te zetten in het realiseren van het Delta Kenniscentrum, en versterking van onze financiële positie op langere termijn.

Hoewel het economisch klimaat op dit moment gunstig is, draagt de toekomst veel onzekerheden in zich. Naast onzekerheden rondom de kabinetsformatie, is het ook onzeker hoe het provinciefonds – in het licht van eventuele rijks bezuinigingen - zich ontwikkelt. De financiële positie van de provincie is gezond, maar zeker de structurele vrije ruimte voor nieuwe vraagstukken is beperkt. We moeten ons blijven voorbereiden op zowel mee- als tegenvallers. In de najaarsnota 2021 geven we daar een nadere doorkijk op. Tevens zullen wij daarin aanvullende voorstellen voor de begroting 2022 doen. Daarbij hanteren we de lijn uit de voorjaarsnota om maximaal te investeren in Zeeland, en terughoudend zijn om structurele vrije ruimte in te zetten. Samen met onze netwerkpartners blijven we ons inspannen om gezamenlijk het verschil te maken.

Wat doen we daarvoor?

We zijn gestart met een pilot om op de begroting een 'direct duidelijk' verbeteringslag te laten plaatsvinden. Hoewel het niet gelukt is om de hele begroting hierin te betrekken, hebben we op deze manier wel een 'quick win' bereikt met betrekking tot de leesbaarheid van de

begroting. Bij de start van het proces van de jaarstukken 2021 zullen we dit opnieuw en uitgebreider oppakken.

Tevens hebben we in de digitale begroting zoveel als mogelijk, naast de hyperlinks in het beleidskader, de doelstellingen voorzien van hyperlinks naar de genoemde beleidsdocumenten.

Alle teksten, doelstellingen en bijbehorende acties zijn ingevoerd en visueel opgemaakt in de begrotingsapp 'Pepperflow'. Het digitaal benaderen van de begroting biedt daarmee ook de meeste functionaliteiten.

De begroting is digitaal te benaderen via het P&C portaal van de Provincie Zeeland:

<https://pcportal.zeeland.nl>

selecteer begroting 2022

Wat zijn de klimaateffecten?

Op dit moment loopt de kabinetsformatie nog. Daarmee is er nog geen zicht op de plannen die het Rijk heeft rondom grote vraagstukken zoals energie, wonen en stikstof en de rol die de provincies daarin krijgen. Wel is te verwachten dat het Rijk daar fors op zal willen investeren. Onduidelijk is nog of en welke financiële consequenties dat voor de Provincies heeft. In de najaarsnota 2021, die gelijktijdig met deze begroting voorligt, geven we daar zo mogelijk ook een nadere doorkijk op.

Wat mag het kosten?

De begroting is hét document waarin wordt aangegeven wat de beleidsdoelstellingen in 2022 mogen kosten.

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerp-besluit.

Gedeputeerde staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Ontwerpbesluit

De staten der provincie Zeeland,
gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten van 28 september 2021, nr. 96808;

besluiten:

De begroting 2022, inclusief meerjarenperspectief, vast te stellen.

Begroting 2022

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Inleiding begroting	6
Begroting 2022 in één oogopslag	7
1-1 Grote projecten	8
Waterdunen	10
Natuurpakket Westerschelde	12
Zanddijk	14
Traverse Kapellebrug	16
1-2 Strategische opgaven	18
Ruimtelijke kwaliteit	19
Stikstof	21
Slimme mobiliteit	23
2 Programma Woonplaats Zeeland	25
3 Programma Balans in landelijk gebied	39
4 Programma Ondernemend Zeeland	48
5 Programma Mobiliteit op maat	61
6 Programma Iedereen telt!	73
7 Programma Bestuur	84
8 Programma Energie op klimaat!	91
9-1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	98
9-2 Kosten van overhead	101
Paragrafen	103
Paragraaf Provinciale heffingen	104
Paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing	107
Paragraaf Onderhoud Kapitaalgoederen	116
Paragraaf Financiering	122
Paragraaf Bedrijfsvoering	126
Paragraaf Verbonden partijen	132
Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)	132
PZEM N.V.	133
North Sea Port SE	135
N.V. Westerscheldetunnel (WST)	136
N.V. Economische Impuls Zeeland (Impuls)	138
Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)	139
GBE Aqua B.V.	140
Westerschelde Ferry B.V. (WSF)	141
Investeringsfonds Zeeland B.V. (IFZ)	143
Gemeentelijke vervoercentrale Zeeland B.V.	144
Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)	145

Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst	146
Provinciaal fonds Nazorg gesloten stortplaatsen Zeeland	148
Paragraaf Grondbeleid	151
Paragraaf Wind in de Zeilen	154
Financiële begroting 2022	156
Lasten en baten en toelichting per programma	157
Meerjarenperspectief en toelichting	163
Uiteenzetting van de financiële positie	169
Geprognosticeerde balans	170
Investerings	171
Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva	175
Incidentele en structurele lasten en baten per programma	190
Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	192
Lasten en baten per taakveld	194
EMU saldo	197

Inleiding begroting

Samen verschil maken

Samen verschil maken

Samen verschil maken is zowel de titel van het [coalitieakkoord](#) als de wijze waarop we in gezamenlijkheid invulling geven aan de Zeeuwse opgaven. Opgaven die brede herkenning hebben bij zowel de Statenfracties als onze netwerkpartners. Een belangrijk accent voor 2022 is om de strategieën, die samen met onze netwerkpartners zijn ontwikkeld, nu ook om te zetten in uitvoering en concrete resultaten.

Het jaar dat achter ons ligt werd, net als 2020, gedomineerd door Covid-19. Door alternatieve werken en overlegvormen, passend binnen de corona-maatregelen, is het gelukt veel van de voorgenomen projecten en werkzaamheden, al dan niet met vertraging, toch tot uitvoering te brengen. De toegenomen vaccinatiegraad biedt perspectief, alhoewel ook niet verwacht kan worden dat het virus op korte termijn geheel achter ons zal liggen. Vraag blijft hoe het 'nieuwe normaal' zich ontwikkelt en of dat ook in de toekomst impact heeft op ons werk voor Zeeland. Om de gevolgen van corona te dempen hebben we via de [voorjaarsnota 2021](#) middelen beschikbaar gesteld voor ondersteuning van het MKB en de culturele sector.

In 2021 zijn voor de meeste opgaven de strategieën samen met onze partners bepaald. Om die strategieën daadwerkelijk in uitvoering om te zetten is in deze begroting, in lijn met de besluiten omtrent de voorjaarsnota, budget toegekend. De marketingstrategie van de opgave Zichtbaar Zeeland is inmiddels vastgesteld. De opgaven klimaatadaptatie en slimme mobiliteit leggen in het najaar van 2021 hun strategie ter besluitvorming voor. De omgevingsvisie zal eind 2021 behandeld worden, zodat na vaststellen van de omgevingsverordening begin 2022 deze opgave ook afgerond kan worden. Om de problematiek rondom Stikstof, die daarmee de enige opgave is die in 2022 resteert, verder te kunnen oppakken, zijn we sterk afhankelijk van de maatregelen en middelen die het Rijk hiervoor beschikbaar stelt.

Op dit moment loopt de kabinetsformatie nog. Daarmee is er nog geen zicht op de plannen die het Rijk heeft rondom grote vraagstukken zoals energie, wonen en stikstof en de rol die de provincies daarin krijgen. Wel is te verwachten dat het rijk daar fors op zal willen investeren. Onduidelijk is nog of en welke financiële consequenties dat voor de provincies heeft. In de najaarsnota 2021, die gelijktijdig met deze begroting voorligt, geven we daar zo mogelijk ook een nadere doorkijk op.

In het kader van het [compensatiepakket 'Wind in de Zeilen'](#) is afgelopen jaar de weg vrijgemaakt voor de ontvlechting van Evides. Daarmee is een belangrijke voorwaarde ingevuld om in 2022 verdere stappen te zetten in het realiseren van het Delta Kenniscentrum, en versterking van onze financiële positie op langere termijn.

Hoewel het economisch klimaat op dit moment gunstig is, draagt de toekomst veel onzekerheden in zich. Naast onzekerheden rondom de kabinetsformatie, is het ook onzeker hoe het provinciefonds – in het licht van eventuele rijks bezuinigingen - zich ontwikkelt. De financiële positie van de provincie is gezond, maar zeker de structurele vrije ruimte voor nieuwe vraagstukken is beperkt. We moeten ons blijven voorbereiden op zowel mee- als tegenvallers. In de najaarsnota 2021 geven we daar een nadere doorkijk op. Tevens zullen wij daarin aanvullende voorstellen voor de begroting 2022 doen. Daarbij hanteren we de lijn uit de voorjaarsnota om maximaal te investeren in Zeeland, en terughoudend zijn om structurele vrije ruimte in te zetten. Samen met onze netwerkpartners blijven we ons inspannen om gezamenlijk het verschil te maken.

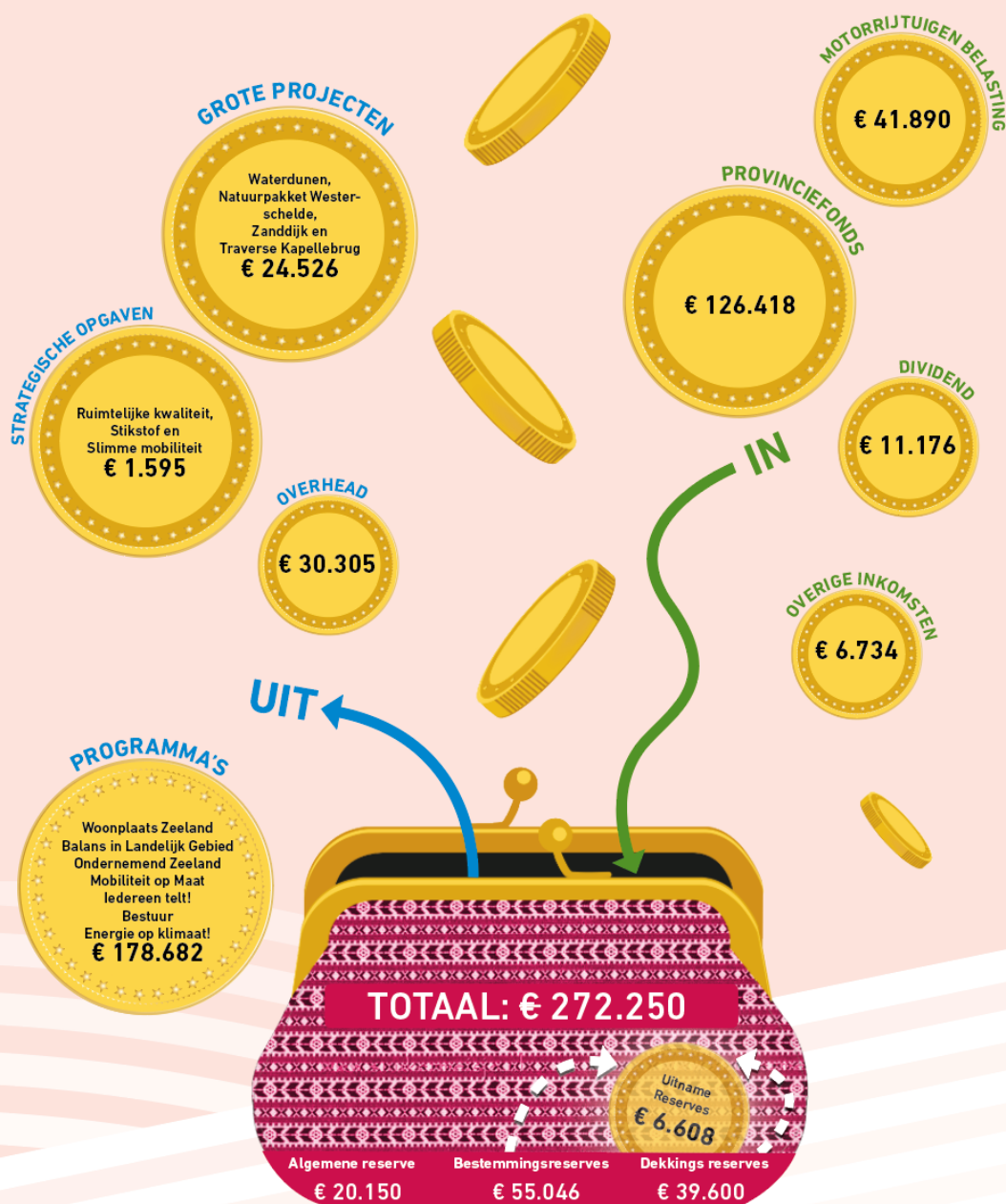
Gedeputeerde Staten van Zeeland

Begroting 2022 in één oogopslag

Begroting 2022 in één oogopslag

Begroting 2022 in één oogopslag

Bedragen zijn x € 1.000

1-1 Grote projecten

Inleiding Grote Projecten

Met verschillende grote projecten wordt invulling gegeven aan de opgaven van de Provincie Zeeland. De grote projecten bedienen meestal meerdere maatschappelijke doelen. De projecten kunnen in aard en karakter van elkaar verschillen. Ze hebben met elkaar gemeen dat het gaat om politiek belangrijke projecten. Het gaat financieel om grote bedragen. Daarom worden de grote projecten en daarbij behorende baten en lasten expliciet zichtbaar gemaakt in de begroting.

In verschillende mate bevatten de grote projecten ook financiële risico's. Deze risico's worden opgevangen binnen de projecten. Als dit niet mogelijk is komen de risico's aan de orde in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Grote projecten

In deze begroting lichten we vier grote projecten toe. Het betreft de projecten:

- Waterdunen
- Natuurpakket Westerschelde
- N673 Zanddijk
- N290 Traverse Kapellebrug

In de voortgangsrapportage grote projecten over februari, maart en april 2021 bent u geïnformeerd over de afronding van het groot project Thermphos in 2021. Daarnaast nemen Provinciale Staten in 2021 een besluit over het beëindigen van het groot project Zeeuws Deltaplan Zoet Water en het opnemen van de uitvoering in een uitvoeringsprogramma. Dit vindt plaats in dezelfde vergadering waarin ook de begroting 2022 wordt behandeld.

Hierdoor zijn beide grote projecten niet meer opgenomen in de begroting 2022. In de jaarstukken over 2021 lichten we de projecten uiteraard nog wel toe.

Mijlpalen 2022

- Waterdunen: getijdenduiker volledig in gebruik en overdracht gronden aan natuurorganisatie
- NPW: voortgang in uitvoering Hedwigepolder en Zimmerman en verdere invulling van het landbouwflankerend beleid
- N673 Zanddijk: inrichting uitvoeringsorganisatie en voortzetting werkzaamheden van ontwerp- en voorbereidingsfase
- N290 Traverse Kapellebrug: voorlopig ontwerp omzetten naar definitief ontwerp en start voorbereidingsfase

Uitgangspunten grote projecten

- Afspraken vastgelegd in [Kader Grote Projecten](#) (2016, aangepast 8-6-2018)
- Versterking kaderstellende en controlerende rol PS
- PS bepalen of een project als "groot project" wordt aangemerkt
- Opdracht wordt in startnotitie vastgelegd
- Vier keer per jaar wordt gerapporteerd
- Besluitvorming PS bij afronding verschillende projectfasen

Kader grote projecten

Het Kader Grote Projecten moet de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten voor de grote projecten versterken. Met dit kader kan eenduidig worden vastgesteld of een project kan worden gezien als groot. Verder zorgt het kader voor duidelijke besluitvorming per projectfase. De voortgangsrapportages grote projecten zijn hier een resultaat van en worden vier keer per jaar aan de Staten voorgelegd.

Naast het kader is er ook een Handboek projecten en programma's. Dit Handboek is een leidraad en hulpmiddel voor medewerkers die betrokken zijn bij projecten en programma's. Zowel het kader als het handboek zijn leidend bij de sturing op grote projecten.

Waterdunen

Omschrijving

Het project Waterdunen is een grote gebiedsontwikkeling van ruim 350 hectare ten westen van Breskens. Kustversterking gaat hier samen met verblijfsrecreatie en natuur- en landschapsontwikkeling van hoge kwaliteit. Het is daarmee te beschouwen als een voorbeeld van de Deltawerken 2.0. Waterdunen is een aansprekend project, waarin de kernwaarden van de Provincie tot uitdrukking komen. De kernwaarden zijn: concreet, inspirerend, ambitieus, dynamisch en zelfverzekerd.

Het wordt een bijzonder en aantrekkelijk gebied, zowel voor de echte natuurkenners en vogelaars als voor bewoners en verblijfsrecreanten, met een aanzienlijke sociaaleconomische impuls voor de (krimp)regio. Waterdunen draagt met de getijdennatuur bij aan het natuurherstel van de Westerschelde. Vanaf 2013 wordt gewerkt aan de daadwerkelijke aanleg. Het grootste gedeelte van de (grond)werkzaamheden heeft plaatsgevonden. In 2019 is de getijdenduiker voor het eerst geopend. Er stroomt nu water uit de Westerschelde in en uit het gebied. In 2021 is het natuurgebied toegankelijk voor bezoekers.

Risico's

Ook in 2022 houden we het risicodossier per drie maanden bij. De risicoanalyses leiden tot een optimalisatie van de beheersmaatregelen en vormen de input voor het benodigde bedrag voor de post onvoorzien in de GREX. De risicoanalyse geeft ook informatie voor de planning, waardoor helder wordt wat het effect zal zijn van risico's op de planning. De belangrijkste risico's voor de uitvoering van het project Waterdunen zijn opgenomen in de GREX.

In de berekening van het provinciaal weerstandsvermogen zijn de risico's voor de beheerfase opgenomen. Deze risico's zijn geen onderdeel van de GREX.

Genomen besluiten

De scope van het project Waterdunen is vastgelegd in het inrichtingsplan (Gedeputeerde Staten, 2009). Het inrichtingsplan vormde de basis voor het inpassingsplan dat Provinciale Staten op 1 oktober 2010 vaststelde. De scope van het project is bijgesteld. Dit kwam door onderhandelingen over grond en een nadere detaillering van de uitvoering. Deze verandering staat in de eerste herziening van het inpassingsplan dat door Provinciale Staten op 13 december 2013 is vastgesteld. In de PS vergadering van 4 november 2016 is de GREX 2017 vastgesteld, waarin de knip tussen uitvoering (GREX) en beheer (provinciale begroting) is aangebracht. Op 18 december 2020 is tijdens de PS vergadering de GREX 2021 vastgesteld.

Eind 2021 wordt een voorstel gedaan aan PS hoe de realisatiefase af te ronden. Daarnaast wordt ook verder gekeken naar de werkzaamheden die na afronding van de realisatiefase nog moet plaatsvinden (nazorgfase).

Doelstelling

Een oplossing voor kustveiligheid

Dijken en duinen ter hoogte van Breskens zijn versterkt.

Voor het project Zwakke Schakels, is als doel gesteld dat de kust voor tweehonderd jaar is beschermd. De kustversterking bij Waterdunen is een resultaat van dit project. Als we kijken naar recente inzichten in klimaatverandering is het de vraag of deze voorspelling realistisch is.

Doelstelling

Een voor recreanten uiterst aantrekkelijk gebied

Door de combinatie van kustversterking, (recreatie) natuurontwikkeling en hoogwaardige verblijfsrecreatie ontstaat een voor recreanten uiterst aantrekkelijk gebied, Niet alleen voor de echte natuurkenners en vogelaars, maar ook voor bewoners en verblijfsrecreanten. Dit zal leiden tot verlenging van het toeristenseizoen en de kans is groot dat dit een aanzienlijke sociaaleconomische impuls voor de (krimp)regio oplevert.

Acties

Communicatie over de uitvoering en beleving van Waterdunen

Met de betrokken partners wordt gewerkt aan de gebiedsidentiteit en de promotie van het gebied.

Overdracht van gronden aan de betrokken natuurorganisatie.

Doelstelling

Natuurherstel van de Westerschelde

De Westerschelde-natuur is versterkt.

Met de getijdennatuur, een groot slikken- en schorrengebied, draagt Waterdunen bij aan het met België afgesproken natuurherstel van de Westerschelde.

Acties

Getijdenduiker volledig operationeel

Met het Waterschap Scheldestromen worden de aanpassingen aan de getijdenduiker doorgevoerd.

Natuurpakket Westerschelde

Omschrijving

Met het programma Natuurpakket Westerschelde richten we ons op het realiseren van 600 hectare (ha) estuariene natuur (getijdennatuur). Dit is een afspraak tussen Rijksoverheid en de Provincie uit 2005. Het doel is natuurherstel van de Westerschelde. Ook werken we aan nevenopgaven zoals landbouwflankerend beleid (maatregelen gericht op versterking van de agrarische sector), de ontwikkeling van het Grenspark Groot Saeftinghe, een grensoverschrijdend samenwerkingsverband in de Zwinstreek en de regionale impulsen voor de gemeenten Hulst en Sluis.

Inmiddels zijn de projecten Perkpolder, Zwin, Baalhoek en Knuitershoek en Bath en Ossenisse afgerond. De projecten Hedwige en Zimmerman zijn in uitvoering. Daarnaast wordt de mogelijkheid van een proef tot schorverjonging (dit is het verlagen van bestaand schorgebied waar de ligging te hoog is geworden) onderzocht.

Voor de ontwikkeling van natuur zal het meerdere jaren duren om definitief vast te stellen of alle beoogde estuariene natuur is gerealiseerd. Om dit te meten zijn monitoringsonderzoeken opgezet.

Risico's

- Wanneer de afgesproken 600 ha estuariene natuur niet wordt bereikt. Dit is een risico op politiek/bestuurlijk gebied voor het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit en de Provincie.
- Er zijn juridische risico's die de realisatie van projecten in gevaar kunnen brengen. Deze risico's wisselen van het niet verkrijgen van verlengingen van vergunningen, het niet voldoen aan vergunningsvoorwaarden etcetera.
- In de loop van 2021 is de PFAS problematiek opnieuw actueel geworden. Dit brengt mogelijk risico's (financieel, imago en tijd) met zich mee. Voorlopig is het te vroeg om hieruit conclusies te trekken maar we zullen het nauwlettend in de gaten houden.
- Er zijn risico's op meningsverschillen tussen betrokkenen, waardoor de realisatie van het programma in gevaar komt.

Genomen besluiten

- Besluit 7 oktober 2005 Voorstel PS invulling Schelde Estuarium;
- Besluit 30 januari 2006 Convenant Rijk en Provincie Natuurpakket Westerschelde;
- Brief van 8 november 2016 over de voortgang van het Natuurpakket Westerschelde aan PS;
- Brief van 7 september 2017 Nota herijking Natuurpakket Westerschelde aan PS.

Doelstelling

Realiseren van ten minste 600 ha estuariene natuur conform de Herijking Natuurpakket Westerschelde

- Hertogin Hedwigepolder (350 ha);
- Uitbreiding Zwin (22 ha);
- Middengebied Waterdunen (121 ha) en Perkpolder (35 ha);
- Buitendijks (5 deelprojecten 130 ha);
- Landbouwflankerend beleid (subsidie € 8,4 mln. en grondruilbank € 4,6 mln.);
- Overige afspraken (Grenspark Groot Saeftinghe, regionale impuls Hulst en Sluis en de monitoring).

Acties

Invulling geven aan de overige afspraken (landbouwflankerend beleid, opstarten van grensoverschrijdende samenwerking Zwinstreek, Grenspark, regionale impuls Hulst)

Na afronding van de projecten inregelen van het beheer en het opvolgen van projecten middels monitoring.

Opvolgen van realisatie van de projecten Hedwigepolder en Zimmerman conform planning bij gunning.

Overdracht van het natuurgedeelte van het deelproject Waterdunen (zie betreffende beschrijving groot project)

Mogelijk maken van recreatief medegebruik in de Hedwigepolder (panoramaheuvel en bijbehorende infrastructuur)

Zanddijk

Omschrijving

De provinciale weg Zanddijk- Molendijk (N673) naar Yerseke kent in de huidige vorm ernstige knelpunten op het gebied van verkeersveiligheid, bereikbaarheid en onderhoud. De N673 is gecategoriseerd als gebiedsontsluitingsweg (1 rijstrook per rijrichting, 80km/u) en van groot belang voor de ontsluiting van Yerseke en de (groeierende) bedrijvigheid daar.

Op de Zanddijk-Molendijk tussen de rijksweg A58 en de rotonde in Yerseke hebben vanaf 2008 in totaal 72 ongevallen plaats gevonden, waarvan 1 met dodelijke afloop en 12 met letsel. De N673 is op dit moment niet ingericht volgens de Basiskkenmerken Wegontwerp van het CROW en de ontwerprichtlijnen behorend bij die functie. De weg en bermen zijn te smal, bochten zijn te krap en op delen is sprake van een te steil talud. In verband met de (on)veiligheid is in september 2019 een maximumsnelheid van 60 km/h ingevoerd.

De N673 is ook een drukke weg: per dag passeren 9.580 (Zanddijk) motorvoertuigen (op basis van de verkeersstromenkaart 2018), waaronder veel vrachtwagens (circa 15%). Volgens de verkeersprognose zal het verkeer tot 2030 groeien tot ca. 12.000 mvt/etm. Dit komt vooral voort uit een verdere uitbreiding van de bedrijventerreinen. Verder is de N673 niet overal meer in beste doen: op meerdere plekken is sprake van scheuren in het wegdek en de fundering. Dit leidt tot hoge onderhoudskosten.

De genoemde knelpunten zijn van dien aard, dat de N673 door Gedeputeerde Staten in 2017 in de top 3 is geplaatst van Zeeuwse wegen die met voorrang moeten worden opgeknapt, om veiligheid, bereikbaarheid en onderhoudssituatie structureel te verbeteren.

Risico's

De belangrijkste risico's in de definitie- en ontwerpfasen van het project zijn:

- Langdurige onzekerheid over toekenning van een lagere (of geen) cofinanciering vanuit het LVO voor de ongelijkvloerse spoorkruising;
- De berekende bijdragen van derden worden niet geëffectueerd.
- Onvoldoende capaciteit (kwantiteit en kwaliteit) bij projectteam.
- Gebrek aan draagvlak in de omgeving, wat zich uit in weerstand tegen het project.

Als belangrijke risico's in de voorbereidings- en uitvoeringsfasen worden nu onderkend:

- Onverwacht aantreffen van en/of schade aan archeologie, cultuurhistorische elementen.
- Natuur (stikstof/PAS), bodemwaarden, bodemverontreiniging (PFAS, pesticiden), waterkeringen, kabels en leidingen;
- Vertraging als gevolg van juridische procedures bij grondverwerving of in planologisch traject;
- Meerwerkclaims.

Genomen besluiten

GS

- Principe definitief plan voor uitvoering van een eerste fase volgens tracé 3c is door GS op 27 september 2017 vastgesteld;
- In 2018 heeft GS besloten fase 1 vooralsnog niet uit te voeren en eerst een verdiepende studie uit te voeren naar de mogelijkheden van een totaaloplossing.
- De eindrapportage van deze verdiepingsstudie is door GS op 21 mei 2019 vastgesteld.
- In september 2019 heeft GS besloten om nog geen voorkeur alternatief vast te stellen maar eerst in overleg te gaan met het ministerie van IenW over cofinanciering door het Rijk.
- Op 3 december 2019 heeft GS besloten dat alternatief Bruin het voorgenomen voorkeursalternatief is en te starten met een informele inspraakprocedure.

- Op 9 juni 2020 heeft GS besloten om aan PS een Startnotitie voor het tracé Roze-Zwart aan te bieden.

PS

- Beschikbaarstelling voorbereidingskrediet van € 1,1 mln. (PS 10-11-17 € 800.000 en PS 8-6-18 aanvulling met € 300.000);
- PS hebben op 3 juli 2020 een extra Commissie Economie gehouden, om met belanghebbenden in gesprek te gaan.
- Op 6 november 2020 hebben PS de startnotitie Zanddijk vastgesteld.
- Op 5 februari 2021 hebben Provinciale Staten een voorbereidingskrediet van €8 miljoen beschikbaar gesteld voor de aankoop van grond & panden.

Doelstelling

De verkeersveiligheid is verbeterd, de bereikbaarheid van Yerseke is vergroot en er is minder onderhoud nodig voor de N673.

Doelstelling

Meekoppel kansen zijn benut ter verbetering van de spoorveiligheid en de behartiging van de belangen van de omgeving

Acties

In 2022 wordt verder gewerkt aan de zaken die ook in de fasering op zijn genomen. Daarbij zal worden gewerkt volgens het Handboek Projecten en Programma's, dat door Provinciale Staten is vastgesteld.

Fase 1A

- Voorbereidingsfase: december 2021 – maart 2024 (zonder beroepsprocedures)

Fase 1B

- Voorbereidingsfase: december 2021 – november 2022 (zonder beroepsprocedures)
- Realisatiefase: december 2022 – december 2023

Fase 2

- Ontwerpfase: decemberr 2021 – april 2022
- Voorbereidingsfase: mei 2022 - april 2025 (zonder beroepsprocedures)

Verder zal de uitvoeringsorganisatie ingericht moeten worden, nadat PS in december 2021 een besluit heeft genomen over de governance en het krediet.

Traverse Kapellebrug

Omschrijving

De Traverse Kapellebrug (N290, Gentsevaart) is een gebiedsontsluitingsweg en zit aan het einde van de levensduur. Daarom wordt deze volledig vernieuwd. Het project richt zich op het vernieuwen van de weg op de bestaande locatie met behoud van de huidige functie als gebiedsontsluitingsweg. De Gentsevaart is een drukke weg door Kapellebrug met woningen en bedrijven langs beide kanten. In Kapellebrug wordt geluidsoverlast ervaren door de drukte, het vele vrachtverkeer en het te hard rijden. Ook ontstaan er onveilige situaties voor fietsers en voetgangers bij het oversteken van de weg. Het doel van het project is in de eerste plaats het vernieuwen van de weg en niet het beïnvloeden van de hoeveelheid verkeer. De gevolgen van het vele verkeer en het te hard rijden zoals verkeersonveiligheid, geluidhinder en trillingen zijn wel aandachtspunten bij de uitwerking van het definitief ontwerp. Daarbij is er ook oog voor suggesties vanuit de omgeving. Zo wordt onder andere op aangeven van de Dorpsraad Sint Jansteen onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om een tunnel voor fietsers en voetgangers aan te leggen.

Kenmerkend voor het project is de geringe (fysieke) ruimte op, en langs het traject. Hierdoor zijn de mogelijkheden om grote wijzigingen door te kunnen voeren in het ontwerp van de weg beperkt.

De kern van het project bestaat uit de volgende onderdelen:

- Aanleg van een nieuwe fundering en wegdek in geluidreducerend asfalt
- Aanleg fietspaden en voetpaden aan beide zijden van de weg
- Aanleg van een nieuwe rotonde bij de aansluiting Molenstraat
- Aanleg verkeerseilanden voor veiligere fiets- en voetgangersoversteekplaatsen
- Aanleg overige elementen om de snelheid van het verkeer te remmen
- Optimaliseren van aansluitingen met andere straten (Roskamstraat en Brouwerijstraat)
- Aanpassing van het gemeentelijk riool in samenwerking met de gemeente Hulst

Waar mogelijk wordt ingezet op duurzaamheid en het benutten van kansen bijvoorbeeld op het gebied van klimaatadaptatie.

Risico's

Eind juli 2021 is het project overgegaan naar de definitie- en ontwerpfase. De belangrijkste risico's voor deze fase van het project zijn:

- Wensen vanuit de omgeving en stakeholders die niet zijn meegenomen in de scope van het project.
- Nieuwe inzichten door het verder uitwerken van het voorlopige schetsontwerp.
- Langere doorlooptijd bij netbeheerders voor het aanpassen van kabels en leidingen.
- Meer tijd voor de afstemming tussen de diverse betrokken partijen en de omgeving.

Genomen besluiten

Provinciale Staten hebben in juli 2020 een krediet van € 5,6 miljoen ter beschikking gesteld en besloten dat de Traverse Kapellebrug een groot project is.

Door Provinciale Staten is op 23 juli 2021 de startnotitie 'reconstructie Traverse Kapellebrug N290' vastgesteld en is ingestemd met het gelijktijdig doorlopen van zowel de definitiefase als de ontwerpfase.

Doelstelling

Renovatie van de Traverse Kapellebrug en daarbij zorgen voor meer ruimte voor fietsers en voetgangers en het stimuleren van verkeer om zich aan de maximumsnelheid te houden waardoor de leefbaarheid en verkeersveiligheid wordt vergroot.

Acties

- Afronden onderzoek naar de technische haalbaarheid en de wenselijkheid van een tunnel voor fietsers en voetgangers ter hoogte van de Roskamstraat.
- Consultatie van de omgeving.
- Afsluiten van de definitiefase- en ontwerpfase met het opleveren van een projectplan met nader uitgewerkte projectplanning en een definitief ontwerp.
- Start voorbereidingen voor de uitvoering van het werk.

Wat mag het kosten ?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
010101-Waterdunen	259
010102-Natuurpakket Westerschelde	22.333
010105-Zeeuws Deltaplan ZW	83
019999-Ambtelijke inzet	1.852
Totaal Lasten	24.526
Baten	
010101-Waterdunen	5
010102-Natuurpakket Westerschelde	22.333
Totaal Baten	22.338
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	2.188
Onttrekkingen	
980199 Bestemmingsreserves-Pr.1	2.986
Resultaat na bestemming	-798

1-2 Strategische opgaven

Inleiding Strategische opgaven

Zes grote opgaven zijn vanaf 2019 als strategische opgaven benoemd. Deze opgaven hebben zijn ook door externe partijen erkend als belangrijke onderwerpen voor Zeeland. De opgaven zijn de aanpassing van Zeeland aan het veranderende klimaat, de energietransitie, de omslag naar slimme mobiliteit, het imago van Zeeland – mede vanuit het perspectief van de arbeidsmarkt –, de ruimtelijke kwaliteit van Zeeland en de Zeeuwse Stikstofaanpak. Deze opgaven vormen de strategische agenda. Wij zoeken de samenwerking met iedereen die zich daar samen met ons voor in wil zetten. De manier waarop we dat doen is beschreven in de notitie “*veranderende werkwijzen*”, die Provinciale Staten in april 2019 vaststelden, onder de noemer netwerksturing. De nadruk ligt daarbij op het samen verder brengen van de opgaven, met de relevante partners en in samenwerking van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten.

Van vijf van deze zes opgaven zijn inmiddels de strategie en visie door Provinciale Staten en de verschillende partners vastgesteld, of worden binnenkort vastgesteld. Dat betekent voor de organisatie dat de nadruk in deze strategische opgaven verschuift naar uitvoering. De uitvoering vullen we samen met onze partners in vanuit de uitvoeringsprogramma's en afdelingen. Voor Klimaatadaptatie en Zichtbaar Zeeland geldt dat de strategieën voorafgaand aan deze begroting zijn vastgesteld en daarom niet meer onder de opgaven terugkomen, maar onderdeel zijn van de programma's. Voor Slimme Mobiliteit en Ruimtelijke Kwaliteit geldt dat vaststelling van de regionale mobiliteitsstrategie en omgevingsvisie nog niet heeft plaatsgevonden, maar wel nog in 2021 is voorzien. Zowel in dit hoofdstuk van de opgaven als voor wat betreft de uitvoering in de programma's wordt er derhalve aandacht aan deze opgaven besteed.

Om de opgaven van strategie naar uitvoering te brengen is in de voorjaarsnota 2021 een stelpost 'strategische opgaven' gevormd met een totale omvang van € 5,1 mln. In de afzonderlijke statenvoorstellen van de opgaven zal een voorstel worden gedaan voor het onttrekken van middelen aan deze stelpost.

De strategische opgaven zijn eerder gekozen vanwege de moeilijkheid van het vraagstuk en de betrokkenheid van vele partijen. Ook na het vaststellen van een strategie of visie blijven ontwikkelingen spelen en invloed hebben op de aanpak. De inhoudelijke opgave is dus blijvend. Dat betekent dat ook in de fase van uitvoering het nodig kan zijn om bij te sturen.

Gezien de ontwikkelingen het zoeken naar oplossingen voor de stikstofproblemen loopt de strategische opgave Stikstof door in 2022. De aanpak en uitvoering lopen gezamenlijk op met de landelijk afgesproken maatregelen.

Ruimtelijke kwaliteit

Omschrijving (bouwstenen)

Bouwstenen*

- Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 inclusief Milieu Effect Rapportage (MER) en Zeeuwse Omgevingsverordening 2021
- Bouwstenen die worden ontwikkeld vanuit lopende pilots zoals de Veerse Meer visie, de woonvisie, de Regionale energiestrategie en de klimaatadaptatie strategie
- Inbrengen Zeeuwse standpunten bij de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Inzet op het NOVI - gebied Kanaalzone en wellicht de kustvisie
- BO MIRT (Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport) en de opvolger daarvan, het BO voor de Omgevingsagenda Zuidwest

**gebaseerd op de tabel met uitzondering van de strategische visie wonen, die zit bij fysieke leefomgeving*

Ambitie

Op 1 juli 2022 gaat de Omgevingswet in. Deze strategische opgave richt zich op het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en de bijbehorende Omgevingsverordening 2021. De visie wordt verbonden met de NOVI Omgevingsagenda landsdeel Zeeland/Zuid-Holland.

Daarmee heeft deze strategische opgave een dubbel doel namelijk:

- Uiterlijk op 1 juli 2022 een breed gedragen en voor alle partijen bruikbare Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, de bijbehorende Omgevingsverordening en Milieueffectrapportage vaststellen en in werking laten gaan. Daarbij is het de uitdaging om het proces zo in te richten dat samen met alle partijen de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 wordt opgesteld. Provinciale Staten hebben er voor gekozen om de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 uit bouwstenen samen te stellen. Deze bouwstenen zijn samen met onze netwerkpartners opgesteld (co-creatie). Voor bouwstenen waar zich geen externe netwerkpartners hebben aangemeld als opstellers heeft de Provincie zelf het initiatief genomen.
- De Omgevingsagenda Zuidwest afstemmen met de Zeeuwse Omgevingsvisie en de inbreng van de regionale overheden en maatschappelijke organisaties.

Inzet

De Zeeuwse Omgevingsvisie en Omgevingsverordening zijn in het stadium van afronding. De werkwijze is bepaald, de inhoud is verzameld en een beoordeling van de milieueffecten is uitgevoerd. De bouwstenen zijn samen met de partners omgevormd tot een integrale visie. Voor zover mogelijk zijn ook (tussen)resultaten van andere lopende visietrajecten in de omgevingsvisie opgenomen, bijvoorbeeld uit de gebiedsvisie Veerse Meer. Ter verrijking van de omgevingsvisie is ook een enquête gehouden onder de Zeeuwse bevolking.

In de tweede helft van 2021 wordt het vervolgtraject voor de omgevingsvisie en -verordening bepaald. Dit gaat onder andere over het proces van uitvoering, monitoring, evaluatie en wijziging van de visie en de verordening. Dan wordt ook duidelijk welke inzet van externe partners wordt verwacht en hoeveel tijd en geld de provincie inzet in 2022 en daarna.

Met het Rijk en met de Provincie Zuid Holland wordt een Omgevingsagenda opgesteld als uitwerking van de NOVI. Daarin worden afspraken gemaakt over de integrale gebiedsagenda voor Rijk en regio. Onderdeel hiervan is de bestaande MIRT gebiedsagenda en het benoemen van de Kanaalzone en mogelijk ook de kustzone NOVI-gebied.

Proces

Na de vaststelling van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en de Omgevingsverordening 2021 en de MER volgt de volgende fase van het proces. Er is gekozen voor een flexibel traject waarbij de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 een dynamisch document is. Na vaststelling kunnen nieuwe bouwstenen worden toegevoegd. Dat betekent een flexibel traject waarbij gelijk na de vaststelling van de omgevingsvisie en -verordening gestart wordt met de eerste ronde aanpassingen.

De uitvoering van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 loopt via een groot aantal programma's en projecten. De uitdaging is de strategische lange termijn ambities voor 2050 uit de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 daar goed in mee te nemen. Dit vraagt om concretisering, afstemming, monitoring en evaluatie. In Deel B van de omgevingsvisie staan al doelen voor de uitvoering op kortere termijn (tot 2030). De bestaande en nieuwe programma's en projecten dragen bij aan realisatie van deze doelen.

Als beleid in harde regels moet worden vastgelegd, zal dat via wijziging van de Omgevingsverordening gebeuren.

Netwerkpartners in het vervolgtraject

De netwerkpartners van de Zeeuwse Omgevingsvisie zijn alle partijen die zich in Zeeland bezig houden met de fysieke leefomgeving. De verschillende organisaties zijn vertegenwoordigd in een breed samengestelde ambtelijke en bestuurlijke integratiegroep. Deze integratiegroep blijft ook het externe overlegplatform bij de uitvoering en actualisatie van de omgevingsvisie.

Naast de samenwerking in de gebiedstafels en integratiegroep wordt met de andere overheden samengewerkt in de werkgroep Omgevingsvisie van het Samenwerkingsplatform Omgevingswet Zeeland (SPOZ). In het SPOZ delen de Zeeuwse overheden ervaringen met visies en regelgeving onder de Omgevingswet.

Te behalen resultaten 2022

In 2022 wordt het proces afgerond van de Zeeuwse Omgevingsvisie en Omgevingsverordening. Dat levert de volgende resultaten op:

- Vastgestelde Omgevingsverordening 2022 (februari)
- Publicatie, bekendmaking en inwerkingtreding van Omgevingsverordening 2022 (juni/juli)
- Informatievoorziening over de inhoud van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 (januari - juli)
- Digitalisering Zeeuwse Omgevingsvisie conform DSO
- Opstellen hulpmiddel voor integrale uitvoering ('Beste Keuze Hulp')
- Eindevaluatie van het doorlopen proces en advies over werkwijze

In de loop van 2022 wordt een voorstel gedaan over de afbouw van de Opgave Ruimtelijke Kwaliteit en de organisatie van werkzaamheden die over blijven. Het voorstel gaat onder andere over:

- Informatievoorziening, inclusief inzet en onderhoud van communicatiemiddelen
- Structuur voor evaluatie, actualisatie, inspraak en publicatie omgevingsvisie en -verordening, inclusief afstemming met externe partijen
- Werkwijze voor uitvoering en afstemming van visie en programma's

Stikstof

Omschrijving

Door verbrandingsmotoren, industrie en uit landbouw komen stikstofverbindingen vrij. Deze verbindingen, NH₃ en NO_x, komen direct ofwel via neerslag terug in onze omgeving. Dit is niet alleen schadelijk voor onze gezondheid, het zorgt in natuurgebieden voor een toename van vegetatie die van een voedselrijke omgeving houden, ten koste van vegetatie die daar juist niet van houdt. Op haar beurt heeft dit weer gevolgen voor het voorkomen van andere soorten planten en dieren. Daardoor ontstaat uiteindelijk een afname van de biodiversiteit. Dit is op termijn ook schadelijk voor de economie. Landbouw en recreatie zijn namelijk gebaat bij een goede biodiversiteit.

Het PAS (Programmatische Aanpak Stikstof) werd ontwikkeld om zowel economische ontwikkelruimte te behouden als de natuur in Nederland te verbeteren. De natuur werd door herstelmaatregelen verbeterd en door maatregelen in verschillende sectoren te nemen zou de uitstoot van stikstof verminderd worden. Vooruitlopend daarop konden vergunningen worden verleend. De Raad van State deed op 29 mei 2019 uitspraak dat de PAS niet als kader mag worden gebruikt voor de vergunningverlening. Pas wanneer maatregelen om de uitstoot te verminderen voldoende zekerheid geven is dat weer mogelijk. Daardoor kwam de vergunningverlening tot stilstand.

Samen met het Rijk en de andere provincies is daarom gestart met een nieuwe aanpak voor de opgave stikstof. Provincie Zeeland geeft daarnaast ook haar eigen invulling: De strategische aanpak stikstof. Hierin werken we via drie actielijnen aan een goede staat van de Zeeuwse natuur:

- Vermindering stikstofdepositie
- Versterken van de natuur
- Informatie, communicatie en vergunningverlening

Ambitie

Provincie Zeeland stelt de volgende doelen centraal:

- Korte termijn (2020-2022): stikstofruimte vrij maken
- Korte termijn (2020-2022): een systeem ontwikkelen waarmee vergunningen kunnen worden verleend voor nationale en regionale projecten die passen bij Zeeland.
- Lange termijn (2020-2050): zoveel mogelijk behalen van een goede ecologische toestand van onze natuur, door het toewerken naar een goede staat van instandhouding van de Natura2000 gebieden in 2050.

Dit doen we via een middellange termijn (2020-2030) en tussendoelen. De aanpak per gebied kost meerdere jaren en draagt bij aan meerdere doelen:

- 1 Het bereiken van een duidelijke daling van de stikstofdepositie, om de kwaliteit van stikstofgevoelige Natura2000-gebieden te versterken
- 2 Het verlagen van de stikstof neerslag om ruimte te maken om vergunningen te kunnen verlenen
- 3 Meerdere opgaven in een gebied combineren waardoor grote opgaven samenhangend worden opgepakt

Inzet

Dit doen we door de inzet van een compacte opgave stikstof. Deze richt zich in eerste instantie op het zoeken naar oplossingen voor vergunningverlening. Tegelijk zet de provincie in op het bieden van kennis en informatie aan initiatiefnemers.

Naast het verlenen van vergunning, maken we met een aanpak gericht op bepaalde gebieden de natuur sterker. Dat doen we door middel van natuurontwikkeling, natuurherstel en door de bronnen in de buurt van Natura2000 gebieden aan te pakken. In deze aanpak leggen we verbinding met andere opgaven in het gebied.

Verder houden we de ontwikkeling van stikstof neerslag in de gaten door monitoring. Via sensoren, satellietbeelden en meer metingen wordt gewerkt aan verbetering van de modellen. Monitoring draagt tevens bij aan draagvlak. Tot slot is het buitenland een belangrijk punt van aandacht. Het grootste deel van de stikstof in Zeeland is afkomstig uit het buitenland en (internationale) scheepvaart. Zonder aanpak in het buitenland en bij scheepvaart is het moeilijk onze doelen te halen.

Naast personele inzet is er ook inzet via financiële middelen en regelingen. Deze zijn deels afkomstig van het Rijk. Via de opgave stikstof zijn er middelen voor monitoring en proces beschikbaar. Ook in de investeringsagenda van de provincie is budget opgenomen voor bronaanpak. In 2020 lag de nadruk

met name op het maken van regels voor vergunningverlening, vastgesteld in de provinciale beleidsregels Intern- en Extern salderen. Daarnaast op en het opstarten van gebiedsgerichte aanpak. In 2021 zal dit meer liggen op het aanscherpen van de opgave doelen. Deze worden vertaald naar maatregelen en worden gebruikt voor het bepalen van de aanpak in de gebieden. Ook worden ze gebruikt voor het monitoren van de effecten.

Proces

In de voorjaarsnota 2020 is stikstof als opgave benoemd. Kern van de opgave is dat deze alleen kan slagen als alle sectoren bijdragen aan de oplossing. Daarom vormen alle betrokken partijen samen een bestuurlijk overleg stikstof Zeeland. Ook zitten alle partijen in een externe werkgroep, en per gebiedsgerichte aanpak zijn de direct belanghebbenden vertegenwoordigd.

Binnen de organisatie zijn er sterke relaties met programma's, opgaven en afdelingen. Met name de relatie met Natuur, platteland en landbouw en met vergunningverlening is van groot belang. De opgave heeft tot doel het maatregelen op te starten en uit te werken, waarna de uitvoering in een andere onderdelen van de organisatie plaats vindt.

Op 10 juli 2020 hebben PS de strategische aanpak stikstof vastgesteld. De aanpak stikstof is continu in ontwikkeling, onder andere door landelijke ontwikkelingen. Zo is tussentijds de minister van landbouw met haar aanpak gekomen en heeft de commissie Remkes adviezen uitgebracht. Dit heeft direct effect op de Zeeuwse aanpak. In het proces is daarom zowel de relatie met externe partijen als met PS van groot belang. De strategische aanpak kan tussentijds dan ook worden aangevuld.

Te behalen resultaten 2022

In 2022 blijven we inzetten op de pijlers uit de Zeeuwse aanpak stikstof. Hierbij moeten we rekening houden met mogelijke effecten uit de kabinetsformatie.

Vermindering stikstofdepositie: In 2022 wordt de 1e fase van de vrijwillige opkoopregeling veehouderijen afgerond. Naar verwachting gaat op 1 januari 2022 de 2e fase van deze regeling van start. Afhankelijk van de voorwaarden in deze fase en de aanmeldingen zal ook deze benut worden. Ook zal het rijk een tweede bronmaatregel in de agrarische sector starten; de beëindigingsregeling. Het Rijk zal deze maatregel zelf uitvoeren en Provincies zijn hier bij betrokken. Naast vermindering van neerslag uit de agrarische sector zetten we in 2022 in op het invullen van maatregelen van het rijk in andere sectoren. Walstroom voor scheepvaart is hiervan een voorbeeld. In 2022 zal worden verkend welke bronmaatregelen het meest effect hebben in Zeeland.

Naast het nemen van bronmaatregelen blijven we inzetten op het reduceren van stikstofdepositie uit het buitenland. Hiervoor werken we samen met Brabant en Limburg aan een kader voor vergunningverlening en met het Rijk in een buitenlandstrategie.

Het verbeteren van natuur gebeurd in 2022 via het programma natuur en via het gericht aanpakken van de gebieden. In 2022 wordt voor de Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren deze aanpak verder uitgewerkt. Eind 2021 stelden we samen met de andere provincies en het Rijk een routekaart op. In de gebiedsgerichte aanpak komen het programma natuur en de maatregelen om stikstof neerslag te verminderen samen. In 2022 wordt daarnaast voor alle natura2000 gebieden gewerkt aan het gebiedsplan. Hierin wordt per Natura2000 gebied de aanpak en doelen beschreven. Het gebiedsplan is verplicht gesteld in de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (1 juli 2021).

Om de resultaten in 2022 te bereiken is de derde pijler, monitoring, van groot belang. Het in 2021 opgezette dataportaal wordt in 2022 verder doorontwikkeld en breder beschikbaar gesteld. Hierin komen metingen, modellen en andere stikstofgegevens samen. In 2021 is ingezet op uitbreiding van meetpunten in Zeeland. Naar verwachting zullen begin 2022 enkele nieuwe stikstof meetpunten opgezet worden.

Tot slot gaat de Provincie Zeeland in 2022 door met vergunningverlening. Dit is erg afhankelijk van de ontwikkeling in juridische procedures. Verwacht mag worden dat ook in 2022 door rechters nieuwe uitspraken zullen worden gedaan. Deze zullen mogelijk leiden tot aanpassing van de kaders en mogelijk dus ook gevolgen hebben voor de beleidsregels salderen. Een tweetal belangrijke punten in vergunningverlening zullen zijn het legaal maken van de PAS melders en het opzetten van de stikstofdepositie bank.

Slimme mobiliteit

Omschrijving

Om mee te doen in de maatschappij moet je je kunnen verplaatsen: naar het werk, naar school, naar de winkel. Goede bereikbaarheid is daarom cruciaal voor de leefbaarheid en vitaliteit van Zeeland. Het mobiliteitssysteem zoals het nu werkt pas door de ontwikkelingen steeds minder bij de huidige tijd. Met de regionale mobiliteitsstrategie wordt een nieuwe koers uitgezet, gericht op ontwikkelingen in de periode 2025-2035. Het startpunt hiervoor betreft de reiziger. Het werken aan een situatie waarmee de (potentiële) reiziger het beste gefaciliteerd kan worden om van deur tot deur de reis te maken.

Ambitie

De ambitie is met een nieuwe insteek de stap te maken naar slimme en duurzame mobiliteit. Hierbij wordt het aanbod afgestemd op de vraag naar mobiliteit. Dit gebeurt door inzet op een samenspel van innovatieve technologische systemen en klassieke vervoersvormen (bus, trein, ferry). De komende tijd is een doorontwikkeling noodzakelijk in het samenspel tussen innovatieve systemen en klassieke vervoersvormen en tussen fijnmazige systemen en grote verbindingen.

De reiziger komt daarbij centraal te staan. Het perspectief van de reiziger is het uitgangspunt en niet het denken vanuit verschillende overheden in losse systemen. Doordat de reiziger via Mobility as a Service-apps en (telefonisch) via de mobiliteitscentrale makkelijker vervoerwijzen zou kunnen combineren en daardoor ook meer keuze krijgt in de van deur tot deur vervoersmogelijkheden. Het benutten van data en het beschikbaar maken van data is een belangrijke basis voor een goed mobiliteitssysteem.

Mobiliteit wordt toegankelijk georganiseerd. Zodat iedereen gebruik kan maken van de vervoermiddelen, hubs en opstappunten en van plannings- en boekingsmogelijkheden. Dit in lijn met de uitgangspunten van het VN-verdrag voor de rechten van de mens met een beperking. Zoveel als mogelijk kan gebruik worden gemaakt van de reguliere mobiliteitssystemen. Voertuigen en hubs worden daarop ingericht. Voor de meest kwetsbare groepen zijn er specifieke mogelijkheden via het doelgroepenvervoer. Daarbij is de ambitie dat er ook mogelijkheden zijn om deels via doelgroepenvervoer en deels met reguliere mobiliteit de reis af te kunnen leggen.

De veranderingen in de mobiliteit stoppen in de komende periode niet. Die zullen met wisselende snelheden doorgaan. Dat vraagt dat in Zeeland blijvend wordt ingespeeld op ontwikkelingen. Dat er een klimaat wordt gecreëerd waarin het normaal is om nieuwe mogelijkheden uit te testen en bij bewezen maatschappelijke meerwaarde ook uit te rollen.

Inzet

Regionale Mobiliteitsstrategie

Eind 2021 zal de regionale mobiliteitsstrategie worden vastgesteld. De nadruk verschuift dan van strategievorming naar uitwerking en (netwerk)uitvoering. Binnen de provinciale organisatie vindt de uitvoering in 2022 plaats vanuit het programma Regionale Bereikbaarheid en de afdeling Infrastructuur en Vastgoed. De middelen die hiermee gemoeid zijn worden opgenomen in het begrotingsprogramma Mobiliteit op Maat.

Belangrijke onderdelen in 2022 daarbij zijn:

1. Start van de aanbesteding van de OV-concessie.
2. Verdere invulling van het fijnmazige systeem en uitwerking in de combinatie met doelgroepenvervoer.
3. Verdere versnelling en uitbreiding van de treinverbinding Vlissingen van/ naar de Randstad en Noord-Brabant, inclusief aandacht voor goede overstappen.
4. Het opwaarderen van OV-knooppunten naar de hubs conform de regionale mobiliteitsstrategie.
5. Het verder stappen zetten richting de invulling van de mobiliteitscentrale.
6. Het op orde brengen van mobiliteitsdata (top 15 data-items) via het Regionaal Data Team dat hiervoor in 2021 is opgericht.

7. Uitvoering van het Living Lab Slimme Mobiliteit, waarmee pilots en experimenten met nieuwe mobiliteitsoplossingen in Zeeland worden opgezet.
8. Invulling van het landelijke OV Toekomstbeeld. Voor Zeeland zijn belangrijke onderdelen de ontwikkeling van OV-knooppunten en het creëren van een hoogwaardige busverbinding Rotterdam-Zierikzee-Goes-Terneuzen-Gent.
9. In het kader van Krachtenbundeling Smart Mobiliteit landelijke inzet op de ontwikkeling van Mobility as a Service, zelfrijdend vervoer, werkgevers- en onderwijsaanpakken mobiliteit, minder hinder maatregelen, digitalisering in de mobiliteit en slimme infrastructuur.

Proces

De regionale mobiliteitsstrategie wordt eind 2021 ter besluitvorming voorgelegd aan Provinciale Staten en gemeenteraden. Op basis van de mobiliteitsstrategie wordt een uitvoeringsagenda ingevuld voor de komende jaren. De 9 hierboven genoemde onderdelen zijn onderdeel van deze uitvoeringsagenda.

Te behalen resultaten 2022

Deze zijn opgenomen onder het begrotingsprogramma Mobiliteit op Maat.

Wat mag het kosten ?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
010201 Strategische opgaven - stelpost	1.035
010204 Slimme mobiliteit	45
010206-Stikstof	524
Baten	
Totaal Lasten	1.605
Baten	
010204 Slimme mobiliteit	115
Totaal Baten	115
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	1.490
Resultaat na bestemming	1.490

2 Programma Woonplaats Zeeland

Inleiding en ontwikkelingen

Zeeland is Land in Zee. Kust, land, zeearmen en eilanden, het samenspel tussen water en land, het geeft Zeeland een unieke ligging en een bijzondere omgeving voor mensen om te wonen, te werken en te recreëren. Deze unieke ligging in een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta is ons Zeeuwse kapitaal en onze leefomgeving. In Zeeland bepalen water, landbouw, wonen, natuur, industrie en recreatie de kwaliteit van de leefomgeving. Als we die kwaliteit willen behouden, dan moeten we ons steeds afvragen: wat mag waar wel en waar niet, hoe beïnvloedt dat elkaar over en weer, wat zijn de effecten op milieu, landschap, economie op korte en langere termijn.

Uitgangspunt is het vastgestelde Omgevingsplan Zeeland 2018. Dit plan is tot de vaststelling van de Zeeuwse Omgevingsvisie het geldende strategisch beleidskader voor de fysieke leefomgeving.

In dit uitvoeringsprogramma Woonplaats Zeeland staat de kwaliteit van de fysieke leefomgeving centraal. Daarbij staan de volgende onderwerpen centraal: de gebouwde omgeving met steden, dorpen en bedrijventerreinen, de kwaliteit van de kust en recreatie, milieu en water, zowel de Deltawateren als het beheer van grond- en oppervlaktewater binnendijks. Landbouw en natuur, ook onderdeel van de fysieke leefomgeving, komen aan de orde in het programma Balans in landelijk gebied.

Het behoud van de kwaliteit van de leefomgeving wordt geregeld door tal van wetten en regelingen, onder de verantwoordelijkheid van rijk, provincie, gemeenten en waterschap. In de Omgevingswet komt er straks één loket voor alle vragen, klachten, vergunningen etc. Dat loket wordt de gemeente. De invoering van de Omgevingswet vereist een vernieuwing in samenwerking, denken en doen tussen overheden. Ook dat project komt in dit hoofdstuk aan de orde.

Speerpunten

De speerpunten voor de verschillende deelprogramma's zijn:

Deltawateren

- Bijdragen aan vervolg gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050
- Herintroductie van beperkt getij op de Grevelingen
- Gebiedsproces Volkerak-Zoommeer (VZM- korte en middellange termijn)
- Zoetwaterbeschikbaarheid Zuidwestelijke Delta (in relatie tot Zeeuws Deltaplan zoet water)
- Continueren inzet voor uitvoeringsprogramma Oosterscheldevisie
- Kennisprogramma zeespiegelstijging in relatie tot herijking Voorkeurstراتيجية Zuidwestelijke Delta in 2026

Milieu

- Vervolg verkenning van de samenwerking Milieutaken in Zeeland in afstemming met gemeenten en waterschap
- Actualisatie Milieuprogramma en VTH programma
- Opstellen en uitvoeren plan van aanpak verbeteren toezicht en handhaving
- Uitvoeren acties uit het Milieuprogramma 2018
- Uitvoering Schone Lucht Akkoord

Omgevingswet (digitaal stelsel)

- Informatie en applicatie stelsel gereed maken zodat Omgevingsvisie en Omgevingsverordening kunnen worden gepubliceerd

Wonen en bedrijventerreinen

- Opstellen van een Woonagenda en aanpak o.a. met de gemeenten
- Uitvoeren Fonds Impuls Bedrijventerreinen en Provinciale Impuls Wonen

Beleidskader

- [Omgevingsplan Zeeland 2018](#)
- [Omgevingsverordening Zeeland 2018](#)
- VTH Programma Schoon, gezond en veilig Zeeland (operationeel beleid Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving) 2021
- [Economische Agenda](#)
- [Programma Vergunningverlening, toezicht en handhaving + specialisaties 2018](#)
- [Milieuprogramma 2018-2022](#)
- [Verordening kwaliteit vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsrecht Zeeland 2016](#)
- [Beleidsnota Natuurwetgeving](#)
- [Deltaprogramma](#)
- [Voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta](#)
- [Programmatische aanpak Grote Wateren](#)
- [Natura 2000 beheerplannen \(voor de afzonderlijke Deltawateren\)](#)
- [Zwemwaterrichtlijn](#)
- [Kaderrichtlijn Water](#)

Reguliere taken

Milieu

- Vergunningverlening, toezicht en handhaving bij bedrijven, waarvoor de Provincie bevoegd gezag is
- Vergunningverlening en toezicht op bodemsaneringen en nazorg
- Uitvoering van bodemonderzoeken en bodemsaneringen
- Vergunningverlening, toezicht en handhaving voor vuurwerkevenementen, luchtvaart, ontgrondingen en grondwateronttrekkingen
- Uitvoeren programma Impuls omgevingsveiligheid
- Accounthouderschap van de RUD Zeeland en de DCMR
- Interbestuurlijk toezicht voor wat r.o. en milieutaken betreft
- Nazorg gesloten stortplaatsen
- Coördinatie uitvoering VTH taken binnen Zeeland

Ruimtelijke kwaliteit

- Overleg over ruimtelijke plannen met betrokken bestuursorganen
- Toezicht op huisvesting statushouders

Water

- Beheer grondwatermeetnet
- Aanwijzen zwemlocaties
- Bescherming grond- en oppervlaktewater

Deltawateren

De Deltawateren zijn voor Zeeland vanuit ecologisch, ruimtelijk, recreatief en economisch oogpunt van grote waarde. Ze bepalen in belangrijke mate de kwaliteit van onze leefomgeving, nu en in de toekomst. Het borgen van deze kwaliteit vraagt om passende antwoorden op de uitdagingen voor de komende decennia. Binnen de geldende (wettelijke) kaders gaat het daarbij om een afgewogen aanpak van thema's als waterkwaliteit, ecologie en regionale economie in combinatie met noodzakelijke aanpassingen op het vlak van waterveiligheid, zeespiegelstijging en een verder toenemende verzilting.

Een aanpak waarbij we als Provincie Zeeland samenwerken met onze partners binnen het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta (GO ZWD) om ons doel van een ecologisch gezonde, veilige en economisch aantrekkelijke delta te kunnen realiseren.

Maatschappelijk effect Deltawateren

De leefomgeving wordt aangepast aan veranderende (klimaat)omstandigheden waardoor inwoners en bezoekers van Zeeland kunnen leven in een veilige, aangename en klimaatbestendige leefomgeving.

Kwaliteitskust: recreatie, toerisme en vrijetijd

Speerpunten Bestemming Zeeland 2030 voor inwoners, ondernemers en bezoekers

1. Vergroten van de positieve bijdrage van de vrijetijdssector aan de omgeving en de samenleving: de Zeeuwse vrijetijdssector heeft een sterke maatschappelijke, ruimtelijke en economische meerwaarde. De Zeeuw draagt de vrijetijdseconomie een warm hart toe en werkt samen met de sector aan een leefbaar Zeeland voor iedereen.
2. Stimuleren van een toekomstbestendige vrijetijdssector: de Zeeuwse ondernemers zijn intrinsiek gemotiveerd en in staat om de exploitatie op een duurzame circulaire wijze te laten plaatsvinden. Ondernemen in de vrijetijdseconomie is aantrekkelijk en staat hoog in aanzien. Er is een bruisend netwerk actief dat samenwerkt aan een gezonde vrijetijdssector.
3. Versterken van een optimale beleving voor bewoner en gast: onze inwoners en bezoekers ervaren Zeeland op een unieke manier die bij hen past, in alle seizoenen en regio's. De verschillende regio's en steden in Zeeland vormen gezamenlijk een gevarieerd palet aan bestemmingen.

Omgevingswet en Omgevingsagenda

In 2021 gaan we verder met de voorbereiding om op 1 juli 2022 te kunnen voldoen aan de nieuwe Omgevingswet. De Omgevingswet is de grootste wetwijziging sinds de invoering van de grondwet. In de Omgevingswet worden 26 wetten en meer dan honderd ministeriele regelingen op het gebied van ruimte, wonen, milieu, natuur, water en infrastructuur samengevoegd. Het doel van de Omgevingswet is: "van bescherming van de fysieke leefomgeving via een werende benadering van activiteiten, naar een beleidscyclus waar de continue zorg voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving centraal staat en ruimte ontstaat voor ontwikkeling."

Door deze nieuwe wet verandert er veel in Zeeland. Ook de rol van de Provincie verandert. De Omgevingswet geeft aan dat burgers en initiatiefnemers niet langer te maken krijgen met een gefragmenteerde overheid. Alle overheden zijn samen verantwoordelijk voor de fysieke leefomgeving. Om dit te bereiken moeten de overheden onder de Omgevingswet intensiever samenwerken. In Hoofdstuk 1 Strategische Opgave Ruimtelijke Kwaliteit staat het traject beschreven om te komen tot de Zeeuwse Omgevingsvisie en de verordening. Het digitale stelsel is het derde spoor van de implementatie Omgevingswet en maakt onderdeel uit van dit programma.

Voor de digitalisering van de Omgevingswet wordt een digitaal stelsel ontwikkeld. Een belangrijke component hierin is het Omgevingsloket. Alle informatie over de fysieke leefomgeving wordt gebundeld in het Omgevingsloket.

Via het Omgevingsloket kunnen initiatiefnemers digitaal een vergunningaanvraag of melding indienen. Ook kan via prikken op de kaart gezien worden welke regels er gelden op welke locatie. Daarnaast kan ook informatie over de fysieke leefomgeving worden opgevraagd. Alle overheden dienen aangesloten te worden op het Omgevingsloket om deze te voorzien van informatie. Zeeuwse afstemming is nodig om met partijen afspraken te maken hoe we aansluiten, welke informatie er wordt aangeleverd en welke nieuwe (werk) processen er ingericht moeten worden.

Omgevingsagenda

Daarnaast werken we binnen het programma Fysieke Leefomgeving aan het opstellen van de Omgevingsagenda. In de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is het instrument van de omgevingsagenda per landsdeel geïntroduceerd. De Omgevingsagenda Zuidwest is de gezamenlijke bestuurlijke agenda voor de fysieke leefomgeving van het Rijk en regio's Zeeland en Zuid-Holland. Voor Zeeland zijn hier drie prioritaire thema's benoemd: North Sea Port District & Terneuzen, De kust van de delta, Transitie landelijk gebied. Hierbij is North Sea Port District tevens aangewezen als NOVI gebied. In de Omgevingsagenda Zuidwest worden de opgaven voor Rijk en regio rond deze thema's in beeld gebracht en worden afspraken vastgelegd over de gezamenlijke aanpak van deze opgaven. Doel is om de Omgevingsagenda in 2022 vast te stellen. De omgevingsagenda wordt in samenhang met de Zeeuwse Omgevingsvisie opgesteld.

Maatschappelijk effect Omgevingswet en omgevingsagenda

De Provincie draagt bij aan een nieuwe manier van samenwerken tussen overheden onderling en tussen overheden en het netwerk. Dat gebeurt met de voorbereiding op de Omgevingswet en de vier andere strategische opgaven. Het doel is een gezonde, veilige leefomgeving en het doelmatig gebruik van de beschikbare ruimte, waardoor ook directe bijdrage geleverd wordt aan het versterken van de recreatieve en toeristische aantrekkingskracht van Zeeland.

Ruimtelijke kwaliteit versterken: Wonen

Een passende duurzame woning en een prettige woonomgeving.

Demografische ontwikkelingen (vergrijzing, huishoudenverdunding), de noodzaak voor verduurzaming en aanpassing van woningen aan de zorg(behoeft) hebben een belangrijke invloed op de woonbehoefte. De vraag naar woningtypen en woonmilieus verandert hierdoor. Het gaat niet alleen om aantallen woningen, maar ook om een match met de kwalitatieve vraag en een koppeling met duurzaamheidsdoelen. De aanpassing van de bestaande woningvoorraad door sloop, herstructurering, woningaanpassing en verbetering is een lastige opgave. Door de stijgende huizenprijzen dreigt een tekort aan betaalbare woningen.

De kwalitatieve opgave is in 2019 in beeld gebracht door het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland (KWOZ). De opgave is aanzienlijk en verschilt per regio. Eind 2021 wordt de provinciale demografische prognose geactualiseerd, waarna in 2022 ook de actualisatie van de kwalitatieve opgave volgt.

De Provincie heeft samen met de gemeenten een verantwoordelijkheid voor de regionale woningbehoefte. In 2021 hebben de gemeenten en Provincie de Zeeuwse Woonagenda vastgesteld. Hierin zijn drie belangrijke gezamenlijke opgaven benoemd:

- Het toekomstbestendig maken van de bestaande woningvoorraad;
De grootste opgave ligt in de versterking van de bestaande woningvoorraad. Het gaat daarbij om verduurzaming en het levensloopgeschikt maken van de woningvoorraad en daarmee samenhangend, het op peil houden van de leefbaarheid in wijken en dorpen.
- Nieuwbouw die 100% raak is: focus op kwaliteit in woningtypen en locaties;
Bij nieuwbouw gaat het veel meer om kwaliteit en minder om kwantiteit. Het gaat om het toevoegen van de juiste woningen op de juiste plekken. Zo draagt nieuwbouw maximaal bij aan een toekomstige woningvoorraad die in kwaliteit en kwantiteit 100% aansluit bij de vraag.
- Inspelen op de behoefte aan specifieke segmenten op woningmarkt;
Er bestaat een behoefte aan specifieke type woningen zoals flexwonen, huisvesting van arbeidsmigranten en passende woonvormen voor oudere huishoudens, zoals geclusterde woonvormen en woonvormen op het grensvlak van zelfstandig en intramuraal wonen.

De opgaven in de Zeeuwse Woonagenda worden in de uitvoeringsagenda aangepakt via in zes actielijnen:

- gebiedsgerichte aanpak,
- financiële arrangementen,
- adaptief programmeren,
- complementair bouwen,
- hergebruik lege panden,
- flexibele schil.

In de actielijnen wordt met bestaande en nieuw te ontwikkelen instrumenten gezamenlijk gewerkt aan een toekomstbestendige woningvoorraad. De provincie ondersteunt dit met de inzet via bestaande en nieuwe instrumenten, zoals de Provinciale Impuls Wonen, subsidie voor hergebruik van leegstaande panden, ondersteuning voor flexibele woonvormen, leningen voor woningverduurzaming en subsidie voor gebiedsgerichte projecten, grotendeels gefinancierd vanuit de regiodeal.

Afstemming van de aanpak vindt plaats via de Woonagenda en de regionale woningmarktafspraken, waar de regio onderling en met provincie afspraken maakt over de kwalitatieve en kwantitatieve versterking van de woningvoorraad. Daarnaast worden met individuele gemeenten plannen van

aanpak opgesteld, waarin afspraken worden gemaakt over de bestaande nieuwbouwplannen, zodat deze beter aansluiten bij de toekomstige behoefte. Dit kan door bestaande plannen aan te passen of door verouderde plannen te schrappen. Hiermee wordt ruimte gecreëerd waardoor gemeenten woningbouw meer flexibel en adaptief kunnen inspelen op de kwalitatieve behoefte.

In dit thema speelt ook de versterking van de functie van de stad als plek om te winkelen, te leven en te ontmoeten. Deze functie staat onder druk. Dit komt onder andere door de toename van leegstand in de detailhandel en maatschappelijk vastgoed. We haken hierop aan als partner met een visie op detailhandel, cultuur en bebouwde omgeving. Onze rol is hier vooral faciliterend (bijv. door ondersteuning via het Zeeuws Stedelijk Coördinatieteam) en stimulerend (door subsidies voor hergebruik leegstaande panden en gebiedsgerichte projecten).

Maatschappelijk effect

Zeeland is een provincie waar het goed wonen, werken en leven is.

Beter benutten van regionale bedrijventerreinen

We werken aan het beschikbaar hebben van voldoende planologische ruimte voor havenontwikkeling en bedrijven en zetten in op een kwaliteitsimpuls en de verduurzaming van terreinen. De provincie stelt hiervoor regelmatig een behoefteprognose voor bedrijventerreinen op. Deze vormt de basis voor de regionale bedrijventerreinen- programmering die de gemeenten opstellen om te komen tot een goede balans in vraag en aanbod.

De Provincie ondersteunt de gemeenten met subsidie voor het versterken van de kwaliteit en duurzaamheid van bedrijventerreinen. In 2020 zijn de lopende subsidieregelingen geëvalueerd. Op basis daarvan zijn twee nieuwe regelingen ontwikkeld, die de bestaande regelingen vervangen. Het gaat om de subsidieregeling Planvorming en Procesondersteuning, die gemeenten ondersteunt bij de integrale planvorming voor toekomstbestendige bedrijventerreinen. De bestaande duurzaamheidsscans maken hier onderdeel van uit.

Daarnaast is er de subsidieregeling Fysieke maatregelen, bedoeld voor de realisatie van collectieve fysieke maatregelen t.b.v. het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen. Hierbij valt te denken aan (circulaire) herstructurering, aanleg van duurzame energie- en warmtesystemen, energieopslag, aanleg gedeelde laadinfrastructuur, maatregelen in het kader van klimaatadaptatie en maatregelen die de biodiversiteit vergroten.

Verder wordt de uitvoering ondersteund van twee demoprojecten voor de verduurzaming van bedrijventerreinen, met inzet van de gelden uit de regio envelop.

Maatschappelijk effect

Zeeland is een provincie waar het goed wonen, werken en leven is.

Doelstelling

Law Delta

Een Law Delta is gerealiseerd op een deel van het beoogde terrein van de marinierskazerne in Vlissingen.

Deze doelstelling maakt onderdeel uit van het [compensatiepakket Wind in de Zeilen](#). Dit betreft het justitieel complex Vlissingen (JCV) dat bestaat uit een penitentiaire inrichting voor zwaardere doelgroepen met een extra beveiligde inrichting, een hoog beveiligde zittingslocatie en een beveiligde verblijfsfaciliteit waar rechters, officieren van justitie en advocaten tussen zittingsdagen kunnen overnachten en werken en een steunpunt DV&O. Het Strategisch kenniscentrum Georganiseerde Ondernemende Criminaliteit dat gelieerd is aan de strafrechtketen zal elders in Vlissingen als een separate ontwikkeling tot stand worden gebracht.

De gezamenlijke inschatting van rijk en regio is dat op zijn vroegst in het laatste kwartaal van 2023 kan worden gestart met bouwen van het justitieel complex.

Een start eind 2023 kent de volgende afhankelijkheden en risico's:

- Aandacht voor de voorbereiding en begeleiding van het proces met betrekking tot ruimtelijke procedures, om deze zo voorspoedig mogelijk te laten verlopen;

- Met de locatiestudie is het justitieel complex in een stadslandgoed ontworpen, waarmee deels een verwevenheid is tussen de twee delen. De twee delen zullen in planuitwerking gelijk moeten oplopen;
- De regelgeving rondom stikstof kan van invloed zijn ontwikkelingsmogelijkheden rondom het justitieel complex;
- Beschikbaarheid van een marktpartij;
- De gevolgen van de Omgevingswet, die gedurende de planfase wordt ingevoerd, zijn nog onbekend.

Oplevering van het complex wordt op zijn vroegst mogelijk geacht in de tweede helft van 2026.

Acties

Start proces van de benodigde ruimtelijke procedures samen met de gemeente Vlissingen en het Rijk.

Uitvoeren van werkzaamheden ten behoeve van de grondoverdracht.

Doelstelling

Vorbereiding omgevingswet

Uiterlijk op het moment van het inwerkingtreden van de omgevingswet, naar verwachting op 1 juli 2022, werkt de provincie volgens de gedachte achter de omgevingswet.

Acties

Invulling geven aan opgave gericht werken en vroegtijdig samenwerken.

Nieuwe interne- en externe samenwerkingsstructuren/werkprocessen.

Vorbereidingsacties vormgeven en implementatie digitaal stelsel Omgevingswet

Doelstelling

Kwaliteitskust: recreatie, toerisme en vrijetijd

Bestemming Zeeland 2030 in balans

Het doel voor Zeeland als bewuste bestemming is een bestemming waarin de belangen van inwoners, bedrijven en bezoekers goed worden gewogen; een bestemming waar de Zeeuw in 2030 de vrijetijdssector ervaart als een belangrijke drijvende kracht voor de leefbaarheid, de economie en het voorzieningenniveau.

Hierbij wordt verantwoord gebruik gemaakt van het landschap, ons natuurlijk kapitaal. De ruige zee, de rustige natuur, bruisende binnensteden, een rijke historie, hoogstaand culinair aanbod en een actieve waterbeleving vormen de Zeeuwse beleving voor inwoner en gast, in elk jaargetijde.

Deze doelstelling is een gezamenlijke opgave met onder andere gemeenten, (recreatieve) ondernemers, natuur- en cultuurorganisaties en overige partners in Zeeland. Aan de hand van een meerjarige actie-agenda 2022-2024 werken we met onze partners aan de ontwikkeling van een toekomstbestendige bestemming binnen het toeristisch ecosysteem Zeeland.

We realiseren een meerjarige Zeeuwse kennisagenda voor het vrijetijd domein met onderzoeksprogramma, in samenwerking met de toeristische partners en ter monitoring van [de visie Bestemming Zeeland 2030](#).

De beleidsindicator voor de bestemming Zeeland in balans is het draagvlak voor toerisme onder de Zeeuwse inwoners. Nulmeting hiervoor is het jaar 2019 waarin het draagvlak voor toerisme in Zeeland onder inwoners 70% was. De volgende draagvlakmeting voor Zeeland vindt plaats in 2023.

Voor de korte termijn is inzetten op het consolideren van de steun voor toerisme in Zeeland van 70% het doel (hierbij verliezen we niet het draagvlak voor toerisme per gemeente uit het oog). Voor de middellange en lange termijn (2030) is het doel / de ambitie om te komen tot 75% draagvlak in Zeeland.'

Acties

Kwaliteit van ontwikkelingen rond de Deltawateren stimuleren.

- Regierol gericht op borging (samenwerking en juridisch) van de Gebiedsvisie Veerse Meer en uitvoering van de daarbij behorende actie-agenda.
- Regierol gericht op realisering van de opgaven Zeeuwse Kustvisie en uitvoering van de daarbij behorende actie-agenda.
- Stimuleren gebiedsgerichte samenwerking Grevelingen en Oosterschelde voor waterrecreatie en kwaliteit openbare recreatievoorzieningen.
- Regierol op realisatie acties actieprogramma waterrecreatie en stimulering van de waterrecreatie in Zeeland.

Kwaliteitsontwikkeling en toekomstbestendigheid

- Uitvoering geven aan kwaliteitsontwikkeling in aandachtsgebieden in de kustregio en rondom het Veerse Meer. In 2022 zijn 3 aandachtsgebieden en 2 strandovergangen in uitvoering in de kustregio. Hiervoor worden o.a. middelen uit de Regio Deal benut.
- Het stimuleren van ondernemers in de Zeeuwse vrijetijdssector door de inzet en begeleiding van Economische Impuls Zeeland, d.m.v. het Aanjaagprogramma Innovatie, bestaande uit:
 1. Inspiratie op het gebied van technologie, bedrijf en omgeving, verduurzaming en bedrijfsvoering.
 2. Ondersteuning van ondernemers bij innovatie en kwaliteitsverbetering.
 3. Financiering voor ondernemersinitiatieven in de verblijfsrecreatie met plannen voor de toekomstbestendigheid van bedrijven.

Stimuleren van de innovatie van vrijetijdsbedrijven in stedelijk gebied en versterking van de gastbeleving van erfgoed en cultuur.

Stimulering duurzaam toeristisch mobiliteitsnetwerk en verbeteren toeristische bereikbaarheid (spreiding in tijd en locaties), gekoppeld aan de opgave slimme mobiliteit en aan de regionale energiestrategie

- Het stimuleren van ondernemers en overheden met initiatieven en belevingsconcepten op het gebied van toeristisch vervoer. Het gaat hierbij zowel om mobiliteitsconcepten als om routes en belevingsaspecten.
- Het stimuleren van ondernemers en overheden om het toeristisch vervoersaanbod verder te vergroten.

Stimulering Zeeland als jaarrond bestemming door het beter zichtbaar en vindbaar maken van toeristische informatie voor gasten en inwoners, gedurende het gehele jaar en van alle regio's

- Toeristische informatie digitaal beter zichtbaar en vindbaar maken samen met de toeristische partners.
- Ondersteunen van initiatieven die toeristische data herbruikbaar maken en inspelen op de kansen van big data en technologische ontwikkelingen.

Doelstelling

Milieu: Woon- en werkklimaat zijn versterkt

Via beleid en uitvoering van milieutaken wordt ingezet op het beschermen en het versterken van de milieukwaliteit van onze fysieke leefomgeving. Uitdaging is om hiermee de milieukwaliteit te versterken terwijl de economische belangen niet uit het oog worden verloren. Dit doet de Provincie

samen met andere overheden en maatschappelijke partners. De uitvoerende milieutaken zijn gemandateerd aan de RUD Zeeland en voor de Brzo taken aan de DCMR.

Het Milieuprogramma en het VTH programma dragen bij aan een schone, gezonde en veilige leefomgeving.

Acties

Actualiseren milieuprogramma 2018-2022

Actualiseren VTH programma

In 2022 begeleiden van de uitvoering van bodemsaneringen

Met Omgevingsdiensten en gemeenten inrichting uitvoering BRIKS taken afhechten

Opstellen en uitvoeren plan van aanpak verbeteren toezicht en handhaving

Uitvoeren van de voor 2022 relevante acties uit het milieuprogramma

Uitvoeren Zeeuws provinciaal onderdeel van het Schone Lucht Akkoord (voorheen Nationaal Actieprogramma Luchtkwaliteit)

Uitvoeren projectplan Kanaalzone inclusief acties op basis van onderzoek naar luchtmeetnet

Uitwerken en uitvoeren van projectplan zeer zorgwekkende stoffen

Problematiek rondom thermisch gereinigde grond (TGG) en PFAS in zo goed mogelijke banen begeleiden

Verder uitwerken en bestendigen wettelijke coördinatie taak van de provincie op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (met partners op bestuursrechtelijk- en strafrechtelijk vlak)

Uitkomsten verkenning toekomst samenwerking milieutaken oppakken. Dit in relatie met het standpunt van het kabinet over het rapport Commissie Van Aartsen en het Rekenkamerrapport over toezicht en handhaving

Doelstelling

Water en Bodem met kwaliteit

Een duurzaam bodemgebruik en goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen zoals aangegeven in de Europese [Kaderrichtlijn Water](#) en de [Europese Richtlijn Overstromingsrisico's](#).

Een aantal reguliere taken op het vlak van water(beheer) wordt structureel uitgevoerd. De provincie draagt samen met andere overheden (waterschap, Evides, Rijk) bij aan het behoud en waar mogelijk verbetering van de waterkwaliteit in grond- en oppervlaktewater, drinkwater en zwemwater.

Acties

Aanwijzen en bewaken beschermingsgebieden drinkwaterwinningen

Subdoel: Voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water en de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's

In de Omgevingsverordening is de bescherming van grondwaterbeschermingsgebieden vastgelegd; de toestand wordt gevolgd via monitoring.

Aanwijzen zwemlocaties en toezien op veilige en hygiënische omstandigheden in samenwerking met waterbeheerder en RUD

Voldoen aan Europese Kaderrichtlijn Water en Zwemwaterrichtlijn

Bescherming en informatievoorziening archeologische en aardkundige waarden

Subdoel: Duurzaam bodemgebruik en geen ongewenst bodemgebruik diepere ondergrond

Bevorderen van een goed en efficiënt functionerende waterketen

Subdoel: Voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water en de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's

Waterschap Scheldestromen, Zeeuwse gemeenten en Evides waterbedrijf werken samen onder het Convenant Samenwerking Afvalwaterketen Zeeland (SAZ+). De provincie ondersteunt deze samenwerking.

Zoeken naar synergie mogelijkheden met provinciale opgaven zoals natuurontwikkeling

Subdoel: Voldoen aan het terugdringen van regionale wateroverlast

Monitoren van de uitvoering van het Waterschapsbeheerprogramma en het analyseren van de voortgang via de jaarlijkse voortgangsrapportages overeenkomstig de voor waterkwaliteit geformuleerde doelstellingen in het provinciaal waterprogramma.

Monitoren van de uitvoering van het Waterschapsbeheerprogramma en het analyseren van de voortgang via de jaarlijkse voortgangsrapportages overeenkomstig de voor waterkwantiteit geformuleerde doelstellingen in de Omgevingsverordening Zeeland.

Doelstelling

Deltawateren

Een ecologisch gezonde, veilige en economisch aantrekkelijke delta. Door samen met onze partners in te zetten op:

- Het realiseren van een gezond ecologisch systeem
- Het verder versterken van de (water)veiligheid
- De zorg voor voldoende zoet water
- Het stimuleren van de economische vitaliteit

Acties

Bevorderen kennisuitwisseling, communicatie en samenwerking door actieve bijdrage aan en in het gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta

Actie wordt gecontinueerd in 2022.

Uitgevoerde studie Lange Termijn Perspectief Natuur Westerschelde doorvertalen

Fase 1 van het langetermijnperspectief natuur Schelde-estuarium (LTP-N) heeft bestaan uit het gezamenlijk met stakeholders opstellen van een systeemanalyse van het estuarium. In vervolg daarop is een tweede fase gestart die tot doel heeft, wederom gezamenlijk, natuurdoelen te definiëren en voorstellen voor denkbare maatregelen uit te werken. Er is een periode van twee jaar voor deze fase voorzien.

Uitvoeren uitvoeringsprogramma Oosterscheldevisie

Onder het uitvoeringsprogramma vallen diverse projecten. Deze zijn belegd bij de stakeholders. Voor een aantal projecten heeft ook de provincie een belangrijke rol. Het betreft onder andere de Roggeplaat- en Galgeplaatsuppletie. De Roggeplaatsuppletie is inmiddels uitgevoerd en wordt gemonitord. De Galgeplaatsuppletie is in voorbereiding. Ook is gestart met een onderzoek naar een onderwaterreservaat in de Oosterschelde.

Herbezinning op inzet gebiedspartijen voor Volkerak-Zoommeer naar aanleiding van gewijzigde rijksinzet

Vorbereiden suppletie Galgenplaat door inzet op verwerven van een EU-cofinancieringsbijdrage voor de uitvoering

Leveren actieve bijdrage aan de verdere planvorming voor het Grevelingenmeer

Doelstelling

Ruimtelijke kwaliteit: wonen

Ruimtelijke kwaliteit versterken:

Een passende duurzame woning en een prettige woonomgeving.

Acties

Aanpak van flexwonen en huisvesting buitenlandse werknemers

Aanpak verduurzaming woningvoorraad, o.a. uitvoeren energiescans en de inzet van duurzaamheidsleningen (met middelen vanuit regio-envelop)

Zorgdragen voor de actualisatie van de regionale woningmarktafspraken

De gemeenten faciliteren bij de versterking van de binnensteden

Monitoring van de ontwikkelingen in de woningvoorraad en woningbouwplannen

Uitvoering van de subsidieregeling Provinciale Impuls Wonen

Uitvoering van de subsidieregeling hergebruik leegstaande panden (HELP)

Uitvoering van de regeling gebiedsgerichte projecten (met extra inzet vanuit middelen regiodeal)

Samen met gemeenten uitvoeren actielijnen van de Zeeuwse woonagenda

Opstellen van een demografische prognose voor Zeeland

Doelstelling

Ruimtelijke kwaliteit versterken: Impuls bedrijventerreinen

Regionale bedrijventerreinen zijn beter benut en beschikken over meer kwaliteit en duurzaamheid.

We werken aan het beschikbaar hebben van voldoende planologische ruimte voor havenontwikkeling en bedrijven en zetten in op een kwaliteitsimpuls en de verduurzaming van terreinen.

Acties

Bieden van advies en analyse van de economische behoefteprognoses

Zorgen voor voldoende planologische ruimte voor bedrijven door met de gemeenten de regionale bedrijventerreinenprogramma's te actualiseren op basis van de prognose uit 2019

Uitvoering van twee demoprojecten verduurzaming bedrijventerreinen

Uitvoering van de subsidieregeling Planvorming en Procesondersteuning

Uitvoering van de subsidieregeling Fysieke maatregelen

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aantal geconstateerde overtredingen bij bedrijven waarvoor de Provincie de milieuvergunning verleent.						
Het aantal uitgevoerde emissiemetingen lucht	38	45	43	46	45	50
Het aantal overtredingen van luchtvoorschriften	8	6	6	5	4	*
Aantal klachten overlast						
Aantal ingediende klachten	573	343	213	314	266**	412**
Aantal klachtensituaties	123	84	35	30	32	

Trendindicatoren	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aantal zwembaden	128	122	124	118	116	134
Aantal keren dat een overtreding is geconstateerd	46	32	20	38	24	18
Aantal zwemgelegenheden in oppervlaktewater	54	57	55	55	55	56
Aantal keren dat een overtreding is geconstateerd	0	0	1	1	1	1
Aantal woningen binnen geluidszones rond industrieterreinen waarvoor geldt dat, ook na saneringsmaatregelen, de geluidsbelasting van 60 dB(A) wordt overschreden is in 2018 verminderd ten opzichte van 2012.	12	12	12	12	12	12
Milieuhygiënische spoedlocaties bodemverontreiniging zijn uiterlijk in 2020 gesaneerd of beheersbaar gemaakt.	11	10	5	5	5	4
Aantal spoedlocaties in uitvoering of nog op te pakken						
Goede naleving bodemsanerings- en nazorgverplichtingen.						
• Aantal saneringen in uitvoering	35	55	44	53	50	73
• Aantal overtredingen	3	7	0	1	0	1
Aantal overnachtingen toeristische gasten***	9.901.000	10.116.000	10.089.000	10.494.000	13.319.000	10.589.600
Aantal overnachtingen vaste gasten***	nb	nb	7.000.000	8.100.000	5.946.800	5.390.700
Draagvlak voor toerisme onder de Zeeuwse inwoners (Gemeten steun voor toerisme onder de Zeeuwse inwoners)					70% Nulmeting	niet gemeten
Tevredenheid over beleving van Zeeland****	8,14	8,31	8,27	8,4	8,3	niet gemeten

**in 2020 zijn er significant minder emissiemetingen uitgevoerd als gevolg van de overgang naar DCMR en daarmee samenhangende functiewisseling alsmede als gevolg van beperkingen door de COVID-19 pandemie. In 2021 wordt de meetstrategie geëvalueerd en eventueel aangepast.*

*** in 2019 waren van de 266 klachten er 85 bedrijf gerelateerd. In 2020 waren van de 412 klachten er 192 bedrijf gerelateerd. De in 2019 genoemde 266 klachten hadden alleen betrekking op de nietBRZO bedrijven, de aantallen klachten over BRZO bedrijven zijn over 2019 niet meer te achterhalen vanwege de overgang in dat jaar van die bedrijven van de RUD Zeeland naar de DCMR.*

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2019	Stand 2020	Streefwaarde 2021	Streefwaarde 2022	Einddoel
Milieubelasting door uitstoot bedrijven waarvoor de Provincie de milieuvergunning verleent, is verminderd ten opzichte van 2006	Gemeten en berekende emissiegegevens	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006	Nog niet bekend*)	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006.	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006.	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006
Er wordt voldaan aan de wettelijke normen en grenswaarden voor een goede luchtkwaliteit	Gemeten immissiemetingen bij meetpunten Zierikzee en Philippine	Er wordt voldaan aan wettelijke normen.	Er wordt voldaan aan wettelijke normen.**)	Blijft voldoen aan gestelde normen	Blijft voldoen aan gestelde normen	Blijft voldoen aan gestelde normen
Toeristische bestedingen	De bestedingen gedaan door toeristen of ten behoeve van toeristen voor, tijdens en na de reis en het verblijf op de plaats van bestemming voor Zeeland	€ 1,85 mld.	Niet bekend. Globale indicatie: bestedingen Nederlandse vakantiegangers circa 25% lager dan in 2019.	Niet bekend (afwachten bestedingseffecten doorwerking economische crisis als gevolg coronamaatregelen)	€ 1,85 mld.	€ 1,9 mld.
Waterkwaliteit (oppervlaktewater) (Informatiehuis Water)	% van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit	0%	0%	1%***)	1%***)	100% (2027)

*) De uitstoot door bedrijven is in 2019 verminderd ten opzichte van 2006. Vooral voor de componenten fijnstof en ammoniak is sprake van een significante verlaging als gevolg van het uit bedrijf nemen van een van de voornaamste bronnen eind 2018. Enkel ten aanzien van koolmonoxide (CO) was sprake van een toename als gevolg van een grote onderhoudsstop bij een bedrijf. De gegevens over 2020 zijn pas bekend in het tweede kwartaal van 2021.

**) De resultaten van de metingen luchtkwaliteit in 2020 geven aan dat voldaan werd aan de wettelijke normen en grenswaarden voor de componenten waar naar gemeten is en de trend dalend is (verbetering van de luchtkwaliteit). Vanaf medio december 2020 is een extra meetpunt (van provincie Zeeland) in Sluiskil operationeel, de data daarvan zullen in de toekomst aan deze rapportage worden toegevoegd.

***) Er zijn vrijwel altijd parameters die er voor zorgen dat er géén sprake is van een goede ecologische waterkwaliteit. Op basis van de onderliggende parameters kan een beter beeld worden geschetst van de geboekte voortgang. Inzet is om vanaf 2022 een aantal van deze parameters in beeld te hebben om meer inzicht te kunnen bieden in de geboekte voortgang.

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
020101-Voorbereiding omgevingswet	385
020102-Kwaliteitskust: recreatie en vrije tijd	1.904
020103-Milieu: goed woon- en werkklimaat	9.343
020104 Law Delta	180
020201-Water en bodem met kwaliteit	583
020202-Deltawateren	138
020301-Ruimtelijke kwaliteit: wonen	1.254
020303 Ruimt. kwal. versterken: Impuls bedrijventerreinen	202
029999-Ambtelijke inzet	3.262
Totaal Lasten	17.252
Baten	
020101-Voorbereiding omgevingswet	24
020102-Kwaliteitskust: recreatie en vrije tijd	599
020103-Milieu: goed woon- en werkklimaat	774
020201-Water en bodem met kwaliteit	184
Totaal Baten	1.581
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	15.671
Onttrekkingen	
980299 Bestemmingsreserves-Pr.2	514
Toevoegingen	
980299 Bestemmingsreserves-Pr.2	723
Mutaties reserves	210
Resultaat na bestemming	15.880

3 Programma Balans in landelijk gebied

Inleiding en ontwikkelingen

De toekomst van het landelijk gebied staat volop in de schijnwerpers. Landbouw, stikstof, natuur, het haalt met grote regelmaat het landelijke en het regionale nieuws. De hoeveelheid rapporten over de toekomst van het landelijk gebied is eindeloos, de debatten zijn stevig. Met het concept van de Volhoudbare Landbouw is de koers in Zeeland uitgezet. Volhoudbare Landbouw gaat zowel over het verdienvermogen van het bedrijf en de keten als over het uitoefenen van het bedrijf in evenwicht met de omgevingskwaliteiten en de biodiversiteit. Met het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021 - 2030 is een samenhangende aanpak voor landbouw, biodiversiteit en klimaat gepresenteerd. Dat zijn de elementen waarop we de Zeeuwse toekomst van het landelijk gebied willen gaan bouwen: zowel aandacht voor verdienvermogen als biodiversiteit en investeren in samenhang en samenwerking. Dat zal stap voor stap gaan. De komende jaren zal nadrukkelijk ook de focus liggen op de aanpak van stikstof en herstel van de door stikstof belaste natuur. Dit gebeurt door maatregelen te treffen in en rondom deze natuurgebieden, overeenkomstig het Programma Natuur als onderdeel van de landelijke stikstof aanpak. Zowel herstel van de biodiversiteit als de route naar een volhoudbare landbouw is een zaak van lange adem. In begrotingsjaar 2022 gaan we daar gestaag mee voort.

Zowel de landbouw, als de natuur en het landschap zijn belangrijk voor de Zeeuwse economie. De Zeeuwse landbouw is en blijft daarom ook een belangrijke sector, waarbij het produceren van kwalitatief hoogwaardig (en veilig) voedsel centraal staat. Deze moet in samenhang gezien worden met de integrale aanpak van de landbouwtransitie, achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid en bodembiodiversiteit, afname van waterkwaliteit, druk vanuit de keten, ontwikkelingen in de gewasbescherming, inzichten over de kringlooplandbouw, natuurinclusieve landbouw, enz. Voor de ondersteuning van ondernemers en de keten is het zoeken van aansluiting bij Europa belangrijk (Gemeenschappelijk landbouwbeleid, GLB), al is het alleen maar om houvast te hebben aan de juridische kaders. Er komt steeds meer zicht op deze kaders voor de komende jaren. Een deel van de steun aan ondernemers zal gaan lopen via de zogenoemde ecosysteemregeling, een regeling die aansluit bij de gekozen Zeeuwse aanpak. In de transitieperiode naar de komende periode GLB is 2022 een belangrijk jaar. Dan zullen er verschillende openstellingen zijn voor Zeeuwse partijen om gebruik te maken van de mogelijkheden van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3). Het gaat om openstellingen voor samenwerkingsprojecten en voor technische maatregelen.

De Zeeuwse Delta herbergt aantrekkelijke natuur en een prachtig landschap, met kust en deltawateren, kreken, poelgronden en oude kreekruigen. Deze kwaliteiten zijn van grote waarde, voor de biodiversiteit, maar ook voor de economie en voor de aantrekkingskracht van de provincie. De zorgen om de achteruitgang van de biodiversiteit zijn ook in Zeeland groot. De eerste Zeeuwse natuurrapportage 2019 liet zien dat het gevoerde natuurbesluit effectief is, maar dat er meer nodig is om de biodiversiteit daadwerkelijk te herstellen en de Natura 2000- instandhoudingsdoelen te realiseren. Aanvullend op de bestaande mogelijkheden en afspraken zijn er afgelopen jaren in de stikstofaanpak stevige afspraken gemaakt met het Rijk om meer te doen aan natuurherstel. Met het Programma Natuur wordt de Provincie ook in staat gesteld hier samen met de partners in het landelijk gebied invulling aan te geven. Er liggen nu afspraken voor de eerste drie jaar. Direct aanpakken en tegelijk de planvorming starten om te komen tot structureel natuurherstel is het motto. De komende jaren zal voor nog eens zeven jaar een afspraak met het Rijk worden gemaakt. De maatregelen in de tweede fase Programma Natuur zullen gebaseerd moeten zijn op maatregelen die voortvloeien uit de op te stellen gebiedsplannen stikstof en de N2000-natuurbeheerplannen. In 2022 zullen we de voorbereidingen hiervoor voortvarend aanpakken.

De afspraken zijn aanvullend. Dat wil zeggen dat we tegelijkertijd onverminderd voort zullen gaan met de afronding van het Natuurnetwerk Zeeland, het mogelijk maken van het natuurbeheer, investeringen in de soortenaanpak, het bestrijden van exoten en het uitvoeren van het faunabeleid. Hierbij zullen we zoveel mogelijk de samenwerking zoeken tussen de natuurorganisaties, de landbouw, de particulieren.

In 2022 zal een start gemaakt worden met de uitvoering van de vastgestelde Zeeuwse Bosvisie. De inzet van de Bosvisie is het versterken van het areaal bos en groen, passend in de ecologische en landschappelijke structuur. Hiermee draagt Zeeland bij aan de doelen van het klimaatakkoord. De Bosvisie is samen met partijen opgesteld. Ook de uitvoering zal in samenwerking opgepakt worden. Verschillende ondernemers en partijen hebben hier ideeën en plannen voor. De uitvoering zal

een breed scala aan projectmogelijkheden omvatten, groene lijnelementen, dorpsbossen, landgoederen, natuurbos, agroforestry, voedselbossen.

De aanpak in het landelijk gebied gaat niet alleen over natuur en landbouw. Ook de opgaven voor klimaat, energie, woningbouw en toerisme hebben een relatie met en spelen zich af in het landelijk gebied. Dat vraagt in toenemende mate aandacht voor integrale planvorming en integrale uitvoering van maatregelen. Daar waar veel opgaven en doelen samenkomen, zal de Provincie samen met partijen investeren in een gebiedsgerichte aanpak (zie ook hoofdstuk Opgave stikstof). Aandacht voor een zorgvuldige landschappelijke inrichting en een herkenbaar landschap is daarbij cruciaal. Om de juiste afwegingen te kunnen maken zijn heldere keuzes noodzakelijk, een belangrijk landschappelijk kader is daarbij onmisbaar. Overeenkomstig het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied starten we daarom in 2022 een proces op om te komen tot een Zeeuws gedragen landschapsvisie. Deze landschappelijke analyse bouwt voort op de beschreven landschapstypen uit de Zeeuwse Bosvisie.

Steeds meer bewoners en bezoekers vinden of zoeken ruimte om te recreëren, hun sport uit te oefenen of gewoon te genieten van het agrarische landschap, de aantrekkelijke dorpen en steden en de bijzondere natuur. Met de verwachte toeristische toename zal de druk op het landelijk gebied alleen maar toenemen. Als provincie zetten we in om de aantrekkelijkheid van het landelijk gebied te vergroten. We doen dit door het stimuleren van een toeristisch mobiliteitsnetwerk met wandel- en fietsknooppunten, aanleg van voorzieningen om natuur- en landschapswaarden zichtbaar en beleefbaar te maken, (natuur)gebieden nog toegankelijker te maken en aandacht te schenken aan de (ontstaans)geschiedenis van het landschap, waaronder de verkrijging van de Unesco-status Geopark voor de Schelde Delta. Hierbij zoeken we de raakvlakken met onder andere cultuur en recreatie en werken we aan wederzijdse versterking.

Met de afspraken voor de eerste fase Programma Natuur wordt een mooie vervolgstap gezet op weg naar herstel van de biodiversiteit in en om de natuur. Echter, om tot volledige doelrealisatie te komen is een volgende stap nodig op weg naar een natuurinclusieve samenleving, een samenleving waarin natuur overall een aandachtspunt is. Tussen het Rijk en de provincies zullen hier in 2022 afspraken over worden gemaakt. Verschillende initiatieven binnen het programma raken dit doel al, onder andere natuurbeleving en toegankelijkheid van natuurgebieden. Maar het gaat juist ook om verbinding met andere taken en programma's, zoals met het weg- en waterbeheer, met de inrichting van de stad en met bedrijventerreinen. In 2022 zullen we hierin verder investeren.

Speerpunten

Uitvoering geven aan het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied en de daaronder vallende acties en opgaven, specifiek:

- Versterken inzet voor herstel biodiversiteit onder andere door het uitwerken, uitvoeren en verder invullen van het landelijke Programma Natuur, als onderdeel van de landelijke aanpak stikstof
- Een start maken met de nieuwe generatie N2000 Beheerplannen die onder meer sturend zijn voor de uitvoering van het Programma Natuur
- Versnelling van de aanleg van het Natuurnetwerk Zeeland
- Ondersteunen initiatieven die bijdragen aan de transitie naar een volhoudbare landbouw en hiervoor de verschillende openstellingen van de transitieperiode POP3 dit jaar optimaal benutten.
- Opstellen van een landschapsvisie en het benoemen van de Zeeuwse kernkwaliteiten daarbij
- Bevorderen van samenwerking en integrale uitvoering van projecten en maatregelen

Provinciale beleidskaders

- Uitvoeringsprogramma Landelijk gebied 2021 - 2030
- [Omgevingsvisie 2021 \(concept\)](#)
- [Natuurvisie Zeeland 2017-2022](#)
- [Natuurbeheerplan Zeeland](#)

- [Beheerplannen Natura2000](#)
- [Nota Natuurbeleving](#)
- [Nota toegankelijkheid natuurgebieden \(Natuurlijk genieten in Zeeland\) 2010](#)
- [Beleidsnota Natuurwetgeving](#)
- [Omgevingsplan Zeeland](#)
- [Omgevingsverordening](#)
- [Economische Agenda](#)
- [Nota Grondbeleid](#)
- [Natuurrapportage Zeeland 2019](#)

Reguliere taken

- Verstrekken subsidies voor natuurbeheer
- Subsidieverlening agrarisch natuurbeheer aan Collectief Poldernatuur, die vergoedingen aan agrariërs uitkeert
- Subsidieverlening aan de Faunabeheer Eenheid, die Faunabeheerplannen opstelt en uitvoert;
- Het opstellen van Natura 2000 beheerplannen
- Zorgdragen voor de totstandkoming Natuurwerk Zeeland
- Uitvoering van de wettelijke taken en vergunningverlening in het kader van wet Natuurbescherming voor gebiedsbescherming en soortenbescherming
- Evaluatie van beleidsregels en het opstellen daarvan uit oogpunt van gebiedsbescherming en soortenbescherming
- Subsidie verstrekken aan IVN/De Zeeuwse Natuur, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Terra Maris
- Uitvoeren taak zelfrealisatie, verwerving en vervreemding van gronden en tijdelijk beheer van gronden in combinatie met landbouwkundige structuurverbetering
- Monitoring en beoordeling van natuurkwaliteit
- Rapportage aan de Staatssecretaris, de Tweede Kamer en Provinciale Staten via de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur.

Maatschappelijk effect

Versterken van de biodiversiteit, het realiseren van een volhoudbare landbouw en een kwalitatief hoogwaardige voedselvoorziening, samen met andere partijen.

Doelstelling

Realisatie Natuurnetwerk

Het Natuurnetwerk Zeeland is in 2027 gerealiseerd.

In het Natuurbeheerplan zijn de grenzen van het Natuurnetwerk vastgesteld. Per 1-1-2022 is de nog te realiseren restantopgave qua verwerving en inrichting nieuwe natuur 650 hectare. Dat vraagt gemiddeld per jaar richting 2027 een realisatie van ruim 100 hectare per jaar.

Acties

Blijven toepassen algemene uitgangspunten onder andere verweving op basis van vrijwilligheid, geen planologische schaduwwerking en afstemming tussen natuur en landbouw.

Continuering inzet Kavelruilbureau in combinatie met de Grondbank Zeeland

Inzet Zeeuws Particulier Grondbezit en betrekken bij het realiseren van het Natuurnetwerk Zeeland

Versnelling van realisatie van de resterende natuurontwikkelingsopgave door middel van aanbod en kansen die zich voordoen

Het Natuurnetwerk Zeeland bestaat uit een restantopgave van 650 hectare nieuwe in te richten natuur tot eind 2027. Niet alle gronden die als kans worden aangeboden kunnen worden ingericht als natuur. Dit hangt onder meer af van de ligging en aanwezige milieu-condities in relatie tot natuurontwikkelingsmogelijkheden. Overeenkomstig het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021-2030 en het Programma Natuur, 2021-2030 zal de komende jaren worden ingezet op het versnelt verwerven en inrichten van zogenaamde sleutelhectares. Deze sleutelhectares maken onderdeel uit van de restopgave Natuurnetwerk Zeeland waarbij verwerving, inrichting of functieverandering leidt tot grotere en robuustere natuurlijke eenheden. Van de genoemde restopgave zit 128 hectare in de planning om binnen één tot drie jaar te realiseren als Natuurnetwerk Zeeland.

Zoeken naar mee koppelkansen met andere opgaven uit oogpunt realisatie Natuurnetwerk Zeeland

Doelstelling

Natuurbeheer en natuurbescherming

Zorgdragen voor het beheer en de bescherming van natuur en landschap in Zeeland. Het te beheren natuurnetwerk is opgenomen in het Natuurbeheerplan Zeeland en wordt uitgevoerd volgens de voorwaarden zoals opgenomen in het [Subsidiestelsel Natuur en Landschapsbeheer \(SNL\)](#).

Het gaat hierbij om natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer, faunabeheer, soortenbescherming, exotenbestrijding en monitoring. De subsidie is een tegemoetkoming in de kosten die eigenaren en beheerders van natuur en beheergebieden moeten maken om hun gebieden te ontwikkelen en/of in stand te kunnen houden. Bij agrarisch natuurbeheer worden ook gedeelde inkomsten vergoed. De kosten voor het bestrijden van exoten en het verlenen van tegemoetkomingen bij wildschade vallen ook onder dit onderdeel.

Acties

Bescherming van natuurgebieden en soorten via de bestaande wetgeving, zoals vastgelegd in de Wet natuurbescherming en de Wet ruimtelijke ordening (Natuurnetwerk Zeeland) en de keuzes in de beleidsnota Natuurwetgeving

Bestrijding van schadeveroorzakende soorten en zorgdragen voor de uitkering van schadevergoedingen voor fauna

Evalueren ganzenopvangbeleid

Afronden van de evaluatie van het ganzenopvang- en faunaschade beleid.

Het verlenen van subsidie voor functieverandering en inrichting van nieuwe natuur en herstel van bestaande natuur op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap met SKNL of nog nieuw te ontwikkelen instrumentarium.

Monitoring van natuurgebieden conform landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan

In 2022 zal de tweede Natuurrapportage Zeeland worden opgeleverd en het Monitoringsplan worden geactualiseerd.

Provinciale aanpak invasieve exoten door middel van preventie, eliminatie en beheer opstellen, en het uitvoeren van tenminste twee bestrijdingsacties.

Provinciale aanpak invasieve exoten door middel van preventie, eliminatie en beheer opstellen, en het uitvoeren van tenminste twee bestrijdingsacties. Exotische soorten die daarbij zeker aangepakt gaan worden zijn de rosse stekelstaart en watercrassula.

Uitvoeren onderzoek naar verwilderde katten

Uitwerken van de uitkomsten van de Passende Beoordelingen voor het snijden en rapen van zeegroenten en schelpdieren, evenementen vliegbewegingen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving.

Vergoeden en aansturen van agrarisch natuurbeheer via het Collectief Poldernatuur en daardoor een substantiële bijdrage te leveren aan de biodiversiteit en het landschap buiten de natuurgebieden.

Vergoeden en aansturen van natuurbeheer op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap middels de kaders uit het Natuurbeheerplan

Zorgdragen voor het opstellen van Natura 2000 beheerplannen; vaststellen van de laatste beheerplannen Manteling van Walcheren en Kop van Schouwen; starten met het actualiseren van de overige beheerplannen in relatie tot de stikstofproblematiek

Uitvoeren van minimaal drie projecten op het gebied van actief soortenbeleid.

Daarbij zal prioriteit gegeven worden aan projecten die betrekking hebben op de kust (plevieren) en het agrarisch gebied (zomertortel en patrijs).

Evalueren onderzoek RUD Zeeland naar een adequaat uitvoeringsniveau van het natuurtoezicht in Zeeland, na evaluatie vervolgacties bepalen.

De uitvoering van het toezicht en handhaving van de groene wetgeving is gemandateerd aan de Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD). Door toenemende druk op natuur in het buitengebied wordt er steeds meer inzet gevraagd. De RUD heeft een adviesbureau opdracht gegeven om een onderzoek uit te voeren naar een adequaat uitvoeringsniveau van het natuurtoezicht in Zeeland. Naar verwachting worden de resultaten uit dit onderzoek in 2022 uitgewerkt.

Doelstelling

Natuurherstel

Zorgdragen voor de uitvoering van herstelmaatregelen in en om bestaande Natura 2000-gebieden waar een extra kwaliteitsimpuls noodzakelijk is. Waarbij we inzetten op duurzaam herstel van de natuur, het versterken van de biodiversiteit en het bereiken van de instandhoudingsdoelen die geformuleerd zijn voor deze gebieden. Nieuwe inzichten op basis van monitoring en fysiek herstel worden opgenomen in de te actualiseren beheerplannen Natura 2000. Deze vormen de basis voor een nieuw Uitvoeringsprogramma Natuurherstel 2022–2030. Daarbij ligt de aanvullende focus vanaf 2022 ook op uitvoering van het [Programma Natuur, fase 1 2021-2025](#) als onderdeel van de landelijke stikstof aanpak.

Acties

Uitvoeren van tenminste één nazorgproject in of nabij Natura2000-gebieden

Uitvoeren van tenminste vijf projecten gericht op herstel- en instandhoudingsmaatregelen in Natura2000-gebieden met als doel het effect van de uitstoot van stikstof te verminderen en de natuur te behouden en te versterken

Doelstelling

Natuurbeleving, verbreding en verbinding

De natuur en het landschap in Zeeland beter bekend en beleefbaar maken; toewerken naar een betere spreiding van bezoekers over de natuurgebieden in Zeeland met inachtneming van de kwetsbaarheid van gebieden en natuurwaarden.

Zoeken van verbindingen tussen mens en natuur en het toewerken naar een natuur-inclusieve samenleving.

Acties

Continueren van de 90% toegankelijkheid/beleefbaarheid van de natuurgebieden

De bestaande 2100 kilometer wandelnetwerk en boerenlandpaden worden beheerd

Gezamenlijk met partners en de Zeeuwse Natuur tot uitvoering brengen van een gezamenlijk plan gericht op activiteiten die zorgen dat natuurgebieden kunnen worden beleefd, natuureducatie, natuurvoorlichting en –promotie

Het stimuleren van maatschappelijke initiatieven op het vlak van natuur en landschap en het betrekken van vrijwilligers bij de natuur

Het totaal aan voorzieningen, activiteiten, bezienswaardigheden en programma's op het gebied van natuurbeleving is op één plaats vindbaar en duidelijke en overzichtelijk ontsloten

In de praktijk brengen in samenwerking met natuurorganisaties en toeristisch-recreatieve organisaties van de in 2019 ontwikkelde branding strategie

In of bij ten minste twee natuurgebieden extra (recreatieve) voorzieningen aanbrengen om de beleving van de natuur te vergroten

Ondersteunen van het Nationaal Park Oosterschelde bij de uitvoering van het projectplan voor de doorontwikkeling van het Park

Opstellen van een bidbook ter verkrijging van de UNESCO Geopark status en de meerwaarde te onderzoeken

Het binnenhalen van de UNESCO Geopark-status en het uitwerken van acties die vanuit het partnernetwerk worden benoemd.

Opstellen Zeeuws actieplan voor de groene vrijwilligers

Het (laten) uitvoeren van het Zeeuws actieplan voor de groene vrijwilligers

Starten met het opstellen van een landschapsvisie, af te ronden in 2023.

Doelstelling

Een volhoudbare landbouw

Zeeland kent op de lange termijn een volhoudbare landbouw.

Een sector die economisch gezond is en produceert in evenwicht met de natuurlijke omgeving. Hiervoor ondersteunen we ondernemers en organisaties die aan de slag willen met belangrijke thema's als bodem, water, biodiversiteit, innovatie etc. Het POP programma is hiervoor een belangrijke financieringsbron. In 2022 zullen we, in lijn met landelijk en Europees beleid, meer gaan werken met belonen naar prestatie. Hiervoor worden indicatoren ontwikkeld.

Acties

Ondersteunen van minimaal één initiatief dat zich richt op het werken met belonen voor maatschappelijke prestaties middels KPI's in de landbouw

In 2022 zullen we tenminste 2 KPI's in gebruik nemen die het mogelijk maken het landbouwbeleid te monitoren op basis van objectieve gegevens. We zullen hierbij specifiek kijken naar Zeeuwse indicatoren zoals water of bodem.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die zich richten op de doelstelling voor het versterken van de positie van de boer in de keten

De marges voor de primaire producent zijn vaak erg laag. Samen met de landelijke Taskforce korten ketens en Fooddelta Zeeland gaan we concreet twee Zeeuwse ketenprojecten opzetten.

Ondersteunen van minimaal één initiatief dat zich richt op de doelstelling voor de biologische sector

Biologisch boeren blijkt meerdere positieve effecten te hebben die bedragen aan de transitie naar een volhoudbare landbouw. Uit gesprekken met de sector leren we dat met name ketenontwikkeling en mechanisering van belang zijn. Wij zullen minimaal één concreet initiatief ondersteunen en de gesprekken met de sector voortzetten.

In 2022 zullen we tenminste twee KPI's in gebruik nemen die het mogelijk maken het landbouwbeleid te monitoren op basis van objectieve gegevens.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die bijdragen aan de doelstellingen voor een betere bodemstructuur en bodemvruchtbaarheid

Bodem is de belangrijkste productiefactor voor de akkerbouw. Bodemkwaliteit willen bevorderen, bijvoorbeeld rondom organische stof en bodembiodiversiteit. Meten is heel belangrijk, zie ook de actie rondom KPI's. We gaan minimaal 2 projecten ondersteunen die zich richten op deze onderwerpen.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die bijdragen aan het herstel en beter benutten van functionele agrobiodiversiteit

Functionele agrobiodiversiteit betekent dat de natuurlijke omgeving mede bepalend is voor het producerend vermogen van onze gronden. Het belang wordt steeds groter door ontwikkeling in de gewasbeschermingsmiddelentoeelatingen en de klimaatverandering. In 2022 ondersteunen we minimaal twee projecten rondom dit onderwerp, bijvoorbeeld rondom de effecten van strokenteelt en nieuwe teelsystemen in de fruitteelt. Daarnaast ondersteunen we ook weer het agrarisch natuurbeheer.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die zich richten op eiwittransitie

Eiwittransitie is de overgang van dierlijke eiwitten naar meer plantaardige eiwitten. Zeeland kan daar goed op inspelen vanuit de traditie van de teelt van eiwitgewassen op land en uit zee. We hebben ook de gehele ketens in onze provincie. In 2022 zullen we de netwerkvorming in Protein Delta verder ondersteunen en ook minimaal 2 concrete ketenprojecten uitvoeren.

Ondersteunen van tenminste drie programma's ter bevordering van kennis en innovatie in de agrarische sector

Kennis en innovatie zijn van cruciaal belang in landbouwtransitie. We zetten ook in 2022 in op POP3 openstellingen voor fysieke investeringen en samenwerkingsprojecten. Daarnaast willen we de positie van de Rusthoeve en het Groene onderwijs in Zeeland ondersteunen in samenhang met het Delta Climate Center.

Verbeteren agrarische structuur, tenminste 500 ha kavelruilen, conform POP aanvraag

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2019	2020	2027
Living Planet Index *	6,4%	7,5%	nvt

* In 2019 is de Living Planet Index (LPI-index) op provinciaal niveau van CBS beschikbaar gekomen. De biodiversiteit is tov 1990 met 7,5% toegenomen. De LPI is echter een algemene index en er zijn grote verschillen binnen soortgroepen en tussen gebieden. Hier komt elke drie jaar een aparte rapportage voor naar Provinciale Staten om meer op detail te informeren.

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2019	Stand 2020	Streefwaarde 2021	Streefwaarde 2022	Einddoel
Volhoudbare landbouw	Aantal ondernemers betrokken bij nieuwe kennistracten	0	200	200	200	200
Natuurontwikkeling	Aantal ha nog te realiseren nieuwe natuur <i>De ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN)</i>	802 (1-1-2020)	725	650 (1-1-2022)	550	0 (omvang is dan 5713 ha)
Natuurbescherming	Via de VRPZ geldt ruimtelijke bescherming via bestemmingsplannen	100%	100%	100%	100%	100%
Natuurbescherming	Actuele natuurbeheerplannen voor alle Natura2000 gebieden	5	5	5	6	7
Natuurverbreding	Aantal kilometer wandelnetwerk	2100 km	2100 km	2100 km	2100 km	2100 km
Natuurbeleving	Percentage toegankelijke beleefbare nieuwe natuur	>90%	>90%	>90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%
Natuurbeheer	Aantal ha natuurareaal in beheer met contract					
	Het beheer van natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN)	17.636	17.810	17.954	18.054	18.604

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
030101-Realisatie natuurnetwerk	3.443
030102-Natuurbeheer en natuurbescherming	13.785
030103-Natuurherstel	3.904
030105-Natuurbeleving: verbreding en verbinding	2.893
030106-Een volhoudbare landbouw	2.020
039999 Ambtelijke inzet	3.329
Totaal Lasten	29.374
Baten	
030101-Realisatie natuurnetwerk	1.026
030102-Natuurbeheer en natuurbescherming	228
Totaal Baten	1.254
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	28.121
Onttrekkingen	
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	1.588
Resultaat na bestemming	26.532

4 Programma Ondernemend Zeeland

Inleiding en ontwikkelingen

Zeeland scoort op dit moment goed op macro-economische parameters. Hiermee bedoelen we bruto regionaal product, werkloosheidscijfer, inkomen per hoofd van de bevolking en toegevoegde waarde. Tegelijkertijd staat de Zeeuwse economie voor grote uitdagingen, zoals door de erg krappe arbeidsmarkt, de gevolgen van de coronacrisis en de transitie naar een klimaatneutrale economie.

Onze aanpak richt zich daarom op:

Europa, Rijk en Regio

Om innovatie te stimuleren is een breed instrumentarium nodig aan subsidies (Europees, nationaal en provinciaal) en revolverende financiering. Via Impuls Zeeland helpen we startende en innoverende bedrijven in verschillende sectoren. We werken samen met de sector en kennisinstellingen aan de Foodagenda en de Visserij-agenda om het ondernemerschap op het gebied van landbouw en visserij te versterken en te ondersteunen met actieve lobby bij Rijk en Europa. Tenslotte gebruiken we ons partnerschap bij verschillende Europese subsidieprogramma's (OP zuid, POP 3, en diverse Interreg-programma's) en het Rijk (Regio Deals) om innovatieve projecten in Zeeland te realiseren.

Vestigingsklimaat, talent en kennis

Een gezonde economie heeft een passende onderwijs-, kennis-, en onderzoekinfrastructuur, en de beschikbaarheid van goed personeel en goede ondernemers. We geven daarom uitvoering aan het programma Campus Zeeland, en werken aan het oprichten van een Delta Kenniscentrum. Bij Zeeuwse bedrijven is de komende jaren behoefte aan duizenden arbeidskrachten. Gezien de krapte op de arbeidsmarkt vraagt het flinke inspanningen om daarin te voorzien. Hierbij zal niet alleen het arbeidspotentieel binnen Zeeland beter benut moeten worden, maar zal ook een flinke inspanning geleverd moeten worden om mensen van buiten Zeeland aan te trekken. De actuele maatschappelijke opgave is het herpositioneren van het Zeeuwse imago zodat mensen Zeeland meer en eerder gaan overwegen als plek om te leven, te werken en te studeren.

Innovatie, valorisatie en ontwikkelkracht

Zeeland heeft een goed klimaat voor ondernemers die met vindingrijkheid en durf innovaties omzetten in concrete producten of diensten. Tegelijk blijkt ook dat investeringen in innovatie en R&D achterblijven bij de rest van Nederland. De innovatiekracht van bedrijven is belangrijk voor de concurrentiekracht van Zeeland. De innovatiekracht van Zeeland moet verder versterkt worden. Belangrijk omdat we op deze wijze de innovatiekracht van de Zeeuwse topsectoren ook gebruiken om grote maatschappelijke uitdagingen aan te pakken. Zo sluiten we aan bij het (missiegedreven) Rijksbeleid.

Transitie naar een duurzame en klimaatneutrale economie

Het verduurzamen van de industrie, maar ook het pakken van kansen dmv vernieuwing en verduurzaming in bijvoorbeeld de logistiek, de landbouw en de recreatieve sector, is van groot belang voor het economisch perspectief van Zeeland op de (middel)lange termijn. Via het begrotingshoofdstuk Energie en Klimaat wordt hier invulling aan gegeven. Het ontwikkelen van een circulaire en biobased economie vindt u wel in dit begrotingshoofdstuk terug. Het gaat om het sluiten van kringlopen, bij voorkeur op regionale schaal, in combinatie met het waarde-behoud van materialen en het stimuleren van circulariteit in de ketens.

Speerpunten

Het versterken van de regionale economie doen we door in te zetten op:

Europa, Rijk en Regio:

- Uitvoering te geven aan de calls van de Europese programma's OP Zuid, POP 3, Interreg Vlaanderen-Nederland en Twee Zeeën en Interreg B en C: maximaal benutten voor Zeeland.
- Voorbereiding en inzet Zeeland voor Toekomstig Cohesiebeleid na 2020 (samenwerking in Zuid-verband, IPO, met Vlaanderen).

- Verschillende organisaties te ondersteunen die onderdeel uitmaken van de economische basisinfrastructuur. Bijvoorbeeld NV Economische Impuls Zeeland, EN-Zuid, het Roosevelt Institute for American Studies, Dockwize en Economic Board Zeeland.

Vestigingsklimaat, talent en kennis:

- Het versterken van het imago van Zeeland als regio om te leven en te werken en het behouden van het sterke imago als toeristische bestemming.
- Samen met publieke en private partners (ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden) te zorgen dat de arbeidsmarkt voldoende goed gekwalificeerde arbeidskrachten biedt. Zo kunnen we voldoen aan de vraag van de Zeeuwse werkgevers.
- Het fasegewijs realiseren van de Bèta Campus Zeeland rondom de thema's water, energie en voedsel.
- De Onderwijs- en kennisinfrastructuur op het gewenste niveau te houden.

Innovatie, valorisatie en ontwikkelkracht:

- Het verstevigen en uitbouwen van het regionale innovatie-ecosysteem en uitvoering te geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV.
- Het realiseren en versterken van Kennis- en Innovatienetwerken binnen iedere Zeeuwse economische sector.
- De concurrentiepositie te verbeteren en werkgelegenheid te behouden.
- Door in te zetten op innovatie in brede zin, in de foodsector, kennisontwikkeling, samenwerkingsverbanden en gerichte lobby.

Transitie naar een duurzame en klimaatneutrale economie:

- Verduurzaming industrie (zie hoofdstuk Energie en Klimaat)
- Transitie naar circulaire en biobased economie door het sluiten van kringlopen en het benutten van groene grondstoffen.

Reguliere taken

De Provincie zet zich in voor een sterke regionale economie en duurzame economische groei. Om dit te bereiken werkt de Provincie aan het vestigingsklimaat voor bedrijven en werknemers. Een sterke regionale economie kan niet zonder kennis en innovatie. De Provincie zorgt daarom voor goede randvoorwaarden en samenwerking met onderwijs- en onderzoeksinstituten.

Beleidskader

- [Economische Agenda \(2017-2021\)](#)
- [MKB Samenwerkingsagenda en MKB Actieplan \(Rijk-Provincies\)](#)
- [Implementatieagenda Smart Industries \(Rijk\)](#)
- [IBP programma \(Rijk, Provincies, gemeenten\)](#)
- [RIS 2021 - 2027 \(Regionale Innovatie Strategie\)](#)
- [Campus Zeeland](#)

Regio Deal Zeeland: Zeeland in stroomversnelling 2.0

Investeren in een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat

Op 6 juli 2018 heeft de Provincie Zeeland en het Rijk de Regio Deal Zeeland ondertekend. Hiermee stelt het Rijk € 35 miljoen beschikbaar voor het verbeteren van het Zeeuws Leef- en vestigingsklimaat. Het investeringsprogramma bouwt voort op het advies van de commissie Structuurversterking en werkgelegenheid (Balkenende) en het Investeringsprogramma ZiS 1.0. Dit bestaat uit dertien projecten, onderverdeeld naar de 'pijlers' Kennis en innovatie, Leefbaarheid en Voorzieningen bedrijven. Een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat is de basis voor de economie in Zeeland. Het

draagt direct bij aan het maatschappelijk effect dat we met het programma Ondernemend Zeeland beogen.

In maart 2021 verscheen de mid-term review over de voortgang van de Regio Deal Zeeland. Hieruit blijkt dat een groot aantal projecten zich in de afrondende fase bevindt. Voor een aantal projecten is de uitvoeringstermijn van de Regio Deal verlengd met een jaar. Dit gaat primair om de projecten aanjaaggelden, kwaliteitsimpuls wonen en leefbaarheid, Smart mobility Zeeland, Aanvalsplan Arbeidsmarktregio, kwaliteitsimpuls bedrijventerreinen en Central Gate. In 2022 zetten we vol in om ook hier de afgesproken resultaten in de Regio Deal te behalen.

Maatschappelijk effect

De Provincie Zeeland zet in op versterking van de Zeeuwse economie. Concreet betekent dit:

- Het versterken van de innovatiekracht van het Zeeuwse bedrijfsleven.
- Het verhogen van het Bruto Regionaal Product.
- Voldoende werkgelegenheid én voldoende arbeidsaanbod op alle niveaus (van laaggeschoold tot wetenschappelijk).
- Groei van de regionale innovatiekracht met focus op de Zeeuwse economische sectoren.
- Een sterk imago van Zeeland dat ervoor zorgt dat mensen hier graag komen leven, cultuur beleven, werken en ondernemen en hun vrije tijd in Zeeland willen doorbrengen.
- Inzet op postcorona maatregelen om negatieve effecten voor MKB te beperken.

Doelstelling

Concurrentiepositie logistiek

Zonder logistiek staat alles stil is een veel gebruikt motto. De logistieke sector bevindt zich in een groot veranderingsproces, door de energietransitie, digitalisering, robotisering, datamanagement enz. Het is voor Zeeuwse bedrijfsleven een enorme opgave die ontwikkelingen allemaal in hun bedrijfsvoering te implementeren. Het bedrijfsleven moet wel meegaan in deze ontwikkelingen om hun marktpositie minimaal te behouden.

Acties

Realiseren van het Fiedlab Wind op Zee (Zephyros) in Zeeland

De netwerken KIC|MPI (procesindustrie) en Zephyros (Wind op Zee) zijn twee belangrijke samenwerkingsverbanden die de innovatiekracht binnen Zeeland versterken. In 2021 heeft het Fiedlab Zephyros ruimte gehuurd in het innovatie, test en ontwikkelruimte "De Kaap" gehuurd. Inmiddels zijn er al meerdere bedrijven geïnteresseerd om gebruik te maken van de faciliteit van de Kaap. De vestiging van het Fiedlab Zephyros (maintenance wind op zee) krijgt verder vorm. Daarnaast versterken we de samenwerking met het onderwijs.

Stimuleren samenwerking en innovatie in de logistiek, o.a. via Zeeland Connect

De K&I netwerken spelen een belangrijke rol bij het ondersteunen van de Zeeuwse bedrijven. De Zeeuwse MKB-bedrijven in de logistieke en de maintenance sector hebben onvoldoende capaciteit en financiële middelen om op de grote innovatieve ontwikkelingen die nu aan de gang zijn in te spelen. De netwerken hebben een meerjarenprogramma opgesteld en maken jaarlijks en activiteiten plan. Door bundeling van de krachten (triple Helix) in de regio wordt de slagkracht groter. De afgelopen jaren hebben de K&I-netwerken hun toegevoegde waarde bewezen. Diverse innovatie Europese projecten (Smart tooling, Autonoom transport Zeeland, Zero Emissie Transport) zijn uitgevoerd of zijn nu onderhanden. Dit beleid is succesvol en wordt gecontinueerd.

De Provincie financiert voor een deel de organisatiekosten van de netwerken. De Provincie controleert de voortgang door actief deel te nemen aan overleggen en jaarlijks vindt controle plaats bij de verantwoording van het K&I-netwerken.

Uitvoeren visie Logistiek i.s.m. Zeeland Connect en uitvoeren van de roadmap met 3 innovatielijnen, waaronder autonoom transport (varen en rijden) en verduurzamen Sector Transport en Logistiek (terminalfaciliteiten en laadinfra)

De K&I netwerken spelen een belangrijke rol in het meenemen van het bedrijfsleven in de veranderingsopgave in de logistieke sector.

Zeeland Connect is een belangrijk logistiek netwerk en heeft vier innovatieprogramma's in uitvoering:

- Verbindingen en netwerken
- Energietransitie
- Digitalisering & Robotisering
- Autonoom rijden.

In 2022 komen de vier actieplannen in uitvoering. De Provincie neemt desgewenst deel aan deze plannen en toetst of deze voldoen aan de Provinciale – en landelijke beleidsprogramma's

De energietransitie is een ingrijpend proces. Integrale samenwerking tussen beleidsvelden biedt voordelen.

De energietransitie in de logistieke sector kent nog vele onzekerheden, zoals hoe groot wordt het aandeel elektrische voer- en vaartuigen. Hoe verloopt de als gevolg daarvan de vraag naar elektriciteit en wat is de impact op het elektriciteitsnet. De kennis van deze ontwikkeling is bij veel betrokkenen onvoldoende en de logistieke sector wacht door de onzekerheid nog af. Echter is die tijd er niet.

De provincie vervult een coördinerende rol in deze transitiefase. Voor een groot deel is de strategie vastgelegd in de RES. De activiteiten van de Provincie in 2022 zullen bestaan uit:

- Uitrol bedrijventerreinaanpak logistiek;
- Het bundelen van uitvoeringskracht met betrekking tot onderzoek (trends van het energiegebruik en de effecten daarvan), implementatie en kennisoverdracht;
- In afstemming met landelijke partners een implementatie strategie ontwikkelen voor laad- en vulinfrastructuur voor weg en water;
- Maatwerkoplossingen bedenken voor specifieke locaties (Central Gate) bedrijven in de periferie;
- In samenwerking met onze collega's van Energietransitie (RAL) en Ruimtelijke Ordening (herstructurering bedrijven terreinen) en marktpartijen wordt in 2022 gewerkt om projecten meer af te stemmen en synergie voordelen te behalen. Het doel van deze samenwerking is om de logistieke sector optimaal te begeleiden bij de energietransitie en de maatschappelijke kosten van de energietransitie zoveel mogelijk te beperken en de economische ontwikkeling positief te beïnvloeden;
- In samenwerking met partners Europese en landelijke subsidies verweren.

Vertalen actieprogramma 2020 -2023 van de Topsector logistiek naar regionaal actieprogramma en uitvoering van de goederen vervoeragenda van het Ministerie van I&W, benutten "Haagse en Europese" Middelen.

In 2022 is het beleid erop gericht dat de Zeeuwse ondernemers en innovators optimaal gebruik kunnen maken van de "Haagse en Europese" middelen. Ondersteuning van netwerken, bedrijven en innovators om gebruik van de middelen te maken is een speerpunt.

Inspelen op technologische & maatschappelijke veranderingen door het stimuleren van samenwerking tussen sectoren, regio's en overheden. Met als doel de innovatie te stimuleren en "grote" projecten door de Zeeuwse regio te ontwikkelen & uit te voeren

De Provincie subsidieert een deel van de organisatiekosten van netwerken, met als doel de binding is de sectoren te stimuleren en samenwerking met deze sectoren te borgen. Daarnaast informeert de Provincie de bedrijven over subsidiabele mogelijkheden die door zowel landelijke als Europese overheden beschikbaar worden gesteld. De Provincie neemt deel aan diverse landelijke innovatie overleggen. Het doel is om de verkregen kennis uit deze overleggen met onze regionale partners te delen. In samenwerking met het KIC|MPI zal verder gewerkt worden aan de robotisering en digitalisering van de proces industrie. In 2022 zullen ook weer initiatieven worden genomen om de toepassingsmogelijkheden van circulaire economie in de procesindustrie te implementeren.

In 2022 zal de samenwerking tussen het KIC|MPI en Zephyros verder worden vormgegeven met als doel de innovatiekracht te versterken.

Doelstelling

Arbeidsmarkt

De Zeeuwse arbeidsmarkt is duurzamer en gezonder geworden. Er is een betere aansluiting tussen aanbod van arbeidskrachten en vraag daarnaar van Zeeuwse werkgevers.

Hiervoor scherpen we het Aanvalsplan Arbeidsmarkt verder aan en voeren we deze in samenwerking met de triple-helix-partijen uit.

Acties

Aantrekken, scholen en trainen van kandidaten voor Zeeuwse sectoren (Techniekpact, Hospitalitypact, Zorgpact, Onderwijspact)

Komen tot een soepele grensoverschrijdende arbeidsmarkt Zeeland – Vlaanderen

Ontwikkelen en verbeteren van de methodiek en instrumentarium dienstverlening aan onderbenut arbeidspotentieel

Ontwikkelen tool: werving, selectie en plaatsing op basis van competenties

Ontwikkelen van een gestructureerde aanpak gericht op het binden van jongeren aan de Zeeuwse arbeidsmarkt

Opzetten van een warme ontvangst van arbeidsmigranten (uit binnen- en buitenland) (Expat Center, Zeeland Commissionair)

Opzetten van toolbox voor werkgevers

Doelstelling

Concurrentiepositie Food

a. Eind 2022 is de concurrentiepositie in de aquacultuursector versterkt.

b. Eind 2022 is de werkgelegenheid in de visserij en aquacultuursector minimaal op hetzelfde niveau.

*acties met betrekking tot 'landbouw' staan in het programma natuur en platteland.

Acties

Versterken van de Zeeuwse economische clusters agrofood en aquacultuur door middel van haalbaarheidsonderzoeken en demonstraties vanuit de provinciale innovatieregeling Zeeland in Stroomversnelling;

De regeling ZIS richt zich op de voorkant van de keten. Het onderzoeken van de haalbaarheid en demonstratie van nieuwe initiatieven vormen speerpunten hierbinnen.

Wij ondersteunen de netwerkorganisaties Zeker Zeeuws en Food Delta Zeeland in hun werkzaamheden de Zeeuwse Foodcluster verder te versterken;

Als voorzitter van het landelijke Bestuurlijk Platform Visserijoverheden spelen we een actieve rol in de ondersteuning van de visserijgemeenschappen.

Binnen het landelijk Bestuurlijk Platform Visserijoverheden geven we voortdurende aandacht aan de voor de visserijsector belangrijke dossiers. Denk hierbij aan aanlandplicht, ruimte op zee, Noordzee akkoord en kottervisie.

Ondersteunen van kansrijke innovaties en nieuwe ontwikkelingen in de visserij- en aquacultuursector die kunnen leiden tot nieuwe bedrijvigheid of een hogere toegevoegde waarde in de keten. Hiertoe ondersteunen we ten minste 4 initiatieven.

We nemen actief deel in projecten om te komen tot nieuwe vormen van schelpdierkweek.

Binnen de tastforce mosselkweek Voordelta onderzoeken we de mogelijkheden om mosselen op de Noordzee te kweken. Binnen de tastforce duurzame oesterkweek onderzoeken we de mogelijkheden lange termijn perspectief te bieden voor oesterkweek in combinatie met natuurbehoud en ontwikkeling.

Stimuleren verdere ontwikkeling van de binnendijkse aquacultuur.

Wij inventariseren de ruimtelijke mogelijkheden voor bestaande en nieuwe ondernemers op dit punt.

Doelstelling

Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers

Eind 2022 heeft behoud van werkgelegenheid en behoud van bedrijven plaatsgevonden.

Eind 2022 is de economische structuur t.b.v. acquisitie en regionale samenwerking verbeterd ten behoeve van versterken innovatiekracht.

Acties

Deelnemen aan platform ENZuid (Economisch Netwerk Zuid Nederland)

Vanaf 2020 neemt Provincie Zeeland deel in Economisch Netwerk Zuid Nederland (ENZuid). Hierin werken de provincies Noord-Brabant, Limburg en Zeeland samen met de Triple Helix organisaties in Zuid-Nederland, waaronder Economic Board Zeeland. De ontwikkelingsmaatschappijen zijn eveneens aangesloten bij het netwerk.

In 2020 is vanuit ENZuid op basis van de gezamenlijke economische agenda's ingezet op de verduurzaming van de procesindustrie, met het traject "Groene chemie, duurzame economie".

Dit leidde in 2021 tot een programma en actieagenda, gedragen door de deelnemende industriële partners, dat zelfstandig verder gaat. Samenwerking tussen de drie zuidelijke provincies is belangrijk voor de lobby naar Rijk en Europa. Voor 2022 wordt het thema Circulaire economie verkend.

Dockwize: uitvoering van de prestatieafspraken

We maken prestatieafspraken over de uitvoering van overkoepelende activiteiten uit het meerjarenplan "Dockwize: Your Innovation Hub 2022 - 2025". Hoofddoel is structuurversterking door het aanjagen van innovatie, groei en innovatie.

Het opstellen van een agenda voor de effecten van een digitale transformatie

Als uitwerking van de in 2021 vastgestelde "verkenning Digitale Agenda" is een 'uitvoeringsplan Digitale Agenda' voorzien. Waar in de "verkenning Digitale Agenda" de focus lag op het inzichtelijk maken van de te kiezen hoofdthema's en de daarbinnen te agenderen onderwerpen, zal in de uitvoeringsagenda de focus liggen op de uitwerking daarvan. Daarbij zal het gewenste ambitieniveau, de rol en de betrokkenheid vanuit de provincie om daar invulling aan te geven centraal staan.

Tevens brengen we de samenhang met andere ontwikkelingen op het gebied van digitale transformatie, zoals de Interprovinciale Digitale Agenda, in beeld.

Met de SER Zeeland maken we prestatieafspraken op het sociaaleconomisch terrein

- over het uitvoeren van onderzoek;
- over het geven van advies;
- over het organiseren van themabijeenkomsten over ontwikkelingen die gevolgen hebben voor werkgevers en werknemers.

Ondersteunen algemene netwerk-, acquisitie en representatieactiviteiten

Met het oog op het behalen van concrete resultaten voor Zeeland en om de acquisitiekracht te versterken onderhouden we nauwe contacten met het netwerk. We organiseren daarvoor 1x per jaar een strategisch overleg met:

- North Sea Port,
- Invest in Zeeland,
- Ministerie van Economische Zaken en Klimaat,
- NFIA,
- Trade and Innovate.

Bestuurlijk en ambtelijk faciliteren we bovenstaande organisaties bij de acquisitie van en het behouden van (internationale) bedrijven.

Ondersteunen van de Zeeuwse ondernemers (starters en MKB)

Door onder andere:

- de MKB Samenwerkingsagenda en het MKB Actieplan (voor het 'brede' MKB) waar kansrijk verder uitwerken,
- met het OZO en andere betrokken partijen vanuit de Bestuurlijke Taakgroep Economie onze rol vervullen in het herstel en versnellen van de regionale economie vanuit het Post-corona Versnellingsplan Zeeland,
- uitvoering geven aan MKB-deal Digitaal Doen Zeeland met het ministerie EZK,
- vanuit Zeeland deelnemen aan European Digital Innovation Hub (EDIH),
- het opzetten van en uitvoering geven aan aanvullende instrumenten gericht op familiebedrijven,
- het opzetten van en uitvoering geven aan aanvullende innovatiefinancieringsinstrumenten.

Uitvoering prestatieafspraken door Impuls Zeeland

Het vergroten van de dynamiek van de Zeeuwse (kennis)economie staat voorop (met groei van werkgelegenheid) door;

- business development en uitvoering van projecten,
- enerzijds acquisitie van bedrijven, investeringen van elders en anderzijds behoud van bedrijven,
- werk te maken van innovatiefinanciering,
- het aansporen van internationale handelsbevordering (Trade & Innovate)

Conform het deelnemingenbeleid ontvangt Provinciale Staten jaarlijks het werkplan en jaarverslag van Impuls.

Uitvoering prestatieafspraken door Roosevelt Institute for American Studies

Activiteiten: lezingen voor studenten, publiekslezingen, studentenexcursies aan RIAS door verschillende universiteiten, beursprogramma's, organisatie uitreiking T. Roosevelt American History

Award, organisatie internationaal congres, organisatie publiekssymposium in samenwerking met UCR, organisatie NASA Amerikanistendag.

Uitvoering prestatieafspraken door Zeeuwse Milieufederatie (ZMf)

We hebben afspraken gemaakt met de Zeeuwse Milieufederatie om projecten uit te voeren die passen binnen het economisch-, omgevings- en energiebeleid. De ZMf versterkt de relatie tussen ecologie en economie.

In 2022 ligt de focus van de ZMf op de volgende drie pijlers:

- Duurzaamheid, circulaire Economie & energietransitie;
- Deltawateren;
- Ruimtelijke Ordening & Landschap.

De ZMf denkt en werkt mee aan voorbeeldprojecten, waarbij zij samengewerkt met burgers, (mede)overheden, onderwijs- en kennisinstellingen, bedrijfsleven en maatschappelijke 'groene' organisaties.

Doelstelling

Campus Zeeland

De Zeeuwse economie is op termijn versterkt en innovatiever geworden. Dit doen we door realisatie van Bèta Campus Zeeland, (economische) kennis- en innovatienetwerken, programma's en projecten, en door behoud en versterking van onderwijs en onderzoek van PO - WO in Zeeland.

Bèta Campus Zeeland wordt in fases gerealiseerd, samen met het Joint Research Center, de nieuwe opleidingen en onderzoekstrajecten binnen HZ/UAS en UCR (UCR Engineering & Innovation), het Delta Kenniscentrum en de samenwerking met UGent rondom Deltavraagstukken Vlaanderen/Nederland. Focus ligt op de speerpunten Water, Energie en Biobased/Food.

Acties

Versterken gehele onderwijs- en onderzoekskolom van PO - WO

Opening en start opleidingen aan het Joint Research Center

Verbinden tracks Engineering en Innovation aan (Zeeuwse) onderwijs- en onderzoeksinfrastructuur en bedrijfsleven/opgaven

Onderbrengen onderzoeksprogramma Vlaanderen-Nederland Deltavraagstukken bij Delta Kenniscentrum

Versterken businessmodel, organiserend vermogen in intersectorale samenwerking tussen de al bestaande netwerken (professionaliseren en verbinden met eco-systeem)

Start Delta Kenniscentrum

Doelstelling

Innovatie infrastructuur en - fondsen

Eind 2022 zijn er nieuwe innovaties gerealiseerd en is vergroting van de concurrentiekracht van bedrijven in Zeeland tot stand gekomen.

In het kader van 'Wind in de zeilen' vergroot het Rijk haar inbreng in het Investeringsfonds Zeeland (AGIO-storting). Hierdoor is het investeringsvermogen vergroot. Jaarlijks stort het Rijk € 5 mln (2020-2023).

Acties

Het benutten van nationale en Europese programma's als cofinanciering bij de realisatie van innovatie en economische structuurversterking

- Het benutten van nationale en Europese programma's als cofinanciering bij de realisatie van innovatie en economische structuurversterking.
 - Met de Subsidieregeling MKB innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Nederland (MIT Zuid) wordt decentraal uitvoering gegeven aan stimulering van innovatieve haalbaarheids- en R&D samenwerkingsprojecten. Stimulus Programmamanagement treedt op als uitvoeringsorganisatie.
 - Voor 2022 streven we naar toekenning van tien subsidies voor Zeeuwse haalbaarheidsprojecten en zes subsidies voor Zeeuwse R&D samenwerkingstrajecten.

Uitvoering geven aan de Europese programma's waarin Zeeland partner is

- Voor Zeeland verder vormgeven en tot uitvoering brengen van het Toekomstig Cohesiebeleid 2021-2027. De vijf Strategische hoofdpunten en de vastgestelde Regionale Innovatie Strategie 2021-2027 (RIS) zijn vertrekpunten. Hierbij nadrukkelijk samenwerken met de Zeeuwse Opgaves en onze Zeeuwse partners (gemeenten, waterschap, bedrijfsleven, Economic Board, Cultural Board en kennisinstellingen), in Zuid-verband, in IPO verband en met Vlaanderen.
- Uitvoering geven aan de Europese programma's 2021. Zeeland is hierin partner samen met OP Zuid, POP3, Interreg Vlaanderen-Nederland, Interreg B en C programma's, EMVAF, 2Zeën. We willen de mogelijkheden hiervan benutten voor Zeeland.
- Het bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking door onder andere het Straits Comité en de Scheldemonde Raad.
- Voor Zeeland kansrijke nieuwe (Europese) fondsen, zoals JTF, RRF en, onder de noemer Next Generation EU (NGENEU), voor Zeeland optimaal nader operationaliseren en uitvoeren.
- Voor Zeeland kansen rondom Nationaal Groeifonds zo goed mogelijk monitoren en beïnvloeden. Hiermee willen we een optimaal bereik van de vijf Strategische hoofdpunten en de vastgestelde Regionale Innovatie Strategie 2021-2027 (RIS) bewerkstelligen.
- Ontwikkelingen op het gebied Europese Green Deal (w.o. in het bijzonder Europese Digitale Agenda en Farm2Fork Strategie) monitoren en waar mogelijk optimaal doorvertalen naar de Zeeuwse uitvoering van de Europese subsidieprogramma's.

Uitvoering geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV.

ZeelandFM verstrekt 20 financieringsvouchers en 25 vouchers versterking innovatievermogen aan ondernemers die voldoen aan de criteria ondernemerschap, groeipotentie en innovatie voor de inhuur van een financieel specialist om een adviestraject te starten dat leidt tot een sterk verbeterde financieringsaanvraag voor hun plannen of innovatietrajecten te starten of voort te zetten.

Via InnoGo! worden minimaal acht leningen verstrekt aan innovatieve starters/MKB-ers én minimaal 10 starters starters/MKB-ers vinden binnen het netwerk van InnoGo! begeleiding en coaching.

Met het ZPF verstrekken we risicodragend kapitaal, kennis en kunde van de aandeelhouders, het fondsmanagement en hun netwerken, middels aandelenparticipaties en/of achtergestelde leningen aan minimaal vijf innovatieve waarde creërende bedrijven in de (door)ontwikkelfase of de groeifase met een substantiële impact op de Zeeuwse economie en werkgelegenheid.

Met 'Wind in de zeilen' vergroot het Rijk haar inbreng in het Investeringsfonds Zeeland (AGIO-storting). Hierdoor is het investeringsvermogen vergroot. De totale omvang van de storting bedraagt 20 miljoen euro (vanaf 2021, jaarlijks 5 miljoen euro).

Het bestuur van het Investeringsfonds Zeeland BV schat jaarlijks in of de financiële vaste activa betreffende de onderliggende participaties afgewaardeerd moeten worden. Deze inschatting gebeurt op basis van de financiële informatie van de ondernemingen waarin wordt geparticipeerd en waar gelden aan zijn uitgeleend, gesprekken met de ondernemers en het betaalgedrag over aflossingen en rente.

De doelstelling van het Investeringsfonds Zeeland behalen we door het verstrekken van hoog risicodragend kapitaal. Het eigen vermogen van de ondernemingen waarin wordt geparticipeerd en waar gelden aan zijn uitgeleend is in de meeste gevallen negatief. Dit brengt met zich mee dat er sprake is van een grote schattingsonzekerheid over de waardering van de deelnemingen en de verstrekte leningen. Deze (schattings)onzekerheid heeft voor de accountant van het IFZ geen afbreuk gedaan aan zijn oordeel.

Verlenen van subsidie aan voorstellen ter stimulering van innovatie en verbetering van het gebruik van financieringsregelingen

Ondersteunen en/of subsidiëren van onder andere:

- De Zeeuwse Innovatieprijs Emergo,
- Netwerkbijeenkomst excellerende MKB bedrijven,
- Initiatieven voor het versterken van het Zeeuwse startersklimaat,
- Challenges BioVoice,
- Zeeuws Informal Investors Netwerk,
- De ZomerOndernemer.

Uitvoering geven aan het Investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 2.0

Doelstelling

Marketing en Imago

Het herpositioneren van het Zeeuwse imago zodat mensen Zeeland meer en eerder gaan overwegen als plek om te recreëren, verblijven, leven, werken en studeren. Dit blijft nog steeds een belangrijke opgave.

Een sterker Zeeuws imago helpt bij het aantrekken van toeristen, arbeidskrachten, inwoners en nieuwe bedrijven. De beoogde oprichting van een organisatie voor regiomarketing in 2021 is niet doorgedaan. De uitvoering van de regiomarketing blijft in 2022 voortgezet worden binnen de Provinciale organisatie. Een team van gespecialiseerde medewerkers werkt hier vanuit een gemeenschappelijke basis aan (merk- en marketingstrategie etc.). Zij werken aan de positionering van Zeeland vanuit een samenhangende visie op het toepassen van technologie en het gebruik van data.

Acties

Continueren van de digitale marktwerking dmv het platform www.zeeland.com en daaraan verbonden social media kanalen. Belangrijk hierbij is in contact te blijven met geïnteresseerde doelgroepen en het aantal fans van Zeeland verder uit te breiden.

Het voeren van campagnes voor specifieke doelgroepen samen met regionale partners (product-markt combinaties) en meewerken aan campagnes van partners.

Het uitvoeren van een nulmeting naar het Zeeuwse imago en de resultaten hiervan verwerken in een vernieuwde merkstrategie (positionering) en meenemen in de uitvoering.

De bestaande positionering 'Zeeland Land in Zee' evalueren en waar nodig verder door ontwikkelen in producten en campagnes.

Doelstelling

Circulaire economie

Een Zeeuwse vitale economie met circulaire verdienmodellen die is gerealiseerd door het stimuleren van samenwerking in ketens waarbij kringlopen maximaal worden gesloten met bij voorkeur hernieuwbare – groene - grondstoffen. Hergebruik van grondstoffen is verbeterd en biomassa wordt verwerkt tot hernieuwbare biobased grondstoffen.

Acties

We helpen mee aan de doorontwikkeling van de Biobased Innovation Garden

We helpen mee aan de verdere ontwikkeling van de Biobased Innovation Garden. Medio 2021 is het project van een driejarige provinciale subsidie voorzien. Als de voortgang in 2022 volgens projectplanning loopt, dan kan deze actie als daadwerkelijk behaald worden beschouwd.

We nemen deel aan stichting Biobased Delta, die o.a. grootschalige businesscases ontwikkelt (zoals Redefinery, Sugar Delta, bio-aromaten) met grote bedrijven en MKB.

We nemen deel aan stichting Circular Biobased Delta, die o.a. grootschalige businesscases ontwikkelt en ondersteunt samen met grote bedrijven, MKB, kennisinstellingen en overheden. Als de voortgang in 2022 conform CBBD jaarplan loopt, dan kan deze actie t.z.t. als daadwerkelijk behaald worden beschouwd.

We rollen biobased en circulair inkopen uit binnen Zeeland via 'Maatschappelijk Verantwoord Inkopen' en de koppeling aan de SDG's (Sustainable Development Goals).

Het actieplan MVI dat in 2021 door GS is vastgesteld met o.a. circulaire / biobased doelstellingen wordt uitgevoerd in 2022. De SDG's (Sustainable Development Goals) zijn leidend. Zowel op nationaal (IPO) als op internationaal niveau (CBCI project) wordt kennis op- en uitgebouwd.

We stimuleren biobased onderwijs en onderzoek, zoals goede verankering in JRC/Bèta Campus en Center of Expertise(CoE) Biobased Economy (Avans/HZ)

We stimuleren biobased onderwijs en onderzoek, zoals goede verankering in JRC/Bèta Campus en Center of Expertise(CoE) Biobased Economy (Avans/HZ). Als de genoemde kennisinstellingen in 2022 biobased onderwijs- en onderzoek-projecten hebben gerealiseerd waaraan de provincie bijdraagt, dan kan deze actie t.z.t. als daadwerkelijk behaald worden beschouwd.

We stimuleren circulair bouwen in de verblijfsrecreatie via de projecten 'Circulair beleven' en 'FACET'

We stimuleren circulair bouwen via het 'K&I netwerk circulair bouwen' . Dit begeleiden we naar zelfstandigheid. We blijven actief in dit netwerk en zorgen zo voor bredere kennis- en project ontwikkeling.

We stimuleren meer biobased innovaties bij/door MKB'ers o.a. via circulair/biobased innovatievouchers

We stimuleren meer biobased innovaties bij/door MKB'ers o.a. via circulair/biobased innovatievouchers. Medio 2021 is het vouchers-project van een driejarige provinciale subsidie voorzien. Als de voortgang in 2022 conform projectplanning loopt, dan kan deze actie tzt als daadwerkelijk behaald worden beschouwd.

We werken aan een toekomstbeeld 'circulaire havens 2030' (Sloe- en Kanaalzone) én volgen circulaire economie in de gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta
verloop 2021: Dit onderdeel is speerpunt CE. In ambitie duurzame havens 2.0 werken provincie, Zeeuwse Milieu federatie, Portiz en NSP aan een overkoepelende strategie t.b.v. economische groei, biodiversiteit, mobiliteit en milieukwaliteit. Circulair en biobased valt hieronder. Geen actieve inzet op Zuidwestelijke Delta; hier volgen we de ontwikkelingen.

We werken aan de ambitie duurzame havens 2.0 samen met Portiz, NSP en Zeeuwse Milieufederatie. Ambities worden ondersteund door de werkgroep Vitaal Sloegebied en Kanaalzone.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Beroepsbevolking	195.000	192.000	197.000	197.000	197.000	199.000
Saldo in- en uitgaande pendel	-16.900	-18.400	-17.900	-17.600	n.n.b.	n.n.b.
Hoog opgeleide beroepsbevolking	48.000	52.000	54.000	52.000	52.000	---
Spanningsindicator vraag/aanbod arbeidsmarkt	1,29	2,29	3,21	4,32	2,02	1,98
Huishoudensinkomen	39.800	40.900	41.600	43.100	n.n.b.	n.n.b.

Doelindicatoren

Doelindicatoren	Indicator	Stand 2019	Stand 2020	Stand 2021	Streefwaarde 2021	Streefwaarde 2022	Einddoel
Werkloosheid		2,8%	3%	3,3%	3%	3%	3%
Werkgelegenheid (LISA/CBS)		184.000	184.500	nmb	184.000	185.000	185.000
Werkgelegenheid groei in % (LISA/CBS)	% bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) ten opzichte van de totale beroepsbevolking in de leeftijd van 15–75 jaar (conform CBS-definitie)	2,2%	0,3%	nmb	0,5% p.j.	0,5% p.j.	0,5% p.j.
Bruto Regionaal Product (CBS) in €		14.391.000.000	13.945.000.000	nmb	13.579.000.000	1,5% p.j.	1,5% p.j.
Bruto Regionaal Product groei in % * (CBS)	% toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar	0,8%	-3,1%	nmb	1,0%	1,5% p.j.	1,5% p.j.

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
040101-Arbeidsmarkt	355
040102-Concurrentiepositie food	315
040103-Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers	2.511
040105-Innovatieinfrastructuur en - fondsen	4.766
040106-Marketing en Imago	1.409
040107- Circulaire economie	798
040108-Concurrentiepositie logistiek	253
049999-Ambtelijke inzet	4.853
Totaal Lasten	15.260
Baten	
040105-Innovatieinfrastructuur en - fondsen	361
Totaal Baten	361
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	14.898
Onttrekkingen	
980499 Bestemmingsreserves-Pr.4	1.631
Toevoegingen	
980499 Bestemmingsreserves-Pr.4	1.971
Mutaties reserves	340
Resultaat na bestemming	15.238

5 Programma Mobiliteit op maat

Inleiding en ontwikkelingen

Goed wonen, werken en leven in Zeeland vraagt om een optimale bereikbaarheid. Dat betekent niet per se méér mobiliteit. Een fysieke verplaatsing is immers niet altijd nodig, zo is in de corona-periode gebleken. Ook kan vanuit een ruimtelijk perspectief gezorgd worden voor slimme locatiekeuzes, waardoor lopen en fietsen vaker in aanmerking komen. Dat moet dan wel veilig kunnen gebeuren.

Via de opgave Slimme Mobiliteit is gewerkt aan slimme én duurzame maatregelen die een rol kunnen spelen bij het oplossen van bereikbaarheidsvraagstukken. Dit alles betekent niet dat een oplossing met meer infrastructuur uit beeld is, maar wel dat in het voortraject en tijdens het afwegen van oplossingen een meer integrale benadering aan de orde is. Een benadering zowel vanuit de effecten van meer mobiliteit als vanuit de mogelijke oplossingen voor een betere bereikbaarheid.

De invalshoeken daarbij zijn zowel economisch (bijdrage aan bruto Zeeuws product) als maatschappelijk (bijdrage aan bruto Zeeuws geluk).

Deze aanpak loopt via vijf sporen:

1. Beïnvloeden van verkeersgedrag via een regionale aanpak
2. Investeren in verbetering van de infrastructuur met het oog op doorstroming én verkeersveiligheid
3. Inzet op multimodale netwerken en goederencorridors om snelheid en betrouwbaarheid te borgen
4. Bieden van een systeem van collectief vervoer als basismobiliteit
5. Ontwikkelen en realiseren van slimme en duurzame mobiliteitsconcepten (personen en goederen)

Dit programma omvat de inspanningen die we hiertoe in 2022 gaan leveren in aansluiting op - en ter versterking van - de activiteiten van andere overheden, ondernemers, kennisinstellingen en de Zeeuwen zélf.

Naast deze uitvoeringsagenda, maakt ook het beheer en onderhoud van de provinciale (water) wegen onderdeel uit van dit programma.

Speerpunten

- Een aanvraag indienen voor de tweede tranche van de Investeringsimpuls Verkeersveiligheid, gericht op kwetsbare verkeersdeelnemers.
- Werkgeversaanpak verkeersveiligheid om zo een verkeersveilig gedrag van de eigen werknemers te bevorderen
- In afstemming met politie en Openbaar Ministerie inzetten op betere handhaving, zowel staande houding als via camera's (o.a. trajectcontroles)
- Afronding MIRT-onderzoek Goederenvervoercorridor Zuid en start programmafase in afstemming met Rijk, partnerregio's en betrokken havens
- Versnelling van de busverbinding Rotterdam-Zierikzee-Goes-Terneuzen-Gent, met specifiek aandacht voor het traject Terneuzen-Gent
- Installeren van intelligente verkeersregelininstallaties op diverse locaties in Zeeland (onder andere Deltaweg)
- Pilots met autonoom transport ('mixed traffic') en autonoom personen vervoer (autonoom varende pont)
- Verdere planuitwerking van Rail Gent-Terneuzen, gericht op financiering en governance
- Vanuit de planstudie toewerken naar een voorkeursvariant voor de Deltaweg (doorstroming, verkeersveiligheid, leefbaarheid)

- Realiseren van het Transitieplan openbaar vervoer voor de periode 2022 tot en met 2024, gericht op omgaan met blijvende effecten van corona op de vervoersvraag
- Voorbereiden aanbesteding van nieuwe bus-concessie (per 2025) vanuit de uitgangspunten van de Regionale Mobiliteit Strategie (RMS)
- Organiseren van een overlegorgaan voor de binnenvaart en - samen met de partners - maken van een actieprogramma, onder andere gericht op voldoende kadecapaciteit
- Verder uitbouwen van verkeers- en incidentmanagement, mede door inzet van data ('data top 15', Regionaal Data Team)
- Realisatie wegeninvesteringsprogramma: onder andere met oplevering derde fase Recreatieverdeelweg en landbouwweg Zandkreeksluis.
- Living Lab Smart Mobility is aanjager van innovatie in personenmobiliteit (onder andere Mobility as a Service en autonoom vervoer)
- Door-ontwikkelen van de haltetaxi tot een deeltaxi die past binnen de nieuwe mobiliteitsmix
- Uitvoeringsplan maken voor hubontwikkeling, gericht op realisatie van minimaal twee stationshubs, vier regiohubs en zes reguliere hubs voor 2025
- Faciliteren en co-financieren van initiatieven voor deelfietsen (utilitair én toeristisch) en deelauto's (gericht op 2.000 deelauto's in 2025)
- Samen met gemeenten stappen zetten bij de ontwikkeling van een mobiliteitscentrale, gericht op operationeel zijn bij start van de nieuwe busconcessie

Beleidskader

- [*Mobiliteitsvisie Zeeland 2028, juli 2016*](#)
- [*Nieuwe lijnen, Beleidsplan openbaar vervoer Zeeland 2015 – 2025, juni 2013*](#)
- [*Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland \(2018\)*](#)
- [*Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 \(dit is een landelijk kader en niet door Provinciale Staten van Provincie Zeeland vastgesteld\)*](#)
- [*Zeeuwse uitvoeringsagenda Verkeersveiligheid*](#)

Reguliere taken

- Het beheer en onderhoud van onze provinciale infrastructuur bestaande uit (water)wegen, kunstwerken nat en droog en aanlandingsvoorzieningen, terminals en baggerwerken voor het fietsvoetveer
- Het beheer van de concessies voor openbaar vervoer: bus en Westerschelde Ferry

Voor efficiënt en effectief beheer en onderhoud van de provinciale (vaar)wegen hanteren we de principes van assetmanagement. In 2022 zullen we voor de natte kunstwerken een beheerplan opstellen, waarin wordt aangegeven op welke wijze het kapitaalgoed in stand wordt gehouden. De natte kunstwerken omvatten het Kanaal door Walcheren inclusief de bruggen en sluizen, de Zeelandbrug en de veerhavens. De aanpak en activiteiten worden toegelicht in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Voor de concessies van busvervoer en Westerschelde Ferry is het belangrijk om een goed beheer op basis van de juiste kwaliteitsindicatoren te combineren met een zekere flexibiliteit om in te spelen op trends en ontwikkelingen die zich voordoen. Dit betreft nu bijvoorbeeld de corona-crisis en in hoeverre na de crisismaatregelen in 2020/2021 er een blijvend effect is dat vertaling verdient in de dienstregeling van 2022 en verder.

Daarnaast is er sprake van het 'bij de tijd' houden van de bus-concessie (looptijd t/m 2024), zowel financieel als inhoudelijk. Daartoe is in 2020 een intentieovereenkomst met Connexxion gesloten ('verbeterplan'). Het betreft o.m. de optimalisatie van het netwerk (m.n. scholierenvervoer) en de invoering van nieuwe vormen van betalen.

Eenzelfde traject is er voor de Westerschelde Ferry (looptijd concessie tot 2024). Na de stappen die zijn gezet op het gebied van beleving en marktontwikkeling, is werk gemaakt van het in beeld brengen van de onderhoudsbehoefte van de beide SWATH-schepen tot 2033 (einde levensduur). Dit is ook belangrijk voor de afweging rond de toekomst van de WSF (o.a. rol van de markt en inzet nieuwe schepen), waartoe in 2021 een marktconsultatie wordt uitgevoerd.

Maatschappelijk effect

Provincie Zeeland staat samen met andere overheden in Zeeland in voor een systeem van infrastructuur en collectieve mobiliteits-voorzieningen van voldoende kwaliteit in de zin betrouwbaarheid, snelheid en veiligheid.

Betrouwbaarheid: Het mobiliteitssysteem moet ervoor zorgen dat je op tijd op je bestemming bent. Of dat goederen op het juiste moment aankomen.

Snelheid: Voor functionele verplaatsingen mag de reistijd niet te lang zijn.

Veiligheid: We accepteren niet dat er gewonden en dodelijke verkeersslachtoffers vallen.

Doelstelling

Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen

Een doelmatig en doeltreffend beheer van de provinciale (water)wegen op zodanige wijze dat deze aansluit bij de principes van assetmanagement en voldoet aan het onderhoudsniveau zoals door het bestuur vastgesteld.

Ten behoeve van een efficiënt en effectief beheer en onderhoud van de provinciale (vaar)wegen is het [Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland](#) (maart 2018) vastgesteld. Bij het in stand houden van de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn. Naast informatiebeheer en organisatiestructuur vormt het Beheerkader de derde pijler waardoor de instandhouding (beheer en onderhoud) van de provinciale (vaar)wegen doelmatiger georganiseerd kan worden. Als nadere uitwerking van het Beheerkader wordt per infrastructureel kapitaalgoed een Uitvoeringsstrategie opgesteld. Daarin wordt nader beschreven op welke wijze dat specifieke kapitaalgoed in stand wordt gehouden.

Acties

De versterking van de samenwerking met andere (vaar)wegbeheerders middels periodieke afstemmingsmomenten, we richten ons onder andere op een goede afstemming van wegwerkzaamheden en het voorkomen van overlast voor de weggebruikers.

Bij de uitvoerende taken zoeken we afstemming en samenwerking met andere wegbeheerders binnen Zeeland. In verschillende gremia vindt overleg en afstemming plaats met de andere Zeeuwse (vaar)wegbeheerders. Daarnaast vindt tussen wegbeheerders in Zeeland periodiek overleg en afstemming plaats over verkeers- en incidentmanagement en toekomstige werkzaamheden.

Het plannen en uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan infrastructurele kapitaalgoederen op dusdanige wijze dat ze op het vastgestelde niveau in stand worden gehouden.

Met het implementeren van assetmanagement in de organisatie en het vaststellen van de Uitvoeringsstrategieën, verbetert het inzicht in meerjarige onderhoudsplanningen en de mogelijkheid tot het maken van een integrale afweging van instandhoudingsmaatregelen binnen én tussen de verschillende kapitaalgoederen. Daarnaast vindt afstemming plaats met de plannen op het gebied van de investeringsagenda wegen (instandhouding in relatie tot nieuwbouw). Het vastgestelde niveau is met deze werkwijze geborgd.

nadere uitwerking assetmanagement door actualisatie en implementatie uitvoeringsstrategieën

In 2022 wordt de uitvoeringsstrategie voor de zogeheten natte infrastructuur ter besluitvorming voorgelegd. Dit omvat het Kanaal door Walcheren met de daar aanwezige bruggen en sluizen alsmede de Zeelandbrug. Dan zijn er voor alle 'assets' uitvoeringsstrategieën of beheerplannen vastgesteld. Omdat het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland volgens de nieuwe principes van assetmanagement dateert van 2017/2018 zal een actualisatie ter hand worden genomen.

Doelstelling

Verbetering verkeersveiligheid

Wij gaan voor een 100% verkeersveilig Zeeland! We vergroten de verkeersveiligheid in Zeeland zodat er zo min mogelijk verkeersslachtoffers zijn.

Het ultieme doel is nul verkeersslachtoffers in Zeeland en dus 100% verkeersveiligheid. We willen dit doel bereiken door samen te werken met Zeeuwse wegbeheerders en maatschappelijke partners die betrokken zijn bij verkeersveiligheid. We werken met hen samen in het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Zeeland (ROVZ). Gezamenlijk hebben we medio 2020 een [Zeeuwse uitvoeringsagenda SPV](#) vastgesteld, gebaseerd op het [Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030](#) van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Deze uitvoeringsagenda bevat onze uitvoeringsstrategie voor de komende tien jaar.

Uitgangspunten daarvan zijn:

- de brede netwerksamenwerking;
- de inzet van de drie E's; Engineering (infra), Education (gedragsbeïnvloeding) en Enforcement (handhaving);
- de aanpak gericht op het verminderen van risico's.

De meeste risico's in Zeeland liggen in de infrastructuur, de heterogeniteit (op dit moment met name de vermenging van landbouwverkeer en ander verkeer), kwetsbare en onervaren weggebruikers, afleiding en verkeersovertreders (snelheid, alcohol en drugs e.d.). Ten aanzien van deze thema's gaan we ons inspannen om de risico's voor verkeersveiligheid zoveel mogelijk te verminderen.

Acties

We maken de provinciale infrastructuur veiliger en stimuleren andere Zeeuwse wegbeheerders hetzelfde te doen.

Als wegbeheerder is de Provincie continue bezig met het verbeteren van de veiligheid van haar eigen infrastructuur. Bij het aanleggen van nieuwe infrastructuur worden de principes van duurzaam veilig gerespecteerd. Daarnaast is de Provincie coördinerende overheid en stimuleren we vanuit het team ROVZ de andere wegbeheerders hetzelfde te doen. Hierbij maken we onder andere gebruik van de stimuleringsregeling van de rijksoverheid. In 2020 is de eerste tranche daarvan beschikbaar gekomen en verdeeld. In 2021 start het overleg over de wijze waarop kan worden ingeschreven voor de tweede tranche. Zowel vanuit de Provincie als vanuit het ROVZ zijn we hierbij betrokken.

We verminderen de risico's van vermenging van landbouwverkeer met ander verkeer

Via het Zeeuwse Platform Kwaliteitsnetwerk Landbouwverkeer Zeeland wordt continue gewerkt aan het oplossen van knelpunten ten aanzien van landbouwverkeer. Binnen dit netwerk werken de Zeeuwse wegbeheerders en maatschappelijke belangenverenigingen zoals Cumela en ZLTO samen. We streven naar zo min mogelijk vermenging van landbouwverkeer met regulier verkeer. Daar waar dit wel het geval is, moet de veiligste manier worden gekozen. Vanuit het Kwaliteitsnetwerk worden ook campagnes ten aanzien van slik op de weg en de oogst periode gecoördineerd.

We maken het verkeer veiliger voor kwetsbare en onervaren weggebruikers

Kwetsbare en onervaren weggebruikers lopen risico's in het verkeer en vormen ook een risico voor de verkeersveiligheid. Vanuit het ROVZ werken we met maatschappelijke partners zoals Sport Zeeland, VVN, de Fietzersbond BOVAG, CBR en ANWB aan bewustwording. We wijzen hen op hun onervarenheid en kwetsbaarheid. We geven voorlichting en bieden trainingen aan.

We verminderen het aantal verkeersovertredingen.

Verkeersovertreders vormen een gevaar voor andere weggebruikers en zijn dus een risico in het verkeer. Door educatie proberen we het gedrag van toekomstige weggebruikers positief te beïnvloeden. Educatie is o.a. gericht op afleiding, snelheid en het gebruik van alcohol en drugs. Met campagnes zoals MONO, BOB en AAN in het donker, spreken we de weggebruikers aan op hun gedrag en proberen we dat gedrag positief te beïnvloeden. In overleg met de Politie worden handhavingsacties georganiseerd. Daarnaast voert de Politie een project uit gericht op de aanpak van veelplegers.

We verminderen de risico's van afleiding in het verkeer

De activiteiten ten aanzien van afleiding richten zich voornamelijk op het gebruik van de mobiele telefoon. De landelijke campagne MONO is daarbij een belangrijk instrument. Hierbij volgen we de landelijke campagne kalender. In de MONO maanden organiseren we ook veel Zeeuwse MONO activiteiten, zoals een posterwedstrijd en MONO Scoort. De laatste activiteit is ontwikkeld voor scholen en willen we ook inzetten op sportverenigingen. We geven extra voorlichting en in overleg met de Politie wordt er in deze maanden extra handhaving ingezet gericht op het gebruik van de mobiele telefoon.

Algemene coördinatietaken (monitoring, kennisoverdracht, beleidsontwikkeling, subsidies)

In 2020 hebben we met onze partners de regionale uitvoeringsagenda vastgesteld. Deze bevat de uitvoeringsstrategie van het samenwerkingsverband ROVZ voor de komende tien jaar. Vanuit het team ROVZ wordt de uitvoering zoveel mogelijk gecoördineerd. Eén van de uitgangspunten van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid is immers de integrale aanpak door de gezamenlijke partners. Deze coördinerende taak bevat verschillende onderdelen. Partners worden samengebracht en acties van verschillende partners worden zo op elkaar afgestemd. Daarnaast levert het team ROVZ verschillende faciliterende diensten zoals het in kaart brengen van verkeersveiligheid door het uitgeven van een mediascan en een kwartaalrapportage verkeersveiligheid. We zijn ook contactpersoon voor het statistisch programma VIA en delen belangrijke informatie met onze partners via o.a. regelmatig uitgebrachte nieuwsbrieven en nieuwsflitsen. Voor heel Zeeland coördineren we de campagne-uitingen en doen we de communicatie. We organiseren jaarlijks de Zeeuwse maand van de verkeersveiligheid. We zijn ook verantwoordelijk voor het organiseren van verkeerseducatie op Zeeuwse basisscholen, middelbare scholen en het MBO en HBO. De inspanningen voor 2022 zijn er o.a. op gericht om meer basisscholen zich te laten aansluiten bij het ZVL (Zeeuws Verkeersveiligheidslabel). Daarnaast verbreden we de mogelijkheden voor het middelbaar onderwijs en ontwikkelen we nieuwe mogelijkheden voor MBO en HBO.

Doelstelling

Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners

Een goede bereikbaarheid voor bedrijven, toeristen en forenzen en een goede multimodale bereikbaarheid van de Zeeuwse havens door:

1. Snelle en betrouwbare wegverbindingen voor zakelijk en woon- en werkverkeer
2. Een multimodaal netwerk van achterlandverbindingen voor de Zeeuwse havens (Terneuzen en Vlissingen-Oost) en bedrijventerreinen met voldoende capaciteit.

Het gaat zowel om fysieke ingrepen in de hoofdinfrastructuur (weg, spoor en water) als de inzet van data (traject Data op Orde in samenwerking met het ministerie van IenW) om zo tot een betere benutting van het wegennet te komen. Een concrete toepassing is de zogeheten slimme verkeersregelinstallatie (iVri), maar ook real time volgen en sturen van verkeersstromen voor een beter verkeers- en incidentmanagement. Voorwaarde hiervoor is een goede samenwerking tussen wegbeheerders.

Acties

De logistieke processen verbeteren door het toepassen van de nieuwe technologieën, de digitalisering van het bedrijfsleven te stimuleren en samenwerking en data-uitwisseling te promoten en initiëren

De Provincie Zeeland ondersteunt het Kennis & Innovatie-netwerk Zeeland Connect (triple Helix samenwerkingsverband). In het najaar van 2019 is het meerjarenprogramma 2020-2023 van Zeeland Connect door de stuurgroep van Zeeland Connect vastgesteld.

Daarin worden vier innovatielijnen ontwikkeld, te weten:

- Netwerken en verbindingen
- Zero emissie logistiek
- Digitalisering & Robotisering
- Autonoom transport

In 2020 en 2021 is sterk ingezet op de implementatie van de digitale vrachtbrief. Bedrijven worden door de partners van Zeeland Connect ondersteund bij de implementatie van een digitale vrachtbrief. Diverse webinars en/of seminars worden georganiseerd. Daarnaast wordt een actieprogramma "digitalisering" door Zeeland Connect ontwikkeld. Dit actieprogramma heeft ten doel de digitalisering in de sector verder te verbeteren. Naar verwachting is dit aan het eind van 2021 gereed.

De projecten living lab autonoom transport Zeeland en Zero emissie logistiek zijn onder handen en verlopen volgens planning.

Diverse initiatieven - o.a. Kloosterboer/McCain en diverse andere terminals - heeft Zeeland Connect onder handen om een modal shift van weg naar water van de goederenstromen te bewerkstelligen. In 2021 is op het bedrijventerrein in Zierikzee gestart om een gestructureerde aanpak energietransitie te ontwikkelen. In 2022 wordt deze aanpak over de andere bedrijventerreinen in Zeeland uitgerold. Ook wordt een vervolg gegeven aan het project connected transport corridors. Daarnaast is de Provincie Zeeland nauw betrokken bij de ontwikkeling van de Central Gate (vrachtwagenparkeerplaats) in het Sloegebied. North Sea Port ontwikkelt een uiterst moderne vrachtwagenparkeerplaats (500 plaatsen). Deze is naar verwachting in 2023 operationeel. Eén van de diensten is dat de loketfunctie van diverse terminals verplaatst wordt naar de Central Gate. Dit wordt dan een enorme moderniseringsslag in de Zeeuwse haven.

Het verbeteren van de logistieke processen door het toepassen van corridormanagement

De Provincie Zeeland en North Sea Port zijn samen met o.a. het Ministerie van I&W en de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant deelnemer aan het MIRT-onderzoek Goederenvervoer Corridor Zuid (Amsterdam-Rotterdam-Antwerpen), bedoeld om de kansen te inventariseren voor het creëren en versterken van een optimaal aantal verbindingen tussen de netwerken en modaliteiten op deze corridor (vervoersperspectief) en tussen de netwerken en de regio (economisch perspectief). Ook is er gerichtheid op de verbetering van de doorstroming en service voor de gebruikers (verkeersperspectief). De al lang gekoesterde ambitie van de VEZA-boog (verbetering spoorverbinding Zeeland-Antwerpen) is hier onderdeel van. In het najaar (BO MIRT 2021) volgt een besluit, dat de basis vormt voor een actieprogramma GVC Zuid voor 2022 e.v.

Versterken van het incidentmanagement en verkeersmanagement om te zorgen dat hinder voor het verkeer als gevolg van incidenten en topdrukte evenementen zo gering mogelijk is, uitvoeren van het bestuurlijk vastgestelde actieplan met de partners

Verkeersmanagement is het beïnvloeden van vraag en aanbod van verkeer naar tijd en plaats door het beter benutten van de bestaande capaciteit aan infrastructuur. Daarmee zorgen we er voor dat de hinder als gevolg van wegwerkzaamheden, topdrukte evenementen en incidenten zo gering mogelijk is. Verkeersmanagement past in de ontwikkeling naar slimme mobiliteit, data gedreven werken en beter benutten van de aanwezige infrastructuur.

In het najaar van 2020 is onze visie op verkeersmanagement vastgesteld. Uit de verschillende opklimmende niveaus waarop je verkeersmanagement kunt uitvoeren is vooralsnog gekozen voor de strategie 'Basis', waarin we ons beperken tot de belangrijkste hoofdverbindingen.

Zoals eerder gemeld wordt er samen met onze partners in de regio druk gewerkt om de strategie 'Basis' op orde te krijgen. Hiernaast zijn we alvast aan het voorbereiden op de volgende stap,

uitvoering van de strategie 'Geprioriteerd'.

We houden hierbij oog voor ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, gebruik van data uit voertuigen, steeds meer zelfrijdende voertuigen, hinderaanpak en ambities zoals benoemd in de Richtingennotitie Slimme Mobiliteit. Er zal worden gekeken naar maatwerk om bijvoorbeeld het toeristisch verkeer met verkeersmanagement te faciliteren. Voor deze volgende stap zal via de voorjaarsnota in 2022 een concreet voorstel worden gedaan inclusief de benodigde middelen in capaciteit en geld, om deze met ingang van 2023 in te zetten. In 2022 zal vooral ingezet worden op de verdere ontwikkeling en invulling van het Regionaal Verkeerskundig Team, de regelscenario's, intelligente verkeersregelininstallaties (iVRI's), het gebruik van een verkeersmanagementsysteem en het op afstand kunnen afsluiten van de Zeelandbrug voor wegverkeer.

Start planuitwerking Rail Gent Terneuzen en het inrichten van de organisatie daarvoor na afronding van de Europese CEF-studie 2020.

De Europese CEF studie met 11 deelstudies is in 2020 afgerond. Het ministerie van I&W onderschrijft het belang van Rail Gent Terneuzen en heeft in het kader van het compensatiepakket voor de Marinierskazerne en in het najaar 2020 € 15 miljoen gereserveerd en op het BO MIRT is van daaruit € 2 miljoen ter beschikking gesteld voor de verdere planstudie. België heeft hiervoor eveneens € 2 miljoen beschikbaar gesteld.

Met het ministerie van I&W wordt een adaptieve aanpak afgesproken waarbij afhankelijk van een aantal indicatoren verdergaande besluiten worden genomen over aanleg van één of meer onderdelen van deze Railverbinding. Wij werken hierin nauw samen met NSP, Terneuzen, Gent en andere relevante partners zoals ProRail, Infrabel en diverse anderen. In 2022 vindt de verdere planuitwerking plaats. Uiteindelijk moet dit in 2023 leiden tot een voorstel voor aanleg en financiering mits de indicatoren uitstijgen boven de vooraf overeen gekomen waarden.

Doelstelling

Wegeninvesteringen

De gebruikers van het Provinciale wegennet kunnen zich goed en veilig (blijven) verplaatsen zonder dat de kwaliteit van de leefomgeving daarmee onder druk komt te staan. In dat verband werken we aan netwerkoptimalisatie van het (provinciaal) wegennet voor diverse doelgroepen (landbouwverkeer, goederenvervoer, personenvervoer).

Met de *Investeringsstrategie Wegen* als hulpmiddel werken we aan het inrichten van ons wegennet en maken daarbij gebruik van landelijke normen (CROW). Wij doen dat methodisch door middel van gebiedsgewijze aanpakken (GGA) waarbij samen met andere wegbeheerders integraal het wegennet in de desbetreffende regio wordt geanalyseerd, de grootste knelpunten bepaald, geprioriteerd en in planning gezet. De GGA's Borsele West en - Oost zijn nagenoeg afgerond en de daaruit voortvloeiende projecten in gang gezet. Op Walcheren wordt verder onderzoek gedaan naar de hoofdwegenstructuur en de mogelijkheden van bijv. een rondweg bij Grijpskerke en terugdringing van de verkeersoverlast in Domburg en Aagtekerke. De GGA Bevelanden Oost (Kapelle en Reimerswaal) is recent gestart. Via de GGA Veerse Meer zuid is de afgelopen 1,5 jaar door de betrokken wegbeheerders gewerkt aan een visie op een betere ontsluiting van dit gebied. Rondom Zierikzee is een verkeersvisie en een maatregelpakket opgesteld. De kans op realisatie is daarbij sterk afhankelijk van de bereidheid van partijen w.o. Rijkswaterstaat om te investeren. Het streven is deze gebiedsaanpakken verder uit te werken en nieuwe GGA's op te starten in Zeeuws Vlaanderen. Met de GGA aanpak zijn wat betreft de samenwerking en oplossend vermogen goede ervaringen opgedaan. Succes is wel afhankelijk van de bereidheid van betrokken wegbeheerders in een gebied deze samenwerking aan te gaan en daar de nodige energie en middelen in te steken.

Naast de regionale focus kent deze doelstelling ook een thematische uitwerking. Generiek gaat het – conform de *Mobiliteitsvisie Zeeland 2028* – om optimalisatie Kwaliteitsnetwerk goederenvervoer, verbetering routing landbouwverkeer en optimalisatie utilitair fietsnetwerk. Daarnaast worden accenten gezet voor specifieke thema's; voor 2022 gaat het om aanpak kruispunten met bestaande VRI's op gebiedsontsluitingswegen, aanpak voor traversen, aanpak gevaarlijke bermen (i.r.t. fiets) en aanpak perceel- en erfaansluitingen.

Naast samenwerking lokaal en regionaal zet de provincie Zeeland zich ook nationaal in. Enerzijds via het IPO in de beleidsontwikkeling en in de gesprekken met het ministerie en anderzijds rechtstreeks door mede invulling te geven aan het *Strategisch Plan Veerkracht (SPV)*. De Zeeuwse invulling daarvan is samen met de andere partijen en wegbeheerders vorm gegeven in de vorm van een uitvoeringsplan. SPV-subsidie voor investeringen in verkeersveilige infrastructuur is in 2020 aangevraagd en verkregen voor een zestal projecten. In 2022 wordt een nieuwe tranche geopend waar de provincie Zeeland weer op kan inschrijven.

Acties

Wegeninvesteringen op gestructureerde wijze programmeren, rekening houdend met de relevante ontwikkelingen (inhoudelijk, financieel, bestuurlijk)

Het Meerjarenprogramma Infrastructuur Zeeland (MIZ) omvat een overzicht van infraprojecten waarvoor

- 1.) al krediet is verleend en waar wordt gewerkt aan de (voorbereiding van) de uitvoering
- 2.) een kredietaanvraag is voorzien voor de voorjaarsconferentie 2022
- 3.) een kredietaanvraag is voorzien op een later moment ('doorkijk')
- 4.) PM-posten: projecten waarvoor nog geen bedrag is ingeschat (onderzoek- en studiefase)

Ad. 1: gaat om projecten als N290 Ronde Othene, Traverse Kuitaart, Traverse Boerenhol, N252 Ronde Dow, N652 Ronde Ritthem/afwaardering Ritthemsestraat, A58 afrit 33 tot rotonde Nishoek, N256 landbouwweg Zandkreeksluis, N659 Oesterdam Ronde Speelmansplaten, N257 Rehabilitatie Philipsdam, N664 's-Heer Hendrikskinderen, N666 Rontonde Baarlandsezandweg incl. saneren aansluiting, N286 landbouwrouten Poortvliet en N652 3e fase Recreatieverdeelweg.

Ad. 2: voor de voorjaarsconferentie 2022 is een kredietaanvraag voorzien voor de snelfietsroute Terneuzen-Zelzate, rondweg Oud-Vossemeer, N288 rotonde Valkenisseweg en N290 rotonde Oude Zoutdijk / Tivoli.

In 2022 zal ook nadrukkelijk naar de programmering van het MIZ worden gekeken in relatie tot beschikbare capaciteit en financiële middelen. Uitgangspunten daarbij zijn dat bij nieuwe investeringen zo veel als mogelijk de combinatie met gepland groot onderhoud wordt gezocht. Daar is het streven juist in te zetten op die projecten waar ook externe financieringsbronnen voor beschikbaar zijn.

Doelstelling

Bereikbaarheid voor de mensen

Voor mensen bepaalt bereikbaarheid de mate waarin ze zelf actief kunnen deelnemen aan de samenleving. Het is voor Zeeland een extra uitdaging, gezien de relatief lage bevolkingsdichtheid, de geografische 'eilandenstructuur' en de sterke verwevenheid met de omliggende provincies Zuid-Holland, Noord-Brabant en Vlaanderen.

Bereikbaarheid is o.a. afhankelijk van de mate waarin mensen beschikken over eigen vervoer en gebruik kunnen maken van publiek vervoer (in de vorm van openbaar en doelgroepenvervoer) of private vormen van deelmobiliteit. Bereikbaarheid vraagt derhalve om maatwerk per doelgroep. Voor de bereikbaarheid van mensen wordt ingezet op een diverse invulling van de bestaande vervoervraag, waarbij het vervoeraanbod aansluit bij de verschillende behoeften per doelgroep.

Acties

Basisbereikbaarheid per openbaar vervoer op orde

- voor dienstregelingjaar 2022 vindt voor het openbaar busvervoer en de Westerschelde Ferry een hernieuwde afstemming plaats van vraag en aanbod, rekening houdend met de gevolgen van de coronacrisis en de introductie van de intercity per december 2021

- verbeteren grensoverschrijdend openbaar vervoer Nederland-Vlaanderen, met prioriteit voor versnelling van de verbinding Gent-Terneuzen als onderdeel van de buscorridor Rotterdam-Goes-Gent
- blijvend aandacht voor de treinverbinding van/naar Zeeland, met specifiek aandacht voor goede overstappen (o.a. Roosendaal)

Door-ontwikkelen (openbaar) vervoer

- (blijvend) evalueren van de invoering van de nieuwe tariefstructuur Zeeland Voordeel, doorontwikkeling van het systeem naar de trein
- indien Zeeland Voordeel ook in de trein kan worden gebruikt, onderzoek of parallel rijdende buslijnen kunnen worden omgezet ('visgraatmodel')

Doelstelling

Uitvoering slimme mobiliteit

Samen met onze regionale partners werken we toe naar een nieuwe mix van mobiliteit. Als concessieverlener werkt de Provincie in samenwerking met regionale partners aan de voorbereiding van de nieuwe busconcessie (vanaf december 2024) die moet zorgen voor snellere busverbindingen. Diverse flexibele fijnmazige mobiliteitsopties moeten samen met het snelle openbaar vervoer zorgen voor een goede mobiliteit en bereikbaarheid. Door de mix van mobiliteit slim en duurzaam te organiseren en beter samen te werken, werken we stapsgewijs toe naar ons nieuwe mobiliteitssysteem, waar de reiziger centraal staat. Via hub ontwikkeling en het living lab slimme mobiliteit, waarin nieuwe mobiliteitsoplossingen worden getest en ontwikkelingen worden versneld, zetten we stappen richting ons nieuwe mobiliteitssysteem.

Acties

Aanbesteding busconcessie

Doorlopen van de aanbestedingsprocedure voor een nieuwe busconcessie die start vanaf december 2024. Uitvraag gebeurt conform uitgangspunten van de Regionale Mobiliteitsstrategie.

Data op orde

Via de landelijke data top 15 werken we toe naar 90% data op orde, actueel betrouwbaar, cyberproof en conform de AVG eind 2023. In het Regionaal Data Team werken we aan informatieverzameling en deling van de data top 15 en zullen we, aanvullend daarop, data verzamelen die relevant is om vraag en aanbod van mobiliteit in Zeeland passend op de reizigersvraag te kunnen organiseren.

Onderzoek deeltaxi

Onderzoek naar de spelregels en het financiële kader van de deeltaxi die, conform de Regionale Mobiliteitsstrategie, een bijdrage levert aan de fijnmazige bereikbaarheid. Hierbij is het onder andere belangrijk om met onze partners tot een invulling te komen van onder andere opstappunten, tariefstelling, minimale en maximale reisafstanden die past binnen de financiële kaders.

Ontwikkeling knooppunten

- Via een uitvoeringsplan komen tot hub ontwikkeling in Zeeland waarbij we samen met onze partners voor 2025 minimaal twee stationshubs, vier regiohubs en zes reguliere hubs ontwikkelen. Op basis van de inventarisatie in de Regionale Mobiliteitsstrategie maken we samen met gemeenten en andere stakeholders afspraken over ontwikkeling van hubs, waarbij de Provincie cofinanciering organiseert en meedenkt in de uitwerking. Wanneer financiering vanuit partners georganiseerd is zal ook de Provincie cofinanciering vanuit beschikbaar budget beschikbaar stellen.
- In samenwerking met het ministerie IenW en lokale stakeholders maken we een analyse voor de

realisatie van deelmobiliteitshubs, gericht op netwerkontwikkeling, toeristen en scholieren. Samen ontwikkelen we in 2022 vijf tot vijftien deelmobiliteitshubs.

Uitwerking fijnmazige mobiliteit

- Faciliteren en cofinanciering van diverse punten deelauto's en deelfietsen. Stapsgewijs groeien we door tot 2.000 deelauto's in Zeeland in 2025. Voor 2022 gaat het dan om ongeveer 300 nieuwe deelauto's. Via een subsidie aan Stichting Duurzame Mobiliteit Zeeland helpen we overheden, bedrijven en groepen bewoners om deelauto initiatieven op gang te helpen.
- Faciliteren en cofinanciering van kleinschalige pilots met slimme mobiliteitsoplossingen. Samen met partners investeren we in diverse slimme mobiliteitsoplossingen die een bijdrage leveren aan de mix van mobiliteit. In sommige gevallen zijn deze pilots gericht op de bewoner, in andere gevallen op de toerist.
- Smart mobility oplossingen voor scholieren en studenten onderzoeken en opzetten van pilots. Via het regio envelop project vragen we studenten om mobiliteitsdata te delen. Op basis van data analyse identificeren we knelpunten in het mobiliteitssysteem waar we via deelmobiliteit, Mobility as a Service (MaaS) en slim roosteren, oplossingen voor organiseren.

Uitwerking mobiliteitscentrale

Via een stappenplan werken we samen met gemeenten toe naar een Mobiliteitscentrale Zeeland die bij het ingaan van de volgende concessie op 15 december 2024 operationeel is. Met name op het gebied van governance moeten gemeenten en provincie stappen zetten om toe te groeien naar een mobiliteitscentrale met een afgestemd takenpakket.

Stimuleren fietsgebruik

Via het landelijke toekomstbeeld fiets investeren we in fietsinfrastructuur en campagnes om in de periode 2017-2027 het aantal fietskilometers in Zeeland met 20% laten toenemen. Dit doen we door te investeren in werkgeversaanpakken en scholierenaanpakken voor fietsstimulering en ook investeren in veiliger infrastructuur (verbeteren bestaande infra en aanleg nieuwe infra - met een accent op veilige schoolroutes) in combinatie met fietsparkeervoorzieningen op hubs en haltes.

Living Lab Smart Mobility

Het living lab slimme mobiliteit is in 2021 opgezet om innovaties in Zeeland uit te proberen gericht op een betere personenmobiliteit in een meer dunbevolkt gebied. Het uittesten en uitproberen van innovaties moet leiden tot oplossingen die een bijdrage leveren aan de vernieuwing van het mobiliteitssysteem in Zeeland. In 2022 wordt verder gewerkt aan de innovaties die in 2021 zijn opgestart en er wordt begonnen met nieuwe pilotprojecten die worden ingediend bij het programmateam.

De pilot projecten die worden ingediend moeten innovatief zijn en een bijdrage leveren aan het slimmer maken van de mobiliteit in een plattelandsregio en een hoge toeristische druk. Pilotprojecten waarvoor een haalbaarheidsstudie is uitgevoerd worden bij haalbaarheid gerealiseerd in 2022. Zoals bijvoorbeeld het super slim laadplein met bidirectionele laadpunten en elektrische deelauto's die bidirectioneel kunnen laden in Vlissingen.

Tegen eind van het jaar wordt wederom een debatdag slimme mobiliteit georganiseerd in Vlissingen om de voortgang van het living lab met de regio te delen en inspiratie op te doen voor het verder uitbouwen van het living lab Slimme Mobiliteit in Zeeland.

Trendindicatoren

Trendindicatoren (verkeersveiligheid)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aantal ongelukken	2.396	2.598	2.495	2.236	2.203	1.837
Aantal betrokkenen	3.409	3.772	3.480	3.267	3.304	2.693
Ernstige verkeersslachtoffers; doden	15	20	18	13	11	19
Ernstige verkeersslachtoffers; ziekenhuisgewonden	272	448	416	505	541	420
Aantal geregistreerde ongevallen waarbij landbouwvoertuigen zijn betrokken	39	55	50	16	20	9
Aantal bij verkeersongevallen betrokken kwetsbare verkeersdeelnemers onderverdeeld naar categorie ouderen (boven 60), jongeren (onder 25) en fietsers	581 544 48	615 647 78	507 562 165	563 628 255	666 665 315	435 579 236
Aantal bij verkeersongevallen betrokken jonge (18 tot 24) bestuurders van personenauto's	312	402	322	374	432	308
Aantal geregistreerde processenverbaal voor afleiding	PM	PM	PM	PM	PM	PM
Aantal geregistreerde ongelukken waarbij sprake was van een verkeersovertreding	144	129	134	162	148	156

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2017	Stand 2020	Streefwaarde 2022	Einddoel
(Vaar)wegen	Onderhoudsniveau infrastructurale kapitaalgoederen	Basis	Basis	Basis	Basis
Vraaggericht OV	Bezettingsgraad kernnet (daggemiddelde) Bezettingsgraad fietsvoetveer	23,4% 23,6%	15,1% 26,9%	17%* 26%	30% 30%

Snelle en betrouwbare wegverbindingen	Reistijd Goes - Zelzate	50 minuten	37 minuten	37 minuten	35 minuten
	Reistijd Goes - Hellegatsplein (via MZ- route)	60 minuten	51 minuten	51 minuten	45 minuten
Waardering openbaar vervoer (OV-klantenbarometer)	Klantenwaardering voor het openbaar vervoer waarvoor concessieverlening plaatsvindt door de provincie	bus: 7,4 WSF: 8,1	bus: 7,8 (2019)** WSF: 8,3 (2019)**	bus: 7,6 WSF: 8,0	bus: 7,6 WSF: 8,0

*) Rekening houdend met nog aanwezige corona-effecten.

**) In 2020 geen onderzoek vanwege corona-maatregelen.

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
050101-Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	29.080
050102-Bereikbaarheid voor de mensen	25.515
050103-Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers	866
050104-Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners en leefbaarheidsagenda	315
050105-Wegeninvesteringen	1.749
050107-Uitvoering slimme mobiliteit	1.359
059999-Ambtelijke inzet	7.992
Totaal Lasten	66.877
Baten	
050101-Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	1.358
050102-Bereikbaarheid voor de mensen	2.253
050107-Uitvoering slimme mobiliteit	905
Totaal Baten	4.517
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	62.360
Onttrekkingen	
980599 Bestemmingsreserves-Pr.5	28.253
Toevoegingen	
980599 Bestemmingsreserves-Pr.5	11.537
Mutaties reserves	-16.716
Resultaat na bestemming	45.644

6 Programma Iedereen telt!

Inleiding en ontwikkelingen

Culturele infrastructuur, leefbaarheid en actieve samenleving

De doelstellingen en activiteiten in dit hoofdstuk richten zich op de Zeeuwse culturele infrastructuur, de leefbaarheid van Zeeland en een vitale en verbonden Zeeuwse samenleving. Leefbaarheid omvat voorzieningen én actieve, participerende gemeenschappen. We dragen bij aan het tot uiting komen van de verschillende perspectieven, de veelzijdigheid en het potentieel van Zeeuwen, ongeacht leefstijl of leeftijd.

Cultuur

Cultuur is een kerntaak van de Provincie. Het heeft een intrinsieke en maatschappelijke betekenis. Het is vormend voor alle mensen. Cultuur is creatief, maakt blij, prikkelt en spiegelt en is daarmee van groot belang voor alle mensen in onze samenleving. Onder cultuur verstaan wij het hele culturele veld van kunsten tot erfgoed en van cultuureducatie tot evenementen. Een goed functionerend en volwaardig cultureel veld is voorwaarde voor een aantrekkelijk Zeeuws vestigingsklimaat. Het aandeel van cultuur aan het Zeeuws bruto regionaal product en in aantal arbeidsplaatsen is substantieel. We willen samen met netwerkpartners de regionale aantrekkelijkheid vormgeven en het onderscheidende en bijzondere profiel van Zeeland neerzetten.

Het cultureel profiel kent regionale, nationale en internationale aspecten, benadrukt de korte afstand van Zeeland tot grote stedelijke gebieden en is het product van een creatieve wisselwerking tussen diverse sectoren. Kortom, cultuur wordt als middel ingezet voor het versterken van de stedelijke aantrekkelijkheid en het daarmee onlosmakelijk verbonden 'ommeland' en landschappelijke karakteristieken. Dit alles vormt de basis voor de komende jaren. We richten ons op Zeeuwse inwoners, bezoekers én op hen die zich hier willen vestigen. We hebben daarbij specifieke aandacht voor de relatie met Zeeuwse jongeren in aansluiting op de versterking van de stedelijke aantrekkelijkheid van Zeeland. Wij vinden het belangrijk om aandacht te besteden aan nieuwe makers, culturele vernieuwing en erfgoed en creatieve economie om zo de regio aantrekkelijk te houden en te maken en mede daardoor (jonge) mensen te behouden in Zeeland.

De Corona crisis heeft grote impact op het culturele werkveld. Het is als een van de eerste sectoren getroffen en was ook een van de laatsten die weer mochten opstarten. Dit betekent dat er bekeken moet worden welke effecten de crisis heeft gehad. Niet alles kan en zal daarbij behouden blijven en niet alles zal blijven functioneren op de oude manier. De Corona crisis biedt ook kansen. We verwachten dan ook deels herschikking, bundeling en domeinverbindingen. We kiezen daarom voor steun door stimulering. De Provincie heeft daartoe een Zeeuws Stimuleringsfonds Cultuur opgericht. Meer algemeen is de onafhankelijke Cultural Board opgericht die bijdraagt aan de maatschappelijke betekenis van het cultuurveld.

Speerpunten Cultuur

- De Zeeuwse cultuur is beter verbonden met de omliggende regio's en (inter)nationale netwerken.
- Door professionalisering, onderlinge samenwerking en de verbinding met andere netwerken wordt de Zeeuwse culturele infrastructuur structureel versterkt en wordt een grotere bijdrage geleverd aan diverse maatschappelijke opgaven.
- Het Zeeuwse culturele aanbod is (fysiek of digitaal) goed bereikbaar, toegankelijk en beleefbaar voor alle groepen, met bijzondere aandacht voor jongeren (cultuureducatie en talentontwikkeling).
- Erfgoed (inclusief archeologie) wordt behouden en ontwikkeld.
- Erfgoed (inclusief archeologie) is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen.
- Erfgoed (inclusief archeologie) wordt optimaal benut voor economische en sociale activiteiten en betrokken bij de (toeristische) promotie van Zeeland.

Beleidskader

- *Omgevingsvisie (concept)*

- Ontwikkelagenda cultuurveld 2022 - 2024 (wordt naar verwachting vastgesteld in december 2021)
- Jaarlijks uitvoeringsprogramma
- [Zeeuws Sportakkoord](#)

Reguliere taken

- Bibliotheekwet (Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (WSOB))
- Erfgoedwet
- Mediawet
- Wettelijke taken met betrekking tot archeologie

Maatschappelijk effect

In samenwerking met interne en externe partners realiseren van een vitale en robuuste culturele infrastructuur die toegankelijk is voor een breed publiek en dienstbaar aan het vestigingsklimaat, de leefbaarheid en de toeristische aantrekkingskracht van Zeeland. Cultuur heeft een waarde op zich én is van waarde voor andere domeinen, zoals het ontwerpen van duurzame oplossingen of het meer inclusief kijken naar verdienmodellen. Daarnaast levert de sector ook een bijdrage aan de werkgelegenheid.

Leefbaarheid - Brede Welvaart

Leefbaarheid is de tweede pijler binnen dit programma. Doelstelling hiervan is een vitale en verbonden Zeeuwse samenleving. Het programma richt zich daarom op participatie en zelfsturing in brede zin. Leefbaarheid en maatschappelijke zelforganisatie zijn een belang op zich én een voorwaarde voor een economisch veerkrachtig Zeeland.

Onder leefbaarheid verstaan we hier de bereikbaarheid en de beschikbaarheid van maatschappelijke voorzieningen zoals cultureel aanbod, sportfaciliteiten, onderwijs en zorg. Het raakt aan de aantrekkelijkheid om hier te wonen en werken. Wat daarbij belangrijk is, is voor iedere Zeeuw weer anders. De rol van de Provincie is het leveren van een aanvullende bijdrage om de kwaliteit van leven te verbeteren. We stimuleren niet alleen een gezonde leefstijl maar vinden het ook belangrijk om actief de Zeeuwse samenleving te betrekken en samen naar oplossingen te zoeken. Leefbaarheid in Zeeland, daar werken we samen aan! Onze inzet is incidenteel en complementair aan die van andere (maatschappelijke) partijen en gericht op het bovenlokale en regionale niveau.

We willen bijdragen aan de ontwikkeling van de Zeeuwse welvaart in de brede zin van het woord: ecologisch, sociaal-maatschappelijk en economisch. We noemen de balans tussen deze kernoriëntaties Brede Welvaart. Brede Welvaart gaat over welvaart en leefbaarheid. We brengen in beeld hoe Zeeuwen Brede Welvaart ervaren en verkennen hoe we de kwaliteit van leven kunnen verbeteren.

We hechten daarnaast waarde aan de Vier Vrijheden. Deze vrijheden, de Four Freedoms, zijn universele waarden die verwoorden hoe we met elkaar om willen gaan in het dagelijks leven, dat we gelijkwaardig zijn en dat we met respect en betrokkenheid met elkaar verbonden zijn. Met de uitreiking van de Four Freedom Awards benadrukken we het belang van deze onderliggende waarden in onze samenleving. Het gesprek over waarden willen we als provincie samen met netwerkpartners ook door het jaar heen verder invullen.

Tot slot is ook zorg een belangrijk thema voor ons. Goede zorgvoorzieningen leveren een belangrijke bijdrage aan een leefbare samenleving. Van belang is dat iedereen in Zeeland toegang heeft tot zorg en ondersteuning wanneer dat nodig is. We participeren in de Zeeuwse Zorg Coalitie, die de basis vormt voor intensieve vormen van samenwerking, al dan niet in ketenverband. Daarbinnen worden acties worden ondernomen om de zorginfrastructuur te versterken en de gezondheid van de Zeeuwse bevolking te verbeteren. Samenwerking in de breedste zin van het woord tussen professionals om gezondheid c.q. vitaliteit van de inwoners te vergroten en preventie om zorgvragen te voorkomen vormen de speerpunten.

Cultuurbegroting; vijf doelstellingen

Hieronder worden de vijf doelstellingen binnen de cultuurbegroting nader toegelicht.

Het gaat om:

1. Toekomstbestendige culturele infrastructuur
2. Cultureel erfgoed
3. Kunsten
4. (Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren
5. Evenementen

De uitwerking onder de eerste doelstelling Toekomstige culturele infrastructuur is de rode draad voor het geheel en geldt ook voor de opvolgende doelstellingen. Deze eerste doelstelling is daardoor wat breder opgezet en de doelstellingen twee tot en met vijf geven een aantal concretere acties weer op de desbetreffende disciplines.

Doelstelling

Toekomstbestendige culturele infrastructuur

In de ontwikkelagenda cultuurveld 2022-2024 wordt uitgegaan van drie pijlers: Basis op orde, de intrinsieke waarde van cultuur en vernieuwing en verbreding in samenwerking.

Basis op orde

Met basis op orde bedoelen we dat wij het als Provincie van belang vinden dat de Zeeuwse culturele infrastructuur voldoende toekomstbestendig is (robuust en veerkrachtig). In samenwerking met partners wordt er voor gezorgd dat het cultureel ecosysteem optimaal kan functioneren en bijdragen aan de intrinsieke, maatschappelijke en economische waarde voor de inwoners, de bezoekers en hen die zich hier willen vestigen. We evalueren periodiek het aanbod (o.a. samenstelling, organisatie en onderlinge verhoudingen) en de huidige en toekomstige vraag om deze beter op elkaar aan te laten sluiten.

De intrinsieke waarde van cultuur staat voorop

De intrinsieke waarde van cultuur voorop stellen wil zeggen: focus op eigenstandige waarde van cultuur als vormende, verbeeldende en verbindende kracht die bepalend is voor individuele ontwikkeling en gezamenlijke identiteit.

Vernieuwing en verbreding in samenwerking

Vernieuwing, gericht op kwaliteit biedt ook kansen om Zeeuwse instellingen te verbinden met (andere) financieringsstromen binnen en buiten de provincie. Om te kunnen vernieuwen moet de basis toekomstbestendig (robuust en veerkrachtig) zijn.

Acties

Jaarlijks in afstemming met andere provinciale opgaven prestatieafspraken maken.

Prestatieafspraken maken met de gesubsidieerde culturele organisaties, waaronder ZB| Bibliotheek van Zeeland (ZB), Zeeuws Museum, Erfgoed Zeeland, Theaterproductiehuis Zeelandia en Centrum voor Beeldende Kunst vormgeving en architectuur Zeeland (CBK Zeeland) over hun bijdragen aan de Zeeuwse culturele infrastructuur en daarbij tot uitdrukking brengen hoe samenwerkingen en domein overstijgende activiteiten worden gerealiseerd.

Nulmeting/scan culturele infrastructuur

We stellen een nulmeting op als basis voor de monitoring van de Zeeuwse culturele sector. In latere jaren zal deze nulmeting uitgangspunt zijn voor een monitor en beleidsevaluatie.

Ontwikkeling/ondersteuning infrastructuur

De infrastructuur robuust en veerkrachtig maken vraagt naast innovatie, samenwerking en domeinverbinding ook evaluatie en inzicht in het huidige samenstel van de infrastructuur en de

krachten en zwakheden daarvan, zodat er goede keuzes gemaakt kunnen worden welke vraagstukken urgentie kennen en wat eventueel (collectief) opgepakt kan worden.

Voortzetten van de Cultural Board Zeeland

Met de Cultural Board Zeeland wordt gestreefd naar een meer prominente rol voor cultuur in het maatschappelijk debat over de ontwikkeling van Zeeland. Als onafhankelijk platform stelt de Cultural Board een agenda op die invulling geeft aan de maatschappelijke betekenis en meerwaarde van het culturele veld.

Stimuleren cultureel klimaat

Meer aandacht voor de eigenstandige waarde van cultuur en vernieuwing van het aanbod vraagt gerichte sturing. We stimuleren het klimaat voor (jonge) kunstenaars en creatieve makers en investeren in vernieuwende cultuur die (ook) aansluit bij de doelgroepen die wij in Zeeland willen houden of laten vestigen. Daarnaast wordt onderzocht hoe we het culturele opleidings- en beroepsklimaat kunnen versterken. We investeren in domein-overstijgende samenwerking.

We verbinden de kracht van de bestaande instituties aan de vernieuwing van (jonge) makers in de vorm van culturele broedplaatsen. We richten ons op de keten cultuureducatie – talentontwikkeling – beroepspraktijk. Dit geldt voor de hele sector en dus ook voor erfgoed / ambachten. Dit moet leiden tot een (makers-) klimaat waarin nieuwe actoren, creatieve ideeën een kans krijgen en tot wasdom kunnen komen.

Verbeteren samenwerking en verbinding met culturele organisaties buiten Zeeland

De Zeeuwse cultuur is relatief sterk naar binnen gekeerd. Er wordt nog te weinig geïnvesteerd in samenwerking met andere domeinen of over de grens. Er liggen kansen voor samenwerking met Vlaanderen en in het bijzonder met de stad Gent. Daarbij gaat het om de sociaal-culturele dimensie van de grensoverschrijdende havenfusie en ontwikkelingen in het kader van North Sea Port District als NOVI-gebied. In Nederland ligt een versterking van de band met andere niet-randstad provincies voor de hand, bijvoorbeeld met de provincies die net zoals Zeeland een nog kwetsbare culturele infrastructuur bezitten. Verder weg liggen kansen door het verder uitbouwen van de bijzondere band met de Verenigde Staten (Roosevelt legacy, FFA) en met gebieden waar Zeeland historische connecties mee heeft. In deze laatste categorie vallen ook het koloniale- en slavernijverleden.

Het cultuurveld is vanuit de intrinsieke waarde verbonden met andere domeinen.

Naast een inzet op jonge makers willen wij het cultuurveld vanuit de intrinsieke waarde verbinden met andere domeinen. Er wordt ingezet op de volgende domeinverbindingen:

- Cultuur en economie (bijdrage aan Zeeuwse economie en vestigingsklimaat en cultuur als creatieve, innovatieve industrie);
- Cultuur en marketing (Zichtbaar Zeeland);
- Cultuur en natuur (cultuurlandschap);
- Cultuur en leefbaarheid (inclusie, vrijwilligersbeleid);
- Cultuur en vorming (cultuureducatie en talentontwikkeling);
- Cultuur en maatschappelijke opgaven zoals energietransitie & klimaatverandering (bijv. via cultuurlandschap en Erfgoed-deals met Rijk);
- Cultuur in verbinding met Nederland en Europa (Rijk, Europa, Vlaanderen/Gent)

De bovenstaande vernieuwing heeft de meeste kracht als deze uit het veld zelf voortkomt. Wij nodigen het veld dan ook nadrukkelijk uit om met goede ideeën en actieplannen te komen. Omdat de culturele en creatieve sector ook een economische (vestigings)factor vormt, is het logisch om het bedrijfsleven te vragen om zich hiermee te verbinden en mee vorm te geven.

De Zeeuwse overheden en culturele instellingen intensiveren de afstemming en samenwerking op het gebied van cultuur.

De afgelopen twee jaar zijn nieuwe samenwerkingen ontstaan in verschillende culturele ketens (podia, filmhuizen, musea, erfgoed), alsook met andere economische domeinen (zorg, toerisme, economie, marketing). Het is zaak om deze samenwerking te bestendigen en de gemeente, Provincie en bedrijfsleven hierbij goed aan te haken. Dit kan bijdragen aan het oplossen van vraagstukken op het gebied van vergrijzing, opvolging en professionalisering. Hierdoor wordt het Zeeuwse culturele veld robuuster, gericht op een culturele infrastructuur die beter aanhaakt op landelijke en Europese financieringsstromen en aansluit bij de behoefte van bezoekers van deze culturele instellingen.

Ook de gezamenlijke regeling 'Samen in Zee' wordt gecontinueerd.

Doelstelling

Cultureel erfgoed

Het materieel en immaterieel cultureel erfgoed (inclusief archeologie) van Zeeland is zoveel mogelijk behouden, op een duurzame manier beheerd en ontsloten voor een breed publiek.

Acties

Invulling geven aan de ondersteuning aan de eigenaren van de 190 cultuurhistorisch waardevolle boerderijcomplexen die zijn geselecteerd bij de in 2018 afgeronde boerderijselectie (opgenomen in het Omgevingsplan Zeeland 2018).

Op basis van de bestuurlijke afspraak met het Rijk invulling geven aan de instandhouding van rijksmonumenten door in overleg met gemeenten subsidie te verlenen voor de restauratie van ten minste drie rijksmonumenten.

De Provincie verleent subsidies in het kader van de Provinciale Onderzoeksagenda Archeologie Zeeland (POAZ)

Doelstelling

Kunsten

De Zeeuwse identiteit, het vestigingsklimaat, de vrijetijdseconomie en de promotie van Zeeland zijn versterkt door bij te dragen aan kunsten.

Acties

Ondersteunen van culturele producties, festivals en organisaties die zich onderscheiden op het gebied van Zeeland als decor en inspiratiebron

Ondersteunen van culturele producties, festivals en organisaties die zich onderscheiden op het gebied van Zeeland als decor en inspiratiebron door het subsidiëren van het Zeeland Nazomer Festival, Film by the Sea, Vestrock, Bevrijdingsfestival Zeeland, Muziekpodium Zeeland en Het Zeeuws Orkest.

Doelstelling

(Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren

Cultuureducatie en talentontwikkelingstrajecten voor jongeren zijn in Zeeland effectiever geworden doordat culturele instellingen en onderwijsinstellingen (van primair onderwijs tot en met hoger universitair onderwijs) vaker en consequenter een doorgaande leerlijn hanteren.

Acties

Mede mogelijk maken vervoer naar musea van leerlingen uit het Primair Onderwijs

De afstanden in Zeeland zijn groot en voor scholen lastig te overbruggen. Door het inzetten van de mogelijkheid om een bus te reserveren voor bezoek aan een culturele instelling, kunnen jongeren toch in aanraking komen met cultuur in heel Zeeland in plaats van alleen in de eigen directe omgeving.

Via prestatieafspraken met Stichting Cultuurkwadraat, Stichting Kinderkunstweek en HZ Cult verder uitbouwen van een eenduidige Zeeuwse aanpak cultuureducatie

Hierdoor kunnen kinderen, jongeren en jongvolwassenen in Zeeland opgroeien met een doorgaande culturele leerlijn van primair onderwijs tot en met hoger onderwijs/universitair onderwijs.

Stichting Cultuurkwadraat voert in opdracht van Provincie en gemeenten en i.s.m. Primair onderwijs in Zeeland de Rijksmatchingsregeling Cultuureducatie met Kwaliteit primair onderwijs uit. In 2022 wordt verder invulling gegeven aan de nieuwe beleidsperiode Cultuureducatie met kwaliteit (CmK).

Doelstelling

Evenementen

De actuele maatschappelijke opgave is het herpositioneren van het Zeeuwse imago zodat mensen Zeeland meer en eerder gaan overwegen als plek om te leven, te werken en te studeren. Deze focus komt voort uit de krapte op de Zeeuwse arbeidsmarkt. Om alle vacatures vervuld te krijgen moeten er meer mensen van buiten Zeeland aangetrokken worden. Die mensen bereik je voornamelijk digitaal en je kan ze alleen overtuigen om voor Zeeland te kiezen als ze een positief beeld hebben van Zeeland. Dit vraagt om een goede en effectieve digitale aanpak vanuit een goed uitgeruste uitvoeringsorganisatie.

Acties

Zeeuwse evenementen op het gebied van cultuur, muziek, sport

Zeeuwse evenementen op het gebied van cultuur, muziek, sport, en de Provinciale relatie-evenementen inzetten als middel om de doelstellingen op het gebied van imagoverbetering en regiomarketing te bereiken. Hiervoor worden subsidies verleend en sponsorovereenkomsten gesloten met organisatoren van evenementen.

Doelstelling

Gezond leven

Gezond leven - Sport verenigt Zeeland

Ruim 60% van de Zeeuwen sport elke week geven ze aan, 80 tot 90% van de Zeeuwse jeugd is lid van een sportvereniging en tienduizenden Zeeuwen zijn actief als vrijwilliger in de sport. In Zeeland zijn 1.100 sportverenigingen en honderden sport- en beweegondernemers bieden hun diensten aan. Er zijn goede accommodaties en Zeeuwen organiseren sportevenementen die passen bij Zeeland: land in zee. Duizenden vrijwilligers helpen elke week de sport te organiseren. Hierdoor is de sport dicht bij huis en betaalbaar. Deze brede basis is het fundament van de sport in Nederland, uniek in de wereld! Internationaal scoren onze toppers goed.

Ondanks deze goede basis liggen er grote uitdagingen. De motorische vaardigheid van kinderen is zeer sterk afgenomen. Er zijn grote groepen mensen die veel te weinig bewegen volgens de 'norm gezond bewegen', we zijn te zwaar en hebben last van welvaartsziektes als diabetes. Sportaccommodaties staan steeds meer leeg, competities worden opgeschaald waardoor de drempel om te sporten verhoogd wordt. Niet iedereen weet zich respectvol te gedragen langs de lijn. En de klassieke sportvereniging komt verder onder druk te staan door minder leden en vrijwilligers.

Daarom hebben we in 2019 analoog aan het '[Nationale Sportakkoord](#)' een '[Zeeuws Sportakkoord](#)' gesloten. Samen met een 30-tal partners in Zeeland willen we de uitdagingen die voor ons liggen oppakken. De belangrijkste 'overall' indicator voor de inzet hierop is ons beweeggedrag uitgedrukt

dmv de 'norm voor gezond bewegen' (30 minuten per dag voor volwassenen en 60 minuten voor kinderen).

Acties

Tenminste 1 pilot starten met het concept 'Beweegschool Plus' (stimuleren actieve leefstijl onder leerlingen).

In 2021 starten met concept Beweegschoolplus op 1 school in elk van de 3 verschillende regio's (Walcheren, Bevelanden en Zeeuws-Vlaanderen).

We ondersteunen tenminste 25 sportevenementen die passen bij het DNA van Zeeland en welke zorgen voor promotie van Zeeland en mensen in beweging brengen

In 2021 ondervinden evenementenorganisatoren nog veel last van de Coronamaatregelen die het voor hen vrijwel onmogelijk maken om evenementen te organiseren. Veel organisatoren hebben daarop besloten hun evenement uit te stellen tot later in 2021 (hopend op betere tijden), een deel heeft intussen definitief geannuleerd voor 2021 en dat aantal groeit met de recente nieuwe aangescherpte regels.

Zeeuws brede motorische screening uitzetten (MQ-scan).

In 2021 zijn alle basisscholen in Zeeland gescreend mbv de MQ-scan om inzicht te krijgen in de motorische ontwikkeling van kinderen (nulmeting).

Doelstelling

Leefbaarheid

Meer Zeeuwen en in het bijzonder de Zeeuwse jongeren benutten beter de mogelijkheden voor participatie zoals de eindgebruikersaanpak, samenwerking met andere partijen of focus op duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals). De Zeeuwse samenleving is mede hierdoor veerkrachtiger, diverser, inclusiever en vitaler.

Acties

Four Freedoms Award Door Het Jaar Heen

We stellen jaarlijks een uitvoeringsprogramma vast om het gesprek over de onderliggende waarden in de samenleving ook door het jaar heen in te vullen.

Met dit programma wil de Provincie:

- het bewustzijn in de samenleving bevorderen met betrekking tot het gedachtegoed en nalatenschap van Roosevelt en de Vier Vrijheden;
- aansprekende en vernieuwende activiteiten en creatieve uitingen in de openbare ruimte stimuleren bevorderen om thema's als vrijheid, verdraagzaamheid en respect levend te houden en actieve betrokkenheid bij de Vier Vrijheden te bevorderen;
- verbinding creëren tussen individuen, partijen en regio's in Zeeland, maar ook landelijk (Nationaal Comité 4 en 5 mei, het vfonds enz.).

Jongerenparlement

Jouw Zeeland is de jongerendenktank van de Provincie Zeeland. Jongeren van 12 tot 23 jaar praten tijdens debatten en denktankbijeenkomsten mee over onderwerpen die hen aangaan. Via het jongeren netwerk betreft de Provincie Zeeuwse jongeren bij de ontwikkeling en uitvoering van provinciaal beleid.

In 2021 is gestart met twee nieuwe activiteiten: het jongerenparlement en het Provinciespel in samenwerking met ProDemos. In 2022 willen we het activiteiten aanbod op elkaar aan laten sluiten om

een zo breed mogelijke groep jongeren aan te spreken. De activiteiten richten zich op verschillende niveaus van participatie: van passief tot actief meedoen. En vinden zowel op school als op het Provinciehuis plaats.

Monitor Leven in Zeeland

We werken vanaf 2022 met HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving aan een Zeeuwse monitor Brede Welvaart. Hiermee zijn overheidsinspanningen en de impact op leefbaarheid en economische performance te meten. De Staat van Zeeland, het eens in de vier jaar gehouden grootschalige onderzoek onder de Zeeuwse bevolking, wordt in 2021 onder de naam 'Leven in Zeeland 2021' door het kenniscentrum uitgevoerd en legt hiervoor de basis.

Impuls Participatie

- We werken aan een participatiematrix waarin lopende activiteiten en doelgroepen van de Provincie zijn opgenomen. Hiermee identificeren we de mogelijkheden om zelfsturing en participatie verder te stimuleren.
- We continueren onze inzet op participatietrajecten: op het Zeeuws Heldenfonds, MAEX Zeeland, Jouw Zeeland en het Navigatieteam (eindgebruikersaanpak).
- Binnen de Regio Deal 'Zeeuwen zelf aan zet' onderzoeken we samen met andere Zeeuwse overheden maatschappelijke organisaties de mogelijkheden voor het opzetten van een Zeeuws participatieplatform. De bedoeling is dat het platform bijdraagt aan het vergroten van het oplossend vermogen van de Zeeuwen.
- We ondersteunen de werkzaamheden van het Navigatieteam. We evalueren de werking en zoeken actief naar koppeling met andere bestuurlijke overleggen, teneinde de bestuurlijke inzet en effectiviteit te optimaliseren.
- We stellen in het kader van het subsidieprogramma LEADER cofinanciering beschikbaar voor initiatieven van onderop die de leefbaarheid op het platteland verbeteren.

Kader Brede Welvaart

- Mede op basis van de monitor Leven in Zeeland ontwikkelen we een werkwijze om te werken aan de kwaliteit van leven in Zeeland. We leggen daarbij ook een verbinding met de Sustainable Development Goals.
- We volgen het Rijksprogramma Duurzaam Door, gericht op kennis- en netwerkbevordering op het gebied van regionale duurzaamheidsnetwerken. In de afgelopen periode zijn centrale thema's regionale duurzaamheidsnetwerken, energietransitie en gezond voedsel vanuit RVO Nederland uitgewerkt. De komende periode zal meer gericht zijn op de ontwikkeling van regionale transitiewerkplaatsen. We gaan na hoe we transitienetwerken in Zeeland kunnen ondersteunen, bijv. in de vorm van regionale transitie academies en Living Labs, en kunnen verbinden aan de werkplaatsen van Duurzaam Door.
- We doen mee aan de Dag van de Duurzaamheid in het onderwijs. Bij deze dag is het uitgangspunt dat in de samenleving van morgen duurzame ontwikkeling het nieuwe normaal is.

Doelstelling

Versterking zorginfrastructuur en zorgketen

De leefbaarheid in Zeeland is versterkt door een bredere en intensievere ketenwerking in de zorgsector en het sociaal domein teneinde het niveau van zorgvoorzieningen in stand te houden en versterken.

Ondersteuning van de keten(samen)werking in de zorg vindt plaats door aandacht te besteden aan de arbeidsmarkt in de zorg, financieel bij te dragen aan het project vakantiedokter, de bereikbaarheid van zorgvoorzieningen waar nodig te verbeteren.

De beschikbaar gestelde gelden door de Rijksoverheid uit het [Compensatiepakket Marinierskazerne](#) helpen daar eveneens bij. We faciliteren de sector door middel van incidentele subsidies, al dan niet in de vorm van cofinanciering van Europese Projecten.

De Provincie vervult een rol in de keten van zorgvoorzieningen. We doen dat door bij te dragen via ketenverbindingen, zoals de Zeeuwse Zorg Coalitie (ZZC) en de verkenning van mogelijkheden tot samenwerking met Zorgbelang en NL Zorgt voor Elkaar.

Acties

Kader Zorg

- Zowel bestuurlijk (als lid) als ambtelijk bijdragen binnen de structuur van de Zeeuwse Zorg Coalitie, teneinde via deze krachtenbundeling een toekomstige zorgagenda te realiseren;
- Waar noodzakelijk en mogelijk stimuleren en faciliteren we samenwerking tussen zorginstellingen, tussen de Zeeuwse kennis- en zorgsector en tussen het zorg- en sociaal domein;
- We benutten de verbindingen met het Navigatieteam Leefbaarheid, Economic Board Zeeland, het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO), de Academische Werkplaats Ouderenzorg (AWOZ) en stellen hiervoor menskracht en middelen beschikbaar;
- We vragen –wanneer aan de orde- aandacht voor de specifieke geografische en demografische positie van de provincie Zeeland bij landelijke adviesorganen, c.q. de Rijksoverheid, met name voor zaken die voorwaardenscheppend zijn voor de zorgsector en waarbij de dunne bevolkingsdichtheid c.q. de Zeeuwse schaal zich slecht verhoudt tot landelijke richtlijnen;
- We faciliteren door middel van de inzet van menskracht de projecten zoals die voortvloeien uit het Compensatiepakket Marinierskazerne op het terrein van de zorgsector;
- We verlenen eenmalige projectsubsidies om innovatieve ontwikkelingen binnen de sector mogelijk te maken.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal bezoekers Zeeuwse musea	527.199	517.276	552.276	592.267	592.000*	Effect Corona onbekend	Effect Corona onbekend
Aantal toekenningen voor restauratie rijksmonumenten	4	4	4	4	4	4	4
Aantal leerlingen cultuureducatie VO-MBO-HBO	7.509	6.648	7.000	8.165 (cursusjaar 2017-2018)	8.000**	8.000	8.000
Aantal deelnemers Jeugd Theater School Zeeland	259	264	215	221	220**	220	220

Aantal leerlingen restauratie opleidingsproject	17	11	12	15	15**	15	15
---	----	----	----	----	------	----	----

Vanwege de Corona Crisis is de trendindicatie verstoord ten opzichte van voorgaande jaren. Het heeft vanwege de impact van die context minder waarde om getalsmatige indicatoren op te nemen voor de komende twee jaren.

* Betreft aanname dat aantal bezoekers overeenkomstig is met 2018.

** Op basis van aanname dat aantal deelnemers / leerlingen t.o.v. 2018 stabiel zal blijven.

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2019	Stand 2020	Streefwaarde 2021	Streefwaarde 2022	Einddoel
Toekomstbestendige culturele infrastructuur	Receptieve deelname aan activiteiten van Zeeuwse inwoners van 16 jaar en ouder (monitoring ZB) in aantallen	192.000 *		192.000	192.000	192.000
(Talent) ontwikkeling en cultuureducatie jongeren PO en VO	Deelname aantal leerlingen ** cultuureducatie PO	54.000		54.000	54.000	54.000
Restauratievolume (Databank Erfgoedmonitor)	% Rijksmonumenten (exclusief oorspronkelijke functie woonhuis), weergegeven naar de staat van het casco, categorie 'matig' en 'slecht' ***	24%	22,2%	22,1%	22%	10%

* Bron CBS: aantal inwoners Zeeland 2019 minus aantal inwoners jonger dan 20 jaar > afgerond 320.000. Ruim 60% van dit aantal (bron Staat van Zeeland ZB) bezoekt in 2017 culturele evenementen = 192.000

** Bron CBS: 2019 aantal jongeren Zeeland 5-19 jaar is afgerond 60.000. Aanname is dat gelet op de kerndoelen PO bijna alle PO scholen iets aan cultuureducatie doen > 90% x 60.000 = 54.000

*** Bron: Erfgoedmonitor fysieke staat van rijksmonumenten Zeeland. Gegevens betreffen de staat van onderhoud buitenzijde.

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
060101-Toekomstbestendige culturele infrastructuur	15.638
060102-Cultureel erfgoed	2.324
060103-Kunsten	367
060104-Talentontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren	595
060201- Evenementen	1.155
060401-Leefbaarheid -brede welvaart, versterking zorginfrastructuur	571
060402-Gezond leven	827
069999-Ambtelijke inzet	629
Totaal Lasten	22.107
Baten	
060101-Toekomstbestendige culturele infrastructuur	721
Totaal Baten	721
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	21.386
Onttrekkingen	
980699 Bestemmingsreserves-Pr.6	200
Toevoegingen	
980699 Bestemmingsreserves-Pr.6	451
Mutaties reserves	251
Resultaat na bestemming	21.636

7 Programma Bestuur

Inleiding en ontwikkelingen

Goed openbaar bestuur is essentieel voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat. Zonder goed openbaar bestuur kan er geen gezonde wisselwerking plaatsvinden tussen overheid en samenleving en kan de overheid niet in maatschappelijke behoeften voorzien.

De laatste decennia hebben zich gekenmerkt door grote decentralisaties van Rijkstaken naar de gemeenten en provincies. Zo werden de beleidsvelden regionale economie en natuur naar de Provincies gedecentraliseerd en werd het sociaal domein bij de gemeenten ondergebracht.

De financiële gevolgen van de coronacrisis voor gemeenten, de tekorten op het sociaal domein en de komende herverdeling van het gemeentefonds stellen de gemeenten voor grote uitdagingen. Dit alles zal ook gevolgen hebben voor de intensiteit van de toezichthoudende taak. In het kader van de modernisering van het toezicht (Agenda Toekomst Toezicht) willen we in Zeeland samen met de gemeenten onderzoeken hoe we meer toegevoegde waarde kunnen geven aan het toezicht, zowel verticaal vanuit de provincie, als horizontaal via de controlerende rol van de gemeenteraad.

De opgaven waar overheden voor staan zijn complex. Om hoofd te bieden aan de gezamenlijke opgaven als klimaat, energie en economische ontwikkeling, werken de 15 Zeeuwse overheden via het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) samen. Deze samenwerking draagt o.a. bij aan de versterking van de bestuurskracht en de profilering naar Den Haag en Brussel (permanente lobby). Op basis van de recent (2021) uitgevoerde evaluatie en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen, werken wij in 2022 aan het doorvoeren van verbeteringen op het gebied van strategiebepaling, sturing, lobby en de betrokkenheid van de volksvertegenwoordigers.

Zeeland heeft niet alleen een 'interne' samenwerkingsnoodzaak. Door zijn strategische ligging ontleent Zeeland belangrijke (economische) kansen aan de samenwerking met Vlaanderen, Brabant en Zuid Holland. Verder zijn het Rijk en Europa belangrijke partners om opgaven te kunnen realiseren. In 2022 werken wij, in samenwerking met de Rijksoverheid, de Vlaamse overheden en andere betrokkenen verder aan een effectieve grensgovernance en de verdere uitwerking en implementatie van het advies van de bestuurlijke werkgroep Berx Donner inzake (juridische) grensknelpunten. Dit vraagt vooral in de uitvoering om betrokkenheid van de rijksoverheid en de Vlaamse en federale overheden. Deze hebben nog niet op alle onderdelen van het advies hun standpunt bepaald. Daarnaast zal er ook een advies volgen over het versterken van de grensgovernance.

Om in te kunnen spelen op de versterking van de zichtbaarheid en positie van Zeeland als bestuurlijke organisatie, zetten wij ons evenementenbureau in. Mede door de opgedane ervaringen in 2020 en 2021 door de Corona-pandemie, zijn nieuwe vormen ontdekt en ontwikkeld om inhoud te geven aan bestuurlijke relatie-evenementen. In 2022 laten wij deze ervaring niet los, maar betrekken wij deze bij de uitvoering van nieuwe evenementen.

Om naar buiten effectief te kunnen optreden, is eendrachtige samenwerking binnen Zeeland noodzakelijk. Alhoewel daarin belangrijke stappen zijn gezet, resteren er ook nog zorgen. De aandacht voor de regionale vraagstukken en een gemeenschappelijke agenda is toegenomen, maar de zorg over de uitvoeringskracht blijft bestaan. De inzet op samenwerking zien we daarom niet als vrijblijvend, maar als noodzakelijk om aan de gezamenlijke opgaven voor Zeeland invulling te kunnen geven.

We stimuleren daarom de regionale samenwerking. Het station van visievorming is inmiddels gepasseerd. Wij werken samen met de regio's aan het invullen en uitvoeren van deze visies. Daarbij verwachten wij meer governance op samenwerking en uitvoerend vermogen binnen de regio's te realiseren.

In andere provincies spelen vaak dezelfde vraagstukken. Daarom werken we samen in IPO-verband, o.a. via diverse bestuurlijke adviescommissies. Naast versterking van de positie van provincies is IPO ook van groot belang voor het in samenwerking uitvoeren van nieuwe ambities. Via de nieuwe BAC Kwaliteit Openbaar Bestuur voeren we gesprekken met BZK over voldoende bestuurskracht in de regio's en hoe we kwetsbaarheden kunnen wegnemen. Om te bezien hoe het samenvallen van regio en provincie in Fryslân en Zeeland benut kan worden, wordt samen met Fryslân en BZK nagedacht over het opzetten van een regionale proeftuin. In 2022 geven we hier verder vorm en inhoud aan.

Het optreden als weerbaar bestuur en het zijn van weerbare organisatie zijn twee actielijnen beschreven in het beleidsplan “Aanpak Ondernijning Provincie Zeeland”. Door onze inzet op de aanpak van ondernijning en de uitvoering van de Wet Bibob duidelijk te beschrijven, laten wij als bestuur zien dat we in Zeeland een weerbare provincie zijn en wat wij hiervoor doen. In 2022 gaan wij verder met het uitvoeren van dit beleid, zowel intern als met onze externe partners. Dat doen wij door in te zetten op de vier programmalijnen uit de visie; 1. weerbare organisatie, 2. weerbare overheid, 3. weerbare samenleving en 4. data, inzicht en onderzoek. Concrete acties binnen deze programma's zijn onder meer; de uitvoering van een Bibob APK, ondersteunen van het programma Weerbare Zeehavens, het ontwikkelen van een Zeeuwse baseline weerbare overheid, het in kaart brengen van de eigen (informatie)positie, het bevorderen van het bewustzijn en de weerbaarheid van de eigen organisatie.

Ook voor de rol van Provinciale Staten hebben de hierboven beschreven ontwikkelingen consequenties. Waar de opgaven samen met andere partijen moeten worden opgepakt en gedefinieerd, verschuift de rol van PS naar vormen van netwerksturing.

Speerpunten

- Gemeenten ondersteunen in uitvoeren Regiovisies en versterking intergemeentelijke samenwerking
- Doorontwikkeling en uitvoering aanbevelingen OZO op het gebied van strategiebepaling, sturing, lobby en de betrokkenheid van de volksvertegenwoordigers
- Voortzetting van de samenwerking en kennisuitwisseling Fryslân – Zeeland; bezien of een regionaal bestuurlijk experiment mogelijk en wenselijk is
- Doorontwikkeling van de grens governance Vlaanderen – Nederland voor o.a. oplossen van grensknelpunten
- Aanpak van ondernijning en uitvoering Wet Bibob
- Versterken van de lobby in Den Haag en Brussel gezamenlijk met de Zeeuwse gemeenten in OZO verband
- Organiseren van bestuurlijke relatie evenementen in functie van het versterken van het relatiebeheer en het realiseren van de Zeeuwse ambities, zoals de organisatie van de Four Freedoms Awards (FFA) 2022
- Op grond van de Wet open overheid en de wet bevorderen integriteit en functioneren decentraal bestuur worden bestuur en politiek van Zeeland nog toegankelijker en transparanter voor de burgers van Zeeland.

Beleidskader

- [*Gemeenschappelijk Financieel toezichtkader – GTK 2020 Gemeenten \(2019\)*](#)
- [*Rijkstaken Openbare Veiligheid - Organisatieplan Commissaris van de Koning in Zeeland \(2014\)*](#)
- [*Strategische Visie Euregio Scheldemond \(2015\)*](#)
- [*Verordening systematische toezichtinformatie Zeeland \(2014\)*](#)
- [*Nota 'Bestuurlijke integriteit Provincie Zeeland' \(2015\)*](#)
- [*Ambtsinstructie Commissaris van Koning*](#)
- [*Advies bestuurlijke werkgroep Berx Donner inzake oplossen van \(juridische\) grensknelpunten*](#)
- [*Nota 'Bestuurlijke integriteit Provincie Zeeland' \(2015\);*](#)
- [*Protocol vermoedens integriteitsschendingen politieke ambtsdragers provincie Zeeland \(2020\)*](#)
- [*Expliciete politiek - Politiek en netwerksturing in de provincie Zeeland \(2019\)*](#)

Reguliere taken

- Taken Commissaris van de Koning als Rijksorgaan en als boegbeeld van de provincie Zeeland;
- Bestuurlijk toezicht door Commissaris van de Koning op de Veiligheidsregio Zeeland;

- Regietafel vluchtelingen;
- Integrale en fysieke veiligheid;
- Interbestuurlijk toezicht (financieel en generiek) gemeenten, waterschap en gemeenschappelijke regelingen;
- Ondersteuning Bestuurlijke organisatie, inclusief ondersteuning van Provinciale Staten, (Staten)commissies en Gedeputeerde Staten;
- Bestuursadvisering;
- Grensgovernance Vlaanderen – Nederland;
- Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (Wet Bibob);
- Bevorderen bestuurlijke integriteit; Samenwerking Taskforce- RIEC.

Maatschappelijk effect

Een transparant, compact, integer, daadkrachtig, efficiënt en op regionale en/of grensoverschrijdende samenwerking gericht openbaar bestuur in Zeeland.

Doelstelling

Interbestuurlijk toezicht

De Zeeuwse samenleving is verzekerd van een goede uitvoering van wettelijke taken door gemeenten, waterschap en gemeenschappelijke regelingen en van lokale en regionale overheden die beschikken over een gezonde financiële huishouding, doordat de provincie op die organisaties interbestuurlijk toezicht (IBT) heeft uitgevoerd.

Acties

In nauw overleg met BZK en IPO en de agenda Toekomst van het Toezicht wordt het interbestuurlijk toezicht transparanter, uniformer en meer risicogericht vormgegeven

Door inzet proportioneel toezicht op de gemeentelijke financiën en in dialoog met de gemeenten bevorderen van een gezonde financiële huishouding van gemeenten

Door inzet proportioneel toezicht (terughoudend waar mogelijk, maar steviger waar nodig) op de gemeentelijke financiën en in dialoog met de gemeenten bevorderen van een gezonde financiële huishouding van gemeenten met extra aandacht voor de financiële gevolgen van de coronacrisis, het sociaal domein en de herverdeling van het gemeentefonds.

We gaan onderzoeken of er aan de hand van indicatoren per generiek toezichtdomein, voor elke Zeeuwse gemeente de risico's in kaart kunnen worden gebracht die aanleiding kunnen geven tot (bestuurlijke) interventie.

Doelstelling

Samenwerkend bestuur

De Zeeuwse samenleving is verzekerd van een regionale aanpak door gemeenten, doordat de provincie regionale samenwerking bevordert waar dat toegevoegde waarde heeft in samenwerking met Rijk, Provincies, Gemeenten en Waterschap.

Acties

Bevorderen dat iedere regio een regiovisie vaststelt en in samenwerking tot uitvoering brengt

Continueren bestuurlijke samenwerking met provincie Fryslân

Continueren bestuurlijke samenwerking (spiegelen en leren) met provincie Fryslân . Daarnaast is de inzet dat het rijk/nieuwe kabinet gezien de regionale congruentie in onze provincies integrale gebiedsgerichte afspraken maakt.

Doorontwikkeling van het OZO opdat zij een bijdrage levert aan het verhogen van de bestuurskracht en de samenwerking tussen Zeeuwse overheden wordt versterkt

Door het behoud van de hoofdstructuur, gemeenschappelijke duiding strategie, verduidelijking rollen en verantwoordelijkheden, betere positionering lobby, vergroten betrokkenheid volksvertegenwoordigers en meer opgavegericht en in Triple-Helix-wijze samen te werken.

Doelstelling

Signalerend bestuur

De Zeeuwse samenleving is er van verzekerd dat nieuwe nationale en Europese regelgeving en overig beleid voldoende rekening houden met Zeeuwse omstandigheden en wensen, doordat de provincie besluitvormingstrajecten vroegtijdig heeft signaleerd en beïnvloed.

Acties

Adviseren over en ondersteuning geven aan de uitvoering van relatie-evenementen in het kader van het versterken van het relatienetwerk van de Provincie Zeeland

Uitvoering geven aan de strategische evenementen van de Provincie Zeeland gezamenlijk met externe partner (zoals de Haagse Dag, Oesterontmoeting en Nieuwjaarsbijeenkomst)

Versterken van de Zeeuwse positie in Den Haag en Brussel door het beïnvloeden van beleidsontwikkeling en besluitvorming lobby Brussel en Den Haag

Gemeenten, waterschap en provincie werken in OZO verband aan een effectieve lobby in Den Haag en Brussel op basis van een gezamenlijke prioritaire, dynamische lobbyagenda. Deze agenda wordt vastgesteld door de bestuurlijke kerngroep in OZO verband. De operationele lobbyacties worden uitgevoerd door de lobbyisten in samenspraak met bestuurders en ambtelijke specialisten gecoördineerd door het public affairs overleg van de samenwerkende overheden.

Doorontwikkeling en uitvoering van een effectieve grens governance grensgebied Vlaanderen – Nederland

In de Vlaams Nederlandse regeringstop van 2018 is een systeem van grensbestuur afgesproken met een escalatiemechanisme naar de Vlaamse overheid en de rijksoverheid voor zover het centrale bevoegdheden betreft. In 2022 zal dit systeem verder worden doorontwikkeld op basis van de opgedane ervaringen en een aanvullend advies hoe de aanpak van (juridische) grensknelpunten hierin geïncorporeerd kan worden.

Versterking van de samenwerking met Vlaanderen onder meer door actieve deelname en agendering van voor de provincie Zeeland relevante punten in grensgovernance, de Vlaams Nederlandse Delta, de Scheldemondraad en North Sea Port district.

In deze gremia wordt bestuurlijke en ambtelijk gewerkt aan het identificeren en oplossen van grensoverschrijdende knelpunten dan wel gebiedsontwikkeling b.v. op het terrein natuurontwikkeling, economie en klimaat.

Doelstelling

Sterk provinciaal bestuur

De Zeeuwse samenleving wordt ondersteund door een sterk, betrouwbaar (integer) en dual Zeeuws provinciaal bestuur dat die samenleving betreft bij zijn besluitvorming.

Acties

De volksvertegenwoordiging van Zeeland is zichtbaar en benaderbaar voor de Zeeuwse kiezer.

- Vergaderingen van Provinciale Staten en Statencommissies zijn rechtstreeks te volgen voor publiek.
- De activiteiten van Provinciale Staten worden onder de aandacht gebracht via sociale media.
- De organisatie bereidt zich in 2022 voor op de provinciale staten verkiezingen van 2023.

Inwoners meer betrekken bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid de provincie.

Het uitdaagrecht opnemen in een nieuw vast te stellen provinciale participatieverordening als uitwerking van de Wet versterking participatie op decentraal niveau.

Provinciale Staten geven op een vernieuwende wijze invulling aan de rollen als volksvertegenwoordiger, kadersteller en controleur.

- De volksvertegenwoordiging kiest afhankelijk van de opgaven en de situatie de sturing die passend is om de beoogde publieke doelen te realiseren.
- Mede overheden, organisaties, instellingen en inwoners worden betrokken bij vorming van het Provinciaal beleid.
- Verder optimaliseren van het bestuurlijk-politiek samenspel met als oogmerk het democratisch bestel vitaal te houden.

Bestuur en politiek wordt transparanter, overheidsinformatie is beter vindbaar, uitwisselbaar en eenvoudig te ontsluiten.

Onder invloed van de introductie van de Wet Open Overheid (WOO) in 2022 wordt actieve openbaarmaking van overheidsinformatie het uitgangspunt. Informatie van GS en PS is straks eenvoudiger te vinden via de website van de Provincie. Nog minder informatie wordt bestempeld als geheim.

Doelstelling

Weerbaar bestuur

Het Zeeuwse vestigingsklimaat en de Zeeuwse woon- en werkkwaliteit (leefbaarheid) kent een fundament van integrale weerbaarheid tegen (ondermijnende) criminaliteit. De Provincie stimuleert op actieve wijze de ontwikkeling van deze Zeeuws brede weerbare samenleving.

Acties

Door toepassing van het instrument "piramide naar fitte provincie" van Taskforce-RIEC bepalen wij de stappen die nog gezet moeten worden om een weerbare organisatie te worden

Bij de nulmeting in 2021 stonden wij op de tweede trede van de piramide. Ons doel is om tweejaarlijks een trede te stijgen tot minstens de vierde trede van vijf.

De ingezette lijn van het toepassen van de Wet Bibob wordt door ons voortgezet. Via de nieuwe beleidslijn bouwen wij aan een solide "Bibob infrastructuur".

Dit betekent concreet dat wij dit jaar werken aan het implementeren van de beleidslijn, onder meer door werkprocessen in te voeren, standaard brieven en vragenlijsten te ontwikkelen en een communicatietraject in te zetten over Bibob zowel in de organisatie als daarbuiten.

De Taskforce-RIEC voert als ondersteunend samenwerkingsverband belangrijke taken voor Zeeland uit als het gaat om de bewustwording en bestrijding van Ondernijning en ondersteuning bij BIBOB-onderzoeken. Deze samenwerking wordt voortgezet.

In 2022 geven wij uitvoering aan het vastgestelde beleidsplan Aanpak Ondernijning.

Dat doen wij onder meer door de uitvoering van een Bibob APK, ondersteunen van het programma Weerbare Zeehavens, het ontwikkelen van een Zeeuwse baseline weerbare overheid, het in kaart brengen van de eigen (informatie)positie en het bevorderen van het bewustzijn en de weerbaarheid van de eigen organisatie.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gemeenten onder preventief toezicht (BZK):									
Landelijk	9	9	16	10	4	6	3	9	12
Zeeland	0	1	3	2	2	2	1	4	2

Trendindicatoren	2007	2011	2015	2019
Opkomstpercentage statenverkiezing (Kiesraad):				
Landelijk	46,4%	56,0%	47,8%	56,2%
Zeeland	52,9%	58,9%	52,2%	59,2%

Doelindicatoren

Doelindicatoren	Indicator	Stand 2020	Streefwaarde 2021	Streefwaarde 2022	Einddoel
Financieel gezonde Zeeuwse gemeenten	Gemeenten onder preventief toezicht	4	1	1	0
Herkenbaar en samenwerkend bestuur	Vastgestelde Regiovisie	1 (De Bevelanden)	3 (De Bevelanden, Zeeuws-Vlaanderen en Walcheren)	3	3
Weerbaar bestuur	Piramide naar fitte Provincie		Trede 2	Trede 2	Trede 4 (2025)

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
070101-Interbestuurlijk toezicht	1.738
070102-Samenwerkend bestuur	74
070104-Signalerend bestuur	705
070105- Weerbaar bestuur	253
079999-Ambtelijke inzet	4.175
Totaal Lasten	6.945
Baten	
070101-Interbestuurlijk toezicht	43
070104-Signalerend bestuur	109
Totaal Baten	152
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	6.793
Onttrekkingen	
980799 Bestemmingsreserves-Pr.7	22
Resultaat na bestemming	6.771

8 Programma Energie op klimaat!

Inleiding en ontwikkelingen

Het klimaat verandert, de zeespiegel stijgt door de uitstoot van broeikasgassen. Fossiele grondstoffen worden schaars. In het interbestuurlijk programma staat daarom “samen werken aan het klimaat” als eerste urgente thema genoemd. De provincies hebben landelijk aangeboden het voortouw te nemen in de transitie naar schone energie (energietransitie) en het aanpassen aan klimaatverandering (adaptatie). Daarnaast heeft de provincie autonome taken op het gebied van waterbeheer. In het coalitieakkoord zijn deze ontwikkelingen vertaald naar 2 bestuurlijke hoofdpogingen: energietransitie en klimaatadaptatie. De uitvoering daarvan vindt plaats in het uitvoeringsprogramma's “Energie op Klimaat!” en “Woonplaats Zeeland”. Daarnaast is in het coalitieakkoord afgesproken dat er een delfplan zoet water wordt opgesteld, om Zeeland weerbaar te maken tegen zoetwatertekorten.

In de Zuidwestelijke Delta zijn natuurlijk kapitaal en economisch kapitaal ten zeerste met elkaar verweven. De opgave voor de toekomst is om binnen de randvoorwaarde van waterveiligheid het natuurlijk en het economisch kapitaal in evenwicht met elkaar te ontwikkelen. Tegelijk is in wereldwijd, Europees én nationaal verband is afgesproken om de CO₂-uitstoot te beperken. De Provincie Zeeland wil hier haar verantwoordelijkheid in nemen en het Zeeuwse deel van deze wereldwijde opgave realiseren. Om een steentje bij te dragen aan de wereldwijde en landelijke klimaatdoelen, én om een aantrekkelijke vestigingslocatie te zijn, is de uitdaging om te komen tot slimmer gebruik van eindige - en deels schaarse - grondstoffen, gebruik van biobased grondstoffen en materialen. Daarnaast moeten we fors meer energie duurzaam opwekken, energie besparen en willen we de ontwikkeling naar een kringlooeconomie stimuleren. De weg naar een groene economie biedt veel kansen voor Zeeland, maar vraagt ook een grote inzet. Zowel van ons als van de Zeeuwse partners.

Hoewel we werken aan terugdringing van de CO₂-uitstoot en het beperken van klimaatverandering, is de al ingezette klimaatverandering niet terug te draaien. De klimaatveranderingen worden ondertussen steeds merkbaarder. De verwachting is dat we vaker te maken krijgen met extremere vormen van droogte, hitte, wateroverlast en een stijgende zeespiegel. Om een goede leefomgeving te behouden moeten we ons daaraan aanpassen.

Aanpassing gebeurt via de trits “weten – willen – werken”, waarbij het noodzakelijk is eerst goed te weten wat de effecten en mogelijke maatregelen zijn, vervolgens het willen werken naar oplossingen die tenslotte uitgevoerd worden.

In de periode 2019-2021 zijn de opgaven energietransitie en klimaatadaptatie uitgewerkt in de regionale energiestrategie (RES) en de klimaatadaptatiestrategie Zeeland (KaSZ) en is het delfprogramma zoet water vastgesteld. De uitvoering wordt in een programma aanpak vormgegeven. In 2021 zijn projecten uitgevoerd gericht op o.a. verduurzaming van mobiliteit en gebouwde omgeving en het duurzaam opwekken van elektriciteit. Met betrekking tot energietransitie zijn verschillende pilotprojecten in uitvoering gebracht en steunen we initiatieven uit de markt die de CO₂-uitstoot helpen reduceren. Onder andere via onze deelname aan het fonds voor energietransitie van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen. Ook geven we door middel van duurzaam inkopen en het zelf inzetten van duurzame grond- weg- en waterbouw in onze infraprojecten het goede voorbeeld. Dit breiden we waar mogelijk uit met andere overheden in de regio. In 2021 zijn er ook klimaat adaptieve maatregelen genomen, zoals bijdragen aan groene daken en groene schoolpleinen. De lopende proeftuin projecten zoet water bieden veel kennis en nieuwe projecten worden gestart. Anticiperen op klimaatverandering en uitvoeren Delfprogramma is bij uitstek iets waar veel partijen bij betrokken zijn, en waar provincie niet (alleen) verantwoordelijk is voor het uitvoeren van acties. Juist via netwerksturing worden in die gevallen doelen gehaald.

Speerpunten

- Opbrengst windenergie (op land): 700 MW in 2030 en zonne-energie: 1.000 MW in 2030.
- Helpen met uitvoering SDR-regioplan 2030-2050 t.b.v. een klimaatneutrale industrie.
- Maatschappelijk verantwoord inkopen en duurzame aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw.
- We voeren de regionale energiestrategie (RES) uit om de Zeeuwse CO₂-doelen te behalen.
- Uitvoeren acties Klimaatadaptatiestrategie Zeeland (KaSZ)

- Uitvoeren uitvoeringsprogramma Deltaplan Zoet Water

Beleidskader

- [Kabinetsaanbod IPO/VNG/UvW “Naar een duurzaam Nederland”](#)
- [Convenant Ambitie 2030 “Duurzaamheid werkt!”](#)
- [Regionale Energiestrategie](#)
- [Klimaatadaptatiestrategie Zeeland](#)
- [Richtlijn overstromingsrisico's](#)
- [Omgevingsvisie \(concept\)](#)
- [Deltaplan Zoet Water](#)

Maatschappelijk effect

De uitstoot van CO₂ (en andere gassen die eenzelfde werking hebben) worden verminderd en het gebruik van anders schaarse grondstoffen neemt af. De leefomgeving wordt aangepast aan veranderende (klimaat)omstandigheden waardoor inwoners en bezoekers van Zeeland kunnen leven in een veilige, aangename en klimaatbestendige leefomgeving.

Energietransitie

We kunnen er niet meer omheen: het klimaat verandert. Het IPCC (klimaatpanel van de VN) rapport 2021 (AR6, Climate Change 2021!; [The Physical Science Basis](#), 9 augustus 2021, IPCC) schetst een duidelijk beeld: de gevolgen van de klimaatverandering beginnen op bepaalde wijze onomkeerbaar te worden. De aarde warmt op, de zeespiegel stijgt en extreem weer zal steeds vaker voorkomen. De oorzaak: de uitstoot van broeikasgassen door de mens. Om de opwarming van de aarde en de klimaatverandering zoveel mogelijk te beperken is het [Klimaatakkoord](#) van Parijs (2015) gesloten: 194 landen hebben afgesproken om de uitstoot van broeikasgassen drastisch te verminderen. De omslag van fossiele brandstoffen naar duurzame brandstoffen is hierbij cruciaal; de energietransitie. De Provincie Zeeland wil hier haar verantwoordelijkheid nemen om het Zeeuwse deel van deze wereldwijde opgave realiseren.

Ambitie:

Op 28 juni 2019 heeft het toenmalige kabinet het Klimaatakkoord gepubliceerd. Dit akkoord is de Nederlandse vertaling van het Klimaatakkoord van Parijs. Hierin is afgesproken dat we in 2030 49% en in 2050 respectievelijk 95% CO₂-reductie (ten opzichte van 1990) zal plaatsvinden. Eén van de andere afspraken is dat Nederland in 30 “energieregio’s” opgedeeld zal worden om regionaal de landelijk gemaakte afspraken te onderzoeken en uit te voeren. Elke regio zal hiervoor zijn eigen Regionale Energiestrategie (RES) ontwikkelen, waarin de regionale keuzes centraal staan. Deze RES'en worden door de primair wettelijke partijen (de regionale overheden) vastgesteld.

In Zeeland hebben de 13 Zeeuwse gemeenten, het Waterschap Scheldestromen, de Provincie Zeeland, Netbeheerder Enduris (heet nu Stedin) en Impuls Zeeland de handen ineengeslagen om de RES Zeeland gezamenlijk te ontwikkelen. Dit is gebeurd onder de gezamenlijke noemer het Zeeuws Energieakkoord (ZEA).

Inzet:

De RES is de Zeeuwse vertaling van het mondiale en landelijk klimaatakkoord en vormt de koepel van de Zeeuwse energieaanpak: [Parijs op z'n Zeeuws](#). De Zeeuwse RES focust zich op geheel duurzame energie-opwek in 2030 en verduurzaming van de gebouwde omgeving en de mobiliteit sector. Via het samenwerkingsplatform ZEA hebben meer dan honderd partijen hier aan gewerkt. Provincie Zeeland is één van de initiatiefnemers en betalende partners. De provinciale rol in dit samenwerkingsproces is voornamelijk regisseur, aanjager en linking pin naar landelijk klimaatbeleid.

Onder de RES wordt voor de verwarming van de gebouwde omgeving een apart spoor uitgewerkt via de zogenaamde Regionale Structuurvisie Warmte. We ondersteunen gemeenten bij het maken van en warmtetransitieplannen per dorp/wijk.

Voor de energietransitie in de industrie is het samenwerkingsplatform Smart Delta Resources (SDR) opgericht. De Provincie is één van de deelnemende partijen. Analooq aan de RES maken we een

strategie en uitvoeringsprogramma (Regioplan en de CES) voor een energie-neutrale industrie in 2050, werken we deze uit en helpen we de industrie met realiseren.

Proces:

Energietransitie is een vraagstuk dat via netwerksturing wordt aangepakt. In het Zeeuws Energieakkoord werken meer dan honderd partijen samen aan de energietransitie in de RES. Dit netwerk kent een bestuurlijk en een ambtelijk kernteam, waarin de provincie, Zeeuwse gemeenten, waterschap, netbeheerder DNWG en ontwikkelingsmaatschappij Impuls vertegenwoordigd zijn. Zij sturen de dagelijkse gang van zaken aan, en besluiten over het proces. De gedeputeerde voor energie is voorzitter van de RES. De inhoud wordt vanuit de verschillende sectoren bepaald door alle relevante Zeeuwse partijen zoals bedrijven, maatschappelijke organisaties, burgercoöperaties en onderwijsinstellingen. Medio 2020 is de RES 1.0 door alle Zeeuwse overheden vastgesteld. Aansluitend start de uitvoering en vindt concretisering van de strategie plaats via de regionale structuurvisie warmte.

Smart Delta Resources (SDR) is een industrieplatform waarvan de grootste industriële bedrijven van Zeeland (incl. de Gentse Kanaalzone en Bergen op Zoom) lid zijn. Ook de provincie Zeeland is lid en zit in de board waar besluitvorming plaatsvindt. Ondersteuning en projectleider worden geleverd door ontwikkelingsmaatschappij Impuls.

Doelstelling

Klimaatadaptatie en voldoende zoet water

Zeeland beheerst in 2050 de effecten van klimaatverandering (van hitte, droogte, wateroverlast en waterveiligheid) en voorziet in een optimalisatie van waterbeschikbaarheid en gebruik van zoet water. Om hiertoe te komen zijn in 2021 een Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en het Deltaplan Zoet Water opgesteld.

Een duurzaam bodemgebruik en goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen zoals aangegeven in de Europese [Kaderrichtlijn Water](#) (2027) en de Europese [Richtlijn Overstromingsrisico's](#) (2021).

Acties

Bepalen norm en definitief stelsel regionale keringen en deze aanwijzen en verankeren in waterschaps- en provinciale verordeningen

Op 17 maart 2020 hebben Gedeputeerde Staten ingestemd met het voorstel voor het stelsel aan regionale keringen en de nieuwe normering. Het geoptimaliseerde stelsel en de nieuwe normen worden als bouwsteen geïmplementeerd in de nieuwe omgevingsvisie en verordening. Zodra deze ingaat, zijn de nieuwe normen van kracht.

Berekenen en actueel houden overstromingsgevolgen in kader van EU-ROR

Stimuleren adaptatie maatregelen, onder andere via subsidieregeling realisatie groene daken

De subsidie Groene Daken en Groene Schoolpleinen zijn beide opgesteld en in uitvoering.

Stimuleren medegebruik waterkeringen via Meer Met Dijken Doen en Parels

Er vindt regelmatig afstemming plaats met het Waterschap over meekoppelkansen (zoals natuur, recreatie, economie) bij Hoog Water Beschermingsprogramma (HWBP)-projecten; over de zandige kust en de dammen aan de Noordzee wordt daarnaast ook afgestemd met het verantwoordelijke ministerie van I&W.

Uitvoering geven aan het Zeeuws Deltaplan Zoet Water

Roode Vaart wordt uitgevoerd. Voorbereiden op leggen verbinding Roode Vaart en Zeeland

De aanleg van de Roode Vaart in de plaats Zevenbergen is voltooid en onze bijdrage aan het project is overgemaakt. Daarmee is dit project feitelijk afgerond, met dien verstande dat er een verplichting jegens provincie Noord-Brabant blijft bestaan ten bedrage van € 919.551. Deze bijdrage kent als voorwaarde de uitvoering van de alternatieve zoetwatervoorziening richting Tholen & Sint Philipsland en die is vooralsnog niet aan de orde.

Robuustwatersysteem Zeeuws Vlaanderen; bij toekenning deelname in Horizon 2020 project

Subdoel: Voldoende zoet water en optimalisatie van zoet water gebruik

Doelstelling

Energietransitie

In 2030 stoot de Zeeuwse samenleving 49% minder CO2 uit in elektriciteitsproductie, mobiliteit, verwarming en industrie.

Acties

Het fonds energietransitie van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen van € 10 miljoen wordt besteed aan projecten die een wezenlijke bijdrage leveren aan de doelen uit de Regionale Energiestrategie (RES)

Zeeuwse innovatieve projecten gericht op CO2-emissiereductie (49% in 2030 en 95% in 2050) kunnen een financiële bijdrage krijgen. De lead lijst is gevuld met startprojecten uit de RES waaronder het onderzoek naar de mogelijke toepassing van aquathermie in Zierikzee.

In het waterstofdossier geven we absolute prioriteit aan het industriële verbruik: de komende jaren maken we werk van het vergroenen van de bestaande Zeeuwse waterstofvraag (elektrolyse).

Er wordt onderzoek gedaan naar locaties en ontwikkelmogelijkheden van elektrolyzers in Zeeland.

Met pilotprojecten doen we ervaring op met innovatieve vormen van duurzaam vervoer

Het doel is om tenminste 4 pilotprojecten in de logistiek op te zetten, zoals zero-emissie eilanddistributie, een deelplatform voor elektrische bedrijfswagens en de opzet van slimme mobiliteit door het delen van mobiliteit. In samenwerking met Zeeland Connect en met ondersteuning van OP-Zuid werken we aan het programma zero-emissie logistiek. Subdoel: Stimuleren CO2-arme mobiliteit en duurzaam GWW.

Samen met gemeenten werken we in het "Zeeuws energieakkoord" aan het verduurzamen van particuliere woningen

Onderdeel van de aanpak is het uitvoering geven aan de RES 1.0 en het maken van wijkuitvoeringsplannen per dorp/wijk, waar we gemeenten in willen ondersteunen.

Subdoel: Realiseren aardgasloze verwarming (Gebouwde omgeving)

We werken samen met bedrijven een strategie uit om tot een klimaatneutrale industrie te komen (via SDR, het platform Smart Delta Resources).

De uitwerking van de 8 programmalijnen uit de 'Roadmap towards a climate neutral industry in the Delta Region' faciliteren we door lobby activiteiten en medefinanciering van haalbaarheidsstudies en pilot/demoprojecten. Drie onderzoeken uit het pakket "Wind in de zeilen" helpen hierbij: naar waterstofhub Zeeland, kansen voor CCS (afvang en opslag van CO2) en naar de (380 kV) elektriciteitsontsluiting van Zeeuws-Vlaanderen.

We geven zelf het goede voorbeeld: de Provincie Zeeland koopt maatschappelijk verantwoord in volgens de doelen die GS hebben gesteld in het actieplan MVI 2021-2024

Een substantieel deel van de impact wordt gerealiseerd bij aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw (GWW) middels ambitiewebsessies bij wegprojecten, aanbesteding met de Milieu Kosten Indicator en uitvragen van de CO2-Prestatieladder niveau 3 of hoger. Subdoel: 49% CO2-emissiereductie in 2030 en 95% reductie in 2050.

We realiseren wind- en zonprojecten, met als doel in 2030 binnen de provinciegrenzen 10,5 PJ duurzaam op te wekken (dat staat gelijk aan het volledige huidige elektrisch verbruik in Zeeland)

Uitvoering van en indien noodzakelijk actualisatie Omgevingsvisie Zeeland als kader voor succesvolle energietransitie en circulaire gebiedsontwikkeling.

De regionale energiestrategie (RES) is een bouwsteen van de Omgevingsvisie. Bij het opstellen van de RES 2.0 zal tevens worden nagegaan of bijstelling van de Omgevingsvisie nodig is.

We faciliteren elektrisch vervoer door de uitrol van (snel)laadinfrastructuur te ondersteunen, door Zeeland-breed beleid vorm te geven, en door aan te sluiten bij landelijke initiatieven via de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL).

Zeeland en Zuid Holland vormen regio Zuidwest, één van de regio's binnen de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL). De NAL geeft aansluiting bij nationale initiatieven en discussies – wat zorgt voor kennisdeling en een efficiëntieslag. De RAL Zuidwest heeft als doel het borgen van voldoende laadpunten en een slim, dekkend, toegankelijk en betaalbaar netwerk in beleid en uitvoering bij gemeenten.

We doen samen met partners pilotprojecten aardgasloze wijken en leren hiervan voor de toekomst. Dit doen we o.a. door de inzet van een energiemakelaar voor restwarmte en het faciliteren van verder onderzoek.

In 2022 bieden we gemeenten in Zeeland ondersteuning bij de ontwikkeling van warmtenetten. Op basis van de uitkomsten van de haalbaarheidsonderzoeken restwarmte Borsele en Kanaalzone worden de beide warmtenetten opgenomen in de Transitievisie Warmte van de betreffende gemeenten. Doelstelling voor beide netten is realisatie, of minstens start uitvoering, voor 2030. Daarnaast wordt er ondersteuning gegeven aan het verder uitdiepen van mogelijke andere kansen van warmte-uitwisseling en warmtenetten in de provincie en stimuleren van verdere uitwerking en ontwikkeling daarvan. Soms provincie- of landsgrens overschrijdend. Subdoel: Realiseren van besparing van CO2 uitstoot via aardgasloze verwarming (Gebouwde omgeving) o.a. door benutting van industriële restwarmte.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Emissie van broeikasgassen in ton CO2 -eq/jaar	9.400.200	10.029.031	9.913.316	9.786.080	9.692.683	7.570.500	Nnb
Aantal (semi)publieke laadpunten EV**	220	273	400	472	557	826	1257
Energiegebruik Gebouwde Omgeving per inwoner	40,61 GJ	41,15 GJ	40,51 GJ	39,63 GJ	39,75 GJ	39,65 GJ	Nnb

Energiegebruik Mobiliteit* * exclusief scheepvaart en visserij	14.348 TJ	14.494 TJ	14.382 TJ	14.286 TJ	14.225 TJ	14.423 TJ	Nnb
Energiegebruik Industrie en Energie	85.620 TJ	92.767 TJ	91.590 TJ	94.101 TJ	Nnb	57.913 TJ	Nnb
Klimaatstresstesten					6	13	
Normering regionale keringen						Fase 1 afgerond	
Projecten proeftuin zoet water			1	3	3	4	

** Aantal installaties in december van het desbetreffende jaar.

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2019	Stand 2020	Streefwaarde 2021	Streefwaarde 2022	Einddoel
Hernieuwbare energie (klimaatmonitor RWS)	Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ)	5,9 PJ	6,4 PJ	6,8 PJ	7,2 PJ	2030: 10,5 PJ
Emissie van broeikasgassen (klimaatmonitor RWS)	Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO ₂ -equivalenten) in absolute aantallen (in tonnen uitstoot)	7.570.500	nnb	x	x	2030: 49% minder dan 1990 (ntb)
Uitvoeren klimaatstresstesten	Aantal	13		n.v.t.		14
Uitvoeren projecten zoet water	Aantal	1		5		5
Uitvoeren projecten regionaal waterbeheer	Aantal			3		3
Opstellen klimaatadaptatie strategie	Aantal	0		1		1

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
080101-Uitvoering klimaatadaptatie en voldoende zoet water	668
080103-Energietransitie	2.693
089999-Ambtelijke inzet	3.012
Totaal Lasten	6.373
Baten	
080103-Energietransitie	955
Totaal Baten	955
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	5.417
Onttrekkingen	
980899 Bestemmingsreserves-Pr.8	2.966
Toevoegingen	
980899 Bestemmingsreserves-Pr.8	83
Mutaties reserves	-2.883
Resultaat na bestemming	2.534

9-1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Inleiding

In dit deel van de begroting worden de provinciale baten verantwoord die niet rechtstreeks aan één van de programma's in het hiervoor opgenomen programmaplan zijn te koppelen. Het betreffen autonome inkomsten, waarvoor Provincie Zeeland de vrijheid heeft om deze middelen in te zetten voor ieder willekeurige provinciale doelstelling. In het overzicht staan de lokale inkomsten waarvan de besteding niet wettelijk gebonden is (opcenten motorrijtuigenbelasting), de uitkering van het provinciefonds, ontvangen dividend, het saldo van de financieringsfunctie en overige algemene dekkingsmiddelen (stelposten). Via het risicomanagementsysteem worden risico's geïnterpreteerd en vertaald naar het benodigde weerstandsvermogen. Het nog niet bestemde deel van de begroting (budgettaire ruimte) en de algemene reserve dienen als eerste buffer voor het opvangen van onvoorziene uitgaven.

Speerpunten

1. Inzetten op een structurele positieve wijziging verdeling provinciefonds, ter compensatie van huidige korting voor niet meer bestaande dividendinkomsten PZEM N.V.

Kengetallen

- € 41,9 miljoen motorrijtuigenbelasting
- € 124,5 miljoen provinciefonds
- € 10,2 miljoen dividend Westerscheldetunnel
- € -2.5 miljoen saldo financieringsfunctie
- € 6,7 miljoen overige dekkingsmiddelen

Beleidskader

- [BBV, art. 8 lid 1b en lid 5](#)
- [Financiële verordening](#)

Doelstelling

Opcenten motorrijtuigenbelasting

Het tarief voor provinciale opcenten in de begroting 2022 bedraagt 82,3 opcenten. Dit tarief was voor 2019 tot en met 2021 verhoogd van 82,3 naar 89,1 naar aanleiding van het rapport commissie Jansen. Voor een verdere toelichting verwijzen wij u naar de paragraaf Provinciale heffingen.

Doelstelling

Provinciefonds

In het huidige verdeelmodel van het provinciefonds is een zogenaamde OEM korting verwerkt vanwege rendement op overige eigen middelen van de Provincies. Deze verdeling dateert uit 2011 toen Zeeland nog aanzienlijke dividendinkomsten ontving van PZEM. Zeeland wordt hierdoor jaarlijks € 10 miljoen gekort in de provinciefonds uitkering. In IPO verband is besloten dat Zeeland door de overige provincies wordt gecompenseerd in 2018, 2019 en 2020. Zeeland ontvangt in die jaren € 6,7 miljoen van de overige provincies. Als tegenprestatie heeft Zeeland haar opcenten tarief tijdelijk verhoogd van 82,3 naar 89,1 voor een periode van 3 jaar (2019 tot en met 2021).

De afspraken zijn begin 2020 voor minimaal 2 jaar gecontinueerd (2021 en 2022), waarbij de voorwaarde voor Zeeland vervalt om de opcenten Motorrijtuigenbelasting te verhogen na 2021. Het herstel van de weeffout verloopt via het IPO. Deze twee jaar is gebaseerd op de aangekondigde herziening van het provinciefonds. Het streven is om deze nieuwe verdeling per 1 januari 2023 in te laten gaan. Indien de herziening dan niet geëffectueerd is, worden de nu gemaakte afspraken over het herstel van de weeffout gecontinueerd.

Doelstelling

Dividend

Als vergoeding voor rente en risico wegens deelneming in het aandelenkapitaal van bedrijven ontvangt de Provincie dividend. Voor 2022 is rekening gehouden met dividendbaten van de N.V. Westerscheldetunnel en GBE Aqua BV in oprichting. De dividendbaten van de WST worden structureel toegevoegd aan de bestemmingsreserve WST en Sluiskiltunnel, waardoor wijzigingen van dividend geen invloed hebben op de budgettaire ruimte van de provincie. De dividenden van GBE Aqua BV in oprichting worden in het kader van het compensatiepakket Wind in de Zeilen gebruikt ter dekking van de bijdrage aan het Delta kennis centrum.

Doelstelling

Saldo van de financieringsfunctie

Dit betreft het saldo van de werkelijk ontvangen en betaalde rente. Vanaf 2012 is de Provincie Zeeland in een leensituatie gekomen als gevolg van de overname van het volledige aandelenkapitaal van de NV Westerscheldetunnel en de investeringen in de Sluiskiltunnel.

Doelstelling

Overige algemene dekkingsmiddelen

Hierin zijn opgenomen de budgettaire ruimte, de geraamde afwikkelverschillen voorgaande dienstjaren en de inkomsten van de andere provincies in verband met het herstellen van de weeffout in het verdeelmodel provinciefonds.

Doelstelling

Wind in de zeilen; ontvlechting Evides uit PZEM

Op 23 juli 2021 heeft Provinciale Staten ingestemd met het verstrekken van een 100% garantstelling en daarmee ook met oprichting en deelname aan GBE Aqua B.V. De overige aandeelhouders van PZEM besluiten in najaar van 2021 over deelname aan deze B.V. die de aandelen van Evides koopt van PZEM. Naar verwachting kan de oprichting van GBE Aqua en de aandelenoverdracht van de Evides aandelen eind 2021 plaatsvinden. Met de door GBE Aqua ontvangen dividenden wordt de financiële positie van de provincie en de andere Zeeuwse overheden versterkt.

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
900102 Provinciefonds	2.251
900104 Saldo van de financieringsfunctie	1.809
900105 Budgettaire ruimte	1.000
900106 Onvoorzien inclusief stelposten	-500
909999 Ambtelijke inzet	425
Totaal Lasten	4.985
Baten	
900101 Opcenten motorrijtuigenbelasting	41.890
900102 Provinciefonds	126.418
900103 Dividend	11.176
900104 Saldo van de financieringsfunctie	34
900107 Overige inkomsten	6.700
Totaal Baten	186.218
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-181.233
Onttrekkingen	
989098 Algemene reserve-algemene dekkingsmiddelen	7.565
989099 Bestemmingsreserves-algemene dekkingsmiddelen	7.135
Totaal Onttrekkingen	14.700
Toevoegingen	
989098 Algemene reserve-algemene dekkingsmiddelen	986
989099 Bestemmingsreserves-algemene dekkingsmiddelen	30.890
Totaal Toevoegingen	31.876
Mutaties reserves	17.176
Resultaat na bestemming	-164.056

9-2 Kosten van overhead

Inleiding

In dit deel van de begroting worden de provinciale lasten verantwoord die niet rechtstreeks aan één van de programma's in het hiervoor opgenomen programmaplan zijn te koppelen. Dit onderdeel van de begroting is bedoeld om Provinciale Staten op een eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead. In de programma's van het programmaplan worden alleen direct toe te rekenen kosten opgenomen.

Beleidskader

- [BBV, artikel 8 lid 1c en 1e](#)
- [Notitie overhead – commissie BBV, 2016](#)
- [Wet op de vennootschapsbelasting](#)

Vennootschapsbelasting

Voorgeschreven is dat inzicht wordt gegeven in het verwachte bedrag aan te betalen Vennootschapsbelasting (Vpb) in 2022.

Op basis van een beoordeling van de Provinciale activiteiten is geconcludeerd dat Provincie Zeeland voor al haar activiteiten, evenals in de afgelopen jaren, geen fiscale onderneming drijft, dan wel dat er een vrijstelling kan worden toegepast.

Dit betekent dat er geen activiteiten plaatsvinden die tot een bedrag voor Vpb zullen leiden. Bij eventuele wijzigingen van activiteiten zal worden beoordeeld of zij tot een Vpb belaste activiteit zullen leiden.

Invulling overhead begroting

Hierna is op hoofdlijnen de uitwerking van overhead voor onze provinciale begroting 2022:

Personeel

Rekening houdend met de notitie overhead is voor het personeelsbestand beoordeeld of er sprake is van directe taken in het primaire proces. Deze verdeling zal ook bij de realisatie in de jaarrekening van de personeelslasten worden gehanteerd over het programmaplan en het overzicht met de kosten van overhead. In de begroting 2022 is voor € 29,1 miljoen aan personeelslasten toegerekend aan het primaire proces en begroot onder de diverse programma's van het programmaplan.

Deze verdeling zal eenmaal per jaar, bij het opstellen van de begroting, worden geactualiseerd, tenzij er tussentijds een zodanig majeure ontwikkeling is die het beeld wezenlijk anders zal laten zijn. Dit zal dan met een begrotingswijziging aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

Huisvesting

Huisvesting die wordt gerekend tot de overhead heeft betrekking op kantoorruimten. Dit zijn ruimten voor de uitvoering van de algemene taken van de eigen provinciale organisatie.

Kantoor- en opslagruimten die behoren tot een specifiek uitvoerende taak worden verantwoord op dat taakveld, bijvoorbeeld de wegensteunpunten, die onder het programma regionale bereikbaarheid zijn opgenomen.

ICT-middelen

Kosten voor hardware en software worden tot overhead gerekend, omdat we als provincie nauwelijks specifieke applicaties hebben voor één specifiek taakveld.

Overige overhead

Hieronder zijn de kosten voor onder meer algemene communicatie, juridische en financiële dienstverlening en overige facilitaire kosten opgenomen.

Bijdragen verbonden partijen

De bijdrage(n) die verbonden partijen, zoals Gemeenschappelijke Regelingen, in rekening brengen, worden verantwoord op het taakveld/de taakvelden waarvoor de verbonden partijen werkzaam zijn.

Dat sluit aan bij het BBV, waarin is voorgeschreven dat de beleidsdoelstellingen van verbonden partijen bij de programma's moeten worden opgenomen waarvoor een verbonden partij actief is.

Uitgangspunten

Definitie overhead (notitie overhead, commissie BBV 2016):

Alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Uitgangspunten (notitie overhead, commissie BBV 2016):

- Directe kosten zoveel mogelijk direct toerekenen aan de betreffende taakvelden.
- Ondersteunende taken zijn niet direct dienstbaar aan de externe klant of het externe product en behoren derhalve tot de overhead. Wanneer deze ondersteunende taken worden uitbesteed, behoren de uitbestedingskosten bedrijfsvoering tot de overhead.
- Sturende taken vervuld door hiërarchisch leidinggevenden behoren tot de overhead. De bijbehorende loonkosten behoren ondeelbaar tot de overhead.
- De positionering van een functie binnen de organisatie heeft geen invloed op de beoordeling of er sprake is van overhead.

Wat mag het kosten?

(Bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Begroting 2022
Lasten	
960101 Personeel	22.760
960102 Huisvesting en facilitaire zaken	2.298
960103 ICT	3.556
960104 Overige overhead	1.016
Totaal Lasten	29.630
Baten	
960102 Huisvesting en facilitaire zaken	107
960103 ICT	5
Totaal Baten	113
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	29.518
Onttrekkingen	
989699 Bestemmingsreserves overhead	1.065
Toevoegingen	
989699 Bestemmingsreserves overhead	676
Mutaties reserves	-389
Gerealiseerd resultaat	29.129

Paragrafen

Paragraaf Provinciale heffingen

Inleiding

Uit provinciale heffingen ontstaan inkomsten die worden betaald door inwoners en het bedrijfsleven aan de provincie Zeeland. Met de heffingen creëren wij de mogelijkheid, aanvullend op onder meer de uitkering uit het provinciefonds, om collectieve voorzieningen te dekken. In deze paragraaf gaan we in op het onderliggende beleid voor de verschillende heffingen en geven wij inzicht in de berekening van de tarieven van heffingen.

Beleid

Wij gaan bij heffingen zo veel mogelijk uit van het profijtbeginsel. Dit beginsel is gebaseerd op de gedachte dat inwoners en bedrijven bijdragen in de kosten van de door de overheid voortgebrachte voorzieningen naar de mate van het profijt dat zij van die voorzieningen hebben. Het profijtbeginsel manifesteert zich sterker bij heffingen dan bij belastingen; burgers of bedrijven betalen naar de mate van het profijt dat ze van een bepaalde overheidsvoorziening of dienst hebben. Zeeland kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen. Zeeland kent wel een aantal vrijstellingen van legesheffing.

Wijzigingen ten opzichte van beleid vorig jaar

Ten opzichte van 2021 zijn er geen beleidswijzigingen met betrekking tot de heffingen. Bij de invoering van de Omgevingswet hebben de provincies wel de mogelijkheid om (weer) leges te heffen voor aanvragen van een milieuvergunning.

Lokale lastendruk

Tarief opcenten MRB = 82,3

- Landelijk gemiddelde tarief MRB = 83,6
- Maximale tarief opcenten MRB = 118,3
- Maximaal kostendekkende tarieven voor heffingen en leges

Geraamde opbrengsten

Bedragen x € 1 miljoen:

- € 41,90 Opcenten motorrijtuigenbelasting
- € 0,18 Grondwaterheffing
- € 0,73 Leges

Beleidskader

- [Financiële verordening Provincie Zeeland 2017](#)
- [Grondwaterheffingsverordening 2010](#)
- [Legesverordening Zeeland 2018](#)

Heffingen provincie

We heffen jaarlijks de volgende lokale heffingen:

- Belastingen
- Heffingen
- Leges

Belastingen

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De motorrijtuigenbelasting (MRB) wordt geheven over het bezit van een auto en niet over het gebruik. De heffing en inning van de MRB, waarin de provinciale opcenten meeliften, verzorgt de belastingdienst. Bovenop de MRB betalen houders van personenauto's en motoren 'provinciale opcenten'. De provincies stellen zelf hun opcenten tarief vast, tot een wettelijk bepaald maximum.

Het tarief voor 2022 bedraagt 82,3. Dit tarief is tot stand gekomen naar aanleiding van het statenvoorstel "Provinciale opcenten in relatie tot de commissie Jansen". De tarieven zijn tijdelijk verhoogd voor 3 jaar (2019 tot en met 2021) van 82,3 naar 89,1 opcenten. Als gevolg van de gemaakte afspraken is het tarief ten opzichte van 2021 weer verlaagd van 89,1 naar 82,3. Het landelijk gemiddelde tarief voor 2022 is 83,6. In 2022 mag maximaal 118,3 opcenten geheven worden. Zeeland heft in 2022 1,5 % minder dan het landelijk gemiddelde.

Heffingen

Algemene uitgangspunten

Het uitgangspunt is dat de opbrengsten van zowel heffingen als leges niet hoger mogen zijn dan de lasten die betrekking hebben op de activiteiten. Tot de lasten worden gerekend alle materiële kosten en de salarislasten inclusief overhead die betrekking hebben op de heffing. Iedere 4 jaar wordt het tarief verhoogd voor inflatie. Als blijkt dat het in rekening te brengen tarief ver beneden de kostprijs ligt, wordt een grotere stijging doorgevoerd dan de inflatiecorrectie.

Grondwaterheffing

Onder de naam 'grondwaterheffing' wordt een directe provinciale heffing geheven voor het onttrekken van grondwater. De opbrengst van deze heffing wordt gebruikt om de kosten die we hiervoor maken te dekken. Het betreft specifieke kosten van het voorkomen en tegengaan van de nadelige gevolgen van onttrekkingen en infiltraties en van onderzoeken in relatie tot het grondwaterbeleid. De provinciale grondwaterheffingen worden door de provincies geheven op grond van de Waterwet en de provinciale grondwaterheffingsverordening 2010.

Verhouding geraamde opbrengsten – geraamde kosten

In de meerjarenraming staat een structurele inkomst van € 184.000 geraamd. De opbrengst bestaat voor een groot deel uit inkomsten waarbij de onttrekking permanent is. Daarnaast is er jaarlijks opbrengst van de grondwaterheffing waarbij de onttrekking van het grondwater incidenteel is.

De materiële kosten van de grondwaterheffing zijn geraamd op structureel € 159.000 per jaar. Dit betreft kosten voor afdracht aan het IPO collectief (€ 34.000), onderhoud grondwatermeetnet en databeheer (€ 25.000) en diverse projecten voor grondwateronderzoek- en ontwikkelkosten (€100.000).

Momenteel wordt gewerkt aan een grote update van het meetnet en de automatisering daarvan. Dit gebeurt in samenhang met een Zeeland dekkend LORA-IoT netwerk via de Digitale Agenda Zeeland. Daarnaast wordt een meetnet ontwikkeld om de zoetwatervoorkomens meer permanent te kunnen monitoren. Nu wordt onderzocht hoe de uitgaven en investering worden verdeeld over de jaren en begrotingstechnisch moet worden verwerkt. De update van het meetnet is gekoppeld aan het door Provinciale Staten toegekend budget grondwatermeetnet (€ 320.000 over de periode 2019-2022 waarvan € 55.500 in 2022) waaruit de voorbereidingen en nieuwe ontwikkelingen gefinancierd worden. Deze extra lasten drukken incidenteel de kostendekkingsgraad. De verwachting is dat na 2023 de kostendekkingsgraad stabiliseert.

Omdat de kosten van de grondwaterheffing ook gemaakt worden binnen de personeelslasten die niet direct toegerekend worden aan de lasten met betrekking tot grondwaterheffing, zijn de lasten moeilijker inzichtelijk te maken dan de baten. De beste benadering om inzicht te krijgen in de lasten is door inzicht te krijgen in het aantal fte. dat belast is met de werkzaamheden aan betreffende leges en tegen welk uurtarief (afhankelijk van inschaling) inclusief overheadkosten.

De loonkosten bedragen € 84.200 per jaar en de overheadkosten € 42.100. Een overzicht van de mate van kostendekkendheid is opgenomen in bijlage 1.

Leges

Provincie Zeeland legt voor diverse diensten leges op. Leges zijn vergoedingen voor kosten die de overheid maakt voor de dienstverlening aan burgers en bedrijven. In de legesverordening Zeeland 2018 zijn de belastbare feiten en tarieven opgenomen. We actualiseren de legesverordening en tarieventabel elke vier jaar. Indien hier aanleiding toe is, vindt tussentijds een aanpassing van de legesverordening plaats. Vanaf 2018 is een tariefsverhoging ingevoerd voor bestaande leges en zijn gefaseerd leges ingevoerd op activiteiten waarvoor dat voorheen nog niet werd gedaan.

Deze nieuwe leges gelden voor soorten en gebiedsbescherming. In 2019 heeft een tussentijdse evaluatie plaatsgevonden waarbij naast een aantal aanpassingen van de legesverordening zelf, een aantal tarieven is verlaagd naar € 0. Een volledige evaluatie vanwege de invoering van de nieuwe leges vindt op dit moment plaats, de uitkomsten worden met u gedeeld en eventuele wijzigingsvoorstellen voorgelegd.

Omgevingswet/omgevingsverordening

De invoering van de Omgevingswet is uitgesteld tot 1 juli 2022. De legesverordening en tarieventabel dienen hierop aangepast te worden en per 1 april 2022 in werking te treden. Een voorstel voor deze aanpassing wordt uiterlijk in april 2022 aan Provinciale Staten voorgelegd.

Bij de invoering van de Omgevingswet hebben de provincies de mogelijkheid om (weer) leges te heffen voor aanvragen van een milieuvergunning. Eind 2021 worden Provinciale Staten geïnformeerd over het standpunt van Gedeputeerde Staten met betrekking tot het heffen van milieu leges.

Verhouding geraamde opbrengsten – geraamde kosten

Omdat nog onduidelijk is hoeveel tijd benodigd is voor de verwerking van diverse vergunningaanvragen en ontheffingen na invoering van de Omgevingswet en welke tarieven daarvoor gaan gelden, is een bepaling van de mate van kostendekkendheid moeilijk in te schatten. Vooralsnog gaan wij uit van de huidige situatie. In de jaarstukken over 2022 kan de werkelijke kostendekkingsgraad vastgesteld worden.

De opbrengsten van leges voor 2022 zijn geraamd op € 726.200 per jaar. De verdeling van de opbrengsten is als volgt: Natuur € 228.000, Omgeving en Milieubeheer € 465.000 en Verkeer en Vervoer € 33.200. De opbrengsten Omgeving en Milieubeheer bestaat voor € 450.000 uit inkomsten leges met betrekking tot de BRIKS taken (Bouwen, Reclame, Inrit, Kappen en Slopen). De werkzaamheden zijn uitbesteed aan de RUD en DCMR. De inkomsten uit leges m.b.t. de BRIKS komen overeen met de kosten aan de DCMR en RUD. De lasten voor dit onderdeel zijn ook geraamd op € 450.000.

Omdat de kosten van de leges met name gemaakt worden binnen de personeelslasten en niet direct toegerekend worden aan de diverse legesactiviteiten zijn de lasten moeilijker inzichtelijk te maken dan de baten. De baten worden wel rechtstreeks op de leges activiteiten geboekt. De beste benadering om inzicht te krijgen in de lasten is door inzicht te krijgen in het aantal fte. dat belast is met de werkzaamheden aan betreffende leges en tegen welk uurtarief (afhankelijk van inschaling) inclusief overheadkosten. De loonkosten bedragen € 648.000 en de overheadkosten € 324.600. De kosten aan de RUD en DCMR voor BRIKS taken bedragen € 450.000. Een overzicht van de mate van kostendekkendheid is opgenomen in bijlage 1.

Bijlage 1 Berekening kostendekkendheid

Bijlage 1: Berekening kostendekkendheid Leges en Grondwaterheffing							
	grondwaterheffing		leges verkeer en vervoer	leges omgevingsvergunning en milieubeheer	Natuur	Totaal leges	
Kosten taakveld	298.700		28.500	494.500	575.000	1.098.000	
Inkomsten taakveld	0		0	0		0	
Netto kosten taakveld	298.700		28.500	494.500	575.000	1.098.000	
Toe te rekenen kosten:							
Overhead	42.100		14.300	22.300	288.000	324.600	
Totale kosten	340.800	100%	42.800	516.800	863.000	1.422.600	100%
Opbrengst heffingen	184.000	54%	33.200	465.000	228.000	726.200	51%

Paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing

Inleiding en uitgangspunten

In deze paragraaf worden de risico's in beeld gebracht en gerelateerd aan de beschikbare risicobuffer. Risicomanagement is een belangrijk middel om onze doelen te bereiken. Hierbij worden risico's goed in kaart gebracht, beheersmaatregelen genomen en bij de uitvoering vinger aan de pols gehouden. Beheersmaatregelen zijn o.a. aanpassen van werkprocessen, wegnemen van de oorzaak, treffen van een voorziening of het afsluiten van een verzekering.

De bestuurlijke kaders voor risicomanagement zijn de risicobereidheid, de onderdelen van de risicobuffer, de gewenste omvang van de risicobuffer en het niveau van verantwoording.

De risico's zijn geïnventariseerd op projecten en op afdelingen. De berekende ratio weerstandsvermogen is gebaseerd op de methode zoals opgenomen in het risicomanagementbeleid 'riskeer, beheers en realiseer meer' dat in samenwerking met het bureau NAR (Nederlandse Adviesbureau voor Risicomanagement) is opgesteld.

Kernpunten

- Ratio weerstandsvermogen is berekend op 6,6 en gewaardeerd als uitstekend
- Ratio Algemene reserve 2,8
- Benodigde risicobuffer is € 5,8 mln
- Beschikbare risicobuffer is € 38,3 mln

Beleidskader

- *Risicomanagementbeleid riskeer, beheers en realiseer meer*
- Ratio weerstandsvermogen is ten minste 1,5
- Ratio Algemene reserve minimaal factor 1,0
- Zekerheidspercentage is 90%
- Risicobuffer is de Algemene Reserve, de vrij aanwendbare bestemmingsreserves, de vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting en de vrije ruimte meerjarenraming
- Risico's van € 200.000 of meer

Beleid

De basis voor het risicomanagementbeleid zijn de volgende door Provinciale Staten vastgestelde kaders:

- **Risicobereidheid**

Op basis van de risicosimulatie wordt berekend welk bedrag nodig is om de geïdentificeerde risico's in financiële zin af te dekken. Hierbij wordt gerekend met een zekerheidspercentage. Hoe hoger het zekerheidspercentage hoe hoger de berekende risicobuffer zal zijn. Het te hanteren zekerheidspercentage geeft zodoende de mate van risicobereidheid aan. De provincie hanteert vanaf 2019 een zekerheidspercentage van 90%.

- **Onderdelen van de risicobuffer**

We rekenen de volgende componenten tot de beschikbare risicobuffer:

- Algemene reserve
- Vrij aanwendbare bestemmingsreserves
- Vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting
- Vrije ruimte meerjarenbegroting
 - **Gewenste omvang van de risicobuffer**

De gewenste omvang van de minimaal aan te houden risicobuffer is uitgedrukt als ratio weerstandsvermogen van minimaal 1,5. Daarnaast geldt een minimale ratio voor de Algemene reserve van 1,0.

- **Niveau van verantwoording**

Om grote risico's van kleine te onderscheiden wordt gewerkt met een grensbedrag. Er wordt verantwoording afgelegd over risico's met een maximale financiële impact (worst case) van € 200.000 of groter.

- **Wijzigingen beleid ten opzichte van 2021**

Er zijn geen wijzigingen in het risicomanagementbeleid ten opzichte van 2021.

Risico's

In het risicoprofiel van Zeeland zijn alle risico's waaraan onze Provincie wordt blootgesteld opgenomen. Een aantal van deze risico's heeft tevens een relatie met (voormalige) grote projecten. Het gaat om risico's met betrekking tot onderstaande onderwerpen.

In bovenstaand overzicht staan de risico's in volgorde van invloed. De risico's met betrekking tot Wettelijke milieutaken, Garantstelling Hulst i.v.m. Perkpolder en Waterdunen beheer bepalen voor het grootste deel het risicoprofiel van de provincie en zijn op grond daarvan aan te merken als de grootste risico's. Het overzicht bestaat overigens niet uit alleen enkelvoudige risico's. Zo zijn er meerdere risico's die betrekking hebben op Waterdunen beheer en op de wettelijke milieutaken.

Ten opzichte van de tweede kwartaalrapportage 2021 zijn er geen wijzigingen.

Wettelijke milieutaken

De uitvoering van de meeste taken wordt voor de provincie uitgevoerd door de omgevingsdiensten RUD Zeeland (RUD) en DCMR Milieudienst Rijnmond (DCMR). Per 2019 voert DCMR de Brzo werkzaamheden voor de provincie uit die eerder door de RUD werden uitgevoerd. DCMR is van plan om o.a. via het uitvoeren van nulonderzoeken in beeld te krijgen welk niveau aan vergunningverlening en toezicht- en handhaving bij de verschillende Brzo bedrijven in het Zeeuwse door de RUD is gehanteerd. Het is mogelijk dat uit het onderzoek blijkt dat DCMR van mening is dat zij haar verantwoordelijkheid alleen kan waarmaken als de uitvoering van de Brzo taken op een hoger niveau wordt getild. Dat kan betekenen dat er structureel meer uren nodig zijn voor de Brzo werkzaamheden.

In 2021 is een eerste toekomstverkenning uitgevoerd voor de milieutaken waar we als provincie verantwoordelijk voor zijn. Een vervolgonderzoek volgt in 2022. De kans is aanwezig dat er uit deze verkenning hogere lasten voortvloeien, afhankelijk van gekozen ambities en uitvoeringsniveau.

Beheersmaatregelen:

Via periodiek accounthoudersoverleg met de RUD en DCMR worden de actuele ontwikkelingen doorgesproken.

Garantstelling gemeente Hulst in verband met Perkpolder

In het derde kwartaal van 2017 heeft PS besloten het project Perkpolder volledig over te dragen aan de gemeente Hulst, gezien de fase waarin het project zich verkeerde, en haar aandelen in Perkpolder Beheer BV te verkopen aan de gemeente Hulst. De gemeenteraad van de gemeente Hulst heeft besloten deze aandelen inderdaad over te nemen en het project zelfstandig verder te zetten. In het vierde kwartaal van 2017 is de uittreding van de Provincie formeel tot stand komen. De provincie is per 1-1-2018 geen aandeelhouder meer en heeft haar grondvoorraad Perkpolder verkocht aan Perkpolder Beheer BV. De provincie staat na uittreding nog wel garant voor een maximum bedrag van € 3,3 miljoen ter beperking van de financiële risico's van de gemeente Hulst. Deze garantie vervalt op 31 december 2026, tenzij partijen schriftelijk anders overeenkomen.

Beheersmaatregelen:

De gemeente verstrekt gedurende de looptijd van de garantie jaarlijks aan de Provincie een controleverklaring van een externe accountant over de vastgestelde jaarrekening van Perkpolder Beheer. Hierover en over de actuele ontwikkelingen vindt jaarlijks minimaal één keer bestuurlijk overleg plaats tussen de Provincie en de gemeente Hulst. Gedurende het jaar vindt tevens ambtelijk overleg plaats over de actuele ontwikkelingen binnen het project Perkpolder. Na het vaststellen van een nieuwe GREX door de gemeente Hulst ontvangen wij een exemplaar van deze GREX.

Waterdunen beheer

Voor Waterdunen is er eind 2016 een harde knip aangebracht tussen de uitvoerings- en beheerfase van Waterdunen. De risico's van de uitvoeringsfase zijn onderdeel van het groot project Waterdunen en worden toegelicht in de voortgangsrapportages van Waterdunen. De projectrisico's hebben invloed op de post onvoorzien in de GREX. De risico's van de beheerfase zijn door de knip geen onderdeel van het groot project en worden meegenomen in de berekening van het provinciaal risicoprofiel en hebben invloed op het provinciaal weerstandsvermogen.

In de beheerfase gaat het om het beheer en onderhoud van het gebied Waterdunen. Op hoofdlijnen is duidelijk dat beheer en onderhoud na de grondoverdracht /-uitruil aan de projectpartners toekomt en zij als nieuwe eigenaren hiervoor verantwoordelijk zijn. In de beheerfase is de provincie echter voor enkele jaren mede-risicodragers voor de inlaatkreek en de zandvang. De financiële gevolgen van risico's in deze periode zijn ingeschat en meegenomen in de berekening van de benodigde provinciale risicobuffer.

Beheersmaatregelen:

Door middel van monitoring moeten de gevolgen beperkt worden en daarnaast wordt overleg gevoerd met de partners over het toekomstige beheer.

Garantstellingen

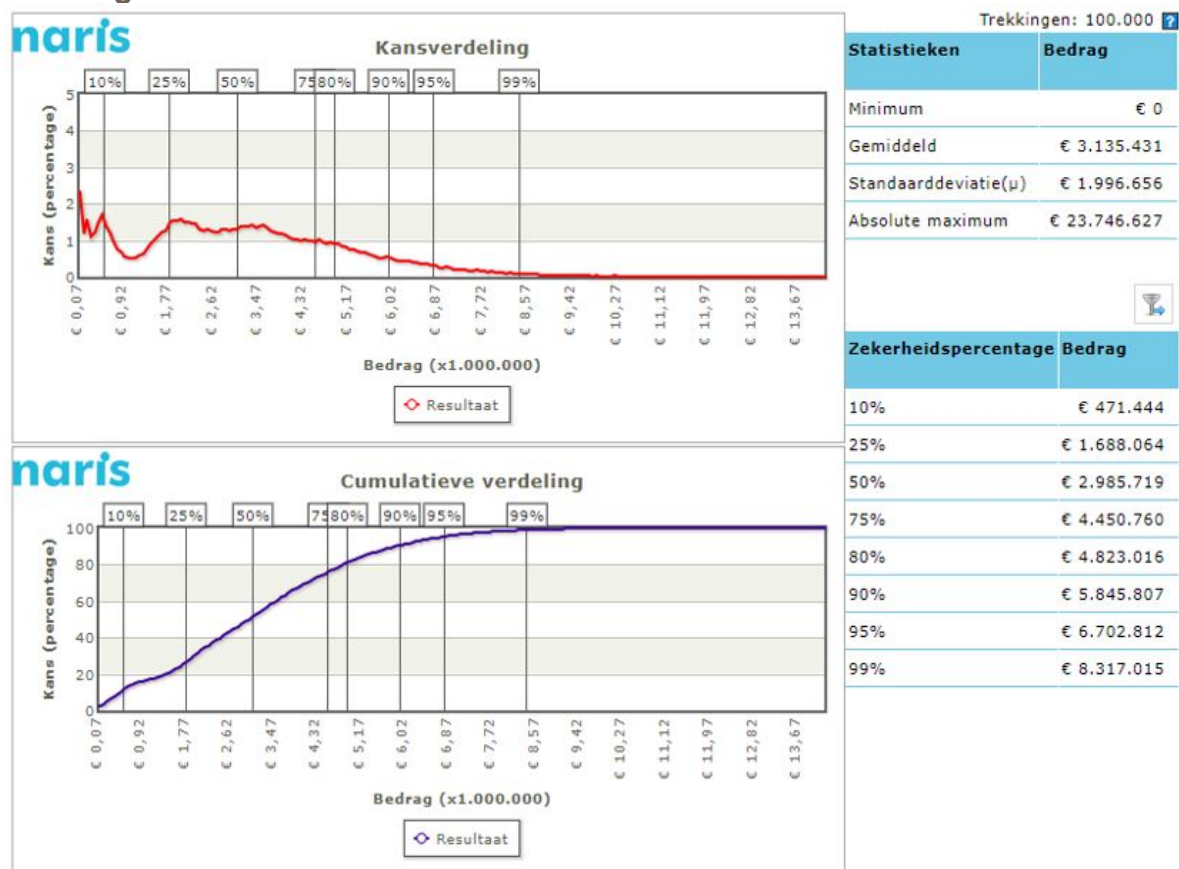
De garantstellingen maken deel uit van de uitvraag naar risico's. De provincie heeft een aantal garantstellingen afgegeven aan verbonden partijen. Hierin schuilt een risico, aangezien de financiële realiteit van een organisatie ertoe kan leiden dat schuldeisers aanspraak maken op de betreffende garantstelling. Het grootste deel van de garantstelling is in 2021 beschikbaar gesteld aan GBE Aqua B.V. (houder van de Evides aandelen). Dit betreft een garantstelling van ongeveer € 367 miljoen. GBE Aqua ontvangt een stabiele dividendstroom vanuit Evides waarmee de lening (en de garantstelling) jaarlijks kan worden afgelost/afgebouwd. Daarnaast is er een garantie verstrekt aan Nort Sea Port. North Sea Port heeft een gezonde eigen vermogenspositie.

Evides

In de vergadering van Provinciale Staten van 23 juli 2021 is ingestemd met de ontvlechting van Evides en is besloten een bestemmingsreserve 'GBE Aqua' in te stellen. De bijdrage van € 10 miljoen, die het Rijk ter afdekking van de specifieke risico's die met deze ontvlechting samenhangen heeft toegekend,

is opgenomen in deze reserve. Omdat de risico's met betrekking tot Evides met deze reserve zijn afgedekt, is het niet meegenomen in bovenstaand overzicht van provinciale risico's.

Benodigde risicobuffer

Risico's worden gekwantificeerd op basis van de financiële impact en de kans van het risico. Per risico wordt allereerst de kans van optreden bepaald. Vervolgens wordt de financiële impact bepaald indien het risico zich zou voordoen.

Op basis van de risicogegevens wordt door middel van een risicosimulatie de benodigde risicobuffer berekend. Dit is de buffer die nodig is om de financiële gevolgen van risico's op te kunnen vangen. Deze berekening vindt plaats door middel van risicosimulatie. Deze simulatie wordt toegepast, omdat het reserveren van het maximale bedrag in de "worst case" ongewenst en onnodig is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Bij de berekening van de risicosimulatie gaan we uit van een zekerheidspercentage van 90%. Uit de risicosimulatie volgt dat met 90% zekerheid kan worden gesteld dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 5,8 miljoen.

Beschikbare risicobuffer

De beschikbare risicobuffer bestaat uit het geheel aan middelen dat beschikbaar is om de risico's in financiële zin af te dekken.

Beschikbare risicobuffer	bedragen x € 1 miljoen
Algemene reserve	16,5

Bestemmingsreserve	0,0
Vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting	18,3
Ruimte meerjarenbegroting	3,5
Totaal	38,3

* In bovenstaande opstelling is nog geen rekening gehouden met de voorstellen uit de najaarsnota 2021. In de Najaarsnota worden nieuwe ratio's gepresenteerd waarbij wel rekening is gehouden met een verlaging van de ruimte in de meerjarenbegroting.

In bovenstaande opstelling is uitgegaan van cijfers inclusief de verwerking van de 8e begrotingswijziging 2021.

De algemene reserve is doorgaans de primaire risicobuffer, omdat deze direct is in te zetten. Het betreft wel incidentele middelen.

Bestemmingsreserves kunnen gebruikt worden als risicobuffer voor het deel waarvoor nog geen harde verplichtingen zijn aangegaan. Voor dit deel is dan een besluit nodig om de bestemming te wijzigen. Het aanwenden van deze reserves voor het dekken van financiële schade doen we daarom pas als de nood hoog is. Deze ruimte bedraagt € 0.

De onbenutte belastingcapaciteit van de motorrijtuigenbelasting is het verschil tussen de te verwachten realisatie 2022 en maximaal te heffen opcenten in 2022. Omdat de opcenten alleen op 1 januari in enig jaar verhoogd kunnen worden is de vrije belastingcapaciteit niet direct beschikbaar als risicobuffer. De vrije belastingcapaciteit is het meest geschikt voor de dekking van structurele risico's.

De ruimte in de meerjarenbegroting, ook wel budgettaire ruimte genoemd, betreft middelen zonder bestemming en maken deel uit van de beschikbare risicobuffer.

Ratio weerstandsvermogen

Op basis van het ratio weerstandsvermogen wordt bepaald of het weerstandsvermogen van de provincie toereikend is bij het huidige risicoprofiel. Via het risicomanagementbeleid hebben Provinciale Staten een ondergrens voor het ratio van het weerstandsvermogen vastgesteld van 1,5. Dit valt in de klasse ruim voldoende.

Ratio weerstandsvermogen =	$\frac{\text{Beschikbare risicobuffer}}{\text{Benodigde risicobuffer}}$	$= \frac{38,3}{5,8} = 6,6$
-----------------------------------	---	----------------------------

Op basis van de weerstandsnorm valt het weerstandsvermogen in de klasse uitstekend.

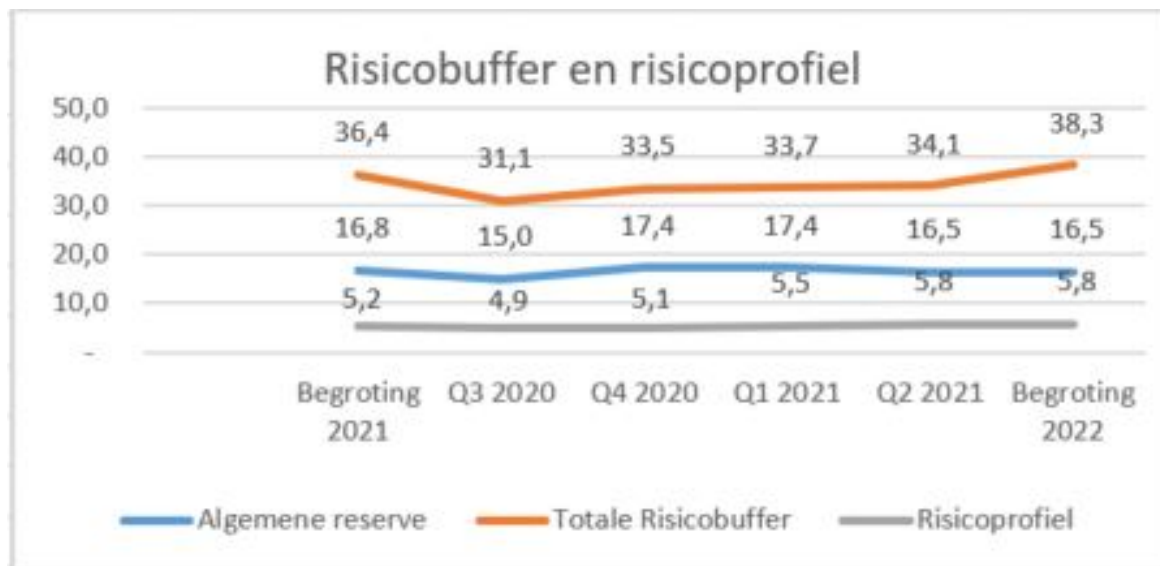
Ratio algemene reserve in benodigde risicobuffer

In Provinciale Staten is ook besloten dat de algemene reserve minimaal gelijk (ratio 1,0) moet zijn aan de benodigde risicobuffer. Op basis van deze ratio's wordt bepaald of het weerstandsvermogen van de provincie toereikend is bij het huidige risicoprofiel. Dit houdt in dat de benodigde risicobuffer van € 5,8 miljoen minimaal gedekt moet worden door de Algemene reserve. Deze ruimte bedraagt € 16,5 miljoen. De factor komt uit op 2,8 waarmee de factor voldoet aan het minimum van 1,0.

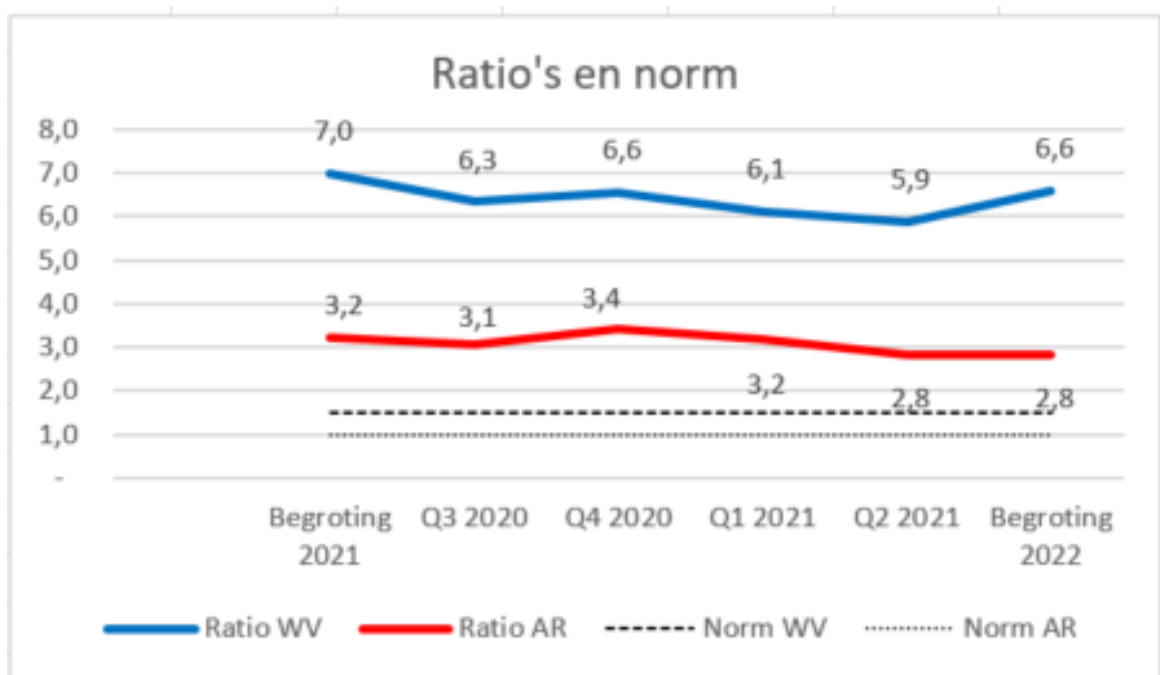
Ratio Algemene reserve =	$\frac{\text{Algemene reserve}}{\text{Benodigde risicobuffer}}$	$= \frac{16,5}{5,8} = 2,8$
---------------------------------	---	----------------------------

Ontwikkeling risicobuffer en risicoprofiel

De ontwikkeling van de beschikbare risicobuffer en het risicoprofiel ziet er als volgt uit:

Ten opzichte van de 2^e kwartaalrapportage 2021 is de beschikbare risicobuffer gestegen. Dit komt voornamelijk door een stijging van de belastingcapaciteit. De ontwikkeling van de ratio's weerstandsvermogen en Algemene Reserve is in onderstaande grafiek weergegeven:

De ratio weerstandsvermogen stijgt ten opzichte van de 2^e kwartaalrapportage 2021 als gevolg van de gestegen buffer terwijl het risicoprofiel gelijk is gebleven.

Kengetallen

Het BBV schrijft voor dat in deze paragraaf financiële kengetallen opgenomen moeten worden. Deze kengetallen geven meer inzicht in de (financiële) ruimte om structurele en incidentele lasten te kunnen dekken of opvangen. Ofwel, ze geven inzicht in de financiële weerbaar- en wendbaarheid van de Provincie. In hun samenhang zeggen de kengetallen hoe de Provincie er financieel gezien voor staat, zeker als de ontwikkeling van de kengetallen over een aantal jaren wordt gevolgd. Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid van

Provincies beoogd. <https://kennisopenbaarbestuur.nl/thema/financi%C3%A5le-kengetallen-gemeenten-en-provincies/>

Voor meer informatie en berekeningswijze van de kengetallen verwijzen wij u naar de regeling: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0036853/2019-04-01>.

Formeel zijn er geen harde criteria voor de waarden waaraan de kengetallen moeten voldoen. Als richtlijn op signaalwaarden van de normen volgen wij het gemeenschappelijk financieel toetsingskader, zie ook : http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Zeeland/CVDR623323/CVDR623323_1.html. In onderstaand overzicht hebben wij met kleur aangegeven of onze kengetallen voldoen aan deze norm waarbij **groen** betekent minst risicovol, **geel** neutraal en **rood** meest risicovol. Voor de volledigheid hieronder een overzicht van de normen:

Kengetal	Minst risicovol	Neutraal	Meest risicovol
Netto schuldquote	<90 %	90-130 %	>130 %
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	<90 %	90-130	>130 %
Solvabiliteitsratio	>50 %	20-50	<20 %
Grondexploitatie	<20 %	20-35	>35 %
Structurele exploitatieruimte (begroting)[1] [1] Zie ook paragraaf 7.1, Structureel en reëel begrotingsevenwicht.	>0 %	0	<0 %
Belastingcapaciteit	<95 %	95-105	>105 %

Kengetallen	Rekening 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025
Netto schuldquote	56,3%	87,4%	74,7%	77,0%	67,0%	53,1%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	55,8%	86,8%	74,2%	76,6%	66,6%	52,7%
Solvabiliteitsratio	43,8%	28,7%	34,6%	37,7%	41,3%	49,3%
Structurele exploitatieruimte	13,1%	10,7%	3,6%	6,5%	9,1%	9,6%
Grondexploitatie	4,2%	4,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Belastingcapaciteit	109,5%	107,3%	98,6%	NNB	NNB	NNB

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Dit kengetal geeft een indicatie van de druk van schuldenlast (rente / aflossing) op de eigen middelen. De quote wordt berekend door de netto schuld te delen door het totaal aan jaarlijkse baten. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er ook sprake is van verstrekte leningen, wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief verstrekte leningen weergegeven. Op die manier wordt duidelijk wat het aandeel is van de verstrekte leningen en de betekenis daarvan voor de schuldenlast. Als de netto schuld groter is dan 130% van de inkomsten, is er sprake van een erg hoge schuld. Een netto schuld die minimaal 100% van de inkomsten is, wordt als hoog gezien. Als we beide schuldquotes vergelijken blijkt dat de waarden dicht bij elkaar liggen. Gesteld kan worden dat sprake is van een relatief beperkte omvang van de uitstaande schuldenlast, die een dalende trend laat zien en die beheersbaar is om aan de rente- en aflossingsverplichtingen te kunnen voldoen. De netto schuldquote van overige provincies is veelal negatief. Dat wil zeggen dat daar een overschot aan middelen is. De (gecorrigeerde) netto

schuldquote van Zeeland ontwikkelt zich positief. Dit komt met name door een daling van de vlottende schuld (aflossing van de schuldpositie).

Solvabiliteit

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. Hiertoe wordt de omvang van het eigen vermogen (de reserves en het resultaat van de provincie) gerelateerd aan de totale omvang van het vermogen (het eigen en het vreemde vermogen). Hoe hoger de solvabiliteitsratio hoe groter het deel van de activa dat is gefinancierd met eigen middelen en hoe groter de financiële weerbaarheid van de provincie. Een solvabiliteitsratio van 20% - 50% wordt als gezond gezien. De solvabiliteitsratio van overige provincies is veelal hoger vanwege hogere eigen vermogens ten opzichte van het balanstotaal, percentages van rond de 70% - 80% zijn geen uitzondering. De solvabiliteitsratio geeft een indicatie over de hoogte van de schuldenlast die de Provincie is aangegaan en de mate dat deze schuldenlast beheersbaar is. Als we het vreemd vermogen beschouwen zien we dat dit met name bestaat uit een opgenomen geldlening en overlopende passiva. Gezien de hoogte van het vreemd vermogen kunnen we concluderen dat de berekende ratio ruim voldoende is om aan de financiële verplichtingen te voldoen en daarmee ook beheersbaar is. De ratio verbetert de komende jaren door een dalende schuldenpositie.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft weer hoeveel structurele ruimte er is om de eigen lasten te dragen, ook als bijvoorbeeld de baten afnemen of lasten in de toekomst gaan toenemen. De ruimte wordt berekend door het structurele saldo (verschil tussen structurele baten en lasten) te delen door het totaal aan jaarlijkse baten. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering uit het provinciefonds en de inkomsten uit opcenten. Bij structurele lasten gaat het om de lasten die worden gemaakt voor het uitvoeren van structureel beleid, bedrijfsvoeringlasten en kapitaallasten. Een positief kengetal betekent dat we een positief saldo hebben tussen de structurele baten/lasten inclusief de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan de reserves. Het gepresenteerde positieve kengetal laat zien dat er flexibiliteit in de begroting zit en ruimte is om aanvullende structurele lasten aan te gaan, zonder dat de begroting structureel uit evenwicht raakt.

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft aan hoe groot de grondpositie is (de totale waarde van de gronden in eigendom bij de provincie) in relatie tot het totaal aan jaarlijkse baten. De provincie kan namelijk risico's lopen inzake de waardeontwikkeling van gronden die op de balans staan. De omvang van de grondexploitatie is bij de Provincie gering. Dit betekent een klein risico voor de financiële positie. Dit kengetal is de laatste jaren stabiel rond de 4% en neemt na de overdracht van de gronden Waterdunen af tot nihil.

Belastingcapaciteit

Een provincie heeft de mogelijkheid het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal te heffen aantal opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t (het begrotingsjaar) te relateren aan het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.

In het coalitieakkoord is opgenomen dat in 2022 het tarief weer zakt naar het niveau van 2018, namelijk 82,3 opcenten. Daarmee ligt het tarief weer onder het nu huidige gemiddelde tarief. In de paragraaf heffingen wordt nader ingegaan op het maximale tarief dat een provincie mag heffen. De onbenutte belastingcapaciteit voor het begrotingsjaar 2022 bedraagt € 18,3 miljoen. Dit betreft een stijging die ingezet kan worden vanaf 2022 en heeft dan betrekking op één begrotingsjaar.

De ratio's in onderling verband gezien

De kengetallen netto schuldquote, netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte geldleningen, de solvabiliteitsratio en het kengetal grondexploitatie hebben met name betrekking op de balanspositie van de provincie. Geen van deze kengetallen bevindt zich in een gevarezone. Sterker nog, de kengetallen laten alle een positieve ontwikkeling zien, waaruit ook blijkt dat de Provincie een gezonde balanspositie kent. De zeer lage ratio grondexploitatie (vanaf 2022 zelfs 0%) is een bevestiging dat de grondexploitaties een beperkte omvang kennen ten opzichte van de totale provinciale begroting en daarmee ook beheersbaar zijn voor waarde schommelingen.

De vreemd vermogenspositie is beheersbaar, en biedt zelfs ruimte voor groei indien dat noodzakelijk is. Daarnaast laat de ratio weerstandstandvermogen en ratio algemene reserve zien dat de algemene

reserve ruimte biedt om niet voorziene tegenvallers te kunnen afdekken. Tezamen met de gezonde vreemd vermogenspositie geeft dat ook ruimte om die eventuele tegenvallers op dat moment ook daadwerkelijk te kunnen financieren. De Provincie is dus weerbaar om onverwachte zaken te kunnen opvangen.

De kengetallen structurele exploitatieruimte en de belastingcapaciteit hebben betrekking op de exploitatie. Uit de berekening van de kengetallen blijkt dat de structurele baten ruim voldoende zijn om de structurele lasten af te dekken, en dat er zelfs ruimte is om de structurele lasten te verhogen. De onbenutte belastingcapaciteit biedt bovendien ook mogelijkheden om de structurele baten verder te vergroten, mocht dat noodzakelijk zijn.

Bovenstaande uiteenzetting toont dat de financiële positie van de Provincie Zeeland beheersbaar en op orde is. De ratio's voldoen in ruime mate aan de gestelde normen. Ten opzichte van voorgaande perioden heeft de financiële positie zich positief ontwikkeld, met name doordat de vreemd vermogenspositie is afgebouwd en de eigen vermogenspositie is gegroeid. Daarmee biedt de financiële positie ook ruimte om eventuele tegenvallers zelfs op structurele basis te kunnen opvangen.

Paragraaf Onderhoud Kapitaalgoederen

Inleiding

Deze paragraaf gaat in op het beheer en onderhoud van de provinciale kapitaalgoederen. Het gaat daarbij om de eigendommen van de Provincie met een meerjarig nut en de daarbij behorende instandhoudingskosten (beheer en onderhoud). Hiertoe behoren de provinciale infrastructuur en de gebouwen in ons bezit. Deze onderdelen worden in de begroting met name verantwoord binnen het programma 'Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid', en het programma 'Overhead'. Deze onderdelen lopen door de gehele begroting heen en zijn veelal financieel omvangrijk.

We gaan in deze paragraaf in op het beleid ten aanzien van het onderhoudsniveau, de huidige onderhoudsstaat en de onderhoudsplannen. Het in stand houden van de provinciale kapitaalgoederen wordt in drie categorieën ingedeeld: klein/dagelijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging/reconstructie. De geraamde instandhoudingskosten van de provinciale kapitaalgoederen worden in deze paragraaf gepresenteerd.

Hieronder wordt dit voor de volgende kapitaalgoederen uiteengezet: infrastructuur en provinciale gebouwen. Riolering is een onderdeel dat niet van toepassing is.

Speerpunten

- Verdere implementatie assetmanagement
- Instandhouding van de provinciale infrastructuur, waarbij zij minimaal voldoet aan de basis (wet- en regelgeving en goed rentmeesterschap)
- Groot onderhoud via onderhoudsreserve infrastructuur
- Geen achterstallig onderhoud

Acties

- Doorontwikkelen werkwijze Assetmanagement
- Vaststellen uitvoeringsstrategie voor het kapitaalgoed natte kunstwerken;
- Een start maken met actualisatie van diverse uitvoeringsstrategieën per (infrastructureel) kapitaalgoed;
- Volledigheid en actualiteit integraal informatiebeheersysteem
- Onderhoud (monumentale) panden Abdijcomplex
- Aanpassing gebouwen in het kader van Flexibel Werken
- Focus op Tijd- en plaatsbewust werken
- Implementatie Hospitality-concept en ontwikkeling netwerkrimte t.b.v. externe samenwerking

Beleidskader

- [Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland \(2018\)](#)

Infrastructuur

De Provincie is als (vaar)wegbeheerder verantwoordelijk voor het in stand houden van de provinciale infrastructuur. In die rol dient de Provincie ervoor te zorgen dat het areaal in goede staat van onderhoud verkeert en voldoet aan de eisen die daaraan op grond van vigerende wet- en regelgeving en beleidsplannen wordt gesteld. In tabel 1 is een globaal overzicht gegeven van het provinciaal areaal.

Tabel 1 – Provinciaal areaal infrastructuur (afgerond)

Wegen	Hoofddijkbaan	400 km
-------	---------------	--------

	Fietspaden	280 km
	Parallelwegen	110 km
	Civiele kunstwerken	260 stuks
	Verkeersregelinstanties	25 stuks
	Lichtmasten	3.300 stuks
	Bewegwijzering	1.400 stuks
Water	Vaarweg	15 km
	Beweegbare bruggen	7 stuks
	Sluizen	4 stuks
Groen	Berm	600 hectare
	Bomen	24.000 stuks

We werken aan de doorontwikkeling van assetmanagement, waardoor de instandhouding van de provinciale wegen en vaarwegen doelmatiger georganiseerd wordt. In maart 2018 is daartoe het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland vastgesteld door Provinciale Staten. Het Beheerkader vormt de basis voor het verankeren van assetmanagement in de provinciale werkwijze. Hierin is de knip gemaakt tussen wat we als beheerder van infrastructuur wettelijk gezien moeten doen (basis), en wat we op grond van ambities daarop aanvullend nog willen bereiken (beleid). Bij het in stand houden van de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn.

Tabel 2 – Vastgestelde ambitie infrastructurele kapitaalgoederen

Thema	Vastgestelde ambitie
Droge kunstwerken	Basis
Natte kunstwerken	Basis
Elektrotechnische Verkeersvoorzieningen	Basis
Verhardingen	Basis
Groen	Basis + Beleid (ecologisch bermbeheer)
Dienstverlening	Basis + Beleid (verkeers- en incident management)
Overige infrastructurele kapitaalgoederen	Basis

Als nadere uitwerking van het Beheerkader is per infrastructureel kapitaalgoed (thema) een Uitvoeringsstrategie (beheerplan) opgesteld. Daarin wordt per kapitaalgoed omschreven op welke wijze we omgaan met de instandhouding, de knip tussen basis en beleid en de meerjarige kosten die daarmee gepaard gaan. In 2022 zal de Uitvoeringsstrategie voor natte kunstwerken als laatste thema worden vastgesteld. Daarnaast wordt een start gemaakt met het actualiseren van de uitvoeringsstrategieën die in 2018 zijn vastgesteld, zodat deze uiterlijk in 2023 een update hebben gehad.

Het integraal informatiebeheersysteem is voor goed beheer van de infrastructuur ondersteunend en deze is voor de meest omvangrijke assets geactualiseerd. De actuele gegevens in dit systeem maken het mogelijk een solide doorrekening te maken met een doorkijk van minimaal 10 jaar. Deze onderhoudsplanningen in combinatie met de daaraan ten grondslag liggende Uitvoeringsstrategieën hebben het mogelijk gemaakt een onderhoudsreserve in te stellen, van waaruit de kosten van het groot onderhoud gedekt worden. Zodra de uitvoeringsstrategie voor natte kunstwerken vastgesteld is, zullen deze middelen (groot onderhoud) aan de onderhoudsreserve toegevoegd worden.

Op het gebied van organisatiestructuur zetten we verder in op de ingezette koers uit de voorafgaande jaren: de team- en taakindeling vormgeven, zodanig dat deze aansluit bij de werkwijze van assetmanagement. De focus ligt op het toekomstbestendig inrichten van de buitendienst, het versterken van de afstemming tussen binnen- en buitendienst en de daarbij behorende dienstverlening, in lijn met de eerder genoemde visietrajecten.

Met het verankeren van assetmanagement in de organisatie, verbetert het inzicht in meerjarige onderhoudsplanningen en de mogelijkheid tot het maken van een integrale afweging van instandhoudingsmaatregelen binnen én tussen de verschillende kapitaalgoederen. Daarnaast vindt afstemming plaats met de plannen op het gebied van de investeringsagenda wegen (instandhouding in relatie tot nieuwbouw). Bij de uitvoerende taken zoeken we tevens afstemming en samenwerking met andere wegbeheerders binnen Zeeland.

In de tabellen 3 en 4 is weergegeven wat de geraamde kosten zijn voor de instandhouding van de kapitaalgoederen van de provinciale infrastructuur, gebaseerd op het daaraan ten grondslag liggende Beheerkader.

Tabel 3 – Kosten onderhoud infrastructuur (× €1.000)				
	2022	2023	2024	2025
Wegen	8.887	7.173	8.109	7.367
Vaarwegen	3.307	3.598	3.328	3.612
Groen	1.427	1.411	1.302	1.217
Totaal onderhoud infra	13.621	12.182	12.739	12.196

Tabel 4 – Kosten (vervangings)investeringen infrastructuur (× €1.000)				
	2022	2023	2024	2025
Wegen	4.650	6.212	6.627 + PM	486
Vaarwegen	100	200	700	-
Groen	-	-	-	-
Totaal investeringen infra	4.750	6.412	7.327 + PM	486

De genoemde bedragen in tabel 4 zijn gebaseerd op het totale investeringskrediet. De investeringen worden conform het Besluit begroting en verantwoording en de financiële verordening Provincie Zeeland afgeschreven, waardoor de totale last wordt verdeeld over de periode waarin de investering wordt gebruikt.

Provinciale gebouwen

Bedrijfsgebouwen infrastructuur

De bedrijfsgebouwen infrastructuur zijn de wegensteunpunten en de bedieningsgebouwen voor het Kanaal door Walcheren en de Zeelandbrug. De laatste schakel in het uitvoeringsprogramma Beleidsvisie steunpunten is de nieuwbouw van steunpunt 's-Heer Arendskerke. Alvorens hierover besluitvorming kan plaatsvinden zal in 2022 samen met het Rijk, de gemeenten en het waterschap de

benodigde wegensteunpunten voor de gladheidbestrijding in kaart worden gebracht, waarbij het de bedoeling is om een aantal van deze gemeenschappelijk te gaan gebruiken.

Voor het meerjarig groot onderhoud is een beheerkader uitgewerkt. Op basis van een geactualiseerde 10-jarige meerjarenplanning onderhoud provinciale gebouwen buitendienst zal het onderhoud worden uitgevoerd. In de huidige meerjarenbegroting zijn de volgende bedragen opgenomen voor het regulier en groot onderhoud van deze panden.

Tabel 5 – Onderhoud bedrijfsgebouwen en terreinen (× €1.000)				
	2022	2023	2024	2025
Structureel onderhoud	757	922	699	842
Incidenteel onderhoud	578	504	439	574
Totaal onderhoud Bedrijfsgebouwen en terreinen	1.335	1.426	1.138	1.416

Er is momenteel geen sprake van achterstallig onderhoud.

Fietsvoetveer

In 2004 zijn de gebouwen, aanlandingsvoorzieningen en twee SWATH-schepen voor het fietsvoetveer gekocht en in gebruik genomen. De provincie verhuurt ze aan de exploitant van het fietsvoetveer Vlissingen-Breskens, de Westerschelde Ferry B.V. In de huurovereenkomst voor de schepen is vastgelegd dat de Westerschelde Ferry BV verantwoordelijk is voor het onderhoud aan de schepen. De gebouwen en aanlandingsvoorzieningen worden door de provincie onderhouden. In onderstaande tabel staan de onderhoudskosten weergegeven.

Tabel 6 – Kosten onderhoud faciliteiten fietsvoetveer (× €1.000)				
	2022	2023	2024	2025
Totaal onderhoud	937	971	1.006	955

Kantoorgebouwen, waaronder Provinciehuis

De provinciale kantoorgebouwen betreffen het Abdijcomplex (inclusief het deel van het Zeeuws Museum) en het pand Schuytvlot te Middelburg (huisvesting Erfgoed Zeeland). Het beheer en onderhoud aan deze gebouwen wordt gereguleerd in een meerjarig Beheerplan (BOS). Het onderhoud is opgebouwd uit bouwkundig onderhoud en installatietechnisch onderhoud.

Installatietechnisch onderhoud

- Installatietechnisch onderhoud is gebaseerd op de NEN 2767 (conditiemeting voor bouw- en installatiedelen). De inventarisatie en inspectie is uitgevoerd door een externe gespecialiseerde partij.
- De planning van dit onderhoud is waar nodig aangepast aan de planning van investeringen in de gebouwen en bouwkundige renovaties, zodat deze werkzaamheden gecombineerd/gelijktijdig uitgevoerd kunnen worden.

Bouwkundig onderhoud

- Planning bouwkundig onderhoud is gebaseerd op de inspectierapporten van de Monumentenwacht. Deze inspecties worden tweejaarlijks uitgevoerd. Het onderhoud wat geclassificeerd wordt als slecht (herstellen binnen 0-1 jaar) en matig (herstellen binnen 1-3 jaar) wordt opgenomen in het BOS.
- Ook grotere renovaties van gebouwen, waarbij geen bouwkundige aanpassingen aan het gebouw worden uitgevoerd, zijn hierin opgenomen.

Voor het meerjarig groot onderhoud wordt een aparte reserve groot onderhoud gevormd, op basis van een geactualiseerde 10-jarige meerjarenplanning onderhoud provinciale gebouwen. In de huidige meerjarenbegroting zijn de volgende bedragen opgenomen voor het regulier en groot onderhoud van deze panden.

Tabel 7 – Kapitaalgoederen gebouwen (× €1.000)				
--	--	--	--	--

	2022	2023	2024	2025
Onderhoud en vervanging Abdijcomplex	705	935	692	945
Onderhoud gebouwen en terreinen	259	259	259	259
Pand Schuytvlot	55	55	55	55
Zeeuws Museum	316	177	132	157
Totaal Kapitaalgoederen gebouwen	1.335	1.426	1.138	1.416

Er is een BRIM subsidie verstrekt voor het meerjarig bouwkundig onderhoud van de monumentale panden. Op basis hiervan zal 50 % van de kosten worden gesubsidieerd. Deze bedragen zijn in de meerjarenraming verwerkt. Er is momenteel geen sprake van achterstallig onderhoud.

Investeringskrediet “huisvesting in een veranderende organisatie”.

Vanuit het beschikbaar gestelde investeringskrediet van € 2.715.000 zullen aanpassingen in de gebouwen in kader van ‘Flexibel Werken’ en de implementatie van het Hospitality-concept worden gerealiseerd. Dit laatste betreft onder andere de aanpassing van de ontvangsthal van het Heerenlogement. Het krediet is met € 600.000 verhoogd om een zogenaamde ‘netwerkrimte’ te realiseren op de begane grond van het Heerenlogement ten behoeve van de samenwerking met partners.

De verbouwing van het gebouw ‘De Librije’ is in 2018 afgerond binnen het voor dit onderdeel beschikbare krediet. Tevens zijn de aanpassing van de ontvangsthal in het Heerenlogement en de ‘netwerkrimte’ in dit gebouw in 2021 gerealiseerd.

Er zullen voorstellen worden gedaan om binnen het investeringskrediet ruimten binnen het Heerenlogement geschikt te maken voor vergaderen en ontmoeten/lunchen. Dit sluit aan op de voorzieningen die nodig zijn in kader van het Tijd- en plaatsbewust werken (TPBW), zie hierna.

Tijd en plaatsbewust werken (TPBW)

De organisatie maakt op dit moment keuzes om het werken op afstand een (meer) structurele plek te geven in de bedrijfsvoering en de omvang/inrichting van haar kantoorgebouwen aan te passen op de veranderende functie. ‘Tijd- en plaatsbewust werken (TPBW)’ zal gevolgen hebben voor onze huisvesting, zie hiervoor paragraaf ‘bedrijfsvoering’ in deze begroting waarin wij onder andere de gevolgen voor de huisvesting aangeven.

Paragraaf Financiering

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de uitvoering van de financieringsfunctie door Zeeland. Financiering houdt voor de provincie in dat er voldoende liquide middelen in kas zijn om aan alle financiële verplichtingen te voldoen. Hiervoor worden kortlopende leningen aangetrokken waarbij het renterisico grotendeels is afgedekt met een renteswap (voor uitleg zie "Financieringsbehoefte"). Daarnaast geven wij inzicht in de financieringsbehoefte, rentelasten, het renteresultaat en de rentetoerekening.

Beleid

Naast de provinciale kaders gelden de wettelijke kaders die zijn vastgelegd in:

- Wet financiering decentrale overheden (Wet fido);
- Ministeriële regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (RUDDO);
- Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV);

In deze kaders staan onder andere richtlijnen over het aangaan en verstrekken van leningen, evenals het verstrekken van leningen en garanties of afgeven van waarborgen uit hoofde van de publieke taak. Uitzettingen of derivaten moeten een voorzichtig karakter hebben en niet zijn gericht op het genereren van inkomen door het lopen van overmatig risico. In de ministeriële regeling staat wat minimaal onder prudente uitzettingen en een prudent gebruik van derivaten moet worden verstaan. De voorschriften richten zich op de tegenpartij (debiteurenrisico) en op het type instrument (marktrisico).

De doelstellingen bij het uitvoeren van het treasurybeleid zijn vastgelegd in het Besluit Financieringsstatuut. De belangrijkste doelstellingen zijn:

- Zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van de nodige financiële middelen;
- Beheersen van financiële risico's;
- Minimaliseren van de kosten bij het beheren van geldstromen en financiële posities.

Wijzigingen ten opzichte van beleid 2021

Er zijn geen wijzigingen met betrekking tot financiering ten opzichte van het beleid van 2021.

Speerpunten

- Zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van de nodige financiële middelen
- Beheersen van financiële risico's
- Minimaliseren van de kosten bij het beheren van geldstromen en financiële posities

Kengetallen

- Kasgeldlimiet: € 19,0 miljoen
- Renterisiconorm: € 54,4 miljoen
- EMU saldo € 8,8 miljoen (zie berekening "EMU saldo")

Beleidskader

- [Besluit Financieringsstatuut 2013 Provincie Zeeland](#)
- [Financiële verordening Provincie Zeeland 2017](#)

Schatkistbankieren

Vanaf 2013 is de Wet verplicht Schatkistbankieren ingesteld. Dat houdt in dat de provincie al haar overvloedige liquide middelen moet aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Dit kan in de vorm van een rekening courant of het plaatsen van (meerjarige) deposito's. Onder voorwaarden mogen er ook leningen verstrekt worden aan medeoverheden, het zogenaamde onderling uitlenen. Omdat de provincie in een meerjarige leensituatie verkeert, heeft het verplicht schatkistbankieren geen financieel effect. Er kan niet geleend worden bij de schatkist.

Risicobeheer vlottende schuld

De zogeheten 'kasgeldlimiet' stelt een grens aan de korte financiering (7% van het begrotingstotaal, totale lasten voor toevoeging reserves). Dit betekent dat we investeringen tot deze kasgeldlimiet mogen financieren met kort geld (looptijd tot 1 jaar), waardoor het renterisico van korte financiering beperkt wordt.

De maximaal toegestane financiering met kort geld in 2022 bedraagt ongeveer € 19,0 miljoen (op basis van 7% van € 272 miljoen). Om onder andere aan de kasgeldlimiet te voldoen, is een swap (zie uitleg bij financieringsbehoefte) afgesloten tot en met 2029.

Risicobeheer vaste schuld, renterisiconorm

Voor de vaste schuld is in de Wet fido ook een norm beschreven, de zogenaamde 'renterisiconorm'. De renterisiconorm is het maximaal toegestane renterisico over langlopende schulden (looptijd > 1 jaar). Een langlopende schuld wordt ook wel vaste schuld genoemd. Het renterisico op deze leningen is afhankelijk van:

- het gedeelte van de vaste schuld waarvoor de geldnemer een wijziging van de rente op basis van de leningsvoorwaarden niet kan beïnvloeden (renteherziening);
- het gedeelte van de portefeuille aan vaste schuld dat in enig jaar geherfinancierd moet worden door het aangaan van nieuwe leningen (herfinanciering).

In de Wet fido, artikel 1 h, wordt de renterisiconorm gedefinieerd als een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van het begrotingstotaal van het openbare lichaam bij aanvang van het jaar. Voor provincies is dit percentage 20% van het begrotingstotaal. Het begrotingstotaal voor 2022 bedraagt € 272 miljoen. De renterisiconorm voor Zeeland bedraagt € 54,4 miljoen.

Vanaf 2012 is een leenfaciliteit afgesloten in combinatie met een renteproduct (swap) tot en met 2029. Deze swap zorgt ervoor dat de rente is gefixeerd gedurende de gehele looptijd en daarmee wordt voldaan aan de renterisiconorm.

Financieringsbehoefte en rentelasten

De provincie Zeeland zit in een structurele leensituatie. Wij hebben in 2009 de aandelen van de Westerscheldetunnel overgenomen met als doel het rendement te gebruiken voor de realisatie van de Sluiskiltunnel. Hiervoor is langdurige financiering benodigd.

Het renterisico is grotendeels afgedekt met een rente-instrument, een zogenaamde renteswap, afgesloten bij de Rabobank. De swap heeft een looptijd tot en met 2029. Door middel van de swap wordt een variabel rentetarief (driemaands Euribor) geruild tegen een vaste rente, waarbij de provincie de vaste rente betaalt en de variabele rente ontvangt. Wanneer deze rentestromen met elkaar worden verrekend, resteert een structuur waarin we per saldo het vaste tarief van de swap betalen. In feite ontstaat hierdoor een structuur die gelijk is aan een vastrentende lening. Bij een traditionele vaste geldlening zijn de afdekking van het renterisico en de beschikbaarheid van geld tegelijk geregeld. Bij een swap zijn deze twee onderdelen van elkaar gescheiden. De SWAP zorgt er voor dat de rente is gefixeerd gedurende de gehele duur van de geschatte financieringsbehoefte. Deze constructie voldoet aan relevante wet- en regelgeving, waaronder de Wet fido, de Ruddo en ons eigen financieringsstatuut. De SWAP voorziet niet in de leenbehoefte zelf maar is puur voor het afdekken van het renterisico, de benodigde financiële middelen worden op de geldmarkt aangetrokken.

Omdat wij in een structurele leensituatie verkeren, verwachten wij op basis van de meest recente liquiditeitsprognose onderstaande financieringsbehoefte. De te lenen financieringsmiddelen betreft de te verwachten leenbehoefte aan het eind van het jaar, de gemiddelde financieringsbehoefte is het bedrag dat gemiddeld over dat jaar geleend wordt. Let wel deze financieringsbehoefte gaat er vanuit dat de volledige investeringsagenda gerealiseerd wordt zoals nu bekend. In onderstaand overzicht is geen rekening gehouden met compensatie tolvrije WST vanuit het Rijk.

Financieringspositie en rentelasten	bedragen x € 1 miljoen				
	2021	2022	2023	2024	2025

Te lenen financieringsmiddelen	89	112	132	162	168
Gemiddeld financieringsbehoefte	77	101	122	147	165
Te verwachten rentelasten	2,5	2,2	2,2	2,3	2,3

Huidige situatie SWAP

Volgens de meest recente meerjarige liquiditeitsprognose is de leenbehoefte over 2022 hoger dan de renteafdekking door de SWAP. Dit houdt in dat de SWAP volledig wordt benut. Er zijn waarschijnlijk extra middelen nodig boven het door de SWAP afgedekte bedragen maar die extra aan te trekken middelen vallen voorlopig nog binnen de kasgeldlimiet. Wellicht dat vanaf in 2023 aanvullende renteafdekking nodig is bovenop de huidige SWAP maar dit is nog uiterst onzeker en afhankelijk van de uitvoering van de investeringsagenda maar ook van ontwikkelingen tolvrij maken WST. Het tolvrij maken van de tunnel betekent wellicht dat we versneld uit de leensituatie geraken.

Rentetoerekening

Om er voor te zorgen dat in de begroting en verantwoording de totale rentelasten en de daar aan gekoppelde financieringsbehoefte inzichtelijk zijn, wordt in artikel 13 BBV voorgeschreven dat de paragraaf financiering in ieder geval inzicht geeft in de rentelasten, het renteresultaat, de financieringsbehoefte en de wijze waarop rente aan investeringen, grondexploitaties, en taakvelden wordt toegerekend.

De behoefte aan inzicht in de kosten op de taakvelden en de behoefte om de wijze van verantwoorden van rente in de begroting en jaarrekening te harmoniseren, hebben er derhalve toe geleid dat in het wijzigingsbesluit Besluit begroting en verantwoording (BBV) is opgenomen, dat de rentekosten aan de desbetreffende taakvelden moeten worden toegerekend met behulp van een (rente)omslag. De commissie BBV adviseert het onderstaand renteschema in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken op te nemen.

Tabel renteschema (Bedragen x € 1.000)

a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering	2.627
b. De externe rentebaten	-34
Totaal door te rekenen externe rente	2.594
c. De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	0
De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0
Saldo door te rekenen externe rente	2.594
d1. Rente over Eigen Vermogen	
d2. Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)	56
De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toe te rekenen rente	2.650
e. De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief Overhead) toegerekende rente (renteomslag)	2.268
f. Renteresultaat op het taakveld treasury	382

Overzicht verstrekte geldleningen

Door de langdurige leensituatie van Zeeland is slechts een geringe hoeveelheid aan middelen uitgezet.

1. Wachtgeldvoorziening van de voormalige Provinciale Stoombootdiensten (PSD). De middelen voor die voorziening zijn via een 'cash-flow swap' op lange termijn belegd. Rente en aflossingen op deze lening worden ieder kwartaal ontvangen tot en met 2028.

2. Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse Gemeenten (SVN). Aan SVN is in totaal € 3 miljoen aan leningen verstrekt ten behoeve van stimulering duurzame woningverbetering. Deze leningen mochten tot en met 2013 worden uitgezet, daarna komen alle aflossingen ten gunste van de provincie.

Hieronder staat het overzicht van de verstrekte geldleningen.

				(bedrag x € 1.000)	
Verstrekte geldleningen	Stand ultimo				
Leningen uitgezet	2021	2022	2023	2024	2025
Wachtgeldvoorziening PSD	984	624	309	147	71
Duurzaamheidslening woningverbetering aan SVN	1.368	1.218	1.068	918	768
Totaal	2.352	1.842	1.377	1.065	839

Paragraaf Bedrijfsvoering

Samen slimmer voor Zeeland

Onder dit motto wordt in 2021 een gemeenschappelijke toekomstvisie voor de interne bedrijfsvoering vastgesteld, waarvan de uitvoering start in 2022. Om te komen tot deze toekomstvisie zijn er een aantal kernwaarden ontwikkeld:

- samenwerken als kunst;
- resultaatgerichtheid;
- vergroten in- en externe oriëntatie;
- adaptie & flexibiliteit;
- innovatief en inventief;
- bespreken en verbeteren.

Kengetallen

Capaciteit ambtelijke organisatie

Bezetting:

Ambtelijke organisatie: 530,0 fte

Statengriffie: 9,7 fte

Rekenkamer: 2,2 fte

Beleidskader

- *Norm voor externe inhuur is, conform de Rijksnorm, maximaal 10% van de totale personele uitgaven*
- *Inkoopbeleid*
- Informatiebeleid

* *Deze beleidskaders zijn een bevoegdheid van GS/Concerndirectie.*

Maatschappelijk verantwoord inkopen en aanbesteden

Vanaf 2022 maken we bij iedere inkoop gebruik van de duurzame ontwikkeldoelen, ook wel SDG's genoemd (Sustainable Development Goals), om de impact op zowel mens en milieu te vertalen in duurzaamheidseisen en -wensen die we stellen bij offertaanvragen. Hiermee geven we onder meer invulling aan circulair inkopen, sociaal inkopen en hebben we bij onze inkopen aandacht voor energiegebruik, -opwekking, CO2 reductie en het beperken van NOx uitstoot. Er is tevens aandacht voor 'korte ketens' om ook het lokale MKB in te schakelen bij het realiseren van duurzaamheidsambities. De resultaten worden gepubliceerd op een openbaar toegankelijk dashboard dat we zelf ontwikkeld hebben; www.mviplatform.nl.

Het Rijk zal een nieuw manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) 2022-2025 uitbrengen. De wijze waarop wij invulling geven aan MVI sluit naadloos aan bij dit manifest, dus aansluiting wordt overwogen.

Goed werkgeverschap: Strategisch personeelsbeleid en personeelsplanning

In het werken aan maatschappelijke doelen heeft de Provincie ook een belangrijke verantwoordelijkheid op het gebied van goed werkgeverschap. We blijven investeren in het zijn van een organisatie die een afspiegeling is van de Zeeuwse samenleving. Zo nemen we regelmatig nieuwe medewerkers aan op het gebied van inclusieve organisatie (participatiewet) en voldoen daarmee aan de landelijk gestelde doelen. Bepaalde taken doen we bewust met eigen personeel, in plaats van door het uit te besteden. Denk bijvoorbeeld aan onze facilitaire medewerkers. Daarnaast bieden we werk voor afgestudeerden en hebben we twintig stageplaatsen voor scholieren en studenten van diverse opleidingsrichtingen. Daarmee bieden we perspectief in Zeeland en geven zelf het goede voorbeeld. Het werken met opdrachten biedt perspectief voor alle medewerkers en de mogelijkheid om breed inzetbaar te zijn en zich verder te ontwikkelen.

Ook in 2022 en in volgende jaren blijft strategisch personeelsbeleid en personeelsplanning van groot belang. Dit alles in samenhang met een grote uitstroom door medewerkers met een pensioengerechtigde leeftijd vanaf 2022 (mede vanwege pre-pensioenkeuzes), in combinatie met de

ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Strategische personeelsplanning is een jaarlijks terugkerend onderwerp doordat het onderwerp wordt geborgd in de jaarlijkse P&C-cyclus. Het krijgt uitwerking op concern-niveau en aanvullend daarop maatwerkacties per taakgebied. Acties die in 2022 worden uitgevoerd zijn onder andere opvolgingsplanning van kritische functies, vervanging van uitstroom AOW en borging van kennis en opbouw potentieel-inzicht van het bestaande personeel.

Gevolgen Tijd- en plaatsbewust werken (TPBW)

De coronacrisis heeft grote maatschappelijke invloed op Zeeland, op onze ambities en ook op onze organisatie. De ambitie om samen verschil te maken met partners blijft onverminderd hoog. Gericht op de lange termijn willen we leren van de nieuwe inzichten die deze coronacrisis ons heeft gebracht.

De organisatie maakt op dit moment keuzes om het werken op afstand een (meer) structurele plek te geven in de bedrijfsvoering en de omvang/inrichting van haar kantoorgebouwen aan te passen op de veranderende functie. Er wordt van uitgegaan dat medewerkers bewuste keuzes maken voor de plek waar wordt gewerkt en afwegen of en zo ja, hoe zakelijk wordt gereisd. Dit levert bij de juiste balans een win-win-win situatie op voor maatschappij, werkgever en werknemer.

Het Abdijcomplex als fysieke ontmoetingsplek voor medewerkers, bestuurders, klanten en/of netwerkpartners blijft ook in de toekomst een cruciale rol vervullen. Tegelijkertijd maken digitale ontwikkelingen het mogelijk om (soms zelfs effectiever) op afstand te werken, bijvoorbeeld omdat het werk concentratie vraagt of om reistijd (en daarmee samenhangend CO2 uitstoot) te vermijden. De aanpassingen op het gebied van TPBW- werken worden integraal aangepakt. Het gaat hierbij om de volgende drie aspecten:

- De mentale werkomgeving. Meer verantwoordelijkheid en vrijheid krijgt vorm in een verandering van organisatiecultuur en tevens houding en gedrag van medewerkers.
- De fysieke werkomgeving die ingericht wordt volgens de principes van TPBW, zowel in de kantoorgebouwen als bij werken op afstand (thuis).
- De virtuele werkomgeving waardoor tijd- en plaats onafhankelijk werken mogelijk wordt en die samenwerking en kennisdeling ondersteunt.

De keuzes en bijbehorende instrumenten vullen elkaar aan zowel inhoudelijk als financieel. Uitgangspunt is dat deze verandering zoveel als mogelijk te bekostigen door bestaande overheadbudgetten anders te benutten.

Speerpunten voor 2022 zijn:

- Realiseren van nieuwe functies in de gebouwen o.a. gericht op ontmoeten/samenwerken, projectmatig werken en het faciliteren van video-vergaderen.
- Uitwerken thuiswerkfaciliteiten voor medewerkers op basis van Arbonormen.
- Aanpassen van de stijl van leidinggeven gericht op het op afstand resultaatgericht leiding geven aan medewerkers mét aandacht voor samenwerken en sociale verbinding.
- Bewaken van de balans tussen werk-privé met extra aandacht voor vitaliteit.
- Verduurzamen van het vervoersbeleid, hieronder nader toegelicht.
- Moderniseren van de werkomgeving (in het vervolg nader toegelicht).

Moderniseren van de werkomgeving

“Tijd en plaats bewust werken” eist een andere dienstverlening en middelen in de IT- en informatiebeheer.

In 2021 is stevig ingezet op het naar “buiten” brengen van het vergaderen en werken binnen de kaders van informatieveiligheid (met als basisprincipe “bewust veilig genoeg”), middelen (digitaal vergaderen en een werkconcept op basis van mobiele devices), en infrastructuur. In 2022 bouwen we verder, aan het organiseren van het “digitaal gemak” in ons werk.

Speerpunten voor 2022 zijn:

- Vergroten van de zelfredzaamheid van medewerkers in (keuze en) gebruik van digitale middelen in het werk.

- Ontwikkelen van het digitaal werkplek- en vergaderconcept op basis van Microsoft 365.
- Vergroten van de digitale samenwerkingsmogelijkheden (hybride werken).
- Verbeteren van de (mobiele & digitale) bereikbaarheid van de organisatie.

Belangrijk aandachtspunt daarbij is dat de inrichting van de ondersteuning blijft volgen op de ondersteuningsbehoeften van de medewerkers, GS en PS in het gebruik van deze digitale middelen in hun keuzes in tijd en plaats bewust werken en vergaderen.

Verduurzaming vervoersbeleid

Onze ambitie van aantrekkelijk en modern werkgeverschap koppelen we op diverse onderdelen aan onze ambities ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). In 2022 voeren we aanvullende acties uit om werknemers te stimuleren duurzaam te reizen tussen (alle mogelijke vormen van) woning en werk, en werk en werk. De acties dragen bij aan het behalen van de doelstellingen in de Regionale Energiestrategie Zeeland (RES): 49% CO₂-reductie van zakelijke reizen in 2030 en een zero emissie mobiliteit in 2050. Ook sluit deze ambitie aan op het addendum van de sectorale werkgeversvisie 2025, waarin een visie wordt gegeven op hoe werkgever en werknemer verantwoord tijd- en plaatsbewust (TPBW) kunnen werken. Voor 2022 staat een herziening gepland van de huidige forensenregeling en uitbreiding van het eigen vervoerspark met onder andere fietsfaciliteiten en elektrische (deel)auto's.

Sturen mét data = sturen óp data

In 2022 krijgt de ontwikkeling van het datagedreven sturen een verder vervolg. Steeds meer gebruiken we data als feitelijke onderbouwing van onze keuzes en besluitvorming. Met behulp van data-analyse zien we de effecten van ons beleid; en kunnen we desgewenst bijstellen.

Speerpunten voor 2022 in deze ontwikkeling zijn:

- De opzet van datagedreven sturing op onze programma's en opgaven, daarbij gebruik makend van prestatie-indicatoren en dashboards;
- Het aangaan van data-samenwerking met Zeeuwse overheden en kennisinstellingen;
- Het leggen van een sterk fundament onder data-inwinning en data-gebruik: vaardigheden, technieken en data-governance;
- Het operationaliseren van de aanbevelingen van de verkenning Ethiek en de Digitale Transformatie.

De Zeeuwse Digitale agenda

De Verkenning Zeeuwse Digitale agenda is in de Statenvergadering van 23 juli 2021 vastgesteld. In 2022 wordt gewerkt aan verdere uitwerking van deze Verkenning. Het gaat dan bijvoorbeeld om het Zeeuws "Trusted Network" tussen Zeeuwse zorgorganisaties, het uitwerken van provinciebrede IoT (Internet of Things) voorzieningen en het organiseren van synergie tussen de Zeeuwse Digitale agenda en de Interprovinciale Digitale Agenda (IDA). Hiermee komt een uitvoeringsprogramma beschikbaar dat ambtelijk/ bestuurlijk sturing geeft aan de uitwerking en dat tevens een platform biedt voor stakeholders om hieraan deel te nemen.

Impact digitalisering en Wetgeving op informatiebeheer

Vanwege de verdergaande ontwikkelingen op het gebied van digitalisering is de rol van de klassieke DIV (Documentaire Informatie Voorziening) steeds meer aan het veranderen. Informatie wordt digitaal gecreëerd, verzonden, en bewaard. Medewerkers zijn zelf steeds meer verantwoordelijk voor het op de juiste manier omgaan met informatie. De rol van de klassieke DIV-medewerker verandert meer en meer naar een rol van informatieadviseur en informatiedienstverlener. In 2021 is, onder begeleiding van een extern bureau, een traject ingezet om de medewerkers informatiebeheer te begeleiden in deze verandering.

In 2022 is het doel om de organisatie van ons informatiebeheer nog beter in te richten. Dit betekent verder vormgeven aan het inrichtingsmodel, zodanig dat we onder andere bij inwerkingtreding van de Wet Open Overheid in de voorwaarden kunnen voorzien die deze wet stelt aan een ordelijke informatiehuishouding ten behoeve van het actief kunnen openbaren van informatie en conform wetgeving kwalitatief antwoord kunnen geven op informatie opvragen (voorheen de Wob).

Cybercrime

Informatieveiligheid omvat meer dan het nemen van technische maatregelen. In het Informatieveiligheidsbeleid 2019-2023 wordt ingezet op het verhogen van informatieveiligheid en op

verdere professionalisering van de informatieveiligheidsfunctie. Een betrouwbare informatievoorziening is noodzakelijk voor het goed functioneren van het provinciaal bestuur.

Informatieveiligheid vereist een integrale aanpak, goed opdrachtgeverschap en risicobewustzijn; ieder organisatieonderdeel is hierbij betrokken. Het was de ambitie om eind 2021 gecertificeerd te zijn voor ISO27001. Zorgvuldigheid in implementatie en het kwalitatief goed ingericht krijgen van beheerprocessen maakt dat deze ambitie bijgesteld moet worden en certificering in het eerste kwartaal van 2022 zal plaatsvinden.

Financieel meerjarig perspectief

De begroting voor 2022 laat zien dat de financiële ruimte voor nieuwe ambities en het oplossen van knelpunten de komende jaren beperkt is. Dit wordt niet alleen geïllustreerd doordat de structurele budgettaire ruimte voor de komende jaren krap is, maar ook doordat de vrije ruimte binnen de Investeringsagenda bescheiden is. Ook zit de ruimte binnen de Algemene Reserve maar net boven de € 15 mln.

Een van de draaiknoppen om als bestuur te zorgen voor meer financiële bewegingsruimte is om kritisch de begroting na te lopen, waarbij gekeken wordt naar de nut en noodzaak van onze huidige taken. Hierbij kijken we naar de omvang van begrote lasten en van (toekomstige) verplichtingen. Dit proces zal in de vorm van een “zero-based light” eind 2021 gaan starten.

Financiële informatievoorziening

In 2019 zijn we in overleg met Provinciale Staten tot aanschaf van het softwarepakket Pepperflow overgegaan. Pepperflow is een rapportagetool en wordt gebruikt voor het opstellen en digitaal publiceren van onze P&C documenten zoals begroting en jaarrekening.

In 2022 willen we de toepassing van het pakket verder gaan verbreden met o.m. het integreren van het proces van begrotingswijzigingen. Hierbij kijken we naar een rapportagetool voor het bewaken van de voortgang van acties uit de begroting en gaan wij onderzoeken of de zogenaamde “raadsmodule” die behulpzaam kan zijn bij (technische) vragen door leden van PS over de begroting, van meerwaarde is.

Doorontwikkeling Horizontaal Toezicht

De Belastingdienst heeft het afgelopen jaar gewerkt aan de doorontwikkeling van het zogenaamde Horizontaal Toezicht (DHT) dat leidt tot veranderingen die gevolgen hebben voor (de samenwerking tussen) de Provincie en de Belastingdienst.

In het verleden lag de nadruk op de samenwerking met de Belastingdienst. Nu is het accent in de nieuwe opzet verschoven naar het zelf (systematisch) monitoren van interne beheersmaatregelen.

De Provincie Zeeland conformeert zich aan deze doorontwikkeling van het Horizontaal Toezicht. Met de Belastingdienst is afgesproken dat we het vernieuwde HT-convenant voor 3 jaar vaststellen vóór eind 2022.

Betalen en invorderen

Onderdeel van de Provinciale coronamaatregelen was om de oorspronkelijke betalingstermijn van 30 dagen los te laten. De Provincie heeft zich daarnaast coulant opgesteld bij termijnen voor terugbetalingen of invorderingen, om zodoende een bijdrage te leveren aan de problematiek voor o.m. het MKB.

Wij willen dit beleid ook in 2022 voortzetten. Daarnaast verbeteren we het proces van inkoop en betalen. In 2022 starten we met het gebruiksvriendelijk inrichten van het proces van inning van leges voor vergunningen en ontheffingen.

Communicatie

We willen het beste voor Zeeland en de Zeeuwen. En dan is in de veranderende wereld van nu vrijwel alles communicatie. Pers, publiek, politiek en medewerkers beoordelen onze organisatie op ons vermogen om te communiceren. Dat doen we omdat er een wettelijke plicht is om actief en passief informatie te verschaffen als overheid. Maar ook omdat communicatie er aan bijdraagt dat Zeeland en de Zeeuwen weten waarvoor ze terecht kunnen bij de Provincie. Wat ze van de Provincie mogen verwachten, hoe ze zaken bij ons kunnen aankaarten, wat wij actief doen om het beste voor Zeeland en de Zeeuwen te doen en hoe we dat doen. Dat doen we via mensen: bestuurders en medewerkers

en via middelen, zoals onder andere social media, zeeland.nl, online magazines, huisstijl, narrowcasting, de Abdijstudio, beeldloket, mediaberichten en het sociaal intranet voor provincied medewerkers. Via halen en brengen van informatie, interactief, duidelijk, betrouwbaar, rol bewust, inspirerend en geloofwaardig.

In 2022 zetten we in op het verder vergroten van het aantal volgers op social media. We gaan daar nog meer beeld en video voor inzetten. Governance gaat meer aandacht krijgen, vanwege zichtbaarheid van de Provincie en het werken in opgaven.

Daarnaast is er ook in 2022 gerichte en blijvende aandacht voor het gebruik van duidelijke en begrijpelijke taal. In 2019 ondertekenden we al het convenant Direct Duidelijk van het Ministerie van Binnenlandse Zaken om het belang van duidelijke taal te onderstrepen. Een ander onderwerp dat nog meer aandacht gaat krijgen is digitale toegankelijkheid.

Ook in 2022 organiseert de Provincie relatie evenementen om in contact te blijven met inwoners en samenwerkingspartners om zo gezamenlijk de ambities van Zeeland te realiseren. Belangrijk evenement is de Nieuwjaarsbijeenkomst met de uitreiking van de Zeeuwse complimenten om Zeeuwse burgers te bedanken voor hun bijzondere inzet of bijdrage aan Zeeland.

Daarnaast zal de Provincie samen met haar partners, zoals het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) en Economic Board Zeeland, Zeeland weer op de kaart zetten in Den Haag en Brussel. Dat doen we onder andere door het organiseren van de Haagse Dag en de Zeeuwse Oesterontmoeting.

Controloffunctie

De controloffunctie gaat om het beter 'in control' zijn en blijven van de organisatie. We werken aan een goed georganiseerd en geaccepteerd systeem van sturing en beheersing. De controloffunctie ligt niet alleen bij de afdeling Control, het 'in control' zijn is van de gehele organisatie. We doen het samen, wel heeft de afdeling Control een duidelijke regiefunctie.

Er wordt structureel gewerkt aan de volgende zes hoofdonderwerpen:

1. De Planning- & Controlcyclus: de ontwikkeling en implementatie van een sluitend raamwerk waarmee bestuur en politiek in staat wordt gesteld om te kiezen, te sturen en te verantwoorden.
2. Risicomanagement: het op een gezamenlijke en ook integrale wijze verhogen van het risicobewustzijn in de organisatie. Speerpunt voor 2022 is om uitvoering te geven aan de wens vanuit PS om naast de reeds bestaande kwartaalrapportages grote projecten ook periodiek risico-inventarisatie- en evaluaties uit te voeren naar de strategische opgaven.
3. Projectcontrol: het toetsen van en adviseren over de beheersing van de grote projecten en programma's. Speerpunt voor 2022 is het afronden van de actualisatie van het kader en het handboek projecten & programma's.
4. Rechtmatigheidsverantwoording. In de nota van wijziging bij het wetsvoorstel versterking decentrale rekenkamers, waar de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording onderdeel van uitmaakt is opgenomen dat de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording met een jaar is uitgesteld. De nieuwe planning gaat er van uit dat voor het eerst bij de jaarstukken 2022 een door het college opgestelde rechtmatigheidsverantwoording moet zijn opgenomen. Het doel van deze rechtmatigheidsverantwoording is om vast te stellen of baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen, dat wil zeggen overeenkomstig relevante (financiële) wet en regelgeving.
5. Het 217a onderzoek: op grond van artikel 217a van de Provinciewet wordt in opdracht van het college onderzoek uitgevoerd naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het door Gedeputeerde Staten gevoerde beleid.
6. De verbijzonderende interne controles en diverse leer- en verbeter audits.

Een vervolgstap in de doorontwikkeling van Control is om, na de ontvlechting met Financiën, vorm te geven aan het zogenaamde "three lines of defence" model. Deze drie 'lijnen' dienen ervoor te zorgen dat de interne beheersing wordt gewaarborgd. Hierin vormt het operationele proces de eerste lijn, welke eindverantwoordelijk is voor de keuzes en de risico's die worden aangegaan. In de tweede lijn zitten verschillende risicofuncties op gebieden als juridisch, risicomanagement, privacy en financiën. Als derde lijn is de afdeling Control gepositioneerd. Vanuit de elementen adviseren, stimuleren, controleren en signaleren moet deze afdeling een aanjagende rol richting de eerste- en

tweedelijsfuncties vervullen. Voor het 'in control' zijn geldt immers: stilstand is achteruitgang. 'In control' zijn is een continu proces.

Ook heeft informatieveiligheid extra veel aandacht in het jaar 2022. Vooral vanuit de nauwe betrokkenheid bij de geambieerde ISO 27001 certificering en de voorafgaande audit hiervan.

Jaarlijks worden meerdere onderzoeksplannen opgesteld voor de werkzaamheden van de controlfunctie. Het betreft onder andere een controleplan voor de interne controle, een auditplan voor projectaudits van grote projecten en een onderzoeksplan voor onderzoeken naar doelmatigheid en doeltreffendheid. Een speerpunt voor 2022 is om provinciebreed te komen tot een integraal (leer- en verbeter)plan waarin deze onderzoeks-, audit- en controlewerkzaamheden zijn opgenomen.

Structurele ambities

Naast de bovengenoemde bestuurlijke ambities hebben wij binnen onze bedrijfsvoering een aantal structurele doelstellingen waaraan we ook in 2022 invulling geven:

- Het ziekteverzuim bevindt zich onder de 3,3% (landelijke Verbaannorm). Het verzuim nam de afgelopen jaren af. Ook in 2022 worden (zo nodig aanvullende) maatregelen genomen om het ziekteverzuim te reduceren c.q. beperkt te houden.
- Wij faciliteren binnen onze organisatie minimaal twintig stageplaatsen per jaar.
- Onze externe inhuur bedraagt niet meer dan 10% dan de Rijksnorm (comply or explain).
- Wij realiseren in 2022 de landelijke norm van minimaal 23,1 fte (1fte = 25,5 uur) aan banen voor medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt (Participatiewet). De organisatie loopt op schema om deze ambitie te realiseren.
- Wij betalen facturen zo snel als mogelijk, maar uiterlijk binnen 30 dagen.
- Wij behandelen subsidie-, vergunning- en ontheffingsaanvragen binnen de daarvoor gestelde wettelijke termijnen.
- Wij behandelen ingediende ingebrekestellingen, bejegeningssklachten, beroepschriften en bezwaarschriften binnen de daarvoor gestelde wettelijke termijn.

Paragraaf Verbonden partijen

Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)

Vestigingsplaats

Terneuzen

Oprichting/deelname provincie

28 juni 2013. De GR is bij PS-besluit RUDT-005, d.d. 21-06-2013 vastgesteld.

Publiek belang

De RUD Zeeland draagt sinds 1 januari 2014 zorg voor de uitvoering van de taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in het bijzonder, evenals de taken op het terrein van vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Uitgezonderd de taken voor de Brzo bedrijven die vanaf 1 oktober 2019 door de DCMR Milieudienst Rijnmond worden uitgevoerd.

Programma begroting

Woonplaats Zeeland

Bestuurlijk belang

De GR RUD is een samenwerkingsverband van de Provincie Zeeland, de Zeeuwse gemeenten en Waterschap Scheldestromen. Het AB van RUD Zeeland bestaat uit vijftien personen, van wie er één is benoemd door GS uit hun midden. Het DB bestaat uit vijf leden, allen afkomstig uit het AB. Eén DB lid is een lid van het AB dat is aangewezen door GS van de provincie. De voorzitter van het AB is ook voorzitter van het DB. Het lid van het AB, aangewezen door GS van de Provincie heeft zeven stemmen. De overige leden van het AB, aangewezen door de colleges van B&W van de gemeenten en door het DB van het waterschap hebben ieder één stem. Voor belangrijke besluiten, waaronder de begroting, is een tweederde meerderheid nodig.

Doelstelling

Uitvoering van de milieutaken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Daarnaast uitvoering van specialistische taken, zoals op het gebied van externe veiligheid, geluid, bodem, luchtkwaliteit en de handhaving van de groene wetten. Uitvoering van de taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in het bijzonder, evenals taken op het terrein van vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Uitgezonderd de taken voor de Brzo bedrijven die vanaf 1 oktober 2019 door de DCMR Milieudienst Rijnmond worden uitgevoerd.

Bezoldiging

De bezoldiging van de bestuurder valt binnen de normen van de Wet Normering Topinkomens (WNT).

Aandeelhoudersstrategie

N.v.t. In het kader van de provinciale verkenning samenwerking milieutaken wordt er gewerkt aan het opstellen van een deelnemersstrategie.

Verwacht financieel resultaat

€ 0 (sluitende begroting 2022)

Verwachte dividenduitkering

N.v.t.

Verwacht financieel belang

De deelnemersbijdrage 2022 is geraamd op € 3.596.400.

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022 (schatting)	€ 800

Per 31-12-2022 (schatting)	€ 800
----------------------------	-------

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022 (schatting)	€ 1.000
Per 31-12-2022 (schatting)	€ 1.000

Risico's

De Provincie Zeeland is als deelnemer mede aansprakelijk voor financiële tekorten. De RUD heeft voor 2022 een sluitende begroting. Financiële aansprakelijkheid voor de Provincie Zeeland kan pas ontstaan na besluitvorming daarover in het Dagelijks Bestuur (DB) en het Algemeen Bestuur (AB) van de RUD Zeeland. De Provincie Zeeland maakt onderdeel uit van de besluitvorming in het DB en AB.

De RUD Zeeland begroot vanaf 2021 over op te leveren producten volgens PxQ, maar rekent nog af op basis van werkelijk bestede uren. De financiële gevolgen van deze gewijzigde systematiek zijn nu nog niet bekend, de RUD Zeeland zal hier eerst ervaring mee op moeten doen. Verder kunnen de volgende zaken nog effect hebben op de financiële bijdrage aan de RUD Zeeland:

- uitkomsten van de provinciale verkenning samenwerking milieutaken en de door de RUD Zeeland zelf opgestelde toekomstverkenning 2021-2024;
- het vervolg op het landelijk rapport van de Commissie van Aartsen getiteld "Om de leefomgeving, Omgevingsdiensten als gangmaker voor het bestuur";
- het onderzoek van de landelijke Rekenkamer getiteld "Handhaven in het duister";
- het rapport naar het onderzoek naar de mogelijke samenwerking tussen de gemeenschappelijke regelingen RUD Zeeland, de GGD en de Veiligheidsregio Zeeland;
- De wens van de provinciale staten Commissie Ruimte om de kwaliteit van Toezicht en Handhaving te verhogen.

Over een aantal van bovengenoemde zaken zal in het najaar van 2021 duidelijkheid komen, voor een aantal andere zaken zal die duidelijkheid pas later gecreëerd kunnen worden.

PZEM N.V.

Vestigingsplaats

Middelburg

Oprichting/deelname provincie

DELTA N.V. komt voort uit de fusie in 1991 tussen Watermaatschappij Zuid West Nederland (WMZ) en de Provinciale Zeeuwse Energie Maatschappij (PZEM). In 2017 is na de verkoop van het onderdeel Retail de naam van DELTA N.V. gewijzigd in PZEM N.V.

Publiek belang

Het waarborgen van het wettelijk gedefinieerde publiek belang (EPZ) en duurzame werkgelegenheid (in Zeeland). Daarbij geldt als uitgangspunt een risicoprofiel passend bij een publieke aandeelhouder en wordt van PZEM N.V. een marktconform financieel rendement verwacht dat in goede verhouding staat tot het risicoprofiel van de activiteiten.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Bestuurlijk belang

Het bestuurlijk belang bestaat uit 50% stemrecht in de AvA.

Doelstelling

PZEM N.V. is een geïntegreerd energiebedrijf. Het is werkzaam op het gebied van de elektriciteits-, gas-, water- en warmtevoorziening.

Bezoldiging

Het uitgangspunt voor het beloningsbeleid is dat PZEM N.V. een zodanige beloning toekent dat de mensen die beschikken over de juiste kennis en ervaring uit de markt aangetrokken kunnen worden, en voor PZEM N.V. behouden kunnen worden. Daarbij wordt de WNT-norm van toepassing verklaard. Indien aantoonbaar blijkt dat er geen gekwalificeerde bestuurder gevonden kan worden binnen de WNT-norm geldt als absolute plafond het gewogen gemiddelde van 50% publiek en 50% markt.

Aandeelhoudersstrategie

Besluit PS d.d. 3 november 2017. De Provincie Zeeland geeft invulling aan het aandeelhouderschap door:

- het beogen om actief aandeelhouder te zijn binnen de grenzen van de wet en de statuten gegeven het grote financiële belang (dividend en risico's);
- het streven naar frequente communicatie met PZEM N.V. via (informele) aandeelhoudersbijeenkomsten en bredere presentaties rond belangrijke besluitvormingstrajecten;
- het via een vertegenwoordiging in de aandeelhouderscommissie actief toezien op de borging van haar belangen en hierbij steeds zo veel mogelijk gezamenlijk optrekken met overige aandeelhouders;
- haar bevoegdheden conform de herziene statuten van PZEM N.V. zorgvuldig te hanteren en daarbij steeds de uitgangspunten van de beleidsnota Verbonden partijen 2016 en de doelstellingen van de aandeelhoudersstrategie als uitgangspunt nemen;
- in 2021 te hebben besloten om de aandelen Evides (waterbedrijf) over te hevelen aan de PZEM aandeelhouders (via oprichting van GBE Aqua B.V.).

Verwacht financieel resultaat

Over het jaar 2022 zijn nog geen gegevens bekend.

Verwachte dividenduitkering

Bij vaststelling van de jaarrekening PZEM wordt jaarlijks bekeken of PZEM dividend kan uitkeren aan haar aandeelhouders.

Verwacht financieel belang

50%

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022 (schatting)	€ 1.377.000
Per 31-12-2022 (schatting)	€ 1.377.000

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022 (schatting)	€ 850.880
Per 31-12-2022 (schatting)	€ 850.880

Risico's

Op de balans van de Provincie Zeeland zijn de aandelen PZEM N.V. gewaardeerd tegen een boekwaarde van € 568.000. Dit betekent dat de Provincie Zeeland over haar deelneming in PZEM N.V. een risico loopt tot dit bedrag. De Provincie Zeeland heeft geen garanties of leningen aan PZEM N.V. verstrekt. Mochten de energieprijzen sterk dalen, is PZEM N.V. mogelijk financieel niet langer in staat om de kerncentrale te financieren. Vanwege het nationaal belang van de kerncentrale hebben zowel de commissie Balkenende als ook de aandeelhouders aangegeven dat voor een oplossing van dit probleem het Rijk hier zijn verantwoordelijkheid moet nemen.

North Sea Port SE

Vestigingsplaats

Sas van Gent

Oprichting/deelname provincie

29 juni 2018

Publiek belang

Via aandeelhouderschap in North Sea Port SE streeft de Provincie naar:

- De borging van nautisch beheer en toegankelijkheid van de Zeeuwse havens;
- Stimulering van economische bedrijvigheid en ontwikkeling in Zeeland;
- Bevordering van duurzame werkgelegenheid in de provincie Zeeland, zowel direct via North Sea Port SE als indirect via de aan de haveninfrastructuur verbonden ondernemingen.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Bestuurlijk belang

Het bestuurlijk belang bestaat uit 25% stemrecht in de AvA.

Doelstelling

Het (doen) uitoefenen van het havenbedrijf en in dat kader de positie van het Zeeuwse haven- en industriecomplex in internationaal perspectief zowel op de korte als lange termijn te versterken.

Bezoldiging

Aan de reeds bestaande beloning van de bestuurders is vooralsnog niets gewijzigd.

Aandeelhoudersstrategie

In 2021 is door de aandeelhouders de 'Aandeelhoudersstrategie North Sea Port - Samen, slimmer en duurzamer' vastgesteld.

Centraal in deze aandeelhoudersstrategie staat het evenwichtig waarde creëren binnen het kader van: - economische ontwikkeling en werkgelegenheid, - duurzaamheid en klimaat en - financiële prestaties (de strategische driehoek).

Over het geheel van de activiteiten dient North Sea Port een positie in of nabij het centrum van de strategische driehoek in te nemen. De strategische driehoek vormt de leidraad bij de jaarlijkse rapportage aan de aandeelhouders ten aanzien van de positionering van North Sea Port. Strategische projecten dienen als een portfolio binnen de strategische driehoek te worden gepositioneerd om de evenwichtige ontwikkeling aan te tonen.

Verwacht financieel resultaat

Over het jaar 2022 zijn nog geen gegevens bekend.

Verwachte dividenduitkering

Zolang sprake is van garanties zal geen dividend uitgekeerd worden.

Verwacht financieel belang

Kapitaalbelang van 25%.

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	Niet bekend
Per 31-12-2022	Niet bekend

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	Niet bekend
Per 31-12-2022	Niet bekend

Risico's

De Provincie Zeeland heeft een belang van 25% in North Sea Port SE. Het eigen vermogen van North Sea Port SE bedraagt eind 2020 € 531 miljoen. Indien er in de toekomst verliezen worden geleden, kan de situatie ontstaan dat het eigen vermogen ontoereikend wordt. In dat geval zullen de garanties ingeroepen worden.

Het totaal aan garanties bedraagt per 2022 € 445 miljoen (North Sea Port SE € 380 miljoen en WarmCO2 C.V. € 65 miljoen) + P.M. met betrekking tot de waarde van de derivatenportefeuille (deze waarde fluctueert). Voor de Provincie Zeeland betekent dit dat er een bedrag van € 222,5 miljoen opgevraagd kan worden. Indien North Sea Port geconfronteerd wordt met forse tegenvallers en hoge kosten, kan een dergelijke situatie ontstaan. Provincie Zeeland zal alsdan een beroep doen op de door North Sea Port SE afgegeven 'vrijwaring'. North Sea Port SE vrijwaart provincie Zeeland tegen en zal provincie Zeeland volledig schadeloos stellen voor en ter zake van Garantiebetalingen.

N.V. Westerscheldetunnel (WST)

Vestigingsplaats

Borssele

Oprichting/deelname provincie

18 maart 2009

Publiek belang

In de vastgestelde aandeelhoudersstrategie is opgenomen:

- Mobiliteit: Een zo hoog mogelijke beschikbaarheid van het gehele tracé tussen Goes en Terneuzen;
- Veiligheid: Verkeersveiligheid geldt als één van de hoogste prioriteiten;
- Tarieven: Invloed op tarievenbeleid om een juiste balans te kunnen waarborgen tussen financiële belangen van de WST enerzijds en de financiële impact voor de burger anderzijds;
- Dekking voor infrastructuur: Het dividend van de WST aanwenden om de aanleg en het onderhoud van de Sluiskiltunnel en de aankoop van de aandelen WST terug te verdienen;
- Provincie Zeeland wil aandeelhouder blijven om invloed te houden op veiligheid, beschikbaarheid en tarieven.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Bestuurlijk belang

De Provincie Zeeland heeft 100% stemrecht in de AvA. De vennootschap wordt bestuurd door een directie bestaande uit één of meer leden, onder toezicht van een Raad van Commissarissen (RvC). De RvC stelt het aantal leden van de directie vast. Op dit moment is er één algemeen directeur. Een lid van de directie wordt benoemd door de RvC. De RvC bestaat uit drie personen. De leden van de RvC worden benoemd door de AvA.

Doelstelling

De vennootschap heeft als doel een tunnel onder de Westerschelde – met aansluitende wegen en bijbehorende werken – tot stand te brengen en als rechthebbende te exploiteren of doen exploiteren, alsmede ter bevordering van dit doel het deelnemen in, het voeren van beheer over, het financieren van andere ondernemingen en vennootschappen en het stellen van zekerheid voor schulden van anderen en al hetgeen daarmee verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn.

Bezoldiging

Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT.

Aandeelhoudersstrategie

De aandeelhoudersstrategie is vastgesteld op 13 februari 2015. De uitwerking van de aandeelhoudersstrategie is vastgesteld op 30 september 2016. Hierin is vastgelegd om te streven naar zo laag mogelijke tarieven voor de huidige gebruikers, de toltarieven gelijk te houden voor een periode van 4 jaar en de aandeelhoudersstrategie na een periode van 4 jaar te herijken. Op 1 maart 2019 is besloten het tarievenbeleid uit de aandeelhoudersstrategie van de Westerscheldetunnel te wijzigen. De korting voor de T-tag-gebruikers wordt vanaf 1 januari 2020 tot het einde van de tolheffing verhoogd tot minimaal 40% en voor veelgebruikers tot minimaal 50% van het nominaal tarief.

Verwacht financieel resultaat

Verwacht financieel resultaat 2022 op basis van het beleidsplan 2021 Westerscheldetunnel is € 10,642 miljoen (uitkering in 2023).

Verwachte dividenduitkering

€ 10,227 miljoen (resultaat 2021, uitkering in 2022) (bron beleidsplan NV WST 2021)

Verwacht financieel belang

Per 01-01-2022	100 %
Per 31-12-2022	100 %

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1 mln.)	
Per 01-01-2022	€ 76,8
Per 31-12-2022	€ 77,2

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1 mln.)	
Per 01-01-2022	€ 263,8
Per 31-12-2022	€ 240,2

Risico's

Een risico is een lagere dividenduitkering. Van invloed hierop zijn het aantal werkelijke passages. De effecten van de uitbraak van Covid-19 zijn duidelijk merkbaar in het aantal passages door de Westerscheldetunnel (WST). Ten opzichte van eerdere ramingen is er sprake van een fors lager aantal passages in 2020, in 2021 en de jaren erna. In de AvA op 20 mei 2021 is over deze ontwikkelingen gesproken waarbij de directie de volgende keuze heeft voorgelegd:

- de aandeelhouder draagt de NV WST op om de tarieven met ingang van 2022 zodanig aan te passen dat de bestemmingsreserve in 2033 minimaal op nihil uitkomt;
- de aandeelhouder gaat akkoord met de lijn om de huidige tarieven in 2022 te handhaven, hetgeen op termijn mogelijk leidt tot een negatieve stand van de bestemmingsreserve.

In de AvA hebben wij aangegeven dat onze voorkeur uitgaat naar optie ii. de huidige tarieven in 2022 te handhaven. Daarvoor is een aantal redenen.

In IPO-verband is een verzoek tot compensatie richting het Rijk neergelegd voor de derving van inkomsten als gevolg van COVID-19. De tolopbrengsten WST 2020 maken hier onderdeel van uit voor een bedrag van € 2,3 mln. Alhoewel het nog onduidelijk is of het Rijk over 2020 en 2021 een bijdrage zal uitkeren ter dekking van de gemiste omzet bij de NV WST achten wij deze wel kansrijk. Daarbij is het op dit moment nog onduidelijk hoe de passages zich vanaf de tweede helft van 2021 zullen ontwikkelen.

Indien desondanks het voorgaande sprake zal zijn van een tijdelijke negatieve bestemmingsreserve WST dient een tijdelijke overheveling van de algemene reserve plaats te vinden. Op het moment dat dit opportuun is zal deze tijdelijke overheveling weer worden teruggedraaid.

Op 3 juni 2021 vond een rondetafelgesprek plaats van de commissie voor infrastructuur en Waterstaat over het onderwerp tolvrije Westerscheldetunnel. Mede naar aanleiding van dit Ronde tafelgesprek zijn tijdens het Tweeminutendebat MIRT op 24 juni 2021 door de Tweede Kamer twee moties aangenomen over het tolvrij maken van de Westerscheldetunnel. Naar aanleiding van de motie van het lid Stoffer (Kamerstuk 35570 A, nr. 64) vond op 6 juli 2021 een constructief bestuurlijk overleg plaats van minister van Nieuwenhuizen en gedeputeerde Van der Maas. Hierbij is afgesproken dat het ministerie IenW en de Provincie Zeeland de komende maanden in kaart brengen welke stappen gezet moeten worden indien een nieuw kabinet besluit tot het eerder tolvrij maken van de tunnel. Daarbij zullen zowel de juridische als organisatorische en financiële aspecten in beeld worden gebracht. Rijkswaterstaat en de NV Westerscheldetunnel zullen betrokken worden bij dit overleg tussen de Provincie en het ministerie. Uitgangspunt is dat dit draaiboek gereed moet zijn voordat het nieuwe kabinet aantreedt en zij hier samen met de Provincie Zeeland een besluit over kan nemen.

N.V. Economische Impuls Zeeland (Impuls)

Vestigingsplaats

Middelburg

Oprichting/deelname provincie

9 november 2007

Publiek belang

Impuls Zeeland is voor de Provincie een partner bij het ontwikkelen en stimuleren van de Zeeuwse economie. Impuls Zeeland moet het gat dichten tussen ideeën en eerste planontwikkeling en de daadwerkelijke uitvoering van projecten. De doelstellingen van de Provincie Zeeland voor Impuls Zeeland zijn opgenomen in de Economische Agenda en zijn gekoppeld aan het coalitieakkoord 2019-2023 'Samen verschil maken'.

Programma begroting

Ondernemend Zeeland

Bestuurlijk belang

De Provincie heeft 66% (98.977 aandelen) van het stemrecht in de AvA. De aandeelhouders bestaan naast de Provincie uit de dertien Zeeuwse gemeenten en de SER Zeeland. De vennootschap wordt bestuurd door één directeur. Het toezicht wordt uitgevoerd door de Raad van Commissarissen (RvC) van drie leden. De leden van de RvC worden aangesteld door de aandeelhouders. Geen van de leden van de directie of RvC is direct of op voordracht van de Provincie Zeeland benoemd.

Doelstelling

Impuls werkt vanuit een missie-gedreven aanpak: CO2-reductie en verduurzaming in het mkb en het groot- bedrijf en de economisch toekomstbestendige, leefbare delta werken als een kompas voor de organisatie.

Impuls Zeeland stimuleert en faciliteert ontwikkeling op het gebied van de (kennis)economie in de meest brede zin van het woord. Het vergroten van de dynamiek van de Zeeuwse (kennis)economie, met groei van werkgelegenheid, door uitvoering van concrete projecten en door acquisitie van bedrijven en investeringen van elders. Daarnaast het oprichten en verwerven van, het deelnemen in, het samenwerken met, het besturen van, alsmede het financieren van andere ondernemingen. Voorts stimuleert Impuls Zeeland internationale handelsbevordering.

Bezoldiging

Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT.

Aandeelhoudersstrategie

Geen.

Verwacht financieel resultaat

€ 0 (gebaseerd op jaarrekening 2020, laatst vastgesteld)

Verwachte dividenduitkering

€ 0 (gebaseerd op jaarrekening 2020, laatst vastgesteld)

Verwacht financieel belang

Per 01-01-2022	66 %
Per 31-12-2022	66 %

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	€ 4.873
Per 31-12-2022	€ 4.873

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	€ 3.389
Per 31-12-2022	€ 3.389

Risico's

Er zijn geen garanties verleend aan Impuls Zeeland. De Provincie Zeeland verstrekt een integrale kostensubsidie aan Impuls Zeeland. Indien de Provincie overgaat tot verkoop van de aandelen, dan is het wettelijk niet mogelijk om de integrale kostensubsidie in één keer stop te zetten. De subsidie aan Impuls Zeeland is meerjarig in de provinciale begroting opgenomen.

[Nederlandse Waterschapsbank N.V. \(NWB\)](#)

Vestigingsplaats

Den Haag

Oprichting/deelname provincie

5 mei 1954

Publiek belang

Het verzorgen van rendabele financiële dienstverlening tegen lage tarieven voor overheden en instellingen uit de semipublieke sector zowel in goede als in slechte tijden.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Bestuurlijk belang

Het bestuurlijk belang bestaat uit 0,11% stemrecht in de AvA.

Doelstelling

Het verzorgen van rendabele financiële dienstverlening tegen lage tarieven voor overheden en instellingen uit de semipublieke sector zowel in goede als in slechte tijden.

Bezoldiging

De NWB beoogt in haar beloningsbeleid haar maatschappelijke rol als bank van en voor de publieke sector te weerspiegelen. Dit uit zich in een gematigd en duurzaam beloningsbeleid dat past binnen de strategie, het risicoprofiel en de risk appetite van de NWB, dat eenduidig en transparant is en in lijn met nationale en internationale regelgeving. Daarnaast is het beleid van de NWB gericht op het aantrekken en behouden van gekwalificeerd en deskundig personeel.

Aandeelhoudersstrategie

Door de Provincie Zeeland is geen aandeelhoudersstrategie vastgesteld.

Verwacht financieel resultaat

De nettowinst van de NWB Bank is in 2020 uitgekomen op € 80,5 miljoen. Het verwacht resultaat in 2022 is onbekend.

Verwachte dividenduitkering

In de Algemene vergadering van Aandeelhouders op 15 april 2021 is o.a. besloten over het boekjaar 2020 een dividend van € 45 miljoen vast te stellen en op een later moment uit te keren. Voor de Provincie Zeeland betekent dit met haar dividendrecht van 0,060341% een dividenduitkering van € 27.153,-. I.v.m. de COVID-19 pandemie en de onzekerheden die dit met zich meebrengt zal uitkering van dit bedrag uitgesteld worden tot na 30 september 2021.

In de meerjarenraming van de Provincie Zeeland is geen dividend van de NWB Bank geraamd

Verwacht financieel belang

Per 01-01-2022	0,06%
Per 31-12-2022	0,06%

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1 mln.)	
Per 01-01-2022	Niet bekend
Per 31-12-2022	Niet bekend

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1 mln.)	
Per 01-01-2022	Niet bekend
Per 31-12-2022	Niet bekend

Risico's

De Provincie voorziet geen risico's.

[GBE Aqua B.V.](#)

Vestigingsplaats

Middelburg

Oprichting/deelname provincie

GBE Aqua B.V. komt voort uit de verkoop van de aandelen Evides door PZEM aan haar aandeelhouders. In de vergadering van 23 juli 2021 hebben Provinciale Staten van Zeeland besloten tot oprichting van- en deelname aan GBE Aqua B.V. Naar verwachting zal nog in 2021 door de algemene vergadering van aandeelhouders van PZEM worden besloten tot oprichting van GBE Aqua B.V.

Publiek belang

Het waarborgen van het wettelijk gedefinieerde publiek belang conform de drinkwaterwet.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Bestuurlijk belang

Het bestuurlijk belang bestaat uit 50,0059% stemrecht in de AvA.

Doelstelling

De vennootschap heeft ten doel het houden en beheren van aandelen in Evides en het uitoefenen van stemrecht daarop.

Bezoldiging

Op de bezoldiging van de directeur van GBE Aqua holding is de WNT-norm van toepassing.

Aandeelhoudersstrategie

In lijn met de beleidsnota verbonden partijen zal er in gezamenlijkheid met de andere aandeelhouder van Evides (GBE) een aandeelhouderstrategie worden opgesteld.

Verwacht financieel resultaat

Het verwacht financieel resultaat van GBE Aqua over 2022 is afhankelijk van de leningsvoorwaarden, maar zal naar verwachting ongeveer tussen de € 10 en € 15 miljoen liggen.

Verwachte dividenduitkering

De verwachte dividenduitkering voor 2022 bedraagt € 948.800 (o.b.v. meerjarenprognose Evides).

Verwacht financieel belang

De Provincie Zeeland heeft een kapitaalbelang van 50,0059% in GBE Aqua B.V.

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	€ 1.000
Per 31-12-2022	€ 1.000

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd vermogen (bedrag x € 1.000)	
Per 01-01-2022	€ 367.000
Per 31-12-2022	€ 367.000

Risico's

De Provincie Zeeland heeft een belang van 50,0059% in GBE Aqua B.V. Het eigen vermogen van GBE Aqua B.V. bedraagt begin 2022 naar verwachting circa € 1 miljoen. Indien er in de toekomst verliezen worden geleden, kan de situatie ontstaan dat het eigen vermogen ontoereikend wordt. Hierdoor kan mogelijk niet voldaan worden aan rente- en aflossingsverplichting. In dit geval zullen de garanties ingeroepen worden en kan de Provincie Zeeland haar initiële kapitaalstorting (50% van € 1 miljoen) verliezen.

Het totaal aan garanties bedraagt per 2022 € 367 miljoen. Voor de Provincie Zeeland betekent dit dat dit bedrag opgevraagd kan worden indien GBE Aqua geconfronteerd wordt met lage tot geen dividendopbrengsten uit Evides en hoge (rente)kosten. De kans dat de Provincie Zeeland wordt aangesproken op haar garantieverplichting is vastgesteld op ongeveer 2,75%.

Westerschelde Ferry B.V. (WSF)

Vestigingsplaats

Vlissingen

Oprichting/deelname provincie

1 januari 2015

Publiek belang

Deze vennootschap heeft ten doel om in opdracht van de Provincie Zeeland een fiets-voet-veerverbinding over de Westerschelde - met bijbehorende werken - tussen Vlissingen en Breskens vice versa in stand te houden en te exploiteren, inclusief het noodzakelijk alternatief busvervoer tussen Vlissingen en Breskens vice versa. In 2021 zal een marktconsultatie plaats vinden naar de dan geldende marktomstandigheden

Programma begroting

Mobiliteit op maat

Bestuurlijk belang

De Provincie Zeeland is 100% aandeelhouder.

Doelstelling

Deze vennootschap heeft ten doel om in opdracht van de Provincie Zeeland een fiets-voet-veerverbinding over de Westerschelde - met bijbehorende werken - tussen Vlissingen en Breskens vice versa in stand te houden en te exploiteren, inclusief het noodzakelijk alternatief busvervoer tussen Vlissingen en Breskens vice versa.

Bezoldiging

Bezoldiging directeur valt binnen de WNT-norm.

Aandeelhoudersstrategie

N.v.t.

Verwacht financieel resultaat

Het verwacht financieel resultaat 2022 is nog niet bekend.

Verwachte dividenduitkering

€ 0

Verwacht financieel belang

100 %

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	Niet bekend
Per 31-12-2022	Niet bekend

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	Niet bekend
Per 31-12-2022	Niet bekend

Risico's

De landelijke maatregelen ter bestrijding van het coronavirus hebben een negatief effect op het aantal passagiers hetgeen een negatief effect heeft op het verwachte resultaat. Een deel daarvan is in 2020 door het Rijk gecompenseerd middels de beschikbaarheids-vergoeding BVOV 2020 omdat een volwaardige dienstregeling is aangeboden, terwijl de reizigers aantallen en dus de opbrengsten beperkt waren. De BVOV 2020 levert voor de WSF een bijdrage op van € 518.617,--. Door het negatieve resultaat daalt het Eigen Vermogen van de WSF per 31 december 2020 naar € 73.638,--. Middels de voorjaarsnota 2021 hebben Provinciale Staten besloten middels een agiostorting het Eigen Vermogen van de WSF met een bedrag van € 500.000,-- te verhogen.

Op 7 december 2018 is door Provinciale Staten het Statenvoorstel toekomstverkenning en exploitatie Westerschelde Ferry (kenmerk 18928081) vastgesteld. Middels dit voorstel is, aangezien uit het rapport van Royal HaskoningDHV blijkt dat er gegeven de huidige schepen en kwaliteitseisen geen markt is, o.a. besloten de veerverbinding Vlissingen-Breskens tot 2024 bij de huidige Westerschelde Ferry BV met de huidige schepen te continueren. Daarnaast is in het voorstel vastgelegd dat in 2021 een marktconsultatie zal plaats vinden naar de dan geldende marktomstandigheden.

Uit een recent onderzoeksrapport van een adviesbureau met maritieme en technische expertise naar de verwachte onderhoudskosten van beide veerboten voor de periode 2020-2034 blijkt dat de huidige twee veerboten vanuit technisch perspectief tot 2033 in de vaart kunnen blijven, al is dat tegen hogere onderhoudskosten dan tot nu toe is geraamd. Als rekening wordt gehouden met de inflatie en de zogenoemde badkuipkromme tijdens de levensduur van een schip zijn deze hogere kosten volgens dit adviesbureau acceptabel. Vanuit technisch perspectief is het dan ook mogelijk minimaal de komende 10 jaar met de huidige schepen te blijven varen. Ook vanuit bedrijfseconomisch perspectief ligt, gezien de huidige boekwaarde van de schepen, vervanging op de korte termijn niet voor de hand.

De centrale vraag in de verkenningsoopdracht op basis waarvan de marktconsultatie plaats vindt is of de markt mogelijkheden ziet om vanaf 2024 (de huidige concessie loopt tot 2024) een veerverbinding tussen Vlissingen - Breskens aan te bieden voor scholier, forens en toerist met de huidige twee veerboten? Daarnaast staan wij open voor alternatieve mogelijkheden waarbij wij de markt vragen welke rendabele mogelijkheden zij zien om voor de langere termijn in een verbinding tussen Vlissingen - Breskens te voorzien, waarbij in het geval van het vervroegd afstoten, of eerder vervangen, van de huidige schepen, rekening wordt gehouden met de boekwaarde van de huidige schepen. Dit om een boekverlies te voorkomen.

Gezien de complexe materie, de financiële omvang en de zorgvuldigheid waarbinnen dit proces dient plaats te vinden, zal gebruik worden gemaakt van een onafhankelijk adviesbureau om hierin te begeleiden. De uitkomsten van deze marktconsultatie worden eind 2021 verwacht.

Investeringsfonds Zeeland B.V. (IFZ)

Vestigingsplaats

Vlissingen

Oprichting/deelname provincie

2018

Publiek belang

Het fonds is opgericht om aan startende en (door)groeiende ondernemers start-, ontwikkel- of groeikapitaal te verstrekken. Het Rijk, Provincie Zeeland en N.V. Economische Impuls Zeeland werken hierbij samen aan een Zeeuwse financieringsinfrastructuur; aansluitend bij de behoeften van het regionaal bedrijfsleven en revoluerend van aard.

Vanuit het compensatiepakket 'Wind in de zeilen' heeft het Rijk haar inbreng in het Investeringsfonds Zeeland met een bedrag van € 20 miljoen vergroot. Dit bedrag wordt in jaarlijkse tranches van € 5 miljoen gestort. Hierdoor is het investeringsvermogen vergroot. Aanvullend is in het kader van de versterking van het fondsvermogen van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) door het Rijk en de Provincie Zeeland gezamenlijk € 5,4 miljoen beschikbaar gesteld om de solvabiliteitspositie van veelal innovatieve mkb-bedrijven te versterken.

Voor financiering van innovatieve ondernemers worden (door Impuls) twee fondsen beheerd. InnoGo! begeleidt en/of financiert Zeeuwse innovatieve startende of mkb ondernemers, waarvan de (technische) innovatie zich in de ontwikkelfase bevindt. Dit fonds verstrekt leningen tot max. € 350.000,- met in de basis een rentepercentage van 5%.

Het Zeeuws Participatiefonds investeert in Zeeuwse innovatie en snelgroeiende mkb-bedrijven in de vroege groeifase, waarvan de innovatie reeds op de markt is. Dit gebeurt in de vorm van een achtergestelde lening, deelname in aandelenkapitaal of een combinatie van beide. Per participatie geldt op dit moment een maximum van € 2.500.000,-.

Voorts heeft Impuls een fonds om campingeigenaren te financieren, die willen investeren in duurzaamheid en vitaliteit van hun camping, het zogenaamde Fonds Verblijfsrecreatie.

Innovatie is de motor van concurrentiekracht en het economisch perspectief op lange termijn, en een belangrijke drijver van welvaarts groei.

Programma begroting

Ondernemend Zeeland

Bestuurlijk belang

De Provincie heeft 29,1% van de aandelen. De aandeelhouders bestaan naast de Provincie uit N.V. Economische Impuls Zeeland (23,6%) en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (47,3%).

Doelstelling

Doel van het IFZ is het realiseren van een Zeeuwse financieringsinfrastructuur die aansluit bij de behoeften van het regionaal bedrijfsleven. Dit om de economische ontwikkeling in Zeeland te stimuleren en de positie en (internationale) concurrentiekracht van Zeeland en Nederland te versterken.

Bezoldiging

Het IFZ heeft geen personeel in dienst, maar huurt de expertise van N.V. Economische Impuls Zeeland in. De directeur van Impuls Zeeland is uitvoerend bestuurder.

Aandeelhoudersstrategie

N.v.t.

Verwacht financieel resultaat

-/- € 800.000 (verwacht geconsolideerd verlies)

Verwachte dividenduitkering

€ 0

Verwacht financieel belang

Per 01-01-2022	29,10%
Per 31-12-2022	29,10%

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	€ 16.734
Per 31-12-2022	€ 16.734

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	€ 570
Per 31-12-2022	€ 570

Risico's

Het IFZ verstrekt risicodragend kapitaal. Risico hierbij is dat verstrekte leningen aan participaties in ondernemingen niet volledig terugvloeien naar het IFZ, waarmee het beschikbare kapitaal bij het IFZ in de loop van de tijd afneemt. Gevolg hiervan is dat er minder nieuwe leningen / participaties kunnen worden aangegaan. Het risico voor de Provincie Zeeland is beperkt tot de aandelenparticipatie in het IFZ.

Gemeentelijke vervoercentrale Zeeland B.V.

Vestigingsplaats

Terneuzen

Oprichting/deelname provincie

11 juni 2008

Publiek belang

De Provincie is in december 2016 toegetreden als aandeelhouder om uitvoering te kunnen blijven geven aan de mobiliteitsgarantie in de vorm van de haltetaxi, waarvoor de Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland B.V. de ritplanning verzorgt.

Programma begroting

Mobiliteit op maat

Bestuurlijk belang

2.000 preferente aandelen en heeft daarmee voor 9% zeggenschap in de vennootschap

Doelstelling

De Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland B.V. verzorgt voor gemeenten en samenwerkingsverbanden de ritplanning van het doelgroepenvervoer en voor de Provincie de ritplanning van het haltetaxivervoer.

Bezoldiging

Het salaris valt binnen de maximale bezoldiging volgens de WNT.

Aandeelhoudersstrategie

N.v.t.

Verwacht financieel resultaat

€ 0

Verwachte dividenduitkering

Er is geen sprake van dividenduitkering

Verwacht financieel belang

De provinciale exploitatiebijdrage voor 2022 bedraagt € 121.000.

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	€ 486
Per 31-12-2022	€ 486

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	€ 1.823
Per 31-12-2022	€ 1.823

Risico's

Nihil, omdat Provincie niet risicodragende aandelen bezit.

Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)

Vestigingsplaats

Den Haag

Oprichting/deelname provincie

1986

Publiek belang

Samenwerkings- en overlegorgaan van alle provincies. De gezamenlijke uitvoeringsorganisatie (BIJ12) maakt formeel onderdeel uit van IPO.

Programma begroting

Bestuur

Bestuurlijk belang

Het bestuur bestaat uit twaalf leden, één gedeputeerde per provincie en een onafhankelijke voorzitter. Ieder bestuurslid heeft een eigen inhoudelijke portefeuille. De termijn van het bestuur is gelijk aan de termijn van de Provinciale Staten: vier jaar.

Doelstelling

Het IPO heeft als doelstelling het behartigen van de belangen van provincies en het bieden van een platform voor overleg, uitwisseling en innovatie.

Bezoldiging

Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT.

Aandeelhoudersstrategie

N.v.t.

Verwacht financieel resultaat

€ 0

Verwachte dividenduitkering

n.v.t.

Verwacht financieel belang

Provincie Zeeland draagt in 2022 circa € 1.929.000 bij in de kosten van het IPO-secretariaat en € 2.504.800 voor BIJ12 op basis van de concept Begroting 2022. Deze concept Begroting 2022 wordt formeel vastgesteld door het IPO Bestuur in september 2021 en in de Algemene Vergadering van oktober 2021. Deze bedragen zijn tot stand gekomen volgens de afgesproken IPO-verdeelsleutels.

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022 (schatting)	€ 4.533
Per 31-12-2022 (schatting)	€ 4.533

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022 (schatting)	€ 27.296
Per 31-12-2022 (schatting)	€ 27.296

Risico's

De Provincie voorziet geen risico's, echter bij gezamenlijke besluitvorming over uitbreiding van taken voor IPO/BIJ12 bestaat de mogelijkheid dat de deelnemersbijdrage stijgt.

Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst

Vestigingsplaats

Sint-Gillis-Waas (B)

Oprichting/deelname provincie

28 juni 2013

Publiek belang

Europese gemeenschappelijke regeling voor de ontwikkeling van het betreffende grensgebied op het gebied van economie, mobiliteit, natuur, recreatie, cultuurhistorie en leefbaarheid.

Programma begroting

Bestuur

Bestuurlijk belang

Provincie Zeeland is deelnemer en heeft een belang van 12,5%. Andere deelnemers zijn: Provincie Oost-Vlaanderen (B), de gemeenten Hulst, Stekene (B), Beveren (B) en Sint-Gillis-Waas (B), Interwaas (B), Maatschappij Linkerschelde Oever (MLSO) (B).

Doelstelling

De EGTS richt zich op het starten en uitvoeren van concrete samenwerkingsprojecten rond haven en economie, mobiliteit, natuur en recreatie, en wonen en leefbaarheid.

Bezoldiging

N.v.t.

Aandeelhoudersstrategie

N.v.t.

Verwacht financieel resultaat

Het resultaat over het boekjaar 2020 bedraagt -/- € 113.485,-- (verlies). Het verwachte resultaat over 2022 is nog niet bekend.

Verwachte dividenduitkering

N.v.t.

Verwacht financieel belang

Provincie Zeeland draagt in 2022 bij in werkingskosten secretariaat EGTS zijnde € 17.000.

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	Niet bekend
Per 31-12-2022	Niet bekend

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Per 01-01-2022	Niet bekend
Per 31-12-2022	Niet bekend

Risico's

EGTS betreft een lokaal samenwerkingsverband. In de huidige systematiek (statuten) is opgenomen dat de provincie per taakonderdeel verantwoordelijkheid kan nemen en dat het belang van de provincie daarin afgewogen kan worden. Afspraken over provinciale betrokkenheid bij andere thema's dienen apart aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd.

Op basis van het resultaat over het boekjaar 2020 (verlies van € 113.485,-) en het nettoactief van EGTS (€ 51.243,-) is er een continuïteitsrisico van de EGTS. Indien rekening wordt gehouden met de zekere opbrengsten over 2021 en dat de kosten in 2021 op hetzelfde niveau blijven als in boekjaar 2020 zal er eind 2021 een financieringstekort zijn. De EGTS kan echter rekenen op een extra financiële bijdrage vanuit het samenwerkingsverband "Grenspark Groot Saeftinghe" die voor de jaren 2021 tot en met 2025 een jaarlijkse opbrengst ten bedrage van € 240.000,- moet garanderen. Deze samenwerkingsovereenkomst is in GS van 8 juni 2021 goedgekeurd.

Provinciaal fonds Nazorg gesloten stortplaatsen Zeeland

Vestigingsplaats

Middelburg

Oprichting/deelname provincie

28-06-2002 dmv statenvoorstel FEZ-614

Publiek belang

De betrokkenheid van de provincie vloeit voort uit de Wet milieubeheer. Het Nazorgfonds is een "spaarpot" waaruit de kosten van de nazorg van relatief jonge stortplaatsen wordt gedekt.

Programma begroting

Woonplaats Zeeland

Bestuurlijk belang

De provincie Zeeland is 100% financieel en bestuurlijk verantwoordelijk na sluiting van de stortplaats. Het college vormt het dagelijks- en algemeen bestuur. Dagelijks bestuur Drs. J. de Bat (Financiën) en Dick van der Velde (Milieu). Algemeen bestuur (voltallig college)

Doelstelling

Het Nazorgfonds heeft 2 doelstellingen: de middelen zo goed mogelijk beheeren zodat de eeuwigdurende nazorg bekostigd kan worden en zorg dragen dat de middelen alleen aan dit doel besteed worden.

Bezoldiging

NVT

Aandeelhoudersstrategie

NVT

Verwacht financieel resultaat

Het verwacht financieel resultaat is € 0, uitgaande van 5% rendement.

Verwachte dividenduitkering

NVT

Verwacht financieel belang

Op de voorzieningen dient het fonds een rendement te behalen van 5%. Afwijkingen in het gerealiseerde beleggingsrendement verlopen via de egalisatiereserve beleggingsresultaten.

Verwacht eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2022 (schatting) € 911

Per 31-12-2022 (schatting) € 911

Verwacht vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2022 (schatting) € 13.779

Per 31-12-2022 (schatting) € 14.355

Risico's

Financiële risico's: Nadat een sluitingsverklaring wordt afgegeven voor een stortplaats gaat de nazorgfase van start. Als na het afgeven van een sluitingsverklaring blijkt dat in het Nazorgfonds onvoldoende vermogen aanwezig is om de eeuwigdurende nazorg te kunnen bekostigen, komen aanvullende kosten voor rekening van de provincie en is het verhalen op de exploitanten niet meer mogelijk. Ook ontstaat er een financieel risico wanneer het werkelijke beleggingsrendement van het Nazorgfonds lager is dan het doelrendement (rekenrente voor doelvermogen en heffing) of wanneer het op te brengen doelvermogen te laag blijkt te zijn.

Beheersmaatregelen:

1. Bij het afgeven van een sluitingsverklaring stellen we een financiële eindafrekening op om een tekort of overschot ten opzichte van het doelvermogen bij aanvang van de nazorg te kunnen vereffenen op het moment van overdracht van de stortplaats. We berekenen de benodigde doelvermogens volgens het IPO rekenmodel op basis van goedgekeurde nazorgplannen.

2. Door de vorming van de egalisatiereserve beleggingsrendement egalisatiereserve beleggingsresultaten is er ruimte om tegenvallende rendement op te vangen.

Inleiding

Als verbonden partijen voor de Provincie Zeeland worden aangemerkt publiekrechtelijke (gemeenschappelijke regelingen) of privaatrechtelijke rechtspersonen (verenigingen, stichtingen, BV's en NV's) waarin we én een bestuurlijk én een financieel belang hebben.

Een bestuurlijk belang houdt in dat er sprake is van zeggenschap, hetzij uit een provinciale vertegenwoordiging in het bestuur van de verbonden partij, hetzij uit hoofde van stemrecht.

Een financieel belang betekent dat een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag niet verhaalbaar is, indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid voor de provincie bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt.

Visie en beleid

De Provincie heeft diverse instrumenten tot haar beschikking om publieke doelen te bereiken. Het meest geëigende instrument is wet- en regelgeving. Wanneer de Provincie hieraan niet genoeg heeft, kunnen andere instrumenten, zoals subsidieverlening of verbonden partijen benut worden.

De Nota Verbonden Partijen is vastgesteld door Provinciale Staten in haar vergadering van 23 juli 2021 (https://www.zeeland.nl/sites/default/files/digitaalarchief/IB21_12b00fc8.pdf). Hierin zijn de volgende belangrijke beleidsuitgangspunten vastgelegd:

- De Provincie Zeeland participeert uitsluitend in een verbonden partij wanneer hiermee een publiek belang wordt gediend en publieke doelen niet op een andere manier beter gerealiseerd kunnen worden.
- De Provincie Zeeland kiest voor die samenwerkingsvorm, publiekrechtelijk of privaatrechtelijk, die het best past bij het dienen van het publiek belang.
- Bij iedere verbonden partij wordt er afgewogen of er een aandeelhoudersstrategie dient te worden vastgesteld.

De Provincie Zeeland participeert in diverse verbonden partijen. We vinden het belangrijk dat we in een goede verhouding met onze verbonden partijen zijn. Naast formele momenten worden daarom ook informele momenten benut waarin actuele zaken besproken worden.

In deze paragraaf geven we per verbonden partij nadere informatie.

Speerpunten

- Oprichting GBE Aqua B.V.
- Onderzoek naar Tolvrije Westerscheldetunnel N.V.
- PS besluiten in de vergadering van november 2021 over de oprichting en deelname aan de Benelux Groepering voor Territoriale Samenwerking North Sea Port District (BGTS NSPD).

Kengetallen

- Kapitaalparticipaties van deelnemingen opgenomen op de provinciale balans onder de Financiële vaste activa. Op 1 januari 2022 naar verwachting totaal € 133,4 mln.
- Per 1 januari 2022 staat de provincie voor verbonden partijen garant voor ongeveer € 831,8 mln.

Beleidskader

[Nota Verbonden Partijen 2021](#) (PS 23 juli 2021)

Overzicht verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen (GR)

- Regionale uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)

Vennootschappen en coöperaties

- Provinciale Zeeuwse Energie Maatschappij (PZEM)
- North Sea Port SE (NSP SE)
- N.V. Westerscheldetunnel (WST)
- N.V. Economische Impuls Zeeland (Impuls)
- Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)
- Westerschelde Ferry B.V. (WSF)
- Investeringsfonds Zeeland B.V. (IFZ)
- Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland B.V. (GVZ)
- Gemeenschappelijk bezit Evides Aqua B.V. (GBE Aqua)

Stichtingen en verenigingen

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)

Overige verbonden partijen

- Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst
- Provinciaal fonds nazorg gesloten stortplaatsen Zeeland

Paragraaf Grondbeleid

Inleiding

Naast inzet van vastgoed voor het realiseren van onze doelen, staat 2022 in het teken van het verbeteren van ons beleid rondom vastgoed. Het doel van de actualisatie is om eigentijds grondbeleid te ontwikkelen dat aansluit op de aanvullingswet en de (toekomstige) thema's en uitdagingen van de Zeeuwse Omgevingsvisie. In het voorjaar worden voorstellen over nieuw beleid en de financiële gevolgen aan u voorgelegd. Tot de vaststelling daarvan blijft de Nota Grondbeleid 2016 leidend. Belangrijk uitgangspunt van het huidige grondbeleid en inzet van instrumenten is: vrijwilligheid. Provinciale opgaven in het landelijk gebied zijn onder andere de afronding van het Natuur Netwerk Zeeland, waterdoelen, infrastructurele projecten en Natuurpakket Westerschelde. Ook nieuwe opgaven, onder meer op het gebied van energie, landbouw, klimaat en biodiversiteit dienen zich aan. Om deze opgaven op een vrijwillige en integrale manier te realiseren, speelt inzet van het kavelruilbureau van de Provincie in combinatie met een strategische grondbank een belangrijke rol. Als provincie proberen we de samenwerking te bevorderen op het gebied van integrale gebiedsontwikkeling en/of gebiedstransformatie voor een betere woon- en leefomgeving. Hiervoor hebben we als provincie het Zeeuws Stedelijk Coördinatieteam ingesteld dat bestaat uit een afvaardiging van de Zeeuwse gemeenten en landelijke organisaties (bijvoorbeeld het Expertteam woningbouw van RVO). Onze werkwijze wordt gewaardeerd en vormt inmiddels een vast waarde. Het bij elkaar brengen van versnipperde kennis op het vlak van vastgoed via een Kenniscentrum Grond en Eigendom wordt onderdeel van de Nota Grondbeleid 2022.

Beleid

Het integrale uitvoeringsbeleid op het gebied van vastgoed heeft PS op 30 september 2016 vastgesteld in de Nota Grondbeleid 2016. De doelen zijn vastgelegd in de opgaven en vertaald in de middellange en lange termijnplanning. Uitgangspunt is vrijwilligheid. Prijsstelling van verwerving, vervreemding en de uitgifte is marktconform. Hierbij is in het landelijk gebied samenwerking met en tussen overheden cruciaal. Op grond van de wet heeft de provincie een regisserende rol en is belast met de uitvoering. In het stedelijk gebied is de rol van de provincie faciliterend. In 2022 wordt de Nota Grondbeleid geactualiseerd.

Speerpunten

Speerpunten voor 2022 zijn:

- Marktconforme prijsstelling
- Vrijwilligheid
- Kavelruilbureau Zeeland in combinatie met de Grondbank Zeeland
- Verwerving van grond en gebouwen voor onze doelen en projecten
- Het tijdelijk uitgeven in pacht van onze gronden
- Verkoop van gronden en gebouwen die niet meer nodig zijn voor onze doelstellingen
- Landelijke kennis beschikbaar stellen voor de opgaven in het bebouwde gebied via het Zeeuws Stedelijk Coördinatieteam
- Bevorderen van kennisontwikkeling over vastgoed in Zeeland via netwerksturing
- Boekwinsten en verliezen binnen projectbegrenzing komen ten gunste dan wel ten laste van projectbudget
- Boekwinsten en verliezen komen ten gunste dan wel ten laste van de algemene middelen (behalve winst op ILG percelen)
- Actualisatie Nota Grondbeleid en vaststelling in 2022
- Vormgeven Strategische Personeelsplanning Vastgoed in relatie tot de ontwikkelingen die worden vormgegeven in de Nota Grondbeleid 2022

Opgaven

Opgaven 2022:

- Provinciale opgaven: 0.a. verwerving 125 hectare voor natuur (NNZ, biodiversiteit), infrastructuur (Zanddijk, N290), (zoet)water, stikstof*
- 15 kavelruilen (inschatting)
- 400 hectare landbouwstructuurverbetering (inschatting)
- Saldo € 46.000 inkomsten tijdelijk beheer (verschil tussen uitgaven en (pacht)inkomsten)
- Faciliterende rol provincie in het stedelijk gebied (stedelijk verkavelen) versterken
- Definitief positioneren Kenniscentrum Grond en Eigendom
- Nota Grondbeleid 2022 afronden en voorleggen ter besluitvorming

Beleidskader

- [Nota Grondbeleid 2016](#)
- [Convenant Natuurpakket Westerschelde](#)

Provinciale opgaven:

- [Investeringsagenda wegen](#)
- [Omgevingsplan Zeeland 2018 ev](#)
- [Natuurvisie Zeeland 2017-2022](#)
- [Water](#)

Resultaten, winst en risico's

Voor de grondbank is een krediet beschikbaar gesteld van € 66 miljoen. De ruilgronden worden tegen historische kostprijs op de balans gezet. Bij verkoop ontstaat er een resultaat. Een positief resultaat ('boekwinst') wordt, conform de financiële voorschriften, aan de algemene reserve toegevoegd. Een negatief resultaat ('boekverlies') wordt aan de algemene reserve onttrokken. Uitzondering op deze regel zijn de resultaten van percelen uit het Natuurakkoord. Een positief resultaat wordt aan de bestemmingsreserve natuur toegevoegd. Uit voorzichtigheidsoogpunt zijn geen positieve resultaten in de begroting geraamd. Gronden verworven op projectlocatie komen direct ten laste van het betreffende projectbudget.

Op dit moment is het risico op de grondportefeuille (gronden die in de grondbank zitten) klein. Deze gronden zijn agrarische en blijven agrarisch. De opstallen in de grondbank hebben een hoger risicoprofiel.

Jaarlijks wordt de kans op daling van de grondprijs ingeschat en wordt dit zo nodig in de reguliere P&C-cyclus aan u gemeld. Op basis van deze inventarisatie kunnen er tijdig maatregelen worden genomen. Er zijn momenteel geen projecten waarvoor we risico's betreffende grondaankopen opnemen in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Van de opstallen in de grondbank worden jaarlijks de actuele waarde vastgesteld en indien nodig een voorziening aangelegd of wordt er voor gekozen om het verlies direct af te boeken.

Natuurpakket Westerschelde (NPW)

In 2005 is besloten tot een derde verdieping van de Westerschelde. In dat kader zijn ook afspraken met het Rijk gemaakt over de aanleg van 600 hectare nieuwe natuur. Wij hebben een uitvoerende rol bij de verwerving van gronden voor de zeshonderd hectare estuariëne natuurontwikkeling. Deze loopt via de overlopende passiva NPW. Zie ook de staat van reserves, voorzieningen en overlopende passiva in de bijlagen. Zie voor een nadere toelichting op NPW, programma 1 grote projecten.

Binnen het NPW project is een convenant met de ZLTO gesloten over het landbouw flankerend beleid. In dit kader hebben uw Staten en het ministerie van EZ ingestemd met het vormen van een tijdelijke grondbank NPW (tot en met 2025) van circa 400 hectare (maximaal € 30 miljoen). In de Nota Grondbeleid 2022 wordt hierover een voorstel aan u voorgelegd.

Grondbank Zeeland

De benodigde omvang de provinciale Grondbank is 1.200 hectare en wordt voor 800 hectare gefinancierd met het door PS beschikbaar gesteld krediet. De financiering van de overige 400 hectare is via het landbouw flankerend beleid van NPW geregeld. Agrarische gronden, in bezit bij de provincie, worden jaarlijks tegen marktconforme prijzen verpacht. Dit levert inkomsten op. Aan het hebben en beheren van vastgoed zijn ook een aantal structurele lasten verbonden, zoals de kosten van waterschaps- en gemeentelijke belastingen van provinciale gebouwen, tracés van provinciale wegen en de fluctuerende lasten die verbonden zijn aan het verhandelen van ruilgronden (o.a. notaris, kadaster, taxaties, bodemonderzoeken). Daarnaast zijn er kosten verbonden aan de uitgifte. Uitgangspunt is dat er kostendekkend wordt gehandeld. Voor 2022 wordt een positief saldo van circa € 46.000 voorzien.

*De te realiseren doelstellingen met betrekking tot doelrealisatie, kavelruilen en landbouwstructuurversterking zijn gemiddelden en een inschatting van een jaarlijks te bereiken resultaat. Deze gemiddelden gaan uit van de doelstellingen in de nota grondbeleid 2016. Dit wordt in de nota grondbeleid 2022 geactualiseerd.

Paragraaf Wind in de Zeilen

Inleiding

Als gevolg van het niet doorgaan van de verhuizing van de marinierskazerne naar Vlissingen, heeft het Rijk in juli 2020 een bestuursakkoord '[Wind in de Zeilen](#)' met de regio gesloten om ruimhartige compensatie te bieden voor het mislopen van de positieve effecten. Het pakket ziet toe op versterking van de sociaaleconomische structuur en vestigingsklimaat van Vlissingen en Zeeland. Op 10 juli 2020 hebben Provinciale Staten ingestemd met dit pakket. Het bestuursakkoord behelst een investeringspakket van ruim € 650 miljoen in de periode tot 2030.

Binnen het pakket worden vier hoofdthema's onderscheiden:

1. Rijksdienst;
2. Kennis, onderwijs en innovatie;
3. Bereikbaarheid;
4. Industrie en havens.

Naast deze hoofdthema's is nog een viertal aanvullende maatregelen opgenomen, namelijk; zorg, arbeidsmarkt, aardgasvrije wijk en de verzelfstandiging van waterbedrijf Evides. De thema's vormen tezamen met de hoofdthema's een samenhangend compensatiepakket.

Na het afsluiten van het compensatiepakket is in het najaar van 2020 voortvarend begonnen met de uitvoering van de afgesproken maatregelen. De stuurgroep Wind in de Zeilen heeft daarvoor per fiche een plan van aanpak vastgesteld. Voor de actuele stand van zaken per fiche wordt verwezen naar [de tweede landelijke voortgangsrapportage 'Wind in de Zeilen'](#).

Compensatiepakket

Energie op klimaat

Leeswijzer

Zoals benoemd in de inleiding bestaat het pakket uit verschillende thema's. Elk van deze thema's bestaat uit verschillende zogenaamde 'fiches'. De doelstellingen van de fiches zijn in veel van de gevallen complementair aan de doelstellingen binnen de reeds bestaande programma's. Een aantal van de fiches raken ondanks de bijdragen aan economische structuurversterking niet direct de Provinciale doelstellingen, maar hebben uiteraard wel grote impact voor de regio. De voortgang hierop wordt binnen de governancestructuur van het compensatiepakket integraal gemonitord.

Hieronder is een leeswijzer opgenomen om aan te geven in welke programma's de onderdelen van het pakket zijn opgenomen. In de betreffende programma's wordt ingegaan welke acties en resultaten er in 2022 worden beoogd.

Fiche	Programma / strategische opgave in de begroting
1A - Vergoeden kosten	Reeds in 2020 afgewikkeld
1B - Law Delta	Programma Woonplaats Zeeland-doelstelling Law Delta
1C - Delta Kenniscentrum	Programma Ondernemend Zeeland-doelstelling Campus Zeeland
1D - Ontwikkeling Kenniswerf	Buitenom begroting provincie Zeeland
1E - Investeringsfonds	Programma Ondernemend Zeeland- doelstelling Innovatie infrastructuur en - fondsen
1F - Bereikbaarheid: Extra intercity	Strategische opgave 'Slimme mobiliteit'
1F - Bereikbaarheid: spoorinfra ProRail	Programma Mobiliteit op maat doelstelling: Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners en leefbaarheidsagenda
1F - Bereikbaarheid: Rail Gent Terneuzen	Programma Mobiliteit op maat doelstelling: Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners en leefbaarheidsagenda
1F - Bereikbaarheid: Slimme mobiliteit	Strategische opgave 'Slimme mobiliteit'
1F - Bereikbaarheid: Stationsomgeving	Buitenom begroting provincie Zeeland

1G - Industrie en haven	Programma Energie op klimaat! <i>Doelstelling: Energietransitie</i>
1G - Smart Delta Resources	Programma Energie op Klimaat! <i>Doelstelling: Energietransitie</i> actie 'We werken samen met bedrijven een strategie uit om tot een klimaatneutrale industrie te komen (via SDR)
1H - Zorg: opleidingsplaatsen	<i>Buitenom begroting provincie Zeeland</i>
1I - Impuls werkzoekende	<i>Buitenom begroting provincie Zeeland</i>
1J - Aardgasvrije wijken	<i>Buitenom begroting provincie Zeeland</i>
1K - Ontvlechten Evides en PZEM	Programma Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien <i>doelstelling: Wind in de Zeilen; ontvlechting Evides uit PZEM</i>

Governance

Om invulling te geven aan het compensatiepakket is nauwe bestuurlijke samenwerking en een goede governance cruciaal. Er is daarom een stuurgroep 'Wind in de Zeilen' aangesteld, bestaande uit de staatssecretaris van binnenlandse zaken en bestuurlijke vertegenwoordigers van de Provincie en de gemeente Vlissingen.

Het Rijk heeft daarnaast een onafhankelijk uitvoeringsregisseur aangesteld. Deze uitvoeringsregisseur moet knelpunten in de uitvoering oplossen, draagvlak creëren en waar nodig aanjagen of ingrijpen. Daarnaast draagt de uitvoeringsregisseur zorg voor een halfjaarlijkse voortgangsrapportage.

Financiële begroting 2022

Lasten en baten en toelichting per programma

Inleiding

In onderstaand overzicht worden de geraamde lasten, baten en het saldo per programma voor de Jaarstukken (rekening) 2020, begroting 2021 tot en met de 9e begrotingswijziging 2021 en 2022 weergegeven.

Tabel lasten en baten per programma

(Bedragen x € 1.000)

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
01 Grote projecten en strategische opgaven	33.898	30.349	-3.549	31.167	18.690	12.477	26.131	22.453	3.678
02 Woonplaats Zeeland	15.922	625	-15.297	26.347	1.301	25.046	17.252	1.581	15.671
03 Balans in landelijk gebied	27.404	5.855	-21.549	35.540	1.254	34.286	29.374	1.254	28.121
04 Ondernemend Zeeland	23.722	2.029	-21.693	25.694	850	24.844	15.260	362	14.898
05 Mobiliteit op maat	70.770	7.438	-63.332	72.649	4.443	68.207	66.877	4.517	62.360
06 Iedereen telt!	18.645	1.406	-17.239	24.884	877	24.007	22.107	721	21.386
07 Bestuur	6.271	130	-6.140	7.196	152	7.044	6.945	152	6.793
08 Energie op klimaat!	6.334	316	-6.018	6.360	2.669	3.691	6.373	955	5.417
Totaal programma's	202.966	48.148	-154.818	229.837	30.235	199.602	190.319	31.995	158.323
Algemene dekkingsmiddelen	237	200.316	200.078	6.428	200.108	-193.680	4.985	186.218	-181.233
Overhead	26.463	230	-26.233	30.529	113	30.417	29.630	113	29.518
Heffing voor de vpb	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	229.667	248.694	19.027	266.794	230.456	36.338	224.934	218.326	6.608
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	69.069	70.162	1.093	50.941	87.280	-36.338	47.316	53.924	-6.608
Totaal resultaat	298.736	318.856	20.120	317.736	317.736	0	272.250	272.250	0

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
01 Grote projecten en strategische opgaven	33.898	30.349	3.549	31.167	18.690	12.477	26.131	22.453	3.678
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	714	2.556	-1.842	1.087	10.334	-9.247	-	2.986	-2.986
Totaal programma 1	34.612	32.904	1.708	32.255	29.024	3.230	26.131	25.439	692

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
02 Woonplaats Zeeland	15.922	625	15.297	26.347	1.301	25.046	17.252	1.581	15.671
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	1.640	3.520	-1.881	305	1.693	-1.388	723	514	210
Totaal programma 2	17.561	4.145	13.416	26.651	2.994	23.658	17.975	2.095	15.880

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
03 Balans in landelijk gebied	27.404	5.855	21.549	35.540	1.254	34.286	29.374	1.254	28.121
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	2.761	4.411	-1.650	1.919	6.516	-4.597	0	1.588	-1.588
Totaal programma 3	30.165	10.266	19.899	37.459	7.770	29.689	29.374	2.842	26.532

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
04 Ondernemend Zeeland	23.722	2.029	21.693	25.694	850	24.844	15.260	362	14.898
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	6.435	4.534	1.901	1.238	3.190	-1.951	1.971	1.631	340
Totaal programma 4	30.157	6.563	23.595	26.932	4.040	22.892	17.230	1.992	15.238

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
05 Mobiliteit op maat	70.770	7.438	63.332	72.649	4.443	68.207	66.877	4.517	62.360
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	17.295	36.298	-19.003	16.184	33.185	-17.001	11.537	28.253	-16.716
Totaal programma 5	88.065	43.736	44.329	88.833	37.628	51.206	78.413	32.770	45.644

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
06 Iedereen telt!	18.645	1.406	17.239	24.884	877	24.007	22.107	721	21.386
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	1.837	1.190	647	980	2.864	-1.884	451	200	251
Totaal programma 6	20.482	2.596	17.886	25.864	3.741	22.124	22.558	921	21.636

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
07 Bestuur	6.271	130	6.140	7.196	152	7.044	6.945	152	6.793
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	172	301	-129	-	107	-107	0	22	-22
Totaal programma 7	6.443	431	6.012	7.196	259	6.937	6.945	174	6.771

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
08 Energie op klimaat!	6.334	316	6.018	6.360	2.669	3.691	6.373	955	5.417
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	885	-2.366	3.250	1.159	5.147	-3.988	83	2.966	-2.883
Totaal programma 8	7.219	-2.050	9.269	7.519	7.816	-297	6.456	3.922	2.534

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Algemene dekkingsmiddelen	237	200.316	-200.078	6.428	200.108	-193.680	4.985	186.218	-181.233
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	33.160	15.591	17.569	26.543	23.383	3.161	31.876	14.700	17.176
Totaal programma algemene dekkingsmiddelen	33.397	215.906	-182.509	32.971	223.491	-190.519	36.861	200.917	-164.056

Programma	Realisatie 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Overhead	26.463	230	26.233	30.529	113	30.417	29.630	113	29.518
Toevoeging/ onttrekkingen reserves	4.171	4.128	43	1.526	862	664	676	1.065	-389
Totaal programma overhead	30.634	4.358	26.276	32.055	974	31.081	30.306	1.177	29.129
Totaal resultaat	298.736	318.856	-20.120	317.736	317.736	0	272.250	272.250	-

Toelichting lasten en baten per programma

01 Grote projecten en strategische opgaven

In dit programma zijn de baten en lasten van de grote projecten Waterdunen, Natuurpakket Westerschelde, Slimme mobiliteit en Stikstof opgenomen.

De investeringen in de grote projecten Zanddijk en Traverse Kapellebrug worden geactiveerd op de balans ten laste van het beschikbaar gestelde investeringskrediet. (zie ook hoofdstuk investeringen).

Programma 02 Woonplaats Zeeland

Belangrijkste posten betreffen de voorbereiding omgevingswet, kwaliteitskust recreatie en toerisme, deelnemersbijdrage aan de RUD, (water)bodemsanering, Deltawateren en ruimtelijke kwaliteit wonen.

Programma 03 Balans in landelijk gebied

Belangrijkste posten betreffen het Kavelruilbureau, uitvoering van het natuurnetwerk, het natuurbeheer, PAS-maatregelen inclusief terrein behorende organisaties.

Programma 04 Ondernemend Zeeland

Belangrijkste posten betreffen de bijdrage aan Impuls Zeeland, ontwikkelingen op het gebied van food en arbeidsmarkt en de concurrentiepositie van Zeeuwse ondernemers, Campus Zeeland, Zichtbaar Zeeland en circulaire economie en diverse fondsen / Europese programma's.

Programma 05 Mobiliteit op maat

Belangrijkste posten betreffen de kapitaal- en beheerlasten van de Kanaalkruising Sluiskil, de N62 (Sloeweg en Tractaatweg), de onderhouds- en renovatiebudgetten voor de infrastructuur en budgetten voor openbaar vervoer inclusief de Westerschelde Ferry en Living Lab Slimme mobiliteit in het kader van Wind in de Zeilen .

Programma 06 Iedereen telt!

Belangrijkste posten betreffen de beschikbare budgetten voor gesubsidieerde instellingen op dit beleidsterrein en de restauratie van rijksmonumenten.

Programma 07 Bestuur

Belangrijkste posten betreffen de budgetten voor de ondersteuning van Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten, Rekenkamer, uitvoering van de Rijkstaken van de CdK en voor samenwerkingsverbanden als de Scheldemondraad en het IPO en voor de lobby functie.

Programma 08 Energie op klimaat

In dit programma zijn de lasten opgenomen van opgaven uitvoering klimaatadaptatie en voldoende zoet water en energietransitie.

Algemene dekkingsmiddelen

Belangrijkste posten betreffen de baten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting, het provinciefonds, dividend Westerscheldetunnel. Eveneens worden hier de financieringslasten begroot. Er is geen post onvoorzien opgenomen in de begroting 2022.

Kosten van Overhead

De overheadkosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces, worden verantwoord in dit programma.

Vennootschapsbelasting

Er is geen bedrag aan vennootschapsbelasting voorzien in de begroting 2022.

Meerjarenperspectief en toelichting

Inleiding

In het overzicht meerjarenperspectief worden de geraamde baten, lasten en het saldo hiervan weergegeven voor 2022 tot en met 2025. De cijfers zijn gepresenteerd per programma en per doelstelling.

(bedragen x € 1.000)

Programma/ Doelstelling	Begroting 2022			Begroting 2023			Begroting 2024			Begroting 2025		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
01-Grote projecten en strategische opgaven												
010101-Waterdunen	259	5	254	137	5	133	104	-	104	-	-	-
010102-Natuurpakket Westerschelde	22.333	22.333	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
010105-Zeeuws Deltaplan ZW	83	-	83	95	-	95	89	-	89	108	-	108
010201 Strategische opgaven - stelpost	1.035	-	1.035	1.540	-	1.540	1.540	-	1.540	530	-	530
010204 Slimme mobiliteit	45	115	-70	45	115	-70	-	-	-	-	-	-
010206-Stikstof	524	-	524	524	-	524	525	-	525	525	-	525
019999-Ambtelijke inzet	1.852	-	1.852	1.828	-	1.828	1.745	-	1.745	1.732	-	1.732
Totaal 01-Grote projecten en strategische opgaven	26.131	22.453	3.678	4.171	120	4.051	4.003	-	4.003	2.895	-	2.895
02-Woonplaats Zeeland												
020101-Voorbereiding omgevingswet	385	24	361	266	24	242	266	24	242	266	24	242
020102-Kwaliteitskust: recreatie en vrije tijd	1.904	599	1.305	1.348	124	1.224	860	-	860	860	-	860
020103-Milieu: goed woon- en werkklimaat	9.343	774	8.569	9.279	651	8.628	9.436	643	8.793	8.972	643	8.330
020104 Law Delta	180	-	180	-	-	-	-	-	-	1.667	-	1.667
020201-Water en bodem met kwaliteit	583	184	399	527	184	343	527	184	343	527	184	343
020202-Deltawateren	138	-	138	138	-	138	2.638	-	2.638	138	-	138
020301-Ruimtelijke kwaliteit: wonen	1.254	-	1.254	1.204	-	1.204	1.209	-	1.209	1.088	-	1.088
020303 Ruimt. kwal. versterken: Impuls bedrijventerreinen	202	-	202	202	-	202	202	-	202	-	-	-
029999-Ambtelijke inzet	3.262	-	3.262	3.221	-	3.221	3.074	-	3.074	3.052	-	3.052
Totaal 02-Woonplaats Zeeland	17.252	1.581	15.671	16.184	983	15.201	18.211	851	17.360	16.568	851	15.718
03-Balans in landelijk gebied												
030101-Realisatie natuurnetwerk	3.443	1.026	2.418	3.427	1.026	2.401	3.290	1.026	2.264	3.290	1.026	2.264
030102-Natuurbeheer en natuurbescherming	13.785	228	13.557	13.494	228	13.266	13.511	228	13.283	13.384	228	13.156
030103-Natuurherstel	3.904	-	3.904	3.904	-	3.904	3.904	-	3.904	3.904	-	3.904
030105-Natuurbeleving: verbreding en verbinding	2.893	-	2.893	2.859	-	2.859	2.855	-	2.855	2.998	-	2.998

030106-Een volhoudbare landbouw	2.020	-	2.020	1.306	-	1.306	1.371	-	1.371	1.371	-	1.371
039999-Ambtelijke inzet	3.329	-	3.329	3.288	-	3.288	3.138	-	3.138	3.115	-	3.115
Totaal 03-Balans in landelijk gebied	29.374	1.254	28.121	28.277	1.254	27.023	28.069	1.254	26.815	28.061	1.254	26.808
04-Ondernemend Zeeland												
040101-Arbeidsmarkt	355	-	355	355	-	355	355	-	355	355	-	355
040102-Concurrentiepositie food	315	-	315	315	-	315	315	-	315	315	-	315
040103-Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers	2.511	0	2.510	2.463	0	2.463	2.305	0	2.305	2.305	0	2.305
040105-Innovatieinfrastructuur en - fondsen	4.766	361	4.405	3.137	357	2.779	2.506	-	2.506	2.506	-	2.506
040106-Marketing en Imago	1.409	-	1.409	1.409	-	1.409	1.409	-	1.409	1.409	-	1.409
040107- Circulaire economie	798	-	798	906	-	906	881	-	881	881	-	881
040108-Concurrentiepositie logistiek	253	-	253	253	-	253	177	-	177	177	-	177
049999-Ambtelijke inzet	4.853	-	4.853	4.792	-	4.792	4.574	-	4.574	4.540	-	4.540
Totaal 04-Ondernemend Zeeland	15.260	362	14.898	13.630	358	13.272	12.523	0	12.522	12.489	0	12.489
05-Mobiliteit op maat												
050101-Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	29.080	1.358	27.722	30.010	1.127	28.883	28.879	1.134	27.745	17.050	1.152	15.898
050102-Bereikbaarheid voor de mensen	25.515	2.253	23.262	25.642	2.260	23.382	25.493	2.276	23.217	24.961	2.276	22.685
050103-Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers	866	-	866	866	-	866	866	-	866	866	-	866
050104-Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners en leefbaarheidsagenda	315	-	315	315	-	315	315	-	315	315	-	315
050105-Wegeninvesteringen	1.749	-	1.749	1.856	-	1.856	2.036	-	2.036	2.036	-	2.036
050107-Uitvoering slimme mobiliteit	1.359	905	454	1.241	860	381	1.187	826	361	1.187	826	361
059999-Ambtelijke inzet	7.992	-	7.992	7.892	-	7.892	7.532	-	7.532	7.478	-	7.478
Totaal 05-Mobiliteit op maat	66.877	4.517	62.360	67.822	4.246	63.576	66.309	4.237	62.072	53.894	4.255	49.639
06-Iedereen telt!												
060101-Toekomstbestendige culturele infrastructuur	15.638	721	14.917	15.417	721	14.695	15.372	721	14.651	14.953	721	14.231
060102-Cultureel erfgoed	2.324	-	2.324	2.324	-	2.324	2.365	-	2.365	2.365	-	2.365
060103-Kunsten	367	-	367	367	-	367	407	-	407	407	-	407
060104-Talentontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren	595	-	595	595	-	595	595	-	595	494	-	494

060201- Evenementen	1.155	-	1.155	833	-	833	1.155	-	1.155	833	-	833
060401-Leefbaarheid -brede welvaart, versterking zorginfrastructuur	571	-	571	634	-	634	616	-	616	616	-	616
060402-Gezond leven	827	-	827	827	-	827	572	-	572	572	-	572
069999-Ambtelijke inzet	629	-	629	622	-	622	593	-	593	589	-	589
Totaal 06-Iedereen telt!	22.107	721	21.386	21.618	721	20.897	21.675	721	20.954	20.828	721	20.107
07-Bestuur												
070101-Interbestuurlijk toezicht	1.738	43	1.695	1.856	43	1.812	1.713	43	1.670	1.713	43	1.670
070102-Samenwerkend bestuur	74	-	74	74	-	74	74	-	74	74	-	74
070104-Signalerend bestuur	705	109	596	705	109	597	705	109	597	705	109	597
070105- Weerbaar bestuur	253	-	253	253	-	253	152	-	152	152	-	152
079999-Ambtelijke inzet	4.175	-	4.175	4.155	-	4.155	4.083	-	4.083	4.059	-	4.059
Totaal 07-Bestuur	6.945	152	6.793	7.042	152	6.890	6.727	152	6.575	6.703	152	6.551
08-Energie op klimaat!												
080101-Uitvoering klimaatadaptatie en voldoende zoet water	668	-	668	1.935	-	1.935	2.171	-	2.171	3.193	-	3.193
080103-Energietransitie	2.693	955	1.737	2.410	514	1.896	1.267	-	1.267	1.267	-	1.267
089999-Ambtelijke inzet	3.012	-	3.012	2.974	-	2.974	2.839	-	2.839	2.818	-	2.818
Totaal 08-Energie op klimaat!	6.373	955	5.417	7.320	514	6.805	6.276	-	6.276	7.278	-	7.278
Totaal programma's	190.319	31.996	158.323	166.064	8.349	157.715	163.793	7.215	156.578	148.716	7.233	141.484
90 Algemene dekkingsmiddelen												
900101 Opcenten motorrijtuigenbelasting	-	41.890	-41.890	-	41.890	-41.890	-	41.890	-41.890	-	41.890	-41.890
900102 Provinciefonds	2.251	126.418	- 124.168	2.115	129.452	- 127.336	1.850	132.359	- 130.509	3.787	136.102	- 132.315
900103 Dividend	-	11.176	-11.176	-	12.647	-12.647	-	13.240	-13.240	-	15.625	-15.625
900104 Saldo van de financieringsfunctie	1.809	34	1.776	1.581	20	1.561	1.827	10	1.817	1.827	-	1.827
900105 Budgettaire ruimte	1.000	-	1.000	1.000	-	1.000	1.000	-	1.000	4.273	-	4.273
900106 Onvoorzien inclusief stelposten	-500	-	-500	-498	-	-498	-500	-	-500	-500	-	-500
900107 Overige inkomsten	-	6.700	-6.700	-	6.700	-6.700	-	6.700	-6.700	-	6.700	-6.700
909999 Ambtelijke inzet	425	-	425	421	-	421	406	-	406	404	-	404

Totaal 90 Algemene dekkingsmiddelen	4.985	186.218	- 181.233	4.620	190.709	- 186.089	4.583	194.199	- 189.615	9.791	200.318	- 190.526
96 Overhead												
960101 Personeel	22.760	-	22.760	22.077	-	22.077	21.136	-	21.136	20.963	-	20.963
960102 Huisvesting en facilitaire zaken	2.298	107	2.191	2.500	88	2.412	2.121	48	2.072	2.358	48	2.309
960103 ICT	3.556	5	3.551	3.626	5	3.620	3.478	5	3.473	3.347	5	3.342
960104 Overige overhead	1.016	-	1.016	1.001	-	1.001	1.029	-	1.029	1.010	-	1.010
Totaal 96 Overhead	29.630	113	29.518	29.203	93	29.111	27.764	54	27.710	27.677	54	27.624
Saldo lasten en baten	224.934	218.326	6.608	199.887	199.150	737	196.140	201.467	-5.327	186.185	207.604	-21.419
980199 Bestemmingsreserves-Pr.1	-	2.986	-2.986	-	4.097	-4.097	-	2.878	-2.878	222	5.439	-5.217
980299 Bestemmingsreserves-Pr.2	723	514	210	289	450	-161	-	-	-	-	-	-
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	-	1.588	-1.588	-	716	-716	141	857	-715	-	854	-854
980499 Bestemmingsreserves-Pr.4	1.971	1.631	340	1.700	889	811	500	750	-250	-	750	-750
980599 Bestemmingsreserves-Pr.5	11.537	28.253	-16.716	6.403	21.980	-15.577	6.603	20.464	-13.861	4.101	6.735	-2.634
980699 Bestemmingsreserves-Pr.6	451	200	251	80	338	-258	-	341	-341	-	200	-200
980799 Bestemmingsreserves-Pr.7	-	22	-22	-	22	-22	-	22	-22	-	-	-
980899 Bestemmingsreserves-Pr.8	83	2.966	-2.883	-	950	-950	-	1.241	-1.241	-	320	-320
989098 Algemene reserve-algemene dekkingsmiddelen	986	7.565	-6.579	-	3.340	-3.340	-	284	-284	-	-	-
989099 Bestemmingsreserves-algemene dekkingsmiddelen	30.890	7.135	23.756	33.712	9.895	23.818	34.359	9.437	24.922	35.444	3.777	31.667
989699 Bestemmingsreserves overhead	676	1.065	-389	334	578	-244	511	513	-2	375	648	-273
Totaal 98-Reserves	47.316	53.924	-6.608	42.518	43.254	-737	42.113	36.786	5.327	40.142	18.723	21.419
Resultaat	272.250	272.250	-0	242.405	242.405	0	238.253	238.253	0	226.327	226.327	-

Uiteenzetting van de financiële positie

Toelichting op de ramingen uit de begroting en de meerjarenraming

De ramingen van de posten uit zowel de begroting als uit het meerjarenperspectief zijn gebaseerd op:

- Ervaringscijfers uit eerdere begrotingen en jaarrekeningen, tot en met 8^e wijziging 2021;
- Lopende beleidsnota's;
- Separate statenvoorstellen inclusief de bijlagen;
- Laatste vastgestelde grondexploitatie (GREX);
- Circulaires provinciefonds van de rijksoverheid, tot en met de meicirculaire 2021;.

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume

Met de invoering van het Individueel Keuze Budget (IKB) in 2015 is deze jaarlijks terugkerende verplichting (onder andere vakantiegeld) niet meer aan de orde. De kosten en de uitgaven vallen in het betreffende begrotingsjaar. Hieronder vallen ook de werkelijke kosten die samenhangen met het persoonlijk opleidingsbudget (POB) van de medewerkers. Er is geen voorziening getroffen voor eventueel opgebouwde opleidingsrechten.

Investerings

De investeringen; onderscheiden in investeringen met een economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

Financiering

De Provincie heeft onvoldoende liquide middelen om de investeringen met eigen middelen te financieren. De Provincie bevindt zich vanaf 2012 in een leensituatie. Dit wordt met name veroorzaakt door twee onderdelen:

- de verwerving van de aandelen in de Westerscheldetunnel (WST),
- de investering in de bouw van de Sluiskiltunnel (KKS).

het provinciale aandeel in de investering in de Sluiskiltunnel wordt gedekt uit het rendement van de Westerscheldetunnel, maar doordat het kasritme van de uitgaven eerder was dan de ontvangsten is hiervoor externe financiering benodigd. De benodigde financiering is aangetrokken in de vorm van een kasgeldfaciliteit, waarbij het renterisico grotendeels afgedekt wordt met een rente-instrument (renteswap). De rente over de middelen die hiervoor aangetrokken zijn, wordt ten laste gebracht van de bestemmingsreserve WST en Sluiskiltunnel, waardoor de investeringen en rentelasten exploitatieneutraal verloopt. Voor meer informatie over de financiering wordt verwezen naar de paragraaf financiering.

Geprognosticeerde balans

Inleiding

De laatste balans van de provincie Zeeland is opgenomen in de jaarrekening 2020. Onderstaand is die balans verkort weergegeven met daarbij de geprognosticeerde cijfers per 31 december 2021 tot en met 31 december 2025. Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de boekwaarde van de vaste activa gedurende de periode 2020-2025 is opgenomen in het hoofdstuk Investerings.

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de reserves, voorzieningen en overlopende passiva vindt u terug in de het hoofdstuk Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva.

Tabel geprognosticeerde balans

(bedragen x € 1.000)

Activa	Ultimo 2020	Ultimo 2021	Ultimo 2022	Ultimo 2023	Ultimo 2024	Ultimo 2025
Investerings met een economisch nut	29.630	29.013	28.515	25.855	23.206	20.919
Investerings openbare ruimte met een maatschappelijk nut	65.818	68.978	67.766	58.144	47.214	46.156
Financiële vaste activa	135.172	126.428	127.618	128.852	129.041	128.815
Voorraden	75.539	60.184	60.184	60.184	60.184	60.184
Uitzettingen rentetypische looptijd < 1 jaar	17.011	19.000	19.000	19.000	19.000	19.000
Overlopende activa	9.976	9.315	9.315	9.315	9.315	9.315
Liquide middelen	26.644	22.000	19.000	1.000	1.000	1.000
Totaal activa	359.791	334.918	331.397	302.350	288.959	285.389

Passiva	Ultimo 2020	Ultimo 2021	Ultimo 2022	Ultimo 2023	Ultimo 2024	Ultimo 2025
Algemene reserve	28.404	26.729	20.150	16.810	16.526	16.526
Bestemmingsreserves	109.220	94.675	94.646	97.249	102.860	124.279
Resultaat na bestemming	20.120	-	-	-	-	-
Voorzieningen	6.968	6.077	5.585	5.286	5.121	4.961
Vaste schulden rentetypische looptijd > of gelijk 1 jaar	5	5	5	5	5	5
Netto vlottende schulden rentetypische looptijd <1 jaar	90.182	104.531	132.562	123.672	105.946	81.944
Overlopende passiva incl nog te betalen	104.892	102.901	78.450	59.328	58.502	57.675
Totaal passiva	359.791	334.918	331.397	302.350	288.959	285.389

Investeringsen

Tabel investeringen

Onderstaande overzicht geeft de geraamde eindstand van het investeringsproject voor het desbetreffende jaar weer.

(bedragen x € 1.000)

Materiële vaste activa	Krediet	Restant krediet 2020	Afschrijving m.i.v.	Afschrijving s- periode jaar	Boekwaarde ultimo				
					2021	2022	2023	2024	2025
<i>Gronden en terreinen</i>									
Natuurgronden	-	-	n.v.t.	n.v.t.	459	459	459	459	459
<i>Bedrijfsterreinen</i>									
Gistpoortgebouw	-	-	2009	30	1.631	1.529	1.427	1.325	1.223
Verbouwing Zeeuws museum	-	-	2008	30	3.003	2.803	2.603	2.403	2.203
Verbouwing pand Schuytvlot	-	-	2011	30	2.802	2.647	2.492	2.336	2.181
Wegsteunpunt 's Heerarendskerke	2.000	1.988	2023	30	12	2.000	1.933	1.867	1.800
Verbouwing gebouw G	-	-	2020	30	1.740	1.676	1.611	1.547	1.482
Verbouwing gebouw A	1.500	443	2021	30	1.052	1.002	952	902	852
Mauritsfort	88	-35	2021	10	114	105	96	87	79
Geactiveerde salarislasten	-	-	n.v.t.	n.v.t.	117	117	117	117	117
<i>Grond, weg en waterbouwkundige werken</i>									
Aanlandingsinrichtingen	-	-	2005	30	1.827	1.675	1.522	1.370	1.218
Infrastructurale voorzieningen fast ferry	-	-	2007	30	1.192	1.100	1.007	915	823
Vervangen leidingwerk aanlandingsvoorzieningen	360	6	2021	10	318	282	246	210	174
<i>Vervoermiddelen</i>									
Swathboten	-	-	2005	30	10.766	9.869	8.972	8.075	7.178
<i>Machines, apparaten en installaties</i>									
Mobiele telefonie 2021	630	630	2022	3	630	420	210	-	-
IT-infrastructuur	630	36	2021	3	360	241	122	-	-
Sharefile	-	-	2021	3	83	41	-	-	-
Modernisering NCV	360	-20	2021	10	342	304	266	228	190
Investering zaaksysteem	525	138	2021	5	420	315	210	105	-
Investering gladheisbestrijdingsmateriaal	-	-	2020	15	192	177	162	147	133
Laptops 2020	-	-	2021	3	120	60	60	-	-
Laptops 2024	180	180	2024	3	-	-	-	180	120
Lapstops statenleden 2019	-	-	2020	4	70	35	-	-	-
Laptops statenleden 2023	148	148	2024	4	-	-	148	111	74
Versterken pekelwatervoorziening	250	250	2023	10	-	250	225	200	175
Opbouw automatisch strooien	150	9	2021	10	127	113	99	85	71
Cliënt hardware 2020	692	14	2021	4	527	350	174	-	-
Website	150	132	2022	5	150	120	90	60	30
Zeeland Studio	65	65	2022	3	65	43	22	-	-
Accespoints	60	46	2021	6	50	40	30	20	10
Firewalls	60	38	2021	4	45	30	15	-	-

Glasvezel object bediening	170	170	2022	10	170	153	136	119	102
Netwerkkomponenten 2021	160	160	2023	4	160	160	120	80	40
Verkeersmanagementsysteem	100	100	2022	7	100	86	71	57	43
Software Zeelandbrug	300	300	2022	7	300	257	214	171	129
<i>Overige materiële vaste activa</i>									
Meubilair commissiezaal	70	70	2022	5	70	56	42	28	14
Totaal investeringen met economisch nut	8.648	4.868			29.013	28.515	25.855	23.206	20.919
Sluiskiltunnel	-	-	2015	10	29.616	19.744	9.872	-	-
Sloeweg fase 1	-	-	2016	14	4.659	4.141	3.622	3.104	2.585
Tractaatweg	-	-	2019	14	2.706	2.481	2.255	2.030	1.804
Sloeweg fase 2	-	-	2019	14	5.835	5.334	4.833	4.332	3.831
N286 landbouwrout rondweg Poortvliet	700	249	2022	35	431	411	391	371	351
N673 Zanddijk	9.100	8.458	2028	35	588	1.888	3.151	4.414	5.678
N290 Othene	1.100	1.027	2023	30	174	1.100	1.060	1.020	980
N652 Recreatieverdeelweg schakel	265	7	2020	15	240	231	223	214	205
N289 Oude rijksweg	717	26	2021	35	667	643	619	595	571
N258 reconstructie Absdale Hulst	376	235	2022	35	376	366	355	345	334
Stationsbrug Middelburg- chroom 6	5.436	856	2021	60	4.489	4.399	4.308	4.217	4.127
Verharde bermen	-	-	2019	30	305	290	274	258	243
N652 recreatieverdeelweg 3e fase	2.214	1.841	2022	35	2.214	2.151	2.088	2.025	1.961
Fietsvoorziening Oud Vossemeer Broekseweg	1.762	71	2020	35	1.592	1.542	1.491	1.441	1.391
N256 vri bypassinstallatie Zandkreekdijk	775	263	2022	15	775	725	675	625	575
N661 vri Nieuw Zuidbeekseweg	-	-	2020	15	128	119	109	99	89
N290 traverse Kapellebrug	5.601	5.577	2022	35	5.601	5.441	5.281	5.121	4.961
N252 duiker	448	407	2022	80	453	448	442	436	431
N253 (turbo) rotonde Anna ter Muiden	800	5	2021	35	773	750	727	704	681
Oesterdam rotonde Speelmansplaten	900	894	2022	35	900	875	849	823	797
N256 Landbouwweg Zandkreeksluis	1.420	923	2022	35	484	470	457	443	430
N286 fietspad St. Maartensdijk	150	-1	2021	35	147	143	138	134	130
Fietspad Sluiskil- sluizencomplex	530	530	2022	35	530	515	500	485	469
Rehabilitatie Philipsdam	3.600	3.600	2023	35	800	3.600	3.497	3.394	3.291
ivri langeweg N256	315	33	2022	15	315	294	273	252	231
N662 afw.Ritthemsest	526	526	2023	35	51	564	551	538	525
iVRI Deltaweg N256	460	460	2022	15	460	429	399	368	337

veilige bermen	3.056	3.024	2024	35	782	1.928	3.056	2.969	2.881
Afrit Kruiningen	1.800	1.479	2022	35	1.200	1.165	1.131	1.097	1.063
Traverse Boerenhol	400	388	2022	35	412	401	390	378	367
Kruispunt N664 's Heerhendrikskinderen	1.644	1.644	2024	35	-	1.644	1.644	1.597	1.550
Kruispunt N666 Baarlandsestrandweg	644	644	2023	35	-	644	622	601	579
N252 Maintence Value Park	1.600	1.600	2023	35	-	1.600	1.600	1.554	1.509
N662 rotonde Ritthemsestraat	1.080	969	2023	35	566	600	583	566	549
VRI N256 Noorlangestraat/Julianastraat	215	215	2022	15	215	201	186	172	158
Geactiveerde salarislasten	-	-	n.v.t.	n.v.t.	491	491	491	491	491
Totaal investeringen met maatschappelijk nut	47.634	35.949			68.978	67.766	58.144	47.214	46.156
Financiële vaste activa									
Aandelenkapitaal Westerscheldetunnel	-	-	n.v.t.	n.v.t.	115.258	115.258	115.258	115.258	115.258
Aandelenkapitaal PZEM NV	-	-	n.v.t.	n.v.t.	568	568	568	568	568
Aandelenkapitaal economische impuls Zeeland	-	-	n.v.t.	n.v.t.	99	99	99	99	99
Aandelenkapitaal WSF BV	-	-	n.v.t.	n.v.t.	500	500	500	500	500
Aandelenkapitaal IFZ	-	-	n.v.t.	n.v.t.	7.300	9.000	10.700	11.200	11.200
Duurzaamheidslening woningverbetering	-	-	n.v.t.	n.v.t.	1.219	1.069	919	769	619
Fortis belegging	-	-	n.v.t.	n.v.t.	984	624	309	147	71
GBE Aqua	-	-	n.v.t.	n.v.t.	500	500	500	500	500
Totaal Financiële vaste activa	-	-			126.428	127.618	128.852	129.041	128.815

Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva

Inleiding

Volgens het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) dienen op de balans de reserves, voorzieningen en overlopende passiva toegelicht te worden, naar de aard en reden enerzijds en de wijzigingen in de stand anderzijds. De toelichting wordt per balanspost gegeven. Het meerjarig verloop van de stand van de reserves, voorzieningen en overlopende passiva worden in de financiële tabellen aangegeven. In de regels af (onttrekking) en bij (toevoeging) is een opsomming gegeven van verplichtingen ten laste van de balansposten, waartoe Provinciale Staten reeds besloten hebben of welke in deze begroting vastgesteld worden.

Reserves

Een reserve is een vermogensbestanddeel dat als eigen vermogen wordt aangemerkt. Reserves zijn vrij te besteden, tenzij de politiek aan een reserve een bestemming heeft gegeven. De bevoegdheid om te beschikken over de reserves ligt bij Provinciale Staten. Voorts mag aan een reserve rente worden toegerekend, maar de Provincie Zeeland heeft in de financiële verordening vastgelegd dit niet te doen.

Met ingang van 2004 is het BBV van toepassing. Dit besluit schrijft voor dat mutaties in reserves uitsluitend via resultaatbestemming mogen plaatsvinden. Dit betekent dat elk voorstel tot wijziging van de lasten van een programma, dat gedekt wordt middels een beschikking over een (bestemmings)reserve ter goedkeuring wordt voorgelegd aan Provinciale Staten. Op deze manier is de bevoegdheid over de bestemming van de reserves door Provinciale Staten geborgd.

Onder het eigen vermogen zijn de algemene reserve en de bestemmingsreserves opgenomen. Voor de algemene reserve kan het provinciaal bestuur nog een nadere bestemming bepalen. Bestemmingsreserves zijn reserves waaraan Provinciale Staten al een bestemming hebben gegeven.

Als besloten wordt dat projecten later in de tijd uitgevoerd worden of eerder in uitvoering komen dan oorspronkelijk begroot en daarbij verschuiven over de jaargrens, dan worden deze budgetten met instemming van Provinciale Staten van het ene naar het andere jaar budgetneutraal overgeheveld via de bestemmingsreserve meerjarige projecten (de toevoeging en onttrekking zijn per saldo over de boekjaren van gelijke omvang).

De onderstaande tabel geeft de mutaties weer op de reserves voor de periode 2021-2025.

Tabel mutaties reserves

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving reserve	2021	2022	2023	2024	2025
Algemene reserve	28.404	26.729	20.150	16.810	16.526
Toevoegingen	6.465	986	-	-	-
Onttrekkingen	8.140	7.565	3.340	284	-
Eind	26.729	20.150	16.810	16.526	16.526
Resultaat 2020	20.120	-	-	-	-
Toevoegingen	-20.120	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve WST en Sluikiltunnel	25.020	15.450	8.028	-1.219	-9.211
Toevoegingen	8.553	10.227	10.642	10.004	11.683
Onttrekkingen	18.124	17.649	19.890	17.996	5.657
Eind	15.450	8.028	-1.219	-9.211	-3.185
Dekkingsreserve verbouwing Zws museum	3.204	3.004	2.804	2.604	2.404
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	200	200	200	200	200
Eind	3.004	2.804	2.604	2.404	2.204
Dekkingsreserve Gistpoortgebouw	1.732	1.631	1.529	1.427	1.325
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	102	102	102	102	102
Eind	1.631	1.529	1.427	1.325	1.223
Dekkingsreserve Schuytvlot	2.958	2.802	2.647	2.492	2.336
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	155	155	155	155	155
Eind	2.802	2.647	2.492	2.336	2.181
Dekkingsreserve FF aanlandingsvoorzieningen	1.979	1.827	1.675	1.522	1.370
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	152	152	152	152	152
Eind	1.827	1.675	1.522	1.370	1.218
Dekkingsreserve FF gebouwen en terreinen	1.284	1.192	1.099	1.007	915
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	92	92	92	92	92
Eind	1.192	1.099	1.007	915	822
Dekkingsreserve wegsteunp 's Heerarendskerke	2.000	2.000	2.000	1.933	1.867

Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	67	67	67
Eind	2.000	2.000	1.933	1.867	1.800
Reserve meerjarige projecten	30.897	11.723	5.625	4.325	3.099
Toevoegingen	6.366	3.150	1.712	2.334	222
Onttrekkingen	25.540	9.247	3.012	3.559	1.148
Eind	11.723	5.625	4.325	3.099	2.173
Reserve incidentele doelstellingen	128	-	-	-	-
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	128	-	-	-	-
Eind	-	-	-	-	-
Reserve natuur	4.353	3.453	3.453	3.453	3.453
Toevoegingen	1.453	-	-	-	-
Onttrekkingen	2.353	-	-	-	-
Eind	3.453	3.453	3.453	3.453	3.453
Reserve investeringsagenda	3.685	6.349	13.811	23.120	35.535
Toevoegingen	21.459	19.396	20.747	20.800	19.500
Onttrekkingen	18.796	11.934	11.438	8.385	4.522
Eind	6.349	13.811	23.120	35.535	50.513
Dekkingsreserve weginvesteringen	13.585	18.927	23.453	23.662	23.014
Toevoegingen	5.593	4.965	777	13	13
Onttrekkingen	250	439	568	661	661
Eind	18.927	23.453	23.662	23.014	22.365
Dekkingsreserve gebouw G	2.182	2.108	2.034	1.960	1.886
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	74	74	74	74	74
Eind	2.108	2.034	1.960	1.886	1.812
Dekkingsreserve N286	680	660	640	620	600
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	20	20	20	20	20
Eind	660	640	620	600	580
Bestemmingsreserve ZIS	965	-	-	-	-
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	965	-	-	-	-
Eind	-	-	-	-	-

Dekkingsreserve NCV	239	213	186	160	133
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	27	27	27	27	27
Eind	213	186	160	133	106
Bestemmingsreserve investeringsfonds	6.500	7.300	9.000	10.700	11.200
Toevoegingen	800	1.700	1.700	500	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	7.300	9.000	10.700	11.200	11.200
Onderhoudsreserve infrastructuur	2.929	450	387	1.233	1.194
Toevoegingen	8.347	5.111	4.323	4.398	4.088
Onttrekkingen	10.827	5.174	3.477	4.437	3.591
Eind	450	387	1.233	1.194	1.691
Dekkingsreserve IT-infrastructuur	400	300	200	100	-
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	100	100	100	100	-
Eind	300	200	100	-	-
Dekkingsreserve WSF	-	500	500	500	500
Toevoegingen	500	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	500	500	500	500	500
Dekkingsreserve gladheidsbestrijding	210	196	181	166	151
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	15	15	15	15	15
Eind	196	181	166	151	137
Dekkingsreserve investering apparaatskosten	609	609	609	609	609
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	609	609	609	609	609
Bestemmingsreserve onderh. Bedrijfspannen	902	1.871	1.807	1.597	1.669
Toevoegingen	1.526	515	294	511	375
Onttrekkingen	557	578	504	439	574
Eind	1.871	1.807	1.597	1.669	1.470
Bestemmingsreserve Wind in de Zeilen	2.714	2.047	1.667	1.667	1.667
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	667	380	-	-	1.667
Eind	2.047	1.667	1.667	1.667	-0

Bestemmingsreserve Zeeland studio	65	65	43	22	-
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	22	22	22	-
Eind	65	43	22	-	-
Bestemmingsreserve Delta Kenniscentrum	-	-	1.267	3.591	7.145
Toevoegingen	-	1.267	2.323	3.555	4.261
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	-	1.267	3.591	7.145	11.406
Bestemmingsreserve GBE Aqua	-	10.000	10.000	10.000	10.000
Toevoegingen	10.000	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Bestemmingsreserve meerjarige subsidies	-	-	-	-	-
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Eind	-	-	-	-	-
Totaal reserves	121.404	114.796	114.059	119.386	140.805

Algemene reserve

Op de algemene reserve wordt het vrij beschikbare eigen vermogen verantwoord. Provinciale Staten kunnen een deel ervan oormerken, via de vorming van een bestemmingsreserve. De Algemene Reserve maakt deel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit (zie paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing).

De Algemene Reserve bedraagt per 1 januari 2021 € 28,4 miljoen, deze daalt naar € 16,5 miljoen in 2025.

Algemene Reserve rekeningresultaat na bestemming

Het rekeningresultaat van het vorig rekeningjaar is het beginsaldo. Bij het vaststellen door Provinciale Staten van de bestemming van het rekeningresultaat in mei van het daaropvolgende jaar wordt het afgeboekt en aan de bestemming toegevoegd.

Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserve Westerschelde- en Sluiskiltunnel

In het kader van de investeringen in de Sluiskiltunnel is, uit de voor de aanleg van de tunnel beschikbaar gestelde middelen, een bestemmingsreserve gevormd. In eerste instantie werden de investeringen in de Sluiskiltunnel rechtstreeks onttrokken aan deze reserve. Per 1 januari 2014 is besloten de investeringen in de tunnel niet langer rechtstreeks te onttrekken aan deze reserve, maar deze te activeren op de balans en in 10 jaar (bij gereedkomen van de tunnel) af te schrijven. Uit de dividenden van de NV Westerscheldetunnel wordt de bestemmingsreserve gevoed. De bestemmingsreserve heeft als doel om de kosten voor afschrijving, onderhoud en rentelasten van de Sluiskiltunnel, de bijdrage aan de Sloeweg, als wel de rentelasten voor de investering aan de WST te dekken. De reserve dient tevens om afwaardering van de marktwaarde in aanloop naar opheffing van de tol in 2033 op te vangen.

Bestemmingsreserve meerjarige projecten

Op basis van besluitvorming in het kader van overhevelen budgetten waren tot 2015 toevoegingen en

onttrekkingen opgenomen in het saldo van de algemene reserve. Om de presentatie en rubricering van deze toevoegingen en onttrekkingen te verbeteren, is met de zomernota 2015 de bestemmingsreserve meerjarige projecten gevormd. Het overhevelen van budgetten geschiedt nu door het onttrekken en toevoegen aan de bestemmingsreserve meerjarige projecten, zodat een juist beeld blijft bestaan over het verloop van de algemene reserve.

Bestemmingsreserve incidentele doelstellingen

In de bestemmingsreserve Incidentele doelstellingen 2015-2019 zijn de financiële middelen voor de concreet geformuleerde ambities uit het coalitieakkoord 2015-2019 gereserveerd. Deze reserve is gevormd door de besluitvorming in de zomernota 2015 en het restant is in 2021 volledig benut.

Bestemmingsreserve natuur

Bij het behandelen van de bestemming van het rekeningsaldo 2015 is besloten om van de incidentele boekwinst op de grondtransacties een bestemmingsreserve natuur te vormen omdat dit transacties betroffen waarop afspraken uit het Natuurakkoord en de Bestuursovereenkomst Grond (december 2013) van toepassing zijn. Om invulling te kunnen geven aan deze afspraken is het nodig om het saldo van deze transacties te muteren en deze verwerkingswijze te blijven hanteren tot alle hectares volledig zijn verkocht/geruild tot uiterlijk 2027.

Bestemmingsreserve investeringsagenda

In de voorjaarsnota 2016 is besloten om een bestemmingsreserve te vormen die ruimte biedt voor duurzame investeringen in Zeeland. De inzet vanuit de investeringsagenda geldt primair voor investeringen die gerelateerd zijn aan de strategische opgaven en daarnaast voor weginvesteringen, natuurontwikkeling en economische innovatie. Twee keer per jaar worden voorstellen aan Provinciale Staten gedaan voor bestedingen ten laste van de investeringsagenda.

Bestemmingsreserve Zeeland in stroomversnelling (ZIS)

In december 2017 is de bestemmingsreserve Zeeland in stroomversnelling gevormd om het investeringsprogramma "Zeeland in stroomversnelling" uit te voeren.

Bestemmingsreserve investeringsfonds Zeeland BV

Bij de voorjaarsnota 2018 is besloten de bestemmingsreserve investeringsfonds Zeeland BV te vormen. De bestemmingsreserve is gevormd om eventuele afwaarderingen van het investeringsfonds Zeeland BV af te dekken.

Bestemmingsreserve onderhoudsreserve infrastructuur

Bij de behandeling van de Zomernota 2017 is besloten om voor het groot onderhoud aan natte kunstwerken een bestemmingsreserve te vormen zodat de onderhoudslasten gelijkmatig over de jaren verdeeld worden. Jaarlijks wordt aan deze reserve gedoteerd en de lasten van het groot onderhoud worden onttrokken aan deze reserve.

Bestemmingsreserve onderhoud bedrijfspanden

In de Voorjaarsnota 2018 is het voorstel gedaan om een bestemmingsreserve groot onderhoud gebouwen in te stellen. Jaarlijks wordt aan deze reserve gedoteerd en de lasten van het groot onderhoud worden onttrokken aan deze reserve.

Bestemmingsreserve Wind in de Zeilen

In het Statenvoorstel 'Compensatie marinierskazerne' van 9 juli 2020 is besloten om de bestemmingsreserve MAR-Kazerne te hernoemen naar Bestemmingsreserve 'Wind in de Zeilen' en een nieuwe bestemming te geven in het kader van activiteiten volgend uit het compensatiepakket 'Wind in de Zeilen'.

Bestemmingsreserve Delta Kenniscentrum

In de Statenvergadering van 23 juli 2021 is besloten tot het instellen van de bestemmingsreserve 'Delta kenniscentrum', die in de periode tot en met 2030 een maximale omvang van € 20 miljoen kent, waarbij de provinciale inkomsten uit de garantiepremie en vrijval van de bestemmingsreserve 'GBE Aqua' als primaire voeding voor deze bestemmingsreserve dienen.

Bestemmingsreserve GBE Aqua

In de Statenvergadering van 23 juli 2021 is besloten tot het instellen van de bestemmingsreserve

'GBE Aqua', waarin de rijksbijdrage van € 10 miljoen in de aanvulling van het weerstandsvermogen wordt opgenomen.

Bestemmingsreserve meerjarige subsidies

Dit is een nieuwe bestemmingsreserve met ingang van het boekjaar 2021. Bij afgifte van een subsidiebeschikking wordt, voor zover de verstrekte subsidie nog niet als last in het boekjaar is verantwoord, het resterende bedrag aan de bestemmingsreserve "meerjarige subsidies" toegevoegd en in latere jaren aan deze reserve onttrokken.

Bestemmingsreserves dekking kapitaallasten

Volgens het BBV dienen investeringen in economische activa geactiveerd te worden en dient de afschrijvingslast jaarlijks in de exploitatierekening geboekt te worden. Het provinciaal beleid is erop gericht zo weinig mogelijk structureel beslag op middelen te leggen. Om deze afschrijvingslasten direct te dekken op het moment van besluit tot investering, is in het jaar van besluit een dekkingsreserve gevormd van gelijke omvang als het investeringskrediet. Op deze manier wordt de budgettaire ruimte in de toekomst niet belast. Er zijn dekkingsreserves gevormd voor onderstaande investeringen en jaarlijks worden de afschrijvingslasten ten laste gebracht van deze reserves.

Bestemmingsreserve verbouwing Zeeuws Museum

De verbouwing van het Zeeuws Museum is in 2007 afgerond.

Bestemmingsreserve Gistpoortgebouw

De verbouwing van het Gistpoortgebouw is in 2009 afgerond.

Bestemmingsreserve verbouwing pand Schuytvlot

De verbouwing van het pand Schuytvlot is in 2010 afgerond.

Bestemmingsreserve Fast Ferry aanlandingsvoorzieningen

In verband met de opheffing van de reserve Westerschelde Oeververbinding (WOV) is voor de investering van de Fast Ferry aanlandingsvoorziening een Bestemmingsreserve gevormd uit de WOV-reserve (4e begrotingswijziging 2009).

Bestemmingsreserve Fast Ferry gebouwen en terreinen

In verband met de opheffing van de reserve Westerschelde Oeververbinding is voor de investering van de Fast Ferry gebouwen en terreinen een Bestemmingsreserve gevormd uit de WOV-reserve (4e begrotingswijziging 2009).

Bestemmingsreserve wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke

In verband met de investering van een nieuw te bouwen wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke/Eindewege is een bestemmingsreserve gevormd.

Bestemmingsreserve afschrijving verbouwing gebouw G

In verband met de investering in de verbouwing van gebouw G is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten.

Bestemmingsreserve afschrijving N286 landbouwroute

In verband met de investering in de N286 landbouwroute is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten.

Bestemmingsreserve modernisering nautische centrale Vlissingen

In verband met de investering in de nautische centrale Vlissingen is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten.

Dekkingsreserve wegeninvesteringen

In verband met investeringen in de wegen is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten.

Bestemmingsreserve IT-infrastructuur

In verband met de investering in de IT-infrastructuur is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten.

Bestemmingsreserve Westerschelde ferry

In 2019 heeft de provincie Zeeland een incidenteel bedrag beschikbaar gesteld aan de Westerschelde ferry middels een kapitaalstorting in de vorm van agio. Om eventuele afwaarderingen van de genoemde kapitaalstorting op te vangen is de bestemmingsreserve Westerschelde ferry gevormd. Eventuele afwaarderingen worden ten laste gebracht van deze bestemmingsreserve.

Dekkingsreserve gladheidsbestrijding

In verband met de investering in het gladheidbestrijdingsmaterieel is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten.

Dekkingsreserve investering apparaatskosten

In verband met het activeren van de personeelslasten op investeringsprojecten is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks te laste gebracht van deze dekkingsreserve zodra de investering in gebruik is genomen.

Bestemmingsreserve Zeeland studio

In verband met investeringen in de Zeeland studio is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten.

Voorzieningen

Voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen (schulden) van de Provincie. Om die reden kennen voorzieningen naar de situatie per ultimo verslagjaar geen negatieve stand. 'Voorzieningen worden in principe gewaardeerd op de contante waarde van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De voorzieningen Friciekosten RUD en Waterbeheer zijn gewaardeerd op het nominale bedrag. De uitgangspunten die zijn gehanteerd voor de bepaling van de voorziening zijn toegelicht in de toelichting op de balanspost.

Voorzieningen (art. 44 BBV) worden gevormd wegens:

- Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten. Op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten.
- Kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.
- Bijdragen (spaarcomponent) aan toekomstige vervangingsinvesteringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing wordt geheven.
- Middelen verkregen van derden, die specifiek besteed moeten worden, met uitzondering van de voorschotbedragen verkregen van Europese en Nederlandse overheidslichamen met een specifiek bestedingsdoel, die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren.

De vorming van een voorziening, dan wel een dotatie aan een reeds bestaande voorziening, is als een last in het betreffende boekjaar verantwoord. Alle aanwendungen aan voorzieningen zijn rechtstreeks ten laste van de voorziening gebracht en in het verslagjaar niet ten laste van de exploitatie verantwoord.

Voorzieningen worden niet gevormd voor jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume. Voor het bepalen van het "jaarlijks vergelijkbaar volume" is een tijdsperiode van vier jaar gehanteerd.

Rentetoevoegingen aan voorzieningen zijn niet toegestaan, met uitzondering van voorzieningen die gewaardeerd zijn tegen netto contante waarde.

De onderstaande tabel geeft de mutaties weer op voorzieningen voor de periode 2021-2025.

Specificatie voorzieningen

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving voorziening	2021	2022	2023	2024	2025
Voorziening wachtgelden PSD	1.822	1.430	1.062	729	424
Toevoegingen	19	18	16	15	12
Aanwendungen	412	386	349	320	249
Eind	1.430	1.062	729	424	187
Voorziening non-activiteitsregeling	392	57	-	-	-
Toevoegingen	8	2	-	-	-
Aanwendungen	343	60	-	-	-
Eind	57	0	-	-	-
Voorziening waardeoverdracht pensioen politieke ambtsdragers	2.535	2.763	2.991	3.219	3.447
Toevoegingen	250	250	250	250	250
Aanwendungen	22	22	22	22	22
Eind	2.763	2.991	3.219	3.447	3.675
Voorziening waterbeheer	979	1.003	1.027	1.051	1.075
Toevoegingen	184	184	184	184	184
Aanwendungen	160	160	160	160	160
Eind	1.003	1.027	1.051	1.075	1.099
Voorziening frictiekosten RUD	1.240	824	505	287	175
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Aanwendungen	416	319	218	112	175
Eind	824	505	287	175	0
Totaal voorzieningen	6.077	5.585	5.286	5.121	4.961

Voorzieningen conform artikel 44.2 C BBV

Voorziening middelen derden met specifiek bestedingsdoel.

Voorziening waterbeheer

De leges voor de waterheffing worden jaarlijks toegevoegd en de uitgaven in verband met de compensatie van de negatieve effecten van deze wateronttrekkingen en die geen gelijkmatig patroon vertonen per jaar worden hieruit betaald. In de meerjarenbegroting worden de uitgaven voor de op handen zijnde gerelateerde projecten onttrokken aan de voorziening.

Voorzieningen conform artikel 44.1 A BBV

Op bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten.

Voorziening wachtgelden PSD

De voorziening is gevormd voor de (wachtgeld)verplichtingen van ex-PSD-ers na de opheffing van de PSD in 2003. Bij het beëindigen van de PSD heeft het Rijk de sanering afgekocht en zijn voor de wachtgelden deze middelen, aangevuld met provinciale middelen, op contante waarde toegevoegd aan deze voorziening. De voorziening komt voort uit het sociaal plan waarin de provincie garant staat voor een aanvulling op het inkomen tot een bepaald niveau.

Voor het bepalen van de wachtgeldrechten is gebruik gemaakt van de basisgegevens per wachtgelder, zoals deze ook worden gebruikt door Loyalis, de uitvoerende instantie voor de wachtgelden. Daarnaast op de inzichten die de bemiddelingscommissie heeft van de neveninkomsten nu en in de toekomst. De rentecomponent, de inflatie en het prijspeil van de berekening is in overeenstemming met het meerjarig besluit. De rechten zijn gebaseerd op de opheffingsdatum PSD van 18 maart 2003.

De uitkering wachtgelden als aanvulling op andere inkomsten wordt jaarlijks onttrokken en om de voorziening op peil te houden wordt er jaarlijks rente toegevoegd aan de voorziening. Deze is gelijk aan de renteopbrengst van de uitgezette middelen.

Voorziening non activiteitsregeling 2013

In 2012 is besloten om in het kader van de organisatieontwikkeling een Non-activiteitsregeling 2013 (NAR) in te stellen voor werknemers die op 1 januari 2013 ouder dan 57 jaar waren. Voor de kosten van niet actief personeel in de komende jaren is een voorziening gevormd.

De hoogte van deze voorziening is bepaald door de basisgegevens van alle deelnemers te bepalen en deze te waarderen tegen de netto contante waarde. De salarisbetalingen worden jaarlijks onttrokken aan de voorziening en om de voorziening op peil te houden wordt er jaarlijks rente toegevoegd aan de voorziening met dezelfde uitgangspunten als bij de voorziening wachtgelden PSD.

Voorziening waardeoverdracht GS-pensioen

Voor de wachtgeld- en pensioenverplichtingen aan oud-leden Gedeputeerde Staten en hun echtgenotes en kinderen, is in 2013 een voorziening overeenkomstig aangelegd. Eventuele afkoopsommen van voormalige bestuurders die verschuldigd zijn bij de overdracht van de pensioenafspraken naar pensioenfondsen of andere overheden, worden ten laste van deze voorziening gebracht.

Voorziening frictiekosten RUD

Op 1 juli 2017 is het gewijzigde besluit Omgevingsrecht Z(Bor) in werking getreden. Dit besluit bepaalt dat de Brzo-taken in Zeeland moeten worden uitgevoerd door de wet aangewezen Brzo Omgevingsdiensten DCMR. In september 2018 hebben Gedeputeerde Staten besloten dat de Brzo-taken daadwerkelijk onder te brengen bij DCMR en dat het personeel van RUD Zeeland, dat belast is met deze taken, overgaat naar DCMR. DCMR zal het personeel huisvesten in Terneuzen. Voor deze overgang is een reorganisatie bij de RUD Zeeland vereist. Bij de reorganisatie treden frictiekosten op.

Door een onafhankelijke derde zijn de frictiekosten in beeld gebracht. De Provincie heeft aangegeven de frictiekosten in redelijkheid te vergoeden conform de uitgangspunten voor onderhavige gevallen van de Gemeenschappelijke Regeling RUD Zeeland en conform artikel 4:51 van de wet bestuursrecht. Op 4 juli 2019 heeft de RUD Zeeland verzocht deze frictiekosten te vergoeden en zijn de frictiekosten RUD toegevoegd aan deze voorziening.

Overlopende passiva

Een overlopende passiva is een vermogensbestanddeel dat als vreemd vermogen wordt aangemerkt. Overlopende passiva zijn niet vrij te besteden.

Voor ontvangen voorschotbedragen van een Europees of Nederlands overheidslichaam met een specifiek bestedingsdoel is het BBV per 1 januari 2008 aangepast in artikel 44 lid 2 en uitgebreid met artikel 49 en 40a en 52a. Hierin worden deze ontvangsten nu als overlopende passiva verantwoord.

Het BBV schrijft voor dat baten en lasten slechts eenmaal op een programma mogen worden gepresenteerd op basis van het uitgavenpatroon. Dit betekent dat lasten (uitgaven) en wijzigingen in de lasten (uitgaven) uit de overlopende passiva in de exploitatie worden voorgelegd ter goedkeuring aan Provinciale Staten met direct ook een bate mutatie van gelijke omvang. Inkomsten (kasontvangsten) worden direct op de balans geboekt en zijn niet meer zichtbaar in de programma's.

Aan een overlopende passiva mag geen rente worden toegerekend. Alleen als het in de subsidie-beschikking door het Rijk voorgeschreven is, wordt er jaarlijks een 'inflatiecorrectie' toegevoegd aan de overlopende passiva om de overlopende passiva middelen op contante waarde te houden. De

berekening van deze 'inflatiecorrectie' wordt toegepast zoals in de individuele beschikking is aangegeven.

Specificatie overlopende passiva

De in de balans opgenomen van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren, kunnen als volgt gespecificeerd worden:

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving overlopende passiva	2021	2022	2023	2024	2025
Europese overheidslichamen					
OP Zandsuppletie Roggenplaat	138	138	138	138	138
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	138	138	138	138	138
Het Rijk					
	2.021	2.022	2.023	2.024	2.025
OP Natuur Compensatie Westerschelde	448	-	-	-	-
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	448	-	-	-	-
Eind	-	-	-	-	-
OP Natuur Pakket Westerschelde	51.750	40.108	17.774	-	-
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	11.642	22.333	-	-	-
Eind	40.108	17.774	-	-	-
OP BRIM-subsidie Abdij	114	114	114	75	75
Toevoeging	59	59	-	-	-
Onttrekking	59	59	39	-	-
Eind	114	114	75	75	75
OP Veilige bermen	974	974	974	974	974
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	974	974	974	974	974
OP SPUK snelfietsroute	1.053	1.053	1.053	1.053	1.053
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	1.053	1.053	1.053	1.053	1.053
OP SPUK snellaadinfrastructuur	2.120	122	9	9	9
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	1.998	113	-	-	-
Eind	122	9	9	9	9
OP SPUK culturele voorzieningen	743	743	743	743	743
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	743	743	743	743	743

OP Werkgelegenheidsonderzoek	2	2	2	2	2
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	2	2	2	2	2
OP SPUK flexibele woningbouw	274	168	-	-	-
Toevoeging	168	-	-	-	-
Onttrekking	274	168	-	-	-
Eind	168	-	-	-	-
OP SPUK Verkeersveilig mtr	902	902	902	902	902
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	902	902	902	902	902
OP SPUK Ontzorgprogr Maats Vastgoed	667	1.342	514	-0	-0
Toevoeging	1.330	-	-	-	-
Onttrekking	655	828	514	-	-
Eind	1.342	514	-0	-0	-0
OP ZIS2 Iedereen telt	50	46	-32	-0	-0
Toevoeging	102	-	65	-	-
Onttrekking	105	79	33	-	-
Eind	46	-32	-0	-0	-0
OP ZIS2 Vernieuwing landbouw	207	103	-	-	-
Toevoeging	-	207	-	-	-
Onttrekking	103	310	-	-	-
Eind	103	-	-	-	-
OP SPUK veilig, doelmatig en duurzaam gebruik infrastructuur	51	-	-	-	-
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	51	-	-	-	-
Eind	-	-	-	-	-
OP MKB-deals Digitaal doen Zeeland	220	220	220	220	220
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	220	220	220	220	220
OP SPUK Veehouderij	5.429	66	66	66	66
Toevoeging	-	-	-	-	-

Onttrekking	5.363	-	-	-	-
Eind	66	66	66	66	66
OP SPUK WidZ Living	-	3.306	2.479	1.653	826
Toevoeging	4.132	-	-	-	-
Onttrekking	826	826	826	826	826
Eind	3.306	2.479	1.653	826	0
Overige openbare overheidslichamen					
OP Actief bodembeheer	42	42	42	42	42
Toevoeging	24	24	24	24	24
Onttrekking	24	24	24	24	24
Eind	42	42	42	42	42
Platform diffuse bronnen	11	11	11	11	11
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	11	11	11	11	11
OP Vitaal Sloe/Kanaalzone 2012-2014	152	152	152	152	152
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	152	152	152	152	152
OP Natuurlijk Vitaal	23	23	23	23	23
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	23	23	23	23	23
OP Green deal biodiversiteit	5	5	5	5	5
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	5	5	5	5	5
OP lobbyiest Den Haag	70	70	70	70	70
Toevoeging	109	109	109	109	109
Onttrekking	109	109	109	109	109
Eind	70	70	70	70	70
OP Kanaalpolder	190	190	190	190	190
Toevoeging	-	-	-	-	-
Onttrekking	-	-	-	-	-
Eind	190	190	190	190	190
Totaal overlopende passiva	49.901	25.450	6.328	5.502	4.675

Incidentele en structurele lasten en baten per programma

Inleiding

Om vast te stellen of er naast een sluitende begroting voor het jaar 2022 ook sprake is van een structureel evenwicht schrijft het BBV voor, dat een limitatief overzicht in de begroting wordt opgenomen van de incidentele lasten en incidentele baten. Dit overzicht zoals bedoeld in BBV artikel 19 en 23 is in de onderstaande tabel opgenomen.

Uitgangspunten

Volgens het BBV is het verplicht om een overzicht te presenteren van de incidentele baten en lasten. Het BBV schrijft voor dat incidentele lasten en baten, lasten en baten zijn die niet langer dan drie jaar in de begroting voorkomen.

Dit BBV-voorschrift geeft aan welke toevoegingen en onttrekkingen aan reserves als structureel zijn te beschouwen. In het BBV wordt er in principe van uitgegaan dat alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves incidenteel van aard zijn. Afwijkingen op deze regel zijn mogelijk.

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in de begroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2025 worden door de Provincie als incidenteel beschouwd.

Tabel incidentele lasten en baten per programma

(bedragen x € 1.000)

Lasten Omschrijving programma	2022		2023		2024		2025	
	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.
01 Grote projecten en strategische opgaven	23.710	2.421	1.773	2.398	1.733	2.270	638	2.257
02 Woonplaats Zeeland	1.410	15.842	433	15.751	2.531	15.680	1.667	14.902
03 Balans in landelijk gebied	808	28.566	458	27.819	458	27.611	458	27.604
04 Ondernemend Zeeland	1.908	13.351	523	13.107	-	12.523	-	12.489
05 Mobiliteit op maat	650	66.227	585	67.237	736	65.572	874	53.020
06 Iedereen telt!	496	21.611	255	21.363	210	21.465	-	20.828
07 Bestuur	101	6.844	260	6.783	-	6.727	-	6.703
08 Energie op klimaat!	1.426	4.947	1.144	6.176	921	5.355	-	7.278
90 Algemene dekkingsmiddelen	1.000	3.985	1.000	3.620	1.000	3.583	4.273	5.518
96 Overhead	-	29.630	16	29.187	-	27.764	-	27.677
Totaal lasten	31.509	193.425	6.446	193.441	7.589	188.551	7.909	178.275

Baten Omschrijving programma	2022		2023		2024		2025	
	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.	Inc.	Struct.
01 Grote projecten en strategische opgaven	22.338	115	5	115	-	-	-	-
02 Woonplaats Zeeland	767	814	124	859	-	851	-	851
03 Balans in landelijk gebied	-	1.254	-	1.254	-	1.254	-	1.254
04 Ondernemend Zeeland	52	309	71	287	-	0	-	0
05 Mobiliteit op maat	79	4.438	33	4.213	-	4.237	-	4.255
06 Iedereen telt!	-	721	-	721	-	721	-	721
07 Bestuur	-	152	-	152	-	152	-	152
08 Energie op klimaat!	941	15	514	-	-	-	-	-
90 Algemene dekkingsmiddelen	-	186.218	-	190.709	-	194.199	-	200.318
96 Overhead	-	113	-	93	-	54	-	54
Totaal baten	24.177	194.149	747	198.404	-	201.467	-	207.604

	2022		2023		2024		2025	
Incidenteel begrotingssaldo		-7.332		-5.699		-7.589		-7.909
Structureel begrotingssaldo		724		4.962		12.916		29.328
Saldo baten en lasten		-6.608		-737		5.327		21.419
Mutaties reserves		6.608		737		-5.327		-21.419
Begrotingssaldo na bestemming		-		-		-		-

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves

Tabel structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving reserve	2021	2022	2023	2024	2025
Bestemmingsreserve WST en Sluikiltunnel					
Toevoegingen	8.553	10.227	10.642	10.004	11.683
Onttrekkingen	18.124	17.649	19.890	17.996	5.657
Dekkingsreserve verbouwing Zws museum					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	200	200	200	200	200
Dekkingsreserve Gistpoortgebouw					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	102	102	102	102	102
Dekkingsreserve Schuytvlot					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	155	155	155	155	155
Dekkingsreserve FF aanlandingsvoorzieningen					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	152	152	152	152	152
Dekkingsreserve FF gebouwen en terreinen					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	92	92	92	92	92
Dekkingsreserve wegsteunp 's Heerarendskerke					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	67	67	67
Dekkingsreserve gebouw G					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	74	74	74	74	74
Dekkingsreserve N286					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	20	20	20	20	20
Dekkingsreserve NCV					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	27	27	27	27	27

Dekkingsreserve IT-infrastructuur					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	100	100	100	100	-
Dekkingsreserve gladheidsbestrijding					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	15	15	15	15	15
Bestemmingsreserve Zeeland Studio					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	22	22	22	-
Bestemmingsreserve Delta Kenniscentrum					
Toevoegingen	-	1.267	2.323	3.555	4.261
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Totaal structurele toevoegingen	8.553	11.494	12.965	13.559	15.944
Totaal structurele onttrekkingen	19.061	18.607	20.915	19.021	6.561
Saldo (negatief is afname reserve)	-10.507	-7.113	-7.949	-5.462	9.383

Lasten en baten per taakveld

Lasten en baten per taakveld

Op basis van artikel 7 lid 3c van het BBV is onderstaand overzicht met ingang van 2017 verplicht. Dit betreffen de door het Rijk voorgeschreven taakvelden volgens de standaard lv3 rapportage. Iedere provincie heeft zijn eigen programmastructuur. Door de verschillende programmastructuren zijn de provincies niet met elkaar te vergelijken. Door gebruik van taakvelden kunnen provincies met elkaar vergeleken worden.

(Bedragen x € 1.000)

Taakveld	Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo
0.1 Uitkering provinciefonds	3.484	124.540	-121.056
0.2 Opbrengst provinciale belastingen	-	41.923	-41.923
0.3 Geldleningen en uitzettingen	1.809	34	1.776
0.4 Deelnemingen	425	10.227	-9.802
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige b	-731	9.527	-10.258
0.6 Overhead	29.424	113	29.311
0.7 Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.8 Mutaties reserves	47.316	53.924	-6.608
0.9 Resultaat	-	-	-
Totaal taakveld Algemene dekkingsmiddelen	81.728	240.288	-158.560
1.1 Provinciale Staten	2.724	-	2.724
1.2 Gedeputeerde Staten	1.378	43	1.334
1.3 Kabinetszaken	732	-	732
1.4 Bestuurlijke organisatie	732	109	624
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regi	432	-	432
1.6 Openbare orde en veiligheid	583	-	583
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	583	-	583
Totaal taakveld bestuur	7.162	152	7.010
2.1 Landwegen	32.440	1.119	31.321
2.2 Waterwegen	5.201	263	4.938
2.3 Openbaar vervoer	26.740	3.080	23.660
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en	2.143	58	2.084
Totaal taakveld verkeer en vervoer	66.523	4.520	62.003
3.1 Waterkeringen	415	-	415
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	550	-	550
3.3 Kwantiteit grondwater	1.312	184	1.128
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	419	-	419
3.5 Kwaliteit grondwater	363	-	363
3.9 Water, overige baten en lasten	-	-	-
Totaal taakveld water	3.060	184	2.876
4.1 Bodembescherming	941	153	788
4.2 Luchtverontreiniging	16	-	16
4.4 Vergunningverlening en handhaving	8.878	478	8.400
4.5 Ontgrondingen	-	-	-
4.6 Duurzaamheid	4.723	955	3.768
4.9 Milieu, overige baten en lasten	57	-	57
Totaal taakveld milieu	14.615	1.585	13.029
5.1 Natuurontwikkeling	23.009	19.220	3.790
5.2 Beheer natuurgebieden	16.715	117	16.598
5.3 Beheer flora en fauna	3.291	111	3.180
5.9 Natuur, overige baten en lasten	547	-	547

Totaal taakveld natuur	43.563	19.448	24.115
6.1 Agrarische aangelegenheden	6.839	1.026	5.813
6.2 Logistiek	2.262	-	2.262
6.3 Kennis en innovatie	5.092	0	5.091
6.4 Recreatie en toerisme	8.833	3.717	5.116
6.9 Regionale economie, overige baten en	4.530	361	4.168
Totaal taakveld regionale economie	27.555	5.105	22.451
7.1 Cultuur	12.609	721	11.887
7.2 Maatschappij	7.436	79	7.357
7.9 Cultuur en maatschappij, overige bat	768	-	768
Totaal taakveld cultuur en maatschappij	20.812	800	20.012
8.1 Ruimtelijke ordening	6.171	168	6.003
8.2 Volkshuisvesting	429	-	429
8.3 Stedelijke vernieuwing	632	-	632
8.9 Ruimte, overige baten en lasten	-	-	-
Totaal taakveld ruimte	7.232	168	7.064
Gerealiseerd resultaat	272.250	272.250	-0

EMU saldo

Inleiding

Iedere overheidslaag is verantwoordelijk voor een gezonde financiële ontwikkeling binnen de specifieke kaders die daarvoor gelden, zoals het BBV en het nationale begrotingsbeleid. Samen zijn de overheden verantwoordelijk voor gezonde overheidsfinanciën van Nederland als geheel.

In de regeling vaststelling gelijkwaardige inspanning decentrale overheden inzake het EMU-saldo is het collectieve aandeel van de decentrale overheden in het EMU-saldo voor de jaren 2019 tot en met 2022 bepaald alsmede de uitsplitsing daarvan per bestuurslaag. Om provincies en gemeenten tijdig een beeld te geven wat dit voor hen betekent, publiceert het Ministerie van BZK in lijn met de Wet Hof individuele EMU-referentiewaarden. Een individuele EMU-referentiewaarde is geen norm, maar een indicatie van het aandeel dat een provincie of gemeente in de gezamenlijke tekortnorm heeft. De Wet Hof bepaalt dat de individuele referentiewaarde voor het EMU-saldo van de individuele overheden naast het eigen aandeel ook het aandeel in openbare lichamen betreft. Het aandeel in openbare lichamen is het deel van het EMU-saldo van de gemeenschappelijke regelingen dat aan de betreffende deelnemende individuele decentrale overheid wordt toegerekend. Een deel van het EMU-saldo van de gemeenschappelijke regelingen maakt dus onderdeel uit van het EMU-saldo van de deelnemende decentrale overheden.

De individuele referentiewaarde voor 2022 voor Zeeland bedraagt € 23,5 miljoen

Tabel EMU saldo

(Bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2020 Volgens jaarstukken 2020	2021 Volgens begroting 2021	2022 Volgens begroting 2022	2023 Volgens meerjarenraming in begroting 2022	2024 Volgens meerjarenraming in begroting 2022	2025 Volgens meerjarenraming in begroting 2022
Exploitatiesaldo voor toevoeging c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-19.027	-36.338	-6.608	-737	5.327	21.419
Mutatie (im)materiële vaste activa	-17.268	2.542	-1.710	-12.282	-13.579	-3.344
Mutatie voorzieningen	-9.063	-891	-492	-299	-165	-160
Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	6.005	-15.355	-	-	-	-
Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	-	-	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo	-39.353	-50.043	-8.810	-13.318	-8.417	17.914

Najaarsnota 2021

In de najaarsnota 2021 wordt een doorkijk gegeven op het financieel meerjarenperspectief, als ook voorstellen gedaan om de begroting 2022 verder te intensiveren. Tevens wordt nader ingegaan op de ontwikkelingen in het huidig begrotingsjaar.

Najaarsnota 2021

Datum: 28 september 2021

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Strategische opgaven naar uitvoering	7
2. Ontwikkelingen uitvoeringsprogramma's	10
2.1. Inleiding	10
2.2. Ontwikkelingen in de uitvoeringsprogramma's	10
2.3. Grote projecten	14
2.4. Recapitulatie financiële voorstellen	15
3. Overige ontwikkelingen	16
3.1. Instandhouding infrastructuur	16
3.2. Uitvoering wettelijke milieutaken	17
3.3. Ontwikkelingen provinciefonds	18
3.4. 2 ^e ronde budgetbewaking 2021	20
3.5. Overige ontwikkelingen	21
3.6. Ontwikkeling grondbank	24
3.7. Voorgescreven beleidsindicatoren	25
4. Financieel perspectief	26
4.1. Vertrekpunt	26
4.2. Recapitulatie financieel meerjarenperspectief	26
4.3. Ontwikkeling Investeringsagenda	27
4.4. Ontwikkeling algemene reserve en weerstandratio	28
Bijlagen	30
Bijlage 1: Verloop reserve instandhouding infrastructuur	31
Bijlage 2: Effecten 2 ^e ronde budgetbewaking 2021	32
Bijlage 3: Ontwikkeling grondbank en kavelruil	42
Bijlage 4: Verplichte indicatoren	44

Inleiding

Bij de aanloop van de voorjaarsnota hebben wij samen met u stilgestaan bij de ontwikkelingen van de afgelopen jaren en de accenten voor de tweede helft van deze statenperiode. Daarin is ook de hoofdkoers voor de komende jaren aan de orde geweest en zijn alle ontwikkelingen in uitvoeringsprogramma's beschreven.

De najaarsnota staat in het verlengde van die besprekingen en richt zich daarom primair op financiële bijstellingen voor het lopende jaar en de doorvertaling daarvan in de eerste wijzigingen in de begroting voor 2022. De aangenomen moties en amendementen op de voorjaarsnota zijn in deze najaarsnota opgenomen. Voor het overige zijn nieuwe vraagstukken tot een minimum beperkt. Daarmee kent deze najaarsnota minder grote inhoudelijke vraagstukken en beschouwingen dan in de afgelopen jaren soms het geval was.

Er is op het moment van schrijven van deze najaarsnota nog geen zicht op een nieuw regeerakkoord. De eerste signalen van de begrotingsstukken van het Rijk, die daar vermoedelijk een voorbode van zijn, zijn echter opvallend positief en geven eerder zicht op forse investeringen op de grote thema's van energie en wonen dan op bezuinigingen. Dat zijn vraagstukken die alleen samen met regionale partners opgepakt kunnen worden. Dat biedt dus ook kansen voor ons in het samen met het Rijk oppakken van die vraagstukken.

Deze landelijke vraagstukken komen samen met regionale vraagstukken tot uitvoering de orde. Voor ons in Zeeland geldt dat de opgavefase van de opgaven die in het coalitieakkoord zijn benoemd inmiddels (nagenoeg) zijn afgerond. Dat betekent dat het er nu op aankomt om de strategieën, die samen met onze partners zijn bepaald, nu ook in gezamenlijke uitvoering om te zetten.

Kenmerk van zowel de landelijke vraagstukken als de uitvoering van onze eigen strategische opgaven is dat die leiden tot maatregelen die in gebieden bij elkaar komen en daarom elkaar ook over en weer beïnvloeden. We zullen daarom, samen met onze partners, op het niveau van gebieden tot afweging en integratie van alle relevante landelijke en regionale vraagstukken moeten komen. Dat is geen geringe opgave. Vanuit de kant van het Rijk zal er druk zijn om maximaal prioriteit aan landelijke vraagstukken te geven. Tegelijkertijd kunnen regionale vraagstukken en onze regionale ruimtelijke context daar ook beperkingen aan opleggen.

Als spil tussen landelijke en regionale vraagstukken vraagt dat van de provincies in het algemeen een zorgvuldige positionering. Vanuit hun regionale overzicht zijn ze immers zowel gespreks- én uitvoeringspartner van regionale netwerkpartners, als gesprekspartner van het Rijk. In Zeeland zijn we, net als Fryslân, in de unieke positie dat schaal van regio, waterschap en provincie samenvallen, en dat er via het OZO een tafel is waar alle regionale partners aan deelnemen. Dat geeft ons een uitstekende uitgangspositie om de uitvoering ook gezamenlijk tot stand te brengen, en samen met het Rijk te zoeken naar een Zeeuws optimum in de afweging van alle vraagstukken die spelen.

Hoewel de bezuinigingen – die verwacht werden - uitblijven, vraagt dit van ons en alle andere partners nog steeds een zorgvuldige financiële planning. De ervaring leert dat het inzetten van Rijksmiddelen vaak regionale cofinanciering vereist. Tegelijkertijd bieden ontwikkelingen bij

PZEM voor de toekomst zicht op een substantiële incidentele vermogensgroei op de Provinciale balans. Die leidt echter niet zonder meer tot ruimte voor nieuwe uitgaven. Daar komen wij in de voorjaarsnota 2022 verder op terug.

Hoewel er voor de toekomst dus positieve signalen zijn, met name rond incidentele middelen, blijft de ruimte voor structurele ambities vooralsnog begrensd. Wij verwachten daarom dat in de voorjaarsnota 2022 keuzes nodig zullen zijn, in een afweging van (structurele) ruimte, ambities en onvermijdelijke knelpunten

Voor deze najaarsnota hebben wij ruimte gevonden voor het invullen van uw moties en urgente financiële vraagstukken door scherp te budgetteren voor de rest van 2021. In het totale financiële perspectief blijven wij nog terughoudend met het aangaan van nieuwe structurele verplichtingen. Wat we wel kunnen én doen is ons blijven inzetten om met de ruimte die er is samen verschil te blijven maken voor Zeeland.

1. Strategische opgaven naar uitvoering

Bij de start van deze bestuursperiode hebben we - gezamenlijk als GS en PS - 5 strategische opgaven gedefinieerd, die aansluiten op grote transities die we op ons af zien komen. Stikstof is daar later als strategische opgave aan toegevoegd. De opgaven pakken we aan in een netwerkbenadering. In de eerste fase bouwen we het netwerk en definiëren we de strategie samen met onze partners, waarbij we parallel vanuit de opgaven ook al uitvoering in gang zetten. Na het opgavenvoorstel volgt een traject van uitvoering en verdere uitwerking. De strategische opgaven zijn gekozen vanwege de complexiteit van de vraagstukken, de vele betrokken partijen en de dynamiek die deze onderwerpen hebben. Na het vaststellen van strategie of visie blijven ontwikkelingen spelen die invloed hebben op de aanpak. Het maatschappelijke vraagstuk is ook niet plots verdwenen. In deze tweede fase zal daardoor bijsturing van de aanpak nodig kunnen zijn. Zowel voor de Omgevingsvisie als de strategieën geldt dat deze een bepaalde mate van dynamiek en regelmatige bijstelling zullen vragen.

Voor Energietransitie, Zichtbaar Zeeland en Klimaatadaptatie zijn de strategieën voor behandeling van deze najaarsnota vastgesteld. Voor de Omgevingsvisie en Slimme Mobiliteit gebeurt dit voor het einde van 2021. Gezien de ontwikkelingen het zoeken naar oplossingen voor de stikstofproblemen loopt de strategische opgave Stikstof door in 2022. De aanpak en uitvoering lopen gezamenlijk op met de landelijk afgesproken maatregelen.

Zichtbaar Zeeland en Slimme Mobiliteit worden ondergebracht in uitvoeringprogramma's. Voor Stikstof, Klimaatadaptatie en Energietransitie geldt dat die deels in onderlinge samenhang in specifieke gebieden gestalte moeten krijgen, samen met andere vraagstukken en ambities zoals landbouw, water, natuur, recreatie en wonen. De noodzaak om een aantal grote opgaven regionaal en in samenhang uitvoering te geven is ook door IPO, VNG en UvW ingebracht in een aanbod voor de kabinetsformatie. Wij willen starten met voor enkele gebieden daaraan invulling te geven. Daarmee brengen we de strategische lijnen uit verschillende regionale en landelijke opgaven bij elkaar.

In de komende periode staat centraal hoe we samen met onze partners de stap naar uitvoeringsresultaten kunnen zetten en de uitvoeringskracht kunnen versterken vanuit de in de opgaven opgebouwde netwerken. Maar ook in de samenwerking met het rijk en via nationale netwerken en door gebruik te maken van de Europese programma's.

Slimme Mobiliteit

Naar verwachting wordt de Regionale Mobiliteitsstrategie eind 2021 vastgesteld. De nadruk in de periode zal komen te liggen in het samenhangende toe te werken naar de overgang eind 2024. Essentiële voorwaarden voor het kunnen garanderen van een voor de reiziger beter werkend mobiliteitssysteem zijn:

- Betrouwbaarheid garanderen van zowel fijnmazige mobiliteit als de grote lijnbussen;
- Samenhangend werken aan de randvoorwaarden van hubs, data en mobiliteitscentrale;
- Gezamenlijk optrekken in de uitvoering daarvan tussen verantwoordelijke partijen;
- Wisselwerking met landelijke ontwikkelingen (o.a. Mobility as a Service) via o.a. Krachtenbundeling Smart Mobility en Toekomstbeeld OV;
- Blijven vernieuwen en verbeteren via onder meer Living Lab Slimme Mobiliteit.

Stikstof

In 2021 is de wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) in werking getreden. Hiermee is de weg ingeslagen naar een structurele aanpak van de stikstofopgave. De komende jaren wordt de structurele aanpak uitgewerkt in samenwerking met het Rijk en provincies. Daarmee is duidelijk dat de opgave stikstof de komende jaren nog niet eindigt. Het robuust maken van de natuur (via het programma natuur) en het reduceren van bronnen vergt meerdere jaren. Regionaal zal een koppeling met andere opgaven plaats moeten vinden in zowel de bronmaatregelen als de gebiedsgerichte aanpak.

Interprovinciale samenwerking is onmisbaar: bij stikstof worden de provincies ook gezamenlijk aangesproken op uitvoering en realisatie. Het Rijk en de provincies maken beiden de omslag van een crisis-aanpak naar een structurele aanpak. Voor de provincies krijgt die invulling via het IPO, in de interprovinciale programmaorganisatie Stikstof. Dat is de counterpart van de structurele organisatie die het Rijk opzet.

Die gezamenlijke landelijke aanpak is nodig omdat veel onderdelen van de stikstofopgave provinciegrensoverschrijdend zijn: de buitenlandaanpak, het legaliseren van PAS-melders, juridische onderbouwing van het vergunningstelsel, de gebiedsgerichte aanpak of het invullen van landelijke bronmaatregelen. Ons deel van die gezamenlijke aanpak vraagt vanaf 2022 aanvullend € 352.000 per jaar, bovenop de eerder toegekende bedragen.

Voor het werk binnen Zeeland blijft de strategische aanpak Stikstof de komende periode leidend. De volgende drie sporen blijven gelden:

1. Informatie, monitoring en vergunningverlening
2. Stikstofreductie
3. Een meer robuuste natuur

De nadruk de komende periode zal dan ook liggen op het bijsturen of doorvertalen van de streefdoelen uit de Wsn naar regionale doelen, het doorvertalen van bronmaatregelen naar de Zeeuwse situatie en het inzetten op een structurele aanpak buitenland. Daarnaast blijven we inzetten op data en monitoring en de vergunningverlening.

Ruimtelijke Kwaliteit

De opgave Ruimtelijke kwaliteit is nog niet afgerond na vaststelling van de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening. Verschillende werkzaamheden lopen nog door:

- Zorgen voor structurele interne en externe afstemming en samenwerking bij alle aspecten van het omgevingsbeleid (visie, (uitvoerings-)programma's en verordening);
- Monitoren en evalueren van de Omgevingsvisie en –verordening;
- Periodiek en op aanvraag herzien van de Omgevingsvisie en –verordening;
- Actief en op aanvraag kennis delen en communiceren over de inhoud, actualisatie en uitvoering van de Omgevingsvisie en -verordening.

Tenslotte is de omgevingsvisie een dynamisch document, dat regelmatige actualisatie zal vergen. Die actualisaties krijgen na afronding van de opgave gestalte via het programma fysieke leefomgeving.

Recapitulatie financiële besluiten

Samengevat zien de financiële voorstellen er als volgt uit:

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Stikstof	-	-352	-352	-352	-352
Totaal		-352	-352	-352	-352

Voorgestelde besluit: De benodigde aanvullende middelen voor de strategische opgaven toekennen uit de budgettaire ruimte

2. Ontwikkelingen uitvoeringsprogramma's

2.1. Inleiding

In de voorjaarsnota zijn wij uitgebreid ingegaan op de stand van zaken in de uitvoeringsprogramma's en de richting die we daarmee inslaan. Bij de voorjaarsnota hebben wij voorgesteld om onze inzet voor Corona herstel vooral te richten op de velden binnen onze kerntaken waar bij een betekend verschil kunnen maken, vooral in ondersteuning van het MKB en de Cultuursector. Bij de betreffende programma's gaan wij daar nader op in. De uitvoeringsprogramma's liggen over het algemeen op schema. Voor deze najaarsnota beperken we ons daarom tot financiële bijstellingen, voor zover die nodig zijn.

2.2. Ontwikkelingen in de uitvoeringsprogramma's

2.2.1. Ondernemend Zeeland (Uitvoeringsprogramma Regionale Economie)

Sinds de eerste lockdown, in maart 2020, werken wij met onze partners samen in een bestuurlijke Taakgroep Economie. Dat heeft onder meer geleid tot een Post Corona Corona Versnelingsplan, dat zich richt op het herstel van de regionale economie van Zeeland. De acties en maatregelen daarin hebben met name betrekking op de problemen van het MKB, de vrijetijdseconomie en de vraagstukken op de arbeidsmarkt. Een en ander is in lijn met het IPO Herstelplan. Via de Voorjaarsnota 2021 zijn middelen beschikbaar gesteld voor fondsversterking van de ROM (NV Economische Impuls Zeeland), in aanvulling op de bijdragen die het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat daarop heeft toegekend. In totaal gaat hier om een bedrag van € 5,4 miljoen in de periode 2021 – 2023. De aanwending van deze fondsen is uitgebreid met de Corona Overbruggingslening. Samen met Impuls Zeeland wordt een aanvraag voor de regeling 'Vroegefasefinanciering' voorbereid voor de tender medio 2022.

De regiodeal "Zeeland in stroomversnelling 2" gaat om een groot gezamenlijk investeringspakket van Rijk en regio samen. Er is destijds tot een investeringsprogramma van bijna € 40 miljoen besloten, waarvan het Rijk € 35 miljoen beschikbaar heeft gesteld. In de bijdrage van het Rijk was derhalve sprake van een overprogrammering. Naar de regio hebben wij uitgesproken dat wij, wanneer het totale pakket tot uitvoering kan komen, ons in zullen spannen om ook deze overprogrammering mogelijk te maken.

Voor onze cofinanciering van het onderdeel aanjaaggelden (subsidieregeling 'Zeeland in Stroomversnelling') stellen wij voor € 790.000 in 2022 uit de investeringsagenda beschikbaar te stellen, zodat daarmee ook een volgende openstelling mogelijk wordt.

Daarnaast kunnen ook de projecten uit de overprogrammering ingevuld worden. Wij stellen voor daar in totaal € 4,5 miljoen voor beschikbaar te stellen uit de investeringsagenda. Concreet gaat het vooral om een bijdrage van € 3,5 miljoen aan het project Central Gate, dat in totaal kosten van € 14,5 miljoen met zich meebrengt. De resterende middelen zijn benodigd om tot een afronding van de projecten 'kwaliteit impuls wonen en leefomgeving' en 'slimme vervoersoplossingen' te komen.

Op dit moment bevindt het Delta Kenniscentrum, een afspraak uit het pakket Wind in de Zeilen, zich in de kwartiermakersfase. De besluitvorming rond Evides maakt onze financiële inspanningen daarvoor mogelijk. Daarnaast blijven wij investeren in de kennis- en innovatienetwerken, die zijn ontwikkeld in Campus Zeeland, en in verdere versterking van onderwijs- en onderzoek in de gehele onderwijskolom. De achtergronden hiervan worden nader geduid in de evaluatie, die parallel aan deze najaarsnota aan u wordt aangeboden. In totaal vraagt dit voor de periode 2022-2024 € 800.000 per jaar uit de investeringsagenda.

Bij de voorjaarsnota heeft u een motie aangenomen, die oproept om middelen beschikbaar te stellen voor de versterking van Zeeuwse handelsmissies en versterking van de handel met het buitenland ("Trade and innovate"). Eerder zijn hiervoor in de periode 2020 en 2021 middelen beschikbaar gesteld voor de pilot bij Impuls Zeeland. In onze brief van 5 juli 2021 hebben wij u nader geïnformeerd over de evaluatie van deze pilot. Voor het verder continueren van deze pilot in de periode 2022 – 2024 stellen wij voor hier jaarlijks € 150.000 uit de investeringsagenda beschikbaar te stellen.

Omdat we steeds meer gebruik maken van digitale systemen, wordt de beveiliging daarvan ook steeds belangrijker. Net als bij stikstof geldt dat interprovinciale samenwerking onmisbaar is. De vraagstukken zijn eenvoudig te groot om die als afzonderlijke provincies op te kunnen pakken. Voor cybersecurity krijgt dat vorm via BIJ12. Als kleinere provincie kunnen we dankbaar gebruik maken van centrale voorzieningen en kennis, die ons in beter staat stellen onze taken uit te voeren. Daarin ligt voor Zeeland ook een directe relatie met de uitvoering van de digitale agenda, mede ook nu het IPO zwaarder inzet op het ontwikkelen van informatieproducten. Ons aandeel in de kosten van de taken die BIJ12 en IPO ook voor ons uitvoert, bedraagt vanaf 2022 structureel € 167.000 per jaar.

2.2.2. Woonplaats Zeeland (Uitvoeringsprogramma Fysieke Leefomgeving)

Het programma Woonplaats Zeeland richt zich op een breed scala aan doelen en projecten, gericht op de verbetering van het woon-, werk- en leefklimaat. Mede gezien landelijke ontwikkelingen neemt het belang van de vraagstukken rond wonen toe: ook in Zeeland speelt krapte op de woningmarkt en past het aanbod dat er is niet altijd op de vraag. Samen met onze gemeentelijke partners blijven we daarom werken aan de uitvoering van de woonagenda.

Binnen dit programma stellen wij de volgende financiële bijstellingen voor:

- Mede gezien de grote vraagstukken rondom wonen heeft u in een motie bij de voorjaarsnota voorgesteld om de regeling om leegstaande panden een woonbestemming te geven te verlengen uit eigen middelen. Wij stellen voor daar in 2022 € 1 miljoen voor vrij te maken uit de investeringsagenda.
- Sinds 2016 investeren wij via een subsidieregeling (Fonds Impuls Bedrijventerreinen, FIB) in de herstructurering van bedrijventerreinen. In 2019 zijn wij gestart met subsidies voor duurzaamheidsscans voor bedrijventerreinen. In 2020 heeft een evaluatie van beide regelingen plaatsgevonden. Op grond daarvan stellen wij voor om een integraal vervolg op deze

regelingen te geven, duidelijk gericht op verduurzaming en vergroening van bedrijventerreinen. Via de voorjaarsnota is al ruimte gemaakt voor planvorming en procesondersteuning van de nieuwe regeling. Intussen zijn ook de subsidieregels voor het FIB aangepast op het nieuwe accent op verduurzaming en vergroening. Wij stellen voor om vanaf 2022 nu ook uitvoeringsmiddelen beschikbaar te stellen uit de investeringsagenda voor een bedrag van € 900.000 per jaar in de periode 2022 tot 2024.

- Het convenant Veerse Meer zou dit jaar aflopen. Omdat er enige vertraging is opgetreden in de gebiedsvisie, en daarmee ook in nieuwe afspraken rond beheer en onderhoud, dient het huidige convenant verlengd te worden tot 2022. Dat vraagt een eenmalige bijdrage van € 90.000.
- Het Fietsknooppuntensysteem, dat wij in het verleden hebben gerealiseerd, werd onderhouden door een routebureau, dat bij de VVV was ondergebracht. Na de opheffing van de VVV hebben wij deze taak voorlopig op ons genomen. Wij willen onderzoeken op welke wijze en bij welke partij dat onderhoud verder kan worden belegd. Voor dat onderzoek en de overbrugging tot de overdracht naar een andere partij is in 2022 een eenmalig bedrag van € 50.000 benodigd.

2.2.3. Iedereen telt! (Uitvoeringsprogramma Cultuur, Erfgoed, Leefbaarheid en Sport)

Het 'cement' van onze samenleving wordt gevormd door ontmoetingen en het samen komen: van sport tot culturele activiteiten, van kerk tot dorpshuis. In de periode die achter ons ligt is eens te meer gebleken hoe zeer die ontmoetingen van belang zijn. De langdurige sluitingen hebben ook hun weerslag gehad op de cultuursector. In de voorjaarsnota hebben wij daarom voorgesteld het Zeeuws Stimuleringsfonds Cultuur te versterken en via de ontwikkelagenda Cultuurveld 2021-2024 dit moment ook aan te grijpen voor een omslag van een beheersmatige bandering naar een meer stimulerende rol. Met het oog hierop is een Cultural Board ingericht en heeft een eerste openstellingsronde vanuit het Zeeuws Stimuleringsfonds plaatsgevonden. Dit najaar volgt een tweede openstelling. Daarnaast is aan IKS instellingen gevraagd om in het kader van de ontwikkelagenda cultuur hun visie op cultureel ondernemerschap en domeinverbindingen aan te geven. De oogst hiervan leidt tot gesprekken en acties in het komende jaar.

Voor de exploitatie van de veerpont bij Sluiskil is jaarlijks € 50.000 benodigd. De Stichting heeft zich gecommitteerd aan het vinden van € 10.000. Wij stellen voor, conform uw motie bij de behandeling van de voorjaarsnota 2021, om daar jaarlijks € 20.000 in de periode 2022 – 2024 aan bij te dragen en dit vervolgens te dekken uit de beschikbare middelen voor leefbaarheid in dit programma. Daar verbinden wij de voorwaarden aan dat de bijdrage van de Stichting deels via een reizigers-tarief wordt gerealiseerd en dat via andere partijen het gehele tekort wordt afgedekt.

In het kader van de ontwikkelagenda cultuurveld 2022-2024 bezien wij momenteel de vraag van de provinciale themamusea voor hun duurzame ontwikkeling. Bij de voorjaarsnota 2022 komen wij daarop terug.

2.2.4. Mobiliteit op maat (Uitvoeringsprogramma Regionale Bereikbaarheid)

Goed wonen, werken en leven in Zeeland vraagt om een optimale bereikbaarheid. Digitale ontmoetingen kunnen immers fysieke ontmoetingen nooit helemaal vervangen. Vlot, veilig en betrouwbaar blijven kernbegrippen. En het blijft bij ruimtelijke keuzes van belang om in te spelen op lopen en fietsen als vervoerwijzen.

Voor het openbaar vervoer (trein, bus, Westerschelde Ferry) hebben we via opgave Slimme Mobiliteit samen met onze partners een strategie ontwikkeld voor de ontwikkeling naar een systeem van slim en duurzaam publiek vervoer. In combinatie met auto en fiets geeft dit alle ruimte voor het invullen van de vervoersbehoefte.

Inmiddels is duidelijk dat de Rijkssteun voor het OV volledig doorloopt tot en met september 2022 en daarna wellicht nog een versoberd vervolg krijgt. Bij de voorjaarsnota 2022 bezien wij of en welke verdere financiële steun tot het einde van de OV-concessie in 2024 nodig is. Wij verwachten u dan ook een voorstel voor de rondweg Oud-Vossemeer en enkele andere infrastructurale projecten voor te kunnen leggen.

De bijstellingen die wij voorstellen in dit programma zijn de volgende:

- In de voorjaarsnota 2020 zijn middelen uit de investeringsagenda beschikbaar gesteld voor een pilot met elektrische bussen. De concrete afspraken hierover hebben vertraging onderhouden, mede in verband met de lange levertijd van de elektrische bussen. We doen wel een proef met een (kleine) elektrische bus, maar de beoogde pilot kan niet op korte termijn starten. Daarmee wordt de periode tot aan de nieuwe concessie zodanig kort, dat het op dit moment door laten gaan van deze pilot vermoedelijk tot kapitaalvernietiging zal leiden, en geen leereffect meer heeft voor de nieuwe concessie. Ambitie is de nieuwe concessie zero-emissie in te vullen. Wij stellen daarom voor de pilot niet meer uit te voeren en de nu vrijkomende middelen terug te laten vloeien naar de investeringsagenda. De nieuwe concessie willen wij zoveel mogelijk met zero-emissievoertuigen invullen. In de doorkijk van de investeringsagenda houden we rekening met aanvullende inzet van middelen die daarvoor nodig kan zijn.
- In de landbouwroute Poortvliet is een tekort ontstaan van € 250.000, dat vooral terug te voeren is op hogere kosten voor archeologie en vertraging als gevolg van enkele beroepsprocedures, die tot hogere uitvoeringskosten leidt. Wij stellen voor dit aan te vullen uit de investeringsagenda.
- In de jaarstukken 2020 hebben wij u geïnformeerd over een aantal investeringskredieten die zijn afgesloten. De totale vrijval van de restantkredieten (€ 109.000) laten we terugvloeien naar de investeringsagenda.

2.2.5. Balans in landelijk gebied (Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied, Landbouw en Natuur)

De uitdagingen voor het landelijk gebied zijn fors. Begin 2021 is het Programma Natuur door Rijk en provincies gezamenlijk vastgesteld. Dat programma richt zich op het voldoen aan de instandhoudingsdoelen voor Natura2000 in overbelaste stikstofgevoelige gebieden. Daarin worden ook natuurdoelen, zoals het herstel van biodiversiteit in verbinding gebracht met doelen voor landbouw, klimaat, (zoet) water, bodem en landschap. Daarnaast blijven de inspanningen om te komen tot volhoudbare landbouw onverminderd groot.

In de voorjaarsnota hebben wij, gelet op de financiële situatie van dat moment, voorgesteld om (beperkte) bezuinigingen voor te stellen op enkele posten, zoals projecten inzake biodiversiteit, waarvan te verwachten was dat die beperkte materiele impact zouden hebben. Via een motie heeft u verzocht die bezuinigingen deels terug te draaien. Enerzijds blijft het nodig om – zoals wij ook in de inleiding op deze najaarsnota uiteen hebben gezet - terughoudend om te gaan met structurele verplichtingen. Anderzijds zien wij wel de noodzaak om in 2022 een start te maken met de Zeeuwse Bosvisie, gelet ook op de afspraken die daar met het Rijk over zijn gemaakt. Het uitvoeren van de bosvisie heeft ook positieve invloed op biodiversiteit. Alles overziende stellen wij daarom voor om de voorgestelde bezuinigingen vrijwel geheel terug te draaien, in combinatie met ingroei in ruimte voor het realiseren van de bossensvisie. Dat betekent dat vanaf 2025 structureel € 500.000 beschikbaar komt. Wij verwachten daarmee materieel aan de intenties achter uw motie tegemoet te komen.

Financieel leidt dat tot de volgende consequenties voor de budgettaire ruimte:

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Terugdraaien ombuigingen in combinatie met bossensvisie		-250	-300	-400	-500

3.2.6 Energie op klimaat! (uitvoeringsprogramma energie en klimaat)

Het uitvoeringsprogramma energie en klimaat richt zich op de uitvoering van de Regionale Energiestrategie (RES) die in de strategische opgave is opgesteld. Ook de inzet voor een klimaatneutrale industrie – via het samenwerkingsverband Smart Delta Resources (SDR) - valt onder dit uitvoeringsprogramma. Na oplevering van de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland loopt ook de uitvoering daarvan via dit programma.

2.3. Grote projecten

Over de inhoudelijke en financiële voortgang van de grote projecten wordt u via kwartaalrapportage geïnformeerd. In Voor- en Najaarsnota's beschrijven we die voortgang daarom niet inhoudelijk. Op dit moment zijn er geen aanvullende bijzonderheden te melden. Ook zien wij geen aanleiding om op dit moment nieuwe grote projecten aan u voor te stellen.

2.4. Recapitulatie financiële voorstellen

Budgettaire ruimte

De doorkijk op de uitvoeringsprogramma's leidt tot de onderstaande financiële voorstellen die dekking vragen uit de budgettaire ruimte:

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Ondernemend Zeeland		-167	-167	-167	-167
Woonplaats: Zeeland		-140			
Balans in landelijk gebied		-250	-300	-400	-500
Totaal		-557	-467	-567	-667

Investeringsagenda

Verder hebben we in de najaarsnota ook voorstellen gedaan om voor de uitvoeringsprogramma's bestedingsgerede projecten te dekken uit de investeringsagenda. Samengevat geeft dat het volgende beeld:

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Ruimtelijke kwaliteit (koppeling met progr. Woonplaats Zeeland)					
Impuls bedrijventerreinen		-900	-900	-900	
Leegstaande pandenregeling		-1.000			
Economische innovatie (koppeling met progr. ondernemend Zeeland)					
Overprogrammering Zeeland in Stroomversnelling	-950	-1.450	-2150		
Subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling		-790			
Impuls Zeeland - internationale handelsbevordering		-150	-150	-150	
Zichtbaar Zeeland (koppeling met progr. ondernemend Zeeland)					
Campus Zeeland		-800	-800	-800	
Slimme mobiliteit (koppeling met progr. mobiliteit op maat)					
Pilot elektrische bussen		352	371	461	
Wegeninvesteringen (koppeling met progr. mobiliteit op maat)					
Landbouwroutte Poortvliet	-250				
Afgesloten kredieten (jaarstukken 2020)	109				
Totaal	-1.091	-4.738	-3.629	-1.389	-

In totaal stellen we voor om in de periode tot en met 2024 € 10,8 miljoen te onttrekken aan de investeringsagenda. In hoofdstuk 4 geven we aan welke gevolgen deze onttrekkingen hebben voor de verdere opbouw van de investeringsagenda.

3. Overige ontwikkelingen

3.1. Instandhouding infrastructuur

Actualisatie meerjarenperspectief

Uitgangspunt voor beheer en onderhoud van onze infrastructuur zijn de principes van assetmanagement, namelijk risicomanagement en levensduurbenadering. De uitwerking van de beheerkaders ligt vast in de uitvoeringsstrategieën, die 10 jaar vooruit kijken. Groot onderhoud dat gebaseerd is op de uitvoeringsstrategieën wordt gedekt uit de onderhoudsreserve, het overige groot onderhoud wordt rechtstreeks uit de exploitatiebegroting gedekt.

Voor vrijwel alle onderdelen is inmiddels een uitvoeringsstrategie vastgesteld. Voor de strategie “natte kunstwerken” zijn de resultaten van een onderzoek naar de conditie van de Zeelandbrug zeer bepalend. Die resultaten worden eind 2021 verwacht. We streven ernaar de uitvoeringsstrategie bij de voorjaarsnota 2022 voor te leggen, met een doorvertaling naar financiële en capaciteitsinzet. Dan hopen we ook meer inzicht te hebben in de resultaten van de onderzoeken naar de toestand van onze damwanden en oevers langs het Kanaal door Walcheren en de financiële consequenties daarvan.

In de voorjaarsnota 2021 hebben we de laatste actualisatie aan u voorgelegd. Op basis van inspecties die in de periode daarna hebben plaatsgevonden, constateren we dat met name binnen de onderhoudsplanning in de periode 2021 - 2031 onderhoudswerkzaamheden verschuiven. Prijsindexaties leiden in die planperiode tot een relatief beperkte stijging van de kosten. Per saldo betekent dat dat in de periode 2021 – 2031 sprake is van een stijging van € 139.000. Deze is als volgt opgebouwd:

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025	2026 e.v
Klein onderhoud	-	-3	-3	-10	-18	-11
Groot onderhoud (vastgestelde uitvoeringsstrategie)	-	-	-500	-	-200	800
Groot onderhoud (uitvoeringsstrategie nog niet vastgesteld)	85	-54	-500	331	-516	428
Vervangingsinvesteringen	6		13	13		
Totaal	91	-57	-991	335	-735	1.218

In bijlage 1 van de najaarsnota is het meerjarige verloop van de reserve groot onderhoud opgenomen. De vrijvallende bedragen van de vervangingsinvesteringen bestaan uit de volgende onderdelen:

Bestaande kredieten vervangingsinvesteringen	Gevolgen in planperiode 2021-2031 voor afschrijvingslasten x € 1.000	Afschrijving
Vervanging Duiker N252, afschrijving 1 jaar later	6	Vanaf 2022, 80 jaar

Bestaande kredieten vervangingsinvesteringen	Gevolgen in planperiode 2021-2031 voor afschrijvingslasten x € 1.000	Afschrijving
Nieuwe, nog te besluiten vervangingsinvesteringen, te dekken uit de stelpost 'afschrijvingen infrastructuur'		
N289 Fietspaden (uitvoering 2 jaar naar achteren)	26	Vanaf 2025, 35 jaar
Totaal effect periode 2021 - 2031	32	

Voorgestelde besluiten:

- De financiële effecten, zoals hiervoor samengevat, dekken uit de budgettaire ruimte.
- De voorgestelde mutatie op de investeringskredieten, inclusief de benodigde wijziging van de afschrijvingslasten, in de begroting verwerken

Ontwikkelingen visie verkeersmanagement

Verkeersmanagement richt zich op het beter benutten van de bestaande capaciteit aan infrastructuur door het beïnvloeden van vraag en aanbod van verkeer naar tijd en plaats door. In onze brief van 1 juni 2021 hebben wij u geïnformeerd over de stappen die wij zetten om de visie verkeersmanagement in de onderdelen van de strategie 'Basis' in uitvoering te brengen. Ambtelijk wordt gezien of en hoe deze strategie verder uitgebouwd kan worden, met oog voor ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, gebruik van data uit voertuigen, steeds meer zelfrijdende voertuigen, hinderaanpak en ambities zoals benoemd in de richtingennotitie Slimme Mobiliteit. Zo mogelijk komen wij hier in de voorjaarsnota 2022 op terug.

3.2. Uitvoering wettelijke milieutaken

Eén van de wettelijke taken van de Provincie is het verlenen van milieuvergunningen en het houden van toezicht op de naleving van milieuwetten op het gebied van onder andere lucht, bodem, geluid en water. De Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) Zeeland en de DCMR zijn op grond van wettelijke voorschriften belast met het uitvoeren van de milieu- en veiligheidstaken.

Inzet PFAS

Rond de zomer van dit jaar kwamen in hoog tempo steeds meer alarmerende berichten over hoge concentraties PFAS in de Westerschelde en was zelfs sprake van (mogelijk) onvergunde lozingen. Hoewel deze problematiek buiten onze bevoegdheden valt, ondervindt Zeeland als geheel er wel de gevolgen van en roept dat tal van vragen op bij onze inwoners, die beantwoord moeten worden door de daartoe bevoegde en verantwoordelijke instanties. Wij hebben contact gelegd met zowel Nederlandse als Vlaamse instanties. Minister Visser (I&W) heeft haar medewerking toegezegd en aangegeven dat zij de coördinatie aan Nederlandse kant op zich neemt. Ook zonder inhoudelijke verantwoordelijkheid voorzien wij dat dit dossier tijdelijk extra menskracht en wellicht ook door ons te financieren onderzoeken of andere ondersteuning vraagt, bijvoorbeeld rond communicatie en informatievoorziening. Daarom stellen we voor om, verdeeld over de jaren 2021 en 2022, eenmalig € 50.000 in de begroting op te nemen voor dit dossier.

Ontwikkelingen uitvoering milieutaken; versterken RUD

Het is te voorzien dat de uitvoering van onze milieutaken via RUD-Zeeland en DCMR in de toekomst aanvullende bijdragen noodzakelijk zal maken. Om die reden zijn deze ontwikkelingen ook benoemd in de risicoparagraaf “weerstandsvermogen en risicobeheersing” in de begroting en verwerkt in het benodigd weerstandsvermogen.

Met DCMR en de andere provincies vindt overleg plaats over de benodigde capaciteit voor vergunningverlening, toezicht en handhaving bij de BRZO-bedrijven. Wij verwachten bij de voorjaarsnota 2022 meer duidelijkheid over te hebben over de financiële consequenties die dat met zich meebrengt.

Op 2 juli 2021 heeft u de toekomstverkenning naar samenwerking milieutaken behandeld en besloten om scenario 2 daaruit verder uit te laten werken. De uitwerking daarvan zal meer zicht geven op de toekomstige financiële consequenties voor de RUD. Tevens is besloten om vooruitlopend op die uitkomsten al op korte termijn een eerste stap te zetten in de versterking van de robuustheid van de RUD Zeeland. Daarmee willen we bereiken dat de dienstverlening van de RUD Zeeland aan de provincie verbetert op de gebieden van relatiebeheer, vergunningverlening en toezicht en handhaving, en dat extra capaciteit ontstaat voor inzet op urgente en actuele ontwikkelingen. Naast het structureel maken van reeds beschikbare middelen voor de RUD Zeeland voor de uitoefening van de huidige taken, stellen wij voor vanaf 2022 structureel € 200.000 extra in de begroting op te nemen voor de RUD.

Voorgesteld besluit: In de periode 2021 – 2025 de volgende middelen ten laste van de budgettaire ruimte in de begroting beschikbaar te stellen:

(x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Structurele versterking RUD Zeeland		-200	-200	-200	-200
Inzet PFAS	-25	-25			
Totaal	-25	-225	-200	-200	-200

3.3. Ontwikkelingen provinciefonds

3.3.1. Algemene uitkering

Ontwikkeling accres

De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de totale rijksuitgaven. Volgens de normeringssystematiek (trap-op-trap-af) hebben wijzigingen in de rijksuitgaven direct invloed op de indexering van de algemene uitkering en daarmee op de omvang van het fonds. De jaarlijkse toename of afname van het provinciefonds, voortvloeiend uit de normeringssystematiek, wordt het accres genoemd.

In de meicirculaire 2020 is het accres voor 2021 – net als voor het jaar 2020 - in overleg met de VNG en het IPO bevroren. Het accres voor 2021 wijzigt om die reden niet. In [deze september-circulaire](#) is een nieuwe accresraming opgenomen voor de jaren 2022 en verder, berekend conform de huidige normeringssystematiek. Met name in 2022 is sprake van een forse stijging,

maar ook de jaren daarna laten een positieve ontwikkeling zien. Dit komt met name door een hogere geraamde loon- en prijsontwikkeling in de Macro Economische Verkenning (MEV-raming) van het Centraal Planbureau, waardoor de Rijksuitgaven verder oplopen. Het kabinet heeft daarnaast vanaf 2022 aanvullende middelen uitgetrokken voor een aantal beleidsterreinen, waaronder voor klimaatmaatregelen.

BTW compensatiefonds

Overschotten en tekorten in het BTW-compensatiefonds (BCF) worden verrekend in de algemene uitkering van het Provinciefonds.

In de septembercirculaire wordt voor structurele verlaging van de resterende ruimte in het BCF verwacht vanwege hogere BTW declaraties door de lagere overheden. Dat betekent dat de uitkering uit het BCF voor verwachte overschotten lager is dan eerder werd aangenomen.

De ontwikkeling van de algemene uitkering ziet er per saldo meerjarig als volgt uit:

(x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Ontwikkeling accres	984	2.077	1.834	1.782	1.991
Ontwikkeling BTW compensatiefonds	-1.184	-289	-384	-473	-468
Ontwikkeling algemene uitkering	-200	1.788	1.450	1.309	1.523

Wet Open Overheid

In de meicirculaire 2021 zijn provincies geïnformeerd over de middelen die beschikbaar zouden komen voor de implementatie en de uitvoering van de Wet open overheid (Woo). De middelen om de uitvoering van de Woo te ondersteunen zijn in deze septembercirculaire toegekend. Voor Zeeland gaat het om de volgende bedragen: 2021 € 0,2 miljoen, 2022 € 0,3 miljoen, 2023 € 0,3 miljoen, 2024 € 0,4 miljoen, 2025 € 0,4 miljoen en vanaf 2026 € 0,5 miljoen. In onze brief van 27 juli 2021 hebben we u ook nader geïnformeerd over de invoering van de Woo.

3.3.2. Ontwikkelingen stelpost provinciefonds

In de financiële verordening is opgenomen dat de omvang van de stelpost provinciefonds maximaal € 3 miljoen bedraagt. Vanuit deze stelpost worden de jaarlijkse indexering van de begroting, als ook de gevolgen van CAO ontwikkelingen gedekt. Daarnaast dient de stelpost om fluctuaties in het accres op te vangen.

Indexering budgetten begroting 2022 en verder

In de voorjaarsnota 2021 is besloten om de materiele budgetten in de begroting 2022 en verder te indexeren met 1%. Tevens is op dat moment in de stelpost rekening gehouden met de financiële effecten van de CAO 2021, die toen nog in voorbereiding was. Begin juli is een onderhandelaarsakkoord gesloten, dat op dit moment wordt uitgewerkt in de CAO 2021. Onder voorbehoud van de definitieve CAO 2021, betrekken wij de financiële effecten hieruit uit de stelpost. Tezamen met de indexatie van de begroting, die nu is doorgerekend op basis van de definitieve cijfers uit de begroting 2022, levert dat een positief effect op van € 87.000 in 2022, aflopend tot

€ 43.000 in 2025 ten opzichte van de hiervoor gereserveerde bedragen in de voorjaarsnota 2021.

Aanvullende indexering gesubsidieerde instellingen begroting 2021

In de zomernota 2019 is het besluit genomen om een provinciale richtlijn voor indexeringen toe te passen op instellingen die een integrale kostensubsidie ontvangen. Deze provinciale richtlijn houdt in dat jaarlijks het indexeringspercentage voor het volgende jaar wordt bepaald aan de hand van de landelijke indexpercentages voor loon- en prijsstijgingen. Het percentage is voor 2/3 deel opgebouwd uit de 'prijs overheidsconsumptie, beloning werknemers' en voor 1/3 deel op het 'prijs overheidsconsumptie, netto materieel (imoc)', zoals jaarlijks wordt gepubliceerd in de septembercirculaire voorafgaand aan het betreffende begrotingsjaar. Voor 2022 betekent dat het definitieve indexeringspercentage 2,7% bedraagt.

Gevolgen stelpost provinciefonds

Samen met de gevolgen van de meicirculaire 2021, waarover wij u in onze brief van 8 juni 2021 hebben geïnformeerd, leiden bovenstaande ontwikkelingen tot het volgende beeld voor de stelpost provinciefonds:

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Saldo stelpost provinciefonds na verwerking meicirculaire	1.536	848	751	503	2.479
Algemene uitkering (septembercirculaire)	-200	1.788	1.450	1.309	1.523
Effect indexatie begroting 2022		87	53	136	43
Aanvullende indexatie IKS instellingen		-124	-124	-124	-124
Subtotaal saldo stelpost provinciefonds	1.336	2.600	2.131	1.825	3.921
Vrijval ten gunste van budgettaire ruimte	-1.336				-921
Stelpost wordt	0	2.600	2.131	1.825	3.000

In de financiële verordening is opgenomen dat een resterend saldo op de stelpost in het lopend jaar een bestemming krijgt. We stellen voor dit saldo toe te voegen aan de budgettaire ruimte. Aangezien in 2025 het saldo van de stelpost boven het vastgestelde maximum van € 3 miljoen uitkomt, stellen we voor het meerdere ook toe te voegen aan de budgettaire ruimte.

Voorgestelde besluit: Na inrekenen van de hiervoor genoemde voorstellen in de stelpost provinciefonds, in de jaren 2021 en 2025 respectievelijk € 1.336.000 en € 921.000 onttrekken aan de stelpost ten gunste van de budgettaire ruimte.

3.4. 2^e ronde budgetbewaking 2021

Om zicht te krijgen op de voortgang van de uitvoering en realisatie van de begroting is – als onderdeel van de reguliere planning & control cyclus – een tweede ronde budgetbewaking 2021 uitgevoerd. We hebben scherp gekeken naar de voortgang van de budgetten, om daarmee eventuele overschotten ook tijdig te kunnen inzetten voor nieuwe vraagstukken.

De effecten die uit deze ronde budgetbewaking komen zijn onder te verdelen in:

- Budgettaire effecten
- Budgettair neutrale wijzigingen. Dit betreft toevoegingen en onttrekkingen aan bestemmingsreserves, die (meerjarig) budgettair geen effect hebben. Daarnaast kunnen het ook overhevelingen van budgetten tussen beleidsdoelstellingen betreffen.

In de najaarsnota 2020 is besloten om voor het begrotingsjaar 2021 een taakstelling onderuitputting van € 1,75 miljoen op te nemen, om de verwachte onderuitputting in de begroting als gevolg van de effecten van corona op de begroting te dempen. Daarbij is destijds ook afgesproken om de najaarsnota 2021 tot invulling van deze taakstelling te komen. Deze taakstelling hebben we daarom betrokken in de budgettaire effecten van deze ronde budgetbewaking.

In totaliteit leidt dit tot de volgende budgettaire effecten:

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Budgettaire effecten 2 ^e ronde budgetbewaking	2.882	-154	-154	-343	-351

In bijlage 2 is een nadere uitsplitsing van de effecten uit de 2^e budgetronde opgenomen.

Voorgesteld besluit: De effecten uit de tweede ronde budgetbewaking 2021 verwerken in de meerjarenbegroting 2021 – 2025, waarbij de budgettaire effecten worden toegevoegd aan de budgettaire ruimte.

3.5. Overige ontwikkelingen

3.5.1. IPO en BIJ12 Begroting 2022

De IPO en BIJ12 begroting 2022 ligt op dit moment voor in Provinciale Staten van de verschillende provincies, uiteindelijk gericht op de besluitvorming in de Algemene Vergadering van het IPO in oktober 2021.

Interprovinciale samenwerking is onontbeerlijk, zowel inhoudelijk als vanuit de provinciale belangenbehartiging. Samenwerken leidt ertoe dat vraagstukken effectiever opgepakt kunnen worden en daardoor ook tot (financiële) schaalvoordelen leidt. De schaal van vraagstukken, de complexiteit én de gezamenlijke verantwoordelijkheid neemt immers ook toe. Dat vertaalt zich onder meer in samenwerking rond stikstof en digitale agenda (cybersecurity), die elders in deze najaarsnota beschreven zijn. De resterende algemene ontwikkelingen op de IPO-begroting verwerken wij hier. De voorjaarsnota 2021 van het IPO vraagt een eenmalig aanvullend bedrag van € 180.000 voor het lopend begrotingsjaar.

Voorgesteld besluit: Vooruitlopend op de besluitvorming tot vaststelling van de begroting 2022 in de Algemene Vergadering van het IPO stellen wij voor om - in aanvulling op voorgestelde be-

dragen voor de IPO bijdragen aan de opgaven Stikstof en digitale agenda, – hiervoor de volgende bedragen in de provinciale meerjarenbegroting beschikbaar te stellen uit de budgettaire ruimte. Tevens hierin ook de effecten van de voorjaarsnota 2021 van het IPO te betrekken

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Resterende onderwerpen IPO-BIJ12 begroting 2022	-180	-94	50	-15	-37

3.5.2. Samenwerkingsovereenkomst gladheidsbestrijding

Sinds 2006 werken Rijkswaterstaat (RWS), Waterschap Scheldestromen, Provincie Zeeland, NV Westerscheldetunnel, North Sea Port en de meeste Zeeuwse gemeenten samen aan het bestrijden van gladheid op de doorgaande wegen in Zeeland. Op 1 april 2021 liep de huidige samenwerkingsovereenkomst (SOK) af. Daarom is nu een nieuwe samenwerkingsovereenkomst nodig. Met de partners is overeenstemming bereikt over een nieuwe SOK, die nog voor het strooiseizoen ondertekend zal worden en een looptijd kent tot en met 2036

Voor deze nieuwe samenwerkingsovereenkomst is afgesproken dat de regie over de beleidskaders bij de partners zelf blijft, maar dat RWS namens alle partners de materiële uitvoering ter hand neemt. RWS neemt de lopende contracten over en neemt daarnaast – tegen een vergoeding – het huidige strooi materieel over. Tevens worden ook de wegensteunpunten die nu ook al worden ingezet voor de gladheidsbestrijding, tegen een jaarlijkse vergoeding ter beschikking gesteld gedurende de looptijd van de overeenkomst. Eventuele toekomstige investeringen in de steunpunten worden verdeeld over de betrokken partijen. De totale kosten die samenhangen met de gladheidsbestrijding verreken RWS jaarlijks op basis van nacalculatie met de betrokken partijen. Een en ander leidt overigens ook tot lagere personele inzet vanuit de provincie. Netto leidt dit vanaf 2022 tot € 4.000 per jaar lagere kosten voor gladheidsbestrijding. In 2021 kunnen we incidenteel € 75.000 laten vrijvallen.

Voorgesteld besluit, uitgaande van ondertekening van de SOK door alle betrokken partijen:

- De investeringen ‘materieel gladheidsbestrijding’, ‘versterken pekelwatervoorziening’ en ‘opbouw automatisch strooien’ overdragen aan RWS, waarbij de resterende boekwaarde van € 568.000 per 1/1/2022 wordt gedekt uit de eenmalige afkoopsom van RWS, die € 1,2 miljoen bedraagt;
- De resterende afkoopsom via de bestemmingsreserve meerjarige projecten inzetten in de periode tot 2036 ter dekking van de lasten van de nieuwe SOK;
- Het salarisbudget vanaf 2022 structureel verlagen met € 115.000, waarbij deze vrijvallende middelen worden ingezet voor de dekking van de jaarlijkse lasten van de nieuwe SOK;
- De bestaande budgetten voor gladheidsbestrijding vanaf 2022 structureel verlagen met € 4.000 en vervolgens toevoegen aan de budgettaire ruimte. In 2021 een incidenteel bedrag van € 75.000 te laten vrijvallen.

3.5.3. Intergemeentelijke samenwerking

In de afgelopen jaren hebben wij, naast de samenwerking met alle overheden in het kader van het OZO, ook geïnvesteerd in regionale intergemeentelijke samenwerking. In sommige delen

van Zeeland loopt dat uitstekend, maar andere gebieden blijven achter. De uitvoering van gezamenlijke projecten met de provincie loopt uiteraard via de daarvoor toegekende inhoudelijke budgetten. Wanneer zich echter verdere initiatieven ter verdere versterking van de intergemeentelijke samenwerking voordoen, willen wij die kunnen ondersteunen. Wij stellen daarom voor om € 200.000 beschikbaar te stellen om een bijdrage aan dergelijke initiatieven te kunnen leveren.

3.5.4. Verduurzamingsmaatregelen provinciale bedrijfspanden

Met ingang van 2023 is de regelgeving voor energielabels voor bedrijfspanden aangescherpt. Bovendien willen de gezamenlijke provincies uiterlijk in 2028 tot een energieneutraal gebouwenbestand komen. In de voorjaarsnota 2021 is aangegeven dat binnen de reserve onderhoud bedrijfspanden € 1,2 miljoen beschikbaar is voor verduurzamingsmaatregelen, zoals isolatie, ledverlichting etc. Wij hebben een inventarisatie laten uitvoeren van de maatregelen die we moeten treffen voor de provinciale bedrijfspanden die onder deze regelgeving vallen. Om die uit te kunnen voeren stellen wij voor € 1,1 miljoen uit de reserve onderhoud bedrijfspanden in te zetten.

Bedrijfspanden met een monumentenstatus zijn vrijgesteld van deze regeling, maar wij onderzoeken wel welke mogelijkheden er zijn om ook die panden verder te verduurzamen. Op een later moment komen wij daarop terug en doen u dan ook een voorstel om de resterende middelen in de reserve, met een eventuele aanvulling van deze middelen, in te zetten voor deze maatregelen.

Voorgestelde besluiten:

- In de begroting 2021 een investeringskrediet 'verduurzaming bedrijfspanden' instellen, met een omvang van € 1,1 miljoen, die vanaf 2023 wordt afgeschreven in 10 jaar.
- Tegelijkertijd een dekkingsreserve 'verduurzaming bedrijfspanden' instellen met een omvang van € 1,1 miljoen, die wordt gevoed uit de reserve onderhoud bedrijfspanden en wordt ingezet voor de dekking van de afschrijving van het investeringskrediet.

3.5.5. Centralisatie wagenparkbeheer

Om het provinciale wagenpark te professionaliseren en te verduurzamen hebben wij besloten om alle dienstvoertuigen onder te brengen in een lease-overeenkomst. Hiervoor heeft een collectieve aanbesteding plaatsgevonden met een aantal andere provincies en decentrale overheidsorganisaties. Omdat we vanuit een duurzaamheidsaspect kiezen voor zoveel mogelijk elektrische voertuigen, en de prijzen van nieuwe auto's sterk gestegen zijn, leidt dat tot hogere kosten dan de ruimte die daarvoor in de meerjarenbegroting beschikbaar is. Financieel vertaalt zich dit in een eenmalige vrijval in 2021 van € 331.000, en vanaf 2022 aanvullend € 28.000 per jaar, oplopend tot structureel € 272.000 vanaf 2028.

3.5.6. ICT ondersteuning

Mede onder invloed van Corona hebben de systemen voor digitaal werken een grote vlucht genomen. We vergaderen digitaal, werken digitaal op afstand en maken nog meer gebruik van

ICT-toepassingen. Dat brengt echter ook een sterke toename van verzoeken om ondersteuning met zich mee, zowel vanuit PS als vanuit de organisatie zelf. Het tijdig en goed functioneren van alle apparatuur en systemen wordt immers ook van steeds groter belang. In de afgelopen periode is dat met een zeer grote inspanning vanuit de organisatie opgevangen. Wij voorzien echter dat het digitaal werken en vergaderen – met alle ondersteuningsvragen van dien – blijvend op een hoger niveau zal liggen dan voor Corona het geval was. Om dat adequaat te ondersteunen en storingen tijdig op te kunnen lossen stellen wij voor om de beheer- en service-capaciteit structureel met 2 FTE uit te breiden. Dit brengt vanaf 2022 een structurele last van € 174.000 met zich mee.

3.5.7. Recap financiële voorstellen

Samengevat zien de financiële voorstellen er als volgt uit:

(bedragen x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Resterende onderwerpen IPO-BIJ12 begroting 2022	-180	-94	50	-15	-37
Samenwerkingsovereenkomst gladheidsbestrijding	75	4	4	4	4
Interregionale samenwerking		-200			
Centralisatie wagenparkbeheer	331	-28	-35	-68	-147
ICT ondersteuning		-174	-174	-174	-174
Totaal effect budgettaire ruimte	226	-492	-155	-253	-354

Voorgesteld besluit: Financiële consequenties dekken uit de budgettaire ruimte

3.6. Ontwikkeling grondbank

In de nota Grondbeleid is met u afgesproken dat drie maal per jaar met u de voortgang met betrekking tot de grondbank en kavelruil wordt gedeeld. Voor de stand van zaken met betrekking tot de grondbank verwijzen wij naar bijlage 3. Uit deze bijlage blijkt dat de voorraad gronden en opstallen op dit moment een waarde van € 42,7 miljoen vertegenwoordigen.

Ontwikkelingen grondbeleid

In onze brief van 2 april 2021 hebben wij u geïnformeerd over het proces om te komen tot nieuw grondbeleid. Hoofddoel van het grondbeleid is het effectief en efficiënt realiseren van de provinciale beleidsdoelen/opgaven. De Zeeuwse omgevingsvisie, en de parallel daaraan ingestelde aanvullingswetten, brengen (mogelijk) nieuwe thema's en uitdagingen met zich mee, die ook van invloed kunnen zijn op de beleidsdoelen en opgaven van de Provincie en daarmee op de werking en omvang van het grondinstrumentarium.

Eén van de vragen in het nieuwe grondbeleid ten behoeve van de uitvoering is welke rol de provincie wenst en/of kan in nemen op het gebied van grondzaken en vastgoed; zowel in het landelijk als in het bebouwd gebied. Deze keus laat zich vervolgens 'vertalen' in inzet van instrumentarium en de hieraan verbonden financiële en/of personele consequenties. Een andere afweging is het wel of niet overnemen van de grondbank die in het kader van het Natuurpakket Westerschelde is gevormd en de bijbehorende kredietverruiming (ca. 300 hectare).

Voorstellen voor nieuwe grondbeleid zullen wij uitwerken en in het voorjaar van 2022 aan u voorleggen. Mogelijk doen wij daarbij ook een voorstel om de omvang van de groundbank te vergroten, indien dat benodigd is om tot een effectieve werking en omvang van het grondinstrumentarium in relatie tot de Zeeuwse opgaven te komen.

3.7. Voorgeschreven beleidsindicatoren

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is opgenomen dat in de begroting beleidsindicatoren worden opgenomen. Hiertoe heeft de minister een aantal verplichte indicatoren vastgesteld, die wij sinds de invoering daarvan ook jaarlijks in de begroting en jaarstukken opnemen. In de stukken bij de begroting 2018 hebben we u daar destijds ook nader over geïnformeerd. We constateren nu echter dat bij het opstellen van de begroting 2021 een drietal verplichte indicatoren niet zijn opgenomen. Deze indicatoren treft u aan in bijlage 4. In de begroting 2022 zijn deze indicatoren overigens wel opgenomen.

Voorgesteld besluit: de ontbrekende verplichte indicatoren, zoals opgenomen in bijlage 4, toe te voegen aan de begroting 2021

4. Financieel perspectief

4.1. Vertrekpunt

In de voorjaarsnota 2021 hebben we ruimte gemaakt voor corona-maatregelen in Zeeland, maar ook om de strategische opgaven naar de uitvoering te brengen. We hebben structurele ombuigingen voorgesteld om structurele ruimte te bieden in de meerjarenbegroting, om daarmee ook nieuwe vraagstukken te kunnen oppakken. Door vraagstukken tijdelijk op te pakken behouden we flexibiliteit in de begroting. Het financieel perspectief is afgesloten met een structurele budgettaire ruimte van € 1 miljoen vanaf 2022, oplopend tot structureel € 3,6 miljoen vanaf 2025.

In uw vergadering van juli 2021 heeft u een besluit genomen op de ontvlechting van Evides. Dat betekent dat daarmee ook structurele middelen voor de Provincie beschikbaar komen. In eerste instantie worden deze middelen ingezet om de bijdrage voor het Delta Kenniscentrum uit te voldoen en vervolgens, vanaf 2027 vergroot dit ook de ruimte in het financieel perspectief.

In dit hoofdstuk gaan we verder in op de besluiten uit de najaarsnota voor het financieel perspectief.

4.2. Recapitulatie financieel meerjarenperspectief

Het vertrekpunt van het financieel perspectief is gelijk aan de mutaties tot en met de 9^e begrotingswijziging 2021. Na verwerking van de financiële besluiten uit de najaarsnota ziet het verloop van de budgettaire ruimte er als volgt uit:

(x € 1.000)	Paragraaf	2021	2022	2023	2024	2025
Stand na 9^e begrotingswijziging 2021		527	1.000	1.000	1.000	3.600
Effect inrekenen jaarschijf 2025						588
Strategische opgaven	1		-352	-352	-352	-352
Uitvoeringsprogramma's	2.4		-557	-467	-567	-667
Instandhouding infrastructuur	3.1	91	-57	-991	335	-735
Wettelijke milieutaken	3.2	-25	-225	-200	-200	-200
Vrijval stelpost provinciefonds	3.3.2	1.336				921
2 ^e ronde budgetbewaking	3.4	2.882	-154	-154	-343	-351
Overige onderwerpen	3.5.7	226	-492	-155	-253	-354
Subtotaal na inrekenen voorstellen		5.037	-837	-1.318	-381	2.450

Uit bovenstaande samenvatting blijkt dat wij 'scherp aan de wind varen'. Er is een budgettair overschot in 2021, dat met name voortkomt uit een scherpe budgetronde en een positieve septembercirculaire. Daarmee kunnen we de tekorten, die als gevolg van de voorstellen in de najaarsnota in de periode 2022 – 2024 ontstaan, afdekken. Wij achten dit verantwoord omdat veel

deze besluiten een onvermijdelijk karakter hebben. Bovendien vinden we het ook belangrijk om te blijven investeren in Zeeland.

Om tot een sluitend meerjarenperspectief te komen waarin ook beperkte ruimte is om toekomstige structurele knelpunten en ambities te kunnen dekken, stellen we daarom voor om het budgettaire overschot in 2021 via de algemene reserve te verdelen over de periode 2022 tot en met 2024. Op die wijze sluiten we de budgettaire ruimte af met een structureel positief saldo van € 500.000. De budgettaire ruimte bedraagt vanaf 2025 structureel bijna € 3 miljoen. Dat biedt ook ruimte om toekomstige vraagstukken te kunnen dekken. In 2021 resteert vervolgens een saldo van € 1 miljoen, waarvan we voorstellen dat aan de algemene reserve toe te voegen:

(x € 1.000)	Paragraaf	2021	2022	2023	2024	2025
Subtotaal na inrekenen voorstellen		5.037	-837	-1.318	-381	2.450
Overhevelen van saldo budgettaire ruimte naar latere jaren		-4.037	1.337	1.819	881	
Toevoeging aan de algemene reserve		-1.000				
Budgettaire ruimte wordt		-	500	500	500	2.450

Voorgestelde besluiten: Het positieve saldo uit de budgettaire ruimte in 2021 via de algemene reserve overhevelen naar de begrotingsjaren 2022 tot en met 2024 tot een jaarlijks budgettair saldo van € 500.000 resteert. Het restantsaldo 2021 wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

4.3. Ontwikkeling Investeringsagenda

In paragraaf 2.4. hebben we de onttrekkingen uit de investeringsagenda ten behoeve van de bestedingsgerede projecten beschreven. Na verwerking van de voorstellen om vanuit de budgettaire ruimte en algemene reserve middelen aan de investeringsagenda toe te voegen, ontwikkelt die zich als volgt:

(x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025	Totaal
Huidige stand investeringsagenda*						50.513
Bestedingsgereed najaarsnota 2021	-1.091	-4.738	-3.629	-1.389		-10.847
Resteert na keuzes najaarsnota						39.666
Verdere investeringsbehoefte	-	-8.460	-16.630	-21.142	-14.669	-60.901
Overprogrammering						-21.235

Na het onttrekken van de bestedingsgerede voorstellen, alsmede het toevoegen van de jaar-schijf 2025 aan de investeringsagenda, is tot eind 2025 nog bijna € 39,7 miljoen beschikbaar voor toekomstige investeringen. De overprogrammering bedraagt ongeveer 1,5, aangezien de toekomstige investeringsbehoefte tot en met 2025 ruim € 60,9 miljoen bedraagt. In deze investeringsbehoefte is voor € 20,2 miljoen aan projecten opgenomen die verbonden zijn aan de Regio Deal (ZiS 2.0), het realiseren van het Natuurnetwerk Zeeland in 2027 en voor een eventuele

extra bijdrage in het kader van de Zuidwestelijke Delta. Gezien het 'bestuurlijk verplichte' karakter van deze onderwerpen, zijn zij prioritair bij het toewijzen van middelen uit de investeringsagenda.

De factor overprogrammering ligt in lijn met voorgaande jaren, waarbij deze factor tot op heden nog niet tot problemen heeft geleid. Anderzijds, de ruimte in de periode tot en met 2023 is beperkt en kan tot uitstel van investeringen leiden op het moment dat meer voorstellen bestedingsgereed zijn dan dat er ruimte is.

4.4. Ontwikkeling algemene reserve en weerstandsratio

Na de toevoeging van het jaarrekeningresultaat 2020 aan de algemene reserve en de besluiten uit de voorjaarsnota 2021 ontwikkelt de algemene reserve zich tot een stand van € 16,5 miljoen eind 2025. De voorgestelde toevoeging van € 1 miljoen aan de algemene reserve leidt ertoe dat de algemene reserve groeit naar een stand van € 17,5 miljoen in 2025.

Het verloop van de algemene reserve ziet er dan als volgt uit:

(x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025
Beginstand	28.404	31.767	23.849	18.690	17.525
Reeds eerder besloten mutaties (t/m voorjaarsnota 2021)	-1.674	-6.579	-3.340	-284	
Overheveling budgettaire ruimte 2021	4.037	-1.337	-1.819	-881	
Toevoeging ten laste van budgettaire ruimte	1.000				
Eindstand	31.767	23.849	18.690	17.525	17.525

In de begroting 2022 is in de paragraaf 'weerstandsvermogen en risicobeheersing' opgenomen dat het benodigd weerstandvermogen € 5,8 miljoen bedraagt. Afgezet tegen de stand van de algemene reserve betekent dat de ratio 'algemene reserve' 3,0, bedraagt waardoor deze nog steeds ruimschoots voldoet aan het minimale niveau van 1,0. Daarmee biedt de algemene reserve nog steeds ruimte om eventuele toekomstige knelpunten te kunnen opvangen.

[De huidige ontwikkeling](#) van de economie ziet er gunstiger uit dan eerder werd verwacht: de economie herstelt zo veerkrachtig, dat er spanningen op de arbeidsmarkt ontstaan. Het Rijk heeft aangekondigd dat er een einde komt aan de Corona-steunmaatregelen. Het is nog niet te zeggen wat daar de gevolgen van zullen zijn, vooral ook omdat die tussen verschillende sectoren sterk kunnen verschillen.

De huidige situatie draagt dan ook veel onzekerheden in zich. Hoewel corona door de toegenomen vaccinatiegraad en het vervallen van de verplichte 1,5 meter maatregel in een nieuwe fase komt, is het ook onzeker hoe het 'nieuwe normaal' eruit ziet en wat dat van decentrale overheden vraagt.

Op dit moment is er nog geen zicht op een nieuw kabinet. Het demissionaire kabinet heeft in de begroting wel forse middelen beschikbaar gesteld voor de vraagstukken rond energie en wonen. Welke rol daarbij aan de decentrale overheden wordt toegekend, zal nog moeten blijken. De steunmaatregelen van het Rijk hebben er verder toe geleid dat de overheidsschuld flink is opgelopen. Het is onduidelijk of, hoe en wanneer het Rijk deze schuld wil afbouwen. Wanneer dat in de toekomst alsnog zou leiden tot bezuinigingen, kan dat via de koppeling van het Provinciefonds aan de Rijksuitgaven effecten voor de provincies hebben. In de meicirculaire 2022 verwachten wij in ieder de actualisatie van het verdeelmodel provinciefonds. Voor ons blijft het van belang dat de investeringsvermogen van de 'arme' provincies in lijn blijft liggen met de 'rijkere', zodat ook de 'arme' provincies kunnen blijven investeren in maatschappelijke vraagstukken.

Desondanks is de financiële positie van de Provincie op orde. We investeren maximaal. De vrije ruimte voor met name nieuwe structurele vraagstukken beperkt is. De besluitvorming op de ontvlechting van Evides leidt ertoe dat een structurele inkomstenstroom ontstaat, maar heeft voor een verruiming van de budgettaire ruimte pas effect vanaf het begrotingsjaar 2027.

Om ruimte te houden voor nieuwe prioriteiten zijn ambities eerder tijdelijk ingerekend. In de voorjaarsnota 2022 zullen we een voorstel doen óf en op welke wijze we deze ambities kunnen continueren. Het dividendbeleid PZEM is opgesteld en aan uw Staten toegestuurd. De liquiditeit die uit deze dividenden voortkomt, storten we volgens afspraak direct door naar GBE Aqua, tot het moment dat zij haar lening geheel heeft afgelost. Daarnaast leidt de dividendontvangst tot een incidentele groei van het eigen vermogen op de Provinciale balans. Dit vermogen kan afgevoerd worden om incidentele ambities mee te dekken, maar omdat tegenover dit vermogen geen liquiditeit staat, is het wel afhankelijk van de liquiditeitspositie die de Provincie op dat moment heeft. In de voorjaarsnota 2022 zullen we daar ook nader op ingaan.

Deze ontwikkeling neemt niet weg dat indien zich grote structurele vraagstukken voordoen, dit pijnlijke keuzes kan vragen om huidige prioriteiten te stoppen. We bereiden ons voor om in de voorjaarsnota 2022 hierop weloverwogen besluiten te kunnen nemen. Op die wijze houden we ruimte en flexibiliteit, ook naar de toekomst toe, zodat we samen met de Zeeuwse partners het verschil kunnen maken.

Bijlagen

Bijlage 1: Verloop reserve instandhouding infrastructuur

(x € 1.000)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Beginstand	2.929	531	400	226	200	191	93	293	252	127	515
Reeds geraamde toevoeging	7.003	5.111	4.323	4.398	4.088	4.149	4.073	4.095	4.053	5.839	6.000
Benodigde onttrekkingen op basis van bestaande uitvoeringsstrategieën	-9.402	-5.242	-4.998	-4.423	-4.297	-4.247	-3.873	-5.636	-3.178	-4.151	-5.800
Aanvullend benodigde toevoeging (+) of vrijval (-)	-	-	500	-	200	-	-	1.500	-1.000	-1.300	-
Eindstand	531	400	226	200	191	93	293	252	127	515	715

Bijlage 2: Effecten 2^e ronde budgetbewaking 2021

In paragraaf 3.4. hebben we stilgestaan bij de budgettaire effecten uit de tweede ronde budgetbewaking. Daarnaast onderkennen we de budgetoverhevelingen, waarbij het budget naar een ander begrotingsjaar wordt overgeheveld, en budgettaire neutrale effecten, waarbij in hetzelfde begrotingsjaar budgetverschuiving over verschillende doelstellingen optreden. In deze bijlage is een nadere uitsplitsing van deze effecten opgenomen. Mutaties met een omvang van minder dan € 25.000 worden niet nader toegelicht.

Budgettaire effecten

X € 1.000	2021	2022	2023	2024	2025
010102 Klimaatadaptatie	70				
Het proces om te komen tot een 'klimaat adaptatiestrategie Zeeland' is afgerond. De verdere kosten die in het uitvoeringfase worden gemaakt vinden plaats binnen het uitvoeringsprogramma klimaat en energie in de begroting.					
010203 Omgevingsvisie	115				
Er is sprake van lagere kosten bij het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie.					
010105 Zeeuws Deltaplan Zoet Water	37				
Met name door aanbestedingsvoordelen kan een beperkt gedeelte van het budget vrijvallen					
010206 Stikstof	36				
Door corona heeft de gebiedsgerichte aanpak vrijwel stil gelegen in de zin van bijeenkomsten en begeleiding. Dit najaar wordt verwacht hiermee weer te starten. Hier is dit jaar beperkt budget voor nodig om te organiseren. Daardoor kan een incidenteel bedrag voor proces- en advieskosten vrijvallen.					
020101 Voorbereiding omgevingswet	65				
Voor de implementatie van de omgevingswet, waaronder het inrichten van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO), als ook het versterken van de ketensamenwerking en kennisborging, kan incidenteel budget vrijvallen, mede doordat een gedeelte van de werkzaamheden volgend jaar doorloopt en in dat jaar gedekt kan worden.					
020102 Kwaliteitskust	30				
Door corona hebben een aantal werkzaamheden om de acties van de doelstelling Kwaliteitskust te behalen op een alternatieve wijze plaatsgevonden. Daardoor resteert een beperkt incidenteel budget					
020103 Frictiekosten RUD	510				
In onze brief van 15 juni 2021 hebben we u geïnformeerd over de stand van zaken van de frictiekosten RUD, alsmede over de incidentele vrijval die uit de voorziening frictiekosten kan plaatsvinden.					
020301 Ruimtelijke kwaliteit: wonen	570				
De openstelling van de 11 ^e subsidieronde Provinciale Impuls Wonen is medio september 2021 gesloten. Doordat het aantal inschrijvingen op deze openstelling lager is dan het 'plafond' van de openstelling, kan op dit moment een bedrag vrij vallen.					
030101 Resultaat grondbank	118				
Boekwinsten op gronden mogen pas geraamd worden op het moment dat deze gerealiseerd zijn. Het saldo van de tot op heden gerealiseerde grondverkoop ('niet-natuurgronden') kan worden toegevoegd aan de vrije middelen.					

X € 1.000	2021	2022	2023	2024	2025
030102 Verbreden natuurlandschap					
In de zero-based begroting 2017 zijn na het herschikken van een aantal budgetten ook middelen toegekend voor een aantal IKS-instellingen. Destijds zijn deze middelen enkel in de zichtperiode van de begroting verwerkt, terwijl het hier om een structurele last gaat. Tevens zijn in het kader van de wet natuurbescherming dit jaar meer legesinkomsten (€ 100.000) ontvangen dan begroot.	295	-430	-430	-330	-330
040102 Food (visserij)	25				
Voor de uitvoering van een aantal projecten hebben we Europese subsidies kunnen benutten, waardoor een gedeelte van het provinciale budget kan vrijvallen.					
040103 Concurrentiepositie Zeeuwse Ondernemers	125				
Vanwege de effecten van corona hebben minder bijeenkomsten en netwerkactiviteiten plaatsgevonden. Daarnaast is eerder budget toegekend om bedrijven te stimuleren zich in Zeeland te vestigen, bijvoorbeeld door investeringen in innovatie en duurzaamheid te subsidiëren. Aangezien voor het resterende bedrag (€ 100.000) geen concrete plannen beschikbaar zijn, kan dit budget vrijvallen.					
040104 Campus Zeeland	70				
Om tot realisatie van de Bèta Campus Zeeland te komen is minder inhuur benodigd dan vooraf begroot					
040105 Economische innovatiestructuur	200				
Voor de MKB innovatie-stimuleringsregeling (MIT-Zuid) zijn afspraken gemaakt voor de bijdragen per provincie in 2021. Voor Zeeland betekent dat een gedeelte van het gereserveerde budget in de begroting kan vervallen. Voor de periode 2022 – 2025 ligt de jaarlijks bijdrage vast in een convenant.					
040107 Circulaire economie	25				
Een aantal projecten hebben door corona (beperkte) vertraging opgelopen, waardoor deze ook gedeeltelijk volgend jaar worden uitgevoerd. De uitgaven die in 2022 vallen kunnen worden gedekt in de begroting 2022.					
050102 Fast Ferry baggerkosten	100				
Er is dit jaar tot op heden sprake van minder afzet van slib in de veerhaven Breskens, dan eerder voorzien. Daardoor vallen de kosten van baggeren lager uit.					
050102 Concessie busvervoer	115				
Vanwege de onzekerheden over de beschikbaarheidsvergoeding openbaar vervoer in 2021 zijn in de najaarsnota 2020 incidentele middelen toegekend om tot een voorbereiding van de dienstregeling 2021 te komen. Deze incidentele kosten vallen lager uit.					
Op basis van het OV-plan 2015 zijn destijds structurele bedragen beschikbaar gesteld voor de Fast Ferry. In de meerjarenbegroting zijn deze echter incidenteel verwerkt. Dit dient vanaf 2024 structureel te worden gecorrigeerd.				-289	-289
050104 Programma bedrijvigheid	39				
Binnen het programma bedrijvigheid valt de uitputting van de proces- en adviesbudgetten lager uit dan begroot					
050107 Uitvoering slimme mobiliteit	54				
Dit betreft een meerjarig werk- en cofinancieringsbudget, waarvan een gedeelte van de projecten doorschuift naar 2022, en ook in dat jaar gedekt kan worden.					
060402 Sportevenementen	110				
Als gevolg van corona hebben minder sportevenementen plaats kunnen vinden, of hebben plaatsgevonden in een alternatieve vorm.					

X € 1.000	2021	2022	2023	2024	2025
070101 Bestuur					
Besloten is om de informatierubriek Provinciewerk te stoppen. Momenteel loopt een traject om tot een andere opzet te komen, waardoor 2021 als transitiejaar beschouwd kan worden. Dit leidt ertoe dat incidenteel middelen kunnen vrijvallen.	40				
Een toenemend aantal uitkeringen worden door het Rijk uitgekeerd in zogenaamde 'specifieke uitkeringen' (SPUK's). Elke uitkering dient jaarlijks te worden voorzien van een accountantsverklaring. Dat leidt tot een stijging van de accountantskosten	-50				
In verband met corona konden minder activiteiten voor PS, waaronder opleidingen, door- gang vinden.	75				
Betreft het correct ramen van de neveninkomsten van de Commissaris van de Koning, die rechtstreeks in de provinciekas worden gestort.	21	28	28	28	28
080103 Uitvoering energietransitie	42				
Een beperkt deel van de uitvoeringsacties vindt plaats in 2022 en kan in dat jaar ook ge- dekt worden uit bestaande budgetten.					
900101 Opcenten motorrijtuigenbelasting	250	250	250	250	250
De werkelijke opbrengsten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting liggen boven de be- grote opbrengst en leiden bij extrapolatie tot een structurele stijging van € 250.000					
900106 Onvoorzien inclusief stelposten					
In de najaarsnota 2020 is een taakstelling onderuitputting opgenomen, om daarmee de verwachte onderuitputting in de begroting 2021 vanwege effecten corona te dempen.	-1.750				
Een aantal afrekeningen over voorgaande jaren, waaronder het provinciefonds, IPO, maar ook lagere vaststelling van eerder toegekende subsidies leidt tot een incidenteel voordeel.	675				
940101 Salarislasten	570				
Als gevolg van natuurlijk verloop, maar ook door toenemende schaarste op de arbeids- markt, als door effecten van corona, duurt het langer om openstaande vacatures in te vul- len.					
960104 Rente	-110				
De teruglopende leningbehoefte van de Provincie leidt ertoe dat we een lager bedrag aan negatieve rente ontvangen.					
960101 Personeel					
De uitvoering van de participatiewet ligt op schema om de landelijke doelstelling te beha- len tegen lagere kosten (€ 50.000) dan begroot. Verder hebben Vanwege corona hebben minder activiteiten plaatsgevonden in het kader van organisatieontwikkeling en teambuil- ding. Daardoor kan € 30.000 vrijvallen	80				
Vanwege de contactbeperkende maatregelen om het corona virus te beheersen wordt meer thuis gewerkt en vinden overleggen vaker digitaal plaats. Dit is een belangrijke oor- zaak van de onderbesteding op het budget voor reis- en verblijfkosten.	350				
960102 Huisvesting	-50				
Toenemende overlast en vernielingen op het Abdijplein maakt cameratoezicht noodzake- lijk. Dit cameratoezicht kan tevens worden ingezet tijdens evenementen en demonstraties.					
960103 ICT	161				
Dit jaar wordt een lager beroep gedaan op advies-, inhuur- en ontwikkelbudgetten voor software en automatisering. Vanwege recente versterkingen binnen de interne organisatie zullen deze zaken, met in relatie tot de stappen die in interprovinciaal verband worden ge- zet, vanaf volgend jaar ook verder opgepakt worden.					

X € 1.000	2021	2022	2023	2024	2025
960104 Beheer deelnemingen	-140				
In het kader van Statenvoorstel 'ontvlechting Evides' hebben op verzoek van Provinciale Staten aanvullende onderzoeken plaatsgevonden. Tevens zijn advieswerkzaamheden uitgevoerd in het kader van het dividendbeleid PZEM, en lopen op dit moment ook het dossier 'tolvrije Westerscheldetunnel'.					
Overige effecten kleiner dan € 25.000	9	-2	-2	-2	-10
Totaal budgettair effect	2.882	-154	-154	-343	-351

Budgettair neutrale effecten

	2021		2022		2023		2024	
X € 1.000	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Overhevelen budgetten								
010102	Natuurpakket Westerschelde							
Door het Rijk is een decentralisatie-uitkering toegezegd van € 271.000 voor de uitvoering van het project Meester van der Heijden-groeve (Erfgoed Deal). Daar staat € 300.000 aan provinciale matching tegenover. Daarnaast is er binnen NPW (recreatieve voorzieningen) € 100.000 beschikbaar voor het project. Een gedeelte van het project zal in 2022 uitgevoerd worden. Daarom wordt voorgesteld de beschikbare middelen gedeeltelijk over te hevelen naar 2022.	-50	50	50	-50				
010203	Ruimtelijke kwaliteit							
Afronding en afrekening van werkzaamheden voor omgevingsvisie en -verordening wordt gedeeltelijk voorzien in 2022.	-15		15					
010204	Slimme mobiliteit							
Het budget digitalisering wegbeheer wordt vanuit de opgave Slimme Mobiliteit overgeheveld naar de uitvoering (doelstelling 050107).	-96	166	-45	115	-45	115		
010206	Stikstof							
Landelijk is in het afgelopen jaar veel energie gestoken in de verfijning van rekenmodellen, maar feitelijk is weinig duidelijkheid gegeven aan provincies over te behalen doelen. De impasse in Den Haag heeft dit niet versneld. Verwacht wordt dat de gebiedsgerichte aanpak nadrukkelijk de opgave van de komende jaren blijft, terwijl in komende jaren geen budget is geraamd. We hevelen daarom t/m 2024 jaarlijks € 20.000 over uit het nu beschikbare budget.	-60		20		20		20	
020101	Voorbereiding omgevingswet							
Betreft mutatie kleiner dan € 25.000	-3							
020103	Milieu: goed woon- en werkklimaat							
Restant budget uit 2021 voor bodemsanering Kanaalpolder dient beschikbaar te blijven om	-289		173		215	-99	91	-91

		2021		2022		2023		2024	
X € 1.000		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
aan de verplichtingen voortvloeiend uit de overeenkomst te kunnen voldoen									
Restant budget uit 2021 hevelen we over naar 2022 om verplichtingen voortvloeiend uit drugsafvaldumpingen te blijven voldoen.		-40		40					
Ophoging van bodemsaneringsbudget voor doorlopende verplichtingen, waartegen hogere legesopbrengsten staan		43	-43						
Betreft het in de begroting opnemen van de rijksmiddelen die in de specifieke uitkering (SPUK) Schone Lucht Akkoord voor drie projecten zijn toegekend.		50	-50	16	-16				
Ramen van bijdragen en middelen van het Rijk voor een project bodemsanering op grond van bedrijvenregeling.		161	-161						
020104	Law Delta								
Naast het provinciale deel in de kosten van het bestemmingsplan en de juridische advisering zijn er in 2021 geen verdere kosten. Het resterend incidentele projectbudget voor proceskosten wordt overgeheveld naar 2022 en daar ingezet.		-312		312					
020201	Water en bodem met kwaliteit								
Het project Aquaconnect is een meerjarig onderzoekstraject met als doel watervraag en – aanbod (en opslag) in landbouw en industrie zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Ten behoeve van de subsidieverlening wordt voorgesteld budget over te hevelen vanuit latere jaren naar 2021.		75		-25		-25		-25	
Betreft mutatie kleiner dan € 25.000		-3							
020202	Deltawateren								
De middelen die in het kader van overeenkomst Grevelingen-Volkerak Zoommeer in 2021 en 2024 zijn geraamd worden overgeheveld naar 2025. Deze middelen zijn op basis van de gesloten bestuursovereenkomst bedoeld voor te realiseren uitvoeringsmaatregelen in de Grevelingen. Op basis van de huidige inzichten is 2025 een meer reëel moment om de eerdere toezegging in te kunnen vullen.		-2.340							
030101	Realisatie natuurnetwerk								
Voor de dekking van de subsidie voor de doorontwikkeling van het Nationaal Park Oosterschelde is het nodig om de extra toegezegde middelen van 2022 en deels die van 2023 naar voren te halen.		140			-100		-40		
030102	Natuurbeheer								
Het Programma Natuur 2021-2030 is uitgerikt op basis van de brief van het Ministerie van LNV van 10 juli 2020 over het Programmaplan Natuur op hoofdlijnen als onderdeel van de landelijke structurele aanpak stikstof.		5.847	-5.847	6.351	-6.351	7.133	-7.133		

		2021		2022		2023		2024	
X € 1.000		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Het programma is in nauwe samenwerking tussen de provincies (IPO) en het Rijk tot stand gekomen en gericht op kwaliteitsverbetering van vooral stikstof overbelaste Natura 2000-gebieden. Het Programma is verder opgeknapt in twee fasen. De middelen, toegekend in de vorm van een specifieke uitkering (SPUK), van de eerste fase (2021-2023 met een uitvoeringsperiode tot 2025) voor het uitvoeren van korte termijn natuurherstelmaatregelen, worden hier geraamd.									
Vanuit het landelijke Programma Natuur komen er extra middelen voor de verhoging van de beheersvergoeding van 75% naar 84% beschikbaar. Dit gaat structureel om € 0,8 mln. Op basis van de brief van Ministerie van LNV worden de middelen nu voor de jaren 2021 en 2022 toegekend. Toekenning verloopt via de decentralisatie-uitkering van het provinciefonds (doelstelling 900102). Zodra er meer duidelijkheid is op welke wijze deze middelen structureel beschikbaar komen, zullen we de middelen ook structureel ramen.	806			812					
Dit betreft de overheveling van middelen uit 2021 voor een Interreg-project waar naar verwachting pas in 2022 besluitvorming over gaat vinden	-102			102					
Het agrarisch natuurbeheer wordt mede gefinancierd met Europese middelen. Ook dit jaar wordt er weer meer ontvangen vanuit Europa waardoor de Provinciale middelen nodig zijn voor de jaren dat er minder Europese middelen beschikbaar zijn. Daarom wordt er € 1 mln. vanuit 2021 door geschoven naar de jaren 2023-2026.	-1.000					250		250	
Door capaciteitsproblemen worden de incidentele middelen pilotsmiddelen soorten beleid doorgeschoven naar 2023	-120					120			
030105	Natuurverbreding								
Vanwege vertraging in het vergunningen-traject loopt het realiseren van een belevingsobject in de Yerseke vertraging op. Een gedeeltelijke van het budget wordt daarom overgeheveld naar 2022.	-500			500					
Betreft mutatie kleiner dan € 25.000	-3								
030106	Volhoudbare landbouw								
Voor POP3 loopt de transitieperiode. Het is landelijk moeilijk om openstellingen te programmeren, (zie ook doelstelling 030102), waarbij wij onze cofinanciering moeten we afstemmen op die openstellingen. Zoals die planning er nu uitziet is het zo dat er voor een viertal openstellingen in 2022 provinciale cofinanciering aan de orde is. Daarom wordt het hiervoor beschikbare doorgeschoven naar 2022.	-1.800			1.800					

		2021		2022		2023		2024	
X € 1.000		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
040103	Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers								
De 'Verkenning Digitale Agenda Zeeland' is op 23 juli door PS vastgesteld. Hoewel er voorafgaand aan de vaststelling diverse uitvoeringsacties in gang zijn gezet zal een deel van deze acties pas in 2022 plaats kunnen vinden, waardoor we een gedeelte van het budget ook overhevelen.		-160		160					
050101	Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen								
Betreft mutatie kleiner dan € 25.000		8							
050102	Bereikbaarheid voor de mensen								
Ook voor 2021 hebben we via het Rijk in de vorm van een specifieke uitkering (SPUK) middelen ontvangen voor de beschikbaarheidsvergoeding Openbaar Vervoer. Van de eigen middelen, die in de Najaarsnota door uw Staten beschikbaar zijn gesteld kan € 100.000 worden doorgeschoven. Met gemeenten hebben we voor het Digitale Reizigers Informatie Systeem (DRIS) een samenwerkings-overeenkomst tot en met 2024 gesloten. De financiële bijdrage van de gemeenten verwerken edragen via de Provincie financieel bij aan de instandhouding van dit systeem. De extra baten en lasten zijn hier verwerkt.		4.268	-4.386	128	-28	28	-28	28	-28
050105	Wegeninvesteringen								
De voorbereiding van het project Oud Vossenmeer loopt gedeeltelijk door in 2022.		-50		50					
050107	Uitvoering slimme mobiliteit								
Zie doelstelling 010204		96	-166	45	-115	45	-155		
Regio deal 3 project(fiche) Iedereen telt is in de voorjaarsnota 2021 geraamd op de doelstelling 060401. Het dient echter binnen deze doelstelling te worden verantwoord, waardoor we de budgetten ook naar deze doelstelling overhevelen.		-252	105	-172	79	-54	33		
060101	Toekomstbestendige culturele infrastructuur								
Bij het Ministerie van OCW is een decentralisatieuitkering aangevraagd van € 50.000 voor het opstellen van een grensoverschrijdende gebiedsbiografie North Sea Port District, waarvan cultureel erfgoed een belangrijk onderdeel is. PZ zet daar zelf cofinanciering tegenover. Daartoe dragen we € 25.000 bij uit doelstelling 060102.		25							
In de voorjaarsnota 2021 zijn middelen beschikbaar gesteld voor de ontwikkelagenda cultuurland 2021-2024. Deze middelen zijn deels bedoeld als provinciale matching in de regeling van het ministerie OCW (specifieke uitkering Impuls versterking regionale culturele infrastructuur 'Verbreiding en vernieuwing'). Vanuit het ministerie is 4x € 333.330 beschikbaar gesteld (jaren 2021-2024), waar		-333		333					

		2021		2022		2023		2024	
X € 1.000		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
eenzelfde bedrag aan provinciale cofinanciering tegenover staat. De inzet van deze middelen is voorzien vanaf 2022. Daarom wordt voorgesteld de provinciale matchingsbijdrage van 2021 over te hevelen naar 2022.									
Onder doelstelling 010102 is de uitvoering van het project Meester van der Heijden-groeve nader toegelicht. Vanwege de gedeeltelijke uitvoering in 2022 hevelen ook het budget dat binnen deze doelstelling beschikbaar is over.		-512	-50	612	-50				
060102	Cultureel erfgoed								
Zie doelstelling 060101		-25							
060103	Kunsten								
Deze middelen zijn, door annulering festival in 2020, met het vaststellen van de jaarstukken overgeheveld van 2020 naar 2021. Het achterliggende doel: het stimuleren en ondersteunen van Zeeuwse cultuursector in deze roerige tijden. Er wordt voorgesteld dit restant over te hevelen naar doelstelling 060201 en beschikbaar te stellen voor evenementen in 2021.		-31							
060201	Evenementen								
Zie doelstelling 060103		31							
060401	Leefbaarheid, brede welvaart, versterking zorginfrastructuur								
Betreft mutatie kleiner dan € 25.000		10	-10	12	-12	10	-10		
Zie doelstelling 050107		252	-105	172	-79	54	-33		
080103	Energietransitie								
Ramen van rijksmiddelen specifieke uitkering (SPUK) Wind in de Zeilen, fische industrie.		330	-330						
In het kader van specifieke uitkering (SPUK) Ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed wordt vanuit de ontvangen bijdrage capaciteit voor de uitvoering van het project ingezet. Daartoe worden middelen overgeheveld naar het salarisdubbel (940101)		-66							
900102	Provinciefonds								
Betreft de ontvangst van de uitkering in het kader van de SVN verhoging (zie doelstelling 030102)			-806		-812				
940101	Personeelslasten								
Zie doelstelling 080103		66							
960103	ICT								
Betreft mutatie kleiner dan € 25.000		-5	5	-5	5	-5	5	-5	5

	2021		2022		2023		2024	
X € 1.000	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Dekkingsreserve wegen								
Vanwege vertraging in de uitvoering van een aantal wegeninvesteringsprojecten verwachten we deze een jaar later (2022) af te ronden. Dat betekent dat de afschrijvingslast een jaar naar achteren verschuift. Tevens vangt de onttrekking aan de dekkingsreserve daarmee ook een jaar later aan. Het betreft de investeringskredieten:	134	-134						
- N286 Landbouwrout - N652 Recreatieverdeelweg 3^e fase - Oesterdam rotonde speelmannen - N256 Landbouwweg Zandk.								
bestemmingsreserve natuur								
030101	Natuurontwikkeling							
Op het terrein van de natuurontwikkeling liggen er kansen voor het realiseren van aantal hectares. Hiervoor is wel een onttrekking aan de reserve Natuur nodig van (vooralsnog) € 2 mln.	2.000	-2.000						
Bestemmingsreserve Zeeland in Stroomversnelling								
040105	Innovatie-infrastructuur en -fondsen							
Een gedeelte van de uitvoering van het investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling loopt door in 2022. De daarvoor beschikbare budgetten hevelen we daarom over naar 2022.	-971	-365	1.336					
Fonds Cofinanciering Europese projecten								
In de najaarsnota 2020 is besloten tot het instellen van een fondssystematiek Europese subsidies (OP-Zuid) en daartoe zijn ook provinciale middelen binnen de begroting aangewezen. Op dit moment wordt landelijk en in overleg met de EU de eerste openstelling van de programmaperiode 2021-2027 voorbereid. De verwachting is echter dat dit in 2021 niet meer tot daadwerkelijke inzet van budgetten gaat leiden. Conform de afgesproken systematiek hevelen we de beschikbare middelen daarom over naar 2022.								
020102 Kwaliteitskust: recreatie en vrije tijd	-50		50					
030106 Een volhoudbare landbouw	-400		400					
040102 Concurrentiepositie food	-50		50					
040105 Innovatieinfrastructuur en -fondsen	-250		250					
050104 Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners en leefbaarheidsagenda	-100		100					
060101 Toekomstbestendige culturele infrastructuur	-200		200					
080101 Uitvoering klimaatadaptatie en vol-doende zoet water	-50		50					
080103 Energietransitie	-200		200					
Salariesverdeling								
Als gevolg van diverse wijzigingen binnen de personeelsformatie en de reguliere maandelijkse salarismetaking daarop, zijn diverse salarismetakingen over de verschillende begrotingsposten herschikt of bijgesteld in de meerjarenbegroting 2021 en verder. We stellen daarom voor de volgende herverdeling over de taakvelden binnen programma's van de ambtelijke inzet en overhead (salariskosten) te verwerken in de meerjarenbegroting:								

		2021		2022		2023		2024	
X € 1.000		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
010105 Zeeuws Deltaplan ZW				-15					
010203 Ruimtelijke kwaliteit		-74							
019999 Ambtelijke salarissen		-48		1		2		0	
020102 Kwaliteitskust: recreatie en vrije tijd		-16							
029999 Ambtelijke salarissen		-85		1		4		0	
039999 Ambtelijke salarissen		-87		1		4		0	
049999 Ambtelijke salarissen		-127		2		6		-1	
050101 Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen		-20		-61					
059999 Ambtelijke salarissen		-209		3		10		-1	
069999 Ambtelijke salarissen		-16		0		1		0	
070104 Signalerende bestuur		-52							
079999 Ambtelijke salarissen		-42		1		2		0	
080103 Energietransitie		0		-15					
089999 Ambtelijke salarissen		-79		1		4		0	
909999 Ambtelijke salarissen		-9		0		0		0	
940101 Personeel		642		-56		-60		5	
960101 Personeel (overhead)		77		136		26		-2	
960103 ICT		95							
960104 Overige overhead		50							
Investeringskredieten									
Vervanging cliënt hardware 2022	In 2022 is de vervanging van een deel client hardware voorzien (laptops, tablets, etc.). Dekking hiervoor is aanwezig binnen de bestaande budgetten van de afdeling I&A. Ingevolge de financiële verordening vormen we voor de vervanging van deze client hardware een investeringskrediet van €380.000, die vanaf 2023 in 4 jaar afgeschreven wordt.								
960103 ICT						95		95	
Zeeland Studio	Het investeringskrediet Zeeland Studio was volledig bedoeld voor techniek en aanschaf audiovisuele (AV)-middelen. Echter, deze AV-middelen worden niet door de provincie Zeeland aangeschaft, maar middels een 5-jarig leasecontract afgenomen. Dat betekent dat het investeringskrediet komt te vervallen en de vrijvallen afschrijvingslast wordt ingezet van de jaarlijkse leasekosten. Daarmee heeft dit ook geen budgettaire gevolgen.								
960103 ICT		13		13		13		13	

Bijlage 3: Ontwikkeling grondbank en kavelruil

In de begroting 2021* is de volgende doelstelling afgesproken:

- Verwerving 125 hectare voor natuur (NNZ, biodiversiteit), infrastructuur (Zanddijk, N290), (zoet)water en overige doelen provincie waaronder uitvoeren heroriëntatieprocedure grond en gebouwen**
- 15 kavelruilen**
- 400 hectare landbouwstructuurverbetering**
- Saldo € 29.500 lasten tijdelijk beheer
- Uitbouw faciliterende rol provincie in het stedelijk gebied (stedelijk verkavelen)
- Uitbouwen Kenniscentrum Grond en Eigendom

* Paragraaf grondbeleid - begroting 2021

** De te realiseren doelstellingen met betrekking tot doelrealisatie, kavelruilen en landbouwstructuurversterking zijn gemiddelden en een inschatting van een jaarlijks te bereiken resultaat. Deze gemiddelden gaan uit van de doelstellingen in de nota grondbeleid.

Als provincie kopen en verkopen we gronden. Voor o.a. infrastructuurprojecten en natuur. Dat doen we rechtstreeks op locatie. Maar we kopen ook ruilgrond aan. Deze ruilgrond zetten we via kavelruilen in om onze doelen vrijwillig te realiseren. Een van de belangrijke doelen die we via kavelruilen realiseren is landbouwstructuurverbetering. Hierbij worden percelen beter verkaveld, zodat ondernemers efficiënter kunnen werken. Vaak wordt ook een kortere afstand van de kavels tot de boerderij gerealiseerd. Dat leidt tot minder verkeersbewegingen, minder uitstoot en een grote verkeersveiligheid. Gronden in onze grondbank worden jaarlijks verpacht zodat we vrij blijven om te ruilen.

De grondbank bleef ook dit jaar laag. Er is een grote vraag naar goede landbouwgrond en het aanbod ervan blijft beperkt. Dit resulteert al jaren in een hoge grondprijs. Verwerven van strategische grond en grond op locatie is daardoor niet eenvoudig. Ondanks deze moeilijke grondmarkt, zijn de resultaten tot op heden positief te noemen. Mede dankzij ons netwerk, onze strategische grondbank en ons Kavelruilbureau.

Tot 1 september zijn er 12 kavelruilen gepasseerd bij de notaris. Daarbij waren 55 partijen betrokken en is er 118 hectare van eigenaar gewisseld. Bij de notaris liggen nog eens 12 kavelruilen ter afronding. Het aantal kavelruilen en deelnemers verloopt volgens planning. Er is de laatste jaren wel een trend waar te nemen in de omvang van de kavelruilen. Deze neemt af.

De gevolgen van de huidige crisis zijn voor ons vastgoed tot op heden niet negatief. Vlucht van kapitaal in veilige beleggingen is (net als bij de vorige crisis) reëel gebleken. De waarde van ons bezit is daarmee stabiel tot licht stijgend.

In de onderstaande tabel is de realisatie over de periode 1 januari tot 1 september 2021 weergegeven, waarbij kan worden geconstateerd dat de omvang van de grondbank licht is afgenomen en dat er per saldo een positief resultaat (winst) is gerealiseerd:

(Bedragen x € 1 mln.)	Per 1 januari 2021	Tot en met Voorjaarsnota 2021		Tot en met Najaarsnota 2021	
		€	Hectares	€	Hectares
Stand aanwending krediet Grondbank Zeeland van max € 66 miljoen (gronden en opstallen)	€ 43,9	€ 43,9		€ 42,7	
Aantal hectares Grondbank, waarvan NPW Overige strategische gronden	1.222 331 891		1.221 330 891		1191 320 871
Aantal hectares /€ verworven, waarvan NPW Grondbank Zeeland Overig		€ 0,1 € - € - € 0,1	1 - - 1	€ 2,5 € 0,9 € - € 1,6	39 14 1 24
Aantal hectares / € verkocht, waarvan NPW Grondbank Zeeland Overig		€ 0,1 € 0,1 € - € -	1 1 - -	€ 3,0 € 1,9 € 1,0 € 0,1	50 25 21 4
Aantal transacties met winst NPW Natuur overige strategische gronden cumulatieve winst			# percelen 1 - -		# percelen 3 1 11
Aantal transacties met verlies NPW Natuur overige strategische gronden cumulatief verlies			# percelen - - -		# percelen 0 0 4
Gerealiseerde hectares doelen Natuur* Infra** water*** overige, zoals..... ****			- 1 - -		22 1 2 8
Gerealiseerde aantal kavelruilen met totaal aantal deelnemers met ha structuurverbetering			14 1		12 55 118

* Verwerving wordt gefaciliteerd door de grondbank en het kavelruilbureau. Meestal is een particuliere terreinbeheerder de verwervende partij.

** Waterdoelen worden voornamelijk door het waterschap verworven, waarbij de grondbank en het Kavelruilbureau faciliterend zijn.

*** Aankopen t.b.v. o.a. Zanddijk, landbouwrouten Poortvliet, Othene zijn in voorbereiding

**** via een kavelruil heeft een partij 8 hectare verworven dat ingezet gaat worden voor volhoudbare landbouw.

Bijlage 4: Verplichte indicatoren

De volgende verplichte doelindicatoren ontbreken in de begroting 2021:

Pro-gramma begroting	Doel	Indicator	Stand 2020	Streef-waarde 2021	Einddoel
Woon-plaats: Zeeland (2)	Waterkwaliteit (oppervlak-tewater)	% van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit	0%	1%	100% (2027)
Balans in landelijk ge-bied (3)	Natuurbeheer (aantal ha natuurareaal in beheer met contract	Het beheer van natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN)	17.810	17.954	18.604
Iedereen telt! (6)	Restauratievolume (Data-bank Erfgoedmonitor)	% Rijksmonumenten (exclusief oorspronkelijke functie woonhuis, weergegeven na de staat van het casco, categorie 'matig' en 'slecht'	22,2%	22,1%	10%

Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de begroting 2022.

COLOFON

Uitgave

Provincie Zeeland

Fotografie

Marcelle Davidse (<https://beeldbank.zeeland.nl>)

Bezoekadres

Provinciehuis, Abdij 6
4331 BK Middelburg

Contact

provincie@zeeland.nl

Vastgesteld door gedeputeerde Staten op 28 september 2021

Financiële consequenties externe inhuur:

Kostensoort: Externe inhuur

Bedrag:

Financiële consequenties opdracht/uitbesteding:

Kostensoort: Uitbesteding

Bedrag: Bedrag_uitbesteding

Gedeputeerde

belast met

behandeling: dhr. dr. J. de Bat - Financiën

Vergadering PS: 11-12 november 2021

Nr: [97979](#)

Agenda nr:

Vergadering GS: 28 september 2021

Nr: 96758

Onderwerp: Najaarsnota 2021

Aan de Provinciale Staten van Zeeland

Samenvatting:

In de najaarsnota 2021 worden, naast de bijstelling op het lopend begrotingjaar, voorstellen gedaan om de begroting 2022 verder te intensiveren. De najaarsnota 2021 dient daarom in samenhang met de begroting 2022 gelezen te worden.

Wat willen we bereiken?

Bij de aanloop van de voorjaarsnota 2021 hebben wij samen met u stilgestaan bij de ontwikkelingen van de afgelopen jaren en de accenten voor de tweede helft van deze statenperiode. Daarin is ook de hoofdkoers voor de komende jaren aan de orde geweest. De najaarsnota 2021 staat in het verlengde van die besprekingen en richt zich daarom primair op financiële bijstellingen voor het lopende jaar en doorvertaling daarvan in de eerste wijzigingen in de begroting voor 2022. De aangenomen moties en amendementen op de voorjaarsnota zijn in de najaarsnota opgenomen. Voor het overige zijn nieuwe vraagstukken tot een minimum beperkt: de voorstellen die we doen zijn vrijwel allemaal noodzakelijk. Daarmee kent deze najaarsnota minder grote inhoudelijke vraagstukken en beschouwingen dan in de afgelopen jaren soms het geval was.

Hoe en in welke mate een nieuw regeerakkoord precies invloed heeft op Zeeland is nog onduidelijk. De troonrede en begroting van het Rijk duiden echter niet op bezuinigingen, maar juist op investeringen in grote vraagstukken zoals energie en wonen. Voor onze strategische opgaven geldt dat de strategieën bepaald zijn, samen met onze partners. Het is nu zaak om die ook om te zetten in resultaten. De uitdaging voor de komende periode zal zijn om samen met onze regionale partners en het Rijk te komen tot verbinding van de regionale en landelijke opgaven en daar samen integrale oplossingen voor te realiseren.

Onze financiële situatie is stabiel, maar de ruimte voor nieuwe structurele vraagstukken blijft beperkt. De middelen die we hebben zetten we maximaal in. Vanuit de investeringsagenda trekken we bijna € 11 miljoen uit voor nieuwe investeringen. Dat betekent dat de ruimte voor de komende jaren beperkt is, maar ook dat veel van ons beleid tot uitvoering komt. Door scherp te budgetteren maken we in deze najaarsnota ruimte voor incidentele vraagstukken. Op die wijze kunnen we blijven investeren, en maken we ook samen het verschil voor Zeeland.

Waaraan kunnen we zien of alles bereikt is?

Via de jaarlijkse planning en control cyclus wordt u geïnformeerd over de voortgang van de doelen en acties uit de begroting. De cyclus kent vier belangrijke producten:

- Voorjaarsnota (1e bijstelling lopende jaar en kaders begroting volgend jaar);
- de Begroting;
- de Najaarsnota (bijstelling van het lopende begrotingsjaar en eerste wijziging van de begroting van het komende begrotingsjaar); en
- de Jaarrekening.

De financiële besluiten uit de najaarsnota zullen in een later stadium via de tiende wijziging van de begroting 2021 en de eerste wijziging van de begroting 2022 aan PS worden voorgelegd.

Wat doen we daarvoor?

Jaarlijks worden de producten van de Planning & Control cyclus opgesteld. Inhoudelijk gaan deze producten over het totaal van activiteiten die de Provincie voorbereidt en uitvoert teneinde haar doelstellingen te bereiken.

In de najaarsnota 2021 wordt invulling gegeven aan de volgende moties uit de Statenvergadering van 11 juni 2021:

- Motie 1: Trade and innovate;
- Motie 7: Veerpont;
- Motie 12: Stimuleringsregeling Hergebruik Leegstaande Panden
- Motie 23: Voorjaarsnota Biodiversiteit

Wij beschouwen deze moties bij vaststelling van de najaarsnota 2021 als afgedaan.

Wat zijn de klimaateffecten?

Niet van toepassing

Wat mag het kosten?

De financiële consequenties zijn uitgewerkt in de najaarsnota 2021.

Financiële consequenties externe inhuur: geraamd op Externe_inhuur (kostensoort inhuur_Kostensoort)

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerp-besluit.

Gedeputeerde staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Onderwerp:

Najaarsnota 2021 Provincie Zeeland

Ontwerpbesluit

De staten der provincie Zeeland,
gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten van 28 september 2021, nr. 96758;

besluiten:

In te stemmen met de Najaarsnota 2021 en de daarin opgenomen besluiten

statenstukken

Voorzitter Provinciale Staten van Zeeland
p/a Statengriffie
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
Begroting 2022 en Najaarsnota 2021	52511		

Middelburg, 28 september 2021

Geachte voorzitter,

Hierbij bieden wij u het statenvoorstel Begroting 2022 en het statenvoorstel Najaarsnota 2021 aan.

De **begroting 2022** is de directe doorvertaling van de voorjaarsnota 2021. Ten opzichte van de begroting 2021 is de indeling van de begroting ongewijzigd. Naast het verder concretiseren van de begroting, dat een proces is dat stap-voor-stap wordt doorlopen, hebben we dit jaar extra aandacht besteed aan het leesbaar maken van teksten, zodat deze voor iedereen 'direct duidelijk' zijn.

In de **najaarsnota 2021** ligt het accent op bijstellingen van het lopende begrotingsjaar. Daarnaast doen wij voorstellen voor de verwerking van uw moties op de voorjaarsnota en enkele ontwikkelingen die daarin al waren aangekondigd. Deze voorstellen hebben ook doorwerking in de begroting 2022 en leiden tot de eerste wijziging daarvan. Dat betekent dat de begroting 2022 niet los gezien kan worden van de najaarsnota 2021. Die beide stukken vormen tezamen het vertrekpunt voor het begrotingsjaar 2022.

Wij geven u daarom in overweging om de begroting 2022 en de najaarsnota 2021 tegelijkertijd te behandelen in de auditcommissie van 21 oktober 2021 en de Statenvergadering van 11 en 12 november 2021.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen:

1. Statenvoorstel begroting 2022
2. Statenvoorstel najaarsnota 2021

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

**STATENFRACTIE
ZEELAND**

**Christen
Unie**

**GROEN
LINKS
ZEELAND**

M 1

PvdA

Motie Van inspraak naar participatie

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op 12 november 2021,

Overwegende dat:

- o In de Groene Amsterdammer van 13 oktober 2021 het beeld van Nederland wordt geschetst van een wegtrekkende overheid waardoor het vertrouwen van de burger in de overheid onder druk komt te staan;
- o In Zeeland vele overheidsdiensten zijn weggetrokken de zichtbaarheid van de overheid de afgelopen decennia is verminderd;
- o Gemeenten en provincies bezig zijn om hun nieuwe visie op inspraak en participatie vorm te geven, mede naar aanleiding van het feit dat de ministerraad akkoord is gegaan met een wijziging van o.a. de Provinciewet. Hier wordt de beweging gemaakt om van inspraakverordening naar participatieverordening te gaan;
- o Het betrekken van inwoners en organisaties bij diverse provinciale dossiers gebeurt, maar dat nog niet structureel wordt toegepast aan de hand van een duidelijke werkwijze en kaders ten aanzien van inspraak en participatie
- o Jongerenparticipatie als succesvol initiatief wordt ervaren en al goed is ingebed in de provinciale organisatie;
- o Inwoners van onze provincie steeds beter geïnformeerd zijn en willen meedenken en meedoen.

Concluderende dat:

- o De Provincie Zeeland in het coalitieakkoord uitspreekt dat 'samen verschil maken' het leidend principe is waarvan uit gewerkt wordt;
- o Provinciale Staten het dermate belangrijk vindt dat inwoners, overheden, organisaties, instellingen en overige stakeholders participeren bij zaken die hun directe omgeving aangaan en bij voorbereiding van beleid;
- o Bovengenoemde gedachte een duidelijke visie en ambitie van de provincie vereist op participatie in combinatie met de aanstaande wetswijziging;
- o Een bottom-up benadering van Provinciale besluiten tot meer draagvlak kan leiden;
- o Ervaringen in de provinciale organisatie uit eerdere inspraaktrajecten meegenomen kunnen worden voor de bredere visie en uitgangspunten, ook relaterend aan netwerksturing;
- o Het uitdaagrecht één van de nieuwe methoden is om als overheid participatie vorm te geven;

**STATENFRACTIE
ZEELAND**

**Christen
Unie**

**GROEN
LINKS
ZEELAND**

PvdA

En verzoeken Gedeputeerde Staten om:

- o Te onderzoeken of Provincie Zeeland op korte termijn mee kan doen met de quick scan provinciale democratie en de resultaten meeneemt in de visie op participatie;
- o Bij de Voorjaarsnota 2022 Provinciale Staten een kadernota aan te bieden om participatie verder vorm te geven inclusief de handvatten voor de provinciale organisatie;
- o De vast te stellen kadernota uitwerken in een aan PS voor te leggen nieuwe participatieverordening;
- o Onder andere het uitdaagrecht (Right to Challenge) zoals opgenomen in de aanstaande wetwijziging, vorm te geven en online participatievormen in de kadernota en verordening opnemen. Daarbij tevens Provinciale Staten mee te nemen in de specifieke mogelijkheden van benadering van specifieke trajecten, ook wat betreft reikwijdte, tijdpad en doelgroepen
- o In de Voorjaarsnota 2022 inzichtelijk te maken wat de organisatorische en financiële consequenties zijn om de visie ten uitvoer te brengen.

En gaan over tot de orde van de dag

Hans de Kunder

CDA Zeeland

Hannie Kool-Blokland

CDA Zeeland

Maarten Janssens

CDA Zeeland

Harold van der Velde

SGP Zeeland

Jan Henk Verburg

ChristenUnie Zeeland

Ralph van Hertum

PvdA Zeeland

Daniëlle de Clerck

VVD Zeeland

Maaïke Walraven

GroenLinks Zeeland

Ton Veraart

D66 Zeeland

Motie Voedselzekerheid

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op 12 november 2021,

Overwegende dat:

- De ruimte om voedsel lokaal te produceren (evenals ruimte voor andere activiteiten) in Nederland schaars is;
- Er vanuit meerdere sectoren vraag is naar ruimte, en ruimte (ook voor het produceren van voedsel) daarmee ook in Zeeland steeds schaarser wordt;
- Nederland – ondanks dat veel voedsel geëxporteerd wordt – al voor een substantieel deel afhankelijk is van voedselimport;

Constaterende dat:

- Het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid en daaruit voortkomende maatregelen, zoals teeltvrije zones (die al snel leiden tot een verlies aan landbouwgrond van 5 tot 6%), zorgen voor een lagere (lokale) voedselproductie;
- Bij de aanpak van het stikstofvraagstuk blijkt dat er toch een aanzienlijk aantal boeren wil stoppen en dat er complexe vraagstukken met betrekking tot opvolging spelen in deze sector;
- De bevolking in Nederland en in de wereld toeneemt;
- Het grotendeels buiten gebruik stellen van Groningse gasvelden en leveringsproblemen met betrekking tot gas uit andere regio's leidt tot hoge gasprijzen, wat vooral grote gevolgen heeft voor de glastuinbouw (waar een aanzienlijk deel van het in Nederland geproduceerd voedsel vandaan komt) maar ook voor de landbouw in het algemeen;
- Voedselzekerheid om bovenstaande redenen in Nederland en in de rest van de wereld niet meer vanzelfsprekend is;
- Voedsel een van de drie pijlers in Zeeland is waarop ook de Bèta Campus is gebaseerd;
- Nederland niet alleen een grote voedselproducent is, maar ook veel kennis heeft over voedselproductie;

Spreekt uit dat:

- Voedselzekerheid hoger op de Zeeuwse politieke agenda moet komen;

**STATENFRACTIE
ZEELAND**

En dragen Gedeputeerde Staten op:

- In de voorjaarsnota 2022 een paragraaf op te nemen op welke manier Zeeland kan bijdragen aan voedselzekerheid;
- In diezelfde voorjaarsnota aan te geven op welke beleidsterreinen daarvoor (extra) inspanningen moeten worden gedaan en welke (extra) kosten dat met zich meebrengt;

En gaan over tot de orde van de dag,

Maarten Janssens

CDA Zeeland

Anton Geluk

CDA Zeeland

Rinus van 't Westeinde

CDA Zeeland

Harold van de Velde

SGP Zeeland

**STATENFRACTIE
ZEELAND**

VVD ZEELAND

PvdA

M 3

**Christen
Unie**

SP

Motie Biodiversiteit wapen voor natuurlijke plaagbestrijding en bestuiving

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op 12 november 2021,

Overwegende dat:

- o Een biodivers landschap voor boeren en tuinders belangrijk is voor bestuiving en plantgezondheid van gewassen¹;
- o Biodiversiteit een rol kan spelen bij natuurlijke onderdrukking van plagen in gewassen;
- o Het inzetten op biodiversiteit ervoor kan zorgen dat boeren meer kunnen profiteren van de juiste verhoudingen in de natuur.

Constaterende dat:

- o De strakker wordende regelgeving rondom gewasbeschermingsmiddelen uitdaagt tot creatieve oplossingen in plaagbestrijding;
- o Het stimuleren van innovatie, biodiversiteit en agrarisch natuurbeheer hoog in het vaandel staat bij het CDA;
- o Nader onderzoek naar een brede inzetbaarheid van biodiversiteit het antwoord kan zijn op de groeiende vraag naar het verantwoord bestrijden van plaagdieren;
- o Agrarisch Innovatie en Kenniscentrum Rusthoeve, en andere kennisinstellingen hierin een belangrijke rol kunnen vervullen.

En dragen Gedeputeerde Staten op:

- o De mogelijkheden te onderzoeken naar innovatieve inzetbaarheid van biodiversiteit in plaagbestrijding en bestuiving.
- o Provinciale Staten daar uiterlijk in de aankomende Voorjaarsnota over te rapporteren.

En gaan over tot de orde van de dag,

Rinus van 't Westeinde

Anton Geluk

Hans van Geesbergen

CDA Zeeland

CDA Zeeland

VVD Zeeland

Inez Flameling

Lars Jacobusse

Ger van Unen

PvdA Zeeland

ChristenUnie Zeeland

SP Zeeland

¹ <https://www.zlto.nl/nieuwsberichten/2021/openbaar/05-mei/boeren-en-tuinders-werken-aan-sterkere-biodiversiteit>

Motie instellen hulpkoket rendabele voedselbossen in Zeeland

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op donderdag en vrijdag 11 en 12 november 2021:

Ingediend door GroenLinks en SP

Constateren dat,

- n.a.v. het initiatief van GroenLinks (juni 2020) de belangstelling voor voedselbossen in Zeeland groot blijkt (nov 2020);
- GS dit initiatief wil(de) onderbrengen bij de provinciale vertaling van het GLB en de Zeeuwse bosvisie;
- GS aangeeft open te staan voor groot- en kleinschalige opzetten (en voor die laatste samenwerkt met SLZ);
- er in 2021 inmiddels 2 bijeenkomsten zijn georganiseerd voor belangstellenden i.s.m. SLZ;
- GS begin deze maand overgegaan is tot cofinanciering van de Begeerlyckheid nabij Brouwershaven, een voedselbos ter grootte van 14.5 ha als vorm van natuur-inclusieve landbouw;
- GS besloten heeft zich niet aan te sluiten bij bestaande greendeals voedselbossen;
- er vragen blijven vanuit boeren en particuliere met interesse voor rendabele voedselbossen in Zeeland
- er eigenaren van bestaande Zeeuwse voedselbossen zijn, die best concreet zouden willen helpen, maar daartoe thans geen mogelijkheden zien.

Zijn van mening dat,

- hulp voor kleinschalige initiatieven inmiddels behoorlijk geregeld (b)lijkt, o.a. dankzij de inzet van SLZ;
- hulp voor wie grootschaliger denkt – ongeacht of dit nu gaat over de grond, een passende samenstelling van planten, gewassen, struiken en bomen of juridisch-/financiële aangelegenheden zoals het kunnen verkrijgen van subsidie/particuliere investeringen en de belastingen – nog onvoldoende georganiseerd is.

Verzoeken het college,

- te onderzoeken of en hoe de instelling van een concreet hulpkoket mogelijk is t.b.v. grootschalige voedselbossen (>5ha) in Zeeland;
- daarbij bestaande eigenaren van Zeeuwse voedselbossen te betrekken;
- bij de voorjaarsnota 2022 met een terugkoppeling naar PS te komen.

en gaan over tot de orde van de dag.

.....

Maaïke Walraven

Gerwi Temmink

Ger van Unen

Motie onderzoek provincie als matchmaker MKB-bedrijven

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op donderdag en vrijdag 11 en 12 november 2021:

Constateren dat,

- de provincie Zeeland circulair ondernemen stimuleert en ondersteunt;
- veel Zeeuwse MKB-bedrijven vragen hebben hoe ze meer circulair kunnen gaan ondernemen;
- het aantal Zeeuwse startups en MKB bedrijven groeit die inmiddels reeds een of meerdere circulair producten, diensten of innovaties aanbieden;
- dat deze MKB-bedrijven vaak niet van elkaars vragen en mogelijkheden op de hoogte zijn;

Zijn van mening dat,

- het gebruik van niet herbruikbare grondstoffen zoveel mogelijk teruggedrongen dient te worden;
- de uitstoot van CO2 eveneens zoveel mogelijk teruggedrongen moet worden;
- goede voorbeelden hierbij als een stimulans (kunnen) werken voor andere MKB-bedrijven;
- hergebruik van grondstoffen en het groeien van de circulaire economie niet snel genoeg kan gaan;

Verzoeken het college,

- te onderzoeken of de provincie Zeeland MKB-bedrijven aan elkaar kan koppelen voor een snellere overgang naar een circulaire productie, dienstverlening en/of innovatie;
- daarbij na te gaan of de wijze waarop de provincie Noord-Holland fungeert als matchmaker met het Circulair Matchmaker Programma als voorbeeld kan dienen;
- bij de voorjaarsnota met een terugkoppeling naar PS te komen.

en gaan over tot de orde van de dag.

.....

.....

Maaïke Walraven

Gerwi Temmink

Motie inzet provinciaal kunstenaar

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op donderdag en vrijdag 11 en 12 november 2021:

De partijen GroenLinks, PvdA, PvdD en SP

Constateren dat,

- de provincie Zeeland deelneemt aan tal van bijeenkomsten en officiële handelingen, gericht op grote maatschappelijke uitdagingen en/of taken waar zij voor staat;
- de provincie Zeeland hierbij vaak verbindend optreedt;
- het aantal van deze deelnames zal toenemen;

Zijn van mening dat,

- dat deze optredens (nog) bredere aandacht verdienen;
- PS het belang van kunst en cultuur in Zeeland onderkent
- Zeeuwse kunstenaars zo'n gebeurtenis van een extra cachet kunnen voorzien

Verzoeken het college,

- bij dergelijke optredens zoveel mogelijk een Zeeuwse kunstenaar (m/v) een podium te bieden om zijn/haar kijk op dat gebeuren te geven
- aan te geven hoe GS een en ander denkt te organiseren, zodanig dat de gehele kunst- en cultuursector aan bod komt
- bij PS terug te komen wanneer dit leidt tot lasten die niet binnen de begroting op te vangen zijn
- na 2 jaar dit idee te evalueren met PS om te bezien of en hoe het voortgezet kan worden,

en gaan over tot de orde van de dag.

.....

Maike Walraven

Gerwi Temmink

Ralph van Hertum

Trees Janssens Ger van Unen

Motie 'Cultuurbus'

VAN DE LEDEN RALPH VAN HERTUM, MARIANNE REINDERS-STIJNMAN, MAAIKE WALRAVEN, JAN HENK VERBURG, TREES JANSSENS, GER VAN UNEN, TON VERAART EN WILLEM WILLEMSE

Ontvangen 10 november 2021

Provinciale Staten van Zeeland in vergadering bijeen op donderdag 11 en vrijdag 12 november 2021

Constaterende dat:

- De cultuurbus leerlingen van Zeeuwse basis- en middelbare scholieren naar culturele instellingen brengt.
- In 2019 (oktober tot en met december) 135 busritten zijn uitgevoerd. In 2020 174 ritten zijn uitgevoerd en 91 tijdelijk zijn uitgesteld. In 2021, ondanks Corona, ongeveer 180 ritten zijn of worden uitgevoerd.
- De cultuurbusregeling voor 4 jaar geldt en per jaar € 80.000 kost voor de provincie.

Overwegende dat:

- Het ministerie van OCW met het Nationaal Onderwijs Programma € 8,5 miljard beschikbaar heeft gesteld om door corona opgelopen achterstanden weg te werken.
- Dat cultuureducatie onmisbaar en bewezen effectief is voor brede ontwikkeling van leerlingen, dus bijvoorbeeld ook om achterstanden op creatief en sociaal-emotioneel vlak weg te werken.
- We in afwachting zijn van een nieuwe kabinetsperiode en daaruit voortvloeiend beleid.
- De cultuurbusregeling af dreigt te lopen in 2023 of wanneer het budget is opgemaakt.
- Er een toezegging is gedaan op 17 december 2019 dat 'mocht gaandeweg het project blijken dat het beschikbare budget ontoereikend is, dat college dan aan PS met voorstellen komt om extra middelen beschikbaar te stellen'.
- Het wenselijk is om kinderen van hun school naar bijvoorbeeld het Watersnoodmuseum, het Bevrijdingsmuseum of het Industrieel Museum te vervoeren.
- Vanuit alle delen van Zeeland volop gebruik wordt gemaakt van de cultuurbus.

Roepen Gedeputeerde Staten op om:

- Onderzoek te doen naar het verlengen van de Cultuurbusregeling.
- Slimme verbindingen te leggen met andere regelingen als NOP.

- Bij een positieve uitkomst een voorstel te doen voor de toekomstige financiering bij de Voorjaarsnota 2022.

En gaan over tot de orde van de dag.

Ralph van Hertum (PvdA)

Marianne Reinders-Stijnman (VVD)

Maike Walraven (GL)

Jan Henk Verburg (CU)

Trees Janssens (PvdD)

Ger van Unen (SP)

Ton Veraart (D66)

Willem Willemse (50PLUS)

Motie 'Groene daken'

VAN DE LEDEN EDDY HEERSCHOP, JAN HENK VERBURG, GERWI TEMMINK, TREES JANSSENS, GER VAN UNEN, TON VERAART, WILLEM WILLEMSE EN FRANÇOIS BABIJN

Ontvangen 10 november 2021

Provinciale Staten van Zeeland in vergadering bijeen op donderdag 11 en vrijdag 12 november 2021

Constateernde dat:

- In de brief van 16 april 2021 Gedeputeerde Staten aangeven dat de subsidieregeling Aanleg Groene Daken (AGD) een succes was en verlenging verdient.

Overwegende dat:

- Nieuwbouwwoningen steeds beter geïsoleerd zijn waardoor nestmogelijkheden van op de rode lijst voorkomende vogelsoorten als de huiszwaluw en huismussen en vleermuizen verder onder druk komen te staan.
- Daken van schuren en garages vaak onbenut blijven.
- Dat woningbouwers momenteel niet of nauwelijks rekening houden met natuur en biodiversiteit bij de bouw van nieuwe woningen.
- Overwegende dat er eenvoudige oplossingen zijn zoals neststenen, nestdakpannen en sedumdaken.

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten:

- Aan de subsidieregeling AGD toe te voegen dat men bij de aanvraag tegelijkertijd subsidie kan krijgen voor neststenen en nestdakpannen.
- De naam van de regeling aan te passen naar Subsidieregeling Klimaatadaptieve Maatregelen.

En gaan over tot de orde van de dag.

Eddy Heerschop (PvdA)

Jan Henk Verburg (CU)

Gerwi Temmink (GL)

Trees Janssens (PvdD)

Ger van Unen (SP)

Ton Veraart (D66)

Willem Willemse (50PLUS)

François Babijn (PvZ)

Motie 'Insectenvriendelijk bermbeheer'

VAN DE LEDEN INEZ FLAMELING, MAAIKE WALRAVEN, JAN KEES VERBURG, TREES JANSSENS, GER VAN UNEN EN TON VERAART

Ontvangen 10 november 2021

Provinciale Staten van Zeeland in vergadering bijeen op donderdag 11 en vrijdag 12 november 2021

Overwegende dat:

- Insecten wereldwijd, ook in Nederland, aan een vrije val bezig zijn.^{i en ii}
- Insecten van levensbelang zijn voor bestuiving, plaagbeheersing, bodemgezondheid, als voedsel voor vogels en zoogdieren en voor talloze andere functies.
- Insecten baat hebben bij ecologisch beheerde bermen.ⁱⁱⁱ
- Ecologisch bermbeheer het meest (kosten)effectief is als het gedurende langere tijd plaats vindt. Het duurt enkele jaren voordat een berm voldoende verschaald is en een hogere biodiversiteit gaat krijgen. Het maaiselvolumen gaat dan ook afnemen, wat tot lagere kosten leidt.^{iv}

Constateert dat:

- Vanaf 2021 60% van het provinciaal wegennet ecologisch beheerd wordt.^v
- Hiervoor een incidentele dekking van € 164.000 per jaar beschikbaar is gesteld gedurende de periode 2021-2023.^{vi}

Verzoeken het Gedeputeerde Staten:

- Deze incidentele dekking om te zetten in een structurele dekking.

En gaan over tot de orde van de dag.

Inez Flameling (PvdA)

Maaïke Walraven (GL)

Jan Kees Verburg (CU)

Trees Janssens (PvdD)

Ger van Unen (SP)

Ton Veraart (D66)

- i <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/de-vrije-val-van-de-zweefvlieg~bd2b8344/>
- ii [Insect decline in the Anthropocene: Death by a thousand cuts | PNAS](#)
- iii <https://assets.vlinderstichting.nl/docs/5c8bb83e-a546-4827-a0e7-7b2a2cdb1e35.pdf>
- iv [Leidraad-ecologisch-bermbeheer.pdf \(landschapsbeheergelderland.nl\)](#)
- v https://www.zeeland.nl/sites/default/files/docs/kaart_bermbeheer_provincie_zeeland_vanaf_2021.pdf
- vi <https://portal.ibabs.eu/Document/DownloadAgendaItemDocument/c2783ebd-4383-4153-8591-1ef4830f0b28/3733296e-3ccb-4428-9a0c-2fbd14f90155>

Motie 'Stop onnodige verlichting'

VAN DE LEDEN INEZ FLAMELING, MAAIKE WALRAVEN, RINUS VAN 'T WESTEINDE, TREES JANSSENS EN GER VAN UNEN

Ontvangen 10 november 2021

Provinciale Staten van Zeeland in vergadering bijeen op donderdag 11 en vrijdag 12 november 2021

Overwegende dat:

- Nachtelijke verlichting die niet gericht is op het verzorgen van sociale- of verkeersveiligheid niet functioneel is.
- Veel verlichting die wel gericht is op veiligheid ook kan worden teruggedrongen zonder in te boeten op veiligheid (via slimme verlichting of 'schrikverlichting').
- Nachtelijke verlichting de gezondheid van mensen, dieren en planten kan schaden.
- Een overdaad aan verlichting 's nachts door veel mensen als hinderlijk en ongewenst wordt ervaren (77% van de bevolking vindt dat reclameverlichting en verlichting aan de buitenkant van kantoren na 12 uur 's nachts uit mag).
- Overbodige nachtelijke verlichting een verspilling van geld en energie vormt.

Constateert dat:

- In Zeeland een sterke toename van verlichting is sinds 2013 (zie bijlage).
- Veel van deze nachtelijke verlichting niet essentieel is of kan worden teruggedrongen zonder dat de sociale- of verkeersveiligheid in het geding komt.

Verzoeken Gedeputeerde Staten:

- Samen met betrokken partijen een plan te maken om onnodige nachtelijke verlichting in Zeeland terug te dringen.
- In dit plan concrete en meetbare doelen op te nemen.

En gaan over tot de orde van de dag.

Inez Flameling (PvdA)

Maaïke Walraven (GL)

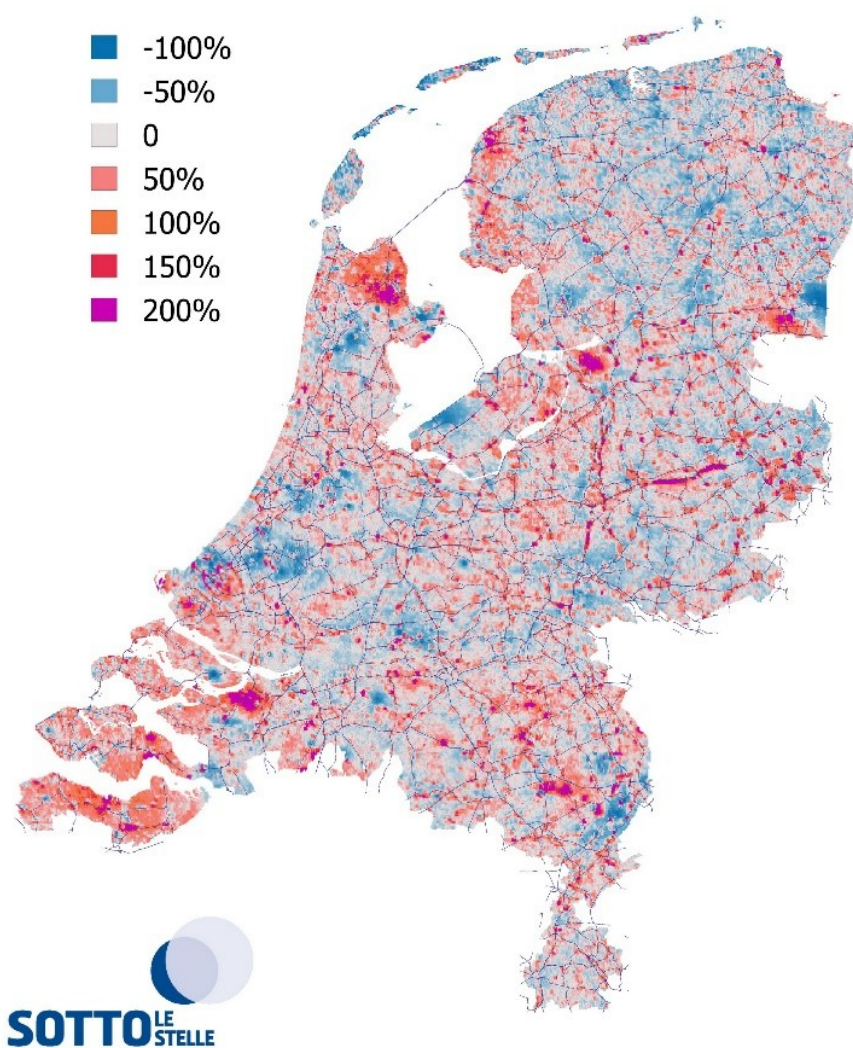
Rinus van 't Westeinde (CDA)

Trees Janssens (PvdD)

Ger van Unen (SP)

Bijlage

Toe en afname opgaand licht
jaar 2019 tov 2013

MOTIE ‘Inzetten op vestiging TWEEDE kerncentrale’

Provinciale Staten van Zeeland, bijeen op donderdag 11 november 2021,

Constateerende dat:

- Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) concludeert dat de gestelde klimaatdoelen zonder de implementatie van kernenergie niet haalbaar zijn;
- Landen als Frankrijk, Zweden en Finland, net als Nederland lid van de Europese Unie (EU), inzetten op kernenergie;

Overwegende dat:

- De vestiging van een TWEEDE kerncentrale het behalen van de klimaatdoelen voor Zeeland op termijn een stuk dichterbij zou brengen;
- Het van belang is om onafhankelijker te worden van het buitenland om een stabiele energievoorziening te kunnen waarborgen;
- De huidige en toekomstige betaalbaarheid van de energierekening voor onze inwoners actie van ons eist en niet alleen onze aandacht vraagt;
- Zeeland veel industrie huisvest met een grote energiebehoefte;
- We moeten voorkomen dat een andere provincie ons voor is, en daarom een helder signaal richting Rijksoverheid o.i. nu aan de orde is;

Draagt het college op:

Om bij de Rijksoverheid te pleiten voor de vestiging van een TWEEDE kerncentrale (in Borssele);

En gaat over tot de orde van de dag,

Statenfractie PARTIJ VOOR ZEELAND (PVZ)

François Babijn

Statenfractie Forum voor Democratie (FvD)

Martin Bos

Statenfractie ProZeeland (PRO)

Robert Brunke

MOTIE ‘Inzetten op langer openhouden kerncentrale Borssele’

Provinciale Staten van Zeeland, bijeen op donderdag 11 november 2021,

Constaterende dat:

- Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) concludeert dat de gestelde klimaatdoelen zonder de implementatie van kernenergie niet haalbaar zijn;

Overwegende dat:

- Een helder signaal richting Rijksoverheid o.i. nu aan de orde is;

Draagt het college op:

Om er bij de Rijksoverheid voor te pleiten om de kerncentrale in Borssele langer in gebruik te houden, indien dat veilig en verantwoord kan.

En gaat over tot de orde van de dag,

Statenfractie PARTIJ VOOR ZEELAND (PVZ)

François Babijn

Statenfractie Forum voor Democratie (FvD)

Martin Bos

Statenfractie ProZeeland (PRO)

Robert Brunke

MOTIE ‘Ontwikkeling Thoriumcentrale’

Provinciale Staten van Zeeland, bijeen op donderdag 11 november 2021,

Constaterende dat:

- Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) concludeert dat de gestelde klimaatdoelen zonder de implementatie van kernenergie niet haalbaar zijn;

Overwegende dat:

- De doorontwikkeling van nog veiligere en efficiëntere kerncentrales een must is;
- De ontwikkeling van een alternatief in de vorm van een thoriumcentrale o.a. afhangt van financiering en beschikbare ontwikkellocaties;
- Er in Zeeland een tekort is aan hoogwaardige werkgelegenheid;

Draagt het college op:

Om bij de Rijksoverheid, Zeeland aan te bieden als ontwikkellocatie;

En gaat over tot de orde van de dag,

Statenfractie PARTIJ VOOR ZEELAND (PVZ)

François Babijn

Statenfractie Forum voor Democratie (FvD)

Martin Bos

Statenfractie ProZeeland (PRO)

Robert Brunke

Motie Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst

Toelichting: In de najaarsnota 2021 is door de Provincie Zeeland een meerjarenperspectief gegeven waarin uitgaven en investeringen voor de komende jaren worden samengevat. Daarbij wordt voor de jaarlijkse prijsverhoging 1% gehanteerd. Op dit moment zien we prijsverhogingen die beduidend hoger zijn. In vragen over dit onderwerp, gesteld door Groen Links en de ChristenUnie, geven GS aan dat men zich baseert op bestaande besluiten en richtlijnen, en de gemiddelde prijsverhoging in de afgelopen vier jaar. Wij vinden dat minimaal het financiële risico dat een sterke prijsstijging met zich meebrengt in de risico analyse moet worden meegenomen.

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op donderdag 11 en vrijdag 12 november 2021,

Constaterende dat:

- In de najaarsnota 2021 door de Provincie Zeeland een meerjarenperspectief is gegeven waarin uitgaven en investeringen voor de komende jaren worden samengevat;
- Daarbij voor de jaarlijkse prijsverhoging 1% wordt gehanteerd;
- Deze 1% gebaseerd is op resultaten uit het - verre – verleden;
- Er op dit moment prijsverhogingen worden berekend die beduidend hoger zijn.

Overwegende dat:

- De invloed van een veel hogere prijsstijging grote invloed heeft op de toekomstige uitgaven van de Provincie;
- Resultaten uit het verleden geen garantie bieden voor de toekomst;
- Er behoefte is aan een zo goed mogelijk inzicht in de toekomstige financiële positie van de Provincie.

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten:

- De gevolgen van de te verwachten hogere jaarlijkse prijsstijging te verwerken in de risico berekening en risico paragraaf.

En gaan over tot de orde van de dag.

ChristenUnie,

GroenLinks

Jan Henk Verburg
Lars Jacobusse

Gerwi Temmink

Provinciale Staten

Financiële consequenties externe inhuur:

Kostensoort: NVT
Bedrag: € 0

Financiële consequenties opdracht/uitbesteding:

Kostensoort: NVT
Bedrag: € 0

Gedeputeerde

belast met

behandeling: dhr. B.L.L. van der Velde – Ruimtelijke kwaliteit

Vergadering PS: 12 november 2021
Nr: [97960](#)

Agenda nr:
Vergadering GS: 28 september 2021
Nr: 96218

Onderwerp: Zeeuwse Omgevingsvisie

Aan de Provinciale Staten van Zeeland

Samenvatting:

De concept Zeeuwse Omgevingsvisie is op 28 september 2021 door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Het ontwerp van de visie heeft samen met de milieueffectrapportage van 9 juli 2021 tot en met 22 augustus 2021 ter inzage gelegen. Er zijn 30 zienswijzen binnengekomen. Deze zijn samengevat en beantwoord in de Antwoordnota. De zienswijzen waren aanleiding om de visie op onderdelen aan te vullen of te wijzigen. De Omgevingsvisie wordt u ter vaststelling aangeboden.

Wat willen we bereiken?

Het doel is een vastgestelde en uitvoerbare Omgevingsvisie met draagvlak in Zeeland. De Zeeuwse Omgevingsvisie is een strategische langetermijnvisie voor Zeeland. De visie beschrijft de uitdagingen die op ons afkomen, de Zeeuwse ambities voor 2050 en de tussendoelen voor 2030.

De visie is de basis voor (gezamenlijke) integrale uitvoering of uitwerking in programma's en is de basis voor de inzet van wettelijke instrumenten, zoals vergunningen en de omgevingsverordening.

Met een vastgestelde Omgevingsvisie voldoen wij aan de wettelijke verplichting uit de Omgevingswet, die naar verwachting in juli 2022 in werking treedt.

Waarom kunnen we zien of alles bereikt is?

Na vaststelling van de Omgevingsvisie, wordt deze gepubliceerd. Daarmee wordt de visie van kracht.

Wat doen we daarvoor?

De Omgevingsvisie is met uitgebreide participatie tot stand gekomen. Er zijn partijen geweest die hebben meegeschreven, anderen hebben meegedacht met het proces en de inhoud. Daarnaast is er grote deelname geweest aan de fysieke en later online (gebiedstafel)bijeenkomsten.

Tijdens de achterbanraadpleging in de periode van januari tot en met april 2021, is gereageerd door ruim 50 organisaties en zo'n 75 inwoners van Zeeland. Daarnaast heeft u uw wensen en bedenkingen geformuleerd. Over de uitkomsten daarvan bent u geïnformeerd.

De laatste stap in het participatieproces was de formele inspraak. De visie heeft van 9 juli tot en met 22 augustus ter inzage gelegen. Er zijn 30 zienswijzen binnengekomen. Deze zijn samengevat en beantwoord in de Antwoordnota. De zienswijzen waren aanleiding om de visie op onderdelen aan te vullen of te wijzigen.

De Antwoordnota en de zienswijzen zijn bijlagen bij dit statenvoorstel.

Proces en resultaten van de milieueffectrapportage (MER)

Omdat de Zeeuwse Omgevingsvisie kaderstellend is voor toekomstige m.e.r.-plichtige activiteiten is een milieueffectrapport opgesteld. Het milieueffectrapport laat zien hoe de situatie nu is en hoe die zich verhoudt tot de ambities uit de Omgevingsvisie. Bovendien is beoordeeld of het beleid uit de Omgevingsvisie voldoende helpt om de ambities te halen. Daarbij zijn ook de kansen en risico's beschreven die een rol kunnen spelen bij het halen van de ambities. In deel A van de visie is bij iedere ambitie een beeld van de beoordeling opgenomen, evenals een totaal beeld. Conclusie is dat met het in de Omgevingsvisie vastgelegde beleid bij de meeste thema's een verbetering optreedt.

Een belangrijk onderdeel voor de beoordeling was de Passende Beoordeling, waarin niet alleen de verwachte effecten van het beleid op Natura2000-gebieden zijn beschreven, maar ook de effecten op het Natuurnetwerk Zeeland en de biodiversiteit daarbuiten. De conclusie

uit de Passende Beoordeling is dat de Zeeuwse Omgevingsvisie uitvoerbaar is, mits de voorgestelde mitigerende maatregelen in acht worden genomen.

Er is voor gekozen de milieueffectrapportage in een vroeg stadium en op verschillende momenten binnen het proces van opstellen van de Omgevingsvisie in te zetten. Dit heeft ons geholpen bij het bepalen van de vier ambities en met het integraal, haalbaar en uitvoerbaar maken van de Zeeuwse Omgevingsvisie.

Tijdens de achterbanraadpleging heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage advies uitgebracht over het milieueffectrapport en de Passende Beoordeling. De Commissie voor de milieueffectrapportage concludeert in haar advies dat de kansen en risico's van het beleid goed in beeld zijn gebracht, maar dat er nog onvoldoende inzicht is in de bestaande knelpunten, dat de ingeschatte milieueffecten nog onzeker zijn en dat er daarom mogelijk een te positief beeld van de effecten wordt geschetst. De commissie beveelt daarom aan duidelijk te maken hoe het milieubelang meegewogen zal worden bij de uitwerking van de visie in de toekomst. De Passende Beoordeling geeft een goede en volledige beschrijving van de natuurkwaliteit en biodiversiteit in Zeeland en geeft een kritische en duidelijke beschouwing op knelpunten.

Het milieueffectrapport, de Passende Beoordeling, het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage en onze reactie op dat advies van de Commissie zijn bijlagen bij dit statenvoorstel.

Toezeggingen

Met het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie is een aantal toezeggingen nagekomen.

- Vrijkomend agrarisch vastgoed, herbestemmingsmogelijkheden in samenhang bekeken met de mogelijkheden voor (nieuwe) ontwikkelingen en sanering (*blz. 31 Omgevingsplan: "Naast het bieden van mogelijkheden voor het herbestemmen van agrarisch vastgoed willen we in overleg met betrokken maatschappelijke partners een antwoord vinden op de vraag hoe in de toekomst kan worden omgegaan met vrijkomend agrarisch vastgoed in Zeeland. Daarbij worden de herbestemmingsmogelijkheden in samenhang bekeken met de mogelijkheden voor (nieuwe) ontwikkelingen en sanering. De uitkomsten hiervan worden opgenomen in de op te stellen Omgevingsvisie."*)
→ in Bouwsteen 13 Landschap staat actie 1.2: Opstellen van een maatwerkaanpak voor vrijkomend agrarisch vastgoed. En daaraan gerelateerd staat in Bouwsteen 6 Woningvoorraad actie 4.2: Evaluatie van de regelingen voor wonen als drager voor ruimtelijke kwaliteitsverbetering in het landelijk gebied.
- Zeeuwse klimaatadaptatiestrategie, beleidsmatige borging Omgevingsvisie (*blz. 67 Omgevingsplan: "De Provincie neemt het voortouw om met vertegenwoordigers van alle partners tot één Zeeuwse klimaatadaptatiestrategie te komen, gebaseerd op lokale klimaatstresstesten en de dialoog met de Zeeuwse samenleving. Beleidsmatige borging vindt plaats via de Omgevingsvisies van gemeenten en de provincie"*).
→ De klimaatadaptatiestrategie is opgenomen in de Zeeuwse Omgevingsvisie, in de bouwstenen 25 Klimaatadaptatie en 26 Waterveiligheid. Daarnaast is dit thema op diverse plaatsen in de visie terug te vinden, vanwege de vele relaties met andere onderwerpen.
- Realisatie van stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling (*blz. 81 Omgevingsplan: "Daarnaast onderzoeken we, ter voorbereiding op de Omgevingsvisie Zeeland, samen met betrokken partijen de mogelijkheden tot aanwijzing van gebieden waarbinnen de realisatie van zogenaamde stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling kunnen worden gestimuleerd en gefaciliteerd."*).
→ In bouwsteen 13 Landschap staat actie 2.2: Aanwijzen stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling. In paragraaf 13.2 Huidige situatie staat een beschrijving.
- N.a.v. brief GS van 2 april 2019 afdoening toezeggingen en moties: (deze toezegging vervangt oude nrs. 150, 57 en 147.) *Bij het vaststellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zal in ieder geval:*

- *een inventarisatie plaatsvinden van de aandachtsgebieden buiten de kustvisie;*
→ In de Veerse Meer visie zijn aandachtsgebieden aangewezen en bij eventuele andere visies zal dit ook gebeuren.
- *beleid worden opgenomen hoe de provincie met de woningbouwcontingentering om zal gaan;*
→ In bouwsteen 6 Woningvoorraad staat in 6.2 beschreven dat gemeenten in regioverband afspraken maken waar en hoeveel woningen er worden toegevoegd; de regionale woningmarktafspraken. Dit komt ook terug bij actie 2.2 Complementair bouwen van nieuwe woningen en bij actie 4.1: Periodiek actualiseren van regionale woningmarktafspraken.
- *met de gemeenten worden gezien of het mogelijk is te komen tot een gezamenlijk beleid t.a.v. reclameborden.*
→ Er is geen gezamenlijk beleid opgesteld. De taken en bevoegdheden van de provincie liggen buiten de bebouwde kom i.v.m. natuur en landschap. De gemeenten gaan over het beleid binnen de bebouwde kom. De Omgevingswet heeft als beginsel dat de provincie zaken alleen regelt als dit niet doelmatig en doeltreffend door gemeenten kan worden gedaan. Daarom ligt het niet voor de hand om ons als provincie te mengen in het gemeentelijk beleid voor reclameborden. Bovendien is de situatie binnen de bebouwde kom dermate anders dan daarbuiten, dat het niet voor de hand ligt om hier gezamenlijk beleid voor op te stellen.
- *Stralingshinder (commissie Ruimte, nr. 63: “N.a.v. Statenvoorstel Kadernota Zeeuws Omgevingsplan 2018: Ik zeg toe om stralingshinder in het traject van de Omgevingsvisie onder te brengen.”)*
→ Stralingshinder komt terug in deel A onder omgevingskwaliteit in de beschrijving van de ambitie Balans in de grote wateren en het landelijk gebied. Voor stralingshinder is een aparte bouwsteen opgesteld door het Zeeuws platform stralingsrisico. Deze is daarna verwerkt in de bouwsteen Woonomgeving. Dit komt terug in paragraaf 7.2 huidige situatie. Ook in bouwsteen Milieu is naar straling verwezen bij de omgevingsfactoren. Aan de Bestuurlijke Integratiegroep is de vraag voorgelegd of daarmee voldoende aandacht is gegeven voor het meewegen van elektromagnetische straling in de visie en de uitvoering. En aanvullend of er kennis is over mogelijke maatregelen om effecten te voorkomen of beperken anders dan landelijke normen. In de Bestuurlijke Integratiegroep is besloten dat de tekst van de visie voldoet. Risico's van elektromagnetische straling zijn een bekend probleem en de landelijke normen worden gevolgd om deze risico's te beperken. Aanvullend provinciaal of regionaal beleid is niet aan de orde.
- *Inperken van clustergebieden aquacultuur (PS 21/9/18)*
→ Bouwsteen 12, subdoel 1: het bestaande concentratiebeleid zoals vastgelegd in een convenant met de gemeenten wordt voortgezet. Grootschalige ontwikkelingen kunnen alleen plaatsvinden in clusteringsgebieden. Gemeenten werken ligging en omvang van clusteringsgebieden gedetailleerd uit. In de provinciale visie en verordening is daarom geen kaartje opgenomen van clustergebieden.

Wat zijn de klimaateffecten?

De Omgevingsvisie bevat beleid op het gebied op het terugdringen van de CO₂-emissie (CO₂ neutraal in 2050) en klimaatadaptatie. Hoe groot de effecten exact zullen zijn, is afhankelijk van de wijze waarop en mate waarin er uitvoering wordt gegeven aan de geformuleerde acties.

Wat mag het kosten?

Er zijn geen aanvullende middelen nodig. Kosten voor dit proces kunnen worden gedekt uit de reeds beschikbaar gestelde middelen. Voor de uitvoering zullen afzonderlijke voorstellen worden gedaan wanneer middelen niet toereikend zijn.

Financiële consequenties

Geen.

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerp-besluit.

Gedeputeerde staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Ontwerpbesluit:

Onderwerp:

Zeeuwse Omgevingsvisie

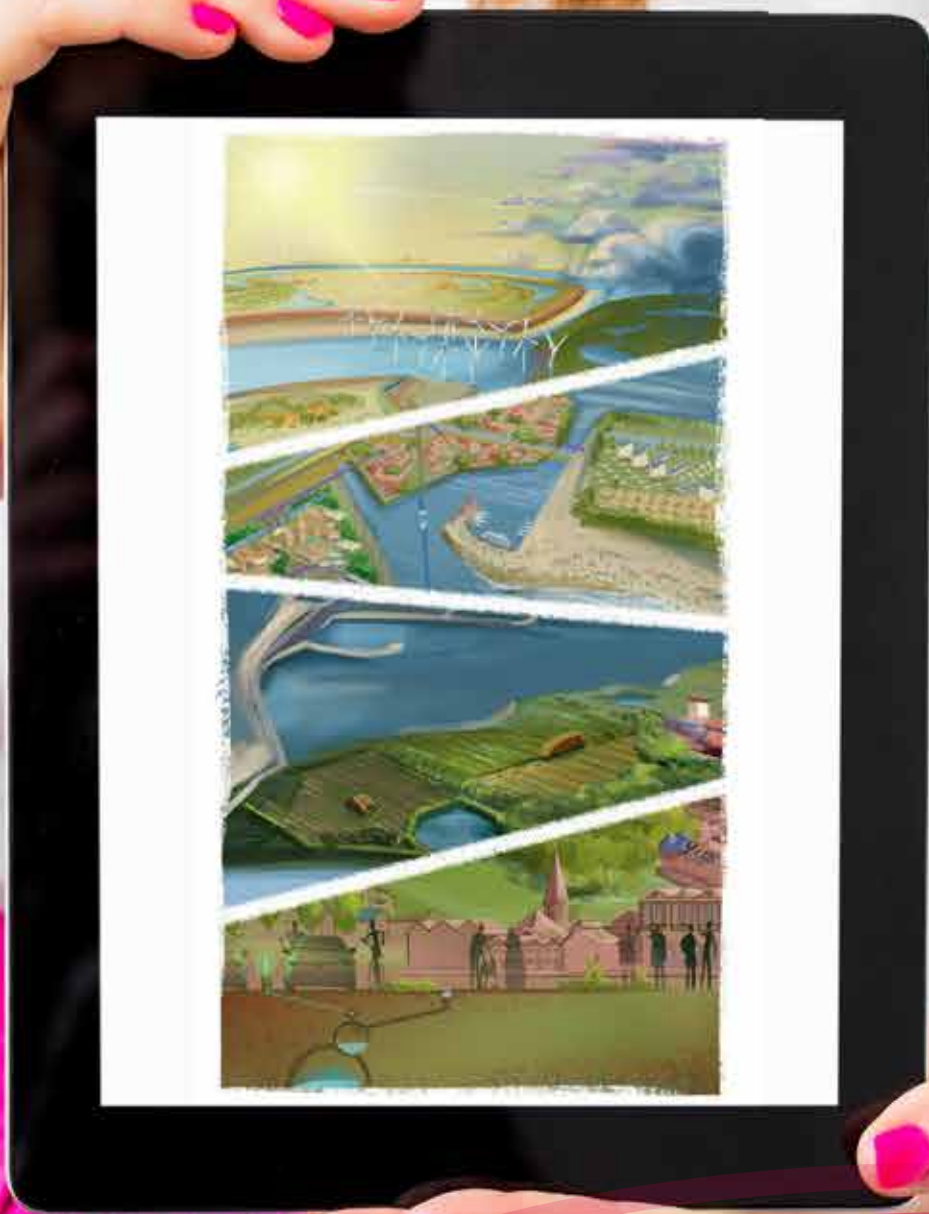
De staten der provincie Zeeland,
gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten van 28 september 2021, nr. 96218;

besluiten:

- vast te stellen de Zeeuwse Omgevingsvisie (NL.IMRO.9929.SVOmgVisie-VA01) en de Antwoordnota.

Zeeuwse Omgevingsvisie

DEEL A

In deel A van de Zeeuwse Omgevingsvisie gaan we in op de strategische langetermijnvisie voor Zeeland. We beschrijven de uitdagingen die op ons afkomen, de Zeeuwse ambities voor 2050 en de instrumenten die de provincie inzet om deze ambities te bereiken.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding en leeswijzer	5
Samenvatting	7
1. Inzoomen	11
1.1 Internationale doelen en afspraken	11
1.2 Nationale Omgevingsvisie	12
1.3 Zeeland in zijn omgeving	13
1.4 Uitdagingen en ambities voor Zeeland	14
1.5 De beste keuzes voor Zeeland	15
1.6 Zeeuwse kernkwaliteiten	16
1.7 Participatie	18
2. Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	21
2.1 Samenhang en ambitie	21
2.2 Huidige situatie, trends en ontwikkelingen	21
2.3 Hoofdpijnen aanpak	25
2.4 Inschatting van de effecten	27
3. Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	29
3.1 Samenhang en ambitie	29
3.2 Huidige situatie, trends en ontwikkelingen	29
3.3 Hoofdpijnen aanpak	33
3.4 Inschatting van de effecten	35
4. Een duurzame en innovatieve economie	37
4.1 Samenhang en ambitie	37
4.2 Huidige situatie, trends en ontwikkelingen	37
4.3 Hoofdpijnen aanpak	42
4.4 Inschatting van de effecten	43
5. Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland	45
5.1 Samenhang en ambitie	45
5.2 Huidige situatie, trends en ontwikkelingen Klimaatadaptatie	45
5.3 Hoofdpijnen aanpak	46
5.4 Inschatting van de effecten	47
6. Uitvoering, programma's en actualisatie	49
6.1 Doelstellingen voor 2030	49
6.2 Instrumenten van alle partijen	49
6.3 Inzet van instrumenten door de Provincie Zeeland	50
6.4 Doelen en instrumenten komen samen in programma's	53
6.5 Actualisatie en monitoring	53
6.6 Milieueffectrapportage en passende beoordeling	54
Begrippen- en afkortingenlijst	57

Voorwoord

Er waait een nieuwe wind door bestuurlijk Zeeland. Een frisse bries, die het hoofd helder maakt en samenwerken op één zet. Met het coalitieakkoord 'Samen verschil maken', hebben we een nieuwe koers bepaald. Wind in de zeilen geeft Zeeland een steun in de rug vanuit het Rijk op het gebied van economie, onderwijs, bereikbaarheid en een toekomstbestendige industrie. Met de Zeeuwse Omgevingsvisie gaan we volle kracht vooruit, de toekomst tegemoet! Met 'Wind in de zeilen' is een stevig pakket aan maatregelen voorhanden die gaan helpen de ambities uit deze Omgevingsvisie te realiseren.

Zeeland aantrekkelijk houden gaat niet vanzelf. Ten eerste omdat de wensen van de inwoners, bezoekers en bedrijven veranderen. Die wensen zullen in 2050 anders zijn dan nu. Ten tweede omdat er ontwikkelingen op ons afkomen die grote gevolgen zullen hebben voor onze leefomgeving. Dat we in een tijd van grote veranderingen leven was al duidelijk voordat het coronavirus begin 2020 zijn intrede deed. We zien grote veranderingen in ons klimaat, een afname van de biodiversiteit, andere wensen op het gebied van wonen en werken. Hoe gaat de toekomst er dan uitzien? Hoe ziet Zeeland er in 2050 uit en wat gaan we tot 2030 doen om dit te sturen? Kunnen we met deze visie onze kernkwaliteiten behouden of versterken?

Samen verschil maken, maar wel voor iedereen vanuit zijn eigen mogelijkheden. Dat betekent voor de één meeschrijven, voor de ander meedenken of deelnemen aan één van de gebiedstafelbijeenkomsten. We waarderen het enorm dat zoveel mensen zich hebben ingezet voor deze visie. Het is bijzonder dat het ons samen is gelukt deze Zeeuwse Omgevingsvisie te schrijven. Hartelijk dank daarvoor!

Deze Zeeuwse Omgevingsvisie is breed. Hij gaat van monumenten tot aan grote projecten, van havens tot leefbaarheid, van mobiliteit tot voorzieningen en van aanpassing aan klimaatverandering tot aan het beleid rond woningen. Zo kunt u vanaf 2022 in één document al het Zeeuwse beleid terugvinden.

Inleiding en leeswijzer

Inleiding

De naam Zeeland zegt genoeg: Zeeland is zee + land. Zeeland is land in zee. Wie op de kaart naar de Noordzeekust kijkt, ziet van Calais tot Denemarken één lange, vloeiende lijn. In het noorden ligt evenwijdig aan de kust een rij Waddeneilanden, maar verder is die kust strak. Behalve in het zuidwesten van Nederland. Daar ligt het land in zee. Een provincie, bestaand uit kusten, zeearmen en eilanden. Maar ook: een provincie bestaand uit dammen, dijken, bruggen en een tunnel van meer dan zes kilometer lang. Een provincie zonder metropolen, waar alle kernen omgeven worden door het groen of blauw van land of water.

Land en water zijn in Zeeland onlosmakelijk met elkaar verbonden. Je kunt er niet aan voorbij gaan. Tien minuten rijden en je treft open water. Op de horizon altijd ergens de contouren van het land aan de overkant. De zee stilt onze honger en voedt de verbeelding. Schepen uit alle windstreken leggen aan in de zeehavens. Langs onze meren liggen jachthavens en vakantieparken voor onze gasten. Wie van ons heeft nooit ergens op één van onze kilometerslange stranden zelf met schep en emmertje een dijk of eiland gebouwd?

Zeeland is dynamiek. Geen gebied dat zo aan verandering onderhevig is geweest in het verleden. Oorlogen, overstromingen, ze zijn nog te zien in het landschap. De dagelijkse verandering van de kust onder invloed van eb en vloed. Denk aan de oesters, die alleen in het zuiverste water kunnen groeien. Denk aan de enorme schepen, die de Westerschelde in geloodst worden. De zomers met duizenden zee- en zonliefhebbers, worden afgewisseld door de winters waarin de elementen vrij spel hebben op de verlaten stranden.

De ligging van Zeeland is uniek. De geografie van onze provincie is allesbepalend: voor het landschap, voor onze infrastructuur en voor de economie. Die ligging biedt kansen voor innovatieve en duurzame ontwikkelingen, ruimte om te pionieren. De Zeeuwse Omgevingsvisie is het kader van waaruit we juist de kwaliteiten van Zeeland koesteren, en tegelijkertijd kansen en mogelijkheden benutten. Zo ontwikkelen we Zeeland duurzaam, zodat we klaar en 'fit' zijn én dat blijven voor de toekomst. De Zeeuwse Omgevingsvisie en de Zeeuwse ambities die daarin staan, geven richting aan al het provinciale beleid en de uitvoering daarvan.

Wij zijn Zeeland en de omgeving is van iedereen. Het spreekt vanzelf dat een handjevol ambtenaren niet voor heel Zeeland kan bepalen hoe het moet. Deskundigen van brancheorganisaties, belangengroepen en overheden hebben meegedacht en meegeschreven aan deze Omgevingsvisie. Via een onderzoek van HZ Kenniscentrum Zeeuwse samenleving (voorheen ZB Planbureau) zijn de Zeeuwen inhoudelijk bij deze visie betrokken. Provinciale Staten hebben uiteindelijk de Zeeuwse Omgevingsvisie vastgesteld. Nog niet eerder kwam op deze manier een provinciale visie tot stand.

Deze Omgevingsvisie kent verschillende karakters. Soms is de visie abstract en geeft grote lijnen, soms is deze concreet en duidelijk.

Dat is omdat de visie verschillende doelen kent. Soms is de visie bedoeld als richtdocument voor bijvoorbeeld de overleggen met onze bureaus, soms is het de basis voor onze omgevingsverordening en de uitvoeringsprogramma's of de leidraad bij het uitvoeren van het beleid. Met name Deel B van de Omgevingsvisie is de basis voor de uitvoering en de omgevingsverordening.

Leeswijzer

Er zijn verschillende routes door dit document heen. De route is afhankelijk van de vraag die u heeft en hoeveel u wilt lezen.

Hieronder worden drie routes beschreven.

Route 1. Van de wereld naar Zeeland

Route 2. Wat staat er in de Zeeuwse Omgevingsvisie over ...?

Route 3. Wat wordt er geregeld?

Route 1. Van de wereld naar Zeeland (Deel A)

In hoofdstuk 1 wordt ingezoomd vanuit de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties, via de Nationale Omgevingsvisie naar de uitdagingen en ambities voor Zeeland. Ook worden de Zeeuwse kernkwaliteiten beschreven. In de hoofdstukken 2 tot en met 5 worden de vier Zeeuwse ambities uitgewerkt. In hoofdstuk 6 kunt u vinden welke instrumenten door de provincie worden ingezet om deze ambities te bereiken. In Deel B kunt u vervolgens vinden wat dit betekent voor de verschillende bouwstenen.

Route 2. Wat staat er in de Zeeuwse Omgevingsvisie over...?

In Deel B zijn 27 bouwstenen uitgewerkt voor onderwerpen die samen met onze belanghebbende partijen uit de omgeving geselecteerd zijn. Per bouwsteen beschrijven we uitgebreid de beleidsdoelstellingen voor 2030, de acties die daaraan bijdragen en welke partijen daar een rol bij spelen. Dit is dan ook de beste ingang om per onderwerp snel duidelijkheid te krijgen over ontwikkelingen en plannen. Mocht er een programma horen bij zo'n bouwsteen, dan is dat aangegeven. De bouwstenen zijn verdeeld over de vier Zeeuwse ambities. In Deel A is aangegeven wat de ambities voor 2050 zijn.

Route 3. Wat wordt er geregeld?

De Omgevingsvisie is naast het strategisch beleidsdocument voor de komende jaren ook de plaats waar de inzet van beleidsinstrumenten wordt geregeld. Om snel op te zoeken wat de provincie regelt door beleidsinstrumenten in te zetten, begint u te lezen in hoofdstuk 6 van deel A van de Omgevingsvisie. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke middelen de provincie heeft om doelen en ambities te bereiken. In deel B staat vervolgens per bouwsteen aangegeven welke instrumenten alle betrokken partijen, inclusief de provincie, inzetten om de tussendoelen te bereiken. Soms is dat de omgevingsverordening. In de omgevingsverordening is te lezen welke regelgeving geldt. Gedrag kan ook gestimuleerd worden door het inzetten van een subsidie. In de provinciale subsidieverordening is te vinden aan welke eisen u moet voldoen om subsidie te krijgen.

Samenvatting

De Zeeuwse Omgevingsvisie is een strategische langetermijnvisie voor Zeeland en beschrijft de uitdagingen die op ons afkomen, de Zeeuwse ambities voor 2050 en tussendoelen voor 2030.

Inzoomen, de Zeeuwse Omgevingsvisie in context

De Zeeuwse Omgevingsvisie staat niet op zichzelf, net zoals Zeeland niet los te zien is van zijn omgeving. Wereldwijd hebben de landen van de Verenigde Naties de Duurzame Ontwikkelingsdoelen vastgesteld. De doelen helpen om nu en in de toekomst voor iedereen brede welvaart te bieden, dus vooruitgang op sociaal-maatschappelijk, economisch én ecologisch gebied. Het gaat dan bijvoorbeeld om de thema's gezondheid, voorzieningen, woonomgeving, bereikbaarheid, onderwijs en arbeidsmarkt. Op nationaal niveau is de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) vastgesteld. Daarin geeft het kabinet richting aan de grote opgaven waar Nederland voor staat. De NOVI stelt vier prioriteiten en geeft afwegingskaders mee voor keuzes over concrete activiteiten. Uitvoering van de NOVI vindt gebiedsgericht plaats via samenwerking in Omgevingsagenda's. Voor Zeeland is dat de Omgevingsagenda Zuidwest.

Uitdagingen en ambities

Het gaat goed met Zeeland. De Zeeuwse woonomgeving wordt gewaardeerd, net als de natuur en waardevolle landschappen. Het midden- en kleinbedrijf (MKB), de havens, de landbouw en recreatie en toerisme zijn belangrijke pijlers voor de economie, werkgelegenheid en leefbaarheid.

Er zijn wel uitdagingen. De klimaatverandering, stijging van de zeespiegel, afname van biodiversiteit, andere bevolkingssamenstelling door vergrijzing. Deels is het de uitdaging te behouden wat er is, deels is het de uitdaging in te spelen op de ontwikkelingen die komen gaan. Om deze uitdagingen het hoofd te bieden en tegelijkertijd te werken aan brede welvaart, beschrijft de Zeeuwse Omgevingsvisie vier Zeeuwse Ambities voor 2050.

1. Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland

• Ambitie voor 2050:

In 2050 is er voor ieder een passende woning beschikbaar. In de omgeving van je huis kun je je veilig voelen. Je leeft gezond: wandelen, fietsen, gezond eten, ontmoeten en ontspannen. De woonomgeving draagt bij aan biodiversiteit en is ingericht op langere droogte en op overtollig regenwater. Voorzieningen zijn klimaatneutraal voor iedereen bereikbaar, ook wanneer je geen auto hebt. Mobiliteit is snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar voor zowel reiziger als overheid. De digitale bereikbaarheid is snel en goed. Het onderwijs in de provincie is goed bereikbaar, betaalbaar en van hoogstaande kwaliteit. Zeeland beschikt verspreid door de provincie over een aantal onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen. De Zeeuwse culturele infrastructuur is robuust en veerkrachtig en biedt de regio een vernieuwend, toegankelijk en compleet cultuuraanbod.

Onderwerpen binnen deze ambitie zijn: cultuur, gezondheid, mobiliteit, onderwijs, voorzieningen en evenementen, woningvoorraad, woonomgeving.

2. Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

• Ambitie voor 2050:

In 2050 zijn bodem, grondwater en alles wat daarin te vinden is van robuuste, hoogwaardige kwaliteit. Weersextremen schaden de bodem niet. Door aanwezigheid van meer organische stoffen draagt de bodem bij aan CO₂-opslag en een betere bodemstructuur. Planten, mensen en dieren worden nauwelijks meer bedreigd door risicovolle milieufactoren, doordat het landbouwsysteem functioneert in evenwicht met de natuurlijke omgeving, op basis van marktvraag en kringlopen op een zo laag mogelijk niveau. De visserij opereert duurzaam en houdt in zijn bedrijfsvoering rekening met natuurwaarden. De wijze waarop natuurorganisaties en visserijbedrijfsleven in Zeeland samenwerken vormt een voorbeeld voor de rest van het land. Het gebruik en de draagkracht van landelijke gebieden en de grote wateren zijn duurzaam in balans gekomen. Door het stabiele beheer kunnen ze tegen een stootje.

In 2050 is de biodiversiteit in de grote wateren, in het landelijk gebied en in de steden hersteld. De stikstofproblematiek is iets van vroeger. Het natuurnetwerk is voltooid en de milieukwaliteit is er in de hele provincie op vooruit gegaan. Het is heerlijk recreëren en werken in het mooie, gezonde en waardevolle Zeeuwse landschap.

Onderwerpen binnen deze ambitie zijn: archeologie, bodem, deltawateren, erfgoed, landbouw, landschap, milieu, natuur, watersysteem.

3. Een duurzame en innovatieve economie

• Ambitie voor 2050:

In 2050 heeft Zeeland een circulaire economie. De meeste sectoren maken gebruik van reststoffen die door anderen onbenut zijn gelaten, dan wel zijn uitgestoten als afval of producten die aan het eind van de levensduur zijn en worden hergebruikt. Hierdoor staan de sectoren niet langer op zichzelf maar houden ze contact met andere branches. Nieuwe productieprocessen maken dit rendabel. Grondstoffen hebben in de biobased economie zoveel mogelijk een groene herkomst. Ze worden als dat kan, in Zeeland geteeld en worden geleverd aan regionale afnemers.

Het Zeeuwse onderwijs sluit aan op de arbeidsmarkt. Het bedrijfsleven biedt werk op maat.

De infrastructuur is modern en betrouwbaar en biedt ruimte aan CO₂-neutraal vervoer via verschillende modaliteiten. Hierbij is een belangrijke plaats ingeruimd voor buisleidingen van en naar industrieën en bedrijven; tussen de verschillende haventerreinen, ook over en weer van de provincie- en landsgrens. Vervoer van gevaarlijke stoffen vindt zoveel mogelijk plaats op ruime afstand van woongebieden.

De haven- en industriegebieden bieden plaats aan clusters van bedrijven. Ook elders heeft een concentratie van bedrijventerreinen plaatsgevonden. Dit geeft bedrijven de ruimte om te ondernemen en hinder wordt zoveel mogelijk beperkt.

Er is een eerlijk speelveld voor bonafide ondernemers en burgers. In Zeeland wordt werk gemaakt van innovatie. Er zijn financieringsvouchers beschikbaar en ondernemers nemen deel aan kennistracten, waarbij samen met onderwijsinstellingen en studenten wordt gewerkt aan concrete oplossingen voor uitdagingen. Zeeuwse experimenten en proeftuinen in alle sectoren dragen substantieel bij aan de Nederlandse economie. Zeeuwse bedrijven spelen actief in op actuele ontwikkelingen. Bedrijfsvormen die grotendeels afhankelijk zijn van natuurlijke omstandigheden opereren duurzaam en houden in hun bedrijfsvoering rekening met de natuurwaarden.

Onderwerpen binnen deze ambitie zijn: arbeidsmarkt, circulaire economie, havens en bedrijven, recreatie en toerisme, transport en infrastructuur, visserij

4. Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland

• Ambitie voor 2050:

In 2050 is Zeeland klimaatbestendig en waterrobuust, overeenkomstig het in 2019 door alle Zeeuwse overheden ondertekende convenant Klimaatadaptatie Zeeland. De verschillende overheden zorgen hiermee samen voor een zo groot mogelijke beperking van schade door hittestress, wateroverlast, droogte en overstromingen. Bij de aanleg van nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen, het opknappen van bestaande bebouwing, vervanging van rioleringen en onderhoud van wegen wordt dit een belangrijk aandachtspunt.

Zeeland stoot vrijwel geen CO2 en andere broeikasgassen uit. Industrie, mobiliteit, verwarming en elektriciteitsproductie zijn nagenoeg fossielvrij en/of CO2 vrij.

Onderwerpen binnen deze ambitie zijn: duurzame energie, energietransitie, klimaatadaptatie, waterveiligheid, zoet water

Uitvoering

De ambities die in deel A beschreven worden, zijn strategische ambities met 2050 als horizon. Ze geven richting aan de beleidsdoelstellingen en acties voor de kortere termijn (2030).

Iedere organisatie, bedrijf of persoon beschikt over instrumenten die kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelen in deze visie. Overheidspartijen werken over het algemeen meer met indirecte sturing en beschikken als enige partij over een breed publiekrechtelijk instrumentarium. Bedrijven en burgers sturen vooral via uitvoering van activiteiten. Alle partijen bepalen binnen de wettelijke kaders zelf hoe, wanneer en in welke mate de eigen instrumenten worden ingezet. De gezamenlijke inzet van alle partijen bepaalt of en hoe de doelen in de Zeeuwse Omgevingsvisie kunnen worden bereikt.

Deel B van de Omgevingsvisie beschrijft uitgebreid de beleidsdoelstellingen voor 2030, de acties die daaraan bijdragen en welke partijen daar een rol bij spelen. Een groot deel van de acties in deel B is opgenomen in bestaande (uitvoerings)programma's van verschillende samenwerkingsverbanden. De brede blik uit de Zeeuwse Omgevingsvisie kan helpen dwarsverbanden met andere programma's te signaleren en om nieuwe partijen te vinden die mee kunnen helpen bij de uitvoering. Acties die niet of niet volledig in bestaande programma's zijn opgenomen, kunnen aan een

bestaand programma worden toegevoegd of vragen om de opzet van een nieuw programma.

Een belangrijk juridisch instrument van de provincie is de omgevingsverordening. Daar staan alle bindende provinciale regels over water, bodem, milieu, natuur, landschap, (vaar)wegen en ruimtelijke ontwikkeling in. De provincie zet de verordening in als dat nodig is vanuit het provinciaal belang (realisatie van kerntaken), als dat belang niet doeltreffend en doelmatig kan worden behartigd door gemeente of waterschap, of als dat bij wet is voorgeschreven. De omgevingsverordening wordt selectief ingezet en biedt waar mogelijk ruimte voor regionaal en lokaal maatwerk.

Keuzes in de uitvoering

Met de vertaling van doelstellingen naar acties en de uitvoering van acties wordt uiteindelijk bepaald wat er terecht komt van de gezamenlijke ambities uit de visie. In de uitvoering doen zich kansen en knelpunten voor die vragen om een keuze. Gezien de grootte en de complexiteit van de uitdagingen, zijn de ambities alleen te halen als iedereen de keuze maakt die zoveel mogelijk bijdraagt aan deze ambities. Hiervoor zijn afwegingsfactoren beschreven en wordt een 'beste keuze hulp' gemaakt.

Afwegingsfactoren

Het Rijk geeft in de NOVI drie afwegingsprincipes mee. Deze zijn vertaald naar vier afwegingsfactoren voor Zeeland:

1. Doe meer met minder grond
2. Werk samen en deel kosten en baten
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

De 'beste keuze hulp'

De afwegingsfactoren maken duidelijk dat het erg belangrijk is om bij ieder initiatief vooraf goed na te denken. Niet alleen over het doel van dat initiatief, maar met een brede blik. Om het nadenken hierover en het maken van de keuze eenvoudiger te maken, wordt voor de uitvoering van deze visie een 'beste keuze hulp' gemaakt. De partijen die aan de visie hebben meegewerkt, gaan hier samen mee aan de slag. Het doel van dit hulpmiddel is door slimme uitvoering aan zoveel mogelijk doelen bij te dragen.

Kernkwaliteiten

De afwegingsfactoren verwijzen naar de Zeeuwse kernkwaliteiten. Kernkwaliteiten zijn herkenbare, fysieke kenmerken zoals bebouwing, openbare ruimte, landschap, natuur en cultuurhistorie. Ze zijn zichtbaar in de omgeving. Ze gaan samen met de immateriële waarden zoals rust, gezondheid, leefbaarheid, levendigheid, aantrekkingskracht en andere culturele en sociale aspecten. Kernkwaliteiten zijn niet objectief; ze drukken een bepaalde mate van waardering uit.

De kernkwaliteiten zijn uitgezet en besproken met deelnemers aan het proces van opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie en via een onderzoek getoetst bij de Zeeuwse bevolking. Op die manier hebben zijn we gekomen tot drie Zeeuwse kernkwaliteiten en een kernkwaliteit die we willen ontwikkelen:

1. Genieten en opladen
2. Waarderen en beschermen van het mooie Zeeuwse landschap
3. We voelen ons verbonden met de historie
4. Kernkwaliteitswens: passende werkgelegenheid en ontwikkelmogelijkheden voor iedereen in Zeeland

Actualisatie en monitoring

De Omgevingsvisie kent geen einddatum en moet actueel gehouden worden. Om te kunnen beoordelen hoe het gaat met de uitvoering, worden de vorderingen continu bijgehouden. Door jaarlijks een overzicht te maken van de voortgang, kan ook een inschatting worden gemaakt of de doelstellingen en ambities haalbaar blijven en/of een andere aanpak nodig is. Het wordt een brede, integrale rapportage die ingaat op alle ambities, doelen en acties en dus niet alleen de provinciale inzet. De rapportage wordt gedeeld met alle betrokken partijen en is een belangrijke basis voor evaluatie en actualisatie van de visie en uitvoering.

Het samenwerkingsverband dat voor de Omgevingsvisie is opgebouwd, blijft een belangrijke rol vervullen bij het actueel houden en uitvoeren van de Omgevingsvisie. Grote (inter) nationale ontwikkelingen, ervaringen met regionale (omgevings) visies en de inzichten uit de jaarlijkse monitoringsrapportage kunnen aanleiding zijn om de Omgevingsvisie of de uitvoering aan te passen of aan te vullen. Actualisatie gebeurt in zorgvuldige afstemming met alle betrokken partijen.

Participatie bij het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie en na de vaststelling

Het doel van het proces was een breed gedragen Zeeuwse Omgevingsvisie die door participatie vorm zou krijgen. Dit is gedaan in een aantal stappen. Eerst hebben we aan onze omgeving gevraagd of en hoe ze de visie samen met ons zouden willen opstellen. Daarna is gezamenlijk de agenda geformuleerd; welke onderwerpen in de Zeeuwse Omgevingsvisie een plaats moesten krijgen. De onderwerpen die daaruit kwamen zijn de bouwstenen voor de Omgevingsvisie geworden en worden beschreven in deel B. Het formuleren van het beleid op deze bouwstenen is door middel van co-creatie gebeurd, waarbij Provinciale Staten vooraf de kaders hebben meegegeven waarbinnen het beleid ontwikkeld kon worden. De regiovisies van Zeeuws-Vlaanderen en van de Bevelanden met medewerking van Tholen en verschillende thematische en gebiedsvisies, zoals de Regionale Energiestrategie, de grensvisie voor de Scheldemond regio en de gebiedsvisie Veerse Meer zijn gebruikt als input. In de integratiegroep, met daarin vertegenwoordigers van de verschillende sectoren, is nagedacht over de integratie van de verschillende thema's en zijn de vier ambities vastgesteld. Als extra stap is het voorontwerp van de Omgevingsvisie voorgelegd aan de achterbannen van alle betrokken partijen en aan de Zeeuwse bevolking. De laatste stap was een formele stap, de terinzagelegging waarbij er gelegenheid was om zienswijzen in te dienen.

De uitvoering van de Zeeuwse Omgevingsvisie zal ook in gezamenlijkheid moeten worden georganiseerd. De belangrijkste overlegstructuur van de Omgevingsvisie, de integratiegroep, blijft hiervoor voorlopig in stand.

MER en Passende Beoordeling bij het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie is het strategisch kader voor toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen en dus ook voor eventuele m.e.r.-plichtige activiteiten. Vanwege het kaderstellende karakter van de visie is het noodzakelijk om voor de Omgevingsvisie een milieueffectrapportage op te stellen. De uitvoering van het beleid

uit de Omgevingsvisie kan effecten hebben op de natuur binnen Natura2000-gebieden. Daarom is het verplicht een Passende Beoordeling op te stellen voor de Omgevingsvisie.

Er is voor gekozen de milieueffectrapportage in een vroeg stadium en op verschillende momenten binnen het proces van opstellen van de Omgevingsvisie in te zetten. Dit heeft geholpen om de juiste keuzes te maken en de visie integraal, uitvoerbaar en duidelijk te maken.

Het doel van een Passende Beoordeling is de effecten van een plan op Natura2000-gebieden in beeld te brengen en inzicht te verschaffen of het plan uitvoerbaar is. De Passende Beoordeling voor de Omgevingsvisie is breder van opzet. De beoordeling maakt niet alleen inzichtelijk wat de effecten van het voorgenomen beleid zijn op de natuur binnen de Natura2000-gebieden, maar ook op de natuur binnen het Natuurnetwerk Zeeland en op de biodiversiteit buiten de natuurgebieden.

De belangrijkste conclusies uit de Passende Beoordeling en het milieueffectrapport zijn:

- De ambities van de Omgevingsvisie zijn in essentie de juiste en bieden kansen voor het daadwerkelijk oplossen van de knelpunten voor de Zeeuwse natuur, mits bij de uitwerking voldoende rekening wordt gehouden met alle relevante ambities, de randvoorwaarden, zoals de mitigerende maatregelen, en aandachtspunten die zijn opgenomen in deze Passende Beoordeling;
- Er is een goede samenwerking geweest tussen milieueffectrapportage en het opstellen van de Omgevingsvisie, waardoor de visie aan integraliteit gewonnen heeft en de beoordeling positief uitpakt.

De aanbevelingen voor de uitvoering in de toekomst worden meegenomen binnen de opzet van de "beste keuze hulp" voor projecten en uitvoeringsprogramma's en binnen het monitoringsplan.

1. Inzoomen

Een eerlijke verdeling. Daarover gaat het in dit hoofdstuk. De aarde biedt de mogelijkheid om al haar bewoners van schoon water en goed voedsel te voorzien. Maar in de praktijk lijkt dat een utopie. Welvaart, voedsel, een goede infrastructuur... Iedereen zou het binnen bereik moeten hebben. De Verenigde Naties hebben erover nagedacht en gaven een aanzet, die ook door Nederland wordt gevolgd.

Daarom komen ook in ons land innovatieve plannen op de tekentafel. Volhoudbare landbouw, circulaire economie, barrières wegnemen, zodat iedereen aan de samenleving kan deelnemen, voorwaarden scheppen voor een grotere biodiversiteit...

De Zeeuwse Omgevingsvisie geeft kaders aan waarbinnen nieuwe ontwikkelingen kunnen plaatsvinden die in lijn zijn met wat er in de wereld om ons heen aan de gang is.

1.1 Internationale doelen en afspraken

De landen van de Verenigde Naties (VN) spraken in 2000 voor het eerst ontwikkelingsdoelen af voor de hele wereld. Dat waren de acht 'millenniumdoelen', die liepen tot 2015. Het rapport na afloop van die periode was overwegend positief. Het doel om het aantal mensen dat in extreme armoede leeft te halveren, is bijvoorbeeld gehaald. Andere doelen, zoals het verminderen van moeder- en kindersterfte, waren niet zo succesvol.

Tijdens de VN-top voor duurzame ontwikkeling in 2012 werd voor het eerst gesproken over 'Duurzame Ontwikkelingsdoelen', als opvolgers van de Millenniumdoelen. Deze 17 'Sustainable Development Goals', kortweg SDG's genoemd, zijn in 2015

ondertekend door 170 landen, waaronder Nederland. De doelen helpen om nu en in de toekomst voor iedereen brede welvaart te bieden, dus vooruitgang op sociaal-maatschappelijk, economisch én ecologisch gebied. Het streven is om de gestelde doelen in 2030 gerealiseerd te hebben. Via de Zeeuwse Omgevingsvisie leveren wij hier een bescheiden bijdrage aan.

Een paar kernwoorden uit deze opsomming van ontwikkelingsdoelen:

- **Inclusiviteit.** De beschikbare middelen zoals duurzame energie, schoon water, onderwijs, en infrastructuur moeten voor alle mensen binnen bereik zijn. Ook voor de armsten. Ook voor mensen met een beperking.
- **Verantwoord.** Verantwoorde productie, maar ook verantwoord consumeren. Natuurlijke hulpbronnen moeten duurzaam en efficiënt worden gebruikt. Voedselverspilling moet in 2030 gehalveerd zijn. Boeren, supermarkten en consumenten, maar ook waterbedrijven en overheden moeten wereldwijd kennis hebben van een gezonde levensstijl.
- **Samen.** In internationale zin betekent dat samenwerking. Horizontaal, verticaal en diagonaal. Regeringen, bedrijven, burgers en organisaties moeten samenwerken om de doelen te behalen. Het gaat om technologie, kennisoverdracht, handel, data, beleidscoherentie en financiële stromen.

Of en hoe de Duurzame Ontwikkelingsdoelen gehaald kunnen worden, hangt niet alleen af van de internationale inzet, maar ook van grote trends en ontwikkelingen. De mondiale bevolkingsontwikkeling is de belangrijkste: hoe sneller de wereldbevolking groeit, hoe groter de opgaven. Het tempo en

de omvang van de klimaatverandering is ook bepalend, omdat dit direct effect heeft op de beschikbaarheid van drinkwater, voedsel en veiligheid. Voor veel doelen is technologische innovatie noodzakelijk, maar de (neven)effecten zijn vooraf niet bekend. In Nederland krijgt het begrip brede welvaart steeds meer aandacht. Het CBS brengt sinds 2018 jaarlijks de "Monitor brede welvaart & de Sustainable Development Goals" uit.

1.2 Nationale Omgevingsvisie

Op 11 september 2020 is de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) vastgesteld. Met de NOVI geeft het kabinet richting aan grote opgaven waardoor Nederland de komende 30 jaar verandert. In de NOVI wordt aan de hand van een toekomstperspectief op 2050 de langetermijnvisie in beeld gebracht. Het Rijk wil sturen op de nationale belangen. De inzet van het Rijk is samengevat in vier prioriteiten (bron: www.denationaleomgevingsvisie.nl):

Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie.

Het klimaat verandert. De gevolgen hiervan merken we al. Denk aan de steeds drogere zomers, de heviger regenval en stijgende zeespiegel. Op deze en andere gevolgen van de klimaatverandering moeten we zo snel mogelijk inspelen. Tegelijkertijd willen we met elkaar de overstap maken naar duurzame energie. Het is de bedoeling dat ons land in 2050 een duurzame energievoorziening heeft. We dragen hier zelf aan bij door bijvoorbeeld zoveel mogelijk woningen aardgasvrij te maken. Maar er zullen ook aanpassingen van bestaande maatregelen nodig zijn. Denk bijvoorbeeld aan windmolens, die we inpassen in het landschap. Mensen in de omgeving moeten ook voordelen kunnen ervaren van geplaatste windmolens.

Duurzaam economisch groeipotentieel.

Nederland heeft een sterke internationale concurrentiepositie. Vanuit die positie willen we werk maken van een nieuw economisch verdienmodel dat duurzaam is en circulair. Door grondstoffen te hergebruiken in de bouw bijvoorbeeld. Overstappen naar duurzame energie en zorgen voor een gezond milieu zijn belangrijk. Ook willen we dat bedrijven zich hier goed kunnen vestigen met voldoende ruimte voor hun activiteiten. Daarvoor is het zaak hierbij alle aspecten te betrekken die een rol spelen, zodat we geld kunnen blijven verdienen.

Sterke en gezonde regio's.

Veel mensen zijn op zoek naar een geschikte, betaalbare woning. We willen graag wonen in een prettige omgeving. Een omgeving met voldoende groen en met aandacht voor onze veiligheid en gezondheid. Denk bijvoorbeeld aan groen en fontein op plekken waar het erg warm kan worden (hittestress). Tegelijkertijd is het belangrijk dat de woningen goed bereikbaar zijn door goede fiets- en wandelpaden en aansluiting op het wegennet en het openbaar vervoer. Kortom, het gaat niet alleen om voldoende woningen, maar ook om een aantrekkelijke woonomgeving.

Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijke gebied.

In sommige regio's staan de natuurlijke systemen en het landschap onder druk. Soms is daar sprake van een verzakkende bodem, onder meer door een te laag waterpeil. Als we het waterpeil omhoog brengen, kan dat gevolgen hebben voor de landbouw en de veeteelt. In sommige gebieden wordt het dan misschien logischer om duurzame energie te produceren in plaats van voedsel. Tegelijkertijd willen we de kwaliteiten van het landschap graag behouden om te kunnen recreëren en ook vanwege ons cultureel erfgoed. Het is duidelijk dat hier sprake is van een spanningsveld.

1.3 Zeeland in zijn omgeving

De door het Rijk geformuleerde nationale prioriteiten zijn sterk verbonden met de Zeeuwse ambities. Deze prioriteiten en ambities leveren een bijdrage aan brede welvaart en het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. De uitvoering van de opgaven die horen bij de Nationale prioriteiten zijn voor het overgrote deel de taak van de gemeenten en provincies, met ondersteuning en richting van het Rijk als eindverantwoordelijke of systeemverantwoordelijke. Iedere regio legt eigen accenten en maakt keuzes vanuit de specifieke kwaliteiten van het gebied. De samenwerking Rijk-Regio bij de opgaven wordt met name vormgegeven door Omgevingsagenda's. Het doel van de Omgevingsagenda is om als overheden samen gebiedsgericht (dus met het gebied als uitgangspunt) uitwerking te geven aan de gedeelde ambities en opgaven. Het gaat om opgaven die met elkaar te maken hebben en om een gebiedsgerichte aanpak vragen.

Voor de Omgevingsagenda Zuidwest zijn voor Zeeland in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving, waarin het Rijk met Zeeland en Zuid-Holland samen optrekt, drie gebiedsgerichte opgaven vastgesteld. Doel van de gebiedsagenda is in eerste instantie de samenwerking tussen Rijk en regio versterken. De drie gezamenlijke opgaven zijn:

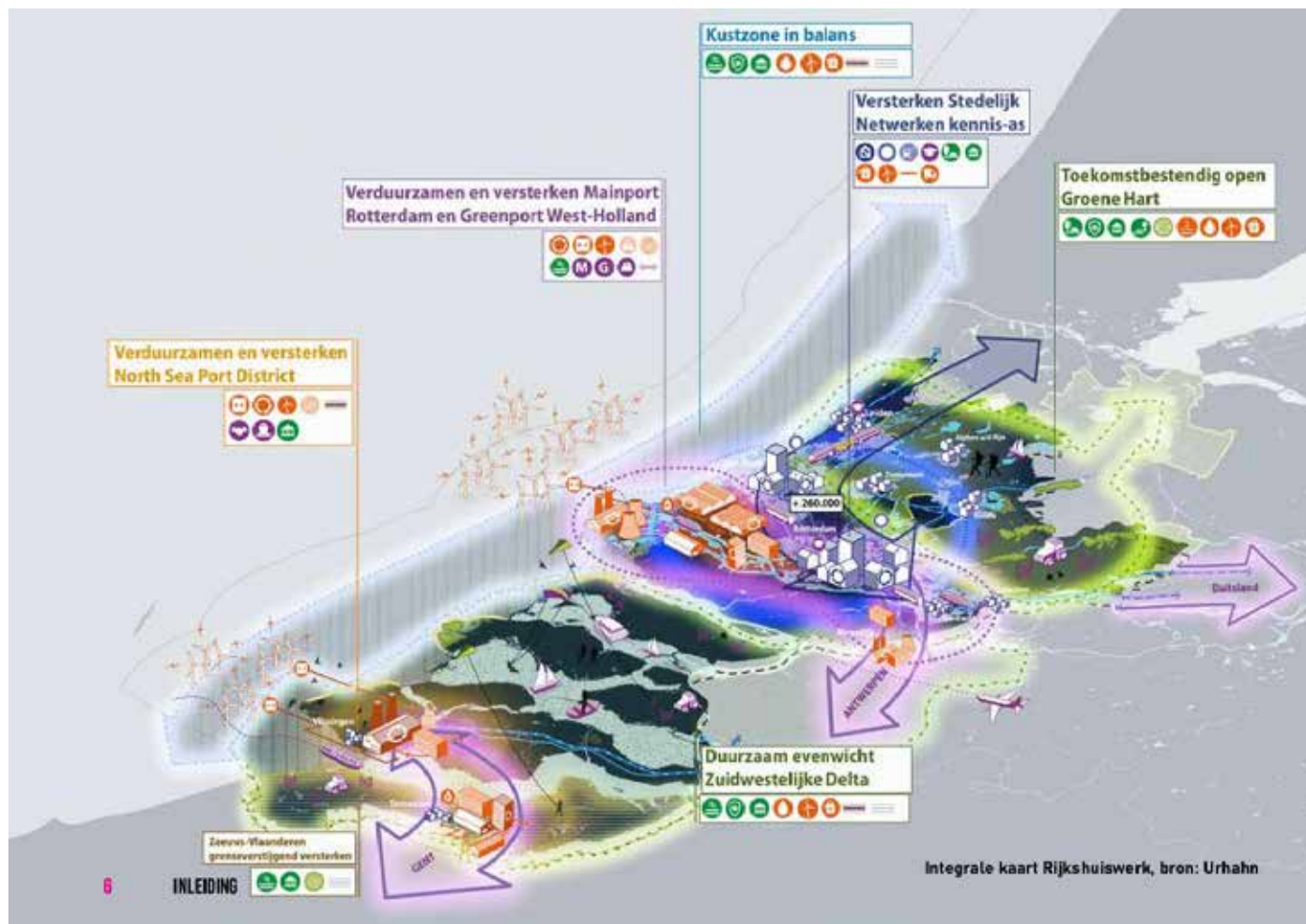
1. North Sea Port District: nu samen doorpakken en geïntegreerd uitvoeren
2. Kust in de Delta: investeren in een gedeeld beeld van de opgaven;
3. Transitie landelijk gebied in twee snelheden: gebiedsgericht samenwerken als Rijk en regio.

North Sea Port District is in mei 2021 aangewezen als NOVI-gebied. Voor het landelijk gebied wordt onderzocht welk deel van het landelijk gebied van Zeeland een koplopergebied kan zijn in het kader van het Nationale Programma Landelijk Gebied. Belangrijke uitwerkingpunten zijn:

- Grensoverschrijdende samenwerking met de Vlaamse- en federale overheid van België.
- De relatie met het Deltaprogramma.
- Goederencorridor Zuid Rotterdam-Antwerpen (in samenhang met die van Oost en Zuidoost).
- Smart Mobility.

De Omgevingsagenda Zuidwest heeft een directe relatie met de Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta. De Gebiedsagenda biedt het handelingsperspectief en een agenda voor de Voordelta en de Grote Wateren in de Zuidwestelijke Delta. De Omgevingsagenda en de Gebiedsagenda zijn gelijkwaardig en complementair en worden in samenhang uitgewerkt. Deze in gezamenlijkheid opgestelde Omgevingsvisie kan daarbij dienen als de Zeeuwse input.

De samenwerking binnen de Zeeuwse overheden wordt gevormd door het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO). Het doel hiervan is de krachten rondom de grote en complexe regionale opgaven in gezamenlijkheid op te pakken. Daarmee is het OZO een belangrijke schakel bij het halen van de ambities uit de Omgevingsvisie.

1.4 Uitdagingen en ambities voor Zeeland

Het gaat goed met Zeeland. Zeeuwen zijn in het algemeen positief over de eigen provincie.

De Zeeuwse woonomgeving bevat veel ingrediënten van een goede gezonde leefomgeving, zoals veel (stedelijk) groen en gevarieerde openbare ruimte, een over het algemeen goede milieukwaliteit en voldoende aanbod van voorzieningen. Doordat veel Zeeuwen een auto hebben, kunnen de meeste mensen zich zelfstandig over grotere afstanden verplaatsen met een betrouwbare reistijd. De Zeeuwse natuur en waardevolle landschappen worden door inwoners en toeristen hoog gewaardeerd. Wat betreft werkgelegenheid zijn het midden- en kleinbedrijf (MKB) en de havens de motor van de Zeeuwse economie. Voor wat betreft toegevoegde waarde zijn dat de havens en industrie. North Sea Port is de derde zeehaven van Europa op basis van toegevoegde waarde. De bereikbaarheid en doorstroming van het wegverkeer zijn aanzienlijk verbeterd door bijvoorbeeld de aanleg van de Westerscheldetunnel en de verdubbeling van de Sloeweg en Tractaatweg. De landbouwsector is van economisch belang en beschikt in Zeeland over een relatief vruchtbare bodem, geschikt klimaat en goede verbindingen over weg en water. Recreatie en toerisme zijn belangrijke pijlers voor de economie, werkgelegenheid en leefbaarheid. Zeeland beschikt over de schoonste en veiligste stranden van Europa.

1.4.1 Uitdagingen

Toch komen er uitdagingen op ons af. Zoals de wereldwijde klimaatverandering, die rechtstreeks van invloed is op het laaggelegen Zeeland. Naast extreme regenval en lange(re) droge en hete perioden, stijgt ook de zeespiegel. Stormen die tot voor kort nog gemiddeld eens per 4000 jaar voorkwamen, zullen ons veel vaker teisteren. Een risico om serieus rekening mee te houden. Hoe houden we onze provincie leefbaar?

Om de opwarming van de aarde te beperken, zullen we de CO₂-emissie sterk moeten reduceren. Hoe passen we onze economie, mobiliteit en woonomgeving daar op aan?

Biodiversiteit neemt wereldwijd af. Ook in Zeeland zien we dat terug. Hoe beschermen en herstellen we de biodiversiteit in natuurgebieden? En hoe doen we dat in onze directe leefomgeving, waar natuurwaarden ook belangrijk zijn voor onze voedselvoorziening, gezondheid en economie?

Ook de samenstelling van de Zeeuwse bevolking zal de komende decennia veranderen. Hoewel de bevolking nog licht blijft groeien, neemt de vergrijzing toe. Niet alle beschikbare banen worden vanzelfsprekend vervuld. Hoe zorgen we ervoor dat Zeeland voor haar inwoners aantrekkelijk blijft en houden we onze economie gezond?

Deze trends zijn in het verleden begonnen en zetten in de toekomst door. De uitdagingen zijn groot en er is veel nodig om ze het hoofd te bieden. Door nu te bepalen waar we in 2030 en 2050 willen staan, kunnen we vandaag de eerste stappen zetten om daar te komen. Niet alleen door het faciliteren van wensen en grote ontwikkelingen maar ook door de mogelijkheden en kansen ervan te benutten, zonder dat de karakteristieke eigenheid van onze provincie wordt aangetast en met behoud van al het goede dat er nu is. Daarom hebben we in deze Omgevingsvisie vier Zeeuwse Ambities voor 2050 benoemd.

1.4.2 Zeeuwse Ambities

Om meer inzicht te krijgen in wat prioriteit verdient, hebben we in 2018 breed gepeild welke onderwerpen in de Zeeuwse Omgevingsvisie een plaats zouden moeten krijgen. Die onderwerpen zijn door alle partijen die wilden meeschrijven of meedenken samen uitgewerkt in 27 bouwstenen, die in Deel B van de visie terugkomen. In deze bouwstenen zijn vier hoofdlijnen te zien, die samenhangen met grote veranderingen die op Zeeland afkomen en vragen om actie. Dit zijn de vier grote ambities die centraal staan in deze Omgevingsvisie. Deze ambities sluiten goed aan bij de prioriteiten van de NOVI en geven er een Zeeuwse invulling aan. De Zeeuwse Ambities geven richting aan al het provinciale beleid en de uitvoering daarvan. Wij houden koers door onze inspanningen steeds te richten op de Zeeuwse ambities. Hieronder geven we de hoofdpunten per ambitie aan. In de hoofdstukken 2 tot en met 5 beschrijven we de ambities uitvoerig.

1. Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland

- Verandering van de bevolkingssamenstelling en de noodzaak voor toegankelijke voorzieningen
- Vernieuwing van de Zeeuwse woningmarkt
- Noodzaak om barrières weg te nemen zodat alle Zeeuwen gemakkelijk deel kunnen nemen aan de samenleving
- Zorgen voor een schone, gezonde en veilige woonomgeving

2. Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

- Verbeteren van de balans tussen het gebruik en de draagkracht van land en water
- Herstel van biodiversiteit
- Ruimte voor nieuwe duurzame ontwikkeling

3. Een duurzame en innovatieve economie

- Hoogwaardig (her)gebruik van producten, grondstoffen en energie
- Sluiten van kringlopen

4. Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland

- Aanpassen aan wateroverlast, hitte, droogte en overstromingen
- Zo min mogelijk uitstoot van broeikasgassen

Bij de beschrijving van de Zeeuwse Ambities gebruiken we de backcasting methode uit het Raamwerk voor strategische duurzame ontwikkeling van The Natural Step, een internationale non-profit organisatie voor duurzame ontwikkeling. Welke weg je hebt af te leggen om het doel te bereiken hangt niet alleen af van waar je naar toe wilt, maar ook waar je nu staat en welke mogelijkheden je hebt om bij het doel te komen.

In de eerste paragraaf van elk hoofdstuk beschrijven we de ambitie voor Zeeland in 2050. Dit is stap 1 van het backcasting proces, het definiëren van succes: waar willen we staan in 2050, los van beperkingen in het nu.

Stap 2 is een beschrijving van de huidige situatie en de trends en ontwikkelingen en een beeld van wat dit zou opleveren wanneer de provincie de komende decennia geen extra actie zou ondernemen. Deze staat in paragraaf 2.

Stap 3 staat in paragraaf 3: welke stappen er nodig zijn om vanuit het nu, de ambities uit paragraaf 1 waar te maken.

Stap 4 uit de methode is het prioriteren en kiezen in de aanpak. Deze staat eveneens in paragraaf 3. Om te kunnen prioriteren, gebruiken we afwegingsfactoren. Deze worden hierna beschreven, in paragraaf 1.5.

Door nu te bepalen waar we in 2030 en 2050 willen staan, kunnen we vandaag de eerste stappen zetten om daar te komen. Niet alleen door het faciliteren van wensen en grote ontwikkelingen maar ook door de mogelijkheden en kansen ervan te benutten, zonder dat de karakteristieke eigenheid van onze provincie wordt aangetast. In Deel B van de Zeeuwse Omgevingsvisie beschrijven we voor de onderliggende bouwstenen van elke ambitie de tussendoelen voor 2030 en de eerste acties om die doelen te bereiken.

1.5 De beste keuzes voor Zeeland

Het benoemen en beschrijven van uitdagingen en ambities is geen garantie voor het maken van de beste keuzes voor Zeeland. Bij het kiezen en prioriteren willen we zowel de Zeeuwse kernkwaliteiten behouden als kansen en mogelijkheden benutten. Daarvoor zijn afwegingsfactoren nodig en een praktisch hulpmiddel om de beste keuze te maken.

1.5.1 Afwegingsfactoren

De vier Zeeuwse ambities vragen om een goede afweging van keuzes, zowel op regionaal als op lokaal niveau. De drie afwegingsprincipes die het Rijk daarvoor heeft bedacht (zie kader), hebben wij vertaald naar vier afwegingsfactoren voor Zeeland.

1. Doe meer met minder grond.

Er zijn veel uitdagingen die extra ruimte vragen. Denk maar aan extra waterberging, zonneparken of groen in de stad. Zeeland wordt niet groter en iedere vierkante meter wordt al gebruikt. Als alle ontwikkelingen afzonderlijk worden gerealiseerd, gaat dat onnodig veel grond kosten die ook voor andere doelen wordt gebruikt. De oplossing is om gebruik zoveel mogelijk te combineren en nieuw ruimtebeslag op land en water zoveel mogelijk te beperken. Ook het verhogen van de kwaliteit van bestaand gebruik helpt om extra ruimteclaims te voorkomen.

Inspiratiebron

De Nationale Omgevingsvisie beschrijft algemene afwegingsprincipes. Het Rijk streeft bij alle afwegingen van keuzes voor de toekomst, naar een veilige en gezonde leefomgeving. Waar de omgeving waarin wij leven, nu al veilig en gezond is, moet die worden behouden.

Daarnaast wil het Rijk dat onze fysieke leefomgeving doelmatig wordt ontwikkeld, gebruikt en beheerd om op de beste manier aan de behoeften van onze maatschappij te kunnen voldoen.

Een optimale balans tussen beschermen en ontwikkelen, vraagt om een zorgvuldige afweging en prioritering. Om keuzes over concrete activiteiten vooraf zorgvuldig af te kunnen wegen geeft het Rijk de lagere overheden drie afwegingsprincipes mee:

- Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies;
- Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal;
- Over de schutting gooien van vraagstukken (afwenteling) wordt voorkomen

Bij de herstructurering van stedelijk gebied kunnen bijvoorbeeld maatregelen voor biodiversiteit en klimaatadaptatie mee worden genomen. Met de verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden is medegebruik bijvoorbeeld beter mogelijk, omdat de natuur meer robuust wordt. De introductie van nieuwe teelten die minder zoet water nodig hebben zorgt voor een lagere ruimteclaim voor de berging van zoet water.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

De kosten en baten van keuzes zijn niet altijd in evenwicht. De organisatie die de kosten draagt is niet altijd de (enige) partij die eraan verdient. Zie dat niet als een probleem, maar als kans. Door doelen te combineren zullen de totale kosten in tijd en geld altijd lager zijn dan via afzonderlijke projecten. Denk bijvoorbeeld aan de combinatie van werkzaamheden voor een gescheiden rioleringsstelsel (klimaatadaptatie) met de aanleg van glasvezelkabels (digitalisering), waardoor de straat maar één keer open ligt. Of meer zandsuppletie om extra ruimte op het strand te hebben voor natuur en recreatie. Zoek naar de kansen en ga in overleg met elkaar. Zo wordt niet alleen voorkomen dat kansen onbenut blijven, maar ook dat activiteiten elkaar onbedoeld in de weg zitten.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

Succesvolle initiatieven benutten de kwaliteit van de omgeving en voegen daar extra waarde aan toe. Met slim ontwerp, passend bij de locatie, is heel veel mogelijk. Een verandering wordt daardoor een verrijking. Het betekent ook dat initiatieven zonder meerwaarde voor de locatie, beter op een andere plek kunnen worden gerealiseerd die wel passend is. Een zonnepark is bijvoorbeeld beter in te passen aan de rand van een haventerrein, dan in een grote open polder.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

Neem altijd de effecten op langere termijn en de effecten buiten

Zeeland mee in de afweging. Een ontwikkeling die nu passend is, kan over tien jaar een groot en kostbaar probleem opleveren. Nu we als samenleving toegroeien naar een circulaire economie en er nog veel onzekerheden zijn over de effecten van klimaatverandering, hoort bij nieuwe ontwikkelingen altijd een inschatting van het toekomstperspectief in brede zin. Denk aan oplossing van een acuut huisvestingsprobleem door tijdelijke woningen op een plek te zetten waar over tien jaar een bassin wordt gemaakt voor waterberging. Voldoende flexibiliteit en tijdelijke bestemmingen helpen om goed in te kunnen spelen op veranderingen in de bevolking, economie en het klimaat. Het voorkomt onnodige kosten en maakt het mogelijk om nieuwe kansen snel te benutten. Daarnaast kan een ontwikkeling verstandig lijken op Zeeuwse schaal, maar grote effecten hebben buiten Zeeland. Daar hebben we invloed op, dus die effecten moeten ook in de afweging worden betrokken. Als buiten Zeeland ook rekening wordt gehouden met effecten op Zeeland, helpen we elkaar verder.

1.5.2 De beste keuze hulp

De afwegingsfactoren maken duidelijk dat het erg belangrijk is om bij ieder initiatief vooraf goed na te denken. Niet alleen over het doel dat je met het initiatief voor ogen hebt, maar met een brede blik. Wat biedt de locatie voor bijzondere kansen? Wat is verplicht? Wat is mogelijk aan extra opties? Welke doelen zouden kunnen profiteren? Welke partijen zijn daar bij betrokken en wat kunnen zij bijdragen? Welke ervaringen zijn elders opgedaan?

Na deze verkenning volgt de belangrijkste stap: het maken van de beste keuze. Om de verkenning en het maken van de keuze eenvoudiger te maken, wordt voor de uitvoering van deze visie een 'beste keuze hulp' gemaakt. De partijen die aan de visie hebben meegewerkt, gaan hier samen mee aan de slag. Het doel van dit hulpmiddel is door slimme uitvoering aan zoveel mogelijk doelen bij te dragen.

1.6 Zeeuwse kernkwaliteiten

De Nationale Omgevingsvisie kan niet met kopiëren en plakken omgezet worden naar de situatie in de twaalf Nederlandse provincies. Elke provincie heeft haar eigen specifieke schoonheid en problematiek. Anders gezegd: Wat is typisch Zeeuws? Wat in Zeeland is zo mooi en zo belangrijk, dat we het voor geen goud zouden willen missen?

Eind oktober 2019 zijn deze vragen uitgezet en besproken met enkele honderden deelnemers aan de verschillende Zeeuwse Gebiedstafels. In juni 2020 zijn deze kernkwaliteiten getoetst bij de bevolking via een onderzoek door HZ Kenniscentrum Zeeuwse samenleving. Op die manier is het gelukt de voornaamste Zeeuwse kernkwaliteiten onder woorden te brengen.

Kernkwaliteiten zijn herkenbare, fysieke kenmerken zoals bebouwing, openbare ruimte, landschap, natuur en cultuurhistorie. Ze zijn zichtbaar in de omgeving. Ze gaan samen met de immateriële waarden zoals rust, gezondheid, leefbaarheid, levendigheid, aantrekkingskracht en andere culturele en sociale aspecten. Kernkwaliteiten zijn meestal niet in een getal te vatten, en al helemaal niet objectief; ze drukken een bepaalde mate van waardering uit.

Naast kernkwaliteiten die Zeeland nu heeft en die we willen behouden, zijn er ook wensen voor de toekomst, kernkwaliteiten

die we willen ontwikkelen. Wat voor provincie willen we zijn in 2050? Hoe willen we dan bekend staan? Ook dat is meegenomen in het onderzoek van HZ Kenniscentrum Zeeuwse samenleving.

De breedst gewaardeerde kernkwaliteit voor Zeeland is:

1. Genieten en opladen

- Je kunt in onze provincie genieten en jezelf weer helemaal opladen. Of je nu geniet door inspanning, een fietstocht, culturele activiteiten, kitesurfen of door bezoek aan een rommelmarkt of zomeravondconcert, Zeeland heeft veel te bieden om van te genieten en jezelf weer op te laden.
 - Het landschap in Zeeland is gedurende de lange bewoningsgeschiedenis door menselijk toedoen veranderd. Er zijn nog veel sporen aanwezig van grote overstromingen en oorlogen. Alles bij elkaar heeft dit geresulteerd in unieke landschapskwaliteiten. De prachtige horizon op het platteland, met hofsteden tussen boomgroepen. Nachten waarin je de Melkweg kunt zien, zonder hinder van lichtvervuiling, stilte. Hier kun je op adem komen.
 - Elementen van deze kernkwaliteit: Weidsheid, ruimte, rust (stilte en duisternis), gezonde zeelucht, gastronomie, streekproducten, recreatie, watersport, strand en zee, cultuur en evenementen
- ### 2. Waarderen en beschermen van het mooie Zeeuwse landschap
- In het landelijk gebied is het allemaal nog terug te vinden: kleinschaligheid, voedselproductie, boomgaarden, oude dijken en een grote variatie aan deels internationaal erkende natuurgebieden. De duidelijke structuur van dorpen omgeven door een gordel van groen. Het landelijk gebied vraagt om een duurzaam beheer en zorgvuldigheid bij beslissingen voor toekomstig gebruik. De ruimtelijke impact van ontwikkelingen kan veel betekenen voor ons mooie Zeeuwse landschap.

- Zeeuwen houden van dit mooie landschap. Dat wordt al duidelijk als er een aantasting dreigt. Het maakt daarbij niet uit of die te maken heeft met een economisch belang of met de veiligheid. De anders zo gemoedelijke inwoners stellen zich onwrikbaar op in hun wens dit landschap te beschermen.
- Elementen van deze kernkwaliteit: Vruchtbaar land, dijken, dammen duinen, paalhoofden, zilte natuur, zeeleigonden, cultuurlandschap, kreekruigten, poelgronden, deltawerken, eilandgevoel, aquacultuur en dubbelgebruik van ruimte.

3. We voelen ons verbonden met de historie

Eeuwenlang was Zeeland een provincie van strijd, zo niet in oorlogen dan toch wel tegen de zee. De meest recente historische feiten op dit gebied zijn wel de inundaties op Schouwen-Duiveland en Walcheren gedurende de Tweede Wereldoorlog en de Watersnoodramp in Zuidwest-Nederland in 1953. De ramp van 1953 leidde tot een historische uitspraak van Koningin Juliana: "Dit nooit meer." Als reactie op de verdrinkingsdood van 1836 mensen werden in Zeeland en Zuid-Holland de Deltawerken

gebouwd. Wij Zeeuwen zijn trots op onze Deltawerken, die prachtige meren hebben opgeleverd en die ons beschermen tegen stormen.

Elementen van deze kernkwaliteit: Industrieel, maritiem, militair en agrarisch erfgoed, havens en scheepvaart, strategische ligging, vestingen, vliedbergen, inundatiekreeken, nood- en geschenkwoningen.

4. Kernkwaliteitswens: Passende werkgelegenheid en ontwikkelmogelijkheden voor iedereen in Zeeland.

De enquête van HZ Kenniscentrum Zeeuwse samenleving onthulde behalve waardering ook een gemis. Deze vierde kernkwaliteit is er eentje die nog kan worden verbeterd in Zeeland, namelijk werkgelegenheid- en carrièrekansen. Met name jongvolwassenen geven aan dat dit een belangrijk gemis in Zeeland is. Ook door de mensen die niet altijd in Zeeland hebben gewoond wordt dit als een belangrijk aandachtspunt genoemd. In totaal geeft meer dan 60% van de ondervraagden aan dat dit een belangrijk verbeterpunt is. Als wordt doorgevraagd wordt door de geïnterviewde inwoners van Zeeland aangegeven dat de mogelijkheid om door te kunnen stromen en de diversiteit in de werkgelegenheid een punt van zorg is. Mensen zitten te lang op dezelfde functie omdat ze geen doorstroomkansen hebben. Ook wordt aangegeven dat Zeeland voor jongeren niet aantrekkelijk is om te wonen en te werken. Met de werkgelegenheid en carrièrekansen is de kwaliteit van onderwijs onlosmakelijk verbonden. De kwaliteit van het onderwijs wordt door de geïnterviewden als matig positief beoordeeld.

Wat zou het mooi zijn als de Zeeuwen van 2050 trots zouden zijn op de werkgelegenheid en carrièrekansen in Zeeland en een onderwijsaanbod dat daar op aansluit!

Elementen van deze kernkwaliteit: Diversiteit in werkgelegenheid, doorstroomkansen, aansluiten van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, werkgelegenheid op alle niveaus, inspelen op nieuwe werkgelegenheid. Diversiteit in scholingsaanbod, onderwijsaanbod dat aansluit op de arbeidsmarkt, innovatief scholingsaanbod, kwalitatief goed onderwijs en hoger onderwijs in de provincie.

1.7 Participatie

1.7.1 Participatie tijdens het proces

De Zeeuwse Omgevingsvisie moest een breed gedragen visie worden die door participatie vorm zou krijgen. In juli 2018 hebben we aan onze omgeving gevraagd of ze de visie samen met ons zouden willen opstellen. Dat samen opstellen is begonnen met het gezamenlijk formuleren van de agenda. Welke onderwerpen horen in de Zeeuwse Omgevingsvisie thuis? Uit deze gezamenlijke verkenningstocht zijn uiteindelijk 27 onderwerpen geselecteerd die we de bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie hebben genoemd. Deze bouwstenen zijn de basis geweest voor de vier ambities en hebben als afzonderlijke onderdelen hun plaats gevonden in deel B van de Omgevingsvisie.

Het formuleren van het beleid op deze bouwstenen is door middel van co-creatie gebeurd waarbij Provinciale Staten vooraf de kaders waarbinnen het beleid ontwikkeld kon worden, hebben meegegeven. Alle betrokken Zeeuwse partijen hebben samen de huidige situatie, trends, ontwikkelingen en de ambitie voor deze bouwstenen in beeld gebracht. In de integratiegroep, waarin alle vertegenwoordigers van de verschillende sectoren samen komen, is nagedacht over de integratie van de verschillende bouwstenen en zijn de vier ambities vastgesteld. Deze vier ambities staan centraal in het strategische Deel A van de Zeeuwse Omgevingsvisie.

Na bespreking van de ruwe schets van de Omgevingsvisie in de ambtelijke en bestuurlijke integratiegroep, hebben we in de periode januari tot april 2021 de achterbannen van de betrokken partijen geconsulteerd. De laatste stap in het proces was de formele inspraak, vanaf juni 2021. De laatste stap is het vaststellen van de Omgevingsvisie door Provinciale Staten.

In het onderstaande schema worden de partijen genoemd

die betrokken zijn geweest bij het tot stand komen van de Omgevingsvisie. De opstellers en meedenkers hebben meegeschreven aan één of meer bouwstenen. De leden van de integratiegroep hebben zich bezig gehouden met de integratie en de dilemma's die ontstaan tussen de bouwstenen. (Voorbeeld: actiegroepen hebben deelgenomen aan bijeenkomsten en als meedenkers)

1.7.2. Regiovisies van de Bevelanden en Tholen en Zeeuws-Vlaanderen

Gelijktijdig met het tot stand komen van de Zeeuwse Omgevingsvisie zijn een tweetal regiovisies opgesteld, namelijk het statement van de regiovisie de Bevelanden (met medewerking van Tholen) en de Strategische regiovisie Zeeuws-Vlaanderen. De regio's leggen met deze regiovisies accenten op de inzet zoals die in de Zeeuwse Omgevingsvisie is verwoord. Deze accenten geven richting aan de uitvoering en samenwerking in de regio. De thema's uit deze beide regiovisies komen terug in de Zeeuwse Omgevingsvisie en sluiten daarmee goed op elkaar aan. Uitwerking zal verder plaats vinden in de uitvoeringsprogramma's.

De centrale ambitie in het statement voor de regiovisie de Bevelanden (met medewerking van Tholen) is *"Het versterken van de krachtige positie van de regio De Bevelanden als 'hart van Zeeland' op het gebied van wonen, werken en recreëren"*. In dit statement zijn vijf opgaven gedefinieerd die de komende jaren in gezamenlijkheid als regio uitgewerkt gaan worden. Deze vijf opgaven zijn:

1. Aantrekkelijk stedelijk woon- en vestigingsklimaat
2. Toekomstbestendig platteland
3. Energiek en geconcentreerd bedrijventerreinenaanbod
4. Uitgebalanceerde arbeidsmarkt
5. Kwalitatief hoogwaardige recreatie

PARTIJEN

Actiegroepen	Advies- en Architectenbureau's	Agrarische sector	Bouwsector
Buurprovincies	Cultuur en erfgoed	Dorpsraden	Het Rijk
Industriële sector	Inwoners	Natuur- en milieuorganisaties	North Sea Port
Onderwijs instellingen	Politieke partijen	Vastgoed sector	Provincie Zeeland
Semi overheden	Statenleden	Toeristische sector	Visserij sector
Waterschap	Woonsector	Zeeuwse gemeenten	Zorgorganisaties
Bijeenkomsten	Opstellers	Meedenkers	Integratiegroep

In de Strategische regiovisie Zeeuws-Vlaanderen zijn de volgende vier ambities genoemd:

1. Zeeuws-Vlaanderen creëert en aantrekkelijk woonklimaat voor huidige en nieuwe bewoners
2. Zeeuws-Vlaanderen benut de kansen van de grens optimaal om leefbaarheid te versterken
3. Zeeuws-Vlaanderen verdient met de transitie naar duurzaamheid
4. Zeeuws-Vlaanderen verstrekt in onderlinge samenwerking kennis en kunde

Naast deze regiovisies zijn bij het opstellen van de Omgevingsvisie nog verschillende thematische en gebiedsvisies gebruikt als input zoals de Regionale Energiestrategie, de grensvisie voor de Scheldemonde regio en de gebiedsvisie Veerse Meer.

1.7.3. Participatie na de vaststelling van de Omgevingsvisie

Met het tot stand komen van de Zeeuwse Omgevingsvisie ligt er beleid voor de komende jaren. Dit beleid vraagt om uitvoering. Deze uitvoering krijgt de komende jaren vorm via de uitvoeringsprogramma's, die deels al lopen in andere trajecten.

De Zeeuwse Omgevingsvisie is in gezamenlijkheid tot stand gekomen en de uitvoering zal ook in gezamenlijkheid moeten worden georganiseerd. Het is belangrijk dat bij uitvoering steeds de ambities en afwegingsfactoren in het oog worden gehouden en dat door slimme uitvoering aan zoveel mogelijk doelen wordt bijgedragen. Daarom werken de bij de Omgevingsvisie betrokken partijen samen een "beste keuze hulp" uit, zoals beschreven in paragraaf 1.5.2. De belangrijkste overlegstructuur van de Omgevingsvisie, de integratiegroep, blijft hiervoor voorlopig in stand.

UITSTEKEND WONEN, WERKEN EN LEVEN IN ZEELAND

In 2050...

Voel je jezelf veilig in de omgeving van je huis.

Is voor iedereen een passende woning beschikbaar.

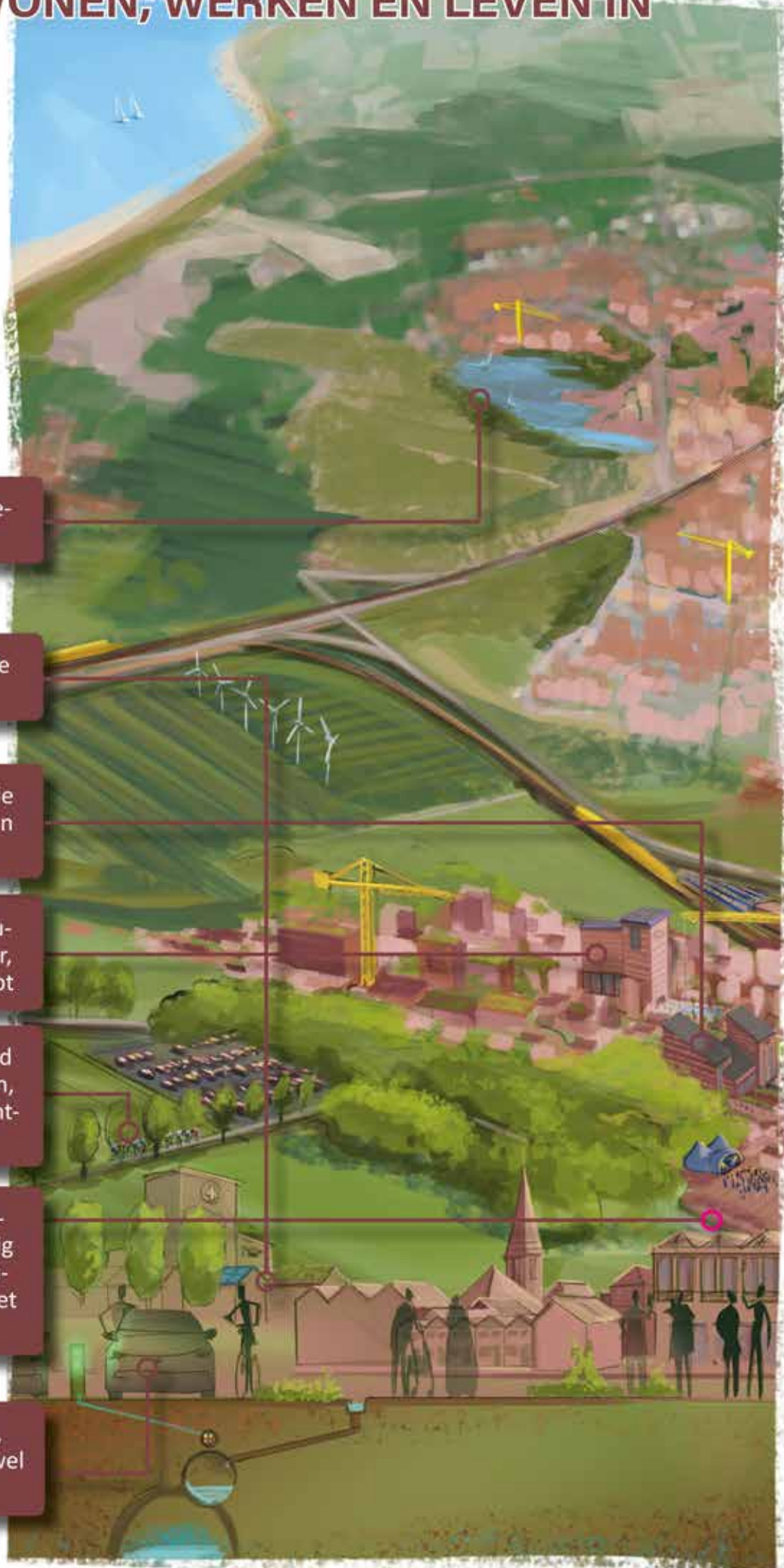
Is het onderwijs in de provincie goed bereikbaar, betaalbaar en van hoogstaande kwaliteit.

Zijn voorzieningen klimaatneutraal voor iedereen bereikbaar, ook wanneer je geen auto hebt

Stimuleert je omgeving gezond gedrag zoals wandelen, fietsen, gezond eten, ontmoeten en ontspannen.

Is de Zeeuwse culturele infrastructuur robuust, veerkrachtig en biedt de regio een vernieuwend, toegankelijk en compleet cultuuraanbod.

Is mobiliteit snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar voor zowel reiziger als overheid.

2. Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland

2.1 Samenhang en ambitie

Samenhang

Om ergens uitstekend te kunnen wonen, werken en leven, wil je een huis dat aan je behoeften voldoet. Groot genoeg, maar niet te groot en niet te duur. Je wilt je veilig kunnen voelen in je straat, ook 's avonds en het is fijn als de natuur dichtbij is, te zien, te ruiken, aan te raken. Vanaf je huis wil je dat voorzieningen bereikbaar zijn. Denk aan scholen, winkels, theater, museum, sportveld of bibliotheek. Hoe ver is het naar de tandarts, fysio of het ziekenhuis? En tot slot: is je werk goed bereikbaar vanaf thuis? Buiten de onderwerpen die hieronder genoemd staan, heeft wonen, werken en leven ook raakvlakken met klimaatadaptatie, energietransitie, infrastructuur, recreatie en toerisme, milieu, arbeidsmarkt, erfgoed, archeologie, zoet water en natuur.

Deze ambitie sluit aan bij de NOVI-prioriteit 'Sterke en gezonde steden en regio's'. De Zeeuwse Omgevingsvisie besteedt extra aandacht aan beschikbaarheid van voorzieningen en de kwaliteit van woningen.

Met deze ambitie dragen we bij aan de volgende Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

De ambitie voor 2050

In 2050 is er voor ieder een passende woning beschikbaar. In de omgeving van je huis kun je je veilig voelen. Je wordt er ook aangezet tot gezond gedrag, zoals wandelen, fietsen, gezond eten, ontmoeten en ontspannen. De woonomgeving draagt bij aan biodiversiteit en is ingericht zowel op langere droogte als op

overtollig regenwater. Voorzieningen zijn klimaatneutraal voor iedereen bereikbaar, ook wanneer je geen auto hebt. Mobiliteit is snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar voor zowel reiziger als overheid. De digitale bereikbaarheid is snel en goed. Het onderwijs in de provincie is goed bereikbaar, betaalbaar en van hoogstaande kwaliteit. Zeeland beschikt verspreid door de provincie over een aantal onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen. De Zeeuwse culturele infrastructuur is robuust en veerkrachtig en biedt de regio een vernieuwend, toegankelijk en compleet cultuuraanbod.

2.2 Huidige situatie, trends en ontwikkelingen

Veranderende bevolkingssamenstelling

Sinds 2014 is er in Zeeland sprake van een stabiele tot licht groeiende bevolking, ondanks dat er meer mensen overlijden dan dat er worden geboren. De Zeeuwse bevolking neemt naar verwachting de komende jaren nog geleidelijk toe tot bijna 400.000 in 2040 (bron: Provinciale bevolkings- en huishoudensprognose 2019). De groei is voornamelijk toe te schrijven aan de toestroom van nieuwe Zeeuwen. Vermoedelijk komt dit door het aantrekken van de woningmarkt, waardoor meer huishoudens een verhuizing naar Zeeland aandurven. Het vertrek van jongeren die een opleiding buiten de provincie gaan volgen (en niet meer terugkomen) wordt hiermee getalsmatig gecompenseerd. Ook de instroom van buitenlandse werknemers en vergunninghouders (vluchtelingen met een verblijfsstatus) draagt bij aan de groei van de Zeeuwse bevolking in de afgelopen jaren. Enkele regio's binnen de provincie profiteren niet van de bevolkingsgroei. Door het oplopende sterfteoverschot vlakkt de bevolkingsgroei op termijn af.

De leeftijdsopbouw van de Zeeuwse bevolking zal fors veranderen (bron: Provinciale bevolkings- en huishoudenprognose 2019). Opvallend is dat de groep tot 15 jaar in de periode tot 2040 weer licht gaat groeien. De bevolking in de leeftijdsgroep 15 tot 60 jaar neemt in die periode met 15.000 af. Het aantal 80+ers neemt juist met 20.000 toe. Dit is een verdubbeling ten opzichte van 2020. De potentiële beroepsbevolking daalt door de vergrijzing tot 2040 met 20.000.

Woningvoorraad

De huidige Zeeuwse woningvoorraad is met veel woningen uit de wederopbouwperiode 1945 - 1970 relatief oud en heeft een lagere bouwkwaliteit dan gemiddeld (Kwalitatief Woononderzoek Zeeland). Dit maakt de woningvoorraad kwetsbaar. De woningvoorraad staat aan de vooravond van een enorme verduurzamingsopgave. Het doel is duurzaam en milieubewust bouwen. De eerste circulaire projecten zijn gereed en successen zijn geboekt. Er worden jaarlijks weinig particuliere woningen

Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO ₂ -neutraal Zeeland
Cultuur	Archeologie	Arbeidsmarkt	Duurzame energie
Gezondheid	Bodem	Circulaire economie	Energietransitie
Mobiliteit	Deltawateren	Havens en bedrijven	Klimaatadaptatie
Onderwijs	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Waterveiligheid
Voorzieningen en evenementen	Landbouw	Transport en infrastructuur	Zoet water
Woningvoorraad	Landschap	Visserij	
Woonomgeving	Milieu		
	Natuur		
	Watersysteem		
			Belangrijkste onderwerpen bij de ambitie
			Directe relatie met de ambitie
			Indirecte relatie met de ambitie

onttrokken aan de woningmarkt door sloop, functieverandering of samenvoeging. Om alle beschikbare huizen in dit tempo te verduurzamen zouden ze allemaal nog zo'n 2000 jaar mee moeten gaan. Om doeltreffend tegemoet te komen aan de veranderende bevolkingssamenstelling en de benodigde energietransitie, is vooral in de particuliere sector een hoger sloop- en nieuwbouwtempo nodig.

In de meeste regio's zijn voldoende woningbouwplannen om de uitbreidingsbehoefte op te vangen. Het betreft hier echter een kwantitatieve, niet perse een kwalitatieve match. Veel woningbouwplannen zijn gemaakt in het verleden voor een andere vraag en verwachting. De situatie ziet er op dit moment anders uit, waardoor een deel van de plannen niet van de grond komt. Koophuizen met tuin of terras en sociale huurwoningen zijn er in bijna elke regio wel genoeg, maar de vraag van de Zeeuwen verandert. Door de toename van met name alleenstaande 80+ huishoudens lijkt er een mismatch te ontstaan tussen de huidige woningvoorraad en de woningvoorraad die er op lange termijn zou moeten staan. De behoefte aan nultredenwoningen en beschutte woonzorgwoningen neemt immers fors toe. Ook worden bewoners kritischer over de gewenste woning en de daarbij behorende woonomgeving. Om aan deze vraag te voldoen worden er in de rest van Nederland steeds meer verschillende woningtypes op de markt gebracht. Ook in Zeeland is daar behoefte aan, maar de ontwikkeling van andere typen woningen is vaak risicovoller voor ontwikkelaars. Daarom blijft het aanbod van dergelijke huizen gering.

De situatie is niet overal in Zeeland gelijk: lokaal en regionaal zijn er grote verschillen in de problematiek. Van grote vraag naar nieuwe of andere woningen tot veel leegstaand vastgoed. Bijvoorbeeld aan de kust waar veel woningen worden gebruikt als tweede- of deeltijdwoning. Enerzijds kan deeltijdwonen een uitkomst zijn om leegstand te voorkomen, anderzijds komt de ervaren leefbaarheid van permanente bewoners onder druk te staan.

Tegelijkertijd ondervinden mensen die tijdelijk en op korte termijn een woning nodig hebben in verband met werk of privéomstandigheden, veel moeite bij het vinden van een acceptabele, betaalbare woning. Het gebrek aan deze woningen is één van de oorzaken van het gebrek aan doorstroming op de woningmarkt. Het ontbreekt aan een 'flexibele schil' in de woningvoorraad die dit op kan vangen.

Bouwen binnen het bestaand stedelijk gebied en zorgvuldig gebruik van de beschikbare ruimte zijn altijd uitgangspunten geweest. In het stedelijk gebied verliezen steeds meer vormen van vastgoed hun functie, zoals maatschappelijk vastgoed, scholen, winkels, kerken en kantoren. Voor de dynamiek van het stedelijk gebied is het cruciaal dat woningen toegevoegd kunnen worden in, of in plaats van deze gebouwen.

Gezonde woonomgeving

De Zeeuwse woonomgeving bevat veel ingrediënten die een goede gezonde leefomgeving kenmerken, zoals veel (stedelijk)

groen en gevarieerde openbare ruimte, een over het algemeen goede milieukwaliteit en voldoende aanbod van voorzieningen. De milieukwaliteit verschilt wel per locatie en er zijn nieuwe milieufactoren die van belang zijn (zie paragraaf 3.2 onder het kopje Omgevingskwaliteit). Zeeland kent een hogere tevredenheid van de inwoners als het gaat om de woonomgeving, dan het landelijk gemiddelde. Dit heeft een directe relatie met de algemene tevredenheid over het leven (Bron: Woononderzoek Nederland 'WoON', onderzoek van het Rijk).

Dat er zo veel groen in Zeeland is komt onder andere door het grote netwerk van erkende natuurgebieden én de Zeeuwse traditie van natuur en natuurbeheer op particuliere terreinen, verspreid over de regio. Bijvoorbeeld rond nieuwe landgoederen, (voormalige) buitenplaatsen en boerenerven, maar ook dorpsbosjes en -boomgaarden, of tijdelijke natuur op bedrijventerreinen. Ook wordt steeds meer groen aangelegd rond scholen en zorginstellingen. Deze natuurverbreding heeft, naast het vele cultuurhistorische groen, een gunstige invloed op de belevingswaarde van de openbare ruimte. Het creëert een omgeving die uitnodigt tot bewegen, ontmoeten en ontspannen. Een omgeving die veilig voelt, sociale samenhang bevordert én gezond gedrag uitlokt.

Gezond gedrag, en hoe dit kan worden bevorderd door de inrichting van de woonomgeving, staat steeds meer in de belangstelling. Het kan worden bevorderd door bijvoorbeeld voorzieningen en woningen die geschikt zijn voor ouderen en mindervaliden te concentreren. Hierbij hoort dan ook een veilige en aantrekkelijke openbare ruimte. Het stimuleren van een omgeving die uitnodigt tot bewegen, gezond eten, ontmoeten en ontspannen wordt steeds belangrijker, omdat dit een positief effect op gezond gedrag heeft. Een woonomgeving waarin het groen schaars is, zorgt voor een lage waardering van de buitenruimte.

Als er geen maatregelen worden genomen, zorgt de klimaatverandering voor toenemende overlast. Door hogere temperaturen ontstaan 'hitte-eilanden' op plaatsen met weinig groen en schaduw. Daarnaast worden de gezondheid en de leefomgeving ook aangetast door luchtverontreiniging, doordat de schadelijke stoffen tussen de gebouwen blijven hangen. De aanwezigheid van groen kan helpen bij het zuiveren van de lucht doordat fijnstof wordt afgevangen. Groen heeft ook een positief effect op de mentale gesteldheid van mensen. De aanwezigheid van natuur dichtbij stimuleert mensen meer te wandelen of te sporten; dat resulteert dan weer in minder overgewicht.

De huidige woonomgeving wordt als autogericht ervaren, waardoor de straat vaak onveilig en onaantrekkelijk is om er te wandelen of te fietsen. De kwaliteit van de leefomgeving en de gezondheid van de inwoners staan hierdoor onder druk. Concepten op het gebied van Slimme Mobiliteit kunnen zorgen voor een afnemend ruimtegebruik voor verkeersdoeleinden (met name parkeerplaatsen) in het bebouwd gebied. Dit biedt ruimte voor verbetering van de woonomgeving door toevoeging van stedelijk groen.

Voor de kwaliteit van de woonomgeving is ook de aanwezigheid of bereikbaarheid van voorzieningen essentieel. Dit wordt behandeld bij het punt hieronder.

Bereikbaarheid en beschikbaarheid van voorzieningen

De aanwezigheid van een bereikbaar en toegankelijk winkelbestand en (basis)voorzieningen op gebied van onderwijs, sport, kinderopvang, zorg en cultuur draagt bij aan de leefbaarheid van een gebied voor mensen die daar wonen. Het vormt tegelijkertijd een belangrijke voorwaarde om als gebied aantrekkelijk te zijn en te blijven. Zeeland heeft sinds jaren te maken met het verlies van organisaties op het gebied van zorg, onderwijs en dienstverlening. Veelal heeft dit te maken met het te lage bevolkingsaantal waardoor een bepaald aanbod hier niet exploitabel is, soms door keuzes voor centralisatie op nationaal niveau.

Het Zeeuwse onderwijs is hier een voorbeeld van. Om kwalitatief goed onderwijs te kunnen bieden is samenwerking met instellingen binnen en buiten de provincie (inclusief Vlaanderen) en specialisatie op een aantal thema's noodzakelijk. Zie hiervoor verder het kopje Onderwijs.

Ook voor goede ziekenhuiszorg is het hebben van medische specialisaties steeds meer afhankelijk van grotere aantallen patiënten. Gelet op het relatief geringe Zeeuwse bevolkingsaantal kan niet langer in alle specialisaties worden voorzien en is samenwerking binnen Zeeland en met andere ziekenhuisorganisaties zowel in Nederland als in Vlaanderen, noodzakelijk.

Er zijn ook omgekeerde bewegingen, zoals de vestiging van een nieuw justitieel complex bij Vlissingen. Toerisme draagt in sommige regio's binnen onze provincie in belangrijke mate bij aan de leefbaarheid en de instandhouding van voorzieningen, vooral in de kleine kernen van Zeeland. Winkels, openbaar vervoer, infrastructuur en publieke voorzieningen zijn er mede dankzij het draagvlak van het toerisme. Daar waar de toeristen niet komen, staan bijvoorbeeld de instandhouding van een supermarkt en publieke voorzieningen onder druk en kunnen deze zelfs verdwijnen.

Evenementen

Evenementen zijn essentieel in de profilering van Zeeland. We zien hier, net als in de rest van Nederland, de ontwikkeling dat evenementen en festivals inspelen op de behoefte aan unieke belevingen, tijdelijke beschikbaarheid en meedoen. Veel evenementen zijn in de afgelopen 25 jaar ontstaan, denk onder andere aan: Concert at Sea, Kustmarathon Zeeland, Vestrock Hulst, Ride for the Roses, Marathon van Zeeuws-Vlaanderen en Nazomerfestival. Vooral het laatste decennium zien we ook in Zeeland een sterke groei in omvang, deelname en (media) aandacht. Het aantal evenementen in Zeeland bedraagt duizenden op jaarbasis (2019). De omvang en impact verschillen en de evenementen zijn niet gelijkmatig verdeeld in tijd en over de provincie. De groei in omvang brengt eenzelfde soort zorgen mee als de groei van het toerisme, namelijk uitdagingen op het gebied van infrastructuur, overlast en veiligheid.

In het Zeeuwse Sportakkoord zijn ambities benoemd voor inspirerende sportevenementen die impact hebben op de profilering van Zeeland. Het Zeeuwse Sportakkoord werd in 2019 ondertekend door het Provinciebestuur en 27 gemeentelijke,

gezondheids-, natuur-, onderwijs- en sportorganisaties. Grote wielerveden en festivals zetten Zeeland op de (inter)nationale kaart.

Mobiliteit

Bereikbaarheid is van groot belang voor het vestigingsklimaat voor inwoners. Daarbij gaat het zowel om de hoofdverbindingen voor de auto als de verbindingen per openbaar vervoer. Doordat het autobezit in Zeeland hoog is kan het gros van de mensen zich zelfstandig over grotere afstanden verplaatsen met een betrouwbare reistijd. De verkeersintensiteit blijft naar verwachting toenemen. Op sommige trajecten van het Zeeuwse hoofdwegennet kan dit rond 2030 tot verkeersopstoppen leiden. Door de toename van rijtaakondersteuning in voertuigen, wordt de capaciteit van de wegen beter benut.

De treinverbinding biedt een goede bereikbaarheid voor de Bevelanden en Walcheren, maar de verbinding met de Randstad en Noord-Brabant is de laatste jaren juist langzamer geworden. Met betrekking tot vestigingsklimaat is dit een punt van zorg, maar in het kader van het Compensatiepakket Wind in de Zeilen wordt dit aangepakt met een extra intercityverbinding over de Zeeuwse Lijn en aanvullende maatregelen.

Zeeland heeft één publiek georganiseerde verbinding over water; het fietsvoetveer tussen Breskens en Vlissingen. Deze dienst wordt met name in de zomer door veel toeristische reizigers gebruikt, maar biedt jaarrond voor studenten en forenzen een betrouwbare aansluiting over het water en aansluiting op het nationale spoornet.

Verkeersveiligheid is een belangrijk thema, zowel wat betreft de inrichting van wegen als het gedrag van weggebruikers.

Incidenten en piekdagen leiden tot grote verstoringen, omdat de infrastructuur naast het hoofdnetwerk de verkeersstromen slechts beperkt kan overnemen. Door de afhankelijkheid van bruggen en tunnels als verbindingen binnen Zeeland hebben verstoringen snel grote gevolgen. Zeker voor hulpdiensten kan dit problematisch zijn. Ook bij grote incidenten zijn de vluchtroutes beperkt. Ook extreme weersomstandigheden en klimaatverandering beïnvloeden de betrouwbaarheid van de infrastructuur. Dit is een aandachtspunt bij de klimaatadaptatiestrategie.

Scholieren, studenten, mensen met een beperking, ouderen en mensen die om een andere reden niet kunnen beschikken over een auto, zijn minder zelfstandig mobiel en daarom afhankelijk van openbaar- en doelgroepenvervoer. Zij ervaren belemmeringen in hun mobiliteit. Door centralisering zijn niet alle voorzieningen aan te fietsen. Er zijn wel grote regionale verschillen. De gebieden nabij de Zeeuwse spoorlijn, N62 en A58 hebben betere verbindingen en meerdere reisopties, waar dat in andere gebieden beperkt is. De grensoverschrijdende verbindingen zijn beperkt. De noord-zuid verbindingen worden bediend door de bus. Aansluiting vanuit Zeeland op het Belgische spoor ontbreekt. Het busvervoer in Zeeland kent een teruglopend aantal gebruikers en de kosten voor het systeem nemen toe. Voor doelgroepenvervoer geldt dat het gebruik toeneemt, wat voor gemeenten een kostbare onderneming is. Lokale

mobiliteitsinitiatieven van bewoners bieden een aanvulling op het bestaande aanbod van collectief vervoer. De (snelle) elektrische fiets is voor steeds meer scholieren, forenzen en ouderen een uitkomst voor dagelijkse verplaatsingen. De hogere snelheid van e-bikes vraagt om aanpassing van de fietsinfrastructuur, omdat de risico's op ernstige ongevallen toeneemt. In Zeeland zetten we in op de realisatie van doorfietsroutes. Dit zijn drukkere routes die kernen verbinden 'die voldoen aan een aantal kenmerken van een snelfietsroute'.

Er is vraag naar flexibele en vraaggerichte vormen van (openbaar) vervoer. Onder de noemer Slimme mobiliteit wordt gewerkt aan een flexibel en robuust mobiliteitssysteem dat de reiziger (meer) centraal stelt.

Cultuur

Cultuur is een belangrijke vestigingsfactor voor succesvolle regio's en dat geldt zeker ook voor Zeeland. Een brede basis met voorzieningen voor een grote groep met daarbij een beperkt aanbod van (top)cultuur voor specifieke (niche)groepen is kenmerkend voor het huidige culturaanbod in Zeeland. Er zijn veel initiatieven op het gebied van cultuur, van monumenten tot (kleine) podia, en van fruitteeltmuseum tot muziek in de klas, maar door de specifieke eigenschappen van Zeeland is veel ook kwetsbaar. Het aanbod is verspreid zowel geografisch als over veel organisaties. Dat betekent niet alleen relatief lage bezoekersaantallen, maar ook veel inzet door vrijwilligers met passie voor cultuur, maar vaak op leeftijd. Continuïteit in menskracht en professionaliteit is dan een zorgpunt.

De Zeeuwse jeugd kennis laten maken met cultuur in brede zin is de belangrijkste doelstelling van cultuureducatie. Hiervoor wordt door verschillende aanbieders samengewerkt met scholen waarbij deskundigheidsbevordering een belangrijk speerpunt is. Ook wordt de Zeeuwse cultuur buiten de scholen toegankelijk gemaakt door vervoer op maat te organiseren. Dit maakt het bijvoorbeeld mogelijk dat ook scholen uit Zeeuws-Vlaanderen het Watersnoodmuseum in Ouwkerk kunnen bezoeken.

De Zeeuwse kunsten zorgen voor reflectie, vorming, verbinding en soms voor ongemak. Het draait niet alleen om het maken en tonen van mooie dingen, maar ook om het uitproberen van nieuwe dingen en het onverwachte mogelijk te maken. Creativiteit, innovatie, diversiteit en vakmanschap zijn kenmerkende eigenschappen van de kunsten die nog meer verbonden kunnen worden met actuele maatschappelijke opgaven. Er ligt een uitdaging om een beter klimaat voor makers uit de creatieve industrie te realiseren. Het aanbod van kunsten in Zeeland wordt gekenmerkt door het grote palet van kleinschalige podia tot grote meerdaagse festivals en van internationaal aansprekende hedendaagse kunst tot de liefhebbende amateur beeldhouwer. Er is veel te zien en te doen in Zeeland, maar het blijft een opgave om een degelijke (basis)infrastructuur te onderhouden.

Er zijn vijf grotere musea die de belangrijkste Zeeuwse verhalen vertellen. De Zeeuwse geschiedenis, het industriële verleden en heden, de maritieme historie, de Slag om de Schelde en de strijd tegen het water hebben een 'eigen' museum. Daarnaast zijn er nog vele lokale en kleinere musea die een eigen verhaal vertellen.

Ook voor de kleine musea geldt dat het een opgave blijft om een volledig aanbod open te houden. De bezoekersaantallen zijn relatief gering waardoor de verdiencapaciteit ook laag is en ook de musea draaien op een groot bestand van vrijwilligers.

De Zeeuwse bibliotheken zijn een belangrijke ontmoetingsplaats en zorgen voor laagdrempelige beschikbaarheid van lectuur, literatuur en informatie. Ook dragen zij bij aan het vergroten van lees- en taalvaardigheid.

Binnen het Zeeuwse culturele veld ontstaat in de volle breedte steeds meer animo om samen te werken. Het vanuit eigen kracht en de eigen expertise kijken hoe meerwaarde kan ontstaan door nieuwe of soms voor de hand liggende combinaties te vormen, is een belangrijke ontwikkeling. Deze ontwikkeling kan bijdragen aan het versterken van het vestigingsklimaat, het behoud en de verdere ontwikkeling van een rijk en divers cultureel aanbod en het uitdragen van de Zeeuwse identiteit. Hierbij zullen verschillende dilemma's overwonnen moeten worden. Denk aan keuzes over bereikbaarheid, spreiding en versnippering van voorzieningen, over balans zoeken tussen een hoogwaardig aanbod met aantrekkingskracht voor specifieke groepen versus een breed aanbod wat toegankelijk is voor velen, over het behouden van bestaande elementen in relatie tot de wens om nieuwe dingen te ontwikkelen.

2.3 Hoofdpijnen aanpak

Woningvoorraad

De Zeeuwse gemeenten, woningcorporaties en de provincie werken aan een Zeeuwse Woonagenda, waarbinnen gezamenlijk wordt opgetrokken om de woningvoorraad toekomstbestendig te maken en te houden. De regiogelden van het Rijk worden ingezet voor het saneren of vervangen van woningen waar geen behoefte aan is, het stimuleren van verduurzaming van de woningvoorraad, het realiseren van een flexibele schil en de ondersteuning van gemeenten bij de realisatie van woningbouw die voorziet in een behoefte op de juiste plaats. Provincie en gemeenten stellen de kaders vast waarbinnen de afspraken worden uitgevoerd.

De aanpak biedt ook kansen voor de arbeidsmarkt (werkgelegenheid voor verduurzaming), cultuur (hergebruik monumentale en beeldbepalende panden), woonomgeving (hergebruik leegstaande panden en braakliggende percelen binnen dorpen en steden), gezondheid (verbeteren binnenklimaat) en circulaire economie (circulair bouwen). Daarnaast wordt de verduurzaming van de woningvoorraad versneld en wordt de woningmarkt actief beïnvloed.

Gezonde woonomgeving

Voor een veilige woonomgeving die gezond gedrag uitlokt, staan

vooral de gemeenten aan de lat. Daarbij helpen initiatieven van burgers, bedrijven, natuur- en welzijnsorganisaties. De provincie ondersteunt deze partijen met subsidies en het faciliteren van samenwerking. Bij iedere ruimtelijke ontwikkeling, beleidsontwikkeling en maatschappelijke opgave zullen betrokken partijen gezondheid mee laten wegen. Bij de realisatie van een gezonde en aantrekkelijke woonomgeving zullen kansen benut worden om beter het hoofd te kunnen bieden aan weersextremen zoals hitte, droogte en wateroverlast en aan kansen om de natuurwaarde te verhogen.

Bereikbaarheid en beschikbaarheid van voorzieningen

De beschikbaarheid van de commerciële voorzieningen wordt in de eerste plaats bepaald door marktwerking en initiatieven van ondernemers. Provincie en gemeenten stellen kaders vast om de gewenste ontwikkelingen te bevorderen, verlenen subsidies en laten onderzoek doen. Beide zijn verantwoordelijk voor de bereikbaarheid voor alle bevolkingsgroepen (zie mobiliteit).

Evenementen

Evenementen zijn het duurzame uithangbord voor Zeeland.

Evenementen kunnen daardoor voor andere opgaven worden benut, zoals het werven van arbeidskrachten en toeristische promotie. Het gaat naast evenementen in het algemeen ook om organisatie van inspirerende sportevenementen die Zeeland op de kaart zetten. Nieuw wordt een Zeelandbrede coördinatie voor evenementen om te zorgen dat het aanbod goed gespreid is in tijd en plaats, met een passende verdeling van de druk op de omgeving en de hulpdiensten. Ook kan dit helpen bij werving en inzet van vrijwilligers. Daarnaast wordt de link gelegd tussen evenementen en natuurverbreding en natuurbranding. Door duurzaamheid als uitgangspunt te nemen wordt een bijdrage geleverd aan (de promotie van) circulaire economie en de energietransitie.

Mobiliteit

Treinverbindingen zijn de verantwoordelijkheid van het Rijk. Zeeuwse partijen zullen blijvend lobbyen voor realisatie en behoud van snelle verbindingen tussen de Zeeuwse steden en met Noord-Brabant/Randstad, alsmede goede verbindingen met België. Voor het regionale en grensoverschrijdende openbaar vervoer is de provincie verantwoordelijk. De provincie en gemeenten stellen hiervoor kaders in de Regionale Mobiliteit Strategie, die samen met netwerkpartners is opgesteld.

Introductie en uitbouwen van slimme, toegankelijke mobiliteit in de vorm van flexibele en vraaggerichte vormen van mobiliteit. Er zijn veel partijen die bijdragen aan de realisatie van slimme mobiliteit in de vorm van onderzoek, kennis delen en advies. Provincie en gemeenten zijn verantwoordelijk voor respectievelijk het openbaar en het WMO-vervoer. Beide stellen kaders op en financieren het vervoer. De provincie financiert bovendien onderzoeken die bijdragen aan de omvorming van het openbaar vervoer en geeft subsidie aan initiatieven die slimme mobiliteit bevorderen. Denk aan het delen van mobiliteitsdata zodat er vervoersmogelijkheden worden aangeboden naargelang de vraag. Maar ook het verbeteren van knooppunten en ontwikkeling en implementatie van een totaalconcept waarbij niet alleen aan het vervoer van mensen wordt gedacht, maar ook aan bijv. de doorstroming, het opwekken van energie, of verbetering van gezondheid.

Het verbeteren van de verkeersveiligheid is een permanente doelstelling van de wegbeheerders (Rijkswaterstaat, gemeenten, waterschap, North Sea Port en provincie) in Zeeland en de andere

verkeersveiligheidspartners verenigd in het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Zeeland (ROVZ). Dit gaat onder andere om goed onderhoud, gemeenschappelijke gladheidsbestrijding en een veilige inrichting van de wegen, verkeerseducatie, voorlichting en communicatie om het gedrag van verkeersdeelnemers te verbeteren.

Schone mobiliteit stimuleren we door het gebruik van elektrische auto's, fiets en e-bike te bevorderen. De regionale wegbeheerders zijn verantwoordelijk voor een netwerk van laadpunten door de gehele provincie voor de elektrische mobiliteit, aanleg en onderhoud van snelfietsroutes en overige fietsinfrastructuur.

Provincie en gemeenten stellen kaders op voor een optimale digitale bereikbaarheid in de hele provincie. Gemeenten verlenen de vergunningen en stimuleren partijen om snellere digitale infrastructuur ook in het buitengebied uit te rollen.

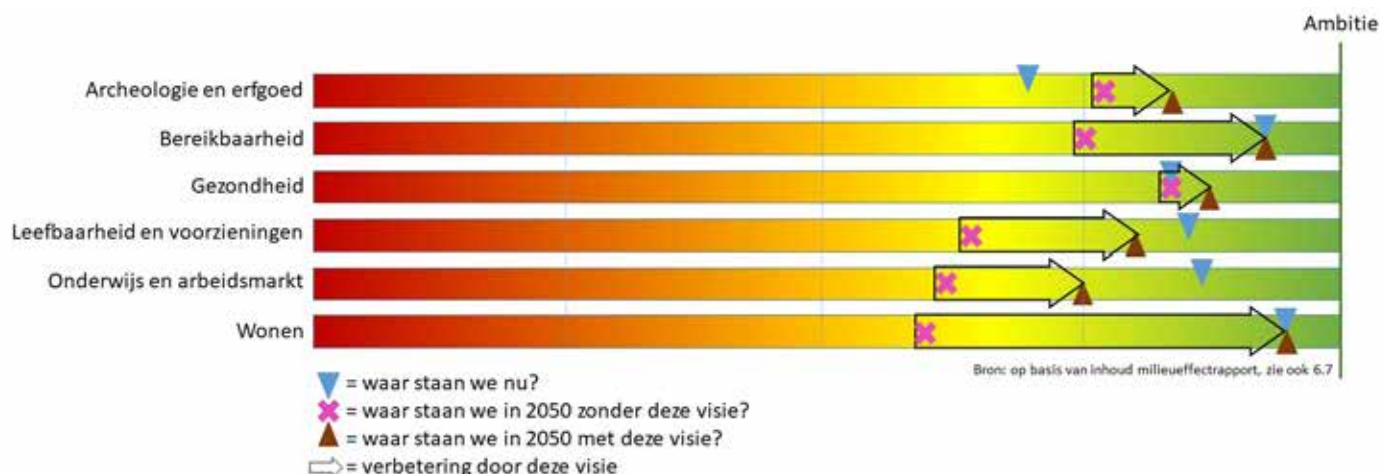
Als slimme mobiliteit en de fiets het bezit en gebruik van de privéauto gaan verdringen, biedt dit kansen voor aanpassing van de ruimtelijke inrichting met een positieve bijdrage aan gezondheid, leefbaarheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Cultuur

Door professionalisering, onderlinge samenwerking en de verbinding met andere netwerken wordt de Zeeuwse culturele infrastructuur structureel versterkt en wordt een grotere bijdrage geleverd aan diverse maatschappelijke opgaven. Het Zeeuwse culturele aanbod wordt (fysiek en/of digitaal) beter bereikbaar, toegankelijk en beleefbaar voor alle groepen, met bijzondere aandacht voor jongeren (cultuureducatie). De Zeeuwse cultuur gaat beter samenwerken met de omliggende regio's en in (inter) nationale netwerken.

2.4 Inschatting van de effecten

Onderstaande figuur is een vereenvoudigde weergave van de inschatting van de effecten uit het milieueffectrapport. Hieruit blijkt dat we voor veel onderwerpen nu al redelijk in de buurt van de ambitie zitten (blauwe driehoek). Zonder het nieuwe beleid in deze visie, zouden we voor veel onderwerpen (veel) verder van de ambitie afraken (roze kruis). Wat het effect is van het beleid in de visie verschilt erg per onderwerp (bruine driehoek). Alle onderwerpen laten een duidelijke verbetering zien ten opzichte van onveranderd beleid (pijl).

BALANS IN DE GROTE WATEREN EN HET LANDELIJK GEBIED

In 2050...

Is de Delta veilig en klimaatbestendig, ecologisch veerkrachtig en economisch vitaal

is de biodiversiteit rond de grote wateren, in het landelijk gebied en in de steden hersteld. De stikstofproblematiek is iets van vroeger.

Functioneert het landbouwsysteem in evenwicht met de natuurlijke omgeving, op basis van marktvraag en kringlopen op een zo laag mogelijk niveau.

Is het heerlijk recreëren, werken en leven in het mooie en waardevolle Zeeuwse landschap!

Worden planten, mensen en dieren nauwelijks meer bedreigd door risicovolle milieufactoren

Grond- en oppervlaktewater zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.

Zijn de bodem, grondwater en alles wat daarin te vinden is van robuuste, hoogwaardige kwaliteit.

3. Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

3.1 Samenhang en ambitie

Samenhang

Zeeland is een provincie met heel veel water. Dat water is weids en open en heeft internationaal erkende natuurwaarden. Denk aan de Noordzeekust, de zeearmen, grote meren. Wat doen we met ons open water? Er is scheepvaart, een stroom van goederen wordt per schip vervoerd. Er wordt gevist, en er worden schaaldieren gekweekt. De visserij is een belangrijke bedrijfstak in Zeeland en draagt bij aan de voedselproductie. De meeste grote wateren en de oevers daarvan zijn omgeven door het groen van dijken en natuurterreinen. Delen van oevers worden gebruikt voor recreatie. En tenslotte, overtollig regenwater uit de polders komt ook terecht in de grote wateren, al dan niet vervuild door de plek

waar het gevallen is. Door het stijgen van de zeespiegel sijpelt er ook water onder de dijken door en treedt verzilting van de bodem op. Grote wateren en landelijke gebieden beïnvloeden elkaar voortdurend, ten goede en ten kwade. Het evenwicht is precair.

Een goede onderlinge afstemming van het landgebruik en de milieuruimte is essentieel om de beschikbare ruimte optimaal te benutten en de sociale, economische en ecologische ambities te realiseren. De landbouwsector is veruit de grootste grondgebruiker, is van groot belang voor de voedselproductie en beeldbepalend voor Zeeland. Alle bedrijfstakken en maatschappelijke functies moeten voldoende ruimte hebben om hun activiteiten uit te voeren, maar dit mag niet ten koste gaan van milieu-, bodem-, water-, natuur- en landschapskwaliteit.

De zorgen over de achteruitgang van de biodiversiteit zijn groot. Herstel van de biodiversiteit is van groot belang, intrinsiek en voor de gezondheid en de leefomgeving, ook in Zeeland. De stikstofcrisis leert dat investeren in herstel van de biodiversiteit in samenhang met alle sectoren opgepakt moet worden, op weg naar een natuurinclusieve samenleving.

De mensen die wonen en werken in het landelijk gebied, zijn van directe invloed op het landschap en de wateren die zo specifiek voor Zeeland zijn.

Landelijk gebied en de grote wateren zijn 'een vat vol tegenstrijdigheden'. Tegengestelde belangen, inkomsten die soms ten koste gaan van het kwetsbare gebied. Verder behoren de grote wateren en landelijke gebieden tot de meest gewaardeerde onderdelen van het Zeeuwse landschap. Een simpel ja of nee op welke keuze dan ook voor deze gebieden, volstaat niet.

De keuze voor balans in het landelijk gebied sluit aan bij de NOV-prioriteit 'Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied'. In de Zeeuwse Omgevingsvisie wordt extra aandacht besteed aan de deltawateren.

Met deze ambitie dragen we bij aan de volgende Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

De ambitie voor 2050

In 2050 zijn bodem, grondwater en alles wat daarin te vinden is van robuuste, hoogwaardige kwaliteit. Weersextremen schaden de bodem niet. Door aanwezigheid van meer organische stoffen draagt de bodem bij aan CO₂-opslag en een betere bodemstructuur. Planten, mensen en dieren worden nauwelijks meer bedreigd door risicovolle milieufactoren, doordat het landbouwsysteem functioneert in evenwicht met de natuurlijke omgeving, op basis van marktvraag en kringlopen op een zo laag mogelijk niveau. De visserij opereert duurzaam en houdt in zijn bedrijfsvoering rekening met natuurwaarden. Synergie tussen visserij en natuur is daarbij het uitgangspunt. De wijze waarop natuurorganisaties en visserijbedrijfsleven in Zeeland samenwerken vormt een voorbeeld voor de rest van het land. Het gebruik en de draagkracht van landelijke gebieden en de grote wateren zijn duurzaam in balans gekomen. Door het stabiele beheer kunnen ze tegen een stootje.

In 2050 is de biodiversiteit rond de grote wateren, in het landelijk gebied en in de steden hersteld. De stikstofproblematiek is iets van vroeger. Het natuurnetwerk is voltooid en de milieukwaliteit is er in de hele provincie op vooruit gegaan. Het is heerlijk recreëren en werken in het mooie, gezonde en waardevolle Zeeuwse landschap!

3.2 Huidige situatie, trends en ontwikkelingen

Bodem

De bodemstructuur staat onder druk als gevolg van verslemping, verdichting, erosie, teruglopende biodiversiteit en dreigende afname

Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO ₂ -neutraal Zeeland
Cultuur	Archeologie	Arbeidsmarkt	Duurzame energie
Gezondheid	Bodem	Circulaire economie	Energietransitie
Mobiliteit	Deltawateren	Havens en bedrijven	Klimaatadaptatie
Onderwijs	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Waterveiligheid
Voorzieningen en evenementen	Landbouw	Transport en infrastructuur	Zoet water
Woningvoorraad	Landschap	Visserij	
Woonomgeving	Milieu		
	Natuur		
	Watersysteem		
			Belangrijkste onderwerpen bij de ambitie
			Directe relatie met de ambitie
			Indirecte relatie met de ambitie

van het organisch stofgehalte. Dit heeft ook gevolgen voor het bodemleven, de weerbaarheid en de waterinfiltratiecapaciteit van de bodem.

Gebieden met bijzondere aardkundige waarden op provinciaal, nationaal of internationaal niveau zijn benoemd en beschermd als aardkundig waardevolle gebieden. De pareltjes daarvan worden vanuit promotie oogpunt benoemd als aardkundig monument. Binnen het initiatief om te komen tot de UNESCO Geopark status voor de Schelde Delta staan deze aardkundig waardevolle gebieden samen met waardevolle landschappen, cultuurhistorie en natuur centraal op gebied van wetenschap, educatie, toerisme en recreatie.

Vooral in oudere dorpen en steden zijn veel archeologische resten aanwezig. Overheden werken samen aan de bescherming. Vondsten worden gedocumenteerd, bewaard en uitgeleend aan musea vanuit het Zeeuws Archeologisch Depot. Er is op dit moment geen volledige digitale ontsluiting van de collectie.

De bodemkwaliteit in Zeeland heeft te maken met verspreiding van onder andere zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) van de industrie, zoals PFAS, PFOS, GenX en medicijnresten die in de bodem en voedselketen terecht kunnen komen, maar ook van oudere diffuse verontreinigingen zoals DDT. Deze zijn en worden inzichtelijk gemaakt middels de gemeentelijke bodemkwaliteitskaarten. De sanering van spoedlocaties (zogenaamde puntbronnen) bodemverontreiniging in het landelijk gebied is bijna afgerond.

Daarnaast zijn de oudere steden en kernen veelal vanuit de Middeleeuwen en Gouden Eeuw diffuus verontreinigd met onder andere zware metalen. Ook deze zijn inzichtelijk gemaakt via de gemeentelijke bodemkwaliteitskaarten. Ontwikkelaars moeten rekening houden met die verontreinigingen. De bodemkwaliteit neemt af door uitputting, versnippering, toename van bebouwing en infrastructuur, intensivering van grondgebruik, afname van biodiversiteit en klimaatverandering. Ook archeologische waarden op het land en in het water gaan hierdoor achteruit.

Er komen wel meer technieken beschikbaar voor verbetering van de bodemstructuur en bodemvruchtbaarheid en betere mogelijkheden voor onderzoek, kennisdeling en monitoring.

Landbouw en Visserij

De agrarische sector is in Zeeland van oudsher van groot economisch belang. De sector omvat boerenbedrijven, verwerking, bewerking en opslag van agrarische producten, logistiek, toeleverende bedrijvigheid en kennisbedrijven. Niet alleen voor toegevoegde waarde, maar ook als werkgever is de sector van groot belang. De landbouw is in Zeeland veruit de grootste gebruiker van de ruimte. Het aantal landbouwbedrijven neemt licht af, terwijl de gemiddelde bedrijfsgrootte toeneemt. Niet alleen de economische voordelen van schaalvergroting, maar ook vergrijzing en ontgroening spelen daar een rol in.

De landbouw loopt steeds vaker tegen grenzen aan. Tekorten

aan zoet water, achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid, bodemstructuur en bodemweerbaarheid, waterkwaliteit, biodiversiteit (onder- en bovengronds), fijnstof, stikstof, fosfaat, etc. maar ook schaalvergroting, versnipperd grondeigendom en regelgeving spelen parten. Door de ontwikkelingen staat het verdienmodel onder druk en is een transitie naar andere productievormen noodzakelijk.

De Zeeuwse visserijsector bestaat uit zee- en kustvisserij, mossel- en oesterkweek, visserij met vaste vistuigen en sportvisserij. Door klimaatverandering verandert de visstand en is er sprake van een toename van invasieve exoten, plagen en ziektes. Ook neemt de waterkwaliteit af, zoals bijvoorbeeld in het Grevelingenmeer.

Natuur en biodiversiteit

De natuur is in Zeeland verweven in de verschillende Zeeuwse waardevolle landschappen. De natuur binnen deze verschillende landschappen is in kwaliteit en omvang nog niet op orde. De doelen voor veel Natura 2000-soorten en –habitats of leefgebieden worden nog niet gehaald. Met name de staat van instandhouding van soorten en habitats van buitendijkse gebieden en delen van de duinen zijn matig tot zeer ongunstig.

De oorzaken zijn vooral stikstofdepositie, verstoring, tekort aan leefgebied, verdroging, verzuring en versnippering. De achteruitgang in de biodiversiteit lijkt wel minder snel te gaan door het huidige beleid maar extra inspanning is noodzakelijk. Het Natuurnetwerk Zeeland is nog niet voltooid en vraagt tot 2027 extra inzet om de benodigde gronden te verwerven en in te richten. Daarnaast is het realiseren van enkel het Natuurnetwerk onvoldoende om biodiversiteitsherstel te verkrijgen. De nadruk komt (inter-) nationaal meer te liggen op intensivering van het natuurbeleid

via het steeds meer vervlechten van natuur met andere sectoren van de samenleving en de economie. De harde grenzen tussen “donkergroene” natuur binnen het natuurnetwerk dient meer en meer te vervagen en geleidelijk over te gaan in omringende functies, waarbij natuur als een autonoom gegeven vanzelfsprekend wordt (“lichtgroene natuur”). Dit is onlosmakelijk verbonden met de transitie naar een volhoudbare Zeeuwse landbouw. Hierbij krijgt de biodiversiteit een volwaardige plaats naast instandhouding van het landbouwkundig gebruik en behoud en versterking van de verschillende Zeeuwse (cultuurhistorische) landschappen.

Erfgoed

Het Zeeuwse erfgoed is een belangrijke drager van onze identiteit. Cultureel erfgoed is overal in onze samenleving aanwezig. In onze musea, historische binnensteden en op het platteland. Maar ook in de bodem en onder water, en als immaterieel erfgoed in onze tradities, rituelen en verhalen.

Erfgoed is onder te verdelen in materieel en immaterieel erfgoed:

- Roerend erfgoed (verplaatsbaar, niet grondgebonden; zoals bibliotheken, archieven, collecties, verzamelingen, schilderijen, beeldhouwwerken, mobiel erfgoed, levend erfgoed)
- Onroerend erfgoed (niet verplaatsbaar, grondgebonden; landschappen, veteraanbomen, natuurerfgoed, archeologie, monumenten of bouwwerken).
- Immaterieel erfgoed is niet tastbaar erfgoed: mondeling doorgegeven erfgoed, dans, muziek, theater, rituelen, ambachten en tradities.

Al deze onderverdelingen houden echter verband met elkaar. De talrijke monumenten, de landschapselementen, het

cultuurlandschap, archeologische vondsten, streekproducten, verdrinken dorpen en streekdrachten zijn het niet alleen waard om behouden te blijven, maar dienen ook zo veel mogelijk doorontwikkeld en ontsloten te worden. Dit betreft niet alleen juridisch beschermd, maar ook niet-juridisch beschermd erfgoed dat ook behouden moet worden omdat het cultuurhistorisch waardevol is. Doordat mensen erfgoed (fysiek of digitaal) kunnen beleven wordt het draagvlak om het te behouden en beschermen vergroot. Daarom zijn de Zeeuwse Erfgoedlijnen en het samenwerkingsverband Zeeuwse Ankers van groot belang en dat geldt ook voor het streven naar het verkrijgen van de status van UNESCO Geopark voor de Scheldedelta. Daarnaast liggen er nog vele kansen om het Zeeuwse erfgoed op innovatieve manier voor het publiek toegankelijk te maken.

Deltawateren

Door de aanleg van de Deltawerken is de waterveiligheid sterk verbeterd, maar er zijn wel problemen met de waterkwaliteit. Het watersysteem is erg veranderd. Er zijn verschillende waterbekkens ontstaan: zoet en zout, met en zonder getij. De waterbekkens kennen verschillende problemen zoals (blauw)algenbloei, overlast door exoten (zoals Japanse oester), zandhonger of een zuurstofloze bodem. Het Grevelingenmeer kampt met zuurstofloosheid, het Volkerak-Zoommeer met algenbloei en de Oosterschelde met zandhonger. In het Veerse Meer en Westerschelde is vooral de balans tussen verschillende functies van het water en de natuurwaarden een uitdaging. De deltaxwateren maken deel uit van de Natura2000-gebieden, maar de instandhoudingsdoelen worden niet gehaald. Naast de al genoemde problemen spelen daarbij de waterkwaliteit, verstoring en predatie een rol.

De zeespiegelstijging neemt als gevolg van klimaatverandering op lange termijn (na 2050) toe met ten minste 1 tot 2 meter. De huidige strategie voor de kustverdediging voldoet voorlopig, maar op lange termijn niet meer. Strandsuppleties zijn vaker nodig om de veiligheid op peil te houden, maar zijn ook essentieel voor de Zeeuwse recreatie en de kwaliteit van de natuur. Klimaatverandering zorgt ook voor verandering van het ecosysteem van de deltaxwateren, door hogere watertemperaturen, de hogere waterstand en mogelijk op termijn ook door veranderingen in het getij.

De verbetering van de waterkwaliteit is onzeker, vanwege de zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) zoals PFAS. Daarnaast zijn ook microplastics en zwerfvuil een groeiend probleem voor de waterkwaliteit.

Watersysteem

De samenhang tussen de verschillende onderdelen en functies van de watervoorziening maakt een integrale, grensoverschrijdende aanpak nodig. De problemen en oplossingen van de watervraag en het wateroverschot uit bebouwd gebied, landbouw, natuur en industrie dienen te worden afgestemd door alle betrokken organisaties.

De beschikbaarheid van zoet water verschilt per gebied. In het oosten van Zeeland is door aanvoer zoet water beschikbaar voor de landbouw. Dit wordt via het oppervlaktewatersysteem verspreid. Vanuit de Biesbosch wordt zoet water aangevoerd via de zoetwaterleiding, waarvan fruitteeltbedrijven in de Bevelanden

en de industrie gebruik maken. In de rest van Zeeland heeft 40% van het landbouwareaal de beschikking over aanvoer van zoet water, de overige 60% is afhankelijk van regenwater.

De chemische en ecologische waterkwaliteit van de regionale wateren (Kaderrichtlijn Water, KRW) is nog niet op orde en de daarvoor benodigde uitvoeringsmaatregelen liggen niet op schema. De kwaliteit van het grondwater is overwegend goed. Voor de bescherming van het grondwater gelden algemene regels en zijn specifieke grondwaterwinnings- en beschermingsgebieden aangewezen. In een deel van het grondwater is een te hoge concentratie bestrijdingsmiddelen aanwezig (zoete grondwaterlichamen 'Kreek' en 'Dekzand').

Extreme neerslag komt steeds vaker voor, wat eisen stelt aan de capaciteit van het watersysteem om overlast te voorkomen. Extreme droogte zorgt voor een grote vraag van burgers en bedrijven naar zoet water. De technische mogelijkheden voor zoetwaterbuffering nemen wel toe. Door zeespiegelstijging nemen echter op termijn ook de kweldruk en verzilting toe.

Omgevingskwaliteit

De kwaliteit van lucht, stilte, water, veiligheid en bodem in Zeeland is redelijk goed, maar voldoet nog niet overal aan de normen en wordt ook nog niet overal positief beleefd. Verbetering van de gezondheid (of welzijn) wordt steeds meer het uitgangspunt. Voor dit brede milieubeleid is door het Rijk een aanvulling op de NOVI opgesteld: het Nationaal MilieubeleidsKader (NMK).

De luchtkwaliteit is de afgelopen decennia sterk verbeterd, omdat bedrijven en wegverkeer veel schoner zijn geworden. Desondanks speelt luchtverontreiniging nog een belangrijke rol bij gezondheidsproblemen. Wegverkeer, industrie (binnen en buiten Zeeland), landbouw en scheepvaart zijn in Zeeland de belangrijkste bronnen van luchtverontreiniging. Het Schone Lucht Akkoord (SLA) zet in op gezondheidswinst door verdere verbetering van luchtkwaliteit. Dit heeft ook positieve effecten op de stikstofuitstoot. Daarnaast zal terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen ook bijdragen aan de verbetering van de luchtkwaliteit.

Geluidhinder wordt in Zeeland vooral veroorzaakt door het wegverkeer en bedrijven. Hinder door laagfrequent geluid neemt toe en kan verder toenemen door aanleg van meer warmtepompsystemen in de woonomgeving.

De chemische en ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater voldoet niet aan de KRW-normen (Kaderrichtlijn water), maar de waterkwaliteit verbetert wel. Dit is het gevolg van toepassing van de best beschikbare technieken bij afvalwaterlozingen. Een negatieve ontwikkeling is dat er meer medicijnresten en nieuwe zeer zorgwekkende stoffen in het water voorkomen.

Risico's voor burgers als gevolg van opslag, productie, bewerking en transport van gevaarlijke stoffen zijn continu onder de aandacht, maar er zijn in Zeeland geen gevallen van externe veiligheidsrisico's die zo ernstig zijn dat sanering nodig is. Lokaal zijn er wel verhoogde groepsrisico's. Het aantal transporten met gevaarlijke stoffen over weg, water en spoor neemt toe. Door deze toename is de kans op incidenten groter. Een andere milieufactor is elektromagnetische straling. In 2020

kennen we meerdere systemen voor mobiele communicatie (o.a. 4G, 5G), naast diverse andere toepassingen van draadloze communicatie. Deze draadloze communicatiesystemen veroorzaken stralingsbelasting voor mensen, dieren en natuur door elektromagnetische straling. De stralingsbelasting zal naar verwachting toenemen omdat voor elke gemeente een dekking van 98% het doel is. Een deel van de bevolking ervaart gezondheidsklachten door straling. Stralingsarme locaties (witte zones), woningen en aanpassing van de woonomgeving kunnen dit voorkomen.

Landschap

Het Zeeuwse landschap wordt gemiddeld hoog gewaardeerd door inwoners en toeristen, maar het is ook voortdurend in ontwikkeling. Bij ontwikkelingen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met het landschap. Een deel van de landschaps- en cultuurhistorische elementen is beschermd om ze te kunnen behouden. Het gaat zowel om groene landschapselementen zoals natuur, bos en erfbeplanting als om aardkundig waardevolle elementen en cultuurhistorisch waardevolle structuren en gebouwen zoals Deltawerken, polders, dijken, historische boerderijen, buitenplaatsen, vliedbergen, molens en vestingwerken. Bestaande elementen verliezen voor een deel hun functie en kunnen dan in verval raken, waardoor de kwaliteit van het landschap afneemt. Nieuwe ontwikkelingen als gevolg van energietransitie, klimaatverandering en de landbouwtransitie zullen het landschap ook veranderen.

3.3 Hoofdpijnen aanpak

Ondergrond

Om de kwaliteit van de ondergrond en alles wat zich daarin bevindt te behouden, is bescherming en verbetering nodig. Behoud van bodem- en grondwaterkwaliteit, archeologische, aardkundige en cultuurhistorische waarden wordt verzekerd. Provincie en gemeenten leggen vast waar de waarden zich bevinden en zorgen voor de bescherming tegen aantasting. Verbetering van de fysische, chemische en biologische

bodemkwaliteit wordt gecombineerd met activiteiten voor recreatie, kringlooplandbouw, klimaatadaptatie, biodiversiteit en aardkundig erfgoed. Waar nodig worden milieuproblemen gebiedsgericht aangepakt. Alle betrokken partijen dragen bij aan de kwaliteitsverbetering. Provincie en gemeenten zien toe op bodemsaneringen.

Landbouw

De landbouw ontwikkelt zich tot een volhoudbare bedrijfstak: economisch sterk, aangepast aan de klimaatverandering en in balans met de omgeving. Deze ontwikkeling draagt ook bij aan natuur- en landschapswaarden. De sector, grondeigenaren, provincie, waterschap, gemeenten en andere betrokken partijen werken de aanpak samen uit in een programma landelijk gebied. De ontwikkelingsstrategieën voor grondgebonden, niet-grondgebonden landbouw en aquacultuur worden door het Rijk, de provincie en de gemeenten vastgelegd.

Natuur

Bestaande natuurwaarden binnen en buiten de aangewezen natuurgebieden worden beschermd door de overheid. Een effectieve nationale en regionale aanpak van de stikstofuitstoot is een belangrijke voorwaarde voor verbetering van natuurwaarden. In de aanpak werken overheden, terreinbeheerders en economische sectoren gebiedsgericht samen aan een oplossing.

Terreinbeheerders zorgen voor het beheer van de natuurgebieden en recreatieve meerwaarde door optimale toegankelijkheid, beleefbaarheid en vindbaarheid. De provincie zorgt voor de voltooiing van het Natuur Netwerk Zeeland (NNZ) en samen met de terreinbeheerders voor verbetering van de kwaliteit van de gebieden. Een belangrijk deel van de natuurwinst wordt buiten het NNZ gerealiseerd. In het stedelijk gebied door natuurinclusief inrichten van de omgeving door gemeente, ontwikkelaars en woningcorporaties. In het landelijk gebied door het invoeren van natuurinclusieve landbouw en natuurwaarde toe te voegen in combinatie met klimaatadaptatie.

Deltawateren

Via het samenwerkingsverband Zuidwestelijke Delta (ZWD) werkt de provincie samen met Rijkswaterstaat, de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant, de betrokken waterschappen, gemeenten en de ministeries van I&W en EZK aan realisatie van een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta. De voorkeursstrategie van het Deltaprogramma voor de Zuidwestelijke Delta wordt voortgezet en de herijking hiervan (in 2026) wordt met alle betrokken partijen samen opgesteld om vanuit het (ruimte) gebruik van de wateren en randen te kunnen blijven anticiperen op klimaatverandering en zeespiegelstijging. Het uitgangspunt hiervoor is de Gebiedsagenda ZWD2050. Dit is een samenhangend integraal ontwikkelperspectief om de toekomstige uitdagingen in de delta het hoofd te bieden. In bestaande en nieuw te vormen coalities in het gebied worden de handelingsperspectieven vormgegeven en kennis ontwikkeld. Een ecologisch gezond watersysteem vormt de basis voor het gebruik van de deltaxwateren. Vanuit kaders zoals PAGW (Programmatische Aanpak Grote Wateren), Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water (KRW) wordt in samenspraak met belanghebbenden structureel gewerkt aan het functioneel herstel en behoud van de ecologische kwaliteit van de deltaxwateren.

Specifiek voor het Veerse Meer wordt door betrokken overheden – door middel van een intensief participatietraject – gewerkt aan de gebiedsvisie Veerse Meer 2020-2030. In juli 2020 heeft dit geleid tot het formeel vastleggen van omgevingskwaliteiten, richtinggevende principes en overgangsbeleid, die bepalend zijn voor lopende en toekomstige ontwikkelingen (link). Deze zullen tot kaderstellende regels leiden in de provinciale omgevingsverordening en in gemeentelijke omgevingsplannen.

Watersysteem

De kwaliteit van oppervlakte- en grondwater wordt stapsgewijs verbeterd om in 2027 te voldoen aan de Europese KRW-normen. De kaders zijn doorvertaald in regels van rijk, provincie en waterschap. De aanpak voor oppervlaktewater loopt via het waterschapsbeheerprogramma van het waterschap, maar vraagt ook inspanning van andere partijen. Gemeenten zorgen voor het stedelijk waterbeheer.

Evenwicht houden in gebruik en aanvulling van oppervlakte- en grondwater is een grote opgave door de klimaatverandering.

Dit vraagt om aanpassing van het watersysteem om meer water te kunnen vasthouden en om gebruik aan te passen aan de beschikbaarheid van zoet water. In het Zeeuws Deltaplan Zoet water wordt hier door gebruikers en overheid samen een oplossing voor gezocht.

Omgevingskwaliteit

De kwaliteit van lucht, water, bodem, geluid en veiligheid is redelijk goed in Zeeland, maar voldoet nog niet overal aan de normen. In het provinciaal milieuprogramma zijn doelen en acties opgenomen om de milieukwaliteit verder te verbeteren.

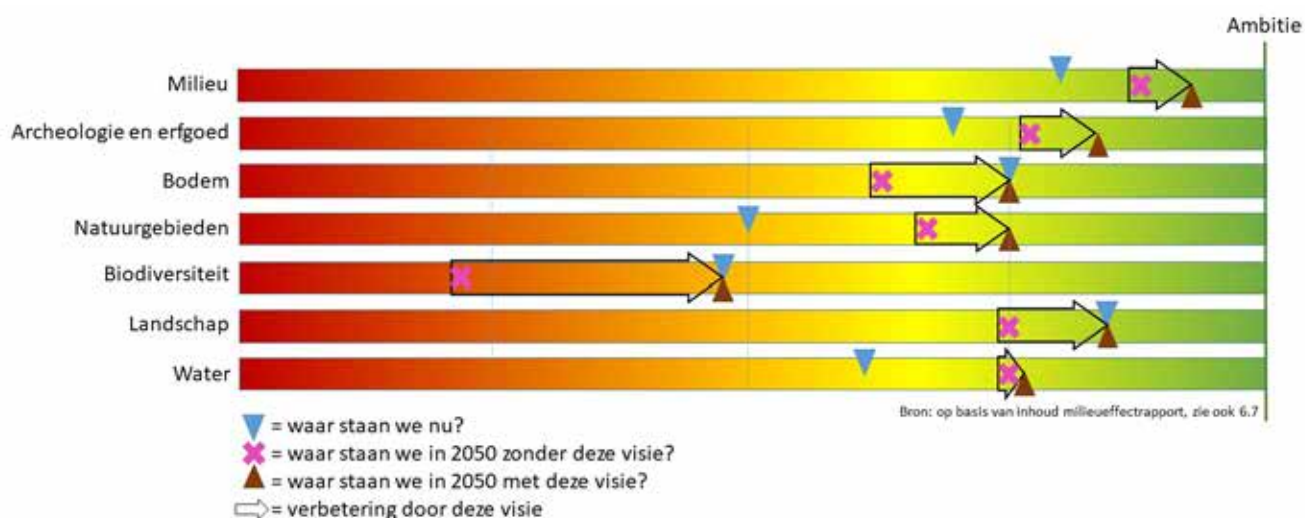
Het Schone Lucht Akkoord zet in op gezondheidswinst door verdere verbetering van luchtkwaliteit. Provincie en gemeenten zijn verantwoordelijk voor het milieubeleid en bijbehorende regelgeving. Waar nodig wordt een milieuproblemen gebiedsgericht aangepakt. De uitvoering, toezicht en handhaving lopen voornamelijk via de omgevingsdiensten (Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland en DCMR milieudienst Rijnmond). Het is belangrijk dat er goede en adequaat georganiseerde en functionerende omgevingsdiensten voor Zeeland werkzaam zijn, om de bredere doelstellingen te kunnen halen.

Landschap en erfgoed

De bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten worden beschreven, beschermd en beleefbaar gemaakt. Overheid en ondernemers houden bij de locatiekeuze en ontwerp voor nieuwe activiteiten rekening met deze kernkwaliteiten. Het doel is dat ontwikkelingen landschap en erfgoed benutten als inspiratiebron en bijdragen aan versterking daarvan.

3.4 Inschatting van de effecten

Onderstaande figuur is een vereenvoudigde weergave van de inschatting van de effecten uit het milieueffectrapport. Hieruit blijkt dat we voor meer dan de helft van de onderwerpen nog ver van de ambitie verwijderd zijn (blauwe driehoek). Zonder het nieuwe beleid in deze visie, zouden we voor een deel van de onderwerpen verder van de ambitie afraken (roze kruis). Wat het effect is van het beleid in de visie verschilt erg per onderwerp (bruine driehoek). Alle onderwerpen laten een duidelijke verbetering zien ten opzichte van onveranderd beleid (pijl).

EEN DUURZAME EN INNOVATIEVE ECONOMIE

In 2050...

Is de infrastructuur modern en betrouwbaar en biedt ruimte aan CO2-neutraal vervoer.

Is de toeristische bestemming Zeeland in balans met haar omgeving. De vrijetijdssector toekomstbestendig.

Hebben grondstoffen in de bio-based economie zoveel mogelijk een groene herkomst

Sluit het Zeeuwse onderwijs aan op de arbeidsmarkt en worden concrete problemen opgelost samen met de onderwijsinstellingen.

Dragen Zeeuwse experimenten en proeftuinen in alle sectoren substantieel bij aan de Nederlandse economie.

Opereert de visserij duurzaam en houdt in zijn bedrijfsvoering rekening met natuurwaarden.

4. Een duurzame en innovatieve economie

4.1 Samenhang en ambitie

Samenhang

De unieke ligging van Zeeland biedt kansen voor innovatieve en duurzame ondernemingsvormen, voor alternatieve vormen van vervoer. Er is altijd ruimte om te pionieren.

Veel Zeeuwen vinden werk in de toeristenbranche, het MKB en de industrie.

In een circulaire Zeeuwse economie vinden de verschillende branches elkaar en moeten zij op een ander niveau samenwerken, niet alleen als leverancier/afnemer van een grondstof, energie of eindproduct, maar ook van het restproduct. Door deze samenwerking ontstaat een kringloop die zo laag mogelijk gesloten wordt. Door het produceren en gebruiken van lokale grondstoffen wordt hier invulling aan gegeven.

De circulaire economie beïnvloedt de hele menselijke samenleving. Te denken valt aan de transportsector, onze infrastructuur, energievoorziening en onze behoefte daaraan. Er ontstaat werkgelegenheid in nieuwe sectoren. Circulaire economie raakt alle sectoren waarin werk wordt verzet, dus aan alle andere uitdagingen binnen de Omgevingsvisie. Daarnaast is de circulaire economie van grote invloed op het milieu en de bodem. Deze ambitie sluit aan bij de NOVI-prioriteit 'Duurzaam economisch groeipotentieel'. In de Zeeuwse Omgevingsvisie krijgen het MKB en de havens extra aandacht.

Met deze ambitie dragen we bij aan de volgende Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

De ambitie voor 2050

In 2050 heeft Zeeland net als de rest van Nederland een circulaire economie. De meeste sectoren maken gebruik van reststoffen die door anderen onbenut zijn gelaten, dan wel zijn uitgestoten als afval of producten die aan het eind van de levensduur zijn en worden hergebruikt. Hierdoor staan de sectoren niet langer op zichzelf maar houden ze contact met andere branches. Nieuwe productieprocessen maken dit rendabel. Grondstoffen hebben in de biobased economie zoveel mogelijk een groene herkomst. Ze worden als dat kan, in Zeeland geteeld en worden geleverd aan regionale afnemers.

Het Zeeuwse onderwijs sluit aan op de arbeidsmarkt. Het bedrijfsleven biedt werk op maat.

De infrastructuur is modern en betrouwbaar en biedt ruimte aan CO2-neutraal vervoer via verschillende modaliteiten. Hierbij is een belangrijke plaats ingeruimd voor buisleidingen van en naar industrieën en bedrijven; tussen de verschillende haventerreinen, ook over en weer van de provincie- en landsgrens. Vervoer van gevaarlijke stoffen vindt in hoofdzaak alleen nog plaats op ruime afstand van woongebieden.

De haven- en industriegebieden bieden plaats aan clusters van bedrijven. Ook elders heeft een concentratie van bedrijventerreinen plaatsgevonden. Dit geeft bedrijven de ruimte om te ondernemen. Hierdoor wordt hinder zoveel mogelijk beperkt. Er is een eerlijk speelveld voor bonafide ondernemers en burgers.

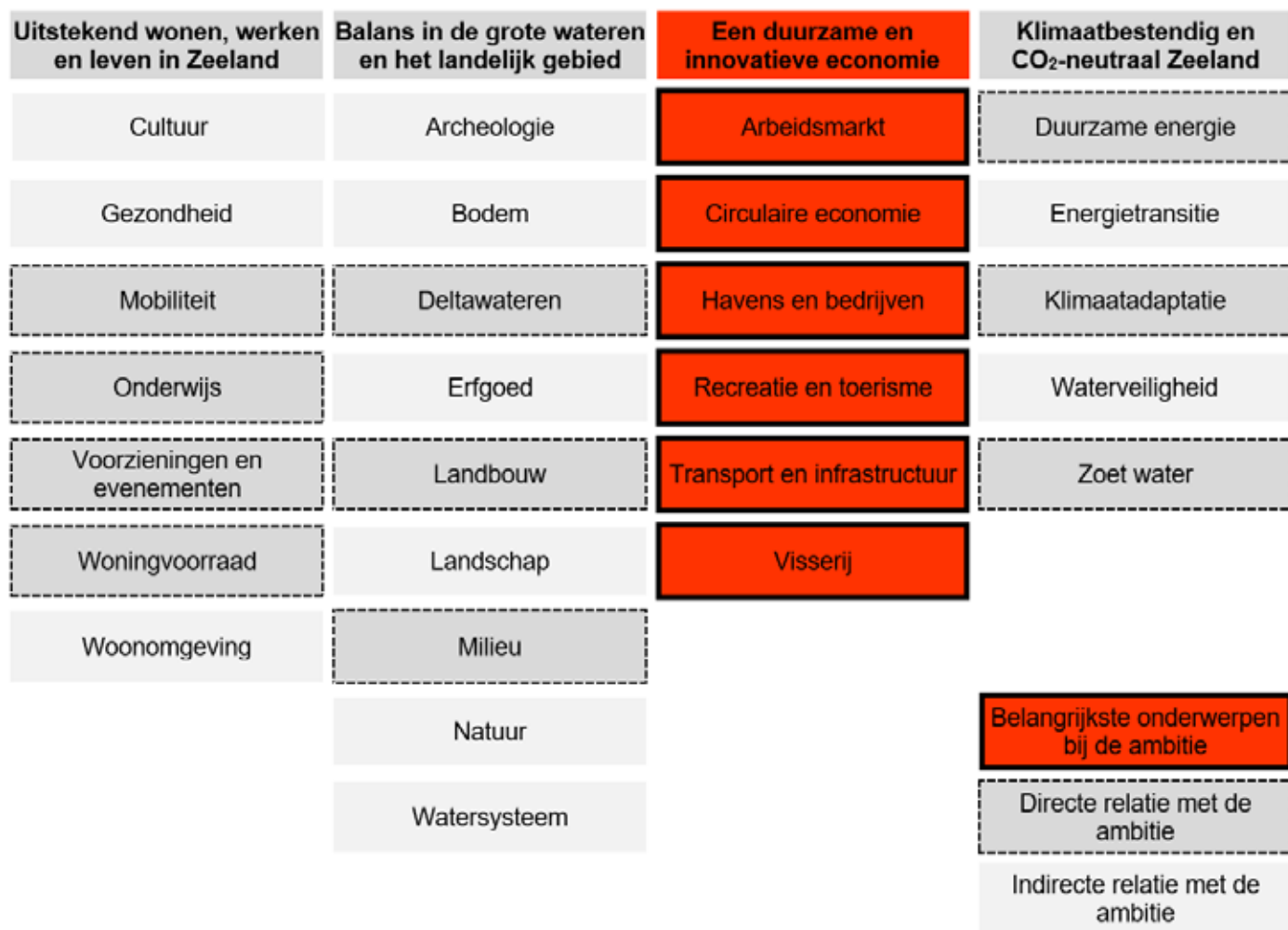
In Zeeland wordt werk gemaakt van innovatie. Er zijn financieringsvouchers beschikbaar en ondernemers nemen deel aan kennistractanten, waarbij samen met onderwijsinstellingen en studenten wordt gewerkt aan concrete oplossingen voor uitdagingen. Zeeuwse experimenten en proeftuinen in alle sectoren dragen substantieel bij aan de Nederlandse economie. Zeeuwse bedrijfsvormen in alle sectoren spelen actief in op actuele ontwikkelingen.

Bedrijfsvormen die grotendeels afhankelijk zijn van natuurlijke omstandigheden, zoals de visserij, opereren duurzaam en houden in hun bedrijfsvoering rekening met de natuurwaarden.

4.2 Huidige situatie, trends en ontwikkelingen

Verdienvermogen en werkgelegenheid

Zeeland is een veelzijdige provincie met een groenblauw en landelijk karakter waar verschillende economische sectoren een belangrijke rol spelen. Deze sectoren zijn toerisme, de industrie, landbouw, visserij, transport en daarbij nog diverse ondersteunende sectoren. Zeeland heeft een gunstige kostenstructuur en financieringsmogelijkheden. Ook kent de regio een hoogwaardige onderwijsinfrastructuur. Het Bruto

Regionaal Product van Zeeland bedraagt 2,18% van het bruto nationaal product. Een groot deel van de Zeeuwse economie is gekoppeld aan de zeehavens. Indirect is 18% van de Zeeuwse werkgelegenheid en 46% van de Zeeuwse toegevoegde waarde gekoppeld aan de havens. North Sea Port is de derde zeehaven van Europa op basis van toegevoegde waarde.

Wat betreft werkgelegenheid is het midden- en kleinbedrijf (MKB) de motor van de Zeeuwse economie. Voor wat betreft toegevoegde waarde zijn dat de havens en industrie. Er is een goed havencomplex en nichemarkten. Er zijn weinig middelgrote ondernemingen. Het MKB scoort onder het Nederlands gemiddelde wat betreft innovatie. Publieke investeringen in de sector Research & Development zijn laag. De Zeeuwse bevolking telt minder hoogopgeleiden dan het landelijk gemiddelde.

Effecten coronapandemie

Door het relatief grote aandeel van de industrie in de Zeeuwse economie, behoort Zeeland tot de vier zwaarst getroffen provincies door de gevolgen van de coronapandemie. Zeeuwse bedrijven hebben te kampen met de gevolgen van de maatregelen die rijksoverheden hebben genomen om de gezondheidscrisis te beheersen. Deze maatregelen hebben grote economische gevolgen en leiden vervolgens ook tot effecten op sociaal, cultureel, maar ook ecologisch gebied.

De Nederlandse industrie is sterk geïnternationaliseerd en

daardoor gevoelig voor verstoringen in de wereldeconomie. Andere sectoren die in Zeeland ook zwaar getroffen worden, zijn het MKB, detailhandel, horeca en cultuur. Op korte termijn heeft dit aanzienlijke negatieve effecten op verdienvermogen en werkgelegenheid. De impact van de pandemie op langere termijn is nog onzeker.

Circulaire economie

De regionale kansen voor een circulaire economie liggen onder andere in de bouw en verblijfsrecreatie (MKB), industrie en maintenance en voorbeeldwerking via inkoop- en aanbesteding/ duurzame grond-, weg- en waterbouw door de overheden, bijvoorbeeld door circulaire projecten in de Zuidwestelijke Delta. De eerste circulaire projecten zijn opgestart. Daarmee zijn successen behaald die passen in de ontwikkeling van de gestelde doelen. Het gaat onder andere om het circulair bouwen, kennisuitwisseling en projecten voor maritieme en industriële symbiose.

Zoetwaterschaarste heeft een samenwerking tot gevolg die resulteert in plannen voor een robuust watersysteem in Zeeuws-Vlaanderen. Bestaande samenwerkingen in de regio werken goed (mede dankzij de schaal van de regio kennen partijen elkaar en kennen de mensen in het netwerk elkaar).

Er is een toenemende aandacht voor 'natuurlijk kapitaal' en 'regionale kwaliteit' en ook een toenemende schaarste aan zoet water, grondstoffen en zeldzame materialen. IT en datamanagement

(waaronder blockchain) nemen toe in kracht en dienen de transitie naar een circulaire economie als het gaat om efficiënte(re) inzet van grondstoffen, minder afhankelijkheid van primaire grondstoffen en het ondersteunen van product-as-a-service (producten gebruiken zonder ze zelf in eigendom te hebben).

Er liggen veel kansen in de transitie naar een circulaire economie. De chemiesector heeft te maken met een mondiale concurrentiestrijd en een opgave in de energietransitie. De recreatie- en toerismesector is sterk in beweging en er ligt een vraag om kwaliteitsverbetering en een gemeenschappelijke infrastructuur. Tevens is er sprake van een toenemende havensamenwerking, ook internationaal.

Milieueffecten

Alle economische sectoren beïnvloeden op de een of andere manier het milieu. Ook andere ontwikkelingen zorgen mogelijk voor veranderingen van de milieukwaliteit. Daarbij kan gedacht worden aan: energietransitie, CO₂-reductie, circulaire economie, meer duurzame economie, technologische ontwikkelingen, klimaatverandering met extreme weersomstandigheden, digitalisering, deregulering, actuele en nieuwe milieuproblemen, burgerparticipatie, draagkracht natuur en ruimte en gezondheid. In Zeeland is er een goede balans tussen milieukwaliteit en bedrijvigheid. Het is van belang om dit in de toekomst minimaal te behouden en waar mogelijk te verbeteren. Het provinciale Programma VTH+S uit 2021 zorgt betrouwbare en professionele uitvoeren van provinciale taken bij het verlenen van vergunningen, het controleren en het handhaven van de wet- en regelgeving. Terugdringen van de stikstofuitstoot is nodig om natuurwaarden te

herstellen en meer ontwikkelruimte voor economische activiteiten in Zeeland te creëren. Daarbij is het mogelijk om bovenwettelijke innovatieve maatregelen die emissie beperken, in te zetten voor verleen (tijdelijk beschikbaar stellen) of extern salderen (uitruilen met een andere activiteit). Er is een stikstofbank opgericht voor uitgifte van stikstofruimte om doelen te realiseren op het gebied van biodiversiteit, landbouw, recreatie en havens en industrie.

Bereikbaarheid

Er zijn grote regionale verschillen qua bereikbaarheid. De gebieden nabij de Zeeuwse spoorlijn en A58 hebben betere verbindingen en meerdere reisopties, waar dat in andere gebieden beperkt is. De grensoverschrijdende verbindingen zijn beperkt. De reistijd naar de Randstad en Noord-Brabant is over spoor (aanpassing dienstregeling) en weg (maximumsnelheid naar 100 km/u) is de laatste jaren toegenomen. Met betrekking tot vestigingsklimaat is dit een zorg. Over spoor is de reistijd per eind 2021 verbeterd.

In Zeeland ligt ongeveer 400 km aan Rijkswegen, 400 km aan provinciale wegen en 3.500 km aan waterschapswegen. De weginfrastructuur is op orde, maar er dreigt een toename van opstoppen op de A58 en het knooppunt A58/A4 op de grens van Zeeland en Noord-Brabant.

Voor het huidige openbaar vervoer geldt een mobiliteitsgarantie, wat inhoudt dat tussen ca 6 uur 's ochtends en ca 11 uur 's avonds in ieder dorp elk uur een bus of haltetaxi (op afroep) rijdt. De steden zijn verbonden via bus of trein. Het openbaar vervoer staat onder druk door een afnemende vraag en toenemende kosten.

Er is een transformatie nodig naar een vorm van openbaar vervoer waarin personenvervoer in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO-vervoer), haltetaxi's en lijndiensten worden gecombineerd. Ook verwachten we een afname in de groei van autobezit en een toename van autogebruik. Betere technieken zorgen voor een slimmer mobiliteitssysteem. Er is een toename van mogelijkheden voor werken, studeren of dienstverlening op afstand.

Verkeersveiligheid is een blijvend belangrijk thema, zowel in weginrichting als in verkeersgedrag. Incidenten tijdens piekdagen kunnen leiden tot grote verstoringen. De lokale infrastructuur naast het hoofdnetwerk kan verkeersstromen slechts beperkt overnemen. Ons wegennet, maar ook ons spoor zijn daarmee weinig robuust. Ook extreme weersomstandigheden en klimaatverandering beïnvloeden de betrouwbaarheid van de infrastructuur. Zeker voor hulpdiensten kan dit problematisch zijn. Ook bij grote incidenten zijn de vluchtroutes beperkt.

De grote zeehavens zijn voor het goederenvervoer goed bereikbaar over het water. Goederenvervoer per spoor is goed mogelijk richting het Nederlandse en Vlaams achterland.

Arbeidsmarkt

Er is een tekort aan arbeidskrachten in alle sectoren en op alle niveaus. Er is sprake van een lage werkloosheid, maar er zitten toch meer dan 12.000 mensen in een uitkeringssituatie. De krapte is wel aan het afnemen. Er is nog veel onbenut potentieel: een hoog aandeel statushouders in de bijstand en jongeren die wegtrekken in verband met een opleiding buiten de provincie en niet meer terugkomen. Door de lage werkloosheid lijkt het probleem klein, maar het echte probleem is dat bedrijven worden beperkt in hun groei en succes door gebrek aan personeel.

Een gezamenlijke aanpak van onderwijs, overheden en bedrijfsleven in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt heeft geleid tot diverse concrete resultaten en acties voor het vergroten van de beroepsbevolking. Zo zijn er onder andere extra middelen van het Rijk (Zeeland in stroomversnelling) voor plaatsing van 400 werkzoekenden op Zeeuwse vacatures, extra middelen om hoger opgeleiden van elders voor Zeeuwse vacatures te interesseren via maatwerk en gerichte activiteiten om jongeren meer te binden aan Zeeland. Het imago van Zeeland als goede plek om te wonen, studeren, werken wordt beter.

Belemmeringen in grensoverschrijdende samenwerking worden samen met de Rijksoverheid aangepakt door afspraken met buurlanden over grensoverschrijdende samenwerking (GROS).

Landbouw

De landbouwsector is van economisch belang en beschikt in Zeeland over een relatief vruchtbare bodem, geschikt klimaat en goede verbindingen over weg en water. De bruto toegevoegde waarde van de landbouw (inclusief bosbouw en visserij) schommelt tussen de 400 en 600 miljoen euro per jaar en stijgt gemiddeld licht. Het aantal banen in de landbouw en toeleverende bedrijven bedraagt 9500.

Klimaatverandering brengt verzilting, hitte- en wateroverlast en tekort aan zoet water met zich mee. In combinatie met

wet- en regelgeving, kostprijs-, markt- en ketenontwikkeling, bedrijfsvergroting en gebrek aan opvolging, wordt het ondernemen er voor de boer niet makkelijker op. Door vergrijzing en ontgroening zien we een afname in het aantal agrarische bedrijven.

Er komen steeds betere technieken beschikbaar voor productieverhoging. De vraag naar duurzaam geproduceerde levensmiddelen neemt toe.

Visserij

De Zeeuwse visserijsector levert een bijdrage aan de voedselvoorziening van de wereldbevolking in de vorm van kwalitatief hoogwaardig, duurzaam gevangen en gekweekte vis, schaal- en schelpdieren. De ambitie voor Zeeland is om in 2050 een moderne, goed uitgeruste, economisch gezonde en duurzaam opererende visserijsector te hebben die in zijn bedrijfsvoering rekening houdt met de natuurwaarden. Waar mogelijk vindt synergie plaats tussen visserij en natuur.

Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme zijn zeer belangrijk voor Zeeland, als pijlers voor de economie, werkgelegenheid en leefbaarheid. Circa 9,2% van de totale werkgelegenheid in Zeeland houdt verband met deze sector (16.700 banen). Het aantal overnachtingen lag in 2018 op 18,6 miljoen en is sinds 2012 stijgend. Per jaar zijn er rond de 43 miljoen dagbezoeken, veelal ook van eigen inwoners. De totale bestedingen van deze verblijfs- en dagtoeristen ligt rond de 1,85 miljard. Deze bestedingen landen niet alleen in de logies

en horeca, maar ook in sectoren als (detail)handel, vervoer en zakelijke dienstverlening.

De Zeeuwse stranden zijn de belangrijkste toeristische trekker. Zeeland beschikt over de schoonste en veiligste stranden van Europa en de stranden zijn van grote economische waarde voor Zeeland. Zeeland heeft daarnaast een veelzijdig aanbod. De provincie scoort hoog op het gebied van (buiten)recreatie (vooral wandelen en fietsen), watersport (vooral actieve sporten, zoals kitesurfen en duiken) en gastronomie. Het Zeeuwse duin- en cultuurlandschap, met haar stranden, historische kernen en het omliggende platteland is het decor van beleving voor onze gasten.

De toeristische infrastructuur en toegankelijkheid van alle verschillende vormen van activiteiten en routes (wandelen, fietsen, ruitersporen, MTB etc.) is in de basis op orde. Het beheer en onderhoud, ook van de routeinformatie en bebording, is van een goede kwaliteit. Dit geldt niet alleen voor de kust, maar ook voor de andere delen van Zeeland. Deze infrastructuur versterkt voor onze gasten de beleving op de rand van land en water, door mogelijkheden als buitendijks fietsen, vervoer over water door veerdiensten, pontjes en goede duiklocaties.

Een grote impact op het toerisme aan de Zeeuwse kust is de verwachte toename tot 2030 van het aantal bezoekers. De vraag is hoe Zeeland wil omgaan met deze ambitie. Een dergelijke prognose heeft immers ruimtelijk en sociaal grote effecten. Inspelen op een dergelijke prognose is belangrijk willen we de

huidige kwaliteit van onze leefomgeving behouden en de ingezette koers tot versterking van Zeeuwse Kustkwaliteit bereiken. De huidige economische crisis als gevolg van de coronamaatregelen onderschrijft het belang van een toekomstbestendige en robuuste sector, maar ook het belang van meer inzicht in onze gasten en de impact van bezoekersstromen op natuur/landschap, economie en leefbaarheid. Hierdoor kunnen we immers bepalen of de bestemming Zeeland in balans is en welke toekomstige ontwikkelopgaven er zijn. Er is sprake van een turbulente markt, die sterk onder invloed staat van externe factoren.

Transport en infrastructuur

Zeeland heeft een hoofdinfrastructuur van havens, hoofdwegen, vaarwegen, railwegen, kabels en (buis)leidingen en een vliegveld. Deze hebben verbindingen met rijkswegen, Vlaamse netwerken, vaarwegen naar de Rotterdamse, Gentse en Antwerpse havens en treinverbindingen naar de Randstad.

De bereikbaarheid en doorstroming van het wegverkeer zijn in de 21e eeuw aanzienlijk verbeterd. Door bijvoorbeeld de aanleg van de Westerscheldetunnel, de verdubbeling van de Sloeweg, de Tractaatweg en de opwaardering van de oost-west verbinding in Zeeuws-Vlaanderen (N61).

De digitalisering en robotisering van mobiliteit zullen effect hebben op inrichting van weginfrastructuur en op het systeem van laadpunten. Mogelijkheden voor versterking van de transportinfra op de lijn Rotterdam – Antwerpen worden onderzocht. Er is een

toenemende behoefte van transport van goederen in de vorm van vloeistof of gas.

In Zeeland gaat meer dan 50% van het goederenvervoer via binnenvaartschepen. Met de uitbreiding van de capaciteit van de Volkerak- en Krammersluizen is een belangrijk knelpunt verdwenen. In tijden van extreme en langdurige droogte kan de mobiliteit van de binnenvaart belemmerd worden door lage waterstanden in de rivieren in het oosten en midden van het land. Ook voor de scheepvaart via het Kanaal Gent-Terneuzen kan dit effect hebben.

Het transport per spoor is nog gering van omvang (10% in 2019). Dat heeft onder andere te maken met twee knelpunten, namelijk met de ontbrekende rechtstreekse verbindingen met Antwerpen (Veza) en Gent (KGT). Er is wel een toename te verwachten van het vervoer van gevaarlijke stoffen over autowegen, spoor- en vaarwegen.

Verdere verwachtingen zijn een doorontwikkeling van bedrijvigheid en een toename van het vervoer per spoor, water en buisleiding in de Kanaalzone (Seine-Schelde verbinding, Rail Gent – Terneuzen). Daarnaast is er sprake van een toenemende aandacht voor milieukwaliteit, leefbaarheid, duurzaamheid en circulariteit.

4.3 Hoofdpijnen aanpak

Naar een duurzame en innovatieve economie is het hoofddoel van deze ambitie. Hiervoor zijn we als regio afhankelijk van de afspraken die nationaal en internationaal (o.a. EU en OESO) gemaakt worden om de randvoorwaarden te creëren waarin bedrijven hun activiteiten verduurzamen. Het Nationaal Milieubeleidskader (NMK) beschrijft de nationale uitgangspunten en bouwstenen die nodig zijn om de ambities op het gebied van milieu nader vorm te geven en uit te werken. Een gelijk speelveld (level playing field) binnen Nederland en de landen om ons heen zorgt voor een blijvend aantrekkelijk vestigingsklimaat zonder oneerlijke concurrentie. De verduurzaming van de economie biedt daarnaast mogelijkheden voor de regio om in te spelen op specifieke kansen die door de verduurzaming ontstaan. Dit vraagt innovatie. Een belangrijke voorwaarde hierbij is een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven waar een multimodale ontsluiting van onze bedrijventerreinen deel van uitmaakt. De in het verleden rondom de Kanaalzone gemaakte afspraken (ROM Kanaalzone) kunnen hierbij behulpzaam zijn.

Voor het uitvoeren van het economisch beleid sluiten wij aan bij Europese en nationale programma's. De Regionale Innovatiestrategie (RIS3) voor Zuid-Nederland geeft richting aan de inzet van regionaal beschikbare Europese overheidsmiddelen, gekoppeld aan rijks- en provinciale middelen uit Nederland en bevordert op deze manier ook de samenwerking tussen EU, Rijk en regio. RIS3 wil voor een impuls zorgen bij de vijf grote maatschappelijke transities die in Zuid-Nederland én op (inter) nationale schaal spelen: energie, grondstoffen, klimaat, landbouw en voeding & gezondheid. Daartoe bevordert de RIS innovatie die uitgaat van de specifieke economische, technologische en maatschappelijke kracht van Zuid-Nederland, die economische en/of maatschappelijke impact heeft én bijdraagt aan versnelling van de transities. Innovatie wordt daarbij breder opgevat dan alleen technologische vernieuwing. Binnen de innovatieketen richt

de RIS zich vooral op ontwikkeling van diensten en producten door het MKB. Deze producten en diensten kunnen zowel worden geïmplementeerd in Zuid-Nederland als worden opgeschaald voor een (inter)nationale markt. Samenwerkingskansen met buurregio's over de grens wordt gestimuleerd vanuit Europese subsidieprogramma's zoals Interreg.

Zeeland wil economische ontwikkeling zo veel mogelijk faciliteren. Goede werk- en bedrijfslocaties zijn daarvoor nodig. Er wordt gestreefd naar een concentratie op bedrijventerreinen, met de nadruk op ontwikkeling van de grootschalige terreinen. Een verdere toename van het aantal kleinschalige bedrijventerreinen is niet wenselijk. Voor de vestiging van zelfstandige kantoren, streven wij naar een zo goed mogelijke benutting van bestaande infrastructuur en bereikbaarheid met het openbaar vervoer.

Binnen Zeeland wordt vraag en aanbod van bedrijventerreinen zo goed mogelijk op elkaar afgestemd. Zo wordt een kwantitatieve én kwalitatieve mismatch voorkomen. Hiervoor wordt iedere drie jaar een prognose opgesteld waarin de behoefte voor de volgende 10 jaar wordt bepaald. Deze prognose is een uitgangspunt voor de regionale bedrijventerreinenprogrammering van de gemeenten. Hierin worden regionaal afspraken gemaakt over ontwikkeling, uitbreiding en herstructurering van bedrijventerreinen. Herstructurering is noodzakelijk om bestaande en verouderde terreinen aan te passen aan de actuele vraag. Hiermee wordt verpaupering van bestaande terreinen tegengegaan en kan nieuwe aanleg worden beperkt. Op veel bedrijventerreinen staat verduurzaming nog in de kinderschoenen. Voor de aanpak van herstructurering en verduurzaming beschikt de provincie over subsidiemogelijkheden voor duurzaamheidsscans, planvorming en uitvoering.

Door de natuurvriendelijke inrichting van bedrijfsterreinen en natuurinclusief bouwen verbetert de biodiversiteit. De havens en industrie kunnen biobased grondstoffen uit de regio gebruiken, wat perspectief biedt voor de landbouw. Door de inzet op volhoudbare landbouw ontstaat ruimte voor een eerlijkere prijs voor de landbouwproducten in combinatie met een duurzamere productie.

Zeeland heeft aantrekkelijke natuur die een positief effect kan hebben op de provincie als vestigingsplaats. Een goede treinverbinding met de rest van Nederland en een goed cultuuraanbod kunnen daar ook behulpzaam bij zijn. Daarmee kan de vergrijzing die zorgt voor het uit balans raken van vraag en aanbod van werknemers maar ook voor de afname van vrijwilligers, worden tegengegaan. Daarnaast zullen nieuwe werknemers van buiten Zeeland ook in de toekomst hard nodig blijven. Om deze werknemers, ook tijdelijke, te kunnen trekken zijn een warm welkom en huisvesting van goede kwaliteit cruciaal.

Met betrokken partijen wordt een marketingorganisatie Wonen en Werken in Zeeland opgezet die Zeeland profileert als aantrekkelijke regio om te wonen, studeren en werken. Een gezamenlijke aanpak van onderwijs, overheden en bedrijfsleven (Triple Helix samenwerking) zorgt voor behoud en doorontwikkeling van de kennis- en onderwijsstructuur en aansluiting op de Zeeuwse arbeidsmarkt. Er wordt ingezet op een centraal kenniscentrum en, verspreid over Zeeland, living labs rond belangrijke Zeeuwse thema's. Het zijn met name de onderwijsinstellingen en het

bedrijfsleven die dit zullen realiseren en gemeenten die dit faciliteren met huisvesting en vervoer. De provincie ondersteunt hierin door het uitvoeren van onderzoek, het stimuleren van samenwerking en financiële ondersteuning. Ook de ligging ten opzichte van het Vlaamse achterland kan hierin meer worden benut. Grensoverschrijdende samenwerking is hierbij van belang.

Door een goed fietsnetwerk met snelfietspaden wordt een alternatief geboden voor de auto en een bijdrage geleverd aan de energietransitie, de leefbaarheid en de gezondheid van de Zeeuwen.

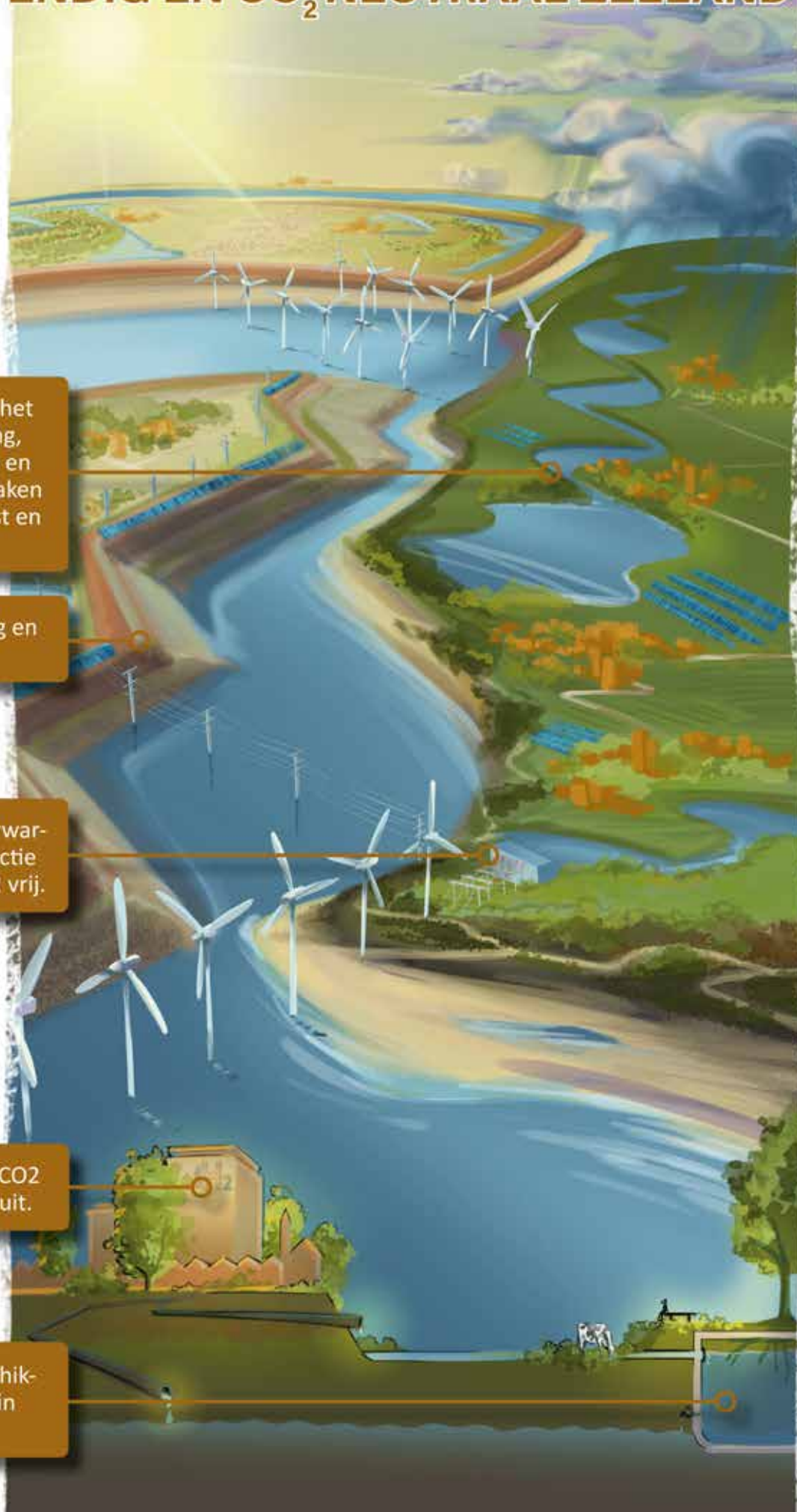
4.4 Inschatting van de effecten

Onderstaande figuur is een vereenvoudigde weergave van de inschatting van de effecten uit het milieueffectrapport. Hieruit blijkt dat we voor veel onderwerpen nu al redelijk in de buurt van de ambitie zitten (blauwe driehoek). Zonder het nieuwe beleid in deze visie, zouden we voor veel onderwerpen verder van de ambitie afraken (roze kruis). Wat het effect is van het beleid in de visie verschilt erg per onderwerp (bruine driehoek). Bijna alle onderwerpen laten een duidelijke verbetering zien ten opzichte van onveranderd beleid (pijl).

KLIMAATBESTENDIG EN CO₂ NEUTRAAL ZEELAND

IN 2050...

Letten we bij de aanleg en het opknappen van bebouwing, vervanging van rioleringen en onderhoud van wegen op zaken als hittestress, wateroverlast en droogte.

Is Zeeland klimaatbestendig en waterrobuust.

Zijn industrie, mobiliteit, verwarming en elektriciteitsproductie nagenoeg fossiel- en/of CO₂ vrij.

Stoot Zeeland vrijwel geen CO₂ en andere broeikasgassen uit.

Is de vraag naar en de beschikbaarheid van zoet water in balans.

5. Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland

5.1 Samenhang en ambitie

Samenhang

Het Zeeuwse land ligt in zee, zo luidt ook de slogan van de provincie.

Het land in zee is kwetsbaar voor de veranderingen in het klimaat. Het opwarmen van de aarde zorgt voor perioden van langdurige droogte. Een temperatuur van 30 graden in de zomer is niet meer uitzonderlijk. Overvloedige regenval is dat al evenmin, met alle gevolgen van dien voor de bodem, zowel voor de landbouw als in de steden. Door de wereldwijde opwarming van de aarde stijgt de zeespiegel gestaag. Dat is niet alleen een bedreiging voor de strandrecreatie maar zelfs van onze veiligheid. Het enige wat wij zelf kunnen doen aan deze grote milieuveranderingen is zelf zo min mogelijk bijdragen aan de temperatuurstijging door minder CO2 uit te stoten en massaal over te stappen op andere dan fossiele energie bij alles wat we doen.

Deze ambitie is de grootste van de vier. De klimaatverandering en de maatregelen die noodzakelijk zijn om het dagelijks leven in Zeeland veilig te stellen hebben gevolgen voor alle Zeeuwen en daarnaast voor de natuur, het grondgebruik en de economie in de ruimste zin van het woord.

Deze ambitie heeft raakvlakken met alle onderwerpen in de Omgevingsvisie en sluit geheel aan op de NOVI-prioriteit 'Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie'.

Met deze ambitie dragen we bij aan de volgende Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

De ambitie voor 2050

In 2050 is Zeeland klimaatbestendig en waterrobuust, overeenkomstig het in 2019 door alle Zeeuwse overheden ondertekende convenant Klimaatadaptatie Zeeland. De verschillende overheden zorgen hiermee samen voor een zo groot mogelijke beperking van schade door hittestress, wateroverlast, droogte en overstromingen. Bij de aanleg van nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen, het opknappen van bestaande bebouwing, vervanging van rioleringen en onderhoud van wegen wordt dit een belangrijk aandachtspunt.

Zeeland stoot vrijwel geen CO2 en andere broeikasgassen uit. Industrie, mobiliteit, verwarming en elektriciteitsproductie zijn nagenoeg fossielvrij en/of CO2 vrij.

5.2 Huidige situatie, trends en ontwikkelingen Klimaatadaptatie

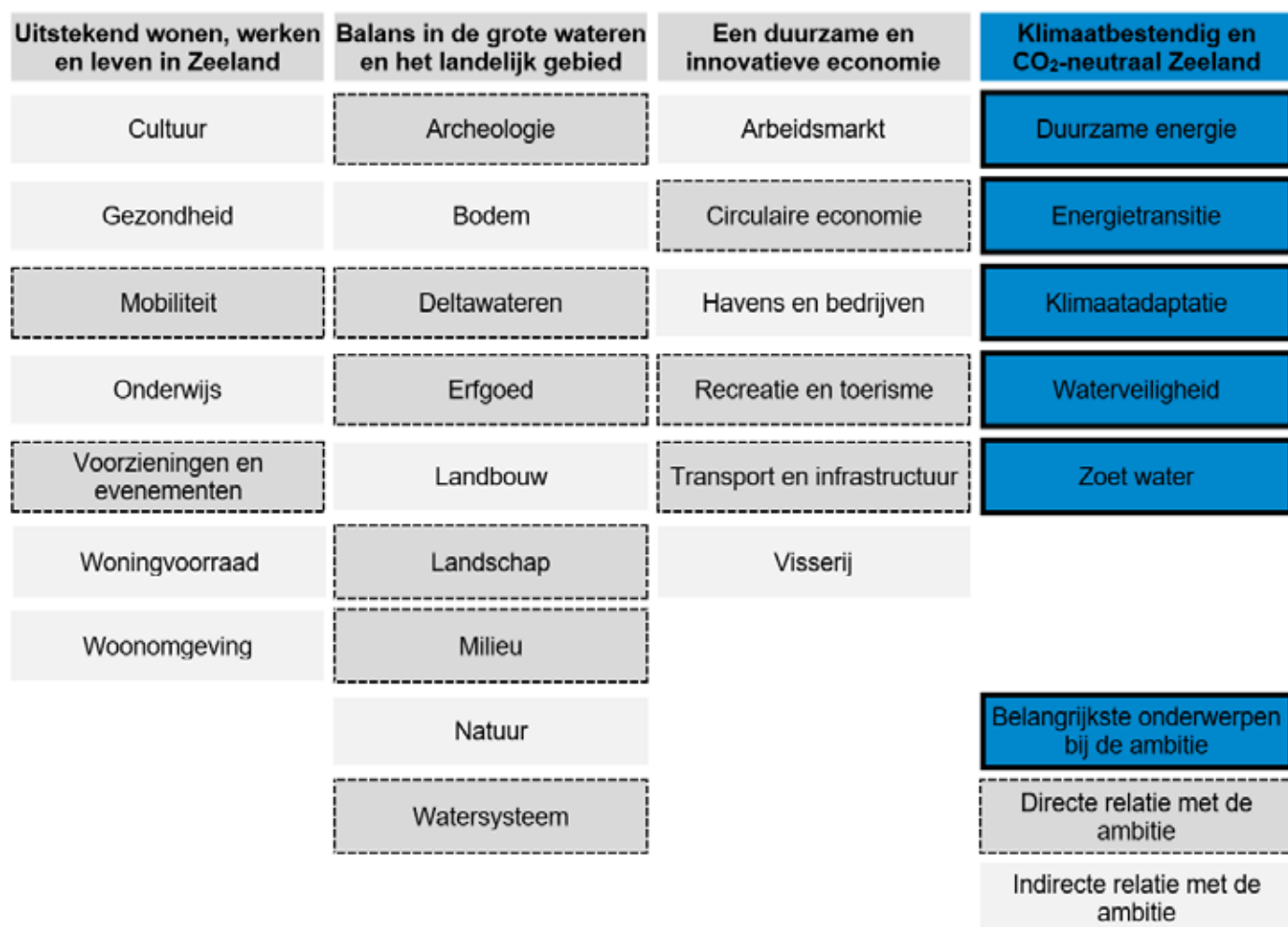
Het klimaat verandert. Hierdoor neemt de kans op wateroverlast, hitte, droogte en overstromingen toe. Dat levert risico's op voor onze economie, gezondheid en (water)veiligheid. In 2019 zijn de risico's in beeld gebracht via klimaatstresstesten. De klimaatstresstesten zijn gebruikt voor het voeren van een risicodialoog waarin de effecten worden gewogen van maatschappelijke ontwrichting, schade en slachtoffers tot lokale overlast en hinder. Belangrijke opgaven zijn het opvangen van extreme neerslag, voldoende zoet water beschikbaar houden en zorgen voor verkoeling bij hitte.

Om een indruk te geven van wat er nodig is om de kwetsbaarheden voor klimaatverandering op te vangen zijn mogelijke acties verkend. De acties vormen een eerste indicatie van zaken die in de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland opgenomen kunnen worden. Deze strategie wordt door alle Zeeuwse overheden opgesteld en nadien geborgd in beleid, regelgeving en uitvoering.

Energietransitie

Om klimaatverandering tegen te gaan is wereldwijd, in Europees én in nationaal verband (Klimaatakkoord) afgesproken om de uitstoot van CO2 en andere broeikasgassen in 2030 met 49% te beperken. Hier is een transitie in onze energievoorziening voor nodig. Minder energie en warmte gebruiken is de eerste stap. De tweede is omschakeling naar hernieuwbare energie en alternatieve bronnen van verwarming. Voor opwekking van voldoende duurzame energie zijn windparken op zee én zonne- en windparken op land nodig. In Zeeland is energie uit water ook een optie. Te denken valt bijvoorbeeld aan het benutten van de kracht van het getij.

Verschillende partijen in Zeeland hebben de ambitie uitgesproken dit proces samen te gaan vormgeven en uitvoeren via een Regionale energiestrategie (RES). Binnen het

samenwerkingsplatform Zeeuws Energieakkoord werken meer dan honderd partijen samen aan het opstellen en uitvoeren van de RES voor de regio Zeeland.

Als alle partijen wereldwijd de afspraken nakomen, kan de opwarming van de aarde met alle bijkomende effecten beperkt worden. Als het niet lukt om de doelen te halen, zal dat volgens verschillende scenario's in 2100 een opwarming met 3,5 in plaats van 1,5 graden opleveren. Het is onzeker of de financiële, technische en ecologische mogelijkheden voldoende zijn om Zeeland onder die omstandigheden leefbaar te houden.

Waterveiligheid

Het nationale Deltaprogramma signaleert dat de zeespiegel vanaf halverwege deze eeuw sneller kan stijgen dan is aangenomen in de deltasenario's (2014 en 2017). Uit onderzoek blijkt dat de huidige strategie met intensivering van onderzoek en enkele maatregelen, - zoals meer zandsuppleties en dijkverhogingen - grotendeels standhoudt tot 1,00 meter zeespiegelstijging. Een mogelijk versnelde zeespiegelstijging van 1,00 tot 2,00 m (na 2050) zal leiden tot grote veranderingen op het gebied van waterpeil, sedimentbeheer- en transport en sluitingsfrequentie van stormvloedkeringen. Er ontstaan omslagpunten voor waterveiligheid, natuur en het economisch gebruik (zoals recreatie, scheepvaart en landbouw), omdat we met de huidige strategie niet meer kunnen voldoen aan normen en doelen. Bij een progressieve zeespiegelstijging na 2050 zijn principieel

andere keuzes nodig om op termijn toe te groeien naar een klimaat-robuuste en samenhangende strategie voor de gehele Zuidwestelijke delta. De huidige strategie voldoet dan niet meer.

5.3 Hoofddijnen aanpak

Klimaatadaptatie

De Klimaatadaptatie Strategie Zeeland (KaSZ) is het spoorboekje voor de aanpak van de effecten van de klimaatverandering in Zeeland. De Zeeuwse overheden hebben in de uitvoering de grootste verantwoordelijkheid, maar inbreng van alle belanghebbenden is nodig. De overheden werken de strategie uit in beleid, regelgeving en uitvoering. De maatregelen zijn divers en kunnen leiden tot grote veranderingen in het landschap en het landgebruik.

Opvangen van extreme neerslag wordt gerealiseerd door aanpassing van het watersysteem op basis van het bekende principe vasthouden-bergen-afvoeren. Provincie en waterschap bepalen samen de prioritering.

Voor bestendiging van de zoetwatervoorziening wordt een aanpak ontwikkeld via het Deltaplan Zoet Water. De aanpak is niet alleen gericht op beschikbaarheid van zoet water, maar ook op verminderen van gebruik en beter vasthouden van water in de bodem. Tegengaan van bodemverdichting en verbeteren van de organische stofbalans zijn belangrijke maatregelen die ook

bijdragen aan vastlegging van CO₂ in de bodem en verbetering van de bodemvruchtbaarheid en bodemleven.

De aanpak van hittestress is vooral voor de gemeenten een opgave in het stedelijk gebied. Gezondheid, leefbaarheid en economie lijden onder het gebrek aan verkoeling. Duurzame koelsystemen die warmte opslaan (WKO) kunnen een bijdrage leveren aan verkoeling en aan de energietransitie. Meer groen in stedelijk gebied geeft natuurlijke verkoeling en schaduw én is goed voor de biodiversiteit en leefbaarheid.

Risico's van klimaatverandering voor de (hoofd)infrastructuur worden in beeld gebracht door de verantwoordelijke beheerders. Die voeren klimaatstresstesten uit die leiden tot opties om de netwerken richting 2050 klimaatbestendig en waterrobuust ingericht te hebben.

Energietransitie

De Regionale energiestrategie (RES) vormt het kader voor de energietransitie in Zeeland. Het samenwerkingsplatform Zeeuws Energieakkoord is waar alle partijen samenkomen om de RES uit te voeren.

Voor de sectoren landbouw en industrie worden nationale afspraken gemaakt. De CO₂-reductie door de industrie is uitgewerkt in een apart Regioplan Smart Delta Resources 2030-2050. De aanpak omvat omschakeling naar elektriciteit, groene waterstof en CO₂-opslag. De grootschalige productie van waterstof vanuit windenergie in Zeeland is daarbij een belangrijke voorwaarde.

De energietransitie in de bebouwde omgeving vraagt om aanpassing van woningen, commercieel vastgoed en publiek vastgoed. De eigenaren en gebruikers van het vastgoed, netwerkbedrijven en overheden werken via de RES samen aan deze opgave. Gemeenten coördineren de aanpak op dorps- en wijkniveau.

De overstap naar duurzame mobiliteit is een landelijke opgave, maar vraagt ook lokaal en regionaal aanpassingen aan de laadinfrastructuur en openbaar- en doelgroepenvervoer.

Voor de energietransitie is voldoende opwekking van hernieuwbare energie nodig. In Zeeland wordt al veel windenergie opgewekt en het provinciaal beleid biedt ruimte voor enkele extra projecten om de doelstelling te halen. Voor opwekking van zonne-energie zijn er ruime mogelijkheden op daken en in het bestaand bebouwd gebied. Door gebruik te maken van die mogelijkheden wordt het landschap ontzien, ruimte efficiënt gebruikt en de

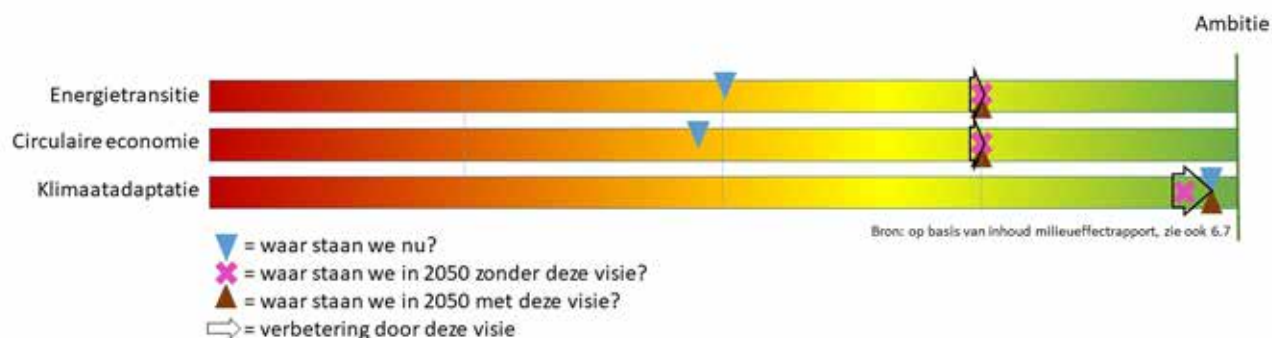
afstand tussen opwekking en gebruik van energie zo kort mogelijk gehouden. In de RES worden ook mogelijkheden voor energieopwekking uit water onderzocht.

Waterveiligheid

In de Voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta zijn de nationale lijnen voor waterveiligheid verder uitgewerkt, in samenhang met doelstellingen voor natuur en economie. Om de veiligheid ook bij een stijgende zeespiegel te garanderen voldoet de huidige aanpak voorlopig nog. Na 2050 voldoet deze afhankelijk van de snelheid van de zeespiegelstijging mogelijk niet meer, daarom wordt op basis van een landelijk Kennisprogramma Zeespiegelstijging verkend wanneer en welke alternatieve strategieën aan de orde zijn. Een andere werkwijze voor de kustverdediging kan grote gevolgen hebben voor andere functies in en om de deltawateren en de kustgebieden.

5.4 Inschatting van de effecten

Onderstaande figuur is een vereenvoudigde weergave van de inschatting van de effecten uit het milieueffectrapport. Hieruit blijkt dat we voor de energietransitie en circulaire economie nog ver van de ambitie zitten (blauwe driehoek). Ook zonder het nieuwe beleid in deze visie, zouden we voor deze onderwerpen veel dichterbij de ambitie in de buurt komen (roze kruis). Het effect is van het beleid in de visie is in de figuur niet zichtbaar (bruine driehoek). Wel is er door het beleid in de visie minder onzekerheid over het realiseren van deze verbetering. Alle onderwerpen laten geen of een geringe verbetering zien ten opzichte van onveranderd beleid (pijl).

6. Uitvoering, programma's en actualisatie

6.1 Doelstellingen voor 2030

De Zeeuwse Omgevingsvisie beschrijft vier ambities voor de toekomst van Zeeland. Dit zijn algemene strategische ambities met 2050 als horizon. Vanuit hun visionaire blik moeten ze ook richting geven aan beleidsdoelstellingen voor de kortere termijn (2030). Deze doelstellingen zijn beschreven bij de ambitie waar ze het meest aan bijdragen, al zijn de meeste van toepassing op meerdere ambities. In de bijlage (Deel B) bij deze visie is uitgebreid beschreven wat deze korte termijn beleidsdoelen zijn, welke acties bijdragen om het doel te bereiken en welke partijen daar een rol bij spelen.

6.2 Instrumenten van alle partijen

Iedere organisatie, bedrijf of persoon beschikt over instrumenten die kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelen in deze visie. Overheidspartijen werken over het algemeen meer met indirecte sturing en beschikken als enige partij over een breed publiekrechtelijk instrumentarium. Bedrijven en burgers sturen vooral via uitvoering van activiteiten. In het algemeen zijn er vier typen instrumenten waarmee doelen kunnen worden bereikt:

- Financieel-economisch - sturen met financiële prikkels. Dit zijn bijvoorbeeld instrumenten voor financieel belonen van gewenst gedrag of belasten van ongewenst gedrag.

- Communicatie en informatie - sturen met ontwikkelen en/of overdragen van informatie. Dit zijn instrumenten om het kennisniveau van partijen te vergroten, het draagvlak te vergroten of mensen gericht met elkaar in contact te brengen.
- Juridisch - sturen met wetten en regels. Bij een gebod verplicht de overheid iemand om iets te doen. Een verbod werkt juist beperkend: iemand mag iets niet doen.
- Uitvoerend - sturen door realisatie. Dit kan door zelf een activiteit uit te voeren, een product aan te schaffen of door opdracht te geven voor uitvoering van een activiteit.

Sommige taken en instrumenten liggen vast in (inter)nationale wet- en regelgeving. Dat is een gegeven waar bij de uitvoering rekening mee moet worden gehouden. Dat kan betekenen dat een bepaald instrument verplicht wordt gebruikt, maar ook dat een instrument alleen door een bepaalde organisatie mag worden gebruikt en alleen voor een specifiek doel. De Omgevingswet bevat bijvoorbeeld verplichte communicatie over plannen en vergunningen door zowel de initiatiefnemer als de overheid. Rijksregelgeving zoals het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) verplicht gemeenten, waterschap en provincie om (nationale) belangen te beschermen of mogelijk te maken. Ook zijn er bijvoorbeeld regels die de overheid beperkt in de mogelijkheid in te grijpen in de vrije marktwerking of in eigendomssituaties.

Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO ₂ -neutraal Zeeland
Woningvoorraad	Bodem	Arbeidsmarkt	Klimaatadaptatie
Woonomgeving	Archeologie	Circulaire economie	Zoet water
Voorzieningen en evenementen	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Energietransitie
Onderwijs	Landbouw	Havens en bedrijven	Duurzame energie
Gezondheid	Milieu	Transport en infrastructuur	Waterveiligheid
Mobiliteit	Natuur	Visserij	
Cultuur	Deltawateren		
	Watersysteem		
	Landschap		

Alle partijen bepalen binnen de wettelijke kaders zelf hoe, wanneer en in welke mate de eigen instrumenten worden ingezet. De gezamenlijke inzet van alle partijen bepaalt of en hoe de doelen in de Zeeuwse Omgevingsvisie kunnen worden bereikt.

Instrumenten in de Omgevingswet

De omgevingswet beschrijft een belangrijk deel van het wettelijk instrumentarium van de overheden en hoe die instrumenten samenhangen. Het is een complex geheel (zie afbeelding van www.aandeslagmetdeomgevingswet.nl). Twee aspecten zijn essentieel voor deze Omgevingsvisie. Ten eerste stellen Rijk, gemeenten en provincies ieder een eigen visie vast. Ten tweede hebben die visies geen directe gevolgen voor andere overheden en/of burgers en bedrijven. (zie figuur hieronder)

Ondanks dat de Omgevingsvisies formeel geen invloed op elkaar hebben, is in deze Omgevingsvisie geprobeerd om de Zeeuwse Omgevingsvisie goed aan te laten sluiten op de Nationale Omgevingsvisie.

Ook het belangrijkste instrument voor de uitvoering van beleid, het programma, wordt in theorie door iedere overheid afzonderlijk opgesteld. In de praktijk zullen veel programma's door overheden gezamenlijk en in samenwerking met andere partijen worden opgesteld.

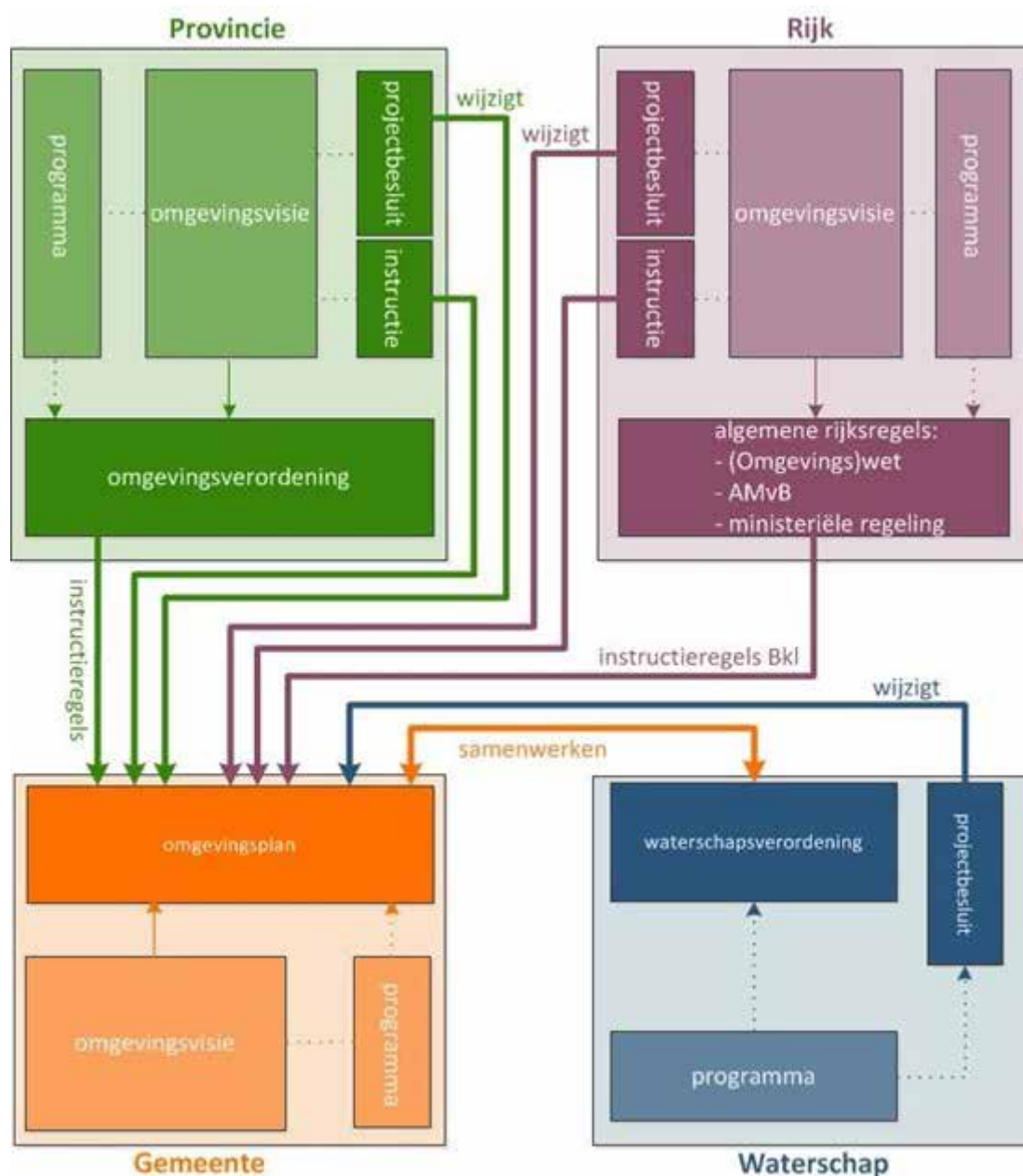
6.3 Inzet van instrumenten door de Provincie Zeeland

Provinciale kerntaken en inzet

In 2019 hebben Provinciale Staten van Zeeland in de Kaderagenda en de Richtingen Notitie Omgevingsvisie vastgelegd dat de provincie alleen instrumenten inzet voor doelen die passen binnen de provinciale kerntaken.

Deze zeven kerntaken zijn:

1. Duurzame ruimtelijke ontwikkeling & waterbeheer
2. Milieu, energie & klimaat
3. Vitaal platteland, natuurbeheer & ontwikkeling natuurgebieden
4. Regionale bereikbaarheid & regionaal openbaar vervoer

5. Regionale economie
6. Culturele infrastructuur & monumentenzorg
7. Kwaliteit van het openbaar bestuur

De Zeeuwse Omgevingsvisie is het strategisch beleidskader van de provincie voor de eerste zes kerntaken. Aan de zevende wordt bijgedragen door de vernieuwende manier waarop het proces is ingericht.

De provincie beschikt over een gereedschapskist met financiële, communicatieve, juridische en uitvoerende instrumenten. Financieel en communicatief instrumentarium zijn breed inzetbaar. Inzet van juridisch en uitvoerend instrumentarium is alleen op specifieke terreinen mogelijk. In onderstaande tabel staat een overzicht van welk type instrument wordt ingezet voor welke bouwsteen. Het getal erachter verwijst naar de overeenkomstige provinciale kerntaak.

Omgevingsverordening

Een belangrijk juridisch instrument van de provincie is de omgevingsverordening. Daar staan alle bindende provinciale regels over water, bodem, milieu, natuur, landschap, (vaar)wegen en ruimtelijke ontwikkeling in.

De provincie zet de verordening in als dat nodig is vanuit het provinciaal belang (realisatie van kerntaken), als dat belang niet doeltreffend en doelmatig kan worden behartigd door gemeente of waterschap, of als dat bij wet is voorgeschreven. Er is een belang dat de belangen van de betreffende gemeenten overstijgt (conform Memorie van Toelichting behorende bij de

Omgevingswet). In de praktijk gaat het dan vooral over situaties waarin gemeenten elkaars concurrenten kunnen zijn en situaties waar eenduidige regels in heel Zeeland gewenst zijn om maximale duidelijkheid te geven aan burgers en bedrijven. In de verordening wordt de afweging per onderwerp nader toegelicht.

Het uitgangspunt voor de verordening is gelijk aan de inzet van de provincie voor de Omgevingsvisie: beleid en regels die hun waarde hebben bewezen, worden alleen gewijzigd als er betere alternatieven zijn. De Provinciale Omgevingsverordening 2018 is daarom als uitgangspunt genomen. De omgevingsverordening wordt selectief ingezet en biedt waar mogelijk ruimte voor regionaal en lokaal maatwerk. Ook met toevoegen van nieuwe regels wordt daarom zeer terughoudend omgegaan.

Grondbeleid

De overheden in Zeeland werken aan de realisatie van maatschappelijke doelen en zetten daar hun instrumenten rond eigendom, gebruik, grond en vastgoed voor in. Ook voor de uitvoering van de Omgevingsvisie is dit instrumentarium onmisbaar. De provinciale Nota Grondbeleid beschrijft de instrumenten en de voorwaarden waaronder de provincie deze instrumenten inzet.

Financiële inzet

Ieder jaar stellen Provinciale Staten van Zeeland een begroting met meerjarenraming vast. In de begroting wordt vastgelegd welke financiële bijdrage de Provincie Zeeland levert aan het realiseren van opgaven en programma's die volgen uit deze Omgevingsvisie.

Financieel-economisch (voornamelijk subsidies)		Communicatie en informatie (voornamelijk kennisdeling)		Juridisch (voornamelijk vergunningen en verordening)		Uitvoerend (voornamelijk projectrealisatie)	
Archeologie	(6)	Archeologie	(6)	Bodem	(1,2)	Arbeidsmarkt	(5)
Arbeidsmarkt	(3,5)	Bodem	(1,2)	Deltawateren	(1,2,3,5)	Archeologie	(6)
Bodem	(1,2)	Deltawateren	(1,2,3,5)	Duurzame energie	(2)	Cultuur	(3,6)
Cultuur	(3,6)	Duurzame energie	(2)	Erfgoed	(6)	Gezondheid	(3,5)
Deltawateren	(1,2,3,5)	Erfgoed	(6)	Gezondheid	(3,5)	Energietransitie	(2)
Erfgoed	(6)	Energietransitie	(2)	Energietransitie	(2)	Circulaire economie	(2,5)
Energietransitie	(2)	Circulaire economie	(2,5)	Circulaire economie	(2,5)	Havens en bedrijven	(1,2,3,5)
Circulaire economie	(2,5)	Havens en bedrijven	(1,2,3,5)	Havens en bedrijven	(1,2,3,5)	Klimaatadaptatie	(2)
Havens en		Landschap	(1,3)	Klimaatadaptatie	(2)	Landbouw	(3)
bedrijven	(1,2,3,5)	Mobiliteit	(4)	Landbouw	(3)	Mobiliteit	(4)
Klimaatadaptatie	(2,3)	Natuur	(3)	Landschap	(1,3)	Natuur	(3)
Landbouw	(3,5)	Onderwijs	(3,5)	Milieu	(2)	Recreatie en toerisme	(5)
Landschap	(1,3)	Visserij	(5)	Mobiliteit	(4)	Transport en infrastructuur	(4)
Milieu	(2,3)	Watersysteem	(1,3)	Natuur	(3)	Voorzieningen en evenementen	(3,5,6)
Mobiliteit	(4)	Woningvoorraad	(1)	Onderwijs	(5)	Waterveiligheid	(1)
Natuur	(3)	Zoet water	(1)	Recreatie en toerisme	(2,3,5)	Woningvoorraad	(1)
Onderwijs	(3,5)			Voorzieningen en evenementen	(3,5,6)	Woonomgeving	(1,3,4)
Visserij	(5)			Watersysteem	(1,3)		
Voorzieningen en evenementen	(3,6)			Waterveiligheid	(1)		
Watersysteem	(1,3)			Woonomgeving	(1,3,4)		
Waterveiligheid	(1)			Zoet water	(1)		
Woningvoorraad	(1)						
Zoet water	(1)						

Bouwsteen	Programma's																		
	Actieplan Arbeidsmarkt Zeeland	Beheerplannen Natura 2000	Economisch Uitvoeringsprogramma Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta	Hoogwaterbeschermingsprogramma Provincie Zeeland	Nationaal Deltaprogramma	Ontwikkelagenda Cultuurland	Programma Campus Zeeland	Programma Energie en Klimaat	Programma Natuur	Programma Regionale Bereikbaarheid	Programma VTH+S Schoon en Veilig Zeeland	Programmatische Aanpak Grote Wateren	Provinciaal Actieplan Geluid	Provinciaal Waterprogramma	Uitvoeringsprogramma Bestemming Zeeland 2030	Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied	Waterbeheerprogramma	Zeeuws Deltaplan Zoet Water	Zeeuwse Woonagenda
Cultuur						X													
Gezondheid					X											X			
Mobiliteit										X					X				
Onderwijs			X				X												
Voorzieningen en evenementen			X			X		X		X									
Woningvoorraad																			X
Woonomgeving								X		X						X			
Archeologie						X													
Bodem					X											X			
Deltawateren		X		X								X			X				
Erfgoed							X									X			
Landbouw			X					X								X		X	
Landschap							X									X			
Milieu			X		X						X		X						
Natuur		X	X						X										
Watersysteem					X									X					
Arbeidsmarkt	X		X						X										
Circulaire economie			X		X														
Havens en bedrijven			X		X			X		X									
Recreatie en toerisme	X		X							X					X				
Transport en infrastructuur			X		X					X									
Visserij			X		X														
Duurzame energie								X											
Energietransitie					X			X		X	X					X			
Klimaatadaptatie								X						X		X		X	
Waterveiligheid				X		X		X						X			X		
Zoetwater																		X	

6.4 Doelen en instrumenten komen samen in programma's

Creatief aan de slag

In Deel B van de Zeeuwse Omgevingsvisie zijn doelstellingen en acties beschreven. Een groot deel van die acties is opgenomen in bestaande (uitvoerings)programma's van verschillende samenwerkingsverbanden. De brede blik uit de Zeeuwse Omgevingsvisie kan de uitvoering helpen door dwarsverbanden met andere programma's te signaleren en om nieuwe partijen te vinden die mee kunnen helpen bij de uitvoering. Acties die niet of niet volledig in bestaande programma's zijn opgenomen, kunnen aan een bestaand programma worden toegevoegd of vragen om de opzet van een nieuw programma. Programma's zijn gericht op uitvoering op de korte termijn en worden meestal jaarlijks geactualiseerd. Omdat er in programma's wordt vastgelegd welke instrumenten worden ingezet, is er een directe relatie met de begrotingscyclus van de organisaties die deelnemen.

Keuzes maken bij de uitvoering van programma's

Programma's zijn de vertaling van doelen naar acties. Bij die vertaling én bij de uitvoering van de acties wordt uiteindelijk bepaald wat er terecht komt van de gezamenlijke ambities uit de visie. In de uitvoering doen zich kansen en knelpunten voor die vragen om een keuze.

Die keuzes zijn bepalend voor het succes van het beleid. De gezamenlijke ambities zijn alleen te halen als iedereen de keuzes maakt die zoveel mogelijk bijdragen aan deze ambities. Hoe draagt een keuze het meeste bij aan de gezamenlijke ambities? Daarvoor zijn afwegingsfactoren bedacht en wordt een 'beste keuze hulp' gemaakt. Deze worden toegelicht in paragraaf 1.5 van deze visie.

Overzicht van programma's

Uitvoering van de Omgevingsvisie loopt via bestaande en nieuwe programma's. Er zijn heel veel programma's, met veel verschillende partijen en met een verschillende aansturing. We hebben voor de Omgevingsvisie een overzicht gemaakt van programma's die voor heel Zeeland van belang zijn én die rechtstreeks bijdragen aan het realiseren van de doelen en acties die in Deel B van de visie zijn beschreven. Gebieds- en regiovisies zijn in dit overzicht niet opgenomen.

Principe van de boekenkast:

De visie is bij de eerste vaststelling als een boekenkast waar al zo veel mogelijk boeken inzitten. Als blijkt dat een nieuw boek toegevoegd moet worden wordt dit besproken met de bestuurlijke integratiegroep. Een nieuw boek wordt vervolgens door participatie met de betrokken partijen geschreven en we bekijken of er uit de oude boeken hoofdstukken vervangen moeten worden. Vervolgens wordt het nieuwe boek, met de vervangende hoofdstukken vastgesteld door Provinciale Staten. Op deze wijze wordt invulling gegeven aan de onderstaande monitoringscyclus en ook de participatie van de betrokkenen.

6.5 Actualisatie en monitoring

Actueel houden van de Zeeuwse Omgevingsvisie

De Zeeuwse Omgevingsvisie is opgesteld door een groot aantal partijen en ook bij de uitvoering zijn heel veel partijen betrokken. De Omgevingsvisie kent geen einddatum om die reden is het actueel houden van de visie belangrijk. Het samenwerkingsverband dat voor de Omgevingsvisie is opgebouwd blijft een belangrijke rol vervullen bij het actueel houden en uitvoeren van de Omgevingsvisie. Grote (inter)nationale ontwikkelingen, ervaringen met regionale (omgevings)visies en de inzichten uit de jaarlijkse monitoringsrapportage kunnen aanleiding zijn om de Omgevingsvisie of de uitvoering aan te passen of aan te vullen. Daarbij wordt het principe van de boekenkast gevolgd.

De bestuurlijke integratiegroep, bestaande uit vertegenwoordigers van alle betrokken organisaties, overlegt jaarlijks over voortgang en actualiteit van de Omgevingsvisie. De bestuurlijke integratiegroep is een breed overlegplatform, geen bestuurslaag. Als aanpassingen van afspraken over de uitvoering, rolverdeling of inzet van instrumenten nodig wordt geacht, wordt de betrokken partijen gevraagd daar uitvoering aan te geven. De definitieve besluitvorming blijft een verantwoordelijkheid van de organisatie die wettelijk bevoegd is een besluit te nemen over het betreffende onderwerp. Dat geldt ook voor herziening van de Omgevingsvisie zelf.

De zorgvuldige afstemming met alle betrokken partijen betekent wel dat actualisatie flink wat tijd kost. Daar komt vervolgens een wettelijk voorgeschreven procedure bij. Eén actualisatieronde duurt naar verwachting minimaal zes maanden.

Actueel houden van de verordening

Ook de omgevingsverordening wordt gewijzigd als dat nodig is. Als uit evaluatie van de Omgevingsvisie blijkt dat ook aanpassing van de verordening wenselijk is, neemt de provincie daar een besluit over op basis van een advies van de bestuurlijke integratiegroep. Gedeputeerde Staten hebben de mogelijkheid om een aantal kleine wijzigingen in de verordening aan te brengen. Het gaat dan bijvoorbeeld om een correctie van de begrenzing van een natuurgebied. Provinciale Staten nemen een besluit over alle andere wijzigingen. Bij iedere wijziging van de Omgevingsvisie zal worden beoordeeld of er een relatie is met de regels uit de Omgevingsverordening en of de actualisatie van de verordening aan de orde is.

Monitoring

Om te kunnen beoordelen hoe het gaat met de uitvoering, worden de vorderingen continu bijgehouden. Door jaarlijks een overzicht te maken van de voortgang, kan ook een inschatting worden gemaakt of de doelstellingen en ambities haalbaar blijven en/of of een andere aanpak nodig is. Hoe gedetailleerd uitspraken kunnen worden gedaan, hangt af van hoe SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden) de doelen zijn opgeschreven. Dat verschilt per doelstelling in de Omgevingsvisie zelf en hoe doel en acties in uitvoeringsprogramma's verder zijn uitgewerkt.

De monitoringsrapportage Omgevingsvisie zal ingaan op de voortgang van circa vijftig geformuleerde beleidsdoelstellingen

voor de korte termijn (2030), de progressie richting lange termijn doelen (2050) en de ontwikkeling van algemene trends. Daarbij zal gebruik worden gemaakt van informatie die wordt verzameld voor de tweejaarlijkse monitor van de Nationale Omgevingsvisie, informatie die de overheden verzamelen voor hun reguliere begrotingscyclus en aanvullende gegevens van kennisinstellingen zoals Kenniscentrum Kusttoerisme, HZ Kenniscentrum Zeeuwse samenleving, GGD en CBS. Het wordt een brede, integrale rapportage die ingaat op alle doelen en acties en dus niet alleen de provinciale inzet. De rapportage wordt gedeeld met alle betrokken partijen en is een belangrijke basis voor evaluatie en actualisatie van de visie en uitvoering. De periodieke monitoring en evaluatie kunnen een hulpmiddel zijn bij prioritering. De wijze van monitoring, inclusief mogelijkheden tot bijsturing, wordt vastgelegd in een monitoringsplan.

6.6 Milieueffectrapportage en passende beoordeling

6.6.1 Waarom een milieueffectrapportage en een passende beoordeling?

De Omgevingsvisie is het strategisch kader voor toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen en dus ook voor eventuele m.e.r.-plichtige activiteiten. De uitvoering van het beleid uit de Omgevingsvisie kan effecten hebben op de natuur binnen Natura2000-gebieden. Daarom is het verplicht een Passende Beoordeling op te stellen voor de Omgevingsvisie. Vanwege het kaderstellende karakter van de visie en de verplichting een Passende Beoordeling op te stellen, is het noodzakelijk om voor de Omgevingsvisie een milieueffectrapportage (proces) te doorlopen. Het milieueffectrapport is het eindproduct van dit proces.

6.6.2 Milieueffectrapportage

Het doel van de milieueffectrapportage is het milieubelang volwaardig en vroegtijdig in de plan- en besluitvorming mee te nemen. Milieueffectrapportage beperkt zich daarbij niet alleen tot milieuaspecten maar betreft de hele fysieke leefomgeving in de beoordeling. Er is voor gekozen milieueffectrapportage in een vroeg stadium en op verschillende momenten binnen het visieproces in te zetten. Dit heeft geholpen om de juiste keuzes te maken en de visie integraal, uitvoerbaar en duidelijk te maken. In onderstaand schema is de rol van milieueffectrapportage en de interactie met de Omgevingsvisie schematisch weergegeven.

Aan de basis van de Omgevingsvisie staan de thematische bouwstenen. Deze bouwstenen zijn via een breed participatieproces opgesteld. In de milieueffectrapportage zijn de bouwstenen geanalyseerd: hoe staat het thema ervoor, hoe ontwikkelt dit thema zich, wat zijn de effecten op natuurwaarden en welke aandachtspunten komen hier uit naar voren? Mede op basis van deze analyse zijn vier ambities boven komen drijven. De ambities en de bijbehorende thema's zijn tussentijds globaal beoordeeld (reflectie en suggesties).

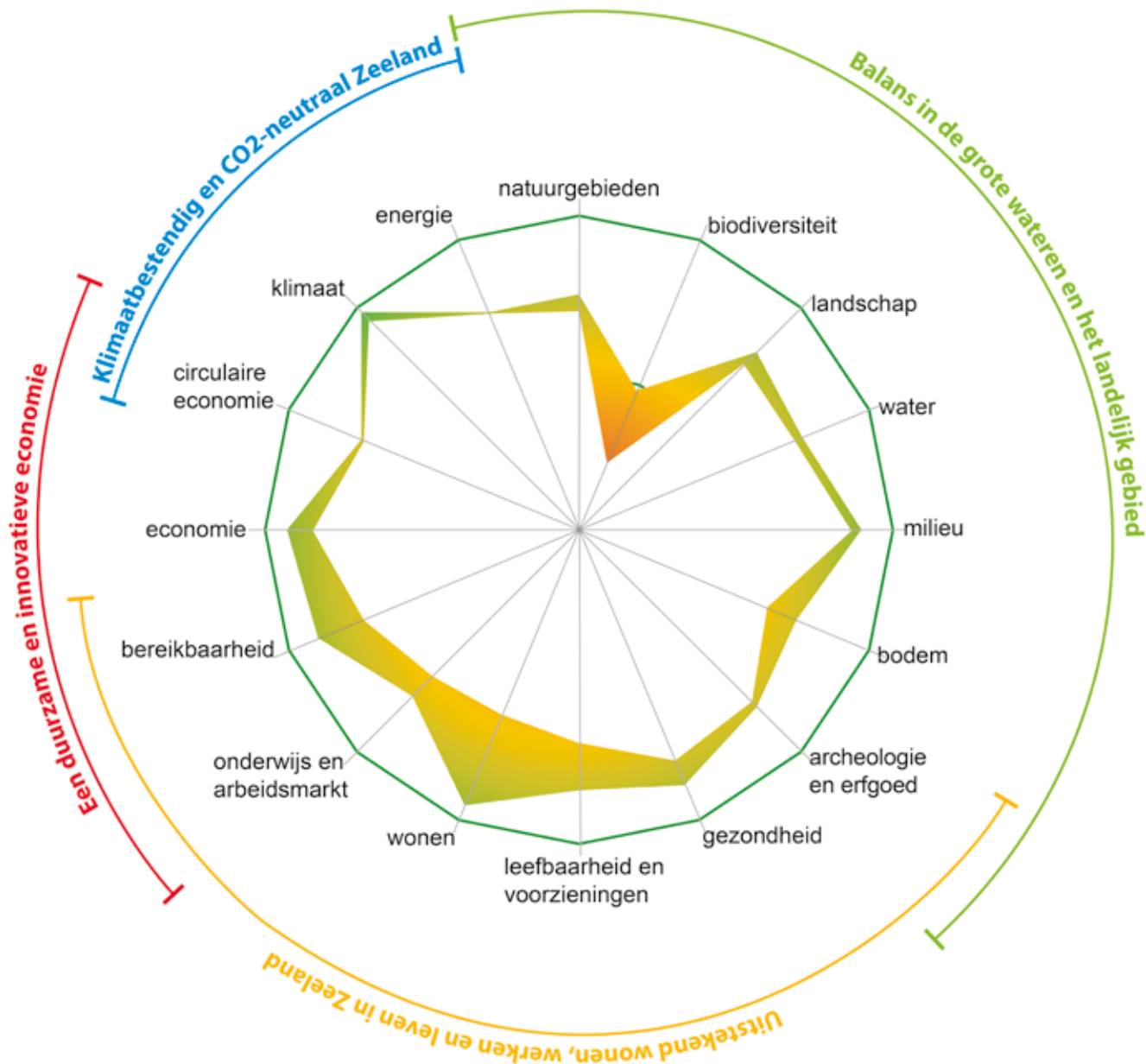

Toelichting bij de figuur:

De groene ring geeft de ambitie voor de thema's weer voor 2050.

De binnenkant van de slinger laat zien hoe ver we in 2050 staan zonder het nieuwe beleid in de visie.

De buitenkant van de slinger laat zien hoe ver we in 2050 staan met het nieuwe beleid in de visie.

Bij deze globale integrale beoordeling is een inschatting gemaakt van de effecten op de fysieke leefomgeving (kansen op positieve effecten en kansen op negatieve effecten). Ook is bepaald in welke mate de doelen van de visie kunnen worden gehaald. De globale beoordeling is benut om bij alle ambities en thema's een verbeterslag door te voeren en om de kansen op negatieve effecten te verminderen.

6.6.3 Passende Beoordeling

Het doel van een Passende Beoordeling is de effecten van een plan op Natura2000-gebieden in beeld te brengen en inzicht te verschaffen of het plan uitvoerbaar is. De Passende Beoordeling voor de Omgevingsvisie is breder van opzet. De beoordeling maakt niet alleen inzichtelijk wat de effecten van het voorgenoemde beleid

zijn op de natuur binnen de Natura2000-gebieden, maar ook op de natuur binnen het Natuurnetwerk Zeeland en op de biodiversiteit buiten de natuurgebieden. Daarin is specifieke aandacht gegeven aan kenmerkende soorten voor Zeeland en stikstofgevoelige natuur. Waar er sprake is van stikstofgevoelige natuur wordt bepaald op een objectieve, wetenschappelijk technische manier.

6.6.4 Beoordeling, conclusies en aanbevelingen

De Passende Beoordeling en de integrale beoordeling van de (milieu)effecten zijn gemaakt op basis van het voorontwerp van de Omgevingsvisie. Ze zijn verwerkt in het milieueffectrapport. De Commissie voor de milieueffectrapportage heeft vervolgens een advies uitgebracht over de milieueffectrapportage.

Bron: Windpark Brouwersdam

Eindoordeel

In het milieueffectrapport is onder andere een inschatting gemaakt hoe ver we nu van de doelen voor 2050 verwijderd zijn, hoe ver we van deze doelen verwijderd blijven zonder deze Omgevingsvisie en of het aannemelijk is dat we de doelen uit 2050 met het nieuwe beleid in deze visie gaan halen. Hiervoor is vooral gekeken naar de aanpak tot 2030, omdat daarover het meest bekend is. Uit het rapport blijkt dat met het nieuwe beleid voor de meeste thema's een duidelijke verschuiving richting de doelen voor 2050 (ambities) plaats vindt.

Conclusies en aanbevelingen

De belangrijkste conclusies uit de Passende Beoordeling en het milieueffectrapport zijn:

- De ambities van de Omgevingsvisie zijn in essentie de juiste en bieden kansen voor het daadwerkelijk oplossen van de knelpunten voor de Zeeuwse natuur, mits bij de uitwerking voldoende rekening wordt gehouden met alle relevante ambities, de randvoorwaarden, zoals de mitigerende maatregelen, en aandachtspunten die zijn opgenomen in deze Passende Beoordeling;
- Er is een goede wisselwerking geweest tussen milieueffectrapportage en het opstellen van de Omgevingsvisie, waardoor de visie aan integraliteit gewonnen heeft en de beoordeling positief uitpakt.

De aanbevelingen uit het milieueffectrapport en de Passende Beoordeling hebben betrekking op de visie zelf en op de uitvoering in de toekomst. De aanbevelingen voor de uitvoering in de toekomst gaan vooral over het waarborgen van integraliteit bij de uitvoering en een goede integrale monitoring.

De Commissie voor de milieueffectrapportage concludeert in haar advies dat de kansen en risico's van het beleid goed in beeld zijn gebracht, maar dat er nog onvoldoende inzicht is in de bestaande knelpunten, dat de ingeschatte milieueffecten nog onzeker zijn en dat er daarom mogelijk een te positief beeld van de effecten wordt geschetst. De commissie beveelt daarom aan duidelijk te maken hoe het milieubelang meegewogen zal worden bij de uitwerking van de visie in de toekomst.

Reactie op de aanbevelingen

Milieueffectrapportage heeft een positieve rol gespeeld in het integraal en uitvoerbaar maken van de visie. De aanbevelingen voor de visie zelf zijn dan ook zoveel mogelijk verwerkt. De aanbevelingen voor de uitvoering in de toekomst worden meegenomen binnen de opzet van de "beste keuze hulp" voor projecten en uitvoeringsprogramma's (paragraaf 1.5.2) en binnen het monitoringsplan (paragraaf 6.5). Bij de uitwerking in programma's en de uitvoering van het beleid wordt als voorwaarde gesteld dat de mitigerende maatregelen uit de Passende Beoordeling in acht worden genomen. Steeds zal gevraagd worden de kansen en risico's uit de Passende Beoordeling en het milieueffectrapport mee te nemen.

Begrippen- en afkortingenlijst

Aardkundige waarden - Die onderdelen van het landschap die iets vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van het gebied. Voorbeelden van aardkundige waarden zijn: stuifzandgebieden, dekzandruggen, hoogveengebieden en stuwwallen. Soms zijn de processen die de aardkundige waarden hebben gevormd nog actief, bijvoorbeeld bij stuif- en rivierduinen.

Afwegingsfactoren - Vier factoren die nodig zijn om een zorgvuldige afweging te kunnen maken bij concrete initiatieven en activiteiten in Zeeland.

Agrarisch cultuurlandschap - Een uniek en zeldzaam landschap door de onderlinge samenhang van aanwezige ontginningsstructuur, boerderijlinten en waterbeheersingssysteem.

Agrarisch natuurbeheer - De maatregelen die landbouwers nemen om tot behoud of verbetering van de natuur en landschapswaarden te komen. Het gaat bijvoorbeeld om sloten, bloemrijke slootkanten, heggen, houtwallen en kleine bosjes die planten en dieren leefruimte bieden in het agrarisch gebied. Ook betreft het bijvoorbeeld uitgestrekte vochtige graslanden die het broedgebied van weidevogels vormen. De 'groene dooradering' van het agrarisch gebied in de vorm van slootkanten, houtwallen en dergelijke, is bovendien ook belangrijk voor het functioneren van het NNN. En de landschapselementen maken het agrarisch gebied recreatief aantrekkelijker.

Aquacultuur - Aquacultuur is het kweken van waterplanten en -dieren. Net landbouw dus, maar dan met wieren, vissen, schelp- en schaaldieren.

Aquathermie - Aquathermie is warmte en koude uit water halen, uit verschillende waterbronnen.

Backcasting - backcasting is een planningsmethode die begint met de stip op de horizon (toekomstbeeld) en dan terugwerkt naar het nu om de toekomst met het heden te verbinden. Welk beleid en welke programma's verbinden de toekomst aan het nu. Waar willen we naartoe en wat is daarvoor nodig.

Barrières wegnemen - gelijke toegang bieden

Beleid - beleid is het stellen van doelen, middelen en een tijdpad in onderlinge samenhang

Bevolkingssamenstelling - Een verdeling van de mensen die in Zeeland wonen, zoals op geslacht, leeftijd, inkomen, burgerlijke staat en beroepsgroep.

Bidbook - Het bidbook is een ambitiedocument van de Z4 en provincie om ons aan te laten merken als stedelijke cultuurregio

Biobased economie - De Biobased Economy (BBE) is een economie die gewassen en reststromen uit de landbouw en voedingsmiddelenindustrie inzet voor niet-voedseltoepassingen.

Biodiversiteit - Biodiversiteit omvat alle soorten die er op aarde zijn, waaronder alle diersoorten en plantensoorten.

Biomassa/ bio-energie - Plantaardig en dierlijk (rest)materiaal, dat als grondstof wordt gebruikt voor de energie opwekking of direct als biobrandstof.

Bodemsanering - Een verontreinigde bodem weer schoon en gezond maken.

Bouwstenen - De bouwstenen zijn 27 verschillende onderwerpen die in de visie staan.

Broeikasgassen - Broeikasgassen zijn gassen in de atmosfeer van de Aarde met het vermogen om warmtestraling te absorberen en geleidelijk in alle richtingen weer af te geven

Buitenplaatsen - Een buitenplaats werd vroeger door rijke stedelingen gebruikt als zomerverblijf. Het is een 'herenhuis' met daaromheen een 'pleziertuin', veelal uit de 17e eeuw.

Campus Zeeland - Campus Zeeland is een samenwerkingsverband van bedrijven, kennis- en onderzoeksinstituten en overheden in Zeeland. Zij bundelen de krachten om te zorgen voor een sterke koppeling tussen onderwijs en bedrijfsleven.

CHS - Cultuurhistorische hoofdstructuur. De CHS brengt de karakteristieke landschappelijke kenmerken in kaart. Het is een overzichtelijke samenvatting van de cultuurhistorische waarden in de provincie Zeeland.

Circulaire economie - In een circulaire economie bestaat geen afval en worden grondstoffen steeds opnieuw gebruikt. Afval is de nieuwe grondstof.

Coalitieakkoord - de afspraken die de politieke partijen, die samen het college van gedeputeerde staten vormen, maken over de dingen die de provincie in de komende jaren gaat doen

Compenserende maatregelen - Het creëren van nieuwe waarden die gelijk zijn aan de waarden die verloren (dreigen te) gaan.

Convenant Klimaatadaptatie Zeeland - Gemeenten, Rijk, waterschap en provincie hebben samen afgesproken dat zij ervoor gaan zorgen dat schade door hitte, overlast door water, droogte en overstromingen zo min mogelijk toeneemt. Bij de aanleg van nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen, het opknappen van gebouwen, vervangen van rioleringen, groenbeheer en wegonderhoud letten zij daarop.

Cultureel erfgoed - Gebouwde monumenten, archeologische monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en ander cultureel erfgoed als bedoeld in artikel 1.1 van de Erfgoedwet.

Deltascenario's - Onderdeel van nationaal deltaprogramma. De

deltascenario's zijn mogelijke toekomstbeelden voor klimaat en sociaaleconomische ontwikkelingen, met zichttermijnen van 2050 en 2100. Ze zijn sturend voor alle beleidskeuzes op de lange termijn.

Detailhandel - Onder de detailhandel vallen bedrijven die fysieke goederen voor persoonlijk gebruik aan de consument leveren. In de spreektaal gaat het dus om winkels. Denk hierbij aan kledingwinkels, bakkerijen, supermarkten, bouwmarkten, meubelwinkels, enzovoorts.

Digitalisering - Digitalisering is de overgang van informatie naar een digitale vorm, dat wil zeggen in een vorm die gebruikt kan worden door elektronische apparaten zoals computers. De term kan betrekking hebben op de gegevens zelf, op de bijbehorende procedures of op de samenleving in het algemeen

Draagkracht - Het maximaal aantal mensen dat op een gebied of op aarde kan leven zonder schade aan te richten aan het ecosysteem = natuurlijke kringloop van de leefomgeving.

Duurzaam - Duurzaam betekent onder meer 'geproduceerd of verkregen op een manier die het milieu en de natuur zo min mogelijk belast', 'het milieu zo min mogelijk belastend'. Kortom: 'relatief milieuvriendelijk', 'grondstofbesparend'.

Duurzaam economisch groeipotentieel - Dit heet ook wel 'groene groei'. Hierbij gaat economische groei niet ten koste van het milieu.

Duurzame Ontwikkelingsdoelen - De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen zijn in 2015 door de Verenigde Naties vastgesteld als de nieuwe mondiale duurzame ontwikkelingsagenda voor 2030. Ze worden gepromoot als de wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling.

Economische rendabiliteit/ rentabiliteit - De mate waarin een bedrijf resultaat (rendement) behaalt uit het totale vermogen. De rendabiliteit of rentabiliteit geeft de verhouding weer tussen het inkomen en het vermogen van een onderneming.

Ecosysteem - Een ecosysteem omvat alles dat bijdraagt aan het in stand houden van het leven erin. Een ecosysteem is niet alleen de samenleving van organismen (planten, dieren en micro-organismen) binnen een bepaalde leefomgeving. Het is vooral ook de uitwisseling van materie en energie tussen de organismen onderling en tussen het leven en de niet-levende omgeving: bodem, water en lucht.

Emissies - De uitstoot van broeikasgassen, fijnstof en andere schadelijke stoffen.

Energietransitie - Energietransitie is een woord dat gebruikt wordt voor de overgang van traditionele, fossiele brandstoffen als olie, kolen en gas, naar duurzame energie uit bijvoorbeeld zon, wind en water.

Externe veiligheid - Dit gaat het voorkomen van ongevallen bij bedrijven die gevaarlijke stoffen opslaan of verwerken, waarbij die ongevallen ook effect hebben buiten de poort van het bedrijf.

Gebiedsagenda zuidwestelijke delta - In een gebiedsagenda omschrijven de betrokken overheden hun beeld over de opgaven in een regio. In dit geval is de regio de Zuid Westelijke Delta. Gebiedsagenda ZWD2050 - Zie: Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta

Gebiedsgerichte opgaven - opgaven met het gebied als uitgangspunt, waar verschillende overheden met elkaar samenwerken.

Gebiedsontwikkeling - De ontwikkeling van alle facetten -zoals wonen, werken en recreëren- in afgebakend gebied. Er is sprake van het realiseren van meervoudige doelen en ambities, die het lokale niveau overschrijden en waarbij een ruimtelijk afgebakend gebied het integrerend kader vormt. Daarbij gaat het écht om transitie en reallocatie van functies of om een (sterke) aanpassing van functies aan veranderende fysieke omstandigheden. Deze gebiedsontwikkelingen kunnen plaatsvinden in het stedelijk gebied en/of in het landelijk gebied.

Gebiedstafels - Sessies met het netwerk verdeeld in vier gebieden namelijk landelijk gebied, stedelijk gebied, havens en industriegebieden en kust en deltawateren

Gebiedsvisie Veerse Meer 2020-2030 - De Provincie Zeeland is gestart met het maken van een visie voor het Veerse Meer en omgeving voor de periode 2020-2030. Dat doen ze samen met de gemeenten Noord-Beveland, Veere, Middelburg en Goes, waterschap Scheldestromen en Rijkswaterstaat Zee en Delta. Ook veel maatschappelijke partners denken mee. In de visie staat hoe het gebied er in 2030 uit zou moeten zien en wat daarvoor nodig is.

Geopark - UNESCO Global geopark is een gebied met unieke aardkundige, ecologische en cultuurhistorische waarden. Het doel van een geopark is om de waarden, in samenhang met elkaar, onder de aandacht te brengen.

Geothermie - Ook wel aardwarmte, is energie in de vorm van warmte die in de bodem zit.

Grensoverschrijdende samenwerking - samenwerken met Europese partners, instanties en overheden

Grote projecten - Voor een goede beheersing van grote projecten is het van belang om eenduidig vast te stellen wanneer een project valt onder het kader grote projecten. Daarbij is de term groot vooral van toepassing op de risico's die het project in zich heeft en niet uitsluitend op omvang van het budget. Het kader houdt niet alleen rekening met geld, maar ook met de factoren doorlooptijd, imago, politieke gevoeligheid, project oriëntatie (in- of extern) en ervaring.

Habitat - De natuurlijke woonomgeving van een organisme.
Hitte-eilanden - Het hitte-eilandeffect of urban heat island effect (UHI) is het fenomeen dat de temperatuur in een stedelijk gebied gemiddeld hoger is dan in het omliggende landelijk gebied.
In gezamenlijkheid - In samenwerking met iedereen
Inbreiding - Het bouwen binnen bestaande bebouwingsgrenzen. Het tegenovergestelde is uitbreiding, dat plaatsvindt aan de grenzen van bestaande bebouwing

Inclusieve samenleving - Inclusie is de insluiting in de samenleving van achtergestelde groepen op basis van gelijkwaardige rechten en plichten. Inclusie staat tegenover uitsluiting en discriminatie. De begrippen inclusie en integratie vullen elkaar aan in de hedendaagse maatschappij.

Inclusiviteit - De beschikbare middelen zoals duurzame energie, schoon water, onderwijs, en infrastructuur moeten voor alle mensen binnen bereik zijn. Ook voor de armsten. Ook voor mensen met een handicap en ongeacht hun leeftijd, levensfase, functie, verblijfsduur, geslacht of herkomst.

Innovatief scholingsaanbod - Bij innovatie gaat het erom om producten en diensten op een betere en effectievere manier aan te pakken. In dit geval het Zeeuws scholingsaanbod.

Integrale oplossingen - Allesomvattende oplossingen, of oplossingen waarbij aan alle elementen en aspecten is gedacht. Integratie van verschillende vervoerwijzen - Verschillende vervoerwijzen op zodanige manier op elkaar laten aansluiten dat het voor de gebruikers één geheel vormt.

Invasieve exoot - Een exoot is een plant, dier of ander organisme dat van nature niet in Nederland voorkomt. Dat kan betekenen dat hij veel van zijn natuurlijke vijanden niet heeft en zich daardoor heel snel kan voortplanten. Daarmee kan hij schadelijk zijn voor de bestaande natuur.

Kaders - Een bestuurlijk kader bestaat uit twee onderdelen: de kernpunten van het beleid voor de komende jaren en een beschrijving op hoofdlijnen van wat wanneer gerealiseerd moet zijn

Kernkwaliteiten - Kernkwaliteiten zijn herkenbare, fysieke kenmerken zoals bebouwing, openbare ruimte, landschap, natuur en cultuurhistorie. Ze zijn zichtbaar in de omgeving. Ze gaan samen met de immateriële waarden zoals rust, gezondheid, leefbaarheid, levendigheid, aantrekkingskracht en andere culturele en sociale aspecten. Kernkwaliteiten zijn meestal niet in een getal te vatten, en al helemaal niet objectief; ze drukken een bepaalde mate van waardering uit.

Klimaat - Het klimaat is de gemiddelde weerstoestand (temperatuur, windkracht, bedekkingsgraad en neerslag) over een periode van minimaal 30 jaar. De toestand van de atmosfeer op een bepaald moment is het weer.

Klimaatadaptatie - De aarde warmt op en het klimaat verandert. Zeeland moet zich voorbereiden op de risico's van het veranderende klimaat en hierop de omgeving aanpassen. Dit heet klimaatadaptatie.

Klimaatadaptatie - Aanpassing aan de gevolgen van klimaatverandering: het benutten van de kansen van het veranderende klimaat en anticiperen op de bedreigingen ervan. Klimaatadaptatieve inrichting van de leefomgeving - Inrichting van de leefomgeving die is aangepast aan klimaatverandering. Hierdoor vermindert de kwetsbaarheid voor klimaatverandering of er wordt geprofiteerd van de kansen die een veranderend klimaat biedt.

Klimaatstresstest - Een klimaatstresstest brengt de grootste risicoplekken in beeld die ontstaan bij extreem weer.

Knooppunten - Een knooppunt is een plaats waar meerdere vormen van vervoer samenkomen en waar tegelijkertijd stedelijke activiteiten plaatsvinden of kunnen plaatsvinden.

Kringlopen (natuurlijk) - Een natuurlijk systeem wat zichzelf in stand houdt waardoor er nooit iets op gaat (rondgaan van water, voedsel, lucht enz. in de natuur).

Kwel - Kwel is grondwater dat door natuurlijke of kunstmatige hoogteverschillen in grondwaterspiegels door dijken of doorlatende ondergrond in polders terecht komt en kan plaatselijk aan de oppervlakte treden. Wanneer een dijk te veel water doorlaat, ontstaat kwel. Deze situatie heet onderloopsheid. Zout grondwater komt door kwel aan de landzijde van de dijk aan de oppervlakte. Kwel is ongewenst, want door de druk van het water kan de kleilaag van de dijk aangetast worden. De dijk kan hierdoor bezwijken.

Kweldruk - onder druk opstijgend grondwater
Leefbaarheid - Met het begrip leefbaarheid wordt aangegeven hoe aantrekkelijk en/of geschikt een gebied of gemeenschap is om er te wonen, of te werken.

Leefomgeving - Fysieke omgeving in woon- en verblijfssituatie: inrichting in en rond woningen.

Level playing field - Het gelijke speelveld-principe (Engels: level playing field) is een rechtvaardigheidsprincipe, waarbij niet noodzakelijk is dat elke speler evenveel kansen heeft om te slagen, maar wel dat alle spelers het spel spelen volgens dezelfde regels.

Maatschappelijke opgaven - Maatschappelijke opgaven zijn de grote onderwerpen waarvoor overheden de komende jaren aan de lat staan. Voorbeelden zijn leefbaarheid (een gezonde leefomgeving), de woningbouw, bereikbaarheid (mobiliteit), circulaire economie en duurzame landbouw (kringlooplandbouw/ volhoudbare landbouw).

Maatschappelijke uitdagingen - Maatschappelijke uitdagingen zijn collectieve behoeften waarin onvoldoende of niet voorzien wordt door bedrijven. In een markteconomie reageren ondernemers op behoeften van klanten door het aanbieden van producten en diensten. Bedrijven zijn in staat om aan een breed scala van behoeften te voldoen: bakkers bakken brood, kappers knippen haar, aannemers bouwen huizen. Er blijven echter behoeften over waaraan bedrijven onvoldoende of niet voldoen. In deze categorie vallen collectieve behoeften of maatschappelijke uitdagingen. Economen spreken van publieke goederen (ook waar het niet gaat om goederen in de strikte zin van het woord). Hier heeft de overheid een rol te spelen, soms door het helpen creëren van een markt, soms op andere wijze.

Maatwerk - Bij maatwerk in de ruimtelijke ordening wordt de functionele wens aangepast aan de ruimtelijke mogelijkheden. De bestaande situatie stuurt daarmee de mogelijkheden voor het gebruik. Dit vraagt om een wil tot flexibiliteit van zowel de

betrokkenen bij de te realiseren functie, als in geldend beleid en regels.

Matchingsregeling - Matchingsregeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Deze regeling ondersteunt scholen en culturele instellingen op lokaal en regionaal niveau via subsidies. In de periode 2013 - 2016 startten 54 culturele instellingen programma's. Hierin werkten zij samen met scholen en gemeenten aan goed cultuuronderwijs.

Milieufactoren - onderwerpen die bepalend zijn voor het milieu zoals lucht, afval, bodem en geluid.

MIRT - Meerjarenprogramma van het Rijk voor infrastructuur, ruimte en transport.

Mobiliteit - Letterlijk betekent dit beweeglijkheid. In de ruimtelijke ordening bedoelt men hier meestal de mogelijkheid om korte en lange afstanden via auto, openbaar vervoer, fiets etc. Te overbruggen.

Mobiliteitsmanagement - Het organiseren van slim reizen. Hieronder worden allerlei alternatieven van solistisch autogebruik tijdens de spits verstaan, zoals carpools, deels of volledig gebruik van openbaar vervoer, thuiswerken, telewerk, fietsen, etc.

Modaliteiten - Vervoerwijzen. Bijvoorbeeld: (elektrische) vervoermiddelen, auto, trein, fiets, tram, trein, bus.

Nationaal deltaprogramma - De overheid beschermt Nederland, nu en in de toekomst, tegen overstromingen en zorgt voor voldoende zoetwater. Daarnaast werkt de overheid aan een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van ons land. In het nationaal Deltaprogramma staat hoe de overheid dat doet.

Nationale Omgevingsvisie - De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is de langetermijnvisie van het Rijk op de toekomstige inrichting en ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland.

Natura 2000 - Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. In Natura 2000-gebieden worden plant- en diersoorten die in Europa bedreigd zijn en hun natuurlijke leefomgeving beschermd

Natuurbranding - De promotie van alle verschillende natuur en landschap van Zeeland om de meer onbekende gebieden in de kijker te stellen.

Natuurinclusieve landbouw - Landbouw die natuur en landschap spaart (minder externe druk), zorgt voor natuur (gastheerschap via bijvoorbeeld agrarisch natuurbeheer) én de natuur gebruikt (biodiversiteit is een productiefactor).

Natuurverbreding - Bij natuurverbreding wordt gezocht naar slimme natuurcombinaties, het stimuleren van maatschappelijke initiatieven en het betrekken van vrijwilligers bij natuur

NOVI - Zie: Nationale Omgevingsvisie
Omgevingsagenda - De Omgevingsagenda is de basis voor de samenwerking tussen Rijk en regio bij opgaven in de fysieke

leefomgeving. Het doel van de Omgevingsagenda is om als overheden samen gebiedsgericht (dus met het gebied als uitgangspunt) uitwerking te geven aan de gedeelde ambities en opgaven.

Omgevingskwaliteit - Omgevingskwaliteit is de ruimtelijke kwaliteit plus de intrinsieke waarde van natuur. Omgevingskwaliteit omvat in ieder geval:
- ruimtelijke kwaliteit: gebruiks-, belevings- en toekomstwaarde;
- milieu-, gezondheids- en veiligheidskwaliteit;
- maatschappelijke waarden zoals sociale samenhang en economische vitaliteit.

Omgevingsverordening - Deze verordening bevat alle provinciale regels voor de fysieke leefomgeving

Omgevingswaarden - In de Omgevingswet opgenomen mogelijkheid om normen te stellen die de gewenste staat of kwaliteit van de fysieke leefomgeving als beleidsdoel vastleggen. De waarden zijn zelfbindend en kunnen met aanvullende regels in de verordening doorwerken naar omgevingsplan, waterschapsverordening of omgevingsvergunning. Als omgevingswaarden worden vastgesteld, moeten deze worden behaald.

Opgave - De opgave is de gewenste situatie (in de samenleving) waar je een bijdrage aan wilt of moet leveren om deze te realiseren. Anders geformuleerd: een opgave is het streven om bepaalde resultaten te bereiken. In Nederland staan we voor een aantal urgente opgaven, die zowel lokaal, provinciaal, nationaal als wereldwijd spelen. Denk aan de opgaven op het gebied van klimaatverandering, energietransitie, circulaire economie, bereikbaarheid en woningbouw.

Participatietraject - Participatie betekent deelnemen. Het is afgeleid van de Latijnse woorden pars (deel) en cipere (nemen).

Peilbesluiten - Het peil is de waterstand (het niveau) in een polder en het water eromheen, de boezem, die door een waterschap wordt gehandhaafd, het polderpeil (PP). Dit kan met behulp van gemalen, spuisluizen en stuwen. In een peilbesluit staat welke waterpeilen worden aangehouden in sloten, vaarten, kanalen en waterpartijen.

Planmer - De leefomgeving van mensen en de ruimtelijke inrichting hangen nauw met elkaar samen. Om tijdens het opstellen van de Omgevingsvisie vroegtijdig inzicht te krijgen in de effecten van ons voorgenomen ruimtelijk beleid op de leefomgeving, wordt een planmer opgesteld, een Milieu Effect Rapportage, opgesteld. Hierin worden de (duurzaamheids)effecten van het nieuwe beleid beoordeeld vergeleken met de effecten bij voortzetting van bestaand beleid.

Proeftuin - Een proeftuin is een praktijksituatie die wordt aangeboden aan ondernemers om innovatieve oplossingen te bestuderen in de 'echte wereld'. Zo weten de ondernemers en de overheid of een innovatieve dienst of product werkt, en wat de eindgebruikers ervan vinden. Bijvoorbeeld proeftuin zoet water, waar we nieuwe kennis ontwikkelen om de verziltingsbedreiging het hoofd te bieden.

Provinciaal belang - Belangen die de provincie wil behouden of ontwikkelen en waarvoor zij bereid is om daarvoor zo nodig het wettelijk instrumentarium in te zetten.

Recreatietourvaartnet - Een net van voor de recreatietoervaart bevaarbare wateren waarvoor de hoogte- en dieptematen zijn vastgesteld volgens het Basis Recreatie Toervaartnet (BRTN) en wenselijke bedieningstijden voor bruggen en sluizen worden bepaald.

Regionale innovatiestrategie - In dit document hebben de drie colleges verwoord hoe zij om willen gaan met het innovatiebeleid in Zuid-Nederland. Kort samengevat komt het beleid voor de komende jaren erop neer dat de drie provincies innovaties willen bevorderen die economische en maatschappelijke impact hebben.

Reststoffen - Een ruime definitie van reststoffen is: alle afvalstoffen die nog opnieuw ergens voor gebruikt kunnen worden. Dit gaat van GFT (groenten, fruit en tuinafval) tot schaafsel in de meubelindustrie. Maar ook gebruikte oliën, douchewater en doorspoeling van het toilet kunnen als reststoffen worden aangemerkt.

Robuust - deugdelijk, krachtig, stevig en sterk.

Routekaart - 'stappenplan' of 'tijdschema'.

Ruimtelijke kwaliteit - Volgens de gebruikelijke omschrijving heeft ruimtelijke kwaliteit te maken met de begrippen toekomstwaarde, belevingswaarde en gebruikswaarde.

Samenleving - De samenleving is de maatschappij, het land, de regio waarin mensen leven. Het bestaat uit alle mensen, alle mannen, vrouwen, kinderen, alle werkenden en werklozen, alle legalen en alle asielzoekers, alle sociale mensen en alle asociale mensen en alles wat er tussen in zit.

Slimme mobiliteit - Slimme mobiliteit is het geheel van instrumenten dat de implementatie van mobiliteitsideeën mogelijk maakt. Het doel ervan is de duurzaamheid van het reizen te verbeteren en het heeft vooral de eigenschap dat het geheel of gedeeltelijk gedigitaliseerd is.

Sluiten van kringlopen - Het sluiten van de technische en biologische kringlopen. Samen vormen zij de circulaire economie.

Smart mobility - Zie: Slimme mobiliteit

Sturingsfilosofie - De sturingsstijl bestaat uit de overheidsrol (reguleren, samenwerken of ondersteunen) plus de instrumentenmix die gekozen wordt. De basis voor de keuzes, en de uitwerking van de concrete sturingsstijl, staan in de omgevingsvisie.

Sustainable development goals - zie duurzame ontwikkelingsdoelen

Toegankelijke voorzieningen - Gemeenschapsvoorzieningen zijn breed toegankelijk als alle gebruikers, zowel mensen met als zonder beperking, naar eigen wens mee kunnen doen in hun

directe leefomgeving. Toegankelijkheid gaat dus verder dan alleen rolstoeltoegankelijkheid. Belangrijk zijn ook criteria als 'sociale toegankelijkheid' en 'financiële toegankelijkheid'

Toekomstbestendige keuzes - Keuzes die bestand zijn tegen eventuele toekomstige ontwikkelingen, ter voorkoming dat we daar later spijt van krijgen.

Transformatie - Het aanpakken van een gebouw of (werk)locatie waarbij de functie verandert, bijvoorbeeld van bedrijf naar wonen.

Transitie - Een fundamentele overgang naar een nieuwe manier waarop de samenleving in zijn behoefte voorziet. Bijvoorbeeld: de transitie van aardgas naar duurzame energie.

Transitie landelijk gebied - In het landelijk gebied komen veel verschillende transities samen. Onder meer de transitie van de landbouw, de energietransitie, maar ook de invloed van economische functies op het landschap, zoals infrastructuur, 'verlooding' en de woningbouwopgave. Samen noemen we dit de 'transitie landelijk gebied'.

Vastgesteld - besluiten dat iets zo is

Verordening - Een provinciale verordening wordt opgesteld door de provinciale staten en bevat regels die binnen een bepaalde provincie geldig zijn.

Verslemping - Verslemping in de bodem betekent dat kleine deeltjes grond en zand heel dicht tegen elkaar aan gaan zitten, waardoor water niet goed meer doorheen kan. Er blijft dan bijvoorbeeld water op het land staan.

Verzilting - Het toenemen van de hoeveelheid zout in de bodem of het water

Vestigingsfactor - Alle factoren die de vestigingsplaats van een bedrijf beïnvloeden.

Vestigingsklimaat - De aantrekkelijkheid van de provincie om je er als inwoner of bedrijf te vestigen.

Volhoudbare landbouw - Volhoudbare landbouw gaat over een landbouwpraktijk die goed en veilig voedsel oplevert, die het milieu ontlast en leidt tot verbetering van de biodiversiteit op het boerenland

Voorzieningen - Een voorziening zijn alle zaken waar je gebruik van kunt maken in een stad of dorp. Hoeveel voorzieningen er zijn hangt af van het verzorgingsniveau. Hoe hoger een plaats hoe hoger het verzorgingsniveau is. Het verzorgingsniveau wordt vastgesteld met behulp van vier sectoren: onderwijs, medische zorg, winkels, sport en ontspanning.

Vrijtijdseconomie - Betreft de productie, distributie en consumptie van goederen en diensten ten behoeve van de vrijetijdsbesteding van mensen, zowel binnenshuis als buitenshuis, zowel binnen de eigen woonomgeving als daarbuiten, met inbegrip van verblijf, vervoer en toeleveranciers (Prof. Dr. Ir. J.T. Mommaas, november 2012). Duurzame vrijetijdseconomie

is een vrijetijdseconomie waarbij rekening gehouden wordt, door zowel aanbieders als bezoekers, met natuur, milieu en de leefomgeving van de inwoners. Toekomstbestendigheid staat hierbij centraal.

Waterrobuust - Waterrobuust bouwen is het zodanig vormgeven en inrichten van de openbare ruimte, dat de impact van bijvoorbeeld ernstige neerslag zo klein mogelijk blijft.

Waterrobuust - Waterrobuust bouwen is het zodanig vormgeven en inrichten van de openbare ruimte, dat de impact van bijvoorbeeld ernstige neerslag zo klein mogelijk blijft.

Waterschapsverordening - De waterschapsverordening bevat alle regels over de fysieke leefomgeving die het waterschap stelt binnen haar beheergebied. Per waterschap is er één waterschapsverordening

Welvaart - Welvaart is een toestand van voorspoed en gunstige ontwikkeling in maatschappelijk en economisch opzicht zowel van individuen als van de samenleving als geheel.

Wind in de zeilen - Adviesrapport Wind in de Zeilen
Dit rapport is een advies van de speciaal adviseur Bernard Wientjes aan de gezamenlijke opdrachtgevers: Rijksoverheid, provincie Zeeland, gemeente Vlissingen en waterschap Scheldestromen.

Woningmarkt - De woningmarkt is het krachtenveld van vraag naar en aanbod van woonruimte in een bepaald gebied. Het aanbod van woonruimte bestaat uit woonruimte die gekocht en gehuurd kan worden

Zandsuppleties - Zandsuppletie is het proces waarbij zand opgespoten wordt om bestaande stranden te verbreden of nieuwe aan te leggen.

Zeeland in stroomversnelling - Een regeling waarmee je geld kunt ontvangen voor bepaalde duurzame samenwerkingen

Zetting - Het proces waarbij grond wordt samengedrukt door een bepaalde belasting of druk. Door druk op de grond uit te oefenen wordt de grond verdicht. Dit houdt in dat het volume van de grond afneemt doordat water en lucht uit de poriën worden weggedrukt. Dit kan bodemdaling veroorzaken.

Zoetwaterbuffer - In zoetwaterbuffers wordt water opgeslagen voor periodes van droogte

Zonnepark - Zonneparken zijn velden met vele rijen met zonnepanelen

Zorgplicht Omgevingswet - <https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/regelgeving/uitgangspunten-doelen-omgevingswet/zorgplicht/>
Zuidwestelijke Delta - De zuidwestelijke delta is het gebied met daarin Zeeland, waar een rivier met veel aftakkingen de zee of een meer in stroomt.

COLOFON

Uitgave

Provincie Zeeland

Fotografie en illustraties

Beeldbank Zeeland beeldbank.zeeland.nl

Visueel Vergaderen

Provincie Zeeland

Bezoekadres

Provinciehuis, Abdij 6

4331 BK Middelburg

Contact

omgevingsvisie@zeeland.nl

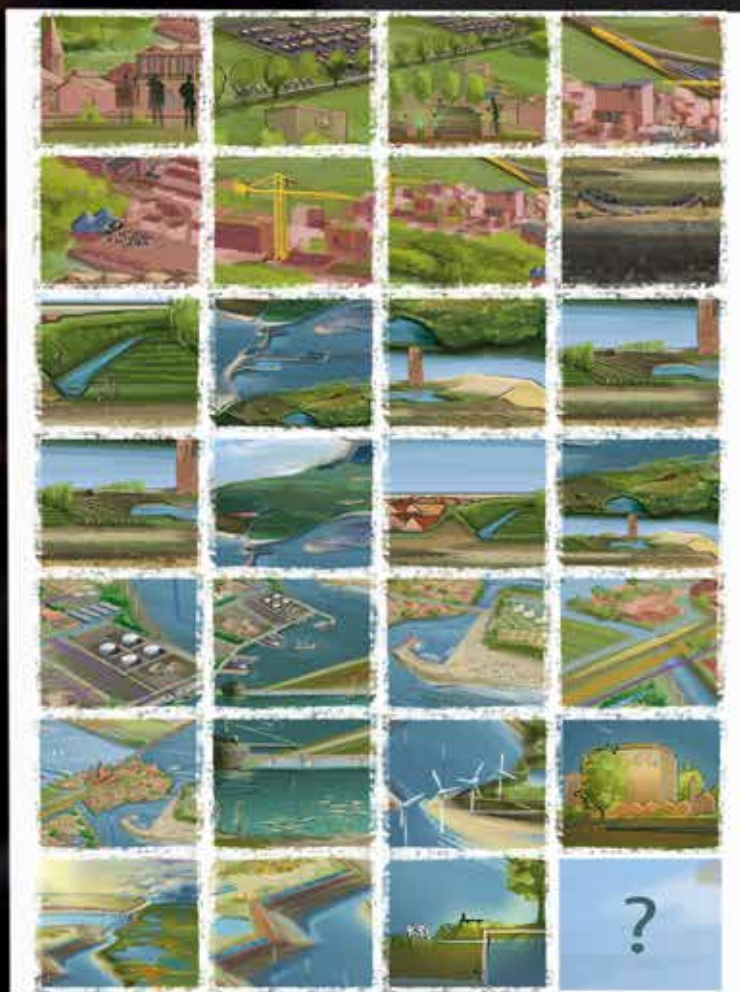
Vastgesteld door Provinciale staten op (pn)
(pn)

Meedenkers en opstellers van de Zeeuwse Omgevingsvisie

- Actiegroepen
- Advies- en Architectenbureaus
- Agrarische sector
- Bouwsector
- Buurprovincies
- Cultuur en Erfgoed
- Dorpsraden
- Het Rijk
- Industriële sector
- Inwoners
- Natuur- en Milieuorganisaties
- North Sea Port
- Onderwijsinstellingen
- Politieke Partijen
- Vastgoedsector
- Provincie Zeeland
- Semi overheden
- Statenleden
- Toeristische sector
- Visserij sector
- Waterschap
- Woonsector
- Zeeuwse gemeenten
- Zorgorganisaties

Zeeuwse Omgevingsvisie

DEEL B

In deel B van de Zeeuwse Omgevingsvisie gaan we in op de 27 bouwstenen die samen de visie vormen en beschrijven we uitgebreid de beleidsdoelstellingen voor 2030, de acties die daaraan bijdragen en welke partijen daar een rol bij spelen. De bouwstenen zijn gegroepeerd naar de vier Zeeuwse Ambities die in deel A van de Zeeuwse Omgevingsvisie beschreven worden.

Inhoudsopgave

Inleiding en leeswijzer	3
Bouwstenen van uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	5
1. Cultuur	6
2. Gezondheid	9
3. Mobiliteit	11
4. Onderwijs	15
5. Voorzieningen en evenementen	18
6. Woningvoorraad	24
7. Woonomgeving	33
Bouwstenen van balans in de grote wateren en het landelijk gebied	37
8. Archeologie	38
9. Bodem	41
10. Deltawateren	44
11. Erfgoed	49
12. Landbouw	51
13. Landschap	56
14. Milieu	62
15. Natuur	67
16. Watersysteem	75
Bouwstenen van een duurzame en innovatieve economie	79
17. Arbeidsmarkt	80
18. Circulaire economie	82
19. Havens en bedrijven	85
20. Recreatie en toerisme	90
21. Transport en infrastructuur	96
22. Visserij	100
Bouwstenen van klimaatbestendig en CO2-neutraal zeeland	105
23. Duurzame energie	106
24. Energietransitie	110
25. Klimaatadaptatie	112
26. Waterveiligheid	115
27. Zoet water	118
Overzicht van alle doelen, acties en indicatoren	121

Inleiding en leeswijzer

Deel B Zeeuwse Omgevingsvisie

Voor u ligt Deel B van de Zeeuwse Omgevingsvisie. Deel B van de Zeeuwse Omgevingsvisie vormt samen met Deel A het beleid voor de periode tot 2050.

In Deel A kunt u kennis maken met de doelen voor de periode tot 2050 onderverdeeld in vier centrale ambities. Daarbij wordt uitgezoomd vanuit de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties, via de Nationale Omgevingsvisie naar de uitdagingen en ambities voor Zeeland. Ook worden de Zeeuwse kernkwaliteiten beschreven. In de hoofdstukken 2 tot en met 5 van Deel A worden deze vier Zeeuwse ambities uitgewerkt. In hoofdstuk 6 kunt u vinden welke instrumenten door de provincie worden ingezet om deze ambities te bereiken.

In Deel B wordt het beleid voor de periode tot 2030 vormgegeven. Dit beleid is onderverdeeld in doelen voor 2030, de huidige situatie, acties voor de periode tot 2030 én afwegingsfactoren voor de uitvoering. Er zijn 27 thema's (bouwstenen) uitgewerkt die samen met onze omgeving geselecteerd zijn. Bij deze thema's is het beleid voor de komende 10 jaar weergegeven. Mocht er een programma horen bij zo'n thema is dat aangegeven.

In de Zeeuwse Omgevingsverordening is het beleid uit de Zeeuwse Omgevingsvisie vervolgens verankerd. Per thema staat in Deel B aangegeven welke instrumenten worden ingezet. Indien het in te zetten instrument de Omgevingsverordening is, kunt u in de verordening terugvinden hoe het exact vertaald is. Indien een subsidie het in te zetten instrument is, kunt u in de provinciale subsidieverordening de weg naar de subsidie vinden.

UITSTEKEND WONEN, WERKEN EN LEVEN IN ZEELAND

In 2050...

Voel je jezelf veilig in de omgeving van je huis.

Is voor iedereen een passende woning beschikbaar.

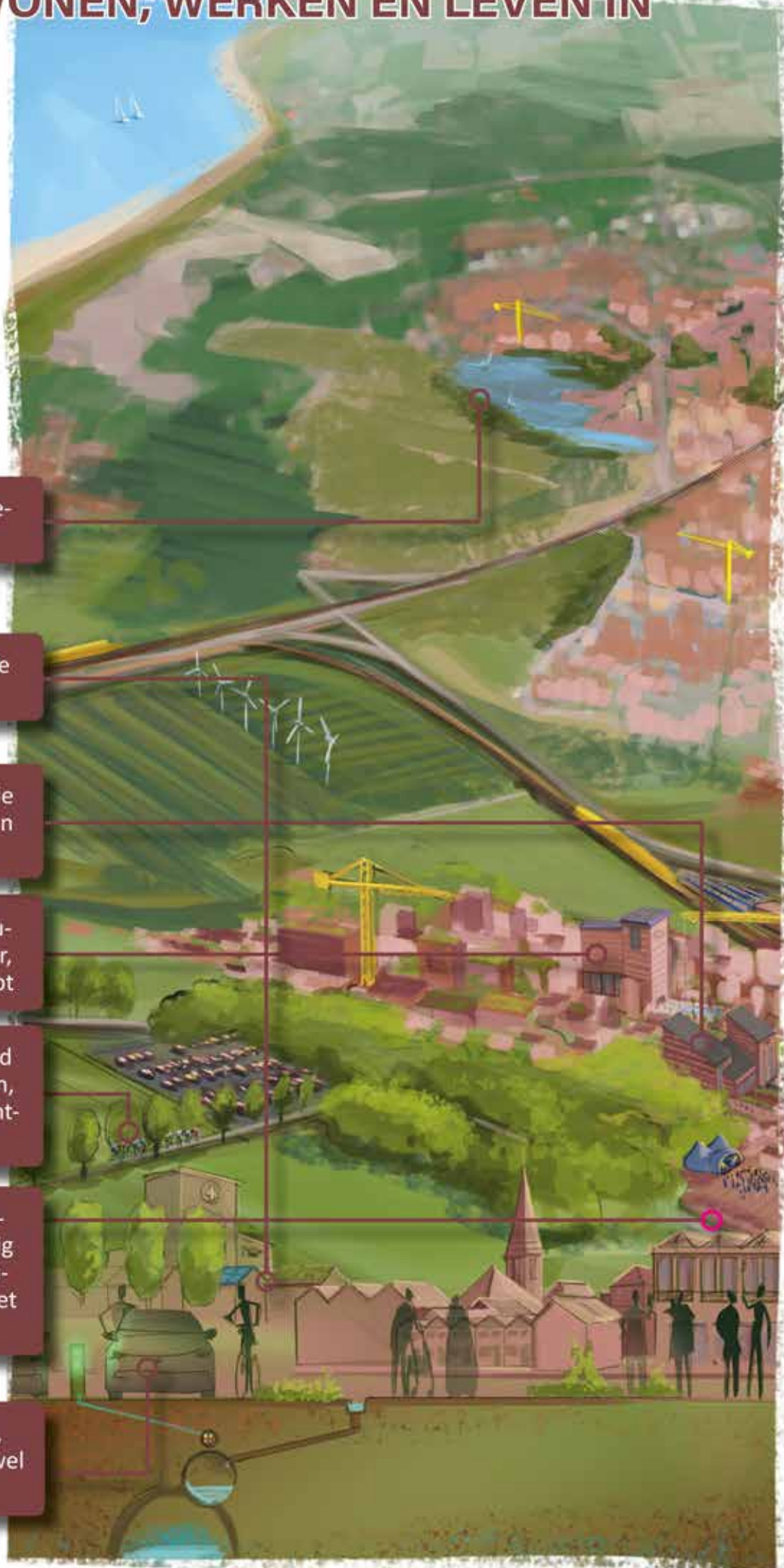
Is het onderwijs in de provincie goed bereikbaar, betaalbaar en van hoogstaande kwaliteit.

Zijn voorzieningen klimaatneutraal voor iedereen bereikbaar, ook wanneer je geen auto hebt.

Stimuleert je omgeving gezond gedrag zoals wandelen, fietsen, gezond eten, ontmoeten en ontspannen.

Is de Zeeuwse culturele infrastructuur robuust, veerkrachtig en biedt de regio een vernieuwend, toegankelijk en compleet cultuuraanbod.

Is mobiliteit snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar voor zowel reiziger als overheid.

Bouwstenen van uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland

Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO ₂ -neutraal Zeeland
Cultuur	Archeologie	Arbeidsmarkt	Duurzame energie
Gezondheid	Bodem	Circulaire economie	Energietransitie
Mobiliteit	Deltawateren	Havens en bedrijven	Klimaatadaptatie
Onderwijs	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Waterveiligheid
Voorzieningen en evenementen	Landbouw	Transport en infrastructuur	Zoet water
Woningvoorraad	Landschap	Visserij	
Woonomgeving	Milieu		
	Natuur		
	Watersysteem		
			Belangrijkste onderwerpen bij de ambitie
			Directe relatie met de ambitie
			Indirecte relatie met de ambitie

1. Cultuur

1.1 Doelstelling 2030

De Zeeuwse culturele infrastructuur is structureel op orde. Op provinciale schaal is er een aanbod dat aansluit bij de vraag van de inwoners en bezoekers van Zeeland. Goede spreiding en complementair denken voorkomen dat het aanbod te veel versnipperd.

Cultuur¹ heeft een intrinsieke waarde (l'art pour l'art) en is sterk verbonden met de maatschappij. Het zorgt voor creativiteit en ontspanning en draagt bij aan een goed vestigingsklimaat. Er is in 2030 meer cultuur omdat steeds meer 'makers' zich in Zeeland vestigen. Zeeland staat bekend als een innovatieve cultuurprovincie, die de drie internationale gedragscodes rond good governance, diversiteit en fair pay heeft omarmd en toepast. Er zijn slimme samenwerkingen ontstaan waardoor de kwetsbaarheden van de gebiedskenmerken en schaal zijn verminderd. Dit geldt niet alleen voor de culturele organisaties, ook de overheden (gemeente, provincie, rijk) werken meer vanuit een gedeelde visie op de Zeeuwse cultuur. Daarnaast investeert het bedrijfsleven in een gevarieerd cultureel aanbod. De Cultural Board Zeeland fungeert als een netwerkorganisatie met oog voor de belangen van de sector, maar is daarnaast sterk verbonden met bedrijfsleven, maatschappelijke partners, onderwijs en overheid, binnen en buiten Zeeland. Ook is cultuur (nog) meer een middel bij grote maatschappelijke opgaven zoals de regionale demografie (meer jongeren), klimaatadaptatie en energietransitie (via Erfgoeddeals en investeringen in het cultuurlandschap), leefbaarheid en gezondheid (incl. opleidingsklimaat). Daarnaast is de (inter) nationale uitstraling van de Zeeuwse cultuur versterkt door aansprekende producties en intensievere (en structurele) samenwerking met makers en instellingen buiten Zeeland, bijvoorbeeld met Vlaanderen.

Subdoel 1: Basis op orde; de Zeeuwse culturele infrastructuur is robuust en veerkrachtig.

Subdoel 2: De intrinsieke waarde van cultuur staat voorop

Subdoel 3: Samenwerking is vernieuwd en verbreed.

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

1.2 Huidige situatie

Zeeland heeft een rijk en gevarieerd cultureel aanbod, maar door de aard van het gebied (uitgestrekt, dunbevolkt, doorsneden door grote wateren) is veel ook kwetsbaar. Lange reistijd en een laag bezoekers-, deelnemers-, en arbeidspotentieel zijn een gevolg van de Zeeuwse context. De culturele infrastructuur die het aanbod verzorgt is eveneens kwetsbaar; organisaties zijn klein en beperkt geprofessionaliseerd. Het overgrote deel betreft vrijwilligersorganisaties. Vergrijzing zorgt voor druk op het vrijwilligersbestand. De behoefte van huidige en toekomstige inwoners en bezoekers van Zeeland verandert en sluit op termijn mogelijk minder aan op het bestaande aanbod.

Daar staat tegenover dat het toerisme zorgt voor extra draagvlak onder culturele voorzieningen en de sociale cohesie gebaat is bij het vele vrijwilligerswerk. De Zeeuwse omgeving is ook bepalend geweest voor onze geschiedenis en geeft kleur aan onze identiteit, maar zorgt tegelijk voor dilemma's. Voorzieningen verspreid over het hele gebied en bereikbaar voor alle inwoners leiden tot versnippering van menskracht en kapitaal. Kwantiteit gaat dan al snel ten koste van kwaliteit. Daar tegenover staat dat concentratie van voorzieningen leidt tot grotere reisafstand en zorgt voor erosie van lokale sociale structuren. De coronapandemie legt anno 2020 een grote druk op de sector en stelt de bestaande verdienmodellen buiten werking. De overtuiging groeit dat keuzes nodig zijn.

De samenwerking binnen Zeeland tussen culturele organisaties onderling en tussen de culturele organisaties en de overheid heeft een impuls gekregen. Het gezamenlijke Zeeuwse belang staat hierbij steeds meer op de voorgrond, zonder dat de individuele belangen van organisaties of gemeentes hieronder lijden. Er is ambitie om de Zeeuwse culturele infrastructuur duurzaam te versterken en het aanbod een kwalitatieve impuls te geven en op een hoger plan te brengen.

De vier grootste Zeeuwse steden (Goes, Middelburg, Terneuzen, Vlissingen) presenteren zich samen met de Provincie steeds meer als stedelijke cultuurregio. De stedelijke aantrekkelijkheid van Zeeland is een belangrijke factor in het vestigingsklimaat. Om die aantrekkelijkheid te versterken zijn een aantal gezamenlijke ambities geformuleerd in de bidbooks richting Rijk (Samen in Zee 1 en 2). Op Rijksniveau heeft dit er toe geleid dat er meer oog is voor de specifieke situatie van Zeeland en dat biedt kansen tot

¹ Wij hanteren het begrip cultuur of cultuurveld als overkoepelende term voor het brede domein van cultuur. Dit omvat dus de uiteenlopende disciplines van podia, kunsten, educatie en talentontwikkeling tot erfgoed, cultuurlandschap en archeologie. Daarbij gaat het om organisatie, makers (incl. kunstenaars), al dan niet geïnstitutionaliseerd en professioneel, dan wel amateur of vrijwillig. Taken kunnen variëren van producerend of ondersteunend tot faciliterend of adviserend, gericht op uiteenlopende doelgroepen.

een betere aansluiting bij ontwikkelingen op Rijksniveau, met als eerste resultaten de opname van twee Zeeuwse instellingen in de landelijke culturele basisinfrastructuur en toekenning van een matchingsregeling voor versterking (en vernieuwing) van de culturele infrastructuur.

1.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Basis op orde; de Zeeuwse culturele infrastructuur is robuust en veerkrachtig.

Met basis op orde bedoelen we dat wij het van belang vinden dat de Zeeuwse culturele infrastructuur voldoende toekomstbestendig is (robuust en veerkrachtig). Op die manier kan het cultureel ecosysteem optimaal functioneren en bijdragen aan de intrinsieke, maatschappelijke en economische waarde voor de inwoners en bezoekers van onze provincie. Daarbij gaat het er ook om of alle disciplines voldoende vertegenwoordigd zijn en of het aanbod in algemene zin aansluit bij de huidige en toekomstige vraag.

Actie 1.1 – Nulmeting/scan culturele infrastructuur

Een nulmeting is nodig om uitspraken te kunnen doen over het aanbod en de infrastructuur die wij rekenen tot de provinciale verantwoordelijkheid en de inzet die hier nodig is om deze te laten voldoen aan de randvoorwaarden die wij hiervoor stellen.

Rolverdeling:

- De provincie laat de nulmeting/scan uitvoeren.
- Partijen uit de culturele sector en gemeenten leveren input voor de nulmeting/scan.

Actie 1.2 - Verbeteren duurzame bereikbaarheid van de Zeeuwse culturele voorzieningen en evenementen

Er gebeurt veel in de mobiliteit en het traditionele openbaar vervoer in Zeeland staat onder druk. Dit kan verstrekende gevolgen hebben voor de bereikbaarheid van culturele voorzieningen en evenementen. Bereikbaarheid van culturele voorzieningen is onderdeel van een bredere aanpak. Zie acties 1.1, 1.2 en 1.3 onder bouwsteen 5. Voorzieningen en evenementen en actie 1.2 onder bouwsteen 11. Erfgoed.

Rolverdeling:

- Zie acties 1.1, 1.2 en 1.3 onder bouwsteen 5. Voorzieningen en evenementen

Actie 1.3 - Stimuleren van het digitaal ontsluiten van collecties en het digitaal toegankelijk maken van tentoonstellingen en evenementen

Door de coronapandemie was veel Zeeuwse cultuur langdurig niet te bezoeken en slechts beperkt digitaal te beleven. Onderzocht kan worden of een meer hybride cultuurbeleving mogelijk is waarbij fysieke beleving ter plaatse gecombineerd wordt met digitale componenten. Dit kan leiden tot nieuwe verdienmodellen voor de sector en samenwerking met andere domeinen.

Rolverdeling:

- Partijen uit de culturele sector nemen het initiatief voor een hybride cultuurbeleving.
- De provincie zorgt voor kennisuitwisseling.
- Provincie, gemeenten en bedrijfsleven ondersteunen pilots (o.a. via regeling Samen in Zee).

Actie 1.4 - De Zeeuwse overheden en culturele instellingen intensiveren de afstemming en samenwerking op het gebied van cultuur

Na de uitbraak van COVID-19 zijn nieuwe samenwerkingsvormen ontstaan, zowel in verschillende culturele ketens (podia, filmhuizen, musea), als samen met andere economische domeinen (zorg, toerisme, economie, marketing). Het is zaak om deze samenwerking te bestendigen en de gemeenten, provincie en bedrijfsleven hierbij goed aan te laten sluiten. Dit kan bijdragen aan het oplossen van vraagstukken binnen de culturele sector op het gebied van professionalisering, vergrijzing en opvolging. Hierdoor wordt het Zeeuwse culturele veld meer robuust en toekomstbestendig en sluit het beter aan bij de behoefte van bezoekers van deze culturele instellingen.

Rolverdeling:

- Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) is de initiatiefnemer
- Culturele instellingen nemen deel aan de samenwerkingsverbanden

Subdoel 2: De intrinsieke waarde van cultuur staat voorop

De intrinsieke waarde van cultuur voorop stellen wil zeggen: focus op eigenstandige waarde van cultuur als vormende, verbeeldende en verbindende kracht die bepalend is voor individuele ontwikkeling en gezamenlijke identiteit.

Actie 2.1 - Voortzetten van de Cultural Board Zeeland

Met de Cultural Board Zeeland wordt gestreefd naar een meer prominente rol voor cultuur in het maatschappelijk debat over de ontwikkeling van Zeeland. Als onafhankelijk platform stelt de Cultural Board een agenda op die invulling geeft aan de maatschappelijke betekenis en meerwaarde van het culturele veld.

Rolverdeling:

- Partijen uit culturele sector hebben zitting in de Cultural Board Zeeland en maken deze tot een succes.
- De provincie ondersteunt de Cultural Board met subsidie.

Actie 2.2 Stimuleren cultureel klimaat

Meer aandacht voor de eigenstandige waarde van cultuur en vernieuwing van het aanbod vraagt gerichte sturing. We stimuleren het klimaat voor kunstenaars en creatieve makers en investeren in vernieuwende cultuur die (ook) aansluit bij de doelgroepen die wij in Zeeland willen houden of laten vestigen. Daarnaast wordt onderzocht hoe we het culturele opleidings- en beroepsklimaat kunnen versterken. We investeren in domein-overstijgende samenwerking.

We verbinden de kracht van de bestaande instellingen aan de vernieuwing van kunstenaars en creatieve makers in de vorm van culturele broedplaatsen. We richten ons op de keten cultuureducatie – talentontwikkeling – beroepspraktijk. Dit moet leiden tot een *(makers-) klimaat waarin nieuwe deelnemers en creatieve ideeën een kans krijgen of tot wasdom kunnen komen.*

Rolverdeling:

- De provincie en gemeenten investeren in domein overstijgende samenwerking (o.a. via regeling Samen in Zee).
- De provincie onderzoekt de mogelijkheden voor ketenversterking cultuureducatie – talentontwikkeling – beroepspraktijk.
- Partijen uit de culturele sector nemen het initiatief tot

domein overstijgende samenwerkingen en het uitwerken van creatieve ideeën om het culturele klimaat te versterken en te vernieuwen.

- De provincie en gemeenten maken afspraken over de rolverdeling.

Subdoel 3: Samenwerking is vernieuwd en verbreed.

Vernieuwing, gericht op kwaliteit biedt ook kansen om Zeeuwse instellingen te verbinden met (andere) financieringsstromen binnen en buiten de provincie. Om te kunnen vernieuwen moet de basis toekomstbestendig (robuust en veerkrachtig) zijn.

Actie 3.1 - Verbeteren samenwerking en verbinding met culturele organisaties buiten Zeeland

De Zeeuwse cultuur is nog te veel naar binnen gekeerd. Er wordt nog te weinig geïnvesteerd in samenwerking met andere domeinen of over de grens. Er liggen kansen voor samenwerking met Vlaanderen en in het bijzonder met de stad Gent. Daarbij gaat het om de sociaal- culturele dimensie van de grensoverschrijdende havenfusie en ontwikkelingen in het kader van North Seaport District als NOVI-gebied. In Nederland ligt een versterking van de band met andere niet-randstad provincies voor de hand, bijvoorbeeld met de provincies die net zoals Zeeland een nog kwetsbare culturele infrastructuur bezitten. Verder weg liggen kansen door aansluiting te zoeken bij landelijke kunstvakopleidingen om zo de lacune van een eigen Zeeuwse kunstvakopleiding te dichten. Daarnaast zijn er kansen door het verder uitbouwen van de bijzondere band met de Verenigde Staten (Roosevelt legacy, tweejaarlijkse uitreiking van de Four Freedoms Awards: FFA) en met gebieden waar Zeeland historische connecties mee heeft. In deze laatste categorie vallen ook het koloniale en slavernijverleden.

Rolverdeling:

- De Zeeuwse steden (Goes, Middelburg, Terneuzen, Vlissingen) zijn samen met de provincie door het Rijk erkend als stedelijke cultuurregio en zorgen voor aansluiting op de landelijke basisinfrastructuur door uitvoering van het bidbook 'Samen in Zee'. Dit doen zij in nauwe samenwerking met de andere gemeenten.
- De provincie, gemeenten, Roosevelt Foundation, Zeeuws Archief en Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (KZGW) bevorderen internationale samenwerking op basis van historische connecties.

Actie 3.2 – het cultuurveld is vanuit de intrinsieke waarde verbonden met andere domeinen

Naast een inzet op jonge makers willen wij het cultuurveld verbinden met andere domeinen, bijvoorbeeld:

- Cultuur en economie (bijdrage aan Zeeuwse economie en vestigingsklimaat en cultuur als creatieve, innovatie industrie en economische topsector);
- Cultuur en marketing (Zichtbaar Zeeland);
- Cultuur en natuur (cultuurlandschap, zie ook Bouwsteen 13. Landschap);
- Cultuur en leefbaarheid (participatie, inclusie, vrijwilligersbeleid)
- Cultuur en vorming (cultuureducatie en talentontwikkeling)
- Cultuur en maatschappelijke opgaven zoals energietransitie & klimaatverandering (bijv. via toegepaste kustontwerp, en via

Erfgoeddeals met het Rijk)

- Cultuur in verbinding met Nederland en de wereld (zoals het Rijk, Europa, Vlaanderen/Gent, VS)

De bovenstaande vernieuwing heeft de meeste kracht als deze uit het veld zelf voortkomt. In lijn met het pamflet 'Zicht over Zee' nodigen wij het veld dan ook nadrukkelijk uit om met goede ideeën en actieplannen te komen. Omdat de culturele en creatieve sector ook een economische (vestigings)factor vormen, is het logisch om het bedrijfsleven te vragen om zich hiermee te verbinden en mee te investeren.

Rolverdeling:

- Partijen uit culturele sector nemen het initiatief tot verbinding met andere domeinen.
- De provincie en gemeenten stimuleren dit initiatief door het faciliteren van gesprekken, het leggen van verbindingen en het onderzoeken van mogelijkheden voor financiële ondersteuning.

1.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
(...)
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Betere afstemming tussen culturele instellingen en vervoersbedrijven kan voordelen opleveren voor bereikbaarheid en kosten.
 - Samenwerking met instellingen buiten Zeeland geeft verrijking en vergroot het draagvlak.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - De Zeeuwse cultuur is verweven met de Zeeuwse kernkwaliteiten, daarom is versterking van het een ook versterking van het ander.
 - Het benutten van historische banden van Zeeland met het buitenland kan ook de Zeeuwse kernkwaliteiten die daarmee samenhangen versterken.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - De bereikbaarheid en toegankelijkheid van culturele voorzieningen moet ook rekening houden met de mogelijkheden van toekomstige inwoners en toeristen.
 - Betere digitale toegankelijkheid van cultuur maakt deze toekomstbestendig.

2. Gezondheid

2.1 Doelstelling 2030

Onze leefomgeving is veilig, lokt gezond gedrag uit en heeft weinig gezondheidsrisico's. De gezonde keus is de gemakkelijkste keus en gezondheidsrisico's voor de mens zijn verlaagd.

Het uitgangspunt voor gezondheid is het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren (welzijn). Gezondheid wordt door veel factoren beïnvloed, zowel in positieve als in negatieve zin: lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, sociaal/maatschappelijk participeren en dagelijks functioneren. De leefomgeving speelt bij veel van deze factoren een rol. Er is een sterke relatie tussen leefomgeving, leefstijl en gezondheid. Daarnaast heeft de financiële situatie ook invloed op deze factoren.

Subdoel 1: Een omgeving die uitnodigt tot gezond eten en kennis bevordert over gezond eten

Subdoel 2: Een omgeving die uitnodigt tot bewegen

Subdoel 3: Een omgeving die uitnodigt tot ontmoeten

Subdoel 4: Een omgeving die uitnodigt tot ontspannen

Subdoel 5: Een omgeving die gezondheidsrisico's verlaagt

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

2.2 Huidige situatie

Het gezondheidsbeeld van Zeeland laat twee kanten zien. Inwoners van Zeeland leven langer en er is op dit moment in Zeeland minder sterfte aan kanker en dementie in vergelijking met de rest van Nederland. Ook bewegen onze ouderen meer. Mensen voelen zich veiliger in hun woonomgeving. Ze zijn over het algemeen tevreden over hun woonomgeving, alhoewel dit natuurlijk per kern/wijk erg kan verschillen. Het percentage rokers daalt net als de landelijke trend en de prognose is dat het percentage mensen dat overmatig alcohol drinkt ongeveer gelijk blijft.

Aan de andere kant zien we dat inwoners van Zeeland langer in ongezondheid leven en dat eenzaamheid onder ouderen het hoogst van Nederland is. Eenzaamheid en overgewicht nemen toe onder de hele bevolking. We zien een toename van risico op angst en depressie bij volwassenen. Jongeren geven aan steeds meer prestatiedruk te ervaren. De vergrijzing vergroot de druk op gezondheid. Klimaatverandering heeft effecten op gezondheid door hitte, droogte en overstromingen. Gemiddeld wordt de gezondheid naar verwachting beter, maar er is ook een toename van ouderdomsziekten.

De leefomgeving heeft invloed op gezond gedrag en ervaren gezondheid, zowel positief als negatief. Zeeland heeft van nature veel ingrediënten in huis voor een gezond en prettig leven. Rust, ruimte, natuur, water en vruchtbare aarde. Mooie dorpen en steden met voorzieningen; deze ingrediënten hebben een positieve invloed op gezondheid. Vanuit de leefomgeving zijn er ook bedreigingen voor de gezondheid. De milieugezondheidsrisico's (bron: www.atlasleefomgeving.nl) zijn in Zeeland langs (snel)wegen en de industriegebieden hoger dan het Nederlandse gemiddelde. Dit is een spanningsveld van enerzijds industrie en economisch belang en anderzijds een gezonde leefomgeving.

Zeeland heeft het hoogste percentage mantelzorgers en steeds meer mensen verrichten vrijwilligerswerk. Er is een tekort aan personeel in veel sectoren waaronder de zorg. Dit zal de komende jaren waarschijnlijk alleen maar toenemen. Het mantelzorgpotentieel daalt en de mensen die mantelzorg verlenen zullen nog meer onder druk komen te staan. Ook de betaalbaarheid en toegankelijkheid van de zorg komt meer onder druk te staan.

Het thema zorgvoorzieningen wordt beschreven in bouwsteen 5. Voorzieningen en evenementen.

2.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Een omgeving met een gezond voedingsaanbod en die kennis bevordert over gezond eten.

Actie 1.1 - Gezondheid centraal stellen in beleid voor voedselproductie

Beslissingen en keuzes over voedselproductie in stedelijk en landelijk gebied kunnen een positieve invloed hebben op kennis over voeding en de gezondheid van de inwoners en gasten van Zeeland. Bijvoorbeeld beschikbaarheid van voedsel uit de directe omgeving, mogelijkheden om zelf voedsel te verbouwen,

gemeenschappelijke moestuinen, voedselbossen, etc. Gezondheid is één van de Europese transitie die centraal staan in de Research and Innovation Smart Specialisation Strategy (RIS3) 2021-2027. Gezonde voeding en voedselproductie hebben aandacht in meerdere EU-programma's.

Rolverdeling:

- Rijk, provincie en gemeenten stimuleren gezonde voeding via het ruimtelijk en landbouwbeleid.
- GGD Zeeland adviseert over gezondheidsbeleid.

Subdoel 2: Een omgeving die uitnodigt tot bewegen (veilig, toegankelijk en aantrekkelijk)

Actie 2.1 – Bieden van een veilige, toegankelijke en aantrekkelijke omgeving die uitnodigt tot bewegen

Gericht aanvullend beleid, zoals het dementievriendelijk inrichten van de omgeving, verbeteren van het gevoel van veiligheid en het bieden van wandel-, sport- en spelvoorzieningen. In bouwsteen 7. Woonomgeving wordt hier ook aandacht aan besteed. Bijna driekwart van de Zeeuwse bevolking wil dat het leuker en gemakkelijker wordt gemaakt om te bewegen in de openbare ruimte (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Rolverdeling:

- Gemeenten, Sport Zeeland, de GGD en vrijwilligers voeren projecten uit voor verbetering van de leefomgeving.
- Het Rijk en de provincie ondersteunen de uitvoering.
- Bouwend Zeeland deelt kennis.

Subdoel 3: Een omgeving die uitnodigt tot ontmoeten

Actie 3.1 – Vergroten van faciliteiten voor ontmoeting in de buitenruimte

Gericht aanvullend beleid voor faciliteiten in de buitenruimte die stimuleren tot ontmoeten, zoals vergroten van toegankelijkheid en voorzieningen. Denk aan paden, bankjes, toiletten, koffiégelegenheden, etc. In bouwsteen 7. Woonomgeving wordt hier aandacht aan besteed.

Rolverdeling:

- Gemeenten, de GGD en vrijwilligers voeren projecten uit voor verbetering van de buitenruimte.
- Het Rijk en de provincie ondersteunen de uitvoering.
- Bouwend Zeeland deelt kennis.

Subdoel 4: Een omgeving die uitnodigt tot ontspannen

Actie 4.1 – Realiseren mogelijkheden voor rust en ontspanning

Gericht aanvullend beleid voor mogelijkheden voor rust en ontspanning, zoals stilteplekken, groen, locaties aan zee.

Rolverdeling:

- Gemeenten, de GGD en vrijwilligers voeren projecten uit voor verbetering van de buitenruimte.
- Het Rijk en de provincie ondersteunen de uitvoering.
- Bouwend Zeeland deelt kennis

Subdoel 5: Een omgeving die gezondheidsrisico's verlaagt

Actie 5.1 – Beschermen en versterken van de milieukwaliteit van de fysieke leefomgeving

Zie hiervoor de acties bij bouwstenen 14. Milieu en 7. Woonomgeving

2.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

[...]

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Bij vrijwel alle (uitvoerings)acties is er een effect op de gezondheid van inwoners en/of toeristen, daarom zijn er veel kansen om positieve effecten te vergroten en negatieve effecten te verminderen.
- Gezondheid is niet alleen een doel, maar ook een voorwaarde voor economische ontwikkeling.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- Een groene, inspirerende en vertrouwde omgeving is een belangrijke voorwaarde voor gezondheid. Versterking van de Zeeuwse kernkwaliteiten draagt rechtstreeks bij aan de gezondheid en biedt mogelijkheden voor een gezonde levensstijl.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Veranderingen in klimaat en bevolkingssamenstelling hebben direct gevolgen voor de gezondheid.
- Internationaal verkeer zorgt voor snelle verspreiding van ziekten en plagen en vraagt om een mondiale aanpak.

3. Mobiliteit

3.1 Doelstelling 2030

*Mobiliteit is snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar.
Digitale bereikbaarheid is snel en voldoende dekkend.*

Subdoel 1: Snelle verbindingen over de weg en in het openbaar vervoer

Subdoel 2: Zeeland heeft een flexibel vraagafhankelijk mobiliteitssysteem, dat is ingericht vanuit de behoeften van de reiziger

Subdoel 3: De verkeersveiligheid is verbeterd

Subdoel 4: Schone mobiliteit is een gemakkelijke keus

Subdoel 5: De digitale bereikbaarheid is in de hele provincie optimaal

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

3.2 Huidige situatie

Corona

Door de coronapandemie wordt meer thuisgewerkt en thuis onderwijs gevolgd. Dit heeft gevolgen voor mobiliteit. Het autoverkeer was in 2020 8% lager dan 2019 en het gebruik van openbaar vervoer was 47% lager dan in 2019 (bron: monitorrapport min. I&W 30-9-2020). Een deel van de mensen die normaal met openbaar vervoer reizen, kiest nu voor eigen vervoer. Wat dit op

langere termijn betekent, is niet met zekerheid te zeggen. Uit enquêtes blijkt dat naar verwachting ook na corona structureel meer thuisgewerkt zal worden. Ook is de verwachting dat reizigers na corona andere vervoermiddelen zullen blijven kiezen, bijvoorbeeld de fiets of (deel)auto in plaats van openbaar vervoer. Scholen hebben in coronatijd hun tijden aangepast, waardoor groepen scholieren gespreid reizen. Dit betekent minder piekbelasting. Deze ontwikkeling kan wel een versnelling geven voor invoering van flexibel vraagafhankelijk vervoer en gebruik van fiets en e-bike.

Auto

Over het algemeen zijn door de eilandenstructuur de reisafstanden in Zeeland vrij groot. Het hoge autobezit geeft mogelijkheden tot zelfstandige mobiliteit. Alleen bij incidenten of zomerdrukke ontstaat reistijdverlies. Het wordt drukker op de weg. Met name in de zomerperiode nemen de verkeersintensiteiten, het aantal voertuigen op een bepaalde plek en moment, toe. Naar verwachting zit de (hoofd)infrastructuur rond 2030 op een aantal plaatsen tegen haar capaciteitsgrenzen aan. De Westerscheldetunnel wordt uiterlijk in 2033 tolvrij; dat zal verkeer aantrekken. In de Tweede kamer zijn moties aangenomen over het eerder tolvrij maken van de Westerscheldetunnel. In samenwerking met het ministerie van IenW wordt in 2021 in kaart gebracht welke stappen gezet moeten worden, indien in de formatie van het nieuwe kabinet wordt besloten tot het eerder tolvrij maken van de tunnel. Dit zal resulteren in een draaiboek voor de noodzakelijke activiteiten.

Openbaar en doelgroepenvervoer

De groepen die belemmeringen in hun mobiliteit ervaren zijn scholieren/studenten, mensen met een beperking en ouderen. Zij zijn minder zelfstandig mobiel en daarom meer afhankelijk van fiets, bekenden en openbaar- en doelgroepenvervoer. In Zeeland is de afgelopen periode een afname van het gebruik van het openbaar vervoer geweest. Er zijn minder jongeren, ouderen blijven langer autorijden en de elektrische fiets zorgt voor een verschuiving van openbaar vervoer naar fietsgebruik. Het openbaar vervoer in Zeeland staat daardoor onder druk. De gevolgen van de coronapandemie hebben dit nog versterkt.

Er zijn grote regionale verschillen in aanbod van openbaar vervoer. De gebieden nabij de Zeeuwse spoorlijn en A58 hebben betere verbindingen en meerdere reisopties, waar dat in andere gebieden beperkt is. De treinverbinding biedt een goede bereikbaarheid voor de Bevelanden en Walcheren, maar de reistijd naar de Randstad en Noord-Brabant is toegenomen. Vanaf eind 2021 wordt met het toevoegen van één intercity per uur de reistijd met de Randstad en Noord-Brabant met 20 minuten verkort (bron: rapport Wind in de zeilen). De grensoverschrijdende verbindingen zijn beperkt. Onderdeel van het compensatiepakket in het rapport Wind in de zeilen is het wegnemen van knelpunten in het spoornetwerk tussen Gent en Terneuzen. In eerste instantie gaat het om goederenvervoer, later mogelijk ook om personenvervoer.

De noord-zuid verbindingen worden bediend door de bus. Het busvervoer in Zeeland kent echter een teruglopend aantal gebruikers en de kosten voor het systeem nemen toe. Door corona is gebruik van de bus (tijdelijk) nog verder afgenomen en de vervoerder zoekt samen met het onderwijs en de overheid naar kansen om de dienstregeling bij te stellen, passend binnen

het beoogde toekomstplaatje. De klassieke vorm van openbaar vervoer schiet te kort, er is vraag naar flexibele en vraaggerichte vormen van mobiliteit en onderzocht wordt op welke manier dat vorm kan krijgen. Voor doelgroepenvervoer geldt dat het gebruik toe neemt, wat voor gemeenten een kostbare onderneming is. Lokale mobiliteitsinitiatieven ontstaan uit initiatief van bewoners als aanvulling op het bestaande aanbod van collectief vervoer.

Zeeland kent één publiek georganiseerde verbinding over water; het fietsvoetveer tussen Breskens en Vlissingen. Deze dienst kent met name toeristische reizigers, maar biedt ook voor studenten en forenzen een betrouwbare aansluiting over het water.

Op de knooppunten, ook wel hubs genoemd, zijn overstapmogelijkheden tussen fiets, auto, bus en/of trein. Deze knooppunten zijn niet altijd gelegen op locaties met horeca, detailhandel of andersoortige voorzieningen, waardoor deze voor de reiziger niet altijd een prettige verblijfsplek zijn. Vanuit de Regionale Mobiliteitsstrategie werken Zeeuwse overheden samen aan hubontwikkeling om de overstap beter te faciliteren en de verblijfskwaliteit te verbeteren.

Schone mobiliteit

De (snelle) elektrische fiets biedt voor steeds meer scholieren, forenzen en ouderen uitkomst voor dagelijkse verplaatsingen. Een acceptabele fietsafstand kan daarmee vergroot worden van 7 naar 15 km (ca. half uur fietsen).

Een steeds groter deel van de auto's in Nederland is elektrisch (6% eind 2019 (bron: RVO.nl)).

Per juli 2020 zijn er in Zeeland 1220 (semi-)publieke laadpunten en 27 snellaadpunten voor elektrische auto's (bron: RVO.nl)

Volgens het bestuursakkoord Zero Emissie moeten alle nieuwe bussen in 2025 zero emission zijn. Ook voor het doelgroepenvervoer is er een bestuursakkoord voor zero emission vervoer vanaf 2025.

Verkeersveiligheid

Verkeersveiligheid is een belangrijk thema, zowel in weginrichting als in verkeersgedrag. Jaarlijks zijn er in Zeeland gemiddeld ongeveer 16 verkeersdoden en 500 ziekenhuisgewonden te betreuren. Daarnaast zijn er ook veel ongelukken waarbij mensen lichtgewond raken en/of waarbij sprake is van schade. De verkeersveiligheid wordt in Zeeland vergroot door scheiding van specifieke verkeerstypen. Er zijn specifieke kwaliteitsnetwerken voor goederenvervoer, landbouwvervoer, OV/bus en fietsverkeer. Onderdeel van de scheiding van de specifieke kwaliteitsnetwerken is om landbouwverkeer zo veel mogelijk te weren uit (kleine) kernen en niet te mengen met recreatieve en woon-werk/school fietsroutes. Tegelijkertijd krijgen landbouwvoertuigen steeds meer functionaliteiten die veiligheid vergroten.

Digitale Bereikbaarheid

Door corona is het gebruik van digitale toepassingen voor (samen) werken op afstand sterk toegenomen. Deze toepassingen maken het mogelijk om thuis werken, thuis onderwijs te volgen en gebruik te maken van velerlei diensten, waardoor reizen niet meer gemaakt hoeven te worden. Digitale bereikbaarheid wordt door deze ontwikkeling belangrijker.

3.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Snelle verbindingen over de weg en in het openbaar vervoer

Actie 1.1 Inzetten op snelle en frequente verbindingen voor het openbaar vervoer met de Randstad en Noord-Brabant, en tussen Zeeuwse steden

Een randvoorwaarde voor een beter vestigingsklimaat is dat verbindingen voor het openbaar snel en frequent zijn. In het compensatiepakket Marinierskazerne (bron: Eindrapport Wind in de zeilen) wordt aangegeven dat vanaf december 2021 elk uur een intercity zal rijden. Tussen 2023 en 2025 wordt een versnelling gerealiseerd door aansluiting op de hogesnelheidslijn. En uiterlijk 2030 moet onderzoek uitwijzen of er twee keer per uur een intercity naar Amsterdam kan rijden. Bijna 75% van de Zeeuwen is voorstander van het investeren in goede bereikbaarheid van de vier Zeeuwse steden (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Rolverdeling:

- De provincie en gemeenten stellen gezamenlijk kaders voor het busvervoer.
- De provincie financiert het busvervoer.
- Overheden lobbyen via het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) richting het Rijk.
- De NS financiert het treinvervoer.
- Het Rijk en de NS voeren in het kader van het compensatiepakket Marinierskazerne de afspraken rond treinverbindingen uit.

Actie 1.2 Verbeteren grensoverschrijdende verbindingen Niet alleen de verbinding met de rest van Nederland moet verbeterd worden, ook die met België. Hier gaat het om zowel openbaar vervoer als wegen.

Rolverdeling:

- De provincie, het Rijk, Vlaamse overheden en Euregio Scheldemond financieren.
- Gemeenten, de provincie, de Sociaal Economische Raad Zeeland (SER) en de ANWB lobbyen richting het Rijk en de Vlaamse overheden.
- De Veiligheidsregio Zeeland adviseert.

Subdoel 2: Zeeland heeft een flexibel vraagafhankelijk mobiliteitssysteem, dat is ingericht vanuit de behoeften van de reiziger.

In het perspectief van de reiziger begint de reis niet bij een vervoermiddel, maar bij de gedachtevorming van wat die persoon wil gaan doen. Om de reiziger meer dan nu centraal te stellen moeten we minder in losse systemen denken en sterker het perspectief van de reiziger als uitgangspunt nemen.

In het nieuwe systeem gaan we uit van meer flexibele fijnmazige mobiliteit en een beperkter maar hoogwaardiger vast openbaar vervoer netwerk. Hiermee nemen we de overlast van de lege bus in kleine kernen weg en bieden we de reiziger een beter alternatief, zonder afhankelijkheid van dienstregeling en lijnvoering, waardoor de leefbaarheid (in kleine kernen) verbetert.

Actie 2.1 Verbeteren/vervangen van aanbodgericht busvervoer door versnellen van buslijnen en organiseren en faciliteren van mobiliteitsvormen voor flexibele fijnmazige mobiliteit.

Reizigers die vanuit woonwijken en kleine kernen reizen, zullen met fijnmazige mobiliteit naar een knooppunt moeten reizen, vanwaar zij hun reis vervolgen met een hoogwaardige openbaar vervoerverbinding, ofwel met een fijnmazig vervoer direct naar een opstappunt nabij de eindbestemming te reizen. Van belang hierbij is dat het netwerk van snelle verbindingen alle gemeenten in Zeeland bedient. Binnen het Zeeuws brede aanbod van flexibele fijnmazige mobiliteit is ruimte voor aanvullend maatwerk in de regio's en worden bestaande lokale initiatieven gestimuleerd en gefaciliteerd. Pilots moeten uitwijzen of nieuwe fijnmazige mobiliteitsconcepten kansrijk zijn. Hier is 46% van de Zeeuwen het mee eens (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZBIPlanbureau, 2020).

Rolverdeling:

- De provincie brengt de ontwikkelingsfunctie van busvervoer onder bij de in te richten mobiliteitscentrale.
- Gemeenten stellen kaders voor en financieren doelgroepenvervoer. Binnen de contracten van het doelgroepenvervoer worden voertuigen en chauffeurs beschikbaar gemaakt voor een deeltaxi concept, gefinancierd vanuit provinciale budgetten.
- Provincie en gemeenten stellen samen kaders voor invulling van flexibele fijnmazige mobiliteit en organiseren besluitvorming gezamenlijk.
- De provincie financiert flexibele fijnmazige mobiliteit (m.u.v. doelgroepenvervoer).
- Gemeenten en de provincie verbinden partijen.
- Gemeenten faciliteren pilots.
- De provincie, gemeenten en commerciële mobiliteitsaanbieders financieren.
- Adviesorganisaties en stads- en dorpsraden adviseren.

Actie 2.2 Ontwikkelen van een robuust, flexibel en betaalbaar mobiliteitssysteem, waarbij de reiziger (meer) centraal komt te staan

Slimme Mobiliteit biedt mogelijkheden om mobiliteit beter te organiseren door het aanbod beter te laten aansluiten op de mobiliteitsvraag van bewoners en bezoekers. Dit kunnen aanpassingen van bestaande mobiliteitssystemen zijn, maar ook de toevoeging van nieuwe (flexibele vraagafhankelijke) mobiliteitsconcepten. Hiervoor is het nodig om de ontwikkelrol voor het publiek georganiseerd vervoer centraal te organiseren. Hierdoor wordt het mogelijk om diverse vormen van mobiliteit met elkaar te laten ademen. Dit kan alleen als budgetten en bevoegdheden met elkaar worden gedeeld. Dit kan gerealiseerd worden door middel van een in te richten Mobiliteitscentrale Zeeland. Deze moet de spil worden als opdrachtgever voor vervoerscontracten, waarbij de Mobiliteitscentrale bijdraagt aan de ontwikkeling van vervoersinitiatieven, aansluiting van vraag en aanbod coördineert en zorg draagt voor zichtbaarheid van Zeeuwse mobiliteit in MaaS (Mobility as a Service) apps.

Betaalgemak gaat verbeteren. Waar nu nog verschillende passen nodig zijn voor haltetaxi, wmo, trein en fast ferry ligt het in de lijn der verwachting dat een oplossing met één pas of app alle betalingen kan gaan verzorgen. Mobility as a Service (MaaS) biedt de reiziger de mogelijkheid om met een app de reis te plannen, boeken en betalen, waarbij de reiziger eigen voorkeuren (snelheid, delen,

prijs) kan bepalen. In 2021 wordt het onderwerp Slimme Mobiliteit verder uitgewerkt. Een onderdeel van deze actie is het Living Lab Slimme Mobiliteit: hiermee wordt Zeeland, met Vlissingen als focuspunt, een experimenteerzone, waar gemeenten, provincie, Rijk, mobiliteitsbedrijven en mobiliteitswetenschappers nieuwe kennis opdoen voor een nieuwe generatie mobiliteitsoplossingen (Rapport Wind in de zeilen). Zeeland is daarmee de aangewezen plek om in een meer dunbevolkt gebied innovaties die door kennisinstellingen zijn ontwikkeld en uitgewerkt, in de praktijk uit te gaan testen. Bij in de praktijk bewezen succesvolle toepassingen rollen we initiatieven uit over Zeeland.

Rolverdeling:

- Gemeenten, de provincie, mobiliteitsaanbieders, Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZ), recreatiebedrijven, adviesorganisaties, stads- en dorpsraden, het Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving, de Veiligheidsregio Zeeland, zorginstellingen (experiment mobiliteit gekoppeld aan ontmoeting/activiteit) en Bouwend Nederland delen kennis.
- Gemeenten en de provincie
 - verbinden partijen;
 - vormen een spil in de ontwikkeling van mobiliteit in Zeeland via de in te richten Mobiliteitscentrale Zeeland;
- Het Rijk, gemeenten, de provincie, TOZ en recreatiebedrijven (projecten i.r.t. toerisme) financieren.
- De provincie coördineert de aansluiting van mobiliteitsvormen op MaaS-apps die nationaal worden uitgerold. Het gaat in elk geval om de concessiehouder busvervoer en de Westerschelde Ferry.
- Het ministerie van I&W ondersteunt bij het aansluiten van mobiliteitsvormen op de MaaS-apps.
- Onderwijsinstellingen passen opleidingen aan.

Actie 2.3 Delen van mobiliteitsdata (vraag en aanbod)

Om vraagafhankelijk vervoer aan te kunnen bieden is het nodig om de vraag te kennen. Hiervoor is onderzoek en uitwisseling van data nodig. Daarvoor wordt op korte termijn een Zeeuws Regionaal Data Team (RDT) ingericht. Het RDT zal een coördinerende rol gaan vervullen om de data met betrekking tot mobiliteitsvraag, mobiliteitsaanbod en infrastructuur voor de regio Zeeland te verzamelen en ontsluiten, om zo zowel de reiziger als de wegbeheerders zo goed mogelijk te kunnen bedienen.

Rolverdeling:

- Zeeuwse overheden werken samen in een Zeeuws Regionaal Data Team.
- Mobiliteitsaanbieders delen data over mobiliteitsvraag, mobiliteitsaanbod en infrastructuur.
- Het RDT faciliteert data aan de Mobiliteitscentrale Zeeland en faciliteert partijen bij het leveren van die data.
- Gemeenten, de provincie, TOZ, het Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving, de ANWB en North Sea Port delen kennis.
- De provincie en gemeenten laten onderzoek doen.
- Gemeenten en de provincie brengen partijen bij elkaar.
- De provincie en gemeenten financieren.

Actie 2.4 Ontwikkelen van verschillende typen knooppunten/hubs met divers aanbod van mobiliteit en (laad)voorzieningen

Bij een prettige reis horen ook prettige en soepele overstapmogelijkheden. Dit kan door knooppunten in te richten

waar verschillende vormen van vervoer op aansluiten en waar ook voorzieningen zijn, zoals horeca of een ophaalpunt voor pakjes of boodschappen. We organiseren een Zeeuwse aanpak van hubontwikkeling, bestaande uit OV-knooppunten en mobiliteitshubs rond laadvoorzieningen.

Rolverdeling:

- Gemeenten, de provincie, het Rijk, ProRail, de NS, de ANWB en andere betrokken partijen voeren gezamenlijk de in de regionale mobiliteitsstrategie ontwikkelde hubaanpak uit en financieren hubontwikkeling.
- Gemeenten en de provincie geven opdracht voor het aanleggen en inrichten van hubs.
- De concessiehouder busvervoer, de NS, aanbieders van gedeelde mobiliteit, de gemeentelijke vervoerscentrale Zeeland, stads- en dorpsraden en adviesorganisaties delen kennis.

Subdoel 3: De verkeersveiligheid is verbeterd

Actie 3.1 Verbeteren verkeersgedrag

Verkeersveiligheid wordt in Zeeland integraal opgepakt door alle partners en gecoördineerd door het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Zeeland (ROVZ). In het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV) is in samenspraak met de verkeersveiligheidspartners een integrale risicogestuurde aanpak op negen thema's opgesteld. Dit is voor Zeeland uitgewerkt in een Zeeuwse Uitvoeringsagenda SPV. Binnen de geprioriteerde thema's moet integraal worden samengewerkt om de risico's voor verkeersveiligheid zoveel mogelijk in te perken. De aanpak richt zich op verbetering van infrastructuur, educatie & communicatie en handhaving.

Rolverdeling:

- Het Rijk
 - stelt landelijke juridische en financiële kaders vast;
 - past eventueel wetgeving aan, naar gelang maatschappelijke behoefte en/of noodzaak (bijvoorbeeld verbod smartphonegebruik op de fiets);
 - verzorgt landelijke campagnes voor educatie en communicatie;
 - ondersteunt de regio's met hun campagnes voor educatie en communicatie;
 - verstrekt subsidies ten behoeve van verkeersveilige infrastructuur (Strategisch Plan Verkeersveiligheid) en innovatieve slimme maatregelen.
- De wegbeheerders (Rijkswaterstaat, de provincie, gemeenten, Waterschap Scheldestromen en North Sea Port)
 - onderhouden de wegen;
 - zorgen voor een goede bereikbaarheid;
 - passen daar waar nodig infrastructuur aan;
 - maken infrastructuur veiliger;
 - houden rekening met duurzaam veilige inrichtingseisen bij het aanleggen van nieuwe infrastructuur.
- Politie en Justitie zijn verantwoordelijk voor handhaving.
- Maatschappelijke partners komen op voor de belangen van hun achterban en organiseren met elkaar en met de wegbeheerders activiteiten om het verkeer voor hun achterban veiliger te maken.
- Bedrijven worden betrokken bij het verkeersveiligheidsbeleid en nemen hun verantwoordelijkheid als werkgevers zowel

als het gaat om woon- werkverkeer als ten aanzien van dienstreizen.

- Het team ROVZ
 - coördineert het verkeersveiligheidsbeleid;
 - spant zich namens alle partners in zoveel mogelijk over verkeersveiligheid te communiceren om zo bewustwording te vergroten;
 - organiseert voor alle partners en stimuleert verkeerseducatie.

Subdoel 4: Schone mobiliteit is een gemakkelijke keus

Actie 4.1 Inzetten op gebruik van fiets en e-bike voor kortere afstanden

Meer gebruik van fiets en e-bike heeft een positief effect op de zelfstandige mobiliteit van groepen die geen auto hebben. Door gebruik van de auto te vervangen door de fiets of e-bike levert dit een bijdrage aan CO₂-doelstellingen. Het Nationaal Toekomstbeeld Fiets wordt de ambitie en het uitvoeringsprogramma voor versterking van het hoofdfietsnetwerk in Nederland, vanuit het samenwerkingsverband Tour de Force. Het doel is om zowel voor dagelijks als voor recreatief fietsverkeer een kwalitatief hoogwaardig fietsnet te realiseren in 2040. In Zeeland zetten we in op de realisatie van doorfietsroutes. Dit zijn de drukke routes die kernen verbinden en voldoen aan een aantal kenmerken van een snelfietsroute (o.a. breedte fietspaden, verharding, breedte (tussen)bermen, ontbreken van paaltjes en/of andere obstakels). Veilig, comfortabel en vlot is het motto.

Rolverdeling:

- De provincie voert de regie op de strategie voor duurzame mobiliteit en samenwerking.
- De provincie geeft een impuls aan de ontwikkeling van mobiliteitshubs door cofinanciering.
- De provincie ondersteunt initiatieven tot deelgebruik financieel.
- Gemeenten, Waterschap Scheldestromen en de provincie stellen samen de Zeeuwse fietsvisie op.
- Wegbeheerders (gemeenten, de provincie, Waterschap Scheldestromen en North Sea Port) leggen fietsinfrastructuur aan en verbeteren die en zorgen voor voldoende ruimte voor het stallen van fietsen bij bushaltes.
- Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZ) en recreatiebedrijven realiseren laadpunten.
- Enduris deelt kennis over elektriciteitsnet en kansen voor laadpaalinfrastructuur.
- Het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Zeeland verzorgt voortlichting over veilig fietsen.
- Toeristisch Ondernemend Zeeland stimuleert het fietsgebruik.
- Stads- en dorpsraden denken mee.

Actie 4.2 Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen door mobiliteit

Voor mobiliteit wordt gestreefd naar een reductie van de CO₂-uitstoot met 49%. Zie actie 1.3 onder Energietransitie.

Subdoel 5: De digitale bereikbaarheid is in de hele provincie optimaal

Actie 5.1 Verbeteren digitale infrastructuur

Digitale toepassingen maken het mogelijk om thuis te werken,

onderwijs te volgen en gebruik te maken van diensten. Daardoor hoeft een deel van de reizen niet meer gemaakt te worden. Hiervoor is het nodig om het digitale netwerk verder te verbeteren. Vanuit EU-programma's wordt innovatie en digitale bereikbaarheid ondersteund. Het grootste deel van de Zeeuwen, 86%, vindt dat snelle digitale bereikbaarheid in Zeeland gewenst is (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Rolverdeling:

- Gemeenten en de provincie
 - stellen beleid op;
 - financieren;
 - brengen partijen bij elkaar;
 - stimuleren de uitrol van het digitale netwerk in het buitengebied;
 - verlenen vergunningen voor de aanleg van digitale infrastructuur.
- SER Zeeland en Toeristisch Ondernemend Zeeland zorgen voor afstemming en overleg.

3.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

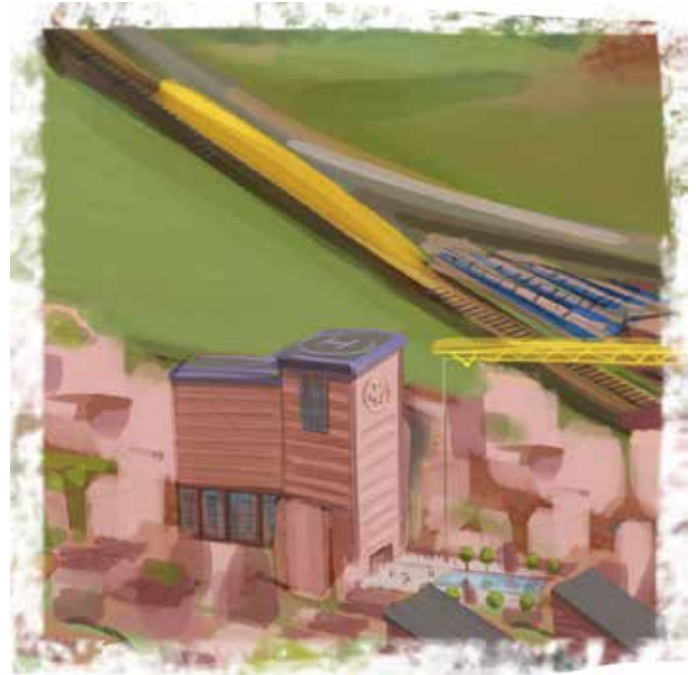
Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

- Doe meer met minder grond.
 - Bekijk of hubs met voorzieningen te combineren zijn met voorzieningen voor kleine kernen.
 - Minder auto's in de kernen geeft ruimte voor andere vergroening, wat bijdraagt aan klimaatadaptatie en biodiversiteit.
- Werk samen en deel kosten en baten.
 - Door budgetten en bevoegdheden voor doelgroepen- en openbaar vervoer te delen, organiseren overheden meer in gezamenlijkheid, en daarmee efficiënter, het publieke bus- en taxivervoer.
 - Combineer aanpassingen in infrastructuur voor verbeterde verbindingen met verkeersveiligheid.
- Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
[...]
- Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Richt infrastructuur inclusief knooppunten en mobiliteitssysteem in met het oog op zero-emission.
 - Werk circulair.
 - Stimuleer zero-emission mobiliteit.

4. Onderwijs

4.1 Doelstelling 2030

Zeeland heeft een duurzame onderwijs- en onderzoekinfrastructuur, waarbij wordt samengewerkt tussen overheid, bedrijfsleven en onderwijs- en onderzoeksinstituten binnen en buiten Zeeland. De opleidingen sluiten aan op de Zeeuwse economie, het Zeeuwse DNA en de Zeeuwse opgaven.

De economische potentie van Zeeland is groot, mits de belangrijkste randvoorwaarden voor het vestigingsklimaat goed zijn. Een van die randvoorwaarden is een goed aanbod van opleidingen op alle niveaus. Het gaat dan zowel om een hoogstaand aanbod aan nicheopleidingen (aansluitend bij het Zeeuws DNA) als om een aantrekkelijk onderwijsaanbod van reguliere opleidingen over de volle breedte en in iedere regio.

Een goed voorbeeld passend binnen een Zeeuws nicheaanbod is de realisatie van een Delta Kenniscentrum voor voedsel, water en energie. Dit is een hoogwaardig centrum van onderwijs, onderzoek en kennisontwikkeling in de hele keten van mbo-hbo-wo. Zo'n kenniscentrum zal ook onderzoeksinstituten aantrekken en kansrijke spin-offs genereren. Een aantrekkelijk onderzoeks- en onderwijsaanbod draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor jongeren uit Zeeland en van elders. Belangrijke pijlers daarbij zijn een goed onderwijsaanbod (hoogstaande en betaalbare opleidingen), een goed kennisklimaat, voldoende goede studentenhuisvesting, een aantrekkelijke leefomgeving en een goede bereikbaarheid, waaronder innovatieve, duurzame vervoersmogelijkheden en passend werk.

Middels Campus Zeeland wordt hierop in gezet. Ruim 70% van de Zeeuwen is het eens met deze aanpak (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Subdoel 1: Er is een hoogstaand onderwijs- en onderzoeks aanbod in de hele onderwijs- en onderzoekskolom voor zowel reguliere opleidingen als nicheopleidingen die passen bij het Zeeuws DNA.

Subdoel 2: Er is een structurele intensieve samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid (triple helix)

Beide subdoelen dragen bij aan een belangrijk nevendoeel: het stimuleren en versterken van de Zeeuwse economie, de leefbaarheid, de arbeidsmarkt en het vestigingsklimaat.

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

4.2 Huidige situatie

Demografische ontwikkelingen, zoals ontgroening, vergrijzing en krimp hebben invloed op het aanbod en de invulling van het onderwijs in Zeeland. Vanuit het onderwijs moet voldoende aanwas komen voor de arbeidsmarkt, maar onderwijsinstellingen hebben al enige tijd te maken met de gevolgen van afname van het aantal geboorten. Het basisonderwijs is de grootste krimp voorbij, maar bij het voortgezet onderwijs zet de leerlingendaling de komende jaren nog door. In de afgelopen 10 jaar is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs met 10% gedaald. Het aantal mbo studenten is gedaald met 17,2%. Het aantal hbo- en universitaire studenten is daarentegen toegenomen met respectievelijk 19,2% en 28%. Slechts een kwart van de jongeren die naar elders vertrekken om te studeren, komt na afronding van die studie terug naar Zeeland om er te werken.

Vooraf in het MBO is de bereikbaarheid van schoollocaties van invloed op de keuze van toekomstige scholieren. De ontwikkeling naar meer digitaal onderwijs en meer onderwijs bij (stage) bedrijven kan hierin verandering brengen.

Het aanbod aan hoger onderwijs is essentieel voor het behoud van jongeren. Het adviesrapport Wind in de Zeilen stelt dat het onderwijs in de regio goed past bij Zeeuwse sectoren en thema's, maar dat zeker het gemis van masteropleidingen voelbaar is. Hierdoor trekken teveel jongeren voor of na hun bachelor studie weg uit de regio, zonder dat ze terugkomen. Ze kunnen niet de gewenste vervolgopleiding doen of ze vinden in de regio niet de baan die past bij hun opleiding.

Om kwalitatief goed onderwijs voor de hele onderwijskolom (mbo-hbo-wo) te kunnen bieden is samenwerking met instellingen

binnen en buiten de provincie (inclusief België) noodzakelijk, net zoals de specialisatie op een aantal thema's. Deze samenwerking is in gang gezet met Campus Zeeland. Hierin werken Zeeuwse bedrijven, kennis- en onderzoeksinstituten en overheden samen. Zij bundelen de krachten om te zorgen voor een sterke koppeling tussen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven. Dat moet de innovatiekracht van Zeeland vergroten en zorgen voor een toekomstbestendige economie waarin jonge, goed opgeleide mensen het bedrijfsleven versterken.

Concreet werkt Campus Zeeland aan drie pijlers: Bèta Campus, Kennis & Innovatienetwerken en Onderwijs & Onderzoek. Binnen Bèta Campus wordt gewerkt aan de realisatie van het Joint Research Center Zeeland, de UCR Engineering Department en samenwerking rond Deltavraagstukken. Binnen Campus Zeeland is, naast de Zeeuwse samenwerking, ook sprake van een nauwe verbintenis met of betrokkenheid van o.a. Universiteit Wageningen, Universiteit Utrecht, Universiteit van Gent en de Technische Universiteit Eindhoven.

Er is een stuurgroep ingesteld om de strategie van Campus Zeeland en de samenhang tussen de drie pijlers te bewaken. De stuurgroep is geen eigenaar van die vraagstukken en instituten, maar probeert de eerstverantwoordelijken te stimuleren (regie, afstemming, verbinden, lobby, faciliteren) om de doelstellingen en ambities van Campus Zeeland te realiseren. Het Rijk ondersteunt deze aanpak via rapport Wind in de zeilen.

4.3 Acties om doelen te realiseren

De geformuleerde acties dragen uiteindelijk bij aan alle subdoelen en aan het nevendoeel: het stimuleren en versterken van de Zeeuwse economie, de leefbaarheid, de arbeidsmarkt en het vestigingsklimaat.

Subdoel 1: Er is een hoogstaand onderwijs- en onderzoeks aanbod in de hele onderwijs- en onderzoekskolom voor zowel reguliere opleidingen als nicheopleidingen die passen bij het Zeeuws DNA.

Actie 1.1. Ondersteunen kennisinstellingen in het ontwikkelen van onderwijs- en onderzoek, op Zeeuwse maat, passend bij het Zeeuwse DNA en zo mogelijk met nationale en/of internationale uitstraling.

Actie 1.2: Realisatie van een Delta Kenniscentrum voor voedsel, water en energie

Op de unieke combinatie van voedsel, water en energie liggen er grote kansen om in Zeeland opleiding en onderzoek uit te breiden dat nationaal en internationaal toegevoegde waarde heeft. Als Deltaprovincie kan Zeeland een sterkere functie vervullen in kennisontwikkeling, onderzoek en valorisatie (het toepassen van de opgedane kennis) bij onderwerpen als verzilting, verdroging, zoetwatervoorziening, duurzame energie, landbouw en duurzaam voedsel uit zee. De samenwerking rond Deltavraagstukken is gericht op het oprichten van een Delta Kenniscentrum voor voedsel, water en energie, zoals ook genoemd in Wind in de Zeilen. Dit Delta Kenniscentrum kan leiden tot een kruispunt van onderwijs, onderzoek, kennisontwikkeling en nieuwe verdienmodellen voor de Nederlandse agro-, industrie-, water- en energiesectoren. Het richt zich op de hele keten van mbo- tot wo-niveau en verdiept de grootste thema's uit het Zeeuwse beroepsonderwijs. Het Rijk ondersteunt een snelle ontwikkeling

van het Delta Kenniscentrum. Volgens het adviesrapport Wind in de Zeilen kan het kenniscentrum jaarlijks 200 extra studenten trekken, van wie de meesten in Zeeland werk kunnen vinden. De verwachting is ook dat via het kenniscentrum jaarlijks 80 masterstudenten hun opleiding in Zeeland kunnen afronden.

Rolverdeling:

- De instellingen voor voortgezet onderwijs zorgen voor
 - kennisontwikkeling en -verspreiding door praktijkgericht onderzoek en het toekomstbestendig houden van het opleidingsportfolio;
 - het uitvoeren van samenwerking met andere onderwijsinstellingen, bedrijfsleven en de overheid (triple helix).
- Onderwijs- en onderzoeksinstellingen voeren onderzoek uit passend binnen Campus Zeeland.
- Gemeenten faciliteren de ontwikkeling van Campus Zeeland.
- De provincie is verantwoordelijk voor het proces.
- Het Rijk, de provincie en gemeenten dragen financieel bij.

De Triple helix samenwerking (zie subdoel 2) heeft ook een belangrijke functie in het realiseren van dit actiepunten.

Subdoel 2: Er is een structurele intensieve samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid (triple helix).

De triple (quadrupel) helix samenwerking tussen onderwijs/onderzoeksinstellingen, ondernemers, overheden en maatschappelijke organisaties krijgt vorm binnen Campus Zeeland. Iedere partij doet dit vanuit de eigen verantwoordelijkheid en bevoegdheden, steeds in afstemming met betrokkenheid van andere partners binnen de triple helix.

Actie 2.1. Zorgen voor verbondenheid van de Bèta Campus met de Kennis & Innovatienetwerken en met de bestaande bedrijven en onderwijs- en kennisinstellingen in Zeeland en omliggende regio's

Actie 2.2. Het versterken van de uitvoeringskracht van de Kennis & Innovatienetwerken

Actie 2.3. Het duurzaam borgen van de triple helix samenwerking op bestuurlijk en op uitvoeringsniveau.

Rolverdeling:

- De provincie is verantwoordelijk voor het proces.
- De Zeeuwse onderwijsinstellingen verzorgen goed onderwijs dat aansluit op de markt.
- De onderzoeks- en onderwijsinstellingen voeren onderzoek uit in samenspraak met het bedrijfsleven.
- Het bedrijfsleven maakt gebruik van en zet zich in voor goed functionerende kennis- & innovatienetwerken.
- De gemeenten zijn eerste aanspreekpunt voor de Campus-ontwikkeling.
- De overheden (provincie, gemeenten, waterschap en rijk) zijn het eerste aanspreekpunt voor financiering.
- De Economic Board Zeeland is strategische partner.
- Toeristisch ondernemend Zeeland draagt in het kader van het 'hospitality pact' (regionale samenwerking t.b.v. arbeidsmarktprobleem in de hospitality-sector) bij aan het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en praktijk in de recreatiesector.

- Erfgoed- en natuurorganisaties betrekken het onderwijs bij het uitdragen van hun kennis over Zeeland.

4.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Woningen (voor studenten/leerkrachten), onderwijs en voorzieningen kunnen geclusterd worden. Ook kan bestaand leegstaand vastgoed gebruikt worden, bijvoorbeeld voor de living labs.
 - Living labs kunnen bijdragen aan verduurzamen van de huidige woningvoorraad en bestaand vastgoed.
 - Inbreiding/bundeling maakt kernen sterker en behoudt kwaliteit van het landelijk gebied, maar concurreert met ruimtevraag voor waterberging, energieopslag/opwekking. Dit vraagt om slim ruimtegebruik. De andere functies moeten duidelijk onderdeel zijn van ruimtelijke plannen. Gevaar is dat de markt hierbij geen integrale afweging maakt.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Triple (of quadrupel) samenwerking, ieder vanuit eigen rol en verantwoordelijkheden (Campus Zeeland). Triple helix zorgt niet alleen voor verbinding op het gebied van onderwijs en onderzoek, maar ook op een breder vlak (zoals leefbaarheid).
 - De vraag/urgentie van de onderliggende opgaven ligt vooral bij het bedrijfsleven (de maatschappelijke partners, leerlingen, ouders) en de onderwijsinstellingen wat betreft de inhoud van de opgave. Het antwoord ligt in de triple (quadrupel) helix samenwerking onderwijs/onderzoeksinstellingen, ondernemers, overheden en maatschappelijke organisaties (Campus Zeeland). Ieder is betrokken/draagt bij vanuit de eigen verantwoordelijkheid en bevoegdheden, steeds in afstemming met en/of in betrokkenheid van andere partners triple helix.
 - Openbaar vervoer is belangrijk voor het onderwijs. Goed bereikbare basisscholen maken de provincie aantrekkelijker voor jonge gezinnen en voldoende werkgelegenheid in de nabijheid of goede verbindingen met grote werklocaties maken de provincie aantrekkelijk als woonlocatie voor de beroepsbevolking én is positief voor de werkgelegenheid. Goed bereikbaar middelbaar en hoger onderwijs helpt studenten om de keuze te maken voor Zeeland.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Kinderen in de doorgaande leerlijn BO-VO-MBO-HO maken kennis met en zijn goed op de hoogte van de kernkwaliteiten van Zeeland (het Zeeuwse DNA).
 - Zeeland is, door het hoogstaande onderwijsaanbod van reguliere en niche-opleidingen, kennisklimaat, studentenhuysvesting, leefklimaat en door innovatieve, duurzame vervoersmogelijkheden aantrekkelijk voor Zeeuwse jongeren én jongeren van elders om te studeren, leven en werken. De ontgroening neemt hierdoor af en de samenleving wordt meer inclusief. Daarbij is de aanwezigheid van een goede onderwijs-onderzoeksinfrastructuur een van de medebepalende vestigingsfactoren voor nieuwe bedrijven.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - De doelstelling draagt bij aan de volgende SDG's: kwaliteitsonderwijs door het maken van een kwaliteitsslag in het gehele Zeeuwse onderwijs, innovatie en infrastructuur door inzet van de triple helix en living labs, ongelijkheid verminderen door onderwijs zo aan te bieden dat inclusiviteit wordt bereikt en duurzame steden en gemeenschappen wanneer de realisatie van een campus duurzaam gebeurt.
 - Een duurzame onderwijs- en onderzoeksinfrastructuur levert een belangrijke bijdrage aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor jongeren en voor bedrijven uit Zeeland en van elders en levert daarbij een bijdrage aan een innovatieve Zeeuwse economie en belangrijke maatschappelijke vraagstukken.

5. Voorzieningen en evenementen

5.1 Doelstelling 2030

De bereikbaarheid en beschikbaarheid van (basis) voorzieningen en evenementen zijn voor elke Zeeuw en toerist gegarandeerd.

Het gaat erom dat iedereen, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau, afkomst of vitaliteit, toegang heeft tot alle benodigde voorzieningen. Zeeland beschikt over een aantal bijzondere en zich onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen op het gebied van onderwijs, zorg en cultuur, die de regio extra aantrekkelijk maken om te blijven of zich van elders hier te vestigen. Voor specifieke voorzieningen die in Zeeland niet beschikbaar zijn, wordt samengewerkt met de grote steden in de omgeving. De bereikbaarheid van deze steden is optimaal gegarandeerd. Zeeland trekt meer toeristen dan ooit, die bijdragen aan het draagvlak voor voorzieningen.

In 2030 worden de aanvullende voorzieningen zoveel mogelijk op knooppunten geconcentreerd, die optimaal bereikbaar zijn gemaakt voor alle Zeeuwen. Veel heel kleine kernen zullen ook voor hun basisvoorzieningen hierop aangewezen zijn. Door 'slimme mobiliteit' is bereikbaarheid in 2030 vrijwel geen vraagstuk meer.

De evenementen in Zeeland worden afgestemd op de mogelijkheden van een gebied en passen bij omgeving en identiteit van Zeeland, zoals ook verwoord in Zeeland LandinZee. Het belang van het onderscheidende karakter van het evenement neemt toe naarmate omvang en uitstraling groter is. De evenementen vinden goed gespreid plaats, in tijd en in plaats, om de druk op de omgeving, omwonenden en (de bereikbaarheid voor) zorg- en veiligheidsdiensten beter te verdelen. Bewoners

zijn trots op de evenementen, voelen alsof deze ook een beetje 'van hen' zijn, bezoeken ze graag en nemen hun vrienden mee, ook van buiten provincie. De toerist boekt niet alleen om te ontspannen aan de kust, maar om die combinatie van rust en beleving. Organisatoren voelen zich erkend en ondersteund. Evenementen worden klimaatneutraal georganiseerd.

Subdoel 1: Iedereen, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau, afkomst of vitaliteit, heeft toegang tot alle voorzieningen.

Subdoel 2: Zeeland beschikt over een aantal bijzondere en zich onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen op het gebied van onderwijs, zorg en cultuur. Ze maken de regio extra aantrekkelijk om te blijven of zich van elders hier te vestigen.

Subdoel 3: Evenementen zijn het duurzame uithangbord van de ultieme Zeeuwse beleving.

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

5.2 Huidige situatie

Wat zijn voorzieningen?

In dit kader verstaan we onder voorzieningen het volgende: voorzieningen behoren tot de maatschappelijke infrastructuur. Het zijn de collectief georganiseerde voorwaarden die individuen en groepen mensen in staat stellen deel te nemen aan de samenleving en zich daarin te kunnen ontplooien. Voorzieningen kunnen de vorm hebben van een gebouw, diensten (door organisaties, bedrijven of overheden) en netwerken tussen mensen (digitaal en fysiek). Voorzieningen zijn – als het goed is – een antwoord op behoeften van mensen. Niet alleen voor de bewoners van een gebied, maar ook voor de toeristen die hier tijdelijk verblijven.

Voorzieningen zijn er in veel soorten en maten, maar grofweg kan een onderscheid worden gemaakt tussen **basisvoorzieningen**, **aanvullende voorzieningen** en **top- of kwaliteitsvoorzieningen**.

Onder **basisvoorzieningen** verstaan we essentiële zaken, zoals nutsvoorzieningen inclusief internet, levensmiddelen, detailhandel, eerstelijns gezondheidszorg, hulpdiensten en basisonderwijs, maar ook bijvoorbeeld een basisbibliotheek of bibliobus. De basisvoorzieningen kunnen veelal lokaal worden

ingevuld en moeten voor iedereen beschikbaar en toegankelijk zijn. De gezamenlijke overheden en het kleinbedrijf spelen hierin een centrale rol. Basisvoorzieningen bevinden zich vaak in de nabijheid, bedienen in de regel een beperkt gebied en dragen direct bij aan de lokale leefbaarheid.

Aanvullende voorzieningen vragen een groter verzorgingsgebied, qua inwoners of qua oppervlakte en hebben dan ook een bovenlokale, regionale functie. Zij dragen bij aan een aantrekkelijke woonomgeving voor een groter gebied en zijn vooral van invloed op de keuze van mensen en bedrijven om zich ergens te (blijven) vestigen. Deze vormen de meerwaarde ten opzichte van andere locaties en zullen niet in iedere kern aanwezig zijn. Het gaat bijvoorbeeld om tweedelijns gezondheidszorg, middelbaar (beroeps)onderwijs, culturele instellingen, evenementen, zwembaden, winkelcentra en meubelboulevards. Regionale afstemming over deze voorzieningen is nodig om vraag en aanbod goed aan te laten sluiten, overheidsinvesteringen effectief in te zetten en ongewenste ruimtelijke en leefbaarheidseffecten te voorkomen. En niet in de laatste plaats om goede kwaliteit van voorzieningen te bereiken.

Bij de echte **top- en of kwaliteitsvoorzieningen** gaat het over voorzieningen die van bovenregionaal of (sub)nationaal belang zijn en effecten hebben die over gemeente en/of regiogrenzen heen gaan, zoals ziekenhuizen met specialisaties, regionale overheidsinstellingen, top toeristische en culturele voorzieningen (musea en tentoonstellingsruimten, toeristische dagattracties, schouwburgen, theaters, bioscopen en festivals), hoger- en wetenschappelijk onderwijs met onderscheidende studierichtingen. De kwaliteit van deze topvoorzieningen is belangrijker dan de afstand of tijd die men moet afleggen om er te kunnen komen. Concreet als voorbeeld (niet uitputtend en discutabel) kunnen worden genoemd als 'top- of kwaliteitsvoorzieningen' in de Zeeuwse context: Neeltje Jans, Zeeuws Museum, Industrieel Museum, Watersnoodmuseum, Bevrijdingsmuseum, Vleeshal, De Mythe, CineCity, het Scheldetheater, Zeeuwse Bibliotheek, University College Roosevelt en HZ University of Applied Sciences.

Zeeland heeft sinds jaren te maken met opschaling van organisaties op het gebied van zorg, onderwijs en dienstverlening. Veelal heeft dit te maken van het verdwijnen van de noodzakelijke massa om een bepaald aanbod nog exploitabel te houden, soms door keuzes voor centralisatie op nationaal niveau. Er zijn ook omgekeerde bewegingen, zoals de vestiging van een nieuw justitieel complex bij Vlissingen met een extra beveiligde zittingslocatie (EBZ), penitentiare inrichting (PI) voor specifieke doelgroepen, extra beveiligde inrichting, steunpunt voor Dienst Vervoer & Ondersteuning (DV&O) en aanvullende faciliteiten voor rechters, officieren van justitie en advocaten. Het zuidelijk deel van het gebied wordt Stadslandgoed Nieuwerwe.

Bij de culturele voorzieningen is er minder sprake van opschaling, maar neemt ook hier de druk toe en lijkt een beweging naar verdere samenwerking en op termijn opschaling onafwendbaar.

Onderwijs

In het Zeeuwse onderwijs heeft de ingezette ontgroening van

de bevolking de afgelopen jaren in het basisonderwijs geleid tot sluiting van veel scholen. Inmiddels is de afname zichtbaar in het voortgezet onderwijs.

Voor basisscholen is de grootste krimp voorbij, maar deze zet nog een aantal jaren door tot circa 2028. Op gemeentelijk niveau is er nadruk op schaalvergroting (kwaliteit onderwijs) en integrale huisvesting (Integraal Kind Centrum). In heel Zeeland is het vinden van genoeg leerkrachten een grote uitdaging. Dit geldt ook voor docenten in het voortgezet onderwijs. In Zeeuws-Vlaanderen ondervindt men last van 'concurrentie van Belgische scholen'. Dit begint al op de kinderopvang. Naast een sterke krimp 'lekken' daar ook in het voortgezet onderwijs leerlingen weg naar België. In het voortgezet onderwijs zet de leerlingendaling in heel Zeeland de komende jaren nog door. Gemiddeld wordt 13% daling van leerlingaantallen richting 2030 verwacht, met uitschieters richting 20% in Zeeuws-Vlaanderen, en op Schouwen-Duiveland. Dit heeft landelijke aandacht (commissie Dijkgraaf) en het Rijk gaat hiervoor (tijdelijk) extra budget vrij maken. In verbindingen tussen onderwijs- en culturele voorzieningen liggen kansen om een kwaliteitsimpuls te bereiken. De bereikbaarheid van schoollocaties in het algemeen, en van MBO-scholen in het bijzonder, is van invloed op de schoolkeuze van scholieren. De ontwikkeling naar meer digitaal onderwijs kan dit in de toekomst veranderen.

Zorgvoorzieningen

Gezonde Zeeuwen zijn de basis voor een goed functionerende samenleving. Een adequaat voorzieningenniveau is vereist om de Zeeuwse bevolking gezond te houden. Een goede zorginfrastructuur draagt niet alleen bij aan het welzijn van de Zeeuwse inwoners en de vele toeristen, maar in bredere zin ook aan de leefbaarheid binnen een gemeenschap. De bevolking vergrijsst met als gevolg dat de zorgvraag toeneemt, terwijl veel jonge mensen wegtrekken. Dat veroorzaakt een zogenaamde 'zorgkloof'. Innovatieve oplossingen zijn noodzakelijk om te voorkomen dat de Zeeuwse zorginfrastructuur vastloopt met alle gevolgen van dien. Bij veel partijen is het urgentiegevoel groot. Net als de bereidheid om de knelpunten gezamenlijk aan te pakken op een innovatieve, toekomstbestendige wijze die tot voorbeeld kan dienen voor andere regio's in Nederland.

Het accent zal niet alleen gelegd moeten worden op de behandeling van ziekte maar op het voorkomen daarvan. Daarom wordt ingezet op het verminderen van de zorgvraag. Niet alleen door het zoeken naar beter passende oplossingen thuis -in geschikte woningen- maar ook door deze oplossingen te zoeken in het sociaal domein, in plaats van in het zorgdomein. Zo draagt de beschikbaarheid van voldoende welzijnsvoorzieningen en de inrichting van de woonomgeving daar aan bij. Zie ook subdoel 2 in bouwsteen 7. Woonomgeving: Veiligheid, gezondheid, duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptiviteit zijn standaard onderdeel van ruimtelijke ordening en inrichting. Ook de acties 2.1 Een omgeving die uitnodigt tot bewegen, 3.1 Een omgeving die uitnodigt tot ontmoeten en 4.1 Een omgeving die uitnodigt tot ontspannen, in bouwsteen 2. Gezondheid dragen hieraan bij.

Ook voor goede ziekenhuiszorg is het hebben van medische specialisaties steeds meer afhankelijk van grotere aantallen patiënten. Gelet op de relatief geringe Zeeuwse bevolking kan niet langer in alle specialisaties worden voorzien

en blijft samenwerking binnen Zeeland en met andere ziekenhuisorganisaties buiten de regio noodzakelijk. De betrokken partijen in Zeeland, waaronder Zorgverzekeraar CZ, een aantal zorgaanbieders, gemeenten, huisartsen en de provincie hebben elkaar gevonden in een integrale, programmatische aanpak die de Zeeuwse zorg voorbereidt op de toekomst: de Zeeuwse Zorg Coalitie. De coalitie beoogt een vernieuwde, deels gedigitaliseerde zorginfrastructuur te realiseren die:

- 1) Persoonsgerichte zorg & ondersteuning van goede kwaliteit garandeert;
- 2) Zorg snel en dichtbij huis levert;
- 3) Bijdraagt aan de gezondheid (en het vertrouwen) van de Zeeuwse bevolking;
- 4) De zorg duurzaam betaalbaar houdt, ook als de bevolking verder vergrijsst.

Zo'n zorginfrastructuur staat niet alleen ten dienste van de Zeeuwse bevolking. De innovatieve wijze van (samen)werken is ook aantrekkelijk voor zorgprofessionals. Mensen willen graag werken en zich vestigen in een moderne, op de toekomstgerichte werk- en leefomgeving.

Toerisme in relatie tot voorzieningen

Toerisme draagt in sommige streken van onze provincie in belangrijke mate bij aan de leefbaarheid en instandhouding van voorzieningen, zelfs in de kleine kernen. Winkels, openbaar vervoer en publieke voorzieningen zijn er mede dankzij het draagvlak van het toerisme. Daar waar de toeristen niet komen is bijvoorbeeld de supermarkt een voorziening die onder druk staat en daardoor mogelijk zal verdwijnen. Deze voorziening is dan enkel afhankelijk van de 'eigen' bewoners van een kern, die in veel gevallen de mogelijkheid hebben (en er ook voor kiezen) met de auto de boodschappen elders te halen. Het zijn de oudere, minder mobiele bewoners, die bij het verdwijnen van de supermarkt in een kern of dorp in de problemen kunnen raken. Niet alleen verliezen ze de plek waar ze hun dagelijkse boodschappen halen, maar tegelijkertijd ook een plaats waar ze elkaar regelmatig ontmoeten. De supermarkt kan gezien worden als het symbool van het 'zelfvoorzienende dorp'. Het verdwijnen van deze voorziening (meestal als gevolg van schaalvergroting) wordt dan ook ervaren als een verdere aantasting van de leefbaarheid. Het verdwijnen van voorzieningen is daarmee niet alleen een 'logistiek vraagstuk', dat (deels) door de inzet van meer mobiliteit en internet voor kwetsbare bewoners kan worden ondervangen, maar kent vooral ook een sociale component.

Voorzieningen en vestigingsklimaat

De aanwezigheid van een bereikbaar en toegankelijk winkelbestand en zeker ook (basis)voorzieningen op gebied van onderwijs, zorg en cultuur dragen bij aan de leefbaarheid van een gebied voor mensen die daar wonen. Ook zorgt de aanwezigheid van voorzieningen ervoor dat de provincie aantrekkelijk is en blijft voor jongeren en nieuwe (jonge) gezinnen die zich hier van buiten de provincie willen vestigen. Onderscheidende (top)voorzieningen kunnen hierin een rol spelen. Gelet op het aanwezige en dreigende tekort aan arbeidskrachten in Zeeland is dit geen onbelangrijk aspect, in het kader van het economisch vestigingsklimaat. Van de jongeren geeft 90% aan in de stad te willen wonen. Dit is van belang in relatie tot het aanbod aan stedelijke voorzieningen.

De leegstand van winkelpanden in Zeeland neemt toe (bron: Compendium voor de Leefomgeving, indicator Leegstand van winkels 2021). Dit is onder andere een gevolg van afname van de verkoop via fysieke winkels. Leegstand in de hoofdwinkelstraten en dorpskernen moet zoveel mogelijk worden voorkomen, omdat dit een groot effect heeft op de aantrekkelijkheid van het hele gebied. In bouwsteen 6. Woningvoorraad is een actie opgenomen om leegstaande panden waar dat passend is, om te bouwen naar woonvormen waar behoefte aan is. Detailhandel in de kern van steden en dorpen draagt het meeste bij aan leefbaarheid. Detailhandel buiten de kern kan alleen als de winkels te groot zijn voor het reguliere winkelgebied of de producten te risicovol of volumineus (bijv. meubels) zijn.

Bereikbaarheid van voorzieningen

De bereikbaarheid van wonen, werk en recreatie in Zeeland is over het algemeen goed. Het gros van de mensen kan zich zelfstandig verplaatsen over een multimodaal netwerk met een betrouwbare reistijd. Verplaatsingen vinden veelal plaats met de auto. Het hoge autobezit geeft goede mogelijkheden tot zelfstandige mobiliteit. De primaire infrastructuur is bij incidenten kwetsbaar. Op het moment dat er iets op de A58 gebeurt staat alle verkeer van en naar Zeeland vast. Ook bij zomerdrukke ontstaat reistijdverlies. Het wordt drukker op de weg. Met name in de zomerperiode zal de intensiteit gaan toenemen. Naar verwachting zit de (met name de hoofd-)infrastructuur rond 2030 tegen haar capaciteitsgrenzen aan. Over het algemeen zijn door fysieke barrières de reisafstanden vrij groot. Centralisering van voorzieningen zorgt ervoor dat reisafstanden toenemen en de reisduur daarmee ook. Het kopen op afstand (internet) versterkt deze trend. De groepen die belemmeringen ervaren in bereikbaarheid van voorzieningen zijn scholieren/studenten, mensen met een beperking en ouderen. Deze groepen zijn minder zelfstandig mobiel en daarom meer afhankelijk van fiets of openbaar- en doelgroepenvervoer. Door centralisering zijn niet alle voorzieningen aan te fietsen, maar daar staat tegenover dat met de elektrische fiets de acceptabele fietsafstand kan verdubbelen. Het busvervoer in Zeeland kent een teruglopend aantal gebruikers en de kosten voor het systeem nemen toe. Voor doelgroepenvervoer geldt dat het gebruik toeneemt, wat voor gemeenten leidt tot kostenstijging.

Evenementen

De afgelopen 25 jaar waren er grote ontwikkelingen in de evenementensector in Nederland: groei in aantal, omvang, aandacht die ze genereren, professionaliteit. Evenementen en festivals spelen in op de behoefte aan unieke belevingen, tijdelijke beschikbaarheid, meedoen. Ook in Zeeland zien we dat. Veel evenementen zijn ontstaan in de afgelopen 25 jaar. Vooral het laatste decennium zien we ook in Zeeland een sterke groei in omvang, deelname, en (media)aandacht. Voorbeelden hiervan zijn grote evenementen zoals Concert at Sea, Kustmarathon Zeeland, Ride for the Roses en Nazomerfestival. Deze evenementen zetten Zeeland op de kaart en dragen hiermee ook bij aan andere opgaven. Die groei in omvang brengt echter eenzelfde soort zorgen mee als de groei van het toerisme, namelijk uitdagingen op het gebied van infrastructuur. De doorgangswegen en bruggen tussen de eilanden raken regelmatig overvol en leveren problemen op voor bewoners, bezoekers en zorg- en veiligheidsdiensten. Het aantal evenementen in

Zeeland bedroeg in 2019 duizenden op jaarbasis, uiteenlopend van grotere meerdaagse festivals en sportevenementen tot een kleedjesmarkt. De omvang en impact verschilt en de evenementen zijn niet gelijkmatig verdeeld in tijd noch over het gebied. Het overgrote deel van deze evenementen drijft op vrijwilligers, dat geldt overigens ook voor grote delen van de culturele sector. Het vrijwilligersbestand vergrijsst en het aantrekken van nieuwe aanwas blijkt lastig. Voor sommige evenementen kan het organiseren daardoor onwerkbaar worden. Bijna de helft van de Zeeuwse bevolking wil juist dat er meer activiteiten, festivals en evenementen worden georganiseerd. Maar slechts iets meer dan 10% vindt dat inwoners verplicht moeten worden om bij te dragen aan het behoud van evenementen (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZBIPlanbureau, 2020).

5.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Iedereen, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau, afkomst of vitaliteit, heeft toegang tot alle voorzieningen.

Actie 1.1a - De basisvoorzieningen moeten voor iedereen beschikbaar en bereikbaar zijn en worden daarom zoveel mogelijk lokaal ingevuld.

Zorgen voor essentiële zaken, zoals nutsvoorzieningen inclusief internet, supermarkten, detailhandel, eerstelijns gezondheidszorg, hulpdiensten en basisonderwijs, maar ook bijvoorbeeld een basisbibliotheek of bibliobus. De basisvoorzieningen kunnen veelal lokaal worden ingevuld en moeten voor iedereen beschikbaar en bereikbaar zijn.

Rolverdeling:

- Euregio Scheldemond faciliteert grensoverschrijdende afstemming van voorzieningen en ondersteunt initiatieven via Interregsubsidies.
- Het Rijk stelt landelijke kaders vast over toegang tot basisvoorzieningen en draagt financieel bij.
- De provincie
 - stelt ruimtelijke kaders vast voor vestiging en behoud van voorzieningen in kernen;
 - verzorgt openbaar vervoer;
 - subsidieert een aantal openbare voorzieningen.
- De gemeenten
 - maken gemeentelijk beleid en stellen kaders vast;
 - adviseren publieke instellingen en ondernemers;
 - richten de openbare ruimte in;
 - communiceren over de beschikbaarheid van voorzieningen;
 - verstrekken vergunningen;
 - verlenen subsidie aan voorzieningen;
 - bieden zelf basisvoorzieningen en bijzonder vervoer aan.
- Inwoners en toeristen maken gebruik van voorzieningen en betalen daarvoor.
- Ondernemers zijn (financieel) verantwoordelijk voor de realisatie en beschikbaarheid van commerciële voorzieningen.
- Woningcorporaties investeren in voorzieningen als onderdeel van woonprojecten.
- De Zeeuwse Zorgcoalitie werkt met een groot aantal partijen aan toegankelijke zorg en innovatieve (zorg)oplossingen.
- Zorginstellingen bieden lokaal kleinschalige en goed toegankelijke voorzieningen aan voor cliënten en omwonenden.
- Culturele organisaties brengen een breed en gevarieerd

aanbod aan cultuuruitingen

- Onderwijsinstellingen zorgen voor een divers aanbod aan basisonderwijs.
- Terreinbeheerders zorgen voor optimale toegankelijkheid van natuurgebieden voor bewoners en toeristen.

Actie 1.1b - Inwoners van kleine kernen waar de basisvoorzieningen niet beschikbaar zijn, kunnen deze voorzieningen bereiken door slimme mobiliteit en/of digitale ontsluiting.

Dit valt samen met subdoel 2: Ontwikkelen en invoeren van een robuust en flexibel mobiliteitssysteem, slim en toegankelijk vervoer in bouwsteen 3. Mobiliteit.

Actie 1.2 - Aanvullende voorzieningen zoveel mogelijk concentreren op knooppunten, die optimaal bereikbaar zijn gemaakt voor alle Zeeuwen.

Aanvullende voorzieningen bieden een meerwaarde op basisvoorzieningen. Ze zijn niet in iedere kern aanwezig. Het gaat bijvoorbeeld om middelbaar onderwijs, zwembaden, winkelcentra, tweedelijns gezondheidszorg, culturele instellingen en evenementen.

Rolverdeling:

- Euregio Scheldemond faciliteert grensoverschrijdende afstemming voorzieningen en ondersteunt initiatieven via Interreg subsidie.
- Het Rijk
 - zorgt voor bereikbaarheid via rijkswegen;
 - stelt landelijke kaders vast over toegang tot voorzieningen; o draagt financieel bij.
- De provincie
 - stelt ruimtelijke kaders vast voor concentratie van voorzieningen (inclusief grootschalige en perifere detailhandel) op daarvoor geschikte locaties;
 - stemt openbaar vervoer af op de locaties;
 - subsidieert een aantal regionale voorzieningen en evenementen.
- Waterschap Scheldestromen zorgt voor de bereikbaarheid van voorzieningen via waterschapswegen.
- Gemeenten
 - maken regionaal en gemeentelijk beleid en stellen kaders op;
 - adviseren publieke instellingen en ondernemers;
 - verstrekken vergunningen;
 - verlenen subsidie aan voorzieningen;
 - verzorgen het gemeentelijk wegennet;
 - bieden zelf voorzieningen en bijzonder vervoer aan.
- Ondernemers zijn (financieel) verantwoordelijk voor de realisatie en beschikbaarheid van commerciële voorzieningen.
- De Zeeuwse Zorgcoalitie werkt met een groot aantal partijen aan toegankelijke zorg en innovatieve (zorg)oplossingen.
- Zorginstellingen bieden goed toegankelijke centrale zorgvoorzieningen aan voor inwoners en toeristen.
- Onderwijsinstellingen zorgen voor een divers aanbod aan voorzieningen voor middelbaar onderwijs.

Actie 1.3 - De toegang tot kwalitatief hoogwaardige topvoorzieningen binnen en buiten Zeeland verzekeren.

Bij de echte top- en of kwaliteitsvoorzieningen gaat het over

voorzieningen die van bovenregionaal of (sub)nationaal belang zijn en effecten hebben die over gemeente en/of regiogrenzen heen gaan, zoals ziekenhuizen met specialisaties, top toeristische en culturele voorzieningen (musea, toeristische dagattracties, schouwburgen, theaters, bioscopen en festivals), hoger- en wetenschappelijk onderwijs met onderscheidende studierichtingen.

Rolverdeling:

- Euregio Scheldemond faciliteert grensoverschrijdende afstemming voorzieningen en ondersteunt initiatieven via Interreg subsidie.
- Het Rijk
 - zorgt voor bereikbaarheid via spoor- en rijkswegen;
 - stelt landelijke kaders vast;
 - draagt financieel bij aan specifieke topvoorzieningen.
- De provincie
 - stelt ruimtelijke kaders vast voor vestiging van voorzieningen op centrale locaties;
 - stemt openbaar vervoer af op deze locaties;
 - subsidieert een aantal topvoorzieningen en onderscheidende evenementen.
- Waterschap Scheldestromen zorgt voor de bereikbaarheid van voorzieningen via waterschapswegen;
- Gemeenten
 - maken regionaal en gemeentelijk beleid en stellen kaders op;
 - adviseren publieke instellingen en ondernemers;
 - verstrekken vergunningen;
 - verlenen subsidie aan voorzieningen;
 - verzorgen het gemeentelijk wegennet;
 - dragen financieel bij aan topvoorzieningen.
- Ondernemers ontwikkelen en exploiteren commerciële topvoorzieningen.
- De Zeeuwse Zorgcoalitie werkt met een groot aantal partijen aan toegankelijke zorg en innovatieve (zorg)oplossingen.
- Zorginstellingen bieden goed toegankelijke specialistische zorg aan in samenwerking met (universitaire) ziekenhuizen buiten Zeeland.
- Onderwijsinstellingen zorgen voor een breed aanbod aan hoger en wetenschappelijk onderwijs met specialisaties op de thema's voedsel, water en energie.

Actie 1.4 - Door 'slimme mobiliteit' de bereikbaarheid van voorzieningen verbeteren.

Voorzieningen hebben te maken met opschaling, waardoor bereikbaarheid belangrijker wordt. De acties rond de bereikbaarheid van voorzieningen worden verder uitgewerkt in bouwsteen 3. Mobiliteit, in actie 2.2.

Subdoel 2: Zeeland beschikt over een aantal bijzondere en zich onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen op het gebied van onderwijs, zorg en cultuur. Ze maken de regio extra aantrekkelijk om te blijven of zich van elders te hier vestigen.

Actie 2.1 - Behoud en ontwikkeling onderscheidende top- en kwaliteitsvoorzieningen.

Om de aantrekkelijkheid van Zeeland te vergroten is behoud, verbetering en uitbreiding van onderscheidende voorzieningen noodzakelijk.

Rolverdeling:

- Euregio Scheldemond ondersteunt de ontwikkeling van onderscheidende voorzieningen met grensoverschrijdende effecten.
- Het Rijk draagt via het compensatiepakket Marinierskazerne financieel bij aan topvoorzieningen op het gebied van veiligheid (Justitieel Complex Vlissingen), onderwijs, onderzoek, bereikbaarheid en energie. Daarnaast investeert het Rijk ook in kwalitatief hoogwaardig cultureel aanbod in Zeeland.
- De provincie en gemeenten ondersteunen realisatie van topvoorzieningen en onderscheidende evenementen met menskracht, lobby en financiële middelen.
- Ondernemers ontwikkelen en exploiteren commerciële topvoorzieningen.
- Zorginstellingen bieden goed toegankelijke specialistische zorg aan in samenwerking met (universitaire) ziekenhuizen buiten Zeeland.
- De Zeeuwse Zorgcoalitie werkt met een groot aantal partijen aan toegankelijke zorg en innovatieve (zorg)oplossingen.
- Onderwijsinstellingen zorgen voor een breed aanbod aan hoger onderwijs met specialisaties op de thema's voedsel, water en energie.

Subdoel 3: Evenementen zijn het duurzame uithangbord van de ultieme Zeeuwse beleving.**Actie 3.1 - Realiseren van een Zeelandbrede coördinatie van evenementen.**

Samenwerking en coördinatie is noodzakelijk om de ambities voor evenementen te halen. Daar is een betere coördinatie voor nodig. Afhankelijk van omvang en impact van het evenement gaat de coördinatie van gemeentelijk naar regionaal naar Zeeuwsbreed. Binnen deze gewenste coördinatie worden evenementen op elkaar en op de belasting voor een gebied, kern, toegangswegen, brandveiligheid, vrijwilligers en bereikbaarheid voor hulpdiensten afgestemd.

Rolverdeling:

- Organisatoren van evenementen melden hun programmering bij het coördinatiepunt en vragen vergunning aan.
- De provincie, gemeenten en de Veiligheidsregio stemmen de planning van evenementen centraal af.

Actie 3.2 - Zorgen voor voldoende vrijwilligers om evenementen te organiseren.

Investeren in ondersteuning bij werven en inzet van vrijwilligers is noodzakelijk zodat een organisatie voldoende handen en voeten heeft om een evenement op het Zeeuwse kwaliteitsniveau te organiseren.

Rolverdeling:

- Gemeenten ondersteunen organisatoren van evenementen bij de werving van vrijwilligers.
- Organisatoren van evenementen verzorgen de werving van vrijwilligers en delen kennis over hun aanpak.

Actie 3.3 - Breder benutten van evenementen voor andere opgaven.

Met een gezamenlijke aanpak kunnen evenementen voor andere opgaven worden benut zoals het werven van arbeidskrachten,

stedelijke aantrekkelijkheid/vestigingsklimaat, en toeristische promotie. Evenementen zorgen voor een directe aanleiding/actie voor mensen om Zeeland te bezoeken en koppelen een positieve beleving aan de regio. Het gaat dan bijvoorbeeld om organisatie van inspirerende sportevenementen die Zeeland op de kaart zetten, via het voortzetten van de samenwerking in het Zeeuwse Sportakkoord tussen provincie, gemeenten, gezondheids-, natuur-, onderwijs- en sportorganisaties. Daarnaast wordt de link gelegd tussen evenementen en natuurverbreding en natuurbranding. Zie hiervoor bouwsteen 15. Natuur en actie 3.4 in bouwsteen 17. Arbeidsmarkt.

Rolverdeling:

- Organisatoren van evenementen benaderen ondernemers voor verbreding van de commerciële samenwerking.
- De provincie en de gemeenten stemmen met organisatoren af over koppeling met bredere maatschappelijke doelen en leveren een financiële tegenprestatie via subsidieverlening.

Actie 3.4 - Evenementen meer laten bijdragen aan klimaat en energie

Om evenementen in het teken te laten staan van klimaat en duurzaamheid is aansluiting gevonden bij partners die zich bezighouden met energietransitie en klimaatadaptatie, met name voor kennis en expertise. Evenementen zijn steeds meer op zoek naar middelen om de impact op klimaat en omgeving te verminderen. Men ondervindt wel drempels als het gaat om kennis over de mogelijkheden en ontwikkelingen en de kosten die er soms mee gemoeid zijn.

Rolverdeling:

- Gemeenten stemmen met organisatoren van evenementen af over mogelijkheden voor verduurzaming.

5.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Bundeling van verschillende voorzieningen op één locatie maakt deze aantrekkelijker, beter bereikbaar per collectief vervoer, eenvoudiger te exploiteren en het bespaart ruimte.
 - Digitalisering van voorzieningen vermindert de behoefte aan fysieke uitbreidingsruimte.
 - Locaties en terreinen die tijdelijk geen invulling hebben, kunnen geschikt zijn voor evenementen.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Investerings in voorzieningen vallen samen met noodzakelijke aanpassingen voor klimaatadaptatie en energietransitie. Combinatie is nodig en kan zorgen voor lagere exploitatiekosten.
 - Openbaar toegankelijk groen is een waardevolle voorziening in stedelijk gebied en draagt bij aan klimaatdoelen, woningwaarde, biodiversiteit en gezondheid.
 - Benutting van evenementen is een onderdeel van marketing en promotie van Zeeland en kan een deel van de organisatiekosten

dragen.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Topvoorzieningen worden onderscheidend en aantrekkelijk als ze optimaal aansluiten op de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Binnen Zeeland zijn kernkwaliteiten niet gelijk verdeeld, daarom is het ook logisch dat er verschillen zijn in soort en schaal van voorzieningen.
 - Evenementen zijn zeer geschikt om bijzondere Zeeuwse kwaliteiten in de schijnwerpers te zetten.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - De bereikbaarheid en toegankelijkheid van voorzieningen moet ook rekening houden met de mogelijkheden van toekomstige inwoners en toeristen.
 - Voortgaande digitalisering en andere technologische innovaties zal de fysieke versie van een aantal voorzieningen overbodig en/of onbetaalbaar maken. Voor mensen die afhankelijk zijn van deze voorzieningen, moet de toegang tot de voorziening worden verzekerd.

6. Woningvoorraad

6.1 Doelstelling 2030

Een toekomstbestendige en CO2-neutrale woningvoorraad die in kwaliteit en kwantiteit aansluit op de vraag.

Door de geringe uitbreidingsbehoefte van de Zeeuwse woningvoorraad moet de focus van het woonbeleid meer en meer op de bestaande voorraad komen te liggen. De toekomstige woningvoorraad is namelijk voor het overgrote deel al gebouwd.

Subdoel 1: De bestaande woningvoorraad is toekomstbestendig: CO2-neutraal en levensloopbestendig.

Subdoel 2: Nieuwbouw is passend bij de huidige en toekomstige behoefte en minimaal 50% circulair: focus op kwaliteit in woningtypen en locaties.

Subdoel 3: Er wordt ingespeeld op de behoefte aan specifieke segmenten op de woningmarkt.

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

Kwalitatieve match

Uit het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland (KWOZ, Stec Groep, 2019) volgt een aantal belangrijke conclusies over de woonopgaven in Zeeland: parallel aan de huishoudensgroei op korte termijn met balans en krimp op middellange termijn, zien

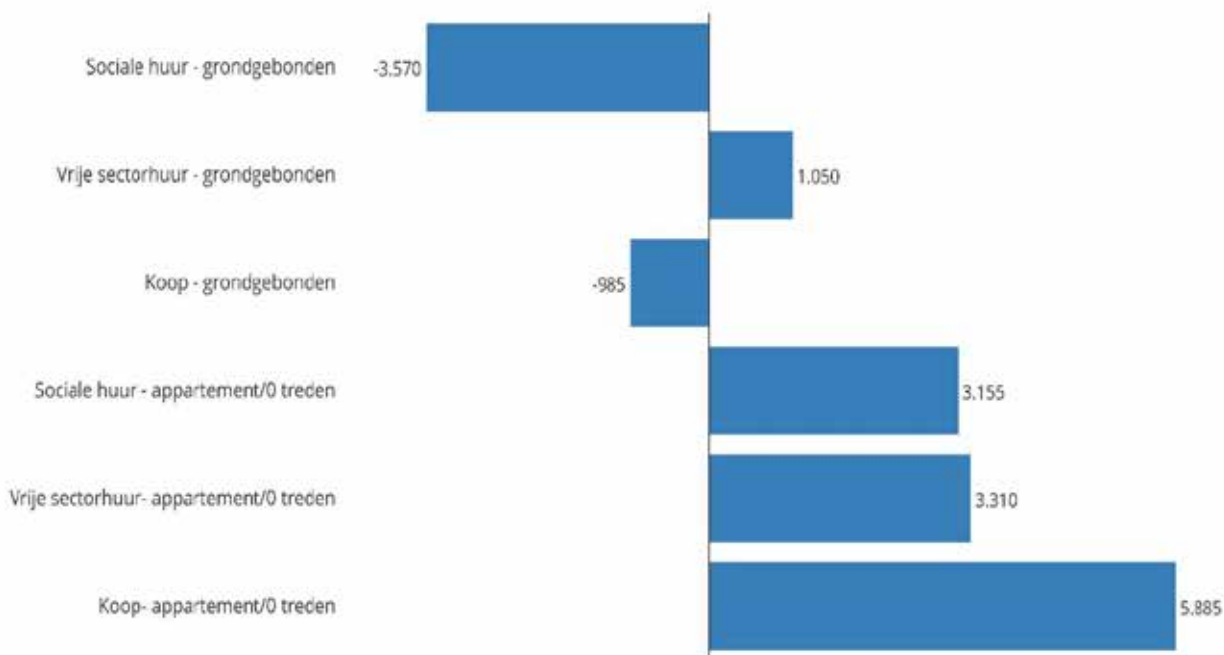
we grote verschillen tussen en binnen regio's. Tot 2040 komen er in totaal nog circa 11.550 huishoudens bij in Zeeland. De huishoudensgroei zit primair in de 65- en 80-plushuishoudens. Alleen op Tholen en de Bevelanden groeit de groep gezinnen – traditioneel de grote drijver van groei – de komende jaren nog. Er ontstaat een overschot in het reguliere grondgebonden segment en juist een sterke behoefte aan nultredenwoningen. Voor ouderen is het soort huizen waar men woont vaak niet meer passend, maar doorstromen naar een passende woning wordt als erg lastig ervaren. Door de toename van met name alleenstaande 80+ huishoudens ontstaat een mismatch tussen de huidige woningvoorraad en de woningvoorraad die er op langere termijn zou moeten staan. De behoefte aan nultredenwoningen en beschutte woonzorgwoningen waar zorg ontvangen mogelijk is, neemt fors toe. Bijna 20% van de voorraad is 'levensloopgeschikt', 60% van de woningen is geschikt te maken voor ouderen (bron: Kwalitatief Woononderzoek Zeeland 2019). In het kader van het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland 2019 is de behoefte per type woning tot 2029 in beeld gebracht, zie de grafiek hieronder.

in aanmerking komt voor een sociale huurwoning. Het belang van doorstroming en lange verhuisketens wordt hierdoor alleen maar groter. Daarnaast is het nodig om delen van de woningvoorraad te beschermen tegen sterke prijsstijgingen door flankerend beleid. Niet voor niets is wonen verankerd in onze grondwet als primaire levensbehoefte. Actie is daarom nodig om verdringing tegen te gaan zodat de woningmarkt weer toegankelijk wordt voor onze inwoners.

Een deel van de oudere huishoudens wil – mits er passend aanbod is – doorstromen naar een nultredenwoning. Tegelijkertijd wordt de groep die interesse heeft in de vrijkomende reguliere grondgebonden woning (in veel regio's) kleiner. Dit heeft gevolgen voor de bestaande voorraad. Een deel kan worden aangepast om beter aan te sluiten bij de toekomstige behoefte. Dit is echter niet overal mogelijk en wenselijk. Woningen waar op termijn naar verwachting overschotten van ontstaan (type, soort en prijsklasse) én die relatief minder gewild zijn (lage energieprestatie, minder aantrekkelijke buurt, etc.), zijn het meest risicovol: de minst

Behoefte per woningtype in Zeeland 2019-2029

Afgerond op vijftallen.

Betaalbaarheid en toegankelijkheid van de woningmarkt is ook in Zeeland een groot probleem geworden. De oorzaken hiervan zijn bekend: De druk op het goedkoopste segment van de woningvoorraad is het grootst omdat het aanbod dat beschikbaar komt op de markt relatief klein is. Dit wordt veroorzaakt door de eerder genoemde gebrekkige doorstroming op de rest van de woningmarkt, en met name de doorstroming naar nultredenwoningen. Hier komt nog bij dat de prijzen van woningen in Nederland sterk gestegen zijn, en dat starters moeten concurreren met (particuliere) investeerders die een tweede woning zoeken of rendement willen halen op vastgoedbezit, voor recreatieve of andere doeleinden. Voor starters worden de kansen op een eigen woning hierdoor steeds kleiner, zeker als men niet

presterende woningen binnen deze voorraad hebben het hoogste risico op leegstand en achteruitgang. De woningmarktopgaven liggen dus voornamelijk in de bestaande voorraad. Daarbij geldt dat nietsdoen uiteindelijk meer geld kost dan het aanpakken van de bestaande voorraad.

Daarnaast worden bewoners kritischer over de gewenste woning en de daarbij horende woonomgeving. Hierdoor worden er steeds meer verschillende woningtypes op de markt gebracht in Nederland, zoals woonhoven voor gelijkgestemde ouderen ('knarrenhof'), tiny houses of kleine appartementen voor jongeren in een stedelijke omgeving. Er is ook vraag naar zogenaamde middenhuurwoningen in Zeeland. Dit type woning is nodig voor

de doorstroming op de woningmarkt en voor het verbreden van de flexibele schil. Omdat de ontwikkeling van afwijkende woningtypen vaak risicovoller is voor investeerders, wordt het nog niet vaak toegepast in Zeeland, terwijl de vraag er wel is.

Uitbreiding

De bevolking van Zeeland neemt volgens de Provinciale bevolkings- en huishoudenprognose 2019 nog toe tot 400.000 inwoners. De vraag naar extra woningen manifesteert zich vooral in steden en in andere goed bereikbare kernen met voorzieningen. Per regio en per dorp kan de vraag naar woningen echter sterk uiteenlopen. Bundeling van voorzieningen in combinatie met een goede bereikbaarheid daarvan is een gezamenlijke uitdaging. In regioverband maken gemeenten afspraken waar en hoeveel woningen er worden toegevoegd in de regionale woningmarktafspraken. Omdat de situatie in elke regio anders is, is regionaal maatwerk belangrijk. De behoefte van de meest recente Provinciale bevolkings- en huishoudenprognose is daarvoor de basis. Afspraken over soorten woningen en woonmilieus worden nog niet in elke regio gemaakt. Er zijn in de meeste regio's meer dan voldoende woningbouwplannen om de uitbreidingsbehoefte op te vangen. Veel plannen zijn echter in het verleden gemaakt toen er een andere vraag was en er andere verwachtingen waren. De situatie ziet er op dit moment anders uit, waardoor plannen soms niet van de grond komen. Deze plancapaciteit dreigt de totstandkoming van actuele plannen die beter aansluiten op de behoefte, te blokkeren.

Zorgvuldig ruimtegebruik en bouwen binnen het bestaand stedelijk gebied van dorpen en steden is voor iedere stedelijke ontwikkeling, zoals woningbouw, kantoren of bedrijventerreinen, het uitgangspunt. Het Rijk heeft daarvoor de Ladder voor duurzame verstedelijking opgenomen in landelijke wetgeving. Het doel is beschermen van het landschap, de agrarische functie van het buitengebied, natuurwaarden en andere kwaliteiten die maken dat het in Zeeland goed wonen is. Het mes snijdt aan twee kanten, want in het stedelijk gebied verliezen steeds meer vormen van vastgoed hun functie, zoals maatschappelijk vastgoed, scholen, winkels, kerken en kantoren. Voor de dynamiek van het stedelijk gebied is het cruciaal dat woningen toegevoegd kunnen worden in of in de plaats van deze gebouwen komen. Daarnaast is inbreiding interessant in grotere steden. Het kan de kwaliteit van de openbare ruimte verbeteren (beschut, levendig, sociaal veilig) en voor een rendabeler grondexploitatie zorgen. Hierbij is wel aandacht en ruimte nodig voor maatregelen voor klimaatadaptatie, zoals stedelijk groen en waterberging. Er bevinden zich dan immers meer mensen en veel functies op een gering bouwoppervlakte. In de groeiende stad kan inbreiding zorgen voor het sparen van groen en landschap, omdat de ruimte in de stad beter benut wordt en uitbreiding niet of minder noodzakelijk is. Uit onderzoek onder de Zeeuwse bevolking blijkt dat 71% van de Zeeuwen het eens is met deze aanpak (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Aandachtspunt bij uitbreiding is stikstofruimte voor bouwactiviteiten. De komende stikstofwet zal de stikstofemissie vanuit bouwprojecten vrijstellen van vergunningplicht. De exacte kaders zijn nog niet bekend, omdat het Rijk nog werkt aan regelgeving.

Verduurzaming

De woningvoorraad staat aan de vooravond van een enorme verduurzamingsopgave. Bijna de helft (45%) van de woningen

in Zeeland heeft energielabel D of lager en 13% heeft label G. Het Zeeuws energieakkoord gaat uit van een energieneutrale particuliere woningvoorraad in 2045. Hierbij hoort ook de opgave 'Nederland van het gas af' en de transitievisies warmte die opgesteld moeten worden vanuit het concept Klimaatakkoord. Grootchalige (na)isolatie en energiebesparing bij woningen, maatschappelijk vastgoed en bedrijfsgebouwen zal onder andere verder geregeld worden via de RES Zeeland en de gemeentelijke warmteplannen op wijkniveau. Isolatie helpt ook hitte buiten te houden en opslag van warmte en koude in de grond kan verkoeling geven (klimaatadaptatie). Zie hiervoor ook de bouwstenen Energietransitie, Duurzame energie en Klimaatadaptatie.

Ergieneutraal (duurzaam) (ver)bouwen is één, maar daarnaast dient de milieudruk omlaag gebracht te worden en mogen minder milieubelastende bouwmaterialen worden toegepast door circulair te bouwen. Hier speelt de toenemende schaarste van (grond)stoffen en materialen. 'Urban mining' is een ontwikkeling die daarop inspeelt door bij sloop materialen terug te winnen en grondstoffen uit afval te halen.

De eerste resultaten van circulaire projecten en samenwerkingen in de regio zijn al zichtbaar (onder andere circulair bouwen Emergis, onderzoeksproject Circulair Biobased Construction Industry, Kennis en Innovatienetwerk circulair bouwen).

Voorraadbeheer en sloop

Er worden jaarlijks nauwelijks particuliere woningen onttrokken aan de woningmarkt door sloop, functieverandering of samenvoeging. Doorgaan in dit tempo zou betekenen dat alle woningen nog zo'n 2000 jaar mee zouden moeten gaan. Elke extra woning zorgt uiteindelijk voor sloop van een woning elders. De rekening hiervan ligt (straks) bij de samenleving. Verevening van andere functies met extra woningbouw is daarom onwenselijk.

Bij woningcorporaties ligt het slooptempo hoger; corporatiewoningen worden gemiddeld na 100 jaar vervangen. Door overheidsmaatregelen hebben woningcorporaties echter minder te besteden aan de uitvoering van het strategisch voorraadbeheer. De nieuwbouw, sloop en renovatie van woonblokken gaat hierdoor op een lager tempo. Door het uitponden (verkoop) van woningen door woningcorporaties is mogelijk versnipperd bezit ontstaan waardoor herstructurering, transformatie of renovatie ingewikkelder is geworden. Het stimuleren van corporaties tot 'inponden' (terugkopen van eerder verkocht bezit) kan helpen, bijvoorbeeld bij gebiedsgerichte aanpak.

Internationale werknemers en vergunninghouders

De groeiende economie en de afnemende beroepsbevolking zorgen voor een toename van internationale werknemers die hier tijdelijk komen wonen. Deze doelgroep is divers van aard en kent ook verschillende woonwensen, die niet altijd binnen de huidige woningvoorraad zijn te vervullen. De internationale werknemers die hier langer dan twee tot drie jaar blijven, stromen door naar reguliere woningen in onze dorpen en wijken. Voor kort en middellang verblijf bestaat in sommige regio's een tekort aan huisvesting. Ook laat de kwaliteit van de tijdelijke huisvesting nogal eens te wensen over. Dan moet men genoeg nemen met

een te dure, brandgevaarlijke of illegale oplossing. Een bijzondere doelgroep zijn de vergunninghouders. Gemeenten hebben een wettelijke taak voor het huisvesten van asielzoekers die een verblijfsvergunning hebben. De provincie houdt hier toezicht op.

Deeltijdwonen

Deeltijdwonen is het bezit van tweede woningen van mensen die hun hoofdverblijf elders hebben en speelt vooral aan de kustgebieden. Een deeltijdwoning heeft altijd betrekking op een reguliere woning met een woonbestemming, maar kan in deeltijd gebruikt worden. De woning is permanent beschikbaar voor gebruik door de eigenaar en wordt niet recreatief verhuurd aan derden. De behoefte aan deeltijdwoningen is moeilijker te voorspellen dan woningen bedoeld voor permanente bewoning. De vraag naar deeltijdwoningen is afhankelijker van de economische ontwikkelingen dan de vraag naar wonen, omdat deeltijdwonen geen primaire levensbehoefte is maar een 'luxeproduct'. Deeltijdwoningen hebben wel een belangrijke link met de bestaande woningvoorraad, omdat door aan- of verkoop, de woningvoorraad wordt verkleind c.q. vergroot. Deeltijdwonen is een kans voor regio's waar door daling van het aantal huishoudens leegstand dreigt. Aan de andere kant vormt het een bedreiging voor de ervaren leefbaarheid van permanente bewoners en de betaalbaarheid van woningen. We willen de kansen die 'deeltijdwonen' biedt voor Zeeland graag benutten. De uitdaging is om de nadelen (leefbaarheid, betaalbaarheid) te beperken. Gemeenten kunnen een helder onderscheid maken in het gewenste gebruik via het bestemmingsplan (keuze tussen woon- of recreatiebestemming) en de gemeentelijke gebruiks- of huisvestingsverordening. Helderheid omtrent gebruiksmogelijkheden biedt de noodzakelijke duidelijkheid voor (toekomstige) eigenaren. Een adequate registratie en monitoring biedt bovendien de mogelijkheid om onttrekkingen aan de reguliere woningvoorraad voor deeltijdwonen ten goede te laten komen aan de 'ladderruimte' voor woningbouw. Dit is de ruimte die een gemeente heeft om de kwantitatieve behoefte van nieuwe woningbouwplannen te kunnen onderbouwen voor de Ladder voor Duurzame Verstedelijking van het Rijk. Deze ruimte wordt berekend door van de woningbouwopgave de 'harde plancapaciteit' (woningbouwplannen waarbij het plan ver genoeg is om omgevingsvergunningen voor af te geven.) af te trekken. Bij het streven naar kwalitatief hoogwaardige, leefbare badplaatsen kan het toevoegen van woningen bestemd voor deeltijdwonen gewenst zijn. In de Omgevingsverordening wordt uiteengezet onder welke voorwaarden dit mogelijk wordt gemaakt.

Wonen in het landelijk gebied

Op het Zeeuwse platteland wordt de komende jaren een toename verwacht van het aantal agrarische ondernemers dat gaat stoppen door onder andere een gebrek aan opvolging. Dit leidt ertoe dat in het landelijk gebied veel agrarische bebouwing overbodig raakt en leeg komt te staan. Leegstand heeft nadelige gevolgen voor het aanzicht en gebruik van het landelijk gebied. De inschatting is dat de komende jaren een grote hoeveelheid vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) ontstaat. Daarnaast is het belangrijk dat het landelijk gebied op bepaalde plaatsen versterkt wordt met bos en natuur in combinatie met landschapsversterking of -herstel (bijv. vanuit de structurele aanpak Stikstof). Om de kwaliteit van het landelijk gebied te

behouden kan verevening worden toegepast. Dit houdt in dat sloop van bebouwing mogelijk wordt gemaakt óf dat er een nieuwe functie voor de leegstaande bebouwing wordt gevonden die kwaliteit toevoegt. Wat mogelijk is, hangt af van de bebouwing en de locatie. In een aantal gevallen is ook beperkte woningbouw toegestaan. Het toevoegen van woningen in het landelijk gebied (of: buiten bestaand stedelijk gebied) is bij de volgende situaties mogelijk gemaakt:

- 'Rood-voor-rood': Het verbeteren, uitbreiden of verplaatsen van bestaande bebouwing, zoals bestaande burger- of bedrijfswoningen. Ook is het mogelijk om cultuurhistorisch waardevolle agrarische bebouwing te verbouwen tot een of meer wooneenheden om de instandhouding ervan te waarborgen. Met het maken van een selectie van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen heeft de provincie focus aangebracht op een beperkt aantal boerderijen.
- 'Ruimte-voor-Ruimte': Hierbij wordt het mogelijk gemaakt om de sloop van VAB te bekostigen met een bouwrecht voor een woning in het landelijk gebied per 500 m² te slopen schuur of 0,5 ha glastuinbouw. Hiermee wordt beoogd verrommeling van het landelijk gebied tegen te gaan.
- 'Rood-voor-groen': Het gaat hierbij om het mogelijk maken van woningbouw in het landelijk gebied in de vorm van landgoederen/buitenplaatsen. Een maximale omvang van bebouwing is toegestaan mits er een landgoed wordt aangelegd met bepaalde landschapswaarden dat voor een groot deel openbaar toegankelijk is.

Bovenstaande regelingen zijn vastgelegd in de Omgevingsverordening. Er kunnen vraagtekens gezet worden bij de effectiviteit van deze regelingen om verrommeling van het landschap tegen te gaan, ook in relatie tot de neveneffecten op het landschap en de bestaande woningvoorraad. Het is daarom belangrijk de regelingen te evalueren en te heroverwegen. In Actie 4.2 wordt hier verder op ingegaan.

6.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: De bestaande woningvoorraad is toekomstbestendig: CO2-neutraal en levensloopbestendig.

De grootste opgave ligt in de versterking van de bestaande woningvoorraad. Hoe maken we de bestaande woningvoorraad toekomstbestendig? De Zeeuwse gemeenten, woningcorporaties en de Provincie werken, met inbreng van particulieren, grondeigenaren, makelaars en projectontwikkelaars aan een Zeeuwse Woonagenda, waarbinnen gezamenlijk wordt opgetrokken om de woningvoorraad toekomstbestendig te maken en te houden. Het gaat daarbij om de verduurzaming en het levensloopgeschikt maken van de woningvoorraad en daarmee samenhangend, het op peil houden van de leefbaarheid in wijken en dorpen. In delen van Zeeland gaat het daarnaast om het onttrekken van woningen die niet toekomstbestendig (te maken) zijn, vaak om ruimte te maken voor passende nieuwbouw. Voor het CO₂-neutraal maken staat in de Zeeuwse Regionale energiestrategie als doel voor 2030 een verlaging van 34% van het energieverbruik van particuliere woningen t.o.v. 2017. Voor corporatiewoningen is regionaal geen tussentijds doel afgesproken. Landelijk hebben de corporaties als doelstelling dat al hun huurwoningen CO₂-neutraal zijn in 2050. Het eerste ijkpunt op weg daarheen is 2021: dan hebben corporatiewoningen

gemiddeld energielabel B. Waar mogelijk wordt circulair gewerkt bij aanpassingen.

Actie 1.1 Stimuleren onderhoud, renovatie en sloop van koop- en huurwoningen

De huidige woningvoorraad van Zeeland staat er in 2050 voor het overgrote deel nog steeds. Onderhoud en renovatie van woningen is belangrijk om de woningvoorraad toekomstbestendig te maken en te houden. Er moet ingespeeld worden op de drie maatschappelijke opgaven: 'klimaat' (isoleren, fossielvrije energieopwekking), circulaire economie en 'demografische transitie' (levensloopbestendig, geschikt voor nieuwe doelgroepen, flexibeler woonvormen, geschikt om thuis zorg te ontvangen). Dit vraagt om bewustwording, begeleiding en stimulering van woningeigenaren, maar ook om een cultuuromslag in beleid en focus bij alle overheden. Slechts 22% van de Zeeuwen vindt dat de verantwoordelijkheid voor verduurzaming van de woning bij de inwoners zelf ligt. Een groot deel vindt dat financiële vergoedingen nodig zijn (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020). Hiermee zal rekening gehouden moeten worden bij de uitvoering van deze actie.

Het is nodig om aan strategisch voorraadbeheer te doen, in nauwe samenwerking met woningcorporaties en marktpartijen. De focus moet liggen op de bestaande voorraad met oog voor nieuwe of afwijkende woonconcepten (patio, knarrenhofjes, wooncoöperaties), flexibel aanpasbare of verplaatsbare woningen. Lokale of particuliere initiatieven kunnen hierbij een aanjagende rol hebben. Om de verandering van de bevolkingssamenstelling en de energietransitie te accommoderen is in de particuliere sector een hoger sloop- en nieuwbouwtempo nodig, waarbij een koppeling tussen nieuwbouw en sloop wenselijk is. In het kader van het Nationaal Klimaatakkoord heeft elke corporatie een plan vastgesteld voor een CO2-neutraalwoningbezit in 2050. Circulair en biobased bouwen zorgt voor besparing van energie en grondstoffen door hergebruik van materialen. Ontwikkelingen in de inzichten over verduurzaming van woningen worden gevolgd en meegenomen in deze actie.

Rolverdeling:

- De provincie
 - zorgt voor regionale afstemming;
 - schept heldere kaders voor regio's en gemeenten;
 - genereert en deelt kennis in de vorm van o.a. behoefteramingen en monitoring;
 - stimuleert en faciliteert met financiële instrumenten;
 - verbindt betrokken partijen.
- De Zeeuwse regio's
 - stellen regionale woningmarktafspraken op;
 - stellen met deze afspraken kaders naar de individuele gemeenten;
 - verbinden gemeenten;
 - delen kennis in de regio en met andere regio's;
 - registreren;
 - signaleren.
- De gemeenten
 - zijn verantwoordelijk voor de aanpak van de bestaande woningvoorraad;
 - voeren de regionale woningmarktafspraken/ uitvoeringsagenda uit;
 - stellen transitievisies warmte op;

- stellen kaders naar en faciliteren de inwoners en ondernemers;
- participeren in verduurzaming;
- signaleren.
- De woningcorporaties
 - zijn verantwoordelijk voor een strategisch voorraadbeheer van de sociale woningvoorraad;
 - verduurzamen hun woningvoorraad;
 - werken planmatig toe naar een CO2-neutrale woningvoorraad;
 - passen zoveel mogelijk biobased, herbruikbare en/of demontabele materialen toe;
 - werken samen;
 - signaleren.
- Het Rijk
 - stelt kaders richting lagere overheden en vastgoedeigenaren;
 - denkt mee;
 - stimuleert.
- Economische Impuls Zeeland stimuleert (duurzaamheid en innovatie marktpartijen)
- Particuliere woningeigenaren voeren uit
- Het Kadaster, het Centraal Bureau voor de Statistiek en adviesbureaus delen kennis
- Marktpartijen (ontwikkelaars en aannemers), Techniek Nederland, Impuls Zeeland en Bouwend Zeeland voeren uit en delen kennis, bijvoorbeeld over hergebruik van materialen (in ontwerp en uitvoering).
- De Zeeuwse Zorgcoalitie deelt kennis.
- Het Kennis & Innovatienetwerk circulair bouwen deelt kennis.

Actie 1.2 Gebiedsgerichte aanpak

De generieke aanpak voor heel Zeeland van de bestaande woningvoorraad biedt een antwoord op veel problemen. Duidelijk is echter dat sommige gebieden extra aandacht nodig hebben om te kunnen zorgen voor een toekomstbestendige woningvoorraad en goede leefomgeving. Het gaat hierbij om (delen van) binnensteden, wijken of dorpen waar een integrale gebiedsgerichte aanpak nodig is. Een gebiedsgerichte aanpak vraagt om de gebundelde inzet van instrumenten van verschillende partijen uit meerdere sectoren.

Rolverdeling:

- Zeeuwse gemeenten
 - zijn verantwoordelijk voor de aanpak van de bestaande woningvoorraad;
 - voeren de regionale woningmarktafspraken/ uitvoeringsagenda uit;
 - stellen kaders naar de inwoners en ondernemers;
 - participeren in initiatieven van derden;
 - signaleren.
- Zeeuwse woningcorporaties
 - zijn verantwoordelijk voor het strategisch voorraadbeheer van de sociale woningvoorraad;
 - hebben mogelijk ook een rol bij de planvorming, voorbereiding en uitvoering bij particuliere woningen;
 - werken samen met andere relevante partijen;
 - signaleren;
 - leveren kennis.
- De provincie

- stimuleert met financiële instrumenten;
- verbindt;
- fungeert als kennismakelaar.
- Marktpartijen (ontwikkelaars en aannemers) voeren uit en nemen risico.
- Het Rijk denkt mee en stimuleert.
- Economische Impuls Zeeland stimuleert het doorvoeren van duurzaamheid en innovatie bij marktpartijen.
- Particuliere woningeigenaren
 - nemen initiatief;
 - voeren uit;
 - denken mee.
- Veiligheidsregio en GGD Zeeland
 - denken mee;
 - participeren;
 - voeren uit.

Subdoel 2: Nieuwbouw is passend bij de huidige en toekomstige behoefte en minimaal 50% circulair: focus op kwaliteit in woningtypen en locaties.

Bij nieuwbouw gaat het veel meer om kwaliteit en minder dan vroeger om kwantiteit. Het gaat om het toevoegen van de juiste woningen aan de voorraad op de juiste plekken, complementair aan de bestaande voorraad. Zo draagt nieuwbouw maximaal bij aan een toekomstige woningvoorraad die in kwaliteit en kwantiteit aansluit bij de vraag. Ook dit is onderdeel van de bij subdoel 1 al genoemde Zeeuwse Woonagenda.

Actie 2.1 Adaptief programmeren

Adaptief programmeren is nodig om te zorgen dat de nieuwbouw van woningen 100% raak is. Dit betekent nieuwbouw die zo goed mogelijk aansluit bij de gesignaleerde kwantitatieve en kwalitatieve lange termijnbehoefte en die niet alleen inspeelt op de korte termijnvraag. In veel regio's sluiten de huidige plannen nog niet optimaal aan bij de gesignaleerde behoefte en leidt een teveel aan woningen in plannen ertoe dat er niet of nauwelijks meer ruimte is voor nieuwe, kwalitatief gewenste plannen. Dit is ongewenst.

Door de schaal van de Zeeuwse woningmarkten is programmering en afstemming op regioniveau onontbeerlijk. Adaptief programmeren zorgt er voor plannen beter aansluiten bij de gesignaleerde behoefte en dat kwalitatief gewenste plannen niet worden geblokkeerd door de bestaande, verouderde plancapaciteit.

Afhankelijk van de regio is het doel herprogrammeren en voorzienbaarheid creëren, plannen optimaliseren en flexibiliteit in de programmering inbouwen. Er is een duidelijke samenhang met acties 1.1 en 1.2; door (concrete plannen voor) sloop wordt ruimte voor nieuwbouw gecreëerd. Zo kan het aanpakken van de bestaande voorraad ook bijdragen aan mogelijkheden voor een sterkere nieuwbouwprogrammering. Ontwikkelen van kennis van vraag en aanbod van de woningmarkt, juridische kennis en een goede monitoring zijn hierbij een randvoorwaarde.

Deze kennis wordt in gezamenlijkheid ontwikkeld, zodat een gezamenlijke feitenbasis ontstaat. Een goed voorbeeld hiervan is de demografische verschuiving die door de coronapandemie ontstond. Na correcte interpretatie van deze ontwikkelingen is er alle ruimte om te schakelen naar een ander behoefte scenario.

Rolverdeling:

- De provincie
 - verzamelt, maakt en deelt kennis over de woningmarkt;
 - maakt ramingen voor de kwantitatieve en kwalitatieve behoefte aan woningen, samen met gemeenten en woningcorporaties;
 - monitort de demografische en volkshuisvestelijke ontwikkelingen en toetst het beleid daaraan;
 - stelt de gemeentelijke plannen van aanpak vast voor het wegwerken van overtollige plancapaciteit en het creëren van ruimte voor kwalitatief gewenste woningbouwplannen;
 - ondersteunt gemeenten bij de juridische onderbouwing van de plannen van aanpak;
 - creëert voorzienbaarheid.
- Gemeenten en de woningcorporaties
 - delen kennis met andere partijen en over monitoring;
 - monitoren ontwikkelingen voor een optimale beleidssturing;
 - zijn medeopdrachtgever voor periodieke kwalitatieve behoefte-ramingen;
 - stellen plannen van aanpak vast voor het wegwerken van overtollige plancapaciteit en het creëren van ruimte voor kwalitatief gewenste woningbouwplannen;
 - creëren voorzienbaarheid;
 - schrappen bestemmingen voor wonen of passen die aan.
- Het Rijk ondersteunt gemeenten bij de juridische onderbouwing van hun plannen van aanpak.
- Marktpartijen
 - delen kennis met andere partijen en voor monitoring;
 - ontwikkelen en passen woningbouwplannen aan zodat die aansluiten bij de behoefte.

Actie 2.2 Complementair bouwen van nieuwe woningen

In regioverband maken gemeenten afspraken waar en hoeveel woningen er worden toegevoegd in de regionale woningmarktafspraken. De behoefte-raming van de meest recente Provinciale bevolkings- en huishoudenprognose en het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland is daarvoor de basis. Per regio worden afspraken over soorten woningen en woonmilieus gemaakt. Ook hier geldt dat bij ontwerp en bouw moet worden ingespeeld op de drie maatschappelijke opgaven: 'klimaat' (isoleren, fossielvrije energieopwekking), circulaire economie (circulair bouwen, grijs-/regenwatersysteem) en 'demografische transitie' (levensloopbestendig, geschikt voor nieuwe doelgroepen, flexibeler woonvormen, geschikt om thuis zorg te ontvangen).

Om maximale kwaliteit in nieuwbouwplannen te creëren, zetten we extra in op specifieke woningtypen en segmenten die zonder deze aandacht minder goed van de grond komen. Het gaat om segmenten waarvan we zonder ingrijpen oplopende tekorten zien. Primair betekent dit de realisatie van middenhuur en passende woonvormen voor ouderen: levensloopbestendig wonen en wonen met zorg. Vanuit deze actie stimuleren we deze segmenten. Concreet doen we dit door op regioniveau een bidbook (projectvoorstel) middenhuur op te stellen om beleggers te verleiden te investeren in middenhuur in Zeeland. Daarnaast gaan we kennis importeren en een samenwerking opzetten met ontwikkelaars om meer en passende woningen voor ouderen van de grond te krijgen. Het gaat daarbij om passende woonvormen voor zowel zorgbehoevende- als ook voor niet zorgbehoevende ouderen, bijvoorbeeld geclusterde woonvormen. Deze actie

draagt vanuit dit perspectief ook bij aan subdoel 3: inspelen op de behoefte aan specifieke segmenten op de woningmarkt. Parallel werken regio's en gemeenten zelf aan een woon-zorgvisie. Vanuit de actielijn Complementair bouwen verkennen we hoe we op Zeeuws niveau hiervoor onderling kennis kunnen delen en waar mogelijk samen kunnen optrekken.

Rolverdeling:

- Gemeenten
 - ontwikkelen woningbouw- en herstructureringsplannen;
 - stellen een gemeentelijke woonvisie op;
 - begeleiden aannemers/ontwikkelaars, woningcorporaties, particulieren/Collectief Particulier Opdrachtgeverschap en wooncoöperaties bij de realisatie van woningbouwprojecten.
- De provincie
 - stimuleert de regionale afstemming van de aantallen woningen, woningtypes en locaties op de regionale behoefte;
 - stelt kaders om regionale afstemming en prognose te borgen in verordening.
- De woningcorporaties
 - brengen een bod uit op de gemeentelijke woonvisie (prestatieafspraken);
 - voeren hun eigen strategisch voorraadbeheer uit en maken daarbij zoveel mogelijk gebruik van biobased, herbruikbare en/of demontabele materialen.
- De Zeeuwse Zorgcoalitie deelt kennis.
- Marktpartijen voeren woningbouw- en herstructureringsprojecten uit en maken daarbij zoveel mogelijk gebruik van biobased, herbruikbare en/of demontabele materialen.
- Het Kennis- & Innovatienetwerk circulair bouwen deelt kennis.

Subdoel 3: Er wordt ingespeeld op de behoefte aan specifieke segmenten op de woningmarkt.

Naast de behoefte aan 'reguliere woningen' wordt een behoefte gesignaleerd aan specifieke type woningen zoals flexwonen, huisvesting van internationale werknemers en passende woonvormen voor oudere huishoudens, al dan niet met zorgindicatie. Voor ouderen gaat het bijvoorbeeld om geclusterde woonvormen voor gelijkgestemden en woonvormen op het grensvlak van zelfstandig en intramuraal wonen waar het ontvangen van zorg mogelijk is. De behoefte aan specifieke segmenten op de woningmarkt kan worden gestimuleerd via hergebruik van bestaand vastgoed.

Actie 3.1 Hergebruik lege panden voor wonen

Als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen zoals demografische transitie, schaalvergroting en de technologische transitie is de behoefte aan voorzieningen veranderd. Dit heeft gevolgen voor verschillende vastgoedsegmenten: op veel plekken is of dreigt er leegstand in detailhandel, monumentale gebouwen, kerken, scholen en kantoren. Leegstand werkt negatief op de economische aantrekkingskracht en leefbaarheid in binnensteden en kleine kernen. Door middel van transformatie kunnen deze bestaande panden – daar waar passend, want niet iedere locatie is geschikt voor woningen – worden ingezet om invulling te geven aan woonvormen waar behoefte aan is. Transformatie draagt bij aan het versterken van de leefbaarheid en (binnen)stedelijke woonmilieus. Bovendien lossen we hiermee problemen in andere vastgoedsegmenten op en leidt het maximaal benutten van

bestaande locaties tot minder onnodig bouwen in het weiland. De markt ziet en pakt echter nog niet alle kansen die bestaande lege panden bieden. Dit vraagt om meer innovatie en creativiteit en onderzoek naar de wijze waarop leegstaand vastgoed optimaal kan worden benut voor de invulling van de woningmarkttopgave. Het gaat hierbij niet alleen om kansrijke vastgoedtypes en -locaties maar ook hoe te komen tot een soepel transformatieproces. Een provinciale subsidieregeling hergebruik leegstaande panden wordt ingezet om te komen tot de beste projecten op cruciale plekken.

Rolverdeling:

- De provincie
 - verzamelt, genereert maakt en deelt kennis over de woningmarkt
 - stimuleert met financiële instrumenten en stedelijk hervakavelen.
- Gemeenten
 - vormen een visie en beleid;
 - verlenen omgevingsvergunningen;
 - faciliteren ontwikkelaars bij nieuwe invulling van leegstaande panden.
- Marktpartijen
 - brengen eigendom in eventuele ruilcarroussels;
 - geven een nieuwe invulling aan leegstaande panden.

Actie 3.2: Uitbouw flexibele schil

Er zijn diverse doelgroepen met een specifieke woningbehoefte. Doel van de ambitie is dan ook het gericht inzetten op innovatie om te komen tot nieuwe en flexibele woonvormen. Het gaat om specifieke segmenten (internationale werknemers, horecapersoneel, studenten, flexwonen, et cetera). Vanuit deze actielijn wordt toegewerkt naar een passende flexibele schil in de Zeeuwse gemeenten. Hiervoor is onderzoek nodig naar de behoefte aan flexwonen, onderzoek naar geschikte locaties en het opstarten van pilots op geschikte locaties. De opgedane inzichten vormen de opmaat naar de uitbouw van de flexibele schil van de Zeeuwse woningvoorraad.

Voor de huisvesting van internationale werknemers is een extra actie opgenomen onder Arbeidsmarkt (actie 1.10). Uitgangspunt daarbij is de juiste oplossing op de juiste plaats. Grootschalige centrale huisvesting kan een goede oplossing zijn, mits van goede kwaliteit en passend op de woonbehoefte van deze groep.

Rolverdeling:

- De provincie
 - zorgt voor regionale afstemming;
 - schept heldere kaders voor regio's en gemeenten;
 - genereert en deelt kennis in de vorm van o.a. behoefteramingen en monitoring;
 - stimuleert met financiële instrumenten;
 - verbindt betrokken partijen.
- De Zeeuwse regio's
 - stellen regionale woningmarktafspraken op;
 - stellen met deze afspraken kaders voor de individuele gemeenten;
 - verbinden gemeenten;
 - delen kennis binnen de regio en met andere regio's;
 - registreren de verdeling van flexwoonprojecten naar behoefte;
 - signaleren kansen voor flexwonen.

- Gemeenten
 - zijn verantwoordelijk voor de aanpak van bestaande woningvoorraad;
 - voeren de regionale woningmarktafspraken/ uitvoeringsagenda uit;
 - stellen kaders op voor de woningcorporaties en andere initiatiefnemers voor flexwoonprojecten;
 - stimuleren flexwonen door partijen te verbinden en zelf te participeren;
 - signaleren kansen voor flexwonen;
 - zoeken oplossingen voor de begeleiding van kwetsbare doelgroepen die flexwonen.
- De woningcorporaties
 - zijn verantwoordelijk voor de huisvesting van doelgroepen voor flexwonen;
 - voeren waar mogelijk projecten voor flexwonen uit;
 - werken daarbij samen met gemeenten en belanghebbenden;
 - signaleren kansen voor flexwonen.
- Het Rijk
 - stelt kaders richting lagere overheden en vastgoedeigenaren;
 - denkt mee;
 - stimuleert flexwonen door financiële stimuleringsregelingen, aangepaste regelgeving en andere instrumenten.
- Marktpartijen (ontwikkelaars en aannemers)
 - nemen initiatief voor flexwoonprojecten;
 - delen kennis, bijvoorbeeld over hergebruik van materialen en businesscases;
 - voeren projecten uit.
- Sociale partners (Expatcenter Zeeland, werkgevers- en werknemersorganisaties) delen kennis en bevorderen samenwerking op het gebied van welzijn en passende huisvesting van internationale werknemers.

Subdoel 4: Acties die bijdragen aan subdoelen 1 t/m 3

Actie 4.1: Periodiek actualiseren van regionale woningmarktafspraken.

De vijf Zeeuwse regio's maken regionale woningmarktafspraken met de Provincie Zeeland. De regionale woningmarktafspraken werken door in lokale woonvisies, uitvoeringsprogramma's en prestatieafspraken met de coöperaties. Bouwstenen die terugkomen in de regionale woningmarktafspraken zijn:

- De ontwikkeling van de kwantitatieve en kwalitatieve woningvraag voor een 10-jaarsperiode met een doorkijk naar de periode daarna. Een horizon voor actuele cijfers van 10 jaar is hierbij het minimum, zeker gezien de planningsperiode en levensduur van woningen. De provinciale prognose en het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland zijn hierin richtinggevend. Afwijken hiervan kan mits onderbouwd en bij akkoord binnen de regio en provincie.
- Inzicht in de bestaande plancapaciteit met onderscheid naar planologisch harde plannen en zachte plannen. Daarnaast wordt inzicht gegeven in overige potentiële inbreidings- en transformatielocaties binnen het bestaand stedelijk gebied van steden en kernen.
- Effectenanalyse van de bestaande plancapaciteit in relatie tot de woningvoorraad en uitbreidingsbehoefte. Op regionaal

niveau moet duidelijk zijn hoe de 100% match van vraag en aanbod wordt nagestreefd. Bij overprogrammering en/of overschotten in de bestaande voorraad is een aanpak nodig om effecten hiervan te mitigeren. De uitwerking kan lokaal plaatsvinden in Plannen van Aanpak.

- Keuzes en aanpak voor een toekomstbestendige woningvoorraad. Het gaat om het verbeteren (verduurzamen), aanpassen (levensloopbestendig maken) en onttrekken (slopen/samenvoegen) van woningen.
- Keuzes en aanpak voor kwalitatief complementaire nieuwbouw waarbij de volgende woonsegmenten minimaal terugkomen: middenhuur, levensloopbestendig en wonen met zorg.
- Keuzes en aanpak voor een flexibele schil. Duidelijk moet zijn hoe wordt ingezet op innovatieve en flexibele woonvormen in de betreffende regio.
- Een regionaal woningbouwprogramma waarbij de bovenstaande bouwstenen in onderlinge samenhang uitmonden in een aanpak voor strategisch voorraadbeheer: welke plannen worden hard, welke (weer) zacht, en wat is de strategie voor de bestaande voorraad.

Regionale woningmarktafspraken vormen een randvoorwaarde voor het ontwikkelen van nieuwe woningbouwplannen en voor eventuele aanspraak op (financiële) regelingen die worden ontwikkeld in het kader van de Zeeuwse woonagenda.

Regionale woningmarktafspraken worden in ieder geval iedere 3 jaar geactualiseerd, zodra een nieuwe provinciale prognose beschikbaar is. Wanneer omstandigheden hier aanleiding toe geven kan worden besloten afspraken eerder te actualiseren. Monitoring gebeurt constant door gemeenten en provincie via het Dashboard Ladderruimte en de Monitor Bevolking en wonen. Aan de hand van de woonagenda zal worden gekeken of en zo ja hoe herziening van de verordening nodig en nuttig is, om de ambities die in de woonagenda centraal staan beter te borgen.

Rolverdeling:

- De provincie
 - stelt samen met de gemeenten regionale woningmarktafspraken op en stelt ze vast;
 - borgt de vanuit de Zeeuwse Woonagenda gemaakte afspraken en noodzaak tot regionale afstemming in de Provinciale Omgevingsverordening;
 - monitort de regionale woningmarktafspraken.
- Gemeenten
 - stellen in regionaal verband regionale woningmarktafspraken op en stellen die vast;
 - geven in regionaal verband uitvoering aan de regionale woningmarktafspraken door onderling af te stemmen over woningmarktbeleid.
 - kunnen in regionaal verband woningcorporaties, marktpartijen en inwoners hierbij betrekken.

Actie 4.2: Evaluatie van de regelingen voor wonen als drager voor ruimtelijke kwaliteitsverbetering in het landelijk gebied.

Het toevoegen van woningbouw in het landelijk gebied is in het verleden mogelijk gemaakt om kosten te dragen die gepaard gaan met ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied. Het gaat hierbij om de kosten voor het in stand houden van cultuurhistorische agrarische bebouwing, de kosten van het

slopen van vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) en de kosten van het versterken van het landschap door de aanleg van een (deels) openbaar toegankelijk landgoed. De effectiviteit van deze regelingen, in de vorm van ruimtelijke kwaliteitsverbetering staat ter discussie. De regeling stimuleert sloop van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen. Ook de verevening door middel van bouwrechten is niet altijd in verhouding met de daadwerkelijke kosten, waardoor projecten soms onhaalbaar zijn of in andere gevallen (te) lucratief. Ook zijn er negatieve neveneffecten te benoemen in relatie tot de bestaande woningvoorraad. Het toevoegen van woningen in het landelijk gebied zorgt immers voor een toename van de herstructureringsopgave in het bestaand stedelijk gebied, een opgave waarvan gehoopt wordt dat de beperkte huishoudengroei die ons nog rest als kostendrager kan fungeren. De tijden dat woningbouw altijd gebruikt kan worden als kostendrager voor allerlei ruimtelijke problemen ligt dan ook achter ons. De grote aantallen agrarische bebouwing die op de lange termijn verwacht worden, kunnen bovendien zorgen voor verstening van het buitengebied en verdere inperking van het agrarisch gebruik van landbouwgrond. Verschillende gemeenten zijn om die redenen terughoudend in het toepassen van de Ruimte voor Ruimte regeling. Van de Rood-voor-Rood regeling lijkt eveneens te beperkt gebruik gemaakt te worden.

Met betrokken partijen worden de drie regelingen geëvalueerd. De centrale vraagstelling is hoe effectief deze regelingen zijn bij het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het landelijk gebied in relatie tot de neveneffecten op de functies in het landelijk- en bebouwd gebied. Dit moet leiden tot aanbevelingen voor beleid en eventueel aanpassing van de Omgevingsverordening. Hierbij is het belangrijk dat er mogelijkheden moeten blijven bestaan om knelgevallen in het landelijk gebied aan te pakken, zeker als het gaat om ondernemers die als gevolg van overheidsbeleid gedwongen worden de bedrijfsvoering te beëindigen.

Rolverdeling:

- De provincie onderzoekt, als onderdeel van het uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021-2030, met betrokken partners of en hoe de regelingen moeten worden aangepast.

6.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Benut de ruimte binnen het stedelijk gebied: bekijk nieuwbouwplannen kritisch, maak gebruik van leegstaande/vrijkomende panden, bekijk de mogelijkheden van inbreiding in het stedelijk gebied. Als dit niet kan is uitbreiding wel mogelijk.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Verbeter de samenwerking: maak in regioverband niet alleen afspraken over aantallen woningen, maar ook over soorten woningen, betaalbaarheid en woonmilieus.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Ontwikkel woningbouwplannen die passen bij en meerwaarde bieden voor de locatie.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Zorg ervoor dat het bouwproces én de woningen alleen toekomstbestendig, CO₂-neutraal en zoveel mogelijk circulair zijn.

7. Woonomgeving

7.1 Doelstelling 2030

Onze woonomgeving is veilig en klimaatadaptief, lokt gezond gedrag uit en draagt bij aan biodiversiteit.

Subdoel 1: Toekomst bestendige woongebieden op de goede plek

Subdoel 2: Veiligheid, gezondheid, duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptiviteit zijn standaard onderdeel van ruimtelijke ordening en inrichting

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

7.2 Huidige situatie

De woonomgeving is het gebied dat in de directe omgeving van een woning ligt. De woonomgeving heeft invloed op de ervaren leefbaarheid. De herbestemmings- en herstructureringsopgave in het bebouwd gebied is fors. Dit biedt kansen voor het bereiken van de doelstellingen voor de woonomgeving. De verschillende elementen van de woonomgeving worden hieronder beschreven.

Voorzieningen

Door schaalvergroting en maatschappelijke ontwikkelingen staat de aanwezigheid en/of bereikbaarheid van voorzieningen onder druk, met name in dorpen en het buitengebied. Het draagvlak onder voorzieningen wordt bij een stabiele of afnemende

bevolking kleiner. Naast het afnemende draagvlak zorgt de voortschrijdende schaalvergrotingstendens en de steeds kleiner wordende betekenis van het openbaar vervoer ervoor dat het voorzieningenniveau en daardoor de leefbaarheid onder druk staat. In bouwsteen 5. Voorzieningen en evenementen wordt hierop verder ingegaan.

Door de toename van het aantal ouderen in onze samenleving moet onze woonomgeving hierop aangepast worden. De bereikbaarheid van voorzieningen is een potentieel knelpunt, maar ook vereenzaming en isolement is een toenemend probleem. Het ontbreekt vaak aan toegankelijke wandel/ fietsroutes met mogelijkheid om te rusten en naar het toilet te gaan. Hierdoor vermijden ouderen het vaak om naar buiten te gaan, zodat eenzaamheid een steeds groter probleem wordt.

Hittestress en vergroening

De huidige woonomgeving wordt als stenig ervaren. De klimaatverandering zorgt voor toenemende overlast als gevolg van hitte en wateroverlast. Door hogere temperaturen ontstaan 'hitte-eilanden' op plaatsen met weinig groen, water en schaduw. Hitte is met name een risico voor kwetsbare groepen. Door de toenemende verstening van onze tuinen en openbare ruimte wordt het risico op overstromingen groter. Ook wordt door verstening de gezondheid en leefomgeving aangetast, doordat de schadelijke stoffen tussen de gebouwen blijven hangen. Het gebrek aan groen zorgt voor een lage waardering van de buitenruimte.

Ruimte voor verkeer versus kwaliteit van de woonomgeving
De huidige woonomgeving wordt als autogericht ervaren. Er is een vicieuze cirkel gaande, waarbij opstoppen van autoverkeer worden opgelost door nog meer ruimte te geven aan autoverkeer, waardoor de straat nog onveilig en onaantrekkelijker wordt om te voet of fiets te gaan. Gezondheid en de kwaliteit van de woonomgeving staan hierdoor onder druk.

Milieufactoren

De kwaliteit van de woonomgeving wordt ook bepaald door de aan- of afwezigheid van overlast door geluid, stof, vervuilde lucht of bodemvervuiling. De overlast is in de afgelopen decennia voor de meeste bronnen sterk afgenomen door maatregelen aan de bron, en door ruimtelijke scheiding tussen milieubelastende functies zoals bedrijven en milieugevoelige functies zoals woningen (zonering). Op sommige locaties is echter nog sprake van overschrijding van normen. Een opkomende vorm van geluidhinder vormt laagfrequent geluid (LFG), wat mogelijk in de toekomst meer aandacht gaat vragen. Op deze vorm van geluid is moeilijk vat te krijgen. Op dit moment zijn er nog geen wettelijke normen voor laagfrequent geluid. Wel zijn er diverse richtlijnen.

Een andere milieufactor is elektromagnetische straling. In 2020 kennen we meerdere systemen voor mobiele communicatie (o.a. 4G, 5G), naast diverse andere toepassingen van draadloze communicatie. Deze draadloze communicatiesystemen veroorzaken stralingsbelasting voor mensen, dieren en natuur door elektromagnetische straling. De stralingsbelasting zal naar verwachting toenemen omdat voor elke gemeente een dekking van 98% het doel is. Een deel van de bevolking ervaart gezondheidsklachten door straling.

Veiligheid

Rondom en in het stedelijk gebied zijn er verschillende risicobronnen, zoals chemische bedrijven, opslag van gevaarlijke stoffen, aardgasleidingen en LPG-tankstations. Ook zijn er specifieke transportroutes voor gevaarlijke stoffen. Het aantal transporten met gevaarlijke stoffen over weg, water en spoor nemen toe. Door deze toename is de kans op incidenten groter. Ook kan door klimaatverandering het overstromingsrisico toenemen met daardoor mogelijk meer kans op incidenten bij deze risicobronnen. Daarnaast nemen het aantal woningen rond transportassen toe door o.a. binnenstedelijke inbreiding. Ook zijn er in het stedelijk gebied een groot aantal (zeer) kwetsbare objecten, zoals woningen, scholen, ziekenhuizen, tehuzen, hotels. Dit is verder uitgewerkt in bouwsteen 14. Milieu onder Externe veiligheid en actie 6.1. In droge perioden neemt de kans op brand in bermen, parken en natuurgebieden toe. Dat kan ook voor nabijgelegen woongebieden een risico vormen.

Natuur

Natuur is belangrijk voor mensen. Natuur zorgt voor minder stress en betere concentratie, zorgt voor meer bewegen en minder overgewicht en brengt mensen bij elkaar. De keerzijde van natuurbeleving is achteruitgang van de kwaliteit van de natuur door verstoring. Veel soorten zijn daarvoor gevoelig. Met de biodiversiteit gaat het in zijn algemeenheid slecht door klimaatverandering en onze manier van bouwen en bestraten. Goede voorzieningen, zoals het wandel- en fietsknooppuntennetwerk, toegankelijkheid van gebieden en een goede informatieverstrekking zijn belangrijk, zowel voor bezoekers als bewoners.

Water

Water in de nabijheid van de woonomgeving is gunstig voor de waardeontwikkeling van woningen, en biedt ook kansen voor ontwikkeling van natuur en groen. Daartegenover staan een aantal consequenties zoals de waterveiligheid van oevers (bereikbare oevers voor spelende kinderen), ontwikkeling van plaagdieren (muggen, ratten, e.d.) bij zomerse temperaturen. De beste waterberging zit wat dit betreft in de ondergrond door gebruik te maken van infiltratie waar dat mogelijk is.

7.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Toekomstbestendige woongebieden op de goede plek

Actie 1.1: Bij herbestemming en herstructurering woonmilieus ontwikkelen waar tekort aan is

De woningbouwopgave ligt voornamelijk in het bestaand stedelijk gebied. Hier kunnen woonmilieus ontwikkeld worden waar een tekort aan is. Het is nodig om te kiezen voor aantrekkelijke woonmilieus (compleet en passend bij de vraag) en daarbij te richten op inbreiding, herstructurering en transformatie.

Voor de kwaliteit van de woonomgeving is de aanwezigheid of bereikbaarheid van voorzieningen essentieel. Bij herbestemming en herstructurering liggen kansen voor het versterken van onze dorpen en steden, voor het vergroten van draagvlak van onze voorzieningen en om een antwoord te hebben op onze mobiliteitsopgave. Door toekomstige slimme mobiliteitsconcepten kan de bereikbaarheid van voorzieningen sterk verbeterd worden. Ook kunnen deze mobiliteitsconcepten zorgen voor een afnemend

ruimtegebruik voor verkeersdoeleinden in het bebouwd gebied. Dit biedt kansen voor verbetering van de ruimtelijke kwaliteit door toevoeging van stedelijk groen. Ruim 50% van de Zeeuwen is voor het autoluw maken van stedelijk gebied en het geven van meer ruimte aan fietsers en voetgangers en minder aan de auto (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Rolverdeling:

- Gemeenten en de provincie stellen kaders (bijv. in gebiedsplannen) en stimuleren (financieel).
- De provincie en gemeenten zorgen voor afstemming tussen partijen.
- Woningcorporaties, Bouwend Zeeland, bouw- en adviesorganisaties, bewonersverenigingen, de GGD, de provincie, Waterschap Scheldestromen, de Veiligheidsregio Zeeland, dorpsraden, het Kadaster, North Sea Port en natuurbeheerorganisaties delen kennis.
- Burgerinitiatieven, bouw- en adviesorganisaties, woningcorporaties, gemeenten, natuurbeheerorganisaties, North Sea Port (inpassing haveninfrastructuur in leefomgeving) voeren projecten uit.
- De Veiligheidsregio Zeeland adviseert ten aanzien van veiligheid.

Subdoel 2: Veiligheid, gezondheid, duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptiviteit zijn standaard onderdeel van ruimtelijke ordening en inrichting

Actie 2.1 Bij inrichting en ordening van de ruimte sturen op bundeling van functies voor het uitlokken van gezond gedrag, duurzaamheid en veiligheid

Herbestemming en herstructureringsopgaven bieden kansen om de omgeving zo in te richten dat de fysieke veiligheid wordt vergroot en gezond gedrag wordt bevorderd. De inrichting en ordening van onze ruimte kan zorgen voor voldoende afstand tussen (kwetsbare) bewoners en risicobronnen, goede vluchtroutes, bereikbaarheid voor hulpverleners, maar ook bijdragen aan zelfredzaamheid en gezond gedrag (bewegen, ontmoeten, ontspannen, eten). Dit vraagt om nabijheid van functies en het veilig en aantrekkelijk en uitnodigend maken van onze buitenruimte, ook voor ouderen en mensen met een beperking.

Door de Veiligheidsregio zijn kernwaarden ontwikkeld voor een veilige fysieke leefomgeving (bron: inbreng Veiligheidsregio's in Omgevingsvisies / kernwaarden, versie 1.1., werkgroep Planfiguren Omgevingswet, 5 oktober 2018). Deze kernwaarden kunnen behulpzaam zijn bij het inrichten van de woonomgeving en helpen deze woonomgeving veilig in te richten door middel van de ontwerpprincipes.

Bij de uitvoering van gebiedsontwikkelingen die in het kader van de transformatie van de woningvoorraad plaatsvinden zijn er kansen voor natuurinclusief bouwen, ontwerpen en beheren, het vergroenen op gebouw-, wijk-, dorps- of stadsniveau en het versterken van de verbinding tussen stedelijk en landelijk gebied. De aanwezigheid van groen heeft een positief effect op de mentale gesteldheid van mensen en ook draagt bepaalde vegetatie bij aan het zuiveren van de lucht (afvangen fijnstof). Ruim 80% van de Zeeuwse bevolking is voorstander van meer groen en minder steen in de woonomgeving (bron: Zeeland nu en in de toekomst,

ZB|Planbureau, 2020). Gericht en goed investeren in uitnodigende beleefbare natuur in of dichtbij de woonomgeving biedt kansen te investeren in de gezondheid van mensen en geeft gelijktijdig de mogelijkheid te werken aan biodiversiteit. Inrichting en beheer van natuur buiten het natuurnetwerk draagt bij aan de biodiversiteit en aan een Zeeland waar kinderen in verbinding met natuur opgroeien en inwoners en recreanten toegang hebben tot beleefbare en rijke natuur, heel dichtbij.

Rolverdeling:

- De provincie en gemeenten geven sturing.
- Gemeenten, Waterschap Scheldestromen, de provincie, de GGD, de RUD, de Veiligheidsregio Zeeland, bouw- en adviesorganisaties en organisaties voor erfgoed en archeologie delen kennis.
- Onderwijsinstellingen integreren deze thema's in hun opleidingen.
- Woningcorporaties richten, in afstemming met gemeenten, hun eigen terreinen duurzaam in, bijvoorbeeld door aanleg van wadi's.

Actie 2.2 Rekening houden met natuurinclusief bouwen, energieopwekking en -opslag en het voorkomen van wateroverlast en hittestress bij inrichting van onze ruimte

Dit betekent dat er voldoende ruimte moet zijn voor klimaatadaptatiemaatregelen in de (openbare) ruimte en rekening moet worden gehouden met het risico op bodemdaling. Ruim 80% van de Zeeuwen is er voor om bij nieuwe ontwikkelingen een plan te maken over hoe opslag van zoet water wordt geregeld (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Dit betekent ook dat gezocht moet worden naar natuurinclusieve voorzieningen en maatregelen in de woonomgeving. Voor natuurinclusief bouwen en het stimuleren van biodiversiteit in de woonomgeving wordt verwezen naar de paragrafen over soortenbescherming en natuurverbreding in bouwsteen 15. Natuur. Daarbij wordt vooral ingestoken op proactieve soortenbescherming: het zorgen voor extra leefruimte voor dieren en planten, zodat geen extra maatregelen meer nodig zijn bij sloop en nieuwbouw. Hiervoor worden soortenmanagementplannen opgesteld. In deze plannen zal ook staan hoe we burgers en vastgoedbezitters beter kunnen informeren over biodiversiteit en hoe ze biodiversiteit kunnen stimuleren. Een natuurinclusieve woonomgeving heeft een sterke samenhang met klimaatadaptatie.

Rolverdeling:

- Gemeenten en de provincie
 - werken samen, bijvoorbeeld in pilots voor soortenmanagementplannen;
 - stellen kaders;
 - verlenen vergunningen.
- Bouw- en adviesorganisaties, woningcorporaties, gemeenten, Waterschap Scheldestromen en Rijkswaterstaat voeren maatregelen ten gunste van de genoemde thema's door in het ontwerp en de uitvoering van projecten rond herinrichting en waterveiligheid.
- Bouwend Zeeland, bouw- en adviesorganisaties, de provincie, organisaties voor erfgoed en archeologie, het Kadaster, Rijkswaterstaat, Waterschap Scheldestromen en de Veiligheidsregio Zeeland delen kennis.

- Onderwijsinstellingen integreren deze thema's in hun opleidingen.
- De provincie, gemeenten, woningbouwcorporaties en het IVN ontwikkelen kennis door middel van pilots, o.a. met betrekking tot generieke ontheffingen Wet Natuurbescherming op basis van soortenmanagementplannen.

7.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Bekijk de mogelijkheden van hoogbouw in steden. Combineer functies bijvoorbeeld door toevoeging van stedelijk groen. Dit is gunstig voor zowel gezondheid en ruimtelijke kwaliteit als hittestress, vasthouden van water, milieu en biodiversiteit.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Betrek bij herbestemming, herstructurering en inrichting van gebieden alle partijen die in dat gebied doelen hebben en stem op elkaar af. Probeer win-win situaties te creëren.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - De Zeeuwse kernkwaliteiten hebben veel te bieden voor de kwaliteit van de woonomgeving. Maak daar gebruik van.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Betrek bij herstructurering en herbestemming de prognoses om zo te voldoen aan de (toekomstige) vraag.

BALANS IN DE GROTE WATEREN EN HET LANDELIJK GEBIED

In 2050...

Is de Delta veilig en klimaatbestendig, ecologisch veerkrachtig en economisch vitaal

is de biodiversiteit rond de grote wateren, in het landelijk gebied en in de steden hersteld. De stikstofproblematiek is iets van vroeger.

Functioneert het landbouwsysteem in evenwicht met de natuurlijke omgeving, op basis van marktvraag en kringlopen op een zo laag mogelijk niveau.

Is het heerlijk recreëren, werken en leven in het mooie en waardevolle Zeeuwse landschap!

Worden planten, mensen en dieren nauwelijks meer bedreigd door risicovolle milieufactoren

Grond- en oppervlaktewater zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.

Zijn de bodem, grondwater en alles wat daarin te vinden is van robuuste, hoogwaardige kwaliteit.

Bouwstenen van balans in de grote wateren en het landelijk gebied

Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO ₂ -neutraal Zeeland
Cultuur	Archeologie	Arbeidsmarkt	Duurzame energie
Gezondheid	Bodem	Circulaire economie	Energietransitie
Mobiliteit	Deltawateren	Havens en bedrijven	Klimaatadaptatie
Onderwijs	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Waterveiligheid
Voorzieningen en evenementen	Landbouw	Transport en infrastructuur	Zoet water
Woningvoorraad	Landschap	Visserij	
Woonomgeving	Milieu		
	Natuur		
	Watersysteem		
			Belangrijkste onderwerpen bij de ambitie
			Directe relatie met de ambitie
			Indirecte relatie met de ambitie

8. Archeologie

8.1 Doelstelling 2030

Archeologische waarden zijn beschermd en optimaal beleefbaar.

Archeologie is onderdeel van de brede noemer Cultureel erfgoed of Cultuurhistorie in brede zin. Onze ambitie is het archeologisch erfgoed te behouden, benutten, ontsluiten, beleefbaar en toegankelijk te maken. Daarnaast moeten wij vanuit de Omgevingswet de belangen van het archeologisch erfgoed afwegen in de fysieke leefomgeving; het gaat om archeologische monumenten, verwachtingswaarden, gemeentelijke monumenten, maritiem erfgoed, verdrinken dorpen, forten en linies, etc. Bewustwording bij inwoners en ondernemers en een goede samenwerking tussen overheden onderling en met andere partijen zijn nodig om het beste resultaat te halen.

Subdoel 1: Archeologisch erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en (digitaal) toegankelijk

Subdoel 2: Archeologisch erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen

Subdoel 3: Archeologisch erfgoed wordt betrokken bij de (toeristische) promotie van Zeeland

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

8.2 Huidige situatie

In Zeeland werken alle overheden op het gebied van archeologie goed samen.

Wettelijke taken

Een aantal wettelijke taken wordt vaak gecombineerd opgepakt. Het provinciaal beleid volgt grotendeels het gemeentelijk beleid, maar heeft in bepaalde gevallen afwijkende vrijstellingsregels voor terreinen met een bekende archeologische waarde of terreinen met een bepaalde archeologische verwachting. De provincie stelt aanvullende eisen op de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) voor archeologisch onderzoek en rapportage (Bron: Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer; Provinciaal Blad. Nr. 8080 12 december 2019). De Cultuurhistorische Hoofdstructuur dient als belangrijk instrument om de archeologie actueel te houden, ook in relatie tot de Open Data functie.

Zeeuws Archeologisch Depot (ZAD)

De provincie is eigenaar van alle archeologische vondsten uit archeologisch onderzoek en houdt een depot voor archeologische vondsten en documentatie in stand. In het Zeeuws Archeologisch Depot worden vondsten en documentatie van archeologisch onderzoek in Zeeland bewaard. Er wordt komende jaren nog gewerkt aan de omzetting van de databasesystemen om tot een landelijke, volledig digitale ontsluiting te komen voor wetenschappelijke en publieke doeleinden. Digitale documentatie wordt duurzaam bewaard door DANS (Data Archiving and Networked Services), Den Haag en ArcheoDepot. Daarnaast leent het depot objecten uit om het archeologisch erfgoed zichtbaar te maken.

Archeologie & Publiek

Zeeland heeft een rijke geschiedenis en een bijzonder bodemarchief. Archeologisch onderzoek werpt regelmatig nieuw licht op belangrijke aspecten van die Zeeuwse geschiedenis. Daarom is archeologie meer dan alleen bodemvondsten. De bodem zelf vertelt een groot deel van het verhaal van de ontwikkeling van Zeeland. Er was tot voor kort geen (samenhangend) beleid of initiatief om het archeologisch verhaal van Zeeland te vertellen. Uit onderzoek blijkt dat bijna driekwart van de Zeeuwen wil dat de (cultuur)historie van Zeeland meer zichtbaar wordt gemaakt (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZBPlanbureau, 2020). De Provincie Zeeland heeft de taak op zich genomen archeologisch erfgoed voor het grote publiek te ontsluiten. Door het ontbreken van een samenhangende publiekswerking is er momenteel een zeer beperkte benutting van archeologie in relatie tot de bewoners, toerisme en recreatie.

Wetenschap en kennis

Kennislacunes opvullen

In de Provinciale Onderzoeksagenda Archeologie Zeeland 2017-2024 (POAZ) zijn de elf belangrijkste kernthema's en zwaartepunten voor archeologisch onderzoek in de Provincie Zeeland opgesteld. Van deze elf kernthema's zijn de meeste resultaten geboekt op het gebied van het verzamelen van basale harde gegevens en diachrone datasets, uitwerking oud archeologisch onderzoek, verdrinken land en dorpen, onderzoek naar infrastructuur en verdedigingswerken in Zeeland.

Vrijwilligers in de archeologie

Vrijwilligers zijn onder andere verenigd in de AWN, Vereniging van vrijwilligers in de archeologie, Afdeling Zeeland. Op provinciaal niveau zijn leden actief bij diverse gemeenten, musea, Erfgoed Zeeland en in het depot. Het aantal actieve leden is beperkt, het ledenbestand is aan het vergrijzen en er is weinig jonge aanwas. Met name op gemeentelijk niveau zijn vrijwilligers in de archeologie actief.

Onderwijs: Hogescholen en Universiteiten

Provincie Zeeland onderhoudt contacten met universiteiten en onderzoekscentra om wetenschap en kennis in de provincie op peil te houden. Samenwerking wordt actief gezocht met Hogeschool Zeeland, Saxion Hogescholen, Roosevelt Academy/UCR, Reygersberch Stichting en Universiteit Gent om de wetenschappelijke kennis te bevorderen van alle archeologen en vrijwilligers in Zeeland.

Kennisbehoud in de regio

In Zeeland is een beperkt aantal archeologen (en amateurarcheologen) werkzaam. Het aantal deskundigen dat voorhanden is, is klein ten opzichte van de vele monumenten en erfgoed in het Zeeuwse.. Bovendien is de kennis versnipperd onder verschillende partijen. Ondanks regelmatig overleg blijft actuele informatie bij afzonderlijke partijen hangen en worden nieuwe inzichten niet stelselmatig bij elkaar gebracht (een gebrek aan periodieke synthetisering). Bij het verlaten van werkverband door professionals (natuurlijk verloop, beperking tot wettelijke taken) en verminderde inzet van amateurarcheologen gaat op alle bovengenoemde fronten kennis verloren.

8.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Archeologisch erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en (digitaal) toegankelijk

Actie 1.1 Kennislacunes in de archeologie opvullen en publieks-archeologie stimuleren

Rolverdeling:

- De provincie verleent subsidies in het kader van de POAZ en neemt archeologie op in het omgevingsbeleid.
- Gemeenten
 - nemen archeologie op in de omgevingsplannen;
 - kunnen onderzoeksagenda's opstellen;
 - hebben archeologen in dienst of huren archeologische adviseurs in bij commerciële bureaus of Erfgoed Zeeland om hun van advies en kennis te voorzien.
- Diverse archeologische bedrijven in Zeeland voeren onderzoek uit.
- Erfgoed Zeeland en diverse andere partijen maken het erfgoed zichtbaar en toegankelijk.
- Vrijwilligersorganisaties leveren bijdragen aan archeologisch onderzoek.
- Het Rijk (de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) adviseert over archeologie.
- Waterschap Scheldestromen neemt archeologie mee in de beginfase van planontwikkelingen en voorafgaand aan de grondaankoop.

Actie 1.2 Publieksparticipatie vergroten door het faciliteren van projecten

Op dit moment zijn vier projecten in beeld:

- Archeohotspots: plekken waar je kennis kan maken met archeologie. Je kan er binnenlopen en meehelpen met (de uitwerking van) archeologisch onderzoek. Zo kunnen bezoekers nu op sommige plekken materiaal uit opgravingen sorteren of mee helpen puzzelen met scherven uit bijvoorbeeld een beerput. De bezoekers komen letterlijk in contact met het verleden.
- Citizen Science projecten: Iedereen met interesse in het verleden kan mee helpen met de zoektocht naar resten uit het verleden. Door nieuwe meettechnieken zijn veel nieuwe archeologische resten voor het eerst zichtbaar geworden en iedereen kan mee werken aan de zoektocht. Via de computer kan op de hoogtekaart worden gezocht naar nog onbekende archeologische structuren. Dit gaat via een online platform en kan gewoon thuis in een vrij momentje worden gedaan.
- UNESCO GeoPark Schelde-Delta: Een nieuwe inventarisatie van de verdrinken dorpen in Zeeland, Brabant en Vlaanderen werpt een nieuwe blik op de geschiedenis. Ook de relatie met klimaatadaptatie is zichtbaar en kan tastbaarder worden gemaakt. Contacten met de Nederlandse Onderwatersport Bond en de Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water werpen nieuw licht op de onderwaterwereld in de Zeeuwse wateren.
- Centrum voor Archeologie in Zeeland: een centraal gelegen, goed bereikbaar centrum waar wetenschap, educatie en beleving hand in hand gaan. Een dagje uit kan bijdragen aan een stukje van de wetenschappelijke puzzel. Het Huis is een huis voor leerlingen en studenten van elke leeftijd

Rolverdeling:

- Vrijwilligers voeren een groot deel van de werkzaamheden uit.
- De Provincie faciliteert de projecten en draagt financieel bij.
- Gemeenten ondersteunen projecten financieel.

Actie 1.3 Verbeteren samenwerking wetenschappelijk onderzoek in Zeeland

Samenwerking tussen meerdere hogescholen en universiteiten om wetenschappelijk onderzoek in Zeeland naar een hoger niveau te tillen.

Rolverdeling:

- De provincie coördineert de samenwerking.
- Hogescholen en universiteiten nemen deel.

Subdoel 2: Archeologisch erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen

Actie 2.1 Aandacht voor archeologie bij visies en plannen

Het behoud van het archeologisch erfgoed staat onder druk door nieuwe ontwikkelingen als gevolg van bouwplannen, energietransitie, mobiliteitsplannen, ontwikkelingen in de landbouw, erosie, ontpoldering, en meer. Ruim 80% van de Zeeuwse bevolking is voorstander van het bouwen met respect voor de historie van de omgeving, zoals archeologie (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020). Om het archeologisch erfgoed op het land en in het water tijdig in de plannen in te passen of aan te passen en te behouden dienen deze vanaf het begin bij ruimtelijke ontwikkelingen betrokken te worden zodat er een zorgvuldige afweging gemaakt wordt. Ook bij het opstellen van (gemeente overstijgende) gebiedsvisies

en landschapsplannen is het betrekken van archeologie in de allereerste aanzet noodzakelijk.

Rolverdeling:

- Gemeenten, het Rijk, de provincie en Waterschap Scheldestromen betrekken archeologische waarden bij het maken van ruimtelijke plannen in het planvormingsproces en borgen de bescherming van de waarden.

Actie 2.2 Handhaving ten aanzien van de archeologie is volledig geborgd, niet alleen op papier maar ook in de praktijk.

Rolverdeling:

- Gemeenten, het Rijk, de provincie en Waterschap Scheldestromen zorgen voor toezicht op en handhaving van bescherming van archeologische waarden op het land en in het water.

Actie 2.3 4D-Ordening als leidend principe in de Omgevingsvisie: ordening boven- en ondergrond, functiestapeling en tijdsfactor

Rolverdeling:

- Gemeenten, het Rijk, de provincie en Waterschap Scheldestromen nemen boven- en ondergrondse waarden en erfgoed integraal mee bij het maken van ruimtelijke visies en plannen.

Subdoel 3: Archeologisch erfgoed wordt betrokken bij de (toeristische) promotie van Zeeland

Actie 3.1 Overheden bewust maken van kracht van het archeologisch erfgoed

Rolverdeling:

- De toeristische sector verkent en benut economische en ontwikkelingsmogelijkheden van archeologisch erfgoed als toeristisch product, zoals de verdrinken dorpen.
- De erfgoedsector ontsluit erfgoedlocaties voor inwoners en toeristen.

Actie 3.2 Leerstoel Cultuurtoerisme installeren bij UCR

Uit onderzoek naar de kennisinfrastructuur en regionale ontwikkeling in Zeeland in 2019 blijkt dat het toevoegen van een leerstoel cultuurtoerisme een bijdrage kan leveren aan opbouw van de kennis over het vakgebied.

Rolverdeling:

- De provincie verkent de mogelijkheden voor een leerstoel cultuurtoerisme.

Actie 3.3 Vrijwilligers fungeren als ambassadeurs van het archeologisch erfgoed, ook voor toeristische ontsluiting

Rolverdeling:

- Vrijwilligersorganisaties zetten zich in om kennis over erfgoed beschikbaar te stellen en over te dragen via bijvoorbeeld excursies, lezingen.
- Erfgoed Zeeland ondersteunt verschillende vrijwilligersorganisaties.
- Toeristische organisaties benutten archeologisch erfgoed.

8.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Intensivering van grondgebruik en toename van bebouwd gebied zorgen beide voor extra druk op het bodemarchief.
 - De Basis Registratie Ondergrond (BRO) brengt de digitale ondergrond driedimensionaal in beeld. Dit maakt functiecombinaties inzichtelijker en voorkomt aantasting van archeologische waarden.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Maatregelen die verdroging of verzilting van de bodem tegengaan, dragen ook bij aan het behoud van de archeologische resten die zich in de bodem bevinden.
 - Activiteiten in de bodem voor de energietransitie kunnen archeologische waarden aantasten, kies daarom voor locaties met de kleinste risico's.
 - Ontsluiting van archeologische kennis via innovatieve technieken als Virtual Reality en Augmented Reality heeft ook meerwaarde voor toerisme, inwoners en onderwijs.
 - Bodemonderzoek met innovatieve onderzoeksmethoden als Ground Penetrating Radar, ElectroMagnetic Interference, LIDAR en drone-opnamen kunnen worden benut om archeologische resten op te sporen, maar ook voor onderzoek naar bodemkwaliteit en geschiktheid voor andere functies. Combinatie van onderzoek ligt voor de hand.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Het Zeeuwse cultuurlandschap inclusief archeologie is een belangrijk deel van de Zeeuwse identiteit en het toeristisch product.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Door verandering van de bevolking vermindert de belangstelling voor het bodemarchief en gaat bestaande specifiek lokale kennis verloren. Jongeren en inwoners met een buitenlandse achtergrond hebben minder interesse in erfgoed.
 - Nieuwe bebouwing en installaties hebben een direct effect op archeologie, maar bij de sloop / verwijdering is er op termijn een tweede kans op beschadigen.
 - Archeologisch onderzoek/wetenschap draagt bij aan een bredere visie op de gedeelde internationale en multiculturele achtergrond van Zeeland.

9. Bodem

9.1 Doelstelling 2030

Een robuuste bodem met een goede kwaliteit die zich leent voor verscheidene grondgebruikers en die duurzaam wordt beheerd.

Duurzaam bodemgebruik houdt in dat men de gebruiksmogelijkheden van de bodem voor alle belanghebbende sectoren kan benutten, zonder de bodem dermate aan te tasten of uit te putten dat de bodemkwaliteit achteruit gaat. Voor duurzaam beheer en verbetering van de bodemkwaliteit in de periode tot 2030 zijn met name kringlooplandbouw, energietransitie, milieu, klimaatverandering en regionale identiteit belangrijke ontwikkelingen. Wetgeving bevat regels voor de bescherming van de chemische bodemkwaliteit en vergunningplichten voor milieubelastende activiteiten.

Voor de landbouw moet er de komende jaren ingezet worden op het verbeteren van de bodemstructuur, het organischestofgehalte, bodembiodiversiteit en de algehele mineraalhuishouding in de bodem om de transitie naar kringlooplandbouw voor Zeeland in 2030 waar te maken. Er is nog veel onderzoek nodig naar de juiste manieren voor grondbewerking, mineraalhuishouding en het beheer van de bodem voor verschillende functies. Samen met agrarische (keten)partijen zet de Provincie in op kennisontwikkeling en innovatie op het gebied van duurzaam bodembeheer. Het beleid voor bodem in het landelijke gebied wordt uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied.

Klimaatverandering vraagt eveneens om een verbetering van de bodemstructuur, om de bodem goed bewerkbaar te houden in tijden van langdurige droogte en hevige neerslag. Een betere infiltratie van water in de bodem voorkomt ook uitdroging van de

bodem bij langdurige droogte. In de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland (zie ook bouwsteen 25 Klimaatadaptatie) wordt de visie op klimaatadaptatie uitgewerkt. Een deel van die bouwsteen is gewijd aan de omgang met bodem in het landelijk en bebouwd gebied.

Voor het behalen van de energiedoelen zullen bodemenergiesystemen meer worden benut, onder andere voor de seizoensgebonden opslag van warmte. Warmteopslag zorgt voor een koelend vermogen in de zomer en warmtelevering in de winter.

Het is belangrijk om de chemische bodemkwaliteit nauwlettend in de gaten te houden, in samenhang met het wettelijk kader. Naast mogelijke verontreinigingen door de industrie, landbouwpraktijken of luchtdeposities, kunnen er ook bij minder zorgvuldige aangelegde of beschadigde warmte/koude opslagsystemen (WKO) milieuvreemde stoffen in de bodem en/of het grondwater komen. Samen met de RUD Zeeland en het Waterschap ziet de Provincie erop toe dat de concentraties van aangetroffen (vloei) stoffen onder de landelijk toegestane normen komen en blijven. De bodem speelt een fundamentele rol als leverancier van ecosysteemdiensten, daarom is het van belang dat er binnen de vele maatschappelijke transities prominent aandacht wordt besteed aan de bodemkwaliteit. De bodem is immers een kwetsbaar geheel waarin veel functies en opgaven samenkomen.

Subdoel 1: Een duurzaam beheerde bodem met een goede fysische, chemische en biologische bodemkwaliteit.

Subdoel 2: Belangrijke aardkundige waarden zijn beschermd.

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

9.2 Huidige situatie

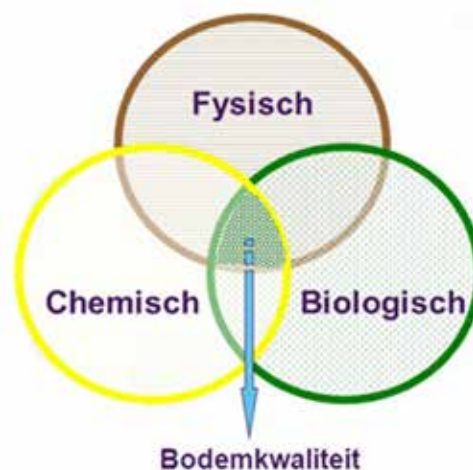
De toestand van de bodem

Er is een groeiend bewustzijn dat duurzaam bodembeheer een belangrijke voorwaarde is om diverse vormen van grondgebruik toe te kunnen passen binnen maatschappelijke opgaves. Met name de agrarische sector is erg gevoelig voor de negatieve gevolgen bij een verslechtering van de bodemkwaliteit, maar ook de natuur, aardkundige en archeologische waarden gaan hierdoor achteruit. De bodemstructuur staat onder druk als gevolg van bebouwing, landbewerking, zetting, verslumping, verdichting, erosie, teruglopende biodiversiteit, klimaatverandering en een dreigende afname van het organisch stofgehalte. Dit heeft negatieve effecten voor onder andere het bodemleven, de mineraalhuishouding, de waterinfiltratiecapaciteit en het waterbufferend vermogen van de bodem. Weersextremen als gevolg van klimaatverandering hebben hierdoor extra impact op de omgeving. Door de agrarische sector worden wel meer nieuwe technieken ontwikkeld voor verbetering van de bodemstructuur

en –vruchtbaarheid, en er wordt samen met belanghebbende grondgebruikers, zowel in het landelijk als het bebouwd gebied, ook meer ingezet op onderzoek, kennisontwikkeling en monitoring.

De bodemkwaliteit wordt uitgedrukt in 3 parameters:

- De fysische conditie
- De chemische conditie
- De biologische conditie

Bodems met een goede bodemkwaliteit bevatten de volgende elementen:

[Fysisch]

Goede bodemstructuur => waterdoorlatend, bewerkbaar, doorworteling

[Chemisch]

Goede bodemvruchtbaarheid => mineralen/organische stof

[Chemisch]

Geen verontreiniging => geen gevaarlijke (vloei)stoffen

[Biologisch]

Rijk bodemleven => graafgangen, mineralisatie, biodiversiteit

Voor de chemische bodemkwaliteit wordt er, naast de mineraalhuishouding voor bodemvruchtbaarheid, ook gekeken naar milieuverontreinigende stoffen in de bodem. In het landelijk gebied kunnen o.a. zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) van de industrie (zoals PFAS, PFOS en GenX, die in de voedselketen terecht kunnen komen), oudere diffuse verontreinigingen (zoals DDT), en uitspoeling van nitraat en pesticiden van de landbouw aangetroffen worden. De ZZS en oudere diffuse verontreinigingen worden inzichtelijk gemaakt middels de gemeentelijke bodemkwaliteitskaarten (BKK's). In het bebouwd gebied zijn de oudere stads- en dorpskernen veelal vanuit de Middeleeuwen en Gouden Eeuw diffuus verontreinigd met onder andere zware metalen. Ook deze zijn inzichtelijk gemaakt via de gemeentelijke BKK's. De saneringen van spoedlocaties, de zogenaamde puntbronverontreinigingen, in het landelijk en bebouwd gebied zijn vrijwel afgerond. De resterende niet-spoedlocaties worden door initiatiefnemers aangepakt zodra er ruimtelijke ontwikkelingen gaan spelen op de locatie.

Door de transitie naar gebruik van duurzame energiebronnen zoals warmte/koude-opslag (WKO-systemen), de behoefte aan wateropslag in de bodem en toenemende bebouwing in het stedelijk gebied wordt ook een doelmatige ruimtelijke inrichting

van de ondergrond een belangrijk aspect dat meegenomen moet worden bij nieuwe ontwikkelingen, opgaves en transitie (3D- of zelfs 4D-ordening).

Naast het nut van de bodem voor grondgebruikers is ook de natuurlijke ontstaansgeschiedenis van het landschap te herleiden uit de bodem en diepere ondergrond. Gebieden met bijzondere aardkundige waarden zijn daarom op provinciaal, nationaal of internationaal niveau gewaardeerd en beschermd als aardkundig waardevolle gebieden. De pareltjes daarvan worden voor de promotie benoemd tot aardkundig monument. Hoe we daar mee omgaan, vanuit het perspectief van behoud en versterking, staat in de Provinciale Omgevingsverordening. Binnen het initiatief om te komen tot de UNESCO Global Geopark status voor de Schelde Delta staan deze aardkundig waardevolle gebieden, samen met waardevolle landschappen, cultuurhistorie en natuur, centraal op gebied van wetenschap, educatie, toerisme en recreatie.

9.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Een duurzaam beheerde bodem met een goede fysische, chemische en biologische bodemkwaliteit

Een duurzaam beheerde bodem met een goede bodemkwaliteit speelt een positieve rol voor (kringloop)landbouw, klimaatadaptatie, biodiversiteit, milieu en behoud van aardkundig erfgoed.

Actie 1.1 – Duurzaam beheren van de bodem en verbeteren van de bodemkwaliteit

Vanuit verschillende doelstellingen kan een bijdrage worden geleverd aan de bodemkwaliteit. Bij de uitvoering van maatregelen moeten de kansen voor verbetering worden benut en risico's voor verslechtering worden aangepakt.

Rolverdeling:

- De provincie, Waterschap Scheldestromen en gemeenten stellen in hun omgevingsverordening, waterschapsverordening en omgevingsplan regels en vergunningvoorschriften op, met als doel verontreiniging van bodem en grondwater te voorkomen en duurzaam beheer te verzekeren.
- RUD Zeeland houdt toezicht op bodemsaneringen.
- Waterschap Scheldestromen beheert de kwaliteit van waterbodems.
- Agrarische ondernemers verbeteren de bodemkwaliteit door de bodemstructuur te verbeteren, waterhoudend vermogen te vergroten, de bodembiodiversiteit te stimuleren en koolstof vast te leggen, als onderdeel van de invoering van kringlooplandbouw.
- Overheden, kennisinstituten, ketenpartijen en milieuorganisaties steunen agrarisch ondernemers in het verbeteren van de bodemkwaliteit.

Actie 1.2 – Aandacht voor bodemenergiesystemen

In (bebouwd) gebied buiten de grondwaterbeschermingsgebieden is voor doelmatig en duurzaam gebruik van de bodem en ondergrond aandacht nodig voor het onderwerp bodemenergiesystemen. Initiatiefnemers inventariseren bij de betreffende bevoegde gezagen hoe met dit onderwerp wordt omgegaan (wat betreft regelgeving en communicatie) en welke instrumenten het beste ingezet kunnen worden.

Rolverdeling:

- De provincie is bevoegd gezag over open bodemenergiesystemen.
- Gemeenten
 - zijn bevoegd gezag over gesloten bodemenergiesystemen;
 - kunnen in hun omgevingsplan (aanvullende of afwijkende) regels opnemen voor bodemenergiesystemen;
 - kunnen via maatwerk gebieden aanwijzen waarbinnen deze regels van kracht zijn.
- De RUD werkt samen met de bevoegde gezagen voor de vergunningverlening.
- Initiatiefnemers zoeken contact met het betreffende bevoegde gezag voor afstemming.

Actie 1.3 – Kennisdeling en –ontwikkeling

Voor effectief beheer, benutten van kansen en vermijden van aantasting van de bodem is goede informatie over de kwaliteit van de bodem nodig. Er wordt veel onderzoek gedaan en informatie verzameld. Het actief delen van kennis en aanvullen van ontbrekende informatie is een voorwaarde voor effectief beleid.

Rolverdeling:

- De provincie, Waterschap Scheldestromen en gemeenten stellen voorschriften en regels op over onderzoek voorafgaand aan activiteiten, om verontreiniging van bodem en grondwater te voorkomen. (Zie actie 1.1 bij Watersysteem).
- Het Rijk, de provincie, Waterschap Scheldestromen, gemeenten, grondeigenaren en grondgebruikers delen informatie over de toepassing van grond in en op de bodem via het Landelijk Meldpunt Bodemkwaliteit en de bodemkwaliteitskaart.
- AWN Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie, terreinbeheerders, onderwijsinstellingen en kennisinstituten (o.a. kennisinstituten die partner zijn van het Geopark Schelde Delta) delen hun kennis over bodem en ondergrond.
- De provincie en gemeenten stimuleren onderzoek en pilots over duurzaam bodembeheer in Zeeland en zorgen voor kennisdoorwerking.
- Bouwend Nederland denkt mee daar waar bodemkwaliteit en energietransitie elkaar mogelijk bijten.

Subdoel 2: Belangrijke aardkundige waarden zijn beschermd

Actie 2.1 – Bescherming en beleving van aardkundige kernkwaliteiten

Concrete acties voor de bescherming van aardkundige waarden worden genoemd bij de bouwstenen Landschap (actie 1.1) en Archeologie (actie 2.2).

9.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Kwetsbaarheid van het bodemsysteem beperkt mogelijkheden voor aanleg van bodemwarmtesystemen.
- Verbetering bodemkwaliteit kan goed samengaan met kringlooplandbouw, klimaatadaptatie, toename biodiversiteit en landschapsontwikkeling.

- Efficiënt toevoegen van nutriënten aan gewassen of landbouwbodems voorkomt uitspoeling ervan naar het milieu.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Aanpak tegen verdroging van de bodem draagt bij aan behoud van aardkundige en archeologische waarden.
- Vanuit klimaatadaptatie grondgebruik en teelten meer aanpassen aan de natuurlijke systemen, draagt bij aan duurzaam bodemgebruik.
- Door nauwe samenwerking tussen de provincie, gemeentes, agrarische ketenpartijen, terreinbeherende organisaties en andere belanghebbende partijen, kunnen kosten worden bespaard en nieuwe kennis snel worden gedeeld.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- Koppeling van archeologische en aardkundige waarden aan recreatieve producten en aan natuurwaarden.
- Gebruik de geologische kennis en aardkundige waarden om het hedendaagse landschap te begrijpen en om te leren hoe om te gaan met een veranderend landschap. Onder de vlag van het Geopark kan hier ook meer wetenschappelijk onderzoek naar gedaan worden.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Bodemvruchtbaarheid op peil houden met hoogwaardige natuurlijke meststoffen uit de omgeving voorkomt afwenteling.
- Inzet op duurzaamheid van bodemgebruik, zal leiden tot langer gebruik kunnen maken van de bodem door diverse grondgebruikers voor verschillende functies.

10. Deltawateren

10.1 Doelstelling 2030

De delta is veilig, economisch aantrekkelijk en ecologisch gezond.

In 2030 is helder wat het samenhangende toekomstperspectief is voor Zeeland tot 2100 en verder en hoe we Zeeland daarop kunnen voorbereiden. Via het nationale Kennisprogramma Zeespiegelstijging is duidelijk geworden welke belangrijke keuzemomenten (knikpunten) er bestaan in de verschillende Deltawateren en hoe hiermee omgegaan kan worden. De betekenis voor de verschillende gebruiksfuncties afzonderlijk en in samenhang is duidelijk waardoor beter ingespeeld kan worden op de toekomstige veranderingen.

Per Deltawater is de hoofddoelstelling uitgewerkt in een onderscheidend ontwikkelperspectief.

Subdoel 1: Het ecologisch systeem, de basis van de Deltawateren, is verbeterd

Subdoel 2: Er is een herijkte voorkeursstrategie (toekomstperspectief) voor de Zuidwestelijke Delta

Subdoel 3: Er is een onderscheidend ontwikkelperspectief per Deltawater, op basis waarvan ruimtegebruik van de wateren en de randen wordt ingevuld

Subdoel 4: De gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta wordt uitgewerkt

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

10.2 Huidige situatie

De Deltawateren zijn nationaal en internationaal bijzonder gewaardeerde gebieden vanwege de natuurwaarden, recreatiemogelijkheden, beroepsvaart en (schelpdier)visserij. Het gebied ligt op het kruispunt van twee internationale natuurcorridors: de oost-westroute in de vismigratie en de noord-zuidroute van de vogeltrek. In de delta werken we op regionaal, nationaal en internationale schaal samen aan een ecologisch gezonde, veilige en economisch aantrekkelijke delta.

Een ecologisch gezond watersysteem vormt de basis voor het gebruik van de Deltawateren. Vanuit (programmatische) kaders zoals PAGW (Programmatische Aanpak Grote Wateren), Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water (KRW) wordt structureel gewerkt aan het functioneel herstel en behoud van de ecologische kwaliteit van de Deltawateren.

Voor een veilige delta vormen klimaatverandering en zeespiegelstijging onzekere ontwikkelingen. De gevolgen hiervan verschillen per deelsysteem. Er is nog voldoende tijd om nieuw beleid voor te bereiden voor een onzekere toekomst na 2050 en verder. Met het Kennisprogramma zeespiegelstijging (gestart in 2019) wordt hierop geanticipeerd. De voorkeursstrategie wordt op basis hiervan herijkt. Ook de wettelijke beoordeling van primaire waterkeringen door Rijkswaterstaat en het Waterschap Scheldestromen en uitvoering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma zijn van belang voor een veilige delta.

De inzichten vanuit het Kennisprogramma Zeespiegelstijging zijn nodig voordat keuzes gemaakt kunnen worden over eventuele koerswijzingen. Daarbij zullen ook de mogelijke consequenties voor korte termijn besluiten, bijvoorbeeld ten aanzien van Natura2000-beheerplannen, voorwaarden aan buitendijkse bebouwingen of ruimtelijke reserveringen, worden betrokken.

In het verleden kende elk van de afzonderlijke Deltawateren een eigen profiel op basis waarvan het onderscheidende karakter per water kon worden behouden en versterkt en het ruimtegebruik op en langs de randen van de wateren nader werd ingevuld. In de komende jaren willen we op basis hiervan per Deltawater komen tot onderscheidende ontwikkelingsperspectieven, die het uitgangspunt vormen voor het realiseren van (meer) balans in de grote wateren. Hiermee geven we invulling aan een economisch vitale Delta doordat het (ruimte)gebruik (o.a. natuur, visserij, scheepvaart, recreatie, etc.) van wateren en randen wordt gezien vanuit een samenhangend integraal perspectief. Daarmee vormen de ontwikkelingsperspectieven per Deltawater een belangrijke basis om vanuit de eigenheid van het gebied te komen tot een blijvend evenwicht tussen ontwikkeling in gebruik en eventueel noodzakelijke aanpassingen op grond van de (herijkte) voorkeursstrategie.

Voor het opstellen van de ontwikkelperspectieven per Deltawater hanteren we maatwerk. De komende tijd zullen op basis van oorspronkelijke profielen, bestaande en/of lopende gebiedstrajecten de perspectieven worden geformuleerd. Aanvullend zal worden verkend of er per Deltawater aanleiding is om verder te gaan en als provincie(s) een nieuwe gebiedsuitwerking te starten. Op basis van een dergelijk

gebiedstraject of –uitwerking kunnen de ontwikkelperspectieven zo nodig worden bijgesteld.

In de 'natte' Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050 (link) geven Rijk en regio samen en samenhangend invulling aan de centrale doelstelling voor de Zuidwestelijke Delta; een klimaatbestendig veilige, ecologisch veerkrachtige en economisch vitale delta. De Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050 is tot stand gekomen in co-creatie met regionale overheden, bedrijven en andere belanghebbenden. Het uiteindelijke resultaat is een integraal langetermijnperspectief 2050 voor de ontwikkeling van de Zuidwestelijke Delta, een kennis- en innovatieprogramma en een oriënterende uitvoeringsagenda 2030. De agenda is eind 2020 vastgesteld en bevat vijf handelingsperspectieven voor de toekomstige ontwikkeling van de Zuidwestelijke Delta. Het betreft: Sterke en aantrekkelijke kust, Dynamische dijkzones, Vitaal polder- en krekenlandschap, Rijke platen, slikken en schorren, en Gezonde en verbonden zeearmen. Deze handelingsperspectieven worden betrokken bij de verdere uitwerking per deelgebied.

Grevelingenmeer

Het meer kampt nadat het getij wegviel met een toenemende zuurstofloosheid. Dit beperkte zich voorheen tot de diepe delen, maar dit manifesteert zich nu ook in de minder diepe delen en is dus in omvang toegenomen. Dit heeft vooral negatieve gevolgen voor de ecologische kwaliteit (bijvoorbeeld 'dode' bodems), de regionale economie (schelpdiersector, recreatie en toerisme) en het woon- en leefmilieu.

Met het project Getij Grevelingen wordt toegewerkt naar een klimaatrobuuste oplossing van deze problematiek. Door de aanleg van een (afsluitbaar) doorlaatmiddel in de Brouwersdam wordt 'beperkt' getij, en daarmee zuurstofrijk water teruggebracht op de Grevelingen. Dat biedt ook perspectieven voor een getijdencentrale.

Het strategisch ontwikkelplan Grevelingen dat door het bestuurlijk overleg Grevelingen is opgesteld geeft de ambities op hoofdlijnen aan voor recreatie, natuur en visserij en de speerpunten voor het gebied. De komende 10 jaren zal het gebied zich verder ontwikkelen als een toonaangevend natuur- en recreatiegebied waar sprake is van een evenwichtige samenhang tussen natuur en gebruik (recreatie en visserij).

Het opstellen van een omvattende strategische gebiedsvisie kan op termijn nodig blijken te zijn.

Volkerak-Zoommeer

Door de Deltawerken is het Volkerak-Zoommeer (VZM) getransformeerd van een dynamisch zout systeem met getij in een stagnant meer dat is verzoet door de voeding met (uitsluitend nog) water uit het Hollandsch Diep en de Brabantse beken. Daardoor heeft de karakteristieke deltanatuur deels plaatsgemaakt voor soorten en habitats die meer gebaat zijn bij zoete omstandigheden en leven in stilstaand water. Door het wegvallen van het getij en de verzoeting is het meer kwetsbaar geworden voor nutriëntenproblematiek. Met name blauwalgen kunnen in de zomerperiode voor overlast zorgen voor het lokale woon- en leefmilieu, voor recreatie en toerisme en voor de landbouw door innamestops van zoet water uit het VZM. Door de afsluiting van het VZM zijn ook de mogelijkheden voor vismigratie verkleind.

Uit onderzoek naar de klimaatrobustheid van het huidige zoete Volkerak-Zoommeer blijkt dat er, naar verwachting, de komende decennia (tot 2050) geen noodzaak is om beperkt getij terug te brengen. De huidige zoetwaterfunctie van het Volkerak-Zoommeer kan daarmee worden gecontinueerd. Daarbij moet wel voldaan worden aan randvoorwaarden voor doorspoeldebiet van de Volkeraksluizen van 40m³/s, kweldruk van maximaal 3 kg chlorine en zoutlekbeheersing Krammersluizen na ingebruikname van de zoet-zout scheiding.

Betrokken partijen gaan met elkaar in overleg over hoe invulling kan worden gegeven aan de wens voor niet alleen een veilig, maar ook ecologisch gezond en economisch vitaal Volkerak-Zoommeer. Met betrekking tot de andere functies van het gebied, natuur, recreatie, scheepvaart en waterbeheer worden geen onoverkomelijke problemen verwacht.

Oosterschelde

De Oosterschelde is een uniek Nationaal Park met veel intergetijdennatuur, grote landschappelijke waarde en activiteiten zoals visserij, schelpdierweek, beroepsvaart en recreatie. De waarden en het gebruik van de Oosterschelde staan echter onder druk door zandhonger als gevolg van de aanleg van de deltawerken. Het oppervlak van platen, slikken en schorren in de Oosterschelde neemt daardoor af. Deze afname kan in de toekomst nog erger worden door zeespiegelstijging. Ook neemt de druk op ecologie, ruimtegebruik en waterveiligheid in de Oosterschelde toe door temperatuurstijging. In de Oosterscheldevisie 2018-2024 (link) worden deze prangende kwesties beschreven en er is een uitvoeringsprogramma opgesteld met projecten die binnen 6 jaar opgepakt worden.

De huidige voorkeursstrategie voor de Oosterschelde is gericht op een toekomstbestendige optimalisatie van het huidige "afsluitbaar-open" systeem en bestaat uit een aanpak van de waterveiligheidsopgave, die ook bijdraagt aan de aanpak van de erosie van het intergetijdengebied ten gevolge van zandhonger en het economisch gebruik van de Oosterschelde. Bij zeespiegelstijging zal de Oosterscheldedekering vaker dicht moeten.

Dit heeft consequenties voor natuur, landschap, ruimtegebruik en economie. Daarom is nader onderzoek gedaan naar de verbinding van de klimaat- en zandhongeropgaven met de economische gebruiksfuncties, de ecologie en het landschap van de Oosterschelde (EZZO-onderzoek: Effecten Zeespiegelstijging en Zandhonger Oosterschelde). Nader onderzoek moet uitwijzen of een aanpassing van het sluitregime aanvaardbaar is.

Voor uitvoering van maatregelen in de Oosterschelde is in 2015 in de MIRT Verkenning Aanpak Zandhonger een voorkeursalternatief vastgesteld. Voor de aanpak van de zandhonger zijn eind 2019 suppleties uitgevoerd in de monding van de Oosterschelde en de Roggenplaat. Voor het vervolg van de Aanpak Zandhonger is de realisatie van de suppleties in het middengebied Oosterschelde urgent vanaf circa 2025. Voor financiering van planuitwerking én realisatie wordt een beroep gedaan op middelen uit de Programmatische Aanpak Grote Wateren. De huidige regionale bestuurlijke samenwerking voor de aanpak Zandhonger kan worden benut voor voorbereiding en besluitvorming over uitvoering van de maatregelen.

Door Nationaal park Oosterschelde (NPO) wordt in het kader van de ontwikkeling naar 'Nationaal Park nieuwe stijl' een ambitiedocument opgesteld. Hierin wordt met betrokken partijen de ambities en toekomstige uitdagingen voor het NPO gebundeld en in lijn gebracht met gebiedsidentiteit, ecologische, geologische en cultuurhistorische context.

Daarnaast fungeert rond de Oosterschelde, met steun van overheidspartijen, een actieve kennissamenleving. Deze activeert de discussie over de toekomst van de Oosterscheldedekering.

Veerse Meer

Het Veerse Meer is de eerste zeearm die is afgedamd van de Oosterschelde en van de Noordzee (in 1961), waardoor een meer ontstond met kunstmatig peilbeheer. Het gebied is daarna sterk ontwikkeld als bestemming voor recreatie en watersport. Door de afwatering vanuit landbouwgebieden is de waterkwaliteit verslechterd (sterke toename van voedselrijkdom), met negatieve gevolgen voor de recreatie door stankoverlast en verminderd doorzicht van het water. In 2004 is een doorlaatmiddel in de Zandkreekdijk in gebruik genomen voor betere wateruitwisseling tussen de Oosterschelde en het Veerse Meer. Dit heeft voor doorzicht en biodiversiteit tot verbetering geleid, maar het is nog onzeker of deze verbetering zich doorzet. Vanaf 2020 wordt de waterkwaliteit extra gemonitord om ontwikkelingen beter te kunnen volgen.

Het Veerse Meer heeft in de westelijke helft ook te kampen met verminderde zuurstof en heeft als geheel te maken met overlast (vooral voor recreatie) door Japanse oesters, kwalen en wiergroei en – mogelijk voor de landbouw – de zoute kwel aan de randen van het meer. De uitdaging voor een goede balans tussen verschillende functies wordt voornamelijk niet als een probleem ervaren, in ieder geval niet wat de gebruiksfuncties betreft; mogelijk wel qua balans gebruikers vs. natuur.

Rijkswaterstaat voert een zogenaamde 'knikpuntenanalyse' uit voor diverse gebruiksfuncties in relatie tot het waterbeheer bij verschillende scenario's voor de zeespiegelstijging. Naar aanleiding van de Kustvisie is gestart met het opstellen van een nieuwe gebiedsvisie Veerse Meer. De eerste fase daarvan met omgevingskwaliteiten, richtinggevende principes en overgangsbeleid is inmiddels vastgesteld door de zeven betrokken overheden, in samenspraak met stakeholders (link). In het kaderstellende document waaraan momenteel wordt gewerkt, zal aandacht worden gevraagd voor een toekomstbestendige strategie bij verdere zeespiegelstijging, voor zover reeds mogelijk, gezien de visie gericht is op de periode tot 2030.

Westerschelde

De Westerschelde is een estuariën systeem, dat wordt gekarakteriseerd door een hoge morfologische dynamiek. Er komen zeldzame landschappen en biotopen voor, waaronder het brakwaterschor Verdrongen Land van Saeftinghe. De Westerschelde is een zeer drukke vaarweg en heeft verschillende haven- en industriegebieden. Het is een van de drukst bevaren estuaria van de wereld.

Vlaanderen en Nederland werken in de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie (VNSC) samen aan een Agenda voor de

Toekomst voor een klimaatrobuuste en duurzame ontwikkeling van het Schelde-estuarium. Het Schelde-estuarium omvat de Vlaamse Zeeschelde en de Nederlandse Westerschelde. De agenda bestaat uit onderzoeksprogramma's en de ontwikkeling van langetermijnperspectieven voor natuur (LTP-N) en toegankelijkheid (LTP-T). De inzet is dat deze agenda de basis gaat vormen voor toekomstige maatregelen voor het in balans versterken van de natuur, de veiligheid en de toegankelijkheid van het estuarium. Tevens wordt samengewerkt met een groot aantal partners in Zeeland en Vlaanderen in het Grenspark Groot Saeftinghe.

De strategie voor de Westerschelde is gericht op indien nodig (innovatieve) dijkversterkingen in combinatie met optimalisatie van de bagger- en stortstrategie. Een integrale sedimentstrategie op het niveau van het hele estuarium - inclusief het mondings- en kustgebied - is belangrijk voor de ontwikkeling van een klimaatbestendig, veilig, ecologisch veerkrachtig en economisch vitaal Schelde-estuarium.

Voor het Kanaal van Gent naar Terneuzen spelen op korte termijn een aantal ontwikkelingen die zowel invloed hebben op de waterkwaliteit en het waterpeil van het kanaal als op de scheepvaart. Aan de orde zijn knelpunten voor het behalen van Kaderrichtlijn water (KRW)-normen op chemie (stoffen) en het afgesproken minimum waterpeil. Ingebruikname van de nieuwe sluis zal die ontwikkelingen versterken. Voor de beschikbaarheid van voldoende zoet water is het kanaal afhankelijk van de aanvoer vanuit Vlaanderen, terwijl die aanvoer onder druk staat door de klimaatverandering. Verder is het onzeker wat op termijn de gevolgen zijn van mogelijke verzilting. Vanuit de VNSC is een werkgroep gestart om de gevolgen van de klimaatverandering op het peilbeheer en verzilting te onderzoeken. Vanuit het brede ruimtelijke perspectief in de Kanaalzone spelen er ook ontwikkelingen op de (middel)lange termijn.

Voordelta en kust

De Voordelta is het ondiepe gedeelte van de zee voor de Zeeuwse (en Zuid-Hollandse) kust inclusief de stranden en de intergetijdengebieden. De afsluiting van de verschillende wateren is van grote invloed geweest op de morfologie van de Voordelta.

Het gebied heeft een belangrijke natuurfunctie; een kraamkamer voor vis, een broed-, foerageer- en overwinteringsgebied voor vogels en op de droogvallende platen rusten zeehonden. Daarnaast wordt de hele kust intensief gebruikt voor strandrecreatie. Voor de kustzone is in de Zeeuwse Kustvisie vastgelegd hoe we de Zeeuwse Kwaliteitskust beschermen, versterken en waar nodig herstellen.

10.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Het ecologisch systeem, de basis van de Deltawateren, is verbeterd

Een aquatisch ecosysteem is in balans en draagt bij aan het behoud/herstel van de biodiversiteit, het halen van de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en verlaagt de kans op het optreden van ziekten en plagen. Dat wil zeggen: er zijn dan voldoende mogelijkheden voor menselijk medegebruik, alsmede een verbetering van de opbrengsten voor visserij en

schelpdierweek. Ook de recreatie kan er profijt van hebben, door afname van bijvoorbeeld stank door rottend organisch materiaal op de bodem en van giftige blauwalgen.

Actie 1.1 - Uitvoeren bestaande voorkeursstrategie voor de Deltawateren

Met de voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta geven Rijk en regio samen en samenhangend invulling aan de centrale doelstelling van de Zuidwestelijke Delta: een veilige, economisch aantrekkelijk en ecologisch gezonde delta.

Rolverdeling:

- Het Rijk stelt landelijke kaders vast in Nationaal Waterprogramma, Nationaal Deltaprogramma/ Deltabeslissingen en NOVI.
- Rijkswaterstaat
 - beheert de Rijkswateren en waterkeringen;
 - verleent vergunningen o.g.v. de Waterwet voor het gebruik van waterkeringen;
 - beheert Deltadammen en Stormvloedkering,
 - is trekker van de Natura2000 beheerplannen voor de Deltawateren;
 - voert maatregelen uit om de ecologische en waterkwaliteit te verbeteren;
 - beheert de hoofdvaarwegen en -infrastructuur.
- Waterschap Scheldestromen
 - is (mede) verantwoordelijk voor de waterkwaliteit van de regionale wateren, inclusief het effect daarvan op het land;
 - beheert de primaire waterkeringen en binnenwateren;
 - stelt een water(kering)beheerplan op;
 - verleent vergunningen voor het gebruik van waterkeringen en binnenwateren;
 - adviseert (andere) overheden en gebruikers;
 - beheert het peil;
 - voert werkzaamheden uit.
- De provincie is (mede) verantwoordelijk voor de waterkwaliteit van de regionale wateren, inclusief het effect op land, ruimtelijke ordening en natuur.
- Gemeenten maken omgevingsplannen en gebiedsvisies. Hierin worden de regels van het Rijk, de provincie en Waterschap Scheldestromen overgenomen voor het deel van de Deltawateren dat onder hun grondgebied valt.
- Het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta zorgt voor afstemming tussen bovengenoemde partijen en voor een samenhangende invulling van de centrale doelstelling.
- North Sea Port beheert het havengebied.
- Natuurbeheerders (SBB, NM, HZL) beheren delen van de Deltawateren.
- Particuliere grondeigenaren dragen bij aan natuurbeheer aan de randen van de Deltawateren.

Subdoel 2: Er is een herijkte voorkeursstrategie (toekomstperspectief) voor de Zuidwestelijke Delta

Actie 2.1 - Herijken voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta

Door de verwachte effecten van klimaatverandering en de ontwikkeling van de ecologische kwaliteit van de Deltawateren en is op termijn een nieuwe aanpak nodig. Op basis van de natte Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050, de geactualiseerde strategie van de Zuidwestelijke Delta en het Kennisprogramma

Zeespiegelstijging worden onderzoeken, verkenningen en pilots uitgevoerd gericht op integrale lange termijn alternatieven voor het gebied.

In dit kader is het bieden voor experimenteerruimte om nieuwe concepten uit te werken en de bruikbaarheid en haalbaarheid daarvan te onderzoeken van belang.

Rolverdeling:

- Het Rijk coördineert het Kennisprogramma Zeespiegelstijging.
- De regiopartijen, verenigd in Gebiedsoverleg en de Adviesgroep Zuidwestelijke Delta, werken gezamenlijk aan de Kennisagenda Zuidwestelijke Delta. Dit is mede de regionale inbreng voor het kennisprogramma Zeespiegelstijging.

Actie 2.2 - Stimuleren gezamenlijke kennisontwikkeling

Onderzoekinstellingen voeren onderzoek uit dat nodig is voor het herijken van de langetermijnvisie. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de inbreng vanuit de regio.

Rolverdeling:

- Het Rijk coördineert het Kennisprogramma Zeespiegelstijging.
- De regiopartijen, verenigd in Gebiedsoverleg en de Adviesgroep Zuidwestelijke Delta, werken gezamenlijk aan de Kennisagenda Zuidwestelijke Delta. Dit is mede de regionale inbreng voor het Kennisprogramma Zeespiegelstijging.
- Kennisinstellingen voeren op eigen initiatief of op verzoek van regiopartijen nader onderzoek uit en ondersteunen het maken van de vertaalslag van wetenschappelijk onderzoek naar praktijkcases.

Subdoel 3: Er is een onderscheidend ontwikkelperspectief per Deltawater op basis waarvan ruimtegebruik van de wateren en de randen wordt ingevuld.

Actie 3.1. Opstellen ontwikkelperspectief per Deltawater

Voor ieder Deltawater wordt een onderscheidend ontwikkelperspectief opgesteld. De eigenheid van het Deltawater is daarbij het uitgangspunt voor mogelijke ruimtelijke ontwikkelingen. Het ontwikkelperspectief is de basis voor (een betere) balans tussen ecosysteem en gebruik. Bij het opstellen van een ontwikkelperspectief vormen herstel van de biodiversiteit en behoud van omgevingswaarden als stilte, duisternis en landschap randvoorwaarden. Dit ontwikkelingsperspectief kan onderdeel zijn van een gebiedsagenda maar ook los worden uitgewerkt.

Rolverdeling:

- De provincie stelt in overleg met betrokken partners ontwikkelperspectieven per Deltawater op, op grond waarvan inzet van (provinciaal) ruimtelijk instrumentarium kan worden overwogen.

Subdoel 4: De Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta wordt uitgewerkt

Actie 4.1. Maken van gebiedsgerichte uitwerkingen, uitvoeren van pilots en living labs en bieden van experimenteerruimte voor de nadere invulling van handelingsperspectieven

Rolverdeling:

- De partijen die deelnemen aan het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta (overheden) en de Adviesgroep Zuidwestelijke Delta (gemeenten, maatschappelijke organisaties en belangenverenigingen van diverse sectoren, zoals de natuur-, milieu-, scheepvaart-, recreatie- en de landbouwsector) werken dit gezamenlijk uit.

10.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - De economische gebruiksmogelijkheden voor recreatie, natuur, visserij, schaal- en schelpdiersector van de Deltawateren blijven bestaan of worden ruimer als de ecologische kwaliteit verbeterd. Het opstellen van een ontwikkelperspectief per deltawater levert hier een bijdrage aan.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Door de complexe samenhang is voor een goed samenhangend beleid inzet van alle partijen in de Zuidwestelijke Delta nodig.
 - Keuzes voor herinrichting van de Deltawateren hebben grote gevolgen voor de wateren zelf en een brede zone landinwaarts, daarom zijn die bepalend voor mogelijke functiecombinaties en economische kansen.
 - Ontwikkelingen in de Deltawateren bieden kansen voor uitbreiding van opwekking van hernieuwbare energie uit wind, zon en water.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - De kust, Deltawateren, waterkeringen en waterstaatswerken zijn belangrijke kernkwaliteiten die ook bij nieuwe ontwikkelingen behouden of versterkt moeten worden.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - De Zuidwestelijke Delta is een samenhangend stelsel van watersystemen en onderdeel van het hoofdwatersysteem zowel nationaal als internationaal.
 - Aanpassing van de delta aan klimaatverandering levert kennis en ervaring op die wereldwijd van belang kan zijn.
 - De onzekerheid over toekomstige inrichting van de delta vraagt terughoudendheid met ingrepen en investeringen die kunnen botsen met de lange termijnsenario's.
 - Huidige natuurwaarden en huidige gebruik van de Deltawateren zullen op termijn door de klimaatverandering voor een deel niet meer aanwezig zijn. Daar komen nieuwe natuurwaarden en mogelijkheden voor in de plaats.

11. Erfgoed

11.1 Doelstelling 2030

Ons erfgoed is behouden en wordt benut. Daarnaast is het ontsloten, beleefbaar en toegankelijk.

Los van de intrinsieke waarde van bepaalde vormen van erfgoed wordt het belang van cultureel erfgoed voortdurend afgewogen in het kader van de Omgevingswet als veranderingen in de fysieke leefomgeving aan de orde zijn. Onder cultureel erfgoed wordt verstaan: gebouwde en aangelegde monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen, (kleine) cultuurhistorische elementen én immaterieel erfgoed.

Subdoel 1: Erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en toegankelijk

Subdoel 2: Erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen

Subdoel 3: Erfgoed wordt optimaal benut voor economische en sociale activiteiten

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

11.2 Huidige situatie

Het Zeeuwse erfgoed is een belangrijk onderdeel van de Zeeuwse identiteit; het geeft een beeld van het verleden, het draagt bij aan de culturele identiteit in het heden en het geeft richting aan (ruimtelijke) ontwikkelingen in de toekomst. Met

erfgoed bedoelen wij zowel het materieel erfgoed (roerend en onroerend), landschappelijk erfgoed en natuur/groen erfgoed, als het immaterieel erfgoed. De talrijke monumenten, de landschapselementen, het cultuurlandschap, archeologische vondsten, streekproducten, verdrongen dorpen en streekdrachten zijn voorbeelden van erfgoed die het niet alleen waard zijn om te behouden te blijven, maar ook om waar mogelijk te worden ontsloten.

Erfgoed maakt verschillen in karakter en identiteit van regio's zichtbaar. De toenemend(e) belangstelling voor erfgoed en draagvlak voor behoud en ontwikkeling ervan bij inwoners en bezoekers van Zeeland leidt tot herwaardering van het (streekeigen) erfgoed, waaronder monumenten, groene en gebouwde (kleine) landschapselementen, cultuurlandschap, streekproducten, streekdrachten, volksspelen.

Doordat mensen erfgoed (fysiek of digitaal) kunnen beleven wordt het draagvlak om het te behouden en beschermen vergroot. Daarom zijn de Zeeuwse Erfgoedlijnen en het samenwerkingsverband Zeeuwse Ankers van groot belang. Erfgoed genereert inkomsten voor een brede groep Zeeuwen (werkzaam in recreatie, toerisme, horeca, detailhandel, bouw).

11.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en toegankelijk.

Actie 1.1 - Duurzaam (her)gebruik en instandhouding/restauratie van erfgoed zoals monumentale en cultuurhistorische waardevolle gebouwen, cultuurhistorisch waardevolle elementen en structuren.

Erfgoed is duurzaam, het heeft immers al een lange levensduur. Het herbestemmen van erfgoed kan kansen bieden, bijvoorbeeld voor de woningvoorraad, maar voor de huidige maatschappelijke uitdagingen duurzaamheid, energietransitie, circulaire economie. Erfgoed draagt voor inwoners en bezoekers van Zeeland bij aan een prettige en aantrekkelijke fysieke leefomgeving, zowel in stedelijke gebieden als op het platteland.

Rolverdeling:

- De provincie
 - verleent subsidies voor restauratie;
 - heeft adviesrol;
 - bevordert met name instandhouding en ontwikkeling van agrarisch en religieus erfgoed én historische windmolens;
 - neemt erfgoed op in omgevingsverordening.
- Gemeenten
 - maken herbestemming mogelijk via Omgevingsplan en vergunningen en via subsidiebeleid;
 - treden handhavend op om verloedering en verval te voorkomen;
 - delen kennis met inwoners en monumentenbezitters;
- Erfgoed Zeeland ondersteunt en adviseert de provincie, gemeenten, erfgoedorganisaties, Waterschap Scheldestromen, marktpartijen en eigenaren.
- Terreinbeheerders zijn verantwoordelijk voor het beheer, de instandhouding en de bereikbaarheid van groen en gebouwde erfgoed binnen hun eigen gebieden.
- Stichting Landschapsbeheer Zeeland heeft een rol bij beheer

28 september - 2021 - <https://intqwbp.zeeland.nl/geo/>

(het ondersteunen van eigenaren bij) het behoud van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen.

- Het Rijk
 - subsidieert de instandhouding en grote restauraties van erfgoed;
 - verleent subsidie voor onderzoek naar herbestemmingsmogelijkheden;
 - heeft een adviesrol.
- Waterschap Scheldestromen adviseert en verzorgt beheer, instandhouding en bereikbaarheid van het eigen groene en gebouwde erfgoed.

- De Boerderijenstichting Zeeland en Erfgoed Zeeland informeren en adviseren eigenaren over cultuurhistorie en subsidiemogelijkheden.
- Gemeenten zijn het eerste loket voor eigenaren en adviseren over mogelijkheden voor herbestemming.

Subdoel 2: Erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Actie 2.1 - Erfgoed benutten bij ruimtelijke ontwikkelingen

De Zeeuwse bevolking en bezoekers kennis laten maken met erfgoed in brede zin is de belangrijkste doelstelling van deze actie. Niet alleen bij de jeugd maar ook bij volwassenen wordt gestreefd naar een toenemend historisch besef en meer waardering voor de eigen (fysieke) leefomgeving. Met de negen gedefinieerde Zeeuwse Erfgoedlijnen en Zeeuwse Ankers wordt meer focus en samenhang gebracht en kan het erfgoed 'vermarkt' worden.

De historische kwaliteiten van het landschap met het erfgoed staan onder druk door nieuwe ontwikkelingen als gevolg van energietransitie, klimaatverandering en transitie in de landbouw, maar ook door ontwikkelingen in de toeristische sector (nieuwbouw, 'verwalling'). Ruim 80% van de Zeeuwse inwoners is voorstander van het bouwen met respect voor de historie van de omgeving, zoals monumenten (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZBIPlanbureau, 2020). Om de kwaliteiten van het landschap en het erfgoed te behouden dienen deze vanaf het begin bij ruimtelijke ontwikkelingen betrokken te worden zodat er een zorgvuldige afweging gemaakt kan worden.

Rolverdeling:

- Erfgoed Zeeland geeft invulling aan de negen gedefinieerde Zeeuwse Erfgoedlijnen en Zeeuwse Ankers, mede door digitale en fysieke ontsluiting en waar van toepassing in overleg met eigenaren.
- De provincie faciliteert en subsidieert.

- Gemeenten, het Rijk, Waterschap Scheldestromen en de provincie betrekken vanaf het begin het landschap en het erfgoed bij het maken van ruimtelijke plannen.

Subdoel 3: Erfgoed wordt optimaal benut voor economische en sociale activiteiten

Rolverdeling:

- De provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor

Actie 3.1 - Kansen benutten voor toerisme

Landschap en erfgoed zijn van belang voor het toerisme en als vestigingsfactor.

Rolverdeling:

- Toeristische bedrijven en organisaties verkennen en benutten economische en ontwikkelingsmogelijkheden van erfgoed als toeristisch product.
- De erfgoedsector ontsluit erfgoedlocaties.

Actie 3.2- Maatschappelijk belang cultuur en erfgoed versterken

Cultuur en erfgoed zijn van belang voor sociale cohesie. Vrijwilligers zijn van groot belang in de erfgoedsector. Staat onder druk vanwege vergrijzing.

Rolverdeling:

- Vrijwilligersorganisaties zetten zich in om kennis over erfgoed beschikbaar te stellen en over te dragen via bijvoorbeeld excursies en lezingen.
- Erfgoed Zeeland faciliteert erfgoedorganisaties.

11.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Hergebruik van erfgoed (met name monumentale gebouwen) bespaart ruimte.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Nieuwe ontwikkelingen als gevolg van energietransitie, klimaatverandering en transitie in de landbouw, maar ook door ontwikkelingen van het toerisme (nieuwbouw, 'verwalling') en toenemende stedelijke ontwikkeling en krimp kunnen behoud en ontwikkeling van erfgoed onder druk zetten.
- Vanuit de kracht van het erfgoed kunnen we bijdragen aan de realisatie van de transities en opgaven in de leefomgeving. Erfgoed en ontwerp inspireren, verrijken en tillen de uitvoering naar een hoger kwaliteitsniveau. Maar erfgoed biedt meer: gebiedskenmerken en lessen uit het verleden kunnen inspiratie bieden voor de opgaven waar we voor staan. Door de kracht van ontwerp kunnen we oude waarden een plek geven in de leefomgeving van de toekomst.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- Erfgoed is een belangrijk onderdeel van de Zeeuwse kernkwaliteiten. Erfgoed maakt verschillen in karakter en identiteit van regio's zichtbaar.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Erfgoed verduurzamen kan bijdragen aan de energietransitie.
- Hergebruik van materiaal bij bijvoorbeeld restauraties en herbestemming draagt bij aan circulair bouwen.
- Monumentale gebouwen hergebruiken is duurzamer dan complete nieuwbouw.

12. Landbouw

12.1 Doelstelling 2030

Een volhoudbaar landbouwsysteem dat functioneert in evenwicht met de omgeving, waarbij kringlopen op een zo laag mogelijk niveau gesloten zijn en er sprake is van een adequaat verdienmodel.

De ambitie voor volhoudbare landbouw definiëren wij als volgt: het creëren van zoveel mogelijk meerwaarde. Meerwaarde die ontstaat door een samenhangende integrale benadering van bodem(vruchtbaarheid), beheer (zoet) water, biodiversiteit en landschap in combinatie met het (kosten-)efficiënter boeren. Door verbetering van de bedrijfsstructuur maar ook bijvoorbeeld door het stimuleren van kringlopen of innovatie. Meerwaarde die vooral ook tot uitdrukking komt in kostenbeheersing en een betere prijs die de boer ontvangt voor zijn product.

Om te beoordelen of de doelstelling ook gerealiseerd wordt, wordt een uitvoeringsprogramma voor het landelijk gebied opgesteld. In dit uitvoeringsprogramma zal worden ingegaan op de hieronder genoemde subdoelen, acties en doelstellingen.

Hoofdactie voor landbouw:

Uitvoeren van het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied

Gezamenlijk zijn de volgende subdoelstellingen vastgesteld:

Subdoel 1: Ondernemers worden ondersteund en beloofd in een transitie naar volhoudbare landbouw.

Subdoel 2: De bodem is gezond en wordt duurzaam beheerd

Subdoel 3: De uitvoering van de (zoet) wateropgave en klimaatopgave uit het klimaatakkoord voor landbouw en landgebruik ligt op schema

Subdoel 4: Het oppervlak met agrarisch natuurbeheer is vergroot en de biodiversiteit in het landelijk gebied vertoont een stijgende lijn

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

12.2 Huidige situatie

Toekomstperspectief

De verwachting is dat over 30 jaar het aantal agrarische ondernemingen sterk is afgenomen. De resterende bedrijven zullen in omvang zijn vergroot. De landbouw is een belangrijke economische sector in Zeeland. Naar de toekomst toe zal dit, ondanks de afname van het aantal bedrijven zo blijven. Daarmee blijft de landbouw belangrijk voor de Zeeuwse werkgelegenheid. Ondernemingen functioneren meer in netwerken onderling maar ook tussen verwerkende industrie en markt en ketenpartijen. De ondernemer krijgt een eerlijke prijs voor zijn product. De prijsstelling is tevens gebaseerd op duurzame instandhouding van productiemiddelen grond, arbeid en kapitaal maar ook de productieomgeving als natuur en milieu.

Meer samenwerking in de keten met een betere prijsstelling, rekening houdend met de omgeving, zal het bestendigen van een sector met toekomstperspectief bevorderen. Er wordt gewerkt en gestuurd op basis van een concurrerend verdienmodel.

Ieder bedrijf heeft zijn uniciteit en samen leveren de bedrijven een scala aan producten en diensten. Ontwikkelingsmogelijkheden en maatwerk in ontwikkelingsruimte op lokaal niveau gaan hand in hand om ondernemerschap en innovatie optimale kansen te geven.

Ten aanzien van teelten en gewassen zijn veel nieuwe en vernieuwende teelten ontwikkeld. Dit wordt enerzijds mogelijk gemaakt door de beschikbaarheid van zoet water en anderzijds de doorontwikkeling en teeltvernieuwing, waarbij door vormen van veredeling meer gestuurd wordt op inhoudsstoffen. Dit proces wordt ook doorlopen bij zilte teelten op land en in het water. Hoogwaardige teelten en gewassen vereisen optimale groeicondities, waarbij risico's gemeden worden door gebruik te maken van teelt ondersteunende voorzieningen, geconditioneerde ruimtes en "telen uit de grond", meer gepositioneerd bij stedelijk gebied en industrieterreinen. Belangrijk aandachtspunt bij het ontwikkelen van nieuwe teelten en gewassen is de aandacht voor een goede prijs en afzetmogelijkheden. Prijsvorming en afzetmogelijkheden worden bepaald door de markt. Een ondernemer zal geen nieuwe teelten oppakken als daar geen markt voor is (principe van een volhoudbare landbouw).

Binnendijkse aquacultuur betreft het kweken en telen van watergebonden organismen op het land. Dit type aquacultuur ontwikkelt zich in hoofdzaak in hiervoor toegeruste kerngebieden nabij Bruinisse, Colijnsplaat en Yerseke. Het bestaande beleid wordt hiermee voortgezet.

Ook bij een volhoudbare landbouw, inclusief het sluiten van kringlopen op een zo laag mogelijk niveau, is het beleid gericht op grondgebondenheid. De dierhouderijbedrijven produceren voor specifieke markten met eigen certificeringen en concepten. Bedrijven hebben daarvoor geëigende stalsystemen al dan niet in combinatie met land uitloopmogelijkheden en grondgebondenheid. Nieuwvestiging en omschakeling naar intensieve veehouderijen is uitgesloten. Bestaande intensieve veehouderijbedrijven verduurzamen en krijgen onder voorwaarden daarvoor gelimiteerde ontwikkelingsruimte waarbij aandacht is voor milieu en omgeving.

Er blijft ruimte voor uitbreiding in verband met het toepassen van wettelijke regelgeving voor dierenwelzijn en het Beter Leven Keurmerk (zonder uitbreiding van het aantal dieren). Ook dit is een voortzetting van het huidige beleid.

Grondgebonden veehouderij past goed bij de gedachte achter volhoudbare landbouw. Bedrijven die over voldoende gronden beschikken om het aantal dieren te kunnen voeren kunnen als grondgebonden worden aangemerkt. Ontwikkeling van een veehouderijtak is daar mogelijk.

Het sluiten van kringlopen op een zo laag mogelijk niveau betekent soms mondiale kringlopen, soms regionale en in andere gevallen lokaal gesloten kringlopen. Een voorbeeld is de akkerbouw waarbij de Zeeuwse akkerbouwers producten leveren aan de intensieve veehouderij in Brabant. Zij ontvangt daarvan de mest retour.

De glastuinbouwsector heeft een forse opgave om te voldoen aan het klimaatakkoord. In Zeeland is concentratie en verduurzaming van de sector het uitgangspunt. Voor de bestaande concentratiegebieden voor glastuinbouw (Sirjansland, Oosterland, Sint-Annaland, Rilland, Kapelle en Westdorpe (Kanaalzone) is een beperkte doorontwikkeling van deze locaties voor de zittende ondernemers mogelijk, als de betreffende gemeente dat wenst. Daarbij geldt als voorwaarde dat ontwikkelingen plaats moeten vinden binnen de afspraken die voortvloeien uit het klimaatakkoord en als er stikstofruimte is. Omdat nog niet bekend is hoe dit zal worden uitgewerkt wordt het in de Omgevingsverordening vertaald op het moment dat duidelijk is hoe dit er exact uit komt te zien. Voor de Kanaalzone geldt onder de hiervoor geformuleerde voorwaarden dat daar in verband met de mogelijke koppelingen aan de industrie ook een nieuwe locatie kan worden overwogen.

Ook voor de ontwikkeling van solitaire glastuinbouwbedrijven is het realiseren van klimaatdoelstellingen en de aanwezigheid van stikstofruimte een voorwaarde. Maatwerk is mogelijk waarbij een koppeling gelegd wordt met sanering van solitaire glastuinbouw elders in de provincie. Uitgangspunt blijft dat de oppervlakte aan solitair glas in Zeeland niet toeneemt.

Waar mogelijk wordt ingezet op verbetering van de agrarische bedrijfsstructuur in het landelijk gebied, met behoud van bestaande landschappelijke elementen. Daarbij wordt gezocht naar koppeling met andere sectoren.

Het ruimtegebruik staat in het teken van zorg voor de bodem, waterhuishouding (droogte en/of wateroverlast) en landschap. Een drie-eenheid die elkaar wisselend versterkt waarbij een gezonde bodem sterke planten voortbrengt en in wisselwerking met de vochthuishouding en landschap en natuur een biodiversiteit realiseert met een onderlinge afhankelijkheid die er toe doet.

Huidige situatie

De agrarische sector bepaalt voor een belangrijk deel het karakter van het Zeeuwse landschap. Van oudsher is de agrarische sector van groot belang voor de economie en het landschap. Er zijn begin 2020 ruim 2800 agrarische bedrijven in Zeeland gevestigd. De bruto toegevoegde waarde van de landbouw (inclusief bosbouw en visserij) schommelt tussen de 400 en 600 miljoen euro en heeft gemiddeld een lichte stijging. Het aantal banen in de landbouw en toeleverende bedrijven bedraagt 9500.

Boerenbedrijven, ver- en bewerking van agrarische producten, opslag en logistiek, toe- en aanleverende bedrijvigheid, dienstverlenende bedrijven en kennisbedrijven, en ook als werkgever maken de sector van economisch belang voor Zeeland. Door meerdere grotere verwerkers van producten zoals frietfabrieken en uient centra wordt binnen Zeeland veel eigen productie verwerkt. Ook de aanwezigheid van agrarische onderzoeksbedrijven en de goede verbindingen via weg, spoor en haven dragen bij aan de economische potentie van de sector. Daarnaast is de bodem in potentie zeer productief en het klimaat geschikt, zodat een scala van teelten en producten wordt geproduceerd.

Klimaatverandering speelt echter steeds meer een factor van betekenis zoals te nat en te droog, hittestress en verzilting, maar ook knellende wet- en regelgeving, kostprijzen, markt- en ketenontwikkeling, bedrijfsvergroting en gebrek aan opvolging vragen het uiterste van ondernemers in deze sector. De bodemkwaliteit staat onder druk. Denk aan tekorten aan zoet water, dreigende achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid, bodemstructuur en bodemweerbaarheid, waterkwaliteit, biodiversiteit (onder- en bovengronds), stikstof, fosfaat, etc.

Ook voor de agrarische sector geldt de ambitie duurzame productie en de noodzaak om in enige mate zelfvoorzienend te zijn. De vraag naar duurzame en gezonde levensmiddelen, die dichtbij worden geproduceerd, groeit. Voedsel is een belangrijke levensbehoefte van de mens en door de productie hiervan dicht bij huis wordt ingespeeld op de noodzaak om deze eerste levensbehoefte dichtbij te organiseren. Bij een duurzame productie hoort een doelmatige agrarische bedrijfsvoering waaronder een optimale verkavelingsstructuur. Efficiëntie in bedrijfsvoering en milieu wordt ook bereikt met vormen van precisie landbouw en alternatieve grondbewerking.

Agrarische bebouwing hoort op een agrarisch bouwvlak. Enkele uitzonderingen van beperkte omvang zijn mogelijk. Over een

aantal van deze ruimtelijke ontwikkelingen bij agrarische bedrijven wordt op basis van een door de provincie, Zeeuwse gemeenten en ZLTO ondertekend convenant, advies gevraagd aan de Agrarische Adviescommissie Zeeland (AAZ). De commissie onderzoekt de bedrijfseconomische noodzaak van ontwikkelingen.

De binnendijkse aquacultuur bevindt zich voornamelijk nog in een experimentele fase, met op dit moment een beperkt aantal gespecialiseerde bedrijven.

12.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Ondernemers worden ondersteund en beloond in een transitie naar volhoudbare landbouw.

Actie 1.1 - Stimuleren van de innovatie en doorontwikkeling van de agrarische sector.

Zeeland is een van de grootste akkerbouwprovincies van Nederland. Naast de akkerbouw vormen (melk)veehouderij en fruitteelt belangrijke sectoren. Deze bedrijven dragen bij aan de vitaliteit en kwaliteit van het landelijk gebied. Veel inzet vanuit de sector is er geweest en nog om (milieu)problemen op de leefomgeving te verminderen. Er is echter nog een forse opgave die vraagt om een nadere meer integrale inzet gericht op volhoudbare landbouw. Daarbij zijn de thema's bodem, beheer (zoet) water, biodiversiteit en het ondersteunen met kennis en innovatie essentieel. Dit proces zal de nodige tijd vragen maar de ontwikkelingsrichting is helder. De acties beogen een transitie te stimuleren en ondersteunen en zullen bijdragen om de doelen van een volhoudbare landbouw te realiseren. Het gaat dan onder andere om economische uitdagingen, verdienmodellen, innovatie, de aanpak en samenwerking in de keten, het sluiten van kringlopen, grond en financiering, voedselveiligheid, enz. Maar ook de fysieke uitdagingen als bodem, beheer (zoet) water en de (functionele) biodiversiteit. Resultaten van pilots en projecten zullen zoveel mogelijk in de keten worden gedeeld. We ontwikkelen een systeem van Kritieke Prestatie-Indicatoren (KPI-systeem) waarmee we ondernemers belonen die doelen bereiken die bijdragen aan het volhoudbare landbouwsysteem, verbeteren van de biodiversiteit, het halen van de landschapsdoelen en het verbeteren van de bodemkwaliteit. Bijna driekwart van de Zeeuwen staat hier achter (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Optimalisering van de bedrijfsstructuur is een continu aandachtspunt waarbij verkaveling, ontsluiting en precisielandbouw belangrijke ingrediënten zijn. Ondersteunen van de verdere groei van de markt van de biologische landbouw is het streven.

Rolverdeling:

- De provincie faciliteert vrijwillige kavelruil.
- Agrarisch ondernemers
 - benutten vernieuwende innovatieve technieken waarmee efficiëntie en milieuwinst bereikt kan worden;
 - passen hun bedrijfsvoering aan in samenwerking met ketenpartners, kennisinstellingen, belangenbehartigers en de overheid teneinde het bedrijf op lange termijn volhoudbaar te maken;
 - experimenteren met innovatie op het gebied van bodem, water, biodiversiteit, etc.

- Kennisinstellingen en overheden ondersteunen de ontwikkeling van volhoudbare landbouw met subsidies en met inhoudelijke bijdragen.
- EU, het Rijk en de provincie financieren de levering van maatschappelijke diensten als onderdeel van volhoudbare landbouw.
- Het Wereldnatuurfonds (WNF), de Rabobank en de gezamenlijke provincies ontwikkelen met de sector indicatoren die gebruikt kunnen worden als kader voor een financiële bijdrage aan maatschappelijke diensten (KPI-systemen).
- De provincie, ketenpartijen, financiers en maatschappelijke organisaties implementeren de KPI's in Zeeland.

Actie 1.2 - Vastleggen ontwikkelingsstrategie grondgebonden, niet-grondgebonden landbouw en aquacultuur

Verschillende vormen van landbouw vragen om bijpassende ontwikkelingsmogelijkheden en hebben uiteenlopende effecten op de omgeving. Dit vraagt om een diversiteit in het beleid op basis van bedrijfstype en omgevingskwaliteit. Dit resulteert er in dat kaders zijn gesteld voor concentratie van agrarische bebouwing op het bouwvlak, de ontwikkelingsmogelijkheden van niet-grondgebonden landbouw (Glastuinbouw, aquacultuur en intensieve veehouderij). Voor intensieve veehouderij betekent dit dat het voorgaande beleid wordt voortgezet. Nieuwvestiging en omschakeling blijft uitgesloten. Bestaande bedrijven kunnen verduurzamen. Voorwaarde bij de verduurzaming is dat een belangrijke kwaliteitsimpuls voor de omgeving wordt geleverd, waarbij maatregelen leiden tot milieuwinst (bijvoorbeeld het beperken van geurhinder en stikstofuitstoot) en een verbeterde landschappelijke inpassing. Ook het beleid voor glastuinbouw gericht op concentratie en verduurzaming wordt voortgezet. Nieuwe ontwikkelingen moeten verder bijdragen aan klimaatdoelstellingen.

Aquacultuur op land is een vrij jonge sector. Ook voor aquacultuur geldt dat het concentratiebeleid wordt voortgezet, wat betekent dat grootschalige ontwikkelingen plaats kunnen vinden in clusteringsgebieden bij de kernen Colijnsplaat, Yerseke en Bruinisse.

Rolverdeling:

- Agrarische ondernemers benutten ontwikkelingsmogelijkheden en dragen bij aan verbetering van de omgevingskwaliteit.
- Het Rijk, de provincie, Waterschap Scheldestromen en gemeenten leggen ontwikkelingsmogelijkheden en randvoorwaarden vast in wet- en regelgeving.
- RUD Zeeland voert vergunningverlening, toezicht en handhaving uit en geeft advies over de naleving van de voorschriften.
- Gemeenten werken ligging en omvang van clusteringsgebieden aquacultuur uit.

Subdoel 2: De bodem is gezond en wordt duurzaam beheerd

Actie 2.1 - Bevorderen bodemkwaliteit

Agrarische ondernemers en grondeigenaren zetten in op duurzaam bodembeheer: de bodem moet in de toekomst door diverse gebruikers en voor verschillende doeleinden gebruikt kunnen worden, waarbij de bodemkwaliteit gewaarborgd blijft.

Voor teelten en het voortbrengen van producten is een gezonde ondergrond cruciaal voor de agrarische sector. De ondergrond

biedt de basis voor leven, productie, gebruik en activiteiten. Het samenspel van een goede bodemstructuur en waterbeheer maken landbouw én andere activiteiten mogelijk. Een gezonde bodem staat borg voor sterke en dus meer weerbare planten.

Een goede bodemstructuur is ook uiterst belangrijk om de weersextremen van het veranderende klimaat op te kunnen vangen. Bij extreme neerslag moet er regenwater kunnen infiltreren in de bodem en moet de bodem dat water ook vast kunnen houden, zodat het in tijden van langdurige droogte vochtig genoeg kan blijven voor de gewassen en het bodemleven. Nu steeds duidelijker wordt dat het klimaat verandert en dat de huidige manier van landbouw bedrijven mogelijk niet meer opgewassen is tegen de veranderende condities, groeit de vraag naar kennis en innovatie. Er wordt al gezocht naar maatregelen om de bodemkwaliteit te verbeteren. Agrariërs experimenteren bijvoorbeeld met het toepassen van verschillende landbewerkingstechnieken (denk aan Niet-Kerende Grondbewerking) en er wordt gekeken naar welke maatregelen er getroffen kunnen worden om het bodemleven, ter bevordering van het verbeteren van de bodemstructuur, te vergroten. Landbouwgronden met een goede bodemkwaliteit bevatten de volgende elementen:

[Fysisch]

Goede bodemstructuur => doorlatendheid, doorworteling

[Chemisch]

Goede bodemvruchtbaarheid => mineralen/organische stof

[Chemisch]

Geen verontreiniging => uitspoeling meststoffen, pesticiden

[Biologisch]

Rijk bodemleven

Om te komen tot een volhoudbaar landbouwsysteem voor agrarische bedrijven, moet er dus aandacht worden besteed aan het optimaliseren van de bovengenoemde elementen, omdat een goede bodemkwaliteit de basis is voor het bedrijven van landbouw.

In lijn met landelijk en Europees beleid zullen we maatschappij-dienende inspanningen van ondernemers meetbaar en beloonbaar gaan maken. Om invulling te geven aan de maatschappelijke transitie kan er samen met de agrarische sector ingezet worden op een aantal bodemindicatoren om zo de algehele bodemkwaliteit te verbeteren. Hierbij kan gedacht worden aan het verbeteren van het organischestofgehalte, tegengaan van verdichting, bevorderen van het bodemleven, verhogen van watervasthoudend vermogen en een optimale bemestingstoestand. Binnen het Nationaal Programma Landbouwbodems worden nulmetingen verricht. Deze cijfers dienen vervolgens als referentiepunten om in de toekomst te bepalen of de situatie verbeterd is. Het vinden van geschikte indicatoren zal in samenspraak met de agrarische sector en grondeigenaren worden bepaald. Ook is er nog veel kennis en innovatie nodig op het gebied van bodembeheersmaatregelen. Hiervoor zal moeten worden samengewerkt met kennisinstellingen en zal er meer moeten worden ingezet op kennisdeling.

Rolverdeling:

- Agrarische ondernemers en grondeigenaren verbeteren de bodemkwaliteit door:

- Inzet op hogere bodemvruchtbaarheid: dit kan door het toedienen van de juiste (hoeveelheid) minerale voedingsstoffen, die opneembaar zijn voor gewassen en planten. Het bodemleven speelt ook een belangrijke rol bij mineralisatie.
- Betere waterinfiltratiecapaciteit creëren: dit kan door de structuur van de bodem te verbeteren. Hiervoor moet verdichting worden tegengegaan, en er moeten meer doorworteling en graafgangen van organismen te zien zijn. Er wordt geëxperimenteerd met technieken als niet-kerende grondbewerking en het gebruik van lichtere landbewerkingsmachines waardoor aantasting van de bodemstructuur wordt voorkomen. Door het zaaien van groenbemesters kan de doorworteling bevorderd worden. Dit is ook gunstig voor de bodembiodiversiteit.
- Beter watervasthoudend vermogen creëren: ook dit wordt bereikt door de bodemstructuur te verbeteren en door het organischestofgehalte in de bodem te verhogen. Het streven is om het organischestofgehalte met 0,5 % te doen stijgen.
- Minimale chemische verontreiniging: dit wordt bereikt door meer toepassing van groene gewasbeschermingsmiddelen en natuurlijke meststoffen.

Subdoel 3: De uitvoering van de (zoet-)wateropgave en klimaatoopgave uit het klimaatakkoord voor landbouw en landgebruik ligt op schema

Actie 3.1 - Realiseren opgave energie en CO2

Met de Regionale Energie Strategie (RES) wordt uitwerking gegeven aan de meeste doelen en ambities uit het klimaatakkoord. Voor de onderdelen landbouw en landgebruik (met uitzondering van glastuinbouw, want dit staat in de RES) volgt deze uitwerking via het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied en in de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland (KASZ). Klimaatverandering raakt de landbouw op vele manieren en is daardoor niet op enkelvoudige wijze te benaderen.

Rolverdeling:

- Agrarisch ondernemers
 - leveren een bijdrage aan de realisatie van duurzame energieopwekking door zon en wind, bijvoorbeeld door het optimaal benutten van daken voor zonenergie.
 - leggen CO2 vast (in geteelde gewassen) door het organischestofgehalte in de bodem te verhogen en maken keuzes in hun bouwplan.

Actie 3.2 - Aanpakken wateropgave

Ten aanzien van de waterhuishouding kan gesteld worden dat er aandacht is voor waterafvoer en zoet waterbeschikbaarheid en/of aanvoer van zoet water. Met name is de aandacht gevestigd op beschikbaarheid van zoet water. Momenteel is het Deltaplan Zoet Water in voorbereiding en worden activiteiten geformuleerd.

Rolverdeling:

- Individuele agrariërs en collectieven nemen waterbesparende maatregelen en zorgen voor buffering.
- Waterschap Scheldestromen, agrariërs en grondeigenaren verbeteren de waterbeschikbaarheid.
- Overheden ondersteunen de maatregelen middels het Deltaprogramma Zoet Water (zie bouwsteen 27. Zoet water).

Subdoel 4: Het oppervlak met agrarisch natuurbeheer is vergroot en de biodiversiteit in het landelijk gebied vertoont een stijgende lijn

Actie 4.1 - Formuleren van een aanpak voor natuurinclusieve productie en bevorderen van de biodiversiteit

De komende jaren vraagt opwaardering van de biodiversiteit in agrarisch gebied nadrukkelijk aandacht. In aanvulling op de bestaande inzet voor de natuur vormt het bevorderen van de biodiversiteit in agrarische gebieden een nieuwe ambitie waarop wordt ingezet. De ambitie is om natuur en landbouw te versterken door meer verbinding tussen beide op gebiedsniveau.

Agrarische productiesystemen op rijke en gezonde bodems zijn circulair en maken gebruik van (functionele) biodiversiteit, ondersteund door technologische innovaties. Door het stimuleren van nuttige insecten en een vruchtbare bodem, het creëren van gunstige leefomstandigheden voor inheemse wilde dieren en planten op boerenland en het regionaal sluiten van kringlopen heeft biodiversiteit op boerenland de ruimte. Hierdoor verbetert de kwaliteit van water, bodem en lucht. Agrarisch ondernemers krijgen een conforme prijs die past bij de natuurinclusiviteit van hun producten en een aantrekkelijke beloning voor het bevorderen van biodiversiteit door natuur- en landschapsbeheer en andere agro-milieudiensten, door ketenpartijen en overheid.

Tegelijk is het beheer van terreinen van natuurbeschermingsorganisaties optimaal voor het versterken van de ter plekke karakteristieke biodiversiteit. En in de openbare ruimte zijn biodiversiteit en landschappelijke identiteit, naast veiligheid en aantrekkelijkheid, kerndoelen van het beheer door (semi) overheden. Uitbreidingen van bebouwing en infrastructuur worden zo uitgevoerd dat ze natuur bevorderen, samenwerking met andere grondgebruikers stimuleren en een positief effect hebben op natuur in het omliggende landelijk gebied. Dit alles wordt gerealiseerd via een gebiedsgerichte benadering en regionaal maatwerk die het mogelijk maken om win-win situaties in het beheer van natuur, landbouw en openbare ruimte tegelijk en aanvullend op elkaar te benutten.

We zullen dit meetbaar maken door middel van het huidige stelsel van agrarisch natuurbeheer maar ook kijken naar de oppervlaktes met nieuwe initiatieven die de komende jaren verder worden onderzocht op haalbaarheid zoals strokenteelt, agroforestry, enz. De situatie in 2020 is hierbij het nulpunt waarbij we streven naar een jaarlijkse groei in aantal hectares. Voor het meten van herstel van de biodiversiteit wordt gekeken naar de monitoring/natuurrapportages van Zeeland, waaronder de Living Planet Index (LPI) boerenlandvogels.

Rolverdeling:

- Agrarisch ondernemers passen hun bedrijfsvoering aan in samenwerking met ketenpartners, kennisinstellingen en terreinbeheerders om natuurinclusief te produceren, bijvoorbeeld door komende jaren nieuwe methodes zoals agroforestry, strokenteelt of agrarisch natuurbeheer te onderzoeken.
- EU, het Rijk en de provincie financieren mede de levering van maatschappelijke diensten via een beloningssystemen op basis van Kritieke Prestatie-Indicatoren.

12.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Volhoudbare landbouw zal door meer samenwerkingen en verdienmodellen een grotere bijdrage leveren aan andere doelstellingen
 - Bedrijfsstructuur verbetering door kavelruil
 - Combinatie van teeltvormen met ook opwekking van duurzame energie met zonnepanelen zal worden onderzocht. We blijven inzetten op zonnepanelen op daken als voorkeursoptie en op functiecombinaties.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Overstap naar volhoudbare landbouw kan bijdragen aan heel veel andere doelen: recreatie, natuur, landbouw, klimaat, energie, landschap, milieu, gezondheid, leefbaarheid, etc. Een reële beloning voor maatschappelijke diensten zoals CO2 vastlegging, verbetering biodiversiteit en verminderde milieubelasting is een essentiële voorwaarde voor een volhoudbare landbouw.
 - Volhoudbare landbouw draagt ook bij aan verbetering van de kwaliteit van oppervlaktewater.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Volhoudbare landbouw kan goed worden gecombineerd met landschaps- en natuurversterking.
4. Denk aan de toekomst en de rest van de wereld.
 - Het sluiten van kringlopen in de landbouw op zo laag mogelijk niveau geeft op veel fronten winst.
 - Volhoudbare landbouw is gericht op een stabiel landbouwsysteem dat tot in de verre toekomst voldoet.

13. Landschap

13.1 Doelstelling 2030

Een karakteristiek en gewaardeerd Zeeuws landschap dat veerkrachtig en aantrekkelijk is en waarin natuur verweven is met andere (economische) functies.

- Subdoel 1:** Het behoud van bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten is geborgd en deze kernkwaliteiten zijn beleefbaar
- Subdoel 2:** Er wordt gestuurd op gewenste ontwikkelingen in het Zeeuwse landschap
- Subdoel 3:** Er is een uitvoeringsstrategie voor het herstel van het natuurlijk water- en bodemsysteem vanuit een klimaatadaptieve benadering
- Subdoel 4:** De harde scheiding tussen donkergroene functies en rode functies vervagen, en biodiversiteit en behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden als autonome opgave meenemen in ontwikkelingen

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

13.2 Huidige situatie

De kernkwaliteiten van Zeeland bestaan uit tal van gebieden met bijzondere natuur- en landschapswaarden. Ook de karakteristieke openheid en doorgaans duisternis van het agrarische landschap

draagt bij aan het ervaren van een gevoel van rust, stilte en ruimte. De vele verschillende landschappen en de natuurlijke en cultuurhistorische landschapselementen vertellen het verhaal van het ontstaan van Zeeland oftewel de geschiedenis van Zeeland en haar inwoners. Daarnaast herbergen deze landschappen verschillende natuurwaarden (planten- en diersoorten).

Toekomstperspectief

Om natuurwaarden te behouden en versterken, moeten landschap en natuur als het ware verweven worden met bestaande functies. Deze natuurinclusiviteit draagt bij aan de benodigde veerkracht van het landschap om bijvoorbeeld achteruitgang van biodiversiteit en afname van zoet water te kunnen opvangen. We zetten in op het ontwikkelen en het beleven van het Zeeuwse landschap. Daarbij beogen we de identiteit, diversiteit en belevingswaarde van landschap, natuur- en cultuurhistorische waarden te behouden en te versterken. Herkenbaarheid, identiteit en regionale diversiteit zijn daarbij belangrijke uitgangspunten. Om die reden wordt ingezet op behoud, versterken en benutten van de meest kenmerkende kwaliteiten en waarden in Zeeland. Het gaat bijvoorbeeld over duinen, monumentale bebouwing, kreekruggen, bijzondere polders, het Landfront Vlissingen (Rijksmonument) en de Staats-Spaanse Linies.

Het beschermen en meer zichtbaar maken van de kenmerkende landschapsstructuren die bijdragen aan de identiteit van en variëteit in onze provincie is een gezamenlijke opgave. De overheid stelt kaders voor de bescherming, het beheer en de ontwikkeling van de samenhangende landschapsstructuur. Daarbinnen is er ruimte voor gebiedsinitiatieven en maatwerk. Het Zeeuwse landschap wordt met veel transities en opgaven geconfronteerd. Transities die zeker ook hun impact hebben op de manier waarop wij het landschap ervaren. Hoe zorgen we ervoor dat er voor het Zeeuwse landschap van de toekomst ook sprake is van evenwicht tussen gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde? Het landschapsbeleid zet in op het behoud van bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten in combinatie met huidige en nieuwe functies waarbinnen biodiversiteit als onderdeel van natuurinclusiviteit een vaste plaats moet krijgen. Ons Zeeuwse Landschap moet voldoende veerkrachtig zijn om onder andere de gevolgen van de klimaatverandering te kunnen opvangen.

In de Handreiking landschap zijn alle kernkwaliteiten van het Zeeuwse landschap beschreven. Hierbij is aangegeven of deze van provinciaal, regionaal of gemeentelijk belang zijn. Deze handreiking biedt een basis voor het bepalen van strategieën over hoe om te gaan met ontwikkelingen in relatie tot onze Zeeuwse landschappelijke waarden.

Vrijkomend Agrarisch vastgoed

In juni 2016 heeft de Rekenkamer Zeeland het onderzoeksrapport Vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) uitgebracht. Belangrijkste uitkomst uit dit onderzoek is dat de problematiek in kwantitatieve zin enorm is (van alle vanaf 2000 aanwezige agrarische bebouwing heeft in 2030 ongeveer de helft géén agrarische functie meer).

Waar in de periode 2000-2012 nog 95% van de vrijkomende bedrijven een bebouwingsoppervlak kleiner dan 2000 m² had, zien we in de periode 2012-2030 een toename in het aantal agrarische bedrijven met meer dan 2000 m² dat een andere functie zal krijgen. Vrijkomend agrarische bebouwing biedt naast

kansen voor nieuwe economische dragers ook kansen voor versterking van landschap als onderdeel van kwaliteitsverbetering van stikstofgevoelige natuur en volhoudbare landbouw waar agroforestry een voorbeeld van is.

Nieuwe economische dragers (NED)

Het is mogelijk om een nevenactiviteit bij een bestaand agrarische bedrijf te beginnen of een vervolgactiviteit op een vrijkomend agrarische bedrijf. In de loop der jaren is het beleid een aantal keer aangepast en versoepeld. Dit betekent dat er meer afwegingsruimte is voor gemeenten.

In het rapport Vrijkomende agrarische bebouwing wordt vooruit geblikt naar 2030. Tussen 2012 en 2030 beëindigen volgens dit rapport ongeveer 1000 agrarische ondernemers hun activiteiten. Tussen 2000 en 2016 waren 217 NED's gerealiseerd. In diezelfde periode zijn er 1117 bedrijven vrijgekomen, daarvan is ongeveer 36% herbestemd als woning of NED. De meeste NED's zijn in de kustgemeenten te vinden en dan voornamelijk in de recreatieve sector. De meest gerealiseerde functies zijn ook verblijfs- en dagrecreatie. Ook is er naar de omvang en bouwjaar van de NED's gekeken. Uit de analyse van de Rekenkamer blijkt dat 67% van de NED's qua omvang onder de 500 m² zit. Veel van die NED's zijn in een cultuurhistorische boerderij gevestigd. Vrijwel alle gerealiseerde NED's zijn kleiner dan 2000 m². De bebouwing die sinds enkele jaren vrijkomt, stamt voornamelijk uit de tijd van de schaalvergroting, zoals die ongeveer rond 1965 begon. Tot 1993 was het zeer gebruikelijk om met asbest te bouwen. Het probleem bij het vinden van een herbestemming is niet zozeer het aantal agrarische bedrijfsgebouwen dat de komende jaren vrijkomt, want dat blijft vrijwel gelijk aan de huidige hoeveelheid, maar het soort en de grootte van die bebouwing.

Bij het ontwikkelen van een NED dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid of te ontwikkelen faciliteiten zodat voorkomen wordt dat de NED de waterkwaliteit verslechtert of de veilige doorstroming van verkeer belemmert.

Wonen in cultuurhistorisch waardevolle bebouwing

De provincie heeft een selectie van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen gemaakt om focus aan te brengen. Voor het behoud van deze boerderijen wil de provincie extra inspanningen leveren, onder andere door gemeenten ruimte te geven om een of meerdere wooneenheden in de agrarische opstallen bij het bestaande woonhuis toe te staan.

Ruimte voor Ruimte regeling

De Ruimte voor Ruimte regeling kan in een aantal gevallen een oplossing bieden voor vrijkomende agrarische bebouwing binnen het landelijk gebied. Hiervoor wordt verwezen naar bouwsteen 6. Woningvoorraad.

Stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling

Versterking van de agrarische structuur vormt een belangrijke provinciale doelstelling. Dit wordt onder meer gerealiseerd door de integrale werkwijze van het Kavelruilbureau Zeeland en de aanleg van landbouwroutes. Als gevolg van (verschillende) "rood-voor-groen"-regelingen (waaronder de regeling voor nieuwe landgoederen), bos- en natuurcompensatie, (toekomstige) vergroeningsmaatregelen vanuit GLB, etc. Los hiervan en ook van het realiseren van het Natuurnetwerk Zeeland wordt verspreid door Zeeland regelmatig bos en natuur aangelegd. Bijvoorbeeld

Het aanvullend integraal aanwijzen van gebieden waarbinnen voornoemde "groene" ontwikkelingen juist wel tot de gewenste meerwaarde leiden kan een oplossing bieden, dit ook in combinatie met de Zeeuwse Bosvisie. Het gaat dan om gebieden die agrarisch minder intensief worden benut, waar ruimte is voor andere functies zoals natuur, landschap, water, recreatie, etc. en waar de "groene" ontwikkelingen een bijdrage kunnen leveren aan versterking van het Natuurnetwerk Zeeland, het landschap en de recreatieve structuur.

- de verbreding van de agrarische bedrijfsvoering (combinaties met andere functies)
- "natuurinclusieve" of ecologisch duurzame landbouw (agrarische biodiversiteit)

- Multifunctionele zone tussen natuurgebieden en landbouwgebieden, bedoeld om een zachte overgang te creëren. Het doel is om in deze zones te experimenteren met een andere landbouwworm waarbij er minder meststoffen en bestrijdingsmiddelen worden gebruikt en via teelt van bepaalde gewassen een transitie plaatsvindt naar een meer volhoudbare landbouw. Een andere optie is het toevoegen van functies voor toerisme door wandel of fietspaden. Dit zal verder worden uitgewerkt in het uitvoeringsagenda landelijk gebied 2021-2030. Een koppeling met de structurele aanpak stikstof is daarnaast ook mogelijk vanwege de kwaliteitsverbetering van de overbelaste natuur. Denk daarbij aan hydrologische maatregelen waar ook de landbouw bij is gebaat. Uitgangspunt hierbij is vrijwilligheid.
- zonering van het recreatief gebruik van natuurgebieden (afleiden van recreatiedruk)
- natuurrecreatie
- combinaties met andere functies zoals (verblijfs)recreatie, wateropgaven, ruimtelijke adaptatie etc.
- het realiseren van groene uitloopegebieden rond steden en dorpen. Eventueel in combinatie met het benutten van (gemeentelijke) gronden in het buitengebied die (voorlopig) niet meer ontwikkeld worden tot reguliere woonwijken of bedrijventerreinen (tijdelijke natuur / "pauzelandschappen"). Ook hier zijn weer combinaties van diverse functies mogelijk: (stads)landbouw, recreatie, natuur, water, ruimtelijke adaptatie, educatie, voedselbossen etc. Dit soort groene zones rond steden en dorpen kunnen bijdragen aan de versterking van de biodiversiteit van steden en dorpen.
- het maken van verbindingen tussen zorg(instellingen) en nabijgelegen natuurgebieden en/of het aangrenzende platteland. De hier aanwezige (en/of te ontwikkelen) natuur- en landschapswaarden kunnen bijdragen aan de gezondheid van zowel zorgbehoevenden als de overige inwoners van Zeeland.

Aardkundige waarden

De bodem herbergt op diverse plaatsen in de provincie een schat aan aardkundig erfgoed. Deze plaatsen zijn door de Provincie Zeeland aangewezen als aardkundig waardevolle gebieden. Samen vertellen deze gebieden het verhaal van het natuurlijk ontstaan van Zeeland en bepalen mede de identiteit van Zeeland. In de komende jaren worden deze aardkundige waarden onder de aandacht gebracht voor toerisme, educatie, onderwijs en onderzoek. Dit zal voor een belangrijk deel vorm krijgen binnen het kader van het verkrijgen van het UNESCO Global Geopark keurmerk.

13.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Het behoud van bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten is geborgd en deze kernkwaliteiten zijn beleefbaar

Actie 1.1: Beschermen van bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten

Wij zetten in op behoud van kwaliteiten als rust, stilte, weidsheid, open horizon en duisternis. Dit vertaalt zich naar heldere kaders. Daarnaast worden de kernkwaliteiten uit de handreiking landschap verder uitgewerkt.

Rolverdeling:

- De provincie beschermt de kernkwaliteiten van provinciaal belang via de omgevingsverordening.
- Gemeenten beschermen de kernkwaliteiten van regionaal en gemeentelijk belang via hun omgevingsplan.

Actie 1.2: Opstellen van een maatwerkaanpak voor vrijkomend agrarisch vastgoed

Voor vitaliteit van het platteland en het behoud van het agrarisch erfgoed is het belangrijk dat er zoveel mogelijk passende nieuwe functies voor de leegstaande opstallen worden gevonden dan wel op andere wijze een oplossing wordt gevonden voor vrijgekomen agrarische gebouwen. Omdat de problematiek van vrijkomende agrarische bebouwing niet valt op te lossen met algemeen geldende normen en kaders, wordt een maatwerkbenadering ontwikkeld waarbij er mogelijkheden zijn voor activiteiten die qua aard, schaal, omvang en verkeersaantrekkende werking passen in het landelijk gebied. Zo is speciale aandacht noodzakelijk in relatie tot herbestemming van vrijkomende cultuurhistorisch waardevolle bebouwing.

Rolverdeling:

- De provincie stelt gezamenlijk met belanghebbenden een maatwerkaanpak op.
- Waterschap Scheldestromen adviseert bij vervolgfuncties.
- Gemeenten passen de maatwerkaanpak toe bij vrijkomende agrarische bebouwing.

Actie 1.3: Opzetten monitoringssysteem voor het volgen van de kernkwaliteiten van het Zeeuwse landschap

In de handreiking landschap zijn de kernkwaliteiten van het Zeeuwse landschap benoemd. Er is nog geen monitoring gekoppeld aan de staat van deze kernkwaliteiten, waardoor niet bekend is in hoeverre het bestaande beleid effectief is.

Rolverdeling:

- De provincie neemt het initiatief voor het opzetten van een monitoringssysteem.

Actie 1.4: Communiceren en informeren over het landschap en het uitvoeren van onderhoud aan het landschap

Rolverdeling:

- Heemkundige kringen, Archeologische Werkgemeenschap Nederland, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en andere experts adviseren over landschapsaspecten.

Actie 1.5: Behoud van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen

Rolverdeling:

- De provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor het behoud van deze boerderijen.
- De Boerderijstichting Zeeland informeert en adviseert eigenaren over cultuurhistorie en subsidiemogelijkheden.
- Gemeenten zijn het eerste loket voor eigenaren en adviseren over mogelijkheden voor herbestemming.

Actie 1.6: Borgen van landschappelijke inpassing

Voor nieuwe ontwikkelingen in het landelijk gebied geldt dat zij aansluiten bij het bestaande karakter van het landschap.

Als algemeen uitgangspunt geldt daarom dat een nieuwe ontwikkeling zodanig in het landschap moet worden ingebed dat het een logisch onderdeel is van het landschap. De handreiking landschap uit 2012 biedt hier aanknopingspunten voor. Voor een goede inpassing wordt uitgegaan van een 10 meter brede afschermdende groengordel. Wanneer alternatieve maatregelen worden getroffen moet uit de ruimtelijke onderbouwing blijken dat de maatregelen die worden getroffen qua investering gelijkwaardig zijn aan het realiseren van een 10 meter brede afschermdende groengordel. Maatwerk behoort hierdoor tot de mogelijkheden.

Rolverdeling:

- Gemeenten leggen middels publiekrechtelijke borging vast hoe de landschappelijke inpassing wordt gerealiseerd. Daarbij wordt aangesloten bij het landschapsecologische en cultuurhistorische karakter van het landschap.

Actie 1.7: Opstellen nieuwe nota grondbeleid

De provinciale Omgevingsvisie is een instrument uit de Omgevingswet. Parallel aan de Omgevingswet zijn vier aanvullingswetten aangenomen. Het gaat om de onderwerpen bodem, geluid, natuur en grondeigendom. In de aanvullingswet Grondeigendom komen de instrumenten en regels uit onder meer de huidige Wet inrichting landelijk gebied. Hierin staat het instrumentarium aangeven inzake wettelijke herverkaveling. De aanvullingswet zorgt ervoor dat het huidige grondinstrumentarium geïncorporeerd wordt in de Omgevingswet. Tijdens het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie krijgen de thema's en opgaven vorm. Daarom worden de voorbereidingen gestart om het provinciaal grondbeleid te actualiseren. Hiervan zal onder andere het vrijwillige instrument kavelruilen (Kavelruilbureau Zeeland) als wettelijke herverkaveling onderdeel uitmaken. Het doel van de actualisatie van de nota is om eigentijds grondbeleid te ontwikkelen dat aansluit op de aanvullingswet en de (toekomstige) thema's en uitdagingen vanuit de Zeeuwse Omgevingsvisie.

Subdoel 2: Er wordt gestuurd op gewenste ontwikkelingen in het Zeeuwse landschap

Gewenste ontwikkelingen zijn gericht op biodiversiteitsherstel en leiden tot veerkrachtige landschappen. Hierbinnen zijn economie (wonen, werken, recreëren), natuur, bodem en water in balans.

Actie 2.1: Opstellen actuele landschapsvisie met ontwikkelingskader

Los van de Zeeuwse Bosvisie is er nog geen eenduidig (provinciaal) integraal kader voor landschapsecologische ontwikkeling en de genoemde transitie naar een meer natuurinclusieve samenleving waar Zeeland de komende 10 jaar mee te maken krijgt. Bovendien is dit vertaald als een landelijke opgave in de Nationale Omgevingsvisie.

Rolverdeling:

- De provincie neemt het initiatief tot het samen met gemeenten en andere betrokken partijen opstellen van het kader voor landschapsontwikkeling binnen de herijking van de Natuurvisie 2017-2022.

Actie 2.2: Aanwijzen stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling

Voor meer samenhang in de manier waarop we met de diverse trends en ontwikkelingen in het landelijk gebied omgaan, zoals de structurele aanpak van stikstof, worden er stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling aangewezen. In deze gebieden streven we naar een optimale veerkracht van het landschap waarbinnen ruimte ontstaat voor natuurlijke processen ten gunste van economie (wonen, werken en recreëren), natuur, bodem en water. Dit sluit aan bij de opgave die het Rijk in zijn advies "Som der Delen" voorstelt om de verduurzamingsopgaven in de regio gebiedsgericht en met ontwerpkracht op te pakken. De verdere invulling en uitwerking van stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling biedt hier aanknopingspunten voor. De digitale uitvoeringsagenda voor Zeeland zal als uitwisselingsplatform worden gebruikt.

Rolverdeling:

- De provincie neemt het initiatief om samen met gemeenten en andere partners, zoals o.a. mede overheden, particuliere grondeigenaren en terreinbeheerders, gebieden te selecteren waar vanuit verschillende urgente opgaven een gebiedsgerichte aanpak nodig is.

Actie 2.3 Stapsgewijs implementeren Landschapsvisie Deltadammen.

Deze visie is gericht op een duurzame ruimtelijke kwaliteit van de Zeeuwse Deltadammen.

Rolverdeling:

- Rijkswaterstaat
 - is eigenaar en waterkeringbeheerder van de dammen;
 - faciliteert het samenhangend proces voor de uitwerking van de landschapsvisie.
- De provincie en gemeenten implementeren de visie in hun ruimtelijk beleid en beheer.
- Beheerders voeren maatregelen uit.

Subdoel 3: Er is een uitvoeringsstrategie voor het herstel van het natuurlijk water- en bodemsysteem vanuit een klimaatadaptieve benadering

Actie 3.1. Opstellen uitvoeringsstrategie herstel

Samen met medeoverheden en relevante partners wordt gezocht naar een uitvoeringsstrategie voor het realiseren van herstel van natuurlijke condities uit oogpunt van optimaal landbouwkundig gebruik, landschapsecologisch herstel en het vergroten van de kwaliteit van de natuur zoals stikstofgevoelige Natura2000 natuur. Daarbij staat een klimaatadaptieve benadering centraal. Deze uitvoeringsstrategie zal onderdeel uitmaken van een integraal uitvoeringsprogramma 2021-2030.

Rolverdeling:

- De provincie
 - neemt het initiatief om de uitvoeringsstrategie in samenwerking met partners, zoals mede-overheden, agrariërs en terreinbeheerders, uit te werken en verder vorm te geven;
 - stelt financiële middelen en uitvoeringsinstrumenten beschikbaar.

Subdoel 4: De harde scheiding tussen donkergroene functies en rode functies vervagen, en biodiversiteit en behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden als autonome opgave meenemen bij ontwikkelingen.

Actie 4.1. Vormgeven van de landelijke agenda natuurinclusieve samenleving van het Rijk.

Rolverdeling:

- De provincie neemt het initiatief voor het opstellen van de agenda.

Actie 4.2. Stimuleren van een volhoudbare landbouw waar landschapsversterking en biodiversiteit onderdeel van uitmaken.

Dit komt tot uiting door uitwerking van een beloningssysteem gekoppeld aan kritische prestatie-indicatoren.

Zie acties en rolverdeling bij bouwsteen 12 Landbouw.

13.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Het landschap levert tevens een bijdrage aan natuur en biodiversiteitsdoelstellingen. Andersom 'maakt' natuur deels het landschap.
- Energietransitie (opwekking van duurzame energie) kan enerzijds het landschap versterken, anderzijds kan het aantasten en kost het ook ruimte.
- De effecten van klimaatadaptatie zullen zichtbaar worden in het landschap. Er zijn mogelijkheden om zowel het landschap

te versterken en ruimte te bieden voor klimaatadaptatie zoals het verhogen van de beschikbaarheid van zoet water en inzet op algeheel systeemherstel.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Bij de aanleg van woningbouw en bedrijventerreinen is er een kans om het landschap te versterken wanneer er een goede inpassing wordt gerealiseerd. De inpassing levert tevens een bijdrage aan de leefbaarheid van deze gebieden door het toevoegen van groen en een uitnodiging tot gezond gedrag.
- De recreatie is een ruimtevrager in het landelijk gebied. Versterking van het landschap kan de toeristische en recreatieve waarde van een gebied vergroten.
- De landbouw is de grootste ruimtevrager in het landelijk gebied. Eisen die de landbouwsector stelt aan het gebied kunnen negatieve effecten hebben op de kwaliteit van het landschap. Tegelijk is de landbouwsector de grootste landschapsbeheerder in de provincie. Daarom wordt de komende jaren meer ingezet op het realiseren van een volhoudbare landbouw waarbij de verbinding tussen landbouw en biodiversiteit wordt geïntensiveerd.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- Het landschap huisvest diverse landschappelijke elementen van historische en culturele waarde. Een aantrekkelijk landschap is een sterk punt van Zeeland en is daardoor positief voor de promotie van Zeeland

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Het landschap is niet statisch en kan in haar dynamiek als Zeeuws herkenbaar blijven en daarmee aantrekkelijk voor bewoners en bezoekers van Zeeland. Tevens kan het bijdragen leveren aan het oplossen van de grote maatschappelijke uitdagingen.

14 Milieu

14.1 Doelstelling 2030

Een schoon en veilig Zeeland: de milieukwaliteit van de fysieke leefomgeving is beschermd en versterkt.

Bij economische groei wordt er naar gestreefd om ook de milieukwaliteit te versterken. Het milieubeleid kan worden gezien als facetbeleid, het kan van elk thema onderdeel zijn. Voor het formuleren van doelen voor 2030 is onderscheid gemaakt in de belangrijkste aspecten (subdoelen) van het milieubeleid.

Subdoel 1: Verminderen en voorkomen bodemverontreiniging

Subdoel 2: Verbeteren waterkwaliteit door reguleren indirecte lozingen

Subdoel 3: Permanent verbeteren van de luchtkwaliteit door het streven naar de WHO-norm met als uitgangspunt een verwaarloosbaar risico

Subdoel 4: Een aanvaardbaar hinderniveau voor geur vasthouden

Subdoel 5: Beperken van de uitbreiding van geluidsproductie

Subdoel 6: Het zoveel mogelijk beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen

Subdoel 7: Beperken van het ontstaan van afval en van het gebruik van primaire grondstoffen (50% circulair)

Subdoel 8: Reguleren van luchtvaartterreinen

Subdoel 9: Beperken en voorkomen lichtverontreiniging

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

14.2 Huidige situatie

De kwaliteit van de lucht, stilte, water, veiligheid en bodem is in Zeeland redelijk goed, maar voldoet nog niet overal aan de normen en dat wordt ook nog niet overal zo ervaren. Onderstaand wordt op de verschillende aspecten ingegaan.

Bodem

Een nieuwe zorg is de diffuse verspreiding van o.a. zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) in de bodem (maar ook in de lucht, het water en in afval) zoals PFAS, PFOS en GenX die inmiddels ook in de voedselketen terecht zijn gekomen. Middels het ZZS programma wordt geïnventariseerd welke stoffen worden toegepast en wordt bezien hoe emissie kan worden beperkt via de vergunningverlening. Met inwerkingtreding van de Omgevingswet worden de gemeenten het bevoegd gezag in het kader van bodemverontreiniging en -sanering. De voorbereidingen voor de overdracht zijn gestart. Op basis van een overgangsregeling zal de provincie voor bepaalde lopende saneringszaken verantwoordelijk blijven.

Water

In geen van de wateren in Zeeland waarvoor doelen zijn vastgesteld in het kader van de Kaderrichtlijn water (KRW) wordt volledig voldaan aan de doelen voor de chemische en ecologische kwaliteit.

Luchtkwaliteit

De luchtkwaliteit in Nederland is de afgelopen decennia sterk verbeterd. Sinds de jaren zeventig wordt in Nederland gemeten hoeveel schadelijke stoffen er in de lucht aanwezig zijn. Onder andere door het treffen van maatregelen zijn gemiddelde concentraties de laatste jaren gedaald. De lucht in Zeeland laat zich typeren als relatief schoon: er is geen sprake van overschrijding van milieukwaliteitseisen, met uitzondering van depositie van stikstof in kwetsbare natuurgebieden. Ruimtelijke verschillen zijn uiteraard wel aanwezig.

De grenswaarden voor de jaargemiddelde concentratie stikstofdioxide en de jaargemiddelde concentratie fijnstof (PM10) bedragen voor beide 40 µg/m3. Deze grenswaarden komen voort uit de Europese richtlijn 2008/50/EG. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) adviseert voor fijnstof een stringenter richtwaarde van 20 µg/m3 voor de jaargemiddelde concentratie. Voor fijnstof en stikstofdioxide wordt in Zeeland aan zowel de EU regelgeving als de WHO advieswaarden voldaan. De

WHO geeft echter aan dat er geen veilige niveaus bestaan voor de blootstelling aan fijnstof.

Luchtverontreiniging behoort tot de belangrijkste risicofactoren voor de gezondheid. Deelnemers aan het Schone Lucht Akkoord (SLA) streven naar een permanente verbetering van de luchtkwaliteit in Nederland om gezondheidswinst voor iedereen te realiseren. De gezondheidsschade van luchtverontreiniging is groot. Ongeveer 3,5% van de totale ziektelast in Nederland is te wijten aan slechte lucht. Gemiddeld leven Nederlanders door luchtverontreiniging 8-14 maanden korter en jaarlijks overlijden 11.000 mensen (vroegtijdig) als gevolg van blootstelling aan luchtverontreiniging (Bron: RIVM en IBO Luchtkwaliteit).

In Zeeland zijn verschillende typen emissiebronnen aanwezig. Het gaat met name om verkeer, industrie, landbouw en consumenten. Deze bronnen stoten een grote diversiteit aan luchtverontreinigende stoffen uit. Het gaat in Zeeland met name om de volgende componenten:

- Fijn stof
- NO_x (stikstofoxiden)
- NH₃ (ammoniak)
- SO₂ (zwaveldioxide)
- VOS (Vluchtige organische stoffen)

Vastgesteld kan worden dat verhoogde concentraties van deze stoffen in de buitenlucht optreden bij (drukke) wegen en vaarwegen, industriële regio's en in stedelijke gebieden. Door klimaatverandering en de toename van het aantal tropische dagen met veel zon, neemt het risico op ozon en smogvorming toe.

Geur

In de Kanaalzone en het Sloegebied bevinden zich bedrijven met een geurcontour.

Geluid

Zeeland kenmerkt zich over het algemeen als een rustige, landelijke provincie. Grote industrie is geconcentreerd in de havens in de Kanaalzone en het Sloegebied. Dit zijn gezoneerde industrieterreinen. Uit de rapportage van het actieplan EU Richtlijn omgevingslawaaier 2018- 2023 blijkt dat er ruim 1000 inwoners geluidshinder ondervinden van provinciale wegen, waarvan 400 inwoners ernstige geluidshinder ervaren. Er is berekend dat in totaal ongeveer 150 inwoners in hun slaap gestoord worden door geluid afkomstig van provinciale wegen (gebaseerd op L_{night} > 50 dB). Om geluidsoverlast door lawaaisporten en gemotoriseerde luchtsporten te beperken, is structureel gebruik uitsluitend toegestaan op bestaande locaties. Nieuwe locaties of uitbreiding van bestaande locaties is alleen mogelijk als door verplaatsing van een bestaande locatie de overlast voor de omgeving vermindert en/of lawaaisporten dan wel gemotoriseerde luchtsporten beter worden geconcentreerd.

Externe veiligheid

Het beleid richt zich op het voorkomen van ongevallen door het zoveel mogelijk beperken van risico's waaraan burgers worden blootgesteld door de opslag, productie, bewerking van gevaarlijke stoffen en transport van gevaarlijke stoffen per spoor en over de weg (zie ook bouwsteen 21 Transport en infrastructuur). Rond twee bedrijfsterrains, waarop BRZO- bedrijven (Besluit

risico zware ongevallen) zijn gevestigd, is een veiligheidscontour vastgesteld. Voor het Sloegebied in 2012 en voor het industriegebied DOW, Mosselbanken en Logistiek Park in 2016. Binnen deze veiligheidscontouren kunnen zich bedrijven vestigen met bijvoorbeeld risico's op brand- en explosiegevaar. Vestiging van deze bedrijven binnen de veiligheidscontour mag niet leiden tot nieuwe saneringssituaties voor externe veiligheid buiten deze veiligheidscontour. Hoewel er momenteel geen saneringssituaties bestaan vanwege externe veiligheidsrisico's, kan er lokaal wel sprake zijn van een verhoogd groepsrisico (de kans dat een bepaalde hoeveelheid personen komt te overlijden als gevolg van een ongeval bij een bedrijf met gevaarlijke stoffen).

Afval en grondstoffen

Het huidige lineaire economische systeem put uit eindige (fossiele) grondstoffen en creëert afval. De circulaire economie behelst een economisch systeem waarin zoveel mogelijk kringlopen worden gesloten en zo min mogelijk afval wordt geproduceerd en producten gebaseerd op fossiele olie vervangen worden door producten die gemaakt zijn uit hernieuwbare grondstoffen. Een volledig circulair systeem vraagt om een goed functionerende keten van ontwerp, productie, gebruik, inzameling en verwerken van reststromen naar nieuwe inzet van grondstoffen. Deze keten kent vele schakels en is op vele punten nog zwak en niet gesloten. Er zijn nog niet voldoende gesloten kringlopen, er verdwijnen nog veel afvalstoffen/producten al dan niet illegaal naar het buitenland, bijvoorbeeld elektronische apparaten. Ketengericht afvalbeheer en samenwerking tussen marktpartijen in de keten kan leiden tot nieuwe oplossingen en innovaties. Het ultieme doel van recycling is om uit afvalstoffen grondstoffen te maken (grondstoffenrotonde of grondstoffenverbindingen).

Luchtvaart

Vliegveld Midden-Zeeland is als regionaal vliegveld belangrijk voor recreatie, de economie en werkgelegenheid. Hiervoor is een luchthavenbesluit genomen. Dit vliegveld geeft ruimtelijke hoogtebeperkingen als gevolg van aan- en afvliegroutes en beperkingen vanwege geluid en externe veiligheid. Naast dit vliegveld is er nog een aantal helikopterhavens, waarvoor ook een luchthavenbesluit nodig is, en twee zweefvliegvelden (Burgh Haamstede en Axel) die onder een luchthavenregeling vallen.

14.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Verminderen en voorkomen bodemverontreiniging

Actie 1.1: Aanpak van diffuse verspreiding van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) door middel van uitvoering programma ZZS en uitvoering geven aan definitief handelingskader voor PFAS en PFOS (voorzien in 2021)

Rolverdeling:

- De rijksoverheid voert rijksbeleid uit.
- De provincie voert het provinciale beleid uit.
- De omgevingsdiensten voeren namens het bevoegd gezag het beleid uit.

Actie 1.2: Afronding sanering speedlocaties en overdracht naar gemeenten

De provincie is verantwoordelijk voor het afmaken van de laatste saneringen van de speedlocaties.

Rolverdeling:

- De provincie voert de sanering van de laatste spoedlocaties uit.
- De provincie draagt de verantwoordelijkheid voor bodem over aan gemeenten bij inwerkingtreding van de Omgevingswet (warme overdracht).

Subdoel 2: Verbeteren waterkwaliteit door reguleren indirecte lozingen**Actie 2.1: Reguleren van indirecte lozingen**

De kwaliteit van het oppervlaktewater wordt onder meer bepaald door directe en indirecte lozingen van particulieren en bedrijven, riool overstorten en van de rioolwaterzuiveringen (RWZI). De provincie is bevoegd gezag voor het verlenen van milieu- (of omgevings-)vergunningen voor industriële afvalwaterlozingen en kan daarom alleen indirect invloed uitoefenen op de lozingen van de rioolwaterzuivering. In deze vergunningen worden eisen gesteld aan de samenstelling van het te lozen afvalwater. Namens de Provincie Zeeland zien de omgevingsdiensten toe op naleving van deze eisen, door periodieke controles en analyse van monsters.

Rolverdeling:

- De omgevingsdiensten voeren namens het bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving op indirecte lozingen uit.

Subdoel 3: Permanent verbeteren van de luchtkwaliteit door het streven naar de WHO-norm met als uitgangspunt een verwaarloosbaar risico**Actie 3.1 Reguleren van emissies**

Via vergunningverlening, toezicht en handhaving wordt een evenredige bijdrage geleverd aan het halen van de nationale emissiedoelstellingen, de NEC plafonds 2020 en 2030 (met een ijkmoment in 2025). Dit betreft de uitstoot van zwaveldioxide (SO₂), stikstofoxiden (NO_x), ammoniak (NH₃), vluchtige organische stoffen (VOS) en fijn stof (PM_{2,5}).

Voor bestaande emissies door bedrijven van stoffen die zeer gevaarlijk zijn voor mens, dier en plant (prioritaire stoffen) wordt ingezet op het zo snel mogelijk bereiken van het verwaarloosbaar risiconiveau. De provincie volgt de lijn uit het rijksbeleid voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS).

Om de emissie vanuit de sector scheepvaart terug te dringen heeft de Provincie Zeeland, samen met andere provincies, een verbod op varende ontgassen van benzeen en benzeen houdende stoffen opgenomen in de Omgevingsverordening. Hiermee wordt voorkomen dat het ontgassen naar Zeeland verplaatst. We dringen bij het Rijk aan op snelle invoering van (inter)nationale regelgeving. Naar verwachting zal dat gebeuren in 2021. De Provincie Zeeland zet samen met Rijkswaterstaat en North Sea Port verder in op de verdere verduurzaming van de binnenvaart onder andere door het gebruik van walstroom door binnenvaart en zeevaart. Daarnaast wordt ingezet op elektrificatie van binnenvaart.

Door inzet op het Schone Lucht Akkoord (SLA) zal een verbetering van luchtkwaliteit worden gerealiseerd. Het uitgangspunt is een

verwaarloosbaar gezondheidsrisico als gevolg van emissies die de luchtkwaliteit beïnvloeden. Daarbij is het streven om de WHO normen (waar veelal aan wordt voldaan) en een permanente verbetering van de luchtkwaliteit te behalen. Het SLA thema 'bewustzijn en betrokkenheid' wordt ingezet om jongeren bekend en bewust te maken van het belang van gezonde lucht. In dat kader worden onderwijsinstellingen en scholieren betrokken bij projecten.

Er kunnen zich situaties voordoen waar een aanvullende gebieds- en probleemgerichte aanpak van toegevoegde waarde is. De provincie betreft dan de omgeving en partners zoveel mogelijk, om oplossingen te vinden. Een voorbeeld hiervan is het project in de Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone. Daar worden, als onderdeel van een breder programma, extra metingen verricht naar de luchtkwaliteit.

Rolverdeling:

- De omgevingsdiensten voeren namens het bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving uit.
- De provincie neemt een regel op in de Omgevingsverordening over het verbod op varende ontgassen van benzeen en benzeen houdende stoffen.
- De provincie en stakeholders voeren de plannen en maatregelen in het kader van het Schone Lucht Akkoord (SLA) uit.
- Gemeenten steunen het SLA op onderdelen.
- De provincie en omgevingsdiensten voeren, op basis van het SLA, projecten uit met onderwijsinstellingen en jongeren om hen bekend en bewust te maken van het belang van gezonde lucht.
- De provincie en partners voeren een gebieds- en probleemgerichte aanpak uit, zoals het project in de Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone.
- De GGD monitort milieuhinder (volwassenenmonitor) en adviseert wanneer er signalen zijn dat de volksgezondheid in het geding is

Actie 3.2: Nadere uitwerking aanpak verbeteren luchtkwaliteit in milieuprogramma**Rolverdeling:**

- De provincie en partners voeren het milieuprogramma uit en actualiseren het wanneer nodig.

Subdoel 4: Een aanvaardbaar hinderniveau voor geur vasthouden**Actie 4.1: Reguleren van geuremissie**

Voor bedrijven waarvoor de Provincie Zeeland bevoegd gezag is, blijft sprake van een aanvaardbaar hinderniveau.

Rolverdeling:

- De omgevingsdiensten voeren namens het bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving uit.

Actie 4.2: Nadere uitwerking aanpak geur in milieuprogramma**Rolverdeling:**

- De provincie en partners voeren het milieuprogramma uit en actualiseren het wanneer nodig.

Subdoel 5: Beperken van de uitbreiding van geluidsproductie**Actie 5.1: Reguleren van geluidsproductie**

Door middel van actief zonebeheer en monitoring wordt zorggedragen dat het geluid niet onbeperkt uit kan breiden. Dit laat onverlet dat er hinder op kan treden van met name kortstondige hoge geluidsniveaus of tonaal en laag frequent geluid. De Omgevingsdiensten registreren klachten over geluid dat afkomstig is van bedrijven en voeren onderzoek uit naar de bron er. De geluidzones rond industrieterreinen worden op grond van de Omgevingswet vervangen door een systeem met vastgestelde Geluidproductieplafonds (GPP) op vaste punten rond de industrieterreinen. De provincie dient in ieder geval voor 1 januari 2029 rond de huidige (op grond van de Wet geluidhinder) aangewezen regionaal gezoneerde industrieterreinen de eerste GPP's vast te stellen. Voorgesteld wordt daarom om voortlopig de huidige regionale aanwijzingen te handhaven. In de periode tot 2029 kan bezien worden of en zo ja welke industrieterreinen overgedragen kunnen worden aan de gemeentes. De provincie moet voor haar provinciale wegen GPP's vaststellen. Deze moeten twee jaar na inwerkingtreding van de Omgevingswet zijn vastgesteld. Het waterschap en gemeentes moeten voor hun respectievelijke wegen basisgeluidemissies vaststellen. Ook moet de provincie in 2023 een nieuwe Geluidsbelastingkaart en Actieplan vaststellen op basis van de EU richtlijn Omgevingslawaaï.

Rolverdeling:

- De omgevingsdiensten voeren namens het bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving uit.
- Waterschap Scheldestromen en gemeenten stellen basisgeluidemissies vast.
- De provincie
 - stelt geluidproductieplafonds, geluidsbelastingkaart en een actieplan vast;
 - neemt een regeling op in de Omgevingsverordening over stiltegebieden.
- De GGD monitort milieuhinder (volwassenenmonitor) en adviseert wanneer er signalen zijn dat de volksgezondheid in het geding is

Actie 5.2: Nadere uitwerking aanpak beperking van de uitbreiding van geluidsproductie in milieuprogramma**Rolverdeling:**

- De provincie en partners voeren het milieuprogramma uit en actualiseren het wanneer nodig.

Subdoel 6: Het zoveel mogelijk beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen**Actie 6.1: Beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen**

Het provinciale beleid richt zich op het voorkomen van ongevallen door het zoveel mogelijk beperken van risico's waaraan burgers worden blootgesteld door de opslag, productie, bewerking van gevaarlijke stoffen. In opdracht van de Provincie Zeeland beoordeelt DCMR veiligheidsrapportages, verleent vergunningen en voert inspecties uit bij de BRZO-bedrijven en bedrijven vallend in categorie 4 van de Richtlijn Industriële Emissies (RIE4). Met

inwerkingtreding van de Omgevingswet en de modernisering omgevingsveiligheid zullen rond Bevi (Besluit externe veiligheid inrichtingen)-en BRZO-bedrijven aandachtsgebieden voor explosie- en brandgevaar en gevaar voor het vrijkomen van gevaarlijke gassen berekend worden. Deze zogenaamde brand- en explosieaandachtsgebieden moeten in een aantal gevallen door gemeentes als brand- of explosievoorschriftengebied worden opgenomen in hun Omgevingsplan, of op een andere wijze kenbaar worden gemaakt. Voor voorschriftengebieden geldt dat bij nieuwbouw brand- en/of explosiewerende maatregelen moeten worden getroffen. De provincies kunnen instructies opnemen in de omgevingsverordening hoe om te gaan met deze aandachtsgebieden. De grote transitie waar Nederland voor staat, zoals de energietransitie en de transitie naar een circulaire economie kunnen ook nieuwe risico's voor externe veiligheid opleveren. Hierbij kan men denken aan nieuwe energiedragers als waterstof en accu's. Ook kunnen als gevolg van klimaatverandering mogelijk gebieden, waar BRZO-bedrijven liggen overstromingsgevoeliger worden.

Rolverdeling:

- De omgevingsdiensten
 - voeren namens het bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving uit;
 - adviseren over het beleid en voeren het uit.
- De Veiligheidsregio adviseert over het beleid.

Actie 6.2: Nadere uitwerking aanpak beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen**Rolverdeling:**

- De provincie en partners voeren het milieuprogramma uit en actualiseren het wanneer nodig.

Subdoel 7: Beperken van het ontstaan van afval en van het gebruik van primaire grondstoffen (50% circulair)

Dit subdoel is gerelateerd aan subdoel 2 in bouwsteen Circulaire economie; De helft van de grondstoffen, die in Zeeland worden gebruikt, is hernieuwbaar of al eerder gebruikt". Zie ook de acties die onder dat subdoel hangen.

Actie 7.1: Kringlopen worden zoveel mogelijk – regionaal-gesloten waarbij 'afval' omgezet wordt in grondstof. Producten gebaseerd op fossiele olie worden vervangen door producten gemaakt uit hernieuwbare grondstoffen.

Een volledig circulair systeem vraagt om een goed functionerende keten van ontwerp, productie, gebruik, inzameling en verwerken van reststromen naar nieuwe inzet van grondstoffen. Deze keten kent vele schakels en is op vele punten nog zwak en niet gesloten. Er zijn nog niet voldoende gesloten kringlopen, er verdwijnen nog veel afvalstoffen/producten al dan niet illegaal naar het buitenland, bijvoorbeeld elektronische apparaten. Ketengericht afvalbeheer en samenwerking tussen marktpartijen in de keten kan leiden tot nieuwe oplossingen en innovaties. Het ultieme doel van recycling is om uit afvalstoffen grondstoffen te maken (grondstoffenrotonde of grondstoffenverbindingen).

Naast een inzet op de reductie van energie- en grondstoffenverbruik is ook met verbindingen tussen bedrijven,

om hergebruik van grondstoffen en energie mogelijk te maken, veel winst te behalen. Grote energie- en grondstof intensieve bedrijven in Zeeland, West-Brabant en Oost-Vlaanderen werken samen in het programma Smart Delta Resources (SDR). Provincie Zeeland, Impuls Zeeland en North Sea Port zijn partner. Door het realiseren van industriële symbiose projecten wordt de concurrentiepositie van de bedrijven versterkt en het energie- en grondstoffenverbruik beperkt. Internationale en landelijke wet- en regelgeving omtrent afval belemmert nu het sluiten van lokale (regionale) ketens. Wijziging in wet- en regelgeving is gewenst om de circulaire economie te bevorderen. Zolang het economisch systeem echter nog niet volledig circulair is, zal er een manier van verwerking van de reststromen moeten plaatsvinden. Voor het toepassen van grondstoffen (afvalstromen) geldt de volgende voorkeursvolgorde: preventie, voorbereiding hergebruik (hernieuwbare grondstoffen), recycling, andere nuttige toepassingen en als laatste veilige verwijdering (verbranden, storten of lozen). Bij vergunningverlening moet de provincie rekening houden met het Landelijk Afvalbeheerplan (LAP). Het streven is om het afval dat in de provincie ontstaat ook binnen de provincie te verwerken (cq. hergebruiken/recyclen). Zolang er nog afvalstoffen zijn, waarvoor geen nuttige toepassing is in welke vorm dan ook, kan het nodig blijven om in de komende jaren in het uiterste geval zelfs nog de laatste trede van verwerking van afvalstoffen, het storten van afval, toe te staan. De stortplaats Noord en Midden-Zeeland kan hierin een rol vervullen.

Rolverdeling:

- De omgevingsdiensten voeren namens het bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving uit.
- De overheid en bedrijven werken samen (ook onderling) in Smart Delta Resources.

Actie 7.2: Nadere uitwerking van beperken van het ontstaan van afval en gebruik van nieuwe grondstoffen (50% circulair)

Rolverdeling:

- De provincie en partners voeren het milieuprogramma uit en actualiseren het wanneer nodig.

Subdoel 8: Reguleren van luchtvaartterreinen

Actie 8.1: Uitvoeren van het beleid en uitoefenen bevoegdheden

De provincie streeft naar het beperken en voorkomen van geluidsoverlast en behoud en continuering van bestaande luchtvaartterreinen binnen de voor deze luchthaventerreinen geldende besluiten en/of regelingen. Er worden geen mogelijkheden geboden voor nieuwvestiging van luchthaventerreinen waarvoor een luchthavenbesluit moet worden afgegeven.

Nieuwvestiging van luchthaventerreinen waarvoor een luchthavenregeling moet worden afgegeven is alleen mogelijk indien sprake is van niet-gemotoriseerde luchtsporten of luchthaventerreinen ten behoeve van algemeen belang binnen een gebied waar zich een concentratie voordoet van activiteiten die wat betreft milieu-impact gelijksoortig zijn (bijvoorbeeld geluidszone industrieterrein). Gemotoriseerde luchtsporten zijn in principe alleen toegestaan op bestaande hiervoor bestemde locaties.

Uitbreiden of wijzigen van bestaande luchthaventerreinen is in principe alleen mogelijk als er geen structurele toename is van geluid en/of vergroting van het beperkingengebied tenzij het een concentratiegebied van activiteiten betreft die wat betreft milieu-impact gelijksoortig zijn (bijvoorbeeld geluidszone industrieterrein). Nader afgewogen dient te worden in hoeverre in geval van raakvlakken met ander beleid hiervan kan worden afgeweken. De draaiing van de baan van het vliegveld Midden-Zeeland is hier een concreet voorbeeld van.

In principe is het verboden om buiten een luchthaven op te stijgen of te landen met een luchtvaartuig. Onder voorwaarden kan een ontheffing voor tijdelijk en uitzonderlijk gebruik worden aangevraagd (TUG-ontheffing).

Er dient sprake te zijn van een bepaald soort luchtvaartuig en daarbij dient de aard van de start en landing en de gewenste start- en landingslocatie binnen het hiervoor geldende provinciaal beleid te passen. Verder dient de gewenste start- en landingslocatie aan rechtstreeks werkende wet- en regelgeving te voldoen. Luchtvaartuigen zijn bijvoorbeeld helikopters, paragliders en zweefvliegtuigen.

Rolverdeling:

- De provincie neemt luchthavenbesluiten en stelt luchthavenregelingen op.
- RUD Zeeland voert namens de provincie taken uit op gebied van luchtvaart en verleent TUG ontheffingen.

Subdoel 9: Beperken en voorkomen lichtverontreiniging

Duisternis is een kernkwaliteit van Zeeland en er zijn Duisternisgebieden aangewezen. Deze gebieden vallen veelal samen met de Natura 2000-gebieden en stiltegebieden. In de aangewezen gebieden wordt gemeenten verzocht hiermee rekening te houden. Rond de grotere industrieterreinen en de steden is echter sprake van een bepaalde mate van lichtverontreiniging.

De Provincie Zeeland neemt maatregelen om de lichthinder (en het energiegebruik) door openbare verlichting langs provinciale wegen te verminderen. Daarbij wordt rekening gehouden met de sociale en verkeersveiligheid. In vergunningen voor bedrijven en instellingen waarvoor de provincie bevoegd gezag is, worden zo nodig voorschriften opgenomen voor de lichtuitstoot, bijvoorbeeld via een verlichtingsplan.

Actie 9.1. Bij het verlenen van vergunningen op grond van de Omgevingswet letten wij nadrukkelijk op het voorkomen en beperken van lichthinder.

De provincie ziet bij grootschalige lichttoepassingen bij bedrijven toe of de beste beschikbare technieken om lichthinder te voorkomen worden toegepast.

Rolverdeling:

- De omgevingsdiensten voeren vergunningverlening, toezicht en handhaving uit voor de provincie en gemeenten.

14.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel

A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Vanuit zuinig ruimtegebruik is functiecombinatie wenselijk, maar vanuit milieuperspectief is het soms wenselijk om functies juist te scheiden om overlast of nadelige effecten van functies te beperken. Daarin moet een balans gevonden worden.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Milieubeleid is facetbeleid en maakt in feite een integraal en vast onderdeel uit van alle andere onderwerpen. De meest sterke relatie is er met bodem en archeologie (Zeer Zorgwekkende stoffen), circulaire economie (grondstoffen/afval), Transport en infrastructuur, (Geluid, lucht, luchtvaart), straling, water (ZZS), arbeidsmarkt en economie (bedrijven), natuur en biodiversiteit (stilte/licht/stikstof), gezondheid (alle thema's), landbouw (stikstof, geur, bestrijdingsmiddelen) en wonen (lucht, geluid).
 - Een dilemma is de relatie tussen economie en milieu, waarbij het van belang is om milieu niet alleen grote aandacht te geven bij economische voorspoed, maar milieu als vanzelfsprekend onderdeel van economie te zien. Vooral niet zichtbare milieuproblemen kunnen op termijn voor problemen zorgen, denk aan de luchtkwaliteit, CO₂-uitstoot en nu de stikstof en PFAS problematiek. Het is goed om aan de voorkant meer rekening te houden met milieu, te kiezen voor oplossingen die meerdere doelen dienen en koppelkansen te benutten.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
(...)
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - De energietransitie en klimaatverandering kunnen milieueffecten hebben. Er kunnen nieuwe veiligheidsrisico's ontstaan bij het gebruik van nieuwe producten zoals bij het opslaan van energie en de productie van waterstof.

15. Natuur

15.1 Doelstelling 2030

De Zeeuwse biodiversiteit ontwikkelt zich positief. Specifiek wordt daarbij ingezet op het bereiken van een 70% doelbereik van stikstofgevoelige binnendijkse Natura 2000-gebieden.

De Zeeuwse natuur kenmerkt zich in 2030 door een kwalitatief robuust netwerk van grote en kleine natuurlijke eenheden met verschillende leefgebieden die onderling met elkaar verbonden zijn. Deze Zeeuwse natuur kan tegen een stootje en heeft voldoende veerkracht om bijvoorbeeld klimatologische veranderingen en andere verstoringen op te kunnen vangen. Ruimtelijk is daarbij geen sprake meer van harde, zichtbare grenzen tussen de natuur die gerealiseerd is binnen het begrensde Natuurnetwerk Zeeland en de daaromheen liggende functies. Het is een beeld van geleidelijke overgangen hiertussen. Deze als het ware van donkergroene naar een lichtgroene verbinding tussen natuur en economie wordt gekenmerkt door de van nature aanwezige Zeeuwse natuurwaarden die verweven zijn met andere belangrijke gewenste functies binnen Zeeland zoals landbouw en recreatie. Deze natuurinclusieve benadering is onlosmakelijk verbonden met behoud en versterking van ons Zeeuwse cultuurlandschap, de transitie naar een volwaardige volhoudbare landbouw binnen Zeeland en een verbetering van de water- en bodemkwaliteit.

De onderstaande 3 hoofddambities, zoals deze met het Rijk zijn afgesproken, blijven daarbij onverminderd overeind:

1. verbeteren van de biodiversiteit
2. versterken van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur
3. versterken van de verbinding tussen natuur en economie

De provinciale Natuurvisie 2017-2022 geeft daar onder andere invulling aan.

- Subdoel 1** Herstel biodiversiteit: de doelen uit de Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030 zijn gehaald
- Subdoel 2** Natuurbescherming: de natuurgebieden in Zeeland worden adequaat beschermd
- Subdoel 3** Natuurbeheer: er is inzicht in de kwaliteit van alle ecosysteemttypen in Zeeland en het ecologisch beheer buiten natuurgebieden is verbreed
- Subdoel 4** Natuurherstel: 70% doelrealisatie in Natura 2000-gebieden
- Subdoel 5** Natuurontwikkeling: het natuurnetwerk Zeeland is afgerond
- Subdoel 6** Natuurverbreding: er is een grotere maatschappelijke betrokkenheid bij natuur. Natuur en andere functies zijn meer verweven
- Subdoel 7** Natuurbeleving: 90% van de natuurgebieden is toegankelijk en beleefbaar, het wandelnetwerk blijft van waarde en het oosten van Zeeland heeft een internationaal UNESCO-Geopark keurmerk

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

15.2 Huidige situatie

Herstel biodiversiteit

Ondanks een forse inspanning die is gericht op herstel van de natuur is een afname van biodiversiteit geconstateerd in Nederland. Het verlies aan biodiversiteit in Nederland en zo ook de Zeeuwse biodiversiteit, is zelfs aanzienlijk groter dan elders in Europa en de wereld. In Nederland gaat het daarbij vooral om de biodiversiteit van duinen, de zandgebieden, binnen het agrarisch gebied en binnen het stedelijk gebied. Van de overige leefgebieden zijn de trends de afgelopen 10 jaar een verminderde afname of is zelfs sprake van een stabiele situatie. Dit na een decennialange afname. Voor Zeeland kan worden geconcludeerd dat vooral een aantal algemene(re) soorten van goed onderzochte soortgroepen het goed doen. Onder andere bosvogels vertonen een herstel. Na verder inzoomen blijkt echter dat niet geconcludeerd kan worden dat het goed gaat met de biodiversiteit in Zeeland (Natuurrapportage Zeeland, 2019). Van grootschalig en duurzaam herstel is dus nog steeds geen sprake. De voornaamste oorzaak van biodiversiteitsverlies in de duinen is de hoge stikstofdepositie en verder spelen verdroging, verminderde dynamiek en een te klein oppervlak leefgebied een rol (relatie met verstoring door met name recreatie).

Natuurbescherming

Natura 2000 (N2000)

Natura 2000-gebieden hebben een extra beschermde status voor de habitattypen (leefgebieden) en planten- of diersoorten die in deze gebieden voor komen. Het belangrijkste rechtsgevolg van de aanwijzing als Natura 2000-gebied is dat een vergunningplicht geldt voor alle activiteiten die mogelijk nadelige gevolgen hebben voor een Natura 2000-gebied. De provincie is in het algemeen het bevoegde gezag voor verlenen van deze vergunningen.

Voor elk Natura 2000-gebied moet binnen drie jaar na aanwijzing een beheerplan worden opgesteld. Hierin staat wat er moet gebeuren om de natuurdoelen voor dat gebied te halen en wie dat gaat doen. Ook wordt hierin aangegeven welke activiteiten zonder vergunning in een gebied mogen plaats vinden.

De doelen voor veel Natura 2000-soorten en -leefgebieden worden nog niet gehaald. Met name de staat van instandhouding van soorten en leefgebieden van buitendijkse gebieden en delen van de duinen zijn matig tot zeer ongunstig. De oorzaken zijn vooral stikstofdepositie, verstoring, tekort aan leefgebied, verdroging, verzuring en versnippering. Daarnaast is sprake van een eerste set aan maatregelen die worden uitgevoerd voor het behalen van doelstellingen zoals deze zijn opgenomen in beheerplannen Natura 2000. De beheerplannen bevatten onder andere de volgende elementen:

- een visie over de wijze waarop de Europese doelen gehaald kunnen worden;
- een inventarisatie van de huidige natuurkwaliteiten van het gebied;
- een omschrijving van de activiteiten die in en rond het gebied mogelijk zijn en of daar al dan niet een vergunning voor nodig is;
- de hoofdlijnen van de handhaving.

Momenteel zijn er voor vijf van de zeven Natura 2000-gebieden op land door de provincie vastgestelde beheerplannen Natura 2000. Voor het opstellen van de overige elf Natura 2000-gebieden (grote wateren) die (deels) in Zeeland liggen is het Rijk het bevoegde gezag. Voor negen van die elf gebieden is er een vastgesteld beheerplan.

Daarnaast is in de Beleidsnota Natuurwetgeving duisternis als kernkwaliteit vastgesteld voor (delen van) sommige Natura 2000-gebieden. De waarde van duisternis voor deze natuurgebieden wordt daardoor beschermd.

Natuurnetwerk Zeeland (NNZ)

Het NNZ wordt beheerd door de terreinbeherende organisaties en beschermd via de provinciale omgevingsverordening en het gemeentelijke beleid. Alle NNZ-gebieden met de status bestaande natuur dienen een passende bestemming in gemeentelijke omgevingsplannen te hebben. Bij een aantal kleine gebieden of delen van natuurgebieden is dit nog niet het geval.

Soorten

De van nature in het wild levende dieren en planten worden rechtstreeks beschermd via de Omgevingswet. Voor activiteiten met mogelijke gevolgen voor deze dieren of planten geldt een vergunningplicht. De provincie is in het algemeen het bevoegde

gezag voor verlenen van deze vergunningen. Daarnaast zet de provincie actief in op (proactieve) soortenbescherming. Het soortenbeleid is verder uitgewerkt in de Beleidsnota Natuurwetgeving.

Houtopstanden

In de Omgevingswet is vastgelegd dat wanneer kap van een houtopstand zoals een (deel van een) bos of rijbeplanting nodig of gewenst is, dit van tevoren gemeld moet worden bij de provincie. Binnen drie jaar na de kap moet eenzelfde oppervlakte worden herbeplant. Welke regels en voorwaarden daarvoor gelden staat in de Beleidsnota Natuurwetgeving. Zo blijft het areaal aan houtopstanden behouden.

Onderwater flora en fauna

De onderwater flora en fauna in Zeeland, met name die in de Delta, is uitgestrekt en niet alleen van belang uit het oogpunt van natuur maar zeker ook vanuit een recreatief oogpunt. Steeds meer watersporters weten de Delta als aantrekkelijk onderwatersportgebied te vinden. Deze toenemende belangstelling leidt helaas ook tot het 'oogsten' van met name commercieel interessante schaal- en schelpdieren, zoals kreeften en oesters, maar ook andere soorten, zoals anemonen voor aquaria.

De onderwater flora en fauna wordt slechts voor een beperkt deel wettelijk beschermd. De provincie wil de karakteristieke onderwater flora en fauna bescherming bieden.

Handhaving

Handhaving van de natuurbescherming is door de provincie via een overeenkomst belegd bij RUD Zeeland. De RUD heeft een regisseursrol voor de groene handhaving, waarbij een convenant is gesloten met terreinbeheerders, politie en de voedsel- en warenautoriteit. Ook wordt samengewerkt met de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant.

Natuurbeheer

Beheer van het Natuurnetwerk Zeeland (NNZ)

Gecertificeerde natuurterreinbeheerders ontvangen subsidie voor het beheer van natuurgebieden binnen het NNZ. Bijna 38.000 ha van het NNZ is in beheer. Daarvan wordt 17.636 ha beheerd via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) en 20.096 ha zonder subsidie. In het laatste geval gaat het om vooral om natuurgebieden in eigendom van overheden. De kwaliteit van het met subsidie beheerde deel van het NNZ is bekend voor de ecosysteemttypen bos, grasland, open duin en moeras. De aantallen kwalificerende soorten voor bos, open duin en moeras zijn in Zeeland laag vergeleken bij het Nederlandse gemiddelde. Zeeuwse graslanden scoren goed. De milieucondities van de vier ecosysteemttypen zijn stabiel, maar van verbetering is nog geen sprake. Alleen is (net als in de rest van Nederland) bij bos verdroging een toenemend probleem en bij open duin zijn dat verzuring en vermesting. Voor de soorten van open duin en grasland zijn veel gebieden groot genoeg en goed verbonden. In Zeeland zijn voor veel soorten de leefgebieden bos en moeras te klein of te versnipperd voor goede ruimtelijke condities. Via de Staat van Zeeland zijn de negatieve ervaringen van Zeeuwen met natuur onderzocht. Er is geen verschil tussen omwonenden en niet-omwonenden van natuurgebieden in het ervaren van

disteloverlast. Wel is er een verband aangetoond tussen de aanwezigheid van natuurgebieden en overlast van damherten en teken. Inwoners van gebieden met een sterk agrarisch karakter ervaren gemiddeld genomen meer overlast van Jacobskruiskruid, distels, vossen, ganzen en kraaien of kauwen.

Agrarisch natuurbeheer

Zo'n 350 agrariërs voeren actief agrarisch natuurbeheer uit dat wordt gesubsidieerd via het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb). Ze doen dit binnen Poldernatuur Zeeland, waarbij negen Agrarische Natuurverenigingen (ANV's) zijn aangesloten, vlakdekkend over Zeeland. Hierbij wordt op gebiedsniveau gestreefd, binnen beschikbaar budget, naar maximale ecologie en draagvlak onder agrariërs. Het gaat dan om het beheer van in totaal 1.272 ha, verdeeld over de vier leefgebieden van het agrarisch natuurbeheer: 55 ha open grasland, 547 ha open akker, 670 ha droge dooradering en 0 ha natte dooradering. De stand van vogels van de leefgebieden open grasland en open akker wordt sinds 2006 gemonitord. Mede dankzij de inspanningen van de agrarische deelnemers binnen het ANLb lijkt voor een aantal akkervogelsoorten als patrijs en graspieper de dalende lijn te stagneren en er zijn tekenen voor een begin van herstel van akkervogelsoorten als de veldleeuwerik en de gele kwikstaart (vanuit de Beleidsmonitoring – SOVON). Het randenbeheer is inmiddels aangepast aan de strikte eisen van patrijs en veldleeuwerik. Het nieuwe beheerstelsel loopt nu een aantal jaren. Het draagvlak onder de agrariërs voor het nieuwe stelsel is de laatste jaren gegroeid en er wordt meer samengewerkt met gebiedspartners als waterschap en terreinbeherende organisaties, wat de integraliteit van het agrarisch natuurbeheer ten goede komt.

Ecologisch berm- en dijkbeheer

Verspreid door het landelijk gebied ligt een enorm netwerk aan wegen en (binnen)dijken dat in potentie een positieve bijdrage kan leveren aan de biodiversiteit en de verbinding van leefgebieden van soorten. Een klein deel wordt ecologisch beheerd en hierin valt nog een hele slag te maken.

Ontsnippering

Sommige (vaar)wegen kunnen een ecologische barrière vormen in de verbinding van natuurgebieden of in natuurgebieden zelf. Bij alles wat nu nog wordt gepland of aangelegd/gereconstrueerd wordt ontsnippering meegenomen in de ontwerpen.

Faunabeheer

Het kan voor het beheer van de fauna in Zeeland nodig zijn uitzonderingen te maken op de wettelijke bescherming van soorten (zie onder Natuurbescherming). Provinciale faunabeheereenheden spelen in het faunabeleid een essentiële rol, omdat zij zorgen voor een maatschappelijke en gebiedsgerichte inbedding van het faunabeheer. Daarnaast zijn faunabeheereenheden verantwoordelijk voor het opstellen van faunabeheerplannen, die door Gedeputeerde Staten moeten worden goedgekeurd. De wildbeheereenheden voeren het faunabeheer en de faunabeheerplannen uit. Provinciale Staten kunnen bij verordening regels stellen waaraan de faunabeheereenheid, de wildbeheereenheden en de door de faunabeheereenheid vastgestelde faunabeheerplannen moeten voldoen.

Het aantal ganzen (zowel broedvogels als overwintelaars) is de afgelopen decennia fors toegenomen. Met de toename van het aantal ganzen is ook de schade aan landbouwgewassen en natuur toegenomen. Het Zeeuws ganzenakkoord (2014) heeft als doel ganzenpopulaties in Zeeland duurzaam in stand te houden op een niveau waarbij een goed evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de van nature voorkomende populaties en de risico's die daarmee samenhangen.

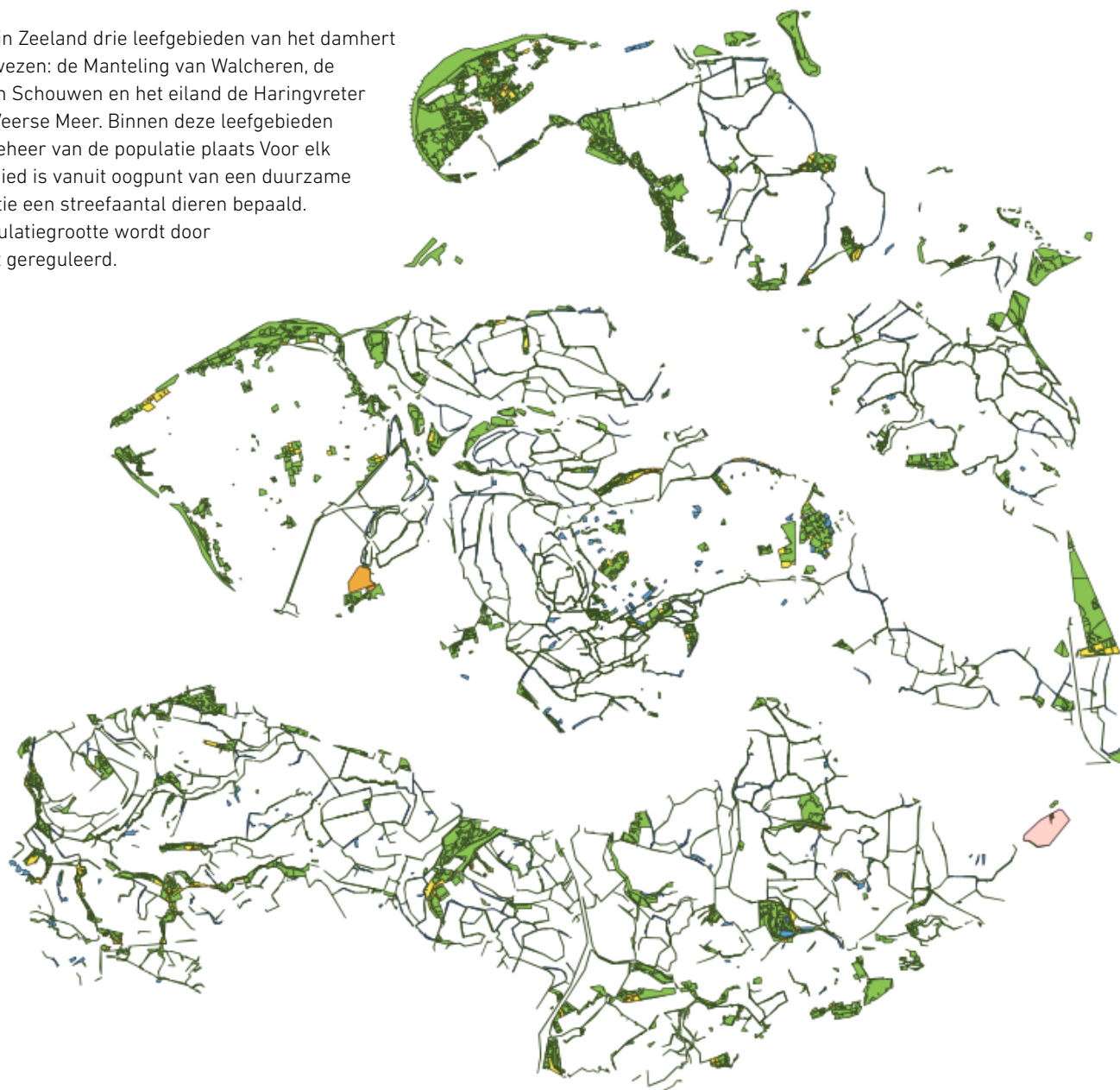
De nadruk ligt op het beperken van landbouwschade.

Bij bestrijding van schade door onder andere verjagen, nestbehandeling, afschot en vangen moet verontrusting en schade aan andere natuurwaarden zoveel mogelijk worden voorkomen. Om voldoende rust en foerageerplaats te bieden aan trekkende en overwinterende ganzen worden ganzenrustgebieden aangewezen. In die gebieden worden ganzen niet bestreden. Grondgebruikers kunnen jaarlijks in aanmerking komen voor subsidie voor het nalaten van verjaging van beschermde ganzen in deze gebieden in de periode van 1 november tot 1 april.

Er zijn in Zeeland drie leefgebieden van het damhert aangewezen: de Manteling van Walcheren, de Kop van Schouwen en het eiland de Haringvliet in het Veerse Meer. Binnen deze leefgebieden vindt beheer van de populatie plaats. Voor elk leefgebied is vanuit oogpunt van een duurzame populatie een streefaantal dieren bepaald. De populatiegrootte wordt door afschot gereguleerd.

Exotenbeleid

In 2011 werd 22% van de Europese soorten bedreigd door invasieve exoten. Sinds 1 januari 2015 is een EU-Verordening van kracht betreffende de 'preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten'. Op basis van deze verordening zijn lidstaten verplicht maatregelen te nemen voor 64 soorten die op de EU-lijst zijn geplaatst. De provincies zijn verantwoordelijk voor de bestrijding van het grootste deel van deze soorten, met uitzondering van krabben, kreeften en ratten. Naast een bedreiging voor de inheemse natuur kunnen invasieve exoten ook economische schade en gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Er zijn drie soorten bestrijdingsstrategieën. Soorten die zich nog niet gevestigd hebben worden in een vroeg stadium uitgeroeid. Bij beperkt voorkomende soorten wordt eliminatie nagestreefd. Bij wijdverspreide soorten is de aanpak gericht op het inperken en indammen van de populaties.

Natuurherstel

Voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen in verschillende Natura 2000-gebieden zijn natuurherstelmaatregelen nodig. Inmiddels zijn de afgesproken 160 maatregelen voor het overgrote deel gerealiseerd. In de stikstofaanpak zal ook de komende jaren natuurherstel stevig worden gecontinueerd met het Programma Natuur 2021-2030 als extra inzet hiervoor. Dit programma is aanvullend aan bestaande afspraken met het Rijk over natuurherstel en vormt een onderdeel van de landelijke structurele aanpak stikstof. Deze aanpak spoort met de provinciale strategische aanpak stikstof die eveneens is gericht op kwaliteitsverbetering van de met stikstof overbelaste Zeeuwse natuur.

Ook buiten Natura 2000-gebieden kan het nodig zijn om de kwaliteit van de natuur in het NNZ een impuls te geven. Bijvoorbeeld wanneer de ontwikkeling van de natuur in een gebied in negatieve zin anders verloopt dan beoogd en dit niet is veroorzaakt door achterstallig onderhoud en ook niet met regulier beheer verholpen kan worden. In de afgelopen drie jaar zijn zo maatregelen getroffen die hebben geleid tot een verbetering van de kwaliteit van 370 ha bestaand natuurgebied.

Natuurontwikkeling

De afgelopen decennia is de natuurontwikkeling in Zeeland voortvarend ter hand genomen en was Zeeland tot voor kort koploper in de opgave. Om in 2027 volgens het Natuurakkoord het Natuurnetwerk Zeeland voltooid te hebben moet vanaf nu per jaar gemiddeld zo'n 100 ha nieuwe natuur worden gerealiseerd. Met het realisatietempo van gemiddeld zo'n 23 ha per jaar in de afgelopen zeven jaar wordt dat doel niet gehaald. De vertraging kent meerdere oorzaken. In de eerste jaren na de herijking van de ecologische hoofdstructuur was het budget niet toereikend (zowel voor wat betreft het provinciaal als het rijksaandeel). Verder moet nieuwe natuur tegenwoordig door grondeigenaren zelf (op vrijwillige basis) worden gerealiseerd, maar bestaat bij veel grondeigenaren nog onbekendheid over de (subsidie)mogelijkheden. Ook betekent zelfrealisatie vaak een fikse voorinvestering en vraagt het veel kennis en capaciteit. Daarbij komt dat het tegenwoordig in de meeste gevallen nog maar gaat om relatief kleine gebiedjes ter afronding van grotere natuurgebieden. De kosten zijn dan verhoudingsgewijs hoog en vaak hoger dan het subsidieplafondbedrag per hectare. Recent zijn met betrokken partijen strategieën voor versnelling van de opgave verkend en een aantal zijn ook al in gang gezet. In Zeeland is het realiseren van nieuwe natuur altijd op vrijwillige basis. Het kavelruilbureau wordt ingezet om het natuurwetwerk te realiseren.

Natuurverbreding: verbinding tussen natuur en economie

Het gaat hier om het vergroten van de autonome vervlechting van natuur en biodiversiteit met andere (te ontwikkelen) functies. Met andere woorden het versterken van de relatie tussen natuur en economie. Twee ambities die door Rijk en provincies (maar ook andere organisaties) breed gedragen worden. Dit is nodig omdat de uitvoering van natuurbeleid en het enkel realiseren van natuurwaarden binnen het begrensde Natuurnetwerk niet leidt tot verbetering van de biodiversiteit. De afgelopen jaren gebeurt er in den lande al van alles op het vlak van de verbinding tussen natuur en economie, maar toch is dit niet voldoende. De provincie zet de komende periode ook meer in op vervlechting van Natuur binnen bestaande functies. Daarbij wordt aangehaakt bij de Natuurinclusieve Agenda via de structurele aanpak Stikstof

en via de uitvoering van het ambitiesdocument "Samenwerken aan het Zeeuwse platteland". De Natuurinclusieve Agenda gaat de komende periode op rijksniveau vorm krijgen. In dat kader rusten op het Zeeuwse landelijke gebied tal van opgaven die ook nader geconcretiseerd zullen worden. Te denken valt aan de structurele opgave Stikstof, het Deltaplan Zoet water of de transitie naar een volhoudbare landbouw waaraan de natuur- en biodiversiteitsopgave kan worden gekoppeld. Binnen de Natuurinclusieve Agenda wordt het begrip Basiskwaliteit Natuur binnen en buiten bebouwd gebied uitgewerkt. Er komt experimenteerruimte voor een Zeeuwse invulling en de realisatie van deze basiskwaliteit.

Een vorm van versterking van de biodiversiteit die al lang in Zeeland bestaat, is de inrichting en het beheer van natuurwaarden op tal van particuliere terreinen (groot en klein) buiten het natuurnetwerk. Deze "lichtgroene" natuur draagt positief bij aan de biodiversiteit in het landelijk gebied. Zonder deze inspanningen van particulieren zou het met de biodiversiteit nog slechter gesteld zijn. Vaak gaat het om (voormalige) boerenerven, maar bijvoorbeeld ook om kleine natuurterreintjes, dorpsbosjes en -boomgaarden of tijdelijke natuur op bedrijventerreinen. Veel van deze particuliere initiatieven worden ondersteund door Stichting Landschapsbeheer Zeeland. Daarnaast nemen gemeenten vaak natuurwaarden mee binnen ruimtelijke plannen die eveneens bijdragen aan biodiversiteitsherstel. Ook een initiatief waarbij vergroening van schoolpleinen en zorginstellingen plaatsvindt (IVN) draagt hier aan bij.

Natuurbeleving

Natuurbeleving gaat over het hele palet van natuureducatie, natuurpromotie en natuuractiviteiten. Onder de noemer Natuurbeleving vinden al diverse ontwikkelingen plaats:

- Het samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur (DZN) draagt bij aan een Zeeland waar kinderen in verbinding met natuur opgroeien en inwoners en recreanten toegang hebben tot beleefbare & rijke natuur, heel dichtbij.
- Ter ondersteuning van het kerndoel van de Zeeuwse natuurbeleving en -branding, is een traject gestart dat gericht is op (gezamenlijke) natuurbranding en communicatie (identiteit en vindbaarheid) en concrete (inrichtings) maatregelen ter bevordering van beleving, herkenbaarheid en toegankelijkheid.
- Het museum voor natuur en landschap, Terra Maris, vervult een prominente rol als podium voor natuurgerelateerde beleving en educatie voor zowel inwoners als gasten. Verdere uitbreiding en actualisering van voorzieningen rondom de Oosterschelde (ook gericht op de beleving van de biodiversiteit onder water).
- Met het UNESCO Geopark wordt provinciegrensoverschrijdend ingezet om, gebruik makend van de natuurlijke, geologische en de cultuurhistorische eigenschappen, het Deltagebied internationaal in de etalage te zetten via een UNESCO keurmerk.

15.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1 Herstel biodiversiteit: de doelen uit de Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030 zijn gehaald

Actie 1.1: Uitvoering doelstelling biodiversiteit

De doelstellingen voor biodiversiteit in 2030 komen voort uit

de Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030. Dit beleid is de basis voor het Nederlandse en daarmee ook het provinciale natuurbeleid:

1. We versterken de verbinding tussen landbouw en natuur, vooral rondom stikstof overbelaste Natura 2000-gebieden.
 2. We zetten in op uitvoering van de landelijke bossenstrategie en de Zeeuwse vertaling daarvan (Zeeuwse Bosvisie) zoals 421 ha nieuw bos binnen het Natuurnetwerk Zeeland.
 3. We creëren "experimenteerruimte" voor biodiversiteitsherstel binnen het Landelijk Gebied
 4. We versnellen de realisatie van onze restant opgave Natuurnetwerk Zeeland. Hiervoor stellen we een uitvoeringsstrategie op.
 5. We verbeteren de kwaliteit van stikstof overbelaste Natura 2000-leefgebieden en soorten,
- Deze acties worden uitgewerkt in een Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021-2030

Rolverdeling:

- De provincie
 - stelt kaders vast in de omgevingsverordening;
 - verleent vergunningen;
 - o financiert uitvoering.
- De EU ondersteunt behoud en versterking van de biodiversiteit met verschillende EU-programma's.
- Gemeenten stimuleren biodiversiteit middels subsidies en aangepaste inrichting en beheer van openbaar groen.
- Natuurorganisaties en terreinbeheerders
 - brengen de Zeeuwse Natuurambitie in bij de uitvoering van de visie en de uitwerking in programma's;
 - voeren projecten uit;
 - delen kennis;
 - informeren inwoners, toeristen en ondernemers.

Actie 1.2 Opstellen routekaart biodiversiteit

De komende tijd zal een routekaart biodiversiteit worden opgesteld. Hierin een stappenplan voor de korte en lange termijn als hulpmiddel; bij het oplossen van de biodiversiteitscrisis. Op de korte termijn kunnen kansrijke acties in gang worden gezet. Op de langere termijn kunnen succesvolle acties worden gecontinueerd en opgeschaald en nieuwe kansrijke acties worden toegevoegd. Daarmee wordt de routekaart een groeimodel.

Rolverdeling is gelijk aan actie 1.1

Subdoel 2 Natuurbescherming: de natuurgebieden in Zeeland worden adequaat beschermd

Actie 2.1: Natuurbescherming

Voor de natuurbescherming wordt het beleid met betrekking tot de bescherming van natuurgebieden, soorten en houtopstanden (bos en bomen) via de bestaande wetgeving en de Beleidsnota Natuurwetgeving voortgezet. Ook de onderwater flora en fauna wordt beschermd. Voor alle 16 geheel of gedeeltelijk in Zeeland gelegen Natura 2000-gebieden is er een vastgesteld beheerplan. En alle gebieden van het Natuur Netwerk Zeeland met de status bestaande natuur hebben een passende bestemming in de gemeentelijke omgevingsplannen. Rond voor verzuring gevoelig gebied gelden beperkingen voor uitbreiding of nieuwvestiging van

veehouderij. Toezicht en handhaving wordt voortgezet, buitendijks wordt de inzet geïntensiveerd.

Rolverdeling:

- Het Rijk stelt beheerplannen op voor alle rijkswateren.
- De provincie stelt beheerplannen op voor alle provinciale natuurgebieden.
- Het Rijk, de provincie en gemeenten beschermen natuurgebieden, soorten en houtopstanden in omgevingsvisies, -plannen, -verordeningen en -vergunningen.
- De Veiligheidsregio adviseert (via het bevoegde gezag) in de mogelijkheden natuurgebieden zo brandveilig en beheerbaar mogelijk aan te leggen.
- De provincie, RUD Zeeland en terreinbeheerders zorgen voor toezicht en handhaving.
- Overheden, terreinbeheerders, bedrijfsleven, ondernemers en woningbouwcorporaties werken samen bij inrichting, gebruik en bescherming van natuurgebieden, soorten en houtopstanden.

Subdoel 3 Natuurbeheer: er is inzicht in de kwaliteit van alle ecosysteemttypen in Zeeland en het ecologisch beheer buiten natuurgebieden is verbreed

Actie 3.1: Beheer Natuur Netwerk Zeeland

Het aansturen op en het vergoeden van een effectief en efficiënt natuurbeheer op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap en de kaders uit het Natuurbeheerplan (Subsidieverordening Natuur en Landschapsbeheer, SVNL) wordt gecontinueerd. Vanuit het klimaatakkoord wordt bekeken in welke natuurgebieden het beheer kan worden aangepast om meer CO2 vast te leggen, zonder dat dit ten koste gaat van de biodiversiteit en/of bijzondere natuurwaarden. In dat verband wordt ook gezien waar binnen het natuurnetwerk (zowel bestaande als nieuwe natuur) en agrarische gronden nog plaats is voor meer bos. In het beheer verder ook rekening houden met de klimaatbestendigheid van de natuur, om zo de negatieve gevolgen van de klimaatverandering voor natuur (zoals verdroging en natuurbranden) tegen te gaan.

Rolverdeling:

- De provincie
 - verleent subsidie op grond van subsidiestelsel Natuur en Landschap;
 - legt regels voor bestrijding van distels vast in de omgevingsverordening.
- Beheerders voeren de regels van de provincie uit.

Actie 3.2: Agrarisch natuurbeheer

Het integrale karakter van het agrarisch natuurbeheer wordt verder uitgebreid. Het vergoeden van Agrarisch Natuurbeheer via Poldernatuur Zeeland wordt gecontinueerd om bij te dragen aan biodiversiteit en landschap buiten de natuurgebieden.

Rolverdeling:

- De provincie verstrekt vergoedingen aan Poldernatuur Zeeland.
- Poldernatuur Zeeland en individuele agrariërs voeren het agrarisch natuurbeheer uit.

Actie 3.3: Ecologisch berm- en dijkbeheer

Er wordt ingezet op een gezamenlijk programma voor ecologisch bermbeheer met de medeoverheden en North Sea Port en uitbreiding van het areaal ecologisch beheerde bermen, dijken, overhoeken, etc. Tevens wordt uitvoering gegeven aan het Dijkenactieplan (herijking van de ecologische functie en het beheer van alle afzonderlijke binnendijken in Zeeland met als doel een efficiënt en effectief ecologisch beheer). Bij de uitwerking van de bossenstrategie worden de kansen onderzocht voor de aanplant van meer weg- en dijkbeplanting.

Rolverdeling:

- De provincie, gemeenten, Waterschap Scheldestromen en North Sea Port stellen een gezamenlijk programma op.
- De provincie voert het Dijkenactieplan uit.
- De beheerders van dijken en wegen voeren waar mogelijk ecologisch berm- en dijkbeheer uit.

Actie 3.4: Faunabeheer en exotenbestrijding

De bestrijding van schade veroorzakende soorten en het uitkeren van schadevergoedingen voor faunabeheer (bijvoorbeeld ganzen in ganzenrustgebieden) wordt volgens de landelijke lijn en de Beleidsnota Natuurwetgeving gecontinueerd. Via de Beleidsnota Natuurwetgeving wordt actief uitvoering gegeven aan het exotenbeleid.

Rolverdeling:

- De provincie
 - keert schadevergoedingen voor faunabeheer uit;
 - maakt een beleidsuitwerking voor exotenbeheer en voert het exotenbeleid uit.

Actie 3.5: Monitoring

Het monitoren en beoordelen van de kwaliteit van natuurgebieden wordt voortgezet conform landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan. Doel is inzicht te krijgen in de kwaliteit van alle ecosysteemttypen in Zeeland (nu alleen nog bos, grasland, moeras en open duin). Ook is het gewenst meer zicht te krijgen in de staat van instandhouding van soorten (ook buiten Natura 2000-gebieden) en leefgebieden in Zeeland.

Rolverdeling:

- De provincie voert de monitoring uit en deelt de uitkomsten met alle betrokken partijen.
- Alle betrokken partijen verbeteren de uitvoering op basis van de uitkomsten van de monitoring.

Subdoel 4 Natuurherstel: 70% doelrealisatie in Natura2000-gebieden**Actie 4.1: Uitwerken Programma Natuur voor de structurele aanpak van stikstof**

Dit is een uitwerking van fase 1 en 2 uit het Programma Natuur als belangrijke pijler van de landelijke structurele aanpak stikstof.

De Provincie zet in op het realiseren van condities voor een gunstige staat van instandhouding van alle soorten en leefgebieden onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Het streven is hiermee, in samenhang met de andere maatregelen binnen de structurele aanpak, aan de eisen te voldoen die de VHR stelt (artikel 6 lid 1 en 2). De provincie neemt de regie om

samen met relevante partners één samenhangend programma van natuurherstelmaatregelen op te stellen gericht op behoud en verbetering van Natura 2000-gebieden. Daarbij ligt de komende 10 jaar een extra focus op het kwalitatief verbeteren van stikstof overbelaste en gevoelige Natura 2000-leefgebieden en soorten als onderdeel van de landelijke structurele aanpak stikstof. Voor 2030 wordt ingeschat dat door het nemen van de juiste maatregelen 70% van de VHR instandhoudingsdoelen van de stikstof overbelaste Natura 2000-leefgebieden en soorten bereikt zijn. Deze 70% vertaalt zich in 70% van het te bereiken oppervlakte en kwaliteit van leefgebieden en de aanwezigheid van soorten (diversiteit en aantal) per Natura 2000-gebied.

Rolverdeling:

- De provincie werkt samen met partners het uitvoeringsprogramma natuur 2021-2030 uit.
- Het Rijk en de provincie stellen middelen beschikbaar.

Actie 4.2: Uitvoering herstel- en instandhoudingsmaatregelen

Herstel- en instandhoudingsmaatregelen in Natura 2000-gebieden en voor Europees beschermde soorten worden genomen.

Nazorgprojecten in het Natuurnetwerk Zeeland met als doel het verbeteren van de natuurkwaliteit, worden uitgevoerd. Deze vallen niet onder regulier beheer. Bijvoorbeeld door het wegnemen van knelpunten in milieumilieus en ruimtelijke samenhang van de natuurgebieden zoals het nemen van ontsnipperingsmaatregelen bij infrastructurele werken. Ook wordt onderzocht in welke gebieden klimaatverandering een negatieve impact op de natuurkwaliteit kan hebben en welke maatregelen hiertegen getroffen kunnen worden.

Rolverdeling:

- De provincie en terreinbeheerders voeren maatregelen uit.

Subdoel 5 Natuurontwikkeling: het natuurnetwerk Zeeland is afgerond**Actie 5.1: Afronding Natuurnetwerk Zeeland**

Het Natuurnetwerk Zeeland is in 2027, conform het Natuurakkoord, afgerond en is dan 5.713 hectare groot. Dit betekent dat er vanaf 2020 nog circa 800 ha hectare nieuwe natuur in Zeeland ingericht moet worden. Om het tempo van de natuurontwikkeling te versnellen, is de systematiek van het Natuurbeheerplan iets gewijzigd. Kansrijke percelen buiten de begrenzing kunnen direct worden toegevoegd aan het Natuurnetwerk zonder elders een gelijk aantal hectares te ontgrenzen. De toe te voegen percelen moeten daarbij wel voldoen aan de uitgangspunten van de Natuurvisie. Er is geen sprake van een gewijzigde ambitie qua oppervlakte. Verdere versnelling kan mogelijk behaald worden door zelf percelen aan te kopen plus eventueel in te richten en op de markt te zetten. Een actieve benadering van eigenaren van begrensde percelen of percelen die grenzen aan het huidige natuurnetwerk en een gelijke ecologische potentie hebben, kan tevens een versnelling bieden. De basis voor het realiseren van nieuwe natuur is in Zeeland altijd vrijwilligheid. Het kavelruilbureau wordt ingezet om het natuurnetwerk te realiseren.

Rolverdeling:

- De provincie
 - benadert actief eigenaren van begrensde percelen of aan natuur grenzende percelen;

- koopt percelen aan;
- financiert de inrichting.
- Terreinbeheerders richten de nieuwe natuur in.

Subdoel 6 Natuurverbreding: er is een grotere maatschappelijke betrokkenheid bij natuur. Natuur en andere functies zijn meer verweven

Actie 6.1: Uitvoering acties natuurverbreding uit de Natuurvisie Zeeland

In de Natuurvisie Zeeland staan ambities voor het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid bij de natuur en het versterken van de relatie tussen natuur en economie. De provincie neemt het initiatief om deze in samenwerking met partners te vertalen naar uitvoeringsmaatregelen. Daarbij wordt in lijn met het landelijke spoor “agenda natuurinclusieve samenleving” proefondervindelijk ervaring opgedaan. Deze ervaring is de basis voor een verdere beleidsuitwerking gedurende 2021-2030.

Rolverdeling:

- De provincie neemt de regie en vertaalt samen met partners de ambities uit de Natuurvisie Zeeland naar uitvoeringsmaatregelen.

Actie 6.2: Uitwerken van de aanpak van overgangs- of multifunctionele zones rond bestaande natuurgebieden.

Deze zones zorgen voor een versterking van de verbinding tussen natuur, landschap en landbouw en voor een versterking van de natuurgebieden zelf. Hiervoor wordt “experimenteerruimte” gecreëerd binnen een gebiedsgerichte aanpak. De primaire focus ligt daarbij op overgangszones rondom door stikstof overbelaste Natura 2000-gebieden. De provincie neemt deze uitwerking op in het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021-2030.

Rolverdeling:

- De provincie neemt de regie en stimuleert initiatieven.
- Uitvoering via relevante partners

Subdoel 7 Natuurbeleving: 90% van de natuurgebieden is toegankelijk en beleefbaar, het wandelnetwerk blijft van waarde en het oosten van Zeeland heeft een internationaal UNESCO-Geopark keurmerk

Actie 7.1: Uitvoering nota natuurbeleving

In de Nota Natuurbeleving zijn de doelen en ambities op het vlak van natuureducatie, -promotie en -activiteiten in concrete doelen en beleidsstrategieën, in samenspraak met maatschappelijke partners, uitgewerkt en verwoord. De doelen voor 2030 zijn daarmee in beeld gebracht. Er wordt ingezet op het voortzetten van het beheer van de bestaande 2100 kilometer wandelnetwerk en boerenlandpaden en het verkrijgen van het internationale UNESCO-Geopark keurmerk. Het beleid dat 90% van de natuurgebieden toegankelijk en beleefbaar moet zijn, wordt gecontinueerd. Overigens blijkt uit onderzoek door HZ Kenniscentrum Zeeuwse samenleving (voorheen ZB|Planbureau) dat 75% van de Zeeuwse bevolking voorstander is van het creëren van stukken natuur zonder recreatieve voorzieningen (‘natuur mag natuur blijven’) (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Rolverdeling:

- De provincie en maatschappelijke partners voeren de Nota Natuurbeleving uit.
- De provincie
 - voert de regie;
 - brengt partijen samen;
 - stimuleert samenwerking;
 - initieert acties;
 - geeft subsidie voor het wandelnetwerk;
 - stelt financiële middelen beschikbaar voor de uitvoering via subsidies, opdrachten en participatie.
- Terreinbeheerders beheren het wandelnetwerk en boerenlandpaden.

15.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Grond is een belangrijk middel om doelen te realiseren. Gestreefd wordt daarbij om meerdere doelen aan elkaar te koppelen daar waar het gaat om het realiseren van natuur. Daarbij blijft het realiseren van kwalitatieve natuur bovenaan staan.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Verstoring door recreatie kan een probleem zijn voor het behalen van natuurdoelen. Afstemming tussen beide vormen van gebruik is nodig.
 - Grensoverschrijdende samenwerking biedt kansen voor natuur, recreatie, landbouw en havenontwikkelingen
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - De bestaande Zeeuwse Natuur vormt op zichzelf een van de kernkwaliteiten van Zeeland. Behoudt en versterking hiervan is onlosmakelijk onderdeel van het provinciale natuurbeleid
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - De natuur is door de klimaatverandering zelf ook aan verandering onderhevig. Bij natuurontwikkeling en het vergroten van de biodiversiteit buiten natuurgebieden zal de inzet moeten zijn een natuur die ook voor de volgende generaties is geborgd en die de wereld leefbaar houdt.

16. Watersysteem

16.1 Doelstelling 2030

Gezond water: Grond- en oppervlaktewater zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.

Doelmatig beheer en gebruik van water is de basis voor beheer van het watersysteem. Door klimaatverandering wordt het waterbeheer complexer en vraagt het om meer inspanningen. In het provinciale waterprogramma zijn de doelen uit de EU Kaderrichtlijn Water (KRW) opgenomen voor de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater in 2027. Deze doelen gelden voor een deel van het watersysteem (de KRW-oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen). In 2027 moeten deze doelen zijn bereikt. Ook in de overige wateren moet de waterkwaliteit dan op orde zijn.

Subdoel 1: Grond- en oppervlaktewater voldoen aan de normen uit de Kaderrichtlijn Water

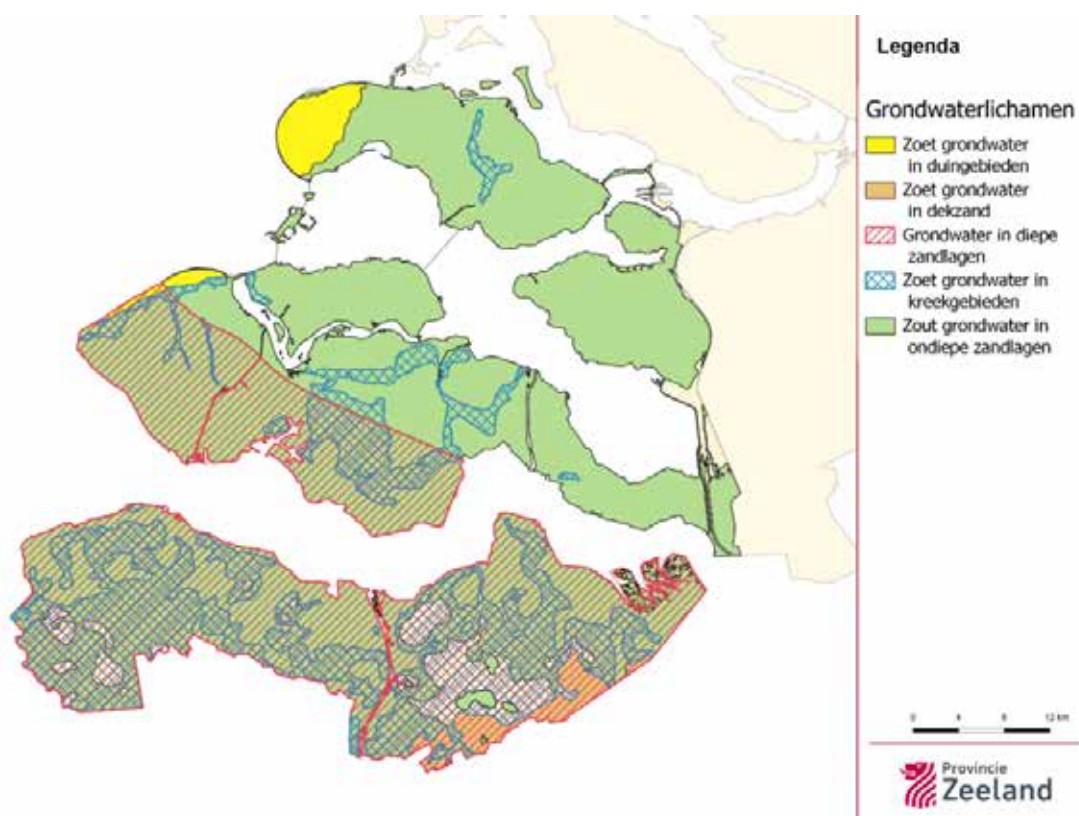
Subdoel 2: Onttrekking en aanvulling van grondwater zijn in balans

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

16.2 Huidige situatie

Binnen het regionaal waterbeheer stemmen de provincie en het waterschap (de waterbeheerder) hun rollen en taken af. Onttrekking van grond- en oppervlaktewater is gereguleerd met als doel om vermindering van de voorraad te voorkomen.

Verwachte toename van de behoefte aan zoet water in droge perioden vraagt om betere afspraken over gebruik en verdeling van water. Voor perioden met droogte moet zoveel mogelijk water gebufferd/gereserveerd worden. Deze aspecten worden verder uitgewerkt in het kader van het Zeeuws Deltaplan Zoet Water.

Waterleidingbedrijf Evides voorziet Zeeland van drink- en industriewater. Dit bedrijf onttrekt grondwater en/of oppervlaktewater en maakt daar drinkwater van. De drinkwaterproductie in Zeeland is afhankelijk van verschillende bronnen:

- Grondwater (na infiltratie van oppervlaktewater uit het Haringvliet) in Haamstede (de kop van Schouwen)
- Grondwater Sint-Jansteen, Clinge en Wilde Landen bij Heikant (calamiteitenwinning)
- Grondwater uit de Brabantse Wal, tegen de oostgrens van onze provincie.
- Oppervlaktewater vanuit de grote rivieren (Maas/Rijn) via de spaarbekkens in de Biesbosch

Verzilting, (diffuse) verontreinigingen, verstedelijking en toename van het aantal systemen en constructies in de ondergrond en het aantal doorboringen van scheidende lagen in de ondergrond vormen risico's voor de kwaliteit van het grondwater.

Het wettelijk kader voorkomt verontreiniging van bodem en grondwater met regels en vergunningplichten (milieubelastende activiteiten). Bestaande grondwaterverontreinigingen moeten worden gesaneerd en/of beperken de gebruiksmogelijkheden van de bodem. Grondwatersaneringen worden gemeld aan de provincie. Voor de drinkwaterwinning worden in de omgevingsverordening grondwaterbeschermingsgebieden aangewezen, waar specifieke beschermingsregels gelden.

Het waterschap stemt het waterbeheer af op de gebiedsfuncties door invulling te geven aan het Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR), als bouwsteen voor vast te stellen peilbesluiten. Dit traject is in de periode tot 2021 voor de gehele provincie doorlopen en uitvoering van bijbehorende inrichtingsmaatregelen loopt door tot 2027. Ondertussen neemt, als gevolg van extremere weerspatronen, de behoefte aan bescherming tegen zowel wateroverlast als -tekort toe. Dit kan betekenen dat eerder gemaakte keuzes opnieuw tegen het licht gehouden moeten worden. In bouwsteen 25 Klimaatadaptatie wordt hier verder op ingegaan.

Het stedelijk waterbeheer wordt in alle gemeenten goed geregeld, met maximale opvang van overtollig regenwater via het watersysteem en in de bodem. Door aanleg van een gescheiden riolering worden de vuil- en schoonwater afvalwaterstromen zoveel mogelijk gescheiden.

De kwaliteit van zwemwater is een bijzonder aandachtspunt. Jaarlijks worden de zwemlocaties aangewezen waarvan de veiligheid en gezondheid gedurende het zwemseizoen worden onderzocht, zodat bij een onveilige situatie kan worden ingegrepen.

16.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Grond- en oppervlaktewater voldoen aan de normen uit de Kaderrichtlijn Water

Actie 1.1 – Verbeteren kwaliteit oppervlakte- en grondwater

De Europese KRW doelen voor Zeeland worden uitgewerkt in het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027 en het Waterbeheerprogramma 2022-2027 van het waterschap. Dit gebeurt in samenhang met het rijksbeleid dat vastligt in het Nationaal Waterprogramma. Alle partijen in de waterketen werken samen aan de uitvoering uit oogpunt van het Zeeuwse brede belang. Voor de Deltawateren stelt het Rijk kaders vast en zorgt Rijkswaterstaat voor het beheer.

Rolverdeling:

- Het Rijk, de provincie, Waterschap Scheldestromen en gemeenten voorkomen verontreiniging van oppervlakte- en grondwater met behulp van voorschriften en regels.
- Grondeigenaren en -gebruikers, Rijkswaterstaat, Waterschap Scheldestromen en gemeenten voeren vanuit hun specifieke verantwoordelijkheid, zorgplicht of taak maatregelen uit voor verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van grond- en oppervlaktewater.
- Terreinbeheerders delen ecologische kennis en voeren werkzaamheden uit ter verbetering van de waterkwaliteit.
- De provincie wijst jaarlijks de zwemwaterlocaties en de houders van de zwemwaterlocaties aan en stelt regels voor hun zorgplicht.
- De waterbeheerders monitoren de zwemwaterkwaliteit.

Subdoel 2: Onttrekking en aanvulling van grondwater zijn in balans

Actie 2.1 – Voorkomen van inkrimping van de watervoorraden

Onttrekking van grond- en oppervlaktewater mag niet leiden tot vermindering van de watervoorraden. De verwachte toename van de behoefte aan zoet water in droge perioden vraagt om betere afspraken over gebruik, opslag en verdeling van water.

Rolverdeling:

- Alle gebruikers van grond- en oppervlaktewater gaan zorgvuldig om met de aanwending van water.
- Het Rijk, de provincie, Waterschap Scheldestromen en gemeenten reguleren de onttrekking van oppervlakte- en grondwater om aanvulling en onttrekking in evenwicht te houden.
- Gebruikers en overheden investeren in het vergroten van de mogelijkheden voor vasthouden en bergen van hemelwater.
- Evides is verantwoordelijk voor de productie en distributie van drinkwater in Zeeland.
- De provincie wijst grondwaterbeschermingsgebieden aan.

16.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Vergroten van de (zoet)water berging in stedelijk en landelijk gebied combineren met andere functies.
- Gebieden met beperkingen vanwege de waterhuishouding kunnen met voorrang worden benut voor andere functies die geen nadeel ondervinden van deze beperkingen.

2 Werk samen en deel kosten en baten.

- Maatregelen voor verbetering van de waterkwaliteit van oppervlakte- en grondwater vergroten ook de waarde voor natuur, recreatie en landbouw.
- Kringlooplandbouw en natuurherstel dragen bij aan verbetering van de waterkwaliteit.

Intensieve samenwerking in de waterketen maakt efficiënt en effectief waterbeleid mogelijk.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- De zoetwaterbeschikbaarheid in Zeeland is van oudsher beperkt. De combinatie van water, bodem en beheer is bepalend geweest voor het landgebruik: laag en nat als weide, hoog en droog voor fruitteelt en daartussen akkerbouw. Aansluiten bij die historische indeling biedt kansen voor effectief waterbeleid en landschapsversterking.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Oplossingen voor watervoorziening moeten ook op langere termijn, met effecten van klimaatverandering, houdbaar zijn.
- Beschikbaarheid en aanvoer van water van buiten Zeeland is afhankelijk van nationale prioritering en ontwikkelingen in het hele internationale stroomgebied.

EEN DUURZAME EN INNOVATIEVE ECONOMIE

In 2050...

Is de infrastructuur modern en betrouwbaar en biedt ruimte aan CO2-neutraal vervoer.

Is de toeristische bestemming Zeeland in balans met haar omgeving. De vrijetijdssector toekomstbestendig.

Hebben grondstoffen in de bio-based economie zoveel mogelijk een groene herkomst

Sluit het Zeeuwse onderwijs aan op de arbeidsmarkt en worden concrete problemen opgelost samen met de onderwijsinstellingen.

Dragen Zeeuwse experimenten en proeftuinen in alle sectoren substantieel bij aan de Nederlandse economie.

Opereert de visserij duurzaam en houdt in zijn bedrijfsvoering rekening met natuurwaarden.

Bouwstenen van een duurzame en innovatieve economie

Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO ₂ -neutraal Zeeland
Cultuur	Archeologie	Arbeidsmarkt	Duurzame energie
Gezondheid	Bodem	Circulaire economie	Energietransitie
Mobiliteit	Deltawateren	Havens en bedrijven	Klimaatadaptatie
Onderwijs	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Waterveiligheid
Voorzieningen en evenementen	Landbouw	Transport en infrastructuur	Zoet water
Woningvoorraad	Landschap	Visserij	
Woonomgeving	Milieu		
	Natuur		
	Watersysteem		
			Belangrijkste onderwerpen bij de ambitie
			Directe relatie met de ambitie
			Indirecte relatie met de ambitie

17. Arbeidsmarkt

17.1 Doelstelling 2030

De Zeeuwse arbeidsmarkt is conjunctuurproof en kan voorzien in de vraag van de Zeeuwse werkgevers: voldoende gekwalificeerde arbeidskrachten voor de Zeeuwse arbeidsmarkt.

Het arbeidsaanbod sluit in de volle breedte goed aan op de vraag van werkgevers en het (beroeps)onderwijs is in staat toekomstige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt te duiden en in te passen in de onderwijsprogramma's.

Subdoel 1: Alle arbeidspotentieel wordt ten volle benut

Subdoel 2: Vraag en aanbod van arbeidskrachten zijn in balans

Subdoel 3: Zeeland staat op de kaart als aantrekkelijke woon- en werkprovincie

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

17.2 Huidige situatie

Jaarlijks ontstaan er zo'n 1,2 miljoen vacatures in Nederland. De arbeidsmarkt is nog steeds krap en zal dat naar alle waarschijnlijkheid ook voorlopig zo blijven (hoewel het groeitempo vertraagt en de werkloosheid als gevolg van corona in 2020 oploopt). Ook zijn er een aantal onzekerheden en risico's die

negatief kunnen uitpakken. Denk aan de handelssituatie tussen de Verenigde Staten en China, de effecten van Brexit en de duur en omvang van de coronapandemie.

De komende 25 jaar zal zich naar verwachting een aantal ingrijpende veranderingen voltrekken, maar een aantal andere aspecten van de arbeidsmarkt zal betrekkelijk weinig veranderen. De belangrijkste veranderingen worden vermoedelijk niet veroorzaakt door veel besproken trends als technologische ontwikkeling, flexibilisering en vergrijzing. Het zijn juist de tragere, maar gestage veranderingen die minder opvallen, die de meest ingrijpende gevolgen hebben. Dat zijn de trends van de opmars van de werkende vrouw, de explosieve groei van deeltijdwerk, het langer doorwerken, de verdere groei van de dienstensector en de toename van het aantal hoogopgeleiden.

Het Sociaal-Cultureel Planbureau (SCP) verwacht dat werk, meer dan nu, verbonden zal zijn met technologie, vaker een hoge scholing vereist en minder plaats- en tijdgebonden is. Dit laatste heeft door de coronamaatregelen een extra impuls gekregen. Ook voorzien de onderzoekers dat de opkomst van de 'op-afroepeconomie' doorzet en een steeds groter deel van de werkenden relatief korte klussen voor wisselende opdrachtgevers zal doen. Het gevolg: weinig continuïteit in het werk; minder mogelijkheden om een loopbaan te plannen. De grenzen tussen werk en de andere domeinen zullen daarnaast waarschijnlijk vervagen, doordat werkenden in de toekomst ook meer moeten zorgen en leren. De combinatiedruk, die nu al wordt ervaren, zal hierdoor in de toekomst hoger worden. Al deze ontwikkelingen betekenen meer onzekerheid en vragen om een groot adaptatie- en anticipatievermogen. Dit zal niet voor iedereen even gemakkelijk en haalbaar zijn, waardoor een aanzienlijk deel van de bevolking buiten de boot kan vallen.

De opgave van de Zeeuwse arbeidsmarkt is niet zozeer de werkloosheid (die is laag in Zeeland) maar het vinden van voldoende mensen met de juiste opleiding voor de vraag van de werkgevers. Bedrijven worden immers door het gebrek aan personeel beperkt in hun groei en succes. Oorzaken voor de krappe arbeidsmarkt liggen in grensoverschrijdende belemmeringen door wet- en regelgeving en een gebrek aan aantrekkingskracht op hoger opgeleiden, vanwege het imago van Zeeland en het ontbreken van een grootstedelijk klimaat. Daarnaast trekken veel jongeren voor hun studie weg en komt voor een groot deel van hen niet meer terug. Een deel van de jongeren is ook niet bekend met de vacatures en toekomstperspectieven op de arbeidsmarkt in de provincie. Tegelijkertijd ontstaan er nieuwe sectoren en werkgelegenheid op het gebied van de voedselproductie, biobased productie, energietransitie en zon-, wind- en waterenergie.

Iets meer dan 40% van de Zeeuwse bevolking is het ermee eens om arbeidskrachten van buiten Zeeland aan te trekken (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020). Het is daarbij cruciaal dat nieuwe Zeeuwen zich welkom voelen en er voldoende passende huisvesting beschikbaar is, ook voor tijdelijke (buitenlandse) werknemers.

17.3 Acties om doelen te realiseren

De aanpak loopt vooral via het aanvalsteam arbeidsmarkt. Dit team werkt met drie pijlers. Pijler 1 is gericht op het

arbeidspotentieel met een afstand tot de arbeidsmarkt, pijler 2 is gericht op het optimaal inzetten van de werkenden in Zeeland en pijler 3 richt zich op de marketing van Zeeland als kansrijke arbeidsmarkt voor potentieel van 'buiten'.

Subdoel 1: Alle arbeidspotentieel wordt ten volle benut

Actie 1.1: Sturen op ondersteuning van werk naar werk bij dreigend ontslag.

Om te voorkomen dat mensen doorstromen via de WW naar de bijstand, wordt ingestoken op meer preventief handelen daar waar sprake is van dreigend ontslag.

Rolverdeling:

- Het UWV en de gemeenten brengen het bestaande en toekomstige bestand van uitkeringsgerechtigden in kaart in termen van competenties, motivatie, leervermogen, ambities, ervaring en opleiding.
- Werkgevers stellen zich flexibeler op in termen van werving en selectie eisen en via hybride leervormen (zoals praktijkroutes), werkend leren en jobcarving, dat is het beschikbaar (en latent) arbeidspotentieel maximaal laten instromen in het arbeidsproces.

Subdoel 2: Vraag en aanbod van arbeidskrachten zijn in balans

Actie 2.1 Bedrijven (werkgevers), onderwijsinstellingen en overheden werken met elkaar samen in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt.

Het doel van deze samenwerking is de vraag naar en het aanbod van arbeidskrachten met elkaar in evenwicht en up-to-date te houden. Dit draagt onder andere bij aan de beschikbaarheid van voldoende en voldoende gekwalificeerd personeel voor de Law Delta en het Delta Kenniscentrum.

Rolverdeling:

- Onderwijsinstellingen, het bedrijfsleven, gemeenten en de provincie werken samen in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt.
- De provincie faciliteert het proces, betreft en verbindt partijen en stelt (mede) financiële middelen beschikbaar.

Actie 2.2 Het spel van vraag en aanbod, scholing en training wordt optimaal ondersteund door onder andere goede digitale infrastructuur, een Expat Center Zeeland en inzet van social media

Rolverdeling:

- Onderwijsinstellingen, het bedrijfsleven, gemeenten en de provincie werken samen in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt.
- De provincie faciliteert het proces, betreft en verbindt partijen en stelt (mede) financiële middelen beschikbaar.

Actie 2.3: Versterken van 'human capital agenda's' in Zeeland

De actie bestaat uit het aanjagen, verbinden en ondersteunen van sectorale human capital agenda's in Zeeland om zo gericht en in gezamenlijkheid vanuit de vraag van het bedrijfsleven te werken aan de verbetering van de instroom, doorstroom en het voorkomen van uitstroom in de betreffende sector. Kortom, een strategische sectorale aanpak voor de arbeidsmarkt.

Rolverdeling:

- Onderwijsinstellingen, het bedrijfsleven, gemeenten en de provincie nemen deel aan het Aanvalsteam Arbeidsmarkt.
- De provincie faciliteert het proces, betreft en verbindt partijen en stelt (mede) financiële middelen beschikbaar via Campus Zeeland en/of Ambities Aanvalsplan Arbeidsmarkt (human capital programma's).

Subdoel 3: Zeeland staat op de kaart als aantrekkelijke woon- en werkprovincie

Actie 3.1: Zeeland nadrukkelijker in beeld brengen voor leven, wonen, studeren en werken

Hierbij wordt ingezet op het boeien en binden van jongeren en jong-professionals, zodat zij een toekomst voor zichzelf zien in Zeeland. De ontwikkeling van de Law Delta en de komst van het Delta Kenniscentrum worden ingezet in de profilering van Zeeland als een aantrekkelijke arbeidsmarkt.

Rolverdeling:

- Onderwijsinstellingen, het bedrijfsleven, gemeenten en de provincie werken samen in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt.
- De provincie faciliteert het proces, betreft en verbindt partijen en stelt (mede) financiële middelen beschikbaar voor een marketingorganisatie.

Actie 3.2: Het uitbouwen van het Expat Center Zeeland, gericht op het verzorgen van een warm welkom van nieuwe Zeeuwen Het Expat Center Zeeland is opgericht in 2019, toen nog alleen voor expats in Zeeuws-Vlaanderen. Het Expat Center breidt haar werkingsgebied uit naar heel Zeeland en alle buitenlandse werknemers.

Rolverdeling:

- Onderwijsinstellingen, het bedrijfsleven, gemeenten en de provincie werken samen in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt.
- De provincie faciliteert het proces, betreft en verbindt partijen en stelt (mede) financiële middelen beschikbaar.

Actie 3.3: Evenementen gebruiken voor de profilering van Zeeland

Grote wielerrondes, cultuurevenementen en festivals zetten Zeeland op de (inter)nationale kaart. Met 'sportevenementen die inspireren' zijn er in het door veel partners opgestelde Zeeuwse Sportakkoord, ambities benoemd voor sportevenementen die impact hebben op de profilering van Zeeland en waar mensen door geïnspireerd worden om in beweging te komen, met name in de buitenruimte.

Rolverdeling:

- De provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor specifieke topevenementen.

Actie 3.4: Natuur benutten als factor in het Zeeuwse vestigingsbeleid

Een groene omgeving draagt bij aan de aantrekkelijkheid van een regio. Investeren in natuurbeleving en natuurbranding is dus belangrijk in het totaal van de Zeeuwse marketingstrategie.

Rolverdeling:

- Gemeenten investeren in openbaar groen in de bebouwde omgeving.
- De provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor natuurontwikkeling, -beheer en beleving.

Actie 3.5: Realiseren van voldoende, kwalitatief goede huisvesting voor tijdelijke werknemers

Nieuwe werknemers 'van buiten' zijn belangrijk voor de Zeeuwse economie en verdienen daarom een warm welkom (zie actie 3.2) en kwalitatief goede huisvesting. Een goede huisvesting ligt ook in de lijn van de Sustainable Development Goals. Zonder deze basis zullen deze (buitenlandse) werknemers voor andere regio's kiezen om zich (tijdelijk) te vestigen. Onder kwalitatief goede huisvesting verstaan we huisvesting die tenminste voldoet aan het keurmerk van de Stichting Normering Flexwonen. Hierbij kan ook worden gedacht aan centrale locaties nabij de werklocaties van deze werknemers. Een integraal, regionaal afgestemd beleid voor de huisvesting van deze groep vormt daarvoor de basis. Dit beleid is gericht op het bieden van ruimte voor voldoende, kwalitatief goede huisvesting, het inzetten van handhaving om illegale situaties te voorkomen, het creëren van draagvlak en het stimuleren van integratie. Daarnaast wordt in dit beleid duidelijk gemaakt hoe en door wie op de realisatie van huisvesting gestuurd wordt. Inzicht in de behoefte aan huisvesting, de aanwezigheid van huisvesting voor tijdelijke werknemers en de relatie met de woningmarkt vormt de basis voor het beleid.

Rolverdeling:

- Gemeenten en de provincie hebben integraal beleid voor de huisvesting van tijdelijke, (inter)nationale werknemers en werken samen aan onderzoek naar ongewenste situaties.
- Gemeenten en de provincie doen onderzoek naar de behoefte aan huisvesting, de beschikbaarheid aan huisvesting en in hoeverre de beschikbare huisvesting een rol speelt in de krapte op de woningmarkt.
- Gemeenten handhaven op illegale situaties en faciliteren initiatieven die passen binnen het beleid.
- Marktpartijen realiseren voldoende, kwalitatief goede huisvesting.

17.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

- 1 Doe meer met minder grond.
(...)
- 2 Werk samen en deel kosten en baten.
 - Door samenwerking komt er een soepelere en meer vloeiende overgang tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Big data kan bijdragen aan werving en selectie van mensen.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Een gezonde arbeidsmarkt draagt bij aan het adagium goed wonen, werken en studeren in Zeeland.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
(...)

18. Circulaire economie**18.1 Doelstelling 2030**

Binnen de Zeeuwse economie is het gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) met 50% gedaald.

Deze transitie omvat drie onderdelen:

1. Grondstoffen efficiënt en hoogwaardig benutten.
2. Vervangen van 'niet duurzame' door 'duurzaam geproduceerde hernieuwbare en algemeen beschikbare' grondstoffen.
3. Gebieden inrichten vanuit een circulaire optiek.

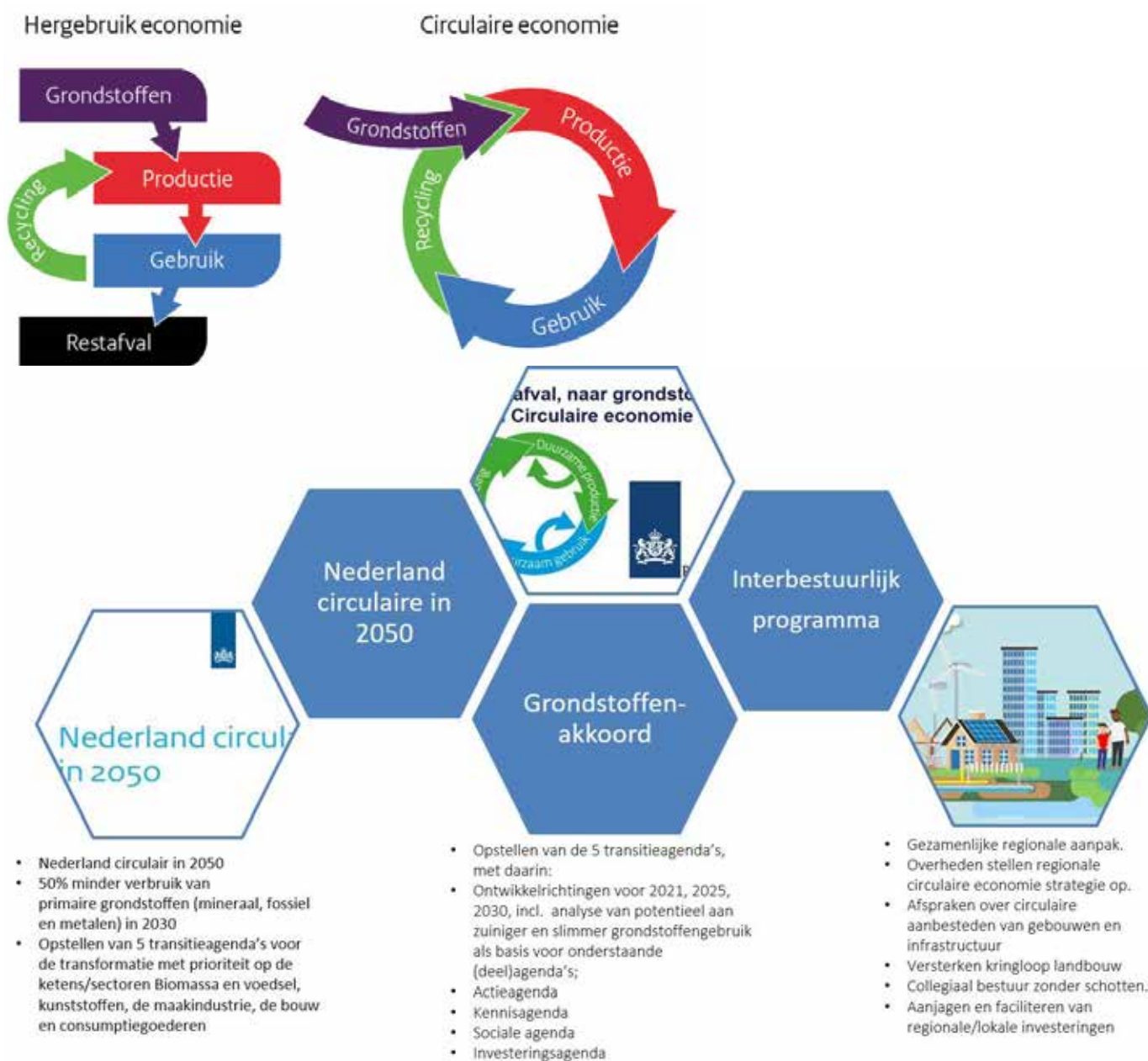
Subdoel 1: Circulaire productie is voor de helft van de bedrijven rendabel

Subdoel 2: De helft van de grondstoffen, die in Zeeland worden gebruikt, is hernieuwbaar of al eerder gebruikt

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

18.2 Huidige situatie

Zeeuwse 'vertaling' circulaire economie

De omschakeling naar een circulaire economie is een mondiale opgave die van invloed is op alle economische sectoren.

"De circulaire economie is een economisch en industrieel systeem dat de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en het Herstellend vermogen van natuurlijke hulpbronnen als uitgangspunt neemt, waardenvernietiging in het totale systeem minimaliseert en waardecreatie in iedere schakel van het systeem nastreeft" (Ellen MacArthur Foundation).

We hebben de (inter)nationale doelstellingen vertaald naar kansen voor Zeeuwse sectoren. Het gaat om het sluiten van kringlopen op (bij voorkeur) regionale schaal in combinatie met het behoud van waarde van materialen en het stimuleren van circulariteit in de keten. De aanpak is gericht op drie speerpunten: het ontwikkelen van circulaire verdienmodellen, omschakeling naar hernieuwbare (biobased) grondstoffen en meer hergebruik van grondstoffen.

De aanpak verschilt per economische sector. In Zeeland liggen de kansen vooral in de (wegen)bouw, verblijfsrecreatie, industrie en maintenance én circulaire projecten in de Zuidwestelijke Delta.

Voortgang circulaire projecten

Er zijn al stappen gezet in de ontwikkeling van verdienmodellen, biobased grondstoffen en nieuwe technieken voor hergebruik. Zeeuwse overheden nemen circulair ontwerp en uitvoering als voorwaarde mee bij inkoop- en aanbesteding en duurzame grond-, weg- en waterbouw (GWW). Onder andere via het Platform Maatschappelijk Verantwoord Inkopen worden ervaringen gedeeld.

Er vindt kennisuitwisseling plaats in het K&I (kennis en innovatie) netwerk circulair bouwen. Er lopen diverse projecten op het gebied van circulair bouwen, waaronder projecten in de verblijfsrecreatie sector.

De Zeeuwse industrie (met name via het samenwerkingsverband

SDR = Smart Delta Resources) voert onder andere het Europees project CBCI (circulair biobased construction industry), projecten in industriële symbiose (o.a. Steel 2 Chemical Dow AM, chemische recycling van plastic tot grondstof voor industrie) en biobased economy projecten (zoals Biobased Innovations Garden, biobased asfalt) uit. Er is een gezamenlijke Ambitie Duurzame havens 2030 opgesteld door PORTIZ, ZMf, North Sea Port en provincie waarin circulaire en biobased ontwikkelingen in de havengebieden zijn geborgd.

Er is een toenemende aandacht voor 'natuurlijk kapitaal' en 'regionale kwaliteit' maar ook een toenemende schaarste in zoet water, grondstoffen en zeldzame materialen. IT en datamanagement (waaronder blockchain) nemen toe in kracht en dienen de transitie naar een circulaire economie als het gaat om efficiënte(re) inzet van grondstoffen, minder afhankelijkheid van primaire grondstoffen en het ondersteunen van product-as-a-service.

18.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Circulaire productie is voor de helft van de bedrijven rendabel

Actie 1.1 - Realiseren van circulaire verdienmodellen

In alle economische sectoren worden kansen ontwikkeld en benut voor rendabele omschakeling naar circulaire productie.

Rolverdeling:

- De EU, het Rijk en de provincie subsidiëren en promoten innovatie, kennisdeling en het opzetten van circulaire verdienmodellen.
- Impuls Zeeland adviseert ondernemers over de subsidiemogelijkheden.
- Ondernemers en onderzoeksinstituten ontwikkelen en implementeren circulaire verdienmodellen en delen hun ervaring met andere partijen.
- North Sea Port werft actief bedrijven die een bijdrage kunnen leveren aan circulaire clusters.
- Woningbouwcorporaties experimenteren met circulair slopen, renoveren en bouwen.
- Brancheverenigingen adviseren ondernemers over mogelijkheden voor circulaire verdienmodellen en wisselen kennis uit met overheden.
- De overheden delen kennis over circulaire verdienmodellen, onder andere via het K&I netwerk circulair bouwen, en ontwikkelen en implementeren deze in de eigen bedrijfsvoering.

Subdoel 2: De helft van de grondstoffen, die in Zeeland worden gebruikt, is hernieuwbaar of al eerder gebruikt

Dit subdoel is gerelateerd aan subdoel 7 in bouwsteen Milieu; 'Beperken van het ontstaan van afval en van het gebruik van primaire grondstoffen (50% circulair)'. Zie ook de acties die onder dat subdoel hangen.

Actie 2.1 - Omschakelen naar hernieuwbare (biobased) grondstoffen

De helft van alle niet-hernieuwbare grondstoffen en energie wordt geleidelijk vervangen door hernieuwbare alternatieven.

Rolverdeling:

- Alle overheden stellen bij inkoop- en aanbesteding en bij grond-, weg- en waterbouw eisen ten aanzien van gebruik van hernieuwbare grondstoffen en energie. Daarbij vindt ook kennisuitwisseling plaats met brancheverenigingen.
- Bouworganisaties, architecten, de overheid en Hogeschool Zeeland delen kennis in het K&I-netwerk circulair bouwen, gericht op toepassing in de praktijk en daarvan leren.
- Alle gebruikers van grondstoffen gebruiken hernieuwbare grondstoffen als deze tenminste gelijkwaardig zijn aan niet-hernieuwbare.
- Agrarische bedrijven en onderzoeksinstituten werken samen met de industrie aan ontwikkeling en productie van hoogwaardige hernieuwbare grondstoffen.
- Terreinbeheerders leveren hernieuwbare grondstoffen uit de natuur, voor zover dit aansluit bij de natuurdoelen.

Actie 2.2 - Verbeteren hergebruik van grondstoffen

Als grondstoffen maximaal worden hergebruikt, is er geen afval meer (afval wordt gezien als grondstof). Hoe minder bewerkingen nodig zijn om grondstoffen te hergebruiken, hoe beter. Door bij ontwerp en toepassing daarmee rekening te houden kunnen de kosten voor hergebruik worden vermindert en de waarde van grondstoffen worden verhoogd.

Rolverdeling:

- Gemeenten optimaliseren de inzameling van afval, zodat zoveel mogelijk afval als grondstof gebruikt kan worden, aan de hand van de VANG- (Van Afval Naar Grondstof) doelstellingen (Rijksprogramma voor transitie naar circulaire economie).
- Waterschap Scheldestromen zorgt voor maximaal hergebruik van grond- en afvalstoffen uit zuiveringsprocessen en onderhoudswerkzaamheden.
- Woningcorporaties passen zoveel mogelijk materialen toe die recyclebaar en/of demontabel zijn.
- Bouw- en adviesorganisaties denken mee over en geven uitvoering aan hergebruik van materiaal bij ontwerp en uitvoering van opdrachten.

18.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Hergebruik van grondstoffen, energie en ruimte staan centraal in de circulaire economie.
- Organische restproducten uit landbouw en natuur kunnen dienen als hernieuwbare grondstof, zonder dat dit extra ruimte kost.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Vernieuwing van de woningvoorraad biedt ook de kans om circulaire ontwerpen en materialen toe te passen.
- De energietransitie levert door hergebruik van warmte en opwekking van hernieuwbare energie een belangrijke bijdrage aan de circulaire economie.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Een mooie, gezonde en schone omgeving blijft in stand bij een circulaire economie omdat er geen afvalstoffen in het milieu worden gebracht.
 - Landschapselementen en natuurgebieden kunnen hernieuwbare grondstoffen leveren, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Overschakeling naar een circulaire economie reduceert de milieubelasting in de directe omgeving en in alle gebieden waar niet-hernieuwbare grondstoffen worden gewonnen.
 - Uitputting van grondstoffen wordt door hergebruik voorkomen, waardoor toekomstige generaties niet in hun mogelijkheden worden beperkt.

19. Havens en bedrijven

19.1 Doelstelling 2030

Zeeland staat op de kaart als regio met internationaal toonaangevende innovatiekracht en een uitstekend vestigingsklimaat. De economie is voor 50% circulair en er wordt 49% minder CO₂ uitgestoten dan in 1990.

Voor havens en industrie ligt de focus tot 2030 op de omschakeling naar elektriciteit en waterstof, het gebruik van circulaire grondstoffen en de opslag van CO₂. Het doel is in de havens een vermindering van CO₂ gebruik te realiseren die aansluit bij het Klimaatakkoord (reductie ten opzichte van 1990 met 49 % in het algemeen en 59% voor de industrie), een grootschalige groene waterstoffabriek in bedrijf te hebben, het aandeel van productie gebaseerd op hergebruik te vergroten naar 5 tot 10 % en binnen de chemische industrie voor 15% van de productie biobased grondstoffen te gebruiken. Gezondheid is een belangrijk uitgangspunt voor ontwikkelingen binnen de havens en industrie. De chemische en technische industrie liggen dan ook op voldoende afstand van woongebieden. De havens bieden in 2030 werkgelegenheid voor 18.700 fte en genereren 3,2 miljard euro aan toegevoegde waarde.

Het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) blijft een belangrijke motor voor de Zeeuwse economie. Het MKB maakt de groeiambities waar en is aangehaakt op ontwikkelingen in markt, samenleving en technologie. Zeeuwse MKB-bedrijven zullen dan ook slimmer, productiever, schoner en duurzamer werken. In 2030 zijn alle ondernemers zich bewust van de impact van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen op hun bedrijf. Er worden geen kansen gemist en kennisvragen van verschillende ondernemers worden met elkaar verbonden. Zo komt het MKB tot concrete oplossingen.

Vraag en aanbod van zeehaven- en bedrijventerreinen zijn op elkaar afgestemd en er is sprake van een zorgvuldig

ruimtegebruik. Hiermee wordt invulling gegeven aan de Ladder voor duurzame verstedelijking. Binnen die randvoorwaarden biedt onder andere de ruimtelijke reservering op de Westelijke Kanaaloever mogelijkheden voor uitbreiding. Om bonafide ondernemers en burgers een eerlijk speelveld te bieden, wordt er een preventieve aanpak ontwikkeld, waarbij vooraf al rekening kan worden gehouden met risico's van ondermijning en onbedoeld faciliteren van malafide ondernemers/bedrijven wordt voorkomen. De Wet Bibob vormt daarbij een belangrijk instrument.

Subdoel 1: De doelstellingen voor 2030 uit het 'Regioplan Smart Delta Resources 2030-2050' naar klimaatneutrale industrie en de Ambitie duurzame havens 2030 zijn gehaald

Subdoel 2: Het Zeeuwse MKB zet de impact van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen om in kansen en is internationaal georiënteerd

Subdoel 3: Bedrijventerreinen voorzien in een behoefte

Subdoel 4: Zoveel mogelijk voorkomen van het faciliteren van malafide ondernemers/bedrijven en ondermijnende criminaliteit (in de zeehavens).

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

19.2 Huidige situatie

In Zeeland kunnen we een aantal economische topsectoren onderscheiden. Dit zijn industrie, scheepsbouw, offshore wind en maintenance, havens en logistiek, vrijetijdseconomie, water en maritiem, deltatechnologie en energie, en agrofood. Haven en industrie gerelateerde bedrijven vinden we met name in de eerste twee topsectoren, het Midden- en Kleinbedrijf in alle topsectoren. Zeeland heeft een gunstige kostenstructuur. Dat wil zeggen dat de kosten voor bijvoorbeeld huur en aankoop van grond relatief laag zijn. Er zijn voldoende financieringsmogelijkheden voor het innovatieve midden- en kleinbedrijf en er is een hoogwaardige onderwijsinfrastructuur. De centrale ligging van Zeeland in Noordwest-Europa en goede achterlandverbindingen is een ander pluspunt.

Zeeland kent inmiddels elf kennis- en innovatienetwerken (K&I). Deze triple helix netwerken hebben of werken aan een gezamenlijke meerjarige agenda met een uitvoeringsprogramma van innovatieve projecten en projecten gericht op kennisdeling. De K&I-netwerken werken veelal samen met topsectoren en andere regionale clusters. Ook krijgt de samenwerking tussen de verschillende sectorspecifieke K&I-netwerken steeds meer vorm.

Belangrijke trends voor de havens en bedrijven zijn:

- Transitie naar een duurzame industrie (schone/hernieuwbare energie/circulair).

- Groei buisleidingennetwerk en elektriciteitsinfrastructuur.
- Groter aanbod van groene energie.
- Groei import van groene waterstof en ammoniak.
- De effecten van zeespiegelstijging op buitendijkse gebieden, zoals kades en bedrijfsgebouwen (met name in het Sloegebied)
- Hitteproblematiek op bedrijventerreinen
- Technologische ontwikkelingen: robotisering, digitalisering, kunstmatige intelligentie, blockchain, Big Data, machine learning, fotonica, nanotechnologie, quantumtechnologie, biotechnologie

Havens en industrie

Een groot deel van de Zeeuwse economie is verbonden aan de zeehavens. De havengebieden zijn dan ook de motor van de Zeeuwse economie voor wat betreft toegevoegde waarde. North Sea Port is op ditzelfde aspect de derde zeehaven van Europa. North Sea Port is een grensoverschrijdende haven die steeds meer samenwerkt met andere havens buiten de regio. De chemiesector concurreert mondiaal, maar Zeeland kent ook veel bedrijven in nichemarkten.

Internationalisering van de economie is het sterkst zichtbaar in de haven- en industrieterreinen. Economische ontwikkelingen hebben invloed op Zeeuwse bedrijven en daarmee op de ruimtevraag. Internationalisering en veranderingen in de verdienmodellen en productieprocessen bepalen de vraag naar transport en modaliteiten.

In 2020 is door Smart Delta Resources (SDR) het 'Regioplan Smart Delta Resources 2030-2050' gepubliceerd. In dat rapport is een routekaart met maatregelen opgenomen die de bijdrage van de deelnemende bedrijven aan de landelijke klimaatdoelen omschrijft. In het regioplan zijn drie strategische prioriteiten geformuleerd:

1. Elektriciteit en waterstof
2. Circulaire grondstoffen
3. CO₂-opslag (CCS: Carbon Capture and Storage) en CO₂-gebruik (CCU: Carbon Capture Usage).

Ook in de Ambitie 2030 (Visie op de verduurzaming van het Zeeuwse industrieel logistieke complex) zijn concrete doelen opgenomen voor de economische motor van Zeeland voor wat betreft de thema's lucht- en waterkwaliteit, verbindingen, ruimte voor de natuur, circulair, biobased, klimaatverandering en energie.

Midden- en kleinbedrijf (MKB)

Het merendeel van het Zeeuwse bedrijfsleven behoort tot het midden- en kleinbedrijf. Waar North Seaport de motor van de Zeeuwse economie is voor de toegevoegde waarde, is het MKB dat voor de werkgelegenheid.

De bedrijvigheid in Zeeland is groot. In Zeeland zijn de sectoren (op basis van het aantal bedrijven) handel en specialistische zakelijke diensten het grootst. Bijna een op de vijf bedrijven valt onder handel, iets meer dan het gemiddelde voor Nederland. Qua aantal banen staan 1) handel, vervoer en horeca en 2) overheid en zorg bovenaan. In totaal gaat het om 94.000 banen. Naast de werkgelegenheid die de zeehavens met de hieraan verbonden nevenactiviteiten en toeleveranciers bieden, is het toerisme ook een belangrijke motor voor de economie in Zeeland.

We onderscheiden vier hoofdtypen bedrijven met elk een eigen rol in de Zeeuwse economie. De ZZP'ers (zelfstandigen zonder personeel) zorgen voor flexibiliteit, het jonge MKB (maximaal 5 jaar) zorgt voor dynamiek, het innovatieve MKB zorgt voor vernieuwing en verbetering en het reguliere MKB voor een breed en toegankelijk aanbod van diensten en producten. Zeeland wordt in Nederland gekenschetst als een 'innovatieve volger'. Het MKB in Zeeland scoort goed op innovatieve samenwerking, op valorisatie van innovaties (dus de waardecreatie) en op de factor levenslang leren. Publieke investeringen in R&D (Research en Development) zijn laag. Daarentegen is Zeeland medio 2020 een kenmerkende aanpakkersprovincie, waarin het aandeel middelbaar opgeleiden hoog is. Het aandeel hoger opgeleide bevolking is juist beduidend lager. Twee derde van de Zeeuwen vindt dat meer geld beschikbaar gesteld moet worden voor bedrijven met innovatieve ideeën (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Met digitalisering kunnen ondernemers hun productiviteit en concurrentiepositie verbeteren en hun markt vergroten, maar dat gaat niet vanzelf. Wat kun je met big data, kunstmatige intelligentie (AI) of blockchain, en hoe? Ondernemers weten waar hun kansen liggen.

Bedrijven die internationaal actief zijn, zijn op den duur competitiever, innovatiever en sterker. Nederland is een exportland, maar met name in het MKB is er nog een wereld te winnen. Relatief weinig MKB-ondernemers doen zaken over de grens en als ze dat wel doen, beperkt de handel zich vaak tot één land of één keer. Vooral markten buiten Europa zijn voor veel ondernemers lastig te betreden. Het Zeeuwse MKB krijgt hierbij in 2030 voldoende ondersteuning van Rijk en regio.

Bedrijventerreinen

Goede werk- en bedrijfslocaties zijn nodig om economische ontwikkeling te faciliteren. Er wordt gestreefd naar een concentratie op bedrijventerreinen, met name op grootschalige terreinen. Concentratie op (grootschalige) terreinen zorgt voor schaalvoordelen voor bedrijven, zuinig ruimtegebruik, beperking van de impact op het landschap en beperking van het gebruik van milieuruimte. Concentratie maakt een goede bereikbaarheid en ontsluiting van bedrijventerreinen mogelijk. Naast grootschalige bedrijventerreinen kent Zeeland een groot aantal kleinschalige bedrijventerreinen. Bestaande kleinschalige terreinen hebben onder voorwaarden eenmalig de mogelijkheid voor een beperkte afronding. Een verdere toename van het aantal kleinschalige bedrijventerreinen is ongewenst. In Zeeland worden vraag en aanbod van bedrijventerreinen zo goed mogelijk op elkaar afgestemd. Zo wordt een kwantitatieve én kwalitatieve mismatch voorkomen. Hiervoor wordt iedere drie jaar een prognose opgesteld waarin de behoefte voor de volgende 10 jaar wordt ingeschat. Deze prognose is de basis voor de regionale bedrijventerreinenprogrammering. Gemeenten leggen hierin regionale afspraken vast over ontwikkeling, uitbreiding en herstructurering van bedrijventerreinen. De programmering wordt regelmatig geactualiseerd om in te spelen op veranderingen in de markt.

Herstructurering van bedrijventerreinen is noodzakelijk om verouderde bedrijventerreinen aantrekkelijk te maken voor gevestigde en nieuwe bedrijven. Zo wordt verpaupering van

bestaande terreinen tegengegaan en vermindert de behoefte aan nieuwe bedrijventerreinen. Kwaliteitsverbetering betekent ook het beter benutten van de ligging en ontsluiting van terreinen én ze klimaatbestendig inrichten. Bedrijventerreinen met speciale voorzieningen zoals een binnenhaven of loswal zijn van groot belang voor transport, daarom moeten deze worden behouden en benut voor bedrijven die daar gebruik van maken.

Op veel bedrijventerreinen staat verduurzaming nog in de kinderschoenen. De provincie stimuleert de verduurzaming met subsidie voor het uitvoeren van duurzaamheidscans op bedrijventerreinen, waarbij kansen voor energiebesparing, biodiversiteit en klimaatadaptatie in beeld worden gebracht. Voor de daadwerkelijke aanpak van herstructurering en verduurzaming heeft de provincie ook subsidies voor planvorming en uitvoering beschikbaar.

Kantoren

Als uitwerking van het rijksbeleid ter voorkoming van overaanbod van kantoren, wordt selectief omgegaan met plannen voor nieuwe kantoren. In Zeeland vormt zogenaamd 'bouwen voor leegstand' geen probleem, omdat er alleen wordt gebouwd als er vraag is. Wel zien we dat in de bestaande voorraad de leegstand toeneemt als gevolg van verplaatsen naar nieuwbouw, dan wel door een teruglopende vraag.

De provincie streeft ernaar om investeringen in openbaar vervoer en infrastructuur optimaal te benutten. Dit betekent dat zelfstandige grootschalige kantoren zoveel mogelijk gesitueerd zijn in of direct aansluiten op de binnensteden van Goes, Middelburg, Vlissingen en Terneuzen. Ontbreken die mogelijkheden dan is vestiging aan toegangswegen naar het stadscentrum, dichtbij doorgaande wegen en aan de stadsranden bij de toegangswegen ook mogelijk. Kantoren met een publieksfunctie moeten goed bereikbaar zijn per openbaar vervoer. In de overige kernen zijn – bij voorkeur in het centrum – alleen kleinschalige kantoorontwikkelingen met een publieksfunctie en kantoren met een lokale of regionale functie toegestaan.

Aanpak ondermijning

Bij het faciliteren van economische ontwikkeling is het van belang dat de overheid integer handelt en dat ondermijnende criminaliteit wordt voorkomen. We spreken van ondermijning als er aantasting plaatsvindt van institutionele gezagsstructuren die de werking van het samenlevingssysteem borgen en sturen. Ondermijning betekent ook dat de grenzen van de onderwereld en bovenwereld vervagen. De Provincie wil een preventieve aanpak ontwikkelen, waarbij vooraf al rekening kan worden gehouden met risico's van ondermijning en waarbij het onbedoeld faciliteren wordt voorkomen. Dit draagt bij aan een eerlijk speelveld voor bonafide ondernemers en burgers.

Zoals eerder besproken zijn de zeehavens van grote waarde voor de Zeeuwse economie. De zeehavens vormen als logistiek knooppunt echter ook een aantrekkelijke locatie voor criminaliteit. Er vindt op en om de zeehaventerreinen bijvoorbeeld cocaïnesmokkel, arbeidsuitbuiting, milieucriminaliteit, ladingdiefstal en allerlei andere vormen van criminaliteit plaats. Uit een onderzoek van TNO naar de zeehavens van Zeeland en West-Brabant (2020) blijkt dat er momenteel op meerdere niveaus kwetsbaarheden in de havens en in de aanpak van criminaliteit

aanwezig zijn. Het versterken van de weerbaarheid van de zeehavens is daarom van essentieel belang. Om te voorkomen dat de provincie malafide ondernemers/bedrijven faciliteert, past ze de Wet Bibob toe bij onder andere omgevingsvergunningen voor bouw en milieu. De Wet Bibob is een belangrijk instrument waarover de overheid beschikt in de strijd tegen ondermijning. Als er een ernstig gevaar dreigt dat bijvoorbeeld een vergunning wordt misbruikt, kan de bevoegde overheidsinstantie de aanvraag weigeren of de afgegeven vergunning intrekken. Zo wordt voorkomen dat de overheid criminele activiteiten faciliteert en wordt bovendien de concurrentiepositie van bonafide ondernemers beschermd.

19.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: De doelstellingen uit het Regioplan Smart Delta Resources 2030-2050 en de Ambitie duurzame havens 2030 zijn gehaald

Er zijn veel partijen die een bijdrage leveren aan het realiseren van deze doelstelling. Veel van hun inspanningen zijn algemeen en niet specifiek voor een van de beschreven acties.

Rolverdeling:

- De EU verstrekt subsidie aan uitvoering van en communicatie over projecten binnen het North Sea Port District en Smart Delta Resources.
- De provincie faciliteert samenwerking tussen bedrijven, voert lobby richting hogere overheden, financiert het delen van kennis, en faciliteert projecten op het gebied van verduurzaming.
- De SER verstrekt adviezen over kansen transitie naar duurzame industrie.
- De RUD brengt milieukennis in op het gebied van onder andere geluid en externe veiligheid.
- De Veiligheidsregio verstrekt adviezen over veiligheid en denkt mee over nieuwe ontwikkelingen.
- De Zeeuwse Milieufederatie (ZMf) communiceert over en werkt mee aan "Ambitie 2030 Duurzame havens".
- Het onderwijs verzorgt opleidingen die voorzien in een behoefte van de Zeeuwse arbeidsmarkt, neemt energieneutraliteit en circulariteit op in het lespakket.
- Gemeenten, bedrijfsleven en North Sea Port leveren per actie meer specifieke bijdragen.

Actie 1.1 Realiseren 50% circulaire economie

Rolverdeling:

- Het bedrijfsleven voert circulariteit door in de bedrijfsvoering.
- North Sea Port werkt mee aan voorzieningen die hergebruik van afvalstof (van het ene bedrijf) als grondstof (voor het andere bedrijf) mogelijk maken ofwel faciliteert de uitvoering van Smart Delta Resources.
- Gemeenten financieren of geven voorlichting aan ondernemers over de mogelijkheden voor circulariteit, stellen eisen aan of stimuleren duurzaamheid en circulariteit bij vergunningverlening aan bedrijven, faciliteren ondernemers en creëren een gunstig vestigingsklimaat.
- Gemeenten en provincie oefenen invloed uit via het aandeelhouderschap North Sea Port.

Actie 1.2 Realiseren CO2-reductie in de industrie van 59% ten opzichte van 1990

Rolverdeling:

- Het bedrijfsleven voert binnen SDR het Regioplan Smart Delta Resources 2030-2050 uit.
- North Sea Port faciliteert binnen SDR de uitvoering van het Regioplan Smart Delta Resources 2030-2050.
- Gemeenten verstrekken subsidies voor energiematregelen, financieren of geven voorlichting aan ondernemers over energiematregelen, ontwikkelen beleid rond duurzame energie, verlenen vergunningen voor duurzame energieproductie en richten bestaande en nieuwe bedrijventerreinen duurzaam in.

Actie 1.3 Doorontwikkelen North Sea Port tot slimme, innovatieve haven en katalysator voor Zeeuwse economie

Rolverdeling:

- North Sea Port ontwikkelt, naast voorgaande acties, haar havens in balans met de omgeving op duurzame en robuuste manier en waarborgt intensief ruimtegebruik door clustering van bedrijven.

Actie 1.4 Ontwikkeling havens en industrie met gezondheid als uitgangspunt en binnen de randvoorwaarden van natuur, milieu en ruimtegebruik

Rolverdeling:

- North Sea Port ontwikkelt, naast voorgaande acties, haar havens in balans met de omgeving op duurzame en robuuste manier en waarborgt intensief ruimtegebruik door clustering van bedrijven.
- Gemeenten stellen een omgevingsvisie en omgevingsplan op dat aandacht besteedt aan de in de actie genoemde onderwerpen en realiseren bedrijventerreinen waar behoefte aan is.

Subdoel 2: Het Zeeuwse MKB is internationaal georiënteerd en zet de impact van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen om in kansen

Actie 2.1 Versterken innovatie, internationalisering en digitalisering van het Zeeuwse MKB

Rolverdeling:

- Ondernemers voelen zich betrokken bij hun directe omgeving en dragen bij aan een aantrekkelijke en sociale omgeving in hun vestigingsplaats, nemen deel aan kennistracten met onderwijsinstellingen rond concrete uitdagingen, omarmen de digitalisering en verbeteren hierdoor hun productiviteit en concurrentiepositie, maken gebruik van diverse Europese, landelijke en provinciale ontwikkelings- en innovatieprogramma's, zoals het Operationeel Programma voor Zuid-Nederland (OP-Zuid), MKB-innovatiestimulering Regio en Topsectoren (MIT-Zuid), Interreg en Zeeland in Stroomversnelling.
- Succesvolle bedrijven vernieuwen hun producten, diensten en processen continu.
- De provincie stelt geld beschikbaar voor innovatievouchers die

bedrijven helpen om op technologische en maatschappelijke veranderingen in te spelen, koppelt (Europese) beleidsdoelstellingen zoals gesteld in de Green Deal en specifieke doelstellingen met Zeeuwse doelstellingen en indicatoren, bestudeert de omgevingsimplicaties van deze doelstellingen, financiert Impuls Zeeland en Dockwize en is verantwoordelijk voor het opstellen van de Regionale Innovatie Strategie Slimme Specialisatie 2021-2027 (innovatie en valorisatie).

- NV Economische Impuls Zeeland en Investeringsfonds Zeeland verzorgen het financieringsnetwerk MKB in Zeeland en bieden inzicht in de financieringsmogelijkheden.
- Dockwize ondersteunt ideeën (van idee naar proof of concept) bij bedrijven en de ontwikkeling van start ups en scale ups.
- Onderwijsinstellingen voeren kennistracten uit rond concrete uitdagingen met als doel samen met ondernemers en studenten concrete oplossingen te vinden.

Actie 2.2 Ontwikkeling van het MKB naar een circulaire economie

In deze innovatiefase ligt de focus op de vertaalslag van bewustwording naar realisatie. Hierin spelen ketensamenwerking en stimulering vanuit de overheid een belangrijke rol. Deze ontwikkeling leidt voor het MKB tot innovatieve en andere businessmodellen.

Rolverdeling:

- De provincie en gemeenten stimuleren het delen van kennis over circulaire economie.
- Het regionale MKB voert innovatieve projecten uit en werkt daarbij samen in de keten. De projecten leiden tot innovatieve businessmodellen.

Subdoel 3: Bedrijventerreinen voorzien in een behoefte

Actie 3.1: Voor bedrijventerreinen vormen zorgvuldig ruimtegebruik, een functionele en aantrekkelijke inrichting en duurzaamheid het uitgangspunt.

Het bestaande beleid op basis van de regionale bedrijventerreinprogrammering wordt voortgezet.

Rolverdeling:

- Bedrijven laten een duurzaamheidsscan uitvoeren en voeren de uit de scan voortvloeiende maatregelen door.
- De provincie verleent subsidie voor de duurzaamheidsscan, planvorming en uitvoering van verduurzaming en herstructurering van bedrijventerreinen, laat periodiek een prognose maken van de behoefte aan bedrijventerreinen (kwantiteit en kwaliteit) en neemt regels op in de omgevingsverordening over de vestiging van bedrijven en de uitbreiding van bedrijventerreinen.
- Gemeenten nemen initiatief voor het verduurzamen en herstructureren van bedrijventerreinen en dragen hier financieel aan bij, maken periodiek regionale afspraken over ontwikkeling, uitbreiding en herstructurering van bedrijventerreinen en leggen in hun omgevingsplan vast waar bedrijven zijn toegestaan.
- De Veiligheidsregio adviseert over veiligheidsaspecten van bedrijfslocaties.

Subdoel 4: Zoveel mogelijk voorkomen van het faciliteren van malafide ondernemers/bedrijven en ondermijnende criminaliteit (in de zeehavens).

Actie 4.1: Het voorkomen en bestrijden van ondermijnende criminaliteit (in de zeehavens).

Rolverdeling:

- De politie, fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst, Douane en het Openbaar Ministerie zorgen primair voor opsporing van criminaliteit.
- De Taskforce-RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centrum) Brabant-Zeeland ondersteunt het netwerk van overheidspartners. Het doel ervan is ondermijning en de daaraan verbonden criminaliteit georganiseerd en integraal aan te pakken. Netwerkpartners zijn onder meer politie, justitie, gemeenten, belastingdienst en de provincie.
- De provincie voert het begin 2021 vastgestelde het Beleidsplan Aanpak ondermijning 2021-2023 uit. In het beleidsplan wordt omschreven hoe de Provincie Zeeland de komende jaren haar rol wil invullen in de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Dit doen we aan de hand van vier programmalijnen: 1) weerbare organisatie, 2) weerbare overheid, 3) weerbare samenleving en 4) data, inzicht en onderzoek.
- De gemeenten Borsele, Moerdijk, Terneuzen en Vlissingen, de Douane, het Openbaar Ministerie, de Politie, Koninklijke Marechaussee en North Sea Port en Port of Moerdijk voeren het uitvoeringsplan van het samenwerkingsverband Havendriehoek Zeeland/West-Brabant uit.
- De Taskforce-RIEC ondersteunt deze partners bij de uitvoering van het samenwerkingsverband Havendriehoek Zeeland/West-Brabant uit september 2020. Dit plan omvat verschillende deelprojecten om de Zeeuwse en West-Brabantse zeehavens te versterken.

Actie 4.2: Het toepassen van de Wet Bibob om te voorkomen dat de overheid malafide ondernemers/bedrijven faciliteert.

Rolverdeling:

- De provincie past de Wet Bibob toe bij omgevingsvergunningen voor bouw en milieu, maar ook bij subsidies, vastgoedtransacties en overheidsopdrachten. Hoe de Wet Bibob door de provincie wordt toegepast, is uitgewerkt in het Beleidsplan Toepassing Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur, Provincie Zeeland 2021 – 2023.
- Gemeenten passen de Wet Bibob toe en stemmen hun beleid af in een werkgroep onder begeleiding van de Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland.

19.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Bedrijventerreinen en bedrijfsgebouwen kunnen zo ingericht of aangepast worden dat ze geschikt worden als leefgebied voor dieren en planten én klimaatbestendig zijn.

- Grote bedrijfspanden zijn geschikt voor opwekking van zonne-energie.
- Bedrijventerreinen kunnen zo ingericht worden dat ze uitnodigen tot bewegen.
- Bedrijvigheid wordt geclusterd op bedrijventerreinen en in havengebieden, waardoor het ruimtegebruik compact blijft.
- Door herstructurering van bestaande bedrijventerreinen, kan een deel van de vraag naar bedrijfsterrein daar worden gefaciliteerd. Daardoor kan uitbreiding ten behoeve van nieuwe bedrijven (deels) worden voorkomen.
- Door gerichte acquisitie van bedrijven kan een grotere bijdrage worden geleverd aan de werkgelegenheid, zijn er voordelen voor bestaande bedrijven, aansluiting op het onderwijs en aanvulling met nieuwe bedrijfstakken.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Bedrijven kunnen zoveel mogelijk afvalstoffen van andere bedrijven als grondstof gebruiken, waardoor waarde gecreëerd wordt voor afvalstoffen.
- Door samenwerking kunnen bedrijven gemakkelijker gebruik maken van subsidies en van elkaar leren, waardoor ze kosten voor innovaties (duurzaamheid, digitalisering) kunnen drukken.
- Gemeenten maken afspraken over nieuwe bedrijventerreinen om het aanbod af te stemmen op de vraag.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- Het MKB is betrokken bij zijn omgeving en kan daarmee helpen de kernkwaliteiten in de eigen omgeving verder te ontwikkelen.
- Het MKB kenmerkt zich door vindingrijkheid (innovatieve MKB) en initiatief (jonge MKB), waarbij de meer succesvolle bedrijven de basis vormen voor de kwaliteit van leven en werken in Zeeland.
- De bedrijven (in de havens) zoeken naar innovatieve oplossingen om een belangrijke positie in Europa te behouden en uit te bouwen.
- Voor een duurzame en gezonde economie werken bedrijven onderling en met overheid, onderwijs en kennisinstellingen samen. Ze hebben elkaar nodig om concurrerend te blijven en duurzaam te worden.
- Het concentreren van bedrijvigheid in havengebieden en op bedrijventerreinen houdt het landelijk gebied open, waardoor genieten en opladen daar mogelijk blijven.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Eén van de belangrijkste opgaven van de Zeeuwse bedrijven is de transitie naar een CO2-neutrale en circulaire economie. De CO2-neutrale Zeeuwse economie draagt bij aan een minder grote opwarming van de aarde, waardoor de leefbaarheid in Zeeland, maar ook in andere delen van de wereld, minder onder druk komt te staan. De circulaire economie vermindert vernietiging van het landschap en natuurwaarden in andere delen van de wereld waar de grondstoffen vandaan komen. Het is daarbij wel belangrijk dat het verwerken van afval tot nieuwe grondstoffen op een sociaal aanvaardbare en voor het milieu verantwoorde manier gebeurt, ook als dat elders op de wereld is.

20. Recreatie en toerisme

20.1 Doelstelling 2030

Zeeland als toeristische bestemming is in balans met haar omgeving. De vrijetijdsector is toekomstbestendig.

In 2030 is Zeeland een bestemming waar ondernemers en bewoners de maatschappelijke meerwaarde van toerisme ervaren, gasten en bewoners betekenis kunnen geven aan hun vrije tijd en toekomstbestendig ondernemerschap en landschap samengaan. Recreatie en toerisme zijn belangrijke economische dragers voor Zeeland. De vrijetijdsector draagt wezenlijk bij aan maatschappelijke opgaven en heeft een hoog voorzieningenniveau tot gevolg, zowel in de steden als in de kleine kernen. De sector draagt bij aan een prettige leefomgeving, energie- en klimaatdoelen, een passende arbeidsmarkt en aantrekken van nieuwe Zeeuwen. De vrijetijdsector heeft een wisselwerking met natuur, landschap, steden/dorpen, en aanbod van cultuur, evenementen, (onder)waterbeleving culinair aanbod, vervoer/mobiliteit en gezondheid. Het beleid richt zich op bezoekers, bedrijven en inwoners en gaat uit van de balans tussen de daarbij passende duurzaamheidswaarden: economie natuur & landschap en leefbaarheid. Vanuit deze waarden wordt aan de hand van een meerjarige kennisagenda onderzocht hoe de doelen van de Bestemming Zeeland 2030 kunnen worden behaald. Het HZ Kenniscentrum Kusttoerisme speelt hierbij een rol. Op basis hiervan ontstaat de Zeeuws brede uitvoering van de meerjarige actie-agenda voor de Bestemming Zeeland 2030 en worden kansen voor grensoverschrijdende samenwerking benut.

Subdoel 1: Een optimale beleving van Zeeland in alle seizoenen en alle regio's.

Subdoel 2: De vrijetijdssector is toekomstbestendig.

Subdoel 3: De sector levert een positieve bijdrage aan de omgeving en aan de samenleving.

Subdoel 4: De essentiële onderleggers voor de Bestemming Zeeland 2030 zijn aanwezig.

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

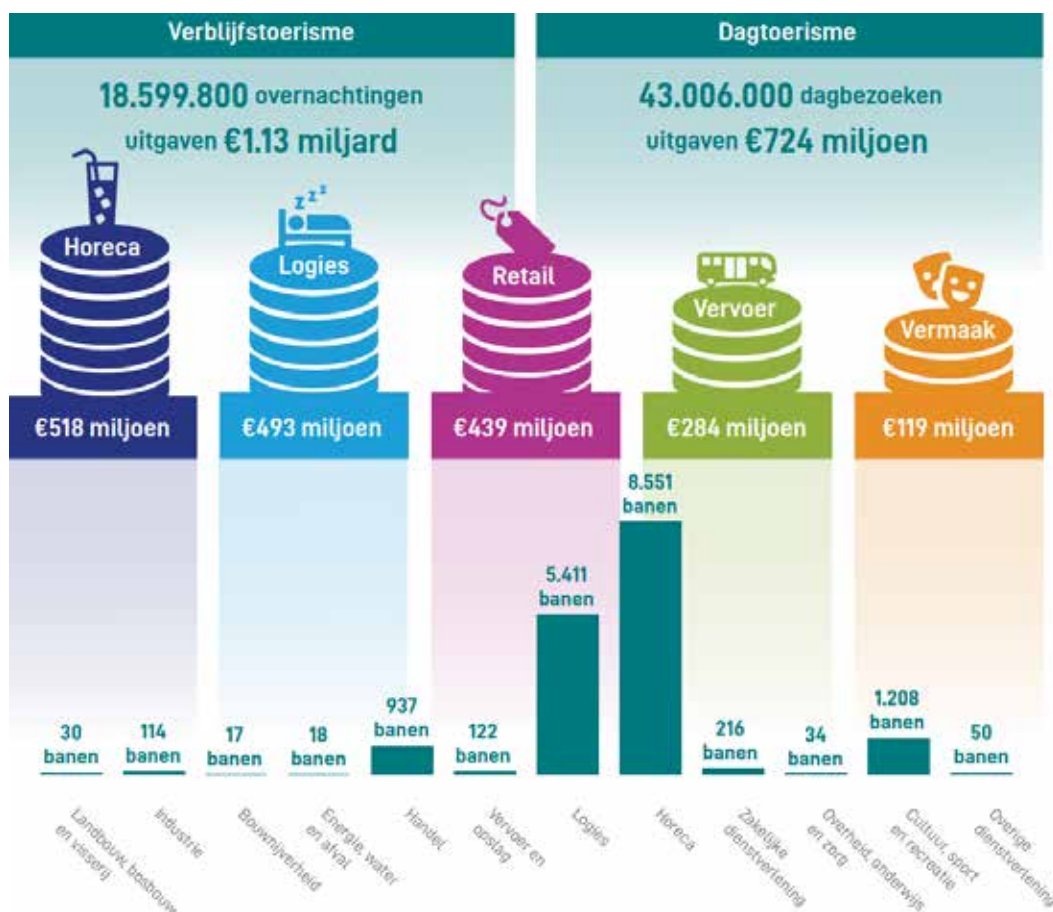
20.2 Huidige situatie

De vrijetijdssector: economische effecten en leefbaarheid in relatie tot de prognoses

Recreatie en toerisme zijn zeer belangrijk voor Zeeland, als pijlers voor de economie, werkgelegenheid en leefbaarheid.

Circa 9,2% van de totale werkgelegenheid in Zeeland houdt verband met deze sector (16.700 banen). Het aantal overnachtingen ligt in 2018 op 18,6 miljoen en is sinds 2012 stijgend. Per jaar zijn er rond de 43 miljoen dagbezoeken, ook van eigen inwoners. Deze verblijfs- en dagtoeristen geven in totaal jaarlijks rond de € 1,85 miljard uit. Geld dat niet alleen besteed wordt aan logies en horeca, maar ook binnen sectoren als (detail) handel, vervoer en zakelijke dienstverlening. De vrijetijdssector is daarmee aanjager én stabiele basis voor een goede leefbaarheid en een hoog voorzieningenniveau. Zo heeft Zeeland ten opzichte van andere provincies veel horeca, winkels en supermarkten. Mede hierdoor heeft Zeeland een aantrekkelijk vestigingsklimaat.

De verwachte toename tot 2030 van het aantal bezoekers (zowel verblijfsrecreanten als dagbezoekers) heeft een grote impact op het toerisme aan de Zeeuwse kust, steden en achterland. De vraag is hoe Zeeland wil omgaan met deze maatschappelijke uitdaging, aangezien deze ruimtelijk en sociaal van groot effect is. Inspelen op deze prognose is belangrijk willen we de huidige kwaliteit van onze leefomgeving behouden en de ingezette koers tot versterking van de kwaliteit van de Zeeuwse vrijetijdssector bereiken. Er wordt aanvullend onderzoek uitgevoerd naar de balans tussen toeristische vraag, beschikbaar draagvlak en draagkracht in het traject Bestemming Zeeland 2030.

Bron:
HZ Kenniscentrum Kusttoerisme

De huidige economische crisis als gevolg van de coronamaatregelen onderschrijft het belang van een toekomstbestendige sector die flexibel kan inspelen op veranderingen. Deze crisis toont ook het belang van inzicht in onze gasten en de impact van bezoekersstromen op natuur/ landschap, economie en leefbaarheid. Door deze informatie weten we of de bestemming Zeeland in balans is en welke toekomstige ontwikkelopgaven er zijn. Er is sprake van een markt die sterk onder invloed staat van externe factoren. Een recente ontwikkeling is dat bedrijven worden overgenomen door (internationale) investeringsmaatschappijen die zich primair richten op rendement. Dit kan ten koste gaan van de maatschappelijke meerwaarde en investeringen in de (omgevings-)kwaliteit. Bovendien kan het leiden tot meer eenvormigheid van het toeristisch product.

Een veelzijdig aanbod

Zeeland is een veelzijdig, waterrijk gebied met een grote diversiteit aan waterrecreatie. Waterrecreatie biedt unieke mogelijkheden om de Zeeuwse natuur te beleven en het watersportimago (naast zon, zee en strand) te versterken. De pleziervaart heeft te maken met vergrijzing. Jongeren kopen geen nieuwe boten meer, maar als gefocust wordt op de huur van boten, zijn juist veel nieuwe gebruikers te zien. Een positieve trend is te zien binnen de funsporten (op en aan het water), waar al enige tijd een stijging gaande is (verdrievoudiging van het kitesurfen in 10 jaar tijd). Dankzij de toegankelijke deltastructuur zijn er mogelijkheden om verschillende funsporten (kitesurfen etc.) te beleven. Dat is uniek en het kan het watersportimago versterken. Dit biedt mogelijkheden om een jonge(re) brede doelgroep voor de regio te interesseren. Ook verder van de Deltawateren liggen kansen voor watersport, zoals suppen, kanoën en sportvissen op krekens en watergangen. Het is daarom belangrijk voor heel Zeeland om, uitgaande van de kwaliteit van het landschap en natuur, geschikte locaties voor funsporten te bepalen. Hiervoor is samenwerking tussen Rijksoverheid, (semi-)overheden, natuurorganisaties en watersportondernemers essentieel.

Ook op het land heeft Zeeland een breed aanbod aan activiteiten, voorzieningen en infrastructuur. Er is een uitgebreid netwerk van wandelknooppunten en een uitstekend fietsroutenetwerk (FIKS). (Dag)attracties en de aantrekkingskracht van de steden en culturele voorzieningen dragen bij aan de spreiding van toeristen over de provincie. Naast hun aantrekkingskracht op toeristen, voorzien deze (dag)attracties in belangrijke mate in de behoefte aan ontspanning van de lokale bevolking. De verblijfrecreatie in Zeeland is sterk gedifferentieerd. Van tent tot chalet en van hotelkamer tot strandslaaphuisjes, in elke behoefte kan worden voorzien. In de gehele sector zetten we in op een toekomstbestendige en dus duurzame sector. Eén die voorbereid is op klimaatverandering, energietransitie, anders bouwen en duurzame afvalinzameling.

20.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Een optimale beleving van Zeeland in alle seizoenen en alle regio's.

Actie 1.1 – Kiezen voor passende doelgroepen: verbreden Zeeuwse identiteit en imago

De Zeeuwse geografie met afwisseling van land, water, overkanten

en stranden voegt aan alle andere voorzieningen een extra dimensie toe. Zeeland beschikt over de meest schone en veilige stranden van Europa en de stranden zijn van grote economische waarde voor de regio. Dit is echter niet vanzelfsprekend en dus moet ook voor de toekomst in worden gezet op het behoud en onderhoud van voldoende breed recreatiestrand. Een voorbeeld is het project "Schone Oosterscheldestranden", waarbij stranden die nabij de verblijfsrecreatieve concentratiegebieden en/of de kernen liggen jaarlijks een grondige schoonmaakbeurt krijgen en waar nodig met zand worden aangevuld. Maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie dragen ook bij aan verbetering van het toeristisch product, bijvoorbeeld door verblijf tijdens een hittegolf of extreme neerslag aangenamer te maken.

Zeeland heeft een veelzijdig aanbod. De provincie scoort hoog op het gebied van (buiten)recreatie (vooral wandelen en fietsen), watersport (vooral actieve sporten, zoals kitesurfen en duiken) en gastronomie. Daarbij is de combinatie van het aantrekkelijke landschap met afwisseling tussen natuur, agrarisch landschap en historische/culturele kernen en steden, het 'decor van beleving' voor gasten (zie ook Erfgoed actie 3.1, Natuur actie 7.1 en Cultuur actie 3.2). Zeeland is geen optelsom, want het geheel is veel meer dan de som der delen. Door de Zeeuwse identiteit te verbreden wordt meer van Zeeland getoond dan alleen 'zon, zee en strand'. Ook komen toeristische voorzieningen buiten de kustzone in beeld. Dit komt het imago van de provincie ten goede. Ondernemingen in de recreatieve sector zetten in op het behoud en versterking van het gedifferentieerde aanbod en een spreiding van gasten in zowel tijd als ruimte. Ruim driekwart van de Zeeuwen wil Zeeland profileren als vakantiebestemming en recreatieregio waarbij rust en ruimte centraal staan. Daarnaast wil 70 % van de Zeeuwen dat geprobeerd wordt om toerisme meer te spreiden over Zeeland (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020). Niet elke plek in de provincie is even geschikt voor ieder type bezoeker. We zetten daarom in op bezoekersgroepen die bij Zeeland en de verschillende regio's passen. Door per gemeente of zelfs per woonplaats bewust te kiezen voor de best passende typen doelgroepen, kan een optimale beleving worden gecreëerd voor bezoekers en inwoners, aansluitend bij hun wensen en verwachtingen.

Rolverdeling:

- Zeeland Marketing, gemeenten en bedrijven in de vrijetijdsector verzorgen marketing en promotie in samenhang met het programma van de Toeristische Uitvoeringsalliantie (TUA)- partners (Kenniscentrum Kusttoerisme & Impuls Zeeland) en de strategische agenda van Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZ).
- Erfgoed- en natuurorganisaties, terreinbeheerders en andere organisaties adviseren over de mogelijkheden tot beleven van de omgeving.
- Rijk, provincie, waterschap, gemeenten en terreinbeheerders beschermen en onderhouden de omgevingskwaliteit (zie acties bij archeologie, landschap, milieu, erfgoed, natuur en watersysteem).

Actie 1.2 – Spreiden van toerisme in tijd en ruimte

Om toerisme meer te spreiden over alle seizoenen en regio's, optimaliseren we de toegankelijkheid van onze toeristische producten en diensten, zowel digitaal als fysiek. Ons gastheerschap (ook digitaal), onze mobiliteit, bereikbaarheid en

toegankelijkheid zijn immers van grote invloed op de jaarrond beleving en de spreiding van toerisme over Zeeland. Zodra gasten in Zeeland arriveren, worden zij gastvrij ontvangen. Ze krijgen een groot aanbod aan activiteiten uit de verschillende regio's waarmee Zeeland in al zijn verscheidenheid het hele jaar door te beleven is. De toeristische informatie is zichtbaar en goed vindbaar.

De toeristische infrastructuur en toegankelijkheid van alle verschillende vormen van activiteiten en routes (wandelen, fietsen, ruitersporen, MTB etc.) is in de basis op orde en het beheer en onderhoud, ook van de routeinformatie, is van een goede kwaliteit. Als routes (tijdelijk) worden onderbroken, moet altijd een alternatief worden geboden zodat het netwerk in stand blijft. De fysieke toegankelijkheid voor iedereen, ook voor mindervaliden, wordt vanzelfsprekend. Dit geldt niet alleen voor de kust, maar ook voor de andere delen van Zeeland. Conflicten door drukte op routes of gecombineerd gebruik door wandelaars en fietsers worden voorkomen. Dit vraagt om maatwerk omdat de problemen en oplossingen per locatie verschillen.

Voor bezoekers kan de infrastructuur de beleving op de rand van land en water versterken. Mogelijkheden daarvoor zijn lange afstand- en streekwandelen, buitendijks fietsen, vervoer over water door veerdiensten (o.a. Westerschelde Ferry), pontjes, wandelroutes in natuurgebieden en goede duiklocaties. Dit biedt ook kansen voor activiteiten voor actieve en sportieve gasten en inwoners. Tegelijkertijd wordt hiermee bijgedragen aan een gezonde leefstijl en -omgeving en waardering van de Zeeuwse natuur. Nieuwe vormen van mobiliteit tijdens het verblijf in Zeeland dragen in de vorm van 'slimme mobiliteit' ook bij aan verduurzaming en het terugbrengen van emissies. De slimme mobiliteit en goede (toeristische) infrastructuur op land en water leveren een bijdrage aan de spreiding van onze gasten over de provincie.

Rolverdeling:

- De EU, het Rijk, de provincie, Waterschap Scheldestromen en gemeenten investeren in aanleg, beheer en onderhoud van openbare infrastructuur (zie acties bij mobiliteit, transport en infrastructuur).
- Bedrijven in de vrijetijdssector zorgen voor beheer en onderhoud van infrastructuur op recreatieterreinen en de aansluiting met de openbare infrastructuur.
- Terreinbeheerders zorgen met financiële ondersteuning van de overheid voor beheer en onderhoud van infrastructuur in natuurgebieden.
- TOZ, TUA, bedrijven en overheden onderzoeken en testen nieuwe mobiliteitsoplossingen.

Subdoel 2: De vrijetijdssector is toekomstbestendig

Actie 2.1 – Zorgen voor een toekomstbestendige sector met vitale bedrijven en ontwikkeling met kwaliteit

Het belang van vitale bedrijven en een economisch toekomstbestendige sector is groot, omdat het economisch model van aanbieders in het vrijetijdsdomein kwetsbaar is. De uitdaging voor de periode tot 2030 is daarom om de toerismesector in Zeeland op een toekomstbestendige manier te laten ontwikkelen tot een gezonde en diverse bedrijfstak zijn met investeringsvermogen en continuïteit. De bedrijven moeten

aantrekkelijk blijven voor bezoekers en inwoners en inspelen op veranderende omstandigheden in de markt en omgeving. Dit is in eerste instantie aan de ondernemers zelf, maar samen stimuleren we innovatief en toekomstgericht ondernemerschap. Voor (nieuwe) ontwikkelingen gaan we hiervoor uit van verschillende kwaliteitsaspecten. Deze zijn gericht op ruimtelijke kwaliteit (versterken natuur en (nieuw) landschap), economische haalbaarheid, markt en onderscheidend vermogen (benutten lokaal DNA, gedifferentieerd aanbod voor alle doelgroepen en circulair) en sociaal-maatschappelijke bijdrage en draagvlak. Zeeland blijft aantrekkelijk voor de bestaande ondernemers, maar wordt ook aantrekkelijker voor (jong) talent van buiten de regio, zonder dat dit ten koste gaat van de lokale verankering van de bedrijven. Werken en ondernemen in de sector moet aantrekkelijker worden om daarmee de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren en diversiteit en continuïteit binnen de sector te bevorderen. De verwachte toename aan bezoekers en de gewenste kwaliteit van de sector, vragen aandacht voor jaarrondexploitatie en voldoende goed geschoold personeel en de huisvesting daarvan. Beschikbaarheid van kwalitatief goed geschoolde medewerkers is één van de grote uitdagingen voor Zeeland. De toeristische sector zet daarom in op een passende arbeidsmarkt, waarbij sprake is van een goede koppeling tussen onderwijs en bedrijfsleven. Daarnaast moet werken in de vrijetijdssector een uitdagend en concurrerend carrièrepad worden.

Rolverdeling:

- Impuls Zeeland, ondernemersverenigingen, TOZ, TUA, RUD Zeeland en gemeenten begeleiden en faciliteren ondernemers.
- Kenniscentrum Kusttoerisme, Hogeschool Zeeland en MBO Scalda ontwikkelen kennis over innovatie.
- Recreatiebedrijven, EU, Rijk, de provincie en gemeenten investeren in innovatie. De provincie investeert via de Economische Agenda.
- Onderwijsinstellingen leiden recreatiepersoneel op door middel van (praktijk)onderwijs in samenwerking met de gehele toeristische sector.
- Rijk, UWV, gemeenten en provincie ondersteunen opleidingsprojecten (zie acties onder arbeidsmarkt).
- Gemeenten, ontwikkelaars, de provincie en bedrijven in de vrijetijdssector faciliteren passende huisvesting voor recreatiemedewerkers.
- Bedrijven in de vrijetijdssector zorgen voor voldoende uitdagende en praktijkgerichte stageplaatsen.

Actie 2.2 – Zorgen voor divers aanbod.

De recreatiesector heeft te maken met een grotere vraag naar beleving, onderscheidende concepten, ontspanning en moderne en goed toegankelijke attracties, accommodaties en voorzieningen. Dagbezoekers en gasten komen steeds vaker voor kortere vakanties en hebben een toenemende aandacht voor (natuur)activiteiten, stadsbezoek, cultuur, streekproducten, gezondheid, etc. Dit biedt kansen tot meer vitaliteit (verbreding, rendement, bezetting etc.) en diversiteit in het aanbod van verblijf en activiteit om aantrekkelijk te zijn voor een diversiteit aan doelgroepen in alle seizoenen. Dit laatste bevordert niet alleen de spreiding van gasten in tijd (over het jaar), maar zorgt ook voor een beter toekomstperspectief voor personeel en (werk) organisatie. Kleinschaliger initiatieven, zoals bijvoorbeeld

kleinschalig kamperen, boerderijwinkels of particulieren met kleinere vormen van verblijfsrecreatie of een theetuin, zijn een waardevolle aanvulling op het reguliere aanbod en kunnen een belangrijke extra inkomstenbron zijn voor met name agrarisch ondernemers. De combinatie van kamperen met het boerenbedrijf heeft ook een educatieve waarde, omdat dit meer inzicht geeft in de productie van voedsel. Een goede wisselwerking en samenwerking tussen stad en platteland is hierbij belangrijk. We benutten daarom kansen door goede en innovatieve ondernemersplannen te stimuleren die uitgaan van een divers aanbod, met toepassing van de genoemde kwaliteitsaspecten. Dit bevordert de differentiatie van het toeristisch product en voorkomt eenvormigheid en meer, uitsluitend vanuit vastgoed gedreven, verblijfsrecreatief aanbod. Bij deze uitgangspunten past het behoud van het bestaande beleid voor kleinschalig kamperen (25 kampeermiddelen waarvan ten hoogste 20% permanent), het verbod op permanente bewoning op (uitbreidingen van) verblijfsrecreatieterreinen en de plicht tot centraal bedrijfsmatige exploitatie op (uitbreidingen van) verblijfsrecreatieterreinen. Daarnaast blijft vermenging van reguliere verblijfsrecreatie met tijdelijke reguliere huisvesting ongewenst, omdat dit ten koste gaat van het product. Huisvesting van internationale werknemers vraagt om specifiek daarvoor bestemde locaties.

Waterrecreatie

Voor een divers aanbod in Zeeland blijft de waterrecreatie van belang. Om de ontwikkelingen en kansen voor waterrecreatie in Zeeland beter in beeld te krijgen, wordt een specifiek actieprogramma met onderzoeksagenda opgesteld en uitgevoerd. De kansen en mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering van de jachthavens en watersportvoorzieningen zoals in de Kustvisie en Oosterscheldevisie zijn opgenomen, blijven voorlopig het uitgangspunt. Daarnaast wordt waterrecreatie (bijv. ligplekken, jachthavens, voorzieningenniveau) in de gebiedsontwikkeling meegenomen.

Schaarse ruimte in Zeeland vergt zorgvuldige ruimtelijke afwegingen

Het streven naar een divers aanbod, de (verwachte) toenemende recreatiedruk en de behoefte aan enige ontwikkelruimte in de vrijetijdssector, in combinatie met de schaarse ruimte in Zeeland en het ruimtebeslag door andere gebruikers, vraagt om zorgvuldige afwegingen. Beleid en regelgeving op lokaal en provinciaal niveau samen met gebiedsgerichte uitwerkingen zorgen er voor dat deze zorgvuldige afweging plaatsvindt. Op provinciaal niveau door middel van provinciaal beleid en de Omgevingsverordening. Op lokaal niveau door middel van de planologische uitwerkingen door gemeenten en gebiedsgerichte aanpak. Hiermee voorkomen we onomkeerbare en ongewenste ruimtelijke ontwikkelingen en behouden en versterken we de kwaliteiten van het Zeeuwse landschap (zie ook bouwsteen Landschap, actie 1.6). Dit vraagt een ontwikkelstrategie die rekening houdt met ruimtebehoeften in balans met onze omgevingskwaliteiten, waarbij ook wordt onderzocht of spreiding van de recreatiedruk naar het achterland mogelijk is (zie actie 1.2). In het traject Bestemming Zeeland 2030 wordt dit verder onderzocht.

Voor de kustzone is in de Zeeuwse Kustvisie vastgelegd hoe we de Zeeuwse Kwaliteitskust beschermen, versterken en

waar nodig herstellen. Deze visie blijft onverkort van kracht. De hierin opgenomen en hiervoor genoemde kwaliteitsaspecten gelden ook voor de recreatie in de overige delen van Zeeland. De afspraken uit de Zeeuwse Kustvisie zijn opgenomen in de Omgevingsverordening.

Om de beoogde Zeeuwse Kwaliteitskust te bereiken zetten we in op een tweezijdige ontwikkelingsstrategie: beschermen, versterken en beleven van bestaande kwaliteiten (natuur en landschap, (verblijfs-)recreatie, water/strand en infrastructuur) en gebiedsgericht ontwikkelen van nieuwe kwaliteiten.

Deze ontwikkelstrategie gaat uit van een integrale en gebiedsgerichte aanpak op lokaal niveau. Hierdoor ontstaat ook ruimte voor eventuele uitbreiding van aanbod, maar altijd in balans met de omgeving. Als groei van het toerisme immers niet in balans is met de omgeving, leidt dat tot lokaal afnemend maatschappelijk draagvlak.

Onderdeel van deze ontwikkelstrategie is ook de inzet op klimaatbestendigheid, de stikstofopgave, energieneutraliteit en circulair/duurzaam bouwen. Het streven is dat de sector klimaatbestendig en CO₂-neutraal is en bijdraagt aan nieuwe ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie.

Rolverdeling:

- Bedrijven in de vrijetijdssector en agrarische bedrijven ontwikkelen onderscheidende producten.
- Impuls Zeeland, gemeenten, waterschap en omwonenden adviseren over kwaliteit van nieuwe producten.
- De provincie, gemeenten en Kenniscentrum Kusttoerisme monitoren het aanbod.
- De provincie en gemeenten reguleren omvang en diversiteit van het aanbod via omgevingsverordening, omgevingsplan en vergunningen.
- Kenniscentrum Kusttoerisme, TUA, TOZ, Impuls Zeeland, Hiswa-Recron, waterrecreatiebedrijven, terreinbeheerders, gemeenten en provincie stellen samen een actieplan op voor waterrecreatie.
- De EU, het Rijk, de provincie, Waterschap Scheldestromen, gemeenten en terreinbeheerders beschermen, versterken omgevingskwaliteiten en maken ze 'beleefbaar'.
- De provincie en gemeenten verzekeren zorgvuldige ruimtelijke afwegingen middels beleid en regelgeving (omgevingsverordening, omgevingsplan en vergunningen).
- Recreatieondernemers, gemeenten en alle andere belanghebbenden werken samen in een gebiedsgerichte aanpak op lokaal niveau.
- Recreatieondernemers investeren in klimaatbestendig, energieneutraal en circulair ontwerp, bouw en gebruik.

Subdoel 3: De sector levert een positieve bijdrage aan de omgeving en aan de samenleving.

Actie 3.1 – Effecten op leefomgeving betrekken bij recreatieve ontwikkelingen

De leefomgeving is het fundament waarop het toerisme in Zeeland zich kan ontwikkelen. Tegelijkertijd heeft toerisme hierop allerlei effecten, zowel positieve als negatieve. Toerisme zorgt in Zeeland voor een hoog voorzieningenniveau en een goede toeristische infrastructuur, waar zowel inwoners als bezoekers van profiteren. Een goed voorbeeld is het grote aantal supermarkten per 1.000

inwoners. Toerisme zorgt echter ook, vooral aan de kust, voor (toenemende) drukte. Om de aantrekkelijkheid van Zeeland als bestemming te behouden, óók met de verwachte toename van het aantal gasten, zet de sector in op kwaliteit en flexibiliteit. Verrassende oplossingen in plaats, vorm en tijd, zorgen dat er ruimte wordt gevonden voor de toename van het aantal gasten zonder dat het ten koste gaat van de omgeving. Hierbij wordt proactief gewerkt aan de opgaven vanuit de energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie. Ook is het belangrijk om gezamenlijk binnen de vrijetijdssector te voldoen aan de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties, waardoor de leefomgeving in Zeeland verbetert. Al deze oplossingen dragen bij aan de leefbaarheid en brede welvaart. Ook bij kleinere vormen van verblijfsrecreatie, zoals de toename van het aantal particuliere verhuurders is er aandacht voor de effecten op de leefomgeving.

Rolverdeling:

- Kenniscentrum Kusttoerisme, TOZ en Impuls Zeeland maken de impact inzichtelijk van toerisme op de Zeeuwse economie, leefbaarheid, het voorzieningenniveau en de samenleving.
- De provincie en gemeenten benutten de onderzoeksresultaten bij ruimtelijke afwegingen.

Actie 3.2 - Inwoners van Zeeland kennen en ervaren de meerwaarde van de vrijetijdssector op de Zeeuwse samenleving.

We zorgen voor structureel en meetbaar inzicht in de impact van het toerisme op onze economie, leefbaarheid en voorzieningenniveau. Op die manier is ook voor de Zeeuwen de waarde van het toerisme duidelijk en heeft iedereen voordeel van de positieve effecten ervan. Zorgen dat een groter deel van de toeristische besteding in de plaatselijke economie blijft circuleren is een belangrijke pijler voor "stakeholderschap". Dit bevordert het imago van onze toeristische sector en het vergroot draagvlak bij inwoners. Het is daarbij belangrijk om knelpunten die op het gebied van leefbaarheid uit onderzoek blijken, daadwerkelijk te verminderen en inwoners zo goed mogelijk te betrekken bij beleidsvorming.

De positieve effecten van het toerisme op gebied van infra, werkgelegenheid en voorzieningen, leveren een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Hierdoor worden inwoners en bedrijven voor Zeeland behouden en aangetrokken. In onze toeristische campagnes maken we dan ook verbindingen met onze campagnes gericht op wonen en werken.

Rolverdeling:

- Zeeland Marketing verbindt toeristische marketing en promotie met wonen en werken.
- De provincie en gemeenten benutten de onderzoeksresultaten bij ruimtelijke afwegingen.

Subdoel 4: De essentiële onderleggers voor de Bestemming Zeeland 2030 zijn aanwezig.

Een aantal onderleggers is essentieel om de ambities rondom de beleving van Gastvrij Zeeland, een toekomstbestendige toeristische bedrijfstak en een goede leefomgeving te bereiken. Dit gaat niet zonder kennis en monitoring, organiserend vermogen en grensoverschrijdende samenwerking.

Actie 4.1 – Doorontwikkelen kennis en monitoring

Voor een bewuste bestemming Zeeland is inzicht in de aard en omvang van de vraagstukken voor Zeeland nodig. Tot op heden is er nog onvoldoende (structureel) inzicht in de vrijetijdssector. Daarom zet de sector in op een krachtige kennisinfrastructuur rondom toerisme. Zo krijgen we meer kennis over behoeften en motieven van bezoekers, de ontwikkeling van toerisme in Zeeland, de maatschappelijke betekenis en de effecten op de leefomgeving en van beleidskeuzes. Dat maakt waar nodig bijsturing mogelijk om de bestemming Zeeland in balans te houden, zowel wat betreft leefbaarheid, natuur & landschap als economie. Toerisme-onderzoek en -beleid zijn daarmee op elkaar afgestemd, zodat het omgevingsgerichte beleid uitgaat van zowel bezoekers, bedrijven als inwoners. Onderzoeksresultaten worden gedeeld, waardoor de kennis bij alle stakeholders (ondernemers, ambtenaren, politiek, inwoners) toeneemt.

Rolverdeling:

- Kenniscentrum Kusttoerisme, HZ, HZ Kenniscentrum Zeeuwse samenleving en MBO Scalda ontwikkelen een krachtige kennisinfrastructuur voor kennis en monitoring van de vrijetijdssector.
- De provincie en gemeenten benutten de kennisinfrastructuur om beleid te actualiseren.
- De provincie faciliteert en draagt financieel bij.

Actie 4.2 – Versterken organiserend vermogen

Participatie van alle stakeholders, inclusief inwoners, is een belangrijke pijler van de Zeeuwse Omgevingsvisie. Het is noodzakelijk de belangen van de verschillende partijen goed te borgen en af te wegen. Een goed voorbeeld hiervan is het gezamenlijk en integraal realiseren van de gebiedsontwikkelingen en –visies en regionaal maatwerk in ontwikkelruimte en –mogelijkheden. We zetten daarom in op een daadkrachtige en goed functionerend innovatie- en kennisnetwerkstructuur. Deze structuur vormt een samenhangend geheel van activiteiten vanuit overheden (zowel provinciaal als lokaal), ondernemers en kennispartijen. Deze partijen trekken gezamenlijk op, werken samen en verbinden de thema's uit deze Zeeuwse Omgevingsvisie voor de genoemde doelgroepen (gasten, bedrijven en inwoners). In een samenhangende en structureel opgezette organisatiestructuur geven zij vorm aan de uitvoering van deze Omgevingsvisie en de visie Bestemming Zeeland 2030. De vrijetijdssector is hiervoor goed vertegenwoordigd in de relevante gremia, met de juiste expertise aan tafel. Samenwerking over de provinciegrenzen en het benutten van de kansen in Europese programma's, bieden hierbij mogelijkheden voor versterking en financiering van de gezamenlijke toeristische ambities. Dit geldt voornamelijk voor de gebieden innovatie, kwaliteitsverbetering en realisering van de maatschappelijke en verduurzamingsopgaven.

Rolverdeling:

- Alle betrokken partijen committeren zich aan en de Zeeuwse Omgevingsvisie en de gezamenlijke visie Bestemming Zeeland 2030 en voeren de hiervoor benoemde acties uit.
- Alle betrokken partijen investeren in internationale samenwerking.
- Overheden en ondernemers benutten de mogelijkheden van Europese programma's en zorgen voor cofinanciering.

- Het Rijk en de regio werken via de Omgevingsagenda Zuidwest intensief samen aan grensoverschrijdende samenwerking in de kustzone.

20.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Kwaliteitsverbetering en vervanging van bestaande bedrijven in de vrijetijdsector heeft voorrang boven ontwikkeling van nieuwe locaties.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Bijdragen aan klimaatadaptatie en energietransitie door energiebesparende maatregelen, opwekking van duurzame energie en waterbuffering op verblijfsrecreatieterreinen.
 - Verbetering en uitbreiding van natuur- en landschapswaarden en de mogelijkheden om de natuur te beleven dragen bij aan verbetering van het recreatief product.
 - Bij het oplossen van knelpunten in aandachtsgebieden kunnen mogelijkheden ontstaan voor nieuwe ontwikkelingen in de water- of verblijfsrecreatie, horeca, of dagattracties. Ook kunnen tijdelijke bestemmingen innovatie en verdienmodellen zonder vastgoed huisvesten.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Recreatie en toerisme bieden een onderscheidend product door aan te sluiten bij de Zeeuwse kernkwaliteiten.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Veiligstellen, robuuster maken en ontwikkelen van het Zeeuwse Natuurlijk Kapitaal, als belangrijkste onderscheidende factor is essentieel zodat toekomstige generaties hier van kunnen blijven genieten en van kunnen leven.
 - De Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties zijn een goed uitgangspunt voor de toeristische sector, bijvoorbeeld om te zorgen voor het reduceren van verbruik van grondstoffen (circulaire economie). Zo kan men denken aan circulair bouwen, maar ook aan andere circulaire bedrijfsprocessen en -modellen.

21. Transport en infrastructuur

21.1 Doelstelling 2030

Binnen Zeeland is de hoofdinfrastructuur op orde.

Het doel is een mobiliteitssysteem (voor zowel personen als goederen over de weg), waarbij de steden goed bereikbaar zijn vanaf de hoofdwegen. Het onderliggende wegennet is hiermee verknoopt en biedt voor verschillende modaliteiten ruimte. De havens en industriegebieden zijn tevens multimodaal onderdeel van het mobiliteitssysteem. Buisleidingen verbinden industriële clusters, binnen en buiten de provincie. Een systeem van buisleidingen voor bijvoorbeeld het transport van koolstofdioxide en waterstof in de Kanaalzone en het Sloegebied draagt bij aan de ambities om te komen tot een klimaatneutrale haven.

Subdoel 1: De capaciteit van de weginfrastructuur is voldoende om de verwachte toename van het verkeer op te vangen.

Subdoel 2: De industriegebieden en steden zijn multimodaal ontsloten via weg, water, spoor en buisleidingen.

Subdoel 3: De capaciteit van het elektriciteitsnet is vergroot om de energietransitie te faciliteren.

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

Hoofdwegen personen- en vrachtverkeer

Conform het wegencategoriseringsplan beschikt de provincie in 2030 over een betrouwbaar netwerk van hoofdwegen, waarbij de inrichting van deze wegen voldoet aan de richtlijnen van de Basiskennmerken Wegontwerp (zoals geformuleerd door CROW). Verkeersfunctie en vormgeving van de hoofdwegen zijn met elkaar in lijn gebracht, zodat recht wordt gedaan aan het gebruik daarvan. De hoofdwegen, zoals de A58, N256, N57, N59, N61 en N62, hebben voldoende capaciteit om de op dat moment aanwezige intensiteiten te verwerken. Het onderliggend wegennet krijgt continu aandacht om verbeteringen aan te brengen conform de richtlijnen ten behoeve van doorstroming en verkeersveiligheid. Doel is om het autogebruik van woon-werkverkeer voor een deel via de (snelle) fiets een volwaardig alternatief te bieden. Enkele snelfietsroutes zijn in 2030 aangelegd, bijvoorbeeld de route tussen Terneuzen en de grens met Vlaanderen bij Zelzate. De benutting van de infrastructuur is in 2030 verbeterd en de verkeersveiligheid is toegenomen door toepassing van de mogelijkheden van talking traffic, slimme verkeerslichten (iVRI's), benutting van rijtaakondersteuning, gedragsverandering (zoals onderwijs- en werkgeversaankpakken), autonoom rijden, autonoom varen en modal shift van personenvervoer (toeristische mobiliteit).

Tevens worden gevaarlijke stoffen, voor zover alternatieve tracés beschikbaar zijn, zo min mogelijk door woongebieden vervoerd. Risico's bij transport worden zoveel mogelijk beperkt. De infrastructuur is op moderne en betrouwbare wijze verbeterd zodat er geen emissie plaatsvindt.

Vaarwegen

De meeste vaarwegen in de Provincie Zeeland zijn geschikt voor binnenvaartschepen (container- en duwvaart) van minstens 4.500 ton. Hiermee vormen de Zeeuwse vaarwegen een onderdeel van de verbinding Rotterdam – Parijs. Gezien de ontwikkelingen van de Antwerpse haven wordt ingezet op het verder optimaliseren van de Westerschelde als vaarweg ten behoeve van de duurzame ontwikkeling van de Scheldehavens. Het Kanaal door Walcheren wordt door de provincie beheerd.

Vanuit de Europese Unie is, aan de hand van een in juni 2019 in werking getreden Implementing Act, het doel gesteld om in 2030 de verbinding Seine – Schelde gereed te hebben als onderdeel van het moderne vaarwegennetwerk. De realisatie van de nieuwe zeesluis bij Terneuzen draagt bij aan een verbeterde binnenvaartverbinding naar Vlaanderen en het noorden van Frankrijk tot aan Parijs.

Spoorwegen

De bestaande spoorwegen worden uitgebreid om tussen Zeeland en aangrenzende provincies, binnen en buiten Nederland, een multimodale transportcorridor te faciliteren en duurzaam te laten groeien.

In 2030 wordt de Zeeuwse Lijn door twee treinverbindingen met de Randstad en Noord-Brabant gebruikt. De in 2021 opgestarte nieuwe intercityverbinding van en naar de Randstad heeft zijn nut bewezen en is een vast onderdeel van de landelijke dienstregeling geworden. De kleine en grote stations blijven door sprinters binnen Zeeland en richting West-Brabant met elkaar verbonden. Een versnelling Zeeland – zuidelijke Randstad via de sprinters blijft het doel. De grote stations zijn daarnaast mobiliteitsknooppunten, zodat ook vanaf hier robuuste noord-

zuid gerichte HOV-lijnen (dat staat voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer) functioneren. Verder is de nieuwe spoorlijn voor goederenvervoer Gent – Terneuzen (RGT) in 2030 gerealiseerd, die mogelijk ook kan worden gebruikt voor personenvervoer. Bij het ontwerp van de verbinding wordt zorgvuldig omgegaan met effecten op mens en omgeving. Ook wordt de mogelijkheid voor een directe spoorverbinding tussen Zeeland en Antwerpen onderzocht (Veza).

Buisleidingen

Voor CO₂-reductie doelstellingen van de industrie zijn buisleidingen essentieel. In 2019 is de noodzaak voor grootschalige buisleidinginfrastructuur in en om het havengebied onderzocht (project CUST). Voor het Zeeuwse havencluster is behoefte aan met name infrastructuur voor transport van CO₂ en waterstof, maar er zullen ook leidingen nodig zijn voor synthetische nafta en warmte. Er zijn tracés getekend waar deze buisleidingen het best kunnen komen. De provincie zet zich in voor planologische en juridische borging van de tracés, ook grensoverschrijdend. In 2030 is in het havengebied van North Sea Port het buisleidingnetwerk, dat tussen bedrijven vloeistoffen en gassen uitwisselt (circulair/klimaat) uitgebreid. Ook zal het buisleidingnetwerk vanuit het havengebied aansluiten op buiten de provincie gelegen industriële clusters (nationaal en grensoverschrijdend).

Elektriciteitsnet

Binnen Zeeland is het hoofdnetwerk in 2030 op orde. Door verduurzaming van de industrie (energietransitie) ontstaat wel een verzwaring en of uitbreiding van het elektriciteitsnet, met name via hoogspanning van 150 kV en 380 kV verbindingen. Dit is een continu aandachtspunt. Zeeland zal fungeren als stopcontact voor offshore windmolenparken.

Vliegvelden en luchtvaart

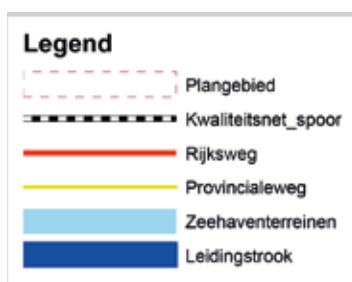
Vanaf vliegveld Midden Zeeland wordt per helikopter naar offshore windmolenparken gevlogen. In het algemeen geldt dat helikopters en vliegtuigen niet onnodig over stedelijk gebied mogen vliegen.

21.2 Huidige situatie

Dit is het huidige hoofdnetwerk infrastructuur in Zeeland (zie kaart op pagina 98) wordt nog aangevuld, met buisleidingen): Naast het hiervoor beschreven hoofdnetwerk infrastructuur in Zeeland sluit er een aantal hoofdwegen aan op de provincie die tevens relevant zijn binnen dit netwerk. Dat zijn de Rijkswegen A4, A15, A17, en de Vlaamse wegen A11, Expressweg E34 en R4. Daarnaast zijn er relevante vaarwegen, zoals Volkerak, Hollandsche Diep, Dordtsche Kil, Oude Maas (verbinding met haven Rotterdam). Ook het spoor richting West-Brabant en verder naar de Randstad is een relevante verbinding.

Trends en ontwikkelingen

Zeeland kent een hoofdnetwerk infrastructuur van hoofdwegen, vaarwegen, railwegen, kabels en leidingen en een klein vliegveld. Dit netwerk heeft verbindingen met rijkswegen, Vlaamse netwerken, vaarwegen naar de Rotterdamse haven en treinverbindingen naar Brabant en de Randstad. De ontwikkelingen van autonoom en elektrisch rijden en varen en Mobility as a Service (MaaS) zullen mogelijk effect hebben

Naast het hiervoor beschreven hoofdnetwerk infrastructuur in Zeeland sluit er een aantal hoofdwegen aan op de provincie die tevens relevant zijn binnen dit netwerk. Dat zijn de Rijkswegen A4, A15, A17, en de Vlaamse wegen A11, Expressweg E34 en R4. Daarnaast zijn er relevante vaarwegen, zoals Volkerak, Hollandsch Diep, Dordtsche Kil, Oude Maas (verbinding met haven Rotterdam). Ook het spoor richting West-Brabant en verder naar de Randstad is een relevante verbinding.

op het gebruik en de inrichting van weginfrastructuur. Een provinciedekkend systeem van laadpunten voor elektrisch rijden wordt nagestreefd. Versterking van de transportcorridor Rotterdam – Antwerpen is noodzakelijk. Er is een toenemende behoefte van transport van vloeibare en gasvormige goederen in plaats van traditionele vormen.

De bereikbaarheid en doorstroming van het wegverkeer zijn de afgelopen decennia aanzienlijk verbeterd door diverse projecten, zoals de Westerscheldetunnel, Sluiskiltunnel, verdubbeling van de Sloeweg en Tractaatweg.

Zeker tot 2030 zal in Zeeland het verkeer op de weg toenemen door de (beperkte) groei van de bevolking, het toerisme en het wegtransport. Over het woon-werkverkeer zijn lastig uitspraken te doen. Als gevolg van de coronapandemie heeft het thuiswerken wel een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Dit heeft zijn weerslag op de omvang van het woon-werkverkeer, dat duidelijk is afgenomen. Anno 2021 valt nog niet te zeggen of dat effect blijvend is. Nieuwe technieken als 5G maken thuiswerken in de nabije toekomst voor diverse kantoor gerelateerde sectoren nog gemakkelijker. Afwisselend thuis en op kantoor werken, ligt voorslagnog het meest voor de hand. Andere technieken en instrumenten zoals deelauto's en toepassing van mobility as a service kan het autogebruik verminderen.

De verkeersdruk op de A58 en knooppunt A58/A4 (Markiezzaat) neemt toe door het grotere aantal verkeersbewegingen. Incidenten en piekdagen leiden tot grote verstoringen omdat de infrastructuur naast het hoofdnetwerk deze rol slechts beperkt

kan overnemen. Zeker voor hulpdiensten kan dit problematisch zijn. Ook bij grote incidenten zijn de vluchtroutes (vanuit Zeeland) beperkt. Een ander aandachtspunt is de noord-zuidroute door het midden van Zeeland via Zierikzee en Goes. Het structureel verbeteren van de doorstroming en verkeersveiligheid op de N256 (Deltaweg) en N59 is noodzakelijk.

De energietransitie zal zorgen voor een grotere elektrificatie en een verandering naar andere grondstoffen (meer circulair, meer biobased producten, groene waterstof, etc.) Dit heeft zijn effect zowel voor 2030 als tussen 2030 en 2050 op transport en infrastructuur. Het hoofdnet elektriciteit (150 kV en 380 kV) is momenteel niet toegerust op de opgave rondom energietransitie. Naast versterking van de lijn boven de Westerschelde, is ook een nieuwe verbinding in Zeeuws-Vlaanderen nodig.

Toename van vervoer van gevaarlijke stoffen over weg, spoor, buisleiding en vaarwegen is een aandachtspunt. Transport van waterstof vraagt om nieuwe normen op het gebied van veiligheid. Toenemende behoefte aan alternatieven vormen voor transport van vloeibare goederen (vloeistoffen/gassen) vraagt om aanpassing en uitbreiding van de buisleidinginfrastructuur.

Het goederenvervoer (inclusief transport gevaarlijke stoffen) door vrachtwagens neemt al jaren toe. Vrachtwagenparkeren dient gefaciliteerd te worden. Dit maakt deel uit van planvorming voor een 'Central Gate' nabij het Sloegebied ter hoogte van Vlissingen-Oost en er komt mogelijk een locatie in Zeeuws-Vlaanderen. Meer dan 58% (in 2019) van het transport in Zeeland gaat via binnenvaartschepen. Met de uitbreiding van de capaciteit van

de Volkerak- en Krammersluizen is een belangrijk knelpunt verdwenen.

Het transport per spoor is in Zeeland nog gering van omvang (10% in 2019). Dat heeft o.a. te maken met twee knelpunten, namelijk met de missende directe verbindingen met Antwerpen (Veza) en Gent (RGT). Er is wel een toename te verwachten van het vervoer gevaarlijke stoffen over weg, spoor en vaarwegen.

Verdere verwachtingen zijn een doorontwikkeling van bedrijvigheid en modal shift Kanaalzone (Rail Gent – Terneuzen, fietssnelweg Zelzate – Terneuzen). Daarnaast een toenemende aandacht voor milieukwaliteit, leefbaarheid, duurzaamheid, circulariteit en klimaatadaptatie. De vitale infrastructuur moet klimaatbestendig worden gemaakt.

21.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: De capaciteit van de weginfrastructuur is voldoende om de verwachte toename van het verkeer op te vangen.

Actie 1.1 - Inrichting hoofdwegen conform wegencategoriseringsplan uit 2016 en de provinciale Meerjaren Investeringsagenda Wegen

Rijkswaterstaat, provincie, waterschap, gemeenten en North Sea Port zijn de beheerders van het wegennet in Zeeland. Het waterschap heeft in Zeeland veruit de meeste wegen in beheer en onderhoud. Goed wegbeheer is een voorwaarde voor optimale benutting van de capaciteit van de wegen in Zeeland.

Rolverdeling:

- Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor beheer van de rijkswegen.
- De provincie, Waterschap Scheldestromen en gemeenten zijn beheerders van de regionale en lokale wegen.
- North Sea Port is verantwoordelijk voor de wegen in het havengebied.
- De wegbeheerders monitoren de verkeersintensiteit en nemen maatregelen om doorstroming en verkeersveiligheid te verbeteren.
- De wegbeheerders ontsluiten bestaande grootschalige bedrijventerreinen, binnenhavens en winkelcentra via het kwaliteitsnet goederenvervoer.
- Initiatiefnemers of overheden investeren in aanpassing van de infrastructuur als bijkomend extra verkeer niet past bij het bestaande infrastructurele netwerk.
- Weggebruikers kunnen door goed weggedrag bijdragen aan doorstroming op alle wegen.

Actie 1.2 - Verbeteren fietsverbindingen voor de korte afstand

Rolverdeling:

- De provincie, Waterschap Scheldestromen en gemeenten zijn beheerders van de regionale en lokale wegen met bijbehorende fietspaden.
- De provincie vervult een coördinerende rol met gemeenten en waterschap voor het verbeteren van de fietspaden in de hele provincie, zodat aangesloten wordt op huidige trends en ontwikkelingen. Vanuit het landelijke Uitvoeringsprogramma Tour de Force vindt daarbij ondersteuning plaats.

Subdoel 2: De industriegebieden en steden zijn multimodaal ontsloten via weg, water, spoor en buisleidingen.

Actie 2.1 - Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit waterwegen

Rolverdeling:

- Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor beheer van de rijkswaterwegen.
- Rijkswaterstaat, provincie, North Sea Port, Waterschap Scheldestromen en gemeenten zijn beheerders van de waterwegen.
- RUD en Veiligheidsregio adviseren over veiligheid voor mens en omgeving.

Actie 2.2 - Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit spoorwegen

Rolverdeling:

- ProRail is verantwoordelijk voor aanleg, beheer en onderhoud van het spoornet.
- Het Rijk, Vlaanderen, de provincie, gemeenten en North Sea Port werken samen aan verbetering van de spoorverbinding in de Kanaalzone (RGT) en onderzoeken de realisatie van een directe verbinding tussen de Zeeuwse lijn en Antwerpen (Veza).
- RUD en veiligheidsregio adviseren over veiligheid voor mens en omgeving.

Actie 2.3 - Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit buisleidingenstelsel

Rolverdeling:

- Het Rijk, de provincie en gemeenten stellen kaders vast voor aanleg en exploitatie van buisleidingen.
- RUD en Veiligheidsregio adviseren over veiligheid voor mens en omgeving.
- Leidingenstraat Nederland beheert de landelijke Buisleidingenstraat

Subdoel 3: De capaciteit van het elektriciteitsnet is vergroot om de energietransitie te faciliteren.

Actie 3.1 - Beheer, onderhoud en uitbreiding elektriciteitsnet

Rolverdeling:

- Het Rijk, de provincie en gemeenten stellen kaders vast voor aanleg en exploitatie van het elektriciteitsnet.
- Netbeheerder Tennet zorgt voor aanleg, beheer en onderhoud van het hoogspanningsnet, reguleert afstemming van vraag en aanbod en de koppeling met het Europese netwerk.
- RUD en Veiligheidsregio adviseren over veiligheid voor mens en omgeving.

21.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Het bestaande infrastructuurnetwerk is in veel gevallen leidend voor nieuwe ontwikkelingen. Door concentratie van bijvoorbeeld bedrijvigheid, detailhandel en wonen, neemt de noodzaak voor nieuwe aanleg van infrastructuur af en daarmee het ruimtebeslag. Daarnaast wordt bestaande infrastructuur beter benut. In de Omgevingswet is dat vastgelegd in artikel 4.2 lid 1, waarbij is bepaald dat door een gemeente voor haar grondgebied regels worden gesteld ten behoeve van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties.
- Door bundeling van nieuwe infrastructuur met bestaande boven- en ondergrondse infrastructuur wordt ruimte bespaard.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Samenwerking tussen de wegbeheerders kan voordelen opleveren.
- Slimmer gebruik van infrastructuur door samenwerking met diverse sectoren verlaagt kosten voor aanleg en onderhoud.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- Het verbeteren van de fietsinfrastructuur heeft een positieve invloed op wat Zeeland te bieden heeft voor toerist en inwoners.
- Houtopstanden kunnen langs infrastructuur een bijdrage leveren aan biodiversiteit en recreatieve waarde.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Het stimuleren van vervoer met duurzame modaliteiten (spoor, vaarweg, buisleiding) heeft een gunstig effect op de realisatie van klimaatdoelstellingen en milieudoelen.

22. Visserij

22.1 Doelstelling 2030

De visserij- en aquacultuursector is een duurzaam opererend cluster: modern, goed uitgerust, economisch gezond en rekening houdend met natuurwaarden. De sector levert een wezenlijke bijdrage aan de productie van gezond en eiwitrijk voedsel.

Subdoel 1: De visserij- en aquacultuursector is een innovatief en economisch rendabel cluster.

Subdoel 2: De omvang van de visserij- en aquacultuursector is in balans met de ruimtelijke en ecologische draagkracht van de kustwateren en de Noordzee.

Subdoel 3: De schelpdiersector levert een wezenlijke bijdrage aan de eiwittransitie door de productie van hoogwaardig eiwit op zee

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

22.2 Huidige situatie

De visserijsector is de oudste gebruiker van de Noordzee en de kustwateren. Sinds mensenheugenis wordt gevestigd op soorten als haring, tong, schol, kabeljauw en paling maar ook op schaal- en schelpdieren als garnalen, kreeft, mosselen, oesters en kokkels.

De Zeeuwse visserijsector levert een bijdrage aan de voedselvoorziening van de wereldbevolking in de vorm van kwalitatief hoogwaardig, duurzaam gevangen en gekweekte vis, schaal- en schelpdieren. De sector richt zich in toenemende mate op innovatieve methoden van vangst en kweek om zo binnen de randvoorwaarden te werken die maatschappij en ecologie stellen. De Zeeuwse visserijsector is op te delen in een aantal deelsectoren, te weten de zee- en kustvisserij, de mossel- en oesterkweek, de visserij met vaste vistuigen op voornamelijk kreeft en paling en de sportvisserij op schubvis.

Er zijn 30 Zeeuwse kotters actief in de zee- en kustvisserij. Tong is de belangrijkste doelsoort. Daarnaast zijn garnalen, schol, bot en tarbot belangrijk voor de Zeeuwse visserij. In offshore windpark Borsele wordt geëxperimenteerd met verschillende visserijtechnieken.

De mosselsector bestaat uit circa 50 kwekers (al dan niet samenwerkend met handelsbedrijven). De totale productie bedraagt circa 500.000 Mosselton (50 miljoen kilo) per jaar. De Waddenzee en de Oosterschelde vormen de kweekgebieden.

Mosselhangcultuur wordt in de Oosterschelde beoefend door een zevental bedrijven. De totale productie bedraagt circa 2,5% van de totale mosselproductie in Nederland.

De oestersector bestaat uit circa 30 kwekers die deels ook handelaar zijn. De kweekgebieden worden gevormd door de Oosterschelde, de Grevelingen en het Veerse Meer. De jaarlijkse productie is als gevolg van ziekten en plagen sterk teruggelopen en bedraagt nog circa 15 miljoen creuses en 1 miljoen platte oesters.

Circa 40 vissers zijn actief in de visserij met vaste vistuigen zoals fuiken, kubben, korven en staand want. Deze visserij vindt met name plaats op de Oosterschelde, de Grevelingen, het Veerse Meer, het Volkerak-Zoommeer, de Westerschelde en de Voordelta. Jaarlijks wordt circa 35.000 kilo kreeft gevangen.

Yerseke is hét handels- en verwerkingscentrum voor schaal- en schelpdieren in Noordwest Europa met importen uit onder andere Ierland, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Denemarken, Frankrijk, Portugal en Canada en export naar België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Centraal Europa en Hong Kong. Er is een dagelijkse logistiek naar adressen in deze landen. Het gaat om handels- en verwerkingsbedrijven met een omzet van € 350 miljoen.

Sportvisserij is uit economisch perspectief een belangrijke deelsector binnen de Zeeuwse visserij. Vele tienduizenden recreanten en toeristen beoefenen deze vorm van vrijetijdsbesteding in onze provincie. Zowel vanaf de kant als vanaf de (opstap-)boot wordt gevist. Bootverhuurders, hengelsportzaken, aasverkopers, verhuurders van recreatiewoningen en horecagelegenheden in onze provincie hebben daar de revenuen van.

Het Europese besluit uit 2019 om geen vergunningen te verlenen voor de pulsvisserij heeft verstrekkende negatieve gevolgen voor de Nederlandse en Zeeuwse vissersvloot. Ook de Brexit, het ruimtebeslag op de Noordzee en de aanlandplicht leiden tot negatieve gevolgen. Deze negatieve vooruitzichten

leiden tot verminderde inkomsten, sterk gestegen uitgaven en daarmee tot een afname van de beschikbaarheid van personeel. Klimaatverandering zal leiden tot het wegtrekken van bepaalde vissen naar koudere wateren en de introductie van nieuwe soorten uit warmere wateren. De wereldwijde vraag naar kwalitatief goed, eiwitrijk voedsel zal als gevolg van de groeiende wereldbevolking in de toekomst stijgen. Door bovengenoemde oorzaken zal de Zeeuwse kottervloot niet kunnen profiteren van de stijgende vraag.

De mosselsector kent afwisselend goede en magere jaren. Toegenomen arbeid door met name de oogst van mosselzaad in de waterkolom leidt tot hogere kosten die niet of nauwelijks gecompenseerd worden door hogere inkomsten. De productie (collecteren mosselzaad en opkweek ervan op percelen) gebeurt op basis van convenantsafspraken in de Waddenzee met de ngo's en het ministerie LNV.

Dit mosselconvenant is eind 2020 verlengd (op basis van nieuwe afspraken tussen partijen) tot 2030. De bestaande afspraken van voor 2020 zijn verlengd en aangevuld middels een 'addendum'. Het convenant is ondertekend door de Producentenorganisatie Mossel, het ministerie LNV en de vereniging Vogelbescherming Nederland, de Waddenvereniging, de stichting WAD, de vereniging Natuurmonumenten.

Klimaatverandering zal voor zowel de mossel- als de oestersector gevolgen hebben. Met name de introductie en de verschijningsfrequentie van invasieve exoten vormt een belangrijk aandachtspunt voor de schelpdierkweek.

Om de gevolgen van de invasieve oesterboorder te beperken wordt in de Oosterschelde geëxperimenteerd met de kweek van oesters op 'tafels'. Hiertoe is 50 hectare in het oostelijk deel van de Oosterschelde aangewezen door het ministerie LNV. In de Grevelingen vormt de waterkwaliteit met name in warmere perioden een voortdurend punt van zorg. Zuurstofloosheid leidt tot grote sterfte onder de oesters en ander zeeleven.

De 39 vergunningen voor de visserij met vaste vistuigen in de Oosterschelde wordt door een groot deel van de vissers als te veel ervaren. De grote concurrentie om ruimte op de vrije gronden in de Oosterschelde is één van de negatieve gevolgen ervan. Over de vraag in hoeverre dit gevolgen heeft voor de kreeftenpopulatie verschillen de meningen. De waarnemingen in de praktijk zijn niet eenduidig wat dat betreft. Het ontbreken van bestandsinventarisaties doet zich hier voelen. Dit is een onderwerp waaraan de sector aandacht besteedt in een Transitieplan.

Handel en verwerking

De handels- en verwerkingsbedrijven hebben te maken met een consolidatie bij inkopers als retailers en groothandel met als gevolg lage prijzen voor verwerker en primaire producent. Voor de handel is voedselveiligheid, grondstofzekerheid (ook in Nederland en Zeeland) en kosteneffectiviteit essentieel. Ook de handel heeft grote zorgen over de gevolgen van de Brexit. De zorgen omtrent klimaatverandering brengt kansen voor de afzet van schaal- en schelpdieren. De productie van schelpdierewit is uiterst duurzaam. Promotie ervan onder met name jongeren biedt kansen voor vergroting van de consumptie.

Neerwaartse trends vispopulaties en gevolgen voor de sportvisserij

De mogelijkheden voor sportvisserij in de Deltawateren lopen terug. De vispopulaties in de Oosterschelde, het Veerse Meer en andere Deltawateren vertonen een negatieve trend. De Deltawerken, klimaatverandering, onduidelijkheid over de draagkracht van de watersystemen en de aanwezigheid van een omvangrijke zeehondenpopulatie zijn hiervan mogelijke oorzaken. In 2019 zijn de voorbereidingen getroffen voor het opnieuw starten van de monitoring die inzicht dient te verschaffen in de draagkracht van de Oosterschelde en Grevelingen.

22.3 Acties om doelen te realiseren

Het doel voor 2030 is dat er flinke stappen gezet zijn op weg naar een rendabel, duurzaam opererend visserijcluster. Waarbij wordt toegewerkt naar een moderne, goed uitgeruste, economisch gezonde en duurzaam opererende visserijsector die in zijn bedrijfsvoering rekening houdt met de natuurwaarden.

Subdoel 1: De visserij- en aquacultuursector is een innovatief en economisch rendabel cluster.

Voor de aquacultuursector, zie actie 1.2 in de bouwsteen Landbouw.

Actie 1.1: De ontwikkeling van een energiezuinige vangsttechniek voor platvis die rendabel, selectief en ecologisch verantwoord is.

Rolverdeling:

- De kottervisserij zet in op besparing van brandstof en selectiviteit.
- De provincie werkt samen met visserijbedrijfsleven, de ngo's, kennisinstellingen en andere overheden en is hiermee verbinder in het netwerk.
- De provincie kan financiële middelen inzetten wanneer dat nodig is.

Actie 1.2 Het maken van sluitende afspraken over de inventarisatie van de populatie, restocking, verdeling van de vrije gronden en andere relevante zaken voor de vaste tuigenvisserij

Rolverdeling:

- De paling- en kreeftenvissers in de Oosterschelde, Grevelingen en Veerse Meer werken samen en maken afspraken.
- De provincie werkt samen met visserijbedrijfsleven, de ngo's, kennisinstellingen en andere overheden en is hiermee verbinder in het netwerk.
- De provincie kan financiële middelen inzetten wanneer dat nodig is.

Subdoel 2: De omvang van de visserij- en aquacultuursector is in balans met de ruimtelijke en ecologische draagkracht van de kustwateren en de Noordzee.

Voor de aquacultuursector, zie actie 1.2 in de bouwsteen Landbouw.

Actie 2.1: Het monitoren van de draagkracht van de Deltawateren voor het inschatten van de maximaal mogelijke productie

Rolverdeling:

- Rijkswaterstaat zorgt voor de monitoring.
- De provincie werkt samen met visserijbedrijfsleven, de ngo's, kennisinstellingen en andere overheden en is hiermee verbinder in het netwerk.
- De provincie kan financiële middelen inzetten wanneer dat nodig is.

Actie 2.2 Het opruimen van afval op de Noordzee en de kustwateren ("Fishing for Litter")

Rolverdeling:

- De visserijsector ruimt afval op in de Noordzee en kustwateren en zorgt dat het wordt ingebed in de bedrijfsvoering.
- De provincie werkt samen met visserijbedrijfsleven, de ngo's, kennisinstellingen en andere overheden en is hiermee verbinder in het netwerk.
- De provincie kan financiële middelen inzetten wanneer dat nodig is.

Actie 2.3: Het terugdringen van het gebruik van lood in sportvisserij (loodvrij vissen)

Rolverdeling:

- Natuurmonumenten en sportvisserij stimuleren loodvrij vissen in navolging van de GreenDeal.

Subdoel 3: De schelpdiersector levert een wezenlijke bijdrage aan de eiwittransitie door de productie van hoogwaardig eiwit op zee

Actie 3.1: Het zoeken naar nieuwe, rendabele productielocaties voor de schelpdiersector, waarbij tevens de natuurwaarden van intergetijdengebieden in het kader van Natura 2000 verhoogd worden

Rolverdeling:

- De schelpdiersector onderzoekt locaties.
- De provincie werkt samen met visserijbedrijfsleven, de ngo's, kennisinstellingen en andere overheden en is hiermee verbinder in het netwerk.
- De provincie kan financiële middelen inzetten wanneer dat nodig is.

Actie 3.2: Het uitvoeren van pilotprojecten voor de ontwikkeling van schelpdierkweek in de Voordelta en de Noordzee

Rolverdeling:

- De schelpdiersector maakt afspraken.
- De provincie werkt samen met visserijbedrijfsleven, de ngo's, kennisinstellingen en andere overheden en is hiermee verbinder in het netwerk.
- De provincie kan financiële middelen inzetten wanneer dat nodig is.

Actie 3.3: De doorontwikkeling van kweek van oesters op tafels waardoor het totale ruimtebeslag wordt beperkt

Rolverdeling:

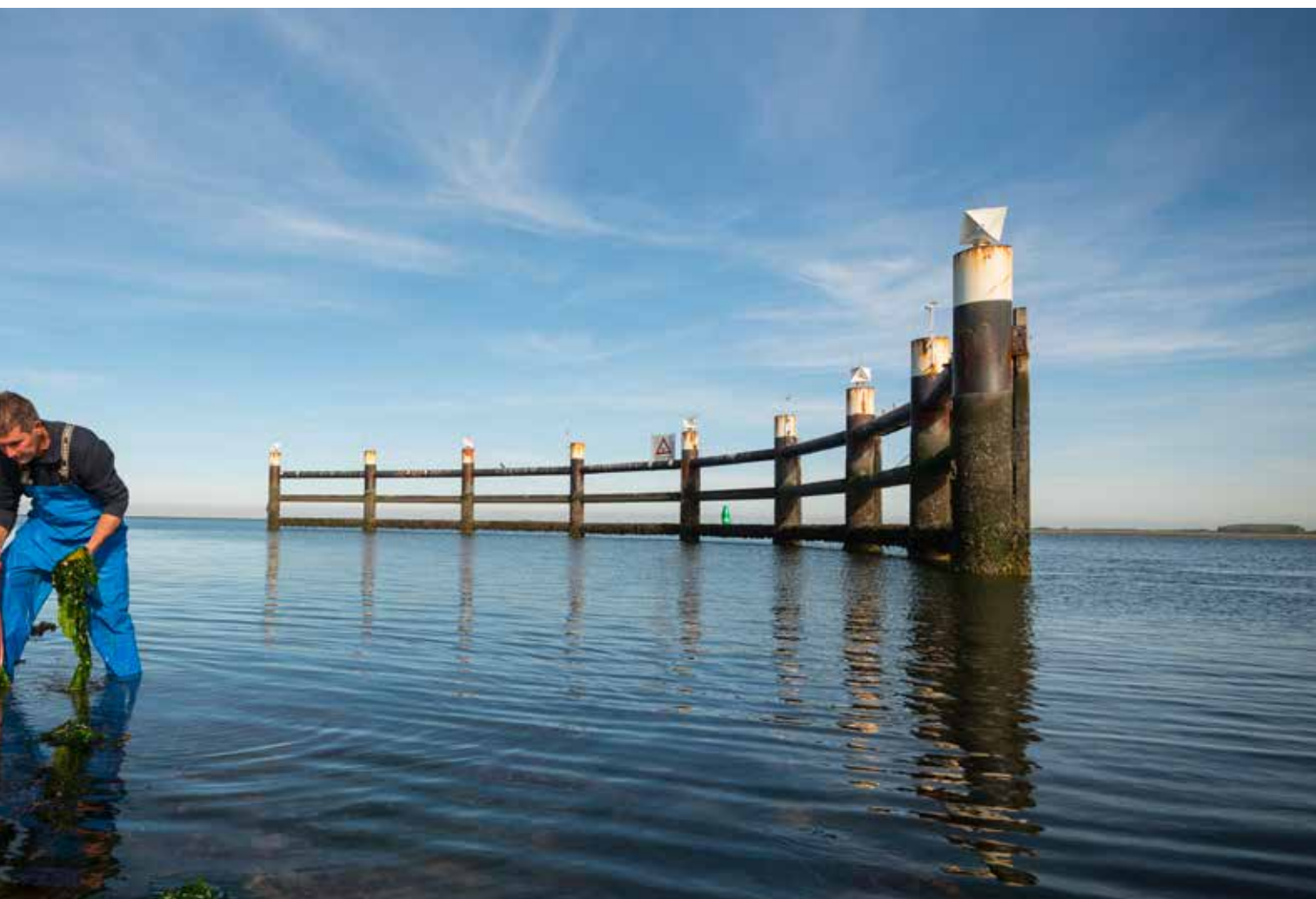
- De oestersector heeft de kweek van oesters op tafels inmiddels vervolmaakt.

- De provincie werkt samen met visserijbedrijfsleven, de ngo's, kennisinstellingen en andere overheden en is hiermee verbinder in het netwerk.
- De provincie kan financiële middelen inzetten wanneer dat nodig is.

22.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

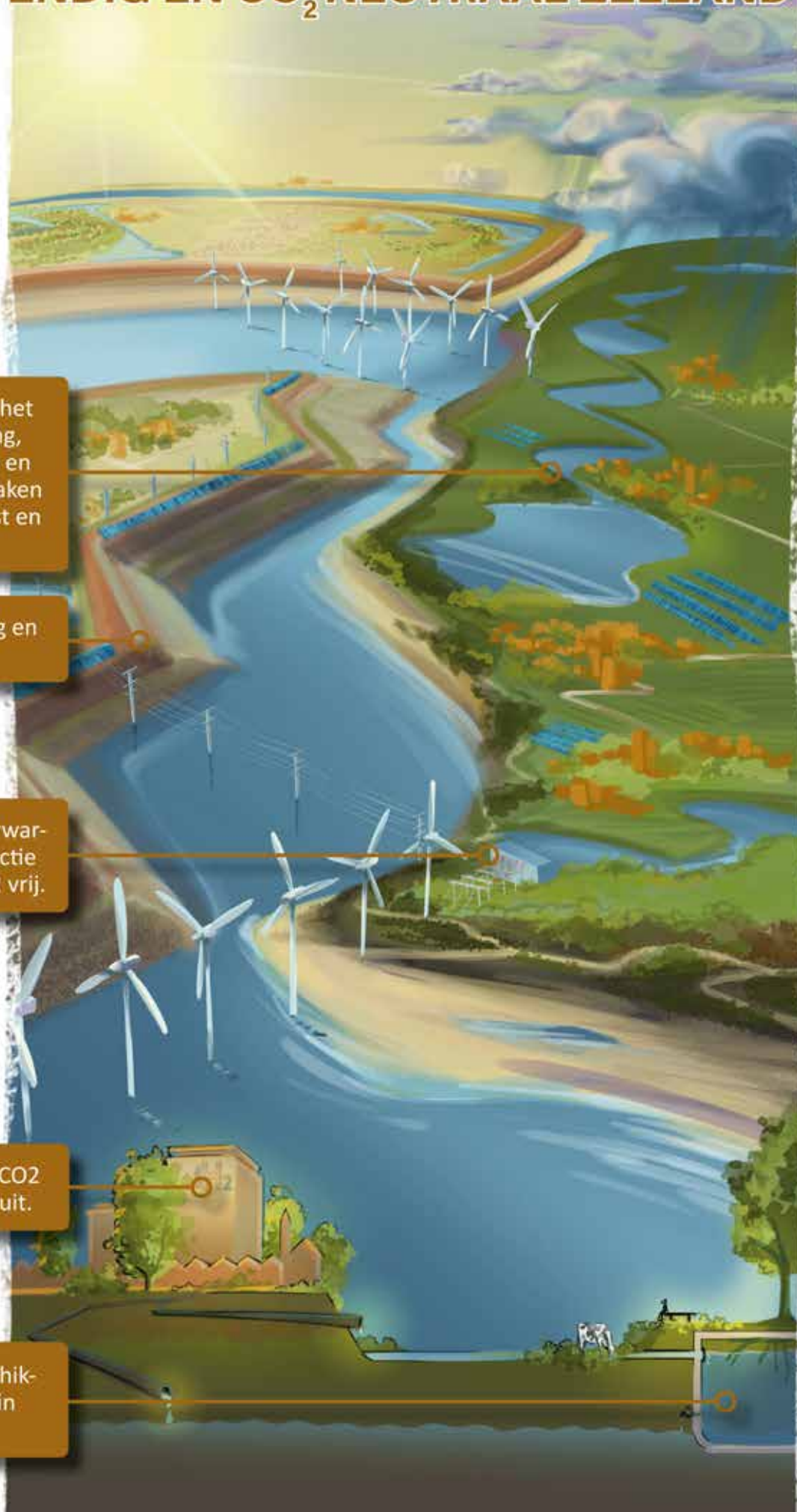
Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Er wordt gezocht naar synergie tussen natuur en visserij
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Voor de overgang naar duurzame visserij, het verbreden van de economie in kustgemeenschappen en voor het creëren van nieuwe werkgelegenheid en betere levenskwaliteit langs Europese kusten is een apart programma.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Visserij is een kenmerkend onderdeel van de Zeeuwse cultuur en economie
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
(...)

KLIMAATBESTENDIG EN CO₂ NEUTRAAL ZEELAND

IN 2050...

Letten we bij de aanleg en het opknappen van bebouwing, vervanging van rioleringen en onderhoud van wegen op zaken als hittestress, wateroverlast en droogte.

Is Zeeland klimaatbestendig en waterrobuust.

Zijn industrie, mobiliteit, verwarming en elektriciteitsproductie nagenoeg fossiel- en/of CO₂ vrij.

Stoot Zeeland vrijwel geen CO₂ en andere broeikasgassen uit.

Is de vraag naar en de beschikbaarheid van zoet water in balans.

Bouwstenen van klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland

Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO ₂ -neutraal Zeeland
Cultuur	Archeologie	Arbeidsmarkt	Duurzame energie
Gezondheid	Bodem	Circulaire economie	Energietransitie
Mobiliteit	Deltawateren	Havens en bedrijven	Klimaatadaptatie
Onderwijs	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Waterveiligheid
Voorzieningen en evenementen	Landbouw	Transport en infrastructuur	Zoet water
Woningvoorraad	Landschap	Visserij	
Woonomgeving	Milieu		
	Natuur		
	Watersysteem		
			Belangrijkste onderwerpen bij de ambitie
			Directe relatie met de ambitie
			Indirecte relatie met de ambitie

23. Duurzame energie

23.1 Doelstelling 2030

In Zeeland wordt tenminste 1800 MW aan duurzame energie opgewekt.

Wind en zon gaan een hoofdrol spelen in het verduurzamen van de elektriciteitsvoorziening. Daar zijn windparken op zee én land, zonnepanelen op dak en aanvullend op land en water voor nodig. Energie uit water, zoals het benutten van de kracht van het getij, heeft potentie maar vraagt nog veel doorontwikkeling. Op dit moment produceren we in Zeeland al 50% van onze stroom met de wind en de zon. De elektriciteitsopgave is om maximale ontwikkeling van duurzame energie in Zeeland te faciliteren (minstens 11 petajoule (PJ) aan hernieuwbare energie in 2030), knelpunten en aanpassingen in het elektriciteitsnet in beeld te brengen en na te denken over meer flexibiliteit in het energiesysteem van de toekomst.

Subdoel 1: Het opgesteld vermogen aan windenergie op land is met 130 MW gegroeid tot 700 MW

Subdoel 2 Het vermogen uit zonne-energie bedraagt 1000 MW, waarvan zoveel mogelijk op daken

Subdoel 3: Het vermogen uit andere hernieuwbare energiebronnen dan wind en zon, bedraagt tenminste 100 MW

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

23.2 Huidige situatie

Zonne-energie

Voor zonne-energie is de ambitie 1000 MW in 2030, bij voorkeur op daken en aanvullend met projecten op land en water. Uit berekeningen van netbeheerder Enduris blijkt dat het brutovermogen van zon op Zeeuwse daken ca. 1500 MW bedraagt. Netto wordt dit geschat op ca. 400-600 MW (niet alle daken zijn immers geschikt). Het provinciaal beleid voor zon op land en water is een regeling op hoofdlijnen en de uitwerking tot op projectniveau vindt door de gemeenten plaats. Met alleen zon op dak kan mogelijk onvoldoende vermogen gerealiseerd worden. Aanvullend kunnen zonprojecten worden gerealiseerd in bestaand stedelijk gebied of in combinatie met andere functies. Hiermee wordt ruimte geboden voor zonne-energie, maar wel met behoud van omgevingskwaliteit, zorgvuldig ruimtegebruik en behoud van de agrarische functie van gronden in het buitengebied. Daarom is gekozen voor een opzet waarbij zonne-energie kan worden gecombineerd met andere reeds aanwezige functies zoals bedrijfsterreinen, glastuinbouw, nutsvoorzieningen, stortplaatsen, zonneparken, windmolens, infrastructuur of op water. Hiermee wordt het landelijk geformuleerde afwegingskader bij de inpassing van zonne-energie zoals dat is afgesproken in het klimaatakkoord (de zonneladder) ook voor Zeeland gehanteerd. Gemeenten dragen binnen het zonbeleid naar mogelijkheid bij. Voor water geldt dan aanvullend dat aangetoond moet worden dat er geen negatieve effecten zijn voor natuur, recreatie, waterkwaliteit en visserij. Ruim de helft van de Zeeuwen vindt dat inpassing van zonneparken in het Zeeuwse landschap gestimuleerd moet worden (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020). Ook voor zonprojecten geldt dat het maatwerk aan de gemeenten wordt overgelaten.

Wind op land

Voor windenergie op land is een groei tot 700 MW in 2030 de ambitie. Eind 2021 zal in Zeeland 570 MW aan opgesteld vermogen windenergie beschikbaar zijn. Windenergie op zee is een nationale opgave waarbij het Rijk zorgt voor beleid, regelgeving en concessieverlening. De aansluiting van een aantal windparken op zee op het landelijke net loopt wel via Zeeland.

Voor windenergie op land is concentratie van de windturbines op een aantal locaties het uitgangspunt, om de ruimtelijke impact

Concentratielocaties windenergie en bestaande windturbines

te beperken. Deze locaties bevinden zich op of bij grootschalige industrieterreinen en op en bij grootschalige infrastructurele werken. De turbines staan voornamelijk op concentratielocaties die in de Omgevingsverordening zijn aangewezen, maar het is ook mogelijk om enkele extra projecten toe te voegen (zie kaart, bron: RES 1.0). Hiermee wordt ruimte geboden om de realisatie van de duurzame energie ambitie mogelijk te maken.

De aangewezen locaties zijn vanuit initiatieven in het verleden tot stand gekomen maar er zijn meer mogelijkheden zonder de concentratiegedachte geweld aan te doen. Daarom wordt ruimte geboden voor enkele extra projecten wanneer deze aansluiting zoeken bij grote infrastructuurlijnen als bijvoorbeeld waterkeringen langs de grote wateren. Dit beleid heeft geen betrekking op windturbines met een maximale tiphoogte tot 21 meter. Dergelijke turbines zijn primair een zaak van de gemeenten.

Energie uit water

In het kader van de Regionale Energiestrategie (RES) zijn de kansen en mogelijkheden in Zeeland onderzocht van energiewinning uit water. Energie uit water kan naar schatting ruim 100 MW bijdragen. Drie technologieën blijken het meest kansrijk voor de regio: getijden- of stromingsenergie, zoet-zoutenergie en thermische energie. Met name zoet-zoutenergie (via osmose) kan een grote bijdrage leveren en is in principe overal toepasbaar waar een harde scheiding tussen zoet en zout water aanwezig is. Provincie, gemeenten en maatschappelijke partners werken samen aan benutting van de kansen.

Biomassa als brandstof

Diverse studies laten zien dat het potentieel aan beschikbare biomassa in Zeeland beperkt is. Het is mogelijk om op grote schaal biomassa via de Zeeuwse diepzeehavens te importeren, maar dit is niet onomstreden. Houtkap voor de productie van

houtpellets bijvoorbeeld, kan veel impact hebben op landschap en biodiversiteit ter plekke. Ook wordt getwijfeld aan de CO₂-neutraliteit van houtverbranding. Het is van belang om biomassa eerst hoogwaardig toe te passen, zoveel mogelijk te recycleren en uiteindelijk de reststroom of het afval te gebruiken voor energieproductie.

Biomassavergisting

Biomassavergisting van reststromen (niet zijnde hout) is een vorm van duurzame energieopwekking met potentie in Zeeland. De opgewekte methaan en elektriciteit kunnen aan de bestaande gas- en elektriciteitsnetwerken worden geleverd. Grootschalige initiatieven kunnen vanwege mogelijke hinder (geur, transportbewegingen) maar ook vanuit logistiek perspectief het beste op industrieterreinen (o.a. Aben Green Energy in Kanaalzone) gefaciliteerd worden. Kleinschalige biomassavergisting bij agrarische bedrijven is mogelijk conform het landelijk beleid en wetgeving.

Kernenergie

Voor opwekking van energie zonder CO₂-uitstoot is ook kernenergie in beeld. In Zeeland is momenteel in Borssele een kerncentrale actief van EPZ. Deze centrale levert jaarlijks zo'n 13 PJ aan elektriciteit (3,6 TWh), zonder CO₂-uitstoot. Dit is ongeveer 3% van het landelijke elektriciteitsverbruik. De rijksoverheid (ministerie van EZK) is bevoegd gezag over kernenergie (wijst locaties aan en verleent vergunningen). Er zijn momenteel in Nederland drie locaties aangewezen waar een kerncentrale is toegestaan: Borssele, Maasvlakte en Eemshaven. De rijksoverheid heeft toestemming gegeven om de kerncentrale EPZ in Borssele tot 2033 te exploiteren. Er zal inzichtelijk gemaakt worden of het mogelijk is de levensduur van de centrale te verlengen, wat hiervoor nodig is en wat hiervan de risico's zijn. Indien de Nederlandse overheid besluit dat kernenergie een rol moet spelen in de toekomstige energievoorziening, is Borssele een aangewezen locatie voor een nieuwe kerncentrale. Dit komt door de reeds aanwezige nucleaire expertise bij EPZ, de nabijheid van de COVRA, de ruime beschikbaarheid van koelwater en het feit dat de rijksoverheid Borssele heeft aangewezen als locatie waar een kerncentrale is toegestaan.

Nadelen van deze technologie zijn de hoge up-front investeringskosten met bijbehorende bouw- en financieringsrisico's en het ontbreken van een definitieve oplossing voor het verwerken van nucleaire afval waardoor we het afval moeten opslaan. Momenteel is de uitbreiding van nucleair vermogen niet aan de orde in Zeeland, omdat er geen initiatieven bekend zijn.

De Zeeuwse overheden hebben geen bevoegdheden en dus geen actieve rol t.a.v. kernenergie. De Provincie Zeeland en de Zeeuwse gemeenten zijn via de aandelen van PZEM indirect ook aandeelhouder van de kerncentrale EPZ. In de formeel vastgestelde aandeelhoudersstrategie PZEM is ten aanzien van EPZ opgenomen dat commerciële energieactiviteiten qua risico- en rendementsprofiel niet bij een provincie en gemeenten passen, en dan ook verkocht zouden moeten worden.

Thorium

Om het nucleaire afval te beperken zijn er nieuwe soorten kerncentrales in ontwikkeling. Een voorbeeld hiervan is thorium

(gesmolten zout). Dit heeft o.a. als voordeel dat er minder afval vrijkomt bij de productie en dat het (maar) honderden in plaats van duizenden jaren radioactief blijft. Thoriumcentrales vergen echter nog een heel grote hoeveelheid onderzoek en ontwikkeling. Daarbij zijn er nog veel zaken onbekend, zoals kosten van veiligheid en opslag van het afval. Verschillende partijen hebben de intentie uitgesproken om thoriumcentrales te ontwikkelen maar er zijn momenteel nog geen fysieke reactoren daadwerkelijk in ontwikkeling. Commerciële toepassing lijkt nog erg ver weg en wordt op z'n vroegst geschat op 2045-2050. Het is dus niet realistisch aan te nemen dat thorium de klimaatdoelen voor 2030 kan adresseren en we zullen waarschijnlijk nog minimaal tien jaar moeten wachten voordat we kunnen inschatten of thoriumcentrales in 2050 een rol kunnen spelen.

23.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Het opgesteld vermogen aan windenergie op land is met 130 MW gegroeid tot 700 MW

Actie 1.1 - Realiseren opgave windenergie op het land (via de Regionale Energie Strategie-RES)

Op basis van plannen en initiatieven die nu bekend zijn bij verschillende gemeenten, wordt geraamd dat er tot 2030 extra ruimte is binnen een bandbreedte van 100 tot 170 MW. Dit zou voldoende moeten zijn om het beoogde doel van 700 MW in 2030 daadwerkelijk te realiseren. Besluitvorming en afweging vindt plaats in de separate procedures per project.

Rolverdeling:

- Het Rijk verleent subsidie voor de opwekking van hernieuwbare energie (SDE).
- Het ijk en de provincie maken afspraken op nationaal en regionaal niveau over het opgesteld vermogen.
- De provincie legt de locaties voor windmolenparken op land en randvoorwaarden voor alle windmolens van meer dan 21 meter hoog vast in de omgevingsverordening.
- Gemeenten stellen randvoorwaarden en verlenen vergunning voor windmolens tot 21 meter hoog. RUD Zeeland zorgt voor toezicht op en handhaving van de regels.
- Adviesbureaus, Rijkswaterstaat, de provincie, gemeenten, Waterschap Scheldestromen, Veiligheidsregio, ZLTO, terreinbeheerders, dorpsraden, maatschappelijke organisaties, grondeigenaren en omwonenden adviseren over plaatsing van windmolens, één en ander afhankelijk van de locatie.
- Ondernemers, projectontwikkelaars, onderhoudsbedrijven, energiebedrijven en energiecoöperaties realiseren, exploiteren en onderhouden de windmolens.
- De netwerkbedrijven sluiten de windmolens aan op het elektriciteitsnet.

Subdoel 2: Het vermogen uit zonne-energie bedraagt 1000 MW, waarvan zoveel mogelijk op daken

Actie 2.1 - Realiseren opgave zonne-energie (via de Regionale Energie Strategie -RES)

Rolverdeling:

- Het Rijk verleent subsidie voor de opwekking van hernieuwbare energie (SDE).

- Het Rijk en de regio maken op nationaal niveau afspraken over de opwekking van zonne-energie in het kader van de (RES).
- Het Rijk, de provincie en gemeenten stellen kaders vast voor realisatie van zonneparken. Gemeenten verlenen de vergunning.
- Particulieren, ondernemers, overheden, projectontwikkelaars, onderhoudsbedrijven, energiebedrijven en energiecoöperaties realiseren, exploiteren en onderhouden zonnepanelen op de daken.
- Afhankelijk van de locatie adviseren adviesbureaus, Rijkswaterstaat, de provincie, gemeente, Waterschap Scheldestromen, Veiligheidsregio, ZLTO, terreinbeheerders, dorpsraden, maatschappelijke organisaties en omwonenden.
- Netwerkbedrijven sluiten zonneparken aan op het elektriciteitsnet.
- Onderwijsinstellingen leiden personeel op.

Subdoel 3: Het vermogen uit andere hernieuwbare energiebronnen dan wind en zon, bedraagt tenminste 100 MW

Actie 3.1 - Realiseren opgave biomassa en biovergisting (via de Regionale Energie Strategie-RES)

Rolverdeling:

- Het Rijk verleent subsidie voor de opwekking van hernieuwbare energie (SDE).
- Het Rijk en de provincie maken op nationaal en regionaal niveau afspraken over de opwekking van energie uit biomassa in het kader van de Regionale Energie Strategie (RES).
- Het Rijk, de provincie en gemeenten stellen kaders vast voor realisatie van biomassa-installaties.
- De provincie en gemeenten verlenen vergunning voor realisatie van biomassa-installaties.
- Bedrijven en terreinbeheerders leveren biomassa.
- Ondernemers, projectontwikkelaars, onderhoudsbedrijven, energiebedrijven en energiecoöperaties realiseren, exploiteren en onderhouden biomassa-installaties.
- De Veiligheidsregio adviseert provincie en gemeenten over veiligheidsaspecten van biomassa-installaties.

Actie 3.2 – Benutten van kansen voor energie uit water (via de Regionale Energie Strategie-RES)

23.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Meervoudig ruimtegebruik kan zowel ruimte geven aan energieopwekking en kansen bieden voor andere opgaven zoals biodiversiteit.
- Zonnepanelen op het dak vragen geen extra ruimte, maar zonneparken op de grond wel.
- Realisatie van zonneparken en aanpassing van bijbehorende infrastructuur kan gecombineerd worden met verbetering van waterberging en -afvoer. Zoals zonnepanelen op waterbassins.
- Mogelijkheden voor bebouwing zijn op en rond waterkeringen

beperkt vanuit waterveiligheid, maar combinatie met zonnepanelen is wel mogelijk.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Exploitatie van zonne- en windmolenparken kan financieel bijdragen aan versterking van de omgevingskwaliteit en leefbaarheid.
- Zon op dak kan een extra inkomstenbron zijn voor agrarische ondernemers, verenigingen en bedrijven en kan de vaste lasten van huiseigenaren verminderen en/of woningverbetering mogelijk maken.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- Afhankelijk van de locatie van windmolens kunnen landschapsstructuren worden aangetast of juist versterkt.
- Afhankelijk van locatie en vormgeving kunnen zonneparken negatieve effecten hebben op de bodemkwaliteit, natuurwaarden en het landschap.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Overschakeling naar duurzame energie draagt rechtstreeks bij aan mondiale klimaatdoelen, doelen voor circulaire economie en vermindert de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen uit het buitenland.

24. Energietransitie

24.1 Doelstelling 2030

De CO₂-uitstoot in Zeeland is met 49% afgenomen

Om ervoor te zorgen dat Zeeland in 2050 geen CO₂ en andere broeikasgassen meer uitstoot, is voor 2030 als tussendoel een algemene reductie van 49% ten opzichte van 1990 gesteld. Dit zijn doelstellingen uit het landelijk Klimaatakkoord. Om dat te bereiken is in 2020 een regionale energiestrategie (RES) vastgesteld. In de RES worden per sector concrete ambities en maatregelen benoemd.

Subdoel 1: Binnen de landbouw, industrie, gebouwde omgeving en mobiliteit is de landelijke reductiedoelstelling gerealiseerd

Subdoel 2: In Zeeland wordt tenminste 1800 MW aan hernieuwbare energie opgewekt

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

24.2 Huidige situatie

Landbouw en industrie

Voor landbouw en industrie worden landelijk afspraken gemaakt. De Zeeuwse opgave wordt daar in meegenomen.

Zeeland herbergt één van de grootste clusters van zware energie-intensieve industrie van Nederland: North Sea Port (Kanaalzone en Sloegebied). Verder kent Zeeland ook nog kleinere industrie, veelal in de foodsector, die verspreid door heel Zeeland gevestigd is op bedrijventerreinen en solitaire bedrijfslocaties in het buitengebied. De industrie drukt een grote stempel op de energievraag in Zeeland. De industriële clusters nemen zo'n 75% van het Zeeuwse energieverbruik voor hun rekening.

De landbouw heeft een relatief klein aandeel in het Zeeuwse energieverbruik, met uitzondering van de glastuinbouw. Glastuinbouwbedrijven staan in de top van Zeeuwse CO₂-uitstoters wegens het hoge aardgasgebruik, met uitzondering van het glastuinbouwgebied in de Kanaalzone waar industriële restwarmte en CO₂ worden benut. De opwekking van hernieuwbare energie is een economische kans voor de agrarische sector (zonnepanelen op daken, windmolens, biomassa,) hoewel de ruimtelijke impact van energieprojecten tevens een bedreiging kan vormen voor het landschap. De glastuinbouw streeft naar gebruik van restwarmte uit de industrie en gebruik van lokale biomassacentrales. Per glastuinbouwcluster wordt een aanpak ontwikkeld.

Gebouwde omgeving

De verduurzaming van de gebouwde omgeving is een complexe opgave. Alle gebouwen in Zeeland moeten worden verbouwd tot goed geïsoleerde en duurzaam verwarmde gebouwen. Het doel is 49% CO₂-reductie ten opzichte van 1990. Hoe dit gerealiseerd zal worden in de gebouwde omgeving wordt vastgesteld in de Regionale Energie Strategie (RES). In de Regionale Structuur Warmte, die onderdeel uitmaakt van de RES, wordt de regionale voorziening van warmte beschreven, met daarin hoe het warmteaanbod, de warmtevraag, en de infrastructuur op Zeeuws niveau, met elkaar kunnen worden verbonden en wat hierin de Zeeuwse ambitie is. De CO₂-reductie van de gebouwde omgeving moet uiteindelijk in de gemeenten en op dorps- en wijkniveau worden gerealiseerd. Gemeenten leggen het tijdspad voor de ontwikkeling van een alternatieve energievoorziening en het geleidelijk vervangen van aardgas, zoals overeengekomen in het Klimaatakkoord, vast in de Transitievisie Warmte.

Mobiliteit

Rijden en varen zonder uitstoot moet in 2030 leiden tot een reductie van 49% CO₂ voor mobiliteit. Dit staat gelijk aan de landelijke klimaatdoelstellingen van het kabinet wat betekent dat wij in Zeeland vanuit mobiliteit voor de opgave staan 341 Kton CO₂ te besparen in 2030. Elektrisch vervoer zal hier een belangrijke bijdrage aan moeten leveren.

24.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Binnen de landbouw, industrie, gebouwde omgeving en mobiliteit is de landelijke reductiedoelstelling gerealiseerd

Actie 1.1 Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen in landbouw en industrie

SDR (Smart Delta Resources) heeft een regioplan opgesteld met programmalijnen om de CO₂-reductie doelstellingen te realiseren voor de industrie. Er wordt ingezet op elektrificatie van de industrie, maar dat vraagt om grote aanpassingen van bedrijfsprocessen en het elektriciteitsnetwerk. Ook is het belangrijk dat wordt overgeschakeld op groene waterstof en dat CO₂ wordt afgevangen en opgeslagen (CCS). Hiervoor is de aanleg van een pijpleidingeninfrastructuur een belangrijke voorwaarde. Ook kijkt de industrie actief naar gebruik van restwarmte voor verwarming van gebouwen. Om investeringen toekomstbestendig te laten zijn, worden maatregelen niet alleen vanuit de doelen voor 2030, maar ook vanuit de doelen voor 2050 bezien.

Rolverdeling:

- Overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties leggen acties vast in het nationale programma RES.
- Op regionaal niveau worden de acties uitgevoerd.

Actie 1.2 Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen in gebouwde omgeving

Voor de verwarming en koeling van woningen en gebouwen moet een duurzaam alternatief worden ontwikkeld. Om het CO₂-reductie doel te behalen moeten op termijn alle woningen en gebouwen goed geïsoleerd en aardgasvrij zijn. Dat betekent een enorme verduurzamingslag. Er komen passende lokale en regionale initiatieven en maatregelen om alle partijen in de gebouwde omgeving tot actie aan te sporen. Deze geven richting aan beleid en acties van gemeenten, provincies en belanghebbende partijen. Iedere gemeente stelt een Transitievisie Warmte op waar de aanpak in wordt uitgewerkt. In de concrete uitvoering liggen belangrijke kansen om aan te haken bij maatregelen in het kader van klimaatadaptatie en de (her)inrichting van de openbare ruimte.

Rolverdeling:

- Het Rijk legt nationale doelen vast en verleent subsidie voor de energietransitie in de gebouwde omgeving.
- Gemeenten informeren belanghebbenden en stellen in overleg met stads- en dorpsraden transitievisies op.
- Op wijk- en dorpsniveau wordt de energietransitie op basis van maatwerk uitgevoerd (Wijkuitvoeringsplan).

Actie 1.3 Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen door mobiliteit

Een duurzame infrastructuur en het zorgen voor voldoende laadpalen en snellaadvoorzieningen, zijn belangrijk om deze omslag te maken. De vergroening van de goederenstroom is bijvoorbeeld mogelijk door het instellen van zero-emissie-zones in steden en dorpen. Vanaf 2025 moeten alle nieuwe bussen zero-emissie zijn. Na 2030 moeten alle bussen met zero-emissie rondrijden. Ook het doelgroepenvervoer moet in 2025 zero-emissie zijn. De ontwikkeling naar slimmer autogebruik (smart mobility), door bijvoorbeeld het aandeel deelvoertuigen te vergroten en bezit te verkleinen, is belangrijk. De helft van de Zeeuwen geeft aan het eens te zijn met de omschakeling naar een economie waarbij het minder gaat om bezit en meer om gebruik (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Rolverdeling:

- Het Rijk legt nationale doelen vast en verleent subsidie aan de andere overheden voor regie op de realisatie van (snel) laadvoorzieningen voor elektrisch vervoer.
- De provincie verleent de OV-concessie op basis van zero-emissie.
- Gemeenten zorgen in samenwerking met belanghebbenden voor de aanleg van (semi)publieke (snel)laadvoorzieningen op lokaal niveau.

Subdoel 2: In Zeeland wordt tenminste 1800 MW hernieuwbare energie opgewekt**Actie 2.1 Vergroten mogelijkheden voor opwekken en opslaan van hernieuwbare energie****Rolverdeling: Zie acties 1, 2 en 3 bij Duurzame energie.****24.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering**

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - De energietransitie zorgt voor grote ingrepen boven en onder de grond.
Wijkgerichte aanpak energietransitie helpt bij het sluiten van lokale kringlopen van warmte en elektriciteit, daardoor kunnen ingrepen buiten de lokale kringlopen worden beperkt.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Vernieuwing van de woningvoorraad draagt bij aan energiebesparing, overschakeling naar hernieuwbare energiebronnen en klimaatadaptatie.
 - Werk regionaal samen aan de energietransitie en ontwikkel gezamenlijke routes voor netwerk gerelateerde activiteiten zoals nieuwe aansluitingen, het verzwaren aansluitingen etc.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
(...)
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Overschakeling naar duurzame energie draagt rechtstreeks bij aan mondiale klimaatdoelen en circulaire economie.

25. Klimaatadaptatie

25.1 Doelstelling 2030

Zeeland is voldoende waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.

Door klimaatverandering is sprake van toenemende kans op overstroming, wateroverlast, langdurige droogte en extreme hitte. Iedereen in Zeeland is nodig om onze fysieke leefomgeving stap voor stap aan te passen. Uiterlijk in 2050 moet Zeeland waterrobuust en klimaatbestendig zijn ingericht. Deze ambitie is in 2019 onderschreven door de Zeeuwse overheden in het convenant Klimaatadaptatie Zeeland. De aanpak wordt uitgewerkt in de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland (KaSZ) die parallel aan de Omgevingsvisie wordt opgesteld. Wijzigingen in de doelen en aanpak van de KaSZ leiden ook tot aanpassing van de Omgevingsvisie.

In deze bouwsteen wordt ingegaan op de gevolgen van de weersextremen wateroverlast, droogte en hitte. Bouwsteen 26. Waterveiligheid schenkt aandacht aan het thema overstromingen. Gezamenlijk komen de 4 thema's aanbod in de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland.

Subdoel 1: Het landelijk gebied voldoet aan de normen voor wateroverlast, waarbij de trits vasthouden-bergen-afvoeren is toegepast

Subdoel 2: Vraag naar en beschikbaarheid van zoet water zijn in balans

Subdoel 3: Bij nieuwbouw en herstructurering wordt rekening gehouden met zeespiegelstijging en het voorkomen van hitte, droogte en wateroverlast

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

25.2 Huidige situatie

Klimaatstresstesten

In 2019 zijn de risico's van de klimaatverandering in beeld gebracht via klimaatstresstesten per gemeente en voor de hele provincie. Voor de (hoofd)infrastructuur zijn klimaatstresstesten uitgevoerd door de verantwoordelijke beheerders. De klimaatstresstesten zijn gebruikt voor het voeren van een risicodialogo waarin de effecten van klimaatstress worden gewogen, van maatschappelijke ontwrichting, schade en slachtoffers tot lokale overlast en hinder. Om een indruk te geven van wat er nodig is om de kwetsbaarheden voor klimaatverandering op te vangen zijn mogelijke acties verkend. De acties vormen een eerste indicatie van zaken die in de strategie opgenomen kunnen worden. De Klimaatadaptatie Strategie Zeeland wordt door alle Zeeuwse overheden opgesteld en nadien geborgd in beleid, regelgeving en uitvoering. De uitkomsten uit dit proces worden daarom ook in de Zeeuwse Omgevingsvisie verwerkt. Daarnaast wordt er een uitvoeringsprogramma opgesteld om maatregelen te financieren en uit te voeren. Dit is geen eenmalige actie. Elke 5 jaar wordt het proces opnieuw doorlopen om bij te kunnen sturen op basis van de meest actuele inzichten.

Het is voor uitvoering van activiteiten niet nodig om te wachten op de klimaatadaptatiestrategie, maar wel om zoveel mogelijk rekening te houden met mogelijke effecten van klimaatverandering. Er is al veel informatie beschikbaar over geschiktheid van gronden op basis van het bodem- en watersysteem. Vooral bij grotere (gebieds)ontwikkelingen en vitale en kwetsbare functies moet hiermee rekening worden gehouden. Het is nodig om kansen te benutten om de kwetsbaarheid voor klimaatverandering te verminderen of, bij nieuwe ontwikkelingen, te voorkomen dat er door klimaatverandering problemen ontstaan. Dit is niet vrijblijvend. Het kan in het uiterste geval ook betekenen dat bepaalde gebieden niet geschikt zijn voor bepaalde functies. Als de locatiekeuze al een vaststaand feit is, kan een slimme gebiedsinrichting of manier van bouwen de nadelige effecten (schade/slachtoffers) wellicht alsnog beperken.

Wateroverlast

Na een aantal jaren met perioden met extreem veel neerslag is ingezet op het terugdringen van regionale wateroverlast in het landelijk en stedelijk gebied (Waterbeheer 21ste eeuw, kort gezegd WB21). De toename van extreme regenbuien als

gevolg van de klimaatverandering wordt daarbij betrokken. Het waterschap voert in het landelijk gebied maatregelen uit en draagt zorg dat uiterlijk in 2027 wordt voldaan aan de wateroverlastnormen (omgevingswaarden) die zijn opgenomen in de omgevingsverordening (WB-21 normering, etc.). Bij uitvoering van maatregelen is de trits vasthouden-bergen-afvoeren het uitgangspunt. Provincie en waterschap bepalen samen de prioritering voor het op orde brengen van het beheergebied op basis van de normen.

Wateroverlast in het stedelijk gebied is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het waterschap en gemeenten. In het kader van de Samenwerking Afvalwaterketen Zeeland (SAZ+) worden hier concrete stappen in gezet. Gemeenten treffen maatregelen om de openbare ruimte klimaatbestendig in te richten. Uit onderzoek blijkt dat 80% van de Zeeuwen voorstander is van het gebruik van regenwater doorlatende straatstenen en asfalt (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020). Het waterschap neemt aanvullende maatregelen in het watersysteem waar dat nodig is.

Grote delen (naar schatting 40%) van het agrarische gebied hebben te kampen met bodemverdichting vrij dicht onder het oppervlak. Deze bodemverdichting zorgt ervoor dat neerslag slechter kan infiltreren in de bodem. Daardoor wordt de opbouw van de gewenste zoetwaterlens belemmerd en neemt de kans op gewasschade door verdroging in de zomer toe.

Droogte

Vooraf de dunne zoete grondwaterlenzen worden bedreigd door klimaatverandering. Er zijn voorlopig geen aanwijzingen dat de grotere zoetwatervoorkomens, zoals het grondwater in beschermde gebieden met de functie drinkwatervoorziening, binnen afzienbare tijd worden aangetast door verzilting. In het kader van de Proeftuin Zoet Water en het Zeeuws Deltaplan Zoet Water wordt bekeken welke maatregelen de beste zijn om de zoetwaterlenzen en zoetwaterbeschikbaarheid in stand te houden of te vergroten. Voorkomen en waar mogelijk opheffen van bodemverdichting in combinatie met een goede organische stofbalans helpt ook om neerslag beter vast te houden in de bodem.

Daarnaast zorgt droogte voor effecten op natuur, de beschikbaarheid van water voor de industrie en voor kwetsbaarheden in stedelijk gebied. Voorbeelden hiervan zijn zetting die gevolgen kan hebben voor de constructieve veiligheid van gebouwen, onvoldoende water voor het stedelijk groen en brandgevaar. Ruim 80% van de Zeeuwen is er voor om bij nieuwe ontwikkelingen een plan te maken over hoe opslag van zoet water wordt geregeld (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020).

Hitte

Hittestress is een relatief nieuw thema in Zeeland. In het stedelijk gebied komt op warme dagen overdag hittestress al in grote mate voor. Dit extra opwarmings- en vertraagde afkoelingseffect in het bebouwd gebied heeft negatieve effecten op gezondheid, leefbaarheid en economie. Door het vele oppervlaktewater in Zeeland zien we ook dat in warme perioden Zeeland nu al de hoogste nachttemperatuur van Nederland heeft. Zowel hittestress overdag en hoge temperaturen 's nachts zullen in de toekomst

vaker en over langere perioden voorkomen. Bij de inrichting van het bebouwd gebied (meer vergroening en minder verharding; ruim 80% van de Zeeuwen is hier voorstander van, (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau, 2020)) maar ook bij de inrichting van recreatieparken en de bouw van woningen en kantoren moet hier rekening mee gehouden worden, bijvoorbeeld bij de keuze voor materialen, kleuren en het creëren van schaduw.

25.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: Het landelijk gebied voldoet aan de normen voor wateroverlast, waarbij de trits vasthouden-bergen-afvoeren is toegepast

Actie 1.1 - Aanpak overlast en schade door extreme neerslag In samenhang met landelijk beleid Waterbeheer 21e eeuw (WB21) zijn in de omgevingsverordening inundatienormen (omgevingswaarden) opgenomen voor bebouwd stedelijk gebied, agrarisch gebied en gebieden met glastuinbouw.

De omgevingswaarden gelden niet voor een aantal (van nature) laaggelegen gebieden, waarvoor het realiseren van omgevingswaarden onevenredig kostbaar of niet haalbaar wordt geacht. Ze vormen een inspanningsverplichting voor het waterschap. Bij uitvoering van maatregelen is de trits vasthouden-bergen-afvoeren het uitgangspunt.

Actualisaties van de klimaatscenario's van het KNMI en landelijke ontwikkelingen kunnen aanleiding geven het normenkader te herzien.

Rolverdeling:

- De provincie heeft normen (omgevingswaarden) voor wateroverlast/inundatienormen vastgelegd in de provinciale omgevingsverordening.
- De provincie en Waterschap Scheldestromen prioriteren voor het landelijk gebied maatregelen om de aan de normen te voldoen.
- Waterschap Scheldestromen stelt kaders vast in waterschapsverordening en waterschapsbeheerprogramma, past peilbeheer, waterbergings en -afvoercapaciteit in het buitengebied aan om aan normen voor wateroverlast te voldoen.
- Vastgoedeigenaren passen gebouwen en terreinen aan om schade bij extreme neerslag te voorkomen.
- Waterschap Scheldestromen en gemeenten pakken vanuit de Samenwerking Afvalwaterketen Zeeland (SAZ+) wateroverlast in stedelijk gebied aan. De opgave wordt in beeld gebracht door het uitvoeren van de beleidslijn Stedelijke Wateropgave (SWO). De maatregelen die hieruit voortkomen worden door gemeenten, het waterschap en derden uitgevoerd om te komen tot klimaatrobuust ingericht stedelijk gebied.

Subdoel 2: Vraag naar en beschikbaarheid van zoet water zijn in balans.

Actie 2.1 - Aanpak overlast en schade door droogte

De aanpak van de gevolgen van droogte loopt via de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en via het Zeeuws Deltaplan Zoet Water. Voor innovaties (passend binnen de RIS 2021-2027) binnen de transitie klimaat zijn EU-programma's beschikbaar.

Rolverdeling:

- Het Rijk heeft nationale kaders vastgelegd in het nationaal waterprogramma, nationaal deltaprogramma/deltabeslissing klimaatadaptatie.
- Het Rijk heeft de nationale waterverdeling in het hoofdwatersysteem geregeld. Het wettelijk kader bevat regels voor de rangorde van waterbehoeften bij langdurige droogte en waterschaarste.
- Gemeenten stellen kaders vast in het omgevingsplan, richten de bebouwde omgeving in om water beter vast te houden en bestand te zijn tegen droogte, verlenen vergunningen voor realiseren opslag, stimuleren opvang van regenwater door burgers en stimuleren zuinig omgaan met water bij schaarste.
- Terreinbeheerders richten natuurgebieden droogtebestendig in.
- Recreatiebedrijven en landbouwbedrijven reduceren watergebruik en zorgen voor opslag van zoet water voor eigen gebruik.
- De provincie ondersteunt maatregelen via subsidieverlening, vergunningverlening en onderzoek.

Subdoel 3: Bij nieuwbouw en herstructurering wordt rekening gehouden met het voorkomen van hittestress**Actie 3.1 - Aanpak overlast en schade door hitte**

De aanpak van de gevolgen van hitte loopt via de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland. Voor innovaties (passend binnen de RIS 2021-2027) binnen de transitie klimaat zijn EU-programma's beschikbaar.

Rolverdeling:

- Het Rijk heeft landelijk kaders vastgelegd in het nationaal waterprogramma, nationaal deltaprogramma/deltabeslissing klimaatadaptatie.
- Gemeenten stellen kaders op het gebied van voorkomen van overlast en schade door hitte vast in hun omgevingsplan en richten de bebouwde omgeving zodanig in dat hittestress wordt tegen gegaan.
- De GGD adviseert burgers, bedrijven en gemeenten over gezondheidsrisico's en preventieve maatregelen.

25.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Opslag van water in bassins kost geen extra ruimte als dit wordt gecombineerd met een andere functie, zoals een drijvend zonnepark, woningen, recreatie of kassencomplex.
 - Meer groen en waterberging in stedelijk gebied vraagt ruimte. Maar door het op de juiste manier uit te voeren wordt met één maatregel ook invulling gegeven aan opgaven vanuit andere beleidsterreinen (zie punt 2)
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Meer waterberging en groen in bebouwd gebied draagt bij aan de kwaliteit van de leefomgeving, gezondheid van bewoners, biodiversiteit, vastleggen van CO2 en de waarde van het

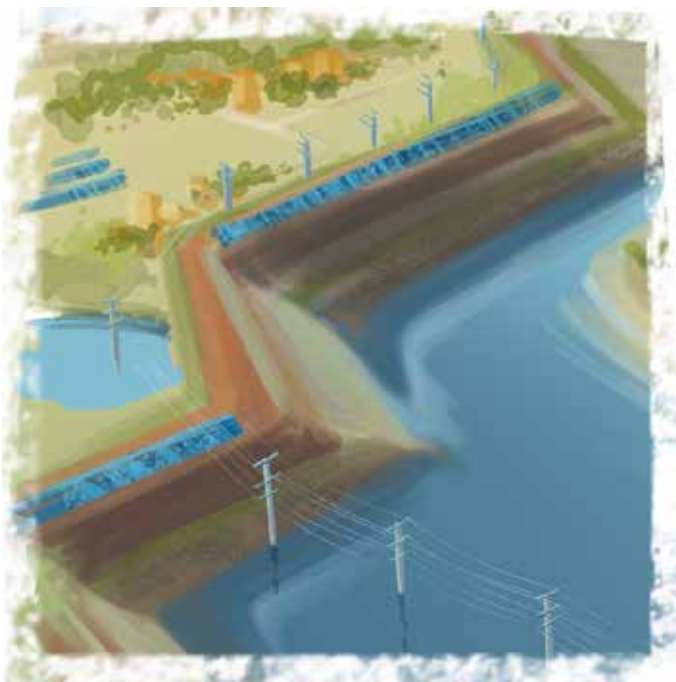
vastgoed. Waterberging is nuttig bij droogte én bij extreme neerslag.

- Brede inventarisaties voor de klimaatstresstesten leveren waardevolle informatie op die breder inzetbaar is bij ruimtelijke keuzes.
 - Het uitvoeren van Klimaatadaptatiemaatregelen in de bebouwde omgeving kan gecombineerd worden met aanpassing van de infrastructuur voor warmte, energie, mobiliteit en de openbare ruimte in het algemeen.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Vormgeving van waterberging kan aansluiten bij het landschap of detoneren.
 - Meer groen kan goed aansluiten bij landschapsversterking.
 - Meer groen in het stedelijk gebied zorgt voor een aangenaam woon- en vestigingsklimaat.
 4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Met de doelstelling om in 2050 klimaatbestendig te zijn, kan de uitvoering van maatregelen gefaseerd worden. Hierdoor kan aangehaakt worden bij natuurlijke momenten zoals onderhoudsprogramma's. Ondertussen groeit Zeeland dan toch mee met het veranderende klimaat.
 - Investeringsvoorkomen in gebieden met toekomstige risico's bespaart in de toekomst veel schade.

26. Waterveiligheid

26.1 Doelstelling 2030

Zeeland is goed beschermd tegen (de gevolgen van) overstroming uit zee.

De doelstelling voor waterveiligheid wordt in de Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050 integraal beschreven. Het nationaal waterprogramma, Deltaprogramma en Programmatische Aanpak Grote Wateren leveren de uitgangspunten. De zeespiegelstijging heeft op waterveiligheid de grootste impact. Voor de periode tot 2050 wordt ingezet op de huidige "half open" veiligheidsstrategie. Dit is een combinatie van op orde houden van dijken, kunstwerken en suppletie. Intensiteit en omvang van maatregelen verschilt per bekken. Na 2050 voldoet de huidige werkwijze niet meer. Met een kennis- en innovatieprogramma worden alternatieve opties en strategieën voor 2050 verkend.

Subdoel 1: De primaire waterkeringen voldoen in 2050 aan de (wettelijke) normen. De maatregelen om de waterveiligheid te verbeteren, hebben de ruimtelijke kwaliteit verbeterd en een positieve bijdrage geleverd aan andere functies, zoals biodiversiteit en recreatie

Subdoel 2: De gevolgen van een overstroming worden zoveel mogelijk beperkt

Subdoel 3: De crisisbeheersing is op orde: burgers en overheden weten hoe te handelen bij een crisis en veilige plekken zijn aangewezen

Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

26.2 Huidige situatie

Meerlaagsveiligheid

De basis voor waterveiligheid is het concept van de meerlaagsveiligheid, dat onderscheid maakt in maatregelen die de kans op een overstroming verkleinen (laag 1), de gevolgen van een overstroming beperken (laag 2) of de rampenbeheersing verbeteren (laag 3). De opgave van waterveiligheid wordt waar mogelijk verbonden met andere ruimtelijke ambities ten aanzien van bijvoorbeeld bouwen, natuur, recreatie en cultuurhistorie. De ruimtelijke kwaliteit moet bij projecten op peil blijven of verbeteren.

Laag 1: Kans op overstromingen verkleinen

De Deltawerken hebben de waterveiligheid in dit gebied aanzienlijk vergroot, onder meer door de kustlijn sterk te verkorten. Alle primaire waterkeringen worden minimaal eens in de twaalf jaar door de waterkeringbeheerders beoordeeld. Getoetst wordt of de keringen voldoen aan de wettelijke veiligheidseisen. De huidige beoordelingsronde is begin 2017 gestart en duurt tot 1 januari 2023. Deze beoordelingsronde is de eerste ronde met de nieuwe normering (sinds 2017) die is uitgedrukt in een overstromingskans. Het beschermingsniveau en de daarbij behorende normen voor de kering zijn bepaald op basis van een risicobenadering. Hoe groter de gevolgen van een overstroming zouden zijn, des te kleiner de toelaatbare overstromingskans mag zijn, oftewel hoe strenger de norm is. In 2023 is er een compleet landelijk beeld van de veiligheid van de keringen. Alle primaire keringen moeten in 2050 aan de wettelijke normen voldoen. Primaire waterkeringen die niet voldoen aan de norm, worden versterkt via het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Tevens wordt gekeken naar alternatieve opties en strategieën voor na 2050. In deze laag liggen koppelingssansen voor andere functies. Denk aan 'werk-met-werk' bij versterkingsprojecten van primaire keringen.

Het Rijk stelt de normen voor de primaire waterkeringen vast. Het waterschap is verantwoordelijk voor de wettelijke beoordeling van de primaire waterkeringen en voor de uitvoering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. De provincie is verantwoordelijk voor de beoordeling van door het waterschap vast te stellen projectbesluiten en de voorkeursalternatieven voor versterking van waterkeringen in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Voor buitendijkse woon-, recreatie- en havengebieden gelden geen normen en basisveiligheid. Voor de primaire waterkeringen en regionale waterkeringen in beheer van het Rijk is de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) toezichthouder. Voor de overige regionale waterkeringen is de provincie toezichthouder.

Laag 2: Gevolgen van overstromingen verkleinen

Regionale waterkeringen helpen bij een overstroming de gevolgen te beperken. In Zeeland is wat betreft regionale keringen een onderscheid te maken tussen altijd waterkerende ('natte') regionale waterkeringen, waaronder de keringen langs het Kanaal door Walcheren en het Veerse Meer, en (droge) regionale waterkeringen die alleen tijdens een overstroming water keren (binnendijken). De normen (omgevingswaarden) zijn vastgelegd in de omgevingsverordening. Provincie en waterschap maken afspraken over de cyclus van toetsing en eventuele versterking van regionale waterkeringen. De provincie stelt voor de regionale waterkeringen de normen vast. Het Rijk stelt normen vast van de bij haar in beheer zijnde regionale waterkeringen langs het Kanaal Gent-Terneuzen en het Antwerps Kanaalpand. Het waterschap is verantwoordelijk voor de beoordeling van de regionale waterkeringen.

Wat betreft ruimtelijke inrichting gaat de provincie samen met andere Zeeuwse overheden na hoe we Zeeland zo goed mogelijk kunnen inrichten om de gevolgen van een eventuele overstroming te beperken. Meerdere laaggelegen polders kunnen snel en diep overstromen. Deze gebieden zijn soms intensief bebouwd, zoals het compartiment Middelburg-Mortiere en het compartiment Hansweert. Overstromingen kunnen gigantische gevolgen voor de leefbaarheid en economie van een gebied hebben. Bij een overstroming kan ook de vitale infrastructuur uitvallen.

Om de gevolgen van een overstroming te beperken is het van belang om essentiële nutsvoorzieningen, zoals elektriciteit, telecom, water en gas, en functies, zoals ziekenhuizen en brandweerkazernes, niet in overstromingsgevoelige gebieden te ontwikkelen. Mocht dit niet voorkomen kunnen worden, dient aangepast bouwen of een aangepaste inrichting uitval van de voorzieningen en functies te voorkomen. Voor nieuwe functies waar een groot aantal mensen verblijven, zoals woonwijken of regionale bedrijventerreinen, dienen overstromingsgevoelige gebieden vermeden te worden.

Laag 3: Rampenbeheersing verbeteren

Wanneer in de ruimtelijke inrichting van gebieden of gebouwen geen mogelijkheden tot beperking van de gevolgschade mogelijk is, kan een handelingsperspectief het aantal slachtoffers en de schade beperken. Dit is de 3e laag van het meerlaagsveiligheid principe, ook wel crisisbeheersing genoemd. Denk aan evacuatieplannen en noodpakketten. Het aanwijzen van evacuatie-, vlucht- en hulpverleningsroutes is noodzakelijk. Ook bij nieuw aan te leggen infrastructuur is de 3e laag een afweging. Bewustwording bij overheden, bedrijven en burgers is cruciaal om de (zelf)redzaamheid te vergroten. Elke Zeeuw moet weten wat hij of zij moet doen en waar nodig en (nog) mogelijk kan terugvallen op aangewezen veilige plekken in de provincie (shelters). De positie van het toenemend aantal ouderen vraagt hier speciale aandacht. Hoe worden deze geïnformeerd en hoe gaan deze zich verplaatsen naar een veilige plek? Tot slot moet omgekeerd ook elke plek bereikbaar en vindbaar zijn voor hulpverleners in geval van een calamiteit.

Gevolgen zeespiegelstijging

Zeespiegelstijging leidt ertoe dat buitendijkse gebieden vaker kunnen overstromen. Voor binnendijkse gebieden geldt dat de kans op een overstroming toeneemt als de waterstanden stijgen en dat ook de gevolgen van een overstroming toenemen. Het

algehele risico van een overstroming, neemt hierdoor toe. Voor sommige gebieden in Zeeland geldt bovendien dat als er een overstroming optreedt, al is de kans daarop zeer gering, er snel een grote waterdiepte ontstaat. Vanaf 2014 neemt het aanbod en aantal overnachtingen in Zeeland sterk toe. De verwachting is dat deze groei door zet. Voor deze groeiende sector is het effect van de stijgende zeespiegel op de oppervlakte van het buitendijkse gebied (inclusief de stranden) de meest ingrijpende kwetsbaarheid. Op de lange termijn neemt de grootte van deze stranden door zeespiegelstijging af. Dit zet een belangrijke pijler van de Zeeuwse recreatiesector onder druk. In de kustgemeenten is ongeveer 60% van de toeristische bestedingen toe te rekenen aan de stranden.

26.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: De primaire waterkeringen voldoen in 2050 aan de (wettelijke) normen. De maatregelen om de waterveiligheid te verbeteren, hebben de ruimtelijke kwaliteit verbeterd en een positieve bijdrage geleverd aan andere functies, zoals biodiversiteit en recreatie

Actie 1.1 - Uitvoeren maatregelen die de kans op een overstroming verkleinen

Primaire waterkeringen moeten voldoen aan de veiligheidsnormen om de kans op overstroming tot een minimum te beperken. Versterkingsprojecten vragen om een integrale aanpak met betrokken partijen en moeten naast waterveiligheid ook bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit. Eigenaren en beheerders van buitendijkse terreinen nemen maatregelen om de veiligheid van hun eigen terrein te garanderen.

Rolverdeling:

- Het Rijk heeft de normen (omgevingswaarden) voor primaire waterkeringen en niet primaire waterkeringen in beheer bij het Rijk wettelijk vastgesteld.
- Rijkswaterstaat en Waterschap Scheldestromen zijn verantwoordelijk voor de wettelijke beoordeling van de primaire waterkeringen en ontwerp en uitvoering van versterkingsprojecten in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).
- De provincie is verantwoordelijk voor de beoordeling van projectbesluiten over versterkingsprojecten.
- Waterschap Scheldestromen zorgt voor beheer, toetsing en eventuele versterking van de primaire keringen om aan de norm te voldoen.
- De gemeenten nemen regels van Rijk, provincie en waterschap over in het omgevingsplan.
- Waterschap Scheldestromen adviseert over ontwikkelingen in de waterkeringszone.
- De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) is toezichthouder voor de primaire en niet primaire keringen in beheer van het Rijk.
- Het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta bevordert samenwerking, adviseert afzonderlijke overheden en draagt zorg voor het opstellen van gezamenlijke beleidskaders, programma's en projecten.
- Terreinbeheerders passen inrichting en beheer aan op basis van waterveiligheidseisen en werken mee aan nieuwe combinaties van natuur en waterkering.
- Initiatiefnemers en uitvoerders houden bij nieuwe ontwikkelingen rekening met overstromingsrisico's.
- North Sea Port zorgt voor veilige inrichting van het havengebied.

Subdoel 2: De gevolgen van een overstroming worden zoveel mogelijk beperkt.**Actie 2.1 - Uitvoeren maatregelen die de gevolgen van een overstroming verminderen**

Om de gevolgen van een overstroming te beperken is het van belang dat regionale waterkeringen in 2035 op orde zijn en om essentiële nutsvoorzieningen, zoals elektriciteit, telecom, water en gas, en functies, zoals ziekenhuizen en brandweerkazernes, niet in overstromingsgevoelige gebieden te ontwikkelen. Mocht dit niet voorkomen kunnen worden, dient aangepast bouwen of een aangepaste inrichting uitval van de voorzieningen en functies te voorkomen. Voor nieuwe functies waar een groot aantal mensen verblijven, zoals woonwijken of regionale bedrijventerreinen, dienen overstromingsgevoelige gebieden vermeden te worden.

Rolverdeling:

- Het Rijk stelt landelijke kaders vast in het nationaal waterprogramma, nationaal deltaprogramma/ deltabeslissingen en beheerprogramma Deltawateren.
- De provincie wijst regionale waterkeringen aan en legt normen (omgevingswaarden) voor deze waterkeringen vast in de omgevingsverordening.
- Waterschap Scheldestromen zorgt voor beheer, toetsing en eventuele versterking van de regionale keringen om aan de norm te voldoen.
- Waterschap Scheldestromen stelt kaders vast in het waterbeheerprogramma, verleent vergunningen, beheert het peil en voert werkzaamheden uit ter verbetering van de waterveiligheid.
- De gemeente voorkomt vestiging van essentiële nutsvoorzieningen in overstromingsgevoelige gebieden. De provincie, Waterschap Scheldestromen en de Veiligheidsregio adviseren daarbij.
- Initiatiefnemers, ontwikkelaars en uitvoerders houden bij nieuwe ontwikkelingen rekening met overstromingsrisico's.
- Terreinbeheerders passen inrichting en beheer aan op basis van waterveiligheidseisen en werken mee aan nieuwe combinaties van natuur en waterkering.

Subdoel 3: De crisisbeheersing is op orde: burgers en overheden weten hoe te handelen bij een crisis en veilige plekken zijn aangewezen**Actie 3.1 - Uitvoeren maatregelen die de crisisbeheersing verbeteren**

Denk aan evacuatieplannen en noodpakketten. Het aanwijzen van evacuatie-, vlucht- en hulpverleningsroutes is noodzakelijk. Ook bij nieuw aan te leggen infrastructuur is dit een afweging. Bewustwording bij overheden, bedrijven en burgers is cruciaal om de (zelf)redzaamheid te vergroten.

Rolverdeling:

- Het Rijk stelt landelijke kaders vast in Nationaal Waterprogramma, Nationaal Deltaprogramma/ Deltabeslissingen en Beheerprogramma Deltawateren.
- Rijkswaterstaat, Waterschap Scheldestromen, gemeenten en de provincie wijzen evacuatie- en vluchtroutes aan bij bestaande en nieuwe infrastructuur.
- De wegbeheerders onderzoeken of het bestaande netwerk van

U-routes voldoet als evacuatie- en vluchtroute in geval van grote calamiteiten.

- De veiligheidsregio coördineert de crisisbeheersing, stelt evacuatieplannen op, deelt kennis en adviseert over risico's en mogelijk aanpak.
- Bedrijven en bewoners nemen voorzorgsmaatregelen (noodpakketten) voor de eigen veiligheid bij calamiteiten.

26.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.
 - Versterking van waterkeringen kan gecombineerd worden met verbetering van andere functies: natuur ('Building with Nature'), recreatie, infrastructuur, energieopwekking, etc.
 - Gebruikmaken van natuurlijke processen voor versterking van de waterkeringen kan onnodig ruimtebeslag voorkomen en beperkt de aanvoer van zand.
 - De omvang van de stranden moet op peil blijven om huidige recreatieve en natuurfuncties te behouden.
2. Werk samen en deel kosten en baten.
 - Voorkomen van stedelijke ontwikkelingen in laaggelegen gebieden draagt bij aan een natuurlijk, robuust en kosteneffectief watersysteem.
 - Uitbreiding van de netwerkinfrastructuur voor de energietransitie is een keuzemoment waarbij ook de kwetsbaarheid bij overstroming moet worden betrokken.
 - Voorzorgsmaatregelen en zelfredzaamheid zijn niet alleen van belang bij overstroming, maar ook bij andere calamiteiten.
3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.
 - Bij nieuwe ontwikkelingen gebruikmaken van bestaande hoogteverschillen past bij bestaande landschapsstructuur.
 - Bij kustversterking moet naast de waterveiligheid ook verbetering van de landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarde van strand, duinen en dijken het doel zijn.
4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.
 - Tempo en gevolgen van klimaatverandering zijn onzeker, daarom moet voor langetermijninvesteringen voor zowel kustveiligheid als andere ontwikkelingen in het gebied rekening worden gehouden met de bandbreedte in prognoses.

27. Zoet water

27.1 Doelstelling 2030

De vraag naar en de beschikbaarheid van zoet water zijn in balans.

De beschikbaarheid van voldoende zoet water is van wezenlijk belang, terwijl die beschikbaarheid zowel door klimaatverandering en zeespiegelrijzing als door toenemend gebruik onder druk staat. Het streven is een zoetwatersituatie te creëren waarin vraag en aanbod met elkaar in balans zijn. Het tussendoel voor 2030 is gelijk aan dat voor 2050, namelijk 'het in balans brengen en houden van vraag en aanbod van zoet water tegen acceptabele kosten'. De belangrijkste opgave is goed in te spelen op de effecten van klimaatverandering. Voor Nederland worden zowel langere droogteperiodes als heviger buien verwacht. Op jaarbasis gaan klimatologen uit van een toename van de neerslag. Voor Zeeland komt daar door de lange kustlijn een versterkte invloed van zeespiegelstijging bovenop. In dit kader wordt het Zeeuws Deltaplan Zoet Water opgesteld. Doelstelling hiervan is een provincie dekkend beeld te genereren van de mogelijkheden voor het bestendigen van de huidige situatie, het optimaliseren van de zoetwatersituatie en het formuleren van een programma om dat te bereiken. Dit programma zal zich moeten richten op zowel de beschikbaarheid van als de vraag naar zoet water. Drinkwater valt hier buiten en komt aan bod bij bouwsteen 16. Watersysteem.

Subdoel 1: De mogelijkheden voor het optimaliseren van de zoetwatersituatie, inclusief kosten, zijn voor heel Zeeland in beeld

Subdoel 2: De vraag naar zoet water past bij de regionale beschikbaarheid

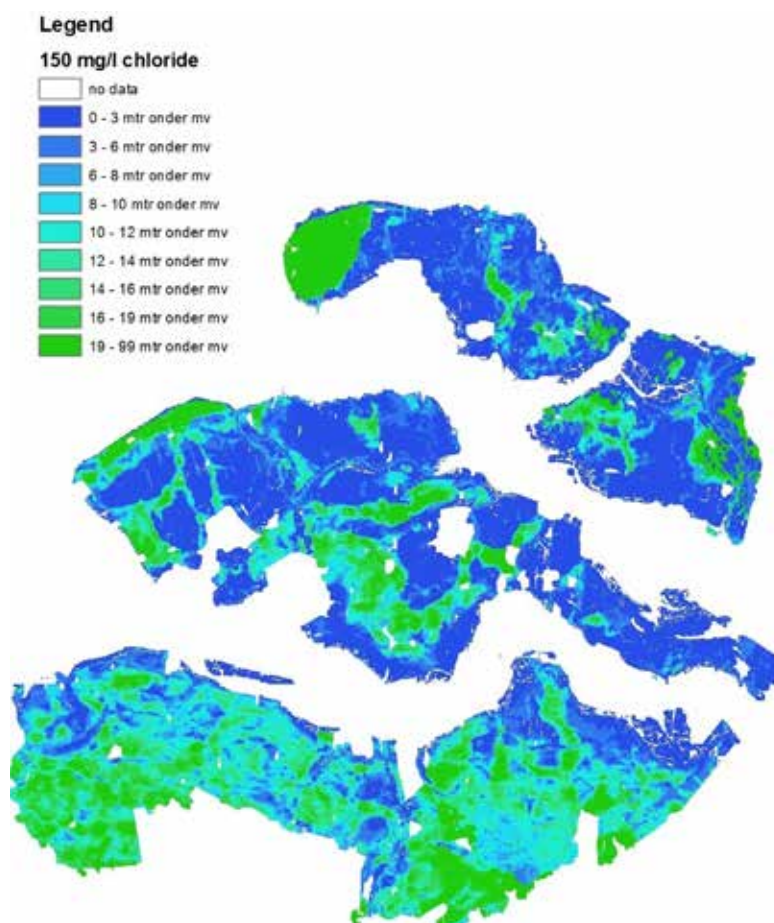
Met deze bouwsteen dragen we bij aan de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (brede welvaart).

27.2 Huidige situatie

Zoetwaterbeschikbaarheid

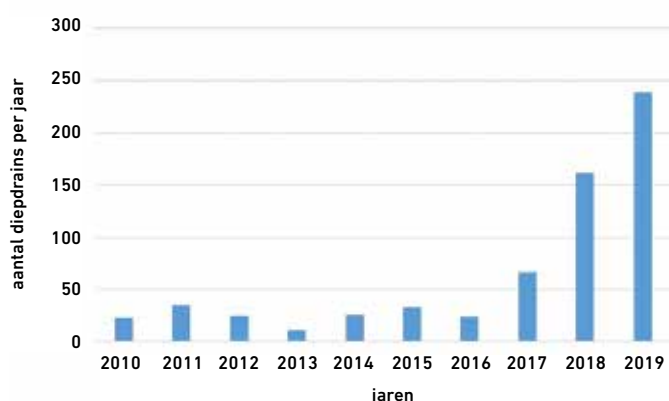
De beschikbaarheid van zoet water verschilt op dit moment per gebied. In het oosten van Zeeland is zoet water vanuit het Volkerak-Zoommeer ruim beschikbaar voor de landbouw. Hierbij geldt als randvoorwaarde dat het meer voldoende kan worden doorgespoeld met zoet rivierwater uit het Hollands Diep. Op basis van een modeldoorrekening door Deltares wordt daarvoor een debiet van 40 m³/s aangehouden. Deze doorspoeling heeft zowel tot doel de chlorideconcentratie in het water te beteugelen als de concentratie blauwalgen. Daarbij geldt als bijkomende voorwaarde dat de nutriëntenconcentraties niet toenemen. Vanuit de Biesbosch wordt zoet water aangevoerd voor zowel drinkwaterbereiding, industrie als landbouw. De landbouwwaterleiding bedient met name fruitteeltbedrijven in een deel van Zuid-Beveland. Ook de industrie heeft een eigen waterleiding. In de rest van Zeeland beschikt ongeveer 40% van het landbouwareaal over zoete grondwatervoorraden die onttrokken kunnen worden. De overige 60% is voor zijn zoetwatervoorziening volledig afhankelijk van regenwater.

Bescherming van de kwaliteit en benutbaar volume van zoet grondwater is van groot belang. In de praktijk vraagt het optimaliseren van de zoetwaterbeschikbaarheid op de ene plek een veel grotere inspanning dan op de andere. Bovendien heeft aanpassing niet altijd een technische invulling te hebben zoals extra zoetwaterbuffering. Het kan ook gaan om meer acceptatie en aanpassing van gewas en gedrag aan droge perioden, zowel individueel als voor de hele samenleving. Het komt er op neer dat we zodanig goed met een langdurige droogteperiode kunnen omgaan, dat die niet ontwrichtend is voor de samenleving.

Zoetwatervraag

In de onderstaande grafiek is duidelijk zichtbaar dat er een toename is van beregning vanuit diepdraains.

Nieuwe diepdraains per jaar

Een ontwikkeling die ook van invloed is op de vraag naar zoet water is de toename van contractteelt. Daarbij maken boeren een jaar vooraf al harde afspraken over het moment van levering van hun product aan een afnemer. Dit betekent dat afhankelijkheid van neerslag niet voldoende zekerheid biedt, wat de noodzaak van regionale waterbeschikbaarheid vergroot.

27.3 Acties om doelen te realiseren

Subdoel 1: de mogelijkheden voor het optimaliseren van de zoetwatersituatie, inclusief kosten, zijn voor heel Zeeland in beeld

Actie 1.1 Opstellen provinciedekkend beeld van de mogelijkheden voor het bestendigen van de huidige situatie

Overheden, agrariërs en terreinbeheerders stellen samen een Zeeuws Deltaplan Zoet Water op, dat houvast biedt voor het bereiken van een zo robuust mogelijke regionale zoetwatersituatie, zowel kwalitatief als kwantitatief, in het licht van klimaatverandering en functionele vraagontwikkeling. De landelijke voorkeursvolgorde zoet water is daarbij van belang: (1) Landgebruik aanpassen aan zoetwaterbeschikbaarheid, (2) zuiniger zijn met water, (3) beter vasthouden van water, (4) slimmer verdelen van water en (5) accepteren van restrisico op schade door watertekorten.

Rolverdeling:

- Het Rijk is verantwoordelijk voor de nationale zoetwaterverdeling en de landelijke Kennisagenda Zoet water.

- De Euregio Scheldemond en de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie zorgen voor Grensoverschrijdende afstemming.
- De provincie faciliteert het opstellen van een Zeeuws Deltaplan Zoet Water met financiële en personele inzet. Aan het project werken waterschap, gemeenten, agrarische organisaties, terreinbeheerders, grondeigenaren, bedrijfsleven, kennisinstellingen en drinkwaterbedrijf Evides mee.
- Regionale partijen financieren uitvoering van projecten met cofinanciering vanuit het Deltafonds.
- North Sea Port deelt kennis en informatie over zoetwatergebruik en beschikbaarheid in de havengebieden.

Subdoel 2: de vraag naar zoet water past bij de regionale beschikbaarheid

Actie 2.1 Optimaliseren van de zoetwatersituatie gericht op vergroting van de beschikbaarheid en/of optimalisatie van het gebruik

Voorbeelden hiervan zijn het optimaliseren van de berging van zoet water in de bodem en het onderzoeken van duurzame alternatieven, zoals het ontziltten van water, hergebruik van proceswater uit industrie en waterzuivering en mogelijkheden voor scheiding van zoete en zoute of brakke waterlopen. Het optimaliseren van de zoetwatersituatie kan positieve effecten hebben op de aanwezigheid van voldoende bluswater

Rolverdeling:

- Gemeenten stellen kaders vast in hun omgevingsplan en rioleringsplan, zorgen voor vlotte afvoer van regenwater, maar stimuleren daarnaast berging van water in bebouwde omgeving, verlenen vergunningen aan bedrijven voor realiseren opslag, stimuleren opvang van regenwater door burgers, stimuleren zuinig omgaan met water bij schaarste.
- Gebruikers van zoet water realiseren besparende maatregelen en slaan zoet water op voor eigen gebruik.
- North Sea Port faciliteert zoetwatervoorzieningen voor de eigen klanten.
- De provincie en Waterschap Scheldestromen stellen beleid op ter bescherming van belangrijke zoetwatervoorraden. Zij stimuleren daarnaast kennisontwikkeling in het kader van de Proeftuin Zoet Water en ondersteunen gebruikers bij het treffen van maatregelen voor een robuustere zoetwatersituatie.
- Waterschap Scheldestromen adviseert en voert het operationeel beheer van oppervlaktewaterpeilen, reguleert onttrekkingen en draagt financieel bij aan zoetwatermaatregelen.
- Rijkswaterstaat verzorgt de koppeling met de nationale waterverdeling in het hoofdwatersysteem en voert samen met de andere waterbeheerders waterakkoorden uit.
- Terreinbeheerders voeren beheer van natuurgebieden met het oog op het bereiken van een zo robuust mogelijke zoetwatersituatie.
- Ontwikkelaars en investeerders realiseren (coöperatieve) zoetwatervoorziening.
- De Veiligheidsregio adviseert over beschikbaarheid van bluswater.
- ZPG en agrarische organisaties ondersteunen en adviseren bij uitvoering van pilots en projecten.

27.4 Afwegingsfactoren voor de uitvoering

Om bij de uitvoering kansen en mogelijkheden te benutten en tegelijkertijd de Zeeuwse kernkwaliteiten te behouden, zijn in Deel A (paragraaf 1.4) vier afwegingsfactoren geformuleerd. Hieronder is voor deze bouwsteen een aanzet gegeven voor de invulling daarvan.

1. Doe meer met minder grond.

- Opslag van zoet water in bassins kan worden gecombineerd met een andere functie, zoals een drijvend zonnepark, woningen, recreatie of kassencomplex. Keerzijde van waterbassins is kans op toename van plaagdieren en -insecten, zoals algen en muggen.
- Huidige bodem kan meer water vasthouden door verbetering van de structuur en hoger gehalte organisch materiaal.
- Aanpassen van de teelt aan de zoetwatersituatie is een voorwaarde voor optimaal gebruik van gronden.

2. Werk samen en deel kosten en baten.

- Waterbesparing door burgers en bedrijven geeft financiële voordelen in de hele waterketen, doordat bij lagere vraag ook minder aanbod nodig is.
- Verbetering van de watersituatie in het landelijk gebied draagt bij aan robuustere natuurgebieden en hogere natuurwaarden daarbuiten. Kanttekening daarbij is dat het voor natuur niet persé om zoet water gaat.

3. Maak gebruik van de Zeeuwse kernkwaliteiten.

- Waterberging in het landelijk gebied kan spanning vertonen met de belangen van landschap en natuur. Een evenwichtige afweging tussen deze belangen is belangrijk.

4. Denk aan de toekomst en aan de rest van de wereld.

- Klimaatadaptatie heeft tot doel mee te ontwikkelen met klimaatverandering.
- Investerings voorkomen in gebieden met toekomstige risico's, bespaart schade in de toekomst.

Overzicht van alle doelen, acties en indicatoren

	Doel en subdoelen 2030	Acties	Indicatoren	MER
Uitstekend wonen, werken en leven in Zeeland	1. Cultuur De Zeeuwse culturele infrastructuur is structureel op orde. Op provinciale schaal is er een aanbod dat aansluit bij de vraag van de inwoners en bezoekers van Zeeland. Goede spreiding en complementair denken voorkomen dat het aanbod te veel versnipperd. Subdoel 1: Basis op orde; de Zeeuwse culturele infrastructuur is robuust en veerkrachtig. Subdoel 2: De intrinsieke waarde van cultuur staat voorop. Subdoel 3: Samenwerking is vernieuwd en verbreed.	Actie 1.1 – Nulmeting/ scan culturele infrastructuur Actie 1.2 – Verbeteren duurzame bereikbaarheid van de Zeeuwse culturele voorzieningen en evenementen Actie 1.3 – Stimuleren van het digitaal ontsluiten van collecties en het digitaal toegankelijk maken van tentoonstellingen en evenementen Actie 1.4 – De Zeeuwse overheden en culturele instellingen intensiveren de afstemming en samenwerking op het gebied van cultuur Actie 2.1 – Voortzetten van de Cultural Board Zeeland Actie 2.2 – Stimuleren cultureel klimaat Actie 3.1 – Verbeteren samenwerking en verbinding met culturele organisaties buiten Zeeland Actie 3.2 – Het cultuurveld is vanuit de intrinsieke waarde verbonden met andere domeinen	1a) Aantal musea en bezoekers van Zeeuwse musea (bron: Erfgoed Zeeland) 1b) Publiekscapaciteit, voorstellingen en bezoekers professionele podiumkunsten (bron: CBS)	Archeologie en erfgoed
	2. Gezondheid Onze leefomgeving is veilig, lokt gezond gedrag uit en heeft weinig gezondheidsrisico's. De gezonde keus is de gemakkelijkste keus en gezondheidsrisico's voor de mens zijn verlaagd. Subdoel 1: Een omgeving die uitnodigt tot gezond eten en kennis bevordert over gezond eten. Subdoel 2: Een omgeving die uitnodigt tot bewegen. Subdoel 3: Een omgeving die uitnodigt tot ontmoeten. Subdoel 4: Een omgeving die uitnodigt tot ontspannen. Subdoel 5: Een omgeving die gezondheidsrisico's verlaagt.	Actie 1.1 – Gezondheid centraal stellen in beleid voor voedselproductie Actie 2.1 – Bieden van een veilige, toegankelijke en aantrekkelijke omgeving die uitnodigt tot bewegen Actie 3.1 – Vergroten van faciliteiten voor ontmoeting in de buitenruimte Actie 4.1 – Realiseren mogelijkheden voor rust en ontspanning Actie 5.1 – Beschermen en versterken van de milieukwaliteit van de fysieke leefomgeving	2a) Overgewicht bij kinderen en volwassenen (bron: GGD en CBS) 2b) Kernindicator beweegvriendelijke omgeving (bron: RIVM) 2c) Gemiddelde levensverwachting bij geboorte (bron: RIVM) 2d) Ervaren gezondheid (bron: HZ)	Gezondheid

Doel en subdoelen 2030

Acties

Indicatoren

MER

3. Mobiliteit

Mobiliteit is snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar. Digitale bereikbaarheid is snel en voldoende dekkend.

Subdoel 1: Snelle verbindingen over de weg en in het openbaar vervoer.

Subdoel 2: Zeeland heeft een flexibel vraagafhankelijk mobiliteitssysteem, dat is ingericht vanuit de behoeften van de reiziger.

Subdoel 3: De verkeersveiligheid is verbeterd.

Subdoel 4: Schone mobiliteit is een makkelijke keus.

Subdoel 5: De digitale bereikbaarheid is in de hele provincie optimaal.

Actie 1.1 - Inzetten op snelle en frequente verbindingen voor het openbaar vervoer met de Randstad en Noord-Brabant, en tussen Zeeuwse steden

Actie 1.2 - Verbeteren grensoverschrijdende verbindingen

Actie 2.1 - Verbeteren/vervangen van aanbodgericht busvervoer door versnellen van buslijnen en organiseren en faciliteren van mobiliteitsvormen voor flexibele fijnmazige mobiliteit

Actie 2.2 - Ontwikkelen van een robuust, flexibel en betaalbaar mobiliteitssysteem, waarbij de reiziger (meer) centraal komt te staan

Actie 2.3 - Delen van mobiliteitsdata (vraag en aanbod)

Actie 2.4 - Ontwikkelen van verschillende type knooppunten/hubs met divers aanbod van mobiliteit en (laad)voorzieningen

Actie 3.1 - Verbeteren verkeersgedrag

Actie 4.1 - Inzetten op gebruik van fiets en e-bike voor kortere afstanden

Actie 4.2 - Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen door mobiliteit

Actie 5.1 - Verbeteren digitale infrastructuur

3a) Reistijd vanaf Vlissingen en Terneuzen naar Rotterdam, Breda en Antwerpen per trein en auto (bron: NS, NMBS, De Lijn en Anwb)

3b) Tevredenheid reizigers in het openbaar vervoer (bron: Algemeen klantenoordeel, CROW-KpVV)

3c) Aantal verkeersdoden en ziekenhuisgewonden (bron: ROVZ)

3d) Aantal gebruikers van fiets/e-bike voor woonwerk- of schoolverkeer (bron: CBS)

3e) Aantal laadpunten voor auto's (bron: RVO)

3f) Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (bron: RDW)

Bereikbaarheid

4. Onderwijs

Zeeland heeft een duurzame onderwijs- en onderzoeksinfrastructuur, waarbij wordt samengewerkt tussen overheid, bedrijfsleven en onderwijs- en onderzoeksinstituten binnen en buiten Zeeland. De opleidingen sluiten aan op de Zeeuwse economie, het Zeeuwse DNA en de Zeeuwse opgaven.

Subdoel 1: Er is een hoogstaand onderwijs- en onderzoeksaanbod in de hele onderwijs- en onderzoekskolom voor zowel reguliere opleidingen als nicheopleidingen die passen bij het Zeeuws DNA.

Subdoel 2: Er is een structurele intensieve samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid (triple helix).

Actie 1.1 - Ondersteunen kennisinstellingen in het ontwikkelen van onderwijs- en onderzoek, op Zeeuwse maat, passend bij het Zeeuwse DNA en zo mogelijk met nationale en/of internationale uitstraling

Actie 1.2 - Realisatie van een Delta Kenniscentrum voor voedsel, water en energie

Actie 2.1 - Zorgen voor verbondenheid van de Bèta Campus met de Kennis & Innovatienetwerken en met de bestaande bedrijven en onderwijs- en kennisinstellingen in Zeeland en omliggende regio's

Actie 2.2 - Het versterken van de uitvoeringskracht van de Kennis & Innovatienetwerken

Actie 2.3 - Het duurzaam borgen van de triple helix samenwerking op bestuurlijk en op uitvoeringsniveau.

4a) Aantal ingeschreven studenten aan HZ University of Applied Sciences (bron: DUO)

4b) Aantal ingeschreven studenten aan University College Roosevelt (bron: DUO)

4c) Aantal studenten MBO, HBO en WO in Nederland met woonplaats in Zeeland (bron: HZ)

4d) Aantal studenten dat na studie werk vindt in Zeeland (bron: nog niet beschikbaar)

Onderwijs en arbeidsmarkt

Doel en subdoelen 2030

Acties

Indicatoren

MER

5 Voorzieningen en evenementen

De bereikbaarheid en beschikbaarheid van (basis) voorzieningen en evenementen zijn voor elke Zeeuw en toerist gegarandeerd.

Subdoel 1: Iedereen, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau, afkomst of vitaliteit, heeft toegang tot alle voorzieningen.

Subdoel 2: Zeeland beschikt over een aantal bijzondere en zich onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen op het gebied van onderwijs, zorg en cultuur. Ze maken de regio extra aantrekkelijk om te blijven of zich van elders hier te vestigen.

Subdoel 3: Evenementen zijn het duurzame uithangbord van de ultieme Zeeuwse beleving.

Actie 1.1a - De basisvoorzieningen moeten voor iedereen beschikbaar en bereikbaar zijn en worden daarom zoveel mogelijk lokaal ingevuld.

Actie 1.1b - Inwoners van kleine kernen waar de basisvoorzieningen niet beschikbaar zijn, kunnen deze voorzieningen bereiken door slimme mobiliteit en/of digitale ontsluiting.

Actie 1.2 - Aanvullende voorzieningen zoveel mogelijk concentreren op knooppunten, die optimaal bereikbaar zijn gemaakt voor alle Zeeuwen.

Actie 1.3 - De toegang tot kwalitatief hoogwaardige topvoorzieningen binnen en buiten Zeeland verzekeren.

Actie 1.4 - Door 'slimme mobiliteit' de bereikbaarheid van voorzieningen verbeteren.

Actie 2.1 - Behoud en ontwikkeling onderscheidende top- en kwaliteitsvoorzieningen.

Actie 3.1 - Realiseren van een Zeeland brede coördinatie van evenementen.

Actie 3.2 - Zorgen voor voldoende vrijwilligers om evenementen te organiseren.

Actie 3.3 - Breder benutten van evenementen voor andere opgaven.

Actie 3.4 - Evenementen meer laten bijdragen aan klimaat en energie

5a) Gemiddelde afstand in Zeeland tot kinderdagverblijf / basisschool / grote supermarkt (bron: CBS)

5b) Aantal bezoekers van evenementen in Zeeland (bron: Samen in Zee – Provincie Zeeland)

Leefbaarheid en voorzieningen

6. Woningvoorraad

Een toekomstbestendige en CO2-neutrale woningvoorraad die in kwaliteit en kwantiteit aansluit op de vraag.

Subdoel 1: De bestaande woningvoorraad is toekomstbestendig: CO2-neutraal en levensloopbestendig.

Subdoel 2: Nieuwbouw is passend bij de huidige en toekomstige behoefte en minimaal 50% circulair: focus op kwaliteit in woningtypen en locaties.

Subdoel 3: Er wordt ingespeeld op de behoefte aan specifieke segmenten op woningmarkt.

Actie 1.1 - Stimuleren onderhoud, renovatie en sloop van koop- en huurwoningen

Actie 1.2 - Gebiedsgerichte aanpak

Actie 2.1 - Adaptief programmeren

Actie 2.2 - Complementair bouwen van nieuwe woningen

Actie 3.1 - Hergebruik lege panden voor wonen

Actie 3.2 - Uitbouw flexibele schil

Actie 4.1 - Periodiek actualiseren van regionale woningmarktafspraken

Actie 4.2 - Evalueren van de regelingen voor wonen als drager voor ruimtelijke kwaliteitsverbetering in het landelijk gebied

6a) Aantal woningen (bron: CBS)

6b) Mutaties woningvoorraad (bron: CBS)

6c) Percentage woningen dat CO2-neutraal is (bron: CBS)

6d) Gemiddeld energieverbruik, energielabels (bron: CBS)

Wonen

7. Woonomgeving

Onze woonomgeving is veilig en klimaatadaptief, lokt gezond gedrag uit en draagt meer bij aan biodiversiteit.

Subdoel 1: Toekomstbestendige woongebieden liggen op de goede plek.

Subdoel 2: Veiligheid, gezondheid, duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptiviteit zijn standaard onderdeel van ruimtelijke ordening en -inrichting.

Actie 1.1 - Bij herbestemming en herstructurering woonmilieus ontwikkelen waar tekort aan is

Actie 2.1 - Bij inrichting en ordening van de ruimte sturen op bundeling van functies voor het uitlokken van gezond gedrag, duurzaamheid en veiligheid

Actie 2.2 - Rekening houden met natuurinclusief bouwen, energieopwekking en -opslag en het voorkomen van wateroverlast en hittestress bij inrichting van onze ruimte

7a) Tevredenheid met eigen woning en woonplaats (bron: GGD/KCZS/Robuust)

7b) Gevoel van veiligheid in woonomgeving (bron: GGD/KCZS/Robuust)

7c) Mate van ervaren geluidshinder (bron: GGD/HZ/Robuust)

Leefbaarheid en voorzieningen

Doel en subdoelen 2030

Acties

Indicatoren

MER

8. Archeologie

Archeologische waarden zijn beschermd en optimaal beleefbaar.
Subdoel 1: Archeologisch erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en (digitaal) toegankelijk.
Subdoel 2: Archeologisch erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen.
Subdoel 3: Archeologisch erfgoed wordt betrokken bij de (toeristische) promotie van Zeeland.

Actie 1.1 - Kennislacunes in de archeologie opvullen en publieksarcheologie stimuleren
Actie 1.2 - Publieksparticipatie vergroten door het faciliteren van projecten
Actie 1.3 - Verbeteren samenwerking wetenschappelijk onderzoek in Zeeland
Actie 2.1 - Aandacht voor archeologie bij visies en plannen
Actie 2.2 - Handhaving ten aanzien van de archeologie is volledig geborgd, niet alleen op papier maar ook in de praktijk.
Actie 2.3 - 4D-ordering als leidend principe in de omgevingsvisie: ordering boven- en ondergrond, functiestapeling en tijdsfactor
Actie 3.1 - Overheden bewust maken van kracht van het archeologisch erfgoed
Actie 3.2 - Leerstoel Cultuurtoerisme installeren bij UCR
Actie 3.3 - Vrijwilligers fungeren als ambassadeurs van het archeologisch erfgoed, ook voor toeristische ontsluiting

8a) Indicatoren zijn (nog) niet beschikbaar.

Archeologie en erfgoed

9. Bodem

Een robuuste bodem met een goede kwaliteit die zich leent aan verscheidene grondgebruikers en die duurzaam wordt beheerd.
Subdoel 1: Een duurzaam beheerde bodem met een goede fysische, chemische en biologische bodemkwaliteit.
Subdoel 2: Belangrijke aardkundige waarden zijn beschermd.

Actie 1.1 – Duurzaam beheren van de bodem en verbeteren van de bodemkwaliteit
Actie 1.2 – Aandacht voor bodemenergiesystemen
Actie 1.3 – Kennisdeling en –ontwikkeling
Actie 2.1 – Bescherming en beleving van aardkundige kernkwaliteiten

9a) Bodemkwaliteit (bron: zeeuwsbodemvenster)
9b) Bodemvruchtbaarheid landbouw (bron: RIVM)
9c) Aantal speedlocaties en saneringen (bron: RUD Zeeland)

Bodem

10. Deltawateren

De delta is veilig, economisch aantrekkelijk en ecologisch gezond.
Subdoel 1: Het ecologisch systeem, de basis van de Deltawateren, is verbeterd.
Subdoel 2: Er is een herijkte voorkeursstrategie (toekomstperspectief) voor de Zuidwestelijke Delta.
Subdoel 3: Er is een onderscheidend ontwikkelperspectief per Deltawater op basis waarvan ruimtegebruik van de wateren en de randen wordt ingevuld.
Subdoel 4: De Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta wordt uitgewerkt.

Actie 1.1 - Uitvoeren bestaande voorkeursstrategie voor de Deltawateren
Actie 2.1 - Herijken voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta
Actie 2.2 - Stimuleren gezamenlijke kennisontwikkeling
Actie 3.1 - Opstellen ontwikkelperspectief per Deltawater
Actie 4.1 –Maken van gebiedsgerichte uitwerkingen, uitvoeren van pilots en living labs en bieden van experimenteerruimte voor de nadere invulling van handelingsperspectieven

10a) Chemische en ecologische toestand deltaxwateren (bron: Waterschap Scheldestromen)
10b) Een herijkte voorkeursstrategie voor de Zuidwestelijke Delta (na 2026)
10c) Samenhangende integrale ontwikkelperspectieven per deltaxwater
10d) Mate waarin de Deltawateren voldoen aan de wettelijke normen (KRW, Waterwet, Natura 2000)

Water

Doel en subdoelen 2030	Acties	Indicatoren	MER
11. Erfgoed Ons erfgoed is behouden en wordt benut. Daarnaast is het ontsloten, beleefbaar en toegankelijk. Subdoel 1: Erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en toegankelijk. Subdoel 2: Erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen. Subdoel 3: Erfgoed wordt optimaal benut voor economische en sociale activiteiten.	Actie 1.1 - Duurzaam (her)gebruik en instandhouding/restauratie van erfgoed zoals monumentale en cultuurhistorische waardevolle gebouwen, cultuurhistorisch waardevolle elementen en structuren Actie 1.2 - Ontsluiting en daarmee beleving en bewustwording van erfgoed. Actie 1.3 – Behoud van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen Actie 2.1 - Erfgoed benutten bij ruimtelijke ontwikkelingen Actie 3.1 - Kansen benutten voor toerisme Actie 3.2 - Maatschappelijk belang cultuur en erfgoed versterken	11a) Aantal gebouwde rijksmonumenten (bron: RCE) 11b) Staat van onderhoud rijksmonumenten (bron: RCE) 1	Archeologie en erfgoed
12. Landbouw Een volhoudbaar landbouwsysteem dat functioneert in evenwicht met de omgeving, waarbij kringlopen op een zo laag mogelijk niveau gesloten zijn en er sprake is van een adequaat verdienmodel. Subdoel 1: Ondernemers worden ondersteund en beloond in een transitie naar volhoudbare landbouw. Subdoel 2: De bodem is gezond en wordt duurzaam beheerd. Subdoel 3: De uitvoering van de (zoet)wateropgave en klimaatopgave uit het klimaatakkoord voor landbouw en landgebruik ligt op schema. Subdoel 4: Het oppervlak met agrarisch natuurbeheer is vergroot en de biodiversiteit in het landelijk gebied vertoont een stijgende lijn.	Actie 1.1 - Stimuleren van de innovatie en doorontwikkeling van de agrarische sector Actie 1.2 - Vastleggen ontwikkelingsstrategie grondgebonden, niet-grondgebonden landbouw en aquacultuur Actie 2.1 - Bevorderen bodemkwaliteit Actie 3.1 - Realiseren opgave energie en CO2 Actie 3.2 - Aanpakken wateropgave Actie 4.1 – Formuleren van een aanpak voor natuurinclusieve productie en bevorderen van de biodiversiteit	2a) Gemiddelde Economische omvang per bedrijf (bron: CBS) 12b) Bodemvruchtbaarheid voor de landbouw (bron: RIVM) 12c) Elektriciteitsverbruik en CO2-emissie sector landbouw (bron: Klimaatmonitor) 12d) Soortendiversiteit (bron: NDFF)	Economie

Doel en subdoelen 2030

Acties

Indicatoren

MER

13. Landschap

Een karakteristiek en gewaardeerd Zeeuws landschap dat veerkrachtig en aantrekkelijk is en waarin natuur verweven is in andere (economische) functies.

Subdoel 1: Het behoud van bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten is geborgd en deze kernkwaliteiten zijn beleefbaar.

Subdoel 2: Er wordt gestuurd op gewenste ontwikkelingen in het Zeeuwse landschap.

Subdoel 3: Er is een uitvoeringsstrategie voor het herstel van het natuurlijk water- en bodemsysteem vanuit een klimaatadaptieve benadering.

Subdoel 4: De harde scheiding tussen donkergroene functies en rode functies vervagen, en biodiversiteit en behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden als autonome opgave meenemen in ontwikkelingen.

Actie 1.1 – Beschermen van landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten

Actie 1.2 – Opstellen van maatwerkaanpak voor vrijkomend agrarisch vastgoed

Actie 1.3 – Opzetten monitoringssysteem voor het volgen van de kernkwaliteiten van het Zeeuwse landschap

Actie 1.4 – Communiceren en informeren over het landschap en het uitvoeren van onderhoud aan het landschap

Actie 1.5 – Behoud van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen

Actie 1.6 – Borgen van landschappelijke inpassing

Actie 1.7 – Opstellen nieuwe nota grondbeleid

Actie 2.1 – Opstellen actuele landschapsvisie met ontwikkelingskader

Actie 2.2 – Aanwijzen stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling

Actie 2.3 – Stapsgewijs implementeren Landschapsvisie Deltadammen

Actie 3.1 – Opstellen uitvoeringsstrategie herstel

Actie 4.1 – Vormgeven van de landelijke agenda natuurinclusieve samenleving van het Rijk.

Actie 4.2 – Stimuleren van een volhoudbare landbouw waar landschapsversterking en biodiversiteit onderdeel van uitmaken.

13a) Mate van bescherming van waardevol landschap binnen en buiten het Natuurnetwerk Zeeland (bron: Provincie Zeeland)

13b) Belevingswaarde van het landschap (bron: RIVM/Alterra)

Landschap

Doel en subdoelen 2030

Acties

Indicatoren

MER

14. Milieu

Een schoon en veilig Zeeland: de milieukwaliteit van de fysieke leefomgeving is beschermd en versterkt.

Subdoel 1: Verminderen en voorkomen bodemverontreiniging.

Subdoel 2: Verbeteren waterkwaliteit door reguleren indirecte lozingen.

Subdoel 3: Permanent verbeteren van de luchtkwaliteit door het streven naar de WHO-norm met als uitgangspunt een verwaarloosbaar risico.

Subdoel 4: Een aanvaardbaar hinderniveau voor geur vasthouden.

Subdoel 5: Beperken van de uitbreiding van geluidsproductie.

Subdoel 6: Het zoveel mogelijk beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen.

Subdoel 7: Beperken van het ontstaan van afval en gebruik van primaire grondstoffen (50% circulair).

Subdoel 8: Reguleren van luchtvaartterreinen.

Subdoel 9: Beperken en

Actie 1.1 - Aanpak van diffuse verspreiding van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) door middel van uitvoering programma ZZS en uitvoering geven aan definitief handelingskader voor PFAS en PFOS (voorzien in 2021)

Actie 1.2 - Afronding sanering spoedlocaties en overdracht naar gemeenten

Actie 2.1 - Reguleren van indirecte lozingen

Actie 3.1 - Reguleren van emissies

Actie 3.2 - Nadere uitwerking aanpak verbeteren luchtkwaliteit in milieuprogramma

Actie 4.1 - Reguleren van geuremissie

Actie 4.2 - Nadere uitwerking aanpak geur in milieuprogramma

Actie 5.1 - Reguleren van geluidsproductie

Actie 5.2 - Nadere uitwerking aanpak beperking van de uitbreiding van geluidsproductie in milieuprogramma

Actie 6.1 - Beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen

Actie 6.2 - Nadere uitwerking aanpak beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen

Actie 7.1 - Kringlopen worden zoveel mogelijk – regionaal – gesloten, waarbij 'afval' omgezet wordt in grondstof. Producten gebaseerd op fossiele olie worden vervangen door producten gemaakt uit hernieuwbare grondstoffen

Actie 7.2 - Nadere uitwerking van beperken van het ontstaan van afval en gebruik van nieuwe grondstoffen (50% circulair)

Actie 8.1 - Uitvoeren van het beleid en uitoefenen bevoegdheden

Actie 9.1 – Bij het verlenen van vergunningen op grond van de Omgevingswet letten wij nadrukkelijk op het voorkomen en beperken van lichthinder

14a) In het milieuprogramma worden de subdoelstellingen verder uitgewerkt, met passende indicatoren

Milieu

Doel en subdoelen 2030

Acties

Indicatoren

MER

15. Natuur

De Zeeuwse biodiversiteit ontwikkelt zich positief. Specifiek wordt daarbij ingezet op het bereiken van een 70% doelbereik van stikstofgevoelige binnendijkse Natura2000 gebieden.

Subdoel 1: Herstel Biodiversiteit: de doelen uit de Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030 zijn gehaald.

Subdoel 2: Natuurbescherming: de natuurbieden in Zeeland worden adequaat beschermd.

Subdoel 3: Natuurbeheer: er is inzicht in de kwaliteit van alle ecosysteemttypen in Zeeland en het ecologisch beheer buiten natuurgebieden is verbreed.

Subdoel 4: Natuurherstel: 70% doelrealisatie in Natura2000-gebieden.

Subdoel 5: Natuurontwikkeling: het natuurnetwerk Zeeland is afgerond.

Subdoel 6: Natuurverbreding: er is een grotere maatschappelijke betrokkenheid bij natuur. Natuur en andere functies zijn meer verweven.

Subdoel 7: Natuurbeleving: 90% van de natuurgebieden is toegankelijk en beleefbaar, het wandelnetwerk blijft van waarde en het oosten van Zeeland heeft een internationaal UNESCO-Geopark keurmerk.

Actie 1.1 - Uitvoering doelstelling biodiversiteit

Actie 1.2 – Opstellen routekaart biodiversiteit

Actie 2.1 - Natuurbescherming

Actie 3.1 - Beheer Natuur Netwerk Zeeland

Actie 3.2 - Agrarisch natuurbeheer

Actie 3.3 - Ecologisch berm- en dijkbeheer

Actie 3.4 - Faunabeheer en exotenbestrijding

Actie 3.5 - Monitoring

Actie 4.1 - Uitwerken Programma Natuur voor de structurele aanpak van stikstof

Actie 4.2 – Uitvoering herstel- en instandhoudingsmaatregelen

Actie 5.1 - Afronding Natuurnetwerk Zeeland

Actie 6.1 - Uitvoering acties natuurverbreding uit de Natuurvisie Zeeland

Actie 6.2 – Uitwerken van de aanpak van overgangs- of multifunctionele zones rond bestaande natuurgebieden

Actie 7.1- Uitvoering nota natuurbeleving

- 15a) Fauna van land en zoet water (Living Planet Index, bron: CBS en CLO)
- 15b) Aantal actuele natuurbeheerplannen voor Natura 2000-gebieden (bron: Provincie Zeeland)
- 15c) Percentage doelbereik van stikstofgevoelige Natura2000 doelen eind 2030 (bron: Provincie Zeeland).
- 15d) Areaal beheerde natuur met contract (bron: Provincie Zeeland)
- 15e) Percentage doelrealisatie in Natura 2000-gebieden (bron: Provincie Zeeland)
- 15f) Gerealiseerde omvang Nieuwe natuur (bron: Provincie Zeeland)
- 15g) Aantal kilometer wandelnetwerk (bron: Provincie Zeeland)
- 15h) Percentage toegankelijke en beleefbare nieuwe natuur (bron: Provincie Zeeland)

Natuurgebieden / biodiversiteit

16. Watersysteem

Gezond water: Grond- en oppervlaktewater zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.

Subdoel 1: Grond- en oppervlaktewater voldoen aan de normen uit de Kaderrichtlijn Water.

Subdoel 2: Onttrekking en aanvulling van grondwater zijn in balans.

Actie 1.1 - Verbeteren kwaliteit oppervlakte- en grondwater

Actie 2.1 - Voorkomen van inkrimping van de watervoorraden

- 16a) Kwaliteit oppervlaktewater (bron: www.waarstaatjeprovincie.nl)
- 16b) Biologische kwaliteit regionale wateren volgens KRW (bron: www.clo.nl)
- 16c) Kwaliteit grondwater (bron: www.waarstaatjeprovincie.nl)
- 16d) Grondwaterkwantiteitmetingen en grondwaterstand per put (bron: Provincie Zeeland)

Water

Doel en subdoelen 2030	Acties	Indicatoren	MER
17. Arbeidsmarkt De Zeeuwse arbeidsmarkt is conjunctuurproof en kan voorzien in de vraag van de Zeeuwse werkgevers: voldoende gekwalificeerde arbeidskrachten voor de Zeeuwse arbeidsmarkt. Subdoel 1: Alle arbeidspotentieel wordt ten volle benut. Subdoel 2: Vraag en aanbod van arbeidskrachten zijn in balans. Subdoel 3: Zeeland staat op de kaart als aantrekkelijke woon- en werkprovincie.	Actie 1.1 - Sturen op ondersteuning van werk naar werk bij dreigend ontslag Actie 2.1 – Bedrijven (werkgevers), onderwijsinstellingen en overheden werken met elkaar samen in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt Actie 2.2 - Het spel van vraag en aanbod, scholing en training wordt optimaal ondersteund door onder andere goede digitale infrastructuur, een Expat Center Zeeland en inzet van social media Actie 2.3 - Versterken van human capital agenda's in Zeeland Actie 3.1 - Zeeland nadrukkelijker in beeld brengen voor leven, wonen, studeren en werken Actie 3.2 – Het uitbouwen van het Expat Center Zeeland, gericht op het verzorgen van een warm welkom van nieuwe Zeeuwen Actie 3.3 - Evenementen gebruiken voor de profilering van Zeeland Actie 3.4 - Natuur benutten als factor in het Zeeuwse vestigingsbeleid Actie 3.5 – Realiseren van voldoende, kwalitatief goede huisvesting voor tijdelijke werknemers	17a) Totaal aantal werkzame personen in Zeeland (bron: cbs.nl) 17b) Aantal openstaande vacatures per bedrijfstak (bron: cbs.nl) 17c) Aansluiting van vraag en aanbod op arbeidsmarkt (bron: UWV spanningsindicator) 17d) Woonregio van werknemers in Zeeland (bron: cbs.nl) 17e) Werkregio vanuit Woonregio Zeeland (bron: cbs.nl) 17f) Imago wonen en werken in Zeeland (bron: Provincie Zeeland)	Onderwijs en arbeidsmarkt
18. Circulaire economie Binnen de Zeeuwse economie is het gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) met 50% gedaald. Subdoel 1: Circulaire productie is voor de helft van de bedrijven rendabel. Subdoel 2: De helft van de grondstoffen, die in Zeeland worden gebruikt, is hernieuwbaar of al eerder gebruikt.	Actie 1.1 - Realiseren van circulaire verdienmodellen Actie 2.1 - Omschakelen naar hernieuwbare (biobased) grondstoffen Actie 2.2 - Verbeteren hergebruik van grondstoffen	18a) Via de landelijke monitoringsprogramma's (Integrale Circulaire Economie Rapportage van het PBL en de jaarlijkse monitor van de RvO). Indicatoren op Zeeuwse schaal zijn slecht voorhanden. Indicatoren zijn gericht op de 3 onderdelen van het raamwerk circulaire economie. 18b) Input: Percentage duurzaam geproduceerde hernieuwbare en algemeen beschikbare grondstoffen (bron: landelijke monitoringsprogramma's) 18c) R-strategieën: Aantal projecten en bedrijven dat inzet op (her)gebruik van biobased materialen (bron: Circular Biobased Delta) 18d) Verlies: Hoeveelheid aangeboden huishoudelijk en bedrijfsafval (bron: OLAZ)	Circulaire economie

Doel en subdoelen 2030

Acties

Indicatoren

MER

19. Havens en bedrijven

Zeeland staat op de kaart als regio met internationaal toonaangevende innovatiekracht en een uitstekend vestigingsklimaat. De economie is voor 50% circulair en er wordt 49% minder CO₂ uitgestoten dan in 1990.

Subdoel 1: De doelstellingen uit 'Regioplan Smart Delta Resources 2030-2050 naar klimaatneutrale industrie' en 'Ambitie duurzame havens 2030' zijn gehaald.

Subdoel 2: Het Zeeuwse MKB is internationaal georiënteerd en zet de impact van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen om in kansen.

Subdoel 3: Bedrijventerreinen voorzien in een behoefte

Subdoel 4: Zoveel mogelijk voorkomen van het faciliteren van malafide ondernemers/bedrijven en ondermijnende criminaliteit (in de zeehavens).

Actie 1.1 - Realiseren 50% circulaire economie

Actie 1.2 - Realiseren CO₂-reductie van 59% ten opzichte van 1990

Actie 1.3 - Doorontwikkelen North Sea Port tot slimme, innovatieve haven en katalysator voor Zeeuwse economie

Actie 1.4 - Ontwikkeling havens en industrie met gezondheid als uitgangspunt en binnen de randvoorwaarden van natuur, milieu en ruimtegebruik

Actie 2.1 - Versterken innovatie, internationalisering en digitalisering van het Zeeuwse MKB

Actie 2.2 - Ontwikkeling van het MKB naar een circulaire economie

Actie 3.1 - Voor bedrijventerreinen vormen zorgvuldig ruimtegebruik, een functionele en aantrekkelijke inrichting en duurzaamheid het uitgangspunt.

Actie 4.1: Het voorkomen en bestrijden van ondermijnende criminaliteit (in de zeehavens).

Actie 4.2: Het toepassen van de Wet Bibob om te voorkomen dat de overheid malafide ondernemers/bedrijven faciliteert.

19a) Werkgelegenheid North Sea Port NL (bron: Havenmonitor van Erasmus Centre for Urban, Port and Transport Economics)

19b) Toegevoegde waarde North Sea Port NL (bron: Havenmonitor van Erasmus Centre for Urban, Port and Transport Economics)

19c) Ontwikkeling bedrijfstvestigingen North Sea Port NL (bron: Havenmonitor van Erasmus Centre for Urban, Port and Transport Economics)

19d) Bruto Regionaal Product (bron: cbs.nl)

19e) Bruto Regionaal Product per inwoner (bron: cbs.nl)

19f) Beschikbaar areaal uitteefbaar bedrijventerrein t.o.v. de vraag (bron: Provincie Zeeland)

Economie/circulaire economie

20. Recreatie en toerisme

De toeristische bestemming Zeeland is in balans met haar omgeving. De vrijetijdssector toekomstbestendig.

Subdoel 1: Een optimale beleving van Zeeland in alle seizoenen en alle regio's.

Subdoel 2: De vrijetijdssector is toekomstbestendig.

Subdoel 3: De sector levert een positieve bijdrage aan de omgeving en aan de samenleving.

Subdoel 4: De essentiële onderleggers voor de Bestemming Zeeland 2030 zijn aanwezig.

Actie 1.1 - Kiezen voor passende doelgroepen: verbreden Zeeuwse identiteit en imago

Actie 1.2 - Spreiden van toerisme in tijd en ruimte

Actie 2.1 - Zorgen voor een toekomstbestendige sector met vitale bedrijven en ontwikkeling met kwaliteit

Actie 2.2 - Zorgen voor divers aanbod.

Actie 3.1 - Effecten op leefomgeving betrekken bij recreatieve ontwikkelingen

Actie 3.2 - Inwoners van Zeeland kennen en ervaren de meerwaarde van de vrijetijdssector op de Zeeuwse samenleving.

Actie 4.1 - Doorontwikkelen kennis en monitoring

Actie 4.2 - Versterken organiserend vermogen

20a) Tevredenheid over beleving van Zeeland (bron: Provincie Zeeland)

20b) Imago Recreatie en Toerisme in Nederland, België en Duitsland (bron: Provincie Zeeland)

20c) Aantal overnachtingen door toeristische en vaste gasten (bron: Provincie Zeeland)

20d) Toeristische bestedingen (bron: Provincie Zeeland)

20e) Aantal banen in de sector (bron: Provincie Zeeland)

20f) Logiesaccommodaties: capaciteit en openstelling (bron: cbs.nl)

20g) Logiesaccommodaties: gasten, overnachtingen, herkomst (bron: cbs.nl)

Economie/circulaire economie

Doel en subdoelen 2030	Acties	Indicatoren	MER
21. Transport en infrastructuur	Actie 1.1 - Inrichting hoofdwegennet conform wegencategoriseringsplan uit 2016 en de provinciale Meerjaren Investeringsagenda Wegen Actie 1.2 - Verbeteren fietsverbindingen voor de korte afstand Actie 2.1 - Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit waterwegen Actie 2.2 - Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit spoorwegen Actie 2.3 - Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit buisleidingenstelsel Actie 3.1 - Beheer, onderhoud en uitbreiding elektriciteitsnet	21a) Vrachtverkeer Zeeland: verkeersintensiteiten per voertuiglengte op werkdagen (bron: Provincie Zeeland) 21b) Wegvervoer Zeeland: vervoerd gewicht laden en lossen, alle voertuigen (bron: cbs.nl) 21c) Capaciteit elektriciteitsnet (bron: Enduris)	Bereikbaarheid
22. Visserij	Actie 1.1 - De ontwikkeling van een energiezuinige vangsttechniek voor platvis die rendabel, selectief en ecologisch verantwoord is. Actie 1.2 - Het maken van sluitende afspraken over de inventarisatie van de populatie, restocking, verdeling van de vrije gronden en andere relevante zaken voor de vaste tuigvisserij Actie 2.1 - Het monitoren van de draagkracht van de Deltawateren voor het inschatten van de maximaal mogelijke productie Actie 2.2 - Het opruimen van afval op de Noordzee en de kustwateren ("Fishing for Litter") Actie 2.3 - Het terugdringen van het gebruik lood in de sportvisserij (loodvrij vissen) Actie 3.1 - Het zoeken naar nieuwe, rendabele productielocaties voor de schelpdiersector, waarbij tevens de natuurwaarden van intergetijdengebieden in het kader van Natura 2000 verhoogd worden Actie 3.2 - Het uitvoeren van pilotprojecten voor de ontwikkeling van schelpdierkweek in de Voordelta en de Noordzee Actie 3.3 - De doorontwikkeling van kweek van oesters op tafels waardoor het totale ruimtebeslag wordt beperkt	22a) Aantal vissersvaartuigen, bemanning en gegevens over de vaartuigen (bron: RVO) 22b) Aantal banen (bron: Ribiz)	
23. Duurzame energie	Actie 1.1 - Realiseren opgave windenergie op het land (via de Regionale Energie Strategie-RES) Actie 2.1 - Realiseren opgave zonne-energie (via de Regionale Energie Strategie- RES) Actie 3.1 - Realiseren opgave biomassa en biovergisting (via de Regionale Energie Strategie-RES) Actie 3.2 - Benutten van kansen voor energie uit water (via de Regionale Energie Strategie-RES)	23a) Opgesteld windvermogen op land (bron: RVO) 23b) Opgesteld vermogen zonne-energie (bron: klimaatmonitor.nl) 23c) Opgesteld avermogen overige energiebronnen (bron: klimaatmonitor.nl)	Energietransitie
In Zeeland wordt tenminste 1800 MW aan duurzame energie opgewekt. Subdoel 1: Het opgesteld vermogen aan windenergie op land is met 130 MW gegroeid tot 700 MW. Subdoel 2: Het vermogen uit zonne-energie bedraagt 1000 MW, waarvan zoveel mogelijk op daken. Subdoel 3: Het vermogen uit andere hernieuwbare energiebronnen dan wind en zon, bedraagt tenminste 100 MW.			

Doel en subdoelen 2030

Acties

Indicatoren

MER

24. Energietransitie

De CO₂-uitstoot in Zeeland is met 49% afgenomen.

Subdoel 1: Binnen de landbouw, industrie, gebouwde omgeving en mobiliteit is de landelijke reductiedoelstelling gerealiseerd. Subdoel 2: In Zeeland wordt tenminste 1800 MW aan hernieuwbare energie opgewekt.

Actie 1.1 - Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen in landbouw en industrie

Actie 1.2 - Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen in gebouwde omgeving

Actie 1.3 - Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen door mobiliteit

Actie 2.1 - Vergroten mogelijkheden voor opwekken en opslaan van hernieuwbare energie

- 24a) Reductie uitstoot CO₂-equivalenten in Zeeland ten opzichte van 1990 (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24b) Emissie CO₂ (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24c) Emissie overige broeikasgassen (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24d) Emissie CO₂ landbouw, bosbouw en visserij (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24e) Emissie CO₂ industrie, energie, afval en water (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24f) Emissie CO₂ gebouwde omgeving (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24g) Emissie CO₂ verkeer en vervoer (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24h) Totaal bekende opwek hernieuwbare energie (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24i) Totaal bekende hernieuwbare energie (bron: klimaatmonitor.nl)
- 24j) Vermeden CO₂ emissie door hernieuwbare energie (bron: klimaatmonitor.nl)

Energietransitie

25. Klimaatadaptatie

Zeeland is voldoende waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.

Subdoel 1: Het landelijk gebied voldoet aan de normen voor wateroverlast, waarbij de trits vasthouden-bergen-afvoeren is toegepast.

Subdoel 2: Vraag naar en beschikbaarheid van zoet water zijn in balans.

Subdoel 3: Bij nieuwbouw en herstructurering wordt rekening gehouden met zeespiegelstijging en het voorkomen van hitte, droogte en wateroverlast.

Actie 1.1 - Aanpak overlast en schade door extreme neerslag

Actie 2.1 - Aanpak overlast en schade door droogte

Actie 3.1 - Aanpak overlast en schade door hitte

- 25a) Aantal uitgevoerde acties uit het uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie (bron: Provincie Zeeland).
- 25b) Stedelijk hitte-eiland effect (bron: Atlas Leefomgeving).

Klimaatadaptatie

Doel en subdoelen 2030	Acties	Indicatoren	MER
26. Waterveiligheid Zeeland is goed beschermd tegen (de gevolgen van) overstromingen uit zee. Subdoel 1: De primaire waterkeringen voldoen in 2050 aan de (wettelijke) normen. De maatregelen om de waterveiligheid te verbeteren hebben de ruimtelijke kwaliteit verbeterd en een positieve bijdrage geleverd aan andere functies, zoals biodiversiteit en recreatie. Subdoel 2: De gevolgen van een overstroming worden zoveel mogelijk beperkt. Subdoel 3: De crisisbeheersing is op orde: burgers en overheden weten hoe te handelen bij een crisis en veilige plekken zijn aangewezen.	Actie 1.1 - Uitvoeren maatregelen die de kans op een overstroming verkleinen Actie 2.1 - Uitvoeren maatregelen die de gevolgen van een overstroming verminderen Actie 3.1 - Uitvoeren maatregelen die de crisisbeheersing verbeteren	26a) Primaire waterkeringen die aan de norm voldoen (bron: waarstaatjeprovincie.nl) 26b) Regionale waterkeringen die aan de norm voldoen (bron: waarstaatjeprovincie.nl)	Klimaatadaptatie
27. Zoet water De vraag naar en de beschikbaarheid van zoet water zijn in balans. Subdoel 1: de mogelijkheden voor het optimaliseren van de zoetwatersituatie, inclusief kosten, zijn voor heel Zeeland in beeld. Subdoel 2: de vraag naar zoet water past bij de regionale beschikbaarheid.	Actie 1.1 - Opstellen provinciedekkend beeld van de mogelijkheden voor het bestendigen van de huidige situatie Actie 2.1 - Optimaliseren van de zoetwatersituatie gericht op vergroting van de beschikbaarheid en/of optimalisatie van het gebruik	27a) Diepteligging van zoetzoutgrensvlak (bron: Provincie Zeeland). 27b) Gewasarealen in ha, uitgesplitst naar meer en minder water vragende gewassen (bron: CBS)	Klimaatadaptatie

COLOFON

Uitgave

Provincie Zeeland

Fotografie en illustraties

Beeldbank Zeeland beeldbank.zeeland.nl

Visueel Vergaderen

Provincie Zeeland

Bezoekadres

Provinciehuis, Abdij 6

4331 BK Middelburg

Contact

omgevingsvisie@zeeland.nl

Vastgesteld door Provinciale staten op (pn)
(pn)

Meedenkers en opstellers van de Zeeuwse Omgevingsvisie

- Actiegroepen
- Advies- en Architectenbureaus
- Agrarische sector
- Bouwsector
- Buurprovincies
- Cultuur en Erfgoed
- Dorpsraden
- Het Rijk
- Industriële sector
- Inwoners
- Natuur- en Milieuorganisaties
- North Sea Port
- Onderwijsinstellingen
- Politieke Partijen
- Vastgoedsector
- Provincie Zeeland
- Semi overheden
- Statenleden
- Toeristische sector
- Visserij sector
- Waterschap
- Woonsector
- Zeeuwse gemeenten
- Zorgorganisaties

Antwoordnota

Bij de Zeeuwse Omgevingsvisie

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 28 september 2021

Versienummer: 1.0

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Inspraakperiode	3
1.2	Inspraakreacties	3
2	Hoofdpijnen zienswijzen ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie 2021	5
2.1	Algemeen	5
2.2	Minicampings.....	5
2.3	Woningvoorraad	5
2.4	Veehouderij.....	6
3	Individuele zienswijzen ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie 2021	7
1.	ZMf	7
2.	Bouwend Nederland, afdeling Zeeland (Bouwend Zeeland)	7
3.	VNO-NCW.....	7
4.	Inspreker 1	8
5.	Inspreker 2	8
6.	Vekabo	8
7.	Stichting Duinbehoud.....	9
8.	Vattenfall.....	9
9.	Gemeente Borsele	10
10.	ZLTO	10
11.	Inspreker 3	11
12.	RCE	11
13.	Stichting Zeeuws Platform Stralingsrisico	12
14.	Inspreker 4	13
15.	Gemeente Tholen	13
16.	Werkgroep wonen van platform Onbegrensd zeeuwsvlaanderen.....	13
17.	Regio Zeeuws Vlaanderen	15
18.	Gemeente Schouwen-Duiveland	16
19.	Leidingenstraat Nederland (LSNED).....	16
20.	Inspreker 5	16
21.	Inspreker 6	17
22.	Inspreker 7	17
23.	Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV)	17
24.	Inspreker 8	17
25.	Agriteam.....	18
26.	North Sea Port.....	18
27.	Veiligheidsregio.....	21
28.	Inspreker 9	21
29.	Stichting ZorgSaam Zorggroep Zeeuws-Vlaanderen	22
30.	NBV De Steltkluit.....	22
4	Ambtshalve wijzigingen op Ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.....	27

1 Inleiding

1.1 Inspraakperiode

Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben op 6 juli 2021 de ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie vrijgegeven voor de formele inspraakprocedure. De ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie heeft vanaf 9 juli 2021 tot en met 22 augustus 2021 ter inzage gelegen in de Abdij 6 te Middelburg en is ook digitaal aangeboden via www.zeeland.nl.

Tijdens de inspraakperiode heeft eenieder schriftelijk een inspraakreactie op de ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie ter kennis van Gedeputeerde Staten kunnen brengen.

De Zeeuwse Omgevingsvisie bevat beleid over de leefomgeving zoals economie, ruimtelijke ordening, mobiliteit, natuur, cultuur, water, klimaat en milieu. De visie heeft een uitgebreid participatieproces doorlopen.

De Zeeuwse Omgevingsvisie heeft een wettelijke basis in de Wet ruimtelijke ordening (art. 2.2), Wet Milieubeheer (art. 4.9), Waterwet (art. 4.4) en Planwet verkeer en vervoer (art. 5), maar voldoet ook aan de eisen voor een Omgevingsvisie die gesteld worden door de Omgevingswet.

1.2 Inspraakreacties

Overzicht van alle ontvangen reacties (privépersonen zijn in deze antwoordnota geanonimiseerd vanwege openbare publicatie op de provinciale website)

1. Zeeuwse Milieufederatie
2. Bouwend Nederland, afdeling Zeeland (Bouwend Zeeland)
3. VNO-NCW
4. Inspreker 1
5. Inspreker 2
6. Vekabo
7. Stichting Duinbehoud
8. Vattenfall
9. Gemeente Borsele
10. ZLTO
11. Inspreker 3
12. Rijksdienst van Cultureel Erfgoed (RCE)
13. Stichting Zeeuws Platform Stralingsrisico
14. Inspreker 4
15. Gemeente Tholen
16. Werkgroep wonen van platform Onbegrensd zeeuwsvlaanderen
17. Regio Zeeuws-Vlaanderen
18. Gemeente Schouwen-Duiveland
19. Leidingenstraat Nederland
20. Inspreker 5
21. Inspreker 6
22. Inspreker 7
23. Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV)
24. Inspreker 8
25. Agriteam
26. North Sea Port
27. Veiligheidsregio
28. Inspreker 9
29. Stichting Zorgzaam Zorggroep Zeeuws-Vlaanderen
30. NBV De Steltkluit

Ontvankelijkheid.

Alle zienswijzen zijn binnen de termijn (al dan niet pro-forma met aanvulling achteraf) ontvangen en voldoen aan de gestelde eisen.

Beantwoording

De antwoordnota beschrijft eerst de hoofdlijnen van de reacties op de ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie, met daarbij het antwoord van de Provincie en voorgestelde wijzigingen in het document n.a.v. de inspraakreacties. Daarna volgen de individuele reacties met antwoord.

De voorgestelde wijzigingen worden verwerkt in de Zeeuwse Omgevingsvisie. Op 28 september 2021 wordt hierover besloten in de vergadering van Gedeputeerde Staten van Zeeland en wordt de Zeeuwse Omgevingsvisie aangeboden aan Provinciale Staten van Zeeland voor vaststelling.

Conclusies

Een aantal zienswijzen leidt tot aanpassing van het voorstel voor de Zeeuwse Omgevingsvisie zoals dat aan Provinciale Staten wordt voorgelegd ter besluitvorming.

2 Hoofdpijnen zienswijzen ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie

2.1 Algemeen

De Omgevingsvisie is opgesteld met actieve deelname van een groot aantal partijen in Zeeland. De mogelijkheid om zienswijzen in te dienen is het formele sluitstuk van het participatieproces. In het voortraject zijn al heel veel standpunten en belangen afgewogen. Met name de achterbanraadpleging heeft heel veel reacties opgeleverd die in de ontwerp Omgevingsvisie zijn verwerkt. Dat heeft als gevolg dat er relatief weinig zienswijzen zijn ingediend. Dit neemt niet weg dat iedereen de gelegenheid heeft via een zienswijze standpunten te delen en te vragen om aanpassing van de Omgevingsvisie. Voor zover dit punten zijn die eerder in het proces aan de orde zijn geweest, is dit in de antwoordnota vermeld. Voor indieners van zienswijzen kan dit betekenen dat de reactie geheel of gedeeltelijk gelijk is aan de eerder ontvangen reactie.

2.2 Minicampings

In verschillende zienswijzen wordt gevraagd om het maximumaantal recreatie-eenheden op minicampings te vergroten of helemaal los te laten. De hoofdreden voor dit verzoek is dat de opbrengsten voor de ondernemer hierdoor kunnen toenemen en daarmee ruimte ontstaat voor investeringen in het bedrijf.

Dit onderwerp is in het kader van de achterbanraadpleging uitgebreid besproken met de vertegenwoordigers van betrokken partijen. Wij zien een duidelijk verschil van mening over de vraag hoe groot een minicamping kan worden, zonder dat het onderscheid tussen kleinschalige en reguliere recreatie verloren gaat en de omgevingskwaliteit in het geding komt.

Reguliere verblijfsrecreatie is een hoofdfunctie en is sterk gereguleerd. Het beleid voor reguliere recreatie is de afgelopen jaren op basis van de afspraken uit de kustvisie verder aangescherpt. Kwaliteitsverbetering is het uitgangspunt, uitbreiding is beperkt en alleen in uitzonderlijke gevallen mogelijk en nieuwvestiging is gekoppeld aan het oplossen van verblijfsrecreatieve knelpunten via een gebiedsaanpak.

Kleinschalig kamperen is een nevenfunctie en is gereguleerd om de kleinschaligheid te behouden. Het beleid voor minicampings is sinds 2006 onderdeel van het provinciaal beleid. De voorwaarden voor minicampings zijn stapsgewijs versoepeld om de ondernemers meer ruimte te bieden. Het maximumaantal plaatsen is verruimd naar 25, gebruik is niet meer beperkt tot het toeristisch seizoen, vereveningsbijdragen zijn vervallen, er zijn 5 permanente eenheden toegestaan en er zijn mogelijkheden voor plaatsing van privé sanitair. De gemeente levert maatwerk en bepaalt of en hoe de provinciale beleidsruimte wordt benut.

Gezien het grote aantal minicampings in de provincie, de betekenis voor de bijdrage aan de differentiatie van het toeristisch product en het behoud van een landschappelijk aantrekkelijke omgeving (ruimtelijke kwaliteit) zijn wij geen voorstander van verdere verruiming van de mogelijkheden voor minicampings. Dit is in lijn met het beleid voor de reguliere verblijfsrecreatie en sluit aan bij de uitkomst van de discussie die in de integratiegroep met de verschillende betrokken partijen is gevoerd.

2.3 Woningvoorraad

In meerdere zienswijzen wordt ingegaan op de regionale woningmarktafspraken en de uitbreidingsbehoefte in de woningvoorraad. De punten die genoemd worden gaan over de mogelijkheid van uitbreiding buiten bestaand stedelijk gebied, het snel kunnen inspelen op ontwikkelingen in de markt en het bepalen van de uitbreidingsbehoefte.

We beseffen dat de woningmarkt onder grote druk staat. Vraag en aanbod sluiten onvoldoende aan. Een eenvoudige oplossing is er niet, omdat er veel ontwikkelingen zijn die hier invloed op hebben. Voor een succesvolle aanpak is goede samenwerking essentieel. Om dit te bereiken hebben wij de afgelopen periode het proces van de Zeeuwse Woonagenda opgestart, tot tevredenheid van de deelnemers. Verdere uitwerking van de acties in de Zeeuwse Omgevingsvisie zal ook via dit proces plaatsvinden. We benutten daarbij de ruimte die er binnen de rijksregelgeving is en ondersteunen onze partners actief. Prognoses en woningmarktafspraken worden minimaal elke drie jaar bijgesteld en vaker als ontwikkelingen dat nodig maken. Hiermee zorgen we voor flexibiliteit.

De Zeeuwse Omgevingsvisie noemt zorgvuldig ruimtegebruik en bouwen binnen het bestaand stedelijk gebied van dorpen en steden als uitgangspunt voor iedere stedelijke ontwikkeling, zoals woningbouw, kantoren of bedrijventerreinen. Dit principe, de zogenaamde Ladder voor duurzame verstedelijking, is verplicht door Rijksregelgeving. Een stedelijke ontwikkeling buiten het bestaand stedelijk gebied is wel mogelijk, als onderbouwd kan worden dat het voldoet aan een behoefte en dat er geen alternatieve locaties binnen bestaand stedelijk gebied beschikbaar zijn. We gaan hier flexibel mee om, bijvoorbeeld door mogelijk te maken om een voorschot te nemen op plancapaciteit die later vrijkomt door het schrappen van verouderde plannen.

De horizon voor woningmarktafspraken is 10 jaar. Dit is nodig om aan te sluiten bij jurisprudentie van de Ladder voor duurzame verstedelijking, die stelt dat er binnen de planperiode van in beginsel 10 jaar behoefte moet bestaan aan de stedelijke ontwikkeling. De flexibiliteit wordt ingebouwd doordat de woningmarktafspraken elke 3 jaar geactualiseerd worden op basis van de provinciale bevolkings- en huishoudenprognose en het kwalitatieve woonbehoefteonderzoek. Bovendien gaan we bij het opstellen van de nieuwe prognose en daaruit volgende woningmarktafspraken inzetten op adaptief programmeren zodat er ook tussentijds snel kan worden ingesprongen op veranderingen in de kwantitatieve en kwalitatieve behoefte.

2.4 Veehouderij

In een aantal zienswijzen wordt ingegaan op de regels ten aanzien van intensieve veehouderijen. Er wordt ruimte gevraagd voor de uitbreiding van de (intensieve) veehouderijen in Zeeland zodat meer mest geproduceerd kan worden. In de Omgevingsvisie wordt ruimte geboden aan volhoudbare landbouw. Een volhoudbaar landbouwsysteem functioneert in evenwicht met zijn omgeving, waarbij kringlopen op een zo laag mogelijk niveau worden gesloten en er sprake is van een adequaat verdienmodel. Onderdeel van een volhoudbaar landbouwsysteem is de mogelijkheid voor de grondgebonden veehouderij. Bedrijven die beschikken over voldoende gronden om hun dieren te kunnen voeren kunnen als grondgebonden worden aangemerkt. Op basis van de regels in de Omgevingsvisie kunnen deze bedrijven een tak veehouderij ontwikkelen.

Naast de grondgebonden veehouderij is er in de Omgevingsvisie onder voorwaarden uitbreidingsruimte mogelijk voor de bestaande veehouderijen. Er is geen ruimte voor de nieuwvestiging van intensieve veehouderijen die niet grondgebonden zijn. Dit is de voortzetting van het vigerende beleid. De redenen voor dit beleid waren destijds:

- Intensieve veehouderij heeft anders dan de grondgebonden landbouw geen functie in het onderhoud van het landschap
- Er is sprake van industrieel aandoende bebouwing in het landelijk gebied
- Het voorkomen van geurhinder, fijnstof en ammoniak
- Extra grootschalig transport in het landelijk gebied
- Gaat ten koste van het platteland als toeristisch recreatief product

Meer recent zijn daarbij de (on)mogelijkheden in het kader van stikstof bijgekomen.

Door Provinciale Staten is voorafgaand aan het proces om te komen tot de Zeeuwse Omgevingsvisie meegegeven dat het beleid rondom de intensieve veehouderijen niet gewijzigd wordt. Dit is besloten in de vergadering van Provinciale Staten van 5 september 2019 en heeft gediend als uitgangspunt in het participatieproces.

3 Individuele zienswijzen ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie

Zienswijzen op volgorde van binnenkomst

Nr. en naam inspreker	Inspiraakreactie	Antwoord
1. ZMf	ZMf spreekt waardering uit voor het proces. De intensieve betrokkenheid van deelnemers en de integraliteit ervan. De oplossingen voor biodiversiteitsverlies en klimaatveranderingen zijn de ZMf soms wat te voorzichtig, maar ze geven aan hun inbreng te blijven leveren in de uitvoering.	Wij danken u voor uw positieve reactie en uw actieve deelname aan het proces. We zijn bezig de betrokkenheid die we in het opstellen van de visie hebben gehad ook voor de uitvoering te organiseren. We houden u op de hoogte en kijken ernaar uit daar verder samen te werken.
2. Bouwend Nederland, afdeling Zeeland (Bouwend Zeeland)	Bouwend Zeeland vindt dat er een grotere uitbreidingsbehoefte is in de Zeeuwse woningvoorraad dan de Omgevingsvisie stelt en geeft daar een aantal argumenten voor. Bouwend Zeeland is het niet eens met de uitgangspunten "bouwen binnen het stedelijk gebied" en "doe meer met minder grond", en dat de woningbouwopgave vooral in bestaand stedelijk gebied ligt. De horizon voor actuele cijfers van de kwantitatieve en kwalitatieve woningvraag van minimaal 10 jaar is volgens Bouwend Zeeland te lang. Dit mag geen belemmering vormen om flexibel in te spelen op veranderende behoeften in de markt. Zij pleiten voor snelle aanpassing van plannen en voorraden.	Wij erkennen dat er urgentie is voor actie op de woningmarkt. Zie hiervoor ook de algemene beantwoording in 1.5. De argumenten die u geeft zijn bekend en meegenomen in de prognoses. Nieuwe ontwikkelingen, zoals thuiswerken, worden meegenomen in de actualisatie van de prognoses en woningmarktafspraken. Zie ook de beantwoording van het laatste punt van uw zienswijze. Het uitgangspunt "bouwen binnen het stedelijk gebied" is verplicht door Rijksregulering. In de Omgevingsvisie is n.a.v. de achterbanraadpleging ter verduidelijking opgenomen dat het gaat om stedelijk gebied van zowel dorpen als steden en dat, als dit niet kan, uitbreiding wel mogelijk is. Ook is aangegeven dat de vraag zich, behalve in steden, ook manifesteert in andere goed bereikbare kernen met voorzieningen. De horizon voor cijfers is 10 jaar, om aan te sluiten op jurisprudentie van de Ladder voor duurzame verstedelijking. De cijfers worden wel minimaal elke drie jaar geactualiseerd. Bovendien gaan we bij het opstellen van de nieuwe prognose en daaruit volgende woningmarktafspraken inzetten op adaptief programmeren zodat er ook tussentijds snel kan worden ingesprongen op veranderingen in de kwantitatieve en kwalitatieve behoefte.
3. VNO-NCW	VNO-NCW bedankt voor het verwerken van opmerkingen uit de achterbanraadpleging. VNO-NCW vraagt om op vier onderdelen alsnog opmerkingen over te nemen. VNO-NCW vraagt het thema werken duidelijker en prominenter te positioneren in de visie. Werken heeft niet alleen een economisch belang maar dient een breed maatschappelijk belang. Het dringende verzoek is dan ook dit te herstellen en werken te koppelen aan wonen en leven. VNO-NCW vraagt in de provinciale Omgevingsvisie duidelijker stelling te nemen voor constructieve samenwerking en waar mogelijk samengaan van gemeenten. Dit is wenselijk om de noodzakelijke bestuurlijke slagkracht van Zeeland te versterken. Een duidelijker standpunt in de Omgevingsvisie kan samenwerken/samengaan van gemeenten stimuleren. In de visie is de inzet 'kringloop die (bij voorkeur) zo laag mogelijk gesloten wordt'. VNO-NCW stelt dat dit de (interregionaal en internationaal georiënteerde) bedrijfsleven in Zeeland beperkt bij de inrichting van efficiënte kringlopen. De focus op lokale kringlopen verzwakt de inrichting van een circulaire economie. VNO-NCW vraagt de opmerkingen 'laag mogelijke schaal' en 'lokaal' in het kader van circulaire economie niet in de Omgevingsvisie op te nemen.	Wij danken u voor de actieve deelname aan het proces en de uitgebreide reactie in het kader van de achterbanraadpleging. Op deze vier onderdelen hebben wij eerder gereageerd in het kader van de achterbanraadpleging, na bespreking in de integratiegroep. Wij zijn het met u eens dat werken niet alleen economisch, maar breed maatschappelijk van belang is. De onderwerpen die direct samenhangen met werk, zoals arbeidsmarkt, havens, bedrijven en recreatie zijn gebundeld in de ambitie 'Een duurzame en innovatieve economie'. Zoals wij in eerder hebben toegelicht zegt dit niets over het belang van het onderwerp, maar wel over het sterke verband tussen werk en de grootste werkgevers in Zeeland. Dat er ook een verband is tussen werk en wonen wordt in de visie eveneens beschreven. Voor alle duidelijkheid hebben wij 'werken' aan de titel van de eerste uitdaging 'wonen en leven' toegevoegd. Het proces van de Omgevingsvisie is voor ons een goed voorbeeld van samenwerking tussen bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, kennis en –onderwijs en overheden. Constructieve samenwerking bij visievorming en uitvoering draagt bij aan versterking van bestuurlijke slagkracht. Deze meerwaarde van samenwerking beperkt zich niet tot gemeenten, maar geldt voor alle organisaties. Voor effectieve samenwerking is het samenvoegen van organisaties niet noodzakelijk. Voor een efficiënte kringloop is een minimale afstand van groot belang. Het beperkt de risico's, kosten en milieubelasting die transport met zich meebrengt. Daarnaast is het ook van strategisch belang om meer leveringszekerheid van grondstoffen te creëren. Dat betekent dus niet dat alle kringlopen op lokaal niveau moeten worden gesloten, maar wel dat het grote voordelen heeft waar dat

	De zin in de Omgevingsvisie 'Rond twee bedrijfsterreinen, waarop BRZO-bedrijven zijn gevestigd, is een veiligheidscontour vastgesteld. Voor het Sloegebied in 2012 en voor het industriegebied DOW, Mosselbanken en Logistiek Park in 2016. Binnen deze veiligheidscontouren kunnen zich bedrijven vestigen met bijvoorbeeld risico's op brand- en explosiegevaar.' ... roept onnodig vragen op. VNO-NCW stelt voor om de tekst aan te passen om onzekerheid weg te nemen over het vestigen van 'dergelijke bedrijven' buiten terreinen met veiligheidscontouren. Graag vernemen wij of u bovenstaande opmerkingen als nog opneemt in de Zeeuwse Omgevingsvisie. U kunt ons ook te allen tijde benaderen om deze door te spreken.	mogelijk is. Ook voor internationaal georiënteerde bedrijven in Zeeland is het mogelijk gebleken om op lokaal niveau kringlopen te sluiten. In het kader van de achterbanraadpleging hebben wij u geïnformeerd dat er ook buiten de twee terreinen met veiligheidscontour mogelijkheden zijn voor vestiging van bedrijven met risico's voor de omgeving. Omdat de tekst dit onvoldoende duidelijk weergeeft nemen wij uw voorstel over om de tekst te verduidelijken.
4. Inspreker 1	Inspreker is een groot voorstander van het doel in de visie om een nog meer milieubewuste samenleving te creëren. Inspreker heeft een minicamping in het achterland van de Bevelanden, gecombineerd met een boerenbedrijf. In de Omgevingsvisie staat dat toerisme en recreatie erg belangrijk zijn voor Zeeland en meer verspreid moet worden over de provincie. Inspreker wil in dat kader graag zijn camping uitbreiden om meer plaats te kunnen bieden aan gasten die graag in het achterland willen recreëren. Om dit met ruimte voor mens en natuur te doen, zou een landschapscamping passend zijn. Deze mogelijkheid ontbreekt in de visie. Het is inspreker niet duidelijk of hij zijn camping mag uitbreiden. Er is nu plaats voor 25 eenheden, maar inspreker zou dat graag willen uitbreiden (max 50 eenheden).	Wij zien de minicamping als een unieke vorm van recreatie die meer dan reguliere recreatieterreinen is verbonden met de agrarische en natuurlijke omgeving. Het kleinschalige karakter van de camping en de directe relatie met het agrarisch bedrijf zijn daarbij van belang. De visie zet inderdaad in op een betere spreiding van toerisme in de provincie. De inzet is niet om verblijfsrecreatie te verplaatsen, maar om het aanbod digitaal en fysiek beter toegankelijk te maken. Daarmee worden toeristen beter geïnformeerd over de mogelijkheden buiten het hoogseizoen en buiten de drukste gebieden. In deel B van de visie wordt dit bij de bouwsteen recreatie toegelicht. De landschapscampings zijn in 1997 door de provincie als experiment in het beleid opgenomen. Op een landschapscamping mochten maximaal 60 ruime seizoenskampeerplaatsen worden gerealiseerd in combinatie met aanleg en onderhoud van 5 hectare natuurgebied in plaats van agrarische grond. Het aantal gerealiseerde landschapscampings bleef sterk achter bij de verwachtingen en na de verruiming in 2006 van het aantal eenheden op minicampings naar 25 is geen gebruik meer gemaakt van de regeling voor landschapscampings. Na evaluatie van het beleid in 2009 is deze specifieke regeling in 2012 afgeschaft. Omdat de gevraagde tegenprestaties bij een landschapscamping te groot bleken te zijn, verwachten wij niet dat deze regeling inmiddels wel een aantrekkelijk alternatief is. Om het bijzondere kleinschalige karakter van minicampings te behouden, houden wij vast aan het maximumaantal van 25 eenheden. In het eerste deel van deze antwoordnota staat een uitgebreidere toelichting.
5. Inspreker 2	Inspreker heeft een kaart uit 2000 ingestuurd met binnendijken en waterlopen. Inspreker is van mening dat deze dijken als natuur opgenomen en beschermd zouden moeten worden. Een aantal van deze dijkdelen bestaat niet meer, omdat deze in het verleden niet voldoende beschermd waren.	Zoals wij in de achterbanraadpleging hebben aangegeven, beschermen de provincie en gemeenten een groot deel van de dijken, omdat ze zo belangrijk zijn voor de geschiedenis, het landschap en de natuurwaarde van Zeeland. Bij de inventarisatie van waardevolle landschapselementen is een selectie gemaakt, daarom zijn niet alle dijken beschermd. Binnendijken zijn in principe beschermd als bestaande natuur in het Natuurbeheerplan via de omgevingsverordening. De dijken in het kaartje dat u heeft toegestuurd en die nog bestaan, staan allemaal in het Natuurbeheerplan als bestaande natuur of agrarisch gebied van ecologische betekenis en worden zo beschermd via de Omgevingsverordening.
6. Vekabo	Vekabo is van mening dat het bestaande beleid t.a.v. kleinschalig kamperen met maximaal 25 kampeereenheden tegenstrijdig is met de actie "zorgen voor divers toeristisch aanbod", zoals verwoord in het voorliggend ontwerp Omgevingsvisie Zeeland. Vekabo stelt dat extra eenheden noodzakelijk zijn voor doorontwikkelen van een minicamping in combinatie met verduurzaming (energie, water, circulair) en overige maatschappelijke opgaven op het gebied van biodiversiteit, landschap en klimaat. Er is ter onderbouwing een rendementsberekening bijgevoegd van verduurzaming van een camping met 25 versus 40 eenheden.	Wij zijn van mening dat minicampings prima passen binnen het beleid voor een divers toeristisch aanbod. De kleinschaligheid en verbinding met het agrarisch bedrijf, in een landelijke omgeving zijn daar belangrijke voorwaarden voor. Het maximum van 25 eenheden is bedoeld om die voorwaarden in stand te houden. Wij zijn geen voorstander van het doorontwikkelen van minicampings naar een grotere omvang, omdat dit het verschil met de reguliere verblijfsrecreatie tenietdoet. Zie voor een uitgebreidere toelichting onze reactie aan het begin van deze antwoordnota. Investeren in duurzame energievoorziening, klimaatadaptatie en biodiversiteit zijn opgaven waar iedereen in

	Vekabo is van mening dat het brede gevolg van vasthouden aan 25 eenheden leidt tot een kwalitatieve achteruitgang van het product kamperen bij de boer in Zeeland en een toekomstige aanslag op de leefbaarheid op het platteland. Vekabo doet nogmaals een dringend verzoek aan de provincie om kleinschalig kamperen door te kunnen laten groeien boven de 25 eenheden.	Zeeland voor staat. Zowel bewoners, toeristen als ondernemers zullen daaraan bijdragen. De overheid ondersteunt dit proces met kennis en subsidieregelingen. Ook ondernemers met een minicamping kunnen daar een beroep op doen om investeringen in deze neventak van het bedrijf haalbaar te maken. Kamperen bij de boer is al lange tijd een vernieuwend en succesvol product en is een prima aanvulling op het overige recreatieve aanbod. Wij zijn er van overtuigd dat minicampings een unieke en waardevolle aanvulling op het agrarisch inkomen zullen blijven.
7. Stichting Duinbehoud	Stichting Duinbehoud doet zes voorstellen voor verbetering van de Omgevingsvisie. 1. Omdat er meerdere kustvisies zijn in Nederland, stelt de stichting voor om overal 'Zeeuwse' voor Kustvisie te zetten. 2. Stichting Duinbehoud vraagt om kitesurfen minder vaak te noemen in de visie, omdat daarmee onterecht de indruk wordt gewekt dat er in Zeeland veel ruimte is om deze sport te beoefenen. Dat is alleen mogelijk op daarvoor aangewezen locaties waar de natuurdoelen dat niet in de weg staan. 3. De stichting vraagt om toe te voegen dat landschappelijke inpassing niet in een aangrenzend natuurgebied mag plaatsvinden. Recent zijn door recreatieondernemers pogingen gedaan om de percelen tot aan de grens van natuurgebied vol te zetten met eenheden. 4. Stichting Duinbehoud stelt voor een regel toe te voegen waarmee wordt aangegeven dat verstoring van natuur door recreatie kan worden voorkomen door een goede zonering van recreatie. 5. De stichting vraagt om recreatie als voorbeeld te schrappen bij de tekst over het oprichten van een stikstofdepositiebank. De stikstofuitstoot van recreatie zou moeten afnemen. Noodzakelijke projecten zoals woningbouw verdienen voorrang bij verdelen van stikstofruimte. 6. Naar aanleiding van een voorbeeld in Schouwen vraagt de stichting om bij het oplossen van recreatieve knelpunten in aandachtsgebieden ook de optie voor het oplossen van knelpunten buiten het aandachtsgebied op te nemen.	U heeft gelijk. Wij denken bij kustvisie direct aan de Zeeuwse Kustvisie, maar er zijn er nog meer in Nederland. Om eventuele verwarring te voorkomen, passen wij de tekst aan. In deel A van de visie wordt kitesurfen twee keer genoemd en in deel B drie keer. Wij vinden dit zeker niet te veel voor een sport waar Zeeland goede mogelijkheden voor biedt. Landschappelijk inpassing moet altijd op het eigen terrein plaatsvinden. Het is niet mogelijk om dit in een aangrenzend natuurgebied te realiseren. Dit is in bestaande regels voldoende verankerd. In natuurgebieden wordt recreatief medegebruik gereguleerd en gestuurd. Specifiek voor de kust is in de kustvisie een zonering opgenomen van recreatiestranden en natuurstranden. Dit beleid is overgenomen in de Omgevingsvisie en -verordening. Een aanvullende regel vinden wij daarom niet nodig. Alle sectoren moeten aan de slag om ervoor te zorgen dat er minder belastende stikstofvormen terechtkomen in kwetsbare natuurgebieden. Dat geldt dus ook bij recreatie en woningbouw. De recent ingestelde stikstofbank kan helpen om stikstofreductie te realiseren én ontwikkelen ruimte te bieden. In alle gevallen draagt inzet van de depositiebank bij aan extra stikstofreductie en daarmee de kwaliteit van natuurgebieden. De voorwaarden voor gebruik van de stikstofbank zijn vastgelegd in de 'Provinciale beleidsregels salderen Provincie Zeeland'. Wat u vraagt is al mogelijk. In geval van de ontwikkeling van een nieuwe, verblijfsrecreatieve voorziening moet de ontwikkeling in een aandachtsgebied bijdragen aan het oplossen van verblijfsrecreatieve knelpunten (verplaatsing, sanering) elders in de betreffende regio van de Zeeuwse kust of in het betreffende aandachtsgebied als onderdeel van een gezamenlijk streefbeeld en gebiedsaanpak. Dit uitgangspunt is vastgelegd in zowel de Zeeuwse Kustvisie als de Omgevingsvisie en -verordening.
8. Vattenfall	Vattenfall vraagt om aan te geven wat de huidige stand van zaken is van de opgave voor zonne-energie (1000MW) en hoe de resterende opgave verdeeld is over zon op dak en andere vormen van zonne-energie opwekking (zon op land of water) Zon op landbouwgronden worden verder binnen deze Omgevingsvisie en bijlagen niet specifiek uitgesloten, maar als 'incidenteel' belangrijke bijdrage gezien. Vattenfall vraagt wat hiermee exact wordt bedoeld. En onder welke voorwaarden wordt zon op landbouwgronden wel is toegestaan.	Op dit moment is 415 MW opgesteld vermogen gerealiseerd. Wij hebben geen onderverdeling gemaakt voor zon op water of zon op land. Ons zonbeleid stelt realisatie van zon op dak primair, maar biedt zeer beperkt aanvullende ruimte op land (bebouwing, water, infrastructuur, windprojecten, vuilstortplaatsen). Alleen daar waar combinaties met andere functies mogelijk zijn, zijn mogelijkheden. Dit leggen wij ook vast in de Omgevingsverordening.

9. Gemeente Borsele	Gemeente geeft aan dat de visie zo gelezen kan worden dat uitbreiding van dorpen en steden niet meer mogelijk is. Gemeente geeft aan dat het niet duidelijk is waarom niet wordt aangesloten bij 55% CO2 reductie ten opzichte van 1990. Gemeente geeft aan een ruimtelijke visie op de energietransitie te wensen. Gemeente geeft aan dat aanlanding en bijbehorende installaties binnen het havengebied moeten plaatsvinden. Gemeente geeft aan dat aandachtsgebieden voor recreatieve ontwikkelingen niet altijd een goede oplossing is. Gemeente pleit voor een minder stringent beleid voor zonne-energie. Gemeente vraagt nuancering in tekst over kernenergie	Het is niet zo dat de visie de uitbreiding van steden en dorpen onmogelijk maakt. Het uitgangspunt dat stedelijke ontwikkeling in principe plaatsvindt binnen bestaand stedelijk gebied, de zogenaamde Ladder voor duurzame verstedelijking, is verplicht door Rijksregulering. Een stedelijke ontwikkeling buiten het bestaand stedelijk gebied is wel mogelijk, als onderbouwd kan worden dat het voldoet aan een behoefte en dat er geen alternatieve locaties binnen bestaand stedelijk gebied beschikbaar zijn. Dit is beschreven in bouwsteen 6 Woningvoorraad van deel B. De doelstellingen zijn gebaseerd op het Klimaatakkoord, waarbij 49% reductie t.o.v. 1990 het doel is. Als de EU-doelstellingen worden opgenomen in het Klimaatakkoord, zullen wij de doelen in de Omgevingsvisie erop aanpassen. Ruimtelijke gevolgen van de energietransitie zijn blijvend punt van aandacht in ons beleid. Over de ontwikkelingen in het havengebied wordt reeds gewerkt aan een (gebieds)visie die ingaat om de verschillende ontwikkelingen zoals het toekomstig ruimtebeslag van ontwikkelingen die te maken hebben met de energietransitie. U bent daar ook bij betrokken. De Omgevingsvisie doet geen uitspraak over de uiteindelijke locatiekeuze voor nieuwe installaties. Wij passen het beleid op dit punt niet aan. Op basis van Bestemming Zeeland 2030 maken wij de afweging of aanpassing van de visie en/of verordening nodig is. Ons beleid voor zonne-energie geeft prioriteit aan zon op dak. Het beleid biedt zeer beperkt aanvullende ruimte op land (bebouwing, water, infrastructuur, windprojecten, vuilstortplaatsen). Alleen daar waar combinaties met andere functies mogelijk zijn, zijn mogelijkheden voor zonne-energie. Wij zien geen aanleiding om deze prioriteit aan te passen omdat de doelstellingen met dit beleid naar verwachting gehaald kunnen worden. Wij hebben de teksten over kernenergie overgenomen uit de Regionale Energie Strategie. De visietekst spreekt inderdaad van toegestaan, maar dit wil niet zeggen dat een nieuwe kerncentrale zondermeer gebouwd kan worden. Daar zal het Rijk eerst een besluit over moeten nemen en de nodige vergunningen moeten worden verleend.
10. ZLTO	- De ZLTO wil graag betrokken worden bij de uitwerking en uitvoering van deze gedegen visie net als ze nu betrokken zijn bij het opstellen van de Omgevingsvisie. - De ontwikkelingen in de agrarische sector gaan snel. Daarom is het belangrijk om deze ontwikkelingen de ruimte te geven zodat de concurrentiepositie behouden kan blijven. - Doe meer met minder grond is zinvol en moet ondersteund worden - Volhoudbaar, circulair en duurzaam zijn begrippen, die in een agrarische bedrijfsvoering reeds decennialang de basis vormen voor het voeren van een onderneming. Wet- en regelgeving en planologische ruimte kunnen hier beperkend in zijn. Ook wordt er in de visie gesproken over lokale kringlopen. Dit biedt perspectief voor het vestigen van veehouderij op plaatsen waar dit voor de omgeving het beste past en ingepast kan worden in combinatie met natuurvraagstukken. De Land- en tuinbouw heeft graag meer organische stof tot zijn beschikking heeft. - Voorgesteld wordt om de tiphoogte van windmolens te verhogen naar 25 meter zodat kleine windmolens rendabeler gemaakt kunnen worden en daarmee kunnen gaan bijdragen aan het halen van doelstelling t.a.v. de duurzame energie - De discussie rondom zoet water is belangrijker dan eerder werd gedacht omdat niet 40% maar slechts 20% van de gronden beschikt over grondwater dat onttrokken kan worden.	1,2 en 3. De ZLTO zal net als andere partijen worden betrokken bij de uitwerking en ook revisies van de Zeeuwse Omgevingsvisie. Een volhoudbare landbouw is daarbij uitgangspunt, waarvan het verdienmodel een wezenlijk onderdeel is. 4. In Zeeland is de nieuwvestiging van grondgebonden veehouderijen mogelijk. Ook bestaande bedrijven die beschikken over voldoende gronden om hun dieren te kunnen voeren kunnen als grondgebonden worden aangemerkt en een tak veehouderij ontwikkelen. Hiermee is gewaarborgd dat de mest van deze bedrijven behouden blijft voor de Zeeland. 5. In de huidige visie wordt de tiphoogte al aangepast naar 21 meter om in te spelen op de marktontwikkelingen. Verder verhoging vinden wij een te grote inbreuk op het landschap en blijft vallen onder het concentratiebeleid. 6. Zoet water. In de Omgevingsvisie is opgenomen dat de komende jaren wordt ingezet op het opstellen van een provinciedekkend beeld van de mogelijkheden van de huidige zoetwatersituatie en op het optimaliseren en of vergroten van de beschikbaarheid c.q. het gebruik van

	7. De weidsheid van de provincie moet behouden worden.	zoet water. Hiertoe zijn in bouwsteen 27 van de Omgevingsvisie acties opgenomen. 7. In Deel B is onder landschap bij actie 1.1. onder andere opgenomen dat de bestaande landschappelijke kernkwaliteiten beschermd moeten worden. Weidsheid is daarbij genoemd als een van die kernkwaliteiten. Een uitwerking hiervan zal plaatsvinden in de handreiking landschap die in de Omgevingsvisie wordt aangekondigd.
11. Inspreker 3	Inspreker vraagt zich af hoe het heeft kunnen gebeuren dat in Provinciale Staten op 5 september 2019 besloten is dat er ten aanzien van de intensieve veehouderij geen wijzigingen plaats zullen vinden terwijl ook in september 2019 al duidelijk was dat er sprake is van een groot mesttekort in Zeeland. Inspreker is van mening dat de redenen voor het besluit om in 2019 geen uitbreiding van de intensieve veehouderijen toe te staan als volgt weersproken kunnen worden: 1. Intensieve veehouderij kan landschappelijk best aantrekkelijk zijn, zie ons bedrijf met het natuurgebied er omheen. Er zijn andere activiteiten in het buitengebied die vele malen meer afbreuk doen aan het landschap. 2. Kijk alleen maar rechts onderaan de Zeelandbrug bij Colijnsplaat, dat lijkt wel een industrieterrein. Onze nieuwe stal is door Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland een voorbeeld voor agrarische nieuwbouw genoemd. 3. Geurhinder, fijnstof en ammoniak zijn te simpel genoemd als hinderbronnen. Geurhinder is subjectief en nauw verbonden met door tegenstanders gecreëerd imago. Yara stoot meer fijnstof uit dan de hele Nederlandse varkenshouderij bij elkaar. De ammoniakuitstoot van de industrie in Zeeland is groter dan van de veehouderij en bij de varkenshouderij juist het meest gereduceerd. 4. Het transport voor intensieve veehouderij is niet grootschaliger dan van andere agrarische sectoren. Een akkerbouwbedrijf met vergelijkbare omvang (omzet) dan een IV-bedrijf heeft veel meer tonnen te transporteren, denk aan o.a. aardappels, bieten en uien, tot meer dan 100 ton per ha. En bij het voorstel uit de concept Omgevingsvisie met voer voor Brabantse veehouderij en mest terug leveren (?) zal transport ook zeker niet afnemen. (CO₂) 5. Het toeristische product van Zeeland leidt eerder onder zijn eigen succes dan onder de aanwezigheid van de intensieve veehouderij 6. Intensieve veehouderijen hebben de meeste mogelijkheden om de stikstof uitstoot te reduceren. We moeten natuurlijk niet toe naar een mestoverschot, maar wel streven naar een provinciale zelfvoorzieningsgraad van 80-90% voor het akkerbouwareaal. De rundveehouderij is in Zeeland al grondgebonden en daarmee is de kringloop nagenoeg rond, maar voor de akkerbouw in Zeeland ligt er nog een enorme uitdaging omdat daar de Zeeuwse zelfvoorzieningsgraad maar ongeveer 15% is voor organische meststoffen.	Bij de start van het proces om te komen tot de Zeeuwse Omgevingsvisie is, zoals u aangeeft, door Provinciale Staten besloten het beleid ten aanzien van de intensieve veehouderijen ongewijzigd te laten. Het voort te zetten beleid voor intensieve veehouderij is gericht op de verduurzaming van de bestaande bedrijven. Voor die verduurzaming wordt enige ontwikkelingsruimte geboden. Grondgebonden veehouderijen vallen onder de duurzamere landbouwvormen die toekomstgericht zijn. Er is nadrukkelijk in de Omgevingsvisie opgenomen dat grondgebonden veehouderij in Zeeland mogelijk is. Samen met de sector volgen wij de landelijke ontwikkelingen rond dierlijke mest. Waar nodig brengen wij de belangen van organische mest voor de Zeeuwse akkerbouw onder de aandacht.
12. RCE	<i>De Rijksdienst doet een aantal aanbevelingen met betrekking tot het Zeeuwse erfgoed en hoe dat een plek heeft gekregen in de Omgevingsvisie.</i> De RCE vindt dat de rol van erfgoed nu (te) beperkt is tot één hoofddambitie en stelt dat het bij erfgoed ook vooral gaat om cultuur. Daarmee zou erfgoed een prominentere rol kunnen krijgen in ambities zoals 'uitstekend wonen en leven in Zeeland' en 'Een duurzame en innovatieve economie'. De RC vindt dat de rol van erfgoed in deze ambities nog niet expliciet aan de orde komt en dat dit bij de verdere uitwerking van de visie meer aandacht zou kunnen krijgen.	Juist omdat erfgoed in Zeeland zo'n belangrijke rol speelt, worden erfgoed en cultuur op verschillende plaatsen in de Omgevingsvisie benoemd. Cultuur en erfgoed zijn direct ondergebracht in twee bouwstenen; bouwsteen erfgoed en bouwsteen cultuur. Cultuur is onlosmakelijk verbonden met erfgoed, maar niet altijd andersom. Cultuur is ondergebracht in de ambitie 'uitstekend wonen en leven in Zeeland'. Cultuur en erfgoed is ook genoemd als belangrijk element voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat in de ambitie 'een duurzame en innovatieve economie'. De benoemde Zeeuwse ambities zijn hoofddambities. Bij het uitwerken en ontwikkelen van nieuwe programma's worden alle vier de ambities in acht genomen. Waar een betreffend onderwerp is ondergebracht is daarmee niet

	De RCE vindt dat in de Omgevingsvisie het landschappelijk belang van erfgoed zich vooral richt op het agrarisch erfgoed en het behoud van een selectieve groep boerderijen. De RCE vindt dat het Zeeuwse verleden veel rijker is dan alleen agrarisch erfgoed en dat ook veel andere categorieën hun stempel drukken op de het landschap. De RCE beveelt daarom aan de omgang en de kansen van het Zeeuwse erfgoed meer 'erfgoedbreed' te benoemen en in de ambities voor de toekomst een plek te geven. 'Natuur in Zeeland is vooral ook cultuur' Zeeland bestaat voor 90% uit cultuurlandschap. De RCE vindt dat de provincie en partners zich daarvan bewust moeten zijn in de verdere uitwerking van de visie en een goede balans moeten vinden tussen natuurontwikkeling en behoud van het waardevolle cultuurlandschap. De RCE vindt dat de rol van bijvoorbeeld het waterschap en samenwerking met culturele instellingen zoals musea en natuurorganisaties beter benoemd kunnen worden. De provincie zou hierbij een onmisbare stimulerende en coördinerende rol aan moeten nemen. Het valt de RCE op dat Zeeland qua formatie op het gebied van erfgoed, in tegenstelling tot andere provincies, 'onderbezet' is. De RCE is dan ook benieuwd hoe de provincie in de toekomst organisatorisch uitvoering geeft aan een behouds- en ontwikkelingsgerichte erfgoedzorg, waaronder de vanuit het rijk gedecentraliseerde taken die in de visie niet worden benoemd, maar wel bijdragen aan de succesvolle uitvoering ervan.	bepalend voor de uitvoering en uitkomst van het onderwerp. In de visie is het begrip erfgoed in de breedste zin van het woord opgenomen. Roerend, onroerend en immaterieel erfgoed. Er is geen opsomming geplaatst om uitsluiting te voorkomen. Wat betreft het landschappelijke belang van erfgoed is het behoud van bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kwaliteiten belegd als actie en in de doelstelling bij de bouwsteen landschap. Het behoud van cultuurlandschap is geborgd in de bouwsteen 'landschap', zowel in de doelstelling als in de acties. Het belang van het (cultuur)landschap van Zeeland komt in de hele visie bij verschillende onderwerpen terug. In bouwsteen cultuur zijn de acties 1.4 en 3.1 benoemd om de samenwerking met culturele instellingen te intensiveren. De verdere uitwerking van de visie op het gebied van cultuur en erfgoed zal de rolverdeling verduidelijken. Mede in de ontwikkelagenda Cultuurveld zullen deze rollen worden verduidelijkt en benoemd. Het aanbod van de RCE om daarin mee te denken wordt gewaardeerd. Wij herkennen dit deels. De provincie Zeeland heeft de uitvoerende rol, als het gaat om behoud van erfgoed, d.m.v. prestatieafspraken en subsidies toebedeeld aan verschillende vrijwilligersorganisaties en erfgoed Zeeland. Op die manier zetten wij in op eigenaarschap van de maatschappij voor het beleven en benutten van cultuur en erfgoed.
13. Stichting Zeeuws Platform Stralingsrisico	Stichting Zeeuws Platform Stralingsrisico vraagt om straling als volwaardige bouwsteen op te nemen in de Omgevingsvisie. Het is niet duidelijk waarom dit verzoek tot nu toe niet is overgenomen. De stichting doet een aantal voorstellen voor tekstwijziging om het onderwerp straling in delen A en B van de visie van doelen, acties en rolverdeling te voorzien: De stichting vraagt om op p.33 de wens voor een stralingsarme woning en woonomgeving te concretiseren door stralingsarme locaties (witte zones) en aanpassingen in de woonomgeving toe te voegen. De stichting is van mening dat de huidige normen voor straling nooit gezondheidsproblemen kunnen voorkomen of verminderen. Door het onderbrengen van het thema straling bij andere milieufactoren vindt de stichting dat zij niet meer als betrokken partij wordt behandeld. Zij is van mening dat zij de enige in Zeeland ter zake deskundige partij is. De milieufactor straling zou moeten worden uitgewerkt met doelen, subdoelen, huidige situatie en acties, bij voorkeur bij 'Gezondheid', omdat straling voor veel mensen ziekmakend is. Gestreefd moet worden naar vermijden van en afscherming voor straling en anderzijds het verminderen van de stralingsbelasting door zendmasten en in voorzieningen. Stichting Zeeuws Platform Stralingsrisico doet een aantal tekstvoorstellen om aan de bouwsteen milieu een aanvullend subdoel met acties en rolverdeling op te nemen. De stichting constateert dat de definitieve versie van de MER is gemaakt voorafgaand aan de ontwerp Omgevingsvisie en vraagt of een herziening nodig is.	Vanaf de start van het proces heeft u meegewerkt aan de Omgevingsvisie en heeft u veel informatie gedeeld over het onderwerp elektromagnetische straling. Net als alle andere bijdragen zijn de hoofdlijnen met alle partijen besproken en samengebracht in de visie. Dit heeft ertoe geleid dat straling als een van de omgevingsfactoren is opgenomen in de bouwsteen milieu. Wij begrijpen dat het onderwerp straling voor u van groot belang is en u een meer prominente plaats had verwacht. Dit voorstel nemen we over. Wij zullen de tekst aanpassen. Op dit punt verschilt u van mening met andere organisaties met gezondheidsdeskundigen zoals Rivm en GGD. Wij houden de wettelijk vastgestelde (inter)nationale normen voor stralingsbelasting aan. Wij zijn van mening dat straling prima past bij andere milieufactoren. Dat betekent niet dat uw inbreng is genegeerd. Wij zijn het niet met u eens dat u de enige partij bent in Zeeland met deskundigheid op het gebied van de volksgezondheid. Uw analyse van de problematiek wordt niet breed gedeeld. Ook de acties die u voorstelt en rollen die u partijen toebedeeld, sluiten niet aan op de inzet van andere organisaties. Wij stellen de Omgevingsvisie samen met partijen op, maar er worden geen rollen en acties opgenomen die onvoldoende draagvlak hebben bij de partijen die de acties moeten uitvoeren. Het is verplicht om een definitieve MER te publiceren bij de ontwerpverordening. Dit biedt de mogelijkheid om uitkomsten van de milieueffectrapportage te benutten bij zienswijzen en definitieve besluitvorming.

14. Inspreker 4	Inspreker vindt dat Zeeland in de tekst en illustraties veel te groen wordt voorgesteld. De dagelijkse werkelijkheid is dat we inleveren op de totale leefomgeving. We gaan nog steeds achteruit in welzijn en welvaart en het economisch gewin voert de boven toon. Inspreker is van mening dat de visie daardoor overnieuw kan worden opgesteld.	Gelukkig is Zeeland nu al letterlijk en figuurlijk heel erg groen. De illustraties in de visie geven onze ambitie weer voor het jaar 2050. Die ambitie is gebaseerd op brede welvaart. Dus niet alleen economische ontwikkeling, maar ook verbetering van de samenleving en leefomgeving. Uit de milieueffectrapportage blijkt dat er zeker nog ruimte is voor verbetering en dat het uitvoeren van de Omgevingsvisie daar een belangrijke bijdrage aan kan leveren.
15. Gemeente Tholen	Gemeente vraagt waarom de visie in de zomervakantie ter inzage lag. Gemeente geeft aan dat bovenregionale afstemming rond de ruimtelijke of landschappelijke consequenties van wind-energie zeer wenselijk is, ook wanneer dit in strijd is met provinciaal beleid. Gemeente stelt dat niet alle nieuwe ontwikkelingen binnen het stedelijk gebied kunnen realiseren. De gemeente wenst daarom de mogelijkheid open te houden om op bepaalde plekken aan de randen van de kernen nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken. Gemeente bepleit een geitenstop in het kader van volksgezondheid	De Omgevingsvisie is uitgebreid met alle partners toege-licht en besproken en het voorontwerp heeft enkele maanden ter inzage gelegen. Het proces is erop gericht om de Omgevingsvisie in 2021 vast te stellen. Procedureel was het niet mogelijk de inspraak op een ander moment te organiseren. De Provincie is voorstander van (boven) regionale afstemming over inpassing van windenergie. De Omgevingsverordening wijst zogenaamde windenergieconcentratie locaties aan, waar windturbines gerealiseerd kunnen worden. Buiten deze locaties is dat niet toegestaan. Het is niet zo dat de visie de uitbreiding van steden en dorpen onmogelijk maakt. Het uitgangspunt dat stedelijke ontwikkeling in principe plaatsvindt binnen bestaand stedelijk gebied, de zogenaamde Ladder voor duurzame verstedelijking, is verplicht door Rijksregulering. Een stedelijke ontwikkeling buiten het bestaand stedelijk gebied is wel mogelijk, als onderbouwd kan worden dat het voldoet aan een behoefte en dat er geen alternatieve locaties binnen bestaand stedelijk gebied beschikbaar zijn. Dit is beschreven in bouwsteen 6. Woningvoorraad van deel B. In het beleid wordt om juridische redenen geen onderscheid gemaakt naar diersoorten. Ook voor de veehouderij is de inzet gericht op grondgebondenheid. Een geitenstop hebben wij in het verleden niet ingevoerd en achten wij ook thans niet opportuun vanwege ons stringente beleid voor nieuwvestiging en omschakeling naar intensieve veehouderij enerzijds en de regels voor bestaande intensieve veehouderijbedrijven anderzijds. Deze maken dat nieuwe grootschalige ontwikkeling van intensieve veehouderij, ook in de vorm van een geitenhouderij in onze provincie niet tot de mogelijkheden behoort. Daarnaast zou een geitenstop afbreuk doen aan het uitgangspunt van grondgebondenheid. Een geitenhouderij die op basis van een advies van de Agrarische adviescommissie als grondgebonden wordt aangemerkt, past binnen de uitgangspunten. Wat het aspect volksgezondheid betreft kan het wenselijk zijn binnen de gemeentelijke afweging een concreet advies van de GGD op dat punt te betrekken. Ook landelijke ontwikkelingen zoals lopend onderzoek door het RIVM zijn daarbij van belang.
16. Werkgroep wonen van platform Onbegrensd zeeuwsvlaanderen	De werkgroep wonen van platform Onbegrensd-zeeuwsvlaanderen doet een aantal voorstellen voor aanpassingen van de Zeeuwse Omgevingsvisie. De werkgroep pleit ervoor om de Westerscheldetunnel zo snel mogelijk tol-vrij te maken, in plaats van in 2033. De werkgroep benadrukt de noodzaak van investeringen in de Zeeuws-Vlaamse infrastructuur:	Dit is een gedeelde ambitie. In de tweede kamer zijn moties aangenomen over het eerder tol-vrij maken van de Westerscheldetunnel. In samenwerking met het ministerie van IenW wordt in 2021 in kaart gebracht welke stappen gezet moeten worden, indien in de formatie van het nieuwe kabinet wordt besloten tot het eerder tol-vrij maken van de tunnel. Dit zal resulteren in een draaiboek voor de noodzakelijke activiteiten. Wij passen de tekst in paragraaf 3.2 van de bouwsteen Mobiliteit aan. Grensoverschrijdende mobiliteit over weg en per spoor is als aandachtspunt opgenomen in de Omgevingsvisie (actie 1.2 bouwsteen Mobiliteit en acties 1.1 en 2.2 bouwsteen Transport en infrastructuur). In de Meerjaren Investeringsagenda Wegen, die door Provinciale Staten is vastgesteld, zijn plannen in meer detail uitgewerkt. In Nederland hebben we de afgelopen 20 jaar fors geïnves-

	1. Aandacht voor goede verbindingen tussen Zeeuws-Vlaanderen en de resterende op- en afritten naar de E34/A11. 2. Aandacht voor het spoedig afmaken van de parallel infrastructuur van de N290 tussen Terhole en Terneuzen, voor de verkeersveiligheid van de N258 Hulst – Terneuzen en voor de verkeersveiligheid van de provinciale wegen door de kernen, waaronder Kapellebrug en Kuitaart. 3. Aandacht voor het op de politieke agenda zetten van een goede en rechtstreekse verbinding tussen oost Zeeuws-Vlaanderen en de Antwerpse Linkeroever. Met betrekking tot de Zeeuws-Vlaamse woningmarkt noemt de werkgroep de volgende punten: 4. De voorkeur gaat uit naar rekening houden met een uitvalspercentage van woningbouwplannen bij het maken van woningmarktafspraken, in plaats van wegbestemmen van harde plancapaciteit. 5. Leegstand in de praktijk is lager dan in theorie, doordat woningen als tweede woning of voor arbeidsmigranten in gebruik zijn. Houd hier rekening mee bij het bepalen van het aantal nieuw te bouwen woningen. Het in beeld brengen van de daadwerkelijke leegstand is hiervoor een eerste stap. 6. Het vaststellen van woningmarktafspraken voor een periode van 5 jaar is te lang om flexibel op nieuwe ontwikkelingen te kunnen inspelen.	teerd in grensoverschrijdende verbindingen met de aanleg van de N62 tussen grens Vlaanderen en A58. De komende jaren zal de kwaliteit van de bestaande verbindingen worden verbeterd, met name op Vlaams grondgebied. Hieronder volgt per punt een toelichting van de plannen in de Meerjaren Investeringsagenda Wegen en in Vlaanderen. 1. Tussen Zeeuws-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen liggen in principe geen ontbrekende schakels. Vanuit de drie Zeeuws-Vlaamse gemeenten is een volwaardige ontsluitingsweg met Vlaanderen beschikbaar (N253, N62 en N290). De komende jaren wordt fors geïnvesteerd in de kwaliteit van de verbindingen tussen Zeeuws-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen. Zo wordt de R4 tussen de Nederlandse grens (N62) en Gent opgewaarderd tot een volwaardige ontsluitingsweg zonder gelijkvloerse kruisingen. In Zeeuws-Vlaanderen wordt de N290 ter hoogte van Kapellebrug verkeersveiliger gemaakt door middel van een volledige herinrichting. In het verlengde daarvan zijn aan Vlaamse zijde plannen om de N403 tot aan de E43 eveneens verkeersveiliger te maken. De A11 (Brugge - Westkapelle) richting Nederlandse grens is enkele jaren geleden opgeleverd, waarbij overal is voorzien in ongelijkvloerse kruisingen en rotondes. Dit zorgt voor een veilige en vlotte doorstroming. 2. De Provincie investeert de aankomende jaren in Kapellebrug en Kuitaart in verbetering van de lokale verkeersveiligheid. De N290 tussen Terhole en Terneuzen is ook gepland. Dit betreft een complex en lang traject dat in verschillende fasen wordt uitgevoerd. 3. Tussen het oosten van Zeeuws-Vlaanderen en Linkeroever bestaat een rechtstreekse en volwaardige verbinding via de N290/N403/E43. De kwaliteit van de infrastructuur op Nederlands grondgebied heeft de komende jaren aandacht (project N290 Kapellebrug). De ontwikkelingen op Vlaamse grondgebied houden we in de gaten (ontwikkeling havengebied Antwerpen met extra containerterminal en Oosterveelverbinding) via wederzijdse afstemming tussen overheden en monitoring intensiteiten/modaliteiten. Met betrekking tot de Zeeuws-Vlaamse woningmarkt: zie hiervoor ook de algemene beantwoording onder 1.5. Wij zoeken samen naar de mogelijkheden om de ontwikkelingen op de woningmarkt het hoofd te bieden en waarderen uw suggesties. 4. Het is belangrijk dat gemeenten sterk aan het stuur staan bij het woningbouwbeleid, zodat de gewenste kwalitatieve keuzes gemaakt kunnen worden. Hiervoor is het nodig dat er (ladder)ruimte is voor nieuwe plannen. Om woningbouwplannen op een juridisch solide wijze te kunnen onderbouwen voor de Rijksladder is het nodig dat de behoefte wordt aangetoond in relatie tot de huidige harde plancapaciteit. Als hierbij rekening gehouden wordt met uitval zorgt dit voor een juridisch wankel onderbouwing waardoor alle nieuwe plannen in een regio kunnen stranden tijdens de procedure. Het is daarom nodig om overtollige plannen die betere plannen in de weg staan weg te bestemmen. Dit kost veel tijd, maar in de tussentijd kunnen gewenste plannen vlot tot ontwikkeling komen op basis van de plannen van aanpak die met gemeenten zijn vastgesteld. Maar indien het zeker is dat plancapaciteit later vrijkomt door het schrappen van verouderde plannen, is het wel mogelijk om hier een voorschot op te nemen. 5. Leegstand is geen factor bij het bepalen van de woningbehoefte en huishoudensgroei. 6. Bij regionale woningmarktafspraken wordt 10 jaar vooruitgekeken, dit sluit aan bij de jurisprudentie van de Ladder voor duurzame verstedelijking. De woningmarktafspraken worden elke 3 jaar geactualiseerd op basis van de Provinciale bevolkings- en
--	---	--

	7. De nieuwe woningmarktafspraken houden onvoldoende rekening met het in de afgelopen jaren opgelopen tekort. 8. De werkgroep vraagt extra ruimte om nultredenwoningen te realiseren. 9. De werkgroep vraagt om een bonus in de woningmarktafspraken wanneer er hoofdzakelijk herstructureringsprojecten plaatsvinden, om deze te stimuleren. De werkgroep vraagt om het toevoegen van promotie van Zeeland aan de Omgevingsvisie, omdat zij hier in de praktijk goede ervaringen mee heeft.	huishoudenprognose en het kwalitatieve woonbehoefteonderzoek. En tussentijds kunnen regionale woningmarktafspraken ook altijd worden aangepast als daar aanleiding toe is. 7. Bij de herijkte regionale woningmarktafspraken zal gebruik gemaakt worden van de nieuwe Provinciale bevolkings- en huishoudenprognose waarin alle nieuwe inzichten worden verwerkt. Door middel van adaptieve programmering wordt voorkomen dat kansen worden gemist. 8. Met de provinciale beleidsnotitie Ruimte voor Woonkwaliteit en de daaruit voortvloeiende Plannen van Aanpak die met de Zeeuws Vlaamse gemeenten zijn afgesproken, is een juridisch solide onderbouwing gecreëerd om nultredenwoningen toe te voegen ondanks een overschot aan harde plancapaciteit. Hier wordt inmiddels veelvuldig gebruik van gemaakt. 9. Ook herstructureringsprojecten en transformatie van leegstaande panden vallen onder de soorten plannen die met behulp van de beleidsnotitie Ruimte voor Woonkwaliteit en de Plannen van Aanpak kunnen worden onderbouwd, los van overschotten aan harde plancapaciteit. In de Ambitie "Een duurzame en innovatieve economie" is marketing van Zeeland als actie opgenomen om Zeeland te profileren als aantrekkelijke regio om te wonen, studeren en werken. Ook de aantrekkelijke ligging van Zeeland ten opzichte van het Vlaamse achterland wordt benoemd.
17. Regio Zeeuws-Vlaanderen	Regio Zeeuws-Vlaanderen spreekt waardering uit voor de wijze waarop de Regiovisie Zeeuws-Vlaanderen is meegenomen als input voor de Omgevingsvisie. In de Regiovisie zijn vier ambities benoemd, te weten: 1. Creëren van een aantrekkelijk woonklimaat voor huidige en nieuwe inwoners; 2. Verdienen met de transitie naar duurzaamheid; 3. Benutten van de kansen van de grens om leefbaarheid te versterken; 4. Versterken in onderlinge samenwerking, kennis en kunde. Ambities 2 t/m 4 zijn verwerkt en over het onderdeel wonen (ambitie 1) vindt constructief overleg plaats tussen gemeenten en provincie. De regio vraagt om in lijn met het advies van de commissie Externe Spiegelring ook op het onderdeel wonen de regio meer bestuurlijke bevoegdheden te geven. De recente gesprekken over het onderwerp wonen zijn als zeer positief ervaren. De nieuwe samenwerking ziet de regio dan ook graag terug in de Zeeuwse Omgevingsvisie. Naast deze algemene punten zijn al bijlage nog zeven detailopmerkingen gemaakt. 1. De regio vraagt om in de visie de economische relatie tussen Zeeuws-Vlaanderen met het Belgische achterland (bedrijvigheid, detailhandel, woningmarkt, toerisme) beter te belichten. 2. Gevraagd wordt de ambitie voor eerder dan 2033 tolvrij worden van de Westerscheldetunnel op te nemen. 3. De mogelijk invoering van wegenvignetten in België verdient aandacht als bedreiging voor de bereikbaarheid van de regio. 4. De aandacht voor oplossen van de knelpunten in het goederenvervoer in de Kanaalzone wordt gewaardeerd, maar de mogelijkheden voor personenvervoer over het spoor worden gemist. 5. Ook bij schone mobiliteit kan personenvervoer over het spoor worden genoemd. 6. De opgave in de gehele logistieke sector met betrekking tot duurzaamheid en het klimaat blijft in de visie onderbelicht.	Mede vanuit uw regiovisie heeft u meegewerkt aan het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie. Wij danken u voor de inzet en zijn blij dat u tevreden bent met het resultaat. Zie voor het onderwerp wonen ook de algemene beantwoording in 1.5. Dit onderwerp wordt in het proces voor de Zeeuwse Woonagenda in detail uitgewerkt. De voorlopige resultaten van dit proces zijn verwerkt in de Omgevingsvisie. De nieuwe samenwerking in dit proces wordt beschreven in deel A onder 2.3 hoofdlijnen aanpak. Wij geven uw opmerkingen mee aan dit proces. Verdere resultaten vanuit de Zeeuwse Woonagenda kunnen aanleiding geven om de Omgevingsvisie en eventueel de bijbehorende omgevingsverordening te herzien. Omdat de Omgevingsvisie een dynamisch document wordt, kunnen die wijzigingen snel worden doorgevoerd. 1. Naar aanleiding van de reacties op het voorontwerp is in de Omgevingsvisie de relatie met Vlaanderen steviger neergezet. 2. Dit is een gedeelde ambitie. Wij passen de tekst in paragraaf 3.2 van de bouwsteen Mobiliteit aan. 3. Grensoverschrijdende mobiliteit over weg en per openbaar vervoer is als aandachtspunt opgenomen in de visie (actie 1.2 bouwsteen Mobiliteit). Gevolgen van invoering van heffingen en wegenvignetten horen hier wat ons betreft zeker bij. 4. De mogelijkheden voor personenvervoer zijn onderzocht en daaruit blijkt het reizigerspotentieel via het spoor tussen Gent en Terneuzen. In paragraaf 3.2 van de bouwsteen Mobiliteit is de mogelijkheid voor personenvervoer benoemd. 5. Wij voegen dit toe aan de tekst. 6. Deze opgave komt op verschillende plaatsen in de visie terug, zoals bij Havens en bedrijven, Transport en infrastructuur, Circulaire economie en energietransitie. Het krijgt dus zeker aandacht, maar op verschillende plaatsen in de visie.

	7. Onder “Watersysteem” staat benoemd dat gemeenten zorgen voor het stedelijk waterbeheer. Met de overdracht van de verantwoordelijkheden voor het stedelijk oppervlaktewater aan het waterschap is ook het waterschap gedeeltelijk verantwoordelijk voor het stedelijk waterbeheer.	7. Deze tekst is gewijzigd ten opzichte van het voorontwerp, waardoor er niet meer staat dat de gemeente verantwoordelijk is voor stedelijk waterbeheer. Bij de rolverdeling staat expliciet dat iedere overheid vanuit de eigen specifieke verantwoordelijkheid een bijdrage levert aan het waterbeheer.
18. Gemeente Schouwen-Duiveland	Gemeente Schouwen-Duiveland complimenteert de provincie met het doorlopen proces en het bereikte resultaat. De gemeente wil de goede samenwerking graag continueren. Ruimte voor (regionaal) maatwerk en experimenteeruimte is voor de gemeente een belangrijke randvoorwaarde om effectief te kunnen blijven sturen op doelen in de Omgevingsvisie. Regels en beleid dienen daaraan vooral ondersteunend te zijn. Het totaalpakket aan opgaven en bijbehorende maatregelen is omvangrijk en heeft alleen kans van slagen bij een integrale afweging met bijbehorende participatie en een brede belangenafweging. Dat past ook in de systematiek van de Omgevingswet en ook in het proces dat heeft geleid tot de Zeeuwse Omgevingsvisie. De gemeente is bezorgd over processen waarbij de specifieke “smalle” agenda en tijdplanning leidend zijn. Integraliteit en het noodzakelijke lokale draagvlak komen daardoor in gevaar. Concrete voorbeelden: stikstofreductie op de Kop van Schouwen en de externe aanvoer van zoetwater naar Schouwen-Duiveland. Beide dossiers vragen een integrale en brede afweging. De gemeente vindt dat de provincie Zeeland een regie- en gidsrol moet en kan vervullen bij de beoogde integrale aanpak en interbestuurlijke samenwerking. De provincie is voor de gemeente de verbinder en Zeeuwse belangenbehartiger bij de Rijksoverheid die ook een nadrukkelijke en stevige rol heeft bij het werken aan de grotere en complexe opgaven. De governance is een opgave en uitdaging op zich. De gemeente onderschrijft het belang, de rol en de mogelijkheden van het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) om als één overheid te werken aan integrale uitvoering van de Zeeuwse Omgevingsvisie.	Bedankt voor de complimenten en ook wij waarderen de goede samenwerking zeer. Dit is ook onze inzet. Dit is een belangrijke conclusie van de Omgevingsvisie: de ambities zijn alleen haalbaar als bij iedere ontwikkeling zoveel mogelijk kansen worden benut. Wij onderschrijven uw pleidooi om processen niet te smal in te zetten, omdat dan kansen worden gemist en draagvlak verloren kan gaan. Wij werken met alle betrokken partijen aan een hulpmiddel voor integrale planvorming en uitvoering en nodigen u van harte uit om hierover mee te denken. Bij het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie heeft de provincie de regie en dat zal ook zo zijn bij de uitvoering van de visie. Bij regiovisies, gebiedsontwikkelingen en projecten zal de regierol eerder bij de gemeente liggen. Wij ondersteunen de inzet om in Zeeland als één overheid te werken. Vanuit de Omgevingswet is dat een belangrijke opdracht.
19. Leidingenstraat Nederland (LSNED)	LSNED geeft aan dat buisleidingen stroken niet of incidenteel worden genoemd. LSNED vraagt een zonering rond buisleidingen op te nemen. LSNED geeft aan dat natuurontwikkeling op een locatie in de gemeente Reimerswaal geen belemmering op mag leveren voor de buisleidingenstraat. LSNED vraagt de buisleidingen weer te geven in kaartmateriaal. LSNED benadrukt de voordelen van gevaarlijke stoffen meer per buisleiding vervoerd moeten worden. LSNED geeft aan bij dat de organisatie bij taak en rolverdeling toegevoegd moet worden (actie 2.3, transport).	(Het belang van) buisleidingen wordt in de visie onderkend en wordt op meerdere plaatsen beschreven. Het opnemen van een zonering in de Omgevingsvisie heeft geen directe doorwerking naar andere partijen. In het besluit externe veiligheid buisleidingen zijn al regels opgenomen over te nemen maatregelen voor veiligheid van buisleidingen. In besluit algemene regels ruimtelijke ordening zijn regels opgenomen over toegelaten functies in de nabijheid van buisleidingen. Wij voegen deze toe aan de kaart. In de Omgevingsvisie wordt de modal shift benoemd. In de tekst zal ook transport per buisleiding genoemd worden. Wij zullen de actie hierop aanvullen.
20. Inspreker 5	Inspreker verzoekt maatregelen tegen ernstige hinder en gezondheidsschade door Laag Frequent Geluid (LFG) in de Omgevingsvisie te integreren.	Wij volgen voor LFG nationaal beleid. Voor LFG bestaat er op dit moment geen regelgeving. In 2021 zal het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, op verzoek van de ministeries Infrastructuur en Waterstaat, Economische Zaken en Klimaat en Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, een advies uitbrengen over welk onderzoek op gebied van LFG en gezondheid wenselijk is.

21. Inspreker 6	Insprekers waren nauw betrokken bij het opstellen van de bosvisie. Ze waarderen dat er een heel hoofdstuk aan klimaatverandering is gewijd. Aanleiding voor de zienswijze is het recent verschenen IPPC-rapport en de urgentie die daaruit spreekt. Klimaatverandering wordt in de Omgevingsvisie tegengegaan via KASz en RES. Insprekers menen dat de provincie meer kan doen door CO2 vast te leggen middels het planten van bomen. De doelen uit de Zeeuwse bosvisie zijn 'een druppel op een gloeiende plaat' en dienen te worden uitgebreid. Het voorstel is verdubbeling van het huidige bosareaal in Zeeland. (3000 à 4000h meer). Rijk en bedrijfsleven (middels afkopen CO2-rechten) kunnen helpen. Bovendien worden concrete suggesties voor locaties gegeven.	De Zeeuwse bosvisie staat niet op zichzelf, maar is opgesteld in verhouding tot nationale doelen. In de landelijke Bossenstrategie is het streven uitgesproken om in 2030 tot 10% meer bos te hebben dan nu het geval is. De Zeeuwse reactie op het vaststellen van dat landelijke doel is uitgewerkt in de vorm van de Zeeuwse bosvisie. Hierin is ook het streven overgenomen: Zeeland kent ongeveer 4.100 ha bos. Om bij te dragen aan de 10% bosuitbreiding zet Zeeland zich in om 425 ha extra bos te ontwikkelen (dat is meer dan 10%). Daarbij moeten we realistisch blijven. Zeeland is de meest bosarme provincie van Nederland, en dat heeft een reden. Vanwege landschappelijke invloeden zoals zout en wind groeien niet alle boomsoorten hier even goed. Het past dan ook niet altijd goed bij het landschap. In Zeeland hebben we ook veel andere natuurwaarden waarvoor we wettelijk gezien (Natura 2000) doelen te behalen hebben. Denk aan schorren en slikken en veel open water. Het Deltagebied is ook zeer belangrijk voor vele beschermde broed(vogels) die afhankelijk zijn van deze elementen en van een open, overzichtelijke omgeving zonder hoge bomen. Het Provinciale doel is dus om wel extra bos te realiseren conform de landelijke afspraken, waarbij we goed oog houden voor wat er waar passend is.
22. Inspreker 7	1. De focus van de visie ligt te veel op natuur in plaats van op de landbouw, voedselzekerheid en voedselveiligheid. 2. Meer intensieve veehouderij in Zeeland voorkomt veel transport; granen vanuit Zeeland naar Noord-Brabant en mest vanuit Noord-Brabant naar Zeeland. 3. Dierlijke mest is noodzakelijk voor de Zeeuwse akkerbouw.	De visie is evenwichtig voor zowel de natuuropgave als de opgave voor de landbouw. De visie voor de landbouw wordt met onze partners nog verder uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied. Voor de punten 2 en 3 wordt verwezen naar de reactie bij inspreker 3 (reactie nummer 11.).
23. Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV)	1. Varkenshouderij, gericht op verduurzaming van de sector. 2. Een verbod op nieuwvestiging en uitbreiding belemmert de verduurzaming van de sector. 3. Beleidsruimte, fysieke ruimte en financiële stimulanzen zijn noodzakelijk voor de bestaande bedrijven.	Het beleid voor de bestaande intensieve veehouderijbedrijven is en blijft gericht op de verduurzaming van deze sector. Het beleid sluit daarmee aan op genoemd actieprogramma. De uitbreiding van de bestaande bedrijven is beperkt en afgestemd op de Zeeuwse situatie en omgevingskwaliteiten. Nieuwvestiging is mogelijk wanneer het gaat om grondgebonden veehouderij.
24. Inspreker 8	1. Er wordt te veel gesproken over volhoudbare landbouw. Daar blijkt geen visie uit en geeft eerder een status quo. Hoe kijkt u hier tegenaan. 2. De visie mist ambitie, zeker omdat landbouw z'n belangrijke sector is in Zeeland 3. Hoe gaan de landbouwers gecompenseerd worden. 4. De visie krijgt uiteindelijk een juridische status en daarom de antwoorden opnemen in de visie 5. Hoe worden ondernemers ondersteund. 6. De opgave voor klimaatadaptatie voor landbouw en landgebruik ligt op schema, is dat een verplichting 7. Wat is agrarische natuurbeheer, hoe worden landbouwers gecompenseerd voor grondprijsstijgingen en waarom natuur op goede landbouwgronden. 8. Mijn vraag aan u is wat het is wat in deze visie anders is (dan de vorige visie) waardoor lokale ondernemers weer meer kansen krijgen en Zeeland niet nog verder "leeg geroofd" kan worden door de investeringsmaatschappijen	1. De visie is dat we een gezonde landbouwsector willen behouden en mogelijk zelfs versterken. Als we niets doen gaan het achteruit, dat is geen status quo. 2. Naast de Omgevingsvisie waarin de hoofdlijnen van het beleid is opgenomen, is er het uitvoeringsprogramma landelijk gebied waarin het landbouwbeleid verder uitgewerkt is. 3. Wij leggen als provincies geen regels op. Om die reden is er geen sprake van compensatie. Wel proberen we ondernemers die bijdragen aan maatschappelijke doelen hiervoor te belonen, bijvoorbeeld middels de KPI-systematiek 4. De Omgevingsvisie is het beleidsdocument en krijgt geen juridische status, wel is de provincie gehouden het beleid uit de visie te volgen. De juridische vertaling van de Omgevingsvisie zit voor andere in de provinciale Omgevingsverordening die begin volgend jaar vastgesteld zal worden. 5. Zie ook het antwoord op vraag 3, de projecten zullen altijd op vrijwillige basis zijn. 6. Als provincie leggen we geen verplichting op. 7. Het beleid voor onder andere het agrarisch natuurbeheer staat in het uitvoeringsprogramma. Hierin is geen compensatie opgenomen voor stijgende grondprijzen. Ook in het grondbeleid is hierin niet voorzien. Grondprijzen worden bepaald door de markt, daar gaan wij niet over. Als provincie hebben we een taakstelling voor de natuurontwikkeling. Die zullen we de komende jaren invullen zoals landelijk is afgesproken. 8. Deze vraag kunnen we als provincie niet beantwoorden. In het algemeen geldt voor alles dat er sprake is van marktwerking.

25. Agriteam	Op een aantal plaatsen wordt verzocht de rolverdeling aan te vullen: 1. Deel B, Woningvoorraad, Pag. 44, 6.3 Zeeuwse woonagenda, Toevoegen inspraak in woonagenda met Inbreng van particulieren, grondeigenaren, makelaars en projectontwikkelaars. 2. Deel B, Pag. 45, Rolverdeling, Zeeuwse gemeenten Toevoegen: Zeeuwse gemeenten en Provincie dienen faciliterend te zijn richting particuliere initiatieven. 3. Deel B, Pag. 51, Rolverdeling, Toevoegen inspraak eigenaren, projectontwikkelaars 4. Actie 4.2, Ruimte voor ruimte regeling behouden. Hierdoor schep je ook ruimte in het buitengebied voor de agrarische ondernemers die blijven, de volhoudbare landbouw. Van extra versterking is geen sprake als je uitgaat van sloop van 500 m2 vloeroppervlakte en een huis mag terug bouwen van ca. 100-150 m2 vloeroppervlakte inclusief bijgebouw. Ruimte voor ruimte is noodzakelijk voor de transitie waar de landbouw zich nu in bevindt. Tevens is het mogelijk om de woning te bouwen in een dorp inbreiding of aan de rand van een dorp middels lintbebouwing. Hierdoor geen verdere inperking van het agrarisch gebruik van landbouwgrond. 5. 12. Landbouw, Actie 1.1, Pag 91, Rolverdeling Toevoegen, De agrarische sector faciliteren voor het realiseren en ontwikkelen van nieuwe- en nevenfuncties op het agrarisch bedrijf in het buitengebied. Toelichting, Het toestaan van deze nieuwe- en nevenfuncties zijn van belang voor het behoud en de vitaliteit van het agrarisch bedrijf en zo ook het behoud van het waardevol cultuurlandschap in Zeeland. Hierdoor kan de bedrijfsopvolging worden gewaarborgd voor de toekomst. De landbouw zit in een grote transitie, waarbij de agrarische sector ruimte nodig heeft binnen de bedrijfsvoering om hier invulling aan te geven. 6. Actie 3.1, Pag 93, Rolverdeling, Toevoegen De agrarische ondernemers leggen CO2 vast in de geteelde gewassen.	1, 2, 3 en 6: De rolverdelingen zijn toegevoegd zoals gevraagd. 4. De regeling wordt geëvalueerd, deze reactie zal worden meegegeven bij de evaluatie. De evaluatie zal plaatsvinden samen met de betrokken partijen. 5. Het realiseren van nieuwe en nevenfuncties op het agrarisch bedrijf is mogelijk op grond van het nu geldende en voort te zetten beleid voor nieuwe economische dragers. Zie ook bouwsteen 13. Landschap, kopje Huidige situatie – Nieuwe economische dragers. Een aparte actie is om die reden niet noodzakelijk. Indien ondernemers hiervan gebruik willen maken, zijn er mogelijkheden. Actie 1.2 van bouwsteen 12. Landbouw sluit hierop aan.
26. North Sea Port	North Sea Port vraagt op p. 37 de tekst over vervoer van gevaarlijke stoffen aan te passen, omdat voor vervoer over spoor geen alternatieve routes mogelijk zijn. North Sea Port stelt voor de alinea Milieueffecten op p. 39 als volgt aan te vullen: (Toekomstige) beleidsmatige en regelgevende instrumenten dienen gericht te zijn op duidelijkheid en zekerheid richting vergunningverlening aan zowel bestaande en nieuwe bedrijven. Dit bevordert de investeringszekerheid van bedrijven en daarmee de verdere economische ontwikkeling van de regio. Voorgesteld wordt om de tekst op p. 40 "De grote zeehavens zijn voor het goederenvervoer goed bereikbaar over het water" als volgt aan te vullen: "De bereikbaarheid van het Kanaal Gent-Terneuzen (KGT) heeft in de voorbije jaren onder druk gestaan vanwege beperkte zoetwateraanvoer als gevolg van klimaatverandering. Voldoende (zoet)wateraanvoer zal in de toekomst geborgd moeten blijven, ook om verdere verzilting op en rondom het KGT te voorkomen. North Sea Port heeft daarom, als stakeholder binnen het Lange Termijn Perspectief Toegankelijkheid, recent aan de VNSC verzocht om de kanaalaanpassingen benodigd om veiliger en vlotter grotere schepen op het kanaal toe te laten te agenderen binnen het onderzoeksprogramma Lange Termijn Perspectief Toegankelijkheid (LTP-T). Dit als uitvoering van het Ver-	De huidige tekst is genuanceerd om dit punt te ondervangen. Uw tekstvoorstel kan onbedoeld worden opgevat als een aanscherping, omdat 'alleen nog op veilige afstand van woongebieden' bij vervoer per spoor niet volledig mogelijk is. Hoe de provincie bedrijven de gevraagde zekerheid biedt, is in het provinciale Programma VTH+S 2021 uitgebreid toegelicht. Dit gaat onder andere over de inzet bij vergunningverlening. "Bij het verlenen van een vergunning, het controleren en het handhaven van de wet- en regelgeving behandelt de provincie de overheid, burgers en bedrijfsleven op dezelfde wijze. Dat gebeurt door het werk te standaardiseren – bijvoorbeeld door toepassing van eenduidige vergunningsvoorschriften en een uniforme toezichts- en sanctiestrategie. Over de gestelde prioriteiten en het gewenste resultaat communiceert de provincie duidelijk met alle betrokkenen. Tot slot voldoen besluiten van de provincie aan wet- en regelgeving en daarvoor geldende wettelijk termijnen." Wij zullen in de paragraaf een korte tekst met verwijzing opnemen naar dit programma. In deel A wordt kort en bondig op ontwikkelingen ingegaan. Uw voorstel is een goede actualisatie en aanvulling voor deel B van de visie. Wij vullen de tekst in deel B aan.

	drag dd. 15 februari 2015 tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest. Ook in deel B zullen we hierop terugkomen bij tekst op p. 167. P. 41 "Zeeland kent een hoofdnetwerk van infrastructuur". Categorisering hoofdnetwerk lijkt onvoldoende van toepassing op voor het vliegveld in Zeeland. Deze staat echter wel in het rijtje vermeld. P. 42: "Het transport per spoor is nog gering van omvang (8%). Verzocht wordt om aan te geven uit welk jaar dit percentage afkomstig is. In deel B op p. 171 staat bijvoorbeeld vermeld: 10 % voor 2019. Algemene opmerking over deel A: Er wordt op geen enkele wijze uitspraak gedaan over provinciaal beleid ten aanzien van de verdere ruimtelijke ontwikkeling van de Zeeuwse zeehaventerreinen (zie verder opmerking hierover op p. 146 van deel B). Deel B: Voorgesteld wordt om in alinea Verkeersveiligheid (p.18) deze alinea, bv aan de zin over de scheiding van de specifieke kwaliteitsnetwerken, toe te voegen dat landbouwverkeer ook niet interfereert met een veilige en efficiënte doorstroming op de belangrijkste transportassen voor het goederenverkeer. North Sea Port vraagt uitleg over de bijdrage van het aspect "regionale identiteit" aan de verbetering van de bodemkwaliteit (p. 67). North Sea Port vraagt toelichting op de zin op p. 77 wordt "Voor het kanaal van Gent naar Terneuzen speelt op korte termijn een aantal ontwikkelingen die zowel invloed hebben op de waterkwaliteit en het waterpeil van het kanaal als op de scheepvaart" gesproken over 'een aantal ontwikkelingen'. Het is niet duidelijk is of dit nu specifiek gaat over de ontwikkelingen die in de zin erna worden benoemd. Ook is niet duidelijk over welke ontwikkelingen het gaat in de laatste zin van deze alinea m.b.t. de (middel)lange termijn'. Het is niet duidelijk wat wordt bedoeld met het woord "ervaren" op p.105. Graag meer toelichting in de paragraaf op p.107 over het aspect "geur". Wat is een geurcontour, hoe komt die tot stand? North Sea Port vindt het spijtig dat in de tekst op p. 107 over "Geluid" er op gebied van lawaaisporten geen wijzigingen hebben plaatsgevonden t.o.v. het bestaande beleid. Reeds bij het opstellen van de notitie reikwijdte en detailniveau in 2017 is hier vanuit North Sea Port aandacht voor gevraagd. Dit in het kader van het zoeken naar alternatieve locaties voor MSV de Uitlaat. Verzocht wordt om de eerste zin op p. 107 onder Afval en grondstoffen als volgt aan te passen. " zo veel mogelijk kringlopen, indien mogelijk landsgrensoverschrijdend, worden gesloten". Verzocht wordt om bij beschrijving transport van gevaarlijke stoffen op p. 107 in de eerste zin "transport over het water" toe te voegen. Uit de tekst op blz. 108 blijkt voor ons niet duidelijk of er nu wel of niet nog een luchtvaartbesluit voor helikopterhavens nodig is en zo ja of dit besluit al wel of niet is genomen.	Het vliegveld maakt deel uit van de hoofdinfrastructuur. De tekst gaat niet over de categorisering. Wij passen 'hoofdnetwerk' aan om koppeling met de categorisering weg te nemen. Wij passen het percentage op p.41 aan om aan te sluiten bij de 10% in deel B. In deel A wordt in het algemeen gesproken over 'goede werk- en bedrijfslocaties' met als hoofddoel concentratie van bedrijvigheid op bedrijventerreinen. Deze inzet geldt ook voor de zeehaventerreinen. In deel B wordt expliciet ingegaan op de mogelijkheden voor uitbreiding en de ruimtelijke reservering op de Westelijke Kanaaloever. De risico's van landbouwverkeer voor recreatief, woonwerk en schoolfietsverkeer zijn als voorbeeld opgenomen omdat hier een belangrijke opgave ligt. Voor veilige en efficiënte doorstroming van goederenvervoer is ook een kwaliteitsnetwerk ingericht. Interferentie door landbouwverkeer is daarbij ook een aandachtspunt. In de tekst staat dat regionale identiteit een belangrijke ontwikkeling is voor duurzaam bodemgebruik. Dat betekent niet dat dit rechtstreeks een bijdrage levert aan de bodemkwaliteit, maar wel aanknopingspunten biedt voor duurzaam bodemgebruik dat past bij de omgeving. De zin doelt inderdaad op de regels die daarna in de tekst zijn opgenomen. De laatste zin doelt op het brede ruimtelijke perspectief voor de Kanaalzone dat in het kader van de Omgevingsagenda voor dit Novi-gebied wordt opgesteld. Welke ontwikkelingen dat zullen zijn is nog niet bekend. Dit gaat over hoe de kwaliteit van o.a. lucht en geluid wordt ervaren door bewoners. Geur kan in de leefomgeving hinder veroorzaken en brengt om die reden ook gezondheidsrisico's met zich mee. Bij geur van bedrijven gaat het om de geuruitstoot (emissie) van bedrijven die zich verspreidt via de lucht en een geurbelasting veroorzaakt op de woon- en leefomgeving. In het kader van de beoordeling van de activiteit wordt duidelijk of er sprake is van geuremissie en tot waar de geuremissie zich uitstrekt. Dat is de geurcontour. In het kader van de achterbanraadpleging heeft u dit punt niet naar voren gebracht. De mogelijkheid om lawaaisporten te verplaatsen is in de Omgevingsvisie een optie, maar dan moet het wel helpen om overlast te verminderen of om lawaaisporten beter te concentreren. Het sluiten van kringlopen is het doel. Met de toevoeging 'indien mogelijk landsgrensoverschrijdend' kan de suggestie worden gewekt dat dit een doel op zich is. Dat is niet zo: het beste is kringlopen op een zo laag mogelijk niveau te sluiten. In de Kanaalzone kan dat zeker grensoverschrijdend zijn, omdat de afstand klein is. Wij nemen deze aanvulling over. Voor luchthavens die meer dan twaalf dagen per jaar worden gebruikt, is een luchthavenbesluit of een luchthavenregeling van de Provincie nodig. Een luchthavenbe-
--	--	---

	In hoofdstuk 19.1 3e zin staat de tekst ... een vermindering van CO2 gebruik te realiseren... Bedoeld wordt waar-schijnlijk vermindering van CO2-uitstoot te realiseren. Ook ontbreekt een verwijzing naar het Cluster Energie Strategie van 2021 (CES) Geconstateerd wordt dat naast dit algemeen beschreven beleidsuitgangspunt er niet of nauwelijks handvatten zijn opgenomen voor de gewenste en noodzakelijke verdere ruimtelijke ontwikkeling van de Zeeuwse zeehaventerreinen. Dit is niet in lijn met de tekst in de aandeelhouderstrategie: <i>"In dit omgevingsplan zal met het oog op de ontwikkeling van het havengebied alsmede het vestigingsbeleid in en rondom de haven, ruimte moeten zijn voor de uitvoering van de mede door provincie Zeeland onderschreven aandeelhouderstrategie voor North Sea Port (d.d. februari 2021) en het daarop gebaseerde strategisch plan van North Sea Port "Connect 2022 die in het najaar van 2021 definitief wordt vastgesteld."</i> Uit interne analyse van North Sea Port blijkt al enige tijd dat er sprake is van een tekort aan direct aan het water gelegen bedrijventerreinen, fysieke ruimte voor de noodzakelijke ontwikkeling van de circulaire economie en een specifieke locatie voor het faciliteren van vrachtverkeer (o.a. voor overnachtingsmogelijkheden). Door het nu specifiek benoemen van alleen de Westelijke Kanaaloevers als toekomstig uitbreidingsgebied kan zelfs ten onrechte de conclusie getrokken kunnen worden dat dit in de toekomst de enige fysieke uitbreidingsmogelijkheid is voor de Zeeuwse zeehavens. Voorgesteld wordt om in de nieuwe Omgevingsvisie, vergelijkbaar met de tekst in het huidige omgevingsplan duidelijk aan te geven dat verdere ontwikkeling mogelijk is, mits" invulling wordt gegeven aan de kaders die vanuit de duurzaamheidsladder voor alle stedelijke ontwikkelingen, inclusief de zeehaventerreinen gelden". Ook kan daarbij opnieuw verwezen worden naar het door North Sea Port gehanteerde vestigingsbeleid op basis van de schillenbenadering, waarbij onderscheid wordt gemaakt in kadegebonden, niet-kadegebonden en toeleverende bedrijvigheid. Verzocht wordt om de tekst op blz. 147 de zin onder kopje "Havens en industrie" " Economische ontwikkelingen hebben invloed op Zeeuwse bedrijven en daarmee op de ruimtevraag. Internationalisering en veranderingen in de verdienmodellen en productieprocessen bepalen de vraag naar transport en modaliteiten." Uit te breiden met de woorden en de vraag naar beschikbare zeehaventerreinen... Verder verzoeken wij u om in de tekst onder hoofdstuk 19.2 ook de recente aanwijzing als NOVI-gebied en de besluitvorming in het kader van het North Sea Port District te benoemen. De op blz. 151 genoemde CO2-reductie doelstelling is naar onze mening niet juist. De noodzakelijke rol van netbeheerders (Gasunie en TenneT) en overheden in realisatie van infrastructuur ontbreekt. Deze graag toevoegen op blz. 151 onder actie 1.2 'Realiseren CO2-reductie in de industrie'. Verzocht wordt om onder het kopje "vaarwegen" op blz. 167 de tekst toe te voegen dat North Sea Port, als stakeholder binnen het Lange Termijn Perspectief Toegankelijkheid, recent aan de VNSC heeft verzocht om de kanaal-aanpassingen benodigd om veiliger en vlotter grotere sche-	sluit is nodig als er milieueffecten (geluid en externe veiligheid) buiten het luchthaventerrein zijn. Als dat niet het geval is, is een luchthavenregeling nodig. De helihavens Damen Yachting, Prince Helikopters, Inter Scaldes, Ziekenhuis ADRZ Goes en Ziekenhuis Zorgsaam hebben een luchthavenregeling of –besluit. Correct, het gaat om vermindering van uitstoot. Wij passen dit aan. De CES van het cluster Smart Delta Resources komt op veel plaatsen in de visie aan bod. De verwijzing hebben wij geactualiseerd n.a.v. de oplevering van het Regioplan Smart Delta Resources 2030 2050. N.a.v. uw reactie bij de achterbanraadpleging is op p.146 een verwijzing naar de beschikbare uitbreidingsruimte op de Westelijke Kanaaloever opgenomen. Het is niet de intentie dat hieruit de indruk kan ontstaan dat uitbreiding op andere locaties per definitie is uitgesloten. Net als bij andere bedrijventerreinen geldt dat de ladder voor duurzame verstedelijking van het rijk het uitgangspunt is. Wij zullen een compacte tekst toevoegen aan de paragraaf Havens en industrie om het beleid voor Zeehaventerreinen te verduidelijken. Wij nemen deze aanvulling over. Op p. 10 van deel A hebben wij dit beschreven en een toelichting gegeven op de opgaven. Opnemen onder 19.2 in deel B is daarom niet nodig. De doelstelling voor de industrie van 59% reductie t.o.v. 1990 is vastgelegd in het nationaal Klimaatakkoord (Hoofdstuk 3 - Industrie). Deze actie inclusief rolverdeling zijn te vinden onder actie 3.1 bij de bouwsteen Transport en infrastructuur. Wij zullen hierover een korte tekst opnemen.
--	--	--

	pen op het kanaal toe te laten te agenderen binnen het onderzoeksprogramma Lange Termijn Perspectief Toegankelijkheid (LTP-T). Dit als uitvoering van het Verdrag dd. 15 februari 2015 tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest. Verzocht wordt om de tekst op blz. 168 onder de kopjes "buisleidingen" en 'Elektriciteitsnet' te actualiseren/aan te vullen op basis van de uitkomsten van verkenningen in het kader van de Cluster Energie Strategie naar de behoefte aan infrastructuur. Verzocht wordt om op blz. 168 onder 'Subdoel 3', Uitbreiding 380kV netwerk toe te voegen. Verzocht wordt om in "trends en ontwikkelingen (p.170) bij de zin "Een provincie dekkend systeem van laadpunten voor elektrisch rijden wordt nagestreefd" duidelijker aan te geven dat dit provincie dekkend systeem voor zowel vrachtwagens als personenauto's geldt en dat hiervoor mogelijk ook kan worden aangesloten bij het initiatief voor een 'Central Gate' nabij het Sloegebied ter hoogte van Vlissingen-Oost. Verzocht wordt om in dit hoofdstuk "trends en ontwikkelingen" ook het specifieke aspect van "ondermijning" toe te voegen. Daarbij wordt aangegeven dat juist ontwikkeling en realisatie van specifieke beveiligde parkeervoorzieningen zoals Central Gate maatschappelijk verantwoorde oplossing voor dit probleem kan bieden. Verzocht wordt om in hoofdstuk 23 wat nadrukkelijker de doelstelling voor maximale aanlanding van wind op zee in Zeeland, toe te voegen, vanwege het grote belang hiervan voor verdere verduurzaming van de industrie. Blz. 206: Rolverdeling; North Sea Port faciliteert zoetwatervoorzieningen voor de eigen klanten. De hier beschreven rol van North Sea Port kan verkeerde verwachtingen bij onze klanten/gebruikers opwekken. Verzocht wordt om de rol van North Sea Port hier niet te noemen, of anders te beschrijven bijvoorbeeld: Ook ten aanzien van beschikbaarheid van zoet water heeft North Sea Port al vanuit haar rol als havenbeheerder een faciliterende rol, net zoals dit geldt voor haar rol met betrekking tot beschikbaarheid van andere utility's.	Wij zullen de tekst bij buisleidingen en elektriciteitsnet actualiseren. Dit is niet nodig, omdat het hoogspanningsnet onder de noemer 'elektriciteitsnet' valt en het later bij de actie specifiek wordt benoemd. In de tekst wordt bewust gesproken over elektrisch 'rijden' omdat daar alle verschillende categorieën voertuigen onder vallen, inclusief vrachtwagens. Als personenauto's en vrachtauto's worden toegevoegd, moeten ook alle andere categorieën worden benoemd. Daarom passen wij de tekst niet aan. Over specifieke locaties voor oplaadpunten wordt in deze Omgevingsvisie geen uitspraak gedaan. De aanpak van ondermijning is in paragraaf 19.2 van bouwsteen havens en bedrijven opgenomen. Daarbij komt ook de weerbaarheid van de zeehavens aan bod. Beveiligde parkeergelegenheid kan daar mogelijke een rol bij spelen. De aanlanding van wind op zee is van groot belang. In bouwsteen 21 staat de infrastructurele kant beschreven, in bouwsteen 19 het belang voor de omschakeling van de industrie naar elektriciteit en waterstof. Om herhaling te voorkomen is dit niet in bouwsteen 23 benoemd. Wij zullen de tekst nuanceren om verkeerde verwachtingen te voorkomen.
27. Veiligheidsregio	Veiligheidsregio spreekt dank en waardering uit voor het opnemen van de inbreng die zij hebben gedaan. Ze blijven ook in het vervolg graag betrokken. Veiligheidsregio heeft nog twee aandachtspunten: Er wordt bij de locatiekeuze voor evenementen rekening gehouden met bereikbaarheid en opkomsttijden. Dit is ook belangrijk bij de locatiekeuze voor andere voorzieningen (onder meer scholen, zorginstellingen). De energietransitie kan risico's inhouden voor de fysieke veiligheid en de fysieke leefomgeving. Voor een veilige energietransitie wil de Veiligheidsregio goed van deze ontwikkelingen op de hoogte blijven. Ook in het kader van incidentenbestrijding wil Veiligheidsregio vroegtijdig betrokken worden als adviseur bij de bouwsteen energietransitie.	Er wordt rekening gehouden met een goede bereikbaarheid in het algemeen. Keuze voor dit soort locaties is een gemeentelijke afweging. Wij onderschrijven het belang van een veilige energietransitie. De specifieke zaken die u noemt komen aan de orde in andere bouwstenen dan de bouwsteen energietransitie. De bouwsteen energietransitie gaat voornamelijk over CO₂-reductie. De onderwerpen waar u over schrijft komen aan bod bij de bouwstenen waar u bij staat vermeld. Dit is bij de bouwsteen Transport en Infrastructuur bij acties 2.1, 2.2, 2.3 en 3.1. Die acties gaan over beheer, onderhoud en aanleg van de infrastructuur. Inclusief buisleidingen en elektriciteitsnet. Dat gaat over het transport van de nieuwe vormen van energie. Bij bouwsteen Duurzame energie staat de Veiligheidsregio bij de acties 1.1, 2.1 en 3.1. Deze gaan over de opwekking van nieuwe energie.
28. Inspreker 9	Inspreker wil graag iets opgenomen zien over de prijs voor doortocht door de Westerscheldetunnel voor fietser/ov-gebruiker/voetganger.	De prijs voor doortocht door de Westerscheldetunnel voor fietser/voetganger is in feite de prijs voor ov-gebruiker. Dit is afhankelijk van diverse factoren en kan daarom niet in de Omgevingsvisie worden opgenomen. In de bouwsteen Mobiliteit in deel B staan de plannen beschreven om het openbaar vervoer om te vormen naar een

	Inspreker vindt dat autowegen steeds meer een barrière worden voor fietsers en voetgangers, bijv. de rondwegen rond kernen die ook nog het zicht verpesten. Inspreker doet een suggestie voor een doorfietsroute van Middelburg/Arnhemuiden richting Goes, van de Steigerweg in Arnhemuiden naar de Kraayertsedijken noordelijk van Le-wedorp. Dit is een leukere en kortere en windluwe verbin-ding.	flexibel vraagafhankelijk mobiliteitssysteem. Betaalbaar-heid is daarbij een voorwaarde. In deel B, bouwsteen Recreatie en toerisme is hierover opgenomen dat de toeristische infra en toegankelijkheid van alle verschillende vormen van activiteiten en routes (wandelen, fietsen, ruiterspaden, MTB etc.) in de basis op orde is en het beheer en onderhoud, ook van de routein-formatie, van een goede kwaliteit. Als routes (tijdelijk) worden onderbroken, moet altijd een alternatief worden geboden zodat het netwerk in stand blijft. Daarnaast wordt bij de aanleg of aanpassing van wegen altijd on-derzocht wat de effecten voor het langzaam verkeer zijn en wat de mogelijkheden zijn voor verbetering van de verkeersveiligheid. In de Omgevingsvisie en de Regionale Mobiliteitsstrate-gie waarnaar de Omgevingsvisie verwijst, onderschrijven we het belang van goede fietsroutes voor korte afstan-den en doorfietsroutes voor de wat langere afstanden. De exacte uitwerking van routes doen we in onze uitvo-eringsplannen. Dank u wel voor de suggestie, deze ne-men we mee in de uitwerking van onze Zeeuwse toe-komstvisie fiets.
29. Stichting ZorgSaam Zorg- groep Zeeuws- Vlaanderen	ZorgSaam verzoekt om een extra bouwsteen op te nemen die specifiek gericht is op de zorg, gezondheid, zorgge-schikt wonen en gerelateerde voorzieningen met concrete strategische ambities en doelen, en daarbij het beleidsdo-cument Visie op Zorg in Zeeland 2025 van de Commissie Toekomstige Zorg Zeeland als vertrekpunt te nemen.	In verband met integraliteit willen we het aantal bouwste-nen beperkt houden en dwarsverbanden tussen de bouwstenen aangeven. Een extra bouwsteen is daarom niet wenselijk. Naar aanleiding van uw reactie tijdens de achterbanraad-pleging is o.a. in de bouwsteen Voorzieningen in para-graaf 5.2 onder het kopje Zorgvoorzieningen aangege-ven wat de huidige situatie is en wat nodig is. Uw punt met betrekking tot zorggeschikt wonen geven wij mee aan het proces voor de Zeeuwse Woonagenda. Daar wordt het onderwerp wonen verder uitgewerkt. Wij hebben naar aanleiding van uw zienswijze de rol van de Zeeuwse Zorgcoalitie meer benadrukt door deze be-halve bij actie 2.1 ook op te nemen bij actie 1.1a, 1.2 en 1.3 van de bouwsteen Voorzieningen. Dit biedt een aan-knopingspunt om in de toekomst aandacht te geven aan het punt zorg, gezondheid, zorggeschikt wonen en gere-lateerde voorzieningen. Resultaten kunnen in een vol-gende versie van de Omgevingsvisie worden opgeno-men. Omdat de Omgevingsvisie een dynamisch docu-ment wordt, kunnen die wijzigingen snel worden doorge-voerd.
30. NBV De Stelt- kluut	De zienswijze van NBV De Steltkluut heeft als insteek na-tuurbelangen nog beter tot hun recht te laten komen. De zienswijze bevat 110 gedetailleerde voorstellen met als rode draad: 1. Concretisering van plannen en doelstellingen, kritische prestatie-indicatoren en beoordelingsfactoren worden gemist. 2. Natuur en biodiversiteit worden in de visie vooral ge-noemd als factor om in het oog te houden bij uitwer-king in andere programma's en als "utilitair". Ze lijken niet als eigenstandig beleidsterrein en belangrijk pre-statiegebied te worden gezien. 3. De conclusies en aanbevelingen uit de Passende Be-oordeling en het Milieueffectrapport zijn helder en zeer relevant. Het voorstel is deze direct op te nemen in deel B van de visie.	Wij hebben waardering voor uw uitgebreide reactie en voorstellen tot verbetering en danken u voor uw aanbod behulpzaam te zijn bij uitwerkingen. Ons antwoord for-muleren wij aan de hand van uw geschetste rode draad en vervolgens per thema. 1. De Zeeuwse Omgevingsvisie is een visie op hoofd-lijnen. Nadere concretisering gebeurt in uitvoerings-programma's. De detailopmerkingen en uw aanbod om mee te denken geven wij mee aan de opstellers van deze uitvoeringsprogramma's. 2. Bescherming en ontwikkeling van natuur(waarden) is een kerntaak van de provincie. Zoals u aangeeft gaat het slecht met de biodiversiteit in Zeeland en de trend is nog steeds negatief. Om die trend om te kunnen buigen is het nodig dat de aandacht voor natuur zich niet beperkt tot beschermde natuurge-bieden. Door in de visie de waarde van de natuur (ook buiten natuurgebieden) voor de samenleving te benoemen en het onderwerp ook bij andere thema's terug te laten komen, steken wij in op een integrale uitvoering, waardoor juist de intrinsieke natuurdoe-len makkelijker te realiseren zijn. Op een aantal plaatsen in de visie hebben wij de tekst aangepast, zodat de intrinsieke waarde van de natuur beter naar voren komt of duidelijk wordt dat er geen ver-slechtering zal optreden. 3. De Passende Beoordeling en milieueffectrappor-tage hebben geholpen de visie haalbaar, integraal en uitvoerbaar te maken. Het is belangrijk dat con-clusies, aanbevelingen en mitigerende maatregelen meegenomen worden bij de uitwerking en uitvoering van de visie. Dit is in deel A van de visie verwoord.

	NBV De Steltkluit biedt aan behulpzaam te zijn bij het opstellen en uitwerken van concrete plannen en eventuele revisies van de Zeeuwse Omgevingsvisie. Samenvatting van voorstellen per thema (zonder volledig te zijn): Voorzieningen en evenementen De Steltkluit maakt zich zorgen over de schade die grootschalige evenementen kunnen toebrengen aan de natuur en vraagt (bij vergunningverlening voor) grootschalige evenementen de effecten goed in te schatten en mitigerende maatregelen voor te schrijven. Woonomgeving De Steltkluit doet verschillende voorstellen aan de overheden in Zeeland die kunnen helpen de biodiversiteit in de bebouwde omgeving te vergroten. Dit varieert van het stellen van concrete doelen, voorlichting aan burgers tot het intensiveren van handhaving. Bodem De Steltkluit stelt voor regels te stellen ten aanzien van verharding in o.a. tuinen en biologische landbouw, biologisch tuinieren en biologisch beheer van terreinen te stimuleren. Deltawateren De Steltkluit vraagt om concretisering van de rol van particuliere grondeigenaren, lichtvervuiling, rustgebieden en toegankelijkheid. <i>Tekstueel</i> Natuurwaarden ontbreken in beschrijving Deltawateren Verzoek explicieter formuleren afwegingsfactor. Landbouw De Steltkluit vraagt om concrete doelen voor volhoudbare landbouw ten aanzien van maatregelen (b.v. gebruik van biologische bestrijdingsmiddelen) en natuur en biodiversiteit (waaronder agrarisch natuurbeheer) en het behalen van die doelen even zwaar te laten wegen als economische rendementsverbeteringen. Daarnaast vraagt De Steltkluit beleid voor het stimuleren van biologische consumptie en productie, ontwikkeling van een visie voor duurzaam gebruik van de bodem en watersystemen, verbreding van de monitoring van natuurwaarden, beleid voor een transitie naar minder en minder intensieve veehouderij, eisen en limieten te stellen ten aanzien van de import van drijfmest. Tenslotte vraagt De Steltkluit om de principes voor natuurcompensatie voor een eventuele uitbreiding van glastuinbouw in de visie te noemen. <i>Tekstueel</i> Verzoek verwijderen zin dat ontwikkelingen in landbouw grotendeels autonoom zijn en niet te vatten in wetgevende kaders. Verzoek in te steken op maatregelen om bodemleven te vergroten i.p.v. studies	Gezien het globale karakter van de visie is ervoor gekozen ze niet over te nemen in deel B van de visie. Antwoord per thema: Voorzieningen en evenementen Voor alle activiteiten in natuurgebieden geldt dat deze alleen mogen plaatsvinden als er geen significante aantasting van natuurwaarden plaats vindt. Dat geldt ook voor evenementen. Voor evenementen in en nabij Natura2000-gebieden wordt getoetst aan de Wet Natuurbescherming (wettelijke verplichting). Woonomgeving Onder leiding van het ministerie van LNV wordt er de komende jaren een Natuurinclusieve agenda opgesteld als onderdeel van spoor 2 van het programma Natuur 2021-2030. Deze agenda is van belang voor de verdere uitwerking natuurinclusieve woonomgeving op regionaal en lokaal niveau. We nemen uw voorstellen mee. Bodem Biologische landbouw heeft een positief effect op de bodemkwaliteit. Het is een onderdeel van volhoudbare landbouw wat onder het thema landbouw terugkomt en in het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied verder wordt uitgewerkt. De overige voorstellen hebben meer raakvlakken met de natuurinclusieve omgeving. We nemen uw voorstellen mee. Deltawateren De genoemde onderwerpen worden uitgewerkt in de Natura2000-beheerplannen en/of de gebiedsvisies per Deltawater. Tekstwijzing in deel A, paragraaf 3.1: natuurwaarden toegevoegd Tekstwijzing in deel B, paragraaf 10.4 aanpassing t.b.v. duidelijkheid Landbouw De beoogde groei in het oppervlak agrarische natuurbeheer wordt nog nader geconcretiseerd op basis van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied is hierin mede richtinggevend. Nieuwvestiging van intensieve veehouderij is volgens het beleid niet mogelijk. Uitbreiding is alleen mogelijk als er verbeteringen plaatsvinden vanuit het oogpunt van verduurzaming. De milieukwaliteit zal daarmee vooruitgaan. Er wordt geen actief beleid tot sanering van de sector gevoerd. De landbouw heeft mest nodig (dierlijke mest en/of kunstmest). Voor de aanwending van mest geldt nationale wetgeving. Het niveau waarop kringlopen gesloten worden verdient nadere uitwerking. Bij een eventuele uitbreiding van de glastuinbouw geldt de randvoorwaarde van zorgvuldig ruimtegebruik. Dit wordt gewaarborgd via het ruimtelijk spoor en het vergunningverleningsspoor uit de Wet Natuurbescherming. De uitwerking van volhoudbare landbouw, waar biologische landbouw een vorm van is, vindt plaats binnen het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied. Dit gebeurt in samenspraak met alle belanghebbende partijen. Concretisering van de plannen voor een betere bodem, bodembiodiversiteit en watersystemen gebeurt in het Zeeuws Deltaplan Zoet Water. Uw voorstellen nemen we mee. Tekstwijzing in deel B, paragraaf 12.1: Deze zin is verwarrend en daarom hebben wij deze geschrapt. Tekstwijzing in deel B, paragraaf 12.3: De formulering was niet duidelijk en is aangepast. Landschap
--	--	---

	Landschap De Steltkluit vraagt de Bosvisie te vervolledigen met een aantal onderwerpen ten dienste van behoud en herstel van natuurwaarden en biodiversiteit. Milieu De Steltkluit vraagt in de visie subdoelen op te nemen voor het terugdringen van zwerfafval en meer specifiek ook voor plastic afval met bij de laatste aandacht voor een grensoverschrijdende aanpak. Een aantal voorstellen voor de aanpak van zwerfafval is meegegeven. De Steltkluit vraagt prestatiedoelstellingen voor milieukwaliteit op te nemen die uitstijgen boven de wettelijke eisen, waaronder een aanscherping van de doelstelling voor geluid. Daarnaast wordt gevraagd het varend ontgassen voor alle chemische producten en brandstoffen te verbieden via de Omgevingsverordening en no-fly zones boven natuurgebieden aan te wijzen voor drones. <i>Tekstueel</i> Verzoek aan te geven dat vermindering stikstofuitstoot in de eerste plaats in belang van de natuur is. Natuur De Steltkluit doet verschillende voorstellen gericht op (een betere borging in de visie van) de bescherming van natuurwaarden en de ontwikkeling van biodiversiteit. Daarin komt de zorg voor het toegankelijk maken van natuurgebieden herhaaldelijk terug. Daarnaast vraagt de Steltkluit natuurhandhaving te intensiveren. <i>Tekstueel</i> Verzoek uitdaging biodiversiteit anders te formuleren zodat duidelijk is dat bescherming niet in eerste plaats voor economische doeleinden is. Verzoek in kernkwaliteit 2 ook op te nemen dat andere voordelen dan visuele meespelen en de wens om te beschermen minder negatief te formuleren Verzoek in afwegingsfactor referentie aan natuurgebieden en biodiversiteit t.b.v. verminderen ruimteclaim te verwijderen vanwege onduidelijkheid. De intrinsieke waarde van natuur wordt in de visie gemist. Verzoek verduidelijking begrip kernnatuur in afwegingsfactor.	De Zeeuwse Bosvisie is reeds vastgesteld. Hierin is vastgelegd dat de aanleg van bos en houtige landschapselectementen niet ten koste mag gaan van bestaande natuurwaarden en dat een gevarieerde samenstelling wenselijk is vanuit biodiversiteitsdoelen. De uitvoering van de Bosvisie zal gestalte krijgen binnen het uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied samenhangend met een op te stellen Landschapsvisie. Uw voorstellen zullen ten behoeve van deze Landschapsvisie meegegeven worden. Milieu Wij zijn het met u eens dat er een noodzaak is voor het voorkomen van het verspreiden van (plastic) zwerfafval en dat het ontgassen van restladingdampen naar de atmosfeer ongewenst is. Provincie Zeeland heeft samen met 27 andere partijen, waaronder een aantal Belgische, het Samenwerkingsconvenant Schone Schelde ondertekend. Het doel is dat alle gebruikers van de Schelde zich bewust worden van de effecten op het milieu en dat elke bedrijf dat plastic korrels produceert, vervoert of verwerkt helpt bij het voorkomen van "lekkages" naar het milieu. De voorstellen voor de aanpak van zwerfafval zullen meegenomen worden bij de nadere invulling van subdoel 7.2. Op (inter)nationaal niveau spannen wij er ons voor in om een internationaal verbod op varend ontgassen van een groot aantal stoffen te bewerkstelligen. Een internationale regeling heeft onze voorkeur boven het uitbreiden van de stoffenlijst in de verordening. De toegangsbeperkingsgebieden (TBB) binnen Natura2000 zijn jaarrond ontoegankelijk en dus ook voor drones. Daarmee is al invulling gegeven aan uw verzoek no-fly zones aan te wijzen. Buiten deze TBB's is het gebruik van drones toegestaan mits rekening wordt gehouden met natuurwaarden. Daarbij wordt altijd aangegeven dat drones veel verstoring opleveren voor (broedende) vogels. Voor het overige, plannen die leiden tot een continue verbetering van de milieukwaliteit in Zeeland, boven de wettelijke minimumvereisten kunnen en zullen indien nodig later worden uitgewerkt in het Milieuprogramma. Hetzelfde geldt voor de problematiek rond plastic korrels. Tekstwijzing in deel A, paragraaf 4.2: belang voor natuurwaarden aangegeven Natuur Bij het toegankelijk, beleefbaar en vindbaar maken van de Zeeuwse natuurgebieden geldt dat er geen afbreuk gedaan mag worden aan de kwaliteit en diversiteit van de natuur. Toegankelijkheid kan ook betekenen dat een gebied vanaf de randen goed beleefd kan worden. Uw zorg voor negatieve effecten van natuurverbreding op de aanwezige natuurwaarden is onterecht. De focus voor natuurverbreding ligt buiten de beschermde natuurgebieden. Deze natuurverbreding heeft juist tot doel de biodiversiteit te vergroten ten opzichte van de bestaande situatie. We brengen de meer gedetailleerde voorstellen onder de aandacht van betrokkenen. Tekstwijzing in deel A, paragraaf 1.4.1: andere formulering gekozen Tekstwijzing in deel A, paragraaf 1.6: natuurwaarden genoemd en andere formulering gekozen Tekstwijzing in deel A, paragraaf 1.5.1: andere formulering gekozen Tekstwijziging in deel A, paragraaf 3.1: toevoeging gedaan waarin intrinsieke waarde wordt genoemd. Tekstwijzing in deel B, paragraaf 15.4: andere formulering gekozen Watersysteem en Zoet Water
--	---	---

	Watersysteem en Zoet Water De Steltkluit doet voorstellen voor een verbetering van het waterbeheer in natuurgebieden (b.v. onderzoek naar verbetering grondwaterpeil) en vraagt de provincie beleid op te stellen voor de verbetering van het watersysteem en het verminderen van het watergebruik (klein- en grootverbruikers), prioriteit te geven aan het ontwikkelen van beleid en maatregelen om gebruik van grijs water te bevorderen en het versnellen van de ontwikkeling van een lange termijn visie voor het in balans brengen van het watersysteem. De Steltkluit doet verschillende voorstellen voor praktische invulling en handhaving. <i>Tekstueel</i> Verzoek afwegingsfactor te verduidelijken Havens en bedrijven De Steltkluit mist in de visie aandacht voor ecologisch beheer van bedrijventerreinen en "tijdelijke natuurgebieden" op braakliggende terreinen en vraagt in de visie op te nemen dat alleen verruiming van de zone op de westelijke kanaaloever mogelijk is als overige gronden in gebruik zijn genomen. Recreatie De Steltkluit maakt zich zorgen over mogelijk negatieve effecten van recreatie op natuurwaarden in geval van functiemenging en uitbreiding van recreatieve infrastructuur. Gevraagd wordt dan ook onderzoek te doen naar de effecten van toegankelijkheid van natuurgebieden op natuurwaarden, kwetsbare gebieden niet toegankelijk te maken en gebieden voor funwatersporten aan te wijzen. Visserij De Steltkluit vraagt natuurorganisaties te betrekken bij het verduurzamen van de visserijsector en vinger aan de pols te houden dat natuurwaarden geborgd worden en kwetsbare gebieden beschermd. Duurzame energie en energietransitie De Steltkluit vraagt met kennisinstellingen te blijven samenwerken rond energie uit water, eisen op te nemen ter beperking van incidenten met vogels en onderzoek te doen naar de mogelijkheden van alternatieve windmolens. Daarnaast vraagt de Steltkluit via de visie zonnepanelen op daken aantrekkelijk te maken voor ondernemers en het plaatsen van zonneparken te vermijden en verder een studie te doen naar alternatieven voor additionele windmolenlocaties, gebruik van restwarmte uit industrie (haalbaarheid) en verduurzaming van het woningbestand.	Het in balans brengen van het watersysteem wordt uitgewerkt in het Zeeuws Deltaplan Zoet Water. Hierin wordt het hebben van een gezond ecosysteem als basis voor een robuuste zoetwatersituatie genoemd als eerste leidende principe. Bij het verbeteren van de zoetwatersituatie is het uitgangspunt dat natuur, net als andere functies, van de verbetering profiteren. Voor het bevorderen van een goede waterkwaliteit wordt nu al bij natuurgebieden landbouwwater zoveel mogelijk omgeleid. De afhankelijkheid van zoet water in de landbouw is een belangrijk onderwerp van het Zeeuws Deltaplan Zoet Water. Er wordt kennis ontwikkeld en gedeeld om die afhankelijkheid te verminderen. Onttrekkingsmogelijkheden van grondwater worden gereguleerd via de "Keur watersysteem waterschap Scheldestromen". Daarbij gelden randvoorwaarden die het optreden van onbalans voorkomen. Rond kwetsbare natuurgebieden gelden aanvullende voorwaarden. Het toenemende aantal diepdrains is voor ons wel aanleiding om eventuele effecten hiervan intensiever te monitoren. Grootschalige onttrekkingen zijn vergunningplichtig en vallen onder de provinciale bevoegdheid. In het vergunningstraject wordt beoordeeld binnen welke voorwaarden verantwoord onttrokken kan worden. In samenspraak met het waterschap worden de mogelijkheden voor duurzaam gebruik van water onderzocht en zo nodig nader gereguleerd. Wij nemen uw voorstellen voor praktische invulling, handhaving en het gebruik van grijs water mee. Tekstwijzing in deel B, paragraaf 16.4: toevoeging wat bedoeld wordt. Havens en bedrijven Op p. 149 van de ontwerpvisie wordt biodiversiteit genoemd als onderwerp van verduurzaming van bedrijventerreinen, waarvoor de provincie een subsidieregeling heeft. De toename van biodiversiteit en ecologisch beheer maakt hier, naast energiebesparing en klimaatadaptatie, onderdeel van uit. De door u voorgestelde verbetering voor de westelijke kanaaloever is niet nodig, dit wordt voldoende gewaarborgd door de randvoorwaarde van zorgvuldig ruimtegebruik bij nieuwe ontwikkelingen. Recreatie In de visie wordt het risico van een hoge recreatedruk in natuurgebieden gesignaleerd. In gebieden waar kwetsbare natuurwaarden recreatief medegebruik niet toelaten, zijn niet of zeer beperkt toegankelijk. Binnen Natura2000 zijn Toegangbeperkingsgebieden aangewezen die jaar rond niet toegankelijk zijn. De locaties waar waterfuntsporten zijn toegestaan zijn vastgelegd in het Natura2000-beheerplan Deltawateren. Via borden wordt aangeduid waar toegang niet is toegestaan, zodat ook gehandhaafd kan worden. Recreatieve ontwikkelingen in natuurgebieden kunnen alleen plaatsvinden als geen significante effecten op de natuur optreden. Visserij We nemen uw vraag ter harte. Duurzame energie en energietransitie De huidige wet- en regelgeving rond vergunningverlening voorziet voldoende in bescherming van natuurbelangen en deze afweging kent altijd een volwaardige plaats bij windprojecten in Zeeland. Wij zien geen aanleiding om zelf onderzoek te doen naar alternatieve windturbines. Om onze taakstelling windenergie in te vullen bieden wij onder voorwaarden ruimte voor extra projecten buiten de concentratiegebieden. Het gebruik van restwarmte en verduurzaming van het woningbestand staan daar los van. Ons zonbeleid zet primair in op zon op dak en biedt slechts in zeer beperkte mate ruimte voor zon op land/water projecten. Wij zien geen aanleiding om dit aan
--	---	---

		te passen. Samen met de gemeenten hebben wij een loket voor zon op dak ingericht. Vanuit dit loket stimuleren wij dakeigenaren zonne-energie op te wekken. Wanneer zich mogelijkheden voordoen voor een nauwe samenwerking met universiteiten en commerciële partijen om water uit energieprojecten te stimuleren, dan zullen wij daarop inspelen.
--	--	--

4 Ambtshalve wijzigingen op Ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie

Deel A en Deel B	In beide delen zijn redactionele verbeteringen aangebracht in spelling, grammatica en duidelijk taalgebruik.
Deel B, meerdere bouwstenen	Gelijke wijze van formuleren rollen
Deel B, Bouwsteen Mobiliteit	In deze bouwsteen zijn tekstuele aanpassingen gedaan om rollen scherper te beschrijven en om aan te sluiten op de concept regionale mobiliteitsstrategie.
Deel A, Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	In paragraaf 3.1 onder Samenhang is een beschrijving van het landelijk gebied toegevoegd t.b.v. gelijke opzet met alinea over Deltawateren.
Deel B, Bouwsteen Archeologie	Bij actie 1.2 is in verband met recente ontwikkelingen de rol van Erfgoed Zeeland als uitvoerende partij voor depotbeheer komen te vervallen.

Zeeuwse Omgevingsvisie 2021: Milieueffectrapport

projectnummer 457757.100
definitief
6 januari 2021

Zeeuwse Omgevingsvisie 2021: Milieueffectrapport

projectnummer 457757.100

definitief
6 januari 2021

Auteurs

L.T. Runia
P.J. Verhoeven

Opdrachtgever

Provincie Zeeland
Abdij 6
4331 BK MIDDELBURG

datum vrijgave

beschrijving revisie
definitief

goedkeuring

vrijgave

Inhoudsopgave

Blz.

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Van milieu naar fysieke leefomgeving	1
1.3	Rol van de m.e.r. bij de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021	2
1.4	Leeswijzer	3
2	De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021	4
2.1	Zeeuwse Omgevingsvisie 2021: het proces	4
2.2	Bouwstenen voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021	4
2.3	Maatschappelijke uitdagingen	4
2.4	Vervolg van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021	5
3	Milieueffectrapportage als onderdeel van het proces	6
3.1	Aanleiding en doel van de m.e.r.	6
3.2	Reikwijdte en detailniveau	7
3.3	Aanpak van de m.e.r.	7
4	De bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021	12
4.1	Analyse van de bouwstenen	12
4.2	Relatie tussen bouwstenen en beoordelingskader	13
5	De huidige staat van de Zeeuwse leefomgeving	14
5.1	De fysieke leefomgeving opgedeeld in thema's	14
5.2	Doel van de factsheets	14
5.3	Methode	14
5.4	Rol binnen de uitdagingen	14

5.5	Beeld van de referentiesituatie	15
6	Uitstekend wonen en leven in Zeeland	16
6.1	De maatschappelijke uitdaging	16
6.2	Beschouwing van de doelen – kansen en risico's	18
6.3	Beschouwingen bij deze maatschappelijke uitdaging	33
6.4	Wat is er nodig om de ambitie te halen	34
7	Balans in grote wateren en het landelijk gebied	35
7.1	De maatschappelijke uitdaging	35
7.2	Beschouwing van doelen, kansen en risico's	38
7.3	Beschouwingen en bij deze maatschappelijke uitdaging	58
8	Een duurzame en innovatieve economie	60
8.1	De maatschappelijke uitdaging	60
8.2	Beschouwing van de doelen – kansen en risico's	61
8.3	Beschouwingen bij deze maatschappelijke uitdaging	72
9	Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland	73
9.1	De maatschappelijke uitdaging	73
9.2	Beschouwing van doelen, kansen en risico's	74
9.3	Beschouwingen bij deze maatschappelijke uitdaging	84
10	Overzicht, terugblik, conclusies en aanbevelingen	86
10.1	Over dit hoofdstuk	86
10.2	Overzicht	86
10.3	Terugblik	98
10.4	Grensoverschrijdende effecten	98
10.5	Conclusie en aanbevelingen	98

11	Een vinger aan de pols: monitoring en evaluatie	101
11.1	Doorwerking in beleid en programma's	101
11.2	Aanbevelingen voor monitoring	102
11.3	Hoe zou monitoring er in de praktijk uit kunnen zien?	102

Bijlage 1: Factsheets

(apart document)	104
-------------------------	------------

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 1 januari 2022 treedt de Omgevingswet in werking. Met deze wet wil de rijksoverheid de wet- en regelgeving voor de fysieke leefomgeving vereenvoudigen en samenvoegen. Eén van de instrumenten van deze nieuwe wet is de omgevingsvisie. Een omgevingsvisie is een strategische visie voor de gehele fysieke leefomgeving. Ook de provincie Zeeland maakt een omgevingsvisie: de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Hierin benoemt de provincie vier grote maatschappelijke uitdagingen:

- Uitstekend wonen en leven in Zeeland;
- Balans in de grote wateren en het landelijk gebied;
- Een duurzame en innovatieve economie;
- Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland.

Het provinciale beleid is onder deze vier uitdagingen vormgegeven in een aantal bouwstenen¹. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 brengt, op basis van integrale afwegingen en in afstemming met andere overheden en partijen, samenhang tussen onder andere ruimte, natuur, water, milieu en infrastructuur. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 vervangt de sectorale visies en beleidsplannen.

Met de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 stelt de provincie kaders voor toekomstige ontwikkelingen. Voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is daarom een milieueffectrapportage (m.e.r.)² noodzakelijk. Dit Milieueffectrapport (MER) is het eindproduct van de m.e.r.. In dit MER zijn de beleidsvoornemens die in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zijn opgenomen, beoordeeld op de effecten op de fysieke leefomgeving.

¹ zie hiervoor paragraaf 2.2 in dit MER

² Het is gebruikelijk de afkortingen (de) m.e.r. en (het) MER te gebruiken. De afkorting m.e.r. met kleine letters en puntjes ertussen staat voor de volledige procedure, de milieueffectrapportage. MER

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is het strategische kader voor toekomstige ontwikkelingen en de beleidsinspanningen van de provincie. In de Wet milieubeheer is vastgelegd dat voor kaderstellende plannen met (mogelijk) m.e.r.-plichtige activiteiten de milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen moet worden. Het doel van de m.e.r. is het milieubelang volwaardig en vroegtijdig in de plan- en besluitvorming mee te nemen. Hiervoor is het voorliggend milieueffectrapport (MER) opgesteld.

1.2 Van milieu naar fysieke leefomgeving

Voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is het uitvoeren van een m.e.r. nodig. Dat komt doordat de visie een kader is voor mogelijke m.e.r. (beoordelings)plichtige vervolgbesluiten. Op grond van de Wet milieubeheer bestaat dan de verplichting een plan-m.e.r. te doorlopen, waarbij de m.e.r.-procedure wordt gekoppeld aan de procedure van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

Het doel van m.e.r. is de milieubelangen volwaardig mee te laten wegen in de besluitvorming, in dit geval over de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. In een m.e.r. wordt gekeken naar alle aspecten van de leefomgeving, maar ook naar onderwerpen als gezondheid, duurzaamheid en klimaat. In het MER wordt dus breder gekeken dan alleen het milieu. Dit brede spectrum van de fysieke leefomgeving sluit ook aan bij het brede en integrale karakter van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 heeft betrekking op de gehele fysieke leefomgeving en zelfs breder: ook thema's zoals economie en het sociale domein worden meegenomen. Om het MER een goede rol te kunnen geven in de afwegingen die noodzakelijk zijn bij het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is ervoor gekozen om ook in het MER een breed beoordelingskader te hanteren. Welke thema's zijn meegenomen is in paragraaf 3.3.2. verder toegelicht.

met hoofdletters, zonder puntjes staat voor het milieueffectrapport, het rapport dat hierbij opgesteld wordt.

1.3 Rol van de m.e.r. bij de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021

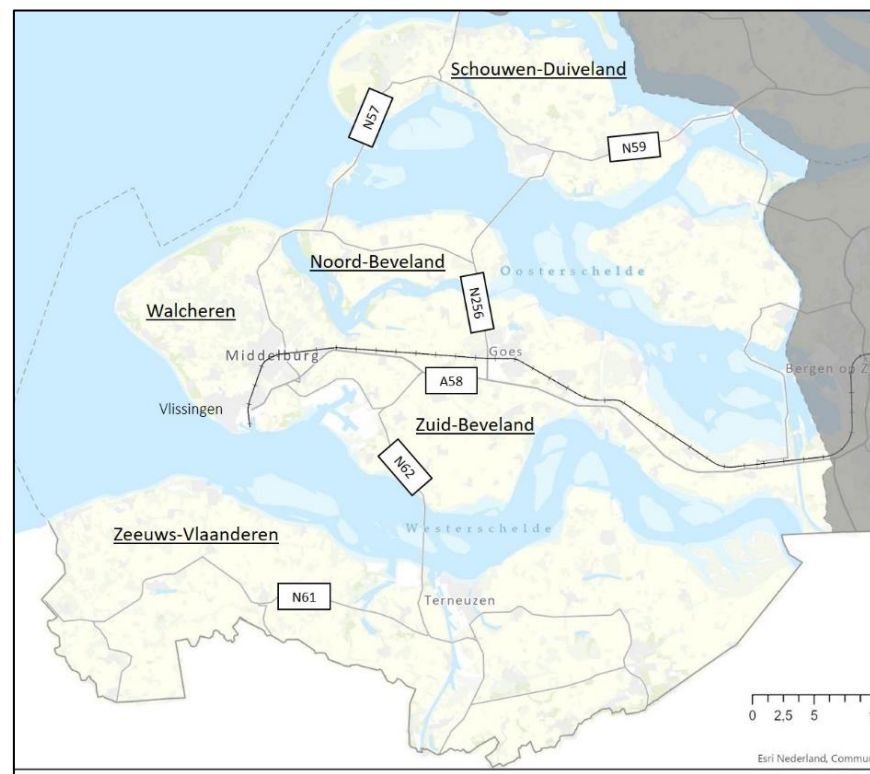
In onderstaand schema is de rol van de m.e.r. en de interactie met de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 schematisch weergegeven. Dit is verder toegelicht in hoofdstuk 3.

In het begin van het proces van het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zijn voor de relevante beleidsthema's bouwstenen geïdentificeerd. Van deze ruim 20 bouwstenen zijn als onderdeel van het proces de bestaande toestand, de mogelijke ontwikkelingen en de knelpunten en opgaven beschreven.

Als onderdeel van de m.e.r. zijn deze bouwstenen geanalyseerd: hoe staat het ervoor, hoe ontwikkelt dit thema zich en welke aandachtspunten komen hieruit voort voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021? Deze analyse is input geweest voor de vier maatschappelijke uitdagingen die samen de kern vormen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Ook deze maatschappelijke uitdagingen zijn in de m.e.r. geanalyseerd en beoordeeld op de kansen en risico's voor de fysieke leefomgeving. De m.e.r. ondersteunt zodoende de (toekomstige) uitwerking van deze maatschappelijke uitdagingen en de daarin opgenomen bouwstenen. De beoordeling van de maatschappelijke uitdagingen op de kansen en risico's voor de fysieke

leefomgeving en het halen van de doelen vormt het hoofdonderdeel van het MER. Deze analyse en beoordeling kunnen de provincie helpen bij het maken van nadere keuzes en de verdere uitwerking in de omgevingsverordening en/of programma's.

1.4 Leeswijzer

De opbouw van dit MER volgt grotendeels het hiervoor geschetste schema.

- In hoofdstuk 2 is een nadere toelichting op de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 gegeven. De bouwstenen en de maatschappelijke uitdagingen worden hier geïntroduceerd;
- Hoofdstuk 3 bevat de beschrijving van de opzet en invulling van het MER.
- Hoofdstuk 4 beschrijft de bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en geeft inzicht in de aandachtspunten die hieruit komen;
- Hoofdstuk 5 bevat de factsheets, waarin per milieuthema de actuele toestand en de doorkijk naar de autonome ontwikkeling is opgenomen;
- In hoofdstuk 6 tot en met 9 zijn de vier maatschappelijke uitdagingen beoordeeld;
- Hoofdstuk 10 bevat een samenhangende beschouwing van de beoordeling en de gemaakte keuzes, en er wordt een aantal aanbevelingen gedaan.

2 De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021

2.1 Zeeuwse Omgevingsvisie 2021: het proces

Het nu voorliggende voorontwerp van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is het resultaat van een lang en intensief proces. Bij dit proces zijn zowel de diverse onderdelen van provincie (ambtelijk en bestuurlijk) als tal van andere partijen betrokken geweest. Met de maatschappelijke en bestuurlijke omgeving, met belangenorganisaties en burgers is van gedachten gewisseld over problemen, opgaven, ambities, maatregelen en rolverdeling. De provincie ziet de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 niet alleen als een product van de provincie zelf, maar als een product van de gehele Zeeuwse gemeenschap. Met dus ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de verdere uitwerking en uitvoering. In dit proces heeft ook de m.e.r. een rol gespeeld.

2.2 Bouwstenen voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021

Voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is aan meer dan 200 organisaties gevraagd welke onderwerpen thuishoren in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Dat heeft een lijst van 39 hoofdonderwerpen opgeleverd. Voor alle onderwerpen zijn bouwstenen opgesteld. Inmiddels zijn de 39 onderwerpen verdeeld over 27 bouwstenen, die samen de basis vormen voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

De bouwstenen vormen als het ware de bandbreedte van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 van Zeeland. Ze geven een beeld van de verschillende thema's die een plaats hebben in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Een inhoudelijke toelichting op de bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is opgenomen in hoofdstuk 4 van dit MER. In de hoofdstukken 6 tot met 9 wordt nader ingegaan op het doelbereik en de effecten van het beleid binnen de bouwstenen.

Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland
Woningvoorraad	Bodem	Arbeidsmarkt	Klimaatadaptatie
Woonomgeving	Archeologie	Circulaire economie	Zoetwater
Voorzieningen en evenementen	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Energietransitie
Onderwijs	Landbouw	Havens en bedrijven	Duurzame energie
Gezondheid	Milieu	Transport en infrastructuur	Waterveiligheid
Mobiliteit	Natuur	Visserij	
Cultuur	Deltawateren		
	Watersysteem		
	Landschap		

2.3 Maatschappelijke uitdagingen

De opgaven van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zijn geclusterd in vier maatschappelijke uitdagingen. De visie zegt hierover in deel A het volgende:

1. Uitstekend wonen en leven in Zeeland

- Verandering van de bevolkingssamenstelling en de noodzaak voor toegankelijke voorzieningen
- Vernieuwing van de Zeeuwse woningmarkt
- Noodzaak om barrières weg te nemen zodat alle Zeeuwen gemakkelijk deel kunnen nemen aan de samenleving
- Zorgen voor een gezonde woonomgeving

2. Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

- Verbeteren van de balans tussen het gebruik en de draagkracht van land en water

- Biodiversiteit staat onder druk
- Ruimte voor nieuwe duurzame ontwikkeling

3. Een duurzame en innovatieve economie

- Hoogwaardig (her)gebruik van producten, grondstoffen en energie
- Sluiten van kringlopen

4. Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland

- Aanpassen aan wateroverlast, hitte, droogte en overstromingen
- Zo min mogelijk uitstoot van broeikasgassen.

2.4 Vervolg van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021

Het strategische karakter van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 vraagt om een verdere uitwerking van de beleidsvoornemens tot meer concrete acties en afspraken. Deel A (hoofdstuk 6) van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 geeft daarvan een overzicht, de manier waarop dit wordt aangepakt, welke partijen zijn betrokken en welke instrumenten kunnen worden ingezet. Voor een aantal onderdelen zijn uitwerkingen, programma's en plannen aangekondigd en/of noodzakelijk. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 hecht veel waarde aan het samenwerken met andere partijen: de visie is een gezamenlijke visie, waarvan de uitvoering niet alleen de verantwoordelijkheid is van de provincie. Ook andere overheden, instanties en organisaties hebben hierin een rol en verantwoordelijkheden.

In hoofdstuk 10 van dit MER zijn hierover enkele aanbevelingen opgenomen.

3 Milieueffectrapportage als onderdeel van het proces

3.1 Aanleiding en doel van de m.e.r.

3.1.1 Verplichting tot m.e.r.

De verplichtingen met betrekking het doorlopen van een m.e.r. en het opstellen van een MER zijn opgenomen in de Wet milieubeheer en het bijbehorende Besluit m.e.r. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is – na inwerking treden van de Omgevingswet – een wettelijk verplicht plan. De Wet milieubeheer c.q. de Omgevingswet bepaalt dat bij wettelijk verplichte plannen de formele milieueffectrapportage procedure (plan-m.e.r.) moet worden doorlopen, als het volgende aan de orde is³:

1. het plan kaderstellend is voor toekomstige m.e.r.-plichtige of m.e.r.-beoordelingsplichtige activiteiten, of
2. de noodzaak bestaat om een Passende beoordeling op te stellen omdat significante gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden niet op voorhand kunnen worden uitgesloten.

Beide criteria zijn van toepassing op de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Het is ten eerste duidelijk dat de visie een kader is voor toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen, en het is niet op voorhand uit te sluiten dat een nadere uitwerking van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 op termijn ruimte geeft aan m.e.r.-plichtige of m.e.r.-beoordelingsplichtige activiteiten⁴. Om wat voor soort activiteiten dit precies gaat en welke bepaling van de Wet milieubeheer c.q. de Omgevingswet hierop van toepassing zijn, is op dit moment nog niet te zeggen.

De m.e.r.-plicht is in de tweede plaats aan de orde omdat mogelijk nadelige effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden evenmin uitgesloten kunnen worden.

Gedeputeerde Staten zijn initiatiefnemer voor het opstellen van het milieueffectrapport (MER) voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Provinciale Staten zijn bevoegd gezag voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en daarmee ook het bevoegd gezag in de m.e.r. In de procedure wordt het MER gekoppeld aan de ontwerp-Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

3.1.2 Doel van de m.e.r.

Het doel van de m.e.r. is om het milieu een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over plannen en projecten. Bij plannen zoals een Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 heeft de m.e.r. als doel dat bij de te maken (beleids)keuzes deze milieubelangen een volwaardige plaats krijgen in de afweging en besluitvorming. Initiatiefnemers beschrijven de gevolgen die het voorgenomen besluit kan hebben op het milieu in een milieueffectrapport. In principe wordt in een MER onderzocht wat doelbereik en effecten zijn van alternatieve oplossingen met bijbehorende milieueffecten en mogelijke maatregelen om nadelige effecten te verminderen of weg te nemen. Bij een strategisch plan, zoals de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, kunnen de alternatieve oplossingen bestaan uit verschillende beleidsopties. De verantwoordelijke overheid – in dit geval de provincie – maakt in haar overwegingen bij het voorgenomen besluit (de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021) gebruik van de informatie in het MER.

³ Wm artikel 7.2, Omgevingswet, artikel 16.36

⁴ In het Besluit m.e.r. (behorend bij de Wet milieubeheer) is een overzicht opgenomen van alle activiteiten waarvoor een m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling moet worden uitgevoerd.

3.2 Reikwijdte en detailniveau

3.2.1 De Notitie reikwijdte en detailniveau

De m.e.r.-procedure start formeel met het opstellen en publiceren van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). De NRD is bedoeld om het voornemen om de m.e.r.-procedure te starten bekend te maken en aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan de m.e.r. In de NRD is beschreven wat wordt onderzocht (welke (beleids)alternatieven, voor welke beleidsterreinen) en hoe het onderzoek plaats zal vinden (welke milieugevolgen worden onderzocht en hoe wordt dat gedaan).

Op 13 augustus 2019 is de concept Notitie reikwijdte en detailniveau MER Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 door Gedeputeerde Staten vastgesteld. De concept notitie heeft ter inzage gelegen tot 26 september 2019. De zienswijzenperiode heeft niet geleid tot wijzigingen of aanvullingen van de NRD.

3.2.2 Van NRD naar m.e.r.

In de periode na de publicatie van de NRD is voortvarend gewerkt aan onderzoek en het formuleren van het beleid van de ontwerp-Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Hierbij is ook geconstateerd dat het wenselijk is om het milieubelang een goede plek te geven in de beleidsvoorbereiding en daarmee de aanpak zoals opgenomen in de NRD aan te passen. Deze aanpassingen komen voort uit voortschrijdend inzicht en het geleidelijk tot stand komen van de elementen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en de vraagstukken die daarin aan de orde zijn gekomen.

Een nieuw beoordelingskader

De NRD ging uit van een beoordelingskader gebaseerd was op de vier gebieden uit het Omgevingsplan 2018 en de Kaderagenda voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Voor elk van de vier gebieden van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 (landelijk gebied, stedelijk gebied, kust en deltawateren, havens en industriegebieden) bevat de NRD een onderscheidende set van beoordelingscriteria die samenhan-

gen met de bouwstenen die gelijktijdig met de totstandkoming van de NRD opgesteld zijn. Het beoordelingskader uit de NRD maakte een onderscheid tussen economische, sociale en ecologische voorraden en de stromen die deze voorraden kunnen bedreigen. Doordat de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 niet langer uitgaat van een verdeling in vier gebieden, maar de indeling in vier maatschappelijke uitdagingen hanteert, is een andere opzet van het beoordelingskader gekozen.

Er is voor gekozen om voor dit m.e.r. een - ten opzichte van de NRD - nieuw beoordelingskader te introduceren dat aansluit bij de focus van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, de inhoudelijke focus van de bouwstenen en de thematische indeling van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Concreet betekent dit dat het beoordelingskader op de volgende manieren is aangepast (zie ook paragraaf 3.3):

- Er is één beoordelingskader voor alle maatschappelijke uitdagingen gehanteerd;
- De bouwstenen vormen de basis voor de thematische indeling van het beoordelingskader;
- De thema's uit het beoordelingskader zijn alle onder te brengen onder ten minste één van de maatschappelijke uitdagingen.

3.3 Aanpak van de m.e.r.

3.3.1 Bijdrage aan het tot stand komen van de inhoud van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021

Het doel van de m.e.r. is het meewegen van de milieubelangen bij het opstellen van de inhoud van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, de keuzes die dat vraagt en het uiteindelijke besluit over de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Om dat mogelijk te kunnen maken, worden de gemaakte keuzes en het voorgenomen beleid in de m.e.r. beoordeeld op de effecten op de fysieke leefomgeving.

Om dat te kunnen doen moet de inhoud van die keuzes bekend zijn (wat wordt in het MER beoordeeld?) en moet er duidelijkheid zijn over welke de effecten worden onderzocht. De te onderzoeken milieueffecten zijn opgenomen in het beoordelingskader.

3.3.2 Het beoordelingskader

In het MER maken we gebruik van een beoordelingskader, zie tabel 3.1. Dat is een overzicht van de onderwerpen die in het MER worden onderzocht en beoordeeld. Het MER (en dus ook het beoordelingskader) gaat in op alle relevante aspecten van de fysieke leefomgeving. Alle onderdelen die op basis van de regelgeving voor m.e.r. moeten worden onderzocht zijn in het beoordelingskader vertegenwoordigd.

We sluiten met het beoordelingskader aan bij de bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Die bevatten namelijk het hele spectrum van de fysieke leefomgeving. In onderstaande tabel zijn deze weergegeven. Sommige bouwstenen zijn samengevoegd onder een thema. Dit heeft geleid tot een beoordelingskader waarin alle (milieu)thema's zijn opgenomen en de tevens de andere thema's (ook sociale en economische thema's) opgenomen die van belang zijn voor de beoordeling van het voorgenomen beleid. Het beoordelingskader bestaat in totaal uit 15 thema's.

Het beoordelingskader is ook gebruikt bij het beschrijven van de huidige staat van de leefomgeving in Zeeland, ook wel aangeduid als de foto van de leefomgeving. Deze is opgenomen in de bijlage van dit MER in de vorm van een aantal factsheets. Bij de beschrijving en beoordeling is gebruik gemaakt van een groot aantal indicatoren en criteria. Deze zijn niet opgenomen in tabel 3.1, maar wel weergegeven in de factsheets.

Per beoordelingsaspect is in de tabel aangegeven op welke wijze om is gegaan met toetsing van het voorgenomen beleid. Het karakter van de visie is in sterke mate strategisch en van een hoog abstractieniveau. De toetsing op de aspecten uit het beoordelingskader sluit daarbij aan: er is voor gekozen om een globale

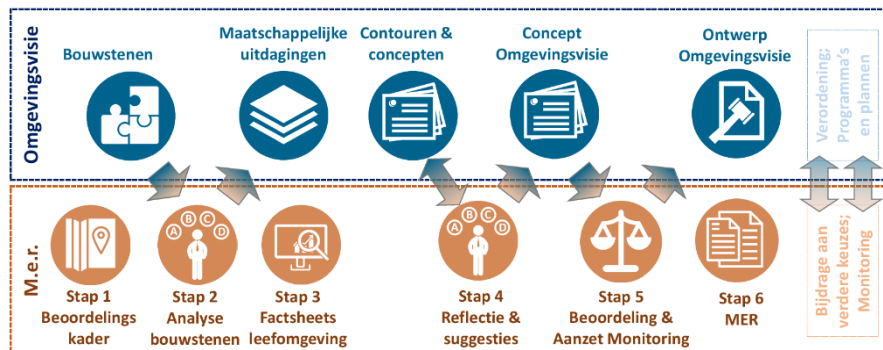
toetsing op de kans dat en positief of negatief effect optreedt uit te voeren. Dat leidt ertoe dat er vrijwel uitsluitend gebruik is gemaakt van kwalitatieve beoordelingen en dat de toetsingsaspecten (derde kolom van tabel 3.1) van een detailniveau zijn dat aansluit bij de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

3.3.3 Werkstappen van deze m.e.r.

Het proces van de m.e.r. is parallel en in interactie met het proces voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 doorlopen. Het uiteindelijke MER bevat – in de hoofdstukken 6 tot en met 9 in hoofdzaak de beoordeling van de ontwerp-Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Wat hierin niet zichtbaar is, is de rol die de m.e.r. heeft gespeeld bij het tot stand komen van de beleidsteksten van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

In essentie zijn de volgende stappen gezet:

- Stap 1: het formuleren van het beoordelingskader (paragraaf 3.3.2);
- Stappen 2 en 4: in deze stappen vond interactie plaats tussen het proces van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en de m.e.r.. Dat hield in dat vanuit de m.e.r. reacties zijn gegeven op de bouwstenen (stap 2), de maatschappelijke uitdagingen, de conceptteksten en concept-beleidsvoornemens (stap 4). Deze reacties hebben bijgedragen aan het aanpassen en aanscherpen van het voorgenomen beleid en de inhoud van de bouwstenen (deel B van de visie);
- Stap 3: de beschrijving van de bestaande 'staat van de leefomgeving' in de vorm van factsheets (per aspect van het beoordelingskader);
- Stappen 5 en 6: in de laatste stappen is de beoordeling opgenomen van het voorgenomen beleid dat is opgenomen in het concept-ontwerp Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Dit heeft geresulteerd in de inhoud van dit MER.

Vanwege het strategische karakter van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en het gegeven dat veel maatregelen en acties nog niet zijn geconcretiseerd heeft de bepaling van de effecten sterk het karakter van het beschrijven van **kansen en risico's**. Dit is gedaan in de hoofdstukken 5 tot en met 9 van dit MER. Daarbij zijn matrixen gehanteerd met op de ene as de thema's van het beoordelingskader en op de andere as de bouwstenen. Per bouwsteen levert dit een overzicht van de kansen en risico's van het voorgenomen beleid (van die bouwsteen) voor de thema's die samen het beoordelingskader vormen. Deze analyse van kansen en risico's is uitgevoerd in de stappen 4 en 5 van de m.e.r. Deze analyse is gericht op de inhoud van de bouwstenen die is opgenomen in deel B van het (eind)concept van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

In stap 2 zijn vergelijkbare analyses gedaan van tekstvoorstellen en pre-conceptteksten voor de inhoud van de bouwstenen. Deze tussentijdse analyses van kansen en risico's zijn in het proces van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 gebruikt om de beleidsvoornemens waar nodig en mogelijk aan te passen en aan te scherpen. Deze tussentijdse analyses zijn in dit MER niet (meer) zichtbaar. Er kan echter worden geconstateerd dat deze interactie tussen m.e.r. en Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 ertoe heeft bijgedragen dat in de uiteindelijke concept-ontwerpvisie (die het onderwerp is van de stappen 4 en 5) in een groot aantal bouwstenen meer rekening is gehouden met de risico's voor de leefomgeving: ambities en doelstellingen zijn ruimer en meer integraal, acties zijn waar mogelijk concreter gemaakt.

3.3.4 De referentiesituatie

Na het opstellen van het beoordelingskader is de eerste stap in de m.e.r. het in beeld brengen van de referentiesituatie, ook wel aangeduid als de toekomstige situatie staat van de leefomgeving in Zeeland. De referentiesituatie is de toekomstige situatie zonder het (nieuwe) beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Dit is niet gelijk aan de huidige situatie. In de komende jaren kunnen autonome trends, nieuwe ontwikkelingen of autonoom (huidig) beleid de fysieke leefomgeving beïnvloeden. De referentiesituatie is als het ware een toekomstbeeld voor de fysieke leefomgeving. Dit wordt gebruikt als vergelijking voor de toekomstige situatie zoals die zich zal ontwikkelen op basis van het (nieuwe) beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

Om een zo goed mogelijk beeld van de referentiesituatie te krijgen, brengen we per thema allereerst de huidige situatie in beeld (de huidige staat van de leefomgeving). Dit doen we op basis van de (beleids)inventarisatie van de provincie en openbare data. Daarna brengen we per thema de relevante trends en ontwikkelingen in beeld. We beoordelen (expert judgement) wat dit betekent voor de toekomstige situatie. Zo ontstaat per thema een beeld van de referentiesituatie. Dit kan leiden tot verschillende uitkomsten:

- **Aandachtspunt voor een maatschappelijke uitdaging:** De beoordeling van de referentiesituatie levert aandachtspunten op die relevant zijn voor (een van) de uitdagingen of één van de bouwstenen daarin. Dit nemen we mee in de analyse van de uitdaging.
- **Aandachtspunt voor de beoordeling:** De beoordeling van de referentiesituatie levert aandachtspunten op die beïnvloed (kunnen) worden door de uitdaging. Dit nemen we mee bij de beoordeling.
- **Randvoorwaarde voor de uitwerking:** Door randvoorwaarden te stellen voor bepaalde aandachtspunten kunnen negatieve effecten voorkomen worden.

Tabel 3.1: Overzicht van het beoordelingskader

Thema	Onderwerp	Toetsingswijze
Archeologie & erfgoed	Archeologische waarden	Kansen en risico's van voorgenomen beleid voor aanwezige archeologische waarden en voor de ontwikkeling van archeologische waarden
	Cultuurhistorische waarden	Kansen en risico's van voorgenomen beleid voor aanwezige cultuurhistorische waarden en de ontwikkeling van cultuurhistorische waarden
Bodem	Bodembeweging	Risico's voor bodemdaling en kansen en risico's voor ontwikkeling van de fysische bodemkwaliteit
Natuur	Natuurgebieden	Kansen op positieve of negatieve effecten voor beschermde natuurgebieden (N2000 of NNN)
	Biodiversiteit	Kansen en risico's van voorgenomen beleid voor biodiversiteit
Landschap	Landschappelijke kwaliteit	Kansen en risico's van voorgenomen beleid voor landschappelijke kwaliteit en/of de herkenbaarheid Zeeuws landschap
Water	Zoet water	Gevolgen van voorgenomen beleid voor de beschikbaarheid van zoet water
	Waterkwaliteit en -kwantiteit	Gevolgen van voorgenomen beleid voor kwaliteit en kwantiteit van oppervlakte- en grondwater
	Deltawateren	Bijdrage aan veilige, economisch aantrekkelijk, ecologisch gezonde delta
Bereikbaarheid	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden	Kans op effecten op de regionale bereikbaarheid van Zeeland
		De kans op effecten op de internationale bereikbaarheid van Zeeland
Milieu	Luchtkwaliteit	Uitstoot en achtergrondconcentraties
	Bodem- en waterkwaliteit	Biochemische kwaliteiten, bekende verontreinigingen
	Externe veiligheid	Impact van risicobronnen
Gezondheid	Geluid	Geluidbelasting
	Gezondheidsbevordering	Mate waarin de omgeving een gezonde leefstijl stimuleert
	Straling	Gezondheidsbescherming
Onderwijs & arbeidsmarkt	Opleidingen en ontplooiingsmogelijkheden	Nabijheid scholen en universiteiten
		Kans op werk na afstuderen
	Arbeidsmarkt	Omvang van de werkgelegenheid
		(kwalitatief en kwantitatief) Aanbod aan werklocaties
Leefbaarheid & voorzieningen	Voorzieningenniveau op orde	Voorzieningen in de omgeving

Thema	Onderwerp	Toetsingswijze
		Kwalitatieve bereikbaarheid van de voorzieningen
Wonen	Woningvoorraad in balans	Ontwikkeling vraag en aanbod woningen
Economie	Recreatie en toerisme	Kansen voor een evenwichtige ontwikkeling van toerismesector
	Landbouw en aquacultuur	Kansen en risico's voor de volhoudbaarheid van de landbouw
	Visserijsector	Behoud en vergroting ecologische draagkracht visserij
Circulaire economie	Bijdrage aan circulaire economie	Gebruik primaire grondstoffen
Klimaatadaptatie	Bijdrage aan klimaatadaptiviteit	Hoeveelheid verharding in kernen (bij benadering)
		Klimaatadaptiviteit private eigendommen (groene daken etc.) (bij benadering)
Energietransitie	Bijdrage aan energietransitie	Broeikasgasuitstoot
		Bijdrage aan duurzame energieopwekking

4 De bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021

De bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zijn ten behoeve van de m.e.r. geanalyseerd, zoals beschreven in paragraaf 3.3.2. Voor elk thema van het beoordelingskader (paragraaf 3.3.1) is een factsheet gemaakt op basis van deze analyses. Deze zijn opgenomen in hoofdstuk 5. Dit hoofdstuk bevat de uitkomsten van deze factsheets en geeft inzicht in hoe dit terugkomt bij de uitdagingen.

4.1 Analyse van de bouwstenen

De provincie Zeeland heeft voor het opstellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bouwstenen geformuleerd. In de bouwstenen zijn per onderwerp de bestaande kwaliteiten, relevante trends en ontwikkelingen en ambities geformuleerd. Uiteindelijk zijn in totaal zijn 27 bouwstenen opgesteld. Deze bouwstenen bevatten relevante informatie voor de m.e.r. Ze bieden belangrijke inzichten in staat van de fysieke leefomgeving en de autonome ontwikkelingen.

De informatie uit de bouwstenen is vertaald naar de factsheets, die opgesteld zijn op basis van de indeling van het beoordelingskader. Elke bouwsteen heeft een relatie met een thema van het beoordelingskader. Bij welke maatschappelijke uitdaging de bouwsteen behoren is terug te vinden in onderstaande tabel te lezen.

Elke maatschappelijke uitdaging heeft één of meerdere doelen, er moet iets bereikt worden. Zo richt de uitdaging 'Uitstekend wonen en leven in Zeeland' zich op de woningvoorraad en het voorzieningenniveau in de provincie. De onderwerpen 'woningvoorraad in balans' en 'voorzieningenniveau op orde' horen daarom bij het doel van deze uitdaging. Vooruitgang of verbetering van deze onderwerpen brengen het doel van de maatschappelijke uitdaging dichterbij. De beoordeling geeft inzicht in de mate van **doelbereik**.

Maatschappelijke uitdaging	Bouwsteen
Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Cultuur
	Gezondheid
	Mobiliteit
	Onderwijs
	Voorzieningen en evenementen
	Woningvoorraad
	Woonomgeving
Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Archeologie
	Bodem
	Deltawateren
	Erfgoed
	Landbouw
	Landschap
	Milieu
	Natuur
Een duurzame en innovatieve economie	Watersysteem
	Arbeidsmarkt
	Circulaire economie
	Havens en bedrijven
	Recreatie en toerisme
	Transport en infrastructuur
Klimaatbestendig en CO2 neutraal Zeeland	Visserij
	Duurzame energie
	Energietransitie
	Klimaatadaptatie
	Waterveiligheid
	Zoet water

Voor de aanpak van deze m.e.r. is een belangrijke keuze die is gemaakt het onderscheid tussen de bouwstenen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en het beoordelingskader van de m.e.r. Zoals aangegeven bevat het **beoordelingskader** alle thema's die van belang zijn voor de beoordeling van het voorgenomen. Tot deze thema's behoren de gebruikelijke milieuthema's, maar ook de andere thema's die relevant zijn voor de beoordeling van de huidige en toekomstige staat van Zeeland. Het voorgenomen beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is opgenomen in de bouwstenen. De maatschappelijke uitdagingen en het beleid dat de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 hiervoor in de bouwstenen beschrijft, kan effecten hebben op de fysieke leefomgeving of andere thema's van het beoordelingskader.

Onderstaande matrix laat deze samenhang tussen beoordelingskader en bouwstenen zijn. Deze matrix is in de hoofdstukken 6 t/m 9 gebruikt voor het in beeld brengen van de kansen en risico's

[illegible]

5 De huidige staat van de Zeeuwse leefomgeving

5.1 De fysieke leefomgeving opgedeeld in thema's

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 Zeeland is de visie waarmee de provincie het beleid voor de fysieke leefomgeving bepaald. De fysieke leefomgeving is een breed begrip, dat niet concreet afgebakend is in de Omgevingswet. De visie is opgebouwd rond 4 uitdagingen waarbinnen 27 onderwerpen zijn verwerkt. Hieruit zijn 15 thema's gefilterd die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving. Deze thema's spelen een rol binnen de milieueffect beoordeling. Voor elk thema is een uitgebreide analyse gemaakt van huidige staat, het beleid en trends en ontwikkelingen. Deze analyses zijn samengevat in factsheets. De factsheets zijn opgenomen als **bijlage** bij dit MER.

5.2 Doel van de factsheets

De factsheets geven inzicht in de (verwachte) 'staat' van het betreffende thema. Hoe staat het ervoor, waar zitten aandachtspunten of knelpunten, welke trends en ontwikkelingen beïnvloeden het thema de komende jaren? En hoe verhoudt zich dit tot de ambitie die de provincie heeft voor het thema? Uiteindelijk wordt hiermee een beeld van de toekomstige situatie (referentiesituatie) geschetst zonder nieuwe visie. Dit is waardevolle informatie voor de beoordeling die in het MER uitgevoerd wordt. In het MER worden maatschappelijke uitdagingen beoordeeld op de effecten op de thema's van de fysieke leefomgeving. Het is daarvoor van belang om te weten 'hoe het ervoor staat' met de betreffende thema's.

5.3 Methode

Iedere factsheet heeft een gelijke opbouw in blokken:

- **Huidige situatie:** de beschrijving van de huidige situatie geeft aan waar het om gaat en hoe het er nu voor staat. De informatie hiervoor komt

vanuit de bouwstenen voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, aangevuld met openbaar beschikbare data. Waar mogelijk is gebruik gemaakt van recente onderzoeken.

- **Trends en ontwikkelingen:** trends en ontwikkelingen beïnvloeden de toekomstige staat van het thema. Bij trends moet gedacht worden aan klimaatverandering of demografische ontwikkelingen. Het gaat om trends die het thema beïnvloeden of door het thema beïnvloed worden. Ontwikkelingen betreffen de uitvoer van het huidige beleid, zoals de realisatie van het Natuurnetwerk Zeeland (NNZ) of de aanleg van nieuwe infrastructuur. Het gaat om ontwikkelingen die (als ontwerp) gepubliceerd zijn.
- **Ambitie(s):** voor elk thema zijn in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 ambities geformuleerd. De ambitie geeft weer hoe het thema 'ervoor moet staan' in 2050. Wat moet aangepakt zijn, hoe moet de kwaliteit van bepaalde aspecten zijn? Een ambitie kan heel concreet zijn, zoals het realiseren van 300 ha nieuwe natuur of meer abstract zoals de ambitie om in 2050 externe veiligheid onder controle te hebben.

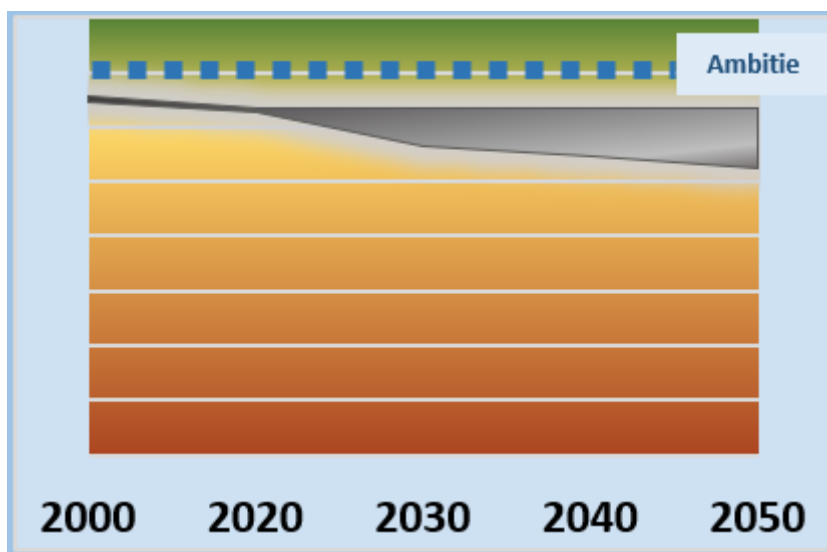
5.4 Rol binnen de uitdagingen

Het MER beoordeelt de maatschappelijke uitdagingen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. In de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zijn vier uitdagingen benoemd. Hoe elk thema terugkomt in deze uitdagingen en welke rol het thema daarin vervult, verschilt per uitdaging en thema. In de factsheet is daarom een overzichtstabel opgenomen waarin per uitdaging de rol van het thema kort toegelicht is. Het thema kan grofweg op drie manieren terugkomen in de uitdaging:

- **Doel:** Het thema heeft een directe relatie met het doel van de uitdaging
- **Kans:** De (uitwerking van de) uitdaging biedt kansen om de staat van het thema te verbeteren/knelpunten op te lossen
- **Risico:** De (uitwerking van de) uitdaging kan leiden tot verslechtering van de staat van het thema/creëert nieuwe knelpunten

5.5 Beeld van de referentiesituatie

Het beeld van de referentiesituatie (dus zonder nieuwe visie) bestaat uit een grafiek die bestaat uit een lijn die de ambitie weergeeft en een visualisatie van de verwachte ontwikkeling van het thema. In de figuur is dit als voorbeeld weergegeven. Het moge duidelijk zijn dat de gepresenteerde (trend)lijn en bepaling van de score niet exact te bepalen is. Hiervoor zijn de gekozen indicatoren en beoordelingschaal te grofmazig. Het verloop van de lijn is gebaseerd op een kwalitatieve analyse. Het verschil tussen de lijnen is niet gekwantificeerd. Het verschil zegt wel iets over de omvang van de verwachte aandachtspunten. Als de lijn van het thema ver onder de ambitie ligt zal er veel gedaan moeten worden om de ambitie te halen. Door onzekerheden wordt de pluim breder in de toekomst.

6 Uitstekend wonen en leven in Zeeland

6.1 De maatschappelijke uitdaging

6.1.1 Wat houdt de uitdaging in?

De uitdaging is om in 2050 de woningvoorraad passend te maken op de vraag. Hierbij horen ambities rondom veiligheid en gezondheid. De woonomgeving moet uitnodigen tot gezond gedrag en moet veilig aanvoelen. De woonomgeving moet bijdragen aan biodiversiteit en ingericht zijn op langere droogte als op overtollig regenwater. Voorzieningen moeten klimaatneutraal en voor iedereen bereikbaar zijn. Mobiliteit moet snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar voor zowel gebruiker als overheid zijn. De digitale bereikbaarheid dient snel en goed te zijn. Het onderwijs dient goed bereikbaar, betaalbaar en van hoogstaande kwaliteit te zijn. Zeeland dient te beschikken over een aantal onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen.

Deze ambities zijn uitdagend en de provincie Zeeland is voor een aantal van deze thema's nog niet op het gewenste niveau of dreigt verder van het wenselijk niveau af te raken. Een en ander staat onder invloed van wat meer alomvattende trends. De veranderende bevolkingssamenstelling leidt tot grote uitdagingen op verschillende terreinen, ook op het gebied van (de inrichting van) de fysieke leefomgeving.

Voor de uitdaging zijn drie thema's voornamelijk van belang:

Demografische ontwikkeling

De Zeeuwse bevolking verandert. De prognose is dat tot 2040 de Zeeuwse bevolking dankzij de komst van nieuwe Zeeuwen nog licht doorgroeit tot 400.000 inwoners en dat het aandeel inwoners boven de 80 jaar groeit naar 10%. Dit leidt tot grote uitdagingen op vrijwel alle terreinen. Omgaan met de veranderende bevolkingssamenstelling is voor Zeeland de grootste uitdaging.

Veranderende woningvoorraad

De Zeeuwse woningmarkt is een belangrijk onderdeel van deze uitdaging. Het huidige Zeeuwse woningaanbod is kwantitatief voldoende om het aantal huishoudens te huisvesten, maar sluit kwalitatief niet aan op de veranderende vraag. Het aanbod is niet afgestemd op de huidige en evenmin op de toekomstige bevolkings- en huishoudenssamenstelling van Zeeland.

Voorzieningen

De veranderende bevolkingssamenstelling heeft ook gevolgen voor de leefbaarheid en inclusiviteit. Voorzieningen spelen hierbij een belangrijke rol. Het gaat erom dat er voldoende aanbod en een goede bereikbaarheid van voorzieningen is. Voorzieningen worden steeds meer gecentraliseerd. Dit heeft grote gevolgen voor scholieren, studenten, ouderen en minder validen.

6.1.2 Hoofddoelen bij deze uitdaging

De provincie heeft bij deze uitdaging de volgende ambities gesteld:

- In 2030 is de Zeeuwse culturele infrastructuur structureel op orde. Op provinciale schaal is er een compleet aanbod, waarbij goede spreiding voorkomt dat het aanbod te veel versnipperd;
- Onze leefomgeving is veilig, lokt gezond gedrag uit en heeft weinig gezondheidsrisico's. De gezonde keus is de gemakkelijkste keus en gezondheidsrisico's voor de mens zijn verlaagd.
- De ambitie is dat mobiliteit snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar is. Digitale bereikbaarheid is snel en voldoende dekkend.
- Het doel voor 2030 én 2050 is het realiseren van een duurzame onderwijsonderzoeksinfrastructuur.
- Bereikbaarheid en beschikbaarheid van (basis)voorzieningen en evenementen voor elke Zeeuw en toerist is gegarandeerd.
- Het hoofddoel is een toekomstbestendige en CO2-neutrale woningvoorraad die in kwaliteit en kwantiteit aansluit op de vraag.
- Het hoofddoel is dat onze woonomgeving veilig en klimaatadaptief is, gezond gedrag uitlokt en meer bijdraagt aan biodiversiteit.

Thema	Subdoelstellingen
Cultuur	1. Zeeuwse culturele infrastructuur structureel versterken. 2. Zeeuwse culturele aanbod toegankelijk en beleefbaar voor alle groepen, met aandacht voor jongeren. 3. Zeeuwse cultuur beter verbinden met omliggende regio's.
Gezondheid	1. Uitbreiden van een omgeving met een gezond voedingsaanbod en het verminderen van een omgeving ongezond voedingsaanbod 2. Een omgeving die uitnodigt tot bewegen. 3. Een omgeving die uitnodigt tot ontmoeten. 4. Een omgeving die uitnodigt tot ontspannen. 5. Een omgeving die gezondheidsrisico's verlaagd.
Mobiliteit	1. Snelle mobiliteit 2. Organiseren van een flexibel vraagafhankelijk mobiliteitsaanbod, gericht op de behoeften van de reiziger. 3. Verbeteren verkeersveiligheid. 4. Schone mobiliteit 5. Optimale digitale bereikbaarheid in de hele provincie.
Onderwijs	1. Creëren van hoogstaand onderwijs- en onderzoeks aanbod door verder te bouwen aan de Zeeuwse Campus. 2. Een intensieve samenwerking bereiken tussen triple helix.
Voorzieningen en evenementen	1. Iedereen heeft toegang tot alle voorzieningen 2. Zeeland beschikt over een aantal bijzondere top- en kwaliteitsvoorzieningen 3. Evenementen zijn het duurzame uithangbord van Zeeland
Woningvoorraad	1. Toekomstbestendig maken van de bestaande woningvoorraad. 2. Nieuwbouw passend bij de huidige en toekomstige behoefte en minimaal 50% circulair 3. Inspelen op de behoefte aan specifieke segmenten op woningmarkt.
Woonomgeving	1. Investeren in toekomstbestendige woongebieden. 2. Stimuleren veiligheid, gezondheid, duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptiviteit door ruimtelijk ordening en inrichting.

6.2 Beschouwing van de doelen – kansen en risico's

Onderstaande subparagrafen bevatten per provinciale hoofddoelstelling een beschouwing van het voorgenomen beleid en het daarbij horende doelbereik. De Provincie heeft voor ieder sectoraal thema een doelstelling benoemd en heeft daaraan acties en instrumenten gekoppeld. Het geheel aan doelstellingen, acties en instrumenten is onderdeel van de beoordeling van doelbereik. De volgende onderzoeksvragen zijn bij de beoordeling van de doelstellingen en doelbereik gebruikt:

- Hoe ontwikkelt dit thema zich? (wat is de autonome ontwikkeling?)
- Wat is de aard van de doelstellingen in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021?
- Wat is de aard van de voorgenomen acties en het voorgenomen instrumentarium?
- Is dit geheel aan acties en instrumenten geschikt om de genoemde doelstellingen te bereiken?
- Wat zijn de kansen en risico's voor de andere aspecten van het beoordelingskader?

Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland
Woningvoorraad	Bodem	Arbeidsmarkt	Klimaatadaptatie
Woonomgeving	Archeologie	Circulaire economie	Zoetwater
Voorzieningen en evenementen	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Energietransitie
Onderwijs	Landbouw	Havens en bedrijven	Duurzame energie
Gezondheid	Milieu	Transport en infrastructuur	Waterveiligheid
Mobiliteit	Natuur	Visserij	
Cultuur	Deltawateren		
	Watersysteem		
	Landschap		

Belangrijkste onderwerpen bij de uitdaging
Sterke relatie met de uitdaging
Beperkte relatie met de uitdaging

6.2.1 Cultuur

Doelen en acties

Het doel omtrent cultuur is om in 2030 de Zeeuwse culturele infrastructuur structureel op orde te hebben. De provincie wil aansturen op een compleet aanbod, waarbij goede spreiding voorkomt dat het aanbod te veel versnipperd.

Samenwerking

Een van de subdoelstellingen betreft het professionaliseren en verbeteren van de samenwerking met netwerken. Daartoe wordt een Culturele Board opgericht en wordt gepoogd de samenwerking met gemeenten te intensiveren. Hiernaast wordt verbinding gezocht met internationale netwerken.

Toegankelijkheid

Het Zeeuwse culturele aanbod dient fysiek en digitaal goed bereikbaar en toegankelijk te zijn, met bijzondere aandacht voor jongeren. Daartoe wil de provincie de duurzame bereikbaarheid van voorzieningen verbeteren en stimuleren dat collecties, tentoonstellingen en evenementen digitaal ontsloten worden. De ambitie om specifiek voor jongeren het aanbod beter bereikbaar te maken wordt niet aan een concrete actie gekoppeld

Kansen en risico's

De strategie bevat concrete keuzes om de cultuurambities te verbeteren. De wat minder concrete acties (verbeteren samenwerking) zijn wel belangrijk: samenwerken (vooral ook buiten de provinciegrenzen) vergroot het draagvlak voor het cultuuraanbod. Of die kansen echt gepakt zullen worden is afhankelijk van de uiteindelijke uitwerking: de opzet in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 biedt daar een goed kader voor.

	Cultuur	Thema's														
		Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaatadaptatie	Energietransitie

Cultuur	Bereikbaarheid	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie
Kansen	Voorgenomen beleid biedt kansen om samenwerking tussen culturele instellingen en vervoerders te verbeteren	Zeeuwse cultuur is verweven met de Zeeuwse landschappelijke kernkwaliteiten. Een sterker cultuuraanbod draagt bij aan de leefbaarheid en heeft een positief effect op het culturele voorzieningenniveau	Culturele aantrekkelijkheid draagt bij aan een goed voorzieningenniveau, juist in woongebieden die gevoelig zijn voor vergrijzing en krimp. Dit vergroot de vraag naar woningen in gebieden waar het aanbod de vraag overstijgt.	Een groter cultureel aanbod is economisch robuuster.
Risico's				

6.2.2 Gezondheid

Doelen en acties

Het voorgenomen beleid zet voornamelijk in op de leefomgeving. Deze moet meer uitnodigen tot ontmoeten en ontspannen en moet uitlokken tot gezond gedrag. Het beleid lijkt gericht op de kwetsbare groepen, gezien de aandacht voor bijvoorbeeld het dementievriendelijk inrichten van de omgeving en het faciliteren van ontmoetingen in de openbare ruimte door voorzieningen.

De rol van de provincie beperkt zich tot het ondersteunen van andere organisaties, maar er zijn wel duidelijk prioriteiten aangegeven. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 geeft aan dat de uitvoering van de doelstellingen voornamelijk een taak van de gemeenten (en GGD) is. De rol van de provincie is ondersteunend. Niet geheel duidelijk wordt waaruit de ondersteuning bestaat, maar de doelstellingen zijn wel een goed kader om de ondersteuning in te richten.

Gezondheid is niet alleen een doel op zichzelf, maar ook een randvoorwaarde voor nieuwe economische ontwikkelingen. Door de doelstellingen randvoorwaardelijk (draag zorg voor een omgeving die gezond gedrag uitlokt) te maken voor nieuwe ontwikkelingen kan een bijdrage aan de gezondheid geleverd worden. Dit blijkt niet heel expliciet uit de visie, maar kan logischerwijs afgeleid worden uit de doelstellingen.

Kansen en risico's

De leefomgeving heeft invloed op gezond gedrag en ervaren gezondheid. Zowel positief als negatief. Zeeland heeft potenties om een gezond en prettig leven te garanderen: rust, ruimte, natuur, water en vruchtbare aarde. Deze factoren hebben een gunstig effect op de gezondheid.

Tegelijkertijd staat de gezondheid onder druk. De vergrijzing vergroot de druk op gezondheid en klimaatverandering heeft effecten op gezondheid door hitte, droogte en overstromingen. Gemiddeld neemt de gezondheid naar verwachting toe, maar er is er ook een toename van ouderdomsziekten, Zeeuwen leven relatief lang in ongezondheid en er treedt een toename op van het risico op angst en depressie bij volwassenen.

Het voorgenomen gezondheidsbeleid zet sterk in op een omgeving die uitnodigt tot gezond gedrag. De effecten op gezondheid door hitte, droogte en overstromingen komen niet terug in de bouwsteen gezondheid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 tekst. In de bouwsteen Klimaatadaptatie zijn de effecten hiervan geborgd.

Risico van de benadering is de vrijblijvendheid ervan. Autonoom staat gezondheid voor sommige bevolkingsgroepen onder druk. De intenties zijn positief, maar de provincie zet geen middelen in om verbetering af te dwingen. De mogelijkheid bestaat dat er geen scheefgroei in de gemeenten ontstaat: de kansen doen zich voornamelijk voor in gemeenten waar de opgave slagvaardig opgepakt wordt. De risico's ontstaan in gemeenten die een meer afwachtende houding aannemen.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaatadaptatie	Energietransitie
Gezondheid	.	.	.	.	.	.	.		.	.		.	.	.	.

Gezondheid	Gezondheid	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen
Kansen	De leefomgeving is erg belangrijk voor de gezondheid. Inzetten op een gezonde leefomgeving door gemeenten daarbij te ondersteunen biedt kansen voor de mate van gezondheid	Een gezondere bevolking leidt ertoe dat mensen langer zelfstandig kunnen blijven wonen in hun woonplaats. Dit vergroot het draagvlak voor voorzieningen.	Een gezondere bevolking kan langer in de eigen woningen blijven wonen, wat zeker in gebieden waar het aanbod de vraag overstijgt een gunstig effect heeft.
Risico's	Gezondheidsrisico's bestaan door hitte, droogte en overstromingsrisico's. Het voorgenomen beleid bevat geen voorstel om hiermee om te gaan. Ook het klimaatadaptatiebeleid bevat weinig kaders voor verbetering.		

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaatadaptatie	Energietransitie
Mobiliteit															

Mobiliteit	Natuur	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Economie
Kansen		Er bestaan kansen ten aanzien van de bereikbaarheid.	De inzet op SMART Mobility heeft positieve effecten op luchtkwaliteit en geluidsoverlast. De exacte uitwerking is nog onduidelijk. De grondhouding biedt kansen	Gelijk aan de beoordeling milieu. Schonere mobiliteit leidt tot minder negatieve gezondheidseffecten door mobiliteit.	Het verbeteren van grensoverschrijdende verbindingen werkt positief voor het draagvlak van onderwijsinstellingen. Ook voor basisscholen geldt een positief effect.	De inzet op (in-)ternationale bereikbaarheid zorgt voor een kleinere grensbarrière en een betere bereikbaarheid van knelpunten in de huidige situatie. Dit biedt kansen voor het draagvlak van voorzieningen in afgelegen gebieden	een goede bereikbaarheid is een voorwaarde voor een weerbare economie
Risico's	Het meebetalen aan fietsinfrastructuur en laadpunten kan leiden tot ruimtebeslag op natuurgebieden en de recreatiedruk vergroten		De uiteindelijke uitwerking van het effect is sterk afhankelijk van de uiteindelijke uitwerking. De visie is een goed kader, maar bevat geen concrete keuzes over hoe de auto bijvoorbeeld ingevuld wordt voor de fiets.	Gelijk aan de beoordeling milieu.			

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaatadaptatie	Energietransitie
Onderwijs															

Onderwijs	Onderwijs & arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen
Kansen	• Openbaar vervoer is belangrijk voor het onderwijs. Goed bereikbare basisscholen maken de provincie aantrekkelijker voor jonge gezinnen en voldoende werkgelegenheid in de nabijheid of goede verbindingen met grote werklocaties maken de provincie aantrekkelijk als woonlocatie voor de beroepsbevolking én is positief voor de werkgelegenheid. Goed bereikbaar middelbaar en hoger onderwijs helpt studenten om de keuze te maken voor Zeeland.	• Goed bereikbare scholen maken de provincie aantrekkelijk voor jonge gezinnen en vergroten daarmee het draagvlak voor voorzieningen, zeker in gebieden waar dat draagvlak niet evident aanwezig is.	• Een duurzame onderwijs- en onderzoeksinfrastructuur levert een belangrijke bijdrage aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor jongeren en voor bedrijven uit Zeeland en van elders en levert daarbij een bijdrage aan een innovatieve Zeeuwse economie en belangrijke maatschappelijke vraagstukken.
Risico's	• Autonomoos staat het onderwijs onder druk. Er is meer nodig dan een gunstige ov-bereikbaarheid van het onderwijs. Het probleem is fundamenteel	• Teruglopende (kwaliteit van) onderwijsvoorzieningen leiden tot een verdere ontgroening van voornamelijk krimpende regio's. Dit heeft risico's voor leefbaarheid van deze woongebieden	• Het Zeeuwse vestigingsklimaat is gebaat bij onderwijs dat voorziet in de vraag naar werknemers. In de huidige situatie is die aansluiting slecht en deze dreigt verder te verslechteren.

6.2.5 Voorzieningen en evenementen

Doelen en acties

De taakopvatting van de Provincie is tweeledig: enerzijds wordt ingezet op het fysiek bereikbaar houden van Zeeuwse voorzieningen door ov te verzorgen en de provinciale infrastructuur te beheren. Anderzijds wordt ingezet op enkele bijzondere en onderscheidende topvoorzieningen om Zeeland aantrekkelijk te houden of maken.

De aanwezigheid van voorzieningen is van groot belang voor een aantal aspecten van het beoordelingskader (leefbaarheid, wonen, lokale economie). De provincie geeft in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 aan “samen met gemeenten kaders vast te stellen om gewenste ontwikkelingen te bevorderen”. Hieruit blijkt niet waar de provincie op wil gaan sturen. Meer concreet wijst de provincie op behoud van de beschikbaarheid van basisvoorzieningen. Om deze te behouden wordt een aanpak voorgesteld waarbij de provincie de ruimtelijke kaders vaststelt, openbaar vervoer verzorgt en een aantal openbare voorzieningen subsidieert. De gemeente blijft aan zet om op een kleiner schaalniveau te sturen op het voorzieningenniveau. Dit betekent dat er geen grote beleidswijziging ten opzichte van de huidige situatie voorgesteld wordt.

Kansen en risico's

Het voorzieningenniveau wordt voornamelijk bepaald door marktwerking en lokale ondernemers. Dit gegeven, in combinatie met het teruglopende draagvlak voor voorzieningen, maakt dat het voorzieningenniveau absoluut gezien af zal nemen. Het aantal voorzieningen zal, zeker in de buitengebieden en kleine kernen, afnemen. Dat gaat niet per definitie gepaard met grote leefbaarheidsgevolgen. Daarvoor is de bereikbaarheid van voorzieningen meer van belang dan de fysieke aanwezigheid van voorzieningen. De leefbaarheid loopt niet terug als Zeeuwen binnen afzienbare tijd toegang hebben tot hun basisvoorzieningen.

Het voorgenomen mobiliteitsbeleid is daardoor van sterk van belang. De focus van dat beleid ligt op een betere bereikbaarheid via ov en snelfietsroutes van grotere kernen met een vanzelfsprekend hoger voorzieningenniveau. De kwaliteit

van het voorzieningenniveau zal daardoor per saldo niet of slechts beperkt afnemen.

Voor commerciële voorzieningen in kustgemeenten geldt dat deze door de toeristische potenties van deze gemeenten overeind zullen blijven. De commerciële voorzieningen in overige gebieden waar het voorzieningenniveau onder druk staat zullen mogelijk in aantal afnemen. Hiervoor geldt dan dezelfde rede- neerlijn als voor maatschappelijke voorzieningen: de bereikbaarheid van deze voorzieningen (bijvoorbeeld in andere kernen) is belangrijker dan de nabijheid. Dit proces heeft zich de afgelopen jaren al gevormd.

Voorzieningen en evenementen	Onderwijs en arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie
Kansen	Lokale voorzieningen zijn van belang voor de werkgelegenheid van de lokale bevolking. Het voorgenomen beleid in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevestigt dit belang. De inzet op bereikbaarheid van andere voorzieningen maakt ook dat deze voorzieningen een grotere rol kunnen gaan spelen voor de werkgelegenheid	Het voorzieningenniveau is niet één-op-één aan leefbaarheid gekoppeld, wat betekent dat de leefbaarheid niet onder druk zal komen te staan door het afnemen van het aantal voorzieningen. De kwaliteit van het voorzieningenniveau zal grofweg gelijk blijven aan het huidige niveau.		De voorzieningen vormen een pijler van de Zeeuwse economie. De kwalitatieve instandhouding van deze voorzieningen heeft een gunstig effect.
Risico's			De kwaliteit van de leefomgeving (de "hardware") heeft te leiden onder het teruglopen van het voorzieningenniveau en daarmee samenhangende leegstand.	

6.2.6 Woningvoorraad

Doelen en acties

De twee belangrijkste ontwikkelingen zijn de groei van het aantal inwoners en de veranderende huishoudenssamenstelling. Beide zorgen voor een toenemende vraag naar huishoudens, met name in de goedkopere prijsklasse. De groei van het aantal kinderen zorgt daarnaast voor een toenemende behoefte aan gezinswoningen. De toenemende vraag richt zich met name op de steden en de goed bereikbare grote kernen in Zeeland. Van groot belang voor Zeeland zijn de lokale verschillen. Waar in stedelijke gebieden bovenstaande van toepassing is, geldt voor de perifere regio's dat de bevolking in omvang terugloopt, waardoor eerder een woningoverschot dreigt te ontstaan.

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat een goed kader om later afspraken vast te leggen binnen bijvoorbeeld de Zeeuwse Woonagenda. Uitgangspunt voor de Woonagenda zijn:

- Toekomstbestendig maken van de woningvoorraad;
- Nieuwbouw passend bij de toekomstige behoefte met een focus op woningtypen en locatie;
- Inspelen op behoefte aan specifieke segmenten.

De Provincie heeft een grote rol ten aanzien van wonen en lijkt deze ook te nemen. De doelstelling is kwalitatief (toekomstbestendige woningvoorraad) en kwantitatief (aanbod sluit aan op de vraag) van aard. De verduurzamingsopgave is groot: om doeltreffend aan de energietransitie-opgave tegemoet te komen is een hoger sloop- en nieuwbouwtempo nodig. Ook de veranderende bevolkingssamenstelling vraagt daar om. Door de geringe uitbreidingsbehoefte van de Zeeuwse woningvoorraad moet de focus van het woonbeleid meer en meer op de bestaande voorraad komen te liggen. De toekomstige woningvoorraad is namelijk voor het overgrote deel al gebouwd.

Bij nieuwbouw gaat het veel meer om kwaliteit en minder dan vroeger om kwantiteit. Het gaat om het toevoegen van de juist woningen aan de voorraad op de juiste plekken, complementair aan de bestaande voorraad. Zo draagt nieuwbouw maximaal bij aan een toekomstige woningvoorraad die in kwaliteit en kwantiteit 100% aansluit bij de vraag.

Naast de behoefte aan ‘reguliere woningen’ wordt een behoefte gesignaleerd aan specifieke type woningen zoals flexwonen, huisvesting van arbeidsmigranten en passende woonvormen voor oudere huishoudens, al dan niet met zorgindicatie. Voor ouderen gaat het bijvoorbeeld om geclusterde woonvormen voor gelijkgestemden en woonvormen op het grensvlak van zelfstandig en intramuraal wonen. De behoefte aan specifieke segmenten op de woningmarkt kan worden gestimuleerd via hergebruik van bestaand vastgoed.

Kansen en risico's

Bovenstaande houdingen hebben grote positieve effecten op onderdelen van het beoordelingskader. De grotere focus op de bestaande woningvoorraad scoort ten opzichte van de referentiesituatie positief: een kleiner beroep hoeft gedaan te worden op nieuwe woningbouwlocaties en de natuur of landschappelijke druk die daarmee samenhangt. Hierbij ziet de provincie bij uitvoering van gebiedsontwikkelingen in het kader van de transformatie van de woningvoorraad kansen voor het vergroenen van de leefomgeving. Er worden geen concrete ontwikkelingen of doelstellingen geformuleerd, waardoor de uitwerking hiervan onzeker is.

[illegible]

Woningvoorraad		Archeologie & Erfgoed	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Energietransitie
Kansen		De focus op de bestaande woningvoorraad biedt kansen voor een harmonieuze ontwikkeling van het gebouwde erfgoed. Het gebouwde erfgoed kan een rol vervullen in het ontwikkelen van nieuwe woningen	Het actief sturen op het slooptempo voorkomt effecten als verloederen op plekken waar het aanbod de vraag overstijgt. Dit is van cruciaal belang voor de leefbaarheid. De inzet op de bestaande voorraad gebouwen heeft een positief effect op het voorkomen van leegstand	De aanpak waarbinnen veel aandacht is voor de juiste kwaliteit en kwantiteit van woningen i.c.m. het in te zetten instrumentarium (adaptief programmeren, nadruk op bestaande woningvoorraad en daarop bindend sturen) heeft een positief effect op de vraag-aanbodverhouding	Autonoom ontstaan er risico's voor het vestigingsklimaat door het verder scheef trekken van de vraag-aanbodverhouding. Deze knelpunten aanpakken werkt positief door voor het vestigingsklimaat.	Door als uitgangspunt te nemen dat minstens 50% van de nieuwe woningen circulair moet zijn wordt een wezenlijke bijdrage geleverd aan de circulaire economie.	De verduurzamingsopgave is enorm (45% van de woningen heeft energielabel D of slechter). De provinciale focus op de bestaande woningvoorraad biedt kansen om verduurzaming mee te koppelen aan de kwantitatieve opgave.
Risico's			Er worden jaarlijks weinig particuliere woningen onttrokken aan de woningmarkt door sloop. Het tempo ligt te laag en de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat geen kader om het tempo wezenlijk te versnellen.	Er worden jaarlijks weinig particuliere woningen onttrokken aan de woningmarkt door sloop, functieverandering of samenvoeging. Het tempo ligt te laag en de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat geen kader om het tempo wezenlijk te versnellen.			

6.2.7 Woonomgeving

Doelen en acties

Om te komen tot een woonomgeving die veilig is, gezond gedrag uitlokt en een bijdrage levert aan biodiversiteit en klimaatadaptiviteit, stelt de provincie een tweetal doelstellingen voor:

- Investeren in toekomstbestendige locaties op de goede plek;
- Stimuleren veiligheid, gezondheid, duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptiviteit door ruimtelijke ordening en inrichting.
-

Kansen en risico's

Voor de eerste doelstelling heeft de provincie een kaderstellende rol, bijvoorbeeld door gebiedsplannen. Dit is een effectief instrument om te borgen dat herstructureringsopgaven en transformatieopgaven recht doen aan de voor een bepaalde locatie specifieke behoefte.

Voor de tweede doelstelling geldt dat de gemeenten in principe aan zet zijn om deze zaken te borgen in nieuwe ruimtelijke projecten. De voorgestelde rol van de provincie (sturen op kwaliteit van plannen en waar nodig kaders voor ontwikkelingen te stellen) is geschikt om voor nieuwe ontwikkelingen te komen tot een woonomgeving die (zo goed als mogelijk) ingericht wordt op een veilige wijze die gezond gedrag uitlokt.

De grote meerwaarde van deze ambities komt tot uiting door de focus op bestaande (stedelijke) woongebieden. Hier ligt namelijk de grootste opgave. De herbestemmings- en herstructureringsopgave is groot. Dit biedt juist grote kansen voor het bereiken van de doelstellingen voor de woonomgeving. De doelstellingen voor de woonomgeving zijn namelijk goed te koppelen aan de herbestemmings- en herstructureringsopgaven. Als versterkend voordeel geldt dat de woonambitie óók sterk gericht is op herbestemmen en herstructureren. Dit maakt dat de ambities elkaar in grote mate versterken.

De doelstellingen, het stimuleren van veiligheid, gezondheid, duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptiviteit, is evident positief voor de genoemde onderdelen van het beoordelingskader. Belangrijke kanttekening is wel dat de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 geen afdwingbaar kader vormt voor deze aspecten. De inzet is positief, de uiteindelijke uitwerking onzeker.

[illegible]

Woonomgeving		Natuur	Gezondheid	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Klimaatadaptatie
Kansen		Het meekoppelen van de natuuropgave aan herstructureringsopgaven heeft een positief effect	Gelijk aan redeneerlijn voor natuur	Gelijk aan redeneerlijn voor natuur	Gelijk aan redeneerlijn voor natuur	Gelijk aan redeneerlijn voor natuur
Risico's		De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat geen stringent kader dat deze verbeteringen afdwingt. De definitieve positieve uitwerking is onzeker.	De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat geen stringent kader dat deze verbeteringen afdwingt. De definitieve positieve uitwerking is onzeker.	De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat geen stringent kader dat deze verbeteringen afdwingt. De definitieve positieve uitwerking is onzeker.	De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat geen stringent kader dat deze verbeteringen afdwingt. De definitieve positieve uitwerking is onzeker.	De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat geen stringent kader dat deze verbeteringen afdwingt. De definitieve positieve uitwerking is onzeker.

6.3.1 Overzicht

De milieueffectbeoordelingen zijn opgenomen in onderstaande tabel. Op bouwsteenniveau laat de tabel weinig grote risico's zien. Wel bestaan voor het bereiken van een goede onderwijsinfrastructuur en het op peil houden van het voorzieningenniveau grote risico's. De Provincie is echter niet per definitie de geijkte stakeholder om een hele grote rol op te eisen voor deze aspecten. Primaat in de huidige situatie ligt vooral bij maatschappelijke partijen, bedrijfsleven en lagere overheden. Juist de neergaande trend zou een aanleiding kunnen zijn om een grotere regionale rol te vervullen voor deze aspecten.

[illegible]

6.4 Wat is er nodig om de ambitie te halen

In het voorgenomen beleid is de rol van de provincie die van één van de vele betrokken partijen, met vooral een procesrol, in verschillende vormen, samen met andere partijen. De trend in de woningvoorraad is dat de onbalans tussen behoefte en beschikbaarheid aanbod zal toenemen, en ook dat de verschillen binnen de provincie zullen toenemen.

De intenties van de provincie zijn veelal positief, en inhoudelijk valt daar weinig op aan te merken. Het is de vraag in hoeverre de provincie als onderdeel van het krachtenveld in staat is om deze positieve invloed ook echt af te dwingen. In de woningmarkt zijn vele en diverse partijen betrokken, van individuele woningeigenaren tot corporaties, beleggers, projectontwikkelaars, gemeenten en kleine en grotere investeerders. In de markt zijn voor al deze partijen sterke prikkels aanwezig (eigendom, verandering van waarde, rendement op investeringen, financieermogelijkheden, et cetera) die bepalen welke keuzes worden gemaakt. Dat loopt van individuele keuzes van woningeigenaren in een krimpgebied tot beslissingen van ontwikkelaars waar en in welke vorm wordt geïnvesteerd. Het beeld is dat die prikkels, als het gaat om nieuwe ontwikkelingen, veelal meer zullen leiden tot ontwikkelingen die niet bijdragen aan de noodzakelijke verandering van de woningvoorraad: waar en waarmee kan geld worden verdiend en waarde worden gecreëerd? En er kan worden geconstateerd dat het veelal financiële prikkels en belangen zijn. De vraag is of de ambities van deze maatschappelijke uitdaging kunnen worden gerealiseerd **zonder op de een of andere manier invloed uit te oefenen op deze financiële prikkels en belangen**. Hier zijn grote belangen mee gemoeid: immers de wijze waarop in de provincie omgegaan wordt met de woningvoorraad is allesbepalend. Het heeft effecten op alle aspecten van de fysieke leefomgeving, maar ook voor de (sociaal)economische onderdelen van het beoordelingskader is de woningvoorraad cruciaal.

Wellicht kan de meer procesgerichte rol van de provincie en de andere overheden (sturing, afspraken, afstemming en het stellen van kaders en regels (ook als stok achter de deur)) ertoe bijdragen dat in belangrijke mate wordt voorkomen

dat (te veel) woningen in de verkeerde segmenten worden bijgebouwd. Het voorgenomen beleid kan er aldus toe bijdragen dat de onbalans in de woningmarkt niet verder toeneemt. De vraag is echter of deze meer procesmatige opstelling voldoende is om de ambities ten aanzien van de woningvoorraad te realiseren. Ingrepen zijn immers juist nodig daar waar geen geld kan worden verdiend.

6.4.1 Aanbevelingen

Het verdient vanuit milieuoptiek aanbeveling om integraal een vinger aan de pols te houden. De rol van de provincie is vooral stimulerend en faciliterend en er worden weinig positieve veranderingen afgedwongen door stringente kaders. Dat is een algemeen risico voor doelbereik. Het hoeft niet noodzakelijk tot negatieve effecten te leiden, maar het is wel van cruciaal belang dat de provincie integraal blijft toetsen of het de goede kant uitgaat. Dat is inherent verbonden aan de gekozen sturingsfilosofie.

Het is niet per sé noodzakelijk om de ambities nog concreter uit te werken. Wel is het wenselijk om sommige doelstellingen een sterkere positie in het planvormingsproces te geven. De ambities voor de woonomgeving zijn daar een goed voorbeeld van. In de basis zijn deze ambities zeer positief. De uitwerking ervan is onzeker. Tegelijkertijd lenen de bij de ambitie genoemde aspecten zich uitstekend om een zwaardere rol te geven in bijvoorbeeld de verordening. Zo worden biodiversiteit, veiligheid en milieu genoemd om actief mee te nemen bij planvorming. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 laat veel ruimte om in het vervolg dit soort handelingen niet te hoeven verrichten. Binnen de kaders van de visie is het namelijk ook mogelijk om helemaal niets aanvullends af te dwingen. Vanuit milieuoptiek zouden dat gemiste kansen zijn.

7 Balans in grote wateren en het landelijk gebied

7.1 De maatschappelijke uitdaging

7.1.1 Wat houdt de uitdaging in?

De tweede maatschappelijke uitdaging heeft met name betrekking op het gebied buiten de woon- en werklocaties: het landelijk gebied en de grote wateren.

Zeeland kent een verscheidenheid aan landschappen. Grote oppervlaktewateren beslaan een groot deel van de oppervlakte. Het landelijk gebied en de grote wateren vormen het decor voor uiteenlopende inrichtingen en activiteiten. Balans in dit ruimtegebruik is voor groot belang voor de kwaliteiten van de fysieke leefomgeving.

Landelijk gebied

Het landelijk gebied van Zeeland wordt voornamelijk gekenmerkt door landbouw. Daarnaast vormen natuur- en recreatieparken een wezenlijk onderdeel van het landelijk gebied. Het landelijk gebied kan ook gezien worden als de contramal van het stedelijk gebied. De woon- en werkgebieden liggen grotendeels omsloten door landelijk gebied. Dit gebied vormt dan ook de verbinding tussen de stedelijke gebieden. De infrastructuurvoorzieningen zijn een belangrijk onderdeel van het landelijk gebied.

Deltawateren

De grote wateren worden gekenmerkt door de natuurkwaliteiten, maar bieden ook ruimte aan economische en recreatieve activiteiten, zoals visserij, scheepvaart en watersport. De grote wateren vormen ook een belangrijke functie in de regulatie van de aan- en afvoer van water, niet alleen voor Zeeland maar voor

grote delen van Nederland en België. De verbinding met de zee biedt goede kansen voor scheepvaart en recreatie maar neemt ook risico's zoals verzilting en overstromingsrisico's met zich mee.

De kern van deze uitdaging zit in de **optimale benutting van land en water**. Landgebruik en benutting van oppervlaktewater, grondwater en drinkwater dat bijdraagt aan de economische kracht van Zeeland én rekening houdt met mens en natuur.

Ondergrond

- Een gezonde en veilige ondergrond
- Voldoende hoge grondwaterstand en -kwaliteit
- Voldoende bescherming van bekende archeologische en aardkundige waarden

Grote wateren

- Behouden van waterveiligheidsniveau en bescherming tegen overstromingen
- Behouden en verbeteren van de beschikbaarheid van zoetwater

Binnendijkse watersysteem

- Voorkomen en waar nodig beperken van wateroverlast en schaarste
- Bescherming en verbetering van de kwaliteit van het regionale watersysteem

7.1.2 Hoofddoelen bij deze uitdaging

De ambitie voor deze uitdaging zit eigenlijk al verwoord in de titel van deze uitdaging: de balans tussen water en land. De provincie heeft hiervoor per bouwsteen een hoofddoelstelling geformuleerd:

- De inzet voor 2030 is het onderwerp archeologie breder te benaderen dan alleen het behouden van archeologische waarden zoals dat wettelijk is verankerd.
- Een robuuste en schone bodem met een goede (fysische, chemische en biologische) bodemkwaliteit, die duurzaam wordt beheerd en zich kan lenen aan verscheidene grondgebruikers zonder uitgeput te worden.
- Realiseren van een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta.
- Het doel voor 2030 is erfgoed te behouden, benutten, ontsluiten, beleefbaar en toegankelijk te maken.
- Het hoofddoel is een volhoudbaar landbouwsysteem dat functioneert in evenwicht met de omgeving, waarbij kringlopen op een zo laag mogelijk niveau gesloten zijn en er productie op basis van marktvraag plaatsvindt.
- Behoud en versterking van een aantrekkelijk en gewaardeerd Zeeuws landschap dat optimaal veerkracht en ruimte biedt voor natuurlijke processen ten gunste van economie (wonen, werken en recreëren), natuur, bodem en water.
- Het Zeeuwse milieubeleid heeft als algemeen doel het beschermen en het versterken van de milieukwaliteit van de fysieke leefomgeving; een schoon en veilig Zeeland.
- Behoud en versterking van Zeeuwse biodiversiteit. Specifiek wordt daarbij ingezet op het bereiken van een 70% doelbereik van stikstofgevoelige binnendijkse Natura2000 gebieden.
- Gezond water: Grond- en oppervlaktewater zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.

Thema	Subdoelstellingen
Archeologie	1. Archeologisch erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en (digitaal) toegankelijk 2. Archeologisch erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen 3. Archeologisch erfgoed wordt betrokken bij de (toeristische) promotie van Zeeland
Bodem	-
Deltawateren	1. Verbetering van, de basis, het ecologisch systeem van de deltaxwateren 2. Ontwikkelen herijkte voorkeursstrategie / toekomstperspectief Zuidwestelijke Delta 3. Onderscheidend ontwikkelperspectief per deltaxwater op basis waarvan ruimtegebruik van de wateren en de randen wordt ingevuld 4. Uitvoeren Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta
Erfgoed	1. Erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en toegankelijk. 2. Erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen. 3. Erfgoed wordt optimaal benut voor economische en sociale activiteiten
Landbouw	1. Ondersteunen ondernemers in de transitie naar volhoudbare landbouw: stimuleren en kaderstellen 2. Het bevorderen van bodemkwaliteit 3. Het realiseren van de (zoet) wateropgave en klimaatopgave uit het klimaatakkoord voor landbouw en landgebruik 4. Bevorderen biodiversiteit in het landelijk gebied
Landschap	1. Behoud, borging en beleefbaarheid van bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten 2. Sturing geven aan gewenste ontwikkelingen van het Zeeuwse landschap in de toekomst. Optimale veerkracht van het landschap waarbinnen ruimte ontstaat voor natuurlijke processen ten gunste van economie (wonen, werken en recreëren), natuur, bodem en water 3. Herstel van het natuurlijk water- en bodemsysteem vanuit een klimaat adaptieve benadering 4. Sturing op een natuurinclusieve benadering waarbij de harde scheiding tussen donkergroene functies en rode functies vervagen en waarbij biodiversiteit een vaste opgave wordt binnen ontwikkelingen en behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden.
Milieu	1. Verminderen bodemverontreiniging 2. Verbeteren waterkwaliteit door reguleren indirecte lozingen 3. Permanent verbeteren van de luchtkwaliteit door het streven naar de WHO norm met als uitgangspunt een verwaarloosbaar risico 4. Een aanvaardbaar hinderniveau voor geur vasthouden 5. Beperken van de uitbreiding van geluidsproductie 6. Het zoveel mogelijk beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen 7. Beperken van het ontstaan van afval en gebruik van nieuwe grondstoffen (50% circulair) 8. Reguleren van luchtvaartterreinen
Natuur	1. Herstel Biodiversiteit 2. Natuurbescherming 3. Natuurbeheer 4. Natuurherstel 5. Natuurontwikkeling 6. Natuurverbreding 7. Natuurbeleving
Watersysteem	-

7.2 Beschouwing van doelen, kansen en risico's

7.2.1 Inhoud van onderstaande paragrafen

Onderstaande subparagrafen bevatten per provinciale doelstelling een beschouwing van het voorgenomen beleid en het daarbij horende doelbereik. De Provincie heeft voor iedere sectoraal thema een doelstelling benoemd en heeft daaraan acties en instrumenten gekoppeld. Het geheel aan doelstellingen, acties en instrumenten is onderdeel van de beoordeling van doelbereik. De volgende onderzoeksvragen zijn bij de beoordeling van de doelstellingen en doelbereik gebruikt:

- Hoe ontwikkelt dit thema zich? (wat is de autonome ontwikkeling?)
- Wat is de aard van de doelstellingen in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021?
- Wat is de aard van de voorgenomen acties en het voorgenomen instrumentarium?
- Is dit geheel aan acties en instrumenten geschikt om de genoemde doelstellingen te bereiken?
- Wat zijn de kansen en risico's voor de andere aspecten van het beoordelingskader?

In de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zijn diverse subdoelen benoemd die onder andere betrekking hebben op het vestigingsklimaat, de ecosystemen en de woonkwaliteit. Deze subdoelen worden meegenomen in de beoordeling van kansen en risico's.

Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland
Woningvoorraad	Bodem	Arbeidsmarkt	Klimaatadaptatie
Woonomgeving	Archeologie	Circulaire economie	Zoetwater
Voorzieningen en evenementen	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Energietransitie
Onderwijs	Landbouw	Havens en bedrijven	Duurzame energie
Gezondheid	Milieu	Transport en infrastructuur	Waterveiligheid
Mobiliteit	Natuur	Visserij	
Cultuur	Deltawateren		
	Watersysteem		
	Landschap		
			Belangrijkste onderwerpen bij de uitdaging
			Sterke relatie met de uitdaging
			Beperkte relatie met de uitdaging

De doelstelling van deze bouwsteen is tamelijk breed en richt zich niet zozeer op het aanpakken van de verontreiniging van bodem en grondwater, maar op een duurzaam gebruik en beheer van de bodem in de gehele provincie, dat wil zeggen ook in gebieden met een agrarische functie. Dit is, vanuit het milieubelang, een positieve ambitie. Er is hier een duidelijke relatie met andere bouwstenen, zoals landbouw en landschap, waar vergelijkbare doelstellingen en bijbehorende acties zijn benoemd.

Voor de bodem zijn uiteraard de reguliere taken van de provincie op het gebied van bodemverontreiniging aan de orde. Voor dat onderdeel bevat de visie geen specifiek (extra) beleid. De positieve en duurzame doelstelling van deze bouwsteen wordt in de visie in beperkte mate vertaald in concrete acties die uitgaan boven het vigerende beleid en regelgeving.

De acties in deze bouwsteen zijn nog weinig concreet en bevatten weinig extra inspanningen ten opzichte van het reguliere beleid. Voor de aanpak van de bodemkwaliteit in het buitengebied wordt de relatie gelegd met de bouwsteen landbouw, maar er is ook een link met de acties in de bouwsteen landschap. In de huidige formuleringen zijn er geen concrete acties om de bestaande problematiek van de bodem (zoals het verval van de bodemstructuur) aan te pakken. Veel wordt -weliswaar met ondersteuning door overheden en organisaties – overgelaten aan de agrarische ondernemers. Dat is een risico voor het bereiken van de doelstellingen.

[illegible]

Bodem						
	Bodem	Natuur	Water	Milieu	Gezondheid	Circulaire economie
Kansen	• het voorgenomen beleid is een kans voor verbetering van de bodemkwaliteit • acties vragen nog wel om een nadere concretisering	• natuur (biodiversiteit) is gebaat bij een goede bodemkwaliteit	• het voorgenomen beleid is een kans voor het verbeteren van de kwaliteit van het watersysteem en kan bijdragen aan het verminderen van wateroverlast en verdroging	• aanpak van de bodemkwaliteit is ook een kans voor de verbetering van de milieukwaliteit	• er is een zwakke, maar positieve relatie tussen de bodemkwaliteit en de gezondheid;	• aandacht voor een meer duurzaam gebruik past goed bij de doelen van circulaire economie
Risico's	• bij onvoldoende doorwerking van de voorgenomen acties kan de bodemkwaliteit verder achteruitgaan					

7.2.3 Archeologie

Doelen en acties

In de huidige situatie worden archeologische waarden beschermd op grond van bescherming van rijkswege en gemeentelijk beleid. De Provincie voert geen kaderstellend beleid ten aanzien van de bescherming van archeologisch erfgoed. Wel stimuleert de provincie gemeenten om het gemeentelijk archeologiebeleid uit te werken in archeologische verwachtingskaarten en archeologische beleidskaarten.

In de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is de doelstelling om archeologie breder te benaderen. Het gaat niet alleen om beschermen en behoud, maar ook om het bereikbaarheid en beleefbaar maken archeologisch erfgoed – ook voor toerisme -en het gebruik maken van archeologische waarden als uitgangspunt voor ruimtelijke ontwikkelingen. Uit de acties in de visie blijkt dat ook het versterken van wetenschap en kennis belangrijk worden gevonden.

Onderdeel van de doelstellingen is het behouden van archeologische waarden op basis van het wettelijk kader. Dit doel is onderdeel van vigerend beleid (en wordt daarmee bereikt). Het tweede doel, het beter benutten van archeologische waarden, is niet of beperkt verankerd in vigerend beleid, maar wel een nadrukkelijk onderdeel van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Bij de acties zijn verschillende partijen betrokken. De provincie vervult bij een aantal acties een actieve rol en stelt ook geld beschikbaar.

Kansen en risico's

Een overzicht van de kansen en risico's is opgenomen in onderstaande matrix. Het voorgenomen beleid heeft voornamelijk kansen. De gekozen breder benadering biedt kansen om middels het archeologisch erfgoed kansen voor ander thema's te benutten. Zo kan het meenemen van archeologische waarden in planvormingsprocessen tot een vergroting van het draagvlak leiden.

[illegible]

Archeologie	Archeologie & Erfgoed	Landschap	Leefbaarheid en voorzieningen	Economie
Kansen	• voorgenomen beleid waarborgt goede omgang met archeologische waarden • aandacht voor archeologie (vroeg) in planprocessen kan bijdragen aan behoud in situ • vergroten van kennis en samenwerking kan bijdragen aan betere bescherming en documentatie	• als afgeleid van het meenemen van archeologische waarden in planprocessen kan (op kleine schaal) een kans zijn voor de kwaliteit van het landschap	• kennis van, en beleefbaar zijn van de 'historie van de plek' kan een positieve invloed hebben op de leefbaarheid • actief betrekken van bewoners en gebruikers kan bijdragen aan de leefbaarheid	• zichtbaar en beleefbaar maken van archeologisch erfgoed kan bijdragen aan aantrekkelijkheid voor toerisme en recreatie
Risico's				• bescherming van erfgoed kan een beperking opleggen aan ruimtelijk/economische ontwikkelingen

7.2.4 Erfgoed

Doelen en acties

De visie bevat een brede doelstelling: het gaat niet alleen om behoud van erfgoed, maar ook om het op een goede en passende manier gebruik maken van het erfgoed. Ook het benutten, bereikbaar en beleefbaar maken van erfgoed zijn onderdeel van de doelstelling.

Bij deze bouwsteen is in de visie een aantal acties benoemd. Deze hebben betrekking op bescherming (door het opnemen in de omgevingsverordening), op het meewegen van erfgoedbelangen bij ruimtelijke ontwikkelingen en op het faciliteren en het verlenen van subsidies. De provincie heeft hierin een duidelijke (eigen) rol en werkt samen met andere overheden en organisatie.

Kansen en risico's

De doelstelling met betrekking tot erfgoed en de acties die daaraan zijn gekoppeld bieden kansen voor structureel behoud van erfgoed en het gebruik maken van de potenties van erfgoed voor maatschappelijke en economische doelen. Het voorgenomen beleid en de acties bieden kansen voor een aantal andere thema's.

Bij deze bouwsteen overheersen de kansen. Een risico voor het (gebouwde) erfgoed is dat er onvoldoende financiële middelen zijn voor onderhoud en herstel, en het ontbreken van een passende nieuwe functie. Daardoor kan verval en verloedering van (gebouwd) erfgoed optreden. Hoewel de acties in het beleid er mede op zijn gericht dat te voorkomen kan dit toch een risico blijven. Dit kan leiden tot dilemma's tussen behoud en het toestaan van een minder passende nieuwe functie. Een goed afwegingskader over 'wat te doen' kan zinvol zijn als dergelijke dilemma's zich voordoen. De visie bevat daarvoor geen (expliciete) acties. Wellicht kan hier – evenals bij de bouwsteen landschap – ook een systeem van monitoring voor worden ontwikkeld of gebruikt.

Een aandachtspunt is verder de afbakening van wat onder erfgoed wordt verstaan. Een (te) enge benadering door alleen erfgoed met een status van monument hieronder te vatten kan leiden tot aantasting van erfgoedwaarden die niet een dergelijke status hebben.

In de samenvattende beoordeling zijn per saldo voor het thema archeologie en erfgoed de kansen zwaarder gewogen dan de risico's. Om die reden is ook de beoordeling niet zeer positief. Dat laat onverlet dat bij de verdere uitwerking van de visie ook aandacht nodig is voor de risico's.

Erfgoed	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie

Erfgoed	Archeologie & Erfgoed	Landschap	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie
Kansen	• bescherming (via omgevingsverordening) is gunstig voor behoud van (gebouwd) erfgoed • aandacht voor herbestemming/andere functies is gunstig voor behoud	• behoud, herstel, beleefbaar en bereikbaar maken van erfgoed biest ook kansen voor de beleving van het landschap • aanpak van erfgoed en landschap samen biedt kansen voor landschappelijke kwaliteit en beleving	• hergebruik / herbestemming van erfgoed biedt kansen voor werkgelegenheid, zowel bij de omvorming (en onderhoud) als door de nieuwe functie	• erfgoed kan bijdragen aan (het beleven van) de identiteit en historie van de plek • benutten van erfgoed voor sociale activiteiten is een kans voor voorzieningen	• herbestemming van gebouwd erfgoed kan (kleine) bijdrage leveren aan de opgave voor wonen	• goed, aantrekkelijk en bereikbaar (gebouwd) erfgoed biedt kansen voor toerisme en recreatie
Risico's	• onzorgvuldige aanpak herbestemming / andere functie kan risico zijn voor de kwaliteit van het erfgoed • gebrek aan geld voor onderhoud en beheer, • ontbreken van kostendrager en/of passende nieuwe functie		•	•	•	•

7.2.5 Landbouw

Doelen en acties

De landbouw is vanouds in Zeeland veruit de grootste gebruiker van de ruimte. Het aantal landbouwbedrijven neemt geleidelijk af, terwijl de gemiddelde bedrijfs-grootte toeneemt. De agrarische sector in Zeeland betreft vooral akkerbouw, met lokaal fruitteelt en glastuinbouw. Daarnaast is er ook bedrijvigheid in de provincie gericht op het verwerken van de agrarische producten. (Intensieve) veehouderij is van ondergeschikt belang en aan beperkingen onderhevig.

De landbouwsector loopt steeds vaker tegen grenzen aan. Tekorten aan zoet water, achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid, bodemstructuur en bodemweerbaarheid, waterkwaliteit, afname van de biodiversiteit, emissie van fijn stof, stikstof, fosfaat etc. In de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is voor de bouwsteen Landbouw een brede doelstelling opgenomen. In deze doelstelling en de subdoelen zijn niet alleen de belangen van de landbouw, in de vorm van een volhoudbare landbouw, maar ook de belangen van de milieu en natuur meegenomen. Evenwicht is hierin het sleutelbegrip. De nadere uitwerking van de visie vindt plaats in een uitvoeringsprogramma voor het landelijk gebied.

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 gaat uit van een transitie naar een meer volhoudbare landbouw die positieve effecten kan hebben op natuur- en landschapswaarden. De wijze waarop de transitie (in aanvulling op autonome ontwikkelingen) vorm gaat krijgen, is nog in ontwikkeling. Wel zijn omgevingsfactoren beschreven, krijgen belang en wegen mee bij het formuleren van het beleid. Bij de verdere invulling van het beleid en ook bij de feitelijke uitwerking in de praktijk is er een belangrijke rol voor de sector zelf en (uiteeraard) de individuele agrarische ondernemers. De acties zijn (nog) weinig concreet en hebben in hoofdzaak het karakter van stimuleren en faciliteren.

Kansen en risico's

Het hoofddoel dat rekening houdt met de omgeving is zeer positief. Dat geldt ook voor de subdoelstellingen waarin niet alleen de landbouw, maar ook andere belangen een plek hebben gekregen. Dit betekent dat, ondanks dat een integrale afweging in het sectorale beleidsprogramma landelijk gebied lastig is, de Zeeuwse

Omgevingsvisie 2021 wel kaders meegeeft voor een goede borging van negatieve milieueffecten in het uitvoeringsprogramma landelijk gebied. De formulering van de subdoelen is een waarborg dat het vervolgproces in meer of mindere mate altijd moet bijdragen aan het verbeteren van bodemkwaliteit, waterkwaliteit en biodiversiteit.

De uitwerking in een vervolgprogramma gaat per definitie samen met onzekerheden over doelbereik en de omvang van milieueffecten. Dat detailniveau is ook niet benodigd in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, zeker gezien het in samenwerking uitwerken van een programma landelijk gebied een complexe opgave is die tijd zal kosten.

Het verminderen van negatieve milieueffecten komt onder meer in de passage “we zullen maatschappij-dienende inspanningen van ondernemers meetbaar en beloonbaar gaan maken” goed naar voren, evenals in de benoemde acties voor bijvoorbeeld het verbeteren van de bodemkwaliteit. De vraag blijft hoe die verbeteringen bewerkstelligd gaan worden. Op basis van de kaders uit de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 kan verwacht worden dat het programma landelijk gebied hier een bijdrage aan zal leveren. De uiteindelijke uitwerking daarvan is echter nog niet bekend.

In de onderstaande matrix zijn kansen en risico's aangegeven, gebaseerd op de puntsgewijze aanduiding in de tabellen. Bij een aantal thema's zijn zowel kansen als risico's benoemd. In de uiteindelijke matrix van kansen en risico's zijn deze hoofdzakelijk als kansen (met een groene kleur) weergegeven. Alleen voor de thema's Natuur en Circulaire economie zijn risico's weergegeven. Dat is in hoofdzaak gedaan omdat het belang groot is (de slechte staat van de biodiversiteit en de lange weg die nog moet worden afgelegd naar een circulaire economie) en als signaal dat bij de verdere uitwerking van de plannen de risico's die hier spelen. Deze hebben te maken met de rolverdeling en met name de rol van de sectoren de afzonderlijke ondernemingen daarbinnen) zelf.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Landbouw															

Landbouw	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Milieu
Kansen	gebouwd erfgoed in het buitengebied kan profiteren van landbouwtransformatie	acties om de bodemkwaliteit te verbeteren is een kans op tegengaan van verdere verslechtering en verminderen van de bestaande problemen	- het voorgenomen beleid biedt kansen om de biodiversiteit (ook buiten natuurgebieden te vergroten - een meer circulaire landbouw is een kans om de druk van de landbouw op natuurgebieden te verkleinen	een meer evenwichtige landbouw kan bijdragen aan behoud van landschappelijke waarden	een meer circulaire landbouw is een kans voor het verbeteren van de kwaliteit van het watersysteem	transformatie van de landbouw kan leiden tot een afname van de emissie van luchtverontreinigende stoffen
Risico's		het risico is dat (als regulering niet of onvoldoende mogelijk is) op perceelsniveau de bodemkwaliteit verslechtert	doordat maatregelen niet kunnen worden afdgedwongen is er een risico dat negatieve effecten van de landbouw op de biodiversiteit lokaal aanwezig blijft	als regulering onvoldoende krachtig is, kan schaalvergroting en verdere rationalisatie ten koste gaan van de kwaliteit van het landschap		

Landbouw	Gezondheid	Leefbaarheid en voorzieningen	Economie	Circulaire economie	Klimaatadaptatie	Energietransitie
Kansen	De relatie tussen gezondheid en landbouw is voor Zeeland minder van belang door het geringe aandeel intensieve veehouderij	- de transformatie van de landbouw is een kans voor het behoud van voorzieningen; - ook de kwaliteit van de leefomgeving kan door de transitie verbeteren	De Zeeuwse landbouwsector zal structureel bij blijven dragen aan het economisch profiel van de provincie Zeeland	een meer circulaire landbouw kan bijdragen aan het verminderen van de input van elders (in de akkerbouw vooral (kunst)mest)	- Transformatie van de landbouw kan op gebiedsniveau worden gekoppeld aan klimaatadaptatie - Inzet op verbeteren bodemstructuur is gunstig voor het robuuster maken de waterhuishouding voor klimaatadaptatie	- transformatie van de landbouw levert een bijdrage aan de energietransitie - in ruimtelijk opzicht kan de omvorming van de landbouw ruimte geven voor energietransitie
Risico's			(te) sterke restricties kunnen een beperking zijn voor bedrijven en bedrijvigheid	er is een risico dat een deel van de landbouwsector niet meegaat in de transformatie		

7.2.6 Milieu

Doelen en acties

De doelstelling voor de bouwsteen milieu is tamelijk algemeen en -ook gezien de subdoelstellingen – niet erg ambitieus. Tegelijkertijd kan worden geconstateerd dat in andere bouwstenen doelen en acties zijn opgenomen die bijdragen aan het verbeteren van de milieusituatie. Dit geldt bijvoorbeeld voor de bouwstenen landschap, landbouw en natuur. Het gaat daarbij vooral om onderlaag (bodem en water). Meer specifiek voor deze bouwsteen, met geen of weinig overlap met andere bouwstenen, is de aandacht voor de luchtkwaliteit, geur, externe veiligheid en geluid. Voor deze onderdelen bestaan de acties in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 in hoofdzaak uit het uitvoeren van de reguliere provinciale taken, met op een aantal onderdelen aanvullende, deels ook gebiedsgerichte acties en maatregelen. Dit heeft te maken met de wijze waarop milieuaspecten zijn georganiseerd in de provinciale organisatie. Niet als opgave of programma, maar vanuit het wettelijk kader redenerend. De integraliteit en extra inzet wordt hierdoor geremd. De aandacht in deze bouwsteen voor grondstoffengebruik is gerelateerd aan uitdaging 3 en de bouwsteen landbouw.

Kansen en risico's

In de tabel is zijn de kansen en risico's van het beleid en de acties van deze bouwsteen opgenomen. Het gaat hierbij om de kansen en risico's van hetgeen de visie meer bevat dan de reguliere taken en bevoegdheden van de provincie. Omdat een groot deel van de acties bestaan uit bestaand beleid en activiteiten zijn de kansen (ten opzichte van de referentie) niet als groot aangemerkt.

[illegible]

Milieu	Bodem	Water	Milieu	Gezondheid	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Circulaire economie
Kansen	• weinig extra ten opzichte van bestaand beleid en regelgeving (milieuhygiënische bodemkwaliteit)	• geen grotere kans dan op basis van regulier beleid	• weinig verschil met regulier beleid • gebiedsgerichte aanpak biedt lokaal kansen • acties voor geluid (actieplan, stiltegebieden) is kans voor terugdringen geluidbelasting	• streven naar WHO-normen luchtkwaliteit biedt kansen, echter weinig extra in Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 t.o.v. lopend beleid	• kans dat de belasting in de leefomgeving (geluid, geur) verder wordt teruggedrongen	• beperken geluidsproductie biedt mogelijk meer duidelijkheid en kansen voor wonen	• in de huidige situatie geen beleid voor circulaire economie. In de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is daar beleidsmatig wel aandacht voor, maar nog weinig concreet gemaakt.
Risico's							

7.2.7 Natuur

Doelen en acties

De doelstelling in deze bouwsteen is behoud en versterking van de biodiversiteit en terugdringen van de stikstofbelasting op binnendijkse Natura 2000-gebieden⁵. Onder het hoofddoel is een aantal subdoelen benoemd. Deze zijn niet verder gespecificeerd.

De acties in deze bouwsteen richten zich grosso modo vooral op maatregelen gericht op versterken, behouden en beheren van natuurwaarden, en zijn minder gericht op het aanpakken van factoren die een negatief effect hebben op de biodiversiteit. Er kan worden geconstateerd dat acties voor het verbeteren van de biodiversiteit (ook) onderdeel zijn van andere bouwstenen (maar daar niet veel concreter uitgewerkt).

Een deel van de acties binnen deze bouwsteen is nog weinig concreet. De acties bestaan deels uit het uitvoeren van bestaand beleid en taken, en afspraken die zijn gemaakt met rijk en andere provincies. Voor het terugdringen van de stikstofbelasting van binnendijkse Natura 2000 gebieden wordt verwezen naar het uitvoeringsprogramma natuur 2021-2030.

Kansen en risico's

De problematiek van de natuurgebieden en de biodiversiteit is fors. Er zijn ingrijpende maatregelen nodig voor het tegengaan van verdere achteruitgang en het inzetten van herstel. Er is hierbij wel een duidelijk verschil tussen de natuurgebieden (waar het redelijk goed gaat) en het landelijk (en stedelijk) gebied daarbuiten. De acties in de visie gaan in de goede richting (en er zijn dus kansen) maar een vraag kan zijn of dit voldoende is. In de matrix zijn de groene kansen weergegeven, maar dat is ten opzichte van de referentiesituatie. Ook bij een verbetering kan per saldo de kwaliteit van natuurwaarden nog steeds (te) slecht zijn. Geconstateerd kan worden dat (ook) in andere bouwstenen (landschap, landbouw) acties zijn opgenomen die bijdragen aan de doelstellingen voor natuur.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Natuur															

⁵ De exacte duiding van dit doel ('70% doelbereik van stikstofgevoelige binnendijkse Natura 2000 gebieden') is echter onduidelijk. Wordt bedoeld dat voor 70% van de stik-

stofgevoelige habitattypen de KDW niet wordt overschreden? Het richten van de ambitie op een emissiereductie (zoals ook de Commissie Remkes adviseert), eventueel per sector, kan wellicht beter worden vormgegeven en gemonitord. De stikstofemissie kan dan ook als indicator worden gebruikt

Natuur	Natuur	Landschap	Water	Gezondheid	Leefbaarheid en voorzieningen
Kansen	de acties in deze bouwsteen bieden in beperkte mate meer kansen dan het lopende beleid	versterken van natuurwaarden kan bijdragen aan de kwaliteit van het landschap	actie van deze bouwstenen zijn een kans voor het verbeteren van de waterkwaliteit	natuur in de leefomgeving kan een stimulans voor beweging, hetgeen gunstig kan zijn voor de gezondheid en het welbevinden	meer natuur en biodiversiteit in de leefomgeving kan bijdragen aan een verbetering van de leefbaarheid
Risico's	Risico is dat invulling van de acties onvoldoende is om bestaande knelpunten (zoals de stikstofbelasting) aan te pakken				

7.2.8 Deltawateren

Doelen en acties

De doelstelling voor deze bouwsteen is integraal, met zowel aandacht voor de veiligheid, de natuurwaarde als de economische waarde. De acties voor deze bouwsteen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bestaan voor een groot deel uit het uitvoeren van bestaand beleid en het nakomen en verder invullen van afspraken die zijn gemaakt met het rijk, private partijen en belangenorganisaties. Relevant is dat veel bevoegdheden bij andere overheden (met name het Rijk) liggen. Een deel van de acties gaat over nog op stellen/uit te werken ontwikkelings- en handelingsperspectieven.

Kansen en risico's

Doordat in deze bouwsteen opgenomen acties voor een groot deel bestaan uit het uitvoeren van bestaand beleid en afspraken zijn kansen aanwezig, maar in vergelijking met de referentiesituatie niet erg groot. De aangekondigde perspectieven kunnen positieve effecten hebben voor diverse onderdelen van het beoordelingskader.

Bij het vullen van onderstaand overzicht van kansen en risico's is het meeste gewicht toegekend aan de kansen, ervan uitgaande dat voldoende uitwerking wordt gegeven aan de opgenomen acties. Een kanttekening is verder dat veel maatregelen in de visie niet meer zijn dan het uitvoeren van bestaand beleid.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Deltawateren															

Delta- wateren	Natuur	Landschap	Water	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Ar- beidsmarkt	Economie
Kansen	kans op positief effect op natuurwaarden	de landschappelijke context kan baat hebben bij de acties voor de Deltawateren	hoewel deze bouwsteen zich richt op de grote wateren biedt de aanpak daarvan ook kansen voor het binnenwater	aanpak van de Delta-wateren kan een gunstig neveneffect hebben voor het milieu	aanpak van waterkwaliteitsproblemen is positief voor de gezondheid; betere mogelijkheden voor recreatief gebruik en beweging	aantrekkelijke Delta-wateren zijn goed voor werkgelegenheid in recreatie en toerisme	aantrekkelijke Delta-wateren zijn goed voor de lokale en regionale economie
Risico's	Als de acties van deze bouwsteen onvoldoende vervolg krijgen kunnen natuurwaarden schade ondervinden					grote nadruk op ecologisch belang kan leiden tot beperkingen voor toerisme, recreatie, visserij	grote nadruk op ecologisch belang kan leiden tot beperkingen voor economische activiteiten

Deze bouwsteen richt zich op het grond- en oppervlaktewater uitgezonderd de Deltawateren. De doelstelling richt zich op een goede kwaliteit en (kwantiteit) de balans tussen aanvulling en gebruik.

Kansen en risico's

De provincie zet (samen met andere overheden) in op het behalen van doelstellingen voor ecologische en chemische waterkwaliteit (KRW). Het behalen van deze doelstelling is weliswaar onzeker, maar kan wel een bijdrage leveren aan het natuurlijk watersysteem.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Watersysteem															

Water-systeem	Natuur	Water	Klimaatadaptatie
Kansen	goede waterkwaliteit en -kwantiteit is ook voorwaarde voor natuurwaarden	- het voorgenomen beleid is een kans voor het halen van de KRW-doelen - het voorgenomen kan de robuustheid van het systeem vergroten	maatregelen zijn mede gericht op het meer klimaatbestendig maken van het watersysteem
Risico's		- bij onvoldoende aandacht blijft er een probleem in relatie tot de KRW-doelen - klimaatverandering kan vragen om meer acties, zowel ten aanzien van tekorten als overschotten	

	Landschap	Thema's													
		Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie

Landschap	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Milieu
Kansen	de opgenomen acties bij het landschapsbeleid zijn ook een kans voor instandhouding van (gebouwd) erfgoed	het landschapsbeleid bevat ook acties voor de bodem- en watersysteem; dat is een kans voor behoud en herstel	het meenemen van natuurbelang in het landschapsbeleid biedt kansen voor natuurgebieden en biodiversiteit	het voorgenomen beleid (inclusief) biedt goede kansen voor behoud, herstel en ontwikkeling van het landschap	het landschapsbeleid bevat ook acties voor de bodem- en watersysteem; dat is een kans voor behoud en herstel	een neveneffect van het landschapsbeleid kan zijn dat de milieubelasting (emissies) afnemen
Risico's				risico dat het door lagere overheden onvoldoende werk wordt gemaakt van landschapsbescherming		

Landschap	Gezondheid	Leefbaarheid en voorzieningen	Wonen	Economie	Klimaatadaptatie	Energietransitie
Kansen	aantrekkelijk landschap kan uitnodigen tot beweging; met gunstig effect op gezondheid	de bredere benadering van landschap kan bijdragen aan het behoud van voorzieningen, mogelijkheden voor wandelen en fietsen e.d. en dus gunstig zijn voor de leefbaarheid	herbestemming vrijkomende agrarische bebouwing kan (kleine) bijdrage leveren aan woonopgave	een aantrekkelijk, beleefbaar en bereikbaar landschap biedt kansen voor recreatie en toerisme	koppelen van de opgave voor klimaatadaptatie aan landschapsopgave kan bijdragen tot behoud en verbeteren van het landschap	
Risico's				de aandacht en bescherming van landschap kunnen belemmerend zijn voor bepaalde economische activiteiten	de grote opgave voor klimaatadaptatie kan uiteindelijk toch negatieve effecten op het landschap hebben	de grote opgave voor duurzame opwek kan uiteindelijk toch zwaarder zijn dan de bescherming van het landschap

7.3 Beschouwingen en bij deze maatschappelijke uitdaging

7.3.1 Overzicht

De bouwstenen in deze maatschappelijke uitdagingen richten zich grotendeels op de meer planet-onderdelen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Op basis van alle bouwstenen samen kan worden geconstateerd dat de ambities bij de meeste bouwstenen uitstijgen boven het eigenlijke onderwerp van de bouwsteen en dat meer integraal wordt gekeken naar de problemen en de aanpak daarvan. Dit is - bezien van het belang van natuur, milieu en leefomgeving - te beschouwen als een sterk positieve grondhouding. De formulering van doelen en subdoelen lijkt bij de geleidelijke totstandkoming van de inhoud van deze versie van de visie en de bouwstenen steeds meer gericht te worden op een integrale en meer evenwichtige benadering. Ook de acties zijn (in ieder geval deels) concreter en gericht geworden. Naar het zich laat aanzien heeft de interactie tussen m.e.r. en Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 hierin een rol gespeeld. Dit, voor de leefomgeving, positieve beeld komt ook naar voren uit het overzicht van kansen en risico's die bij deze maatschappelijke uitdaging zijn benoemd. Tegelijkertijd kan ook worden geconstateerd dat in deze versie van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 niet alle acties in alle bouwstenen even concreet en duidelijk zijn geformuleerd. Op zichzelf is dat geen probleem (en mogelijk zelfs onvermijdelijk) voor een Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 op een strategisch niveau.

Daarnaast kan worden geconstateerd dat - en ook dat is misschien onvermijdelijk bij een integrale Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 - dat bouwstenen elkaar overlappen en acties bevatten die zich richten op hetzelfde compartiment van de leefomgeving. Bijvoorbeeld: de bouwsteen landschap gaat duidelijk verder dan alleen het landschap als zichtbare en beleefbare manifestatie van de ontstaansgeschiedenis (de eeuwenlange interactie tussen mens, gebruik en fysieke ondergrond), maar richt zich ook het water- en bodemsysteem en de natuurwaarden van het landschap.

7.3.2 Wat is er nodig om de ambities te halen

De ambities, hoofd- en subdoelstellingen bij deze maatschappelijke uitdaging gaan al uit van een samenhangende, integrale benadering. De 'onderliggende' belangen van de natuurlijke en landschappelijke omgeving zijn medebepalend voor de inhoud van de visie en de opgenomen acties. Om de ambities (structureel, duurzaam) te kunnen behalen is het noodzakelijk om zowel de acties voor behoud en herstel op een goede manier vorm te geven, maar ook om voldoende en consequente waarborgen te hebben voor de bescherming van 'groene' waarden. In de samenvattende tabel van de kansen en risico's zijn de risico's (die bij de verschillende bouwstenen zijn gesignaleerd) niet zichtbaar gemaakt, als gevolg van de afweging dat de kansen groter zijn dan de risico's. Dit laat onverlet dat, ook bij goede intenties, een achtervang nodig is om ruimtelijke ontwikkelingen die afbreuk doen aan de ambities, doelen en subdoelen ook daadwerkelijk te kunnen weren, dan wel op een verantwoorde en passende manier in te passen.

7.3.3 Aanbevelingen

In de ontwerp-Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is (ook in deze maatschappelijke uitdaging) een groot aantal bouwstenen opgenomen. Zoals hierboven geconstateerd heeft een aantal bouwstenen een integraler karakter gekregen, waardoor er in de doelen, subdoelen en acties van de bouwstenen overlap aanwezig lijkt te zijn. Een aanbeveling is daarom om na te gaan of de bouwstenen in de huidige vorm moeten worden gehandhaafd of dat het nuttig kan zijn om te kijken of het aantal bouwstenen kan worden verkleind. Wellicht kan met een kleiner aantal, meer integrale bouwstenen beter richting worden gegeven aan de doelen en acties. Dit maakt het wellicht ook beter mogelijk om belangen (die conflicterend kunnen zijn, maar juist ook parallel kunnen lopen) en de veroorzakers en 'slachtoffers' van problemen samen en integraal te benaderen.

[illegible]

8 Een duurzame en innovatieve economie

8.1 De maatschappelijke uitdaging

8.1.1 Wat houdt de uitdaging in?

De provincie Zeeland wil een aantrekkelijk vestigingsklimaat (blijven) bieden. De provincie wil ruimte bieden aan voldoende werkgelegenheid, die zich onderscheidt op het gebied van duurzaamheid, circulariteit en innovatie. Daarnaast moet de werkgelegenheid en het onderwijs aansluiten op technologische ontwikkelingen, zoals informatietechnologie en robotisering.

8.1.2 Hoofddoelen bij deze uitdaging

De ambities voor deze uitdaging zijn terug te brengen tot twee hoofdambitie:
Een weerbare economie: voldoende economische mogelijkheden binnen de provincie op goed bereikbare plekken en met een passende vraag naar en aanbod van beroepsbevolking; economie in balans met de omgeving

- Een circulaire economie: een economie die uitsluitend gebruik maakt van hernieuwbare materialen en bronnen, zonder emissie van broeikasgassen.

De hoofddoelen bij deze uitdaging zijn:

- De doelstelling voor 2030 is dat de Zeeuwse arbeidsmarkt conjunctuurproof is en kan voorzien in de vraag van de Zeeuwse werkgevers: voldoende gekwalificeerde arbeidskrachten voor de Zeeuwse arbeidsmarkt.
- Binnen de Zeeuwse economie is in 2030 het gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) met 50% gedaald.

- Zeeland staat in 2030 op de kaart als regio met een uitstekend voorzieningenniveau, waar het goed werken, ondernemen, wonen, recreëren en studeren is. De economie is voor 50% circulair en er wordt 49% minder CO2 uitgestoten dan in 2005.
- Verbeteren van de Zeeuwse vrijetijdsector met balans tussen economische spin-off, landschap, gasten én inwoners.
- Binnen Zeeland is de hoofdinfrastructuur in 2030 op orde.
- Het doel voor 2030 is dat er flinke stappen gezet zijn op weg naar een rendabel, duurzaam opererend visserijcluster. Waarbij wordt toegewerkt naar een moderne, goed uitgeruste, economisch gezonde en duurzaam opererende visserijsector die in zijn bedrijfsvoering rekening houdt met de natuurwaarden.

8.2 Beschouwing van de doelen – kansen en risico's

Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland
Woningvoorraad	Bodem	Arbeidsmarkt	Klimaatadaptatie
Woonomgeving	Archeologie	Circulaire economie	Zoetwater
Voorzieningen en evenementen	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Energietransitie
Onderwijs	Landbouw	Havens en bedrijven	Duurzame energie
Gezondheid	Milieu	Transport en infrastructuur	Waterveiligheid
Mobiliteit	Natuur	Visserij	
Cultuur	Deltawateren		
	Watersysteem		
	Landschap		
		Belangrijkste onderwerpen bij de uitdaging	
		Sterke relatie met de uitdaging	
		Beperkte relatie met de uitdaging	

Onderstaande subparagrafen bevatten per provinciale hoofddoelstelling een beschouwing van het voorgenomen beleid en het daarbij horende doelbereik. De Provincie heeft voor ieder sectoraal thema een doelstelling benoemd en heeft daaraan acties en instrumenten gekoppeld. Het geheel aan doelstellingen, acties en instrumenten is onderdeel van de beoordeling van doelbereik. De volgende onderzoeksvragen zijn bij de beoordeling van de doelstellingen en doelbereik gebruikt:

- Hoe ontwikkelt dit thema zich? (wat is de autonome ontwikkeling?)
- Wat is de aard van de doelstellingen in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021?

- Wat is de aard van de voorgenomen acties en het voorgenomen instrumentarium? Is dit geheel aan acties en instrumenten geschikt om de genoemde doelstellingen te bereiken?
- Wat zijn de kansen en risico's voor de andere aspecten van het beoordelingskader?

Thema	Subdoelstellingen
Arbeidsmarkt	Geen subdoelstellingen
Circulariteit	Geen subdoelstellingen
Havens en bedrijven	1. De doelstellingen uit de Smart Delta Resources Roadmap naar klimaat neutrale industrie en Ambitie duurzame havens 2030 zijn gehaald 2. Het Zeeuwse MKB is internationaal georiënteerd en zet de impact van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen om in kansen 3. Bedrijventerreinen voorzien in een behoefte
Recreatie en toerisme	1. Beleving van gastvrij Zeeland voor de gast optimaliseren om waardering en herhaalbezoek te stimuleren. 2. Gezonde en vitale toeristische bedrijfstak met investeringsvermogen. 3. Stimuleren van een positieve bijdrage van de vrijetijdseconomie aan de leefbaarheid/vestigingsklimaat en leefomgeving. 4. Realiseren van de essentiële onderleggers voor de gewenste kwaliteitsverbetering.
Transport en infrastructuur	1. De capaciteit van de weginfrastructuur is voldoende om de verwachte toename van het verkeer op te vangen. 2. De industriegebieden en steden zijn multimodaal ontsloten via weg, water, spoor en buisleidingen. 3. De capaciteit van het elektriciteitsnet is vergoot om de energietransitie te faciliteren.
Visserij	Geen subdoelstellingen

8.2.1 Arbeidsmarkt

Doelen en acties

In de huidige situatie is sprake van een tekort aan arbeidskrachten in Zeeland. Dit speelt in alle sectoren en op alle niveaus (m.u.v. taalkundige en creatieve beroepen). Dit remt de economische groei. Achterliggende oorzaken zijn:

- De beroepsbevolking neemt af door de vergrijzing;
- Zeeland lijkt (nog) niet aantrekkelijk voor hoger opgeleiden (imago);
- Zeeland scoort significant minder in het aandeel hoger opgeleide bevolking;
- De pendel Zeeland uit is groter dan de pendel Zeeland in;
- Een deel van de jongeren trekt weg i.v.m. opleiding elders en komt niet meer terug;
- Er is een gebrek aan tijdelijke huisvesting voor arbeidskrachten van buiten Zeeland.

De huidige aanpak bestaat uit een “marketingsgedeelte” waarbij de focus ligt op wonen en werken in Zeeland en op de rol van natuur en (sport)evenementen voor het vestigingsklimaat. Hiernaast is een en ander geregeld binnen een gezamenlijke aanpak in het Aanvalsteam Arbeidsmarkt. Het beleid rondom het thema arbeidsmarkt is in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 nog niet volledig uitgewerkt in subdoelstellingen en acties. De meeste acties gaan uit van een procesrol van de provincie waarbij de provincie partijen verbindt en (mede) financiële middelen beschikbaar stelt, bijvoorbeeld voor het lanceren van het Expat Center Zeeland. Hiernaast stelt de provincie financiële middelen beschikbaar voor specifieke top-evenementen en een groene omgeving (als belangrijke vestigingsfactor).

Kansen en risico's

Het beleid rondom het thema arbeidsmarkt is nog niet volledig uitgewerkt in subdoelstellingen en acties. De acties zijn niet op het niveau waar ze moeten zijn. In principe is een procesrol voor de provincie legitiem. Echter, welke rol de provincie precies gaat vervullen om Zeeland nadrukkelijker in beeld te brengen voor wonen, werken en studeren wordt niet geheel duidelijk. In potentie gelden dus positieve effecten, door de beleidsmatige ambities. De uitwerking is nog wel zodanig onzeker dat feitelijk gezien weinig bindends gezegd kan worden over of deze kansen ook werkelijk benut zullen gaan worden.

[illegible]

Arbeidsmarkt		Natuur	Onderwijs & arbeidsmarkt	Leefbaarheid en voorzieningen	Economie
Kansen		In potentie is zijn financiële midde- len voor natuurontwikkeling positief, mits aanvullend op bestaand beleid.	In potentie positief. Het doelbereik voor indicatoren als het vestigingskli- maat is wel sterk onzeker.	In potentie positief, omdat een sta- biele arbeidsmarkt ook kleinere ker- nen intact houdt als vestigingsloca- tie.	In potentie positief. Beleid verdient nog wel nadere uitwerking.
Risico's					

8.2.2 Circulaire economie

Doelen en acties

De doelen zijn helder: naar een meer circulaire economie waarbij minder afval en minder “restgrondstoffen” gerealiseerd worden. Deze transitie omvat drie onderdelen:

1. Grondstoffen efficiënt en hoogwaardig benutten;
2. Vervangen van niet-duurzame door duurzame geproduceerde hernieuwbare en algemeen beschikbare grondstoffen.
3. Gebieden inrichten vanuit een circulaire optiek.

Op nationaal en mondiaal schaalniveau zijn verschillende denkrichtingen ontwikkeld t.a.v. circulariteit. De Zeeuwse inzet is nog volop in ontwikkeling. Het gaat voor Zeeland om het sluiten van kringlopen op regionale schaal in combinatie met behoud van waarde van materialen en het stimuleren van circulariteit in de keten. De aanpak is gericht op drie speerpunten: het ontwikkelen van circulaire verdienmodellen, omschakeling naar hernieuwbare (biobased) grondstoffen en meer hergebruik van grondstoffen. De acties die hieraan verbonden worden zijn:

- Realiseren circulaire verdienmodellen;
- Omschakelen naar hernieuwbare (biobased) grondstoffen;
- Verbeteren hergebruik van grondstoffen.

Wat de Provincie concreet gaat doen, of wat partijen concreet gaan doen is nog niet helemaal uitgekristalliseerd. Uitgegaan wordt van een actieve lobby in combinatie met circulair slopen, renoveren en bouwen. Ook bij grond-, weg- en waterbouw worden eisen gesteld ten aanzien van hernieuwbare grondstoffen.

Kansen en risico's

In potentie is de circulaire aanpak positief. Zeker de inzet die de overheden zelf kunnen doen werkt door in de beoordeling. De inzet op circulariteit bij eigen projecten levert een bijdrage aan het terugdringen van bijvoorbeeld stikstofuitstoot bij gebruik van hernieuwbare energiebronnen bij eigen projecten. De effecten van de inzet zijn verder beperkt vanwege de nog beperkte uitwerking. In potentie bestaan er voordelen voor circulaire economie. De andere effecten zijn nog onduidelijk.

Er is sprake van een duidelijke trend en toenemend bewustzijn van de noodzaak om de economie om te vormen naar een circulaire economie. De verwachting is daarom dat de autonome ontwikkeling ertoe zal leiden dat er een beweging is in de richting van de te behalen doelen. Bij het onderwerp van de circulaire economie is een groot aantal actoren betrokken. De sectoren (chemische) industrie, landbouw en bouw zijn verantwoordelijk voor een groot deel van het gebruik van niet-duurzame grondstoffen. De rol van de provincie is tamelijk beperkt en vooral indirect.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Circulaire economie															

8.2.3 Havens en bedrijven

Doelen en acties

Het doel is om Zeeland in 2030 op de kaart te hebben staan als regio met uitstekend voorzieningenniveau. De economie moet dan voor 50% circulair zijn en er wordt 49% minder CO₂ uitgestoten dan in 2005. Om die ambitie te bereiken zijn drie subdoelen opgesteld:

- Een klimaat neutrale industrie;
- Het Zeeuwse MKB is slimmer, productiever, schoner en duurzamer;
- Vraag en aanbod van bedrijventerreinen zijn op elkaar afgestemd.

Autonoom worden veel van deze doelstellingen opgepakt. In de Visie op de verduurzaming van het Zeeuwse industrieel logistieke complex zijn concrete doelen opgenomen voor de economische motor van Zeeland voor wat betreft lucht- en waterkwaliteit, verbindingen, ruimte voor de natuur, circulair, biobased, klimaatverandering en energie.

De MKB-bedrijvigheid in Zeeland is groot. Vooral in internationalisering is nog terrein te winnen voor het MKB. Verder zijn er nog technologiseringsopgaven om de concurrentiepositie van het MKB te vergroten.

De bedrijventerreinen zijn in Zeeland kwantitatief op orde. Kwalitatief is er nog te winnen: verduurzaming staat over het algemeen nog in de kinderschoenen.

Kansen en risico's

Wat opvalt is dat de ambitie niet strikt een ambitie is om de economische gezondheid van de bedrijvigheid zoveel mogelijk te optimaliseren, maar dat de ambitie zich zeer nadrukkelijk focust op economische ontwikkeling **binnen de grenzen van het ecologisch plafond**. Die benadering heeft in potentie grote voordelen voor het milieu en specifiek voor circulariteit en de energietransitie.

De economische “winst” wordt vooral bereikt door de inzet op het MKB, waar het versterken van innovatie en grensoverschrijdende samenwerking nadrukkelijk onderdeel van de doelstellingen is. Ook voor het MKB (en de bedrijventerreinen) geldt een milieuvoordeel door de inzet op circulariteit en duurzaamheid. De uitwerking van deze thema’s is nog onzeker.

Van cruciaal belang is de mate waarin de provincie deze kansen ook werkelijk kan benutten. Het primaat voor deze acties ligt bij gemeenten en het bedrijfsleven. Vooral laatstgenoemde zal niet per sé geprikkeld worden wezenlijke veranderingen door te voeren als dat niet in het economische belang van deze bedrijf is. Het blijft nog een beetje de vraag hoe de Provincie deze positieve veranderingen af gaat dwingen.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Havens en bedrijven	.		.	.							.				

Havens en bedrijven		Milieu	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Economie	Circulaire economie	Energietransitie
Kansen	In principe positief: bij meer gebruik van hernieuwbare grondstoffen wordt de milieudruk verlaagd.	De inzet op het MKB vergroot de potenties voor het door ontwikkelen van de economische structuur van Zeeland. Risico hieraan is nog wel de concrete uitwerking van de doelen	De inzet op het MKB vergroot de potenties voor het door ontwikkelen van de economische structuur van Zeeland. Risico hieraan is nog wel de concrete uitwerking van de doelen	50% circulair in zowel de havens als MKB is positief -> uitwerking is nog onzeker.	In potentie positief: gebruik van hernieuwbare energiebronnen levert een bijdrage aan de energietransitie.	
Risico's						

8.2.4 Recreatie en toerisme

Doelen en acties

Het doel voor recreatie en toerisme is om de vrijetijdssector te verbeteren, wat wil zeggen dat de balans tussen economische spin-off, landschap, gasten en inwoners verbeterd dient te worden. De subdoelen zijn alle dan ook op één of meerdere van deze aspecten gericht. De subdoelstellingen zijn als volgt:

- Beleving van gastvrij Zeeland voor de gast optimaliseren om waardering en herhaalbezoek te stimuleren.
- Gezonde en vitale toeristische bedrijfstak met investeringsvermogen.
- Stimuleren van een positieve bijdrage van de vrijetijdseconomie aan de leefbaarheid/vestigingsklimaat en leefomgeving.
- Realiseren van de essentiële onderleggers voor de gewenste kwaliteitsverbetering.

Vooral subdoel 3 is vanuit milieuoptiek van belang. De andere subdoelen zijn alle in meer of mindere mate gericht op het versterken van de economische spin-off van toerisme (wat op zichzelf ook positieve, maar ook negatieve) milieueffecten kan hebben.

Kansen en risico's

Positief aan het actief door ontwikkelen van de toerismesector is dat een sterke toerismesector een positieve spin-off kan hebben op de economische stabiliteit van kernen die het zwaar hebben. Zo kan het draagvlak voor voorzieningen, erfgoed en werkgelegenheid verbeteren. Overmatig toerisme heeft ook risico's: natuur en landschapseffecten door ruimtebeslag, een teruglopende sociale cohesie op plekken waar drukte sterk toeneemt. Zeer positief is subdoelstelling 3, waarbij rekenschap geven aan effecten op de leefomgeving centraal staat. De provincie stelt in te zetten op kwaliteit en flexibiliteit die ervoor zorgen dat er ruimte wordt gevonden voor de toename van het aantal gasten zonder dat het ten koste gaat van de omgeving. Deze grondhouding is een prima uitgangspunt om in een vervolgstadium regels te stellen aan nieuw toeristische ontwikkelingen. De uiteindelijke uitwerking is nog onzeker en daar kleven risico's aan. De provincie zal integraal een vinger aan de pols moeten houden om in de gaten te houden of de ontwikkelingen in de gewenste richting gaan. Hierbij is er vooral een relatie met natuur en landschap, die onder druk kan komen te staan als gevolg van toeristisch-recreatieve ontwikkelingen en gebruik. In het overzicht is ervan uitgegaan dat dit risico voldoende wordt tegengegaan door beschermende maatregelen (zie ook de bouwsteen landschap en natuur).

[illegible]

Recreatie en toerisme	Archeologie en erfgoed	Natuur	Landschap	Onderwijs & arbeidsmarkt	Economie
Kansen	- In principe positief doordat deze als randvoorwaarden bij recreatieve ontwikkeling meegenomen worden - behoud van waarden archeologie en erfgoed is ook van belang voor toeristische sector	Idem aan redeneerlijn erfgoed en landschap (natuur als aantrekkelijke factor)	toerisme en recreatie kan bijdrage aan in stand houden landschapswaarden (landschap als aantrekkelijke factor)	In principe positief, vanwege de vergrote focus ten opzichte van uitnuttten toeristische kansen	Inzet op benutten van kansen heeft positieve economische spin-off
Risico's		te grote recreatiedruk kan een risico zijn voor natuurwaarden	(te) grote toeristisch-recreatieve ontwikkelingen kunnen lokaal een risico zijn voor landschappelijke waarden		

8.2.5 Transport en infrastructuur

Doelen en acties

Het doel is een mobiliteitssysteem (voor zowel personen als goederen over de weg), waarbij de steden goed bereikbaar zijn vanaf de hoofdwegen. Het onderliggende wegennet is hiermee verknoot en biedt voor verschillende modaliteiten ruimte. De subdoelen daarbij zijn:

- Subdoel 1: De capaciteit van de weginfrastructuur is voldoende om de verwachte toename van het verkeer op te vangen.
- Subdoel 2: De industriegebieden en steden zijn multimodaal ontsloten via weg, water, spoor en buisleidingen.
- Subdoel 3: De capaciteit van het elektriciteitsnet is vergroot om de energietransitie te faciliteren.

Voor een gedeelte zijn de acties erop gericht de bestaande waterwegen, spoorwegen, het elektriciteitsnet en het buisleidingenstelsel te beheren en onderhouden. Dit is allemaal vigerend beleid, in zoverre dat de provincie de in de visie geschetste rollen in de huidige situatie ook al vervult.

Kansen en risico's

Bij uitbreiding van infrastructuur is er kans op negatieve effecten op natuur- en landschapswaarden door oppervlakteverlies, kwalitatieve aantastingen en verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring, stikstofemissie). Bij het onderhoud van vaarwegen kan baggeren leiden tot vertroebeling, bedekking van bodemfauna en verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring, stikstofemissie). Dankzij de aanleg van buisleidingen neemt het risico op verontreiniging door calamiteiten met vervoer van giftige stoffen over wegen, spoorwegen en waterwegen waarschijnlijk af. Ook bij buisleidingen bestaan echter risico's op calamiteiten.

Het verbeteren van de capaciteit van het Zeeuws wegnennetwerk heeft positieve voordelen voor economische aspecten. Als daar doelstellingen voor duurzame modaliteiten aan gekoppeld kunnen worden heeft dat gunstige effecten op de realisatie van klimaatdoelstellingen en milieudoelen. Het verbeteren van de fietsbereikbaarheid heeft op zijn beurt positieve effecten op het recreatief/toeristisch aanbod van Zeeland.

[illegible]

Transport		Natuur	Landschap	Economie
Kansen				Grote kans op positieve effecten door inzet op uitbreiding capaciteit van alle modaliteiten. Levert een bijdrage aan het vestigingsklimaat van bedrijven. Ook recreatieve bedrijvigheid vaart wel bij investeringen in fietsnetwerk.
Risico's	Kans op negatieve effecten door uitbreiding infrastructurele verbindingen	Kans op aantastingen door uitbreiding infrastructurele verbindingen		

8.2.6 Visserij

Doelen en acties

Het doel voor 2030 is dat er flinke stappen gezet zijn op weg naar een rendabel, duurzaam opererend visserijcluster. Waarbij wordt toegewerkt naar een moderne, goed uitgeruste, economisch gezonde en duurzaam opererende visserijsector die in zijn bedrijfsvoering rekening houdt met de natuurwaarden. Er zijn geen subdoelen geformuleerd, maar de in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 benoemde acties zijn alle gericht op het verminderen van voornamelijk de natuurdruk van de visserijsector. De ambitie is dus sterk natuurgericht. De verantwoordelijkheden voor het realiseren van de ambities liggen vooral bij de visserijsector. De provincie is verbinder en zet indien nodig financiële middelen in. Vergunningen worden veelal door het ministerie van LNV verstrekt. De provincie is dus meestal niet het bevoegd gezag.

Kansen en risico's

De aanpak van de provincie biedt kansen, maar gezien de gekozen rol van de provincie (verbinden en stimuleren) is het behalen van deze effecten onzeker. Brandstofbesparing, het maken van langlopende afspraken over uitbreiding van kweek, het opruimen van afval op de Noordzee en kustwateren hebben alle evident positieve effecten op natuurwaarden. De uitwerking hiervan is nog allerm minst zeker.

		Thema's														
		Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Visserij	.				.	.		.					.	.	.	.

8.3 Beschouwingen bij deze maatschappelijke uitdaging

8.3.1 Overzicht

De uitdaging “een duurzame en innovatieve economie” scoort vanuit milieuperspectief zeer gunstig. Dat heeft alles te maken met de grondhouding in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, waarbij economische ontwikkelingen zeer nadrukkelijk in verband gebracht worden met milieucriteria. Het best komt dat tot uiting in de bouwsteen recreatie en toerisme, waar een subdoel gewijd is aan het beperken van negatieve milieueffecten. Een algemeen aandachtspunt is de onzekerheid die hier nog bij hoort. De principes en beleidsmatige keuzes zijn gunstig, de wijze waarop de provincie deze positieve effecten af gaat dwingen is nog niet uitgekristalliseerd. Dat is niet erg, maar is niet geheel zonder risico's, zeker als het gaat om keuzes die voor een ondernemer niet noodzakelijk de meest economisch gunstige is.

8.3.2 Wat is er nodig om de ambitie te halen?

De strategische keuzes zijn duidelijk vanuit milieuoptiek ingegeven. Dat is zeer positief. Wat nodig is om de ambitie te halen zijn goede vervolgstappen. De visie biedt daar een prima kader voor, maar concrete acties en handelingsperspectieven worden nog niet geboden. De komende periode zal de provincie daar aandacht aan moeten besteden.

8.3.3 Aanbevelingen

Vanwege de aard van de houding van de provincie zal het noodzakelijk zijn om tussentijds te monitoren op de wijze waarop de onderdelen van het beoordelingskader zich ontwikkelen.

[illegible]

9 Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland

9.1 De maatschappelijke uitdaging

9.1.1 Wat houdt de uitdaging in?

Het klimaat van Nederland verandert. De gemiddelde temperaturen stijgen, periodes van droogte nemen toe en regenbuien worden steeds heviger. De verwachting is dat dit in de toekomst alleen maar toeneemt. De provincie Zeeland zal passende maatregelen moeten treffen om met deze veranderingen om te gaan en negatieve effecten hiervan zoveel mogelijk te voorkomen. Zeeland moet klimaatbestendig worden.

Tegelijkertijd moet verdere klimaatverandering tegengegaan worden. Dat houdt in dat de uitstoot van CO₂ omlaag moet. Energie besparen en opwekken van voldoende duurzame energie is dan ook een van de uitdagingen voor de komende jaren. Dit vraagt om aanpassingen aan de gebouwde omgeving, de bouwactiviteiten en vervoerswijzen

9.1.2 Hoofddoelen bij deze uitdaging

Voor de ambitie met betrekking tot klimaatadaptatie sluit de provincie Zeeland aan bij de nationale Deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie. Hierin staat dat in 2050 de ruimte zodanig moet zijn ingericht dat we voorbereid zijn op extreme regenval, langdurige droogte, grotere kans op hittegolven en toename van het overstromingsrisico.

De ambitie voor energietransitie is dat de provincie Zeeland in 2050 geen CO₂ meer uitstoot. Industrie, mobiliteit, verwarming en elektriciteitsproductie zijn dan fossielvrij en/of CO₂ vrij.

De Provincie Zeeland heeft de volgende hoofddoelstellingen benoemd:

- Maximale ontwikkeling productie hernieuwbare energie
- CO₂-reductie van 49% in 2030
- Zeeland is in 2030 voldoende waterrobuust en klimaatbestendig ingericht
- Realiseren van een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta.
- In balans brengen en houden van vraag en aanbod naar zoet water

In tegenstelling tot de andere bouwstenen bevatten de bouwstenen van de maatschappelijke uitdaging Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland geen subdoelstellingen.

9.2 Beschouwing van doelen, kansen en risico's

9.2.1 Inhoud van onderstaande paragrafen

Onderstaande subparagrafen bevatten per provinciale doelstelling een beschouwing van het voorgenomen beleid en het daarbij horende doelbereik. De Provincie heeft voor iedere sectoraal thema een doelstelling benoemd en heeft daaraan acties en instrumenten gekoppeld. Het geheel aan doelstellingen, acties en instrumenten is onderdeel van de beoordeling van doelbereik. De volgende onderzoeksvragen zijn bij de beoordeling van de doelstellingen en doelbereik gebruikt:

- Hoe ontwikkelt dit thema zich? (wat is de autonome ontwikkeling?)
- Wat is de aard van de doelstellingen in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021?
- Wat is de aard van de voorgenomen acties en het voorgenomen instrumentarium?
- Is dit geheel aan acties en instrumenten geschikt om de genoemde doelstellingen te bereiken?
- Wat zijn de kansen en risico's voor de andere aspecten van het beoordelingskader?

Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Circulair Zeeland	Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland
Woningvoorraad	Bodem	Arbeidsmarkt	Klimaatadaptatie
Woonomgeving	Archeologie	Circulaire economie	Zoetwater
Voorzieningen en evenementen	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Energietransitie
Onderwijs	Landbouw	Havens en bedrijven	Duurzame energie
Gezondheid	Milieu	Transport en infrastructuur	Waterveiligheid
Mobiliteit	Natuur	Visserij	
Cultuur	Deltawateren		
	Watersysteem		
	Landschap		
			Belangrijkste onderwerpen bij de uitdaging
			Sterke relatie met de uitdaging
			Beperkte relatie met de uitdaging

[illegible]

Duurzame energie	Archeologie & Erfgoed	Natuur	Landschap	Milieu	Economie	Circulaire economie	Energietransitie
Kansen					Duurzame energie-opwekking kan een kans zijn voor een alternatief verdienmodel voor agrariers.		De provinciale houding ten opzichte van duurzame energieopwekking biedt grote kansen voor het terugdringen van CO₂-uitstoot van andere opwekkingsmethoden
Risico's	- Risico op verlies historisch landschappelijke waarden bij windmolen- en zonneparken - Risico op verlies archeologische waarden bij toepassing geothermie en Warmte Koude Opslag	- Risico op aantasting bestaande leefgebieden flora en fauna (leef- en foerageergebied door ruimtebeslag. - Windturbines zijn een risico voor leefgebied vogels en vleermuizen	Grootschalige wind- of zonne-energie is een risico voor "horizonvervuiling" of verrommeling van het landschap	Geluid van windturbines is minder luid dan van andere bronnen, maar wordt sneller als hinderlijk ervaren (door karakter van het geluid: zoeven en zwiepen). Wellicht leidt het laagfrequente deel van het geluid tot extra hinder. Windmolens kennen bovendien externe veiligheidsrisico's en ook nieuwe duurzame energiebronnen (zoals waterstof) kennen externe veiligheidsrisico's		Windturbines en zonnepanelen zijn nog niet altijd circulair gebouwd, wat wil zeggen dat de opwekkingsmethoden "restafval" opleveren	

9.2.3 Energietransitie

Doelen en acties

Om ervoor te zorgen dat Zeeland in 2050 geen CO₂ en andere broeikasgassen meer uitstoot, is als tussendoel voor de energietransitie een reductie van 49% voor 2030 gesteld.

De Zeeuwse industrie is een belangrijke energieverbruiker (zo'n 75% van het Zeeuwse energieverbruik). Er wordt ingezet op elektrificatie van de industrie, maar dat vraagt om grote aanpassingen van bedrijfsprocessen en het elektriciteitsnetwerk.

De agrarische sector levert, met de inzet van boerendaken voor zonnepanelen en landbouwgronden voor windmolens en (incidenteel) zonneparken, een belangrijke bijdrage aan de opwekking van hernieuwbare energie in Nederland. Dit is een economische kans voor de agrarische sector, hoewel de ruimtelijke impact van energieprojecten tevens een bedreiging kan vormen.

Voor de verwarming van woningen en gebouwen moet een duurzaam alternatief worden ontwikkeld. Om het CO₂-reductie doel te behalen moeten op termijn alle woningen en gebouwen goed geïsoleerd en aardgasvrij zijn. Dat betekent een enorme verduurzamingsslag met positieve effecten voor het milieu.

Een duurzame infrastructuur en het zorgen voor voldoende laadpalen en snel-laadvoorzieningen, zijn belangrijk om de omslag naar duurzame mobiliteit te maken. De vergroening van de goederenstroom is bijvoorbeeld mogelijk door het instellen van zero emissie zones in steden en dorpen. Na 2030 moeten alle bussen met zero emissie rondrijden, vanaf 2025 moeten alle nieuwe bussen zero-emissie zijn. De ontwikkeling naar slimmer autogebruik (smart mobility), door bijvoorbeeld het aandeel deelvoertuigen te vergroten en bezit te verkleinen, is belangrijk.

Kansen en risico's

Alle transitie naar meer duurzame vormen van energiegebruik hebben positieve economische en duurzaamheidseffecten. Hier staat tegenover dat de ruimtelijke impact van energieprojecten een risico kunnen zijn. Ook kunnen lokaal effecten optreden (bijvoorbeeld geluidsoverlast warmtepompen). Over het algemeen stelt regelgeving in de autonome situatie al eisen aan de milieubelasting van bijvoorbeeld windturbines.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Energietransitie															

Energietransitie	Landschap	Milieu	Energietransitie
Kansen		• Reductie van CO₂ heeft een evident milieuvoordeel: minder geluidbelastende mobiliteit, minder uitstoot broeikasgassen, betere luchtkwaliteit.	• CO₂-reductie bij huidige gebieden draagt bij aan energietransitie
Risico's	• Een gedeelte van de ambitie bestaat uit duurzame energieopwekking. Dit kent in principe dezelfde risico's als onder 10.2.4. Meest nadrukkelijk zijn landschappelijke waarden in het geding.		

9.2.4 Klimaatadaptatie

Doelen en acties

Het klimaat verandert. Hierdoor neemt de kans op wateroverlast, hitte, droogte, en overstromingen toe. Dat levert risico's op voor de economie, gezondheid en (water)veiligheid. Belangrijke opgaven zijn het opvangen van extreme neerslag, voldoende zoetwater beschikbaar houden en zorgen voor verkoeling bij hitte. De Klimaatadaptatie Strategie Zeeland (KaSZ) vormt het spoorboekje voor de aanpak van de effecten van klimaatverandering. De Zeeuwse overheden hebben daarbij de grootste verantwoordelijkheid. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat geen kader voor de totstandkoming van de KaSZ. De Provincie heeft de mogelijkheid kaders te stellen in de Verordening. In de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 wordt hier geen voorzet voor gedaan.

De klimaatadaptatie-strategie bestaat uit drie onderdelen:

- Wateroverlast;
- Droogte;
- Hitte.

Wateroverlast

Wateroverlast in het stedelijk gebied is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het waterschap en gemeenten. In het kader van de Samenwerking Afvalwaterketen Zeeland (SAZ+) worden hier concrete stappen in gezet. Gemeenten treffen maatregelen om de openbare ruimte klimaat-robust in te richten. De Provincie regelt geen aanvullend beleid in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Grote delen (naar schatting 40%) van het agrarische gebied hebben te kampen met bodemverdichting vrij dicht onder het oppervlak. Deze bodemverdichting zorgt ervoor dat neerslag slechter kan infiltreren in de bodem. Daardoor wordt de opbouw van de gewenste zoetwaterlens belemmerd en neemt de kans op gewaschade door verdroging in de zomer toe.

Droogte

Voor de dunne zoete grondwaterlenzen worden bedreigd door klimaatverandering. Er zijn voorlopig geen aanwijzingen dat de grotere zoetwatervoorcomens,

zoals het grondwater in beschermde gebieden met de functie drinkwatervoorziening, binnen afzienbare tijd worden aangetast door verzilting. Droogte zorgt wel voor effecten op natuur, de beschikbaarheid van water voor de industrie en voor kwetsbaarheden in stedelijk gebied. Voorbeelden hiervan zijn zetting en brandgevaar.

Hitte

Hittestress is een relatief nieuw thema in Zeeland. Dit extra opwarmings- en vertraagde afkoelingseffect in het bebouwd gebied heeft negatieve effecten op gezondheid, leefbaarheid en economie. Door het vele oppervlaktewater in Zeeland zien we nu al dat in warme periodes Zeeland de hoogste nachttemperatuur van Nederland heeft.

Kansen en risico's

Voor alle drie de onderdelen geldt dat de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland door alle Zeeuwse overheden opgesteld wordt en nadien geborgd in beleid, regelgeving en uitvoering. De uitkomsten uit dit proces worden in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 verwerkt. Voor alle drie de onderdelen geldt dat de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland door alle Zeeuwse overheden opgesteld wordt en nadien geborgd in beleid, regelgeving en uitvoering. Tot dan is onvoldoende duidelijk over de effecten die het voorgenomen beleid gaat hebben. Vanuit een worstcase benadering (geen beleid) worden de effecten op basis van de bedreigingen beoordeeld.

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 draagt niet bij aan het verder klimaatadaptief maken van Zeeland. De mate van doelbereik is gelijk aan de referentiesituatie. Aangenomen kan worden dat in de KaSZ aanvullende acties en maatregelen getroffen zullen worden voor de verbetering van de klimaatbestendigheid van Zeeland. Dat verkleint de bandbreedte van mogelijk optredende effecten enigszins. Binnen de bandbreedte van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is echter zowel een positieve als negatieve ontwikkeling mogelijk.

	Thema's														
	Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaat-adaptatie	Energietransitie
Klimaatadaptatie															

	Bodem	Natuur	Water	Klimaatadaptatie	Energietransitie
Kansen				Kans op positief effect door beleidsmatige keuze een strategie op te stellen. Uitwerking nog onduidelijk	Kans op positief effect door beleidsmatige keuze een strategie op te stellen. Uitwerking is nog onduidelijk.
Risico's	De aanpak van droogte en wateroverlast zou positieve effecten kunnen hebben. Binnen de bandbreedte van de visie is verbetering niet noodzakelijk aan de orde	In N2000 is verdroging één van de knelpunten. De problematiek is ernstig. Doelbereik hangt af van KaSZ.	De Wateroverlast neemt toe. Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 keert de autonome trend voorlopig niet, waardoor verslechtering dreigt.		

9.2.5 Waterveiligheid

Doelen en acties

Het nationale Deltaprogramma signaleert dat de zeespiegel vanaf halverwege deze eeuw sneller kan stijgen dan is aangenomen in de deltasce­nario's. Bij een progressieve zeespiegelstijging na 2050 zijn principieel andere keuzes nodig om toe te groeien naar een klimaatrobuuste en samenhangende strategie voor de ge­hele Zuidwestelijke delta.

In de Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta zijn de nationale lijnen voor waterveiligheid verder uitgewerkt, in samenhang met doelstellingen voor natuur en economie. Om de veiligheid bij een stijgende zeespiegel te garanderen voldoet de huidige aanpak. Na 2050 voldoet deze niet meer. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat nog geen aanzet voor een alternatieve strategie na 2050. Met voortzetting van vigerend beleid (wat eveneens uitgangspunt voor dit thema in de visie) blijft tot 2050 het doel dan ook behouden. Het voorgenomen beleid is gelijk aan de referentiesituatie.

Kansen en risico's

De basis voor waterveiligheid is het concept van de meerlaagse veiligheid, dat onderscheid maakt in maatregelen die de kans op een overstroming verkleinen (1e laag), de gevolgen van een overstroming verminderen (2e laag) of de rampenbeheersing verbeteren (3e laag).

In de eerste laag – sterke waterkeringen – liggen de meekoppelkansen ('werk-met-werk') bij versterkingsprojecten van primaire keringen. De opgave van waterveiligheid wordt waar mogelijk verbonden met andere ruimtelijke ambities ten aanzien van bijvoorbeeld bouwen, natuur, recreatie en cultuurhistorie. In de regel zullen genoemde belangen het echter bij een conflict verliezen van het belang waterveiligheid. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 stelt hierdoor dat versterkingsprojecten vragen om een integrale benadering waarbij partijen naast waterveiligheid ook een bijdrage moeten leveren aan ruimtelijke kwaliteit. Deze benadering biedt kansen om middels bijvoorbeeld de verordening ruimtelijke kwaliteitsaspecten beter een plek te geven in het planvormingsproces.

		Thema's														
		Archeologie & Erfgoed	Bodem	Natuur	Landschap	Water	Bereikbaarheid	Milieu	Gezondheid	Onderwijs & Arbeidsmarkt	Leefbaarheid & voorzieningen	Wonen	Economie	Circulaire economie	Klimaatadaptatie	Energietransitie
Waterveiligheid																

Waterveiligheid					
	Archeologie, erfgoed en landschap	Natuur	Water	Economie	Klimaatadaptatie
Kansen	De visie gaat uit van het benutten van ruimtelijke kwaliteitskansen bij versterkingsprojecten.	De visie gaat uit van het benutten van kansen voor natuur bij versterkingsprojecten. Dit biedt perspectief voor een harmonieuze ontwikkeling.	Kans op positief effect: het ter hand nemen van primaire keringen vergroot de waterveiligheid (ook na 2050).	Waterveiligheid is een cruciale voorwaarde voor een gunstig vestigingsklimaat.	Vergroten van waterveiligheid maakt de Zeeuwse delta robuuster en beter in staat om met de gevolgen van de klimaatverandering om te gaan.
Risico's	Let op de borging van deze voorwaarden bij verdere ontwikkeling van het beleid.				

De beschikbaarheid van voldoende zoetwater is van levensbelang. Het tussendoel voor 2030 is gelijk aan dat voor 2050, namelijk het bestendigen van de bestaande zoetwatersituatie. De belangrijkste opgave is om goed om te kunnen gaan met de effecten van klimaatverandering. Zoetwaterbeschikbaarheid kan alleen in samenhang worden gezien met een wateroverschot bij extreme neerslag. Het is van belang om beide met elkaar in verbinding te brengen. In dit kader wordt het Zeeuws Deltaplan Zoetwater opgesteld. Doelstelling van het Zeeuws Deltaplan Zoetwater is om een provinciedekkend beeld te hebben van de mogelijkheden voor het bestendigen van de huidige situatie, het optimaliseren van de zoetwaterbeschikbaarheid en het formuleren van een programma om dat te bereiken.

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 zet in op het optimaliseren van de zoetwatersituatie gericht op vergroting van de beschikbaarheid van zoet water. Voorbeelden hiervan zijn het optimaliseren van de berging van zoet water in de bodem en het onderzoeken van duurzame alternatieven, zoals het ontzilten van water en mogelijkheden voor scheiding van zoete en zoute of brakke waterlopen. De Provincie stelt samen met het waterschap beleid op ter bescherming van belangrijke zoetwatervoorraden. Over het algemeen geldt dat de effecten nog niet duidelijk worden.

[illegible]

9.3 Beschouwingen bij deze maatschappelijke uitdaging

9.3.1 Overzicht

De milieueffectbeoordelingen zijn opgenomen in onderstaande tabel. De maatschappelijke uitdagingen kennen nog behoorlijke risico's. Dit heeft alles met de "rijpheid van het beleid" te maken. Veel van de genoemde beleidsvelden staan nog in de kinderschoenen, waardoor het vrijwel onmogelijk is om in de visie aan te geven op welke wijze de provincie om wil of kan gaan met de problematiek. De urgentie is wel groot: thema's als de energietransitie en klimaatverandering vragen een grote beleidsmatige inzet om de gestelde doelen te behalen.

9.3.2 Wat is er nodig om de ambitie te halen?

De opgaven voor klimaat en energie zijn groot: de ambities van de provincie zijn daardoor terecht hoog. Dat vraagt ook om concrete beleidsinzet. Middels de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 wordt voor een aantal thema's een eerste aanzet gedaan en wordt gerekend op vervolginzet van verschillende partijen waaronder de provincie zelf. Vanuit milieuoptiek is dat niet noodzakelijk problematisch. Wel gaat deze aanpak samen met milieurisico's. De meerwaarde van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is dat alle sectorale thema's integraal afgewogen worden. Bij sectorale uitwerkingen in vervolgprogramma's dreigt die integrale afweging lastiger te worden. De Provincie heeft daar voor sommige thema's het maximale mee gedaan, bijvoorbeeld door bij waterveiligheid het ruimtelijk kwaliteitsbelang als voorwaarde voor ontwikkeling op te nemen. Op die manier vormt de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 vanuit het milieubelang een kader voor sectorale uitwerkingen in vervolgprogramma's. Voor andere thema's, waaronder energietransitie en klimaatadaptatie wordt dat belang in de visie minder goed onderkend, waardoor het milieubelang mogelijkwerij niet vroegtijdig en volwaardig op de agenda staat. Dat is wel cruciaal voor doorontwikkeling van deze thema's in vervolgprogramma's.

9.3.3 Aanbevelingen

Geef het milieubelang in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 een grotere rol. Voor waterveiligheid is dat keurig gedaan: de Provincie geeft aan bij dijkversterkingen belang te hechten aan ruimtelijke kwaliteitswaarden. Voor andere thema's is dat minder goed gebeurd.

De aard van het beleid en de voorgenomen houding van de provincie vraagt vrij nadrukkelijk om een goede, integrale, monitoring. Dat is voor alle thema's, ook de thema's waar het milieubelang een sterke rol heeft in de visie, van belang. Enerzijds omdat weinig gebruik gemaakt wordt van stringente wet- en regelgeving om verbetering af te dwingen: als de ontwikkeling niet volledig volgens wens verloopt dient de Provincie door haar monitoring tijdig bij te kunnen sturen. **Voor thema's waar het milieubelang er beleidsmatig "bekaaid vanaf komt" is monitoring waar mogelijk nog belangrijker: de Provincie dient in de gaten te houden of bij vervoluitwerkingen het milieubelang een volwaardige rol opeist. Gezien de beperkte aandacht voor het milieubelang bij deze thema's van de visie is het waarschijnlijker dat bijsturing voor deze thema's noodzakelijk is.**

Verder verdient het aanbeveling om de opzet van de maatschappelijke uitdaging in lijn te brengen met de opzet van de andere maatschappelijke uitdagingen. De andere uitdagingen gaan uit van een opzet met hoofddoelstellingen, subdoelstellingen en acties/rollen. De maatschappelijke uitdaging Klimaatbestendig en CO₂-neutraal bevat alleen hoofddoelstellingen en acties/rollen. De gebruikte formuleringen onder "acties" zijn echter vaak "subdoelstellingen". Het doorvoeren van deze eenduidige opzet zou een bijdrage kunnen leveren aan het nader concretiseren van de doelstellingen. "Acties" zijn concreter dan "subdoelstellingen". In deze maatschappelijke uitdaging is dat nog beperkt het geval.

[illegible]

10 Overzicht, terugblik, conclusies en aanbevelingen

10.1 Over dit hoofdstuk

Dit hoofdstuk bevat een overzicht van de resultaten van de beoordeling van kansen en risico's uit de hoofdstukken 6 tot en met 9. Deze overzichten zijn opgenomen in paragraaf 10.2. Deze bevatten een totaaltabel met de kansen en de risico's in paragraaf 10.2.1. In paragraaf 10.2.2 is op basis van de kansen en risico's per thema van het beoordelingskader een prognose opgenomen van de ontwikkeling. Dat is gedaan in de vorm van trendlijnen die zijn gemaakt voor zowel de referentiesituatie (dus zonder het beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021) en voor situatie met het beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

Zoals al beschreven in hoofdstuk 1 van dit MER is het proces van de m.e.r. gekoppeld geweest aan het proces van het ontwikkelen van het beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Dat heeft er onder andere toe geleid dat aanbevelingen die vanuit de m.e.r. zijn gedaan hebben bijgedragen aan inhoudelijke aanvullingen, aanpassingen en aanscherpingen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. Deze aanbevelingen vanuit de m.e.r. zijn in dit MER, dat vooral kijkt naar het concept-ontwerp van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021, niet (meer) aanwezig. Om hiervan toch een beeld te geven bevat paragraaf 10.3 een terugblik op het proces. Om dezelfde reden is in de conclusie en aanbevelingen in paragraaf 10.4 een tweedeling aangebracht in aanbevelingen die (grotendeels) zijn overgenomen in de laatste versie van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 (paragraaf 10.4.1) en aanbevelingen voor het vervolgtraject (paragraaf 10.4.2). In deze paragraaf zijn ook aanbevelingen opgenomen die in het kader van de m.e.r. zijn gedaan, maar die niet zijn overgenomen in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

10.2 Overzicht

10.2.1 Kansen en risico's

De resultaten van de hoofdstukken 6 t/m 9 (de analyse per bouwsteen van de kansen en risico's van het beleid en van de acties) zijn samengevat in onderstaand overzicht.

De cellen in deze matrix (de 15 thema's gecombineerd met de 27 bouwstenen) vormen samen het overzicht van de kansen en risico's van alle bouwstenen. Het gaat hierbij om de kansen en risico's van het nieuwe beleid ten opzichte van het vigerende beleid.

Het overzicht in de matrix met kansen en risico's laat zien dat voor veel thema's en bouwstenen er vooral kansen worden gesignaleerd. De bouwstenen van maatschappelijke uitdaging 2 zijn in het proces van het tot stand komen van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 voor een groot deel meer integraal ingevuld en concreter gemaakt, waardoor deze vooral resulteren in kansen voor veel van de beschouwde milieuthema's.

Risico's zijn vooral gesignaleerd bij maatschappelijke uitdaging 4. Deze risico's hebben vooral betrekking op de thema's die onderdeel zijn van de 'groene' thema's zoals natuur en landschap. Ze zijn gekoppeld aan de grote opgaves die er zijn voor de energietransitie en de klimaatadaptatie. De ruimtevaart daarvoor kan dermate grote vormen aannemen dat negatieve effecten, ondanks inspanningen om ze te beperken, niet kunnen worden voorkomen. Het gaat dan om milieu (bijvoorbeeld hinder door geluid van windturbines), landschap en natuur. In algemene zin kan – in aanvulling wat daarover bij de afzonderlijke maatschappelijke uitdagingen al is gezegd – worden opgemerkt dat ook bij goede intenties, ambities en doelen er rekening mee moet worden gehouden dat er (economische) drijfveren kunnen zijn die kunnen leiden tot ruimtelijke ontwikkelingen die afbreuk doen aan de voorgenomen doelen en ambities. Naast alle acties gericht op herstel, ombuigen en in goede banen leiden van ontwikkelingen is het daarom

ook noodzakelijk dat er voldoende (juridische) waarborgen zijn om ongewenste ontwikkelingen tegen te kunnen gaan.

In onderstaand overzicht van kansen en risico's zijn bij de bouwstenen van uitdaging 2 nagenoeg geen risico's aangeduid. Dit komt door de combinatie van beschermingsmaatregelen (in de omgevingsverordening) en maatregelen (deels ook gesubsidieerd) voor herstel, ontwikkeling en verbeteren van de bereikbaarheid en beleefbaarheid. Ook ten aanzien van de bouwsteen Landbouw is het beeld van de risico's en kansen tamelijk positief. Een belangrijk risico hierbij is in hoeverre de omvorming van de landbouw, waarbij de sector zelf en de individuele agrariërs een centrale rol hebben, daadwerkelijk zal plaatsvinden.

[illegible]

10.2.2 Vergelijking met de referentiesituatie

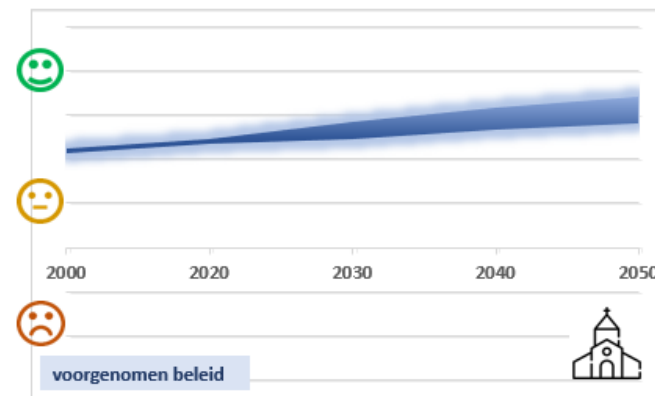
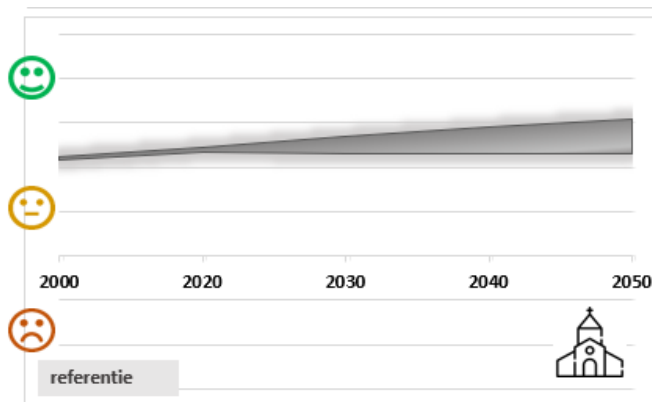
Algemene toelichting op de figuren

In deze paragraaf zijn figuren opgenomen die een beeld geven van de ontwikkeling van de staat van het betreffende thema. Deze figuren laten voor de periode 2000 -2020 de ontwikkeling zien zoals die is waargenomen. Deze lijnen zijn gebaseerd op de informatie die in de factsheets is samengevat. Voor de periode na 2020 is het een prognose van de ontwikkeling op basis van het vigerende beleid en andere (ook externe) factoren die invloed kunnen hebben (bijvoorbeeld demografische ontwikkelingen, klimaatveranderingen en het beleid van rijk en Europa). Om de onzekerheden weer te geven hebben de lijnen naar de toekomst een bandbreedte. De verwachting is dat de ontwikkeling zich binnen deze bandbreedte zal afspelen. De verticale positie van de lijnen in de figuren geeft aan in hoeverre de toestand van het betreffende thema voldoet aan doelen of ambities. Dit wordt ook aangeduid door de smileys op de verticale as. Deze figuren zijn op basis van een expert opinion gemaakt voor de referentiesituatie (links) en voor de situatie met het beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 (rechts). Bij het samenstellen van deze lijnen is rekening gehouden met het overzicht van de kansen en risico's die in paragraaf 10.2.1 zijn weergegeven. Per beoordelingsaspect (dus per kolom in de matrix) is een trendlijn gemaakt, op basis van een expert opinion over de (gewogen) optelsom van de kansen en risico's van het beleid van de bouwstenen voor het betreffende thema.

Alles overziende kan worden geconstateerd dat het voorgenomen beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 ertoe bijdraagt dat de situatie gelijk blijft of dat de lijn naar boven wordt omgebogen.

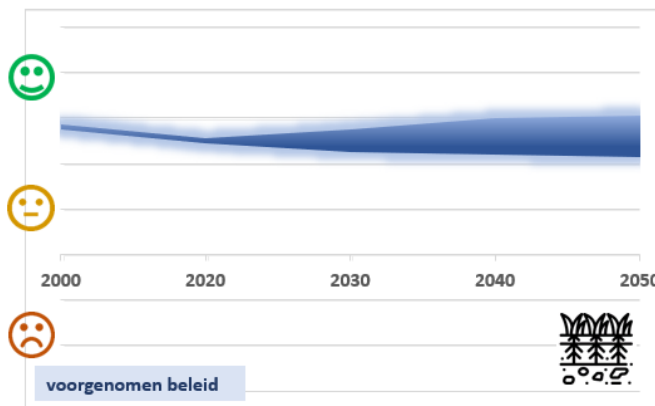
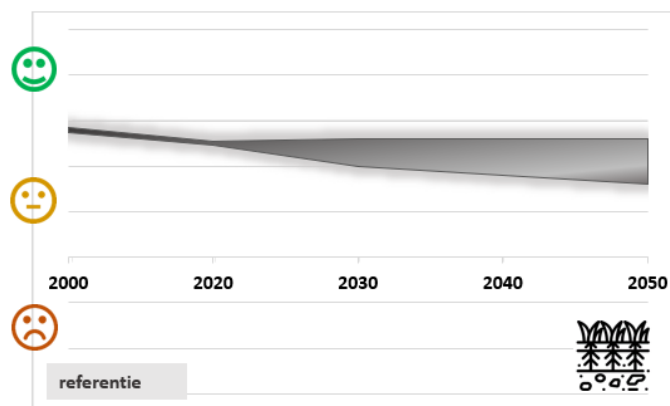
Archeologie en erfgoed

De bestaande bescherming van archeologische waarden en erfgoed, en de aandacht die er is voor deze waarden dragen er toe bij dat naar verwachting in de referentiesituatie de 'staat' van het erfgoed en archeologische waarden niet achteruitgaat en wellicht zelfs verbeterd. In het voorgenomen beleid zijn doelen opgenomen en maatregelen benoemd die kansen bieden voor bescherming van archeologische waarden en erfgoed, voor het meer integreren van deze waarden bij ruimtelijke ontwikkelingen, voor het meer beleefbaar maken van deze waarden en voor kennisontwikkeling. Deze maatregelen zullen er naar verwachting toe bijdragen dat de kwaliteit en beleefbaarheid zal verbeteren.

Bodem

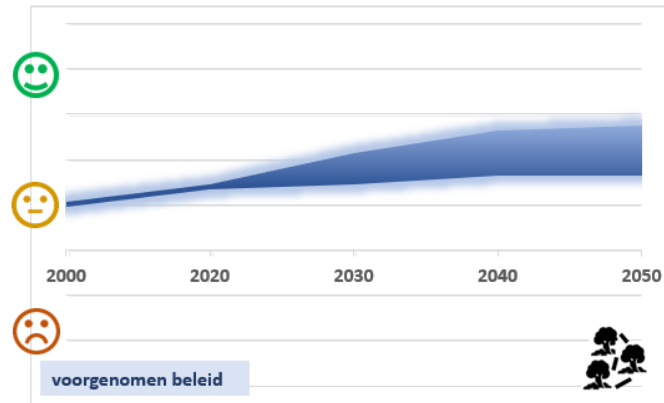
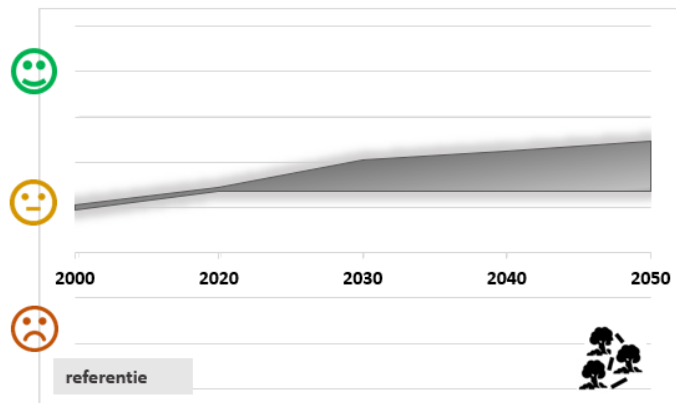
De teruglopende kwaliteit van de bodem - met name in agrarische gebieden - is één van de aandachtspunten van de fysieke leefomgeving. De verwachting is dat bij de autonome ontwikkeling de teruggang van de kwaliteit verder zal gaan en over grotere oppervlaktes. In het voorgenomen beleid zijn acties opgenomen om deze teruggang te stoppen en om de bodemkwaliteit te verbeteren. De verwachting is daarom dat het voorgenomen beleid de verdere teruggang kan tegengaan en wellicht ook kansen biedt voor verbetering van de kwaliteit van de bodem.

Natuur: gebieden

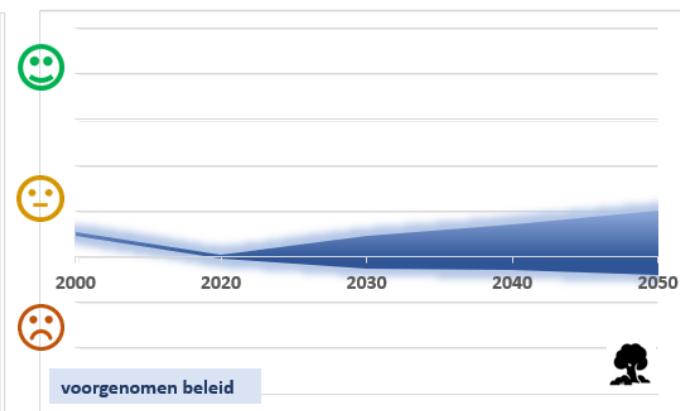
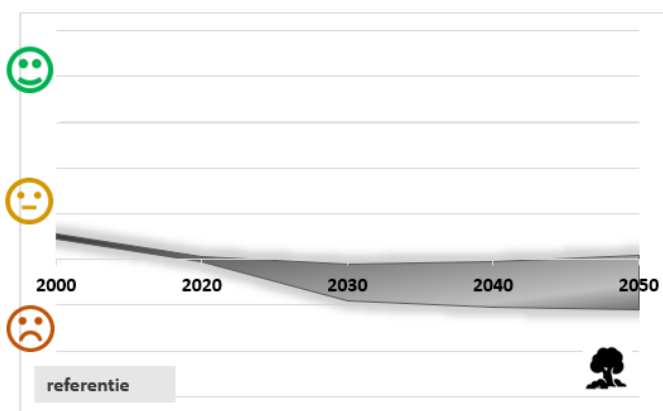
Voor het thema Natuur is, vanwege de grote verschillen, gekeken naar gebieden (Natura 2000 en NNN) en biodiversiteit.

Voor gebieden geldt dat, komend vanuit een slechte situatie, er een trend is naar een verbetering van de conditie van de natuurgebieden. Het voorgenomen beleid versterkt deze positieve trend, waardoor de afstand tot de (instandhoudings)doelen kleiner wordt.

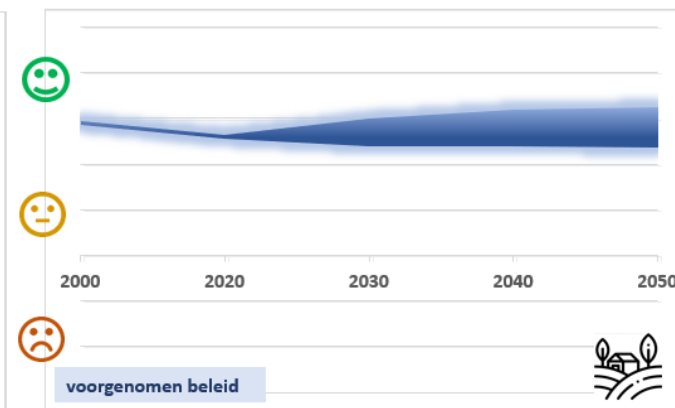
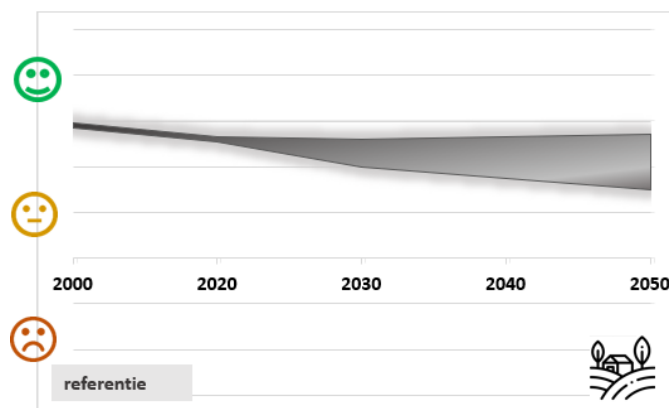
Natuur: biodiversiteit

De autonome ontwikkeling en de verwachting voor de referentiesituatie is een verdere achteruitgang van de biodiversiteit en op z'n gunstigst een stand-still. De maatregelen van het voorgenomen beleid biedt kansen om deze negatieve trend te doorbreken en tenminste de verdere achteruitgang te stoppen. De situatie van de biodiversiteit blijft echter slecht. Het is van belang dit te blijven monitoren en eventueel aanvullende maatregelen te nemen.

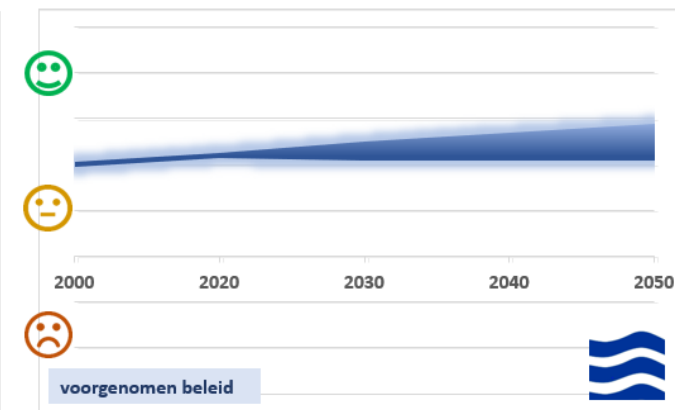
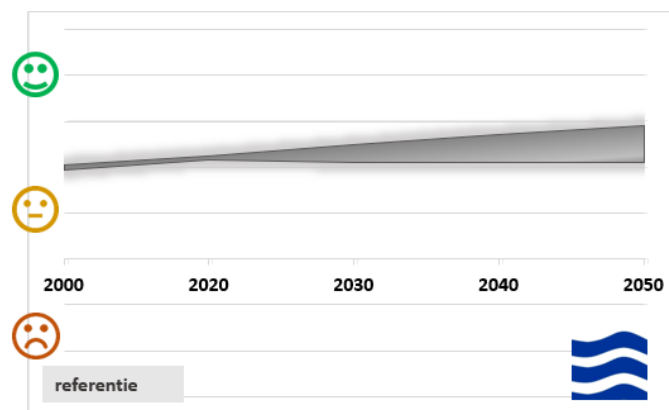
Landschap

Voor het thema landschap is de trend van de afgelopen decennia licht negatief, waarbij de uitgangssituatie (de bestaande landschappelijke kwaliteit) nog tamelijk goed is. De verwachting is dat in de referentiesituatie de kwaliteit van het landschap geleidelijk (verder) achteruit kan gaan of op z'n best gelijk blijft. Het voorgenomen beleid biedt kansen deze verdere afname tot staan te brengen en mogelijk zelfs tot een verbetering van de landschappelijke kwaliteit te komen.

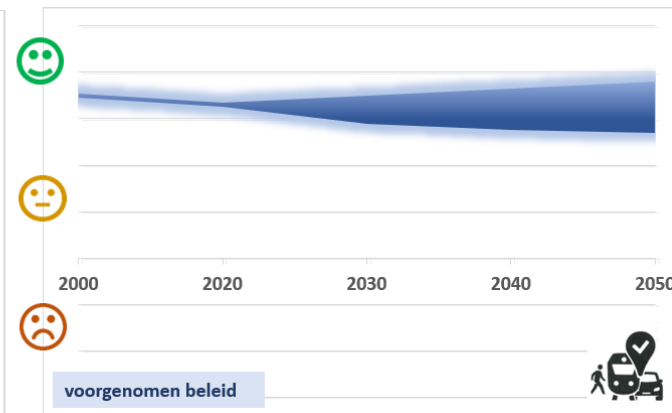
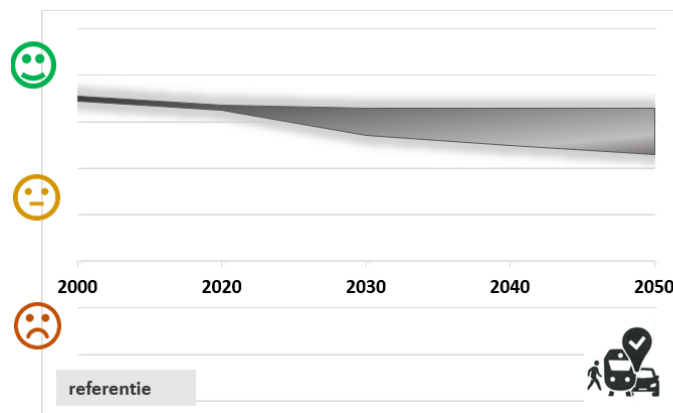
Water

De verwachting is dat het bestaande beleid er toe zal leiden dat de positieve trend van de afgelopen jaren zal leiden tot een geleidelijke verdere verbetering in de richting van de doelen voor dit thema. Het voorgenomen beleid van de omgevingsvisie draagt er naar verwachting toe bij dat deze trend wordt voortgezet en in beperkte mate wordt versterkt.

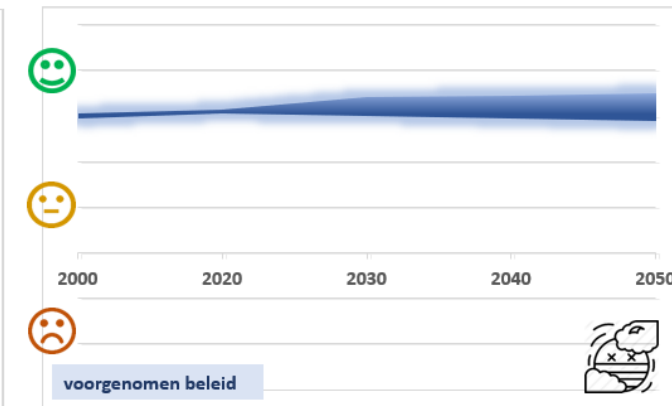
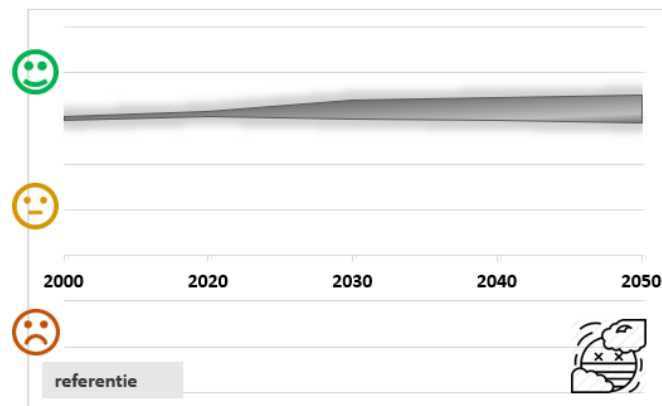
Bereikbaarheid

Voor dit thema is de verwachting dat de referentiesituatie, als voortzetting van de waargenomen trends, een kleine verslechtering of ongeveer gelijk blijven van de situatie zal laten zien. De beleidsvoornemens van de Zeeuwse Omgevingsvisie bieden kansen om de afname van de bereikbaarheid te stoppen en mogelijk ook te verbeteren.

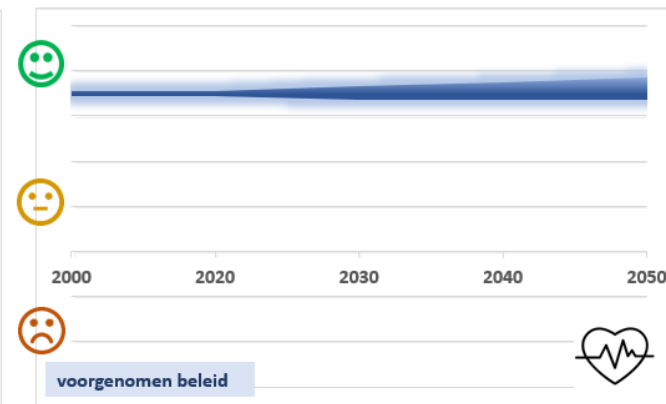
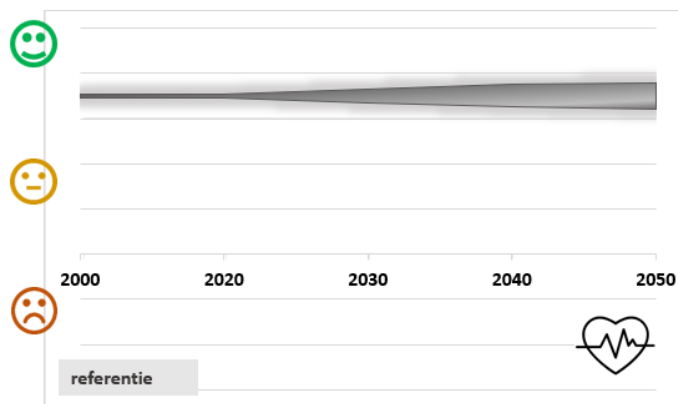
Milieu

De feitelijke milieusituatie in Zeeland is relatief goed en is de afgelopen periode, als gevolg van het (milieu)beleid, in beperkte mate verder verbeterd. De verwachting voor de autonome ontwikkeling (de referentiesituatie) dat deze trend zich zal voortzetten. Het voorgenomen bestaat in grote lijnen uitvoeren van wettelijke taken, waar onder vergunningverlening. Dat leidt er toe dat er geen groot verschil is ten opzichte van de referentiesituatie.

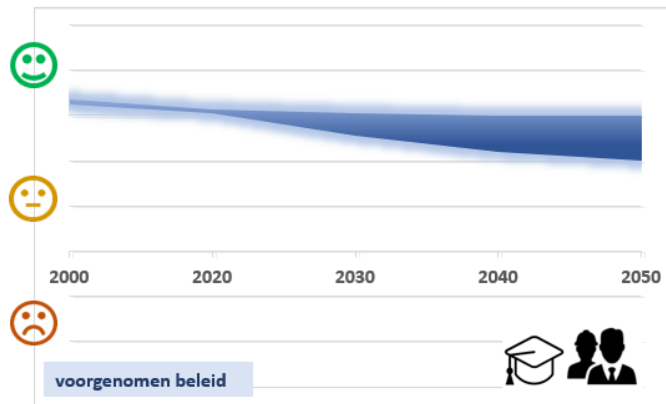
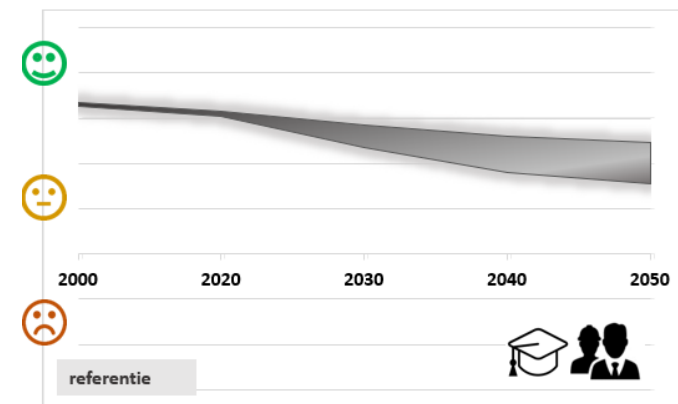
Gezondheid

De beoordeling voor de gezondheid voor de referentiesituatie is tamelijk goed, met ook de doorkijk naar de toekomst (referentiesituatie) dat de gezondheidssituatie gemiddeld genomen goed blijft. Het voorgenomen beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 leidt naar verwachting niet tot grote veranderingen ten opzichte van de referentiesituatie.

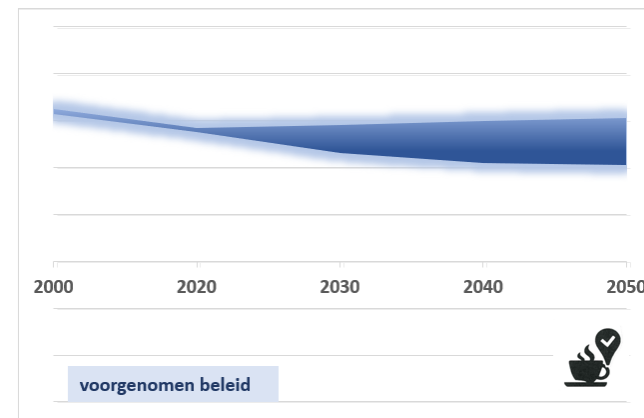
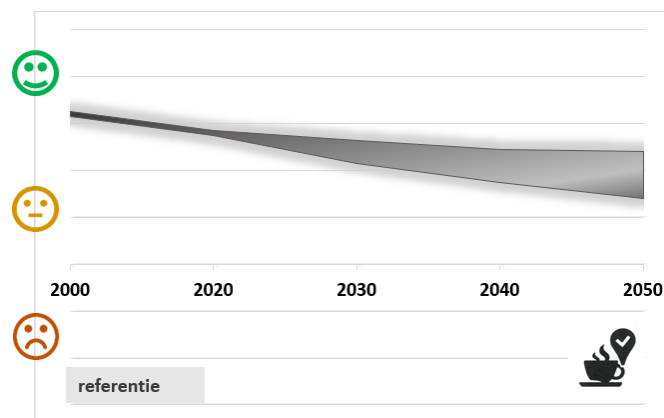
Onderwijs en Arbeidsmarkt

Voor dit thema is voor de referentiesituatie een licht negatieve trend gesignaleerd. Het voorgenomen beleid heeft naar verwachting als gevolg dat deze trend wordt afgeremd en er een kans is dat deze tot stilstand komt. Gezien het grote maatschappelijke belang en het risico voor een negatieve ontwikkeling is monitoring, evaluatie en zo nodig bijsturen wenselijk.

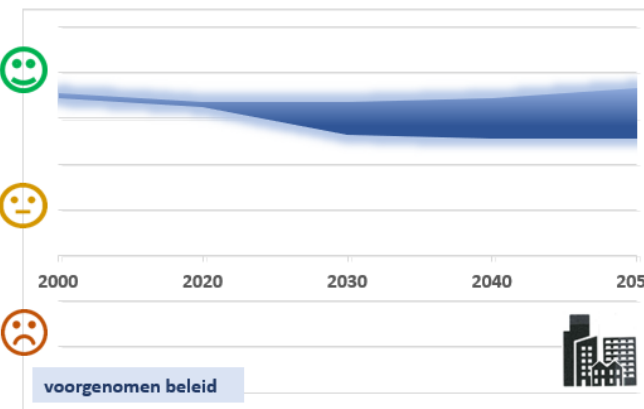
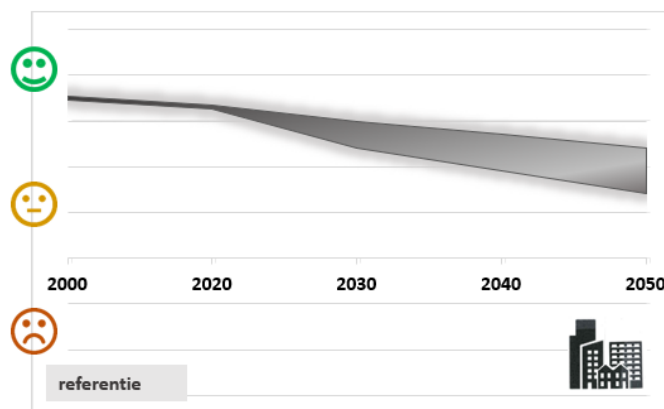
Leefbaarheid en voorzieningen

De leefbaarheid en voorzieningen staan in de referentiesituatie onder druk, met een neerwaartse trend. Hiervoor zijn diverse oorzaken aanwezig. Het voorgenomen beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie biedt kansen om deze neerwaartse trend te vertragen of zelfs om te buigen naar een licht positieve trend. Gezien de maatschappelijke belangen is dit een thema om in de monitoring en evaluatie mee te nemen zodat eventueel kan worden bijgestuurd.

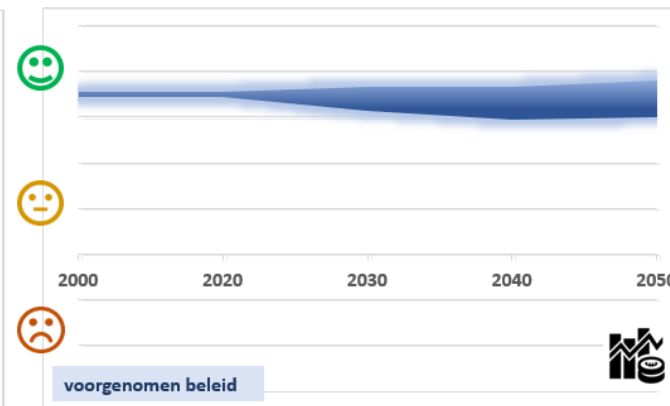
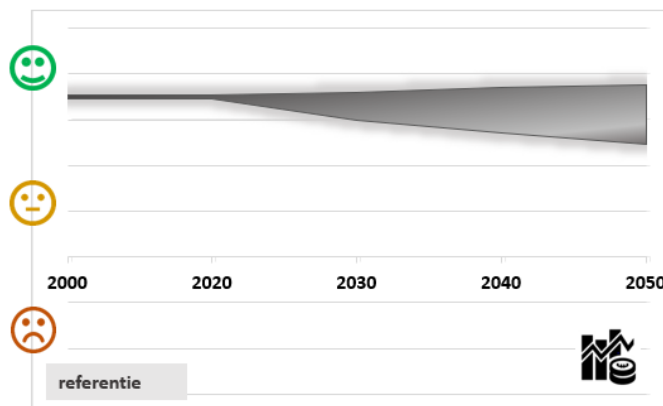
Wonen

Als gevolg van diverse autonome trends en factoren – met demografische ontwikkelingen als een belangrijke – dreigt in de referentiesituatie een toenemende onbalans tussen vraag en aanbod van woningen. Het voorgenomen beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 bevat maatregelen om dat tegen te gaan. De verwachting is dat dat kansen biedt om de negatieve trend tot staan te brengen of zelfs om te buigen in de richting van de gewenste situatie.

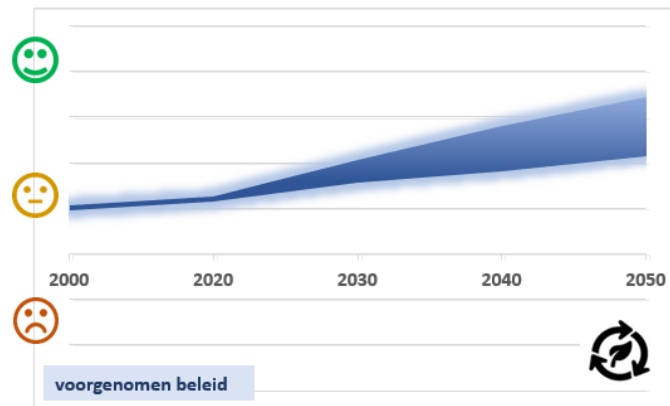
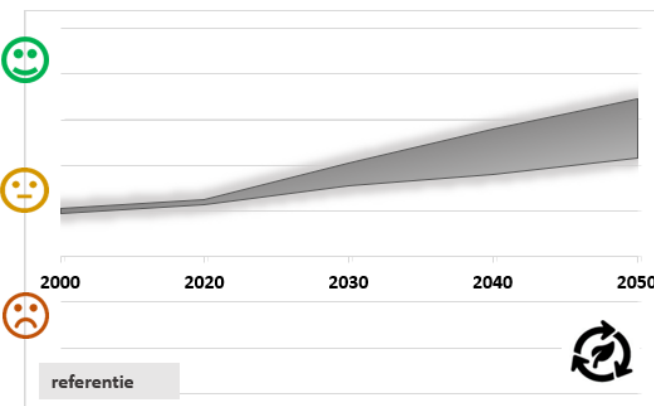
Economie

De verwachting voor de Zeeuwse economie in de autonome situatie is dat het beeld tamelijk goed is en er geen grote verbeteringen of verslechtingen worden verwacht, uiteraard met de kanttekening dat hierop veel (externe) factoren invloed hebben. Dat leidt tot een bandbreedte in de prognose. De verwachting is dat het voorgenomen beleid kansen biedt de Zeeuwse economie weerbaarder te maken, waardoor de risico's voor een afname van de economie worden verkleind en de bandbreedte kleiner wordt.

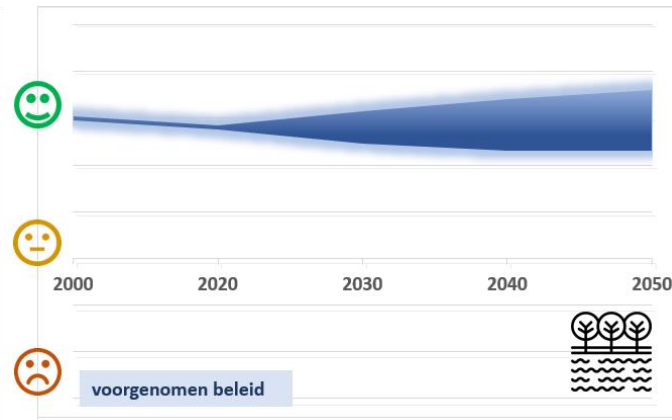
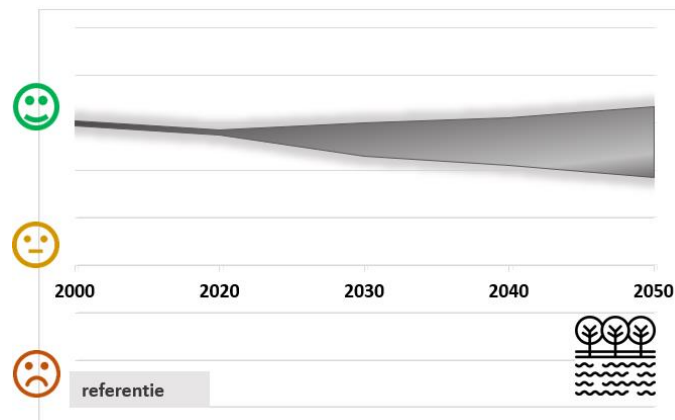
Circulaire economie

Voor de circulaire economie is er nog een lange weg te gaan. In de afgelopen decennia is de mate van circulariteit toegenomen en de verwachting is dat door autonome ontwikkelingen (referentiesituatie) de ambities voor de circulaire economie meer zullen worden benaderd. Het voorgenomen beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie draagt in beperkte mate bij aan het vergroten van de kansen voor de circulaire economie.

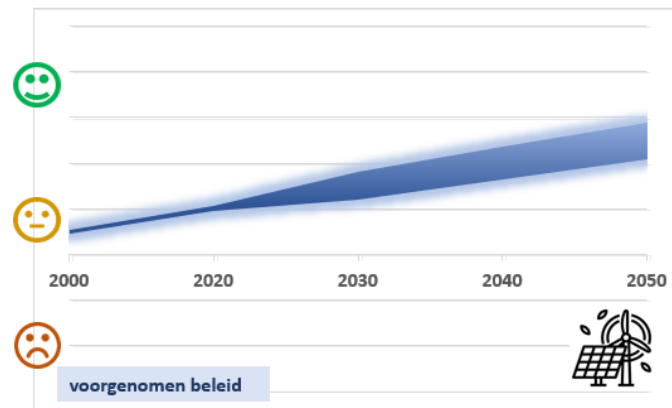
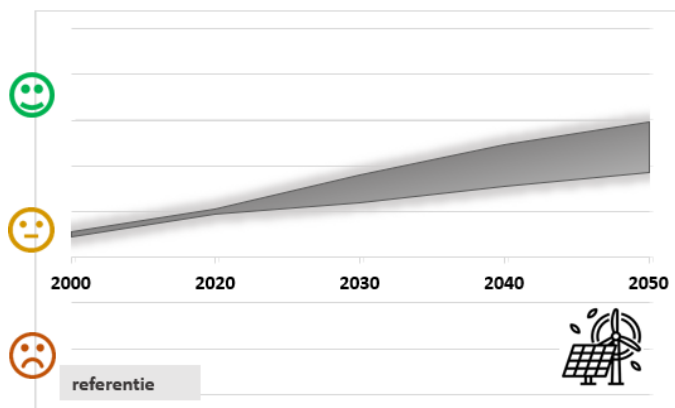
Klimaatadaptatie

Als gevolg van de verandering van het van het klimaat is, ondanks de inspanningen die worden gedaan, de verwachting dat de trend voor de referentiesituatie een licht negatief tot licht positief is, met een relatief grote bandbreedte. Het voorgenomen beleid biedt kansen om dit bij te sturen en de ambities voor de klimaatadaptatie meer binnen bereik te krijgen. Er blijft echter een relatief grote mate van onzekerheid en -dus- de noodzaak voor monitoring, evaluatie en zo nodig bijsturen.

Energietransitie

Voor de energietransitie moet nog een lange weg worden afgelegd voordat de ambities zijn gerealiseerd. De autonome trends en beleidsinspanningen leiden er naar verwachting toe dat ook in de referentiesituatie de doelen en ambities steeds meer in zicht komen. Het beleid van de Zeeuwse Omgevingsvisie voegt hieraan relatief weinig toe.

10.3 Terugblik

In het parallelle proces van Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en m.e.r. is onderling veel informatie uitgewisseld. Deze bestond uit concept-teksten van de bouwstenen (en daarbinnen de doelen, subdoelen en acties) en reacties vanuit de m.e.r. daarop. Deze informatie is niet in dit MER opgenomen, maar er kan worden geconstateerd dat het proces van de m.e.r. heeft bijgedragen aan het aanscherpen en meer integraal maken van doelen, subdoelen en acties binnen de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021. In het proces van de eerste contouren van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 naar het nu voorliggend concept van de visie heeft de interactie tussen de visie, de omgeving en de m.e.r. op een aantal onderdelen geleid tot aanpassingen. Deze bestonden deels uit het breder en integraler maken van de doelen en subdoelen en uit het meer concreet maken van de acties. Het gevolg hiervan is dat in het uiteindelijke overzicht van de kansen en risico's van het voorgenomen beleid vooral veel kansen zijn benoemd. In de eerdere reacties vanuit de m.e.r. op de conceptteksten van de visie zijn meer risico's gesignaleerd. Deze gesignaleerde risico's waren bijvoorbeeld het gevolg van het ontbreken van aandacht voor bepaalde aspecten of een zeer abstracte formulering van acties. In de uiteindelijke beoordeling (in paragraaf 10.2.1) is het aantal risico's kleiner, maar risico's zijn nog wel aanwezig en blijven aandacht vragen.

In paragraaf 10.4 zijn conclusies en aanbevelingen opgenomen. Het gaat deels om aanbevelingen die al eerder in het proces zijn gemaakt en die al hebben geleid tot aandacht in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 (paragraaf 10.4.1) en deels om aanbevelingen voor het vervolgtraject.

Al met al kan terugkijkend worden gesteld dat het milieubelang (in de ruime zin des woords) heeft bijgedragen aan de inhoud van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

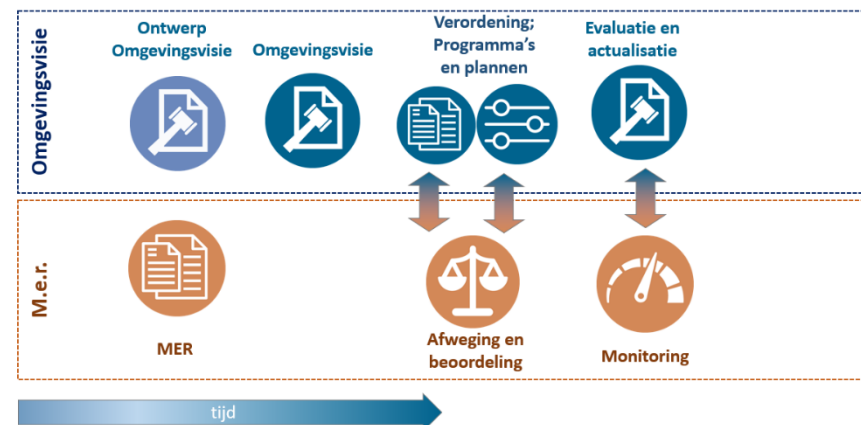
10.4 Grensoverschrijdende effecten

Grensoverschrijdende effecten treden met name op als gevolg van ontwikkelingen waarbij een toe- of afname van vervuilende stoffen in de lucht (CO₂, NO_x, PM_x, ed.) verwacht kan worden of bij ruimtelijke ingrepen in het grensgebied (b.v. windturbines). Indien in vervolgbesluiten concreter bekend is op welke wijze invulling wordt gegeven aan het beleid, dient extra aandacht besteed te worden aan eventuele grensoverschrijdende effecten.

10.5 Conclusie en aanbevelingen

10.5.1 Conclusie en aanbevelingen met doorwerking in de visie

In de huidige vorm bevat de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 een groot aantal acties. Deze zijn deels al tamelijk concreet, maar veel acties vragen ook nog om een nadere uitwerking. Daarnaast wordt in de visie aangekondigd dat uitvoeringsplannen en programma's zullen worden gemaakt. Een aantal belangrijke keuzes wordt doorgeschoven naar het vervolgproces. In het overzicht van de kansen en risico's is aangegeven dat daarbij kansen en risico's aan de orde kunnen zijn, bijvoorbeeld de risico's voor natuur, landschap en leefomgeving. Het is daarom van belang bij

verdere uitwerkingen (zowel van de acties als van programma's en plannen) op een goede manier rekening te houden met het milieubelang. Dit belang is onderkend in de visie en expliciet benoemd in deel A.

Voor de nadere uitwerking van de visie kan dit inhouden dat een m.e.r. (of een m.e.r.-achtige aanpak) volgt, waarbij bijvoorbeeld ook beleidsalternatieven (op het niveau van het betreffende programma of plan) worden onderzocht. Dat kan ertoe bijdragen dat de belangen van milieu, leefomgeving, natuur en landschap structureel en duurzaam een plek krijgen. In een dergelijke nadere uitwerking worden de kansen en risico's (zoals beschreven in dit MER) concreter en meer als 'effect' in beeld gebracht. Het is van belang te constateren dat dit voornemen (het inzetten van een m.e.r.-achtige aanpak voor vervolkeuzes) in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 expliciet is benoemd.

In enkele bouwstenen is aangekondigd dat een systeem van monitoring zal worden opgezet. Monitoring, gevolgd door evaluatie, is essentieel om de daadwerkelijke 'staat van leefomgeving' in beeld te hebben en te houden, en om de mate van doelbereik bij te kunnen houden. Een goed systeem van monitoring en evaluatie maakt het mogelijk om te kunnen bijsturen als de ontwikkelingen onvolgende snel gaan of als risico's manifest worden. De aanbeveling om monitoring en evaluatie meer integraal, bouwsteenoverstijgend op te zetten en ook expliciet te benoemen is overgenomen in de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021.

Ook bij de verdere uitwerking van het beleid in de uitvoeringsprogramma's e.d. kan worden meegenomen welke vragen de uiteindelijk gekozen beleidsuitwerking oplevert voor de monitoring.

10.5.2 Conclusies en aanbevelingen voor het vervolgtraject.

In deze paragraaf zijn aanbevelingen opgenomen voor het vervolgproces van de visie, in aanvulling op hetgeen daarover al in Deel A van de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is opgenomen.

De eerste aanbeveling is om, daar waar een nadere uitwerking van de visie, bijvoorbeeld in een programma ter hand wordt genomen, terug te kijken naar dit proces dat voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is doorlopen. Dat kan een bijdrage leveren voor de aanpak van en dergelijke uitwerking. Daarmee kan invulling worden gegeven aan hetgeen hierover in de visie is opgenomen.

Een tweede aanbeveling is geweest om de inhoud van de bouwstenen en de acties te stroomlijnen en wellicht ook om een verdere integratieslag te doen. Deze aanbeveling is niet overgenomen in de nu voorliggende visie, maar kan wellicht van belang zijn bij verdere uitwerkingen, bijvoorbeeld op gebiedsniveau. In de huidige opzet van de visie is er een groot aantal bouwstenen, die naar inhoud en mate van uitwerking niet allemaal op hetzelfde niveau zitten. Daarnaast kan worden overwogen of het zinvol kan zijn het aantal bouwstenen te verkleinen en toe te werken naar een kleiner aantal, meer integrale bouwstenen. De bouwstenen in de huidige vorm bevatten daartoe al duidelijke aanknopingspunten. Het kan daarbij gaan om zowel bouwstenen binnen een maatschappelijke uitdaging, maar ook tussen de maatschappelijke uitdagingen. Een kleiner aantal, meer integrale bouwstenen kan een beter hanteerbare structuur opleveren. Met een kleiner aantal, maar meer integrale bouwstenen kan waarschijnlijk beter richting worden gegeven aan samenhangende doelen en acties. Dit maakt het wellicht ook beter mogelijk om belangen (die conflicterend kunnen zijn, maar juist ook parallel kunnen lopen) samen te brengen, en waar nodig te confronteren en afgewogen keuzes te maken. Bij een dergelijke aanpak is het ook beter mogelijk de veroorzakers van knelpunten en problemen, en de 'slachtoffers' van de problemen samen en integraal te benaderen. Bij de huidige opzet zijn deze (in ieder geval deels) aanwezig in verschillende bouwstenen. Bij een 'herverkaveling' van de bouwstenen zou kunnen worden nagegaan of meer focus kan worden aangebracht. In de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 gaat het bij een deel van de bouwstenen in hoofdzaak over reguliere taken van de provincie en/of beleidsterreinen waar de formele en informele provinciale daadkracht beperkt is. Een keuze had kunnen zijn om in Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 meer focus aan te brengen en vooral aandacht te besteden aan de onderwerpen waar de provincie het verschil kan maken en/of (bij een gebrek aan een andere instantie) moet maken. Dat kan dan resulteren in een beperkt(er) aantal onderwerpen, waarvoor dan duidelijke

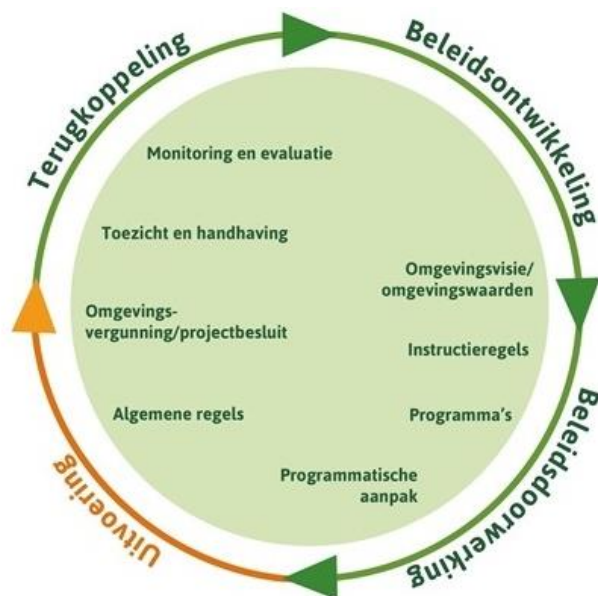
keuzes kunnen worden gemaakt over ambities, doelen, acties en rol van de provincie.

Tot slot: er kan worden geconstateerd dat de visie op een aantal terreinen belangrijke stappen zet voor het behouden en verbeteren van de situatie van natuur, landschap, milieu en leefomgeving. Maar ook kan worden geconstateerd - zie hiervoor de trendlijnen in paragraaf 10.2.1 - dat voor een aantal thema's de 'objectieve' situatie ongunstig is en dat doelen nog niet in zicht zijn. Als – zie hierboven- bij de verdere uitwerking van de visie wordt gekeken naar het aanbrengen van meer focus, dan kan worden overwogen om voor sommige beleidsthema's een grotere inzet te plegen en/of forsere keuzes te maken.

11 Een vinger aan de pols: monitoring en evaluatie

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 vervangt, na vaststelling door Provinciale Staten, het Omgevingsplan Zeeland 2018 als richtinggevend kader voor de ontwikkeling van Zeeland. De visie werkt daarmee door in verschillende planningspraktijken, projecten, herinrichtingen en regelgevingen.

De Omgevingsvisie maakt onderdeel uit van een zogeheten beleidscyclus: beleidsontwikkeling, beleidsdoorwerking, uitvoering en terugkoppeling. Op basis van 'terugkoppeling' (monitoring en evaluatie) kan de cyclus opnieuw worden doorlopen.

De Omgevingsvisie vormt de start van de beleidscyclus: een nieuw integraal beleidskader en perspectief voor de programma's, plannen en projecten die nu en straks binnen Zeeland nodig zijn. Met andere woorden de richtinggevende uitspraken in de Omgevingsvisie werken door in de andere onderdelen van de beleidscyclus. Op deze onderdelen is kort nader ingegaan, voordat daarna is ingegaan op hoe dit MER een rol speelt in de beleidscyclus.

11.1 Doorwerking in beleid en programma's

De Provincie Zeeland heeft al een breed palet aan beleid en programma's voor de fysieke leefomgeving. Zo bestaan er diverse programma's, zoals de Natuurvisie Zeeland, die maatregelen bevatten om de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving te bereiken. De Omgevingsvisie biedt deels aanscherping van bestaande programma's en beleid en noemt ook nieuwe beleidsopgaven en programma's.

Voor een goede doorwerking is het van belang dat de richting en ambities vanuit de visie op een juiste wijze worden vertaald naar programma's en beleid. Vervolgens dienen ook de uitkomsten van het gevoerde beleid ook daadwerkelijk bij te dragen aan de gestelde doelen. Dit wordt in Zeeland op twee manieren vormgegeven:

1. Om op de voortgang doelen en ambities en de samenhang tussen sectorale en gebied specifieke beleidsdoorwerking te bewaken wordt een integrale '*omgevingsverordening*' opgesteld. Hierin worden de belangrijkste keuzes uit de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 wettelijk vastgelegd en bewaakt.
2. De resultaten van (sectorale) programma's worden *gemonitord en geëvalueerd*, zoals thans gedaan wordt, en hierbij tevens betrokken bij de bepaling van de bijdrage aan het behalen van de integrale ambities, verwachte scores voor de relevante beoordelingsaspecten en daarmee aan de integrale kwaliteit van de fysieke leefomgeving.

11.2 Aanbevelingen voor monitoring

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 geeft richting en sturing aan de fysieke leefomgeving van Zeeland. De kaders die voor 2050 zijn gesteld en de wijze waarop hier invulling aan gegeven wordt, is natuurlijk aan verandering onderhevig. Sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen, economische conjunctuur, crises, bestuurlijke wisselingen, maar bijvoorbeeld tegenvallende effecten van maatregelen leiden allen ertoe dat een dergelijke visie nooit statisch kan zijn.

Het is verplicht om een m.e.r. te monitoren. Het is de moeite waard om te verkennen of het MER kan worden doorontwikkeld tot 'levend document'. Het wordt dan een monitoringsinstrument voor de Zeeuwse fysieke leefomgeving als geheel, dat inzichtelijk maakt hoe waarden, analyses en beleidskeuzes met elkaar samenhangen. Daarmee kan het ondersteunend zijn bij evaluatie en herijking van de omgevingsvisie. In deze paragraaf zijn enkele aanbevelingen gedaan hoe deze monitoring meerwaarde kan hebben. Een kosteneffectief en doelmatige monitoring is daarbij het vertrekpunt.

De basis voor de monitoring van het MER zijn logischerwijs de onderdelen van het beoordelingskader. In dit MER is voor deze onderdelen een integraal beeld geschetst van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Ook zijn voorspellingen gedaan waar de kwaliteit van de fysieke leefomgeving per beoordelingsaspect, maar ook als geheel, naartoe beweegt. Hier zitten veel onzekerheden in.

Met behulp van monitoring kunnen drie vragen worden geborgd:

- In hoeverre komen de voorspelde effecten overeen met de praktijk?
- In hoeverre is nieuwe informatie/beleid/ontwikkelingen aan de orde om de beoordeling van de effecten op de kernwaarden aan te passen?
- In hoeverre is bijsturing nodig om de gestelde ambities te behalen?

Door beantwoording van deze drie vragen houdt de provincie Zeeland een integraal beeld van de fysieke leefomgeving. Een beeld dat anders niet aanwezig is, ondanks dat de provincie Zeeland veel beleid monitort.

11.3 Hoe zou monitoring er in de praktijk uit kunnen zien?

Met dit MER is een 'nulmeting' van de staat van de fysieke leefomgeving uitgevoerd. Ook is een inschatting gegeven van de mate waarin maatregelen, verordening en aangescherpt beleid uit de Omgevingsvisie leidt tot het behalen van de gestelde ambities.

Na vaststelling van dit MER is het wenselijk een monitoringsplan op te stellen waarin nader uitgewerkt wordt hoe de monitoring vormgegeven kan worden. De monitoring dient in elk geval te bestaan uit:

- Een update van de staat van de fysieke leefomgeving;
- Inzicht hoe de trends van de onderdelen van het beoordelingskader zich ontwikkelen;
- Aanbevelingen of en hoe bijgestuurd kan worden om ongewenste trends/effecten te keren.

Updates van de staat van de fysieke leefomgeving

Door monitoring kan de ontwikkeling van de staat van de fysieke leefomgeving goed beschouwd worden. Het is van belang dat de data die gebruikt wordt om deze staat van de fysieke leefomgeving te presteren ook op deze momenten redelijk actueel is. Voor veel van de gebruikte indicatoren geldt dat de gebruikte data tweejaarlijks of vierjaarlijks beschikbaar komt. Voor enkele indicatoren zal specifieke data verzameld moeten worden. Na vaststelling van de Omgevingsvisie en het MER kan in het monitoringsplan per indicator de onderliggende benodigde data en bronhouder van de data worden benoemd. Als hier dan nog lacunes uit naar voren komen, kunnen deze benodigde meetgegevens nog verzameld worden.

Inzicht hoe de trends van de kernwaarden zich ontwikkelen

De monitoring geeft inzicht in hoe de trends van de diverse kernwaarden zich ontwikkelen en hoe deze zich verhouden tot de voorspellingen uit dit MER. Het moge duidelijk zijn dat trends over langere perioden gaan dus is niet de verwachting dat al bij de eerste monitoringsrapportage er direct grote veranderingen zichtbaar zijn. Een vorm van visualisatie is door de figuren uit dit MER te updaten met nieuwe gegevens over de indicatoren.

Bijsturing in het MER naar aanleiding van monitoring

Na een langere periode is beter te zien hoe een trend zich ontwikkelt en in hoeverre deze afwijkt van de voorspellingen. Afwijking is niet per definitie slecht, bijvoorbeeld bij positieve afwijking of als deze nog binnen de voorspelde prognose valt.

Bijlage 1: Factsheets (apart document)

Copyright © 2020

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Over Antea Group

Van stad tot land, van water tot lucht; de adviseurs en ingenieurs van Antea Group dragen in Nederland sinds jaar en dag bij aan onze leefomgeving. We ontwerpen bruggen en wegen, realiseren woonwijken en waterwerken. Maar we zijn ook betrokken bij thema's zoals milieu, veiligheid, assetmanagement en energie. Onder de naam Oranjewoud groeiden we uit tot een allround en onafhankelijk partner voor bedrijfsleven en overheden. Als Antea Group zetten we deze expertise ook mondiaal in. Door hoogwaardige kennis te combineren met een pragmatische aanpak maken we oplossingen haalbaar én uitvoerbaar. Doelgericht, met oog voor duurzaamheid. Op deze manier anticiperen we op de vragen van vandaag en de oplossingen van de toekomst. Al meer dan 60 jaar.

Contactgegevens

Beneluxweg 125
4904 SJ OOSTERHOUT
Postbus 40
4900 AA OOSTERHOUT
T. 06 22976213
E. peter.verhoeven@anteagroup.com

www.anteagroup.nl

Passende Beoordeling

Zeeuwse Omgevingsvisie

Passende Beoordeling

Zeeuwse Omgevingsvisie

Opdrachtgever

Provincie Zeeland

Contactpersoon

Mevr. W. Hollemans

Status

definitief

Datum

16 december 2020

Vrijgave

M.W. ter Steege

Inhoud

1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Leeswijzer	6
2 Juridisch en beleidskader	7
2.1 Wet natuurbescherming: algemeen	7
2.2 Natura 2000	8
2.3 Soortbescherming	14
2.4 Natuurnetwerk	14
2.5 Stikstofbeleid Natura 2000	18
3 Huidige situatie Natura 2000	25
3.1 Bespreking huidige situatie en autonome ontwikkeling	25
3.2 Stikstofdepositie	42
4 Huidige situatie overige natuurgebieden en biodiversiteit	67
4.1 Inleiding	67
4.2 Algemene ontwikkeling in de natuurgebieden	67
4.3 Ontwikkeling in het landelijk gebied	77
4.4 Ontwikkeling in het stedelijk gebied	88
5 Inhoud van de omgevingsvisie	93
5.1 Maatschappelijke uitdagingen	93
5.2 Uitstekend wonen en leven	94
5.3 Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	95
5.4 Een duurzame en innovatieve economie	97
5.5 Klimaatbestendig en CO ₂ -neutraal Zeeland	99
6 Beoordeling	101
6.1 Aanpak	101
6.2 Uitstekend wonen en leven	102
6.3 Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	110
6.4 Een duurzame en innovatieve economie	134
6.5 Klimaatbestending en CO ₂ -neutraal Zeeland	152
6.6 Stikstofdepositie	164
7 Conclusie	168
7.1 Inleiding	168
7.2 Hoofdconclusie	168
7.3 Conclusies per uitdaging	168
7.4 Mitigatie	172
7.5 Aanbevelingen	174
8 Literatuur en bronnen	177
B 1 Bijlage: Instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebieden	181

B 1.1	Instandhoudingsdoelen per Natura 2000-gebied	183
B 2 Bijlage:	Overzicht aandachtsoorten flora	199
	Overzicht aandachtsoorten flora in Zeeland	200
B 3 Bijlage:	Overzicht beschermde soorten in Zeeland	203
	Overzicht beschermde soorten in Zeeland	204
B 4 Bijlage:	Overschrijding KDW's Natura 2000-gebieden	207
B 4.1	Overzicht overschrijding KDW's per stikstofgevoelig Natura 2000-gebied	209

1 | Inleiding

1.1 Aanleiding

Naar verwachting treedt op 1 januari 2022 de Omgevingswet in werking. Het Rijk en de provincies dienen bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet te beschikken over een Omgevingsvisie en Omgevingsverordening.

De Provincie Zeeland heeft de Zeeuwse Omgevingsvisie opgesteld. De Zeeuwse Omgevingsvisie beschrijft de ambities voor 2050 voor de kwaliteit van fysieke leefomgeving in de provincie Zeeland. De fysieke leefomgeving omvat in ieder geval bouwwerken, infrastructuur, watersystemen, water, bodem en ondergrond, lucht, natuur, landschappen en cultureel erfgoed. In de Zeeuwse Omgevingsvisie worden deze aspecten van de fysieke leefomgeving samengevoegd tot een samenhangend omgevingsbeleid aan de hand van vier maatschappelijke uitdagingen voor de provincie Zeeland:

1. Uitstekend wonen en leven in Zeeland
2. Balans in de grote wateren en het landelijk gebied
3. Een duurzame en innovatieve economie
4. Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland

Aan elke uitdaging zijn zogenoemde bouwstenen gekoppeld, thema's die een belangrijke relatie hebben met de uitdaging. Voor deze bouwstenen zijn tussendoelen vastgesteld, ambities voor 2030, waarvoor beleid is ontwikkeld en instrumenten worden ingezet. Het beleid ziet op het gebruik, beheer, de bescherming, het behoud en de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving binnen het grondgebied van de provincie.

De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 is een wettelijk verplicht plan. Vanuit de Omgevingswet maar ook vanuit de nu geldende Wet natuurbescherming is er de verplichting om voor dit plan een Passende Beoordeling en een MER op te stellen. Een passende beoordeling dient te worden uitgevoerd voor plannen en projecten waarvoor niet kan worden uitgesloten dat deze op zichzelf of in cumulatie leiden tot significante effecten op beschermde waarden van Natura 2000-gebieden (zie kader).

Deze rapportage doet verslag van deze Passende Beoordeling. Naast Natura 2000-gebieden worden ook alle andere relevante natuuronderdelen behandeld in deze rapportage. Het gaat dan om soortbescherming, overige soorten waarvoor Zeeland een belangrijke betekenis heeft en om het Natuurnetwerk Zeeland.

Insteek van de beoordeling

In deze passende beoordeling worden de effecten van het beleid en de instrumenten die worden ingezet voor het bereiken van de doelen voor 2030 geanalyseerd en beoordeeld. Hierbij maken we onderscheid tussen de effecten op Natura 2000-gebieden, overige natuurgebieden en beschermde soorten en biodiversiteit. Er is bewust voor gekozen om niet de ambities voor 2050 en de aanpak zoals die is beschreven per uitdaging in de omgevingsvisie zelf te beoordelen. Deze aanpak is vooral kaderstellend en richtinggevend en bevat bijna geen concreet beleid of instrumenten, wat de toetsing van mogelijke effecten lastig maakt.

Deels zal het beleid voor 2030 en verder separaat worden uitgewerkt in nog op te stellen uitvoeringsprogramma's en strategieën, zoals het uitvoeringsprogramma landelijk gebied. In die gevallen dat wordt verwezen naar verdere uitwerking in andere programma's kunnen de effecten van het beleid nu nog niet goed beoordeeld worden, maar kunnen wel risico's en aandachtspunten worden gesignaleerd of voorstellen worden gedaan voor mitigatie.

Passende Beoordeling

De Passende beoordeling is een toetsing voor een plan of project waarvoor niet kan worden uitgesloten dat deze op zichzelf of in cumulatie met andere plannen en projecten tot significante effecten op de beschermde waarden van Natura 2000-gebieden kan leiden. De verplichting tot het uitvoeren van een Passende Beoordeling volgt uit art. 2.8 van de Wet natuurbescherming. Deze wet regelt de bescherming van Natura 2000-gebieden.

In de Passende beoordeling worden de effecten van een plan of project nader geanalyseerd en getoetst aan de instandhoudingsdoelen van het betreffende Natura 2000-gebied. Hierbij wordt rekening gehouden met de huidige staat van instandhouding van de beschermde waarden en de verwachte toekomstige ontwikkeling. Ook dient in de beoordeling rekening te worden gehouden met de locatiespecifieke omstandigheden in het betreffende Natura 2000-gebied en op de plek waar de effecten optreden binnen dit gebied.

Een ruimtelijk plan zoals de Omgevingsvisie mag alleen worden vastgesteld als de Passende beoordeling de zekerheid biedt dat er geen significante effecten zullen optreden als gevolg van het plan. Hier mag wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel over bestaan. In de Passende beoordeling mogen mitigerende maatregelen, die effecten kunnen voorkomen of verzachten, worden betrokken.

Indien uit de Passende beoordeling blijkt dat significante effecten niet kunnen worden uitgesloten, dan dient getoetst te worden aan de zogenoemde ADC-criteria. Dit staat voor:

- Alternatieven
- Dwingende redenen van groot openbaar belang
- Compensatie.

Er moet worden aangetoond dat er geen reële alternatieven bestaan en er moet sprake zijn van een groot openbaar belang. Daarnaast moeten de significante effecten worden gecompenseerd.

De Passende beoordeling is in principe vormvrij. Het detailniveau van de passende beoordeling moet passen bij het detailniveau van het plan of project. Plannen kunnen heel verschillend van karakter zijn. Een provinciale structuurvisie kan heel abstract zijn, een bestemmingsplan voor een woningbouwproject al concreet. In het laatste geval is het detailniveau van de Passende beoordeling vergelijkbaar met die van een project.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het juridisch en beleidskader voor de passende beoordeling toegelicht. In hoofdstuk 3 wordt de huidige staat van de Natura 2000-gebieden beschreven. Hierbij wordt specifieke aandacht besteed aan het knelpunt van overmatige stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. In hoofdstuk 4 wordt een algemene beschrijving gegeven van de huidige staat van de overige natuurgebieden en van beschermde soorten en biodiversiteit beschreven. Hierbij worden ook de bestaande knelpunten besproken en wordt kort ingegaan op de verwachte autonome ontwikkelingen. In hoofdstuk 5 zijn de ambities voor 2050 en de doelen voor 2030 per uitdaging samengevat. In hoofdstuk 6 worden de effecten van het voorgenomen beleid voor 2030 en de in te zetten instrumenten op Natura 2000-gebieden, de overige natuurgebieden en biodiversiteit en beschermde soorten beoordeeld. Hierbij worden ook de mogelijkheden voor het voorkomen of verzachten van effecten verkend. Hoofdstuk 7 geeft een samenvattende conclusie van de toetsing. Tevens worden de mogelijkheden voor mitigatie samengevat en worden aanbevelingen gedaan voor verdere uitwerking van het beleid. In hoofdstuk 8 staat een overzicht van de gebruikte en relevante literatuur.

2 | Juridisch en beleidskader

2.1 Wet natuurbescherming: algemeen

De Wet natuurbescherming (Wnb) vormt de basis voor deze passende beoordeling. De wet is opgebouwd uit verschillende hoofdstukken. Voor deze passende beoordeling zijn de eerste drie hoofdstukken van de wet van belang¹.

In de wet is de bescherming van gebieden (hoofdstuk 2) en soorten (hoofdstuk 3) geregeld. Daarnaast is in de wet de intrinsieke waarde van natuur genoemd, en is het volgens de wet nodig deze te herstellen en te ontwikkelen, ook voor het behoud van de biodiversiteit (hoofdstuk 1).

2.1.1 Algemene bescherming natuur

In hoofdstuk 1 staan de algemene regels en kaders uitgewerkt. Hierin is o.a. de zorgplicht opgenomen. Het doel van de wet is aangegeven in art. 1.10, waarin in lid 1 de volgende doelstellingen zijn opgenomen:

- a) het beschermen en ontwikkelen van de natuur, mede vanwege de intrinsieke waarde, en het behouden en herstellen van de biologische diversiteit;
- b) het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de natuur ter vervulling van maatschappelijke functies, en
- c) het verzekeren van een samenhangend beleid gericht op het behoud en beheer van waardevolle landschappen, vanwege hun bijdrage aan de biologische diversiteit en hun cultuurhistorische betekenis, mede ter vervulling van maatschappelijke functies.

Deze doelstellingen dienen het Ministerie van LNV en de provincies na te streven in hun beleid en regels. De nadere verplichtingen en verantwoordelijkheden van provincies staan beschreven in art. 1.12 van de wet. Hierin staat aangegeven dat provincies 'de nodige maatregelen' nemen voor de bescherming, instandhouding of herstel van populaties van vogelsoorten van de Vogelrichtlijn (bijlage I), dier- en plantensoorten van de Habitatrichtlijn (bijlage II, IV en V) en Rode Lijst soorten. Daarnaast nemen zij maatregelen voor het behoud of herstel van habitattypen van de Habitatrichtlijn (bijlage I) en habitats van soorten van de Habitatrichtlijn (bijlage II, IV en V).

De provincies kunnen daarvoor het Natuurnetwerk Nederland (hierna NNN, voorheen: Ecologische Hoofdstructuur, ofwel EHS) inzetten of gebruik maken van de mogelijkheid om bijzondere provinciale natuurgebieden of bijzondere provinciale landschappen aan te wijzen buiten het NNN. De provincie kan bovenstaande bereiken door, net als in de voormalige situatie, soortbeschermingsplannen op te stellen waarin onder meer bovenstaande instrumenten kunnen worden gebruikt om gebieden aan te wijzen en concrete maatregelen te nemen. Maar ook herintroductie van soorten kan worden overwogen om de staat van instandhouding van populaties beter te kunnen waarborgen.

Onder de Wet natuurbescherming geldt de zorgplicht (artikel 1.11) voor alle in het wild levende dieren en planten. Deze zorgplicht is ook van toepassing op alle in het wild voorkomende soorten en daarmee

¹ De Wet natuurbescherming kent ook nog een hoofdstuk 4 waarin de bescherming van houtopstanden is geregeld. Dit beschermingsregime kent geen plantoetsing. Het beschermingsregime is alleen aan de orde bij concrete ruimtelijke ontwikkelingen en wordt daarom niet in deze toetsing meegenomen. Het beschermingsregime komt neer op het principe: wat bos is, moet bos blijven.

ook op soorten die niet op de lijsten A en B vallen of in het kader van de Europese richtlijnen beschermd zijn. De zorgplicht geldt ook voor andere soorten, die wel op bijlage A of B van de wet worden genoemd, maar waarvoor een vrijstelling geldt.

2.2 Natura 2000

2.2.1 Wet natuurbescherming en Natura 2000

De Wet natuurbescherming regelt de bescherming van Nederlandse Natura 2000-gebieden, die in het kader van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn zijn aangewezen.

Voor plannen die kunnen leiden tot significante effecten op de instandhoudingsdoelen van een Natura 2000-gebied, dient het bestuursorgaan een passende beoordeling uit te voeren (art. 2.8 Wet natuurbescherming). Deze verplichting ziet alleen op Natura 2000-gebieden binnen het grondgebied van het bestuursorgaan, maar ook daarbuiten, inclusief buitenlandse Natura 2000-gebieden.

2.2.2 Doelstellingen Natura 2000

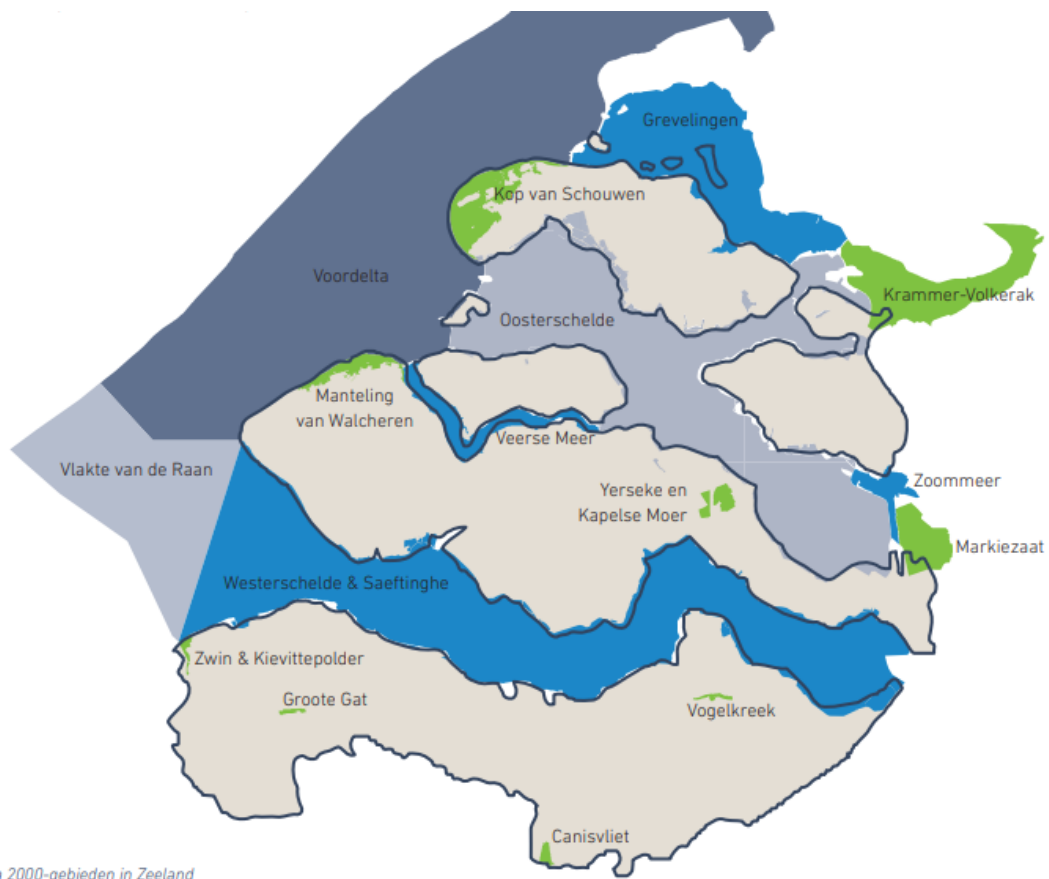
Natura 2000 vormt een netwerk van beschermde natuurgebieden. De geselecteerde natuurgebieden zijn een goede weerspiegeling van de verscheidenheid aan natuur op het Europese continent. Natura 2000 is te beschouwen als Europese topnatuur verbonden in een netwerk en draagt in belangrijke mate bij aan behoud en bescherming van de Europese biodiversiteit.

Binnen de beschermde gebieden komen kenmerkende habitattypen en leefgebieden van soorten voor, waarvoor specifieke doelstellingen zijn geformuleerd. Deze doelen kunnen gericht zijn op behoud of uitbreiding van de oppervlakte en behoud of verbetering van de kwaliteit van de habitattypen en leefgebieden. Hiervoor is het behoud en herstel van het complete ecosysteem noodzakelijk, zowel de abiotische als biotische aspecten daarvan, zodat de randvoorwaarden aanwezig zijn voor het voorkomen van specifieke kenmerkende habitattypen en soorten. Dit blijkt ook uit de algemene doelen die voor elk Natura 2000-gebied gelden.

Naast de algemene doelen voor Natura 2000 zijn per Natura 2000-gebied ook specifieke doelen voor habitattypen en soorten uitgewerkt. Dit zijn de instandhoudingsdoelen. Deze instandhoudingsdoelen zijn opgenomen in de individuele aanwijzingsbesluiten voor de Natura 2000-gebieden. In de Natura 2000-beheerplannen worden de doelen in ruimte en tijd uitgewerkt.

2.2.3 Natura 2000-gebieden in Zeeland

Zeeland kent 16 Natura 2000-gebieden die geheel of gedeeltelijk binnen de provinciegrenzen zijn gelegen. In figuur 1 is de ligging van deze gebieden weergegeven.

Figuur 1 Ligging Natura 2000-gebieden in Zeeland. Bron: Provincie Zeeland, 2019

In tabel 1 staat aangegeven of de gebieden zijn aangewezen in het kader van de Vogelrichtlijn, de Habitatrichtlijn of beide. Tevens staan de referentiedata² aangegeven en het jaartal van aanwijzing als Natura 2000-gebied. In Bijlage 1 staan de instandhoudingsdoelen van deze Natura 2000-gebieden.

² De referentiedatum is de datum waarop het Natura 2000-gebied onder de bescherming van de Habitatrichtlijn (92/43/EEG) is gekomen. Dit geldt ook voor gebieden die op grond van de Vogelrichtlijn (79/409/EEG) zijn aangewezen. Voor Vogelrichtlijngebieden geldt de datum waarop het gebied is aangewezen als referentiedatum, tenzij die datum voor 10 juni 1994 ligt. In dat geval is 10 juni 1994 de referentiedatum. De reden hiervoor is dat de Habitatrichtlijn-bescherming sinds 10 juni 1994 (omzettingsdatum) ook van toepassing is voor gebieden die onder de Vogelrichtlijn zijn aangewezen.

Natura 2000-gebied	VR/HR	Referentiedatum VR	Referentiedatum HR	Aanwijzing Natura 2000
Canisvliet	HR		7-12-2004	2010
Grevelingen	VR + HR	24-3-2000	7-12-2004	2013
Groote Gat	HR		7-12-2004	2010
Kop van Schouwen	HR		7-12-2004	2013
Krammer-Volkerak	VR + HR	18-7-1995	7-12-2004	2017 (ontwerp)
Manteling van Walcheren	HR		7-12-2004	2013
Markiezaat	VR	10-6-1994		2010
Oosterschelde	VR + HR	10-6-1994	7-12-2004	2009
Veerse Meer	VR	24-3-2000		2010
Vlakte van de Raan	HR		22-12-2010	2010
Vogelkreek	HR		7-12-2004	2010
Voordelta	VR + HR	24-3-2000	7-12-2004	2009
Westerschelde & Saefthinge	VR + HR	24-3-2000	7-12-2004	2009
Yerseke en Kapelse Moer	VR + HR	24-3-2000	7-12-2004	2010
Zoommeer	VR	24-3-2000		2017 (ontwerp)
Zwin & Kievittepolder	VR + HR	11-10-1996	7-12-2004	2014

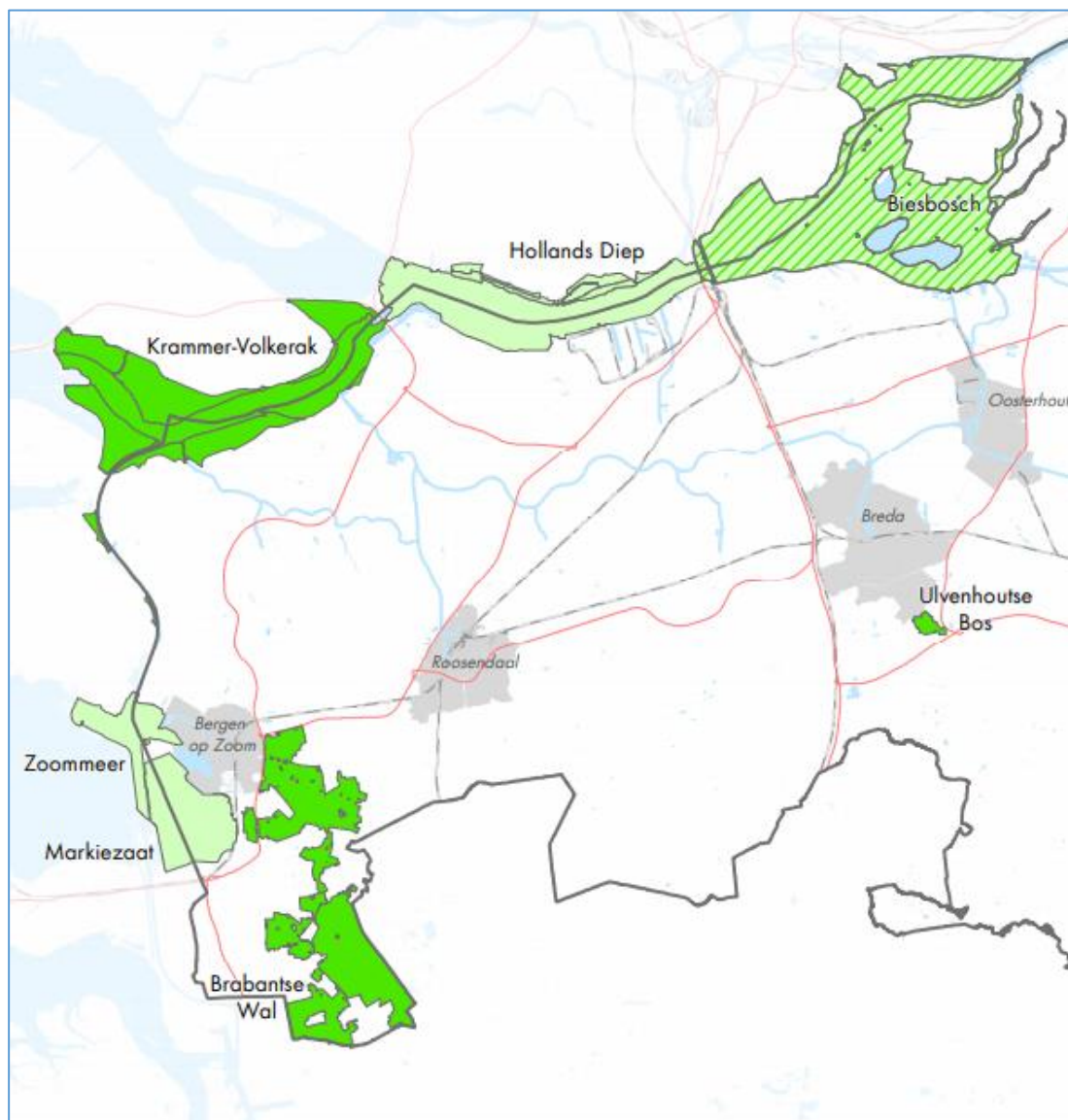
Tabel 1 Overzicht Natura 2000-gebieden in Zeeland, referentiedata en jaar van aanwijzing als Natura 2000-gebied. VR= Vogelrichtlijn, HR= Habitatrichtlijn

2.2.4 Natura 2000-gebieden nabij Zeeland

Noord-Brabant

In het westen van de provincie Noord-Brabant liggen meerdere Natura 2000-gebieden, waarvan de Brabantse Wal het dichtst bij Zeeland ligt. Natura 2000-gebied Brabantse Wal is aangewezen als Vogel- en Habitatrichtlijngebied. Het bestaat uit diverse gebieden die op het grensgebied van het Brabantse hogere zandlandschap en de Zeeuwse kleilandschap van de delta liggen. Het meest westelijke deel van het Kempense Plateau eindigt hier in een hoge steilwand. Loodrecht op deze steilwand bevinden zich enkele beekdalen. Het bestaat onder andere uit heidelandschap, vennen, landgoederen en bossen.

Verder is er overlap tussen een aantal gebieden die deels in Zeeland en deels in Brabant liggen, zie figuur 2.

Figuur 2 Ligging van enkele Natura 2000-gebieden in provincie Noord-Brabant

Zuid-Holland

In het zuiden van de provincie Zuid-Holland liggen meerdere Natura 2000-gebieden, waarvan o.a. Duinen Goeree en Kwade Hoek, Voornes Duin, Haringvliet en het Hollands Diep dicht bij Zeeland liggen. Het gaat om duingebieden en afgesloten zeearmen die zijn aangewezen in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn en in essentie vergelijkbaar zijn met de gebieden in het Zeeuwse deel van de Deltawateren. Het Oudeland van Strijen is aangewezen in het kader van de Vogelrichtlijn, voor ganzen en eenden en bestaat vooral grasland- en akkerbouwpercelen.

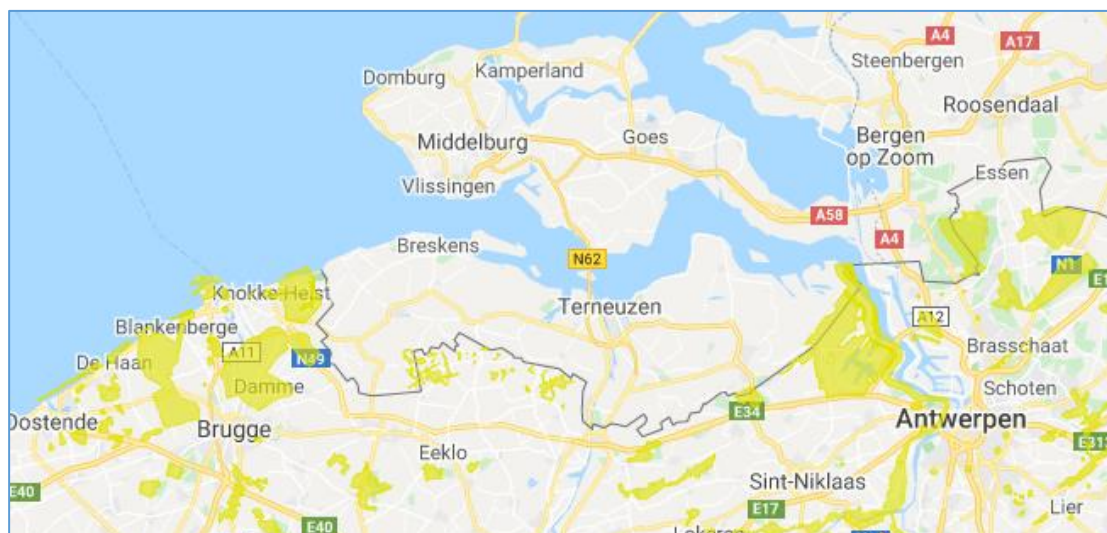
Verder is er overlap tussen een aantal gebieden die deels in Zeeland en deels in Zuid-Holland liggen, zie figuur 3.

Figuur 3 Ligging van Natura 2000-gebieden in het zuiden van de provincie Zuid-Holland (blauwe namen, gearceerde gebieden). Bron: <https://pzh.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=fcb2770793e2411baa4ce65dff16710d>

België

In België liggen op korte afstand of grenzend aan Zeeland meerdere Natura 2000-gebieden, waaronder de Polders, Duingebieden, Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist, Zandig Vlaanderen Oost, Zeeschelde en Beneden-Schelde en Kalmhoutse Heide. Zie figuur 4.

Figuur 4 Ligging Belgische Natura 2000-gebieden op korte afstand van Zeeland (geel gearceerde gebieden). Bron: <https://www.natura2000.vlaanderen.be/natura-2000-gebieden>

Omgang met Natura 2000-gebieden buiten Zeeland

Het beleid en de instrumenten die zijn opgenomen in de Zeeuwse Omgevingsvisie kunnen ook buiten Zeeland tot effecten leiden doordat ze activiteiten mogelijk maken die:

- fysieke, ruimtelijke invloed hebben op Natura 2000-gebieden nabij Zeeland;
- gepaard gaan met emissie van stikstof en die kunnen leiden tot depositie op stikstofgevoelige natuur buiten Zeeland;
- leiden tot indirecte effecten, zoals verdroging door grondwateronttrekking (Brabantse Wal) of invloed op vispopulaties en vismigratie (bijv. door opwekken blauwe energie) en mogelijk ook effecten op trekroutes van vogels en vleermuizen en populaties van die soortgroepen (bijv. door aanvaringsrisico's windturbines).

Een deel van de Natura 2000-gebieden in Zeeland ligt ook deels in andere provincies. Dit geldt voor Voordelta, Grevelingen, Krammer-Volkerak, Zoommeer en Markiezaat. Beleidskeuzen die leiden tot activiteiten met (ruimtelijke) effecten op deze gebieden zijn ook relevant voor de aangrenzende provincies. Daarom is afstemming gewenst. Op voorhand zijn er (zo nodig na het treffen van mitigerende maatregelen) geen significant negatieve effecten te verwachten op genoemde Natura 2000-gebieden. Problemen met betreffende provincies zijn daarom niet te verwachten.

Extra stikstofemissies als gevolg van beleidskeuzes kunnen door extra depositie op stikstofgevoelige habitats leiden tot negatieve effecten op Natura 2000-gebieden binnen en buiten de provincie Zeeland. In een belangrijk deel van de Belgische Natura 2000-gebieden, en o.a. in de Duinen Goeree en Kwade Hoek in Zuid-Holland en in de Brabantse Wal zijn stikstofgevoelige habitats en leefgebieden aanwezig. Dat betekent dat met name de beleidskeuzen die effect kunnen hebben op stikstofemissies ook aandacht moet worden gegeven aan de mogelijke effecten op Natura 2000-gebieden buiten Zeeland.

Het subdoel 'Voorkomen van intoring op watervoorraden' kan indirect een positief effect hebben op Natura 2000-gebied de Brabantse Wal. In dit gebied onttrekt Evides grondwater dat grotendeels is bestemd voor Zeeland. De grondwateronttrekking leidt tot verdroging in dit gebied. Efficiënter gebruik kan ertoe leiden dat minder onttrekking nodig is, waardoor verdrogingseffecten worden verminderd.

Over het algemeen is de omgevingsvisie erg abstract en bevat deze nauwelijks concrete doelstellingen of projecten. Het is bovendien vaak niet duidelijk waar bepaalde ontwikkelingen worden nagestreefd. Als niet bekend is waar een bepaalde ontwikkeling zal plaatsvinden, kan niet worden bepaald welke specifieke Natura 2000-gebieden, natuurgebieden en soorten beïnvloed kunnen worden en kan dus geen gebiedsspecifieke beoordeling worden gemaakt. De beoordeling vindt dan plaats op een hoger abstractieniveau en er worden algemene adviezen gegeven over de mogelijkheden om effecten te voorkomen, zoals het mijden van kwetsbare gebieden en perioden.

Daarnaast zal voor verschillende thema's een concrete uitwerking van het beleid en de instrumenten die worden ingezet om de doelen te bereiken nog plaatsvinden in andere programma's en strategieën. Dit geldt bijvoorbeeld voor de aanpak van de stikstofproblematiek, de uitwerking van het beleid dat moet leiden tot herstel van de biodiversiteit dat voortvloeit uit de Europese biodiversiteitsstrategie voor 2030 en de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland.

We hebben daarom besloten om in deze passende beoordeling te focussen op de Natura 2000-gebieden in Zeeland. Uiteraard geldt dat bij elk concreet plan of project dat mogelijk tot significante gevolgen leidt op Natura 2000-gebieden, of deze nu in Zeeland, Noord-Brabant, Zuid-Holland of België liggen, moet worden getoetst. Bij significante effecten kan een project alleen doorgang vinden indien wordt voldaan aan de ADC-criteria.

2.3 Soortbescherming

2.3.1 Wet natuurbescherming en soortbescherming

In hoofdstuk 3 van de wet is de bescherming van soorten geregeld. Hierbij zijn drie beschermingsregimes onderscheiden:

1. Vogelrichtlijnsoorten (artikel 3.1 - 3.4)
2. Habitatrichtlijnsoorten en soorten genoemd in de Verdragen van Bern en Bonn (artikel 3.5 - 3.9)
3. Andere soorten (artikel 3.10 - 3.11; bijlage onderdeel A en B)

De voortplantingsplaatsen, rustplaatsen en alle andere essentiële onderdelen van het leefgebied van deze soorten zijn beschermd middels verbodsbepalingen. Bij overtreding van deze verbodsbepalingen is een ontheffing vereist; deze wordt alleen verstrekt onder strikte voorwaarden. Deze voorwaarden staan genoemd in art. 3.3, 3.8 en 3.10 van de Wnb.

Voor een plan geldt geen ontheffingsplicht. Een bestuursorgaan kan een plan alleen vaststellen als de soortenbescherming de uitvoering van dit plan niet in de weg staat.

2.4 Natuurnetwerk

2.4.1 Inleiding

Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) werd in 1990 geïntroduceerd in het Natuurbeleidsplan (NBP). Het NNN is een netwerk van gebieden in Nederland waar de natuur (plant en dier) in feite voorrang heeft. Het netwerk moet voorkomen dat planten en dieren door isolatie van gebieden uitsterven en dat de Nederlandse biodiversiteit afneemt. Het NNN is samengesteld uit:

- Natura 2000-gebieden, bestaande natuurgebieden, reservaten en natuurontwikkelingsgebieden en (robuuste) verbindingen.
- Landbouwgebieden met mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer (beheersgebieden).
- Grote wateren (zoals de Deltawateren, de kustzone van de Noordzee, het IJsselmeer en de Waddenzee).

In 1990 was de omvang van de bestaande natuur in het NNN volgens het Rijk 450.000 hectare (LNV 1990). De toen beoogde uitbreiding, die in 2018 gerealiseerd moest zijn, was ca. 250.000 hectare groot. Deze uitbreiding werd vorm gegeven door nieuwe natuur (ca. 100.000 ha reservaat en 50.000 ha natuurontwikkeling) en agrarisch natuurbeheer (ca. 100.000 ha). In het Natuurpact van september 2013 hebben Rijk en provincies hun nieuwe ambities om natuur in Nederland te ontwikkelen en te behouden vastgelegd voor de periode tot en met 2027 (EZ & provincies 2013). Hierbij is de doelstelling voor omvang van het NNN naar beneden bijgesteld (herijking). De minimum verwachte oppervlakte natuur binnen het Natuurnetwerk per 1 januari 2027 is ca. 736.000 ha (LNV & IPO, 2019).

Bescherming

Nee, tenzij-beginsel

Voor het NNN geldt het toetsingskader van het Structuurschema Groene Ruimte 1995 (SGR). Dit is overgenomen in de Nota Ruimte en later in het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) dat het NNN in oktober 2012 heeft opgenomen. Het Barro voorziet in de juridische borging van het nationaal ruimtelijk beleid. Het compensatiebeginsel van de NNN in het Barro is per provincie verder uitgewerkt in het provinciaal natuurbeleid. Het Barro stelt dat ruimtelijke ingrepen moeten worden getoetst op mogelijke negatieve effecten voor de aanwezige natuur- en landschapswaarden. Voor het gehele NNN geldt het 'nee, tenzij beginsel'. Op grond van dit beginsel dient directe of indirecte aantasting van bos- en natuurgebied (door een ingreep in het NNN) waar mogelijk te worden voorkomen.

Spelregels EHS

Eind 2007 hebben de toenmalige Ministeries van LNV en VROM en de provincies de 'Spelregels EHS' uitgebracht. Dit is een al oud beleidskader voor het compensatiebeginsel, de EHS saldobenadering en het herbegrenzen van de EHS, maar in de meeste situaties nog steeds leidend. Op grond van de Spelregels EHS wordt niet alleen gekeken naar actuele natuurwaarden, maar ook naar ecologische potenties. Deze spelregels gelden ook voor de nieuwe term NNN. Deze natuurwaarden of 'wezenlijke kenmerken en waarden' inclusief de bijbehorende abiotische en biotische randvoorwaarden worden vastgelegd in de vorm van natuurdoelen. De provincies hebben deze wezenlijke kenmerken en waarden vastgelegd in het provinciaal natuurbeleid. Deze natuurdoelen zijn per provincie vastgelegd. Sinds 1 januari 2010 zijn alle provinciale doelen omgezet naar één landelijke index (Index Natuur en Landschap).

Los van nuanceverschillen en verschillen in formulering in de bestemmingsplannen geldt in principe overal het 'nee-tenzij'-principe voor aantasting van het NNN. Aantasting is niet toegestaan, tenzij aan specifieke voorwaarden wordt voldaan. Er is ook vrijwel altijd een compensatieverplichting in het provinciaal beleid opgenomen. Voor kleine aantastingen is financiële compensatie soms mogelijk, voor grotere aantastingen is vaak zowel compensatie in oppervlakte als in 'kwaliteit' noodzakelijk. Bij aantasting van meer bijzondere typen natuur of natuur met een lange ontwikkelingstijd (bijv. bos) is meestal compensatie van een groter oppervlak verplicht (oppervlakte toeslag).

Externe werking

In de brief van 3 december 2004 heeft de minister van LNV, mede namens de minister van VROM, besloten om in de Nota Ruimte het 'Nee, tenzij'-regime op gebieden in de nabijheid van het NNN te laten vervallen (TK 29 576, nr. 12). In een brief van 5 juni 2008 heeft de minister van LNV nogmaals aangegeven dat ingrepen buiten het NNN niet worden beoordeeld op hun effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden binnen het NNN (TK 29 576, nr. 12). In de beantwoording van een aantal vragen van de vaste Kamercommissie voor LNV in 2008 is expliciet tot uitdrukking gebracht dat dit 'Nee-tenzij' regime niet van toepassing is op ingrepen buiten het NNN die gevolgen kunnen hebben voor het NNN zelf, de zogenaamde 'externe effecten' (TK 29576, nr. 52). Dit betekent overigens wel, dat bij een ingreep in het NNN, ook rekening gehouden moet worden met indirecte effecten, zoals geluidsverstoring.

Er zijn toch enkele provincies die in het provinciaal beleidskader externe werking hebben opgenomen voor het NNN. Provincie Zeeland heeft in de Omgevingsverordening Zeeland 2018 een afwegingszone van 100 m opgenomen rond de NNZ. Hierdoor is geregeld dat bij nieuwe ontwikkelingen/bestemmingen binnen een afwegingszone van 100 meter rond de NNZ er geen onevenredige aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van het natuurgebied mag optreden.

2.4.2 Natuur Netwerk Zeeland

Het Natuurnetwerk omvat in Zeeland totaal 131.000 ha, inclusief de getijdenwateren (ca. 98.000 ha) en afgesloten zeearmen (ca. 10.000 ha).

Het deel van het Natuurnetwerk Zeeland waar de provincie verantwoordelijk voor is, op het land, moet bij afronding 5.713 ha bedragen. Vanaf begin 2020 moest hiervan nog ca. 800 ha worden ontwikkeld. Het betreft vooral afronding van bestaande natuurgebieden en verbindingszones (provincie Zeeland, 2019).

Figuur 5 NNZ (Natuurbeheerplan 2020)

In figuur 6 staat een overzicht van de voorkomende natuurbeheertypen in Zeeland, volgens het Natuurbeheerplan 2016.

Ook van belang voor de natuur in Zeeland (maar niet perse deel uitmakend van het Natuurnetwerk Zeeland) zijn de leefgebieden in het agrarische natuurgebied. Voor het agrarisch natuurgebied worden vier elementen onderscheiden:

- Akkergebied: open akker (inclusief akkerranden zijn onder meer belangrijk voor broedende en overwinterende vogels. Open akkergebied nabij deltawateren speelt een rol als broedgebied en hoogwatervluchtplaats voor kustvogels.
- Grasland: open grasland in Zeeland is van belang voor kleine aantallen weidevogels, zoals Kievit, slobeend, scholekster, tureluur goudplevier en grutto.
- Natte dooradering: kreken en watergangen, dienen als verbindingzones tussen natuurgebieden.
- Droge dooradering: binnendijken en wegbermen, die dienen als verbindingzones tussen natuurgebieden.

Natuurbeheertype		opp (ha)
N01.01	Zee en wad	98.123,2
N01.02	Duin- en kwelderlandschap	1.055,3
N01.03	Rivier- en moeraslandschap	331,1
N04.02	Zoete plas	946,0
N04.03	Brakwater	1.075,9
N04.04	Afgesloten zeearm	9.830,7
N05.01	Moeras	556,5
N05.02	Gemaaid rietland	1,4
N06.01	Veenmosrietland en moerasheide	20,2
N06.05	Zwakgebufferd ven	1,2
N08.01	Strand en embryonaal duin	59,5
N08.02	Open duin	1.434,5
N08.03	Vochtige duinvallei	112,0
N08.04	Duinheide	3,6
N09.01	Schor of kwelder	3.681,9
N10.02	Vochtig hooiland	1.208,1
N11.01	Droog schraalgrasland	306,5
N12.01	Bloemdijk	453,0
N12.02	Kruiden- en faunarijk grasland	3.671,9
N12.03	Glanshaverhooiland	8,1
N12.04	Zilt- en overstromingsgrasland	2.513,5
N12.05	Kruiden- en faunarijke akker	35,3
N12.06	Ruigteveld	483,1
N13.01	Vochtig weidevogelgrasland	532,8
N14.01	Rivier- en beekbegeleidend bos	48,0
N14.03	Haagbeuken-en essenbos	940,2
N15.01	Duinbos	543,3
N15.02	Dennen-, eiken -en beukenbos	236,7
N16.01	Droog bos met productie	291,3
N16.02	Vochtig bos met productie	1.218,2
N17.01	Vochtig hakhout en middenbos	39,2
N17.03	Park-en stinzenbos	183,5
N17.04	Eendenkooi	13,5
A01.01.01a	Weidevogelgebied rustperiode 1 april tot 1 juni	13,0
A01.01.01c	Weidevogelgebied rustperiode 1 april tot 15 juni	14,0
A01.01.01d	Weidevogelgebied rustperiode 1 april tot 22 juni	90,8
A01.01.01e	Weidevogelgebied rustperiode 1 april tot 1 juni	7,6
A02.01	Botanisch waardevol grasland	641,7
Totaal		130.726,4

Figuur 6 Overzicht natuurbeheertypen in Zeeland (Natuurbeheerplan 2016)

Beheer

Gecertificeerde natuurterreinbeheerders ontvangen subsidie voor het beheer van natuurgebieden in het NNZ. Bijna 38.000 ha van het NNZ is in beheer. Daarvan wordt 17.636 ha beheerd via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) en 20.096 ha zonder subsidie. In het laatste geval gaat het om vooral om natuurgebieden in eigendom van overheden (m.n. buitendijks van Rijkswaterstaat).

Agrarisch natuurbeheer

Zo'n 350 agrariërs voeren actief agrarisch natuurbeheer uit dat wordt gesubsidieerd via het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb). Ze doen dit binnen Poldernatuur Zeeland, waarbij 9 Agrarische Natuurverenigingen (ANV's) zijn aangesloten, vlakdekkend over Zeeland. Hierbij wordt op gebiedsniveau gestreefd, binnen beschikbaar budget, naar maximale ecologie en draagvlak onder agrariërs. Het gaat dan om het beheer van in totaal 1.272 ha. Opgesplitst in de vier leefgebieden van het agrarisch natuurbeheer: 55 ha open grasland, 547 ha open akker; 670 ha droge dooradering en 0 ha natte dooradering. De stand van vogels van de leefgebieden open grasland en open akker wordt sinds 2006 gemonitord. Ondanks de inspanningen blijven de meeste soorten vooralsnog in aantal verder achteruitgaan. Het randenbeheer is inmiddels aangepast aan de strikte eisen van patrijs en veldleeuwerik. Het nieuwe beheerstelsel loopt nu een aantal jaren en de resultaten zijn nog niet goed in beeld. Het draagvlak onder de agrariërs voor het nieuwe stelsel is de laatste jaren gegroeid en er wordt meer samengewerkt met gebiedspartners als waterschap en terreinbeherende organisaties, wat de integraliteit van het agrarisch natuurbeheer ten goede komt.

Bij Burghsluis wordt sinds 2014 een bijzonder succesvol akkervogelproject uitgevoerd, dat een voorbeeldfunctie heeft voor agrarisch natuurbeheer in Zeeland, met gebruik van o.m. strokenteelt en keverbanken. Ook in andere gebieden in Zeeland worden nu gelijksoortige projecten uitgerold op vrijwillige basis.

Natuurvisie 2017

In de Natuurvisie Zeeland (2017) is op hoofdlijnen geschetst hoe de provincie invulling geeft aan het behoud van biodiversiteit en hoe de provincie natuurbelangen verbindt aan maatschappelijke en economische belangen.

De Natuurvisie kent ten aanzien van de ontwikkeling van nieuwe natuur de volgende uitgangspunten:

- verwerving van gronden vindt plaats op basis van vrijwilligheid
- het beheer van natuurgebieden is zoveel mogelijk in handen van één beheerder ('eenheid van beheer')
- er is geen sprake van planologische schaduwwerking (wanneer percelen nog niet zijn ingericht als natuur kan de huidige functie uitgeoefend blijven worden)
- er vindt een goede afstemming van natuur met landbouw plaats
- voor natuurbeheer wordt synergie met waterbeheer gezocht
- er wordt gestreefd naar toegankelijke en beleefbare natuurgebieden

2.5 Stikstofbeleid Natura 2000

In deze paragraaf lichten we het landelijke en provinciale beleid met betrekking tot de aanpak van de stikstofproblematiek in Natura 2000-gebieden toe. Het beleid is nog volop in ontwikkeling. Momenteel zijn de contouren van de aanpak wel duidelijk, maar de precieze invulling moet nog plaatsvinden. Deze invulling vindt lokaal plaats; er is sprake van een gebiedsgerichte aanpak waarbij belanghebbenden worden betrokken.

2.5.1 Landelijk

Na de uitspraken van de Raad van State van 29 mei 2019 waaruit bleek dat het Programma Aanpak Stikstof niet als basis voor vergunningverlening kon worden gebruikt, is het Rijk bezig met het formuleren van nieuw beleid ten aanzien van de aanpak van de stikstofproblematiek voor Natura 2000-gebieden. Het kabinet Rutte III heeft na de uitspraak een commissie ingesteld met als voorzitter dhr. Remkes en heeft deze commissie advies gevraagd hoe de stikstofproblematiek dient te worden aangepakt. Het eindadvies "Niet alles kan overal" is op 8 juni aangeboden aan minister Schouten. Op 24 april 2020 heeft het kabinet de structurele aanpak stikstof bekend gemaakt. De structurele aanpak bestaat in hoofdlijnen uit de volgende onderdelen:

- stikstofreductie door bronmaatregelen;
- natuurbehoud en herstel door o.a. realisatie NNN, herstelmaatregelen etc.

- natuurinclusieve ruimtelijke inrichting, bijv., natuurinclusieve landbouw, vergroening steden, realisatie natuur buiten NNN etc.
- een systematiek van periodieke monitoring en bijsturing.

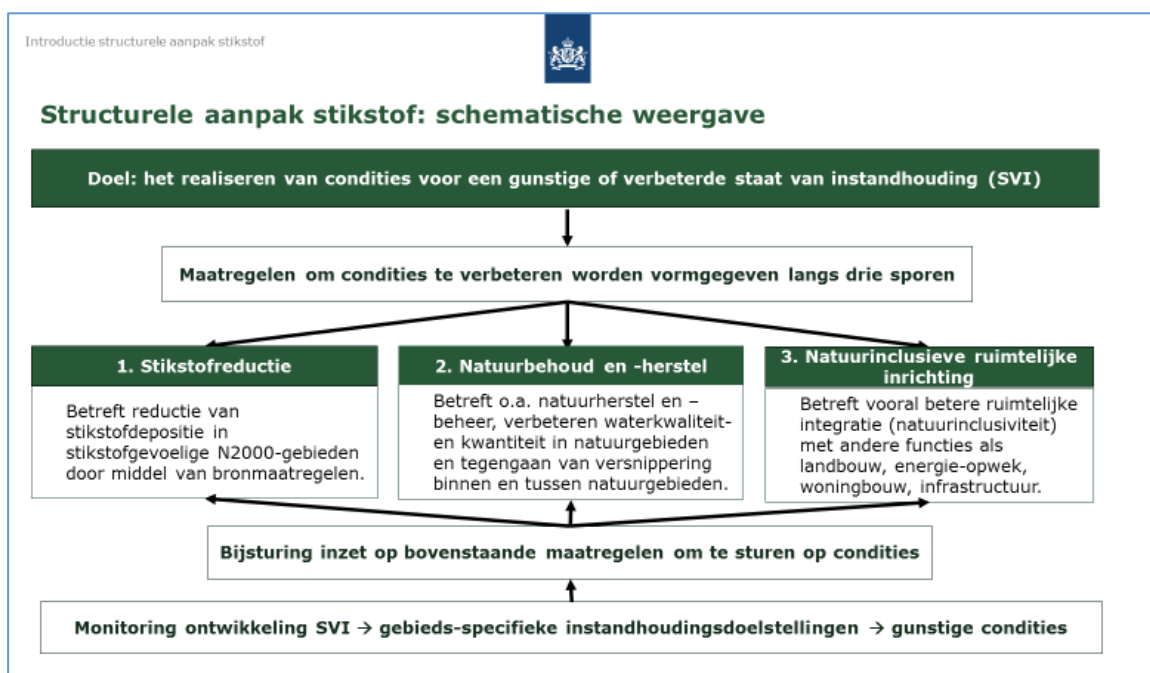
De borging van de structurele aanpak stikstof wordt geregeld in de Wet stikstofreductie en natuurverbetering geregeld. Het wetsvoorstel is in oktober 2020 naar de Tweede Kamer gestuurd.

In het wetsvoorstel is opgenomen dat in de Wet natuurbescherming en in de Omgevingswet een 'omgevingswaarde stikstofdepositie' wordt vastgelegd. Deze houdt in dat in 2030 de stikstofdepositie op ten minste 50% van het areaal van de voor stikstofgevoelige habitats in Natura 2000-gebieden tot onder de kritische depositiewaarde moet worden gebracht. Het bereiken van deze waarde is een verplichting.

In het wetsvoorstel is ook vastgelegd dat de minister een programma stikstofreductie en natuurverbetering moet vaststellen:

- voor het verminderen van stikstofdepositie op voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden om te voldoen aan de stikstofreductiewaarde, en
- voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitats.

Met het oog hierop moet het programma stikstofreductie en natuurverbetering ook tussentijdse doelstellingen bevatten. Die tussentijdse doelstellingen zijn inspanningsverplichtingen, geen resultaatverplichtingen.

Figuur 7 Schematische weergave structurele aanpak stikstof (Brief van de minister van Landbouw aan de Tweede Kamer, Voortgang stikstofproblematiek; structurele aanpak, kenmerk BPZ / 20120075, 24 april 2020)

In het wetsvoorstel is een vrijstelling van de vergunningplicht voor activiteiten in de bouwsector opgenomen. De vrijstelling geldt alleen voor de aanlegfase, niet voor de gebruiksfase.

Programma Natuur

De structurele aanpak stikstof bestaat dus uit een aanpak voor stikstofreductie en een programma voor natuurherstel, het Programma Natuur. Op 10 juli 2020 heeft het kabinet de hoofdlijnen van het Programma Natuur bekend gemaakt. Dit is vastgesteld in overleg met de provincies. Het Programma

Natuur wordt verder uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma voor de periode 2021-2030, dat aanvullend is op het Natuurpact (2013)(Hoofdpijnen Programma Natuur, bijlage bij brief minister van Landbouw aan de Tweede Kamer, Gezamenlijk Programma Natuur, kenmerk DGNVLG / 2018855, 10 juli 2020).

De ambities van het Programma Natuur zijn:

- Het realiseren van condities voor een gunstige staat van instandhouding (Svl) van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). We streven hiermee, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak, aan de eisen te voldoen die de VHR stelt (artikel 6 lid 1 en 2). Voor 2030 verwachten we dat we met de te nemen maatregelen naar 70% doelrealisatie komen met specifiek aandacht voor stikstofgevoelige natuur.
- Een goede basiskwaliteit van de natuur, binnen én buiten natuurgebieden en bevorderen de transitie naar een natuurinclusieve samenleving voor algeheel biodiversiteitsherstel.

De 70% doelrealisatie houdt in dat voor 70% van de beschermde habitats en soorten de condities voor een gunstige staat van instandhouding geboden zijn. De 70% is de 'ondergrens' volgens de quickscan van het PBL³. PBL geeft hierbij aan dat met gebiedsgerichte, samenhangende keuzes een hoger doelbereik gerealiseerd kan worden

Aanpak korte termijn: herstel stikstofgevoelige Natura 2000

In de periode tot en met 2030 richt men zich vooral op de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en soorten. Voor deze gebieden zorgt men ervoor dat de condities op orde zijn. Daarvoor werkt men aan verbetering van het hele ecologische systeem, door niet alleen de inrichting in deze gebieden op orde te brengen, maar door ook de hydrologische en ruimtelijke condities te versterken, zowel binnen als buiten de gebieden. Dat kan dus ook buiten Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zijn. Cruciaal voor het herstel van natuur is de aanpak van stikstofemissie bij de bron en het nemen van hydrologische maatregelen. Daarmee is er grote samenhang tussen de aanpak stikstof, maatschappelijke opgaven als de klimaatopgave (zowel klimaatmitigatie als -adaptatie), de landbouwtransitie en het Programma Natuur. De korte termijn aanpak is verdeeld in twee deelprogramma's:

- 1. Verbeteren kwaliteit Natura 2000 en NNN
- 2. Verbeteren kwaliteit buiten NNN/Natura 2000 (t.b.v. NNN/Natura 2000)

Maatregelen in deelprogramma 1 zijn:

- versnellen natuurherstel: met herstelmaatregelen tijd winnen voor structureel natuurherstel
- versnellen verwerving, optimaliseren inrichting: onderzoeken en uitwerken mogelijkheden en instrumenten voor versnelling verwerving en inrichting van (sleutel)hectares
- verbeteren kwaliteit bestaande natuurgebieden: soms noodzaak tijdelijk intensief herstelbeheer
- versterken beheer: inzetten van extra middelen
- verbeteren hydrologie: i.s.m. waterschappen
- ontsnipperen en verbinden: inventariseren noodzaak extra verbindingen
- compensatie van bomenkap als gevolg van natuurverbetering

Deelprogramma 2 moet de omgeving rond natuurgebieden natuurinclusiever en klimaatadaptiever maken, om zo de druk binnen natuurgebieden te verlagen en de natuurkwaliteit te verhogen. Daarin past ook de invulling van de bossenstrategie. Maatregelen in deelprogramma 2 zijn:

- aanpakken overgangszones: versterken natuurgebied door systeemverbetering in de omgeving via integrale gebiedsaanpak, met daarin een mix van functies, zoals natuurinclusief boeren, realisatie klimaatbossen, maatregelen ter voorkoming van bodemdaling. Hierbinnen zetten we in op:
- verbeteren hydrologie: vaak essentieel voor verhogen natuurkwaliteit binnen NNN/N2000

³ PBL (2020); Notitie Quick scan intensivering natuurmaatregelen; Een eerste inschatting van potentiële effecten. PBL < Den Haag

- verweven landbouw en natuur: door aanpassen bemesting, agrarisch natuurbeheer, extensivering en nieuwe verdienmodellen
- klimaatadaptatieve natuur: natuur houdt water vast, vermindert hittestress, kan bijdragen aan de klimaateffecten als droogte door waterbuffering
- uitvoeren Bossenstrategie: levert bijdrage middels compensatie bosvorming als onderdeel van Natura2000 herstelmaatregelen, bosuitbreiding en bosvitalisering binnen het NNN, en versterking landschappelijke elementen.
- onderzoek naar de rol en positie van het realiseren van basiskwaliteit natuur voor bedreigde soorten en het realiseren van VHR doelbereik

Aanpak langere termijn: basiskwaliteit natuur

Voor de langere termijn (2021-2050) richt men zich op de basiskwaliteit natuur in ruimere zin, in een natuurinclusieve samenleving. Hierbij beoogt men de samenhang en integratie te vinden met andere inspanningen die leiden tot een meer natuurinclusieve samenleving. Vanuit dit programma worden kansen benoemd en kaders meegegeven aan de andere sporen. Dit krijgt vorm in een 'Agenda natuurinclusief (2021 – 2050)'.

Maatregelen hierbij zijn:

- resultaten van de verkenning ruimtelijke ingrepen voor meer natuurinclusief areaal
- opstellen gebiedsvisies met ruimte voor de thema's (kringloop)landbouw, biodiversiteit, synergie en afstemming met energie, bodemdaling, klimaat en water, circulaire en natuurinclusieve landbouw
- gezamenlijk ontwikkelen nieuwe instrumenten. Hierbij kan worden gedacht aan een landinrichtings-instrument als oplossing voor de spanning tussen doorpakken en vrijwillige medewerking
- ontwikkelen verdienmodellen natuur en landbouw.

De aanpak van het natuurherstel dient gebiedsgericht te worden uitgevoerd. Dat betekent dat de provincies een belangrijke rol spelen bij de verdere uitwerking en uitvoering.

Stikstofreductie

Bij de introductie van de structurele aanpak stikstof op 24 april is ook een aantal bronmaatregelen gepresenteerd waarvoor het PBL in samenwerking met TNO, CE-Delft en RIVM een doorrekening heeft gemaakt. Een belangrijk aandeel van de vereiste reductie voor 2030 wordt echter geleverd door eerder vastgesteld beleid gericht op stikstofreductie in de landbouw, mobiliteit, industrie en energie. Ook dragen de maatregelen uit het Klimaatakkoord bij aan de realisatie van de omgevingswaarde stikstofdepositie.

De enige nieuwe reductiemaatregel die momenteel van kracht is en tot resultaten zou moeten leiden, betreft de snelheidsverlaging op snelwegen. Deze snelheidsverlaging dient nieuwe depositieruimte op te leveren waarvan de bouwsector gebruik kan maken, evenals zeven MIRT-projecten (Tracébesluiten snelwegen). Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van een stikstofregistratiesysteem. Het stikstofregistratiesysteem en de prioritering is juridisch vastgelegd in de Regeling natuurbescherming. In deze regeling is de mogelijkheid opgenomen om andere bronmaatregelen op te nemen die depositieruimte bieden voor nieuwe ontwikkelingen op het gebied van woningbouw.

2.5.2 Strategische aanpak in Zeeland

Op 12 maart 2020 publiceerde provincie Zeeland de Strategische aanpak stikstof, een leidraad voor het aanpakken van de stikstofproblematiek. Dit kan de provincie niet alleen, daarvoor is het ook afhankelijk van alle andere Zeeuwse overheden, koepelorganisaties, branches en belangenbehartigers (Provincie Zeeland, 2020).

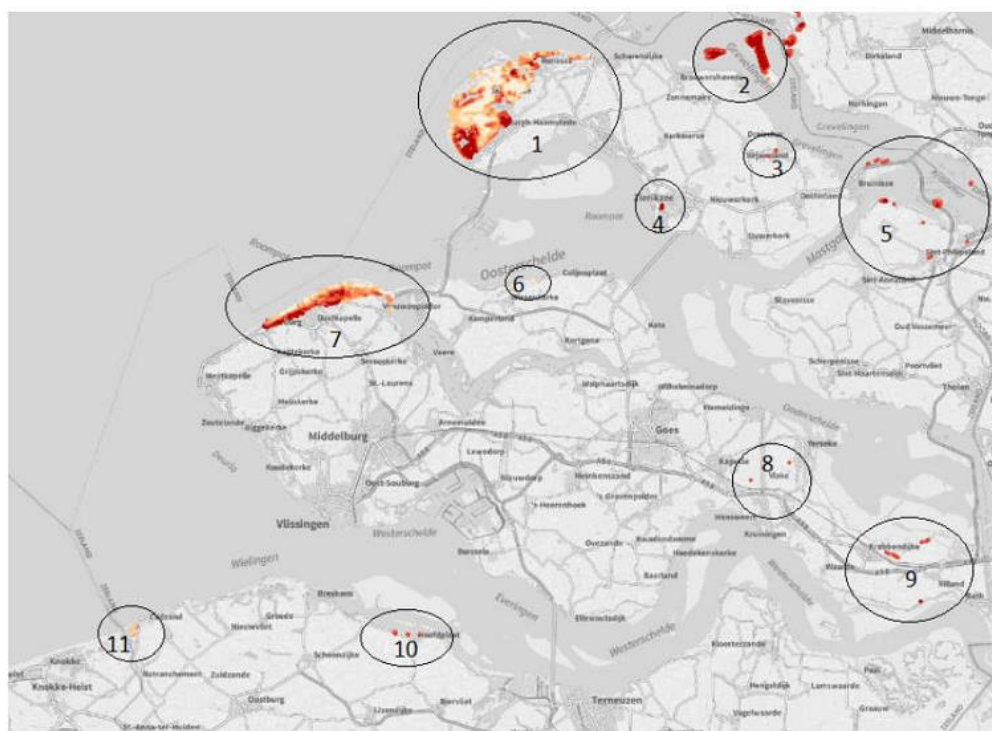
Stikstofproblematiek in Zeeland

Binnen Nederland neemt Zeeland een bijzondere positie in wat betreft de stikstofproblematiek. Zeeland krijgt een relatief grote bijdrage vanuit het buitenland (gem. 46%) en de bijdrage van de landbouw is kleiner dan gemiddeld in Nederland (gem. 29% t.o.v. ca. 46% landelijk). Daarnaast is ook de

bijdrage van de industrie en scheepvaart in Zeeland hoger dan gemiddeld elders in Nederland. De bijdrage van verkeer is juist kleiner in Zeeland. Dit alles maakt dat de maatregelen die het Rijk op korte termijn neemt om zeven MIRT projecten en de woningbouw vlot te trekken, vooral de verlaging van de maximumsnelheid op rijkswegen, weinig soelaas bieden in Zeeland. Het feit dat de provincie zelf weinig kan bereiken ten aanzien van de depositie door scheepvaart en vanuit het buitenland, maakt dat er weinig knoppen zijn om aan te draaien (Provincie Zeeland, 2020).

In Zeeland zijn weinig problemen in de woningbouw; géén van de MIRT projecten liggen in Zeeland en er is relatief weinig veehouderij in Zeeland aanwezig. Het is dan ook de verwachting dat de bronmaatregelen die het Rijk tot nu toe heeft genomen weinig stikstofreductie opleveren in de Zeeuwse Natura 2000-gebieden. Provincie Zeeland zal daarom het Rijk aanspreken op de verantwoordelijkheid om nu ook nadrukkelijk aandacht te schenken aan de problematiek van kust- en grensprovincies. De provincie doet een dringend beroep op het Rijk om ook met maatregelenpakketten te komen voor scheepvaart, industrie, recreatie en akkerbouw sectoren. Ook het aanspreken van buitenlandse overheden hoort hierbij. Provincie Zeeland zal zelf ook alle gelegenheden aangrijpen om met deze sectoren én de Vlaamse partijen in gesprek te gaan over wat zij kunnen bijdragen aan een vermindering van de stikstofdepositie (Provincie Zeeland, 2020).

Kaart met binnen provincie Zeeland gelegen stikstofgevoelige en (bijna) overbelaste locaties.

Figuur 8 1. Kop van Schouwen. 2, 3, 5: Grevelingen. 4, 5, 6, 9: Oosterschelde. 7: Manteling van Walcheren. 8: Yerseke en Kapelse Moer. 10: Westerschelde & Saefthinge. 11: Zwin & Kievittepolder

Binnen Zeeland liggen de meeste overbelaste locaties in duingebieden. Vooral in de Natura 2000-gebieden Kop van Schouwen en Manteling van Walcheren is er sprake van knelpunten (Provincie Zeeland, 2020).

Doelen strategische aanpak

- Korte termijn (2020-2022): stikstofruimte genereren en systeem voor vergunningverlening ontwikkelen
- Lange termijn (2020-2050): realiseren van een goede ecologische toestand van de natuur

Tussendoelen gebiedsgerichte aanpak (2020-2030):

- Het bereiken van een significante daling van de depositie ten behoeve van de kwaliteit van gevoelige Natura 2000-gebieden
- Het verlagen van de depositie teneinde ontwikkelruimte te creëren
- Verbinden aan integrale gebiedsontwikkeling/versteken of bevorderen transitie

Voor elk stikstofgevoelig Natura 2000-gebied in Zeeland wordt bij de aanvang van de gebiedsgerichte aanpak (GGA) het doel bepaald voor de daling van de stikstofdepositie. Op de middellange termijn is hierbij het uitgangspunt voor sterk overbelaste gebieden een daling van ongeveer 100 mol N/ha/j. Dit uitgangspunt wordt verder uitgewerkt in een haalbaar tussendoel bij start van de GGA (Provincie Zeeland, 2020).

Provincie Zeeland kiest ervoor om met de GGA te beginnen bij de gebieden met de hoogste overbelasting en de grootste knelpunten in economische ontwikkeling. Dat zijn de Natura 2000-gebieden Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren en de ontwikkelingen in de directe omgeving. Voor deze gebieden wordt een plan van aanpak opgesteld waarbij alle bij het gebied aanwezige betrokkenen en/of belangenorganisaties meegenomen worden. In het voorjaar van 2020 zijn de kansen in en rondom de Kop van Schouwen geïnventariseerd (Provincie Zeeland, 2020).

Drie pijlers

Het behalen van het lange termijn doel berust op drie pijlers (Provincie Zeeland, 2020):

- 1: Monitoring, informatie en communicatie
- 2: Stikstofreductie
- 3: Naar een meer robuuste natuur

Toelichting

- 1: Monitoring is noodzakelijk voor alle pijlers. Provincie Zeeland heeft een belangrijke taak om alle betrokkenen te informeren.
- 2: Stikstofreductie kan bereikt worden via verschillende actielijnen:
 - Vergunningverlening: intern en extern salderen
 - Bronmaatregelen bij puntlocaties, bijvoorbeeld door de aanpak van piekbelasters
 - Gebiedsgerichte aanpak: combinatie van maatregelen, met name bij grotere gebieden met overschrijding. Denk aan aanpassen gebruiksfuncties, bufferzones of omschakeling kringlooplandbouw.
 - Sectorgericht, bijvoorbeeld de havengebonden industrie
- 3: Natuurherstel:
 - PAS- maatregelen versneld uitvoeren.
 - Afmaken NNN en kijken naar mogelijkheden deze uit te breiden.
 - Inzetten op bufferzones rond Natura 2000 waarbij door een ander grondgebruik in deze zone de kwaliteit van het N2000 gebied wordt verbeterd. Deze worden zelf geen N2000-gebied. Dit kan bijvoorbeeld door ruimtelijke of hydrologische ingrepen.
 - Onderzoek naar de draagkracht van Natura 2000 (afgezien van de KDW's).

Hierbij gelden de volgende uitgangspunten:

- Het nemen van maatregelen waarbij het direct eigendommen van anderen raakt is op basis van vrijwilligheid
- Alle sectoren moeten naar evenredigheid bijdragen
- Prioriteit ligt bij de Natura 2000-gebieden met de grootste knelpunten
- Bij de maatregelen komt 30% van de stikstofruimte ten goede aan de natuur en 70% aan economische ontwikkelingen
- Aangesloten wordt bij de reguliere instrumenten die beschikbaar zijn voor natuurontwikkeling waaronder kavelruil

Niet overal heeft provincie Zeeland invloed op. Rijk is verantwoordelijk voor buitenland en scheepvaart bronnen. Zeeland gaat met het Rijk en overige grensprovincies in overleg om de buitenland- en scheepvaartproblematiek te agenderen (Provincie Zeeland, 2020).

Bufferzones

Provincie Zeeland ziet bufferzones met name als een deeloplossing in de directe schil rond de meest overbelaste Natura 2000-gebieden zoals de Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren. Het principe van bufferzones past dan ook goed in de gebiedsgerichte aanpak. Het biedt de kans om bestaande projecten, zoals het 'Boeren voor akkervogels' project nabij Burgsluis op Schouwen Duiveland of aandachtgebieden uit de kustvisie, te combineren met de bossenstrategie (klimaat en biodiversiteit), klimaatopgaven en stikstofreductie (Provincie Zeeland, 2020).

2.5.3 Vergunningverlening

Uit een inventarisatie van de vergunningverlening blijkt dat in het overgrote deel van Zeeland geen vergunningaanvragen stilliggen sinds deze weer in behandeling kunnen worden genomen. Lokaal kan wel sprake zijn van knelpunten, met name op Schouwen-Duiveland en in iets mindere mate in Veere en Vlissingen. Dit betreft vooral woningbouw en recreatie ontwikkelingen rond de duingebieden en industriële ontwikkelingen in het Sloegebied (Provincie Zeeland, 2020).

Er zijn steeds meer mogelijkheden om toch een vergunning te verkrijgen voor projecten die leiden tot stikstofemissie. Hieronder worden deze kort benoemd:

- Depositie $\leq 0,00$ mol N/ha/j: geen vergunning nodig
- Intern salderen: wel vergunning nodig
- Extern salderen: wel vergunning nodig (max 70% vrijgekomen stikstofruimte gebruiken)
- Verleasen: tijdelijke externe saldering (max. 2 jaar), bijv. bij stikstofemissie in aanlegfase
- Ecologische toets: ecologische beoordeling effect stikstofdepositie
- ADC-toets: indien significante effecten niet uitgesloten. Aantonen dat er geen Alternatieven zijn, er sprake is van Dwingende redenen van groot openbaar belang en Compensatie regelen.

Daarnaast kan voor de woningbouw en voor zeven MIRT-projecten dus een beroep worden gedaan op depositieruimte in het stikstofregistratiesysteem, al biedt dit naar verwachting voor Zeeland weinig soelaas. Momenteel is de data van de actuele depositieruimte niet raadpleegbaar.

3 | Huidige situatie Natura 2000

In dit hoofdstuk wordt voor de Zeeuwse Natura 2000-gebieden beschreven wat de huidige situatie is. Daarnaast wordt kort ingegaan op de verwachte autonome ontwikkelingen. De huidige situatie vormt de referentiesituatie waaraan eventuele veranderingen kunnen worden afgewogen.

In paragraaf 3.2. wordt nader ingegaan op de stikstofproblematiek in de Natura 2000-gebieden.

3.1 Bespreking huidige situatie en autonome ontwikkeling

In Zeeland zijn 16 natuurgebieden aangewezen als Natura-2000 gebieden, waarvan twee gebieden in een ontwerpbesluit zijn opgenomen. Het betreft de volgende gebieden:

Natura 2000-gebieden			
Canisvliet	Krammer-Volkerak	Veerse Meer	Westerschelde & Saefthinge
Grevelingen	Manteling van Walcheren	Vlakte van de Raan	Yerseke en Kapelse Moer
Groote Gat	Markiezaat	Vogelkreek	Zoommeer
Kop van Schouwen	Oosterschelde	Voordelta	Zwin & Kievittepolder

Tabel 2 De 16 Natura 2000-gebieden die geheel of gedeeltelijk in de provincie Zeeland liggen

Per Natura 2000-gebied wordt de huidige situatie worden beschreven. De beschrijving van de huidige situatie is gebaseerd op informatie uit de (concept) beheerplannen en PAS-gebiedsanalyses.

Per Natura-2000 gebied wordt de staat van instandhouding van de beschermde waarden beoordeeld. Deze beoordeling is gebaseerd op de beschikbare informatie in de Natura 2000-beheerplannen en PAS-gebiedsanalyses. De analyse concludeert of de huidige situatie, met oog op de staat van instandhouding, voldoende of onvoldoende is. Ook wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld. Dit is de ontwikkeling die optreedt als gevolg van voortzetting van het huidige provinciale omgevingsbeleid en andere trends (zoals klimaatsverandering).

De instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-gebieden zijn opgenomen in Bijlage 1.

3.1.1 Canisvliet

Canisvliet is een voormalige getijdenkreek in Zeeuws-Vlaanderen. Het gebied ligt bij Westdorpe (gemeente Terneuzen), ten oosten van het Kanaal van Gent naar Terneuzen. De kreek wordt omgeven door lage oevers met graslanden en verder door rietvelden en struweel, bos, een oude boomgaard en een aantal akkers. Het Natura 2000-gebied bevat zowel de voormalige getijdenkreek als de aangrenzende oeverlanden. De oppervlakte van dit Natura 2000-gebied bedraagt 142 ha (Provincie Zeeland, 2017). Het gebied is alleen aangewezen vanwege het voorkomen van de Habitatrichtlijnsoort kruipend moerasscherm.

Staat van instandhouding

De omvang van de populatie kruipend moerasscherm in Canisvliet was het grootst in 1999 (500 dm²) en 2004 (400 dm²). Na 2004 is de populatie sterk afgenomen en leek in 2012 op het punt van uitsterven te staan met slechts 1 of 2 planten. Echter, in 2013 en 2014 is er een sterk herstel van de populatie tot 120 dm². Waarschijnlijk betreft dit vestigingen uit de nog aanwezige oudere zaadbank (Provincie Zeeland, 2017).

Door middel van het verbeteren van het beheer kan de populatie worden behouden en mogelijk verder worden uitgebreid. De begrazing die plaatsvindt en nodig is voor het behoud van geschikte groeiplaatsen wordt beter gestuurd en gemonitord. Indien het begrazingsbeheer onvoldoende is, zal aanvullend maaibeheer worden uitgevoerd. In Canisvliet wordt de eerste beheerplanperiode geen uitbreiding van de oppervlakte van het leefgebied voorzien. In de periode voor het beheerplan is de oppervlakte echter toegenomen door het afgraven van een gedeelte van het gebied. Dit is verwerkt in de huidige situatie en daarmee is al deels voldaan aan de instandhoudingsdoelstelling (Provincie Zeeland, 2017).

Analyse

De kennis met betrekking tot de sleutelfactoren die het voorkomen van kruipend moerasscherm bepalen, is nog onvolledig. Bestaand gebruik staat de instandhoudingdoelen niet in de weg. Voor een aantal bestaande activiteiten geldt dat deze mogen voortbestaan onder voorwaarden (toepassing van mitigerende maatregelen) (Provincie Zeeland, 2017).

Tijdens de eerste beheerplanperiode wordt ingezet op het uitvoeren van onderzoek naar de ecologie (o.a. zaadzetting en verspreiding), standplaatseisen (o.a. trofie, pH, waterstanden), monitoringsmethoden, beheer (maaien, begrazen), uitgevoerde maatregelen (o.a. baggeren, houtrillen Vogelkreek), effecten van ganzen en enkele andere specifieke vragen (Provincie Zeeland, 2017).

Stikstofdepositie

Kruipend moerasscherm is zelf waarschijnlijk niet gevoelig voor stikstofdepositie omdat de soort op stikstofrijke plekken groeit. Verhoogde stikstofdepositie kan echter wel het concurrentievoordeel van andere soorten bevorderen, waardoor kruipend moerasscherm kan worden verdrukt (Maas & Van Wijngaarden, 2019). Actueel is echter geen sprake van overschrijding van de kritische depositiewaarden. De gemiddelde depositie in 2018 bedroeg 1268 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende (huidige instandhoudingsdoelen voor kruipend moerasscherm zijn niet behaald). In het Canisvliet is het beheer niet goed afgestemd op de eisen van de soort (Provincie Zeeland, 2019). Duurzaam behoud en uitbreiding van de populatie in dit Natura 2000-gebied is nog niet geborgd.

Oordeel autonome ontwikkeling

Er is nog geen goed oordeel te geven over de autonome ontwikkeling. Er ontbreekt nog kennis over het juiste beheer en de vereisten van kruipend moerasscherm. Wanneer de kennisleemten worden aangevuld kan het beheer en de inrichting van het gebied beter worden afgestemd op deze soort.

3.1.2 Grevelingen

De Grevelingen is een voormalige zeearm gelegen tussen Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland. Het is sinds de afsluiting door de Deltawerken het grootste zoutwatermeer van Europa en bevat een aantal eilanden waar uitgestrekte, soortenrijke duinvalleibegroeiingen en zilte pioniergemeenschappen voorkomen, alsmede uitgestrekte oeverlanden (onder meer de Slikken van Flakkee) met zilte begroeiingen, graslanden, ruigten, struwelen en bos. Mede dankzij de geïsoleerde ligging van de eilanden (de voormalige zandplaten Hompelvoet, Veermansplaat, Kleine Veermansplaat, Grote en Kleine Stampersplaat) vormt de Grevelingen een van de belangrijkste leefgebieden voor de noordse woelmuis in Zuidwest-Nederland. Om verzoeting tegen te gaan werd in 1978 de Brouwerssluis aangelegd, die in de periode december-maart open staat en die tevens uitwisseling van visbestanden tussen de Grevelingen en de Noordzee mogelijk maakt. Het meer is nu relatief arm aan nutriënten en algen en het water is helder. Sinds seizoen 1999/2000 staat de sluis vrijwel permanent open.

De Grevelingen is van uitzonderlijk belang voor visetende watervogels. Het heldere water speelt hierin waarschijnlijk een rol. Voor fuut en middelste zaagbek is dit het belangrijkste overwinteringsgebied in Nederland. Ook voor kuifduiker, dodaars, lepelaar en kleine zilverreiger is het gebied van grote betekenis, terwijl geoorde futen zich in de nazomer verzamelen tot een groeiende ruiconcentratie met internationale aantrekkingskracht en een voor Nederland verder ongekende omvang. Ook voor de

brilduiker, benthos/viseter, is de Grevelingen het belangrijkste overwinteringsgebied (www.natura2000.nl).

Terwijl de kleinere en kustgebonden viseters recent sterk toenamen, is het belang van de Grevelingen voor fuut, aalscholver, middelste zaagbek en brilduiker rond 1999 verminderd, mogelijk in samenhang met het gewijzigde sluisbeheer. Mogelijk speelt hierbij het optreden van stratificatie in de diepere delen, die invloed kan hebben op de visstand, ook een rol. Stratificatie is gerelateerd aan beperkingen in doorstroming en peilvariatie. Behalve voor viseters is het gebied verder van belang voor enkele ganzen, eenden en steltlopers, met name brandgans en strandplevier. Voor steltlopers die in de noordtak van de Oosterschelde foerageren is het gebied tevens van belang als hoogwatervluchtplaats. Kanooten, die wat hogere eisen stellen aan hoogwatervluchtplaatsen (buitendijkse, verstoringsvrije schorren en ondiepten) overtijen bijv. bij Battenoord en Herkingen. Grevelingen vormt ook zeer belangrijk broedgebied voor kustbroedvogels van zandplaten en schelpenstrandjes (kluut, bontbekplevier, strandplevier, grote stern, visdief en dwergstern) (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

In de huidige situatie is de Grevelingen een zoutwatermeer zonder getij. Slikken en schorren langs de kust, verschillende kalkgehalten en zoet-zout gradiënten op laag liggende delen zorgen voor een diversiteit aan begroeiing. De combinatie van kale of schaars begroeide oevers en bereikbare foerageergebieden, zoals de drooggevalen slikken en visrijke wateren, maken het een belangrijk gebied voor kustbroedvogels en moerasbroedvogels van rietruigtes. Ook is er een relatief groot en gevarieerd voedselaanbod binnen de gehele Delta, met visrijke open en ondiepe (doorwaadbare) wateren, waterplanten en zeelavelden, voedselrijke binnendijkse graslanden, slikken, platen en schorren, zilte en zoete moerasbegroeiingen. Hiervan profiteren vis-, bodemfauna- en plantenetende (trek)vogels. Verder bieden de platen en slikken de grootste populatie groenknolorchis van Nederland en is het leefgebied voor de noordse woelmuis (Ministerie van I&M, 2016).

Voor drie habitattypen is behoud, bij voortzetting van het huidige beheer, in de toekomst niet gegarandeerd. Dit geldt voor de zilte pioniershabitattypen 'schorren en zilte graslanden (binnendijks)', 'zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)' en 'zilte pionierbegroeiingen (zevetmuur)'. Door het verdwijnen van getij en winterse overstroming zullen de delen boven de hoogwaterlijn steeds verder ontzilten. Successie en verzoeting kunnen op de lange termijn tot verslechtering leiden (Ministerie van I&M, 2016).

Voor groenknolorchis voldoet het huidige beleid voor het halen van de doelstelling. Dat geldt niet voor noordse woelmuis doordat het leefgebied afneemt in omvang en kwaliteit, vanwege de afgenomen dynamiek. Voor de meeste kustbroedvogels (met regiodoel) en de bruine kiekendief worden de doelen niet gehaald. Voor de kustbroedvogels leidt een gebrek aan dynamiek ertoe dat er geen spontane nieuwvorming plaatsvindt van geschikte broedplaatsen. De bestaande broedgebieden zijn kwetsbaar voor successie en predatie. Voor de bruine kiekendief is het doelaantal mogelijk te ambitieus vastgesteld. Voor niet-broedvogels geldt een knelpunt voor scholekster, fuut, kuifduiker en brilduiker. Mogelijk is dit het gevolg van verslechtering van het leefgebied. Voor de resterende soorten en typen wordt het doel gehaald of waarschijnlijk gehaald, al dan niet na het nemen van maatregelen (inrichting en beheer) (Ministerie van I&M, 2016).

Analyse

In het Grevelingenmeer vormt een verminderde natuurlijke dynamiek, met als gevolg een sneller voortschrijdende vegetatiesuccessie, het grootste knelpunt voor sommige habitattypen en soorten. Daarnaast is sprake van een te hoge stikstofdepositie, die het proces van vegetatiesuccessie versnelt. Het meer heeft te kampen met delen die in de zomer zuurstofloos zijn (Ministerie van I&M, 2016).

Voorgenomen en deels reeds uitgevoerde maatregelen betreffen aanplant van zeegras, aanleg van vispassages, ingebruikname van Flakkeese spuisluis, peilbeheer, vegetatiebeheer (successie tegengaan), beheer en inrichting en het creëren van broedgebieden. Daarnaast wordt ingezet op onderzoek voor de niet-broedvogels waarvoor doelbereiking vooralsnog niet haalbaar is (Ministerie van I&M, 2016).

Stikstofdepositie

Binnen dit Natura 2000-gebied zijn stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden aanwezig waarvan de kritische depositiewaarde nu of in de toekomst wordt overschreden. De gemiddelde stikstofdepositie in 2018 bedroeg 1533 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Het oordeel over de huidige situatie is onvoldoende. Niet alle doelen worden gehaald. Dat geldt voor de noordse woelmuis, viseters fuut en kuifduiker en kust- en moerasbroedvogels staan onder druk. Er is sprake van een te hoge stikstofdepositie die de kritische depositiewaarden van de duinhabitats overschrijdt.

Oordeel autonome ontwikkeling

Vooralsnog wordt de autonome ontwikkeling ook als onvoldoende beoordeeld. Het is nog onbekend waarom bijvoorbeeld de viseters achteruitgaan en hoe de zuurstofloosheid kan worden opgelost. Tevens is nog onzeker of de zilte vegetaties in de toekomst kunnen worden behouden. Tot slot is er nog geen zicht op een oplossing voor de stikstofproblematiek voor dit gebied.

3.1.3 Groote Gat

Het Natura 2000-gebied Groote Gat bestaat uit een voormalige getijdenkreek met omliggende graslanden en bouwlanden in het westen van Zeeuws-Vlaanderen, direct ten zuiden van de bebouwde kom van Oostburg in de gemeente Sluis. De oppervlakte van dit Natura 2000-gebied bedraagt 83 ha.

Staat van instandhouding

In het Groote Gat is 2,77 ha van habitatype H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) aanwezig. De gehele oppervlakte is van goede kwaliteit. De locatie herbergt de grootste groeiplaats van heemst in Zeeland. De oppervlakte van het habitatype H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks) bedraagt 0,33 ha. Hiervan is 0,30 ha van goede kwaliteit. Het aantal groeiplaatsen voor kruipend moerasscherm in Groote Gat het grootst was in 2001-2003 met 1.000-3.000 dm². Daarna is de populatie sterk afgenomen met als dieptepunt slechts 4 dm² in 2009 en 2012. De soort blijkt echter goed in staat om zich vanuit een dergelijk laag aantal weer te herstellen tot enkele tientallen dm² en in 2014 zelfs tot 175 dm² (Provincie Zeeland, 2017).

Gezien de recente positieve trend van kruipend moerasscherm in Groote Gat lijkt het bereiken van de instandhoudingdoelstelling voor kruipend moerasscherm (behoud omvang biotoop, behoud kwaliteit biotoop, behoud populatie) haalbaar. Het beweidingsbeheer in Groote Gat is gericht op behoud van open plekken en lijkt succesvol, gezien de aantalsontwikkeling (Provincie Zeeland, 2017).

Analyse

Instandhouding van het huidig voorkomen van H6430B Ruigten en zomen wordt gerealiseerd door afrastering en incidenteel begrazen of maaien. Door incidentele inundatie en populatiebeheer van ganzen wordt het instandhoudingsdoel van H1330B Schorren en zilte graslanden gehaald. De kennis met betrekking tot de sleutelfactoren die het voorkomen van kruipend moerasscherm bepalen, is nog onvolledig. Tijdens de eerste beheerplanperiode wordt ingezet op het uitvoeren van onderzoek naar de ecologie (o.a. zaadzetting en verspreiding), standplaatseisen (o.a. trofie, pH, waterstanden), monitoringsmethoden, beheer (maaien, begrazen), uitgevoerde maatregelen (o.a. baggeren, houtrillen Voggelkreek), effecten van ganzen en enkele andere specifieke vragen. Bestaand gebruik staat de instandhoudingdoelen niet in de weg. Voor een aantal bestaande activiteiten geldt dat deze mogen voortbestaan onder voorwaarden (toepassing van mitigerende maatregelen) (Provincie Zeeland, 2017).

Stikstofdepositie

Kruipend moerasscherm is zelf waarschijnlijk niet gevoelig voor stikstofdepositie omdat de soort op stikstofrijke plekken groeit. Verhoogde stikstofdepositie kan echter wel het concurrentievoordeel van andere soorten bevorderen, waardoor kruipend moerasscherm kan worden verdrukt (Maas & Van

Wijngaarden, 2019). Binnendijkse zilte graslanden zijn gevoelig voor stikstofdepositie. Actueel is echter geen sprake van overschrijding van de kritische depositiewaarden. De gemiddelde depositie op dit gebied bedroeg in 2018 1249 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Voldoende, doelbereiking is in zicht.

Oordeel autonome ontwikkeling

Voldoende, de verwachting is nu dat de instandhoudingsdoelen gehaald kunnen worden. Er spelen geen specifieke knelpunten in dit Natura 2000-gebied die de instandhoudingsdoelen in gevaar brengen.

3.1.4 Kop van Schouwen

De Kop van Schouwen is een duingebied op het westelijke uiteinde van Schouwen-Duiveland. Het gebied omvat een aantal deelgebieden met een verschillende ontstaansgeschiedenis, waardoor kalkrijke jonge duinen, kalkarme oude duinen, klifduinen en stuifduinen aanwezig zijn. Aan de zeezijde van het gebied zijn de duinen sterk geaccidenteerd, met natuurlijke begroeiing, verstuvingsprocessen en natte valleien; de open binnenduinen zijn licht golvend. Daardoor komt een brede variatie aan duinhabitatypen voor. In de aangroeiende noordwestpunt (Verklikkerduinen) zijn jonge duinvalleien aanwezig. De iets zuidelijker gelegen Meeuwenduinen vormen een naar verhouding grootschalig actief stuwend duin waarin in de laatste 50 jaar geen maatregelen zijn getroffen voor vastlegging van het duin. Er komen evenwel geen duinvalleien in voor. In de Zeepe duinen ten oosten daarvan zijn in het kader van natuurontwikkeling valleien opnieuw uitgegraven en zijn nieuwe uitblazingsvalleien ontstaan. In het zuidwesten van het gebied worden jonge duinen met struweel en bos aangetroffen. In de oostelijke binnenduinen liggen ontkalkte vroongronden met soortenrijke graslanden, afgewisseld met de zogenaamde elzenmeten, duinheide en landgoedbossen. Tussen Burgh-Haamstede en Renesse zijn de meeste natte duinvalleivegetaties te vinden (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

Voor H2310 Grijze duinen geldt dat areaal en kwaliteit niet voldoen. Hetzelfde geldt voor de kwaliteit van H2150 Duinheiden met struikhei, H2170 Kruipwilgstruwelen, vochtige Duinbossen en H6410 blauwgraslanden. De arealen en kwaliteit van H2110 Embryonale duinen en H2120 Witte duinen, H2160 Duindoornstruwelen, droge Duinbossen, en binnenduinrand Duinbossen zijn (overwegend) voldoende respectievelijk goed. Vochtige duinvalleien komen beperkt voor, maar nemen dankzij maatregelen toe (Provincie Zeeland, 2017).

Analyse

in het Natura 2000-gebied spelen verschillende knelpunten, namelijk een te hoge stikstofdepositie, recreatiedruk (Verklikkerduinen), afname begrazing door konijnen, verruiging, vergrassing, teveel exoten en te weinig verstuvend kaal zand (Provincie Zeeland, 2017).

In het Zeepe en de vroongrondgebieden zijn grote potenties voor sterke uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit van H2130C Grijze duinen (heischraal). Voor dit habitatype levert het gebied een zeer grote bijdrage. Op een lange termijn is het voor behoud van deze verscheidenheid aan Vochtige duinvalleien de vorming van nieuwe valleien nodig. De beste kansen daarvoor liggen bij primaire duinvorming en aangepaste zonering van strandrecreatie. Een dergelijke ontwikkeling is ook gunstig voor de duurzaamheid van andere natte en droge habitattypen. Bestaand gebruik en beheer hebben, na mogelijk enige aanpassingen in het beheer, naar verwachting geen negatieve effecten op instandhoudingsdoelen voor nauwe korfslak. Voor de noordse woelmuis moet het geschikte areaal, met name te vinden in natte duinvalleien, worden uitgebreid. Ook voor groenknolorchis is uitbreiding van het areaal primaire natte duinvallei gewenst (Provincie Zeeland, 2017).

Stikstofdepositie

Binnen dit Natura 2000-gebied zijn voor stikstof gevoelige habitattypen of leefgebieden aanwezig waarvan de kritische depositiewaarde nu of in de toekomst wordt overschreden. Daarbij gaat het op de langere termijn vooral nog om de grijze duinen, de duinheide, droge duinbossen en een deel van de vochtige duinvalleien. In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 1249 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

De huidige situatie wordt beoordeeld als onvoldoende. Een deel van de habitattypen komt overwegend voor in matige kwaliteit. Er is sprake van verschillende knelpunten, zoals een gebrek aan dynamiek, vegetatiesuccessie en te hoge stikstofdepositie.

Oordeel autonome ontwikkeling

Voor de autonome ontwikkeling wordt de situatie vooralsnog ook als onvoldoende beoordeeld, omdat er nog geen zicht is op oplossing van de stikstofproblematiek en met de herstelmaatregelen kan in veel gevallen verslechtering worden voorkomen, maar is herstel en uitbreiding nog ver weg.

3.1.5 Krammer-Volkerak

Het Volkerakmeer in zijn huidige vorm is een afgesloten zeearm waarin nog veel van de kenmerken van het voormalige intergetijdegebied Krammer-Volkerak bewaard zijn gebleven (diepe centrale geul met steile taluds en aansluitende ondiepten met minder steil talud en drooggevallen platen). Het Volkerak (circa 6000 ha) vormt nu één waterlichaam met de Eendracht en het Zoommeer (circa 2000 ha). Binnen een paar maanden werd het water zoet en het peil werd gefixeerd op 0 cm NAP. Daardoor viel circa 1775 ha van het voormalige intergetijdegebied permanent droog. Oeverafslag als gevolg van het gefixeerde peil werd gestopt door de aanleg van vooroevers, en in de periode 1989-99 werd een veertigtal eilandjes aangelegd, met een totale oppervlakte van circa 80 ha. Het Volkerak ontvangt niet langer substantiële hoeveelheden water uit het Hollandsch Diep, wel uit de Brabantse rivieren (Mark en Dintel). De successie van de vegetatie is nog volop gaande en door de traagheid van de ontzilting van de bodem, in een aantal deelgebieden is de rol van zilte pionierssoorten op de platen nog steeds groot. De ontwikkelingen van de broedvogels en de trekvogels als ganzen zijn in hoge mate een afspiegeling van de vegetatiesuccessie, met een tijdelijke opkomst van pioniers als kale grondbroeders (plevieren, sterns) en gras- en zaadeters. Een aantal soorten ganzen (kolgans, grauwe gans) en weidevogels heeft een meer permanente plek gekregen. De ontwikkelingen in het water zijn sterk gestuurd door hoge en toenemende nutriëntgehalten (met bijbehorende vissen). In de huidige situatie is bij de niet-broedvogels de betekenis op landelijke schaal het grootst bij de brilduiker (12 % landelijk gemiddelde), vervolgens bij fuut, kuifeend en kluut (4-5 %). Daarnaast is het een zeer belangrijk broedgebied voor broedvogels van schaars begroeide zandplaten (bontbekplevier, strandplevier) en schaars begroeide oevers met aangrenzend ondiep water (kluut). Deze habitats zijn tevens van belang voor meeuwen en sterns (zwartkopmeeuw, kleine mantelmeeuw, visdief, dwergstern) (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

Er is geen beheerplan opgesteld omdat nog niet is besloten of de toekomst van het Krammer-Volkerak zoet of zout moet zijn. Omdat het systeem nu in een transitieproces van zout naar zoet verkeert worden veel doelen niet gehaald. Er is sprake van vertroebeling, te hoge concentraties stikstof en fosfaat en jaarlijks terugkerende overlast van blauwalgen in de ondiepe delen van het meer (Provincie Zeeland, 2017).

Voor de habitatsoort noordse woelmuis worden de doelen waarschijnlijk niet gehaald. Voor broedvogels en niet-broedvogels worden de doelen lepelaar, bruine kiekendief, fuut, smient, wilde eend, slob-eend, tafeleend, bontbekplevier, grutto en tureluur waarschijnlijk niet of zeker niet gehaald. Voor de resterende soorten en typen wordt het doel gehaald of waarschijnlijk gehaald, al dan niet na het nemen van maatregelen (inrichting en beheer) (Provincie Zeeland, 2017).

Voor het behoud van de zilte vegetaties is terugkeer van de invloed van zout water een vereiste.

Analyse

In het Krammer-Volkerak zijn vegetatiesuccessie, als gevolg van verzoeting en een verminderde dynamiek, en een slechte waterkwaliteit de grootste knelpunten. Een gevolg van de vegetatiesuccessie bij het handhaven van de huidige zoete omstandigheden zou zijn, dat op termijn de zilte vegetatietypen zouden gaan verdwijnen en het geschikt broedgebied voor kale grondbroeders steeds schaarser zou worden. De verwachting is dat met het herintroduceren van zout en (beperkt) getij deze dalende trend in de zilte vegetatie- en habitattypen zal worden omgebogen. Als gevolg van een hoge begrazingsdruk door vee en ganzen zijn er weinig ruige vegetaties (Provincie Zeeland, 2017).

Stikstofdepositie

Binnen dit Natura 2000-gebied zijn stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden aanwezig waarvan de kritische depositiewaarde nu of in de toekomst wordt overschreden. De overschrijding is beperkt. In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 1358 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Het oordeel van de huidige situatie is onvoldoende. De meeste doelen worden niet gehaald. Vegetatiesuccessie door verzoeting en verminderde dynamiek en waterkwaliteit zijn de grootste knelpunten.

Oordeel autonome ontwikkeling

Onduidelijk, dit hangt mede af van de keuze voor een zoete dan wel zoute toekomst, de definitieve aanwijzing van het gebied en de uitwerking van maatregelen in het nog op te stellen beheerplan.

3.1.6 Manteling van Walcheren

De Manteling van Walcheren betreft een kalkarm duingebied aan de noordwestrand van het voormalige eiland Walcheren. De kust is hier al vele honderden jaren een afslagkust en de kustlijn is in de loop der tijd met enkele kilometers landinwaarts verplaatst. Hierdoor is de zone met primaire duinen uiterst smal of ontbreekt volledig en komen de oude duinen tot zeer kort aan de kustlijn. Aan de zeezijde is tamelijk veel reliëf aanwezig dat meer landinwaarts overgaat naar minder geaccidenteerd terrein. In het westelijke deel van het duingebied liggen, niet ver achter de zeereep, oude duineikenbossen die hier een natuurlijke bosgrens vormen. Het oostelijk gelegen Oranjezon herbergt een aantal vochtige duinvalleien en soortenrijke duindoornstruwelen. Van oudsher wordt de Manteling van Walcheren gekenmerkt door buitenplaatsen met statige landhuizen en soortenrijke bossen met stinzeplanten in de binnenduinrand (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

De huidige staat van instandhouding voor de meeste habitattypen is redelijk tot goed. Dankzij maatregelen die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd laten de habitattypen nu een neutrale tot een positieve trend zien in kwaliteit en oppervlakte. De arealen van H2120 Witte duinen, H2130B kalkarme Grijze duinen, H2160 Duindoornstruweel en H2180A droge Duinbossen voldoen aan de optimale functionele omvang. Dankzij maatregelen is ook het areaal H2190 Vochtige duinvalleien toegenomen. Enkele habitattypen voldoen niet aan de optimale omvang, namelijk H1330B binnendijkse zilte graslanden, H2110 Embryonale duinen, H2130AC Grijze duinen, H2180BC Duinbossen en H2190ACD Vochtige duinvalleien. hebben te weinig areaal (Provincie Zeeland, 2017).

Analyse

Het systeem van de Manteling van Walcheren is vrijwel geheel gestabiliseerd, dynamische processen treden vrijwel niet meer op. Verstuivingen spelen nergens een rol behalve op het strand en hier en daar bij de duinvoet. Ook de afname van konijnenbegrazing draagt bij aan afname van de dynamiek in het duingebied. Onder invloed van de te hoge stikstofdepositie treedt vergrassing op. Deze wordt teruggedrongen doordat er begrazing met pony's en runderen plaatsvindt. Door de afgenomen dynamiek kan duindoornstruweel zich uitbreiden. In het gebied is sprake van problemen met exoten (lokaal binnen het duindoornstruweel en oprukkende Amerikaanse vogelkers) (Provincie Zeeland, 2017).

In het concept beheerplan wordt ingezet op herstel van de dynamiek in het duingebied, door middel van onderhoudsmatregelen in de zeereep en het kleinschalig reactiveren van verstuing in het duingebied ten behoeve van de kwaliteit van grijze duinen. Dit kan worden bereikt door middel van plaggen en het aanleggen van stuifkuilen. Door het verwijderen van duindoornstruweel en andere opslag kan de oppervlakte van vochtige duinvalleien worden uitgebreid. Regeneratie van duinvalleien is ook een mogelijkheid. In duindoornstruweel en duinbossen wordt Amerikaanse vogelkers actief verwijderd. Het begrazingsbeheer wordt uitgebreid en kan worden aangevuld met drukkbegrazing door schapen. Op termijn zijn dankzij het huidige beheer en de maatregelen die worden getroffen de instandhoudingsdoelen haalbaar (Provincie Zeeland, 2017).

Recreatie kan lokaal een knelpunt vormen in H2110 Embryonale duinen, omdat hier het strand wordt geveegd t.b.v. de strandrecreatie. Hierbij wordt ook het vloedmerk weggehaald, hetgeen ongunstig is omdat dit van belang is voor nutriëntenaanvoer. Recreatie leidt tot gebrek aan rust voor de typische vogelsoort strandplevier. In het concept beheerplan zijn specifieke maatregelen opgenomen om deze knelpunten aan te pakken. Daarnaast wordt bekeken of de recreatiezonering in de duingebieden moet worden herzien. Betreding kan ook een knelpunt vormen voor H1330B zilte graslanden, omdat dit alleen bij Fort den Haak voorkomt over een geringe oppervlakte (Provincie Zeeland, 2017).

Stikstofdepositie

Binnen dit Natura 2000-gebied zijn stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden aanwezig waarvan de kritische depositiewaarde nu of in de toekomst wordt overschreden. Met name in de grijze duinen leidt de huidige stikstofdepositie tot negatieve effecten op de kwaliteit.

In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 1483 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Het oordeel voor de huidige situatie is onvoldoende, omdat nog niet alle instandhoudingsdoelen worden gerealiseerd. Stikstofdepositie vormt een knelpunt, de kritische depositiewaarden van een deel van de habitattypen wordt overschreden, ook nog op de lange termijn. Er is nog geen zicht op oplossing van dit knelpunt.

Oordeel autonome ontwikkeling

Onduidelijk. Er worden maatregelen getroffen om dynamiek terug te brengen. Een deel van de maatregelen heeft echter een lange responstijd. Daarnaast vindt onderzoek plaats naar hoe grootschalige verstuing kan worden gerealiseerd. Ook de te hoge stikstofdepositie vormt op termijn nog een knelpunt. Voor de meeste habitats en leefgebieden wordt echter gestreefd naar behoud van oppervlakte en kwaliteit, waardoor de ambities niet zo hoog zijn en doelbereiking haalbaar lijkt.

3.1.7 Markiezaat

Het Markiezaat vindt zijn oorsprong in de Sint-Felixvloed van 1530, die resulteerde in een landschap dat de naam "Verdrongen land van het Markiezaat van Bergen op Zoom" kreeg. Nadat het in 1868 van het Kreekrak werd afgesloten, was het onderdeel van het getijdengebied van de Oosterschelde. Door de aanleg van de Markiezaatkade (en de Oesterdam) werd het daarvan in maart 1983 gescheiden. Daarna werd het gebied verder gecompartmenteerd door aanleg van de Bergse Plaat (1984) en de Binnenschelde (1988). Het overgebleven Markiezaatsmeer verzoette geleidelijk in de loop van enkele jaren. Het peil kan op natuurlijke wijze fluctueren. Het gebied bestaat uit voormalige getijdengeulen en -kreeken, slikken, schorren en hogere gronden met jonge stuifduintjes. Het Markiezaatsmeer ligt op de natuurlijke overgang van het Holocene getijdenlandschap naar het Pleistocene zandlandschap. Ten gevolge van de grote verscheidenheid aan abiotische factoren heeft zich een groot aantal vegetatietypen kunnen ontwikkelen met een voor het gehele Deltagebied uitzonderlijke soortensamenstelling. Ter plaatse van de overgang tussen de hoger gelegen zandgronden en recente zoute opslibbingen, doen zich kwelverschijnselen voor waardoor een kenmerkende vegetatie is ontstaan met soorten uit meer brakke milieus (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

De instandhoudingsdoelstellingen voor het Markiezaat hebben betrekking op vogelsoorten die horen bij zowel een zoet- als zoutwatersysteem. De toekomst van de ontwikkeling van het Markiezaat bepaalt voor welk type vogel het gebied het meest geschikt is. In de toekomst zal een keuze worden gemaakt of het Markiezaat verder verzoet of voor een systeem dat onder invloed van zout water komt te staan (Provincie Noord-Brabant, 2014).

Om deze keuze onderbouwd te kunnen maken zal in de eerste planperiode een watersysteemanalyse worden uitgevoerd. In de eerste beheerplanperiode is besloten om zich te richten op de huidige situatie, zoete omstandigheden, stagnerend water en een fluctuerend peilregime (Provincie Noord-Brabant, 2014).

Zonder een zout systeem met getijslag worden de doelstellingen voor kustbroedvogels niet behaald. Voor kluut, bontbekplevier, strandplevier, zilverplevier, kanoet, bonte strandloper en zwarte ruiter staan de instandhoudingsdoelstellingen onder druk. Voor kluut, bontbekplevier en strandplevier gelden echter regidoelen.

Analyse

De belangrijkste bedreigingen voor het behalen van de doelstellingen voor kustbroedvogels is de verzoeting die optreedt in het Markiezaat. Hierdoor ontstaan voor deze soorten ongunstige omstandigheden, met name door het ontbreken van dynamiek en vegetatiesuccessie. Daarnaast is het doorzicht in het Markiezaat verslechterd waardoor de omstandigheden ook ongunstig zijn voor viseters en soorten die foerageren op waterplanten. Voor vogelsoorten die het gebied gebruiken als hoogwatervluchtplaats, broed- of rustgebied is de bestaande waterkwaliteit minder een probleem. Tenzij er zich een massale bloei van toxines producerende (blauw)algen gaat voordoen (Provincie Noord-Brabant, 2014).

Maatregelen die zullen worden genomen betreffen peilbeheer (waardoor eerder in het voorjaar broedbiotoop beschikbaar komt) en begrazingsbeheer (waardoor foerageermogelijkheden voorvogels verbeteren). Overwogen wordt (afhankelijk van de keuze voor een verder verzoetend systeem of een zout systeem) opspuiten van eilandjes, baggeren en opbrengen van schone zandlaag en wegvangen van vis (Provincie Noord-Brabant, 2014).

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, de doelen worden grotendeels niet gehaald. Vegetatiesuccessie door verzoeting en verminderde dynamiek en de slechte waterkwaliteit zijn de grootste knelpunten.

Oordeel autonome ontwikkeling

Onduidelijk. Het wel of niet kunnen bereiken van de doelstellingen is mede afhankelijk van de keuze om wel of niet de invloed van zout water te herstellen.

3.1.8 Oosterschelde

Het gebied Oosterschelde is een onderdeel van het voormalige estuarium van de Schelde. In 1986 is de Oosterschelde van de zee afgesloten door een stormvloedkering, die de getijdenwerking nog in enige mate toelaat. Als gevolg van de getijdenstromen vinden erosie- en sedimentatieprocessen plaats die resulteren in een wisselend patroon van schorren, slikken en droogvallende platen (het intergetijdengebied), ondiep water en diepe getijdengeulen. In de monding van de Oosterschelde bevinden zich de diepste stroomgeulen die plaatselijk een diepte bereiken van 45 meter. Tussen deze stroomgeulen en in het gebied ten oosten van de Zeelandbrug bevinden zich uitgestrekte gebieden met ondiepe wateren met zandbanken. In het oosten en noorden van het gebied komen grote oppervlakten slikken voor. Binnendijs worden langs de oever een groot aantal karrevelden, inlagen en kreekrestanten tot het gebied gerekend. Deze gebieden bestaan voornamelijk uit vochtige graslanden en open water. Het water, het intergetijdengebied en de binnendijs gelegen gebieden vormen tezamen het leefmilieu voor de rijke flora en fauna van het gebied. De grote variatie aan milieutypen in het gebied

gaat gepaard met een grote diversiteit aan dier- en plantensoorten. Genoemde variatie aan milieutypen wordt bepaald door factoren als getij, stroming, watertemperatuur, hoogteligging, waterkwaliteit en sedimentsamenstelling. Het gebied is in 2005 met 190 ha uitgebreid in het kader van een LIFE-project als onderdeel van het natuurontwikkelingsproject Plan Tureluur (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

Met verschillende beschermde soorten in de Oosterschelde gaat het goed. Dit geldt voor de broedvogel bruine kiekendief en bijna de helft van de niet-broedvogels (onder andere alle viseters, verschillende ganzen en eenden, de steltlopers goudplevier en kievit, en de slechtvalk). De buitendijkse habitattypen ('grote baaien', 'schorren en zilte graslanden', 'slijkgrasvelden', 'zilte pionierbegroeiingen') zijn op het moment ook nog op orde, maar naar verwachting zal op de lange termijn de zandhonger zorgen voor verslechtering van de buitendijkse habitattypen (Ministerie van I&M, 2016).

Er zijn ook knelpunten waar de komende jaren aan gewerkt moet worden, of waarvoor de maatregelen al in gang zijn gezet. De aandachtspunten hebben voornamelijk betrekking op de kwaliteit en omvang van de binnendijkse habitattypen, de aanwezigheid van voldoende geschikte broedgebieden voor kustvogels en optimaal leefgebied voor de noordse woelmuis en gewone zeehond. Op termijn kunnen de negatieve gevolgen van de zandhonger (afname oppervlak buitendijkse habitattypen, afname foerageergebied kustbroedvogels/steltlopers/eenden, afname rustgebied gewone zeehond) merkbaar worden. De stikstofdepositie overschrijdt de kritische depositiewaarde (KDW) voor veenmosrietlanden, waardoor de kwaliteit onder druk staat. Voor de meeste habitattypen is echter de dynamiek van het water (zoutgehalte, getij, peil, erosie en sedimentatie) de dominante factor die de kwaliteit bepaalt (Ministerie van I&M, 2016).

Analyse

De grootste bedreiging voor buitendijkse habitattypen en vogelsoorten in de Oosterschelde is de zandhonger. Als gevolg hiervan wordt op langere termijn een afname verwacht van het areaal aan platen, slikken en schorren en daarmee geschikt foerageergebied, rust- en ruigebied en ook broedgebied voor allerlei vogelsoorten. Zandsuppletie op de Roggenplaat moet dit proces tegengaan. Onlangs is opnieuw een suppletie uitgevoerd. Op korte termijn leidt dit nog niet tot het halen van doelen voor op de zandplaten foeragerende steltlopers. Binnendijkse natuurontwikkeling zorgt voor behoud en herstel van schorren en zilte graslanden, zodat de doelen voor dit habitatype worden gehaald (Ministerie van I&M, 2016).

Alleen voor veenmosrietlanden wordt het doel nog niet bereikt. Met beheermaatregelen wordt de verslechtering van het leefgebied van kustbroedvogels een halt toegeroepen. Voor kluut en strandplevier zijn voor het halen van de doelen aanvullende maatregelen nodig. Maatregelen zoals peilbeheer zorgen ervoor dat het doel voor de noordse woelmuis wordt gehaald. Bestaand beheer zorgt ook voor het halen van het doel voor gewone zeehond. Voor scholekster kan niet uitgesloten worden dat cumulatieve (rest)effecten van bestaand gebruik een rol spelen bij het niet halen van de doelen (Ministerie van I&M, 2016).

Stikstofdepositie

Binnen dit Natura 2000-gebied zijn stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden aanwezig waarvan de kritische depositiewaarde nu of in de toekomst wordt overschreden. In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 1025 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie en autonome ontwikkeling

Onvoldoende. De instandhoudingsdoelen worden nog niet bereikt, er is sprake van knelpunten die ook op de lange termijn niet geheel kunnen worden opgelost. Dat geldt met name de zandhonger, het is onzeker hoe het gebied zich verder zal ontwikkelen.

3.1.9 Veerse Meer

Het Veerse Meer is een voormalig onderdeel van het Oosterschelde estuarium. Na de aanleg van de Veerse Dam in 1961 verdwenen eb en vloed uit het gebied. Sindsdien is het Veerse Meer een brak-watermeer en is ruim 2000 ha schorgebied permanent droog komen te liggen. Medio 2004 is een doorlaat naar de Oosterschelde in gebruik genomen. Hierdoor is het meer weer zouter geworden en is het zuurstofgehalte in de diepere delen verhoogd. Mariene soorten nemen langzaam weer toe. In het meer liggen zandbanken en kleine eilanden. Het Veerse Meer is omgeven door vochtige graslanden en landbouwgebied. Op ondiepe plaatsen langs de oevers komen moerasvegetaties voor. Elders liggen vochtige graslanden en ruigten. Ten gevolge van zoute kwel komen naast vochtige graslanden ook zoutvegetaties voor (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

Het gaat goed met verschillende beschermde soorten in het Veerse Meer. Dit geldt voor de kustbroedvogel kleine mantelmeeuw, de moerasbroedvogels (aalscholver en lepelaar), verschillende eenden en ganzen, de kleine zwaan en de meeste aangewezen viseters (Ministerie van I&M, 2016).

Voor een aantal instandhoudingsdoelstellingen is het met de huidige beschikbare informatie niet mogelijk een goede maatregel te nemen, omdat het niet duidelijk is wat het knelpunt is. Voor het Veerse Meer gaat het om de brilduiker, kuifeend, kluut, aalscholver, dodaars, meerkoet, pijlstaart en slobbeend. Voor deze soorten wordt onderzoek en monitoring uitgevoerd om scherp te krijgen wat het knelpunt is en hoe dit op te lossen (Ministerie van I&M, 2016).

Analyse

In het Veerse Meer is het handhaven van rust van groot belang voor de beschermde vogelsoorten. Voor de soorten brilduiker, kuifeend, kluut, aalscholver, dodaars, meerkoet, pijlstaart en slobbeend wordt onderzocht welke oorzaken er zijn voor de negatieve trend. Wijziging van het waterbeheer van brak naar zout resulteert in een afname van wieren en leidt daarmee tot een afname in het aantal planteneters (Ministerie van I&M, 2016).

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, er is sprake van een negatieve trend voor een deel van de doelsoorten en het is niet duidelijk wat de oorzaken hiervoor zijn. Mogelijk speelt voor sommige soorten hier de aanleg van de Katse Heule, een doorlaat bij de Oosterschelde, een rol. Hierdoor is de waterkwaliteit verbeterd, maar is ook de invloed van zout/brak water toegenomen.

Oordeel autonome ontwikkeling

Onduidelijk, dit hangt sterk af van de keuzes die gemaakt worden in de toekomst. Sommige soorten profiteren van zoet water, anderen zullen profiteren van herstel van de invloed van zout water.

3.1.10 Vlake van de Raan

Het gebied Vlake van de Raan is onderdeel van het ondiepe zeegedeelte van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta. Het gebied is gelegen in de monding van het Schelde-estuarium, op de overgang van het estuarium naar de volle zee. De Vlake van de Raan wordt gekenmerkt door permanent met zeewater overstromde zandbanken die maximaal 20 meter diep liggen (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

De instandhoudingsdoelen van permanent overstromde zandbanken worden met het huidige beleid door een onnatuurlijke opbouw van bodemfauna en vispopulaties niet gehaald. Door natuurlijke dynamiek en menselijke activiteiten (visserij, schelpenwinning en vaargeulonderhoud) treedt bodemverstoring op. Hierdoor bestaat het bodemleven vooral uit relatief kortlevende en snel reproducerende soorten en jonge, kleine individuen. Van de Habitatrichtlijnsoorten is alleen het halen van de doelen voor de bruinvis als gevolg van geluidsverstoring en bijvangst twijfelachtig (Ministerie van I&M, 2016).

Analyse

Maatregelen zowel binnen als buiten het gebied zorgen ervoor dat de doelen na de beheerplanperiode haalbaar zijn, zo is de verwachting in het beheerplan (Ministerie van I&M, 2016). Hierbij gaat het om uitvoering van de afspraken uit het VIBEG-akkoord met de visserij, verduurzaming van de visserij, zonering, nader onderzoek en monitoring en implementatie van maatregelen die voortvloeien uit het onderzoek.

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, de doelen voor permanent overstroomde zandbanken en de bruinvis worden nu niet gehaald.

Oordeel autonome ontwikkeling

Volgende, de verwachting is dat de doelstellingen op korte termijn haalbaar zijn (Ministerie van I&M, 2016).

3.1.11 Vogelkreek

Het Natura 2000-gebied Vogelkreek ligt in het oosten van Zeeuws-Vlaanderen tussen Hengstdijk en Kuitaart (gemeente Hulst). Het grootste deel van het Natura 2000-gebied wordt in beslag genomen door 'De Vogelkreek', één van de grootste Zeeuws Vlaamse kreek. De Vogelkreek heeft aan de oostzijde een goed ontwikkelde lage oeverzone met rietvegetatie die onderdeel uitmaakt van het Natura 2000-gebied. De kreek wordt omringd door graslanden en akkers met lokaal enige opgaande begroeiing (struweel). Deze akkers en graslanden liggen grotendeels buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied. In 2006 is binnen het Natura 2000-gebied een natuurontwikkelingsproject uitgevoerd, waarbij 15,6 ha bouwland is omgezet in grasland met poelen (Vogelkreek-Zuid). De oppervlakte van dit Natura 2000- gebied bedraagt 98 ha (Provincie Zeeland, 2017).

Staat van instandhouding

De abundantie van kruipend moerasscherm in het noordelijke deel van Vogelkreek was het grootst in 2002 (50 dm²). Daarna was de soort in de periode tussen 2003 en 2006 slechts op 1 dm² aanwezig, gevolgd door een toename tot 15 dm² in 2008. Daarna zijn geen exemplaren meer waargenomen. In het zuidelijke deel van Vogelkreek (natuurontwikkelingsgebied Vogelkreek-Zuid) is de abundantie in 2009 juist sterk toegenomen tot 80 dm²; terwijl daarvoor maximaal 5 dm² is waargenomen (Provincie Zeeland, 2017).

Gezien de recente positieve trend van kruipend moerasscherm in Vogelkreek-Zuid lijkt het bereiken van de instandhoudingdoelstelling voor kruipend moerasscherm (uitbreiding omvang biotoop, verbetering kwaliteit biotoop, uitbreiding populatie) daar haalbaar. Voor Vogelkreek-Noord is het bereiken van de instandhoudingdoelstelling voor kruipend moerasscherm onzeker (Provincie Zeeland, 2017).

Analyse

De kennis met betrekking tot de sleutelfactoren die het voorkomen van kruipend moerasscherm bepalen, is nog onvolledig. Tijdens de eerste beheerplanperiode wordt ingezet op het uitvoeren van onderzoek naar de ecologie (o.a. zaadzetting en verspreiding), standplaatseisen (o.a. trofie, pH, waterstanden), monitoringsmethoden, beheer (maaien, begrazen), uitgevoerde maatregelen (o.a. baggeren, houtrillen Vogelkreek), effecten van ganzen en enkele andere specifieke vragen (Provincie Zeeland, 2017).

Er is sprake van een toename van het areaal in Vogelkreek-Zuid. De oorzaak van deze toename ligt hoogstwaarschijnlijk in de maatregelen die hier zijn getroffen, zoals het plaatsen van houtrillen dwars op de oever. Er zijn dus nog wel potenties, maar de mogelijkheid bestaat ook dat het kruipend moerasscherm de komende jaren uit de Zeeuwse gebieden verdwijnt (Provincie Zeeland, 2017).

Bestaand gebruik staat het instandhoudingdoel niet in de weg. Voor een aantal bestaande activiteiten geldt dat deze mogen voortbestaan onder voorwaarden (toepassing van mitigerende maatregelen).

Om de groeiplaatsen te behouden dient verruiging te worden aangepakt door maaien en begrazing en dient het begrazingsbeheer beter gestuurd te worden op basis van monitoring (Provincie Zeeland, 2017).

Stikstofdepositie

Kruipend moerasscherm is zelf waarschijnlijk niet gevoelig voor stikstofdepositie omdat de soort op stikstofrijke plekken groeit. Verhoogde stikstofdepositie kan echter wel het concurrentievoordeel van andere soorten bevorderen, waardoor kruipend moerasscherm kan worden verdrukt (Maas & Van Wijngaarden, 2019). Actueel is echter geen sprake van overschrijding van de kritische depositiewaarden. In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 1276 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, in Vogelkreek resteert nog een minimale populatie met een uitermate klein geschikt leefgebied en de perspectieven voor verbetering zijn niet goed (Provincie Zeeland, 2019).

Oordeel autonome ontwikkeling

Onduidelijk, mogelijk onvoldoende, duurzaam behoud van de populatie is nog onvoldoende verzekerd.

3.1.12 Voordelta

De Voordelta omhelst het ondiepe zeedeel van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta. Het gebied wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van een gevarieerd en dynamisch milieu van kustwateren (zout), intergetijdengebied en stranden, dat een relatief beschutte overgangszone vormt tussen de (voormalige) estuaria en volle zee. Na de afsluiting van de Deltawerken is dit kustgedeelte sterk aan veranderingen onderhevig geweest, waarbij een uitgebreid stelsel van droogvallende en diepere zandbanken is ontstaan met daartussen diepere geulen. Door erosie- en sedimentatieprocessen treden verschuivingen op in de omvang van de intergetijdengebieden. Daarbij heeft o.a. de "zandhonger" van de Oosterschelde, maar ook de uitbreiding van de arealen door aanslibbing in de Kwade Hoek effect op de Voordelta (Westplaat). De waterkwaliteit wordt beïnvloed door met name de uitstroming van Rijn en Maas via de Haringvlietsluizen. Mede door deze aanvoer van voedingsstoffen kent de Voordelta een hoge voedselrijkdom. In de randen van het gebied bij Voorne en Goeree liggen een aantal schorren en meer slikke platen. Verder horen ook de stranden van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden, waar plaatselijk duinvorming optreedt, tot het gebied (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

Van het habitattypen H1110 Permanent overstroomde zandbanken is voornamelijk onduidelijk of de afname van de omvang als gevolg van de Tweede Maasvlakte afdoende kwalitatief is gecompenseerd. Ook voor embryonale duinen is de kwaliteit niet optimaal; dit komt vooral door verstoring, waardoor de typische soort strandplevier niet tot broeden komt en de duinvorming kan worden aangetast. Met de zeehonden gaat het goed, maar de rust in de rustgebieden is nog niet afdoende gegarandeerd. De Voordelta is op orde als trekgebied voor trekvis, maar de migratie via Haringvliet is nog niet voldoende mogelijk. Inmiddels zijn de Haringvlietsluizen op een kier gezet, waardoor op dit vlak verbetering kan optreden (Ministerie van I&M, 2016).

Van viseters staat het doelbereik van roodkeelduiker, grote stern en visdief onder druk door onvoldoende rust. Doelen van de duikende topper, zwarte zee-een en brilduiker worden door onvoldoende voedselbeschikbaarheid niet bereikt. Ook de doelen van pijlstaart, kluut, zilverplevier, bonte strandloper, rosse grutto, tureluur en steenloper worden niet gehaald. Oorzaken zijn onvoldoende rust en mogelijk onvoldoende foerageermogelijkheden (Ministerie van I&M, 2016).

Analyse

De aanleg van de Maasvlakte 2 heeft gezorgd voor afname in areaal en foerageergebied. Hiervoor is echter gecompenseerd door het aanwijzen van rust- en bodembeschermingsgebieden. Daarnaast is verstoring van de platen en de rust als gevolg van recreatie een knelpunt. Maatregelen uit het eerste

beheerplan moeten significante negatieve effecten door bestaand gebruik voorkomen. In het tweede beheerplan zijn naast de instelling van het Bodembeschermingsgebied met vijf stiltegebieden de volgende aanvullende maatregelen aangekondigd: begrazingsbeheer op de Slikken van Voorne, robuustere inrichting van stiltegebieden, handhaving en communicatie. De maatregelen leiden ertoe dat naar verwachting kan worden voldaan aan de instandhoudingsdoelstellingen van zeehonden en viseters. Het halen van de doelen voor duikeenden blijft de komende planperiode twijfelachtig (Ministerie van I&M, 2016).

Stikstofdepositie

In dit gebied komen voor stikstofdepositie gevoelige habitattypen voor, maar de kritische depositiewaarden worden vrijwel niet overschreden. In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 743 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, de doelen worden nog niet gehaald. Er is sprake van verstoring van verschillende doelsoorten, maar hiervoor zijn inmiddels gebiedsbeperkingen ingesteld.

Oordeel autonome ontwikkeling

Naar verwachting zal door de maatregelen uit het beheerplan de doelbereiking dichterbij worden gebracht en worden de knelpunten met betrekking tot verstoring opgelost.

3.1.13 Westerschelde & Saeftinghe

De Westerschelde is de zuidelijke tak in het oorspronkelijke mondingsgebied van de rivier de Schelde. Het is de enige zeetak in de Delta waar nu nog sprake is van een estuarium met open verbinding naar zee. Het betreft een zeer dynamisch gebied, mede door de trechtervorm ervan, waarin het getijverschil naar achteren erg groot wordt. Het estuarium bestaat uit diepe en ondiepe wateren, bij eb droogvallende zand- en slikplaten en schorren. Onder de schorren langs de Westerschelde bevindt zich het grootste schorregebied van ons land: het Verdrongen Land van Saeftinghe. Door het grote getijverschil bevat het Verdrongen Land van Saeftinghe zeer hoge oeverwallen en brede geulen. Buitengaats ligt de verzande slufte van de Verdrongen Zwarte Polder nog in het gebied. In het mondingsgebied is verder nog sprake van duinvorming bij Rammekenshoek, de Kaloot en op de Hooge Platen. Binnendijks liggen een aantal gebieden met aan het estuarium gekoppelde natuur: Rammekenshoek, Inlaag 1887, Bathse Kreek, Inlaag Hoofdplaat en Herdijkte Zwarte Polder (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

Met verschillende beschermde habitattypen en soorten in Westerschelde & Saeftinghe gaat het goed. Dit geldt voor de 'duindoornstruwelen', 'embryonale duinen', 'permanent overstroomde zandbanken', 'vochtige duinvalleien (kalkrijk)', 'witte duinen', groenknolorchis, broedende zwartkopmeeuw, dwergstern, grote stern en bruine kiekendief en de niet-broedende roofvogels, de helft van de steltlopers, de helft van de viseters en de helft van de eenden en ganzen (Ministerie van I&M, 2016).

Maar er zijn ook knelpunten waar de komende jaren aan gewerkt moet worden, of waarvoor de maatregelen al in gang zijn gezet. De aandachtspunten zijn voornamelijk de effecten van diepe geulen op buitendijkse habitattypen, successie, realiseren van uitbreidings- en verbeterdoelstellingen, de aanwezigheid van voldoende geschikte broedgebieden voor kustvogels en overwinteringsgebied voor steltlopers. Ook heerst er onvoldoende rust op de platen voor de gewone zeehond (Ministerie van I&M, 2016).

Analyse

Belangrijk knelpunt is het verdwijnen van ondiep en laagdynamisch intergetijdengebied door menselijke ingrepen in het verleden. Met het realiseren van nieuwe natuur binnen de eerste beheerplanperiode wordt de verslechtering van de buitendijkse habitattypen een halt toegeroepen. Met uitgekiend beheer en slimme inrichtingsmaatregelen worden de doelen voor binnendijkse habitattypen gehaald (Ministerie van I&M, 2016).

De doelen voor kustbroedvogels worden met maatregelen gehaald, met uitzondering van kluut en strandplevier. De negatieve trend van steltlopers wordt onderzocht (Ministerie van I&M, 2016).

Stikstofdepositie

Binnen dit Natura 2000-gebied zijn stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden aanwezig waarvan de kritische depositiewaarde nu of in de toekomst wordt overschreden. Het betreft een klein aantal habitattypen en de verwachting is dat overschrijding van de KDW's op termijn geen knelpunt meer vormt. In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 839 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, de instandhoudingsdoelen worden nog niet bereikt. Dat geldt met name voor de uitbreidings- en verbeteringsdoelstellingen, maar daarnaast ook voor de steltlopers. De kwaliteit van habitat-type estuaria staat onder druk doordat er minder ruimte is voor laagdynamische natuur. Ook de kwaliteit van de binnendijkse zilte graslanden staat onder druk.

Oordeel autonome ontwikkeling

Onduidelijk. In het beheerplan wordt verwacht dat de meeste instandhoudingsdoelen op de korte of lange termijn wel worden bereikt. Het is echter nog onduidelijk waarom de aantallen van enkele steltlopers achteruitgaan en waarom de doelaantallen niet worden bereikt. Dit geldt ook voor de fuut.

3.1.14 Yerseke en Kapelse Moer

De Yerseke en Kapelse Moer behoort tot de oudste polderkernen van Zeeland, die in de twaalfde eeuw al zijn bedijkt. Het oudland Yerseke en Kapelse Moer vormt één van de laatste stukken authentiek Zeeuws polderlandschap. Aan de ligging van de slootjes is het oude, kleinschalige verkavelingspatroon nog herkenbaar. Tot in de 16e eeuw werd in de Yerseke Moer zout gewonnen door het zoute veen te delven en te verbranden. De ontstane putten werden daarna weer gedempt met uitgegraven klei. Dit moerteren gaf een vrij regelmatig hobbelig terrein. Dit reliëf is nog steeds herkenbaar. Ook de kreekruggen zorgen voor reliëf. De kreken zelf zijn dichtgeslibd met zandige grond. De Kapelse Moer bestaat uit binnendijks gelegen grasland met veedrinkputten en heggen (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

De huidige kwaliteit van het habitatype zilte pionierbegroeiingen is in het beheerplan als goed beoordeeld, en de kwaliteit van binnendijkse schorren als matig. Dit wordt veroorzaakt door de afwezigheid van een aantal typische plantensoorten; op de overige aspecten scoort de kwaliteit van het habitatype goed. Er zijn geen knelpunten die het behalen van de instandhoudingdoelstellingen (behoud) van de aangewezen habitattypen in de weg staan. Verwacht wordt dat als gevolg van de doorwerking van de gerealiseerde GGOR-maatregelen en het beheer, de oppervlakte van beide habitattypen in de eerste beheerplanperiode mogelijk nog licht kan stijgen en dat over een beperkte oppervlakte waar de kwaliteit van beide habitats matig is, zich in de toekomst een goede kwaliteit kan ontwikkelen. Dit is echter niet in concrete oppervlakte en kwaliteit uitgedrukt (Provincie Zeeland, 2018).

Voor de kolgans geldt een landelijke positieve trend, maar dat geldt niet voor Yerseke en Kapelse Moer. Mogelijk is het gebied als foerageergebied minder aantrekkelijk geworden door extensivering van het beheer van de graslanden. Opvallend is dat de soort in Yerseke en Kapelse Moer een afwijkend seizoenspatroon vertoont en eerder vertrekt. De draagkracht lijkt echter wel op orde te zijn (Provincie Zeeland, 2018).

Op basis van draagkracht wordt aan de instandhoudingdoelstelling voor omvang van het leefgebied van de smient voldaan. Aangezien de oppervlakte foerageergebied binnen de Yerseke en Kapelse Moer in de toekomst niet verandert, is de instandhoudingdoelstelling voor de smient gewaarborgd (Provincie Zeeland, 2018).

Analyse

In het beheerplan zijn geen aanvullende beheermaatregelen geformuleerd. Wel is aangegeven dat bestaand beheer moet worden geïntensiveerd om verzoeting, successie en verruiging tegen te gaan. Onder meer is aangegeven dat opgaande beplantingen ten behoeve van kolgans en smient zullen worden verwijderd. Verder zal nader onderzoek plaatsvinden naar de oorzaken van de afname van de kolgans in dit gebied (Provincie Zeeland, 2018).

Stikstofdepositie

In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 1341 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020). Lokaal is sprake van overschrijding van de kritische depositiewaarden.

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, de kwaliteit van H1330B is matig en de doelaantallen voor kolgans worden om onduidelijke reden niet gehaald.

Oordeel autonome ontwikkeling

Onduidelijk, hangt af van of er oorzaken kunnen worden gevonden voor de afname van de kolgans in dit Natura 2000-gebied en of hier vervolgens maatregelen voor getroffen kunnen worden.

3.1.15 Zoommeer

Het Zoommeer is een afgesloten zeearm die via het kanaal de Eendracht in open verbinding staat met het Volkerak. Dit waterlichaam ontstond in april 1987 toen de Philipsdam werd voltooid. Het Zoommeer was al door de Markiezaatskade (1983) en de Oesterdam (1986) gescheiden van de Oosterschelde. Binnen een paar maanden werd het water zoet en het peil werd gefixeerd op 0 cm NAP. Daardoor viel ca. 220 ha van het voormalige intergetijdengebied permanent droog. De successie van de vegetatie is nog volop gaande. De ontwikkelingen van de broedvogels en de trekvogels als ganzen zijn in hoge mate een afspiegeling van de vegetatiesuccessie, met een tijdelijke opkomst van pioniers als kale grondbroeders (kluut, plevieren, sterns) en gras- en zaadeters (smient, pijlstaart). De ontwikkelingen in het water zijn gestuurd door hoge en toenemende nutriëntgehalten. In de huidige situatie is bij de niet-broedvogels de betekenis op landelijke schaal het grootst bij fuut, krakeend, wintertaling en pijlstaart, maar geen enkele soort bereikt gemiddeld een aandeel van meer dan 1 % van de Nederlandse populatie. De haalbaarheid van behoud van de huidige populaties hangt af van de keuzes m.b.t. een eventueel herstel van de zoet-zout gradiënt in het Volkerak-Zoommeer. Daarnaast heeft het gebied echter betekenis als rustgebied voor overtuigende vogels die bij laag water in de Oosterschelde foerageren (scholekster, bontbekplevier, steenloper). Als broedgebied is het van beperkte betekenis voor kustbroedvogels van zandplaten en schelpenstrandjes (kluut, bontbekplevier, strandplevier en visdief) en voor de zwartkopmeeuw, maar in verband met vegetatiesuccessie is deze betekenis inmiddels sterk verminderd. De hernieuwde inlaat van zout water is onlangs gepresenteerd als één van de mogelijkheden om de jaarlijkse algenbloei te bestrijden, en daarbij wordt doorspoeling naar de Westerschelde aanbevolen in verband met mogelijke problemen met mariene algen of zeesla. Omdat de aanwijzing is geschied op grond van zoete waarden, zal in geval van een zoute toekomst bij een aantal soorten het ambitieniveau lager moeten liggen dan de huidige situatie, terwijl aan de andere kant nieuwe waarden zullen ontstaan die aanvullende bescherming verdienen (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

Er is nog geen beheerplan opgesteld omdat nog niet is besloten of de toekomst van het Zoommeer zoet of zout moet zijn. Mede omdat het systeem nu in een transitieproces van zout naar zoet verkeert worden een aantal doelen niet gehaald.

Voor broedvogels en niet-broedvogels worden de doelen voor fuut, grauwe gans, rotgans, smient, wintertaling en pijlstaart waarschijnlijk niet gehaald. Voor de resterende soorten en typen wordt het doel gehaald of waarschijnlijk gehaald, al dan niet na het nemen van maatregelen (inrichting en beheer).

Analyse

In het Zoommeer zijn vegetatiesuccessie, als gevolg van verzoeting en een verminderde dynamiek, en een slechte waterkwaliteit de grootste knelpunten. Mogelijke maatregelen om aan de opgaven te voldoen bij een voortgezet 'zoet' waterbeheer lijken niet te conflicteren met de doelstellingen in een 'zilte' situatie. Beide zijn met name gericht op het tegengaan van vegetatiesuccessie. Dit kost echter in een zoete situatie meer inspanning vanwege de sneller verlopende successie. Voor rotgans speelt externe werking mogelijk een rol bij het niet halen van de doelen.

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, omdat de doelen niet worden gehaald. Vegetatiesuccessie door verzoeting en verminderde dynamiek en waterkwaliteit zijn de grootste knelpunten.

Oordeel autonome ontwikkeling

Onduidelijk, dit is afhankelijk van de keuze die wordt gemaakt voor een zoete of zoute toekomst van het Zoommeer.

3.1.16 Zwin en Kievittepolder

Het Zwin is een sluftegebied op de grens van Nederland en België. Ongeveer een derde deel van het gebied ligt in Nederland, het grootste deel in België. Het Zwin bevat dynamische duinen en is één van de weinige gebieden in Zeeland met een zandig schor en bijbehorende vegetatie. In de aangrenzende Kievittepolder bevindt zich de meest zuidwestelijke populatie van de kamsalamander in ons land (www.natura2000.nl).

Staat van instandhouding

De voorgenomen uitbreiding van het Zwin is essentieel voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen. Wanneer er geen grootschalige ingreep plaatsvindt, zal het Zwingebied binnen enkele tientallen jaren geheel verzanden en verruigen, waardoor het dynamische slufte-systeem verdwijnt. Voortzetting van de huidige anti-verlandingsmaatregelen levert geen duurzaam systeem. Nederland en België zijn maatregelen overeengekomen die gericht zijn op het herstellen van de invloed van zout water en dynamiek. De beoogde maatregelen zullen in het Nederlandse deel op korte termijn leiden tot een afname van de kweldervegetaties en pionierbegroeiingen. Op termijn zullen deze habitats echter terugkeren (Provincie Zeeland, 2017).

In de huidige situatie staat de kwaliteit van witte en grijze duinen onder druk door de recreatiedruk. Voor de kamsalamander is uitbreiding omvang en verbetering leefgebied noodzakelijk. Uitbreiding van het leefgebied binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied is echter niet mogelijk. Verbindingsmogelijkheden met omliggende populaties om inteelt te voorkomen liggen meer voor de hand. De kamsalamander kan gebruik maken van corridors die voor de boomkikker zijn aangelegd (Provincie Zeeland, 2017)

Voor nauwe korfslak en kleine zilverreiger zijn geen soortgerichte maatregelen nodig. Als bovenstaande maatregelen worden uitgevoerd, worden de doelen gerealiseerd (Provincie Zeeland, 2017).

Analyse

Het grootste knelpunt wordt nu gevormd door een gebrek aan dynamiek. Daarnaast is er binnen het Natura 2000-gebied onvoldoende ruimte om alle doelen te realiseren.

Stikstofdepositie

Binnen dit Natura 2000-gebied zijn stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden aanwezig waarvan de kritische depositiewaarde nu of in de toekomst wordt overschreden. Dat geldt in ieder geval voor H1330 en H2120. In 2018 bedroeg de gemiddelde depositie op dit gebied 1246 mol N/ha/j (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Oordeel huidige situatie

Onvoldoende, de kwaliteit van de meeste habitattypen is nu matig tot slecht.

Oordeel autonome ontwikkeling

Voldoende, er wordt verwacht dat met de maatregelen en de uitbreiding van het Zwin op termijn aan de instandhoudingsdoelen kan worden voldaan.

3.2 Stikstofdepositie

Deze paragraaf gaat verder in op de knelpunten met betrekking tot stikstofdepositie in de Zeeuwse Natura 2000-gebieden. Hierbij behandelen we alle gebieden die (mede) in het kader van de Habitatrichtlijn zijn aangewezen en waarin stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden voorkomen. Dit zijn:

- Canisvliet
- Grevelingen
- Groote gat
- Kop van Schouwen
- Krammer-Volkerak
- Manteling van Walcheren
- Oosterschelde
- Vogelkreek
- Voordelta
- Westerschelde & Saetinghe
- Yerseke & Kapelse Moer
- Zwin en Kievittepolder

We maken daarvoor gebruik van de gegevens die in AERIUS Monitor zijn opgenomen (<https://monitor.aerius.nl/>) en gegevens van de herkomst van de depositie van Provincie Zeeland (2020). De gegevens van de herkomst van de depositie zijn alleen opgenomen voor die gebieden waarvoor stikstofdepositie een knelpunt vormt.

In Bijlage 4 wordt per gebied en per stikstofgevoelig habitatype of leefgebied met staafdiagrammen inzichtelijk gemaakt of de stikstofdepositie nu of in de nabije toekomst tot overschrijding van de kritische depositiewaarde leidt.

3.2.1 Canisvliet

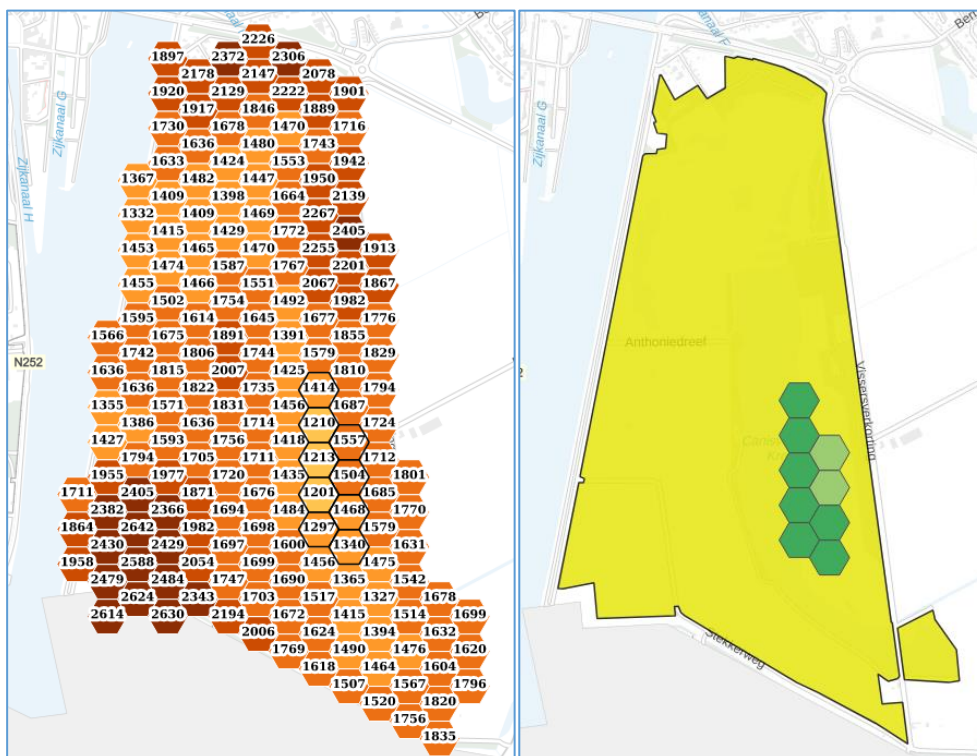
Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland	1571

Het leefgebied Nat, matig voedselrijk grasland vormt leefgebied voor kruipend moerasscherm, de Habitatrichtlijnsoort waarvoor Canisvliet is aangewezen. Het gaat dan alleen om het vegetatietype zilverschoongrasland.

Heersende achtergronddepositie

De heersende achtergronddepositie in het Canisvliet bedraagt tussen 1200 en 2650 mol N/ha/j. Ter plaatse van het leefgebied Lg08 wordt de KDW niet overschreden (situatie 2018).

Figuur 9 Links: Totale depositie in 2018 in mol N/ha/j. Relevante hexagonen (waar leefgebieden voorkomen) zijn zwart omrand. Rechts: mate overschrijving van de KDW. Alleen de relevante hexagonen zijn weergegeven. Donkergroen: totale depositie ligt in het gekozen jaar meer dan 70 mol/ha/jaar onder de meest strenge KDW voor dat hexagoon. Er is dan geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: totale depositie ligt het gekozen jaar wel onder de meest strenge KDW voor dat hexagoon, maar er is minder dan 70 mol/ha/jaar 'ruimte', totdat de KDW wel wordt overschreden. Dit wordt daarom een 'naderende' overbelasting genoemd.

Herkomst depositie

In Canisvliet levert het buitenland de grootste bijdrage aan de depositie, ongeveer 60%. De bijdrage uit Nederland bedraagt ongeveer 25%. Van deze bijdrage is ruim 50% afkomstig uit de landbouw (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Mate van overschrijding van de KDW's

De huidige en toekomstige stikstofdepositie leidt in Canisvliet niet tot knelpunten.

3.2.2 Grevelingen

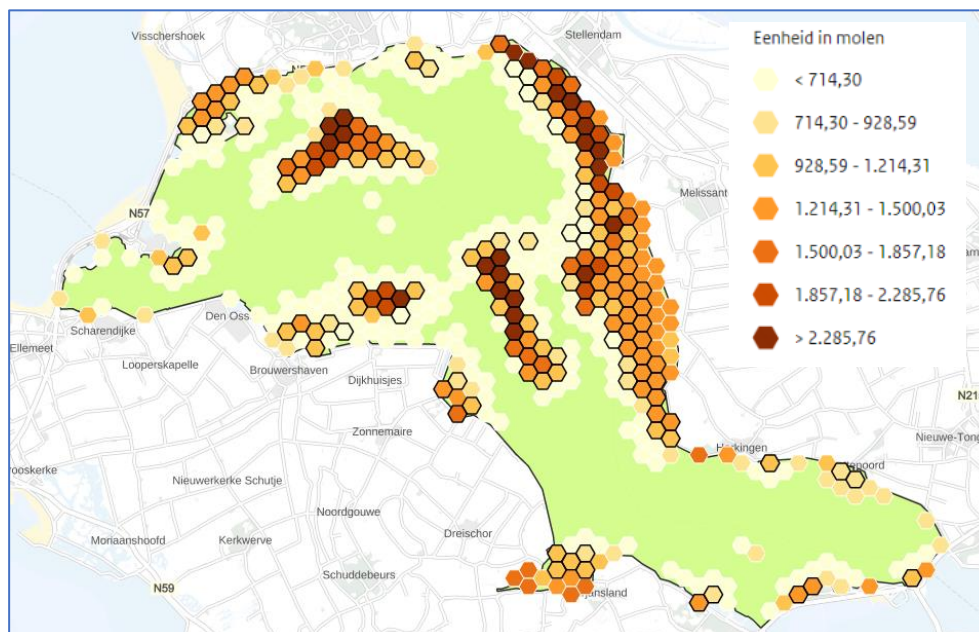
Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	1643
H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	1500
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	1571
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	1071
H2160 Duindoornstruwelen	1786
H2170 Kruiptwilgstruwelen	2286
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	1429

Natura 2000-gebied Grevelingen is daarnaast aangewezen voor enkele broedvogels, niet-broedvogels en een HR-soort die deels ook in stikstofgevoelige leefgebieden voorkomen. In de PAS-gebiedsanalyse (2017) is echter met zekerheid vastgesteld dat er geen stikstofgevoelige leefgebieden relevant zijn voor de aangewezen soorten.

Heersende achtergronddepositie

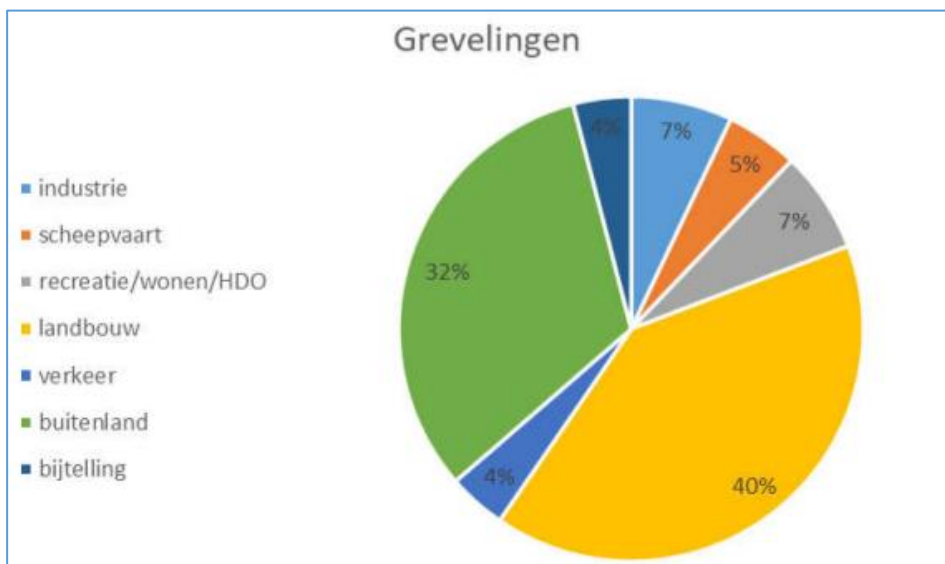
De achtergronddepositie in 2018 in de Grevelingen kent een enorme variatie, van <500 mol N/ha/j tot >3000 mol N/ha/j.

Figuur 10 Totale depositie in 2018 in mol N/ha/j op de relevante delen van het Natura 2000-gebied, waar stikstofgevoelige habitats voorkomen. Op het open water van de Grevelingen zijn geen hexagonen weergegeven; hier komen geen stikstofgevoelige habitats voor.

Herkomst depositie

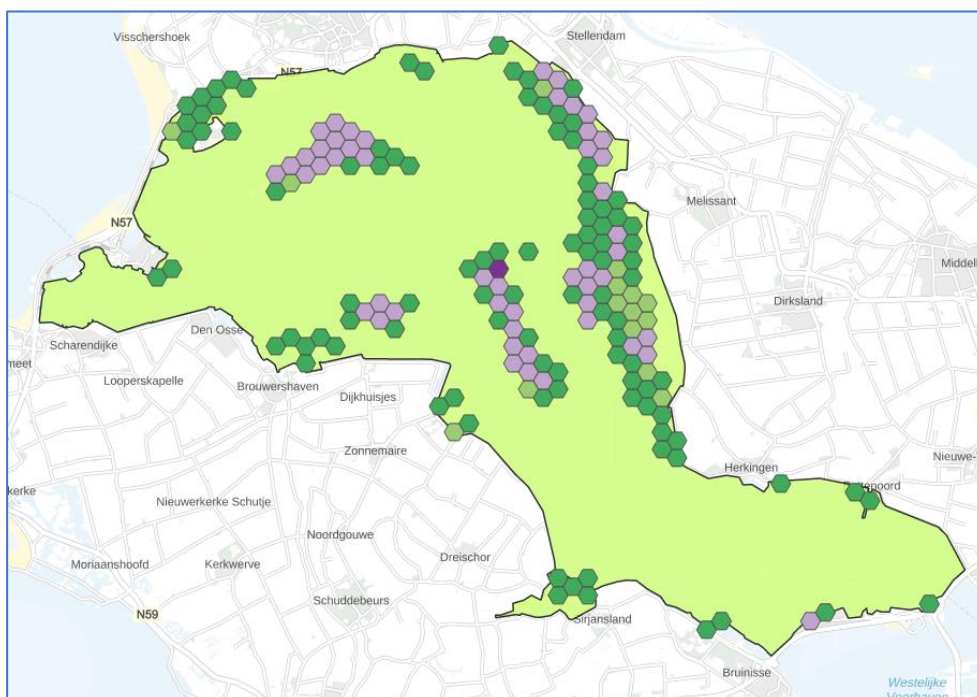
De gemiddelde stikstofdepositie op Natura 2000-gebied Grevelingen bedroeg in 2017 1288 mol N/ha/j. Procentueel leverde de landbouw de grootste bijdrage aan de totale depositie in 2017 (40%), gevolgd door het buitenland (32%) (gegevens Provincie Zeeland, 2020).

Figuur 11 Procentuele bijdrage van verschillende bronnen aan de totale depositie van stikstof op Natura 2000-gebied Grevelingen in 2017. Gegevens Provincie Zeeland, 2020

Mate van overschrijding van de KDW's

Op verschillende plekken vindt matige overschrijding van de KDW's plaats.

Figuur 12 Mate van overschrijding van de KDW's op basis van de depositie in 2018, alleen op de delen waar stikstofgevoelige habitats voorkomen zijn hexagonen ingetekend. Donkergroene hexagonen: totale depositie ligt in het gekozen jaar meer dan 70 mol/ha/jaar onder de meest strenge KDW voor dat hexagoon. Er is dan geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroene hexagonen: totale depositie ligt het gekozen jaar wel onder de meest strenge KDW voor dat hexagoon, maar er is minder dan 70 mol/ha/jaar 'ruimte', totdat de KDW wel wordt overschreden. Dit wordt daarom een 'naderende' overbelasting genoemd. Lichtpaars: totale depositie in het gekozen jaar is hoger dan de meest strenge KDW voor dat hexagoon, maar niet meer dan 2x die KDW. Donkerpaars: totale depositie in het gekozen jaar is meer dan 2x de meest strenge KDW voor dat hexagoon. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

De KDW's van grijze duinen, duindoornstruwelen en kalkrijke duinvalleien worden in 2030 nog in behoorlijke mate overschreden.

3.2.3 Groote Gat

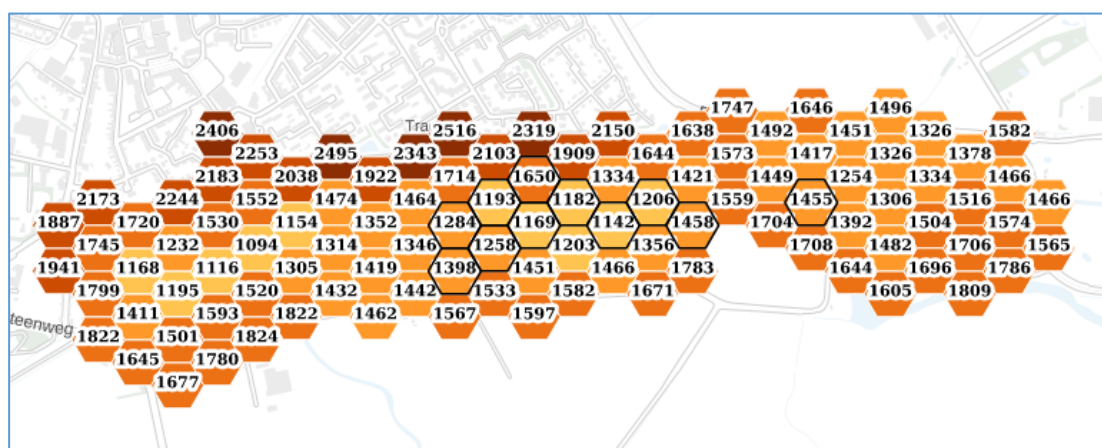
Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1330B Schorren en zilte graslanden, binnendijs	1571
Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland	1571

De Habitatrictlijnsoort kruipend moerasscherm is gebonden aan het stikstofgevoelige leefgebied nat, matig voedselrijk grasland.

Heersende achtergronddepositie

De achtergronddepositie in Groote Gat bedroeg in 2018 tussen 1100 en 2225 mol N/ha/j.

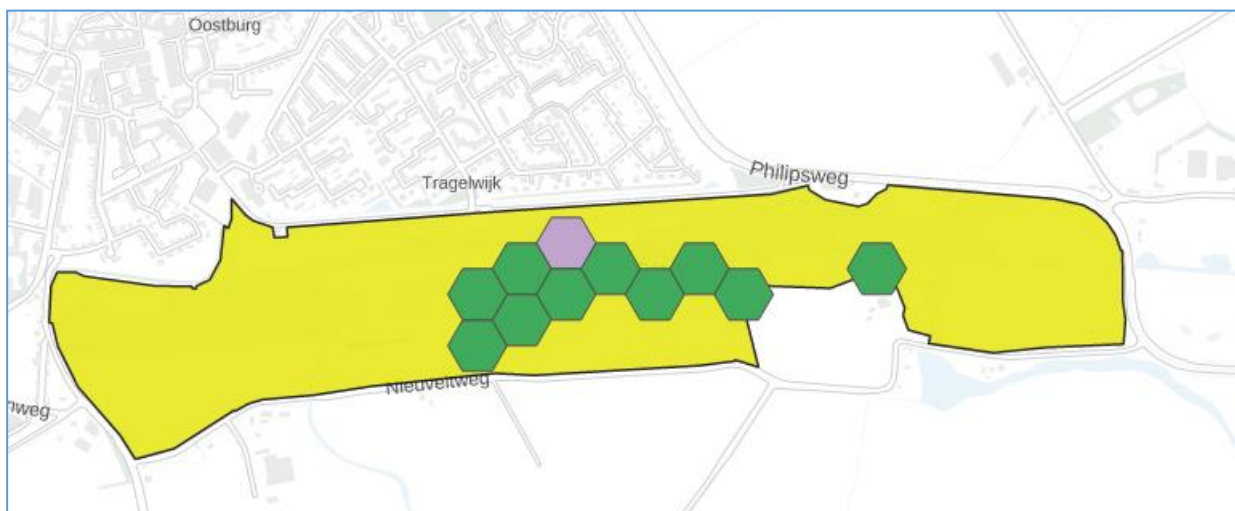
Figuur 13 Totale depositie 2018 in mol N/ha/j

Herkomst depositie

In Groote Gat levert het buitenland de grootste bijdrage aan de depositie, ongeveer 55%. De bijdrage uit Nederland bedraagt ongeveer 27%. Van deze bijdrage is ruim 50% afkomstig uit de landbouw (AERIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Mate van overschrijding van de KDW's

Alleen lokaal vindt overschrijding van de KDW's plaats.

Figuur 14 Mate van overschrijding van de KDW's in 2018. Alleen op delen van het gebied waar stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden voorkomen zijn hexagonen ingetekend. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: naderende overbelasting. Lichtpaars: totale depositie is hoger dan de meest strenge KDW voor dat hexagoon, maar niet meer dan 2x die KDW. Donkerpaars: totale depositie in het gekozen jaar is meer dan 2x de meest strenge KDW voor dat hexagoon.

Voor zowel binnendijkse schorren en zilte graslanden als nat, matig voedselrijk grasland wordt in 2030 geen overschrijding van de KDW's meer verwacht. Stikstofdepositie vormt dus geen wezenlijk knelpunt voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen.

3.2.4 Kop van Schouwen

Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	1571
H2110 Embryonale duinen	1429
H2120 Witte duinen	1429
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	1071
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	714
H2130C Grijze duinen (heischraal)	714
H2150 Duinheiden met struikhei	1071
H2160 Duindoornstruwelen	2000
H2170 Kruiwilgstruwelen	2286
H2180A Duinbossen (droog)	1071
H2180B Duinbossen (vochtig)	2214
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)	1786
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)	1000

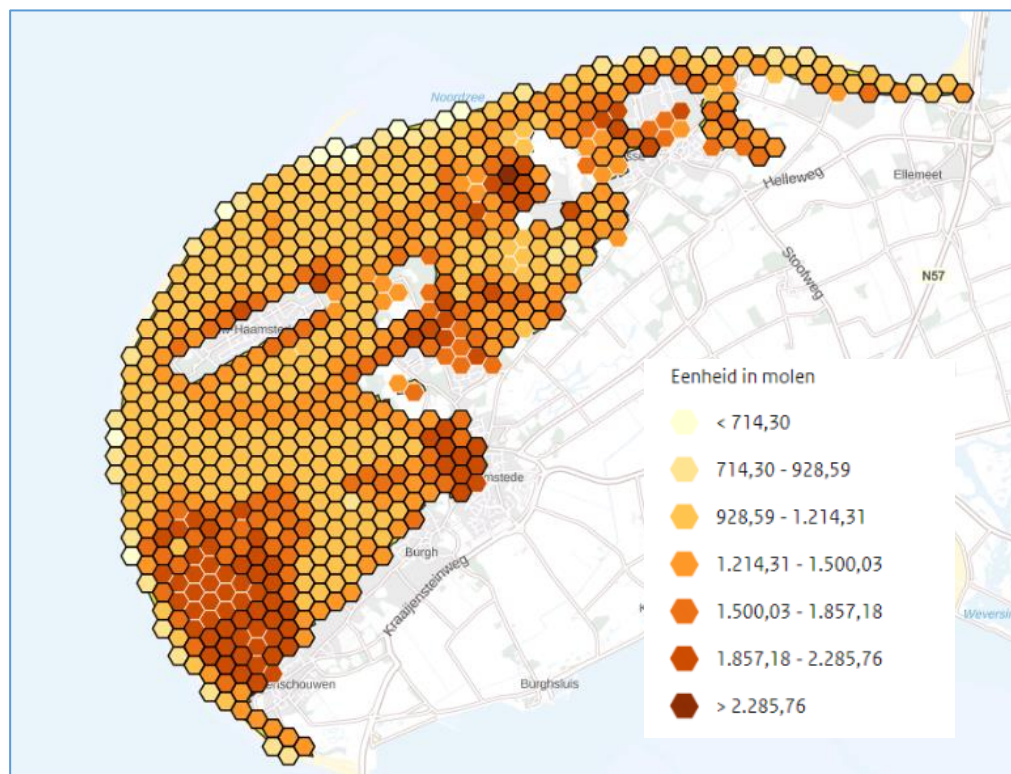
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	1429
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	1071
H6410 Blauwgraslanden	1071
Lg12 Zoom, mantel en droog struweel van de duinen	1643

Voor de nauwe korfslak en groenknolorchis is (potentieel) stikstofgevoelig leefgebied aanwezig in het Natura 2000-gebied. In dit Natura 2000-gebied maakt de nauwe korfslak mogelijk gebruik van het stikstofgevoelige leefgebied (Lg12) met mogelijk overschrijding van de KDW. De groenknolorchis is gebonden aan habitattype 2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk). Het leefgebied van de noordse woelmuis is niet stikstofgevoelig (Provincie Zeeland, 2017).

Voor habitattype H1330A Schorren en zilte graslanden is alleen een ontwerp doelstelling vastgesteld en is daarom niet in AERIUS Monitor opgenomen.

Heersende achtergronddepositie

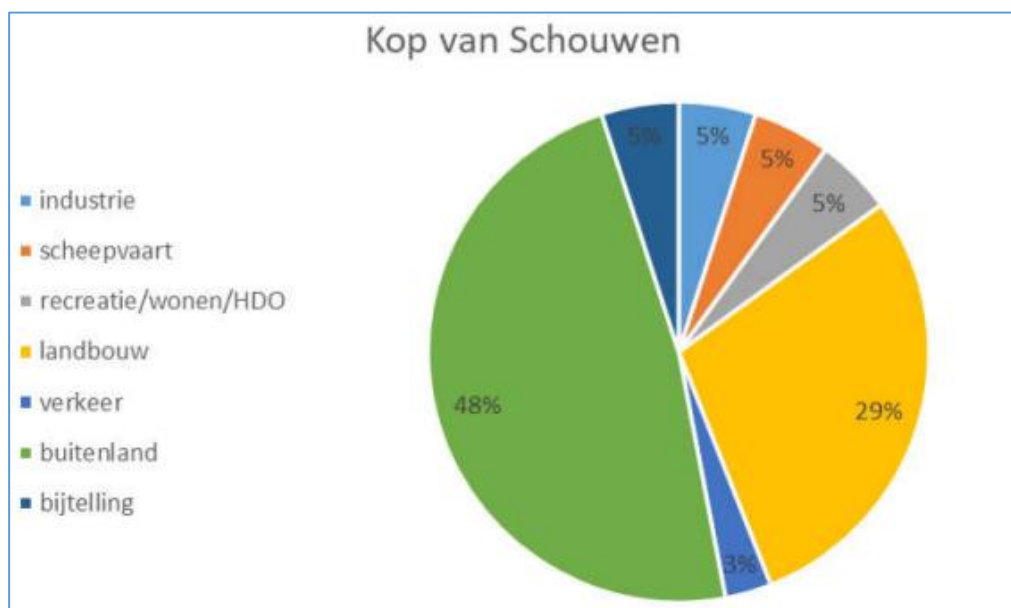
De achtergronddepositie in 2018 op Kop van Schouwen varieerde tussen ca. 550 en 2350 mol N/ha/j.

Figuur 15 Totale depositie in mol N/ha/j in 2018

Herkomst depositie

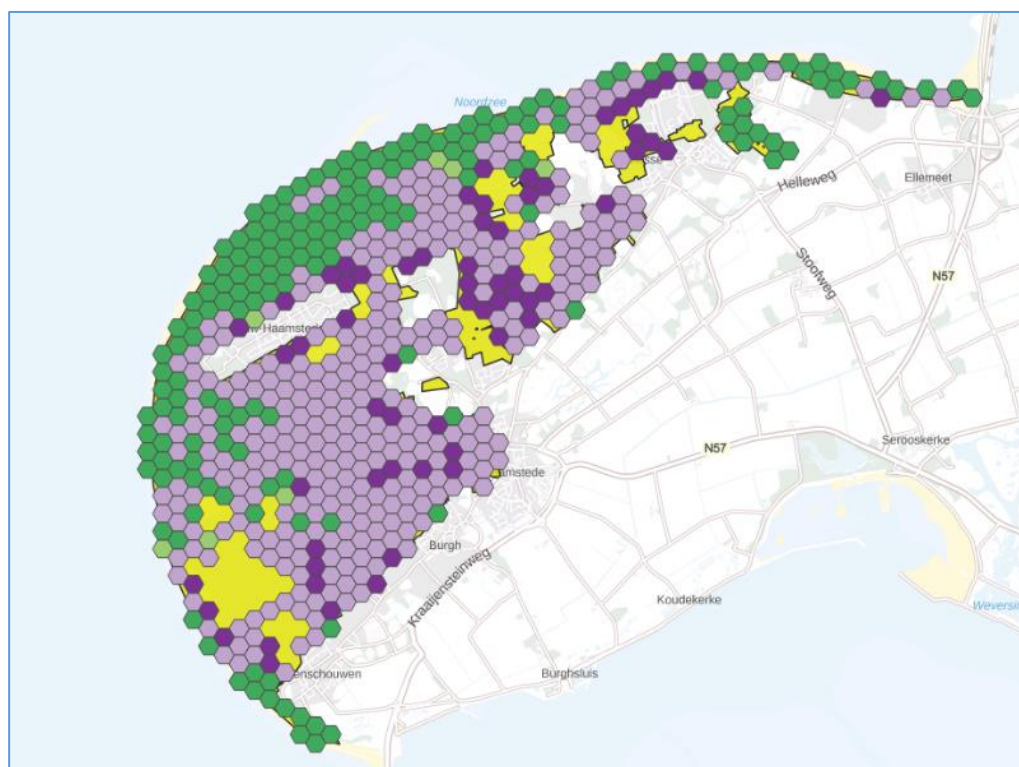
Procentueel gezien levert het buitenland de grootste bijdrage aan de totale depositie (48%), gevolgd door de landbouw (29%) (gegevens Provincie Zeeland, 2020).

Figuur 16 Procentuele bijdrage van verschillende stikstofbronnen aan de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebied Kop van Schouwen in 2017. Gegevens Provincie Zeeland, 2020

Mate van overschrijding van de KDW's

In het Natura 2000-gebied vindt op grote schaal overschrijding van de KDW's plaats. Langs de Noordzeezijde worden de KDW's op de meeste plekken echter niet overschreden.

Figuur 17 Mate van overschrijding van de KDW's. Donkergroen geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

De KDW's voor de grijze duinen, duinheiden met struikheide, droge duinbossen, vochtige duinvalleien met open water en ontkalkte duinvalleien en blauwgraslanden worden nu en in de toekomst in belangrijke mate overschreden. In dit gebied vormt stikstofdepositie een serieus knelpunt.

3.2.5 Krammer-Volkerak

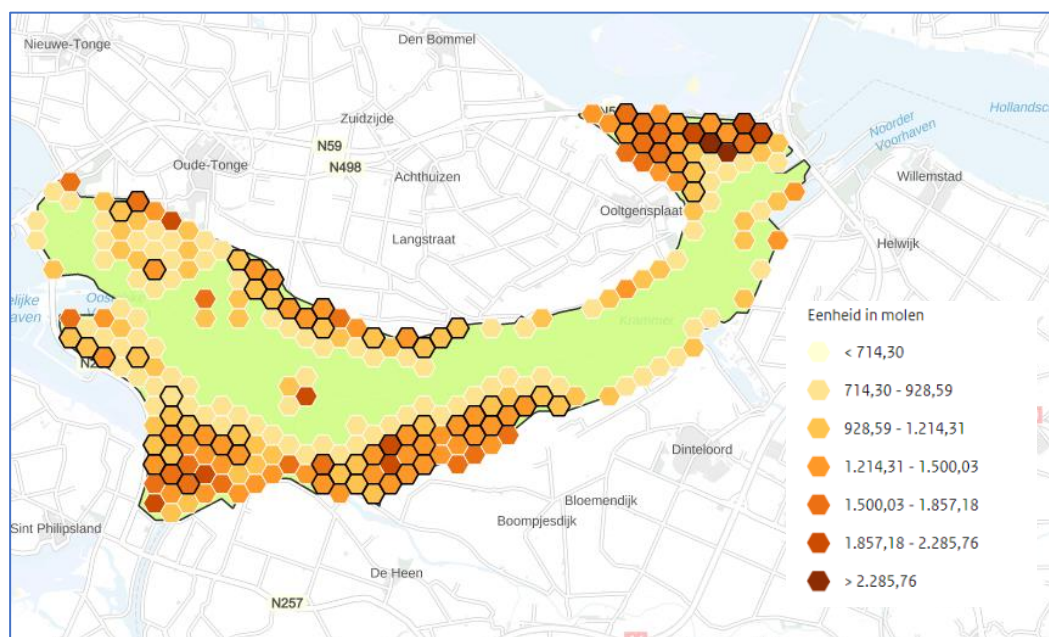
Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	1643
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijs)	1571
H2160 Duindoornstruwelen	1786
H2170 Kruipwilgstruwelen	2286
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	1429
H6510A Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	1429

Binnen het Krammer-Volkerak komen zeven broedvogels en niet-broedvogels voor waarvan het leefgebied mogelijk stikstofgevoelig is. Uit de PAS-gebiedsanalyse blijkt dat het voorkomen van deze soorten deels overlapt met de stikstofgevoelige habitattypen H1330B/H2190B/H6510A. Voor het Krammer-Volkerak is het mogelijk voorkomen binnen Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland of Lg11 Kamgrasweide en bloemrijk weidevogelgrasland van het rivieren en zeekleigebied niet relevant.

Heersende achtergronddepositie

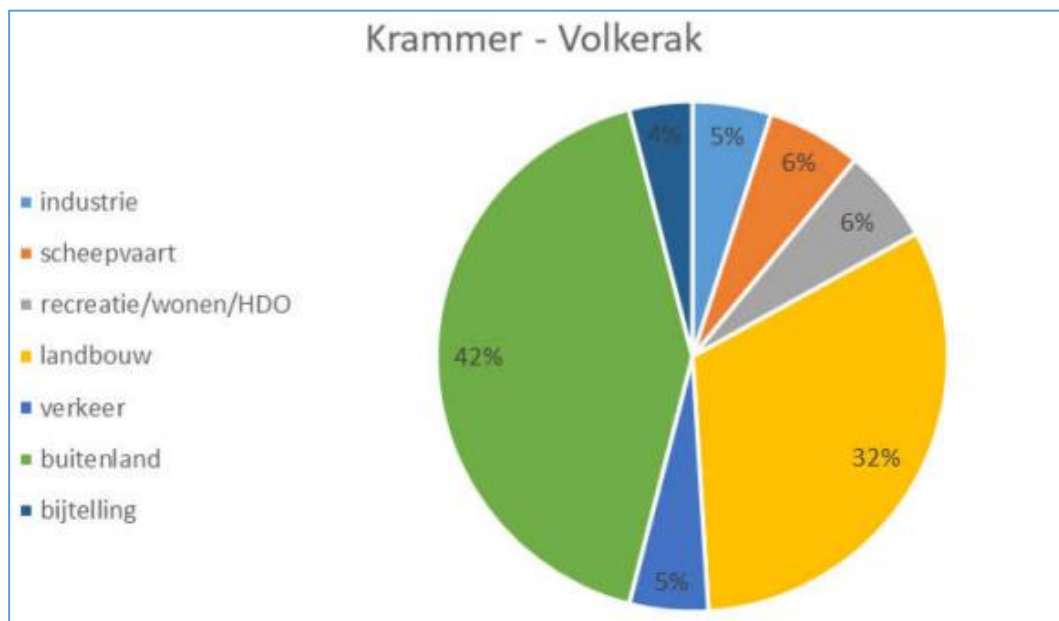
De achtergronddepositie varieerde in 2018 van ca. 750 tot 2975 mol N/ha/j.

Figuur 18 Totale depositie in 2018 in mol N/ha/j op de relevante delen van het Natura 2000-gebied, waar stikstofgevoelige habitats voorkomen. Op het open water van de Krammer-Volkerak zijn geen hexagonen weergegeven; hier komen geen stikstofgevoelige habitats voor.

Herkomst depositie

Procentueel levert het buitenland de grootste bijdrage aan de depositie op het Natura 2000-gebied (42%), gevolgd door de landbouw (32%) (gegevens Provincie Zeeland, 2020).

Figuur 19 Procentuele bijdrage van verschillende stikstofbronnen aan de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak in 2017. Gegevens Provincie Zeeland, 2020

Mate van overschrijding van de KDW's

De kritische depositiewaarden worden met name in het noordoosten van het gebied (Hellegatsplaten) en in het zuiden van het gebied (Dintelse Gorzen) overschreden.

Figuur 20 Mate van overschrijding van de KDW's. Donkergroene hexagonen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroene hexagonen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

In 2030 worden de KDW's van binnendijkse zilte graslanden, duindoornstruwelen en kalkrijke vochtige duinvalleien nog in beperkte mate overschreden. Stikstofdepositie vormt daarmee op de lange termijn geen groot knelpunt voor dit Natura 2000-gebied.

3.2.6 Manteling van Walcheren

Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

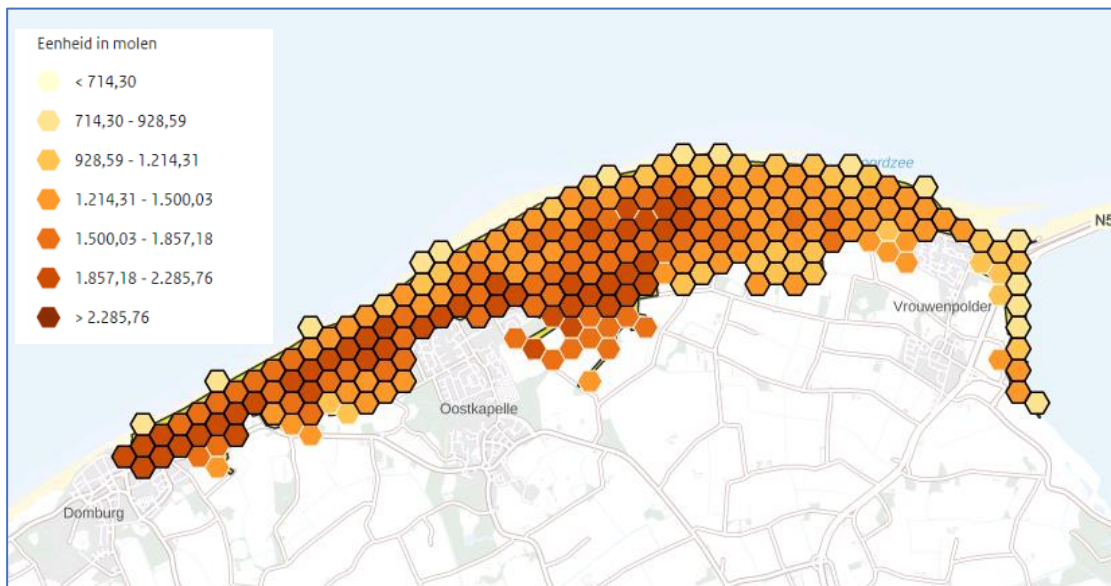
Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijs)	1571
H2110 Embryonale duinen	1429
H2120 Witte duinen	1429
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	1071
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	714
H2130C Grijze duinen (heischraal)	714
H2160 Duindoornstruwelen	2000
H2170 Kruipwilgstruwelen	2286
H2180A Duinbossen (droog)	1071
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)	1786
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)	1000
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	1429
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	1071

Het Natura 2000-gebied is ook aangewezen voor de nauwe korfslak. De nauwe korfslak is vastgesteld in het noordoostelijk deel van het Natura 2000-gebied, maar komt mogelijk op meer plekken voor. De leefgebieden waar de nauwe korfslak gebruik van maakt zijn in ieder geval H2160 Duindoornstruwelen en daarnaast mogelijk H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk) en Lg12 Zoom, mantel en droog struweel van de duinen. Het is niet duidelijk of Lg12 ook aanwezig is in het Natura 2000-gebied. Volgens de PAS-gebiedsanalyse (Provincie Zeeland, 2017) wordt de KDW van Lg12 niet overschreden.

Er zijn voor dit gebied ontwerp doelstellingen geformuleerd voor H1330B, H2110, H2130C en H2170. Deze habitattypen zijn nog niet opgenomen in AERIUS Monitor en worden daarom niet meegenomen in het overzicht van de mate van overschrijding.

Heersende achtergronddepositie

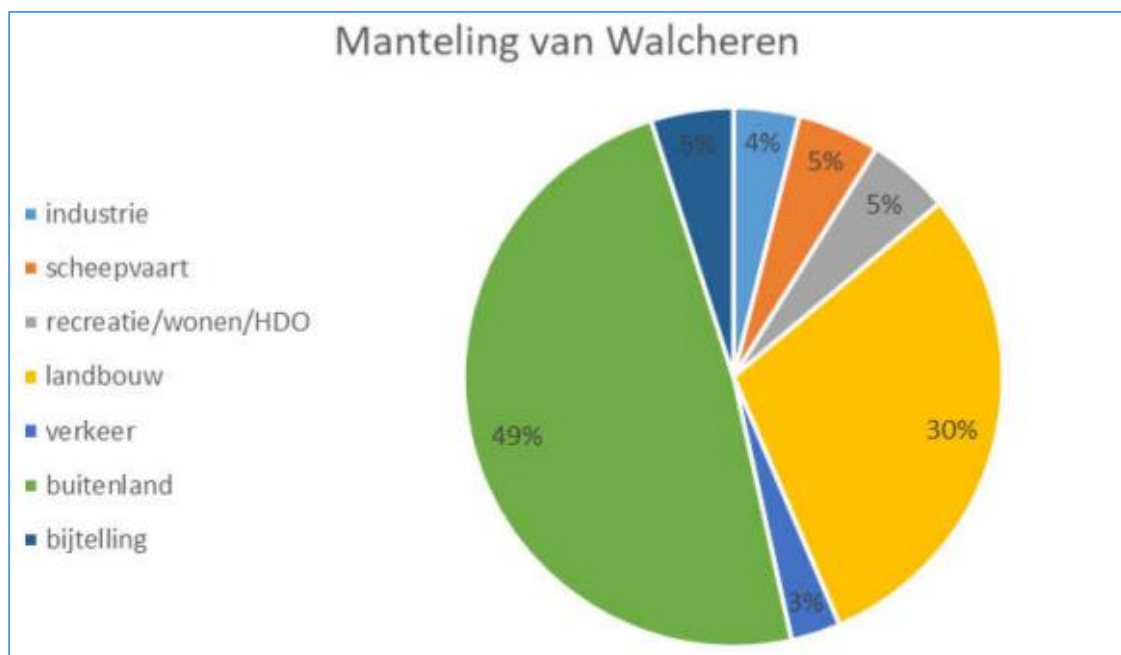
De achtergronddepositie in 2018 varieerde van 650 tot 2175 mol N/ha/j.

Figuur 21 Totale depositie in 2018 in mol N/ha/j

Herkomst depositie

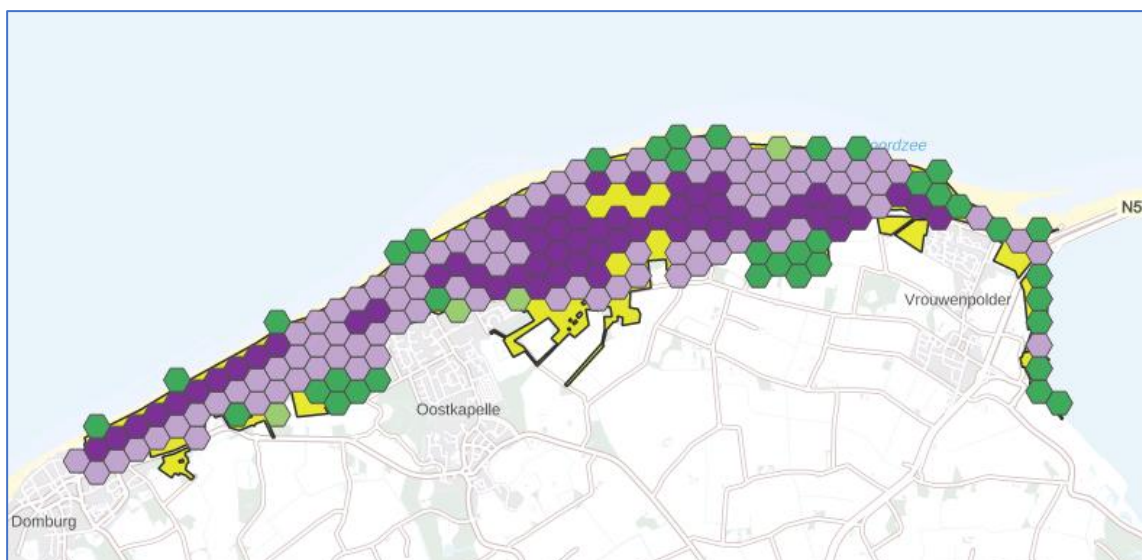
Het buitenland levert de hoogste bijdrage aan deze depositie (49%), gevolgd door de landbouw (30%) (gegevens Provincie Zeeland, 2020).

Figuur 22 Procentuele verdeling van de bijdrage van verschillende stikstofbronnen aan de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebied Manteling van Walcheren in 2017. Gegevens Provincie Zeeland, 2020

Mate van overschrijding van de KDW's

In het merendeel van het Natura 2000-gebied worden de KDW's overschreden.

Figuur 23 Mate van overschrijding van de KDW's. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

De KDW's voor de grijze duinen, duinheiden met struikhei, droge duinbossen, vochtige duinvalleien met open water en ontkalkte duinvalleien worden nu en in de toekomst in belangrijke mate overschreden. Stikstofdepositie vormt een groot knelpunt voor dit gebied.

3.2.7 Oosterschelde

Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

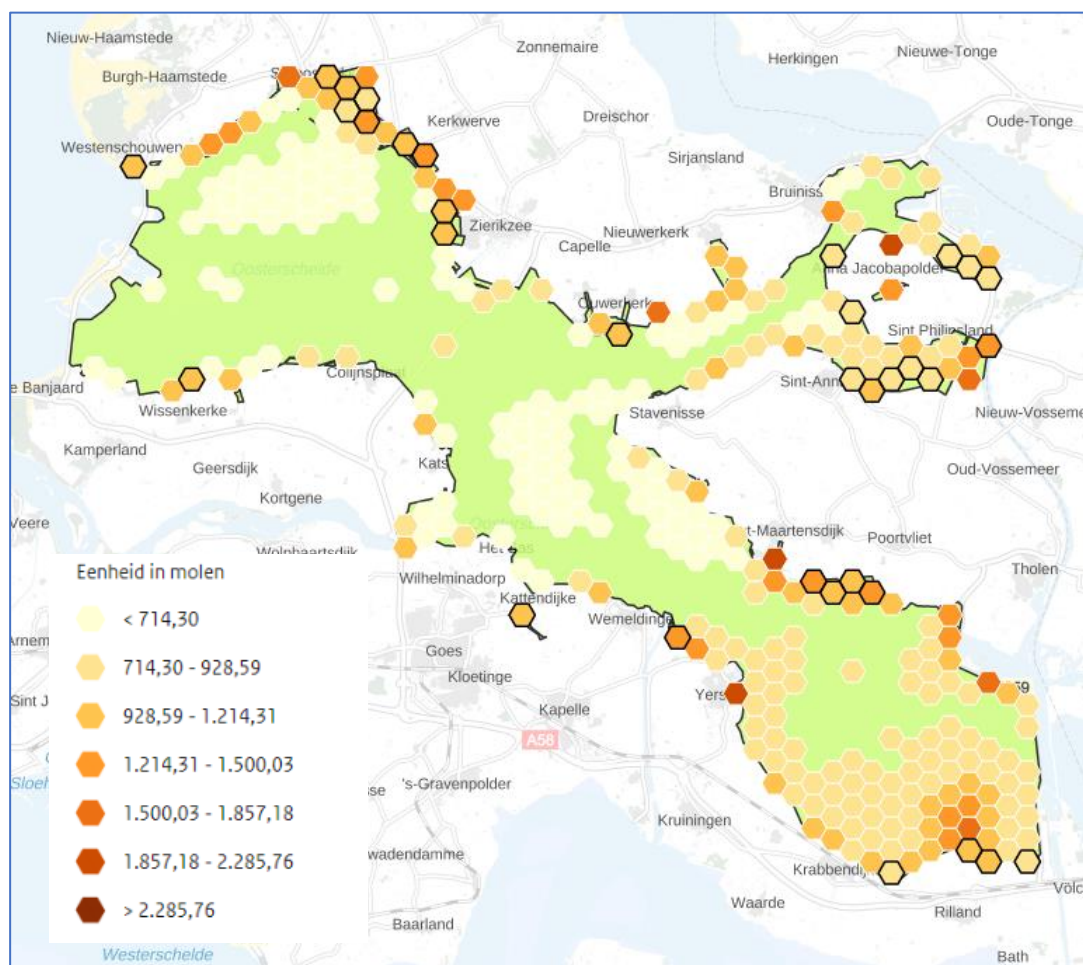
Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	1643
H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	1500
H1320 Slijkgrasvelden	1643
H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	1571
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	1571
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	1071
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietland)	714
H7120 Galigaanmoerassen	1571

In Natura 2000-gebied Oosterschelde komen zeven broedvogels en niet-broedvogels voor die gebruik kunnen maken van de stikstofgevoelige leefgebieden Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland en Lg11 Kamgrasweide van het zeekleigebied. In de PAS-gebiedsanalyse is echter vastgesteld dat deze leefgebieden in de Oosterschelde niet relevant zijn voor de aangewezen soorten.

Er zijn voor dit gebied ontwerp doelstellingen geformuleerd voor H1310B, H2130A en H7210. Deze habitattypen zijn nog niet opgenomen in AERIUS Monitor en worden daarom niet meegenomen in het overzicht van de mate van overschrijding.

Heersende achtergronddepositie

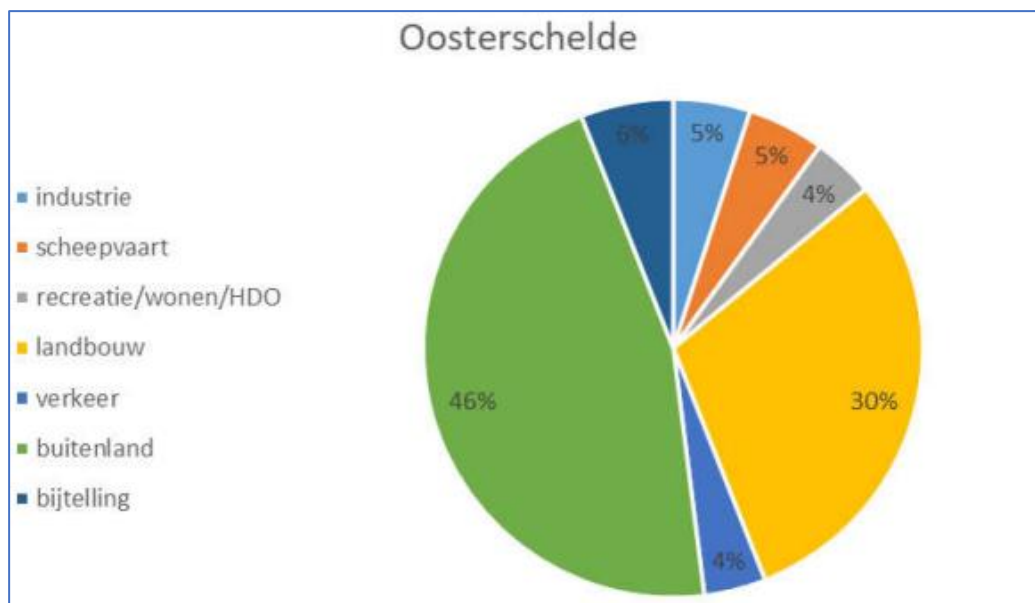
In 2018 varieerde de achtergronddepositie tussen 525 en 2250 mol N/ha/j.

Figuur 24 Totale depositie in 2018 in mol N/ha/j op de relevante delen van het Natura 2000-gebied, waar stikstofgevoelige habitats voorkomen. Op grote delen van het open water van de Oosterschelde zijn geen hexagonen weergegeven; hier komen geen stikstofgevoelige habitats voor.

Herkomst depositie

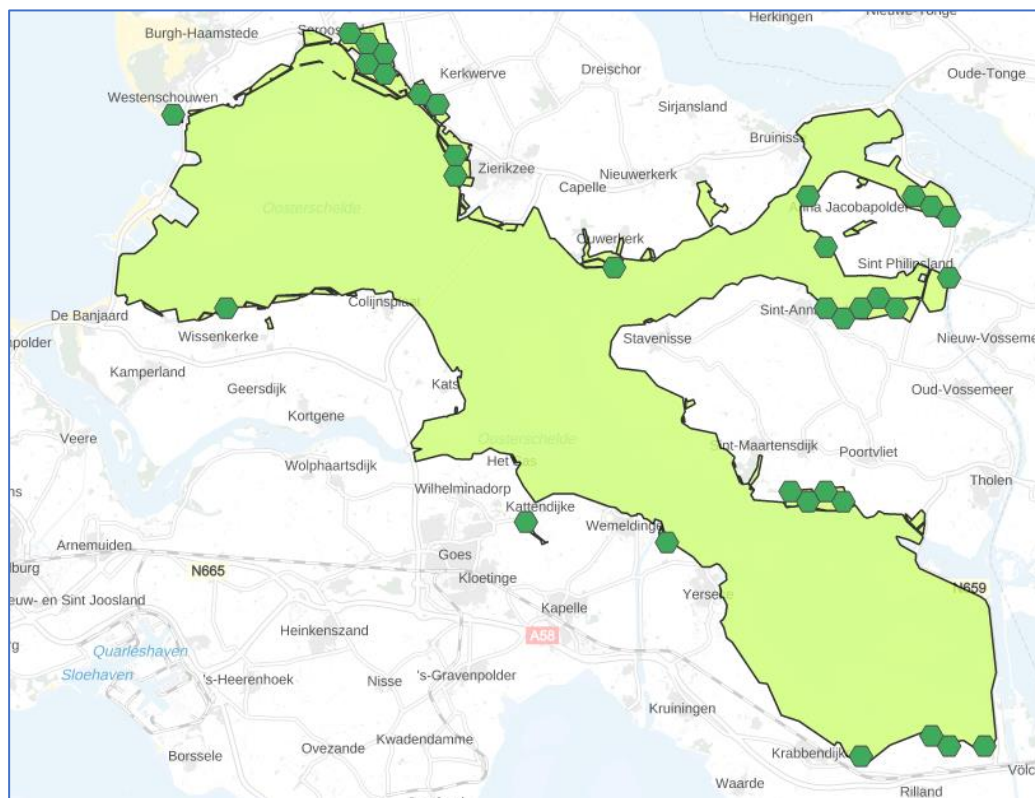
Procentueel draagt het buitenland het meest bij aan de depositie op dit gebied (46%), gevolgd door de landbouw (30%) (gegevens Provincie Zeeland, 2020).

Figuur 25 Procentuele bijdrage van verschillende bronnen aan de totale depositie van stikstof op Natura 2000-gebied Oosterschelde in 2017. Gegevens Provincie Zeeland, 2020

Mate van overschrijding van de KDW's

De KDW's worden vrijwel nergens overschreden.

Figuur 26 Mate van overschrijding van de KDW's; alleen op de delen waar stikstofgevoelige habitats voorkomen zijn hexagonen ingetekend.. Donkergroene hexagonen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroene hexagonen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

De KDW van veenmosrietlanden wordt in 2030 overschreden over het gehele areaal. Voor de overige habitattypen is er geen of nauwelijks overschrijding. Stikstofdepositie vormt voor dit gebied geen groot knelpunt.

3.2.8 Vogelkreek

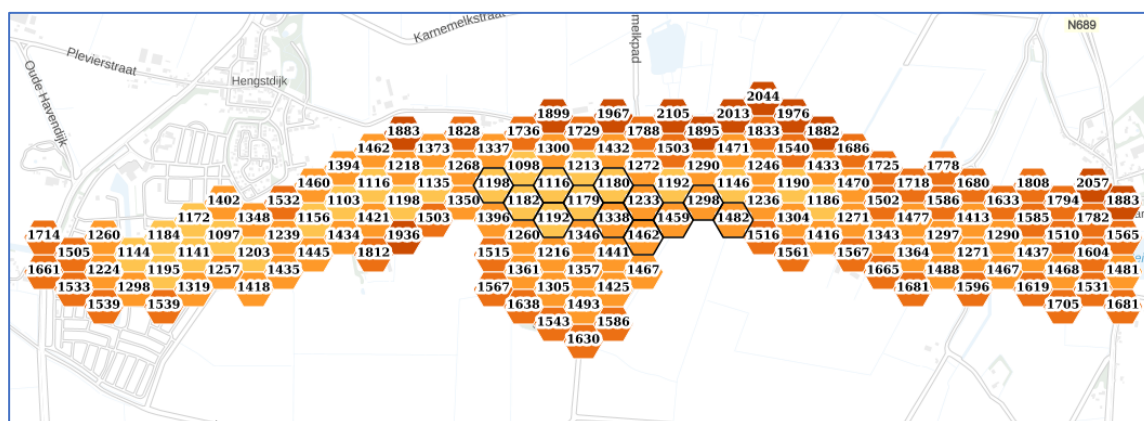
Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland	1571

Het leefgebied Nat, matig voedselrijk grasland is van belang voor de Habitatrichtlijnsoort kruipend moerasscherm.

Heersende achtergronddepositie

In 2018 varieerde de achtergronddepositie van ca. 1100 tot 2100 mol N/ha/j.

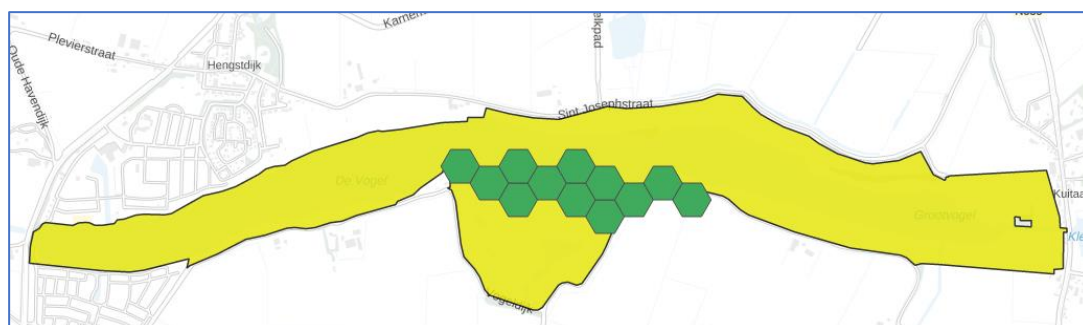
Figuur 27 Totale depositie in 2018 in mol N/ha/j

Herkomst depositie

In Vogelkreek levert het buitenland de grootste bijdrage aan de depositie, ongeveer 45%. De bijdrage uit Nederland bedraagt ongeveer 35%. Van deze bijdrage is ca. 60% afkomstig uit de landbouw (AE-RIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Mate van overschrijding van de KDW's

In 2018 werd de KDW van LG08 niet overschreden.

Figuur 28 Mate van overschrijding van de KDW's. Hexagonen zijn alleen ingetekend op locaties waar stikstofgevoelige habitats en leefgebieden voorkomen. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

Stikstofdepositie is voor dit gebied geen knelpunt.

3.2.9 Voordelta

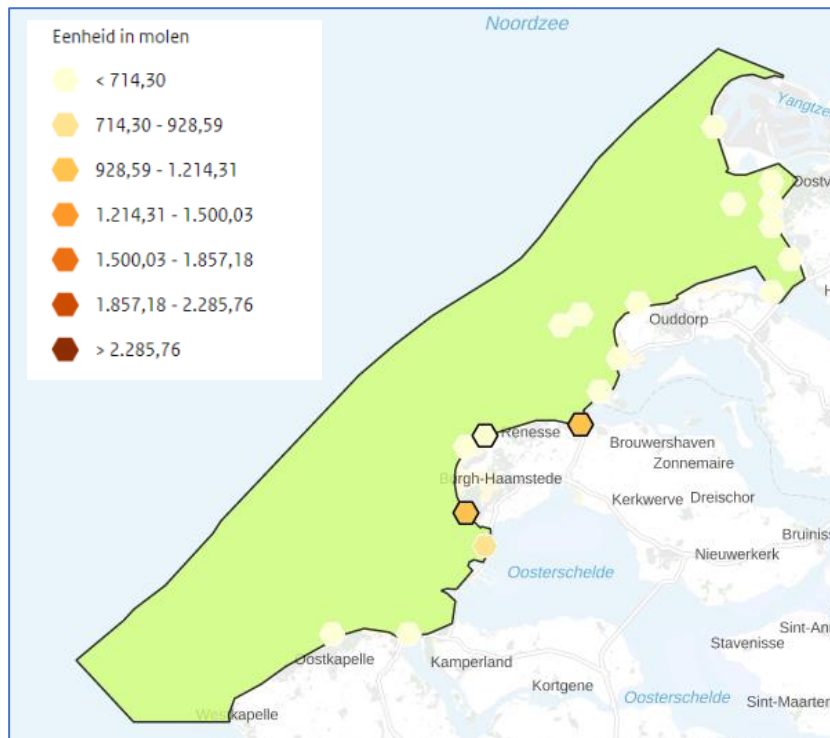
Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	1643
H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	1500
H1320 Slijkgrasvelden	1643
H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	1571
H2110 Embryonale duinen	1429

In Natura 2000-gebied Voordelta komen geen aanvullende stikstofgevoelige leefgebieden voor.

Heersende achtergronddepositie

De achtergronddepositie in 2018 varieerde van 350 tot 1625 mol N/ha/j. De gemiddelde depositie bedroeg in 2018 743 mol N/ha/j.

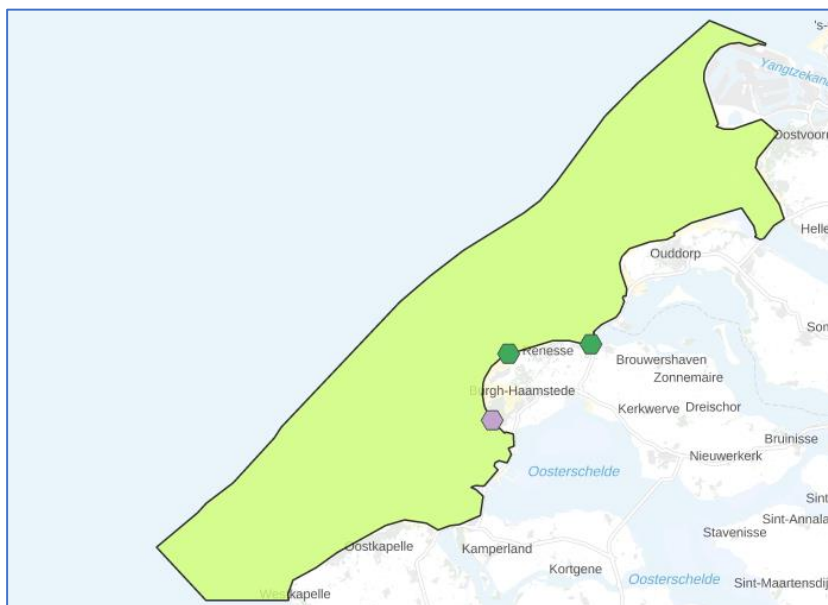
Figuur 29 Totale depositie in 2018 in mol N/ha/j op de relevante delen van het Natura 2000-gebied, waar stikstofgevoelige habitats voorkomen

Herkomst depositie

In de Voordelta levert het buitenland de grootste bijdrage aan de depositie, ongeveer 60%. De bijdrage uit Nederland bedraagt ongeveer 30%. Van deze bijdrage is ca. 30% afkomstig uit de landbouw (AE-RIUS Monitor, geraadpleegd december 2020).

Mate van overschrijding van de KDW's

Lokaal kan sprake zijn van overschrijding van de KDW's.

Figuur 30 Mate van overschrijding van de KDW's op plekken waar stikstofgevoelige habitats voorkomen. Donkergroene hexagonen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroene hexagonen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

De KDW's worden niet overschreden en de actuele en toekomstige depositie vormen voorsnog geen knelpunt in dit gebied.

3.2.10 Westerschelde & Saeftinghe

Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	1643
H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zevetmuur)	1500
H1320 Slijkgrasvelden	1643
H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	1571
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	1571
H2110 Embryonale duinen	1429
H2120 Witte duinen	1429
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	1071
H2160 Duindoornstruwelen	2000
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	1429

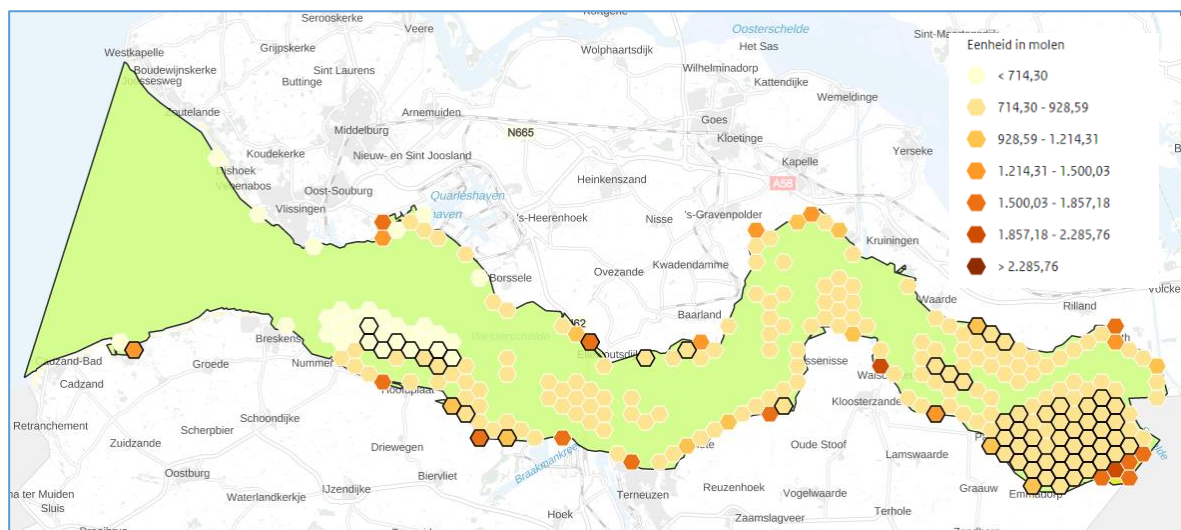
Volgens de PAS-gebiedsanalyse kunnen de Habitatrichtlijnsoorten nauwe korfslak en groenknolorchis en zeven broedvogels en niet-broedvogels mogelijk gebruik maken van stikstofgevoelige

leefgebieden. In Westerschelde & Saetinghe zijn deze leefgebieden echter niet relevant voor deze soorten (Anoniem, 2017).

Er is een ontwerp doelstelling geformuleerd voor H2130A. Dit habitattype is nog niet opgenomen in AERIUS Monitor en wordt daarom niet meegenomen in het overzicht van de mate van overschrijding.

Heersende achtergronddepositie

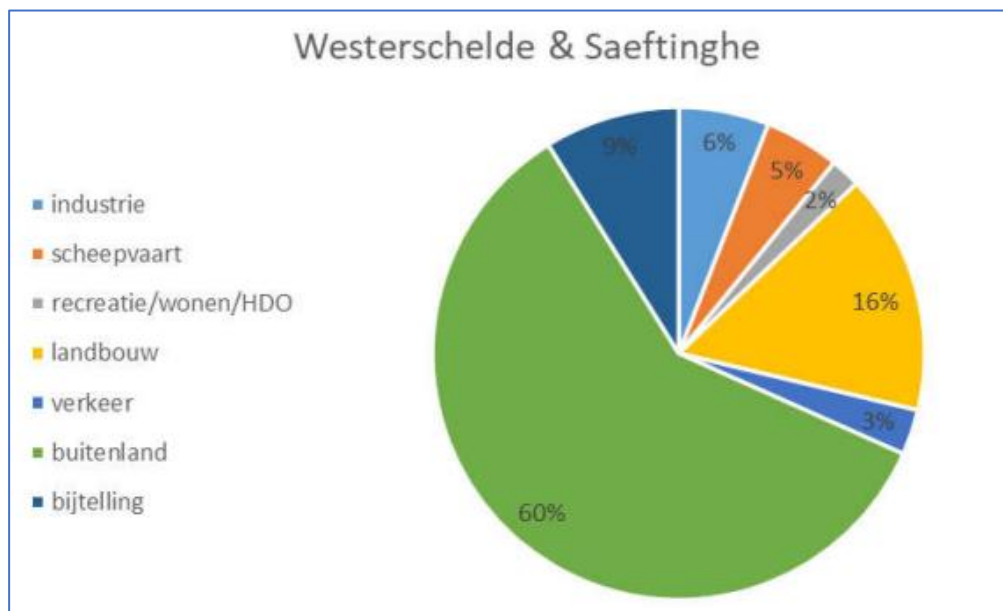
De achtergronddepositie in 2018 varieerde van 550 tot 3050 mol N/ha/j. De geïddelde depositie bedroeg 839 mol N/ha/j.

Figuur 31 Totale depositie in 2018 in mol N/ha/j op de delen van het gebied waar voor stikstof gevoeligehabitattypen en leefgebieden voorkomen

Herkomst depositie

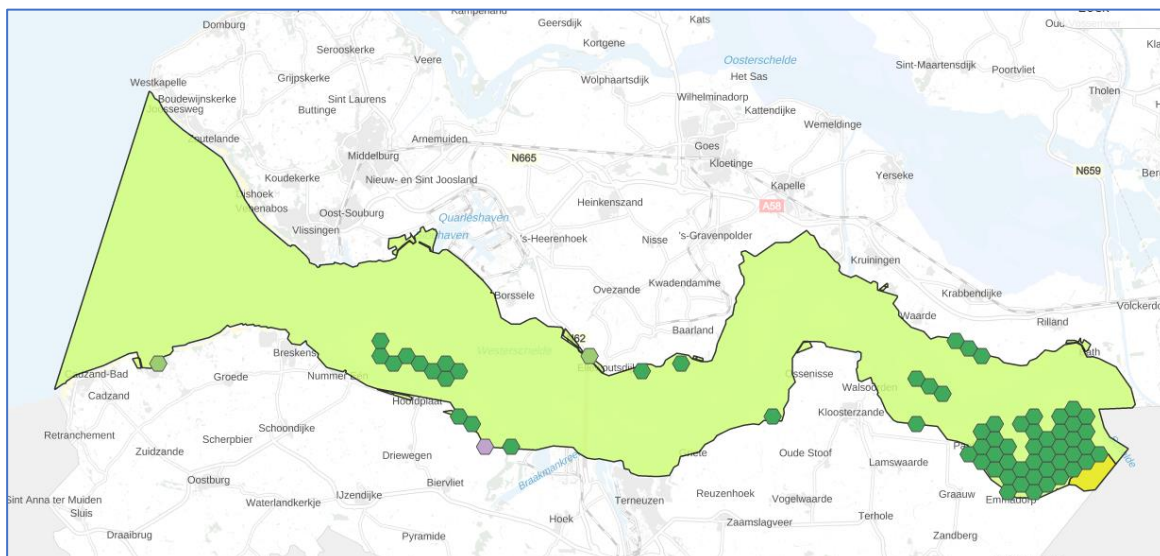
Wanneer wordt gekeken naar de procentuele bijdrage van verschillende bronnen valt op dat de hoogte van depositie vooral wordt bepaald door de depositie vanuit het buitenland (60%).

Figuur 32 Procentuele verdeling bronnen van stikstofdepositie op Natura 2000-gebied Westerschelde & Saetinghe. Bron gegevens: provincie Zeeland, 2020. Op basis van gegevens uit 2017

Mate van overschrijding van de KDW's

Alleen lokaal vindt overschrijding van de KDW's plaats.

Figuur 33 Mate van overschrijding van de KDW's in de delen waar voor stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden voorkomen. Donkergroene hexagonen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroene hexagonen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

In 2030 wordt de KDW van kalkrijke vochtige duinvalleien nog over een groot deel van het areaal overschreden, voor de overige habitattypen is overschrijding niet aan de orde of minimaal. Stikstofdepositie vormt daarmee geen groot knelpunt voor dit gebied.

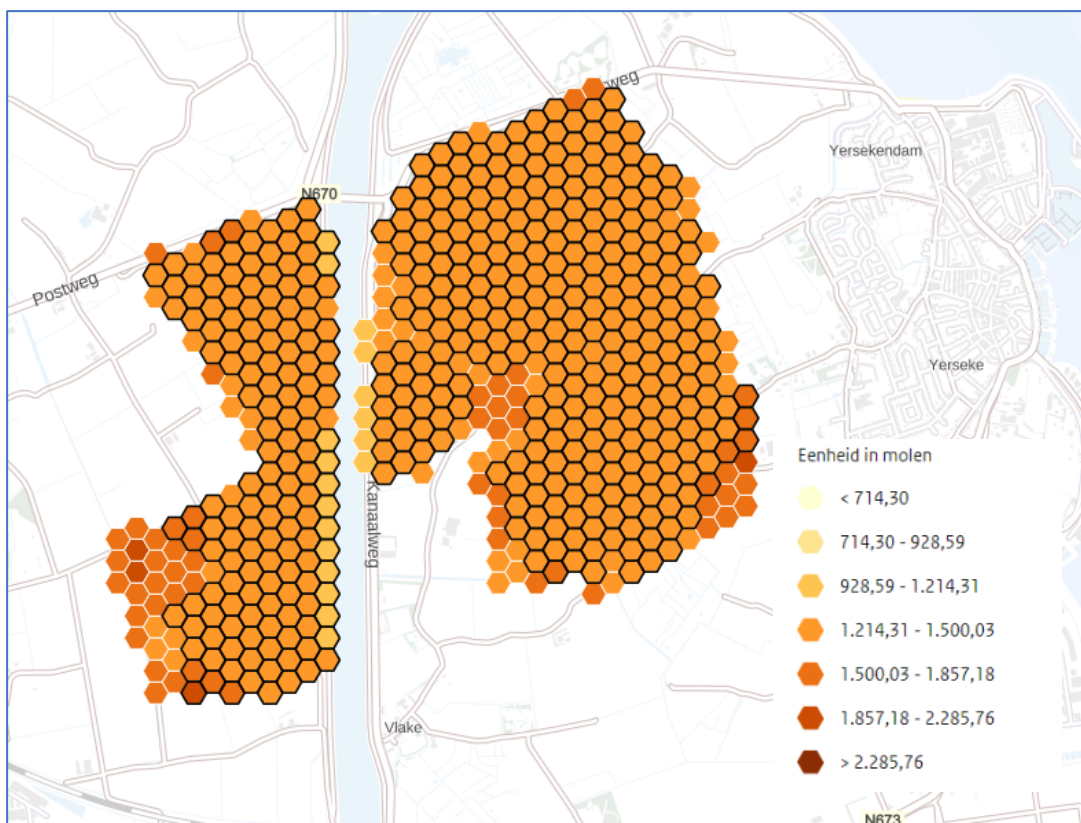
3.2.11 Yerseke en Kapelse Moer

Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	1643
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijs)	1571

Heersende achtergronddepositie

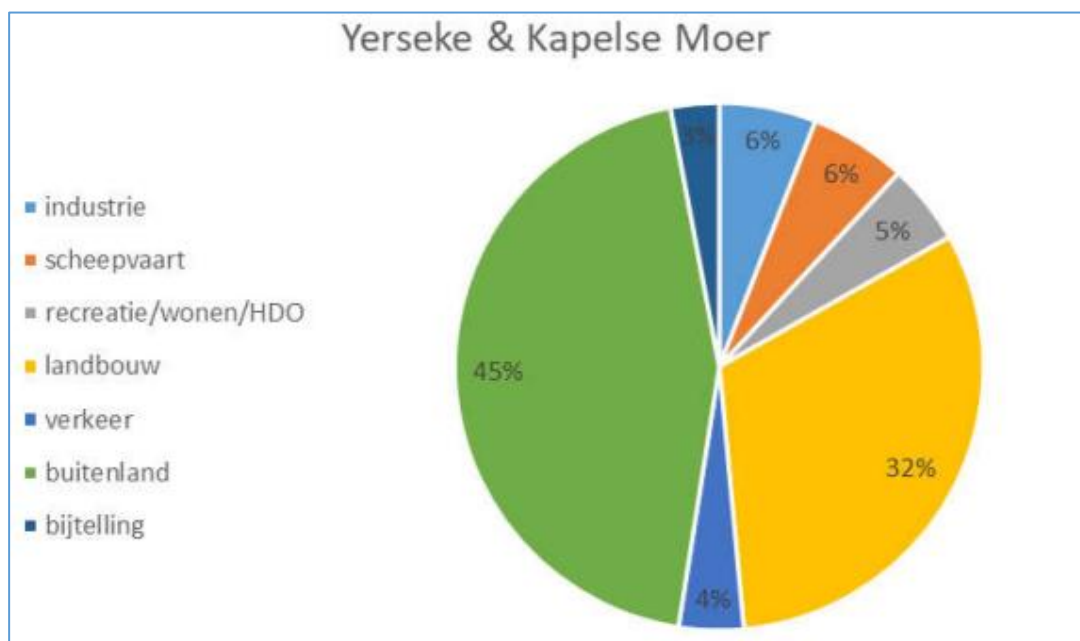
De achtergronddepositie in 2018 varieerde van 1120 tot 1938 mol N/ha/j. De gemiddelde depositie bedroeg 1341 mol N/ha/j.

Figuur 34 Totale depositie in Mol N/ha/j in 2018

Herkomst depositie

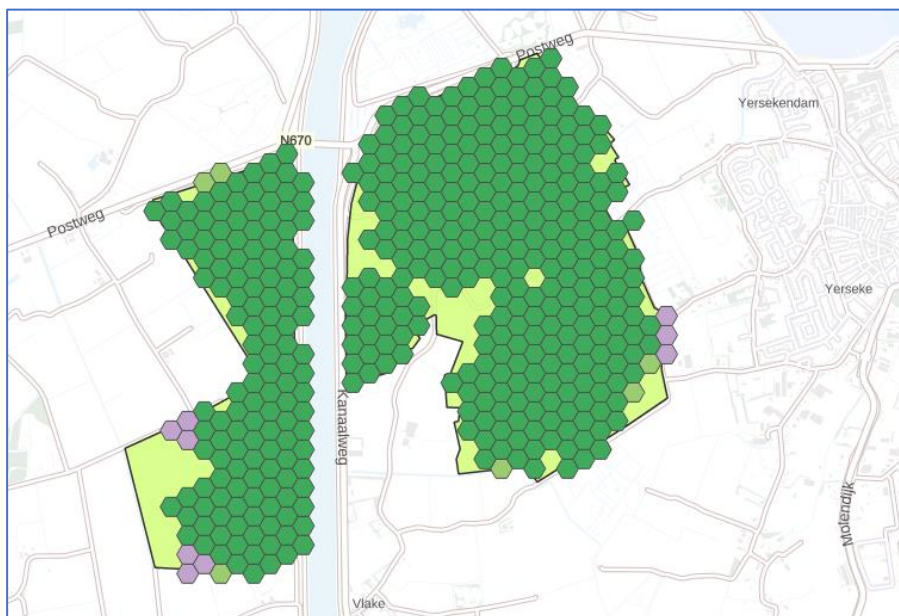
Het buitenland levert procentueel de grootste bijdrage aan de totale stikstofdepositie (45%), gevolgd door de landbouw (32%).

Figuur 35 Procentuele bijdrage van verschillende bronnen aan de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebied Yerseke & Kapelse Moer in 2017. Gegevens Provincie Zeeland, 2020

Mate van overschrijding van de KDW's

Alleen lokaal vindt overschrijding van de KDW's plaats.

Figuur 36 Mate van overschrijding van de KDW's. Donkergroene hexagonen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroene hexagonen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

De KDW van binnendijkse schorren en zilte graslanden wordt in zeer beperkte mate overschreden. Stikstofdepositie vormt geen knelpunt voor dit gebied.

3.2.12 Zwin en Kievittepolder

Overzicht stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden

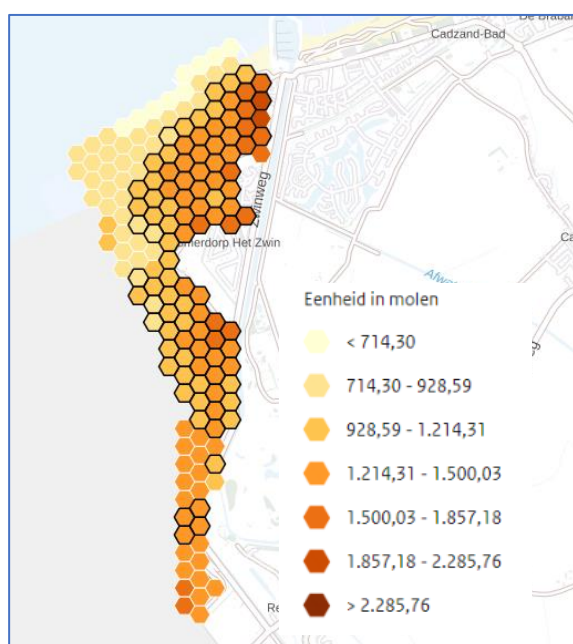
Stikstofgevoelig habitatype/leefgebied	KDW (mol N/ha/j)
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	1643
H1320 Slijkgrasvelden	1643
H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	1571
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	1571
H2120 Witte duinen	1429
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	1071
H2160 Duindoornstruwelen	2000
H2180B Duinbossen (vochtig)	2214
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)	1786
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)	1000
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	1429
Lg12 Zoom, mantel en droog struweel van de duinen	1643

Nauwe korfslak, kamsalamander en kleine zilverreiger zijn aangewezen in het aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied Zwin & Kievittepolder. Voor de nauwe korfslak is (potentieel) stikstofgevoelig leefgebied aanwezig in het Natura 2000-gebied, dat volgens de gebiedsanalyse bestaat uit H2160 Duindoorstuwelen en mogelijk Lg12. Binnen het Natura 2000-gebied Zwin & Kievittepolder komt geen N-gevoelig leefgebied van de kamsalamander voor. Het leefgebied van de kleine zilverreiger is niet stikstofgevoelig (Provincie Zeeland, 2017).

Voor habitattypen H2180B, H2180C, H2190A en H2190B is een ontwerp doelstelling geformuleerd. H280B en H2190B zijn wel opgenomen in AERIUS Monitor, omdat ze volgens Monitor leefgebied vormen voor de nauwe korfslak. Lg12 is niet in Monitor opgenomen. Ook H2180C en H2190A zijn niet opgenomen in Monitor. Voor deze habitattypen en het leefgebied wordt daarom geen mate van overschrijding gepresenteerd.

Heersende achtergronddepositie

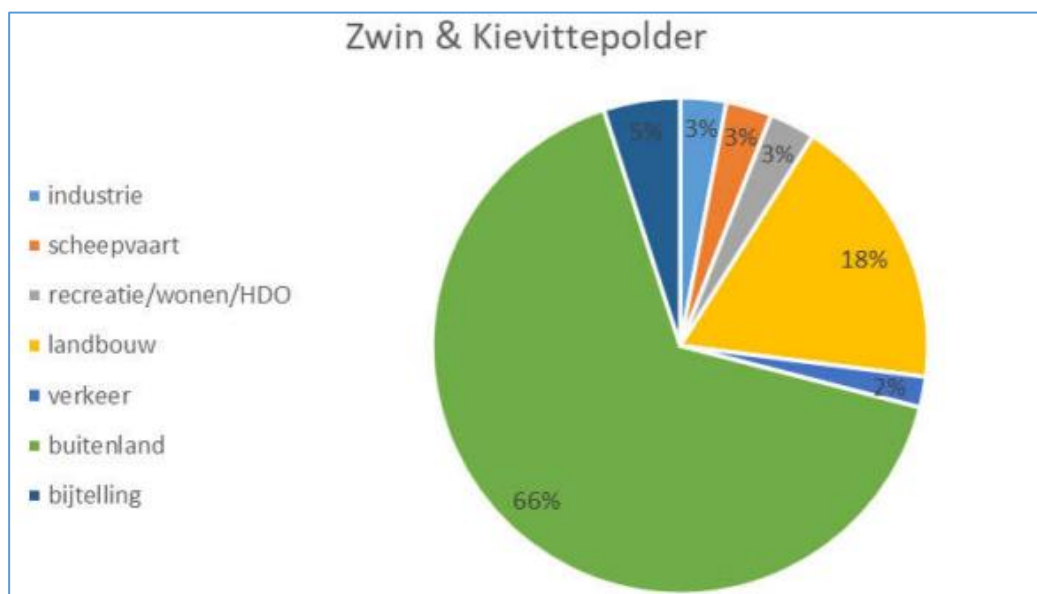
De achtergronddepositie in 2018 varieerde tussen 700 en 2075 mol N/ha/j. De gemiddelde depositie bedroeg 1246 mol N/ha/j.

Figuur 37 Totale depositie in mol N/ha/j in 2018

Herkomst depositie

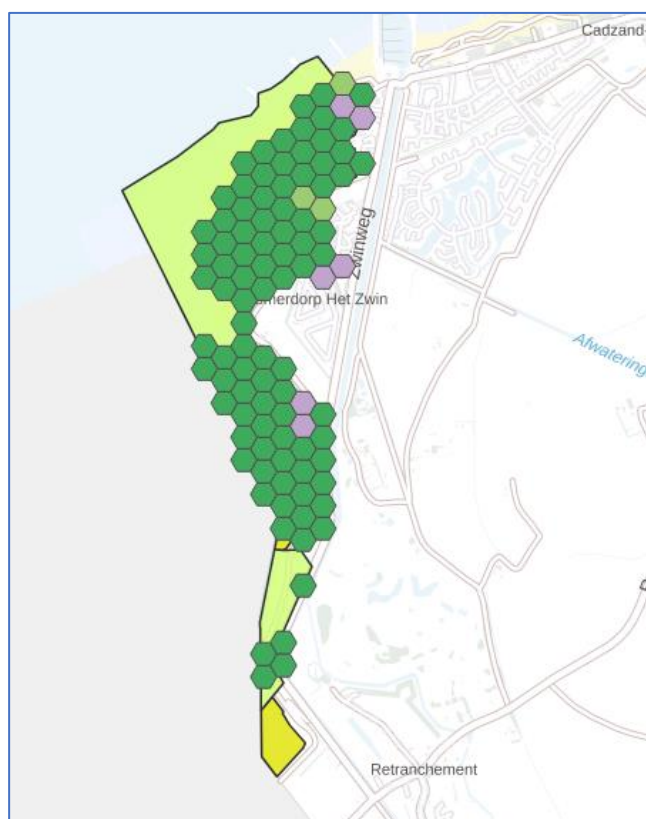
Voor al het buitenland draagt in belangrijke mate bij aan de depositie op dit Natura 2000-gebied. De procentuele bijdrage van bronnen uit het buitenland bedraagt 66% (gegevens Provincie Zeeland, 2020).

Figuur 38 Procentuele verdeling van de depositiebijdrage van verschillende bronnen voor Natura 2000-gebied Zwin en Kievittepolder in 2017. Gegevens Provincie Zeeland, 2020

Mate van overschrijding van de KDW's

De KDW's worden alleen lokaal overschreden.

Figuur 39 Mate van overschrijding van de KDW's Zwin & Kievittepolder. Donkergroene hexagonen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroene hexagonen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW.

In 2030 wordt naar verwachting alleen de KDW van binnendijkse zilte graslanden nog over een geringe oppervlakte overschreden. Het knelpunt met betrekking tot stikstof is in dit Natura 2000-gebied dus beperkt.

3.2.13 Samenvatting stikstofproblematiek

Op basis van de informatie uit AERIUS Monitor is een conclusie getrokken over de omvang van de stikstofproblematiek in de Zeeuwse Natura 2000-gebieden met stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden. Hierbij is gekeken naar de mate van overschrijding van de KDW's en de verwachte ontwikkeling daarin en het aantal habitats/leefgebieden waarvan de KDW wordt overschreden.

Natura 2000-gebied	Stikstofdepositie: knelpunt?		
	Geen	Klein	Groot
Canisvliet	X		
Grevelingen			X
Groote gat	X		
Kop van Schouwen			X
Krammer-Volkerak		X	
Manteling van Walcheren			X
Oosterschelde		X	
Vogelkreek	X		
Voordelta	X		
Westerschelde		X	
Yerseke en Kapelse Moer	X		
Zwin en Kievittepolder		X	

Tabel 3 Samenvatting knelpunten stikstofproblematiek Zeeuwse Natura 2000-gebieden

In de Grevelingen, Kop van Schouwen en Manteling van Walcheren vormt de stikstofdepositie een groot knelpunt. In de overige gebieden is het knelpunt klein of niet aanwezig.

4 | Huidige situatie overige natuurgebieden en biodiversiteit

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de huidige situatie ten aanzien van de natuur binnen de NNZ en daarbuiten besproken.

Typisch Zeeuws

In de bespreking worden een aantal soorten uitgelicht. Het zijn soorten waarvoor Zeeland een bijzondere verantwoordelijkheid heeft om ze te beschermen, bijvoorbeeld omdat het zwaartepunt van hun verspreiding in Zeeland ligt. Het zijn soorten die onlosmakelijk met Zeeland zijn verbonden.

De soorten die in deze Passende Beoordeling zijn geselecteerd als Zeeuwse soorten zijn enkele broedvogels en een zestal dagvlindersoorten, de zogenaamde “Zeeuwse zes”. In de periode 2013-2017 heeft de Vlinder- en libellenwerkgroep Zeeland in het kader van het project ‘Op de bres voor de Zeeuwse zes’ gedurende vijf jaar zes dagvlindersoorten uitgebreid gemonitord. De resultaten zijn gerapporteerd in het rapport “*Op de bres voor de Zeeuwse zes; voor een vlindervriendelijke Provincie*” (Vlinder- en libellenwerkgroep Zeeland, 2018). De zes dagvlindersoorten zijn gekozen op basis van verschillende criteria, waaronder diversiteit van biotopen, de stand in Zeeland en de status op de landelijke Rode Lijst. Hierbij is men uitgekomen op de argusvlinder, koninginnenpage, het bruin blauwtje, de kleine parelmoervlinder, de heivlinder en de grote vos.

Dit is slechts een heel kleine selectie van soorten die onlosmakelijk verbonden zijn met Zeeland. In de tekst wordt ook aandacht besteed aan andere typisch Zeeuwse soorten van de soortgroepen bijen en flora. Voor deze soortgroepen zijn recentelijk de publicaties “*De bijenfauna van Zeeland; Een overzicht van de prioritaire bijen in Zeeland*” (Calle & Jacobusse, 2018) en de “*Flora Zeelandica*” verschenen.

4.2 Algemene ontwikkeling in de natuurgebieden

Over het algemeen geldt dat de achteruitgang van de biodiversiteit in de natuurgebieden tot stilstand is gekomen en dat deze daarbuiten nog doorzet. Uiteraard zijn er uitzonderingen; specifieke natuurtypen en soorten die het beter of juist slechter doen. Figuur 40 en 41 geven een overzicht van de ontwikkeling in vier ecosysteemttypen in Zeeland: bos, moeras, open duin en grasland. Hieronder worden de ontwikkelingen in deze ecosysteemttypen binnen Zeeuwse natuurgebieden in meer detail besproken.

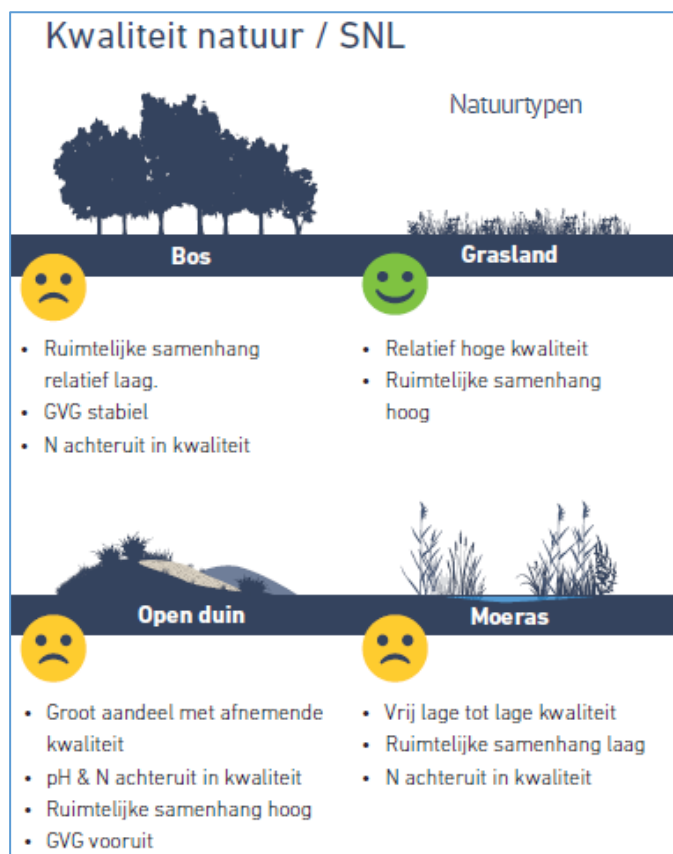
Bos

De bossen zijn in het algemeen van matige kwaliteit. In Zeeland komt heel weinig bos voor in verhouding met de rest van Nederland. Slechts 1% van de Nederlandse bossen ligt in Zeeland. Iets meer dan de helft hiervan bestaat uit Duinbos en Haagbeuk- en essenbos. Deze beheertypen zijn veelal van relatief lage kwaliteit, met andere woorden: er komen relatief weinig kwalificerende soorten voor. Het areaal waar het aantal kwalificerende soorten toeneemt, is in deze bossen echter groter dan het areaal waarop het aantal soorten afneemt. Netto is er dus een toename in het areaal met meer kwalificerende soorten in Zeeland. Dit kan worden toegeschreven aan het actieve bosbeheer en aan herstelmaatregelen in met name de duinbossen (Provincie Zeeland, 2019).

De andere bossen bestaan vooral uit het type ‘vochtig bos met productie’ met een relatief lage kwaliteit ten opzichte van Nederland als geheel. Het areaal waar het aantal kwalificerende soorten afneemt, is

in deze bossen groter dan het areaal waarop het aantal soorten toeneemt. De kwaliteit is daardoor op netto 2% van het areaal bos verminderd. Door verdroging en onvoldoende beheer zijn de bossen te uniform en hebben te weinig ondergroei (Provincie Zeeland, 2019).

Onlangs heeft de provincie Zeeland de Zeeuwse Bosvisie samengesteld. Hierin zijn zeven zoekgebieden bepaald waarbinnen aanplant van bos en houtige landschapselementen meerwaarde heeft voor natuur en landschap. Daarnaast is de opgave van bosaanplant gekoppeld aan andere actuele thema's in het landelijk gebied en is de nadruk gelegd op koppelkansen zoals agroforestry, hergebruik van hout en het versterken van de leefbaarheid. Verdere uitwerking vindt plaats in de uitvoeringsfase.

Figuur 40 Algemene conclusie ontwikkeling kwaliteit ecosysteemttypen in Zeeland (Provincie Zeeland, 2019)

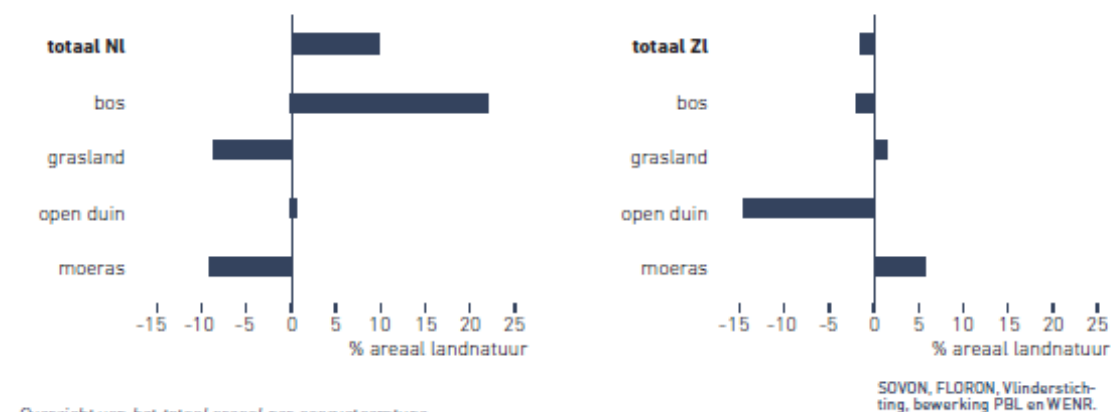
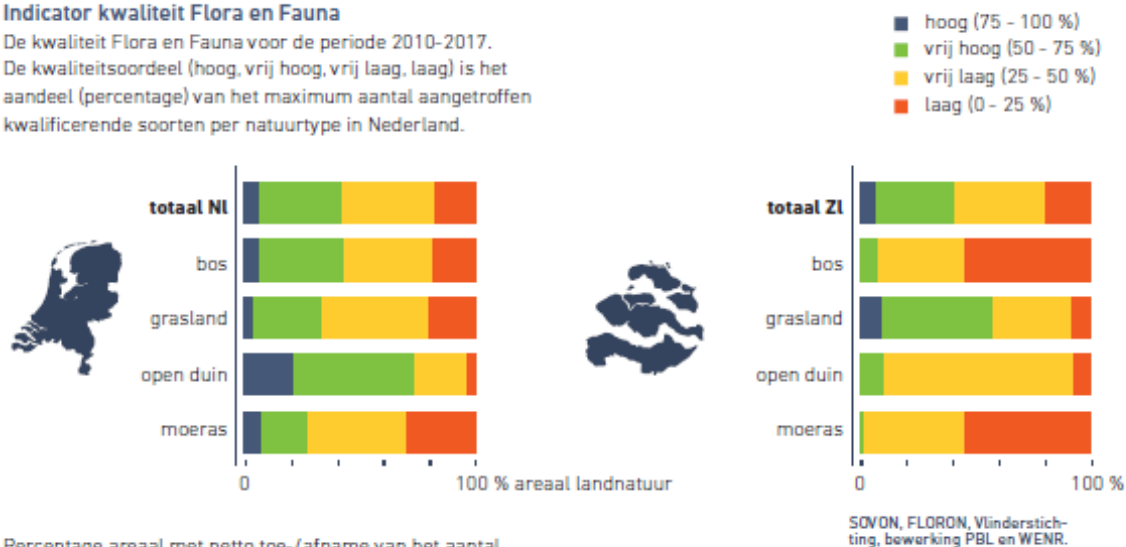
Moeras

In de Zeeuwse natuurgebieden laten de moerassen een vooruitgang zien. In vergelijking tot de rest van Nederland komt in Zeeland weinig moeras voor. De moerassen in Zeeland zijn van vrij lage tot lage kwaliteit. In tegenstelling tot Nederland als geheel, neemt de kwaliteit in Zeeland toe: het areaal waar het aantal kwalificerende soorten toeneemt, is groter dan het areaal waar het aantal soorten afneemt. Dit kan worden toegeschreven aan de waterpeilverhogingen en verbetering van de waterkwaliteit die in veel kreken heeft plaatsgevonden. Daardoor is de variatie aan moerasvogels sterk toegenomen (Provincie Zeeland, 2019).

De trend van kenmerkende faunasoorten in Zoetwater en moeras in Zeeland vertoont een matige toename over de periode 1990 tot 2017, de laatste tien jaar is de trend stabiel. Dit komt vooral door de verbetering van de waterkwaliteit van de zoete wateren (Provincie Zeeland, 2019).

Indicator kwaliteit Flora en Fauna

De kwaliteit Flora en Fauna voor de periode 2010-2017.
De kwaliteitsoordeel (hoog, vrij hoog, vrij laag, laag) is het
aandeel (percentage) van het maximum aantal aangetroffen
kwalificerende soorten per natuurtype in Nederland.

Overzicht van het totaal areaal per ecosysteemtype.

ecosysteemtype	areaal NL (ha)	areaal ZL (ha)	aandeel ZL (%)
Moeras	25413	579	2%
Open duin	25966	1861	7%
Grasland	143178	12958	9%
Bos	334250	3375	1%
Totaal	528807	18773	4%

Figuur 41 Indicator kwaliteit flora en fauna voor verschillende ecosysteemttypen in Nederland en Zeeland. Ontleend aan Provincie Zeeland, 2019

Graslanden

Daarnaast gaat het redelijk met de graslanden in de natuurgebieden in Zeeland. Dit verdient echter wel nuancering. De graslanden bestaan o.a. uit kruiden- en faunarijke grasland (geringe oppervlakte), bloemdijken (grote oppervlakte) en schorren (grote oppervlakte). De kwaliteit van kruiden- en faunarijke graslanden is goed. Ook bloemdijken worden tot de graslanden binnen natuurgebieden gerekend. Van de bloemdijken heeft nog maar een klein areaal een hoge kwaliteit. Dit hangt samen met verruiging van de dijken door onvoldoende beheer. Wel is de laatste jaren te zien dat op circa een derde van het bloemdijkareaal het aantal kwalificerende soorten toeneemt. De kwaliteit is daardoor op

die locaties verbeterd. Dit kan worden toegeschreven aan het specifieke beheer dat op sommige natuurdijken plaatsvindt (Provincie Zeeland, 2019). Tot de graslanden worden ook de schorren gerekend. Deze worden verder besproken onder het kopje Duin en kust.

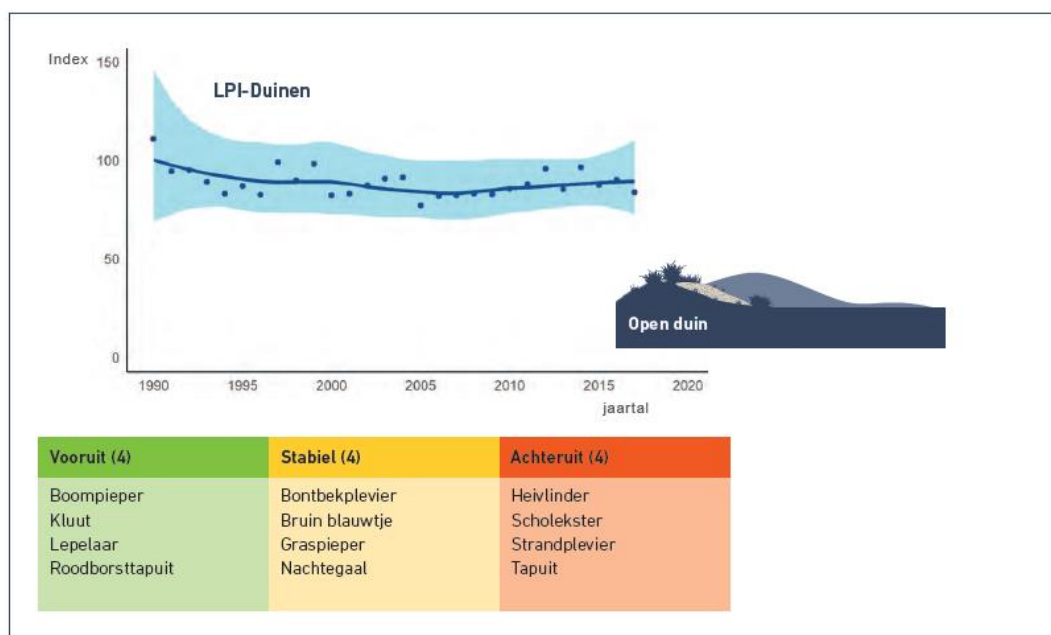
4.2.1 Uitgelicht: ontwikkeling in duin en kust

Een groot deel van de Zeeuwse natuur bestaat uit de Deltawateren, gebieden die worden gerekend tot de duinen en kustzone. Zeeland heeft hiervoor een bijzondere verantwoordelijkheid. Daarom krijgt dit ecosysteemtype bijzondere aandacht.

Algemene ontwikkeling

Open duin

In het open duin gaan kenmerkende soorten achteruit. Van het natuurstype Open duin ligt ongeveer 7% in Zeeland. Het areaal met een vrij hoge tot hoge kwaliteit van dit natuurstype is laag vergeleken met heel Nederland: 11%, tegen 74% voor heel Nederland. Driekwart van de duinen in Zeeland bestaat uit het beheertype Open duin. Op meer dan een derde van het areaal van dit beheertype neemt het aantal kwalificerende soorten en daarmee de kwaliteit af (Provincie Zeeland, 2019).

Living Planet Index (LPI) 'Duinen Zeeland, index 1990 = 100. Bron: NEM (Soortenorganisaties, CBS) 2019.

Figuur 42 De trends van enkele soorten die gebonden zijn aan de duinen (Living Planet Index). De Living Planet Index (LPI) is een methode die door het CBS gebruikt wordt om trends (voor- of achteruitgang) voor soorten te bepalen. De LPI is een wereldwijd veelgebruikte indicator voor biodiversiteit. Het CBS rekent LPI's uit voor Nederland en sinds 2019 ook per provincie. Ontleend aan: Provincie Zeeland, 2019

Vochtige duinvalleien

Van vochtige duinvalleien is de kwaliteit juist verbeterd. Op meer dan driekwart van het areaal duinvallei in Zeeland is het aantal kwalificerende soorten toegenomen. Dit heeft te maken met de vele herstelmaatregelen die in de duinen hebben plaatsgevonden (Provincie Zeeland, 2019).

In zijn algemeenheid wordt de achteruitgang van soorten en natuurkwaliteit in de duinen toegeschreven aan een afname van dynamiek in het duinlandschap, de afname van het aantal konijnen en de stikstofdepositie. De stikstofdepositie is in Zeeland gemiddeld lager dan in Nederland als geheel, maar vooral bij open duin is de depositie nog veel te hoog voor een duurzaam voorkomen van de duin-beheertypen (Provincie Zeeland, 2019).

Schorren

Twee derde van de schorren in Zeeland heeft een vrij hoge tot hoge kwaliteit. Echter op netto meer dan de helft van het areaal schorren neemt het aantal kwalificerende soorten af. De kwaliteit is daardoor op een relatief groot areaal verslechterd. Door gebrek aan dynamiek en vegetatiesuccessie verouderen en verruigen bestaande schorren en worden er geen nieuwe schorren gevormd (Provincie Zeeland, 2019).

Nadere bespreking ontwikkeling specifieke soortgroepen duin en kust

Vogels

In 2017 is voor vogels van de Rode Lijst een trendgrafiek gepubliceerd voor de verschillende provincies. Deze is voor Zeeland gebaseerd op 18 soorten. In tabel 4 staan de soorten weergegeven die voor deze trendgrafiek zijn gebruikt en voorkomen in de Delta.

Twee soorten laten een duidelijk negatieve afwijking zien ten opzichte van het landelijke beeld. De tapuit is landelijk ook sterk achteruitgegaan, maar vertoont landelijk de laatste 12 jaren geen significante aantalsverandering. De landelijke staat van instandhouding van de tapuit is als zeer ongunstig beoordeeld; in Zeeland is dit niet anders. De strandplevier vertoont in Zeeland een sterke afname; landelijk is de afname matig. Ook voor deze soort geldt dat de landelijke staat van instandhouding zeer ongunstig is; in Zeeland is dat niet anders (NEM (Sovon, CBS, provincies)) op www.sovon.nl, geraadpleegd maart 2020). Beide soorten zijn gebonden aan de kust.

De strandplevier is een broedvogel van het kustgebied die echt verbonden is aan Zeeland. 56% van de Nederlandse populatie broedt in Zeeland (Provincie Zeeland, 2019). Zeeland heeft dan ook een bijzondere verantwoordelijkheid om deze soort te beschermen. In het kader op de volgende pagina lichten we de situatie van deze typisch Zeeuwse soort toe.

Soort	Trend in Zeeland	Soort	Trend in Zeeland
Tapuit	Sterke afname	Kleine Mantelmeeuw	Sterke toename
Lepelaar	Matige toename	Visdief	Matige toename
Bruine Kiekendief	Stabiel	Noordse Stern	Matige toename
Kluut	Matige toename	Dwergstern	Matige toename
Strandplevier	Matige afname	Aalscholver	Matige toename
Zwartkopmeeuw	Sterke toename	Kleine Mantelmeeuw	Sterke toename

Tabel 4 Rode Lijstsoorten (broedvogels) van de Delta waarvoor de trends voor Zeeland bekend zijn. Bron: CBS, PBL, RIVM, WUR (2017). Trends Rode Lijstsoorten provincies, 1990-2015 (indicator 1611, versie 01, 7 december 2017). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

Strandplevier: broedvogel van strand en zandplaten

De strandplevier is een broedvogel van primaire duinen, strand en zandplaten. Hij broedt op kaal, open en zandig terrein. De soort is sterk achteruitgegaan in de Delta door realisatie van de deltawerken, waardoor de natuurlijke dynamiek van het getij is weggevallen. Begin jaren zeventig was er een kleine oplevering door nieuw beschikbaar gekomen broedgebieden in de Delta. Vanaf 1975 nemen de aantallen broedparen echter significant af met een <5% per jaar.

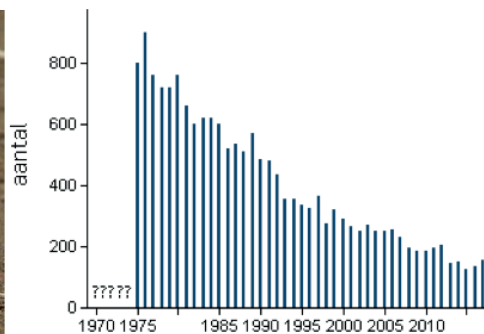

Foto 1 Strandplevier en aantalsontwikkeling in Nederland. Bron: NEM (Sovon, CBS, provincies). Ontleend aan: Provincie Zeeland, 2019

Het Grevelingenmeer en de Westerschelde zijn de grootste bolwerken voor strandplevier in Zeeland. In de Grevelingen is het aantal broedparen achteruitgegaan van bijna 300 vóór 1992 naar rond de 50 de laatste 10 jaar. Eenzelfde sterke achteruitgang is in de Westerschelde te zien: circa 120 broedparen strandplevier vóór 1992 naar rond of onder 20 de afgelopen 10 jaar.

Knelpunten

Vegetatiesuccessie, predatie en rustverstoring op de stranden vormen tegenwoordig de belangrijkste knelpunten.

Maatregelen

Maatregelen voor de strandplevier kunnen zich richten op het herstellen van de natuurlijke kustdynamiek en natuurontwikkeling van bijvoorbeeld eilanden in zoute gebieden. Verstoring door recreanten moet hier worden geweerd. In de Delta worden maatregelen uitgevoerd om het broedgebieden op zandplaten geschikt te houden, door middel van suppleties, vegetatiebeheer en door middel van het beperken van de toegang.

In het buitenland zijn voorbeelden waar het lukt om het strand te delen met de strandplevier. Vaak door samenwerkingsverbanden van professionele organisaties met vrijwilligers die broedgebieden actief beschermen. Ook in Zeeland worden nu potentiële broedgebieden afgezet, zoals op het Verklikkerstrand tussen Haamstede en Renesse. In samenwerking met gemeente Schouwen-Duiveland en Provincie Zeeland heeft Staatsbosbeheer hier een stuk strand afgezet. Met informatieborden en door vrijwilligers worden bezoekers geïnformeerd over de strandplevier en de afzetting. Staatsbosbeheer hoopt dat de strandplevier op deze manier met succes jongen kan grootbrengen op dit strand. Ook op andere locaties in Zeeland worden op initiatief van de Vogelbescherming Nederland locaties afgeschermd waar de strandplevier zich in het voorjaar wil vestigen.

Insecten

Dagvlinders

Ook vlinders die zijn gebonden aan de duinen staan onder druk. Door overmatige stikstofdepositie en gebrek aan dynamiek treedt vergrassing op, waardoor het nectaraanbod afneemt. Er zijn echter ook soorten die onder invloed van de klimaatverandering in staat zijn hun verspreidingsgebied uit te breiden, zoals de kleine parelmoervlinder.

Bijen

In Nederland komen 358 soorten wilde bijen voor, waarvan er 220 ook in Zeeland voorkomen of voorkwamen. In Zeeland komen een aantal bijensoorten voor die alleen in Zeeland voorkomen, zeldzaam zijn of waarvan het zwaartepunt van verspreiding in Zeeland ligt. In totaal hebben 41 soorten bijen voor Zeeland prioriteit gekregen in het rapport “*De bijenfauna van Zeeland; Een overzicht van de prioritaire bijen in Zeeland*” (Calle & Jacobusse, 2018). Die prioritaire soorten zijn onderverdeeld in zwaartepuntsoorten (soorten die het zwaartepunt van hun verspreiding in Zeeland hebben) en doelsoorten. Voor die laatste groep geeft het rapport van (Calle & Jacobusse, 2018) concrete adviezen voor bescherming.

In kustgebieden komen 21 zwaartepuntsoorten voor. Veel zeldzame soorten zijn kustgebonden soorten. Daarnaast komen enkele doelsoorten in kustgebieden voor. Hierbij is de schorviltbij geselecteerd omdat dit een endemische soort is voor de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta. Hierbuiten komt deze soort niet voor. Ze komt nog op diverse plekken in Zeeland voor maar de populaties vertonen grote fluctuaties.

Bijensoort	Voorkomen			Leefgebied				
	Algemeen	Zeldzaam	Heel zeldzaam	Klei	Gras	Moeras	Tuinen/ stedelijk	Kust
Doornkaakzandbij		x		x	x		x	x
Schubhaarkegelbij		x		x				x
Kielstaartkegelbij		x		x	x	x		x
Duinmaskerbij		x		x				x
Gedoornde slakkenhuisbij		x		x				x
Schorviltbij*	x							x

Tabel 5 Doelsoorten onder de wilde bijensoorten in Zeeland die voorkomen in ecosysteemtype kust (Calle & Jacobusse (2018). * Endemisch voor Zeeland

Knelpunten

Een knelpunt is het optreden van verruiging van de vegetatie, die ook in de duingebieden optreedt. Bijen hebben een voorkeur voor een gedeeltelijk open landschap. Om de verruiging terug te dringen, kan verschrallingsbeheer en bijvoorbeeld kleinschalig plaggen worden toegepast. Ook het creëren van meer overgangen tussen dichte en open begroeiingen zou voor bijen een verschil kunnen maken (Peeters et al., 2012). Hoe gevarieerder het landschap, hoe hoger de soortendiversiteit (Falk, 2017).

Zeeuwse zes: heivlinder, kleine parelmoervlinder en bruin blauwtje

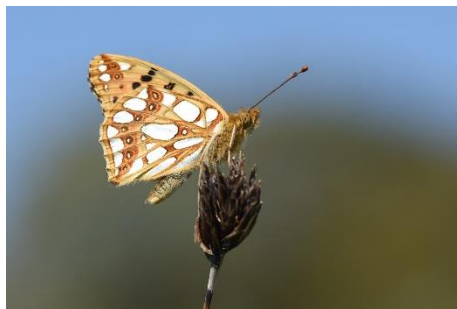
De heivlinder, kleine parelmoervlinder en het bruin blauwtje zijn in meer of mindere mate gebonden aan de duinen.

Heivlinder

De heivlinder doet het in de duinen minder slecht dan in het binnenland. In het binnenland staat de soort sterk onder druk. In Zeeland komt de heivlinder in de zeereep vrijwel overal voor. Ten opzichte van de periode 1998-2012 is de soort in de periode 2013-2017 verder beperkt tot de Zeeuwse kustzone. De soort heeft open zandige plekken en zandverstuivingen nodig om zich te kunnen handhaven. In de zeereep zijn die voldoende aanwezig. In de binnenduinen is het lastiger om te zorgen voor voldoende open plekken. Hier is de dynamiek lager en is meer beheer nodig, bijvoorbeeld door begrazing en het aanleggen van stuifkuilen. Door de overmatige stikstofdepositie kan met name in de binnenduinen sterke vergrassing en verruiging optreden. De soort kan waarschijnlijk profiteren van dynamisch kustbeheer en zandsuppleties. Waarschijnlijk dragen ook de PAS-herstelmaatregelen in de duinen bij aan herstel van leefgebieden voor de heivlinder.

Kleine parelmoervlinder

De kleine parelmoervlinder kwam in de periode 2013-2017 uitsluitend in duingebieden voor waar het duinviooltje nog voldoende aanwezig is. De populaties lijken klein en kwetsbaar. In het verleden was het smalle duingebied van zuidwest Walcheren tussen Vlissingen en Westkapelle het beste leefgebied van deze soort. Door overwoekering van struweel is dit duingebied sterk in kwaliteit achteruitgegaan en in 2016 en 2017 is de soort ondanks intensief zoeken hier niet meer waargenomen. Op noordwest Walcheren heeft de kleine parelmoervlinder zich de afgelopen decennia kunnen vestigen met een populatie in Oranjeson. Hier is het duinviooltje sterk uitgebreid na het verwijderen van struweel. Op de Kop van Schouwen is de soort toegenomen na het introduceren van begrazing in de duinen. De populatie in Het Zeepe op de Kop van Schouwen is, waarschijnlijk dankzij het gevoerde beheer, sinds de laatste 15 jaar vrij stabiel.

De kleine parelmoervlinder zal naar verwachting kunnen profiteren van dynamisch kustbeheer, zandsuppleties en PAS-herstelmaatregelen, die er op gericht zijn vergrassing en verruiging terug te dringen en meer dynamiek te realiseren. 2019 was een topjaar voor deze warmteminnende en mobiele soort, waarbij de soort ook in het binnenland op veel plekken opdook en daar ook voortplanting werd vastgesteld.

Bruin blauwtje

Het bruin blauwtje is één van de belangrijkste soorten dagvlinders van Zeeland en is met een landelijk aandeel van ca. 25% nog relatief veel te vinden in deze provincie (Vlinder en Libellen-groep, 2003). De soort is sterk achteruitgegaan eind vorige eeuw. De soort wordt tegenwoordig vaker waargenomen en op veel meer plekken. De trend vanaf 2000 lijkt echter stabiel, van een toenemende trend is geen sprake (www.vlinderstichting.nl). Het is niet duidelijk hoe de populatie zich in Zeeland ontwikkelt.

Flora

Duin

Het boek 'Zeldzaam Zeeuws' uit 2001 heeft samen met Floron een overzicht opgesteld van de plantensoorten (aandachtsoorten voor Zeeland) die in meer dan 25% van het landelijke aantal bezette uurhokken voorkwamen. In 2018 heeft deze lijst een update gekregen voor de periode 1990-2015. In het boek Flora Zeelandica (2018) is deze aandachtsoortenlijst gepubliceerd. Om op deze lijst te komen zijn de volgende criteria gebruikt:

- De soort is landelijk beschermd onder de Wet natuurbescherming
- Meer dan 40% van de bezette Nederlandse atlasblokken zijn in Zeeland (exclusief enkele algemene grassen)
- Meer dan 30% van de bezette Nederlandse atlasblokken zijn in Zeeland en de soort staat op de Rode lijst als gevoelig GE, kwetsbaar KW, bedreigd BE of ernstig bedreigd EB
- Meer dan 20% van de bezette Nederlandse atlasblokken zijn in Zeeland en de soort staat op de Rode lijst als kwetsbaar KW, bedreigd BE of ernstig bedreigd EB
- De soort staat op de Rode lijst als bedreigd BE of ernstig bedreigd EB (tenzij voorkomen in Zeeland marginaal is).

In duinen komen drie plantensoorten voor die als aandachtsoort zijn aangemerkt. Deze plantensoorten staan op de Rode Lijst als bedreigd.

Naam	Beschermd	Rode Lijst	%ZL	Status Zeeland	Trend
Kleverige reigersbek	Nee	BE	18	vz	-
Glad biggenkruid	Ja	BE	14	vz	+
Bilzekruid	Nee	BE	9	z	-

Tabel 6 Typisch Zeeuwse plantensoorten en hun status. BE= bedreigd, Vz= vrij zeldzaam. Z= zeldzaam

Schorren en zilte graslanden

Zilte soorten zijn planten die gebonden zijn aan zoute of brakke omstandigheden, op de schorren en in de zilte graslanden. Dit soort planten kunnen het zout onschadelijk maken of uitscheiden. Daarnaast betreft het planten die onder zilte omstandigheden kunnen gedijen planten die groeien op binnendijkse plekken waar het getijdenwater niet meer komt. Sommige locaties zijn nog wel onder de invloed van zoute kwel uit aangrenzende zeearmen (Meininger, 2018).

In het zilte groeigebied komen maar liefst 33 plantensoorten voor die typisch zijn voor Zeeland en als aandachtsoort zijn aangemerkt. Zeeland heeft een groot areaal schorren en zilte graslanden en heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor het behoud van deze habitattypen en bijbehorende plantensoorten. Het grootste gedeelte (20 soorten) van deze planten laat een negatieve trend zien.

Soort	Beschermd	Rode Lijst	%ZL	Status Zeeland	Trend
Onderaardse klaver	Nee	BE	45	z	-
Gewone zoutmelde	Nee	KW	40	a	0
Klein schorrenkruid	Nee	KW	36	a	0
Gewoon kweldergras	Nee	KW	38	a	-
Lamsoor	Nee	TNB	40	a	-
Melkkruid	Nee	KW	35	a	-

Schorrenzoutgras	Nee	KW	29	a	-
Zeealsem	Nee	KW	33	a	-
Zeeweegbree	Nee	KW	34	a	-
Zilte waterranonkel	Nee	KW	38	a	+
Dunstaart	Nee	KW	46	va	-
Heemst	Nee	KW	28	va	-
Selderij	Nee	KW	29	va	-
Echt lepelblad	Nee	BE	34	va	+
Zeepostelein	Nee	KW	23	va	+
Zeevenkel	Nee	TNB	44	va	+
Blauwe zeedistel	Nee	KW	21	vz	0
Fijn goudscherm	Nee	BE	71	vz	-
Klein zee gras	Nee	EB	48	vz	-
Zeegerst	Nee	BE	37	vz	-
Zeerus	Nee	KW	33	vz	-
Zilt torkruid	Nee	BE	18	vz	-
Snavelruppia	Nee	KW	38	vz	+
Beursjesganzenvoet	Nee	GE	56	z	0
Blauw kweldergras	Nee	KW	68	z	-
Bleek kweldergras	Nee	KW	46	z	-
Gesteelde zoutmelde	Nee	EB	37	z	-
Gelobde melde	Nee	BE	24	z	+
Spiraalaruppia	Nee	BE	62	z	+
Kortarige zeekraal	Nee	KW	41	za	0
Groot zee gras	Nee	BE	41	zz	-
Gesteelde spiesmelde	Nee	OG	45	zz?	?
Knolvossenstaart	Nee	BE	16	z	-

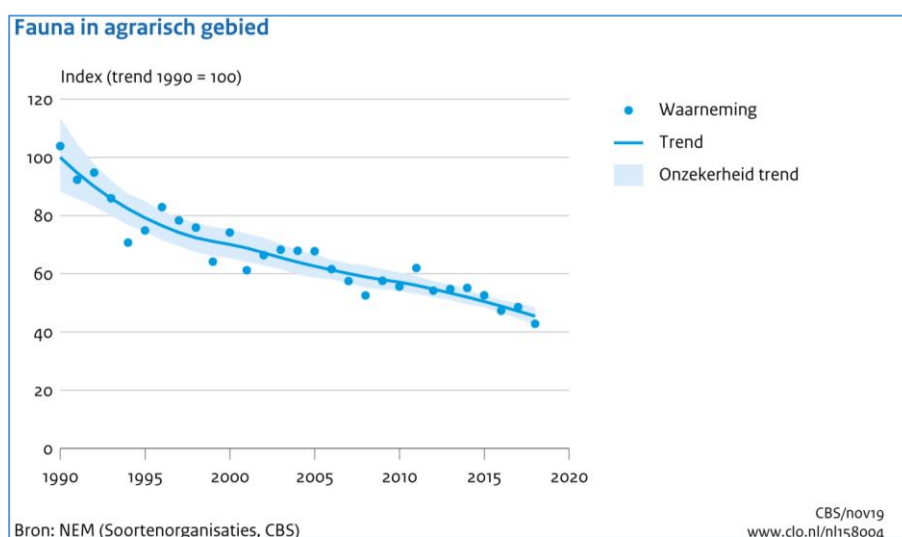
Tabel 7 Typisch Zeeuwse plantensoorten en hun status. TNB= thans niet bedreigd, BE= bedreigd, KW= kwetsbaar, EB= ernstig bedreigd, GE= gevoelig. a= algemeen va= vrij algemeen, vz= vrij zeldzaam. z= zeldzaam, zz= zeer zeldzaam

4.3 Ontwikkeling in het landelijk gebied

Tot het landelijk gebied rekenen we het regulier agrarisch beheerde land, wat in Zeeland vooral uit akkers bestaat en een klein areaal grasland. Daarnaast rekenen we tot het landelijk gebied ook de bermen en dijken.

Fauna in agrarisch gebied

Veel kenmerkende diersoorten van het agrarisch leefgebied nemen af. Sinds 1990 zijn vogels, zoogdieren en dagvlinders kenmerkend voor het agrarisch gebied gemiddeld genomen achteruit gegaan. Met name de dagvlinders en de broedvogels zijn als groep achteruitgegaan. Bij zoogdieren hebben zich bij das in de periode vanaf 1990 duidelijk positieve ontwikkelingen voorgedaan. Kleine marterachtigen zijn afgenomen (CBS, PBL, RIVM, WUR, 2019). Haas en konijn zijn onlangs als 'gevoelig' op de Rode Lijst geplaatst (Van Norren et al., 2020).

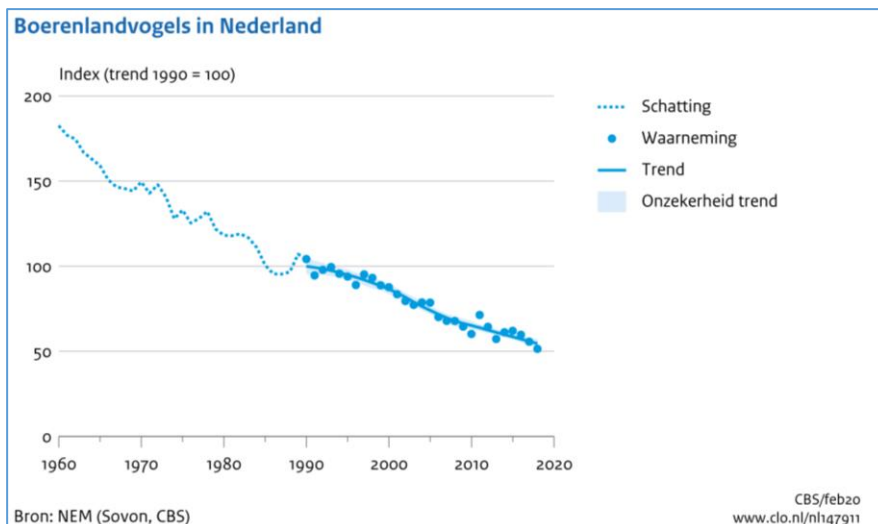

Figuur 43 Trend van kenmerkende diersoorten van het agrarisch gebied 1990-2018. NEM (soortenorganisaties, CBS). CBS, PBL, RIVM, WUR (2019). Fauna van het agrarisch gebied, 1990-2018 (indicator 1580, versie 04, 29 november 2019). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

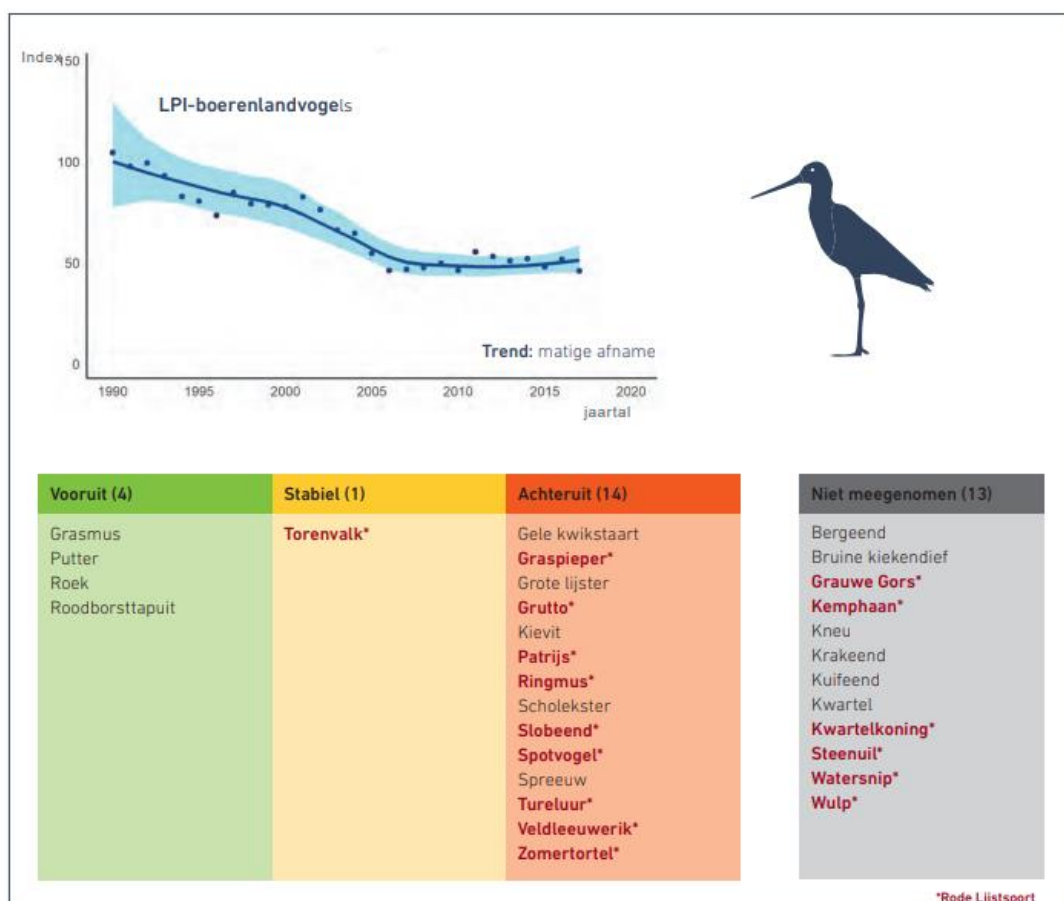
Verregaande intensivering en productieverhoging veroorzaken in het agrarisch gebied vermesting en verdroging, waarbij grasland vroeg en vaak wordt gemaaid, terwijl de gewassen die in monoculturen staan worden behandeld met een nieuwe generatie bestrijdingsmiddelen (neonicotinoïden). Met het verdwijnen van de kleinschalige, extensieve landbouw door ruilverkaveling en schaalvergroting verdwijnen randen en overhoekjes met nectarplanten, waardplanten, voedsel, schuilplaatsen en nestgelegenheden, met als resultaat dat met name de voortplanting sterk afgenomen is van dieren in het agrarisch gebied (CBS, PBL, RIVM, WUR, 2019).

Boerenlandvogels

Voor boerenlandvogels geldt dat deze in Nederland (inclusief Zeeland) sterk achteruit zijn gegaan sinds 1960.

Figuur 44 Trend van boerenlandvogels in Nederland. Het gaat hierbij om weidevogels, akkervogels en vogels van erf en struweel. NEM (Sovon, CBS). CBS, PBL, RIVM, WUR (2020). Boerenlandvogels, 1915-2018 (indicator 1479, versie 11, 5 februari 2020). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

Figuur 45 Trend van boerenlandvogels in Zeeland. Soorten die niet meegenomen zijn bij de berekening van de trendlijn, maar wel in Zeeland voorkomen, zijn in een aparte kolom weergegeven. Bron: NEM (Soortenorganisatie, CBS), 2019. Ontleend aan: Provincie Zeeland, 2019

De achteruitgang van de boerenlandvogels komt vooral door het intensieve gebruik en beheer van bouwen grasland. Veranderingen in gewaskeuze, bestrijdingsmiddelengebruik, mechanisering en schaalvergroting van de landbouw hebben geleid tot veranderingen in de voedselsituatie, nestgelegenheid en kuikenoverleving en tot het verdwijnen van kleine landschapselementen als houtwallen en overhoekjes. Ook is broedgebied verloren gegaan door uitbreiding van steden en infrastructuur en door toename van wegverkeer. Afhankelijk van de biotoop-, gedrags- en voedselkeus van de vogels heeft dit voornamelijk negatieve gevolgen gehad. Intensief maaibeheer heeft geleid tot verliezen van nesten en opgroeiende kuikens: de combinatie van weinig dekking, betere toegankelijkheid voor predatoren en slechte opgroeicondities maken dat veel weidevogelkuikens het niet redden (CBS, PBL, RIVM, WUR, 2020).

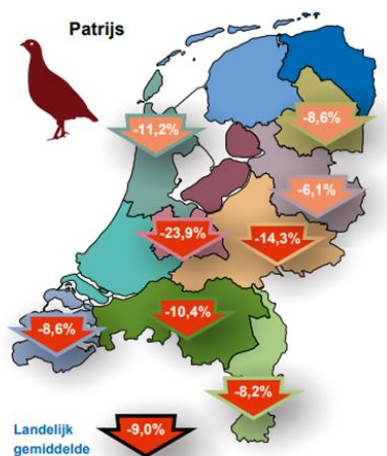
Om de achteruitgang in de biodiversiteit te keren zijn in het Natuurbeheerplan Zeeland (Provincie Zeeland, 2016) diverse maatregelen geformuleerd voor de onderscheiden leefgebieden open akkers, open grasland, natte dooradering en droge dooradering. De begrenzing van de leefgebieden sluit aan bij het voorkomen van doelsoorten. Het collectief van agrarische natuurverenigingen, Poldernatuur, heeft als opgave twintig boerenlandnatuurgebieden te realiseren. Een eerste voorbeeld project is het project PARTRIDGE, waarbij maatregelen worden genomen ten gunste van akkervogels, in het bijzonder de patrijs, zie kader. Er wordt kleinschalig geboerd in een grootschalig landschap nabij bronpopulatie. De maatregelen die in de afgelopen jaren zijn genomen in het kader van het agrarisch natuurbeheer en het provinciaal soortenbeleid hebben de achteruitgang vooralsnog niet kunnen stoppen.

Foto 2 In Zeeland gaan patrijs en gele kwikstraat achteruit in het boerenland. Foto links: ontleend aan Provincie Zeeland, 2019

Boerenlandvogels: de patrijs

Patrijzen zijn thuis in kleinschalig agrarisch landschap. Zeeland is voor deze soort één van de belangrijkste provincies in Nederland. De patrijs komt vooral voor in akkerland, maar maakt ook gebruik van ruige dijken, slootranden, wegbermen en houtwallen. De patrijs staat onder druk door de intensivering van de landbouw. De aantallen zijn sterk afgenomen. De populatietrend vertoont een significante afname van meer dan 5% per jaar sinds 1990.

Figuur 46 De patrijs neemt nog steeds af, ook in Zeeland (Kleyheeg et al., 2020)

In Zeeland is het agrarisch natuurbeheer, wat betreft het randenbeheer, aangepast op de vereisten van de patrijs. Ondank deze inspanningen is de achteruitgang van de soort nog niet gestopt. Het PARTRIDGE-project lijkt echter veelbelovend. Dit internationale project ten behoeve van de patrijs loopt in de periode 2017-2020 in Nederland, België, Duitsland, Schotland en Engeland. In Nederland zijn er twee voorbeeldgebieden aangewezen: één in Brabant en één in Zeeland bij Burghsluis. Maatregelen die in deze gebieden worden getroffen bestaan onder andere uit het aanbieden of realiseren van winterstoppels, keverbanken, bloemenblokken, wintervoeding, patrijzenhagen en insectenrijk grasland. Niet alleen de patrijs kan van deze maatregelen profiteren, maar de biodiversiteit van het agrarisch gebied als geheel. Het doel is om de biodiversiteit met 30% te laten toenemen.

De kennis die wordt opgedaan tijdens het project wordt breed en op verschillende manieren gedeeld, onder andere met kennisdagen, films, factsheets en andere publicaties. Zoals aangegeven zijn de resultaten veelbelovend en kan dit een belangrijke stap vormen naar herstel van de populatie van de patrijs, in het bijzonder ook in Zeeland.

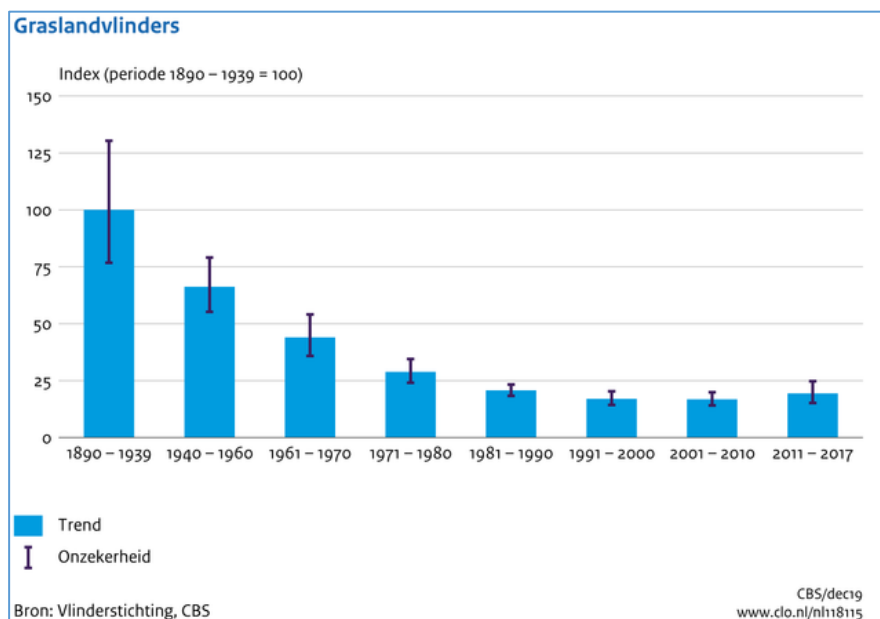
Insecten

Dagvlinders van graslanden

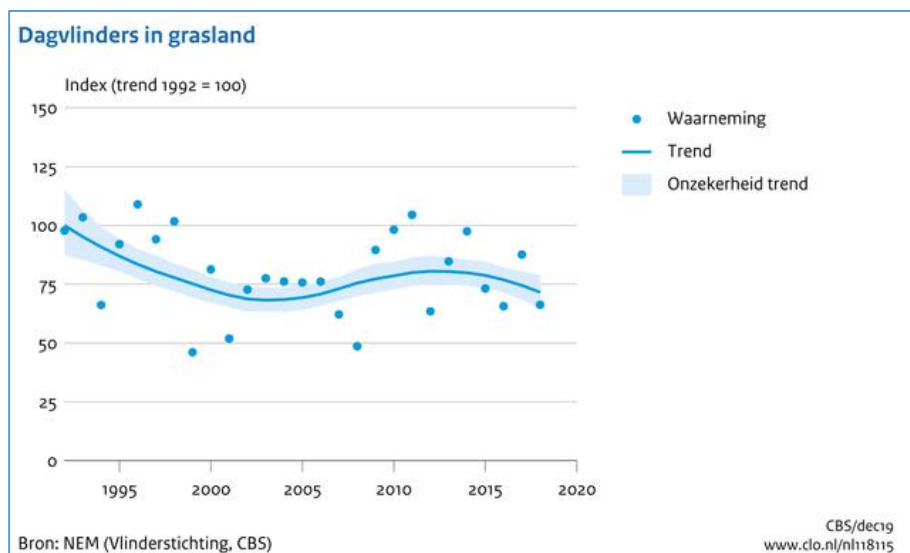
Graslanden vormen het leefgebied van een aantal soorten dagvlinders. De meeste vlinders komen vooral voor in niet of weinig bemeste graslanden: de zogenaamde half-natuurlijke graslanden. Tegenwoordig komen dergelijke graslanden vrijwel alleen nog in natuurgebieden voor.

In het agrarisch gebied leven graslandvlinders voornamelijk nog in de grazige vegetaties op dijken, in perceelranden en in wegbermen. Op de agrarische graslanden zelf komen dagvlinders nog maar weinig voor. De oorzaken hiervan zijn vermesting, verdroging en het intensievere gebruik van dijken. Daarnaast zijn dagvlinders gevoelig voor het gebruik van insecticiden op nabij gelegen percelen. De

factoren die de achteruitgang van dagvlinders in grasland in het agrarische gebied veroorzaken, spelen deels ook in de half-natuurlijke graslanden. In figuur 59 is de dalende trend van dagvlinders in grasland tussen 1890 en 2000 duidelijk zichtbaar. Vanaf 1990 is het aantal graslandvlinders min of meer stabiel.

Figuur 47 Trend van graslandvlinders tussen 1890 en 2017. Bron: Vlinderstichting en CBS. CBS, PBL, RIVM, WUR (2020). Dagvlinders van graslanden, 1890-2018 (indicator 1181, versie 15, 5 februari 2020). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

Figuur 48 Trend van graslandvlinders in de periode 1992-2018. Bron: NEM (Vlinderstichting, CBS). CBS, PBL, RIVM, WUR (2020). Dagvlinders van graslanden, 1890-2018 (indicator 1181, versie 15, 5 februari 2020). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

Zeeuwse zes: koninginnenpage en argusvlinder

Van deze soorten zijn vooral de argusvlinder en de koninginnenpage in meer of minder mate gebonden aan kruidenrijke en structuurrijke graslanden, bermen en dijken. Het bruin blauwtje, de kleine parelmoervlinder en de heivlinder zijn vooral gebonden aan de duinen. De grote vos is een soort van open bossen, bosranden en boomgaarden.

Koninginnenpage

In de periode 2013-2017 werd de koninginnenpage in alle regio's in Zeeland gezien. De soort werd vooral waargenomen in tuinen, vaak op de vlinderstruik, en langs de dijken van de Wester- en Oosterschelde.

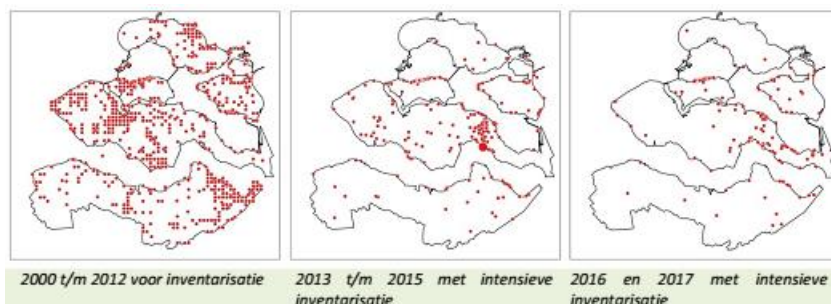
Het aantal vlinders was in de onderzoeksperiode te klein om een duurzame populatie te kunnen handhaven. In Zeeland is er te weinig geschikt leefgebied. Het intensieve beheer van het agrarisch gebied maakt het ongeschikt als habitat. Het beheer van dijken en bermen is niet voldoende afgestemd op de vereisten van dagvlinders en andere insecten. Door verkeerd maaibeheer van bermen en dijken zijn er minder waard- en nectarplanten en overwinteringsplaatsen.

In de onderzoeksperiode waren de omstandigheden niet goed genoeg en is de instroom te gering en daardoor het aantal vlinders is te klein voor een duurzame populatie.

In 2019 beleefde de koninginnenpage landelijk een topjaar dankzij een sterke influx vanuit het zuiden. Deze warmteminnende soort kan profiteren van de klimaatverandering. Daarnaast kan de soort profiteren van ecologisch bermbeheer.

Argusvlinder

De argusvlinder is een typische soort van structuurrijke en bloemrijke graslanden, bermen en dijken. Voorheen kwam de soort zeer algemeen in Zeeland voor en werden waarnemingen niet altijd doorgegeven. Vanaf 2013 is de soort mede dankzij het project de Zeeuwse Zes intensief gemonitord. De onderstaande plaatjes geven daarom niet helemaal een correct beeld. Uit de gegevens die verzameld zijn tijdens het project de Zeeuwse Zes blijkt echter ook dat sinds 2015 zowel het totaal aantal doorgegeven argusvlinders als het waarnemer gemiddelde daalt. Er worden jaarlijks 35 – 65% minder argusvlinders gemeld.

Deze afname kent waarschijnlijk verschillende oorzaken, zoals afname en versnippering van het areaal kruidenrijk grasland, afname van nectaraanbod en het verdwijnen van landschapselementen. Daarnaast spelen voor de argusvlinder mogelijk ook de overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering een rol. De steeds vroegere start van het groeiseizoen en hogere productiviteit van de vegetatie leidt tot een verhoogde biomassaproductie, waardoor bijvoorbeeld grassen hoger en langer worden. Daardoor treedt afkoeling binnen in de graspol, het leefgebied van de rupsen, op. Aangenomen wordt dat dit de groei en overleving van de rupsen van deze warmteminnende soort nadelig beïnvloedt.

Belangrijke locaties voor de argusvlinder zijn nu de Oosterscheldedijk, waar de belangrijkste plekken de Inlaag Vlietepolder en de Inlaag Keihoogte zijn. Daarnaast komt de argusvlinder nog veelvuldig voor bij het oude sluizencomplex van Hansweer. Ook aangrenzend aan het sluizencomplex langs het kanaal door Zuid-Beveland en verderop de Yerseke Moer zijn nog populaties van argusvlinders aanwezig. Meer naar het oosten richting het Schelde-Rijn kanaal bevinden zich langs de zeedijken van de Wester- en Oosterschelde ook nog populaties. Naar het westen toe vanaf Yerseke langs de zeedijk van de Oosterschelde zijn eveneens kleine populaties argusvlinders aanwezig.

Voor het behoud van de argusvlinder voor Zeeland is het essentieel dat op de plekken waar de argusvlinder nu nog aanwezig is het beheer gericht is op de vereisten van de argusvlinder. Het uitbreiden van ecologisch berm- en dijkbeheer kan mogelijk op termijn leiden tot herstel van de populaties. Dit kan alleen als nog bestaande populaties met elkaar worden verbonden.

Bijen

Kleigebied

Zeeland heeft relatief veel kleigrond, veel meer dan gemiddeld in de andere provincies. Daarom zijn er in Zeeland relatief veel (19) zwaartepuntsoorten gebonden aan klei. Daarnaast komen vijf doelsoorten voor in het kleigebied.

Bijensoort	Voorkomen			Leefgebied				
	Algemeen	Zeldzaam	Heel zeldzaam	Klei	Gras	Moeras	Tuinen/ stedelijk	Kust
Doornkaakzandbij		x		x	x		x	x
Schubhaarkegelbij		x		x				x
Kielstaartkegelbij		x		x	x	x		x
Duinmaskerbij		x		x				x
Gedoornde slakkenhuisbij		x		x				x

Tabel 8 Doelsoorten (bijen) die voorkomen in het kleigebied (Calle & Jacobusse, 2018).

Knelpunten

De voedselrijkdom van de bodem en de depositie van stikstof leiden al snel tot een dichte en bloem-arme vegetatie. Een vegetatiebeheer gericht op verschraving en het afsteken van steilkantjes als nestlocaties kunnen hier nuttig zijn.

Grasland

De meeste zwaartepuntsoorten komen voor in grasland, namelijk 25 soorten. In grasland zitten veel kleisoorten. Vanwege het feit dat er in Zeeland veel klei aanwezig is, is deze categorie oververtegenwoordigd.

Bijensoort	Voorkomen			Leefgebied				
	Algemeen	Zeldzaam	Heel zeldzaam	Klei	Gras	Moeras	Tuinen/ stedelijk	Kust
Doornkaakzandbij		x		x	x		x	x
Kielstaartkegelbij		x		x	x	x		x
Lansprietwespbij		x			x		x	
Tweekleurige wespbij		x			x			

Tabel 9 Doelsoorten (bijen) die voorkomen in de graslanden (Calle & Jacobusse, 2018).

Knelpunten

Bemesting en intensieve begrazing kunnen een bedreiging vormen voor deze soorten. Een ander knelpunt is het klepelen van bermen en niet afvoeren van geklepelde vegetatie, wat verminderde bloemrijkheid en een vervilte grasmat tot gevolg heeft. Niet bemesten, gefaseerd maaien, hooien en (tijdelijke) drukkbegrazing zijn goede beheermaatregelen (Peeters et al., 2012).

Flora

Wat betreft de Zeeuwse aandachtsoorten scharen we de volgende biotopen onder het agrarisch gebied: akker, berm, dijk en grasland.

Akker

Er zijn in de Flora Zeelandica negen typisch Zeeuwse akkerplanten geïdentificeerd.

Naam	Beschermd	Rode Lijst	%ZL	Status Zeeland	Trend
Naakte lathyrus	Ja	EB	37	(z)	0
Dreps	Ja	BE	30	(z)	(+)
Naaldenkervel	Ja	EB	23	(z)	(+)
Kleine wolfsmelk	Ja	KW	30	va	-
Stinkende kamille	Nee	BE	5	z	-
Franse silene	Nee	BE	6	z	+
Eironde leeuwenbek	Nee	BE	14	z	-
Stinkende ganzenvoet	Nee	BE	16	zz	-
Brede wolfsmelk	Ja	KW	47	zz	+

Tabel 10 Typisch Zeeuwse plantensoorten van akkers en hun status. TNB= thans niet bedreigd, BE= bedreigd, KW= kwetsbaar, EB= ernstig bedreigd, GE= gevoelig. a= algemeen va= vrij algemeen, vz= vrij zeldzaam. z= zeldzaam, zz= zeer zeldzaam

Van deze negen soorten zijn vijf soorten (zeer) zeldzaam in Zeeland en staan als bedreigd of kwetsbaar op de Rode Lijst. Drie soorten komen alleen incidenteel voor in Zeeland. De kleine wolfsmelk is kwetsbaar, maar vrij algemeen in Zeeland.

Berm

In bermen komen volgens de Flora Zeelandica zeven typisch Zeeuwse plantensoorten voor.

Naam	Beschermd	Rode Lijst	%ZL	Status Zeeland	Trend
Klavervreter	Nee	KW	39	a	0
Graslathyrus	Nee	TNB	46	a	+
Paardenbloemstreepzaad	Nee	KW	43	va	+
Ruwe klaver	Nee	GE	48	z	0
Harlekijn	Nee	BE	21	z	-
Karwij	Nee	BE	10	z	-
Poppenorchis	Nee	BE	18	zz	+

Tabel 11 Typisch Zeeuwse plantensoorten van bermen en hun status. TNB= thans niet bedreigd, BE= bedreigd, KW= kwetsbaar, EB= ernstig bedreigd, GE= gevoelig. a= algemeen va= vrij algemeen, vz= vrij zeldzaam. z= zeldzaam, zz= zeer zeldzaam

Enkele bermen zijn van bijzondere floristische waarde vanwege de bijzondere plantensoorten die er in voorkomen.

Aangetroffen bijzondere plantensoorten per onderzochte wegberm (2019)

deelgebied	weg	toelichting weg	aangetroffen bijzondere soorten
Tholen	N659	berm van de Reimerswaalweg	bijenorchis, blauw kweldergras, dunstaart, graslathyrus, kortarige zeekraal.
Tholen	N286	berm van de Nieuwe Postweg	bijenorchis, grote keverorchis en tot er in 2016 grond gestort werd ook addertong graslathyrus en rietorchis.
Tholen	N656	berm van de Krabbenkreekweg	aardaker, akkerhoornbloem, kattendoorn, vleeskleurige orchis en zilte zegge
Noord-Beveland	Kruising N255/N256 en kruising N255/N57		aardaker, bijenorchis, graslathyrus en klavervreter.
Walcheren	N662	berm van de Ritthemsestraat	reuzenpaardenstaart en graslathyrus.
Zuid-Beveland	diverse wegen		bijenorchis, handskruid, kandelaartje, kegelsilene, lathyruswikke, rechte ganzerik, smal vlieszaad, stijve windhalm, zwenkdravik.
Zuid-Beveland Zeeuws Vlaanderen	N62	berm Westerscheldetunnel	deels ingezaaid: aardaker, beemdkruid, graslathyrus, wilde marjolein
Zeeuws Vlaanderen	N290	hoofdweg	gevlekte rietorchis, grote keverorchis, moeraswespenorchis, beemdkruid, grote- en kleine ratelaar

Verspreid door het landelijk gebied ligt een enorm netwerk aan wegen en (binnen)dijken. Momenteel wordt slechts een klein deel van de bermen ecologisch beheerd (zie figuur 49). De potentiële waarde van bermen voor flora en insecten is groot, omdat de bermen samen een groot netwerk vormen en zo leefgebieden met elkaar kunnen verbinden.

Figuur 49 Beheer van bermen in Zeeland en positieve en negatieve ontwikkelingen m.b.t. biodiversiteit (Provincie Zeeland, 2019)

Dijk

Dijken werden ooit als zeewering aangelegd en zijn erg karakteristiek voor Zeeland. De dijken omgrenzen de vele polders in de provincie. De dijken bevatten soms vele soorten planten en bloemen en daardoor wordt vaak de term 'bloemdijk' gebruikt (Actieplan Natuurbeheer Binnendijken, 2005). De dijken bestonden voorheen uit verschillende materialen. Sinds 1996 is 325 km dijk verstevigd en is de steenbekleding vervangen (Zeelandica, 2018).

Op de dijken komen dertien typisch Zeeuwse plantensoorten voor. Een vijftal soorten laat een negatieve trend in Zeeland zien, één soort laat een positieve trend zien.

Naam	Beschermd	Rode Lijst	%ZL	Status Zeeland	Trend
Knopig doornzaad	Nee	KW	31	va	0
Moeslook	Nee	KW	22	va	-
Beklierde heggenroos	Nee	TNB	68	vz	0
Viltroos	Nee	BE	29	vz	0
Akkerdoornzaad	Ja	BE	27	z	-
Driedistel	Nee	BE	14	z	-
Wilde peterselie	Nee	GE	42	z	?
Schijnegellantier	Nee	TNB	41	z	?
Bokkenorchis	Ja	GE	38	z	+
Kleinbloemige salie	Nee	KW	33	zz	0
Malrove	Nee	EB	22	zz	-
Wollige distel	Nee	GE	37	zz	-
Bleek bosvogeltje	Nee	BE	12	zz	+?

Tabel 12 Typisch Zeeuwse plantensoorten van dijken en hun status. TNB= thans niet bedreigd, BE= bedreigd, KW= kwetsbaar, EB= ernstig bedreigd, GE= gevoelig. a= algemeen va= vrij algemeen, vz= vrij zeldzaam. z= zeldzaam, zz= zeer zeldzaam

Grasland

In het Zeeuwse grasland komt één aandachtsoort voor, draadklaver. Deze soort groeit op open plekken in kort gegraasd grasland dat kalkarm is en een zand- of kleiondergrond heeft.

Naam	Beschermd	Rode Lijst	%ZL	Status Zeeland	Trend
Draadklaver	Nee	BE	22	z	-

Tabel 13 Typisch Zeeuwse plantensoort van grasland en de status. TNB= thans niet bedreigd, BE= bedreigd, KW= kwetsbaar, EB= ernstig bedreigd, GE= gevoelig. a= algemeen va= vrij algemeen, vz= vrij zeldzaam. z= zeldzaam, zz= zeer zeldzaam

Autonome ontwikkelingen

Natuur in het agrarisch gebied

Agrarisch natuurbeheer

SOVON Vogelonderzoek Nederland heeft een evaluatie uitgevoerd naar de effectiviteit van de maatregelen van agrarisch natuurbeheer en het behoud van populaties van boerenlandvogels. Hieruit blijkt dat tussen 2006 en 2012 de maatregelen voor met name patrijs, scholekster, veldleeuwerik, gele kwikstaart en graspieper op landbouwgrond onvoldoende waren om de neergaande trend te keren, alhoewel de dichtheden van deze soorten wel hoger waren dan elders in het boerenland (Provincie Zeeland, 2019).

Sinds 2016 wordt het agrarisch natuurbeheer geconcentreerd in de meest kansrijke gebieden: de leefgebieden. De aantallen zijn voor een aantal akkervogels (patrijs, veldleeuwerik, gele kwikstaart) na een sterke daling inmiddels gestabiliseerd. Akkerranden lijken een positief effect op de dichtheden van boerenlandvogels te hebben. Met soorten behorende bij het leefgebied 'open grasland', zoals de

weidevogels grutto, tureluur, kievit en scholekster, gaat het ondanks de maatregelen nog niet goed. De oppervlakte agrarisch beheergebied in Zeeland is met 1272 ha (minder dan 1% van het landbouw-areaal) te klein om het verschil te maken. De uitrol van projecten zoals Burghsluis biedt echter goede mogelijkheden voor de toekomst. Hierin worden verschillende projecten samengevoegd om op grotere schaal het biotoop te verbeteren voor diverse boerenlandvogels. Vooralsnog is dit nog niet genoeg om de achteruitgang tot stilstand te brengen (Provincie Zeeland, 2019).

Regulier agrarisch beheer

Autonoom zijn er op dit moment geen ontwikkelingen die tot grote veranderingen in de stand van de fauna in het agrarisch gebied zullen leiden. Zonder maatregelen zal de biodiversiteit verder afnemen en zullen populaties verder achteruitgaan.

Bermen en dijken

Provincie Zeeland is voornemens ecologisch bermbeheer op een grotere schaal toe te passen. In de Atlas Bermbeheer (Provincie Zeeland, 2020) zijn kansrijke locaties geselecteerd en de komende jaren wordt op zeven locaties gestart met ecologisch beheer.

Dit is een goede aanzet voor behoud en verbetering van de kwaliteit van bermen als biotoop voor onder andere zeldzame planten, bijen en dagvlinders. Het is naar verwachting nog niet voldoende om de achteruitgang van typisch Zeeuwse soorten die behoren tot deze soortgroepen te stoppen.

Bijen

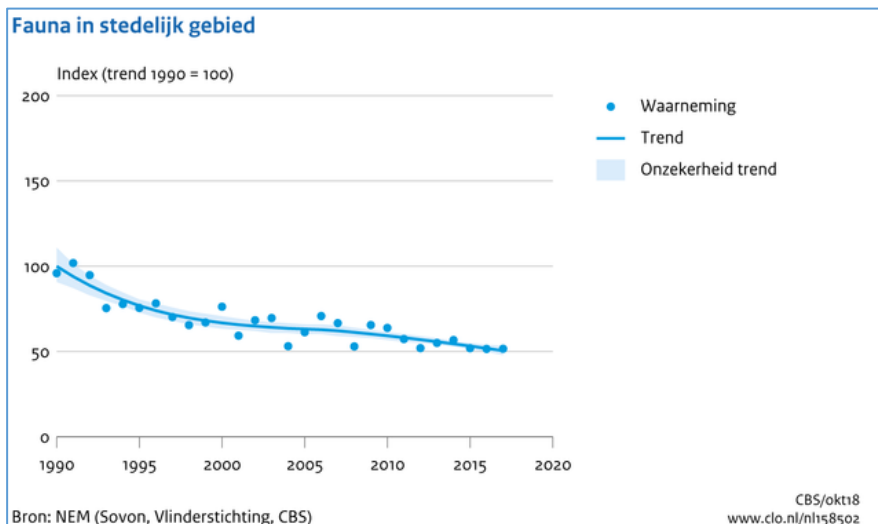
Het project Bescherming van Kwetsbare Bijen (Stichting Landschapsbeheer Zeeland) heeft als doel de kwetsbaarste bijensoorten in Zeeland een steun in de rug te geven. Vanuit het actief soortenbeleid van de Provincie wordt hier extra financiering voor beschikbaar gesteld. De maatregelen binnen dit project betreffen bijvoorbeeld het wegwerken van achterstallig onderhoud, een nieuwe inrichting of het aanpassen van het beheer. Zo worden er bijvoorbeeld ter hoogte van Nieuwvliet-Bad stukken duin kaal gemaakt ten behoeve van het zilveren fluitje, de duinkegelbij, de kustbehangersbij en de harkwespbij, die alle een open tot halfopen vegetatie nodig hebben (Provincie Zeeland, 2019).

Naast aandacht en maatregelen voor kwetsbare bijen is er in Zeeland veel aandacht voor bijen (en andere insecten) in het algemeen; in 2018 is bijvoorbeeld door diverse partijen (verenigd in het Bijenplatform), waaronder de Provincie Zeeland, de Zeeuwse Bijenstrategie ondertekend, die ertoe bij moet dragen dat Zeeland de meest bij-vriendelijke provincie van Nederland wordt. Recent heeft het Zeeuwse platform het eerste Zeeuwse bijensymposium georganiseerd waar kennis werd uitgewisseld en partijen elkaar inspireerden met voorbeeldprojecten. Ook zijn er in 2018 twee moties ten behoeve van bijen en biodiversiteit aangenomen door de Provinciale Staten (motie Bij en motie Biodiversiteit) en is er een vervolg op het grensoverschrijdende EU-project Meer Natuur voor Pittig Fruit, dat bestuiving in appel- en perenboomgaarden stimuleert door bijvoorbeeld nestgelegenheid en bloemstroken voor wilde bijen te creëren in boomgaarden (Provincie Zeeland, 2019).

4.4 Ontwikkeling in het stedelijk gebied

Fauna in stedelijk gebied

Tussen 1990 en 2017 ging de karakteristieke fauna van stedelijk gebied erop achteruit in aantallen, met gemiddeld bijna 50 procent. Het betreft hier de broedvogels en dagvlinders van de stad. Over andere soortgroepen is te weinig bekend.

Figuur 50 Trends van fauna van het stedelijk gebied tussen 1990 en 2017 (broedvogels en dagvlinders). Bron: NEM (Sovon, Vlinderstichting, CBS). CBS, PBL, RIVM, WUR (2018). Fauna van stedelijk gebied, 1990-2017 (indicator 1585, versie 02, 6 december 2018). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

De trend om woningen verder te isoleren en de sloop van woningen levert problemen op voor de gebouwgebonden soorten. De broedvogels die gebonden zijn aan woningen zijn allen streng tot zeer streng beschermd in het kader van de Wet natuurbescherming. Ook vleermuizen die gebonden zijn aan gebouwen genieten een strikte bescherming. Bij veel woningbouwcorporaties, projectontwikkelaars en gemeentes is er inmiddels enige bekendheid met deze wetgeving. Particulieren zijn minder goed op de hoogte en dat vormt een risico, met name voor vleermuizen. Voor het na-isoleren is niet altijd een vergunning vereist, bijvoorbeeld niet bij het aanbrengen van spouwmuurisolatie. Het is dan ook moeilijk voor bevoegd gezag om dit te controleren en burgers te informeren. Hierdoor kunnen onbedoeld belangrijke verblijfplaatsen van vleermuizen verloren gaan.

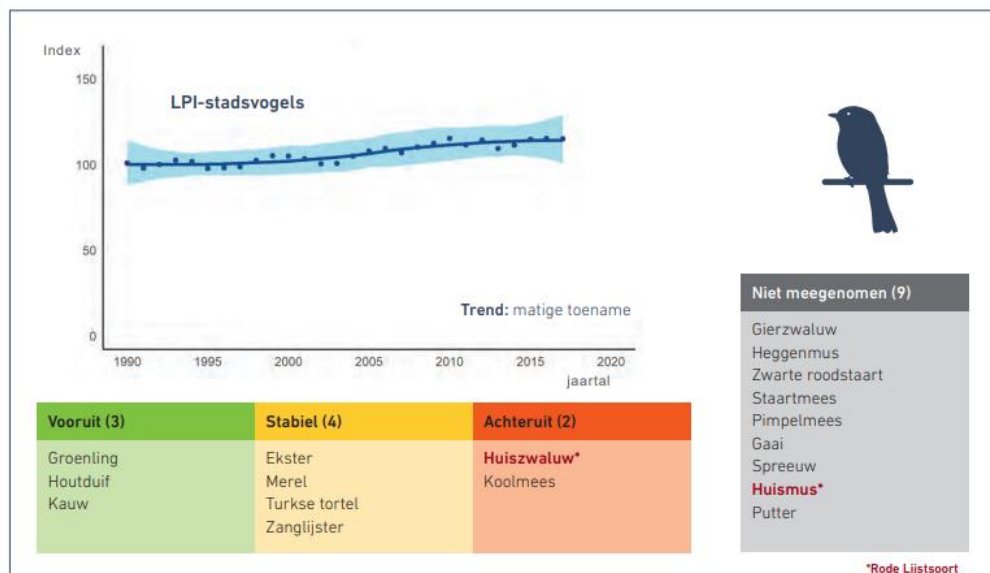

Foto 3 Voor gebouwgebonden vleermuizen zoals de laatvlieger is er niet voldoende inzicht in de populatieontwikkeling in Zeeland om een trend te duiden. CreativeNature, Rudmer Zwerver

Inbreiding in het stedelijk gebied kan leiden tot afname van het openbaar groen en daarmee tot afname van nestgelegenheid en voedselaanbod. De verstening van tuinen leidt ook tot afname van de geschiktheid van het stedelijk gebied voor vogels, insecten en zoogdieren, waaronder ook de egel. Hierdoor verdwijnen schuilplaatsen en neemt het voedselaanbod af. Ook in het kader van de klimaatverandering is een afname van de verstening gewenst. De klimaatadaptatie biedt daarom ook kansen voor stadsnatuur, denk hierbij aan een toename van het oppervlak groen in het stedelijk gebied, wadi's, groene daken, bomen en bossen etc.

Broedvogels van het stedelijk gebied

Bij belangrijke leefgebieden van vogels wordt vaak automatisch gedacht aan natuurgebieden, maar ook in het stedelijk gebied komen veel vogels voor. Steeds meer soorten hebben zich aangepast aan het leven in de stad, zagen hier kansen en zijn ondertussen helemaal met ons stedelijk gebied verbonden. Sommige soorten behalen nu hogere dichtheden in de stad als in meer natuurlijke biotopen, zoals Turkse tortels en merels. Daarnaast zijn er soorten die sterk gebonden zijn aan onze gebouwen om te broeden, zoals huismus, spreeuw en gierzwaluw.

De broedvogels van de stad zijn als groep sinds 1990 landelijk met méér dan de helft afgenomen. Slechts één van de 20 soorten stadsvogels neemt landelijk in het stedelijk gebied in aantal toe sinds 1990: de huiszwaluw. Maar dit volgt wel op een afname van ongeveer 80% in de decennia daarvoor. Van zes soorten is de populatie sinds 1990 stabiel, van 13 soorten is de populatie sinds het begin van de tijdreeks afgenomen. Ekster en kauw doen het in de laatste 10 jaar beter. Daar staat tegenover dat groentling, koolmees en staartmees het de laatste 10 jaar juist slechter doen en de kuifleeuwerik is de laatste jaren zelfs helemaal niet meer waargenomen. De vogels die in en rond het huis broeden, zoals huismus en spreeuw, gaan ook in aantal achteruit (CBS, PBL, RIVM, WUR, 2018).

In Zeeland is over de periode 1990 tot 2017 is er sprake van een matige toename van stadsvogels, de laatste tien jaar is de trend stabiel. Soorten die broeden in bebouwing, zoals de huismus, spreeuw en gierzwaluw, zijn echter niet meegenomen in de provinciale trend, omdat er in Zeeland binnen het stedelijk gebied te weinig meetpunten voor deze soorten waren. Juist deze soorten zijn landelijk echter grotendeels verantwoordelijk voor de landelijk afnemende trend. Daarnaast is de huiszwaluw opvallend; de afname van de huiszwaluw zet in Zeeland door. Dit doet vermoeden dat de LPI-stadsvogels in Zeeland een te rooskleurig beeld laat zien (Provincie Zeeland, 2019).

Eén van de factoren die vermoedelijk een rol bij de afname van vogels speelt is de na-isolatie van woningen, waardoor minder nestgelegenheid beschikbaar is voor huismussen, spreeuwen en gierzwaluwen maar ook vleermuizen. Verder worden de voedselbronnen (zaden, insecten) voor vogels minder. De verdergaande verstening van het stedelijk gebied is ook negatief voor de biodiversiteit (CBS, PBL, RIVM, WUR, 2018).

Insecten

Dagvlinders

Gedurende de periode 1990-2017 zijn de dagvlinders van stedelijk gebied gemiddeld stabiel gebleven, wel met jaarlijkse fluctuaties. Vlinders in de stad zijn geheel aangewezen op de groengebieden in de stad en het beheer daarvan is bepalend voor hun voortbestaan. Het gangbare beheer houdt in dat plantsoenendiensten gazons en grasbermen vaak maaien, het maaisel fijnmalen (mulchen) en laten liggen, zodat voedingsstoffen zich ophopen in de bodem. Ook wordt onkruid verwijderd of worden oude planten soms vervangen door nieuwe, waarmee ook eitjes, rupsen en poppen van vlinders kunnen worden afgevoerd. Bij ecologisch beheer wordt pas na de bloei van planten eenmaal gemaaid en blijft een deel van de vegetatie staan. Eitjes, rupsen en poppen blijven dan gespaard. Ook wordt het maaisel afgevoerd waardoor de bodem niet verder verrijkt. Als het groen ecologisch wordt beheerd, nemen sommige vlinders weer toe (CBS, PBL, RIVM, WUR, 2018).

Op het gebied van ecologisch beheer van het stedelijk groen en met name ook het gemeentelijk groen is nog een wereld te winnen.

Bijen

In tuinen komen 15 zwaartepuntsoorten voor, waaronder een flink aandeel Rode Lijst soorten. Dit relatief hoge aantal komt doordat er in tuinen vaak op korte afstand zowel voedsel als nestgelegenheid is voor bijen. Daarnaast bieden tuinen ook windluwte, warmte en oriëntatiepunten. Enkele natuurtuinen in Zeeland zijn goed op de bijenfauna onderzocht, onder andere in Koudekerke, Terneuzen en Vogelwaard. Daar blijkt een groot aantal soorten aanwezig te zijn, met soms meer dan 50 soorten.

Bijensoort	Voorkomen			Leefgebied				
	Algemeen	Zeldzaam	Heel zeldzaam	Klei	Gras	Moeras	Tuinen/ stedelijk	Kust
Doornkaakzandbij		x		x	x		x	x
Lansprietwespbij		x			x		x	

Tabel 14 Doelsoorten (bijen) die voorkomen in tuinen en het stedelijk gebied (Calle & Jacobusse, 2018).

Knelpunten

In tuinen komt het steeds vaker voor dat men de bodem met tegels/stenen bedekt. Dat betekent een afname in bloemrijkdom en daarmee een verminderd aanbod van voedsel en nestgelegenheid. Ook het gebruik van exotische planten kan het voedselaanbod verminderen. Belangrijk is om deze aspecten zoveel mogelijk tegen te gaan.

Autonome ontwikkelingen

Lokaal zijn er positieve ontwikkelingen gaande in het stedelijk gebied doordat bewoners en gemeenten zich bewuster worden van de mogelijkheden voor vergroening. Hierbij helpen initiatieven als Operatie Steenbreek en de website Maak grijs groener. De urgentie van herstel van de biodiversiteit in het stedelijk gebied en de kansen die er zijn dit te koppelen aan klimaatadaptatie zijn echter nog niet op grote schaal doorgedrongen en zijn zeker nog niet ingebakken in processen. Gezien de grote opgave die er is ten aanzien van verduurzaming is autonoom een verdere achteruitgang van de biodiversiteit te verwachten.

5 | Inhoud van de omgevingsvisie

5.1 Maatschappelijke uitdagingen

Er zijn vier maatschappelijke uitdagingen geformuleerd voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021:

1. Uitstekend wonen en leven in Zeeland
2. Balans in de grote wateren en het landelijk gebied
3. Een duurzame en innovatieve economie
4. Klimaat en energie

In deel A van de Omgevingsvisie is per uitdaging aangegeven wat de ambitie voor 2050 is. De ambities per uitdaging worden in de volgende paragrafen gepresenteerd.

Aan de vier maatschappelijke uitdagingen zijn verschillende onderwerpen gekoppeld, de zogenoemde bouwstenen (zie figuur 51). Deze bouwstenen zijn in deel B van de Omgevingsvisie opgenomen. Voor elke bouwsteen is een doel voor 2030 geformuleerd, dat in de volgende paragrafen is opgenomen. Voor een deel van de bouwstenen is dit doel ook weer onderverdeeld in subdoelen.

Per bouwsteen is het beleid voor de komende tien jaar en de inzet van de instrumenten zoals subsidies en de verordening aangegeven die moeten leiden tot het bereiken van de doelen voor 2030. In hoofdstuk 5 worden dit beleid en de instrumenten die worden ingezet getoetst ten aanzien van de effecten op Natura 2000-gebieden, overige natuurgebieden en beschermde soorten en biodiversiteit.

Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland
Woningvoorraad	Bodem	Arbeidsmarkt	Klimaatadaptatie
Woonomgeving	Archeologie	Circulaire economie	Zoet water
Voorzieningen en evenementen	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Energietransitie
Onderwijs	Landbouw	Havens en bedrijven	Duurzame energie
Gezondheid	Milieu	Transport en infrastructuur	Waterveiligheid
Mobiliteit	Natuur	Visserij	
Cultuur	Deltawateren		
	Watersysteem		
	Landschap		

Figuur 51 De vier maatschappelijke uitdagingen en de daaraan gekoppelde bouwstenen voor de Zeeuwse Omgevingsvisie

5.2 Uitstekend wonen en leven

5.2.1 Ambitie voor 2050

- In 2050 is er voor ieder een passende woning beschikbaar.
- In de omgeving van je huis kun je je veilig voelen. Je wordt er ook aangezet tot gezond gedrag, zoals wandelen en fietsen.
- De woonomgeving is ingericht zowel op langere droogte als op overtollig regenwater.
- Voorzieningen zijn voor iedereen bereikbaar, ook wanneer je geen auto hebt. Mobiliteit is snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar voor zowel reiziger als overheid.
- Het onderwijs in de provincie is goed bereikbaar, betaalbaar en van hoogstaande kwaliteit.
- Zeeland beschikt verspreid door de provincie over een aantal onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen. Voor alle voorzieningen geldt dat ze klimaatneutraal zijn.

5.2.2 Doelen voor 2030

Cultuur

- In 2030 is de Zeeuwse culturele infrastructuur structureel op orde. Op provinciale schaal is er een compleet aanbod, waarbij goede spreiding voorkomt dat het aanbod te veel versnipperd.
 - Door professionalisering, onderlinge samenwerking en de verbinding met andere netwerken wordt de Zeeuwse culturele infrastructuur structureel versterkt en wordt een grotere bijdrage geleverd aan diverse maatschappelijke opgaven.
 - Het Zeeuwse culturele aanbod is (fysiek of digitaal) goed bereikbaar, toegankelijk en beleefbaar voor alle groepen, met bijzondere aandacht voor jongeren (cultuureducatie)
 - De Zeeuwse cultuur is beter verbonden met de omliggende regio's en (inter)nationale netwerken.

Gezondheid

- Onze leefomgeving is veilig, lokt gezond gedrag uit en heeft weinig gezondheidsrisico's. De gezonde keus is de gemakkelijkste keus en gezondheidsrisico's voor de mens zijn verlaagd.
 - Uitbreiden van een omgeving met een gezond voedingsaanbod en het verminderen van een omgeving met ongezond voedingsaanbod
 - Een omgeving die uitnodigt tot bewegen
 - Een omgeving die uitnodigt tot ontmoeten
 - Een omgeving die uitnodigt tot ontspannen
 - Een omgeving die gezondheidsrisico's verlaagd

Mobiliteit

- De ambitie is dat mobiliteit snel, slim, veilig, schoon en betaalbaar is. Digitale bereikbaarheid is snel en voldoende dekkend.
 - Snelle mobiliteit
 - Organiseren van een flexibel vraagafhankelijk mobiliteitsaanbod, gericht op de behoeften van de reiziger.
 - Verbeteren verkeersveiligheid
 - Schone mobiliteit
 - Optimale digitale bereikbaarheid in de hele provincie

Onderwijs

- Het doel voor 2030 én 2050 is het realiseren van een duurzame onderwijsonderzoeksinfrastructuur.
 - Het creëren van een hoogstaand onderwijs- en onderzoeksaanbod in de hele onderwijs/onderzoekskolom van zowel reguliere opleidingen als nicheopleidingen, door verder te bouwen aan de Zeeuwse campus, een cyclische samenwerking van onderwijs- en onderzoeksinstellingen.
 - Een intensieve samenwerking bereiken tussen onderwijs/bedrijfsleven/overheid (triple helix). Aandachtspunten daarbij zijn:

- de onderwijs- en kennisinfrastructuur in Zeeland kwalitatief goed en betaalbaar te houden
- de innovaties in de Zeeuwse economie te stimuleren
- de leefbaarheid in Zeeland te behouden
- het bedrijfsleven de juiste mensen te leveren

Voorzieningen en evenementen

- Bereikbaarheid en beschikbaarheid van (basis)voorzieningen en evenementen voor elke Zeeuw en toerist is gegarandeerd.
 - Iedereen, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau, afkomst of vitaliteit, heeft toegang tot alle voorzieningen.
 - Zeeland beschikt over een aantal bijzondere en zich onderscheidende kleinschalige top- en kwaliteitsvoorzieningen op het gebied van onderwijs, zorg en cultuur, die de regio extra aantrekkelijk maken om te blijven of zich van elders hier te vestigen.
 - Evenementen zijn het duurzame uithangbord van de ultieme Zeeuwse beleving.

Woningvoorraad

- Het hoofddoel is een toekomstbestendige en CO₂-neutrale woningvoorraad die in kwaliteit en kwantiteit aansluit op de vraag.
 - Toekomstbestendig maken van de bestaande woningvoorraad; CO₂-neutraal en levensloopbestendig.
 - Nieuwbouw passend bij de huidige en toekomstige behoefte en minimaal 50% circulair: focus op kwaliteit in woningtypen en locaties.
 - Inspelen op de behoefte aan specifieke segmenten op woningmarkt

Woonomgeving

- Het hoofddoel is dat onze woonomgeving veilig en klimaatadaptief is, gezond gedrag uitlokt en meer bijdraagt aan biodiversiteit.
 - Investeren in toekomstbestendige woongebieden op de goede plek
 - Stimuleren veiligheid, gezondheid, duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptiviteit door ruimtelijke ordening en -inrichting

5.3 Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

5.3.1 Ambitie voor 2050

- In 2050 zijn bodem, grondwater en alles wat daarin te vinden is van robuuste, hoogwaardige kwaliteit. Weersextremen schaden de bodem niet.
- Door aanwezigheid van meer organische stoffen draagt de bodem bij aan CO₂ opslag en een betere bodemstructuur.
- Planten, mensen en dieren worden nauwelijks meer bedreigd door risicovolle milieufactoren, doordat het landbouwsysteem functioneert in evenwicht met de natuurlijke omgeving, op basis van marktvraag en kringlopen op een zo laag mogelijk niveau.
- De visserij opereert duurzaam en houdt in zijn bedrijfsvoering rekening met natuurwaarden. Synergie tussen visserij en natuur is daarbij het uitgangspunt. De wijze waarop natuurorganisaties en visserijbedrijfsleven in Zeeland samenwerken vormt een voorbeeld voor de rest van het land.
- Landelijk gebieden en de grote wateren zijn in balans gekomen. Door het stabiele beheer kunnen ze tegen een stootje.
- In 2050 is de biodiversiteit rond de grote wateren, in het landelijk gebied en in de steden hersteld. De stikstofproblematiek is iets van vroeger. Het natuurnetwerk is voltooid en de milieukwaliteit is er in de hele provincie op vooruit gegaan.

5.3.2 Doelen voor 2030

Archeologie

- De inzet voor 2030 is het onderwerp archeologie breder te benaderen dan alleen het behouden van archeologische waarden zoals dat wettelijk is verankerd.
 - Archeologisch erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en (digitaal) toegankelijk
 - Archeologisch erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen
 - Archeologisch erfgoed wordt betrokken bij de (toeristische) promotie van Zeeland

Bodem

- Een robuuste en schone bodem met een goede (fysische, chemische en biologische) bodemkwaliteit, die duurzaam wordt beheerd en zich kan lenen aan verscheidene grondgebruikers zonder uitgeput te worden.

Deltawateren

- Realiseren van een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta.
 - Verbetering van, de basis, het ecologisch systeem van de deltaxwateren
 - Ontwikkelen herijkte voorkeursstrategie/toekomstperspectief Zuidwestelijke Delta
 - Onderscheidend ontwikkelperspectief per deltaxwater op basis waarvan ruimtegebruik van de wateren en de randen wordt ingevuld
 - Uitvoeren Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta

Erfgoed

- In 2030 wordt het erfgoed behouden en benut. Daarnaast is het ontsloten, beleefbaar en toegankelijk gemaakt.
 - Erfgoed wordt behouden en ontwikkeld, is bereikbaar en toegankelijk.
 - Erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen.
 - Erfgoed wordt optimaal benut voor economische en sociale activiteiten

Landbouw

- Een volhoudbaar landbouwsysteem dat functioneert in evenwicht met de omgeving, waarbij kringlopen op een zo laag mogelijk niveau gesloten zijn en er productie op basis van marktvraag plaatsvindt.
 - Ondersteunen ondernemers in de transitie naar volhoudbare landbouw: stimuleren en kaderstellen
 - Het bevorderen van bodemkwaliteit
 - Het realiseren van de (zoet) wateropgave en klimaatopgave uit het klimaatakkoord voor landbouw en landgebruik
 - Bevorderen biodiversiteit in het landelijk gebied

Landschap

- Behoud en versterking van een aantrekkelijk en gewaardeerd Zeeuws landschap dat optimaal veerkracht en ruimte biedt voor natuurlijke processen ten gunste van economie (wonen, werken en recreëren), natuur, bodem en water.
 - Behoud, borging en beleefbaarheid van bestaande landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten
 - Sturing geven aan gewenste ontwikkelingen van het Zeeuwse landschap in de toekomst. Optimale veerkracht van het landschap waarbinnen ruimte ontstaat voor natuurlijke processen ten gunste van economie (wonen, werken en recreëren), natuur, bodem en water
 - Herstel van het natuurlijk water- en bodemsysteem vanuit een klimaatadaptieve benadering
 - Sturing op een natuurinclusieve benadering waarbij de harde scheiding tussen donkergroene functies en rode functies vervagen en waarbij biodiversiteit een vaste opgave wordt binnen ontwikkelingen en behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Milieu

- Het beschermen en het versterken van de milieukwaliteit van de fysieke leefomgeving; een schoon en veilig Zeeland.
 - Verminderen en voorkomen bodemverontreiniging
 - Verbeteren waterkwaliteit door reguleren indirecte lozingen
 - Permanent verbeteren van de luchtkwaliteit door het streven naar de WHO norm met als uitgangspunt een verwaarloosbaar risico
 - Een aanvaardbaar hinderniveau voor geur vasthouden
 - Beperken van de uitbreiding van geluidsproductie
 - Het zoveel mogelijk beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen
 - Beperken van het ontstaan van afval en gebruik van nieuwe grondstoffen (50% circulair)
 - Reguleren van luchtvaartterreinen

Natuur

- Behoud en versterking van Zeeuwse biodiversiteit. Specifiek wordt daarbij ingezet op het bereiken van een 70% doelbereik van stikstofgevoelige binnendijkse Natura 2000-gebieden.
 - Herstel Biodiversiteit
 - Natuurbescherming
 - Natuurbeheer
 - Natuurherstel
 - Natuurontwikkeling
 - Natuurverbreding
 - Natuurbeleving

Watersysteem

- Gezond water: grond- en oppervlaktewater zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.

5.4 Een duurzame en innovatieve economie

5.4.1 Ambitie voor 2050

- In 2050 is de Zeeuwse economie geheel circulair. Primaire grondstoffen worden binnen de keten zo hoogwaardig mogelijk gebruikt. De sectoren staan niet op zichzelf maar in contact met hun omgeving: ze functioneren economisch rendabel binnen de ecologische grenzen. Ze wisselen grondstoffen uit: reststof voor de een is grondstof voor de ander. Zo worden de kringlopen zoveel mogelijk op regionale schaal gesloten. Nieuwe verdienmodellen maken dit rendabel. In de biobased economy zijn de grondstoffen zoveel mogelijk groen. Deze worden in Zeeland geteeld en ze leveren aan de lokale markt.
- De Zeeuwse arbeidsmarkt is conjunctuur-bestendig, grensoverschrijdend en biedt werk op maat. Het onderwijs sluit goed aan op de arbeidsmarkt.
- De infrastructuur is modern en betrouwbaar en biedt ruimte aan CO₂-neutraal vervoer via verschillende modaliteiten.
- De vrijetijdsector opereert innovatief op duurzame en toekomstbestendige basis. De sector maakt cross-overs met andere belangrijke thema's zoals natuur, steden, detailhandel, cultuur, culinair en gezondheid en levert daarmee een positieve bijdrage aan de profilering van Zeeland als jaarrond bestemming.
- North Sea Port is een grensoverschrijdende, slimme, innovatieve haven en is katalysator voor economische ontwikkeling in de regio. De havens en industriegebieden maken een multimodaal onderdeel uit van het mobiliteitssysteem. Buisleidingen verbinden industriële clusters, binnen en buiten de provincie.
- De industrie is CO₂-neutraal. Industrie is gevestigd op voldoende afstand van woongebieden en ook vervoer van gevaarlijke stoffen gaat niet meer door woongebieden.

- Zeeuwse MKB-bedrijven werken slimmer, productiever, schoner en duurzamer. Ze blijven daarmee relevant en fit voor de toekomst. Het MKB heeft de transitie doorgemaakt naar een circulaire, CO₂-neutrale economie. Het financieringsnetwerk MKB in Zeeland staat als een huis en het schept overzicht van de mogelijkheden die er zijn (regionale financieringsstructuur).
- In Zeeland wordt werk gemaakt van innovatie. Er zijn financieringsvouchers beschikbaar en ondernemers nemen deel aan kennistracten, waarbij samen met onderwijsinstellingen en studenten wordt gewerkt aan oplossingen voor concrete uitdagingen. Zeeuwse experimenten en proeftuinen in alle sectoren dragen substantieel bij aan de Nederlandse economie. Ondernemers zijn ook betrokken bij en voelen zich verantwoordelijk voor hun directe omgeving. Dit komt tot uitdrukking in aandacht voor de fysieke omgeving waar hun bedrijf is gevestigd, maar ook voor de sociale structuur in hun dorp, wijk of stad.
- Zeeland heeft goede werk- en bedrijfslocaties, geconcentreerd op bedrijventerreinen, met de nadruk op ontwikkeling van de grootschalige terreinen.
- De Zeeuwse visserij is modern, goed toegerust, economisch gezond en duurzaam opererend. In de bedrijfsvoering wordt rekening gehouden met de natuurwaarden. Waar mogelijk vindt synergie plaats tussen visserij en natuur. De wijze waarop natuurorganisaties en visserijbedrijfsleven in Zeeland samenwerken vormt een voorbeeld voor de rest van het land.

5.4.2 Doelen voor 2030

Arbeidsmarkt

- De Zeeuwse arbeidsmarkt is conjunctuurproof en kan voorzien in de vraag van de Zeeuwse werkgevers: voldoende gekwalificeerde arbeidskrachten voor de Zeeuwse arbeidsmarkt.

Circulaire economie

- Binnen de Zeeuwse economie is in 2030 het gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) met 50% gedaald.

Havens en bedrijven

- Zeeland staat in 2030 op de kaart als regio met een uitstekend voorzieningenniveau, waar het goed werken, ondernemen, wonen, recreëren en studeren is. De economie is voor 50% circulair en er wordt 49% minder CO₂ uitgestoten dan in 1990.
 - De doelstellingen uit de Smart Delta Resources Roadmap naar klimaatneutrale industrie en de Ambitie duurzame havens 2030 zijn gehaald
 - Het Zeeuwse MKB zet de impact van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen om in kansen en is internationaal georiënteerd
 - Bedrijventerreinen voorzien in een behoefte

Recreatie en toerisme

- Verbeteren van de Zeeuwse vrijetijdssector met balans tussen economische spin-off, landschap, gasten én inwoners.
 - Beleving van gastvrij Zeeland voor de gast optimaliseren om waardering en herhaalbezoek te stimuleren.
 - Gezonde en vitale toeristische bedrijfstak met investeringsvermogen.
 - Stimuleren van een positieve bijdrage van de vrijetijdseconomie aan de leefbaarheid/vestigingsklimaat en leefomgeving.
 - Realiseren van de essentiële onderleggers voor de gewenste kwaliteitsverbetering.

Transport en infrastructuur

- Binnen Zeeland is de hoofdinfrastructuur in 2030 op orde.
 - De capaciteit van de weginfrastructuur is voldoende om de verwachte toename van het verkeer op te vangen.
 - De industriegebieden en steden zijn multimodaal ontsloten via weg, water, spoor en buisleidingen.
 - De capaciteit van het elektriciteitsnet is vergoot om de energietransitie te faciliteren.

Visserij

- Er zijn flinke stappen gezet op weg naar een rendabel, duurzaam opererend visserijcluster. Waarbij wordt toegewerkt naar een moderne, goed uitgeruste, economisch gezonde en duurzaam opererende visserijsector die in zijn bedrijfsvoering rekening houdt met de natuurwaarden.

5.5 Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland

5.5.1 Ambitie voor 2050

- In 2050 is Zeeland klimaatbestendig en waterrobuust, overeenkomstig het in 2019 door alle Zeeuwse overheden ondertekende convenant Klimaatadaptatie Zeeland. De verschillende overheden zorgen hiermee samen voor een zo groot mogelijke beperking van schade door hittestress, wateroverlast, droogte en overstromingen. Bij de aanleg van nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen, het opknappen van bestaande bebouwing, vervanging van rioleringen en onderhoud van wegen wordt dit een belangrijk aandachtspunt.
- Zeeland stoot vrijwel geen CO₂ en andere broeikasgassen uit. Industrie, mobiliteit, verwarming en elektriciteitsproductie zijn nagenoeg fossielvrij en/of CO₂ vrij.

5.5.2 Doelen voor 2030

Duurzame energie

- Maximale ontwikkeling productie hernieuwbare energie

Energietransitie

- CO₂-reductie van 49% in 2030
 - Reductie uitstoot CO₂ en andere broeikasgassen in landbouw en industrie, gebouwde omgeving en mobiliteit
 - Opwekken en opslaan van hernieuwbare energie

Klimaatadaptatie

- Zeeland is in 2030 voldoende waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.

Waterveiligheid

- Realiseren van een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta.

Zoet water

- In balans brengen en houden van vraag en aanbod van zoet water.

6 | Beoordeling

6.1 Aanpak

6.1.1 Aanpak beoordeling

In dit hoofdstuk worden de effecten van het beleid en de instrumenten die worden ingezet voor het bereiken van de doelen voor 2030 onderzocht. Hierbij maken we onderscheid tussen de effecten op Natura 2000-gebieden, overige natuurgebieden en beschermde soorten en biodiversiteit. In de Omgevingsvisie zijn dit in deel B opgenomen. Deel B schetst per bouwsteen welk beleid en welke instrumenten worden ingezet voor het bereiken van de tussendoelen voor 2030, op weg naar de ambities voor 2050. Deels wordt het beleid echter verder uitgewerkt in separate en nog op te stellen uitvoeringsprogramma's en strategieën, zoals het uitvoeringsprogramma landelijk gebied. In die gevallen dat wordt verwezen naar verdere uitwerking in andere programma's kunnen de effecten van het beleid nu nog niet goed beoordeeld worden. Wel kan een verwachting worden gegeven van of het beleid positieve of negatieve gevolgen zal hebben. Ook wordt aangegeven hoe negatieve effecten kunnen worden verzacht of voorkomen (mitigatie).

Voor die gevallen waarvoor het beleid nader wordt uitgewerkt in programma's blijft nu natuurlijk onduidelijk hoe het beleid er concreet uit gaat zien en of dit voldoende zal zijn om de ambities waar te maken. Zeker ook voor de ambities waarvoor de rol van de provincie bestaat uit stimuleren en de inspanningen zullen moeten worden geleverd door andere partijen, en het resultaat niet geborgd is.

We hebben ervoor gekozen om uit te gaan van de intentie van het beleid, en dat te beoordelen. Zodoende zullen we ook niet beoordelen of de beleidskeuzes, acties en inzet van instrumenten voldoende zijn om de ambities te bereiken.

Daarnaast kan ook het niet formuleren van beleid negatieve gevolgen hebben, of worden kansen niet ten volle benut. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij de bestrijding van exoten. In die gevallen hebben we aanbevelingen opgenomen in de toelichting bij de beoordelingen.

Toetsing NNZ

Het NNZ kent in Zeeland een beperkte externe werking, een afwegingszone van 100 m rond de NNZ. Bij nieuwe ontwikkelingen/bestemmingen binnen een afwegingszone van 100 meter rond de NNZ mag er geen onevenredige aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van het natuurgebied optreden.

In de beoordeling is er voor gekozen om af te wijken van dit toetsingskader en ook voor NNZ rekening te houden met een ruimere externe werking. Deze keuze is gemaakt omdat gebieden binnen het NNZ ook knelpunten kennen die vaak niet of niet uitsluitend worden veroorzaakt of kunnen worden opgelost door activiteiten binnen of grenzend aan de natuurgebieden te beperken. Ook in de natuurgebieden binnen het NNZ spelen knelpunten zoals een te hoge stikstofdepositie en verdroging. De stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden maken ook onderdeel uit van het NNZ. In het beleid krijgt het oplossen van deze knelpunten in het NNZ, voor zover deze niet samenvalt met Natura 2000, veel minder prioriteit. Dit betekent echter niet dat de problemen er niet zijn en dat het oplossen van de problemen niet nodig is om de biodiversiteitsdoelen te halen. We kiezen er daarom voor om duidelijk te signaleren als bepaalde beleidskeuzes leiden tot positieve of negatieve effecten op de kwaliteit van het NNZ, ook als het gaat om ontwikkelingen buiten het natuurnetwerk en de directe omgeving.

In de volgende vier paragrafen worden per maatschappelijke uitdaging de effecten van het beleid beoordeeld.

6.2 Uitstekend wonen en leven

In deze paragraaf worden de doelen voor 2030 en bijbehorende acties die zijn geformuleerd voor de bouwstenen die zijn gekoppeld aan de uitdaging Uitstekend wonen en leven getoetst. Hierbij worden in sub paragraaf 6.2.1 de effecten op de Natura 2000-gebieden beoordeeld, in paragraaf 6.2.2 de effecten op natuurgebieden binnen het NNZ en in paragraaf 6.2.3 de effecten op biodiversiteit en beschermde soorten.

6.2.1 Natura 2000

In tabel 15 wordt voor de relevante bouwstenen of thema's beoordeeld welke gevolgen het beleid en de in te zetten instrumenten kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Niet alle thema's zijn relevant, omdat ze geen directe relatie hebben met Natura 2000 en het geformuleerde beleid geen invloed heeft op Natura 2000-gebieden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de thema's cultuur en onderwijs. Deze zijn dan ook niet opgenomen in tabel 15. In de tabel is aangegeven wat de mogelijkheden zijn voor het voorkomen of verzachten van effecten (mitigatie). Hieronder wordt de beoordeling toegelicht.

Toelichting beoordeling

Bij de meeste thema's die horen bij de uitdaging Uitstekend wonen en leven bestaat de rol van de provincie uit het verzamelen en delen van kennis, het stellen van kaders, vergunningverlening en het stimuleren van bepaalde ontwikkelingen, bijvoorbeeld door het verlenen van subsidies. Concrete ontwikkelingen, zoals het aanleggen van een fietsverbinding tussen plaats X en Y, zijn niet in de visie opgenomen. Veelal wordt uitgegaan van bestaand beleid, regelgeving en/of inzet van het bestaande instrumentarium. Daarnaast is op bepaalde punten juist meer informatie nodig voor visievorming. Daarom geeft de beoordeling vooral inzicht in de te verwachten effecten en mitigerende maatregelen.

In algemene zin streeft de provincie naar ontwikkeling van een passend woningaanbod, in een veilige, gezonde en aantrekkelijke omgeving, waarbij voorzieningen voor iedereen bereikbaar zijn. De provincie heeft hierin bepaalde verantwoordelijkheden, maar ook andere partijen hebben daarin verantwoordelijkheden, zoals andere overheden, het bedrijfsleven en ondernemers, woningcorporaties etc. Hierna wordt voor enkele bouwstenen een nadere toelichting gegeven op de beoordeling.

Mobiliteit

De aanleg van nieuwe fietsinfrastructuur kan negatieve effecten hebben op Natura 2000-gebieden indien dit leidt tot een betere ontsluiting van deze gebieden voor bewoners en toeristen. Hierdoor neemt de recreatiedruk toe, wat gepaard kan gaan met verstoringseffecten, zoals verstoring door geluid, optische verstoring en betredingseffecten. Daarnaast kan de aanleg van infrastructuur leiden tot versnippering en oppervlakteverlies. Concrete ontwikkelingen voor de realisatie van fietsinfrastructuur zijn echter niet opgenomen in de visie.

Mitigatie

- Concrete plannen of projecten in en bij Natura 2000-gebieden dienen getoetst te worden en kunnen worden gereguleerd door middel van vergunningverlening.
- Effecten kunnen worden voorkomen of verminderd door geen fietspaden aan te leggen in of naast kwetsbare gebieden, met name belangrijke gebieden voor broed- en niet-broedvogels van de Natura 2000-gebieden:
 - broedgebieden,
 - foerageergebieden,
 - slaapplaatsen,
 - rustplaatsen, en
 - hoogwatervluchtplaatsen (hvp's).

Bijvoorbeeld bij het realiseren van fietspaden op dijken dient rekening te worden gehouden met de ligging van foerageergebieden en hoogwatervluchtplaatsen.

Evenementen

De provincie vindt het wenselijk evenementen in ruimte en tijd te spreiden, zodat evenementen voor iedereen toegankelijk zijn en om de druk van evenementen op de omgeving maar ook hulpdiensten te verdelen. De provincie ziet voor zichzelf een coördinerende rol. Bij het plannen van evenementen dient rekening te worden gehouden met mogelijke effecten op Natura 2000, zoals verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring) en effecten van toename van verkeersbewegingen (verstoring en toename stikstofdepositie).

Mitigatie

Door een goede locatiekeuze, waarbij kwetsbare gebieden en kwetsbare perioden worden ontzien, kunnen effecten worden voorkomen. Kwetsbare gebieden zijn bijvoorbeeld belangrijke rust- of broedgebieden van vogels. Een kwetsbare periode is bijvoorbeeld het broedseizoen. Ook door het beperken van de invloedssfeer van geluid en licht kunnen effecten worden verminderd. Evenementen in en bij Natura 2000-gebieden dienen getoetst te worden en kunnen worden gereguleerd door middel van vergunningverlening. De provincie kan initiatiefnemers informeren en faciliteren door het opstellen van een toetsingskader voor evenementen, waarin natuur (Natura 2000/NNZ/soortbescherming) wordt meegenomen en randvoorwaarden worden vastgelegd.

Woonomgeving

De provincie ziet bij uitvoering van gebiedsontwikkelingen in het kader van de transformatie van de woningvoorraad kansen voor het vergroenen van de leefomgeving. Door te investeren in beleefbare natuur nabij de leefomgeving kan de druk op Natura 2000-gebieden worden verminderd. In potentie is hierdoor kans op afname van verstoringseffecten en de recreatiedruk in Natura 2000-gebieden. Dit kan mogelijk aan de orde zijn in grotere steden en woonkernen die grenzen aan Natura 2000-gebieden, zoals Zierikzee (Oosterschelde) en de Burgh-Haamstede/Westenschouwen (Kop van Schouwen). Bij de Kop van Schouwen zijn er wellicht mogelijkheden om dit te koppelen aan de realisatie van bufferzones in het kader van de Strategische Aanpak Stikstof.

Stikstofdepositie

Met betrekking tot het knelpunt van overmatige stikstofdepositie op daarvoor gevoelige Natura 2000-gebieden zijn er enkele positieve (vooral autonome) trends. Dit zijn de toename van elektrisch vervoer en de afname van stikstofemissie vanuit huishoudens door verduurzaming. Beide ontwikkelingen dragen bij aan een afname van de stikstofdepositie in gevoelige Natura 2000-gebieden. De toename van elektrische vervoer wordt gestimuleerd door aanleg van meer laadpunten en door bestaande afspraken met betrekking tot verduurzaming van het openbaar vervoer. Slimme mobiliteit draagt hier ook aan bij, hierbij wordt het openbaar vervoer slimmer en meer op vraag en aanbod ingericht. Als gevolg van de coronacrisis is het aantal verkeersbewegingen afgenomen (vooral tijdens de eerste besmettingsgolf) en de verwachting in de Omgevingsvisie is dat deze trend in ieder geval deels doorzet. Daarnaast helpt de opkomst van elektrische fietsen bij vermindering van gebruik van de auto. De provincie stimuleert dit door aanleg van nieuwe fietsinfrastructuur. Wat betreft de verduurzaming van huishoudens zijn er in het RES concrete doelen gesteld voor particuliere woningen en in landelijk verband ook sociale huurwoningen. De verduurzaming zal bijdragen aan het verminderen van de stikstofdepositie op de gevoelige Natura 2000-gebieden.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect/risico	Mitigatie
Mobiliteit	Schone mobiliteit	Provincie betaalt mee aan laadpunten en fietsinfrastructuur	Positieve effecten: levert een bijdrage aan het verminderen van de stikstofdepositie Negatieve effecten door aanleg infrastructuur: oppervlakteverlies, toename recreatiedruk, versnippering	Toetsing initiatieven in en bij Natura 2000. Mijdt kwetsbare gebieden: foerageergebieden, slaapplekken, rustplaatsen en hoogwatervluchtplaatsen (hvp's) vogels. Instellen goede recreatiezonering Natura 2000-gebieden.
Voorzieningen en evenementen	Iedereen, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau, afkomst of vitaliteit, heeft toegang tot alle voorzieningen.	Provincie stimuleert bundelingen voorzieningen in kernen en op centrale plekken	Geen invloed op Natura 2000	
	Onderscheidende voorzieningen en evenementen	Zeelandbrede coördinatie, subsidie, spreiding in plaats en tijd, link tussen natuurverbreding en -branding	Heeft negatieve gevolgen wanneer in of nabij Natura 2000 en als geen rekening wordt gehouden met: verstoringseffecten (licht, geluid, optische verstoring), betreding	Locatiekeuze: mijdt Natura 2000-gebieden en directe omgeving. Indien toch in Natura 2000: mijdt kwetsbare gebieden (kwetsbare vegetaties, broedgebied, rustgebied, hvp's, slaapplekken), mijdt kwetsbare perioden (bijv. broedseizoen). Beperk invloed geluid en licht. Toetsing en regulering via vergunningen.
Woningvoorraad	Toekomstbestendig maken van de bestaande woningvoorraad; CO2-neutraal en levensloopbestendig	Stimuleren onderhoud, renovatie en sloop van koop- en huurwoningen en gebiedsgerichte aanpak. Provincie stelt heldere kaders, verzamelt kennis, doet behoefteramingen en monitoring	Verwacht positief effect op de lange termijn: afname stikstofemissie vanuit huishoudens. In de RES afgesproken dat in 2030 een verlaging van 34% gerealiseerd is van het energieverbruik van particuliere woningen t.o.v. 2017 Corporatiewoningen CO2-neutraal in 2050.	
	Nieuwbouw passend bij de huidige en toekomstige behoefte en minimaal 50% circulair: focus op kwaliteit in woningtypen en locaties.	Adaptief programmeren en complementair bouwen van nieuwe woningen. Provincie verzamelt en deelt kennis, maakt behoefteramingen, monitort en stelt plannen vast voor de	Nieuwbouw bij Natura 2000-gebieden heeft negatieve gevolgen: toename verstoring en milieudruk.	Locatiekeuze: niet bij Natura 2000. Indien wel bij Natura 2000: toetsing en regulering via

		aanpak van overtollige plancapaciteit en ondersteunt gemeenten. Stimuleert regionale afstemming en stelt kaders.		vergunning. Pas recreatiezonering toe in Natura 2000.
	Inspelen op de behoefte aan specifieke segmenten op woningmarkt	Hergebruik lege panden voor wonen, uitbouw flexibele schil (bijv. voor arbeidsmigranten, studenten, flexwonen, etc). Provincie verzamelt en deelt kennis, stelt kaders, maakt behoefteramingen.	Realisatie flexibele schil bij Natura 2000-gebieden leidt tot, toename verstoring en milieudruk.	Locatiekeuze: niet nabij Natura 2000. Indien wel bij Natura 2000: toetsing en regulering via vergunningen.
Woonomgeving	Woningbouwopgave vooral in het bestaand stedelijk gebied. Richten op inbreiding, herstructurering en transformatie	Kaders stellen, stimuleren, verbinden	Negatieve effecten in stedelijk grenzend aan Natura 2000-gebieden, bijv. Terneuzen, Vlissingen, Zierikzee, woonkern Burgh-Haamstede door stikstofdepositie, verstoring door geluid, toename recreatiedruk.	Toetsing en regulering via vergunningverlening. Nieuwbouw/transformatie gasloos uitvoeren.
	Investeren in leefomgeving en sociale en fysieke veiligheid, o.a. door slimme mobiliteit	Kaders stellen, stimuleren, verbinden	Geen directe invloed op Natura 2000. Biedt kansen voor stedelijk groen.	
	Stimuleren gezonde en aantrekkelijke woonomgeving. Klimaatadaptatie. Bij herontwikkeling: natuurinclusief bouwen, toename stadsgroen, investeren in natuur buiten natuurnetwerk	Uitvoering (van sturing) door provincie en gemeente, kennis delen, kaders stellen, vergunningverlening	Kans op positief effect: afname recreatiedruk en milieudruk (extra buffering, minder randeffecten) op Natura 2000-gebieden	

Tabel 15 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Uitstekend wonen en leven op Natura 2000-gebieden. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten

6.2.2 Overige natuurgebieden

In tabel 16 wordt voor de relevante bouwstenen of thema's beoordeeld welke gevolgen het beleid en de in te zetten instrumenten kunnen hebben voor natuurgebieden binnen het NNZ. Niet alle thema's zijn relevant. Dit geldt bijvoorbeeld voor de thema's cultuur en onderwijs. Deze zijn dan ook niet opgenomen in tabel 16. In de tabel is ook aangegeven wat de mogelijkheden zijn voor het voorkomen of verzachten van effecten (mitigatie).

Toelichting

Negatieve effecten kunnen optreden door het aanleggen van fietsinfrastructuur in of bij NNZ-gebieden en door evenementen in en bij NNZ. Voor beide type plannen is een toetsing vereist. Door de NNZ en directe omgeving te mijden kunnen negatieve effecten worden voorkomen. Bij evenementen kunnen maatregelen worden genomen om de invloed van geluid en licht te beperken. De provincie kan initiatiefnemers van evenementen informeren en faciliteren door het opstellen van een toetsingskader voor evenementen, waarin natuur (Natura 2000/NNZ/soortbescherming) wordt meegenomen en randvoorwaarden worden vastgelegd. Dat maakt het uitvoeren van een coördinerende rol ook makkelijker.

Het realiseren van meer natuur en groen buiten het natuurnetwerk kan leiden tot positieve effecten op de natuurgebieden binnen het NNZ, doordat dit kan leiden tot een afname van de recreatiedruk waardoor minder verstoring optreedt. Concrete ontwikkelingen of toetsbare doelstellingen voor de thema's zijn echter niet opgenomen in de visie.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect/risico	Mitigatie
Mobiliteit	Schone mobiliteit	Provincie betaalt mee aan laadpunten en fietsinfrastructuur	Aanleg infrastructuur: oppervlakteverlies, toename recreatiedruk, versnippering	Locatiekeuze: mijdt NNZ. Wanneer wel in NNZ: toetsing nodig.
Evenementen en voorzieningen	Onderscheidende voorzieningen en evenementen	Zeelandbrede coördinatie, subsidie, spreiding in plaats en tijd, link tussen natuurverbreding en -branding	Wanneer in of grenzend aan NNZ-gebieden: verstoringseffecten	Locatiekeuze: niet in NNZ. Wanneer wel in NNZ: toetsing per initiatief. Mijdt kwetsbare gebieden (kwetsbare vegetaties, broedgebied, rustgebied, hvp's, slaapplekken), mijdt kwetsbare periodes (bijv. broedseizoen). Beperk invloed geluid en licht.
Woonomgeving	Stimuleren gezonde en aantrekkelijke woonomgeving	Bij herontwikkeling: toename stadsgroen, investeren in natuur buiten natuurnetwerk	Kans op positief effect: afname druk op NNZ-gebieden, betere verbanden tussen natuurplatteland-stad	

Tabel 16 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Uitstekend wonen en leven op natuurgebieden binnen het NNZ. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, blauw: kans op positieve effecten door beleidskeuzes die invloed hebben op ontwikkelingen buiten de NNZ en directe omgeving

6.2.3 Beschermde soorten en biodiversiteit

Toelichting beoordeling

Wat betreft de effecten op soorten en biodiversiteit zijn er zowel kansen als bedreigingen die voortkomen uit de visie.

Woningvoorraad

Sloop en renovatie van woningen in het kader van het toekomstbestendig en CO₂-neutraal maken van de woningvoorraad vormt een groot risico voor de populaties van soorten die in gebouwen verblijven of nestelen.

Mitigatie

Om negatieve effecten te voorkomen is het van groot belang dat er nieuwe voorzieningen beschikbaar komen voor deze soorten in de bestaande woningen. Door nieuwbouw standaard natuurinclusief uit te voeren kan duurzame instandhouding ook in de toekomst worden gegarandeerd. Biodiversiteit is echter niet als maatschappelijke opgave geïdentificeerd bij nieuwbouw.

- Advies: benoem biodiversiteit als maatschappelijke opgave bij nieuwbouw in de bouwsteen woningvoorraad. Leg in de Omgevingsverordening vast dat nieuwbouw standaard natuurinclusief wordt uitgevoerd, zodat gemeentes dit in hun eigen verordening kunnen opnemen.
- Advies: neem natuurinclusief ontwerp op als eis in aanbestedingen en in vergunningen.

Bestaande nest- en verblijfplaatsen zijn beschermd krachtens de Wet natuurbescherming die straks onderdeel wordt van de Omgevingswet. Doordat met name particulieren niet goed op de hoogte zijn van deze bescherming blijft echter een risico bestaan. Zeker als de verduurzaming op grote schaal wordt uitgevoerd. De visie biedt daarom onvoldoende zekerheid dat negatieve effecten worden voorkomen. De provincie zou op dit vlak bijvoorbeeld meer kunnen doen door op grotere schaal in te zetten op proactieve soortenbescherming. In de Natuurvisie is aangegeven dat de provincie wil starten met twee pilotprojecten, maar het is wenselijk om dit proces te versnellen. Het opstellen van soortmanagementplannen door gemeenten kan verder gestimuleerd worden door middel van het verstrekken van informatie (richtlijnen voor het soortmanagementplan). Daarmee wordt de regeldruk voor burgers verminderd. Burgers kunnen zelf beter gestimuleerd worden om rekening te houden met beschermde soorten in gebouwen door een betere informatieverstrekking over de bescherming van soorten en hun verblijfplaatsen (via de website van de provincie, via websites van de gemeenten, via flyers en brochures) en geschikte maatregelen (bijvoorbeeld in catalogusvorm te downloaden via de site van de provincie).

- Advies: zet steviger in op proactieve soortbescherming. Stimuleer gemeenten door duidelijke richtlijnen te maken voor soortmanagementplannen.
- Advies: informeer burgers beter over de bescherming van soorten en hun verblijfplaatsen (via de website van de provincie, via flyers en brochures) en geschikte maatregelen (bijvoorbeeld in catalogusvorm te downloaden via de site van de provincie).

Woonomgeving

Het bevorderen van stadsgroen en de realisatie van natuur buiten natuurgebieden kan positieve effecten hebben op populaties van soorten in de bebouwde omgeving, omdat dit resulteert in nieuw leefgebied en nieuw foerageergebied. Ook de verbinding tussen stad, platteland en natuur kan hierdoor verbeteren, waardoor soorten zich makkelijker kunnen verspreiden en er meer uitwisseling tussen populaties kan optreden. Met name bij herontwikkeling in het stedelijk gebied en andere vormen van gebiedsontwikkeling worden in de visie kansenesignaleerd voor natuurinclusief bouwen en het vergroten van het areaal stadsgroen en groen buiten natuurgebieden. Het wordt echter niet concreet gemaakt waar deze gebiedsontwikkeling aan de orde kan zijn en op welke termijn. Het is daarmee dus niet zeker of deze kansen verzilverd kunnen worden en wat dit in de praktijk gaat opleveren.

- Advies: werk in de uitvoeringsprogramma's duidelijker uit waar gebiedsontwikkelingen in het kader van de transformatie van de woningvoorraad in het stedelijk gebied aan de orde kunnen zijn, bijvoorbeeld door middel van het aangeven van globale zones of regio's. Kijk naar koppelingsmogelijkheden met de Structurele Aanpak Stikstof.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect/risico	Mitigatie
Mobiliteit	Schone mobiliteit	Provincie betaalt mee aan laadpunten en fietsinfrastructuur	Aanleg fietsinfrastructuur: versnippering, barrièrewerking	Locatiekeuze: mijdt kwetsbare gebieden (bijv. foerageergebieden vogels, slaapplaatsen, rustplaatsen, hvp's) en belangrijk leefgebied amfibieën, Leg faunavoorzieningen aan. Beperk het gebruik van verlichting langs fietspaden. Toetsing soortbescherming per initiatief.
Voorzieningen en evenementen	Onderscheidende voorzieningen en evenementen	Zeelandbrede coördinatie, subsidie, spreiding in plaats en tijd, link tussen natuurverbreding en -branding	Verstoringseffecten: licht, geluid, optische verstoring, betreding	Locatiekeuze, rekening houden met kwetsbare perioden en gebieden (bijv. voortplantingsseizoen en belangrijke broed- en rustgebieden vogels en foerageergebieden vleermuizen), beperk invloed geluid en licht. Toetsing soortbescherming per initiatief.
Woningvoorraad	Toekomstbestendig maken van de bestaande woningvoorraad; CO2-neutraal en levensloopbestendig	Stimuleren onderhoud, renovatie en sloop van koop- en huurwoningen en gebiedsgerichte aanpak. Provincie stelt heldere kaders, verzamelt kennis, doet behoefteramingen en monitoring	Verlies nest- en verblijfplaatsen, aantasting staat van instandhouding gebouwbewonende soorten	Stimuleren natuurinclusief renoveren en bouwen. Toetsing soortbescherming per initiatief. Zet in op voorlichting particulieren. Stimuleer gemeenten door soortmanagementplannen te faciliteren.
	Nieuwbouw passend bij de huidige en toekomstige behoefte en minimaal 50% circulair: focus op kwaliteit in woningtypen en locaties.	Adaptief programmeren en complementair bouwen van nieuwe woningen. Provincie verzamelt en deelt kennis, maakt behoefteramingen, monitort en stelt plannen vast voor de aanpak van overtollige plancapaciteit en ondersteunt gemeenten. Stimuleert regionale afstemming en stelt kaders.	Negatief effect indien nieuwbouw niet natuurinclusief	Biodiversiteit identificeren als maatschappelijke opgave bij bouwsteen woningvoorraad, natuurinclusief bouwen in verordening opnemen
	Inspelen op de behoefte aan specifieke segmenten op woningmarkt	Hergebruik lege panden voor wonen, uitbouw flexibele schil (bijv. voor arbeidsmigranten, studenten, flexwonen, et cetera). Provincie verzamelt en deelt kennis, stelt kaders, maakt behoefteramingen.	Negatief effect indien bij hergebruik verlies optreedt van verblijfplaatsen en functies voor gebouwgebonden soorten	Toetsing soortbescherming per initiatief

Woonomgeving	Woningbouwopgave vooral in het bestaand stedelijk gebied. Richten op inbreiding, herstructurering en transformatie	Kaders stellen, stimuleren, verbinden	Negatief effect op biodiversiteit in de stad als inbreiding ten koste gaat van stedelijk groen	Toetsing soortbescherming per initiatief. Behoud en uitbreiding stedelijk groen, natuurinclusief ontwerp
	Investeren in leefomgeving en sociale en fysieke veiligheid, o.a. door slimme mobiliteit	Kaders stellen, stimuleren, verbinden	Biedt kansen voor stedelijk groen, omdat slimme mobiliteit leidt tot vrijkomen ruimte voor andere functies (bijv. minder eigen autobezit betekent minder parkeerplaatsen).	
	Stimuleren gezonde en aantrekkelijke woonomgeving. Klimaatadaptatie. Bij herontwikkeling: natuurinclusief bouwen, toename stadsgroen, investeren in natuur buiten natuurnetwerk	Uitvoering (van sturing) door provincie en gemeente, kennis delen, kaders stellen, vergunningverlening	Kans op positief effect: toename geschikt leefgebied, betere samenhang stad-platteland-natuurgebieden, bijdrage behoud en herstel biodiversiteit	

Tabel 17 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Uitstekend wonen en leven op beschermde soorten en biodiversiteit. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten

6.3 Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

In deze paragraaf worden het beleid en de instrumenten die zijn geformuleerd voor 2030 voor de bouwstenen die zijn gekoppeld aan de uitdaging Balans in de grote wateren en het landelijk gebied getoetst. Hierbij is het thema Archeologie niet meegenomen omdat het beleid en de instrumenten die worden ingezet geen directe invloed hebben op natuur en biodiversiteit.

6.3.1 Natura 2000

In tabel 18 wordt voor de relevante thema's beoordeeld welke gevolgen het beleid en de in te zetten instrumenten kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. In de tabel is ook aangegeven wat de mogelijkheden zijn voor het voorkomen of verzachten van effecten (mitigatie). Hieronder wordt de beoordeling voor enkele thema's toegelicht.

Toelichting beoordeling

Landbouw

De huidige landbouw heeft op verschillende manieren een negatieve invloed op de Natura 2000-gebieden. De veehouderij draagt bij aan de stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Daarnaast kunnen grondwateronttrekkingen en peilbeheer bijdragen aan verdroging in Natura 2000-gebieden. De ambitie van de omgevingsvisie is het realiseren van een volhoudbare landbouw, in evenwicht met de omgeving. Kringlopen dienen zoveel mogelijk en op een zo laag mogelijk niveau gesloten te worden. Natuur en landbouw te versterken door meer verbinding tussen beiden op gebiedsniveau. Er wordt een gebiedsgerichte benadering en regionaal maatwerk toegepast die het mogelijk maken om win-win situaties in het beheer van natuur, landbouw en openbare ruimte tegelijk en aanvullend op elkaar te benutten. Er wordt een beloningssysteem opgezet voor de levering van maatschappelijke diensten, zoals natuurinclusiviteit. De ambities voor de landbouw worden verder uitgewerkt en geconcretiseerd in een uitvoeringsprogramma landelijk gebied.

Het beloningssysteem dat werkt op basis van kritische prestatie indicatoren moet nog worden vormgegeven. Hiervoor zou kunnen worden aangesloten op de KPI-systematiek van de Biodiversiteitsmonitor van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

- Advies: kijk naar de mogelijkheden voor het aansluiten van het KPI-beloningssysteem op het KPI-systeem van de Biodiversiteitsmonitor

De verwachte effecten van het nog uit te werken beleid zijn positief, echter is nog onduidelijk in hoeverre het de bestaande knelpunten zal oplossen en op welke termijn. In de omgevingsvisie worden geen concrete doelen gesteld ten aanzien van het aandeel kringlooplandbouw en/of natuurinclusieve landbouw waar naar gestreefd wordt in 2030 en 2050. In de omgevingsvisie wordt ingezet op een gebiedsgerichte benadering, zonder daarbij expliciet te maken wat dit zou kunnen inhouden.

Alle partijen op het gebied van landbouw en natuur stellen een uitvoeringsprogramma op, waarin acties voor de korte termijn worden uitgewerkt en vastgelegd. Wat betreft de knelpunten ten aanzien van de stikstofdepositie op stikstofgevoelige natuur wordt een gebiedsgerichte aanpak gehanteerd, die verder wordt uitgewerkt. Hiervoor adviseren we om specifiek te bekijken waar landbouw tot knelpunten leidt voor stikstofgevoelige Natura 2000, zoals door piekbelasting, verdroging door grondwateronttrekking en een bepalende invloed op peilbeheer in en rond Natura 2000.

We verwachten dat een gebiedsgerichte benadering rond Natura 2000-gebieden een wezenlijke bijdragen kan leveren aan het oplossen van bestaande knelpunten met betrekking tot de bestaande milieudruk. Door juist rond de Natura 2000-gebieden in te zetten op kringlooplandbouw, natuurinclusieve en/of extensievere landbouw ontstaan als het ware bufferzones rond de Natura 2000-gebieden. Het realiseren van deze bufferzones draagt wezenlijk bij aan het verminderen van de stikstofproblematiek, verdroging en mogelijke verontreiniging door gewasbeschermingsmiddelen. In de Strategische Aanpak Stikstof wordt het instellen van bufferzones genoemd als mogelijke maatregel voor

natuurherstel. De provincie kijkt wat betreft de mogelijkheden om dit instrument toe te passen eerst vooral naar de omgeving van de Kop van Schouwen en Manteling van Walcheren. Voor Natura 2000-gebied Grevelingen zou dit echter ook mogelijkheden bieden, omdat landbouw de belangrijkste bron is van stikstofdepositie op dit gebied en er sprake is van een groot knelpunt. Tot slot is voor de andere stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden landbouw ook een relevante bron van de stikstofdepositie, al is de bijdrage vanuit het buitenland in deze gebieden groter. De bron landbouw vormt voor deze gebieden juist een knop waaraan gedraaid kan worden, in tegenstelling tot de bron 'buitenland', die vanuit Zeeland moeilijk te beïnvloeden is.

Natuur

Voor het thema natuur is een deel van de ambitie gericht op het voortzetten van bestaand beleid en beheer, maar in aanvulling daarop zullen extra instandhoudingsmaatregelen worden getroffen. Voor 2030 wordt verwacht dat het met de te nemen maatregelen mogelijk zal zijn tot 70% doelrealisatie te komen met specifiek aandacht voor stikstofgevoelige natuur. De instandhoudingsmaatregelen worden onder andere uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma natuur 2021-2030, naar aanleiding van de nog te verschijnen Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030. Daar zal naar verwachting ook een duidelijke koppeling worden gemaakt met de strategische aanpak stikstof. Daarnaast wordt samen met de landbouw en andere betrokken partijen een uitvoeringsprogramma landelijk gebied bepaald (zie onder landbouw).

Landschap

In de omgevingsvisie wordt een betere bescherming van het landschap geambieerd. De kernkwaliteiten zijn bepaald en worden beschermd in de omgevingsverordeningen de gemeentelijke omgevingsplannen. De provincie gaat de kernkwaliteiten monitoren. Hierdoor kan beter gevolgd worden of en waar aantasting van de landschappelijke waarden plaatsvindt en kan hierop ook actie worden ondernomen. Dit heeft mogelijk ook een positief effect op de beschermde waarden van Natura 2000-gebieden indien hierdoor verstoringen kunnen worden verminderd.

De provincie wijst daarnaast stimuleringsgebieden aan, waar een gebiedsgerichte aanpak mogelijk is. Bijvoorbeeld ten aanzien van de aanpak van stikstof. Ook het landschap kan hierin meegenomen worden. Die stimuleringsgebieden bieden ook kansen voor realisatie van natuur buiten het natuurnetwerk of natuurinclusieve landbouw. Hierdoor kan de milieudruk op Natura 2000-gebieden afnemen en kan mogelijk ook de druk vanuit recreatie afnemen. Het beleid wordt nog verder uitgewerkt, waardoor nog niet duidelijk is waar dit wordt toegepast en hoeveel het in de praktijk kan opleveren aan afname van de druk op Natura 2000-gebieden. Deze aanpak kan in potentie echter een grote bijdrage leveren aan het verminderen van de milieudruk op de Natura 2000-gebieden. Waarschijnlijk wordt aangesloten op de Strategische Aanpak Stikstof.

Milieu

De ambitie voor 2050 is dat voor alle milieufactoren die gezondheidsrisico's veroorzaken tenminste wordt voldaan aan wettelijke normen en zoveel mogelijk extra gezondheidswinst is geboekt. Daarnaast dienen de milieucondities in de natuurgebieden op orde te zijn. De instrumenten die hiervoor in het omgevingsplan worden ingezet zijn regulering, vergunningverlening en handhaving. Daarnaast wordt het milieuprogramma uitgevoerd en waar nodig geactualiseerd. De inzet van de bestaande instrumenten en beleid is onvoldoende om de milieucondities in de Natura 2000-gebieden op orde te krijgen. In het Milieuprogramma 2018-2022 wordt bijvoorbeeld nog verwezen naar het PAS wat betreft de regulering van de uitstoot van stikstof door de industrie en veehouderijen. En wordt benoemd dat wordt gestreefd naar een, per saldo, afnemende stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden, zonder daarbij een concrete doelstelling te noemen. Aanvullende acties zijn nodig om de milieucondities op orde te krijgen in de natuurgebieden. Naar verwachting zullen deze maatregelen verder worden geconcretiseerd in de uitvoering van de Strategische Aanpak Stikstof (SAS). In de SAS wordt ook benoemd dat alle sectoren zullen moeten bijdragen, dat geldt dus ook voor industrie.

In de omgevingsvisie krijgt geluidsproductie ook serieuze aandacht. De provincie gaat deze reguleren, stelt geluidproductieplafonds, geluidbelastingkaart en een actieplan vast en neemt een regeling op in de Omgevingsverordening over stiltegebieden. Mogelijk kunnen in de toekomst op basis van dit beleid maatregelen worden genomen om invloed van geluidsbelasting op Natura 2000-gebieden te laten afnemen.

Water

Voor het watersysteem wordt gestreefd naar realisatie van de KRW-doelen, het reguleren van onttrekkingen en het beter vasthouden van regenwater om verdroging tegen te gaan. De uitwerking hiervan vindt plaats in een provinciaal waterprogramma en een uitvoeringsagenda. De effecten van dit beleid op de milieukwaliteit in de Natura 2000-gebieden zijn naar verwachting positief, maar nog niet zeker omdat hiervoor concretisering mist.

Stikstofdepositie

Binnen deze uitdaging zijn meerdere bouwstenen die een relatie hebben met stikstofdepositie, namelijk landbouw, natuur en milieu. De ambities zijn gericht op het in balans brengen van de landbouw met de omgeving en het bereiken van de instandhoudingsdoelen voor de Natura 2000-gebieden, met de verwachting van een 70% doelrealisatie in 2030. Hiervoor is verlaging van de stikstofdepositie nodig. Veel beleid dient nog verder te worden uitgewerkt in programma's, o.a. het uitvoeringsprogramma landelijk gebied en het uitvoeringsprogramma natuur 2021-2030. Het Milieuprogramma dient te worden geactualiseerd. Er zijn dus meerdere sporen en programma die samen komen op het thema stikstof en deze dienen gekoppeld te worden aan de strategische aanpak stikstof. De verwachting is dat de ambities en het nog uit te werken beleid leiden tot positieve effecten en een afname van de depositie.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Bodem	Robuuste en schone bodem met een goede (fysische, chemische en biologische) bodemkwaliteit, die duurzaam wordt beheerd	Regels en voorschriften om verontreiniging van bodem en grondwater te voorkomen. Agrarische ondernemers en grondeigenaren verbeteren de bodemkwaliteit. Agrarische ondernemers en grondeigenaren zetten in op duurzaam bodembeheer. Kennisdelen en ondersteunen, stimuleren onderzoek.	Kans op positieve effecten; afname milieudruk op Natura 2000-gebieden.	
Deltawateren	Een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta	Verbetering van, de basis, het ecologisch systeem van de deltawateren. Met de voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta geven Rijk en regio samen en samenhangend invulling aan de centrale doelstelling van de Zuidwestelijke Delta: een veilige, economisch aantrekkelijk en ecologisch gezonde delta. Provincie is mede verantwoordelijk voor RO en Natura 2000.	Kans op een positief effect op Natura 2000-Deltawateren	
		Herijking voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta. Door de verwachte effecten van klimaatverandering en de ontwikkeling van de ecologische kwaliteit van de deltawateren is op termijn een nieuwe aanpak nodig. Op basis van de natte Gebiedsagenda Zuidwestelijke delta 2050, de geactualiseerde strategie van de Zuidwestelijke Delta en het kennisprogramma Zeespiegelstijging worden onderzoeken, verkenningen en pilots uitgevoerd gericht op integrale lange termijn alternatieven voor het gebied. In dit kader is het bieden voor experimenteerruimte om nieuwe concepten uit te werken en de bruikbaarheid en haalbaarheid daarvan te onderzoeken van belang.	Nog onduidelijk, keuzes in beheer en inrichting kunnen leiden tot positieve effecten op een deel van de Natura 2000-waarden, maar juist tot negatieve effecten op andere Natura 2000-waarden. Bijvoorbeeld door het wel of niet kiezen voor het toestaan van getijde of zout water invloed. Bij het ontbreken van invloed van zout water zullen zilte plantensoorten op den duur verdwijnen. Dat zal betekenen dat sommige instandhoudingsdoelen op den duur niet haalbaar zijn.	Rekening houden met Natura 2000-waarden: vooraf beoordelen wat de mogelijke effecten zijn van een andere aanpak op Natura 2000-doelen. Bij experimenteren met nieuwe concepten/pilots/living labs: vooraf effectanalyse doen, kwetsbare gebieden en perioden mijden, effecten monitoren, kennis delen. Regulering via toetsing en vergunningen.
		Onderscheidend ontwikkelperspectief per deltawater op basis waarvan ruimtegebruik van de wateren en de randen wordt ingevuld. In overleg met betrokken partners stelt provincie ontwikkelperspectieven per deltawater op, waarbij inzet (provinciaal) ruimtelijk instrumentarium kan worden overwogen.		
		Nadere invulling handelingsperspectieven door middel van gebiedsgerichte uitwerkingen, pilots, living labs en het bieden van experimenteerruimte door het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta (overheden) en de Adviesgroep Zuidwestelijke Delta		

Erfgoed	Erfgoed behouden, benutten, ontsluiten, beleefbaar en toegankelijk maken	Provincie verleent subsidies voor restauratie en heeft adviesrol. Bevordert met name instandhouding en ontwikkeling van agrarisch en religieus erfgoed. Neemt erfgoed op in omgevingsverordening Gemeenten maken herbestemming mogelijk Terreinbeheerders hebben een rol in beheer, instandhouding en bereikbaarheid groen en gebouwd erfgoed. SLZ heeft een rol bij beheer en ontwikkeling van het Zeeuwse cultuurlandschap.	Geen directe invloed	
	Ontsluiting en daarmee beleving en bewustwording van erfgoed	Provincie faciliteert en subsidieert fysieke en digitale ontsluiting, Erfgoed Zeeland voert uit en geeft invulling. Erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkeling, kansen benutten voor toerisme	Indien erfgoed nabij Natura 2000: negatief effect door toename recreatiedruk	Toetsing per initiatief indien in/nabij Natura 2000. Instellen goede recreatie-zonering in Natura 2000-gebieden.
Landbouw	Ondersteunen ondernemers in de transitie naar volhoudbare landbouw: stimuleren en kaderstellen	Faciliteren kavelruil, ondersteuning ontwikkeling volhoudbare landbouw, ontwikkeling en implementatie KPI systeem, financiering maatschappelijke diensten door overheden op basis van KPI systeem	Kans op positieve effecten op Natura 2000 door vermindering milieudruk (stikstofdepositie, verdroging, verontreiniging)	
	Vastleggen ontwikkelingsstrategie grondgebonden, niet-grondgebonden landbouw en aquacultuur	Nieuwvestiging en omschakeling intensieve veehouderij uitgesloten (bestaand beleid). Bestaande bedrijven kunnen verduurzamen. Voorwaarde bij de verduurzaming: kwaliteitsimpuls omgeving (bijv. milieu en landschappelijke inpassing). Glastuinbouw: concentratie en verduurzaming (bestaand beleid). Aquacultuur: concentratie (bestaand beleid)	Kans op positief effect Natura 2000 door verduurzaming: afname milieudruk	
	Het bevorderen van bodemkwaliteit	Agrariërs verbeteren de bodemkwaliteit, o.a. door verbeteren bodemstructuur voor betere waterinfiltratiecapaciteit verbetering vermogen om water vast te houden, verminderen chemische verontreiniging	Kans op positief effect: afname verdroging en verontreiniging in Natura 2000	
	Het realiseren van de (zoet) wateropgave en klimaatopgave uit het klimaatakkoord voor landbouw en landgebruik	Uitwerking in Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied en in de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland (KASZ), Deltaprogramma Zoet water	Kans op positieve en negatieve effecten. Positieve effecten indien meer water kan worden vastgehouden en minder verdroging optreedt in de Natura 2000-gebieden. Negatieve effecten in het licht van de toekomst van bepaalde Deltawateren (zout of zoet, geldt voor Krammer-Volkerak, Zoommeer, Grevelingen)	Toetsing gevolgen programma's aan Natura 2000-doelen

	Bevorderen biodiversiteit in het landelijk gebied	Natuur en landbouw versterken door meer verbinding tussen beiden op gebiedsniveau. Agrarisch ondernemers krijgen een prijs die past bij de natuurinclusiviteit van hun producten en een aantrekkelijke beloning voor het produceren van biodiversiteit door natuur- en landschapsbeheer en andere agro-milieudiensten door ketenpartijen en overheid. Gebiedsgerichte benadering en regionaal maatwerk die het mogelijk maken om win-win situaties in het beheer van natuur, landbouw en openbare ruimte tegelijk en aanvullend op elkaar te benutten. Streven naar een jaarlijkse groei in aantal hectares. Beloning via KPI systeem.	Positieve effecten op Natura 2000-gebieden: verlaging milieudruk (stikstofdepositie, verdroging, verontreiniging)	
	Opstellen uitvoeringsprogramma voor het landelijk gebied	Alle partijen op het gebied van landbouw en natuur stellen een uitvoeringsprogramma op, waarin acties voor de korte termijn worden uitgewerkt en vastgelegd. Er wordt gewerkt vanuit vrijwilligheid en verdienmodellen.	Naar verwachting positieve effecten.	
Landschap	Bescherming landschappelijk, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten Behoud van rust, stilte, weidsheid, open horizon en duisternis.	Overheden beschermen kernkwaliteiten via de omgevingsverordening/omgevingsplan	Kans op positieve effecten: behoud rust, duisternis en openheid in Natura 2000-gebieden	
	Maatwerkplan vrijkomend agrarisch vastgoed, onderzoek verbreding Ruimte voor Ruimte-regeling, behoud cultuurhistorisch waardevolle boerderijen	Provincie stelt op plan op en doet onderzoek, provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor behoud cultuurhistorische boerderijen	Geen directe invloed	
	Monitoringssysteem voor kernkwaliteiten	Provincie neemt initiatief voor opzetten monitoringssysteem	Kans op positieve effecten: beter monitoren betekent eerder kunnen ingrijpen als het mis gaat	
	Borging landschappelijke inpassing	Gemeenten leggen middels publiekrechtelijke borging vast hoe de landschappelijke inpassing wordt gerealiseerd	Kans op positieve effecten wanneer betere landschappelijke inpassing bij Natura 2000	
	Opstellen actuele landschapsvisie met ontwikkelingskader	Provincie stelt kader op voor landschapsontwikkeling binnen de herijking van de Natuurvisie 2017-2022	Kans op positieve effecten bij herstel landschap rond Natura 2000: afname milieudruk mogelijk	
	Aanwijzen stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling	De provincie neemt initiatief om samen met gemeenten en andere partners, gebieden te selecteren waar een gebiedsgerichte aanpak nodig is, zoals bijv. de structurele aanpak van stikstof. Hierin kan	Positieve effecten op Natura 2000: afname milieudruk (stikstofdepositie, verdroging, verontreiniging)	

		landschap worden meegenomen. Optimale veerkracht van het landschap waarbinnen ruimte ontstaat voor natuurlijke processen ten gunste van economie (wonen, werken en recreëren), natuur, bodem en water		
	Herstel van het natuurlijk water- en bodemsysteem vanuit een klimaat adaptieve benadering	Samen met medeoverheden en relevante partners opstellen uitvoeringsstrategie voor het realiseren van herstel van natuurlijke condities uit oogpunt van optimaal landbouwkundig gebruik, landschap ecologisch herstel en het vergroten van de kwaliteit van natuur zoals stikstofgevoelige Natura2000 natuur. Deze uitvoeringsstrategie zal onderdeel uitmaken van een integraal uitvoeringsprogramma 2021-2030.	Positieve effecten op Natura 2000: afname milieudruk (verdroging)	
	Sturing op een natuurinclusieve benadering waarbij de harde scheiding tussen donkergroene functies en rode functies vervagen en waarbij biodiversiteit een vaste opgave wordt binnen ontwikkelingen en behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden	Provincie neemt initiatief voor vormgeven van landelijke agenda natuurinclusieve samenleving, Stimuleren van een volhoudbare landbouw waar landschapsversterking en biodiversiteit onderdeel van uitmaken d.m.v. KPI systeem	Positieve effecten op Natura 2000-gebieden: afname milieudruk (stikstofdepositie, verdroging, verontreiniging)	
Milieu	Verminderen bodemverontreiniging, verbeteren luchtkwaliteit	Uitvoeren en indien nodig actualiseren milieuprogramma	Kans op positieve effecten op Natura 2000-gebieden: verminderen milieudruk (verontreiniging bodem, water en verbeteren luchtkwaliteit)	
	Aanpak van diffuse verspreiding van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) door middel van uitvoering programma ZZS en uitvoering geven aan definitief handelingskader voor PFAS en PFOS (voorzien in 2021)	Provincie voert beleid uit	Neutraal, bestaand beleid. Niet duidelijk of PFAS en PFOS nu tot knelpunten leiden in Natura 2000-gebieden.	
	Verbeteren waterkwaliteit door reguleren indirecte lozingen	Reguleren van indirecte lozingen door vergunningen en controle	Kans op positieve effecten op Natura 2000, verminderen milieudruk (verontreiniging), deels bestaand beleid	

	Verbeteren van de luchtkwaliteit	Provincie reguleert varend ontgassen van benzeen en benzeenhoudende stoffen, voert Schone Lucht Akkoord uit, voert met partners een gebieds- en probleemgerichte aanpak uit, zoals het project in de Zeeuws Vlaamse Kanaalzone	Kans op positieve effecten op Natura 2000, verminderen milieudruk (verbetering luchtkwaliteit)	
	Beperken van de uitbreiding van geluidsproductie	Reguleren van geluidsproductie, provincie stelt geluidproductieplafonds, geluidbelastingkaart en een actieplan vast, provincie neemt een regeling op in de Omgevingsverordening over stiltegebieden, uitvoeren en indien nodig actualiseren milieuprogramma	Kans op positieve effecten op Natura 2000, verminderen milieudruk (geluidbelasting)	
	Het zoveel mogelijk beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen	Reguleren en uitvoeren milieuprogramma	Naar verwachting geen directe invloed; onduidelijk of er nu risico's zijn m.b.t. opslag, gevaarlijke stoffen en Natura 2000-gebieden	
	Beperken van het ontstaan van afval en gebruik van nieuwe grondstoffen (50% circulair)	Reguleren en uitvoeren milieuprogramma	Naar verwachting geen directe invloed	
	Reguleren van luchtvaartterreinen	Uitvoeren van het beleid en uitoefenen bevoegdheden	Negatieve effecten op Natura 2000-gebieden bij toename luchtvaart en nieuwe luchtvaartterreinen	Locatiekeuze: niet nabij Natura 2000-gebieden. Uitbreiding en realisatie nieuwe terreinen reguleren via vergunningverlening (toetsing N2000). Eisen stellen aan geluidsproductie en vliegroutes.
Natuur	Herstel Biodiversiteit	Uitvoering doelstelling Biodiversiteit (kaders in Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030). Provincie stelt kaders vast in de omgevingsverordening, verleent vergunningen en financiert uitvoering	Positieve effecten op Natura 2000-gebieden.	
	Natuurbescherming	Voortzetten huidig beleid. Beheerplannen voor Natura 2000-gebieden. Vergunning- en ontheffingverlening. Vastleggen bestemming natuur in bestemmingsplannen. Voortzetting toezicht en handhaving, buitendijks geïntensiveerd	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurbeheer	Provincie verleent subsidie voor particulier en agrarisch natuurbeheer	Neutraal, bestaand beleid	

	Ecologisch berm- en dijkbeheer	Provincie, gemeenten, waterschap en North Sea Port stellen een gezamenlijk programma op. (voorzet in Atlas bermbeheer: kansrijke locaties). Provincie voert Dijkenactieplan uit	Kans op licht positieve effecten: toename soortenrijkdom in Natura 2000	
	Faunabeheer en exotenbestrijding	Continuering, provincie financiert	Negatief, huidige inzet bestrijding onvoldoende, denk bijv. aan gele bieslelie, watercrussula	Kennis verzamelen en toegankelijk maken, meldpunt inrichten, gericht actieplan maken voor bestrijding exoten
	Monitoring	Continuering monitoring	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurherstel	Uitwerken en uitvoeren uitvoeringsprogramma natuur 2021- 2030, herstel- en instandhoudingsmaatregelen. Voor 2030 wordt verwacht dat met de te nemen maatregelen naar 70% doelrealisatie komen met specifiek aandacht voor stikstofgevoelige natuur.	Positieve effecten op Natura 2000 door herstelmaatregelen	
	Natuurontwikkeling	Afronding Natuurnetwerk Zeeland in 2027 gerealiseerd	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurverbreding	Uitvoering acties nota Natuurverbreding	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurbeleving	Uitvoering onderdeel natuurbeleving uit nota natuurbeleving	Neutraal, bestaand beleid	
Watersysteem	Grond- en oppervlaktewater zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.	De Europese KRW doelen voor Zeeland worden uitgewerkt in het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027 en het Waterbeheerprogramma 2022-2027 van het waterschap. De uitvoering loopt via een nog op te stellen uitvoeringsagenda 2022-2027.	Positieve effecten op Natura 2000: verbetering waterhuishouding en waterkwaliteit	
	Voorkomen van intering op watervoorraden	Reguleren onttrekkingen. Investeren in vergroten van de mogelijkheden voor vasthouden en bergen van hemelwater	Kans op positieve effecten: verminderen verdroging in Natura 2000-gebieden	

Tabel 18 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Balans in de grote wateren en het landelijk gebied op Natura 2000-gebieden
KPI= Kritieke Prestatie-Indicatoren. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog niet duidelijk of kans op positieve en negatieve effecten

6.3.2 Overige natuurgebieden

In tabel 19 wordt voor de relevante thema's beoordeeld welke gevolgen het beleid en de in te zetten instrumenten kunnen hebben voor natuurgebieden in het NNZ. In de tabel is ook aangegeven wat de aandachtspunten zijn bij verdere uitwerking van beleid en/of mogelijkheden voor het voorkomen of verzachten van effecten (mitigatie). Hieronder wordt de beoordeling voor enkele thema's toegelicht.

Toelichting beoordeling

Landbouw

De ambitie van het omgevingsplan is het realiseren van een volhoudbare landbouw, in evenwicht met de omgeving. Kringlopen dienen zoveel mogelijk en op een zo laag mogelijk niveau gesloten te worden. Natuur en landbouw te versterken door meer verbinding tussen beiden op gebiedsniveau. Er wordt een gebiedsgerichte benadering en regionaal maatwerk toegepast die het mogelijk maken om win-win situaties in het beheer van natuur, landbouw en openbare ruimte tegelijk en aanvullend op elkaar te benutten. Er wordt een beloningsstelsel opgezet voor de levering van maatschappelijke diensten, zoals natuurinclusiviteit. De ambities voor de landbouw worden verder uitgewerkt en geconcretiseerd in een uitvoeringsprogramma landelijk gebied.

De verwachte effecten van het nog uit te werken beleid zijn positief, echter is nog onduidelijk in hoeverre het de bestaande knelpunten zal oplossen en op welke termijn. In de omgevingsvisie worden bijvoorbeeld geen concrete doelen gesteld ten aanzien van het aandeel kringlooplandbouw waar naar gestreefd wordt in 2030 en 2050. In de omgevingsvisie wordt ingezet op een gebiedsgerichte benadering, zonder daarbij expliciet te maken wat dit zou kunnen inhouden. Indien deze gebiedsgerichte benadering wordt toegepast rond natuurgebieden en ziet op inrichting van bufferzones waarin kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw plaatsvindt, kan de milieudruk op natuurgebieden wezenlijk worden verlaagd.

Foto 4 *Natuurinclusieve landbouw betekent bijvoorbeeld meer kruidenrijke akkers. Creative Nature, Rudmer Zwerver*

Natuur

Voor het thema natuur is een deel van de ambitie gericht op het voortzetten van bestaand beleid en beheer. Het natuurnetwerk dient in 2027 te zijn gerealiseerd. Het gaat daarbij om de vereiste hectares en inrichting en beheer. Daarnaast zorgt de provincie samen met de terreinbeheerders voor een verbetering van de kwaliteit van de gebieden. Naar verwachting is in 2027 de kwaliteit van alle natuurgebieden nog niet op orde. Natuurherstelmaatregelen worden o.a. uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma natuur 2021-2030, naar aanleiding van de nog te verschijnen Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030. Naar verwachting zullen deze vooral gericht zijn op herstel van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Deze gebieden maken echter ook onderdeel uit van het NNZ. In 2050 moeten de milieucondities in de natuurgebieden op orde zijn en de biodiversiteit hersteld.

De verwachte effecten van het beleid zijn positief. Omdat het beleid verder uitgewerkt moet worden, is nog niet duidelijk of alle doelstellingen gerealiseerd zullen worden.

Milieu

De ambitie voor 2050 is dat voor alle milieufactoren die gezondheidsrisico's veroorzaken tenminste wordt voldaan aan wettelijke normen en de milieucondities in de natuurgebieden dienen op orde te zijn. De instrumenten die hiervoor in het omgevingsplan worden ingezet zijn regulering, vergunningverlening en handhaving. Daarnaast wordt het milieuprogramma uitgevoerd en waar nodig geactualiseerd. Zoals in paragraaf 6.3.1 is geconstateerd is het milieuprogramma achterhaald wat betreft de regulering van activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Aanvullende acties zijn nodig om de milieucondities op orde te krijgen in de natuurgebieden. Naar verwachting zullen deze maatregelen ook verder worden geconcretiseerd in de uitvoeringsprogramma's landelijk gebied en natuur. Op dit moment is echter nog onvoldoende verzekerd dat de problemen ten aanzien van verdroging, verzuring en vermesting worden opgelost.

Water

Voor het watersysteem wordt gestreefd naar realisatie van de KRW-doelen, het reguleren van onttrekkingen en het beter vasthouden van regenwater om verdroging tegen te gaan. De uitwerking hiervan vindt plaats in een provinciaal waterprogramma en een uitvoeringsagenda. De effecten van dit beleid zijn naar verwachting positief, maar nog niet zeker omdat hiervoor concretisering mist.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Bodem	Robuuste en schone bodem met een goede (fysische, chemische en biologische) bodemkwaliteit, die duurzaam wordt beheerd	Regels en voorschriften om verontreiniging van bodem en grondwater te voorkomen. Agrarische ondernemers en grondeigenaren verbeteren de bodemkwaliteit. Agrarische ondernemers en grondeigenaren zetten in op duurzaam bodembeheer. Kennisdelen en ondersteunen, stimuleren onderzoek.	Kans op positieve effecten: afname milieudruk (stikstofdepositie, verdroging, verontreiniging),	
Deltawateren	Een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta	Verbetering van, de basis, het ecologisch systeem van de deltaxwateren. Met de voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta geven Rijk en regio samen en samenhangend invulling aan de centrale doelstelling van de Zuidwestelijke Delta: een veilige, economisch aantrekkelijk en ecologisch gezonde delta. Provincie is mede verantwoordelijk voor RO en Natura 2000.	Kans op positieve effecten op kwaliteit NNZ door verbetering ecologisch systeem.	
		Herijking voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta. Door de verwachte effecten van klimaatverandering en de ontwikkeling van de ecologische kwaliteit van de deltaxwateren is op termijn een nieuwe aanpak nodig. Op basis van de natte Gebiedsagenda Zuidwestelijke delta 2050, de geactualiseerde strategie van de Zuidwestelijke Delta en het kennisprogramma Zeespiegelstijging worden onderzoeken, verkenningen en pilots uitgevoerd gericht op integrale lange termijn alternatieven voor het gebied. In dit kader is het bieden voor experimenteerruimte om nieuwe concepten uit te werken en de bruikbaarheid en haalbaarheid daarvan te onderzoeken van belang.	Kans op een positief effect op NNZ binnen Deltaxwateren	
		Onderscheidend ontwikkelperspectief per deltaxwater op basis waarvan ruimtegebruik van de wateren en de randen wordt ingevuld. In overleg met betrokken partners stelt provincie ontwikkelperspectieven per deltaxwater op, waarbij inzet (provinciaal) ruimtelijk instrumentarium kan worden overwogen.	Nog onduidelijk, keuzes in beheer en inrichting kunnen leiden tot positieve effecten op deel van de natuurwaarden, maar negatieve effecten op andere natuurwaarden.	Rekening houden met natuurwaarden: vooraf beoordelen wat de mogelijke effecten zijn van een andere aanpak op ambities NNZ. Bij experimenteren met nieuwe concepten/pilots/living labs: vooraf effectanalyse doen, kwetsbare gebieden en perioden mijden, effecten monitoren, kennis delen.
		Nadere invulling handelingsperspectieven door middel van gebiedsgerichte uitwerkingen, pilots, living labs en het bieden van experimenteerruimte door het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta (overheden) en de Adviesgroep Zuidwestelijke Delta		

Erfgoed	Erfgoed behouden, benutten, ontsluiten, beleefbaar en toegankelijk maken	Provincie verleent subsidies voor restauratie en heeft adviesrol. Bevordert met name instandhouding en ontwikkeling van agrarisch en religieus erfgoed. Neemt erfgoed op in omgevingsverordening. Gemeenten maken herbestemming mogelijk. Terreinbeheerders hebben een rol in beheer, instandhouding en bereikbaarheid groen en gebouwd erfgoed. SLZ heeft een rol bij beheer en ontwikkeling van het Zeeuwse cultuurlandschap.	Geen directe invloed verwacht, deels bestaand beleid	
	Ontsluiting en daarmee beleving en bewustwording van erfgoed	Provincie faciliteert en subsidieert fysieke en digitale ontsluiting, Erfgoed Zeeland voert uit en geeft invulling. Erfgoed is uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkeling, kansen benutten voor toerisme	Indien erfgoed in NNZ: negatief effect door toename recreatiedruk	Toetsing per initiatief in NNZ. Toepassen goede recreatiezonering in NNZ-gebieden
Landbouw	Ondersteunen ondernemers in de transitie naar volhoudbare landbouw: stimuleren en kaderstellen	Faciliteren kavelruil, ondersteuning ontwikkeling volhoudbare landbouw, ontwikkeling en implementatie KPI systeem, financiering maatschappelijke diensten door overheden op basis van KPI systeem	NNZ kent geen externe werking, maar deze actie heeft wel positieve invloed op NNZ door vermindering milieudruk (stikstofdepositie, verdroging, verontreiniging)	
	Vastleggen ontwikkelingsstrategie grondgebonden, niet-grondgebonden landbouw en aquacultuur	Nieuwvestiging en omschakeling intensieve veehouderij uitgesloten (bestaand beleid). Bestaande bedrijven kunnen verduurzamen. Voorwaarde bij de verduurzaming: kwaliteitsimpuls omgeving (bijv. milieu en landschappelijke inpassing). Glastuinbouw: concentratie en verduurzaming (bestaand beleid). Aquacultuur: concentratie (bestaand beleid)	Kans op positief effect NNZ door verduurzaming: afname milieudruk	
	Het bevorderen van bodemkwaliteit	Agrariërs verbeteren de bodemkwaliteit	Kans op positief effect: afname verdroging en verontreiniging in NNZ	
	Het realiseren van de (zoet) wateropgave en klimaatopgave uit het klimaatkkoord voor landbouw en landgebruik	Uitwerking in Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied en in de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland (KASZ), Deltaprogramma Zoet water	Kans op positieve en negatieve effecten. Positieve effecten indien meer water kan worden vastgehouden en minder verdroging optreedt in de natuurgebieden. Negatieve effecten in het licht van de toekomst van bepaalde Delta-watervaten (zout of zoet, geldt voor Krammer-Volkerak, Zoommeer, Grevelingen)	Rekening houden met doelen NNZ
	Bevorderen biodiversiteit in het landelijk gebied	Natuur en landbouw versterken door meer verbinding tussen beiden op gebiedsniveau. Agrarisch ondernemers krijgen een prijs die past bij de natuurinclusiviteit van hun producten en een aantrekkelijke beloning voor het produceren van biodiversiteit door natuur- en landschapsbeheer en andere agro-milieudiensten door ketenpartijen en	Positieve effecten op NNZ-gebieden: verlaging stikstofdepositie, verdroging, verontreiniging	

		overheid. Gebiedsgerichte benadering en regionaal maatwerk die het mogelijk maken om win-win situaties in het beheer van natuur, landbouw en openbare ruimte tegelijk en aanvullend op elkaar te benutten. Streven naar een jaarlijkse groei in aantal hectares. Beloning via KPI systeem.		
	Opstellen uitvoeringsprogramma voor het landelijk gebied	Alle partijen op het gebied van landbouw en natuur stellen een uitvoeringsprogramma op, waarin acties voor de korte termijn worden uitgewerkt en vastgelegd. Er wordt gewerkt vanuit vrijwilligheid en verdienmodellen.	Naar verwachting positieve effecten.	
Landschap	Bescherming landschappelijk, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten Behoud van rust, stilte, weidsheid, open horizon en duisternis.	Overheden beschermen kernkwaliteiten via de omgevingsverordening/omgevingsplan	Kans op positieve effecten: behoud rust, duisternis en openheid in NNZ-gebieden	
	Maatwerkplan vrijkomend agrarisch vastgoed, onderzoek verbreding Ruimte voor Ruimte-regeling, behoud cultuurhistorisch waardevolle boerderijen	Provincie stelt op plan op en doet onderzoek, provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor behoud cultuurhistorische boerderijen	Geen directe invloed	
	Monitoringssysteem voor kernkwaliteiten	Provincie neemt initiatief voor opzetten monitoringssysteem	Mogelijk positieve invloed: beter monitoren betekent eerder kunnen ingrijpen als het mis gaat	
	Opstellen actuele landschapsvisie met ontwikkelingskader	Provincie stelt kader op voor landschapsontwikkeling binnen de herijking van de Natuurvisie 2017-2022	Positieve invloed: leidt mogelijk tot afname milieudruk NNZ	
	Aanwijzen stimuleringsgebieden voor landschapsontwikkeling	De provincie neemt initiatief om samen met gemeenten en andere partners, gebieden te selecteren waar een gebiedsgerichte aanpak nodig is, zoals bijv. de structurele aanpak van stikstof. Hierin kan landschap worden meegenomen. Optimale veerkracht van het landschap waarbinnen ruimte ontstaat voor natuurlijke processen ten gunste van economie (wonen, werken en recreëren), natuur, bodem en water	Positieve effecten: afname milieudruk. Bufferzones leiden tot meer natuur, robuuster netwerk, afname recreatiedruk NNZ.	
	Herstel van het natuurlijk water- en	Samen met medeoverheden en relevante partners opstellen uitvoeringsstrategie voor het realiseren van herstel van natuurlijke condities uit oogpunt van optimaal	Positieve effecten: verbeteren waterkwantiteit en -kwaliteit	

	bodemsysteem vanuit een klimaat adaptieve benadering	landbouwkundig gebruik, landschap ecologisch herstel en het vergroten van de kwaliteit van natuur zoals stikstofgevoelige Natura 2000 natuur. Deze uitvoeringsstrategie zal onderdeel uitmaken van een integraal uitvoeringsprogramma 2021-2030.		
	Sturing op een natuurinclusieve benadering waarbij de harde scheiding tussen donkergroene functies en rode functies vervagen en waarbij biodiversiteit een vaste opgave wordt binnen ontwikkelingen en behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden	Provincie neemt initiatief voor vormgeven van landelijke agenda natuurinclusieve samenleving, Stimuleren van een volhoudbare landbouw waar landschapsversterking en biodiversiteit onderdeel van uitmaken d.m.v. KPI systeem	Positieve effecten: robuuster netwerk, afname milieudruk, toename soortenrijkdom	
Milieu	Verminderen bodemverontreiniging, verbeteren luchtkwaliteit	Uitvoeren en indien nodig actualiseren milieuprogramma	Kans op positieve effecten: afname milieudruk in NNZ (verontreiniging lucht, bodem en water)	
	Aanpak van diffuse verspreiding van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) doormiddel van uitvoering programma ZZS en uitvoering geven aan definitief handelingskader voor PFAS en PFOS (voorzien in 2021)	Provincie voert beleid uit	Onduidelijk in hoeverre deze stoffen binnen natuurgebieden voorkomen en daar tot problemen leiden	
	Verbeteren waterkwaliteit door reguleren indirecte lozingen	Reguleren van indirecte lozingen door vergunningen en controle	Neutraal, bestaand beleid	
	Verbeteren van de luchtkwaliteit	Provincie reguleert varend ontgassen van benzeen en benzeenhoudende stoffen, voert Schone Lucht Akkoord uit, voert met partners een gebieds- en probleemgerichte aanpak uit, zoals het project in de Zeeuws Vlaamse Kanaalzone	Kans op positieve effecten NNZ, verbeteren luchtkwaliteit, afname verontreiniging	

	Beperken van de uitbreiding van geluidsproductie	Reguleren van geluidsproductie, provincie stelt geluidproductieplafonds, geluidbelastingkaart en een actieplan vast, provincie neemt een regeling op in de Omgevingsverordening over stiltegebieden, uitvoeren en indien nodig actualiseren milieuprogramma	Kans op positieve effecten: afname geluidsbelasting in NNZ	
	Het zoveel mogelijk beperken van risico's die verbonden zijn aan de opslag, productie en bewerking van gevaarlijke stoffen	Reguleren en uitvoeren milieuprogramma	Naar verwachting geen directe invloed, bestaand beleid	
	Beperken van het ontstaan van afval en gebruik van nieuwe grondstoffen (50% circulair)	Reguleren en uitvoeren milieuprogramma	Naar verwachting geen directe invloed, bestaand beleid	
	Reguleren van luchtvaartterreinen	Uitvoeren van het beleid en uitoefenen bevoegdheden	Negatieve effecten wanneer nabij uitbreiding bestaande luchtvaartterreinen of realisatie nieuwe luchtvaartterreinen NNZ: aantasting rust	Locatiekeuze: niet bij NNZ, niet laagvliegen boven NNZ
Natuur	Herstel Biodiversiteit	Uitvoering doelstelling Biodiversiteit (kaders in Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030). Provincie stelt kaders vast in de omgevingsverordening, verleent vergunningen en financiert uitvoering	Positieve effecten: herstel soortenrijkdom	
	Natuurbescherming	Voortzetten huidig beleid. Beheerplannen voor Natura 2000-gebieden. Vergunning- en ontheffingverlening. Vastleggen bestemming natuur in bestemmingsplannen. Voortzetting toezicht en handhaving, buitendijks geïntensiveerd	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurbeheer	Provincie verleent subsidie voor particulier en agrarisch natuurbeheer	Neutraal, bestaand beleid	
	Ecologisch berm- en dijkbeheer	Provincie, gemeenten, waterschap en North Sea Port stellen een gezamenlijk programma op. (voorzet in Atlas bermbeheer: kansrijke locaties). Provincie voert dijkenactieplan uit	Kans op positieve effecten: betere verbindingen tussen natuurgebieden, toename soortenrijkdom	
	Faunabeheer en exotenbestrijding	Continuering, provincie financiert	Negatief, huidige inzet exotenbestrijding niet voldoende, denk aan Japanse duizendknoop, watercrussula en gele bieslelie	Kennis verzamelen en toegankelijk maken, meldpunt inrichten, gericht actieplan maken voor bestrijding exoten
	Monitoring	Continuering monitoring	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurherstel	Uitwerken en uitvoeren uitvoeringsprogramma natuur 2021- 2030	Positieve effecten verwacht op kwaliteit NNZ	

		Herstel en instandhoudingsmaatregelen	Positieve effecten op kwaliteit NNZ	
	Natuurontwikkeling	Afronding Natuurnetwerk Zeeland in 2027 gerealiseerd	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurverbreding	Uitvoering acties nota Natuurverbreding	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurbeleving	Uitvoering onderdeel natuurbeleving uit nota Natuurbeleving	Neutraal, bestaand beleid	
Watersysteem	Grond- en oppervlakte-water zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.	De Europese KRW doelen voor Zeeland worden uitgewerkt in het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027 en het Waterbeheerprogramma 2022-2027 van het waterschap. De uitvoering loopt via een nog op te stellen uitvoeringsagenda 2022-2027.	Positieve effecten: betere waterkwaliteit en -kwantiteit	
	Voorkomen van intering op watervoorraden	Reguleren onttrekkingen. Investeren in vergroten van de mogelijkheden voor vasthouden en bergen van hemelwater	Positieve effecten: afname verdroging	

Tabel 19 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Balans in de grote wateren en het landelijk gebied op natuurgebieden binnen het NNZ. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog niet duidelijk of kans op positieve en negatieve effecten, blauw: kans op positieve effecten door beleidskeuzes die invloed hebben op ontwikkelingen buiten de NNZ en directe omgeving

6.3.3 Beschermden soorten en biodiversiteit

In tabel 20 is de beoordeling van effecten van het beleid op biodiversiteit en soorten opgenomen.

Toelichting beoordeling

Voor beschermde soorten en biodiversiteit leiden de ambities op de verschillende thema's naar verwachting tot positieve effecten, echter dient de uitwerking van de ambities verder geconcretiseerd te worden in uitvoeringsprogramma's. Daardoor is het niet mogelijk om op basis van de omgevingsvisie daadwerkelijk te kunnen concluderen dat de biodiversiteit hersteld zal worden zoals het doel voor 2030 beoogd en alle soorten binnen de natuurgebieden en het landelijk gebied in een gunstige staat van instandhouding worden gebracht.

Landbouw

Wat betreft de verschillende ecosysteemttypen in Zeeland liggen de grootste uitdagingen voor het behoud en herstel van de biodiversiteit in het agrarisch gebied. Het agrarisch natuurbeheer alleen is onvoldoende om de verdere achteruitgang te staken. Daarom is het noodzakelijk dat ook in het reguliere agrarisch gebied maatregelen worden getroffen ten behoeve van boerenlandsoorten zoals de patrijs. Hiervoor kan de aanwijzing van zogenoemde stimuleringsgebieden kansen bieden. In deze gebieden is een gebiedsgerichte aanpak mogelijk, waar bijvoorbeeld natuur buiten het natuurnetwerk of natuurinclusieve landbouw kan worden gerealiseerd. Dit zou een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het herstel van de biodiversiteit. Ook kan dit bijdragen aan een afname van de versnippering van leefgebieden; de verbindingen tussen stad, platteland en natuur kunnen worden verbeterd. Hier liggen ook weer mogelijkheden voor een koppeling met de Strategische Aanpak Stikstof (SAS), door het instellen van bufferzones rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Bij Natura 2000-gebied Kop van Schouwen ontstaan wellicht mogelijkheden voor een koppeling met het project Burgsluis ten behoeve van de patrijs. Dit is ook gesignaleerd in de SAS.

Landschap

In de omgevingsvisie worden voorzeten gedaan voor een betere bescherming van het landschap. Zo zullen kernkwaliteiten worden gemonitord. Dit biedt de mogelijkheid om daadwerkelijk te kunnen ingrijpen als deze kernkwaliteiten worden aangetast. Denk hierbij aan stilte en duisternis. Deels is de bescherming van deze kernkwaliteiten al geregeld in bestaand beleid (o.a. Beleidsnota Natuurwetgeving, Provincie Zeeland, 2018).

Natuur

Herstel biodiversiteit

De uitwerking van het beleid naar aanleiding van de Europese biodiversiteitsstrategie 2030 gaat heel belangrijk zijn voor de ontwikkeling van de Zeeuwse natuur de komende tien jaar en daarna. De ambitie van de Omgevingsvisie is hoog, herstel van de biodiversiteit, echter dit vraagt om stevige maatregelen en investeringen. Het is belangrijk dat de maatregelen niet alleen worden gericht op de Natura 2000-gebieden, maar ook daarbuiten in de overige natuurgebieden en buiten de natuurgebieden, omdat de trends van soorten daar het meest negatief zijn. Dat betekent ook dat daar de meeste winst is te behalen.

Exotenbestrijding

Ten aanzien van de bestrijding van exoten wordt ingezet op continuering van de bestaande aanpak. Deze aanpak is beschreven in de Beleidsnota Natuurwetgeving (Provincie Zeeland, 2019). De provincie beperkt haar activiteiten, ten aanzien van exotenbeheer, tot die soorten waar vanuit Europa een verplichting geldt. Die soorten zijn opgenomen op de nationale lijst die staat in bijlage 10 van de Regeling natuurbescherming. De activiteiten richten zich voornamelijk op eliminatie, beheer en voorlichting. Voor Japanse duizendknoop en watercrussula geldt die Europese verplichting niet. De provincie zet zich wel in om ook deze soorten aan te pakken, gezamenlijk met andere partijen, door bijvoorbeeld slimme combinaties te maken (instandhoudingsdoelstellingen Natura2000), werk met werk en bijvoorbeeld door met voorlichting anderen te bewegen actief exoten aan te pakken om verdere verspreiding

te voorkomen (bijvoorbeeld bij Japanse duizendknoop die in veel particuliere tuinen groeit of het voorkomen van uitzetten van waterplanten/schildpadden) (Provincie Zeeland, 2019).

Het bestaande beleid is onvoldoende om verspreiding van exoten ook daadwerkelijk terug te dringen; met name voor de soorten die niet in bijlage 10 van de Regeling natuurbescherming zijn genoemd. Terwijl het toch gaat om soorten die grote schade kunnen toebrengen aan de biodiversiteit. Volgens de Natuurrapportage Zeeland 2019 zijn er pilots gaande met de bestrijding van Japanse duizendknoop en watercrussula. Ook elders in Nederland worstelt men met de bestrijding van deze exoten en er vinden proeven plaats met bestrijding van deze soorten. Het loont dan ook om ook bij andere (semi-)overheden kennis op te halen ten aanzien van effectieve bestrijding. Recent is duidelijk geworden dat een nieuwe exoot de kwaliteit van o.a. vochtige duinvalleien bedreigt: de gele bieslelie. Ook hiervoor is het zoeken naar een effectieve bestrijding. Het is wenselijk dat de kennis over effectieve bestrijding wordt verzameld en toegankelijk wordt gemaakt voor andere overheden, grondeigenaren en terreinbeheerders, zodat de bestrijding ook door andere partijen effectief kan worden uitgevoerd.

Vaak is het beeld van waar exoten voorkomen niet compleet. Dit beeld zou completer kunnen worden door een centraal meldpunt in te richten waar burgers, terreinbeheerders en (semi-)overheden en grondeigenaren melding kunnen doen van een groeiplaats van bijvoorbeeld Japanse duizendknoop. Bijvoorbeeld via de website van de provincie. Hierdoor kan toekomstige bestrijding gericht worden ingezet en kan in de toekomst ook beter worden geëvalueerd of het beleid effectief is.

- Advies: stel een actieplan op voor exotenbestrijding, waarin stap 1 het verkrijgen van inzicht in de verspreiding van exoten is. Hiervoor zou bijvoorbeeld een laagdrempelig meldpunt kunnen worden ingericht, bijvoorbeeld via de website van de provincie. Stap 2 zou kunnen zijn het bijeen brengen van kennis over de bestrijdingsmethodiek. Stap 3 zou kunnen bestaan uit het maken van een afwegingskader en stap 4 het bepalen van de acties voor uitvoering van de bestrijding.

Ecologisch berm- en dijkenbeheer

Ecologisch berm- en dijkenbeheer kan leiden tot een toename van de biodiversiteit van bermen, bijdragen aan het behoud van populaties van graslandvlinders en wilde bijen. Daarnaast kunnen hiermee betere verbindingen worden gevormd tussen natuurgebieden, het platteland en het stedelijk gebied. In de Atlas Bermbeheer zijn kansrijke locaties geselecteerd en de komende jaren wordt op zeven locaties gestart met ecologisch beheer. Dit zou over de hele provincie kunnen worden uitgerold en daarnaast ook kunnen worden opgepakt door andere partijen die bermen en dijken beheren. Er wordt ingezet op een gezamenlijk programma voor ecologisch bermbeheer met de medeoverheden en North Sea Port en uitbreiding van het areaal ecologisch beheerde bermen, dijken, overhoeken, etc. Tevens wordt uitvoering gegeven aan het Dijkenactieplan (herijking van de ecologische functie en het beheer van alle afzonderlijke binnendijken in Zeeland met als doel een efficiënt en effectief ecologisch beheer). Bij de uitwerking van de Bosvisie worden de kansen onderzocht voor de aanplant van meer weg- en dijkbeplanting.

- Advies: benut bij het ecologisch bermbeheer kansen voor de typische Zeeuwse soorten bijen, vlinders en flora die gebonden zijn aan graslanden door het beheer op kansrijke locaties op deze soorten af te stemmen.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Bodem	Robuuste en schone bodem met een goede (fysische, chemische en biologische) bodemkwaliteit, die duurzaam wordt beheerd	Regels en voorschriften om verontreiniging van bodem en grondwater te voorkomen. Agrarische ondernemers en grondeigenaren verbeteren de bodemkwaliteit. Agrarische ondernemers en grondeigenaren zetten in op duurzaam bodembeheer. Kennisdelen en ondersteunen, stimuleren onderzoek. Kennisdelen en stimuleren onderzoek.	Positieve effecten; afname milieudruk (stikstofdepositie, verontreiniging, verdroging). Goed voor insectenrijkdom en bodemfauna	
Deltawateren	Een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta	Verbetering van, de basis, het ecologisch systeem van de deltaxwateren. Met de voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta geven Rijk en regio samen en samenhangend invulling aan de centrale doelstelling van de Zuidwestelijke Delta: een veilige, economisch aantrekkelijk en ecologisch gezonde delta. Provincie is mede verantwoordelijk voor RO en Natura 2000.	Positieve effecten: hoe beter het ecologisch systeem functioneert, hoe beter soorten duurzaam behouden kunnen worden	
		Herijking voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta. Door de verwachte effecten van klimaatverandering en de ontwikkeling van de ecologische kwaliteit van de deltaxwateren is op termijn een nieuwe aanpak nodig. Op basis van de natte Gebiedsagenda Zuidwestelijke delta 2050, de geactualiseerde strategie van de Zuidwestelijke Delta en het kennisprogramma Zeespiegelstijging worden onderzoeken, verkenningen en pilots uitgevoerd gericht op integrale lange termijn alternatieven voor het gebied. In dit kader is het bieden voor experimenteerruimte om nieuwe concepten uit te werken en de bruikbaarheid en haalbaarheid daarvan te onderzoeken van belang.	Nog onduidelijk, keuzes in beheer en inrichting kunnen leiden tot positieve effecten op deel van de natuurwaarden, maar negatieve effecten op andere natuurwaarden.	Rekening houden met natuurwaarden: vooraf beoordelen wat de mogelijke effecten zijn van een andere aanpak. Toetsing soortbescherming en zorgplicht m.b.t. biodiversiteit. Bij experimenteren met nieuwe concepten/pilots/living labs: vooraf effectanalyse doen, kwetsbare gebieden en perioden mijden, effecten monitoren, kennis delen.
		Onderscheidend ontwikkelperspectief per deltaxwater op basis waarvan ruimtegebruik van de wateren en de randen wordt ingevuld. In overleg met betrokken partners stelt provincie ontwikkelperspectieven per deltaxwater op, waarbij inzet (provinciaal) ruimtelijk instrumentarium kan worden overwogen.		
		Nadere invulling handelingsperspectieven door middel van gebiedsgerichte uitwerkingen, pilots, living labs en het bieden van experimenteerruimte door het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta (overheden) en de Adviesgroep Zuidwestelijke Delta		
Erfgoed	Erfgoed behouden, benutten, ontsluiten, beleefbaar en toegankelijk maken	Provincie verleent subsidies voor restauratie en heeft adviesrol. Bevordert met name instandhouding en ontwikkeling van agrarisch en religieus erfgoed. Neemt erfgoed op in omgevingsverordening. Gemeenten maken herbestemming mogelijk. Terreinbeheerders hebben een rol in beheer, instandhouding en bereikbaarheid groen en gebouwd erfgoed. SLZ heeft een rol bij beheer en ontwikkeling van het Zeeuwse cultuurlandschap.	Negatieve effecten indien geen rekening wordt gehouden met beschermde soorten en functies	Toets soortbescherming voor elk initiatief waarbij verblijfplaatsen en andere onderdelen van essentieel leefgebied verloren kunnen gaan

Landbouw	Ondersteunen ondernemers in de transitie naar volhoudbare landbouw: stimuleren en kaderstellen	Faciliteren kavelruil, ondersteuning ontwikkeling volhoudbare landbouw, ontwikkeling en implementatie KPI systeem, financiering maatschappelijke diensten door overheden op basis van KPI systeem	Kans op positieve effecten op door vermindering milieudruk (stikstofdepositie, verdroging, verontreiniging), toename natuurinclusiviteit leidt tot herstel soortenrijkdom landelijk gebied	
	Vastleggen ontwikkelingsstrategie grondgebonden, niet-grondgebonden landbouw en aquacultuur	Nieuwvestiging en omschakeling intensieve veehouderij uitgesloten (bestaand beleid). Bestaande bedrijven kunnen verduurzamen. Voorwaarde bij de verduurzaming: kwaliteitsimpuls omgeving (bijv. milieu en landschappelijke inpassing). Glastuinbouw: concentratie en verduurzaming (bestaand beleid). Aquacultuur: concentratie (bestaand beleid)	Kans op positief effect door verduurzaming: afname milieudruk	
	Het bevorderen van bodemkwaliteit	Agrariërs verbeteren de bodemkwaliteit	Kans op positief effect: afname verdroging en verontreiniging, gunstig voor o.a. insecten en bodemfauna	
	Het realiseren van de (zoet) wateropgave en klimaatopgave uit het klimaatakkoord voor landbouw en landgebruik	Uitwerking in Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied en in de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland (KASZ), Deltaprogramma Zoet water	Kans op positieve en negatieve effecten. Positieve effecten indien meer water kan worden vastgehouden en minder verdroging optreedt in de natuurgebieden. Negatieve effecten in het licht van de toekomst van bepaalde Deltawateren (zout of zoet, geldt voor Krammer-Volkerak, Zoommeer, Grevelingen)	
	Bevorderen biodiversiteit in het landelijk gebied	Natuur en landbouw versterken door meer verbinding tussen beiden op gebiedsniveau. Agrarisch ondernemers krijgen een prijs die past bij de natuur-inclusiviteit van hun producten en een aantrekkelijke beloning voor het produceren van biodiversiteit door natuur- en landschapsbeheer en andere agro-milieudiensten door ketenpartijen en overheid. Gebiedsgerichte benadering en regionaal maatwerk die het mogelijk maken om win-win situaties in het beheer van natuur, landbouw en openbare ruimte tegelijk en aanvullend op elkaar te benutten. Streven naar een jaarlijkse groei in aantal hectares. Beloning via KPI systeem.	Positieve effecten op biodiversiteit: herstel soortenrijkdom landelijk gebied, verbetering milieucondities binnen natuurgebieden, robuuster natuurnetwerk	
	Opstellen uitvoeringsprogramma voor het landelijk gebied	Alle partijen op het gebied van landbouw en natuur stellen een uitvoeringsprogramma op, waarin acties voor de korte termijn worden uitgewerkt en vastgelegd. Er wordt gewerkt vanuit vrijwilligheid en verdienmodellen.	Naar verwachting positieve effecten.	

Landschap	Bescherming landschappelijk, cultuurhistorische en aardkundige kernkwaliteiten Behoud van rust, stilte, weidsheid, open horizon en duisternis.	Overheden beschermen kernkwaliteiten via de omgevingsverordening/omgevingsplan	Kans op positieve effecten. Met name duisternis erg belangrijk voor insecten, zoogdieren, vogels	
	Maatwerkplan vrijkomend agrarisch vastgoed, onderzoek verbreding Ruimte voor Ruimte-regeling, behoud cultuurhistorisch waardevolle boerderijen	Provincie stelt op plan op en doet onderzoek, provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor behoud cultuurhistorische boerderijen	Negatieve effecten indien geen rekening wordt gehouden met bestaande verblijfplaatsen en functies	Toets soortbescherming nodig voor elk initiatief
	Monitoringssysteem voor kernkwaliteiten	Provincie neemt initiatief voor opzetten monitoringssysteem	Kans op positieve effecten: beter monitoren betekent eerder kunnen ingrijpen als het mis gaat	
	Borging landschappelijke inpassing	Gemeenten leggen middels publiekrechtelijke borging vast hoe de landschappelijke inpassing wordt gerealiseerd. Hierbij wordt gesproken over een 10 m brede groenzone als landschappelijke inpassing.	Vanwege beperkte ambitie geen duidelijk positief effect	
	Opstellen actuele landschapsvisie met ontwikkelingskader	Provincie stelt kader op voor landschapsontwikkeling binnen de herijking van de Natuurvisie 2017-2022	Positieve effecten: herstel landschappelijke kwaliteiten, leidt tot herstel leefgebieden	
	Aanwijzen stimuleringsgebieden voor landschapontwikkeling	De provincie neemt initiatief om samen met gemeenten en andere partners, gebieden te selecteren waar een gebiedsgerichte aanpak nodig is, zoals bijv. de structurele aanpak van stikstof. Hierin kan landschap worden meegenomen. Optimale veerkracht van het landschap waarbinnen ruimte ontstaat voor natuurlijke processen ten gunste van economie (wonen, werken en recreëren), natuur, bodem en water	Positieve effecten: afname milieudruk. Bufferzones leiden tot meer natuur en natuurinclusiviteit, robuuster natuurnetwerk. Draagt bij aan herstel soortenrijkdom landelijk gebied.	
	Herstel van het natuurlijk water- en bodemsysteem vanuit een klimaat adaptieve benadering	Samen met medeoverheden en relevante partners opstellen uitvoeringsstrategie voor het realiseren van herstel van natuurlijke condities uit oogpunt van optimaal landbouwkundig gebruik, landschap ecologisch herstel en het vergroten van de kwaliteit van natuur zoals stikstofgevoelige Natura 2000 natuur. Deze uitvoeringsstrategie zal onderdeel uitmaken van een integraal uitvoeringsprogramma 2021-2030.	Positieve effecten door tegengaan verdroging	

	Sturing op een natuurinclusieve benadering waarbij de harde scheiding tussen donkergroene functies en rode functies vervagen en waarbij biodiversiteit een vaste opgave wordt binnen ontwikkelingen en behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden	Provincie neemt initiatief voor vormgeven van landelijke agenda natuurinclusieve samenleving, Stimuleren van een volhoudbare landbouw waar landschapsversterking en biodiversiteit onderdeel van uitmaken d.m.v. KPI systeem	Positieve effecten, natuurinclusieve benadering betekent afname milieudruk, herstel leefgebied soorten van het landelijk gebied, minder harde overgangen tussen platteland en natuurgebieden, robuuster natuurnetwerk	
Milieu	Verminderen bodemverontreiniging, verbeteren luchtkwaliteit	Uitvoeren en indien nodig actualiseren milieuprogramma	Kans op positieve effecten, verminderen milieudruk	
	Aanpak van diffuse verspreiding van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) door middel van uitvoering programma ZZS en uitvoering geven aan definitief handelingskader voor PFAS en PFOS (voorzien in 2021)	Provincie voert beleid uit	Onduidelijk of en in welke mate deze stoffen nu tot problemen leiden m.b.t. biodiversiteit	
	Beperken van de uitbreiding van geluidsproductie	Reguleren van geluidsproductie, provincie stelt geluidproductieplafonds, geluidbelastingkaart en een actieplan vast, provincie neemt een regeling op in de Omgevingsverordening over stiltegebieden, uitvoeren en indien nodig actualiseren milieuprogramma	Kans op positieve effecten, verminderen geluidsbelasting in natuurgebieden	
	Reguleren van luchtvaartterreinen	Uitvoeren van het beleid en uitoefenen bevoegdheden	Negatieve effecten bij toename luchtvaart of nieuwe luchtvaartterreinen	Locatiekeuze: geen nieuwe luchtvaartterreinen nabij Natura 2000-gebieden of andere vogelrijke gebieden. Reguleren via vergunningen. Toetsing nodig bij uitbreiding en nieuwe terreinen.

Natuur	Natuurbeheer	Provincie verleent subsidie voor particulier en agrarisch natuurbeheer	Neutraal, bestaand beleid	
	Herstel Biodiversiteit	Uitvoering doelstelling Biodiversiteit (kaders in Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030). Provincie stelt kaders vast in de omgevingsverordening, verleent vergunningen en financiert uitvoering	Positieve effecten, herstel biodiversiteit	
	Natuurbescherming	Voortzetten huidig beleid. Beheerplannen voor Natura 2000-gebieden. Vergunning- en ontheffingverlening. Vastleggen bestemming natuur in bestemmingsplannen. Voortzetting toezicht en handhaving, buitendijks geïntensiveerd	Neutraal, bestaand beleid	
	Ecologisch berm- en dijkbeheer	Provincie, gemeenten, waterschap en North Sea Port stellen een gezamenlijk programma op. (voorzet in Atlas bermbeheer: kansrijke locaties). Provincie voert ikenactieplan uit	Positief, kan een wezenlijke bijdrage leveren aan behoud en vergroten leefgebied voor o.a. wilde bijen en graslandvlinders	
	Faunabeheer en exotenbestrijding	Continuering, provincie financiert	Negatief: voor exotenbestrijding meer inzet vereist dan nu wordt geleverd, meer inzicht vereist in voorkomen en effectieve bestrijdingsmethoden	Kennis verzamelen en toegankelijk maken, meldpunt inrichten, gericht actieplan maken voor bestrijding exoten
	Monitoring	Continuering monitoring	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurherstel	Uitwerken en uitvoeren uitvoeringsprogramma natuur 2021- 2030, herstel- en instandhoudingsmaatregelen	Positieve effecten m.n. in de natuurgebieden	
	Natuurontwikkeling	Afronding Natuurnetwerk Zeeland in 2027 gerealiseerd	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurverbreding	Uitvoering acties nota Natuurverbreding	Neutraal, bestaand beleid	
	Natuurbeleving	Uitvoering onderdeel natuurbeleving uit nota natuurbeleving	Neutraal, bestaand beleid	
Watersysteem	Grond- en oppervlaktewater zijn van goede kwaliteit en aanvulling en onttrekking zijn blijvend in balans.	De Europese KRW doelen voor Zeeland worden uitgewerkt in het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027 en het Waterbeheerprogramma 2022-2027 van het waterschap. De uitvoering loopt via een nog op te stellen uitvoeringsagenda 2022-2027.	Positieve effecten, herstel waterkwaliteit en waterkwantiteit draagt bij aan behoud en herstel biodiversiteit	
	Voorkomen van intoring op watervoorraden	Reguleren onttrekkingen. Investeren in vergroten van de mogelijkheden voor vasthouden en bergen van hemelwater	Kans op positieve effecten, vermindering verdroging	

Tabel 20 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Balans in de grote wateren en het landelijk gebied op beschermde soorten en biodiversiteit. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog onduidelijk of kans op positieve en negatieve effecten

6.4 Een duurzame en innovatieve economie

6.4.1 Natura 2000

In tabel 21 wordt voor de relevante thema's beoordeeld welke gevolgen het beleid en de in te zetten instrumenten kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. In de tabel is ook aangegeven wat de mogelijkheden zijn voor het voorkomen of verzachten van effecten (mitigatie). Hieronder wordt de beoordeling voor enkele thema's verder toegelicht.

Toelichting beoordeling

Recreatie en toerisme

De kustzone is erg belangrijk voor het toerisme. De brede stranden, de zee, de duinen zijn een populaire bestemming. De provincie wil dit decor beschermen. De kustzone is echter ook belangrijk voor Natura 2000-waarden, waaronder strandbroeders. In de huidige situatie ontstaan knelpunten door hoge recreatiedruk, zowel ten aanzien van habitattypen als strandbroeders. De verwachting is dat het aantal toeristen dat Zeeland bezoekt in de toekomst verder zal toenemen.

Voor de toekomstige ontwikkelingen in het toerisme wordt een gebiedsgerichte aanpak toegepast waarbij ontwikkelruimte voor uitbreiding van het aanbod bestaat, mits dit in balans is met de omgeving. Hierbij is ook aandacht voor klimaatadaptatie, de stikstofproblematiek en circulair en duurzaam bouwen. Om deze transitie van de sector naar meer kwaliteit en verduurzaming in goede banen te leiden, definieert de provincie met het bedrijfsleven gezamenlijke uitgangspunten en een regionale aanpak waarbinnen deze transitie kan plaatsvinden. Belangrijk is dat hierbij ook rekening wordt gehouden met de Natura 2000-waarden en dan in relatie tot verstoring en betreding.

Mitigatie

- Een goede recreatiezonering en het instellen van rustgebieden voor strandbroeders kan de bestaande knelpunten oplossen en toekomstige problemen voorkomen.
- Bij de gebiedsgerichte aanpak is het belangrijk dat rekening wordt gehouden met de Natura 2000-waarden, bijvoorbeeld door middel van locatiekeuze (niet in of direct grenzend aan Natura 2000-gebied) en het instellen van een goede recreatiezonering in Natura 2000-gebieden.
- Bij een gebiedsgerichte aanpak is het mogelijk om een integrale afweging te maken van de belangen. Naast uitbreiding van het aanbod kan dit ook sanering betekenen.
- Bij nieuwe initiatieven in of nabij Natura 2000-gebieden is altijd een toetsing vooraf noodzakelijk.

Er is in de huidige situatie geen goed beeld van mogelijke knelpunten door recreatie voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebieden. Het Kenniscentrum Kusttoerisme gaat de impact van het toerisme voor o.a. economie, de leefbaarheid en de voorzieningen onderzoeken. Daarnaast is het de bedoeling dat een kennisinfrastructuur wordt opgezet, om meer inzicht te krijgen in de vrijetijdsector en het toerisme.

- Advies: onderzoek ook de impact op natuurgebieden en betrek in het kennisnetwerk ook terreinbeheerders en ecologen.

Foto 5 Zonering van stranden betekent ruimte voor recreanten en voor broedvogels

Transport en infrastructuur

Bij uitbreiding van infrastructuur in of nabij Natura 2000-gebieden is er kans op negatieve effecten op Natura 2000-gebieden door oppervlakteverlies en verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring, stikstofemissie). Daarbij zijn zowel de aanlegfase als de gebruiksfase relevant.

Bij het onderhoud van vaarwegen kan baggeren leiden tot vertroebeling, bedekking van bodemfauna en verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring, stikstofemissie).

Bij aanpassing of uitbreiding van het (bovengronds) elektriciteitsnet dient rekening te worden gehouden met aanvaring van vogels en vleermuizen.

Door bij de locatiekeuze rekening te houden met Natura 2000-waarden kunnen effecten worden voorkomen. Concrete plannen en projecten worden getoetst en gereguleerd via vergunningen.

Mitigatie

- Mijdt Natura 2000-gebieden en de directe omgeving bij uitbreiding van infrastructuur
- Effecten in de aanlegfase kunnen worden geminimaliseerd door fasering in ruimte en tijd en het ontzien van kwetsbare perioden.
- De stikstofemissie kan worden beperkt door het inzetten van schone transportmiddelen en elektrische werktuigen.
- Door het gebruik van alternatieve baggermethodes waarbij minder vertroebeling optreedt, kunnen effecten op zichtjagers en schelpdieren worden geminimaliseerd.

Visserij

Wat betreft de ambities voor de visserij liggen de verantwoordelijkheden voor het realiseren van de ambities vooral bij de sector. De provincie is verbinder en zet indien nodig financiële middelen in. Vergunningen worden veelal door het ministerie van LNV verstrekt. De provincie is dus meestal niet het bevoegd gezag.

In de praktijk blijkt dat de invloed van verschillende vormen van visserij op Natura 2000-waarden niet goed bekend is. Het ontbreekt bijvoorbeeld nog aan een goede registratie van waar op welk moment gevist wordt. Van controle en toezicht is nauwelijks sprake.

Voor de Deltawateren is er geen goed inzicht in de draagkracht voor de visserij. RWS start de monitoring van de visstanden weer op. Duidelijk is dat verschillende vissoorten achteruitgaan. Ook een aantal Natura 2000-doelsoorten gaan achteruit in sommige Natura 2000-gebieden in de Delta, zoals viseters. Hieraan liggen mogelijk verschillende oorzaken aan ten grondslag, alsook aan de afname van sommige visstanden. Het is belangrijk dat hier meer inzicht in komt. In de Natura 2000-beheerplannen is daarom vastgelegd dat hiernaar onderzoek moet worden gedaan.

- Advies: bespreek of bij de monitoring soorten kunnen worden meegenomen die kwaliteit indicierend zijn voor habitattypen (typische soorten) en doelsoorten zoals fint.

Bij nieuwe initiatieven in de visserij, het uitvoeren van pilots of veranderingen in de uitvoering is altijd een toetsing aan Natura 2000 noodzakelijk.

- Advies: de visserijsector staat de komende jaren voor grote uitdagingen ten aanzien van verduurzaming, eerlijke verdeling van visgronden en innovatie. Het is belangrijk dat dit niet geheel aan de sector wordt overgelaten, maar dat provincie, ministeries en ngo's in het proces betrokken worden. Hiermee kan beter worden geborgd dat maximaal rekening wordt gehouden met Natura 2000-waarden, bijvoorbeeld door locaties slim te kiezen en kwetsbare gebieden te ontzien.

Stikstofdepositie

Havens en bedrijven staan voor de opgave om te verduurzamen en zullen meer gebruik gaan maken van hernieuwbare energie. Hierdoor zal de stikstofemissie vanuit deze sectoren afnemen. Ook in het kader van de Strategische Aanpak Stikstof zal worden gekeken welke maatregelen mogelijk zijn om bijvoorbeeld de stikstofemissie door de industrie te reduceren.

De provincie streeft naar verduurzaming van toerisme en recreatie, waarbij klimaatadaptatie en stikstofdepositie ook aandachtspunten zijn. Op basis daarvan mag verwacht worden dat wordt ingezet op daling van de stikstofdepositie binnen deze bouwsteen.

Ook voor de visserij wordt in omgevingsvisie ingezet op verduurzaming, efficiëntere vangst- en kweekmethoden en brandstofbesparing, waardoor ook vanuit deze sector een afname van de stikstofemissie te verwachten is.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Arbeidsmarkt	Tekorten aan arbeidskrachten en achterliggende oorzaken aanpakken	Provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor top-evenementen om Zeeland te profileren	Negatieve effecten wanneer in of nabij Natura 2000-gebieden: verstoringseffecten (licht, geluid, optische verstoring)	Locatiekeuze, rekening houden met kwetsbare perioden: mijdt Natura 2000-gebieden en directe omgeving. Indien toch in Natura 2000: mijdt kwetsbare gebieden (kwetsbare vegetaties, broedgebied, rustgebied, hvp's, slaapplaatsen), mijdt kwetsbare perioden (bijv. broedseizoen). Beperk invloed geluid en licht.
		Provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor natuurontwikkeling, -beheer en beleving, gemeenten investeren in openbaar groen in stedelijk gebied	Kans op positieve effecten: natuurontwikkeling	
Circulaire economie	Alle niet-hernieuwbare grondstoffen en energie wordt geleidelijk vervangen door hernieuwbare alternatieven.	Alle overheden stellen bij inkoop- en aanbesteding en bij grond-, weg- en waterbouw eisen ten aanzien van gebruik van hernieuwbare grondstoffen en energie	Kans op positieve effecten, bij hernieuwbare energiebronnen veelal geen uitstoot stikstof	
Havens en bedrijven	De doelstellingen uit de Smart Delta Resources Roadmap naar klimaat neutrale industrie en de Ambitie duurzame havens 2030 zijn gehaald	De acties liggen vooral bij het bedrijfsleven, de havens en de gemeenten. Ze staan aan de lat voor o.a. CO2-reductie van 40% t.o.v. 2005 en realiseren 50% circulaire economie	Positieve effecten, bij gebruik meer hernieuwbare energie afname stikstofuitstoot.	
Recreatie en toerisme	Beleving van gastvrij Zeeland voor de gast optimaliseren om waardering en herhaalbezoek te stimuleren	Versterken Zeeuwse identiteit en profilering, beschermen decor	Negatieve effecten: kustzone is niet alleen decor, maar ook belangrijk voor natuurwaarden	Betere recreatiezonering op stranden t.b.v. strandbroeders
	Optimaliseren toegankelijkheid toeristische producten en diensten	Beheer en onderhoud openbare infrastructuur	Negatieve effecten wanneer in of nabij Natura 2000	Bij onderhoud in/nabij Natura 2000: faseren in ruimte en tijd, kwetsbare perioden mijden, ecologische begeleiding. Toetsing en regulering.

	Optimaal verbinden vraag en aanbod	Reguleren omvang en diversiteit aanbod voor o.a. jaarrond bestemming	Negatieve effecten: jaarrond recreatiedruk (verstoring door licht, geluid, optische verstoring)	Goede recreatiezonering instellen in de Natura 2000-gebieden. Kwetsbare gebieden (zoals foerageergebieden, slaapplaatsen, hvp's) niet toegankelijk maken.
	Ontwikkelstrategie: gebiedsgerichte aanpak en ontwikkelruimte in balans met omgeving	Beschermen en beleefbaar maken omgevingskwaliteiten, waaronder natuur, gebiedsgerichte aanpak op lokaal niveau door gemeenten, ondernemers en andere belanghebbenden	Negatieve effecten: vergroten toegankelijkheid leidt tot toename recreatiedruk (verstoring door geluid, licht, optische verstoring, betreding)	Goede reactiezonering instellen in Natura 2000-gebieden. Kwetsbare gebieden of perioden ontzien: - Broedseizoen - Broedgebieden - Slaapplaatsen/Rustgebieden - Gebieden met kwetsbare vegetaties Natura 2000-toetsing vooraf bij nieuwe initiatieven. Onderzoek naar huidige knelpunten wenselijk.
		Opstellen actieplan waterrecreatie	Kans op negatieve effecten, bijvoorbeeld indien dit leidt tot nieuwe kitesurflocaties, nieuwe jachthavens etc,	Toets haalbaarheid en knelpunten m.b.t. Natura 2000-doelen. Niet alleen kijken naar uitbreiding maar ook naar sanering.
	Stimuleren van een positieve bijdrage van de vrijetijdseconomie aan de leefbaarheid/vestigingsklimaat en leefomgeving	Kenniscentrum Kusttoerisme maakt de impact inzichtelijk van toerisme op onze economie, leefbaarheid en voorzieningenniveau.	Geen directe invloed.	.
	Realiseren van de essentiële onderleggers voor de gewenste kwaliteitsverbetering	Data en kennisontwikkeling vrijetijdssector, toerisme	Mogelijk positief, op basis van de gegevens en kennis kan de provincie bijsturen o.a. wat betreft de effecten op natuur	
Transport en infrastructuur	De capaciteit van de weginfrastructuur is voldoende om de verwachte toename van het verkeer op te vangen	Beheer wegen, investeren in aanpassing infrastructuur indien capaciteit onvoldoende, ontsluiten bestaande grootschalige bedrijventerreinen, binnenhavens en winkelcentra via het kwaliteitsnet goederenvervoer	Negatieve effecten wanneer in of nabij Natura 2000. Toename stikstofdepositie (korte termijn).	Toetsing Natura 2000 en reguleren met vergunningen. Locatiekeuze: directe omgeving Natura 2000-gebieden midden voor uitbreiding infrastructuur. Bij werkzaamheden: uitvoering buiten

				kwetsbare perioden, alleen overdag werken, elektrische werktuigen. Gebruik stil asfalt en beperk verlichting tot alleen het noodzakelijke bij wegen.
		Verbeteren fietsverbindingen voor de korte afstand	Negatieve effecten bij aanleg fietspaden nabij of in Natura 2000-gebieden. Verstoringseffecten en toename recreatiedruk. Mogelijk positief effect: afname depositie	Toetsing per initiatief. Locatiekeuze: mijdt Natura 2000-gebieden. Zorg voor een goede recreatiezonering in de Natura 2000-gebieden.
	De industriegebieden en steden zijn multimodaal ontsloten via weg, water, spoor en buisleidingen.	Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit waterwegen, buisleidingen, spoorwegen, elektriciteitsnet. Provincie is deels verantwoordelijk, stelt daarnaast kaders	Negatieve effecten wanneer in of nabij Natura 2000-gebieden. Toename capaciteit kan leiden tot toename verstoringseffecten, verontreiniging, toename depositie. Baggeren kan leiden tot vertroebeling, dood organismen, aantasting onder water habitattypen. Uitbreiding elektriciteitsnet kan leiden tot aanvaringen.	Toetsing per initiatief. Bij uitbreiding: locatiekeuze, mijdt Natura 2000-gebieden en directe omgeving. Bij onderhoud en uitbreiding: fasen in ruimte en tijd, kwetsbare perioden mijden, ecologische begeleiding
Visserij	Brandstofbesparing en het vergroten van selectiviteit van de kottervisserij	Kottervisserij zet hierop in, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Kans op positieve effecten: minder bijvangst, afname stikstofdepositie	
	De schelpdiersector heeft langlopende afspraken gemaakt over de uitbreiding van kweek in de kuststrook, grote Zeeuwse Wateren en de Noordzee	Schelpdiersector maakt afspraken, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Negatieve effecten bij kweek in of grenzend aan Natura 2000-gebied	Bij uitbreiding kweek toetsing aan Natura 2000-doelen nodig, regulering met vergunningen
	Uitontwikkeling van kweek van oesters op tafels waardoor het totale ruimtebeslag wordt beperkt	Oestersector aan zet, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Negatieve effecten wanneer in of grenzend aan Natura 2000	Rekening houden met Natura 2000-waarden, kwetsbare gebieden mijden, toetsing en regulering via vergunningen
	Met maken van sluitende afspraken over de inventarisatie van de populatie, restocking, verdeling van de vrije	De paling- en kreeftenvissers in de Oosterschelde, Grevelingen en Veerse Meer werken samen en maken afspraken, provincie is verbinder en zet indien nodig financiële middelen in	Kans op positieve en negatieve effecten.	Rekening houden met Natura 2000-waarden, toetsing en regulering via vergunningen

	gronden en andere relevante zaken			
	Monitoring van de draagkracht van de Deltawateren voor het inschatten van de maximaal mogelijke productie	Monitoring moet opnieuw worden opgestart, verantwoordelijkheid RWS, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Mogelijk positief, indien uit monitoring blijkt dat er negatieve effecten optreden kan worden ingegrepen.	
	Het opruimen van afval op de Noordzee en de kustwateren ("Fishing for Litter")	Visserijsector voert uit, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Positieve effecten, afname verontreiniging	
	Zoeken naar nieuwe, rendabele productielocaties voor de schelpdiersector, waarbij tevens de natuurwaarden van intertidale gebieden in het kader van N2000 verhoogd wordt	Schelpdiersector onderzoek locaties, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Kans op positieve en negatieve effecten	Rekening houden met Natura 2000-waarden, ecologen en ngo's betrekken, toetsing en regulering via vergunningen
	Terugdringen gebruik lood in sportvisserij (loodvrij vissen)	Natuurmonumenten en sportvisserij stimuleren loodvrij vissen	Positief, afname verontreiniging terugdringen loodvergiftiging vogels	

Tabel 21 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Een duurzame en innovatieve economie op Natura 2000-gebieden. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog onduidelijk of kans op positieve en negatieve effecten

6.4.2 Overige natuurgebieden

In tabel 22 worden de effecten van het beleid en de instrumenten die worden ingezet bij de verschillende thema's beoordeeld. Hieronder volgt een korte toelichting voor enkele thema's.

Toelichting beoordeling

Recreatie en toerisme

Voor natuurgebieden binnen het NNZ is niet goed bekend of de huidige recreatiedruk knelpunten oplevert waardoor de gewenste kwaliteit niet kan worden behaald. Naar verwachting spelen eventuele problemen vooral in het kustgebied, waar de natuurgebieden overlappen met Natura 2000-gebied.

Voor de toekomstige ontwikkelingen in het toerisme wordt een gebiedsgerichte aanpak toegepast waarbij ontwikkelruimte bestaat, mits dit in balans is met de omgeving. Het is belangrijk dat hierbij ook aandacht is voor natuurwaarden. Door een goede zonering kunnen kwetsbare gebieden worden ontzien. Bij nieuwe initiatieven in het NNZ is een toetsing noodzakelijk.

Transport en infrastructuur

Bij uitbreiding van infrastructuur in het NNZ is er kans op negatieve effecten door oppervlakteverlies en verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring). Daarbij zijn zowel de aanlegfase als de gebruiksfase relevant. Door een goede locatiekeuze kunnen effecten worden voorkomen. Mocht dat niet mogelijk zijn, dan kunnen effecten in de aanlegfase worden geminimaliseerd door fasering in ruimte en tijd en het ontzien van kwetsbare perioden. De stikstofemissie kan worden beperkt door het inzetten van schone transportmiddelen en elektrische werktuigen.

Bij het onderhoud van vaarwegen kan baggeren leiden tot vertroebeling, bedekking van bodemfauna en verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring). Door het gebruik van alternatieve baggermethodes waarbij minder vertroebeling optreedt, kunnen effecten op zichtjagers en schelpdieren worden geminimaliseerd. Ook door rekening te houden met kwetsbare perioden en gebieden kunnen effecten worden voorkomen.

Visserij

Wat betreft de ambities voor de visserij liggen de verantwoordelijkheden voor het realiseren van de ambities vooral bij de visserijsector. De sector staat de komende jaren voor grote uitdagingen ten aanzien van verduurzaming, eerlijke verdeling van visgronden en innovatie. Het is belangrijk dat dit niet geheel aan de sector wordt overgelaten, maar dat provincie, ministeries en ngo's in het proces betrokken worden. Hiermee kan beter worden geborgd dat maximaal rekening wordt gehouden met natuurwaarden, bijvoorbeeld door locaties slim te kiezen en kwetsbare gebieden te ontzien.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Arbeidsmarkt	Tekorten aan arbeidskrachten en achterliggende oorzaken aanpakken	Provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor top-evenementen om Zeeland te profileren	Negatieve effecten wanneer in natuurgebieden: verstoringseffecten (licht, geluid, optische verstoring)	Locatiekeuze, rekening houden met kwetsbare perioden: mijdt natuurgebieden en directe omgeving. Indien toch in natuurgebieden: mijdt kwetsbare gebieden (kwetsbare vegetaties, broedgebied, rustgebied, hyp's, slaappleaatsen), mijdt kwetsbare perioden (bijv. broedseizoen). Beperk invloed geluid en licht.
		Provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor natuurontwikkeling, -beheer en beleving, gemeenten investeren in openbaar groen in stedelijk gebied	Kans op positieve effecten	
Circulaire economie	Alle niet-hernieuwbare grondstoffen en energie wordt geleidelijk vervangen door hernieuwbare alternatieven.	Alle overheden stellen bij inkoop- en aanbesteding en bij grond-, weg- en waterbouw eisen ten aanzien van gebruik van hernieuwbare grondstoffen en energie	Kans op positieve effecten, bij hernieuwbare energiebronnen veelal geen uitstoot stikstof	
Havens en bedrijven	De doelstellingen uit de Smart Delta Resources Roadmap naar klimaat neutrale industrie en de Ambitie duurzame havens 2030 zijn gehaald	De acties liggen vooral bij het bedrijfsleven, de havens en de gemeenten. Ze staan aan de lat voor o.a. CO2-reductie van 40% t.o.v. 2005 en realiseren 50% circulaire economie	Positieve effecten, bij gebruik meer hernieuwbare energie afname stikstofuitstoot.	
Recreatie en toerisme	Beleving van gastvrij Zeeland voor de gast optimaliseren om waardering en herhaalbezoek te stimuleren	Versterken Zeeuwse identiteit en profilering, beschermen decor	Negatieve effecten: kustzone is niet alleen decor, maar ook belangrijk voor natuurwaarden	Recreatiezonering, instellen rustgebieden voor strandbroeders
	Optimaliseren toegankelijkheid toeristische producten en diensten	Beheer en onderhoud openbare infrastructuur	Negatieve effecten wanneer in NNZ	Bij onderhoud in NNZ: fasen in ruimte en tijd, kwetsbare perioden mijden, ecologische begeleiding. Toetsing nodig.

	Optimaal verbinden vraag en aanbod	Reguleren omvang en diversiteit aanbod voor o.a. jaar-rond bestemming	Negatieve effecten: jaar rond recreatiedruk (verstoring door licht, geluid, optische verstoring)	Goede recreatiezonering instellen in de natuurgebieden. Kwetsbare gebieden (zoals foerageergebieden, slaapplaatsen, hvp's) niet toegankelijk maken.
	Ontwikkelstrategie: gebieds-gerichte aanpak en ontwikkelruimte in balans met omgeving	Beschermen en beleefbaar maken omgevingskwaliteiten, waaronder natuur, gebiedsgerichte aanpak op lokaal niveau door gemeenten, ondernemers en andere belanghebbenden	Negatieve effecten: vergroten toegankelijkheid leidt tot toename recreatiedruk (verstoring door geluid, licht, optische verstoring, betreding)	Goede reactiezonering instellen in natuurgebieden. Kwetsbare gebieden of perioden ontzien: - Broedseizoen - Broedgebieden - Slaapplaatsen/Rustgebieden - Gebieden met kwetsbare vegetaties Toetsing vooraf bij nieuwe initiatieven. Onderzoek naar huidige knelpunten wenselijk.
		Opstellen actieplan waterrecreatie	Kans op negatieve effecten, bijvoorbeeld indien dit leidt tot nieuwe kitesurflocaties, nieuwe jachthavens etc,	Toets haalbaarheid en knelpunten m.b.t.. natuurdoelen. Niet alleen kijken naar uitbreiding maar ook naar sanering.
	Stimuleren van een positieve bijdrage van de vrijetijdseconomie aan de leefbaarheid/vestigingsklimaat en leefomgeving	Kenniscentrum Kusttoerisme maakt de impact inzichtelijk van toerisme op onze economie, leefbaarheid en voorzieningenniveau.	Geen directe invloed.	.
	Realiseren van de essentiële onderleggers voor de gewenste kwaliteitsverbetering	Data en kennisontwikkeling vrijetijdssector, toerisme	Mogelijk positief, op basis van de gegevens en kennis kan de provincie bijsturen o.a. wat betreft de effecten op natuur	
	Transport en infrastructuur	Beheer wegen, investeren in aanpassing infrastructuur indien capaciteit onvoldoende, ontsluiten bestaande grootschalige bedrijventerreinen, binnenhavens en winkelcentra via het kwaliteitsnet goederenvervoer	Bij uitbreiding infrastructuur mogelijk negatief effect wanneer in NNZ. Toename stikstofdepositie (korte termijn).	Locatiekeuze: natuurgebieden mijden. Bij werkzaamheden: uitvoering buiten kwetsbare perioden, alleen overdag werken, elektrische werktuigen.

				Gebruik stil asfalt en beperk verlichting tot het noodzakelijke bij wegen. Toetsing per initiatief indien in NNZ.
		Verbeteren fietsverbindingen voor de korte afstand	Mogelijk negatieve effecten bij aanleg fietspaden in NNZ. Verstoringseffecten en toename recreatiedruk.	Locatiekeuze: mijdt natuurgebieden. Zorg voor een goede recreatiezonering. Toetsing nodig.
	De industriegebieden en steden zijn multimodaal ontsloten via weg, water, spoor en buisleidingen.	Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit waterwegen, buisleidingen, spoorwegen, elektriciteitsnet. Provincie is deels verantwoordelijk, stelt daarnaast kaders	Mogelijk negatief wanneer in NNZ. Toename capaciteit kan leiden tot toename verstoringseffecten, verontreiniging, toename depositie. Baggeren kan leiden tot vertroebeling, dood organismen.	Bij uitbreiding: locatiekeuze, mijdt natuurgebieden en directe omgeving. Bij onderhoud en uitbreiding: faseren in ruimte en tijd, kwetsbare perioden mijden, ecologische begeleiding. Toetsing nodig.
Visserij	Brandstofbesparing en het vergroten van selectiviteit van de kottervisserij	Kottervisserij zet hierop in, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Positieve effecten: minder bijvangst, afname stikstofdepositie	
	De schelpdiersector heeft langlopende afspraken gemaakt over de uitbreiding van kweek in de kuststrook, grote Zeeuwse Wateren en de Noordzee	Schelpdiersector maakt afspraken, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Kans op negatieve effecten in NNZ	Bij uitbreiding kweek toetsing aan natuurdoelen nodig
	Uitontwikkeling van kweek van oesters op tafels waardoor het totale ruimtebeslag wordt beperkt	Oestersector aan zet, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Negatieve effecten wanneer in NNZ	Rekening houden met natuurdoelen, kwetsbare gebieden mijden, toetsing nodig
	Met maken van sluitende afspraken over de inventarisatie van de populatie, restocking, verdeling van de vrije	De paling- en kreeftenvisserij in de Oosterschelde, Grevelingen en Veerse Meer werken samen en maken afspraken, provincie is verbinder en zet indien nodig financiële middelen in	Kans op positieve en negatieve effecten.	Rekening houden met natuurdoelen, toetsing nodig

	gronden en andere relevante zaken			
	Monitoring van de draagkracht van de Deltawateren voor het inschatten van de maximaal mogelijke productie	Monitoring moet opnieuw worden opgestart, verantwoordelijkheid RWS, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Mogelijk positief, indien uit monitoring blijkt dat er negatieve effecten optreden kan worden ingegrepen.	
	Het opruimen van afval op de Noordzee en de kustwateren ("Fishing for Litter")	Visserijsector voert uit, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Positief, afname verontreiniging	
	Zoeken naar nieuwe, rendabele productielocaties voor de schelpdiersector, waarbij tevens de natuurwaarden van intertidale gebieden in het kader van N2000 verhoogd wordt	Schelpdiersector onderzoek locaties, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Kans op positieve en negatieve effecten	Rekening houden met natuurdoelen, ecologen en ngo's betrekken, toetsing nodig
	Terugdringen gebruik lood in sportvisserij (loodvrij vissen)	Natuurmonumenten en sportvisserij stimuleren loodvrij vissen	Positief, afname verontreiniging terugdringen loodvergiftiging vogels	

Tabel 22 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Een duurzame en innovatieve economie op natuurgebieden binnen het NNZ. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog onduidelijk of kans op positieve en negatieve effecten, blauw: kans op positieve effecten door beleidskeuzes die invloed hebben op ontwikkelingen buiten de NNZ en directe omgeving

6.4.3 Beschermde soorten en biodiversiteit

In tabel 23 worden de effecten van het beleid voor de verschillende thema's op beschermde soorten en biodiversiteit beoordeeld. Hieronder wordt een korte toelichting gegeven op de effectbeoordeling.

Toelichting beoordeling

Voor beschermde soorten en biodiversiteit gelden grotendeels dezelfde mogelijke risico's en mogelijkheden voor mitigatie zoals hiervoor zijn geformuleerd bij Natura 2000 en overige natuurgebieden. Daarom wordt hieronder volstaan met een beknopte toelichting op de effectbeoordeling voor recreatie, transport en infrastructuur en worden enkele kansen voor herstel van de biodiversiteit gesignaleerd.

Recreatie en toerisme

Waterrecreatie

Er wordt een actieplan opgesteld voor waterrecreatie om de ontwikkelingen en kansen voor waterrecreatie in Zeeland beter in beeld te krijgen. Nieuwe initiatieven dienen getoetst te worden aan de natuurwetgeving en het beleid en worden gereguleerd via vergunningen. Maar ook bij het opstellen van het actieplan dient rekening te worden gehouden met mogelijke strijdigheid met natuurwetgeving en beleid. Indien sprake is van uitbreiding van de mogelijkheden voor (nieuwe vormen van) waterrecreatie loont het om ook te kijken naar sanering van bestaand (en mogelijk verouderd) aanbod van waterrecreatie. Dit kan vergunningverlening makkelijker maken, omdat er netto geen toename van de recreatiedruk optreedt.

- Advies: kijk in het actieplan waterrecreatie ook naar sanering van bestaand, mogelijk verouderd aanbod van waterrecreatie

Transport en infrastructuur

Bij het uitbreiden van infrastructuur kan leefgebied van soorten verdwijnen. Bij het uitbreiden of aanpassen van het elektriciteitsnet moet rekening worden gehouden met het aanvaringsrisico voor vogels en mogelijk ook vleermuizen. Een goede locatiekeuze is daardoor van belang.

Mitigatie

- Bij uitbreiding van infrastructuur (wegen, fietspaden, spoorwegen) kan de aanleg van faunavoorzieningen zoals rasters, faunatunnels, hopovers e.d. eventuele negatieve effecten verzachten.
- Bij onderhoud aan infrastructuur kunnen negatieve effecten worden voorkomen door buiten kwetsbare periodes te werken en te werken met ecologische begeleiding.
- Gefaseerd werken in ruimte en tijd.
- Bij de aanleg van bovengrondse hoogspanningsleidingen belangrijke vliegroutes van vogels en vleermuizen mijden

Foto 6 *Faunaduiker, voorbeeld van een faunapassage onder wegen. CreativeNature, Rudmer Zwerver*

Kansen voor biodiversiteit in stedelijk gebied en bedrijventerreinen

Het investeren in openbaar groen door gemeenten in het stedelijk gebied biedt kansen voor stadsnatuur. Bij het herstructureren van bedrijventerreinen zijn ook kansen voor het bevorderen van de biodiversiteit. Het aandeel groen op bedrijventerreinen is nu meestal gering. Er is veel bestrating aanwezig. In veel gevallen kan het aandeel groen worden uitgebreid, kunnen bijvoorbeeld wadi's worden aangelegd om water te bergen en daarnaast kan ecologisch bermbeheer toegepast worden. Bij het bouwen van nieuwe bedrijfsgebouwen kan worden gekozen voor natuurinclusieve bouw, zodat vleermuizen en vogels ook op bedrijventerreinen verblijfplaatsen kunnen vinden. Bedrijventerreinen liggen meestal aan de randen van het stedelijk gebied en het vergroenen van deze terreinen maakt een betere verbinding tussen het stedelijk gebied en het platteland mogelijk.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Arbeidsmarkt	Tekorten aan arbeidskrachten en achterliggende oorzaken aanpakken	Provincie stelt financiële middelen beschikbaar voor natuurontwikkeling, -beheer en beleving, gemeenten investeren in openbaar groen in stedelijk gebied	Positieve effecten: toename groen in stedelijk gebied komt biodiversiteit in stedelijk gebied ten goede	
Havens en bedrijven	De doelstellingen uit de Smart Delta Resources Roadmap naar klimaat neutrale industrie en de Ambitie duurzame havens 2030 zijn gehaald	De acties liggen vooral bij het bedrijfsleven, de havens en de gemeenten. Ze staan aan de lat voor o.a. CO2-reductie van 40% t.o.v. 2005 en realiseren 50% circulaire economie	Negatieve effecten: kans op verlies en aantasting leefgebieden, .aanvaringsrisico's	Locatiekeuze: mijdt belangrijke trekroutes en vliegroutes vogels en vleermuizen. Toetsing concrete initiatieven
	Voor bedrijventerreinen vormen zorgvuldig ruimtegebruik, een functionele en aantrekkelijke inrichting en duurzaamheid het uitgangspunt	Bestaand beleid, gemeenten nemen initiatief voor het verduurzamen en herstructureren van bedrijventerreinen en dragen hier financieel aan bij	Kans op positieve effecten, bij herstructurering kansen voor vergroening en natuurinclusief bouwen	
Recreatie en toerisme	Beleving van gastvrij Zeeland voor de gast optimaliseren om waardering en herhaalbezoek te stimuleren	Versterken Zeeuwse identiteit en profilering, beschermen decor	Negatieve effecten: kustzone is niet alleen decor voor recreatie en toerisme, ook belangrijk voor diverse soorten waaronder strandbroeders	Recreatiezonering, instellen rustgebieden voor strandbroeders
	Optimaliseren toegankelijkheid toeristische producten en diensten	Beheer en onderhoud openbare infrastructuur	Kans op positieve en negatieve effecten. Positief: tijdens onderhoud mogelijkheden voor realisatie faunavoorzieningen en mogelijkheden voor aanpassen verlichting	Toetsing of werken volgens gedragscode. Werk fasen in ruimte en tijd, kwetsbare perioden ontzien (bijv. broedseizoen), alleen overdag werken, beperken gebruik verlichting/lichtuitstraling
	Optimaal verbinden vraag en aanbod	Reguleren omvang en diversiteit aanbod voor o.a. jaarrond bestemming	Negatieve effecten: jaarrond recreatiedruk (verstoring door licht, geluid, optische verstoring)	Goede recreatiezonering instellen in de natuurgebieden. Kwetsbare gebieden (zoals foerageergebieden, slaapplekken, hvp's) niet toegankelijk maken. Toetsing bij uitbreiding.
	Ontwikkelstrategie: gebiedsgerichte aanpak en ontwikkelruimte in balans met omgeving	Beschermen en beleefbaar maken omgevingskwaliteiten, waaronder natuur, gebiedsgerichte aanpak op lokaal niveau door gemeenten, ondernemers en andere belanghebbenden	Negatieve effecten: vergroten toegankelijkheid leidt tot toename recreatiedruk (verstoring door geluid, licht, optische verstoring, betreding)	Goede reactiezonering instellen in natuurgebieden. Kwetsbare gebieden of perioden ontzien: - Broedseizoen

				- Broedgebieden - Slaapplaatsen/Rustgebieden - Gebieden met kwetsbare vegetaties Toetsing vooraf bij nieuwe initiatieven. Onderzoek naar huidige knelpunten wenselijk.
		Opstellen actieplan waterrecreatie	Kans op negatieve effecten, bijvoorbeeld indien dit leidt tot nieuwe kitesurflocaties, nieuwe jachthavens etc,	Toets soortbescherming. Houd rekening met foerageer-, voortplantings- en rustgebieden vogels en zeehonden.
	Stimuleren van een positieve bijdrage van de vrijetijdseconomie aan de leefbaarheid/vestigingsklimaat en leefomgeving	Kenniscentrum Kusttoerisme maakt de impact inzichtelijk van toerisme op onze economie, leefbaarheid en voorzieningenniveau.	Geen directe invloed.	
	Realiseren van de essentiële onderleggers voor de gewenste kwaliteitsverbetering	Data en kennisontwikkeling vrijetijdssector, toerisme	Mogelijk positief, op basis van de gegevens en kennis kan de provincie bijsturen o.a. wat betreft de effecten op natuur	
Transport en infrastructuur	De capaciteit van de weginfrastructuur is voldoende om de verwachte toename van het verkeer op te vangen	Beheer wegen, investeren in aanpassing infrastructuur indien capaciteit onvoldoende, ontsluiten bestaande grootschalige bedrijventerreinen, binnenhavens en winkelcentra via het kwaliteitsnet goederenvervoer	Negatief effect bij uitbreiding infrastructuur	Locatiekeuze: kwetsbare gebieden mijden. Bij werkzaamheden: kwetsbare perioden (bijv. broedseizoen) mijden, werken met ecologische begeleiding. Aanleg faunavoorzieningen. Toetsing vooraf.
		Verbeteren fietsverbindingen voor de korte afstand	Negatieve effecten bij aanleg fietspaden nabij leefgebieden amfibieën. Verstoringseffecten en toename recreatiedruk.	Locatiekeuze: kwetsbare gebieden mijden. Bij werkzaamheden: kwetsbare perioden (bijv. broedseizoen) mijden, werken met ecologische begeleiding. Aanleg faunavoorzieningen. Beperk toepassing verlichting. Toetsing soortbescherming vooraf
	De industriegebieden en steden zijn multimodaal ontsloten via weg, water, spoor en buisleidingen.	Beheer, onderhoud en uitbreiding capaciteit waterwegen, buisleidingen, spoorwegen, elektriciteitsnet. Provincie is deels verantwoordelijk, stelt daarnaast kaders	Negatieve effecten: toename capaciteit kan leiden tot toename verstoringseffecten, verontreiniging, toename depositie. Baggeren kan leiden tot vertroebeling, dood organismen. Bij	Bij onderhoud en uitbreiding: fasen in ruimte en tijd, kwetsbare perioden mijden, ecologische begeleiding. Trekroutes en belangrijke foerageergebieden

			aanpassingen aan het elektriciteitsnet rekening houden met aanvaringsrisico's vogels en vleermuizen	mijden bij elektriciteitsnet Toetsing soortbescherming vooraf.
Visserij	Brandstofbesparing en het vergroten van selectiviteit van de kottervisserij	Kottervisserij zet hierop in, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Positieve effecten: minder bijvangst	
	De schelpdiersector heeft langlopende afspraken gemaakt over de uitbreiding van kweek in de kuststrook, grote Zeeuwse Wateren en de Noordzee	Schelpdiersector maakt afspraken, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Kans op negatieve effecten op beschermde soorten en biodiversiteit	Bij uitbreiding kweek toetsing soortbescherming nodig
	Uitontwikkeling van kweek van oesters op tafels waardoor het totale ruimtebeslag wordt beperkt	Oestersector aan zet, provincie is verbinder in het netwerk en zet indien nodig financiële middelen in	Kans op negatieve effecten op beschermde soorten en biodiversiteit	Toetsing soortbescherming nodig
	Met maken van sluitende afspraken over de inventarisatie van de populatie, restocking, verdeling van de vrije gronden en andere relevante zaken	De paling- en kreeftenvisserij in de Oosterschelde, Grevelingen en Veerse Meer werken samen en maken afspraken, provincie is verbinder en zet indien nodig financiële middelen in	Kans op positieve en negatieve effecten.	Toetsing soortbescherming nodig
	Monitoring van de draagkracht van de Deltawateren voor het inschatten van de maximaal mogelijke productie	Monitoring moet opnieuw worden opgestart, verantwoordelijkheid RWS, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Mogelijk positief, indien uit monitoring blijkt dat er negatieve effecten optreden kan worden ingegrepen.	
	Het opruimen van afval op de Noordzee en de kustwateren ("Fishing for Litter")	Visserijsector voert uit, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Positief, afname verontreiniging	
	Zoeken naar nieuwe, rendabele productielocaties voor de schelpdiersector, waarbij tevens de natuurwaarden van	Schelpdiersector onderzoek locaties, provincie is verbinder en levert indien nodig financiële middelen	Kans op positieve en negatieve effecten	Toetsing soortbescherming nodig, ecologen en ngo's betrekken

	intertidale gebieden in het kader van N2000 verhoogd wordt			
	Terugdringen gebruik lood in sportvisserij (loodvrij vissen)	Natuurmonumenten en sportvisserij stimuleren loodvrij vissen	Positief, afname verontreiniging terugdringen loodvergiftiging vogels	

Tabel 23 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Een duurzame en innovatieve economie op beschermde soorten en biodiversiteit.

Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog onduidelijk of kans op positieve en negatieve effecten

6.5 Klimaatbestending en CO2-neutraal Zeeland

6.5.1 Natura 2000

In tabel 24 wordt voor de relevante thema's beoordeeld welke gevolgen het beleid en de in te zetten instrumenten kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. In de tabel is ook aangegeven wat mogelijkheden zijn voor het voorkomen of verzachten van effecten (mitigatie). Hieronder worden enkele thema's uitgelicht en wordt de beoordeling toegelicht.

De uitwerking van beleid ten aanzien van de energietransitie is afkomstig uit de RES Zeeland. Het is niet duidelijk of er voor de RES ook een planMER en passende beoordeling worden opgesteld, of dat deze beoordeling in het kader van de omgevingsvisie dient plaats te vinden. In deze passende beoordeling is de beoordeling globaal ingestoken en worden vooral mogelijke knelpuntenesignaleerd en worden mogelijkheden aangedragen om effecten te minimaliseren.

Toelichting beoordeling

Duurzame energie en energietransitie

In het provinciaal omgevingsplan zijn de concentratiegebieden voor windmolenparken vastgesteld en deze zijn overgenomen in de RES. Er wordt echter de mogelijkheid geboden in de omgevingsvisie om nieuwe locaties en projecten toe te voegen. Voor de aanleg van windmolenparken en het vervangen van bestaande windmolenparken is altijd een toetsing nodig waarin rekening wordt gehouden met de Natura 2000-waarden, met name vogels.

Voor zonneparken in het landelijk gebied of op het water dient te worden aangetoond dat er geen significante effecten optreden op de natuur. Voor Natura 2000-waarden gaat het dan vooral om vogels, in het bijzonder watervogels die buiten Natura 2000-gebieden foerageren en soms ook rusten. Denk hierbij aan ganzen, eenden en zwanen.

Uitgangspunt van het RES is dat er terughoudend wordt omgegaan met de inzet van biomassa als energiebron. Toch is de inzet van biomassacentrales wel een optie, bijvoorbeeld voor de glastuinbouw. Bij de verbranding van biomassa is sprake van uitstoot van stikstof, waardoor de stikstofdepositie op gevoelige Natura 2000-gebieden kan toenemen. Het is wenselijk dat wordt gezocht naar mogelijkheden om de uitstoot te beperken en daarnaast om bij de locatiekeuze rekening te houden met de ligging van gevoelige Natura 2000-gebieden.

In Zeeland zijn er kansen voor het experimenteren met watergebonden vormen van energieopwekking, zoals getijdencentrales. De kansrijke locaties liggen in of bij Natura 2000-Deltawateren. Toetsing, onderzoek en monitoring is nodig bij dergelijke initiatieven om de effecten op Natura 2000-waarden goed in beeld te krijgen en te verzekeren dat er geen significante effecten optreden.

Mitigatie

- Voor alle projecten die kunnen leiden tot significante effecten op Natura 2000-gebieden is een toetsing noodzakelijk en geldt afhankelijk van de uitkomsten een vergunningplicht.
- Negatieve effecten van windturbines kunnen worden verminderd door een goede locatiekeuze: niet in of nabij Natura 2000-gebieden, niet in of nabij belangrijke foerageer- of rustgebieden, niet op vliegroutes.
- Daarnaast kan het risico op aanvaring worden verkleind door het uitvoeren van de windturbines met één zwarte wiek (May et al., 2020). Met name voor roofvogels reduceert dit het risico op aanvaring aanzienlijk.
- Daarnaast kan worden gekeken naar een waarschuwingssysteem waarbij windturbines worden stilgezet als er grote vogels naderen of als er vogeltrek verwacht wordt (stilstandvoorziening). Hiernaar wordt onderzoek verricht in de Eemshaven.
- Bij de aanleg van zonneparken op land of op water belangrijke foerageergebieden, rustgebieden en slaapplaatsen van niet-broedvogels mijden.

- Sta geen biomassacentrales toe nabij stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.
- Tref bronmaatregelen om de uitstoot van biomassacentrales te beperken.
- Bij nieuwe vormen van blauwe energie: kies de locatie zorgvuldig (kwetsbare locaties mijden), beperk mogelijke effecten op fauna (vissen, vogels, zeezoogdieren), monitor en evalueer de effecten.

Klimaatadaptatie

De wijze waarop Zeeland klimaatadaptief dient te worden gemaakt wordt verder uitgewerkt in de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en via het Zeeuws Deltaplan Zoet Water. In Natura 2000-gebieden is verdroging één van de knelpunten voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen. Vooral de laatste drie jaar is het probleem van verdroging nog duidelijker zichtbaar geworden. Het is belangrijk dat er meer water wordt vastgehouden en verdrogingsproblematiek wordt tegengegaan. De ambities in de omgevingsvisie (ook bij de bouwsteen watersysteem) zijn hierop gericht, waardoor positieve effecten te verwachten zijn.

Waterveiligheid

Het versterken van dijken kan leiden tot negatieve effecten op Natura 2000-waarden, juist ook omdat die dijken grenzen aan Natura 2000-gebieden. Er is kans op verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring), stikstofdepositie en verlies van oppervlak van habitattypen en leefgebieden en rustgebieden. Concrete projecten dienen te worden getoetst en gereguleerd via vergunningen.

Er zijn echter ook kansen voor Natura 2000-waarden bij dijkversterking. Denk hierbij aan de inzet van Building with Nature concepten en brede groene dijken. Hierbij kunnen bijvoorbeeld ook schorren worden gerealiseerd, met broedeilanden voor strandbroeders en kwelderbroedvogels en foerageergebied voor ganzen en eenden.

Foto 7 Schorren kunnen worden ingezet als natuurlijke golfbreker ter bescherming van dijklichamen. J.R. Offereins

Mitigatie

- Fasering in ruimte en tijd;
- Inzet van geluidarme technieken.

- Advies: benut koppelkansen voor natuur en recreatie, bijvoorbeeld door Building with Nature concepten

Stikstofdepositie

De inzet op hernieuwbare energie voor het bereiken van de klimaatdoelstellingen zal leiden tot een daling van de stikstofemissie vanuit de sectoren industrie, landbouw, bedrijven en huishoudens. Alleen als gevolg van het realiseren van biomassacentrales kan de stikstofemissie toenemen. Hier dient dan ook zeer terughoudend mee om te worden gegaan. Netto zal echter sprake zijn van een afname van de stikstofdepositie op gevoelige Natura 2000-gebieden.

Tijdens de aanlegfase of tijdens uitvoering van werkzaamheden kan de inzet van werktuigen en transportbewegingen leiden tot een toename van de stikstofdepositie. Het gaat dan echter om tijdelijke effecten.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Duurzame energie	Realiseren opgave windenergie op het land (via RES)	Provincie legt de locaties voor windmolenparken op land en randvoorwaarden voor alle windmolens van meer dan 21 meter hoog vast in de omgevingsverordening. Gemeenten stellen randvoorwaarden en verlenen vergunning voor windmolens tot 20 meter hoog	Negatieve effecten op Natura 2000-waarden, vooral vogels.	Toetsing per initiatief nodig. Mogelijkheden voor mitigatie: locatiekeuze (mijdt belangrijke foerageer- en rustgebieden, broedgebieden, vliegroutes), kies optimale hoogte en opstelling, toepassen 1 zwarte wijk en stilstandvoorziening om aanvaringsrisico vogels te verminderen
	Realiseren opgave zonne-energie (via RES)	Rijk, provincie en gemeenten stellen kaders vast voor realisatie van zonneparken. Gemeenten verlenen vergunning. Zonne-energie vooral op daken maar ook mogelijkheden op land en water, mits geen negatieve effecten.	Negatieve effecten op Natura 2000-doelen, met name niet-broedvogels bij zonneparken op water in en nabij Natura 2000-gebieden. Daarnaast bij zonneparken op land binnen foerageergebieden.	Toetsing per initiatief nodig. Mitigatie: locatiekeuze: niet in Natura 2000-gebied, niet in belangrijke foerageergebieden, niet op water met slaappleats- of rustfunctie voor doelsoorten
	Realiseren opgave biomassa en biovergisting (via RES)	Kaders vaststellen en vergunningverlening. In RES terughoudend.	Negatieve effecten op Natura 2000-gebieden door toename stikstofdepositie	Toetsing en regulering via vergunningverlening. Niet nabij stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, bronmaatregelen
Energietransitie	Reductie uitstoot CO2 en andere broeikasgassen in landbouw en industrie, gebouwde omgeving en mobiliteit. Via RES.	Landbouw: kansen voor energieopwekking op daken en windmolens bij agrariërs. Glastuinbouw: kansen voor benutting restwarmte industrie en lokale biomassacentrales. Industrie: SDR heeft een Roadmap opgesteld met programmalijnen om de CO2-reductie doelstellingen te realiseren voor de industrie. Eerst uitvoering 8 concrete projecten door industrie. O.a. uitbreiding buisleidingennetwerk nodig. Uitwerking gebouwde omgeving vindt o.a. plaats via Transitievisies Warmte (gemeenten).	Positief effect: minder stikstofemissie (behalve bij biomassacentrales). Kans op negatieve effecten voor Natura 2000-doelsoorten (m.n. vogels) bij aanleg windmolens en zonneparken in/bij foerageergebieden en op vliegroutes.	Toetsing per initiatief nodig, regulering via vergunningen. Mitigatie: Locatiekeuze: mijdt belangrijke foerageergebieden en vliegroutes (windturbines). Biomassacentrales: zo min mogelijk, beperk stikstofemissie, plaatsing niet bij stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Windturbines standaard uitvoeren met 1 zwarte wijk voor vermindering aanvaringsrisico vogels.

	Opwekken en opslaan van hernieuwbare energie	O.a. energie uit water: getijden-, golf- en zoet-zout energie. Veelal in onderzoek- en pilotfase	Negatieve effecten: kansrijke locaties in en nabij Natura 2000-gebied	Toetsing en regulering via vergunningen. Onderzoek haalbaarheid en knelpunten mbt Natura 2000-doelen vooraf, monitoring voordat dit (grootschalig) wordt toegepast
Klimaatadaptatie	Aanpak overlast en schade door hemelwater.	Normen vastgelegd in omgevingsverordening. Provincie en waterschap prioriteren voor het landelijk gebied maatregelen om de aan de normen te voldoen. Waterschap stelt kaders vast en voert deze uit. Waterschap en gemeenten pakken samen wateroverlast in stedelijk gebied aan.	Positieve effecten: water vasthouden betekent minder verdroging	
	Aanpak overlast en schade door droogte, via Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en via het Zeeuws Delta-plan Zoet Water.	Terreinbeheerders richten natuurgebieden droogtebestendig in. Recreatiebedrijven en landbouwbedrijven reduceren watergebruik en zorgen voor opslag. Provincie ondersteunt maatregelen via subsidieverlening, vergunningverlening en onderzoek.	Positieve effecten, tegengaan verdroging.	
Waterveiligheid	Uitvoeren maatregelen die de kans op een overstroming verkleinen	Rijk stelt normen vast voor belangrijkste waterkeringen, provincie beoordeelt projectplan van versterkingsprojecten. Provincie stelt normen voor regionale waterkeringen vast. Waterschap beheert, toetst en voert versterking uit. Gemeenten nemen regels over in omgevingsplan. Terreinbeheerders passen inrichting en beheer aan waterveiligheidseisen aan en werken mee aan nieuwe combinaties van natuur en waterkering.	Kans op negatieve effecten en positieve effecten. Bij dijkversterking kans op verlies oppervlak habitattypen en leefgebieden, rustgebieden. Bij brede groene dijken ook kans op realisatie schorren en uitbreiding broed- en foerageergebied	Toetsing en regulering via vergunningen. Mitigatie: fasering in ruimte en tijd bij uitvoering dijkversterking, inzet geluidsarme technieken, mijden van kwetsbare periodes, kijk naar mogelijkheden voor Building with Nature oplossingen
Zoet water	Bestendigen van de huidige zoetwatersituatie	Opstellen provinciedekkend beeld van de mogelijkheden voor het bestendigen van de huidige situatie. Provincie faciliteert het opstellen van een Zeeuws Deltaplan Zoet Water met financiële en personele inzet.	Nog onduidelijk, bestendigen huidige situatie waarschijnlijk niet voldoende voor behalen N2000-doelen (geldt iig voor Krammer-Volkerak)	Rekening houden met vereisten Natura 2000-gebieden. Zorgvuldige afweging nodig (zie ook volgende punt)

	Optimaliseren van de zoetwatersituatie gericht op vergroting van de beschikbaarheid en/of optimalisatie van het gebruik	Bijv. optimaliseren van de berging van zoet water in de bodem en onderzoeken van duurzame alternatieven, zoals het ontzilten van water en mogelijkheden voor scheiding van zoete en zoute of brakke waterlopen. Provincie Zeeland en waterschap Scheldestromen stellen beleid op ter bescherming van belangrijke zoetwatervoorraden. Zij stimuleren daarnaast kennisontwikkeling in het kader van de Proeftuin Zoet Water. Andere partijen dragen bij, zijn zuinig op zoet water.	Negatieve effecten bij verzoeting Deltawateren	Haalbaarheids- en knelpuntenstudie vooraf, zorgvuldige afweging, vt. bijstellen instandhoudingsdoelen, mitigatie door aanleg extra broedeilanden, beheer en inrichting etc.
--	---	---	--	---

Tabel 24 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland op Natura 2000-gebieden. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog onduidelijk of kans op positieve en negatieve effecten

6.5.2 Overige natuurgebieden

In tabel 25 worden de effecten van het beleid op de relevante thema's op de natuurgebieden beoordeeld. Hieronder worden enkele thema's uitgelicht.

Toelichting beoordeling

Duurzame energie en energietransitie

Voor gebieden binnen het NNZ geldt een zeer beperkte externe werking. Alleen indien initiatieven op het gebied van duurzame energie en energietransitie worden ontwikkeld in de natuurgebieden in het NNZ of de directe omgeving (100 m) dient er getoetst te worden aan de wezenlijke waarden en kenmerken. Dat dient voor elk relevant project te gebeuren. Effecten kunnen worden voorkomen of geminimaliseerd door een goede locatiekeuze, buiten de natuurgebieden. Het aanvaringsrisico bij windturbines kan worden verkleind door een wiek zwart te maken en door de mogelijkheden te verkennen van een stiltstandvoorziening.

Voor zonneparken in het landelijk gebied of op het water dient te worden aangetoond dat er geen significante effecten optreden op de natuur. Deze kunnen worden voorkomen door geen zonneparken binnen de natuurgebieden aan te leggen.

Bij het uitvoeren van nieuwe vormen van watergebonden energieopwekking in natuurgebieden is toetsing, onderzoek en monitoring nodig om de effecten op de wezenlijke waarden en kenmerken goed in beeld te krijgen en te verzekeren dat er geen significante effecten optreden.

Klimaatadaptatie

De wijze waarop Zeeland klimaatadaptief dient te worden gemaakt, wordt verder uitgewerkt in de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en via het Zeeuws Deltaplan Zoet Water. In natuurgebieden is verdroging één van de knelpunten voor het bereiken van de gewenste natuurkwaliteit. Vooral de laatste drie jaar is het probleem van verdroging nog duidelijker zichtbaar geworden. Het is belangrijk dat er meer water wordt vastgehouden en verdrogingsproblematiek wordt tegengegaan.

Waterveiligheid

Bij dijkversterking zijn er koppelkansen voor natuur denkbaar, zoals de inzet van Building with Nature concepten en brede groene dijken. Hierbij kunnen bijvoorbeeld ook schorren worden gerealiseerd, met broedeilanden voor strandbroeders en kwelderbroedvogels en foerageergebied voor ganzen en eenden.

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Duurzame energie	Realiseren opgave windenergie op het land (via RES)	Provincie legt de locaties voor windmolenparken op land en randvoorwaarden voor alle windmolens van meer dan 21 meter hoog vast in de omgevingsverordening. Gemeenten stellen randvoorwaarden en verlenen vergunning voor windmolens tot 20 meter hoog	Negatieve effecten bij plaatsing in natuurgebieden.	Toetsing per initiatief nodig. Locatiekeuze (mijdt broedgebieden, foerageergebieden, slaapplaatsen, vliegroutes), kies voor optimale hoogte enopstelling, toepassen 1 zwarte wiek om aanvaringsrisico vogels te verminderen
	Realiseren opgave zonne-energie (via RES)	Rijk, provincie en gemeenten stellen kaders vast voor realisatie van zonneparken. Gemeenten verlenen vergunning. Zonne-energie vooral op daken maar ook mogelijkheden op land en water, mits geen negatieve effecten.	Negatieve effecten bij plaatsing in natuurgebieden, toetsing nodig.	Toetsing per initiatief. Locatiekeuze: niet in natuurgebied
	Realiseren opgave biomassa en biovergisting (via RES)	Kaders vaststellen en vergunningverlening. In RES terughoudend.	Negatieve effecten op natuurgebieden door toename stikstofdepositie	Locatiekeuze: niet bij stikstofgevoelige natuurgebieden. Kijken naar mogelijkheden stikstofuitstoot te beperken
Energietransitie	Reductie uitstoot CO2 en andere broeikasgassen in landbouw en industrie, gebouwde omgeving en mobiliteit. Via RES.	Landbouw: kansen voor energieopwekking op daken en windmolens bij agrariërs. Glastuinbouw: kansen voor benutting restwarmte industrie en lokale biomassacentrales. Industrie: SDR heeft een Roadmap opgesteld met programmalijnen om de CO2-reductie doelstellingen te realiseren voor de industrie. Eerst uitvoering 8 concrete projecten door industrie. O.a. uitbreiding buisleidingennetwerk nodig. Uitwerking gebouwde omgeving vindt o.a. plaats via Transitievisies Warmte (gemeenten).	Positief effect: minder stikstofemissie (behalve bij biomassacentrales). Kans op negatieve effecten bij aanleg windmolens en zonneparken in natuurgebieden	Locatiekeuze: mijdt natuurgebieden. Biomassacentrales: zo min mogelijk, beperk stikstofemissie. Windturbines standaard uitvoeren met 1 zwarte wiek voor vermindering aanvaringsrisico vogels.
	Opwekken en opslaan van hernieuwbare energie	O.a. energie uit water: getijden-, golf- en zoet-zout energie. Veelal in onderzoek- en pilotfase	Negatieve effecten: kansrijke locaties in natuurgebieden.	Toetsing per initiatief, onderzoek, monitoring voordat dit (grootschalig) wordt toegepast
Klimaatadaptatie	Aanpak overlast en schade door droogte, via Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en via het Zeeuws Deltaplan Zoet Water.	Terreinbeheerders richten natuurgebieden droogtebestendig in. Recreatiebedrijven en landbouwbedrijven reduceren watergebruik en zorgen voor opslag. Provincie ondersteunt maatregelen via subsidieverlening, vergunningverlening en onderzoek.	Positieve effecten: vermindering verdroging	
Waterveiligheid	Uitvoeren maatregelen die de kans op een overstroming verkleinen	Rijk stelt normen vast voor belangrijkste waterkeringen, provincie beoordeelt projectplan van versterkingsprojecten. Provincie stelt normen voor regionale waterkeringen vast.	Kans op negatieve effecten en positieve effecten. Bij dijkversterking kans op verlies oppervlak. Bij brede	Fasering in ruimte en tijd bij uitvoering dijkversterking, inzet geluidsarme technieken, mijden van kwetsbare periodes,

		Waterschap beheert, toetst en voert versterking uit. Gemeenten nemen regels over in omgevingsplan. Terreinbeheerders passen inrichting en beheer aan waterveiligheidseisen aan en werken mee aan nieuwe combinaties van natuur en waterkering.	groene dijken ook kans op realisatie schorren en uitbreiding broed- en foerageergebied	kijk naar mogelijkheden voor Building with Nature oplossingen
Zoet water	Bestendigen van de huidige zoetwatersituatie	Opstellen provincie dekkend beeld van de mogelijkheden voor het bestendigen van de huidige situatie. Provincie faciliteert het opstellen van een Zeeuws Deltaplan Zoet Water met financiële en personele inzet.	Nog onduidelijk, bestendigen huidige situatie mogelijk niet voldoende voor huidige natuurambities	Rekening houden met vereisten natuurgebieden, zorgvuldige afweging
	Optimaliseren van de zoetwatersituatie gericht op vergroting van de beschikbaarheid en/of optimalisatie van het gebruik	Bijv. optimaliseren van de berging van zoet water in de bodem en onderzoeken van duurzame alternatieven, zoals het ontziltten van water en mogelijkheden voor scheiding van zoete en zoute of brakke waterlopen. Provincie Zeeland en waterschap Scheldestromen stellen beleid op ter bescherming van belangrijke zoetwatervoorraden. Zij stimuleren daarnaast kennisontwikkeling in het kader van de Proeftuin Zoet Water. Andere partijen dragen bij, zijn zuinig op zoet water.	Kans op positieve en negatieve effecten. Negatieve effecten als gevolg van keuze verzoeting/behoud zoete situatie Deltawateren	Haalbaarheids- en knelpuntenstudie, zorgvuldige afweging huidige en toekomstige natuurwaarden, mitigatie door beheer, inrichting (bijv. aanleg extra broedeilanden)

Tabel 25 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland op natuurgebieden binnen het NNZ.

Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog onduidelijk of kans op positieve en negatieve effecten

6.5.3 Beschermden soorten en biodiversiteit

In tabel 26 worden de effecten van het beleid op beschermde soorten en biodiversiteit beoordeeld. Hieronder worden enkele thema's uitgelicht en wordt de beoordeling toegelicht.

Toelichting beoordeling

Duurzame energie en energietransitie

Bij de realisatie van windmolenparken of het vervangen van bestaande windparken dient rekening te worden gehouden met de effecten op vogels en vleermuizen. Door aanleg van zonneparken in het landelijk gebied of op het water kan leefgebied van soorten verdwijnen. Toetsing aan de soortbescherming is noodzakelijk.

Bij het uitvoeren van nieuwe vormen van watergebonden energieopwekking in natuurgebieden is toetsing, onderzoek en monitoring nodig om de effecten op beschermde soorten en biodiversiteit goed in beeld te krijgen en te verzekeren dat er geen significante effecten optreden.

Mitigatie

- Door een goede locatiekeuze, waarbij concentratiegebieden van vogels, belangrijke foerageergebieden voor vleermuizen en vliegroutes van beide soortgroepen worden gemedend, kunnen effecten van windturbines zoveel mogelijk geminimaliseerd worden.
- Het aanvaringsrisico bij windturbines kan worden verkleind door een wiek zwart te maken
- Verken de mogelijkheden voor het realiseren van een stiltstandvoorziening (ook voor vleermuizen).
- Negatieve effecten van de realisatie van zonneparken kunnen worden beperkt door goede locatiekeuze; door gebieden die een grotere biodiversiteit kennen te mijden. Denk hierbij aan bolwerken van de patrijs, haas, slaapplekken van watervogels etc.
- Neem bij vergunningverlening voor zonneparken eisen op voor een natuurinclusieve inrichting en landschappelijke inpassing.

Klimaatadaptatie

De wijze waarop Zeeland klimaatadaptief dient te worden gemaakt wordt verder uitgewerkt in de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en via het Zeeuws Deltaplan Zoet Water. In het stedelijk gebied liggen er koppelkansen voor biodiversiteit en klimaatadaptatie. Door het vergroten van het oppervlak groen in het stedelijk gebied, bijvoorbeeld door openbaar groen, bomen, geveltuinen, groene daken en wadi's kan de opslagcapaciteit tijdens zware buien worden vergroot en wordt hittestress vermindert. Tegelijkertijd kan hierdoor het leefgebied van dieren en planten die voorkomen in het stedelijk gebied worden vergroot en krijgt de biodiversiteit dus een grote impuls.

- Advies: neem koppelkansen voor biodiversiteit en vergroening mee in de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland

Thema	Doel	Actie	Mogelijk effect	Mitigatie
Duurzame energie	Realiseren opgave wind-energie op het land (via RES)	Provincie legt de locaties voor windmolenparken op land en randvoorwaarden voor alle windmolens van meer dan 21 meter hoog vast in de omgevingsverordening. Gemeenten stellen randvoorwaarden en verlenen vergunning voor windmolens tot 20 meter hoog	Negatieve effecten op vogels en vleermuizen.	Toetsing soortbescherming per initiatief. Locatiekeuze(mijdt belangrijke gebieden voor vogels en vleermuizen en vlieg- en trekroutes)), kies voor optimale hoogte en opstelling, toepassen 1 zwarte wijk om aanvaringsrisico vogels te verminderen, stilstandvoorziening
	Realiseren opgave zonne-energie (via RES)	Rijk, provincie en gemeenten stellen kaders vast voor realisatie van zonneparken. Gemeenten verlenen vergunning. Zonne-energie vooral op daken maar ook mogelijkheden op land en water, mits geen negatieve effecten.	Negatieve effecten op soorten en biodiversiteit, vooral bij zonneparken op water en in natuurgebieden.	Toetsing en regulering via soortbescherming. Locatiekeuze: niet in belangrijke foerageergebieden, niet op water met slaapplaats- of rustfunctie voor watervogels. Natuurinclusieve inrichting zonneparken op land.
Energietransitie	Reductie uitstoot CO2 en andere broeikasgassen in landbouw en industrie, gebouwde omgeving en mobiliteit. Via RES.	Landbouw: kansen voor energieopwekking op daken en windmolens bij agrariërs. Glastuinbouw: kansen voor benutting restwarmte industrie en lokale biomassacentrales. Industrie: SDR heeft een Roadmap opgesteld met programmalijnen om de CO2-reductie doelstellingen te realiseren voor de industrie. Eerst uitvoering 8 concrete projecten door industrie. O.a. uitbreiding buisleidingennetwerk nodig. Uitwerking gebouwde omgeving vindt o.a. plaats via Transitievisies Warmte (gemeenten).	Negatieve effecten voor vleermuizen en vogels bij aanleg windmolens en voor vogels door zonneparken in/bij foerageergebieden en op vliegroutes.	Toetsing en regulering via soortbescherming. Locatiekeuze: mijdt belangrijke foerageergebieden en vliegroutes vogels en vleermuizen (windturbines). Windturbines standaard uitvoeren met 1 zwarte wijk voor vermindering aanvaringsrisico vogels. Stilstandvoorziening.
	Opwekken en opslaan van hernieuwbare energie	O.a. energie uit water: getijden-, golf- en zoet-zout energie. Veelal in onderzoek- en pilotfase	Negatieve effecten op vissen, vogels, zeezoogdieren	Toetsing per initiatief, onderzoek, monitoring voordat dit (grootschalig) wordt toegepast
Klimaatadaptatie	Aanpak overlast en schade door hemelwater.	Normen vastgelegd in omgevingsverordening. Provincie en waterschap prioriteren voor het landelijk gebied maatregelen om de aan de normen te voldoen. Waterschap stelt kaders vast en voert deze uit.	Positieve effecten indien er meer water kan worden vastgehouden, bijvoorbeeld door realisatie meer openbaar groen in stedelijk gebied, aanleg wadi's, groene daken, geveltuinen: toename leefgebied	

		Waterschap en gemeenten pakken samen wateroverlast in stedelijk gebied aan.		
	Aanpak overlast en schade door droogte, via Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en via het Zeeuws Deltaplan Zoet Water.	Terreinbeheerders richten natuurgebieden droogtebestendig in. Recreatiebedrijven en landbouwbedrijven reduceren watergebruik en zorgen voor opslag. Provincie ondersteunt maatregelen via subsidieverlening, vergunningverlening en onderzoek.	Positieve effecten: aanpak verdroging	
	Aanpak overlast en schade door hitte, loopt via Klimaatadaptatie Strategie Zeeland	Gemeenten stellen kaders op het gebied van voorkomen van overlast en schade door hitte vast in hun omgevingsplan en richten de bebouwde omgeving zodanig in dat hittestress wordt tegen gegaan	Kans op positieve effecten indien dit leidt tot vergroening stedelijk gebied: toename leefgebied	
Waterveiligheid	Uitvoeren maatregelen die de kans op een overstroming verkleinen	Rijk stelt normen vast voor belangrijkste waterkeringen, provincie beoordeelt projectplan van versterkingsprojecten. Provincie stelt normen voor regionale waterkeringen vast. Waterschap beheert, toetst en voert versterking uit. Gemeenten nemen regels over in omgevingsplan. Terreinbeheerders passen inrichting en beheer aan waterveiligheidseisen aan en werken mee aan nieuwe combinaties van natuur en waterkering.	Kans op negatieve effecten en positieve effecten. Bij dijkversterking kans op verlies oppervlak leef- en rustgebieden. Bij brede groene dijken ook kans op realisatie schorren en uitbreiding broed- en foerageergebied	Fasering in ruimte en tijd bij uitvoering dijkversterking, inzet geluidsarme technieken, mijden van kwetsbare periodes, kijk naar mogelijkheden voor Building with Nature oplossingen
Zoet water	Bestendigen van de huidige zoetwatersituatie	Opstellen provincie dekkend beeld van de mogelijkheden voor het bestendigen van de huidige situatie. Provincie faciliteert het opstellen van een Zeeuws Deltaplan Zoet Water met financiële en personele inzet.	Nog onduidelijk, kans op positieve en negatieve effecten	Rekening houden met vereisten natuurgebieden
	Optimaliseren van de zoetwatersituatie gericht op vergroting van de beschikbaarheid en/of optimalisatie van het gebruik	Bijv. optimaliseren van de berging van zoet water in de bodem en onderzoeken van duurzame alternatieven, zoals het ontzilt van water en mogelijkheden voor scheiding van zoete en zoute of brakke waterlopen. Provincie Zeeland en waterschap Scheldestromen stellen beleid op ter bescherming van belangrijke zoetwatervoorraden. Zij stimuleren daarnaast kennisontwikkeling in het kader van de Proeftuin Zoet Water. Andere partijen dragen bij, zijn zuinig op zoet water.	Kans op positieve en negatieve effecten. Negatief bij verzoeting of zoet houden Deltawateren.	Zorgvuldige afweging huidige en toekomstige natuurwaarden

Tabel 26 Beoordeling van de effecten van het beleid voor het bereiken van de doelen voor 2030 voor de uitdaging Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland op beschermde soorten en biodiversiteit. Goud: (kans op) negatieve effecten, groen: (kans op) positieve effecten, grijs: effecten nog onduidelijk of kans op positieve en negatieve effecten

6.6 Stikstofdepositie

Antea heeft op basis van het beleid dat is uitgewerkt in de Omgevingsvisie voor de vier maatschappelijke uitdagingen en alle bouwstenen prognoses gemaakt van de ontwikkeling van de stikstofemissie in Zeeland. In tabel 27 is een prognose opgenomen van het effect van het voorgenomen beleid op de emissie van stikstofverbindingen (NOx en NH3) in Zeeland. Dit is tevens een indicator van het effect op de depositie in Natura 2000-gebieden.

Voor alle bouwstenen van de visie is gekeken naar het relatieve belang voor de emissie van stikstof (blauwe kleuren) en een prognose van het effect op de emissie (kleurenschaal groen tot rood). In tabel 27 zijn de bouwstenen opgenomen in de volgorde die ze hebben in de Omgevingsvisie. In tabel 28 staan de bouwstenen met de grootste impact bovenaan (groot belang, groot effect).

Uit deze prognoses blijkt dat het effect van de maatschappelijke uitdagingen en de afzonderlijke bouwstenen op de verwachte stikstofemissies beperkt is. Het beleid voor de meeste bouwstenen leidt niet of nauwelijks tot een effect op de stikstofemissie. Als gevolg van het beleid voor enkele bouwstenen (o.a. landbouw, mobiliteit, duurzame energie, havens en bedrijven) is er een kans op een kleine afname van de stikstofemissie.

In de Omgevingsvisie zijn geen concrete doelstellingen opgenomen voor de reductie van de stikstofdepositie. Dit zal landelijk verder worden uitgewerkt in de Structurele Aanpak Stikstof en het Programma Natuur en in Zeeland in de Strategische Aanpak Natuur. Op basis van de prognoses kan geconcludeerd worden dat het beleid in de Omgevingsvisie over het geheel genomen niet strijdig is met de instandhoudingsdoelen voor de Natura 2000-gebieden voor het onderdeel stikstofdepositie.

Legenda

	gering belang
	matig belang
	groot belang

	grote kans op substantiële afname stikstofemissie
	kans op (beperkte) afname stikstofemissie
	(per saldo) geen of gering effect stikstofemissie
	risico op (beperkte) toename stikstofemissie
	groot risico op substantiële toename stikstofemissie

nr	maatschappelijke uitdaging	bouwsteen	relevantie van de bouwsteen	effect op stikstofemissie	toelichting
1	Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Cultuur			
2		Gezondheid			
3		Mobiliteit			
4		Onderwijs			
5		Voorzieningen en evenementen			meer evenementen, maar ook acties gericht op verduurzamen
6		Woningvoorraad			
7		Woonomgeving			
8	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Archeologie			
9		Bodem			oa vergroten organische stof in bodem, ook vastleggen stikstof; bodemenergiesystemen
10		Deltawateren			
11		Erfgoed			
12		Landbouw			transitie draagt bij aan verminderen emissie, maar gezien de aard van de sector in Zeeland (weinig IV) is het effect op de stikstofemissie niet zeer groot
13		Landschap			
14		Milieu			afgeleid effect van beleid gericht op verbeteren luchtkwaliteit en geur, en verminderen gebruik primaire grondstoffen
15		Natuur			
16		Watersysteem			
17	Duurzame en innovatieve economie	Arbeidsmarkt			
18		Circulaire economie			overgang naar circulaire economie kan indirect effect hebben op de emissie van stikstof (oxiden), bijvoorbeeld meer energie nodig voor transport en bewerking. Daartegen staan mogelijk afnames van emissie door dalend gebruik primaire grondstoffen.
19		Havens en bedrijven			terugdringen emissie CO ₂ kan ook bijdragen aan reductie emissie stikstofoxiden; in principe geen uitbreiding bedrijventerreinen
20		Recreatie en toerisme			
21		Transport en infrastructuur			saldo van (wellicht) meer mobiliteit en inspanningen van verduurzamen mobiliteit
22		Visserij			
23	Klimaatbestendig en CO ₂ neutraal Zeeland	Duurzame energie			energietransitie draagt bij aan verminderen emissie oxiden uit verbrandingsprocessen
24		Energietransitie			energietransitie draagt bij aan verminderen emissie oxiden uit verbrandingsprocessen
25		Klimaatadaptatie			
26		Waterveiligheid			
27		Zoet water			

Tabel 27 Impact en belang van bouwstenen op de emissie van stikstof (Antea, 2020). Voor legenda: zie vorige pagina

nr	bouwsteen	relevantie van de bouwsteen	effect op stikstofemissie	toelichting
14	Milieu			afgeleid effect van beleid gericht op verbeteren luchtkwaliteit en geur, en verminderen gebruik primaire grondstoffen
18	Circulaire economie			overgang naar circulaire economie kan indirect effect hebben op de emissie van stikstof (oxiden), bijvoorbeeld meer energie nodig voor transport en bewerking. Daartegen staan mogelijk afnames van emissie door dalend gebruik primaire grondstoffen.
21	Transport en infrastructuur			saldo van (wellicht) meer mobiliteit en inspanningen van verduurzamen mobiliteit
3	Mobiliteit			
12	Landbouw			transitie draagt bij aan verminderen emissie, maar gezien de aard van de sector in Zeeland (weinig IV) is het effect op de stikstofemissie niet zeer groot
19	Havens en bedrijven			terugdringen emissie CO ₂ kan ook bijdragen aan reductie emissie stikstofoxiden; in principe geen uitbreiding bedrijventerreinen
23	Duurzame energie			energietransitie draagt bij aan verminderen emissie oxiden uit verbrandingsprocessen
24	Energietransitie			energietransitie draagt bij aan verminderen emissie oxiden uit verbrandingsprocessen
5	Voorzieningen en evenementen			meer evenementen, maar ook acties op verduurzamen
10	Deltawateren			
13	Landschap			
20	Recreatie en toerisme			
22	Visserij			
25	Klimaatadaptatie			
6	Woningvoorraad			
9	Bodem			oa vergroten organische stof in bodem, ook vastleggen stikstof; bodemenergiesystemen
1	Cultuur			
2	Gezondheid			
4	Onderwijs			
8	Archeologie			
11	Erfgoed			
15	Natuur			
16	Watersysteem			
17	Arbeidsmarkt			
26	Waterveiligheid			
27	Zoet water			
7	Woonomgeving			

Tabel 28 Bouwstenen geordend op basis van impact en belang stikstofemissie (Antea, 2020). Voor legenda: zie pagina 164

7 | Conclusie

7.1 Inleiding

In deze passende beoordeling zijn de effecten van het beleid voor 2030 zoals opgenomen in de Zeeuwse Omgevingsvisie op Zeeuwse Natura 2000-gebieden, natuurgebieden binnen het Natuurnetwerk Zeeland en beschermde soorten en biodiversiteit beoordeeld. Hierbij is uitgegaan van de intenties van het beleid. De belangrijkste conclusies van de beoordeling staan in paragraaf 7.2 en 7.3. Daar waar kans is op negatieve effecten zijn mitigerende maatregelen opgenomen om deze effecten te verzachten of te voorkomen (paragraaf 7.4). Daarnaast zijn aanbevelingen gedaan voor verdere uitwerking van het beleid of het benutten van kansen (paragraaf 7.5). Deze aanbevelingen zijn niet bindend.

7.2 Hoofdconclusie

De ambities van de Omgevingsvisie zijn in essentie de juiste en bieden kansen voor het daadwerkelijk oplossen van de knelpunten voor Natura 2000-gebieden, natuurgebieden binnen het NNZ en soorten en biodiversiteit. De visie geeft de richting en biedt contouren voor het beleid, maar biedt voor veel thema's geen heel concrete doelstellingen. Het beleid wordt verder geconcretiseerd in strategieën en uitvoeringsprogramma's. Dat geldt vooral voor de uitdaging Balans in de grote wateren en het landelijk gebied. Mits bij de uitwerking voldoende rekening wordt gehouden met alle relevante ambities, de randvoorwaarden en aandachtspunten die zijn opgenomen in deze Passende Beoordeling zal het beleid uitvoerbaar zijn en zal het de bescherming van Natura 2000, NNZ en soorten niet in de weg staan.

7.3 Conclusies per uitdaging

7.3.1 Uitstekend wonen en leven

Mobiliteit

De aanleg van nieuwe fietsinfrastructuur en laadpunten kan leiden tot positieve effecten omdat het bijdraagt aan de afname van de stikstofdepositie. Nieuwe fietspaden kunnen echter ook leiden tot negatieve effecten, zoals een toename van verstoringseffecten en een toename van de recreatiedruk. Daarnaast kan nieuwe infrastructuur leiden tot versnippering van leefgebieden. Met maatregelen, zoals een goede locatiekeuze, kunnen significante effecten worden voorkomen (zie verder 7.4).

Evenementen

Bij het plannen van evenementen dient rekening te worden gehouden met mogelijke effecten op Natura 2000, natuurgebieden en beschermde soorten, zoals verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring) en effecten van toename van verkeersbewegingen (verstoring en toename stikstofdepositie). Met de juiste mitigerende maatregelen zijn significante effecten te voorkomen (zie verder 7.4).

Woningvoorraad

Het beleid op het gebied van het verduurzamen van bestaande woningen en CO₂-neutraal bouwen van nieuwe woningen draagt bij aan vermindering van de stikstofemissies. Nieuwbouw nabij natuurgebieden kan leiden tot negatieve effecten in de vorm van een tijdelijke toename van stikstofemissie, toename van verstoringseffecten en een toename van de recreatiedruk. Inbreiding in het stedelijk gebied kan ten koste van het bestaande stedelijk groen. Door een goede locatiekeuze en natuurinclusief ontwerp kunnen significante effecten worden voorkomen (zie verder 7.4).

Sloop en renovatie van woningen in het kader van het toekomstbestendig en CO₂-neutraal maken van de woningvoorraad vormt een groot risico voor de populaties van soorten die in gebouwen verblijven

of nestelen. Bescherming van gebouwgebonden soorten is geregeld door middel van de soortbescherming. Voor alle initiatieven is toetsing aan de soortbescherming noodzakelijk.

Woonomgeving

Het bevorderen van stadsgroen en de realisatie van natuur buiten natuurgebieden heeft positieve gevolgen. Populaties van soorten in de bebouwde omgeving kunnen toenemen, omdat dit resulteert in nieuw leefgebied en nieuw foerageergebied. Ook de verbinding tussen stad, platteland en natuur kan hierdoor verbeteren, waardoor soorten zich makkelijker kunnen verspreiden en er meer uitwisseling tussen populaties kan optreden. Door te investeren in beleefbare natuur nabij de leefomgeving kan de druk op Natura 2000-gebieden en bestaande natuurgebieden worden verminderd.

7.3.2 Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

Bodem

Er wordt gestreefd naar een goede bodemkwaliteit. Agrarische ondernemers en grondeigenaren zijn hiervoor verantwoordelijk. Dit kan leiden tot positieve effecten op Natura 2000-gebieden en natuurgebieden, omdat hierdoor de stikstofemissie afneemt. De milieudruk op de natuurgebieden kan afnemen en de biodiversiteit in het landelijk gebied kan profiteren van een gezondere bodem.

Deltawateren

Het verbeteren van het ecologisch systeem van de Deltawateren draagt bij aan het bereiken van de instandhoudingsdoelen en behoud van biodiversiteit. Bij het bepalen van nieuwe strategieën voor de Deltawateren zijn er kansen op positieve en negatieve effecten. Onderzoek, monitoring, haalbaarheidsstudies kunnen helpen om de juiste keuzes te maken en de juiste maatregelen te treffen om significante effecten op de Natura 2000-waarden en biodiversiteit te voorkomen. Initiatieven voor het uitvoeren van pilots en living labs dienen getoetst te worden aan de natuurwetgeving en – beleid om significante effecten te voorkomen.

Erfgoed

Behoud van erfgoed kan positieve effecten hebben op beschermde soorten, mits rekening wordt gehouden met hun verblijfplaatsen en andere essentiële functies van het leefgebied. Het toegankelijk maken van erfgoed kan leiden tot een toename van de recreatiedruk op nabijgelegen natuurgebieden. Door een goede recreatiezonering kunnen negatieve effecten worden voorkomen.

Landbouw

De huidige landbouw heeft op verschillende manieren een negatieve invloed op Natura 2000-gebieden en natuurgebieden, door stikstofdepositie, maar ook door grondwateronttrekkingen en peilbeheer die bijdragen aan verdroging. Van alle landschapstypen in Zeeland is de situatie wat betreft de biodiversiteit in het agrarisch gebied het meest urgent. De ambitie van de Omgevingsvisie is het realiseren van een volhoudbare landbouw, in evenwicht met de omgeving. Kringlopen dienen zoveel mogelijk en op een zo laag mogelijk niveau gesloten te worden. Natuur en landbouw worden versterkt door meer verbinding tussen beiden op gebiedsniveau. Er wordt een gebiedsgerichte benadering en regionaal maatwerk toegepast die het mogelijk maken om win-win situaties in het beheer van natuur, landbouw en openbare ruimte tegelijk en aanvullend op elkaar te benutten. Er wordt een beloningssysteem opgezet voor de levering van maatschappelijke diensten, zoals natuurinclusiviteit. De ambities worden verder uitgewerkt en geconcretiseerd in een uitvoeringsprogramma landelijk gebied.

De verwachte effecten van het nog uit te werken beleid zijn positief voor Natura 2000, natuurgebieden en biodiversiteit.

Landschap

In de omgevingsvisie wordt een betere bescherming van het landschap geambieerd. De kernkwaliteiten zijn bepaald en worden beschermd in de omgevingsverordeningen en de gemeentelijke omgevingsplannen. De provincie gaat de kernkwaliteiten monitoren. Hierdoor kan beter gevolgd worden of en waar aantasting van de landschappelijke waarden plaatsvindt en kan hierop ook actie worden

ondernomen. Dit heeft mogelijk ook een positief effect op de beschermde waarden van Natura 2000-gebieden indien hierdoor verstoringinvloeden kunnen worden verminderd.

De provincie wijst stimuleringsgebieden aan waar een gebiedsgerichte aanpak mogelijk is. Bijvoorbeeld ten aanzien van de aanpak van stikstof. Ook het landschap kan hierin meegenomen worden. Die stimuleringsgebieden bieden ook kansen voor realisatie van natuur buiten het natuurnetwerk of natuurinclusieve landbouw. Dit leidt tot positieve effecten op natuurgebieden en de biodiversiteit.

Natuur

Voor het thema natuur is een deel van de ambitie gericht op het voortzetten van bestaand beleid en beheer, maar in aanvulling daarop zullen extra instandhoudingsmaatregelen worden getroffen. Voor 2030 wordt verwacht dat het met de te nemen maatregelen mogelijk zal zijn tot 70% doelrealisatie te komen met specifiek aandacht voor stikstofgevoelige natuur.

De uitwerking van het beleid naar aanleiding van de Europese biodiversiteitsstrategie 2030 is bepalend voor de ontwikkeling van de Zeeuwse natuur de komende tien jaar en daarna. De ambitie van de Omgevingsvisie is hoog en dit vraagt om stevige maatregelen en investeringen. Het is belangrijk dat de maatregelen niet alleen worden gericht op de (stikstofgevoelige) Natura 2000-gebieden. Juist buiten de natuurgebieden zijn trends van soorten het meest negatief en is de situatie het meest urgent. De beleidsvoornemens leiden tot positieve effecten op Natura 2000, NNZ en beschermde soorten en biodiversiteit.

Milieu

In 2050 dienen de milieucondities in de natuurgebieden op orde te zijn. De instrumenten die hiervoor in het omgevingsplan worden ingezet zijn regulering, vergunningverlening en handhaving. Het beleid is gericht op verbetering van de kwaliteit van bodem, lucht en water en draagt daardoor bij aan behoud en herstel van de kwaliteit van de vereiste abiotische condities voor natuurherstel. Actualisatie van het milieuprogramma is nodig omdat het nog uitgaat van het PAS. Ten aanzien van stikstofdepositie zijn aanvullende acties nodig om de milieucondities op orde te krijgen in de natuurgebieden; deze maatregelen zullen verder worden geconcretiseerd in de uitvoering van de Strategische Aanpak Stikstof (SAS).

Water

Het beleid is gericht op verbetering van de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater en zuiniger omgaan en het beter vasthouden van water. Dit heeft positieve gevolgen voor de abiotische condities in natuurgebieden en is een voorwaarde voor herstel van de biodiversiteit.

7.3.3 Een duurzame en innovatieve economie

Circulaire economie

Alle niet-hernieuwbare grondstoffen en energie worden geleidelijk vervangen door hernieuwbare alternatieven. Dit draagt bij aan een afname van de stikstofemissie en heeft positieve gevolgen voor stikstofgevoelige natuur.

Havens en bedrijven

Havens en bedrijven reduceren hun CO₂ uitstoot en schakelen geleidelijk over op hernieuwbare energie. Dit draagt bij aan een afname van de stikstofemissie en heeft positieve gevolgen voor stikstofgevoelige natuur.

Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme zijn belangrijk voor Zeeland. Het aantal toeristen dat Zeeland bezoekt zal in de toekomst verder toenemen. Het beleid van de provincie is erop gericht deze ontwikkeling te faciliteren, maar wel in balans met de omgeving. Hierbij is ook aandacht voor verduurzaming. Om die balans beter te kunnen bepalen is het belangrijk dat er inzicht komt in het toerisme en de recreatie, maar ook in de knelpunten die nu optreden in de natuurgebieden door een te hoge recreatiedruk. Uitbreiding

van het aanbod kan leiden tot negatieve effecten, maar door een goede locatiekeuze en een goede recreatiezonering in de natuurgebieden kunnen negatieve effecten worden voorkomen.

Transport en infrastructuur

Aanleg van en onderhoud aan infrastructuur kan leiden tot negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebieden, de wezenlijke waarden van NNZ-gebieden en negatieve effecten op beschermde soorten. Met maatregelen, zoals fasering in ruimte en tijd, zijn significante effecten te voorkomen.

Visserij

De visserijsector staat aan de lat om te verduurzamen, efficiënter te worden en te innoveren. Dit kan leiden tot positieve en negatieve effecten op beschermde soorten, biodiversiteit en instandhoudingsdoelen. Verduurzaming en brandstofbesparing dragen bij aan afname van de stikstofdepositie. Nieuwe vormen van kweek kunnen leiden tot oppervlakteverlies van leefgebieden en verstoring. Door een goede locatiekeuze, onderzoek en monitoring kunnen significant negatieve effecten worden voorkomen.

7.3.4 Klimaatbestendig en CO₂-neutraal Zeeland

Duurzame energie en energietransitie

De energietransitie kan positieve en negatieve gevolgen hebben voor instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebieden, wezenlijke waarden van NNZ-gebieden en beschermde soorten en biodiversiteit. Positief is dat de energietransitie kan bijdragen aan een afname van de stikstofemissie. Alleen bij energieopwekking door biomassa centrales kan de stikstofdepositie sterk toenemen en dat is reden om hier zeer terughoudend mee om te gaan.

Negatieve effecten kunnen optreden door aanvaringsrisico's bij windturbines, oppervlakteverlies van leefgebied door zonneparken en verstoring en verwondingsrisico's voor vissen bij het opwekken van blauwe energie. Door mitigerende maatregelen en een goede locatiekeuze kunnen significante effecten worden voorkomen.

Klimaatadaptatie

De wijze waarop Zeeland klimaatadaptief dient te worden gemaakt wordt verder uitgewerkt in de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en via het Zeeuws Deltaplan Zoet Water. Er zijn koppelkansen voor biodiversiteit en beschermde soorten. De verwachte gevolgen van het beleid zijn positief.

Waterveiligheid

Het versterken van dijken kan leiden tot negatieve effecten op Natura 2000-waarden en beschermde soorten. Er is kans op verstoringseffecten (geluid, licht, optische verstoring) en stikstofdepositie. Er kan sprake zijn van verlies van oppervlak van habitattypen en leefgebieden.. Met maatregelen zijn significante effecten te voorkomen, zoals fasering van de werkzaamheden in ruimte en tijd. Er is daarnaast ook kans op positieve effecten indien koppelkansen voor natuur en biodiversiteit worden benut.

7.3.5 Stikstofdepositie

Het beleid dat is opgenomen in de Omgevingsvisie heeft beperkte effecten op de verwachte stikstofemissies en -depositie. In de Omgevingsvisie zijn geen concrete doelstellingen opgenomen voor de reductie van de stikstofemissie en -depositie. Het beleid voor de meeste bouwstenen leidt niet of nauwelijks tot een effect op de stikstofemissie. Als gevolg van het beleid voor enkele bouwstenen (o.a. landbouw, mobiliteit, duurzame energie, havens en bedrijven) is er een kans op een kleine afname van de stikstofemissie. Het beleid in de Omgevingsvisie is over het geheel genomen niet strijdig met de instandhoudingsdoelen voor de Natura 2000-gebieden voor het onderdeel stikstofdepositie.

De aanpak van de stikstofproblematiek, inclusief de vereiste stikstofreductie, zal worden uitgewerkt in de Structurele Aanpak Stikstof en het Programma Natuur (nationaal) en in Zeeland in de Strategische Aanpak Natuur.

7.4 Mitigatie

In deze paragraaf wordt aangegeven welke mitigerende maatregelen nodig zijn om significante effecten te voorkomen.

7.4.1 Uitstekend wonen en leven

Mobiliteit: aanleg nieuwe fietsinfrastructuur

- Leg geen fietspaden in of naast kwetsbare gebieden, zoals belangrijke gebieden voor broed- en niet-broedvogels van de Natura 2000-gebieden, zoals :
 - broedgebieden,
 - foerageergebieden,
 - slaappleatsen,
 - rustplaatsen, en
 - hoogwatervluchtplaatsen (hvp's).
- Mijd kwetsbare gebieden (bijv. foerageergebieden vogels, slaappleatsen, rustplaatsen, hvp's) en belangrijk leefgebied amfibieën vanwege de soortbescherming;
- Leg faunavoorzieningen aan;
- Beperk het gebruik van verlichting langs fietspaden

Evenementen

- Heb aandacht voor een passende locatiekeuze met als doel het ontzien van kwetsbare gebieden, zoals
 - belangrijke rust-, broed- en foerageergebieden van vogels
 - essentiële foerageergebieden van vleermuizen
- Mijd kwetsbare perioden, zoals het broedseizoen
- Beperk de invloedssfeer van geluid en licht

7.4.2 Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

Milieu: regulering van luchtvaartterreinen

- Heb aandacht voor een passende locatiekeuze
- Vermijd aanleg van nieuwe luchtvaartterreinen nabij Natura 2000-gebieden of andere vogelrijke gebieden.

7.4.3 Een duurzame en innovatieve economie

Recreatie en toerisme

- Pas een goede recreatiezonering toe en stel rustgebieden in voor strandbroeders met als doel de bestaande knelpunten op te lossen en toekomstige problemen te voorkomen.
- Houd bij de gebiedsgerichte aanpak rekening met de natuurwaarden in natuurgebieden, bijvoorbeeld door middel van een passende locatiekeuze (niet in of direct grenzend aan Natura 2000-gebied/NNZ) en het instellen van een goede recreatiezonering in natuurgebieden.
- Ontzie kwetsbare gebieden of perioden bij het verruimen van de toestemming voor meer recreatie, zoals:
 - - Broedseizoen
 - - Broedgebieden
 - - Slaappleatsen/rustgebieden
 - - Gebieden met kwetsbare vegetaties
- Maak bij een gebiedsgerichte aanpak een integrale afweging van de belangen. Denk naast uitbreiding van het aanbod kan dit ook aan sanering.

Transport en infrastructuur

- Mijd natuurgebieden en de directe omgeving daarvan bij uitbreiding van infrastructuur

- Denk bij uitbreiding van infrastructuur (wegen, fietspaden, spoorwegen) aan de aanleg van faunavoorzieningen zoals rasters, faunatunnels, hopovers e.d. om eventuele negatieve effecten verzachten.
- Minimaliseer effecten in de aanlegfase door fasering in ruimte en tijd, het mijden van kwetsbare perioden en door te werken met ecologische begeleiding.
- Beperk de stikstofemissie door het inzetten van schone transportmiddelen en elektrische werktuigen.
- Minimaliseer effecten op zichtjagers en schelpdieren door het toepassing van alternatieve baggermethodes waarbij minder vertroebeling optreedt.
- Vermijd bij de aanleg van bovengrondse hoogspanningsleidingen belangrijke vliegroutes van vogels en vleermuizen.

7.4.4 Klimaatbestending en CO2-neutraal Zeeland

Duurzame energie en energietransitie

- Verminder negatieve effecten van windturbines door een goede locatiekeuze: dat wil zeggen niet in of nabij natuurgebieden, niet in of nabij belangrijke foerageer- of rustgebieden, niet op vliegroutes.
- Verklein het risico op aanvaring door het uitvoeren van de windturbines met één zwarte wiek (May et al., 2020). Met name voor roofvogels reduceert dit het risico op aanvaring aanzienlijk.
- Verken daarnaast de mogelijkheden voor een waarschuwingssysteem waarbij windturbines worden stilgezet als er grote vogels naderen of als er vogeltrek verwacht wordt of als er veel activiteit van vleermuizen wordt verwacht (stilstandvoorziening). Hiernaar wordt onderzoek verricht in de Eemshaven.
- Vermijd bij de aanleg van zonneparken op land of op water belangrijke foerageergebieden, rustgebieden en slaapplekken van niet-broedvogels, foerageergebieden van vleermuizen en gebieden met een grotere biodiversiteit (bijv. bolwerken van de patrijs) mijden.
- Neem bij vergunningverlening voor zonneparken eisen op voor een natuurinclusieve inrichting en landschappelijke inpassing.
- Sta geen biomassacentrales toe nabij stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.
- Tref bronmaatregelen om de uitstoot van biomassacentrales te beperken.
- Kies bij nieuwe vormen van blauwe energie de locatie zorgvuldig (kwetsbare locaties mijden), beperk mogelijke effecten op fauna (vissen, vogels, zeezoogdieren), monitor en evalueer de effecten.

Waterveiligheid: dijkversterkingen

- Minimaliseer effecten tijdens de werkzaamheden door fasering in ruimte en tijd, het mijden van kwetsbare perioden en door te werken met ecologische begeleiding.
- Beperk de stikstofemissie door het inzetten van schone transportmiddelen en elektrische werktuigen.

7.4.5 Toetsing en regulering

De Omgevingsvisie biedt ruimte voor uitwerking van plannen en realisatie van concrete projecten op allerlei vlakken. Dat geldt ook voor ontwikkelingen en projecten met mogelijk negatieve effecten op Natura 2000, NNZ-gebieden en beschermde soorten. Dit betekent echter niet dat deze ontwikkelingen en projecten zomaar kunnen worden uitgevoerd. De Omgevingsvisie heeft een hoog abstractieniveau, waardoor toetsing enkel op een globaal niveau kan plaatsvinden. Voor concrete plannen en projecten die kunnen leiden tot significante effecten op de instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebieden, en/of significante aantasting van de wezenlijke waarden en kenmerken van de natuurgebieden binnen het NNZ en/of negatieve effecten op beschermde soorten en hun verblijfplaatsen is altijd een toetsing nodig aan de betreffende wetgeving en – beleid. Specifieke mitigerende maatregelen kunnen daar onderdeel van zijn.

Indien er significante effecten optreden op instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebieden is uitvoering van het plan of project alleen mogelijk indien er geen Alternatieven zijn, er sprake is van Dwingende redenen van groot openbaar belang en de significante effecten worden gecompenseerd (ADC-toets).

Voor NNZ-gebieden is significante aantasting van de wezenlijke waarden en kenmerken alleen toegestaan indien er sprake is van een reden van groot openbaar belang en de significante effecten worden gecompenseerd.

Voor beschermde soorten kunnen negatieve effecten op soorten en hun verblijfplaatsen alleen plaatsvinden indien de gunstige staat van instandhouding niet in het geding is, er sprake is van een geldig wettelijk belang en de negatieve effecten worden gemitigeerd of gecompenseerd. Alleen onder die voorwaarden wordt toestemming verleend voor het aantasten van verblijfplaatsen of essentieel leefgebied.

Door toetsing, regulering en handhaving kunnen significante effecten op de beschermde natuurwaarden worden voorkomen.

7.5 Aanbevelingen

7.5.1 Algemeen

Het beleid voor het landelijk gebied, natuur en biodiversiteit wordt verder uitgewerkt in diverse programma's en strategieën. Bijvoorbeeld de concrete uitwerking van de Zeeuwse Bosvisie, het uitvoeringsprogramma landelijk gebied, het uitvoeringsprogramma natuur etc. Daarnaast is er de Strategische Aanpak Stikstof waarin wordt ingezet op een gebiedsgerichte aanpak. Verder is er onder andere nog de Klimaatadaptatie Strategie en de RES. De programma's maken allemaal aanspraak op ruimte in het landelijk gebied. Allen kennen ze eigen doelstellingen. Er zijn koppelkansen, er is overlap en er zijn tegenstellingen. De invulling zal in belangrijke mate worden bepaald door belanghebbenden, de regio, de streek en de provincie. Om al die opgaves goed met elkaar te kunnen verbinden, kansen te benutten en te voorkomen dat deze opgaven elkaar in de weg zitten is overzicht nodig, coördinatie, het kunnen denken buiten sectorale kaders, multidisciplinair en integraal. Dit zou kunnen door een provinciale coördinator voor de ruimte aan te wijzen, die vervolgens kan worden ondersteund door verschillende deskundigen.

Natuurinclusief als nieuwe standaard

Biodiversiteit en beschermde soorten zijn niet enkel gebonden van natuurgebieden, maar komen overal voor. Dat maakt ook dat hiervoor specifieke risico's gelden en dat er altijd en overal aandacht dient te zijn voor effecten op biodiversiteit en beschermde soorten. Door natuurinclusief ontwerp en uitvoering de standaard te maken bij alle ontwikkelingen kan worden bijgedragen aan herstel van de biodiversiteit. Vaak kunnen kleine aanpassingen al het verschil maken. Door natuurinclusief ontwerp en uitvoering op te nemen als eis in aanbestedingen en in vergunningen kan de provincie mee werken aan het realiseren van deze nieuwe standaard.

7.5.2 Uitstekend wonen en leven

Evenementen

- Faciliteer en informeer initiatiefnemers van evenementen informeren en faciliteren door het opstellen van een toetsingskader voor evenementen, waarin natuur (Natura 2000/NNZ/soortbescherming) wordt meegenomen en randvoorwaarden worden vastgelegd.

Woningvoorraad

- Benoem biodiversiteit als maatschappelijke opgave bij nieuwbouw in de bouwsteen woningvoorraad.
- Leg in de Omgevingsverordening vast dat nieuwbouw standaard natuurinclusief wordt uitgevoerd, zodat gemeentes dit in hun eigen verordening kunnen opnemen.
- Zet steviger in op proactieve soortenbescherming. Faciliteer gemeenten door richtlijnen voor soortmanagementplannen te maken.
- Stimuleer burgers om rekening te houden met beschermde soorten door een betere informatieverstrekking over de bescherming van soorten en hun verblijfplaatsen (via de website van de provincie,

via flyers en brochures) en geschikte maatregelen (bijvoorbeeld in catalogusvorm te downloaden via de site van de provincie).

Woonomgeving

- Werk in de uitwerkingsprogramma's duidelijk uit waar gebiedsontwikkelingen in het kader van de transformatie van de woningvoorraad in het stedelijk gebied aan de orde kunnen zijn, bijvoorbeeld door middel van het aangeven van globale zones of regio's.

7.5.3 Balans in de grote wateren en het landelijk gebied

Landbouw

- Kijk of voor het KPI-beloningssysteem kan worden aangesloten op het KPI-systeem van de Biodiversiteitsmonitor

Natuur

- Stel een actieplan op voor exotenbestrijding, waarin stap 1 het verkrijgen van inzicht in de verspreiding van exoten is. Hiervoor zou bijvoorbeeld een laagdrempelig meldpunt kunnen worden ingericht, bijvoorbeeld via de website van de provincie. Stap 2 zou kunnen zijn het bijeen brengen van kennis over de bestrijdingsmethodiek. Stap 3 zou kunnen bestaan uit het maken van een afwegingskader en stap 4 het bepalen van de acties voor uitvoering van de bestrijding.
- Benut bij het ecologisch bermbeheer kansen voor de typische Zeeuwse soorten bijen, vlinders en flora die gebonden zijn aan graslanden door het beheer op kansrijke locaties op deze soorten af te stemmen.

7.5.4 Een duurzame en innovatieve economie

Recreatie en toerisme

- Onderzoek de impact van toerisme en recreatie op natuurgebieden en betrek in het op te zetten kennisnetwerk ook terreinbeheerders en ecologen.
- Kijk in het actieplan waterrecreatie ook naar sanering van bestaand, mogelijk verouderd aanbod van waterrecreatie

Visserij

- Bespreek met RWS of in de monitoring soorten kunnen worden meegenomen die kwaliteit indicierend zijn voor habitattypen (typische soorten) en doelsoorten zoals fint.
- De visserijsector staat de komende jaren voor grote uitdagingen ten aanzien van verduurzaming, eerlijke verdeling van visgronden en innovatie. Laat dit proces niet geheel aan de sector over, maar zorg dat provincie, ministeries en ngo's in het proces betrokken worden. Hiermee kan beter worden geborgd dat maximaal rekening wordt gehouden met Natura 2000-waarden, bijvoorbeeld door locaties slim te kiezen en kwetsbare gebieden te ontzien.

7.5.5 Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland

Klimaatadaptatie

- Neem koppelkansen voor biodiversiteit en vergroening mee in de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland

Waterveiligheid

- Benut koppelkansen voor natuur en recreatie, bijvoorbeeld door Building with Nature concepten

7.5.6 Stikstofdepositie

Provincie Zeeland kiest in de Strategische Aanpak Stikstof om te starten in de Natura 2000-gebieden met de hoogste overbelasting en de grootste knelpunten in economische ontwikkeling. Dit zijn de Manteling van Walcheren en de Kop van Schouwen. Voor deze gebieden wordt ook gekeken naar de mogelijkheden voor het instellen van bufferzones.

Ook in Natura 2000-gebied Grevelingen vormt stikstofdepositie echter een groot knelpunt. De landbouw levert hier de belangrijkste bijdrage aan de stikstofdepositie. We adviseren ook voor dit gebied snel te starten met een gebiedsgerichte aanpak. Hierin is het belangrijk te kijken naar o.a. eventuele piekbelasters en de mogelijkheden voor het realiseren van een bufferzone.

Ook voor de andere stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden vormt de landbouw een relevante bron van de stikstofdepositie, al is de bijdrage vanuit het buitenland in deze gebieden groter. De bron landbouw vormt voor deze gebieden echter juist een knop waaraan gedraaid kan worden, in tegenstelling tot de bron 'buitenland', die vanuit Zeeland moeilijk te beïnvloeden is. Ook voor deze gebieden verdient het de moeite om te onderzoeken of de realisatie van bufferzones waarin bijvoorbeeld natuurinclusief geboerd wordt, haalbaar is.

8 | Literatuur en bronnen

- Anoniem (2017); PAS-gebiedsanalyse Westerschelde en het Verdrongen Land van Saeftinghe (122). Versie december 2017
- Anoniem (2017); PAS-gebiedsanalyse Krammer-Volkerak (114). Versie december 2017
- Calle, E. & Jacobusse, E. (2018); De bijenfauna van Zeeland; Een overzicht van de prioritaire bijen in Zeeland. Rapport 2018-12-4, Stichting Landschapsbeheer Zeeland
- CBS, PBL, RIVM, WUR (2017); Trends Rode Lijstsoorten provincies, 1990-2015 (indicator 1611, versie 01, 7 december 2017). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen
- CBS, PBL, RIVM, WUR (2018); Fauna van stedelijk gebied, 1990-2017 (indicator 1585, versie 02, 6 december 2018). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.
- CBS, PBL, RIVM, WUR (2019); Fauna van het agrarisch gebied, 1990-2018 (indicator 1580, versie 04, 29 november 2019). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.
- CBS, PBL, RIVM, WUR (2020); Boerenlandvogels, 1915-2018 (indicator 1479, versie 11, 5 februari 2020). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen
- CBS, PBL, RIVM, WUR (2020); Dagvlinders van graslanden, 1890-2018 (indicator 1181, versie 15 , 5 februari 2020). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.
- De Vlinderstichting (2014); Beschermingsplan Argusvlinder
- Falk, S. (2017); Bijen voor Nederland en Vlaanderen, veldgids. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- Kleyheeg, E., Vogelzang, T. Van der Zee. I. & Van Beek, M. (2020); Boerenlandvogelbalans 2020
- Klimaatadaptatie Strategie Zeeland (2020); Klimaatverandering; Zeeuwse risico's in beeld
- Maas, P. & Van Wijngaarden, W. (2019); Kruipend moerasscherm 20 jaar aan de monitor. Provincie Zeeland, Staatsbosbeheer en FLORON.
- May, R., Nygård, T., Falkdalen, U., Åström, J., Hamre, Ø., Stokke, B.G. (2020); Paint it black: Efficacy of increased wind-turbine rotor blade visibility to reduce avian fatalities. *Ecol Evol.* 2020;10:8927–8935. <https://doi.org/10.1002/ece3.6592>
- Meininger, P.L. (redactie) (2018); Flora Zeelandica. FLORON
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) (2015); Natura 2000-beheerplan Voordelta 2015-2021
- Ministerie van I&M (2016); Natura 2000 beheerplan Grevelingen 2016-2022
- Ministerie van I&M (2016); Natura 2000-beheerplan Oosterschelde 2016-2022
- Ministerie van I&M (2016); Natura 2000-beheerplan Veerse Meer 2016-2022

- Ministerie van I&M (2016); Natura 2000-beheerplan Westerschelde & Saeftinghe 2016-2022
- Peeters, T.M.J., Niewenhuijsen, H., Smit, J., Van der Meer, F., Raemakers, I.P., Heitmans, W.R.B., Van Achterberg, K., Kwak, M., Loonstra, A.J., De Rond, J., Roos, M., Reemer, M. (2012); De Nederlandse bijen. Zeist: KNNV Uitgeverij.
- Provincie Noord-Brabant (2014); Natura 2000 Beheerplan Markiezaat
- Provincie Zeeland (2016); Natuurbeheerplan Zeeland 2016
- Provincie Zeeland (2017); Natuurvisie Zeeland 2017-2022
- Provincie Zeeland (2017); Gebiedsanalyse Kop van Schouwen
- Provincie Zeeland (2017); Gebiedsanalyse Manteling van Walcheren
- Provincie Zeeland (2017); Beheerplan Natura 2000-gebied Canisvliet, Groote Gat en Vogelkreek (2017-2023)
- Provincie Zeeland (2017); Beheerplan Natura 2000-gebied Zwin en Kievittepolder (2017-2023)
- Provincie Zeeland (2018); Beleidsnota Natuurwetgeving; Meer prioriteit voor de Zeeuwse biodiversiteit
- Provincie Zeeland (2018); Besluit vaststelling Omgevingsverordening Zeeland 2018. Provinciaal blad Provincie Zeeland, nr. 8037, 6 november 2018
- Provincie Zeeland (2018); Beheerplan Natura 2000-gebied Yerseke en Kapelse Moer (2018 – 2024)
- Provincie Zeeland (2019); Ontwerp Natura 2000-beheerplan Manteling van Walcheren
- Provincie Zeeland (2019); Natuurrapportage Zeeland 2019
- Provincie Zeeland (2020); Strategische aanpak stikstof Zeeland
- Provincie Zeeland (2020); Atlas Bermbeheer; Groenbeheerplan Provinciale wegen Zeeland
- Provincie Zeeland (ontwerp); Zeeuwse Omgevingsvisie
- Rijk, provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, waterschap Scheldestromen (2019); Convenant Klimaatadaptatie Strategie Zeeland
- Rijkswaterstaat (2016); Beheerplan Natura 2000 Vlake van de Raan
- Ronse, A., Maas, P. & Van Wijngaarden, W. (2007); Betekenis van Natura 2000 voor Kruipend moerasscherm (*Apium repens*) in België en Nederland. De Levende Natuur (2007); 263-265
- RoyalHaskoningDHV (2018); PlanMER Omgevingsplan Zeeland 2018
- RoyalHaskoningDHV (2020); Achtergronddocument Passende beoordeling Natura2000 (behorende bij de NOVI)
- Sánchez-Bayoa, F. & Wyckhuys, K.A.G. (2019); Worldwide decline of the entomofauna: A review of its drivers. *Biological Conservation* 232 (2019) 8–27
- Van Norren, E., Dekker, J. & Limpens, H. (2020); Basisrapport Rode Lijst Zoogdieren 2020 volgens Nederlandse en IUCN-criteria
- Vlinder- en libellenwerkgroep Zeeland (2018); Op de bres voor de Zeeuwse zes; voor een vlindervriendelijke Provincie
- Zeeuws Energieakkoord (2020); RES 1.0 Regionale Energiestrategie Zeeland

Websites

- <https://pzh.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=fcb2770793e2411baa4ce65dff16710d>

- www.natura2000.nl
- www.bij12.nl
- <https://www.natura2000.vlaanderen.be/natura-2000-gebieden>
- www.sovon.nl
- www.ravon.nl
- AERIUS Monitor, <https://monitor.aerius.nl/gebieden.html>, geraadpleegd december 2020

B 1 | Bijlage: Instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebieden

B 1.1 Instandhoudingsdoelen per Natura 2000-gebied

B 1.1.1 Canisvliet

Instandhoudingsdoel

In tabel 1 staat het instandhoudingsdoel voor Natura 2000-gebied Canisvliet (www.natura2000.nl).

Tabel 1 Het instandhoudingsdoel voor Canisvliet. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan).

Soort	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1614 Kruipend moerasscherm	>/>	>

B 1.1.2 Grevelingen

Instandhoudingsdoelen

Voor Natura 2000-gebied Grevelingen gelden de volgende instandhoudingsdoelen (www.natura2000.nl).

Tabel 2 De instandhoudingsdoelen voor Grevelingen. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering. *= doel voor de hele delta. (o) = ontwerpdoelstelling

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1310_A Zilte pionierbegroeiingen zeekraal	=	=
H1310_B Zilte pionierbegroeiingen zeevetmuur	=	=
H1330_B Schorren en zilte graslanden binnendijks	=	=
H2130_A Grijze duinen kalkrijk	=	=
H2160 Duindoornstruwelen	=	=
H2170 Kruipwilgstruwelen	=	=
H2190_B Vochtige duinvalleien kalkrijk (o)	=	=
H6430_B Ruigten en zomen harig wilgenroosje	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
Noordse woelmuis	>/>	>
Groenknolorchis	=/=	=
Grijze zeehond (o)	=/=	=
Gewone zeehond (o)	=/=	=
Broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal broedparen
Bruine kiekendief	=/=	17
Kluut	>/>	2000*
Bontbekplevier	>/>	105*
Strandplevier	>/>	220*
Grote stern	=/=	6200*
Visdief	>/>	6500*
Dwergstern	=/=	300*

Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Dodaars	=/=	70
Fuut	=/=	1600
Kuifduiker	=/=	20
Geoorde fuut	=/=	1500
Aalscholver	=/=	310
Kleine zilverreiger	=/=	50
Lepelaar	=/=	70
Kleine zwaan	=/=	4
Kolgans	=/=	140
Grauwe gans	=/=	630
Brandgans	=/=	1900
Rotgans	=/=	1700
Bergeend	=/=	700
Smient	=/=	4500
Krakeend	=/=	320
Wintertaling	=/=	510
Wilde eend	=/=	2900
Pijlstaart	=/=	60
Slobeend	=/=	50
Brilduiker	=/=	620
Middelste zaagbek	=/=	1900
Slechtvalk	=/=	10 (max)
Meerkoet	=/=	200
Scholekster	=/=	560
Kluut	=/=	80
Bontbekplevier	=/=	50
Strandplevier	=/=	20
Goudplevier	=/=	2600
Zilverplevier	=/=	130
Bonte strandloper	=/=	650
Rosse grutto	=/=	30
Wulp	=/=	440
Tureluur	=/=	170
Steenloper	=/=	30

B 1.1.3 Groote Gat

Instandhoudingsdoelen

In tabel 3 staan de instandhoudingsdoelen voor Groote Gat (www.natura2000.nl).

Tabel 3 De instandhoudingsdoelen voor Groote Gat. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1330_B Schorren en zilte graslanden	=	=
H6430_B Ruigten en zomen	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1614 Kruidend moerascherm	=/=-	=

B 1.1.4 Kop van Schouwen

Instandhoudingsdoelen

Tabel 4 geeft een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen (habitattypen en soorten) voor Kop van Schouwen (www.natura2000.nl).

Tabel 4 De instandhoudingsdoelstellingen voor Kop van Schouwen. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan. (o)= ontwerp-aanwijzing

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1330_A Schorren en zilte graslanden buitendijks (o)	=	=
H2110 Embryonale duinen	=	=
H2120 Witte duinen	=	>
H2130_A Grijze duinen kalkrijk	>	>
H2130_B Grijze duinen kalkarm	<	>
H2130_C Grijze duinen heischraal,	>	>
H2150 Duinheiden met struikhei	=	=
H2160 Duindoornstruwelen	= (<)	=
H2170 Kruidwilgstruwelen	= (<)	=
H2180_A Duinbossen droog	= (<)	=
H2180_B Duinbossen vochtig	= (<)	>
H2180_C Duinbossen binnenduinarand	= (<)	=
H2190_A Vochtige duinvalleien open water	>	>
H2190_B Vochtige duinvalleien kalkrijk	>	>
H2190_C Vochtige duinvalleien ontkalkt	>	>
H2190_D Vochtige duinvalleien hoge moerasplanten	=	=
H6410 Blauwgraslanden	=	=

Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1014 Nauwe korfslak	=/=	=
H1340 Noordse woelmuis	=/>	=
H1903 Groenknolorchis	>/>	>

B 1.1.5 Krammer-Volkerak

Instandhoudingsdoelen

Tabel 5 geeft een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen (habitattypen en soorten) voor Krammer-Volkerak (www.natura2000.nl).

Tabel 5 De instandhoudingsdoelen voor Krammer-Volkerak. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan. (O)= ontwerp-aanwijzing

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1310_A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	=	=
H1330_B Schorren en zilte graslanden (binnendijs)	=	=
H2160 Duindoornstruwelen	=	=
H2170 Kruipwilgstruwelen	=	=
H2190_B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	=	=
H6430_B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	=	=
H6430_C Ruigten en zomen (droge bosranden)	=	=
H6510_A Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1190 Kleine modderkruiper (o)	=	=
H3140 *Noordse woelmuis (o)	=	=
Broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal paren
Lepelaar	=/=	30
Bruine kiekendief	=/=	13
Kluut	=/=	2000*
Bontbekplevier	=/=	105*
Strandplevier	=/=	220*
Zwartkopmeeuw	=/=	400*
Visdief	=/=	6500*
Dwergstern	=/=	300*
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Fuut	=/=	725
Kuifduiker	=/=	2
Aalscholver	=/=	490

Lepelaar	=/=	40
Kleine zwaan	=/=	5
Grauwe gans	=/=	2100
Brandgans	=/=	1100
Rotgans	=/=	90
Bergeend	=/=	690
Smient	=/=	2500
Krakeend	=/=	480
Wintertaling	=/=	310
Pijlstaart	=/=	130
Slobeend	=/=	310
Tafeleend	=/=	1300
Kuifeend	=/=	4000
Brilduiker	=/=	640
Middelste zaagbek	=/=	20
Visarend (max)	=/=	2
Slechtvalk (max)	=/=	5
Meerkoet	=/=	1300
Kluut	=/=	125
Bontbekplevier	=/=	40
Grutto	=/=	20
Tureluur	=/=	20

B 1.1.6 Manteling van Walcheren

Instandhoudingsdoelen

Voor dit Natura 2000-gebied zijn de volgende instandhoudingsdoelen geformuleerd (www.natura2000.nl):

Tabel 6 De instandhoudingsdoelstellingen voor Manteling van Walcheren. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan. O= ontwerp-aanwijzing

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1330_B Schorren en zilte graslanden binnendijks (o)	=	=
H2110 Embryonale duinen (o)	=	=
H2120 Witte duinen	=	=
H2130_A Grijs duinen kalkrijk	=	=
H2130_B Grijs duinen kalkarm	>	>
H2130_C Grijs duinen heischraal (o)	=	=

H2160 Duindoornstruwelen	=(<)	=
H2170 Kruiwilgstruwelen (o)	=	=
H2180_A Duinbossen droog	=	=
H2180_B Duinbossen (vochtig)	=	=
H2180_C Duinbossen binnenduinrand	=	=
H2190_A Vochtige duinvalleien open water	=	=
H2190_B Vochtige duinvalleien kalkrijk	=	=
H2190_C Vochtige duinvalleien ont kalkt	=	=
H2190_D Vochtige duinvalleien hoge moerasplanten	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1014 Nauwe korfslak	=/=	=

B 1.1.7 Markiezaat

Instandhoudingsdoelen

In tabel 7 staan de instandhoudingsdoelen voor Markiezaat (ontleend aan www.natura2000.nl).

Tabel 7 De instandhoudingsdoelstellingen voor Markiezaat Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan. * = regiodoelstelling

Broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal paren
Dodaars	=/=	30
Lepelaar	=/=	20
Kluut	=/=	2000*
Bontbekplevier	=/=	105*
Strandplevier	=/=	220*
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Fuut	=/=	200
Geoorde fuut	=/=	50
Aalscholver (max)	=/=	680
Lepelaar	=/=	50
Kleine zwaan	=/=	30
Grauwe gans	=/=	510
Brandgans	=/=	130
Bergeend	=/=	250
Smient	=/=	1600
Krakeend	=/=	280
Wintertaling	=/=	700

Pijlstaart (max)	=/=	480
Slobeend	=/=	150
Meerkoet	=/=	920
Kluut	=/=	140
Bontbekplevier (max)	=/=	360
Zilverplevier (max)	=/=	1300
Kanoet (max)	=/=	1600
Bonte strandloper (max)	=/=	6400
Zwarte ruiter (max)	=/=	210

B 1.1.8 Oosterschelde

Instandhoudingsdoelen

De instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebied Oosterschelde staan in tabel 8 (www.natura2000.nl).

Tabel 8 De instandhoudingsdoelen van Oosterschelde. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan. (o) = ontwerp-aanwijzing. * = regiodoelstelling

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1160 Grote baaien	=	>
H1310_A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	>	=
H1310_B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur) (o)	=	=
H1320 Slijkgrasvelden	>	>
H1330_A Schorren en zilte graslanden buitendijks	=	=
H1330_B Schorren en zilte graslanden binnendijks	>	=
H2130_A Grijze duinen kalkrijk (o)	=	=
H2160 Duindoornstruwelen	=	=
H7140_B Overgangs- en trilvenen veenmosrietlanden	>	>
H7210 Galigaanmoerassen (o)	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1103 Fint (o)	=/=	=
H1340 Noordse woelmuis	>/=	>
H1351 Bruinvis (o)	=/=	=
H1364 Grijze zeehond (o)	=/=	=
H1365 Gewone zeehond	=/>	>
Broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal paren
Bruine kiekendief	=/=	19

Kluut	=/=	2000*
Bontbekplevier	=/=	100*
Strandplevier	>/>	220*
Grote stern	=/=	4000*
Visdief	=/=	6500*
Noordse stern	=/=	20
Dwergstern	=/=	300*
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Dodaars	=/=	80
Fuut	=/=	370
Kuifduiker	=/=	8
Aalscholver	=/=	360
Kleine zilverreiger	=/=	20
Lepelaar	=/=	30
Kleine zwaan	=/=	Behoud
Grauwe gans	=/=	2300
Brandgans	=/=	3100
Rotgans	=/=	6300
Bergeend	=/=	2900
Smient	=/=	12000
Krakeend	=/=	130
Wintertaling	=/=	1000
Wilde eend	=/=	5500
Pijlstaart	=/=	730
Slobeend	=/=	940
Briduiker	=/=	680
Middelste zaagbek	=/=	350
Slechtvalk	=/=	10
Meerkoet	=/=	1100
Scholekster	=/=	24000
Kluut	=/=	510
Bontbekplevier	=/=	280
Strandplevier	=/=	50
Goudplevier	=/=	2000
Zilverplevier	=/=	4400
Kievit	=/=	4500

Kanoet	=/=	7700
Drieteenstrandloper	=/=	260
Bonte strandloper	=/=	14100
Rosse grutto	=/=	4200
Wulp	=/=	6400
Zwarte ruiter	=/=	310
Tureluur	=/=	1600
Groenpootruiter	=/=	150
Steenloper	=/=	580

B 1.1.9 Veerse Meer

Instandhoudingsdoelen

In tabel 10 staan de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000-gebied Veerse Meer (www.natura2000.nl).

Tabel 9 De instandhoudingsdoelen van Veerse Meer. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering

Broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal paren
Aalscholver	=/=	300
Lepelaar	=/=	12
Kleine mantelmeeuw	=/=	590
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Dodaars	=/=	160
Fuut	=/=	290
Aalscholver	=/=	170
Kleine zilverreiger	=/=	7
Lepelaar	=/=	4
Kleine zwaan	=/=	Behoud
Kolgans	=/=	Behoud
Brandgans	=/=	600
Rotgans	=/=	210
Smient	=/=	4000
Krakeend	=/=	60
Wilde eend	=/=	3200
Pijlstaart	=/=	50
Slobeend	=/=	40
Kuifeend	=/=	760
Brilduiker	=/=	420

Middelste zaagbek	=/=	320
Meerkoet	=/=	4200
Kluut	=/=	90
Goudplevier	=/=	820

B 1.1.10 Vlakte van de Raan

Instandhoudingsdoelen

De instandhoudingsdoelstellingen voor de Vlakte van de Raan staan in tabel 10 (www.natura2000.nl).

Tabel 10 De instandhoudingsdoelen van de Vlakte van Raan. doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan.

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1110_B Permanent overstroomde zandbanken Noordzee-kustzone	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1095 Zeeprik	=/=	>
H1099 Rivierprik	=/=	>
H1103 Fint	=/=	>
H1351 Bruinvis	=/=	=
H1364 Grijze zeehond	=/=	=
H1365 Gewone zeehond	=/=	=

B 1.1.11 Vogelkreek

Instandhoudingsdoelen

Het gebied is alleen aangewezen voor de Habitatrichtlijnsoort kruiend moerasscherm.

Tabel 11 Het instandhoudingsdoel voor Vogelkreek. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1614 Kruiend moerasscherm	>	>

B 1.1.12 Voordelta

Instandhoudingsdoelen

De instandhoudingsdoelstellingen staan in tabel 12 (www.natura2000.nl).

Tabel 12 De instandhoudingsdoelen voor Voordelta. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan. (o)= ontwerp-aanwijzing

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1110_A Permanent overstroomde zandbanken getijdengebied	=	=
H1110_B Permanent overstroomde zandbanken Noordzee-kustzone	=	=
H1140_A Slik- en zandplaten getijdengebied	=	=
H1140_B Slik- en zandplaten Noordzee-kustzone	=	=

H1310_A Zilte pionierbegroeiingen zeekraal	=	=
H1310_B Zilte pionierbegroeiingen zeevetmuur	=	=
H1320 Slijkgrasvelden	=	=
H1330_A Schorren en zilte graslanden buitendijks	=	=
H2110 Embryonale duinen	=	=
H2120 Witte duinen (o)	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1095 Zeeprik	=/=	>
H1099 Rivierprik	=/=	>
H1102 Elft	=/=	>
H1103 Fint	=/=	>
H1351 Bruinvis (o)	=/>	=
H1364 Grijze zeehond	=/=	=
H1365 Gewone zeehond	=/>	>
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Roodkeelduiker	=/=	behoud
Fuut	=/=	280
Kuifduiker	=/=	6
Aalscholver	=/=	480
Lepelaar	=/=	10
Grauwe gans	=/=	70
Bergeend	=/=	360
Smient	=/=	380
Krakeend	=/=	90
Wintertaling	=/=	210
Pijlstaart	=/=	250
Slobeend	=/=	90
Topper	=/=	80
Eider (midwinter)	=/=	2500
Zwarte zee-eend (midwinter)	=/=	9700
Brilduiker	=/=	330
Middelste zaagbek	=/=	120
Scholekster	=/=	2500
Kluut	=/=	150
Bontbekplevier	=/=	70

Zilverplevier	=/=	210
Drieteenstrandloper	=/=	350
Bonte strandloper	=/=	620
Rosse grutto	=/=	190
Wulp	=/=	980
Tureluur	=/=	460
Steenloper	=/=	70
Dwergmeeuw	=/=	Behoud
Grote stern	=/=	Behoud
Visdief	=/=	Behoud

B 1.1.13 Westerschelde & Saeftinghe

Instandhoudingsdoelen

De instandhoudingsdoelstellingen voor Westerschelde & Saeftinghe staan in tabel 13 (op basis van www.natura2000.nl).

Tabel 13 De instandhoudingsdoelen voor Westerschelde & Saeftinghe. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan. (o) = ontwerp-aanwijzing

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1110_B Permanent overstroomde zandbanken Noordzee-kustzone	=	=
H1140_B Slik- en zandplaten Noordzee-kustzone	=	=
H1130 Estuaria	>	>
H1310_A Zilte pionierbegroeiingen zeekraal	>	=
H1310_B Zilte pionierbegroeiingen zeevetmuur	=	=
H1320 Slijkgrasvelden	=	=
H1330_A Schorren en zilte graslanden buitendijks	>	>
H1330_B Schorren en zilte graslanden binnendijks	=	=
H2110 Embryonale duinen	=	=
H2120 Witte duinen	=	=
H2130_A Grijze duinen kalkrijk (o)	=	=
H2160 Duindoornstruwelen	=	=
H2190_B Vochtige duinvalleien kalkrijk	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1365 Gewone zeehond	=/>	>
H1903 Groenknolorchis	=/=	=
H1014 Nauwe korfslak,	=/=	=
H1095 Zeeprik	=/=	>

H1099 Rivierprik	=/=	>
H1103 Fint	=/=	>
H1351 Bruinvis (o)	=/=	=
H1364 Grijze zeehond (o)	=/=	=
H1365 Gewone zeehond (o)	=/>	>
Broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal paren
Bruine kiekendief	=/=	20
Kluut	=/=	2000*
Bontbekplevier	=/=	100*
Strandplevier	=/=	220*
Zwartkopmeeuw	=/=	400*
Grote stern	=/=	6200*
Visdief	=/=	6500*
Dwergstern	=/=	300*
Blauwborst	=/=	450
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Fuut	=/=	100
Kleine zilverreiger	=/=	40
Lepelaar	=/=	30
Kolgans	=/=	380
Grauwe gans	=/=	16600
Bergeend	=/=	4500
Smient	=/=	16600
Krakeend	=/=	40
Wintertaling	=/=	1100
Wilde eend	=/=	11700
Pijlstaart	=/=	1400
Slobeend	=/=	70
Middelste zaagbek	=/=	30
Zeearend (maximum)	=/=	2
Slechtvalk (maximum)	=/=	8
Scholekster	=/=	7500
Bontbekplevier	=/=	430
Strandplevier	=/=	80
Goudplevier	=/=	1600
Zilverplevier	=/=	1500

Kievit	=/=	4100
Kanoet	=/=	600
Drieteenstrandloper	=/=	1000
Bonte strandloper	=/=	15100
Rosse grutto	=/=	1200
Wulp	=/=	2500
Zwarte ruiter	=/=	270
Tureluur	=/=	1100
Groenpootruiter	=/=	90
Steenloper	=/=	230

B 1.1.14 Yerseke en Kapelse Moer

Instandhoudingsdoelen

In tabel 14 staan de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000-gebied Yerseke en Kapelse Moer.

Tabel 14 De instandhoudingsdoelen voor Yerseke en Kapelse Moer. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering, = (<) enige achteruitgang ten gunste van andere (in aanwijzingsbesluit genoemde) habitattypen toegestaan,

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1310_A Zilte pionierbegroeiingen zeekraal	=	=
H1330_B Schorren en zilte graslanden binnendijks	=	=
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Kolgans	=/=	1700
Smient	=/=	410

B 1.1.15 Zoommeer

Instandhoudingsdoelen

In onderstaande tabel zijn de instandhoudingsdoelen voor het Zoommeer opgenomen (ontleend aan www.natura2000.nl).

Tabel 15 De instandhoudingsdoelen voor Zoommeer. Doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering. (o) = ontwerp-aanwijzing. Op basis van www.natura2000.nl

Broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal paren
Kluut (o)	=/=	2000*
Strandplevier (o)	=/=	220*
Zwartkopmeeuw (o)	=/=	400*
Visdief (o)	=/=	6500*
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (gem)
Fuut (o)	=/=	170
Grauwe gans (o)	=/=	470
Rotgans (o)		55

Bergeend (o)	=/=	40
Smient (o)	=/=	800
Krakeend (o)	=/=	180
Wintertaling (o)	=/=	130
Pijlstaart (o)	=/=	10
Slobeend (o)	=/=	15
Kuifeend (o)	=/=	500
Meerkoet (o)	=/=	710
Kluut (o)	=/=	3

B 1.1.16 Zwin en Kievittepolder

Instandhoudingsdoelen

De instandhoudingsdoelstellingen voor Zwin en Kievittepolder staan in tabel 16 (www.natura2000.nl).

Tabel 16 De instandhoudingsdoelen voor Zwin & Kievittepolder. doelen: = behoud, > uitbreiding of verbetering. (O) = ontwerp-aanwijzing. Op basis van www.natura2000.nl

Habitattypen	Oppervlakte	Kwaliteit
H1140_A Slik en zandplaten getijdengebied	=	>
H1140_B Slik- en zandplaten Noordzeekustzone (o)	=	=
H1310_A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	>	=
H1320 Slijkgrasvelden	=	=
H1330_A Schorren en zilte graslanden buitendijks	=	>
H1330_B Schorren en zilte graslanden binnendijks	=	=
H2120 Witte duinen	=	>
H2130_A Grijze duinen kalkrijk	=	=
H2160 Duindoornstruwelen	=	=
H2180_B Duinbossen vochtig (o)	=	=
H2180_C Duinbossen binnenduinrand (o)	=	=
H2190_A Vochtige duinvalleien open water (o)	=	=
H2190_B Vochtige duinvalleien kalkrijk (o)	=	=
H2190_D Vochtige duinvalleien hoge moerasplanten (o)	=	=
Soorten	Omvang/kwaliteit leefgebied	Omvang populatie
H1014 Nauwe korfslak	=/=	=
H1166 Kamsalamander	>/>	=
Niet-broedvogels	Omvang/kwaliteit leefgebied	Aantal vogels (max)
Kleine zilverreiger	=/=	9

B 2 | Bijlage: Overzicht aandachtsoorten flora

Overzicht aandachtsoorten flora in Zeeland

Het boek 'Zeldzaam Zeeuws' uit 2001 heeft samen met Floron een overzicht opgesteld van de plantensoorten (aandachtsoorten voor Zeeland) die in meer dan 25% van het landelijke aantal bezette uurhokken voorkwamen. In 2018 heeft deze lijst een update gekregen voor de periode 1990-2015. In het boek Flora Zeelandica (2018) is deze aandachtsoortenlijst gepubliceerd. Om op deze lijst te komen zijn de volgende criteria gebruikt:

- De soort is landelijk beschermd onder de Wet natuurbescherming
- Meer dan 40% van de bezette Nederlandse atlasblokken zijn in Zeeland (exclusief enkele algemene grassen)
- Meer dan 30% van de bezette Nederlandse atlasblokken zijn in Zeeland en de soort staat op de Rode lijst als gevoelig GE, kwetsbaar KW, bedreigd BE of ernstig bedreigd EB
- Meer dan 20% van de bezette Nederlandse atlasblokken zijn in Zeeland en de soort staat op de Rode lijst als kwetsbaar KW, bedreigd BE of ernstig bedreigd EB
- De soort staat op de Rode lijst als bedreigd BE of ernstig bedreigd EB (tenzij voorkomen in Zeeland marginaal is).

Tabel 17 Selectie Zeeuwse aandachtsoorten volgens de Flora Zeelandica. Status Zeeland: zz = zeer zeldzaam, z = zeldzaam, vz = vrij zeldzaam, va = vrij algemeen, a = algemeen

Naam	Habitat	Status Zeeland	Naam	Habitat	Status Zeeland	Naam	Habitat	Status Zeeland
Naakte lathyrus	akker	(z)	Malrove	dijk	zz	Zeealsem	zilt	a
Dreps	akker	(z)	Wollige distel	dijk	zz	Zeeveegbree	zilt	a
Naaldenkervel	akker	(z)	Bleek bosvogeltje	dijk	zz	Zilte wateranonkel	zilt	a
Kleine wolfsmelk	akker	va	Trosgamander	droog	(zz)	Dunstaart	zilt	va
Stinkende kamille	akker	z	Herfstbitterling	droog	va	Heemst	zilt	va
Franse silene	akker	z	Zomerbitterling	droog	va	Selderij	zilt	va
Eironde leeuwenbek	akker	z	Kleverige reigersbek	duin	vz	Echt lepelblad	zilt	va
Stinkende ganzenvoet	akker	zz	Glad biggenkruid	duin	vz	Zeepostelein	zilt	va
Brede wolfsmelk	akker	zz	Bilzekruid	duin	z	Zeevenkel	zilt	va
Klavervreter	berm	a	Draadklaver	grasland	z	Blauwe zeedistel	zilt	vz
Graslathyrus	berm	a	Kruipend moerasscherm	moeras	z	Fijn goudscherm	zilt	vz
Paardenbloemstreepzaad	berm	va	Platte bies	moeras	z	Klein zee gras	zilt	vz
Ruwe klaver	berm	z	Armbloemige waterbies	moeras	z	Zee gerst	zilt	vz
Harlekijn	berm	z	Bonte paardenstaart	moeras	z	Zee rus	zilt	vz
Karwij	berm	z	Dwergbloem	moeras	z	Zilt torkruid	zilt	vz
Poppenorchis	berm	zz	Dwergglas	moeras	z	Snavelruppia	zilt	vz
Knopig doornzaad	dijk	va	Groenknolorchis	moeras	z	Beursjesganzenvoet	zilt	z

Moeslook	dijk	va	Kustzegge	moeras	z	Blauw kweldergras	zilt	z
Beklierde heggen- roos	dijk	vz	Muurbloem	muur	z	Bleek kweldergras	zilt	z
Viltroos	dijk	vz	Onderaardse klaver	zilt	z	Gesteelde zoutmelde	zilt	z
Akkerdoornzaad	dijk	z	Gewone zoutmelde	zilt	a	Gelobde melde	zilt	z
Driedistel	dijk	z	Klein schorrenkruid	zilt	a	Spiraalruppia	zilt	z
Wilde peterselie	dijk	z	Gewoon kweldergras	zilt	a	Kortarige zeekraal	zilt	za
Schijnegellantier	dijk	z	Lamsoor	zilt	a	Groot zeegras	zilt	zz
Bokkenorchis	dijk	z	Melkkruid	zilt	a	Gesteelde spies- melde	zilt	zz?
Kleinbloemige salie	dijk	zz	Schorrenzoutgras	zilt	a	Knolvossenstaart	zilt	z

B 3 | Bijlage: Overzicht beschermde soorten in Zeeland

Overzicht beschermde soorten in Zeeland

Onder beschermde soorten vallen de dier- en plantensoorten die in onder de Wet natuurbescherming (hoofdstuk 3) beschermd zijn⁴. Beschermde soorten vallen onder de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn of zijn anders (Nationaal) beschermd.

Habitatrichtlijnsoorten

De soorten die Europees beschermd zijn en onder de Habitatrichtlijn vallen zijn:

Planten/mossen	Amfibieën	Reptielen	Vissen	Insecten
Drijvende waterweegbree	Boomkikker	Dikkopschildpad*	Houting	Gevlekte witsnuitlibel
Groenknolorchis	Heikikker	Kemps' zeeschildpad*	Steur*	
Kruipend moerasscherm	Kamsalamander	Lederschildpad*		
Tonghaarmuts	Rugstreeppad	Soepschildpad*		

* = Komt in Zeeland als dwaalgast voor

Zoogdieren		
Grondgebonden zoogdieren	Vleermuizen	Walvisachtigen
Noordse Woelmuis	Franjestaart	Bruinvis
Wolf**	Gewone baardvleermuis	Tuimelaar
	Gewone dwergvleermuis	Witsnuitdolfijn
	Gewone grootoorvleermuis	Bultrug*
	Grijze grootoorvleermuis	Dwergvinvis*
	Laatvlieger	Gestreepte dolfijn*
	Meervleermuis	Gewone dolfijn*
	Rosse vleermuis	Gewone spitsdolfijn*
	Ruige dwergvleermuis	Gewone vinvis*
	Tweekleurige vleermuis*	Griend*
	Watervleermuis	Hile (Butskup)*
		Potvis*

* = Komt in Zeeland als dwaalgast voor

** = Kan binnen afzienbare tijd in Zeeland als dwaalgast verschijnen

Vogelrichtlijnsoorten

Alle inheemse in het wild levende vogels zijn beschermd krachtens de Wet natuurbescherming (hoofdstuk 3) en vallen onder het beschermingsregime van de Vogelrichtlijn. De volgende broedvogelsoorten staan op de Rode Lijst en komen in Zeeland voor (sovon.nl).

⁴ Eigenlijk zijn alle inheemse soorten die in Nederland voorkomen beschermd door middel van de zorgplicht. Daarnaast is een deel van de in Nederland voorkomende soorten zwaarder beschermd conform de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn of als Nationaal beschermde soort. Voor deze soorten gelden de verbodsbepalingen uit hoofdstuk 3 van de Wnb.

Soort	Status	Soort	Status	Soort	Status
Zomertaling	Bedreigd	Roodhalsfuut	Gevoelig	Ringmus	Gevoelig
Pijlstaart	Bedreigd	Kleinst Waterhoen	Gevoelig	Engelse Gele Kwikstaart	Gevoelig
Kwartelkoning	Bedreigd	Kraanvogel	Gevoelig	Gele Kwikstaart	Gevoelig
Strandplevier	Bedreigd	Kleine Zilverreiger	Gevoelig	Graspieper	Gevoelig
Watersnip	Bedreigd	Steltkluut	Gevoelig	Keep	Gevoelig
Zwarte Stern	Bedreigd	Grutto	Gevoelig	Kneu	Gevoelig
Noordse Stern	Bedreigd	Oeverloper	Gevoelig	Roodmus	Gevoelig
Grauwe Klauwier	Bedreigd	Tureluur	Gevoelig	Patrijs	Kwetsbaar
Grote Karekiet	Bedreigd	Drieteenmeeuw	Gevoelig	Slobeend	Kwetsbaar
Paapje	Bedreigd	Grote Mantel-meeuw	Gevoelig	Wintertaling	Kwetsbaar
Tapuit	Bedreigd	Visdief	Gevoelig	Zomertortel	Kwetsbaar
Europese Kanarie	Bedreigd	Oehoe	Gevoelig	Koekoek	Kwetsbaar
Korhoen	Ernstig bedreigd	Blauwe Kiekendief	Gevoelig	Porseleinhoen	Kwetsbaar
Woudaap	Ernstig bedreigd	Zeearend	Gevoelig	Roerdomp	Kwetsbaar
Kwak	Ernstig bedreigd	Raaf	Gevoelig	Bontbekplevier	Kwetsbaar
Kemphaan	Ernstig bedreigd	Matkop	Gevoelig	Wulp	Kwetsbaar
Dwergmeeuw	Ernstig bedreigd	Zwarte Mees	Gevoelig	Dwergstern	Kwetsbaar
Velduil	Ernstig bedreigd	Buidelmees	Gevoelig	Grote Stern	Kwetsbaar
Grauwe Kieken-dief	Ernstig bedreigd	Boerenzwaluw	Gevoelig	Stenuil	Kwetsbaar
Draaihals	Ernstig bedreigd	Huiszwaluw	Gevoelig	Ransuil	Kwetsbaar
Kuifleeuwerik	Ernstig bedreigd	Veldleeuwerik	Gevoelig	Torenvalk	Kwetsbaar
Grauwe Gors	Ernstig bedreigd	Graszanger	Gevoelig	Boomvalk	Kwetsbaar
Wilde Zwaan	Gevoelig	Spotvogel	Gevoelig	Wielewaal	Kwetsbaar
Brilduiker	Gevoelig	Kramsvogel	Gevoelig	Snor	Kwetsbaar
Middelste Zaag-bek	Gevoelig	Grauwe Vliegen-vanger	Gevoelig	Grote Lijster	Kwetsbaar
Smient	Gevoelig	Huismus	Gevoelig	Nachtegaal	Kwetsbaar

De Vogelrichtlijn richt zich wat betreft de bescherming van soorten vooral op de bescherming van broedvogels. In specifieke gevallen ziet de Wnb ook op bescherming van standvogels in de winter, wintergasten en trekvogels, dit volgt uit de conventie van Bern. Hierbij gaat het om de bescherming van de individuen en hun rustplaatsen (en essentiële onderdelen van het leefgebieden die daarmee samenhangen).

Andere (Nationaal) beschermde soorten

De soorten die Nationaal beschermd zijn en voorkomen in Zeeland:

Zoogdieren	Planten	Amfibieën	Reptielen	Dagvlinders
Damhert	Akkerdoornzaad	Alpenwatersalamander	Levendbarende hagedis	Grote vos
Eekhoorn	Akkerogentroost	Bruine kikker		
Egel	Bergnachtorchis	Gewone pad		
Gewone zeehond	Blaasvaren	Kleine watersalamander		
Grijze zeehond	Bokkenorchis	Meerkikker		
Steenmarter	Brede wolfsmelk	Middelste groene kikker		
Veldspitsmuis	Dreps	Alpenwatersalamander		
Waterspitsmuis	Glad biggenkruid	Bruine kikker		
Aardmuis	Groot spiegelklokje	Gewone pad		
Bosmuis	Grote leeuwenklauw	Kleine watersalamander		
Bunzing	Klein wolfsmelk			
Dwergspitsmuis	Kluwenklokje			
Gewone bosspitsmuis	Korensla			
Haas	Muurbloem			
Hermelijn	Naakte lathyrus			
Huisspitsmuis	Naaldenkervel			
Konijn	Schubvaren			
Ondergrondse woelmuis	Stijve wolfsmelk			
Ree	Stofzaad			
Rosse woelmuis	Trosgamander			
Tweekleurige bosspitsmuis	Wilde ridderspoor			
Veldmuis				
Vos				
Wezel				
Woelrat				

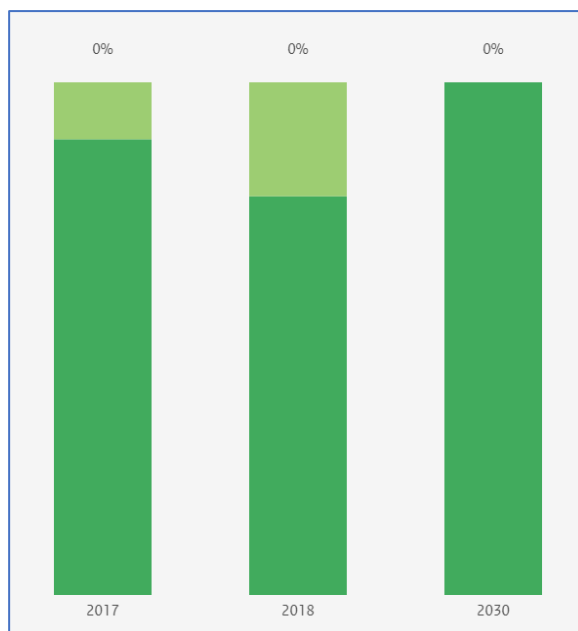
B 4 | Bijlage: Overschrijding KDW's Natura 2000-gebieden

B 4.1 Overzicht overschrijding KDW's per stikstofgevoelig Natura 2000-gebied

De informatie in deze bijlage is ontleend aan AERIUS Monitor (voor de verantwoording van de data verwijzen we naar <https://www.aerius.nl/nl/factsheets/bepalen-depositie-natura-2000-gebieden/15-10-2020>, geraadpleegd december 2020).

B 4.1.1 Canisvliet

In de volgende figuur wordt voor Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

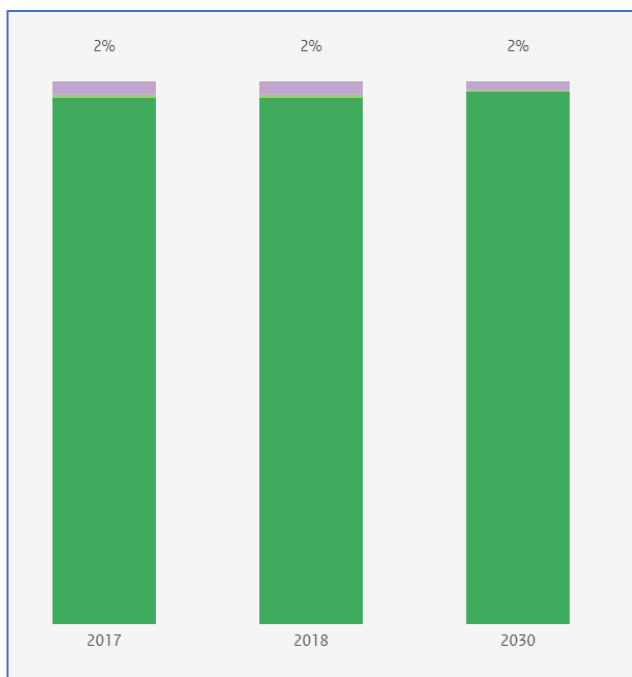

Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland

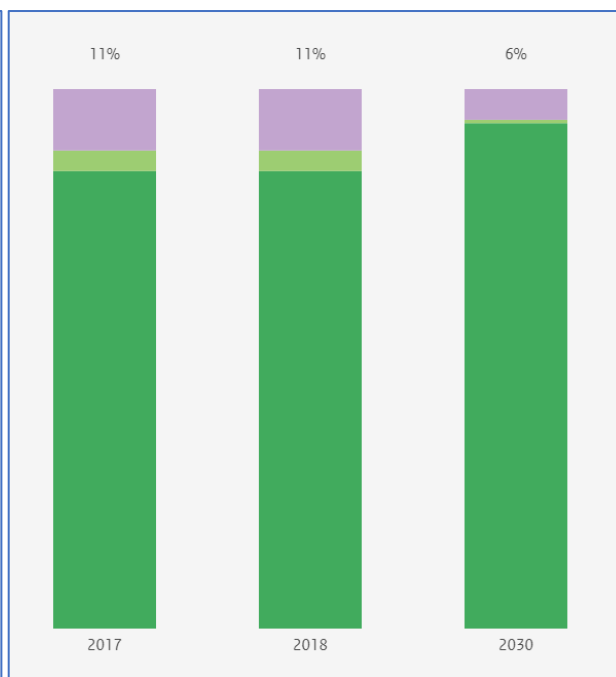
Figuur 1 Ontwikkeling overschrijding KDW in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: totale depositie ligt in het gekozen jaar meer dan 70 mol/ha/jaar onder de meest strenge KDW voor dat hexagoon. Er is dan geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: totale depositie ligt het gekozen jaar wel onder de meest strenge KDW voor dat hexagoon, maar er is minder dan 70 mol/ha/jaar 'ruimte', totdat de KDW wel wordt overschreden. Dit wordt daarom een 'naderende' overbelasting genoemd. Lichtpaars: totale depositie in het gekozen jaar is hoger dan de meest strenge KDW voor dat hexagoon, maar niet meer dan 2x die KDW. Donkerpaars: totale depositie in het gekozen jaar is meer dan 2x de meest strenge KDW voor dat hexagoon. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

B 4.1.2 Grevelingen

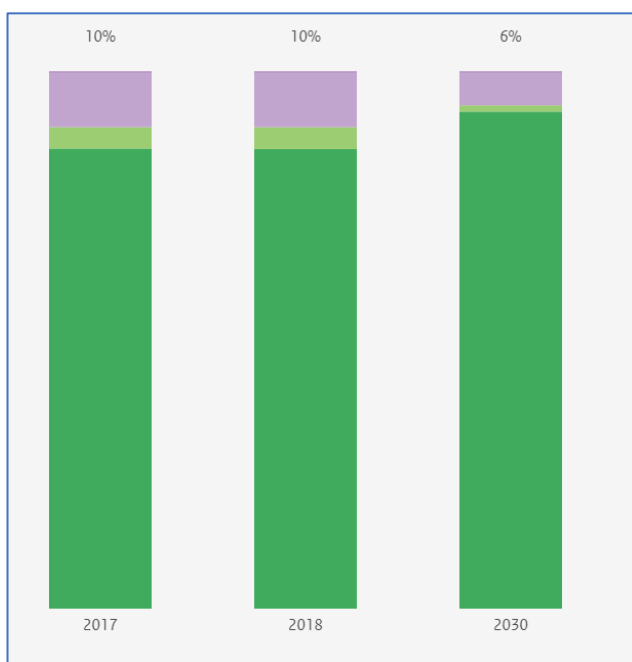
In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

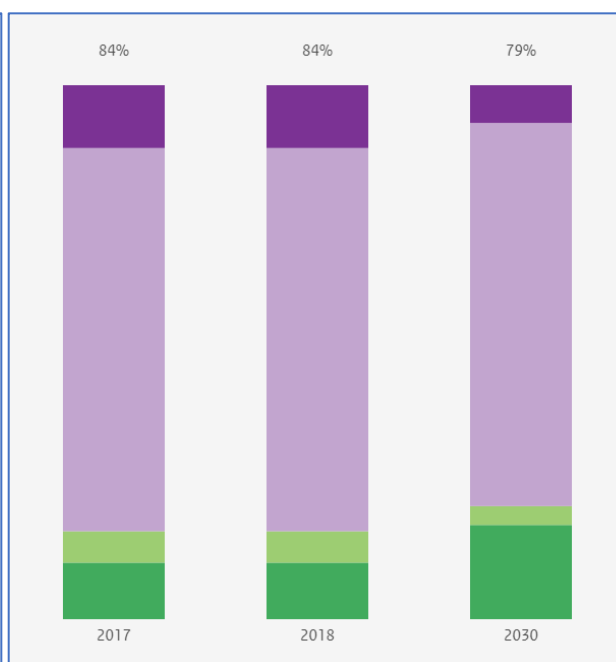
H1310A Zilte pionierbegroeiingen, zeekraal

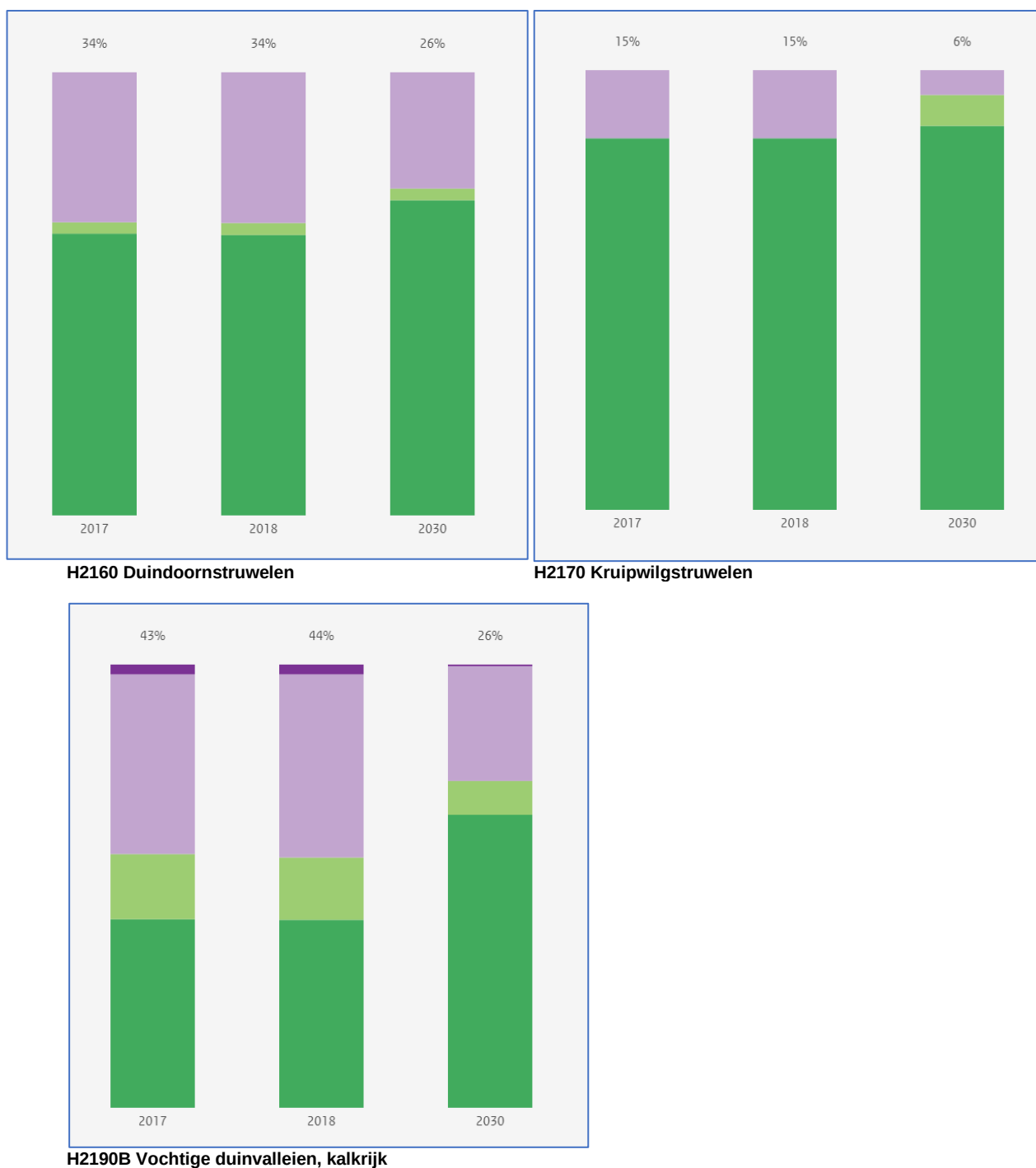
H1310B Zilte pionierbegroeiingen, zeevetmuur

H1330B Schorren en zilte graslanden, binnendijks

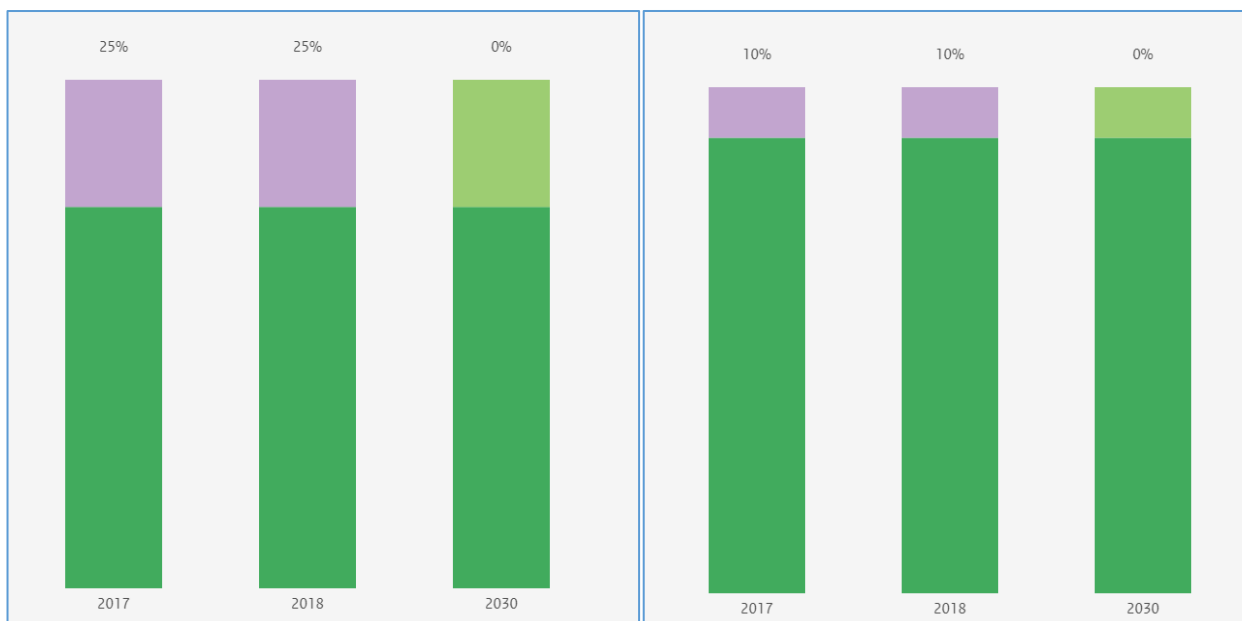
H1230A Grijze duinen, kalkrijk

Figuur 2 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

B 4.1.3 Groote Gat

In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

H1330B Schorren en zilte graslanden binnendijks

Lg08 Nat matig voedselrijk grasland

Figuur 3 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030 Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

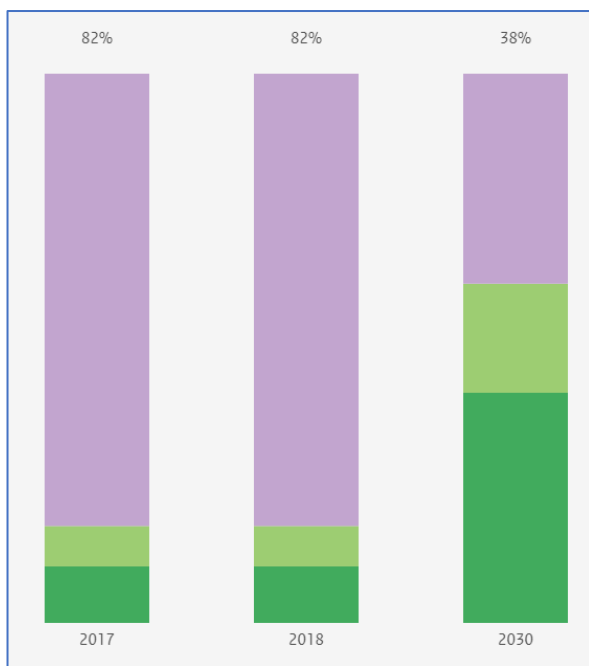
B 4.1.4 Kop van Schouwen

In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

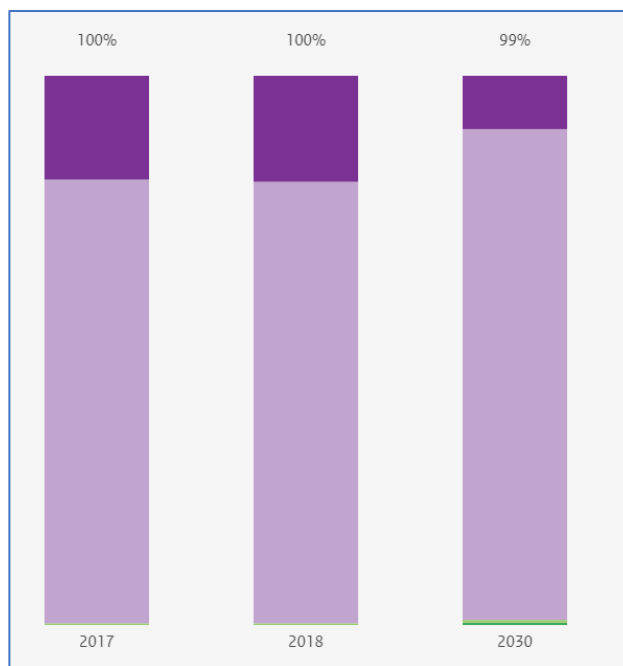

H2110 Embryonale duinen

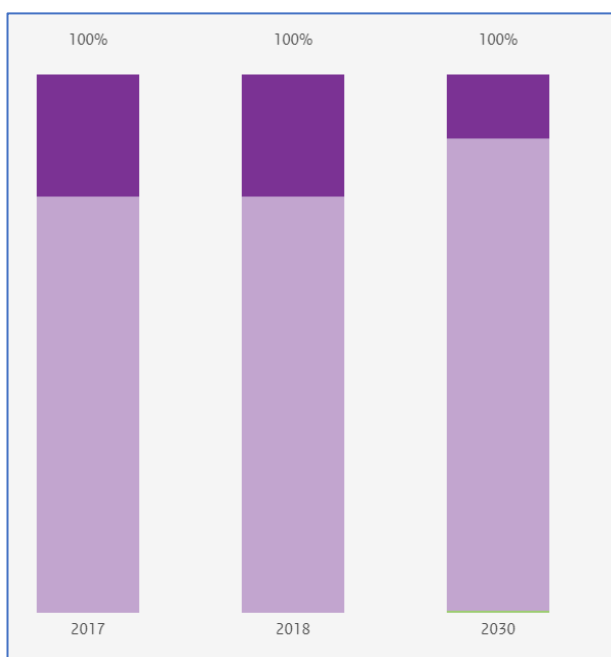
H2120 Witte duinen

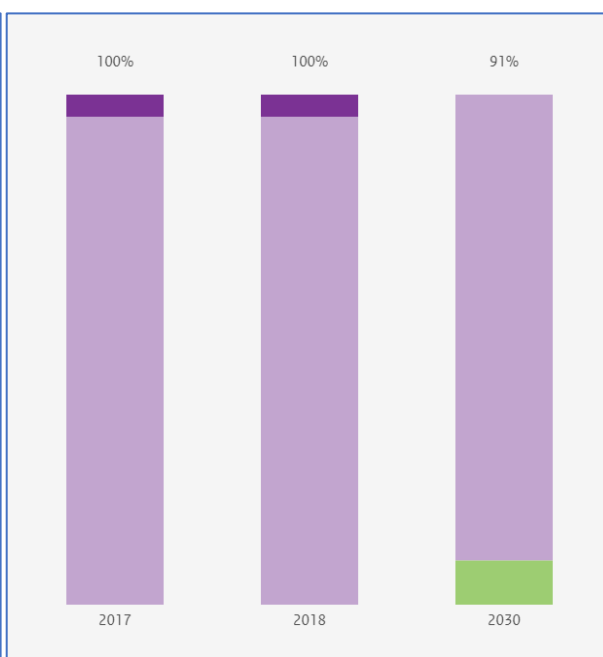
H2130A Grijze duinen kalkrijk

H2130B Grijze duinen kalkarm

H2130C Grijze duinen heischraal

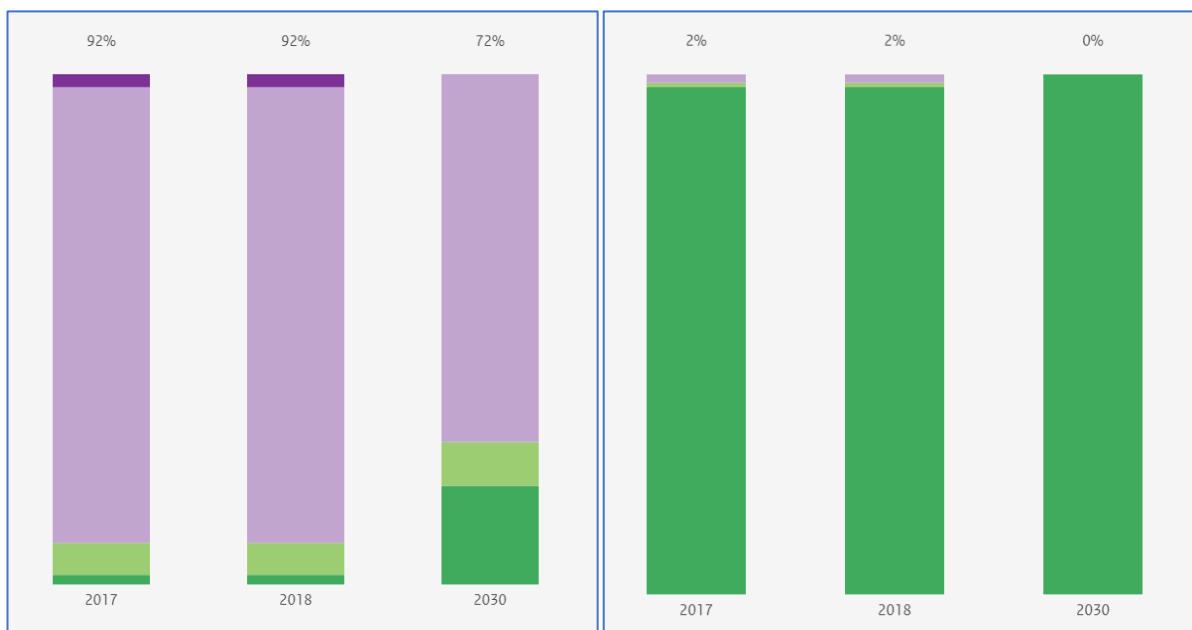

H2150 Duinheiden met struikhei

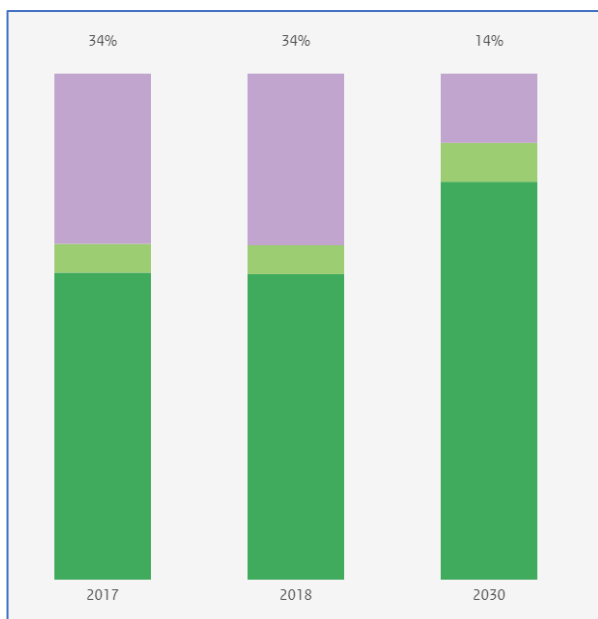
H2160 Duindoornstruwelen

H2170 Kruipwilgstruwelen

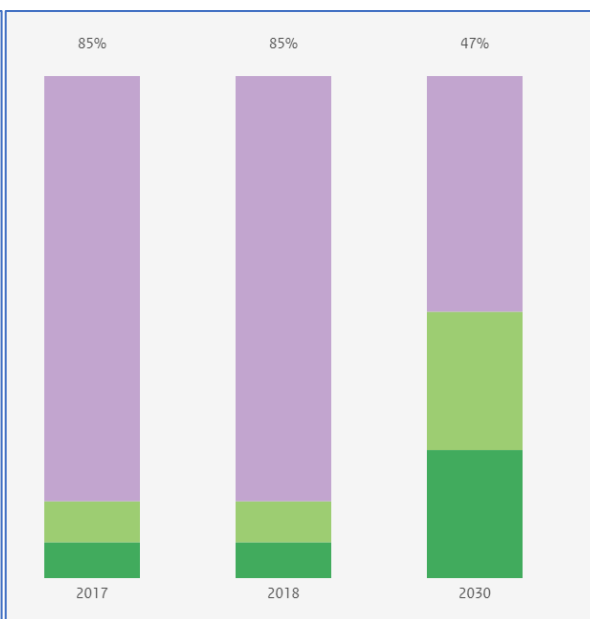

H2180A Duinbossen, droog, berken-eikenbos

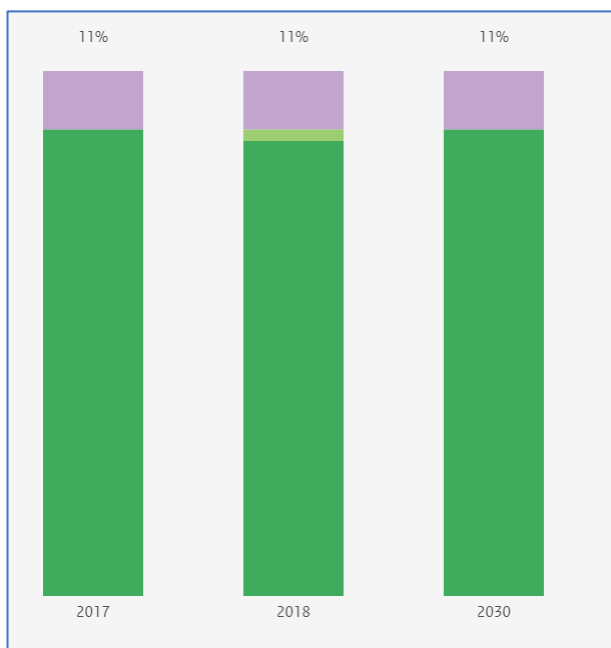
H2180B Duinbossen, vochtig

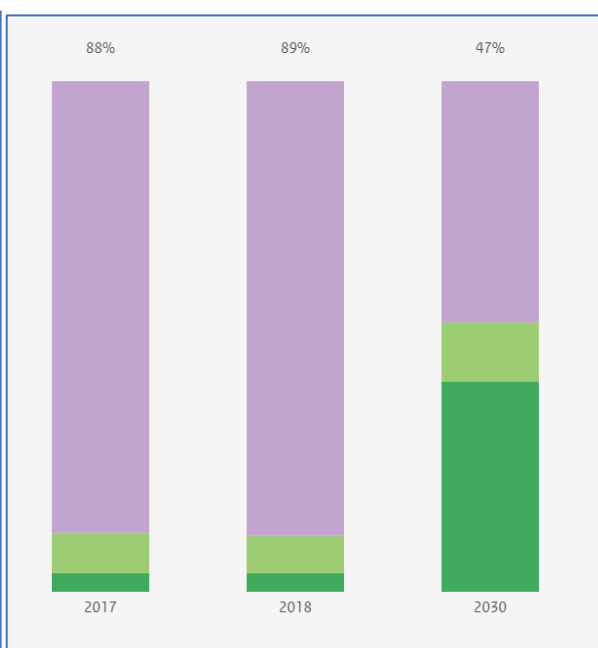
H2180 C Duinbossen, binnenduinrand

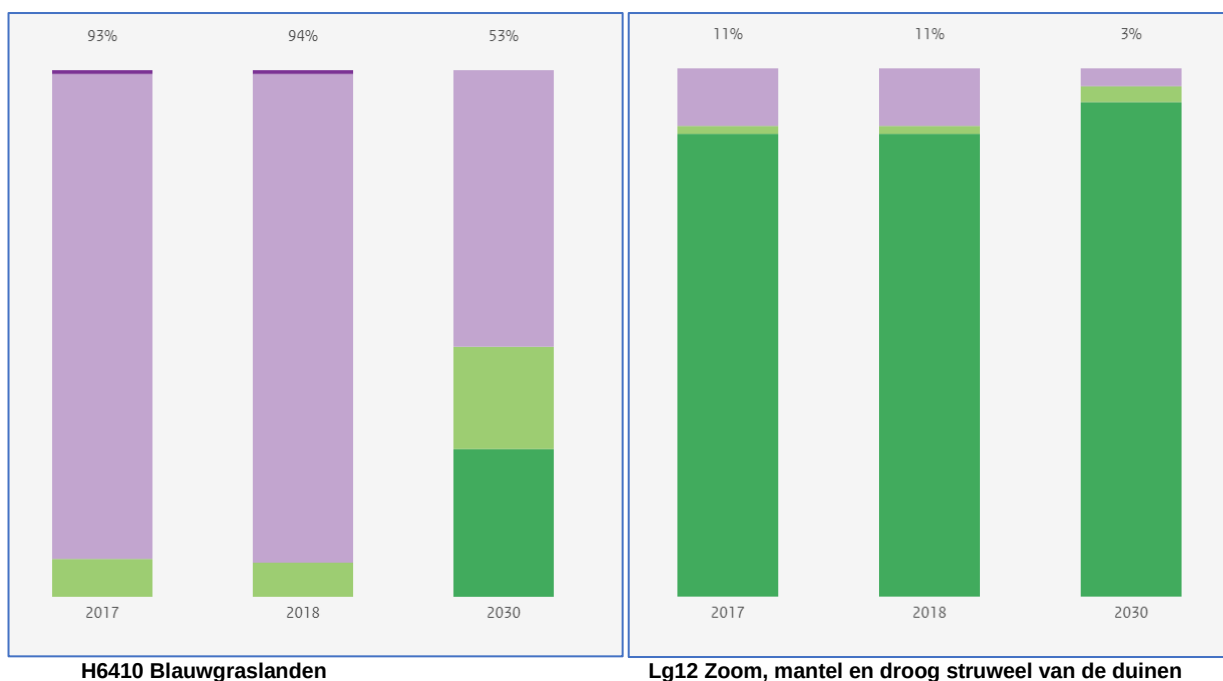
H2190A Vochtige duinvalleien open water

H2190B Vochtige duinvalleien, kalkrijk

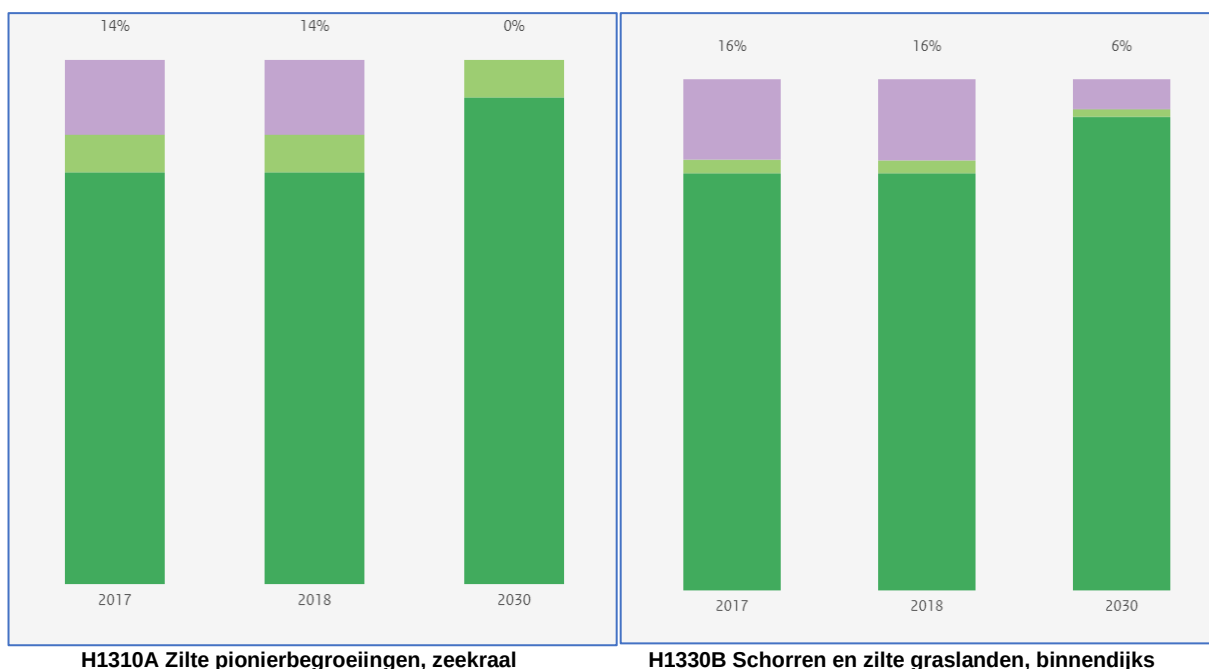
H2190C Vochtige duinvalleien, ontkalkt

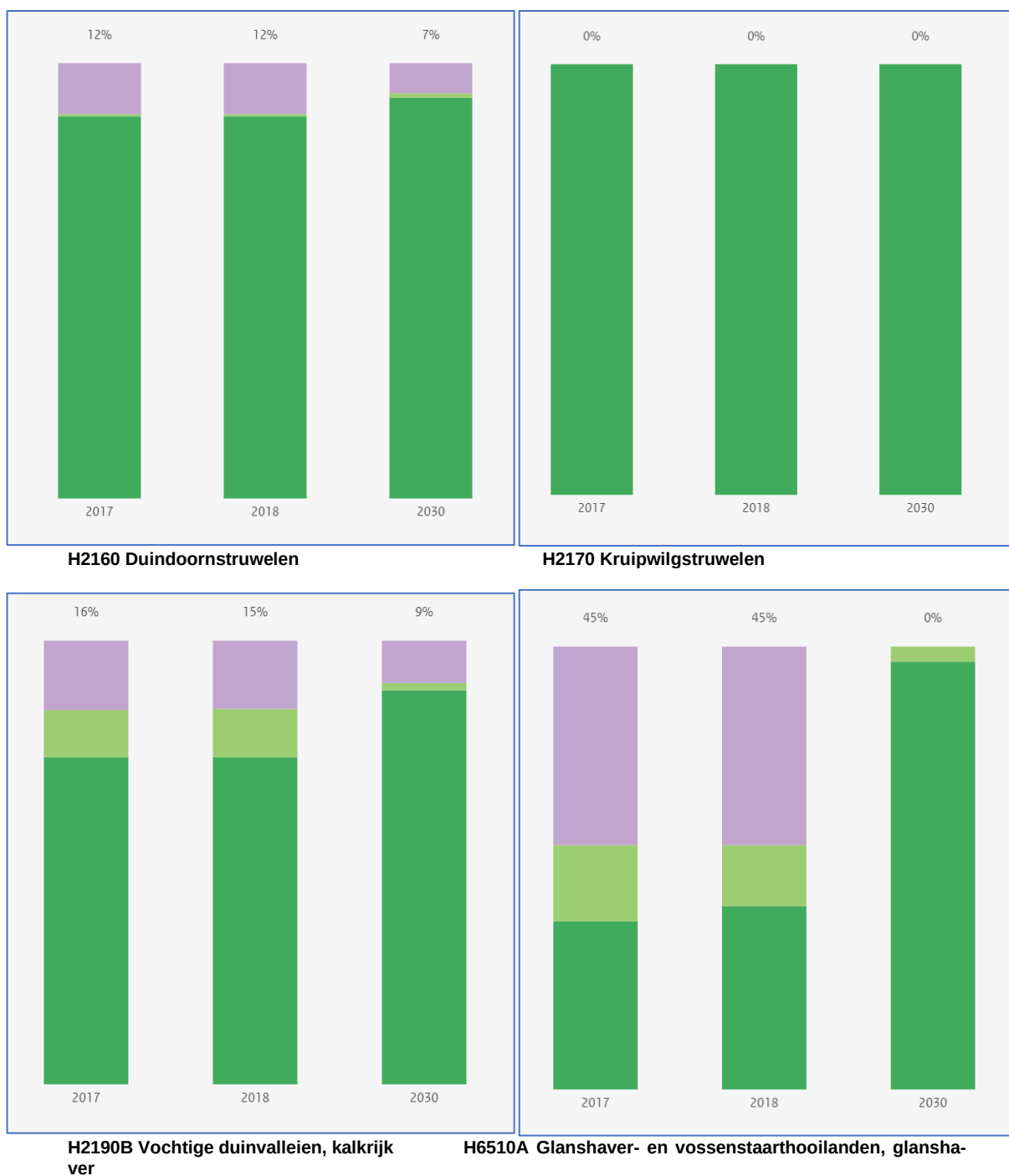

Figuur 4 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

B 4.1.5 Krammer-Volkerak

In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

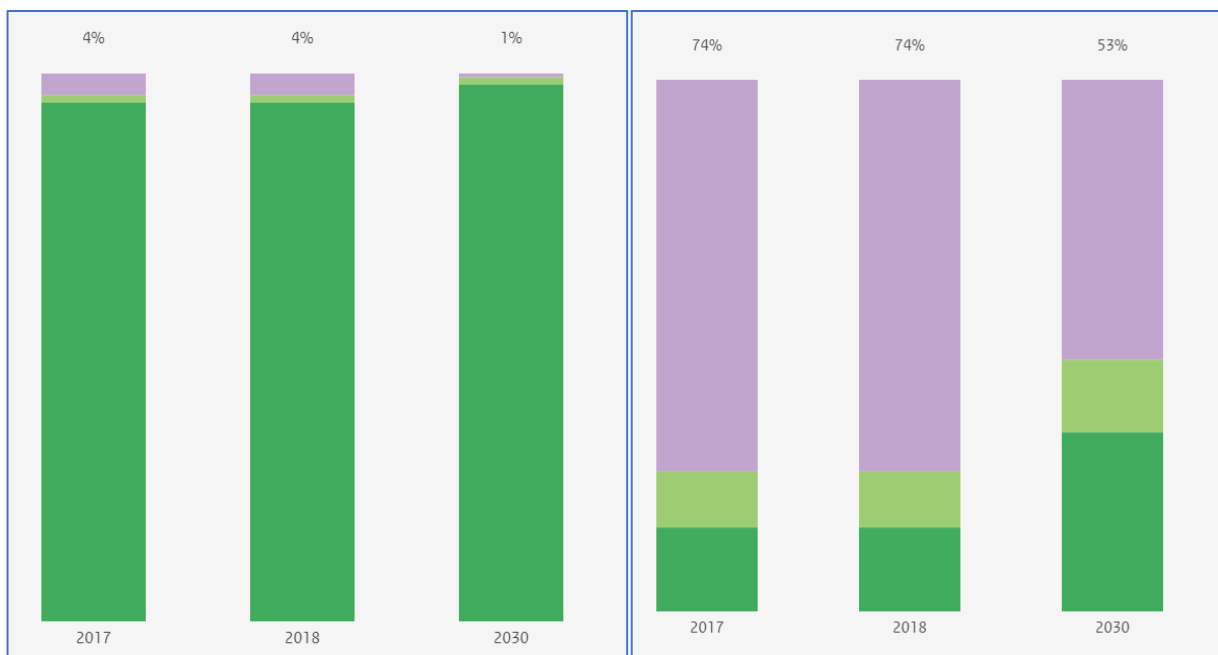

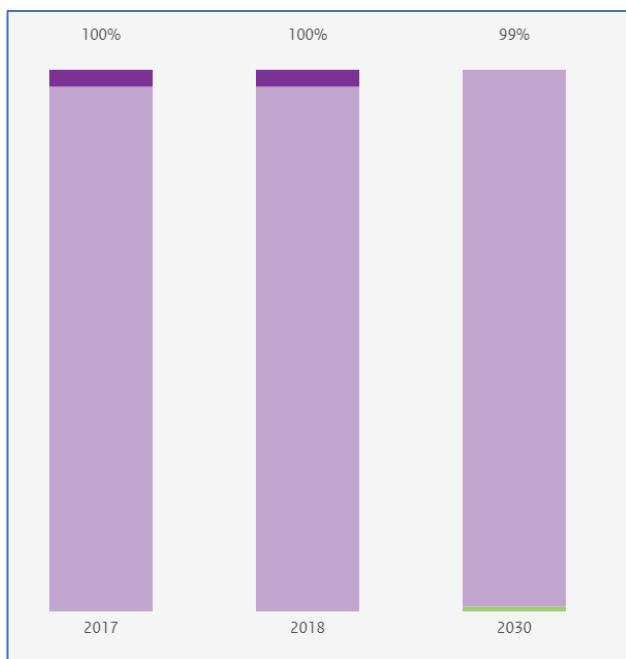

Figuur 5 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030 Donkergroen geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

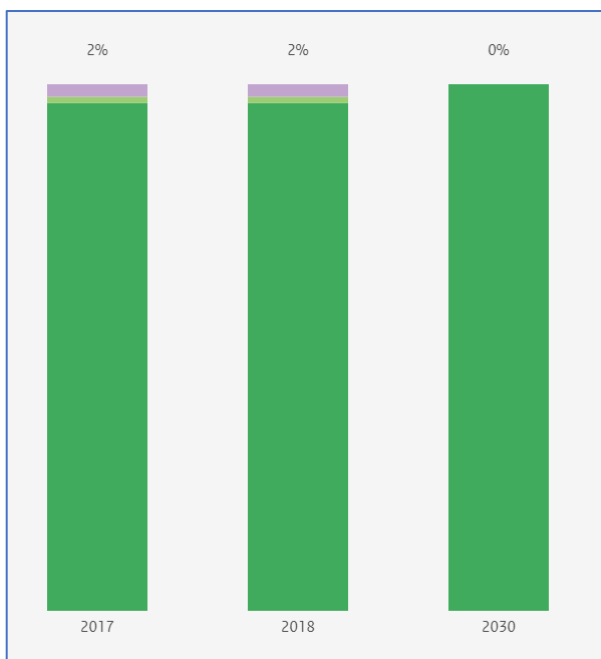
B 4.1.6 Manteling van Walcheren

In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

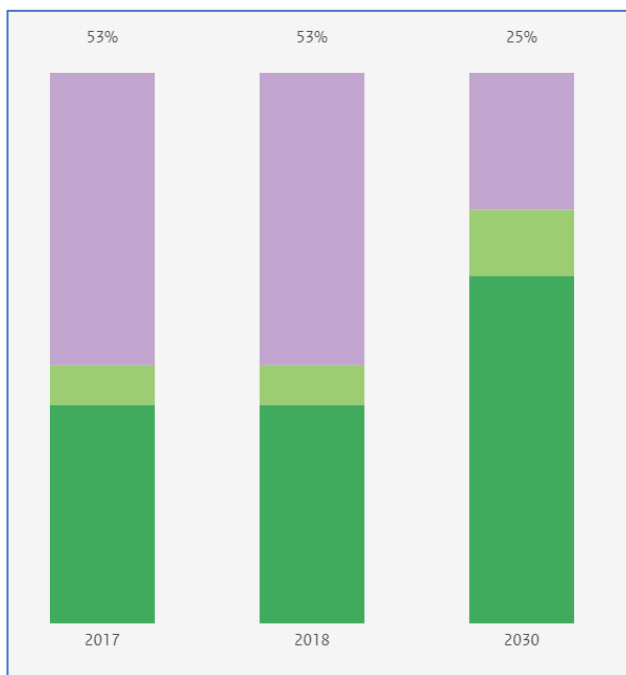

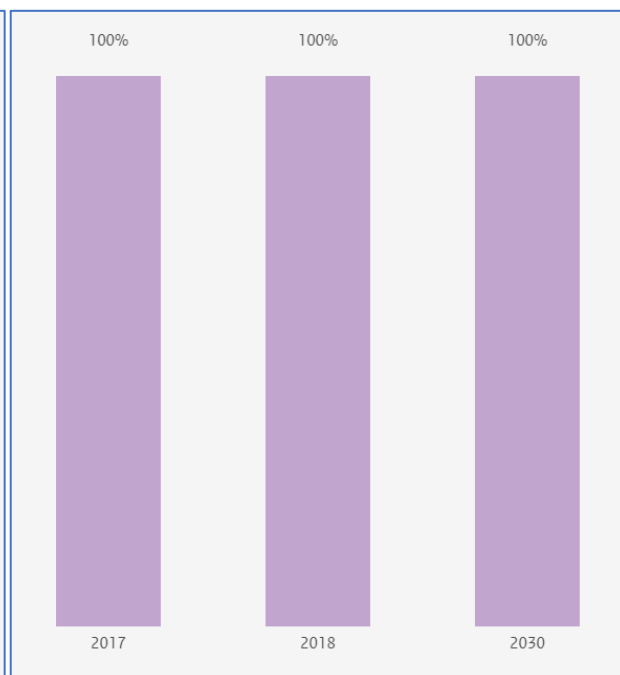
H2180A Duinbossen, droog, berken-eikenbos

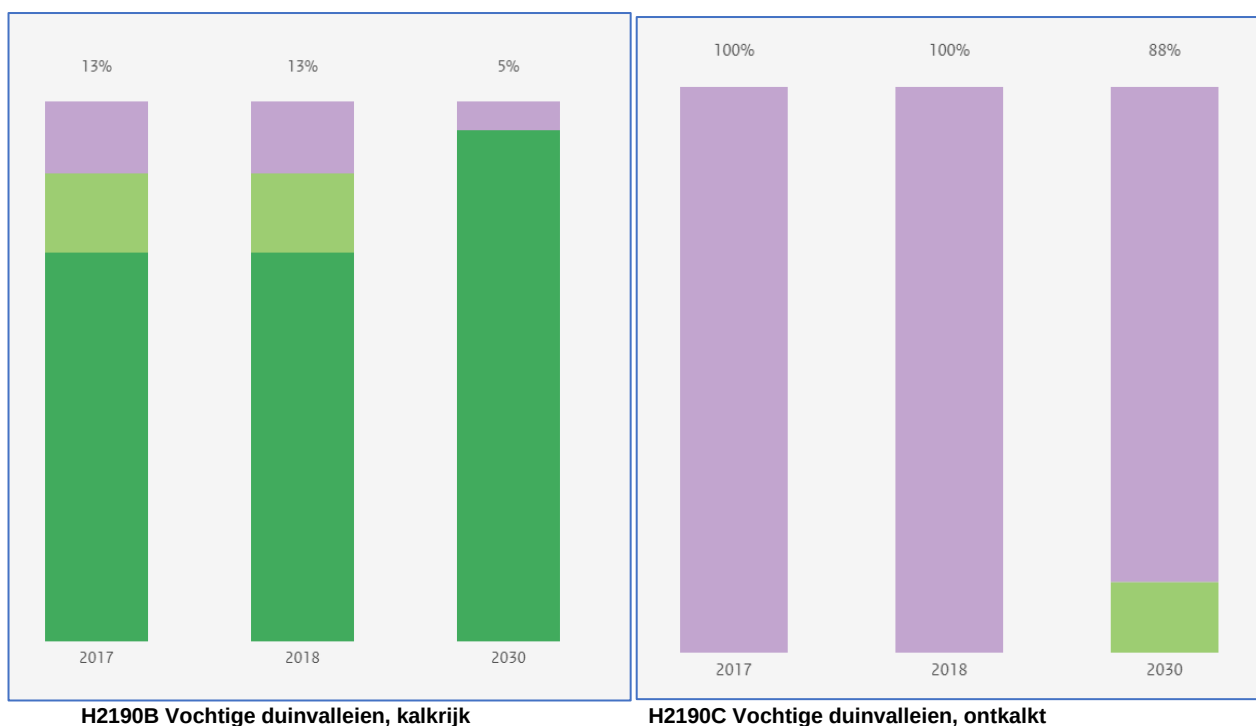
H2180B Duinbossen vochtig

H2180C Duinbossen, binnenduinrand

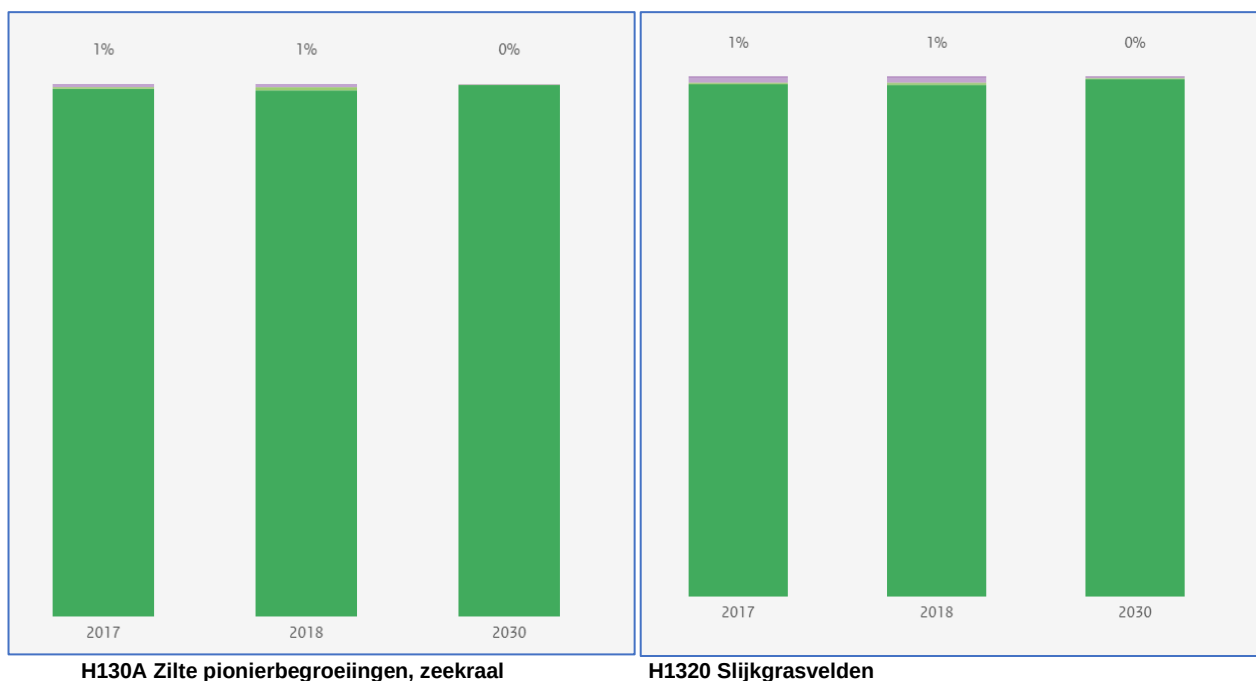
H2190A Vochtige duinvalleien, open water

Figuur 6 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

B 4.1.7 Oosterschelde

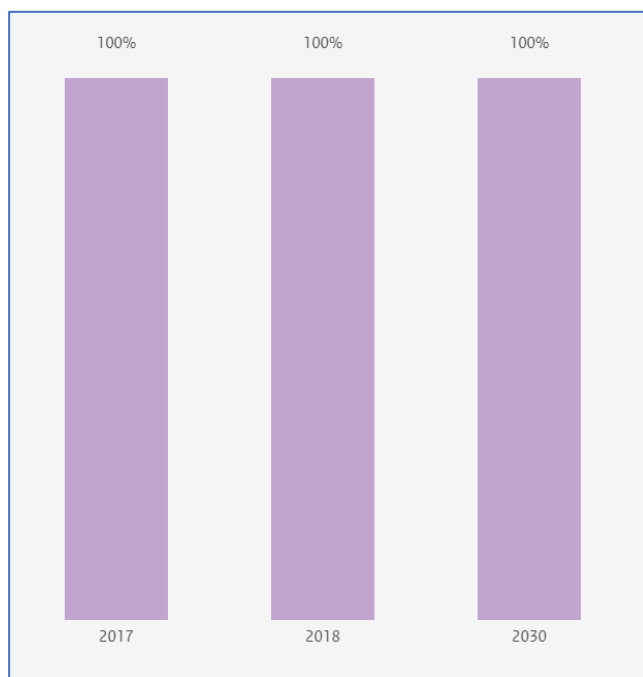
In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

H1330A Schorren en zilte graslanden, buitendijs

H1330B Schorren en zilte graslanden, binnendijs

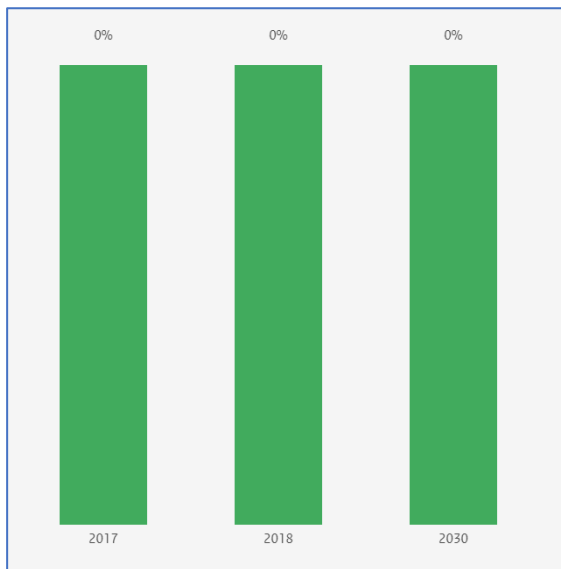

H7140B Overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden

Figuur 7 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

B 4.1.8 Vogelkreek

De KDW van Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland wordt niet overschreden.

Lg08 Nat, matig voedselrijk grasland

Figuur 8 Ontwikkeling overschrijding KDW in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW.

B 4.1.9 Voordelta

In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

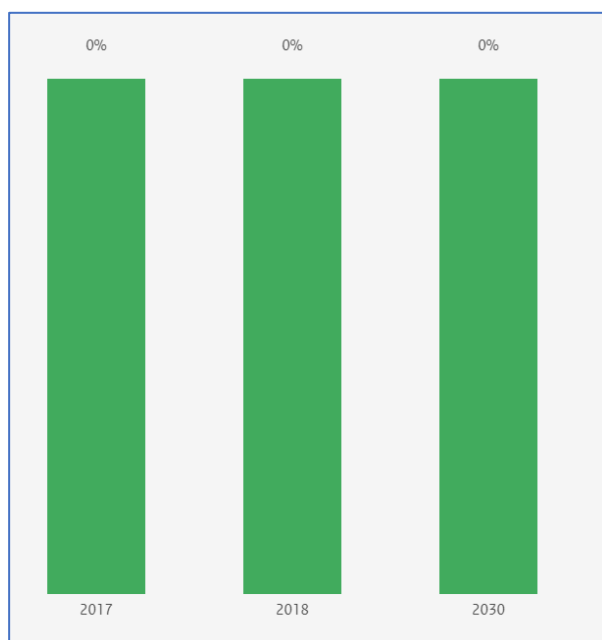
H1310A Zilte pionierbegroeiingen, zeekraal

H1310B Zilte pionierbegroeiingen, zeevetmuur

H1320 Slijkgrasvelden

H1330A Schorren en zilte graslanden, buitendijks

H2110 Embryonale duinen

Figuur 9 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

B 4.1.10 Westerschelde & Saeftinghe

In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

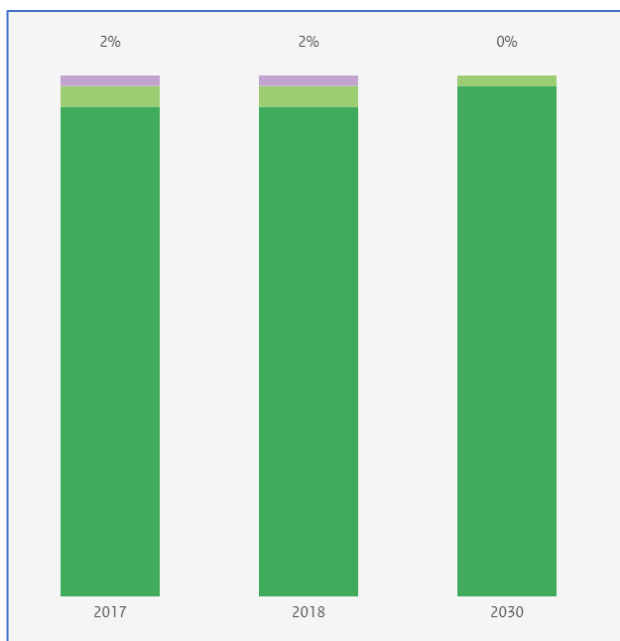
H1310A Zilte pionierbegroeiingen, zeekraal

H1310B Zilte pionierbegroeiingen, zeevetmuur

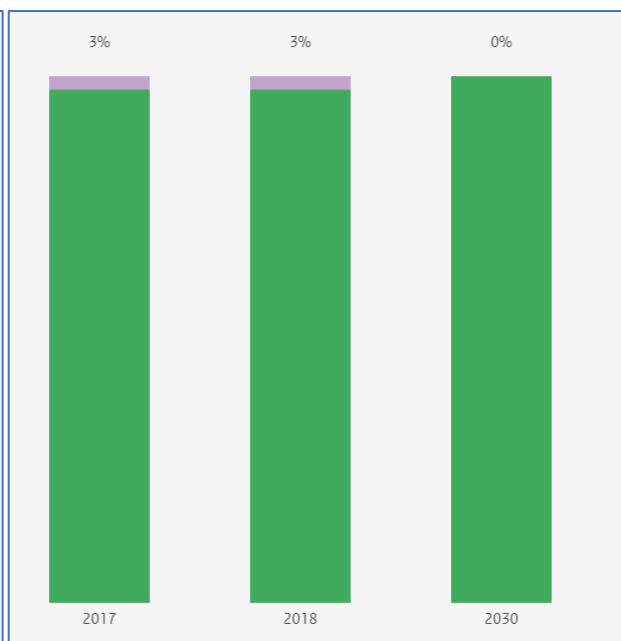

H1320 Slijkgrasvelden

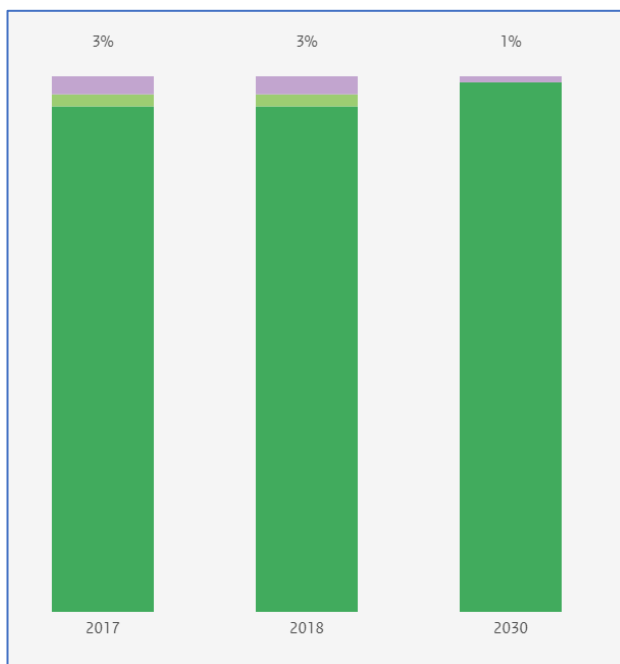
H1330A Schorren en zilte graslanden, buitendijks

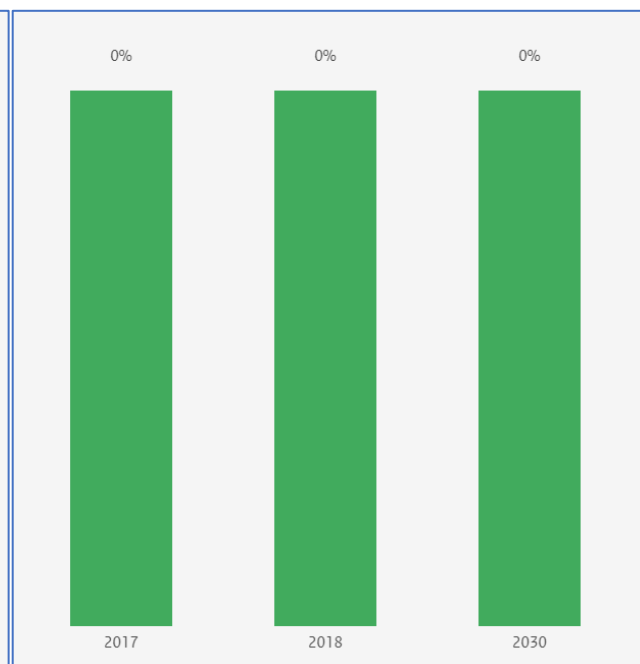
H1330B Schorren en zilte graslanden, binnendijks

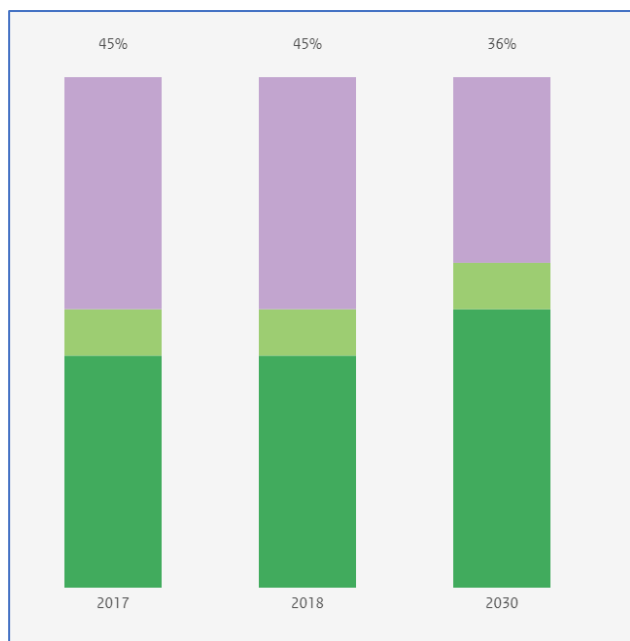
H2110 Embryonale duinen

H2120 Witte duinen

H2160 Duindoornstruwelen

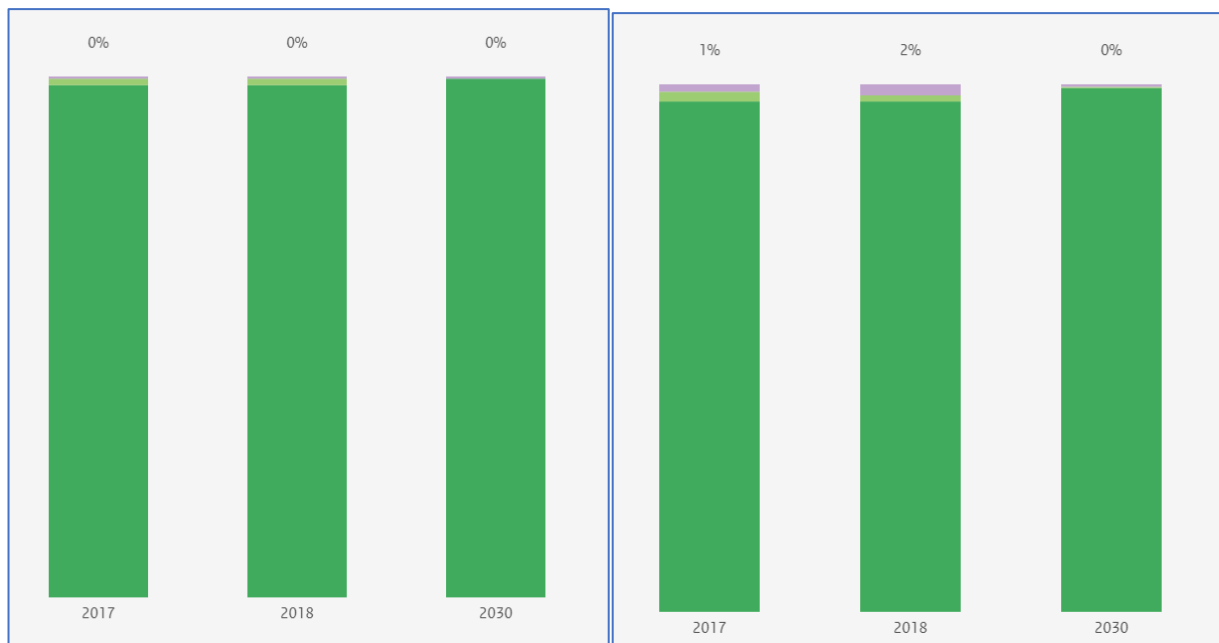

H2190B Vochtige duinvalleien, kalkrijk

Figuur 10 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

B 4.1.11 Yerseke en Kapelse Moer

In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

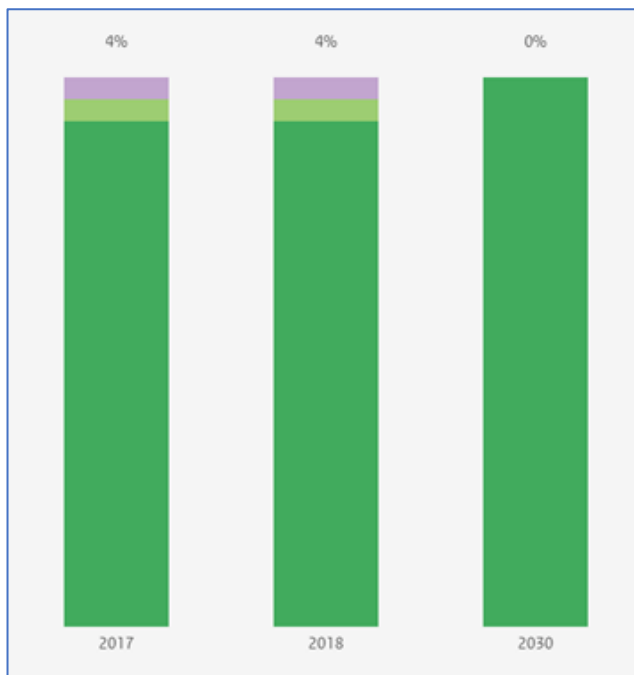
H1310A Zilte pionierbegroeiingen, zeekraal

H1330B Schorren en zilte graslanden, binnendijks'

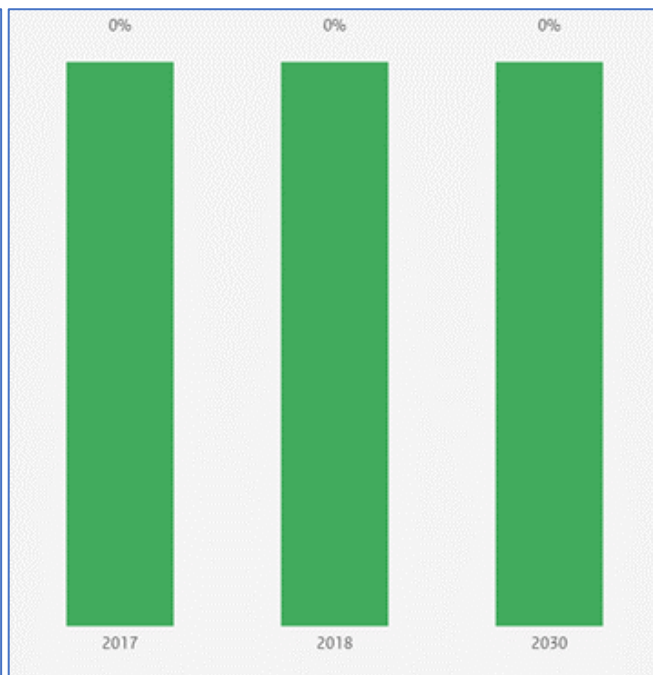
Figuur 11 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

B 4.1.12 Zwin en Kievittepolder

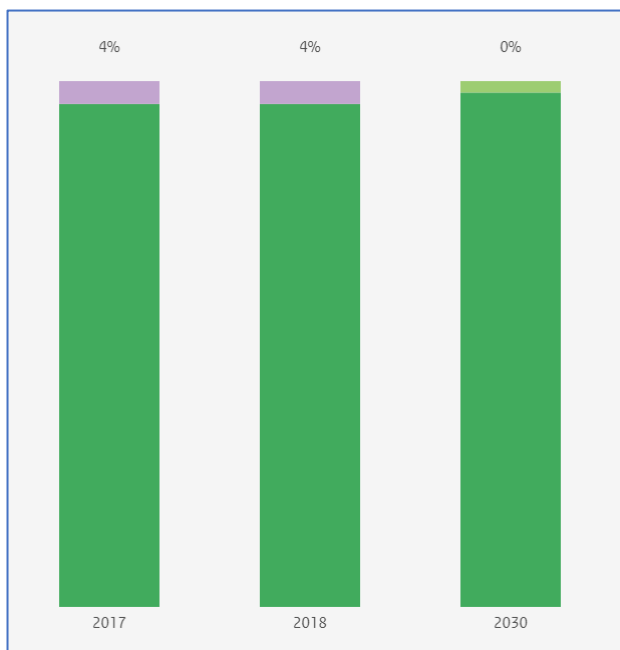
In de volgende staafdiagrammen wordt voor de stikstofgevoelige habitattypen aangegeven hoe de stikstofdepositie zich ontwikkelt vanaf 2017 ten opzichte van de kritische depositiewaarden.

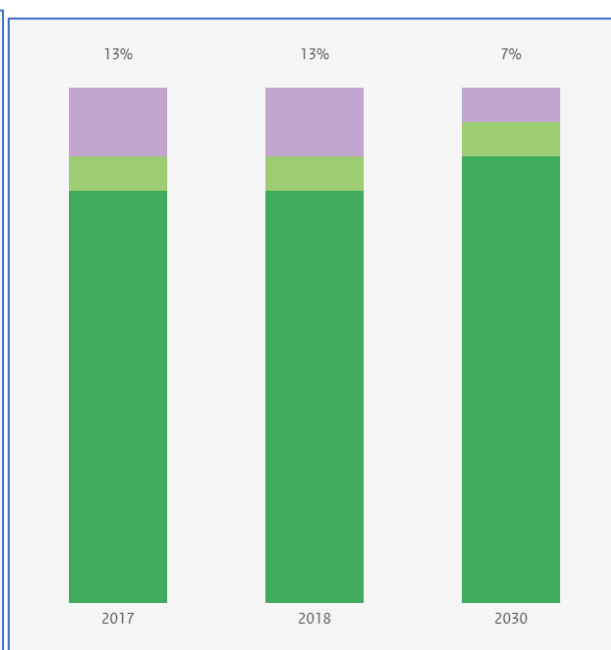
H1310A Zilte pionierbegroeiingen, zeekraal

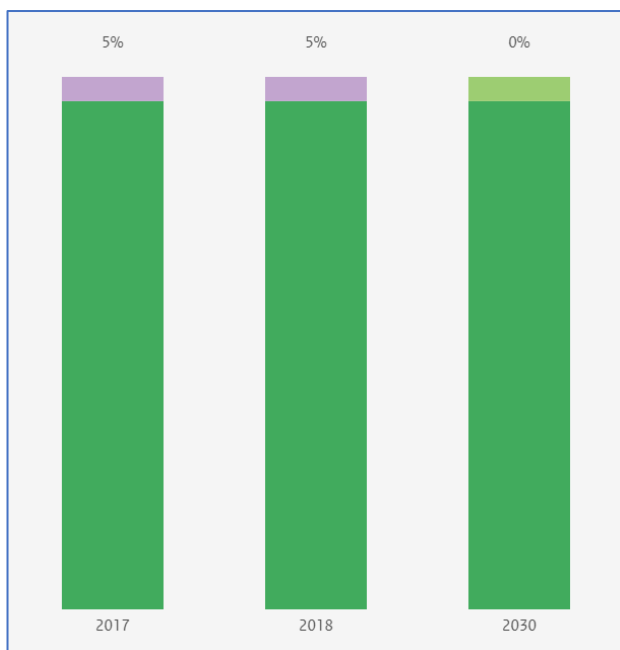
H1320 Slijkgrasvelden

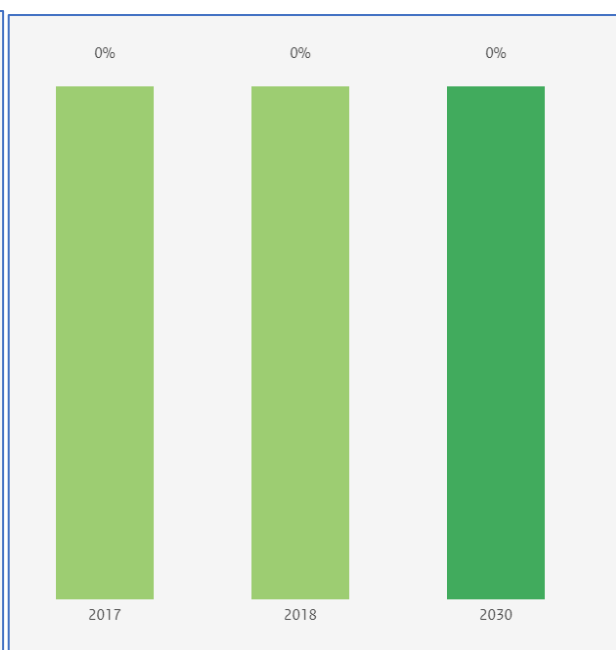
H1330A Schorren en zilte graslanden, buitendijks

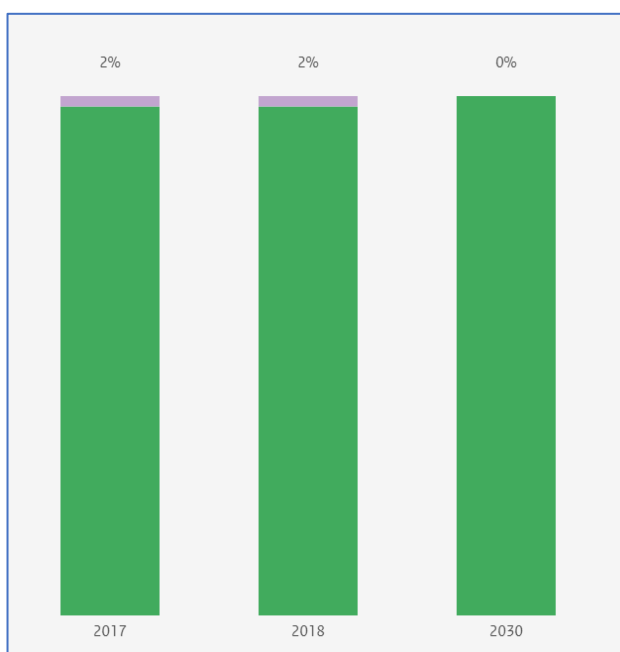
H1330B Schorren en zilte graslanden, binnendijks

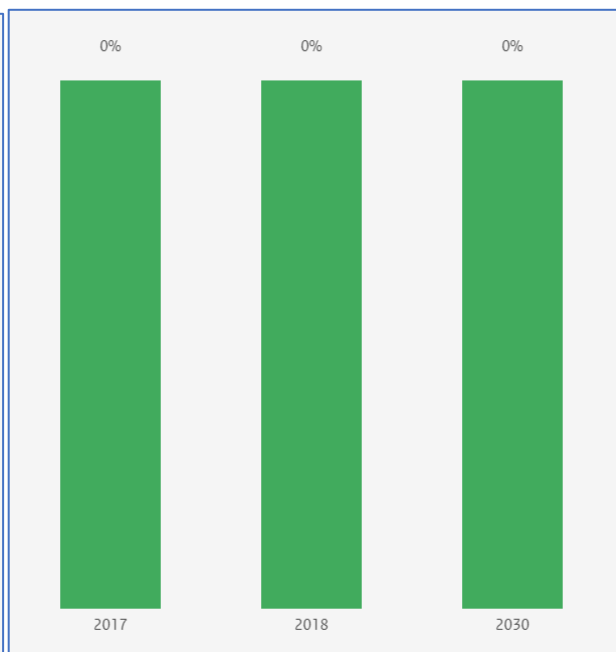
H2120 Witte duinen

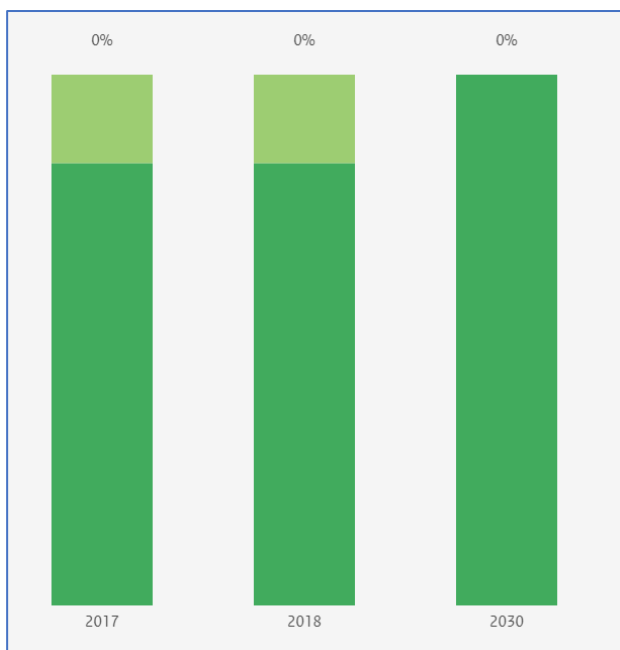
H2130A Grijze duinen, kalkrijk

H2160 Duindoornstruwelen

H2180B Duinbossen, vochtig

H2190B Vochtige duinvalleien, kalkrijk

Figuur 12 Ontwikkeling overschrijding KDW's in 2017, 2018, 2030. Donkergroen: geen (naderende) overschrijding van de KDW. Lichtgroen: 'naderende' overbelasting KDW. Lichtpaars: overschrijding max 2x KDW. Donkerpaars: overschrijding meer dan 2x KDW. Het percentage geeft aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is (de twee paarse categorieën opgeteld).

Colofon

Uitgevoerd door

Buro Bakker adviesburo voor ecologie

Stationsstraat 29c
Postbus 10034 | 9400 CA Assen
T 0592 - 313389 | info@burobakker.nl
www.burobakker.nl

Projectleiding

drs. D.E. Heidinga

Rapportage

A. Sibma, D.E. Heidinga

Kwaliteitscontrole

Dr. M.W. ter Steege

© Buro Bakker adviesburo voor ecologie
Gebruik en overname van gegevens alleen
toegestaan met volledige bronvermelding.

Wijze van citeren

Buro Bakker (2020); Passende Beoordeling. Zeeuwse
Omgevingsvisie. Rapport P19300, Assen.

*Foto's: Provincie Zeeland, 2019; Creative Nature, Rudmer Zwer-
ver, J.R. Offereins, D.E. Heidinga*

Bijlage: Reactie van GS op advies Commissie voor de milieueffectrapportage

Op basis van het voorontwerp van de Zeeuwse Omgevingsvisie zijn het milieueffectrapport en de Passende Beoordeling opgesteld. Deze zijn tijdens de achterbanraadpleging voorgelegd aan de commissie voor de milieueffectrapportage voor advies. De commissie heeft op 1 april 2021 haar advies uitgebracht. Via deze oplegnotitie bij het advies willen wij u informeren hoe wij met de aanbevelingen van de commissie zijn omgegaan.

Aanbeveling 1 van de commissie:

Geef bij het besluit over de Omgevingsvisie expliciet aan op welke manier de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 wordt uitgewerkt in concrete doelen en besluiten. Beschrijf het belang en de rol van Provinciale Staten daarin. Geef hierbij aan hoe gezorgd wordt dat het milieubelang volwaardig wordt meegewogen, bijvoorbeeld door voor herzieningen van de Omgevingsvisie en/of programma's en andere besluiten een m.e.r.-procedure te doorlopen. Geef daarnaast aan hoe bewaakt wordt dat steeds integraal naar de effecten wordt gekeken. Als gezamenlijke doelen zijn geconcretiseerd en vertaald in ruimtelijke oplossingen en meer richtinggevende keuzes, kunnen de effecten ervan nauwkeuriger worden bepaald en vergeleken. Ook kan dan in samenhang beoordeeld worden of de provinciale doelen gehaald worden.

Reactie van GS:

Provinciale Staten stellen kaders via de Zeeuwse Omgevingsvisie. De visie wordt uitgewerkt in verschillende uitvoeringsprogramma's onder de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten. In deel A van de Omgevingsvisie is een lijst met uitvoeringsprogramma's opgenomen.

Om de integraliteit bij de uitvoering van de visie te waarborgen wordt een Beste Keuze Hulp gemaakt. Deze is bedoeld om partijen die betrokken zijn bij de uitvoering te stimuleren om

- de kansen voor andere thema's te onderzoeken en te verzilveren tijdens de uitvoering;
- de risico's voor andere thema's te vermijden of minimaliseren.

Wij zien de Beste Keuze Hulp als alternatief voor milieueffectrapportage in geval van projecten en programma's waarvoor de wet geen milieueffectrapportage voorschrijft.

Aanpassingen in de visie naar aanleiding van deze aanbeveling:

In deel A van de Zeeuwse Omgevingsvisie is beschreven dat een Beste Keuze Hulp wordt gemaakt (paragraaf 1.5.2).

Aanbeveling 2 van de commissie:

De commissie mist informatie in het milieueffectrapport die zij essentieel acht voor het volwaardig meewegen van het milieubelang bij het vaststellen van de Zeeuwse Omgevingsvisie. Het gaat dan om het (ruimtelijk) inzicht in de huidige situatie, waaronder kernkwaliteiten, en daarmee samenhangend inzicht in knelpunten, het onderscheid tussen bestaand en voorgenomen beleid en een betere, navolgbare en consistente onderbouwing van de effectbeoordeling. De commissie verzoekt deze informatie op te nemen in een aanvulling op het MER, voordat wordt besloten over de gezamenlijke Zeeuwse Omgevingsvisie.

Reactie van GS:

Wij hebben ervoor gekozen de Zeeuwse Omgevingsvisie niet ruimtelijk te vertalen, omdat de wet dit niet voorschrijft. Daarom kan ook het milieueffectrapport geen integraal ruimtelijk beeld tonen. De

ruimtelijke weerslag is opgenomen in de Zeeuwse Omgevingsverordening, voor zover dit van belang is voor de werking van de verordening.

Wij onderschrijven dat de onderbouwing van de beoordeling in het milieueffectrapport beter had gekund. De gevraagde toevoegingen zullen naar verwachting echter niet tot andere inzichten leiden. Om die reden hebben wij besloten geen aanvullingen op het milieueffectrapport te doen.

Aanbeveling 3 van de commissie:

Gebruik bij de herziening van de Omgevingsvisie en bij de uitwerking in sectorale en gebiedsgerichte programma's de m.e.r.-procedure meer als instrument voor de afweging van alternatieven. Denk daarbij naast ruimtelijke en strategische keuzes aan de verschillende samenwerkings- en sturingsvormen en instrumenten die de provincie en andere partijen kunnen inzetten om tot de gewenste resultaten te komen en die ruimtelijk kunnen worden gedifferentieerd, zoals de omgevingsverordening.

Reactie van GS:

De Zeeuwse Omgevingsvisie is via een uitgebreid participatief proces tot stand gekomen. Binnen dit proces bleek het niet mogelijk om met alternatieven te werken. Milieueffectrapportage heeft echter wel degelijk een rol gespeeld bij het duidelijk maken van ambities en de inzet die gepleegd zal worden om deze ambities te halen. We kunnen ervan uit gaan dat het beleid niet wezenlijk anders zou zijn geworden als we wel met alternatieven gewerkt hadden. Bij de uitwerking in programma's leggen we vanuit de visie geen verplichting op om met alternatieven te werken.

Aanpassingen in de visie naar aanleiding van deze aanbeveling:

Geen.

Aanbeveling 4 van de commissie:

Maak zo spoedig mogelijk de kernkwaliteiten meer 'SMART' (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdgebonden), zodat deze de basis kunnen vormen voor de integrale afweging van belangen.

Reactie van GS:

De kernkwaliteiten zullen een rol spelen binnen de Beste Keuze Hulp. In de visie ligt vast dat landschappelijke, aardkundige en cultuurhistorische kernkwaliteiten verder worden uitgewerkt en beschermd via de omgevingsverordening. Voor de overige kernkwaliteiten zullen inspirerende voorbeelden bij de Beste Keuze Hulp aangeboden worden.

Aanpassingen in de visie naar aanleiding van deze aanbeveling:

Geen.

Aanbeveling 5 van de commissie:

Monitoring en evaluatie zijn cruciaal als controle en bijsturingsinstrument voor de visie. Formuleer meetdoelen op basis waarvan de monitoring kan worden ingericht. Definieer maatregelen om meer sturing te geven om achter de hand te houden. Benoem in het monitoringplan- of programma voor de Omgevingsvisie mijlpalen en bijsturingsmomenten.

Reactie van GS:

Wij onderschrijven dat monitoring en evaluatie belangrijke instrumenten zijn om te bewaken of ambities gehaald worden en om te bepalen of bijsturing nodig is. In de visie is dan ook opgenomen dat monitoring een essentieel onderdeel is van de beleidscyclus. De details uit de aanbeveling worden meegenomen bij het opstellen van het monitoringsplan.

Aanpassingen in de visie naar aanleiding van deze aanbeveling:

Naar aanleiding van de aanbeveling is in deel A in paragraaf 6.5 opgenomen dat de monitoring een belangrijke basis is voor evaluatie en dat de wijze van monitoring, inclusief de mogelijkheden tot bijsturing, wordt vastgelegd in een monitoringsplan.

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Omgevingsvisie Zeeland

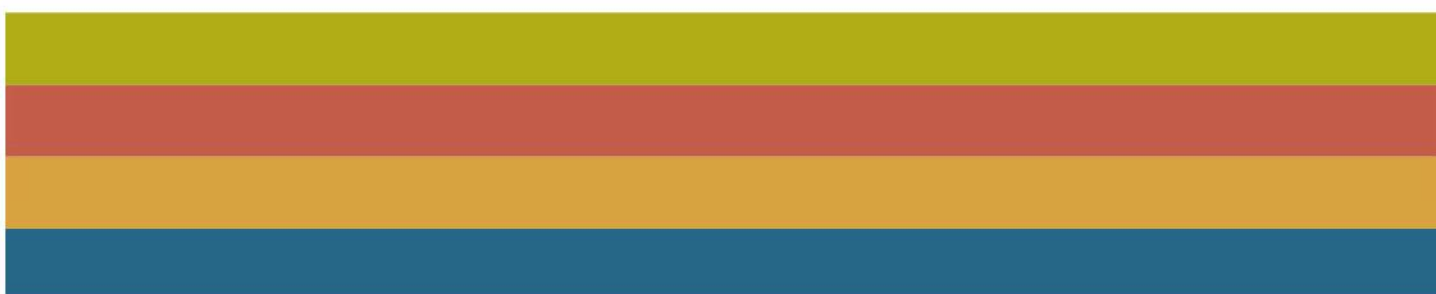
Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

1 april 2021 / projectnummer: 3538

35 JAAR

onafhankelijk en deskundig advies

1 Advies over het MER in het kort

1.1 De Zeeuwse omgevingsvisie

Provinciale Staten van Zeeland willen een omgevingsvisie vaststellen, die in samenwerking met andere partijen wordt opgesteld. De provinciale omgevingsvisie vormt het kader voor de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving van de provincie tot 2030, op basis van ambities voor 2050 en daarna. Voor het besluit hierover is een milieueffectrapport (plan-MER) opgesteld. De provincie heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage gevraagd te adviseren over het MER. In dit advies spreekt de Commissie zich uit over de juistheid en de volledigheid van het MER.

1.2 Wat blijkt uit het MER?

Het MER gaat op hoofdlijnen in op de vier grote maatschappelijke uitdagingen voor de provincie Zeeland, die betrekking hebben op woon- en leefmilieu, grote wateren, landelijk gebied, economie en klimaatverandering. De uitdagingen zijn onder andere gebaseerd op het beeld van de huidige situatie en trends en ontwikkelingen voor (milieu)thema's als natuur, water, bereikbaarheid, gezondheid en leefbaarheid. Dat beeld laat zien dat op veel thema's acties nodig zijn om te voldoen aan de doelen die de samenwerkende partijen nastreven. Het MER behandelt de kansen en risico's die zich daarbij voor kunnen doen. De Passende beoordeling/natuurtoets¹ geeft dit specifiek aan voor de natuurgebieden en de biodiversiteit in Zeeland. De kansen en risico's leiden tot aandachtspunten voor de uitwerking van de visie, onder andere in programma's en andere besluiten. Wie de doelen moet realiseren en waar en hoe dat moet gebeuren, is nog niet onderzocht.

1.3 Hoe beoordeelt de Commissie het MER?

1.3.1 Abstracte en gezamenlijke omgevingsvisie is vooral agenderend

Het karakter van de voorontwerp-omgevingsvisie is bepalend voor de beoordeling van het MER. De 'Zeeuwse omgevingsvisie 2021' is een gezamenlijke visie waarin de provincie en een groot aantal andere partijen doelen en intenties uitspreken voor Zeeland. De visie beschrijft niet concreet welke partijen welke acties ondernemen om de doelen te halen en ook niet hoe en waar dat moet gebeuren. De visie heeft daarmee vooral het karakter van een 'gezamenlijke omgevingsagenda' voor de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving in Zeeland.

Uit de visie en het MER leidt de Commissie af dat de Zeeuwse omgevingsvisie 2021 verder zal worden uitgewerkt in (sectorale en gebiedsgerichte) programma's en andere besluiten. Daarnaast wordt deze visie gezien als een beleidsdocument dat voortdurend aangepast en aangevuld zal worden.² Signalen uit de jaarlijkse monitoring en/of lopende en toekomstige

¹ Omdat de scope breder is dan Natura 2000 kan het document ook worden gezien als Natuurtoets/Passende beoordeling.

² Zie § 6.5 van de Omgevingsvisie deel A.

beleidstrajecten, bijvoorbeeld voor klimaatadaptatie en energietransitie, kunnen daar aanleiding voor geven. Het MER laat niet zien hoe het milieubelang zal worden meegewogen bij deze herzieningen van de visie en de uitwerkingen daarvan.

De Commissie adviseert om bij het besluit over de omgevingsvisie expliciet aan te geven op welke manier de Zeeuwse omgevingsvisie 2021 wordt uitgewerkt in concrete doelen en besluiten. Beschrijf het belang en de rol van Provinciale Staten daarin, aangezien de omgevingsvisie voor de provincie 'zelfbindend' is. Geef hierbij aan hoe gezorgd wordt dat het milieubelang volwaardig wordt meegewogen, bijvoorbeeld door voor herzieningen van de omgevingsvisie en/of programma's en andere besluiten een m.e.r.-procedure te doorlopen. Geef daarnaast aan hoe bewaakt wordt dat steeds integraal naar de effecten wordt gekeken. Als gezamenlijke doelen zijn geconcretiseerd en vertaald in ruimtelijke oplossingen en meer richtinggevend keuzes, kunnen de effecten ervan nauwkeuriger worden bepaald en vergeleken. Ook kan dan in samenhang beoordeeld worden of de provinciale doelen gehaald worden.

1.3.2 Beoordeling van het MER voor de Zeeuwse omgevingsvisie

Het MER is compact, overzichtelijk en prettig leesbaar. Met behulp van tabellen en figuren geeft het MER snel inzicht in kansen en risico's en in de verwachte bijdrage van de visie aan het behalen van de doelen op een groot aantal thema's. De huidige toestand van deze thema's staat beknopt in informatieve factsheets, als bijlage bij het MER. De Passende beoordeling is van goede kwaliteit. Die geeft belangrijke informatie over de huidige toestand van natuurgebieden, leefgebieden van beschermde soorten en biodiversiteit en de toekomstige risico's daarvoor.

Gegeven het karakter van de visie en het feit dat deze nog in ontwikkeling is, kan het MER nog maar beperkt inzicht geven in de effecten en de mate waarin doelen bereikt worden. Om tot daadwerkelijke effectbepaling te kunnen komen, zijn concrete doelen en keuzes op een bijpassend abstractieniveau nodig. Het MER beschrijft de referentiesituatie, geeft eerste aanwijzingen voor (afwegingen rond) toekomstige beleidskeuzes, geeft globaal vervolgstappen aan en biedt een eerste aanzet voor de monitoring. Tegen deze achtergrond ziet de Commissie de abstracte gezamenlijke visie met het bijbehorend MER als nuttige stappen op weg naar uitwerkingen en toekomstige herzieningen van de omgevingsvisie, waarbij het milieubelang steeds volwaardig en integraal kan meewegen.

De Commissie signaleert bij de toetsing van het MER voor de Zeeuwse omgevingsvisie in de huidige vorm nog twee tekortkomingen. **Zij acht de ontbrekende informatie essentieel voor het volwaardig meewegen van het milieubelang bij de besluitvorming over de Zeeuwse omgevingsvisie 2021.** Het gaat om de volgende punten:

- De beschrijving van de referentiesituatie geeft nog onvoldoende (ruimtelijk) inzicht in de huidige toestand (inclusief die van de kernkwaliteiten), de knelpunten en de urgentie van het oplossen van de knelpunten. Ook is het onderscheid tussen het bestaande beleid en het voorgestelde nieuwe beleid onduidelijk.
- De effectbeoordeling – die in een aantal stappen tot stand is gekomen – is soms onvoldoende onderbouwd en soms niet consistent en niet goed navolgbaar. Daardoor bestaat het risico dat de aard en omvang van knelpunten wordt onderschat en de effecten te positief worden ingeschat.

De Commissie adviseert deze informatie in een aanvulling op het MER op te nemen, voordat wordt besloten over de gezamenlijke Zeeuwse omgevingsvisie. In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar bevindingen toe en geeft ze aandachtspunten voor het vervolgtraject.

Uitstekend wonen en leven in Zeeland	Balans in de grote wateren en het landelijk gebied	Een duurzame en innovatieve economie	Klimaatbestendig en CO2-neutraal Zeeland
Woningvoorraad	Bodem	Arbeidsmarkt	Klimaatadaptatie
Woonomgeving	Archeologie	Circulaire economie	Zoetwater
Voorzieningen en evenementen	Erfgoed	Recreatie en toerisme	Energietransitie
Onderwijs	Landbouw	Havens en bedrijven	Duurzame energie
Gezondheid	Milieu	Transport en infrastructuur	Waterveiligheid
Mobiliteit	Natuur	Visserij	
Cultuur	Deltawateren		
	Watersysteem		
	Landschap		

Figuur 1: Maatschappelijke uitdagingen en bouwstenen voor de Zeeuwse omgevingsvisie (bron: MER)

Aanleiding MER

In de omgevingsvisie legt de provincie haar ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn vast. Volgens de Omgevingswet dient de provincie uiterlijk bij invoering van de Wet (naar verwachting op 1 januari 2022) te beschikken over een provinciale omgevingsvisie, die voor de provincie zelfbindend is. De Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 vervangt het Omgevingsplan 2018 en bestaande provinciale sectorale plannen. De visie stelt kaders voor activiteiten waarvoor (mogelijk) een MER moet worden opgesteld, en heeft mogelijk effecten op Natura 2000-gebieden. Daarom is een plan-MER opgesteld. Bevoegd gezag voor het vaststellen van de omgevingsvisie zijn Provinciale Staten van Zeeland.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval Provinciale Staten van Zeeland – besluit over de omgevingsvisie.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken, die bij het advies zijn gebruikt, zijn te vinden door nummer [3538](#) op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar beoordeling toe. Aan dit oordeel koppelt zij aanbevelingen. Sommige van die aanbevelingen zijn opgenomen in een tekstkader en andere niet. Als deze in een kader staan dan is het uitvoeren ervan volgens de Commissie essentieel voor het volwaardig meewegen van het milieubelang bij het besluit over de omgevingsvisie. Aanbevelingen die niet in een kader staan zijn bedoeld om de kwaliteit van de besluitvorming – nu en in de toekomst – te verbeteren.

2.1 Zeeuwse Omgevingsvisie 2021 en het vervolgproces

2.1.1 Samenwerking centraal, weinig richtinggevende keuzes

Visie van de ‘Zeeuwse gemeenschap’

Het MER geeft een beknopte samenvatting van het proces dat heeft geleid tot de voorontwerp-omgevingsvisie. Daaruit blijkt dat sterk is ingezet op samenwerking met en participatie van een groot aantal Zeeuwse partijen (overheden, inwoners, belangengroepen etc). Dit heeft geresulteerd in een voorontwerp dat door de provincie niet alleen wordt gezien als de visie van de provincie, maar als een product van de gehele Zeeuwse gemeenschap.³ Ook de uitwerking en de uitvoering daarvan worden gezien als een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Veel partijen zijn dan ook betrokken bij het opstellen van (de ‘bouwstenen’ van) de omgevingsvisie. De Zeeuwse omgevingsvisie wordt – conform de uitgangspunten van de Omgevingswet – ‘zelfbindend’ voor de provincie.

Omgevingsvisie maakt weinig richtinggevende keuzes

In de voorontwerp omgevingsvisie en het MER zijn (maatschappelijke) uitdagingen voor Zeeland geagendeerd. Voor elk van deze uitdagingen zijn gezamenlijke doelen en subdoelen geformuleerd. Doelen kunnen voortkomen uit evaluatie van bestaand beleid van de provincie of andere partijen, maar ook uit opgaven vanuit (inter)nationale of regionale kaders, zoals Natura 2000, Kaderrichtlijn Water (KRW), de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), de Deltabeslissingen Waterveiligheid, Zoetwater en Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) en de Regionale Energiestrategie (RES). Er is nog niet aangegeven *hoe* en *waar* de doelstellingen gerealiseerd zullen worden en door welke partijen. Hiermee wordt niet duidelijk of doelstellingen in specifieke gebieden elkaar kunnen versterken of juist conflicterend zijn. Omdat de visie nog geen prioriteiten aangeeft, heeft het voorontwerp vooral het karakter van een gezamenlijke omgevingsagenda.

De doelstellingen die voor de vier grote maatschappelijke uitdagingen zijn geformuleerd leiden tot gezamenlijke intenties en acties. Deze acties zijn nog niet vertaald naar concrete (ruimtelijke) keuzes. Over het algemeen worden deze keuzes doorgeschoven naar programma’s en andere besluiten of wordt verwezen naar bestaand beleid (Omgevingsplan 2018). Het doorschuiven naar vervolgbesluiten (sectorale of gebiedsgerichte programma’s brengt het risico met zich mee dat het milieubelang en andere belangen vooral sectoraal afgewogen worden.

³ De ‘achterbanraadpleging’ die momenteel plaatsvindt, moet onder andere duidelijk maken in hoeverre de omgevingsvisie ook de visie van de Zeeuwse gemeenschap vertegenwoordigt.

Rol van de provincie niet altijd duidelijk

De omgevingsvisie agendeert ook thema's en onderwerpen die de provincie maar beperkt kan beïnvloeden. Daarmee wordt het realiseren van de ambities sterk afhankelijk van het commitment bij de samenwerkingspartners. Aangezien de omgevingsvisie alleen voor de provincie bindend is, is deze op onderdelen vrijblijvend.⁴ Voor het MER houdt dit in dat de sturingsfilosofie inherent deel moet uitmaken van de analyse van kansen en risico's. Door de gekozen werkwijze is niet altijd duidelijk welke rol de provincie zelf zal spelen in de realisatie van de visie en welke instrumenten zij daar op welke manier kan inzetten.⁵

De rol die de provincie kan of zou moeten spelen wordt in het MER in sommige gevallen als (zeer) beperkt ingeschat. Volgens het MER laten de vooral stimulerende en faciliterende rol van de provincie en de weinig stringente kaders veel ruimte, met als risico dat sommige van de doelen niet worden gehaald. Ook geeft het MER aan dat voor sommige thema's de rol van de omgevingsvisie nog beperkt is, bijvoorbeeld bij het onderdeel klimaatadaptatie.⁶

2.1.2 Het milieubelang en integraliteit in het vervolgproces

Omdat de visie weinig (nieuwe) richtinggevende en ruimtelijke keuzes maakt, heeft de beoordeling van de effecten in het MER en de Passende beoordeling vooral het karakter van een inschatting van kansen en risico's. Het MER en de Passende beoordeling geven niet zozeer inzicht in de effecten van de visie, maar vooral aandachtspunten voor de nadere uitwerking in programma's en andere besluiten.

Om de effecten en het doelbereik beter te kunnen beoordelen, zal de omgevingsvisie uiteindelijk vertaald moeten worden naar meer richtinggevende en ruimtelijke keuzes in toekomstige herzieningen van de omgevingsvisie en uitwerkingen daarvan. Daarbij kunnen ook de thema's, waarvoor momenteel separate beleidstrajecten lopen⁷ in de visie worden geïntegreerd om een integrale beoordeling mogelijk te maken. In het vervolgproces zullen ook de rol van en mate van sturing door de provincie duidelijker moeten worden en de rol van andere partijen.⁸

Het huidige MER bevat geen **alternatieven** die de bandbreedte van de milieugevolgen in beeld brengen. De Commissie adviseert om bij herziening van de omgevingsvisie en bij de uitwerking in sectorale en gebiedsgerichte programma's de m.e.r.-procedure meer te gebruiken als instrument voor de afweging van alternatieven. Denk daarbij naast ruimtelijke en strategische keuzes aan de verschillende samenwerkings- en sturingsvormen en instrumenten die de provincie en andere partijen kunnen inzetten om tot de gewenste

⁴ Daar staat tegenover dat de samenwerking in de programmatische uitwerking van de visie daar baat bij kan hebben.

⁵ In hoofdstuk 6 van deel A van de voorontwerp omgevingsvisie zijn de mogelijke instrumenten wel genoemd, maar wordt nog niet aangegeven welke instrumenten waarvoor en op welke wijze worden ingezet.

⁶ In paragraaf 9.2.4 geeft het MER aan dat de omgevingsvisie niet bijdraagt aan het verder klimaatadaptief maken van Zeeland. Dat is opmerkelijk gezien de (herijkte) Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie, waarin een van de tussendoelen is dat het thema klimaatadaptatie een onderdeel is van onder andere de provinciale omgevingsvisies.

⁷ Parallel aan het proces van de omgevingsvisie lopen programma's over onder andere mobiliteit, energietransitie en klimaatadaptatie. Die leiden allemaal tot ruimtelijke keuzes voor Zeeland en kunnen elkaar op verschillende momenten beïnvloeden. De Commissie heeft vernomen dat deze ontwikkelingen in een latere fase aan (een herziening van) de omgevingsvisie worden toegevoegd.

⁸ De Omgevingsvisie geeft aan dat afstemming binnen de 'bestuurlijke integratiegroep', die in het leven is geroepen voor de totstandkoming van de visie, zal blijven plaatsvinden. Dit kan een belangrijke rol vervullen bij het bewaken van de integraliteit van de te maken afwegingen.

resultaten te komen en die ruimtelijk kunnen worden gedifferentieerd, zoals de omgevingsverordening.⁹

De Commissie vraagt hierbij speciale aandacht voor de **kernkwaliteiten** van de Zeeuwse omgeving. In de huidige omgevingsvisie en het MER zijn deze dusdanig algemeen geformuleerd, dat het nog niet mogelijk is om ontwikkelingen hieraan te toetsen. Zo is de 'factsheet' voor landschap zo bondig dat er geen recht wordt gedaan aan het belang dat volgens de omgevingsvisie aan landschap wordt gehecht. Dit heeft het risico in zich dat het landschap nauwelijks aanknopingspunten biedt om de ruimtelijke dynamiek (energielandschappen, klimaatverandering, circulaire landbouw, toename recreatiedruk) zo op te vangen, dat de kwaliteit van het landschap erdoor verbetert, zoals beoogd met de nieuwe Omgevingswet. De Commissie adviseert derhalve om zo spoedig mogelijk – als startpunt voor de uitwerking van de omgevingsvisie – de kernkwaliteiten meer 'SMART' (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdgebonden) te formuleren, zodat deze de basis kunnen vormen voor de integrale afweging van belangen.

2.1.3 Monitoring en evaluatie

Hoofdstuk 11 van het MER gaat beknopt in op de rol van monitoring en evaluatie en geeft aan dat het opstellen van een monitoringplan wenselijk is. In andere hoofdstukken van het MER (bijvoorbeeld in paragraaf 9.3) wordt het belang van integrale monitoring benadrukt, vooral voor thema's die nu nog weinig aandacht hebben gekregen, zoals energietransitie en klimaatadaptatie. De visie zelf geeft aan dat (jaarlijkse) monitoring en evaluatie gebruikt zullen worden om te volgen of doelen worden gerealiseerd en of aanpassing van de visie nodig is.

Ook volgens de Commissie zijn monitoring en evaluatie cruciaal, omdat de omgevingsvisie in de huidige vorm nog niet duidelijk maakt hoe, waar en door wie acties worden ondernomen. Dat geldt zowel voor de te behalen doelstellingen als voor ieders commitment in de samenwerking en de uiteindelijke (milieu)effecten. De 'bestuurlijke integratiegroep'⁸ kan daarbij een belangrijke rol vervullen. Op basis van monitoring zal de komende jaren beoordeeld moeten worden of doelen daadwerkelijk gerealiseerd kunnen worden of dat bijsturing noodzakelijk is. Met name voor een indicatieve omgevingsvisie is monitoring daarmee een belangrijk controle- en bijsturingsinstrument.

Met het oog daarop adviseert de Commissie om meetdoelen te formuleren op basis waarvan de monitoring kan worden ingericht.¹⁰ Dit biedt de provincie en andere samenwerkende partijen een goede basis om in de loop van de tijd acties aan te passen of aan te vullen met extra maatregelen. Het is van belang om vooraf maatregelen achter de hand te definiëren, bijvoorbeeld hoe meer sturing kan worden gegeven aan gewenste ontwikkelingen. Benoem in het monitoringplan- of programma voor de omgevingsvisie mijlpalen en bijsturingsmomenten.

⁹ De notitie 'Netwerksturing Omgevingsvisie 2021', vastgesteld door Provinciale Staten in november 2020, geeft aan dat Provinciale Staten voor het omgevingsbeleid streven naar een vergaande vorm van samenwerking met andere partijen.

¹⁰ Bijvoorbeeld: het verkrijgen van een betrouwbaar beeld van de provinciale ontwikkeling van de beschermde soorten planten en dieren waarvoor de provincie een speciale verantwoordelijkheid draagt.

2.2 Het MER voor de omgevingsvisie in de huidige vorm

2.2.1 Referentiesituatie en factsheets

De effecten van de omgevingsvisie zijn in het MER beoordeeld ten opzichte van de referentiesituatie. Dat wil zeggen, de situatie die in de toekomst zal ontstaan zonder het nieuwe beleid in de omgevingsvisie. De referentiesituatie bestaat uit de huidige toestand en de autonome ontwikkeling. Hoofdstuk 5 van het MER geeft aan hoe de referentiesituatie is bepaald. Voor elk thema is een analyse gemaakt van huidige staat, het beleid en trends en ontwikkelingen. Deze analyses zijn samengevat in factsheets, die als bijlage bij dit MER zijn opgenomen.¹¹

De Commissie constateert dat de factsheets nuttige en relevante informatie bevatten voor het in beeld brengen van de huidige staat van Zeeland. De factsheets kennen echter ook een aantal beperkingen:

1. Concrete en ruimtelijke informatie ontbreekt in veel gevallen.
2. Het is niet duidelijk welke rol het bestaande beleid speelt.
3. De informatie in het MER correspondeert soms niet met de factsheets.

Ad. 1

De informatie in de factsheets is voornamelijk kwalitatief en de ruimtelijke component ontbreekt grotendeels. De factsheets maken voor veel thema's niet duidelijk *waar* zich knelpunten voordoen en *hoe groot of urgent* deze zijn. De ruimtelijke differentiatie is voor veel thema's groot. Zo komen in Zeeland veel verschillende typen landschappen voor en spelen grote (industriële) ontwikkelingen op specifieke locaties een grote rol. De analyse van de referentiesituatie blijft echter beperkt tot een algemene beschouwing van de uitdagingen voor de gehele provincie.

Ad. 2

De factsheets maken niet duidelijk welke rol het bestaande beleid speelt bij de verschillende thema's. Hoewel gesteld wordt dat trends en ontwikkelingen zijn meegenomen, is het bestaande beleid niet (herkenbaar) geëvalueerd. Daardoor wordt niet duidelijk of aanpassing van het beleid nodig is, en zo ja, in welke mate.

Ad. 3

Het is in sommige gevallen onduidelijk hoe de informatie uit de factsheets is vertaald naar het MER. Zo komen de doelen voor klimaatadaptatie uit de factsheets niet terug in het MER, maar worden hiervoor andere doelen genoemd.¹² Ook de doelen voor milieu (lucht en geluid) komen niet terug in het MER. Voor waterkwaliteit is de koppeling tussen de factsheets en het MER niet helder. Voor gezondheid wordt in de factsheets een positief maar vooral ook een

¹¹ Het MER stelt dat de factsheets inzicht geven in de (verwachte) 'staat' van het betreffende thema: "*Hoe staat het ervoor, waar zitten aandachtspunten of knelpunten, welke trends en ontwikkelingen beïnvloeden het thema de komende jaren? En hoe verhoudt zich dit tot de ambitie die de provincie heeft voor het thema? Uiteindelijk wordt hiermee een beeld van de toekomstige situatie (referentiesituatie) geschetst zonder nieuwe visie. Dit is waardevolle informatie voor de beoordeling die in het MER uitgevoerd wordt.*"

¹² Voor klimaatadaptatie wordt in de factsheets doelen benoemd, waarbij ook gerefereerd wordt aan de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie met concrete mijlpalen (o.a. 2020 en 2050). Bij de beschrijving van de doelen bij de maatschappelijke uitdagingen in het MER komen de doelen uit de factsheets niet terug en zijn andere doelen voor het thema klimaatadaptatie geformuleerd (zie § 6.1.2 en 6.2.7). In de tabel in § 6.1.2. staan subdoelen geformuleerd als: stimuleren van en investeren in. Dat zijn echter geen doelen maar maatregelen.

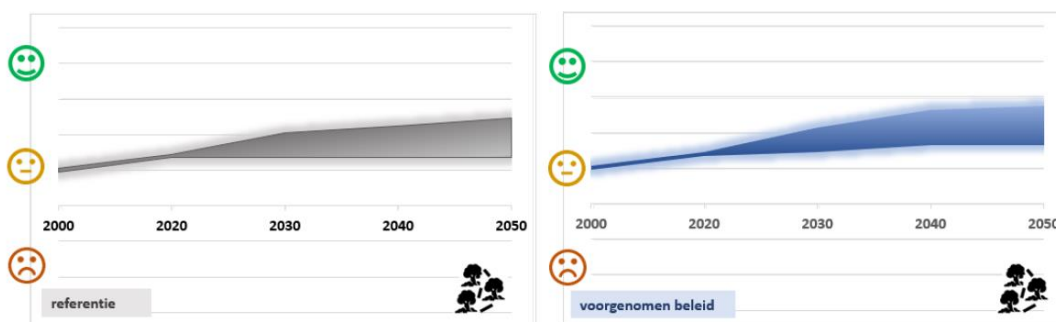
negatief beeld geschetst.¹³ Toch wordt in het MER de gezondheid voor de referentiesituatie als tamelijk goed beoordeeld.

De consequentie hiervan is dat het MER onvoldoende inzicht biedt in de huidige situatie en autonome ontwikkeling. Tevens is vaak niet aangegeven wat het bestaande beleid en bestaande doelen inhouden, waardoor niet duidelijk is wat nu precies de invloed is van de nieuwe visie. In de factsheets lijkt hierdoor soms het beleid al verdisconteerd. De omvang en urgentie van knelpunten is voor veel aspecten onduidelijk, alsmede de ruimtelijke differentiatie daarbinnen. Daardoor is uit het MER en de factsheets niet navolgbaar voor welke thema's ingrepen noodzakelijk zijn om de doelstellingen voor Zeeland te realiseren. De Commissie is van mening dat het MER deze informatie, ook voor de visie in de huidige vorm, dient te bevatten. De informatie is tevens van waarde voor het vervolgproces.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming over de visie, nadere informatie over de huidige situatie en autonome ontwikkelingen op te nemen. Geef op basis hiervan (onderbouwd) inzicht in kansen en knelpunten en de urgentie daarvan en geef aan in hoeverre hierbij sprake is van ruimtelijke verschillen.

2.2.2 Effectbeoordeling

De effectbeoordeling is globaal van aard, hetgeen gezien het abstractieniveau van de beleidsuitspraken in de visie begrijpelijk is. In tabellen is op hoofdlijnen een beeld gegeven van de kansen en risico's voor natuur, milieu en andere criteria op basis van de globaal geformuleerde acties. Vervolgens is met behulp van figuren voor deze criteria een beeld gegeven van de verwachte ontwikkeling ten opzichte van de referentiesituatie. Figuur 2 geeft hiervan een voorbeeld, waarbij de effecten van bestaand beleid (referentiesituatie) en het voorgenomen beleid voor de periode tot 2050 is aangegeven. De breedte van de 'pluim' staat voor de onzekerheid in de effecten; de effecten bewegen zich dus ergens binnen de pluim.

Figuur 2: voorbeeld van effectbeoordeling voor natuur (bron: MER)

De Commissie is van mening dat de effectbeoordeling op de volgende punten onvoldoende onderbouwd en navolgbaar is:

1. De verschillende stappen in de effectbeoordeling van 'bouwstenen' naar voorgenomen beleid zijn niet navolgbaar.

¹³ Zo geeft de factsheet gezondheid aan dat Zeeland de meest vergrijsde provincie is met een meer dan gemiddeld aantal mensen met een laag opleidingsniveau. Mensen in Zeeland leven wel langer, maar ook langer in ongezondheid. Eenzaamheid onder ouderen is het hoogst. Het percentage overgewicht is hoog en blijft stijgen. Het milieugezondheidsrisico is hoger dan het Nederlandse gemiddelde.

2. De samenvattende eindscores zijn niet altijd consistent en navolgbaar.
3. De scores lijken vooral de gewenste richting aan te geven, waardoor mogelijk een te optimistisch beeld wordt gegeven.
4. Het is niet duidelijk hoe de effectbeoordeling is uitgevoerd.

Ad. 1

In het MER is aangegeven dat de beoordeling van milieueffecten op verschillende momenten een rol heeft gespeeld bij de totstandkoming van de visie. Op basis van de belangrijkste opgaven voor Zeeland zijn 27 bouwstenen voor vier grote maatschappelijke uitdagingen geïdentificeerd (zie figuur 1) en is een beoordelingskader voor het MER opgesteld. Vervolgens heeft voor de verschillende bouwstenen een analyse van knelpunten plaatsgevonden. Hiermee kon duidelijk worden gemaakt of bouwstenen met elkaar kunnen conflicteren en in hoeverre bouwstenen bijdragen aan het realiseren van ambities. Volgens het MER heeft deze analyse bijgedragen aan het aanpassen en aanscherpen van het voorgenomen beleid en de inhoud van de bouwstenen.

De resultaten van de bovengenoemde stappen in het proces zijn echter niet in het MER opgenomen. Daardoor is niet navolgbaar welke bouwstenen en ambities in eerste instantie met elkaar conflicteerden en in welke mate, welke aanpassingen hebben plaatsgevonden en op welke wijze en op grond van welke objectieve criteria de beoordeling is aangepast. In de effectbeoordeling zijn uiteindelijk veel negatieve scores verdwenen of aangepast, maar onduidelijk is op basis waarvan.

Ad. 2

De tabellen in hoofdstuk 6 t/m 9 en de samenvattende tabel in hoofdstuk 10 geven de eindscore per beoordelingscriterium aan. De scores zijn in sommige gevallen niet consistent. Zo worden bijvoorbeeld mobiliteit en klimaatadaptatie negatief beoordeeld omdat er kaders ontbreken om verbeteringen af te dwingen. Bij gezondheid en woonomgeving wordt aangegeven dat deze kaders ontbreken, terwijl deze aspecten positief worden beoordeeld. Voor klimaatadaptatie zijn in het MER twee specifieke indicatoren benoemd (verharding in kernen, adaptiviteit private eigendommen). Het is voor de Commissie niet duidelijk waarom juist deze indicatoren maatgevend worden geacht voor de effectbeoordeling, zeker gezien de rol van de provincie en het provinciale belang.

Uit de begeleidende tekst is niet altijd af te leiden waarom een positieve score wordt toegekend voor een thema, terwijl ook negatieve effecten kunnen optreden. De effectscore per thema betreft een optelling van verschillende criteria, waarbij de onderlinge weging onduidelijk is. Behalve de opgetelde effecten per thema kan het voor de besluitvorming ook nodig zijn inzicht te hebben in de effecten op deze criteria, omdat deze soms zeer uiteenlopende belangen vertegenwoordigen. Overigens bevat de toelichting op de scores soms enige nuancering van de eindscores.

Ad. 3

Gelet op het feit dat de visie nog erg op hoofdlijnen en in ontwikkeling is, zijn de effecten van het beleid nog onzeker. Desondanks wordt voor veel thema's een neutrale of positieve score toegekend, vooral op basis van de intenties van het beleid en soms door de genoemde optelling van scores. Ook doordat de referentiesituatie onvoldoende duidelijk beschreven is en de kernkwaliteiten van Zeeland nog niet concreet beschreven zijn, zijn de scores in de tabellen en de figuren moeilijk te interpreteren. De scores lijken dus vooral de gewenste richting aan te geven (zie ook de figuren in hoofdstuk 10 van het MER), zonder dat er

duidelijkheid en zekerheid is over de interventies die daarvoor nodig zijn. Hiermee wordt mogelijk een te optimistisch en mogelijk ook onrealistisch beeld gegeven, waardoor de urgentie van bepaalde thema's onvoldoende duidelijk wordt.

Ad. 4

De beoordeling is tot stand gekomen door middel van expert judgement. Dit is op zichzelf begrijpelijk, gezien het strategische karakter van de omgevingsvisie en het feit dat keuzes in een later stadium nader uitgewerkt zullen worden. Het is echter wel belangrijk dat duidelijk is hoe de werkwijze is geweest: welke criteria zijn gehanteerd, wat zijn de gebruikte expertises van deskundigen, welke groepsgrootte en opzet en welke bronnen zijn hierbij gebruikt. Dit zorgt ervoor dat de kwalitatieve (en kwantitatieve) beoordelingen navolgbaar en methodologisch herhaalbaar zijn, zodat toekomstige beoordelingen (bijvoorbeeld in het kader van monitoring en evaluatie) goed vergelijkbaar zijn. Deze informatie ontbreekt in het MER.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER:

- de gehanteerde methodiek bij de effectbeoordeling toe te lichten, waardoor voor eenieder begrijpelijk wordt welke argumenten hebben geleid tot een bepaalde score;
- na te gaan of er binnen de thema's effecten op (sub)criteria optreden, die wegvallen in de totaalscore maar wel relevant kunnen zijn voor de te maken afwegingen;
- de eindscores met objectieve informatie te onderbouwen en een helder overzicht te geven van kansen, risico's, onzekerheden en de urgentie daarvan.

2.2.3 Passende beoordeling

Voor de beoordeling van de effecten op natuur is een aparte Passende beoordeling opgesteld.¹⁴ De Passende beoordeling gaat niet alleen in op gevolgen voor Natura 2000-gebieden, maar beschrijft ook andere beschermde natuurgebieden en soorten planten en dieren en heeft daardoor het karakter van een integrale natuurtoets.

Het rapport geeft – gegeven het detailniveau van de omgevingsvisie – een goede en volledige beschrijving van de natuurkwaliteit en biodiversiteit in Zeeland. Het signaleert verschillende knelpunten en geeft daarop een kritische en duidelijke beschouwing, bijvoorbeeld ten aanzien van de externe werking op het Natuurnetwerk Zeeland (NNZ). Vervolgens zijn van de verschillende bouwstenen de effecten tot op een passend detailniveau beschreven en beoordeeld. Hieruit volgen verschillende risico's en aanbevelingen voor de visie en de uitwerking daarvan.

Het is niet duidelijk hoe de resultaten van de Passende beoordeling zijn vertaald naar de effectbeoordeling in het MER. In het MER worden positieve effecten voor natuurgebieden en biodiversiteit toegeschreven aan het provinciale beleid. Deze conclusies zijn niet in overeenstemming met die in de Passende beoordeling, waarin juist ook veel risico's en aandachtspunten zijn benoemd. Dit geldt vooral voor ontwikkelingen in de landbouw en recreatie/toerisme, die al in de huidige situatie grote invloed hebben op natuurgebieden en biodiversiteit. De 'oranje beoordelingen' kunnen door toekomstige ontwikkelingen mogelijk snel 'rood' kleuren. Monitoring (zie § 2.1.3 van dit advies) kan bepalen of/hoe sturingsinstrumenten kunnen worden ingezet om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan.

¹⁴ Passende beoordeling Zeeuwse omgevingsvisie, Buro Bakker adviesbureau voor ecologie, 16 december 2020.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

drs. Gert Dekker

dr. Roeland During

ir. Tilly Fast

drs. Pieter Jongejans (secretaris)

ing. Rob Vogel

ir. Harry Webers (voorzitter)

drs. Gerrit de Zoeten

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Omgevingsvisie Provincie Zeeland.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Op dit moment is nog niet aan te geven voor welke activiteiten de omgevingsvisie kaderstellend zal zijn. Het kan onder andere gaan om uitbreiding van bedrijventerrein (D11.3), functiewijziging (D9), windturbineparken (D22.2) en veehouderijen (C/D14). Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom is een plan-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Provinciale Staten van Zeeland.

Initiatiefnemer besluit

Gedeputeerde Staten van de provincie Zeeland.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

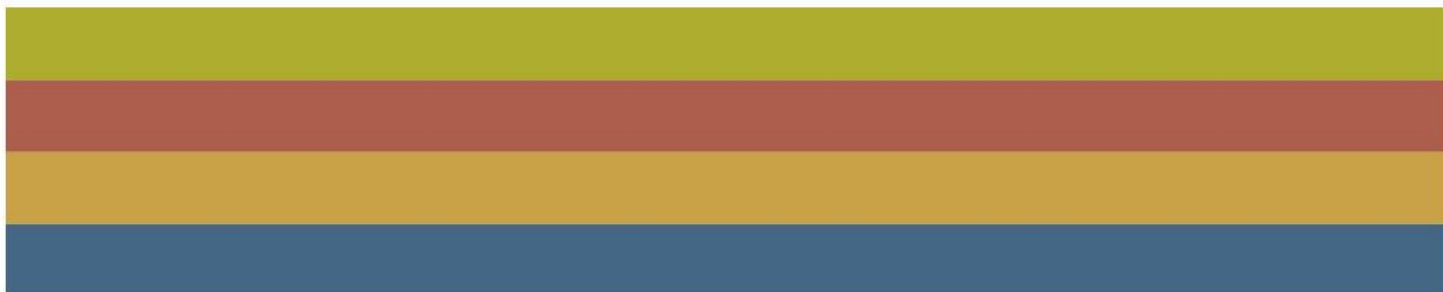
Het bevoegd gezag heeft de Commissie gemeld dat in deze fase van de m.e.r.-procedure nog geen zienswijzen ontvangen zijn.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3538](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

De voorzitter van Provinciale Staten van Zeeland

p/a Statengriffie
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Onderwerp
Zeeuwse
Omgevingsvisie

Zaaknummer
96218

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 28 september 2021

Geachte voorzitter,

Hierbij bieden wij u het Statenvoorstel voor de Zeeuwse Omgevingsvisie aan. Wij stellen u voor het voorstel te bespreken in de commissie Strategische Opgaven op 22 oktober 2021 en in de vergadering van Provinciale Staten op 12 november 2021.

Bij het Statenvoorstel hebben wij een Antwoordnota gevoegd, waarin wij de 30 ontvangen zienswijzen voor u hebben samengevat, beantwoord en hebben aangegeven tot welke wijzigingen dit heeft geleid ten opzichte van de ontwerpversie die wij ter inzage hebben gelegd. Tevens ontvangt u de zienswijzen.

Wij vragen u bij de besluitvorming ook gebruik te maken van het bijvoegde milieueffectrapport (MER). Zoals eerder aan u toegezegd, kunt u de ontwerpversie van de Omgevingsverordening bij de besluitvorming over de Omgevingsvisie gebruiken. De ontwerpversie van de Omgevingsverordening is reeds aan u toegestuurd op 31 augustus 2021 en is ook te raadplegen op het Digitaal Stelsel Overheid (DSO) op [Regels op de kaart - Omgevingsloket \(overheid.nl\)](#).

De versie van de Omgevingsvisie die wij u toesturen, is nog niet volledig opgemaakt. Wij verwachten u die uiterlijk over twee weken toe te zenden.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen:

1. Statenvoorstel;
2. Zeeuwse Omgevingsvisie deel A en B
3. Antwoordnota en zienswijzen
4. Milieueffectrapport, passende beoordeling, het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage en onze reactie op het advies;

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Amendement 1 Verbod op zonneparken op agrarische gronden
m.b.t. agendapunt 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie -
97960

Titel:	Verbod op zonneparken op agrarische gronden
--------	---

Statenvergadering:	12.11.2021
--------------------	------------

DOP:	7.2
------	-----

Ondergetekenden stellen het volgende amendement voor:

Stop op zonneparken op agrarische gronden. Zie bijlage voor de voorgestelde veranderingen in de tekst van het concept “Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie 97960”.

Toelichting:

Volgens Gedeputeerde Staten van Zeeland wordt er terughoudend beleid gevoerd ten aanzien van nieuwe zonneparken op agrarische gronden. In de praktijk merkt de Zeeuwse burger daar te weinig van. Bijna maandelijks komen er nieuwe initiatieven voor zonneparken op agrarische gronden. De afgelopen tijd hebben we voorbeelden hiervan voorbij zien komen uit de gemeentes Sluis, Veere en Kapelle. GS vindt het allemaal best. Onder de noemers “maatwerk” en “draagvlak” is ineens alles mogelijk.

Naast de aantasting van het open Zeeuwse cultuurlandschap en de natuur (niet voor niets worden zonneparken in en nabij natuurgebieden niet toegestaan), gaan er hectares en hectares aan goede agrarische gronden voor altijd verloren.

GS heeft het over draagvlak, maar de Zeeuwse burger wil geen agrarische gronden opofferen aan zonneparken. Getuige ook de uitslag van een poll in de PZC waarin maar liefst 76 % van de lezers zich uitspreken tegen zonneparken op landbouwgrond.

Indiener(s):	BOS Martin (FVD); WALRAVENS Fred (FVD).
--------------	--

Bijlage bij Amendement 1 Verbod op zonneparken op agrarische gronden m.b.t. agendapunt 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie – 97960

Voorgestelde veranderingen in ROOD.

Omgevingsvisie Deel A blz. 15

1.5 De beste keuzes voor Zeeland

1. Doe meer met minder grond.

Er zijn veel uitdagingen die extra ruimte vragen. Denk maar aan extra waterberging, zonneparken of groen in de stad. Zeeland wordt niet groter en iedere vierkante meter wordt al gebruikt. Als alle ontwikkelingen afzonderlijk worden gerealiseerd, gaat dat onnodig veel grond kosten die ook voor andere doelen wordt gebruikt. De oplossing is om gebruik zoveel mogelijk te combineren en nieuw ruimtebeslag op land en water zoveel mogelijk te beperken (Opmerking: agrarische gronden staan niet ter beschikking voor zonneparken). Ook het verhogen van de kwaliteit van bestaand gebruik helpt om extra ruimteclaims te voorkomen.

Omgevingsvisie Deel A blz. 47

Energietransitie

...

Voor de energietransitie is voldoende opwekking van hernieuwbare energie nodig. In Zeeland wordt al veel windenergie opgewekt en het provinciaal beleid biedt ruimte voor enkele extra projecten om de doelstelling te halen. Voor opwekking van zonne-energie zijn er ruime mogelijkheden op daken en in het bestaand bebouwd gebied. Door gebruik te maken van die mogelijkheden wordt het landschap ontzien, ruimte efficiënt gebruikt en de afstand tussen opwekking en gebruik van energie zo kort mogelijk gehouden. In de Provincie Zeeland worden

geen zonneparken op agrarische gronden meer gebouwd. In de RES worden ook mogelijkheden voor energieopwekking uit water onderzocht.

Omgevingsvisie Deel B blz. 106

23.2 Huidige situatie

Zonne-energie

Voor zonne-energie is de ambitie 1000 MW in 2030, bij voorkeur op daken en aanvullend met projecten op land (uitgesloten zijn agrarische gronden) en water. Uit berekeningen van netbeheerder Enduris blijkt dat het brutovermogen van zon op Zeeuwse daken ca. 1500 MW bedraagt. Netto wordt dit geschat op ca. 400-600 MW (niet alle daken zijn immers geschikt). Het provinciaal beleid voor zon op land en water is een regeling op hoofdlijnen en de uitwerking tot op projectniveau vindt door de gemeenten plaats.

Met alleen zon op dak kan mogelijk onvoldoende vermogen gerealiseerd worden. Aanvullend kunnen zonprojecten worden gerealiseerd in bestaand stedelijk gebied of in combinatie met andere functies. Hiermee wordt ruimte geboden voor zonne-energie, maar wel met behoud van omgevingskwaliteit, zorgvuldig ruimtegebruik en behoud van de agrarische functie van gronden in het buitengebied. Daarom is gekozen voor een opzet waarbij zonne-energie kan worden gecombineerd met andere reeds aanwezige functies zoals bedrijfsterreinen, glastuinbouw, nutsvoorzieningen, stortplaatsen, zonneparken, windmolens, infrastructuur of op water. Hiermee wordt het landelijk geformuleerde afwegingskader bij de inpassing van zonne-energie zoals dat is afgesproken in het klimaatakkoord (de zonneladder) ook voor Zeeland gehanteerd. In Zeeland worden geen zonneparken op agrarische gronden meer gebouwd. Gemeenten dragen binnen het zonbeleid naar mogelijkheid bij. Voor water geldt dan aanvullend dat aangetoond moet worden dat er geen negatieve effecten zijn voor natuur, recreatie, waterkwaliteit en visserij. Ruim de helft van de Zeeuwen vindt dat inpassing van zonneparken in het Zeeuwse landschap gestimuleerd moet worden (bron: Zeeland nu en in de toekomst, ZB|Planbureau,

2020). Ook voor zonprojecten geldt dat het maatwerk aan de gemeenten wordt overgelaten.

Omgevingsvisie Deel B blz. 108

Subdoel 2: Het vermogen uit zonne-energie bedraagt 1000 MW, waarvan zoveel mogelijk op daken

Actie 2.1 - Realiseren opgave zonne-energie (via de Regionale Energie Strategie -RES)

Rolverdeling:

- Het Rijk verleent subsidie voor de opwekking van hernieuwbare energie (SDE).
- Het Rijk en de regio maken op nationaal niveau afspraken over de opwekking van zonne-energie in het kader van de (RES).
- Het Rijk, de provincie en gemeenten stellen kaders vast voor realisatie van zonneparken. Provincie Zeeland sluit het bouwen van zonneparken op agrarische gronden uitdrukkelijk uit. Gemeenten verlenen de vergunning.

Omgevingsvisie Deel B blz. 109

1. Doe meer met minder grond.

- Meervoudig ruimtegebruik kan zowel ruimte geven aan energieopwekking en kansen bieden voor andere opgaven zoals biodiversiteit.
- Zonnepanelen op het dak vragen geen extra ruimte, maar zonneparken op de grond wel (Opmerking: geen zonneparken op agrarische gronden).

Amendement 2 Kernenergie opnemen als erkende duurzame manier van energie opwekken m.b.t. agendapunt 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960	
Titel:	Kernenergie opnemen als erkende duurzame manier van energie opwekken
Statenvergadering:	12.11.2021
DOP:	7.2
Ondergetekenden stellen het volgende amendement voor: Opnemen van kernenergie als duurzame manier van energie opwekken. Zie bijlage voor de voorgestelde veranderingen in de tekst van het concept “Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie 97960”. Toelichting: Kernenergie is een betrouwbare, schone manier van energie die ook nog eens met een kleine voetafdruk het mogelijk maakt het Zeeuwse landschap zoveel mogelijk open te houden. Het is ook nog eens CO2-vrij en kan zorgen voor leveringszekerheid in een tijd waarin de uitdagingen vanwege meer en meer wiebelstroom alleen maar toenemen. Voor een mogelijke energie-oplossing waarbij waterstof een rol speelt, kan een kerncentrale worden ingezet voor de productie van waterstof in het geval van het met voorrang leveren van pieken in zon- en/of windenergie op het energienet. Dit amendement regelt dat kernenergie wordt opgenomen als vorm van duurzame energie onder doel 23. En dat Gedeputeerde Staten van Zeeland zich positief uitspreken over een mogelijke nieuwe kerncentrale in Zeeland en het gebruik van nieuwe technieken zoals Small Modular Reactors. Overigens wordt in de voorliggende visie “geïnstalleerd vermogen aan duurzame energie” verward met “opgewekte energie”. Het daadwerkelijke rendement van Zon en Wind is echter een stuk lager dan 100 %. Gemiddeld over 5 jaar in de EU voor wind 24 % en 13 % voor zon (Bron: Furfari en Mund).	
Indiener(s):	BOS Martin (FVD); WALRAVENS Fred (FVD).

Bijlage bij Amendement 2 Kernenergie opnemen als erkende duurzame manier van energie opwekken m.b.t. agendapunt 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Voorgestelde veranderingen in ROOD.

Omgevingsvisie Deel A blz. 47

Energietransitie

De Regionale energiestrategie (RES) vormt het kader voor de energietransitie in Zeeland. Het samenwerkingsplatform Zeeuws Energieakkoord is waar alle partijen samenkomen om de RES uit te voeren.

Voor de sectoren landbouw en industrie worden nationale afspraken gemaakt. De CO2-reductie door de industrie is uitgewerkt in een apart Regioplan Smart Delta Resources 2030-2050. De aanpak omvat omschakeling naar elektriciteit, groene waterstof en CO2-opslag. De grootschalige productie van waterstof vanuit windenergie en kernenergie in Zeeland is daarbij een belangrijke voorwaarde.

Omgevingsvisie Deel B blz. 108

Kernenergie

...

Momenteel is de uitbreiding van nucleair vermogen niet aan de orde in Zeeland, omdat er geen initiatieven bekend zijn. Mochten die

initiatieven er komen dan staat de provincie Zeeland daar in beginsel positief tegenover (incl. de mogelijkheden voor Small Modular Reactors).

Omgevingsvisie Deel B blz. 131

Doel en subdoelen 2030

23. Duurzame energie

Verwijderen:

~~In Zeeland wordt tenminste 1800 MW aan duurzame energie opgewekt.~~ (Dit gaat over geïnstalleerd vermogen. Zoals we allemaal weten staat dit niet gelijk aan opgewekte hoeveelheid energie)

Opnemen:

In Zeeland staat tenminste 1800 MW aan duurzame energie vermogen (naast 500 MW vermogen aan kernenergie).

...

Indicatoren

23a) Opgesteld windvermogen op land (bron: RVO) en geleverde energie per jaar.

23b) Opgesteld vermogen zonne-energie (bron: klimaatmonitor.nl) en geleverde energie per jaar.

23c) Opgesteld ~~a~~vermogen (let op: typefout) overige energiebronnen (bron: klimaatmonitor.nl) en geleverde energie per jaar.

23d) Opgesteld vermogen aan kernenergie en geleverde energie per jaar.

Amendement 3 Verwijderen van onderdeel “Gezondheid” uit de Zeeuwse Omgevingsvisie m.b.t. agendapunt 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960	
Titel:	Verwijderen van onderdeel “Gezondheid” uit de Zeeuwse Omgevingsvisie
Statenvergadering:	12.11.2021
DOP:	7.2
Ondergetekenden stellen het volgende amendement voor: Verwijderen van onderdeel “Gezondheid” uit de Omgevingsvisie Deel B blz. 121 en verdere verwijzingen naar dit onderdeel uit deel A en B. Toelichting: De provincie heeft zich aan de kaders van de aan haar opgedragen taken te houden. Volksgezondheid is een kerntaak van de Rijksoverheid en de Gemeentes. De provincie Zeeland heeft weliswaar geen grote steden met een groot en zwaar ambtenarenapparaat en daarom is het te billikken dat de provincie voor een aantal overheidstaken wat sterker het voortouw neemt (zoals bijvoorbeeld bij onderwijs), maar het gaat veel te ver dat de Provincie zich bezig zou gaan houden met “het overgewicht van kinderen en volwassenen” en “een omgeving die uitnodigt tot gezond eten”.	
Indiener(s):	BOS Martin (FVD); WALRAVENS Fred (FVD).

Amendement 4 Opnemen aantal door agrariërs gemelde problemen met beschikbaarheid van voldoende geschikt zoet water in de Zeeuwse Omgevingsvisie m.b.t. agendapunt 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Titel:	Opnemen door agrariërs gemelde problemen met beschikbaarheid van voldoende geschikt zoet water
Statenvergadering:	12.11.2021
DOP:	7.2

Ondergetekenden stellen het volgende amendement voor:

Opnemen aantal door agrariërs gemelde problemen met beschikbaarheid van voldoende geschikt zoet water in concept Omgevingsvisie Deel B blz. 133. Zie bijlage voor de voorgestelde verandering in de tekst van het concept "Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie 97960".

Toelichting:

Metten is weten. Door de trend te volgen van het door agrariërs gemelde aantal problemen met beschikbaarheid van voldoende geschikt zoet water per jaar kan men de effectiviteit van ingeleide maatregelen meten en indien noodzakelijk verdere maatregelen nemen.

Indiener(s):	BOS Martin (FVD); WALRAVENS Fred (FVD); BABIJN François (PVZ); STEUR H.G.A. (PVZ); VAN HOECKE E.A.A. (PVZ).
--------------	---

Bijlage bij Amendement 4 Opnemen aantal door agrariërs gemelde problemen met beschikbaarheid van voldoende geschikt zoet water in de Zeeuwse Omgevingsvisie m.b.t. agendapunt 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie - 97960

Voorgestelde veranderingen in ROOD.

Omgevingsvisie Deel B blz. 133

27. Zoet water

...

Indicatoren

27a) Diepteligging van zoetzoutgrensvlak (bron: Provincie Zeeland).

27b) Gewasarealen in ha, uitgesplitst naar meer en minder water vragende gewassen (bron: CBS)

27c) Aantal door agrariërs gemelde problemen met beschikbaarheid van voldoende geschikt zoet water.

Amendement Ruimte voor woningen van de ChristenUnie, op het Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie

De **Provinciale Staten van Zeeland** in vergadering bijeen op donderdag 11 en vrijdag 12 november 2021, amenderen het Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie als volgt:

Deel B van de Omgevingsvisie paragraaf 6.1, bladz. 24 is nu als volgt omschreven:

Door de geringe uitbreidingsbehoefte van de Zeeuwse woningvoorraad moet de focus van het woonbeleid meer op de bestaande voorraad komen te liggen. De toekomstige woningvoorraad is namelijk voor het overgrote deel al gebouwd.

Wij stellen de volgende wijziging voor:

Ontwikkelingen op de woningmarkt en een verhoogde instroom van inwoners, zetten de woningmarkt in Zeeland sterk onder druk.

Naast de uitbreidingsbehoefte van de Zeeuwse woningvoorraad moet de focus van het woonbeleid ook op de bestaande voorraad komen te liggen. Zo wordt optimaal gebruik gemaakt van de reeds gebouwde woningvoorraad.

Toelichting:

Zoals het nu verwoord is, strookt niet meer met de werkelijkheid van vandaag. Om te voorkomen dat we vanuit een verkeerd uitgangspunt beginnen, stellen we bovenstaand amendement voor.

Jan Henk Verburg,
Lars Jacobusse

Ton Veraart

Maaïke Walraven

Hannie Kool-Blokland

ChristenUnie

D66

GroenLinks

CDA

Amendement m.b.t. het Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie

AMENDEMENT VAN DE LEDEN VAN DE VELDE (SGP), VAN GEESBERGEN (VVD), BABIJN (PARTIJ VOOR ZEELAND), KOOL-BLOKLAND (CDA) EN VAN 'T WESTEINDE (CDA)

Ontvangen op 12 november 2021

De ondergetekenden stellen het volgende amendement voor:

De volgende tekst van de Zeeuwse Omgevingsvisie deel B op pagina 97 wordt geschrapt:

Gezien de ontwikkelingen van de Antwerpse haven wordt ingezet op het verder optimaliseren van de Westerschelde als vaarweg ten behoeve van de duurzame ontwikkeling van de Scheldehavens.

J. van de Velde
SGP

H.J. van Geesbergen
VVD

F. Babijn
Partij voor Zeeland

J.L. Kool-Blokland
CDA

M.A. van 't Westeinde
CDA

MOTIE Geitenstop

Indieners:

Trees Janssens, Statenlid Partij voor de Dieren;

Maaïke Walraven-Janssen, Statenlid Groen Links.

Agendapunt 7.2 Statenvoorstel Zeeuwse Omgevingsvisie

=====

Toelichting:

Wat is de Geitenstop?

Het aantal gehouden geiten in Nederland is de afgelopen 10 jaar verdubbeld en in Zeeland zelfs met 800% toegenomen. In de omgeving van geitenboerderijen lopen mensen meer risico een longontsteking op te lopen. Hoeveel meer wordt nader onderzocht maar tot dusver is al bekend dat binnen een straal van 2 km toenames tot 60% worden geconstateerd. Het verband tussen geitenhouderij en het risico op Q-koorts is bekend, de resultaten van het nader onderzoek naar het causale verband tussen geitenhouderij en longontsteking worden in 2024 verwacht. Hangende een onderzoek werd in 2018 een geitenstop ingevoerd in 8 Nederlandse provincies. Het RIVM spreekt over een mogelijke nieuwe zoönose.

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op 12 november 2021 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt,

Constaterende dat:

- Het aantal geiten in Zeeland in de afgelopen 10 jaar met 800% is toegenomen;
- Het aantal geiten naar verwachting zeer sterk kan oplopen indien de Provincie toestaat dat intensieve veehouderij bedrijven, zoals bijvoorbeeld voormalige nertsenfarms of varkenshouderijen overschakelen op geiten;
- Er geen provinciaal beleid is ten aanzien van het intensief en grootschalig houden van geiten;
- Zonder dit beleid het voor een gemeente onmogelijk is om een aanvraag voor het grootschalig houden van geiten tegen te houden op plekken waar reeds een bestemming intensieve veehouderij is gesitueerd;
- De geitenhouderij, in tegenstelling tot andere sectoren van dierhouderij, niet begrensd wordt door een stelsel van productierechten;
- De Geitenstop in 8 andere provincies, waaronder Noord-Brabant, tot gevolg kan hebben dat er een waterbedeffect ontstaat waardoor extra veel geitenhouderijen zich in Zeeland vestigen dan wel hun bedrijf uitbreiden naar locaties in Zeeland;
- Uit onderzoek door het RIVM naar de gezondheidsrisico's voor omwonenden van veehouderijbedrijven bleek dat er relatief veel longontstekingen voorkomen bij omwonenden van geitenhouderijen;

**Partij voor
de Dieren**
Zeeland

**GROEN
LINKS**
ZEELAND

- Terwijl het RIVM spreekt van een mogelijke nieuwe zoönose uit de geitenhouderij, waardoor 1,7 miljoen mensen een sterk verhoogd risico lopen op longontsteking, de sector explosief is doorgegroeid;
- De geitenhouderij een bedreiging vormt voor de volksgezondheid in verband met Q-Koorts en longontsteking;
- De geitenhouderij een aanslag is op het milieu en een toename van uitstoot van CO2 en ammoniak (stikstof) tot gevolg heeft;
- We stappen moeten zetten naar de toekomst om verdere versnelling van de opwarming van de aarde te voorkomen;
- In antwoord op schriftelijke vragen van Partij voor de Dieren (Commissie SO 8 april) is gesteld dat de miljoenen die worden of reeds zijn geboden aan nertsenfokkers als stoppersregeling, voorwaarden bevatten voor sluiting van het bedrijf "om te borgen dat niet opnieuw een veehouderij op de locatie van de gesloten vestiging kan worden gevestigd en om te borgen dat de veehouder niet elders een veehouderij vestigt".

Overwegende dat:

- Gezondheids-, milieu- en stikstofproblemen te verwachten zijn door de toename van het aantal geiten in Zeeland;
- Een nieuwe uitbraak van Q-koorts zoals in 2008-2009 moet worden voorkomen;
- De toename van het aantal gehouden geiten in Zeeland gestopt kan worden door de invoering van een Geitenstop door Provincie Zeeland;
- Vergunninghouders van intensieve dierhouderijen zoals voormalige nertsen- en varkensfokkerijen in het huidige systeem hun vergunning kunnen inzetten voor het starten van intensieve geitenhouderij.

Zijn van mening dat:

- De volksgezondheid van inwoners van Zeeland beschermd dient te worden door het terugdringen van de blootstelling aan mogelijke uitbraken van ziekten die kunnen worden overgedragen van dieren op mensen;
- Het voorzorgsprincipe ter bescherming van de volksgezondheid van toepassing is en een geitenstop ingesteld dient te worden.

Verzoeken het college van GS:

- Een geitenstop in te voeren voor de Provincie Zeeland.

En gaan over tot de orde van de dag:

Trees Janssens, Statenlid Partij voor de Dieren.

Maaïke Walraven-Janssen, Statenlid Groen Links.

Motie veilig en gezond wonen in Zeeland

van de leden Maaïke Walraven en Gerwi Temmink

Provinciale Staten, in vergadering bijeen op 11 en 12 november 2021.

Gelet op:

- de inspraakreactie en brief van het Zeeuws Platform Stralingsrisico op de Omgevingsvisie 2021
- de algemeen gestelde verwachting dat er de komende jaren, mede als gevolg van toenemende draadloze communicatiesystemen, er een toename zal zijn van elektromagnetische straling
- de gezondheidsgevolgen hiervan vooral merkbaar zijn voor een thans nog onbekend deel van volwassenen en kinderen in de provincie Zeeland

Zijn van mening dat:

- de provincie Zeeland een beleid hanteert waarbij iedereen moet (kunnen) ervaren hoe fijn het is om in Zeeland te (kunnen blijven) wonen, werken en/of recreëren
- de provincie Zeeland daarbij een gezonde woon- en leefomgeving voorstaat
- elektromagnetische straling (ongewild) kan zorgen voor dusdanige negatieve effecten op de gezondheid van stralingsgevoelige mensen en kinderen dat hun veiligheid ernstig in het geding is

Verzoeken het college:

- zorg te dragen voor een uitvoeringsparagraaf met te nemen maatregelen en deze op te nemen in de Zeeuwse Omgevingsvisie deel B waardoor het mogelijk wordt om de gezondheidseffecten van elektromagnetische straling te minimaliseren, zodat ook stralingsgevoelige volwassenen en kinderen in een gezonde woon- en leefomgeving kunnen leven.

en gaan over tot de orde van de dag.

.....

.....

Maaïke Walraven

Gerwi Temmink

Motie “Energietransitie en distributie”

Ingediend door de Statenleden van 50PLUS

Provinciale Staten van Zeeland in vergadering bijeen op donderdag en vrijdag, 12 november 2021.

Constaterende dat;

- de klimaatadaptatie een andere aanpak van onze energie distributie vraagt.
- maatregelen genomen moeten worden om in de gehele provincie voldoende elektriciteit beschikbaar te hebben,
- dat de huidige productie van elektriciteit met windmolens en zonnepanelen alleen niet voldoende zal zijn om aan de vraag voor zowel bedrijfsleven als inwoners te voldoen.

Overwegende dat;

- er onvoldoende milieu vriendelijke (CO2 vrije) elektriciteit kan worden opgewekt dan de vraag
- de huidige infrastructuur niet in staat zal zijn om de gewenste hoeveelheden elektriciteit te transporteren.
- de vraag naar elektriciteit als gevolg van de CO2 neutrale productie de huidige productie door windmolens en zonnepanelen zal overtreffen.

Vragen het College van Gedeputeerde Staten;

- een onderzoek in te stellen naar de elektriciteit behoefte tussen nu en 2032.
- een tijdspad op te stellen om duidelijkheid te krijgen welke maatregelen er moeten worden genomen om in de toekomst op een verantwoorde wijze aan de vraag te kunnen voldoen.
- een inventarisatie te initiëren naar de capaciteit van de distributie netwerken en eventuele opslag van elektriciteit bij een toenemende vraag.

en gaan over tot de orde van de dag.

50PLUS Zeeland
George Lernout

MOTIE ex art. 40 lid 3 RvO Provinciale Staten van Zeeland

Titel:	Zeeland opent deuren voor kernenergie uit Small Modular Reactors (SMR's)
Statenvergadering:	12.11.2021
DOP:	7.2

De Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op 12 november 2021,

constateren dat:

- wiebelstroom uit wind en zon de bouw noodzakelijk maakt van minimaal eenzelfde geïnstalleerde capaciteit aan wél betrouwbare energieopwekking zoals gas- en kerncentrales in het geval de wind niet waait en/of de zon niet schijnt;
- de Zeeuwse bevolking geen goede grond wil inruilen voor wind- en zonneparken;
- kernenergie een duurzame vorm van CO₂-vrije energieopwekking is;
- de ontwikkeling van Small Modular Reactors nu zover is gevorderd dat de Britse motorenbouwer Rolls-Royce de opdracht heeft gekregen om rond 2030 de eerste commerciële SMR gebouwd te hebben in het Verenigd Koninkrijk (zie link naar artikel);

<https://nos.nl/artikel/2404905-verenigd-koninkrijk-investeert-honderden-miljoenen-in-kernenergie>

overwegen dat:

- energiegrootverbruikers als Dow Chemical, Yara en Zeeland Refinery gebaat zijn bij een zo groot mogelijke beschikbaarheid van betaalbare energie;
- de werkgelegenheid in Zeeland bedreigd wordt zonder de beschikbaarheid van goedkope, duurzame en betrouwbare vormen van energie;
- de bouw van SMR's slechts 4 jaar duurt;
- het Zeeuwse landschap wordt verpest door de bouw van nog meer zonneparken en windmolens;
- de hoeveelheid grond in Zeeland beperkt is;

spreken als hun oordeel uit:

- mochten er initiatieven komen voor het installeren van SMR's in Zeeland, Gedeputeerde Staten van Zeeland hiervoor alle mogelijke steun zal verlenen;

dragen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- met een voorstel te komen richting Provinciale Staten hoe SMR's kunnen worden opgenomen in de Zeeuwse energiemix;
- uit te spreken dat SMR's welkom zijn in Zeeland en dat initiatieven voor de installatie van SMR's welkom zijn en alle mogelijk steun vanuit GS zullen krijgen;

en gaan over tot de orde van de dag.

Indiener(s):

BOS Martin (FVD);
WALRAVENS Fred (FVD);
BABIJN François (PVZ);
STEUR H.G.A. (PVZ);
VAN HOECKE E.A.A. (PVZ).

<https://www.pzc.nl/zeeuws-vlaanderen/terneuzen-krijgt-grootste-zonnepark-van-zeeland-wat-nieuwe-chemie-zal-trekken~a496912d/>

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/128687/Kapelle-wil-fors-meer-zonne-energie-bouw-zonnepark-in-polder>

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/128641/Geen-landbouwgrond-opofferen-voor-zonnepark-in-Oostburg>

MOTIE ex art. 40 lid 3 RvO Provinciale Staten van Zeeland

Titel:	Zonnepanelen? Die kunnen nog steeds het dak op!
Statenvergadering:	12.11.2021
DOP:	7.2

De Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op 12 november 2021,

constateren dat:

- op de Mosselbanken in Zeeuws-Vlaanderen 30 hectare goede industriegrond wordt vernietigd voor een 150.000 panelen tellend zonnepark;
- de gemeente Kapelle fors meer zonne-energie wil opwekken dan eigenlijk zou moeten volgens de Zeeuwse afspraken: geen drie procent van het Zeeuwse totaal maar zes procent, waarvan de helft van zonnenvelden op het land moeten komen in parken met een totaal van minimaal 24 hectare;
- dat de gemeente Sluis in Oostburg steunt verleend aan een zonnepark op landbouwgrond aan de Maaidijk;
- de gemeente Veere een nieuw initiatief steunt voor een 2^e zonnepark van 10.000 panelen op agrarische grond in Koudekerke;
- dit slechts het Zeeuwse topje van de ijsberg is als het aankomt op mogelijke zonneparkprojecten in Zeeland;
- Volgens een poll in de PZC 76 % van de Zeeuwse bevolking geen goede agrarische gronden wil inruilen voor zonneparken;

overwegen dat:

- rendementen uit investeringen in zonneparken slechts ten goede komen aan grote institutionele investeerders en bedrijven;
- het Zeeuwse landschap wordt verpest;
- de hoeveelheid grond in Zeeland beperkt is;
- wiebelstroom uit zonnepanelen nog steeds de back-up van conventionele energiecentrales noodzakelijk maakt om de leveringszekerheid te garanderen;

spreken als hun oordeel uit:

- dat zonnepanelen het dak op kunnen;
- wildwest taferelen door institutionele investeerders moeten stoppen;
- dat het open Zeeuwse landschap beschermd moet worden;
- er veel betere manieren zijn om Zeeuwse gronden te gebruiken;

dragen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- met een voorstel te komen richting Provinciale Staten hoe vanuit de Provincie Zeeland de Zeeuwse gemeenten kunnen worden bewogen om te stoppen met het promoten en goedkeuren van zonneparken;
- uit te spreken dat zonnepanelen het dak op kunnen en Zeeuwse gronden alleen gebruikt worden voor agrarische doeleinden, bebouwing, infrastructuur, natuur en recreatie;

en gaan over tot de orde van de dag.

Indiener(s):	BOS Martin (FVD); WALRAVENS Fred (FVD).
--------------	--

<https://www.pzc.nl/zeeuws-vlaanderen/terneuzen-krijgt-grootste-zonnepark-van-zeeland-wat-nieuwe-chemie-zal-trekken~a496912d/>

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/128687/Kapelle-wil-fors-meer-zonne-energie-bouw-zonnepark-in-polder>

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/128641/Geen-landbouwgrond-opofferen-voor-zonnepark-in-Oostburg>

<https://www.pzc.nl/zeeuws-nieuws/forum-voor-democratie-verbied-nieuwe-zonneparken-op-landbouwgrond~afb57921/>

Het college van gedeputeerde staten van Zeeland

Onderwerp
Dividendbeleid
PZEM NV

Zaaknummer
97980

Uw kenmerk
85043

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 12 november 2021

Geacht college,

Uw bovengenoemde brief inzake het dividendbeleid van PZEM NV - naar aanleiding van het door Provinciale Staten op 23 juli jl. aangenomen amendement om vóór de daadwerkelijke overdracht van de aandelen Evides via de procedure van wensen en bedenkingen te kunnen uitspreken over een tussen aandeelhouders van PZEM NV enerzijds en PZEM NV anderzijds SMART geformuleerd dividendbeleid met inbegrip van de mogelijkheid om tot uitkering van tussentijds (super)dividend over te gaan – is behandeld in de vergadering van de commissie Bestuur op 14 oktober 2021.

De volgende twee wensen zijn naar voren gekomen:

Wens 1: De bedragen die benodigd zijn voor een eventuele vroegtijdige ongeplande sluiting van de Kerncentrale Borssele, jaarlijks bij de vaststelling van de jaarrekening van PZEM NV te laten doorrekenen door een onafhankelijke adviseur van de aandeelhouders en te bespreken met PZEM NV. Hierbij dient rekening te worden gehouden met het risicoprofiel en met de mate van conservatisme van de ramingen, om duidelijkheid te verschaffen richting PZEM NV en haar aandeelhouders.

Wens 2: Provinciale Staten mee te nemen in het proces richting de Voorjaarsnota over de bestemming van het te ontvangen dividend. Daarbij aandacht schenken aan vasthouden van de beleidslijn om PZEM-dividenden in te zetten voor aflossing van de lening GBE Aqua.

Wij gaan ervan uit dat u deze wensen zult overnemen ten behoeve van de AvA PZEM op 18 november 2021. Wij stellen het op prijs na de AvA PZEM op 18 november 2021 geïnformeerd te worden over de uitkomst en het vervolg.

Met vriendelijke groet,

Hoogachtend,

Provinciale Staten van Zeeland,

{{esl:Signer2:Signature:size(200,50)}}

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

{{esl:Signer1:Signature:size(200,50)}}

Drs. F.J. van Houwelingen MPA, statengriffier

CONCEPT

Provinciale Staten van Zeeland
t.a.v. de voorzitter
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
Dividendbeleid PZEM N.V.	85043		

Middelburg, 30 september 2021

Geachte voorzitter,

In de vergadering van 23 juli j.l. hebben uw Staten ingestemd met de ontvlechting van de aandelen Evides uit PZEM N.V. (verder: 'PZEM') en oprichting en deelname aan GBE Aqua B.V. (verder: 'GBE Aqua').

Tijdens de vergadering is door Provinciale Staten de uitdrukkelijke wens uitgesproken om zich vóór de daadwerkelijke overdracht van de aandelen Evides middels een procedure van 'wensen en bedenkingen' te kunnen uitspreken over een tussen de aandeelhouders van PZEM NV en PZEM NV op te stellen dividendbeleid dat SMART is geformuleerd met inbegrip van de mogelijkheid om tot uitkering van tussentijds (super)dividend over te gaan.

De exacte formulering van het amendement luidt als volgt:

- Een tussen de aandeelhouders van PZEM NV en PZEM NV op te stellen dividendbeleid dat SMART is geformuleerd met inbegrip van de mogelijkheid om tot uitkering van tussentijds (super)dividend over te gaan;

- Een voorstel waarin de gehele door PZEM te ontvangen koopsom als geoormerkte reserve beschikbaar wordt gehouden, bij voorkeur statutair vastgelegd, die uitsluitend aangesproken mag worden in overeenstemming met het af te spreken dividendbeleid

Middels de voorliggende brief stellen wij uw Staten in de gelegenheid wensen en bedenkingen aan ons kenbaar te maken over het dividendbeleid PZEM. Wij verzoeken u om uiterlijk 12 november 2021 ons hierover te informeren zodat wij op basis hiervan een definitief standpunt kunnen innemen en dienovereenkomstig onze stem kunnen uitbrengen in de AvA PZEM op 18 november 2021.

I. Het dividendbeleid

Het dividendbeleid van PZEM is opgenomen in **bijlage 1**. Het dividendbeleid gaat uit van een jaarlijkse dividenduitkering aan de aandeelhouders bij vaststelling van de jaarrekening in mei/juni van elk jaar. Dit is een logisch moment aangezien dan ook de vermogenspositie formeel kan worden vastgesteld.

Het doel van het dividendbeleid is om over de periode tot aan sluiting van de kerncentrale (2033) SMART afspraken te hebben met PZEM over het in gedeeltes uit laten keren van haar liquiditeitsbuffer. SMART afspraken over de mogelijk jaarlijkse dividendontvangsten geeft de aandeelhouders van PZEM richting ten aanzien van de mogelijkheden om als aandeelhouders van GBE Aqua de lening binnen GBE Aqua af te lossen en daarmee om de lening op een zo efficiënt mogelijke wijze in te richten. De maximum basisuitkering volgens het dividendbeleid PZEM is gebaseerd op de totale liquiditeitsbuffer in verhouding tot het in dat jaar benodigde bedrag voor de kerncentrale mocht de centrale in een betreffend jaar onverhoopt kapot gaan (vroegtijdige ongeplande sluiting).

De belangrijkste uitgangspunten van het dividendbeleid zijn:

- De liquiditeitspositie van € 1,1 miljard wordt geleidelijk uitgekeerd over de tijd waarbij er te allen tijde afdoende middelen beschikbaar worden gehouden om kosten van een eventuele vroegtijdige sluiting te betalen;
- Hoogte van het dividend wat objectief is vast te stellen;
- Rekening houdend met een vroegtijdige ongeplande sluiting van de kerncentrale;
- Gebaseerd op de aannames zoals weergegeven in het Holtkamp rapport¹;
- Het dividendbeleid wordt voor enig jaar bepaald op basis van de uitkering van het gecalculerde liquiditeitsoverschot plus of minus het netto resultaat EPZ, het resultaat dat PZEM behaalt op de verkoop van de geproduceerde elektriciteit, het verkoopresultaat Wholesale, aanpassingen in de veronderstellingen aangaande de omvang van de amovering en de beleggingsresultaten op de door PZEM aangehouden middelen. Deze kunnen zowel positief als negatief zijn;
- Het dividendbeleid staat los van de beleggingsresultaten van EPZ op het amoveringsfonds

Het eerste uitgangspunt in het dividendbeleid heeft PZEM laten toetsen door haar adviseur Nauta. Hun adviesmemo is toegevoegd in **bijlage 2**.

Het opnemen van de verkoopprijs van de aandelen Evides door PZEM in een daarvoor geoormerkte reserve heeft tot doel dat de verkoopprijs van Evides niet wordt uitgegeven aan zaken waar de aandeelhouders niet achter staan. Het dividendbeleid van PZEM gaat hier ook op in. Hierin is opgenomen dat het de voorkeur van PZEM is om de verkoopopbrengst binnen de vrije reserves te alloceren met de bestemming 'uitkering aan de aandeelhouders'. De verkoopopbrengst is ook als zodanig onderdeel van de liquiditeitsbuffer.

Concreet wordt in de aandeelhoudersvergadering van mei/juni 2022 met behulp van een balans- en uitkeringstest vastgesteld dat de continuïteit van PZEM door de voorgenomen dividenduitkering niet in het gedrang komt. De daadwerkelijke hoogte van de dividenduitkering blijft namelijk afhankelijk van een aantal onzekere factoren. Hierdoor is de definitieve omvang van de dividenduitkering niet op voorhand te bepalen. Kort na de algemene vergadering van aandeelhouders keert PZEM het dividend uit aan haar aandeelhouders. Idem in de volgende jaren tot en met 2033.

II. Advies PwC

PwC heeft de aandeelhouders van advies voorzien. Dit memo is toegevoegd in **bijlage 3**. PwC geeft aan dat het dividendbeleid een passende procesmatige invulling betreft van de in hun memo van 30 juni (zaaknummer: 73668) gedane advies om gezamenlijkheid met PZEM tot een dividendbeleid te komen. In ditzelfde memo van 30 juni is reeds aangegeven dat een eenmalige uitkering van de volledige verkoopopbrengst Evides, gezien het risico op bestuurdersaansprakelijkheid, niet geadviseerd wordt.

III. Het begrip 'superdividend'

Het dividendbeleid van PZEM geeft aan in welke stappen de liquiditeitspositie van PZEM uitgekeerd kan worden aan de aandeelhouders. Eén van de factoren die hierop van toepassing is, is het behaalde resultaat in een betreffend jaar. Dit is afhankelijk van de elektriciteitsprijzen. Dit verschilt met regulier dividend, wat voornamelijk gebaseerd is op het behaalde resultaat in een betreffend jaar. Omdat hier sprake is van het gefaseerd uitkeren van de liquiditeitsbuffer in PZEM zou je kunnen spreken van 'superdividend'.

¹ Het rapport van de commissie Holtkamp is in 2016 op verzoek van het kabinet opgesteld en op 21 oktober 2016 gedeeld met Provinciale Staten (Verwijsnummer: 16016276).

Strikt formeel gaat het om uitkeringen ten laste van de (vrije) reserves van PZEM, oftewel uitkeringen ten laste van de gereserveerde winst. Dit betreft een onvoorwaardelijke uitkering. De aandeelhouders zijn niet gehouden tot terugbetaling van de ontvangen uitkering aan PZEM mocht PZEM in een opvolgend jaar verliezen lijden.

IV. Gevolgen voor de provinciale (en gemeentelijke) begroting

In het dividendbeleid zijn aanzienlijke bedragen opgenomen aan jaarlijkse dividendopbrengsten voor de aandeelhouders van PZEM. Met de aandeelhouders van PZEM die tevens gaan deelnemen in GBE Aqua wordt de contractuele afspraak gemaakt dat zij verplicht zijn om het ontvangen PZEM dividend als kapitaalstorting in GBE Aqua in te brengen, zodat de lening van GBE Aqua versneld afgelost kan worden.

De dividendbaten van PZEM leiden in eerste instantie tot een positief exploitatieresultaat in de provinciale begroting en daardoor ook tot een toename van de algemene reserve op de balans. Deze toename vergt extra aandacht. De eerste jaren is namelijk geen sprake van een toename van de liquide middelen, aangezien deze middelen - vanwege de verplichte kapitaalstortingen - direct worden overgemaakt aan GBE Aqua. Dat betekent dat tegenover deze toename aan algemene reserve een waarde in de deelneming GBE Aqua op de Provinciale balans ontstaat.

Vervolgens betekent dit dat indien besloten wordt om onttrekkingen aan de algemene reserve te doen als dekking voor andere provinciale beleidsvraagstukken, hiervoor liquide middelen aangetrokken moeten worden. Dat leidt tot een toename van de schuldpositie van de provincie. In **bijlage 4** wordt meer in detail ingegaan op de effecten voor de provinciale begroting.

De toekomstige dividenduitkeringen blijven onzeker en zijn afhankelijk van verschillende factoren. Het betreft hier met name 'superdividend'-uitkeringen van opgebouwde reserves, die niet rechtstreeks voortkomen uit continue en reguliere (voorspelbare) bedrijfsactiviteiten. Het Besluit Begroting en verantwoording (BBV) schrijft voor om bij het ramen van baten² voorzichtigheid in acht te nemen. Dat betekent dat dit dividend in de begroting wordt verwerkt op het moment dat de ontvangst ervan ook zeker is.

De effecten van de PZEM dividenden voor onze financiële positie (balans, financiële ratio's, meerjarenbegroting en mogelijk effect op het provinciefonds) nemen wij mee in de voorbereiding van de voorjaarsnota 2022. Daarbij werken wij dan ook een voorstel uit om – in lijn met het voorzichtigheidsprincipe – te komen tot provinciaal beleid over het ramen van de PZEM dividenden in de Provinciale begroting. Wij verwachten u dan mogelijk in de voorjaarsnota 2022, maar uiterlijk voor het zomerreces 2022 een begrotingswijzing te kunnen voorleggen.

Gezien het belang van deze vermogensgroei, maar ook vanwege het incidentele karakter, hechten wij eraan om hier zorgvuldig en weloverwogen mee om te gaan. Wij treden daar dan ook graag met u over in overleg en nodigen u graag uit voor een GS-informatiebijeenkomst.

V. Voorstel ter besluitvorming aan de AvA PZEM

Het dividendbeleid wordt ter vaststelling voorgelegd aan de Buitengewone Algemene Vergadering van Aandeelhouders van PZEM op 18 november 2021. De daadwerkelijke overdracht van de aandelen Evides bij de notaris is voorzien vóór het einde van 2021.

² [NOTITIE Hoofdpijnen van het BBV · Commissie BBV \(Besluit Begroting en Verantwoording\)](#)

VI. Standpunt college

Wij staan achter het geformuleerde dividendbeleid. Er is sprake van een balans tussen enerzijds de belangen van de aandeelhouders en anderzijds het belang van PZEM voor wat betreft continuïteit en zorgvuldigheid. Daarnaast:

- sluit het dividendbeleid aan bij aandeelhoudersstrategie, geen risicovolle investeringen door PZEM maar liquiditeit stapsgewijs en verantwoord naar aandeelhouders, rekening houdend met uniek belang van de kerncentrale
- is het dividend SMART en onafhankelijk vast te stellen. De Evides verkoopopbrengst blijft apart zichtbaar op balans PZEM en mag alleen worden ingezet voor dividenduitkering aan aandeelhouders
- is de lening van GBE Aqua, rekening houdend met de maximum basisuitkering mogelijk in vijf tot zes jaar volledig afbetaald.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen:

1. Dividendbeleid PZEM N.V.
2. Memo advies Nauta
3. Memo advies PwC
4. Effecten Provinciale begroting

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

aan De aandeelhouders van PZEM NV
van Frank Verhagen
onderwerp Dividendbeleid PZEM NV vanaf het boekjaar 2021
bijlage(n) -
datum 22 september 2021

Geachte dame, heer,

Als onderdeel van de verkoop van de aandelen Evides is het voor de aandeelhouders van belang duidelijkheid te krijgen over een toekomstig dividendbeleid. Dit is mede ingegeven door de behoefte om een inschatting te kunnen maken in welk tempo de lening voor de aankoop van de aandelen Evides kan worden afgelost. Ten tijde van de goedkeuring van het voorstel om over te gaan tot de aankoop van de aandelen Evides is een amendement aangenomen door Provinciale Staten. In dit amendement wordt om een SMART dividendbeleid gevraagd alsmede de vorming van een bestemmingsreserve waaruit blijkt dat de opbrengst van de verkoop aandelen Evides zal worden aangehouden met doel om deze bedragen weer zo snel mogelijk uit te keren. Dit beleid zou moeten worden vastgesteld alvorens de aandelen daadwerkelijk worden gekocht.

Terugkijkend heeft het dividendbeleid tot heden beperkte werking gehad. Zo is tot 2011 per jaar een ronde 50 miljoen Euro betaald op basis van dividendafspraken uit 2008. Dit ondanks dat er toen verliesjaren zijn gerapporteerd. Daarna is dit afgebouwd via 40 naar 20 miljoen Euro en de laatste dividendbetaling is in 2015 geweest ter grootte van 15 miljoen Euro.

Het huidige dividendbeleid omvat dat het Evides dividend één op één zou worden doorgestoten naar de aandeelhouders, hetzelfde voor de helft van de winst van het netwerkbedrijf aangevuld met de helft van de winst uit de commerciële activiteiten. Deze methodologie zou borgen dat er zelfs bij verliezen uit de commerciële activiteiten altijd dividend zou worden uitgekeerd uit de gereguleerde activiteiten om aan te tonen dat er geen sprake was van steun uit de gereguleerde aan de commerciële activiteiten. Dit allemaal mits bedrijfseconomisch verantwoord. Op grond van deze laatste voorwaarde kon er in de jaren na 2015 nooit effectief volgens dit beleid worden gehandeld. Dit met name omdat er toen duidelijkheid ontstond over de WON. Met de gedwongen afsplitsing verloor het bedrijf een voldoende credit rating en daarmee toegang tot de kapitaalmarkt. Vanaf dat moment moest het bedrijf in een zodanige positie blijven dat er geen aanspraak hoefde te worden gemaakt op de kapitaalmarkt.

Ter actualisering is het voorgestelde nieuwe dividendbeleid gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- A. Uitgangspunt is dat de liquiditeitspositie geleidelijk zal worden uitgekeerd aan de aandeelhouders over tijd. Dit zal geleidelijk plaats vinden waarbij PZEM te allen tijde afdoende middelen wil behouden voor de kosten verbonden aan een eventuele vroegtijdige

sluiting van de kerncentrale. Met het verstrijken van de jaren zullen deze kosten afnemen en daarmee de ruimte voor uitkeringen creëren.

- B. Beoogde dividendbeleid dient SMART te worden geformuleerd. Dit houdt in Specifiek, Meetbaar, Bereikbaar (achievable), Realistisch en Tijdsgebonden. Dit om een latere discussie over de hoogte van het dividend inhoudelijk en objectief te kunnen houden.
- C. Ongeacht het feit of zowel Evides als Wholesale worden verkocht is hier sprake van een bedrijf met feitelijk slechts één dominante bedrijfsactiviteit en bedrijfsmiddel (een zogenaamde SPC). Er is geen of onvoldoende manier om het falen van de activiteit te compenseren uit andere activiteiten. Kortom de centrale werkt of hij werkt niet. Het is om deze reden dat in het bepalen van overliquiditeit te allen tijde rekening dient te worden gehouden met de gevolgen van een eventueel voortijdige sluiting. Deze sluiting kan worden ingegeven door de marktomstandigheden. Dit is echter niet de verwachting omdat dit alleen logisch wordt bij structureel zeer lage prijzen. Wel kan het gebeuren dat de centrale een zodanige grote reparatie vereist waarvan de uitvoering niet meer logisch is omdat er zeer veel tijd met de reparatie zal zijn gemoeid, ofwel de reparatie prohibitief duur zal zijn. In dat geval kan het logisch worden dat de centrale eerder dan 2033 buiten gebruik zal worden gesteld. In zo een situatie zullen er additionele kosten moeten worden gemaakt welke de aanvulling van het amoveringsfonds te boven zullen gaan. Zo zullen bijvoorbeeld ingekochte brandstofcontracten moeten worden afgekocht en zal ook de post operationele fase langer worden. De sluiting kon immers niet gedegen worden gepland zoals ingeval van de reguliere voorziene sluiting eind 2033.
- D. Veronderstelling is verder dat de gehele liquiditeitspositie geleidelijk kan worden uitgekeerd tot aan het moment van de reguliere sluiting van de kerncentrale. Tot het moment van sluiting is het aanhouden van middelen een vereiste om eventuele verliesjaren te overbruggen en de kosten te dekken van een vroegtijdige ongeplande sluiting. De extra kosten van een vroegtijdige sluiting lopen af naarmate de sluitingsdatum dichterbij komt. Van de kosten van een vroegtijdige sluiting zijn in het verleden gedetailleerde berekeningen gemaakt. De sluitingskosten zijn geactualiseerd maar inhoudelijk volledig gebaseerd op de aannames zoals weergegeven in het zogenaamde Holtkamp rapport.¹ De Holtkamp berekeningen zijn in dit model dynamisch gemaakt in die zin dat je door het laatste jaar te laten vervallen weer de juiste verplichting hebt. In praktijk zal elk jaar een zorgvuldige herrekening plaats vinden en opnieuw naar de eventuele sluitingskosten worden gekeken.
- E. Deze aannames kunnen op verzoek vertrouwelijk worden gedeeld met de adviseur van de aandeelhouders maar zullen verder om contractuele redenen vertrouwelijk worden gehouden. Op basis van deze veronderstelling kan nu worden gemodelleerd wanneer de overliquiditeit

¹ Bijlage bij Kamerstuk 2016-2017, 25422 nr. C: Rapport betreffende de validatie van de onderliggende aannames van de commissie Holtkamp

ontstaat en welke bedragen daarmee kunnen worden aangewend voor uitkering aan de aandeelhouders door de tijd. Deze ruimte zal indien vereist worden geactualiseerd met aanvullende informatie. Te denken valt hierbij aan bijvoorbeeld de ontmantelingsplannen in 2022 en 2027, inclusief de effecten hiervan op het plan financiële zekerheid.

- F. Het dividendbeleid wordt voor enig jaar bepaald op de uitkering van het gecalculeerde liquiditeitsoverschot plus of minus het netto resultaat EPZ, inclusief het resultaat dat PZEM behaalt op de verkoop van de geproduceerde elektriciteit, resultaat Wholesale (tot verkoop) en de beleggingsresultaten op de door PZEM aangehouden middelen. Deze kunnen dus zowel positief als negatief zijn. Ook zullen de condities van een verkoop van Wholesale de vrije ruimte onder de reserves positief dan wel negatief beïnvloeden. Vooralsnog is het startbedrag van de calculatie gesteld op 1.100 miljoen Euro en wordt er van uitgegaan dat de verkoop van Wholesale kasneutraal gebeurt (geïnvesteed bedrag, werkkapitaal etc. wordt 100% ontvangen). Bij de opstelling van het jaarlijks voorstel zal ook de afwikkeling van de balansposities van PZEM nog in kaart worden gebracht. Dit doet niets af aan het bovenstaande uitgangspunt en betekent alleen dat het beschikbaar bedrag aan liquiditeiten nog iets kan wijzigen.
- G. De beleggingsresultaten van EPZ zelf op het amoveringsfonds, voor zover zij de omvang van het benodigde fonds overtreffen, zullen in de jaren na sluiting van de centrale naar de aandeelhouders kunnen terugvloeien. Dit betreft aanzienlijk bedragen. Deze bedragen worden hier nog niet meegenomen uit voorzichtigheid en gezien het feit dat deze pas ver in de toekomst zullen plaats vinden. Hiertegenover staat ook het risico dat er in de toekomst beleggingsverliezen ontstaan en ondanks de gedegen aannamen die nu onder het benodigde bedrag van het amoveringsfonds liggen, er vanwege verdergaande eisen en nieuwe inzichten (bijvoorbeeld inzake daadwerkelijke radioactieve besmetting) extra gelden voor amovering benodigd zijn.

De berekening:

De berekening van het dividend zal jaarlijks moeten worden gedaan ten tijde van de vaststelling van de jaarrekening. Naar verwachting zal na een verkoop van Evides sprake zijn van een liquiditeitspositie van ruim 1.1 miljard Euro.

Het uitgangspunt is dat de liquiditeit na verkoop van Evides geleidelijk over tijd kan worden uitgekeerd aan de aandeelhouders. Dit kan niet in één keer plaats vinden omdat te allen tijde met de situatie moet kunnen worden omgegaan van een onverwachte vroegtijdige sluiting van de centrale. De additionele kosten (verplichtingen) die hiermee gepaard gaan boven de kosten van een reguliere sluiting lopen af in de tijd naarmate we dichterbij de reguliere sluitingsdatum komen. Met dit aflopen van de verplichtingen wordt de ruimte bepaald voor dividend. Deze sluitingskosten lopen niet lineair af in de tijd maar worden bepaald door het patroon van de kostenontwikkeling binnen EPZ die weer met name samenhangen met de brandstofcyclus. Het is om deze reden dat het verwachte dividend een bepaald patroon volgt en afwijkt van een gemiddelde.

Als enige commerciële kerncentrale in Nederland is sprake van een bijzonder en publiek karakter. In combinatie met het feit dat het hier een enkel bedrijfsmiddel betreft zonder afdoende compensatie mogelijkheden binnen het bedrijf wordt de hier beschreven benadering weliswaar als conservatief maar passend en daarmee als behoorlijk bestuur gezien. Een opinie van Nauta Dutilh onderschrijft deze insteek.

Indien we te allen tijde rekening houden met de kosten verbonden aan een vroegtijdige sluiting komt de hiervoor benodigde ruimte elk jaar vrij en daarmee beschikbaar voor een basisuitkering van de reserves. Zie de regel Maximum basisuitkering.

bedragen in mln euro	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Benodigd voor EPZ (*)	964	927	881	831	776	696	612	524	422	298	151	-
(*) bij vroegtijdige sluiting												
Openingsliquiditeit (**)	1.100											
(**) na verkoop Evides												
Lineaire (***)	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92
afrek binnen verplichting		-11	-45	-41	-37	-12	-8	-4	11	32	55	59
Maximum basisuitkering (****)	92	81	46	50	55	80	84	88	103	124	147	151
(****) geleidelijke uitkering rekening houdende met sluitingskosten												
In totaal												1.100
Liquiditeit na uitkering	1.008	927	881	831	776	696	612	524	422	298	151	-

Deze basisuitkering van de reserves zal jaarlijks worden verhoogd of verlaagd met:

1. Het netto resultaat van EPZ, inclusief het resultaat op de verkoop elektriciteit door PZEM. Hier zijn het beschikbaarheidspercentage van de centrale en de hoogte van de elektriciteitsprijzen de belangrijkste factoren.
2. Eventuele aanpassingen in de veronderstellingen aangaande een vervroegde en ongeplande sluiting van de centrale, inclusief risico's benodigde omvang amovering.
3. Het gerealiseerde en ongerealiseerde resultaat op de beleggingen waarvoor een nader overeen te komen risicoprofiel kan worden afgesproken tussen bedrijf en aandeelhouders. De afspraken omtrent een bestemmingsreserve maken hier onderdeel van uit.
4. Het netto resultaat van de Wholesale activiteiten indien deze onderdeel van PZEM blijven of het resultaat van de verkoop van Wholesale.

Volgens deze methodologie zal het dividend jaarlijks SMART bepaalbaar moeten zijn.

In geval van een gedwongen sluiting zijn de dividendbetalingen conform het reguliere (EPZ blijft open) scenario tot het moment van sluiting. Dan stoppen de betalingen tot met de reguliere amovering is begonnen.

Risico's:

Het grootste risico wordt gevormd door de jaarlijkse herijking van de sluitingskosten zoals hierboven beschreven. Er zijn echter nog andere risico's en het is goed stil te staan bij de voornaamste zoals nu geïdentificeerd.

Beurskrach

Omdat de beleggingen in het amoveringsfonds deels in aandelen plaats vinden, moeten we rekening houden met de effecten van een zogenaamde beurskrach. In de opbouw van het amoveringsfonds wordt hier reeds rekening mee gehouden. Het fonds is zodanig ingeregeld dat het naarmate de sluitingsdatum dichterbij komt het fonds meer en meer uit de aandelen zal stappen. Ook is voorzien dat het amoveringsfonds reeds ruim voor de sluitingsdatum op het gewenste niveau is gebracht om nog enkele jaren te hebben om eventuele tekorten aan te vullen.

Hogere amoveringskosten

Het model is zodanig dat het zelfcorrigerend is voor toekomstige tekorten. Elk jaar wordt de ruimte voor dividend opnieuw bepaald. Naarmate we echter dichterbij de sluitingsdatum komen neemt de flexibiliteit van deze insteek af. Omdat beleggingsresultaten niet worden meegenomen in de opbouw van het amoveringsfonds zit hier een buffer in ter dekking van hogere kosten. Het kan echter niet worden uitgesloten dat deze weer goeddeels kunnen verdwijnen in geval er sprake zou zijn van materiële koersdalingen. Vervolgens kan blijken uit toekomstige ontmantelingsplannen dat een fondsverhoging nodig is. In dat geval kan niet worden uitgesloten dat de beoogde dividenden over de periode 2030 tot en met 2033 ter grootte van 524 miljoen Euro (zie de tabel) deels moeten worden gebruikt om het fonds verder te versterken. Ook een samenkomst van een sluiting met hogere amoveringskosten kan in alle redelijkheid worden opgevangen gezien de tot nu toe 50 miljoen Euro ongerealiseerde beleggingsresultaten niet zijn meegenomen evenals in de dividendberekening 50% van de toekomstige beleggingsopbrengsten. De buffer loopt naar verwachting tegen einde looptijd dus ook op.

Lagere energieprijzen of een dalende beschikbaarheid

Er zal de komende 12 jaar nog volop elektriciteit worden geproduceerd. De kostprijs van de centrale valt tussen de 45 en 50 Euro per MWh. Een opbrengst van 1 Euro per MWh heeft een effect van ongeveer 2,6 miljoen Euro op de resultaten van ons 70% belang. Bij een opbrengst boven de kostprijs resulteert winst en verliezen treden op bij een negatieve afwijking ten opzichten van kostprijs. Gezien de lange tijdshorizon moeten we rekening houden met jaren van winsten en jaren van verliezen. Dit is een verdere reden dat het daadwerkelijk dividend kan afwijken van de huidige verwachting. Het betreft hier een jaarbedrag. Het gaat dus om 92 miljoen Euro +/- dit effect en heeft geen invloed op de toekomst. Deze berekening zal per jaar worden gemaakt en een slecht jaar betekent niet dat volgende jaren ook per definitie negatief of positief zullen zijn.

Hoe zal een ander vorm kunnen worden gegeven:

In alle gevallen waarin dividend wordt uitgekeerd zal een uitkeringstoets in de vorm van een balanstest en een continuïteitstest moeten worden uitgevoerd. De bovenstaande berekening vormt de kern van deze toets. Tevens zal op dat moment de reconciliatie moeten plaats vinden van de hier beschreven benadering vanuit de kaspositie naar de resultaten rekening en de balanspositie met de ontwikkeling in de uitkeerbare reserves.

Artikel 41.3 van de statuten biedt voldoende grondslag voor een uitkering ten laste van de (vrije) reserves. Als de Algemene Vergadering in mei of juni van een betreffend jaar besluit tot een uitkering ten laste van de vrije reserves, kan dat op basis van een tussentijdse en door de accountant te beoordelen vermogensopstelling die betrekking heeft op het vermogen van PZEM NV per 31 maart (kwartaaleinde). Voorwaarde en verwachting is dat de vrije reserves van PZEM NV de hoogte van de beoogde uitkering (ruimschoots) overstijgen.

De uitkering zal dan worden gedaan in de vorm van een uitkering ten laste van een bepaalde vrije reserve. In het AVA-besluit dient in dat geval gesproken te worden over een uitkering ten laste van de gereserveerde winst. In dat geval is de uitkering onvoorwaardelijk, in die zin dat als PZEM NV daarna onverwacht verlies lijdt waardoor de verwachte winst en de vrije reserves verdampen, de aandeelhouders in principe niet gehouden zijn tot terugbetaling van de ontvangen uitkering.

Vorming bestemmingsreserve:

De verkoopopbrengst van Evides kan binnen de vrije reserves worden gealloceerd met specifieke bestemming uitkering aan aandeelhouders, waarbij dit alleen in de relatie tussen de aandeelhouders en PZEM status heeft.

Wat is de verwachting voor juni 2022:

Op basis van de huidige verwachting zal het dividendbeleid resulteren in een basis uitkering van 92 miljoen Euro in 2022. Het uiteindelijke bedrag zal zoals beschreven onder het kopje “De berekening:” voor de daar beschreven zaken worden aangepast. Het moge duidelijk zijn dat het effect van deze aanpassingen in een jaar materieel kan zijn. Betaling zal enkele dagen na de vaststelling van de jaarrekening door de AvA kunnen plaats vinden.

Rotterdam, 26 augustus 2021

Memorandum

Aan

PZEM N.V.

Betreft

Dividendbeleid PZEM

Inleiding

U verzocht ons om in het kader van de voorgenomen ontvlechting van Evides N.V. ("**Evides**") te adviseren over enkele concrete vragen die zijn opgekomen vanwege een amendement met betrekking tot het Statenvoorstel ontvlechting Evides – Fiche 1K 'Wind in de zeilen' d.d. 23 juli 2021 ("**Amendement**"). In dit Amendement wordt o.m. voorgesteld om vóór de ontvlechting van Evides afspraken te maken tussen PZEM NV ("**PZEM**") en haar (publieke) aandeelhouders ten aanzien van het te hanteren dividendbeleid, inclusief de mogelijkheid tot uitkering van tussentijds (super)dividend.

Het Amendement is bedoeld als invulling van een door de Provincie Zeeland gevraagd advies waarin PwC ingaat op de mogelijkheid en het wettelijke kader dat van toepassing is op een eventuele aandeelhoudersuitkering ter hoogte van de koopsom die zal worden betaald voor de overname van het 50% belang dat PZEM houdt in Evides. Dit advies van PwC is verstrekt in de vorm van een legal memo d.d. 29 juni 2021 dat als bijlage bij het Statenvoorstel was gevoegd ("**PwC Memo**"). Een dergelijke uitkering zou de (externe) financiering van de koopsom voor het over te nemen belang in Evides door de publieke aandeelhouders van PZEM vergemakkelijken.

Het PwC Memo beschrijft in hfdst 2 het juridische kader en de wettelijke vereisten bij de uitkering van reserves. Voor wat betreft het toepasselijke afwegingskader bij uitkering van reserves (hfdst 4 PwC Memo), concludeert PwC:

"Wij hebben in dit memorandum beschreven dat aan een aantal voorwaarden dient te worden voldaan alvorens tot het doen van een (tussentijdse) uitkering mag worden overgegaan. Overtreding van de genoemde normen (balanstest en continuïteitstest) kan leiden tot aansprakelijkheid van de betrokken bestuurders, toezichthouders en aandeelhouders. Besluitvorming over een uitkering dient dan

Amsterdam

Brussels

London

Luxemburg

New York

Rotterdam

This communication is confidential and may be subject to professional privilege. It may not be used, disclosed, copied, distributed or retained by anyone other than the intended addressee. All legal relationships are subject to NautaDutilh N.V.'s general terms and conditions (see www.nautadutilh.com/terms), which include a limitation of liability clause, have been filed with the Rotterdam District Court and will be provided free of charge upon request. Dutch law is applicable and disputes shall be submitted exclusively to the Amsterdam District Court. NautaDutilh N.V.; corporate seat Rotterdam; trade register no. 24338323. For information concerning the processing of your personal data we refer to our privacy policy: www.nautadutilh.com/privacy.

ook zorgvuldig te plaats te vinden. Voor PZEM is terughoudendheid vereist, gezien het bijzondere karakter van de onderneming en de risico's waarmee zij te maken heeft.

Het uitkeren van (een deel van) de (te ontvangen) koopprijs voor Evides betekent dat PZEM er als onderneming 'armer' op wordt. Dit brengt de vraag met zich of dit in het belang van de onderneming is en of een dergelijke uitkering (op langere termijn) de continuïteit van PZEM in gevaar kan brengen. Dat maakt de in dit memorandum uiteengezette continuïteitstest zeer relevant. In het kader van de continuïteitstest is relevant dat voor PZEM bepaalde risico's spelen waarop zij geen invloed heeft, zoals de ontwikkeling van de elektriciteitsprijs. Het enige wat tegen dergelijke risico's gedaan kan worden, is het aanhouden van reserves als buffer. Dergelijke risico's moeten daarom worden meegenomen in PZEM's overwegingen bij het wel of niet doen van uitkeringen en bij het bepalen van de hoogte van aan te houden reserves.

Met name de bestuurders en toezichthouders van PZEM dienen zich ervan te vergewissen de continuïteit van de organisatie niet in gevaar brengen en te handelen in het belang van de onderneming. Ook de aandeelhouders hebben de verantwoordelijkheid om een afweging te maken of in het licht van de bekende risico's en verplichtingen van PZEM een uitkering mogelijk en wenselijk is. Daarbij is ook belangrijk dat aandeelhouders, bestuurders en toezichthouders het met elkaar eens zijn over welk handelen nu in het belang van de onderneming is.

Gelet op de wensen van partijen en de belangen van PZEM en haar aandeelhouders, adviseren wij in gezamenlijk overleg een dividendbeleid te ontwikkelen. Daarin kunnen afspraken worden gemaakt over het aanhouden van de ontvangen koopsom voor Evides als geoormerkte reserve, en de wijze waarop in de komende jaren tot (tussentijdse) uitkeringen besloten kan worden. Hiermee wordt voorkomen dat de betaalde verkoopprijs voor Evides 'verdampt' in PZEM en kan steeds gezamenlijk met behulp van het continuïteitsvereiste worden getoetst of deze reserve mogelijk (stapsgewijs) kan worden verlaagd door middel van het doen van tussentijdse uitkeringen. Zo worden de risico's beperkt, maar mogelijkheden opengehouden."

Concrete vraagstelling

Kan het bestuur en de RvC van PZEM wanbeleid worden verweten indien zij bij een eventuele continuïteitstest ten aanzien van een superdividend zoals omschreven in het PwC Memo een buffer aanhouden (die de uitkeerbare winst beperkt) van een in tijd aflopend bedrag dat 70% (gelijk aan het aandelenbelang dat PZEM houdt in EPZ) van de meerkosten (incl. eventuele tekorten in de door EPZ aangehouden amoveringsreserve) tengevolge van een onverhoopte voortijdige sluiting

van de kerncentrale?

Beantwoording van de vraag

1. Aandeelhouder vs bestuur: toelaatbaarheid reservering van de winst

Op grond van artikel 2:105 BW komt de winst van de naamloze vennootschap aan de aandeelhouders ten goede, voor zover bij de statuten niet anders bepaald. In de statuten van PZEM N.V. is bepaald dat de winst, eventueel na vermindering van een bedrag door de RvC toegevoegd aan de algemene reserves, ter beschikking staat van de algemene vergadering van aandeelhouders (art. 41.2 van de statuten). De algemene vergadering van aandeelhouders mag binnen de grenzen van redelijkheid en billijkheid in eigen belang handelen (artikel 2:8 BW). Dit geldt ook voor bestuurders van vennootschappen, die zich daarnaast, ex artikel 2:129 lid 5 BW, bij de vervulling van hun taak moeten richten naar het belang van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Het is goed mogelijk dat de belangen van de aandeelhouders en de vennootschap uiteenlopen, en dat de goedkeuring voor een uitkeringsbesluit door het bestuur van de vennootschap wordt onthouden op basis van de balanstest en/of de continuïteitstest. Een mogelijk spanningsveld betreft de afweging tussen de vraag of winst moet worden uitgekeerd of (deels) moet worden aangehouden als reserve.

De Ondernemingskamer heeft verschillende uitspraken gedaan over de vraag in hoeverre de reservering van de winst (in strijd met de wens van de/een (minderheids)aandeelhouder(s)) toelaatbaar was, en wanneer sprake was van gegronde reden(en) om aan een juist beleid of juiste gang van zaken ex artikel 2:350 lid 1 BW te twijfelen. Deze jurisprudentie is samengevat in een principiële overweging in de JeeZet-beschikking:¹

“In beginsel hebben de aandeelhouders zonder meer recht op uitkering van de in een boekjaar gerealiseerde winst. Dit is anders indien de statuten bepalen dat de winst ter beschikking staat van een vennootschapsorgaan, bijvoorbeeld van de algemene vergadering van aandeelhouders. In dat geval dient de algemene vergadering van aandeelhouders een besluit tot winstbestemming te nemen; zij kan besluiten tot (gehele of gedeeltelijke) reservering of tot (gehele of gedeeltelijke) uitkering. De algemene vergadering van aandeelhouders dient bij het nemen van het besluit tot winstbestemming de redelijkheid en billijkheid in het oog te houden. Het belang van een (minderheids) aandeelhouder bij uitkering van dividend

¹ Hof Amsterdam (Ondernemingskamer) 6 juni 2011, ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ9757 (Jeezet b.v. / Synpact Project Management Groep b.v.), rechtsoverweging 3.10.

dient zorgvuldig te worden afgewogen tegen het belang van de vennootschap en de wens van de andere aandeelhouder(s) om de winst (geheel of gedeeltelijk) aan de reserves toe te voegen. In beginsel dient de winst aan de aandeelhouders te worden uitgekeerd, tenzij het vennootschappelijk belang vereist dat tot (gehele of gedeeltelijke) reservering van de winst wordt overgegaan. Het gedurende een onbepaalde tijd handhaven van een beleid waarbij alle winst wordt gereserveerd zal in het algemeen niet gerechtvaardigd zijn. Het dividendbeleid dient kenbaar te zijn voor de aandeelhouders en te worden gemotiveerd.

Verskillende factoren kunnen het vennootschappelijk belang ingeval van winst-reservering invullen:²

- de grootte van de onderneming;
- de positie van de vennootschap binnen een groep van vennootschappen;
- de bedrijfseconomische en financiële positie (waaronder de liquiditeit) van de vennootschap;
- de algemene toestand van de marktsector of branche waarin de onderneming opereert;
- de prognoses van die sector of branche;
- de toekomstige verplichtingen van de vennootschap; en
- de plannen van de vennootschap.

2. Dividendbeleid

Het voorstel van PwC om tot een SMART dividendbeleid te komen is derhalve een goede manier om concreet invulling te geven aan de hierboven omschreven criteria uit de JeeZet beschikking. Wij haalden reeds aan dat er een zekere spanning kan ontstaan tussen de aandeelhouders en het bestuur/RvC ten aanzien van wat een prudente reserve is om aan te houden als onderdeel van de continuïteits-test. Een gezamenlijk gedragen dividendbeleid waarin is vastgesteld hoe de prudente reserve wordt meegenomen als onderdeel van de continuïteitstest helpt om eventuele geschillen hierover in de toekomst te voorkomen.

3. Prudente reserve voor tegenvallers

Zoals aangegeven in het PwC Memo ligt het voor de hand dat het PZEM bestuur (in samenspraak met de RvC) een voorstel doet voor dit gezamenlijke dividend-beleid omdat zij over de benodigde informatie beschikt om een inschatting te

² [R.A. Wolf, De kapitaalverschaffer zonder stemrecht in de BV \(Serie Van der Heijden Instituut nr. 116\), 7.5.4.2 Winstreservering.](#)

kunnen maken van de benodigde liquiditeit om de continuïteit van de onderneming te borgen, waaronder ook de omvang van een reserve om tegenvallers op te vangen. Het cash surplus blijft dan beschikbaar voor uitkering.

In het voorgestelde dividendbeleid is onder meer opgenomen dat een cash buffer wordt aangehouden voor het risico dat de kerncentrale noodgedwongen wordt gesloten voor 2033. De overige onderdelen van het voorgestelde dividendbeleid laten wij in dit memo onbesproken.

Deze voorstelde cash buffer betreft een in tijd aflopend bedrag dat 70% (gelijk aan het aandelenbelang dat PZEM houdt in EPZ) van de meerkosten (incl. eventuele tekorten in de door EPZ aangehouden amoveringsreserve) tengevolge van een onverhoopte voortijdige sluiting van de kerncentrale. Hoewel een voortijdige sluiting niet wordt verwacht, zijn er omstandigheden denkbaar die nopen tot een voortijdige sluiting. Dit betreft onzekere gebeurtenissen zoals nieuwe regulering of de uitval van een onderdeel van de centrale die resulteert in dusdanig hoge kosten dat reparatie niet opportuun is. Als bijvoorbeeld de turbine dient te worden vervangen, dan begrijpen wij dat de kosten daarvoor tientallen miljoenen kunnen bedragen en dat daardoor de centrale potentieel jaren stil zou komen te liggen.

De gekozen benadering is conservatief omdat de omvang van de buffer niet wordt verminderd met de kans dat de onzekere gebeurtenis zich voordoet. Een andere benadering zou zijn om deze onzekerheid te verdisconteren door slechts een deel van de meerkosten als cash buffer aan te houden. De vraag is derhalve gerechtvaardigd in hoeverre deze conservatieve benadering past in de toepasselijke criteria om te komen tot een prudente reserve die de winstuitkeringen aan aandeelhouders beperkt. Het PwC Memo gaat niet in op deze vraag.

4. Bepaling van de meerkosten bij voortijdige sluiting

Alvorens in te gaan op de gekozen conservatieve benadering bij het vaststellen van de cash buffer is tevens van belang om vast te stellen dat de amoveringsverplichtingen en eventuele meerkosten bij voortijdige sluiting van de kerncentrale, verplichtingen zijn van EPZ, niet van haar aandeelhouders. De belangrijkste categorie meerkosten betreft extra kosten voor de afkoop van nucleaire brandstof, opwerkingskosten en transportkosten die samenhangen met de voorwaarden in de leveringscontracten die EPZ heeft gesloten met derden. Op grond van de Tolling Overeenkomst tussen EPZ en PZEM Energy B.V. ("**PZEM Energy**"), is EPZ gerechtigd om 70% van deze kosten door te berekenen aan PZEM Energy. Aangezien PZEM hoofdelijk aansprakelijk is voor de verplichtingen van PZEM Energy uit de Tolling Overeenkomst met EPZ vanwege een afgegeven 403-verklaring, is het prudent om voor dit risico een cash buffer aan te houden.

De andere belangrijke post meerkosten bestaat uit eventuele tekorten die bij EPZ ontstaan vanwege het feit dat voortijdige sluiting van de kerncentrale tot verlies van inkomsten voor EPZ kan leiden omdat er geen elektriciteit meer wordt geproduceerd. In hoeverre EPZ recht houdt op inkomsten uit de Tolling Overeenkomst als de kerncentrale voortijdig sluit, vergt verdere studie. In ieder geval is relevant om te vermelden dat EPZ uit deze tolling inkomsten tot 2033 de benodigde amortiseringsreserve opbouwt om zeker te stellen dat zij over voldoende financiële middelen beschikt om na 2033 de kerncentrale veilig te ontmantelen. Bij een voortijdige sluiting van de centrale kunnen tekorten ontstaan indien dat gepaard gaat met een verlies van inkomsten. Als EPZ haar inkomsten tot 2033 geheel behoudt, dan betekent dit dat er extra verliezen ontstaan bij PZEM Energy die wel de tolling fees blijft doorbetalen maar geen elektriciteit meer krijgt geleverd. Voor die verliezen is PZEM aansprakelijk op grond van de afgegeven 403-verklaring. Indien de tolling fees niet worden doorbetaald ontstaan er verliezen bij EPZ die kunnen resulteren in een situatie waarbij EPZ niet over voldoende financiële middelen beschikt om de kerncentrale veilig te ontmantelen.

In dat laatste geval bestaat er op grond van de geldende aandeelhoudersovereenkomst geen verplichting voor PZEM om de tekorten bij EPZ aan te vullen. In hoeverre er dergelijke financieringsverplichtingen voor PZEM bestaan op grond van andere overeenkomsten dan de Tolling Overeenkomst en de aandeelhoudersovereenkomst hebben wij niet onderzocht.

Ook zonder dergelijke contractuele financieringsverplichtingen kan EPZ bij tekorten haar aandeelhouders verzoeken om extra kapitaalinjecties te doen zodat EPZ over voldoende financiële middelen beschikt om de kerncentrale veilig te ontmantelen. In het voorgestelde dividendbeleid is de cash buffer voldoende om dergelijke tekorten aan te vullen, los van de vraag of dat contractueel verplicht is danwel het gevolg is van een beslissing om vrijwillig tot een extra kapitaalinjectie over te gaan op verzoek van EPZ.

5. Motivering van de conservatieve benadering bij het vaststellen van de cash buffer

Het voorgestelde dividendbeleid voorziet in het aanhouden van een cashbuffer om meerkosten bij voortijdige sluiting van de kerncentrale te dekken. Hierbij wordt geen afslag gehanteerd die samenhangt met de onzekerheid dat de gedekte risico's zich voordoen. Er wordt ook geen rekening gehouden met de mogelijke afwezigheid van een afdwingbare verplichting om eventuele tekorten bij EPZ aan te vullen, voorzover nodig om te verzekeren dat EPZ over voldoende financiële middelen beschikt om de kerncentrale veilig te kunnen ontmantelen. Wel is meegenomen dat de cash buffer om het risico van een voortijdige sluiting van de kerncentrale af te dekken, jaarlijks wordt verlaagd tot nul in 2033.

Wij begrijpen dat deze benadering is gekozen vanwege de volgende specifieke omstandigheden (in willekeurige volgorde):

- a) Na de ontvlechting van Evides en de eventuele verkoop van de wholesale activiteiten, zal PZEM als concern geen andere activiteiten verrichten dan het houden van een 70% belang in EPZ en het afnemen van de elektriciteit die door EPZ wordt geproduceerd. Hierdoor zal PZEM geen andere winstgevende activiteiten meer hebben die het risico van meerkosten bij voortijdige sluiting van de kerncentrale kunnen dekken. Het is om deze reden dat het bestuur geen op basis van kansberekening gebaseerd scenario hanteert.
- b) Het meerderheidsbelang van PZEM in EPZ, en daarmee in de kerncentrale, brengt een bijzondere maatschappelijke verantwoordelijkheid met zich mee die rechtvaardigt dat PZEM als vennootschap te allen tijde over voldoende financiële middelen wil beschikken om aan haar verplichtingen te kunnen voldoen én de mogelijkheid heeft om eventuele tekorten bij EPZ vrijwillig aan te vullen, voor zover nodig om bij te dragen aan het vermogen van EPZ om de kerncentrale veilig te ontmantelen.
- c) PZEM is een Zeeuwse onderneming met voornamelijk Zeeuwse publieke aandeelhouders waardoor het lokale (veiligheids)belangen mag meewegen als vennootschappelijk belang.
- d) Door de cash buffer jaarlijks af te bouwen wordt ruimte gemaakt voor jaarlijkse substantiële winstuitkeringen aan de aandeelhouders.

Conclusie

Het is onze inschatting dat de gekozen conservatieve benadering voor de cash buffer om het risico van voortijdige sluiting van de kerncentrale af te dekken als onderdeel van de continuïteitstest geen aanleiding geeft om aan te nemen dat daarmee een onjuist beleid wordt gevoerd door het bestuur van PZEM. Met de bovenstaande motivering voor de gekozen benadering en vastlegging daarvan in een dividendbeleid, wordt ons inziens voldoende gemotiveerd een prudente afweging gemaakt tussen het belang van de aandeelhouders bij uitkering van winst en het vennootschappelijk belang dat vereist dat er een cash buffer wordt aangehouden om 70% van de meerkosten van een onverhoopte voortijdige sluiting van de kerncentrale te dekken.

Memorandum

Aan: Provincie Zeeland
Van: PwC – Legal
Datum: 23 september 2021

Betreft: Voorgenomen dividendbeleid PZEM N.V.

1. Aanleiding

In ons memo van 30 juni jl. adviseerden wij over enkele juridische vraagstukken in het kader van de mogelijke ontvlechting van (het gehouden aandelenbelang in) Evides N.V. (hierna: “Evides”) uit het PZEM-concern. Wij gaven aan dat het ontwikkelen van een dividendbeleid een goede methode zou zijn om tot afspraken te komen over de uitkering van winst en reserves uit PZEM N.V., aan haar aandeelhouders. Voor nadere onderbouwing van deze conclusie en verdere details verwijzen wij naar ons memo van 30 juni jl. en de daaraan ten grondslag liggende documenten.

Naar aanleiding van dit memo zond u ons de notitie met titel ‘Dividendbeleid PZEM N.V. vanaf het boekjaar 2021’ d.d. 6 september 2021 (hierna: het “Dividendbeleid”). U vroeg ons op het Dividendbeleid te reageren. Wij merken op dat wij geen volledige inhoudelijke beoordeling van dit beleid noch van de daarin opgenomen berekeningen hebben gemaakt. Onderstaande strekt primair tot beschouwing van het Dividendbeleid vanuit onze procesmatige aanbeveling om tot een gedragen methode voor toekomstige besluitvorming over uitkeringen te komen.

Voor een dividendbeleid zijn geen vaste kaders of harde criteria. Het beoogt vooral duiding te geven bij de invulling die de betrokken partijen (willen) geven aan de (wettelijke) kaders rondom uitkeringen, die wij ook beschreven in ons memo van 30 juni jl. Bij onze lezing van het Dividendbeleid hebben wij dan ook vooral gekeken naar de mate waarin duidelijkheid wordt gegeven over de wijze waarop PZEM N.V. en haar aandeelhouder uitvoering willen geven aan de kaders rondom uitkeringen. In dat licht geven wij hieronder een aantal bevindingen en aandachtspunten rondom het Dividendbeleid.

2. *Het dividendbeleid*

Ons voorstel om tot een dividendbeleid te komen had als uitgangspunt het scheppen van duidelijkheid tussen PZEM N.V. en haar aandeelhouders over de wijze waarop (in de toekomst) besloten wordt tot het doen van uitkeringen uit de winst en/of reserves. Door de verkoop van de gehouden aandelen in Evides, ontstaat een liquide vermogen in PZEM N.V. (waaronder de ontvangen koopsom). Het is de vraag of, hoe en onder welke voorwaarden dit vermogen weer terugvloeit naar de aandeelhouders. In ons memo van 30 juni jl. gingen wij in op het juridisch kader rond dergelijke uitkeringen en de risico's die zijn verbonden aan het uitkeren van de gehele koopsom als dividend ineens, ook wel 'superdividend' genoemd. Hoewel de uitvoering van het terugvloeien van dit vermogen, het doen van uitkeringen, omgeven is door afhankelijkheden en onzekerheden, kan een dividendbeleid wel duidelijkheid scheppen over de wijze waarop tot uitkeringen besloten kan worden en de inhoudelijke afwegingen die daarbij gemaakt worden. Een dividendbeleid kan dan ook een goede vastlegging bieden van de (proces)afspraken die partijen willen maken over gefaseerd 'superdividend', om zo de genoemde risico's te beperken.

Afwegingen en beleid

Het Dividendbeleid legt ons inziens duidelijk vast hoe tot zorgvuldige afweging omtrent de uitkering van winst en reserves kan worden gekomen. Uitgangspunt in het Dividendbeleid is dat de liquiditeit na verkoop van Evides geleidelijk wordt uitgekeerd aan de aandeelhouders. Wij lezen het uitgangspunt omtrent het doen van de uitkeringen waarmee de liquiditeit wordt afgebouwd als '*Ja, tenzij..*', waarin de '*tenzij*' feitelijk wordt ingevuld door de risico's die worden ingecalculeerd in de berekening van de uitkering. Volgens het Dividendbeleid wordt uitgekeerd aan hand van de ontwikkeling van de risico's. Voorafgaand aan uitkering, kan steeds de afweging worden gemaakt of de ontwikkeling van de gesignaleerde risico's, financiële positie en resultaten van PZEM N.V., ruimte bieden voor het doen van een uitkering. Zo wordt recht gedaan aan de unieke positie van PZEM N.V. en de bijzondere risico's waarmee die rekening dient te houden. Met name rondom de kerncentrale en bijbehorende amoveringsfonds gelden een aantal risico's en onzekerheden waarbij, nog los van de vraag of zij tot afdwingbare verplichtingen leiden, mede gelet op de politiek-bestuurlijke context prudent beleid gevoerd moet worden. Wij lezen in het Dividendbeleid ook dat er zo invulling wordt gegeven aan een 'conservatief maar passend' beleid, wat ook wordt onderschreven door de adviseur van PZEM N.V.

Door de ruimte van de uit te keren bedragen op voorhand door te rekenen, hebben PZEM N.V. en haar aandeelhouders een uitgangspunt voor de afbouw van de liquiditeit in de komende jaren. Of het Dividendbeleid inhoudelijk de gewenste weergave geeft van de mate waarin de risico's gedekt zijn en de op basis daarvan mogelijke uitkeringen, is een afweging die PZEM N.V. en haar aandeelhouders zelf

moeten maken. Bij de afweging en besluitvorming tot uitkering, moet de vraag centraal staan met welke risico's PZEM N.V. en haar aandeelhouders rekening willen houden en in welke mate. In het Dividendbeleid wordt terecht opgemerkt dat de daadwerkelijke toetsing van de uit te keren bedragen plaatsvindt door middel van de per voorgenomen uitkering te maken balans- en continuïteitstest. Deze testen borgen ons inziens de inhoudelijke toetsing voor het kunnen laten plaatsvinden van de uitkering. Door de afspraken in het Dividendbeleid, ontstaan in het Dividendbeleid uitgangspunten voor de balans- en continuïteitstest en geven PZEM N.V. en haar aandeelhouders elkaar vooraf meer duidelijkheid over de dan te maken afwegingen. Dat geeft beide partijen meer houvast en zekerheid naar de toekomst toe.

Bestemmingsreserve

In het Dividendbeleid is ook opgemerkt dat de verkoopopbrengst van Evides in een reserve met een specifieke bestemming wordt gealloceerd. Met de overige inhoud van het Dividendbeleid, is duidelijk wat de voorwaarden en het doel van deze bestemmingsreserve is. Met betrekking tot het verschil tussen een statutaire en niet-statutaire reserve verwijzen wij graag naar ons memo van 30 juni jl. Het vormen van een bestemmingsreserve is een eenvoudige manier om de verkoopopbrengst binnen de vrije reserves af te zonderen. Het toezicht op de naleving daarvan, kan conform het Dividendbeleid worden vormgegeven in de relatie onderneming-aandeelhouder, met alle instrumenten en informatie die de aandeelhouders daarin ten dienste staan.

3. Conclusie

Het Dividendbeleid biedt duidelijke uitgangspunten voor PZEM N.V. en haar aandeelhouders voor toekomstige besluitvorming over uitkeringen. Daarmee geeft het PZEM N.V. en haar aandeelhouders meer zekerheid en houvast voor de toekomst en met name de uitkering van de te ontvangen koopsom voor de gehouden aandelen in Evides. De uitvoering van het Dividendbeleid blijft afhankelijk van de onzekerheden en risico's waar wij in ons memo van 30 juni jl. en de daaraan ten grondslag liggende documentatie ook al refereerden, maar door het Dividendbeleid is voor PZEM N.V. en haar aandeelhouders in ieder geval duidelijk op welke wijze zij rekening willen houden met deze risico's en onzekerheden. Wat ons betreft is het Dividendbeleid dan ook een passende procesmatige invulling van de suggestie die wij deden in ons memo van 30 juni jl.

Disclaimer

Dit memorandum is op verzoek van Provincie Zeeland door PwC opgesteld. Het memorandum is geadresseerd aan Provincie Zeeland en is uitsluitend opgesteld voor gebruik door Provincie Zeeland. Dit memorandum is niet bedoeld of bestemd voor derden.

PwC heeft zich bij het opstellen van dit memorandum (mede) gebaseerd op de eerder door PwC opgestelde stukken en documenten en informatie zoals PwC die van verschillende partijen heeft ontvangen (hierna: 'Informatie van Derden'). PwC heeft de Informatie van Derden gebruikt met de aanname dat deze informatie juist, volledig en niet misleidend is. De betrouwbaarheid van de Informatie van Derden is door PwC niet geverifieerd of vastgesteld. PwC verstrekt geen enkele expliciete of impliciete verklaring of garantie ten aanzien van de juistheid of volledigheid van de Informatie van Derden of de daaraan gerelateerde referenties in het memorandum.

PwC aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid (ook niet voor nalatigheid) jegens derden (d.w.z. andere partijen dan Provincie Zeeland) voor de gevolgen van enig handelen of nalaten op basis van (de inhoud van) het memorandum, en wijst iedere verantwoordelijkheid, zorgplicht en/of aansprakelijkheid -contractueel, op basis van onrechtmatige daad (inclusief nalatigheid) of anderszins -af voor enig besluit en/of enige beslissing waaraan (de inhoud van) het memorandum ten grondslag ligt.

Bijlage 4 – toelichting verwerking PZEM dividenden in Provinciale begroting

De toekomstige dividenduitkeringen PZEM blijven onzeker en zijn afhankelijk van verschillende factoren. In deze toelichting nemen we als uitgangspunt dat er voldoende zekerheid is dat PZEM in 2022 een dividend van € 90 miljoen kan uitkeren. De provincie Zeeland is 50% aandeelhouder is, betekent dat een ontvangst van € 45 miljoen aan dividend. Benadrukt wordt dat het hier om een voorbeeld gaat, het werkelijke bedrag dat aan dividend in de begroting wordt opgenomen wordt in het voorjaar 2022 aan Provinciale Staten voorgelegd. In deze toelichting wordt stapsgewijs toelicht wat de effecten van de dividenduitkering voor de provinciale begroting betekenen.

1. Uitkering PZEM dividend

De uitkering van het PZEM dividend op de bankrekening van de Provincie is een bate in de exploitatierekening. Primair betekent dit dat het lopend jaar met een positief resultaat wordt afgesloten (uitgaande van een oorspronkelijk sluitend begroting). Dat resultaat wordt toegevoegd aan de algemene reserve:

Balans			
Bank	45	Algemene reserve	45
Exploitatie			
Resultaat lopend jaar	45	Dividend PZEM	45

2. Overmaken van PZEM dividend aan GBE Aqua

De aandeelhouders van GBE Aqua maken de afspraak dat de PZEM dividenden worden gebruikt om de lening van GBE Aqua af te lossen. Dat betekent dat de middelen die de Provincie ontvangt, aan GBE Aqua worden overgemaakt. De Provincie doet daartoe vanuit haar bankrekening een kapitaalstorting in GBE Aqua. Door de aanvullende kapitaalstorting neemt de deelnemingswaarde van GBE Aqua op de Provinciale balans toe. Het saldo van de bankrekening is daarmee terug op het niveau van voor de dividenduitkering, in dit geval nul.

Balans			
Deelneming GBE Aqua	45	Algemene reserve	45
Bank	0		

3. Eventuele inzet van de algemene reserve voor incidentele beleidsvraagstukken

De algemene reserve fungeert primair als buffer om de risico's in de begroting (benodigd weerstandsvermogen) af te dekken. Dat betekent dat als die risico's in voldoende mate zijn afgedekt¹, het restant van de algemene reserve ingezet kan worden voor dekking van incidentele beleidsvraagstukken. Aangezien op de bank geen middelen resteren om deze vraagstukken mee te betalen, moet hiervoor een lening worden aangetrokken. In het voorbeeld waarbij € 20 miljoen uit de algemene reserve wordt onttrokken als dekking voor een beleidsvraagstuk, ontwikkelen de balans en exploitatie zich als volgt:

Balans			
Deelneming GBE Aqua	45	Algemene reserve	25
		Lening (externe financiering)	20
			0
Exploitatie			
Kosten beleidsvraagstuk	20	Onttrekking algemene reserve	20
			0

¹ Provinciaal beleid schrijft voor dat de algemene reserve het benodigd weerstandsvermogen minimaal één-op-één afdekt.

De mate waarin externe financiering aangetrokken kan worden, is afhankelijk van de ontwikkeling van een aantal kengetallen, waaronder de solvabiliteitsratio en netto schuldquote. Achtergrond is dat lasten die uit die lening voortkomen ook op langere termijn betaald kunnen worden, ook in het geval rentepercentages toenemen.

Alhoewel de lening wordt aangetrokken voor een incidenteel vraagstuk, moet beseft worden dat het aangaan van de lening een structureel karakter heeft:

- De toename van de algemene reserve verhoudt zich direct tot de deelnemingswaarde in GBE Aqua (en niet in vrije liquiditeiten). Het onttrekken van de algemene reserve leidt tot een toename van externe financiering (provinciaal vreemd vermogen), en daarmee ook tot een 'verpanding' van de deelneming GBE Aqua. Feitelijk kan die externe financiering pas worden afgelost op het moment dat de deelnemingswaarde in GBE Aqua wordt omgezet in liquiditeit. Die zou kunnen ontstaan op het moment dat de deelneming GBE Aqua wordt verkocht (wat niet voor de hand ligt), of in het geval de jaarlijkse dividenden van GBE Aqua worden ingezet voor de aflossing van de lening.
- Nadat de lening in GBE Aqua geheel is afgelost, leiden PZEM dividenden wel tot een toename van het provinciale banksaldo. Dat kan dan gebruikt worden om de eerder aangegane (provinciale) externe financiering af te lossen. Echter, op het moment dat ook die dividenden worden ingezet voor beleidsvraagstukken, vervalt demogelijkheid tot het aflossen van de provinciale lening.
- Het aantrekken van externe financiering brengt ook extra rentelasten met zich mee. Die rentelast dient structureel in de begroting opgenomen te worden, tot het moment dat de lening wordt afgelost. Op die wijze leidt een incidentele bate tot een structurele last in de begroting. Dekking van die structurele rentelast zal een beroep doen op de vrije budgettaire ruimte.

Financiële consequenties externe inhuur:
Kostensoort: Externe inhuur: n.v.t
Bedrag:

Financiële consequenties opdracht/uitbesteding:
Kostensoort: Uitbesteding
Bedrag: Bedrag_uitbesteding

Gedeputeerde
belast met
behandeling: mevr. Drs. A. Pijpelink -

Vergadering PS: 12 november 2021
Nr: [97813](#)
Agenda nr:
Vergadering GS: 28 september
Nr: 2021 94514

Onderwerp: Regionaal Waterprogramma 2022-2027 Provincie Zeeland

Aan de Provinciale Staten van Zeeland

Samenvatting:

Dit statenvoorstel heeft betrekking op vaststelling van het Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027 (RWP). Dit wettelijk verplichte programma is conform de wettelijke procedure voorbereid met toepassing van een inspraakprocedure. De resultaten daarvan zijn verwerkt in het RWP met een bijbehorende Nota beantwoording zienswijzen, dat bij het statenvoorstel is gevoegd.

Uit de Europese waterrichtlijnen en het wettelijk kader volgt dat provincies iedere zes jaar het regionaal waterbeleid ter uitvoering van deze richtlijnen actualiseren.

Dit Regionaal Waterprogramma 2022-2027 (RWP) vervangt de richtlijnuitwerking in het planonderdeel 2016-2021 van het omgevingsplan Zeeland. Het RWP is volgens de Omgevingswet, naast de Omgevingsvisie en -verordening, een verplicht instrument voor de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water, Grondwaterrichtlijn, Richtlijn overstromingsrisico's, Zwemwaterrichtlijn en aanpalende milieuriichtlijnen. Daarbij vindt procedureel en inhoudelijk afstemming plaats met de richtlijnuitwerking in het Nationaal waterprogramma 2022-2027 (NWP) en het daarin opgenomen Stroomgebiedbeheerplan voor de Schelde en Overstromingsrisicobeheerplan. Het waterschap houdt rekening met het RWP bij maatregelen in het door het waterschap vast te stellen waterschapsbeheerprogramma.

Het RWP wordt vanwege tijdige vaststelling volgens de richtlijncyclus, in 2021 vastgesteld vóór de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Volgens overgangsrecht wordt voldaan aan de Waterwet en tevens aan de Omgevingswet die deze vervangt.

Voor de oppervlaktewaterlichamen binnen de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn waar mogelijk nieuwe (herziene) doelen afgeleid en deze doelen worden in dit waterprogramma vastgesteld. Voor de grondwaterlichamen binnen de KRW worden hydrologische maatregelen uitgevoerd in de Kop van Schouwen voor het doelbereik van de KRW. Naast KRW-waterlichamen zijn er ook nog andere regionale wateren. Hiervoor zijn de zogenaamde doelen overige wateren opgenomen in dit waterprogramma zodat er een toetsingskader beschikbaar is dat te vergelijken is met de KRW-waterlichamen.

Voor de KRW geldt 2027 als de uiterlijke termijn waarbinnen (door de EU-lidstaten) de doelstellingen gerealiseerd moeten worden. Indien tijdens de planperiode duidelijk wordt dat de doelstellingen vermoedelijk niet worden bereikt, is nader onderzoek naar oorzaken nodig. Daarom worden de ontwikkelingen jaarlijks gevolgd en uiterlijk in 2025 geëvalueerd. Op het gebied van drinkwater wordt (in afstemming met het drinkwaterbedrijf en de provincie Noord-Brabant) gewerkt aan een toekomstbestendige drinkwatervoorziening voor Zeeland. Voor zwemwater wordt het bestaande beleid voortgezet en worden jaarlijks de zwemwaterlocaties vastgesteld.

Overstromingen kunnen grote gevolgen hebben voor de gezondheid van mensen, de economie, het milieu en het cultureel erfgoed. De gevolgen kunnen zich - direct of indirect - tot over de landsgrenzen uitstrekken. Om het overstromingsrisico te beperken is grensoverschrijdende samenwerking nodig. Daarom hebben de lidstaten van de EU een gezamenlijke aanpak afgesproken in de Richtlijn overstromingsrisico's (ROR) die is verwerkt in dit regionaal waterprogramma. De wet bevat de regels voor verplichte monitoring en rapportage door de provincie en het waterschap.

Gerelateerde trajecten

Naast dit Regionaal Waterprogramma zijn er andere aan integraal waterbeheer gerelateerde wettelijke instrumenten, besluiten en beleidstrajecten. Zo gaat de *Omgevingsvisie Zeeland* (2021) in op de hoofdlijnen van het provinciale waterbeleid en bevat de *Omgevingsverordening Zeeland* (2021) de regels die doorwerken naar het waterschap, gemeenten, inwoners en bedrijven. Verder richt de uitvoeringsagenda van de *Klimaatadaptatiestrategie Zeeland* (KasZ) zich onder meer op maatregelen die raakvlakken of overlap hebben met maatregelen uit het waterprogramma en wordt binnen het *Zeeuws Deltaplan Zoet Water* (ZDZW) gewerkt aan maatregelen die samenhangen met (grond)waterbeheer en –kwaliteit. Ook uit het *programma Natuur 2021-2030* volgen te nemen waterkwantiteits- en kwaliteitsmaatregelen die bijdragen aan het bereiken van natuurdoelen. Uit genoemde gerelateerde trajecten kunnen (ook tegenstrijdige) wensen met betrekking tot aanvullingen of wijzigingen van beleid en maatregelen voortvloeien. Zodra dit aan de orde is, zal in afstemming met de betrokken overheden worden gezien of besluiten en andere beleidsinstrumenten aanpassing behoeven.

Wat willen we bereiken?

Onderwerpen die in het Regionaal Waterprogramma verplicht moeten worden opgenomen en dus tevens weergegeven wat we willen bereiken zijn:

- aanwijzing van KRW-oppervlaktewaterlichamen die niet in beheer zijn bij het rijk, grondwaterlichamen en waterwinlocaties;
- doelstellingen en maatregelen vastleggen (m.n. waterkwaliteit) als bedoeld in de kaderrichtlijn water en grondwaterrichtlijn;
- doelstellingen en maatregelen vastleggen als bedoeld in de richtlijn overstromingsrisico's;
- de maatschappelijke functie drinkwateronttrekking voor regionale wateren die worden gebruikt voor de onttrekking van water ten behoeve van de drinkwaterwinning vastleggen.
- de maatschappelijke functie zwemwater voor zwemwaterlocaties (die jaarlijks op basis van het wettelijk kader) door GS worden aangewezen), met het oog op hygiëne veilig recreatief gebruik vastleggen.

Waarom kunnen we zien of alles bereikt is?

- Europese Kaderrichtlijn water
Eind 2027 voldoen de regionale watersystemen en het grondwater aan de geformuleerde rijks- en regionale waterdoelen en zijn alle voorgenomen maatregelen volledig uitgevoerd.
- Drinkwater
De provincie wil, met name in samenwerking met het Rijk en de Provincie Noord-Brabant, de drinkwaterbronnen en ook de vitale drinkwaterinfrastructuur beschermen, zodat er altijd voldoende water beschikbaar is om tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten drinkwater te produceren
- Zwemwater
In 2027 is de fysieke veiligheid en hygiëne op orde op alle aangewezen zwemwaterlocaties en de bijbehorende zwemwaterkwaliteit.
- Richtlijn Overstromingsrisico's
Het regionaal waterplan bevat informatie als input voor het overstromingsrisicobeheerplan en -kaarten die onderdeel zijn van het Nationaal Stroomgebiedbeheerplan. Overheden die bij het onderwerp waterveiligheid en rampenbestrijding betrokken zijn, houden bij hun taken rekening met deze informatie en uitgangspunten.

Wat doen we daarvoor?

De waterkwaliteitsdoelen of milieukwaliteitseisen zijn deels nationaal in wetgeving vastgelegd en worden deels in het RWP vastgesteld. Over de in het RWP vast te stellen doelen heeft afstemming met het waterschap plaatsgevonden en is overeenstemming bereikt in het Regionaal Bestuurlijk Overleg Schelde van 24 maart 2021.

Naast een verdere verbetering van de hydromorfologie (inrichting, beheer en onderhoud) van de regionale wateren, ligt er een belangrijke opgave op het gebied van het terugdringen van de belasting met meststoffen.

Als Zeeland sluiten we aan op het generieke beleid van het Rijk in relatie tot het terugdringen van de verontreiniging van het grond- en oppervlaktewater. Met betrekking tot mest moet dit met name vorm gaan krijgen in de komende Actieprogramma's voor de Nitraatrichtlijn. Vanuit de landbouwsector zelf wordt in dit kader gewerkt aan een Uitvoeringsprogramma in het kader van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Andere onderwerpen dan de waterkwaliteit die in het RWP aan de orde komen, worden betrokken bij regulier overleg en afstemming met de bij deze onderwerpen betrokken overheden.

Wat zijn de klimaateffecten?

Het RWP heeft geen directe klimaateffecten. Wel kan klimaatverandering gevolgen hebben voor de haalbaarheid van de gestelde doelen. De precieze invloed van klimaateffecten op de waterkwaliteit gaat gepaard met veel onzekerheden.

Wat mag het kosten?

De inhoud van het Regionaal Waterprogramma is mede kaderstellend voor nadere voorstellen met betrekking tot begrotingsposten en budgettering voor waterbeleid in het kader van de jaarlijkse begrotingscyclus.

Financiële consequenties externe inhuur: geraamd op Externe_inhuur (kostensoort inhuur_Kostensoort)

Momenteel voorziene uitgaven passen binnen bestaande budgetten.

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerpbesluit.

Gedeputeerde staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Ontwerpbesluit

De staten der provincie Zeeland,

gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten van 28 september 2021, nr. 94514, en de
Nota beantwoording zienswijzen;

gelet op de Europese Kaderrichtlijn Water, Grondwaterrichtlijn, Richtlijn overstromingsrisico's,
Zwemwaterrichtlijn en aanpalende milieuriichtlijnen;

gelet op de zesjarige beleidscyclus die uit deze richtlijnen volgt;

gelet op de artikel 4.4 van de Waterwet en de artikelen 4.10 e.v. van het Waterbesluit;

gelet op afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht;

besluiten:

Het Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027 met bijbehorend
bijlagenrapport en daarin opgenomen factsheets grondwaterlichamen en de onderdelen
1 t/m 3 en 5 van de factsheets oppervlaktewaterlichamen vast te stellen.

statenstukken

Voorzitter van Provinciale Staten van Zeeland
p/a Statengriffie
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Onderwerp
Regionaal
Waterprogramma
Provincie Zeeland
2022-2027

Zaaknummer
18423

Behandeld door

Verzonden

Middelburg, 28 september 2021

Geachte voorzitter,

Hierbij bieden wij u het statenvoorstel tot vaststelling van het Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027 (RWP) met bijbehorende stukken aan.

Volgens de wettelijke voorbereidingsprocedure heeft het ontwerp RWP, na bekendmaking, ter inzage gelegen van 26 mei t/m 6 juli 2021. De ingekomen inspraakreacties zijn verwerkt in het RWP met een bijbehorende Nota beantwoording zienswijzen.

Uit de Europese waterrichtlijnen en het wettelijk kader volgt dat provincies iedere zes jaar het regionaal waterbeleid ter uitvoering van deze richtlijnen actualiseren. Dit Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027 vervangt de richtlijnuitwerking in het planonderdeel 2016-2021 van het omgevingsplan Zeeland. Het RWP is volgens de Omgevingswet, naast de Omgevingsvisie en -verordening, een verplicht instrument voor de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water, Grondwaterrichtlijn, Richtlijn overstroomingsrisico's, Zwemwaterrichtlijn en aanpalende milieuriichtlijnen.

Met het oog op tijdige vaststelling verzoeken wij u het statenvoorstel te agenderen voor de Statenvergadering van 11 en 12 november 2021.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen:

1. Statenvoorstel
2. Nota beantwoording zienswijzen
3. Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027
4. Bijlagenrapport Regionaal Waterprogramma Provincie Zeeland 2022-2027

U wordt verzocht om in uw correspondentie steeds het zaaknummer te vermelden.

Nota beantwoording Zienswijzen Regionaal Waterprogramma 2022- 2027 Provincie Zeeland

Zeeuws water schoon en veilig

Nota beantwoording Zienswijzen Regionaal Waterprogramma 2022- 2027 Provincie Zeeland

Zeeuws water schoon en veilig

Datum 28-09-2021
Auteur Provincie Zeeland
Versienummer definitief

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Beantwoording zienswijzen	6
3. Ingekomen zienswijzen	16
Colofon	17

1. Inleiding

Op 20 april 2021 hebben Gedeputeerde Staten het ontwerp Regionaal Waterprogramma provincie Zeeland 2022-2027 vastgesteld en vervolgens van 26 mei t/m 6 juli ter inzage gelegd met de mogelijkheid tot het indienen van zienswijzen door eenieder.

Op basis van zienswijzen die zijn ingebracht op het ontwerp-Regionaal Waterprogramma stellen Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten enkele kleine wijzigingen in het ontwerp-Regionaal Waterprogramma voor. Het betreft met name verduidelijkingen en actualisaties. De antwoorden op de ingebrachte zienswijzen zijn, voorzien van de eventuele wijzigingen opgenomen in deze nota.

Gedeputeerde Staten verzoeken Provinciale Staten in te stemmen met de wijzigingen zoals voorgesteld in deze nota en het Regionaal Waterprogramma provincie Zeeland 2022-2027 daarmee vast te stellen.

2. Beantwoording zienswijzen

Tijdens de inspraakperiode zijn zienswijzen op het ontwerp Regionaal Waterprogramma provincie Zeeland 2022-2027 ingediend door waterschap Scheldestromen en de ZLTO.

In onderstaande tabel zijn de reacties per indiener verwoord en voorzien van onze reactie en de eventuele wijziging. In de tabel wordt ook de buiten de inspraakperiode ontvangen brief van Sportvisserij Nederland behandeld. Deze heeft niet tot wijzigingsvoorstellen geleid.

Naar aanleiding van vragen en opmerkingen tijdens de Commissie Ruimte van 26 mei 2021 is ervoor gekozen om een aanvullend stuk over opkomende stoffen en zeer zorgwekkende stoffen op te nemen.

De ingekomen zienswijzen zijn als bijlage bij deze nota gevoegd.

Betreft	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
Waterschap Scheldestromen			
Ingekomen 5 juli 2021 / Kenmerk 2021026021			
Hoofdstuk 2, Kaderrichtlijn Water (KRW)			
p. 18 <i>“De resultaten van de kennisimpuls zouden tot een aanscherping van de milieukwaliteitseisen voor stikstof en fosfor – en dus tot een grotere reductie-opgave – leiden, maar dat doet niet af aan de forse inzet op emissiereductie-maatregelen die het halen van de nu geldende milieukwaliteitseis voor stikstof vereist”.</i>	Zoals er geschreven wordt is er al een forse inzet nodig op emissiereductie om de huidige doelen te halen. Daarom zal de forse verlaging naar de berekende concentraties vanuit de Kennisimpuls, ons inziens op diverse plekken vooral leiden tot een beperktere haalbaarheid van de doelen.	Vooralsnog is vastgehouden aan de eerder afgeleide nutriëntendoelen. We stellen voor om de voor het eerste stroomgebied-beheerplan gevolgde afleidingsmethode met alle tot nu toe beschikbare data te herhalen om vervolgens in goed overleg tot een verantwoorde keuze te kunnen komen.	Geen
p. 19: de figuren tonen de toestand in 2020, terwijl de toelichting over verandering over tijd gaat.	Dit figuur is gekozen na ambtelijk overleg tussen provincie en waterschap, en met de bedoeling om in het definitieve Regionaal Waterprogramma de gegevens te updaten met meer recente toetsresultaten, die later pas beschikbaar zouden komen. Daarbij zou het mooi zijn als de figuren beter aan zouden sluiten bij de tekst, en dus ook trends zouden weergeven. We stellen hierbij voor om, ook met het oog op de definitieve versie van ons eigen Waterschapsbeheerprogramma, ambtelijk gezamenlijk hier in op te trekken	Akkoord. Tekst en figuren in overleg actualiseren.	Tekst en figuren geactualiseerd.

Betreft	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
	en een vernieuwd overzicht te maken (in figuur en tekstueel) van de ontwikkeling van de toestand van de biologische groepen en de chemie in de KRW-lichamen.		
p. 22, paragraaf natuurlijker peilbeheer: <i>“Tegelijkertijd volgt uit de bevindingen van de kennisimpuls brakke wateren dat een tegennatuurlijk peilbeheer mogelijk negatief doorwerkt op de ecologische waterkwaliteit wat om een bijstelling van het eerdere uitgangspunt vraagt”.</i>	Graag toelichten wat bedoeld wordt met bijstelling van het eerdere uitgangspunt.	Hiermee wordt bedoeld dat ook een winterpeil dat twintig centimeter lager is dan het zomerpeil nog negatief door kan werken op de ecologische waterkwaliteit en een natuurlijker verloop overwogen zou moeten worden. Te denken valt dan aan een gelijk streefpeil over het hele jaar waarbij flexibeler ingespeeld wordt op de weersomstandigheden.	Geen
p. 24, met betrekking tot de DAW-impuls: <i>“Vervolgens wordt in het Uitvoeringsplan (UP) nader ingegaan op de prioritering, rolverdeling en te leveren bijdragen. ZLTO neemt hierin het initiatief en werkt daarbij samen met het waterschap”.</i>	Wat het waterschap betreft is de samenwerking zeker niet beperkt tot ZLTO en waterschap, maar is hier ook een rol weggelegd voor Provincie Zeeland zelf. Daarnaast valt te denken aan andere maatschappelijke partners zoals Vereniging Agrodīs, Cūmela, ZAJK, boeren met lidmaatschap van andere collectieven en onafhankelijke boeren.	De provincie Zeeland wil hier graag aan meewerken. In overleg kan bezien worden welke andere partijen bij kunnen dragen.	Tekst wordt gewijzigd in: <i>“...werkt daarbij samen met het waterschap en de provincie. Ook andere maatschappelijke partners kunnen hier een belangrijke rol bij spelen.”</i>
Hoofdstuk 4, Zwemwater			
p. 35 onderaan: <i>“De waterbeheerder wordt geacht maatregelen nemen”</i>	Graag nuanceren: maatregelen kunnen genomen worden wanneer dit mogelijk en doeltreffend is. Zwemwateren Braakman en Vogel liggen in wateren	Het BKL bepaalt dat de waterbeheerder op basis van het opgestelde zwemwaterprofiel en de zwemwaterkwaliteitsklasse	De waterbeheerder wordt geacht passende maatregelen

Betreft	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
<i>gelen te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren als dat nodig is”.</i>	waar het waterschap niet of nauwelijks invloed kan uitoefenen.	maatregelen treft om aan de eisen te voldoen. Formulering wordt iets aangepast.	te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren als dat nodig is om aan de kwaliteitseisen te voldoen.
ZLTO			
Ingekomen: 5 juli 2021 / kenmerk: 21jelshol83izl/			
Koppeling tussen waterkwaliteit en waterkwantiteit	Constaateert dat het RWP zich nagenoeg uitsluitend richt op waterkwaliteit en ziet andere onderdelen en koppeling tussen waterkwaliteit en waterkwantiteit onvoldoende terug. Vindt verweving met Zeeuws Deltaplan Zoet Water cruciaal. Wijst erop dat de beschikbaarheid van voldoende zoet water handelingsperspectief biedt voor de verbetering van de waterkwaliteit.	Met het RWP wordt invulling gegeven aan de wettelijk vereiste uitwerking van Europese waterrichtlijnen. Voor de Kaderrichtlijn Water zijn de randvoorwaarden voor waterkwantiteit gekoppeld aan de hydro-morfologie (p.17 RWP). Voor grondwater geldt dat niet meer mag worden onttrokken dan er aangevuld wordt (p.27 RWP). Andere onderdelen zijn opgenomen in de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening (link#). Raakvlakken met het Zeeuws Deltaplan Zoet Water en de Klimaatadaptatiestrategie zullen in vervolgtraject meegenomen worden.	Geen
Haalbaarheid doelstellingen	Onderschrijven het voornemen om de ontwikkelingen jaarlijks op te volgen en uiterlijk in 2025 te evalueren of de doelstellingen voor 2027 realistisch zijn.	De evaluatie en eventuele bijstelling van doelen en maatregelen wordt in nauw overleg met betrokken partijen opgepakt.	Geen

Betreft	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
	Vragen aandacht voor de tekst op blz. 18 over de resultaten van de 'kennisimpuls Brakke wateren'. Stelt dat aanscherping van doelen tot beperktere haalbaarheid leidt en dat achtergrondbelasting het behalen van die doelen in de weg staat. Achten het ongewenst om onhaalbare doelen op te leggen.	Om te voorkomen dat onhaalbare doelen worden vastgesteld, wordt achtergrondbelasting in de overwegingen meegenomen. Emissiereducerende maatregelen zijn noodzakelijk om tot doelbereik te kunnen komen. Daarvoor is medewerking van de landbouwsector nodig en daarvoor is het DAW ook door u als instrument aange-reikt.	
Natuurlijker peilbeheer	Pleiten met betrekking tot een natuurlijker peilbeheer voor gebiedsgericht maatwerk, bijvoorbeeld in het kader van de PWO's, met daarnaast de mogelijkheid om flexibel om te gaan met uitgangspunten, mede afhankelijk van weersverwachtingen.	Wij zijn het eens met de wens om tot een flexibeler invulling van het beheer te komen en willen graag in gesprek met het waterschap en betrokken partijen over de daarbij te hanteren randvoorwaarden. De resultaten van de geplande pilots zijn daarvoor ook van belang.	Geen
Nutriëntenbelasting oppervlaktewater	Een belangrijk deel van de nutriëntenbelasting wordt toegeschreven aan landbouwbronnen (blz. 23). Ter vergroting van het draagvlak voor (ingrijpende) maatregelen wordt gevraagd om een evenwichtige aanpak in de benadering van alle bronnen. Gevraagd wordt wat de bijdrage is van watervogels aan het nutriëntengehalte van sommige oppervlaktewateren en om onderscheid te maken	De gevraagde evenwichtige aanpak is gevolgd bij de uitvoering van de watersysteemanalyse. Figuur 7 (#p.24) toont de verdeling van bronnen die hieruit volgt. Actuele bemesting is daarvan verreweg de grootste. Historische bemesting en nalevering bodem zijn ingedeeld bij de achtergrondbelasting.	Geen

Betreft	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
	tussen de actuele bemesting en de na-ijling van historische bemesting.	Watervogels zijn niet meegenomen in de analyse, maar dragen naar verwachting nauwelijks bij aan de nutriëntengehaltes van de begrensde waterlichamen.	
Handelingsperspectief	“Handelingsperspectief is belangrijk om tot ander gedrag te komen. Dat geldt ook voor de vermindering van emissies van landbouwpercelen naar oppervlaktewater en grondwater. Wij missen in het WBP een visie waarop handelingsperspectief kan worden gerealiseerd.” Wijst op meerwaarde bedrijfsspecifiek advies en roept provincie op om bedrijfsspecifieke advisering te ondersteunen.	Emissiebeperking wordt in eerste instantie via landelijk beleid gerealiseerd. Het handelingsperspectief bevindt zich binnen de daarin vastgelegde kaders. Waar mogelijk willen wij regionale initiatieven die hieraan bijdragen zeker ondersteunen. Instrumenten en programma's als POP3, DAW, Bodem-UP en het Uitvoeringsprogramma landelijk gebied helpen daarbij.	Geen
Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW)	Wijst op het belang van uitvoeringsprojecten en samenwerking daarbij. Spreekt de hoop uit dat, naast het waterschap, ook de provincie, de loonwerksector, de jonge agrariërs, het agrarisch natuurbeheer en anderen zich betrokken voelen.	Gelet op de doelstellingen is het van belang om tot grote deelname aan uitvoeringsprojecten te komen. Zoals hiervoor al aangegeven, dragen wij daar graag aan bij.	Geen
Sportvisserij Nederland			
Ingekomen: 4 maart 2021 / kenmerk: 20210304 10/WvA /			
Deze reactie is niet binnen de inspraakperiode ontvangen, maar heeft wel betrekking op het provinciale waterprogramma en wordt daarom meegenomen in de antwoordnota.			

Betreft	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
Een veilige plek aan het water voor de sportvisser	Wijst op het belang van bereikbare en begaanbare waterkanten, oevers, visplekken, vissteigers (ook voor mindervaliden), voorkomen van Dichtgroei door waterplanten en voldoende trailerhelmingen. Vraagt daarbij te helpen door in het waterprogramma kleinschalig eigen beheer door de sportvisserij op te nemen en oevers bereikbaar te houden. Biedt aan mee te helpen en denken.	Wij begrijpen uw praktische wensen ten aanzien van beheer en inrichting van wateren ten behoeve van de sportvisserij, maar zien dit niet als mee te geven randvoorwaarde ter ondersteuning van het realiseren van de doelen van het waterprogramma. Wij adviseren u hierover in gesprek te gaan met de waterbeheerder en de gemeenten.	Geen
Vissterfte voorkomen:	Wijst op diverse onderzoeken waaruit blijkt dat maaibeheer een grote impact heeft op de visstand. Pleit voor een aangepast maaibeheer en het niet volledig verwijderen van de vegetatie en het aanbrengen van structuren in het water. Verzoekt om rioolssystemen aan te passen zodat vissterfte en de negatieve ecologische impact op systeem voorkomen wordt.	Op dit moment maakt aanpassing van het maaibeheer geen onderdeel uit van het KRW-maatregelenprogramma. De eventuele meerwaarde hiervan kan meegenomen worden in de evaluatie van het huidige programma. Voor rioolssystemen geldt dat voldaan wordt aan de vereisten met betrekking tot de overstortfrequentie. Ook wordt toegewerkt naar een verdere scheiding van regen- en afvalwater.	Geen
Natuurvriendelijke oevers ook vriendelijk voor vissen maken	Constaateert dat veel natuurvriendelijke oevers door gebrek aan onderhoud hun oorspronkelijke waarde door verlanding verliezen. Adviseert om onderhoud van bestaande natuurvriendelijke oevers een hogere prioriteit te geven dan de	Beheer en onderhoud van oevers valt onder de taken van de waterbeheerder en wordt niet via het regionaal waterprogramma voorgeschreven.	Geen

Betreft	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
	aanleg van nog meer nieuwe natuurvriendelijke oevers.		
Voldoende voedsel voor vis	Pleit, in plaats van prioritering nutriëntenbestrijding, voor meer regionale studies naar de voedselpiramide van algen, waterinsecten en vis. Verwacht dat dit vaker zal leiden tot maatregelen gericht op herstel van de zwakke schakels in de voedselpiramide.	Via de Kennisimpuls waterkwaliteit wordt nader onderzoek verricht naar bepalende factoren en effectieve maatregelen. Dit heeft nog niet geleid tot andere inzichten.	Geen
Veilig en gezond water:	Vraagt aandacht voor opkomende stoffen waarvan de effecten vaak niet goed bekend zijn. Wil strenge beoordeling lozingsvergunningen en terugdringing gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.	Op nationaal niveau wordt binnen de Delta-aanpak waterkwaliteit door overheden en maatschappelijke organisaties samengewerkt aan de aanpak van opkomende stoffen en zijn bestuurlijke afspraken gemaakt. Beoordelen van vergunningen maakt daar onderdeel van uit.	Geen
Vismigratie	Wijst op het belang van vrije vismigratie en pleit ervoor om vismigratieroutes zoveel mogelijk vrij te houden van obstakels (gemalen, dammen, stuwen en waterkrachtcentrales) of om deze vispasseerbaar te maken.	Realisatie van vismigratievoorzieningen maakt onderdeel uit van het maatregelenprogramma van het waterschap. Bij de uitvoering van waterbeheersingswerken neemt het waterschap vismigratiemogelijkheden in de overwegingen mee.	Geen
Ambtshalve wijziging nav behandeling in de Ruimte d.d. 26 mei 2021			

Betreft	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
Opkomende en zeer zorgwekkende stoffen	Mist (de toekomstige invulling van) het provinciaal beleid m.b.t. opkomende en zeer zorgwekkende stoffen in het water.	We voegen een paragraaf toe waarin de problematiek van opkomende en (potentieel) Zeer Zorgwekkende Stoffen ((p)ZZS) wordt toegelicht.	Toevoegen paragraaf 2.6 over (p)ZZS en opkomende stoffen aan het regionaal waterprogramma.

3. Ingekomen zienswijzen

Waterschap **Scheldestromen**

Memo

aan :
van :
afschrift :
datum : 5 juli 2021
betreft : Zienswijze op het ontwerp-Regionaal Waterprogramma 2022-2027
registratienr : 2021026021

Het Dagelijks Bestuur van Waterschap Scheldestromen heeft kennisgenomen van het ontwerp Regionaal Waterprogramma van de Provincie Zeeland wat ter inzage ligt van 26 mei t/m 6 juli 2021. Bij deze geeft het DB een korte reactie op de totstandkoming en de inhoud van de hoofdstukken die voor het waterschap van belang zijn.

Als eerste willen we graag benoemen dat het programma in goed overleg en na een prettige samenwerking tot stand is gekomen. Het geeft een duidelijk overzicht van de beleidsuitwerking voor verschillende onderwerpen die het waterschapswerk raken, zoals de KRW, zwemwater en de Richtlijn Overstromingsrisico's.

Er zijn een aantal aandachtspunten die we graag zouden willen meegeven voor de hoofdstukken over KRW en zwemwater. Die worden hieronder puntsgewijs uitgewerkt.

Hoofdstuk 2, Kaderrichtlijn Water (KRW)

- p. 18 *“De resultaten van de kennisimpuls zouden tot een aanscherping van de milieukwaliteitseisen voor stikstof en fosfor - en dus tot een grotere reductie-opgave - leiden, maar dat doet niet af aan de forse inzet op emissiereductie-maatregelen die het halen van de nu geldende milieukwaliteitseisen voor stikstof vereist”*. Zoals er geschreven wordt is er al een forse inzet nodig op emissiereductie om de huidige doelen te halen. Daarom zal de forse verlaging naar de berekende concentraties vanuit de Kennisimpuls, ons inziens op diverse plekken vooral leiden tot een beperktere haalbaarheid van de doelen.
- p. 19: de figuren tonen de toestand in 2020, terwijl de toelichting over verandering over tijd gaat. Dit figuur is gekozen na ambtelijk overleg tussen provincie en waterschap, en met de bedoeling om in het definitieve Regionaal Waterprogramma de gegevens te updaten met meer recente toetsresultaten, die later pas beschikbaar zouden komen. Daarbij zou het mooi zijn als de figuren beter aan zouden sluiten bij de tekst, en dus ook trends zouden weergeven. We stellen hierbij voor om, ook met het oog op de definitieve versie van ons eigen Waterschapsbeheerprogramma, ambtelijk gezamenlijk hier in op te trekken en een vernieuwd overzicht te maken (in figuur en tekstueel) van de ontwikkeling van de toestand van de biologische groepen en de chemie in de KRW-lichamen.
- p. 22, paragraaf natuurlijker peilbeheer: *“Tegelijkertijd volgt uit de bevindingen van de kennisimpuls brakke wateren dat een tegennatuurlijk peilbeheer mogelijk negatief doorwerkt op de ecologische waterkwaliteit wat om een bijstelling van het eerdere uitgangspunt vraagt”*. Graag toelichten wat bedoeld wordt met bijstelling van het eerdere uitgangspunt.

Postadres:

Postbus 1000,
4330 ZW Middelburg

Bezoekadressen:

Kanaalweg 1,
4337 PA Middelburg

Kennedylaan 1,
4538 AE Terneuzen

t 088 2461000 (lokaal tarief)

f 088 2461990

e info@scheldestromen.nl

s www.scheldestromen.nl

- p. 24, met betrekking tot de DAW-impuls: “*Vervolgens wordt in het Uitvoeringsplan (UP) nader ingegaan op de prioritering, rolverdeling en te leveren bijdragen. ZLTO neemt hierin het initiatief en werkt daarbij samen met het waterschap*”. Wat het waterschap betreft is de samenwerking zeker niet beperkt tot ZLTO en waterschap, maar is hier ook een rol weggelegd voor Provincie Zeeland zelf. Daarnaast valt te denken aan andere maatschappelijke partners zoals Vereniging Agrodīs, Cumela, ZAJK, boeren met lidmaatschap van andere collectieven en onafhankelijke boeren.

Hoofdstuk 4, Zwemwater

- p. 35 onderaan: “*De waterbeheerder wordt geacht maatregelen te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren als dat nodig is*”. Graag nuanceren: maatregelen kunnen genomen worden wanneer dit mogelijk en doeltreffend is. Zwemwateren Braakman en Vogel liggen in wateren waar het waterschap niet of nauwelijks invloed kan uitoefenen.

Retour: 5201AC100

Het College van Gedeputeerde Staten
van de provincie Zeeland
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Datum
5 juli 2021

Onderwerp
Regionaal Waterprogramma 2022-2027

Contact
06-29 52 02 60
johan.elshof@zlto.nl

Kenmerk
21jelsho183izl

Geacht College,

We hebben met veel belangstelling kennis genomen van het Ontwerp Regionaal Waterprogramma Zeeland 2022-2027 (RWP). Graag willen wij onze zienswijze daarop geven.

Koppeling met zoetwater

Allereerst valt op dat het RWP zich nagenoeg uitsluitend richt op waterkwaliteit. Andere onderdelen van het provinciaal waterbeheer zoals waterkwantiteit en de kwantitatieve aspecten van het grondwaterbeheer komen nagenoeg niet aan de orde.

Op zich is dat te begrijpen, vanwege de eerdere keuze voor het opstellen van een afzonderlijk Zeeuws Deltaplan Zoetwater. Wel is het cruciaal dat beide strategische plannen voldoende met elkaar worden verweven, waardoor ze elkaar inhoudelijk kunnen versterken. Als voorbeeld: wanneer voldoende zoetwater aanwezig is, heeft de plant optimale omstandigheden om nutriënten op te nemen. Daarmee worden meststoffen gebruikt voor de gewasproductie en blijven ze niet achter op of in de bodem, met het risico op afspoeling of uitspoeling naar oppervlaktewater of grondwater. De beschikbaarheid van zoetwater is hiermee een belangrijke sleutel in de vermindering van emissies van nutriënten van agrarische percelen en dus voor de verbetering van de waterkwaliteit. Anders gezegd: de beschikbaarheid van voldoende zoet water biedt handelingsperspectief voor de verbetering van de waterkwaliteit.

Deze koppeling tussen waterkwaliteit en waterkwantiteit zien wij in het RWP onvoldoende terug.

Haalbaarheid doelstellingen

U schrijft dat voor de KRW geldt dat 2027 de uiterlijke termijn is waarbinnen doelstellingen gerealiseerd moeten worden (blz. 4).

Naar onze mening is het behalen van doelstellingen van een groot aantal factoren afhankelijk. Op een deel daarvan heeft de provincie geen enkele invloed, waaronder de achtergrondbelasting. Het is al een heel opgave om alle maatregelen uitgevoerd te krijgen die nodig zijn om doelstellingen te realiseren, gelet op de weerbaarheid van de materie. Maatregelen moeten haalbaar, betaalbaar en uitvoerbaar zijn en moeten op draagvlak kunnen rekenen. We kunnen daarom uw voornemen onderschrijven om de ontwikkelingen

jaarlijks op te volgen en uiterlijk in 2025 te evalueren of de KRW-doelstellingen voor 2027 realistisch zijn.

In dat licht vragen wij uw aandacht voor de tekst op blz. 18 over de resultaten van de 'kennisimpuls Brakke wateren'. Zoals het RWP aangeeft is er op zich al een forse inzet nodig op emissiereductie, om de gewenste doelen te behalen. Wanneer de doelen nog verder worden aangescherpt, leidt dat op diverse plekken tot een nog beperktere haalbaarheid van de doelen. Dit, in de wetenschap dat de huidige achtergrondbelasting het behalen van die doelen in de weg staat. Dat betekent dat ook al zou er in die gebieden in Zeeland in het geheel geen emissie meer plaats vinden, er nog niet aan de norm voldaan zou kunnen worden. Hiermee legt de provincie zichzelf en anderen dan onhaalbare eisen op. En dat is zeer ongewenst.

Natuurlijker peilbeheer

Omwille van de ecologische waterkwaliteit wordt een 'natuurlijker peilbeheer' voorgesteld (blz. 22), waarbij het peilverschil tussen zomer en winter wordt verkleind en in elk geval niet meer zal zijn dan 20 cm.

We zijn het er mee eens, dat in het verleden de verschillen tussen zomer- en winterpeil wel eens te groot waren, mede gezien de huidige inzichten omtrent het belang van waterconservering en de beschikbaarheid van voldoende zoetwater aan het begin van het groeiseizoen. Tegelijkertijd neemt met hogere peilen ook het risico toe op slechte bewerkbaarheid van de grond, trage groei en wateroverlast. We pleiten daarom voor gebiedsgericht maatwerk, bijvoorbeeld in het kader van de PWO's, met daarnaast de mogelijkheid om flexibel om te gaan met uitgangspunten, mede afhankelijk van weersverwachtingen.

Nutriëntenbelasting oppervlaktewater

Een belangrijk deel van de nutriëntenbelasting wordt toegeschreven aan landbouwbronnen (blz. 23). Naar onze mening dient er een evenwichtige aanpak te zijn in de benadering van alle bronnen. Dat vergroot het draagvlak voor (ingrijpende) maatregelen bij de diverse doelgroepen. Dus naast landbouw, ook kijken naar de achtergrondbelasting, de kwel, effluent en natuur. In het licht van dit laatste vragen we ons af wat de bijdrage is van watervogels is het nutriëntengehalte van sommige oppervlaktewateren.

Wat de agrarische bijdrage betreft is het goed om onderscheid te maken tussen de actuele bemesting en de na-ijling van historische bemesting. Wij vrezen dat de na-ijling grotendeels als een gegeven moet worden beschouwd.

Handelingsperspectief

Handelingsperspectief is belangrijk om tot ander gedrag te komen. Dat geldt ook voor de vermindering van emissies van landbouwpercelen naar oppervlaktewater en grondwater. Wij missen in het WBP een visie waarop handelingsperspectief kan worden gerealiseerd.

Als het gaat om vermindering van agrarische emissies, leert de ervaring dat bedrijfsspecifiek advies, in de vorm van bijvoorbeeld het ZLTO-programma BodemUP, hierin zeer behulpzaam kan zijn. Door gericht aandacht te schenken aan de chemische, biologische en fysische bodemkwaliteit kan efficiënt mineralengebruik worden vergroot, met als gevolg dat de emissie vermindert. Een ander effect is dat het watervasthoudend vermogen van de bodem wordt vergroot. Zo snijdt het mes aan twee kanten. Ervaringen op Schouwen-Duiveland en elders (buiten Zeeland) leren dat agrariërs enthousiast zijn voor deze aanpak.

Wij waarderen het dat de provincie Zeeland participeert in de aanpak op Schouwen-Duiveland en we roepen u op om deze aanpak ook elders in de provincie te ondersteunen. Wij willen nog eens benadrukken dat een positief-meedenkende houding van de overheid u en ons verder brengt dan een aanpak met ge- en verboden die niet inpasbaar zijn in de agrarische bedrijfsvoering of waarvan het nut in de praktijk niet wordt gezien.

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW)

Wij waarderen de inzet van de provincie in het DAW, het Uitvoeringsprogramma (UP) en uw praktische benadering daarvan. Vanzelfsprekend mag deze planvorming geen afbreuk doen aan de uitvoering. In de loop van dit jaar willen wij daarom aan de slag met de verdere verspreiding van BodemUP, de vermindering van erfemissies van veehouderijbedrijven en de voortgang van koolstofvastlegging via Carbon Farming.

Dat kunnen we alleen maar samen met anderen. Weliswaar is het waterschap daarin een belangrijke partner (blz. 24), maar we hopen dat de provincie, de loonwerksector, de jonge agrariërs, het agrarisch natuurbeheer en anderen zich ook betrokken voelen.

Wij zijn vanzelfsprekend graag bereid om onze reactie nader mondeling toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

Ing. J.de Regt MSc
Secretaris ZLTO Raad Zeeland

Van: [info](#)
Aan: [info](#)
Onderwerp: Zienswijze op waterbeheerprogramma (in wording)
Datum: donderdag 4 maart 2021 12:12:48
Bijlagen: [20210304_10 zienswijze waterbeheerprogramma \(in wording\).pdf](#)
[Brochure KRW sportvisserij.pdf](#)

Geacht College van Gedeputeerde Staten/Geachte leden van Provinciale Staten,

Op dit moment wordt er door provincies en waterschappen hard gewerkt aan de nieuwe waterbeheerprogramma's voor de periode 2022 / 2027.

Graag bieden wij u hierbij onze zienswijze aan op uw waterbeheerprogramma (in wording). In deze zienswijze staan een aantal punten waar de hengelsport veel waarde aan hecht.

Wij verzoeken u deze punten mee te nemen in het 'nieuwe' waterbeheerprogramma.

Met vriendelijke groet,

Sportvisserij Zuidwest Nederland

Ons kenmerk : 20210304 10/WvA
Behandeld door :
Doorkiesnummer :
Datum : 4 maart 2021

Onderwerp : zienswijze op uw waterbeheerprogramma(in wording)

Geacht College van Gedeputeerde Staten/Geachte leden van Provinciale Staten,

Op dit moment wordt er door provincies en waterschappen hard gewerkt aan de nieuwe waterbeheerprogramma's voor de periode 2022 / 2027. Graag bieden wij u hierbij onze zienswijze aan op uw waterbeheerprogramma (in wording). In deze zienswijze staan een aantal punten waar de hengelsport veel waarde aan hecht. Wij verzoeken u deze punten te mee te nemen in de 'nieuwe' waterbeheerprogramma's

Wie zijn wij en wat doen wij

Sportvisserij Zuidwest Nederland is de belangenorganisatie voor de sportvisserij in de provincies Zuid-Holland, Noord-Brabant en Zeeland. Met 220 aangesloten hengelsportverenigingen en ruim 180.000 sportvissers zijn wij de grootste federatie aangesloten bij de landelijke koepel Sportvisserij Nederland.

Heel veel mensen vissen in Nederland en er zijn op dit moment ruim 700.000 geregistreerde sportvissers lid van een hengelsportvereniging daarnaast zijn er ook velen die met een lokale dagvergunning of meevistoestemming aan de waterkant recreëren. Het totaal aan sportvissers reikt hierdoor landelijk tot ruim boven de 1 miljoen! Het is één van de meest beoefende buitenactiviteiten en een van de weinige activiteiten die doorgang kon hebben ten tijde van de corona crisis. Op voetbal na is Sportvisserij Nederland met de daaraan verbonden federaties zoals Sportvisserij Zuidwest Nederland – tevens lid van NOC*NSF – de grootste sportbond van Nederland. We hebben dan ook een grote organisatie met veel kennis en expertise over water en vis. Binnen heel veel gemeenten is de hengelsportvereniging een van de, zo niet, de grootste sportvereniging.

Vanuit de hengelsport worden tal van educatieve en maatschappelijke activiteiten geïnitieerd waaronder; vislessen voor de jeugd en vissen met ouderen, wat samen met het Instituut voor Natuureducatie (IVN) wordt gedaan. Sportvisserij wordt maatschappelijk breed gedragen in alle lagen en diversiteit van de samenleving, ook in uw regio.

Sportvisserij huurt op tienduizenden hectares water het visrecht. Daarmee zijn we één van de belangrijkste betalende groep recreatieve gebruikers van het water van gemeenten, waterschappen en provincies. Als visrechthebbenden zetten wij ons onder meer in voor een goed beheer van water en visstand. Zo spelen de federatie en de verenigingen een belangrijke rol in diverse Visstand Beheer Commissies (hierna "VBC's"). Dit is hét overlegplatform tussen de sport- en beroepsvisserij, waterschappen en in het geval van grote rijkswateren ook het Rijk. In veel gevallen

nemen ook andere partijen als natuurorganisaties of terreinbeheerders deel aan de VBC's.

Waterbeheersprogramma's zijn voor de sportvisserij van grote betekenis omdat hierin maatregelen worden voorgesteld en afspraken worden gemaakt die van invloed zijn op de visstand en de sportvisserij.

Terugkijkend op de eerste twee planperiodes en de huidige toestand van het water in ogenschouw nemend hebben wij vanuit ons belang een aantal punten gedefinieerd:

Een veilige plek aan het water voor de sportvisser

In Nederland vissen ruim één miljoen mensen die allemaal een veilige plek aan het water zoeken. Voor hen is het belangrijk dat het water bereikbaar en bevisbaar is. Denk hierbij aan bereikbare en begaanbare waterkanten, oevers, visplekken, vissteigers (ook voor mindervaliden), voorkomen van dichtgroei door waterplanten en voldoende trailerhellingen. Met name in 2020 door de COVID-19 zien we een explosieve toename van toerisme en recreatie in eigen land. Ook het aantal sportvissers is hierdoor flink toegenomen.

Jeugd, ouderen en minder validen vormen een groot deel van deze groep mensen waarvoor extra aandacht noodzakelijk is. Drie doelgroepen, die met een beperkte actieradius met name gebruik maken van de wateren in de bebouwde omgeving. Wateren, die veelal vallen onder de overige wateren. Overheden zouden voor deze groepen moeten opkomen door voor de overige wateren het recreatief medegebruik hoog in het vaandel te houden. Daarmee hoeft u uiteraard niet de ecologie en natuur uit het oog te verliezen, maar geeft u invulling aan de hedendaagse recreatieve functie die water in Nederland heeft.

Als waterschap of provincie kunt u een bijdrage leveren door te zorgen voor bereikbare oevers en ontsluiting tot aan de waterkant. We proberen in iedere woonwijk een VISparel te creëren. Een water waar de jeugd, ouderen en mindervaliden veilig kunnen recreëren met de hengel. U kunt daarbij helpen door in het waterprogramma kleinschalig eigen beheer door de sportvisserij op te nemen en oevers bereikbaar te houden. We helpen en denken graag mee!

Vissterfte voorkomen:

Uit diverse onderzoeken blijkt dat maaibeheer een grote impact heeft op de visstand. Directe impact doordat vis en andere organismen met het maaisel uit het water worden geschept of sterfte als gevolg van zuurstofloosheid na het maaien of vanwege beschadiging door contact met maaiapparatuur. Indirecte impact ontstaat bijvoorbeeld door het verdwijnen van structuur en daarmee van schuilplaatsen, waardoor met name jonge aanwas in de loop van de winter sterft.

Uit onderzoek en uit incidenten van grootschalige vissterfte kwam naar voren dat de maaiwerkzaamheden niet altijd even zorgvuldig worden uitgevoerd. Er blijkt vaak zo snel mogelijk te worden gewerkt waarbij weinig of geen rekening wordt gehouden met de flora en fauna (maairichting, ontbreken van zuurstofpeilmonitoring). Daarnaast wordt er niet altijd

afwisselend gemaaid en soms blijkt 100% van de vegetatie te worden verwijderd, terwijl de afspraak is dat 25% gespaard zou moeten blijven in water. Het volledig verwijderen van de vegetatie is zeer nadelig voor de aanwezige visstand.

Qua inrichting zijn veel stedelijke wateren, kanalen en weteringen structuurarm. Wij pleiten voor het aanbrengen van structuren in het water, bijvoorbeeld in de vorm van vissenbossen. Dit is tevens een mooie vorm van hergebruik en opslag van CO₂. En diepere zones waar de vis in tijden van droogte kan overleven.

Met de klimaatveranderingen zien we in de warme maanden extremen, van langdurige droogte perioden tot hevige regenval met overstorten van riolen tot gevolg. Hierdoor komen er in korte tijd grote hoeveelheden verontreinigd water in het systeem wat direct zuurstofloosheid veroorzaakt met sterfte van veel vis tot gevolg. Hier vragen wij ook uw aandacht voor om de, vaak nog verouderde, riool systemen aan te passen zodat vissterfte en de negatieve ecologische impact op systeem voorkomen wordt.

Natuurvriendelijke oevers ook vriendelijk voor vissen maken

In de praktijk blijkt dat veel natuurvriendelijke oevers door gebrek aan onderhoud hun oorspronkelijke waarde voor vis door verlanding verliezen. Daarnaast verliest het niet alleen de ecologische waarde voor vis, maar ook de waarde die het heeft voor de water zuiverende waterplanten en de diversiteit van flora. Wij adviseren dan ook om onderhoud van bestaande natuurvriendelijke oevers een hogere prioriteit te geven dan de aanleg van nog meer nieuwe natuurvriendelijke oevers. Met onderhoud van bestaande oevers bereikt men vaak een netto hoger effect voor vis dan het aanleggen van nog meer natuurvriendelijke oevers. Verder zien wij op veel wateren dat met de aanleg van de natuurvriendelijke oevers de waterkant niet meer bereikbaar is (bijvoorbeeld door gebruik van allerlei soorten vooroevers of obstakels, zoals balken) en dat die delen voor de sportvisserij verloren gaan. Graag denken en praten wij mee en zouden wij betrokken worden bij planning en uitvoering.

Voldoende voedsel voor vis

In plaats van nutriëntenbestrijding hoog te prioriteren, pleiten wij voor meer regionale studies naar de voedselpiramide van algen, waterinsecten en vis. Dit kan uiteindelijk leiden tot maatregelen voor nutriëntenvermindering, maar onze verwachting is dat dit vaker zal leiden tot maatregelen gericht op herstel van de zwakke schakels in de voedselpiramide. Bijvoorbeeld het herstel van macrofauna door strenger beleid op verontreinigende stoffen. Wij zouden deze andere aanpak graag terugzien in de nota.

Veilig en gezond water:

Er is een veelheid aan chemische stoffen in opkomst in het water. Stoffen waarvan de effecten vaak niet goed bekend zijn. In uw waterprogramma graag aandacht daarvoor. Meer inzicht is nodig via bijvoorbeeld regionale

bio-essays. Lozingsvergunningen moeten streng beoordeeld worden en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen zoveel mogelijk teruggedrongen. Verder dringen we bij u aan om bij renovatie of nieuwbouw van gemalen gebruik te maken van visvriendelijke apparaten, conform NEN 8775.

Vismigratie

Een onderwerp wat ook internationaal hoog op het programma staat en waar wij een belangrijke schakel in zijn. Voorzichtig maken we al stappen met bijvoorbeeld het kierbesluit van de haringvlietsluizen. Maar we kunnen en moeten nog zorgvuldiger zijn met het openstellen van vismigratie routes. Met de klimaatveranderingen is het vasthouden van water net zo belangrijk en in gebieden wellicht belangrijker geworden dan het water afvoeren. Wij vragen hierbij wel uw nadrukkelijke aandacht om de fauna hierin te ontzien en voorzieningen te treffen waardoor bijvoorbeeld de vis bij afdamming van water niet wordt dwars geboomd.

Een gezond leefmilieu met voldoende paai-, opgroei-, voedsel- en overwinteringsgebieden is van levensbelang voor vissen en daarmee de gehele keten. Minstens zo belangrijk is dat vissen zich zoveel mogelijk ongehinderd heen en weer kunnen bewegen tussen deze gebieden. Het is van belang om vismigratie routes zoveel mogelijk vrij te houden van obstakels (dammen, stuwen en waterkrachtcentrales) of om deze vispasseerbaar te maken.

Bovenstaande punten worden in de bijgevoegde KRW brochure verder toegelicht. We stellen het bijzonder op prijs als het welzijn van vissen en de belangen van de ruim 1 miljoen sportvissers in Nederland worden meegenomen in uw nota.

We geven u met alle plezier een verdere toelichting op onze standpunten en bieden hierbij onze expertise en kennis aan om mee te participeren in de totstandkoming van de uiteindelijke nota.

Met vriendelijke groet,

Björn Schutz
directeur van Sportvisserij Zuidwest Nederland

A man in a blue shirt and shorts is fishing in a pond. He is standing in a grassy area next to the water, holding a fishing rod. The pond is surrounded by reeds and trees. The sky is blue and clear. The text is overlaid on the top half of the image.

Europese Kaderrichtlijn Water:
**RUIMTE VOOR
SPORTVISSEN,
VISVRIENDELIJK BEHEER,
GEZOND WATER**

In 2021 worden de plannen en maatregelen voor de KRW-planperiode 2022-2027 vastgesteld. Sportvisserij Nederland pleit voor een bredere blik op een goede waterkwaliteit en meer ecologische intelligentie bij inrichting en beheer van ons waterrijke land. Deze folder schetst onze ideeën en concrete maatregelen die mens en natuur ten goede komen.

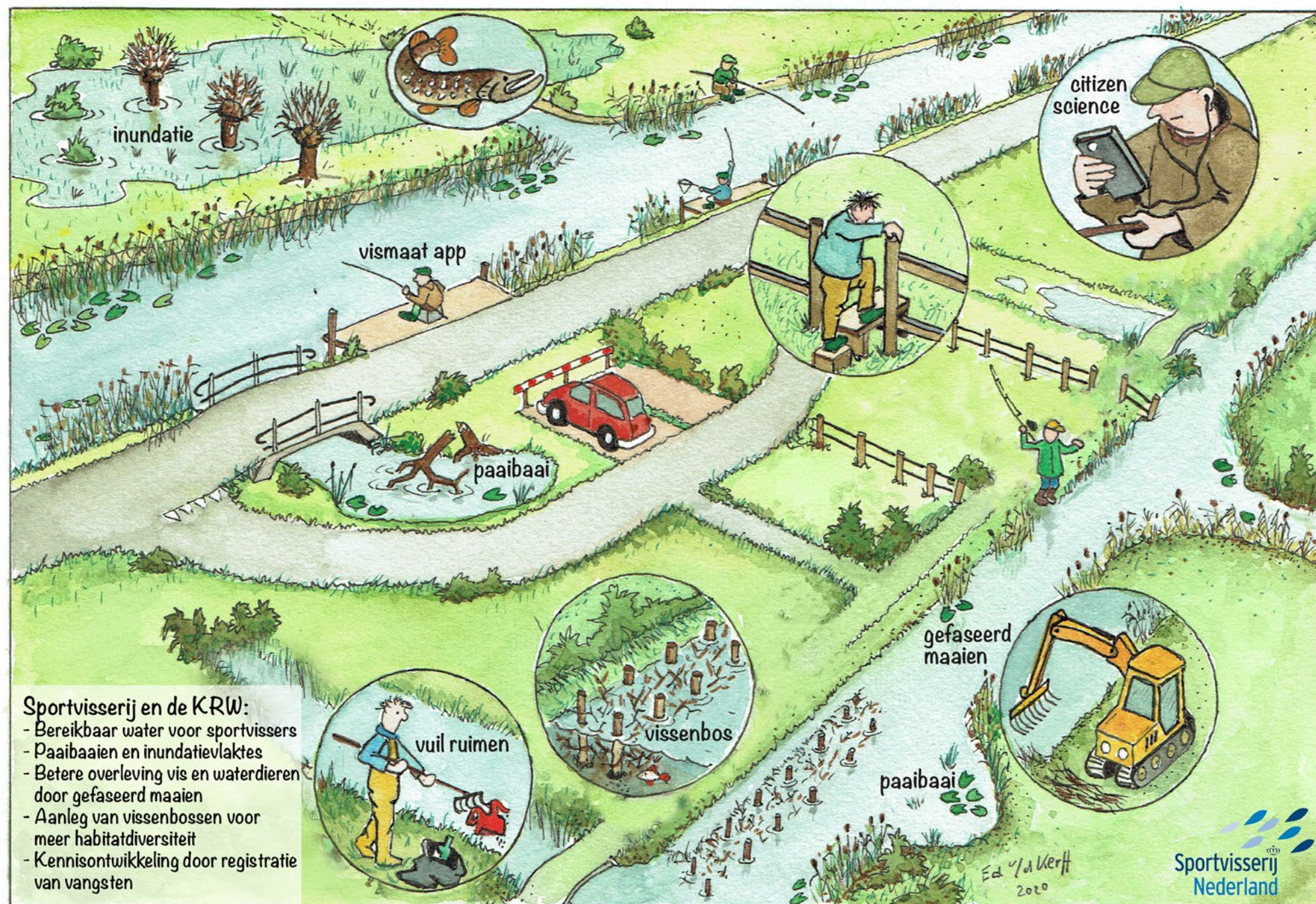
De 1,1 miljoen Nederlandse sportvissers kennen als geen ander de ecologische diversiteit van ons waterrijke land.

Ze zitten aan de stadsgracht, struinen langs poldersloten, of brengen een dag door in een bootje op een plas of rivier. Vissen is veel meer dan alleen vis vangen: beleving, waardering en zorg om de natuur gaan bij deze groep hand in hand. De doelstelling van de KRW – een goede ecologische waterkwaliteit – sluit dan ook naadloos aan bij het belang van sportvissers.

Nederland kent een grote diversiteit aan biotopen en landschappen, allemaal met een andere historie van natuurlijke ontwikkeling, menselijk ingrijpen en sturing. Oorspronkelijke, volledig natuurlijke watersystemen zijn zelden intact – dat is een gegeven. Vandaag de dag moeten we in overleg doelen en belangen op elkaar afstemmen: drinkwatervoorziening, landbouw, scheepvaart, recreatie en veiligheid. Het terugbrengen van grootschalige nutriëntenkringlopen, peildynamiek, bodemreliëf en natuurlijke overgangen is daardoor nauwelijks mogelijk. Het is daarom belangrijk realistische doelen te kiezen.

Sportvisserij ziet het belang van een
gezonde waternatuur met een goede
waterkwaliteit en een rijke, diverse
visstand.

(tekst gaat verder op pagina 3)

(vervolg pagina 2)

Er wordt uitgekeken naar het terugbrengen van brak water in het Haringvliet of trekvis met de vismigratierivier. Tegelijkertijd worden in andere wateren vissen uitgezet, steigers aangelegd, waterplanten gemaaid of vissenbossen aangelegd. Verbetering van natuurwaarden is wat de sportvisserij betreft altijd maatwerk: je kijkt in samenhang naar de historie, ecologie én het gebruik, inclusief recreatie en sportvisserij.

De laatste jaren is een goede waterkwaliteit geleidelijk synoniem geworden met de afwezigheid van nutriënten: voedselarm, plantenrijk water met een lage visstand. Er lijkt soms maar één streefdoel te bestaan: verbanning van fosfaat. Terwijl nutriënten de onmisbare schakel vormen in het voedselweb van algen, waterinsecten en vissen. Ecologisch gezond water bevat altijd voedingsstoffen, de gehalten kunnen per biotoop verschillen. Die variatie levert diversiteit in soorten en dichtheden, van brasem tot ruisvoorn, van karper tot snoek.

Het is kortom niet realistisch om alle wateren in hetzelfde stroomien te dwingen. Wij streven juist naar meer maatwerk en diversiteit in KRW-doelen, in overleg met gebruikers. De KRW-systeematiek biedt hier ruimte voor, want lidstaten selecteren zelf geschikte maatregelen en maatlaten.

Teveel focus op één kenmerk of streefdoel ontnaemt bovendien het zicht op een integrale afweging van verschillende ecologische- en gebruikswaarden. Voor de komende jaren zien wij vier prioriteiten (de blauwe tekstkaders) met voorbeelden van concrete, pragmatische maatregelen, die zowel natuurlijke processen stimuleren, als de publieksbeleving ten goede komen.

1 Bereikbaar en beleefbaar water

Draagvlak voor investeringen in het watermilieu ontstaat als mensen het resultaat van dichtbij kunnen ervaren via infrastructuur, zoals schouwpaden, hek-overstapjes, parkeerplaatsen en steigers. Zorg dus voor toegang tot het water en plan KRW-maatregelen zo dat recreatie mogelijk blijft. Op die manier vergroten de KRW-maatregelen ook de duurzame benutting van ecosysteemdiensten, die bijdragen aan gezondheid en welzijn (ontspanning, natuurbeleving), of de economische waarde van de buitenrecreatie (bestedingen sportvissers). Toegankelijk-

heid heeft meer pluspunten: de sportvisserij telt veel betrokken vrijwilligers die zich inzetten voor de aanleg van vissendbossen, vuilruimacties, reddingsacties van vis in nood. Via Citizen Science (zoals vangstregistratie) kan deze groep verder een belangrijke rol spelen in de kennisontwikkeling rond ecologie en vis.

Concrete invulling:

- betrek bij iedere inrichtingsmaatregel lokale hengelsportorganisaties
- creëer in iedere woonkern een geoptimaliseerde visvijver, de VISparel.

2 Visvriendelijke inrichting en beheer

Doordacht onderhoud van watergangen kan op korte termijn bijdragen aan grotere ecologische diversiteit en robuustere vispopulaties, doordat vis makkelijker zijn levenscyclus kan voltooien. Vaak betekent dat simpelweg minder doen. Door in het najaar een deel van de waterplanten en takken niet te verwijderen, ontstaan er winterschuilplaatsen voor jonge vis. Verder heeft structurele variatie een positief ecologisch effect, zoals het aanleggen van vissenbossen door hengelsportverenigingen en waterschappen laat zien. Vissenbossen zijn een

win-win-maatregel: de sportvisser vangt meer vis, de biodiversiteit neemt toe en de beleving van de stadse leefomgeving gaat vooruit.

- Concrete invulling:

- handhaaf 25 procent van de vegetatie in het maaibestek
- breng hout in het water (vissenbossen)

3 Voldoende voedsel voor vis

Het heersende beeld van zoetwaterecologie en goede waterkwaliteit is tamelijk eenzijdig, met een uniform streven naar minder nutriënten. Sommige wateren, zoals het IJssel en Markermeer, kennen inmiddels een tekort aan nutriënten, inclusief dalende visstand en vogelaantallen. Wij pleiten daarom voor meer onderzoek naar de ecologische gesteldheid in een gebied, waarbij de hele voedselpiramide van nutriënten, algen, planten,

waterinsecten en vis in samenhang wordt bekeken, voordat maatregelen worden genomen.

Concrete invulling:

- **verricht meer regionale studies naar functioneren van het aquatisch voedselweb**

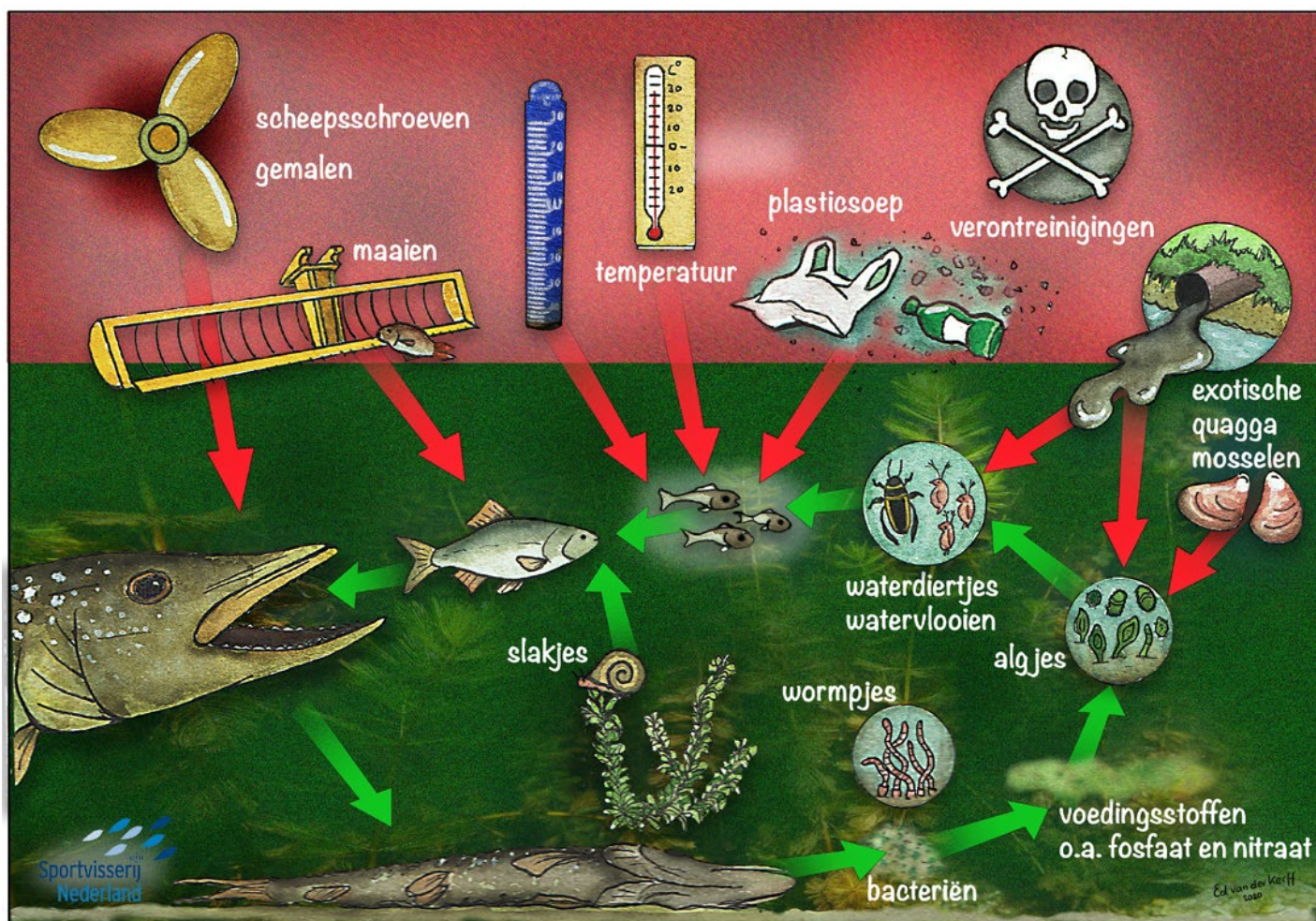
4 Veilig en gezond water

S tikstof en fosfaat zijn de afgelopen decennia in veel wateren teruggedrongen, maar tegelijkertijd zijn andere vormen van verontreinigingen in opkomst: medicijnresten, bestrijdingsmiddelen, fluorkoolwaterstoffen (PFAS) en (micro) plastic afval. Verder vormt thermische verontreiniging door koelwater vooral in zomermaanden met lage rivierstanden reden voor zorgen. Tot slot zijn er nog talloze andere zaken die vis vooral tijdens migratie in

de weg zitten, zoals sterfte door gemalen, turbines in waterkrachtcentrales en scheepsschroeven.

Concrete invulling:

- **handhaaf NEN-norm 8775 bij bouw gemalen en waterkrachtcentrales**
- **verricht onderzoek naar plastic afval in water en stel een verbod in op wegwerpplastic**
- **streef naar verdere aanscherping van vergoedingsvoorwaarden voor lozingen**

Colofon: Een uitgave van Sportvisserij Nederland, juni 2020 / e-mail: info@sportvisserijnederland.nl / telefoon: 030-6058400 / website: www.sportvisserijnederland.nl

Colofon

Tekst

Provincie Zeeland

Beeld

Beeldbank

Provincie Zeeland

Contact

www.zeeland.nl

Regionaal Waterprogramma 2022-2027 Provincie Zeeland

Zeeuws water schoon en veilig

Regionaal Waterprogramma 2022-2027 Provincie Zeeland

Zeeuws water schoon en veilig

Datum 28-09-2021
Auteur Provincie Zeeland
Versienummer definitief

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1. Aanleiding en scope regionaal waterprogramma	5
1.2. Relatie met andere besluiten en beleidstrajecten	5
1.3. Organisatie van het waterbeheer	8
1.4. Procedurele aspecten	9
1.5. Leeswijzer	9
2. Kaderrichtlijn Water (KRW)	11
2.1. Kader	11
2.2. Oppervlaktewater	11
2.2.1. Indeling in oppervlaktewaterlichamen	11
2.2.2. Milieudoelstellingen	14
2.2.3. Toestandsbepaling	18
2.2.4. Maatregelen	21
2.3. Grondwater	25
2.3.1. Indeling in grondwaterlichamen	25
2.3.2. Doelen	27
2.3.3. Toestand	27
2.3.4. Maatregelen grondwater	29
2.4. Beschermd gebied	30
2.5. Doelen overige wateren	30
2.6. Opkomende stoffen en Zeer Zorgwekkende Stoffen	31
3. Drinkwater	34
3.1. Kader	34
3.2. Doelstelling	34
3.3. Systeembeschrijving	34
3.4. Grondwaterbeschermingsgebieden en Verordening	35
3.5. Gebiedsdossiers	36
3.6. Robuuste Drinkwatervoorziening 2040	36
4. Zwemwater	37
4.1. Kader	37
4.2. Zwemwaterbeleid	37
5. Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR)	40
5.1. Aanleiding	40
5.2. Ontwerp Overstromingsrisicobeheerplan 2022-2027	41
5.3. Overstromingskaarten	42
5.4. Doelstellingen	44
5.5. Maatregelen	44
Colofon	48

Samenvatting

Uit de Europese waterrichtlijnen en het wettelijk kader volgt dat provincies iedere zes jaar het regionaal waterbeleid ter uitvoering van deze richtlijnen actualiseren. Dit regionaal waterprogramma 2022-2027 (RWP) vervangt de richtlijnuitwerking in het planonderdeel 2016-2021 van het omgevingsplan Zeeland.

Voor de oppervlaktewaterlichamen binnen de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn waar mogelijk nieuwe doelen afgeleid en deze doelen worden in dit waterprogramma vastgesteld. Voor de grondwaterlichamen binnen de KRW worden hydrologische maatregelen uitgevoerd in de Kop van Schouwen voor doelbereik van de KRW. Naast KRW-waterlichamen zijn er ook nog andere regionale wateren. Hiervoor zijn de zogenaamde doelen overige wateren opgenomen in dit waterprogramma zodat er een toetsingskader beschikbaar is dat te vergelijken is met de KRW-waterlichamen.

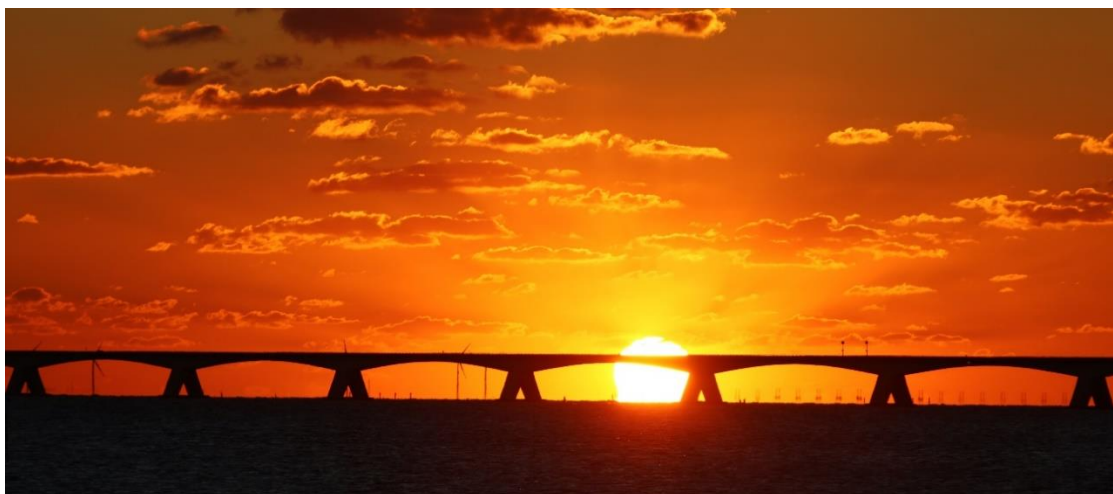
Voor de KRW geldt 2027 als de uiterlijke termijn waarbinnen de doelstellingen gerealiseerd moeten worden. Indien tijdens de planperiode duidelijk wordt dat de doelstellingen vermoedelijk niet worden bereikt, is nader onderzoek naar oorzaken nodig. Daarom worden de ontwikkelingen jaarlijks opgevolgd en uiterlijk in 2025 geëvalueerd.

Op het gebied van drinkwater wordt gewerkt aan een toekomstbestendige drinkwatervoorziening voor Zeeland. Voor zwemwater wordt het bestaande beleid voortgezet en worden jaarlijks de zwemwaterlocaties vastgesteld.

Overstromingen kunnen grote gevolgen hebben voor de gezondheid van mensen, de economie, het milieu en het cultureel erfgoed. De gevolgen kunnen zich - direct of indirect – tot over de landsgrenzen uitstrekken. Om het overstromingsrisico te beperken is grensoverschrijdende samenwerking nodig. Daarom hebben de lidstaten van de EU een gezamenlijke aanpak afgesproken in de Richtlijn overstromingsrisico's (ROR) en zijn deze opgenomen in dit regionaal waterprogramma.

Dit Regionaal Waterprogramma kan niet los worden gezien van andere trajecten. Voor de uitwerking van de Europese richtlijnen is ook een Nationaal Waterprogramma opgesteld en wordt ook een waterbeheerprogramma uitgewerkt door het Waterschap Scheldestromen.

Verder zijn er natuurlijk relaties met andere trajecten waar de Provincie Zeeland aan werkt zoals het Zeeuws Deltaplan Zoet Water, de Klimaatadaptatiestrategie en het Programma Natuur 2021-2030.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en scope regionaal waterprogramma

Uit de Europese waterrichtlijnen en het wettelijk kader volgt dat provincies iedere zes jaar het regionaal waterbeleid ter uitvoering van deze richtlijnen actualiseren. Dit regionaal waterprogramma 2022-2027 (RWP) vervangt de richtlijnuitwerking in het planonderdeel 2016-2021 van het omgevingsplan Zeeland. Het RWP is volgens de Omgevingswet, naast de omgevingsvisie en -verordening, een verplicht instrument voor de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water, Grondwaterrichtlijn, Richtlijn overstromingsrisico's, Zwemwaterrichtlijn en aanpalende milieuriichtlijnen. Daarbij vindt procedureel en inhoudelijk afstemming plaats met de richtlijnuitwerking in het nationaal waterprogramma 2022-2027 (NWP) en het daarin opgenomen stroomgebiedbeheerplan voor de Schelde en overstromingsrisicobeheerplan. Het waterschap houdt rekening met het RWP bij maatregelen in het verplichte waterschapsbeheerprogramma.

Het RWP en NWP worden, vanwege tijdige vaststelling volgens de richtlijncyclus, in 2021 vastgesteld vóór de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Volgens overgangsrecht wordt voldaan aan de Waterwet en tevens aan de Omgevingswet die deze vervangt. Procedurele aspecten komen verder aan de orde in paragraaf 1.4.

Het werkingsgebied van het RWP omvat het grondgebied van de provincie Zeeland en de binnendijs gelegen regionale wateren. Het heeft geen betrekking op buitendijkse wateren en kanalen die in beheer zijn bij het rijk als waterbeheerder (zoals de Noordzee en de Deltawateren, met uitzondering van officieel aangewezen zwemwaterlocaties in deze wateren).

Onderwerpen die in het RWP, in samenhang met de richtlijnuitwerking in het NWP, verplicht moeten worden opgenomen zijn:

- aanwijzing van KRW-oppervlaktewaterlichamen die niet in beheer zijn bij het rijk, grondwaterlichamen en waterwinlocaties;
- doelstellingen en maatregelen (m.n. waterkwaliteit) als bedoeld in de kaderrichtlijn water en grondwaterrichtlijn;
- doelstellingen en maatregelen als bedoeld in de richtlijn overstromingsrisico's;
- de maatschappelijke functie drinkwateronttrekking voor regionale wateren die worden gebruikt voor de onttrekking van water ten behoeve van de drinkwaterwinning.
- de maatschappelijke functie zwemwater voor zwemwaterlocaties (die jaarlijks op basis van het wettelijk kader) door GS worden aangewezen), met het oog op hygiëne veilig recreatief gebruik.

De wet bevat de regels voor verplichte monitoring en rapportage door de provincie en het waterschap.

1.2. Relatie met andere besluiten en beleidstrajecten

Naast dit regionaal waterprogramma zijn er andere relevante wettelijke instrumenten, besluiten en beleidstrajecten van de provincie en andere overheden die bij het waterbeheer zijn betrokken.

Omgevingsvisie Zeeland (2021)

De omgevingsvisie Zeeland is een verplichte integrale visie met daarin hoofdkeuzen voor de fysieke leefomgeving en strategisch regionaal beleid voor o.a. het watersysteem, waterveiligheid en klimaatadaptatie. Naast de omgevingsvisie zijn een aantal wettelijk verplichte regels opgenomen in de omgevingsverordening over wateronderwerpen die niet in het RWP (in samenhang met het NWP) specifiek ter uitvoering van de waterrichtlijnen zijn uitgewerkt.

Omgevingsverordening Zeeland (2021)

De omgevingsverordening bevat regels met het oog op doorwerking van regionaal beleid (omgevingsvisie) naar het waterschap, gemeenten, burgers en bedrijven. In de verordening zijn o.a. wettelijk verplichte regels opgenomen over:

- bescherming van het grondwater in grondwaterbeschermingsgebieden met het oog op de functie drinkwaterwinning.
- omgevingswaarden (normstelling) voor de veiligheid van regionale (niet-primaire) waterkeringen. Deze hebben betrekking op de keringen langs het Veerse Meer en het Kanaal door Walcheren en keringen met een compartimenteringsfunctie in het buitengebied.
- omgevingswaarden (normstelling) met het oog op de afvoer- en bergingscapaciteit van regionale watersystemen. Deze hebben, in samenhang met de omgevingsvisie en WB21 beleid, betrekking op het voorkomen en beperken van regionale wateroverlast in bebouwd stedelijk gebied, agrarisch gebied en locaties met glastuinbouw. Deze normen zijn volgens de verordening een inspanningsverplichting bij de beheertaak van het waterschap. Verder is in de verordening een regeling opgenomen om uitzonderingen te kunnen maken voor (van nature) laaggelegen gebieden, waarvoor het realiseren van omgevingswaarden onevenredig kostbaar of niet haalbaar wordt geacht op basis van de uitkomst van gebiedsprocessen van het waterschap. Het waterschap moet met de regels in de verordening rekening houden bij het waterschapsbeheerprogramma en uitvoering van maatregelen. Bij dit onderwerp bestaat een relatie met het verdere proces van de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland en bijbehorende uitvoeringsagenda.

Verder bevat de verordening enkele instructieregels over de inhoud waterschapsbeheerprogramma, monitoring en rapportage (jaarlijks), peilbesluiten en regels in de waterschapsverordening over grondwateronttrekkingen. De wet bevat regels over:

- omgevingswaarden (normen en parameters) voor de chemische en ecologische waterkwaliteit van krrw-waterlichamen en grondwaterlichamen, die de provincie moet betrekken bij doelstellingen in dit RWP;
- omgevingswaarden voor de veiligheid van primaire waterkeringen;
- monitoring en rapportage.

Nationaal Waterprogramma 2022-2027

In het nationaal waterprogramma 2022-2027 (NWP) zijn de stroomgebiedbeheerplannen en de overstroomingsrisicobeheerplannen ter uitvoering van de waterrichtlijnen opgenomen, die inhoudelijk zijn afgestemd met regionaal beleid. Het NWP bevat het waterbeleid voor Rijkswateren en ook het programma Noordzee op grond van de Kaderrichtlijn mariene strategie en ruimtelijke planning. Het NWP hangt samen met de nationale belangen en strategische hoofdkeuzen voor de fysieke leefomgeving in de nationale omgevingsvisie (NOVI). Daarnaast gaat het NWP in op rijksbeleid dat voortkomt uit de eerste 6-jaarlijkse herijking van de nationale Deltabeslissingen (Ruimtelijke Adaptatie, klimaatadaptatie). Ook bevat het gebiedsuitwerkingen van het hoofdwatersysteem: de Noordzee, Zuidwestelijke Delta, Rijn-Maasmonding, Rivieren, IJsselmeergebied, Waddenzee en Eems-Dollard en de Kanalen.

Waterschapsbeheerprogramma en waterschapsverordening

Het waterschap stelt als regionale waterbeheerder een verplicht waterbeheerprogramma vast, waarin maatregelen worden opgenomen. Daarbij wordt rekening gehouden met de richtlijnuitwerking in het RWP en met regels over andere wateronderwerpen in de omgevingsverordening (die samenhangen met de omgevingsvisie). Ook stelt het waterschap een waterschapsverordening vast met beheerbepalingen.

Gemeentelijke plannen

Gemeenten dragen wettelijk zorg voor een aantal gemeentelijke watertaken. Op dat terrein kunnen gemeenten ervoor kiezen een stedelijk waterprogramma vast te stellen en waar nodig of wenselijk regels op te nemen in het omgevingsplan.

Traject thema Klimaatadaptatiestrategie Zeeland

Met de deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie is besloten dat Nederland in 2050 Klimaatbestendig en waterrobuust moet zijn ingericht. Om dat te bereiken moet vanaf 2020 worden gehandeld. Hoe dat in de regio Zeeland wordt gedaan, is vastgelegd in de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland. Het uitgangspunt is dat alle beleidsvelden te maken zullen krijgen met het veranderende klimaat en daarop voorbereid moeten zijn. Alle Zeeuwse overheden vertalen de KasZ in hun eigen beleid, regelgeving en uitvoering. Dat geldt dus ook voor het regionaal waterprogramma. Met andere woorden klimaatadaptatie is geen beleidsveld op zichzelf, maar een (doorlopend) onderwerp dat overheden meenemen bij hun instrumentarium.

Het veranderende klimaat heeft grote gevolgen voor het watersysteem van Zeeland. Extreme neerslag zal zorgen voor piekafvoeren. Langdurige droogte zorgt voor watertekorten. Hitte levert met name waterkwaliteitsproblemen op. Als laatste zorgt de stijgende zeespiegel naast afvoerproblemen ook voor toename van (zoute) kwel. In het Regionaal Waterprogramma is geprobeerd met deze facetten van het veranderende klimaat rekening te houden.

Bij de KasZ is ook een uitvoeringsagenda opgenomen. In deze uitvoeringsagenda zitten maatregelen die raakvlakken of overlap hebben met maatregelen uit het waterprogramma. Over verdere uitwerking van maatregelen vindt afstemming plaats tussen de betrokken overheden. Hieruit kunnen (tussentijds) aanvullingen of wijzigingen van het instrumentarium (programma's of regelgeving) voortvloeien.

Traject thema Zoet watervoorziening

Door de klimaatverandering is sprake van een toenemende vraag naar zoet water en een toenemend risico op minder waterbeschikbaarheid in de periode waarin de vraag naar zoet water groot is. In de groeiseizoenen was er de afgelopen jaren te weinig water beschikbaar voor de landbouw en ook de natuur heeft schade opgelopen door de lange droge periodes. De kans op onbalans in vraag en aanbod van zoet water, met negatieve consequenties voor landbouwopbrengsten en natuurwaarden als gevolg, zal door de klimaatverandering nog verder toenemen. In een groot deel van Nederland wordt de zoetwatersituatie vooral bepaald door de verdeling van zoet rivierwater, zodat de aandacht zich daar ook vooral op die verdeling richt. De uitgangssituatie in Zeeland is anders dan de 'gemiddelde uitgangssituatie' die voor het Deltaplan als basis is genomen. Zeeland heeft slechts zeer beperkt eigen aanvoer van zoet water. Daarbij heeft Zeeland verzilting als specifiek aandachtspunt. Om ook in Zeeland de zoetwatersituatie op peil te houden moest een eigen spoor worden uitgezet. In Zeeland heeft dat reeds in 2014 geresulteerd in de Proeftuin Zoet Water, een projectenprogramma met een innovatief onderzoekend karakter, gericht op zelfvoorziening. Provinciale Staten en het college van Gedeputeerde Staten hebben gevraagd om samen met

relevante stakeholders een Zeeuws Deltaplan Zoet Water te maken. Met dit plan moet een samenhangende aanpak en regie voor voldoende zoet water en goede waterkwaliteit worden geborgd. Het doel is om vanuit het vitale belang van de vruchtbare delta's voor de wereldvoedselproductie, de landbouw in stand te houden en de natuur te versterken. Naast de proeftuin Zoet water, waarin ervaringen worden opgedaan met zuinig watergebruik en het opslaan van zoet water, zijn in de verkenning voor het Zeeuwse Deltaplan Zoet Water ook zoetwateraanvoer en maatregelen zoals ontzilting en hergebruik van afvalwater meegenomen.

Programma Natuur 2021-2030

Het programma Natuur 2021-2030 maakt onderdeel uit van de landelijke structurele aanpak stikstof. Het programma is gericht op het kwalitatief verbeteren van stikstof overbelaste Natura2000-natuur gericht op het behalen van Europese instandhoudingsdoelstellingen. Voor de stikstof overbelaste Natura 2000-gebieden betreft het een forse natuurherstelopgave in combinatie met het terugdringen van de stikstof depositie. In combinatie met het bronbeleid zal vanuit het programma Natuur worden ingezet op het bereiken van een toename in oppervlak van (potentiele) leefgebieden en de verbetering van de kwaliteit daarvan. Het nemen van systeemmaatregelen binnen het landelijk gebied gericht op het verbeteren van (grond)watercondities, maken daar onlosmakelijk onderdeel van uit.

De uitvoering van hydrologische systeemmaatregelen vindt de komende jaren zowel binnen als buiten het begrensde Natuurnetwerk plaats. Buiten het begrensde Natuurnetwerk Zeeland betreft het zoekruimte rondom bestaande begrensde natuurgebieden. Binnen deze overgangszones¹ als onderdeel van het Landelijk gebied gaat het om noodzakelijk te nemen waterkwantiteits- en kwaliteitsmaatregelen die bijdragen aan een kwalitatieve verbetering van Natura2000-leefgebieden en soorten. Specifiek gaat het daarbij om natuurherstel van stikstof overbelaste Natura2000-natuur.

1.3. Organisatie van het waterbeheer

De zorg voor de fysieke leefomgeving is een gedeelde verantwoordelijkheid van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk. Dit geldt ook voor het waterbeleid en de uitvoering daarvan.

Het wettelijk kader geeft aan welke overheidslaag waarvoor verantwoordelijk is in het waterbeheer en vermeldt de taken en bevoegdheden. Daarnaast zijn in het nationaal Bestuursakkoord Water (2011) en een aanvulling hierop (2018) afspraken gemaakt over de verantwoordelijkheden in het waterbeheer.

Het uitgangspunt is dat maximaal twee bestuurslagen zich met een onderwerp bezighouden.

Op hoofdlijnen is de verdeling als volgt:

Het Rijk is verantwoordelijk voor het nationale beleidskader, voor de strategische doelen voor het waterbeheer in Nederland en daarmee samenhangende maatregelen. Daarnaast is het Rijk verantwoordelijk voor generieke wetgeving met betrekking tot de toelaatbaarheid van meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen en opkomende stoffen, zoals medicijnen. Verder is het Rijk bevoegd gezag voor vergunningverlening met betrekking tot rijkswateren en een aantal rijkswaterkeringen.

De provincie is verantwoordelijk voor regionaal waterbeleid, kaderstelling en strategische doelen op regionaal niveau. Daarnaast heeft de provincie toezichthoudende taken. Tot het wettelijk instrumentarium behoren de omgevingsvisie, omgevingsverordening en het regionaal waterprogramma. Verder is de provincie

¹ Binnen Zeeland hanteren we binnen de Strategische aanpak stikstof de term “multifunctionele zones” in plaats van overgangszones.

bevoegd gezag voor de vergunningverlening voor grondwateronttrekkingen ten behoeve van drinkwaterproductie, open bodemenergiesystemen en volumes groter dan 150.000 m3 per jaar.

Het waterschap is verantwoordelijk voor het beheer van de regionale wateren en de (primaire en regionale) waterkeringen die niet in beheer zijn bij het Rijk. Het waterschap legt de (operationele) condities vast om de strategische doelen van het waterbeheer te realiseren en voert maatregelen uit. Tot het wettelijk instrumentarium behoren het waterschapsbeheerprogramma, de waterschapsverordening en peilbesluiten. Verder is het waterschap bevoegd gezag voor de vergunningverlening ten aanzien van regionale wateren, primaire en regionale waterkeringen en grondwateronttrekkingen die niet vallen onder de categorieën waarvoor de provincie het bevoegd gezag is.

De gemeente is verantwoordelijk voor het grondwater in stedelijk gebied. Ook zorgt de gemeente voor de afvoer van afvalwater en de afvoer en de verwerking van hemelwater, onder andere via de riolering.

1.4. Procedurele aspecten

Dit RWP 2022-2027 is voorbereid overeenkomstig de wettelijke procedure die werd gevolgd bij de richtlijnuitwerking 2016-2021 (planuitwerking omgevingsplan). De inhoud is afgestemd in het Regionaal Bestuurlijk Overleg Schelde (RBOS; KRW) met o.a. Rijkswaterstaat en het Waterschap Scheldestromen. Ook is rekening gehouden met het gevolgde participatieproces voor de omgevingsvisie Zeeland 2022. Volgens de wettelijke procedure wordt het ontwerp RWP, na bekendmaking, zes weken voor iedereen ter inzage gelegd, binnen de inspraaktermijn van zes maanden die is voorgeschreven voor het ontwerp NWP 2022-2027. Dit met het oog op de vereiste inhoudelijke afstemming.

Op basis van voortschrijdende beleidsontwikkelingen (die bijv. kunnen voortvloeien uit het traject van de regionale klimaatadaptatiestrategie) kunnen onderdelen van het regionaal waterprogramma zo nodig bij nader besluit worden aangevuld of gewijzigd, met als voorwaarde dat dit verenigbaar is met het geldende nationale waterprogramma.

1.5. Leeswijzer

In dit inleidende hoofdstuk is ingegaan op de aanleiding voor het RWP als instrument ter uitvoering van de waterrichtlijnen (in samenhang met het NWP) en de relatie met andere beleidsbesluiten en trajecten. De volgende hoofdstukken werken per richtlijn elementen uit.

Hoofdstuk 2 geeft nadere uitwerking de Kaderrichtlijn Water en de Grondwaterrichtlijn. Aan de orde komen het kader en de aanwijzing van regionale KRW-oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen binnen het stroomgebied Schelde, de doelen voor deze wateren, de toestand en de maatregelen. Daarnaast bevat dit hoofdstuk een onderdeel waarin beleidsdoelen zijn opgenomen voor regionale wateren die niet als krw-waterlichaam als bedoeld in de richtlijn zijn aangewezen.

Hoofdstuk 3 besteedt aandacht aan de Drinkwaterrichtlijn, in samenhang met de kaderrichtlijn water en grondwaterrichtlijn. Hierin komen onderwerpen aan de orde als systeembeschrijving, grondwaterbeschermingsgebieden, specifieke gebiedsdossiers en het toekomstige robuuste drinkwatervoorziening.

Hoofdstuk 4 gaat in op de Zwemwaterrichtlijn in samenhang met verantwoordelijkheden voor toestand van aangewezen zwemlocaties (zwemwaterklassen). Hierbij komen wettelijke zwemwatertaken- en bevoegdheden van de provincie en de waterkwaliteitsbeheerders aan de orde.

Hoofdstuk 5 hangt samen met de Richtlijn overstromingsrisico's (ROR). In dit hoofdstuk aandacht voor regionale gegevens in samenhang met het overstromingsrisicobeheerplan 2022-2027 dat onderdeel is van het NWP, overstromingsrisicobeheerkaarten, doelen en maatregelen.

Het bijlagenrapport bevat de doelen voor de KRW oppervlaktewaterlichamen, de KRW factsheets en de kaarten voor de ligging van de KRW oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen. Verder zijn er ook kaarten openomen voor drinkwater en zwemwater. Ook zijn de fysisch-chemische doelen voor de overige wateren opgenomen in het bijlagenrapport. Waar nodig zal in de tekst van de waterprogramma verwezen worden naar het bijlagenrapport.

2. Kaderrichtlijn Water (KRW)

2.1. Kader

De Kaderrichtlijn Water (KRW; [link](#)) biedt “een kader voor de bescherming van landoppervlaktewater, overgangswater, kustwateren en grondwater” met als uitgangspunt dat “water geen gewone handelswaar is, maar een erfgoed dat als zodanig beschermd, verdedigd en behandeld moet worden”. De uitwerking hiervan gebeurt per stroomgebiedsdistrict.

Het stroomgebiedsdistrict van de Schelde omvat grondgebied van Frankrijk, België en Nederland. De Schelde ontspringt in Noord-Frankrijk en stroomt via België naar Nederland. In het westen grenst het stroomgebiedsdistrict aan de Noordzee, in het zuiden aan het stroomgebied van de Seine en in het noorden en oosten aan het stroomgebied van de Maas.

Het Nederlandse deel van het Scheldestroomgebied bestaat voor ruim een derde uit water en omvat de provincie Zeeland en kleine delen van de provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland. In Noord-Brabant gaat het om de Brabantse wal, Binnenschelde en Markiezaatsmeer. De Zuid-Hollandse gebieden zijn alleen de buitendijkse gebieden langs de noordrand van het Grevelingenmeer.

Een stroomgebied is ingedeeld in oppervlakte- en grondwaterlichamen (artikel 2, punten 10 en 12, KRW). Een waterlichaam is de basiseenheid voor de beschrijving van de toestand en voor de te nemen maatregelen. De meeste informatie voor de KRW wordt daarom verzameld en beoordeeld op het niveau van waterlichamen.

De KRW vereist dat lidstaten streven naar een goede toestand van alle waterlichamen. Het oppervlaktewater moet daarvoor voldoen aan normen voor chemische stoffen en kwaliteitseisen voor waterflora en –fauna. Ook dient de hydromorfologie (natuurlijkheid van bodem, oevers en waterstroming) op orde te zijn. Het grondwater moet voldoen aan normen voor chemische stoffen en aan een goede kwantiteit (stromingsrichting, volume). De maatregelen voor het behalen van doelen hebben voor de KRW een resultaatsverplichting.

In dit regionale waterprogramma van de provincie Zeeland worden begrenzing, doelen en maatregelen van de grondwaterlichamen en de regionale oppervlaktewaterlichamen in het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied vastgelegd. Voor de Rijkswateren gebeurt dit in het Nationaal Waterprogramma. De in het Regionaal Bestuurlijk Overleg Schelde (RBOS) vastgestelde “[RBO-nota 2020; Voldoende voor gezond water?!](#)” vormt de basis voor deze regionale uitwerking.

Onderstaand wordt, voor oppervlakte- en grondwater afzonderlijk, nader ingegaan op begrenzing, doelafleiding, toestandsbeoordeling en het maatregelenprogramma.

2.2. Oppervlaktewater

2.2.1. Indeling in oppervlaktewaterlichamen

De oppervlaktewaterlichamen in het Scheldestroomgebied zijn zodanig begrensd dat de fysische en ecologische kenmerken binnen een waterlichaam zoveel mogelijk uniform zijn. Daardoor is het mogelijk eenduidige milieudoelstellingen te formuleren. Rekening houdend met de Europese en landelijke richtlijnen voor de implementatie van de KRW zijn bij de indeling van oppervlaktewaterlichamen de volgende drie stappen doorlopen:

Indeling in categorieën

- Oppervlaktewateren worden toegedeeld aan de categorie Rivieren (stroomgebied tot aan een gemaal > 10 km²), Meren (stilstaande en langzaam stromende wateren > 50 ha), Overgangswateren (gedeeltelijk zoute overgang van rivier naar zee) of Kustwateren (tot 1 zeemijl uit de kustlijn).

Indeling in watertypen

- Iedere categorie is opgedeeld in watertypen. Belangrijke kenmerken in de typologie zijn bijvoorbeeld stroomsnelheid, zoutgehalte en invloed van het getij.

Indeling naar status

- De status wordt bepaald aan de hand van de vorm en inrichting van de wateren en kan natuurlijk, sterk veranderd (door mensen aangepast) of kunstmatig (door mensen aangelegd) zijn. De status van een oppervlaktewaterlichaam bepaalt samen met het watertype de ecologische doelstellingen.

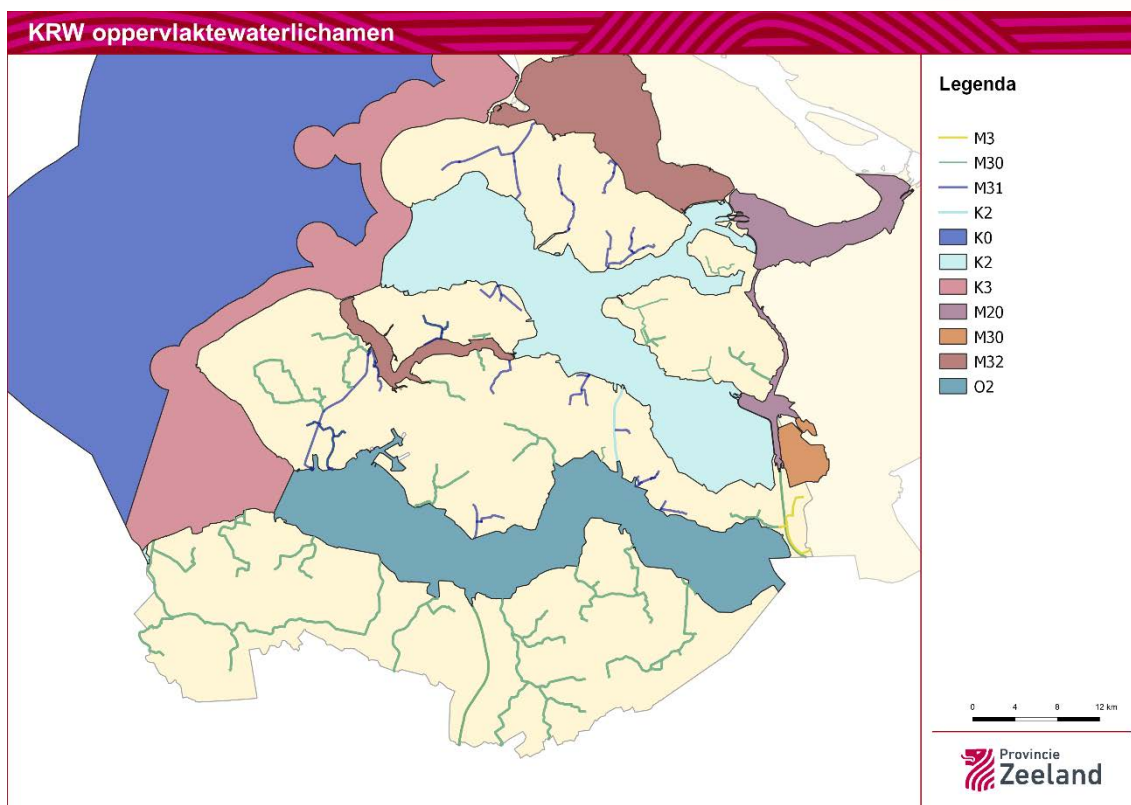
Op grond van deze indeling zijn de regionale binnendijkse oppervlaktewaterlichamen binnen het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied onderverdeeld in 3 watertypen (M3, M30 en M31. Zie [STOWA 2018-50 Maatlatten](#)), verdeeld over 39 waterlichamen. Van deze waterlichamen zijn er 8 sterk veranderd en 31 kunstmatig. De indeling naar status is per waterlichaam verantwoord in de factsheets in het Bijlagenrapport (bijlage X).

Ten opzichte van de vorige planperiode is een aantal waterlichamen gewijzigd.

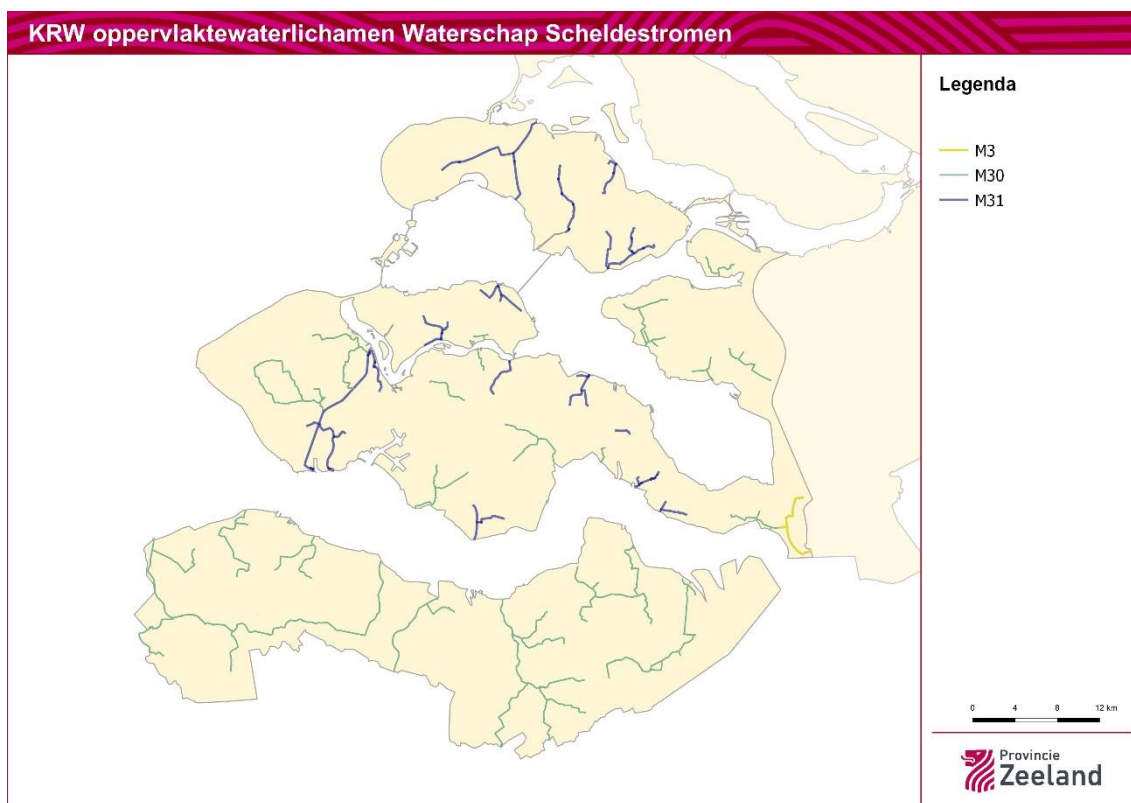
Door de aanleg van gemaal Schore (nabij Hansweert) is waterlichaam Dekker opgesplitst in het nieuwe waterlichaam Schore en het aangepaste waterlichaam Dekker.

Verder heeft de uitgevoerde watersysteemanalyse uitgewezen dat voor de waterlichamen Willem, Zuidwartering, Loohoek, De Luyster en Stavenisse een ander watertype beter past bij de huidige hydrologische en morfologische karakteristieken van het waterlichaam.

Hieronder worden de KRW waterlichamen weergegeven van het Scheldestroomgebied. Ook is een kaart opgenomen met de KRW waterlichamen die in het beheer zijn bij het Waterschap Scheldestromen, voor deze wateren stelt de Provincie Zeeland de ecologische doelstellingen vast.

Figuur 1: toont de indeling in waterlichamen voor het gehele Scheldestroomgebied

Figuur 2: toont de KRW waterlichamen van het Waterschap Scheldestromen

Overige oppervlaktewateren

Onder overige oppervlaktewateren worden die wateren verstaan die onderdeel uitmaken van het regionale oppervlaktewatersysteem, maar niet begrensd zijn als KRW oppervlaktewaterlichaam. Aangezien de overige wateren onlosmakelijk verbonden zijn met KRW oppervlaktewaterlichamen sluit het beleid met betrekking tot deze wateren daar grotendeels op aan. Meer specifiek wordt dit uitgewerkt in paragraaf 2.5.

2.2.2. Milieudoelstellingen

De milieudoelstellingen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW, artikel 4) zijn deels op Europees, deels op nationaal en deels op stroomgebiedsniveau geformuleerd. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de chemische toestand en de ecologische toestand.

Goede chemische toestand

De Goede Chemische Toestand (GCT) voor oppervlaktewateren wordt uitsluitend bepaald door Europees vastgestelde kwaliteitseisen voor prioritaire stoffen en bepaalde andere verontreinigende stoffen. Op nationaal niveau zijn deze kwaliteitseisen vastgelegd in het [Besluit kwaliteitseisen en monitoring water 2009](#). Als de oppervlaktewaterlichamen aan deze eisen voldoen, is sprake van een Goede Chemische Toestand.

Goede ecologische toestand

De Goede Ecologische Toestand (GET) voor natuurlijke wateren wordt bepaald door de samenstelling en dichtheid van verschillende biologische soortgroepen (Vissen, Waterplanten (macrofyten), Algen (fytoplankton) en Ongewervelde waterdieren (macrofauna)). Hiervoor zijn door het Rijk "natuurlijke" maatlatten vastgelegd in rapporten die zijn gepubliceerd door de STOWA ([KRW-maatlatten-natuurlijke-watertypen](#)). Daarnaast dienen ook specifieke verontreinigde stoffen en de algemeen fysisch-chemische parameters aan de eisen te voldoen en dient de hydromorfologie (de natuurlijkheid van bodem, oeverinrichting, waterstroming etc.) te voldoen aan de eisen voor deze biologische soortgroepen.

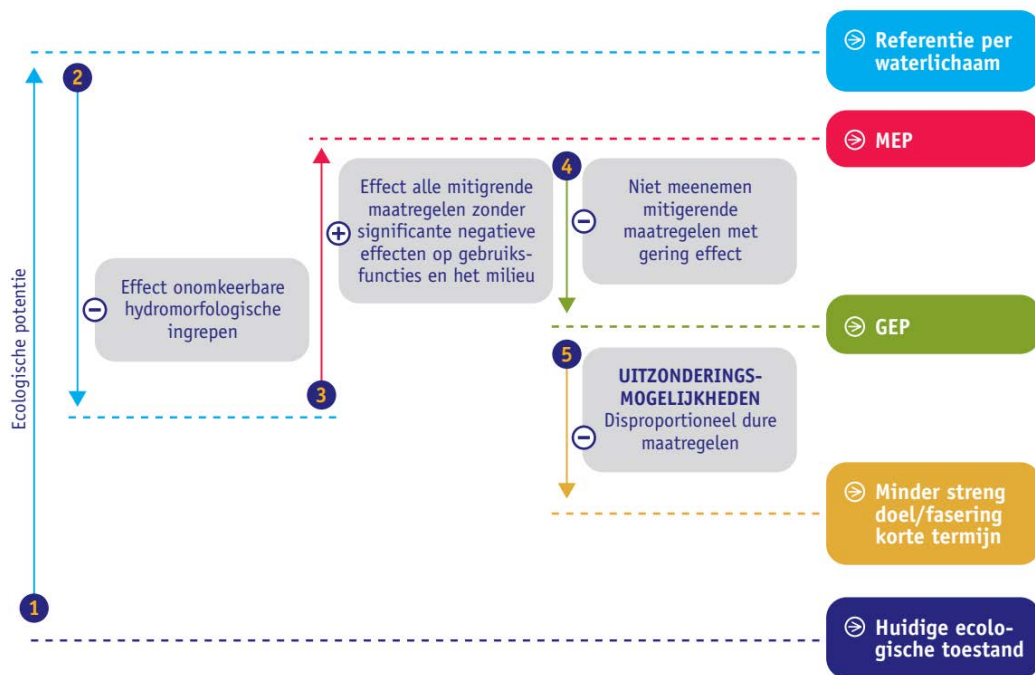
Ecologisch Potentieel (MEP/GEP)

In sterk veranderde en kunstmatige oppervlaktewaterlichamen is de Goede Ecologische Toestand (GET) niet haalbaar. Daar gelden aangepaste of afgeleide doelen, die de richtlijn aanduidt als Maximaal Ecologisch Potentieel (MEP) en Goed Ecologisch Potentieel (GEP). Deze worden door de provincie in dit document vastgesteld voor de planperiode 2022-2027.

Doelen

Alle regionale oppervlaktewaterlichamen binnen het Scheldestroomgebied hebben de status "sterk veranderd" of "kunstmatig", wat inhoudt dat de doelen in dit waterprogramma vastgesteld moeten worden. Hierbij is het MEP niet haalbaar omdat zich (on)omkeerbare veranderingen hebben voorgedaan, die bij herstel van de natuurlijke situatie leiden tot onevenredige kosten of significante schade aan aanwezige functies. Binnen het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied zijn de maatregelen dus gericht op het bereiken van het GEP.

Als hieronder gesproken wordt over doelen, wordt daarmee steeds het GEP bedoeld. Schematisch is de wijze waarop de doelen afgeleid worden, weergegeven in figuur 3.

Figuur 3: Schematische weergave bepaling Goed Ecologisch Potentieel

De ecologische kwaliteitsdoelen zijn voor elk waterlichaam getalsmatig vertaald in Ecologische Kwaliteits Ratio's (EKR's met een waarde 0 tot 1).

Intermezzo:

Ecologische Kwaliteits Ratio (EKR)

De EKR is de eenheid waarin de feitelijke en de gewenste ecologische toestand van een waterlichaam kan worden uitgedrukt. Hij wordt bepaald voor elk van de vier biologische kwaliteitselementen (fytoplankton, macrofauna, waterplanten en vissen). Deze beoordeling van een watertype per biologisch kwaliteitselement wordt weergegeven op een maatlat. De EKR heeft daarbij altijd een waarde tussen 0 en 1, waarbij de waarde 1 overeen komt met de natuurlijke referentie. De EKR geeft dus de mate aan waarin de gewenste ecologische toestand (of de huidige situatie) overeenkomt met de natuurlijke referentie. Afhankelijk van het soort water wordt dit op de maatlat aangeduid met Goede Ecologische Toestand (GET, voor natuurlijke wateren) of Maximaal Ecologisch Potentieel (MEP; voor kunstmatige of sterk veranderde wateren).

Voor kunstmatige of sterk veranderde wateren is het te bereiken doel (GEP) doorgaans 0,6 op deze maatlat.

In 2009 zijn de KRW-doelen voor het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied per oppervlaktewaterlichaam voor het eerst afgeleid. Elke 6 jaar kunnen deze doelwaarden technisch worden geactualiseerd op basis van nieuwe wetenschappelijke kennis en praktijkinzichten over de effectiviteit van uitvoerbare maatregelen. In 2015 is dit niet gebeurd, maar voor deze planperiode zijn alle doelen opnieuw tegen het licht gehouden.

In de loop der jaren werd duidelijk dat er meer systeemkennis nodig is over met name de brakke wateren: de doelen werden (vaak) niet gehaald en de effecten van maatregelen waren niet direct zichtbaar.

Brakke wateren functioneren ecologisch gezien heel anders dan zoete wateren. Zo is hier vaak stikstof (en niet fosfaat) de bepalende factor voor algengroei en spelen fluctuaties in het zoutgehalte een belangrijke rol in de soortensamenstelling. Binnen de [Kennisimpuls Waterkwaliteit](#) is daarom in 2018 het project Brakke Wateren gestart. Dit heeft de afgelopen jaren meer inzicht opgeleverd in bijvoorbeeld de relatie tussen ecologie en concentraties voedingsstoffen. Ook is er meer inzicht verkregen in de omgevingsvariabelen die sturend kunnen zijn voor het voorkomen van vis en waterplanten. In navolging van de ecologische sleutelfactoren voor stilstaande en stromende zoete wateren is getracht een soortgelijke systematiek te ontwikkelen voor brakke wateren. Hiervoor is ingezet op zogenaamde Bayesian Belief Networks (BBN's). Een BBN is een datastructuur waarmee kansberekeningen gemodelleerd worden. Dit moet inzicht geven in de kansen dat bepaalde ecologische soortgroepen bij gegeven omgevingsvariabelen voorkomen.

Het opleveren van de BBN's is uiteindelijk alleen voor macrofyten en vis gedeeltelijk gelukt.

In dit provinciale waterprogramma worden de nieuwe MEP- en GEP-doelen vastgelegd en geconcretiseerd in getalswaarden. Deze waarden zijn gebaseerd op het advies van het waterschap en eerder met alle bij het KRW-traject betrokken partijen besproken. Bij de doelaafleiding is de [Handreiking KRW-doelen](#) gevolgd en is getracht gebruik te maken van de laatste resultaten uit de Kennisimpuls brakke wateren.

Daarnaast sluiten we aan bij een aantal algemene aanbevelingen, die landelijk worden toegepast:

- GEP's afronden op eenheden van 0,05 om schijnnaauwkeurigheid te vermijden;
- geen GEP's boven 0,60 (GET/Default GEP).

Omdat de resultaten van de Kennisimpuls brakke wateren pas in januari 2021 beschikbaar kwamen, kon de afleiding van nieuwe doelen pas in 2021 opgepakt worden. Aangezien het ontwerp-stroomgebiedbeheerplan al eerder vastgesteld moest worden, zijn daarin nog de factsheets met de 'oude' KRW-doelen opgenomen. Om verwarring te voorkomen is daarom in het bijlagenrapport (bijlage II) een tabel opgenomen waarin zowel de oude als de nieuw afgeleide KRW-doelen staan. De definitieve factsheets met de in dit waterprogramma vastgestelde doelen zijn in het Bijlagenrapport (bijlage I, II, X) bij dit programma gevoegd en worden uiteindelijk ook in het nationale stroomgebiedsbeheerplan vastgesteld.

Doelen M3

Bath-Oost is met watertype M3 het enige zoete waterlichaam waarvoor de doelen opnieuw zijn afgeleid. De uitgevoerde analyse door Royal Haskoning DHV "KRW-Verkenneranalyse en voorstellen technische aanpassingen biologische KRW-doelen (GEP's) Bath-Oost" laat zien dat de huidige doelen niet voor alle kwaliteitselementen passend zijn. In het Bijlagenrapport (bijlage II) zijn de voorstellen voor de nieuwe doelen opgenomen. Het voorstel bij fytoplankton is om het doel op 0,60 te houden ondanks de lage huidige toestand en het berekende beperkte effect van de maatregelen. Omdat er geen verhoogde natuurlijke achtergrondconcentraties voor nutriënten zijn aangetoond voor Bath-Oost, kan een verlaging van het doel voor fytoplankton inhoudelijk nu niet onderbouwd worden. Voor macrofauna en vis tonen de modelberekeningen aan dat de huidige doelen niet haalbaar zijn met de geplande maatregelen en wordt in het rapport een verlaging (van 0,6 naar 0,5) onderbouwd.

Verder worden voor alle algemeen fysisch-chemische kwaliteitselementen de landelijke normen voor M3 aangehouden.

Doelen M30 en M31

Alle andere regionale waterlichamen zijn brak met watertype M30 of M31. De resultaten van de Kennisimpuls Brakke Wateren bleken nog onvoldoende houvast te bieden voor een betrouwbare afleiding van doelen voor de ecologische kwaliteitsparameters hiervoor. Vervolgens is gekeken in hoeverre de huidige kennis aanleiding geeft tot bijstelling van de doelen.

Voor Vissen zijn de door waterschap Scheldestromen aan de hand van gebiedskennis en monitoringdata van vissen voorgestelde doelaanpassingen overgenomen.

Voor zowel Fytoplankton (algen), Macrofauna (ongewervelde waterdieren), Macrofyten (waterplanten) als de Fysisch-chemische parameters zijn geen nieuwe inzichten en modellen beschikbaar om doelaanpassingen te onderbouwen en worden de huidige doelen gehandhaafd. Daarbij geldt dat voor waterplanten duidelijk is dat de huidige doelen niet haalbaar zijn, maar kan nog geen onderbouwing geleverd worden voor doelaanpassing. Omdat peilbeheer hier een belangrijke rol bij lijkt te spelen, zal daar aanvullend naar gekeken worden.

Hieronder wordt de tabel weergegeven met de eisen aan de hydromorfologie voor de KRW types M30 en M31. De tabellen met de oude en nieuwe doelen voor fysisch-chemische parameters en de biologische parameters zijn weergegeven in het Bijlagenrapport (bijlage I, II).

Tabel 1: Tabel met eisen voor hydromorfologie M30 en M31

Hydro-morfologische belasting	ZGET	GET	MEP	GEP	Matig	Ontoereikend	Slecht
Continuïteit	open	suatiesluis	100% kunstwerken tweezijdig passeerbaar	80% kunstwerken tweezijdig passeerbaar	Eenzijdig van buiten naar binnen van Manshanden aanpassing gemaakt	Eenzijdig van binnen naar buiten, van Manshanden aanpassing gemaakt	Geen passage
Oeverinrichting	100% tweezijdig natuurlijk	100% eenzijdig natuurlijk	Tweezijdig, 14m onderbreking in zone mag (saldo 75%)	Een- of tweezijdig, samen 10m, onderbreking in zone mag (saldo 75%)	Natuurvriendelijk 50%, en 50% beschoeid of % geen NVO	20% NVO, kanten mogen wisselen	100% beschoeiing
Waterdiepte (in het midden van het waterchaam)	Gevarieerd 100% max 2m	Max. 1,5m, 100%, diepe plekken 50% tot 2m	Max. 1,5m 75%, diepe plekken 25% tot 2m	Max. 1,5m 50%, diepe plekken 10% tot 2m	Max. 70cm 100%, diepe plekken 10% tot 1,5m	Max. 50cm 100%, geen diepe plekken <50cm	100%, geen diepe plekken
Peilbeheer	100% natuurlijk	50% fluctuatie natuurlijk	Zomerpeil gelijk aan winterpeil	Zomerpeil maximaal 20cm hoger dan winterpeil	Zomerpeil tot 30cm boven winterpeil	Zomerpeil tot 40cm boven winterpeil	Zomerpeil meer dan 40cm boven winterpeil

Zoet en brak

In zoete wateren is vooral de voedingsstof fosfor (P) bepalend voor sturing van de ecologische waterkwaliteit. In brakke tot zoute wateren is dat vooral het aanwezige gehalte stikstof (N). De grens tussen zoete en brakke wateren is landelijk bepaald op een chloridegehalte van 300 mg/l. Binnen Zeeland gelden daarom tot een chloridegehalte van 300 mg/l andere milieukwaliteitseisen voor de voedingsstoffen N en P in wateren dan vanaf 300 mg/l chloride.

Hoewel binnen de kennisimpuls Brakke wateren in het rapport '[Afleiding drempelwaarden nutriënten in brakke wateren](#)' inmiddels een betere onderbouwing voor drempelwaarden van stikstof en fosfaat in brakke wateren is geleverd, wordt vooralsnog vastgehouden aan de eerder afgeleide waarden. Heroverweging hiervan zal te zijner tijd gekoppeld worden aan die voor alle ecologische parameters. De resultaten van de kennisimpuls zouden tot een aanscherping van de milieukwaliteitseisen voor stikstof en fosfor – en dus tot een grotere reductie-opgave – leiden, maar dat doet niet af aan de forse inzet op emissiereductie-maatregelen die het halen van de nu geldende milieukwaliteitseisen voor stikstof vereist.

Tabel 2: Milieukwaliteitseisen voedingsstoffen (nutriënten)

	Chloridegehalte	totaal-stikstof (N)	totaal-fosfor (P)
Oppervlaktewaterlichamen en overige oppervlaktewateren	tot 300 mg/l	2,2 mg/l	0,15 mg/l
Oppervlaktewaterlichamen en overige oppervlaktewateren	vanaf 300 mg/l	3,3 mg/l	2,5 mg/l

2.2.3. Toestandsbepaling

De toetsing van de ecologische toestand is uitgevoerd conform het "[Protocol monitoring en toestandsbeoordeling KRW](#)". Voorgaande planperiodes is gewerkt met een beoordeling op basis van het KRW-monitoringmeetnet in geclusterde (vergelijkbare) waterlichamen. Omdat dat de clustering in de praktijk niet voor alle waterlichamen plausibele uitkomsten opleverde, heeft waterschap Scheldestromen ervoor gekozen om het meetnet uit te breiden en alle waterlichamen afzonderlijk te gaan monitoren. Een toelichting op het monitoringmeetnet is te vinden in de achtergrondrapportage.

De chemische toestand voldoet als alle stoffen als goed worden beoordeeld en voldoet niet als er een of meer stoffen niet aan de norm voldoen. De ecologische toestand wordt bepaald door het slechtste oordeel van de biologische kwaliteitselementen. Indien de biologie op orde is dienen ook alle algemeen fysisch-chemische parameters en specifieke verontreinigende stoffen aan de norm te voldoen, voordat het eindoordeel voor ecologie als 'goed' kan worden geduid. Wanneer een algemeen fysisch-chemische parameter of een specifieke verontreinigende stof het doel niet haalt, maar de biologische kwaliteitselementen wel allemaal goed scoren wordt het ecologisch totaal-oordeel naar beneden gecorrigeerd tot 'matig'. De hydromorfologische parameters spelen bij de toetsing alleen een rol bij het onderscheid tussen de goede en de zeer goede ecologische toestand c.q. het maximaal ecologisch potentieel.

One-Out-All-Out

De KRW gaat bij de toestandsbeoordeling dus uit van het 'one-out-all-out' principe. Daarmee wordt snel duidelijk of er nog een probleem resteert in een waterlichaam. Nadeel hiervan is, dat eventuele verbeteringen van de toestand op afzonderlijke criteria buiten beeld blijven. Er is bijvoorbeeld geen onderscheid in de

eindscore tussen een waterlichaam waar één chemische stof niet voldoet en een waterlichaam waar veel chemische stoffen niet voldoen aan het doel.

Problemen niet afwentelen

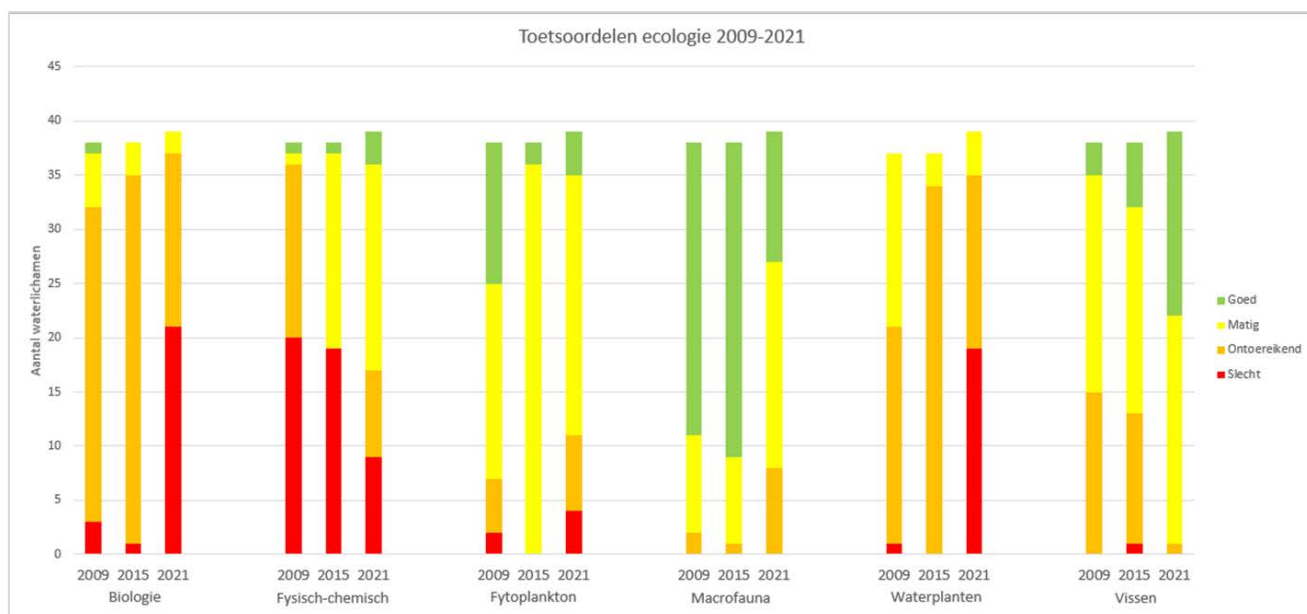
Uitgangspunt voor de GEP-doelen is de afspraak dat waterbeheerders geen problemen afwentelen op waterlichamen die verder stroomafwaarts liggen. De doelen voor een bepaald waterlichaam moeten dus niet alleen een goed ecologisch potentieel in dat betreffende waterlichaam waarborgen, maar ook een geschikte uitgangssituatie waarborgen voor de gewenste toestand in stroomafwaarts gelegen waterlichamen.

Binnen het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied is niet-afwentelen vooral van belang voor het behalen van de ecologische- en chemische doelen in de aangrenzende Rijkswateren. Afspraken met de andere Nederlandse stroomgebieden en omliggende landen zijn daarbij aanvullend nodig om afwenteling te voorkomen. Het maken van deze afspraken is een taak van het Rijk en gebeurt voor de Schelde binnen de [Internationale Scheldec commissie](#).

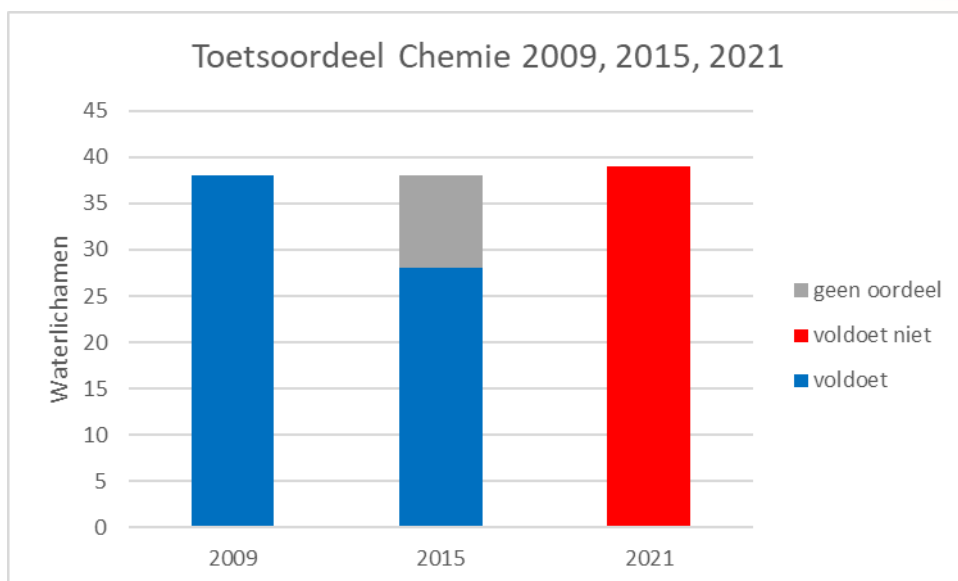
Buiten het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied zijn er drie punten waar afwenteling relevant is. Dit is de belasting vanuit het bovenstroomse deel van het Scheldestroomgebied, de belasting van het Volkerak-Zoommeer en de belasting vanuit het Scheldestroomgebied naar de Noordzee (invloed op doelen [Kader-richtlijn Mariene Strategie](#)). In alle gevallen is stikstof hierbij de belangrijkste stof in relatie tot waterkwaliteit. Stikstof vormt de grootste belemmering voor het bereiken van een goede ecologische toestand in brakke wateren en de Noordzee.

Toestand

In de KRW-lichamen is te zien dat met uitzondering van vissen alle biologische kwaliteitselementen achteruit zijn gegaan. Het is onduidelijk wat hier de oorzaak van is, omdat de nutriëntenhuishouding ten opzichte van 2009 wel is verbeterd. De aanleg van vispassages heeft geleid tot een verbetering van de visstanden in het gebied, zie de volgende figuren.

Figuur 4: Toetsoordelen Ecologie 2009, 2015, 2021 waterlichamen Waterschap Scheldestromen

Figuur 5: Toetsoordelen chemie 2009, 2015, 2021 waterlichamen Waterschap Scheldestromen

Biologie

In de biologie is bij vis een verbetering waar te nemen, doordat de categorie “ontoereikend” afneemt. De toestand ten aanzien van de nutriëntenhuishouding is ook stabiel gebleven. De herkomst van de nutriënten wordt bepaald door landbouwactiviteiten, RWZI's en kwelwater. Om de ecologie vooruit te helpen is het in tegenstelling tot de Brabantse wateren binnen het Scheldestroomgebied, zinvol om te focussen op het terugdringen van stikstof als meest limiterende factor. Fosfor is door de rijke kwel (met fosfor) in hoge concentraties aanwezig. Minder stikstof leidt over het algemeen tot minder algen en daarmee een beter doorzicht. Dit is een belangrijke basisvoorwaarde voor een gezond ecosysteem. De overige waterflora is sterk verslechterd. Ondanks de inspanningen door de aanleg van natuurvriendelijke oevers en de verbetering in de nutriëntenhuishouding, heeft dit niet geleid tot verbetering.

Aanvankelijk is bij de macrofauna een verbetering waargenomen in 2015. De jaren erna is de toestand weer verslechterd. Een oorzaak hiervan kan te maken met de weersomstandigheden (waaronder droogte). Per jaar fluctueert de toestand enigszins.

Voor fytoplankton geldt hetzelfde beeld als hiervoor is beschreven bij de overige waterflora.

Stoffen

In figuur 5 is een duidelijke verschuiving zichtbaar van alle waterlichamen voldoen naar geen enkel waterlichaam voldoet. Dit heeft te maken met een nieuwe biotamonitoring die in 2015 is opgezet en daarna is geïmplementeerd. Prioritaire stoffen worden sinds 2015 niet meer in te hoge concentraties aangetroffen in de KRW-lichamen. N.a.v. de biotamonitoring is vastgesteld dat er geen enkel waterlichaam voldoet aan de norm voor som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154. Het resultaat is dat alle 39 waterlichamen niet voldoen op chemie totaal, ondanks dat er (in veel gevallen) geen andere normoverschrijdingen zijn.

Toekomst

Voor de KRW geldt 2027 als de uiterlijke termijn waarbinnen de doelstellingen gerealiseerd moeten worden. Indien tijdens de planperiode duidelijk wordt dat de doelstellingen vermoedelijk niet worden bereikt, is nader onderzoek naar oorzaken nodig. Daarom worden de ontwikkelingen jaarlijks opgevolgd en uiterlijk in 2025 geëvalueerd.

2.2.4. Maatregelen

Algemeen

Uitgangspunt voor het uitvoeren van maatregelen en de bepaling van effecten hiervan is de watersysteembenadering, de kaderrichtlijn is van toepassing op alle oppervlaktewateren. Belastingen binnen een afwateringsgebied zijn namelijk meetbaar in de hoofdwaterlopen die zijn aangewezen als kaderrichtlijn waterlichamen. De maatregelen die op watersysteemniveau worden genomen bestaan voor oppervlaktewateren uit inrichtingsmaatregelen en maatregelen met betrekking tot de chemische waterkwaliteit.

Generiek beleid

Zeeland sluit aan op het generieke beleid. D.w.z. de voortzetting van het bestaande landelijke beleid met betrekking tot nutriënten (Nitraatactieprogramma's) en aanpak diffuse bronnen waaronder gewasbeschermingsmiddelen.

Synergie maatregelen

Door maatregelen zoveel mogelijk aan te laten sluiten op bestaande programma's wordt de synergie versterkt. Dit geldt vooral voor de inrichtingsmaatregelen voor regionale wateren in samenhang met maatregelen voor het vergroten van afvoer- en bergingscapaciteit van waterlopen uit het WB21 programma, uitvoering Natura2000 en de realisatie van het [Natuurnetwerk Zeeland \(NNN\)](#).

Natura 2000

Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden, waar doelen gelden voor specifieke soorten en leefgebieden. Doelen, maatregelen en fasering in beide plannen mogen niet strijdig zijn met elkaar. Waar relevant, moeten de maatregelen van de Kaderrichtlijn Water de doelen voor Natura 2000 ondersteunen.

Voor de zeven Natura 2000-gebieden waar de provincie Zeeland verantwoordelijk voor is, is de overlap met doelen voor de Kaderrichtlijn Water beperkt. Alleen in een deel van de Kop van Schouwen vormt de hydrologie een belemmering voor de Natura 2000-doelen. Provincie en waterschap kijken hier gezamenlijk naar het gewenste maatregelenprogramma.

Alle grote Deltawateren zijn aangewezen als Natura 2000-gebied. Voor deze wateren neemt Rijkswaterstaat alle eisen en maatregelen die voortkomen uit WB21, de Kaderrichtlijn Water en Natura 2000 op in het beheerplan rijkswateren. De samenhang tussen de programma's wordt op die manier gewaarborgd. De maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water dragen in een aantal wateren bij aan de doelen voor Natura 2000.

Regionale maatregelen

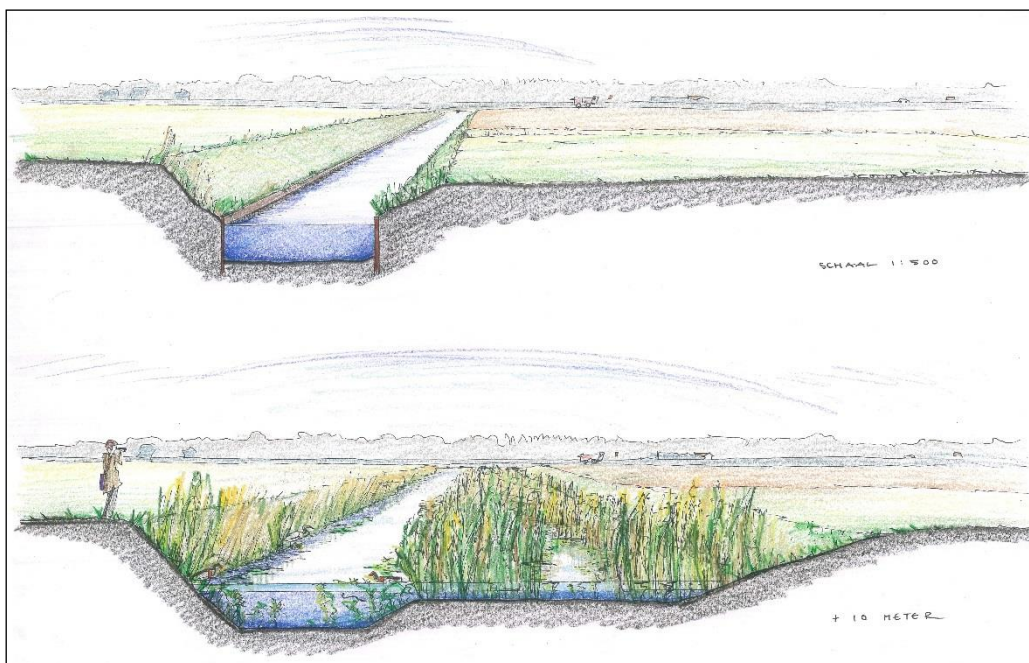
Voor de regionale wateren in Zeeland zijn in het pakket van de Kaderrichtlijn Water maatregelen opgenomen waarvan aan de hand van monitoring, watersysteemanalyses en opgedane ervaringen is bepaald dat deze een significante bijdrage kunnen leveren aan het behalen van gestelde doelen in begrensde waterlichamen. Deze maatregelen ondersteunen het generieke beleid op dat gebied en worden meer in detail vastgelegd in het waterbeheerprogramma van waterschap Scheldestromen.

Komende planperiode worden de volgende typen maatregelen uitgevoerd door waterschap Scheldestromen:

- **Natuurvriendelijke oevers**

Uiteindelijk is het doel alle waterlichamen waar mogelijk te voorzien van natuurvriendelijke of brede oevers. Tot 2027 stond daarom realisatie van een totaal van 362 km verbrede oever gepland met een gemiddelde breedte van 10 meter (10 meter breedte per km of 1 ha oeverbreedte per km). Van deze 362 km is 267 km uitgevoerd tot en met 2020. Het waterschap richt de oevers zodanig in dat er op korte- en lange termijn geen toename van de exploitatiekosten verwacht wordt.

Uit het monitoringsprogramma is gebleken dat de verwachte waterkwaliteitsverbetering in de praktijk niet is gerealiseerd. Bovendien zijn er hoge kosten en grote inspanningen gemoeid met de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Er is daarom voor gekozen om in eerste instantie in te zetten op natuurvriendelijke oevers langs de meest kansrijke waterlichamen en combinatie van doelen zoals wateroverlast. De opgave voor deze planperiode komt daarmee uit op 38,2 km.

Figuur 6: Een voorbeeld van een situatie voor en na de realisatie van natuurvriendelijke oevers

- **Natuurlijker peilbeheer.**

Waar mogelijk wordt het peilverschil tussen zomer en winter teruggebracht. Daarbij is tot nu toe als uitgangspunt aangehouden dat het voor het kiemen van oeverplanten en paai van vissen van belang is dat het winterpeil niet meer dan twintig centimeter lager is dan het zomerpeil. Bij de uitwerking van de 'Planvorming Wateropgave' door het waterschap is gewerkt op basis van dit uitgangspunt. Waar het waterpeil niet aan de doelen voldoet, is per waterlichaam gekeken welk peilbeheer wel haalbaar is, rekening houdend met de gevolgen voor landbouw en bebouwing en de eventueel beschermde status van het waterlichaam. Op dit moment is de Planvorming Wateropgave vrijwel afgerond en worden de in dat kader vastgestelde maatregelen en peilregimes gerealiseerd. In de praktijk blijkt het peilverschil regelmatig toch op meer dan 20cm uit te komen. Tegelijkertijd volgt uit de bevindingen van de kennisimpuls brakke wateren dat een tegennatuurlijk peilbeheer mogelijk negatief doorwerkt op de ecologische waterkwaliteit wat om een bijstelling van het eerdere uitgangspunt vraagt.

Ook lopen we er als gevolg van klimaatverandering tegenaan dat de wijze waarop het waterbeheer nu ingevuld wordt, mogelijk bijstelling behoeft. Het verdient daarom aanbeveling om samen met het waterschap

nader onderzoek uit te voeren naar de mogelijkheden voor realisatie van een natuurlijker peilverloop over het jaar heen. Dit kan ertoe leiden dat doelen te zijner tijd alsnog bijgesteld zullen worden.

- **Vispassages en visstandbeheer.**

Voor vismigratie zijn vispassages nodig bij stuwen, sluizen en andere onneembare barrières in de regionale wateren.

- **Onderzoek.**

Het uitblijven van waterkwaliteitsverbetering in waterlichamen waar natuurvriendelijke oevers zijn aangelegd en het vermoeden uit de kennisimpuls brakke wateren dat een tegennatuurlijk peilbeheer sterker doorwerkt op de ecologische waterkwaliteit dan eerder verondersteld werd, maakt nader onderzoek naar deze aspecten gewenst.

- **Brongerichte maatregelen: Generiek beleid**

Dit beleid zal regionaal worden ondersteund door:

- communicatie met de landbouwsector over het belang van het terugdringen van emissies
- onderzoeken en proefprojecten naar aanvullende innovatieve maatregelen

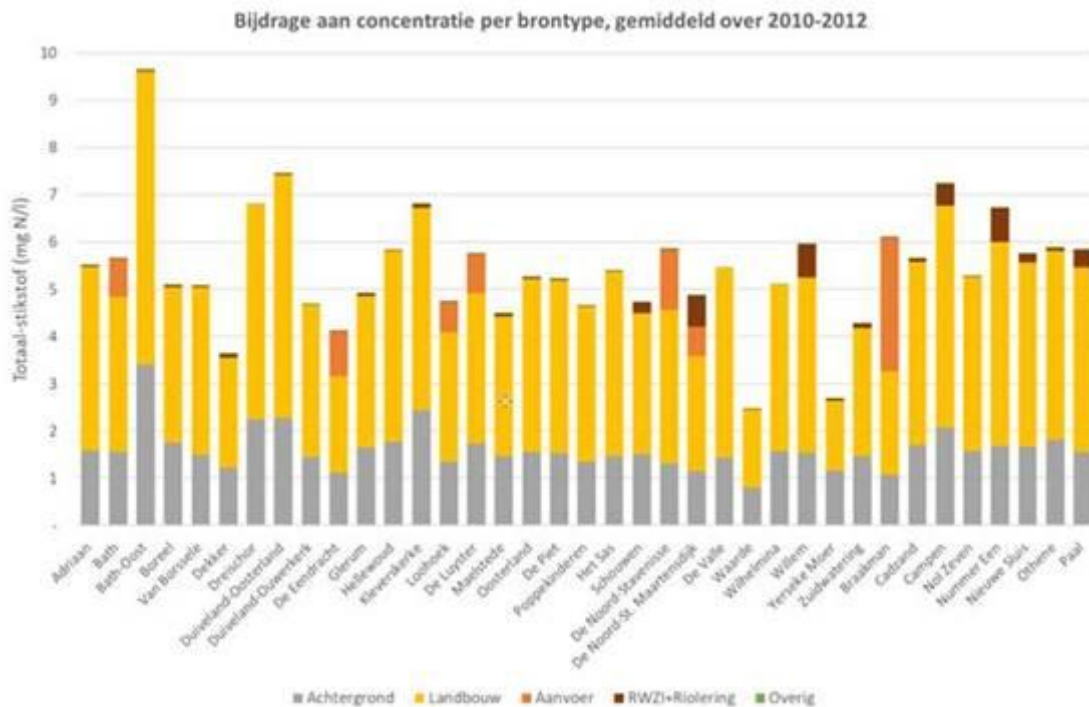
- **Deltaplan Agrarisch Waterbeheer / Gebiedsdocument Agrarisch Waterbeheer**

Uit de door de waterschappen uitgevoerde watersysteemanalyses volgt dat een belangrijk deel van de nutriëntenbelasting van het oppervlaktewater is toe te schrijven aan landbouwbronnen. Zo geldt voor de belasting met stikstof (N) in de Zeeuwse binnenwateren dat landbouwbronnen in het algemeen het grootste aandeel in de N-belasting hebben en dat actuele bemesting het grootste aandeel heeft in de landbouwbronnen (zie figuur 7). Met alleen de (niet of nauwelijks beïnvloedbare) achtergrondbelasting is in de meeste gevallen het KRW-doel (in brakke wateren: 3,3 mg N/l) haalbaar.

Maatregelen gericht op beperking van de nutriëntenbelasting vanuit de landbouw kunnen derhalve een belangrijke bijdrage leveren aan verbetering van de waterkwaliteit en het bereiken van de KRW-doelen.

Tot op heden is er steeds van uitgegaan dat de benodigde reductie van de nutriëntenbelasting gerealiseerd zou worden via generiek beleid (mestwetgeving). Inmiddels is duidelijk dat dat niet het geval is. Een verdere reductie van de nutriëntenbelasting vraagt dus om een verdere aanscherping van het generieke beleid en/of om de uitvoering van bovenwettelijke maatregelen. Dergelijke maatregelen kunnen niet door de waterbeheerder uitgevoerd worden, maar de sector zelf kan hier - op vrijwillige basis - wel op inzetten. Dit laatste gebeurt via het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW, zie [website agrarisch waterbeheer](#)).

Via de DAW-impuls wil de agrarische sector komen tot een regionale programmering voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, die bij moet dragen aan de aanpak van de KRW-opgave en waterkwantiteitsopgaven voor de periode 2022-2027 van het waterschap.

Figuur 7: Bijdrage per brontype aan concentratie stikstof in oppervlaktewater.

Om te komen tot een regionale programmering wordt de wateropgave voor de landbouw, inclusief een pakket van kansrijke maatregelen samengevoegd in een Gebiedsdocument Agrarische Wateropgave (GAW) dat voorgelegd wordt aan de landbouw, waarbij agrariërs en/of landbouwvertegenwoordigers aan kunnen geven in hoeverre zij de opgave en het handelingsperspectief herkennen en in welke mate zij deze kunnen aanvullen en/of bereid zijn uit te voeren. Vervolgens wordt in het Uitvoeringsplan (UP) nader ingegaan op de prioritering, rolverdeling en te leveren bijdragen. ZLTO neemt hierin het initiatief en werkt daarbij samen met het waterschap en de provincie. Ook andere maatschappelijke partners kunnen hier een belangrijke rol bij spelen.

2.3. Grondwater

2.3.1. Indeling in grondwaterlichamen

De Kaderrichtlijn Water definieert een grondwaterlichaam als een afzonderlijke grondwatermassa in één of meer watervoerende lagen. Een watervoerende laag is een bodemlaag die voldoende poreus of doorlatend is voor belangrijke grondwaterstroming of de onttrekking van aanzienlijke hoeveelheden grondwater.

De begrenzing van de grondwaterlichamen in het stroomgebied van de Schelde is gebaseerd op zowel de eigenschappen van de ondergrond als het chloridegehalte van het grondwater.

Bodemkundige eenheden

De ondergrond in Zeeland bestaat tot grote diepte uit een afwisseling van zand-, klei- en veenlagen. In het algemeen worden de zandlagen beschouwd als watervoerende lagen en de klei- en veenlagen als schei- dende lagen. De eerste kleilaag die een duidelijk scheidende laag vormt, is de Boomse klei.

In het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied is daarom een eerste indeling gemaakt in de ondiepe zandlagen boven de Boomse klei en de diepe zandlagen daaronder.

Zoet en zout grondwater

Het grondwater in de ondiepe zandlagen is in het stroomgebied van de Schelde over het algemeen zout. Alleen in hoger gelegen delen en waar de zandlagen tot aan het maaiveld reiken, is het grondwater door infiltratie van neerslag zoet geworden. Dit is het geval in duingebieden, kreekkruggen en dekzand. Het onderscheid in zoet en zout grondwater is van belang omdat de gebruiksmogelijkheden verschillen en het zoute grondwater aanzienlijk minder beïnvloed wordt door menselijke activiteiten dan het zoete grondwater.

Indeling in grondwaterlichamen

In het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied zijn zodoende vijf grondwaterlichamen onderscheiden:

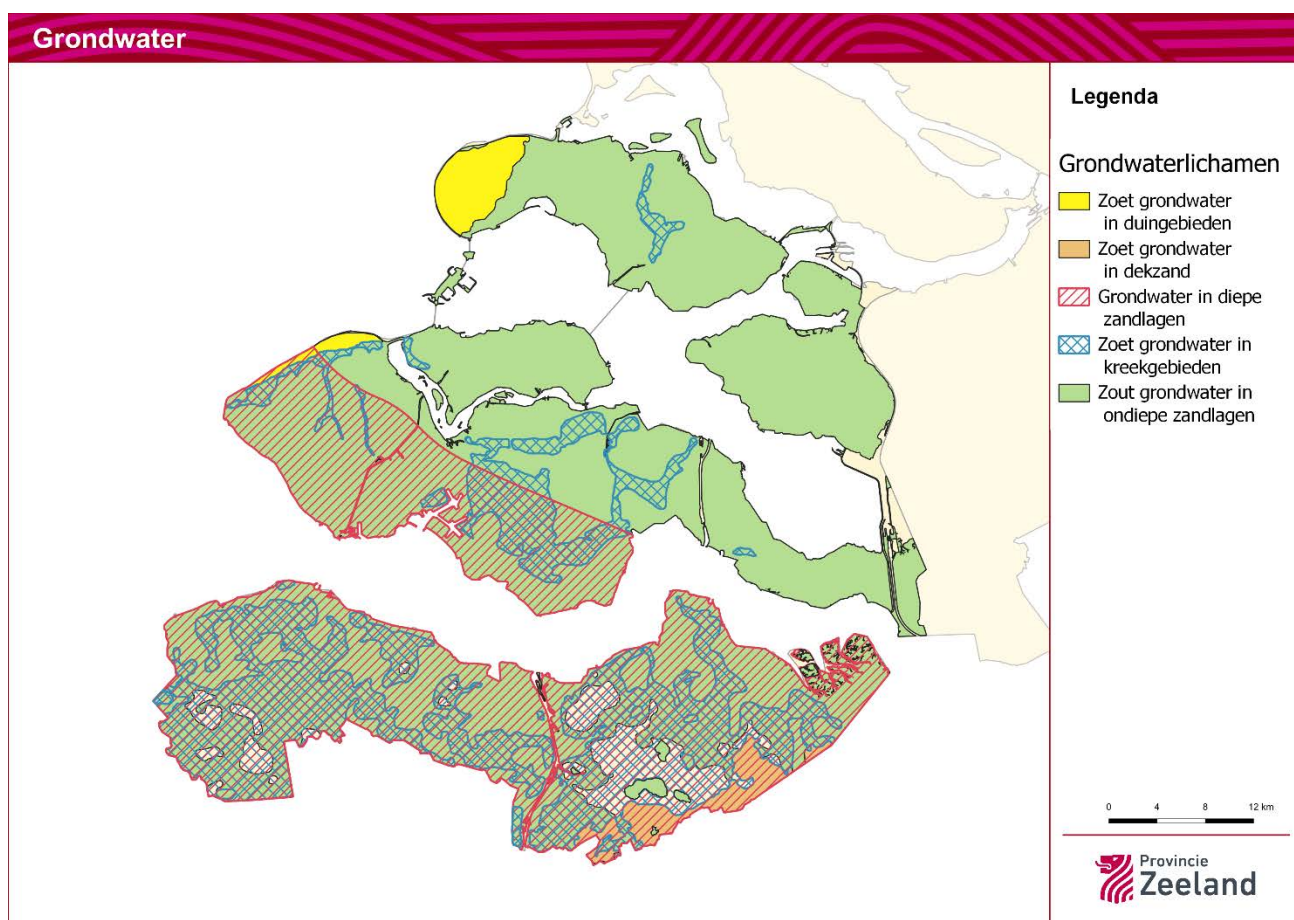
- Zout grondwater in zandlagen boven de Boomse klei
- Zoet grondwater in zandlagen boven de Boomse klei
 - a. in de duingebieden
 - b. in kreekkruggen
 - c. in dekzand Zeeuws-Vlaanderen
- Grondwater in zandlagen onder de Boomse klei

Een overzicht van de naamgeving en eigenschappen van de grondwaterlichamen is in tabel 3 weergegeven. Verder laat figuur 8 de ruimtelijke verdeling van de grondwaterlichamen over de provincie zien en toont figuur 9 de ligging schematisch in een dwarsdoorsnede. Daarbij is steeds dezelfde kleurcodering aangehouden. Een nadere beschrijving van de afzonderlijke grondwaterlichamen is te vinden in de factsheets in het Bijlagenrapport (bijlage XI).

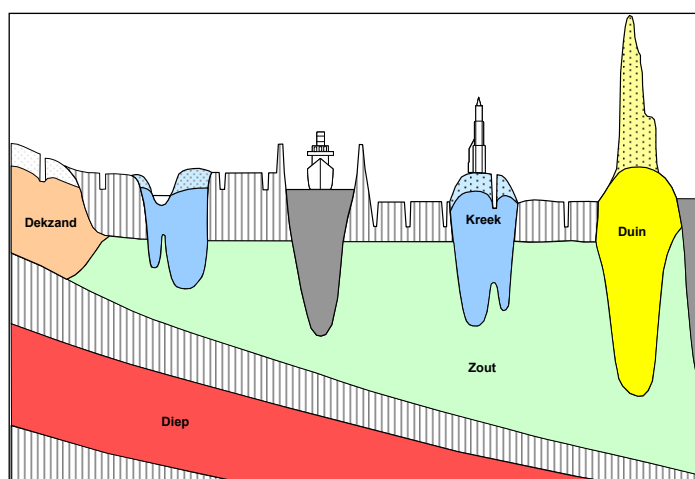
Tabel 3: Overzicht grondwaterlichamen Scheldestroomgebied

Naam grondwaterlichaam	Zoet/zout	Diep/ondiep*	Laag	Voorkomen
Zout grondwater in ondiepe zandlagen	zout	ondiep	Zand	gehele gebied
Zoet grondwater in duingebieden	zoet	ondiep	Zand	duingebieden
Zoet grondwater in kreekkruggen	zoet	ondiep	Zand	kreekkruggen
Zoet grondwater in (dek)zand	zoet	ondiep	Zand	dekzand Zeeuws-Vlaanderen
Grondwater in diepe zandlagen	zoet/zout	diep	Zand	gehele gebied

* diep = onder Boomse kleilaag, ondiep = boven Boomse klei

Figuur 8: Begrenzing grondwaterlichamen Zeeland, Zeeuwse deelstroomgebied Scheldestroomgebied

Figuur 9: Schematische dwarsdoorsnede grondwaterlichamen Scheldestroomgebied

2.3.2. Doelen

Grondwaterlichamen moeten voldoen aan een “goede grondwatertoestand”. Dat betekent dat zowel de kwantitatieve als de chemische toestand goed moeten zijn. Voor de kwantitatieve toestand mag daarvoor niet meer water aan het grondwaterlichaam worden onttrokken dan er aangevuld wordt.

Het doel voor de chemische toestand houdt in dat vastgestelde normen niet overschreden mogen worden. Voor een aantal stoffen is dit een Europees vastgestelde norm (nitraat en bestrijdingsmiddelen) en voor andere stoffen een nationaal opgestelde drempelwaarde (chloride, fosfaat, nikkel, arseen, cadmium en lood). De lijst met stoffen met een drempelwaarden is door de lidstaten zelf bepaald.

Zowel de Europees vastgestelde normen als de nationaal afgeleide drempelwaarden zijn als milieukwaliteits-eisen voor de goede chemische toestand van grondwaterlichamen vastgelegd in het [Besluit kwaliteits-eisen en monitoring water 2009](#) (BKL) en samengevat weergegeven in tabel 4.

Naast het voldoen aan een goede chemische en goede kwantitatieve toestand moet achteruitgang van de toestand van grondwaterlichamen voorkomen worden en moet elke significante en aanhoudende stijgende tendens van de concentratie van een verontreinigende stof omgebogen worden.

In zijn algemeenheid geldt dat inbreng van verontreinigende stoffen in het grondwater voorkomen of beperkt moet worden.

Tabel 4: Drempelwaarden grondwaterlichamen en Europese norm

Grondwaterlichaam		Duin	Dekzand	Kreek	Ondiep zand	Diep zand
		Zoet	Zoet	Zoet	Zout	-
Stof	Eenheid	Drempelwaarde	Drempelwaarde	Drempelwaarde	Drempelwaarde	Drempelwaarde
Nitraat	mg NO ₃ /l	50	50	50	50	50
Bestrijdingsmiddelen (indiv)	ug/l	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Bestrijdingsmiddelen (som)	ug/l	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Chloride	mg/l	160	160	160	-	-
Arseen	ug/l	13,2	13,2	13,2	18,7	18,7
Cadmium	ug/l	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35
Nikkel	ug/l	20	20	20	20	20
Lood	ug/l	7,4	7,4	7,4	7,4	7,4
Fosfaat (P-tot)	mg/l	2,0	2,0	2,0	6,9	-

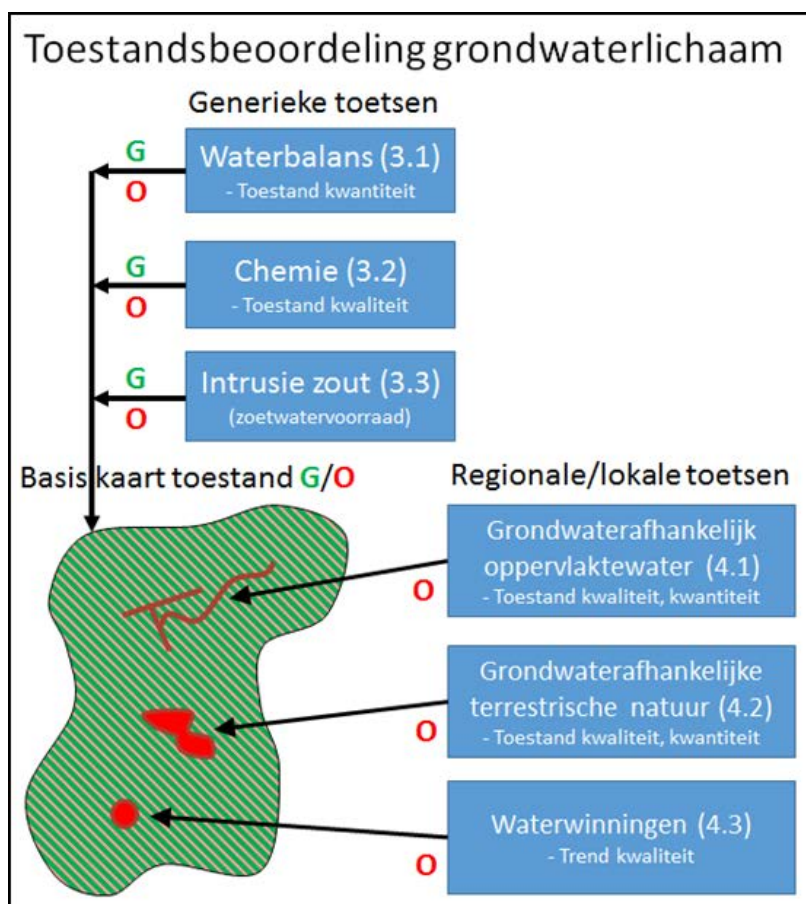
2.3.3. Toestand

In Nederland voeren we voor de toestandsbeoordeling van de grondwaterlichamen zes testen uit; drie generieke testen en drie regionale testen.

De drie generieke testen bepalen samen het oordeel voor het hele grondwaterlichaam. Als alle drie de testen voldoende zijn, is het toestandsoordeel ‘goed’ en als tenminste één van deze testen onvoldoende is, is het oordeel voor het hele grondwaterlichaam ‘ontoereikend’.

De drie regionale testen worden uitgevoerd voor specifieke aandachtsgebieden wanneer die in een grondwaterlichaam aanwezig zijn. De uitkomst van deze locatiespecifieke testen heeft geen invloed op het toestandsoordeel van het hele grondwaterlichaam. De ontoereikend beoordeelde locaties worden op een kaart aangegeven en er worden maatregelen geformuleerd om de toestand daar te verbeteren. Deze werkwijze

is vastgelegd in het [Protocol voor toestand- en trendbeoordeling van grondwaterlichamen KRW](#) en schematisch weergegeven in figuur 10.

Figuur 10: Overzicht testen en kaartweergave toestandsbeoordeling grondwaterlichamen

Uit de toestand- en trendbeoordeling die in 2020 is uitgevoerd, volgt uit de generieke testen dat alle grondwaterlichamen in goede toestand zijn. Hoewel het eindoordeel voor de grondwaterkwaliteit overal goed is, worden met name in het zoete grondwater in dekzand en in kreekgebieden regelmatig bestrijdingsmiddelen aangetroffen. Gelet op het uitgangspunt van de Kaderrichtlijn Water dat inbreng van verontreinigende stoffen voorkomen of beperkt moet worden, vraagt dit wel aandacht. Het huidige generieke beleid lijkt voor deze gebieden niet te volstaan.

Op basis van de regionale testen vraagt met name het zoete grondwater in duin en dekzand om (lokale) anti-verdrogingsmaatregelen in verband met de beïnvloeding van terrestrische ecosystemen.

Tabel 5: Toestandsbeoordeling grondwaterlichamen (groen=goed, rood=ontoereikend)

Grondwaterlichaam	Duin	Dekzand	Kreek	Ondiep zand	Diep zand
Test	Zoet	Zoet	Zoet	Zout	-
Generieke tests					
1. Waterbalans					
2. Intrusies				nvt	nvt
3. Chemische toestand					
Regionale tests					
4. Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen	n.v.t.				nvt
5. Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen					nvt
6. Drinkwaterbronnen			nvt	nvt	nvt

De toestandsbeoordeling van de grondwaterlichamen wordt gebaseerd op data uit het KRW-monitoringmeetnet. Na een meetnetoptimalisatie is dat meetnet in 2016 herzien. Waar nodig wordt daarnaast aanvullende informatie gebruikt uit het provinciale grondwatermeetnet. Een toelichting op het monitoringmeetnet is te vinden in de achtergrondrapportage.

2.3.4. Maatregelen grondwater

De grondwaterlichamen in het Zeeuwse deel van het Scheldestroomgebied zijn en blijven over het geheel genomen in een goede toestand. Wel laten de regionale testen zien dat grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen hier en daar vragen om anti-verdrogingsmaatregelen en verder laat de geleidelijke toename van bestrijdingsmiddelen en opkomende stoffen in grondwater zien dat waakzaamheid geboden is. Verder is er in het dekzand gebied een negatieve interactie tussen grondwater en oppervlaktewater, waar nodig wordt dat opgepakt door de Provincie Noord-Brabant.

In het grondwaterlichaam Duin worden in het Natura 2000 gebied Kop van Schouwen hydrologische herstelmaatregelen uitgevoerd om verdere verdroging van bepaalde deelgebieden tegen te gaan, zodat voldaan kan worden aan de instandhoudingsdoelen voor dat gebied. Deze maatregelen zijn onderdeel van het Natuurbeheerplan Natura2000/PAS Kop van Schouwen. De financiering en uitvoering lopen via het Natura 2000 beleidsspoor. In het grondwaterlichaam Dekzand worden maatregelen genomen door de Provincie Noord-Brabant voor de Brabantse Wal omdat alleen in het dekzand gebied Sint-Jansteen zijn geen maatregelen nodig.

Voor de chemische kwaliteit wordt het bestaand landelijk beleid voor het verminderen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen voortgezet. Voor de grondwaterkwantiteit wordt het vergunningenbeleid m.b.t. grondwateronttrekkingen voortgezet. Dit beleid is gericht op een evenwicht tussen onttrekking en aanvulling van het grondwater.

Om meer grip te krijgen op de omvang en het eventuele effect van grondwateronttrekkingen wordt onderzoek uitgevoerd naar betere registratiemogelijkheden voor grondwateronttrekkingen en wordt het grondwatermeetnet zodanig uitgebreid dat de ontwikkelingen van kleine zoetwatervoorraden beter gevolgd kunnen worden. Dit traject wordt in nauw overleg met het waterschap ingevuld.

2.4. Beschermde gebieden

Binnen de KRW-grond- en oppervlaktewaterenlichamen in Zeeland zijn een aantal beschermde gebieden aangewezen.

Voor water met een wettelijke beschermingsstatus gelden aparte eisen. Als in een beschermd gebied meerdere Europese richtlijnen van toepassing zijn, gelden de doelen uit de strengste richtlijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor Natura 2000 gebieden waarbij waterafhankelijke instandhoudingsdoelen zijn benoemd. Beschermde gebieden mogen deel uitmaken van een groter waterlichaam of afzonderlijk begrensd worden. In het oppervlaktewater liggen 9 binnendijkse gebieden die op grond van Europese richtlijnen zijn aangewezen als beschermd gebied.

In vrijwel alle beschermde gebieden is de Vogel- of de Habitatrichtlijn van toepassing of allebei (Natura 2000). Van twee regionale wateren zijn delen aangewezen als Zwemwater.

In het stroomgebied van de Schelde vindt waterwinning voor menselijke consumptie uit grondwater plaats in de duinen van Schouwen-Duiveland en in het dekzandgebied in het oosten van Zeeuws-Vlaanderen. Zie ook hoofdstuk 3 Drinkwater.

2.5. Doelen overige wateren

In mei 2013 is een landelijke handleiding beschikbaar gekomen voor het afleiden van doelen in overige wateren (Evers *et al.*, 2013a, STOWA rapport 2013-20). Deze handleiding is opgesteld door Royal HaskoningDHV in opdracht van STOWA op verzoek van IPO en UVW. De handleiding biedt een standaard format voor het afleiden van ecologische doelstellingen voor wateren, die geen KRW-waterlichaam vormen: de zogenaamde 'overige wateren'. Dit werd noodzakelijk geacht omdat deze categorie wateren geen duidelijke waterkwaliteitsdoelstellingen (meer) hadden. Daarnaast was het niet goed mogelijk om de kwaliteitstoestand te vergelijken met de KRW-waterlichamen en tussen de verschillende waterbeheerders.

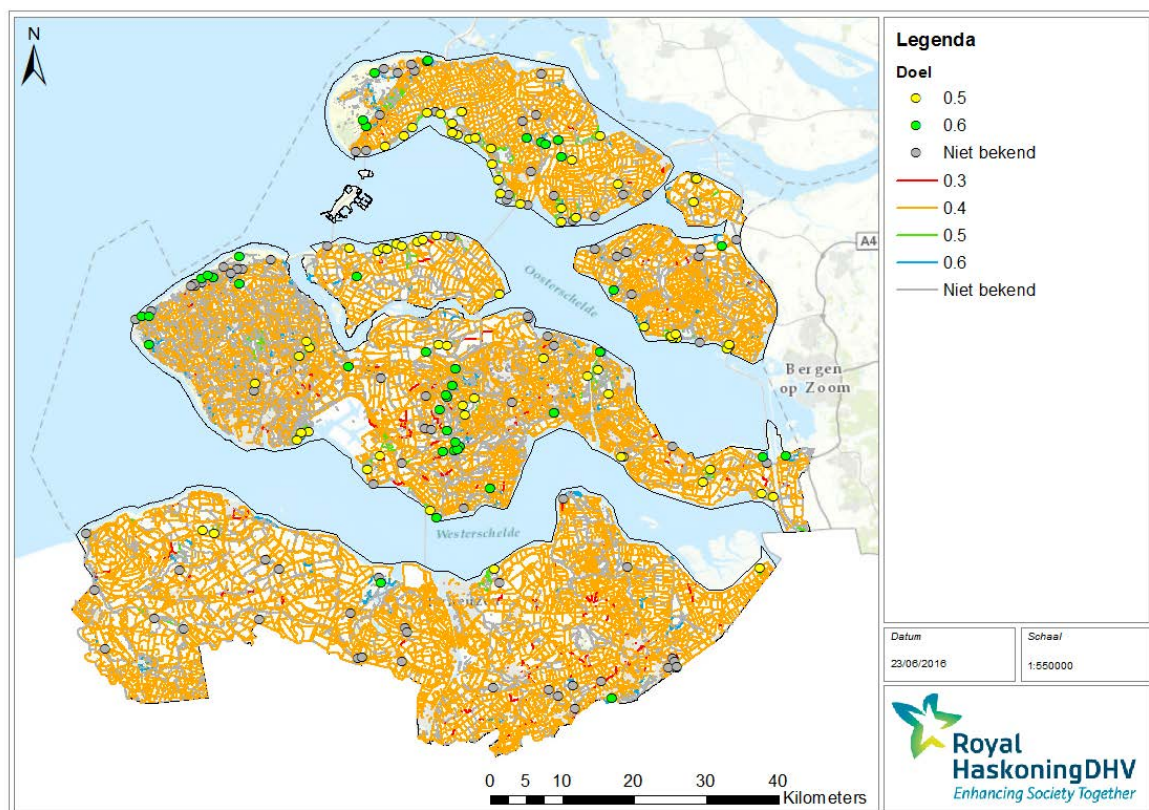
De Provincie Zeeland heeft besloten om samen met het Waterschap Scheldestromen doelen voor overige wateren af te leiden. Voor de overige wateren in het beheergebied van het waterschap Scheldestromen worden onderstaande doelen opgenomen in dit waterprogramma. Deze doelen worden opgenomen als inspanningsverplichting voor het waterschap Scheldestromen. Voor de fysische en chemische parameters zijn ook doelen uitgewerkt zie het Bijlagenrapport (bijlage III).

Om de overige wateren te kunnen beoordelen zijn aan alle overige wateren KRW types toegekend om een toetsingskader te hebben voor de overige wateren.

Tabel 6: Definitieve kwaliteitselementen en doelen per KRW-type en functie voor de overige niet KRW wateren

KRW-type	Kwaliteitselement	Landbouw	Stedelijk	Natuur niet geïsoleerd	Geïsoleerde natuur, niet beïnvloed door landbouw	Geïsoleerde natuur, wel beïnvloed door landbouw, vogels etc.
M1a	Macrofyten	0.4	0.4	0.4	0.6	0.5
M1b	Macrofyten	0.4	0.4	0.4	0.6	0.5
M3	Macrofyten	0.3	0.3	0.4	0.6	0.5
M11	Macrofauna	0.4	0.4	0.4	0.6	0.5
M22	Macrofyten				0.6	0.5
M30	Macrofauna	0.4	0.4	0.4	0.6	0.5
M31	Macrofauna	0.4	0.4	0.4	0.6	0.5

In onderstaande kaart worden de doelen weergegeven voor alle overige wateren in de Provincie Zeeland.

Figuur 11: De biologische doelen (EKR's) voor de overig niet KRW wateren uit het rapport van Royal Haskoning DHV 'Doelen overige wateren Zeeland 2016'. De punten zijn niet lijnvormige geïsoleerde wateren.

2.6. Opkomende stoffen en Zeer Zorgwekkende Stoffen

Opkomende stoffen zijn stoffen die in het (water)milieu terecht kunnen komen, maar nog niet zijn genormeerd en waarvan ook nog niet precies bekend is of en in hoeverre ze schadelijk voor de gezondheid of leefomgeving zijn. Deze groep stoffen wordt regelmatig aangevuld met nieuwe chemische stoffen. Daarbij is van invloed dat analysetechnieken verbeteren waardoor stoffen steeds beter te meten zijn en vaker worden aangetroffen.

Een andere categorie chemische stoffen is de groep 'Zeer Zorgwekkende Stoffen'; van deze stoffen is al vastgesteld dat ze schadelijk zijn voor mens en milieu omdat ze bijvoorbeeld kankerverwekkend zijn, de voortplanting belemmeren of zich in de voedselketen ophopen. Verder kennen we nog de potentieel Zeer Zorgwekkende Stoffen waarvan nog niet met zekerheid bekend is of ze wel of niet voldoen aan de criteria om te worden geclassificeerd als ZZS.

Waterbeheerders en drinkwaterbedrijven werden in de afgelopen jaren meermaals geconfronteerd met nieuwe, onbekende stoffen en/of nieuwe informatie waaruit de schadelijkheid van stoffen bleek. Stoffen als PFAS, Pyrazool en Melamine zijn hier voorbeelden van.

Via de bestuurlijke versnellingstafel 'Opkomende stoffen', die valt onder de Delta-aanpak Waterkwaliteit, is gewerkt aan het ontwikkelen van een structurele aanpak om meer inzicht te krijgen in chemische stoffen

die in het water terechtkomen via industriële lozingen en stedelijk afvalwater. Vanuit deze versnellingstafel is de behoefte geuit om inzichtelijk te maken welke stappen lokaal, regionaal en/of landelijk genomen moeten worden bij de signalering van opkomende stoffen. Daarom is gezamenlijk de '[Wegwijzer Opkomende Stoffen in oppervlaktewater](#)' opgesteld.

Deze Wegwijzer biedt de betrokken partijen helderheid over het handelingskader na signalering van (potentieel) schadelijke stoffen. Mogelijke routes vanaf signalering vormen het startpunt voor de Wegwijzer. De Wegwijzer gaat niet in op de processen rondom monitoring en signalering zelf. Hiermee wordt beoogd voortvarend te kunnen handelen en de periode van onduidelijkheid over de ernst van een situatie te beperken. De Wegwijzer brengt de te nemen stappen in beeld en geeft inzicht in de (bestaande) rollen en verantwoordelijkheden van alle partijen. De Wegwijzer richt zich op het proces en de samenwerking tussen de ketenpartners en geeft de te nemen stappen weer op basis van bestaande wet- en regelgeving en de daarbij behorende instrumenten.

Meerdere overheden, waaronder de provincie, hebben een taak op het gebied van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) inzake ZZS. Bij bedrijven waar de provincie het Wabo bevoegd gezag is, zijn ze tevens verantwoordelijk voor de VTH-taken ten aanzien van indirecte lozingen van afvalwater (lozingen op de riolering of een zuiveringstechnisch werk). De uitvoering van VTH-taken voor de indirecte lozingen is gemandateerd aan de RUD-Zeeland en de DCMR.

Om een impuls te geven aan een betere waterkwaliteit is door overheden en maatschappelijke partners landelijk samengewerkt in de Delta-aanpak Waterkwaliteit. Nieuw beleid ten aanzien van opkomende en (potentieel) Zeer Zorgwekkende Stoffen ((p)ZZS) wordt in IPO-verband verder uitgewerkt. In het kader van het project ZZS-decentraal van IPO en VNG en een eigen initiatief vanuit de provincies, is een traject ingezet om de stand van zaken op te nemen, knelpunten te inventariseren en te komen tot een (bestuurlijke) beleidslijn voor het vervolg. De inventarisatie bij bedrijven van emissies van (p)ZZS naar lucht en water is in de afrondende fase. In de loop van 2022 volgt een perspectief voor invulling van het vervolgtraject zoals bijvoorbeeld effectieve inzet van provinciale bevoegdheden.

Op het gebied van ZZS emissie bij bedrijven wordt altijd eerst ingezet op preventie.

De aanpak van ZZS in lucht en water stuurt op het voorkomen of beperken van ZZS emissies. Dit bestaat uit:

- minimalisatie door bronaanpak
- minimalisatie door reductiemaatregelen
- continu verbeteren

Bij bronaanpak ligt het accent op preventie: kan in plaats van de ZZS een andere stof gebruikt worden (substitutie)? Of kan het proces aangepast worden? Door bronaanpak komen de ZZS niet in de leefomgeving terecht. Dit heeft de voorkeur boven reductie maatregelen. Het bedrijf gaat continu na of de ZZS emissie voorkomen of beperkt kan worden. Eens in de vijf jaar rapporteert het bedrijf de resultaten aan het bevoegd gezag. Dit is het vermijdings- en reductieprogramma.

Binnen de KRW worden alle genormeerde stoffen zover mogelijk gemonitord. In het Stroomgebiedbeheerplan worden de lijsten met prioritaire (EU lijst) en specifiek verontreinigende stoffen vastgelegd.

In het verleden werd in Zeeland onder andere informatie over opkomende stoffen afgestemd tussen Provincie Zeeland, Waterschap Scheldestromen en Rijkswaterstaat Zee & Delta via het 'Regioteam Zuiver

Zeeuws Water'. De afgelopen jaren heeft dit regioteam een slapend bestaan geleid. Momenteel wordt bekeken of dit overleg weer opgestart kan worden.

3. Drinkwater

3.1. Kader

De Kaderrichtlijn Water bevat ook doelstellingen voor water dat is bestemd voor menselijke consumptie (Artikel 7). Deze doelstellingen richten zich in het kort op het behoud van de huidige kwaliteit van bronnen voor drinkwater, geen achteruitgang en verbetering van de waterkwaliteit op termijn met als doel de zuiveringsinspanning te verminderen.

De eerdere Drinkwaterrichtlijn (Richtlijn 98/83/EG) richt zich meer specifiek op de goede kwaliteit van het te benutten water voor menselijke consumptie, waaronder drinkwater. In Nederland zijn de Europese richtlijnen ten aanzien van drinkwater geïmplementeerd in de Drinkwaterwet.

De bescherming van drinkwater uit grondwater is belegd bij de provincies. Dit gebeurt op twee manieren: het aanwijzen van grondwaterbeschermingsgebieden waar risicovolle activiteiten voor de grondwaterkwaliteit niet zijn toegestaan en het opstellen van gebiedsdossiers met bijbehorende uitvoeringsprogramma's om bestaande knelpunten aan te pakken.

3.2. Doelstelling

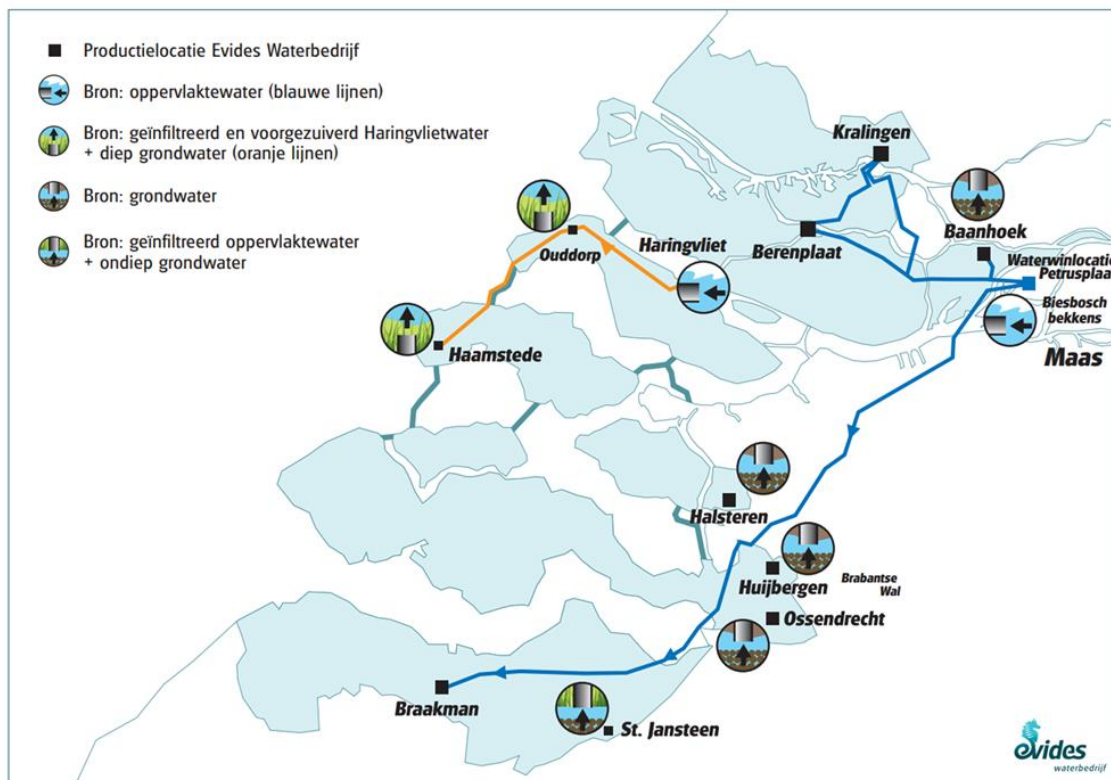
De provincie wil, met name in samenwerking met het Rijk en de Provincie Noord-Brabant, de drinkwaterbronnen en ook de vitale drinkwaterinfrastructuur beschermen, zodat er altijd voldoende water beschikbaar is om tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten drinkwater te produceren. De bescherming van drinkwaterbronnen is nodig, omdat de vraag naar drinkwater toeneemt door bevolkingsgroei, en omdat de kwaliteit en beschikbaarheid van het water onder druk staan door klimaatverandering en menselijke activiteiten.

3.3. Systeembeschrijving

Samenwerking is noodzakelijk omdat een groot deel van de drinkwaterbronnen voor de drinkwatervoorziening in Zeeland buiten de provinciale grenzen liggen (zie figuur 12):

- Midden Zeeland (Tholen, de Bevelanden en Walcheren) ontvangt drinkwater vanuit grondwater uit de Brabantse Wal.
- Schouwen-Duiveland ontvangt water vanuit het Haringvliet (dat via infiltratie in de Kop van Schouwen beschikbaar komt)
- Zeeuws-Vlaanderen ontvangt haar drinkwater vanuit de spaarbekkens in de Biesbosch (inname van Maas- en Rijnwater).

Voor Zeeland is het drinkwaterbedrijf Evides de grootste drinkwaterproducent- en leverancier. Brabant-Water voorziet Sint-Philipsland van drinkwater en levert ook een deel aan Evides via het pompstation Huijbergen voor midden Zeeland.

Figuur 12: De win- en productielocaties van Evides

In de Kop van Schouwen is de ondergrond een belangrijke buffer voor drinkwater. Daarnaast zijn er bij de Braakman spaarbekkens aanwezig voor de voorziening in drinkwater maar ook in industriewater. Het pompstation Sint-Jansteen kan ingeval van langdurige calamiteiten ook voor de drinkwatervoorziening ingezet worden.

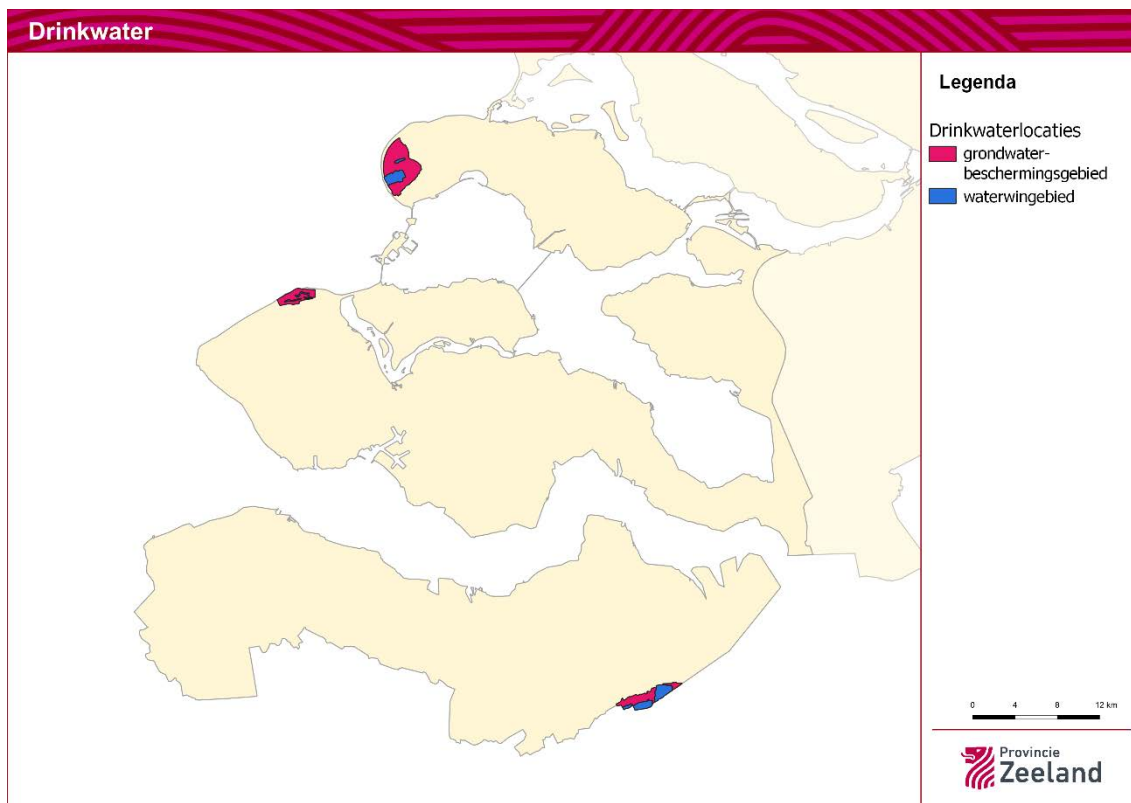
Voor de drinkwatervoorziening zijn grond- en oppervlaktewater dus erg vervlochten en is er een bepaalde samenhang met industriewater en zijn provinciegrenzen nauwelijks bepalend.

3.4. Grondwaterbeschermingsgebieden en Verordening

De provincies hebben op basis van het wettelijk kader verplicht grondwaterbeschermingsgebieden in hun omgevingsverordeningen opgenomen. Voor deze gebieden gelden extra regels ter bescherming van het grondwater. Risicovolle activiteiten zijn niet of alleen onder strenge voorwaarden toegestaan. De drie Zeeuwse grondwaterbeschermingsgebieden bevinden zich in de duingebieden Haamstede, Oranjezon en in het dekzandgebied bij Sint Jansteen.

Oranjezon betreft een historische winning waar sinds 1995 geen drinkwater gewonnen wordt. Dit gebied is blijvend beschermd voor eventuele toekomstige activiteiten waarmee de robuustheid van de drinkwatervoorziening in Zeeland geborgd kan blijven. Toekomstige ontwikkelingen zullen in samenhang met de Natura 2000 status beoordeeld worden.

Sint-Jansteen heeft een calamiteitsstatus. Deze winning is tegenwoordig primair operationeel voor de voorziening van industriewater, maar kan daardoor direct ingezet worden voor de drinkwatervoorziening in Zeeuws-Vlaanderen.

Figuur 13: Grondwaterbeschermingsgebieden en waterwingebieden in de Provincie Zeeland

3.5. Gebiedsdossiers

Voor de twee operationele winningen Haamstede en Sint Jansteen zijn gebiedsdossiers opgesteld. Dit tweede beschermingsspoor is landelijk binnen de KRW opgaven vorm gegeven. De geplande saneringen van een aantal locaties met bodemverontreinigingen nabij de winning Sint Jansteen zijn uitgevoerd. Verdere beschermingsmaatregelen zijn niet voorzien.

3.6. Robuuste Drinkwatervoorziening 2040

In Nederland komt een groot deel van het drinkwater uit grondwater. De drinkwatervoorziening heeft dan ook een ruimtelijke impact, zowel bovengrondse als in de ondergrond. Bij de provincies ligt daarom de regierol om de beschikbaarheid van bronnen ook in de toekomst te borgen. Er is een adaptieve strategie voor een Robuuste Drinkwatervoorziening 2040 uitgewerkt waarmee zelfs het GE-klimaatsscenario (30% groei in het drinkwaterverbruik)) het hoofd geboden kan worden.

Voor Zeeland liggen er na het adaptieve 'spoor waterbesparing' met name in het 'spoor alternatieve bronnen' (met name uit oppervlaktewater) voldoende mogelijkheden om in een extra drinkwateropgave te voorzien. Dit omdat nu al een groot deel vanuit oppervlaktewater voorzien wordt en omdat er juist ook op de Brabantse Wal kansen liggen voor extra infiltratie van lokaal dan wel regionaal oppervlaktewater. Het rijk heeft regie op de borgen van de functie drinkwater (via inname) uit de grote rivieren, zowel kwantitatief als kwalitatief. Voor Zeeland zijn de spaarbekkens in de Biesbosch en bij de Braakman een belangrijk onderdeel van de infrastructuur.

Daarom is er in Zeeland geen noodzaak voor de aanwijzing van aanvullende strategische grondwater-vorraden (ASV's) voor de drinkwatervoorziening. Dit is overigens ook niet mogelijk vanwege het ontbreken van nog meer omvangrijke en daarmee exploitabele zoetwatervorraden.

4. Zwemwater

4.1. Kader

In de Europese Zwemwaterrichtlijn (2006/7/EC European Commission) staat beschreven hoe de zwemwaterkwaliteit bewaakt moet worden. Het doel van de Europese Zwemwaterrichtlijn is het beter beschermen van zwemmers in oppervlaktewater. Deze richtlijn is volledig opgenomen in de Nederlandse wetgeving (de Wet en het Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden ([Whvzbz](#) en [Bhvbz](#)), die wordt vervangen door de Omgevingswet en het besluit kwaliteitseisen leefomgeving, BkL).

Het wettelijk kader bevat regels over de taken en verantwoordelijkheden van de bij het onderwerp zwemwater betrokken overheden.

4.2. Zwemwaterbeleid

De Provincie is verantwoordelijk voor de aanwijzing van zwemwaterlocaties in binnendijkse en buitendijkse oppervlaktewateren. Daarnaast wijst de Provincie de zwemwaterfunctie toe aan binnendijkse oppervlaktewateren en houdt toezicht op de veiligheid en de hygiëne (zwemwaterkwaliteit en fysieke veiligheid) van alle zwemwaterlocaties. In alle deltawateren en enkele regionale oppervlaktewateren zijn deelgebieden als zwemwaterlocatie aangewezen. Het zwemwater dient te voldoen aan de gestelde normen uit de Europese Zwemwaterrichtlijn en landelijke wetgeving zodat dit veilig is voor mensen. Gedurende het zwemseizoen monitoren Rijkswaterstaat en het waterschap in hoedanigheid van waterbeheerder de zwemwaterkwaliteit, waarbij afstemming plaatsvindt met de provincie. Als uit deze gegevens onverhoopt blijkt dat de zwemwaterkwaliteit niet voldoet, kan de Provincie een zwemverbod, negatief zwemadvies of een waarschuwing afgeven. Tevens worden alle aangewezen zwemwaterlocaties jaarlijks geïnspecteerd t.b.v. de fysieke veiligheid. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de landelijke handreiking fysieke veiligheid.

Volgens het wettelijk kader wijzen gedeputeerde staten jaarlijks de zwemwaterlocaties aan. Bij de voorbereiding van dat besluit (het vaststellen van de lijst met zwemwaterlocaties) geldt een inspraakprocedure, waarbij burgers en belangenverenigingen de kans krijgen in te spreken op de lijst met locaties. Er wordt bij het aanwijzen van nieuwe zwemwaterlocaties, zoals landelijk afgesproken, gekeken naar de hoeveelheid zwemmers die op de locatie komen zwemmen en of de inrichting en waterkwaliteit van de locatie aan de eisen van de zwemwaterrichtlijn voldoen. Naast het jaarlijkse beoordelingsmoment welke locaties worden aangewezen of locaties worden afgevoerd kunnen locaties ook tijdelijk gesloten worden vanwege bijvoorbeeld werkzaamheden. In het Bijlagenrapport (bijlageIX) worden de in 2021 aangewezen zwemwaterlocaties getoond. De actuele situatie is altijd te vinden op www.zwemwater.nl.

Er zijn verschillende eisen waaraan een locatie moet voldoen voordat deze aangewezen kan worden als zwemwaterlocatie:

- fysieke veiligheid en hygiëne is op orde
- de zwemwaterkwaliteit is gedurende 2 jaar minimaal aanvaardbaar
- er zwemmen voldoende mensen op een mooie zomerse dag. In de provincie Zeeland worden de volgende cijfers gebruikt. Voor binnenwateren en overgangswateren zwemmen door minimaal 50 mensen. Voor de Noordzeestranden gaan we uit van minimaal 1000 mensen.

Volgens de Europese Zwemwaterrichtlijn moet het 4 jaar gemiddelde van een zwemwaterlocaties minimaal de kwaliteitsklasse aanvaardbaar hebben. Als het 4 jaar gemiddelde slecht is moet er een negatief zwemadvies afgegeven worden tot de gemiddelde kwaliteit weer aanvaardbaar is. De waterbeheerder wordt ge-

acht passende maatregelen te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren als dat nodig is om aan de kwaliteitseisen te voldoen. De kwaliteitsklassen uit de zwemwaterrichtlijn zijn gerelateerd aan volksgezondheidsrisico's. De in tabel 1 en 2 aangegeven normen zijn daarbij van toepassing op zwemwateren). De signaalwaarde wordt in Nederland aangehouden voor het bepalen van de actuele zwemwaterkwaliteit. Een overschrijding van die signaalwaarde heeft als gevolg dat de zwemwaterkwaliteit onderzocht wordt totdat de gegevens aantonen dat de waarde weer onder de signaalwaarde zit.

Meer informatie hierover staat in de volgende beslislus:

[werkwijze individuele metingen en meetfrequentie microbiologische parameters zwemwater - Helpdesk water](#)

Onderstaande tabellen geven de normen weer voor de zwemwaterkwaliteitsklassen

Tabel 7: Normen voor zwemwaterkwaliteitsklassen voor kust- en overgangswateren

Parameter	Uitstekende kwaliteit*	Goede kwaliteit*	Aanvaardbare kwaliteit**	Signaalwaarde
intestinale enterococci (kve/100 ml)	100	200	185	400
<i>Escherichia coli</i> (kve/100 ml)	250	500	500	1800

Tabel 8: Normen voor zwemwaterkwaliteitsklassen voor zoete wateren

Parameter	Uitstekende kwaliteit*	Goede kwaliteit*	Aanvaardbare kwaliteit**	Signaalwaarde
intestinale enterococci (kve/100 ml)	200	400	330	400
<i>Escherichia coli</i> (kve/100 ml)	500	1000	900	1800

* gebaseerd op een 95-percentiel van de meetreeks over periode van 4 jaar

** gebaseerd op een 90-percentiel van de meetreeks over periode van 4 jaar

Naast de metingen die door de waterbeheerders worden uitgevoerd voor de twee bacteriologische parameters is er in Nederland ook nog een blauwalgenprotocol (<https://www.rivm.nl/publicaties/blauwalgenprotocol-2020>). Dit is een aanvullende handreiking die beschrijft hoe giftige algensoorten gemeten moeten worden, hoe het risiconiveau wordt ingeschat en wat de acties hierop zijn. Het waterschap en de provincies maken hier aanvullende afspraken over.

Naast de bestaande protocollen houdt de provincie ook alle andere ontwikkelingen in de gaten die van invloed kunnen zijn op de veiligheid van zwemmers, bijvoorbeeld het opkomen van de Japanse kruiskwal in het Veerse Meer. Samen met Rijkswaterstaat wordt deze ontwikkeling in de gaten gehouden en wordt er door de waterbeheerder onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van de Japanse Kruiskwal. De effecten van klimatologische veranderingen op het water worden ook in de gaten gehouden. Gedacht kan worden aan het verslechteren van de waterkwaliteit door opwarming van het water en aan het oprukken van andere soorten richting Nederland die eventueel voor overlast kunnen zorgen.

De provincie is ook verantwoordelijk voor communicatie over zwemwater richting de burger. Dit wordt gedaan middels de landelijke website www.zwemwater.nl , persberichten en social media.

5. Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR)

5.1. Aanleiding

Overstromingen kunnen grote gevolgen hebben voor de gezondheid van mensen, de economie, het milieu en het cultureel erfgoed. De gevolgen kunnen zich - direct of indirect – tot over de landsgrenzen uitstrekken. Om het overstromingsrisico te beperken is grensoverschrijdende samenwerking nodig. Daarom hebben de lidstaten van de EU een gezamenlijke aanpak afgesproken in de Richtlijn overstromingsrisico's (ROR).

De richtlijn vereist dat de lidstaten van de EU elke 6 jaar:

- De overstromingsrisico's beoordelen;
- Gebieden aanwijzen waar de overstromingsrisico's significant kunnen zijn;
- De gevolgen voor overstromingen in deze gebieden in kaart brengen;
- Doelen en maatregelen vastleggen om de overstromingsrisico's in de aangewezen gebieden te beheren, door de gevolgen van overstromingen en zo nodig de kans op overstromingen te verminderen.

Concreet verplicht de ROR de EU lidstaten tot het maken van een voorlopige risicobeoordeling, overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten en overstromingsrisicobeheerplannen. Meer informatie en de complete richtlijntekst is te vinden op [Europese richtlijn overstromingsrisico](#).

Nederland heeft de ROR verwerkt in het wettelijk kader. Daarin staan regels voor de procedure en gegevens die in het regionaal waterprogramma worden opgenomen met het oog op verwerking in het overstromingsrisicobeheerplan, dat onderdeel is van het nationaal waterprogramma.

Verder zijn in de wet omgevingswaarden (normen) voor primaire waterkeringen opgenomen, regels voor monitoring en de verplichting voor provincies om in de omgevingsverordening omgevingswaarden op te nemen voor regionale waterkeringen.

De eerste implementatieronde van de ROR (ROR1) is in 2016 afgerond. Daarna is de tweede implementatieronde van start gegaan. In 2018 is de voorlopige risicobeoordeling afgerond, in 2019 zijn de geactualiseerde kaarten gepubliceerd en in 2021 zal het geactualiseerde overstromingsrisicobeheerplan worden gepubliceerd, dat deel uitmaakt van het nationaal waterprogramma 2022-2027. Hierin zijn regionale gegevens verwerkt van Zeeland.

De Nederlandse aanpak

De Europese lidstaten hebben een zekere vrijheid om de richtlijn naar eigen inzichten in te vullen. Zij bepalen zelf welke overstromingen significante gevolgen hebben en daarom op de overstromingsgevaar- en -risicokaarten weergegeven worden. Ook bepalen de lidstaten zelf welke doelen en daaruit afgeleide maatregelen zij opnemen in de overstromingsrisicobeheerplannen.

Nederland heeft gekozen voor een doelmatige aanpak en gaat uit van bestaande kennis en bestaand beleid. Nederland ontwikkelt geen nieuw beleid in het kader van de ROR, maar zoekt in afstemming met de regionale overheden zoveel mogelijk aansluiting bij lopende programma's en trajecten:

- De overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten zijn verbeterde en geactualiseerde versies van eerder gemaakte kaarten, aangevuld met informatie over regionale wateren. Sinds 22 december 2019 zijn de kaarten beschikbaar via de website www.risicokaart.nl.

- In de overstromingsrisicobeheerplannen (ORBP-en) zijn alle doelen en maatregelen opgenomen die eerder in nationale of regionale context zijn vastgesteld en waarvoor bestuurlijk en publiek draagvlak bestaat. De ORBP-en vormen een bijlage bij het NWP (Nationaal Waterprogramma). Het regionaal beleid dat is opgenomen in dit hoofdstuk van het regionale waterprogramma wordt zodoende verwerkt in het nationaal beleid in het NWP.
- Nederland stelt zich actief op in Internationale Rivierencommissie (Rijn, Maas, Schelde en Eems), waar afstemming met de buurlanden plaatsvindt over de doelen en maatregelen ter beperking van overstromingsrisico's.

5.2. Ontwerp Overstromingsrisicobeheerplan 2022-2027

In het Overstromingsrisicobeheerplan voor de periode 2016-2021 heeft Nederland 7 doelstellingen opgenomen en 17 maatregelen om deze doelstellingen te bereiken. De maatregelen zijn vrijwel allemaal uitgevoerd. Daarmee is vooruitgang geboekt met het behalen van de doelen. Toch is het overstromingsrisicobeheer niet af: veel doelen vragen blijvend aandacht en veel maatregelen hebben een cyclisch karakter.

Zo is er blijvend het beheer en onderhoud aan waterkeringen (en waterlopen) nodig en is het noodzakelijk regelmatig te toetsen of de waterkeringen aan de normen voldoen en hoe de overstromingsrisico's zich ontwikkelen. Een deel van de maatregelen komt daarom terug in het Overstromingsrisicobeheerplan (ORBP) voor de periode 2022-2027: deze zijn essentieel om de overstromingsrisico's ook in de toekomst te beheersen.

Risicobeoordeling en risicogebieden

Er is door het Rijk, in afstemming met provincies, een voorlopige overstromingsrisicobeoordeling gemaakt en op grond daarvan zijn risicogebieden aangewezen. (onderdeel van het NWP). Dit gaat om gebieden met potentieel significante overstromingsrisico's.

Uit de risicobeoordeling komt het volgende beeld naar voren:

- In onbeschermd (buitendijkse) gebieden die direct grenzen aan het hoofdwatersysteem (zee, grote rivieren en meren) is de kans op een overstroming groot, maar de gevolgen zijn klein.
- In gebieden die (door primaire waterkeringen) beschermd worden tegen overstromingen uit het hoofdwatersysteem zijn de gevolgen veruit het grootst. De economische schade loopt in sommige scenario's op tot circa € 25 miljard en het aantal getroffen en kan variëren van vele tientallen tot 250.000.
- In gebieden die (door andere dan primaire waterkeringen) beschermd worden tegen overstromingen uit het regionale watersysteem is de kans op een overstroming middelgroot tot klein; de gevolgen zijn groter dan in de onbeschermd gebieden langs het hoofdwatersysteem.
- Onbeschermd gebieden langs het regionale watersysteem hebben over het algemeen een functie voor natuur, extensieve landbouw of regionale waterberging. De kans op een overstroming is groot. De schade door overstromingen is hier in de meeste gevallen beperkt -maar er zijn uitzonderingen - en de kans op slachtoffers is nihil.

De Europese Richtlijn overstromingsrisico's vraagt landen om de plannen te richten op significante overstromingsrisico's. Wat significant is, bepaalt iedere lidstaat zelf. Nederland hanteert het volgende criterium: er is sprake van een potentieel significant overstromingsrisico als zich bij een overstroming één of meer dodelijke slachtoffers kunnen voordoen of de economische schade meer

dan € 40 miljoen bedraagt. Uitgaande van de overstromingsrisicobeoordeling en het bovenstaande criterium heeft Nederland de verschillende 'gebieden met een potentieel significant overstromingsrisico' aangewezen:

- Type A: onbeschermd gebieden langs het hoofdwatersysteem;
- Type B: beschermd gebieden langs het hoofdwatersysteem;
- Type C: beschermd gebieden langs het regionale watersysteem die beschermd worden door regionale waterkeringen die een kleinere kans op overstromen moeten bieden dan 1/100 per jaar (de zogenaamde IPO-klasse III, IV en V) of door rijkskanaaldijken die een kleinere kans op overstromen moeten bieden dan 1/100 per jaar;
- Type D1: onbeschermd gebieden langs vier regionale wateren in het stroomgebied van de Maas en één regionaal water in het stroomgebied van de Rijn.

Deze categorisering houdt toegespitst op de provincie Zeeland het volgende in:

- Type A (onbeschermd gebied) betreft onder andere het buitendijkse gebied van Vlissingen-oost en Saefdinghe.
- Type B (beschermd gebied langs het hoofdwatersysteem en primaire waterkeringen) komt in Zeeland het meeste voor; gebieden langs kust, Wester- en Oosterschelde en Grevelingen
- Type C langs de regionale wateren voor zoals het Veerse Meer, Kanaal door Walcheren, Havenkanaal Goes, maar bijvoorbeeld ook de Braakman.
- Type D1 komt alleen voor in het Rijnstroomgebied (langs de Linge) en het Maasstroomgebied (langs de Roer, Gulp, Geul en Geleenbeek) en dus niet in Zeeland.

5.3. Overstromingskaarten

In het ORBP zijn de overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten geactualiseerd (onderdeel van het NWP). Overstromingsgevaarkaarten tonen met name de waterdiepten bij overstromingen. Overstromingsrisicokaarten laten de potentiële gevolgen zien: het aantal inwoners, het type economische bedrijvigheid, de IED-installaties (installaties die gevaarlijk kunnen zijn), drinkwaterlocaties, zwemwaterlocaties en Natura2000-gebieden.

De kaarten maken de gevolgen inzichtelijk op basis van de volgende indeling/categorisering van de volgende overstromingsrisico's:

1. Grote kans op overstromingen: ongeveer eens in de 10 jaar;
2. Middelgrote kans op overstromingen: ongeveer eens in de 100 jaar;
3. Kleine kans op overstromingen: ongeveer eens in de 1000 jaar;
4. Buitengewone gebeurtenissen: ongeveer eens in de 10.000 jaar of kleiner.

In onderstaand overzicht staan de gevolgen per stroomgebied, waaronder de Schelde.

Tabel 9: Potentiële gevolgen van overstromingen per stroomgebied. Deze gevolgen treden nooit tegelijkertijd, tijdens één gebeurtenis op.

Scenario Grote kans (1 x per 10 jaar)	Eenheid	Rijn	Maas	Eems	Schelde
Oppervlakte overstroomd gebied	Km ²	901	277	38	148
Potentieel getroffen inwoners	X1000 inw	15	3	0	0
Totale schade	Miljoen €	595	137	4	17
Scenario Middelhete kans (1 x per 100 jaar)					
Oppervlakte overstroomd gebied	Km ²	6429	891	471	294
Potentieel getroffen inwoners	X1000 inw	2013	107	41	35
Totale schade	Miljoen €	92297	6377	2543	1050
Scenario Kleine kans (1 x per 1000 jaar)					
Oppervlakte overstroomd gebied	Km ²	15183	1638	1183	639
Potentieel getroffen inwoners	X1000 inw	5724	501	150	110
Totale schade	Miljoen €	316077	33514	10519	6213
Scenario Buitengewone gebeurtenissen (1 x per 10.000 jaar of kleiner)					
Oppervlakte overstroomd gebied	Km ²	17194	2084	1530	1432
Potentieel getroffen inwoners	X1000 inw	9179	702	219	328
Totale schade	Miljoen €	500720	50615	16978	26877

Zoals te zien is in de tabel vallen in Zeeland potentieel slachtoffers vanaf het scenario middelhete kans.

De potentiële gevolgen per categorie 'kans' zijn vervolgens per type gebied (A t/m D, waarbij D niet voorkomt in Zeeland) vergeleken. Deze staan op [Risico: overstroming | Risicokaart](#) waar onder Natuurrampen-Overstromingen de kaart van Zeeland kan worden bekeken met daarbij de betreffende gebieden en de potentieel getroffen slachtoffers.

5.4. Doelstellingen

Nederland, waaronder regio Zeeland, streeft naar duurzame beheersing van overstromingsrisico's op een maatschappelijk aanvaardbaar niveau. Dit streven is (in het NWP) vertaald in algemene doelstellingen voor alle aangewezen gebieden en gebiedsspecifieke doelstellingen per type aangewezen gebied.

Voor de algemene doelstellingen geldt als uitgangspunt duurzaam beheer en verder:

1. Nederland is voorbereid op toekomstige ontwikkelingen;
2. Nederland is in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust ingericht;
3. Nederland is voorbereid om bij een (dreigende) overstroming adequaat te handelen.

Gebiedsspecifiek gelden voor Zeeland:

Gebiedstype A (onbeschermd gebied): substantiële schade lokaal beperken. In buitendijks gebied geldt geen wettelijke waterveiligheidsnorm, hier heeft de overheid dus geen zorgtaak om bescherming te borgen.

Gebiedstype B (beschermd gebied langs het hoofdwatersysteem en aangrenzende primaire waterkeringen): De kans op overstroming is uiterlijk in 2050 kleiner dan 1:100.000 per jaar ('basisbeschermingsniveau'). De wetgever heeft de in de Omgevingswet gestelde waterveiligheidsnorm voor primaire waterkeringen gekwalificeerd als resultaatsverplichting voor de waterkeringbeheerder. Met een realisatietermijn tot 2050, voor zover deze keringen op basis van de uitkomst van de wettelijke monitoringsfrequentie en beoordeling nog niet voldoen.

Gebiedstype C (beschermd gebied langs het regionale watersysteem en aangrenzende regionale waterkeringen, niet zijnde primaire waterkeringen): De provincie heeft de in de omgevingsverordening gestelde waterveiligheidsnorm voor niet-primaire, regionale waterkeringen gekwalificeerd als resultaatsverplichting voor de waterkeringbeheerder. Met een realisatietermijn tot 2035, voor zover deze keringen op basis van monitoringsrapportage en beoordeling (met ingang van 2023) nog niet zouden voldoen. Door het Rijk is voorgeschreven dat de waterkeringen langs de rijkskanalen uiterlijk in 2032 aan de door het Rijk vastgestelde norm moeten voldoen.

Aan de doelstellingen is een voortgangsmeting gekoppeld. Dit gebeurt via het jaarlijkse Deltaprogramma van de Deltacommissaris, de Staat van Ons Water (jaarlijkse voortgangsrapportage over het waterbeleid), periodieke rapportages van de crisispartners aan de Stuurgroep Management Watercrisis en Overstromingen (SMWO) en de Waterveiligheidsmonitor.

5.5. Maatregelen

De Richtlijn overstromingsrisico's vraagt dat lidstaten in de Overstromingsrisicobeheerplannen aandacht geven aan preventie, bescherming en paraatheid. Nederland kent een meerlaagsveiligheidsbenadering met drie lagen die overeenkomen met de begrippen uit de richtlijn:

Tabel 10: lagen meerlaagsveiligheid

Richtlijn	Nederland	Omschrijving
Bescherming	laag 1	kans op een overstroming beperken met dijken, duinen, dammen en andere

Richtlijn	Nederland	Omschrijving
		waterkeringen en waterstandverlagende maatregelen als rivierverruiming en retentie- en overloopgebieden
Preventie	laag 2	gevolgen van een overstroming beperken door ruimtelijke inrichting
Paraatheid	laag 3	gevolgen van een overstroming beperken door steeds voorbereid te zijn op adequate crisisbeheersing en herstel

Daarnaast zijn gebiedsspecifieke maatregelen opgenomen. Dit leidt tot onderstaande maatregelen voor het behalen van onderstaande algemene en gebiedsspecifieke doelen (gebied D is niet van toepassing op Zeeland).

Tabel 11: maatregelen voor het behalen van algemene en gebiedsspecifieke doelen

Gebied	Doelen	Maatregelen
Algemeen (alle aangewezen gebieden)	1. Nederland is voorbereid op toekomstige ontwikkelingen.	1. Jaarlijks een meerjarig Deltaprogramma opstellen en uitvoeren 2. Deltabeslissingen en voorkeursstrategieën zesjaarlijks herijken 3. Kennisprogramma zeespiegelstijging uitvoeren 4. Programma Integraal Riviermanagement (IRM) opstellen 5. KNMI-scenario's actualiseren
	2. Nederland is in 2050 klimaatbestendig en water robuust ingericht.	1. Deltaplan Ruimtelijke adaptatie uitvoeren 2. Watertoets versterken, verbreden en toepassen
	3. Nederland is voorbereid om bij een (dreigende) overstroming adequaat te handelen.	1. Crisis- en calamiteitenplannen op orde houden 2. Tijdig waarschuwen voor hoogwaterdreiging 3. Opleiden, Trainen en Oefenen (OTO) 4. Het waterbewustzijn en samenredzaamheid bevorderen 5. Kennis ontwikkelen en samenwerken
Gebied A	Substantiële schade lokaal beperken.	1. Lokaal normen en regels stellen om substantiële schade door overstromingen te beperken 2. Gebruikers van gebied A informeren over de overstromingsrisico's
Gebied B	De kans op overlijden door overstroming is uiterlijk in 2050 kleiner dan 1/100.000 per jaar (basisbeschermingsniveau), overeenkomstig de wettelijke norm voor primaire waterkeringen.	1. De toestand van de primaire waterkering beoordelen 2. De normen voor primaire waterkeringen evalueren 3. Primaire waterkeringen op orde brengen 4. Primaire waterkeringen onderhouden 5. De afvoer- en bergingscapaciteit van de grote rivieren behouden 6. De hoogwaterstanden van de grote rivieren verlagen 7. Het kustfundament in stand houden 8. Ruimte voor de lange termijn reserveren
Gebied C	1. De regionale waterkeringen die gebied C be-	1. De aanwijzing en normering van regionale waterkeringen evalueren en herijken

Gebied	Doelen	Maatregelen
	schermen voldoen uiterlijk in 2035 (of op een eerder door de betreffende provincie vastgelegd moment) aan de door de provincie gestelde normen (indien deze keringen blijken monitoring nog niet zouden voldoen).	2. De toestand van de regionale waterkeringen beoordelen 3. Regionale waterkeringen op orde brengen 4. Regionale waterkeringen onderhouden 5. Afvoer- en bergingscapaciteit regionale wateren op orde houden of brengen
	2. De waterkeringen langs de rijkskanalen voldoen uiterlijk in 2032 aan de voor deze keringen door het Rijk vastgestelde norm.	1. Waterkeringen langs rijkskanalen aanwijzen en normeren 2. De toestand van de waterkeringen langs rijkskanalen beoordelen 3. Waterkeringen langs rijkskanalen op orde brengen 4. Waterkeringen langs rijkskanalen onderhouden
Gebied D1	In D1 gebieden langs de Linge, Roer, Gulp, Geul en Geleenbeek zijn de overstromingsrisico's binnen de planperiode zoveel mogelijk beperkt. Voor Roer, Gulp, Geul en Geleenbeek is het doel meer specifiek om uiterlijk in 2035 aan de gestelde normen te voldoen	Linge: 1. De overstromingsrisico's in onbeschermde gebied langs de Linge onderzoeken 2. Het waterbergend vermogen van de Linge behouden Roer, Geul, Gulp, Geleenbeek: 1. Overstromingsrisico's Roer, Geul, Gulp en Geleenbeek toetsen aan de norm 2. Fysieke maatregelen langs Roer, Geul, Gulp en Geleenbeek treffen 3. Beekdalen van Roer, Geul, Gulp en Geleenbeek beschermen

Bevoegde autoriteiten

Het overstromingsrisicobeheerplan 2022-2027 maakt deel uit van het NWP en is, in samenhang met hetgeen volgt uit het wettelijk kader, van belang voor de verdeling van taken en bevoegdheden tussen het Rijk, waterschap, provincie en de Veiligheidsregio met betrekking tot de uitvoering van de Richtlijn overstromingsrisico's. Bij het regionale beleid en de taakuitoefening in Zeeland wordt hiermee rekening gehouden.

Rijk

Kerntaken ROR van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat, waar nodig tezamen met de ambtgenoten van andere ministeries, optredend:

- vaststelling van de Nederlandse inbreng in het internationale overstromingsrisicobeheerplan en vaststelling van het overstromingsrisicobeheerplan voor het Nederlandse deel van het internationale stroomgebiedsdistricten Eems, Rijn, Maas en Schelde;
- coördinatie en gedeeltelijke uitvoering van het opstellen van het programma van maatregelen;
- regulering en vergunningverlening voor activiteiten ten aanzien van waterstaatswerken;
- (coördinatie van) voorlichten en raadpleging van het publiek.

Verder stelt het Rijk wettelijk de normen (omgevingswaarden) vast voor de veiligheid primaire waterkeringen en bij het Rijk in beheer zijnde andere dan primaire waterkeringen, die de waterkeringbeheerder in

acht moet nemen. Toezicht berust bij het Rijk.

Waterschap

Kerntaken ROR van de besturen van de waterschappen die geheel of gedeeltelijk in het stroomgebied zijn gelegen:

- a) bijdragen aan de Nederlandse inbreng in het internationale overstromingsrisicobeheerplan en het overstromingsrisicobeheerplan voor het Nederlandse deel van het internationale district;
- b) gedeeltelijke uitvoering van het opstellen van het programma van maatregelen;
- c) regulering alsmede vergunningverlening voor activiteiten ten aanzien van waterstaatswerken;
- d) het opstellen, vaststellen en uitvoeren van een multidisciplinair beleidsplan rampen- en crisisbeheersing;
- e) voorlichten en raadpleging van het publiek.

Provincie

Kerntaken ROR van de besturen van de provincies die geheel of gedeeltelijk in het district zijn gelegen:

- a) bijdragen aan de inbreng in het internationale overstromingsrisicobeheerplan en het overstromingsrisicobeheerplan voor het Nederlandse deel van het internationale stroomgebieddistrict;
- b) het opstellen, beheren en publiceren van overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten voor het Nederlandse deel van het stroomgebieddistrict;
- c) gedeeltelijke uitvoering van het opstellen van het programma van maatregelen;
- d) regulering, toezicht en vergunningverlening voor activiteiten ten aanzien van waterstaatswerken en ruimtelijke inrichting;
- e) het vaststellen van een provinciaal coördinatieplan met betrekking tot rampenbestrijding;
- f) voorlichten en raadpleging van het publiek.

Verder stelt de provincie in de omgevingsverordening de normen (omgevingswaarden) vast voor regionale waterkeringen, die de waterkeringbeheerder in acht moet nemen. Toezicht berust bij de provincie.

Veiligheidsregio

Kerntaken veiligheidsregio:

- a) het inventariseren op risico's op rampen en crises;
- b) opstellen en vaststellen van een risicoprofiel, een meerjarig beleidsplan, een crisisplan en een moto-beleidsplan;
- c) het organiseren van de rampen- en crisisbeheersing in de regio;
- d) het informeren van publiek over de in een regio aanwezige risico's;
- e) het waarschuwen en alarmeren van de bevolking bij dreigende rampen/crises;
- f) het adviseren van de deelnemende partijen op het gebied van het regionale en sectorale proactie- en preventiebeleid.

Colofon

Tekst

Provincie Zeeland

Beeld

Beeldbank

Provincie Zeeland

Contact

aa.vd.straat@zeeland.nl

m.v.tilburg@zeeland.nl

www.zeeland.nl

Bijlagenrapport Regionaal Waterprogramma 2022-2027 Provincie Zeeland

Zeeuws water schoon en veilig

Bijlagenrapport Regionaal Waterprogramma 2022-2027 Provincie Zeeland

Zeeuws water schoon en veilig

Datum 21-09-2021
Auteur Provincie Zeeland
Versienummer definitief

Inhoudsopgave

Bijlage I: Doelen KRW: fysisch-chemische doelen	4
Bijlage II: Doelen KRW: biologische doelen	6
Bijlage III: Fysisch-chemische doelen overige wateren	8
Bijlage IV: doelen chemische toestand oppervlaktewateren	10
Bijlage V: specifiek verontreinigende stoffen	15
Bijlage VI: kaart KRW oppervlaktewaterlichamen	21
Bijlage VII: kaart grondwaterlichamen	24
Bijlage VIII: kaart doelen overige wateren	25
Bijlage IX: kaart maatschappelijke functies zwemwater en drinkwater	26
Bijlage X: factsheets oppervlaktewateren	28
Bijlage XI: factsheets grondwaterlichamen	348

Bijlage I: Doelen KRW: fysisch-chemische doelen

Tabel 1 Fysisch-chemische doelen

		Doeltype	Fosfor totaal	Stikstof totaal	Chloride	Chloride	Temperatuur	Zuurgraad	Zuurgraad	Zuurstof	Zuurstof	Doorzicht
			<=	<=	>=	<=	<=	>=	<=	>=	<=	>=
1	't Sas	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
2	Adriaan	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
3	Bath	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
4	Bath-Oost	M3	0,15	2,8		300	25	5,5	8,5	40	120	0,65
5	Boreel	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
6	Braakman	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
7	Cadzand	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
8	Campen	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
9	De Eendracht	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
10	De Luyster	M30	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
11	De Noord-Sint Maartensdijk	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
12	De Noord-Stavenisse	M30	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
13	De Piet	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
14	De Valle	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4

15	Dekker	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
16	Dreischor	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
17	Duiveland-Oosterland	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
18	Duiveland-Ouwerkerk	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
19	Glerum	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
20	Hellewoud	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
21	Kanaal door Walcheren	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
22	Kleverskerke	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
23	Loohoek	M30	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
24	Maelstede	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
25	Nieuwe Sluis	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
26	Nol Zeven	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
27	Nummer Een	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
28	Oosterland	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
29	Othene	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
30	Paal	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
31	Poppekinderen	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
32	Schore	M30	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
33	Schouwen	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
34	Van Borssele	M30	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
35	Waarde	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
36	Wilhelmina	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
37	Willem	M31	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4
38	Yerseke Moer	M31	2,5	3,3	3000		25	7,5	9	60	120	0,4
39	Zuidwatering	M31	2,5	3,3	300	3000	25	6	9	60	120	0,4

Bijlage II: Doelen KRW: biologische doelen

Tabel 2 Biologische doelen, tussen () staan de oude doelen

		Doeltype	Macrofauna	Overige waterflora	Vis	Fytoplankton
			>=	>=	>=	>=
1	't Sas	M31	0,60	0,55	0,30	0,55 (0,53)
2	Adriaan	M30	0,60	0,55	0,25 (0,24)	0,55 (0,53)
3	Bath	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
4	Bath-Oost	M3	0,50 (0,60)	0,45 (0,43)	0,50 (0,60)	0,60
5	Boreel	M30	0,60	0,55	0,25 (0,24)	0,55 (0,53)
6	Braakman	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
7	Cadzand	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
8	Campen	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
9	De Eendracht	M30	0,60	0,55	0,25 (0,36)	0,55 (0,53)
10	De Luyster	M30	0,60	0,55	0,35 (0,30)	0,55 (0,53)
11	De Noord-Sint Maartensdijk	M30	0,60	0,55	0,35 (0,24)	0,55 (0,53)
12	De Noord-Stavenisse	M30	0,60	0,55	0,35 (0,60)	0,55 (0,53)
13	De Piet	M30	0,60	0,55	0,35 (0,24)	0,55 (0,53)
14	De Valle	M31	0,60	0,55	0,55 (0,60)	0,55 (0,53)
15	Dekker	M31	0,60	0,55	0,30	0,55 (0,53)
16	Dreischor	M31	0,60	0,55	0,30	0,55 (0,53)
17	Duiveland-Oosterland	M31	0,60	0,55	0,45 (0,60)	0,55 (0,53)

18	Duiveland-Ouwerkerk	M31	0,60	0,55	0,55 (0,60)	0,55 (0,53)
19	Glerum	M31	0,60	0,55	0,30	0,55 (0,53)
20	Hellewoud	M31	0,60	0,55	0,40 (0,60)	0,55 (0,53)
21	Kanaal door Walcheren	M31	0,60	0,55	0,55 (0,60)	0,55 (0,53)
22	Kleverskerke	M31	0,60	0,55	0,20 (0,30)	0,55 (0,53)
23	Loohoek	M30	0,60	0,55	0,35 (0,60)	0,55 (0,53)
24	Maelstede	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
25	Nieuwe Sluis	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
26	Nol Zeven	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
27	Nummer Een	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
28	Oosterland	M30	0,60	0,55	0,25 (0,24)	0,55 (0,53)
29	Othene	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
30	Paal	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
31	Poppekinderen	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
32	Schore	M30	0,60	0,55	0,30	0,55 (0,53)
33	Schouwen	M31	0,60	0,55	0,30 (0,60)	0,55 (0,53)
34	Van Borssele	M30	0,60	0,55	0,35 (0,36)	0,55 (0,53)
35	Waarde	M31	0,60	0,55	0,30	0,55 (0,53)
36	Wilhelmina	M31	0,60	0,55	0,20 (0,30)	0,55 (0,53)
37	Willem	M31	0,60	0,55	0,25 (0,36)	0,55 (0,53)
38	Yerseke Moer	M31	0,60	0,55	0,20 (0,30)	0,55 (0,53)
39	Zuidwatering	M31	0,60	0,55	0,30 (0,36)	0,55 (0,53)

Bijlage III: Fysisch-chemische doelen overige wateren

KRW-type	Parameter	Doelstelling	Eenheid		KRW-type	Parameter	Doelstelling	Eenheid
M1a	Temperatuur	<25	oC		M1b	Temperatuur	<25	oC
M1a	Stikstof totaal	<2.4	mg N/l		M1b	Stikstof totaal	<2.4	mg N/l
M1a	Zuurstof	35-120	%		M1b	Zuurstof	35-120	%
M1a	Zuurgraad	5.5-8.5	DIMSLS		M1b	Zuurgraad	6-9	DIMSLS
M1a	Fosfor totaal	<0.22	mg P/l		M1b	Fosfor totaal	<0.5	mg P/l
M1a	Doorzicht	Niet relevant in sloten			M1b	Doorzicht	Niet relevant in sloten	
M1a	Chloride	Niet meegenomen	mg/l		M1b	Chloride	Niet meegenomen	mg/l
M3	Temperatuur	<25	oC		M11	Temperatuur	<25	oC
M3	Stikstof totaal	<2.8	mg N/l		M11	stikstof totaal	<1.3	mg N/l
M3	Zuurstof	40-120	%		M11	zuurstof	60-120	%
M3	Zuurgraad	5.5-8.5	DIMSLS		M11	Zuurgraad	5.5-8.5	DIMSLS
M3	Fosfor totaal	<0.15	mg P/l		M11	fosfor totaal	<0.09	mg P/l
M3	Doorzicht	>0.65	m		M11	Doorzicht	>0.9	m
M3	Chloride	Niet meegenomen	mg/l		M11	chloride	Niet meegenomen	
M22	Temperatuur	<25	oC		M22	Fosfor totaal	<0.09	mg P/l
M22	Stikstof totaal	<1.3	mg N/l		M22	Doorzicht	>0.9	m
M22	Zuurstof	60-120	%		M22	Chloride	Niet meegenomen	mg/l
M22	Zuurgraad	6.5-8.5	DIMSLS					
M30	Temperatuur	<25	oC		M31	Temperatuur	<25	oC
M30	Stikstof totaal	<3.3	mg N/l		M31	Stikstof totaal	<3.3	mg N/l
M30	Zuurstof	60-120	%		M31	Zuurstof	60-120	%
M30	Zuurgraad	6-9	DIMSLS		M31	Zuurgraad	7.5-9	DIMSLS

M30	Fosfor totaal	<2.5	mg P/l		M31	Fosfor totaal	<2.5	mg P/l
M30	Doorzicht	>0.4	m		M31	Doorzicht	>0.4	m
M30	Chloride	300-3000	mg/l		M31	Chloride	>3000	mg/l

Bijlage IV: doelen chemische toestand oppervlaktewateren

(Bron: Ontwerp Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Nr.	CAS-nummer ⁽¹⁾	EU-nummer ⁽²⁾	Naam van de prioritair stof (X) = tevens aangewezen als prioritair gevaarlijke stof	JG-MKE Landoppervlakte wateren ⁽³⁾	JG MKE Andere oppervlakte wateren ⁽³⁾	MAC MKE Landoppervlakte wateren ⁽³⁾	MAC MKE Andere oppervlakte wateren ⁽³⁾	MKE Biota	2015	2021	2027
1	15972-60-8	240-110-8	Alachloor	0,3	0,3	0,7	0,7		X		
2	120-12-7	204-371-1	Anthracen (X)	0,1	0,1	0,4	0,4		X		
				0,1	0,1	0,1	0,1			X	
3	1912-24-9	217-617-8	Atrazine	0,6	0,6	2,0	2,0		X		
4	71-43-2	200-753-7	Benzeen	10	8	50	50		X		
5	32534-81-9		Gebromeerde diphenylethers ⁽³⁾ (X) (4)	0,0005	0,0002	nvt	nvt		X		
6	7440-43-9	231-152-8	Cadmium en cadmiumverbindingen (afhankelijk van de waterhardheidsklasse) ⁽⁶⁾ (X)	≤ 0,08 (Klasse 1) 0,08 (Klasse 2) 0,09 (Klasse 3) 0,15 (Klasse 4) 0,25 (Klasse 5)	0,2	≤ 0,45 (Klasse 1) 0,45 (Klasse 2) 0,6 (Klasse 3) 0,9 (Klasse 4) 1,5 (Klasse 5)	≤ 0,45 (Klasse 1) 0,45 (Klasse 2) 0,6 (Klasse 3) 0,9 (Klasse 4) 1,5 (Klasse 5)	0,0085	X	X	
6a	56-23-5		Tetrachloorkoolstof ⁽⁷⁾	12	12	nvt	nvt		X		
7	85535-84-8	287-476-5	C-1013-Chlooralkanen ⁽⁸⁾ (X)	0,4	0,4	1,4	1,4		X		
8	470-90-6	207-432-0	Chlorfenvinfos	0,1	0,1	0,3	0,3		X		
9	2921-88-2	220-864-4	Chloorpyrifos (Chloorpyrifos ethyl)	0,03	0,03	0,1	0,1		X		
9a	309-00-2 60-57-1 72-20-8 465-73-6		Cyclodien pesticiden: Aldrin ⁽⁷⁾ Dieldrin ⁽⁷⁾ Endrin ⁽⁷⁾ Isodrin ⁽⁷⁾	Σ = 0,01	Σ = 0,005	nvt	nvt		X		
9b	nvt		DDT totaal ⁽⁷⁾ ⁽⁹⁾	0,025	0,025	nvt	nvt		X		
	50-29-3		para-para DDT ⁽⁷⁾	0,01	0,01	nvt	nvt		X		
10	107-06-2	203-458-1	1,2 dichloorethaan	10	10	nvt	nvt		X		
11	75-09-2	200-838-9	Dichloormethaan	20	20	nvt	nvt		X		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Nr.	CAS-nummer ⁽¹⁾	EU-nummer ⁽²⁾	Naam van de prioritaire stof (X) = tevens aangewezen als prioritaire gevaarlijke stof	JG-MKE Landoppervlakte wateren ⁽³⁾	JG MKE Andere oppervlakte wateren ⁽³⁾	MAC MKE Landoppervlakte wateren ⁽³⁾	MAC MKE Andere oppervlakte wateren ⁽³⁾	MKE Biota	2015	2021	2027
12	117-81-7	204-211-0	Di(2 ethylhexyl)ftalaat (DEHP) (X) ⁽¹⁹⁾	1,3	1,3	nvt	nvt		X		
13	330-54-1	206-354-4	Diuron	0,2	0,2	1,8	1,8		X		
14	115-29-7	204-079-4	Endosulfan (X)	0,005	0,0005	0,01	0,004		X		
15	206-44-0	205-912-4	Fluoranteen	0,1	0,1	1	1		X		
				0,0063	0,0063	0,12	0,12	30		X	
16	118-74-1	204-273-9	Hexachloorbenzeen (X)	0,000026 ⁽²¹⁾	0,000026 ⁽²¹⁾	0,05	0,05	10	X		
17	87-68-3	201-765-5	Hexachloorbutadieen (X)	0,00055 ⁽²¹⁾	0,00055 ⁽²¹⁾	0,6	0,6	55	X		
18	608-73-1	210-158-9	Hexachloorcyclohexaan (X)	0,02	0,002	0,04	0,02		X		
19	34123-59-6	251-835-4	Isoproturon	0,3	0,3	1,0	1,0		X		
20	7439-92-1	231-100-4	Lood en loodverbindingen	7,2	7,2	nvt	nvt		X		
				1,2(13)	1,3	14	14			X	
21	7439-97-6	231-106-7	Kwik en kwikverbindingen (X)	0,0007 ⁽²¹⁾	0,0007 ⁽²¹⁾	0,07	0,07	20	X		
22	91-20-3	202-049-5	Naftaleen	2,4	1,2	nvt	nvt		X		
				2	2	130	130			X	
23	7440-02-0	231-111-14	Nikkel en nikkelverbindingen	20	20	nvt	nvt		X		
24	84852-15-3	nvt	Nonylfenolen (X) ⁽²²⁾	0,3	0,3	2,0	2,0		X		
25	104-66-9	nvt	Octylfenolen (4-(1,1',3,3'-tetramethylbutyl)- fenol) ⁽¹⁵⁾	0,1	0,01	nvt	nvt		X		
26	608-93-5	210-172-0	Pentachloorbenzeen (X)	0,007	0,0007	nvt	nvt		X		
27	87-86-5	231-152-8	Pentachloorfenol	0,4	0,4	1	1		X		
28	nvt	nvt	Polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK) ⁽¹¹⁾ ⁽¹⁶⁾ (X)	nvt	nvt	nvt	nvt			X	
28	50-32-8		Benzo(a)pyreen (X)	1,7 × 10 ⁻⁴	1,7 × 10 ⁻⁴	0,27	0,027	5		X	
28	205-99-2		Benzo(b) fluoranteen (X)	⁽¹¹⁾	⁽¹¹⁾	0,017	0,017	⁽¹¹⁾		X	
28	207-08-9		Benzo(k) fluoranteen (X)	⁽¹¹⁾	⁽¹¹⁾	0,017	0,017	⁽¹¹⁾		X	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Nr.	CAS-nummer ⁽¹⁾	EU-nummer ⁽²⁾	Naam van de prioritaire stof (X) = tevens aangewezen als prioritaire gevaarlijke stof	JG-MKE Landoppervlakte wateren ⁽³⁾	JG MKE Andere oppervlakte wateren ⁽³⁾	MAC MKE Landoppervlakte wateren ⁽³⁾	MAC MKE Andere oppervlakte wateren ⁽³⁾	MKE Biota	2015	2021	2027
28	191-24-2		Benzo(g,h,i)-peryleen (X)	⁽¹¹⁾	⁽¹¹⁾	$8,2 \times 10^{-3}$	$8,2 \times 10^{-4}$	⁽¹¹⁾		X	
28	193-39-5		Indeno(1,2,3-cd)pyreen (X)	⁽¹¹⁾	⁽¹¹⁾	nvt	nvt	⁽¹¹⁾		X	
29	122-34-9	204-535-2	Simazine	1	1	4	4		X		
29a	127-18-4		Tetrachloorethyleen ⁽⁷⁾	10	10	nvt	nvt		X		
29b	79-01-6	79 01 6	Trichloorethyleen ⁽⁷⁾	10	10	nvt	nvt		X		
30	36643-28-4	nvt	Tributyltin verbindingen (X) ⁽¹⁷⁾	0,0002	0,0002	0,0015	0,0015		X		
31	12002-48-1	234-413-4	Trichloorbenzenen	0,4	0,4	nvt	nvt		X		
32	67-66-3	200-663-8	Trichloormethaan (chloroform)	2,5	2,5	nvt	nvt		X		
33	1582-09-8	216-428-8	Trifluralin (X) ⁽¹⁹⁾	0,03	0,03	nvt	nvt		X		
34	115-32-2	204-082-0	Dicofol (X) ⁽¹⁹⁾	$1,3 \cdot 10^{-3}$	$3,2 \cdot 10^{-5}$	nvt(10)	nvt(10)	33			X
35	1763-23-1	217-179-8	Perfluorocetaan sulfonzuur en zijn derivaten (PFOS) (X) ⁽¹⁹⁾	$6,5 \cdot 10^{-4}$	$1,3 \cdot 10^{-4}$	36	7,2	9,1			X
36	124495-18-7	nvt	Quinoxifen (X) ⁽¹⁹⁾	0,15	0,015	2,7	0,54				X
37	⁽¹⁸⁾	nvt	Dioxinen en dioxineachtige verbindingen (X)			nvt	nvt	Som van PCDD+PCDF+PCB-DL $0,0065 \mu\text{g.kg}^{-1}$ TEQ ⁽¹⁴⁾			X
38	74070-46-5	277-704-1	Aclonifen	0,12	0,012	0,12	0,012				X
39	42576-02-3	255-894-7	Bifenox	0,012	0,0012	0,04	0,004				X
40	28159-98-0	248-872-3	Cybutryne	0,0025	0,0025	0,016	0,016				X
41	52315-07-8	257-842-9	Cypermethrin ⁽²³⁾	$8 \cdot 10^{-5}$	$8 \cdot 10^{-6}$	$6 \cdot 10^{-4}$	$6 \cdot 10^{-5}$				X
42	62-73-7	200-547-7	Dichloorvos	$6 \cdot 10^{-4}$	$6 \cdot 10^{-5}$	$7 \cdot 10^{-4}$	$7 \cdot 10^{-5}$				X
43		nvt	Hexabroomcycloodecaan (HBCDD) (X) ⁽¹⁹⁾ ⁽²⁰⁾	0,0016	0,0008	0,5	0,05	167			X
44	76-44-8 / 1024-57-3	200-962-3 / 213-831-0	Heptachloor en heptachloorepoxide (X) ⁽¹⁹⁾	$2 \cdot 10^{-7}$	$1 \cdot 10^{-8}$	$3 \cdot 10^{-4}$	$3 \cdot 10^{-5}$	$6,7 \cdot 10^{-3}$			X
45	886-50-0	212-950-5	Terbutryn	0,065	0,0065	0,34	0,034				X

- ⁽¹⁾ CAS: Chemical Abstract Services.
- ⁽²⁾ EU-nummer: Europese inventaris van bestaande chemische handelstoffen (EINECS) of de Europese lijst van chemische stoffen waarvan kennisgeving is gedaan (ELINCS).
- ⁽³⁾ Landoppervlaktewateren omvatten rivieren en meren en de bijbehorende kunstmatige of sterk veranderde waterlichamen.
Andere oppervlaktewateren omvatten kust- en overgangswateren, inclusief hiervan afgeleide kunstmatige en sterk veranderde waterlichamen.
- ⁽⁴⁾ Alleen tetra-, penta-, hexa- en heptabroomdifenylether (respectievelijk CAS-nummers 40088-47-9, 32534-81-9, 36483-60-0, 68928-80-3).
- ⁽⁵⁾ Voor de groep prioritaire stoffen die vallen onder gebromeerde difenylethers (nr. 5) verwijst de MKE naar de som van de concentraties voor de congenen nr. 28, 47, 99, 100, 153 en 154.
- ⁽⁶⁾ Voor cadmium en zijn verbindingen (nr. 6) hebben de JG-MKE en MAC-MKE betrekking op de opgeloste concentraties en zijn de MKE-waarden afhankelijk van de hardheid van het water, ingedeeld in 5 klassen (klasse 1: < 40 mg CaCO₃ /l, klasse 2: 40 tot < 50 mg CaCO₃ /l, klasse 3: 50 tot < 100 mg CaCO₃ /l, klasse 4: 100 tot < 200 mg CaCO₃ /l en klasse 5: ≥ 200 mg CaCO₃ /l).
- ⁽⁷⁾ Deze stof is geen prioritaire stof, maar een van de andere verontreinigende stoffen waarvoor de MKN identiek zijn aan die zijn vastgelegd in de wetgeving die vóór 13 januari 2009 van toepassing was.
- ⁽⁸⁾ Er wordt geen indicatieve parameter opgegeven voor deze groep van stoffen. De indicatieve parameters moeten worden bepaald door de analysemethoden.
- ⁽⁹⁾ DDT totaal omvat de som van de isomeren 1,1,1-trichloor-2,2-bis(p-chloorfenyl)ethaan (CAS-nummer 50-29-3), EU-nummer 200-024-3; 1,1,1-trichloor-2-(o-chloorfenyl)-2-(p-chloorfenyl)ethaan (CAS-nummer 789-02-6); EU-nummer 212-332-5; 1,1-dichloor-2,2-bis(p-chloorfenyl)ethyleen (CAS-nummer 72-55-9); EU-nummer 200-784-6; en 1,1-dichloor-2,2-bis(p-chloorfenyl)ethaan (CAS-nummer 72-54-8); EU-nummer 200-783-0).
- ⁽¹⁰⁾ Er is onvoldoende informatie beschikbaar om een MAC-MKE vast te stellen voor deze stoffen.
- ⁽¹¹⁾ Voor de groep prioritaire stoffen die onder polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK) vallen, is de vermelde biota- MKE en de overeenkomstige JG-MKE voor water de concentratie van benzo(a)pyreen; beide MKE zijn op de toxiciteit van benzo(a)pyreen gebaseerd. Benzo(a)pyreen kan beschouwd worden als een marker voor andere PAK en derhalve dient voor de vergelijking met biota-MKE en de overeenkomstige JG-MKE in water alleen benzo(a)pyreen te worden gemonitord.
- ⁽¹²⁾ Tenzij anders vermeld, gelden de biota-MKE voor vissen. In plaats daarvan kan een alternatieve biotataxon of een andere matrix worden gemonitord, voor zover de toegepaste MKE een gelijkwaardig beschermingsniveau biedt. Voor de stoffen met nummer 15

(fluorantheen) en 28 (PAK's), gelden de biota-MKE voor schelp- en weekdieren. Voor de beoordeling van de chemische toestand is de monitoring van fluoranteen en PAK in vissen niet geschikt. Voor stof nummer 37 (dioxinen en dioxineachtige verbindingen) gelden de biota-MKE voor vissen, schelp- en weekdieren; zie afdeling 5.3 van de bijlage bij Verordening (EU) nr. 1259/2011 van de Commissie van 2 december 2011 tot wijziging van Verordening (EG) nr. 1881/2006 wat betreft de maximumgehalten voor dioxinen, dioxineachtige pcb's en niet-dioxineachtige pcb's in levensmiddelen (PB L 320 van 3.12.2011, blz. 18).

- ⁽¹³⁾ Deze MKN hebben betrekking op de biologisch beschikbare concentraties van de stoffen.
- ⁽¹⁴⁾ PCDD's: polychloordibenzo-p-dioxinen; PCDF's: polychloordibenzofuranen; PCB-DL: dioxineachtige polychloorbifenylen; TEQ's: toxische equivalenten, overeenkomstig de toxische-equivalentiefactoren (2005) van de Wereldgezondheidsorganisatie.
- ⁽¹⁵⁾ Octylfenol (CAS 1806-26-4, EU 217-302-5) met inbegrip van isomeer 4-(1,1',3,3'-tetramethylbutyl)-fenol (CAS 140-66-9, EU 205-426-2).
- ⁽¹⁶⁾ Met inbegrip van benzo(a)pyreen (CAS 50-32-8, EU 200-028-5), benzo(b)fluoranteen (CAS 205-99-2, EU 205-911-9), benzo(g,h,i)peryleen (CAS 191-24-2, EU 205-883-8), benzo(k)fluoranteen (CAS 207-08-9, EU 205-916-6), indeno(1,2,3-cd)pyreen (CAS 193-39-5, EU 205-893-2) en met uitzondering van antraceen, fluoranteen en naftaleen, die afzonderlijk worden vermeld.
- ⁽¹⁷⁾ Met inbegrip van tributyltin-kation (CAS 36643-28-4).
- ⁽¹⁸⁾ Dit betreft de volgende verbindingen: 7 polychloordibenzo-p-dioxinen (PCDD's): 2,3,7,8-T4CDD (CAS 1746-01-6), 1,2,3,7,8-P5CDD (CAS 40321-76-4), 1,2,3,4,7,8-H6CDD (CAS 39227-28-6), 1,2,3,6,7,8-H6CDD (CAS 57653-85-7), 1,2,3,7,8,9-H6CDD (CAS 19408-74-3), 1,2,3,4,6,7,8-H7CDD (CAS 35822-46-9), 1,2,3,4,6,7,8,9-O8CDD (CAS 3268-87-9) 10 polychloordibenzofuranen (PCDF's): 2,3,7,8-T4CDF (CAS 51207-31-9), 1,2,3,7,8-P5CDF (CAS 57117-41-6), 2,3,4,7,8-P5CDF (CAS 57117-31-4), 1,2,3,4,7,8-H6CDF (CAS 70648-26-9), 1,2,3,6,7,8-H6CDF (CAS 57117-44-9), 1,2,3,7,8,9-H6CDF (CAS 72918-21-9), 2,3,4,6,7,8-H6CDF (CAS 60851-34-5), 1,2,3,4,6,7,8-H7CDF (CAS 67562-39-4), 1,2,3,4,7,8,9-H7CDF (CAS 55673-89-7), 1,2,3,4,6,7,8,9-O8CDF (CAS 39001-02-0) 12 dioxineachtige polychloorbifenylen (DL-PCB): 3,3',4,4'-T4CB (PCB 77, CAS 32598-13-3), 3,3',4',5'-T4CB (PCB 81, CAS 70362-50-4), 2,3,3',4,4'-P5CB (PCB 105, CAS 32598-14-4), 2,3,4,4',5'-P5CB (PCB 114, CAS 74472-37-0), 2,3',4,4',5'-P5CB (PCB 118, CAS 31508-00-6), 2,3',4,4',5'-P5CB (PCB 123, CAS 65510-44-3), 3,3',4,4',5'-P5CB (PCB 126, CAS 57465-28-8), 2,3,3',4,4',5'-H6CB (PCB 156, CAS 38380-08-4), 2,3,3',4,4',5'-H6CB (PCB 157, CAS 69782-90-7), 2,3',4,4',5,5'-H6CB (PCB 167, CAS 52663-72-6), 3,3',4,4',5,5'-H6CB (PCB 169, CAS 32774-16-6), 2,3,3',4,4',5,5'-H7CB (PCB 189, CAS 39635-31-9).
- ⁽¹⁹⁾ Deze stoffen zijn met ingang van 22 december 2015 voor het eerst aangewezen als gevaarlijke prioritaire stof.
- ⁽²⁰⁾ Dit betreft 1,3,5,7,9,11-hexabroomcyclododecaan (CAS 25637-99-4), 1,2,5,6,9,10-hexabroom-

cyclododecaan (CAS 3194-55-6), α -hexabroomcyclododecaan (CAS 134237-50-6), β -hexabroomcyclododecaan (CAS 134237-51-7) en γ -hexabroomcyclododecaan (CAS 134237-52-8).

- ⁽²¹⁾ Voor deze stof heeft Nederland met het oog op het toezicht op de naleving van de milieukwaliteitseis voor biota, met inachtneming van artikel 3, derde lid, van de richtlijn prioritaire stoffen, een waarde voor de concentratie van de stof in oppervlaktewater afgeleid, waarmee hetzelfde niveau van bescherming wordt geboden dat is beoogd met de milieukwaliteitseis voor biota. Voor kwik- en zijn verbindingen ⁽²¹⁾ hebben de JG-MKE en MAC-MKE betrekking op de opgeloste concentraties. Op de in de tabel opgenomen JG-MKE mag geen correctie voor de natuurlijke achtergrondconcentratie worden toegepast.
- ⁽²²⁾ Nonylfenol (CAS 25154-52-3, EU 246-672-0) met inbegrip van isomeren 4-nonylfenol (CAS 104-40-5, EU 203-199-4) en 4-nonylfenol (vertakt) (CAS 84852-15-3, EU 284-325-5).
- ⁽²³⁾ CAS 52315-07-8 betreft een mengsel van isomeren van cypermethrin, alpha-cypermethrin (CAS 67375-30-8), bèta-cypermethrin (CAS 65731-84-2), theta-cypermethrin (CAS 71697-59-1) en zèta-cypermethrin (52315-07-8).

Bijlage V: specifiek verontreinigende stoffen

(Bron: Ontwerp Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027)

Toelichting:

Voor de specifiek verontreinigende stoffen die niet door de internationale Scheldec commissie geselecteerd zijn, stelt Nederland zelfstandig de normen vast. Dit zijn de nationaal relevante stoffen. Hierbij is uitgegaan van de Europese methodiek die voor de normstelling van zowel de prioritaire stoffen als de stroomgebiedrelevante stoffen is gehanteerd.

EG-nr	CAS	Stofnaam	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor land oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor landoppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als
4	7440-38-2	Arseen (en anorganische verbindingen daarvan)	0,5	opgelost, AC correctie mogelijk	0,6	opgelost, AC correctie mogelijk	8	opgelost, AC correctie mogelijk	1,1	opgelost, AC correctie mogelijk
5	2642-71-9	Azinfos-ethyl	0,0011	totaal	0,00011	totaal	0,011	totaal	0,0011	totaal
6	86-50-0	Azinfos-methyl	0,0065	totaal	0,0013	totaal	0,014	totaal	0,0028	totaal
9	100-44-7	Benzychloride (alfa-chloortolueen)	0,02	totaal	0,02	totaal	n.a.		n.a.	
10	98-87-3	Benzydeenchloride (alfa,alfa-dichloortolueen)	0,0034	totaal	0,0034	totaal	n.a.		n.a.	
19	106-47-8	4-Chlooraniline	0,22	totaal	0,057	totaal	1,2	totaal	0,12	totaal
49, 50, 51	14488-53-0	Dibutyltin (kation)	0,13	totaal	0,09	totaal	0,28	totaal	0,21	totaal
65	78-87-5	1,2-Dichloorpropaan	280	totaal	28	totaal	1300	totaal	130	totaal
69	15165-67-0	Dichloorprop-P	1,0	totaal	0,13	totaal	7,6	totaal	0,76	totaal

EG-nr	CAS	Stofnaam	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor land oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor landoppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor andere oppervlakte-wateren (µg/l)	Uitgedrukt als
73	60-51-5	Dimethoaat	0,07	totaal	0,07	totaal	0,7	totaal	0,7	totaal
79	100-41-4	Ethylbenzeen	65	totaal	10	totaal	220	totaal	22	totaal
80	122-14-5	Fenitrothion	0,009	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
81	55-38-9	Fenthion	0,003	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
88	330-55-2	Linuron	0,17	totaal	n.a.		0,29	totaal	n.a.	
89	121-75-5	Malathion	0,013	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
90	94-74-6	MCPA	1,4	totaal	0,14	totaal	15	totaal	1,5	totaal
91	16484-77-8	Mecoprop-P	18	totaal	1,8	totaal	160	totaal	16	totaal
94	7786-34-7	Mevinfos	0,00017	totaal	0,000017	totaal	0,017	totaal	0,0017	totaal
95	1746-81-2	Monolinuron	0,15	totaal	n.a.		0,15	totaal	n.a.	
97	1113-02-6	Omethoate	1,2	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
-99	56-55-3	Benz(a)anthraceen	0,00064	totaal	0,00027	totaal	0,28	totaal	0,012	totaal
			3 µg/kg	concentratie in biota	3 µg/kg	concentratie in biota				
-99	218-01-9	Chryseen	0,0029	totaal	0,0014	totaal	0,17	totaal	0,008	totaal
			30 µg/kg	concentratie in biota	30 µg/kg	concentratie in biota				
-99	85-01-8	Fenantreen	1,2	totaal	1,1	totaal	7,2	totaal	6,7	totaal
100	56-38-2	Parathion	0,005	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
-100	298-00-0	Parathion-methyl	0,011	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
105	1698-60-8	Pyrazon (Chloridazon)	27	totaal	n.a.		190		n.a.	
113	24017-47-8	Triazophos	0,001	totaal	0,0001		0,02		0,002	totaal
114	126-73-8	Tributylfosfaat	66	totaal	6,6		170		17	totaal
116	52-68-6	Trichloorfon	0,001	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
125, 126, 127	668-34-8	Trifenylytin (kation)	0,00024	totaal	0,00023	totaal	0,49	totaal	0,47	totaal

EG-nr	CAS	Stofnaam	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor land oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor landoppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als
129	95-47-6, 108-38-3, 106-42-3	Xylenen	17	totaal; geldt voor de som van de isomeren	1,7	totaal; geldt voor de som van de isomeren	244	totaal; geldt voor de som van de isomeren	49	totaal; geldt voor de som van de isomeren
132	25057-89-0	Bentazon	73	totaal	7,3	totaal	450	totaal	45	totaal
A	7440-32-6	Titaan	20	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.		n.a.		n.a.	
B	7440-42-8	Borium	180	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.		450	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.	
C	7440-61-1	Uranium	0,17	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.		8,6	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.	
D	13494-80-9	Tellurium	100	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.		n.a.		n.a.	
E	7440-22-4	Zilver	0,01	opgelost, AC correctie mogelijk	0,081 ¹	opgelost, AC correctie mogelijk	0,01	opgelost, AC correctie mogelijk	0,081 ¹	opgelost, AC correctie mogelijk
F	556-67-2	Octamethylcyclotetrasiloxaan	0,2	totaal	0,044	totaal	n.a.		n.a.	
			7,9 mg/kg	concentratie in biota	7,9 mg/kg	concentratie in biota				
	71751-41-2	Abamectine	0,001	totaal	0,0000035	totaal	0,018	totaal	0,0009	totaal
	14798-03-9	Ammonium-N	0,304 ²		n.a.		0,608 ²		n.a.	
	7440-36-0	Antimoon	5,6	opgelost, geen AC correctie mogelijk	n.a.		200	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.	
	7440-39-3	Barium	93	opgelost, geen AC correctie mogelijk	n.a.		1100	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.	

EG-nr	CAS	Stofnaam	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor land oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor landoppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor andere oppervlakte-wateren (µg/l)	Uitgedrukt als
	7440-41-7	Beryllium	0,08	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.		0,813	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.	
	133-06-2	Captan	0,34	totaal	n.a.		0,34	totaal	n.a.	
	10605-21-7	Carbendazim	0,6	totaal	n.a.		0,6	totaal	n.a.	
	101-21-3	Chloorprofam	4,0	totaal	0,8	totaal	43	totaal	4,3	totaal
	15545-48-9	Chloortoluron	0,4	totaal	0,04	totaal	2,3		0,23	totaal
	7440-47-3	Chroom	3,4	som van chroom(III) en chroom(VI); opgelost, AC correctie mogelijk	0,6	som van chroom(III) en chroom(VI); opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.		n.a.	
	52918-63-5	Deltamethrin	0,000031	totaal	n.a.		0,00031	totaal	n.a.	
	333-41-5	Diazinon	0,037	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
	163515-14-8	Dimethanamid-P	0,13	totaal	n.a.		1,6	totaal	n.a.	
	66230-04-4	Esfenvaleraat	0,00019	totaal	n.a.		0,0017	totaal	n.a.	
	22224-92-6	Fenamiphos	0,012	totaal	n.a.		0,027	totaal	n.a.	
	72490-01-8	Fenoxycarb	0,0003	totaal	n.a.		0,026	totaal	n.a.	
	23560-59-0	Heptenofos	0,002	totaal	0,0002	totaal	0,02	totaal	0,002	totaal
	138261-41-3	Imidacloprid	0,0083	totaal	0,00083	totaal	0,2	totaal	0,02	totaal
	91465-08-6	Lambda-cyhalothrin	0,00002	totaal	n.a.		0,00047	totaal	n.a.	
	74223-64-6	Metsulfuron-methyl	0,01	totaal	n.a.		0,03	totaal	n.a.	
	7440-48-4	Kobalt	0,2	opgelost, geen AC correctie mogelijk	n.a.		1,36	opgelost, AC correctie mogelijk	0,21	opgelost, AC correctie mogelijk

EG-nr	CAS	Stofnaam	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor land oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor landoppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor andere oppervlakte-wateren (µg/l)	Uitgedrukt als
	7440-50-8	Koper	2,4 ¹	opgelost, geen AC correctie mogelijk	3,5 ⁴	opgelost, geen AC correctie mogelijk	n.a.		4,5 ⁴	opgelost, geen AC correctie mogelijk
	67129-08-2	Metazachloor	0,08	totaal	0,008		0,48	totaal	0,048	totaal
	18691-97-9	Methabenzthiazuron	1,8	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
	51218-45-2	Metolachloor	0,4	totaal; waarde is van toepassing op S-metolachloor en het racemisch mengsel	n.a.		2,1	totaal; waarde is van toepassing op S-metolachloor en het racemisch mengsel	n.a.	
	7439-98-7	Molybdeen	136	opgelost, geen AC correctie mogelijk	n.a.		340	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.	
	23103-98-2	Pirimicarb	0,09	totaal	n.a.		1,8	totaal	n.a.	
	29232-93-7	Pirimifos-methyl	0,0005	totaal	n.a.		0,0016	totaal	n.a.	
	114-26-1	Propoxur	0,01	totaal	n.a.		n.a.		n.a.	
	96489-71-3	Pyridaben	0,0017	totaal	0,00094	totaal	0,0062	totaal	0,0012	totaal (=opgelost)
	95737-68-1	Pyriproxyfen	0,00003	totaal	n.a.		0,026	totaal	n.a.	
	7782-49-2	Selenium	0,052	opgelost, geen AC correctie mogelijk	n.a.		24,6	opgelost, AC correctie mogelijk	2,6	opgelost, AC correctie mogelijk
	83121-18-0	Teflubenzuron	0,0012	totaal	n.a.		0,0017	totaal	n.a.	
	5915-41-3	Terbutylazine	0,32	totaal	0,032	totaal	1,8	totaal	0,18	totaal

EG-nr	CAS	Stofnaam	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor land oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Jaargemiddelde waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor landoppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als	Maximaal aanvaard bare waarde van de concentratie voor andere oppervlakte wateren (µg/l)	Uitgedrukt als
	7440-28-0	Thallium	0,05	opgelost, geen AC correctie mogelijk	n.a.		0,76	opgelost, AC correctie mogelijk	0,34	opgelost, AC correctie mogelijk
	7440-31-5	Tin	0,6	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.		36	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.	
	57018-04-9	Tolclofos-methyl	1,2	totaal	n.a.		7,1		n.a.	
	7440-62-2	Vanadium	3,5	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.		n.a.		n.a.	
	7440-66-6	Zink	7,8 ¹	opgelost, geen AC correctie mogelijk	3	opgelost, AC correctie mogelijk	15,6	opgelost, AC correctie mogelijk	n.a.	

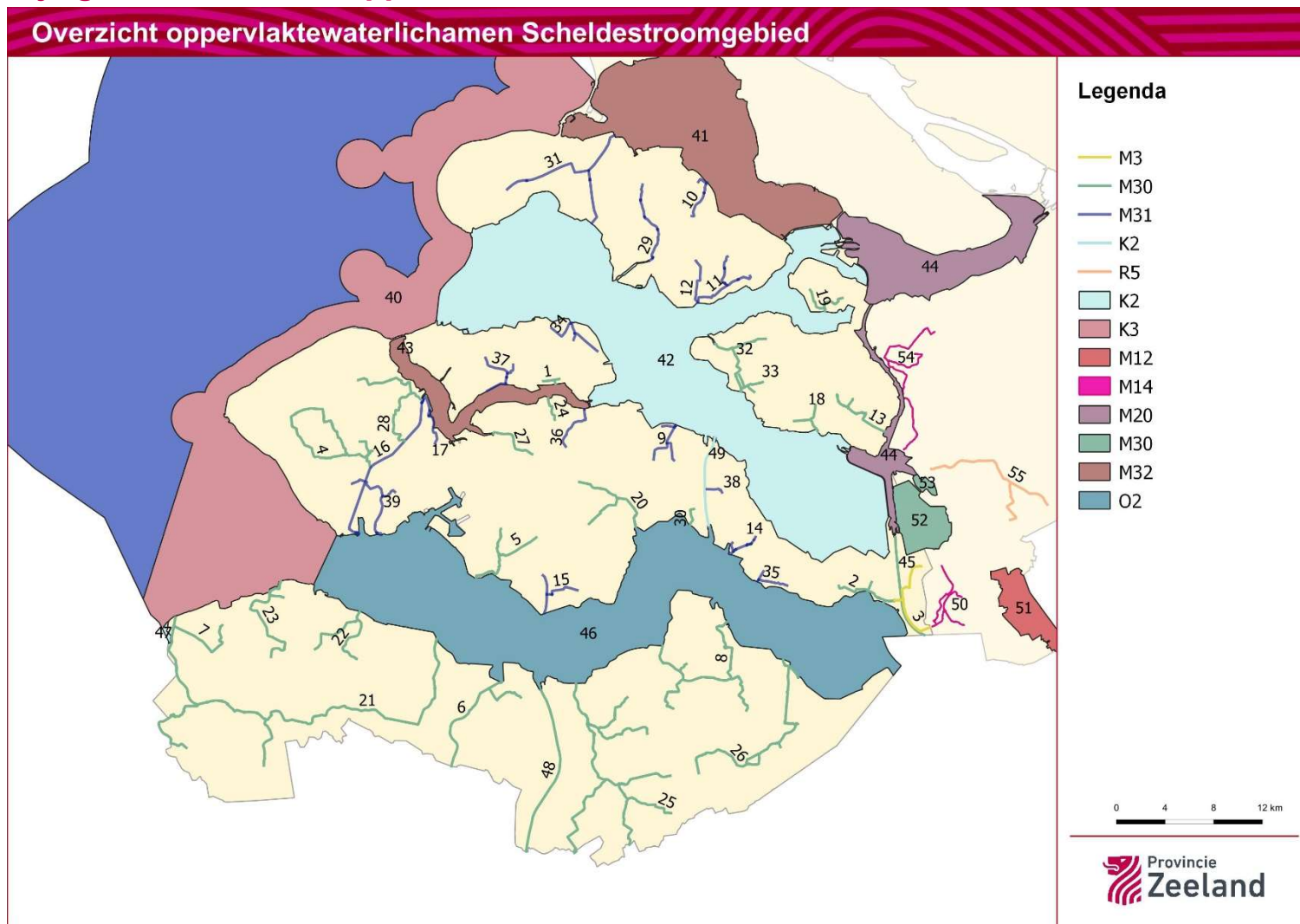
¹ Deze waarde geldt bij saliniteit van 34‰, overeenkomend met de saliniteit in de Noordzee. Bij toetsing wordt rekening gehouden met de actuele saliniteit in het waterlichaam.

² Deze waarde is uitgedrukt in mg N (NH₄-N + NH₃-N)/l, en geldt bij een pH van 7,7 en een temperatuur van 15° C. In het monitoringsprogramma is bepaald dat bij toetsing van de resultaten van de monitoring aan deze waarde een correctie wordt toegepast, waarbij rekening wordt gehouden met de actuele pH en temperatuur.

³ In het monitoringsprogramma wordt bij toetsing van de resultaten een correctie toegepast, waarbij rekening wordt gehouden met waterkwaliteitsparameters die de biologische beschikbaarheid van metalen beïnvloeden.

⁴ Deze waarden voor koper gelden voor de opgeloste concentratie en bij een DOC-concentratie van 1,4 mg/l. In het monitoringsprogramma wordt bepaald dat bij toetsing van de resultaten van de monitoring aan deze waarden een correctie wordt toegepast, waarbij rekening wordt gehouden met de actuele DOC-concentratie.

Bijlage VI: kaart KRW oppervlaktewaterlichamen

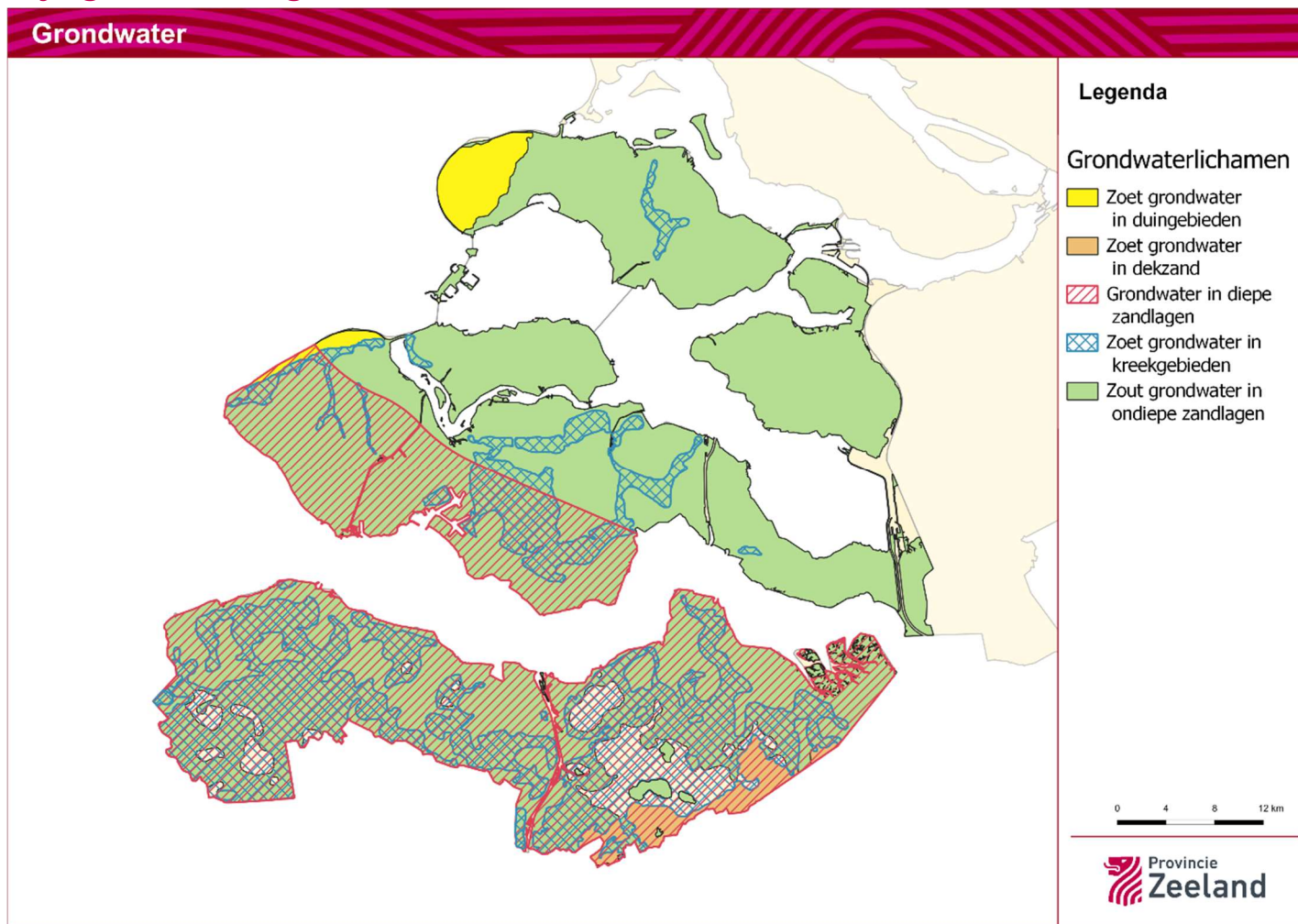

Nummer	Waterlichaam	Watertype
Beheer Waterschap Scheldestromen		
1	Adriaan	M30
2	Bath	M30
3	Bath-Oost	M3
4	Boreel	M30
5	Borssele	M30
6	Braakman	M30
7	Cadzand	M30
8	Campen	M30
9	Dekker	M31
10	Dreischor	M31
11	Duiveland-Oosterland	M31
12	Duiveland-Ouwerkerk	M31
13	De Eendracht	M30
14	Glerum	M31
15	Hellewoud	M31
16	Kanaal door Walcheren	M31
17	Kleverskerke	M31
18	Loohoek	M30
19	De Luyster	M30
20	Maelstede	M30
21	Nol Zeven	M30
22	Nummer Een	M30
23	Nieuwe Sluis	M30
24	Oosterland	M30

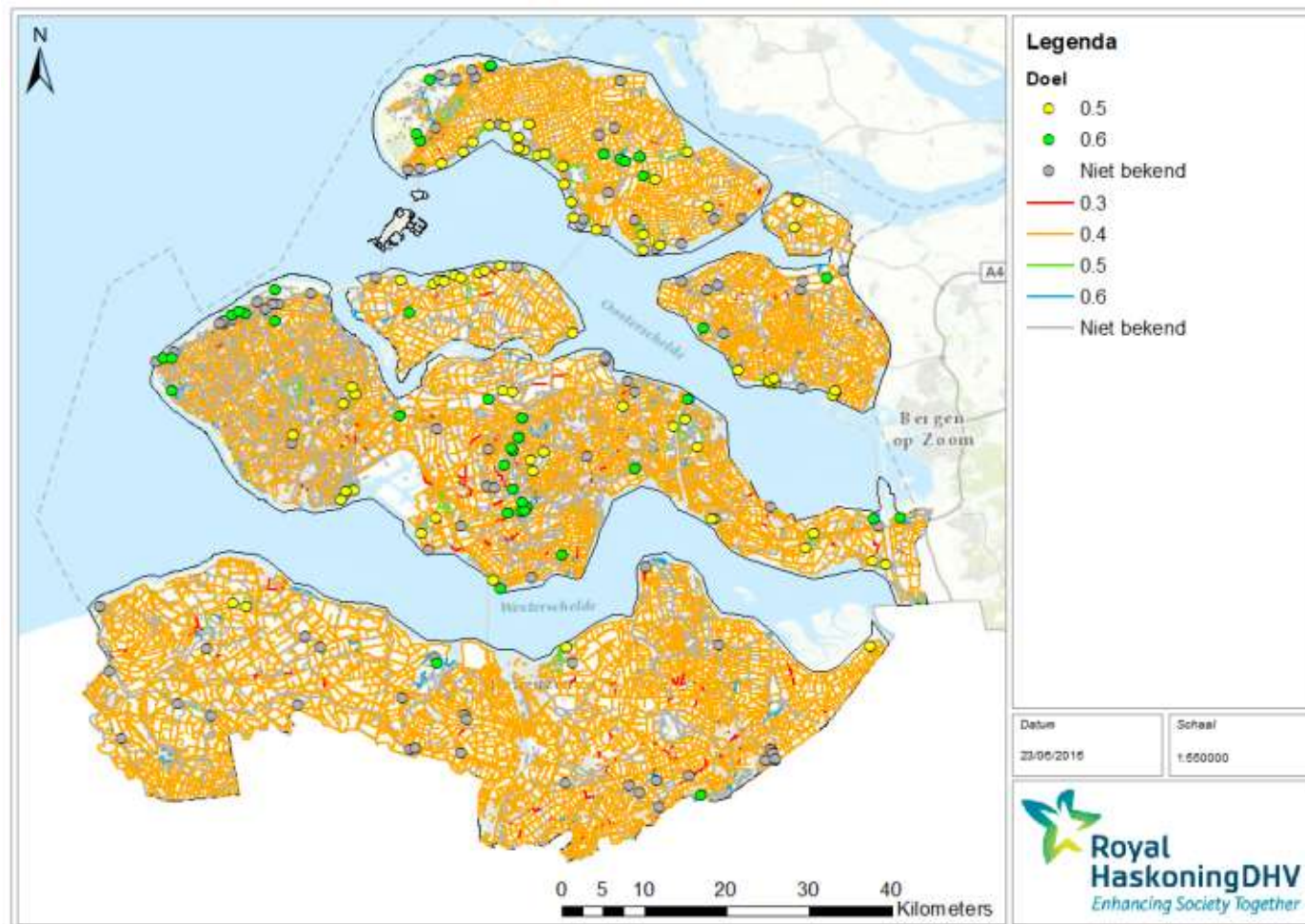
25	Othene	M30
26	Paal	M30
27	De Piet	M30
28	Poppekinderen	M30
29	't Sas	M31
30	Schore	M30
31	Schouwen	M31
32	De Noord-Stavenisse	M30
33	De Noord-Sint Maartensdijk	M30
34	De Valle	M31
35	Waarde	M31
36	Wilhelmina	M31
37	Willem	M31
38	Yerseke Moer	M31
39	Zuidwatering	M31
Beheer Rijkswaterstaat		
40	Zeeuwse kust, kustwater	K3
41	Grevelingenmeer	M32
42	Oosterschelde	K2
43	Veerse Meer	M32
44	Zoommeer, Eendracht	M20
45	Antwerps Kanaalpand	M30
46	Westerschelde	O2
47	Zwin	K2
48	Kanaal Gent-Terneuzen	M30
49	Kanaal door Zuid-Beveland	K2

Beheer Waterschap Brabantse Delta		
50	Agger	M14
51	Vennen Groote Meer	M12
52	Markiezaatsmeer	M30
53	Binnenschelde	M30
54	Rietkreek-Lange Water	M14
55	Zoom en Bleekloop	R5

Bijlage VII: kaart grondwaterlichamen

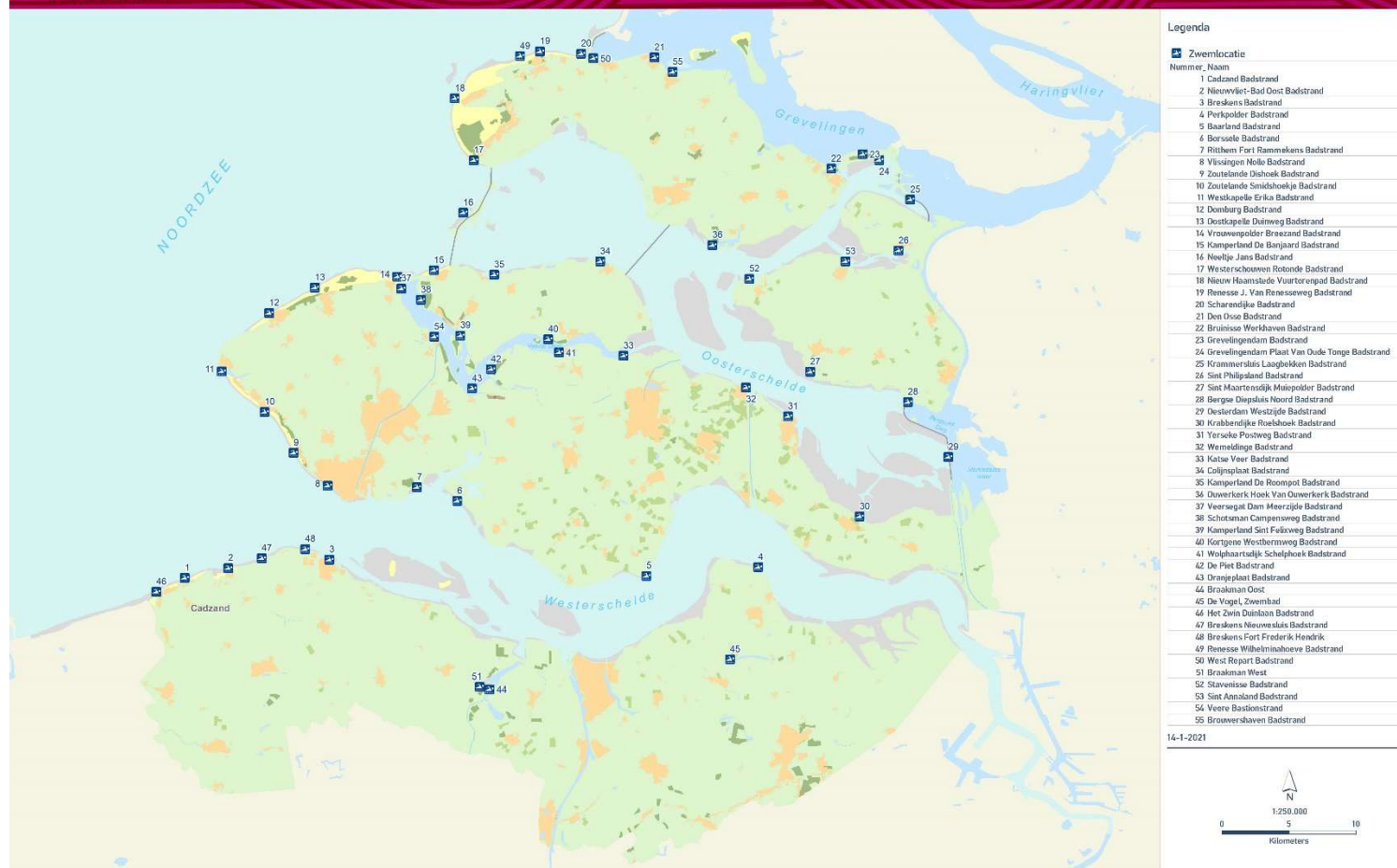
Bijlage VIII: kaart doelen overige wateren

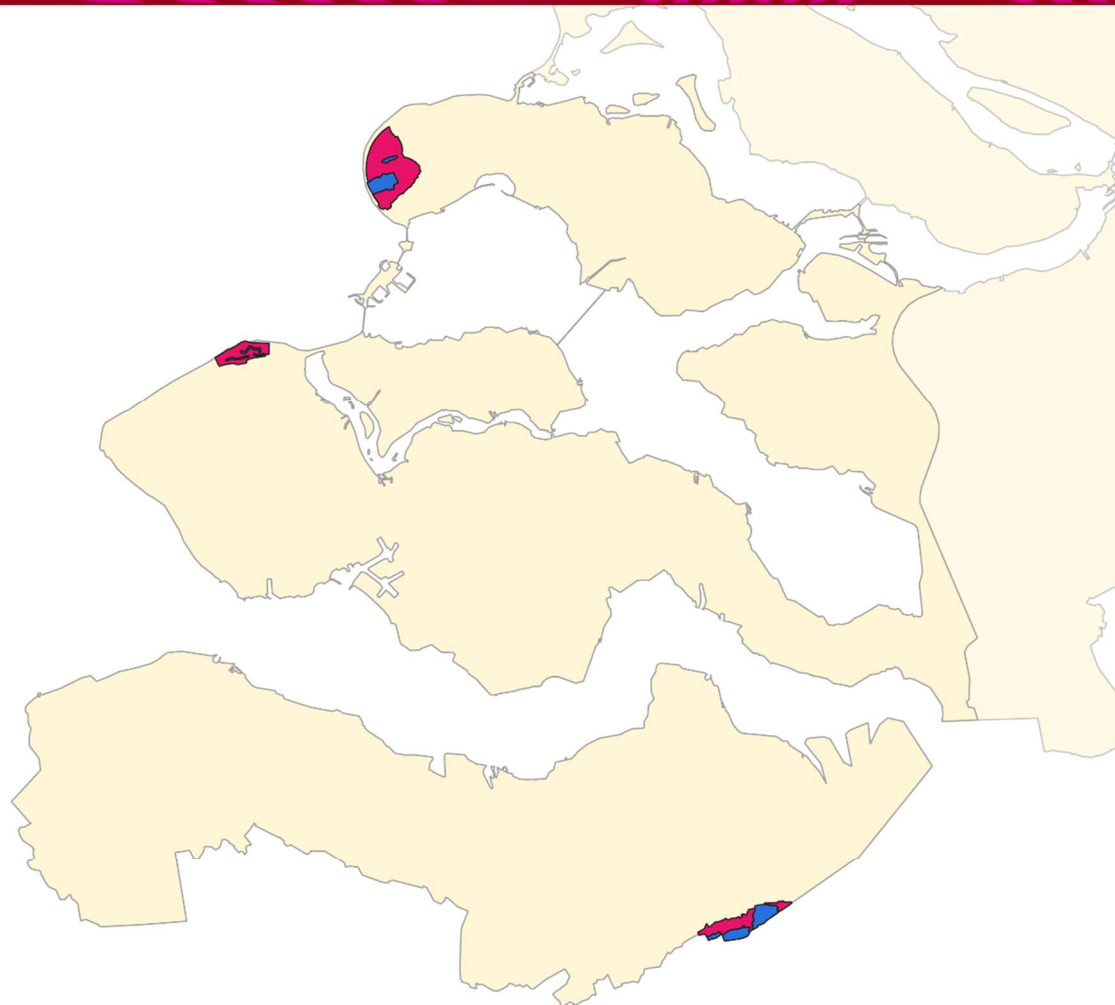
Bijlage IX: kaart maatschappelijke functies zwemwater en drinkwater

Zwemlocaties 2021

Overzichtskaat

Drinkwater

Legenda

Drinkwaterlocaties

- grondwater-beschermingsgebied
- waterwingebied

0 4 8 12 km

Bijlage X: factsheets oppervlaktewateren

Toelichting

In de factsheets per oppervlaktewaterlichaam zijn verplichte en informatieve elementen opgenomen. Verplichte elementen zijn die elementen die moeten worden opgenomen het regionale waterprogramma van de provincie Zeeland omdat de Nederlandse wetgeving deze vereist. Informatieve elementen zijn opgenomen omdat zij de context geven van de verplichte elementen en bovendien volgen uit de afstemming met de overige plannen (stroomgebiedbeheerplan, beheerplan rijkswateren en waterbeheerprogramma's van de waterschappen).

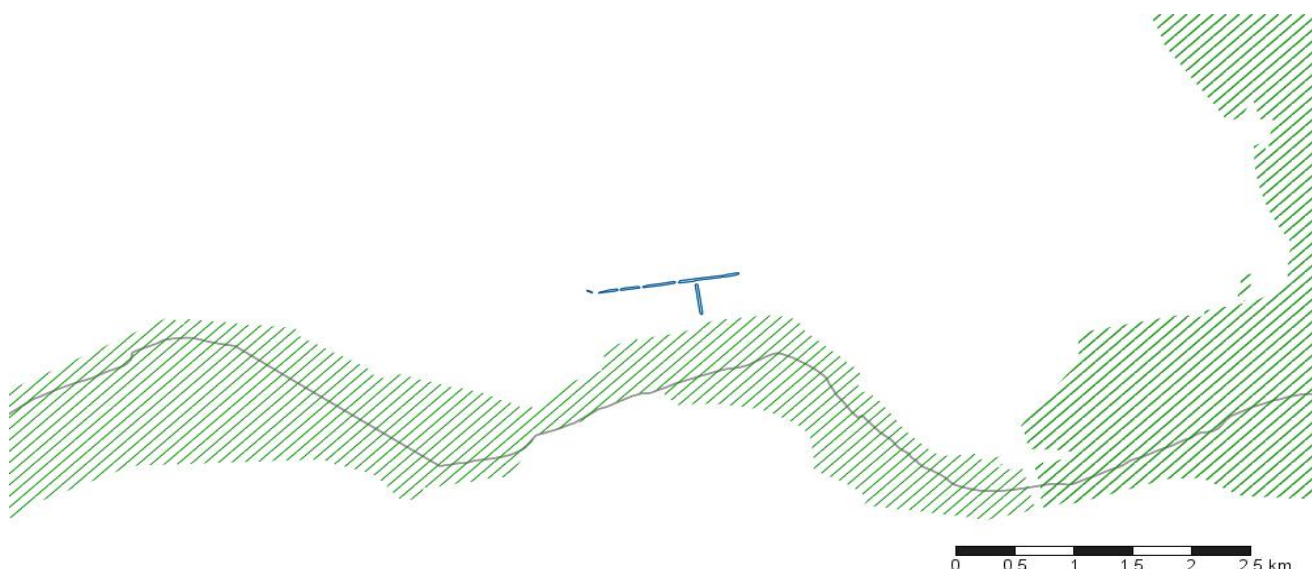
Provinciale Staten stelt als onderdeel van dit plan de status van de waterlichamen, de hoogte van het ecologische doel, en het moment van doelbereik vast, inclusief onderbouwing. Zie hiervoor per waterlichaam onderdeel 2 "Doelen en toestand" en onderdeel 5 "Toepassing uitzonderingen" in de factsheets. Daarnaast stelt PS met dit programma de provinciale maatregelen vast. De overige onderdelen zijn ter informatie overgenomen uit andere plannen. Voor maatregelen wordt verwezen naar het Waterbeheerprogramma van het waterschap; voor de overige onderdelen naar het Stroomgebiedbeheerplan Schelde.

Factsheet: Adriaan

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Noord-Beveland	Waterlichaamcode: NL42_ADRIAAN
Lengte (R-typer) of oppervlakte (M,K,O-typer): 0.03 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60				redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,25				redelijk zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55				redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				onzeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT				NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000				vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie

Toelichting:

Adriaan wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fytoplankton, Overige waterflora, Fysische chemie - nutriënten, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Adriaan domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt, kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, chloride, Algemene fysisch-chemische parameters, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Toelichting:

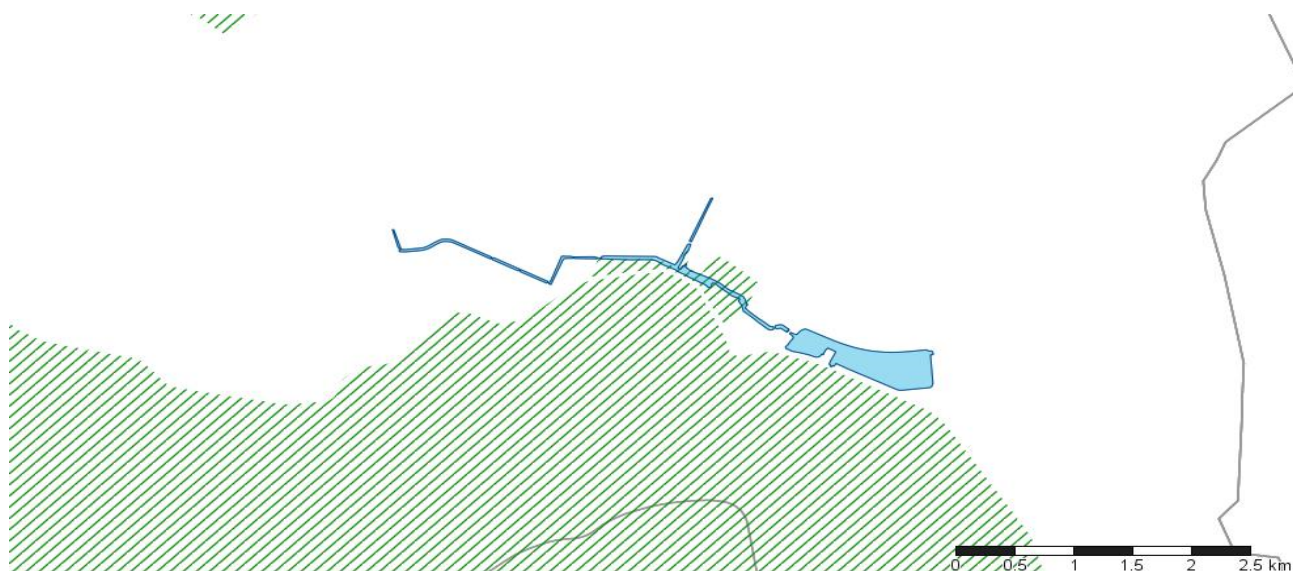
Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.

Factsheet: Bath

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Reimerswaal	Waterlichaamcode: NL42_BATH
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.46 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Vogelrichtlijngebied

- Westerschelde & Saeftinghe (NL_VOG_122)

Habitatrichtlijn gebied

- Westerschelde & Saeftinghe (NL_HAB_122)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

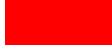
De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal			
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal			
	Biologie totaal			
	Fysische chemie			
	Specifieke verontreinigende stoffen			

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60				vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55				vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT				NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000				vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
terbutylazine				vrijwel zeker
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam.

Chemische toestand

	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Bath wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Macrofauna, Fytoplankton, Overige waterflora
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Bath domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater beland.

De waterkwaliteit wordt verder bepaald door zoetwateraanvoer vanuit het Volkerak-Zoommeer.

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visstandbeheer	Omvang: 42 ha
Voortgang: Uitgevoerd: 42	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel grijpt direct in op de visstand en beoogt daarmee een verbetering van de visstand en de algemene waterkwaliteit.	
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Aanleggen vispassage Bathse Dijk	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	vispasseerbaar maken kunstwerken	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	Aanleggen vispassage ter verbetering van de vismigratie.	
Kwaliteitselement:	Vis	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt, kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Klimatologische omstandigheden zorgen voor een tijdelijke achteruitgang van de kwaliteit.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: Bath-Oost

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M3
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland, Provincie Noord-Brabant	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Reimerswaal, Woensdrecht	Waterlichaamcode: NL42_BATHOOST
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.18 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

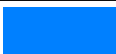
De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		X
	Biologie totaal	X		X
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,50				vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,45				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,50				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,60				vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 0,15				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 2,80				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT				NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≤ 300				vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	5,5 - 8,5				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	40 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,65				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Laatst bekende toestand voor vis is 0,44. Het matige oordeel in rapportagejaar 2021 bestaat uit het meerjarengemiddelde van monitoring in 2011 en 2018. In 2021 wordt de visstand weer bemonsterd.

Chemische toestand

	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
kwik				
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
fluorantheen				

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Bath-Oost is in 2019 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna, Fysische chemie - nutriënten
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Bath-Oost domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	visstandbeheer	Omvang:	9,7 ha
Voortgang:	ha Uitgevoerd: 9,7	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel grijpt direct in op de visstand en beoogt daarmee een verbetering van de visstand en de algemene waterkwaliteit.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
SGBP categorie:	verbreden watergang/-systeem langzaam stromend of stilstaand: NVO groter dan 3m en kleiner dan 10 m	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 38,2 km voor meerdere waterlichamen. Aanleggen van natuurvriendelijke oevers ten behoeve van creëren van habitats.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt, kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, fosfor totaal, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

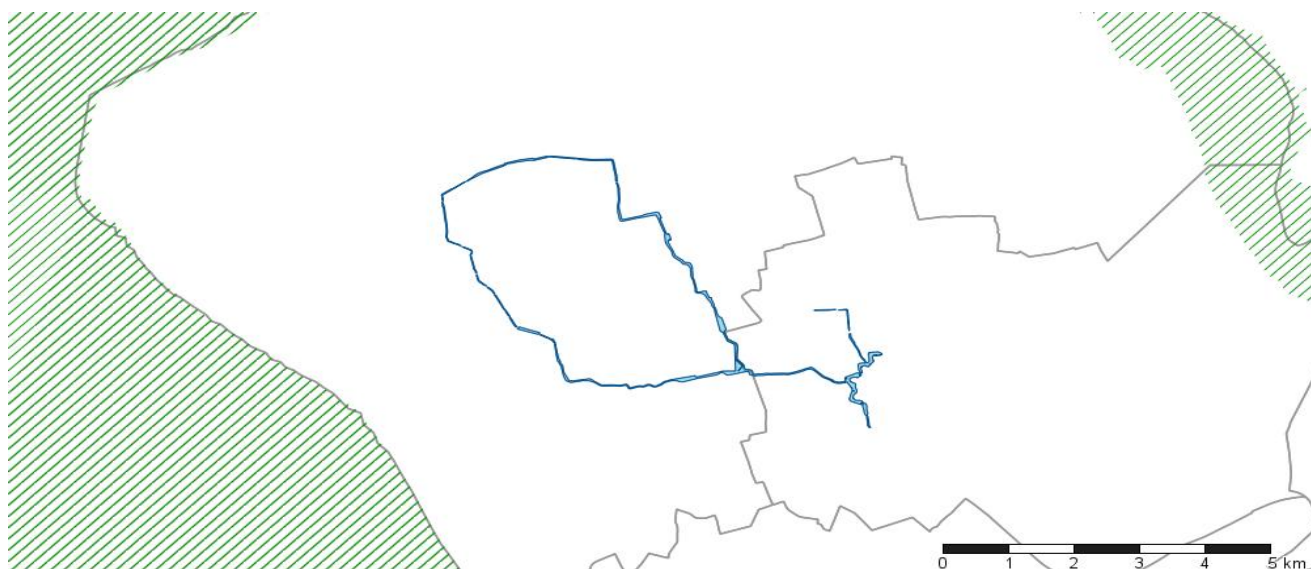
Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: Boreel

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Middelburg, Veere	Waterlichaamcode: NL42_BOREEL
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.54 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,25				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
seleen				
terbutylazine				vrijwel zeker
uranium				
vanadium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Boreel wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Boreel domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visbeheer / vismigratievoorzieningen	Omvang: 1 stuks
Voortgang: Gefaseerd: 1	stuks	Motivering: Gefaseerd vanwege effectiviteit. Onderzoek naar effectiviteit. Behandeld in RBO-Schelde op 24 oktober 2017 (als onderdeel van project Zuidwatering).
Toelichting:	Deze maatregel heft migratieknelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.	
Maatregel:	Visstandbeheer	Omvang: 38,7 ha
Voortgang: Uitgevoerd: 38,7	ha	Motivering:
Toelichting:	Deze maatregel grijpt direct in op de visstand en beoogt daarmee een verbetering van de visstand en de algemene waterkwaliteit.	
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	km	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oeversmorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	stuks	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	stuks	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	

Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Aanleggen vispassage bij gemaal Zuidwatering / Boreel	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	vispasseerbaar maken kunstwerken	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor meerdere waterlichamen. Aanleggen vispassage ter verbetering van de vismigratie.	
Kwaliteitselement:	Vis	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Algemene fysisch-chemische parameters, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: Van Borssele

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Borsele	Waterlichaamcode: NL42_BORSSELE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.20 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
boor				
imidacloprid				vrijwel zeker
kobalt				
methylazinfos				vrijwel zeker
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Borssele wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam van Borssele domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visstandbeheer	7,6 ha

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Vispassage Borssele	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	vispasseerbaar maken kunstwerken	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	Aanleggen vispassage ter verbetering van de vismigratie.	
Kwaliteitselement:	Vis	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Temperatuur, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater het systeem in (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: Braakman

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Sterk Veranderd
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Terneuzen	Waterlichaamcode: NL42_BRKMN
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 1.56 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Sterk Veranderd

[KRW art 4.3]

Het waterlichaam Braakman heeft de status 'Sterk veranderd' gekregen. De reden hiervoor is, dat door menselijke ingrepen in de hydromorfologie, de hydromorfologie van het waterlichaam zodanig van karakter is veranderd dat een goede ecologische toestand niet meer te realiseren is zonder significante schade aan gebruiksfuncties.

De volgende ingrepen liggen ten grondslag aan het sterk veranderde karakter van het waterlichaam:

- Stuwen, dammen en reservoirs
- Kanalisatie, normalisatie, stabilisatie geul en oeversversterking
- Baggeren en vaarwegonderhoud

In onderstaande tabel worden hydromorfologische herstelmaatregelen genoemd die nodig zijn een meer natuurlijke toestand te bereiken, maar die niet uitgevoerd kunnen worden vanwege significante negatieve effecten op gebruiksfuncties en/of milieu in bredere zin:

Maatregelen wel beschouwd, niet uitvoerbaar	gebruiksfuncties	Milieu in brede zin	Scheepvaart, havens, recreatie	Activiteiten waarvoor water wordt opgeslagen	Waterhuishouding en bescherming tegen overstromingen	Overige duurzame activiteiten
Hanteren natuurlijk waterpeil in agrarisch gebied					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in stedelijk gebied					X	
Verwijderen stuwen in intensief agrarisch gebied					X	
Verwijderen waterkeringen					X	

Motivering per gebruiksfunctie:

Gebruiksfunctie: Waterhuishouding, bescherming tegen overstromingen, afwatering

Motivering: Dit waterlichaam bestaat uit voormalige getidekreeken. Door indijking is het tegenwoordig een getijloze kreekrestant. De huidige hydromorfologie wijkt sterk af van de oorspronkelijke situatie. Het waterpeil wordt ten behoeve van de gebruiksfuncties kunstmatig gereguleerd. Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk. Daardoor is het herstel van de natuurlijke situatie of verregaande aanpassing van de waterhuishouding onevenredig kostbaar. Verder is het ook maatschappelijk onaanvaardbaar. De ingeschatte effecten van de mitigerende hydromorfologische maatregelen leiden niet tot het behalen van de goede ecologische toestand (GET) voor alle kwaliteitscomponenten. Met name macrofyten, fytoplankton, vissen, nutriënten en bestrijdingsmiddelen zullen de GET niet halen. De definitieve status is sterk veranderd waterlichaam.

Beschouwde alternatieven:

Alternatieven voor de ingrepen die hebben geleid tot het sterk veranderde karakter van het waterlichaam zijn beschouwd, maar deze zijn verworpen om de volgende reden(en):

- onevenredig hoge kosten
- technisch onhaalbaar

Motivering:

Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk en maatschappelijk onaanvaardbaar.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				redelijk zeker
Vis (EKR)	≥ 0,35	X			vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
kobalt				
terbutylazine				vrijwel zeker
zink		A		vrijwel zeker

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam. De kreek is de afgelopen jaren ook verzilt geweest door een lekkende uitwateringsluis.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
fluorantheen				
hexachloorbutadieen				

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Chloride te hoog door verzilting.

Toelichting:

Braakman is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Braakman domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visbeheer (vispassages e.a)	Omvang:	1 stuks
Voortgang:	stuks Gefaseerd: 1	Motivering:	Uitgesteld vanwege twijfels over de effectiviteit van de maatregel. Zodanig opgenomen in RBO-Schelde nota 2020 en wordt tevens opgenomen in de definitieve versie van het Waterschapsbeheerprogramma 2022-2027.
Toelichting:	Deze maatregel heft migratieknelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Aanleggen vispassage Lovenpolder	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	vispasseerbaar maken kunstwerken	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	Aanleggen vispassage ter verbetering van de vismigratie.	
Kwaliteitselement:	Vis	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, chloride, Algemene fysisch-chemische parameters, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Prioritaire stoffen - niet-ubiquitair, Temperatuur

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt voort uit de kwel in het gebied (achtergrondbelasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

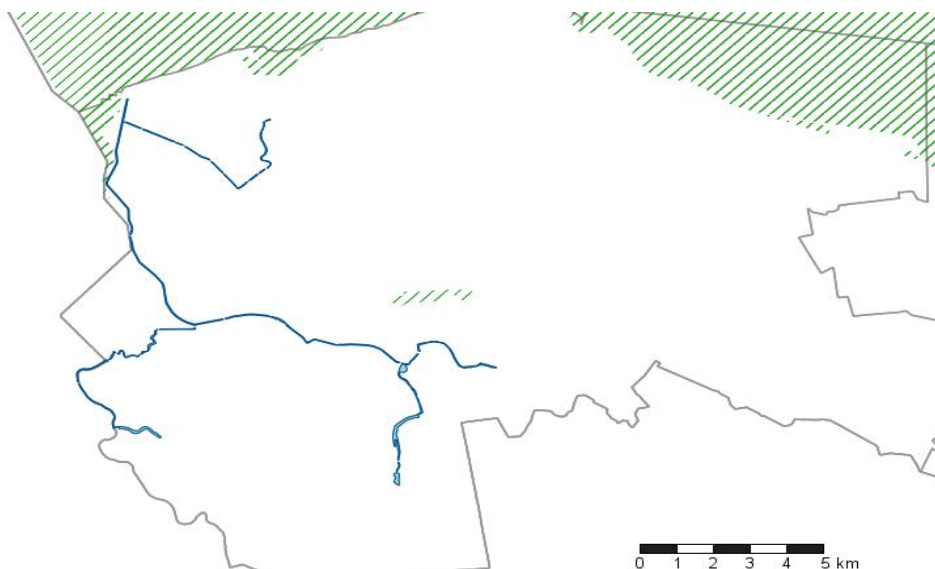
Factsheet: Cadzand

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Sterk Veranderd
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Sluis	Waterlichaamcode: NL42_CDZND
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 1.13 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Sterk Veranderd

[KRW art 4.3]

Het waterlichaam Cadzand heeft de status 'Sterk veranderd' gekregen. De reden hiervoor is, dat door menselijke ingrepen in de hydromorfologie, de hydromorfologie van het waterlichaam zodanig van karakter is veranderd dat een goede ecologische toestand niet meer te realiseren is zonder significante schade aan gebruiksfuncties.

De volgende ingrepen liggen ten grondslag aan het sterk veranderde karakter van het waterlichaam:

- Stuwen, dammen en reservoirs
- Kanalisatie, normalisatie, stabilisatie geul en oeversversterking
- Baggeren en vaarwegonderhoud

In onderstaande tabel worden hydromorfologische herstelmaatregelen genoemd die nodig zijn een meer natuurlijke toestand te bereiken, maar die niet uitgevoerd kunnen worden vanwege significante negatieve effecten op gebruiksfuncties en/of milieu in bredere zin:

Maatregelen wel beschouwd, niet uitvoerbaar	gebruiksfuncties	Milieu in brede zin	Scheepvaart, havens, recreatie	Activiteiten waarvoor water wordt opgeslagen	Waterhuishouding en bescherming tegen overstromingen	Overige duurzame activiteiten
Anders, zie toelichting					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in agrarisch gebied					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in stedelijk gebied					X	
Verwijderen stuwen in intensief agrarisch gebied					X	
Verwijderen waterkeringen					X	

Motivering per gebruiksfunctie:

Gebruiksfunctie: Waterhuishouding, bescherming tegen overstromingen, afwatering

Motivering: Dit waterlichaam bestaat uit voormalige getidekreeken. De door indijking tegenwoordig getijloze kreekrestanten zijn voor de afwatering van de poldergebieden vergraven. De huidige hydromorfologie wijkt sterk af van de oorspronkelijke situatie. Het waterpeil wordt ten behoeve van de gebruiksfuncties kunstmatig gereguleerd. Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk. Daardoor is het herstel van de natuurlijke situatie of verregaande aanpassing van de waterhuishouding onevenredig kostbaar. Verder is het ook maatschappelijk onaanvaardbaar. De ingeschatte effecten van de mitigerende hydromorfologische maatregelen leiden niet tot het behalen van de goede ecologische toestand (GET) voor alle kwaliteitscomponenten. Met name macrofyten, fytoplankton, vissen, nutriënten en bestrijdingsmiddelen zullen de GET niet halen. De definitieve status is sterk veranderd waterlichaam.

Beschouwde alternatieven:

Alternatieven voor de ingrepen die hebben geleid tot het sterk veranderde karakter van het waterlichaam zijn beschouwd, maar deze zijn verworpen om de volgende reden(en):

- technisch onhaalbaar

Motivering:

Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk en maatschappelijk onaanvaardbaar.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De matige score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
fluorantheen				

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Cadzand is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Cadzand domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Algemene fysisch-chemische parameters, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

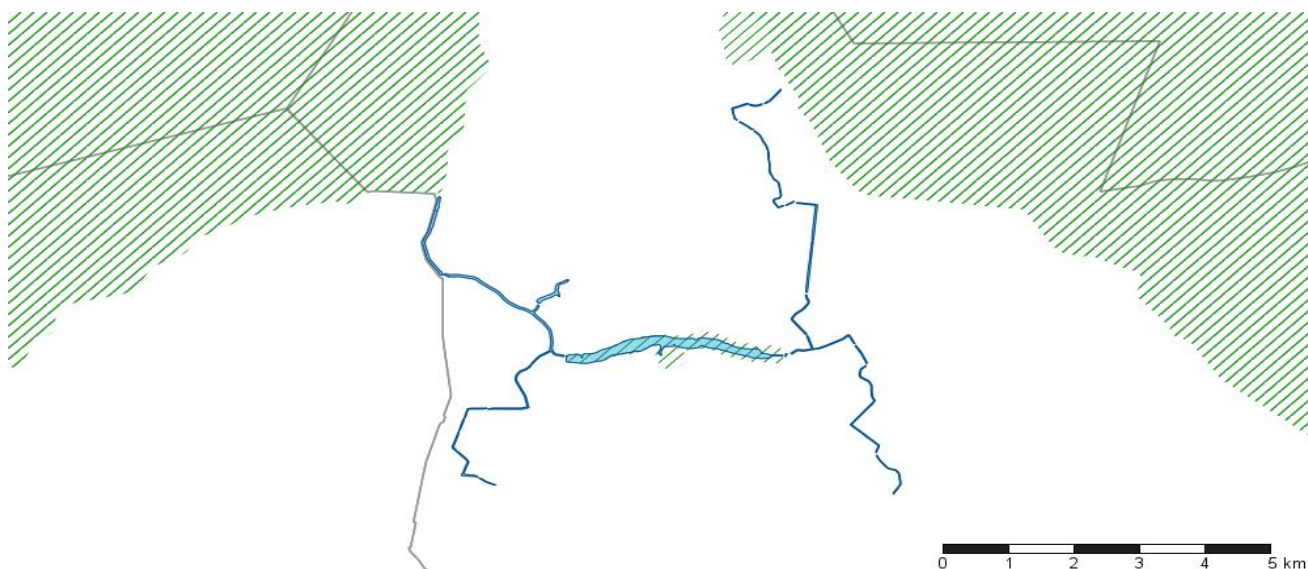
Factsheet: Campen

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Sterk Veranderd
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Hulst	Waterlichaamcode: NL42_CMPN
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.95 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Habitatrichtlijn gebied

- Vogelkreek (NL_HAB_126)

Status: Sterk Veranderd

[KRW art 4.3]

Het waterlichaam Campen heeft de status 'Sterk veranderd' gekregen. De reden hiervoor is, dat door menselijke ingrepen in de hydromorfologie, de hydromorfologie van het waterlichaam zodanig van karakter is veranderd dat een goede ecologische toestand niet meer te realiseren is zonder significante schade aan gebruiksfuncties.

De volgende ingrepen liggen ten grondslag aan het sterk veranderde karakter van het waterlichaam:

- Stuwen, dammen en reservoirs
- Kanalisatie, normalisatie, stabilisatie geul en oeversversterking
- Baggeren en vaarwegonderhoud

In onderstaande tabel worden hydromorfologische herstelmaatregelen genoemd die nodig zijn een meer natuurlijke toestand te bereiken, maar die niet uitgevoerd kunnen worden vanwege significante negatieve effecten op gebruiksfuncties en/of milieu in bredere zin:

Maatregelen wel beschouwd, niet uitvoerbaar	gebruiksfuncties	Milieu in brede zin	Scheepvaart, havens, recreatie	Activiteiten waarvoor water wordt opgeslagen	Waterhuishouding en bescherming tegen overstromingen	Overige duurzame activiteiten
Hanteren natuurlijk waterpeil in agrarisch gebied					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in stedelijk gebied					X	
Verwijderen stuwen in intensief agrarisch gebied					X	
Verwijderen van dammen, dijken, kribben, vaste lagen, stuwen, sluizen, waterkrachtcentrales en/of oeversverdediging in Rijkswateren					X	
Verwijderen waterkeringen					X	

Motivering per gebruiksfunctie:**Gebruiksfunctie:** Waterhuishouding, bescherming tegen overstromingen, afwatering**Motivering:** Dit waterlichaam bestaat uit voormalige getidekreeken. De door indijking tegenwoordig getijloze kreekrestanten zijn voor de afwatering van de poldergebieden vergraven. De huidige hydromorfologie wijkt sterk af van de oorspronkelijke situatie. Het waterpeil wordt ten behoeve van de gebruiksfuncties kunstmatig gereguleerd. Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk. Daardoor is het herstel van de natuurlijke situatie of verregaande aanpassing van de waterhuishouding onevenredig kostbaar. Verder is het ook maatschappelijk onaanvaardbaar. De ingeschatte effecten van de mitigerende hydromorfologische maatregelen leiden niet tot het behalen van de goede ecologische toestand (GET) voor alle kwaliteitscomponenten. Met name macrofyten, fytoplankton, vissen, nutriënten en bestrijdingsmiddelen zullen de GET niet halen. De definitieve status is sterk veranderd waterlichaam.**Beschouwde alternatieven:**

Alternatieven voor de ingrepen die hebben geleid tot het sterk veranderde karakter van het waterlichaam zijn beschouwd, maar deze zijn verworpen om de volgende reden(en):

- technisch onhaalbaar

Motivering:

Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk en maatschappelijk onaanvaardbaar.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				vrijwel zeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
chryseen				
imidacloprid				vrijwel zeker
kobalt				
terbutylazine				vrijwel zeker
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Campen wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Stedelijke ontwikkeling	Rioolwaterzuiveringsinstallaties	Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten, Overige waterflora, Macrofauna
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Campen domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden. Daarnaast belast RWZI Kloosterzande het oppervlaktewater eveneens met nutriënten.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks
Visstandbeheer	25 ha

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Beperken emissies RWZI	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen belasting RWZI nutriënten	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 2 stuks voor meerdere waterlichamen. Beperken effecten van effluent op het waterlichaam. Met name gericht op het verlagen van de nutriënten belasting.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

Oorspronkelijke naam:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
SGBP categorie:	verbreden watergang/-systeem langzaam stromend of stilstaand: NVO groter dan 3m en kleiner dan 10 m	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 38,2 km voor meerdere waterlichamen. Aanleggen van natuurvriendelijke oevers ten behoeve van creëren van habitats.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Temperatuur, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks uitgevoerde maatregelen is toch een stagnering van de ontwikkeling zichtbaar. Waarschijnlijk als gevolg van klimatologische omstandigheden. Ammonium komt vooral via kwel in het oppervlaktewater (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

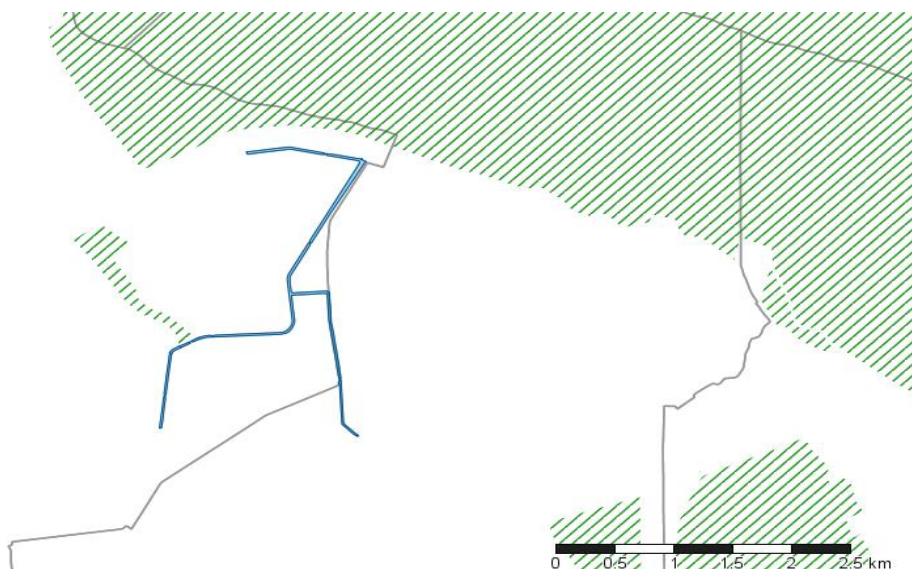
Factsheet: Dekker

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Goes, Kapelle	Waterlichaamcode: NL42_DEKKER
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.13 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Vogelrichtlijngebied

- Oosterschelde (NL_VOG_118)

Habitatrichtlijn gebied

- Oosterschelde (NL_HAB_118)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,30				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Dekker wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Dekker domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LVN pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgeron in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Fytoplankton-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt in het watersysteem via het kwelwater (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

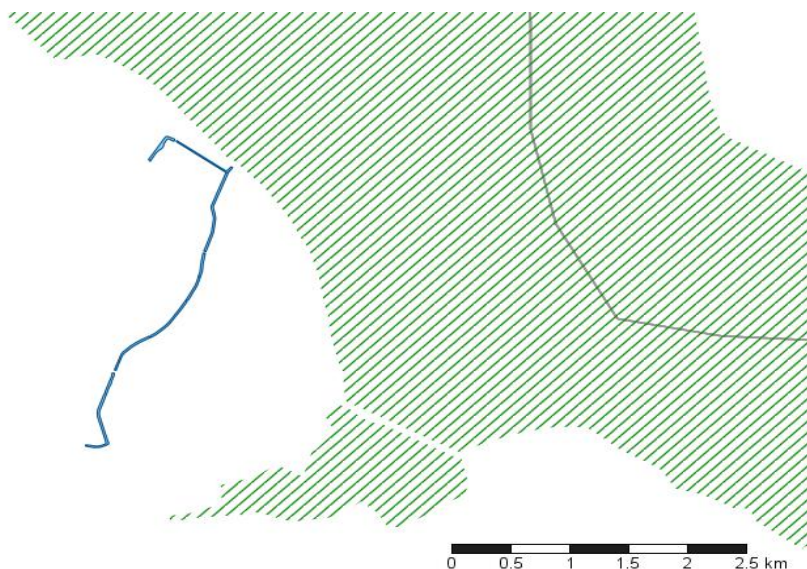
Factsheet: Dreischor

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Schouwen-Duiveland	Waterlichaamcode: NL42_DREISCHOR
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.07 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,30				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
benzo(a)antraceen				
boor				
chryseen				
imidacloprid				
kobalt				
metazachloor				vrijwel zeker
seleen				
terbutylazine				vrijwel zeker
uranium				
zink				vrijwel zeker

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
fluorantheen				

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Dreischor is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Dreischor domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgeron in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt in het watersysteem via het kwelwater (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: Duiveland-Oosterland

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Schouwen-Duiveland	Waterlichaamcode: NL42_DUIV_OOSTERLAND
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.20 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Vogelrichtlijngebied

- Oosterschelde (NL_VOG_118)

Habitatrichtlijn gebied

- Oosterschelde (NL_HAB_118)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,45				onzeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			onzeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
kobalt				
zink				vrijwel zeker

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Duiveland-Oosterland wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Duiveland-Oosterland domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevertormorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater in het watersysteem (achtergrondbelasting)

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

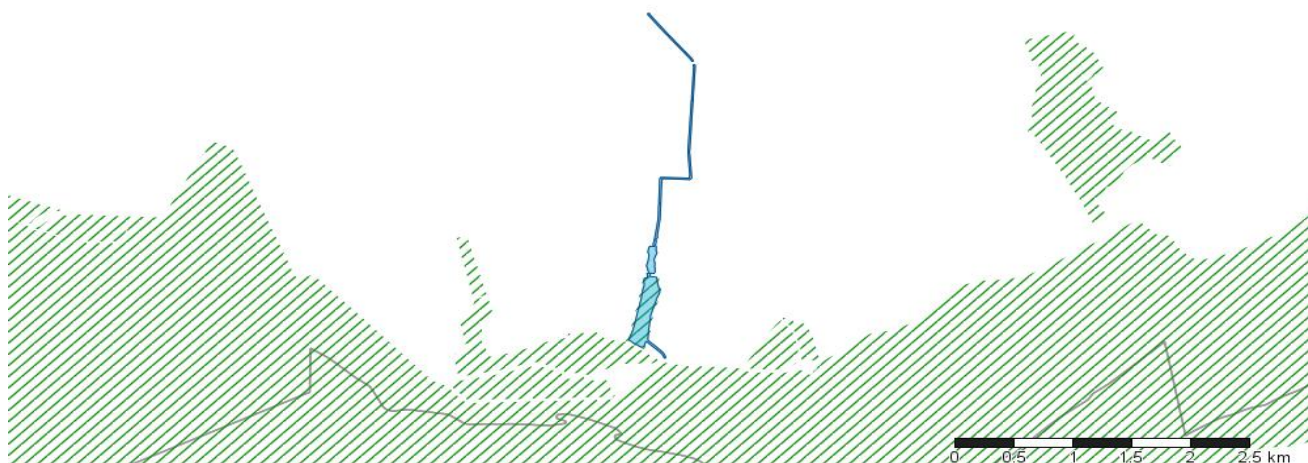
Factsheet: Duiveland-Ouwerkerk

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Schouwen-Duiveland	Waterlichaamcode: NL42_DUIV_OUWERKERK
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.15 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Vogelrichtlijngebied

- Oosterschelde (NL_VOG_118)

Habitatrichtlijn gebied

- Oosterschelde (NL_HAB_118)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,55				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			onzeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				onzeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Duiveland-Ouwerkerk is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Duiveland-Ouwerkerk domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgeron in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
SGBP categorie:	verbreden watergang/-systeem langzaam stromend of stilstaand: NVO groter dan 3m en kleiner dan 10 m	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 38,2 km voor meerdere waterlichamen. Aanleggen van natuurvriendelijke oevers ten behoeve van creëren van habitats.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater in het watersysteem (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

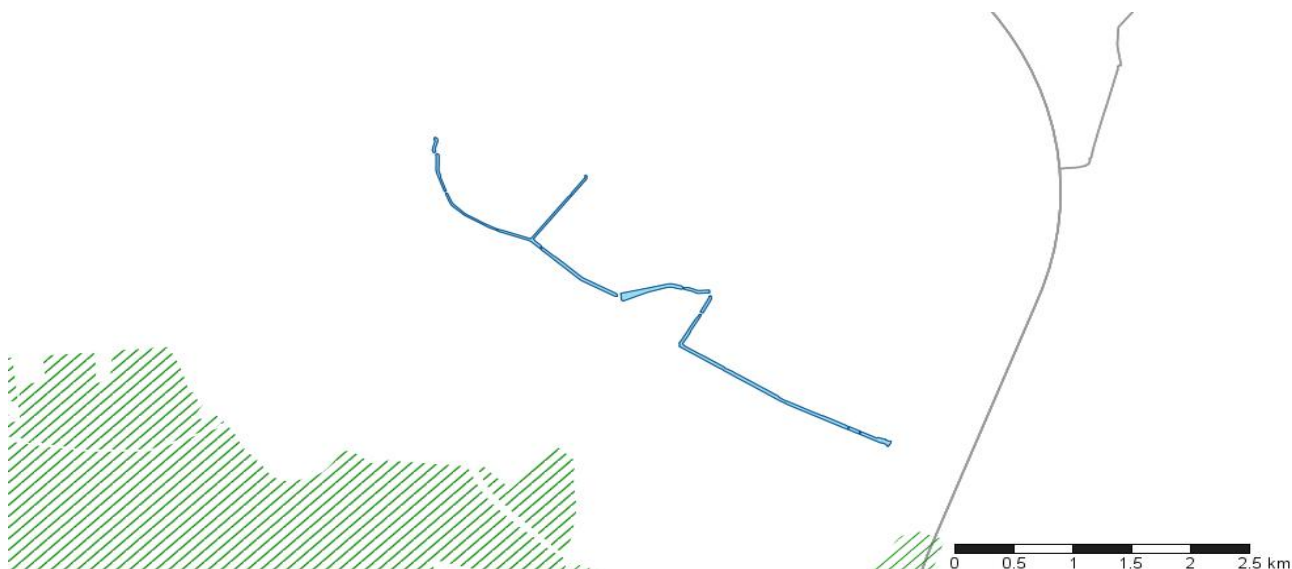
Factsheet: De Eendracht

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Tholen	Waterlichaamcode: NL42_EENDRACHT
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.17 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		X
	Ubiquitaire stoffen			X
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,25				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
chroom				vrijwel zeker
imidacloprid				
kobalt				
koper				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154			X	vrijwel zeker

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Eendracht wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Eendracht domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

De waterkwaliteit wordt verder bepaald door zoetwateraanvoer vanuit het Volkerak-Zoommeer.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visstandbeheer	10 ha

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Aanleggen vispassage bij gemaal De Eendracht	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	vispasseerbaar maken kunstwerken	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	Aanbrengen vispassage bij gemaal De Eendracht	
Kwaliteitselement:	Vis	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt voort uit kwel (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

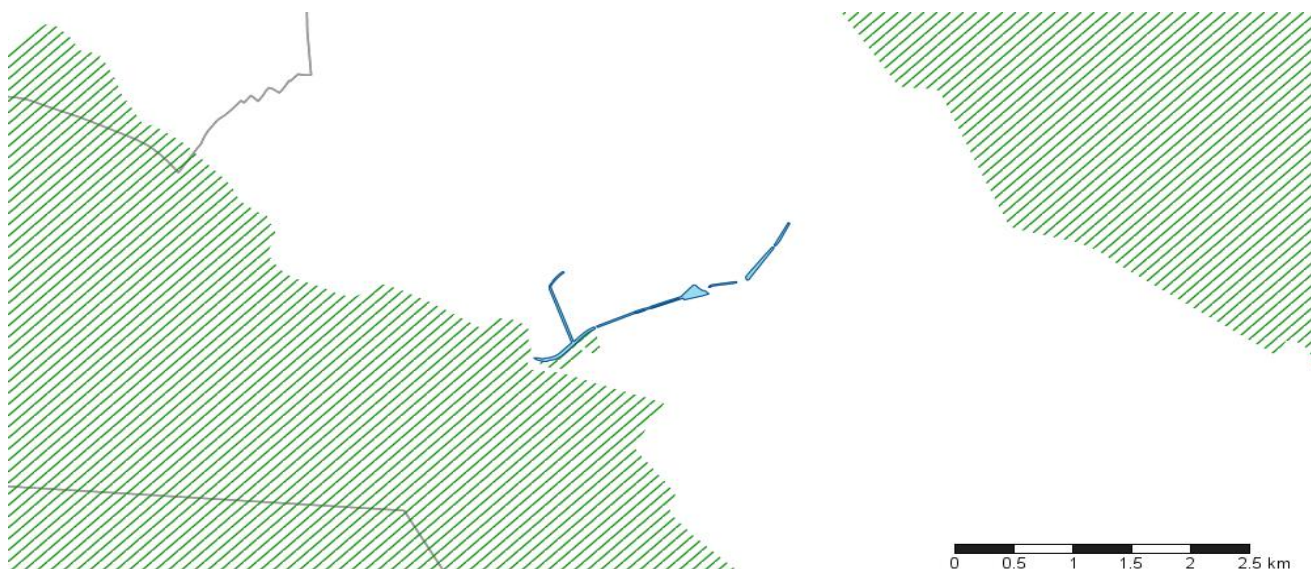
Factsheet: Glerum

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Reimerswaal	Waterlichaamcode: NL42_GLERUM
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.08 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Vogelrichtlijngebied

- Westerschelde & Saeftinghe (NL_VOG_122)

Habitatrichtlijn gebied

- Westerschelde & Saeftinghe (NL_HAB_122)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,30				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Glerum is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Glerum domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNv pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater het watersysteem in (achtergrondbelasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

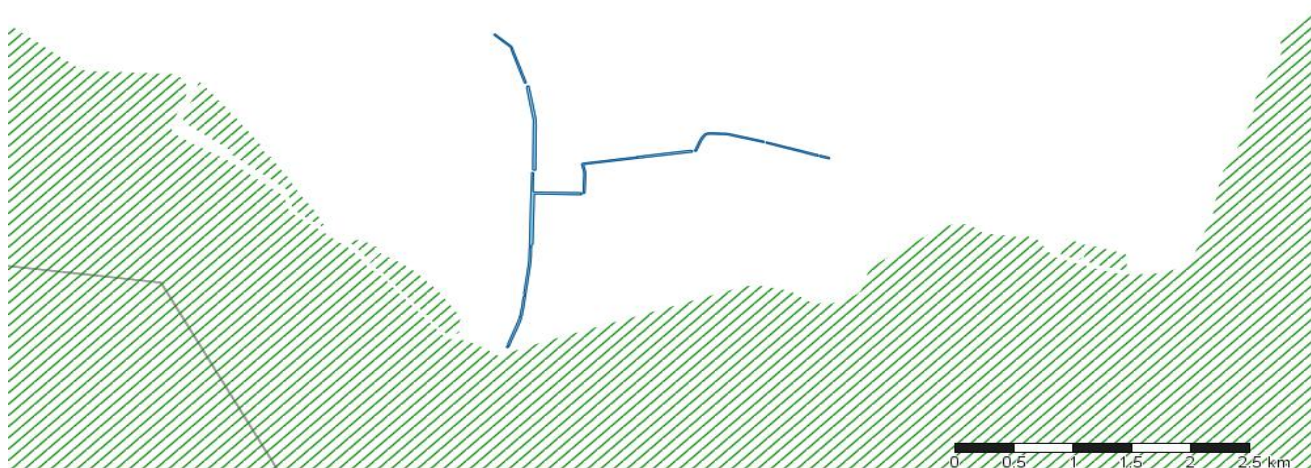
Factsheet: Hellewoud

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Borsele	Waterlichaamcode: NL42_HELLEWOUD
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.11 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,40				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
kobalt				
koper				vrijwel zeker
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Hellewoud is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Hellewoud domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visbeheer (vispassages e.a)	Omvang:	1 stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel heft migratiekelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Temperatuur, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater het watersysteem in (Natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

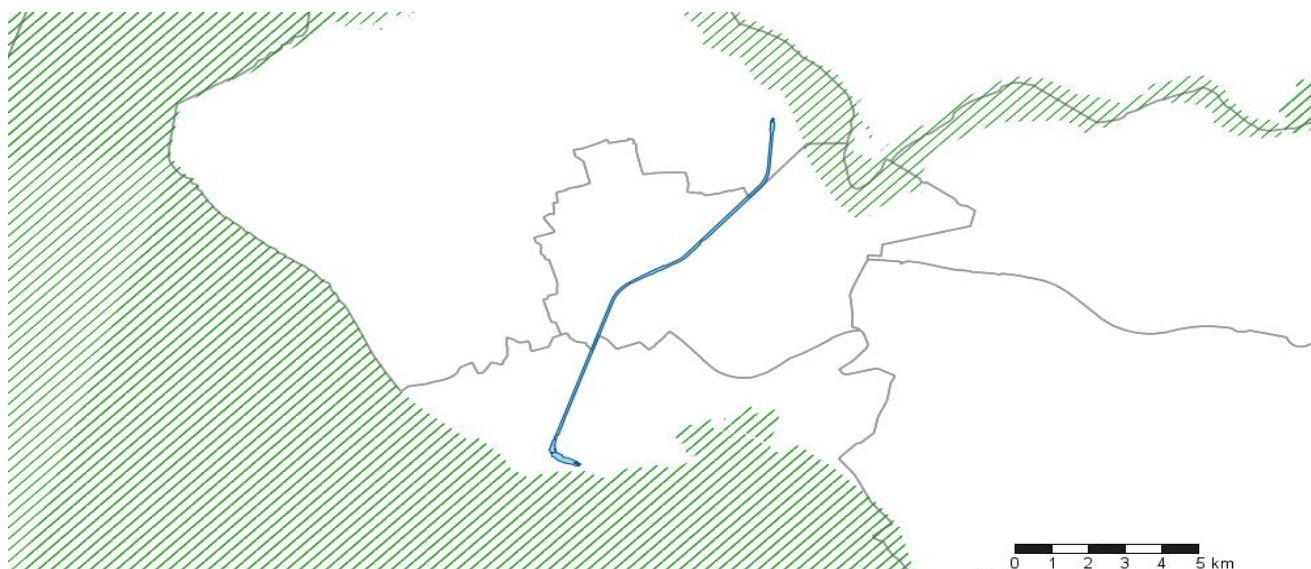
Factsheet: Kanaal door Walcheren

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Middelburg, Veere, Vlissingen	Waterlichaamcode: NL42_KANDWCRN
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 1.00 km ²	

KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
Natura2000 gebied	Publieke grondwaterwinning
Schelpdierwater	Industriële grondwaterwinning
Zwemwaterlocatie	Overige grondwaterwinning
	Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				vrijwel zeker
Vis (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50	X			vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30	X			vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
imidacloprid				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Kanaal door Walcheren is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Transport	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor scheepvaart	Vis

Toelichting:

Het Kanaal door Walcheren is een kunstmatig kanaal, met harde oevers. Verschillende poldergemalen wateren af op dit kanaal.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgeron in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Macrofauna-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Temperatuur, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Klimatologische omstandigheden hebben geleid tot hoge watertemperaturen, waardoor de biologie niet goed is ontwikkeld.

Ammonium komt via het kwelwater in de polders in het kanaal terecht.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

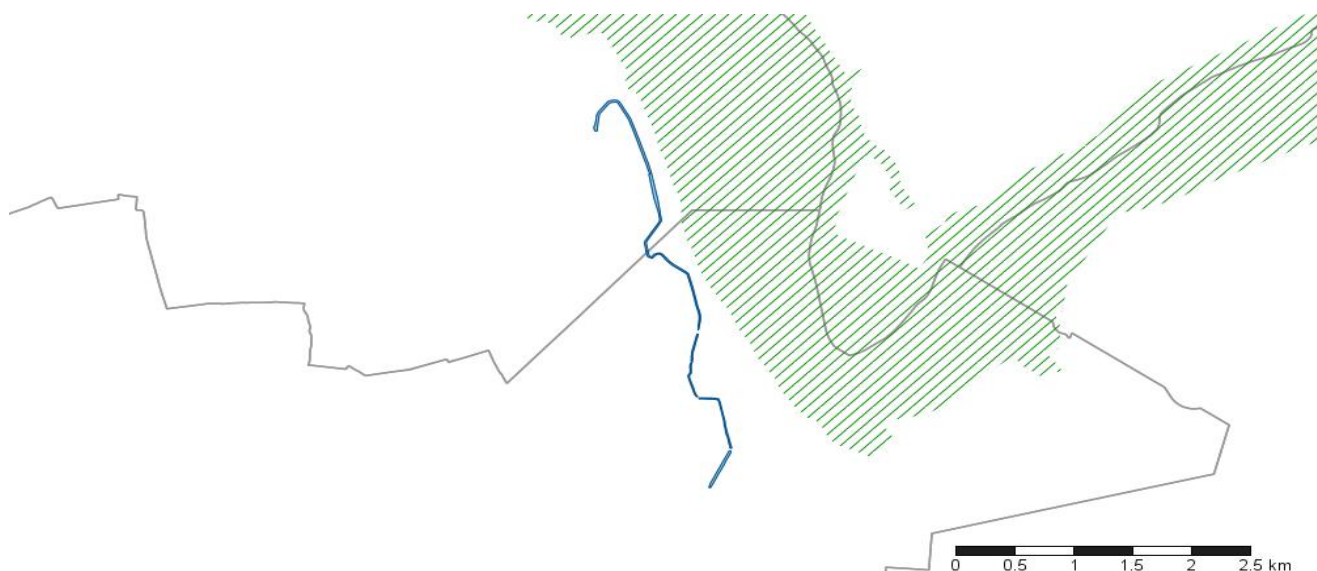
Factsheet: Kleverskerke

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Middelburg, Veere	Waterlichaamcode: NL42_KLEVERSKERKE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.07 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			onzeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,20				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				redelijk zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				onzeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Kleverskerke is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Kleverskerke domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visstandbeheer	Omvang:	5,4 ha
Voortgang:	ha Uitgevoerd: 5,4	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel grijpt direct in op de visstand en beoogt daarmee een verbetering van de visstand en de algemene waterkwaliteit.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.6 KRW.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Motiveringsgrond	Kwaliteitselement
Nieuwe veranderingen	Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, fosfor totaal, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond:**Nieuwe veranderingen**

Inzicht in de achtergrondbelasting voor stikstof toont aan dat de huidige doelen niet haalbaar zijn. De informatie uit de kennisimpuls zullen in 2021 nieuwe doelen opleveren.

Ammonium komt via het kwelwater in het watersysteem terecht (Natuurlijke belasting).

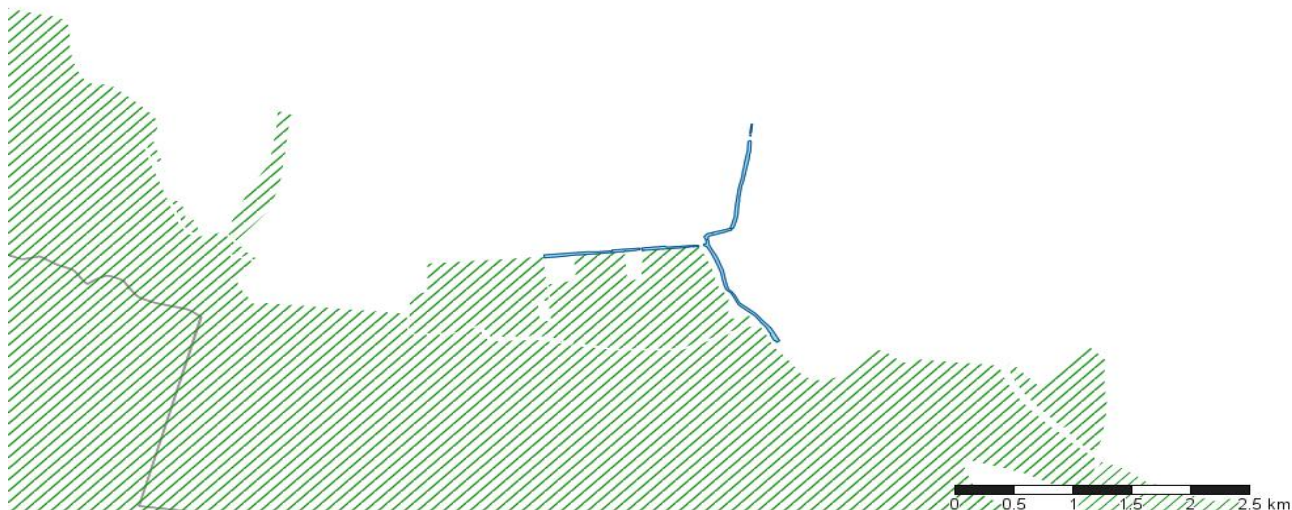
Factsheet: Loohoek

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Tholen	Waterlichaamcode: NL42_LOOHOEK
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.09 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Stilstaand water met een matig zoutgehalte dat bovendien kan fluctueren. De invloed van zout is dominant over andere omgevingsfactoren, waarbij verdamping van het water in de zomer mede de ecologische omstandigheden bepaalt. Het water wordt gevoed door neerslag en brakke kwel. Sinds enkele jaren wordt Luyster doorgespoeld met zoet water uit het Volkerak-Zoommeer voor het geschikt maken van het water voor beregenen van landbouwgrond. Mede hierdoor is het watersysteem minder zout vergeleken met de vorige planperioden.

Beschermde gebieden:**Vogelrichtlijngebied**

- Oosterschelde (NL_VOG_118)

Habitatrichtlijn gebied

- Oosterschelde (NL_HAB_118)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

Wijzigingen waterlichaam

Te zoet voor M31

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				redelijk zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
imidacloprid				
kobalt				
linuron				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Loohoek is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Loohoek domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden. De waterkwaliteit wordt verder bepaald door zoetwateraanvoer vanuit het Volkerak-Zoommeer.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	3 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, chloride, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater in het systeem (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: De Luyster

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Tholen	Waterlichaamcode: NL42_LUYSTER
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.10 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Stilstaand water met een matig zoutgehalte dat bovendien kan fluctueren. De invloed van zout is dominant over andere omgevingsfactoren, waarbij verdamping van het water in de zomer mede de ecologische omstandigheden bepaalt. Het water wordt gevoed door neerslag en brakke kwel. Sinds enkele jaren wordt Luyster doorgespoeld met zoet water uit het Volkerak-Zoommeer voor het geschikt maken van het water voor beregenen van landbouwgrond. Mede hierdoor is het watersysteem minder zout vergeleken met de vorige planperioden.

Beschermde gebieden:**Vogelrichtlijngebied**

- Oosterschelde (NL_VOG_118)

Habitatrichtlijn gebied

- Oosterschelde (NL_HAB_118)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

Wijzigingen waterlichaam

Niet brak genoeg voor M31

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				redelijk zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Luyster is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam De Luyster domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

De waterkwaliteit wordt verder bepaald door zoetwateraanvoer vanuit het Volkerak-Zoommeer.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visstandbeheer	Omvang: 4,5 ha
Voortgang: Uitgevoerd: 4,5	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel grijpt direct in op de visstand en beoogt daarmee een verbetering van de visstand en de algemene waterkwaliteit.	
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang. Ammonium, komt voort uit kwel (achtergrondbelasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

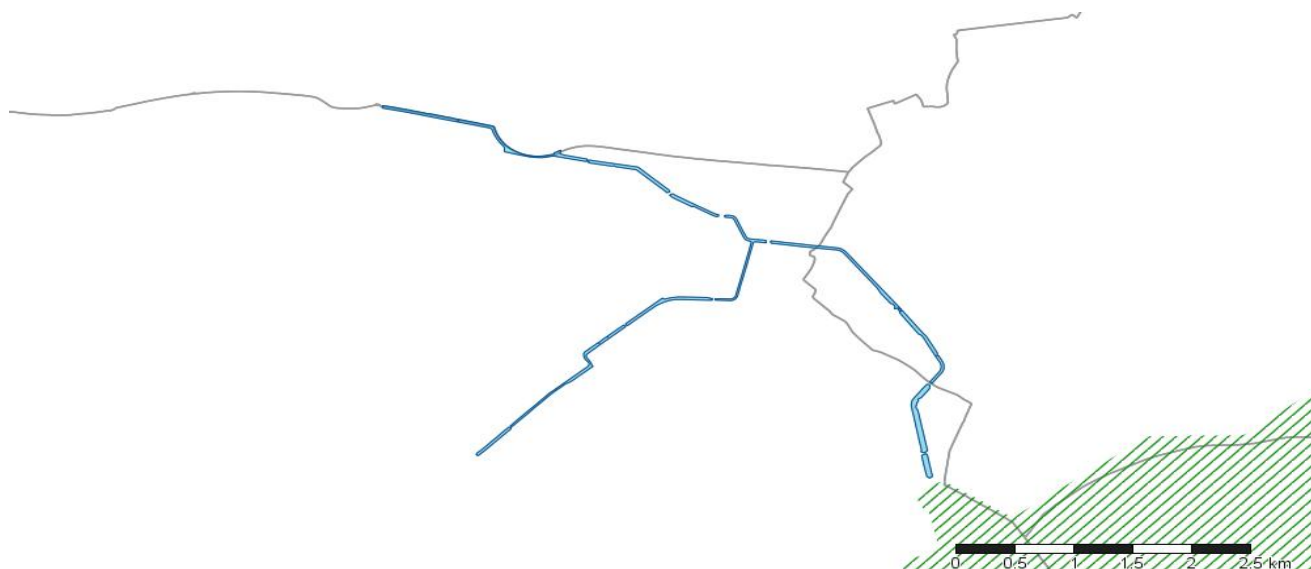
Factsheet: Maelstede

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Borsele, Goes, Kapelle	Waterlichaamcode: NL42_MAELENDE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.26 km ²	

KRW Oppervlaktewaterlichaam

Natura2000 gebied

Schelpdierwater

Zwemwaterlocatie

Winningen voor menselijke consumptie:

Publieke grondwaterwinning

Industriële grondwaterwinning

Overige grondwaterwinning

Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				onzeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
boor				
imidacloprid				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Maelstede is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Maelstede domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden. Daarnaast belast RWZI Willem-Annapolder het oppervlaktewater eveneens met nutriënten.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visstandbeheer	13,8 ha

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Vispassage	Omvang:	1 stuks
Voortgang:	stuks Gefaseerd: 1	Motivering:	Uitgesteld vanwege twijfels over de effectiviteit van de maatregel. Zodanig opgenomen in RBO-Schelde nota 2020 en wordt tevens opgenomen in de definitieve versie van het Waterschapsbeheerprogramma 2022-2027
Toelichting:	Deze maatregel heft migratieknelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevertormorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Vispassage de Poel	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	vispasseerbaar maken kunstwerken	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	Aanleggen vispassage ter verbetering van de vismigratie.	
Kwaliteitselement:	Vis	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater in het systeem terecht (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

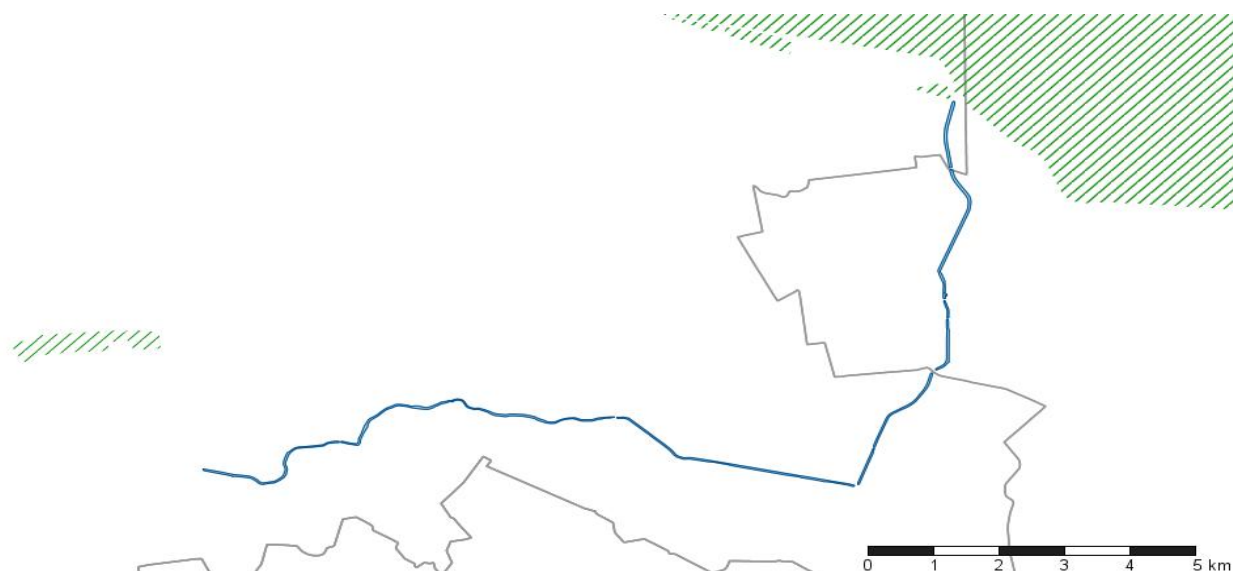
Factsheet: Nol Zeven

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Sterk Veranderd
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Sluis, Terneuzen	Waterlichaamcode: NL42_NLZVN
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.54 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Sterk Veranderd

[KRW art 4.3]

Het waterlichaam Nol Zeven heeft de status 'Sterk veranderd' gekregen. De reden hiervoor is, dat door menselijke ingrepen in de hydromorfologie, de hydromorfologie van het waterlichaam zodanig van karakter is veranderd dat een goede ecologische toestand niet meer te realiseren is zonder significante schade aan gebruiksfuncties.

De volgende ingrepen liggen ten grondslag aan het sterk veranderde karakter van het waterlichaam:

- Stuwen, dammen en reservoirs
- Kanalisatie, normalisatie, stabilisatie geul en oeversversterking
- Baggeren en vaarwegonderhoud

In onderstaande tabel worden hydromorfologische herstelmaatregelen genoemd die nodig zijn een meer natuurlijke toestand te bereiken, maar die niet uitgevoerd kunnen worden vanwege significante negatieve effecten op gebruiksfuncties en/of milieu in bredere zin:

Maatregelen wel beschouwd, niet uitvoerbaar	gebruiksfuncties	Milieu in brede zin	Scheepvaart, havens, recreatie	Activiteiten waarvoor water wordt opgeslagen	Waterhuishouding en bescherming tegen overstromingen	Overige duurzame activiteiten
Hanteren natuurlijk waterpeil in agrarisch gebied					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in stedelijk gebied					X	
Inundatiezone vergroten door dijkverlegging en beperken/verbieden gebruiksfuncties					X	
Verwijderen stuwen in intensief agrarisch gebied					X	
Verwijderen waterkeringen					X	

Motivering per gebruiksfunctie:

Gebruiksfunctie: Waterhuishouding, bescherming tegen overstromingen, afwatering

Motivering: Dit waterlichaam bestaat uit voormalige getidekreeken. De door indijking tegenwoordig getijloze kreekrestanten zijn voor de afwatering van de poldergebieden vergraven. De huidige hydromorfologie wijkt sterk af van de oorspronkelijke situatie. Het waterpeil wordt ten behoeve van de gebruiksfuncties kunstmatig gereguleerd. Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk. Daardoor is het herstel van de natuurlijke situatie of verregaande aanpassing van de waterhuishouding onevenredig kostbaar. Verder is het ook maatschappelijk onaanvaardbaar. De ingeschatte effecten van de mitigerende hydromorfologische maatregelen leiden niet tot het behalen van de goede ecologische toestand (GET) voor alle kwaliteitscomponenten. Met name macrofyten, fytoplankton, vissen, nutriënten en bestrijdingsmiddelen zullen de GET niet halen. De definitieve status is sterk veranderd waterlichaam.

Beschouwde alternatieven:

Alternatieven voor de ingrepen die hebben geleid tot het sterk veranderde karakter van het waterlichaam zijn beschouwd, maar deze zijn verworpen om de volgende reden(en):

- technisch onhaalbaar

Motivering:

Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk en maatschappelijk onaanvaardbaar.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
kwik				
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Nol Zeven verzilt in tijden van droogte. 2018, 2019 en 2020 zijn erg droog geweest waardoor het chloridegehalte hoge ligt dan in de vorige planperiode.

Toelichting:

Nol Zeven is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Nol Zeven domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNv pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Vispassage	Omvang:	1 stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Aanleg stuw Beun in 2019.
Toelichting:	Deze maatregel heft migratiekelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, chloride, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater in het systeem (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

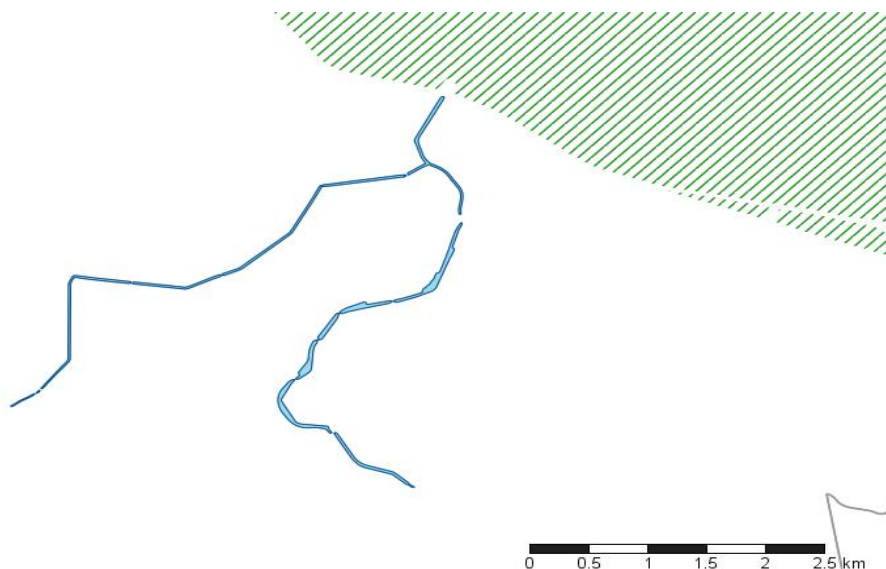
Factsheet: Nummer Een

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Sterk Veranderd
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Sluis	Waterlichaamcode: NL42_NREEN
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.25 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Sterk Veranderd

[KRW art 4.3]

Het waterlichaam Nummer Een heeft de status 'Sterk veranderd' gekregen. De reden hiervoor is, dat door menselijke ingrepen in de hydromorfologie, de hydromorfologie van het waterlichaam zodanig van karakter is veranderd dat een goede ecologische toestand niet meer te realiseren is zonder significante schade aan gebruiksfuncties.

De volgende ingrepen liggen ten grondslag aan het sterk veranderde karakter van het waterlichaam:

- Stuwen, dammen en reservoirs
- Kanalisatie, normalisatie, stabilisatie geul en oeversversterking
- Baggeren en vaarwegonderhoud

In onderstaande tabel worden hydromorfologische herstelmaatregelen genoemd die nodig zijn een meer natuurlijke toestand te bereiken, maar die niet uitgevoerd kunnen worden vanwege significante negatieve effecten op gebruiksfuncties en/of milieu in bredere zin:

Maatregelen wel beschouwd, niet uitvoerbaar	gebruiksfuncties	Milieu in brede zin	Scheepvaart, havens, recreatie	Activiteiten waarvoor water wordt opgeslagen	Waterhuishouding en bescherming tegen overstromingen	Overige duurzame activiteiten
Hanteren natuurlijk waterpeil in agrarisch gebied					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in stedelijk gebied					X	
Inundatiezone vergroten door dijkverlegging en beperken/verbieden gebruiksfuncties					X	
Verwijderen stuwen in intensief agrarisch gebied					X	
Verwijderen waterkeringen					X	

Motivering per gebruiksfunctie:

Gebruiksfunctie: Waterhuishouding, bescherming tegen overstromingen, afwatering

Motivering: Dit waterlichaam bestaat uit voormalige getidekreeken. De door indijking tegenwoordig getijloze kreekrestanten zijn voor de afwatering van de poldergebieden vergraven. De huidige hydromorfologie wijkt sterk af van de oorspronkelijke situatie. Het waterpeil wordt ten behoeve van de gebruiksfuncties kunstmatig gereguleerd. Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk. Daardoor is het herstel van de natuurlijke situatie of verregaande aanpassing van de waterhuishouding onevenredig kostbaar. Verder is het ook maatschappelijk onaanvaardbaar. De ingeschatte effecten van de mitigerende hydromorfologische maatregelen leiden niet tot het behalen van de goede ecologische toestand (GET) voor alle kwaliteitscomponenten. Met name macrofyten, fytoplankton, vissen, nutriënten en bestrijdingsmiddelen zullen de GET niet halen. De definitieve status is sterk veranderd waterlichaam.

Beschouwde alternatieven:

Alternatieven voor de ingrepen die hebben geleid tot het sterk veranderde karakter van het waterlichaam zijn beschouwd, maar deze zijn verworpen om de volgende reden(en):

- technisch onhaalbaar

Motivering:

Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk en maatschappelijk onaanvaardbaar.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				redelijk zeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
chryseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Nummer Eén wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Stedelijke ontwikkeling	Rioolwaterzuiveringsinstallaties	Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten, Macrofauna, Overige waterflora
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Nummer Een domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

Daarnaast belast RWZI Oostburg en Breskens het oppervlaktewater eveneens met nutriënten.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LVN pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Onderzoek beperken emissies RWZI	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen belasting RWZI nutriënten	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 2 stuks voor meerdere waterlichamen. Onderzoek beperken effecten van effluent op het waterlichaam. Met name gericht op het verlagen van de nutriëntenbelasting.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Temperatuur, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater in het systeem (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

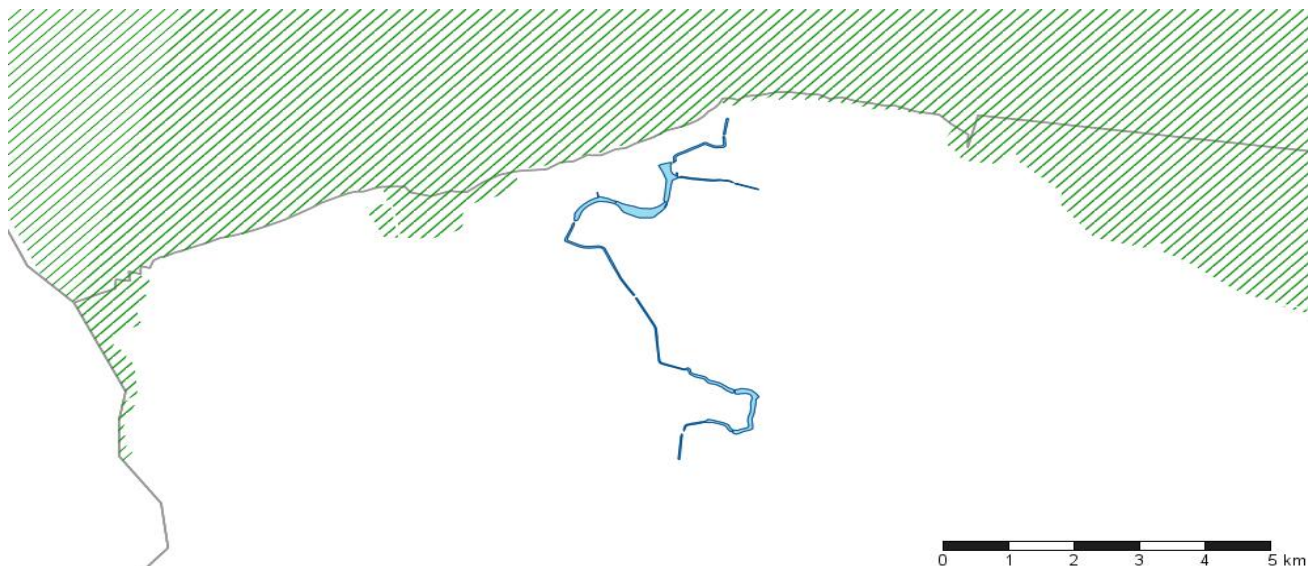
Factsheet: Nieuwe Sluis

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Sterk Veranderd
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Sluis	Waterlichaamcode: NL42_NWSLS
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.53 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Sterk Veranderd

[KRW art 4.3]

Het waterlichaam Nieuwe Sluis heeft de status 'Sterk veranderd' gekregen. De reden hiervoor is, dat door menselijke ingrepen in de hydromorfologie, de hydromorfologie van het waterlichaam zodanig van karakter is veranderd dat een goede ecologische toestand niet meer te realiseren is zonder significante schade aan gebruiksfuncties.

De volgende ingrepen liggen ten grondslag aan het sterk veranderde karakter van het waterlichaam:

- Stuwen, dammen en reservoirs
- Kanalisatie, normalisatie, stabilisatie geul en oeversversterking
- Baggeren en vaarwegonderhoud

In onderstaande tabel worden hydromorfologische herstelmaatregelen genoemd die nodig zijn een meer natuurlijke toestand te bereiken, maar die niet uitgevoerd kunnen worden vanwege significante negatieve effecten op gebruiksfuncties en/of milieu in bredere zin:

Maatregelen wel beschouwd, niet uitvoerbaar	gebruiksfuncties	Milieu in brede zin	Scheepvaart, havens, recreatie	Activiteiten waarvoor water wordt opgeslagen	Waterhuishouding en bescherming tegen overstromingen	Overige duurzame activiteiten
Hanteren natuurlijk waterpeil in agrarisch gebied					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in stedelijk gebied					X	
Inundatiezone vergroten door dijkverlegging en beperken/verbieden gebruiksfuncties					X	
Verwijderen stuwen in intensief agrarisch gebied					X	
Verwijderen waterkeringen					X	

Motivering per gebruiksfunctie:

Gebruiksfunctie: Waterhuishouding, bescherming tegen overstromingen, afwatering

Motivering: Dit waterlichaam bestaat uit voormalige getidekreeken. De door indijking tegenwoordig getijloze kreekrestanten zijn voor de afwatering van de poldergebieden vergraven. De huidige hydromorfologie wijkt sterk af van de oorspronkelijke situatie. Het waterpeil wordt ten behoeve van de gebruiksfuncties kunstmatig gereguleerd. Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk. Daardoor is het herstel van de natuurlijke situatie of verregaande aanpassing van de waterhuishouding onevenredig kostbaar. Verder is het ook maatschappelijk onaanvaardbaar. De ingeschatte effecten van de mitigerende hydromorfologische maatregelen leiden niet tot het behalen van de goede ecologische toestand (GET) voor alle kwaliteitscomponenten. Met name macrofyten, fytoplankton, vissen, nutriënten en bestrijdingsmiddelen zullen de GET niet halen. De definitieve status is sterk veranderd waterlichaam.

Beschouwde alternatieven:

Alternatieven voor de ingrepen die hebben geleid tot het sterk veranderde karakter van het waterlichaam zijn beschouwd, maar deze zijn verworpen om de volgende reden(en):

- technisch onhaalbaar

Motivering:

Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk en maatschappelijk onaanvaardbaar.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				redelijk zeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
chryseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Nieuwesluis is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Stedelijke ontwikkeling	Rioolwaterzuiveringsinstallaties	Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten, Overige waterflora, Macrofauna
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Nieuwersluis domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

Daarnaast belast RWZI Oostburg en Breskens het oppervlaktewater eveneens met nutriënten.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LVN pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Onderzoek beperken emissies RWZI	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen belasting RWZI nutriënten	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 2 stuks voor meerdere waterlichamen. Onderzoek beperken effecten van effluent op het waterlichaam. Met name gericht op het verlagen van de nutriëntenbelasting.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Temperatuur, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater het watersysteem in (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

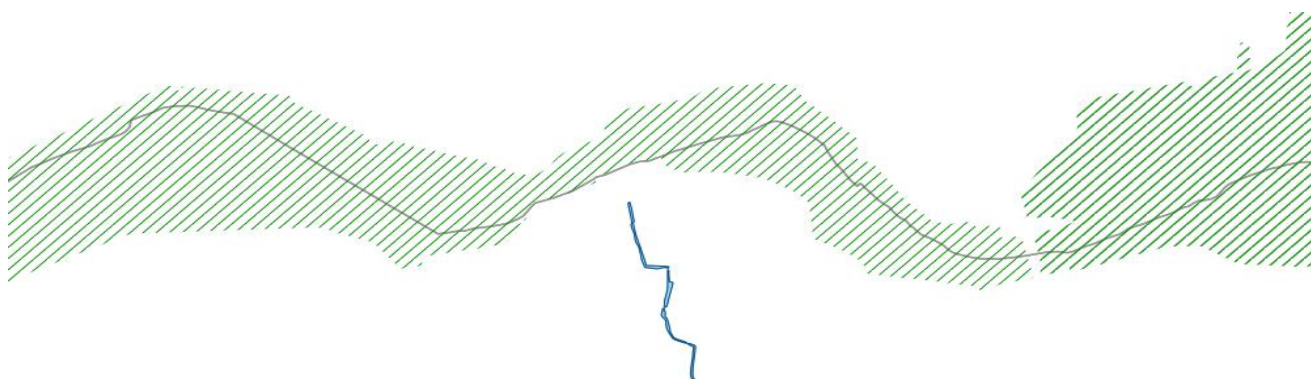
Factsheet: Oosterland

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Goes	Waterlichaamcode: NL42_OOSTERLAND
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.04 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,25				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
terbutylazine				vrijwel zeker
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Oosterland wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Oosterland domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visstandbeheer	Omvang:	1,5 ha
Voortgang:	ha Uitgevoerd: 1,5	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel grijpt direct in op de visstand en beoogt daarmee een verbetering van de visstand en de algemene waterkwaliteit.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, chloride, Algemene fysisch-chemische parameters, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater in het watersysteem (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

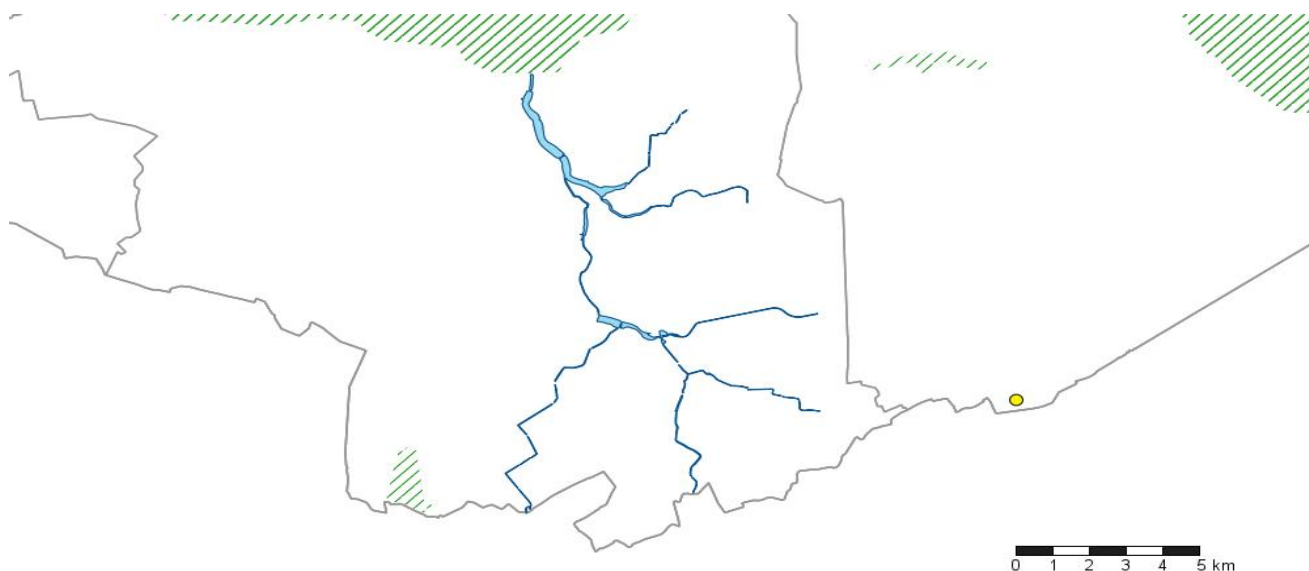
Factsheet: Othene

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Sterk Veranderd
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Terneuzen	Waterlichaamcode: NL42_OTHNE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 1.96 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Sterk Veranderd

[KRW art 4.3]

Het waterlichaam Othene heeft de status 'Sterk veranderd' gekregen. De reden hiervoor is, dat door menselijke ingrepen in de hydromorfologie, de hydromorfologie van het waterlichaam zodanig van karakter is veranderd dat een goede ecologische toestand niet meer te realiseren is zonder significante schade aan gebruiksfuncties.

De volgende ingrepen liggen ten grondslag aan het sterk veranderde karakter van het waterlichaam:

- Stuwen, dammen en reservoirs
- Kanalisatie, normalisatie, stabilisatie geul en oeversversterking
- Baggeren en vaarwegonderhoud

In onderstaande tabel worden hydromorfologische herstelmaatregelen genoemd die nodig zijn een meer natuurlijke toestand te bereiken, maar die niet uitgevoerd kunnen worden vanwege significante negatieve effecten op gebruiksfuncties en/of milieu in bredere zin:

Maatregelen wel beschouwd, niet uitvoerbaar	gebruiksfuncties	Milieu in brede zin	Scheepvaart, havens, recreatie	Activiteiten waarvoor water wordt opgeslagen	Waterhuishouding en bescherming tegen overstromingen	Overige duurzame activiteiten
Anders, zie toelichting					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in agrarisch gebied					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in stedelijk gebied					X	
Verwijderen stuwen in intensief agrarisch gebied					X	
Verwijderen waterkeringen					X	

Motivering per gebruiksfunctie:

Gebruiksfunctie: Waterhuishouding, bescherming tegen overstromingen, afwatering

Motivering: Dit waterlichaam bestaat uit voormalige getidekreeken. De door indijking tegenwoordig getijloze kreekrestanten zijn voor de afwatering van de poldergebieden vergraven. De huidige hydromorfologie wijkt sterk af van de oorspronkelijke situatie. Het waterpeil wordt ten behoeve van de gebruiksfuncties kunstmatig gereguleerd. Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk. Daardoor is het herstel van de natuurlijke situatie of verregaande aanpassing van de waterhuishouding onevenredig kostbaar. Verder is het ook maatschappelijk onaanvaardbaar. De ingeschatte effecten van de mitigerende hydromorfologische maatregelen leiden niet tot het behalen van de goede ecologische toestand (GET) voor alle kwaliteitscomponenten. Met name macrofyten, fytoplankton, vissen, nutriënten en bestrijdingsmiddelen zullen de GET niet halen. De definitieve status is sterk veranderd waterlichaam.

Beschouwde alternatieven:

Alternatieven voor de ingrepen die hebben geleid tot het sterk veranderde karakter van het waterlichaam zijn beschouwd, maar deze zijn verworpen om de volgende reden(en):

- technisch onhaalbaar

Motivering:

Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk en maatschappelijk onaanvaardbaar.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
koper				vrijwel zeker
seleen				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Othene is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Othene domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LVN pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	2 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visbeheer (vispassages e.a)	Omvang: 4 stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 4	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel heft migratiekelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.	
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oeversmorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater in het systeem (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

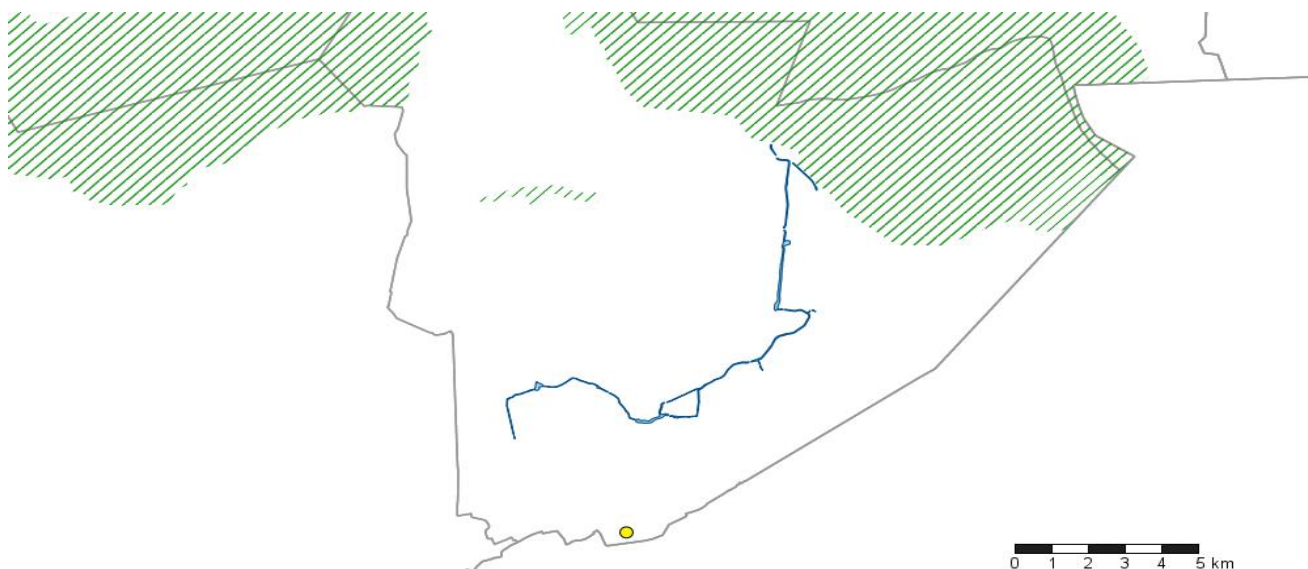
Factsheet: Paal

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Sterk Veranderd
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Hulst	Waterlichaamcode: NL42_PAAL
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.61 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Sterk Veranderd

[KRW art 4.3]

Het waterlichaam Paal heeft de status 'Sterk veranderd' gekregen. De reden hiervoor is, dat door menselijke ingrepen in de hydromorfologie, de hydromorfologie van het waterlichaam zodanig van karakter is veranderd dat een goede ecologische toestand niet meer te realiseren is zonder significante schade aan gebruiksfuncties.

De volgende ingrepen liggen ten grondslag aan het sterk veranderde karakter van het waterlichaam:

- Stuwen, dammen en reservoirs
- Kanalisatie, normalisatie, stabilisatie geul en oeversversterking
- Baggeren en vaarwegonderhoud

In onderstaande tabel worden hydromorfologische herstelmaatregelen genoemd die nodig zijn een meer natuurlijke toestand te bereiken, maar die niet uitgevoerd kunnen worden vanwege significante negatieve effecten op gebruiksfuncties en/of milieu in bredere zin:

Maatregelen wel beschouwd, niet uitvoerbaar	gebruiksfuncties	Milieu in brede zin	Scheepvaart, havens, recreatie	Activiteiten waarvoor water wordt opgeslagen	Waterhuishouding en bescherming tegen overstromingen	Overige duurzame activiteiten
Anders, zie toelichting					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in agrarisch gebied					X	
Hanteren natuurlijk waterpeil in stedelijk gebied					X	
Verwijderen stuwen in intensief agrarisch gebied					X	
Verwijderen waterkeringen					X	

Motivering per gebruiksfunctie:

Gebruiksfunctie: Waterhuishouding, bescherming tegen overstromingen, afwatering

Motivering: Dit waterlichaam bestaat uit voormalige getidekreeken. De door indijking tegenwoordig getijloze kreekrestanten zijn voor de afwatering van de poldergebieden vergraven. De huidige hydromorfologie wijkt sterk af van de oorspronkelijke situatie. Het waterpeil wordt ten behoeve van de gebruiksfuncties kunstmatig gereguleerd. Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk. Daardoor is het herstel van de natuurlijke situatie of verregaande aanpassing van de waterhuishouding onevenredig kostbaar. Verder is het ook maatschappelijk onaanvaardbaar. De ingeschatte effecten van de mitigerende hydromorfologische maatregelen leiden niet tot het behalen van de goede ecologische toestand (GET) voor alle kwaliteitscomponenten. Met name macrofyten, fytoplankton, vissen, nutriënten en bestrijdingsmiddelen zullen de GET niet halen. De definitieve status is sterk veranderd waterlichaam.

Beschouwde alternatieven:

Alternatieven voor de ingrepen die hebben geleid tot het sterk veranderde karakter van het waterlichaam zijn beschouwd, maar deze zijn verworpen om de volgende reden(en):

- technisch onhaalbaar

Motivering:

Verplaatsing van de gebruiksfuncties is vrijwel onmogelijk en maatschappelijk onaanvaardbaar.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				vrijwel zeker
terbutylazine				vrijwel zeker
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Paal is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Paal domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

Daarnaast belast RWZI Hulst het oppervlaktewater eveneens met nutriënten.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visbeheer (vispassages e.a)	Omvang: 2 stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 2	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel heft migratieknelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.	
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevertormorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	chloride, Fytoplankton-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ontwikkeling van de biologie blijft achter, ondanks de getroffen maatregelen. De oorzaak van deze stagnatie is ligt bij de klimatologische omstandigheden.
Ammonium komt in het systeem via het kwelwater (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: De Piet

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Goes	Waterlichaamcode: NL42_PIET
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.36 km ²	

KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
Natura2000 gebied	Publieke grondwaterwinning
Schelpdierwater	Industriële grondwaterwinning
Zwemwaterlocatie	Overige grondwaterwinning
	Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		X
	Ubiquitaire stoffen			X
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		X
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		X

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
chroom				vrijwel zeker
imidacloprid				
kobalt				
koper				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154			X	vrijwel zeker

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

De Piet is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam De Piet domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visstandbeheer	34,5 ha

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visbeheer (vispassages e.a)	Omvang:	1 stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel heft migratiekelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt in het watersysteem via de kwel (achtergrondbelasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

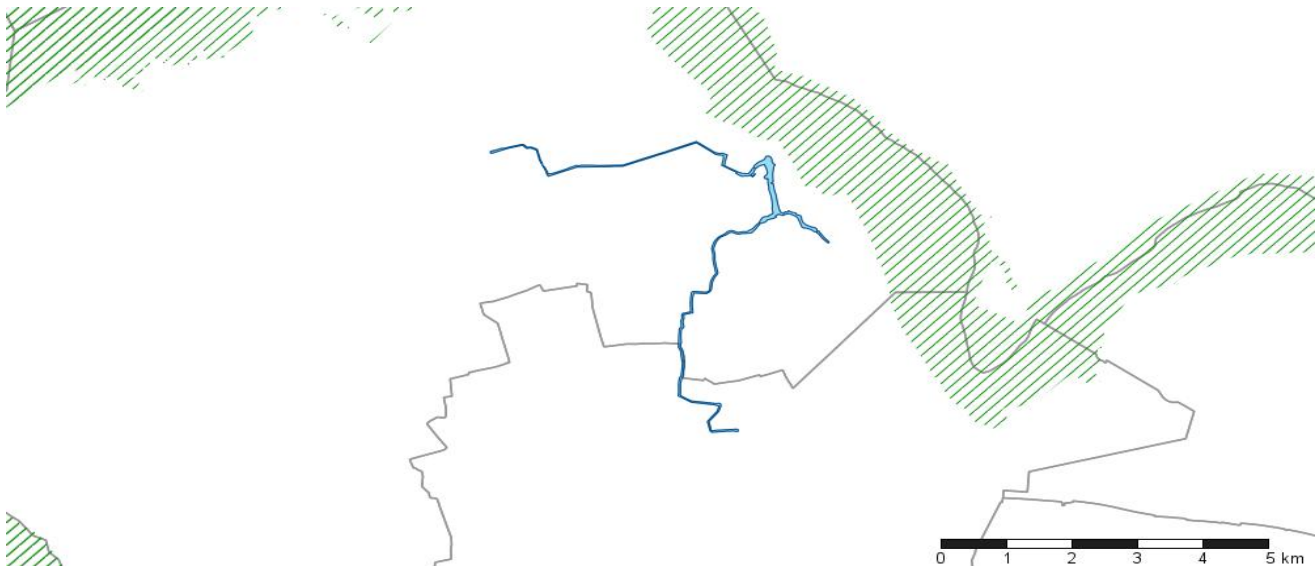
Factsheet: Poppekinderen

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Middelburg, Veere	Waterlichaamcode: NL42_POPPEKINDEREN
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.44 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			onzeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
uranium				
zink				vrijwel zeker

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Poppekinderen wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Poppekinderen domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a.)	8 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt in het systeem via het kwelwater (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: 't Sas

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Schouwen-Duiveland	Waterlichaamcode: NL42_SAS
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.16 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				vrijwel zeker
Vis (EKR)	≥ 0,30				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
hexachloorbutadieen				

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

't Sas is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam 't Sas domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visstandbeheer	Omvang:	10 ha
Voortgang:	ha Uitgevoerd: 10	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel grijpt direct in op de visstand en beoogt daarmee een verbetering van de visstand en de algemene waterkwaliteit.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Fytoplankton-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Specifieke verontreinigende stoffen, Doorzicht
Overmacht	Prioritaire stoffen - niet-ubiquitair

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Kwaliteit is sterk verbeterd, het doel is nog niet bereikt. Waarschijnlijk ook door ongunstige klimatologische omstandigheden.

Ammonium komt via het kwelwater in het systeem (natuurlijke belasting).

Overmacht

onduidelijk waar hexachloorbutadieen vandaan komt (geen bron bekend).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

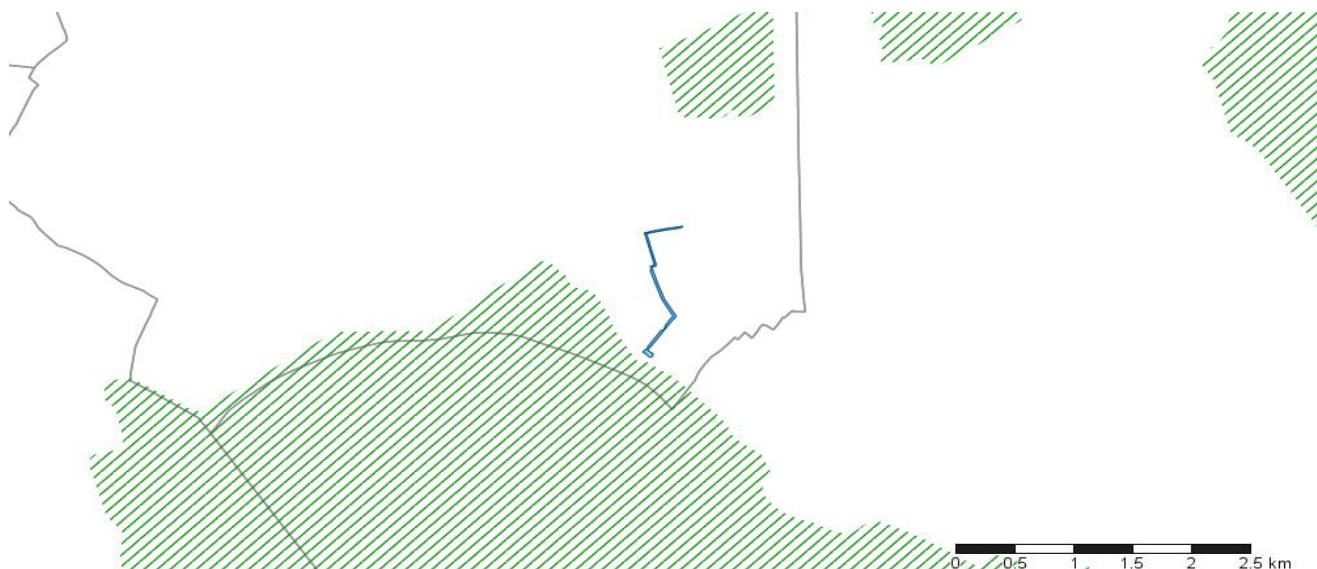
Factsheet: Schore

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Kapelle	Waterlichaamcode: NL42_SCHORE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.03 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

Wijzigingen waterlichaam

Nieuw waterlichaam.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal			
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal			
	Biologie totaal			
	Fysische chemie			
	Specifieke verontreinigende stoffen			

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60				vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				redelijk zeker
Vis (EKR)	≥ 0,30				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55				vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000				vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40				vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Schore wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

Schore is een 'nieuw' KRW waterlichaam. Na monitoring in 2021 zal blijken wat de werkelijke toestand is en welk KRW type het best bij dit waterlichaam hoort.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Schore domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Er zijn geen maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

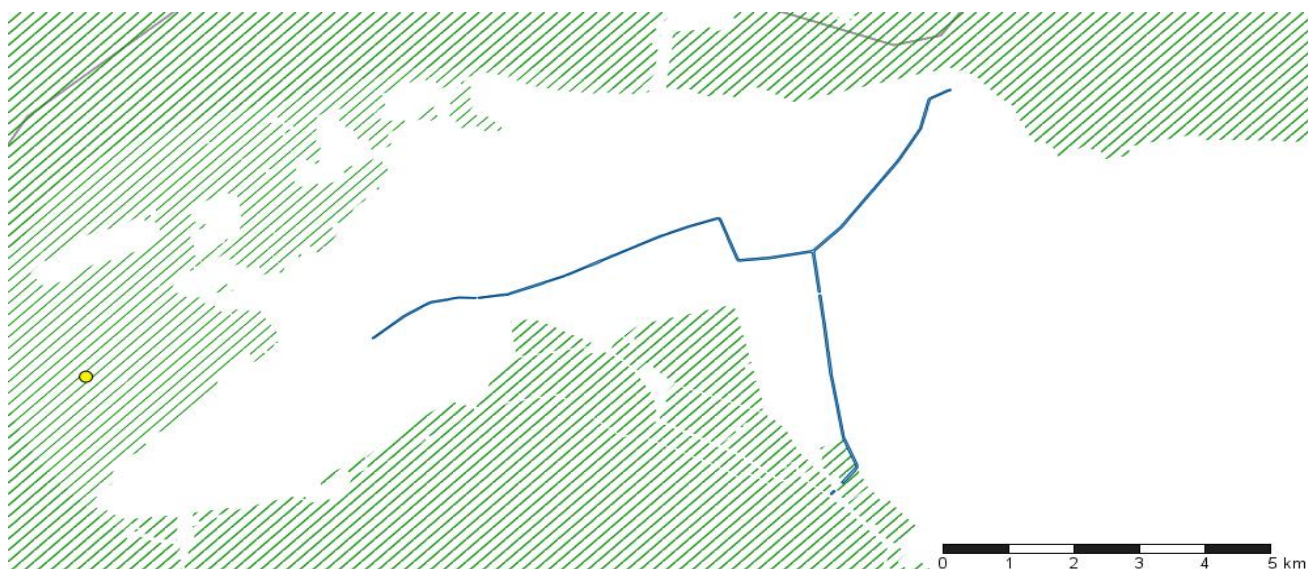
Factsheet: Schouwen

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Schouwen-Duiveland	Waterlichaamcode: NL42_SCHOUWEN
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.41 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Vogelrichtlijngebied

- Oosterschelde (NL_VOG_118)

Habitatrichtlijn gebied

- Oosterschelde (NL_HAB_118)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,30				redelijk zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam. Onduidelijk waarom fytoplankton zo laag scoort.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Schouwen wordt in 2021 volledig gemonitord. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Schouwen domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	7 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Fytoplankton-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Klimatologische omstandigheden zorgen ervoor dat ondanks getroffen maatregelen de ontwikkeling van de biologie uitblijft. Ammonium komt via de kwel het watersysteem in (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

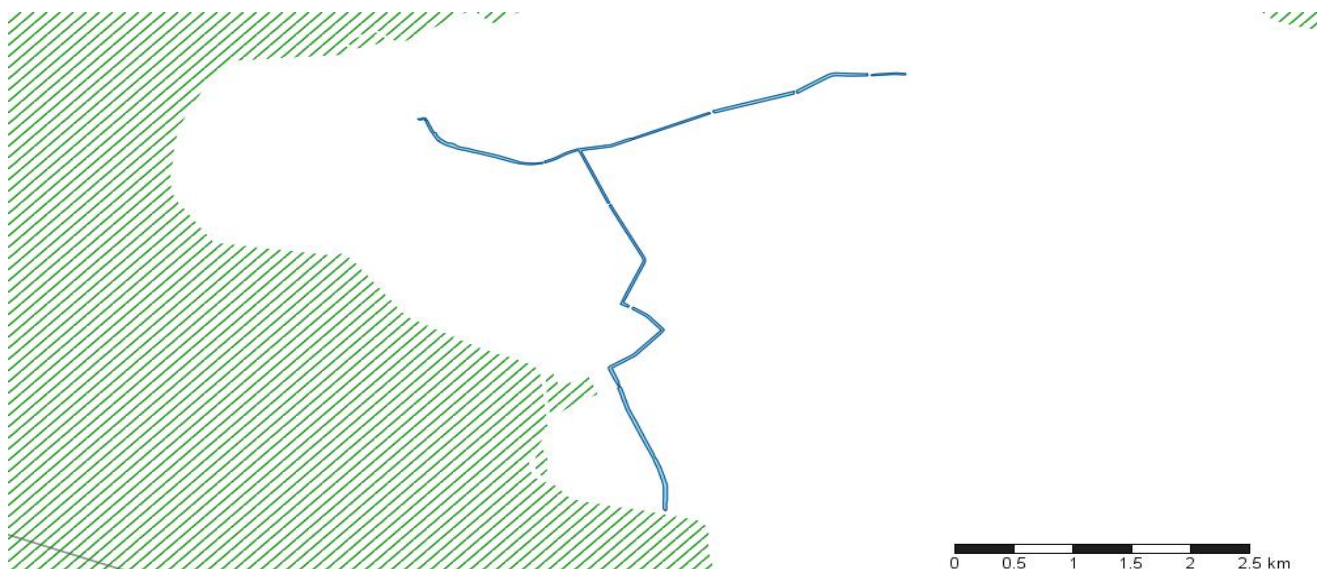
Factsheet: De Noord-Stavenisse

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Tholen	Waterlichaamcode: NL42_STAVENISSE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.19 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Stilstaand water met een matig zoutgehalte dat bovendien kan fluctueren. De invloed van zout is dominant over andere omgevingsfactoren, waarbij verdamping van het water in de zomer mede de ecologische omstandigheden bepaalt. Het water wordt gevoed door neerslag en brakke kwel. Sinds enkele jaren wordt Luyster doorgespoeld met zoet water uit het Volkerak-Zoommeer voor het geschikt maken van het water voor beregenen van landbouwgrond. Mede hierdoor is het watersysteem minder zout vergeleken met de vorige planperioden.

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

Wijzigingen waterlichaam

Te zoet voor M31

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				redelijk zeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Noord - Stavenisse is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam De Noord-Stavenisse domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

De waterkwaliteit wordt verder bepaald door zoetwateraanvoer vanuit het Volkerak-Zoommeer.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visstandbeheer	10 ha

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgeron in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen is de toestand nog niet goed. Waarschijnlijk het gevolg van klimatologische omstandigheden. Ammonium komt in het systeem via de kwel.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: De Noord-Sint Maartensdijk

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M30
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Tholen	Waterlichaamcode: NL42_STMAARTENS DIJK
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.07 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			redelijk zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				redelijk zeker
Vis (EKR)	≥ 0,35				redelijk zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	300 - 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	6,0 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
imidacloprid				
kobalt				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Noord - Sint Maartensdijk is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling.

Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam De Noord-Sint-Maartensdijk domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

De waterkwaliteit wordt verder bepaald door zoetwataaraanvoer vanuit het Volkerak-Zoommeer. Daarnaast belast RWZI Sint Maartensdijk het oppervlaktewater eveneens met nutriënten.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visstandbeheer	4,6 ha

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Vispassage	Omvang:	1 stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel heft migratiekelpunten voor vis op, welke veroorzaakt worden door stuwen en gemalen.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevertormorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks uitgevoerde maatregelen is een stagnatie waar te nemen. Dit is waarschijnlijk het gevolg van klimatologische omstandigheden. Ammonium komt voort uit de kwel (achtergrondbelasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

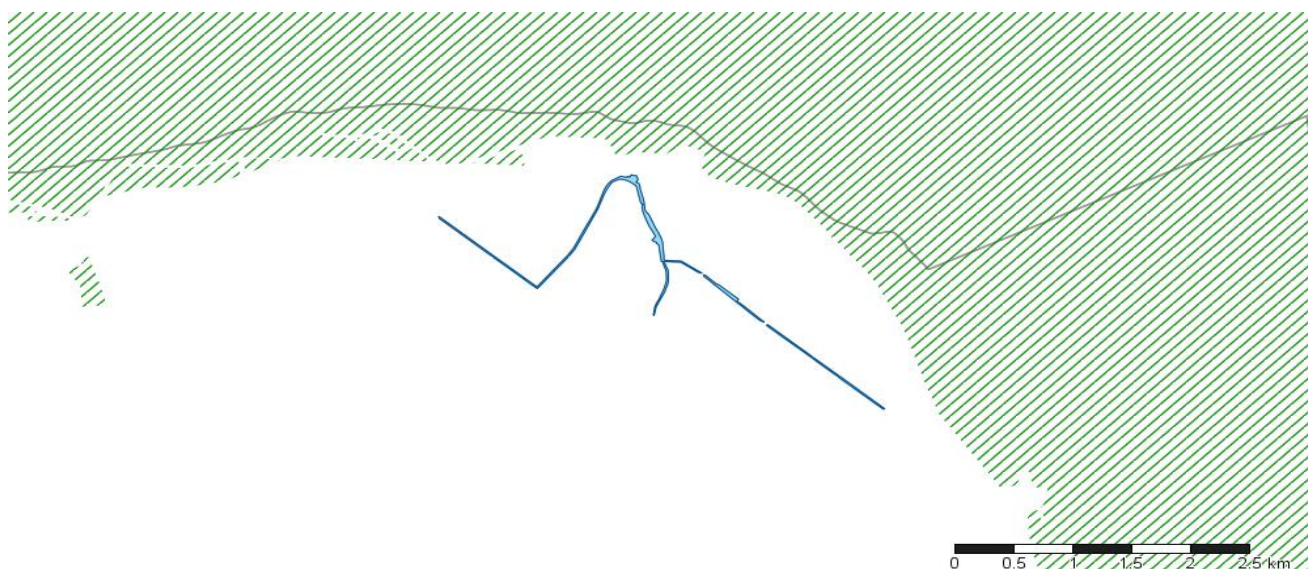
Factsheet: De Valle

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Noord-Beveland	Waterlichaamcode: NL42_VALLE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.11 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,55				redelijk zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
seleen				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

De Valle is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam De Valle domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het grondwater in het watersysteem.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet: Waarde

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Reimerswaal	Waterlichaamcode: NL42_WAARDE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.07 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,30	X			vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				onzeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam. Onduidelijk waarom fytoplankton slecht scoort.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Waarde is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Waarde domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNv pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Temperatuur, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater het watersysteem in (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

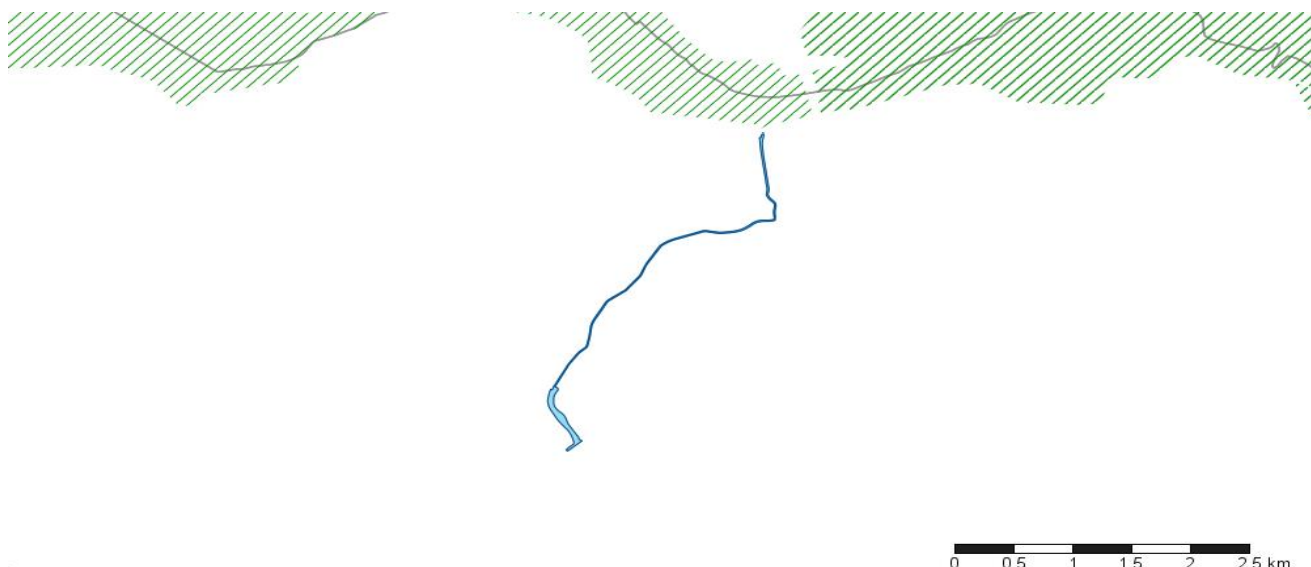
Factsheet: Wilhelmina

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Goes	Waterlichaamcode: NL42_WILHELMINA
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.08 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling gegeven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding ***** geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,20				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
benzo(a)antraceen				
boor				
chryseen				
heptenofos				
kobalt				vrijwel zeker
seleen				
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Wilhelmina is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Overige waterflora, Fytoplankton, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Wilhelmina domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.	
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.	
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.	
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).	

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
SGBP categorie:	verbreden watergang/-systeem langzaam stromend of stilstaand: NVO groter dan 3m en kleiner dan 10 m	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 38,2 km voor meerdere waterlichamen. Aanleggen van natuurvriendelijke oevers ten behoeve van creëren van habitats.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

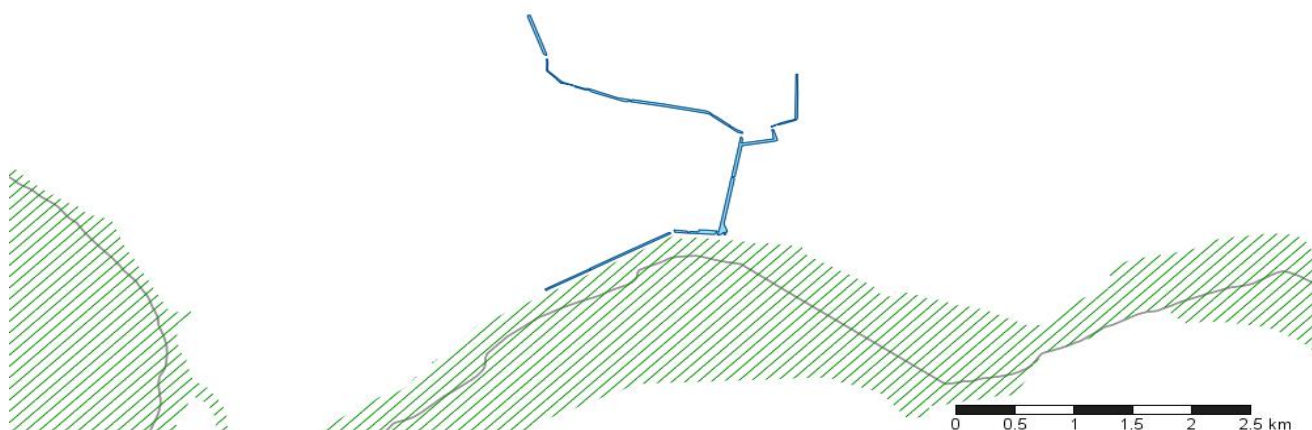
Factsheet: Willem

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Noord-Beveland	Waterlichaamcode: NL42_WILLEM
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.12 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Stilstaand water met een redelijk constant tot sterk wisselend zoutgehalte, dat vooral voorkomt in het zeekleigebied en de duinen, maar lokaal ook in het laagveengebied. De invloed van zout is in dit watertype dominant over andere omgevingsfactoren.

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

Wijzigingen waterlichaam

Te zout voor M30

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,25				redelijk zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

2-methyl-4-chloorfenoxyzijnzuur				vrijwel zeker
ammonium				
arseen				
chryseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
fluorantheen				
lood				

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Willem is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Stedelijke ontwikkeling	Rioolwaterzuiveringsinstallaties	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Willem domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

Daarnaast belast RWZI Kamperlandpolder het oppervlaktewater eveneens met nutriënten.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks
Visbeheer (vispassages e.a)	1 stuks
Visstandbeheer	5,5 ha

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		

Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		

Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		

Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Beperken emissies RWZI	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen belasting RWZI nutriënten	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 2 stuks voor meerdere waterlichamen. Beperken effecten van effluent op het waterlichaam. Met name gericht op het verlagen van de nutriënten belasting.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Biologie totaal, Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, zuurstof, Overige waterflora-kwaliteit, Vis-kwaliteit, Doorzicht
Ongelukken	Prioritaire stoffen - niet-ubiquitair

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het kwelwater het watersysteem in (natuurlijke belasting).

Ongelukken

Onduidelijke herkomst van fluorantheen en lood. Hermeting in het vervolg.

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

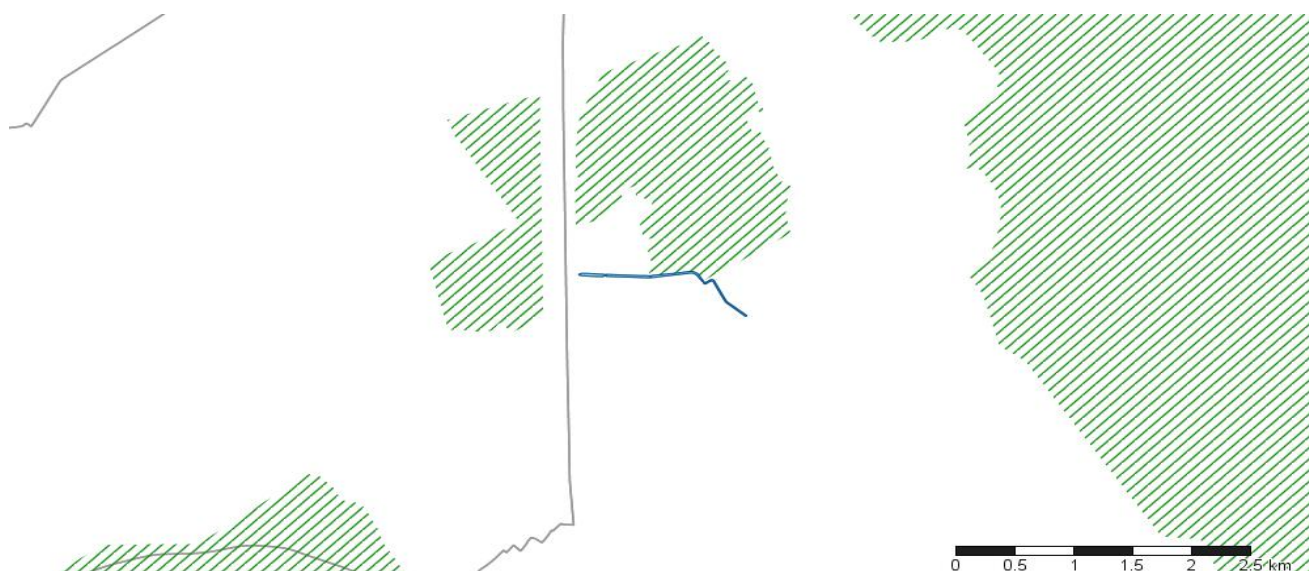
Factsheet: Yerseke Moer

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Reimerswaal	Waterlichaamcode: NL42_YERSEKE
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.03 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Beschermde gebieden:

Vogelrichtlijngebied

- Yerseke en Kapelse Moer (NL_VOG_121)

Habitatrichtlijn gebied

- Yerseke en Kapelse Moer (NL_HAB_121)

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,20				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			redelijk zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				redelijk zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120	X			vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
kobalt				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Yerseke Moer is in 2019 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Fysische chemie - nutriënten, Fytoplankton, Overige waterflora, Macrofauna

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Yerseke domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel: Natuurvriendelijke oevers		Omvang: **) km
Voortgang: Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering: In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021	
Toelichting: **) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel: Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel: Onderzoek peilbeheer		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering: Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel: Onderzoek watersystemen		Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting: **) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	Fytoplankton-kwaliteit, Macrofauna-kwaliteit, stikstof totaal, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks maatregelen heeft er toch een achteruitgang plaatsgevonden. Waarschijnlijk zijn klimatologische omstandigheden eveneens een oorzaak van de tijdelijke achteruitgang.
Ammonium komt via het welwater het systeem in (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

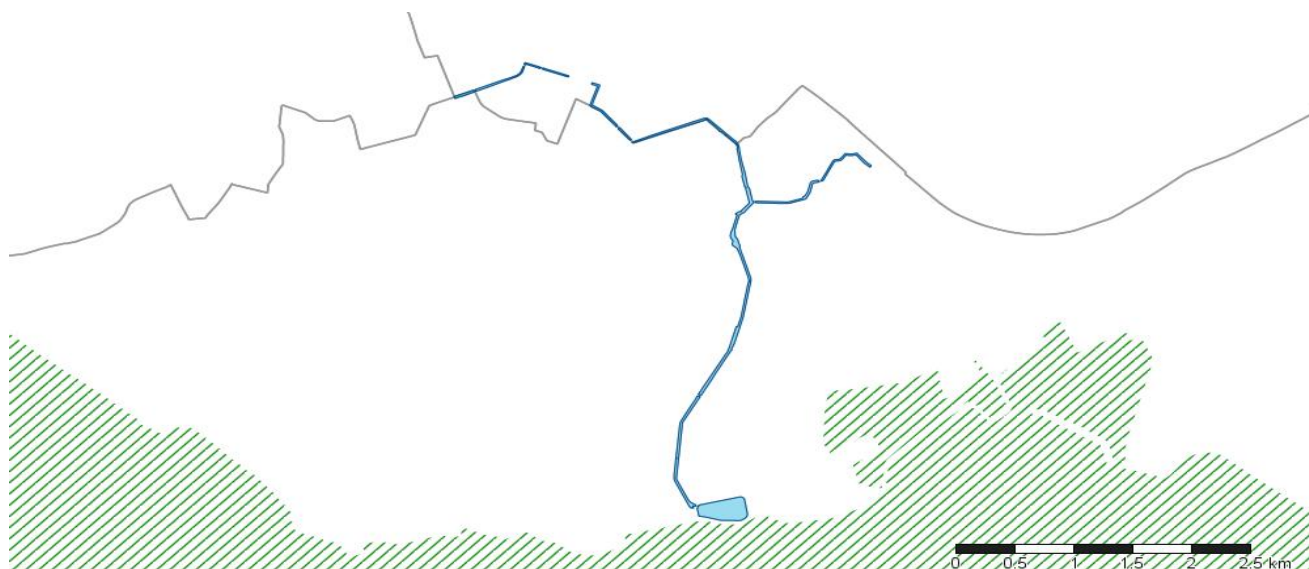
Factsheet: Zuidwatering

De informatie die in deze factsheet wordt weergegeven is bijgewerkt tot en met het moment van het aanmaken van deze factsheet, zoals vermeld in de voettekst. Deze factsheet is een werkversie ten behoeve van eigen gebruik door de waterbeheerder. Hoewel waterbeheerders en Informatiehuis Water alles in het werk gesteld hebben om de meest actuele gegevens in deze factsheet te verwerken, kan niet worden uitgesloten dat de factsheet onjuiste of onvolledige informatie bevat.

1. Beschrijving

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Deelstroomgebied: Schelde	Doeltype: M31
Waterbeheerder: Waterschap Scheldestromen	Status: Kunstmatig
Provincies: Provincie Zeeland	Wateronttrekking t.b.v. menselijke consumptie: Nee
Gemeente(n): Middelburg, Vlissingen	Waterlichaamcode: NL42_ZUIDWATERING
Lengte (R-typen) of oppervlakte (M,K,O-typen): 0.23 km ²	

 KRW Oppervlaktewaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Natura2000 gebied	 Publieke grondwaterwinning
 Schelpdierwater	 Industriële grondwaterwinning
 Zwemwaterlocatie	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets:

Stilstaand water met een redelijk constant tot sterk wisselend zoutgehalte, dat vooral voorkomt in het zeekleigebied en de duinen, maar lokaal ook in het laagveengebied. De invloed van zout is in dit watertype dominant over andere omgevingsfactoren.

Beschermde gebieden:

Er zijn geen relevante beschermde gebieden voor dit waterlichaam.

Status: Kunstmatig

Het waterlichaam is door mensen gegraven op een plaats waar voorheen geen water was.

Wijzigingen waterlichaam

Te zout voor M30

2. Doelen en toestand

[KRW art. 4.1 en bijlage V]

De onderstaande tabellen geven de eerst de totaaloordelen weer en vervolgens de toestand van de onderliggende onderdelen van ecologie en chemie. De ecologische toestand wordt beoordeeld aan de hand van de onderdelen Biologie, Algemeen fysische chemie en Specifieke verontreinigende stoffen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Toelichting

Voor alle onderstaande tabellen geldt dezelfde legenda:

		Biologie en Algemeen fysische chemie	Chemie en Specifieke verontreinigende stoffen
	Blauw	Zeer goed 1)	Voldoet
	Groen	Goed	-
	Geel	Matig	-
	Oranje	Ontoereikend	-
	Rood	Slecht	Voldoet niet

1) Wordt niet gebruikt indien status sterk veranderd of kunstmatig.

Indien een oordeel ontbreekt is de betreffende cel niet gekleurd.

De aanduiding **X** geeft aan dat het betreffende toestandsoordeel niet afkomstig is uit Aquokit.

De aanduiding * geeft aan dat de verandering t.o.v. 2015 (grotendeels) een gevolg is van de methode.

Totaaloordeel		Toestand 2009	Toestand 2015	Toestand 2021
Chemie	Chemie totaal	X		
	Ubiquitaire stoffen			
	Niet-Ubiquitaire stoffen			
Ecologie	Ecologie totaal	X		
	Biologie totaal	X		
	Fysische chemie	X		
	Specifieke verontreinigende stoffen	X		

Biologie	GEP	Toestand			Doel- bereik 2027
		2009	2015	2021	
Macrofauna (EKR)	≥ 0,60	X			vrijwel zeker
Overige waterflora (EKR)	≥ 0,55				onzeker
Vis (EKR)	≥ 0,30				vrijwel zeker
Fytoplankton (EKR)	≥ 0,55	X			vrijwel zeker

Algemeen fysische chemie

Fosfor totaal (zgm) (mg P/l)	≤ 2,50				vrijwel zeker
Stikstof totaal (zgm) (mg N/l)	≤ 3,30				vrijwel zeker
DIN (winterperiode) (mg N/l)	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Zoutgehalte (zgm) (mg Cl/l)	≥ 3000	X			vrijwel zeker
Temperatuur (max. waarde) (gr.C)	≤ 25,0				vrijwel zeker
Zuurgraad (zgm) (-)	7,5 - 9,0				vrijwel zeker
Zuurstofverzadiging(sgraad)(zgm) (%)	60 - 120				vrijwel zeker
Doorzicht (zgm) (m)	≥ 0,40	X			vrijwel zeker

Specifieke verontreinigende stoffen die de norm overschrijden	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
ammonium				
arseen				
boor				
kobalt				
terbutylazine				vrijwel zeker
uranium				
zink				

Motivering ecologische toestand:

Vanaf 2018 is begonnen om in drie jaar tijd alle waterlichamen te beoordelen. Scheldestromen had onterecht veel projectieregels, waardoor geen compleet beeld bestond.

De slechte score voor overige waterflora volgt uit monitoring op drie locaties verspreid in het waterlichaam.

Chemische toestand

Ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	
som PBDE28, 47, 99, 100, 153, 154				

Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2021	

Niet-ubiquitaire stoffen

- Geen Niet-ubiquitaire stoffen (normoverschrijding)

Motivering chemische toestand:

Idem als ecologie.

Toelichting:

Zuidwatering is in 2020 volledig gemonitord. Toestand zoals nu in WKP volgt uit monitoring en beoordeling. Vanaf 2022 zijn voor alle waterlichamen alle parameters een keer bemonsterd, waarna opnieuw naar het monitoringprogramma gekeken gaat worden.

3. Functie, belastingen en effecten

[KRW art. 5 en bijlage II.2]

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact).

Onder significant wordt verstaan dat de belasting leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (terugkerende) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Hydromorfologische belastingen die zijn verwerkt in het GEP en waarvoor geen aanvullende maatregelen meer nodig zijn, behoren niet tot significante belastingen.

Menselijke activiteiten en effecten

Functie (Driver)	Belasting (Pressure)	Effect / Beïnvloed kwaliteitselement (Impact)
Landbouw	Landbouwactiviteiten	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten
Hoogwaterbescherming	Dammen, dijken, kribben en stuwen voor hoogwaterbescherming	Vis

Toelichting:

Binnen het KRW-lichaam Zuidwatering domineert de functie landbouw. Het gebied is grotendeels gedraineerd, waarmee nutriënten in het oppervlaktewater belanden.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
Intensivering handhaving *	1 stuks
LNV pilot nutriënten *	1 stuks
natuurvriendelijke oevers *	87,6 km
Onderzoek nutriënten *	1 stuks
Proeftuin KRW *	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Onderstaande tabel geeft aan welke maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn opgenomen in SGBP2016-2021. Indien maatregelen niet (volledig) zijn uitgevoerd wordt dat gemotiveerd.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2016 voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel:	Visstandbeheer	Omvang:	9,5 ha
Voortgang:	ha Uitgevoerd: 9,5	Motivering:	
Toelichting:	Deze maatregel grijpt direct in op de visstand en beoogt daarmee een verbetering van de visstand en de algemene waterkwaliteit.		
Maatregel:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang:	**) km
Voortgang:	km Uitgevoerd: 36,1 Ingetrokken: 34,6	Motivering:	In 2019 4,1 km aangelegd. In 2020 4 km aangelegd. Prognose 2021: 1 km Formalisering van dit bestuurlijk besluit zal plaatsvinden tijdens het bestuurlijk overleg PZ-WSS op 21 juni 2021
Toelichting:	**) in totaal 70,7 km voor het beheergebied waterbeheerder. Deze maatregel houdt de verbetering van de oevermorfologie in. De maatregel draagt bij aan de verbetering van alle kwaliteitselementen.		
Maatregel:	Onderzoek kwaliteitsspoor overstorten	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het kwantificeren van de lokale effecten van overstorten op de ecologie.		
Maatregel:	Onderzoek peilbeheer	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	Programma 'Planvorming wateropgave' in de laatste gebieden afgerond in 2021
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of onnatuurlijke peilverschillen tussen zomer- en winterpeil kunnen worden verkleind zonder de overige functies te benadelen. Deze maatregel beoogt een verbetering voor het kwaliteitselement overige waterplanten.		
Maatregel:	Onderzoek watersystemen	Omvang:	**) stuks
Voortgang:	stuks Uitgevoerd: 1	Motivering:	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Het onderzoeken of de genomen maatregelen de gewenste effecten hebben op het betreffende watersysteem (waterlichaam incl. overige wateren).		

Naast de maatregelen uit het SGBP zijn in de periode 2016-2021 ook de maatregelen in de volgende tabel uitgevoerd.

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Maatregelen in SGBP voor de periode 2022 - 2027

In het onderdeel "Doelen en toestand" is bij Toestand2021 aangegeven welke kwaliteitselementen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Aanleggen vispassage bij gemaal Zuidwatering / Boreel	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	vispasseerbaar maken kunstwerken	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor meerdere waterlichamen. Aanleggen vispassage ter verbetering van de vismigratie.	
Kwaliteitselement:	Vis	

Oorspronkelijke naam:	Natuurvriendelijke oevers	Omvang: **) km
SGBP categorie:	verbreden watergang/-systeem langzaam stromend of stilstaand: NVO groter dan 3m en kleiner dan 10 m	
Initiatiefnemer:	Waterschap Scheldestromen	
Toelichting:	**) in totaal 38,2 km voor meerdere waterlichamen. Aanleggen van natuurvriendelijke oevers ten behoeve van creëren van habitats.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Vis, Fytoplankton	

Oorspronkelijke naam:	DAW	Omvang: **) stuks
SGBP categorie:	verminderen emissie nutriënten landbouw	
Initiatiefnemer:	Agrarische sector	
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitvoering DAW door agrariërs.	
Kwaliteitselement:	Macrofauna, Overige waterflora, Fytoplankton, Fysische chemie - nutriënten	

5. Toepassing uitzonderingen

[KRW art. 4.4 t/m 4.7]

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik (Art. 4.4)

Indien de toestand niet voldoet aan de goede toestand, maar de verwachting is dat deze op termijn wel wordt bereikt kan een beroep worden gedaan op art 4.4 van de KRW.

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.4 KRW.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Minder strenge doelstellingen (art. 4.5)

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.5 van de KRW m.b.t. minder strenge doelstellingen

Tijdelijke achteruitgang (art. 4.6)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Motivering	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	chloride, Fytoplankton-kwaliteit, Overige waterflora-kwaliteit, Specifieke verontreinigende stoffen, Vis-kwaliteit, Doorzicht

Motivering per motiveringsgrond

Natuurlijke omstandigheden

Ondanks getroffen maatregelen nog geen goede toestand. Waarschijnlijk veroorzaakt door klimatologische omstandigheden. Ammonium komt via het kwelwater in het watersysteem (natuurlijke belasting).

Nieuwe ontwikkelingen (art. 4.7 KRW)

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Bijlage XI: factsheets grondwaterlichamen

Factsheet grondwaterlichaam:

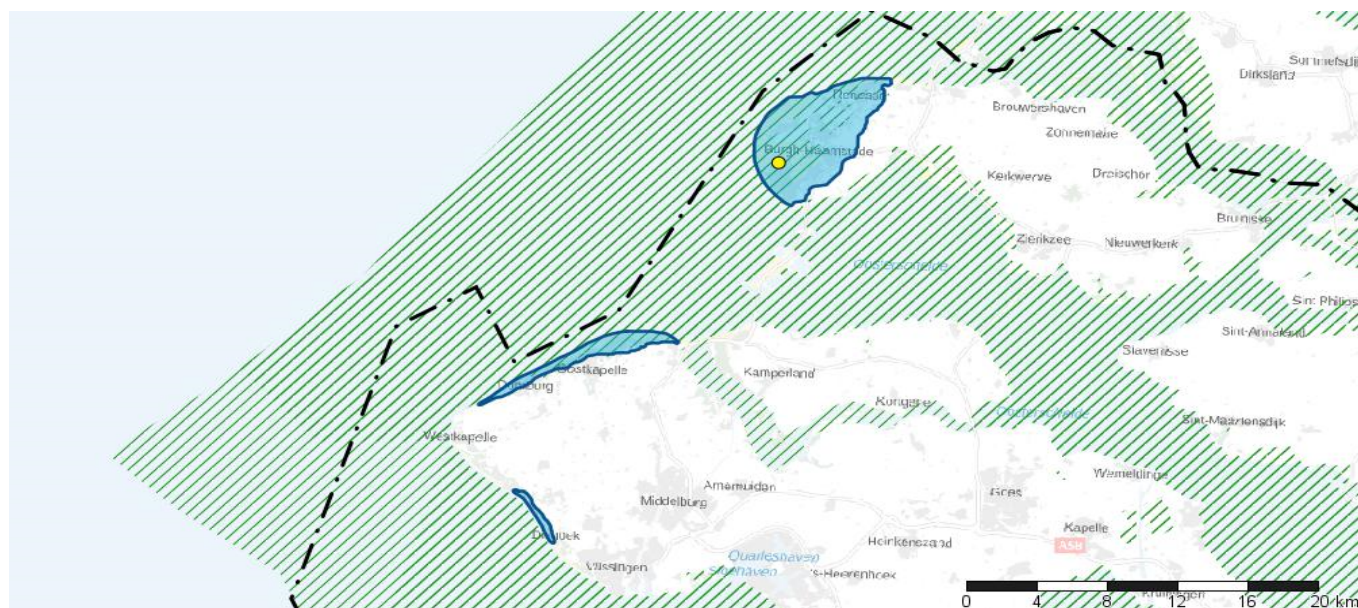
Zoet grondwater in duingebieden

Deze factsheet behoort bij het ontwerp water(beheer)plan. De hier weergegeven Toestand 2020 en de realisatie van de maatregelen in de periode 2016-2021 zijn gebaseerd op de meest recente gegevens. In de loop van 2021 zullen deze onderdelen worden geactualiseerd op basis van de dan beschikbare gegevens.

1. Basisgegevens

Dit onderdeel beschrijft de kenmerken van het waterlichaam en geeft informatie over de beschermde gebieden, die een relatie met het waterlichaam hebben.

Deelstroomgebied: Schelde	Waterlichaamcode: NLGWSC0001
Waterbeheerder: Provincie Zeeland	
Wateronttrekking tbv menselijke consumptie: Ja	

KRW Grondwaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
Provinciegrens	Publieke grondwaterwinning
Natura2000 gebied	Industriële grondwaterwinning
	Overige grondwaterwinning
	Inname oppervlaktewater

Karakterschets

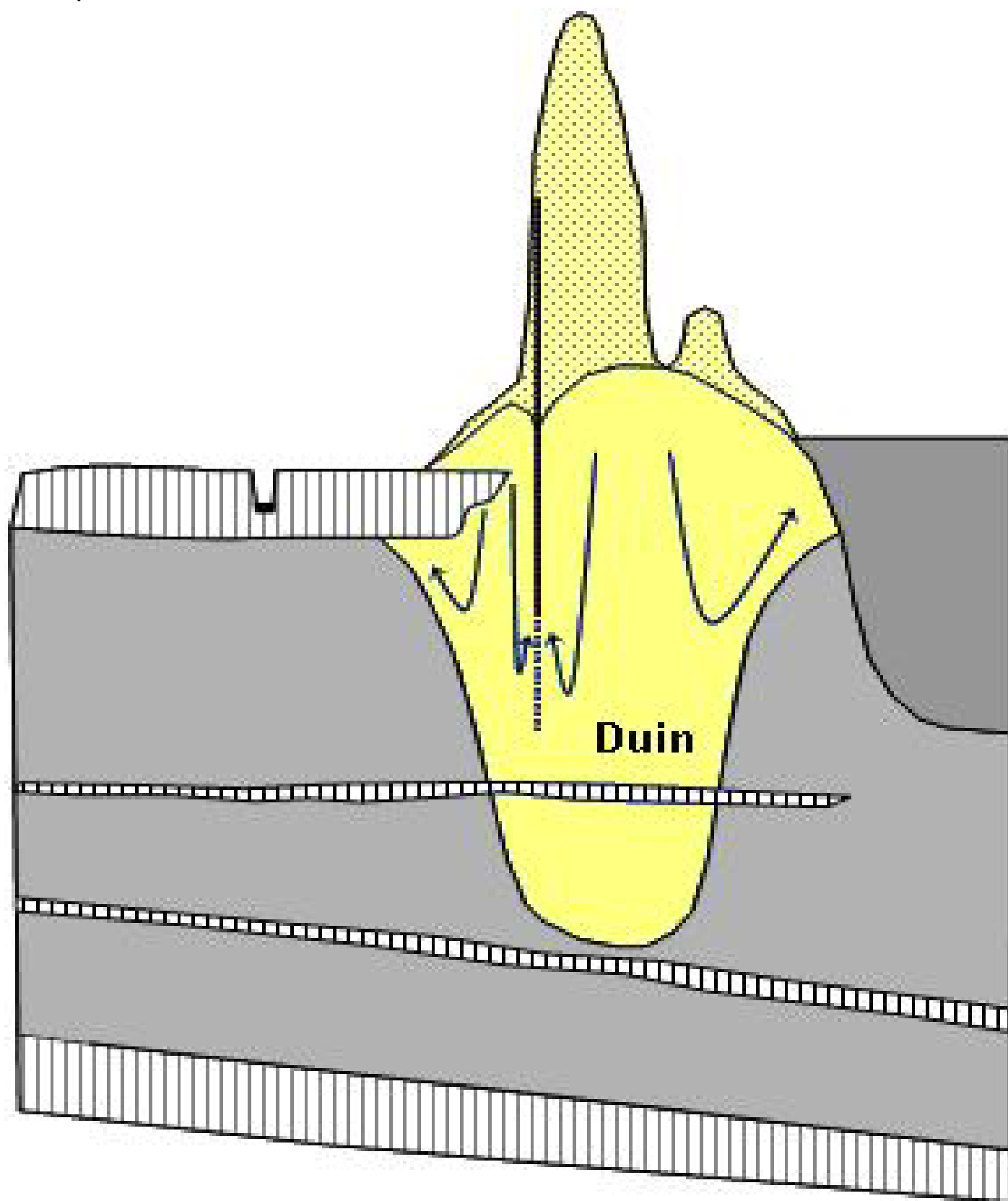
Hydrogeologische kenmerken

Horizont: 1	Meerdere watervoerende pakketten: Nee	Gemiddelde diepte: 0 m
Substraat: Duin	Aquifer type: Poreus - hoog	Gemiddelde dikte: 60 m
	Lateral oriëntatie: Horizontaal - kleinere watervoerende pakketten	Volume: 3,000,000,000 m3

Dit grondwaterlichaam komt op een aantal plaatsen langs de Noordzeekust voor. Binnen het Scheldestroomgebied worden de belangrijkste duinen aangetroffen op de Kop van Schouwen en bij Oranjezon en Biggekerke op Walcheren.

De breedte varieert van 300 tot 4000 meter. Door de zandige opbouw van de duinen kan de neerslag gemakkelijk in de bodem infiltreren en vindt er nauwelijks oppervlakkige afstroming plaats. Daardoor heeft zich in de bodem een zoet grondwatersysteem kunnen ontwikkelen. Afhankelijk van de breedte van de duinen varieert de opbolling van de gemiddelde grondwaterstand en daarmee ook diepte van het zoetzout-grensvlak, die tot 150 meter beneden zeeniveau reikt. De geïnfiltreerde neerslag stroomt af naar de randen van het systeem, waar het opkwelt, hetzij in zee hetzij in de binnenduinrand.

Het gebied boven het grondwaterlichaam heeft overwegend een natuurfunctie. Bij Haamstede vindt grondwaterwinning voor menselijke consumptie plaats, waartoe ook voorgezuiverd water geïnfiltreerd wordt. In 2015 is de drinkwaterwinning Oranjezon, waar tot 1995 onttrokken is, definitief beëindigd.

Beschermde gebieden

De volgende beschermde gebieden liggen in dit waterlichaam.

Vogelrichtlijngebied

Naam	Code
Oosterschelde	NL_VOG_118
Voordelta	NL_VOG_113

Habitatrichtlijn gebied

Naam	Code
Kop van Schouwen	NL_HAB_116
Manteling van Walcheren	NL_HAB_117
Oosterschelde	NL_HAB_118
Voordelta	NL_HAB_113

2. Toestand

In dit hoofdstuk wordt in zowel in tabellen als in een kaartbeeld de toestand weergegeven. In de tabellen worden eerst per onderdeel de totaaloordelen en de prognose weergegeven. In de daarop volgende tabellen wordt nader ingegaan op de toestand van de onderliggende onderdelen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Doelbereik 2027 is een inschatting van de waarschijnlijkheid dat de doelen worden bereikt in 2027, waarbij wordt uitgegaan van de volledige uitvoering van het maatregelenpakket, zoals beschreven in hoofdstuk 4 van deze factsheet.

Toelichting

Voor onderstaande tabellen geldt steeds dezelfde legenda:

Toestand:		Goed		Ontoereikend		Geen oordeel
------------------	---	------	---	--------------	--	--------------

* = Deze toestandsbeoordeling betreft een expertoordeel of is een oordeel samengesteld uit één of meer beheerdersoordelen.

A = Er is sprake van achteruitgang van de toestand ten opzichte van de vorige planperiode.

	Toestand		
	2009	2015	2020
Totaaloordeel (op basis van de 3 testen voor het hele waterlichaam)		 *	 *

Voor rapportage aan de EU worden de oordelen geaggregeerd tot één oordeel voor kwaliteit en één voor kwantiteit. Daarbij wordt een “one-out-all-out” systematiek gehanteerd.

Onderstaande tabellen geven het resultaat van de onderliggende tests opgesplitst naar generieke tests en regionale tests.

Testen voor het gehele waterlichaam (generieke tests)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
1. Waterbalans (3.1.1. grondwatervoorraad + 3.1.2. trends stijghoogten)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
2. Intrusies (3.3-a. kwantiteit + 3.3-b. kwaliteit)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
3. Chemische toestand (3.2)	 *			vrijwel zeker

Regionale testen	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
4. Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen (4.1.1. kwantiteit + 4.1.2. kwaliteit)	 *			
5. Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen (4.2-a. kwantiteit + 4.2-b. kwaliteit)	 *	 *	 *	
6. Drinkwaterbron (4.3)	 *	 *	 *	

Navolgende kaart geeft een ruimtelijk beeld van de beoordeling van de regionale testen grondwater.

Kaartbeeld toestand 2021

Legenda

Groen: voldoet

Gearceerd geel vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief niet in orde

Gearceerd rood vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwantitatief niet in orde

Gearceerd paars vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak geel: Relatie oppervlaktewater kwalitatief niet in orde

Lijn/vlak rood: Relatie oppervlaktewater kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak paars: Relatie oppervlaktewater kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Zwarte stip: Waterwinning kwalitatief niet in orde

(Witte stip: Waterwinning kwantitatief niet in orde, komt niet voor)

Motivering kwantiteit

Lokale verdroging met het oog op uitbreidingsdoelstellingen N2000

Beoordeling trends grondwaterkwaliteit

(niet van invloed op totaaloordeel)

Is er sprake van een significant stijgende trend van concentraties van verontreinigende stoffen?	nee	
--	-----	---

Motivering chemische trendanalyse

Gecombineerde toetsing voor NLGWSC0001, NLGWSC0002 en NLGWSC0003 omdat dit relatief kleine grondwaterlichamen zijn.

Motivering kwaliteit

Er is geen motivering kwaliteit gegeven.

3. Belastingen

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact). Onder significant wordt verstaan dat dit leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (preventieve) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Ook effecten die nu nog niet de toestand beïnvloeden, maar waarvan verwacht wordt dat dat op termijn wel het geval is worden als significant beschouwd. Deze krijgen in de laatste kolom de status potentieel.

Er zijn geen significante belastingen aanwezig.

Toelichting

De Kop van Schouwen is in dit grondwaterlichaam het enige gebied waar nog water wordt onttrokken en geïnfiltrerd ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Deze belasting is niet significant.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Er zijn geen maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Maatregelen opgevoerd in SGBP voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel		Watersysteemanalyse Grondwater	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks	Motivering:	
	Uitgevoerd: 1		
Toelichting:		**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitgebreide analyse van het grondwatersysteem	

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016-2021.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2021 voor de periode 2022 t/m 2027

In het onderdeel "Toestand" is bij Toestand2021 aangegeven op welke onderdelen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Hier wordt aangegeven welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Anti-verdroging	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	overige inrichtingsmaatregelen	
Initiatiefnemer:	Provincie Zeeland	
Toelichting:	Anti-verdrogingsmaatregelen Kop van Schouwen (Watergat). Vooral nog is alleen plaggen als maatregel uitgevoerd. Als blijkt dat de N2000-doelen voor het Watergat niet gehaald worden, zal onderzocht worden of grootschalige peilopzet in het gebied zal leiden tot kwaliteitsverbetering van het habitattypen. Resultaat uit dit onderzoek kan zijn dat de huidige bebouwing opgehoogd moet worden of - in het uiterste geval - bestaande bebouwing verwijderd. Het peil in het Watergat kan dan zodanig worden opgezet dat daardoor twee vochtige duinvalleien worden gecreëerd. Hiermee wordt op termijn indien nodig verdere uitbreiding bewerkstelligd.	
Testonderdeel:	3.1 waterbalans, 4.2 terrestrisch	

5. Toepassing uitzonderingen

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik tot na 2021

Fasering is aan de orde voor de indicatoren uit de 6 tests waarvoor bij onderdeel 3 de prognose voor 'toestand 2021' niet gelijk is aan "goed".

Er zijn geen motiveringsgronden gegeven.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Tijdelijke achteruitgang

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.6 KRW.

Nieuwe ontwikkelingen

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet grondwaterlichaam:

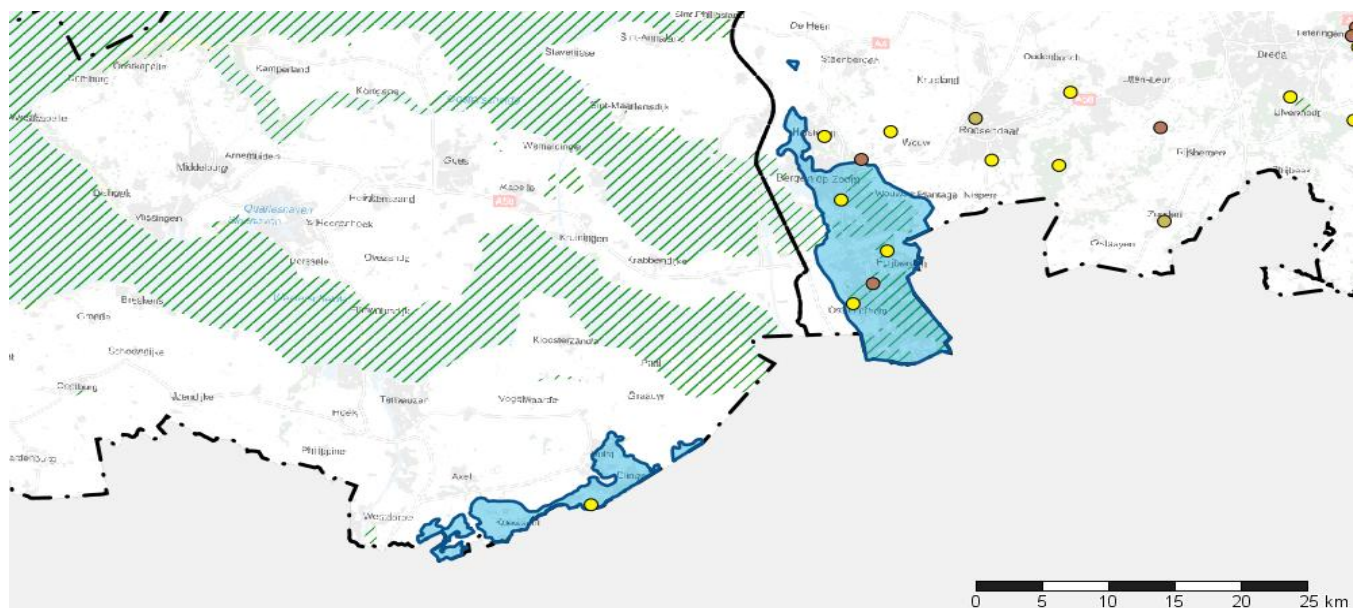
Zoet grondwater in dekzand

Deze factsheet behoort bij het ontwerp water(beheer)plan. De hier weergegeven Toestand 2020 en de realisatie van de maatregelen in de periode 2016-2021 zijn gebaseerd op de meest recente gegevens. In de loop van 2021 zullen deze onderdelen worden geactualiseerd op basis van de dan beschikbare gegevens.

1. Basisgegevens

Dit onderdeel beschrijft de kenmerken van het waterlichaam en geeft informatie over de beschermde gebieden, die een relatie met het waterlichaam hebben.

Deelstroomgebied: Schelde	Waterlichaamcode: NLGWSC0002
Waterbeheerder: Provincie Zeeland, Provincie Noord-Brabant	
Wateronttrekking tbv menselijke consumptie: Ja	

 KRW Grondwaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Provinciegrens	 Publieke grondwaterwinning
 Natura2000 gebied	 Industriële grondwaterwinning
	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

Karakterschets

Hydrogeologische kenmerken

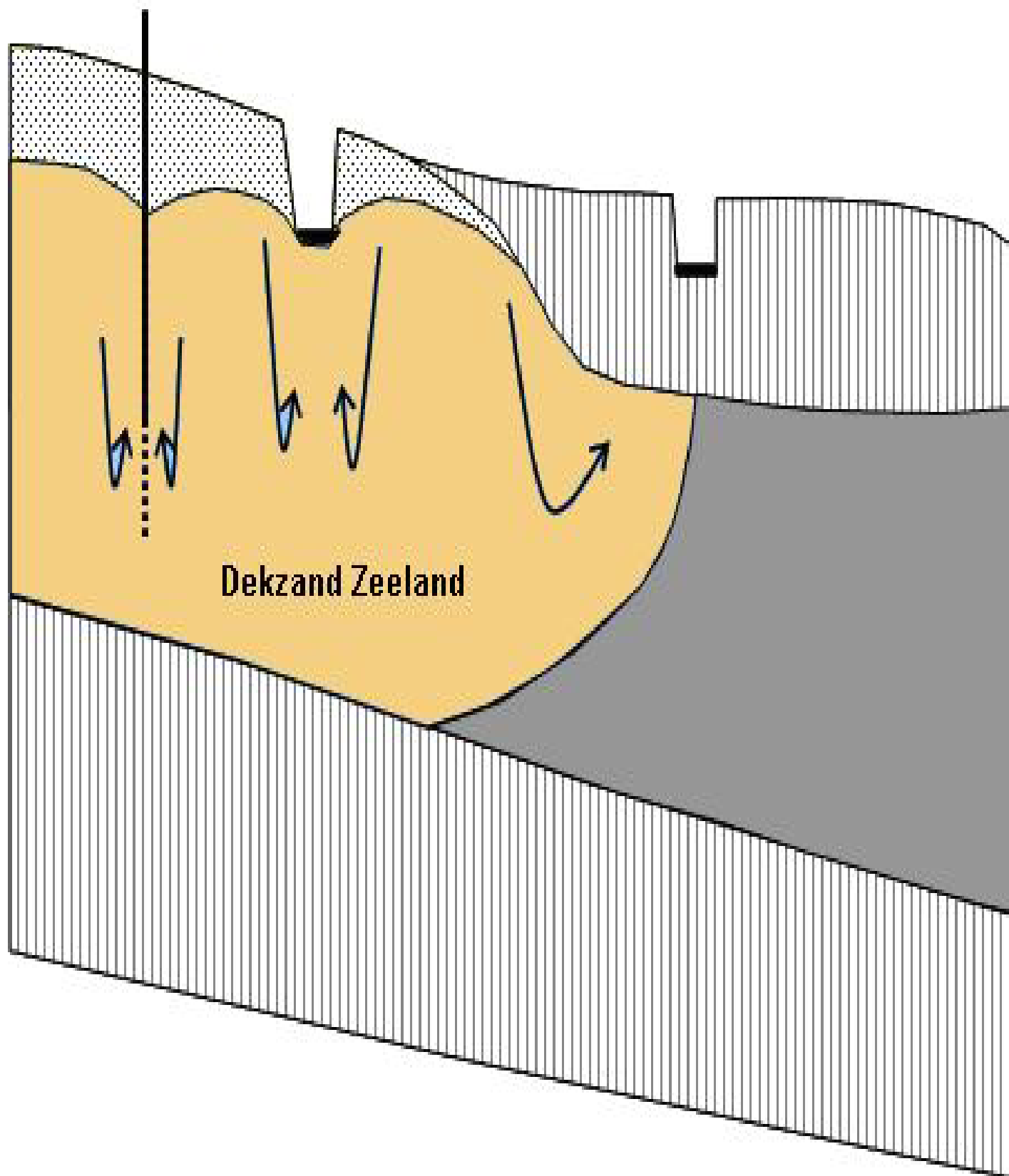
Horizont: 1	Meerdere watervoerende pakketten: Nee	Gemiddelde diepte: 0 m
Substraat: Zand	Aquifer type: Poreus - gemiddeld	Gemiddelde dikte: 85 m
	Lateral oriëntatie: Horizontaal - kleinere watervoerende pakketten	Volume: 10,000,000,000 m3

Het dekzandsysteem komt voor in het zuiden van Zeeuws-Vlaanderen en in Noord-Brabant. Beide systemen worden afzonderlijk beschreven.

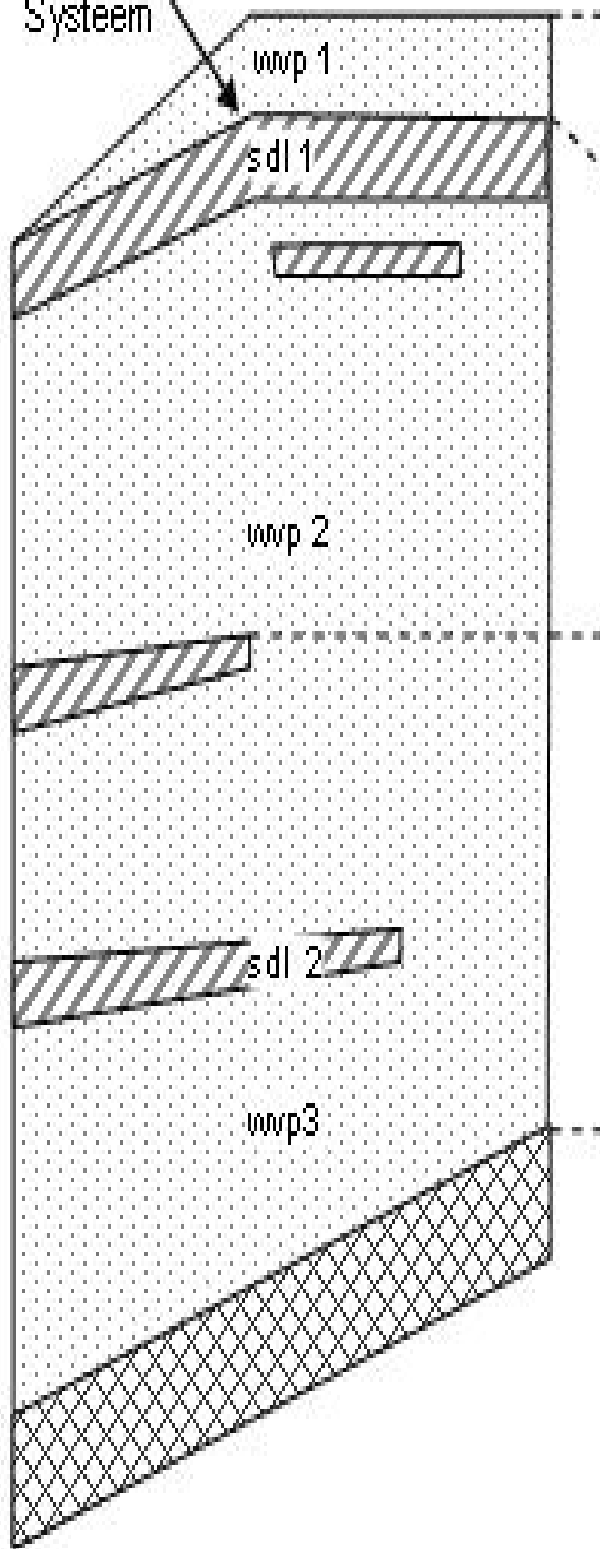
Het dekzandsysteem in Zeeuws-Vlaanderen omvat een toplaag van zand die aan de onderzijde wordt begrensd door een slecht doorlatende laag. De toplaag wordt gevormd door circa 10 tot 20 m dikke eolische zandafzettingen van de Formatie van Boxtel welke het freatische watervoerende pakket vormen. Alleen in noordelijke richting, globaal vanaf de lijn Heikant-Sint Jansteen, wordt het dekzandpakket afgedekt door een dunne kleilaag van holocene ouderdom. De Zeeuwse dekzanden bevinden zich enkele meters boven zeeniveau. Door deze ligging infiltreert neerslag en daarmee is het grondwatersysteem van origine zoet. De kleiafzettingen van de Formatie van Rupel (Boomse Klei) vormen bijna overal de ondergrens van het grondwaterlichaam. De Boomse kleilaag helt in noordelijke richting naar beneden. In het oosten en noorden wordt het 'Zoete grondwater in Dekzand' aan de onderzijde begrensd door 'Zout grondwater in de ondiepe zandlagen' boven de Boomse kleilaag.

Het dekzandsysteem in de Provincie Noord Brabant bestaat uit meerdere watervoerende pakketten die gescheiden zijn door slecht doorlatende lagen. De diepste zand- en kleipakketten worden gevormd door mariene en kustnabije afzettingen. Bovenop de mariene afzettingen ligt een pakket fluviatiele afzettingen. Dit pakket bestaat uit een afwisseling van zand en klei. Tot slot is op de Brabantse Wal zand afgezet dat vanuit de riviervlakte door de wind is meegevoerd. In deze zandige afzettingen is lokaal leem en/of veen afgezet. Anders dan de naamgeving doet vermoeden, omvat het grondwaterlichaam Dekzand dus niet alleen eolische afzettingen (dekzanden), maar ook de diepere lagen.

De maaiveldhoogte varieert van enkele meters boven NAP aan de noord- en westrand tot maximaal NAP + 25 m in het zuid oosten. Regionaal gezien stroomt het grondwater van de hoge Brabantse Wal in west-noordwestelijke richting. Afgezien van enkele plekken is de Brabantse Wal een groot infiltratie gebied.

Schijnspiegel
Systeem

	Geochemie	Dikte	Afzettings milieu
1	aeroob	0 – 10 m	Eolisch + Fluviatiel
2	Anaeroob	30 – 50 m	Fluviatiel + Marien
(3)	Anaeroob	50 – 150	Marien

Beschermde gebieden

De volgende beschermde gebieden liggen in dit waterlichaam.

Vogelrichtlijngebied

Naam	Code
Brabantse Wal	NL_VOG_128
Markiezaat	NL_VOG_127

Habitatrichtlijn gebied

Naam	Code
Brabantse Wal	NL_HAB_128

2. Toestand

In dit hoofdstuk wordt in zowel in tabellen als in een kaartbeeld de toestand weergegeven. In de tabellen worden eerst per onderdeel de totaaloordelen en de prognose weergegeven. In de daarop volgende tabellen wordt nader ingegaan op de toestand van de onderliggende onderdelen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Doelbereik 2027 is een inschatting van de waarschijnlijkheid dat de doelen worden bereikt in 2027, waarbij wordt uitgegaan van de volledige uitvoering van het maatregelenpakket, zoals beschreven in hoofdstuk 4 van deze factsheet.

Toelichting

Voor onderstaande tabellen geldt steeds dezelfde legenda:

Toestand:		Goed		Ontoereikend		Geen oordeel
------------------	---	------	---	--------------	--	--------------

* = Deze toestandsbeoordeling betreft een expertoordeel of is een oordeel samengesteld uit één of meer beheerdersoordelen.

A = Er is sprake van achteruitgang van de toestand ten opzichte van de vorige planperiode.

	Toestand		
	2009	2015	2020
Totaaloordeel (op basis van de 3 testen voor het hele waterlichaam)		 *	 *

Voor rapportage aan de EU worden de oordelen geaggregeerd tot één oordeel voor kwaliteit en één voor kwantiteit. Daarbij wordt een “one-out-all-out” systematiek gehanteerd.

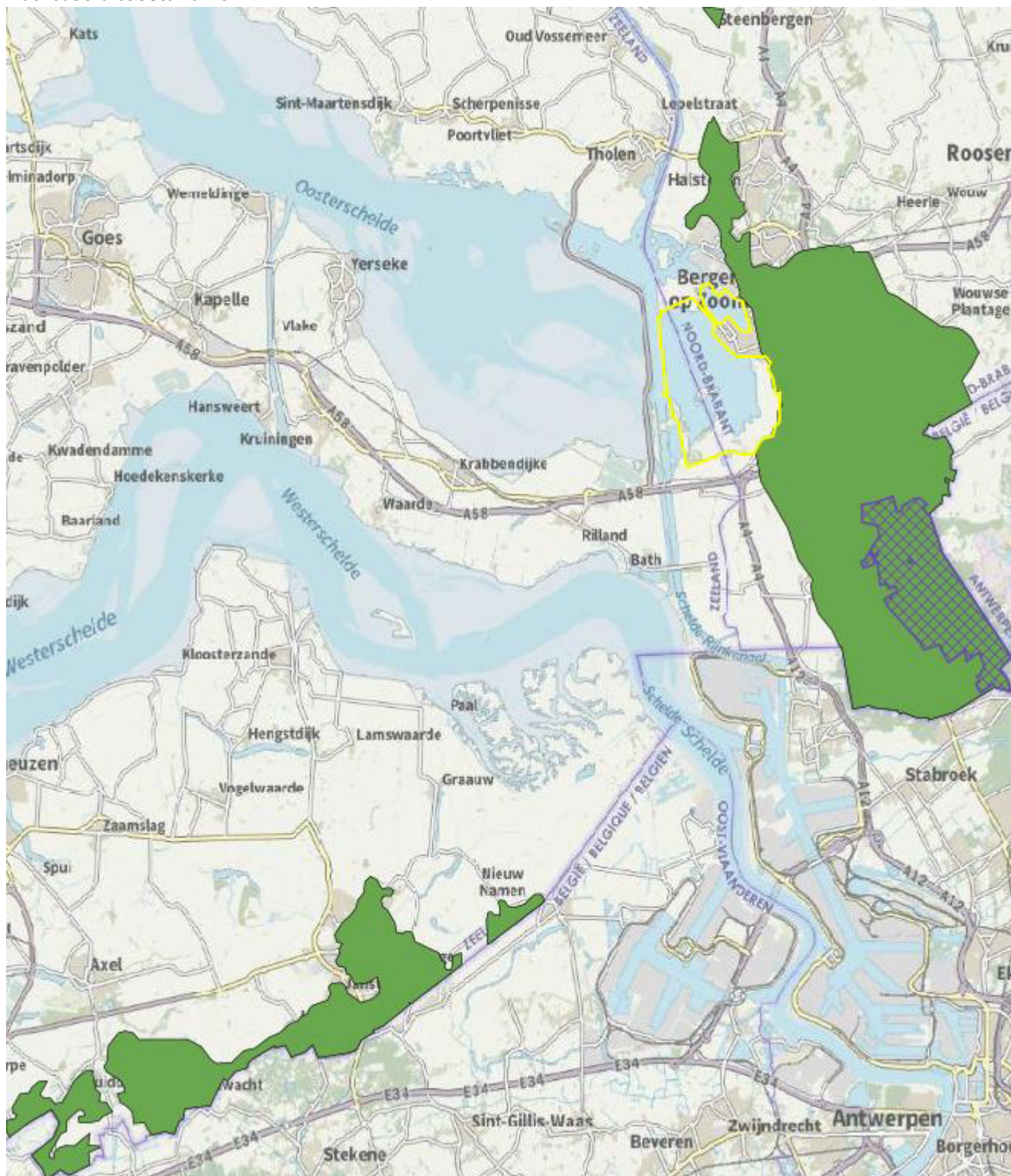
Onderstaande tabellen geven het resultaat van de onderliggende tests opgesplitst naar generieke tests en regionale tests.

Testen voor het gehele waterlichaam (generieke tests)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
1. Waterbalans (3.1.1. grondwatervoorraad + 3.1.2. trends stijghoogten)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
2. Intrusies (3.3-a. kwantiteit + 3.3-b. kwaliteit)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
3. Chemische toestand (3.2)	 *			vrijwel zeker

Regionale testen	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
4. Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen (4.1.1. kwantiteit + 4.1.2. kwaliteit)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
5. Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen (4.2-a. kwantiteit + 4.2-b. kwaliteit)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
6. Drinkwaterbron (4.3)	 *	 *	 *	vrijwel zeker

Navolgende kaart geeft een ruimtelijk beeld van de beoordeling van de regionale testen grondwater.

Kaartbeeld toestand 2021

Legenda

Groen: voldoet

Gearceerd geel vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief niet in orde

Gearceerd rood vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwantitatief niet in orde

Gearceerd paars vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak geel: Relatie oppervlaktewater kwalitatief niet in orde

Lijn/vlak rood: Relatie oppervlaktewater kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak paars: Relatie oppervlaktewater kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Zwarte stip: Waterwinning kwalitatief niet in orde

(Witte stip: Waterwinning kwantitatief niet in orde, komt niet voor)

Motivering kwantiteit

Er is geen motivering kwantiteit gegeven.

Beoordeling trends grondwaterkwaliteit

(niet van invloed op totaaloordeel)

Is er sprake van een significant stijgende trend van concentraties van verontreinigende stoffen?	nee	●
--	-----	---

Motivering chemische trendanalyse

Gecombineerde toetsing voor NLGWSC0001, NLGWSC0002 en NLGWSC0003 omdat dit relatief kleine grondwaterlichamen zijn.

Motivering kwaliteit

ad 4.1.2, Interactie GW-OW: Grondwater onder de Brabantse Wal heeft een negatieve invloed op de Binnenschelde en het Markiezaatsmeer

3. Belastingen

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact). Onder significant wordt verstaan dat dit leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (preventieve) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Ook effecten die nu nog niet de toestand beïnvloeden, maar waarvan verwacht wordt dat dat op termijn wel het geval is worden als significant beschouwd. Deze krijgen in de laatste kolom de status potentieel.

Er zijn geen significante belastingen aanwezig.

Toelichting

Zowel in Zeeland als Noord-Brabant wordt drinkwater gewonnen uit dit grondwaterlichaam. In Noord-Brabant zijn ook enkele industriële onttrekkingen.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Maatregel:	Omvang:
N2000/ krw waterkwaliteit aanvullend onderzoek	1 stuks
onderzoek kwaliteitsknelpunten grondwater industriële en eigen winningen	1 stuks
uitvoering beleidsmaatregelen industriële en eigen winningen	1 stuks
uitvoeringsplan maatregelen industriële en eigen winningen	1 stuks
voorlichting reductie bestrijdingsmiddelen in grondwaterbeschermingsgebied	1 stuks

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Maatregelen opgevoerd in SGBP voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel	aanvullende anti-verdrogingsmaatregel		Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering:	stuks 1	Motivering: voortzetting huidige vermindering drinkwaterwinning	
Toelichting:	Voortzetten verminderde grondwaterwinning op de Brabantse Wal in aanvulling op de GGOR-maatregelen		
Maatregel	aanvullende maatregelen bodemverontreinigingen bij winningen		Omvang: 1 stuks
Voortgang: Planvoorbereiding:	stuks 1	Motivering:	
Toelichting:	aanvullende lokale maatregelen rond winningen waar reguliere sanering van bodemverontreinigingen niet voldoende is voor garandering van kwaliteit voor drinkwaterwinning		
Maatregel	aanvullende maatregelen nitraat rond winningen		Omvang: 1 stuks
Voortgang: Ingetrokken:	stuks 1	Motivering: De bestuursovereenkomst Nutriëntenaanpak Drinkwaterbeschermingsgebieden geeft invulling aan deze actie, maar zijn geen gebieden geselecteerd voor het deel van dit stroomgebied in Brabant	
Toelichting:	aanvullende regionale maatregelen ter vermindering van (effecten van) hoge nitraatbelasting		
Maatregel	Nader onderzoek risico's historische bodemverontreinigingen		Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering:	stuks 1	Motivering: opgepakt in kader van early warning en overgang WBB naar omgevingswet	
Toelichting:	Onderzoek naar potentiële bedreigingen vanuit bodemverontreinigingen naar daadwerkelijke risico's voor terrestrische natuur, drinkwater en/of oppervlaktewater.		
Maatregel	onderzoek interactie ow-gw: invloed van oppwater op grondwaterwinningen		Omvang: 1 stuks
Voortgang: Uitgevoerd:	stuks 1	Motivering: opgepakt in kader van early warning en wordt meegenomen in kennisimpuls	
Toelichting:	gerichte monitoring van mogelijke verontreinigingen (o.a. geneesmiddelen) uit oppervlaktewateren die uitspoelen naar grondwaterwinningen.		
Maatregel	onderzoek klimaat maatregelen		Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering:	stuks 1	Motivering: Klimaatadaptatie is groot zelfstandig traject geworden	
Toelichting:	Onderzoek naar (aanpassingen bestaande) maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie.Maatregel is ter voorkoming van achteruitgang van de beschikbaarheid van grondwater voor oppervlaktewater, terrestrische natuur en drinkwater.		
Maatregel	onderzoek kwaliteitsknelpunten grondwater industriële en eigen winningen		Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering:	stuks 1	Motivering:	
Toelichting:	onderzoek naar kwaliteitsknelpunten in onttrokken grondwater bij industriële en eigen winningen.		
Maatregel	sanering bekende historische verontreinigde landbodems bij winningen		Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering:	stuks 1	Motivering:	

Toelichting:	uitvoering sanering bestaande spoedlocaties in de buurt van winningen voor openbare drinkwatervoorziening	
Maatregel	stimulering landbouw ter vermindering nitraatuitspoeling	Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering: 1	stuks	Motivering:
Toelichting:	8 mln euro beschikbaar stellen om via POP3 de landbouw te stimuleren om tenminste 20 mln te investeren in maatregelen om de nitraatuitspoeling te verminderen	
Maatregel	uitvoering beleidsmaatregelen industriële en eigen winningen	Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering: 1	stuks	Motivering:
Toelichting:	uitvoering van beleidsmaatregelen rondom industriële en eigen winningen, o.b.v. uitvoeringsplan	
Maatregel	uitvoeringsplan maatregelen industriële en eigen winningen	Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering: 1	stuks	Motivering:
Toelichting:	feitendossiers per winning worden geactualiseerd of voor de kleinere winningen opgesteld	
Toelichting:	opstellen van maatregelen t.a.v. risicopreventie en krw-knelpunten bij industriële en eigen winningen, o.b.v. onderzoeksresultaten van de kwaliteit van het onttrokken grondwater. Maatwerk per winning	
Maatregel	Vervolg Schoon water voor Brabant	Omvang: 1 stuks
Voortgang: In uitvoering: 1	stuks	Motivering:
Toelichting:	Op basis van resultaten van eerste twee uitvoeringsperioden besluiten of er een vervolg wenselijk is met aanvullende regionale maatregelen ter vermindering van gebruik gewasbeschermingsmaatregelen bij potentieel bedreigde winningen	
Maatregel	wegnemen risico's historische bodemverontreinigingen	Omvang: 1 stuks
Voortgang: Planvoorbereiding: 1	stuks	Motivering:
Toelichting:	Wegnemen van risico's ontstaan door bodemverontreinigingen die voortkomen uit het onderzoek naar potentiële bedreigingen (maatregel NL71_IM11_002).	
Maatregel	Watersysteemanalyse Grondwater	Omvang: **) stuks
Voortgang: Uitgevoerd: 1	stuks	Motivering:
Toelichting:	**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitgebreide analyse van het grondwatersysteem	

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016-2021.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2021 voor de periode 2022 t/m 2027

In het onderdeel "Toestand" is bij Toestand2021 aangegeven op welke onderdelen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Hier wordt aangegeven welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Oorspronkelijke naam:	Effecten van klimaatverandering en sociaal-economische ontwikkelingen	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	uitvoeren onderzoek	
Initiatiefnemer:	Provincie Noord-Brabant	
Toelichting:	Beoordelen effecten van klimaatverandering en sociaal-economische ontwikkelingen op doelbereik KRW en vaststellen eventuele toekomstige aanvullende maatregelen op zowel korte (tot 2027) als lange termijn (tot 2050)	
Testonderdeel:	3.1 waterbalans, 3.2 chemie, 4.1 oppervlaktewater, 4.2 terrestrisch, 4.3 drinkwater	

Oorspronkelijke naam:	Onderzoeksmonitoring antropogene stoffen in het grond- en oppervlaktewater en effluent	Omvang: 3 stuks
SGBP categorie:	uitvoeren onderzoek	
Initiatiefnemer:	Provincie Noord-Brabant	
Toelichting:	Uitvoeren van een brede screening naar bestrijdingsmiddelen en andere verontreinigingen als geneesmiddelen in grond- en oppervlaktewater en effluent door waterleidingbedrijven, waterschappen en provincies in het Maasstroomgebied. Maatregel is bedoeld om risico's voor de algemene chemische toestand, oppervlaktewater en drinkwater van deze antropogene verontreinigingen in beeld te brengen.	
Testonderdeel:	3.2 chemie, 4.1 oppervlaktewater, 4.3 drinkwater	

Oorspronkelijke naam:	Opstellen, uitvoeren en actualiseren maatregelen via feitendossiers en uitvoeringsprogramma's	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	overige instrumentele maatregelen	
Initiatiefnemer:	Provincie Noord-Brabant	
Toelichting:	Opstellen, uitvoeren en actualiseren maatregelen via feitendossiers en uitvoeringsprogramma's voor winningen industrieel gebruik en kleine eigen winningen	
Testonderdeel:	4.3 drinkwater	

Oorspronkelijke naam:	Opstellen, uitvoeren en actualiseren maatregelen via gebiedsdossiers en uitvoeringsprogramma's	Omvang: 3 stuks
SGBP categorie:	overige instrumentele maatregelen	
Initiatiefnemer:	Provincie Noord-Brabant	
Toelichting:	Opstellen, uitvoeren en actualiseren maatregelen via gebiedsdossiers en uitvoeringsprogramma's voor winningen openbare drinkwatervoorziening. Per winning voor de openbare drinkwatervoorziening wordt een gebiedsdossier opgesteld met daarin een beschrijving van de risico's voor de winning. Deze worden in een uitvoeringsprogramma per winning uitgewerkt naar een maatregelenprogramma.	
Testonderdeel:	4.3 drinkwater	

Oorspronkelijke naam:	Uitvoeren en rapporteren early warning rond winningen openbare drinkwatervoorziening	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	uitvoeren onderzoek	
Initiatiefnemer:	Provincie Noord-Brabant	
Toelichting:		
Testonderdeel:	4.3 drinkwater	

Oorspronkelijke naam:	Uitvoeren landelijke risicobeoordeling antropogene stoffen	Omvang: 1 stuks
------------------------------	--	------------------------

SGBP categorie:	uitvoeren onderzoek	
Initiatiefnemer:	Provincie Noord-Brabant	
Toelichting:	Uitvoeren landelijke risicobeoordeling antropogene stoffen op doelbereik grondwater (doorwerking resultaten kennisimpuls)	
Testonderdeel:	3.2 chemie, 4.3 drinkwater	

Oorspronkelijke naam:	Vermindering gebruik grondwater	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	uitvoeren onderzoek	
Initiatiefnemer:	Provincie Noord-Brabant	
Toelichting:	Onderzoek naar en indien nodig uitvoeren van maatregelen ter vermindering van humane en industriële drinkwatervraag en gebruik van grondwater in de landbouw en het inzetten van alternatieven voor laagwaardig grondwatergebruik	
Testonderdeel:	3.1 waterbalans, 4.1 oppervlaktewater, 4.2 terrestrisch, 4.3 drinkwater	

Oorspronkelijke naam:	Vermindering problematiek van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen	Omvang: 1 stuks
SGBP categorie:	overige immissiemaatregelen	
Initiatiefnemer:	Provincie Noord-Brabant	
Toelichting:	Samen met partners uitvoeren van regionale projecten ter vermindering problematiek van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen, bijvoorbeeld het Brabantse BodemUp.	
Testonderdeel:	4.1 oppervlaktewater, 4.2 terrestrisch, 4.3 drinkwater	

5. Toepassing uitzonderingen

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik tot na 2021

Fasering is aan de orde voor de indicatoren uit de 6 tests waarvoor bij onderdeel 3 de prognose voor 'toestand 2021' niet gelijk is aan "goed".

Motiveringsgrond	Kwaliteitselement
Natuurlijke omstandigheden	4.2-a Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen kwantiteit, 4.1.2 Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen kwalitatief, 4.2-b Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen kwaliteit
Onevenredig kostbaar	4.2-a Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen kwantiteit, 4.1.2 Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen kwalitatief, 4.2-b Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen kwaliteit
Technisch onhaalbaar	4.2-a Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen kwantiteit, 4.1.2 Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen kwalitatief, 4.2-b Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen kwaliteit

Natuurlijke omstandigheden

Nalevering vanuit historische bronnen staat voor diverse stoffen doelbereik voor 2021 nog in de weg. Wanneer inrichtings- en waterkwaliteitsmaatregelen uitgevoerd zijn (de bron van de historische belasting is niet meer actief), duurt het enige tijd voordat de effecten bijdragen aan doelbereik. Er is nog maar beperkt zicht op de tijdsduur van dit na-ijleffect, wat ook per type maatregel anders zal zijn. Aangezien de realisatie van het complete pakket aan maatregelen om op termijn tot doelbereik te komen tot zeker 2027 duurt, kan daadwerkelijk doelbereik pas enige tijd ná 2027 verwacht worden.

Onevenredig kostbaar

Het volledig halen van de doelen voor terrestrische ecosystemen in 2021 zou leiden tot onevenredige kosten bij de grondaankoop en de uitvoering van de maatregelen in relatie tot een maatschappelijk aanvaardbaar niveau van stijging van de waterschapslasten. Het volledig halen van de normen voor N en P vergt aanpassingen in landbouwpraktijken als onderdeel van de gewenste transitie naar een kringlooplandbouw met aanpassingen in water- en landgebruik. Die transitie vergt een doorlooptijd voorbij 2021, mede in relatie tot maatschappelijk aanvaardbare lasten.

Technisch onhaalbaar

Realisatie van het complete pakket aan regionale inrichtings- en waterkwaliteitsmaatregelen om op termijn tot doelbereik te komen vergt nog aanvullende grondverwerving en uitvoeringscapaciteit met een doorlooptijd tot zeker 2027. Dit komt door een combinatie van factoren: de noodzakelijke grondbeschikbaarheid is afhankelijk van medewerking van grondeigenaren en dynamiek op de markt; planprocedures vragen meer tijd wanneer waterkwaliteitsmaatregelen in samenhang met andere wateropgaven (droogte, zoetwatervoorziening, wateroverlast) en andere maatschappelijke en ruimtelijke opgaven worden uitgevoerd (integrale gebiedsontwikkeling gericht op klimaatrobuuste watersystemen).

Voor de belasting met stoffen zijn het onvoldoende politiek en maatschappelijk draagvlak voor het treffen van maatregelen en onvoldoende kennis over bronnen en maatregelen belangrijke redenen dat de normen niet voor eind 2021 kunnen worden gehaald. Voor stikstof en fosfor is de mate van doelbereik mede afhankelijk van de aard, omvang en onbekende mate van effectiviteit van Rijksmaatregelen, onder andere in relatie tot de vereisten van de Nitraatrichtlijn.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Tijdelijke achteruitgang

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.6 KRW.

Nieuwe ontwikkelingen

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

Factsheet grondwaterlichaam:

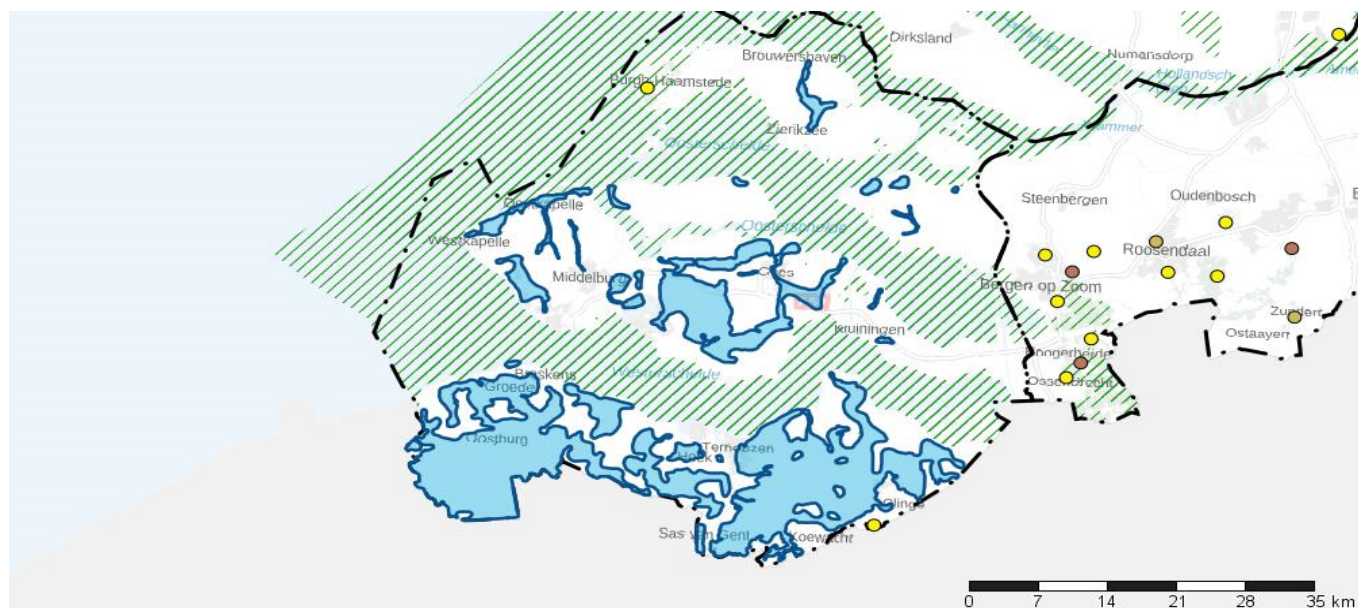
Zoet grondwater in kreekgebieden

Deze factsheet behoort bij het ontwerp water(beheer)plan. De hier weergegeven Toestand 2020 en de realisatie van de maatregelen in de periode 2016-2021 zijn gebaseerd op de meest recente gegevens. In de loop van 2021 zullen deze onderdelen worden geactualiseerd op basis van de dan beschikbare gegevens.

1. Basisgegevens

Dit onderdeel beschrijft de kenmerken van het waterlichaam en geeft informatie over de beschermde gebieden, die een relatie met het waterlichaam hebben.

Deelstroomgebied: Schelde	Waterlichaamcode: NLGWSC0003
Waterbeheerder: Provincie Zeeland	
Wateronttrekking tbv menselijke consumptie: Nee	

KRW Grondwaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
Provinciegrens	Publieke grondwaterwinning
Natura2000 gebied	Industriële grondwaterwinning
	Overige grondwaterwinning
	Inname oppervlaktewater

Karakterschets

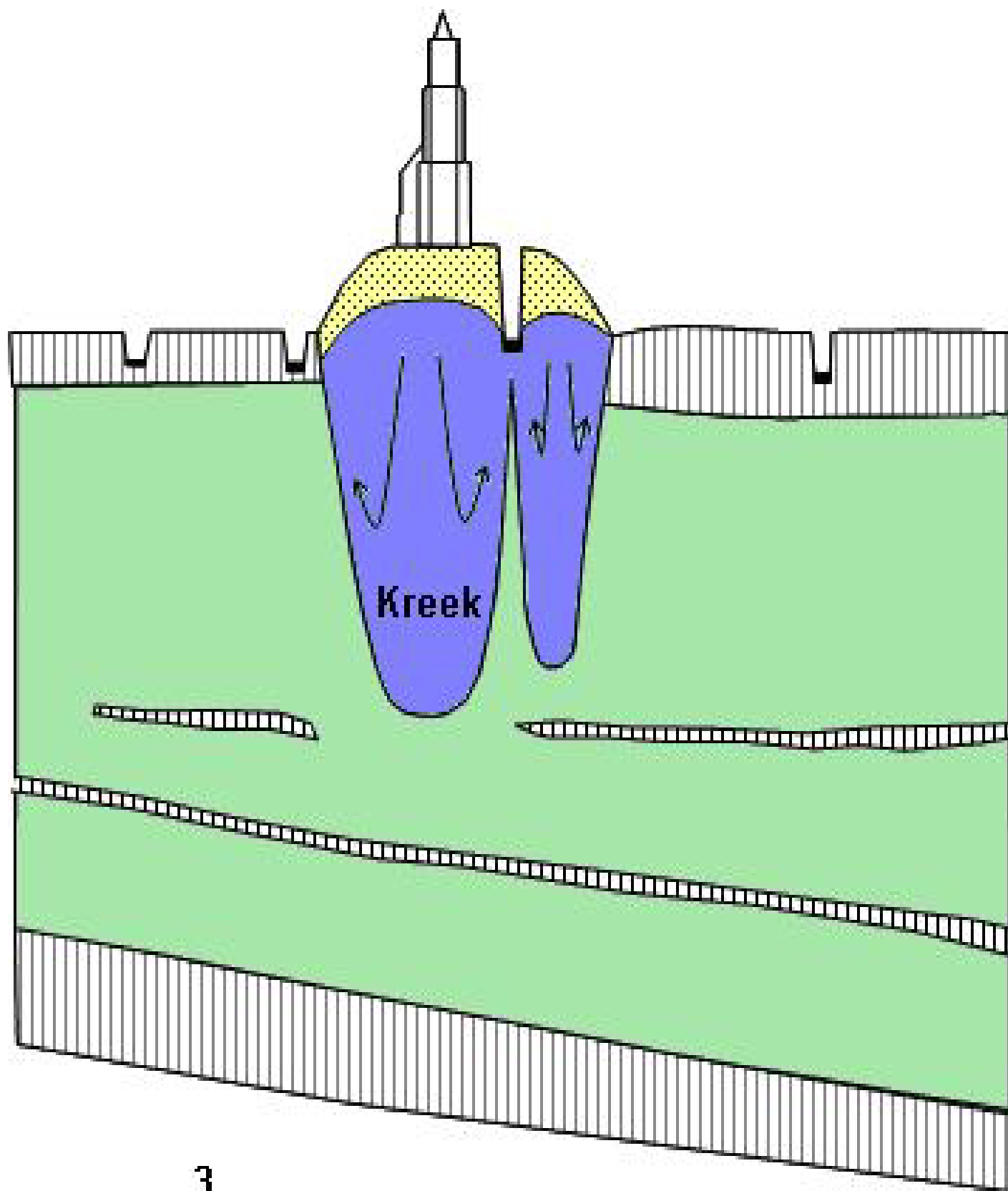
Hydrogeologische kenmerken

Horizont: 1	Meerdere watervoerende pakketten: Nee	Gemiddelde diepte: 0 m
Substraat: Zand	Aquifer type: Poreus - gemiddeld	Gemiddelde dikte: 15 m
	Lateral oriëntatie: Horizontaal - kleinere watervoerende pakketten	Volume: 8,000,000,000 m3

Kreekgebieden zijn voormalige kreekgeulen, uitgesleten door de zee, die later weer opgevuld zijn met overwegend zandig materiaal en door menselijke invloed binnendijs zijn komen te liggen. De kreekgebieden omvatten zowel de zogenaamde kreekruigten die dateren uit de middeleeuwen en de jongere kreekopvullingen die in het algemeen veel minder duidelijk als een rug in het landschap liggen. Beide typen hebben gemeen dat ze hoger liggen dan de omgeving en een zandige bodemopbouw hebben. Deze zijn de loop van de tijd veel minder ingeklonken dan de omliggende klei- en veengebieden, wat de hogere ligging verklaart.

Door de wat hogere ligging en de zandige bodemopbouw kan de neerslag relatief gemakkelijk in de bodem infiltreren. Daardoor heeft zich in de bodem een zoet watersysteem kunnen ontwikkelen. Dat is versterkt doordat in de sloten en watergangen kunstmatig een lager peil wordt gehandhaafd door middel van gemalen of uitwateringsluizen.

De diepte van het zoetzoutgrensvlak is in het algemeen beperkt tot hooguit 25 meter. In ruimtelijke zin is geen sprake van één systeem, maar van een aaneenschakeling van kleine systemen, gescheiden door lagere klei- en veengebieden. Dat maakt deze systemen ongeschikt voor grootschalige winning.

3.

Beschermde gebieden

De volgende beschermde gebieden liggen in dit waterlichaam.

Vogelrichtlijngebied

Naam	Code
Veerse Meer	NL_VOG_119
Westerschelde & Saeftinghe	NL_VOG_122

Habitatrichtlijn gebied

Naam	Code
Canisvliet	NL_HAB_125
Groote Gat	NL_HAB_124
Manteling van Walcheren	NL_HAB_117
Vogelkreek	NL_HAB_126
Westerschelde & Saeftinghe	NL_HAB_122

2. Toestand

In dit hoofdstuk wordt in zowel in tabellen als in een kaartbeeld de toestand weergegeven. In de tabellen worden eerst per onderdeel de totaaloordelen en de prognose weergegeven. In de daarop volgende tabellen wordt nader ingegaan op de toestand van de onderliggende onderdelen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Doelbereik 2027 is een inschatting van de waarschijnlijkheid dat de doelen worden bereikt in 2027, waarbij wordt uitgegaan van de volledige uitvoering van het maatregelenpakket, zoals beschreven in hoofdstuk 4 van deze factsheet.

Toelichting

Voor onderstaande tabellen geldt steeds dezelfde legenda:

Toestand:		Goed		Ontoereikend		Geen oordeel
------------------	---	------	---	--------------	--	--------------

* = Deze toestandsbeoordeling betreft een expertoordeel of is een oordeel samengesteld uit één of meer beheerdersoordelen.

A = Er is sprake van achteruitgang van de toestand ten opzichte van de vorige planperiode.

	Toestand		
	2009	2015	2020
Totaaloordeel (op basis van de 3 testen voor het hele waterlichaam)		 *	 *

Voor rapportage aan de EU worden de oordelen geaggregeerd tot één oordeel voor kwaliteit en één voor kwantiteit. Daarbij wordt een “one-out-all-out” systematiek gehanteerd.

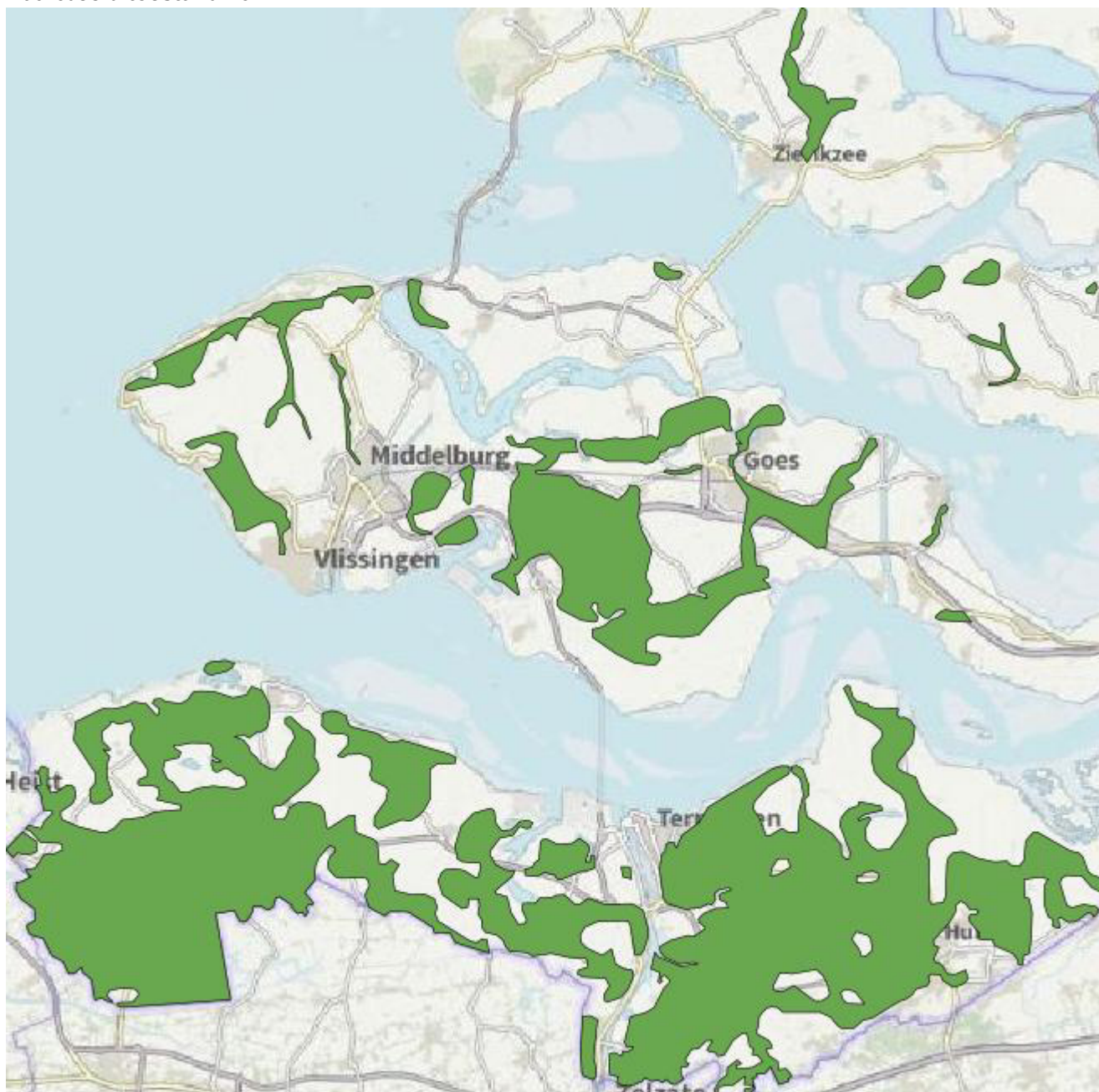
Onderstaande tabellen geven het resultaat van de onderliggende tests opgesplitst naar generieke tests en regionale tests.

Testen voor het gehele waterlichaam (generieke tests)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
1. Waterbalans (3.1.1. grondwatervoorraad + 3.1.2. trends stijghoogten)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
2. Intrusies (3.3-a. kwantiteit + 3.3-b. kwaliteit)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
3. Chemische toestand (3.2)	 *			vrijwel zeker

Regionale testen	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
4. Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen (4.1.1. kwantiteit + 4.1.2. kwaliteit)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
5. Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen (4.2-a. kwantiteit + 4.2-b. kwaliteit)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
6. Drinkwaterbron (4.3)	 *			

Navolgende kaart geeft een ruimtelijk beeld van de beoordeling van de regionale testen grondwater.

Kaartbeeld toestand 2021

Legenda

Groen: voldoet

Gearceerd geel vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief niet in orde

Gearceerd rood vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwantitatief niet in orde

Gearceerd paars vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak geel: Relatie oppervlaktewater kwalitatief niet in orde

Lijn/vlak rood: Relatie oppervlaktewater kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak paars: Relatie oppervlaktewater kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Zwarte stip: Waterwinning kwalitatief niet in orde

(Witte stip: Waterwinning kwantitatief niet in orde, komt niet voor)

Motivering kwantiteit

Er is geen motivering kwantiteit gegeven.

Beoordeling trends grondwaterkwaliteit

(niet van invloed op totaaloordeel)

Is er sprake van een significant stijgende trend van concentraties van verontreinigende stoffen?	nee	
--	-----	---

Motivering chemische trendanalyse

Gecombineerde toetsing voor NLGWSC0001, NLGWSC0002 en NLGWSC0003 omdat dit relatief kleine grondwaterlichamen zijn.

Motivering kwaliteit

Er is geen motivering kwaliteit gegeven.

3. Belastingen

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact). Onder significant wordt verstaan dat dit leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (preventieve) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Ook effecten die nu nog niet de toestand beïnvloeden, maar waarvan verwacht wordt dat dat op termijn wel het geval is worden als significant beschouwd. Deze krijgen in de laatste kolom de status potentieel.

Er zijn geen significante belastingen aanwezig.

Toelichting

In dit grondwaterlichaam zijn twee belastingen aanwezig. Het zoete grondwater in kreekgebieden wordt gebruikt voor beregening in de landbouw. De belastingen zijn volgens de toetsing niet significant.

4. Maatregelen

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Er zijn geen maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Maatregelen opgevoerd in SGBP voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel		Watersysteemanalyse Grondwater	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks	Motivering:	
	Uitgevoerd: 1		
Toelichting:		**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitgebreide analyse van het grondwatersysteem	

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016-2021.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2021 voor de periode 2022 t/m 2027

In het onderdeel "Toestand" is bij Toestand2021 aangegeven op welke onderdelen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Hier wordt aangegeven welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Er zijn geen maatregelen opgevoerd in de periode 2022-2027.

5. Toepassing uitzonderingen

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik tot na 2021

Fasering is aan de orde voor de indicatoren uit de 6 tests waarvoor bij onderdeel 3 de prognose voor 'toestand 2021' niet gelijk is aan "goed".

Er zijn geen motiveringsgronden gegeven.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Tijdelijke achteruitgang

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.6 KRW.

Nieuwe ontwikkelingen

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

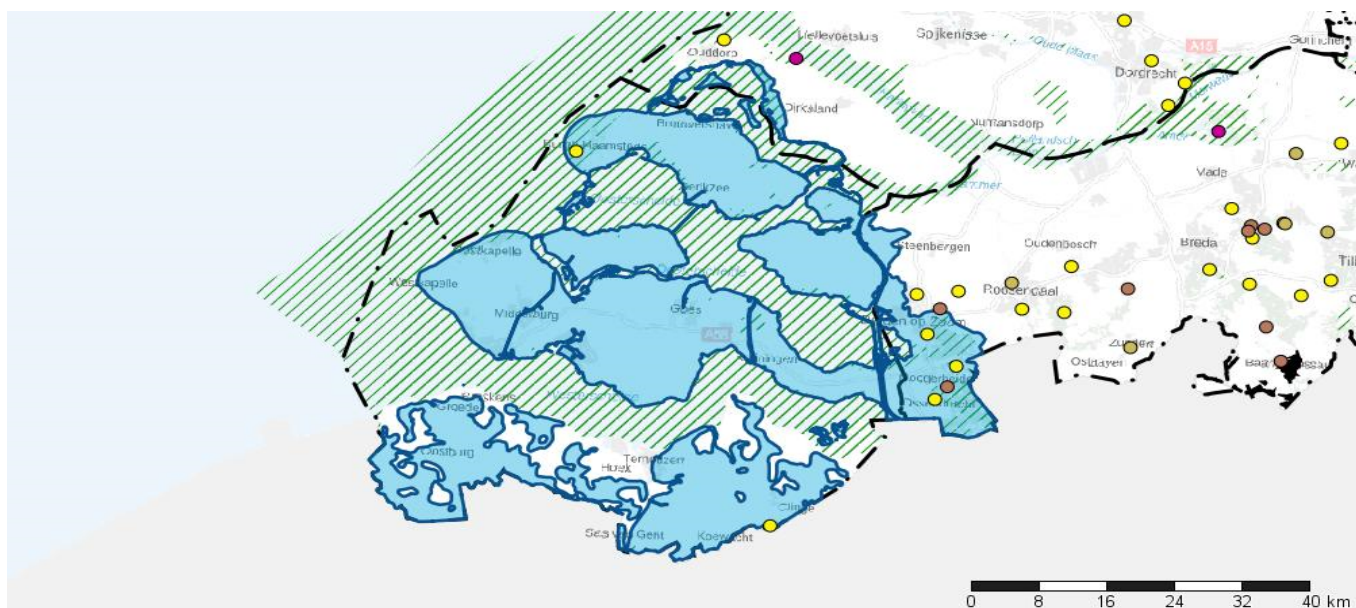
Factsheet grondwaterlichaam:

Zout grondwater in ondiepe zandlagen

Deze factsheet behoort bij het ontwerp water(beheer)plan. De hier weergegeven Toestand 2020 en de realisatie van de maatregelen in de periode 2016-2021 zijn gebaseerd op de meest recente gegevens. In de loop van 2021 zullen deze onderdelen worden geactualiseerd op basis van de dan beschikbare gegevens.

Dit onderdeel beschrijft de kenmerken van het waterlichaam en geeft informatie over de beschermde gebieden, die een relatie met het waterlichaam hebben.

Deelstroomgebied: Schelde	Waterlichaamcode: NLGWSC0004
Waterbeheerder: Provincie Zuid-Holland, Provincie Zeeland, Provincie Noord-Brabant	
Wateronttrekking tbv menselijke consumptie: Nee	

KRW Grondwaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
Provinciegrens	Publieke grondwaterwinning
Natura2000 gebied	Industriële grondwaterwinning
	Overige grondwaterwinning
	Inname oppervlaktewater

Karakterschets

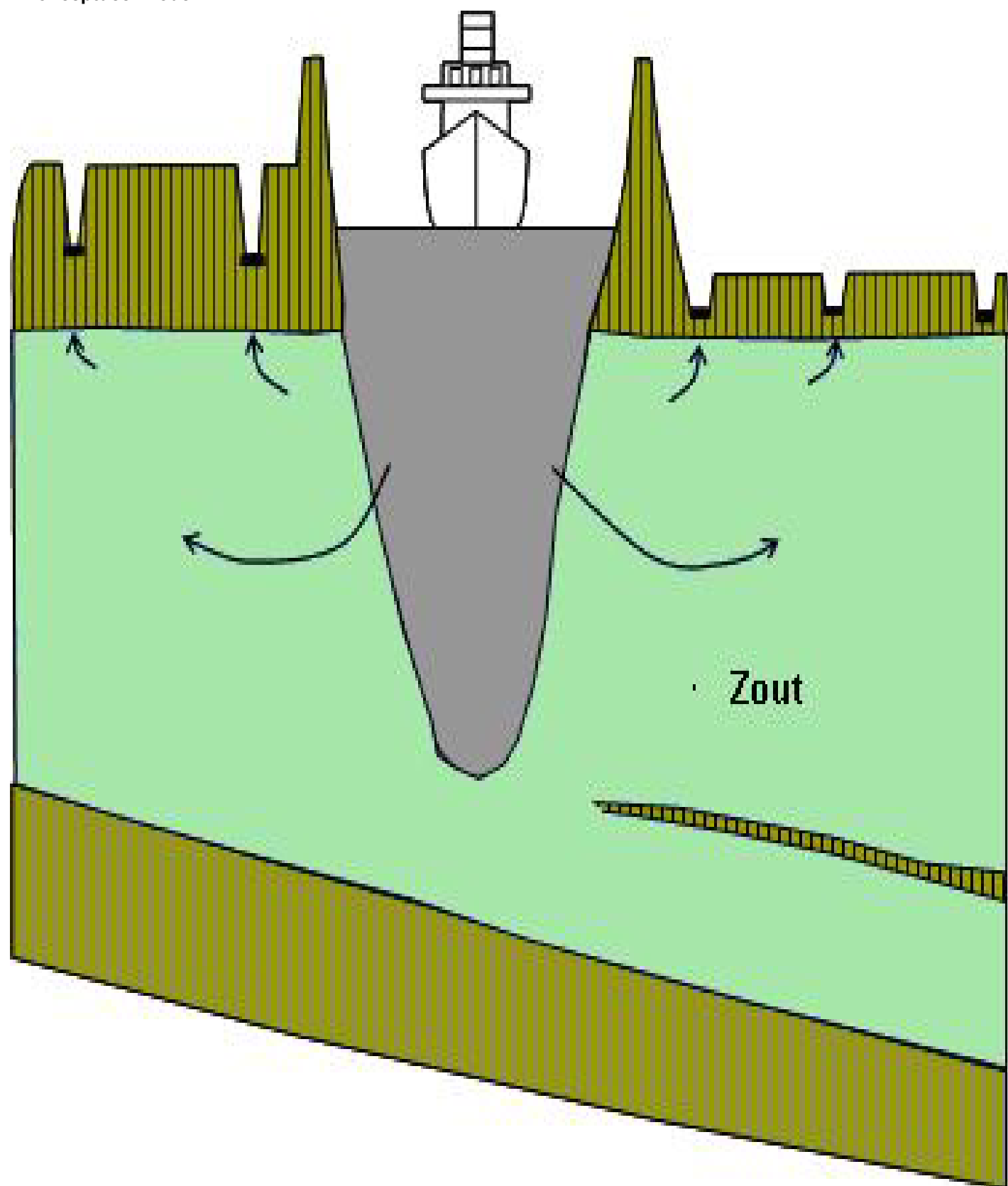
Hydrogeologische kenmerken

Horizont: 2	Meerdere watervoerende pakketten: Ja	Gemiddelde diepte: 5 m
Substraat: Zand	Aquifer type: Poreus - gemiddeld	Gemiddelde dikte: 75 m
	Lateral oriëntatie: Horizontaal - doorlopend watervoerend pakket	Volume: 133,000,000,000 m ³

Dit grondwaterlichaam bestaat uit het brakke en zoute water in de watervoerende lagen vanaf maaiveld tot aan de zogenaamde geohydrologische basis: de ondoorlatende laag die voor een groot deel uit de Boomse klei bestaat en voor een klein deel uit de Klei van Asse. De diepte van het pakket watervoerende lagen varieert van ongeveer 10 meter in oost Zeeuws-Vlaanderen tot 210 meter bij Schouwen.

De oorsprong van het zoute water ligt grotendeels in een ver verleden toen het gebied nog dagelijks overspoeld werd door de zee. Door het peilbeheer in de polders is er plaatselijk een geringe, maar gestage kwelstroom van zout buitenwater in de richting van het oppervlaktewater in de polders op gang gebracht.

Daar waar de watervoerende lagen aan de bovenkant afgedekt worden door klei- en veenlagen, is het grondwater tot aan de bovenkant brak tot zout. De overmaat aan neerslag die het freatisch grondwater in deze afdekkende laag voedt, wordt via drainage afgevoerd naar het oppervlaktewater en dringt dus niet door tot in de watervoerende lagen. Waar de afdekking ontbreekt 'drijven' de ondiepe zoete grondwaterlichamen als zoete bellen in dit zoute grondwaterlichaam.

Beschermde gebieden

De volgende beschermde gebieden liggen in dit waterlichaam.

Vogelrichtlijngebied

Naam	Code
Brabantse Wal	NL_VOG_128
Grevelingen	NL_VOG_115
Markiezaat	NL_VOG_127
Oosterschelde	NL_VOG_118
Veerse Meer	NL_VOG_119
Voordelta	NL_VOG_113
Westerschelde & Saeftinghe	NL_VOG_122
Yerseke en Kapelse Moer	NL_VOG_121
Zoommeer	NL_VOG_120

Habitatrichtlijn gebied

Naam	Code
Brabantse Wal	NL_HAB_128
Canisvliet	NL_HAB_125
Duinen Goeree & Kwade Hoek	NL_HAB_101
Grevelingen	NL_HAB_115
Groote Gat	NL_HAB_124
Kop van Schouwen	NL_HAB_116
Manteling van Walcheren	NL_HAB_117
Oosterschelde	NL_HAB_118
Vogelkreek	NL_HAB_126
Voordelta	NL_HAB_113
Westerschelde & Saeftinghe	NL_HAB_122
Yerseke en Kapelse Moer	NL_HAB_121

2. Toestand

In dit hoofdstuk wordt in zowel in tabellen als in een kaartbeeld de toestand weergegeven. In de tabellen worden eerst per onderdeel de totaaloordelen en de prognose weergegeven. In de daarop volgende tabellen wordt nader ingegaan op de toestand van de onderliggende onderdelen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Doelbereik 2027 is een inschatting van de waarschijnlijkheid dat de doelen worden bereikt in 2027, waarbij wordt uitgegaan van de volledige uitvoering van het maatregelenpakket, zoals beschreven in hoofdstuk 4 van deze factsheet.

Toelichting

Voor onderstaande tabellen geldt steeds dezelfde legenda:

Toestand:		Goed		Ontoereikend		Geen oordeel
------------------	---	------	---	--------------	--	--------------

* = Deze toestandsbeoordeling betreft een expertoordeel of is een oordeel samengesteld uit één of meer beheerdersoordelen.

A = Er is sprake van achteruitgang van de toestand ten opzichte van de vorige planperiode.

	Toestand		
	2009	2015	2020
Totaaloordeel (op basis van de 3 testen voor het hele waterlichaam)		 *	 *

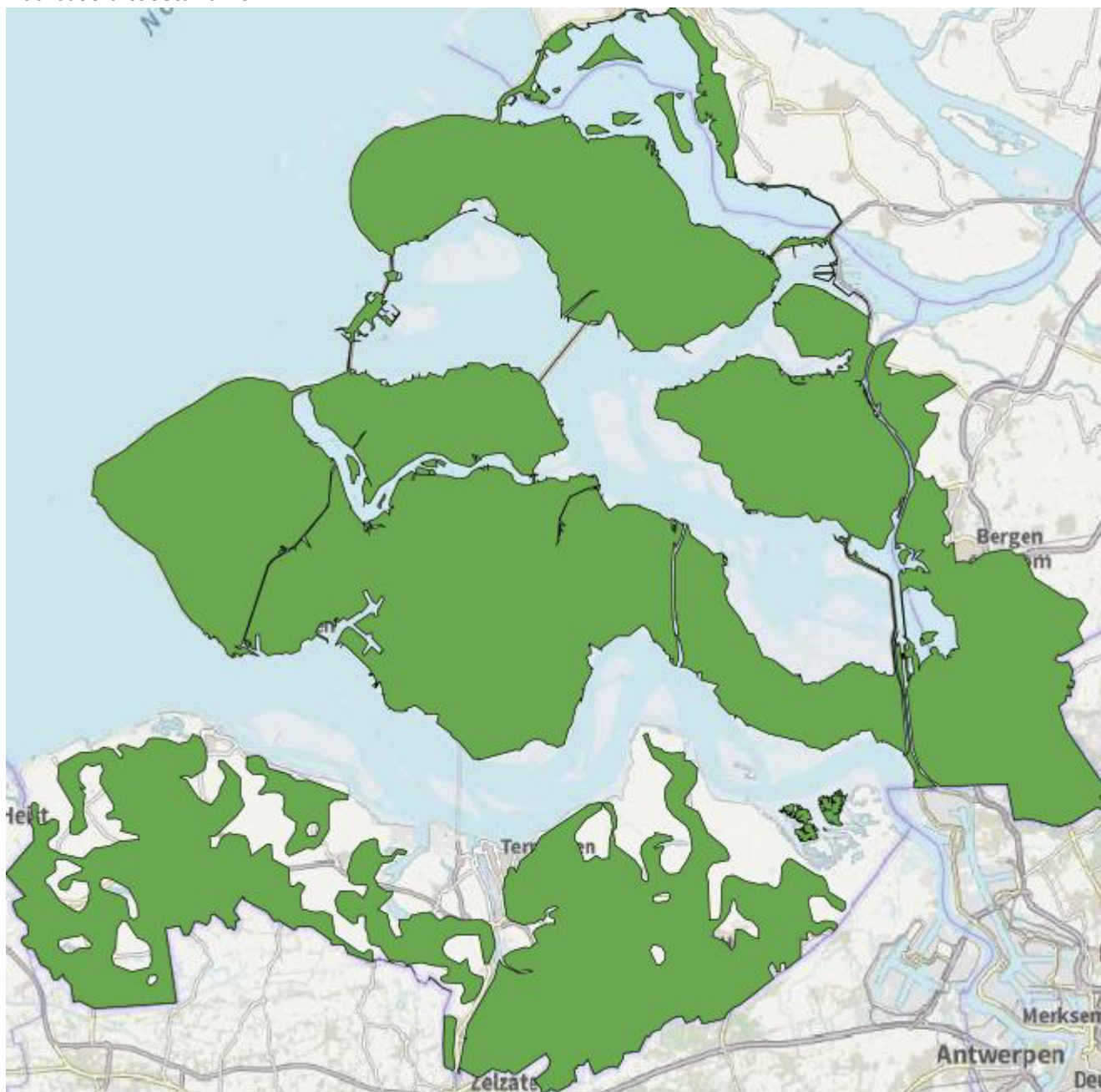
Voor rapportage aan de EU worden de oordelen geaggregeerd tot één oordeel voor kwaliteit en één voor kwantiteit. Daarbij wordt een “one-out-all-out” systematiek gehanteerd.

Onderstaande tabellen geven het resultaat van de onderliggende tests opgesplitst naar generieke tests en regionale tests.

Testen voor het gehele waterlichaam (generieke tests)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
1. Waterbalans (3.1.1. grondwatervoorraad + 3.1.2. trends stijghoogten)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
2. Intrusies (3.3-a. kwantiteit + 3.3-b. kwaliteit)	 *			
3. Chemische toestand (3.2)	 *			

Regionale testen	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
4. Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen (4.1.1. kwantiteit + 4.1.2. kwaliteit)	 *	 *	 *	
5. Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen (4.2-a. kwantiteit + 4.2-b. kwaliteit)	 *	 *	 *	
6. Drinkwaterbron (4.3)	 *			

Kaartbeeld toestand 2021

Legenda

Groen: voldoet

Gearceerd geel vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief niet in orde

Gearceerd rood vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwantitatief niet in orde

Gearceerd paars vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak geel: Relatie oppervlaktewater kwalitatief niet in orde

Lijn/vlak rood: Relatie oppervlaktewater kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak paars: Relatie oppervlaktewater kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Zwarte stip: Waterwinning kwalitatief niet in orde

(Witte stip: Waterwinning kwantitatief niet in orde, komt niet voor)

Motivering kwantiteit

3.1.:Zie toelichting

Beoordeling trends grondwaterkwaliteit

(niet van invloed op totaaloordeel)

Is er sprake van een significant stijgende trend van concentraties van verontreinigende stoffen?	nee	
--	-----	---

Motivering chemische trendanalyse

Zie toelichting

Toelichting

De buitendijkse gebieden van Goeree-Overflakkee langs de Grevelingen, de punt van Goeree en het eiland Hompelvoet vallen onder het grondwaterlichaam Zout Schelde. Het betreft enkele kleine gebieden van de provincie Zuid-Holland. In deze gebieden zijn geen aparte monitoringspunten opgenomen. Voor de beschrijving en beoordeling van de toestand wordt aangesloten bij datgene wat in het Stroomgebied-beheerplan Schelde is opgenomen over het totale grondwaterlichaam. Het eindoordeel voor kwantiteit en kwaliteit wordt als goed beoordeeld.

Motivering kwaliteit

3.2.: Zie toelichting

3. Belastingen

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact). Onder significant wordt verstaan dat dit leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (preventieve) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Ook effecten die nu nog niet de toestand beïnvloeden, maar waarvan verwacht wordt dat dat op termijn wel het geval is worden als significant beschouwd. Deze krijgen in de laatste kolom de status potentieel.

Er zijn geen significante belastingen aanwezig.

Toelichting

De menselijke belasting op dit grondwaterlichaam bestaat uit een aantal beperkte winningen voor industriële toepassing en bronbemalingen en zijn niet significant.

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Er zijn geen maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Maatregelen opgevoerd in SGBP voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel		Watersysteemanalyse Grondwater	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks	Motivering:	
	Uitgevoerd: 1		
Toelichting:		**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitgebreide analyse van het grondwatersysteem	

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016-2021.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2021 voor de periode 2022 t/m 2027

In het onderdeel "Toestand" is bij Toestand2021 aangegeven op welke onderdelen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Hier wordt aangegeven welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Er zijn geen maatregelen opgevoerd in de periode 2022-2027.

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik tot na 2021

Fasering is aan de orde voor de indicatoren uit de 6 tests waarvoor bij onderdeel 3 de prognose voor 'toestand 2021' niet gelijk is aan "goed".

Er zijn geen motiveringsgronden gegeven.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Tijdelijke achteruitgang

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.6 KRW.

Nieuwe ontwikkelingen

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

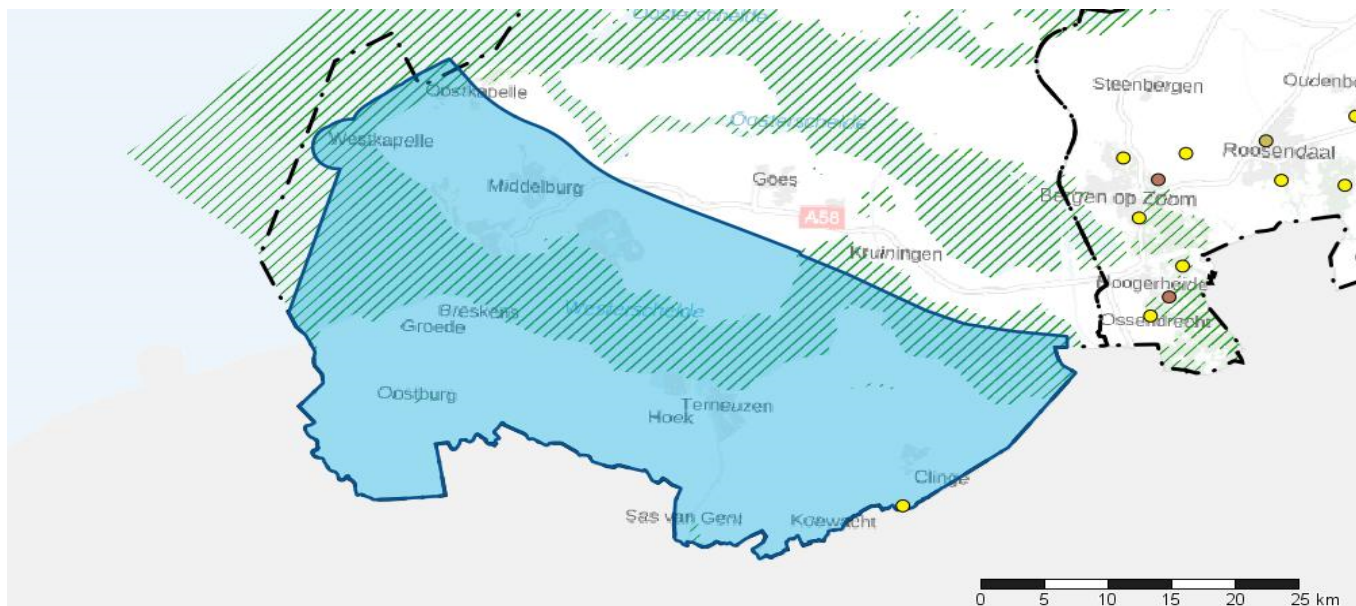
Factsheet grondwaterlichaam:

Grondwater in diepe zandlagen

Deze factsheet behoort bij het ontwerp water(beheer)plan. De hier weergegeven Toestand 2020 en de realisatie van de maatregelen in de periode 2016-2021 zijn gebaseerd op de meest recente gegevens. In de loop van 2021 zullen deze onderdelen worden geactualiseerd op basis van de dan beschikbare gegevens.

Dit onderdeel beschrijft de kenmerken van het waterlichaam en geeft informatie over de beschermde gebieden, die een relatie met het waterlichaam hebben.

Deelstroomgebied: Schelde	Waterlichaamcode: NLGWSC0005
Waterbeheerder: Provincie Zeeland	
Wateronttrekking tbv menselijke consumptie: Nee	

 KRW Grondwaterlichaam	Winningen voor menselijke consumptie:
 Provinciegrens	 Publieke grondwaterwinning
 Natura2000 gebied	 Industriële grondwaterwinning
	 Overige grondwaterwinning
	 Inname oppervlaktewater

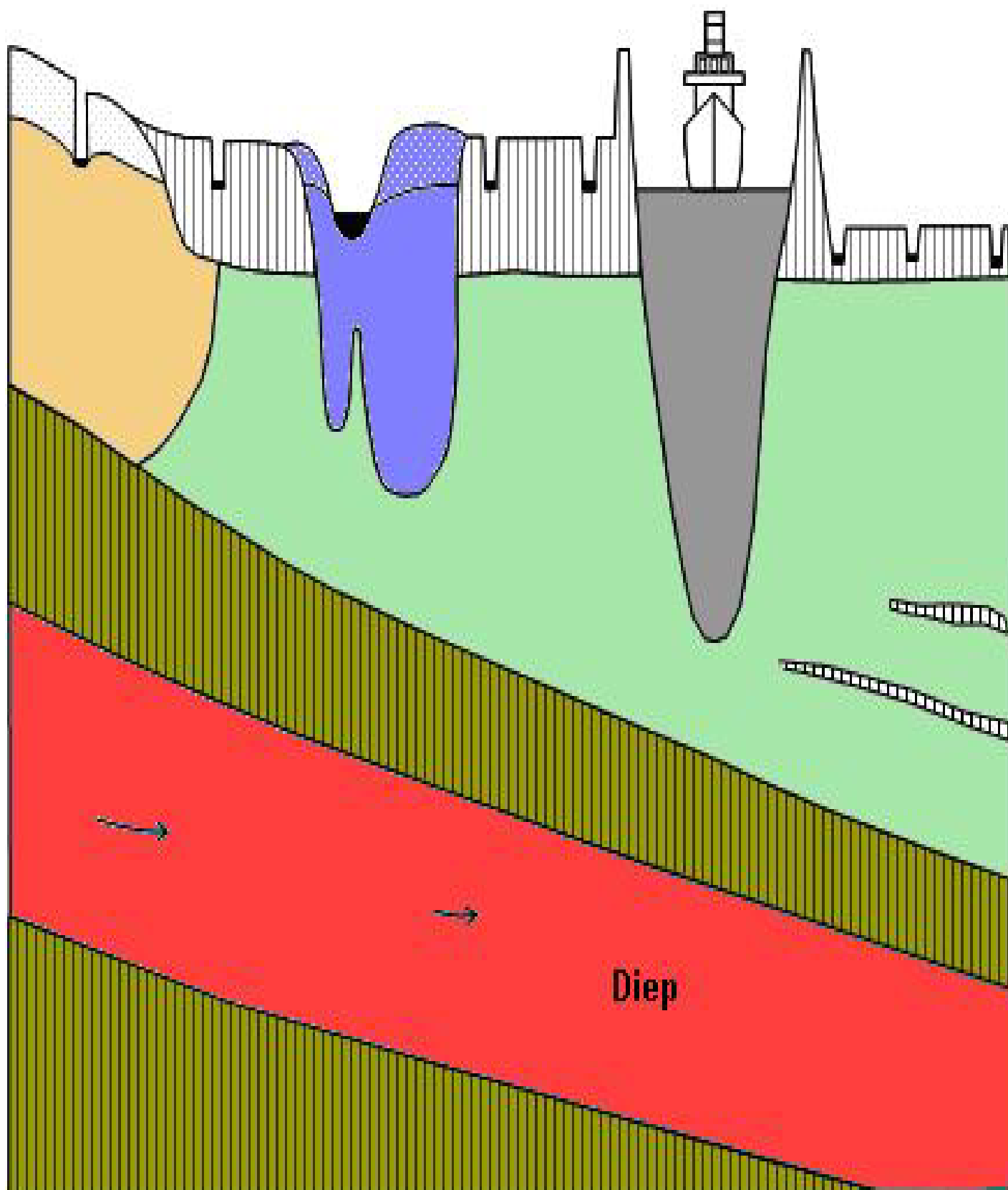
Karakterschets

Hydrogeologische kenmerken

Horizont: 3	Meerdere watervoerende pakketten: Ja	Gemiddelde diepte: 50 m
Substraat: Zand	Aquifer type: Poreus - gemiddeld	Gemiddelde dikte: 25 m
	Lateral oriëntatie: Hellend - doorlopend watervoerend pakket	Volume: 37,000,000,000 m3

Het diepe grondwaterlichaam omvat het grondwater in de oligocene zandlagen onder de Boomse klei. De kleiafzettingen van de Formatie van Rupel (Boomse Klei) vormen de bovengrens van het grondwaterlichaam en hebben een dikte van circa 40 m. Deze kleilaag en het grondwaterlichaam hellen in noordelijke richting sterk naar beneden.

Het grondwater is in Zeeuws-Vlaanderen zoet tot brak en wordt naar het noorden toe geleidelijk zouter. Dit water wordt aangevuld door neerslag die eeuwen geleden buiten het Nederlandse deel van het stroomgebied van de Schelde is geïnfiltreerd in België. Het is hiermee het enige grensoverschrijdende grondwaterlichaam waar met name kwantitatieve effecten ver over de grens doorwerken. Door de diepe ligging is er is geen interactie met oppervlaktewater en met terrestrische ecosystemen.

Beschermde gebieden

De volgende beschermde gebieden liggen in dit waterlichaam.

Vogelrichtlijngebied

Naam	Code
Voordelta	NL_VOG_113
Westerschelde & Saeftinghe	NL_VOG_122
Zwin & Kievittepolder	NL_VOG_123

Habitatrichtlijn gebied

Naam	Code
Canisvliet	NL_HAB_125
Groote Gat	NL_HAB_124
Manteling van Walcheren	NL_HAB_117
Vlakte van de Raan	NL_HAB_163
Vogelkreek	NL_HAB_126
Voordelta	NL_HAB_113
Westerschelde & Saeftinghe	NL_HAB_122
Zwin & Kievittepolder	NL_HAB_123

2. Toestand

In dit hoofdstuk wordt in zowel in tabellen als in een kaartbeeld de toestand weergegeven. In de tabellen worden eerst per onderdeel de totaaloordelen en de prognose weergegeven. In de daarop volgende tabellen wordt nader ingegaan op de toestand van de onderliggende onderdelen. Hiermee wordt invulling geven aan het onderdeel S(tatus) van de DPSIR-methodiek.

Doelbereik 2027 is een inschatting van de waarschijnlijkheid dat de doelen worden bereikt in 2027, waarbij wordt uitgegaan van de volledige uitvoering van het maatregelenpakket, zoals beschreven in hoofdstuk 4 van deze factsheet.

Toelichting

Voor onderstaande tabellen geldt steeds dezelfde legenda:

Toestand:		Goed		Ontoereikend		Geen oordeel
------------------	---	------	---	--------------	--	--------------

* = Deze toestandsbeoordeling betreft een expertoordeel of is een oordeel samengesteld uit één of meer beheerdersoordelen.

A = Er is sprake van achteruitgang van de toestand ten opzichte van de vorige planperiode.

	Toestand		
	2009	2015	2020
Totaaloordeel (op basis van de 3 testen voor het hele waterlichaam)		 *	 *

Voor rapportage aan de EU worden de oordelen geaggregeerd tot één oordeel voor kwaliteit en één voor kwantiteit. Daarbij wordt een “one-out-all-out” systematiek gehanteerd.

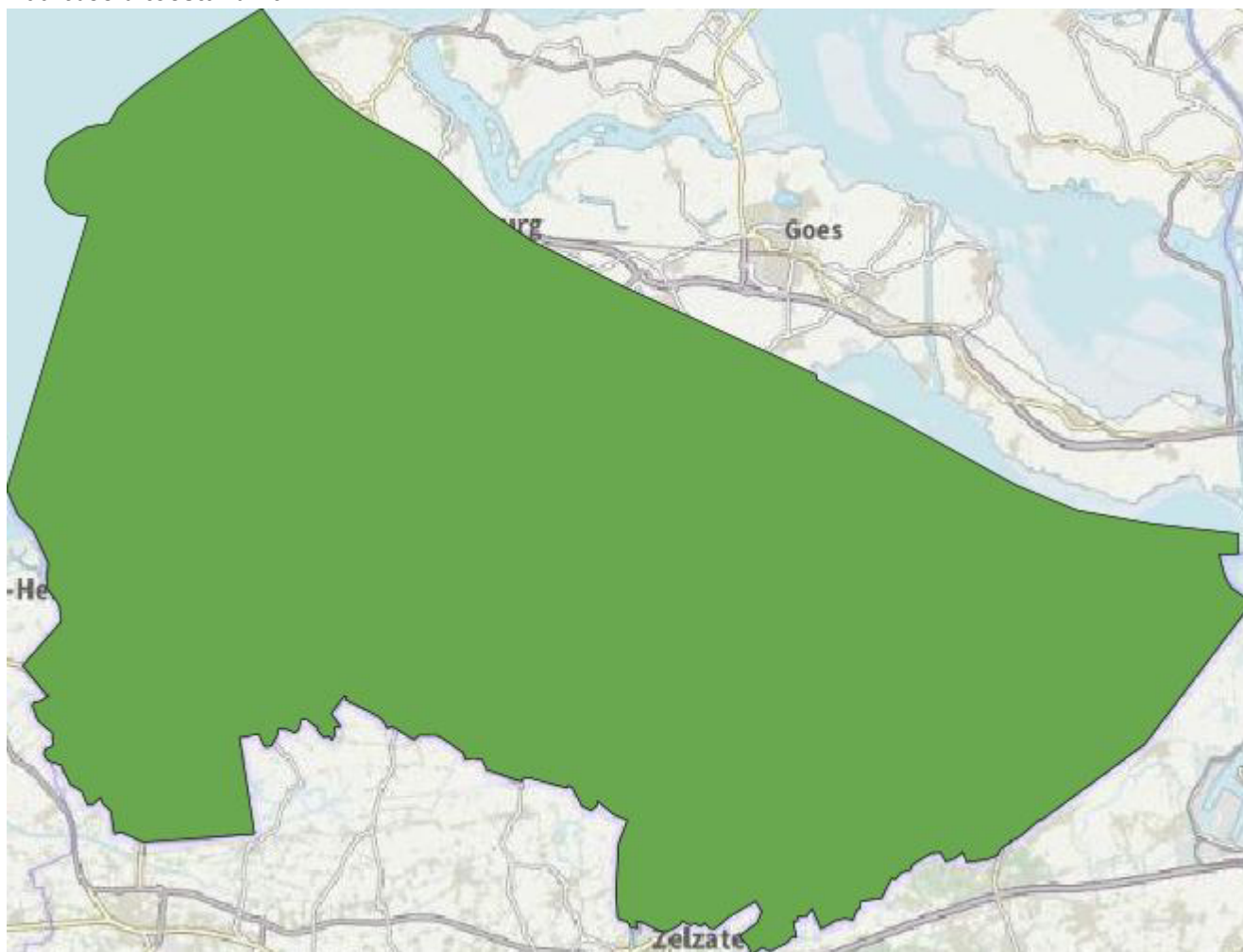
Onderstaande tabellen geven het resultaat van de onderliggende tests opgesplitst naar generieke tests en regionale tests.

Testen voor het gehele waterlichaam (generieke tests)	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
1. Waterbalans (3.1.1. grondwatervoorraad + 3.1.2. trends stijghoogten)	 *	 *	 *	vrijwel zeker
2. Intrusies (3.3-a. kwantiteit + 3.3-b. kwaliteit)	 *			
3. Chemische toestand (3.2)	 *	 *	 *	

Regionale testen	Toestand			Doelbereik 2027
	2009	2015	2020	
4. Grondwaterafhankelijke oppervlaktewaterlichamen (4.1.1. kwantiteit + 4.1.2. kwaliteit)	 *			
5. Grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen (4.2-a. kwantiteit + 4.2-b. kwaliteit)	 *			
6. Drinkwaterbron (4.3)	 *			

Navolgende kaart geeft een ruimtelijk beeld van de beoordeling van de regionale testen grondwater.

Kaartbeeld toestand 2021

Legenda

Groen: voldoet

Gearceerd geel vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief niet in orde

Gearceerd rood vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwantitatief niet in orde

Gearceerd paars vlak: Relatie terrestrische ecosystemen kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak geel: Relatie oppervlaktewater kwalitatief niet in orde

Lijn/vlak rood: Relatie oppervlaktewater kwantitatief niet in orde

Lijn/vlak paars: Relatie oppervlaktewater kwalitatief en kwantitatief niet in orde

Zwarte stip: Waterwinning kwalitatief niet in orde

(Witte stip: Waterwinning kwantitatief niet in orde, komt niet voor)

Motivering kwantiteit

Grondwaterlichaam wordt beïnvloed door onttrekkingen in Vlaanderen. De trendomkering daar zet zich met een traagheid van jaren langzaam door in de stijghoogten van dit Nederlandse deel.

Beoordeling trends grondwaterkwaliteit

(niet van invloed op totaaloordeel)

Is er sprake van een significant stijgende trend van concentraties van verontreinigende stoffen?		
--	--	--

Motivering chemische trendanalyse

Er is geen motivering chemische trendanalyse gegeven.

Motivering kwaliteit

Kwaliteitstoetsing NVT: betreft afgesloten en fossiel water; is vanwege diepe ligging niet conform het protocol te bemonsteren.

3. Belastingen

Dit onderdeel geeft invulling aan de onderdelen D(river), P(ressure) en (I)mpact van de DPSIR-methodiek. Het geeft de significante belastingen (pressures) en achterliggende functie (drivers) weer en geeft aan welke parameters worden beïnvloed (impact). Onder significant wordt verstaan dat dit leidt tot het niet bereiken van de goede toestand, dan wel dat (preventieve) maatregelen nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Ook effecten die nu nog niet de toestand beïnvloeden, maar waarvan verwacht wordt dat dat op termijn wel het geval is worden als significant beschouwd. Deze krijgen in de laatste kolom de status potentieel.

Er zijn geen significante belastingen aanwezig.

Toelichting

Wateronttrekking is de enige vorm van menselijke belasting op dit grondwaterlichaam. De beperkte aanwezige onttrekkingen zijn niet significant.

[KRW art. 11]

Samen met het volgende hoofdstuk (5. Uitzonderingen) geeft dit hoofdstuk invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. De tabellen geven aan welke maatregelen zijn uitgevoerd in de afgelopen planperiodes en de maatregelen die nog genomen gaan worden teneinde de goede toestand te bereiken. Het betreft hier de gebiedsgerichte maatregelen aanvullend op generiek beleid dat bestaat uit basismaatregelen (art 11.3) en aanvullende maatregelen (art 11.5). Basismaatregelen en aanvullende maatregelen zijn overal van toepassing. Ze worden beschreven in het maatregelenprogramma bij het SGBP.

Maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

*) maatregel heeft betrekking op meerdere waterlichamen

Er zijn geen maatregelen uitgevoerd in de periode 2010 t/m 2015

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode t/m 2015

Maatregelen opgevoerd in SGBP voor de periode 2016 t/m 2021

Maatregel		Watersysteemanalyse Grondwater	Omvang: **) stuks
Voortgang:	stuks	Motivering:	
	Uitgevoerd: 1		
Toelichting:		**) in totaal 1 stuks voor het beheergebied waterbeheerder. Uitgebreide analyse van het grondwatersysteem	

Overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016 t/m 2021

Er zijn geen overige maatregelen uitgevoerd in de periode 2016-2021.

Maatregelen opgevoerd in SGBP 2021 voor de periode 2022 t/m 2027

In het onderdeel "Toestand" is bij Toestand2021 aangegeven op welke onderdelen nog niet de goede toestand hebben bereikt. Hier wordt aangegeven welke maatregelen worden genomen om alsnog de goede toestand te bereiken, dan wel om achteruitgang te voorkomen.

Er zijn geen maatregelen opgevoerd in de periode 2022-2027.

Samen met het hoofdstuk Maatregelen geeft Toepassing uitzonderingen invulling aan het aspect R(esponse) van de DPSIR-systematiek. Als de toestand in 2021 niet aan de doelen voldoet moet beroep worden gedaan op één van de uitzonderingsbepalingen van de KRW.

Dit hoofdstuk geeft aan op welke uitzonderingsbepalingen een beroep wordt gedaan en wat daarbij de motivering is.

Fasering van doelbereik tot na 2021

Fasering is aan de orde voor de indicatoren uit de 6 tests waarvoor bij onderdeel 3 de prognose voor 'toestand 2021' niet gelijk is aan "goed".

Er zijn geen motiveringsgronden gegeven.

Doelverlaging

Conform beleidsafspraken wordt voor 2021 niet overgegaan tot doelverlaging.

Tijdelijke achteruitgang

Wordt er beroep gedaan op art. 4.6 KRW m.b.t. tijdelijke achteruitgang?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.6 KRW.

Nieuwe ontwikkelingen

Wordt er beroep gedaan op art. 4.7 KRW m.b.t. nieuwe veranderingen in fysische omstandigheden van het waterlichaam?

Er wordt geen beroep gedaan op art. 4.7 KRW.

MOTIE Carnivoor geef het door

Indieners:

Trees Janssens, Statenlid Partij voor de Dieren.

Agendapunt 9 Moties niet behorende bij een agendapunt.

=====

Provinciale Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op 12 november 2021 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt,

Constaterende dat:

- Provincie Zeeland naar eigen verklaring de maatschappelijke gevolgen meeweegt in haar bedrijfsvoering en inkoop van projecten en services;
- Provincie Zeeland samen met andere overheden op 8 december 2016 het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) heeft ondertekend;
- Dit manifest handvatten biedt om duurzame ambities te realiseren waarin oog is voor vernieuwing, de lokale economie en het verminderen van CO2-emissies;
- Op 6 april 2021 door het College van Gedeputeerde Staten van Zeeland een Plan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2021-2024 is vastgesteld;
- Dit plan gebaseerd is op de Sustainable Development Goals, oftewel de SDG's, de duurzame ontwikkelingsdoelen die door de Verenigde Naties zijn opgesteld als nieuwe wereldwijde ontwikkelagenda voor 2030;
- De voedsel- of eiwittransitie (verschuiving in het voedselpatroon van dierlijke naar plantaardige eiwitten) expliciet onderdeel uitmaakt van het beleid van GS;
- Bij de inkoop van catering ondanks alle bovenstaande verklaringen met name dierlijke producten dan wel samengestelde producten die dierlijke elementen bevatten op het menu staan en plantaardige producten alleen bij uitzondering te bestellen zijn op uitdrukkelijk, individueel en tijdig verzoek;
- De consumptie van dierlijke producten een aanslag is op het milieu en op de volksgezondheid en gepaard gaat met onnodige voedsel- en waterverspilling;
- We stappen moeten zetten naar de toekomst om verdere versnelling van de opwarming van de aarde te voorkomen;
- Zeeland streeft naar volhoudbare landbouw en zich actief inzet voor gezonde streekproducten zoals Zeeuwse groenten (waaronder diverse eiwitrijke soorten zoals bonen), granen, noten, zaden en fruit;
- Het cateringbedrijf binnen het lopende contract prima in staat is zonder extra kosten plantaardige menu's, buffetten, lunches, diners en snacks te verzorgen.

Overwegende dat:

- Volksgezondheid, dieren, natuur en milieu gediend zijn met de consumptie van meer plantaardig en minder dierlijk voedsel;
- Plantaardige catering naadloos past in het door GS vastgestelde inkoopbeleid van Provincie Zeeland inhoudende Maatschappelijk Verantwoord Inkopen;
- Dit bereikt kan worden met een eenvoudige aanpassing van wijze van bestellen van catering zoals te zien in de toelichting “Carnivoor geeft het door”:
Animatie: 'Carnivoor? geef het door'
- In de praktijk is gebleken dat het omdraaien van het perspectief (standaard plantaardig, dierlijke producten op verzoek) de overgrote meerderheid bereid is om inderdaad duurzamer en gezonder te eten;
- Er een wereld te winnen is met het veranderen van ons voedselpatroon.

Zijn van mening dat:

- Politieke ambtsdragers en volksvertegenwoordigers van Provincie Zeeland een voorbeeldrol dienen te vervullen;
- Provincie Zeeland door middel van inkoop van duurzame en gezonde catering een belangrijke bijdrage kan leveren aan de gezondheid van medewerkers, volksvertegenwoordigers en gasten;
- Provincie Zeeland een rol heeft aan het bijdragen aan volhoudbare landbouw, een beter milieu, dierenwelzijn en terugdringing van klimaatverandering door het goede voorbeeld te geven.

Verzoeken het college van GS:

- Aan het cateringbedrijf opdracht te geven het aanbod van plantaardige opties in het bedrijfsrestaurant significant uit te breiden;
- Bij inkoop van catering voor evenementen, lunches en diners welke georganiseerd of mede georganiseerd worden door Provincie Zeeland dan wel Provinciale Staten, standaard wordt uitgegaan van plantaardig voedsel waarbij de mogelijkheid wordt geboden daarvan af te wijken door als dieetwens aan te geven vlees en/of vis.

En gaat over tot de orde van de dag:

Trees Janssens
Statenlid Partij voor de Dieren

Agendapunt 9: Motie niet behorend bij agendapunt,
Verbeteren gezag, coördinatie en regie GS

Van het lid G. van Unen

Provinciale Staten van Zeeland in vergadering bijeen op 12 november 2021

Constateerende, dat uit het PFAS schandaal blijkt dat:

- De Provincie Zeeland bij de controle op de kwaliteit van het oppervlaktewater geen rol speelt;
- De lozingsvergunningen op het oppervlaktewater, de controle daarop en de communicatie daarover buiten de Provincie omgaan;
- Dit zowel voor de binnenlandse als de buitenlandse lozingen geldt;

Overwegende dat:

- Toen de PFAS-vervuiling bij 3M in Vlaanderen op 23 mei 2021 in de pers kwam, de alarmbellen in Zeeland niet zijn afgegaan.
- De aandacht voor de PFAS vervuiling in de Westerschelde pas ontstond na een artikel in de PZC op 19 juni naar aanleiding van een brief van het Ministerie van I&W op 4 juni aan de tweede kamer gezonden, waarin de jarenlange overschrijding van de PFAS normen in de Westerschelde werd gemeld;
- Van deze brief geen kopie naar de Provincie, als meest belanghebbende, is gestuurd;
- De Provincie op het persartikel voortvarend heeft gereageerd door alle betrokken partijen in juli bij elkaar te brengen;
- Het 3M schandaal pas half augustus de aandacht kreeg door alarmerende berichten dat de geloosde PFAS in de Schelde tot zeer hoge concentraties leidde;
- De informatie daarover mede dankzij de pers bekend werd;
- Het internationale karakter hiervan wel de coördinatie van het rijk vereist, maar het rijk helaas niet coördineert;

Agendapunt 9: Motie niet behorend bij agendapunt, Verbeteren gezag, coördinatie en regie GS

Van het lid G. van Unen

- Het heel goed voor te stellen is dat met vele grensoverschrijdende wateren en wegen tussen Vlaanderen en Zeeland, GS deze coördinerend rol veel beter zelf uit kan voeren.
- Uit de gebeurtenissen rond de PFAS blijkt dat uiterst belangrijke informatie door geen van de bevoegde gezagen en controlerende organisaties aan de provincie Zeeland wordt gemeld en de Provincie Zeeland als meest belanghebbend gezag daar niets over te vertellen heeft;

Zijn van mening:

- Dat omdat dit nu eenmaal zo is afgesproken, geen reden is om dat zo te laten en gezien deze gebeurtenissen, het hoog tijd wordt dit aan te passen en te verbeteren, zodat het Zeeuwse provinciebestuur sneller, efficiënter, doelmatiger en daadkrachtiger kan optreden om de gezondheid en de veiligheid van de inwoners van Zeeland te kunnen waarborgen.

Dragen het college van GS op:

- Te onderzoeken hoe de huidige ontoereikende gezags-, coördinatie- en communicatiestructuur met betrekking tot het lozen van alle zeer zorgwekkende stoffen in de Zeeuwse wateren verbeterd kunnen worden en dit spoedig aan PS te rapporteren.

En gaan over tot de orde van de dag.

Voor de SP, Statenlid Ger van Unen

Voor GroenLinks, Statenlid Gerwi Temmink

Voor 50 Plus, Statenlid Willem Willemse

Motie Gelijkwaardige Statenleden

Fractie ProZeeland

Fractie Forum voor Democratie Zeeland

Behandeling in de vergadering van Provinciale Staten van Zeeland op vrijdag 12 november 2021.

Constateerende dat:

- Er inmiddels enkele activiteiten zijn geweest voor Statenleden waaraan een deel van de Statenleden niet hebben kunnen deelnemen omdat zij niet over een coronatoegangsbewijs / QR-code beschikken.
- Er op 6 december a.s. wederom, dit maal in IPO-verband, een bijeenkomst is gepland voor Statenleden waarbij de Statenleden zonder QR-code worden buitengesloten.

Spreekt als haar mening uit dat:

- Alle Statenleden binnen de Provincie gelijkwaardig zijn.
- Alle volksvertegenwoordigers in de Provincie Zeeland dienen in gelijke mate toegang te hebben en te blijven houden tot vergaderingen en andere bijeenkomsten die voor hen zijn georganiseerd ten behoeve van hun volksvertegenwoordigende rol, informatie- en netwerkbijeenkomsten daaronder begrepen.
- Het is de vrijheid van eenieder om zich al dan niet medisch te laten injecteren en/of andere medische behandelingen te ondergaan. Discriminatie op dat vlak is niet toegestaan.

Draagt GS op om:

- Bijeenkomsten voor Statenleden en Burgercommissieleden dusdanig te organiseren dat vrije toegang voor alle Staten- en Burgercommissieleden is gewaarborgd.

Fractie ProZeeland

Fractie Forum voor Democratie

R.W. Koevoets

M. Bos

R.L. Brunke

F. Walravens

MOTIE ex art. 40 lid 4 RvO Provinciale Staten van Zeeland

Titel:	Geen draagvlak vanuit de Staten van Zeeland voor het invoeren van het coronatoegangsbewijs (CTB) en/of het 2G-systeem (gevaccineerd of genezen) voor de Provincie Zeeland.
Statenvergadering:	11.11.2021 en 12.11.2021
DOP:	09. Moties vreemd aan de orde van de dag

De Staten van Zeeland, in vergadering bijeen op 11 en 12 november 2021,

constateren dat:

- het ontslagnemend Kabinet een wetswijziging voorbereidt waarbij het voor werkgevers mogelijk wordt om van hun werknemers een coronatoegangsbewijs (CTB) te vragen, en waarbij werknemers dat ook, op verzoek van werknemer, verplicht zijn om te tonen;
- het ontslagnemend Kabinet het invoeren van een 2G-systeem (gevaccineerd of genezen), waarbij het testen (voor toegang) geen optie meer zou zijn, niet heeft uitgesloten;

zijn van mening dat:

- door het mogelijk invoeren van de voornoemde wetswijziging waarbij het voor werkgevers mogelijk wordt om van hun werknemers een CTB te vragen, en waarbij werknemers dan ook verplicht zijn dit te tonen, er nog meer tweedeling in de maatschappij ontstaat en dat het tevens een forse inbreuk is op de persoonlijke levenssfeer;
- het invoeren van het CTB voor werknemers of een 2G-systeem alleen maar zorgt voor schijnveiligheid, aangezien gevaccineerde personen alsnog besmet kunnen raken met het coronavirus en anderen hiermee ook weer kunnen besmetten;
- door het mogelijk invoeren van het CTB en/of een 2G-systeem voor werknemers er personen zullen zijn die hun werk niet meer kunnen uitvoeren;

spreken uit dat:

het onwenselijk is dat het systeem van een CTB en/of 2G-systeem ingevoerd wordt voor leden van provinciale en gedeputeerde staten, voor medewerkers en bezoekers van het Provinciehuis en andere gebouwen en terreinen van de Provincie Zeeland:

en gaan over tot de orde van de dag.

Indiener(s):	BOS Martin (FVD); WALRAVENS Fred (FVD); BRUNKE Robert (Pro Zeeland); KOEVOETS Robert (Pro Zeeland);
--------------	--

Financiële consequenties externe inhuur:
Kostensoort: Externe inhuur n.v.t.
Bedrag:

Financiële consequenties opdracht/uitbesteding:
Kostensoort: Uitbesteding n.v.t.
Bedrag:

Gedeputeerde
belast met
behandeling: dhr. Drs. J. de Bat - Thermphos

Vergadering PS: 12 november 2021
Nr: [97796](#)
Agenda nr:
Vergadering GS: 28 september 2021
Nr: 96305

Onderwerp: beslissing op bezwaarschrift Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau

Aan de Provinciale Staten van Zeeland

Samenvatting:

Door Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau (hierna: Van Rheenen) is verzocht om de geheimhouding op het Plan van Aanpak Thermphos en het Faktonrapport op te heffen. Op 10 juli 2020 besloten Provinciale Staten om de geheimhouding op beide rapporten gedeeltelijk op te heffen. Hiertegen is door Van Rheenen bezwaar aangetekend. Op 23 april 2021 besloten Provinciale Staten om de geheimhouding op het Plan van Aanpak Thermphos volledig op te heffen en op het Faktonrapport gedeeltelijk op te heffen. De commissie bezwaar, beroep en klachten heeft medio augustus 2021 advies uitgebracht over het ingediende bezwaarschrift. De commissie adviseert aan PS om het bezwaarschrift ongegrond te verklaren onder aanvulling van de motivering van het bestreden besluit. Aan Provinciale Staten wordt nu voorgesteld het advies over te nemen.

Wat willen we bereiken?

Een beslissing op bezwaar door Provinciale Staten.

Waarom kunnen we zien of alles bereikt is?

n.v.t.

Wat doen we daarvoor?

Het bezwaarschrift conform het advies van de commissie bezwaar, beroep en klachten ongegrond verklaren. In de beslissing op bezwaar (zie ontwerpbrief) is het door de commissie geconstateerde motiveringsgebrek hersteld. De grondslag voor de weigering is gebaseerd op art. 10 lid 1 sub c (bedrijfs- en fabricagegegevens) van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob), met uitzondering van de erfpacht- en huurinkomsten. Voor laatstgenoemde gegevens is de weigering gebaseerd op art. 10 lid 2 sub g (onevenredige benadeling/bevoordeling) van de Wob.

Wat zijn de klimaateffecten?

n.v.t.

Wat mag het kosten?

n.v.t.

Financiële consequenties externe inhuur:

n.v.t.

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerp-besluit.

Gedeputeerde staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Ontwerpbesluit

De staten der provincie Zeeland,
gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten van 28 september 2021, nr. 96305 ;

besluiten:

- het bezwaarschrift van Van Rheenen ongegrond te verklaren onder aanvulling van de motivering;
- bijgevoegde brief (beslissing op bezwaar) vaststellen.

Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
Beslissing op bezwaar	96305		

Middelburg, 12 november 2021

Geachte heer Van Rheenen,

Deze brief bevat onze beslissing op uw bezwaarschrift tegen ons besluit om de geheimhouding (ex art. 25 Provinciewet) op het zogenoemde Fakton-rapport niet volledig op te heffen.

Met inachtneming van het advies van de commissie bezwaar, beroep en klachten (hierna: Commissie) hebben wij besloten uw bezwaarschrift ongegrond te verklaren. Dit betekent dat ons besluit van 23 april 2021 ongewijzigd in stand blijft. Voor de motivering verwijzen wij u korthedshalve naar het advies van de Commissie (zie bijlage 1).

Op advies van de Commissie vullen wij de motivering van ons besluit als volgt aan:

Onze weigering om de opgelegde geheimhouding volledig op te heffen is gebaseerd op artikel 10 lid 1 sub c van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob). De weggelakte gegevens betreffen immers bedrijfs- en fabricagegegevens die vertrouwelijk met de provincie zijn gedeeld. Omdat uit deze gegevens wetenswaardigheden kunnen worden afgeleid over de financiële bedrijfsvoering van havenbedrijf North Sea Port, heffen wij de geheimhouding die op deze gegevens rust niet op.

De enige uitzondering op deze grondslag betreffen de (tijdelijke) erfpacht- en huurinkomsten die opgenomen zijn in het kader op pagina 46 van het Fakton-rapport. Onze weigering om de geheimhouding op de erfpacht- en huurinkomsten op te heffen is gebaseerd op artikel 10 lid 2 sub g van de Wob. Het belang van openbaarmaking van erfpacht- en huurinkomsten weegt naar ons oordeel niet op tegen het belang van het voorkomen van onevenredige benadeling van de erfpachter en huurders. Laatstgenoemde partijen moeten er immers op kunnen vertrouwen dat de door hen betaalde erfpachtcanon respectievelijk huurpenningen niet openbaar gemaakt worden. Het gaat om concurrentiegevoelige informatie. Openbaarmaking hiervan kan hun positie ten opzichte van derden verzwakken.

Voor het verslag van de hoorzitting d.d. 13 juli 2021 wijzen wij u op bijlage 2 bij deze brief.

Tot slot wijzen wij u op de mogelijkheid om beroep aan te tekenen tegen deze beslissing op bezwaar. Onderaan deze brief treft u informatie over deze mogelijkheid aan.

Met vriendelijke groet,

Provinciale Staten van Zeeland,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

Drs. F.J. van Houwelingen MPA, statengriffier.

Bijlagen:

1. Advies commissie bezwaar, beroep en klachten
2. Verslag hoorzitting 13 juli 2021

Beroep

Belanghebbenden kunnen schriftelijk beroep instellen tegen dit besluit bij de rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda, team bestuursrecht, postbus 90006, 4800 PA Breda.

In het beroepschrift neemt u ten minste op uw naam, uw adres, de datum, tegen welk besluit u beroep instelt (zo mogelijk een kopie meezenden) en waarom. Het beroepschrift dient te worden ondertekend. U moet het beroepschrift indienen binnen zes weken na de dag waarop het besluit is bekendgemaakt. Doorgaans is dat de dag na de datum van verzending. Overschrijding van de termijn kan ertoe leiden dat met uw beroep geen rekening wordt gehouden. Als u overweegt beroep in te stellen, kunt u een informatiefolder aanvragen op het telefoonnummer 0118-631000. U kunt de informatie ook downloaden via <https://www.zeeland.nl/beleid-en-regelgeving/beroep-instellen>

Wij wijzen u erop dat het beroep niet de werking van het besluit schorst. U kunt een verzoek doen tot het treffen van een voorlopige voorziening. U richt het verzoek aan de voorzieningenrechter van de rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda, team bestuursrecht, postbus 90006, 4800 PA Breda. Voor de behandeling van het verzoek is griffierecht verschuldigd.

Aan Provinciale Staten

Zaaknummer: 11887

Middelburg, 13 juli 2021

Verzonden: 12 augustus 2021

Onderwerp: advies van de commissie bezwaar, beroep en klachten inzake het bezwaar van Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau.

Geachte voorzitter en leden,

U treft bijgaand het advies van de commissie bezwaar, beroep en klachten aan inzake het bezwaar van Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau te Lisse. Het bezwaar is gericht tegen het besluit van 14 juli 2020 inzake zowel het verzoek om openbaarmaking van het Plan van Aanpak 'Sanering voormalig Thermphos Terrein' en het Fakton-rapport als het verzoek tot opheffing van de door Provinciale Staten op deze documenten opgelegde geheimhouding op grond van artikel 25 van de Provinciewet.

Dit advies ziet op het door Provinciale Staten gedeeltelijk opheffen van de op beide documenten berustende geheimhouding op grond van artikel 25 van de Provinciewet

Uw beslissing op bezwaar dient zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk 30 november 2021 aan bezwaarde te worden toegezonden. Wij verzoeken u het advies en het verslag van de hoorzitting mee te zenden en de mogelijkheid tot het instellen van beroep te vermelden. Een afschrift van de door u genomen beslissing zien wij graag tegemoet.

Ten slotte vragen wij u ons te informeren indien er beroep wordt ingesteld tegen de beslissing op het bezwaar en ons de rechterlijke uitspraak toe te zenden.

Met vriendelijke groet,

De commissie bezwaar, beroep en klachten, namens
deze,

, secretaris

Advies van de commissie bezwaar, beroep en klachten inzake het bezwaar Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau voor zover gericht tegen het door Provinciale Staten gedeeltelijk opheffen van de op het Plan van Aanpak 'Sanering voormalig Thermphos Terrein' en het Fakton-rapport berustende geheimhouding op grond van artikel 25 van de Provinciewet.

1. De zaak

Bij brief van 9 september 2019 heeft [redacted] een verzoek gedaan in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob). Hij heeft verzocht om specifieke informatie over de sanering van het terrein van de voormalige fosforfabriek Thermphos in Vlissingen-Oost. Verzocht werd onder andere om openbaarmaking van het Plan van Aanpak 'Sanering voormalig Thermphos Terrein' (hierna: PvA) en het Fakton-rapport.

Op 29 oktober 2019 hebben gedeputeerde staten (hierna: GS) besloten dit onderdeel van het Wobverzoek af te wijzen, omdat op deze documenten een door Provinciale Staten (hierna: PS) bekrachtigde verplichting tot geheimhouding rust. [redacted] heeft hiertegen bezwaar gemaakt. Naar aanleiding hiervan hebben GS besloten het verzoek tot openbaarmaking van het PvA en het Fakton-rapport op te vatten als een verzoek tot opheffing van de daarop door PS opgelegde geheimhouding volgens artikel 25 van de Provinciewet.

Bij brief van 14 juli 2020 hebben GS [redacted] medegedeeld dat PS in hun vergadering van 10 juli 2020 hebben besloten de op beide documenten rustende geheimhouding ex. artikel 25 van de Provinciewet gedeeltelijk op te heffen. Met inachtneming van artikel 6, vijfde lid van de Wob worden de documenten openbaar gemaakt, behoudens specifieke informatie die krachtens de Wob vertrouwelijk dient te blijven. Dit laatste betreft bedrijfs- en fabricagegegevens, gegevens die raken aan de economische of financiële belangen van de Provincie en aan het belang van het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

[redacted] heeft bezwaar gemaakt tegen het besluit van 14 juli 2020.

Het bezwaarschrift is behandeld tijdens een hoorzitting op 17 november 2020. De commissie heeft haar bevinden op 9 december 2020 aan GS toegezonden. De commissie heeft vastgesteld dat het besluit van 14 juli 2020 (tevens) een besluit van PS betreft aangaande het gedeeltelijk opheffen van de geheimhouding ex. artikel 25 van de Provinciewet en het bezwaar (tevens) daartegen gericht moet worden geacht. De commissie oordeelde vervolgens dat het bezwaar in zoverre naar PS had moeten worden doorgezonden.

Op 12 januari 2021 hebben GS het advies van de commissie overgenomen.

Op 20 januari 2021 is het bezwaarschrift, voor zover gericht tegen de gedeeltelijke opheffing van de op beide documenten berustende geheimhouding ex. artikel 25 van de Provinciewet, doorgezonden naar PS met het verzoek het bezwaar in behandeling te nemen. [redacted] is hierover geïnformeerd.

Op 23 april 2021 hebben PS besloten om de nog gedeeltelijk op het PvA rustende geheimhouding volledig op te heffen. Voor wat betreft het Fakton-rapport besloten PS dat de geheimhouding gedeeltelijk in stand blijft (te weten op de financiële gegevens die zien op fase 3: heruitgifte) en dat voor het overige de geheimhouding op het Fakton-rapport grotendeels kan worden opgeheven.

Op 26 april 2021 is een integraal leesbare digitale versie van het PvA, inclusief Erratum en een digitale versie van het ruimer openbaar gemaakte Fakton-rapport met [redacted] gedeeld.

Op 12 mei 2021 heeft [redacted] per e-mail laten weten dat hij zijn bezwaar handhaaft.

2. Hoorzitting

De commissie heeft zich over het bezwaarschrift beraden in de volgende samenstelling: de heer mr. T.L.J. Drouen (voorzitter), mevrouw mr. M.L. Bosman (lid) en de heer C.L. van Dis MBA (lid).

Partijen zijn in de gelegenheid gesteld hun standpunt toe te lichten tijdens een hoorzitting, gehouden op 13 juli 2021. Door partijen is van deze gelegenheid gebruik gemaakt. Van de hoorzitting is een verslag gemaakt, dat bij dit advies is gevoegd.

3. Ontvankelijkheid

Het besluit waartegen bezwaar wordt gemaakt, dateert van 14 juli 2020 en is bekendgemaakt op 15 juli 2020. Bezwaarde heeft een bezwaarschrift ingediend dat is gedateerd 13 augustus 2020 en ingekomen bij de Provincie Zeeland op 19 augustus 2020; dus tijdig. Bezwaarde is als geadresseerde van het besluit rechtstreeks belanghebbende in de zin van artikel 1:2 van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb). Ook aan de overige vereisten van artikel 6:5 van de Awb is voldaan. Het bezwaar is ontvankelijk.

In het verweerschrift wordt aangegeven dat het besluit van PS van 23 april 2021 tijdens de (geparkeerde) bezwaarprocedure is genomen en het bezwaar, ingevolge artikel 6:19 van de Awb, van rechtswege mede daarop betrekking heeft.

Het advies van de commissie heeft derhalve betrekking op zowel het besluit van 14 juli 2020 als het besluit van 23 april 2021.

4. Vertegenwoordiging namens PS

Ter zitting hebben GS uitgelegd dat zij ingevolge artikel 158, eerste lid, aanhef en onder e van de Provinciewet bevoegd zijn namens PS onderhavige bezwaarprocedure te voeren en handelingen ter voorbereiding daarop te verrichten.

5. Het bezwaar

Bezwaarde voert in het bezwaarschrift aan dat op grond van de genoemde uitzonderingsgronden van artikel 10, eerste en tweede lid van de Wob geen stukken kunnen worden uitgesloten voor openbaarmaking en verzoekt alle gevraagde stukken openbaar te maken. Volgens bezwaarde vallen namen van bedrijven/rechtspersonen en bedragen niet meer onder de geheimhouding, aangezien van bevoordeling geen sprake meer kan zijn nu het traject is afgerond.

6. Overwegingen commissie

Wettelijk kader

Het wettelijk kader treft u in de bijlage aan.

Inhoudelijk

De commissie stelt vast dat bezwaarde ter zitting heeft aangegeven dat hij het bezwaar niet handhaaft, voor zover dit ziet op de openbaarmaking van het Plan van Aanpak. Tevens heeft bezwaarde bevestigd dat hij ook ten aanzien van de geanonimiseerde namen in het Fakton-rapport begrijpt dat deze in het kader van de eerbieding van de persoonlijke levenssfeer niet openbaar worden gemaakt. Ter beoordeling ligt daarom slechts voor of zich nog een belang als bedoeld in artikel 10 van de Wob voordoet op grond waarvan PS het verzoek om opheffing van de geheimhouding ten aanzien van de bedragen in het Fakton-rapport mochten afwijzen. In het kader van de volledige heroverweging heeft de commissie op haar verzoek inzage gevraagd en gekregen in het originele Fakton-rapport zodat zij kan beoordelen of en zo ja, welke weigeringsgrond van toepassing is.

Uit het verweerschrift blijkt dat de resterende geheimhouding op het Fakton-rapport niet is opgeheven wegens de uitzonderingsgronden genoemd in artikel 10, eerste lid, sub c én tweede lid, sub g van de Wob.

GS hebben in het verweerschrift en tijdens het verhandelde ter zitting toegelicht dat voor zover de gevraagde bedragen in het Fakton-rapport betrekking hebben op het afgeronde traject (veiligstellen en saneren), deze leesbaar zijn gemaakt voor bezwaarde. Alleen voor het deel van het traject dat (nog) niet is afgerond (heruitgifte), zijn de bedragen onleesbaar gemaakt. Het gaat volgens GS om gegevens die onderdeel uitmaken van de businesscases van North Sea Port die heruitgifte van het gesaneerde terrein financieel/bedrijfseconomisch mogelijk moeten maken. Openbaarmaking van die gegevens leidt volgens GS onherroepelijk tot benadeling van North Sea Port bij de onderhandelingen die zij voert (en/of nog gaat voeren) met gegadigden voor een kavel op het voormalige Thermphos-terrein. Ter

zitting hebben GS uitgelegd dat het Fakton-rapport op de toekomst ziet en fictieve bedragen behelst met betrekking tot het bouwrijp maken van het terrein en het bepalen van de waarde van de grond na de sanering. Ook het feit dat er sprake is van een concurrentiepositie tussen de verschillende havenschappen en er dus geen sprake is van een open huishouding, heeft ertoe geleid dat de gegevens niet openbaar zijn gemaakt.

Als eerste merkt de commissie het volgende op. Uit vaste rechtspraak van de Afdeling volgt dat, hoewel in beginsel per document of onderdeel daarvan moet worden gemotiveerd op welke grond openbaarmaking daarvan achterwege wordt gelaten, daarvan kan worden afgezien als dat zou leiden tot herhalingen die geen redelijk doel dienen. Indien meer dan één weigeringsgrond van toepassing is geacht op een document dat uit verschillende onderdelen bestaat, kan deze uitzondering zich slechts voordoen indien voldoende kenbaar is van welke weigeringsgrond voor welk onderdeel wordt uitgegaan (voorbeelden: de uitspraak van 28 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:666), de uitspraak van 24 februari 2021, ECLI:NL:RVS:2021:399).

De commissie constateert dat in de besluiten van 14 juli 2020 en 23 april 2021 onvoldoende kenbaar is welke weigeringsgrond voor welk onderdeel (onderdeel fase 1 en 2 en onderdeel fase 3) van het Fakton-rapport van toepassing is. De commissie adviseert dit motiveringsgebrek in de beslissing op bezwaar te herstellen. Daarbij dienen de onderstaande overwegingen van de commissie in aanmerking te worden genomen.

De commissie begrijpt dat voor zover het gaat om fase 3, de gegevens allen geweigerd zijn op grond van artikel 10, eerste lid, aanhef en onder c, van de Wob. Daarover overweegt zij als eerste als volgt.

Bezwaarde geeft ter zitting aan dat hij zich kan voorstellen dat er sprake is van concurrentie in het bedrijfsleven, maar niet in bestuurlijk opzicht.

In de rechtspraak heeft de absolute uitzonderingsgrond genoemd in artikel 10, eerste lid, onder c een restrictieve uitleg gekregen. Er is alleen sprake van vertrouwelijke bedrijfs- en fabricagegegevens indien en voor zover uit die gegevens wetenswaardigheden kunnen worden gelezen of afgeleid met betrekking tot de technische bedrijfsvoering of het productieproces, dan wel met betrekking tot de afzet van producten of de kring van afnemers en leveranciers. Het moet daarbij gaan om gegevens die vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld (zie o.a. de uitspraak van de ABRvS d.d. 23 mei 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1691).

Gelet op het voorgaande stelt de commissie vast dat de geanonimiseerde financiële gegevens in het Fakton-rapport grotendeels zien op de nog lopende fase 3 (heruitgifte) van het traject en zijn te kwalificeren als bedrijfs- en fabricagegegevens die vertrouwelijk met de Provincie Zeeland zijn gedeeld. Naar het oordeel van de commissie kunnen uit deze gegevens wetenswaardigheden worden afgeleid over de financiële bedrijfsvoering van de betrokken bedrijven, die bij openbaarmaking concurrentievervalsing tot gevolg kunnen hebben. De commissie is van oordeel dat PS reeds op grond van artikel 10, eerste lid, sub c mochten weigeren de geheimhouding van het Fakton-rapport, voor zover dit ziet op fase 3 van het traject, volledig op te heffen. In zoverre is het bezwaar ongegrond.

De commissie stelt vast dat er ook financiële gegevens met betrekking tot fases 1 (veiligstellen) en 2 (saneren) van het traject zijn geanonimiseerd in het Fakton-rapport. Ze verwijst daartoe o.a. naar bladzijde 46 van het Fakton-rapport waar gegevens zijn weggelakt die zien op (huur) inkomstenbronnen van North Sea Port gedurende fase 1 en 2 van het traject.

Ter zitting hebben GS toegelicht dat het financiële gegevens van derden betreffen die vertrouwelijk met de Provincie Zeeland zijn gedeeld.

De commissie concludeert dat het enkele feit dat gegevens op vertrouwelijke basis zijn verkregen, op zichzelf geen reden is voor geheimhouding op grond van artikel 10, eerste lid, sub c van de Wob. GS zullen naar het oordeel van de commissie in de beslissing op bezwaar kenbaar moeten maken dat er sprake is van onevenredige benadeling van betreffende derden op grond van artikel 10, tweede lid sub g. In zoverre is het besluit onvoldoende gemotiveerd. De commissie adviseert dit motiveringsgebrek in de beslissing op bezwaar te herstellen.

7. Advies

De commissie adviseert Provinciale Staten, voor zover het bezwaar is gericht tegen het door Provinciale Staten afwijzen van het verzoek om opheffing van de geheimhouding ten aanzien van de bedragen in het Fakton-rapport:

1. het bezwaar ontvankelijk te verklaren;
2. de motivering van het bestreden besluit aan te vullen; en
3. een besluit op bezwaar te nemen met inachtneming van de in dit advies genoemde overwegingen.

Middelburg, 13 juli 2021

dhr. mr. T.L.J. Drouen, voorzitter

 secretaris

Bijlagen:

Wettelijk kader

Artikel 25, Provinciewet

1. Provinciale staten kunnen op grond van een belang, genoemd in artikel 10 van de Wet openbaarheid van bestuur, omtrent het in een besloten vergadering behandelde en omtrent de inhoud van de stukken die aan provinciale staten worden overgelegd, geheimhouding opleggen. Geheimhouding omtrent het in een besloten vergadering behandelde wordt tijdens die vergadering opgelegd. De geheimhouding wordt door hen die bij de behandeling aanwezig waren en allen die van het behandelde of de stukken kennis dragen, in acht genomen totdat provinciale staten haar opheffen.
2. Op grond van een belang, genoemd in artikel 10 van de Wet openbaarheid van bestuur, kan de geheimhouding eveneens worden opgelegd door gedeputeerde staten, de commissaris van de Koning en een commissie, ieder ten aanzien van stukken die zij aan provinciale staten of aan leden van provinciale staten overleggen. Daarvan wordt op de stukken melding gemaakt.
3. De krachtens het tweede lid opgelegde verplichting tot geheimhouding met betrekking tot aan provinciale staten overgelegde stukken vervalt, indien de oplegging niet door provinciale staten in hun eerstvolgende vergadering die blijkt de presentielijst door meer dan de helft van het aantal zitting hebbende leden is bezocht, wordt bekrachtigd.
4. De krachtens het tweede lid opgelegde verplichting tot geheimhouding met betrekking tot aan leden van provinciale staten overgelegde stukken wordt in acht genomen totdat het orgaan dat de verplichting heeft opgelegd, dan wel, indien het stuk waaromtrent geheimhouding is opgelegd aan provinciale staten is voorgelegd, totdat provinciale staten haar opheffen. Provinciale staten kunnen deze beslissing alleen nemen in een vergadering die blijkt de presentielijst door meer dan de helft van het aantal zitting hebbende leden is bezocht.

Artikel 10, Wet openbaarheid van bestuur

1. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft achterwege voor zover dit:
 - a. de eenheid van de Kroon in gevaar zou kunnen brengen;
 - b. de veiligheid van de Staat zou kunnen schaden;
 - c. bedrijfs- en fabricagegegevens betreft, die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld;
 - d. persoonsgegevens betreft als bedoeld in de artikelen 9, 10 en 87 van de Algemene verordening gegevensbescherming, tenzij de verstrekking kennelijk geen inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maakt.
2. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:
 - a. de betrekkingen van Nederland met andere staten en met internationale organisaties;
 - b. de economische of financiële belangen van de Staat, de andere publiekrechtelijke lichamen of de in artikel 1a, onder c en d, bedoelde bestuursorganen;
 - c. de opsporing en vervolging van strafbare feiten;
 - d. inspectie, controle en toezicht door bestuursorganen;
 - e. de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
 - f. het belang, dat de geadresseerde erbij heeft als eerste kennis te kunnen nemen van de informatie;
 - g. het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

Aan Provinciale Staten

Zaaknummer: 11887

Middelburg, 13 juli 2021

Verzonden: 12 augustus 2021

Onderwerp: advies van de commissie bezwaar, beroep en klachten inzake het bezwaar van Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau.

Geachte voorzitter en leden,

U treft bijgaand het advies van de commissie bezwaar, beroep en klachten aan inzake het bezwaar van Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau te Lisse. Het bezwaar is gericht tegen het besluit van 14 juli 2020 inzake zowel het verzoek om openbaarmaking van het Plan van Aanpak 'Sanering voormalig Thermphos Terrein' en het Fakton-rapport als het verzoek tot opheffing van de door Provinciale Staten op deze documenten opgelegde geheimhouding op grond van artikel 25 van de Provinciewet.

Dit advies ziet op het door Provinciale Staten gedeeltelijk opheffen van de op beide documenten berustende geheimhouding op grond van artikel 25 van de Provinciewet

Uw beslissing op bezwaar dient zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk 30 november 2021 aan bezwaarde te worden toegezonden. Wij verzoeken u het advies en het verslag van de hoorzitting mee te zenden en de mogelijkheid tot het instellen van beroep te vermelden. Een afschrift van de door u genomen beslissing zien wij graag tegemoet.

Ten slotte vragen wij u ons te informeren indien er beroep wordt ingesteld tegen de beslissing op het bezwaar en ons de rechterlijke uitspraak toe te zenden.

Met vriendelijke groet,

De commissie bezwaar, beroep en klachten, namens
deze,

, secretaris

Advies van de commissie bezwaar, beroep en klachten inzake het bezwaar Van Rheenen Politiek Onderzoek en Adviesbureau voor zover gericht tegen het door Provinciale Staten gedeeltelijk opheffen van de op het Plan van Aanpak 'Sanering voormalig Thermphos Terrein' en het Fakton-rapport berustende geheimhouding op grond van artikel 25 van de Provinciewet.

1. De zaak

Bij brief van 9 september 2019 heeft [redacted] een verzoek gedaan in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob). Hij heeft verzocht om specifieke informatie over de sanering van het terrein van de voormalige fosforfabriek Thermphos in Vlissingen-Oost. Verzocht werd onder andere om openbaarmaking van het Plan van Aanpak 'Sanering voormalig Thermphos Terrein' (hierna: PvA) en het Fakton-rapport.

Op 29 oktober 2019 hebben gedeputeerde staten (hierna: GS) besloten dit onderdeel van het Wobverzoek af te wijzen, omdat op deze documenten een door Provinciale Staten (hierna: PS) bekrachtigde verplichting tot geheimhouding rust. [redacted] heeft hiertegen bezwaar gemaakt. Naar aanleiding hiervan hebben GS besloten het verzoek tot openbaarmaking van het PvA en het Fakton-rapport op te vatten als een verzoek tot opheffing van de daarop door PS opgelegde geheimhouding volgens artikel 25 van de Provinciewet.

Bij brief van 14 juli 2020 hebben GS [redacted] medegedeeld dat PS in hun vergadering van 10 juli 2020 hebben besloten de op beide documenten rustende geheimhouding ex. artikel 25 van de Provinciewet gedeeltelijk op te heffen. Met inachtneming van artikel 6, vijfde lid van de Wob worden de documenten openbaar gemaakt, behoudens specifieke informatie die krachtens de Wob vertrouwelijk dient te blijven. Dit laatste betreft bedrijfs- en fabricagegegevens, gegevens die raken aan de economische of financiële belangen van de Provincie en aan het belang van het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

[redacted] heeft bezwaar gemaakt tegen het besluit van 14 juli 2020.

Het bezwaarschrift is behandeld tijdens een hoorzitting op 17 november 2020. De commissie heeft haar bevinden op 9 december 2020 aan GS toegezonden. De commissie heeft vastgesteld dat het besluit van 14 juli 2020 (tevens) een besluit van PS betreft aangaande het gedeeltelijk opheffen van de geheimhouding ex. artikel 25 van de Provinciewet en het bezwaar (tevens) daartegen gericht moet worden geacht. De commissie oordeelde vervolgens dat het bezwaar in zoverre naar PS had moeten worden doorgezonden.

Op 12 januari 2021 hebben GS het advies van de commissie overgenomen.

Op 20 januari 2021 is het bezwaarschrift, voor zover gericht tegen de gedeeltelijke opheffing van de op beide documenten berustende geheimhouding ex. artikel 25 van de Provinciewet, doorgezonden naar PS met het verzoek het bezwaar in behandeling te nemen. [redacted] is hierover geïnformeerd.

Op 23 april 2021 hebben PS besloten om de nog gedeeltelijk op het PvA rustende geheimhouding volledig op te heffen. Voor wat betreft het Fakton-rapport besloten PS dat de geheimhouding gedeeltelijk in stand blijft (te weten op de financiële gegevens die zien op fase 3: heruitgifte) en dat voor het overige de geheimhouding op het Fakton-rapport grotendeels kan worden opgeheven.

Op 26 april 2021 is een integraal leesbare digitale versie van het PvA, inclusief Erratum en een digitale versie van het ruimer openbaar gemaakte Fakton-rapport met [redacted] gedeeld.

Op 12 mei 2021 heeft [redacted] per e-mail laten weten dat hij zijn bezwaar handhaaft.

2. Hoorzitting

De commissie heeft zich over het bezwaarschrift beraden in de volgende samenstelling: de heer mr. T.L.J. Drouen (voorzitter), mevrouw mr. M.L. Bosman (lid) en de heer C.L. van Dis MBA (lid).

Partijen zijn in de gelegenheid gesteld hun standpunt toe te lichten tijdens een hoorzitting, gehouden op 13 juli 2021. Door partijen is van deze gelegenheid gebruik gemaakt. Van de hoorzitting is een verslag gemaakt, dat bij dit advies is gevoegd.

3. Ontvankelijkheid

Het besluit waartegen bezwaar wordt gemaakt, dateert van 14 juli 2020 en is bekendgemaakt op 15 juli 2020. Bezwaarde heeft een bezwaarschrift ingediend dat is gedateerd 13 augustus 2020 en ingekomen bij de Provincie Zeeland op 19 augustus 2020; dus tijdig. Bezwaarde is als geadresseerde van het besluit rechtstreeks belanghebbende in de zin van artikel 1:2 van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb). Ook aan de overige vereisten van artikel 6:5 van de Awb is voldaan. Het bezwaar is ontvankelijk.

In het verweerschrift wordt aangegeven dat het besluit van PS van 23 april 2021 tijdens de (geparkeerde) bezwaarprocedure is genomen en het bezwaar, ingevolge artikel 6:19 van de Awb, van rechtswege mede daarop betrekking heeft.

Het advies van de commissie heeft derhalve betrekking op zowel het besluit van 14 juli 2020 als het besluit van 23 april 2021.

4. Vertegenwoordiging namens PS

Ter zitting hebben GS uitgelegd dat zij ingevolge artikel 158, eerste lid, aanhef en onder e van de Provinciewet bevoegd zijn namens PS onderhavige bezwaarprocedure te voeren en handelingen ter voorbereiding daarop te verrichten.

5. Het bezwaar

Bezwaarde voert in het bezwaarschrift aan dat op grond van de genoemde uitzonderingsgronden van artikel 10, eerste en tweede lid van de Wob geen stukken kunnen worden uitgesloten voor openbaarmaking en verzoekt alle gevraagde stukken openbaar te maken. Volgens bezwaarde vallen namen van bedrijven/rechtspersonen en bedragen niet meer onder de geheimhouding, aangezien van bevoordeling geen sprake meer kan zijn nu het traject is afgerond.

6. Overwegingen commissie

Wettelijk kader

Het wettelijk kader treft u in de bijlage aan.

Inhoudelijk

De commissie stelt vast dat bezwaarde ter zitting heeft aangegeven dat hij het bezwaar niet handhaaft, voor zover dit ziet op de openbaarmaking van het Plan van Aanpak. Tevens heeft bezwaarde bevestigd dat hij ook ten aanzien van de geanonimiseerde namen in het Fakton-rapport begrijpt dat deze in het kader van de eerbieding van de persoonlijke levenssfeer niet openbaar worden gemaakt. Ter beoordeling ligt daarom slechts voor of zich nog een belang als bedoeld in artikel 10 van de Wob voordoet op grond waarvan PS het verzoek om opheffing van de geheimhouding ten aanzien van de bedragen in het Fakton-rapport mochten afwijzen. In het kader van de volledige heroverweging heeft de commissie op haar verzoek inzage gevraagd en gekregen in het originele Fakton-rapport zodat zij kan beoordelen of en zo ja, welke weigeringsgrond van toepassing is.

Uit het verweerschrift blijkt dat de resterende geheimhouding op het Fakton-rapport niet is opgeheven wegens de uitzonderingsgronden genoemd in artikel 10, eerste lid, sub c én tweede lid, sub g van de Wob.

GS hebben in het verweerschrift en tijdens het verhandelde ter zitting toegelicht dat voor zover de gevraagde bedragen in het Fakton-rapport betrekking hebben op het afgeronde traject (veiligstellen en saneren), deze leesbaar zijn gemaakt voor bezwaarde. Alleen voor het deel van het traject dat (nog) niet is afgerond (heruitgifte), zijn de bedragen onleesbaar gemaakt. Het gaat volgens GS om gegevens die onderdeel uitmaken van de businesscases van North Sea Port die heruitgifte van het gesaneerde terrein financieel/bedrijfseconomisch mogelijk moeten maken. Openbaarmaking van die gegevens leidt volgens GS onherroepelijk tot benadeling van North Sea Port bij de onderhandelingen die zij voert (en/of nog gaat voeren) met gegadigden voor een kavel op het voormalige Thermphos-terrein. Ter

zitting hebben GS uitgelegd dat het Fakton-rapport op de toekomst ziet en fictieve bedragen behelst met betrekking tot het bouwrijp maken van het terrein en het bepalen van de waarde van de grond na de sanering. Ook het feit dat er sprake is van een concurrentiepositie tussen de verschillende havenschappen en er dus geen sprake is van een open huishouding, heeft ertoe geleid dat de gegevens niet openbaar zijn gemaakt.

Als eerste merkt de commissie het volgende op. Uit vaste rechtspraak van de Afdeling volgt dat, hoewel in beginsel per document of onderdeel daarvan moet worden gemotiveerd op welke grond openbaarmaking daarvan achterwege wordt gelaten, daarvan kan worden afgezien als dat zou leiden tot herhalingen die geen redelijk doel dienen. Indien meer dan één weigeringsgrond van toepassing is geacht op een document dat uit verschillende onderdelen bestaat, kan deze uitzondering zich slechts voordoen indien voldoende kenbaar is van welke weigeringsgrond voor welk onderdeel wordt uitgegaan (voorbeelden: de uitspraak van 28 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:666), de uitspraak van 24 februari 2021, ECLI:NL:RVS:2021:399).

De commissie constateert dat in de besluiten van 14 juli 2020 en 23 april 2021 onvoldoende kenbaar is welke weigeringsgrond voor welk onderdeel (onderdeel fase 1 en 2 en onderdeel fase 3) van het Fakton-rapport van toepassing is. De commissie adviseert dit motiveringsgebrek in de beslissing op bezwaar te herstellen. Daarbij dienen de onderstaande overwegingen van de commissie in aanmerking te worden genomen.

De commissie begrijpt dat voor zover het gaat om fase 3, de gegevens allen geweigerd zijn op grond van artikel 10, eerste lid, aanhef en onder c, van de Wob. Daarover overweegt zij als eerste als volgt.

Bezwaarde geeft ter zitting aan dat hij zich kan voorstellen dat er sprake is van concurrentie in het bedrijfsleven, maar niet in bestuurlijk opzicht.

In de rechtspraak heeft de absolute uitzonderingsgrond genoemd in artikel 10, eerste lid, onder c een restrictieve uitleg gekregen. Er is alleen sprake van vertrouwelijke bedrijfs- en fabricagegegevens indien en voor zover uit die gegevens wetenswaardigheden kunnen worden gelezen of afgeleid met betrekking tot de technische bedrijfsvoering of het productieproces, dan wel met betrekking tot de afzet van producten of de kring van afnemers en leveranciers. Het moet daarbij gaan om gegevens die vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld (zie o.a. de uitspraak van de ABRvS d.d. 23 mei 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1691).

Gelet op het voorgaande stelt de commissie vast dat de geanonimiseerde financiële gegevens in het Fakton-rapport grotendeels zien op de nog lopende fase 3 (heruitgifte) van het traject en zijn te kwalificeren als bedrijfs- en fabricagegegevens die vertrouwelijk met de Provincie Zeeland zijn gedeeld. Naar het oordeel van de commissie kunnen uit deze gegevens wetenswaardigheden worden afgeleid over de financiële bedrijfsvoering van de betrokken bedrijven, die bij openbaarmaking concurrentievervalsing tot gevolg kunnen hebben. De commissie is van oordeel dat PS reeds op grond van artikel 10, eerste lid, sub c mochten weigeren de geheimhouding van het Fakton-rapport, voor zover dit ziet op fase 3 van het traject, volledig op te heffen. In zoverre is het bezwaar ongegrond.

De commissie stelt vast dat er ook financiële gegevens met betrekking tot fases 1 (veiligstellen) en 2 (saneren) van het traject zijn geanonimiseerd in het Fakton-rapport. Ze verwijst daartoe o.a. naar bladzijde 46 van het Fakton-rapport waar gegevens zijn weggelakt die zien op (huur) inkomstenbronnen van North Sea Port gedurende fase 1 en 2 van het traject.

Ter zitting hebben GS toegelicht dat het financiële gegevens van derden betreffen die vertrouwelijk met de Provincie Zeeland zijn gedeeld.

De commissie concludeert dat het enkele feit dat gegevens op vertrouwelijke basis zijn verkregen, op zichzelf geen reden is voor geheimhouding op grond van artikel 10, eerste lid, sub c van de Wob. GS zullen naar het oordeel van de commissie in de beslissing op bezwaar kenbaar moeten maken dat er sprake is van onevenredige benadeling van betreffende derden op grond van artikel 10, tweede lid sub g. In zoverre is het besluit onvoldoende gemotiveerd. De commissie adviseert dit motiveringsgebrek in de beslissing op bezwaar te herstellen.

7. Advies

De commissie adviseert Provinciale Staten, voor zover het bezwaar is gericht tegen het door Provinciale Staten afwijzen van het verzoek om opheffing van de geheimhouding ten aanzien van de bedragen in het Fakton-rapport:

1. het bezwaar ontvankelijk te verklaren;
2. de motivering van het bestreden besluit aan te vullen; en
3. een besluit op bezwaar te nemen met inachtneming van de in dit advies genoemde overwegingen.

Middelburg, 13 juli 2021

dhr. mr. T.L.J. Drouen, voorzitter

 secretaris

Bijlagen:

Wettelijk kader

Artikel 25, Provinciewet

1. Provinciale staten kunnen op grond van een belang, genoemd in artikel 10 van de Wet openbaarheid van bestuur, omtrent het in een besloten vergadering behandelde en omtrent de inhoud van de stukken die aan provinciale staten worden overgelegd, geheimhouding opleggen. Geheimhouding omtrent het in een besloten vergadering behandelde wordt tijdens die vergadering opgelegd. De geheimhouding wordt door hen die bij de behandeling aanwezig waren en allen die van het behandelde of de stukken kennis dragen, in acht genomen totdat provinciale staten haar opheffen.
2. Op grond van een belang, genoemd in artikel 10 van de Wet openbaarheid van bestuur, kan de geheimhouding eveneens worden opgelegd door gedeputeerde staten, de commissaris van de Koning en een commissie, ieder ten aanzien van stukken die zij aan provinciale staten of aan leden van provinciale staten overleggen. Daarvan wordt op de stukken melding gemaakt.
3. De krachtens het tweede lid opgelegde verplichting tot geheimhouding met betrekking tot aan provinciale staten overgelegde stukken vervalt, indien de oplegging niet door provinciale staten in hun eerstvolgende vergadering die blijkt de presentielijst door meer dan de helft van het aantal zitting hebbende leden is bezocht, wordt bekrachtigd.
4. De krachtens het tweede lid opgelegde verplichting tot geheimhouding met betrekking tot aan leden van provinciale staten overgelegde stukken wordt in acht genomen totdat het orgaan dat de verplichting heeft opgelegd, dan wel, indien het stuk waaromtrent geheimhouding is opgelegd aan provinciale staten is voorgelegd, totdat provinciale staten haar opheffen. Provinciale staten kunnen deze beslissing alleen nemen in een vergadering die blijkt de presentielijst door meer dan de helft van het aantal zitting hebbende leden is bezocht.

Artikel 10, Wet openbaarheid van bestuur

1. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft achterwege voor zover dit:
 - a. de eenheid van de Kroon in gevaar zou kunnen brengen;
 - b. de veiligheid van de Staat zou kunnen schaden;
 - c. bedrijfs- en fabricagegegevens betreft, die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld;
 - d. persoonsgegevens betreft als bedoeld in de artikelen 9, 10 en 87 van de Algemene verordening gegevensbescherming, tenzij de verstrekking kennelijk geen inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maakt.
2. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:
 - a. de betrekkingen van Nederland met andere staten en met internationale organisaties;
 - b. de economische of financiële belangen van de Staat, de andere publiekrechtelijke lichamen of de in artikel 1a, onder c en d, bedoelde bestuursorganen;
 - c. de opsporing en vervolging van strafbare feiten;
 - d. inspectie, controle en toezicht door bestuursorganen;
 - e. de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
 - f. het belang, dat de geadresseerde erbij heeft als eerste kennis te kunnen nemen van de informatie;
 - g. het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

Financiële consequenties externe inhuur:

Kostensoort: Externe inhuur n.v.t.

Bedrag: € 0,00

Financiële consequenties opdracht/uitbesteding:

Kostensoort: Uitbesteding n.v.t.

Bedrag: € 0,00

Gedeputeerde

belast met

behandeling: dhr. Drs. J. de Bat -

Vergadering PS: 11 november 2021

Nr: [100784](#)

Agenda nr:

Vergadering GS: 19 oktober 2021

Nr: 99508

Onderwerp: Statenvoorstel 10e wijziging begroting 2021 en 1^e wijziging begroting 2022 Provincie Zeeland

Aan de Provinciale Staten van Zeeland,

In het Statenvoorstel Najaarsnota 2021 is aangegeven dat de financiële gevolgen van deze Najaarsnota in een begrotingswijziging aan uw Staten zal worden voorgelegd. De effecten die betrekking hebben op het begrotingsjaar 2021 en 2022 en verder hebben wij opgenomen in het **Statenvoorstel 10e wijziging begroting 2021 en 1e wijziging begroting 2022 Provincie Zeeland**. Deze wijzigingen betreffen dus uitsluitend de administratieve verwerking van de besluiten uit de Najaarsnota 2021.

De wijzigingen voor het begrotingsjaar 2021 zijn toegelicht in de als bijlage 1 bijgevoegde "Recapitulatie 10e wijziging begroting 2021". De wijzigingen voor het begrotingsjaar 2022 zijn toegelicht in de als bijlage 2 bijgevoegde "Recapitulatie 1^e wijziging begroting 2022".

Wij stellen u voor dit statenvoorstel te betrekken bij de besluitvorming op de Najaarsnota 2021 en te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerp-besluit.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Ontwerpbesluit

De staten der provincie Zeeland,
gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten van 19 oktober, nr. ; 99508

besluiten:

Statenvoorstel 10^e wijziging begroting 2021 en 1^e wijziging begroting 2022 Provincie Zeeland
vast te stellen.

Gewijzigde doelstellingen per programma**01 Grote projecten en strategische opgaven**

010102 Natuur Pakket Westerschelde	
saldo doelstelling na 9e wijziging	0
lasten	-50.000
batens	50.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	0

010105 Zeeuws Deltaplan ZW	
saldo doelstelling na 9e wijziging	624.686
lasten	-37.000
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	587.686

010202 Klimaatadaptatie	
saldo doelstelling na 9e wijziging	150.000
lasten	-70.000
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	80.000

010203 Ruimtelijke kwaliteit	
saldo doelstelling na 9e wijziging	384.058
lasten	-204.150
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	179.908

010204 Slimme mobiliteit	
saldo doelstelling na 9e wijziging	80.000
lasten	-96.172
batens	166.172
saldo doelstelling na 10e wijziging	150.000

010205 Zichtbaar Zeeland	
saldo doelstelling na 9e wijziging	565.972
lasten	-300.000
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	265.972

010206 Stikstof

saldo doelstelling na 9e wijziging	1.227.279
lasten	-96.212
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.131.067

019999 Ambtelijke inzet

saldo doelstelling na 9e wijziging	1.817.598
lasten	-48.464
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.769.134

02 Woonplaats Zeeland**020101 Voorbereiding omgevingswet**

saldo doelstelling na 9e wijziging	507.694
lasten	-65.036
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	442.658

020102 Kwaliteitskust: recreatie en vrije tijd

saldo doelstelling na 9e wijziging	2.299.882
lasten	-98.024
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	2.201.858

020103 Milieu: goed woon- en werkklimaat

saldo doelstelling na 9e wijziging	10.716.626
lasten	-560.400
batens	-254.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	9.902.226

020104 Law Delta

saldo doelstelling na 9e wijziging	350.000
lasten	-311.500
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	38.500

020201 Water, bodem en land.gebied met kwal

saldo doelstelling na 9e wijziging	579.570
lasten	72.500

baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	652.070

020202 Deltawateren	
saldo doelstelling na 9e wijziging	2.476.350
lasten	-2.340.000
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	136.350

020301 Ruimtelijke kwaliteit: wonen	
saldo doelstelling na 9e wijziging	4.170.822
lasten	856.000
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	5.026.822

020303 Ruimt. kwal. versterken: Impuls	
saldo doelstelling na 9e wijziging	742.852
lasten	300.000
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.042.852

029999 Ambtelijke inzet	
saldo doelstelling na 9e wijziging	3.202.118
lasten	-85.378
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	3.116.740

03 Balans in landelijk gebied

030101 Realisatie natuurnetwerk	
saldo doelstelling na 9e wijziging	6.740.441
lasten	2.139.508
baten	-118.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	8.761.949

030102 Natuurbeheer en natuurbescherming	
saldo doelstelling na 9e wijziging	13.274.413
lasten	5.380.722
baten	-5.896.542
saldo doelstelling na 10e wijziging	12.758.593

030105 Natuurbeleving: verbreding en verbinding	
saldo doelstelling na 9e wijziging	3.716.367
lasten	-696.920
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	3.019.447

030106 Een volhoudbare landbouw	
saldo doelstelling na 9e wijziging	3.420.992
lasten	-2.135.000
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.285.992

039999 Ambtelijke inzet	
saldo doelstelling na 9e wijziging	3.268.423
lasten	-87.148
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	3.181.275

04 Ondernemend Zeeland

040101 Arbeidsmarkt	
saldo doelstelling na 9e wijziging	1.415.876
lasten	-410.000
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.005.876

040102 Concurrentiepositie food	
saldo doelstelling na 9e wijziging	312.181
lasten	-140.000
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	172.181

040103 Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers	
saldo doelstelling na 9e wijziging	2.987.482
lasten	-285.000
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	2.702.482

040104 Campus Zeeland	
saldo doelstelling na 9e wijziging	3.749.603
lasten	-70.000

baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	3.679.603

040105 Innovatie-infrastructuur en -fondsen	
saldo doelstelling na 9e wijziging	8.329.843
lasten	-1.463.251
baten	-365.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	6.501.592

040106 Zichtbaar Zeeland uitvoering	
saldo doelstelling na 9e wijziging	928.980
lasten	300.000
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.228.980

040107 Circulaire economie	
saldo doelstelling na 9e wijziging	851.782
lasten	-25.000
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	826.782

040108 Concurrentiepositie	
saldo doelstelling na 9e wijziging	1.504.149
lasten	-780.000
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	724.149

049999 Ambtelijke inzet	
saldo doelstelling na 9e wijziging	4.763.663
lasten	-127.019
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	4.636.644

05 Mobiliteit op maat

050101 Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	
saldo doelstelling na 9e wijziging	32.869.878
lasten	-515.928
baten	-5.624
saldo doelstelling na 10e wijziging	32.348.327

050102 Bereikbaarheid voor de mensen	
saldo doelstelling na 9e wijziging	23.041.027
lasten	4.071.000
batens	-4.386.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	22.726.027

050103 Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers	
saldo doelstelling na 9e wijziging	857.655
lasten	0
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	857.655

050104 Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers	
saldo doelstelling na 9e wijziging	312.181
lasten	-138.770
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	173.411

050105 Wegeninvesteringen	
saldo doelstelling na 9e wijziging	2.066.875
lasten	-187.578
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.879.297

050107 Uitvoering slimme mobiliteit	
saldo doelstelling na 9e wijziging	1.213.308
lasten	-210.709
batens	-60.717
saldo doelstelling na 10e wijziging	941.882

059999 Ambtelijke inzet	
saldo doelstelling na 9e wijziging	7.845.647
lasten	-209.195
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	7.636.452

06 Iedereen telt!

060101 Toekomstbestendige culturele infrastructuur	
saldo doelstelling na 9e wijziging	17.416.312
lasten	-1.020.270

baten	-50.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	16.346.042

060102 Cultureel erfgoed	
saldo doelstelling na 9e wijziging	2.502.306
lasten	-25.000
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	2.477.306

060103 Kunsten	
saldo doelstelling na 9e wijziging	512.919
lasten	-30.719
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	482.200

060201 Zichtbaar Zeeland uitvoering	
saldo doelstelling na 9e wijziging	835.560
lasten	30.719
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	866.279

060401 Kwaliteitskust	
saldo doelstelling na 9e wijziging	619.660
lasten	262.681
baten	-115.785
saldo doelstelling na 10e wijziging	766.556

060402 Gezond leven	
saldo doelstelling na 9e wijziging	818.696
lasten	-110.000
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	708.696

069999 Ambtelijke inzet	
saldo doelstelling na 9e wijziging	617.929
lasten	-16.476
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	601.453

07 Bestuur

070101 Sterk provinciaal bestuur	
saldo doelstelling na 9e wijziging	1.698.875
lasten	-133.621
batens	-21.494
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.543.760

070102 Herkenbaar en samenwerkend bestuur	
saldo doelstelling na 9e wijziging	188.147
lasten	0
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	188.147

070104 Signalerend bestuur	
saldo doelstelling na 9e wijziging	725.200
lasten	129.966
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	855.166

079999 Ambtelijke inzet	
saldo doelstelling na 9e wijziging	4.139.538
lasten	50.104
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	4.189.642

08 Energie op klimaat!

080101 Uitvoering klimaatadaptie	
saldo doelstelling na 9e wijziging	430.452
lasten	-50.000
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	380.452

080103 Energietransitie	
saldo doelstelling na 9e wijziging	303.880
lasten	22.132
batens	-330.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	-3.988

089999 Ambtelijke inzet	
saldo doelstelling na 9e wijziging	2.956.711
lasten	-78.836

baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	2.877.875

Gewijzigde doelstellingen Algemene

900101 Opcenten motorrijtuigenbelasting	
saldo doelstelling na 9e wijziging	-45.349.333
lasten	0
baten	-250.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	-45.599.333

900102 Provinciefonds	
saldo doelstelling na 9e wijziging	-124.450.545
lasten	-2.710.802
baten	-840.406
saldo doelstelling na 10e wijziging	-128.001.753

900104 Saldo van de financieringsfunctie	
saldo doelstelling na 9e wijziging	2.805.603
lasten	-175.000
baten	-113.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	2.517.603

900105 Budgettaire ruimte	
saldo doelstelling na 9e wijziging	527.152
lasten	-527.152
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	0

900106 Onvoorzien inclusief stelposten	
saldo doelstelling na 9e wijziging	-2.251.474
lasten	1.090.584
baten	-25.000
saldo doelstelling na 10e wijziging	-1.185.890

909999 Ambtelijke inzet	
saldo doelstelling na 9e wijziging	319.124
lasten	-8.509
baten	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	310.615

94 Personeel

940101 Personeel	
saldo doelstelling na 9e wijziging	0
lasten	1.191.166
batens	0
saldo doelstelling na 10e wijziging	1.191.166

Standen en mutaties Reserves

saldo na 9e wijziging	-36.338.387
lasten	17.008.716
batens	-3.658.855
saldo na 10e wijziging	-22.988.526

Gewijzigde doelstellingen per programma

01 Grote projecten en strategische opgaven

010102 Natuur Pakket Westerschelde

saldo doelstelling oorspronkelijk	0	0	0	0
lasten	50.000	0	0	0
baten	-50.000	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	0	0	0	0

010105 Zeeuws Deltaplan ZW

saldo doelstelling oorspronkelijk	82.716	95.386	88.536	107.966
lasten	-15.137	0	0	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	67.579	95.386	88.536	107.966

010203 Ruimtelijke kwaliteit

saldo doelstelling oorspronkelijk	0	0	0	0
lasten	15.000	0	0	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	15.000	0	0	0

010204 Slimme mobiliteit

saldo doelstelling oorspronkelijk	-70.000	-70.000	0	0
lasten	-45.400	-45.400	0	0
baten	115.400	115.400	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	0	0	0	0

010206 Stikstof

saldo doelstelling oorspronkelijk	524.472	524.472	524.553	524.553
lasten	20.000	20.000	20.000	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	544.472	544.472	544.553	524.553

01 Grote projecten en strategische opgaven

019999 Ambtelijke inzet				
saldo doelstelling oorspronkelijk	1.851.532	1.828.250	1.745.045	1.732.322
lasten	763	2.402	-199	-716
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.852.295	1.830.652	1.744.846	1.731.606

02 Woonplaats Zeeland

020102 Kwaliteitskust: recreatie en vrije tijd				
saldo doelstelling oorspronkelijk	1.304.771	1.223.583	859.652	859.652
lasten	100.000	0	0	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.404.771	1.223.583	859.652	859.652

020103 Milieu: goed woon- en werkklimaat				
saldo doelstelling oorspronkelijk	8.568.904	8.628.090	8.793.467	8.329.675
lasten	543.579	415.606	290.738	200.000
baten	-15.773	-99.012	-90.738	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	9.096.710	8.944.684	8.993.467	8.529.675

020104 Law Delta				
saldo doelstelling oorspronkelijk	180.175	0	0	1.666.667
lasten	311.500	0	0	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	491.675	0	0	1.666.667

020201 Water, bodem en land.gebied met kwal				
saldo doelstelling oorspronkelijk	399.493	342.826	342.826	342.826
lasten	-25.000	-25.000	-25.000	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	374.493	317.826	317.826	342.826

1e wijziging programmabegroting Provincie
Zeeland 2022

2022

2023

2024

2025

02 Woonplaats Zeeland

020202 Deltawateren

saldo doelstelling oorspronkelijk	137.714	137.714	2.637.714	137.714
lasten	0	0	-2.500.000	4.840.000
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	137.714	137.714	137.714	4.977.714

020301 Ruimtelijke kwaliteit: wonen

saldo doelstelling oorspronkelijk	1.254.446	1.203.946	1.208.996	1.087.796
lasten	1.000.000	0	0	0
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	2.254.446	1.203.946	1.208.996	1.087.796

020303 Ruimt. kwal. versterken: Impuls bedrijventerreinen

saldo doelstelling oorspronkelijk	202.000	202.000	202.000	0
lasten	900.000	900.000	900.000	0
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.102.000	1.102.000	1.102.000	0

029999 Ambtelijke inzet

saldo doelstelling oorspronkelijk	3.261.902	3.220.889	3.074.301	3.051.883
lasten	1.343	4.232	-350	-1.260
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	3.263.245	3.225.121	3.073.951	3.050.623

03 Balans in landelijk gebied

030102 Natuurbeheer en natuurbescherming				
saldo doelstelling oorspronkelijk	13.557.308	13.266.402	13.283.330	13.155.817
lasten	7.167.519	7.490.053	374.788	254.478
baten	-6.351.042	-7.133.576	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	14.373.786	13.622.880	13.658.118	13.410.295

030105 Natuurbeleving: verbreding en verbinding				
saldo doelstelling oorspronkelijk	2.892.867	2.858.931	2.855.497	2.998.109
lasten	1.029.598	640.090	679.598	779.598
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	3.922.466	3.499.022	3.535.096	3.777.708

030106 Een volhoudbare landbouw				
saldo doelstelling oorspronkelijk	2.019.632	1.305.562	1.370.562	1.370.562
lasten	2.352.500	152.500	87.500	87.500
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	4.372.132	1.458.062	1.458.062	1.458.062

039999 Ambtelijke inzet				
saldo doelstelling oorspronkelijk	3.329.440	3.287.574	3.137.955	3.115.075
lasten	1.373	4.319	-357	-1.286
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	3.330.813	3.291.893	3.137.598	3.113.789

04 Ondernemend Zeeland

040101 Arbeidsmarkt				
saldo doelstelling oorspronkelijk	355.241	355.241	355.241	355.241
lasten	273.000	137.000	0	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	628.241	492.241	355.241	355.241

1e wijziging programmabegroting Provincie
Zeeland 2022

2022

2023

2024

2025

04 Ondernemend Zeeland

040102 Concurrentiepositie food

saldo doelstelling oorspronkelijk	315.303	315.303	315.303	315.303
lasten	-15.000	-65.000	0	0
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	300.303	250.303	315.303	315.303

040103 Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers

saldo doelstelling oorspronkelijk	2.510.343	2.462.873	2.305.308	2.305.308
lasten	338.067	178.067	178.067	28.067
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	2.848.410	2.640.940	2.483.375	2.333.375

040104 Campus Zeeland

saldo doelstelling oorspronkelijk	0	0	0	0
lasten	800.000	800.000	800.000	0
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	800.000	800.000	800.000	0

040105 Innovatie-infrastructuur en -fondsen

saldo doelstelling oorspronkelijk	4.405.018	2.779.242	2.505.530	2.505.530
lasten	2.418.251	0	0	0
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	6.823.269	2.779.242	2.505.530	2.505.530

040107 Circulaire economie

saldo doelstelling oorspronkelijk	797.562	906.205	881.205	881.205
lasten	6.080	6.080	6.080	6.080
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	803.641	912.284	887.284	887.284

1e wijziging programmabegroting Provincie
Zeeland 2022

2022

2023

2024

2025

04 Ondernemend Zeeland

040108 Concurrentiepositie

saldo doelstelling oorspronkelijk	253.178	253.178	177.428	177.428
lasten	1.400.000	2.100.000	0	0
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.653.178	2.353.178	177.428	177.428

049999 Ambtelijke inzet

saldo doelstelling oorspronkelijk	4.852.597	4.791.579	4.573.513	4.540.166
lasten	1.999	6.296	-520	-1.876
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	4.854.596	4.797.875	4.572.993	4.538.290

05 Mobiliteit op maat

050101 Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen

saldo doelstelling oorspronkelijk	27.721.652	28.883.368	27.744.600	15.898.341
lasten	110.343	1.470.665	-855.785	812.229
batens	-388.018	825.000	825.000	825.000
saldo doelstelling na 1e wijziging	27.443.977	31.179.033	27.713.815	17.535.570

050102 Bereikbaarheid voor de mensen

saldo doelstelling oorspronkelijk	23.261.540	23.381.874	23.216.793	22.685.051
lasten	-224.000	-343.000	-144.299	288.701
batens	-28.000	-28.000	-28.000	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	23.009.540	23.010.874	23.044.494	22.973.752

050103 Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers

saldo doelstelling oorspronkelijk	866.232	866.232	866.232	866.232
lasten	1.048	1.048	1.048	1.048
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	867.280	867.280	867.280	867.280

05 Mobiliteit op maat

050104 Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners				
saldo doelstelling oorspronkelijk	315.303	315.303	315.303	315.303
lasten	100.000	0	0	0
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	415.303	315.303	315.303	315.303

050105 Wegeninvesteringen				
saldo doelstelling oorspronkelijk	1.749.136	1.855.916	2.035.915	2.035.915
lasten	53.852	3.852	3.852	3.852
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.802.988	1.859.767	2.039.766	2.039.766

050107 Uitvoering slimme mobiliteit				
saldo doelstelling oorspronkelijk	454.151	381.419	360.758	360.758
lasten	-76.505	41.681	0	0
batens	-36.888	-82.342	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	340.758	340.758	360.758	360.758

059999 Ambtelijke inzet				
saldo doelstelling oorspronkelijk	7.992.128	7.891.639	7.532.480	7.477.556
lasten	3.294	10.368	-858	-3.090
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	7.995.422	7.902.007	7.531.622	7.474.466

06 Iedereen telt!

060101 Toekomstbestendige culturele infrastructuur				
saldo doelstelling oorspronkelijk	14.916.881	14.695.333	14.650.656	14.231.047
lasten	2.577.644	1.399.921	1.382.471	1.370.456
batens	-50.000	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	17.444.525	16.095.254	16.033.127	15.601.503

1e wijziging programmabegroting Provincie
Zeeland 2022

2022

2023

2024

2025

06 Iedereen telt!

060103 Kunsten

saldo doelstelling oorspronkelijk	366.865	366.865	407.265	407.265
lasten	15.863	15.863	15.863	15.863
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	382.729	382.729	423.129	423.129

060201 Zichtbaar Zeeland uitvoering

saldo doelstelling oorspronkelijk	1.155.038	832.603	1.155.038	832.603
lasten	2.192	2.192	2.192	2.192
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.157.230	834.795	1.157.230	834.795

060401 Kwaliteitskust

saldo doelstelling oorspronkelijk	571.314	634.371	616.382	616.382
lasten	184.302	64.050	0	0
batens	-90.909	-43.388	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	664.707	655.032	616.382	616.382

060402 Gezond leven

saldo doelstelling oorspronkelijk	826.883	826.883	571.858	571.858
lasten	5.203	5.203	5.203	5.203
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	832.085	832.085	577.060	577.060

069999 Ambtelijke inzet

saldo doelstelling oorspronkelijk	629.465	621.551	593.261	588.938
lasten	260	816	-68	-244
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	629.725	622.367	593.193	588.694

07 Bestuur

070101 Sterk provinciaal bestuur				
saldo doelstelling oorspronkelijk	1.695.117	1.812.321	1.669.867	1.669.867
lasten	-108.487	-108.487	-108.487	-108.487
batens	-28.047	-28.047	-28.047	-28.047
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.558.583	1.675.787	1.533.333	1.533.333

070102 Herkenbaar en samenwerkend bestuur				
saldo doelstelling oorspronkelijk	73.571	73.571	73.571	73.571
lasten	200.000	0	0	0
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	273.571	73.571	73.571	73.571

070104 Signalerend bestuur				
saldo doelstelling oorspronkelijk	596.405	596.556	596.556	596.556
lasten	615.310	471.310	536.810	558.810
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.211.715	1.067.866	1.133.366	1.155.366

079999 Ambtelijke inzet				
saldo doelstelling oorspronkelijk	4.174.630	4.154.504	4.082.574	4.058.576
lasten	5.660	7.078	4.829	17.382
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	4.180.290	4.161.582	4.087.403	4.075.958

1e wijziging programmabegroting Provincie
Zeeland 2022

2022

2023

2024

2025

08 Energie op klimaat!

080101 Uitvoering klimaatadaptie

saldo doelstelling oorspronkelijk	668.216	1.935.216	2.171.216	3.193.216
lasten	50.000	0	0	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	718.216	1.935.216	2.171.216	3.193.216

080103 Energietransitie

saldo doelstelling oorspronkelijk	1.737.337	1.896.177	1.266.510	1.266.510
lasten	123.878	-65.432	0	0
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.861.215	1.830.745	1.266.510	1.266.510

089999 Ambtelijke inzet

saldo doelstelling oorspronkelijk	3.011.913	2.974.039	2.838.688	2.817.990
lasten	1.244	3.909	-324	-1.163
baten	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	3.013.157	2.977.948	2.838.364	2.816.827

Gewijzigde doelstellingen Algemene dekkingsmiddelen, onvoorzien en personeel

900101 Opcenten motorrijtuigenbelasting

saldo doelstelling oorspronkelijk	-41.890.000	-41.890.000	-41.890.000	-41.890.000
lasten	0	0	0	0
baten	-250.000	-250.000	-250.000	-250.000
saldo doelstelling na 1e wijziging	-42.140.000	-42.140.000	-42.140.000	-42.140.000

900102 Provinciefonds

saldo doelstelling oorspronkelijk	-124.167.563	-127.336.437	-130.508.753	-132.315.197
lasten	-844.371	-1.144.798	-1.223.610	-1.833.189
baten	-2.876.120	-1.784.485	-1.688.858	-1.948.738
saldo doelstelling na 1e wijziging	-127.888.054	-130.265.720	-133.421.221	-136.097.124

1e wijziging programmabegroting Provincie
Zeeland 2022

2022

2023

2024

2025

900105 Budgettaire ruimte

saldo doelstelling oorspronkelijk	1.000.000	1.000.000	1.000.000	4.273.273
lasten	-500.000	-500.000	-500.000	-1.823.273
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	500.000	500.000	500.000	2.450.000

900106 Onvoorzien inclusief stelposten

saldo doelstelling oorspronkelijk	-500.221	-498.063	-500.000	-500.000
lasten	0	0	0	7.857
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	-500.221	-498.063	-500.000	-492.143

909999 Ambtelijke inzet

saldo doelstelling oorspronkelijk	425.081	420.993	406.385	404.151
lasten	134	422	-35	-126
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	425.215	421.415	406.350	404.025

94 Personeel

940101 Personeel

saldo doelstelling oorspronkelijk	0	0	0	0
lasten	1.127.000	1.122.000	1.077.000	1.077.000
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.127.000	1.122.000	1.077.000	1.077.000

Standen en mutaties Reserves

saldo oorspronkelijk	-6.608.130	-736.698	5.326.981	21.418.823
lasten	778.060	573.175	2.533.666	200.000
batens	-13.192.445	-7.712.223	-2.764.690	-5.927.138
saldo na 1e wijziging	-19.022.515	-7.875.747	5.095.958	15.691.685

Recapitulatie na 1e wijziging

Saldo programma's na 1e wijziging	173.671.205	166.943.624	158.909.399	151.434.057
Saldo dekkingsmiddelen en onvoorzien na 1e wijziging	-185.703.132	-189.768.020	-193.277.903	-196.373.623
Saldo ondersteuning en salarissen na 1e wijziging	31.054.443	30.700.143	29.272.547	29.247.881
Geraamd totaal saldo van baten en lasten na 1e wijziging	19.022.515	7.875.747	-5.095.958	-15.691.685
Mutatie reserves na 1e wijziging	-19.022.515	-7.875.747	5.095.958	15.691.685
Geraamde resultaat na 1e wijziging	0	0	0	0

Gewijzigde doelstellingen Ondersteuning

960101 Personeel				
saldo doelstelling oorspronkelijk	22.759.979	22.077.172	21.135.685	20.963.059
lasten	168.125	57.590	29.882	24.379
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	22.928.105	22.134.762	21.165.567	20.987.438

960102 Huisvesting en facilitaire zaken				
saldo doelstelling oorspronkelijk	2.190.843	2.411.910	2.072.378	2.309.388
lasten	-5.464	104.536	104.536	104.536
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	2.185.379	2.516.446	2.176.914	2.413.924

960103 ICT				
saldo doelstelling oorspronkelijk	3.550.852	3.620.403	3.472.890	3.341.578
lasten	7.900	7.900	7.900	7.900
batens	5.100	5.100	5.100	5.100
saldo doelstelling na 1e wijziging	3.563.852	3.633.403	3.485.890	3.354.578

960104 Overige overhead				
saldo doelstelling oorspronkelijk	1.015.885	1.001.064	1.029.072	1.009.538
lasten	234.222	292.467	338.103	405.403
batens	0	0	0	0
saldo doelstelling na 1e wijziging	1.250.107	1.293.531	1.367.175	1.414.941

Provinciale Staten Zeeland
t.a.v. de Voorzitter

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
10e wijziging begroting 2021 en 1e wijziging begroting 2022 Provincie Zeeland	99508		

Middelburg, 19 oktober 2021

Geachte voorzitter,

Op 28 september 2021 hebben wij de Najaarsnota 2021 vastgesteld. In het Statenvoorstel Najaarsnota 2021 hebben wij aangegeven de financiële besluiten van deze najaarsnota in een afzonderlijke begrotingswijziging aan u voor te leggen.

De effecten die betrekking hebben op het begrotingsjaar 2021 hebben wij opgenomen in de 10e begrotingswijziging 2021. De effecten op de begrotingsjaren 2022 en verder zijn opgenomen in de 1e begrotingswijziging 2022. Deze begrotingswijzigingen betreffen dus uitsluitend de administratieve verwerking van de financiële besluiten uit de Najaarsnota 2021 in de meerjarenbegroting.

Wij stellen u voor dit statenvoorstel te betrekken bij de besluitvorming op de Najaarsnota 2021 in uw Statenvergadering van 10 en 11 november 2021.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Financiële consequenties externe inhuur:

Kostensoort: Geen

Bedrag: € 0,00

Financiële consequenties opdracht / uitbesteding:

Bedrag: € 0,00

Gedeputeerde

belast met

behandeling: drs. J. de Bat

Vergadering PS: 12 november 2021

Nr: 97793

Agenda nr:

Vergadering GS: 28 september 2021

Nr: 96420

Onderwerp: Protocol accountantscontrole 2021 - 2025

Aan de Provinciale Staten van Zeeland

Samenvatting:

Dit wettelijk verplichte protocol is het kader waarbinnen de externe accountant zijn oordeel over de jaarrekening vormt. Provinciale Staten wordt gevraagd het protocol vast te stellen voor de boekjaren 2021 tot en met 2025.

Wat willen we bereiken?

Een actueel Protocol accountantscontrole.

Voor boekjaar 2021 geldt voor de accountantscontrole van de jaarrekening dat de accountant niet alleen een oordeel geeft over de getrouwheid van de jaarrekening, maar ook over de rechtmatigheid. Dit is de situatie sinds 2004. Vanwege een wetswijziging zal naar verwachting vanaf boekjaar 2022 de accountant geen afzonderlijk oordeel meer geven over rechtmatigheid. Dan zal het college van Gedeputeerde Staten in de jaarrekening een rechtmatigheidsverantwoording opnemen. Hierin wordt een uitspraak gedaan of de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening rechtmatig tot stand zijn gekomen. De accountant geeft dan alleen een oordeel over de getrouwheid van de jaarrekening en betreft in dit oordeel ook de rechtmatigheidsverantwoording van het college.

De inhoud van het protocol is afgestemd met de accountant.

Waaraan kunnen we zien of alles bereikt is?

De accountant geeft in lijn met de relevante wet- en regelgeving een accountantsverklaring bij de jaarrekening.

Wat doen we daarvoor?

We treffen de noodzakelijke voorbereidingen voor de accountantscontrole en stellen de accountant in de gelegenheid om de controle uit te voeren.

Wat mag het kosten?

Er zijn geen extra kosten aan dit voorstel verbonden.

Financiële consequenties externe inhuur: Geen

Onderwerp:
Protocol accountantscontrole 2021 - 2025

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerp-besluit.

Gedeputeerde staten,
Drs. J.M.M. Polman, voorzitter
A.W. Smit, secretaris.

Ontwerp-besluit

De staten der provincie Zeeland,
gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten van 28 september 2021, nr.96420;

besluiten:

het Protocol accountantscontrole Provincie Zeeland 2021 – 2025 vast te stellen.

PROTOCOL VOOR DE ACCOUNTANTSCONTROLE OP DE JAARREKENINGEN 2021 TOT EN MET 2025 VAN DE PROVINCIE ZEELAND

1. Inleiding en doel

Artikel 217 lid 2 van de provinciewet (PW) schrijft voor dat Provinciale Staten één of meer accountants aanwijzen als bedoeld in artikel 393 lid 1 van Boek 2 Burgerlijk Wetboek voor de controle van de in artikel 201 PW bedoelde jaarrekening en het daarbij verstrekken van een accountantsverklaring en het uitbrengen van een verslag van bevindingen.

Ter voorbereiding en ondersteuning van de uitvoering van de accountantscontrole moeten Provinciale Staten een aantal zaken nader invulling geven. Met dit protocol stellen Provinciale Staten deze vast.

2. Goedkeurings- en rapporteringstoleranties

De accountant controleert niet ieder document of iedere financiële handeling, maar richt de controle zodanig in dat voldoende zekerheid wordt verkregen over het getrouwe beeld van de jaarrekening en de rechtmatigheid van de verantwoorde baten en lasten en balansmutaties en financiële handelingen. De accountant richt de controle in op het ontdekken van belangrijke fouten en baseert zich daarbij op risicoanalyse, vastgestelde toleranties, deelwaarnemingen en extrapolatie.

Goedkeuringstolerantie

De goedkeuringstolerantie is het bedrag dat de som van fouten in de jaarrekening of onzekerheden in de controle aangeeft, die in een jaarrekening maximaal mogen voorkomen, zonder dat de bruikbaarheid voor de oordeelsvorming door de gebruikers kan worden beïnvloed. De goedkeuringstolerantie is bepalend voor de oordeelsvorming, de strekking van de af te geven controleverklaring.

In het Bado zijn minimeisen voor de in de controle te hanteren goedkeuringstoleranties voorgeschreven. Provinciale Staten mogen de goedkeuringstoleranties scherper vaststellen dan deze minimeisen. De minimeisen zijn:

Goedkeuringstolerantie	Controleverklaring			
	goedkeurend	met beperking	Oordeel-onthouding	afkeurend
Fouten in de jaarrekening (% van lasten)	$\leq 1\%$	$> 1\% < 3\%$	–	$\geq 3\%$
Onzekerheden in de controle (% van lasten)	$\leq 3\%$	$> 3\% < 10\%$	$\geq 10\%$	–

Mede gelet op de uitgangspunten genoemd in het programma van eisen voor de aanbesteding van de accountantscontrole worden de goedkeuringstoleranties vastgesteld op de bovenstaande minimeisen. De goedkeuringstolerantie betreft derhalve 1% van de omvangsbasis, waarbij de omvangsbasis gelijk is aan de in artikel 2 lid 2 Bado omschreven totale lasten van de provincie, inclusief de toevoegingen aan de reserves, zoals door de Commissie BBV geadviseerd.

Rapporteringstolerantie

Naast de goedkeuringstolerantie wordt de rapporteringstolerantie onderkend, welke het uitgangspunt is voor het verslag van bevindingen. De rapporteringstolerantie is een bedrag dat gelijk is aan of lager is dan de bedragen voortvloeiend uit de goedkeuringstolerantie. Bij overschrijding van dit bedrag vindt rapportering plaats in het verslag van bevindingen. Een lagere rapporteringstolerantie leidt in beginsel niet tot aanvullende controlewerkzaamheden, maar wel tot een uitgebreidere rapportage van bevindingen. De rapporteringstoleranties kunnen zich verder toespitsen op de elementen die Provinciale staten specifiek nader terug wil zien, zonder dat dit de controletoleranties zelf beïnvloedt.

De rapporteringtoleranties zijn gelijkgesteld aan 25% van de gehanteerde goedkeuringstoleranties. Dit is een minimumpositie, de accountant heeft zijn eigen verantwoordelijkheid en kan ook andere zaken die onder dit minimum vallen opnemen in zijn verslag van bevindingen.

Bepalingen inzake Sisa

Vanaf 2006 is Single information single audit (Sisa) van toepassing voor de provincie. Dit houdt in dat de provincie voortaan minder verantwoordingsinformatie en bij voorkeur op één moment, namelijk in de jaarrekening, dient te verstrekken aan het rijk over specifieke uitkeringen. Ten aanzien van de rapportagetolerantie is in artikel 5 lid 4 Bado voorgescreven dat alleen de fouten en onzekerheden vanaf een bepaalde financiële omvang dienen te worden gerapporteerd. Deze omvang is:

- a) € 12.500 indien de lasten kleiner dan of gelijk aan € 125.000 zijn;
- b) 10% indien de lasten groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk aan € 1.000.000 zijn;
- c) € 125.000 indien de lasten groter dan € 1.000.000 zijn.

Verantwoordingsdrempel rechtmatigheidsverantwoording

Naar verwachting zal vanaf boekjaar 2022 de rechtmatigheidsverantwoording ingevoerd worden. De beoogde invoeringsdatum was boekjaar 2021, maar medio dit jaar is duidelijk geworden dat deze opschuift naar boekjaar 2022. Overigens is de wetwijziging die hiervoor nodig is, nog niet behandeld door de Tweede Kamer (situatie september 2021).

Ten behoeve van de rechtmatigheidsverantwoording hebben PS op 19 maart 2021 een verantwoordingsgrens vastgesteld. De verantwoordingsgrens is een bedrag waarboven het College de afwijkingen (fouten en onduidelijkheden) moet opnemen in de rechtmatigheidsverantwoording. De verantwoordingsgrens is voor de jaarrekening 2022 vastgesteld op 1% van de totale lasten inclusief dotaties aan de reserves. Voor volgende jaren zal deze opnieuw middels een Statenvoorstel vastgesteld worden.

3. Reikwijdte accountantscontrole rechtmatigheid

In het kader van de getrouwheids- en rechtmatigheidscontrole worden negen criteria onderkend: (1) het begrotingscriterium, (2) het voorwaardencriterium, (3) het misbruik en oneigenlijk gebruik criterium, (4) het calculatiecriterium, (5) het valuteringscriterium, (6) het adresseringscriterium, (7) het volledigheidscriterium, (8) het aanvaardbaarheidscriterium en (9) het leveringscriterium.

In het kader van het getrouwheidsonderzoek wordt al aandacht besteed aan de meeste van deze criteria. Voor de oordeelsvorming over de rechtmatigheid van het financieel beheer zal extra aandacht besteedt moeten worden aan de volgende rechtmatigheidscriteria:

- Het begrotingscriterium;
- Het voorwaardencriterium;
- Het misbruik en oneigenlijk gebruik criterium.

Het begrotingscriterium

Getoetst moet worden of bij het overschrijden van de geraamde bedragen met inbegrip van de begrotingswijzigingen mogelijk sprake is van onrechtmatige uitgaven. Deze overschrijding kan namelijk in strijd zijn met het budgetrecht van Provinciale Staten. Voor de afsluitende oordeelsvorming is het van belang in hoeverre de begrotingsoverschrijding past binnen het door Provinciale Staten geformuleerde beleid en/of wordt gecompenseerd door aan de lasten gerelateerde hogere inkomsten.

Het voorwaardencriterium

De naleving van wettelijke kaders waarbij de aspecten recht, hoogte en duur aan de orde komen. Dit uitsluitend voor zover deze directe financiële beheershandelingen betreffen of kunnen betreffen.

Indien en voor zover bij de accountantscontrole materiële financiële onrechtmatige handelingen worden geconstateerd, worden deze in de rapportage en oordeelsweging uitsluitend betrokken indien en voor zover het door PS of hogere overheden vastgestelde regels betreft. Collegebesluiten dienen in ieder geval in het oordeel over rechtmatigheid te worden betrokken voor zover ze een noodzakelijke uitwerking zijn van rijks- of provinciale regelgeving.

De normen die van toepassing zijn, zijn door Provinciale Staten op 13 november 2020 vastgesteld in het Statenvoorstel Normen- en toetsingskader 2020 en 2021.

Het misbruik en oneigenlijk gebruik criterium

Provinciën zullen een beleid ter voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O) moeten hebben. In het jaarverslag en/of de toelichting op de jaarrekening verantwoordt het college zich over de opzet, de uitvoering en de resultaten van het M&O-beleid. Indien een provincie geen toereikend M&O-beleid voert kan dit gevolgen hebben voor het accountantsoordeel. Door Provinciale Staten zijn in de verordeningen en besluiten aspecten van M&O opgenomen. Voor bestaande procedures wordt getoetst in hoeverre deugdelijke maatregelen ter voorkoming van misbruik en oneigenlijk gebruik worden genomen. Daarbij is de vooronderstelling gerechtvaardigd dat binnen de belangrijkste procedures al (informeel) adequate maatregelen zijn getroffen ter waarborging van de getrouwheid van de financiële verantwoording.

De definitie van misbruik is: *“het opzettelijk niet, niet tijdig, onjuist of onvolledig verstrekken van gegevens met als doel ten onrechte overheidssubsidies of –uitkeringen te verkrijgen of niet dan wel een te laag bedrag aan heffingen aan de overheid te betalen”*.

De definitie van oneigenlijk gebruik is: *“het door het aangaan van rechtshandelingen, al dan niet gecombineerd met feitelijke handelingen, verkrijgen van overheidsbijdragen of het niet dan wel tot een te laag bedrag betalen van heffingen aan de overheid, in overeenstemming met de bewoordingen van de regelgeving maar in strijd met het doel en de strekking daarvan”*.

Wijziging als gevolg van invoering rechtmatigheidsverantwoording

Vanwege een wetswijziging zal naar verwachting vanaf boekjaar 2022 de accountant geen afzonderlijk oordeel meer geven over rechtmatigheid. Dan zal het college van Gedeputeerde Staten in de jaarrekening een rechtmatigheidsverantwoording op moeten nemen. Hierin wordt een uitspraak gedaan of de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening rechtmatig tot stand zijn gekomen. Dit met inachtneming van de eerder genoemde verantwoordingsgrens.

De accountant geeft dan alleen een oordeel over de getrouwheid van de jaarrekening en betreft in dit oordeel ook de rechtmatigheidsverantwoording van het college.

De voorzitter van Provinciale Staten van de Provincie Zeeland
t.a.v. de statengriffier
Postbus 6001
4330 LA Middelburg

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
Statenvoorstel Protocol accountantscontrole	96290		

Middelburg, 28 september 2021

Geachte voorzitter,

In onze vergadering van 28 september hebben wij ingestemd met het Statenvoorstel Protocol accountantscontrole.

Wij vragen u dit voorstel te bespreken in de Auditcommissie van 21 oktober 2021 en vervolgens te laten vaststellen door Provinciale Staten.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Financiële consequenties externe inhuur:

Kostensoort: n.v.t.

Bedrag: n.v.t.

Financiële consequenties opdracht/uitbesteding:

Kostensoort: n.v.t.

Bedrag: n.v.t.

Gedeputeerde

belast met

behandeling: drs. J.M.M. Polman

Vergadering PS: 11/12 november 2021

Nr:

Agenda nr:

Vergadering GS: n.v.t.

Nr:

Onderwerp: benoemen nieuw lid van de commissie Integriteit

Voorstel

Aan de Provinciale Staten van Zeeland

Samenvatting:

Voor wordt gesteld om de heer M.J.J. (Maarten) Janssens als lid van de commissie Integriteit te benoemen ter vervulling van de vacature die op 8 oktober is ontstaan als gevolg van het vertrek van mevrouw Van den Broeke uit Provinciale Staten.

Aanleiding

Op 12 april 2019 werden door Provinciale Staten van Zeeland zeven leden benoemd in de commissie Integriteit. Met het ontslag van mevrouw Van den Broeke op 8 oktober uit de Provinciale Staten is er een vacature ontstaan in deze commissie.

Samenstelling

Bij de instelling van de commissie is ten aanzien van de samenstelling het volgende bepaald. De commissie bestaat uit ten minste drie statenleden en ten hoogste een aantal statenleden dat overeenkomt met de helft van het aantal Statenfracties (bij de huidige samenstelling van staten zijn dat zeven leden). Tenminste een derde van het aantal leden van de commissie is tevens lid van het Presidium. De commissie wordt aangevuld met de griffier en de commissaris van de Koning.

Taken

De volgende taken voor deze commissie zijn vastgesteld:

- I. het vervullen van een ambassadeursrol waar het gaat om integriteit voor politieke ambtsdragers;
- II. er voor te zorgen dat het onderwerp integriteit voor politieke ambtsdragers periodiek bespreekbaar gemaakt en geëvalueerd wordt;
- III. een aanspreekpunt vormen voor niet op een individuele persoon toegespitste integriteitskwesties aangaande politiek ambtsdragers;
- IV. het fungeren als klankbord op initiatief van de commissaris van de Koning omtrent het integriteitsonderzoek voor de benoeming van gedeputeerden.

b. De commissie wijst uit haar midden een voorzitter aan. Zij vergadert zo vaak de leden van de commissie dit noodzakelijk achten. De voorzitter of een van de leden rapporteert aan de commissie Bestuur.

Voorstel

U wordt voorgesteld om heer M.J.J. (Maarten) Janssens te benoemen als lid van de commissie Integriteit voor het restant van deze statenperiode.

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerpbesluit.

het presidium van Provinciale Staten van Zeeland,

drs. J.M.M. Polman, voorzitter

drs. F.J. van Houwelingen MPA, statengriffier

Ontwerp-besluit

De staten der provincie Zeeland,
gelezen het voorstel van het Presidium van 1 november 2021

gelet op artikel 82 van de Provinciewet,

besluiten:

Voor het restant van deze statenperiode heer M.J.J. (Maarten) Janssens te benoemen als lid van de commissie Integriteit

UNDRDOG

BURO
KUNST
&
MARKT

ADVISERING / AANKOPEN & PRODUCTIES KUNSTTOEPASSING & VORMGEVING / INTERIEUR & EXTERIEUR

**Gedeputeerde Staten van Zeeland
Secretaris van de commissie voor bezwaarschriften
Postbus 6001
4330 LA Middelburg.**

Bezwaarschrift.

Geachte College van GS, heren en dames van Provinciale Staten,

Hierbij teken ik bezwaar aan tegen het voornemen om in het kader van het project Creatief Fieldlab Kunstzinnig Stedelijke Offensief (Creative City Boost) een subsidie beschikbaar te stellen als voorschotbetaling aan het Centrum voor Beeldende Kunst Zeeland (CBK) en dit ten laste te brengen van 71682 Zeeuws Stimuleringsfonds Cultuur.

De reden is de volgende.

Naar mijn mening zijn er andere wegen en mogelijkheden om dit project, dat in de kern een goed initiatief is, tot een succes te laten worden.

Een belangrijke basis daarvoor is vertrouwen en het inzetten op een nieuwe visie vanuit de creatieve sector in samenwerking met ondernemers.

Het mag u niet ontgaan zijn dat het vertrouwen in het CBK, onder de huidige directie, vanuit de professionele kunsten in vele jaren tot een minimum is gedaald. Verschillende besprekingen, met uw ambtelijke staf om hier verandering in te brengen hebben tot op heden geen resultaat gehad. Geen resultaat in die zin dat het voornoemde instituut zich onvoldoende sterk maakt het kunstklimaat in Zeeland alsmede het stimuleren van de inkomenspositie van professionele kunstenaars te verbeteren.

De werkers in de professionele kunst en cultuursector zijn een van de ondernemende industrieën in Zeeland. Deze in een directer contact brengen met het MKB en andere ondernemers is een in de kern lofwaardig streven. Een voornemen dat op zich zelf al een extra inspanning vereist omdat beide partijen – kunstenaars en ondernemers elkaar op veel vlakken nog onvoldoende kennen. Het kan het onderscheidend karakter van steden in Zeeland versterken, alsmede de positie van kunstenaars en het kunstklimaat en daarmee het door u beoogde product Zeeland.

Een positieve start op een vertrouwde basis is dus vanuit alle belanghebbende een voorwaarde.

Kritisch zijn zonder perspectief is te gemakkelijk.

Daarom stel ik u voor het project Creative City Boost, financieel en inhoudelijk, onder te brengen in een nieuwe stichting waarin bestuurlijk vertegenwoordigd een selectie van kunstenaars en ondernemers alsmede twee onafhankelijk bestuurders (financieel en organisatie deskundig).

Deze inventariseren de wensen en plannen om te komen tot een effectieve opdrachtverlening aan de geïnteresseerde partijen (ondernemers -kunstenaars) met als uitgangspunt de creative boost.

Mijn ervaring van 35 jaar in gemeentelijke dienst (Vlissingen) als projectleider van vele kunstprojecten, inclusief met ondernemers en adviescommissie heeft duidelijk gemaakt dat er een markt open ligt om inkomen voor kunstenaars te realiseren in samenhang met een versterking van stedelijk klimaat.

Zelfs tot op dit moment, betrokken als projectleider en initiatiefnemer, wijst de dagelijkse praktijk uit dat dit geen utopie is.

U dient mijn bezwaar overigens los te zien van enig persoonlijk belang aangezien ik geen deel zal uitmaken van een mogelijk andere organisatie vorm. Hoogstens zal ik, indien gewenst, adviezen geven mbt mogelijke projecten.

Met vriendelijke groet,

(Projectleider Underdog buro Kunst en Markt)

UNDRDOG

BURO
KUNST
&
MARKT

ADVISING / ANKOPEN & PRODUCTIES KUNST TOEPASSING & VORMGEVING / INTERIEUR & EXTERIEUR

PH7
M53
MW8

Gedeputeerde Staten van Zeeland
Secretaris v/d Commissie voor
herwaarschritten

Postbus 6001

4330 LA Middelburg

ROSC #A660X#DU#DU#DU#

Van:

Aan: provincie@zeeland.nl

Datum: 13-10-2021 om 17:06:37

Onderwerp: Abdijplein brief Stichting Vrienden van Middelburg op 13-10-2021 om 17:06:37

Aan het College van Gedeputeerde Staten van Zeeland
c.c. leden van Provinciale Staten van Zeeland
Postbus 6001
4330 LA Middelburg

Geacht college,

De Stichting Vrienden van Middelburg maakt zich ernstig zorgen over de staat van onderhoud en dientengevolge het aanzien van het Abdijplein, en wendt zich daarom tot u aangezien de Provincie het plein beheert.

Onze stichting, met als doelstelling 'Het bevorderen van het behoud van Middelburg als monumentenstad', werd in 1988 opgericht, met als specifieke aanleiding nota bene de verbouwingsplannen voor delen van het Abdijcomplex.

De grote betekenis van het Abdijplein voor de stad Middelburg en de provincie Zeeland zal door weinigen worden betwist. De gevallen uit de Tweede Wereldoorlog worden er herdacht, bezoekers van soms heinde en ver komen er genieten en bewonderen, uiteenlopende vormen van cultuur worden er beleefd, de Provincie ontvangt er met regelmaat haar gasten, en het Zeeuws Museum rolt er de looper uit voor zijn bezoekers.

Tegen deze achtergrond vinden wij het ontoelaatbaar dat het plein regelmatig wordt ontsierd en een slecht onderhouden aanblik oplevert. Grootste boosdoeners lijken ons de duiven, waardoor vooral in de zomermaanden het plein ernstig wordt besmeurd en er geuroverlast optreedt. Bij uitbreiding geldt dit ook voor sommige van de gebouwen rondom het plein, in het bijzonder de Balanspoort en de Gistpoort, met als bijkomend effect ontoelaatbare schade aan deze monumentale gebouwen. Naast de duivenoverlast is er sprake van zwerfvuil en soms overlopende vuilnisbakken. Overigens draagt ook het - weliswaar bij APV verboden maar kennelijk getolereerde - skeeleren en skateboarden onzes inziens bepaald niet bij aan de welstand van het Abdijplein.

De stichting Vrienden van Middelburg doet een dringend beroep op u om structurele maatregelen te treffen die een einde maken aan deze voor Provincie en Gemeenteronduit beschamende situatie.

Specifiek ter zake van de duivenoverlast attenderen wij u wellicht ten overvloede op een notitie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed over duivenoverlast en monumenten:

https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Duiven_-_overlasthttps://scanmail.trustwave.com/?c=21408&d=0fbm4ayksezh12nffd8Z_aXqGxAUaZfgn6zEDd7jdA&u=https%3a%2f%2fkennis%2ecultureelerfgoed%2enl%2findex%2ephp%2fDuiven%5f-%5foverlast

Met vriendelijke groet en hoogachting,

namens het bestuur van de Stichting Vrienden van Middelburg,

, voorzitter a.i.

, secretaris

Bijlagen: geen

Provinciale Staten Zeeland

T.a.v. Statengriffie

Postbus 6001

4330 LA Middelburg

Middelburg, 18 oktober 2021

Geachte leden van de Provinciale Staten,

De Provincie Zeeland is een van de provincies die participeert in het landelijke onderzoeksprogramma MARET, met als doel meer kennis en inzichten te ontwikkelen over de maatschappelijke aspecten van de regionale energietransitie en deze te implementeren in beleid en praktijk.

In Zeeland vindt de uitvoering van dit project ('Zeekraal') plaats door onderzoekers van de Universiteit Utrecht en het University College Roosevelt, in samenwerking met lokale stakeholders.

Bijgaand bieden we u ter kennisneming aan de Quicksan Participatie in de RES. In deze notitie wordt in vogelvlucht een beeld geschetst van de participatie van stakeholders in de totstandkoming van de Zeeuwse Regionale Energiestrategie 1.0 en formuleren we aanbevelingen die kunnen worden meegenomen in het vervolgtraject richting de RES 2.0.

Verdere informatie over het vervolg van het onderzoek kunt u vinden op de laatste pagina van deze quickscan.

Met vriendelijke groet,

Dr. Herman Lelieveldt

Projectcoördinator Zeekraal

1. Over deze Quickscan

Sinds het najaar van 2020 doen de Universiteit Utrecht en University College Roosevelt onderzoek naar de maatschappelijke aspecten van de regionale energietransitie in het project Zeekraal, dat onderdeel uitmaakt van het landelijke onderzoeksprogramma MARET, waarin de Provincie Zeeland deelneemt.

De Regionale Energiestrategie (RES) speelt hierbij een belangrijke rol, want het bepaalt de kaders waarbinnen gemeenten straks concreet met de energietransitie aan de slag gaan. Als eerste stap hebben we de afgelopen maanden daarom gekeken naar de totstandkoming van de Zeeuwse RES 1.0 en de wijze waarop verschillende stakeholders en burgers hierin geparticipeerd hebben vanaf de Zeeuwse energiedialoog in 2017 tot aan de vaststelling van de definitieve versie van de RES 1.0 in de zomer van 2021. We bestudeerden de literatuur over energierechtvaardigheid, interviewden een tiental personen die betrokken waren bij het RES-proces en analyseerden de verschillende RES-stukken. Ook keken we naar evaluaties vanuit bijvoorbeeld PBL, NPRES en de participatiecoalitie, en gezocht naar *best practices* in Nederland. Het is hierbij goed om op te merken dat we specifiek naar het RES-proces hebben gekeken, vanwege de nadruk die hierbij is gelegd op het belang van participatie, maar niet naar overige beleidstrajecten rondom de energietransitie zoals “Energieke Gemeenten”.

In deze notitie geven we de belangrijkste uitkomsten van deze quickscan weer¹. Eerst gaan we nader in op de rol van participatie in de energietransitie. Daarna beschrijven we hoe deze vorm heeft gekregen in het RES-proces in Zeeland en doen we een aantal aanbevelingen voor het vervolgtraject met het oog op de ontwikkeling van de RES 2.0 die de komende tijd op de agenda staat.

2. Wat is participatie en waarom is het belangrijk?

‘Participatie’ en het betrekken van ‘stakeholders’ zijn termen die je keer op keer weer tegenkomt in de vele wetten, akkoorden, handreikingen en beleidsnotities rondom de energietransitie. Dat is op zichzelf niet zo vreemd want we weten inmiddels dat het vroegtijdig betrekken van belanghebbenden essentieel is voor het verkrijgen van draagvlak en uiteindelijk tot betere besluiten leidt. Wie dat verzuimt krijgt verderop te maken met maatschappelijke weerstand die er uiteindelijk toe kan leiden dat projecten soms helemaal moeten worden afgeblazen, zoals bijvoorbeeld al het geval was bij de plannen voor de ondergrondse opslag van CO₂ in de gemeente Barendrecht.

Wie zorgt voor goede participatie en informatie daarover waarborgt de zogenaamde procedurele energierechtvaardigheid². Maar wie zijn dan die participanten en in welke fase en op welke wijze moeten we ze bij de besluitvorming betrekken?

¹ Dit onderzoek is ook uitgewerkt in de vorm van een wetenschappelijk (working) paper; deze is beschikbaar op aanvraag (w.l.schram@uu.nl)

² Energierechtvaardigheid bestaat uit drie elementen: verdelende rechtvaardigheid (*distributive justice*), erkennende rechtvaardigheid (*recognition justice*) en procedurele rechtvaardigheid (*procedural justice*). Procedurele rechtvaardigheid gaat om het vroegtijdig en serieus bij de besluitvorming betrekken van belanghebbenden; deze vorm van energierechtvaardigheid bekijken we in deze quickscan.

Allereerst is het goed om onderscheid te maken tussen de participatie van individuele burgers en die van organisaties. In het Klimaatakkoord spelen beide een rol. De regio's wordt gevraagd "een uitnodigend proces rond de RES vorm te geven waarin de participatie van belangengroepen, bedrijven en bewoners is verankerd", om zo het draagvlak te vergroten en de uitvoering te versnellen. Al met al betekent dit dat er heel veel verschillende partijen bij het RES-proces betrokken kunnen en moeten worden.

Burgers kunnen direct een rol spelen bij het maken van de RES, maar hun belangen kunnen ook - indirect - door organisaties behartigd worden, of het nu marktpartijen, overheden of organisaties uit het maatschappelijk middenveld zijn. Als inwoners van gemeenten willen ze kunnen meepraten over de locatie van een zonnepark, als huurder bij een woningcorporatie zullen ze willen weten wat er met hun woning gaat gebeuren, terwijl ze misschien ook zelf energie willen opwekken en daarvoor lid willen worden van een energiecoöperatie. Wie dus de 'participatie' in de RES wil analyseren doet er goed aan om zowel na te gaan in hoeverre individuele burgers hier direct bij betrokken zijn (via bijv. burgerpanels) alsook welke organisaties aan tafel hebben gezeten en hoe deze de belangen van burgers (als inwoners, cliënten/consumenten of leden) onder de aandacht hebben gebracht. Ook is het van belang om te kijken welke vorm de participatie heeft gekregen; dat kan lopen van het louter informeren tot het daadwerkelijk overdragen van besluitvormingsmacht aan burgers en hun organisaties.

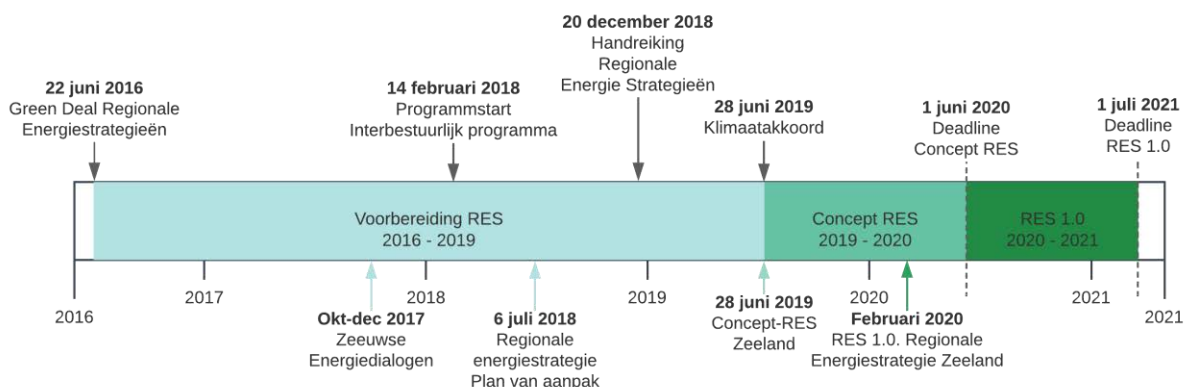
Deze zogenaamde procesparticipatie is echter maar een van de twee relevante vormen van participatie in de energietransitie. Financiële participatie is een ander en minstens zo belangrijke vorm van participatie. Deze participatievorm heeft duidelijke raakvlakken met de verdelende energierechtvaardigheid. Grofweg zijn er drie vormen van financiële participatie: lokaal eigendom, financiële regelingen (zoals aandelen en obligaties) en omgevingsregelingen (tegemoetkoming en omgevingsfonds)³. In het Klimaatakkoord zijn afspraken gemaakt over de meest vergaande vorm van financiële participatie, namelijk eigendoms participatie; het is overeengekomen dat ernaar gestreefd moet worden dat 50% van de grootschalige hernieuwbare opwek op land in handen is van lokale burgers en bedrijven.

Zowel financiële participatie als procesparticipatie komen dan ook terug in de verschillende handreikingen van het Nationaal Programma RES. In het volgende deel beschrijven we kort hoe de procesparticipatie in de Zeeuwse RES zijn vorm heeft gekregen en gaan we na wat er in de uiteindelijke RES is vastgelegd over procesparticipatie en financiële participatie in het vervolgtraject. In hoeverre is in deze fase al nagedacht over de procesparticipatie van burgers in het vervolgtraject? En in hoeverre is er aandacht voor rol van burgers en burgercollectieven wat betreft financiële participatie? Hierbij kijken we naar de balans aan de overlegtafels tussen stakeholders vanuit de drie sociale domeinen -markt, staat en civil society- en in hoeverre het burgerperspectief daarin vertegenwoordigd is. Daarmee sluiten we aan op de [checklist](#) die het NPRES zelf hanteert voor wat betreft het onderdeel maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak.

³ Er zijn verschillende taxonomieën mogelijk, zo worden in de RES van Zeeland vier vormen genoemd: Mede-eigenaarschap, Financiële deelneming, Omgevingsfonds en Omwonendenregeling

3. Hoe zag de participatie in de RES Zeeland eruit?

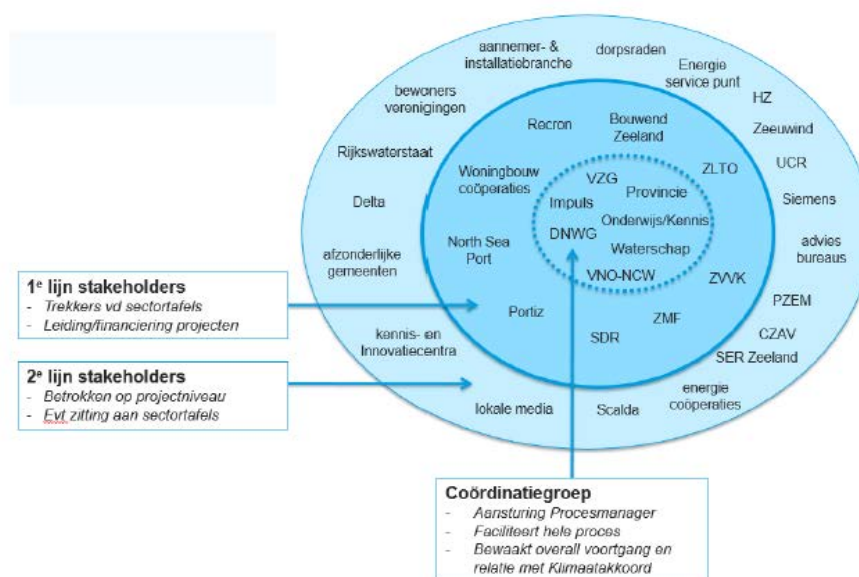
Figuur 1 laat een tijdlijn zien van het nationale RES-proces en de uitwerking ervan in Zeeland. Het RES-proces startte met de zogenaamde Zeeuwse Energiedialogen die van oktober tot december 2017 plaatsvonden. Via aankondigingen in de media en via het gericht uitnodigen van organisaties uit de professionele netwerken van provincieambtenaren werd getracht een zo breed mogelijk deelnemersveld samen te stellen. Aan de [Zeeuwse Energiedialoog 2017](#) namen uiteindelijk zo'n 190 mensen deel, vanuit 119 verschillende organisaties. Drie mensen namen expliciet als individuele burger deel.

Figuur 1. Tijdlijn RES-proces. Nationale akkoorden en richtlijnen (boven) en de voltooiing van documenten in Zeeland (onder)

De daadwerkelijke start van het ontwikkelen van de RES begint met het in juli 2018 vastgestelde Plan van aanpak. Hierin wordt gekozen voor het instellen van sectortafels waarbij het de bedoeling is dat de bij de energiedialoog aanwezige stakeholders de voorzittersrol op zich krijgen om zo 'de verantwoordelijkheid daar neer te leggen waar de energie het grootst is'. Het plan bevat ook een eerste globale stakeholderanalyse die uit drie ringen van betrokkenheid bestaat: een coördinatiegroep die de algehele voortgang bewaakt, een 1^e lijn stakeholders die als trekkers van sectortafels kunnen fungeren en een 2^e lijn stakeholders die op projectniveau betrokken is en eventueel zitting kan nemen aan sectortafels (zie Figuur 2). In de RES zelf zal een uitgebreide stakeholderanalyse worden opgenomen, aldus het Plan van aanpak.

De in de stakeholderanalyse genoemde coördinatiegroep werd in het RES-proces de bestuurlijke stuurgroep en bestaat uit bestuurders van provincie, twee gemeenten en het waterschap en daarnaast vertegenwoordigers van de netbeheerder, Impuls, Verbrugge Terminals, Economic Board Zeeland en het onderwijs. Daarnaast is er een ambtelijk kernteam, bestaande uit vertegenwoordigers van de provincie, de gemeentes, Enduris en Impuls, dat verantwoordelijk is voor het bewaken van de voortgang van het proces. Dit team stelde ook de opdrachtbriefen voor de sectortafels vast en leden van dit team zaten daar ook als voorzitter aan tafel. De inhoud van de RES werd grotendeels uitgewerkt aan drie sectortafels, op basis van consensus.

Figuur 2. Stakeholderanalyse uit Regionale Energiestrategie - Plan van aanpak.

Bevindingen

Op basis van de documentanalyse en interviews zijn we tot een drietal algemene bevindingen gekomen.

Geen expliciet raamwerk voor participatie opgesteld in beginfase

Zeeland liep bij de ontwikkeling van de RES voorop en kon daardoor niet altijd volledig gebruik maken van de verschillende handreikingen voor de inrichting van het participatieproces. Zo was het plan van aanpak RES al gereed in juli 2018 terwijl de eerste handreiking over participatie pas in december 2018 klaar was. Afgezien van een eerste globale stakeholderanalyse, heeft er verder geen expliciete reflectie plaatsgevonden op de wijze waarop procesparticipatie in het RES-proces zou worden vormgegeven. In het Plan van aanpak worden burgers niet erg specifiek genoemd. Zo worden burgers niet genoemd in de opsomming van de 12 punten die het plan moet bevatten; het blijft bij het meer algemene “participatie van stakeholders”. Ook in de latere stukken wordt niet precies duidelijk hoe burgers kunnen meedenken, of door wie zij vertegenwoordigd zouden kunnen worden. Dat heeft ertoe geleid dat burgers niet direct een rol hebben gehad in het RES-proces. Wel is een beperkt aantal burgers afgekomen op de Energiedialogen en de informatieavonden over de RES. Ook is er via de Jong-RES veel aandacht voor het informeren van jongeren over de RES.

Beperkte rol civil society in RES-proces

De tafels werden voornamelijk bevolkt door vertegenwoordigers van de lokale overheden, het bedrijfsleven en koepelorganisaties daarvan. Afgezien van de energiecoöperatie Zeeuwind en de Zeeuwse milieufederatie ZMF, waren er geen maatschappelijke organisaties die specifiek bepaalde belangen van burgers vertegenwoordigen betrokken bij de bijvoorbeeld de elektriciteitstafel. Op basis van de interviews en verslagen van de sectortafels stellen we daarnaast vast, dat veel van de in de RES genoemde organisaties en bedrijven niet of niet altijd aanwezig waren bij de vergaderingen. In dat verband spreekt de Zeeuwse RES ook van

een ‘coalition of the willing’: partijen die het proces interessant en belangrijk vonden bleven langer en intensiever bij het proces betrokken. Terwijl in Handreikingen van NP RES wordt voorgesteld om energiecoöperaties en milieuorganisaties deel te laten uitmaken van de stuurgroep, hebben deze in Zeeland alleen een plek aan sectortafels gehad. Tegelijkertijd heeft er in de stuurgroep al bepaalde besluitvorming plaatsgevonden, waarbij de in de opdrachtbrieven opgenomen “indicatieve” doelstellingen voor wind, zon op dak, zon op land en energie uit water saillant zijn. Dit is een bewuste keuze geweest en uiteindelijk zijn deze doelstellingen ook overgenomen in de RES.

De feitelijke deelname van maatschappelijke organisaties nam in de loop van het gehele proces af. Waar in het Zeeuwse Energiedialoog nog 35% van de deelnemende partijen afkomstig was uit de civil society (42 van de 119), was dit aan de RES-tafels gedaald tot 12% (5 van de 42, gebaseerd op verkregen notulen). Dit relatief lage aantal organisaties uit de civil society heeft als gevolg dat de burger ook in indirecte zin niet breed vertegenwoordigd was aan de overlegtafels.

Onduidelijkheid over participatie in vervolgfase

In het RES-proces is vooral veel aandacht uitgegaan naar de wijze waarop de in de opdrachtformulering genoemde biedingen gerealiseerd moeten worden. Procesparticipatie en financiële participatie van burgers zijn relatief weinig aan de orde geweest. De participatieparagraaf in de RES 1.0 is relatief beperkt van opzet en vooral op basis van de inbreng van Zeeuwind en ZMf tot stand gebracht.

Hoewel het belang van burgerparticipatie in de interviews met verschillende actoren in de RES alom onderkend werd, hebben individuele burgers een zeer beperkte rol in het RES-proces gekregen. Ook voor de uitvoeringsfase is die rol niet voorzien, anders dan dat ZMf de opdracht heeft gekregen burgers bewust te maken van ecologische en ruimtelijke aspecten en Zeeuwind de financiële participatie van burgers moet stimuleren. Daarnaast moeten overheden “beleid voeren om bijdragen en ideeën van burgers en lokale bedrijven liefst zo vroeg mogelijk in het proces mee te nemen”.

In de participatieparagraaf van de RES van Zeeland wordt gesteld: “De Zeeuwse partners spannen zich in om, in de helft van alle wind- en zonprojecten, een vorm van burgerparticipatie te realiseren.” Vervolgens worden vijf vormen van participatie genoemd, inclusief procesparticipatie. Dit is enigszins verwarrend omdat het daarmee lijkt alsof procesparticipatie en financiële participatie alternatieven van elkaar zijn, terwijl iedereen het er over eens is dat beide van belang zijn en geborgd moeten worden. Bovendien wordt geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen de vier verschillende vormen van financiële participatie en zijn er geen specifieke ambities geformuleerd voor deze onderscheiden vormen. Al bij al wordt er dus ambiguïteit gecreëerd of bij het streven naar 50% participatie wordt bedoeld op lokaal eigendom, zoals in het Klimaatakkoord, of ook op andere vormen van participatie.

4. Welke aanbevelingen zijn er voor de toekomst?

Voor het vervolgtraject komen wij derhalve tot drie verschillende aanbevelingen die aanhaken bij de bevindingen hierboven.

Versterk participatie individuele burgers

Op dit moment is de participatie van individuele burgers in het vervolgtraject onvoldoende gewaarborgd. ZMf en Zeeuwind dekken slechts een deel van de belangen van burgers, terwijl de commitment van overheden onvoldoende helder en dwingend geformuleerd is. Een van de mogelijkheden om burgers direct in hun rol van inwoners te betrekken is via het instellen van burgerfora en het een plaats geven van burgers aan sectortafels, zoals in andere regio's gebeurd is (zie verder hieronder).

Het is daarom zaak dat partijen alsnog expliciet nadenken over de rol die individuele burgers in het vervolg van het RES-proces moeten krijgen zodat burgerbelangen in algemene zin voldoende voor het voetlicht komen. Niet vergeten moet worden dat een deel van de Nederlandse burgers [kritisch is](#) over alle maatregelen die de komende jaren genomen moeten worden, zeker wanneer het gaat om maatregelen in de eigen woonomgeving. Het is belangrijk om hun stem te horen en te zien hoe aan hun bezwaren tegemoet kan worden gekomen. Daarbij is het van belang het onderscheid tussen procesparticipatie en financiële participatie te verduidelijken en binnen financiële participatie een duidelijk prioritering aan te brengen van de verschillende vormen en dit zorgvuldig te koppelen aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord. Hoewel de onderscheiden tussen verschillende participatievormen in de RES 1.0 worden genoemd, worden de termen ook door elkaar heen gebruikt en lijkt het soms alsof procesparticipatie en eigendoms participatie als alternatieven kunnen dienen voor elkaar, terwijl ze alle twee gewaarborgd moeten worden. In het licht van het garanderen van voldoende draagvlak zou het daarbij voor de hand liggen de 50% eigendomseis niet als een streven maar als een minimum te formuleren zoals ook in andere regio's gedaan is.

Betrek een bredere groep burgerorganisaties

Wat betreft procesparticipatie adviseren wij een bredere groep vertegenwoordigers vanuit de civil society te betrekken, zodat alle perspectieven aan bod komen. Zo staan natuurorganisaties wellicht kritischer tegen het gebruik van zonneparken op land, dan energiecoöperaties en milieuorganisaties, maar omdat zij op dit moment niet echt een plek hebben kunnen hun zorgen onvoldoende worden meegenomen. In de RES staat nu dat 'de focus van de Participatiecoalitie ligt op het, zo concreet mogelijk, ondersteunen van de stem en het handelingsperspectief van burgerorganisaties'. Het is echter van belang niet te wachten tot organisaties zich melden, maar proactief en expliciet na te gaan welke burgerorganisaties een rol moeten hebben in het vervolgtraject en er voor te zorgen dat zij actief worden uitgenodigd om mee te doen. Daarvoor is het van belang dat er alsnog een volledige stakeholderanalyse wordt gemaakt zoals was voorgenomen in het Plan van Aanpak. Bij die analyse zou met name aandacht moeten zijn voor het in kaart brengen van alle lokale en regionale organisaties die met name de stem van de burger behartigen. Gemeenten kunnen hierin een belangrijke rol spelen omdat zij het beste zicht hebben op de aanwezigheid van dit soort organisaties in hun gemeente.

Waar het gaat om financiële participatie is het van belang te kijken naar de mogelijkheid tot het opzetten van 'hernieuwbare energiegemeenschappen'. De Europese [richtlijn](#) ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen vraagt om actieve stimulering van hernieuwbare energiegemeenschappen, waarin burgers, bedrijven en lokale overheden energie kunnen opwekken, opslaan en verkopen. Het kunnen participeren in deze

renewable energy communities zal niet alleen de productie van hernieuwbare energie vergroten maar ook het draagvlak voor de energietransitie onder burgers doen toenemen. In de Zeeuwse RES is deze rol nu toebedeeld aan Zeeuwind, maar het is de vraag of deze voldoende geëquipeerd is om dit te doen, zeker waar het gaat om het oprichten van nieuwe energietoënstellingen die wellicht als een alternatief voor Zeeuwind zouden kunnen gaan functioneren.

Profiteer van bestaande handreikingen en voorbeelden uit andere regio's

Zeeland heeft in elke stap van het proces vooropgelopen bij het opstellen en bestuurlijk vaststellen van de RES. Dit mag een prestatie genoemd worden. Tegelijkertijd zijn hier inherent nadelen aan verbonden. Zo is het Plan van aanpak opgesteld voordat de hoofdlijnen van het Klimaatakkoord openbaar gemaakt werden en ook voordat handreikingen van NPRES beschikbaar waren. De RES 1.0 was in februari 2020 klaar, anderhalf jaar voor de officiële deadline en ook eerder dan de deadline van de Concept RES.

Verschillende evaluaties van het RES-proces – zoals die van de [participatiecoalitie](#) - laten zien dat in veel regio's de procesparticipatie nog onvoldoende geborgd is geweest en daar in de toekomst meer aandacht voor moet zijn. Zo beveelt de [Commissie Brenninkmeijer](#) expliciet het gebruik van burgerfora aan om burgers sterker bij het beleid te betrekken. Ook waar het om financiële participatie gaat, stellen deze evaluaties vast dat er nog onvoldoende hierover in de RES is vastgelegd. Derhalve bevelen wij aan dit op te pakken richting de RES 2.0 en deze en andere recent uitgekomen evaluaties en handreikingen goed te bestuderen en te gebruiken. Inmiddels is de [Handreiking 2.0](#) gepresenteerd, met verschillende “werkbladen” als praktische handvatten voor de verschillende belangrijke aspecten van het RES-proces, waaronder participatie.

Goede voorbeelden van procesparticipatie zijn te vinden in de RES-regio's Midden-Holland en Food Valley. In Midden-Holland heeft men in een iteratief proces gemeenteraadsleden, burgers en maatschappelijke organisaties actief betrokken bij het vaststellen van de zoekgebieden en expliciete doelstellingen ten aanzien van financiële participatie opgenomen in de RES opgenomen. In de regio Food Valley (Gelderland/Utrecht) maakte men gebruik van een [burgerforum](#) om zo het belang van de inwoners te vertegenwoordigen. Twee leden hiervan werden afgevaardigd naar het stakeholderoverleg waarin de RES werd opgesteld.

Voor wat betreft financiële participatie en lokaal eigendom biedt de regio West-Overijssel een goed voorbeeld. Hierin bestaat veel aandacht voor de rol van energietoënstellingen en is een doelstelling van [minimaal 50% lokaal eigendom](#), duidelijk en ambitieus geformuleerd, inclusief een overweging over wat wel en wat niet onder lokaal eigendom geschaard wordt. [Een nuttige handreiking voor financiële participatie](#) is opgesteld door Energie Samen en adviesbureau Bos & van Rijn in opdracht van de provincie Zuid-Holland. Hierin worden de mogelijkheden en onmogelijkheden van het bevorderen van lokaal eigendom door lokale overheden uiteengezet en een concreet stappenplan gepresenteerd. In dit verband is het opnieuw ook aan te bevelen de handreikingen van NPRES in de gaten te houden: uiterlijk eind oktober 2021 wordt er een werkblad financiële participatie beschikbaar gemaakt.

Over Zeekraal

Het project Zeekraal heeft als doelstelling de regionale energietransitie te faciliteren en versnellen door het uitvoeren van drie deelonderzoeken in de provincie Zeeland naar de maatschappelijke aspecten van de regionale energietransitie. Het onderzoek loopt van 1 september 2020 tot 1 januari 2024.

Onderzoeksvragen

Deelonderzoek 1: hoe besluiten regionale en lokale overheden over de energie-transitie?

In dit onderzoek gaan we na op basis van welke criteria de provincie en gemeenten besluiten nemen over beleid dat zich richt op de energietransitie. Welke afwegingskaders gebruiken ze daarvoor? Hoe is de besluitvorming rondom concrete voorstellen (wind, zonnepanelen, biomassa) verlopen en op welke wijze zijn verschillende belanghebbenden hierbij betrokken. In hoeverre kan deze besluitvorming als legitiem en effectief worden beoordeeld en welke verbeterpunten dienen zich aan?

Deelonderzoek 2: Energiecoöperaties en de regionale energietransitie.

Energiecoöperaties spelen een sleutelrol waar het gaat om het betrekken van burgers bij hernieuwbare energieprojecten. Zeeuwind is Zeeland's oudste en grootste coöperatie en heeft inmiddels een breed scala aan initiatieven ontplooid. Het doel van dit deelonderzoek is om het relatieve succes van deze projecten te onderzoeken. In welke mate zorgen coöperaties als Zeeuwind voor een significante transformatie van ons energiesysteem en wat is de rol van individuele leden en bij Zeeuwind aangesloten organisaties en overheden hierin? Welke soorten van samenwerking zijn in het bijzonder effectief en leerzaam voor andere coöperaties in Nederland?

Deelonderzoek 3: Boeren en de regionale energietransitie

Het opwekken van alternatieve energie op land kost veel ruimte. Veel van die ruimte is in bezit van agrariërs, voor wie het steeds aantrekkelijker wordt om een deel van dit land voor CO₂-neutrale energie-opwekking te gebruiken of beschikbaar te stellen. Welke afwegingen maken zij bij de beslissing om dit te doen? Op welke wijze kan er voor gezorgd worden dat in de besluitvorming over dit soort projecten, verschillende belangen goed worden meegewogen en hoe kan dit uitdrukking krijgen in de institutionele en fysieke vormgeving van zo'n project?

Verdere informatie

Wouter Schram, (onderzoeker), Universiteit Utrecht, w.l.schram@uu.nl,
Herman Lelieveldt (coördinator), University College Roosevelt, h.lelieveldt@ucr.nl,

Algemene informatie over MARET:

Programma-pagina op NWO-site: <https://www.nwo.nl/onderzoek-en-resultaten/programmas/maatschappelijke+aspecten+van+de+regionale+energietransitie>

Van:
Aan: [statengriffier](#)
Onderwerp: Fwd:
Datum: donderdag 21 oktober 2021 16:42:08

Geachte heer, mevrouw.

Als hoofdredacteur van een vakblad over geluidhinder, heb ik mij gebogen over de ontwerp omgevingsverordening van uw provincie. Graag stuur ik u dat tkn toe. Het artikel dient ter illustratie voor de wijze waarop provincies (akoestisch) en zeker de staten daarvan voornemens zijn uitvoering te geven aan hun taken en bevoegdheden in het kader van de Omgevingswet.

Met vriendelijke groet

[Bekijk online](#)

Journaal Geluid 2021/10

19 oktober 2021

Inhoud

Redactionele bijdrage

- ☐ [Ontwerp-Omgevingsverordening Zeeland: akoestisch uitgelicht en doorgelicht](#)

Wet- en regelgeving

☐ [Wet- en regelgeving: Rijk](#)

☐ [Wet- en regelgeving: Gemeenten](#)

Officiële publicaties

☐ [Officiële publicaties: Europa](#)

☐ [Officiële publicaties: Rijk](#)

☐ [Officiële publicaties: Gemeenten](#)

☐ [Advies- en onderzoeksinstellingen](#)

Jurisprudentie

☐ [Verkameren woning is ruimtelijk relevant; omgevingsvergunning in afwijking bestemmingsplan](#)

☐ [Loeien is geen blaffen, verhouding planologische en milieubesluitvorming, geluidwering; bestemmingsplan](#)

☐ [Planschade; artikel 6.1 Wet ruimtelijke ordening](#)

☐ [Beschikking verdeling luchtverkeer Schiphol/Lelystad Airport blijft in stand; Verdrag werking Europese Unie](#)

Actualiteiten

□ [Actualiteiten](#)

Agenda

□ [Agenda](#)

REDACTIONELE BIJDRAGE

Ontwerp-Omgevingsverordening Zeeland: akoestisch uitgelicht en doorgelicht

Naarmate de dag van inwerking van de Omgevingswet (*Ow*) dichterbij komt, wordt het zicht op de geluidregelgeving scherper. Landelijk is de regelgeving inmiddels grotendeels vastgesteld, zoals in het Besluit kwaliteit leefomgeving (*Bkl*) en het Besluit activiteiten leefomgeving (*Bal*). Op provinciaal niveau zijn ontwerpen van omgevingsverordeningen in procedure gebracht, zoals de [Omgevingsverordening Zeeland](#) , verder de oOvZ, en een bijbehorend delegatiebesluit van provinciale staten met een overdracht van bevoegdheden aan gedeputeerde staten. Deze bijdrage analyseert puntsgewijs de akoestisch relevante onderdelen van de oOvZ.

Algemeen

- a. De akoestisch relevante regels zijn ondergebracht in een aantal hoofdstukken. Hoofdstuk 1 bevat definitiebepalingen. Hoofdstuk 2 bevat rechtstreeks werkende regels voor specifiek gereguleerde activiteiten. Hoofdstuk 3 gaat over omgevingswaarden en monitoring. Hoofdstuk 5 bevat instructieregels gericht op onder meer gemeenten.
- b. De oOvZ is beleidsneutraal of te wel gelijkwaardig omgezet.[1]
- c. Zeeland is, net als de (meeste) andere provincies, terughoudend met het reguleren van de diverse aspecten van geluid. De provincie reguleert alleen specifieke onderdelen, niet in het minst omdat dat is voorgeschreven. De belangrijkste verantwoordelijkheid voor de omgang met geluidproblemen zal, in lijn met de *Ow*[2], een gemeentelijke verantwoordelijkheid zijn.

Provinciale wegen

Voor provinciale wegen worden door provinciale staten geluidproductieplafonds vastgesteld. De wegen worden bij omgevingsverordening aangewezen.[3] Aangewezen worden in ieder geval wegen met een verkeersintensiteit op jaarbasis van gemiddeld meer dan 1.000 motorvoertuigen per etmaal.[4] In Zeeland zijn alle openbare wegen aangewezen.[5]

Industrieterreinen van provinciaal belang

- a. Voor 8 industrieterreinen zal Zeeland omgevingswaarden voor de geluidproductie vaststellen.[6] Deze bevoegdheid is door de *Ow*-gever in beginsel neergelegd bij gemeenten.[7] Provinciale staten kunnen die bevoegdheid naar zich toetrekken, wanneer dat door hen meer doeltreffend en doelmatig wordt geacht.[8]
- b. Zeeland zet die stap vanwege de/het gemeentegrens- en belang overschrijdend karakter van de industrieterreinen.[9]
- c. Op industrieterreinen mogen milieubelastende activiteiten die in aanzienlijke mate geluid veroorzaken, worden verricht (*grote lawaaimakers*).[10]
- d. Een milieubelastende activiteit kan nadelige gevolgen voor het milieu veroorzaken.[11] De voor

milieubelastende activiteiten gegeven regels hebben, in het verlengde hiervan, de gezondheid en het milieu, daaronder begrepen een zuinig gebruik van energie en grondstoffen, als oogmerk.[12]
e. De regels voor milieubelastende activiteiten kunnen niet gaan over een efficiënt (geluid)ruimtegebruik.
f. Geluidruimteverdeling voor de betreffende terreinen heeft plaats te vinden in de ruimtelijke besluitvorming nieuwe stijl: een evenwichtige toedeling van een functie aan een locatie.[13] Met die taak zullen Zeeuwse gemeenten zijn belast.

Instructieregels voor geluid

- a. Een aantal instructieregels gaat niet specifiek over geluid maar zijn wel van grote invloed op het akoestisch klimaat in Zeeland. Deze regels gaan over de gemeentelijke toelating van een functie aan een locatie als onderdeel van de evenwichtige toedeling van functies aan locaties.[14] Via deze instructieregels worden functies die meestal ook geluid veroorzaken, geconcentreerd op locaties die doorgaans al akoestisch 'levendig' zijn. Te denken valt aan de functies bedrijven[15], kantoren[16], detailhandel[17], woningbouw[18], windenergie[19], recreatie[20] en lawaaisporten[21].
- b. In het besluit tot vaststelling van het omgevingsplan moet aannemelijk worden gemaakt dat een ontwikkeling, zoals locaties voor wind- en zonne-energie[22], nieuwbouw op het strand[23], een ligplaats in een jachthaven[24], glastuinbouw[25], dan wel vestiging of uitbreiding van intensieve veehouderij[26], zich niet verzet tegen een omgevingskwaliteit. Een omgevingskwaliteit is geluid.[27]
- c. De omgang met stiltegebieden is voor provincies, en dus ook voor Zeeland, akoestisch het meest relevant. Het voorkomen of beperken van geluid in stiltegebieden is een expliciete provinciale taak.[28]
- d. Stiltegebieden zijn een geometrisch informatieobject[29]. De Zeeuwse stiltegebieden zijn aangegeven op een bijbehorende kaart.
- e. De begrenzing van een stiltegebied kan bij besluit van gedeputeerde staten worden gewijzigd.[30] Dit stuit omgevingsrechtelijk niet op bezwaar.[31] Volgens de OvZ sluit dit aan op de huidige praktijk. Gedeputeerde staten kunnen "aanpassingen van ondergeschikt belang of technische aanpassingen" aanbrengen in een gebiedsbegrenzing.[32] In Zeeland kunnen gedeputeerde staten een op de kaart aangegeven grens *nader bepalen*. [33] Deze bevoegdheid is wat anders dan wat de OvZ en het delegatiebesluit in Zeeland mogelijk maken. Met het delegatiebesluit kunnen substantiële delen van het grondgebied van een provincie met een besluit door gedeputeerde staten onder een beschermingsregime, zoals voor stilte, worden gebracht of daarvan worden bevrijdt. Zo'n besluit lijkt verre van "ondergeschikt belang", gelet ook op de mogelijk grote maatschappelijke gevolgen. Een dergelijke ingrijpende bevoegdheid voor gedeputeerde staten druist ook in tegen de gebruikelijke taakverdeling binnen het provinciaal bestuur. Aan provinciale staten komt in beginsel de wetgevende bevoegdheid toe.[34]
- f. Het oogmerk van de Zeeuwse regels voor stiltegebieden is ruimer dan die van de OvZ. Van rijkswege worden alleen provinciale regels voor het voorkomen of beperken van geluidbelasting geëist.[35] Zeeland voegt een achterliggend doel van die regels toe: behoud van stilte.[36]
- g. De OvZ heeft niet alleen de belangen van de rustzoeker als oogmerk, maar ook die van het rust behoevende dier.[37] De huidige provinciale stiltegebiedregels kunnen alleen de belangen van de rustzoekende mens ten doel hebben.[38] De reikwijdte van de Zeeuwse stiltegebiedregels wordt dus uitgebreid.
- h. Zeeuwse [stiltegebieden](#) zijn voornamelijk op het water gelegen.
- i. Zeeuwse stiltegebieden worden onderscheiden in categorieën: stiltegebieden a, b en overig.[39] Stiltegebieden a, de kerngebieden, moeten het meest stil zijn en blijven. Stiltegebieden b zijn bufferzones rond de kerngebieden, drukke gebieden en dergelijke.[40] De overige stiltegebieden zijn niet omschreven.
- j. Gedeputeerde staten zijn gehouden stiltegebieden te 'beborden'. [41]
- k. Om de stiltegebieden zijn invloedsgebieden gelegen. Activiteiten in invloedsgebieden kunnen van invloed zijn op rust en stilte binnen een stiltegebied a en b.[42]
- l. 'Rust' is een Zeeuwsrechtelijke toevoeging waarvan de strekking onduidelijk is. Is 'rust' wat anders dan stilte? Zo ja, waarover gaat rust dan?
- m. Kwantitatieve doelstellingen zijn geformuleerd voor het geluidniveau in stiltegebieden. Deze doelstellingen zijn omgevingsrechtelijk geen omgevingswaarden, maar "andere doelstelling(en) voor de fysieke leefomgeving".[43] Het gaat om "doelstellingen die, ter uitvoering van de maatschappelijke doelen van de OvZ, worden geformuleerd door de bestuursorganen die zijn belast met taken en bevoegdheden op het gebied van de fysieke leefomgeving."
- n. Zo'n andere doelstelling voor de fysieke leefomgeving is voor andere overheden, burgers en bedrijven op zichzelf niet bindend. Daarvoor moeten specifieke regels worden gesteld.[44] De OvZ bevat die regels.
- o. De kwantitatieve doelstellingen zijn gebiedsgedifferentieerd. Voor stiltegebieden a geldt een gemiddeld geluidniveau (LAeq) gedurende de dag van ten hoogste 40 dB(A), voor stiltegebieden b een geluidniveau van bij voorkeur 40 en ten hoogste 48 dB(A), en voor stiltegebieden overig zijn geen doelstellingen

geformuleerd.[45]

p. Het geluid door (spoor)wegen, industrieterreinen, windturbines en luchthavens wordt in Lden vastgesteld.[46] Vaststelling in die waarde leidt tot een resultaat in dB 2 lager dan geluid in dB(A).[47]

q. Voor de besluitvorming voor activiteiten in stilte- respectievelijk invloedsgebieden zijn specifieke instructieregels gegeven.[48]

r. De instructieregels voor activiteiten in stiltegebied a en b zijn gericht op de besluitvorming voor het Omgevingsplan (Op), een omgevingsvergunning en een maatwerkvoorschrift.[49] Met deze besluitvorming zijn doorgaans de gemeenteraad, burgemeester en wethouders of gedeputeerde staten belast. Ook zijn de instructieregels van toepassing op de vaststelling van een projectbesluit door het dagelijks bestuur van het waterschap[50] en gedeputeerde staten[51].

s. In de besluitvorming moet rekening gehouden worden met voornoemde doelstellingen voor de akoestische leefomgeving. “Rekening houden” impliceert de mogelijkheid van gemotiveerde afwijking van de doelstellingen.[52]

t. Indien de besluitvorming betrekking heeft op “gebiedsvreemde stationaire geluidbronnen”, dan moet een richtwaarde gelijk aan een niveau van 30 dB(A) of het referentieniveau van het omgevingsgeluid op de fysieke grens van de geluidbron, in acht worden genomen.[53]

u. Het referentieniveau, is kort gezegd, het geluidniveau dat in hoge mate ‘van nature’ (zonder invloed van niet-omgevingseigen bronnen) in het stiltegebied aanwezig is, dan wel, indien dat meer is, het geluid van zoneringsplichtige wegen min 10 dB(A)).[54] De invloed van 30 km-wegen, hoe druk bereden ook, telt voor de bepaling van het referentieniveau niet mee.

v. Instructieregels zijn ook gegeven voor activiteiten in invloedsgebieden van invloed op rust en stilte binnen stiltegebieden a en b.

w. Deze instructieregels zijn gericht op de besluitvorming voor een omgevingsvergunning of maatwerkvoorschrift voor een activiteit binnen een invloedsgebied, dan wel de vaststelling van een projectbesluit.

x. In de besluitvorming voor activiteiten in invloedsgebieden moet worden getoetst aan gedifferentieerde richtwaarden gelegen tussen 30 of 48 dB(A) of een niveau corresponderend met het referentieniveau.[55]

y. Op welke onderdelen van het Op de instructieregels betrekking hebben, is niet gespecificeerd.

Instructieregels kunnen zijn gericht op zowel de gemeentelijke toedeling van een functie aan een locatie[56] als op andere regels voor de fysieke leefomgeving[57].

z. Op welke omgevingsvergunningen de instructieregels betrekking hebben, is niet gespecificeerd.

Omgevingsvergunningen kunnen zijn vereist voor omgevingsplanactiviteiten, ontgrondingenactiviteiten, Natura 2000-activiteiten, milieubelastende activiteiten en mijnbouwlocatieactiviteiten.[58] De vergunning voor deze activiteiten kan mede betrekking hebben op geluid.

aa. Op welk type maatwerkvoorschriften de instructieregels betrekking hebben, is niet gespecificeerd. De bevoegdheid tot het stellen van een maatwerkvoorschrift is neergelegd in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). Maatwerkvoorschriften kunnen bijvoorbeeld worden gesteld voor bepaalde milieubelastende activiteiten en Natura 2000- activiteiten.[59]

bb. De strekking van richtwaarden is in de Wet milieubeheer neergelegd: een richtwaarde moet zoveel mogelijk worden bereikt.[60] De Ow kent het begrip richtwaarde niet. Richtwaarden zijn vervangen door omgevingswaarden.[61] Omgevingswaarden werken anders dan richtwaarden niet rechtstreeks door naar besluiten.[62] De Zeeuwse richtwaarden zijn dus geen omgevingswaarden. Met de oOvZ wordt het begrip richtwaarde door Zeeland in de Ow met andere woorden opnieuw geïntroduceerd.

cc. Hoewel een expliciete wettelijke grondslag voor het stellen van deze relevante, want ‘bindende kwaliteitsnormen’ in de Ow dus niet meer is gegeven, lijken deze wel geoorloofd.[63]

dd. Zeeuwse richtwaarden moeten, zoals gezegd, “in acht worden genomen”. “In acht nemen” impliceert harde dwingende doorwerking.[64] Zo’n doorwerking staat op gespannen voet met het begrip richtwaarde in de huidige betekenis.

ee. De besluitvorming met betrekking tot een invloedsgebied is niet beperkt tot stationaire activiteiten. Deze kan met andere woorden ook gaan over activiteiten met mobiele bronnen, met uitzondering van voertuigen op reeds aanwezige wegen en mobiele werktuigen in de agrarische sector (zie echter onder rechtstreeks werkende regels, onder j, hieronder).[65]

ff. De oOvZ kent een aantal niet-gespecificeerde begrippen. Het begrip bron is in de oOvZ en omgevingsrechtelijk niet omschreven. De Ow reguleert alleen activiteiten. Verder is niet omschreven wat moet worden verstaan onder ‘gebiedsvreemd’ en ‘niet-omgevingseigen’. Duidelijkheid hierover kan voor de uitvoering en handhaving geboden zijn.

gg. De Zeeuwse instructieregels zijn niet van toepassing op bepaalde windparken, bedrijventerreinen en onderhoudswerkzaamheden.[66] Ook voor in totaal drie evenementen met versterkte muziek per jaar in stiltegebieden b hoeft niet te worden getoetst aan de richtwaarden en andere doelstellingen.[67]

Onduidelijk is of deze uitzondering betrekking heeft op het aantal evenementen in Zeeuwse stiltegebieden in totaal of per stiltegebied.

Rechtstreeks werkende regels voor geluid

- a. De Zeeuwse de burger en bedrijven rechtstreeks bindende of te wel *algemene regels* hebben betrekking op activiteiten in stiltegebieden a en b, en stiltegebieden overig.[68]
- b. Uit de toelichting op de oOvZ kan niet worden afgeleid waarom de betreffende regels voor activiteiten niet zijn vervat in instructieregels gericht op de vaststelling van het omgevingsplan.[69] De Ow-gever heeft met toepassing van het subsidiariteitsbeginsel[70], een voorkeur voor provinciale locatie(gebieds)-specifieke instructieregels boven algemene.[71]
- c. De regels zijn ook van toepassing op activiteiten verricht in inrichtingen in de zin van de huidige wetgeving. De huidige Zeeuwse stilteregelels zijn niet van toepassing op die activiteiten.[72] De werkingssfeer van de oOvZ is dus ruimer dan de huidige Zeeuwse stilteregelels.
- d. De geregeleerde activiteiten zijn, anders dan een deel van de Zeeuwse regels voor grondwaterbeschermingsgebieden[73], niet aangemerkt als milieubelastend in de zin van de Ow. De oOvZ introduceert met andere woorden een zelfstandig stilteactiviteitenregime.
- e. De oOvZ bevat een specifieke zorgplicht voor stilte. Deze zorgplicht is gericht op degene die een activiteit verricht en weet heeft of een redelijk vermoeden moet hebben van de nadelige gevolgen van die activiteit voor het stiltegebied. De specifieke Zeeuwse zorgplicht noodzaakt tot het treffen van alle redelijke maatregelen ter beperking van gezondheidsschadelijk of hinderlijk geluid, zoals ‘passende preventieve maatregelen’ en toepassing van de beste beschikbare technieken. Ook mag een stiltegebied niet significant met geluid worden ‘verontreinigd’.[74]
- f. De specifieke Zeeuwse zorgplicht is ook van toepassing op particulieren. Ook zij zullen genoodzaakt zijn alle passende preventieve geluidmaatregelen te treffen, de beste beschikbare technieken toe te passen. Ook mogen zij stiltegebieden niet significant verstoren. Stengeluid is van die plicht niet uitgezonderd. Particulieren inclusief hun kinderen hebben aan dezelfde eisen te voldoen als bedrijven als Data Steel en Dow Chemical. De eisen zijn indertijd ontwikkeld voor de aanpak van (grote) industriële emissies, in het kader van [richtlijn 2010/75](#) en de voorloper, [richtlijn 96/61](#) (IPPC).
- g. Onduidelijk is hoe de specifieke Zeeuwse zorgplicht voor stilte zich verhoudt tot de landelijke zorgplichten. De landelijke specifieke zorgplicht heeft de gezondheid en het tegengaan van geluidhinder vanwege door het Rijk aangewezen milieubelastende activiteiten (rmba’s) ten doel.[75] Daarnaast zal een algemene landelijke zorgplicht voor activiteiten met nadelige gevolgen gaan gelden.[76] Zijn de landelijke zorgplichten regelingen van hogere orde of is de Zeeuwse specifieke zorgplicht een *lex specialis*? De landelijke zorgplichten wijken qua strekking niet veel af van de Zeeuwse. Grootste verschil is dat de landelijke algemene zorgplicht niet verplicht tot het treffen van alle passende preventieve maatregelen, toepassing van de beste beschikbare technieken en het voorkomen van significante verontreiniging. Indien de landelijke zorgplichten regelingen van hogere orde zijn, dan is de Zeeuwse zinledig. Indien dat alleen het geval is voor de landelijke specifieke dan is de Zeeuwse zorgplicht niet van toepassing op een rmba.
- h. De algemene landelijke zorgplicht is niet van toepassing op de hieronder te beschrijven specifiek geregeleerde activiteiten in stilte- en invloedsgebieden.[77] Een dergelijke uitzondering is voor de landelijke en Zeeuwse specifieke zorgplicht niet gemaakt.
- i. Specifiek geregeleerd zijn het organiseren van en deelnemen aan gemotoriseerde toertochten alsmede het gebruik van waterscooters, andere vaartuigen en motorrijtuigen of modellen daarvan, omroepinstallaties, al dan niet elektrisch versterkte muziekinstrumenten, vuurwerk, airgun- en knalapparatuur, vuurwapens en motorisch aangedreven werktuigen voor seismologisch onderzoek en voor opsporing en winning van bodemstoffen.[78]
- j. De Ow gaat over de fysieke leefomgeving. Daaronder vallen onder meer bouwwerken, infrastructuur, landschappen en natuur.[79] Een object behoort tot de fysieke leefomgeving “door de mate waarin iets bestemd is om zich meerjarig op dezelfde plaats te bevinden”. Voertuigen behoren, anders dan vast aan de grond verbonden objecten, zoals standbeelden, niet tot de fysieke leefomgeving. “Daarvoor geven andere wetten regels.”[80] Deze uitleg lijkt te impliceren dat met de Ow helemaal geen regels mogen worden gegeven voor mobiele bronnen, zoals waterscooters en voertuigen. Daarmee zou een belangrijke bron van stilteverstoring via de Ow niet meer aangepakt kunnen worden. Wanneer dit rechtsgevolg door Zeeland niet wenselijk wordt geacht, dan kan in dit probleem worden voorzien door de oOvZ mede te baseren op de Provinciewet. Provinciale staten zijn gerechtigd verordeningen te maken die zij in het belang van de provincie nodig oordelen.[81] De onderbouwing van dit belang hebben provinciale staten met de vigerende regels voor stiltegebieden grotendeels reeds gegeven: deze regels zijn naar het oordeel van de staten “van meer dan gemeentelijke belang”.
- k. De regels voor voornoemde specifieke activiteiten impliceren een verbod zonder omgevingsvergunning voornoemde activiteiten te verrichten.
- l. Wat de reden is alleen motorisch aangedreven werktuigen voor seismologisch onderzoek en voor opsporing en winning van bodemstoffen te reguleren en het gebruik van andere motorisch aangedreven

werktuigen in stiltegebieden buiten beschouwing te laten, is niet toegelicht. Indien het doel is mijnbouwactiviteiten te weren uit stiltegebieden, ligt détournement de pouvoir op de loer (gebruik van een bevoegdheid voor een ander doel dan waarvoor die is gegeven).

m. Het bespelen van een akoestische gitaar of blokfluit is, behoudens omgevingsvergunning, in Zeeuwse stiltegebieden niet toegestaan. Op zang is de Zeeuwse specifieke zorgplicht voor stilte van toepassing.

n. Van voornoemde activiteitenverboden kan omgevingsvergunning worden verleend.[82] De vergunning vervangt de huidige ontheffing.[83] Deze door de Ow-gever geïnitieerde vervanging moet de omgevingsrechtelijke toegankelijkheid bevorderen.[84] Een ontheffing is echter geen vergunning. Een ontheffing is een *uitzondering in een individueel geval* van een verbod, met een vergunning wordt een bepaalde handeling onder voorwaarden toegestaan.[85] Ontheffingen worden met andere woorden alleen bij uitzondering verleend, vergunningen bijna altijd. De juridische ombouw, strijdig met de aanwijzingen voor de regelgeving van de Minister-President, impliceert in beginsel de mogelijkheid van meer toestemmingen voor geluidveroorzakende activiteiten in stilte- of invloedsgebieden dan op dit moment het geval is en dus meer geluidvervuiling.

o. De Zeeuwse beoordelingsregels voor de omgevingsvergunning zijn stringent. Omgevingsvergunning kan worden verleend voor tijdelijke activiteiten met een zwaarwegend maatschappelijk belang en zonder alternatief buiten het stiltegebied.[86] De beoordelingsregels laten vergunningverlening met andere woorden alleen bij (hoge) uitzondering toe en geven de Zeeuwse omgevingsvergunning daarmee de strekking van een ontheffing.

p. Bij verlening van de omgevingsvergunning voor een activiteit moet eveneens zijn getoetst aan bovengenoemde richtwaarden en andere doelstellingen.[87]

Noten

1. P. 206 en 208 oOvZ.
2. Artikel 2.3 Omgevingswet.
3. Artikel 2.13a, eerste lid, onder a, Ow.
4. Artikel 7.10a, eerste lid, Bkl.
5. Artikel 3.5 oOvZ.
6. Artikel 3.6 oOvZ.
7. Artikel 2.11a oOvZ.
8. Artikel 2.12a jo. 2.3, tweede lid, Omgevingswet.
9. [Provinciaal blad 2018, nr. 8037](#), p. 136.
10. Artikel 2.11a Oe jo. 5.39, eerste lid, jo. bijlage VIII Besluit activiteiten leefomgeving.
11. Artikel 1.1, eerste lid, jo. bijlage, onderdeel A, Ow.
12. Artikel 4.22, eerste lid, onder b en c, en 5.26, eerste lid, Ow.
13. Artikel 4.2, eerste lid, Ow.
14. Zie ook p. 207 oOvZ.
15. Artikel 5.1 oOvZ.
16. Artikel 5.3 oOvZ.
17. Artikel 5.4 en 5.5 oOvZ.
18. Artikel 5.7 en 5.8 oOvZ.
19. Artikel 5.10 oOvZ.
20. Artikel 5.12 en 5.13 oOvZ.
21. Artikel 5.19 oOvZ.
22. Artikel 5.10 en 5.11 oOvZ.
23. Artikel 5.14 oOvZ.
24. Artikel 5.18 oOvZ.
25. Artikel 5.23 oOvZ.
26. Artikel 5.24 oOvZ.
27. Bijlage I, omschrijving omgevingskwaliteit, oOvZ.
28. Artikel 2.18, eerste lid, onder b, Ow.
29. Bijlage II oOvZ.
30. Artikel 1.6 delegatiebesluit.
31. Artikel 2.22, tweede lid, onder a, Ow.
32. Kamerstukken II 2013/14, 33 962, nr. 3, p. 424.
33. Artikel 3.18 oOvZ.
34. Artikel 143 Provinciewet.
35. Artikel 7.11, eerste lid, onder a, Besluit kwaliteit leefomgeving.
36. Artikel 2.96 oOvZ.
37. P. 227 oOvZ.

38. Artikel 1.2, tweede lid, onder b, jo 1.1, eerste lid, definitie geluid (voor het menselijk oor hoorbaar geluid) Wet milieubeheer.
 39. Artikel 2.95 oOvZ.
 40. P. 225 en 226 oOvZ .
 41. Artikel 5.53, oOvZ.
 42. Artikel 5.41 oOvZ.
 43. Artikel 2.22, eerste lid, Ow.
 44. Kamerstukken II 2013/14, 33 962, nr. 3, p. 101.
 45. Artikel 2.97 oOvZ.
 46. Paragraaf 3.5.2 en 3.5.4 Bkl.
 47. Kamerstukken II 2004/05, 29879, nr. 3, p. 17.
 48. Zie hiervoor de kopjes in de artikelen 5.40 en 5.41 oOvZ.
 49. Artikel 5.40, eerste lid, oOvZ.
 50. Artikel 5.52 oOvZ.
 51. Artikel 5.55 oOvZ.
 52. Stb. 2018, 292, p. 218.
 53. Artikel 5.40, tweede lid, oOvZ
 54. Artikel 1.2, tweede lid, oOvZ.
 55. Artikel 5.41, tweede en derde lid oOvZ.
 56. Artikel 4.2, eerste lid, Ow.
 57. Artikel 2.4 Ow.
 58. Artikel 5.1, eerste lid, onder a, c, en e, en tweede lid, onder a, b, e en f, Ow.
 59. Artikel 2.13 en 11.9 Bal.
 60. Artikel 5.1, derde lid, onder b, Wet milieubeheer.
 61. Stb. 2018, 292, p. 265.
 62. Kamerstukken II 2013/14, 33962, nr. 3, p. 50.
 63. Kamerstukken II 2015/16, 33962, E, p. 61 en Stb. 2020, 557, p. 85.
 64. Stb. 2018, 292, p. 219.
 65. Artikel 5.42, onder b en e, oOvZ.
 66. Artikel 5.42 oOvZ.
 67. Artikel 5.42, onder g, oOvZ.
 68. Artikel 2.95 oOvZ.
 69. Artikel 2.22, eerste lid jo. 2.23, eerste lid, onder a, onder 20, Ow.
 70. Artikel 2.3 Ow.
 71. Kamerstukken II 2013/14, 33 962, nr. 3, p. 52, 375 en 376.
 72. Artikel 1.2, zesde lid, Wet milieubeheer.
 73. Artikel 2.41 oOvZ.
 74. Artikel 2.98 oOvZ.
 75. Artikel 2.11 jo. 2.2, eerste lid, onder b, en onder c, onder 50, Bal.
 76. Artikel 1.7 Ow.
 77. Artikel 1.8, eerste lid, Ow.
 78. Artikel 2.99 tot en met 2.109 oOvZ.
 79. Artikel 1.2, tweede lid, onder a, b, g en h, Ow.
 80. Kamerstukken II 2013/14, 33962, nr.3, p. 60.
 81. Artikel 145 Provinciewet.
 82. Ter uitvoering van artikel 4.4, tweede lid, Omgevingswet.
 83. Artikel 1.3 Wet milieubeheer.
 84. Kamerstukken II 2013/14, 33 962, nr. 3, p. 131.
 85. Aanwijzing 5.17, tweede en derde lid, Aanwijzingen voor de regelgeving.
 86. Artikel 2.112 oOvZ.
 87. Artikel 5.41, eerste lid, oOvZ.
-

WET- EN REGELGEVING

Wet- en regelgeving: Rijk

Staatscourant

[Stcrt. 2021, 41844](#) Regeling tot wijziging van de Binnenvaartregeling in verband met de implementatie van protocol 2018-II-7 en 2019-I-11 van de Centrale Commissie voor de Rijnvaart en andere wijzigingen (met geluidregels voor [European Standard laying down Technical Requirements for Inland Navigation vessels](#)).

[Stcrt. 2021, 42318](#) Regeling uitvoering Crisis- en herstelwet (elfde tranche).

[Stcrt. 2021, 41877](#) Besluit tot het aanwijzen van het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten als de instelling, bedoeld in artikel 9, derde lid, van de Arbeidsomstandighedenwet.

Toelichting

Een werkgever laat zich voor de naleving van een deel van de arbeidsomstandighedenregels bijstaan door een bedrijfsarts of arbodienst. Deze arts of dienst zijn gehouden beroepsziekten te melden aan de met het geciteerde besluit aangewezen instelling. Een beroepsziekte is een ziekte of aandoening veroorzaakt door een bepaalde belasting op het werk, zoals van geluid. Blootstelling aan geluid kan, zoals bekend, gehoorschade veroorzaken.

[Stcrt. 2021, 41753](#) Regeling tot wijziging van de Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï in verband met het saneren van verkeerslawaaï op 30 km-wegen.

Toelichting

In diverse gemeenten in ons land wordt een maximumsnelheid van 30 km/h binnen de bebouwde kom ingevoerd. De Wet geluidhinder is op die wegen niet van toepassing. Geluidwerende maatregelen aan woningen hoeven niet te worden getroffen.

In zijn algemeenheid is een vermindering van de maximumsnelheid tot 30 km/h akoestisch gunstig (tot maximaal 3 á 4 dB). Desalniettemin is het wegvallen van de bescherming van de Wgh niet onproblematisch: ook het geluid voor woningen langs wegen waarop de maximumsnelheid wordt teruggebracht tot 30 km/h, kan hoog blijven. Voor die woningen kan daarom op basis van de geciteerde regeling subsidie worden verleend voor geluidwerende maatregelen.

Met de Omgevingswet zal wel worden gekeken naar de geluidbelasting van 30 km/h-wegen.

[Stcrt. 2021, 41566](#) Bestuursvereinkomst Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en vervoerssector over de terugsluis van de vrachtwagenheffing.

[Stcrt. 2021, 41337](#) Regeling specifieke uitkering tweede tranche voor huisvesting aandachtsgroepen.

Toelichting

De behoefte aan goede en betaalbare huisvesting is voor dak- en thuislozen, arbeidsmigranten, studenten en statushouders groot. Voor de bouw van woonruimte voor deze groepen zal van rijkswege geld ter beschikking worden gesteld.

Nieuwbouw voor deze groepen stuit maatschappelijk nogal eens op bezwaren, bijvoorbeeld vanwege gestelde overlast. Naar die overlast moet in de ruimtelijke besluitvorming worden gekeken.

Noten

1. Artikel 14 Arbeidsomstandighedenwet.
2. Artikel 9, derde lid, Arbeidsomstandighedenwet.
3. Artikel 1.11, eerste lid, Arbeidsomstandighedenregeling.
4. Artikel 74, tweede lid, onder b, Wet geluidhinder.
5. Zie de redactionele bijdrage in JG 2020-11.

Wet- en regelgeving: Gemeenten

Regelgeving raad

[Gemeentebld 2021, 341884](#) Chw [Omgevingsplan Presikhaaf 1 en 2](#) vastgesteld, Arnhem.

Toelichting

Met dit omgevingsplan voor een aantal wijken in Arnhem wordt vooruit gelopen op de Omgevingswet. Zoals bekend, zullen alle gemeentelijke regels voor de fysieke leefomgeving worden ondergebracht in het omgevingsplan.

Regelgeving gemeenschappelijke regelingen

[Blad gemeenschappelijke regeling 2021, 872](#) Algemene subsidieverordening Waddenfonds 2017, [2021, 874](#) Subsidieregeling thematische uitvoering Waddenfonds 2022/01 en [2021, 873](#) Beleidsregel Uitvoeringsprogramma Waddenfonds 2021-2027.

Regelgeving burgemeester en wethouders

[Gemeentebblad 2021, 341334](#) Beleidsregels cameratoezicht op openbare plaatsen.

Toelichting

Met de handhaving van de openbare orde in gemeenten is de burgemeester belast.[1] Met het oog op die handhaving kan de raad de burgemeester de bevoegdheid verlenen op openbare plaatsen camera's te plaatsen.[2] Deze bevoegdheid is in Emmen verleend.[3] Met het geciteerde besluit van *burgemeester en wethouders* worden in Emmen plaatsen aangewezen met cameratoezicht.

Handhaving van de openbare orde in verband met geluidoverlast op basis van camerabeelden van private personen is volgens de beleidsregels niet mogelijk.

[Gemeentebblad 2021, 323125](#) Regeling uitvoering van bouw- of sloopwerkzaamheden Nieuwegein 2021 (Rubs).

Toelichting

Het Bouwbesluit 2012 bevat regels voor bedrijfsmatig bouw- en sloopwerkzaamheden.[4] De regels hebben betrekking op bedrijfsmatige bouw- en sloopwerkzaamheden van of in een bouwwerk of op een terrein.[5] Geen regels zijn gegeven voor de overlast van bouw- en sloopwerkzaamheden in de openbare ruimte, zoals op straat. Het gaat onder meer om de overlast van het gebruik van steigers. In die problemen wordt voorzien door de APV van Nieuwegein.[6] De APV bevat verder een regeling voor het machinaal in de openlucht, anders dan in inrichtingen, veroorzaken van geluidoverlast bij bouw- en sloop. Deze bepaling is niet van toepassing op bouw- en werkzaamheden vallend onder het Bouwbesluit 2012.[7]

Met de geciteerde regeling worden specifieke regels gegeven voor werkzaamheden verband houdend met bouw of sloop van een bouwwerk.[8] Gelijktijdig met de aanvraag om een omgevingsvergunning voor het bouwen moet een concept-plan worden ingediend waarin wordt ingegaan op de gevolgen voor onder meer meer de leefbaarheid en veiligheid.[9]

Noten

1. Artikel 172 Gemeentewet.
2. Artikel 151c Gemeentewet.
3. Artikel 2:44 APV Emmen.
4. Artikel 8.3 Bouwbesluit 2012.
5. Artikel 8.2, eerste lid, onder a, Bouwbesluit 2012.
6. Artikel 2:10, eerste, tweede en zesde lid, APV Nieuwegein.
7. Artikel 4:5b APV Nieuwegein na wijziging (Gemeentebblad 2021, 230561).
8. Artikel 1, onder a en d, Rubs.
9. Artikel 3 Rubs.

OFFICIËLE PUBLICATIES

Officiële publicaties: Europa

Besluiten van de Raad

[PbEU 2021, L 348/23](#) Besluit 2021/1742 betreffende het namens de Europese Unie in het Gemengd Comité van de EER in te nemen standpunt over de wijziging van bijlage XIII (Vervoer) bij de EER-overeenkomst (derde en vierde spoorwegpakket).

Toelichting

Liechtenstein, Noorwegen en IJsland maken deel uit van de Europese Economische Ruimte (EER). De Overeenkomst betreffende EER (OEER) bevat regels voor de samenwerking tussen de EU en EER. Hoofdstuk 6 OEER bevat regels voor het vervoer tussen landen van de twee gemeenschappen. In principe gelden allerlei EU-richtlijnen en -verordeningen. Met het geciteerde besluit wordt een aantal richtlijnen en verordeningen voor het spoorvervoer aan die regels toegevoegd. Een aantal gaat over geluid.

Besluiten van de Commissie

[PbEU 2021, L 359/117](#) Uitvoeringsbesluit 2021/1789 tot wijziging van Uitvoeringsbesluit (EU) 2019/450 wat betreft de bekendmaking van referentienummers van Europese beoordelingsdocumenten voor (...) andere bouwproducten.

Noot

1. Artikel 47, tweede lid, OEER.

Officiële publicaties: Rijk

Kamerstukken

[Kamerstukken II 2021/22, 33118, nr. 201](#) Omgevingsrecht; Brief regering; Informatie over de Omgevingswet met [Maandrapportage september 2021 aansluiten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet](#) .

[Kamerstukken II 2021/22, 32861, nr. 69](#) Beleidsdoorlichting Infrastructuur en Waterstaat; Verslag van een commissiedebat, gehouden op 9 september 2021, over de Leefomgeving.

[Kamerstukken II 2021/22, 25883, nr. 419](#) Arbeidsomstandigheden; Brief regering; Naar een combinatie van werken op locatie en thuis.

[Kamerstukken II 2021/22, 32404, nr. 110](#) Programma hoogfrequent spoorvervoer; Brief regering; [5e Voortgangsrapportage](#) .

[Kamerstukken II 2021/22, 35925-A, nr. 5](#) Vaststelling van de begrotingsstaat van het Mobiliteitsfonds voor het jaar 2022; Brief regering; [MIRT overzicht 2022](#) .

[Kamerstukken II 2021/22, 31936, nr. 878](#) Luchtvaartbeleid; Verslag van een commissiedebat, gehouden op 8 september 2021, over de Vliegveiligheid.

[Kamerstukken II 2021/22, 22343, nr. 301](#) Handhaving milieuwetgeving; Verslag van een commissiedebat, gehouden op 7 september 2021, over Toezicht en handhaving.

[Kamerstukken II 2021/22, 22343, nr. 300](#) Handhaving milieuwetgeving; Brief regering; Voortgang opvolging rapport adviescommissie VTH: aanbieding [Juridisch onderzoek aanbevelingen Adviescommissie Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving](#) , alsmede [Rapport](#) , [Rapport 1](#) en [Rapport 2](#) “Omgevingsdiensten in beeld”.

[Kamerstukken II 2021/22, 33118 nr. 199](#) Omgevingsrecht; Brief regering; Beantwoording vraag over het met de Kamer delen van interne stukken over de stand van zaken betreffende de invoering van de Omgevingswet en het digitale stelsel Omgevingswet met [Beslisnota's](#).

[Kamerstukken II 2021/22, 35925, XVI, nr. A](#) Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2022; Brief van de minister van VWS over [Werkprogramma 2022 Gezondheidsraad](#) en periodieke evaluatie Gezondheidsraad 2017-2021 (met onder meer aankondiging onderzoek naar gehoorschade door muziek).

[Kamerstukken II 2021/22, 31936, nr. 877](#) Luchtvaartbeleid; Brief regering; [Rapportage voortgang luchthavenbesluiten](#) met [Infographic Procedure voorbereiding luchthavenbesluit](#) .

[Kamerstukken II 2021/22, 35925, nr. 1](#) Nota over de toestand van ‘s Rijks Financiën; Brief regering; met

[nr. 2 Troonrede 2021](#) .

[Kamerstukken II 2021/22, 35925-VII, nr. 1](#) Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2022; Voorstel van wet en [nr. 2](#) Memorie van toelichting.

[Kamerstukken II 2021/22, 35925-XIII, nr. 1](#) Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (XIII) voor het jaar 2022 met [nr. 2](#) Memorie van toelichting.

[Kamerstukken II 2021/22, 35925-XII, nr. 1](#) Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (XII) voor het jaar 2022; Voorstel van wet en [nr. 2](#) Memorie van toelichting.

[Kamerstukken II 2021/22, 35925-X, nr. 1](#) Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2022; en [nr. 2](#) Memorie van toelichting.

[Kamerstukken II 2021/22, nr. 3, 35925-A, nr. 1](#) Vaststelling van de begrotingsstaat van het Mobiliteitsfonds voor het jaar 2022; Voorstel van wet en [nr. 2](#) Memorie van toelichting.

Toelichting

Aanvullende maatregelen ter beperking van de CO₂-uitstoot worden getroffen. De maatregelen hebben onder meer betrekking op het verduurzamen van woningen en industrie, en het stimuleren van elektrisch rijden, warmtepompen en windmolens. Ook wordt extra geld ingezet voor de versnelling van de woningbouw. Wat betreft de infrastructuur wordt de nadruk gelegd op onderhoud. Thuiswerken wordt aantrekkelijker gemaakt. Werkgevers mogen werknemers een belastingvrije vergoeding voor het thuiswerken verstrekken.

[Kamerstukken II 2020/21, 33118, nr. 198](#) Omgevingsrecht; Brief regering; Maandrapportage juli en augustus 2021 – aansluiten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet met maandrapportage [juli](#) en [augustus 2021](#) .

[Kamerstukken II 2020/21, 28663, nr. 77](#) Milieubeleid; Brief regering; Reactie op petitie inzake het milieu in de grensregio Zuid-Limburg.

Toelichting

In Eijsden-Margraten is de geluidhinder van het luchtverkeer afkomstig van Liège Airport in de vroege uren van de nacht toegenomen.

Het voornemen is de luchthaven uit te breiden. Aan de Belgische regering is aandacht gevraagd voor de grensoverschrijdende effecten van de uitbreiding. Geluid mag volgens het kabinet niet toenemen.

Het [Verdrag van Espoo](#) gaat over de milieueffectrapportage vanwege grensoverschrijdende milieueffecten. België en Nederland zijn gezamenlijk gehouden na te gaan of de uitbreiding van Liège Airport een belangrijk nadelig grensoverschrijdend effect kan hebben. Voor de vaststelling daarvan zijn richtsnoeren vastgesteld. Deze hebben onder meer betrekking op mogelijk ernstige gevolgen voor (de gezondheid van) mensen, en natuurgebieden.[1] Zijn de landen van oordeel dat de uitbreiding zo'n effect kan hebben, dan wordt een milieueffectrapport opgesteld.[2]

Het verdrag van Espoo is Europeesrechtelijk omgezet in [richtlijn 85/337](#) (SMB). SMB gaat over de milieu-effectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten. Richtlijn 85/337 bevat een specifieke regeling voor projecten in een lidstaat met vermoedelijk aanzienlijke milieueffecten in een andere lidstaat. SMB bevat ten opzichte van voornoemd verdrag meer specifieke regels. België is, al dan niet op verzoek van ons land, bij “vermoedelijk aanzienlijke milieueffecten”, gehouden ons land te informeren over de voorgenomen uitbreiding en de mogelijke grensoverschrijdende gevolgen daarvan. Ons land kan aangeven te willen deelnemen aan de besluitvorming voor de uitbreiding overeenkomstig SMB. In dat geval dienen ook andere belanghebbende bestuursorganen en de betrokken bevolking te worden betrokken.[3]

Moties

[Kamerstukken II 2020/21, item 87](#) Stemmingen moties Luchtvaart.

[Kamerstukken II 2021/22, 35742, nr. 11](#) Initiatiefnota over groen in de stad; Motie van het lid Vestering over het verbieden van bladblazers in groene zones (zie voor de mogelijkheden van een verbod op bladblazers: JG 2019-12).

Kamervragen

[Kamerstukken II 2021/21, 209](#) Antwoord op vragen over de meldingen die gedaan zijn bij het Bewoners Aanspreekpunt Schiphol (BAS) maar zijn ‘kwijtgeraakt’.

Besluiten/Bekendmakingen

[Stcrt. 2021, 42595](#) Besluit vaststelling saneringsplan Zee en Delta, Fase 2.

Toelichting

Dit is een saneringsplan voor een rijksweg. Zie voor meer informatie over zo'n sanering: JG 2011-09 (saneren met Schwung).

[Stcrt. 2021, 42638](#) Wijziging geluidproductieplafonds N3 – Dordrecht.

[Stcrt. 2021, 42110](#) Wijziging geluidproductieplafonds A58 – Middelburg; [Stcrt. 2021, 42114](#) Wijziging geluidproductieplafonds A6 – Almere en [Stcrt. 2021, 41524](#) Bekendmaking wijziging geluidproductieplafonds A67, Belgische grens-Hapert.

[Stcrt. 2021, 41648](#) Besluit vaststelling saneringsplan West-Nederland Zuid – Fase 2.

Ontwerp-stukken

Stcrt. 2021, 42593 Wijziging geluidproductieplafonds Zandvoort – Haarlem.

Stcrt. 2021, 42105 Wijziging geluidproductieplafonds A50 Ekkersrijt – Son.

Digitale consultatie Informatieplicht luchthavens.

Toelichting

Het voorstel betreft een wijziging van de Wet luchtvaart (Wlv).

a. Gedeputeerde staten hoeven bij onvoorziene omstandigheden (zoals een crash) voor een luchthaven van regionale betekenis geen maatregelen voor te schrijven bij een overschrijding van een grenswaarde voor geluid.[4]

b. Een (aan te passen) actieplan voor een belangrijke luchthaven of te wel een luchthaven met meer dan 50.000 vliegbewegingen per jaar (vooralsnog alleen Schiphol) kan worden vastgesteld uiterlijk op 18 juli 2024 in plaats van 18 juli 2023.[5] Dit uitstel houdt verband met verordening 2019/1010 met een wijziging van de richtlijn omgevingslawaaï.

c. Met het oog op de uitoefening taken en bevoegdheden moeten de exploitanten van Schiphol en andere luchthavens van nationale betekenis op verzoek van de minister van Verkeer en Waterstaat alle bij hen beschikbare gegevens verstrekken met betrekking tot onder meer de exploitatie van de luchthaven en het milieu.[6]

Digitale consultatie Inrichtingen en Activiteitenbesluit BES.

Toelichting

De Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES (WvromBES) bevat regels voor de volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer in Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Hoofdstuk 5 van WvromBES bevat regels voor inrichtingen. Algemene regels voor inrichtingen zijn neergelegd in de eilandverordeningen. Voor een aantal inrichtingen geldt een vergunningeis.[7]

Noten

1. Aanhangsel III, Verdrag van Espoo.
2. Artikel 2, vijfde lid, Verdrag van Espoo.
3. Artikel 7 SMB.
4. Artikel 8.45, derde lid, Wlv (na wijziging).
5. Artikel 8a.48, eerste lid, Wlv (na wijziging).
6. Artikel 8a.53a Wlv (nieuw).
7. Artikel 3.1 WvromBES.

Officiële publicaties: Gemeenten

[Gemeentebblad 2021, 348992](#) Participatie onder de Omgevingswet beleidsnotitie en handreiking,

Maassluis.

[Gemeentebblad 2021, 328523](#) Ontwerp geluidreductieplan industrieterrein Borchwerf-Stationsgebied, Roosendaal.

Toelichting

Bij een overschrijding van de maximaal ten hoogste toelaatbare geluidbelasting voor industrieterreinen wordt door burgemeester en wethouders een geluidreductieplan vastgesteld. In zo'n plan zijn maatregelen opgenomen binnen een periode van vijf jaar alsnog aan die norm te voldoen.

[Gemeentebblad 2021, 328957](#) Beheer en beleidsplan wegen 2021-2025, Gilze en Rijen.

Noot

1. Artikel 67 Wet geluidhinder.

Advies- en onderzoeksinstellingen

[Rapport Werkgroep reflectie toeslagenaffaire rechtbanken: recht vinden bij de rechtbank](#) .

Toelichting

De toeslagenaffaire heeft de rechterlijke macht in dit land genoodzaakt tot een herbezinning over het eigen functioneren. Volgens het rapport moet de rechtsbescherming van het individu prevaleren boven het waarborgen van rechtseenheid en rechtszekerheid. Ook de [Raad van Europa](#) is kritisch over de rechtsbescherming in ons land.

Commissie MER [Windpark ZE-BRA](#) ; [toetsingsadvies](#) ; [Omgevingsvisie Haarlem](#) ; [toetsingsadvies](#) ; [Omgevingsvisie Apeldoorn](#) ; [toetsingsadvies](#) ; [Bestemmingsplan landelijk gebied Lopik, toetsingsadvies](#) en [Omgevingsvisie Utrecht Science Park; toetsingsadvies](#) .

Toelichting

In het advies voor Zeeland en Noord-Brabant Windpark (ZE-BRA) wordt ingegaan op de uitspraak van de Afdeling over het gebruik van geluidnormen in de decentrale ruimtelijke besluitvorming.

Noot

1. Zie de jurisprudentierubriek van dit Journaal van 16 juli 2021 (nr. 7).

JURISPRUDENTIE

Verkameren woning is ruimtelijk relevant; omgevingsvergunning in afwijking bestemmingsplan

22 september 2021; [ECLI:NL:RVS:2021:2125](#)

Bij besluit van 30 augustus 2019 heeft het college aan [vergunninghouder] een omgevingsvergunning verleend voor het in afwijking van het bestemmingplan gebruiken van de woning aan de [locatie 1] voor kamerverhuur.

Niet in geschil is dat kamerverhuur en woningsplitsing ruimtelijk relevante aspecten zijn. Dit is bijvoorbeeld overwogen in de uitspraak van de Afdeling van 3 juni 2015, [ECLI:NL:RVS:2015:1758](#). Volgens het college is er apart beleid voor woningsplitsing en voor kamerverhuur aan studenten, omdat de effecten anders zijn. Op de zitting heeft het college onder andere naar voren gebracht dat verkeers- en parkeereffecten verschillend zijn bij woningsplitsing en kamerverhuur, omdat studenten vaak geen auto hebben. Dit acht de Afdeling niet onredelijk. Omdat het hier gaat om de omzetting van een woning in onzelfstandige kamers heeft het college getoetst aan de hiervoor onder 2 genoemde beleidsregel. In die beleidsregel is onder meer de 10% norm opgenomen inhoudende dat op het moment van de aanvraag niet meer dan 10% van de woningen in de betreffende straat met dezelfde postcode wordt gebruikt voor bewoning van onzelfstandige woonruimte. Het college stelt dat hieraan is voldaan. In de Warmoesstraat is er nog geen woning die voor kamerverhuur wordt gebruikt. Ook in de omgeving is er volgens het college voldoende spreiding in de woningen die gebruikt worden voor kamerverhuur. Het college heeft bij het besluit op bezwaar ook gekeken naar de woningen in de omgeving die zijn gesplitst. Naar het oordeel van de Afdeling heeft daarmee een voldoende afweging plaatsgevonden. Voorts is niet gebleken dat de woningen zodanig gehorig zijn dat daarom de omgevingsvergunning had moeten worden geweigerd (...). Overigens is het volgende voorschrift aan de vergunning verbonden “voorschrift bij het gebruiken van de gronden of bouwwerken in strijd met het bestemmingsplan – de afwijking mag niet leiden tot een verstoring van de openbare orde, veiligheid of gezondheid, dan wel een verstoring van het geordend woon- en leefmilieu in de omgeving van het gebouw waarop de afwijking betrekking heeft.”

Appellant, Zwolle, tegen de uitspraak van de rechtbank Overijssel van 20 oktober 2020 in zaak nr. 20/29 in het geding tussen: appellant en burgemeester en wethouders van Zwolle.

Toelichting

Naar de gevolgen van woningsplitsing en verkamering, relevant in tijden van grote vraag naar en ongelijke verdeling van woonruimte, voor het woon- en leefklimaat in de omgeving moet in de ruimtelijke besluitvorming worden gekeken.

In Zwolle is apart beleid ontwikkeld voor woningsplitsing en kamerverhuur aan studenten, omdat “de effecten (voor de omgeving: red.) anders zijn”.

Loeien is geen blaffen, verhouding planologische en milieubesluitvorming, geluidwering; bestemmingsplan

ABRvS van 29 september; [ECLI:NL:RVS:2021:2177](#)

Bij besluit van 15 oktober 2019 heeft de raad het bestemmingsplan “Losser dorp, partiële herziening Gronausestraat – Dr. Frederikstraat” vastgesteld. Het plan maakt één woning mogelijk op een perceel op de hoek van [locatie 1] en [locatie 2] in Losser. [appellant] exploiteert op het perceel [locatie 2] in Losser een slachterij.

a. Onder tabel 4.4 van de Milieubeoordeling staat dat voor de bedrijfsduur van de geluidproductie van het stallen van vee wordt uitgegaan van een bedrijfsduur van 5% van de tijd, aansluitend bij de uitspraak van 22 augustus 2012 ([ECLI:NL:RVS:2012:BX5275](#)). In die uitspraak ging het echter om een milieuvergunning voor een dierenpension en was bij het akoestisch onderzoek een bedrijfsduurcorrectie toegepast die uitging van de blaftijd van de honden. Omdat de honden 5% van de tijd blaffen, kon een bedrijfsduurcorrectie worden toegepast van 5% van de tijd. Dat is in het geval van het verblijf van vee in de stallen van [appellant] niet aan de orde (...)

b. Bron- en overdrachtsmaatregelen zijn volgens de Milieubeoordeling niet realistisch dan wel wenselijk, gezien de maatgevende bronnen en de situering. Wel is het volgens de Milieubeoordeling mogelijk om hogere maximale geluidniveaus toe te staan als [appellant] een nieuwe milieuvergunning aanvraagt. Voor zover de raad het standpunt inneemt dat [appellant] een nieuwe milieuvergunning zou moeten aanvragen

waarin hogere normen voor het maximale geluidniveau kunnen worden opgenomen, om zodoende de nieuwe woning planologisch inpasbaar te maken, is dit naar het oordeel van de Afdeling in strijd met een goede ruimtelijke ordening. Ook in zoverre gaat de raad uit van een verkeerde volgorde. De raad moet uitgaan van het bestaande bedrijf van [appellant] dat een milieuvergunning heeft en een maatbestemming en aan de hand daarvan moet de raad beoordelen of een nieuwe woning in de nabijheid daarvan ruimtelijk inpasbaar is. [appellant] voert terecht aan dat dat onvoldoende is gebeurd.

c. Naast het aanvragen van een nieuwe milieuvergunning, wordt in de Milieubeoordeling gewezen op de gevelwering die op basis van het Bouwbesluit 2012 minimaal is voorgeschreven. In de Milieubeoordeling staat dat op basis van een minimale karakteristieke gevelwering van de uitwendige scheidingsconstructie van 20 dB, het maximaal geluidniveau als binnenwaarde ten hoogste ($64 - 20 =$) 44 dB(A) zal zijn. De Afdeling stelt vast dat in artikel 5.4.2 van de planregels een geluidwering van ten minste 29 dB(A) is voorgeschreven waaraan de gevels van de woning moeten voldoen. Ter zitting heeft de raad toegelicht dat die voorwaardelijke verplichting verband houdt met het wegverkeerslawaai en niet met het geluid van de slachterij. Doordat de gevelwering verband houdt met het wegverkeerslawaai en niet met het geluid vanwege de slachterij, is het de Afdeling niet duidelijk of de raad deze maatregel mede in aanmerking heeft genomen ter reductie van de geluidbelasting van de slachterij. Voor zover dat wel het geval is zou een voorgeschreven gevelwering van 29 dB(A) tot een binnenwaarde van ($64 - 29 =$) 35 dB(A) leiden. De raad heeft niet onderbouwd dat en waarom met dat geluidniveau een aanvaardbaar woon- en leefklimaat in de woning gewaarborgd zal zijn. Daarbij neemt de Afdeling in aanmerking dat het binnenniveau in de woning op grond van het Bouwbesluit 2012 niet hoger mag zijn dan 33 dB(A). Er is daarom strijd met artikel 3:46 van de Awb.

Appellant, en de raad van Losser, verweerder.

Toelichting

Iedere nieuw te bouwen woning moet het omgevingsgeluid met ten minste 20 dB weren.[1] Voor het geluid in de verblijfs- en overnachtingsruimten in een te bouwen woning langs een weg waarvoor een hogere waarde, is vastgesteld, gelden verdergaande eisen. Een waarde voor de maximaal toegestane geluidbelasting van 33 (verblijfsruimten) respectievelijk 28 (slaapkamer) dB moet zijn verzekerd.[2]

Noten

1. Artikel 3.2 Bouwbesluit 2012.
2. Artikel 3.3 Bouwbesluit 2012.

Planschade; artikel 6.1 Wet ruimtelijke ordening

ABRvS van 29 september; [ECLI:NL:RVS:2021:2178](#)

Bij afzonderlijke besluiten van 26 april 2018 heeft het college de aanvragen van [appellanten] om een tegemoetkoming in planschade afgewezen.

Volgens appellanten is hierdoor de waarde van hun woningen verminderd en is hun levensvreugde sterk verminderd door gemis van uitzicht en het gevoel in een getto te zijn geplaatst. Ter zitting heeft het college erkend dat [appellanten] door de bouw van het geluidsscherm feitelijk schade lijden. Op grond van het planschaderecht kan echter geen tegemoetkoming voor feitelijke schade worden toegekend. Dat is voor verzoekers onbevredigend, maar een door de bestuursrechter te respecteren keuze die de wetgever heeft gemaakt en die ook in veel andere gevallen er toe leidt dat geen planschade kan worden toegekend, ook al wordt er feitelijk wel schade geleden. Op grond van het planschaderecht kan, zoals hiervoor al aan de orde kwam, alleen een tegemoetkoming voor planschade worden toegekend, indien de schade een gevolg is van een nieuw planologisch regime dat nadeliger is dan het vorige planologische regime. Dat is in deze zaak niet het geval voor het geluidsscherm. Het nieuwe Inpassingsplan staat bij de woningen van appellanten immers een geluidsscherm van 6 m hoog toe, terwijl het vorige bestemmingsplan een geluidsscherm van 12 m hoog toestond. Appellanten hadden de feitelijke schade die zij onder het regime van het Inpassingsplan lijden dus ook kunnen lijden onder het regime van het bestemmingsplan.

Beschikking verdeling luchtverkeer Schiphol/Lelystad Airport blijft in stand; Verdrag werking Europese Unie

Europees Gerecht van 12 juli 2021 ([PbEU 2021, C382/25](#)); [Zaak T866/19](#)

Verzoek strekkende tot nietigverklaring van besluit 2019/1585 van de Commissie betreffende de vaststelling van regels voor de verdeling van luchtverkeer tussen de luchthavens Amsterdam Schiphol en Amsterdam Lelystad overeenkomstig artikel 19 van verordening 1008/2008. Het beroep wordt verworpen.

Ryanair DAC en Laudamotion GmbH tegen Europese Commissie.

Toelichting

[Verordening 95/93](#) bevat regels voor de toewijzing van slots. Slots zijn starts- en landingsrechten. Slots worden toegekend aan slotgecoördineerde luchthavens. Met de toewijzing van slots is een coördinator belast.[1] In de toewijzing moet zijn gekeken naar milieurelevante aspecten.[2] Net als Schiphol zal ook Lelystad slotgecoördineerd zijn.

[Verordening 1008/2008](#) gaat over luchtdiensten (de uitvoering van vluchten voor het vervoer van personen of goederen). Luchtdiensten worden verricht op basis van toegewezen slots.

Een lidstaat is op grond van verordening 1008/2008 gerechtigd de verdeling van het verkeer tussen luchthavens nader te regelen. De verdeling mag plaatsvinden voor luchthavens die eenzelfde geografisch gebied ontsluiten en allebei goed bereikbaar zijn. Van deze bevoegdheid is door ons land met het [Besluit verkeersverdeling tussen de luchthavens Schiphol en Lelystad](#) [3] gebruik gemaakt. Het ontwerp van dit besluit is met [besluit 2019/1585](#) [4] door de Commissie goedgekeurd. Tegen dit besluit is beroep ingesteld. Dit beroep wordt door het Europees gerecht afgewezen. Voor de inhoudelijke merites van dit oordeel wordt verwezen naar de uitspraak.

Noten

1. Artikel 4, vijfde lid, verordening 95/93.
2. Artikel 2, onder m, van verordening 95/93.
3. Stb. 2021, 72.
4. PBEU 2019, L 246/24.

ACTUALITEITEN

Actualiteiten

Stadszaken [Zero-emissiezones zijn in opkomst, maar alleen in het centrum](#) .

AD [Geluidsberekeningen A58 kloppen niet](#) .

Infrasite [‘Duurzame’ geluidschermen](#) .

Nieuwsblad [Niet-elektrisch aangedreven brommers van af 2023 in Gent niet toegestaan](#) .

Autoweek [Aanscherping EU-geluidgrenzen auto's](#) .

Binnenlands bestuur [Sector nog niet klaar voor zero-emissieervoer](#) .

Infomil [De volgende tranche van de richtlijn omgevingslawaaai](#) (zie ook: JG 2015-04).

NOS [Testvluchten Twente Airport](#) .

Binnenlands Bestuur [Sluiting vliegveld Maastricht?](#)

NOS [Feestverbod voor Tilburgse studenten, omwonenden 'zijn het meer dan zat'](#) .

Rijnmond [Nu het weer kan: veel klachten over Rotterdams dancefestival](#) .

AGENDA

Agenda

[Dag van de Stilte](#) 31 oktober 2021.

[Basiscursus geluid in de Omgevingswet](#) (NSG-webinar) 1/2 en 13/15 november 2021.

[Congres Geluid, Trillingen en Luchtkwaliteit](#) 9 en 10 november 2021, Hoevelaken.

[Geluiddempende vloerbedekkingen](#) (NSG-webinar) 1 december 2021.

prozeeland.

**Aan de voorzitter van Provinciale Staten van Zeeland
Dhr. drs. J.M.M. Polman**

Aan de leden van Provinciale Staten van Zeeland

Datum: 24 oktober 2021

Onderwerp: toegang PS-diner 6 december 2021

Geachte heer Polman,

Zoals meerdere malen betoogd in de vergaderingen van de Staten, maakt ProZeeland zich grote zorgen omtrent de mate en het tempo waarin internationaal en grondwettelijk vastgelegde fundamentele grondrechten het onder het huidige regime in Den Haag moeten ontgelden. We noemen de meest basale rechten als lichamelijke integriteit, vrijheid van verplaatsing / vrijwaring van overheidsinmenging in het private leven, vrijheid van demonstratie en verbod op discriminatie en de uitwerking die wij zien in een tweedeling van de samenleving.

Namens ProZeeland noemde ik het gevaar van de glijdende schaal waar het gaat om het uitsluiten van specifieke groepen van het maatschappelijk leven als direct gevolg van de zogenaamde Coronapas. De Coronapas heeft geen enkele bewezen toegevoegde waarde voor de volksgezondheid maar onwenselijke maatschappelijke gevolgen, zoals polarisatie en tweedeling, des te meer.

Namens GS heeft u verwoord dat in Zeeland altijd de wet zal worden gevolgd. In dat kader noem ik ook nog dat in ons staatsrechtelijk bestel de wetgever heeft uitgesloten om wetten te toetsen aan de Grondwet en ons stelsel geen Constitutioneel Hof heeft als waarborg. ProZeeland meent dat het de taak is van de volksvertegenwoordiging om een eigen verantwoordelijkheid te nemen, met name zodra fundamentele rechten en rechtstatelijke waarborgen aan de orde zijn. Mensenrechten zijn universeel, hetgeen betekent dat zij - ongeacht het lokaal / nationaal vigerende regime – gelden en burgers er aanspraak op kunnen maken. De code van Neurenberg is daarbij eveneens aan de orde. Na de Tweede Wereldoorlog hebben we daarin afgesproken dat niemand mag worden gedwongen om medische behandelingen te ondergaan waar hij/zij niet vrijwillig voor kiest. Invasieve medische tests waarbij met een voorwerp diep het menselijk lichaam wordt binnengedrongen is daar mede onder begrepen.

Onderhavig verzoek ziet niet op de effecten van de Coronapas op de (Zeeuwse) samenleving als geheel maar specifiek op ons werk als volksvertegenwoordiger. We richten ons tot u in uw functie van voorzitter van de Staten.

1. PS-diner 6 december 2021

Als volksvertegenwoordigers hebben wij een uitnodiging gekregen voor een PS-diner in Den Haag, welk diner in de plaats komt van het IPO Jaarcongres 2021. Helaas moeten wij vernemen dat ook hier

weer de Coronapas als eis voor toegang wordt gesteld. Volksvertegenwoordigers zonder een dergelijke pas kunnen derhalve niet aan het diner, dat in het kader staat van netwerken, deelnemen.

Los van het feit dat het zeer onwenselijk is dat een bepaalde groep volksvertegenwoordigers wordt uitgesloten en wordt gediscrimineerd op grond van hun medische status, is dit niet enkel in strijd met de resolutie van de Raad van Europa maar ook in strijd met de nationale wetgeving. Ik verwijs naar het amendement Van der Staaij inhoudende een verbod op onverplicht toegangsbeleid. Aan volksvertegenwoordigers mag geen toegangsbeperking worden opgelegd bij de uitoefening van hun volksvertegenwoordigende taken. De netwerkbijeenkomst van 6 december 2021 is georganiseerd voor Statenleden en wel in het bijzonder voor het netwerken dat zij geacht worden te doen.

Omdat u zich in de laatste Statenvergadering in ieder geval heeft uitgesproken de wet de handhaven, willen wij u verzoeken als voorzitter van onze Staten om de organisatie van het PS-diner hierop indringend aan te spreken en met klem te verzoeken alle volksvertegenwoordigers uit onze Staten vrijelijk toegang te verschaffen en een onverplicht toegangsbeleid achterwege te laten. Dat is immers in strijd met de wet.

2. Zeeuwse Dag in Den Haag d.d. 2 november 2021.

De fractievoorzitters zijn door u uitgenodigd voor “De Zeeuwse Dag in Den Haag” op 2 november a.s. Tot onze verbazing staat daar eveneens de Coronapas als vereiste vermeld. Volksvertegenwoordigers zonder een dergelijke pas worden dus ook hier uitgesloten. Uiteraard is een dergelijke uitsluiting en/of toegangsbeleid om bovengenoemde gronden eveneens onwettig. Wij willen u met klem verzoeken om deze vergissing eveneens recht te zetten en alle genodigde volksvertegenwoordigers kenbaar maken dat zij zonder toegangsbeperkingen welkom zijn.

Wij danken u bij voorbaat voor de te nemen moeite in deze.

Statenfractie ProZeeland

Robert Koevoets

Robert Brunke

prozeeland.

Aan de voorzitter van provinciale Staten van Zeeland dhr. drs. J.M.M. Polman

Aan de leden van PS en GS

Datum: 26-10-2021

Onderwerp: toegang tot de Zeeuwse dag in Den Haag op 02 november 2021

Geachte heer Polman,

Refererend aan onze brief van 24 oktober 2021 aangaande het toegangsbeleid voor gekozen volksvertegenwoordigers vraag ik nogmaals aandacht voor de vraag of ik als fractievoorzitter welkom ben op de Zeeuwse dag in Den Haag zonder QR-code. Als volksvertegenwoordiger zonder pas mag ik niet deelnemen en wordt uitgesloten voor deze bijeenkomst. Ik ga ervan uit dat alle genodigde volksvertegenwoordigers zonder toegangsbeperkingen welkom zijn op deze bijzondere dag.

Ik dank u bij voorbaat voor de te nemen moeite in deze.

Robert Brunke – Fractievoorzitter ProZeeland

Aan de gemeenteraden van Zeeland
bezuiden Schouwen-Duiveland

www.bewusd.nu

Aan Provinciale Staten van Zeeland

bestuur@bewusd.nu

Aan de Algemene Vergadering van het Waterschap Scheldestromen

c.c. gemeenteraad van Schouwen-Duiveland

Schouwen-Duiveland, 27 oktober 2021

Betreft: Klimaatnoodtoestand

Geachte leden van de raad, Provinciale Staten en de Algemene Vergadering,

Op 25 maart jl. heeft de gemeenteraad Schouwen-Duiveland in grote meerderheid een petitie van bezorgde burgers omarmd en verklaard:

“dat het klimaat een kritieke situatie met hoge prioriteit schept waardoor dringende bijkomende maatregelen moeten worden getroffen”.

Ondergetekenden, inwoners van Schouwen-Duiveland, hebben deze petitie tot het uitroepen van de klimaatnoodtoestand namens ruim 700 ondertekenaars aangeboden. Ons doel is het klimaatbewustzijn op het eiland verhogen. Omdat we zien dat de klimaatcrisis verergert en de leefbaarheid op ons Zeeuwse eiland voor toekomstige generaties ernstig onder druk kan komen te staan. Om dit niet te laten gebeuren, is actie vereist. Meer aandacht voor het klimaat willen we bewerkstelligen met publieksvriendelijke acties en evenementen. Activiteiten die stemmen tot nadenken, tot gesprek en die verbinden. Daartoe hebben we de stichting BewuSD opgericht. De SD staat voor Samen Duurzaam Schouwen-Duiveland.

In de verklaring van de gemeenteraad, opgenomen in de bijlage bij deze brief, is wel de inhoud maar niet de letterlijke weergave van het begrip klimaatnoodtoestand opgenomen. Dat vinden we jammer. Desalniettemin schaaft de gemeente Schouwen-Duiveland zich met deze verklaring in het rijtje van de Nederlandse gemeenten Amsterdam, Haarlem, Utrecht en de inmiddels ruim 2000 andere gemeenten in 38 landen verspreid over de hele wereld die eerder de klimaatnoodtoestand hebben uitgeroepen. Recent heeft ook de gemeente Rotterdam de klimaatnoodtoestand uitgeroepen.

Om de bewustwording van klimaatverandering en de urgentie van klimaatmaatregelen ook in uw gemeente te verhogen, vragen wij u het voorbeeld van Schouwen-Duiveland te volgen. Dit kan door het uitroepen van de klimaatnoodtoestand of door een soortgelijke verklaring af te leggen en daarbij behorende extra maatregelen te treffen. Daarmee kan Zeeland een voorbeeld zijn voor andere provincies en zo de kansen voor een geslaagde energietransitie in eigen gemeente, provincie en Nederland vergroten.

Tot slot willen we u erop wijzen dat wij tijdens de klimaatop COP 26, van 31 oktober tot en met 12 november 2021 in Glasgow, ook een beroep zullen doen op alle wereldleiders om de klimaatcrisis nu echt serieus te nemen en om eensgezind in actie te komen. Zie daarvoor onze oproep op [Act as One](#),

gemaakt door bijna alle schoolkinderen van Schouwen-Duiveland. Immers, nog meer dan wij zullen onze kinderen en kleinkinderen de gevolgen van klimaatverandering ondervinden.

Wij zijn BewuSD:

Was getekend,

Stichting BewuSD

Secretaris

Voorzitter

MOTIE

(artikel 29 Reglement van Orde)

Datum raadsvergadering: 25 maart 2021
 Agendapunt: 11. Petitie voor het uitroepen van de klimaatnoodtoestand voor Schouwen-Duiveland

Onderwerp:	Standpunt over petitie
-------------------	-------------------------------

De raad van de gemeente Schouwen-Duiveland op 25 maart 2021 in vergadering bijeen;

gehoord de beraadslagingen,

overwegende, dat:

- de Stichting BewuSD op 15 februari 2021 een petitie heeft aangeboden, waarin de gemeenteraad wordt verzocht om de klimaatnoodtoestand uit te roepen voor de gemeente Schouwen-Duiveland;
- de stichting BewuSD als doel heeft om bij de inwoners van Schouwen-Duiveland de bewustwording te vergroten van de klimaatverandering en van de gevolgen daarvan voor de leefbaarheid, globaal en lokaal;
- de klimaatnoodtoestand - climate emergency - in 2016 voor het eerst is uitgeroepen door een gemeente in Australië. Inmiddels is dit omarmd door 1.800 lokale overheden in 38 landen;
- in de petitie wordt gevraagd om als gemeente daarbij aan te sluiten en eveneens de 'klimaatnoodtoestand' uit te roepen;
- de petitie een positieve insteek heeft door verschillende projecten en activiteiten te benoemen waaruit blijkt dat onze gemeente zich al meer dan gemiddeld inspant voor klimaatverandering en klimaatadaptatie;

overwegende voorts, dat

- tijdens de vergadering van 8 maart 2021 van de raadscommissie Ruimte en Economie de aangeboden petitie is besproken;
- uit de reacties van de fracties bleek dat alle fracties het signaal dat met de petitie wordt gegeven onderschrijven, waarbij een aantal fracties aangaven moeite te hebben met het begrip 'noodtoestand' vanwege de lading van dit woord en het gebruik van dit woord in de wetgeving voor bevoegdheden in zeer bijzondere omstandigheden;
- tijdens de commissievergadering besloten is het college van burgemeester en wethouders advies te vragen over de aangeboden petitie en daarbij tevens een reactie te geven op de door een van de fracties gedane suggestie de aanstelling van een klimaatregisseur te overwegen;
- burgemeester en wethouder hieraan aan dit verzoek voldaan met de raadsbrief van 23 maart 2021;
- de raadsbrief aangeeft, dat:
 - het uitroepen van de klimaatnoodtoestand alleen symbolische waarde kan hebben;
 - het uitroepen van de klimaatnoodtoestand geen gevolgen heeft voor de rol van onze gemeente in de samenwerkingsverbanden waarbinnen provinciaal aan klimaat- en energieopgaven wordt gewerkt, maar dat met het uitroepen van de klimaatnoodtoestand voor betrokken partijen wel duidelijk is welk belang de gemeenteraad hecht aan de klimaatopgaven;
 - het uitroepen van de klimaatnoodtoestand in beginsel een symbolische uitspraak betreft, maar dat niet zonder opvolging kan blijven;
 - naast de eventuele aanstelling van een klimaatregisseur er ook andere varianten zijn voor het aanbrengen van meer coördinatie, samenhang en communicatie van de acties die in het kader van klimaat en klimaatverandering in uitvoering zijn en komen;
 - het college desgevraagd in het derde kwartaal van dit jaar de raad wil informeren over de verschillende varianten, voorzien van ervaringen die andere gemeenten al hebben opgedaan en van de eventuele bekostigingsmogelijkheden met de voorkeursvariant die naar hun inzicht het beste bij onze organisatie past;

1. geeft gehoor aan de petitie van het bestuur van de stichting BewuSD om te verklaren dat het klimaat een kritieke situatie met hoge prioriteit schept waardoor dringende bijkomende maatregelen moeten worden getroffen;
2. dat hij zich wil inspannen voor het aanbrengen van meer coördinatie, samenhang en communicatie van de acties die in het kader van klimaat en klimaatverandering in uitvoering zijn en komen;
3. verzoekt het college van burgemeester en wethouders om de gemeenteraad in het derde kwartaal van dit jaar te informeren over mogelijke varianten van coördinatie- en sturingsmechanismen, de door het college voorgestane variant en de bekostiging daarvan;

en gaat over tot de orde van de dag.

Ingediend namens de indienende raadsfracties door Petri d'Anjou.

Besluit gemeenteraad op 25 maart 2021:

Met 20 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen / ~~verworpen~~.

Voor stemmen de fracties / leden: LSD, CDA, SGP, GL, SP, D66, PvdA en HSD

Tegen stemmen de fracties / leden: VVD.

griffier

voorzitter

Forum
voor
Democratie

prozeeland.

Aan:
de voorzitter van Provinciale Staten van Zeeland
Provinciehuis
Abdij 6
4331 BK Middelburg

Middelburg, 31.10.2021

Betreft: protest tegen het uitsluiten van volksvertegenwoordigers bij een activiteit van de Provincie Zeeland

Geachte mijnheer de voorzitter,

De fracties van Pro Zeeland en het Forum voor Democratie (FVD) in de Provinciale Staten van Zeeland protesteren tegen de uitsluiting van (verkozen) volksvertegenwoordigers van een bijeenkomst georganiseerd door de Provincie Zeeland. Wij hebben begrepen dat aan het „Zeeuws Diner” op 2 november in perscentrum en sociëteit Nieuwspoort te Den Haag niet deelgenomen kan worden door personen die het coronatoegangsbewijs niet gebruiken.

Vertegenwoordigers van onze fracties hebben zich aangemeld voor deze bijeenkomst en hebben via de bevestigingsbrief begrepen dat er alleen toegang is met het coronatoegangsbewijs. Wij vinden het systeem van het coronatoegangsbewijs onaanvaardbaar. Voor onze motivering verwijs ik naar de brief van 13.09.2021 van de leden Walravens en Bos gericht aan Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten. Op 24.10.2021 hebben de leden Brunke en Koevoets een brief gestuurd aan u waarin zij specifiek aangeven dat zij niet akkoord gaan met het toegangsbeleid voor het „Zeeuws Diner” tijdens de „Zeeuwse Dag” in Den Haag. Tot op heden heeft een reactie van uw kant de leden van Provinciale Staten nog niet bereikt.

Wij hopen dat u een voorzitter wilt zijn van en voor alle Statenleden. Dus ook voor die leden die principiële bewaren hebben tegen het Coronatoegangsbewijs en/of leden die vanwege niet-vaccineren niet over een QR-code beschikken. Wij doen op u een appel om de provinciale bijeenkomst het „Zeeuws Diner” ook toegankelijk te maken voor leden die het Coronatoegangsbewijs afwijzen. Mocht het verweer zijn dat Nieuwspoort nu eenmaal met het Coronatoegangsbewijs moet werken, dan vragen wij u ons te verklaren waarom u heeft ingestemd met het beleggen van deze bijeenkomst op die locatie. Temeer u weet dat er leden zijn die het Coronatoegangsbewijs niet zullen gebruiken. Sterker nog, u heeft in de jongste vergadering van Provinciale Staten aangeven dat de Provincie Zeeland het Coronatoegangsbewijs niet zal gebruiken bij bijeenkomsten, tenzij zij vanwege regels van het Rijk daar niet aan kan ontkomen. Ons inziens is dit laatste niet het geval.

Wij spreken onze afkeur uit over het beleid om te werken met een toelatingsbewijs op basis van het Coronatoegangsbewijs en roepen u op deze handelswijze te herzien. Door te werken met het Coronatoegangsbewijs sluit u leden uit van een bijeenkomst van de Provincie Zeeland. Hierdoor worden volksvertegenwoordigers belemmerd hun functie volledig uit te oefenen. Immers, netwerken en informatievergaring zijn ook aspecten van het werk van een volksvertegenwoordiger. Uitsluiting van verkozen volksvertegenwoordigers kan toch niemands bedoeling zijn? Immers, binnen de Provincie Zeeland is „samen” het parool.

Wij verzoeken voorts deze brief als hoogdringend besprekstuk toe te voegen aan de dagorde van 01.11.2021 van de vergadering van het Presidium van de Provinciale Staten en verzoeken tenslotte deze brief toe te voegen aan de lijst van ingekomen stukken van Provinciale Staten van Zeeland.

Hoogachtend namens de fracties van Pro Zeeland en FVD,

Ròbert Brunke;
Robert Koevoets;
Fred Walravens;
Martin Bos.

Reactie op Gebiedsvisie Veerse Meer.

ADRES

Aan: College van B en W en gemeenteraad van de gemeente Middelburg
Postbus 6000
4330 LA Middelburg.

Een afschrift van dit Adres is ook verstuurd aan:

- het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Zeeland
- de provinciale staten van de Provincie Zeeland
- het college van B en W en de gemeenteraad van de gemeente Goes
- het college van B en W en de gemeenteraad van de gemeente Noord Beveland
- het college van B e W en de gemeenteraad van de gemeente Veere
- de commissie Bestuurlijke en Economische Zaken van het Waterschap Scheldestromen
- de Directie van Rijkswaterstaat van Rijkswaterstaat Zee en Delta

Onderwerp: aan- /of opmerkingen en vragen n.a.v. de Gebiedsvisie Veerse Meer 2020 -2030

Middelburg, 26 oktober 2021.

Geachte leden van het college van Ben W en de gemeenteraad van de gemeente Middelburg.

Bij deze reageert de Vereniging Bescherm de Delta met op en- aanmerkingen naar aanleiding van de nieuwe Gebiedsvisie Veerse Meer 2020 -2030. Naast een aantal op - aan en bemerkingen hebben we een aantal vragen.

Vereniging Bescherm de Delta heeft onder meer de volgende doelstellingen:

1. Het beschermen van de publieke ruimte, het landschap en de natuur. het behouden van de essentiële landschappelijk en culturele waarden; het tegengaan van geluid-,horizon- en lichtvervuiling, in het bijzonder in de nabijheid van Natura 2000 gebieden;
2. Het publiekelijk toegankelijk houden of maken van de zeekust en de oevers van de Deltawateren, indien dat in het kader van natuurbescherming verantwoord is. Geen nieuwe bebouwing op stranden, zeeweringen (duinen en dijken), duinpolders en aan de oevers van de Deltawateren zowel binnen -als buitendijks;
3. Het zich inzetten om te bewerkstelligen dat in een vroeg stadium plannen en mogelijke consequenties van plannen openbaar zijn, gesprekken met bewoners en inspraak serieus aangepakt worden, voordat er ook maar enige toezegging door gemeenten of andere overheden aan projectontwikkelaars of andere commerciële partijen gedaan wordt.
4. Het stimuleren van beleid van de overheid dat zorg draagt voor de (Voor) Delta; o.a. een maximum stellen aan recreatieve eenheden, slaapplekken en bebouwing in de recreatiesector. Het tegengaan van vervangen van bestaande campings door recreatieparken.

Opmerkingen t.a.v. de gebiedsvisie:

Het gedachtegoed uitgaande van [] en het gedachtegoed van de toekomst zoals verwoord op pagina 4,5 en 6 zijn of blijkbare niet opgevolgd door overheden die nu met de nieuwe

gebiedsvisie aan de slag zijn gegaan, want enkele punten uit de lijst van opsomming op blz. 14 zijn wellicht niet meer te realiseren en niet tot staan te brengen. De vraag is of dat nog kan.

- **relateer** de **maat** en de **schaal** van de **bebouwing** aan de **maat** van het **landschap**. Dus ook het nog te bouwen WVM met een hoog paradijselijk zwembad van tot **35 meter hoog**, vergelijkbaar met het zwembad van Hof van Saksen.
- **wees voorzichtig** met bebouwing aan de oevers van het Veerse Meer, zie de vele bebouwingen aan de oevers van het meer zie Veerse Kreek in aanbouw WVM, Harbour Village.
- **sta geen bebouwing** meer toe in of op het water zoals de camping Paardekreek met 2 x 50 meter steigers met daarop huisjes;
- **houd agrarisch gebied achter de dijken open** om het gevoel van weidsheid te behouden. Dus geen inbeslagneming van agrarisch grond, door WVM of Zuidvlietpolder bij Wolphaartsdijk.

Omdat al deze zaken niet geborgd zijn, vragen we ons af: wat verstaan we onder algemene principes? Gaan de overheden zich aan de principes van houden of vergeten we deze wanneer het zo uitkomt?

Daarnaast hebben we de volgende vragen:

Welke kans van slagen heeft het om onder punt 3.2.4 pagina 28, de plekken van zoetwaterbellen te behouden/beschermen? Daarmee is het ontwerp bestemmingsplan aanleg fase 2 van WVM nabij de Muiderweg toch in strijd? Een zoetwaterbel op een plek zou een reden moeten zijn om daar niet te willen bouwen in plaats van dat probleem op te lossen waarvan het de vraag is of die zullen werken?.

- Heeft men echt de wens zie hoofdstuk Risico's onder punt 3.2.5., pagina 28, om vanuit het landbouwperspectief om landbouwgrond te behouden, omwille van de goede kwaliteit en aanwezigheid van zoetwaterbel? Maar aanleg van WVM op goede landbouwgrond en in de nabijheid van een waterbel is daar toch in strijd mee? En evenzo de Zuidvlietpolder bij Wolphaartsdijk, waarin men recreatiebouw wil gaan toepassen? Waarom eigenlijk geen verbod op bouwen boven een zoetwaterbel?
- Waarom is de (maximum) hoogte van de bebouwing zoals beschreven in de Veerse Meer visie (zie p 39 Algemeen, buiten havens en vesting Veere) betreft de bouwhoogte van de uitstraling van de locatie en essentiële richtlijnen van het landschap, niet toegepast bij de bouwplannen van de Veerse Kreek te Wolphaartsdijk en in het bestemmingsplan WVM in het agrarische deel waar de hoogtes veel hoger zijn dan de op pagina 39 en 68- zie fase 2 aangegeven hoogten.
- Waarom is de ons inziens noodzakelijke afstand van 100 meter tot de waterlijn bij het WVM niet geborgd? .
- Waarom is in deze visie niet de verplichting opgenomen eerst met landschappelijke inpassing aan de slag te gaan en die verplichting opnemen in de provinciale Omgevingsverordening?

- Bomen die bijvoorbeeld in het WVM voor afscherming moeten zorgen moeten nog geplant moeten worden en zal het zicht de komende 10 jaar niet onttrekken.

Hoogte bebouwing Havens, pagina 39.

Nieuwe bebouwing aan de oever en in het havengebied van Wolphaartsdijk voor het bouwen van een appartementengebouw welke de uitstraling van het gebied verstoort. De genoemde hoogte is voor de omgeving te hoog en zou ons inziens niet hoger mogen zijn dan de hoogten van de bestaande gebouwen.

Opmerking/ vraag omtrent punt 3.6.5 Risico's pagina 40.

Als waterpartijen meer landinwaarts gaan, is verzilting volgens ons een risico. Ook de krekens die WVM vlakbij een zoetwaterbel wil gaan graven in het agrarische deel levert risico op.

Uitbreiding van recreatieve ontwikkelingen, recreatie eenheden en slaapplekken leidt tot meer bedreiging van duisternis en levert geluidsoverlast op.

Opmerking t.a.v. het verkeerswegennet/gebiedsontsluiting pagina 49.

Omdat er steeds meer nieuwe en grotere verhuurparken rond het Veerse Meer bijkomen wordt de verkeersdruk tijdens de wisseldagen groter en zullen daardoor de wegen die al overbelast zijn nog meer belast worden. Wanneer de overheden deze bouwactiviteiten niet tegenhouden blijft men het landschap en de natuur aantasten met steeds meer beton/asfalt aan wegen.

Aanpassing van de Deltaweg d.m.v. rotondes en aanpassing van het verkeersgedrag van de bestuurder (handhaving) zou overigens een grote verbetering zijn.

We concluderen dat de aangeboden Gebiedsvisie de geloofwaardigheid en twijfel aan de diverse overheden niet wegneemt, maar juist versterkt.

Dit valt samen met het ondergraven van de geest van de Zeeuwse Kustvisie in Zeeuws Vlaanderen tussen Cadzand en Breskens, zie de mogelijke nieuwe ontwikkelingen in de nabijheid van de Veerse dam (Banjaard).

Daarnaast zijn de nog te realiseren projecten op pagina 65 zo omvangrijk dat de geloofwaardigheid om de natuur en het landschap te willen behouden geheel in het niet valt. Vooral de projecten waar nu nog om gestreden wordt zal ons inziens een halt toegeroepen moeten worden.

Verder is onze conclusie dat de provincie is - onder de nieuwe Omgevingswet de aangewezen overheid is om in hun Provinciale Omgevingsverordening waarmee immers bestemmingsplannen niet in strijd mogen zijn, maar voorwaarden op te nemen en deze gedetailleerd zullen moeten vastleggen om wildgroei door lokale overheden te beperken. En de Provinciale Omgevingsverordening uit te breiden met meer eisen aan met name gebieden/ projecten* die onder druk (komen) staan en naast de beperkingen aan ruimtegebrek ook bijvoorbeeld een beddenplafond per gemeente te stellen naast beperking van recreatiewoningen en andere belevingscriteria??.

* Deze projecten zijn:

- uitbreiding fase 2 van Waterpark Veerse Meer;
- ontwikkeling bouwen van hotel/appartementencomplex nabij het Fletcherhotel Oranjeplaat;
- ontwikkeling bouw van hoge appartementen Zuidschor te Wolphaartsdijk;
- ontwikkeling eco-lodges aan de rand Veerse meer ten N. van de Zuidvlietpolder [redacted];
- ontwikkeling recreatiewoningen in de Zuidvlietpolder [redacted];
- ontwikkeling van huisjes aan steigers in het Veerse meer bij camping de Paardekreek.

Tot slot zijn wij als Vereniging Bescherm de Delta van mening dat de op stapel zijnde projecten afbreuk doen aan het gedachtegoed van [redacted] en het gedachtegoed van onze vereniging Bescherm de Delta en met ons een groot deel van de Zeeuwse bevolking die van mening zijn dat het

aantal gebouwde recreatieparken/campings genoeg is, daarom de leus die men vaak tijdens de avonden van de nieuw op te maken Gebiedsvisie Veerse meer hoorde: Genoeg is Genoeg.!

Met vriendelijke groet,
Namens Vereniging bescherm de Delta

Van:
Aan: [statengriffier](#)
Onderwerp: Burger en welzijn
Datum: vrijdag 29 oktober 2021 09:48:24
Bijlagen: [Boekinhoud.pdf](#)

Geachte leden van bestuur en raad,

Het is niet makkelijk voor bestuurders en raadsleden om in werkelijk alles een juiste beslissing te nemen. Bij voorzieningen in de openbare ruimte van elke gemeente en elke provincie en feitelijk in de gehele maatschappij zouden evenwel de veiligheid en gezondheid van burgers de eerste zorg moeten zijn. Niet wat wij ergens installeren maar wijzelf en anders wel onze kinderen zijn de toekomst.

Gedegen en meerzijdige informatie is daarom een noodzakelijke vereiste voor juiste beslissingen. Bijgaand vindt u een actuele en gerichte boekinhoud met informatie die de veiligheid en gezondheid van onszelf en onze partner en kinderen op de eerste plaats zet.

Indien dit in het geheel niets voor u of voor sommigen van u is – wat hoe dan ook voorstelbaar is – dan legt u het eenvoudigweg opzij. Het gaat om honderd procent vrijblijvende informatie die uitsluitend het welzijn van alle burgers, dus ook wijzelf en onze partner en kinderen en familie, maar uiteindelijk de gehele maatschappij zoals die alsmaar meer de onze is op het oog heeft. Niets minder of meer dan dat.

Vriendelijke groet,

Verzonden vanuit [Mail](#) voor Windows

Provinciale Staten

Zaaknummer: 84879

**Vragen van het statenlid Fred Walravens, Martin Bos (Forum voor Democratie)
ingevolge artikel 44 reglement van orde**

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 222.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake de bedieningstijden van de bruggen over het Kanaal door Walcheren:

(ingekomen: 9 augustus 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Waarom worden de „Stationsbrug” en de „Schroebrug” ook zeer vaak buiten de gepubliceerde bedieningstijden geopend voor louter de pleziervaart/recreatievaart?	1.	In de meeste gevallen worden de Stationsbrug en de Schroebrug binnen de gepubliceerde bedieningstijden geopend voor louter de pleziervaart/recreatievaart. Er zijn situaties waarin soms afgeweken wordt van de gepubliceerde bedieningstijden: - Indien er een aanvraag is van een hulpdienst om de Schroebrug of de Stationsbrug te mogen passeren. De hulpdienst krijgt voorrang boven de scheepvaart. In dit geval wordt de brug een half uur later bediend. - Indien de trein vertraging heeft, wordt getracht: - de brugopening van de Schroebrug ook iets uit te stellen, zodat de brugopening zoveel mogelijk tegelijk met de sluiting van de spoorbomen over de Schroeweg plaatsvindt. - de brugopening van de Stationsbrug ook iets uit te stellen, zodat treinreizigers die uitstappen op station Middelburg te voet of per fiets de Stationsbrug kunnen oversteken voordat de brug geopend wordt voor de scheepvaart. - Indien er boten met grote snelheidsverschillen varen tussen de Draaibrug Souburg en de Schroebrug. Vanwege de grote afstand tussen deze twee bruggen, wordt er bij grote snelheidsverschillen voor gekozen om de Schroebrug enkele minuten later te openen voor de scheepvaart. Doel is om de totale openingsduur en hinder voor het wegverkeer te beperken. - Indien weersomstandigheden zoals storm het niet toelaten om boten veilig lang te laten wachten op een volgende brugopening.
2.	Worden ook de andere bruggen over het Kanaal door Walcheren, buiten de gepubliceerde bedieningstijden, geopend (voor de pleziervaart/recreatievaart)?	2.	Ook de andere bruggen kunnen in incidentele gevallen buiten de gepubliceerde bedieningstijden worden geopend voor de pleziervaart/recreatievaart, vanwege de passage van hulpdiensten of omdat de trein vertraging heeft.

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
3.	In een twitterbericht van de Provincie Zeeland van 29.07.2021 staat: „Kom niet voor verrassingen te staan.. of een open brug. Of je nu zelf gaat varen of dat je juist over onze bruggen of sluizen moet; het is goed om alvast op de hoogte te zijn wanneer ze geopend of juist gesloten zijn. Je vindt de bedieningstijden op http://bit.ly/bruggensluizen ” Helaas kloppen deze bedieningstijden (althans voor de bruggen in Middelburg) niet, waarom brengt de Provincie Zeeland dan toch dit bericht uit? Of zijn GS niet op de hoogte van de vele openingen van de brug buiten de gepubliceerde bedieningstijden?	3.	De Provincie Zeeland beoogt met het in uw vraag genoemde twitterbericht zowel vaarweggebruikers als weggebruikers zo goed mogelijk te informeren over de beschikbaarheid van de bruggen tijdens hun reis. Onderaan de website waarnaar gelinkt wordt is aangegeven dat de bedieningstijden richttijden zijn, die de Provincie Zeeland zo goed als mogelijk probeert na te leven. Door (onvoorziene) omstandigheden bestaat de mogelijkheid dat bedieningstijden niet altijd volledig gehaald worden. We vragen daarvoor begrip van de reizigers.
4.	Willen GS er voor zorgen dat de bruggen over het Kanaal door Walcheren niet buiten de gepubliceerde bedieningstijden geopend worden? Zo neen, waarom niet?	4.	Nee. Door (onvoorziene) omstandigheden, zoals de onder het antwoord op vraag 1 beschreven situaties, bestaat de mogelijkheid dat bedieningstijden niet altijd volledig gehaald worden. Door zoveel als mogelijk is de bruggen binnen de gepubliceerde bedieningstijden te openen, maar daarin wel enige flexibiliteit te behouden, kan beter ingespeeld worden op de actuele verkeers- en weersituatie en kan voorrang worden gegeven aan die verkeersdeelnemers van wie de belangen op dat moment het zwaarste wegen.
5.	De FVD-fractie is er voorstander van dat de bruggen over het Kanaal door Walcheren slechts op enkele vaste momenten per dag voor pleziervaart/recreatievaart geopend worden. Zijn GS bereid aan deze wens tegemoet te komen? Zo neen, waarom niet?	5.	Buitenom de (onvoorziene) omstandigheden, zoals de onder het antwoord op vraag 1 beschreven situaties, is er reeds sprake van acht vaste momenten per dag in beide vaarrichtingen dat de bruggen over het Kanaal door Walcheren voor de pleziervaart/recreatievaart geopend mogen worden. Op deze wijze beoogt GS de hinder voor de weggebruikers te beperken doordat minder brugopeningen nodig zijn, en de pleziervaart/recreatievaart enkele keren per dag een snelle doorvaart over het kanaal te verlenen.

MIDDELBURG, 1 oktober 2021

Namens fractie: Forum voor Democratie,
De heer Walravens en de heer Bos

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

Provinciale Staten

Zaaknummer: 96370

Vragen van het statenlid Robert Koevoets en Robèrt Brunke (ProZeeland) ingevolge artikel 44 reglement van orde

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 223.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake Zanddijk hogere kosten tracé Roze/Zwart:

(ingekomen: 2 augustus 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Er gaan geruchten dat bij de keuze voor het tracé Roze / Zwart mogelijk sprake zal zijn van hoge extra kosten (miljoenen) ivm het op deltahoogte houden cq brengen van de Zanddijk / Molendijk danwel ivm eisen die Rijkswaterstaat stelt aan de uitvoering van dat tracé. Is dit juist?	1.	Nee. De Provincie heeft de Zanddijk, in de Omgevingsverordening Zeeland, formeel aangewezen als onderdeel van het stelsel van regionale waterkeringen. De normering voor de regionale waterkeringen is, gelet op de functie die deze keringen vervullen voor de waterveiligheid, herijkt in het kader van het project NRW (Normering Regionale Waterkeringen), waarin het waterschap participeerde. Voor de Zanddijk houdt de norm in dat behoud van het huidige profiel (en daarmee ook het handhaven van de huidige kruinhoogte) het uitgangspunt is.
2.	Is hier overleg over geweest met betrokken partners?	2.	De normering voor de genoemde regionale waterkering is in het bestuurlijk overleg Normering Regionale Waterkeringen met betrokken partners behandeld en akkoord bevonden. Recentelijk is hier ook nog een overleg over geweest met het Waterschap en toen is geconcludeerd dat de onder 1. genoemde normering en onderbouwing correct is.
3.	Wat is de status hiervan?	3.	Zie het antwoord op vraag 2.

MIDDELBURG, 28 september 2021

Namens fractie: ProZeeland,
Robert Koevoets en Robèrt Brunke

Gedeputeerde Staten

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

Provinciale Staten

Zaaknummer: 84516

**Vragen van het statenlid Martin Bos en Frad Walraven (Forum voor democratie)
ingevolge artikel 44 reglement van orde**

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2020 nummer 224.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake Cultuurbus:

(ingekomen: 6 augustus 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Waarom is er voor gekozen om subsidie voor busvervoer via een stichting te laten verlopen en waarom kunnen scholen niet rechtstreeks geld aanvragen bij de Provincie?	1.	De uitgangspunten voor de Zeeuwse aanpak zijn gebaseerd op OCW beleid voor het stimuleren van cultuurbezoek tijdens de schoolloopbaan. Het dient vooral pragmatisch en praktisch te zijn: direct aansluiten op het rijksbeleid met aanvullende, breed toepasbare faciliteiten, simpele voorwaarden en goede service. De Provincie Zeeland heeft Cultuurkwadraat gevraagd met een projectplan te komen, nadat er in 2018 extra middelen voor het actief stimuleren van cultuurbezoek door leerlingen in Primair Onderwijs en onderbouw Voortgezet Onderwijs vrijgemaakt waren. Om zoveel mogelijk ritten mogelijk te maken is in de pilotperiode in 2018 gewerkt aan het huidige systeem met een goed toegankelijk reserveringssysteem; betrouwbaar en eenvoudig voor de school, voor de vervoersmaatschappij en voor de budgethouder. De scholen vragen geen subsidie aan, maar reserveren een busrit. Het zou minder efficiënt en duurder zijn wanneer scholen eerst een subsidie bij de provincie aan moeten vragen om vervolgens ieder afzonderlijk afspraken met een vervoerder te maken. Dat kost meer tijd, meer geld en meer inspanningen van alle betrokkenen. Via het reserveringssysteem met culturele kaart* op www.cultuurkwadraat.nl kunnen scholen gemakkelijk een aanvraag indienen voor een busrit. De volgende afspraken liggen ten grondslag aan het reserveringssysteem: - Contractafspraken met vervoerder AMZ, Borssele in Zeeland. - Vervoer in Zeeland voor scholen kosteloos. Een eigen bijdrage van 50 % scholen voor cultuurbezoek buiten Zeeland. - Maximaal 55 personen per bus (inclusief begeleiders). - Minimaal 1 begeleider op 15 leerlingen. *Op de website van Cultuurkwadraat is een

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
			culturele kaart te vinden die fungeert als informatie- en inspiratiebron voor scholen: - digitaal portaal tot voor Zeeuwse scholen interessant Zeeuws cultuuraanbod, aangevuld met aanbod van buiten de regio. Aanbod van Zeeuwse musea en Erfgoed Zeeland, instellingen als ZB Planbureau, CBK Zeeland, Zeeland Theaters, Zeeuwse Concertzaal, filmhuizen en andere relevante podia.
2.	Hoeveel ritten zijn er i.h.k.v. de cultuurbus uitgevoerd in de jaren 2019, 2020 en tot en met nu toe in 2021? (Graag beantwoording uitsplitsen per jaar.)	2.	2019: 135 busritten. Dit betreft periode oktober t/m december, vanwege de start van De Cultuurbus in schooljaar 2019-2020. 2020: 343 aangevraagd, 174 uitgevoerd, 91 in de wacht, 78 geannuleerd (ivm corona). 2021 uitgevoerd tot 01-09: 56 gepland vanaf 01-09 tot 31-12: 129. Tot 31-09-2021 kunnen scholen nog busritten aanvragen. Naar verwachting zullen er minimaal 200 busritten in 2021 (ondanks corona) worden uitgevoerd.
3.	Hoeveel ritten in 2019, 2020 en 2021 zijn naar een bestemming gegaan buiten Zeeland? (Graag beantwoording uitsplitsen per jaar.)	3.	2019: 3 ritten naar 2 verschillende bestemmingen: In Flanders Fields (Ieper) en Kunsthall (Rotterdam) 2020: 5 ritten naar 4 verschillende bestemmingen: Stedelijk Museum Amsterdam, Naturalis (Leiden), Kunsthall (Rotterdam), Nederlands Drukkerijmuseum (Etten-Leur) 2021 tot nu toe: 3 ritten met 3 verschillende bestemmingen: Naturalis (Leiden), Kunsthall (Rotterdam), Natuurpodium Bergen op Zoom
4.	Wie bepaalt welke musea, theaters, bioscopen, concertzalen en andere culturele instellingen bezocht worden?	4.	De scholen bepalen dat zelf. Zij kunnen ervoor kiezen een arrangement af te nemen bij een van de drie cultuureducatie centra in Zeeland maar kunnen er ook voor kiezen om zelf een losse activiteit te organiseren.
5.	Wat zijn de criteria om deze subsidie te krijgen?	5.	Zie antwoord bij 1.
6.	Welk percentage van de verstrekte subsidie ging er in de genoemde jaren op aan de gemeenkosten, "overhead", van de stichting? (Graag beantwoording uitsplitsen per jaar.)	6.	Op basis van de begroting 17,5 %. De subsidie heeft een looptijd van 3 jaar, de financiële verantwoording volgt achteraf.
7.	Zijn GS het met de FVD-fractie eens dat het vreemd is dat, terwijl er in 2020 en tot en met	7.	Zoals bij vraag 1 al aangegeven voert Cultuurkwadraat dit uit op initiatief van de Provincie Zeeland.

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
	nu toe in 2021 minder ritten zijn uitgevoerd, de stichting Cultuurkwadraat toch aangeeft dat het subsidiebedrag niet toereikend is?		In aanvang was duidelijk dat met de subsidie maximaal 200 ritten per jaar bekostigd kunnen worden. De vraag van de scholen overtreft de verwachting en budgettaire ruimte. Uit de beantwoording van vraag 2 blijkt dat er zelfs in coronajaren nog meer dan het minimaal opgenomen aantal ritten in de beschikking is uitgevoerd. Naar aanleiding van de toename in de vraag waren er verkennende gesprekken over mogelijk ophogen van de subsidie om te voldoen aan de stijgende vraag. Dit is nog niet opgevolgd door een daadwerkelijke aanvraag omdat door uitval door corona niet alle busritten uitgevoerd konden worden en men daardoor tot op heden uitkwam met het budget. De verwachting is dat voor 2022 de vraag ook de ruimte weer overtreft en daarom zal dit najaar opnieuw het gesprek gevoerd worden over een extra aanvraag.
8.	En waar is het geld dan aan gespendeerd als het niet is uitgegeven aan busvervoer van scholieren naar culturele instellingen?	8.	Alle middelen vanuit de subsidie worden ingezet om conform de prestatie afspraken in de beschikking (zie bijlage) uit te voeren.

MIDDELBURG, 28 september 2021

Namens fractie: Forum voor Democratie

Gedeputeerde Staten

Martin Bos en Fred Walraven

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

Zaaknummer: 84483

Vragen van het statenlid Inez Flameling en Ralph van Hertum (PvdA) ingevolge artikel 44 reglement van orde

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 225.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake de cultuurbus:

(ingekomen: 5 augustus 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Zijn Gedeputeerde Staten net als de PvdA enthousiast over de cultuurbus? Graag een toelichting	1.	De uitgangspunten voor de Zeeuwse aanpak zijn gebaseerd op OCW beleid voor het stimuleren van cultuurbezoek tijdens de schoolloopbaan. Het aanbieden van busvervoer heeft er toe geleid dat er tot op heden duizenden leerlingen naar Zeeuwse en niet Zeeuwse culturele instellingen zijn geweest. 2019 (oktober t/m december): 2.105 2020: 5.272 2021: tot nu toe 1.594, nog verwacht: 3.764 en meer De vraag van de scholen overtreft het budget, waaruit blijkt dat het aanbieden van busvervoer een effectief instrument is om het cultuurbezoek tijdens de schoolloopbaan te stimuleren.
2.	De PvdA krijgt signalen dat het budget van de cultuurbus niet voldoende is om alle ritten voor de komende schooljaren te subsidiëren. Zijn Gedeputeerde Staten bereid om aanvullende financiële middelen beschikbaar te stellen voor de cultuurbus? Graag een toelichting	2.	Door corona is de uitvoering mogelijk gebleven binnen budget, maar voor 2022 verwachten we dat de vraag weer zal stijgen naar het niveau van 2020 (343 aanvragen waar maximaal 200 ritten mogelijk zijn). Het stimuleren van cultuurbezoek tijdens de schoolloopbaan is nog altijd in lijn met landelijk en provinciaal beleid. We hebben dan ook de intentie dit najaar met Cultuurkwadraat hierover in overleg te gaan.
3.	De cultuurbus is een vierjarig project. Zijn Gedeputeerde Staten voornemens om de cultuurbus langer te laten rijden dan deze vier jaar en daarvoor passend budget bijeen te zoeken? Graag een toelichting	3.	Die afweging zal nog worden gemaakt.
4.	De PvdA weet dat andere doelgroepen ook gebruik willen maken van de cultuurbus. Hoe kijken Gedeputeerde Staten hier tegenaan? Graag een toelichting	4.	Het busvervoer voor leerlingen naar culturele instellingen wordt bekostigd uit het cultuurbudget. Het is een vorm van doelgroepen vervoer dat mogelijk navolging kan vinden op andere beleidsterreinen vanuit hun doelstellingen. Er zijn geen voornemens om voor andere doelgroepen beleid te verbreden.
5.	De Cultuurbus is een succes. Educatie en cultuur worden samengebracht. Hebben	5.	Zie het antwoord bij vraag 4.

Vragen aan gedeputeerde staten	Antwoorden van gedeputeerde staten
Gedeputeerde Staten ook nagedacht over een natuur- en / of sportbus? Waarom wel / niet?	

MIDDELBURG, 28 september 2021

Namens fractie: PVDA

Gedeputeerde Staten

Inez Flameling en Ralph van Hertum

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

Provinciale Staten

Zaaknummer: 96512

Vragen van het statenlid Jeffrey Oudeman en Rinus van 't Westeinde (CDA) ingevolge artikel 44 reglement van orde

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland augustus 2021 nummer 226.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake Kamernood onder studenten:

(ingekomen: 27 augustus 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Heeft GS kennisgenomen van het nieuwsbericht "Groot tekort aan studentenkamers in Middelburg en Vlissingen: Huilende ouders en studenten" (PZC)?	1.	Ja.
2.	Deelt GS de mening van de CDA Statenfractie dat de bèta campus (onder meer bedoeld om Zeeland nog aantrekkelijker te maken voor studenten) zijn doel voorbijschiet als er geen passende huisvesting kan worden aangeboden aan (nieuwe) studenten?	2.	Ja, kwalitatief hoogwaardige huisvesting is een belangrijke randvoorwaarde om Zeeland aantrekkelijk te maken voor studenten.
3.	Is de huisvestingsproblematiek in de stuurgroep van Campus Zeeland besproken? Zo ja, heeft dit geleid tot het ondernemen van actie(s)?	3.	Ja, dit is besproken. De stuurgroep ziet een mogelijke procesrol voor Campus Zeeland t.a.v. de studentenhuisvesting in Zeeland. De voorzitter Campus Zeeland heeft naar aanleiding hiervan gesproken met de bestuurders van HZ, UCR en de gemeente Middelburg en blijft met hen in gesprek.
4.	Kan GS aangeven waardoor de huisvestingsproblematiek voor studenten momenteel ook in Middelburg & Vlissingen zo groot is?	4.	Dit heeft diverse redenen. Op de eerste plaats is de toename van het aantal studenten voor het studiejaar 2021 – 2022 hoger dan voorheen. Ten tweede waren niet alle voor studentenhuisvesting gereserveerde kamers beschikbaar voor dit studiejaar en is de geplande extra- en nieuwe studentenwoningen ten behoeve van HZ en UCR studenten pas gereed het eerste kwartaal van 2022 (deze zijn in het volgende studiejaar dus wel beschikbaar). Daarnaast nemen wij de tendens waar dat onderwijsinstellingen meer dan voorheen studentenhuisvesting inzetten om studenten naar hun onderwijsinstelling toe te (ver)leiden. Sinds de oprichting in 2004 is UCR een residentieel college wat onder meer huisvesting garandeert. Tegenwoordig is het ook HZ beleid om woonruimte vaker te verbinden aan studeren aan de HZ (zeker richting studenten uit het buitenland).

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
5.	Is de huidige omvang van de huisvestingsproblematiek voor (nieuwe) studenten onverwacht of was deze voorzien?	5.	Wij hadden dit niet voorzien en vernamen dit op een moment dat het niet mogelijk was om via reguliere kanalen en eventuele subsidieregelingen voorzieningen te treffen.
6.	Hoe ziet de meerjarenverwachting er voor deze huisvestingsproblematiek uit? Hoe kijkt GS in dat licht naar het bericht over Woongoed Middelburg, dat later op 27 augustus op de website van de PZC verscheen dat Woongoed aangeeft nieuwbouw voor studenten via de bestuursrechter te willen blokkeren omdat men verwacht dat er met de aangekondigde nieuwbouw op termijn leegstand zal zijn?	6.	De Provincie Zeeland en gemeenten hebben onlangs de Zeeuwse Woonagenda vastgesteld. Het realiseren van een flexibele schil voor de woningmarkt is een actielijn uit de woonagenda. Voor de doelgroepen die gebruik zouden kunnen maken van deze flexibele schil, waaronder HBO en WO studenten, is in beeld gebracht wat de behoefte is aan flexwonen. Na oplevering van de huisvesting aan de Kanaalweg en de uitbreiding aan de Poelendaeleweg in Middelburg zou het aanbod passend moeten zijn op de vraag. En wat er daarna nodig is, is onder meer afhankelijk van de ontwikkeling van het Delta Kenniscentrum, het succes van UCR Engineering en de nieuwe bachelor en master opleidingen van HZ. De kwaliteit van huisvesting speelt daarnaast mee in de keuze voor een opleiding.
7.	Heeft GS in beeld welke risico's investeerders mogelijk hindert in het ontwikkelen van studentencomplexen in Zeeland?	7.	Wij zien dat er op dit moment geïnvesteerd wordt in het ontwikkelen van studentencomplexen in Zeeland. Er is een huisvestingscomplex met 230 eenheden in aanbouw aan de Kanaalweg in Middelburg (Woongoed Middelburg). Onlangs is er huisvesting gecreëerd (81 eenheden) op het terrein van Delta aan de Poelendaeleweg (ZIB) die de investeerder graag nog verder wil uitbreiden. En eerder heeft een andere investeerder de voormalige MAVO-scholen in Vlissingen omgebouwd tot moderne studentenhuusvesting. Wij hebben derhalve niet het idee dat er nu risico's zijn die investeerders hinderen risico's te nemen.
8.	Welke (creatieve) oplossingen voor de (zeer) korte termijn en middellange termijn zijn er voor de huisvestingsproblematiek van (nieuwe) studenten? Welke rol kan en wil de Provincie Zeeland hierin spelen?	8.	Het Rijk en Provincie Zeeland stimuleren flexwonen in Zeeland. Studentenhuisvesting met campuscontract (tijdelijk huurcontract tot het einde van de studie) vallen onder flexwonen. Hiervoor financieren het Rijk en de Provincie versnellingskamers van de RVO en pilots met het expertteam Woningbouw van de RVO. Het Rijk stelt daarnaast dit najaar de Regeling huisvesting aandachtsgroepen (waaronder studenten) open voor huisvestingsprojecten die binnen 5 jaar gerealiseerd kunnen worden. De Provincie heeft voor iedere regio in Zeeland een kleine stimuleringsbijdrage beschikbaar voor een innovatieve pilot rond flexwonen.

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
			Een pilot is innovatief als andere partijen ervan kunnen leren wat impliceert dat het vernieuwend is voor Zeeland. De regio Walcheren kan in dit kader een pilot rond studentenhuisvesting voordragen.
9.	Is GS bereid om in elk geval alle betrokken partijen op zo kort mogelijke termijn bij elkaar te brengen om de huisvestingsproblematiek van (nieuwe) studenten en mogelijke oplossingen hiervan samen te bespreken?	9.	Rekening houdend met ieders rol, verantwoordelijkheden en positie zijn wij op verzoek van partijen, bereid om hierin als Provincie Zeeland / Campus Zeeland een procesrol op te pakken. Met de oplevering van de nieuwe huisvesting in Middelburg zal op korte termijn de urgentie t.a.v. studentenhuisvesting verdwijnen. Om Zeeland (nog) aantrekkelijker te maken om te studeren, werken en wonen is het goed om met elkaar in gesprek te blijven over de ontwikkeling van Walcheren als 'studentenregio' in het algemeen en kwantiteit en kwaliteit van de studentenhuisvesting in het bijzonder.

MIDDELBURG, 28 september 2021

Namens fractie: CDA,
Jeffrey Oudeman
Rinus van 't Westeinde

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

statenstukken

Zaaknummer: 81645

Vragen van de statenleden Anton Geluk en Frank Kuijpers (CDA) ingevolge artikel 44 reglement van orde

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 227.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake Beheer jacobskruiskruid:

(ingekomen: 28 juli 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Heeft GS in beeld hoe groot het probleem van Jacobskruiskruid in Zeeland is?	1.	Jacobskruiskruid produceert zogenaamde pyrrolizidine alkaloiden (PA's), net als een groot aantal andere inheemse plantensoorten. PA's zijn niet direct giftig, maar worden omgezet in giftige pyrrolen in de lever. PA's zitten in de hele plant, met de hoogste concentratie in de bloemen. In het veld wordt jacobskruiskruid niet gegeten door grazende dieren vanwege de bittere smaak. In gekuild gras en hooi verliest het de bittere smaak waardoor dieren het toch kunnen binnenkrijgen. Pyrrolen tasten de lever aan, zowel door het eten van veel planten in korte tijd (acute vergiftiging) als door het eten van kleinere hoeveelheden gedurende een langere periode (chronische vergiftiging). Een hoeveelheid vanaf 3% (koeien) tot 7% (paarden) van het lichaamsgewicht aan jacobskruiskruid leidt tot leverfalen en kan zelfs tot de dood leiden. Schapen en geiten zijn 10 tot 15 keer minder vatbaar voor de giftigheid van Jacobskruiskruid omdat bacteriën het gif in de maag afbreken. Er is weinig bekend over het daadwerkelijk aantal dieren dat ziek is geworden of is overleden als gevolg van vergiftiging door het jacobskruiskruid. Volgens de Rijksuniversiteit Utrecht komt vergiftiging van paarden door jacobskruiskruid weinig voor en zijn er slechts weinig bevestigde gevallen. Waarschijnlijk gaat het landelijk om enkele tientallen paarden per jaar die ziek worden of dood gaan door het eten van jacobskruiskruid. Bij Royal GD (de Gezondheidsdienst voor Dieren) zijn de laatste drie jaar geen gevallen bekend van ziekte of sterfte bij rundvee door jacobskruiskruid. Jacobskruiskruid kan vooral gevonden worden in de duinen, zandige wegbermen, dijken of andere (natuur)gebieden met een zandige, voedselarme en meestal droge ondergrond.

Vragen aan gedeputeerde staten	Antwoorden van gedeputeerde staten
2. Door pluisvorming gaat de verspreiding van deze plant snel. Vindt GS, net als de CDA-statenfractie, dat ander beheer nodig is om deze verspreiding tegen te gaan en de plant te bestrijden? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?	2. Jacobskruiskruid zal zich met name vestigen op schrale, zanderige gronden. Een ongebreidelde toename door verspreiding van het zaad valt derhalve niet te verwachten. Jacobskruiskruid is een algemene soort die in heel Nederland voorkomt. Het Basisrapport voor Rode Lijst vaatplanten 2012 dat in 2015 is gepubliceerd, laat zien dat de verspreiding van de soort is toegenomen sinds 1950. Meetgegevens van FLORON laten zien dat er de afgelopen tien jaar geen sprake meer is van een toename. Wetenschappers vermoeden dat de massale bloei en toename van dit jaar te maken heeft met de droge zomers van de afgelopen jaren. Hierdoor zijn meer open plekken ontstaan in bermen, waar een pionierssoort als jacobskruiskruid gebruik van maakt. Ook kan het zijn dat de soort, door veranderd maaibeheer ten gunste van de biodiversiteit, vaker bloeiend wordt waargenomen. De toename van de soort wordt volgens wetenschappers verklaard door een combinatie van verschillende factoren. Jacobskruiskruid heeft zich voornamelijk op eigen kracht verspreid. Een verbod op het in bloei laten komen van jacobskruiskruid lijkt onbegonnen werk. In tegenstelling tot de akkerdistel is jacobskruiskruid geen storingsplant en komt hij in veel van de door ons en natuurbeheerders gewenste vegetatietypen voor. In bijna alle wegbermen, min of meer natuurlijk beheerde graslanden/gazons en natuurlijke vegetaties komt de plant voor. Het ter bestrijding van jacobskruiskruid maaien van al die terreinen leidt tot een gigantische kostenpost. Bovendien blijft bij maaien de plant nog steeds aanwezig in graslanden en kan deze nog steeds worden opgenomen door vee of terechtkomen in het hooi. Om opname van jacobskruiskruid door vee onmogelijk te maken dient de plant volledig te worden verwijderd. Dit is een terugkerende, zeer arbeidsintensieve en daarmee kostbare bezigheid. Het maaien van jacobskruiskruid alleen om verspreiding van het zaad te voorkomen lijkt niet zinvol.
3. Deelt het college van GS de mening van de CDA-Statenfractie dat gezamenlijk optrekken tegen dit kruid met bijvoorbeeld gemeente, waterschap en andere instanties een begin kan zijn van een globale aanpak? Kan het college aangeven welke partij het meest aangewezen is om hierin te coördineren?	3. Het jacobskruiskruid is wijdverspreid in Nederland. De plant verspreidt zich vooral via (schrale) wegbermen, waardoor er een belangrijke verantwoordelijkheid ligt bij de weg(berm)beheerders. Dit zijn Rijkswaterstaat, provincies en waterschap. Verschillen in aanpak zijn daardoor onvermijdelijk. Dit hoeft geen probleem te

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
			vormen. Niet op alle plekken vormt de verspreiding van het jacobskruiskruid immers een risico en niet overal is daarom bestrijding van het jacobskruiskruid gewenst, ook gezien de waarde van de soort voor de biodiversiteit.
4.	In hoeverre kan de kracht van de samenleving benut worden bij de bestrijding van dit kruid?	4.	Het is vooral van belang dat hooiland vrij wordt gehouden van de plant. Exemplaren in een weide waar paarden of rundvee grazen kunnen geen kwaad zolang er voldoende ander voedsel beschikbaar is. Er is voor houders van vee voldoende informatie te vinden om de plant op adequate wijze te beheersen en de verspreiding te beperken. Door de landbouwer en veehouder zijn zelf eenvoudig maatregelen te treffen. De Provincie wil desgewenst informatie verstrekken aan landbouw- en natuurorganisaties hoe maatregelen getroffen kunnen worden.
5.	Ziet het college aanleiding om Zeeuwen en bezoekers aan de provincie actiever te informeren over de gevaren van het Jacobskruiskruid?	5.	Voor vergiftigingsrisico's door opname van jacobskruiskruid is geen actief overheidshandelen noodzakelijk. Betrokkenen kunnen voldoende op de hoogte zijn van mogelijke gevaren en daar gepaste maatregelen tegen treffen.

MIDDELBURG, 6 oktober 2021

Namens fractie: CDA
Anton Geluk en Frank Kuijpers

Gedeputeerde Staten
Drs. J.M.M. Polman
A.W. Smit

Zaaknummer: 81644

Vragen van het statenlid François Babijn (PvZ) ingevolge artikel 44 reglement van orde

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 228.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake Jacobskruiskruid:

(ingekomen: 27 juli 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	(a) Is uw college het eens met de ZLTO die aandringt op bestrijding van Jacobskruiskruid en de situatie urgent noemt? (b) Zo nee, waarom niet? (c) Zo ja, welke stappen gaat uw college dan ondernemen om deze problematiek aan te pakken?	1.	Jacobskruiskruid is een inheemse soort die van nature in Nederland thuishoort en zeer waardevol is voor de Nederlandse biodiversiteit. Er zijn meer dan 150 Nederlandse soorten insecten bekend die de plant gebruiken als voedselplant, waaronder meerdere Rode Lijst-soorten. Naast de functie als voedselleverancier is jacobskruiskruid ook voor meer dan 30 soorten de plant die wordt gebruikt voor de voortplanting (waardplant). In bijna alle wegbermen, min of meer natuurlijk beheerde graslanden/gazons en natuurlijke vegetaties komt de plant voor. Het ter bestrijding van jacobskruiskruid maaien van al die terreinen leidt tot een gigantische kostenpost. Bovendien blijft bij maaien de plant nog steeds aanwezig in graslanden en kan deze nog steeds worden opgenomen door vee of terechtkomen in het hooi. Voor vergiftigingsrisico's door opname van jacobskruiskruid is geen actief overheidshandelen noodzakelijk. Betrokkenen kunnen voldoende op de hoogte zijn van mogelijke gevaren en daar gepaste maatregelen tegen treffen.
2.	a) Kan uw college bevestigen dat Jacobskruiskruid in bermen en op andere locaties is ingezaaid en nog steeds wordt ingezaaid in Zeeland? (b) Zo ja, wie is/zijn daarvoor verantwoordelijk? (c) Denkt uw college dat de kosten, voor de noodzakelijke bestrijding van deze uiterst giftige plant, o.a. gelegd kunnen worden bij die verantwoordelijke(n)?	2.	Nee, niet voor wat betreft de Provinciale wegbermen. Jacobskruiskruid heeft zich voornamelijk op eigen kracht verspreid.
3.	Het feit is dat als een veehouder koeien laat grazen in een weide die te weinig voedsel bevat en de koeien vervolgens ook niet bijvoert, dan krijgt die veehouder binnen de kortste keren een proces-verbaal aan zijn broek en kan zijn veestapel in beslag worden genomen!	3.	Dierenleed en dierenmishandeling dient waar mogelijk voorkomen respectievelijk afgekeurd te worden. Het behoort tot de verantwoordelijkheid van veehouders dat zij goed voor hun dieren zorgen.

Vragen aan gedeputeerde staten	Antwoorden van gedeputeerde staten
(a) Is uw college, met dat feit in het achterhoofd, met ons van mening dat in de wetenschap dat als in tijden van voedselschaarste en droogte runderen en paarden wel Jacobskruiskruid gaan eten, terwijl zij dat normaalgesproken mijden, met name de dieren in de 'Nieuwe Natuurgebieden' gemonitord dienen te worden, omdat deze gebieden per definitie voedselarm worden ingericht? (b) Of is uw college het niet met de PARTIJ VOOR ZEELAND (PVZ) eens dat dierenleed/dierenmishandeling te allen tijde aangepakt dient te worden, en beter nog, dient te worden voorkomen?	

MIDDELBURG, 6 oktober 2021

Namens fractie: PvZ

François Babijn

Gedeputeerde Staten

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

Zaaknummer: 81479

Vragen van het statenlid Walravens en Bos (Forum voor Democratie) ingevolge artikel 44 reglement van orde

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 229.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake uitbesteden van werk aan private bedrijven / “de markt” door de provincie dat ook door ambtenaren zou kunnen worden gedaan:

(ingekomen: 29 juli 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Wat is de huidige omvang van de provinciaal ambtelijke organisatie in fte's?	1.	Provincies rapporteren jaarlijks via de Personeelsmonitor gezamenlijk over personeelscijfers. De gegevens over 2020 zijn gepubliceerd. Vanwege de gevraagde vergelijking in vraag 3 geven wij u de omvang (fte's en personen) per 31 december 2020. De omvang van de provinciaal ambtelijke organisatie (inclusief Rekenkamer en Statengriffie) was op 31 december 2020 533,5 fte.
2.	Wat is de huidige omvang van de provinciaal ambtelijke organisatie in aantallen personen?	2.	De omvang van de provinciaal ambtelijke organisatie (inclusief Rekenkamer en Statengriffie) was op 31 december 2020 637 personen (50% van de medewerkers werkt in deeltijd).
3.	Hoe verhoudt zich dat tot de overige 11 provincies?	3.	Zeeland heeft na Flevoland (418,3 fte) en Drenthe (512,3 fte) de kleinste ambtelijke organisatie.
4.	Is over de grootte en het takenpakket van de organisatie benchmarkonderzoek gedaan met die andere 11 provincies?	4.	De cijfers met betrekking tot totale omvang worden jaarlijks gepresenteerd in de Personeelsmonitor. Bij ons is niet bekend dat er de afgelopen jaren aanvullend benchmarkonderzoek is gedaan naar de grootte en het takenpakket van de provinciale organisaties.
5.	Zo ja, wat zijn daarvan de resultaten?	5.	Niet van toepassing.
6.	Wat is de opvatting van de provincie over de vereiste minimale omvang van de ambtelijke formatie, ook in relatie tot de massale uitstroom via een speciale vertrekregeling, enkele jaren geleden door zeer veel ervaren ambtenaren, waarbij ook specifieke kennis is verloren gegaan? (Waarbij het soms ook ging om verloren kennis die de provincie achteraf liever had willen behouden).	6.	De omvang van de provinciale organisatie dient minimaal in balans te zijn met het maatschappelijke ambitieniveau. Bij een wijzigend ambitieniveau maken de financiële en personele consequenties onderdeel uit van de reguliere planning & control-cyclus.
7.	Heeft de provincie nu te veel of te weinig ambtenaren en hebben GS plannen om dat aantal te vergroten of juist te verkleinen?	7.	Op dit moment past de totale omvang de provinciale organisatie bij het huidige maatschappelijke ambitieniveau. Op het moment dat het ambitieniveau wijzigt dan hoort daar opnieuw bij dat wij bezien hoe dit

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
			in verhouding staat tot de omvang van de ambtelijke organisatie.
8.	Willen GS een zo klein mogelijke ambtelijke organisatie en tegelijkertijd zoveel mogelijk werk uitbesteden aan externe bedrijven: de markt?	8.	Wij streven naar een ambtelijke organisatie die zo effectief en efficiënt mogelijk is ingericht en houden daarbij rekening met onze maatschappelijke rol van goed werkgeverschap voor een afspiegeling van de Zeeuwse maatschappij. Wij hebben geen ambitie om zoveel mogelijk werk uit te besteden aan externe bedrijven en maken daarin afgewogen keuzes op basis van inhoudelijke, genoemde maatschappelijke en financiële afwegingen. Zoals bijvoorbeeld het geval is geweest bij inrichting van onze facilitaire dienstverlening.
9.	Zo ja welke visie ligt daaraan ten grondslag?	9.	Zie ons antwoord bij vraag 8.
10.	Als er sprake is van "zoveel mogelijk uitbesteden", is dat dan aantoonbaar efficiënter en/of effectiever? En zo ja, waaruit blijkt dat dan?	10.	Er is geen sprake van "zoveel mogelijk uitbesteden".

MIDDELBURG, 12 oktober 2021

Namens fractie: Walravens en Bos

Forum voor Democratie

Gedeputeerde Staten

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

Zaaknummer: 99009

Vragen van statenleden Bos en Walravens (Forum voor Democratie) ingevolge artikel 44 reglement van orde

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 230

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake Zonnepark Koudekerke:

(ingekomen: 11 oktober 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Zijn GS bekend met het voornemen voor een mogelijk project voor een zonnepark van maar liefst 10.000 panelen in Koudekerke?	1.	Ja.
2.	Is over dit project al overleg geweest tussen de Gemeente Veere en Provincie Zeeland? Zo ja, wat is er besproken? Zo nee, wordt het dan niet eens tijd voor een gesprek op initiatief van de Provincie?	2.	Ja, de gemeente heeft ons hierover geïnformeerd. Het gaat om een kleinschalig project van circa 2,5 hectare, met veel draagvlak onder de inwoners van Koudekerke. Het is passend binnen het zonbeleid.
3.	Is het de bedoeling dat voor dit project (zonnepark + periferie zoals beschreven in het PZC artikel) bestaande agrarische grond wordt gebruikt?	3.	De grond is in gebruik als weiland.
4.	Hoeveel subsidie gaat dit project kosten als het mag doorgaan?	4.	Dat is ons niet bekend. Subsidie wordt verstrekt door de Rijksoverheid. Niet door de provincie.
5.	In het coalitieakkoord wordt ruimte gelaten voor zonneparken op landbouwgrond (het is niet expliciet verboden). Zeeuwse gemeentes zijn stelselmatig bezig goede landbouwgrond in te ruilen voor zonneparken. De FVD-fractie is hier tegen (schaarse en uitstekende landbouwgrond mag niet worden omgezet in een zonnepark) en vindt dat de huidige Zeeuwse regels niet hard en duidelijk genoeg zijn. Is GS nu wel bereid om uit te spreken dat zonnepanelen het dak op kunnen en de huidige Zeeuwse agrarische gronden enkel en alleen gebruikt mogen worden voor agrarische doeleinden?	5.	Wij zien daarvoor geen aanleiding. Het zonbeleid biedt aan gemeenten beperkt ruimte voor maatwerk. De gemeente Veere vult dit met dit project op een goede manier in.
6.	Zijn GS bereid om nu wel krachtdadig op te treden tegen initiatieven voor zonneparken in Zeeland door de gemeente Veere en de initiatiefnemers te laten weten dat dit 2e project voor een zonnepark bij Koudekerke niet zal worden goedgekeurd?	6.	Wij zullen in voorkomende gevallen beoordelen in hoeverre projecten passen binnen het zonbeleid. Zoals bij vraag 5 aangegeven gaat de gemeente Veere hier bij dit project goed mee om.
7.	Zijn GS nu wel bereid om het Zeeuwse zonbeleid expliciet op de Zeeuwse agenda te zetten en deze door te nemen en uit te leggen aan de Zeeuwse gemeentes (blijkbaar is het niet voldoende om dit belangrijke onderwerp over te laten aan de regelmatige overleggen in RES verband). Zo nee, waarom niet?	7.	Voor ons is er naar aanleiding van dit project geen aanleiding om gemeenten extra te informeren over het zonbeleid.

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
8.	Gegeven de constante stroom aan initiatieven voor zonneparken in Zeeland, zijn GS bereid om vast te stellen dat er in de toekomst geen enkel zonnepark-project wordt goedgekeurd waarbij kostbare Zeeuwse agrarische grond wordt opgeofferd?		Het zonbeleid kent zeer beperkte mogelijkheden voor zon op land projecten. Wanneer gemeenten hier op een goede manier mee om gaan, zien wij geen aanleiding daar op te reageren.

MIDDELBURG, 19 oktober 2021

Namens fractie: Forum voor Democratie
Bos en Walravens

Gedeputeerde Staten

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

Provinciale Staten

Zaaknummer: 84515

**Vragen van het statenlid J.H. Verburg en C. Jacobusse (ChristenUnie Zeeland)
ingevolge artikel 44 reglement van orde**

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 231.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake Onorthodoxe maatregelen om de huidige druk op de huizenmarkt te verlichten:

(ingekomen: 6 augustus 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	In de woonagenda wordt melding gemaakt van transformatie van o.a. winkelpanden naar een woonbestemming. Vakantieparken zien we daar niet genoemd. Zouden Zeeuwse vakantieparken die minder in trek zijn kansen bieden om het reguliere woningaanbod met betaalbare woningen te verruimen? Zijn GS bereid om de mogelijkheden op korte termijn te onderzoeken zoals elders in Nederland ook al gebeurt? Zie het Expert- en aanjaagteam Transformatie Vakantieparken RVO.nl Rijksdienst dat zijn diensten hiervoor aanbiedt. Zou de Actie Agenda Vakantieparken 2021-2022 van BZK een goede aanvulling kunnen bieden aan de Zeeuwse woonagenda om in Zeeland snel (starters)woningen te creëren? Zo ja, bent u bereid dat nader te bezien? Zo nee, waarom niet?	1.	Landelijk gebeurt er al veel op dit gebied, met name in Gelderland en Drenthe. Dit volgen we op de voet. Ook in Zeeland hiervoor mogelijkheden, en we zijn ook bezig om die mogelijkheden te verkennen en hebben daarvoor ook de contacten met RVO, o.a. in de samenwerking in het Zeeuws Stedelijk coördinatieteam. Tegelijk vereist dit ook een maatwerk aanpak. Allereerst omdat er veel vakantieparken zijn, gelukkig, er wel goed inslagen om te voorzien in de recreatiebehoefte. Voor minder goed lopende vakantieparken liggen hier wel mogelijkheden om deze om te vormen naar wonen. Maar hier wordt al vaak gewoond, of er worden arbeidsmigranten gehuisvest. Bovendien zijn de recreatiewoningen in deze parken veelal van matige kwaliteit en het bezit van veel individuele eigenaars. Daarnaast heeft omvorming naar wonen ook grote consequenties voor gemeenten, met name t.a.v. de infrastructuur en de veiligheid. In de woonagenda wordt voor de flexibel schil van de woningvoorraad gekeken vanuit het perspectief van de doelgroepen zoals starters en andere spoedzoekers en hun behoefte. Daarbij wordt met de gemeenten naar een breed scala van oplossingen gekeken voor flexibel woonvormen. Transformatie van slecht functionerende vakantieparken is daar zeker onderdeel van, maar dit zal niet snel tot een toename van de gewenste woningen leiden.
2.	Op zich is het niet zo'n probleem dat er wordt geïnvesteerd in huizen en deze op een redelijke manier te huur worden aangeboden. Maar er zijn ook uitwassen waarbij de investeerder bijvoorbeeld het pand laat leegstaan en er alleen op uit is om de waardevermindering op termijn te verzilveren. Is bekend hoe groot dit probleem is en zo niet, bent u bereid om dat nader te onderzoeken?	2.	De omvang van de leegstand is bekend, maar is uiteraard aan veranderingen onderhevig. In de Monitor Woningvoorraad Zeeland tot 2021 is o.a. de leegstand en het 'overig gebruik' van woningen terug te vinden. Zie www.zeeland.nl/ruimte/wonen) Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de leegstandsmonitor van het CBS.

Vragen aan gedeputeerde staten	Antwoorden van gedeputeerde staten
En bent u zo nodig bereid om dat soort situaties te (laten) ontmoedigen door iets als leegstandsbelasting o.i.d.? Meer regulering lijkt nodig om schaarste en mismatch effectief terug te kunnen dringen. Voor nieuwbouw zou je kunnen denken aan heldere kaders met diverse woningtypen en – prijsniveaus, waaronder levensloopbestendige woningen, starterswoningen en sociale huur waarbij je ook selectief een zelfbewoningsplicht kunt hanteren. Is meer regulering op basis van de vastgestelde huisvestingsbehoefte de richting waarin de partners van de woonagenda ook denken? Zo nee, waarom niet?	Hierbij worden woningen als leegstaand beschouwd als er niemand ingeschreven is in de Basisregistratie Personen (BRP) en er geen of nauwelijks energieverbruik plaatsvindt. Op basis hiervan waren er in Zeeland in 2019 (de meest actuele gegevens bij de CBS data) 2840 leegstaande woningen, 1,55 % van de woningvoorraad, merendeels in Zeeuws Vlaanderen. Daarnaast is ook de leestand van kantoren, winkels en detailhandel bekend op basis van Locatus gegevens. We stimuleren we herinvulling van leegstaande panden door ons omgevingsbeleid en de subsidieregeling HELP en slechte leegstaande woningen kunnen worden aangepakt via de PIW. Het invoeren van een leegstandsbelasting of ander ontmoedigingsbeleid is geen provinciale bevoegdheid. Gemeenten hebben de mogelijkheid voor een zelfbewoningsplicht voor nieuwbouw op te nemen als verplichting in de gemeentelijke verordening. Voor bestaande woningen hebben de gemeenten binnenkort de mogelijkheid om wijken/gebieden aan te wijzen waar beleggers geen goedkope en middeldure woningen meer mogen opkopen om die vervolgens te verhuren. Naar verwachting gaat op 1 januari 2022 een wetswijziging in die dat mogelijk maakt (aangepaste Woningwet). Het toepassen van de zelfbewoningsplicht is een bevoegdheid van de gemeenteraden en vraagt om aanpassing door de gemeenteraad van de huisvestingsverordening. In het uitvoeringsprogramma van de woonagenda wordt voorgesteld om gezamenlijk te werken aan een voorstel voor een wijziging van de volkshuisvestingverordening voor het toepassen van de zelfbewoningplicht. Regulering van woningbouwprojecten vindt op gemeentelijk niveau plaats op basis van de gemeentelijke woonvisie en woonbehoefte. Op basis hiervan geeft een gemeente medewerking aan nieuwbouwprojecten. Deze projecten moeten qua programma passen in de doelstelling van het gemeentelijke woonbeleid. In het kader van de planologische procedure zal ook altijd moeten worden aangetoond dat het project past binnen deze kaders. Regionaal word dit vastgelegd in de regionale woningmarktafspraken. In de woonagenda wordt hierbij door de partners meer nadruk wordt gegeven aan de kwalitatieve behoefte

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
			dan aan de kwantitatieve behoefte, met een goede aansluiting op de bestaande voorraad. In hoeverre dit ook wordt uitgewerkt naar specifieke woontypen varieert per gemeente.
3.	We zien uit de statistieken dat het aantal personen per huishouden gestaag afneemt waardoor splitsing van bestaande huizen – bijvoorbeeld per etage – een interessante optie kan zijn. Wanneer meer mensen samen een huis kunnen kopen geeft dat meer mogelijkheden, maar er zijn nu nog tal van belemmeringen bij o.a. de betreffende gemeente en de hypotheekverstrekker. Zou GS willen onderzoeken of het wegnemen van die belemmeringen of in elk geval het verlagen van de drempel helpend zou kunnen zijn om te komen tot meer tevreden starters op de woningmarkt? En zijn GS het met ons eens dat deze maatregel zou kunnen bijdragen aan het verhelpen van het woningtekort en de mismatch tussen vraag en aanbod van woningen? Zo nee, waarom niet?	3.	In de Monitor Woningvoorraadontwikkeling Zeeland tot 2021 is te zien dat er jaarlijks tussen 50 en 100 woningen worden toegevoegd door splitsingen, dat is substantieel. Splitsing is mogelijk binnen een pand met een woonbestemming zonder dat er sprake is van een maximum aantal wooneenheden. Als dit wel het geval is, kunnen gemeenten toestemming geven het te splitsen. Eén en ander is afhankelijk van de toepassing van het bouwbesluit, parkeernormen e.d. Splitsing is een relatief eenvoudige manier om snel woningen toe te kunnen voegen binnen met name de grotere kernen. Het gebeurt al geregeld, maar met de gemeenten kan verkend worden of woningsplitsing en functieverandering versneld kan worden.

MIDDELBURG, 19 oktober 2021

Namens fractie: CU,
J.H. Verburg
C. Jacobusse

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman

A.W. Smit

statenstukken

Provinciale Staten

Zaaknummer: 76898

Vragen van het statenlid Eddy Heerschop (PvdA) ingevolge artikel 44 reglement van orde

AANHANGSEL

tot de notulen van de provinciale staten van Zeeland 2021 nummer 232.

Vragen ingevolge artikel 44 van het reglement van orde inzake Pesticiden:

(ingekomen: 18 juni 2021)

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
1.	Zijn Gedeputeerde Staten op de hoogte van deze uitspraak?	1.	ja
2.	Wat betekent dit nu voor de gronden rondom de Natura 2000-gebieden? Gaat de provincie Zeeland nu aan alle gebruikers ook om een natuurvergunning vragen?	2.	De aanleiding voor de vraag is een uitspraak die betrekking heeft op een specifieke zaak. Daarin heeft de rechtbank vastgesteld dat onvoldoende is aangetoond dat het betreffende project (het telen van lelies nabij een Natura 2000-gebied in Drenthe) geen negatieve effecten heeft op het Natura 2000-gebied. Projecten met een mogelijk (significant) negatief effect op een of meer Natura 2000-gebieden moeten worden beoordeeld (op grond van de Wet natuurbescherming). Wij bestuderen deze uitspraak en de mogelijke effecten voor provincie Zeeland nog samen met de betrokken partijen. Er is een hoger beroep ingesteld. Als de uitspraak in hoger beroep daartoe aanleiding geeft zullen we vanuit de actieve informatieplicht PS informeren.
3.	Heeft de provincie inzicht om hoeveel agrariërs / gebruikers het gaat?	3.	Het gaat hier om een uitspraak in een specifieke zaak. Zie antwoord 2. Er is derhalve geen algemeen antwoord op deze vraag te geven.
4.	Hoe groot is de afstand tot een natuurgebied waarvoor een natuurvergunning geldt?	4.	De rechtbank Noord-Nederland noemt in haar uitspraak een afstand van 250 meter. Deze afstand is volgens de rechtbank echter niet gebaseerd op een wetenschappelijk inzicht. Per project zal daarom dienen te worden bekeken of op grond van objectieve gegevens kan worden uitgesloten dat er sprake is van significante negatieve effecten op een Natura 2000-gebied (zie ook antwoord op vraag 5). Aan het gebruik van pesticiden en de mogelijke effecten daarvan op een Natura 2000-gebied is dan ook geen algemene afstandsnorm te koppelen omdat per project beoordeeld zal dienen te worden of er een kans is op de aanwezigheid van bovengenoemde effecten.
5.	Wat zijn de criteria voor het afgeven van een natuurvergunning voor pesticidengebruik	5.	Op grond van artikel 2.7, tweede lid van de Wet natuurbescherming is het verboden

Vragen aan gedeputeerde staten		Antwoorden van gedeputeerde staten	
	nabij een natuurgebied?		zonder vergunning van gedeputeerde staten een project te realiseren dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied. Het voorgaande betekent dat het criterium op basis waarvan een vergunning kan worden verleend, wordt bepaald door de beantwoording van de vraag of er sprake is van significante negatieve effecten. Zijn deze (al dan niet door het nemen van mitigerende maatregelen) afwezig, dan kan de vergunning in principe worden verleend.

MIDDELBURG, 19 oktober 2021

Namens fractie: PvdA,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman

Eddy Heerschop

A.W. Smit

statenstukken

De voorzitter van Provinciale Staten

T.a.v. de statengriffier

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
Artikel 44 vragen - CU - Onorthodoxe maatregelen om de huidige druk op de huizenmarkt te verlichten	84515		

Middelburg, 5 oktober 2021

Geachte voorzitter,

Op 6 augustus 2021 hebben wij de door de statenleden J.H. Verburg en C. Jacobusse gestelde vragen ingevolge artikel 44 van het Reglement van Orde van Provinciale Staten ontvangen. Deze vragen handelen over Artikel 44 vragen - CU - Onorthodoxe maatregelen om de huidige druk op de huizenmarkt te verlichten.

Voor de schriftelijke afhandeling van dergelijke vragen is een termijn van 30 dagen na ontvangst gesteld in het Reglement van Orde van de Provinciale Staten. Desondanks zijn wij in dit specifieke geval nog niet aan de uiteindelijke beantwoording toegekomen. De reden hiervoor is enerzijds het zomerreces en anderzijds het feit dat ten tijde van het stellen van de vragen de vaststellingsprocedure van de Woonagenda en de voorbereiding van de uitvoeringsagenda plaatsvond. De beantwoording is aangehouden tot dat er meer duidelijkheid ontstond over de richting van het Woonbeleid in Zeeland.. We verwachten na 12 oktober 2021 de staten ons antwoord te kunnen toezenden.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten,

Drs. J.M.M. Polman, voorzitter

A.W. Smit, secretaris